

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - IX. DÖNEM

1950 - 1954

V. CİLT

Kâzım ÖZTÜRK

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

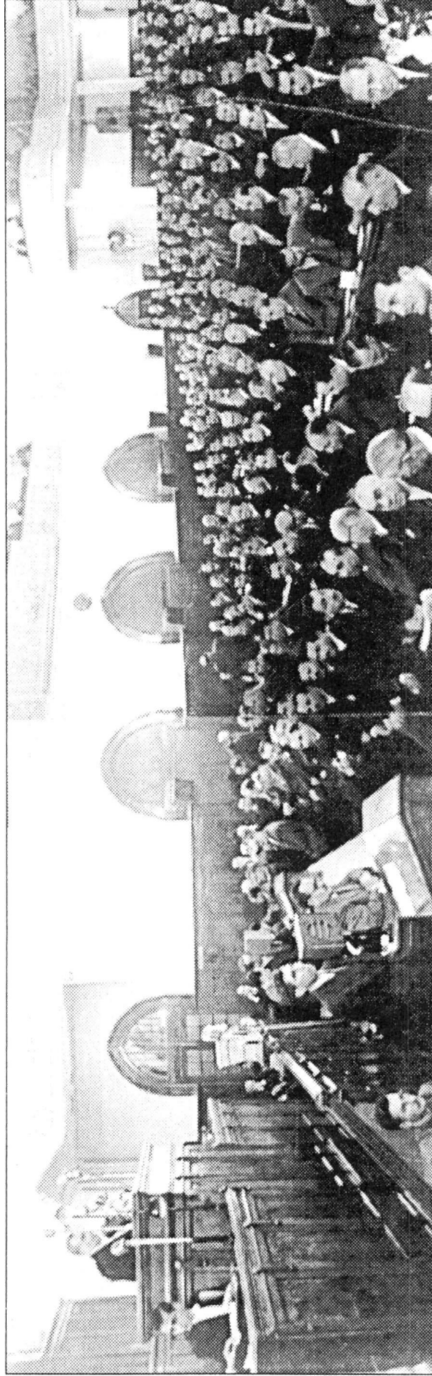
TBMM - IX. DÖNEM
(1950 - 1954)
V. CİLT

Kâzım ÖZTÜRK

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 975 – 7291 – 18 – 8 (Tk. no)

ISBN : 975 – 7291 – 27 – 7 (5. cilt)

GENEL KURULDAN BİR GÖRÜNÜM(*)

(*) Gümüşhane Mv. Sayın Sabri Özcan San'ın TPT'ye armağanıdır

Ö N S Ö Z

Karşılama hazırladığımız yeni yüzyılın, bilgi çağı olacağı hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Öte yandan yaşadığımız yüzyıldaki olaylar göstermiştir ki, demokrasi, 21 inci Yüzyılın vazgeçilmez siyasal rejimi olacaktır.

Yani bilgiyi üretemeyen, bilgiyi kullanamayan toplumlar gelecek yüzyılda, çağdaş uygarlıklar arasında yer alamayacaktır. Aynı şekilde demokrasiyi tesis edemeyen, sürdüremeyen ve geliştiremeyen devletler de çağdaş dünyada kendilerine yer bulamayacaklardır.

Yeni yüzyılda, yüce önder Atatürk'ün bize gösterdiği "çağdaş uygarlıklar düzeyine yükselmek" hedefini de ancak bu şekilde yakalayabiliriz.

Geride bırakmaya hazırlandığımız yüzyılda demokrasi fikri önemli aşamalar kaydetmiş, sürekli yenilenip, geliştirilmiştir. Çoğunlukçu demokrasi fikrinden çoğulcu demokrasiye, oradan da katılımcı demokrasi fikrine ulaşılmıştır.

Demokrasi, insan hak ve özgürlüklerini, çok partili siyasî hayatı, demokratik, hür seçimi, vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılımını tümüyle güvenceye alan tek rejimdir. Şeffaflık ve denetlenebilirlik ancak demokrasiyle mümkündür.

Günümüzde demokrasinin standartları bellidir. Bu standartlar milletlerarası sözleşmelerle, milletlerarası kuruluşlar aracılığıyla güvenceye alınmaktadır.

Devlet olarak biz de bu sözleşmeleri, tarihimizin verdiği özgüvenle imzalıyor, çağdaş dünyanın eşit ve onurlu bir üyesi olma hedefine doğru kararlılıkla ilerliyoruz.

Türk Milleti, tarihsel tercihini, demokratik, parlamenter rejim yönünde yapmıştır. Bu doğrultuda çok büyük ve vazgeçilmez adımlar atmıştır. Bunlardan en önemlisi, Cumhuriyet'tir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve Cumhuriyet'in temelinde "müdafaa-i hukuk" ve "millî egemenlik" fikri vardır. Kurtuluş Savaşı'nın başında Erzurum Kongresi'nde alınan "Kuvayi Milliye'yi âmil ve irâdeyi milliyeyi hâkim kılmak esastır" kararı, Kurtuluş Savaşımızın ve sonrasında kurulacak devletin biçimini o günden tespit etmiştir.

Millî egemenlik fikridir ki, bizi istiklâle, Cumhuriyet'e ve laik, demokratik, hukuk devletine götürmüştür. "Millî egemenlik" fikrine Türk Milletinin sıkı sıkıya sarılması nedeniyledir ki, yaşadığımız sorunlar ne kadar ağır olursa olsun demokratik parlamenter rejimden vazgeçilememiştir. Bugün

de yaşadığımız tüm sorunları, millî iradeye dayanarak, demokratik parlamenter rejim içerisinde çözebileceğimizi asla unutmamalıyız.

Bu çalışmada incelenen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dokuzuncu döneminin başlangıcı olan 14 Mayıs 1950 seçimleri, hem demokrasi tarihimiz hem de parlamento tarihimiz açısından bir dönüm noktasıdır.

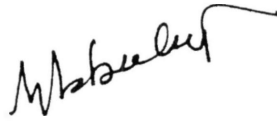
Bu seçimlerle yirmiyedi yıldır süren tek parti iktidarı sona ermiş, iktidar demokratik yolla el değiştirmiştir. Çok partili hayat geri dönülmez bir şekilde demokrasimizde yerini almıştır.

Dokuzuncu Dönem Meclisi'nin tarihi, çok partili siyasî hayatın başlangıcını, hangi zorluklarla geliştiğini bizlere gösteren, geleceğe ışık tutan önemli bir siyasal evredir.

Dokuzuncu dönemin üçüncü cildi olağanüstü bir çabanın ürünüdür. Bu dönemi yazan Sayın Kâzım ÖZTÜRK, içinde yaşadığı, demokrasimizin en ilginç ve kritik parlamento dönemini bütün kuşaklara ayrıntılı biçimde yansıtacak şekilde yedi kitapta aktarmıştır. Bu araştırma, içerdiği özgün belge ve bilgilerle, bilimsel ve siyasal bakımdan tüm araştırmacıların önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubumuzun, kapsamlı ve ciddî bir çalışmasının ürünü olan "Türk Parlamento Tarihi" çalışması, her türlü takdire şayandır.

Bu değerli çalışmayı yapan Sayın Kâzım ÖZTÜRK'ü, Araştırma Grubumuzun, Sayın Fahri ÇOKER'le birlikte, tüm görevlilerini ve eserin yayımlanmasında emeği geçen tüm arkadaşlarımızı kutluyor, teşekkür ediyorum.

Yıldırım AKBULUT

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

S U N U Ş

Parlamento tarihinde her dönemin kendine özgü bir görünümü vardır. IX. Dönem, çok partili yönetimi kurumlaştırma ve demokrasinin erdemini toplum bilincine yerleştirme çabalarını tanımlar.

Çok partili demokratik yönetime geçiş, yenilgi tanımamış Mustafa Kemal ATATÜRK'ün iki kez girişimde bulunup geri çekilme zorunluluğu ile karşılaştığı bir olmazı olur yapma girişimidir. Kurucu ve kurtarıcıyı duraksamaya uğratan bu gelişme 1945 sonrasını da etkilemiş, geriye dönüş sürekli gündemde kalmıştır.

Yenilgi tanımayan, yüzyıllar ötesini gören Mustafa Kemal ATATÜRK'e geri adım attıran gerici akımlar, çok partili yönetimi geciktiren başlıca sorunlar oldu. "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir." diyen Atatürk, ikinci buyruğunu "Laik Cumhuriyet ilkeleri korunacaktır." biçiminde verdi.(1) Bu gelişme Atatürk'ün ilk siyasi vasiyeti "Laik Cumhuriyet ilkeleri tartışılmaz." biçiminde söyleme geldi. Bu vasiyete bağlı kalıp uygulayabilseydik, Demokrasimiz ve uygar dünyadaki yerimiz, kuşkusuz, değişik olurdu.

Çok partili yönetime geçen Atatürk'ün iki başbakanı bu ilke üzerinde tam bir uyum sağlandıktan sonra çalışmalar boyut kazandı.

Çok partili yönetim, ağa zulmü ile yetişen, hurafe ve masalla beslenen, yaşamı öteki dünyaya hazırlık olarak kabullenmiş bir toplumda, akılcı, özgür, erdemli düşünceyi sağlama savaşıdır.

Federal yapıdan ulusal öze inme savaşı içinde bulunan, eğitimi, ekonomisi, ulaşımı, iletişimi ve demokrasi birikimi yeterli olmayan toplumda, partiler ilke ve programlara değil, kişilere, mezheplere, tarikatlara ve akra-balıklara göre biçimlendi.

1946 seçimlerinin sandalye dağılımı seçmenin tercihi ile değil, çok partili yönetimin hazırlığı doğrultusunda yapay düzenlendi.

Var olmanın koşulu Büyük Türk Devrimi sosyal yapıyı baştan sona değiştirdi. Bu değişime uyum sağlamak hiç de kolay değildi. Nice değerli insanımız duygularının tutsağı oldular. Devrim karşıtlarının etkili silahı, dinî duygulardı. İmparatorluğu çökerten, Cumhuriyetin gelişimini derinden yeralayan bu silah, elden hiç düşmedi.

Ortaçağ karanlığını aşırp aydınlık bir Türkiye yaratmayı amaçlayan Büyük Türk Devriminin amansız düşmanı, yobazlık oldu. Çok partili yönetimin kurumlaşmasında katlanılan zahmetler, çekilen acıların temelinde yobazlık yatar. Uygarlığa uyum, alışıldandan vazgeçme duyguları zorlanarak aklın

(1) Atatürk'ün Fethi OKYAR'a 11 Ağustos 1930'da yazdığı mektup, Kâzım ÖZTÜRK, Ata'ya Rapor, 1996, Nurel Matbaası, s. 70-71

egemenliğinde gerçekleşir. Eğitimi, ekonomisi, ulaşımı, iletişimi yetersiz, demokratik birikimi olmayan toplumda akıl değil, duygular egemen olur.

Çok partili düzene geçildikten sonra, devletin geleceğini riske sokmama, yeni kurulan partilerin kurumlaşıp olgunlaşmasına fırsat verme görüşü ile baskılı 1946 seçimlerinde iktidar korundu.

14 Mayıs seçimleri, Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra büyük Türk İnkılabını tamamlayan son aşamadır.

Tek partili otoriter yönetimden çok partili demokratik yönetime geçmeyi başaran, serbest seçimlerle iktidarın kansız, kavgasız el değiştirmesini sağlayan, Türk halkının çağdaş olgunluğa ulaştığını kanıtlayan bu seçimler sonunda milli irade kararıyla iktidar el değiştirdi. Bu sonuç toplumda yeni ufuklar açıp halkın dünya görüşünü değiştirdi.

Cumhuriyetin ilânıyla Tab'adan vatandaşlığa terfi eden Türk halkı, 14 Mayıs seçimleriyle kişilik kazanıp, buyurma gücünün bilincine ulaştı.

Seçim sonrasında halk kendi tercihi ve iradesi ile sokaktaki insanın devlet makamlarında oturduğunu görmenin hayret dolu coşkusunu yaşadı. Bir anda yüce insanlar eskidi. Halkın içinden yıldızlar parladı. Kişiler yeniden keşfolundu.

1950 seçimleri, ağanın, şeyhin, aşiret reisinin zulmünden çıkıp, parti mutemedi ve onbaşının sultasına giren halkın, kendi içinden özgür iradeyle seçtiği kişilerin kapılarını korku ile çaldığı makamlarda görmesidir.

Meydanlarda halkla bütünleşen kişilerin devleti sahiplenmesine uyumda güçlük çekildi. İstekler, dilekler doğrudan Çankaya'ya iletiliyor, başbakanlardan sonrakiler muhatap alınmıyordu. Bu şok değişim halk arasında iktidarın devredilmemesi için ciddi girişimlerin bulunduğu haberleri ile çalkalandı.

Devrimlerin yerleşip kurumlaşması, imparatorluk bağlarının kesilmesini, milliyetçilik akımlarının devrim felsefesi ile uyumlu olmasını gerektiriyordu. Çok partili, oy sayısına dayalı yönetimlerin temelde tutucu olan toplumun eğilimlerine uyma zorunluğu vardır. Bu gereğe bağlılık, siyasî partileri devrimlerden ödün verme yarışına soktu.

Yapısal ve kültürel değişimi dünyaya örnek toplumumuzun özellikleriyle uyum sağlamayan demokratikleşme, olumsuz gelişmeleri beraberinde getirdi.

Yüzyılların oluşturduğu gelenekçi kültürü aşarak, aklın ürünü devrimlerin toplumca özümsemesi, ilkel ve erimli bir eğitimle sağlanacaktı. Eğitimdeki erken bozulma siyasî partilerimizin gerici, gelenekçi, yobazlığa ödün verme yarışının en belirgin örnekleri IX. Dönemde görüldü.

Halkın nafakasından kesilen vergilerle kurulan devlet fabrikalarında üretilen yerli malı sergi ve şenlikler ile desteklenen sert devletçi eğitimi olan bizim kuşağın liberal ekonomiye uyum sağlaması kolay değildi. Ekonomi öncelikle eğitim isterdi.

1946 ve 1950 iktidarları her bakımdan Anayasayı değiştirip çok partili yönetimi anayasal güvenceye alma gücü sahiptiler. Ne var ki bu iktidarların karizmatik liderleri Atatürk'ün baki anlığından geliyordu ve geçmişte yaşanan iki parti deneyiminin acı sonuçları üzerlerinde taşıyordu. Tehlike anında tek partiye dönüşü ulus ve ülke yararına gördüler. Başka bir anlatımla ulusun ve ülkenin tehlikeye sürüklenmesi durumunda tek partiye dönüş yolunu açık tutmayı yeğlediler. Bu anlayış, müdahale ve olağanüstü yönetimlerin temelini hazırladı. Kamuoyu, Anayasanın dili değiştirilerek oyalandı. Böylece, gelecekte yeni anayasalar bunalım dönemlerinde oluşturulan, siyasi deneyimi yetersiz nazariyeci görüşlerin egemenliğindeki heyetlerce gerçekleştirildi. Bu oluşum Anayasadan yakınmayı sürekli hale getirdi.

Değişimi ve oluşumu sağlayan şef sistemine göre hazırlanmış anayasa çok partili yönetim için yeterli değildi. Hak ve özgürlükleri güvenceye alan yeni bir anayasa gereksinimi anayasa dilini değiştirerek geçirildi. Bu tutum anayasa sorununu rejimi aşan devlet sorununa dönüştürdü.

Bu dönemin önde gelen niteliği çok partili yönetimin gelişip, kökleşmesi, toplumun demokrasiyi tanıdıkça erdemine inanıp, yaşam tarzı olarak benimsemesidir. Olumsuzluğu, Büyük Türk Devriminin ivme kaybına uğrayıp kimilerinin göz ardı edilmesidir.

Atatürk'ün amaçlayıp, sonuç alamadığı çok partili yönetim, eylemli olarak, 14 Mayıs seçimlerinde gerçekleşti. 14 Mayıs, benzeri olmayan Büyük Türk Devriminin son ana halkası, toplumun uygarlık göstergesidir. Gerçekte iktidar değişimi değil, irade değişimidir. Aklın zaferidir.

Türk demokrasi tarihi irtica ve komünist akımlara karşı verilen savaşlarla biçimlendi. Marksist akımlar kendi felsefesi içinde çözülüp bu rejimle oluşan imparatorluğun dağılmasıyla sorun olmaktan çıktı. Diğer taraftan çok partili yönetim manevi değerler üzerindeki spekülasyonlarla başladı. Bu savaşım demokrasi tarihimizi kapladı.

Laik Cumhuriyete dayalı devlet düzenini yıkmayı amaçlayan akımlara ödün veren siyasetçilerimiz, ülkeyi uçurumun kenarına getirdi. Tarihsel ve kalıtsal hastalığımız, inanç sömürüsünün uygarlık yolundaki hızımızı kesme ihaneti, hep sürdü.

Çok partili yönetime geçişin özgürlük ortamı Türk Devriminin öncüsüne saldırıları artırdı.

Ata'nın korunması için yasaya gerek olmadığını, ulusal bilincin yeterli olduğunu ileri sürenlerin haklılığını zamanın kanıtlamadığını üzümlere yaşıyoruz. Cezaî yaptırımlarla korunan Atatürk değil, O'nun kişiliğinde Büyük Türk Devrimidir.

Sonuçta, davetiyesinde iktidar ve muhalefetin ortak imzası bulunan millî mahcubiyetimiz olağanüstü ihtilâl yöntemlerinin günahını gönderecek adres aramaktan vazgeçip, çağdaş toplum yapımızla uyumlu, disiplinli, dengeli demokratikleşmeyi gerçekleştirmeliyiz. Demokratikleşme, günlük heves ve gösteriş duygularından uzak, toplumun uyum sağlayacağı, devleti zaafa uğratmayacak ölçüler içinde gerçekleşmelidir.

Parlamento Tarihi, IX. Dönemle gelişen çalışmalar, toplumun aynası parlamentodan yansıyan olaylara ışık tutmada çağının sosyal, kültürel ve siyasal tarihinin iskeletinin gerçek çizimini vermektedir.

Parlamento tarihinin ana kaynağı olan Meclis tutanakları yanında, parlamento etkinliklerinin toplumca algılanma biçimini, gelişim ve değişimlerin kamuoyundaki tepkilerini yansıtan yazılı basının önemli yeri vardır. Olayları tarihî değerleri ile belirlemenin ilk koşulu, bu olgu ve olayların meydana geldiği ortamı, sosyal yapıyı iyi tanımayı gerektirir. Bu tanıma basından geçer.

Parlamento etkinliği kamu denetimi ve tepkisi ile biçimlenir. Bu nedenle olanaklar ölçüsünde parlamentoda görüşülen işlerin basındaki yankılarına yer verildi. Dönem içinde verilen sorular, gensorular ve soruşturmalardan tarihî bir gelişmeye, toplum yapımızda önemli bir soruna değinenler kısa bir tanıtımla alındı.

Çok partili yönetimin gelişmesinde, Cumhuriyetin kurumlaşmasında toplumun sosyal, kültürel, ekonomik gelişmesinde etkili olan yasalar, olabildiğince geniş, gerektiğinde dönem dışına çıkarak açıklandı. Bu açıklamada konu yorumsuz tanıtılıp, gerekçesi, raporlar ve Genel Kurul görüşmeleri tutanaklardan aynen alındı.

İçinde bulunup yaşadığım olayları yarım yüzyıl sonra değerlendirirken; günümüz koşulları, tarafsız gözlem ve mantık kurallarını zaman zaman çok zorladı. Demokrasinin kurumlaşp, ulusal bilincin gelişmesinde, parlamento tarihinin bilinmesindeki yarar ve gereklilik bu çalışmanın başlangıç noktası oldu.

14 Mayıs seçimleri ile oluşan TBMM, tarihte ilk kez 494 üyeye sahip ve % 76.13'ü yeniden seçilen üyelerden oluştu. Bu Meclis, çok partili özgür ortamın yarattığı coşku ve hevesle, demokratik rejimi kurumlaştırmak, ekonomiyi geliştirip yeni ufuklara taşımak ve süper güçlerin paylaşımındaki dünyada ülkemizin güvenliğini günün koşullarına göre kuvvetlendirip güvenceye almak çabasına koyuldu.

Düzenleme konuları çoğaldı ve alanları genişledi. Denetim sorunları çeşitlenip, yoğunlaştı. Yılların birikimi tepkiye dönüştü. Demokrasiye geçişin özgün örneği olan 14 Mayıs olayının gelecek kuşaklara gereğince anlatılması kapsamlı ve geniş zamanlı bir çalışmayı gerektirdi.

Konuların sıralamasında kronolojik sıraya bağlı kalındı. Ancak düzenleme ve denetlemeyi gerektiren sorunlar üzerindeki çalışmalarda konu bütünlüğüne öncelik verilerek tüm etkinlikler bir arada değerlendirildi.

Olayları belgelerken gelişimi özetlemek, okuyucuya yorumsuz tanıtma ilkesine bağlı kalındı. Sunuş ve tanıtımın yoruma kaymaması için sözcüklerin seçiminde duyarlı davranıldı.

Millî irade temsilcisi bir Meclisin geçmişi ile onur duymasının, yaşadığı günü tanımlayabilmesinin, doğru geleceği hazırlayabilmesinin doğal gerekliliği parlamento tarihini bilmektir.

Parlamento tarihi çalışmaları bu bilinçle bilimsel kaynak oluşturabilecek biçim ve içerikte, olayların gerçek yüzünü aktarma kuralları ile sürdürülmektedir.

TEŞEKKÜR

Kısa sürede beklenenin üzerinde ilgi ve takdir toplayıp Cumhuriyetin 75 inci yılının coşkusuna katkı sağlayan Türk Parlamento Tarihi çalışmasını başlatan Değerli Başkanımız **İsmet Kaya ERDEM**'e, yüksek takdirlерini esirgemedен bu yayını sürdüren Yüce Başkanlarımız: **Hüsamettin CİNDORUK**'a, **İsmet SEZGİN**'e, **Mustafa KALEMLİ**'ye ve halen ilgi ve teveccühü ile bizleri yüreklendiren Sayın Başkanımız **Hikmet ÇETİN**'e bitmeyen gönül borcumuz vardır.

Bilimsel dayanışma içinde birlikte çalıştığımız Araştırmacı-Yazar Senatör **Fahri ÇOKER**'e, Prof. Dr. **İhsan GÜNEŞ**'e, engin bilgi ve deneyimi ile katkı sağlayıp çalışmaları koordine eden Prof. Dr. **Ahmet MUMCU**'ya,

Basım ve yayımı sağlayan TBMM Vakfının değerli yöneticilerine,

Çalışmalara fikri katkıda bulunan Halkla İlişkiler Daire Başkanı **Engin KARAPINAR**'a eylemli katkı sağlayan Tarih Öğretmeni **Halil YAVUZ**'a, Müşavir **Sabit DEMİRTUNÇ**'a, uzmanlık derecesinde doğru ve duyarlı hizmet veren büro amiri (Müşavir) **Ş. Şenal GÜNAY**'a, büro görevlisi **Nuray KÜÇÜK**'e ve **Şerife BARDAKÇIOĞLU**'na,

Bu çalışmaların gönüllü yardımcıısı öncelikle Müdür **Ali Rıza Cİ-HAN**'la birlikte TBMM Kitaplık personeline,

Takdire değer görev bilincine sahip arşiv personeline, özellikle **İhsan EZHERLİ**'ye,

Parlamento tarihinin basımını dikkat ve itina ile kesintisiz sürdüren Basımevi Müdürü **Aydın IşIKSAL**'a ve Basımevi personeline,

Yürek dolu teşekkürlerimi sunuyorum.

Temmuz 1998, Ankara

Kâzım ÖZTÜRK

Araştırmacı-Yazar

Kurucu Meclis (Danışma Meclisi)

Üyesi

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

— ÖNSÖZ	VII-VIII
— SUNUŞ	IX-XIV
4. Ara Seçimler	5501
— Sunuş	5501
a) Ara Seçimlerin Ertelenmesi	5501
b) Ara Seçimlerin Yapılması	5513
— Basındaki Yankıları	5515
5. Dönem İçinde Alınan Tatil Kararları	5539
a) I. Yasama Yılındaki Tatil (1743 Sayılı Karar)	5539
b) II. Yasama Yılındaki Tatil (1807 Sayılı Karar)	5540
c) III. Yasama Yılındaki Tatil (1832 Sayılı Karar)	5542
6. H.C. Yalçın'ın Dokunulmazlığının Kaldırılması (1798 Numaralı Karar). .	5545
7. Anayasanın 49 uncu Maddesinin Yorumu (Ret)	5569
8. Millî Saraylar, Kasırlar ve Köşklerdeki Eşyanın Denetimi	5588
Özet Bilgi	5588
Saray Eşyaları Hakkında Meclis Hesapları Komisyonu Raporu	5590
Raporun Genel Kuruldaki Görüşmesi	5740
Anayasa Komisyonu Raporu	5826
Soruşturma Komisyonunun Yetkisi (1786 Sayılı Karar)	5864
Soruşturma Komisyonu Raporu	5865
— Basındaki Yankıları	5883
9. Din Eğitimi Tartışması (1963 Numaralı Karar)	5925
10. 1927 Tarihli TBMM Dahilî Nizamnamesinin Yeniden Yürürlüğe Konması . .	5969

11. Genel Seçimlerin Yenilenmesi (IX. Dönemin Sona Ermesi)	5975
III. Denetim Etkinlikleri	5979
A) Sözlü Sorular	5979
1. 14 Mayıs İçin Hatıra Pulu (Kastamonu-Ş. Kerimzade)	5979
2. TBMM ve Anıtkabir Arazisi (Seyhan-S. Tekelioğlu)	5979
3. Kayalıbay Olayı (Tokat-A. Gürkan)	5990
4. Ankara'daki Yahudi Mezarlığı (Seyhan-S. Tekelioğlu)	5994
5. Varlık Vergisi Uygulaması (Seyhan-S. Tekelioğlu)	6003
6. Atatürk'ün Vasiyeti (Seyhan-S. Tekelioğlu-iki adet)	6028
– Sunuş	6028
– Orijinal Metin	6029
– Yazışmalar	6048
– Basından Alıntılar	6051
6 (M) – Maçka Taşlık Tarladaki Vakıf Arsaları	6056
7. Cumhurbaşkanlığı Harcamaları (Seyhan-S. Tekelioğlu)	6064
8. Kâğıt ve Madeni Paralara... Konacak Resimler (İstanbul-S. Yürüten)	6070
9. Cumhurbaşkanı İnönü'nün Yolluk Tartışması (Yozgat-A. Doğan)	6077
10. Dolmabahçe Camii'nin Deniz Müzesi Yapılması (Trabzon-S.E. Alperen)	6089
11. Mustafa Muğlalı (Diyarbakır-M. Ekinci)	6093
12. Haberleşmenin Gizliliği (Ordu-H. Akyol)	6098
13. Kurye Fuat Güzaltan'ın Kuşkulu Ölümü (Erzurum-E. Karan)	6101
14. Saray, Müze ve Hazine Mücevherleri (Seyhan-S. Tekelioğlu)	6107
15. İrtica-Ticani Tarikatı (Rize-O. Kavrakoğlu)	6115
– Özet Bilgi	6115
– Genel Kurul Görüşmeleri	6116
– Basındaki Yankıları	6121
16. Meclisin Saygınlığı (Ordu-F. Boztepe)	6186
17. Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (Gümüşhane-V. M. Kocatürk)	6196
17. (M) – Meclis Görüşmelerinin Radyodan Yayını (Seyhan-C. Türk)	6212
18. TBMM Başkanının Samandağ Konuşması (Hatay-H.R. Tankut)	6222

19. Doğunun Güvenlik Sorunu (Van-İ. Akın ve Gümüşhane- K. Yörükoğlu)	6236
20. Dış Politika ve Tunus Sorunu (Antalya-B. Onat)	6249
21. Din Eğitimi, Vicdan Özgürlüğü, Laik Düşünce (Ankara-A. Aytemiz)	6254
22. CHP'nin Balıkesir Toplantısı-Rejim Tartışması (Sivas-R. Ş. Sırer)	6267
23. Trafik Kazaları (Balıkesir-A. F. İşeri)	6318
24. Şah İsmail Tahtı (Tahtı Keykavus) (Afyon-A.İ. Sabis)	6321
25. Ayın Tarihi (Mardin-K. Türkoğlu)	6323
– Özet Bilgi	6323
– Genel Kurul Görüşmesi	6326
26. 1937'de Öldürülen Vatandaşlar (Diyarbakır-M. Ekinci)	6336
27. İlköğretim Seferberliği ve Köy Enstitüleri (Elazığ-O. S. Sanaç)	6346
28. Basının Tutumu (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6361
29. Liselerde Uygulanan Program (Gümüşhane-V. M. Kocatürk)	6367
30. Antidemokratik Kanunlar (Trabzon-C. R. Eyüboğlu)	6373
– İlim Heyetince Yazılan Rapor	6379
– Basından Seçmeler	6409
31. Emniyet Amiri Zeki Şahin (Balıkesir-A. F. İşeri)	6433
32. Millî Birlik (Diyarbakır-M.R. Bucak)	6439
33. Ekonomik Durum (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6447
34. Milliyetçilerin Uğradığı İşkence (Isparta-S. Bilgiç)	6455
– Basından Seçmeler	6465
35. Partizan Davranışlardan Yakınma (Ordu-A. Topaloğlu)	6477
36. Cami Yapımı (Mardin-M.K. Boran)	6484
37. Memleket Birliğini Bozucu Yayınlar (Diyarbakır-Y. Azizoğlu)	6490
– Basından Alıntı	6493
38. Genel Politika Tartışması (Kars-H. Tugaç)	6497
39. Radyonun Kullanımı (Ordu-A. Topaloğlu)	6552
40. Mabut-Armut (Mardin-M.K. Boran)	6564

41. İstanbul'un Fethinin 500. Yıl Kutlamaları	6568
a) Fetih Derneğinin Mektubu	6568
b) İstanbul'un 500. Fetih Yılı Kutlama Programı (Mardin-M.K. Boran)	6570
– Basından Seçmeler	6581
B) Yazılı Sorular	6645
1. Resmî Arabalar (Konya-A.F. Ağaoğlu)	6645
2. Çerkez Etem Tanımı (Afyon K. -A.İ. Sabis)	6652
3. Zafer Bayramı Kutlamaları (Afyon K. -A.İ. Sabis)	6654
4. CHP Genel Sekreterinin Londra Radyosundaki Konuşması (Erzurum-B. Dülger)	6658
5. Köy Enstitülerini Hedef Alan Komünistlik Suçlaması (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6689
6. Millî Birlik ve Beraberlik (Trabzon-C.R. Eyüboğlu)	6695
7. Trabzon Ayasofya Camii (Trabzon-C.R. Eyüboğlu)	6700
8. Trabzon Limanı (Trabzon-C.R. Eyüboğlu)	6701
9. Karadeniz'in Kalkınması (Trabzon-C.R. Eyüboğlu)	6703
10. Marşal Yardımı (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6707
11. Özelleştirme (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6711
12. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Trabzon-C.R. Eyüboğlu)	6714
13. Kıbrıs Sorunu (Zonguldak-A. Boyacıgiller)	6718
C) Gensorular (İstizahlar)	6720
– Gensoru Hakkında Özet Bilgi	6720
1. Yapılmakta Olan TBMM Binası Nedeniyle Bayındırlık Bakanı Hakkında (Seyhan-S. Tekelioğlu)	6720
2. Dış Politikadaki Tutumu Nedeniyle Başbakan Hakkında (Malatya - İ. İnönü)	6721
3. Kore'ye Gönderilen Savaş Birliği Nedeniyle Başbakan Hakkında (Kırşehir-O. Bölükbaşı ve Mardin-K. Türkoğlu)	6724
4. Resmî İlanların Dağıtımı Nedeniyle Başbakan Hakkında (Trabzon-C.R. Eyüboğlu ve 3 arkadaşı)	6724
5. Kordis Köyü Muhtarına Dair Karar Nedeniyle İçişleri Bakanı Hakkında (Mardin-A. Uras)	6725

6. İsmet İnönü'nün İzmir Nutku Nedeniyle Başbakan Hakkında (Erzurum-R.S. Burçak)	6726
– Önerge	6726
– İnönü'nün İzmir Nutku	6728
– Konunun DP Meclis Grubunda Görüşülmesi	6731
7. Seçim Kanunu Boşluklarının Giderilmesi Konusunda Başbakan Hakkında (Trabzon-F.A. Barutçu)	6758
8. Kabinenin Çalışma Yöntemine Dair Başbakan Hakkında (Mardin-K. Türkoğlu)	6760
9. Tam Demokrasinin Oluşumu Konusunda Başbakan Hakkında (Kırşehir-O. Bölükbaşı)	6762
10. Millet Partisinin Dini Siyasete Alet Ettiği Savı Konusunda Başbakan Hakkında (Kırşehir-O. Bölükbaşı)	6763
11. Dış Ödeme Zorlukları Konusunda Başbakan Hakkında (Trabzon-C. Zamangil)	6765
12. Kahire Elçimize Gösterilen Davranış Nedeniyle Dışişleri Bakanı Hakkında (Trabzon-F.A. Barutçu)	6766
13. Kahire Elçimizin Geri Çekilmesi Nedeniyle Dışişleri Bakanı Hakkında (Seyhan-R.O. Arık ve 5 arkadaşı)	6768
14. Adaletin Bağımsızlığı, Hâkim Teminatı Konusunda Başbakan Hakkında (Kırşehir-O. Bölükbaşı)	6769
D) Soruşturmalar	6770
1. Resmî İlân Dağıtımındaki Yolsuzluk Nedeniyle Başbakan Yardımcısı Hakkında Soruşturma Açılması Önerisi (Van-F. Melen ve 2 arkadaşı)	6770
a) Soruşturma Hakkında Özet Bilgi	6770
b) Resmî İlân Konusunda Başbakanın Düşüncesi	6771
c) Genel Kuruldaki Görüşmeleri	6788
– Basından Alıntılar	6833
2. Türkiye Emlâk Kredi Bankasının Açtığı Krediler Nedeniyle Soruşturma Açılması Önerisi (Van-F. Melen)	6839

4 – ARA SEÇİMLER

14 Mayıs seçimlerindeki ulusal tercihin yarattığı baş döndürücü değişiklikleri değerlendiren ara seçimlerin ertelenmesi ve daha sonra bu seçimlerin yapılması evresinde belirtilen düşünceler parlamento tarihi için vazgeçilmez içeriktedir.

Çok partili yönetimin ilk ara seçimlerindeki iktidar ve muhalefetin konumu ile ilişkilerine yön veren düşüncelerin bilinmesi gelecekteki gelişmelere ışık tutması bakımından önemlidir.

Ara seçimlerin ertelenme kararının alınması için yapılan görüşmelerle IX. Dönemde bir kez yapılan ara seçimlerin ve sonuçlarının kamuoyundaki yankıları bütünü ile yansıtılmıştır.

Genel seçimlerin üzerinden henüz 4 ay geçmiş olması boş üyeliklerin doldurulması ile meydana çıkacak sayısal durumun iktidar ve muhalefette önemli bir değişiklik yapmayacağı nedeniyle 1950'de ara seçimlerin yapılmaması Genel Kurulca 1698 sayılı Karar olarak kabul edildi.

Bu kararın alınması için yapılan görüşmeler, çok partili yönetime alışma ve uyum sağlamada bir aşama oluşturur. Bu nedenle aynen alınmıştır.

IX. Dönemde bir kez yapılan ara seçimler 1951 yılının 16 Eylülünde gerçekleşti. Açık üyeliklerin çoğunlukla genel seçimlerdeki iki yerden aday gösterilme ve değişik nedenlerle açık bulunan 20 üyelik için 17 seçim çevresinde yapıldı. Bu seçimlerin sonuçları ile basındaki yankıları ayrıca belirtilmiştir.

A) ARA SEÇİMLERİN ERTELENMESİ (1)

İstanbul Milletvekili Hüsnü Yaman ve 2 arkadaşının, Milletvekilleri ara seçiminin bu yıl yapılmaması hakkındaki önergesi

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Büyük Mecliste iktidar ve muhalefete mensup Milletvekilleri adedi üzerinde hiçbir tesir yapmayacak ve esasen mürettep adedi fazla olduğu cihetle işlerin yürüyüşünde bir mâni teşkil etmeyeceği gibi bilhassa bütçemizde bir milyon liraya yakın bir tasarrufu da sağlayacak olan açık Mil-

(1) Tutanak Dergisi : C. I, s. 538-544

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

letvekilleri için Milletvekilleri Seçimi Kanununun 6 ncı maddesi gereğince Eylül ayında yapılması gereken ara seçimlerinin bu yıl yapılmamasını arz ve teklif ederiz.

Konya Milletvekili
Ziya Barlas

Sivas Milletvekili
Rifat Öçten

İstanbul Milletvekili
Hüsnü Yaman

BAŞKAN — Arkadaşlar; Milletvekilleri Seçim Kanununun 6 ncı maddesi, bilindiği gibi, ara seçimlere 23 Temmuz'un başlangıç olduğunu ve Eylül'ün üçüncü Pazar günü oy verileceğini yazar. Fakat Büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe böyle yapılır. Şayet yüksek heyetiniz karar verirse bu yıl ara seçimleri yapılmasını derse, geri bırakılır. Şimdi böyle bir teklif karşısındaız.

Ziya Barlas söz mü istiyorsunuz?.. İzah mı edeceksiniz?.. Buyurun.

ZİYA BARLAS (Konya) — Muhterem arkadaşlarım, seçimler dört ay evvel yapılması dolayısıyla, dört ay sonra Temmuz ayının içinde teamül halinde tekrar ikinci seçimlere girmek lâzımgeliyor. Ara seçimlerini yapmak otomatikman icabetmektedir. Biliyorsunuz ki, seçimleri yapmak maddi bir sürü külfeti mütevakkıftır.

Bendeniz bundan evvelki dört yıla ait olan masrafları, yani Hükümetin yapmış olduğu masrafı şöylece, hulâsa olarak ele almış bulunuyorum, bunu arzedecek olursam bunların hakikaten ağır bir külfet olduğu meydana çıkar.

1947 senesinde; Kastamonu, Balıkesir, İstanbul, Tekirdağ illerinde seçim yapılmış ve 221 911 lira sarfedilmiştir.

1948 yılında Ankara, Aydın, Bolu, Erzincan, Giresun, Erzurum, İstanbul, Kastamonu, Malatya, Tokad, Mardin, Ordu, Yozgad'da yapılmış ve 669 490 lira sarfedilmiştir.

Yine 1949 senesinde Bitlis, Bursa, Erzincan, İçel, İstanbul, Kars, Kastamonu, Manisa, Mardin, Muş, Tokad, Urfa, Zonguldak'da kısmi seçim yapılmış ve 489 971 lira sarfedilmiştir.

Üç kısım seçim yekûnu : 1 381 372 lira tutuyor.

Arkadaşlar, bu Hükümetin vilâyetlere tahsis edilen masraf karşılığıdır. Halbuki bugün çok partili bir devreye girmiş bulunuyoruz. Bunların hepsinin seçime iştirakiyle yapacakları şahsî fedakârlık göz önüne alınacak olursa bir devre için yapılacak kısmi seçim karşılığı bir milyon liradan aşağı olmayacaktır.

ARA SEÇİMLER

Bugün mevcut olan 14 milletvekilliği için kısmi seçim yapılacaktır. Gerek muhalif ve gerekse muvafıklara bu milletvekillikleri ilâve edilmekle hiçbir faide olmayacağı kanaatindeyim. Bendeniz kısmi seçimin bu devre için lüzumsuzluğunu huzurunuzda arzemiş bulunuyorum.

BAŞKAN — Zihni Betil.

ZİHNİ BETİL (Tokad) — Sayın arkadaşlar; Milletvekilleri Seçimi Kanununun 6 ncı maddesi ara seçimlerinin Büyük Meclis tarafından aksine karar vermemiş olması halinde, 23 Temmuzda başlayacağını ve Eylül ayının üçüncü Pazarına rastlayan günde oy verileceğini tesbit etmektedir. O halde kanun kaide olarak, asıl olarak seçimlerin kanunda tesbit edilen zamanlarda yapılması lüzumunu tesbit etmiş bulunmaktadır. Asıl olan, seçimlerin kanunda yazılı zamanlarda yapılmasıdır. Ancak, Büyük Meclisin aksine karar vermeye de yetkisi vardır. Fakat aksine karar vermek için, teklifte gösterilen mucip sebebi, şimdi arzedeceğim sebeplere istinaden ben yerinde görmüyorum. Çünkü münhal bulunan milletvekillerinden 13 ü Seçim Kanununun verdiği yetkiye istinaden Demokrat Parti tarafından 13 adayın iki seçim çevresinden aday gösterilmiş seçilmiş olmasından doğmuştur. Binaenaleyh 14 Mayıs'ta oy kullanılırken Büyük Millet Meclisine seçilecek milletvekili adedinin 13 eksik olacağı bilinmekte idi. Bu itibarla 13 adayı çift yerden seçmiş olan seçmenler, bu 13 aday milletvekili seçildikten sonra seçildikleri ikişer seçim çevresinden, birisini tercih ettiklerine göre, kendilerine temsilci seçmek yetkisini behemehal muhafaza etmek isterler.

Bundan başka gerek C.H. Partisine gerekse Demokrat Partiye mensup milletvekillerinden tutanaklarına itiraz edilmiş birçok milletvekilleri mevcuttur. Bunların tutanaklarının kabul veya reddedilmesi muhtemeldir. Binaenaleyh münhal adedi bugün için katı olarak malûm ve muayyen de değildir.

Milleti Mecliste eksik temsilci ile bırakmak caiz olamaz. Nihayet, seçimin geriye bırakılması için arkadaşım masraf konusu üzerinde durmuş bulunmaktadır. Her seçim masraflıdır. Sadece masraf konusu üzerinde durulduğu takdirde şöyle bir düşünce de hatıra gelebilir : Milletvekilleri seçimi de dört yılda bir yapılmasın, sekiz yılda, 12 yılda bir yapılsın. Bu, ne kadar caiz değilse, bu ara seçimini tehir etmek de o kadar caiz değildir. Sadece masrafını nazarı dikkate almak suretiyle seçimin tehiri doğru sayılmaz. Kanun vâzu Milletvekilleri Seçimi Kanununu tedvin ederken bunun masrafa mütevakkıf olduğunu bilmekte idi, nitekim tahsisat da ayırmış bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

O halde münhal bulunan milletvekillerinden 13 ünün Demokrat Parti tarafından 13 ilde milletvekili adaylarının ikişer gösterilmesinden doğması, tutanaklarına itiraz edilen birçok milletvekilleri mevcut olup bunlara ait tutanakların reddedilmesi halinde münhal adedinin artacağını tabii bulunması, masrafın nazara alınması suretiyle seçimin geriye bırakılmasının kanunun istinat ettiği prensipe aykırı düşmesi, hülâsa seçimin geriye bırakılmasını haklı gösterecek hiçbir sebep gösterilmemiş ve esasen mevcut bulunması hasesiyle vâkı teklifin reddine rey vermenizi teklif ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar; 14 vilâyette yapılacak seçimin masrafı mucip olacağı esbabı mucibesiyile, seçimin tihiri teklifinde ben isabet görmüyorum. Muhalefete ilave edilecek 14 milletvekilinin Meclisin hüviyeti üzerinde tesir yapamayacağını tabii olmakla beraber, kıymetin sayıda olmadığı da herkesçe takdir edilen bir keyfiyettir.

Bu 14 milletvekilinin muhalefet safında Meclise girmesi bizzat Demokrat Hükümetin muvaffakiyetini temin bakımından müessir olabilir.

Nihayet bu 14 milletvekilinin muhalefet saflarında olarak Meclise iltihak etmesi takdirinde bunların müzakereler sırasında Meclisin kararları üzerinde müessir olmaları da çok muhtemeldir. 14 muhalif milletvekilinin kendi partilerini temsilen burada temin edeceği fayda üç yüz beş yüz bin lira ile mukayese edilemez. Ve nihayet bu sayıda bir muhalefetin memleket işlerini tanzim hususunda Meclis bünyesinde müessir olmayacağı yolunda da bir iddiada bulunulamaz.

SOLDAN BİR MİLLETVEKİLİ — Kimin kazanacağı mâlûm değil.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Mutlâka biz kazanacağız iddiasında bulunamayız. Madem ki şu veya bu partinin kazanması ihtimali vardır, o halde bu ihtimali bertaraf etmek de ekseriyetin hakkı değildir.

Kim kazanırsa kazansın, madem ki açık 14 milletvekilliği vardır, muhalefet de Mecliste zayıftır onların kuvvetlenmesi ihtimalini bertaraf etmeye Yüksek Meclisin razı olacağını zannetmiyorum.

1950 seçimlerinin ne şartlar içinde cereyan ettiğini muhterem Demokrat Partili arkadaşlarımın unutmamalarını rica ederim. Türk Milleti, bu seçimde bir program tercihi yapmamıştır tek bir gaye takip etmiştir : Cumhuriyet Halk Partisini iktidardan uzaklaştırmak. Böyle bir düşünce takip edildiğine göre Meclisin istediğimiz şekilde teşekkül etmemesi gayet tabiidir. Bu anormal durumu bertaraf etmek için ara seçiminin yapılmasına lüzum görüyoruz.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) — Muhterem Milletvekilleri, ara seçimlerin yapılması mevzuunda arkadaşlarımızın verdiği taktir hakkında Halk

ARA SEÇİMLER

Partisi sâfindan ve Millet Partisine mensup bir arkadaşımız tarafından vâkı beyan üzerinde durmayacağım. Hangi parti kazanır, kuvvetli bir muhalefet rakamla mı, kemiyet ve keyfiyetle mi olur? Millet kimi seçerek, kim ara seçimlerde kazanacak? Bunu biz değil millet bilir. Bu, onun bileceği bir iştir. Muhalefet partisi arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi, kemiyet itibariyle bunun muhalefeti takviye edip etmeyeceğini de bilmiyoruz. İşin masraf tarafına gelince ben buna da ilişmeyeceğim. Yalnız işin hukuki bünyesini iki kelime ile izah edeceğim.

Büyük Millet Meclisi kanun yapar, tefsir eder, karar verir. Vâzı Kanun Seçim Kanununu yaparken Büyük Millet Meclisinin karar suretiyle hâdiseye müdahale edebileceğini kabul etmiştir.

Şimdi, eğer muhalefetin beyan buyurduğu gibi ara seçimlerin mutlaka yapılmasına bir kanuni zaruret ve bir kanunî icap olsaydı vâzı kanun bu maddeyi metnine almazdı, bu fıkrayı ithal etmezdi. Bundan ne çıkar Millet Meclisi aksine karar vermedikçe kaydını sarahaten ihtiva ediyor ki, Büyük Millet Meclisi ara seçimlerinin yapılmasını talik edebilir.

Şimdi, burada ittihaz olunacak, varılacak olan, talik hakkının istimalidir. Ne zamana kadar? Ne zamana kadar isterse. Bu metnin ve bu fıkranın başka türlü tefsirine imkân yoktur. Bu arada eğer Büyük Meclisiniz masrafı ödenek, tahsisat gibi milletin menfaatine taallük eder meseili de derunen düşünebilirse o da deruni bir teemmüldür. Fakat hüküm, kanun fıkrası, Millet Meclisinin ara seçimlerini talik edebileceğini âmiridir. Bu salâhiyeti tahdit eden hiçbir hüküm mevcut değildir.

Arkadaşımızın ileri sürdüğü tahrir yerindedir. Milletin menfaati de bunu istilzam eder. Bu şekilde karar verilmesini rica ederim.

AVNÎ DOĞAN (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar; Riyaset bir izah yapmadığı için tam olarak bilmiyoruz; tahrirleri alelûsul muayyen bir şekilde gelir. Bu tahrir Riyaset Divanı tarafından Başkanlık Divanının Kamutaya sunuşları kısmına alınmıştır. Acaba bununla B.M. Meclisi Başkanlık Divanı bu tahriri benimsemiş midir? Bunu anlamak lâzımgelir. Başkanlıkça bu husus izah edilmediği için yalnız eldeki ruznameye bakarak bunun tekabbül edilmiş olduğu mânasını çıkarmaktayız.

Muhterem arkadaşlar; biliyorsunuz ki büyük seçime geçildiği zaman çeşitli vilâyetlerimizde, bir zatın iki yerden namzetliğini koyma esasiyle temsiller eksilmiştir. Aşağı yukarı 13-14 yerde çift namzetlik konmuş ve Demokrat Parti arkadaşları ekseriya çift yerde kazanmışlardır.

Bu intihap dairelerini mebuslarından mahrum etmek doğru olmaz. Bundan başka Devlet olmanın, Hükümet olmanın bir icabı ve bir vecibe-

si de vardır. 200 000 liralık bir masrafla eğer Meclis, memlekette, büyük seçimden sonra hâsıl olan havayı, milletin nabzını yoklamak suretiyle ister Demokrat Partinin, ister Millet Partisinin, ister Halk Partisinin kazanması suretiyle yeni unsurların kazanması bizi daha salim bir yola sevkeder.

Bu mâruzatıma şunu da eklemek isterim, demin muhterem arkadaşlarımızdan birisi Büyük Millet Meclisinin müddet tâyini hakkında, yani ne zaman yapılacağı hakkında tasarruf sahibi olduğunu ve bu tasarrufta haklı olduğunu söylediler. Kimsenin bunda şüphesi yoktur. Bu hakkı kullanmanın sebebi bir iki yüz bin liralık masraf ise doğru değildir. Çünkü doğacak hakkın bu masraftan daha çok kıymetli olduğu kanaatindeyim. Binaenaleyh, bu taktirin Büyük Millet Meclisince kabul edilmemesi yerinde olur. Takdir yüksek heyetindir.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar: Avni Doğan arkadaşımız riyasetten bir istizahta bulunuyorlar.

Riyaset Divanının bu taktiri başa alması, Riyaset Divanının sunuşları arasına getirmesi; önerenin doğrudan doğruya Meclis Riyasetine verilmesi sebebi iledir. Yoksa Riyaset Divanı kendisi bir teklifte bulunmuş değildir. Bu teklifi: imza sahipleri arkadaşlar Riyasete vermişlerdir. Bu sebeple yüksek heyetinize arzı lüzumu hâsıl olmuştur. Tabii müzakere neticesinde neye karar verilirse o suretle hareket edilir.

EMRULLAH NUTKU (Erzurum) — Muhterem arkadaşlar, bir ara seçimi yapılması ve Meclisin nisabında noksan olan 14 milletvekili arkadaşımızın daha aramıza iltihakı ile hiç şüphesiz ıftihar ederiz. Fakat bu senenin hususiyetini göz önünde tutmalıyız. Evvelâ bu seneki seçim, umumî seçim. Seçim Kanunu gereğince Teşrinievvel ayında yapılacaktı. Bunu evvele aldılar ve Mayıs'ta yaptılar. Binaenaleyh kanunlarımız gereğince esas devreyi tâyin eden seçim bu sene zamanında yapılmış olsaydı esasen ara seçimleri de gelecek sene yapılacaktı.

İkincisi: önümüzde muhtar seçimleri, belediye seçimleri ve umumî meclis seçimi gibi memleketimiz halkını işgal edeceğimiz çok seçim mevzuları vardır. Şimdi bunlar arasına bir de milletvekilliği ara seçimi katmak doğrusu biraz insafsızlık olur.

Bu esbabı mucibeden gayri esasen tasarruf etmek ihtiyacında bulunduğumuz bu senede bu seçimi yapmakta bendeniz büyük faydalar mülâhaza etmiyorum. Gelecek yıl, ki esas devremizin başlangıcıdır, gelecek yıl bittabi bu ara seçimleri yapılır.

Bu sene içinde yaparak sıkışık bir duruma düşmek ve diğer seçimler arasında bunu da halletmek doğru birşey değildir.

ARA SEÇİMLER

Onun için bendeniz ara seçimlerinin gelecek yıla talikini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, bundan evvelki meclislerde ara seçimleri için Meclisin mütalâasına ve kararına müracaat edilmez. Hükümet istediği zamanda yapardı. Seçim Kanunu müzaker edilirken burada bâzı arkadaşlar bu hakkın Büyük Millet Meclisine ait olduğunu o zamanki Dahiliye Vekiline sordular. Dahiliye Vekili bu işi şuraya buraya kaydırmak suretiyle ifadede bulundu. Nihayet kanuna bu fıkrayı koymak zaruretinde kaldılar. Bu fıkrayı koymaktan maksat demokratik sistemin anası olan bir hakikatı burada ifade edilen Anayasa, ara seçimleri hakkında bir kayda malik değildir. Ancak umumî seçimlerden bahseder. Fakat bugünkü tavrı veren arkadaşların ortaya atmış oldukları meseleyi Hükümet Meclise müracaat ederek acaba müsaade ediyor musunuz bir ara seçimi yapalım demezdi. Binaenaleyh bu tavrı veren arkadaşları tebrik etmekten başka yapacak hiçbir vazifem yoktur.

Sonra gelem bu 14 arkadaş için ara seçim yapılıp yapılmamasına.

Arkadaşlar; Demokrat Parti büyük bir ekseriyete mâlik olduğu için, ekseriyet kazanamayan partilere bir avantaj vermek zaruretinde olduğuna bendeniz kaniim. Bu memlekette 200 bin lira tasarrufun hiçbir kıymeti yoktur. Fakat orta yerde süren dedikoduları kesmek için onlara bir imkân vermek lâzımdır. Belki ara seçimlerde muvaffak olacaklarını zannediyorlardır. Belki biz ara seçimlerde Meclise kuvvetli insanlar getireceğiz, muhalefeti kuvvetlendireceğiz diyeceklerdir. Bu itibarla Demokrat Partinin de bu seçimlere taraftar olmasını temenni ederim. Çünkü kanunun böyle bir kayıt koymaktan maksadı, hâkimiyet bilâkaydüşart milletindir kaydının tahakkuku maksadına mâtuftur, bugüne kadar bu memlekette hâkimiyet millette değildi. Hâkimiyet Hükümette idi. Hükümet istediği zaman umumî seçim yapar, istediği zaman ara seçimi yapardı. İşte demokratik sistemin temeli olan seçimi Büyük Millet Meclisine bir hak olarak tanımış olan kanunun bu şekilde kabulü ile tekemmül etti. Bu kanuna göre seçimin zamanında yapılmasına müsaade etmemizi ve bu hususta rey vermemizi ve bu arkadaşlarımızın büyük bir hizmet mukabili olan tavrilerinin reddedilmesini şahsi kanaatimce muvafık buluyorum.

13 milletvekilini Demokrat Parti fazla gösterdi. Halbuki bir de onlardan vardı. O kazanamadı. Galiplerin daima mağluplara iltifat etmesi lâzımdır. 14 milletvekili daha getirsinler, biraz daha kuvvetlensinler. Memlekette demokrasinin temelini bu şekilde biraz daha kuvvetlendirdiğinizi millet anlamış olsun. (Alkışlar)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

SALAMON ADATO (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar; Seçim Kanunu'nun tanzim eden ve çıkaran vâzı kanun ara seçimlerinin tecili salâhiyetini Meclise vermiştir. Vâzı kanun bu kaideyi vaz'etmekle bâzı ahvalde tecilin lüzumlu olduğunu kabul etmiştir. Bütçede tasarruf, mülâhazası bendenizce böyle bir tecile âmil olamaz, çünkü, Anayasa ile Seçim Kanunu hükümlerini alâkadar eden bir hususta para bahis mevzuu olamaz. Binaenaleyh Meclise verilen bu tecil salâhiyeti ne gibi hallerde kullanılabilir? Bunu izah etmek lâzımdır. Tabiidir ki, vâzı kanun bunu derpiş etmiş ve bâzı sebeplerden tecil lâzımdır, demiştir. Umumi seçimler 14 Mayıs'ta yapmış, 14 Mayıs'tan Eylül'e kadar dört aylık bir müddet vardır. Meclisin hüviyeti 14 Mayıs'taki seçimlerle taayyün etmiş, millet ariz ve amik düşünerek vekillerini intihap etmiş ve Meclise göndermiştir. Eğer muhalefet partisi ile, iktidar partisini teşkil eden arkadaşların adedi bakımından aralarında bir yakınlık olsaydı, bu ara seçimlerde ekseriyet bakımından müessir bir netice vermek ihtimalini gösterseydi, elbetteki seçimlerin tercihi doğru olmazdı. Fakat muhalefet muayyen, iktidar partisi kahhar bir ekseriyetle buraya gelmiştir. Binaenaleyh hüviyetin tebeddülü bahis mevzuu değildir.

Millet Partisini temsil eden arkadaşımız buyurdular ki; muhalefet partisi belki bu ara seçimlerinde iyi elemanlar kazanabilir. Türk milleti reyini 14 Mayıs'ta izhar etmiş ve düşünerek bilerek reyini vermiştir. Binaenaleyh Türk milletinin bu fikrini tebdil edecek hiçbir sebep yoktur. (Alkışlar).

Sonra biz bu kısa zamanda muhalefet partisine mensup yeni elemanların hariçte tebellür ettiğini de görmedik. Bu itibarla seçimlerin tecilinde isabet vardır. (Soldan alkışlar).

BAŞKAN — Sedat Zeki Örs.

SEDAT ZEKİ ÖRS (Sivas) — Aziz arkadaşlar, karşınıza ilk defa bulunmak suretiyle çıkıyorum, müsamahanızı rica ederim. Bugün bu kıymetli hatiplerden sonra çıkıp arzı vücut etmek şüphesiz biraz tarafımdan iddia olacaktır. Bu meselede katî bir fikir ve mütalâam vardır. İfademe geçmeden bendenize kalırsa bu ara seçimi yapılmalıdır. Masraf meselesi ikinci, üçüncü derecede bir meseledir. Önerge sahibi arkadaşlarımız bu masrafın ehemmiyetine işaret için geçmiş senelerdeki masrafı dahi mevzuubahis etmişlerdir. O intihaplarda yani 1946 faciasından sonra yapılan ara seçimlerde neticeler esasen belli idi, ona sarfedilen para hakikaten havaya atılmış bir para idi. Ona şüphe yok. Fakat şimdiki intihap hepimize bir imtihan olacaktır, millet efkârının tarzı inkişafı hakkında bizi tenvir edecektir. Ben bunu bilhassa Demokrat Parti noktai nazarından söylüyö-

ARA SEÇİMLER

rum. Bizim için de zannederim faydalı olacaktır. Lüzumlu bir imtihan olacaktır. Bakınız nasıl bir itham karşısındayız, Bölükbaşı arkadaşımızın son, ekseriyetle Meclise gelmemizi mucip olan intihapta hâsıl olan fikrin, bizi, bizim programımızı intihap etmek değil, Cumhuriyet Halk Partisini reddetmekten ibaret olduğunu söylediler. Bu mânalı bir sözdür. Bu itham altında kalmayı istemeyiz. İkinci bir fikir bir mütalâa daha var. O da bu, 14 Mayıs seçimlerinden beri Halk Partisi muhalefeti içinde ve bahuşus Ulus'ta bir târiz duyuyoruz. Bu târiz şudur; Siz bu kadar övünmeyin intihapta gerçi ekseriyeti kazandınız fakat intihap nispî usul ile olsaydı sizin 4,5 milyon reyinize yakın bizim de reyimiz vardı bizim de hemen hemen sizin kadar milletvekilimiz olurdu diye ima ediyorlar ima değil bağıra bağıra söylüyorlar. (Gülüşmeler). Bence arkadaşlar bu iddia tamamen boştur. Bizi millet intihap etti. Tercih etti ve seçti. Sevdiği için intihap etti. Halk Partisine verilen reyler Halk Partisi Hükümetinin hüşmindan korkanların verdiği reylerdir. Binaenaleyh işte açıktır. Bu hususta hakikat, eğer yakında ara seçimleri yapılırsa belli olacaktır. Onun için bu takririn kabul edilmesi taraftarıyım. Mâruzatım bundan ibarettir.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — Kıymetli arkadaşlarım; ben bu hâdiseyi bir hukukçu olmadığım için bir hukukçu gözü ile görecek ve mütalâa edecek değilim. Bu Mecliste muhalefete mensup milletvekilleri adedinin az olduğundan üzülen arkadaşlarımızdanım. Bu sebepten dolayı muhalefet partisinin taleplerinde kendilerini haklı buluyorum. Fakat yersiz ve haksız bulduğum bir tarafı olacaktır :

Arkadaşlar, biliyorsunuz ki, Türk Milleti kendisini temsil eden Meclis âzaları adedinin çokluğundan şikâyetçidir. Seçim Kanunu yapılırken Demokrat Parti bu adedin azaltılmasını arzu etmiş ve ısrarla istemişse de müessir olamamıştır. Binaenaleyh bugün Türk Milletinin umumî arzusu 13-14 milletvekilinin daha seçilmesini arzu etmemektedir. Sonra, bu inhilâl eden 13-14 milletvekilliği bizim yekûnlarımızdan tenakus eden milletvekillikleridir.

Biz listemize bu isimleri mükerrer yazmasaydık da Ahmet, Mehmet'i yazsaydık bunlar gelecek ve iktidar partisinin 13-14 milletvekili daha fazla olacaktı. Bu itibarla şunu tebarüz ettirmek isterim ki inhilâl eden milletvekillikleri ve eksilen milletvekilleri Halk Partisi ve Millet Partisinden değildir.

CELÂL SAİT SİREN (Hatay) — Çoğalın daha iyi.

Bugün bir seçim yapılırsa onların adedi artarsa.

HİMMET ÖLÇMEN (Devamla) — Bundan üzülecek miyiz? Hayır arkadaşlar. Fakat ben şahsan şuna kaniim ki bu münhallerin bir kısmı mu-

halefet partileri tarafından kazanılsa bile yine ekseriyeti İktidar Partisi alacaktır. Çünkü seçim yapılabilecek çok kısa bir zaman olmuştur ve Türk Milleti fikrini değiştirmiş değildir. İktidarda bulunan bir parti zamanla yıpranmaya mahkûm olduğuna göre, gelecek seneye tehir edilirse iktidar partisi bir miktar daha yıpranacağından muhalefetin kazanma şansı daha da kuvvetlenecektir. *(Gürültüler, bu nasıl bir muhakeme sesleri).*

Arkadaşlar, müsaade buyurun, bu seçimin bu sene yapılmayıp da gelecek sene yapılması halinde, nazari olarak, muhalefet için daha iyi olur, daha fazla kazanma ihtimali vardır. Gelecek seneye kalması onların arzusunu daha kuvvetli olarak yerine getirir. *(Niçin böyle düşünüyorsun sesleri).* Kendimi onların yerine koyarak düşünüyorum. Bu sene seçimlerin yapılması halinde onların lehine bir şans yoktur. Biz muhalefetin artmasını temenni ediyoruz. Fakat Türk Milleti Milletvekili adedinin artmasını istemediği içindir ki bu seçimin şimdi yapılmaması ve gelecek seneye bırakılması daha muvafık olur.

CEVDET BAYBURA (Gümüşhane) — Muhterem arkadaşlarım. Seçim Kanununa göre aksine karar verilmedikçe her sene Temmuz ayının 23 ünde ara seçimleri yapılmak lâzımdır. Bu hüküm normal seçimlere aittir.

Kanun vâzınca böyle düşünülmüştür. Yoksa Emrullah Nutku arkadaşımızın dedikleri gibi Eylülün son pazarında yapılması gereken seçimler Mayıs ayına alınca bu umumî seçimin hemen akabinde ara seçimini yapmanın sebep ve illeti nedir, bu malûm değildir.

Çünkü 14 Mayıs 1950'de umumî seçimi yapıldı henüz bir buçuk ay geçmiştir, şimdi ikinci bir ara seçimi yapılması için muhik, müstacel ve kaçınılmaz bir sebep bulunması iktiza eder. Böyle bir sebebin ne olduğu bize belli değildir. Esasen 14 milletvekili de Demokrat Parti saflarında yer alacak arkadaşlardı, bu durumda muhterem muhalefetin kendine bir pay çıkarmasını cidden garip buluyorum. Olsa olsa bunu biz düşünebiliriz. Gerçi seçimin neticesi bilinemez, ama görünen köy de kılavuz istemez. Seçim için müstacel durum Meclisin muvafakat ve muhalefet saflarında ehemmiyetli bir eksilme hâsıl olduğu takdirde düşünülebilir. Bugün bunu icabettirecek hiçbir sebep yoktur. Muhalefet saflarındaki arkadaşlarımızın telâş buyurmamalarını kendilerinden rica ederim.

BAŞKAN — Fûruzan Tekil buyurun.

FÛRUZAN TEKİL (İstanbul) — Efendim, diğer arkadaşlarımızın da belirttiikleri gibi hakikî seçim müddeti, Seçim Kanununda 23 Temmuzla, Eylülün ikinci haftası arasındaki müddettir.

Sekizinci Devrede Büyük Millet Meclisi Seçim Kanununda bahis mevzuu olan bu müddetin aksine karar vermek suretiyle seçimi 14 Mayıs'a almış bulunmakta idi. Binaenaleyh normal olarak ara seçimlerinin yapıl-

ARA SEÇİMLER

ması hususu gelecek senenin 23 Temmuz ile Eylülün ikinci haftası arasında olmak ıktiza eder.

Binaenaleyh tahrir burada aksine karar verilmesini istemekte değildir, bilâkis normal olarak ara seçimlerinin kanunun derpiş ettiği gibi bir sene sonra yapılmasını talep etmektedir. O itibarla 14 Mayısta milletvekilleri seçimi yapıldıktan sonra derhal 23 Temmuzda bir ara seçimi yapılmasında katiyen isabet yoktur.

Bâzı arkadaşlar, bilhassa muhalefet grubuna mensup arkadaşlar, bu işte bir kalite meselesinden bahsettiler.

Arkadaşlar, bugünkü Büyük Millet Meclisi Türk Milletinin olgunluğunun bir zübdesidir. Türk Milletinin kalite bakımından hakikî mümessilidir. Çünkü milletin iradesiyle iş başına gelmiştir.

Ara seçiminde bu kalitenin yükseleceğini iddia etmek bence hiçbir esasa müstenit olamaz. Ayrıca elimizde tasdik edilmemiş tutanaklar vardır. Bu tutanakların şu anda tasdik edilmesine de imkân yoktur. Gelecek döneme kalacak bir iştir. Binaenaleyh tutanakların hepsi tasdik edilmeden ara seçime girmek muhtemelen yeniden ara seçiminin yapılmasını istilzam edecektir ki, bunları böyle yapacağımıza hepsini birden bir ara seçimde ve normal zamanda, kanunun derpiş ettiği zamanda yani 23 Temmuzla Eylülün ikinci haftası arasında olmak ve gelecek sene yapmak üzere tehir etmemiz daha muvafıktır, daha musiptir. (*Muvafık sesleri*).

BAŞKAN — Görüşmenin yeterliği hakkında 6 önerge gelmiştir, okuyoruz :

Yüksek Başkanlığa

Müzakere kâfidir. Önergemizin reye konmasını arz ve teklif ederiz.

Kırklareli Milletvekili

Şefik Bakay

Kırklareli Milletvekili

Mahmut Erbil

Sayın Başkanlığa

Görüşmeler kâfidir. Bir karar verilmesi için takririmin reye konulmasını rica ederim.

Burdur Milletvekili

Mehmet Özbey

Sayın Başkanlığa

Mesele aydınlanmıştır. Müzakerenin yeterliğinin reye arzını teklif ederiz.

Ankara Milletvekili

Hâmid Şevket İnce

İstanbul Milletvekili

Celâl Türkgeldi

Bursa Milletvekili

H. Köymen

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Başkanlığa

Mevzu kâfi miktarda münakaşa edilmiş ve muhtelif kanaatler belirmiştir. Bu sebeple müzakerenin kifayetinin reye konmasını rica ederiz.

İçel Milletvekili
Hüseyin Fırat

Çankırı Milletvekili
Celâl Otman

Yüksek Başkanlığa

Vaziyet kâfi derecede tavazzuh etmiştir. Müzakerenin kifayetini Yüksek Meclisin tasvibine arz etmenizi istirham ve talep ederiz.

Çanakkale Milletvekili
Ömer Mart

Tokad Milletvekili
Sıtkı Atanç

Sayın Başkanlığa

Muhالیf parti temsilcileri, serbestler, iktidar partisine bağı olanlar konu üzerinde esaslı konuşmalar yapmışlardır.

Mesele aydınlanmıştır. Müzakerenin kifayetinin Büyük Meclise arzını dilerim.

Sivas Milletvekili
Ercüment Damalı

BAŞKAN — Bu takrirlerin hepsi görüşmenin yeterliği hakkındadır. Reyinize müracaat ediyorum : Görüşmeyi kâfi görenler işaret etsinler... Kâfi görmeyenler... Ekseriyetle kâfi görülmüştür.

Şimdi takriri okuyacağım ve reye arzedeceğim :

(İstanbul Milletvekili Hüsnü Yaman ve 2 arkadaşının, Milletvekilleri ara seçiminin bu yıl yapılmaması hakkındaki önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Önergeyi kabul edenler lütfen işaret etsinler... Etmeyenler... Ekseriyetle kabul edilmiştir.

ALINAN KARAR (2)

Açık Milletvekillikleri için bu yıl ara seçimi yapılmaması hakkında

No.

1698

Açık Milletvekillikleri için Milletvekilleri Seçimi Kanununun 6 ncı maddesi gereğince Eylöl ayında yapılması gereken ara seçimlerinin bu yıl yapılmamasına karar verilmiştir.

12 Temmuz 1950

[2] Resmi Gazete : 14.7.1950-7558

Kanunlar Dergisi : C.33, s.988

ARA SEÇİMLER

B) ARA SEÇİMLERİN YAPILMASI

Başlangıçta belirtildiği gibi 16 Eylül 1951'de 17 seçim çevresinde 20 üyelik için yapılan ara seçim sonuçları aşağıya alınmıştır.

Seçmen Sayısı	: 3 168 423
Seçime Katılan Seçmen Sayısı	: 1 778 857
Katılma Oranı	: % 54.14

PARTİLERİN ALDIĞI OYLAR

D.P.	: 937 288, % 52.69
C.H.P.	: 687 668, % 38.65
M.P.	: 142 352, % 08.00
Bağımsız	: 10 323, % 00.58

SANDALYE DAĞILIMI

D.P.	: 18
C.H.P.	: 2
M.P.	: —
Bağımsız	: —

GENEL SEÇİMLERE GÖRE DEĞİŞİKLİK

	Seçmen Yekûnu	Oy Kul. Sec. Yek.	İştirak Nisbeti	D.P.al. Oy Yek.	Yüzde Nisbeti	C.H.P. al. Oy Yek.	Yüzde Nisbeti	M.P. al. Oy Yek.	Yüzde Nisbeti	Bağın al. oy.	Yüzde Nisbeti
1950	3 070 242	2 717 822	% 86.52	1 450 306	% 53.36	1 043 119	% 38.38	152 869	% 05.24	22 183	% 00.81
1951	3 168 423	1 778 857	% 54.14	937 288	% 52.69	687 668	% 38.65	142 359	% 08.00	10 323	% 00.58

SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİ (*)

1. Aydın	Nail Geveci	(D.P.)
2. Aydın	Lütfi Ülkümen	(D.P.)
3. Aydın	Cevat Ülkü	(D.P.)
4. Balıkesir	Müçteba İştın	(D.P.)
5. Bilecik	Yümnü Üresin	(D.P.)
6. Bitlis	Nusrettin Barut	(D.P.)
7. Bursa	Kenan Yılmaz	(D.P.)

(*) Tutanak Dergisi : C.10, S.18-19, Ta : 1.11.1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

8. Çanakkale	Nusret Kirişcioğlu	(D.P.)
9. Denizli	Baha Akşit	(D.P.)
10. Eskişehir	Ekrem Baysal	(D.P.)
11. Gümüşhane	Ahmet Kemal Varınca	(D.P.)
12. İstanbul	Hadi Hüsman	(D.P.)
13. İstanbul	Seyfi Oran	(D.P.)
14. İzmir	Pertev Arat	(D.P.)
15. Kastamonu	Ziya Termen	(D.P.)
16. Kırşehir	Elvan Kaman	(D.P.)
17. Muğla	Natık Poyrazoğlu	(D.P.)
18. Sinop	Muhtar Acar	(C.H.P.)
19. Sivas	Reşat Şemsettin Sirer	(C.H.P.)
20. Zonguldak	Esat Kerimol	(D.P.)

BASINDAKİ YANKILARI

BAŞBAKAN RADYODA KONUŞTU (*)

Ankara 11(A.A). – Başbakan ve Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan Menderes, bu akşam 20.30 da Ankara Radyosunda şu konuşmayı yapmıştır:

Muhterem vatandaşlarım,

Ara seçimleri için mücadele başladı. günden bugüne kadar sükutu ihtiyar ettim. Çünkü gerek radyolarda gerekse tertip olunan mahalli toplantılarda konuşulanlar ve mücadelenin düşürüldüğü seviyesizlik cidden nefret ve teessür verici olmuştur. Bu manzara karşısında sükutu tercih etmekte kendimi haklı buluyordum. Hatta vazifeye başladığımız ilk günden itibaren muhalefetin nasıl insafsız, yıkıcı bir mücadele metodu tatbik ettiğini, yalan ve iftirayı tek silah olarak ne suretle kullanmış olduğunu burada tasvir ve izaha lüzum görmüyoruz. Diğer taraftan Demokrat iktidarın vatandaşlarımızın şahsi ve içtimai hayatlarına getirdiği emniyetin ve gene vatandaşlarımızın bugün iş ve istihsal hayatında düne nazaran eriştikleri ferahlığı, intibahı, bu yalan ve tevizlerin silmeyeceğine inanıyordum. Yalan ve teviz metodunda ne kadar ileri gidilirse gidsin, ne derece maharet gösterilirse gösterilsin vatandaşlarımızın hukuki ve içtimai hayatlarında ve memleketimizin iktisadi ve mali vaziyetinde düne nazaran kötüye doğru gidilmekte olduğuna, vatandaşı yalana inandırmanın hiç bir suretle mümkün olmayacağını biliyordum. Çünkü milletimizin yüksek şuurlu idrakine, hadiseleri kıymetlendirmekte ve insanları tanımadaki eşsiz istidadına imanım sonsuzdur. İşte bu sebeptendir ki konuşmamak istiyordum. Şayet Halk Partisi Genel Başkanı samimiyetten uzak ve üstü kapalı tahrik ve tevizden ibaret radyo konuşmasını yapmamış ve bu konuşmasında beşer iz'anı ile eğlenen bir bencillik duygusu içinde milletimizi haksız ithamlar altında bulundurmamış olsaydı...

Sevgili vatandaşlarım,

İlk önce 15 aylık Demokrat Parti iktidarından sonra memleketin bugünkü manzarasına çok süratle bir göz atmak yerinde olur. Henüz aylarla sayılan iktidar devrimizde demokrasi rejiminin memlekette gereği gibi yerleşmesini ve istikrar bulmasını temin yolunda çok mühim adımlar atılmıştır. Vatandaşların şahsi hürriyetleri yeniden yeniye teminata bağlanmış ve mesken masuniyetini ihlâl eden hükümler kaldırılmıştır. Basın hürriyeti sahasında memleketimiz dünyanın en ileri memleketleri seviyesine gelmiş bulunuyor. Türkiye'de siyasi ve idari baskı Halk Partisi iktidarı ileri beraber tarihe karışmıştır. Bugünlerde 17 vilayetimizde seçim var. İftiharla söyleyebiliriz ki, vatandaşların hiç birisinin gönlünde hükü-

(*) Son Posta, 12 Eylül 1951.

metin baskı yapacağı ve oyların sandıklara atıldığından başka türlü çıkacağı hususunda en ufak bir tereddüt ve şüphe yaşamamaktadır.

İktisadî vaziyetimize gelince emsali görülmemiş bir gelişme devresine girmiş bulunduğumuzda şüphe yoktur. Her koldan istihsalımız hayret verici bir hızla artmakta iç ve dış ticaretimizin hacmi dev adımlarıyla büyüyüp genişlemektedir. Bütün rakam ve istatistikler bu hakikatleri inkâr edilemez bir açıklıkla ispat ediyor. Devlet maliyesinde ise, milletçe güvenebileceğimiz bir vaziyet husule gelmektedir. Gerek iktisadî vaziyetimizin süratle inkişafı neticesi olarak, gerekse maliye ve bütçe hakkındaki isabetli görüşlerimize dayanarak alınan tedbirler sayesinde, muhalefetin kötümser iddialarının tam aksine olarak devlet maliyesi, ferahlık ve itimat veren bir manzara arz etmekte bulunuyor. Şu kadarını söyleyeyim ki, geçen yıl Ağustos sonu itibarıyla tahsilât yekûnunda bütçe tahminlerine nazaran 50 milyon liralık bir açık mevcut iken, bu yıl aynı devre zarfında, gelir vergisinin önceden malûm noksanı hariç, diğer bütün devlet varidat kalemlerinde, tahminlerden 36 milyon liralık bir fazlalık görülmektedir. Önümüzdeki aylarda, gelirlerdeki bu artışın, büsbütün hızlanacağına muhakkak nazarı ile bakılmalıdır.

Dış Politikamıza gelince : İktidara geldiğimiz günlerden beri takip etmekte olduğumuz dürüst ve kararlı siyaset, dostlarımıza emniyet ve memleketimizde gözü olanlara çekinme hissi telkin eden bir yolda inkişaf ediyor. Bu hususta pek fazla söz söylemeye lüzum görünyerek şu kadarını kaydedelim ki, dış politikamızın inkişafı, bütün vatandaşların ve bütün dünyanın gözleri önünde milletimizin haysiyet ve menfaatine, insanlığın hayrına en uygun şekilde cereyan etmektedir. Hal ve manzara böyle iken Halk Partisi Genel Başkanının, gerek dış politika ve iç emniyet meselelerimiz, gerekse iktisadî ve mali vaziyetimiz hakkında radyo konuşmasında söyledikleri hakikatlere ne dereceye kadar taban tabana zıt bir manzara teşkil ediyor. İnönü, dış politikada hükümeti, Büyük Millet Meclisinin malûmat ve kararları dışında hareket ediyor gibi göstermek istiyor. Bütün siyasî hayatında Millet Meclisini, keyfî ve şahsî karar ve muamelelerinin bir tevsik ve tescil cihazı olarak kullanmış olan ve bu suretle ömrü boyunca Millet Meclisini istihfaf etmiş olan bir zatın, şimdi akıllara hayret veren bir gaflet ve gurur hissi ile Büyük Millet Meclisini adeta himayesi altına almak ister gibi bir tavır takınması, kaderin çok ibret verici bir cilvesi oluyor.

Halbuki Halk Partisi Genel Başkanının bahis mevzuu etmek istediği bu meseleyi, kendisinin imzasını taşıyan bir gensoru münasebetiyle Büyük Millet Meclisi Anayasaya uygun olarak çoktan halletmiş bulunuyor.

Sevgili vatandaşlarım,

Halk Partisi Genel Başkanı, siyasî ve idarî baskıdan, vatandaşlara eşit muamele yapılmadığından, hükümetin bir partizan zihniyetiyle ha-

BASINDAKİ YANKILARI

reket etmekte olduğundan da bahsediliyor. Tesis ettiği siyasi nizam ile vatandaşların yer yer ve kafiye ile sorgusuz sualsiz kurşuna dizilmelerine müsaade eden muhaliflerini türlü sebeplerle tabutluklarda işkencelere maruz bırakan, partimiz mensuplarına hükümet kuvveti ile türlü hakaretler ve tazyikler yaptıran ve onları hapishanelerde sürdüren İnönü'dür. Baskıdan, partizanlıktan vatandaşların huzur ve emniyet içinde bulunmadıklarından nasıl ve ne yüze bahsediliyor. Vatandaşların asabını bozan, memlekette iç huzursuzluğu ve emniyetsizliği yaratmaya bütün gayretleri ile uğraşanların kendileri olduğunu tereddütsüz ifade edebilirim. Kurdukları ajanslar ve gazetelerde hergün yalanlar uydurup, fikirleri teşvişe çalışmaktadırlar. O kadar ki, bunların her gün tekdübünden biz usanmış bulunuyoruz.

Muhterem dinleyicilerim,

Halk Partisi Genel Başkanının yaklaşan ara seçimlerde seçmen vatandaşların hükümet tarafından aldatılmasından ve korkutulmasından bahsedildiğini de hayretle görmekteyiz. Vaktiyle kırk binden, mübalaasız otuz binini kazandığımız muhtarlıkları, seçim neticelerini tahrif ederek bine indiren ve hafızam beni aldatmıyorsa Nazilli'nin Bılara köyünde Demokrat Parti muhtarını işinden etmek için ardı sıra beş defa seçim yaptırmaktan çekinmeyen bir idarenin mümessili olan, bütün hayatı müddetince vatandaşın reyî ile istihza etmiş olan 1946 seçimlerine memleketşümül bir siyasi sahtekârlık manzarası verenlerin başında bulunan ve dört yıl Cumhurbaşkanlığına seçilmediği halde Cumhurbaşkanı olarak devletin en yüksek mevkiini yedi yıl gasbında bulundurmuş olan Halk Partisi Genel Başkanı, bu memlekette vatandaş reyinin, seçim hakkının siyasi hürriyetlerin müdafii olarak karşımıza çıkamaz. Türk milletine bütün hayatı boyunca inanmamış, bu milletin kendisinden başka kime olursa olsun teveccühünü bir aldanma, bir esaret, bir sapıklık olarak görmüş olan bu zat, bugün bile yalnız kendi Partisine rey verecek olan seçmen vatandaşı hür, müstakıl, iradeli, korkusuz ve kâmil bir vatandaş olarak tasvir etmekle seçimin tecelli edecek neticesini ve Türk milletinin izhar edeceği iradeyi şimdiden muallal göstermek hazırlıklarını yapıyor. Şahsiyeti, mazisi, siyaseti ve idaresi malûm bu zat ile vatandaş hak ve hürriyetleri bahsinde münakaşa etmek bir taraftan bir bahtsızlık, diğer taraftan da çok ibret verici bir hadise teşkil ediyor.

Muhterem vatandaşlarım,

Ara seçimlerinin memleketimize hayırlı ve mutlu neticeler getirmesine dua ederek huzurunuzdan ayrılmaktayım.

ÇARŞAMBA AKŞAMI İNÖNÜ'NÜN RADYODA YAPTIĞI KONUŞMA (*)

Bugünkü iktidarın milletin başına bir kaza getirmelerinden ciddi olarak endişe ediyoruz. İnönü, yapılan isnatlara da cevap vererek, 27 senelik cumhuriyet devrinden bana atfolunabilecek her mesuliyetin hesabını vermeğe hazırım ve muktedirim, dedi.

C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü 12 Eylül Çarşamba akşamı saat : 20.40'da ara seçimleri münasebetiyle Ankara Radyosunda şu konuşmayı yapmıştır.

Sevgili vatandaşlarım,

İlk önce bayramınızı muhabbetle tebrik ederim. Dün akşam İktidar Partisi Genel Başkanı benim beyanatıma cevap verdi. Mutad olan üslupla geçmiş zamandan bahsederek bugün vazifemizi ifa ederken temas ettiğimiz mevzular üzerinde fikir söylemekten çekindi. Bizim için bu son fırsat olan radyo konuşmasından istifade ederek beni ve Cumhuriyet Halk Partisini endişeye düşüren hareketleri tekrar size anlatmayı vazife saydım.

Geçmiş zaman için bana yapılan isnatların hepsi iftiradır. Bu iftiraları bir buçuk seneden beri şahsım aleyhinde tertibetmekle meşgul olduklar. Bu iftira tertiplerinin başlıca müteşebbisleri iktidar partisinin başında bulunanlardır. Şimdi kendilerine tekrar cevap veriyorum.

27 senelik Cumhuriyet devrinden bana atfolunabilecek her mesuliyetin hesabını vermeye hazırım ve muktedirim. İnsanlık kaydından nasibi olan siyaset adamları rakiplerinin mesuliyetli hareketlerini mahkemeye vermek vazifesindedirler. Bu vazifeyi ifaya cesaretleri olmayan isnatçılar millet nazarında iftiracı mevkiindedirler. Af Kanunu ne bana ne eski iktidarın başında bulunanlara hiç bir muafiyet vermez. Af Kanunundan istifade edenler, bizler ve bu gün bizim safımızda bulunanlar değildir. Bizler her gün yeni bir iftira tertibine maruz olarak insafsız bir zulüm içinde yaşıyoruz.

Ben iktidarda iken suç işleyenleri daima mahkemelere sevkettim. Bize suçluyu korumak isnadı yapılamaz. Namuslu iktidar sahibi, mücerret iftira yapmaz, şüphelendiği hadiseleri mahkemeye sevkeder. Bu basit kaideyi iftiracıların tertipçisi olan iktidar Genel Başkanına hatırlatırım.

Demokratik rejim, yüz senelik bir tekamülün neticesidir ve ileri merhalesine bizim iktidarımız zamanında ulaşmıştır. Millete hizmet aşkı rehberimiz olmasa idi irşatlarımızdan ve dehamızdan bahsetmek yarışı yapanlara ve kasidecilere itibar gösterirdik.

(*) *Ulus Gazetesi* : 17 Eylül 1951

BASINDAKİ YANKILARI

İktidarda bulunanlara gene hatırlatırım ki, demokrasi rejimi memlekette yerleşmiştir. İktidarda bulunanların iftiraları, radyo propagandaları ve bütün güçleri ve tertipleri demokratik rejimi baltalamaktan mutlaka aciz kalacaktır.

Memleket meselelerine geçelim :

Ben ve başkanlık ettiğim muhalefet partisi bu günkü iktidarın milletin başına bir kaza getirmelerinden ciddi olarak endişe ediyoruz. Bütün çırpınmamız bu noktada toplanıyor. Otuz seneden beri çöp çöp üstüne konarak meydana getirilen bu vatan yuvasının Büyük Millet Meclisine ve millete karşı mesuliyet hissi taşımayan politikacılar elinde viran olmasından korkuyoruz. Bulduğumuz tek çare, iktidar partisinin Büyük Millet Meclisinin haklarına riayet etmesi ve Büyük Millet Meclisinin çalışmasına imkân vermesidir. İktidar Başkanının Büyük Meclise ve millete verdiği malumatın doğru olmasını istiyoruz. Kore'ye giden askerimizin 4500 kişilik bir kuvvet olduğunu ilan ettiler. Birleşmiş Milletler muhitinde iştirak eden gazeteler bu kuvvetin daha çok olduğunu yazdılar Büyük Meclisin ve Türk Milletinin Kore'ye gönderilen kuvvetin miktarını bir tek rakam hatası olmadan bilmeğe hakkı yok mudur?

Biz kendimizi milletimize karşı vazife sahibi mesuliyet sahibi addediyoruz. Adnan Menderes ve yardımcıları elinde memleket kazaya uğrarsa bunları görüp söylememiş olmaktan vebal altında kalacağımızı düşünüyoruz. Muhalefet partileri bu vazife hissi içinde çırpınıyorlar : İktidar vazife gören muhalefetten kurtulmak için elinden geleni ve gelmeyen yap-mak sevdasındadır. Memleketin vaziyeti budur. Demokrasi rejiminin yaşaması, feyiz vermesi halkımızın ve seçmen vatandaşın memlekete sahip çıkmasına bağlıdır.

Son sözüm şudur, sevgili vatandaşlarım :

Vatanın selameti için isabetli görerek vereceğiniz hüküm muhteremdir. Vatana hizmet aşkı cümlemize rehber olsun!..

EVVELA MEDENİ OLMAK LÂZİM (*)

Gerçi anayasa milletvekili olabilmek için, okuma yazma bilme şartı ile iktifa etmiştir ama, bu demek değildir ki, okuma yazma bilince her şey halledilebilir,

Memleket meseleleriyle meşgul insanların, bir kere sinirlerinin kuvvetli olması gerektiği üzerinde şüphe edebilir miyiz? Tarih zayıf iradeli, ihtiras-

(*) Zafer Gazetesi : 15 Eylül 1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

larına zebun kimselerin politikaya karıştıkları zaman, kendilerine, davalarına ve dolayısıyla de memleketlerine nasıl zararlı olduklarını bir çok misallerle bize anlatmaktadır.

Bu girizgâhı Ferit Melen isminde bir milletvekilinin Bursa'da söylemiş olduğu sözler üzerine yapıyoruz. Van'dan Halk Partisi adayı olarak milletvekilliğine seçilen bu zat bir konuşma esnasında; Ankara radyosu, Batum radyosundan daha alçaktır, diyor.

Nutuklardaki sözlerin seviyesi, buraya düştükten sonra biz de biliriz ki, bu sözleri ele alarak mütalâa dermeyer etmek, doğru değildir. Artık belli ki, bu sözler marazidir. Ve maraz sahibinin muhatabı da, biz değil doktorlar olmak lâzım gelir.

Bir an için, Ferit Melen ismindeki zatın bütün dediklerini kabul ediverelim. Radyo Demokrat Partinin elinde bitaraf değildir. Hükümet adamlarına ayrılmış olan saatlar fazladır, radyo, Halk Partisine haksızlık etmektedir. Ve farzediyorum ki, bu iddiaların hepsi de doğrudur. Bununla beraber gene unutmamak lâzımdır ki, bugün bu mefruz haksızlıkları yapan nihayet Demokrat Parti iktidardır. Moskova veya Batum değil... Şimdi, Halk Partili bir milletvekili olan bu Ferit Melen namlı şahıs, Demokrat Partiyi bolşevik hükümetten de, daha aşağı görmektedir.

Bir zamanlar şefleri, köy köy dolaşarak demokrat muhalefeti bolşeviklerden para almakla itham ettikten sonra, böyle, fikri ve medenî seviyesi şüpheli olduğu asarile sabit olan on beşinci sınıf bir Demagogdan elbet başka şey beklenemezdi.

İçtimaiyatçılar ve ruhiyatçılar, insanı hayvandan tefrik ederlerken insanda mevcut nebi kudretini ele alırlar. İnsan insiyaklarına, ihtiraslarına karşı "Hayır" demesini bilen mahluktur. Bir insanda nebi kudreti arttıkça o insan medenî olmak vasfını iktisab eder.

Bir Ferit Melen ismindeki iptidai zata kendisindeki bu nebi kudretini takviye etmesini tavsiye edeceğiz. Aksi takdirde, bu tempo ile giderse evvelâ muhitini tedirgin eder, sonra da kendi elini sıkacak bir tane adam bulamaz...

Okuyucularım dikkat ettilerse, burada Ferit Melen nam zatın asıl fikri üzerinde hiç durmadık. Kendi vatandaşlarını bolşeviklerden aşağı gören bir zihniyet, o memleketin içinde her türlü kötülüğü yapmağa muktedirdir. Miralay Sadık, Rus çarına başvururken, ittihatçıları Ruslardan aşağı görmüştü. Bununda bu memleketin hararetini duyan insan böyle şeyler saçmalayamaz.

BASINDAKİ YANKILARI

Bu zatı şerif söz dinlerse kendisine, biz bir tavsiyede bulunmak istiyoruz. Bu huyundan vaz geçsin; aksi takdirde, yüreğini kavuran ihtirası onu öyle bir anafora kaptırır ki, günün birinde, ayıldığı zaman kendisini, hiyanet demesek bile, kör bir cehaletin ortasında bulur. Bu sözlerimize istediği kadar kızabilir. Fakat ne yapalım ki bize bazı ahvalde böyle nankör vazifeler de tereddüp etmektedir. Anlaşıyor ki, liseyi, yüksek mektebi, bitirmekle, hattâ, birinci sınıf memuriyet alıp günün birinde Meclise girmekle insan, kolay kolay medenileşemiyor.

Hazretten büründüğü aslan postuna lâyık olması için biraz gayret sarfetmesini bilhassa isteyeceğiz... Tabii kendisi için...

Cihad BABAN

ŞİRRETLİĞİN REVAÇ DEVRİ (*)

Demogog Cihat Baban'a bir cevap

İzmir, D.P. Milletvekili Cihat Baban'ın 15 Eylül tarihli Zafer gazetesinde "Evvela medenî olmak lâzım" başlığı altında bir yazısı çıkmıştır. Seçim Kanununa göre propagandanın yasak olduğu devrede, kanun ayaklar altına alınarak neşredilen bu yazısında Cihat Baban, bayağı bir üslupla C.H.P. Van Milletvekili ve Genel İdare Kurulu üyesi Ferit Melen'e sövmektedir. Ferit Melen Bursa'da yaptığı bir konuşma sırasında devlet radyosunun demirperde arkası radyoları gibi partizanlık yaptığını beyan etmiş ve işte Cihat Baban'ı da bu iddia kudurtmuştur.

Melen'in asıl fikrine, yani Türkiye Devlet Radyosunun tıpkı demir perde arkası radyoları gibi, iktidarda bulunan parti lehine istismar edildiği iddiasına temas edemeyen daha doğrusu buna cesareti olmayan Cihat Baban'ın bütün marifeti Ferit Melen'i gûya tehzil ve tezyif için tek yakışsız kelimeleri bir sıraya dizmeye inhisar etmiştir. Cihat Baban bu yazısı ile itibarını yükseltmeğe gayret etmektedir.

Hürriyet mücahitliğini kimseye vermeyen bu uydurma demokrata soralım ; Devlet parası ile işleyen, tarafsız olması icap eden bir radyo, iktidarda bulunan partinin propagandasını yapmakla sabah akşam muhalefete söven nutuklar yaymakla vazifelendirilmiş olursa, bu radyonun Bakü veya Batum radyosundan farkı mı kalır?

Biz Cihat Baban'a, günün gelip geçici efendilerine hoş görünmek ve parsa kapmak uğruna demagojinin bu kadar bayağı seviyesine düşmemesini, yarınki nesillere böyle örnekler vermemesini tavsiye ederiz. Ve-

(*) 17 Eylül 1951, Ankara, Akşam Haberleri

karlı, haysiyetli ve terbiyeli insan halinde kalmak, her türlü dünya nime-
tinin üstündedir ve bütün manevî kıymetlerin ayaklar altına alındığı şu
günlerde bile bu hakikat, değerinden hiçbir şey kaybetmiş değildir.

Cihat Baban eğer kendini bu ölçüye uyduramıyorsa politikadan baş-
ka bir meslek seçmeli, mesela Hitler rejiminin umdelerini Türkiye'de ne-
şir ve tamim için bir vakitler başlamış olduğu hürriyet hizmetine devam
etmelidir. Bizzat kendisinin tavsiyesini, kendisine karşı tekrarlayalım :

"Tarih, zayıf iradeli, ihtiraslarına zebun kimselerin politikaya karış-
tıkları zaman, kendilerine, davalarına ve dolayısıyla de memleketlerine
nasıl zararlı olduklarını birçok misallerle bize anlatmaktadır."

Ferit Melen'in cevabı

Bir arkadaşımız dün Van Milletvekili Ferit Melen'i bularak Cihat Ba-
ban'ın bu yazısını görüp görmediğini sormuştur. Ferit Melen şunları söy-
lemiştir :

"Yazıyı gördüm. Şirretliğin revaçta olduğu bir devirde yaşıyoruz. Cihat
Baban gibi karakteri, zihniyeti malum olan bir adam için hakiki Türk ço-
cuklarını kötöleme zaman ve fırsatı zuhur etmiştir. Cihat Baban bu mü-
sait fırsatı kaçıramaz.

Bu zatın yazısını bütün yurttaşlara tavsiye ediyorum. İbretle tetkik
etsinler. Radyomuzu bu türlü tevsiyatı yaymaya ve Türk evlatlarının bir
kısmının Cihat Baban gibi ağızlar tarafından kötülenmesine vasıta oldu-
ğu için muaheze etmişim.

Meğer ne kadar haklı imişim!"

TÜRK MİLLETİ D.P.'YE GÜVENİNİ BİR DAHA GÖSTERDİ (*)

14 Mayıs 1950 umumi seçimlerinden sonra ilk defadır ki dün 17 vi-
layette inhilâl etmiş olan 20 milletvekilliği için ara seçimleri yapılmıştır.

Bu satırların intişar ettiği ana kadar seçim yapılan mntukaların oy
tasnifi tam olarak nihayete ermemiş olduğu için milli iradenin kat'i tecel-
lisini rakamla ifade etmeğe şu anda imkân yoktur. Fakat Büyük Millet
Meclisinin esas bünyesine her hangi bir tesiri olamayacağı mülahazası-
nın tesiri altında olmalı ki, ara seçimlere iştirâk nispeti, görünüşe naza-
ran düşük olmuştur.

Bu nispetin sandık başlarındaki müşahitlere göre nihayet yüzde 30,
ila 35 arasında bir değişiklik arz etmesi beklenebilir.

(*) *Son Posta*, 17 Eylül 1951.

BASINDAKİ YANKILARI

Yalnız İstanbul için değil umumiyetle memleket hakkında da varit sayılabilecek olan bu vakıanın bir diğer sebebi de, seçim zamanının yaz mevsimine tesadüf etmiş olmasıdır. Bazı mıntikalarda henüz kat'iyetle hasadın sonu alınmamıştır. Köylü vatandaş hâlâ tarlasında meşguldür. Büyük şehirlerde ise halkın mühim bir kısmı sayfiyededir. Yürürlükte bulunan Seçim Kanunu, vatandaşın, ancak kendi semtinde ve kendi mahallesinde reyini kullanmasına müsaittir.

Bir hayli şehir hemşehrisinin esasa her hangi bir tesir icra etmesi gayri varit olan bir ara seçimi için bir tatil gününden mahrum olmak istememesini, bu bakımdan bir çekimserlik sebebi olarak görmek, iştirakteki nispet hafifliğinin tam teşhisi olarak kabul olunabilir.

1951 ara seçimlerin ortaya koyduğu bu gerçeğe bakarak, eldeki mevzuatın arz ettiği zaaf noktası üzerinde durmak, yerinde olur, sanırım.

Mevcut kanun gereğince, Büyük Millet Meclisinde, ne miktar inhilâl vuku bulduğu takdirde ara seçim yapılacağı tasrih olunmamıştır, her milletvekilliğinden açılacak boşluk için intihap yapılması, Meclise kazandırabilecekleri için, ağır külfet olmaktadır. Bu sebeple, seçim kanunun-da bilhassa kısmi intihapların hangi şartlar altında yapılmasını icap ettireceğini tasrih eden tadilâtı icra etmek yerinde olur.

Bazı memleketlerin seçim kanunları bu hususta vazih hükümleri ihtiva etmektedir. Meselâ yüzde 15 ile 20 arasında inhilâl vukuu, bunlardan bir kısmında, ara seçimlere gitmek için kanuni bir mecburiyettir. Şayet bizim elimizdeki kanunda da böyle sarıh bir değişiklik yapılmazsa ileride, Büyük Millet Meclisinde açılacak olan milletvekilliklerinin sayısı ne olursa olsun ara seçimlere gitmek istemek, iktidarın normal faaliyetini sekteye uğratmak için, daimi surette, baş vurulacak, obstrüksiyon vasıtası olacaktır. Bu sebeple 1951 ara seçimlerinin hususi herhangi büyük faydası olmasa bile, sadece, bu hakikati tebarüz ettirmek noktasından, memleket için, ayrı bir hizmet ifa etmiş olduğu inkâr edilemez.

Dün yapılmış olan ara seçimlere ait neticeyi kat'i bir rakam riyasetiyle kaydedecek durumda olmamakla beraber, bunun, 14 Mayıs 1950 umumî seçimleri gibi D.P. lehine bir tezahür olarak kendini göstermiş olduğunu da, şu anda tereddütsüzce ifade edebiliriz. Yani, Türk milleti, tıpkı bundan 16 ay evvel olduğu gibi, bugün de, D.P. ye olan itimadını, 17 vilayette yapılan seçimlerin 2 istisnasıyla 18 millet vekâletini D.P. ye tevcih etmek suretiyle ona olan itimadını tazelemiştir.

D.P. ve iktidarının bu güvene daha ziyade liyakat göstermek için eskisinden çok büyük bir gayretle kendini millet ve memleket hizmetine vakfedeceği muhakkaktır. D.P. ve onun iktidarı adına bu yüzden yüce

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

milletimize karşı besleyegeldiğimiz minnet ve şükranı burada tekrar ederek onun bir defa daha gösterdiği itimada layık olmaya çalışmanın en büyük ve zevkli bir vazife olacağına işaret ederken, D.P. ye karşı, son zamanda bitarafılık nikabı altında ısrarla gösterilmiş olan maksatlı husumetin mahiyetine de, bilvesile, iyi kalpli ve samimi duygulu bütün vatandaşların ehemmiyetle dikkatini çekeriz, Var olsun aziz Türk milleti,

Selim Ragıp EMEÇ

POLİTİKA (*)

Ara seçim savaşının dosyası artık elimizin altındadır. Bu dosyanın bir hayli vesikası üzerinde sık sık durmak lazım.

Demokrat adaylarından biri diyor ki : "Halk Partisine damgayı basıyorum. Onlar iktidarda olsaydı Kore'ye asker gönderilmezdi. Çünkü onlar Ruslarla karşı karşıya harp etmekten çekinirler. Moskova'dan korkarlar."

Bu adayın "onlar" dediği Kuvayı Milliyecilerdir. Vatan için harp etmek gerektiği zaman Birinci Dünya Harbinin bütün muzafferlerine karşı karşı koymuş olanlardır.

"Onlar" 1911'den beri dört harbe giren, iki milyondan fazla evladını, cedlerimizin Afrika, Rumeli, Irak ve Suriye'deki ve Hicaz Yarımadası'ndaki ülkelerini kaybeden toprakları doğuda hemen hemen Sivas'a kadar, batıda Ankara kapılarına kadar çiğnenen bu millete biraz rahat yüzü göstermek, barış içinde kalkınmak ve çoğalmak fırsatı vermek istediler.

Türkler Anadolu'ya ayak bastıkları tarihten beri, yalnız Halk Partisi iktidarı zamanında uzun bir barış devri gördüler. Türklere köylerinde doğmak, büyümek, çoluk çocuk sahibi olmak ve rahat döşeklerinde ölmek nimetini tatırmak istediler.

Harbi, yalnız tecavüze karşı müdafaa silahı sayan, harbi aramayan, harp tahrikçiliği etmeyen bir dış politika güttüler.

Netice meydandadır : Durmadan azalan Türk nüfusu Cumhuriyet Halk Partisi devrinde, iki misli olmuştur.

Türkler ve "onlar" çarpışmaktan korkmazlar. Ama, umumi tarih baştan başa kahramanlıklarının vesikası iken, sanki bu kahramanlık her on yılda bir iki milyon delikanlının kanı ile yeniden ispat edilmek lazım imiş gibi, harp macerası peşinde koşmadılar.

Birinci Dünya Harbinde Kayzer, Alman ordularının yükünü hafifletmek için, Türk ordularına Kafkas ve Mısır cephelerinde taarruz emrini verdi. Osmanlı maceraperestleri :

(*) *Ulus Gazetesi* : 17 Eylül 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Almanya ile ittifakımız var. Harp bir bütündür. Tecavüz etmek vazifemizdir, dediler.

Kanallar, Sarıkamışlar korkunç bozgun ve göç faciaları meydana geldi. Bu iyi yapılmamış bir ittifakın neticeleri idi.

"Onlar" hiçbir ittifakın bizi bu türlü facialara sürüklememesi için görüşmelere pek dikkat ettiler ve Türkleri hangi şartlar içinde harbe gireceklerini pek iyi tespit ettiler. Böyle olmamış olsaydı bugün Türkiye yoktu. Olsa da demirperde arkasında idi.

"Onlar" Türkiye'yi mahvolmaktan veya bugün demirperde arkasında olmaktan bizzat bu Demokrat efendileri şimdi Siberya'da tırnakları ile buz kazımdan kurtardılar.

Tanrı bu millete acıdı da demokrasi hareketini İkinci Dünya Harbinden önce yapmamışız. Yapsa da bu kafa o zaman iktidara gelseydi İkinci Dünya Harbi içine gireceğimize şüphe yoktu.

Bu efendiler Türk Milletine ikinci dünya harbine girişimizin faydalarını ispat etmek zorundadırlar.

Üçüncü Dünya Harbi ihtimaline karşı da Türk dış politikasının aynı dikkat ve aynı titizlikle yürütülmesi lazımdır. Bu kafa, böyle bir politika güdülmesine elverişli değildir.

"Onlar" ve Türkler sözlerinden dönmeyizler. Çünkü hesaplı söz verirler. Ne millete 14 Mayıs vaatlerini yaparlar, ne de dış politikada bu vaatlere benzer açık bono imza ederler. Bu milletin ölüm kalım halini körü körüne hiç kimsenin kuyruğuna bağlamazlar. İkinci Dünya Harbinde İngilizlerle ittifakımızı iki milletin ne kadar lehine kullanmış olduğumuzu o zaman Ankara'da vazife gören İngiliz Büyükelçisi kitabında yazmıştır. O İngiliz Büyükelçisi ki bir vakitler Ankara'da bize bir müddet selam vermemişti. Şimdi yerden göğe hak vermektedir.

"Onlar" Türk Milletini kurtarmış olanlardır. Bu kurtuluşun ne kadar pahalıya mal olduğunu bilirler. "Onlar" Yemen ve Trablus çöllerinden Sakarya ve Dumlupınar'a kadar bütün harplerde Türk Milletinin kahramanları ile omuz omuza dövüşmüş olanlardır.

"Onlar" yalnız Demokratlara değil, bir asır boyu gelecek iktidarlara da kılavuzluk edecek emsalsiz bir dış politika dersi ve geleneği bırakmışlardır.

Fakat ne bu kafa, ne de Kuvayı Milliye devrini Damad Ferid hizmetinde geçirenler bu dersten ve gelenekten istifade edemezler.

Falih Rifki ATAY

SON DERS (*)

Bugün cuma, Mayısın ondördü. Saat üçü çeyrek geçiyor. Ara seçime kırk şu kadar saat var. Parti adaylarından veya bağımsızlardan kimin kazıp kimin kaybedeceğini milyonlarca vatandaşın gibi ben de bilmiyorum.

Hakikatler şunlardır : 1. Demokrat Parti ara seçimleri kazanabilmek için hiç, ama hiç bir demokrasi de yapılmak ihtimali olmayan fesat, bas-ki ve hile silahlarını kullanmıştır. 2. Mevkileri ve maaşları ile tehdit ederek, idare âmir ve memurlarını partinin rozetli propaganda ajanları gibi kendine hizmet ettirmiştir. 3. Askerî taşıt vasıtalarına kadar, her türlü devlet vasıtalarını, propagandacılarının emrine vermiştir. 4. Bir demirperde arkası partizan radyosundan hiç farkı olmayan radyolarımız, kanun gereğince birkaç gün öteki partilere de ister istemez açılmışsa da, muhalefet hatiplerinin nutuklarını zamanından önce kesmek ve iktidar hatiplerinin nutuklarına daha fazla müddet vermek (benim yanımda bir dostum bu nutuklardan birinin bir buçuk dakika uzatıldığını tespit etti), Karaosmanoğlu gibi bakanların, Mükerrrem Sarol gibi partizanların uzun propaganda demeçlerini normal ajans havadisleri imiş gibi resmi saatler dışında yapıp durmak gibi yolsuzluklarda bulunmuştur. 5. Propaganda yasağından sonra, İsmet İnönü'nün Kore'deki kuvvetlerimiz hakkındaki dünya havadislerini takiben herkese çoktan malum olan istatistiği, sanki bakanlar kanun dışında imiş gibi, Milli Savunma Bakanı ağzından tekzip ettirerek yasağı çiğnemiştir. 6. Propagandacılarının din ve mukaddesat ile alabildiğine ve en bayağı, en çirkin, en iptidai şekilde oynamasına müsaade etmiştir. 7. Küfür, iftira tecavüz, yalan, en kaba, en galiz ölçüde sadece Demokrat Parti hatiplerinin devamlı silahı olmakla kalmamış, işlerini güçlerini bırakan bazı bakanlar kürsü kürsü, meydan meydan ağızlarını bozmuşlardır. Başbakan dahi Demokrat Parti lideri sıfatıyla söylediği nutukta terbiyeli vatandaşların okurken yüzlerini kızartıcı bir seviyeye inmiştir.

Bunlar Türkiye'nin otuz yılda nasıl savaşlar ve zorluklar karşılığı kazandığını bildiğimiz milletlerarası itibar, şeref ve haysiyetini kırıcı, düşürücü ayıp şeylerdir. Ağaoğulları ve Karaosmanoğulları akli başında bütün tarafsız vatandaşları akıl hastası olup olmadıklarından pek ciddi olarak şüpheye düşürecek ifratlara sapmışlardır.

Hiçbir demokraside hiçbir iktidara meşrû görülmeyen şeyler yapılmış, her demokraside her muhalefetin pek tabii hakkı sayılan şeyler onlara çok görülmüştür.

(*) 17 Eylül 1951, *Ulus*.

BASINDAKİ YANKILARI

Kazansın veya kazanmasın, Demokrat Parti düşünen, muhakeme eden, vatanın ve rejimin hayrından başka bir şey istemeyen aydın vatandaşların gönlünden bu millete lâyük olmak itibarını kaybetmiştir. Bu bir ara seçim olduğuna göre baskıların, tethişlerin, tehditlerin birçok vatandaşları başlarına bela almamak için ve netice Meclis çoğunluğu üzerinde bir tesir yapmayacağı için, vazifelerini görmekten çekindirmiş olmak ihtimali büyüktür. Partizan kontrolleri altında ekmeklerinden ve yuvalarından korkan nice hizmet adamları ve aileleri nefretlerinin ve ıstıraplarının tabii tepkisine uymamak zorunda kalmışlardır.

Bu şartlar içinde Halk Partisinin seçimlerde sonuna kadar kalabilmek cesaretinde bulunuşuna bile şaşmak lazım gelir. Ama Demokrat Parti 1951'de milletin gözüne dahi görünmemek kaderini kendi eli ile hazırlamıştır. Büyük kaygı, bugünden o güne kadar geçecek zamanda Türkiye'nin bu zihniyette, bu anlayışta ve bu ahlâkta olanlar elinde bir kazaya uğramamasına dua etmekten ibarettir.

Demokrat Parti itidal ve adalet unsurlarının süratle, büyük süratle kendi saflarındaki tahakküm çeteciliği ruhunu tasfiye etmelerini beklemek hala boşuna ümitlenmek midir, bilmiyoruz. Fakat, vazifelerini iyiye kullanmayanlar, vazifelerini kötüye kullananların suç ortağı olarak tarihe geçeceklerini unutmamalıdır.

Falih Rıfki ATAY

ARA SEÇİMLERİN HİZMETİ VE MANASI (*)

Ara seçimlerin yapılması bazı kimselerce lüzumsuz görülmüştü. Seçimlerin neticesi ne şekilde tecelli ederse etsin, Millet Meclisindeki hakimiyet durumunun zerre kadar değişmeyeceği söylendi. Filhakıka, mesele yalnız bu bakımdan düşünüldüğü takdirde, seçimlerin lüzumu pek teslim edilemezdi.

Fakat hakikatta, bu seçimler lâzımdı. Çünkü çok faydalı neticeleri olabilirdi ve olacaktır. Her şeyden evvel kanun icabı olan bu muamele ile memleketin umumi efkârı ciddi bir surette iskandil edilmiş demektir. Umumi seçimlerden beri geçen bir buçuk seneyi hayırlı icraat yapabilmek için pek cüzi bir müddet addeden iktidarın kimseyi aldatamayan bu mazeretine rağmen halkın fikirlerinde ve telakkilerinde bu zaman içinde oldukça mühim değişiklikler vukua gelebilirdi.

Hiçbir memlekette umumi efkâr bir durgun su değildir. Onda daima muhtelif cereyanlar faaliyet gösterir. Bu cereyanlar ve telakkiler hakkın-

(*) 17 Eylül 1951, *Ulus Gazetesi*.

da esaslı malumat almak iktidar partisinin ve hükümetin de, muhalif partilerin de yollarını aydınlatacak bir ışık hizmetini görebilir. Bu bakımdan büyük faydası olur. Hükümet halkın itimadını kaybetmeğe başladı. İntibahı alırsa takibettiği istikamette değişiklikler yapmayı düşünebilir. Muhallifler de alınan neticelere göre hareket hatlarına başka bir istikamet verebilirler.

Her demokratik rejim için varid olan bu mülahazanın üstünde bizim için daha başka bir lüzum ve ihtiyaç ara seçimlerin yapılması fikrini müdafaa ediyordu. Biliyoruz ki bizde büyük halk kitlesi için seçim faaliyetleri yepyeni bir iştir. Türk Milleti 1950'de, tarihinde ilk defa olarak, kafi emniyet tertibatı içinde umumi ve gizli dürüst bir seçim yaptı. 25 sene hüküm sürmüş bir parti yerine henüz hiç tecrübeden geçmemiş yeni bir parti iktidar mevkiine geçti.

Bu o kadar beklenmedik bir netice idi ki gizli oylarıyla bu altüst olmayı mümkün kılan büyük seçmenler kitlesi bile adeta gözlerine inanamıyordu. O dakıkaya kadar demokrat rejim, milli hakimiyet, halk oyu gibi prensipler ve sözler sadece nazariyat sahasında kalıyor denilebilirdi. Birdenbire bunlar hakikat sahasına çıkmış ve iktidardaki hükümet dünyanın en güler yüzü ile yerini milletin çoğunluğunun itimadını kazanmış olan teşkilâta terketmişti.

Demek ki? Evet, demek ki, bütün bu demokrasi sözleri bir masaldan ibaret değildi. Hakikatin ta kendisi idi. Demek ki yalnız bir hücre içinde istediği surette oyunu kullanan bir köylünün reyine aynı fikirde bulunan diğer vatandaşların da oyu inzımam edince vücut bulan kuvvet koskoca bir partiyi iktidardan düşürüyordu. Demek ki hakikatte hükümet milletin kendisinde, milletin iradesinde idi. Demek ki ekseriyet artık fiili ve hakiki surette memleketin mukadderatını ele alıyordu.

Bu hakikat yalnız bir defacık bir tesadüf şeklinde kalmayarak halkın imanına girmek ve memleket idaresinde bir prensip teşkil ettiği hakkındaki kimsede şüphe kalmamak lazımdır. Ara seçimler işte halkımızı bu gayeye götürecek bir egzersiz, bir talim ve terbiye işini görmeğe yaramıştır.

Halk kitlesi hükümet teşkilâtının ve muhalefet heyetlerinin kendi karşısında boyun eğdiğine, kendisinin oyuna müftekir bulunduğu bir kere daha şahit olmuştur. Yüzlerini görmek nasip olmayan büyükler ayaklarına kadar gelmişler, boğazlarını yırtmışlar ve onların oylarını avlamağa çalışmışlardır.

Halk ve bilhassa köylü Hükümetin iktidar mevkiine geçmek ve geçtikten sonra da orada kalmak için kendisine muhtaç olduğunu bilfiil hissetmiştir.

Şimdi, Türk Milletinin ve Türk vatanının bütün mukadderatı bu kudreti ele geçiren Türk halk kitlesinin elindeki silahı ne dereceye kadar muvaffakiyetle kullanacağı meselesinin halline bağlı kalmıştır. Türk köylüsü bütün tarihımız boyunca hissi selimi, vatanseverliği ve uyanıklığı ile temayyüz etmiştir. Okuma yazma bilmez, fakat öteden beri "çarıklı diplomat" şöhretini muhafaza etmiştir. Türk köylüsü içinde "efendi" çoktur. Doğuştan kibar, uyanık ve mazinin tecrübeleri içinde pişmiş olan bu kitlenin kuvveti ve miktarı nedir? Bu halk kitlesi bir takım politikacıların aldatıcı sözlerine, hudutsuz vaadlerine kapılacak mı, kalpi sahiciden ayırdedebilecek mi?

Her halde bu karışık ve ince demokrasi mekanizmasının iyi işletilmesi için halkın eline verilen kudret silahının tecrübe edilmesi ve bunun kullanılmasına halkın alıştırılması lazım gelirdi. Ara seçimler demokrasi ordusu için bir nevi tatbikat manevrası hizmetini görmüştür.

Hüseyin Cahit YALÇIN

SEÇİM ERTESİNDE DÜŞÜNCELER (*)

Bu ara seçimlerde, seçmenlerin iştirak nisbeti umumiyetle pek az oldu diyorlar. Gazete haberlerine bakacak olursak, bazı yerlerde ve bitahsis İstanbul'da hakikat maalesef bu merkezdedir.

Bu kayıtsızlığın neden, nelerden ileri geldiğini araştırmak ve onu doğuran illet ne ise, çaresini bulmak mecburiyetindeyiz.

Bu işte mevsimin ve günün, evvelemirde büyük rol oynadığını kabul etmelidir. İstanbulluların çoğu bu aylarda henüz köylerden şehre inmemiştir. Aynı çoğunluk, içtimai vaziyeti ne olursa olsun, bir vatanı borcunun kutsiyetini her şeyden üstün tutacak bir olgunluk mertebesine de henüz ulaşmadığı için, bir tatil gününü hatta bir kaç saatini feda ederek ta mesela Ada'dan, Suadiye'den, Büyükdere'den, bazan ailece kalkıp da şehirde kayıtlı bulunduğu sandığın başına gelmeye üşenmekte ve binaenaleyh seçime iştirakten vazgeçmektedir.

Bu gibilerin işlerini kolaylaştırmak halbuki kabildir. Bu da kırmızı renkli seçmen kartlarının her sandık başında geçerliğini kabul etmekle olur. Başka memleketlerde de olduğu gibi, seçmek hakkına haiz bulunan her vatandaş, kendisine yakın olan sandığa kadar giderek, tasdikli bir salâhiyet belgesi mahiyetindeki kartını oradaki heyete damgalattıktan sonra oyunu kullanabilmelidir. Zaten herhangi bir vatandaş böyle bir karta sahip olduktan sonra, listede uzun uzadıya isim aranmasına da lü-

(*) *Son Posta*, 18 Eylül 1951

zum yoktur. Böyle bir kolaylık yapılacak olursa gelecek seçimlerde iştirak nisbetinin bir hayli artacağı muhakkaktır.

Sırası gelmişken bu kırmızı kartların kıymet ve ehemmiyeti hakkında vatandaşlarımızı da ikaz etmek lüzumunu duymaktayım. Bu kartları kimimiz, bir tek seçim için kullandıktan sonra bir kenara atıp kaybediyoruz. Halbuki bunları dört yıllık bütün bir devre boyunca tıpkı nüfus cüzdanlarımız, banka hesabı cari defterimiz, emeklilik belgemiz, hasılı en kıymetli vesikalarımız gibi belli bir yerde titizlikle muhafaza etmeliyiz. Zaten kartın üzerinde de bu lüzum ihtar edilmiştir.

Bu ufak tefek mülahazaları kendim ehemmiyetli bulmaktayım. Onun için de alakalıların dikkat nazarlarına samimiyetle arz ediyorum. Kaale alıp almamak onlara aittir.

Ercümend E. TALÛ

SIRA ŞİMDİ İŞTE... (*)

Ara seçimleri bitti ve muhalefetin, D.P. iktidarını çürütmek için aylardan beri her vasıtayı meşru sayarak diline doladığı başarısızlık teranesi de bu suretle fiili ve hukuki tezkibine kavuştu. Çünkü aziz milletimiz bu iddia ve iftiraları münhal bulunan 20 mebusluk sandalyesinden 18'ini bugünkü iktidara tevcih etmek suretiyle 16 aylık bir D.P. hizmet denemesinden şimdiye kadar memnun kalmış bulunduğunu ifade etti.

D.P. milletin öz varlığı içinden kopup meydana gelmiş bir teşekküldür. Yıllar boyunca binbir mahrumiyete katlanan bu siyasi topluluğun tam bir ıstırap mahsulü olduğunu söylemekte hiç bir mübalağa payı yoktur denebilir.

Milletin sinesinde vücut bularak onun davalarını en geniş bir anlayışla teneffüs edip bunlarla gıdalanmış olan bu partinin siyasi hasımları karşısında bir defa daha kazanmış olduğu büyük zaferin üzerine yan gelip yatacağını beklemek ve sanmak hataların en büyüğüdür.

Zira D.P. ve onun iktidarı bu güne kadar millet nazarında edinmeye muvaffak oldukları yüksek mevkii ancak ve ancak samimi davranmakla; kendilerini lafla değil de gerçek bir surette millet ve memleketin hizmetine vermekle; kendi menfaatlerini değil de sadece halkın faydasını düşünmekle ve her şeyden evvel, memlekete hakikatleri söylemekten çekinmekle elde etmişlerdir. Böyle bir mevkide kalabilmenin aynı umdelere sadık kalmakla yetmeyip, milletin, asırlar boyunca yüzüstü bırakılmış olan

(*) *Son Posta*, 19 Eylül 1951.

BASINDAKİ YANKILARI

işlerinin bir an evvel tezgahlanıp hal ve tesviye yoluna sokulması ile kabil olacağını, yine milletten kopup meydana gelmiş bir parça olarak, pekala bilmekte ve takdir etmektedirler.

Dün olduğu gibi bugün de açık kalple ifade ediyoruz ki bu memleketi bir hayat pahalılığı derdi vardır.

Dünya şartlarının büyük ölçüde gösterdikleri tesir yüzünden mahalli imkanlarla tam olarak ortadan kaldırılması kabil olmayan bu ağırlığı, az çok hafifletecek çareler bulunabilir. Ahlaklı bir alış-veriş sistemi, tevzi ve nakil vasıtalarının genişletilip arttırılması, devlete ait israflı masraf yollarının kapatılması ilk akla gelen ve basit gibi göründükleri halde büyük ehemmiyet arz eden tedbirlerdir.

Bu arada, kira bedellerinin adil bir seviyelendirilmeye tabii tutulması da gözden uzak tutulmamak icap eden bir cemiyet derdidir.

Memlekette, geniş bir kiracı kitlesinin mevcut olduğu aşikârdır. Fakat az çok muvazene hasil etmiş bulunan mal sahibi-kiracı meselesine dokunmakla teessüs etmiş fiili bir durumu bozmak korkusu ile bir çok zengin kimseyi, sözüm ona mal sahibi geçinen bir takım zavallıların sırtında birer tüfeyli gibi yaşatmaya devam etmenin de ancak zararı vardır.

Bu mesele, bir an evvel, ele alınmalıdır ve bunların yanında, memleketi kalkındıracak olan büyük zirai istihsal mevzuaları, baraj işleri, sulama meseleleri, orman nizamı kâmilan göz önünde ve tetkikte veya tatbiktedir.

D.P. iktidarı, bunları ehemmiyet derecelerine göre ve sırasıyla tahakkuk ettirecektir ve ettirmektedir. Bunlar, kuru laf değildir. Önümüzdeki herhangi bir seçim mevzuu da olmadığına göre herhangi bir vadivait de sayılmaz.

Bunlardan başka, memleketin pahalılık vaziyetine tesir yapan ve fakat ilk bakışta göze görünmeyen öyle suiistimaller vardır ki, hayatın bir türlü sükunet bulmayan seyri içinde devam edip gidiyor.

Mesela şu, elimizdeki Arttırma-Eksiltme Kanunu...

Devletin taahhüt işleri...

Resmi müesseselerin, okulların hastahanelerin günlük alış-veriş muameleleri...

Bunlar, ayrı ayrı ve itina ile üzerinde durulmak icap eden davalardır ve memleket hazinesine, her yıl, milyonlara mal olmaktadır. Bu milyonları siz, ben, öteki, beriki ödüyoruz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İsraftan veya suiistimalden kurtarılacak olan bu paralar, memleketin hakiki ihtiyaçlarına sarf olacaktır. Ve bu şartlara tabi tutulmak suretiyle tekevvün edecek olan yeni nizamın, bir bakıma banisi de millettendir. Bir de fa daha güven oyu almış bulunan D.P. olacaktır.

Fakat tekrar ediyorum :

Bütün bunlar birer vazifedir. Yerine getirilecektir. Maneviyatı zehirlenmiş ve tedavi altına alınmış bulunan bir topluluk içinde, böyle bir nizamın yaratılması da, bir insan için bir benzerini yoktan var etmek kadar güçtür, dense yeridir. Amma ve inşallah, bu güçlükler de yenilenecektir.

Selim Ragıp EMEÇ

SERBEST SÜTUN (*)

DEMOKRAT PARTİ NEREYE GİDİYOR?

İstanbul avukatlarından Kemal Çeliker bize yolladığı bir mektupta diyor ki : "Ben hiçbir partiye mensup değilim. Fakat D.P. nin elindeki vasi imkanları kullanarak Halk Partisine açtığı haksız mücadeleye-halk çoğunluğu gibi- muğber olarak, fikirlerimi bir yazıda açıklamayı vatandaşlık borcu saydım. Neşrini takdirlerinize bırakırım."

Münevver bir vatandaştan gelen ve hakikatlere isnat eden bu güzel yazıyı sutanlarımıza memnuniyetle koyuyoruz.

"Hukukun değişmez hak ve adalet prensipleri önünde politika, hiç şüphe yok ki, çok daha kaypak bir karakter taşır ve çıkış istikametlerinden bir hayli uzaklaşır. Bunun en bariz misalini, kumanda mevkileri kurucuları tarafından paylaşılmış bulunan Demokrat Partinin gidişinde görmekteyiz.

O, başlangıçta Halk Partisine karşı bir reaksiyon olarak doğdu ve şu veya bu şekilde bütün gayri memnunları etrafına kolaylıkla topladı. En büyük kolaylık ve yardımı Türk Basınından gördü. Hatta denebilir ki, iktidarı ele geçişini doğrudan doğruya basına borçludur. Fakat bugün gazeteleri karıştırdığımız zaman Demokrat Partiye karşı o eski muhabbeti görmemekteyiz. Birçok yazarlar, halkın hissiyatına tercüman olarak, Demokrat Partiye karşı aleyhte cephe almışlardır.

Bu niçin böyle oldu? Kabahat kimdedir?

Faraza, nefsimizle murakabeye daldığımız vakit, tarafsız bir vatandaş sıfatıyla geçmiş yıllardaki düşüncelerimizle bugünkü görüşlerimiz arasında çok bariz farklar görmekteyiz. O'nun siyaset sahnesine çıkışını bü-

(*) 19 Eylül 1951 Ulus

BASINDAKİ YANKILARI

yük ve derin bir inkılâp heyecanı içinde alkışlamıştık. Demokrat Parti, bize, fikir ve siyaset sahasında pazarlıksız bir hürriyet rejimi getirecek gibi görünmüştü. Halk Partisinin içinde, tarihi zaruretleri kavrayamayarak, Demokrat Partinin inkişafına mani olmağa kalkışan birkaç kişinin keyfi hareketi de bizi nihayetsiz derecede üzmüştü. Fakat, bilahare, Halk Partisinin ileri görüşlü münevver zümresinden gelen müsamaha ve anlayış havası bu görüşü izale etti. Demokrat Partinin inkişafına muvazi olarak, Halk Partisi kendi menfaatlerinden tavizler vermeğe başladı. Bu olgunluk ve bu anlayış cidden takdire layıktır.

Bugün iktidar, Demokrat Partinin ellerindedir. Bir buçuk yıla yaklaşan bu zaman içinde birçok isabetsiz kararlar alınmış, prensiplere değil, şahıslara karşı yıpratma kampanyaları açılmış, adam tutmak, adam kayırmak meseleleri artık inkârı gayri kabil bir hale gelmiştir.

Zaten de Meclis'te ilk falsolu ses Başbakan seçilen Adnan Menderes'ten çıkmıştır. O, hürriyet için çarpışan ve bu yolda muvaffak olan bir devlet adamı gibi değil, aksine olarak hürriyetleri gitgide daraltacak kabiliyette, kısa görüşlü bir partici olarak konuştu. Biz, bunu da anarşi ihtimallerini önlemeğe matuf sağdan veya soldan gelebilecek herhangi bir tahriki sindirmek için sarf edilmiş bir ihtar diye kabul etmiştik. Böyle bir ihtar bile hatalı idi ama, memleketin o günkü nazik durumu böyle sert çıkışları bir nezbe haklı gösterebilirdi. Halbuki işin aslında Bay Menderes kendi demokrasi ve hürriyet anlayışının tarifini yapmakta imiş!

Bir memlekette hürriyetten doğabilecek zararları telafi etmenin yegane çeresi, o memlekete daha fazla hürriyet vermektir. Bu anlaşılmadıkça, iktidar ve sandalye korkusuyla hürriyetler kısılmağa doğru gidildikçe fayda yerine zarar elde edilir. Hele sindirme politikasına kalkışmak kendi bindiği dalı kesmektir. Demokrat Parti halen bunu yapmakla meşguldür. Kendilerinden soruyoruz : hayatı ucuzlatacağınızı vaat etmiştiniz. Hayat ucuzlamış mıdır? İktidara geçer geçmez işçiye grev hakkı verecektiniz. Bu hakkı tam olarak verdiniz mi? Topraksız köylüyü topraklandırmak hususundaki gayretlerinizin bugünkü neticesi nedir? Doğu ve Batı hayat farkını ortadan kaldırarak Doğuyu kalkındıracaktınız. Nereleri ve kimleri kalkındırdınız? Bu millet, sizden sihir ve keramet beklemiyor. Bununla beraber, sağlam ve açık bir programla işe girişmenizi, şahsi dedikodularla hele hiç meşgul olmamanızı, haklı tenkitlere cevap yetiştirmeğe çalışacağınız yerde tenkit mevzularını izale etmeğe çalışmanızı istiyor. Bay Adnan Menderes iyi bir hatip olabilir. Paradoksal cümleler içinde hakikatleri tahrif de edebilir. Ne çare ki, bu milletin karnı lafla doymaz ve bu gemi lafla yürümez. Bütçedeki rekor teşkil eden açıklar lafla kapanmaz.

Demokrat Partinin içinde kuruculara ve kurucuları destekleyenlere karşı patlak veren muhalefet ve mücadelenin muvaffak olmasını temenni edecek hale geldik. Bir partinin kendi bünyesinde zuhur eden bu çeşit mücadeleler ya mücadeleye girişenlerin, ya da mücadeleye hedef olanların tasfiyesiyle sona erer. Bay Adnan Menderes ve arkadaşları kendi yerlerini gönül rızasıyla terk edecek bir feragate malik olmadıklarına göre partinin alt kademelerinden gelen bu muhalefetin zamanla daha da büyüyeceği şüphesizdir. Kendi taraftarlarını memnun edemeyen bir partinin bütün bir milleti nasıl memnun edeceği de sorulmağa değer.

Zaman her şeyin müşterek ölçüsüdür ve halen Demokrat Partinin aleyhine işlemektedir. Ara seçimlerin gelip çatdığı şu günlerde Demokrat Partinin muhalefete karşı takındığı sert tavır, askeri mahkemelere yollama usulleri belki birkaç kişinin tevkifine müncer olabilir. Fakat bu, tevkif edileceklerin halk nazarında itibarını nihayetsiz derecede yükselteceği nispette Demokrat Partinin prestijini baltalayacaktır. Türk milleti, otoriter kanunlarından müteneffirdir ve kanunların gerisinde yapılacak haksızlıkları kolaylıkla fark edecek sağduyuya fazlasıyla maliktir"

Kemal ÇELİKER

ALINACAK DERSLER (*)

Demokrat Parti, seçimlerin neticesini velveleli zafer sayhalarıyla karışlamıştır. Halk Partisi, tethiş havasından mübalağalı bir şekilde bahse koyulmuş ve baskı olmasaydı zaferin kendisinde olacağını ima eder hırçın ve sinirli bir tavır takınmıştır.

Halbuki bu kadar külfete girerek, milletin nabzını yoklamaktan esas maksat, yirmi milletvekilliğini kazanmak veya kaybetmek değildir; Umumi efkâr barometresindeki gelişme istidatlarını ölçmek, bunlardan ders almak ve millet tarafından ifade edilen arzulara ayak uydurmaktır.

Şunu itiraf etmek lazımdır ki Türk vatandaşı, seçim vazifesini tam bir şuur ve muvazene ile ve ne istediğini pek iyi bilerek yerine getirmiş ve şu dört hükmü ortaya koymuştur :

1. Millet; bizde politikacılığın tuttuğu yolu umumi surette beğenmediğini, rey kullanmak yoluyla milli iradeyi infaz edebilmek yolundaki güveninin sarsıldığını belli etmiştir.

2. Vatandaşlar, Demokrat Partinin tuttuğu yolu ümitlerine uygun bulmadıklarını ve beğenmediklerini tereddüt kabul etmez bir sarahatle ortaya koymuşlardır.

(*) Vatan, 19 Eylül 1951 S:1.3

BASINDAKİ YANKILARI

3. Halk Partisine eskiden fazla nisbette rey verilmeyle beraber, millette yeniden bu parti tarafından idare edilmek yolunda bir arzu uyanmadığı belli olmuştur.

4. Millet Partisi, umumi seçimlerde kullandığı irtica ve küfür silahlarını terk etmek ve kendine çekidüzen vermek suretiyle derhal binlerce vatandaşın güvenini celbetmek tarzında bir mükâfat ve teşvik görmüştür.

Bu dört noktanın üzerinde birer birer duralım :

Umumi seçimlere iştirak nisbeti, memleketimizde yüzde seksenle doksan arasında bulunduğu ve bir çok yerlerde doksanı aştığı halde bu defa yüzde yirmi ile elli arasına inmiştir. Bilhassa sakinlerinin tahsil seviyesi vasatiden yüksek olan İstanbul'da yüzde seksen birden yüzde yirmidokuz buçuğa doğru bir sükut kaydedilmiştir. Yani geçen defa hararetli bir alaka ile seçim sandığının başına koşan, çoğu D.P. ye rey veren idrâk ve takdir seviyesi her halde yüksek sayılan üçyüz bin vatandaş, seçim sandığının başına gitmemek suretiyle, siyasi partiler tarafından tutulan ihtiraslı ve menfi çığırı beğenmediğini ve bunu memleketi selamete ve tealiye götürececek yol saymadığını belli etmiştir.

İstanbul vatandaşlarının büyük ekseriyeti tarafından geçen defa Demokrat Partiye verilen rey diğer iki partiye ve müstakillere verilen reyin yekûnundan 40626 fazla olduğu halde ara seçimlerde rey muhalifleri yekûnundan 16765 noksandır. Yani reylerin dağılması neticesinde D.P. nin namzedi seçimi kazanmakla beraber, İstanbul halkının ekseriyeti bu defa reyini mutlak surette iktidarın aleyhine ve muhalefetin lehinde kullanmıştır. Neticenin D.P. nin lehine çıktığı diğer muhtelif vilayetlerde de aynı surette iktidarın aleyhinde bir muhalefet ekseriyeti vardır. Vatandaşların seçimlere alakasızlığı da iktidarın aleyhinde tefsir edilecek bir belirtidir. D.P. zafer sayhaları savurmak ve övünmekle kalır ve millet tarafından yapılan ikazın manasını anlamamakta inat ederse kendi kendini aldatmış olur.

Halk Partisi, iki milletvekilliği kazanmıştır. Bilecik'te Kasım Gülek ve Denizli'de Cemil Sait BARLAS zafere çok yakın gelmişler ve şahsi olarak çok azimli bir seçim mücadelesi yapmışlardır. Aydın'da Nihat ERİM, İsmail Rüştü AKSAL ve Cavit ORAL çok efendice bir seçim mücadelesinin örneğini göstermişlerdir. Fakat memlekettten alınan umumi intüba, Demokrat Partinin gidişini beğenmeyen müstakil ruhlu vatandaşların bir Halk Partisi idaresine dönmek hasretini katiyyen duymadıkları merkezindedir. Eğer Halk Partisi, memleketin siyasi istikbalinde faal bir rol oynamak arzusunda ise, mazideki hata ve günahlarını itiraf ve takbih etmek cesaretini göstererek, bunlara avdet etmeyeceği hakkında millete fiili teminat vermeli ve kendi başarı imkânını iktidarı kötölemekte değil, kanaat verici müspet bir programla milletin huzuruna çıkmakta aramalıdır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Millet Partisine gelince, siyasi bir istikbalı olduğunu, ara seçimleri teyit etmiştir. Fakat bu parti de diğerlerini kötölemek yoluyla netice aramaktan vazgeçmeli, memleketi huzur ve terakki getirecek müspet tekliflerle kendi etrafına daha geniş kütleler toplamağı hedef tutmalıdır.

Ara seçimlerden böylece her üç parti için alınacak dersler bulunduğu gibi, müstakil münevverler de milletin ifade ettiği hoşnutsuzluğun ve yeni hal çarelerine duyulan hasretin manasını kavramalı ve memleketin mukadderatını sevk ve idare mesuliyetini demagoji tiryakisi politikacıların oyuncağı olmaktan kurtaracak çareleri aramayı iş edinmelidirler.

Ahmet Emin YALMAN

ARA SEÇİMİN NETİCESİ HÜKÜMETİN PRESTİJİNİN BİR İFADESİDİR (*)

Times, Türk Hükümetinin Batılılarla müzakereye gayet emin bir tavırla girebilecek kudrette olduğunu kaydediyor.

Londra 19 (Nafen-Türkiye'de istikrar ismi altında Times gazetesinde bir makale neşredilmiştir. Müsterek savunma sistemi çerçevesi içinde rol oynamak üzere hazırlandığı ve batılılarla münakaşa etmesi gerektiği bir sırada bu şekilde bir ara seçim neticesi almış bulunan Türk hükümeti, müzakerelere gayet emin bir tavırla girebilecek kudrettedir.

Times gazetesi bahis mevzuu makalede devam ederek şöyle demektedir :

"Türk hükümetinin memleket nazarında prestijini ifade eden 16 Eylül ara seçimleri sayesinde girişilmiş bulunan icraatın devamı sağlanmış olacaktır."

Makalede, Türkiye'nin bütün hudutlarını müdafaa etmek zorunda olduğu kaydedilmektedir. "Bunun için de en ufak bir fırsattan dahi istifade etmek zorundadır. Atlantik Paktı çerçevesi içinde tesisi mutasavver Ortadoğu Paktı tahakkuk eder etmez Türkiye'nin oynayacağı mühim rol de küçümsenmeyecek kadar hayatidir."

Orta şark meselelerine de temas eden makaleye son verilirken şöyle denmektedir.

"Komşuları olan Arap memleketleri ile dini ve kültürel bağları olması dolayısıyla ve tarih boyunca vuku bulmuş olan hadiselerden ötürü mezkur memleketler örf ve adatına vukufu bakımından Türkiye, orta şarkta nazım rölü oynayabilecek yegane memlekettir."

(*) 20 Eylül 1951, *Son Posta*

5 – DÖNEM İÇİNDE ALINAN TATİL KARARLARI

A) BİRİNCİ YASAMA YILINDAKİ TATİL

İstanbul Milletvekili Fuad Hulûsi Demirelli'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına 1 Kasım 1951 gününe kadar ara verilmesi hakkında önergesi (1)

10.VIII. 1951

Yüksek Başkanlığa

Milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1951 Perşembe gününe kadar Meclis çalışmalarına ara verilmesinin Büyük Meclisin kararına arzedilmesini teklif eylerim.

İstanbul Milletvekili

F. H. Demirelli

BAŞKAN — Bu okunan tavriri yüksek tasvibinize arz ediyorum, Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu tavriri bu suretle yüksek tasvibinize iktiran etmiştir. Müsaadenizle birkaç cümle ile bugünkü Birleşimi kabul buyurduğunuz güne talik edeceğim. Şunu da ilâve etmeliyim ki, 9. Büyük Millet Meclisi tarihî durumuna lâîk bir şekilde ve hakikaten ifadesinde ayrıca zevk duyulan bir mesai devresi geçirmiştir.

Toplandığından bugüne kadar 1. Büyük Millet Meclisi istisna edilmek suretiyle diğer devrelerde, 9. Devrenin içindeki bu yıl kadar fasılasız çalışan bir Meclis olmamıştır. Yüksek Meclisin çok feyizli, verimli çalışması Yüksek Meclisin tarihine yeni şerefli bir sayfa ilâve etmiştir.

Şimdiye kadar 179 kanun tasarısı konuşulmuş, uzun tetkiklere tâbi tutulmuş ve yüksek tasvibinize iktiran etmiştir. 48 karar, bir tefsir kararı çıkmıştır.

Sözlü soru; yalnız 14 ay içerisinde 304 sözlü soru ve 137 yazılı soru olarak yekûnen 441 soru tavriri verilmiştir. Bu hakikaten bir rekor teşkil etmiştir.

Şimdi tasvibinize iktiran eden tavriri mucibince Anayasanın 14 üncü maddesi hükmünü yerine getirmek için yurtiçinde yeni bir çalışma devresine gireceksiniz.

Vatandaşların yakın ihtiyaçlarını bir defa daha yakından mütalâa etmek imkânını bulacağız. Dinlenmeniz, incelemeniz, seyahatleriniz niha-yet bir Kasıma kadar çok sürmeyecektir.

(1) Tutanak D : C. 9, s. 919

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlarıma güzel yolculuklar, sağlıklar, neşeler temenisiyle, huzur ve selâmet içerisinde bir Kasım 1951 Perşembe günü saat 15 te tekrar birleşmek üzere Birleşime son veriyorum.

Sağ olun arkadaşlar. (*Sen de sağ ol sesleri*)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına 1 Kasım 1951 Gününe Kadar Ara Verilmesi Hakkında (2)

No.

1743

Milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1951 Perşembe gününe kadar çalışmalara ara verilmesine karar verilmiştir.

10 Ağustos 1951

B) İKİNCİ YASAMA YILINDAKİ TATİL

Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu ve Balıkesir Milletvekili Esat Budakoğlu'nun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına 1 Kasım 1952 gününe kadar ara verilmesi hakkındaki önergesi (3)

Yüksek Başkanlığa

Milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1952 Cumartesi gününe kadar Meclis çalışmalarına ara verilmesinin Büyük Meclisin kararına arzedilmesini teklif eyeriz.

20.VI.1952

Eskişehir Milletvekili
Abidin Potuoğlu

Balıkesir Milletvekili
Esat Budakoğlu

BAŞKAN — Efendim, Abidin Potuoğlu ve Esat Budakoğlu arkadaşlarımız tarafından verilen önergede milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerini hazırlamaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1952 Cumartesi gününe kadar Meclis çalışmalarına ara verilmesi istenmektedir. Bu önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Söz Başbakanındır.

(2) Kavanın Mecmuası : C.33, S. 1074 Resmî Gazete : 16 Ağustos 1951-7886

(3) Tutanak D : C. 16, S. 433

DÖNEM İÇİNDE ALINAN TATİL KARARLARI

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar; Yüksek Heyetiniz şimdi Kasım'da toplanmak üzere tatil yapmaya karar vermiş bulunuyor. Şu anda, Hükümet Reisi sıfatıyla, bu toplantı devresinde Büyük Meclisin Hükümete göstermiş olduğu müzaheret ve çok verimli mesaisini şükranla anarım. Bu tatil esnasında denetleme vazifenizi lâyikeyle görebilmek üzere intihap dailerinizi teşrif ettiğiniz sıralarda iyi günler geçirmeniz ve başarılarla mazhar olmanız temennisini Yüksek Huzunuza arz ediyorum. Bu tatil esnasında da elbette, halkımızla temas vazifenizi görürken Büyük Milletimizden ilhamlar toplayarak yeni içtima devresine avdet etmiş olacaksınız.

Millî iradenin kaynağını teşkil eden Büyük Meclis âzasının, milletimiz arasında geçireceği bu aylar hiç şüphesiz ki yeni çalışmalarımız için çok verimli olacaktır. Sizler aldığınız ilhamlarla burada Hükümeti denetleyeceksiniz, ona takip etmesi lâzımgelen istikâmeti ilham edecek çok isabetli kararlar alacaksınız.

Bu yılki çalışmalarınız dolayısıyla hepinize ayrı ayrı teşekkür eder ve hürmetlerimizi sunarken bu tatil devresinin memleketimiz için hayırlı olmasını temenni eylerim.

Büyük Millet Meclisi bu toplantı esnasında çok başarılı ve çok faydalı vazifeler ifa etmiş ve memleket hizmetinde birçok başarılar elde etmiş bulunmaktadır.

Hepinize hayırlı yolculuklar dilerim, sevgili arkadaşlarım. (*Sürekli alkışlar*).

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Meclis Divanınız adına, çalışma devresi gibi, tatil devresinin de memleket ve millet için hayırlı olmasını dilerken, çalışmalarımız esnasında görmüş olduğunuz kusurlarımızı bağışlamınızı rica ederim.

1 Kasım 1952 tarihinde toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına 1 Kasım 1952 Gününe Kadar Ara Verilmesi Hakkında (4)

(Resmî Gazete ile ilânı : 28.VI.1952-Sayı : 8144)

No.

1807

Milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1952 Cumartesi gününe kadar çalışmalara ara verilmesine karar verilmiştir.

20 Haziran 1952

(4) Kavanın Mecmuası : C.34, S. 1097 Resmî Gazete : 18 Haziran 1952 - 8144

C) ÜÇÜNCÜ YASAMA YILINDAKİ TATİL

Bursa Milletvekili Hulûsi Köymen ve iki arkadaşının Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına 1 Kasım 1953 gününe kadar ara verilmesi hakkındaki takriri (5)

Yüksek Başkanlığa

Milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1953 pazar gününe kadar Meclisin çalışmalarına ara verilmesinin Büyük Meclisin kararına arz edilmesini teklif ederiz.

Bursa Milletvekili
Hulûsi Köymen

Eskişehir Milletvekili
Abidin Potuoğlu

İzmir Milletvekili
Osman Kapani

REİS — Efendim; takriri reye koymadan evvel Yüksek Heyetinizin me-saisi hakkında kısaca mâruzatta bulunacağım. (*Takriri reye koyun sesleri*).

Dokuzuncu Devrenin 3 üncü Toplantısında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Umumi Heyeti bugünkü tarihe kadar fâsılasız çalışmalarıyla 115 Birleşim yapmış olup şimdiye kadar 199 kanun, bir tefsir, 25 karar ki, ceman 225 işi neticelendirmiştir. Bu işler meyanında Trafik Kanunu 13, Turizm Kanunu 16, Millî Korunma Kanunu 28 ve Türk Ceza Kanunu 11 Birleşimde görüşülmüş ve intaç edilmiş, 9 uncu Devrenin başından bugüne kadar 10 istizah, 506 yazılı, 640 sözlü soru olmak üzere 1 146 soru önergesi verilmiş bulunmaktadır ki, geçen devrelere nazaran bu rakam en büyük yekûna balığ olmuş ve bunlardan 500 sözlü, 431 yazılı soru da cevaplandırılmış bulunuyor. Bu mevzuu iyice kavramaya hizmet eder düşüncesiyle geçmiş devrelere ait birkaç rakam arzetmeyi de faydalı buluyorum. 6 ncı Devrede 14. 7 nci Devrede 18, 8 inci Devrede 472.

Bu toplantı yılı içinde Umumi Heyet çalışmalarına ilaveten fâsılasız toplantı ve sürekli çalışmalarıyla büyük bir faaliyet gösteren daimi komisyonlarımızın son güne kadar yapmış oldukları toplantı yekûnu 1083 olup bunlardan 727 işi karara bağlamışlardır.

Daimî komisyonların mesailerini de şöylece hulâsa edebilirim :

(5) Tutanak D : C, 24/2, s. 1137 - 1138

DÖNEM İÇİNDE ALINAN TATİL KARARLARI

Adalet	Komisyonu	151	toplantı yaparak	107
Bütçe	"	220	" "	121
İşçileri	"	107	" "	122
Maliye	"	86	" "	103
Anayasa	"	36	" "	8
Bayındırlık	"	41	" "	17
Çalışma	"	41	" "	7
Dışişleri	"	26	" "	30
Ekonomi	"	47	" "	7
Güm ve Tekel	"	8	" "	11
M. H. İnce.	"	18	" "	7
Millî E.	"	49	" "	16
Millî Sa.	"	44	" "	25
Sa. ve So. Y.	"	66	" "	25
Sayıştay	"	33	" "	69
Tarım	"	42	" "	11
Ticaret	"	46	" "	30
Ulaştırma	"	22	" "	11 işi

karara bağlamışlardır.

Dilekçe Komisyonumuz da devre başından bugüne kadar gelmiş bulunan (25 786) dilekçeden 18 880 dilekçeyi karara bağlamıştır.

Bunlardan başka geçici olarak kurulan komisyonlar da kendilerine mevdu işleri intaç etmişlerdir.

Muhterem Heyetinize arz ediyorum.

Şimdi Bursa Milletvekili Hulûsi Köymen, Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu, İzmir Milletvekili Osman Kapani'nin verdikleri ve okuduğumuz takriri yüksek tasvibinize arz ediyorum.

Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Ekseriyetle kabul edilmiştir.

Bu takrir üzerine, takirde de ifade edildiği veçhile muhterem arkadaşlar, seçim bölgelerine gidecekler, asıl milletimizin ihtiyaçlarını, arzu-larını daha yakından tetkik imkânına kavuşacaklardır.

Hepinize güzel seyahatler, sihhatli, neşeli mesai temenni ederek 1953 Kasım ayının birinci Pazar günü saat 15 te toplanmak üzere toplantıya son veriyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

**Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına 1 Kasım 1953
Gününe Kadar Ara Verilmesi Hakkında (6) (a)**

No.

1832

Mebusların memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerine hazırlanmaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1953 Pazar gününe kadar Meclis çalışmalarına ara verilmesine karar verilmiştir.

24 Temmuz 1953

(6) Kavanın Mecmuası : C. 35, s. 1061

Resmî Gazete : 29 Temmuz 1953 - 8470

(a) Dördüncü yasama yılı Tatil Kararı Seçimlerin yenileme kararıyla ekte verildi.

6 – HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

Ulus Gazetesinin 9.9.1951 tarihli sayısında yayımlanan "Gözü Kapalı Oy Verme" adlı başyazı ikinci kez Genel Kurul'a geldi.

Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın sözü edilen makalede TBMM'ni aşağılayıp, manevi şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle yasama dokunulmazlığının kaldırılması istendi.

Konuyu görüşen Karma Komisyon yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını gerektirir bir durum bulunmadığı yolunda rapor verdi. Genel Kurulun 15.4.1952 tarihli 63 ncü birleşiminde uzun görüşmeler sonucu Komisyon görüşü reddedilerek yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verildi.

Demokrasi tarihinin gelişim sürecinde etkili yankıları olan bu konu ve görüşmeler sırasında ileri sürülen düşünceler Komisyon raporu ile birlikte aynen alınmıştır.

- Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın, milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu

T.C.

Başbakanlık

Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü

11 . XII . 1951

Özel No : 6/2 - 4828

G. No : 6 - 3935

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına (1)

Ulus Gazetesinin 9 . IX . 1951 tarihli nüshasında "Gözü kapalı oy verme" başlığı altında neşrettiği yazı ile Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif etmekten sanık Kars Milletvekili ve yazı sahibi Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Anayasanın 17 nci maddesi hükmü dairesinde gereken karar verilmek üzere Adalet Bakanlığından alınan 24.XI.1951 tarih ve 104/307 sayılı tezkere örneği ile eklerinin bağlı olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Başbakan

A. Menderes

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Adalet Bakanlığının 24.XI.1951 tarih ve 104/307 sayılı tezkeresi örneğidir.

Yüksek Başbakanlığa

Ankara Cumhuriyet Savcılığından alınan 21.XI.1951 tarihli yazıda;

Ulus Gazetesinin 9.IX.1951 tarihli nüshasında "Gözü kapalı oy verme" başlığı altında neşrettiği yazı ile Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif etmekten sanık Kars Milletvekili ve yazı sahibi Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesi uyarınca takibat icrası için mumaileyhin milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması istenmiştir.

Adı geçen savcılıktan gönderilen Ulus Gazetesinin mezkûr 9.IX.1951 tarihli nüshası birlikte sunulmuş olduğundan, Anayasanın 17 nci maddesi hükmü dairesinde gereken işlemin yapılmasına müsadelerini saygılarımla arz ve rica ederim.

Adalet Bakanlığı

R. Nasuhioğlu

Anayasa ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu

T.B.M.M.

Anayasa ve Adalet Komisyonlarından

Kurulan Karma Komisyon

Esas No. 3/256

Karar No. 32

12.IV.1952

Yüksek Başkanlığa

Ulus Gazetesinin 9.IX.1951 tarihli nüshasında (Gözü kapalı oy verme) başlığı altında neşrettiği yazı ile Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif etmekten dolayı suçlu sanılan Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki Başbakanlığın 6/3935 sayı ve 11.XII.1951 tarihli yazısıyla ilişkisi dosya, Karma Komisyonumuza havale edilmekle konunun incelenmesi ve sonuca göre raporunun yazılması için, İçtüzüğü'nün 178 inci maddesi gereğince adçekme suretiyle ayrılan Hazırlama Komisyonuna tevdi edilmişti.

Hazırlama Komisyonu tanzim eylediği 24.XII.1951 tarihli raporda gerek cümle cümle gerek heyeti umumiyesi üzerinde durularak yazıdan Büyük Millet Meclisinin mânevi şahsiyetinin tahkir ve tezyif edildiği neticesi istihraç edildiği beyaniyle Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesine uyan ve terhipli cezayı müstelzim bulunan mezkûr suçtan dolayı mumaileyh Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kal-

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

dırılması lâzımgeldiği mütalâasında bulunmakta ise de, bahis mevzuu olan (Gözü kapalı oy verme) başlığını taşıyan yazı geçen Eylûl ayında yapılan kısmî seçimler arifesinde mensup olduğu parti adaylarının kazanmalarını temin maksadiyle yazılmış ve seçim propagandası mahiyetinde bir yazıdan ibarettir. "1950 seçimlerinde Türk Milleti gözü kapalı olarak oy vermiştir." demekten maksadının ne olduğunu da "Millet umumi heyeti itibariyle Demokrat Partiye inanmış, onu tercih etmiş ve Demokrat Partinin listesini sandıklara atmıştır. Bu listenin içinde yazılı olan adayların yüzde doksan dokuzu seçmenlerin büyük ekseriyetinin meçhulü olduğu muhakkaktır. Milletvekili seçtiği vekillerinin şahıslarına itimadını göstermiş değil, o şahısları bulan ve tavsiye eden partinin şahsiyetine inanmıştır. Bu mânada gözü kapalı oy vermiştir, diyoruz." demek suretiyle tasrih eylemiştir.

Mumaleyhın gerek zikredilen maksatla "Millet gözü kapalı oy vermiştir" demesi, gerek yazının son kısımlarında "vatandaş şahsiyetine sahip ol, aklını, idrakini ve vicdanını kullan, her iki taraftan teklif edilen namzetler üzerinde düşün" diye seçmenlere hitap etmesi Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesinde yazılı Türklüğü tahkir ve tezyif cürmünü teşkil etmediği gibi "öyle milletvekilleri görüyoruz ki bunların nasıl olup da o mevkie eriştiklerini izah etmek imkânı yoktur. Hattâ kendileri bile belki içlerinden hallerine şaşmakta, gülmekte ve milletvekili olabildiklerine inanmamaktadırlar" diyerek milletvekilliğine lâyık görmediği bâzı zevatın Büyük Millet Meclisi Âzası olduklarını ifade eylemesinde ve makalenin umumi heyetinde Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif cürmünün de unsurları mevcut bulunmamıştır. Bu sebeplerden dolayı mumaleyh Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına mahal olmadığından ve hakkındaki kovuşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına çoğunlukla karar verilmiştir.

Kamutayın yüce tasvibine arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan	Bu rapor sözcüsü	Kâtip
Manisa	Konya	
R. Ş. İnce	R. Alabay	
Diyarbakır	Ankara	Balıkesir
F. Alpiskender	O. Ş. Çiçekdağ	V. Asena
Bingöl	Çoruh	Çorum
M. N. Okcuoğlu	M. Güney	H. Ortakcioğlu
	(Çekinserim)	

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Edirne <i>M. Enginün</i>	Erzincan <i>S. Sağıroğlu</i>	Erzincan Şemsettin Günaltay (İmzada bulunmadı)
İçel <i>Şahap Tol</i>	İstanbul Mithat Benker (İmzada bulunmadı)	İstanbul Salamon Adato (İmzada bulunmadı)
Kars <i>A. Çettn</i>	Kars <i>L. Aküzüm</i>	Konya <i>H. Aydın</i>
Mardin <i>M. K. Boran</i>	Sivas N. Ertürk (İmzada bulunmadı)	Tokad <i>Z. Betil</i>
	Trabzon <i>F. A. Barutçu</i>	Yozgad <i>N. Ü. Alıcı</i>

Muhalefet Şerhi

Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın 9 Eylül 1951 tarihli Ulus Gazetesinin baş makalesinde yazdığı (gözü kapalı oy verme) başlıklı yazısı kastettiği mâna itibariyle gerek tümü bakımından ve gerekse kısım kısım cümleler bakımından Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığını tahkir ve tezyif olarak kabule bizleri inandırmış bulundurmaktadır.

Kısmi seçimler arifesinde kaleme alınmış bulunan bu yazının sadece yazarın mensup bulunduğu partinin seçimlerdeki şansını fazlalaştırmak ve propagandasını yapmak gayesini istihdaf etmesi icabederse de yazı sahibi Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın bu yazısında 1950 senesi 14 Mayıs'ta yapılan seçimle ekseriyeti Demokrat Partililer tarafından teşkil edilen Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığını da yer yer ve umumî mâna da tahkir ve tezyif etmekten de kendini alamamıştır.

Milletvekili arkadaşımız yazılarında normal tenkid kelimeleri ve cümleleri yanında birdenbire tecavüz grafiğini en yukarı haddine çıkararak tahkir ve tezyif cümlelerini kullanmış ve sonradan tahkir ve tezyifi tazammun eden her cümlelerin sonunda kendisi de hududu aştığını anılatarak bu cümleleri mânalandırmaya çalışmak suretiyle izahına girişmiş ve tahkir ve tezyifi yapmakla beraber kendi düşüncesiyle kullandığı izahlı bir metot ile cümlelerin suçluluk vasfını gidermeye çalışmış bulunmaktadır. Ezcümle bu arada Hüseyin Cahit Yalçın (1950 de Türk Milleti gözü kapalı olarak oy vermiştir dedikten ve istediği darbeyi indirdikten sonra kendisini mesuliyetten kurtarmak endişesiyle bu cümleden ne kasdetmek istediğini izaha kalkışmış ve yine tecavüz grafiğinin üst kademelerine çıkararak (Demokrat Parti dediğimiz halita pek kusurlu, pek karışık ve

Hükümet mesuliyetini ciddiyet ve verimli surette yüklenebilmek kabiliyetinden mahrum, hazırlıksız bir teşkilât idi. Hiç beklemediği bir muvaffakiyet karşısında apıştı kaldı. İşte bugün memleketin demokratlardan çektiği dert bu yüzden ortaya çıkmıştır. Efkarı unumiyeye aldandığını hissediyor. Fakat çaresiz bu dert çekilecektir.) demek suretiyle kasdetmek istediği varlığı zedelemiş ve bu ikinci darbeyi de indirdikten sonra da yine yukarıda izah edilen fikir ve düşüncelerle grafiğin alt kademelerine inerek yazının açık mânasını gizlemek istemiştir.

Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın med ve cezirlerle dolu olan tecavüzi yazısında, (1950 de Türk vatanının büyük bir hataya kurban gittiğini) söylemekle ve 1950 seçimleriyle hâsıl olan durumu (esef edici bir durum) olarak vasıflandırdıktan sonra 14 Mayıs seçimlerinde Türk milletinin şahsiyetine sahip olmadan, aklını idrakini ve vicdanını kullanmadan rey verdiğini kabul ederek tecavüz lisanını en geniş mânada ve Büyük Türk milleti kütlesine karşı da tevcih ederek (vatandaş şahsiyetine sahip ol, aklını, idrakini ve vicdanını kullan) diye hitap etmekten dahi çekinmemiştir.

Bir sınır buhranının kabarış ve inişleri arasında yazıldığına şüphe edilmeyen bu yazının sonunda yazı sahibi Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın yukarıdan beri gizli kapaklı olarak ve saklamaya yeltenerek yaptığı tezyif ve tahkirlerini açığa vurmuş ve (Büyük Millet Meclisine milletvekili lâzımdır. Aldatıcı Demokrat kölesi, yahut sana şahsan emniyet telkin etmeyen Halk Partisi aday lâzım değildir) cümlesini kullanarak bugünkü Büyük Millet Meclisini teşkil eden milletvekillerinden demokrat olanlarını aldatıcı Demokrat kölesi ve Halk Partili olanlarını da şahsan emniyet telkin etmeyenler diye vasıflandırmak suretiyle bu insanların toponun teşkil ettiği Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığını açık olarak tahkir ve tezyif ettiği mütalâa ve neticesine varılmıştır.

Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın komisyonda yaptığı savunmasında kendisinin seçimler arifesinde mensup olduğu partinin bu yazı ile propagandasını yaptığını ve elbet ki, böyle bir yazı ile o gün için Demokrat Partiyi medhetmesinin beklenemeyeceğini söylemiş ve yazının ancak bir tenkid mahiyeti bir propaganda yazısı olduğunu belirterek kendisinin de bulunduğu Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığını tahkir ve tezyif gibi hususları asla iltizam etmediğini ifade etmiştir.

Yukarda karakteristik vasıfları bertafsil izah edilen yazıyı bir tenkit ve propaganda yazısı olarak kabul etmek çok güçtür.

Hüseyin Cahit Yalçın'ı müdafaa eden arkadaşlar dahi yazının ağırlığı üzerinde ittifak ederek Hüseyin Cahit Yalçın'ın maksadını izaha kaçmak yoluna savunmalarını teksif etmişlerdir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Matbuat hürriyetinin yaşanan cemiyetin en kutsi varlıklarına tahkir ve tezyifi dahi içerisine alan bir hürriyet olduğuna kani olmayan ve bu nevi hürriyet ile ancak cemiyetin vikayesi ve bağlı bulunduğu varlıkların her türlü yıkıcı tesirlerden masun bulunması ve cemiyete âriz olan sakatlıkların efkârı âmme önüne serilmesi mânasında anlayan bizler böyle yazının matbuat hürriyetiyle ve kanunların himaye ettiği tenkid ve propaganda çerçevelerini yıkarak aşmış olduğu kanaatine varmış bulunmaktadır.

Anayasanın milletvekillerine tanıdığı milletvekilliği dokunulmazlığı ise bir milletvekilinin teşriî vazifesini ifa ederken her türlü tazyik ve tesirden azade olarak yapmasını teminen konulmuş bir hüküm olduğuna ve fakat milletvekilliği sıfatıyla kabili telif olmayan ve teşriî vazifelerin dışında işlenilen suçların da bu hükümden faydalanılarak milletvekilliğini âdeta cemiyet içinde imtiyazlı bir varlık olarak kabulüne bizler imkân görememekteyiz.

Teşriî vazifenin dışında işlenmiş olan bu suçun politik sebep vesailerle himaye görmesi de bulunduğumuz cemiyette milletvekillerini kanun dışı bir kitle olarak kabulü gibi bir neticeye bizleri ulaştıracağından Hüseyin Cahit Yalçın'ın Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesine giren ve ağır hapsi müstelzim bulunan işbu Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif kasdını bîzatihi ihtiva eden yazının açık mânasından anlaşılan makalesinden dolayı Anayasanın 12 ve 17 ve 27 nci ve Meclis İctüzüğü'nün 180 nci maddeleri gereğince milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması fikir ve mütalâasını taşıdığımızdan Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulan Karma Komisyonun adı geçen Hüseyin Cahit Yalçın hakkında yapılmak istenen kovuşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasını havi ekseriyet kararına muhalif bulunuyoruz.

Amasya	Ankara	Ankara
İ. Olgaç	H. Ş. İnce	R. Eren
Balıkesir	İstanbul	Konya
M. Erkuymcu	A. Moshos	M. Obuz
Konya	Kütahya	Manisa
T. Kozbek	S. S. Nasuhoğlu	Ş. Ergin
	Tokad	
	H. Ökeren	

GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (3)

(Karma Komisyon raporu ve muhalefet şerhi okundu)

BAŞKAN — Rapor hakkında söz isteyen var mı?

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Sayın arkadaşlarım, Hüseyn Cahit Yalçın, kendimi bildim bileli kalem âleminde en önde giden kudretli ve mütefekkir, memleketçe tanınmış bir zat, -ahlâklı bir adam olarak söylemeliyim ki- velinîmeti idrakim olan kimseler meyanına girenlerden birisidir. Benim biraz milli heyecanım, biraz ahlâki galeyanım, biraz tefekkür kabiliyetim varsa bunu ben, kendi hayatımda bilhassa üç zata; Abdullah Cevdet'e, Süleyman Nazife ve Hüseyn Cahit Yalçın'a medyunum, bu zevata şükranımı huzurunuzda sunuyorum.

Fakat, Karma Komisyonunda ve Hüseyn Cahit'in de bulunduğu bir Mecliste arzettiğim veçhile, bu muhalefet şerhinde tafsilen arzolunduğu üzere, bu muhalefet şerhini yazan ve altını imzalayanlardan bir arkadaşımız olarak Hüseyn Cahit Yalçın'ın kendisine hürmet duymama rağmen vazife görürken yani vicdanının ve irfanının emri tahtında çalışmak duygusunu taşımaya mecbur olduğumu düşünürken, mesuliyeti mucip bir fiilini, bu hürmet vesilesiyle af ve müsamaha ile karşılayamam. Hattâ babama dahi kıyarım. (*Bravo sesleri.*)

Şimdi, Hüseyn Cahit ne yazmıştır? Niçin savcılık onun ve neşriyat müdürünün aleyhinde takibata geçilmesini istemiştir? Bu mevzuun üzerinde duralım. Yazıyı okuyan savcı burada iki suç görmüş; birisi, Büyük Millet Meclisine hakaret ve mütevali fıkralarla hakaret. İkincisi Demokrat Partiye hakaret. Demokrat Partiye hakaret mevzuu, bittabi şahsi istikâye bağlı dâvalardan olduğu için ve Demokrat Parti nam ve hesabına ayrıca her iki sanık aleyhinde hakaret dâvaları açtığı için o dâvada Demokrat Partinin vekili sıfatıyla bulunuyorum. Yalnız burada en çok beni hassasiyete, hattâ müsaade ederseniz söyleyeyim asabiyele sevkeden şey; partimiz hakkındaki neşriyat değil, onun üstünde kalan Meclisin hukuki ve tarihî kutsal varlığına, yüreklerimizdeki büyük azametine, büyük mefumuna şiddetle taarruzlarda bulunmuş olmasıdır. Bu itibarla Hüseyn Cahit'i affetseler de, affetmeseler de teşriî masuniyeti kaldırılrsa da kaldırılmasa da, gelecek devrede mebus olsa da olmasa da ve nihayet hâkim huzuruna gidecek olan Hüseyn Cahit beraet etse de etmese de ben şahsan huzurunuzda açıkça söylemeliyim ki, bütün bunlar asla beni tatmin etmeyecektir. Çünkü bu Meclis nahak yere tahkir edilmiştir. Bu acı daima yüreğimde kaynayacaktır. İki ayda bir kendisini Mecliste

gösteren ve iskat hakkından kurtulmak için aramıza katışan Hüseyin Cahit dün gelmiş idi bugün yine yok. Hüseyin Cahit bu muvakkat heyete muhakkar bir nazarla bakmıştır. (*Kahrolsun sesleri*)

Onu protesto ediyorum. (*Soldan bravo sesleri*)

Efendim, anlayamadığım birşey var. İçinizde benden çok üstün hukukçular, münevverler, edipler, şairler var. Buraya çıksın, lütfen bana onu öğretsinler. Ben bir Tilmiz gibi ellerinden öpeceğim. Hürriyetin sınırı şudur, tenkidin hududu budur desinler, bir insanın anasına sövünceye kadar taarruz ediyorlar, hürriyetini çamura yıkıncaya kadar tecavüzlerine devam ediyorlar. Sonra buna, matbuat hürriyeti, tenkid hakkı diyorlar! Bu ne iştir.

Efendim: Anayasamız matbuat hürriyetinin sınırlarını çizmiştir ve kanunla tahdit etmiştir, Ceza Kanununun 159 uncu maddesi Büyük Millet Meclisinin manevi şahsiyetini tahkir etmekten bahsediyor. Tahkir etmek burada duracağız. Ben Demokrat Parti dâvası münasebetiyle mahkemeye gittiğim vakit şöyle bir müdafaada bulundum. Aynen huzurunuzda o sözleri tekrarlayacağım. Dedim ki: evimde dört lûgatım vardır.

Açtım dedim, işte size sayfalarıyla gösteriyorum. Şemsettin Sami. Kamusu Osmani. Salâhi Lûgatı, Dil Kurumu lûgatları... Bu lûgat kitaplarına siz de bakın arkadaşlar. (Tenkid) in mânası nedir diye. Eğer bu yazıda arkadaşlarımın terim olarak, mefhum olarak tenkide mülâbis bir mâna varsa ve bana bunu ispat edebilirlerse minnettar kalacak kendilerinden özür dileyecek ve gidip Hüseyin Cahit'in ellerinden öpeceğim. Fakat benim idrâkim ve umarım ki, arkadaşlarımın ırfanı (Tenkid) denen bu yazılarda bol bol, bal gibi, mütemadi ve muttarıt hakaretler görecektir. Bundan asla iştibahım yoktur. (*Bravo sesleri*) Muhalefet şerhimiz çok tafsillidir. Benim şimdiye kadar okuduğum komisyon raporlarında bu kadar mufasssalanın yazıldığını görmedim. Çünkü o şerhin sizi ikna edeceğine ben kaniim.

Biz Karma Komisyonda muhalif olarak on kişiyiz. Ekseriyet ise 17 zattan ibarettir. Bizim mütalâai hukukiyemiz kabule mukarin olmadığı için ekalliyette kaldık. Ekseriyeti teşkil eden arkadaşlarımın fikirlerine hürmet ederim ve kendilerini kemali samimiyetle selâmlarım. Ancak biz, noktaî nazarımızda çok haklı olduğumuza kaani bulunuyoruz. Ve işte bu sebeple kanaatimiz üzerinde ısrarla duruyoruz. Ve bu yazılar Büyük Millet Meclisini efkârı âmme önünde küçültmüştür diyoruz. Deniliyor ki, bu, bir siyasi mevzudur bunu mahkemeye vermek, doğru değildir, çünkü muhalefetin en önünde gelen ünlü bir kalem sahibi ve yaşı da seksene

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

varan bir arkadaşdır. Bunu nasıl mahkemeye verelim? Arkadaşlar ben buna mukabil, şöyle cevap verdim; ve dedim ki : Adaletin haykırdığı yani kanunun bağırduğu siyaset, siyaset olamaz, böyle siyaset yapılamaz. O zaman kanunu ve adalet prensiplerini yıkmış ve ihmal etmiş oluruz. Eğer bunun zıddını düşünür ve öylece karar alırsak o zaman, kanunu yoketmiş ve tatbikten kaldırmış oluruz. Hiçbirimizin buna hakkı yoktur, *(Soldan bravo sesleri)*

Siyaset yapacağım diye işlenen ceraimi biz affetmek hakkını haiz değiliz arkadaşlar! Nitekim savcı da onu affetmemiştir; terhipli bir fiildir diye takikata geçmiştir. Şimdi burada zaten bizim rolümüz nedir ki? Sanık olanı mahkemeye sevk etmek değil mi?

Esasen söz mahkemenindir. Bâzı arkadaşlar bana soruyorlar, masu-niyeti kalkarsa, şayet muhalefet şerhini imza edenlerin mütalâası ekse-riyete iktiran eder de Hüseyin Cahit mahkemeye verileceği için orada be-raet ederse ne olacak o zaman?

Ben dedim ki; şunu öğrenmiş olacağız : Bu yazılar, artık hakaret de-ğilmiş... Bu yazılar 159 uncu maddenin sinesindeki efali memnuadan değilmiş deyip oturacak fakat adli kazanın hukuki kanaatini öğrenmiş olacağız...

Bundan sonra ben de yarın Hüseyin Cahit'e karşı aynı yazılarla çıka-cağım ve ben de aynı gılgatı beyanla Halk Partisine karşı hücumu geçce-ceğim. *(Soldan alkışlar.)*

Bu yazılarda, arkadaşlar, katıyen normal tenkid mevzuu yoktur. Ten-kid, bir yazının veya sözün züyufunu ceyyidinden ayıran kötü ile iyiyi tef-rik edip doğru yolu gösteren bir ifade ve beyandır. Münekkid de bu şekil-de yazı yazan ve söz söyleyen insandır. Yoksa; şimdi okuyacağım yazıla-ra dikkat ediniz de bu ifadelerde bir tenkid var mıdır bakınız. İçimizde çok değerli arkadaşlar vardır. Hüseyin Cahit'in yüzüne karşı komisyon-da söyledim ve dedim ki : Meclisin şahsiyeti mâneviyesini tahkir, maksu-dun bizzat değilse yazılarında kasdettiğin kimlerdir? Kimdir hülyaların-da bile mebus olmayı düşünmeyen? Kimdir ben bu azametli yere geldim oturdum ha! diyip aynaların karşısında deliler gibi gülen? (Kim oldu-ğunu söylesin sesleri) Göstersin, bu adamı, çıksın meydana. Hüseyin Ca-hit, hayır ben kimseyi kasdetmiyorum, bâzıları dedim, diyor. Bâzıları kim? Meselâ birisi çıkıp da, şu Adalet Bakanlığı içinde bulunan müdür-ler var ya, bunların çoğu namussuzdur, yine meselâ arkadaş şu mahke-me binasını görüyor musun? Burada 18 tane hâkim var bunların bir ço-

ğu hırsızdır, namussuzdur, mürteşidir, mürtekiptir dese, lâkin isim tasrih etmese ne olacak? İsim tasrih etse derhal ceza giyecek, fakat etmediği için bütûn bir mânevi varlığı şüphe altında bulundurmasına rağmen ceza giymeyecek öyle mi?

Né diyor Hüseyin Cahit : Partilere hitap ediyorum, diyor. O halde ne oluyor? Hepimizin üzerine şerefsizlik gölgesi düşüyor ve bu karanlık yazı hepimizi kötü mevkîe sokuyor. Arkadaşlar, kast aşıkârdır. Kendini suçtan kurtarmak için grafiği yükseltiyor, indiriyor. Hüseyin Cahit'in kudretini takdir etmemek hamakattir. Hüseyin Cahit, zaten muazzam adamdır. Ama vaziyeti kurtarmak, gûya bitarafane hareket ettiğini ispat etmiş olmak için C.H. Partisine de ufacık vuruyor ve halka hitap ederken; ey ahali oy verirken listelere bakma, tüzüğüne tâbi olma, diyor. Bu ne demek? Bana partimin verdiği listeyi yırt at demek değil midir? Listeye tâbi olma demek, partini inkâr et demek değil midir? Ama Kars'tan kendisini liste ile seçmişler o başka? (Gülüştürmeler)

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Son derece liyakatlı ve kıymetli bir arkadaşdır, taan etmeyiniz.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) — Ben zannediyorum ki hakarete mâruz kalmış bir heyetin içinde bulunan bir arkadaş olarak taan etmek, hatta bir hakkı akdestir, mukaddes değil.

Arkadaşlar, bakınız rica ederim hafızalarınızın ve kalblerinizin tââmına kadar hitap ediyorum :

"1950 de Türk Milleti gözü kapalı olarak oyunu vermiştir. Demokrat Parti dediğimiz halita, pek kusurlu, pek karışık, ve Hükümet mesuliyetini ciddiyet ve verimli surette yüklenebilmek kabiliyetinden mahrum, hazırlıksız bir teşkilât idi, hiç beklemediği bir muvaffakiyet karşısında aşıtı kaldı. İşte bugün memleketin Demokratlardan çektiği dert, bu yüzden ortaya çıkmıştır. Efkârı umumiye, aldandığını hissediyor, fakat çaresiz bu dert çekilecektir." Arkadaşlar; 2,5 senedir biz bacaklarımız açık mı oturuyoruz. Burada istiraden bir şey arzedeceğim. Merhum İncedayı benim çok yakın şahsi dostumdu. Bâzan siyasi tartışmalar yaparken; (canım dedi, siz bir tıflı nevzatsınız, kaç senelik maziniz var, kimi reisicumhur ve kimi başbakan yapacaksınız?) Ben ona dedim ki; Siz de ilk zamanlar bizim gibi idiniz. Biz de şimdi sizin gibiyiz. Esasen biz, sizden kopup çıkan adamlar değil miyiz? Kimsiniz denmez bize. Şimdi Hüseyin Cahit Yalçın'a merhumla konuştuğum sözle hitap ediyorum. Aşıtı kaldı ne demektir?

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) — Biz değiliz.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) — Hayır arkadaş; senin olmadığın mânada söylemiyorum. Evet, işte bugün memleketin Demokratlardan çektiği dert bu yüzden çıkmıştır, efkârı umumiye aldandığını hissediyor, fakat çaresiz dört sene bu derdi çekecektir diyor Hüseyin Cahit. arkadaşlar; bunu değil bizim gibi okuduğunu az çok anlayabilenler, herkes maksadı anlar. Bizler, kalem sahibinin noktai nazarını keşifte pek de müşkülât çekmeyecek insanlarız. Hüseyin Cahit açıkca demek istiyor ki : Millet, eliyle kötü bir iş yapıldı; ne yapalım? Çekin bu derdi dört sene ve çekeceksiniz : Bu söz karşısında millet diyebilir ki; hayır. Ben dert çekemem, Ben bu derde tahammül edemem, ben hür bir milletin hür bir çocuğuyum der ve herkes arkadaşlarına bakın biz ne perişan bir zümre tarafından idare ediliyoruz diye haykırır... Milletlerin ihtilâl hakkı vardır. Böyle bir vaziyette millet birleşir, ihtilâl yapar. Bu bir haktır. Ve sonra milletin, her vakit, her vesile ile reşit bir millet olduğunu, mübarek bir millet olduğunu metheden bu kalemin, birden bire ters dönerek bu defa o milletin şahsiyetine sahip olmadığını, aklı başına gelmeden rey verdiğini, başına azim bir dert açtığını yazması, işte işin affedilmeyecek noktası burasıdır.

Bu yaştan sonra, ahirete selâm verecek sinde bu kadar yangınlar çıkaran hücumlar yapmamalı idi. Hüseyin Cahit, 30-40 yaşında istikbal için çırpınan gençler için kabul etsek dahi Hüseyin Cahit Yalçın'a bu derin hırsı yakıştıramıyorum. Hırsı cah ile bu mevkie gelen bir adam, millet iradesine bu kadar ağır hakaret yapmamalı idi... Korkmasın beğenmediği o liste usulüyle yine Kars'tan veya Van'dan milletvekili olarak gelebilir. Ne istiyorsun Hüseyin Cahit?

Hırsı cah içinde çırpınarak bu mevkie geldin. Bu şuuruna taarruz ettiğin millet sana daha ne yapsın? Bırak millet dört sene de Demokratları tecrübe etsin. Gözü kapalı olarak bir daha sen artık Van'dan, Kars'tan seçilmeyeceksin.

Hüseyin Cahit "Vatandaş diyor ve yüksekten hitap ediyor, şahsiyetine sahip ol, aklını, idrakini, vicdanını iyi kullan... Geçen defa kullanmadın çünkü, âma idin. Delâlete düştün, yolunu iyi göremedim, vicdanın sağırdı, işitmedin, ruhunun şuursuz dalgası altında kaldın... Fakat bu sefer uyan artık uyan, 1950 de vicdanının sesini kullanamadın, 16 Eylülde dikkatli ol, idrakini topla, kendine gel ve dilediğine rey ver" diyor...

İşte bu yazıdan sonra yirmi vilâyette intihap olmuştur. (Kendine gel, delâlete düşme) diye nasihat ettiği millet sinesinde yalnız Şemseddin Si-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

rer'i çıkardı, gerisi hep bizden yani Demokratlardan geldi... (Alkışlar) Millet bu, bu senin milletin Cahid Bey! Senin folluğun. Seni dinlemeyen Demokratlar seven milletin. Bu hakikatı olduğu gibi kabul etmek lâzım. Kabul etmezsen burada durmaz. Amerika'ya gidersin. (Amerika'da kabul etmez sesleri)

Hüseyin Cahid devam ediyor : "Vatandaşa diyor, Büyük Millet Meclisine milletvekili lâzımdır, bugünkü Demokratlar değil, aldatıcı Demokrat kölesi değil" diyor. Bunun adı da tenkit : Bize muhalif olan arkadaşlarımızın nazarı dikkatini celbederim, bunun adı nasıl tenkit olur. Ve ilâve ediyor : "Aldatıcı Demokratlar kölesi, şahsan sana emniyet telkin etmeyen Halk Partisi adaylar lâzım değil" diyor. Tasnife bakın arkadaşlar, biz demokrat kölelerine, (tekme), emniyet telkin etmeyen halka partili arkadaşlarına küçük bir sille? (Gülüşmeler) Neden bu? O bitaraf yazıyor yazıyor da ondan. Hürriyet ve adalet icabı olarak bitaraf yazıyor. Arkadaşlarım, hürriyetlerini kullananlar, kanunun sınırlarına dayandığı vakit suç işlemiş olurlar. Tenkit gayri müeddep, gayriahlâki ve menfi bir siyasetin kanaatlerine takılarak ihtirasla yapılırsa, hücumlar bu kelimelerle ifade olunursa işte o zaman onun adına tahkir denir. Çünkü bizim ceza mevzuatımızda, lugatlarımızda, kamuslarımızda tahkir, benim anladığım mânada izah olunmuştur. Ve tahkir Hüseyin Cahid'in yazılarının içinde kaynamaktadır.

Mahallî istimaline göre. Bir kelime tahkir de olur, tekdir de... İntihaptan 7 gün evvel yazılan bu yazıda bu kelimeleri kullanan adam, Demokrat Partinin değil fakat bilhassa Meclisin dört senelik bir dert olduğunu söylerse bunun adına tenkid denir mi? Şimdi diyorlar ki ve diyecekler ki muarızlarımız; efendim eğer Meclis tahkir olunsaydı, hiç olmazsa Halk Partisini istisna etmek lâzımgelirdi; biz artık o kadar aldatılmaya, yaldızlı hapi yutmaya gelemeyiz.

Ben huzurunuzdan ayrılırken arkadaşlar, Hüseyin Cahit'in bu yazısıyla tahakkuk etmeyen siyasi dileğinin yani Halk Partisi muvaffakiyetsizliğinin hicranı karşısında çok tecrübeli ve örsle çekiç arasında, pestileşmiş mevcudiyetinden bu yazıyı doğuran Hüseyin Cahit, her halde bu millete hakaret ediyor yani sen kördün, vicdanını kullanmadın, kafanı harekete getirmedin, iyi adamlar seçmedin, dört sene başımıza belâ gettirdin diyor. Şimdi ben de Hüseyin Cahit'e : "Sen Ceza Kanununun 159 uncu maddesinin göbeğine çivilenecek bir adamsın." Çünkü B.M. Meclisini tahkir ettin. (Bravo sesleri ve alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

Buyurun Faik Ahmed Barutçu.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Hâmid Şevket İnce arkadaşımı-
zı dinledikten sonra söz almak ihtiyacını hissettim. Ben bu hukukçu ar-
kadaşımızdan mevzuu daha objektif bir zaviyeden tetkik ve mütalâa et-
meyi tercih eylesenini bekledim.

Azız arkadaşlarım, bu mevzu, his mevzuu olmaktan çıkarılması lâ-
zım gelen bir mevzudur...

FİRUZ KESİM (Samsun) — Onun için mi geldin kürsüye?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Müsaade buyurun, neticede
hüküm sizlerin olacaktır. Hiç olmazsa dinleyin, tahmin ederim ki...

FİRUZ KESİM (Samsun) — O hisle siz hareket ettiniz...

BAŞKAN — Müsaade buyurun, söz kesmeyiniz.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Dinledikten sonra vicdanlarını-
zın meylî başka olabilir, lûtfen dinleyin.

FİRUZ KESİM (Samsun) — Ama ondan bahsediyorsunuz...

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Dinlemeye mecbursun birazda.
dinleyin ve müsamahakâr olun.

Arkadaşlar, yazı bilhassa Demokrat Partiden bahsettiğine nazaran
daha çok sizlerin objektif olarak işi tetkik etmek istemenizi tabîi bulu-
rum.

Bu yazı dolayısıyla Hüseyin Cahit Yalçın aleyhinde iki dâva açılmıştır.
Biri o B.M.M. nin mânevî şahsiyetini tahkir ettiği iddiası ile açılan dâva-
dır; diğeri de Demokrat Parti namına açılan dâvadır. Zannediyorum Hâ-
mid Şevket İnce Demokrat Parti tarafından açılan dâvanın mahkemede-
ki avukatıdır, (*Soldan gürtlüler*) Müsaade buyurun. Öyle olduğuna göre de
işî, Yüksek Meclisin daha dikkatli tamamen hislerinin üstünde ve objek-
tif zaviyeden mütalâa etmesi tabiidir.

Azız arkadaşlarım, his mevzuu yapılmaması lâzımgelir, dedim. Karma
Komisyonda bu konu görüşülürken Hâmid Şevket İnce arkadaşımızın yi-
ne böyle heyecanlı müdafaasından sonra komisyon âzasından Adato ar-
kadaşımız söz aldı ve dedi ki; "Ben meseleyi objektif olarak mütalâa ede-
ceğim. Hüseyin Cahit Yalçın benim hakkımda da yazılar yazmıştır ama,
ben bir hukukçu olarak ve Büyük Millet Meclisinin üyesi olarak bu me-
seleyi elbette o zaviyeden mütalâa etmeyi tercih etmek mevkiindeyim." Ve
Temyizin bir içtihadını nakletti; mebusun tahkir edilmesi, hattâ mebusların
tahkir edilmesi Meclisin manevî şahsiyetinin tahkir edilmesi değildir. Bu

yolda Temyizin vaktiyle Demokrat Parti muhalefette iken aynı mahiyette aleyhlerine açılan bir dâvada verilmiş bir karar mevcut olduğunu söyledi.

Aziz arkadaşlarım, Karma Komisyon ekseriyetinin huzurunuzda sunduğu karar, yazıda B.M. Meclisinin mânevi şahsiyetinin tahkir edildiğine dair bir unsur mevcut olmadığını göstermektedir. Ve hakikat de budur. (*Soldan gürültüler, "asla" sesleri*). Yalçın komisyonda kendisini müdafaa ederken dediler ki; "ben T.B.M. Meclisinin bir üyesiyim, dâhil bulunduğum bir heyeti tahkir etmek benim gibi bir adamın aklından ve hayalinden geçecek birşey değildir." (*Gürültüler*).

Arkadaşlar, söylediği ve yazdığı nedir? "Millet, diyor, gözü kapalı olarak rey vermiştir." (*Sağdan gürültüler*) ve izahını yapıyor; "çünkü partilerin listesine itimat ederek reyini vermiştir; parti listelerine itimat ederek rey vermeyin, şahıslar üzerinde durarak rey verin" tezini müdafaa etmektedir. Sarahaten bunu söylemektedir.

FİRUZ KESİM (Samsun) — Makalesinde söylememiştii ama.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Milletvekilleri her yerde tenkid mevzuu olabilir ve olmaktadır. Ben, yeni tesadüf ettiğim bu yoldaki bir münakaşadan bahsedeyim : Brüksel'in büyük bir haftalık mecmuasında (Parlâmentoları mı kaldırmalı, mebusları mı kaldırmalı) diye bir yazı çıktı ve münakaşalara mevzu oldu. Yazıda deniliyor ki, "Parlâmentoları kaldırmamalı, çünkü parlâmentosuz rejimler mutlakiyet içinde zaruri olarak mahvolup giderler; ama mebusları kaldırmalı! Bu mebusları yeniden bir seleksiyona tâbi tutacak bir sistem bulmalıdır ve mebuslar azalmalıdır. Çünkü çoğu bilgisizdirler, çünkü çalışmazlar, çünkü bunlar sadece para alırlar ve saire..."

Arkadaşlar; daha neler söylenmiyor. Müdafaa konusunda parlâmentonun maruf simalarından bir mebus diyor ki; "Parlâmento vazifesi, her umumi menfaat mevzuu gibi şerefli bir vazifedir. Ama o nankör bir meslektir." Nasıl yaşıyor, nasıl yaşamaktır diye bir mebusun 24 saatine giren bütün meşagili saydıktan sonra "buna yaşamak denirse böyle yaşıyoruz" diyor. "Bu hizmetin mükâfatı da dostların tenkididir, siyasi hasımların hücumudur ve bâzı matbuatta da iftiradır" diyor. Mebuslar birçok yerlerde tenkid hedefidir, bâzı mahfillerde itibarsızlığın mevzuu olduğunu söylüyor. Mebuslar böyle tenkid veya tezyif edildi diye bundan hiçbir zaman parlâmentoların istihfâfı mânası çıkarılmaz. Mütahammil olacaksın, söyleyecekler, belki çok şey söyleyecekler. (*Soldan; Küfredecekler, tahkir edecekler, ses çıkarılmayacak demek sesleri*). Söylediği cürüm teşkil ederse takip

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

mevzuu olur ve... (Soldan : *Gürültüler, İşte o olacak sesleri*). Lûtfen dinleyin, hüküm yine sizin, hükmü elinizden alacak değilim. Bir vatandaşın hakarete uğradığı iddiası karşısında nasıl düşünüyorsak, milletvekiline hakaret edildiği iddiası karşısında da farksız düşünmemiz lâzımdır. (Soldan : *Gürültüler, "hakarete uğrayan milletvekili değil, Meclis" sesleri*). Lûtfeyleyin bana! Mücerret milletvekilleri istihfaf edildi diye onu Büyük Millet Meclisinin şahsiyetine izafe ettirmek tecviz edilemez. Milletvekilinin tezyif edilmesi, istihfaf edilmesi veya tahkir edilmesi Meclisin tahkir edilmesi demek değildir. Kaldı ki, Yalçın'ın yazısında ise iddia edildiği gibi Büyük Millet Meclisinin manevi şahsiyetini tahkir unsuru mevcut olmadığı mahkemenin aynı yazıdan dolayı gazetenin neşriyat müdürü hakkında verilen kararı ile anlaşılmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın hakkında açılan bu dava aynı zamanda gazetenin neşriyat müdürü olan Cemal Sağlam hakkında da açılmış ve Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesi Cemal Sağlam hakkındaki davayı neticelendirmiş ve yazıda Meclisin mânevi şahsiyetini tahkir unsuru görmemiş beraet kararı vermiştir.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Verilmemiştir.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Aziz arkadaşımı, şimdi açar telefonunu, sorar ve görürsünüz ki verilmiştir.

FEHMİ ÇOBANOĞLU (Erzurum) — Kaziyye-i muhkeme halini aldı mı?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Mahkemenin kararı müddeiumminin talebine uyduğu için verilen beraet kararını temyiz etmemiştir ve karar katiyet kesbetmiştir.

Aziz arkadaşlar, teşriî masuniyet dediğimiz, bu dokunulmazlık meselesinin sebebi, milletvekiline vazifesinin ifasında bir istiklâl, hem de bir emniyet sağlamaktır.

MURAT ÂLİ ÜLGEN (Konya) — Hakaret için değil..

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — Hakaret varsa alâkalı dava açar... Fakat Büyük Millet Meclisine hakaret yok... (Soldan var sesleri) kazaî karar..

Herhangi bir politik tazyikin hassasiyetinden mülhem olarak bir milletvekilinin takibe mâruz bırakılmaması için bu müessese ihdas edilmiştir ve onun için bir milletvekilinin aleyhindeki iddia ve isnat dolayısıyla teşriî masuniyetini ref edebilmek için cürüm sarîh olmak lâzımdır bir. İkincisi de sanıklık muhakkak olmalıdır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Parlâmentolar bu iki noktayı bilhassa gözönünde bulundururlar ve ona göre teşriî masuniyetin refi lâzımgelip gelmediği kararına varırlar. Bu dâvada, bu meselede yazıyı yazan Hüseyin Cahid olduğu meydandır. Binaenaleyh sanıklık açıktır, ama ikinci nokta isnat edilen cürüm sarîh mi, açık mı arkadaşlar? (Soldan "açık açık" sesleri). Hayır değil arkadaşlar, Neden değil? Hâmid Şevket İnce arkadaşımız buraya çıktılar ve dediler ki, bu adam üsttattır, öyle bir yazı tâbiyesi üstadı ki, darbeyi vuruyor ondan sonra maksadının ne olduğunu anlatarak sıyrılmasını biliyor, dediler. (Soldan kaçak güreşiyor sesleri) Demek ki, bir dâvacı vekili gibi dâvasının delillerini, bir kısım satırların arasından, diğer bir kısmını bir tarafa bırakarak, heyeti umumiyesini ve teselsülünü bir tarafa bırakarak istidlâl suretiyle çıkarmak istiyor. Buna ortada sarîh cürüm var denmez. Bir.

MUZAFFER ÖNAL (Tokad) — Hakaret zimnen de mevcut olabilir.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) — İkincisi arzettiğim gibi söylenen sözler nihayet bâzı milletvekillerinin şahıslarını hedef tutan yazılar olduğu için partilerin listesine itimat edilmeyerek, şahıslar üzerinde seçmenleri davet eden bir yazı olduğu için, Büyük Millet Meclisinin mânevî şahsiyeti ile asla alâkalı olmadığına dair fazla olarak katıyet kesbetmiş bir kazai karar mevcuttur. Böyle bir karar muvacehesinde Yüksek Meclisin işi hissiyatın üstüne çıkarak tetkik etmesi tabiidir. Yüksek Meclisin olgunluğundan başka bir şey beklenmez. Bu mevzuda işi objektif olarak mütalâa edilen karara varacağına şüphem yoktur.

Arzettiğim bütün bu sebeplerle Karma Komisyon ekseriyetince varılan kararın tasvip edilmesini temenni ederim.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) — Barutçu, bu yazıyı tasvip ediyor musunuz?

BAŞKAN — Karma Komisyon adına Refik İnce, buyurun.

KARMA KOMİSYON BAŞKANI REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) — Sözlerime, evvelâ Halk Partisi adına, veyahut kendi namına olmakla beraber, Halk Partisi milletvekillerinden bulunan Barutçu arkadaşına kısa bir cevap vermek suretiyle başlayacağım.

İki seneden beri millî mukadderat üzerinde muhtelif mukaderrat itti-haz eden Demokrat Parti iktidarının, her kararında hissiyatın değil, akıl ve mantığın, akliselimîn hâkim olduğunu tam bir emniyet ve kanaatle kendisine hatırlatmayı bir vazife sayarım.

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

Mesele; ortada suç var mı, yok mu, sarıh mı, değil mi, meselesi değildir. Kendisi aleyhine dâva ikame edilen bir Hüseyin Cahit Yalçın vardır. Tüzüğün kendisine verdiği salâhiyet veçhile müdafaası alınmıştır ve bu meselelerle meşgul olan heyet de şu veya bu noktai nazarı uygun göreyerek kararını vermiştir.

Kardeşimin dediği gibi, hukuk meselesi, kanun meselesi mevzuubahis olduğu zaman siyaset cari olmaz. Fakat bilmek lâzımgelir ki, siyaset de mahzı haktır. Onun yerini hukuk prensiplerine göre tâyin etmek adaleti temin etmektir.

Anayasamızın 17 nci maddesi bir milletvekiline isnadolunan suçtan dolayı kendisinin mahkemeye tevdi edip etmemek keyfiyetinin tâyini, takdirini Büyük Millet Meclisine bırakmıştır.

Geçen gün bir münasebetle de arzetmiştim, burada, Hüseyin Cahit'in masuniyeti teşriyesini kaldırıp mahkemeye vermenin mi, içtimâî ve siyasi faydasının galip olduğunu, yoksa diğer hususun mu faydalı olduğunun tesbiti lâzımdır.

Arkadaşlar, hürriyet için bayrak kaldıran ve hürriyetin temini hususunda fedakârlıkları hakikaten cihanşümul bir keyfiyet ve not olan Demokrat Parti içinde bu masuniyeti teşriyenin kaldırılmaması mütalâasına rey veren bir arkadaşınız sıfatıyla temin ederim ki, Hüseyin Cahit Yalçın'ın kaleminin şu veya bu şekilde bir kaç saat için dahi olsun kırılmış olduğunun, eskârı umumiyede ve belki cihan eskârında husule getireceği müspet veya menfi inikâsı düşünmek, bendenizce üzerimize terettüp eden bir vazifedir. Bu memlekette, şahsi kanaatim olarak arz ediyorum, ekseriyetin, kendisi aleyhine konuşan kalemin dahi mürekkebinin yürüdüğü misalini vermekle mükellefiz. (Soldan alkışlar)

Binaenaleyh orta yerde ne Hüseyin Cahit'in affı mevzuubahistir, ne Hüseyin Cahit'in ihtiyar ettiği suçun hatanın; kullandığı kalemin vicdanlarda husule getirdiği müspet veya menfi tesir mevzuubahistir. Mesele Hüseyin Cahit'in bundan dolayı hâkime teslimi iki sene sonraya mı kalsın, yoksa şimdi mi olsun dâvasıdır. Bendenizce biraz gecikmesinden kıyamet kopmaz arkadaşlar.

Müsaade buyurursanız sözüme başlarken arzettiğim veçhile, kendimizi her bakımdan hürriyete ne kadar âşık, hattâ kendi aleyhimize serdedilen isnatları dahi, uluvvü cenabın istilzam ettiği, vazifeye emniyetin verdiği bir ağırbaşlılıkla ne derece hüsnü telâkki eylediğimizi bir kere da-

ha ispat edersek, bence irfan âlemine güzel bir misal daha göstermiş oluruz arkadaşlar.

BAŞKAN — Zihni Betil.

ZİHNİ BETİL (Tokad) — Muhterem arkadaşlarım;

Bu mevzu Karma Komisyonunda konuşulduğu sırada Anayasa Komisyonunun bir üyesi sıfatıyla ben de hazır bulundum ve oyumu komisyon çoğunluğuyla birlikte, “Hüseyin Cahit Yalçın’ın teşrii masuniyetinin kaldırılmasına mahal yoktur” şeklinde kullandım. (*Soldarı, elbette sesleri*)

Arkadaşlar, bilhassa suça konu teşkil edip etmediği münakaşa olunan hâdiseler üzerinde dururken, objektiviteyi büyük bir dikkat ve itina ile gözönünde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Hüseyin Cahit Yalçın; 9 Eylül 1951’de yayınladığı makalesinde “Gözü kapalı oy verme” sözünü niçin kullandığını da açıklamaktadır. Orada Yalçın; aynen : “Millet, umumî heyeti itibarıyla Demokrat Partiye inanmış, onu tercih etmiş ve Demokrat Partinin listesini sandıklara atmıştır. Bu listenin içinde yazılı olan adayların % 99’unun seçmenlerin büyük ekseriyetinin meçhulü olduğu muhakkaktır. Millet, seçtiği vekillerinin şahıslarına itimadını göstermiş değil, bu şahısları bulan ve favsiye eden partinin şahsiyetine inanmıştır” demektedir. Gözü kapalı oy vermeyi, aynı makalede bu suretle izah eden bir kimseye cürüm-kâr bir maksat atfetmeye asla imkân yoktur.

Arkadaşlarım, 16 Eylül’de ara seçimleri yapılmıştır. Makalenin yazıldığı tarih ise 9 Eylül’dür, o tarihte seçim propagandası caizdir ve makale, muharririn inandığı bir realiteyi bu vesile ile ortaya koymaktadır. Buna rağmen Yalçın; (Gözü kapalı oy verme) adlı makalesini bitirirken, vatandaşlara şöyle bir hitapta bulunmayı da vicdani bir vazife bilmiştir : “Vatandaş, şahsiyetine sahip ol, aklını, idrakini ve vicdanını kullan, her iki taraftan teklif edilen namzetler üzerinde düşün.” Bu suretle muharrir; sadece kendi partisi lehinde, sadece kendi partisini düşünerek değil, vatandaşları seçecekleri kimselerin şahsiyetleri üzerinde düşünmeye davet etmiştir.

Arkadaşlarım, yazı suça konu teşkil etmez. Yazıyı yazan şahsın cürüm-kâr bir maksat taşımadığı açıkça anlaşılmaktadır. Sözü uzatmamak için benim aynı makaleden almış olduğum yukardaki iki ibare dahi bu düşüncenin doğruluğunu her türlü tereddüdü silecek şekilde teyit eylemektedir.

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

Burada şu noktaya da ayrıca temas etmek isterim ki : Yalçın'ın bu yazısından dolayı Ulus Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cemal Sağlam hakkında biri Türkiye B.M. Meclisinin mânevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek, diğeri Demokrat Partiye hakarete bulunmak cürmünden dolayı iki dâva açılmıştır. Demokrat Partiye hakarete bulunmak cürmünden dolayı Toplu Basın Mahkemesine, Demokrat Partinin vekili sıfatıyla, Hâmid Şevket İnce tarafından açılan dâva henüz neticelenmemiştir. Fakat, T.B.M. Meclisinin mânevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek cürmünden dolayı Ankara 2 nci Ağır Ceza Mahkemesine açılan dâva beraetle neticelenmiştir. 4 Mart 1952 tarihinde âmme hukukunun temsilcisi olan cumhuriyet savcısı; bu yazının T.B.M. Meclisinin mânevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek cürmüne konu teşkil etmediğini beyan etmiş ve sanık Cemal Sağlam'ın beraetini istemiştir, mahkeme de 11.III.1952 tarihinde ittifakla beraet kararı vermiştir ve bu beraet kararı, C. savcılığın isteğine uygun olduğu için, temyiz edilmeksizin katılaşmış, filhal kaziyeye muhkeme halini almış bulunmaktadır.

Arkadaşlar; Basın Kanunu hükümlerine göre Ulus Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cemal Sağlam, aynı yazıdan dolayı, sanık sıfatıyla mahkemeye sevk ve muhakeme edilip beraet ettikten sonra o yazıyı yazan Hüseyin Cahit Yalçın için suçluluk hali düşünülemez, zira netice mutlaka aynı olacaktır.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Başka, bir mahkemeye verilir pekâlâ olur.

ZİHNİ BETİL (Devamla) — Hüseyin Cahit Yalçın'ın bu yazısı ile aynı zamanda Demokrat Partiye hakaret ettiği iddiasına gelince : Bu konu Karma Komisyonunda konuşularak geçenlerde huzurunuzda getirilmiş ve Yüksek Meclisce de kovuşturmanın devre sonuna bırakılması kararlaştırılmış idi. ("Burada tekrerrür var, ağır cezaı müstedzim değildi" sesleri). Arkadaşlar, İkinci ağır ceza mahkemesi, Cemal Sağlam hakkındaki dâvayı rüyet ederken, Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Faruk Erem, Profesör Bülend Nuri Esen ve Yargıtay Birinci Ceza Dairesi Başkanlığından emekli Fuad Tuğcu'yu bilirkişi seçmiş ve makaleyi bunların tetkikına arz etmişti. Bu üç güzide hukukçu da, ittifakla tanzim ettikleri bilirkişi raporunda, yazının suça konu teşkil etmediği ve yazarın cürüm-kâr bir maksat taşımadığı yolundaki kanaatlerini, delillerini tadad etmek suretiyle ve katî şekilde izhar etmiş bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlarım; Mâruzatımın hûlasası şudur : Yazı cürme konu teşkil etmez. Anayasa Komisyonunun bir üyesi sıfatıyla, Karma Komisyonunda, bu kanaate ulaşmış ve bu kanaate göre oyunu kullanmış bir arkadaşınızm. Bunun dışında, aynı yazıdan dolayı Ulus Gazetesinin Yazı İşleri Müdürü hakkında Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesine açılan dâva beraet kararı ile neticelenmiş, kâtileşmiş ve kaziyei muhkeme haline gelmiştir. Bir suçu beraber işlediği iddia olunan iki şahıstan birisi, yetkili merci huzurunda muhakeme edilir, beraet eder ve beraet kararı kâtileşirse şeriki olduğu iddia edilen kimse suçluluk hali asla bahis mevzuu olamaz. Takdir, sizindir.

BAŞKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN (Van) — Biraz evvel burada bu dâvada Demokrat Partinin avukatı olduğunu söyleyen Hâmid Şevket İnce'nin sarfettiği şu cümlelerin mânasını kavrayamadım.

"Hüseyin Cahit bir daha Kars'tan, Van'dan seçilebilir" şeklinde istihfafkâr eda ile bir cümle sarfetti. Bir taraftan mevzuubahis yazıyı millete hakaret sayan sayın hukukçu Van'da ve Kars'ta gözü kapalı oy verildiğini nereden biliyorlar? Kendilerini bu noktayı tavzihe davet ediyorum. İzan ederlerse sayın arkadaşlarımla konuşmak benim için ayrıca bir zevk olacaktır.

BAŞKAN — Abdullah Gedikoğlu.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) — Efendim, bendenizin üzümlere arz etmek istediğim nokta; kendisine haddinden fazla hürmetim olan Sayın Faik Ahmet Barutçu arkadaşımızın...

FERİD MELEN (Van) — Haddinden fazla hürmet olur mu?

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Devamla) — Sabredin Ferid Bey, kaçırma-ya az kaldı. (*Gülüşmeler*) İnce arkadaşımın ve Barutçu arkadaşımın temas ettikleri gibi, biz Meclis olarak, hissiyat ile hareket eden insanlar değiliz; bunu bilsinler.

İkinci nokta : Birader mütemadiyen "Hürriyet, hürriyet, mutbuat hürriyeti!" deniyor. Hüseyin Cahit Beyin alenen bâzı zızzak kelimelerle hakaret etmemesi lâzımgelirdi. Çünkü bir insanın kendisini kurtarmak için "ben de bu cemiyet içerisindeyim, bu cemiyetin bir unsuruyum, ben de bu millettanim" deyip de küfretmesi doğru olur mu? Olmaz! Binaenaleyh, bendeniz Hüseyin Cahit Bey gibi bir şahıs "Türk milleti gözü kapalı oy verdi, ey Türk milleti aklını başına al!" diye ders vermesin. Türk mil-

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

leti Halk Partisine öyle bir ders verdi ve Allah onu öyle yerden yere vurdu ki...

BAŞKAN — Altı arkadaş konuştu. Kifayeti müzakere tavrı vardır, okutacağım.

FEHMİ ÇOBANOĞLU (Erzurum) — Ben de söz aldım, konuşacağım.

BAŞKAN — Kifayeti müzakere tavrı kabul edilmezse konuşursunuz.

Yüksek Başkanlığa

Konu hakkında Meclisi Âli tamamen tenevvür etmiş bulunmaktadır. Gündemin diğer maddelerine geçilmesinin temini için raporun oya vaz'ını teklif ederim.

Sivas Milletvekili
Ercüment Damalı

Yüksek Başkanlığa

"Gözü kapalı oy verme" makalesinden dolayı, Hüseyin Cahit hakkındaki hükmünü, esasen millet vermiş ve kendisini mânen mahkûm etmiştir. Müzakerenin kifayetin oya konulmasını saygı ile arz ve teklif ederiz.

Konya
Kemal Ataman

Giresun
Doğan Köymen

BAŞKAN — Yeterlik önergesi aleyhinde buyurun konuşun Çobanoğlu.

FEHMİ ÇOBANOĞLU (Erzurum) — Arkadaşlar, Hüseyin Cahit Beyin vaziyeti, karakteri tebellür etmemiştir. Memleketin 45 seneden beri geçirdiği inkılâplar içinde Hüseyin Cahit Beyi mütalâa edecek olursak onu bir ihtilâlcı olarak görürüz. (Gülüşmeler ve gürültüler).

BAŞKAN — Müzakere kâfi değildir diyorsunuz, değil mi, efendim.

FEHMİ ÇOBANOĞLU (Devamla) — Değildir, dedik.

Hüseyin Cahit Bey 1324 meşrutiyet inkılâbında...

BAŞKAN — Esasa geçiyorsunuz, müsaade buyurun efendim.

FEHMİ ÇOBANOĞLU (Devamla) — Efendim, ben esasa geçmiyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurun kifayeti müzakere tavrını oya arzedeceğim.

MEHMET DAİM SÜALP (Sırd) — Usulü müzakere hakkında söz istiyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Buyurun, usul hakkında.

MEHMET DAİM SÜALP (Süird) — Muhterem arkadaşlar; kifayeti müzakere takririnin oya arzedilebilmesi için ö mevzuun lehinde iki kişi, aleyhinde iki kişi ve varsa mevzuun üzerinde iki kişi konuştuktan sonra müzakerenin kifayeti hakkındaki takrir oya konur Halbuki, bu konu üzerinde konuşmak isteyen altı kişi vardır. Bu mevzu üzerinde kimse konuşmamıştır. Bu arkadaşlardan üzerinde konuşmak isteyenler varsa onların da dinlenmesi lâzımdır. İctüzük bunu emretmektedir. Başkanlığa bu ciheti arz ederim.

BAŞKAN — Altı arkadaş konuşmuş bulunuyor. Kabul edilen teamüle göre altı arkadaş konuştuktan sonra kifayeti müzakere takriri reye konulabilir. Rey Yüksek Meclisindir. Tensip etmezseniz konuşmaya devam edilir.

MEHMET DAİM SÜALP (Süird) — “Üzerinde” kelimesi vardır.

BAŞKAN — Bu mevzuun mahiyeti ancak aleyhinde ve lehinde konuşulmaya müsaittir.

MEHMET DAİM SÜALP (Süird) — Üzerinde de konuşacak var.

BAŞKAN — Müzakerenin kifayetini kabul edenler... Etmeyenler... Müzakerenin kifayeti kabul edilmiştir.

Önergeler var.

Yüksek Başkanlığa

Hüseyin Cahit Yalçın, Büyük Türk Milletine, Büyük Millet Meclisine ve Demokrat milletvekillerine en ağır ve iğrenç bir surette hakarete bulunmuştur. Müsamaha gördükçe cüreti artan ve ulu orta bütün milli mukaddesata küfreden Hüseyin Cahit'in teşrii masuniyetinin kaldırılması lâzımdır. Muhalefet şerhi doğrudur, komisyon raporunun reddini arz ve teklif ederim.

Ordu Milletvekili

Fevzi Boztepe

Yüksek Başkanlığa

Muhalefet şerhinde yazılan ve tarafımdan arzolunan sebeplere binaen Hüseyin Cahit Yalçın hakkındaki Karma Komisyon mazbatasının reddiyle tetkikimize mevzu teşkil eden makale, terhipli cezayı müstelzim bir

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN YASAMA DOKUNULMAZLIĞININ KALDIRILMASI

suçu taşıdığı için Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesi hükmünce cezalandırılmak üzere mumaileyhin dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmesini teklif ederim.

Ankara Milletvekili

Hâmid Şevket İnce

BAŞKAN — Efendim, Karına Komisyonun ekseriyetle verdiği raporda T.B.M. Meclisini tahkir ve tezyiften sanık Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının dönem sonuna kalmasına karar verilmiştir. Takrirlerde ise bu raporun kabul edilmeyerek Hüseyin Cahit Yalçın'ın masuniyetinin kaldırılması teklif edilmektedir.

Şimdi önergeleri oyunuza arz ediyorum, kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler, yani komisyon raporunu kabul edenler... Önergeler ekseriyetle kabul edilmiş bulunmaktadır. *(Soldan alkışlar)* Bu vaziyette Ulus Gazetesinin 9 Eylül 1951 tarihli nüshasında "gözü kapalı oy verme" başlığı altında neşrettiği yazı ile B.M. Meclisini tahkir ve tezyif etmekten suçlu sanılan Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir. *(Soldan alkışlar)*

Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın Milletvekilliği Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında (4)

No.

1798

Ulus Gazetesinin 9.IX.1951 tarihli nüshasında (Gözü kapalı oy verme) başlığı altında neşrettiği yazı ile Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif etmekten dolayı suçlu sanılan Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verilmiştir.

18 Nisan 1952

Yargılama Sonucu : (5)

Adalet Bakanlığının (Ceza İşleri Um. Md.) 18.7.1952 tarih ve 93/360 sayılı tezkeresi örneğidir.

Yüksek Başkanlığa

2.9.1952 gün ve Neşriyat ve Müdevvenat U. Müdürlüğü 2936 sayılı yazı hakkında.

(4) Resmi Gazete : 2.5.1952-8099

Kanunlar Dergisi : C.34, s. 997

(5) Tezkerenin aslı 1798 sayılı karar dosyasındadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

“Ulus” gazetesinin 9.9.1951 tarihli nüshasında (Gözü kapalı oy verme) başlığı altında neşrettiği yazı ile Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyif etmekten sanık Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Ankara “2” nci sorgu yargıçlığınca yapılan ilk tahkikat neticesinde; Adı geçenin Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması için vukubulan müracaat tarihi ile Büyük Millet Meclisince ittihaz olunan 1798 sayılı karar tarihi arasında “5680” sayılı Basın Kanununun “35” inci maddesinde yazılı üç aylık mehlin geçmiş olduğu anlaşılarak bu sebebe binaen amme davasının ortadan kaldırılmasına 2.6.1952 tarihinde karar verildiği, Ankara C. Savcılığından bildirilmiştir.

Keyfiyet saygılarımla arz ve sözü geçen düşme kararının bir nüshası bağlı olarak takdim olunur.

Adalet Bakanlığı
R. Nasuhioğlu

YORUM KARARI

7 – YORUM KARARI (*)

Yorum, yasaların hükümlerine açıklık kazandırmak için başvurulacak bir kurumdur.

1924 Anayasasında bulunan, daha sonraki anayasalarda yer almayan bu kurumdan yararlanılarak 491 sayılı 1924 Anayasasının yürürlükte bulunduğu sürede 259 adet yorum kararı alınmıştır.

Anayasanın 49 uncu maddesindeki, özürlü ve izinli bakana vekâletin boşalan Bakanlık da kapsayıp kapsamadığının yorumlanmasına dair öneri, Anayasa Komisyonunca rapora bağlanarak Genel Kurulda görüşüldü ve sonuçta, Anayasanın 49 uncu maddesinin açık olduğu yorumu gerektirir bir durum olmadığına karar verildi.

Tarihin konusuna dönüşen yasama yorumuna örnek olan ve vekile vekâlete açıklık kazandıran Anayasanın 49 uncu maddesinin yorumu, bütünü ile Parlamento Tarihine alındı.

Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, Anayasanın 49 uncu maddesinin yorumlanması hakkında önergesi ve Anayasa Komisyonu raporu (2)

Anayasanın 49 uncu Maddesinin Tefsiri Hakkında

9.IV.1952

Yüksek Başkanlığa

Anayasanın 49 uncu maddesi aynen "izinli veya herhangi bir sebeple özürlü olan bir Bakana, Bakanlar Kurulu üyelerinden bir başkası geçici olarak vekillik eder. Ancak bir Bakan birden fazlasına vekillik edemez" hükmünü taşımaktadır.

Bu sarahatten anlaşıldığına göre, Anayasamız ancak Bakana vekâlet edilmesi imkânını vermiş fakat Bakanlığa yani makama vekâleti kabul eylememiştir. Şu hale nazaran izin, hastalık, seyahat ve saire gibi hallerde vazifesini fiilen göremeyecek olan bir Bakana, diğer bir Bakan vekâleti caizdir; fakat inhiâl etmiş bir Bakanlığın vekâlet suretiyle idaresi

(*) Kâzım Öztürk, İzahlı, Gerekçeli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, İş Bankası Yayınları, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1966, c.2, s. 2260 Bkz.

(1) Tutanak D : C.17, B.26, S. Sayısı 231, Ta : 26.11.1952.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

mümkün değildir. Bu şekil Hukuku Esasiyemizin "iki Bakanlığın bir zat uhdesinde içtima edemeyeceği" prensibine de uygundur.

Halbuki, tatbıkatta münhal Bakanlıkların öteden beri vekâletle idare edildiği görülmüştür. Bu günkü kabinede de Devlet ve İşletmeler Bakanlıkları uzun zamandan beri, İçişleri Bakanlığı da birkaç günden beri vekâleten tedvir olunmaktadır.

Anayasanın sarıh hükmü ile tatbikat arasında bir uygunsuzluk varsa bunun bertaraf edilmesi ve mevcut hukuki görüş ayrılıklarına son verilmesi maksadıyla Anayasanın 49 uncu maddesinin :

Münhal bir Bakanlığın vekâletle idare edilmesinin caiz olup olmadığı bakımından tefsirine müsaadelerini saygılarımla arz ve rica ederim.

Mardin Milletvekili
Dr. Kemal Türkoğlu

Anayasa Komisyonu Raporu

T.B.M.M.
Anayasa Komisyonu
Esas No. 4/244
Karar No. 12

17.VI.1952

Yüksek Başkanlığa

Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu tarafından verilen ve Anayasamızın 49 uncu maddesinin tefsirini tazammun eden önergesi komisyonumuzda Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu ve önerge sahibi bulundukları halde görüldü.

Bu görüşmeler bilhassa aşağıdaki noktalar üzerinde toplanmıştır :

1. Anayasamızın tefsiri istenilen 49 uncu maddesi vefat ve istifa sebepleri ile bakanlıklarda vukua gelen boşlukların diğer bir bakan tarafından geçici surette doldurulmasına ait hükümleri muhtevi değildir. 49 uncu madde vekâleti, Ancak bakanın özürlü ve izinli olması hallerine hasretmiştir, bu itibarla istifa ve vefat gibi hallerde de vekâlet caiz midir?

2. Anayasamızın 44 üncü maddesi, Bakanlar Kurulunun tamamının aynı zamanda iş görmelerini iltizam etmekte olmasına göre münhal bakanlığa derhal usulüne tevfi kan yenisinin tâyini zaruridir. Başka bir tâbirle ifade etmek istenirse bu zarurete muhalefetle münhal bakanlığa geçici olarak diğer bir bakanın tâyin Anayasa hükümlerine uygun değildir.

YORUM KARARI

Cereyan eden müzakereler neticesinde 49 uncu maddesindeki izin ve özür hallerine munhasır gibi görünen vekâletin, tahdidi olmayıp vukui bulunduğuna yani izin ve özür haricinde hâdis olan istifa ve vefat hallerinde dahi muvakkat bir surette vekâletin tabii ve zaruri olduğuna ve maddenin metin ve ruhunun buna aykırı bir mâna taşımadığına karar verilmiştir.

Müzakere esnasında vekâletin ancak şahıslara yapılabileceği yani bakanlığa değil bakana yapılabileceği ve bu itibarla istifa veya vefat sebepleriyle vukubulan boşlukları vekâlet suretiyle doldurmanın Anayasaya aykırı düşeceği yolundaki mütalâa üzerinde durulmuş ve kanunun ruhundan böyle bir mâna çıkartılamadığı gibi "bakana vekâlet" ile "bakanlığa vekâlet" yekdiğerinden ayırmanın mümkün olmadığı ve bu hukuki duruma başka türlü mânalar izafesinin doğru olmayacağı neticesine varılmıştır.

Bakanlar Kurulunun her an tam kadrolu bulunması icabedeceğine ve bu sebepten münhal bakanlıklara vekil yerine asıllarının tâyin cihetine gidilmesi lâzımgelceğine dair olan mütalâa da Devlet vazifelerinin görülmesinde ve bu vazifeleri görececek kimselerin seçilmesinde aşgari müddetin kabulü halinde de tamamiyetin temin edilemeyeceği ve binaenaleyh inhilâlden doğan fasılanın önüne geçilemeyeceği cihetinde bir muhalif reye karşı ekseriyet hâsıl olmuştur. Ortaya konan bu mevzular hakkında yukarda arzedildiği veçhile müzakere cereyanının da "inhilâl vukuunda münhal bakanlığa bir vekil tâyinin caiz olup olmayacağı" keyfiyeti üzerinde durulmuş ise de neticede Devlet işlerinin fâsılasız ve inkıtasız işlemesi zaruretime binaen diğer izinli ve özürlü bakanlarda olduğu gibi münhallere bir vekil tâyinine kanuni bir mâni bulunamadığı mütalâasına karşı tefsir talebinde bulunan Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun da iştirakiyle karar verilmiş ve Anayasamızın tarihi seyri ve tahassülünün de bu istikamette olduğu müşahede edilmiştir.

Vekâletin muvakkat bir zamana münhasır olup bunun iki bakanlığın bir zat uhdesinde içtimai mahiyetini arzedecek şekilde uzatılmaması ve bu suretle inhilâl vukuunda zaruri bir zaman geçtikten sonra yenilerinin tâyinine hemen teşebbüs edilmesi kayfiyeti de 49 uncu maddenin ruhuna uygun telâkki edilmiştir.

Netice : Sebepleri yukarda tafsilen arz ve izah olunduğu üzere Anayasamızın 49 uncu maddesinin sarahati karşısında tefsiri mucip bir sebep bulunmadığına, bir muhalife karşı ekseriyetle karar verildi.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Kamutayın yüce tasvibine arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Anayasa Ko. Başkanı	Sözcü	Kâtip
Manisa	Diyarbakır	Manisa
<i>R. Ş. İnce</i>	<i>F. Alptskender</i>	<i>M. Kurbanoglu</i>
Ankara	Ankara	İçel
<i>R. Eren</i>	<i>C. Soydan</i>	<i>H. Fırat</i>
İzmir	İzmir	Kayseri
<i>M. Erener</i>	<i>Z. H. Velibeşe</i>	<i>K. Gündes</i>
Tokat	Trabzon	Manisa
<i>H. Ökeren</i>	<i>F. A. Barutçu</i>	<i>F. L. Karaosmanoğlu</i>

Muhalefet Şerhi

Tefsire lüzum yoktur. Çünkü : Bu hallerde ne yapılacağını Anayasanın 44 ve 49 uncu maddelerinin sarih hükümlerinden anlamak mümkündür.

44 üncü maddenin 2 nci fıkrasındaki (Öteki bakanlar başbakanca meclis üyeleri arasından seçilip tamamı Cumhurbaşkanı tarafından onandıktan sonra meclise sunulur) hükmü 49 uncu maddenin, "İzinli veya herhangi bir sebeple özürlü olan bir bakana Bakanlar Kurulu üyelerinden bir başkası geçici olarak vekillik eder, Ancak bir bakan birden fazlasına vekillik edemez" hükmüyle karşılaştırılınca vâzı kanunun, bütün bakanlıkların behemehal bir bakan tarafından asil olarak temsil edilmesi esasını kabul ettiğini ancak bakanın izinli veya herhangi bir sebeple özürlü bulunması halinde bir başka bakanın mezun veya mazur bakana vekâletine müsaade ettiğini kabul etmek lâzımdır. Bu itibarla Anayasamız bakanlığa vekâlet esasını değil bakana vekâlet esasını kabul etmiş bulunmaktadır. Nitekim Anayasanın 33 üncü maddesinde Cumhurbaşkanı'nın ölüm veya çekilme suretiyle inhilâli halinde Meclis Başkanının vekâlet edeceğinin derpiş edilmiş olmasına rağmen bakanlar için böyle bir halin nazara alınmamış olması da vâzı kanunun vekâlet halini ancak asil bir bakanın mevcudiyetine inhisar ettirdiğini bakanlık makamına vekâleti kabul etmediğini açıkça göstermektedir. Bu itibarla istifa veya ölüm sebebiyle bir bakanlığın inhilâli halinde başbakanın, siyasi zaruretlerin icabı olan bir tevhürle en kısa bir zamanda münhal bakanlığa bir bakan tâyini icabetmektedir.

Konya
T. Kozbek

YORUM KARARI

GENEL KURULDAKİ GÖRÜŞME (2)

(Rapor okundu)

BAŞKAN — Kemal Türkoğlu buyurun.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Muhterem arkadaşlar; şimdi okunan rapordan da anlaşıldığı veçhile bendeniz Anayasanın 49 uncu maddesinin tefsiri talebinde bulundum. Muhterem Anayasa Komisyonu 49 uncu maddenin tefsirine mahal olmadığına karar vermiş bulunmaktadır.

Esas itibarıyla tefsir müessesesi; vâzih olmayan kanun maddelerinin izahı için talep edilir. Bu bakımdan hakikaten bendeniz de tefsire mahal olmadığı kanaatindeyim. Nitekim bunu tefsir talebinin metninde arzemiş bulunmaktayım.

MECDET ALKİN (Kütahya) — O halde niye geldin?

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) — Müsaade buyurun efendim, tefsir talebime Anayasanın 49 uncu maddesini aynen koyduktan sonra aşağısında “şu hale nazaran izin, hastalık, seyahat ve sair... gibi hallerde vazifesini fiilen göremeyecek olan bir bakana, diğer bir bakanın vekâleti caizdir. Fakat inhilâl etmiş bir bakanlığın vekâletle idaresi mümkün değildir” demişim. Bu bakımdan sarahat olduğunu bendeniz arz ediyorum. Aşağıda izahata geçtikten sonra tefsir talebinde bulunmamın sebebini izah edeceğim.

Anayasanın sarih hükmü ile tatbikat arasında bir uygunsuzluk varsa ki, vardır, izah edeceğim, bunun bertaraf edilmesi ve mevcut hukuki görüş ayrılıklarına son verilmesi lâzımdır. Tefsir talebimin izahına müsaadenizi rica ediyorum. Hakikaten Anayasanın 49 uncu maddesi sarihtir, ancak her hangi bir sebeple özürlü olan bakana vekâlet caizdir. Fakat her hangi bir sebeple inhilâl etmiş olan bir bakanlığa yani makama vekâlet caiz değildir. Bu bakımdan bendenizce Anayasanın 49 uncu maddesinde tam bir sarahat mevcuttur. Muhterem Anayasa Komisyonu da sarahat vardır diyor, raporu dinlediniz, birçok münakaşalar yapıldıktan sonra kanaatime göre sarahat vardır, makama vekâlet caizdir, diyor. Bu itibarla sarahat her iki tarafca da kabul edilmiştir. Fakat asıl tefsiri icat ettiren hususta ittifak yoktur. Bu itibarla sarih olan bir hükme tatbikatta aykırı hareket edilmekte olduğundan dolayı, bu tatbikatı düzeltmek maksadiyle Anayasanın tefsirini istemiş bulunmaktayım. Pekiyi bilirim ki bâzan Meclis bir hükmün sarahatı karşısında tefsire mahal olmadığını söylerken dahi, bunun esbabını izah ederek hakikatta bir tefsir yap-

maktadır. Nitekim Anayasa Komisyonu benim arzu ettiğim tefsiri yapmaktadır. Yani tesire mahal olmadığını söylerken dahi bunu yerine getirmiştir. Çünkü bu arada komisyon kanaatini söylemiş bulunmaktadır. İttifak ettiğimiz noktaları sonradan arzedeceğim. Bendeniz bakanlığa vekâletin caiz olmadığı neticesini nereden çıkarıyorum? Hiç şüphesiz ki Anayasaya istinat ediyorum. Evvelâ Anayasanın bakanlara vekâlet edilmesine taallûk eden bir tek maddesi, 49 uncu maddesi vardır. Maddenin metni şudur :

“İzinli veya herhangi bir sebeple özürlü olan bir bakana Bakanlar Kurulu üyelerinden bir başkası geçici olarak vekillik eder, ancak bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.”

Burada şahıs nazarı itibara alınmıştır. Makamda bir mazeret husul bulması yani inhilâl etmesi asla nazarı itibara alınmış değildir. Ve Anayasanın her hangi başka bir maddesinde bu vekâlete taallûk eden bir hüküm mevcut değildir. Bâzı arkadaşlar komisyondaki münakaşalar sırasında kanun vâzının maksadı hakikaten makama vekâlet edilmemesi tarzında olsaydı bir fıkra ile bunu tasrih etmesi lâzım geldiği kanaatini izhar ettiler. Halbuki ben aksi kanaatteyim. Mümkün olmadığı için, bu hususta zaten hüküm koymaya mahal görülmemiştir, lüzum yoktur. Eğer lüzum hâsıl olsaydı bu husus burada tasrih edilirdi. Kanun vâzı bir bakana, ve yahut inhilâl eden bir bakanlığa, Bakanlar Kurulu üyelerinden biri vekâlet eder, tarzında bir hüküm koyabilirdi. Bu maddeyi tedvin eden vâzı kanunun burada her hangi bir unutkanlık yaparak bir hüküm koymamış olması asla mevzuubahis olamaz. Nitekim aynı Anayasa Cumhurbaşkanlığında her hangi bir şekilde inhilâl vukubulduğu takdirde ne tarzda hareket edileceğini ve Meclis Başkanının vekâlet edeceğini açık olarak hüküm altına almış bulunmaktadır. Bakanlığa vekâleti kabul etmediği için bir hüküm koymamıştır. Neden Riyaseticumhurda inhilâl vâkı olduğu takdirde vekâlet oluyor da, bakanlıklarda inhilâl vâkı olduğu takdirde vekâlet caiz olmuyor? Gayet açık : Çünkü Cumhurbaşkanı Meclis tarafından seçilir ve Meclis her zaman hali içtimada değildir. Devlet Başkanlığı da bir dakika dahi münhal tutulamayacağına göre behemehal ona vekâlet ettirmek lâzımdır. Bunu düşünen kanun vâzı ne şekilde hareket edileceğine dair hüküm tesbit etmiştir. Halbuki bakanlar Meclis tarafından tâyin edilmemektedir. Başbakan tarafından tayin edilmekte ve Cumhurbaşkanının tasdikına sunulmaktadırlar. Meclisin hali içtimada olmasına lüzum yoktur. Ne zaman inhilâl vukubulursa o zaman tâyin yapmak mümkündür. Binaenaleyh fiilî bir lüzum da mevcut değildir.

İstinat ettiğim birinci esaslı nokta budur.

YORUM KARARI

İkinci kısım, yani esbabı mucibenin ikinci noktası, 44 üncü madde-
dir. 44 üncü madde nedir? (Başbakan, Cumhurbaşkanınca Meclis üyele-
ri arasından tâyin olunur. Öteki bakanlar, Başbakanca Meclis üyeleri
arasından seçilip tamamı Cumhurbaşkanu tarafından onandıktan sonra
Meclise sunulur.)

Muhterem arkadaşlar, bu maddedeki “tamamı” tâbirine yüksek naza-
rı dikkatinizi celbetmek isterim. Anayasa emrediyor ki, Bakanlar Kurulu
daima tamam tutulacaktır. Eksik Bakanlar Kurulu Türkiye’de mümkün
değildir. Herhangi bir bakanın rahatsızlığı veya mezun olması hallerinde
bakanlık meşguldür ve Bakanlar Kurulu tamdır. Ancak mazeretinden do-
layı bir arkadaşı vekâlet eder. Halbuki bakanlıklardan birinin inhilâli ha-
linde Bakanlar Kurulu tamam değildir. Anayasanın bu hükmü Bakanlar
Kurulunu daimî olarak tam tutmak mecburiyetini tahmil etmektedir. Bu
da münhal olan bakanlığın vekâletle idaresinin caiz olmadığını, yani
Anayasaya aykırı olduğunu açıkça göstermektedir.

Diğer mesnedim, 46 ncı maddedir. hüküm şudur : “Bakanlar Kurulu
Hükümetin genel politikasından birlikte sorumludur.

Bakanların her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındaki-
lerin eylem ve işlemlerinden ve politikasının genel gidişinden tek başına
sorumludur.” O halde burada iki mesuliyet vardır. Umumi Devlet İdare-
sinden dolayı mesuliyet müştereken ve tamamen Bakanlar Kuruluna ra-
cidir. Halbuki bakanlıklara taallük eden işlerde, her bakan yalnız kendi-
sine verilmiş olan vazifenin gidişinden ve işlemlerin ifasından dolayı şah-
san mesuldür. Bizim Anayasamızdaki prensibe göre bir şahsın üzerine
iki bakanlık alması mümkün değildir. Anayasamızın prensibi şudur : Her
makam için bir mesul şahıs... Bunun müteradifi, her şahıs üzerinde tek
bir mesuliyet. Bir şahısta iki mesuliyet içtîma etmez. Ve behemehal her
bakanlıkta bir mesul şahıs bulunması şarttır.

FİKRİ APAYDIN (Kayseri) — Kollektiftir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) — Arzettim. Bakanlar Kurulunun me-
suliyeti Devlet umurundan, hizmetlerinden dolayı kollektiftir, müşterek-
tir. Fakat her bakanın kendisine taallük eden, işgal etmekte olduğu ma-
kama taallük eden mesuliyet tektir. Şahsidir. Meclisin ademiitimat rey-i
halinde yalnız tek bir işten bütün Bakanlar Kurulunun düştüğü vâkı de-
ğildir. Yalnız mesul görülen şahıs düşer. Demek ki Anayasamızda her iki
mesuliyet şekli mevcuttur. Şahsi mesuliyet de kollektif mesuliyet de mev-
cuttur. Bir bakan bakanlığındaki işlerden dolayı mesuldür ve her bakan-
lığa behemehal bir şahsın mesul olarak gösterilmesi mecburiyeti vardır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İşte, Yüksek Huzurunuzu belki taciz ederek, okuduğum bu üç maddenin birleştirilmiş ruhundan. Türk Anayasası hukukuna göre münhal olan bakanlıkların vekâletle idaresinin caiz olmadığı neticesinin çıkmakta olduğu kanaatindeyim. Halbuki komisyon raporundaki esbabı mucibe şu : "Cereyan eden müzakereler neticesinde 49 uncu maddedeki izin ve özür hallerine munhasır gibi görünen vekâletin, tahdidî olmayıp vukui bulunduğuna, yani izin ve özür haricinde hâdis olan istifa ve vefat hallerinde dahi muvakkat bir surette vekâletin tabii ve zaruri olduğuna ve maddenin metin ve ruhunun buna aykırı bir mâna taşımadığına karar verilmiştir."

Bendeniz bu esbabı mucibeyi, özür dilerim, muknî göremedim. Vukui ve tahdidî tefrikını anlayamadım. Halbuki kanaatime göre Anayasayı tahdidî olarak yalnız şahsın mesuliyeti ileri sürülmüştür. Esasen makamda mesuliyet mevzuubahis değildir. Makam inhilâl edince doldurulması icabeder.

İkinci nokta; bilhassa bendenizin şahsıma taallük ediyor, yine raporda : (Vukubulan boşlukları vekâlet suretiyle doldurmanın Anayasaya aykırı düşeceği yolundaki mütalâa üzerinde durulmuş ve kanunun ruhundan böyle bir mâna çıkarılmadığı gibi "Bakana vekâlet" ile "Bakanlığa vekâleti" yekdiğerinden ayırmanın mümkün olmadığı ve bu hukuki duruma başka türlü mânalar izafesinin doğru olamayacağı neticesine varılmıştır.) Deniyor. Anayasa Komisyonunun âzası bulunan arkadaşlar benden çok iyi bilirler ki, bugün yürürlükte olan mevzuatımız şahsa vekâletle, makama vekâlet müesseselerini tamamen birbirinden ayırmış bulunmaktadır. Yani şahsa vekâlet, makama vekâlet tefrikını bendeniz yapmış değilim. Mevzuatımızda buna dair hükümler vardır. Size iki tane kanun maddesi okuyacağım ki, bunlardan birisi şahsa vekâletten, ikincisi de kadroya, makama vekâletten bahsediyor.

1108 sayılı Maaş Kanunu ile 3656 sayılı Barem Kanunu, dikkatınızı rica ederim, bu iki hususu birbirinden ayırıyorlar. Anayasa Komisyonu kararının yanlış olduğunu göstermektedirler. Maaş Kanununun 8 inci maddesini aynen okuyorum : "Resmî bir vazife ifa için memuriyet mevkiinden ayrılanlar ve Memurin Kanununun 78, 79 ve 84 üncü maddelerinde yazılan mezuniyetleri kullananların ki; bunlar senelik, raporlu, izinlerini istimal eyleyenlerdir; yerinde vekâleten vazife görenlere üç aydan ziyade devam eden müddet için... aşağıdaki şekillerde maaş verilir."

Eğer o kadroyu işgal eden memurun mazereti çıkarsa onun yerine bir vekil tayin edilir, mazeret üç aydan fazla sürdüğü takdirde ondan sonrası için vekâlet eden memura muayyen bir maaş verilir. Bu müddet ne ka-

YORUM KARARI

dar devam eder? Hiçbir tahdidi müddet yoktur, ilânhaye devam edebilir. Mazeret ne kadar sürerse o kadar müddet vekâlet caridir. Demek ki, vekâlet hali tamamen serbest bırakılmıştır, müddetsiz olarak.

Buna mukabil kadroya vekâlet hakkında 3656 sayılı Barem Kanununun 21 inci maddesi; inhilâl vukubulan memuriyetlerde Maaş Kanununun 8 inci maddesi mucibince verilecek vekâlet veya ücret müddeti âzamı altı aydır der. O halde Anayasamız gibi diğer mevzuatımız da tefrik yapılarak şahsa vekâleti ayrı, inhilâl etmiş bir makama vekâlet müessesesi-ni tamamiyle ayrı kabul etmiştir. Mevzuatımız birisini müddetsiz olarak kabul eylemiş, diğerine müddet tâyin etmiştir. Neden? Bunun sebebi malûmdur. Çünkü şahsın mazereti kanunun kendisine imkân verdiği nispette uzun sürebilir. Diğerinde vâzı kanunun maksadı, kadroyu 6 ay içinde doldurmayı temin etmektir. Onun için bu müddet geçince vekâlet maaşı da kesilir. Bunun esas itibariyle mevzuumuzla alâkası yoktur. Zikretmemin sebebi muhterem komisyonun kullanmış olduğu yanlış hukuki ifadeden ileri gelmektedir. Hakikatta Anayasa Komisyonu, neticeye bağlamadan, bir müddete inhisar etmesi şartıyla vekâletin mecburi olduğu noktasında bendenizin kanaatime iltihak etmiştir. Hakikaten bendeniz de o kanaate iştirak ediyorum. Anayasa, kadroya vekâlet edilemeyeceğini tesbit ederken, acaba muhterem Samet Ağaoğlu'nun bana tevcih ettiği sualde olduğu gibi bir kadronun bir saniye dahi münhal kalması caiz değildir gibi bir noktai nazardan mı hareket etmiştir? Hayır arkadaşlar; bir saniye dahi bir bakanlığın münhal kalmayacağı veya vekâletle idare edilmeyeceği gibi bir düşünce ile hiç kimse burada müdafaada bulunamaz. Fakat meselâ bir istifa her zaman mümkündür. Bu gibi hallerde istifa kabul edilince derhal oraya bir bakan tâyinine Başbakan mecbur değildir. Çünkü düşünecek, teklif edeceği arkadaşlarıyla görüşecek. Bunun için de bir zamana ihtiyacı olacaktır. Ama biz Anayasa Komisyonundan esas itibariyle vekil tâyini caiz değildir fakat çok kısa bir müddet için vekil ile idare mecburidir gibi bir karar ümit ederdik. Eğer tatbikat bu şekilde olsaydı esasen zaten yüksek huzurunuza gelmeye, tefsir talebinde bulunmaya lüzum kalmazdı. Fakat tatbikat böyle cereyan etmemekte, münhaller, zaruri olan müddetin çok çok fevkinde uzun sürüp gitmektedir. Bu itibarla Anayasanın tefsirini talep suretiyle tatbikattaki yanlışlığı yüksek ıttılınıza arz etmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. Nitekim, Anayasa Komisyonunda bu müddetin kısa olması lâzımgeldiğini, son fıkrasında çok güzel, hakikaten şayanı hürmet bir şekilde izah etmiş bulunmaktadır. Müsaadenizle bu fıkra kısa olduğu için okuyorum.

"Vekâletin muvakkat bir zamana munhasır olup bunun iki bakanlığın bir zat uhdesinde içtimai mahiyetini arzedecek şekilde uzatılmaması ve bu suretle inhilâl vukuunda zaruri bir zaman geçtikten sonra yenilerinin tâyinine hemen teşebbüs edilmesi keyfiyeti 49 uncu maddenin ruhuna uygun telâkki edilmektedir."

Anayasa Komisyonu bunu bu şekilde söyledikten sonra aramızda ittifak mevcuttur. İster tefsir etsin, ister tefsire mahal olmadığına karar vermiş olsun. Bu itibarla münhalin veya vekâleten idarenin fazla uzun sürmesinin Anayasaya tamamen aykırılığını muhterem Anayasa Komisyonu sarahaten ifade etmemekle beraber zımnen kabul etmiş bulunmaktadır. Bunda tamamen müttefikiz.

Şimdi müsaadenizle tatbıkata geçiyorum : Acaba tatbıkatta Anayasa Komisyonunun istediği şekilde Bakanlıklar zarurî sebeple ve kısa müddet için mi açık tutulmuş veya vekâletle idare edilmiştir? Hayır arkadaşlar.

İkinci Adnan Menderes Kabinesi 8 Mart 1951 tarihinde kurulmuş ve 2 Nisan 1951 tarihinde Yüksek Huzurunuzda programını okuyarak itimat oyu almıştır.

Hemen bunu takiben, birkaç gün içinde, yani Nisan ayının başında, tam tarihini tesbit edemediğim için başında diyorum. Nisanın 7 si ile 14 ü arasında, çok muhterem Refik Şevket arkadaşımız Devlet Bakanlığından istifa etmiştir. Devlet Bakanlığına muhterem Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu arkadaşımızın tâyinine kadar iki ay zaman geçmiştir. Vekâlet suretiyle dahi idare edilmemiştir. İşte Anayasaya aykırı bir tatbikat. Arkasından muhterem Halil Özyörük 19.10.1951 de İçişleri Bakanlığından istifa etmiş ve muhterem Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu bu bakanlığa 2.12.1951 tarihinde tâyin edilmiştir. İçişleri Bakanlığı tam bir buçuk aya yakın bir zaman vekâletle idare edilmiştir. Rica ederim, Anayasa Komisyonunun tâyin için zaruri olarak geçmesi icabeden müddet dediği bu mudur? İçişleri Bakanlığı gibi bir yer 1,5 ay vekâletle idare edilmiştir. Devlet Bakanlığı iki ay münhal kalmıştır. Gümrük ve Tekel Bakanlığında muhterem Rıfık Salim Burçak arkadaşımız 26.10.1951 tarihinde çekilmiş, 2.12.1951 tarihinde arkadaşımız Sıtkı Yırcalı vekâlete tâyin edilinceye kadar 36 gün Gümrük ve Tekel Bakanlığı vekâletle idare edilmiştir.

Yine muhterem arkadaşımız Karaosmanoğlu Devlet Bakanlığında İçişleri Bakanlığına tâyin edilmiş ve 2.12.1951 tarihinden 26.12.1951 tarihine kadar 24 gün Devlet Bakanlığı ikinci defa olarak münhal bırakılmıştır, başkasına vekâlet de verilmemiştir. İçişleri Bakanlığına geçtikten sonra muhterem Karaosmanoğlu arkadaşımıza vekâlet vermişlerdir.

YORUM KARARI

Arkadaşlar, maatteessüf tarihleri zikrederken isimleri de arzetmiş bulunuyorum, bundan kimsenin alınmasına mahal yoktur, her hangi kasit yoktur.

İçişleri Bakanlığından muhterem Karaosmanoğlu'nun istifası tarihi 7.4.1952 dir. İçişleri Bakanlığına Muhterem Ethem Menderes'in tâyini tarihi ise 1.VIII.1952 dir. Arada Başbakan İçişleri Bakanlığına vekâlet etmiştir. Bu vekâlet 4 ay sürmüştür. Muhterem Adnan Menderes Demokrat Partinin Başkanıdır. Bu sıfatla meşguliyeti malûmdur. Bütün hükûmetin mesuliyetini üzerine alan, çok ehemmiyetli olan Başbakanlık makamını işgal etmektedir. Hakikaten bu da bir insanın bütün zamanını alacak kadar ehemmiyet taşımaktadır. Aynı zat, ayrıca İçişleri Bakanlığı gibi memleketin asayişini her an idare etmesi lâzımgelen bir makama, dört ay vekâlet etmiştir. Daha birçok bakanlıklar vekâletle idare edilmiştir. Bugün de edilmektedir.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — İşler hiç aksamamıştır.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) — Hayır bilâkis aksamıştır. Onu da bı-lâhara görüşebiliriz.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Fakat asayiş berkemaldir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Evet hamdolsun memlekette pek de önemli bir hâdise olmamıştır ve daima asayişin berkemal olmasını dileriz. Arkadaşlar benim bütün konuşmam, hiç bir politika maksadı taşımamaktadır. Cidden memleketimizin asayişinin berkemal olması temenniye şayandır. Ama İçişleri Bakanlığı memleketin asayiş vazifesini üzerine almış olması itibarıyla bir an dahi boş bırakılmaması lâzımgelen bir makamdır. Burada bir an derken zaruretleri de kabul ediyorum. Fakat bakanlıkta inhilâl vukubulur bulmaz derhal tâyinine teşebbüs etmek lâzımdır. Bu teşebbüs tâbiri hemen o zatı bulmak mânasına gelmez. Zaruret geçer geçmez derhal tâyini iktiza eder. Yani lüzum ve zaruret olmadığı takdirde derhal tâyini yapmak icabetmektedir.

Sonra İçişleri Bakanlığının aynı tarihlerde Müsteşarlık makamı da münhaldi, bugün dahi münhaldir. Müsteşarlık münhal olduğu gibi Emniyet Genel Müdürlüğü makamı da münhaldi ve bugün de münhaldir.

DOĞAN KÖYMEN (Giresun) — Münhal ama memlekette ne oldu?

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) — Evet, ama memleketin emniyet ve asayişini idare eden Emniyet Genel Müdürlüğü, Müsteşarlık münhal tutulamaz.

Adnan Menderes'in İçişleri Bakanlığına tâyini keyfiyeti nasıl yapılmıştır?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yazının metni Anayasaya aykırı yazılmıştır. Muhterem Anayasa Komisyonu vekâletin caiz olduğunu kabul ediyor. Bütün tâyinlerde filân zatın falan bakanlığa vekâleten tâyin edildiği yazılı bulunduğu halde, şimdi size okuyacağım metinde bu tâbir de yoktur. Muhterem Adnan Menderes Cumhurbaşkanına şöyle bir yazı yazmaktadır :

“İçişleri Bakanlığı ile Devlet Bakanlığı vekâletinden istifasını bildirmiş olan Manisa Milletvekili Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu'nun istifasının kabulü ile İçişleri Bakanlığını Anayasanın 49 uncu maddesi gereğince bizzat deruhde etmeme müsaadelerini yüksek takdir ve tasviplerinize derin saygı ile arz ederim.”

Arkadaşlar, bu metne göre Sayın Başbakan İçişleri Bakanlığına vekâlet edeceğini de yazmıyor. Bizzat tarafından deruhde edileceğini yazıyor ve Cumhurbaşkanlığından gelen cevabi tasvip tezkeresinde de aynı ifade vardır. Anayasamızda bir şahsın iki bakanlığı deruhde etmesine asla cevaz yoktur. Bunu sarahatle hepiniz kabul edersiniz zannederim. Nasıl ifadedir bu? Tamamen Anayasaya aykırıdır gerek Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerede ve gerekse cevabı. Bunu imza eden zevatın bu noksan ifade şahsi hiçbir kusurları mevzuubahis olamaz. Fakat dairelerin nasıl ve ne tarzda idare edildiği ve bunu yazanların her hangi bir hukuki hatada bulunmayacak ehliyet ve kıfayete malik olmadıkları da meydana çıkmaktadır. “Deruhde etmek” ne demek? Bakanlığı bizzat üzerime alıyorum demektir. Vekâlet tâbiri kullanılmamıştır. İşte size tamamen Anayasaya aykırı bir metin ve tatbikat daha.

PERTEV ARAT (İzmir) — Anayasanın 49 uncu maddesini zikretmiştir.

DOĞAN KÖYMEN (Giresun) — 49 uncu maddeyi yazmıştır ya?

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — 49 uncu madde ile birlikte vekâlet tâbiri kullanılır. Bütün Resmî Gazeteleri getirmişimdir, hepsinde vekâlet tâbiri olduğu halde Başbakanın İçişleri Bakanlığını üzerine almasında vekâlet tâbiri her nasılsa konmamıştır. 49 uncu madde uyarınca, daima, vekâleten filân zat deruhde edecektir, deniyor. Fakat burada vekâleten tâbiri yoktur arkadaşlar.

Sözlerim burada bitmek üzeredir. Sizi rahatsız ettim. Anayasa Komisyonun raporundan anlaşıldığı veçhile, Anayasamızın 49 uncu maddesine göre, hakikatta münhal bakanlıkların idaresi caiz değildir. Prensip budur. Ancak ne olur? İnhilâl vâkı olmuştur. Başbakanın hemen bu boş yeri doldurmak için teşebbüse geçmesi icabeder, bu arada günle ifade edilebilecek bir zamanın geçmesi zaruridir, tabiidir.

YORUM KARARI

Muhalefet şerhini yazan Tarık Kozbek arkadaşımız gayet güzel formüle etmiştir : "Siyasi zaruretler icabı olan bir tevhürle en kısa zamanda tâyin yapılması icabeder."

Bu kayda iştirak ediyorum. Bu müddet uzatılırsa Anayasaya aykırı bir tatbikatta bulunulmuş olur. Bunun haricindeki hususlarda tamamıyla Anayasa komisyonunun raporuna iştirak ediyorum. Yani hakikatla tefsiri icabettiren bir husus yoktur. Fakat esasta ayrılıyoruz. Madde sarıhtır, çünkü bence vekâletle idare edilmesi caiz değildir. Komisyon ise aksi kanaattedir. Fakat komisyon raporundan dahi bugüne kadar yapılmış olan tatbikatın Anayasanın metnine ve ruhuna aykırı olduğu sarahatle anlaşılmaktadır. Bugün dahi iki bakanlığın sebepsiz olarak münhal tutulmakta olduğunu, Anayasayı harfiyen tatbik etmek mükellefiyetini üzerine almış bulunan muhterem Heyetinize ve bilhassa Anayasa Komisyonuna arz etmek isterim.

BAŞKAN — Anayasa Komisyonu Sözcüsü.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ FERİT ALPİSKENDER (Diyarbakır) — Muhterem arkadaşlar, Kemal Türkoğlu arkadaşımızı dinlediniz; sözünün başında Anayasa Komisyonu ile müşterek olduğunu, ortasında Anayasa Komisyonunun hata ettiğini ve sonunda da Anayasa Komisyonu ile birlikte olduğunu ifade ettiler. Müsaadenizle Anayasa Komisyonu adına kendilerine cevaplarımı arz edeyim. Kemal Türkoğlu arkadaşımız İşletmeler Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığının uzun müddet vekâletle idare edilmesinden üzülmekle Anayasanın 49 uncu maddesinden istimdat etmiş ve bunun Anayasanın 49 uncu maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Kendisiyle birlikte Anayasa Komisyonunda görüştüğümüz zaman, maddenin, izinli ve özürlü bakanın yerine diğer bir bakanın vekâlet edeceği sarahatini taşıdığını ve bunun için tefsire mahal olmadığını bildirdik ve kendisi de bize iştirak ettiler ve bunun tefsirine mahal yoktur, dediler. Bu şekilde kendisini muhtarip eden cihet için bu maddede bir şıfa bulamadılar.

İkinci nokta, ki bunu kendileri komisyonda ileri sürmemişlerdi. Tarık Kozbek arkadaşımız ileri sürmüşlerdi; demişlerdi ki; Bakanlar Kurulunu Başbakan Meclis üyeleri arasından tâyin ettikten sonra, tamamının Cumhurbaşkanının onamasına şart koştuğu cihetle, Bakanlar Kurulunda münhal olamayacağını ileri sürdüler. 44 üncü madde çok kısadır, müsaadenizle okuyayım :

Madde 44. — Başbakan, Cumhurbaşkanlığınca Meclis üyeleri arasından tâyin olunur.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Öteki bakanlar Başbakanca Meclis üyeleri arasından seçilip tamamı Cumhurbaşkanını tarafından onandıktan sonra Meclise sunulur. Meclis toplanık değilse sunma işi Meclisin toplanmasına bırakılır.

Hükümet, tutacağı yolu ve siyasi görüşünü en geç bir hafta içinde Meclise bildirir ve ondan güven ister.

Dikkat buyurulursa bu hüküm, tamamına ait bir keyfiyettir. Cumhurbaşkanı kabinenin tamamını onadıktan sonra Hükümet işe başlayacak. Başbakan kabinesini hiçbir münhal kalmamak üzere hepsini doldurmak mecburiyetiyle mükelleftir, denilemez. Nitekim Yüksek Meclisin kuruluş tarihi olan 23 Nisan 1920 den bugüne kadar gelip geçen bütün kabinelerde başlangıçta sık sık boşluklar olmuştur. Bu boşluklar sonradan doldurulmuştur.

44 üncü madde bir kabinenin kurulması zamanına aittir. Kabine kurulup işlemeye başladıktan sonra vâkı olacak münhallerle ilgisi yoktur. 44 üncü maddeden de sarahaten istimdat mümkün değildir.

46 ncı maddeye geelim : Kemal Türkoğlu arkadaşımız 46 ncı maddede kabine âzalarının birisi müşterek, birisi ferdi mesuliyet olmak üzere iki mesuliyet taşıdıklarını ve bir bakanlık münhal olunca bu ferdi mesuliyetin muallâkta bulunduğunu ileri sürdüler. Bu noktadan da kabinenin derhal doldurulması fikrini müdafaa ettiler. Bu da bence vârit değildir. Komisyonumuz bu meseleyi de Anayasa hükümleri muvacehesinde gözden geçirmiştir. Her hangi bir bakanın istifası veya vefatı halinde ona diğer bir bakan vekâlet ettiği zaman vekâlet esnasındaki efalinden hâsıl olacak mesuliyet, şüphesiz ki, o bakanlığa vekâlet eden bakana aittir. Bu itibarla Kemal Türkoğlu'nun ileri sürdüğü bu Anayasa maddeleri bu meseleyi halletmemektedir. Maaş Kanunundan bahsettiler. Maaş Kanununun bu işle bir alâkası yoktur. Bu iş, Anayasa hukukuna mütaallik bir âmme işidir. Maaş Kanunuyla bir vekâletin icra dolayısıyla münasebeti bulunabilir ki, o da bir bakanı diğer bir bakana vekâlet ettiği zaman bunun maaş ve tahsisatı hakkında sarahat yoksa bundan mukayese yoluyla istifade edilebilir. Bu itibarla bir bakanın istifası veya vefatı halinde yapılacak muamele hakkında Anayasada bir sarahat yoktur, fakat buna mâni bir hüküm de yoktur. Mâni bir hüküm olmadığına göre, sarahat olmayan ahvalde delâlete gidileceği için, Anayasanın umumî hükümlerinden istifade ile bu yolda bir hüküm çıkarmak icabederse demokratik bir teşekkülde bir bakanın ayrılmasıyla Başbakanın buna vekâlet için birini seçinceye kadar şüphesiz bir zaman geçecektir ve Anayasa Komisyonunuz bilhassa tahrir sahibinin bu hususa temas eden satırlarını da nazara alarak, bu ciheti de sâkit geçmemiş, mütalâasını açıkça bildirmiştir.

YORUM KARARI

Kemal Türkoğlu arkadaşımız, komisyon zımnı olarak bildirmiş dediler. Zımnı değil, bilâkis sarılı olarak ifade etmiştir. Anayasa Komisyonunun neticeî mütalâası, bir bakanın istifa veya ölümü halinde Başbakanın, gerek Cumhurbaşkanını gerek Meclis Grupları veya kendi kanaatine lüzum gördüğü kimselerle istişareler yapmak, tetkikatta bulunmak suretiyle isabetli bir tâyine varabilmesi için, şüphesiz bir müddet kabul etmek lâzımdır. Bu müddeti kanunla, sarahatla tâyin ve tesbit etmeye imkân yoktur. Anayasanın umumi hükümlerine göre, vekâlet mefhumu hudutlarını aşacak şekilde uzamaması asıldır. Yani bunu kıvamında bırakmak lâzımdır. Anayasa Komisyonunun mütalâası bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sual var Ferit Bey.

CEMAL REŞİT EYÜPOĞLU (Trabzon) — Teklif sahibi ile bir noktada mutabakat halindedirler. Boş kalan müddetin zamanla mukayyet olması icabeder ve zaruridir.

SÖZCÜ FERİT ALPİSKENDER (Diyarbakır) — Şüphesiz, fakat zaruri bir müddetin geçmesi lâzımdır.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Kaç ay sürecektir bu zaruri müddet?

SÖZCÜ FERİT ALPİSKENDER (Diyarbakır) — Bunu Başbakan tâyin eder, fakat uzamaması matluptur.

BAŞKAN — Pertev Arat, buyurun.

PERTEV ARAT (İzmir) — Muhterem arkadaşlar, öyle anlaşıyor ki, Kemal Özçoban arkadaşımız... (Gülüşmeler) (Kemal Türkoğlu sesleri).

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Allah göstermesin.

PERTEV ARAT (Devamla) — Kemal Türkoğlu arkadaşımızın böyle bir talepte bulunmasında asıl maksat, Anayasanın 49 uncu maddesinin yorumlanması veya yorumlanmaması değil, Bakanlıkların uzun müddet vekâletle idare edilmemesi hakkındaki arzu ve mütalâaların bu kürsüden ifade etmelerine fırsat bulmaktır. Yorum talebinde bu hususu açıklamış olmakla beraber binnetice burada gayet vazih olarak belirttiler ve hattâ garip bir mantık içerisinde olarak "ben de bilmiyorum, bu maddelerin yorumlanmasına lüzum yoktur. Bu itibarla Anayasa Komisyonu ile aynı fikirdeyim" dediler. Bir yorum sahibinin bu şekilde mütalâada bulunmasını, hakikaten hayretle karşılanması icabettiği kanaatindeyim. (Bravo sesleri). Kemal Türkoğlu arkadaşım da bilir ki; hayatın icabatı ve zarureti olarak gerek hususî hukukta ve gerekse âmm hukukunda vekâlet denen bir müessesenin kabul edilmiş olması, gayet zaruri görülmüştür. Her iki hukukta bu müessese, devam edegelmektedir. Elbette Devlet hayatının icabatı olarak, Hükümetin çalışmaları icabatı olarak böyle bir müessesenin kabulüne ve tatbikine lüzum vardır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Benim, yeknazarda, kanaatime göre, bir bakanlığın bir müddet vekâleten idaresine bizim Anayasamız mâni bulunmamaktadır.

Sayın arkadaşımız, evvelâ Anayasanın 49 uncu maddesine dayanarak ve kelimelere bağlı kalarak beyanatta bulundular. Şunu ifade etmek istiyorlar ki, maddeye göre bir bakanlığa vekâlet, ancak izin ve özür hallerine maksur olabilir, onun haricinde istifa etme, ölme hallerinde bakanlıklara vekâlet mevzuubahis olamaz.

Muhterem arkadaşlar; bu, eski Roma Hukuku zamanında olduğu gibi kelimelerin dar mânalarına ve şekillerine bağlanarak ileri sürülmüş bir hukuk anlayışı olur. Halbuki maslahatin icabı olarak kelimelerin ve şekillerin dar mânalarına bakılmaksızın, daha ziyade kanun vâzının maksadını anlayıp kanunları ona göre tatbik etmek bugünkü hukuk anlayışının gayet açık icaplarından.

Arkadaşımız, bakana vekâlet caizdir, bakanlığa caiz değildir, diyorlar. Çünkü kanunun hükmü, bakan kelimesini ifade etmiş bulunmaktadır.

Bu iddialarının tekzibini 33 üncü maddede görebiliriz. 33 üncü maddede :

"Cumhurbaşkanı hastalık, memleket dışı yolculuk gibi bir sebeple görevini yapamaz veya ölüm, çekilme ve başka sebeplerle Cumhurbaşkanlığı açık kalırsa Büyük Millet Meclisi Başkanı vekil olarak Cumhurbaşkanlığı görevini yapar."

Şu halde bakan, bakanlık gibi kelimenin dar mânasına bağlanmak doğru değildir.

44 üncü maddeye istinat ettiler; bu madde, Hükümetin her hangi bir sebeple çekilmesi takdirinde yeniden Hükümetin teşkilı ve bunun Cumhurbaşkanına arzı ve nihayet bir programla Meclise gelip itimat veya ade-miitimat oyu alınması hususunu ifade eden bir maddedir. Bunun bu maddeyle ilgisi yoktur. Kaldı ki yine 49 uncu maddenin ifadesine göre diğer birçok memleketlerde olduğu gibi bizde de bir bakan diğer bakanlıklara vekâlet edebilir. Binaenaleyh komisyonun bu yorum talebinin yerinde olmadığına ve maddenin yorumlanmasına mahal bulunmadığına dair olan mütalâası, gayet yerindedir.

Kemal Türkoğlu arkadaşım la yalnız bir noktada birleşebilirim, o da, Anayasa Komisyonunun gerek raporunda belirttiği gibi ve gerekirse Sözcü arkadaşımızın burada beyan ettiği veçhile, hakikaten bakanlıkların uzun müddet münhal tutulmamasıdır. Bu hal, işlerin aksamasına sebep oluyor. Veyahut da iki bakanlığın bir arada bir zat tarafından tedviri, o zatın lüzumundan fazla yorulmasını ve bu da memleket işlerinin muhtel

YORUM KARARI

olmasını mucip olabilir. Binaenaleyh kendileriyle müttefik olduğum nokta, uzun müddet bir bakanlığın münhal tutulmamasıdır.

Sözlerime bu şekilde nihayet veriyorum.

BAŞKAN — Kemal Türkoğlu.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Muhterem arkadaşlarım, Anayasa Komisyonunun Sözcüsü Ferit Alpiskender arkadaşımız bendenizin İşletme ve İçişleri bakanlıklarının açık tutulmasından üzüntü duyduğumu söylediler. Halbuki ben her hangi bir bakanlığın açık tutulmasından üzüntü duymam, çünkü şahsan alâkalı değilim.

Tefsir talebinin müstakil bir milletvekili tarafından getirilmiş olması hiçbir mâna ifade etmez. Bir bakanlık ne kadar açık kalırsa kalsın neticede iktidar partisinin bir milletvekili bakanlığa gelecektir.

Benim duyduğum üzüntü, Anayasanın her hangi bir zamanda rafa konması ihtimalini düşünmekten doğuyor.

Milletvekilinin vazifesi, Anayasanın bir maddesinin tefsiri icabediyorsa, onun tefsirini istemektir. Madde sarîh de tatbikat aksine ise, hiç olmazsa tefsir talebinde bulunan milletvekilinin kanaatine göre tatbikat Anayasanın sarahatine aykırı devam etmekte ise bu demektir ki, nazari bakımdan münakaşa edilecek bir cihet vardır. Çünkü münhal bakanlıkları idare edenlere samimi zevat ise ki samimidirler, 49 uncu maddeye istinaden bakanlıkların vekâleten idaresi caiz olduğu kanaatinde dirler demektir. Bunun aksi fikirde olanlar Anayasanın 49 uncu maddesinin sarahatine göre münhal bakanlıkların asla vekâletle idaresinin caiz olamayacağı kanaatinde dirler bunlara göre Anayasanın açık hükmü ile tatbikat arasında bir aykırılık vardır, bu nasıl giderilir?

Pertev Arat Bey dedi ki hayret ettim tefsir talebine. Ben tefsir talebinde nasıl bulunulacağını bilirim. Zannederim ki izahatımdan da bunu anlamış bulunuyorsunuz. Fakat tatbikat aksine gidiyor. Bu tatbikatın bundan sonra böyle gitmemesi için tefsir talebinde bulundum. Anayasanın tatbiki hakkında heyeti umumiyenizde bir kanaat tahassül edecektir. Evet yüksek heyetimiz, biliyorum Anayasa Komisyonunun raporunu kabul edecek, ben de iltihak ediyorum. Zaruretın kısalığı bakımından. Fakat buradan şu netice çıkacak ki; her hangi bir bakanlığın bir saniye dahi münhal tutulması asla vârit değildir. Çünkü Anayasa Komisyonu esbabı mucibesinde, devlet hizmetlerinin müstemirren görülmesi mecburiyeti vardır. Halbuki Devlet Bakanlığı iki defa boş tutulmuştur, bu bir. Ondan sonra geliyoruz vekâlet meselesine; komisyon vekâleten idare zaruri olan kısa bir müddet için mümkündür. Zaruret çok kısa olursa ben de

kabul ve iştirak ediyorum. Anayasa Komisyonu da zarureti kabul ediyor, fakat onlar da kısa bir müddete inhisar ettiriyorlar. Burada birleşiyoruz. Hem tefsire mahal olmadığı noktasında birleşiyoruz, hem de vekâletin çok kısa bir müddet sürebileceği noktasında. Fakat yine ifade ediyorum, ancak günlerle sayılabilecek kadar kısa bir zaman için. Haftalarca aylarca değil. Ferit Alpiskender arkadaşımızın dediği gibi Başbakanın parti grupları ile, Cumhurbaşkanı ile Meclis içindeki zümrelere dâhil zevatla... (O kadar değil sesleri) diğer muhalefet gruplarıyla ve lüzum göreceği kimselerle kendilerine teklif yapacağı zevat ile istişarelerde bulunmak hakkıdır. Hakkıdır ama bunun kısa bir müddet sürmesi icabeder. Yegâne üzüntüm Anayasamın hükmüne aykırı tatbikatta bulunulması, bulunulmuş ise bu tefsir dolayisiyle tasrih edilmesidir. Bu üzüntüm de yüksek kararımızla bertaraf edilir. Anayasa Komisyonunun sözcüsü Ferit Alpiskender buyurdular ki, bendeniz tefsir talebinde 44-46 ncı maddelerden bahsetmemiştim. Nasıl olurda Anayasa'nın muhtelif noktalardan tefsirinden bahsederim. 49 uncu maddenin yalnız tefsirini istedim. Mütâlâamı da 49 uncu madde üzerinde serdetmem icapeder. 44 üncü madde Tarık Kozbek tarafından komisyonda ileri sürülmüştür. Muhalefet şerhinde de muhterem arkadaşım güzel bir formül buldular. İfademi kuvvetlendirmek için okudum. Benim esbabı mucibemi daha ziyade kuvvetlendirmiş. Bundan ancak memnuniyet duyuyorum.

Yine sözcü arkadaşımız 44 üncü maddedeki tam listenin tamamiyetinin ancak Cumhurbaşkanı tarafından tasdikı sırasında aranacağını ve o zamana munhasır olduğunu izah buyurdular. Bu hiç doğru değil. Bu ne demektir? Bir Anayasa ki kurulduğu zaman tamamiyeti emreder kurulduktan sonra da tamamiyetin devamını emretmiş olmaz mı? Hiç şüphesiz ki kurulduğu zaman tamamiyet arayan bir Anayasa, bu tamamiyetin devam ettirilmesi ruh ve mânasını da taşır. Nasıl olur bir Anayasa kurulduğu zaman tasdikte Bakanlar Kurulunun tam olmasını ister de ondan sonra inhişâl olursa orayı hoş tutun der? Bu nasıl izah edilir ve komisyon sözcüsü tarafından nasıl ileri sürülür hayret ettim.

Maaş Kanunu'ndan bahsettiğimi söylediler, ben Maaş Kanunundan istitraden bahsettim. Yanlı Anayasa Komisyonunun makama vekâlet, şahsa vekâlet mefhumları Kemal Türkoğlu tarafından çıkarılmıştır böyle bir şey yoktur demesine karşı mevzuatımızda mazeretli şahsa vekâletle, münhal olan kadroya vekâlet müesseselerinin tamamen ayrı hükümlerle doldurulmuş olduğundan bahsettim. Maaş Kanunu'nun bahsettiğim mevzu ile alâkası olmadığını konuşmamda açıkladım. Sonra 49 uncu

YORUM KARARI

madde sarahatından münhal bakanlıkların vekâletle idare edilemeyeceği çıkmaktadır. O kadar açıktır ki, yeniden bir fıkra yazıp münhal bakanlıkların vekâletle idare edilemeyeceğine dair hüküm koymaya lüzum yoktur. Aksi vârit olsaydı vekâletle idare edileceğine dair hüküm alınması lâzım gelirdi.

Pertev Arat arkadaşımız bendenize haksız olarak hücum ettiler, ben buna cevap verecek değilim. Yalnız 33 üncü maddeden bahsettiler ve dediler ki, bu madde Reisicumhurluk makamına vekâlet kabul etmiştir. Binaenaleyh aynı hükümden istifade edilerek, münhal bakanlıkların da vekâletle idare edilebileceğini kabul edebiliriz. Halbuki, iş aksidir. 33 üncü madde tamamen bendenizin müdafaa ettiği noktai nazara uygundur ve beni teyit etmektedir. Arzettiğim gibi, Anayasayı yapan Meclisin, Reisicumhurluk makamının da inhilâl edeceğini nazarı itibara alıp o hususta hüküm koyarken, her hangi bir bakanlığın inhilâl edeceğini unutmuş olması asla vârit değildir. Eğer açık olan vekâletlerin de bir vekil ile idaresi mevzuubahis olsaydı Anayasa o hususta da sarahat ihtiva ederdi. Bendeniz her ikisinin de esbabı mucibesini kendi düşüniş tarzıma göre izah etmiş bulunuyorum. Reisicumhurluk makamı için inhilâl vukuunda behemehal vekâletle idare edilmek mecburiyeti vardır. Çünkü Cumhurbaşkanı Meclis tarafından seçilir. Meclisse, daima hali içtimada değildir. Cumhurbaşkanının seçimi ancak Meclisin hali içtimada bulunduğu zaman yapılabilir. Halbuki bakanlıkların vekâletle uzun müddet idaresi için hiçbir esbabı mucibe ileri sürülemez. Çünkü Meclisle alâkası yoktur. Her zaman tâyin yapılabilir. İnhilâl vâkı oldu mu, Başbakan geçmesi lâzım gelen müddet içinde yeni bakanı tâyin eder ve Cumhurbaşkanının tasdikına arzeder. Ondan sonra bu tezkere Mecliste okunur. Binaenaleyh 33 üncü madde tezimin aleyhinde değil, bilâkis lehindedir. Pertev arkadaşım, bana bu fırsatı verdiklerinden dolayı teşekkür ederim.

Son söz olarak şunu arzedeyim ki; Anayasa Komisyonu bakanlıkların açık tutulamayacağını sarahaten ifade etmiştir. Çünkü Devlet işleri müstemirren ve devamlı olarak yürümek icabeder. Bu inhilâllerin kısa zamana inhisar etmesi lâzımdır.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur. Anayasa Komisyonu iddiayı vârit görmemektedir. Rapor tefsire mahal olmadığı mahiyetindedir. Raporu oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Rapor kabul edilmiştir. Yorumlanmama mahâl olmadığına karar verilmiştir.

8 – BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VE BAĞLANIKLARI İLE MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYA HAKKINDA MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KOMİSYONU RAPORU

İmparatorluk döneminde yapımı ve donanımı ile devleti uğraştıran saltanatın kaldırılması ile ulusa mal olan sarayların, yönetimi, bakımı ve korunması Cumhuriyet tarihini kapsayan bir sorun oluşturdu.

İmparatorluk sonrasında sarayların yönetimi üç kez el değiştirdi.

Birinci devre, İstanbul'un millî kuvvetlerce teslim alınmasından (6 Ekim 1923) başlayarak 3/4 Mart 1924 tarihine (Hilafetin kaldırılması) kadar süren devre,

İkinci dönem, sarayların Maliye Bakanlığına bağlandığı 3 Mart 1924 ile 1.6.1933 yılları arası,

Üçüncü dönem, Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlandığı 1.6.1933 tarihinden başlayan dönem.

Bu el değiştirmelerde sorumsuz boşluklar meydana geldiği, saray eşya ve sanat yapıtlarının hasara ve kayba uğradığı görülmüştür.

Anadolu bozkırında yokluklar içinde kurulan genç Cumhuriyetin devlet dairelerini zengin sarayların eşyası ile donatıp, sanat yapıtlarıyla süslemek kaçınılmazdı. TBMM'den başlayan cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlıklar, elçiliklerden Anadolu Kulübüne kadar uzanan makam ve mekanlara saray eşyası taşındı. İlk yıllar sonrasında da bu taşınma sürdü. Yüksek makamlardan verilen emirlerin ivedilikle yerine getirilmesi yönetsel işlemlerin gözardı edilmesine, bunun sonucunda eşyanın hasarını ve kaybını hazırladığı kuşkusuzdur.

Kamu oyununda saray eşyalarının yağmalandığı yolundaki savlar zaman zaman yoğunlaşarak özellikle tek parti yönetimini hedef alan eleştirilere neden oldu.

Seçim meydanlarında işlenen ve üzerinde kamuoyunun yakın ilgisini toplayan sarayların yönetimi 14 Mayıs seçimlerinden hemen sonra Meclisçe ele alındı.

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunca konu, önce maliye müfettişlerinden oluşan bir teknik komisyona incelendi. 19.6.1950 tari-

hinde çalışmaya başlayan bu komisyon, sorunu bütün yönleri ile inceleyerek düzenlediği kapsamlı raporunu 28.6.1951'de Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonuna sundu.

Komisyon, teknik raporun ışığında yaptığı duyarlı bir çalışma sonunda düzenlediği raporunda, Meclisin demirbaşlarını özellikle sarayların kullanımı ve saray eşya ve sanat yapıtlarının korunup kullanılmasındaki ihmalleri açıklıkla ortaya koydu.

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu üzerindeki çalışma, teknik komisyonla birlikte bir yıldan fazla sürdü.

Bu raporu, dünya antika pazarlarında acı ile karşılaştığımız saray eşyası ve sanat yapıtlarının bu pazarlara nasıl gitti sorusunun bir bakıma cevabını hazırlamakta ve rapora tarihi nitelik kazandırmaktadır.

Raporun kapsadığı değerli tarihi bilgilere ek olarak görüşmeler sırasında ileri sürülen düşünceler bütünü ile imparatorluktan cumhuriyete geçişin anlatımıdır.

Geniş bilgi kaynağı olan rapor ve görüşme tutanakları bu niteliği dikkate alınarak, tutanaklara geçtiği biçimi ile parlamento tarihine alınmıştır :

Genel Kurulda konunun görüşülmesine 17.12.1951 tarihli 18 inci birleşimde başlandı ve ileri sürülen yolsuzlukların bir soruşturma komisyonu marifeti ile ortaya çıkarılabileceği sonucuna varıldı. 19 ve 20 nci birleşimlerde yapılan şiddetli tartışmalar sonucu soruşturma komisyonu kurulması kararlaştı. Soruşturma komisyonu görevini yapmak üzere, Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu görevlendirildi. Komisyon yetkisinin içeriğini saptamada duraksamaya uğradığından konuyu bir rapora bağlayarak Genel Kurula getirdi. Genel Kurul, 16.1.1952 tarihinde bu raporu görüşüp Anayasa Komisyonundan görüş alınmasına karar verdi.

Anayasa Komisyonu, Soruşturma Komisyonlarının konu ile sınırlı olarak tanık dinleme ve arama yapma gibi kazâ yetkileri bulunduğu na karar verdi.

Komisyonun raporu, Genel Kurulun 26.3.1952 ve 28.3.1952 tarihli toplantılarında görüşülerek komisyonca alınan karar, Genel Kurulca ve açık oyla onaylandı.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

b) Büyük Millet Meclisi ve Bağlanıkları ile Millî Saraylar, Kasırlar ve Köşklere Eşya Hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu

BAŞKAN — Raporu okutuyorum.

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu (1)

T.B.M.M.

*Meclis Hesaplarını
İnceleme Komisyonu*

1. VIII.1951

Esas No. 5/37

Karar No. 18

Yüksek Başkanlığa

24 Mayıs 1950 tarihinde vazifeye başlayıp toplantısını yapan Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tetkik ve teftiş yetkisine tâbi olan mahallerdeki demirbaş eşyaların tadadını, bir itibarı ile Ankara ve İstanbul olmak üzere iki kısma ayırmış ve tetkikatına Ankara'da Büyük Millet Meclisindeki eşyaların tadadı ile başlamıştır.

Bu tetkikatın icrası için celp ve tesellüm olunan defterlerin birer eşya listesi halinde olduğu. Eşyanın evsaf, ebat ve kıymetini ihtiva etmediği ve son sayfalarının odacı, başodacı gibi gayrimesul kimselerin isimleri yazılmadan imza vaz'ıyla tasdik edilmiş olduğu, binnetice bu defterin Ayniyat Talimatnamesine tamamen muhalif bulunduğu anlaşılmış ve geçmiş senelere ait defterler celp ve incelendiğinde : bu defterlerin de aynı durumda bulunduğu ve fakat defterler arasında bir evvelki senenin defteri ile sonraki senelerin defterlerinin birbirine mutabık bulunmadığı, aykırılık olduğu ve her sene ayrı bir defter tutmak gibi sakat bir usulün takip edildiği müşahade edilmiştir.

Tetkik ve teftişten matlûp olan gayenin istihsalı için ihticaca salih vesikaların mesnet ittihazı tabîi olduğundan komisyon mütaaddit kararlarıyla ve ittifakla mezkûr defterin sıhhatini meşkûk bulmuş ve bu defterleri ihtisas sahibi bir heyet marifetiyle, nezareti tahtında, tetkik ve aralarında mutabakatı tesbit ve Meclisin bidayeti teşekkülünden itibaren muayyaa ve sair suretlerle giren eşya ile terkin ve sair suretlerle çıkan eşyanın muhasebesini yaparak mevcut olması lâzım gelen eşyanın miktarını tâyin etmeyi esas kabul ederek Maliye Bakanlığından kontrolörlerden müteşekkil bir heyeti Ankara'da vazifelendirmiştir.

Bidayeten Ankara'ya inhisar eden komisyon kararı bilâhara Millî Sarayların eşyalarının tadadı için 1 Temmuz 1950 tarihinde Dolmabahçe

(1) Tutanak Dergisi : C. 11, B. 18, Ta : 17.12.1951, S. Sayısı : 272

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Sarayında yapılan toplantı ve alınan kararla Millî Saraylardaki defterlerde görülen vuzuhsuzluk keza Ayniyat Talimatnamesine muhalefet neticesi kayıtların itimat telkin edecek mahiyette olmaması nazara alınarak ikinci bir ihtisas heyetinin saraylardaki bilûmum, kuyudatın ve defterlerin durumunu incelemesine lüzum görülmüş ve vazifelendirilmiştir.

1950 yılında gerek Ankara'da kısmi tadat yapan gerekse İstanbul'da eldeki defterleri muvakkat zaman için sıhhatlı kabul ederek tadadını ikmal eden komisyonun bu çalışması alelûsul tadat yapmaktan ibaret kalmış ve bu neticeyi 13.XII.1950 tarihli ve 6 numaralı muvakkat raporu ile Başkanlığa arz etmiştir.

1951 de işe devam eden komisyonumuz evvelki komisyon tarafından verilen kararların isabetine ve tatbik olunan metodun mükemmeliyetine kani olarak ve ittiba ederek mütehassıs heyetlerin mesaisini hassasiyetle takip etmiş gerek Ankara gerekse İstanbul'a ait Büyük Millet Meclisine bağlı mahallerdeki eşya ve mefruşat hakkında mufassal ve katî raporları Yüksek Meclise arz etmek üzere başkanlığa sunmak imkânını bulmuştur.

Bu raporlardan Ankara'ya ait olan rapor ele alınarak komisyonumuzun da tetkik ve müşahedesi inzıam etmek suretiyle Büyük Millet Meclisi ve buraya bağlı mahallerdeki demirbaş eşya ve mefruşat hakkında mütalâamızı arz ediyoruz :

Ancak bu maruzatımızın daha esaslı izahı ve anlaşılabilmesi bakımından tetkik ve tefüşin konusunu şu suretle tasnif etmek zarureti vardır :

1. Büyük Millet Meclisinin bidayeti teşekkülünden beri tutulmakta olan demirbaş eşya defterlerinin zamanına göre cârî mevzuat ve Ayniyat Talimatnamesi muvacehesindeki hukukî durumu;

2. Meclisin ilk kuruluşundan tetkik tarihine kadar mübayaa, başka müesseselerden nakil ve sair suretlerle Meclise intikal eden eşyalara ait evrakı müsbitelerin durumu ve kayıt sistemi;

3. İmha, satış, başka yere nakil ve sair suretlerle kayıtları terkin olunan eşyalara ait vesikaların hukukî vaziyeti ve terkin sistemi;

4. Bidayetten beri Büyük Millet Meclisine ve tabii bulunan mahallere giren eşya ile çıkan eşya arasındaki tefazulün tayıni suretiyle mevcut olması lâzımgelen eşya adedinin tesbiti mevzularını ayrı ayrı tetkik ve izah etmek mecburiyeti hâsıl olmaktadır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Demirbaş eşya defterlerinin durumu

Tadat yapılmak üzere komisyonumuza ibraz olunan ve 1949 yılında tanzim edildiği anlaşılan defterlerin eşya listelerinin bir araya getirilmemesinden müteşekkıl bir cetvel topluluğu halinde bulunduğu ve celbolunan daha eski senelere ait defterlerin de aynı durumda olduğu görülmüş, bu defterlerin tetkiki neticesinde;

1. Eşyanın hakiki vasıflarının yazılmamış olduğu;
2. Eşyanın kıymetinin gösterilmediği;
3. Eşyanın giriş ve çıkış hareketlerinin işlenmediği;
4. Her yıl yeni bir defter tanzim edilerek aktarma yapıldığı halde defterler arasında mutabakat bulunmadığı;
5. Eşyanın ne suretle intikal ettiğinin işlenmediği;
6. Defterlerin son sayfaları odacı ve başodacı gibi gayrimesul kimse-lerin isimsiz imzalarını ihtiva ettiği;
7. Muhtelif defterlere kurşun kalem ile ilâveler yapıldığı;
8. Rasgele tanzim olunan bu defterlerin Ayniyat Talimatnamesi hükümlerine tamamen muhalif bulunduğu ve ihticaca salih katı bir vesika olarak itimada şayan olmadığı ve sıhhatli bir tetkik yapabilmek için mesnet olacak hukukî kıymeti haiz bulunmadığı;

Anlaşılmıştır.

Defterlerin bozuk bir sistemle tanzim edilmesi ve eşya hareketlerinin defter üzerinde tetkikına imkân bulunamaması ve yukarda tadat olunan hususları ihtiva etmemesi gibi mahzurlar yüzünden hakiki bir tadat ve teftiş yapılamamıştır.

Ancak, mütehassıs heyete yaptırılan tetkikatla neticeye yetişmek imkânları araştırılmış ise de aşağıda arzedileceği veçhile bu mesai de tam ve kâmil semeresini vermemiştir.

Giren eşyaların durumu

Büyük Millet Meclisine intikal eden eşyalar satınalma, saraylardan nakil, müesseselerden keza nakil, hibe ve hediye gibi yollardan girmiş bulunmaktadır.

Umumiyetle mübayaa suretiyle girmiş olan eşyalara ait mübayaa evrakı tamam değildir.

1930 yılından evvelki mübayaa vesikaları bulunamamış ve ibraz edilememiştir. 1930-1949 yılları arasındaki mübayaa evrakının tetkikinde birçok eşyaların deftere noksan kaydedildiği ve meselâ 88 paspas alındığı halde 56 paspas, 61 aded kanepa satın alındığı halde 58 olarak defter-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

lere işlendiği gibi satın alınan 61 karayolaya mukabil 167 karyola kaydedildiği, 251 koltuğa mukabil 468 koltuk kaydolunmak suretiyle mübayaa miktarından fazla adedde kayıtlara da raslanmaktadır.

Arzolunan şu misallare göre satın alınan eşyaların defterlere kaydı tam ve sıhhatli değildir.

Noksan kayıtlar ve fazla kayıtlar bu sıhatsızlığı ifadeye kâfi delil olarak gösterilebilir. Bu gibi misallerin cetvelleri tanzim edilmiştir ve 6 numaralı cetvelin tetkikiyle (3956) aded muhtelif cins ve evsafta noksan eşya ve (53817) aded muhtelif cins ve evsafta fazla eşya kaydedilmiştir.

Millî Saraylardan gönderilen eşyalar 1927 yılına kadar defterlere işlendiği halde bilâhara bu eşyaların kaydı yapılmamıştır. Teslim ve teslim zabıtları Ayniyat Talimatnamesine uymamaktadır.

Mütehassis heyet, vesİKası ibraz edilemeyen kayıtlara sahih nazariyle bakmak mecburiyetinde kaldığından tetkikatı daima ihtimallerin üstün cihetlerini nazara alarak yapmış mübayaa ve sair suretlerle Meclise intikal eden eşyalar hakkında tam ve katî ihşai bir netice verememiştir.

Yukarda 53817 aded fazlalık gösterilen eşyanın 47730 adedi Muhafız Bölüğü mälzemesi olduğunu ayrıca beyan etmek lüzumu icabetmektedir.

Terkin edilen eşyalara ait evrakın durumu

Çıkış kayıtları ehemmiyetli surette nazarı dikkati celbetmektedir. Çıkış keyfiyetini imha sair yerlere gönderilen, kullanmadan kaldırılan, satış yapılan, eşyalar olarak ayırabiliriz.

İmhalar : 1. Ayniyat talimatnamesine tamamen muhaliftir. Bu talimatnamede kırılan eşyaların kırılan tarafından tazminine dair ahkâm Meclis kayıtları için âdeti bir muafiyet taşımaktadır.

2. İmha edilen eşyaların vasıfları imha evrakında gösterilmemiştir.

3. Satılması mümkün olan eşyalar satışa çıkarılmadan köhne ve hurda kayıtlarıyla imha olunmuştur.

4. İmhasına karar verilen eşyaların âkibeti tetkik olunmamış zamanında yapılmamış ve kontrolsüz bırakılmıştır.

5. İmha işinin bir heyet marifetiyle ve zabıt varakası tanzim etmek suretiyle tesbiti lâzım iken bu cihete riayet edilmemiştir.

Meselâ : 1948 yılında ayniyat memuru ile ambar ve levazım memurundan müteşekkil iki memur bir imha cetveli hazırlamış mucip sebep olarak (kabili istimal olmadıkları ve imhaları lâzımgeldiği yapılan kontrolden anlaşılma) ibaresiyle 163 kalem ve 3483 aded eşyanın terkin hakkında İdareci Üyelere yazmış ve 10.VI.1948 gün 4146 sayılı kararla

bu talepleri kabul olunmuştur. Bu imhanın âkibeti takip edilmemiş, meçhul kalmıştır. Bu eşyalar meyanında satılması icabeden eşya mevcut olup olmadığı bilinmemektedir. İki memurun kontrolü kâfi değildir.

Bilûmum ayıpları ve kayıpları imha cetvelleri kapatmıştır;

Demirbaş defterinde evrakı müsbiteden fazla 6258 aded eşyanın imhası tesbit olunmuştur.

Keza 2228 aded eşya demirbaş defterine yazılmadan imha edildiği kayden tesbit olunmuş ve bu rakamlar ek 7 numaralı cetvelde tafsilen bildirilmiştir.

Yine bu cetvelde diğer daire ve müesseselere devredilen sütunlarda Çocuk Esirgeme Kurumuna, Ankara Halkevine, Resim ve Heykel Galerisine verilmiş eşya adedi (650) miktara balığ olmaktadır.

Yukardan beri muhtasaran arzedildiği gibi Komisyonumuz üzerine tevccüh eden teftiş ve tadat vazifesini ifa sırasında defterlerin ve kayıtların ve müstenidatı evrakı müsbitelerin katiyet ifade eden vesaikten olmadığı neticesine vâsıl olmuştur.

Büyük Millet Meclisine tâbi Ankara'daki bilûmum eşya ve mefruşatın komisyon tetkikatiyle elde edilen cetvellerden faydalanarak mevcut eşyayı yeni baştan bir heyet marifetiyle kontrol etmek ve vasıflarını kıymetlerini diğer hususiyetlerini tesbit suretiyle Ayniyat Talimatnamesine uygun şekilde demirbaş defteri tanzim etmek zarureti tahakkuk etmiştir.

Demirbaş eşya defteri tanzimi İdareci Üyelere ait bir vazife olduğundan bu defterlerin tahrir ve düzenlenmesi ve ikmalini mütaakip komisyonumuz hakiki vazifesini Meclisin arzu ettiği şekilde ifa edebilmek imkânını bulabilir. Aksı halde mesul olmayan odacı ve başodacı gibi şahısların imzalarını taşıyan ve her sene değişen, müstenidatı evrakın da şüpheli mucip olduğu mütaaddit misallerle anlaşılmış bulunan bu defterlere katî birer vesika nazariyle bakmak ve eşyayı bu defterler mesnet kabul edilerek kontrol etmek basiretsizliği ortaya çıkar ki, böyle bir sakat kontrol komisyonumuzca reddedilmektedir.

Ankara'daki eşyaların hareketlerinin mevzuata muhalif şekilde cereyan etmesinin şimdiye kadar tetkik edilmemesi ve bu işe bir ayniyat mesul muhasibi vazifelendirilmemesi esef edilecek bir durumdur. İdareci Üyelerin bu hususu ehemmiyetle nazara alması lâzımdır.

Diğer Devlet dairelerinde Ayniyat Talimatnamesinin sureti tatbıkına lâzımgelen ehemmiyet verildiği halde Büyük Millet Meclisinin demirbaş eşyaları istisna edilmesi ayrıca hicabıaver bir vaziyet arzetmektedir : Bu suretle imha ve terkin yağmaları kökünden halledilmiş olacağı kanaatindeyiz.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Netice : Müstacelen tanzimi talep olunan demirbaş eşya defterleri İdareci Üyeler tarafından hazırlanarak ve Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun tatat ve teftiş vazifesini ifa edebilmek için verilmesi zarureti anlaşılmış bir keyfiyettir.

Halen bu durum karşısında Komisyonumuzun müspet vazife yapmasına, millet ve memleket hesabına faydalı olmasına, maddeleri imkân yoktur. Vaziyeti Yüksek Meclise arz ve itiraf etmeyi komisyonumuz vazife kabul eder.

Milli Saraylar, Kasırlar ve Köşklerdeki tatat ve teftiş.

Milli Sarayların eşya durumunu ve kuyudatı arz ve izah edebilmek için kayıtların esası ve geçmişi hakkında kısaca malûmat vermek faydalı olduğu gibi tetkik mevzuumuzun şemasını maddeler halinde tasnif etmek yerinde olacaktır. Şöyle ki :

1. Milli Saraylara ait demirbaş eşya defterinin ilk sureti tanzimi ve derece sıhhatı;

2. 1924 (1340) tahririnin tarzı icrası;

3. 1924 (1340) tahririnin mesnedi hakkında bilgi;

4. 1933 tesbiti ve müstenidatı;

5. 1941 defterlerinin tanzimi ve sebepleri;

6. 1948 defterlerinin tanzimi ve sebepleri;

7. 1924 (1340) tahririne ait defterler ile 1933-1941-1948 defterlerinin karakteri ve Ayniyat Muhasıpleri Talimatnamesi ile Ayniyat Talimatnamesi muvacehesindeki hukukî durumları ve eşya hareketlerinin seyri;

8. Her iki grup defterler arasındaki mutabakatın tetkiki;

9. Mübayaalar;

10. Terkin muamelâtı;

11. Mübayaalar ile imhalar arasında ihsai mukayese;

12. Zayi durumunda gözüken eşyalar;

13. Netice ve temmenniler.

Bu maddeler hakkındaki Komisyonumuzun şahsî görüş ve kanaatlerini mütehasıs heyet raporunda inzimamen arz ve izah ediyoruz :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 431 sayılı Kanunla Hilâfet ilga edilip Hânedana ait bütün menkul ve gayrimenkul emvalin Türk Milletine intikali üzerine Maliye Vekâletinin emriyle İstanbul Vilâyetine bağlı üç Tahrir Komisyonu teşekkül etmiştir. Bunlar :

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

A) Anadolu ciheti Saray ve Kasırları Tahrir Komisyonu;

B) Rumeli ciheti Saray ve Kasırları Tahrir Komisyonu;

C) Dolmabahçe Sarayı Tahrir Komisyonu

Bu komisyonlar tahrir ve tesbit vazifelerini çok esaslı ve geniş mikyasta malûmatı ihtiva ederek bilûmum eşyaların vasıflarını, karakterini mütahassıslar vasıtasıyla tesbit etmiş tahrir zabıtlarını hep beraber imza etmek suretiyle tasdik etmiş ve bu defterler cûzi hatalarla katî esası ve ihticaca salih defter olmak evsafını haiz bulunmaktadır.

8 Kanunusani 1341 tarihinde 1371 sayılı Heyeti Vekile kararıyle bi-dayeten teşkil olunun Muhafaza Müdürlükleri Milli Saraylar Müdüriyetine kalbolunmuştur.

1340 yani 1924 tahriri çok esaslı bir tahrir olmakla beraber mütehas-sıs heyetin bu defa yaptığı tetkikatta bâzı eşya evsafının tam olarak tâ-yin edilmediği misallerine raslanmıştır. Meselâ Dolmabahçe mefruşat 2435 tahrir numarasında kayıtlı 5 aded ibrik ile Yıldız müze 68 tahririn-de kayıtlı 1 aded ibriğin beyaz maden oldukları tesbit edilmişse de son-radan Belediye Müzayede Müdürlüğüne yaptırılan muayenede gümüş ol-dukları anlaşılmaktadır. Keza 3060 tahrir numarasında kayıtlı şal örne-ği halının ebadı, rengi, diğer vasıfları yazılmamıştır.

Her eşyanın bünyesine göre numarataj yapılmamış düşmeye mah-kûm olan mukavva numaralar konmuştur. Takım halinde bulunan kol-tuk, sūrahi, bardak, çatal, kaşık numaralanmamıştır. Süpürgeye kadar numara verilmiş zamanla yıpranacağı düşünülmemiştir.

1340 tahririnin Hilâfet zamanındaki defterlerden istifade edilerek yü-rütülüp yürütülmediği ciheti çok eski defterlerin celbi ve o zaman vazife-li bulunan şahısların istimai suretiyle araştırılmış ise de defterlerden fay-dalanılmadığı neticesine vâsıl olunmuştur.

1933 tesbiti

2. 1 Haziran 1933 yılında Millî Sarayların Meclise bağlanması üzeri-ne, Millî Saraylar Talimatnamesinin 7 nci maddesindeki (Saraylar Mü-dürlüğü işbu Talimatnameyi almasını mütaakip saraylar ve merbutatın-da halen mevcut bulunan bilûmum eşyanın bir defterini en kısa bir za-manda Meclis Riyasetine ve bir suretini de Maliye Vekâletine gönderecek-tir.) kaydına müsteniden Saraylar Müdürü ayniyat işlerinde çalışan me-murlar vasıtasıyla eşyaları yerlerinde ve eski tahrir numaralarıyla yeni baştan tesbit ettirmiş ve yeni baştan defter tanzim eylemiştir. İkinci defa yapılan tesbit ve bu tesbite ait tanzim olunan defterin karakteristik vas-fı şöylece hulâsa edilebilir.

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

A) Evvelâ Talimatnamenin 7 nci maddesinde yeniden tesbit yapılması ve defter tanzim edilmesi hakkında âmir bir hüküm bulunmadığı halde esaslı mesnedi bulunan defterler mevcut iken tekrar defter tanzimindeki sebep, gaye ve âmil anlaşılamamıştır.

B) Yeniden yapılan tesbit ve hazırlanan deftere ilk tahrirdeki eşya numaralı alınmakla beraber eşyanın evsafı kısaltılmak veya hiç yazılmamak suretiyle tanzim edilmiştir.

C) Tahrir numarası düşmüş olanlar tamamen ve evsafı kısaltılmış bulunan eşyalar da kısmen 1340 (1924) defterleriyle irtibatını kaybetlemiştir.

D) Bu tesbit Saray memurları tarafından eşyayı kendi subjektif müşahedelerine dayanarak yapılmıştır.

E) Eşya odalarda olduğu yerde tesbit edilmiş ve tahrir numarası sırası gözetilmemiştir.

F) Bu defterlerin yalnız ortası Saray müdürü mühürüyle temhir olunmuş tesbiti yapanların imzaları vaz'edilmemiştir.

G) Yer değiştiren ve sair suretlerle naklonunan eşyaların kayıtları hizada kurşun kalemle notlar silintiler ve sair karışıklıklar müşahade olunmuştur.

H) Saray Ayniyat memurları eşyayı gördükleri gibi kaydetmesinden eşyanın asli vasıflarını kaybettiğine dair birçok misaller olduğu halde bir tanesini arzediyoruz, şöyle ki :

19 tahrir numarasındaki 51 odada bulunan tablo (Yaldızlı, çerçeve derununda fırtınalı ve melıtaplı bir gecede sahilde bulunan ebniyeyi muşavver tablo) diye 1924 defterinde mukayyet iken 1933 defterine (yaldızlı, çerçevesi sahilde ebniye) izahatıyla nakledilmiştir.

1941 defteri

Bu defter 1933 defterlerinin eskimesi sebebiyle yeniden tanzim edilmiş ve eşya vasıflarında 1933 defterinden daha kısa ve daha iktisatlı hareket edilmiştir.

1948 defteri

Yine eskimeden mütevellit sebeplerle 1948 defteri tanzim olunmuş, bu defterlerin tetkikinde asılları bulunan 1933 defterinden kısmen ve 1924 yani 1340 defterinden tamamen inhiraf ettikleri anlaşılmıştır.

1933 defteri ve bunun istinsahı mevkiinde bulunan 1941-1948 defterler manzumesi 1929 tarihli Muhasipler Talimatnamesine ve Ayniyat Talimatnamesine tamamen muhalif bir manzara arz etmekte ve eşyaların

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

bu talimatnameye uygun surette kaydı ve hareketleri işlenmemiş olduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

İstihlâk ve istimale mahsus eşyanın ambar defterine kaydı lâzıngelirken bîdayeten bunların tamamı demirbaş eşya defterine kaydolunmuş, bilâhare kısmen ambar defterine bâzı eşyaların kaydı yapılmıştır.

1924 (1340) defterleriyle 1933-1941-1948 defterleri arasındaki muta-bakat ve ayrılıklar

1924 te yapılan ilk tahrir ile 1933 yılında yapılan tesbit ve bu defterin kopyası sayılan 1941-1948 defterleri karşılaştırıldığında :

A) 1924 defterine eşya hareketleri işlendiği halde 1933 ve mütaakıp defterlere eşya vaziyeti ve hareketi işlenmemiştir.

B) Eşya numaraları düşenler 1933 ve mütaakıp defterlere yeni eşya gibi kaydedilmiştir.

C) 1924 defterleri eşya kütüğü karakterini muhafaza ettiği halde 1933 ve mütaakıp defterlerdeki kayıt ve meşruhat mütaaddit eller tarafından karmakarışık, ekseriya kurşun kalemle, alelâcele yazılmış bazan bir kayıt çizilerek üzerine başka bir yazı yazılmış ve müstenidatı anlaşılmamış ve bu çeşit muameleler pek çok olduğundan defterler üzerinde müşahedesi gayet kolay bulunduğundan misal zikredilmemiştir.

D) 1924 defterlerinde muntazaman hareket muameleleri yürütülen eşyalar bilâhara bu kayıt yürütülmemiş olduğundan ve odalara nakledilenlerin giriş kayıtları yazıldığı halde çıkış kayıtları yapılmamış olduğundan birçok mükerrer vaziyet hâsıl olmuştur.

E) Esas defter olan 1924 defterinde tahrir numarası ve tahrir mahalli muayyen olduğu halde 1933 defterine intikal ettirildiği sırada bu numaralar ve bu mahaller değişik olarak nakledilmesi gibi ihmial ve dikkatsizlikler de görülmüştür.

F) Bâzı eşyaların evsafı değişmiş, noksan yazılmış ve nev'i yazılmış, vasfı yazılmamış olduğu müşahede olunmuştur.

G) Koltuklar, kumaş kaplı sandalyalar, perde ve saire gibi eşyaların yüzleri değişmek, boyanmak gibi sebeplerle evsafını tamamen kaybettiği, eski kayıtlara uymadığı bu yüzden mukabele yapmak imkânı bulunmadığı görülmüş ve anlaşılmıştır.

H) Yalova Kâtibi Umumilik, Florya Mavi ve Beyaz Köşklerdeki eşyalar sonradan mübayaa edildiği ve saraylardan giden eşyalarla da takviye olunduğu halde saraya ait eşyaların tahrir numaraları mevcut olmadığı yeni baştan defter tutularak saray eşyalarının bu defterlere işlenmediği ve 1924 defterleriyle buradaki eşyaların irtibatını kaybettiği anlaşılmıştır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

I) 1924 esas defterindeki kayıtlara nazaran bâzı eşyanın fazla kaydedilmiş olduğu, bu eşyaların saray eşyası mı, mübayaa eşyası mı oldukları anlaşılamamaktadır.

J) Esas defterinde, yani 1924 defterinde tahrir numarası mevcut olan bâzı eşyaya bilâhara tahrir numarası terkedilerek bir sıra numarası verildiği görülmüştür. Misal : Aynalıkavak kasrı 1933 defterinde tahrir numaraları eşyaları hizasında kayıtlı iken 1941 defterinde bu numaralar terkedilerek eşyalara ayrı bir sıra numarası konulmuştur. Eşya mübayaa eşyası olmadığına ve başka bir yerden naklen gelmediğine göre tahrir numarasının değiştirilmesi sebebi izahsızdır.

K) Saraylardan harice verilip iade olunan bâzı eşyanın iade edildikleri kaydına işaret edilmiş ise de elyevm nerede bulundukları anlaşılmamıştır. Meselâ : Dolmabahçe 13 numaralı oda 22 tahrir 1 aded sarı karyola maatteferruat 1927 yılında Reisicumhura gönderilmiş ve iade edilmiş ise de eşya ortada mevcut olmadığı gibi iade tarihi de malûm değildir.

L) Çatal, kaşık, bıçak, tabak, kadeh ve saire gibi eşyanın başka mahallere gönderilmesi ve çıkış kayıtlarına göre adedlerinin riyazi bir mutabakat ve katiyetle tâyinî imkânı bulunmadığı anlaşılmış meselâ 1941 senesi 3 numaralı defterinin 87 nci sayfasında ziyafet takımlarından 122 aded şampanya takımının 40 adedi terkin olunduğu ve 1948 defterine 82 aded yerine 58 aded devredildiği 24 ünün Florya'ya verildiği kurşun kalemle ve eski yazıyla yazıldığı görülmüş gümüş ziyafet takımlarından 74 aded 11692 dirhem ağırlığında sarı yaldızlı gümüş meyva piyatası kayıtlı iken 50 adedi 1927 senesinde Ankara'ya Riyaseti Cumhura gönderilmiş bakiye 24 adedi 1933 defterine devredilmiş ise de bu adede yani 24 adedine (Zayı olup tekrar bulunan) ibare ve izahatıyla iki aded daha ilâve edilerek 26 aded devir yapılmıştır. Bu misaller katî bir mutabakatın imkânsız olduğuna delil teşkil etmekte ve pek çok emsal ihtiva etmektedir.

M) Millî Saraylarda mevcut olan 280 000 aded eşyanın ancak % 70 i karşılaştırılmış, diğerlerinin tahrir numarası bulunmadığından bu muamele yapılamamıştır. Ancak tahrir numarası bulunmayanların vasıfları nazara alınarak mutabakat aranmıştır. Bilhassa bu usul kıymetli eşyalara tatbik edilerek 240 aded eşya 1924 esas defterlerindeki nevi ve vasfına göre 1933-1941-1948 defterleriyle karşılaştırılmıştır. 10-15 nevi eşyanın 1941 ve 1924 defterleriyle karşılaştırılması sonunda pek mahdut miktardaki eşyada uygunluk ve mutabakat hâsıl olmuş, mühim miktarın mutabakatı temin edilememiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Her defter değıştikçe eşyanın evsafı da otomatik olarak değıştiğı anlaşılmaktadır. 10-15 nevi eşya üzerinde yapılan karşılaştırmada neticesi ve mutabakatsızlık nazara alınarak 225 nevi eşya karşılaştırılmaktan sarfı nazar edilmiştir.

1924 esas defterinde tahrir numarası ve evsafı mazbut olan eşyaların 1941-1948 defterinde tahrir numarası olmadığından esas defterdeki eşyaların aynı olup olmadığı hususu katı olarak tesbit edilememiş ve katı bir kanaate varılamamıştır.

N) Millî Saraylar ve kasırlarda mevcut halı, halı seccade ve kilimlerden bâzılarının evsaffarı da her iki grup defter kayıtlarında yek diğerine mutabık değildir. Bunların halı, halı seccade, kilim ve keçe olmak üzere ve içlerinde ipekli seccadeler bulunmak suretiyle adedleri 29'a balığ olmaktadır. Keza esas defterinde yani 1924 defterinde 22 adet Turan halısı olduğu faturalarıyla ve kayıtlarıyla, vasıflarıyla, anlaşılan 4750 lira kıymetindeki halılar 1933 defterinde Isparta halısı olarak kaydolunmuştur. Bu değışiklik ve esbabı anlaşılamamıştır.

Yıldız'daki bâzı halıların eb'ad ve evsafı faturalardaki eb'ad ve evsafa uymamaktadır. Bunların adedi 4 tane olup, faturalardaki halılar olup olmadığı bilinmemiştir.

O) Florya'ya ait kayıtlarda da bir takım çiçeklik ve saire gibi eşya vasıfları 1924 esas defterindeki kayda uygun değildir.

P) Millî Saraylardaki yer değıştiren bazı eşyaların giriş ve çıkış kayıtları adeden birbirine tevafuk etmemektedir. Muhtelif 22 arabanın nereye verildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır.

Dolmabahçe kilerinden Aynalıkavak'a devredilen 54 aded çatal, kaşık, bıçak evsaf itibarıyla esas defterindeki kayda uymamaktadır.

Saraydaki 24 392 kilo, 16 148 aded bakır avanının Millî Müdafaaya kararla devredildiğı halde halen birçok bakır Saraylarda mevcut ve kullanılmaktadır.

Saraylardaki tabloların umumiyetle ressamlarının isimleri esas defterinde yazılı olduğu halde 1933 ve mütaakıp defterlere yazılmamıştır. İnzasız tabloların esas defterdeki tablolar olup olmadığı tesbit edilmemiş ve mütahassısların tetkiki lüzumu anlaşılmıştır.

Millî saraylardaki mubayaaalar

Bidayeten arzedilmesi lâzımgelir ki, Millî Saraylardaki mubayaa sistemi tek kelime ile bozuktur, kifayetsizdir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

1929 tarihli Ayniyat Muhasipleri Talimatnamesinin 1 inci maddesi bilûmum Devlet müessesatı arasında Millî Saraylar ve müzeleri de zikretmiştir.

1939 tarihli Ayniyat Talimatnamesinin 1 inci maddesi (Devlet daire ve müesseseleri) tâbiriyle, Millî Sarayların Ayniyat Talimatnamesine tabiyetini kabul etmiştir.

Mevzuat dâhilinde yürütülmesi lâzımgelen mubayaalarda aşağıda gösterilen hususlar nazarı dikkati ve mevzuata muhalefeti izah edecek misalleri vermektedir.

1. Millî Saraylarda istihlâkâta tâbi eşyalar demirbaş eşya olarak demirbaş defterine kaydedilmiştir. Halbuki bunların levazım ve ambar şubesi defterlerine kaydı icabederdi.

2. Bu eşyaların yani mubayaa eşyalarının vesikaları eşyanın cinsini ve numarasını, evsafını demirbaş eşya defterine işlemek icabederken, pek çoğu işlenmemiş ve yer değiştirmesi de gösterilememiştir.

3. Mubayaa eşyariyle eski eşyalar arasında bir benzerlik, bir karışıklık, birinin diğeri yerine ikame ve halefiyet sistemi görülmüştür. Ve kayıtlara nazaran da Millî Saraylar Encümeninin kararlarında (Eskisinin yerine mubayaa) ibarelerine raslanmıştır. Eskiye eşya nedir? Ve eksilen eşyanın hangi neviden eşya olduğu bir türlü tetkikatla anlaşılamamıştır.

4. Kıymetli eşyalar alelâde eşyalar gibi kayda tâbi tutulmuş ve diğer kıymetsiz eşyalardan tefrik edilmemiş gereken ehemmiyet verilmemiştir.

5. Faturaların muhteviyatı bulunan eşyaların noksan veya hiç işlenmediğine dair şu misali veriyoruz :

20.VI.1934 gün 14 numaralı faturadaki 4 aded yemiş bıçağı 206 sıraya (1) aded olarak ve 207 sıradaki bir aded yemek bıçağının da hiç işlenmediği anlaşılmıştır. Pek çok misal olmakla beraber bu vâkıayı zikretmekle iktifa ediyoruz.

6. Faturaların ikinci nüshaları mubayaa olunan müesseselerce tasdik edilmemiş, bu yüzden Meclis Saymanlığında bulunan asıllariyle muatabık olup olmadığı anlaşılamamıştır.

7. 1933 yılından 1944 yılına kadar faturalar saray idaresince düzenlenmiş, ancak 1944 yılından sonrakiler mubayaa edilen müesseselerce tanzim edilerek ikinci nüshaları da tasdik olunmuştur.

8. Saraylarda ikame ve halefiyet usulünün kabul ve tatbiki eski saray eşyasıyla sonradan mubayaa olunan eşyayı tamamen birbirine karıştırdığı ve her türlü karışıklığa sebebiyet verdiği ve numarası düşen eşyalar eski eşya mıdır, yoksa yeni eşya mıdır tefrik edilemeyerek meçhul kal-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

4341 tahrir numarası altında bir aded billûr kırmızı beyaz sürahi terkin defterinin 442 nci sayısında, renkli camdan mamul bir konyak kadehi, olarak terkin edilmiştir. Keza Hazinei Hassada 31 tahrir numarasını taşıyan billûr ve düz su bardağı terkin defterinin 248 nci sayfasında âdi su kadehi olarak terkin edilmiştir. Keza Dolmabahçe'de 18 tahrirde âdi sürahi ve bardak gösterilerek bir elmastraş sürahi imha edilmiştir.

Terkin olunan eşyaların yerine yeni mubayaa edilen eşyalar da vaziyeti karıştırmıştır.

Sarayda muvakkaten ikamet edenler de bazen takibata mâni olacak şekilde imza atmışlardır.

Meselâ : 29/57 numarayı taşıyan hususi daire 64 koridorda mevcut fağfuri bir çiçeklik hizmetçi tarafından kazaen kırıldığı Afet imzasıyla tasdik edilmiştir.

1933 yılından 1949 yılına kadar 16 yıl içinde kırılan, kaybolabilen cinsten 6136 parça eşya imha olunmuştur.

Bunlardan 2654 adedi porselen, Saksonya ve âdi cinsten tabaklardır.

800 adedi kristal, elmastraş, billur, kesme ve âdi şampanya, bol şarap, rakı, viski, bardak ve kadehlerdir.

853 adedi her cinsten sürahi ve bardak.

938 adedi kaybolmak suretiyle muhtelif cins çatal, kaşık, bıçak takımları.

660 adedi muhtelif cinsten kahve, çay takımları, çaydanlık, sütlük, şekerlik.

145 adedi muhtelif cins sigara tablaları.

16 adedi vazo ve çiçeklikler.

2 adedi tablo.

Bunlardan başka tam takım olarak :

36 parça 7 aded su takımı.

36 parça 21 aded çay takımı.

11 aded yazı takımı.

terkin edilmiştir.

16 sene zarfında mubayaa ile terkin kaydı yapılan eşyaların mukayese ve nispetleri aşağıda gösterilmiştir.

2523 bıçak, çatal ve kaşık mubayaa edilmiş, 938 aded imha olunmuştur. Nispet % 37'dir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

1297 çay fincanları, çaydanlık, sütlük; 660 imha, nispeti % 49'dur.

665 içkiye ait sırça eşya mübayaa olunmuş; 800 aded imha, nispet 100'den fazla.

2026 billûr kesme sürahi, bardak mübayaa, 853 imha, nispet % 40'tır.

Binnetice 16 sene zarfında 9134 parça eşya mübayaa edilmiş, 5961 parça eşya imha olunmuştur. Umumi olarak nispet % 65'tir.

Kayden zayı durumda gözüken eşyalar.

Deftere ithal edilmeyen eşyalar ve hareketleri kayıt harici kalan eşyalar bizzarure kayden zayı durumunda kabul olunmuştur. Meselâ Yalova Köşküne 1930 yılında 79 kalem eşya gönderilmiş ve defterde 178 kalem eşya mevcut ise de her ikisi arasındaki fark olan 99 aded eşyanın mübayaa eşyası kabul edilmesi lâzımgelirken halen mübayaa miktarı 185 kalem olarak gözükmetedir. Kayden 86 parça eşya zayı kabul mecburiyeti hâsıl olmaktadır. Keza 370 kalem eşya da aynı durumda kayden zayı görünmektedir. Yine 5 aded 660 dirhem ağırlığında gümüş tepsi, çaydanlık, şekerlik, bardak zarfı ve Porkotel yangınından kurtarılan bir kısım eşya kayden zayı durumundadır.

Kütüphane vaziyeti

Kütüphanede kayıtları gösteren bir katalog vardır ve kayda göre aşağıdaki kitap ve mecmualar noksan gözükmetedir :

92 aded Türkçe kitap ve mecmua

33 aded Fransızca kitap ve mecmua

23 aded Almanca kitap ve mecmua

5 aded İngilizce kitaplar

1 aded İtalyanca kitap

Ceman 154 aded zayıdır.

7 aded kitap rafta bulunamamıştır.

94 aded kitap da katoloğa ithal edilmemiştir.

Kıymet ziyaina sebep olunan eşyalar.

Bedii kıymeti haiz olan eşyalardan vazo ve çiçekliğin 16 adedinin imha edildiği yukarda zikredilmiş, 40 aded de çatlak tesbit edildiği kurşun kalemle 1945 yılında defterlere işaret edilmiştir. Her nedense Saray Müdüriyetince ârizalı bulunan eşyalar hakkında kontrol yapılarak zabıt tanzim olunmamıştır.

Saray demirbaş eşyaları için alınacak tedbirler hakkında komisyonumuzun mütalâa ve temennileri

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

1. Halen kaybolan, zayi olan, kırılan, terkini kayıt ve imha edilen eşyaların âkibetleri tetkik olunarak ve yapılan muamelelerin mevzuata uygunluğunu nazara alınarak mesulü hakikileri hakkında gereken muamelelerin ve tahkikatın ifası icap eder. Keza kayden zayi gözüken eşyaların da kayıbeti veya mevcudiyeti ayrıca tahkik mevzuu olarak ele alınmalıdır.

2. Saray eşyaları yeni baştan bilirkişiler yardımıyla ve bir heyet huzurunda tekrar Ayniyat Talimatnamesine uygun olarak tahrir olunmalı ve mevzuat dairesinde demirbaş eşya defteri tanzim edilmelidir.

3. Estetik bakımdan ve tarihi kıymet itibarıyla değerli bulunan eşyaların fotoğrafları alınarak sicilleri karşısına ılsak olunması bir zaruret olarak kabul edilmelidir.

4. Eşyaların ve mefruşatın cins, evsaf ve mahiyetinin tesbitinde yerine göre ölçü ve geniş malûmatla tescil edilmesi keza zaruridir.

5. Millî Saraylara bir Ayniyat Mesul Muhasibi kadrosu ihdas edilerek bütün muamelâtı tedvir ve kontrol etmesi lüzumuna kani bulunmaktayız.

6. Gerek Ankara'da her sene defter tanzimi usulü, gerekse İstanbul'da 1933 yılında yapılan tesbit, badema 1941 ve 1948 yıllarında defter düzenlemek gibi muameleler raporumuzda kısmen izah edilen birçok suiistimallere yol açmış ve birçok eşyanın terkin kaydı adı altında imha, kayıp, kırılmak ve saire gibi sebepler gösterilerek, her türlü şüpheli muamele ve hareketlere meydan verilmiş ve eşya vasıflarının ve mahiyetinin ziyai gibi kayden zayıata sebep olunduğu bir kaziye olarak tezahür etmiştir.

Her ne kadar komisyonumuz yeni baştan Ankara ve İstanbul'daki eşyaların demirbaş defterlerinin tanzimini talep etmekte ise defter tanziminden ve yeni baştan yapılan tesbit muamelelerinde görülen suiistimaller için bir memba ihdas etmek ve buna sebep olmaktan hazer eder. Bu hususta Yüksek Meclisin dikkat nazarını ehemmiyetle bu mevzuun üzerine teksif etmek ve Yüksek Meclise bu işlerin çok sıhhatli ve her türlü şüpheden azade olarak yapılabilmesi için mukteza tâyin etmesinin ve gerekli tedbirin ittihazının zaruri olduğunu arzeder, heyeti umumiyeye yeni tedbirlerin teemmül buyurulmasını tekrar etmeyi komisyonumuz vazifesi cümlesinden kabul ederek işbu raporu saygılarımızla sunarız.

Komisyon Başkanı
İstanbul
Salth F. Keçeci
Kâtip
Giresun
Adnan Tüfekçioğlu

Sözcü
Çorum
H. A. Vural
Denetçi
Zonguldak
Ali R. İncealemdaroğlu

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Bilecik
İ. Aşkın
Çorum
H. Yemeniciler
İmzada bulunamadı

Çoruh
A. Gigin
Denizli
E. Şahin

Kars
A. Çetin

Bir kısım ifade tarzına muhalifim.
Şerhim ilişiktir.

MUHALEFET ŞERHİ

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun iştigal mevzuunu teşkil eden hususat tamamen maddî ve tadadî hususattan ibarettir. Böyle bir faaliyete ait raporun da tamamen maddi olması iktiza eder.

İtham, ağır telmih gibi ibarelerin böyle bir raporda yeri olamaz. Bu itibarla raporun meselenin maddiyetini aşan tahrir tarzına ezcümle :

1. 7 nci sayfanın 10 uncu satırından başlayan (her türlü ayıp ve kayıpları imha cetvelleri kapatmıştır.)

2. 8 inci sayfanın 15 inci satırından başlayan (şimdiye kadar... bu işe bir mesul ayniyat muhasibi vazifelendirilmemesi esef edilecek bir durumdur.)

3. 28 inci sayfanın 6 numarasında ileriye sürülen fikre ve ibareye muhalifim. Çünkü ortada bir ayıp veya kayıp olduğunun kanunî ve hukuki bir delili mevcut olmadığı gibi bunun muayyen failini de bilmiyoruz. Saraylar Büyük Millet Meclisinin idaresine geçtikten sonra bugünkü Meclis ve komisyon salâhiyet ve sıfatında olan Meclis ve komisyon tarafından idare edilmiştir. Aynı salâhiyet ve sıfattaki bulunan bir kurulun evvelkisi hakkında, esef beyan etmeye yetkisi olmadığı gibi elde bir delil ve fail mevcut olmadığına göre bu şekildeki itham kanun ve ahlâk dışı da olur.

Evet, raporun muhalif kaldığım, hâdiselerin maddiyetine taallûk eden, kısımlarında da belirtildiği gibi aydınlatılamayan birçok hususat vardır. Ancak bunların altında bir suiistimal olduğuna ve faillerinin de her kim olursa olsun, muayyen bulunduğu, dair bir günâ delil elde edilememiştir. Binaenaleyh bu durum karşısında ayıptan, kayıptan, eseften ve suiistimalden bahsetmek kanaatimizce yersizdir.

Kars Milletvekili
Abbas Çetin

1. Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı Ankara ve İstanbul Millî Saray ve köşklerinin komisyonumuzca 1950 yılında verdiği karar üzerine

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İçtüzüğün 62 nci maddesi gereğince eldeki eşyayı teftişleyerek defterleri inceledikten sonra teftiş neticesini gösterir 1950 yılı raporunu tanzim ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu halde aynı Tüzüğün 60 nci maddesinin son fıkrası mucibince bu rapor Yüksek Kamutaya bildirilmesi icabederken bildirilmemiştir.

2. Büyük Millet Meclisince seçilen ve 1950 teftişini yapan heyetçe hazırlanması gerekirken yeni heyete sonradan iltihak eden ve hiçbir teftişte bulunmamış olan 3 üye arkadaşın da hazır bulunmuş gibi rapora imza koyması ve bu işin yeni heyete tevdi edilmesi sebebi ne İçtüzük hükümlerine ne de hukuki prensiplerle izah imkânını bulamadım.

Yüce Kamutay huzurunda, çok tecrübeli ve dirayetli olan komisyon başkanının bizi bu tereddüt ve müphemiyetten kurtarır ümidindeyim.

3. Biri 122 ve diğeri 48 sayfadan ibaret olan Maliye Bakanlığı Millî Emlâk Kontrolörleri tarafından hazırlanan yeni raporlar komisyon raporunu tanzim etmek üzere sözcü arkadaşımın elinde bulunduğu için alıp okumak zaman ve imkânını bulamadım.

Bu raporlara müsteniden hazırlanan üçüncü rapor hakkındaki görüş ve düşüncelerimi Yüksek Kamutayda arz etmek üzere muhalifim.

4. 1950 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında yalnız Dolmabahçe Sarayından bâzı eşyalar -ki bunlar yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları, çeşitli mobilyadır- komisyon başkanımızla idareci üyelerin gördükleri lüzum üzerine Sayın Cumhurbaşkanımız, Meclis Başkanımız ve Başbakan ile maiyeti erkânının hizmetlerine tahsis edilmek üzere Florya ve Yalova köşklarine nakledilmiş; bu suretle şimdiye kadar saraydaki yerlerinden aynen muhafaza edilmekte olan eşyalar âtil bir vaziyetten çıkarılarak Devlet büyüklerinin hizmetlerine tahsis edilmiştir.

Raporda zühul edilen bu hususu buraya, Yüce Kamutayın ıtılâına arz etmek üzere kaydetmekle iktifa ediyorum.

Mardin Milletvekili
M. Kâmil Boran

T.C.

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk Genel Müdürlüğü

Şube :

Sayı : 3125/1,9981

28.VI.1951

Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına

Büyük Millet Meclisi binasındaki Demirbaş eşyalara ait kuyudatın tatbikine memur edilen Heyetimiz tarafından bu konuda yapılan tetkikat

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sonunda hazırlanmış olan 48 sayfadan ibaret ve 27.VI.1951 günlü rapora tetkikat neticelerini belirten cetvellerin ilişik olarak sunulmuş olduğunu saygılarımızla arz ederiz.

27.VI.1951

Maliye Bakanlığı Millî Emlâk
Genel Müdürlüğü Şube Müdürü
Tahsin Akman

Maliye Bakanlığı Muhasebat
Genel Müdürlüğü Servis Şefi
Şadi Ergüneş

Maliye Bakanlığı Muhasebat
Genel Müdürlüğü Birinci
Mümeyyizi
Refik Varlık

T.B.M.M. Demirbaş eşya hesaplarının incelenmesine
mütaallik basit rapordur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı) tarafından Başkanlığımıza gönderilen 19.VI.1950 gün ve 4 sayılı karara müsteniden, B.M. Meclisi demirbaş eşyalarına mütaallik hesaplar incelenmiş ve aşağıda arzedilen neticelere varılmıştır :

Başlangıç

Heyetimize, B.M. Meclisi demirbaş eşya kayıtlarının tetkikiyle, kayden bulunması gereken eşya ve mefruşat mevcudunun tesbiti ile, ilerde yapılacak tadada mesnet teşkil edecek rakam ve malûmatın ihzarı vazifesi tevcih edilmiştir.

Heyetimiz, bir taraftan yukarda arzedilen neticeyi istihsale mâtuf çalışmalara girişirken, diğer taraftan, uzun zaman tatbiki tamamiyle ihmal olunduğu müşahede edilen Ayniyat Talimatnamesi hükümlerine uygun yeni bir Ayniyat Muhasebesi esaslarını vaz'ederek, demirbaş eşya ve mefruşatın muhafaza ve idamesinde, hesaplarının tutulmasında şimdiye kadar görülen düzensizliğin tekrarını önleyecek tedbirleri işbu raporda belirtmeye gayret etmiştir.

Raporumuz ana hatları itibariyle 3 kısıma ayrılmıştır :

1 inci kısım, B.M. Meclisi demirbaş eşyalarının ve hesaplarının, daha kısa bir ifade ile, B.M. Meclisinin Ayniyat Talimatnamesi ve Muhasebesi ile alâkalı işlerinin, menşetinden tetkikat tarihine kadarki umumi manzarasının izahına;

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

2 nci kısım heyetimizce yapılan tetkikat ve varılan sonuçlara;

Neticeyi teşkil eden 3 üncü kısım ise, yapılacak tadada esas teşkil edecek rakam ve bilgiler bu arada, günün icaplarına göre yeniden düzene konulması gereken sıhhatli bir ayniyat muhasebesi esaslarının kurulması, yani, demirbaş eşya hesap ve hareketlerinin Ayniyat Talimatnamesi icaplarına göre tanzim ve takibi hususundaki tavsiyelerimize;

tahsis edilmiştir.

Bu vesile ile, daha başlangıçta rastlanan bir imkânsızıktan bahsetmek icabeder :

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tahsis edilen konuta; bir kısım Meclis eşyalarının tefrik edildiği malûmdur. B.M. Meclisi eşyalarına mütenazır olarak, Riyaset Konağına tahsis olunan demirbaş eşya ve mefruşat kayıtlarının tetkikiyle, B.M. Meclisi eşyaları için yaptığımız gibi, küçük çapta bir bilânçosunun arzı için gayret edilmişse de, Riyaset Konağı hesaplarının giriş ve çıkış kayıtları ile alâkalı vesika ve sair zaruri bilgiler bütün araştırmalarımıza rağmen, elde edilmediğinden bu sahadaki çalışmalarımız neticesiz kalmıştır.

Bu sebeple, Meclis ve Riyaset Konağı eşyaları zaruri olarak bir kül halinde ele alınmış, ayrıca, Riyaset Konağını eşyaları hakkında elde edilen malûmat, bir fikir vermek üzere mütemmim cetveller halinde arzedilmiştir.

Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı üzere, çalışmalar defter ve kayıtların tetkikine inhisar ettirilmiştir. Demirbaş eşyanın fiili mevcudunu ve hali hazır durumunun tesbiti ancak işbu raporda belirtilen noksanların ikmal ve ıslahından sonra (Netice kısmında ileri sürülen mülâhazalar da göz önünde tutulmak şartıyla) mümkün olabilecektir.

KISIM - I

T.B.M. Meclisinde mevcut demirbaş kayıt ve defterlerinin durumu hakkında umumi bilgiler

Heyetimiz demirbaş eşya mevcutlarının tesbitiyle ilgili çalışmaları sırasında, gerek hesapların tanzim ve yürütülmesi, gerekse demirbaş eşya ve mefruşatın muhafazası, giriş, çıkış hareketlerinin takibi bakımından aşırı bir karışıklık ve vuzuhsuzlukla karşılaşmış, bu güçlükleri hal ve ıslah için fazla bir mesai ve zaman sarfına mecbur kalmıştır.

Tetkikata başladığımız sırada, demirbaş defter ve kayıtlarıyla bunların müstenit bulunduğu vesikaların durumu aşağıdaki fıkra ve paragraflarda hülasa edilmiştir.

I – DEFTERLERİN VAZİYETİ

1. Ayniyat Talimatnamesi, istimal ve istihlâke tâbî eşyalar dışında kalan demirbaş eşyalar için tek bir (Demirbaş esas defteri) tutulup, tekmil gidiş geliş hareketlerinin bu defter üzerinden takibini âmir bulunduğu halde, B.M.M. eşyaları için her yıl yeni bir defter tanzim olunmuş ve her sene demirbaş eşya muhtevası defterden deftere aktarılmıştır. Bu durum karşısında tekmil demirbaş esas defterlerinin gözden geçirilmesi icabettiği gibi senelik devirler sırasında meydana getirilen yanlışlıkların tesbiti de, uzun bir mesai ve zaman sarfına sebebiyet vermiştir. Bu hususta raporun mütâakıp kısımlarında etraflı bilgi verilecektir.

2. Tetkika, 1340 yılına ait bulunduğu tahmin edilen (Demirbaş defteri) esas alınmıştır. Tarih hakkında müphem bir ifade kullanılması, mevzu bahis defterin hangi seneyi ait olduğuna dair bir işarete rastlanılmasından ileri gelmektedir. İncelenmesine başlanılan defter muhtevası, 1341 yılı demirbaş defterine aktarıldığına göre ve Millî saraylardan celbedilen, B.M. Meclisine tahsis ve sevk edilmiş saray eşyalarının cins, miktar ve geliş tarihlerini muhtevi cetvellere dayanılarak; bu defterin 1340 yılına ait bulunması ihtimal dâhilinde görülmektedir.

Yukardaki izahattan anlaşılacağı üzere; 1340 yılı demirbaş defterinin tetkikat mebdei olarak alınması, bu defterin incelemelere mesnet teşkil edecek vasıf ve ehemmiyeti muhtevi olduğundan değil, sırf ibraz edilen en eski tarihli defter olmasından ileri gelmektedir. Zira ;

a) Bu defterin, ya giriş ve çıkış vesikalarına göre tanzim edilmiş olması, yahut da, salâhiyetli bir komisyon tarafından yapılmış olan tatat neticesine göre hazırlanması icabederdi.

Halbuki, B.M. Meclisinin ilk teşekkül tarihi olan 23 Nisan 1920'den 1924 yılına kadarki devre zarfında gerek mubayaa yolu ile, gerekse Millî Saraylardan, İstanbul Meclisi Mebusandan ve diğer bâzı daire ve teşekküllerden devir suretiyle B.M. Meclisine intikal eden demirbaş eşya ve mefruşata ait hiçbir kayıt ve evraka tesadûf edilmemiştir.

Diğer taraftan, şimdiye kadar esaslı bir tatat ve tesbitin yapıldığına dair bilgi ve alâmete de raslanamamıştır.

b) 1924 yılı defteri eğer yukarda arzolunan müesseselerden celbolunan eşyalara göre tanzim olunmuşsa, bittabi B.M. Meclisine tahsis veya yeniden mubayaa edilen eşyaların tamamı mı, yoksa bir kısmı mı defter kayıtlarına intikal ettirildiği anlaşılamamış, böylece, tetkikatımıza esas teşkil eden demirbaş defterinin sıhhati heyetimizce, şüpheli karşılanmakla beraber, dayanılacak başka bilgi ve vesika mevcut olmadığından, zarurî olarak incelemelerimizin mesnedi olarak alınmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

c) İncelemelerimize esas olan 1340 demirbaş defterinde, geliş mahalleri ve sebepleri işaret olunmayan ve hiçbir müsbit evraka dayanmayan eşyaların vasıf ve kıymetleri de lâıyık ile belirtilmediğinden, mezkûr eşyaların mütaakıp yıllara devirlerinde ve çıkış hareketlerinin takibinde, tahmin üstünde bir müşkülâta, bâzan da imkânsızlığa mâruz kalınmıştır.

Hülâsa olarak arzolunabilir ki, incelemelerimiz daha başlangıçta çürük ve meşkûk temeller üzerinde yürütölmeye mahkûm kalmıştır.

3. Ayniyat Talimatnamesi esaslarına aykırı olarak her sene için ayrı bir demirbaş defteri tanzim edip, her yıla ait defter muhtevasının ertesi seneye aktarıldığına yukarda temas olunmuştu. Belki mahiyeti itibariyle fazlasiyle üzerinde durulmaya lâıyık görölmeyecek bu hata ve fuzuli muameleler aşağıda izah edilecek saikle eşya hareketlerinin tatbikını aksatmıştır.

a) Demirbaş esas defterleri, B.M. Meclisinde mevcut oda ve ambarlara mütenazır olarak partilere ayrılmış ve her partiye bir odadaki eşyalar sırasıyle kaydolunmuştur. Aslında, gerek tadat, gerekse eşya hareketlerinin takibinde büyük kolaylık tevlit etmesi gereken bu tasnif şekli, ihtimamsızlık ve takipsizlik yüzünden işleri biraz daha karıştırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Zira;

Eşyalar odadan odaya mütaaddit defalar nakledildiğı halde, bu hareketler defterler üzerinde gerektiğı kadar itina ile takip edilmemiştir. Bu muamele bir senenin defteri üstünde yürütölse bile, ertesi yıla vâkı devirlere aksettirilmemiştir.

Bundan başka, B.M. Meclisi odalarında zaman zaman büyük değişiklikler vâkı olmuştur. Evvelce bu hizmete tahsis edilen odalar bilâhara başka maksatlarda kullanılmak üzere tadil edilmiş veya tamamen ortadan kaldırılmıştır. (Meselâ Meclis yemek salonu 1948'de postaneye tahvil edilmiş, 1949 yılında yeniden lokanta kurulmuştur. 1947 yılı def. 129. Sahifesindeki Daire Md. Odası, 1948 yılında dareci üyeler misafir odası, 1949'da idareci üyeler çalışma odası, olmuştur. Keza 1948 defterinin 128 inci sahifesindeki (o yıl kurulan gazeteciler odası 1949 da kalkmış ve eşyaları muhtelif yerlere dağıtılmıştır.)

Herhangi bir odadaki eşyalar diğör odalara dağıtıldığı veya ambara konduğu halde, defter kayıtları bu hareketlere mütenazır yürütölmemiş, binnetice, muhtelif yerlere tevzi ve tahsis edilen demirbaş eşya ve mefruşatın âkibetlerini kayıtlar üzerinde takip, tesbit etmek bütün gayretlere rağmen mümkün olamamıştır.

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

(Giriş kayıtları mükerrer veya çıkış kayıtları noksan birçok eşyaya rastlanmıştır. Bu vaziyetin sık sık tekrürü, rapora mahdud birkaç misal alınmasını lüzumsuz kılmıştır.)

b) Her bir eşyaya muhtelif yıllara ait demirbaş defterlerinde değişik sıra numarası verilmiş, bu suretle defterler arasında irtibat bozulduğu gibi, bir eşyanın mütaakıp yılda defterin hangi partisine nakladıldığıнын araştırılması, uzun bir zaman ve mesai ısrafına mütevvakıf kalmıştır. Bir defter muhtevasını teşkil eden yüzlerce kalem eşya gözönüne alınırsa hattızatında ufak sayılabilecek bir ihmal veya hatanın tevhit edeceği güçlükler kendiliğinden anlaşılır.

c) Demirbaş eşya ve mefruşatın vasıfları defterden deftere kısaltılarak veya değişik olarak geçirilmiştir. Bu kısaltmalar ve değişiklikler, eşyanın tanınmasını temin edecek şart ve imkânların kaybolmasına sebebiyet vermiştir.

Bundan başka, büyük bir kısım eşyanın yalnız cinslerinin kaydı ile ıktifa edilerek, vasıfları hakkında hiçbir malûmat verilmemiştir.

d) Muhtelif defterlere kurşun kalemle bâzı ilaveler yapılmıştır. Bunların yeniden mübayaa edilen eşyalar mı, yoksa başka oda veya mahallerden naklen gelen eşya ve mefruşata mı ait olduğu anlaşılamamıştır. Defterlerde bunların mahiyet ve menşetini açıklamaya yarıyacak hiçbir kayıt ve işaret mevcut değildir.

Netice olarak, aşağıda arzedilecek âmillerin de tesiri ile demirbaş eşya ve mefruşatın defterler üzerinde takip ve mukabelesi (indî gayretlerle takribî karinelere müsteniden de olsa) noksan ve bazan imkânsız kalmıştır.

4. Defterler bahsında zikri gereken şekle mütaallik diğer noksanlar:

a) Yakın zamana kadar B.M. Meclisinde, demirbaş eşya ve mefruşatın hüsnü muhafazası ve kayıtlarının yürütülmesi tamamiyle ehliyetsiz ve mesuliyetsiz ellere terkedilmiştir. Mesela;

Demirbaş defterlerinde, 1341 yılından itibaren sık sık (.... Kalem eşya, serhademe..., hademe.... hademe.... nin muhafazasına tevdi edilmiştir.) meşruhatına rastlanmaktadır. Defterlerin de rastgele tanzim edildiği de derhal belli olmaktadır.

Hangi cepheden bakılırsa bakılsın, bu raporda belirtilmesine çalışılan aksaklık, ihmal, hata ve noksanların sebep ve menşetini bu vaziyet teşkil etmektedir. Filvaki, ortada yekûnu yüzbinlerce liraya varan eşya ve mefruşatın muhafaza ve idame sorumluluğu, memuriyet sıfatı dahi bulunmayan kimselere terkedildikten sora, şu kanun veya bu talimatnamenin noksansız olarak tatbik edilip edilmediğini araştırmanın veya eşyaların âkibetinden emniyetle bahsetmenin yersiz olacağı aşıkârdır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

T.B.M. Meclisinde halen. Personel şefi, aynı zamanda ayniyat muhasibi mutemetliğini de yapmaktadır. Personel şefinin aslı vazifesi meyanında, gayet geniş bir zaman ve faaliyete mütevakkıf bulunan ayniyat işleriyle gerektiği kadar uğraşmak fırsatını bulamayacağı aşikârdır.

Binaenaleyh Heyetimiz, tetkik ettiği işlerin mühmel durumunu göz önünde tutarak, munhasıran ayniyat işleriyle meşgul olacak bir şahsın tefrik ve bu maksatla bir (ayniyat muhasipliği kadrosu) ihdası zaruri bulunduğu kanaatini izhar kararına varmıştır.

b) Ayniyat talimatnamesinin 11 inci maddesi, her sene iptidasında bir heyet mârifetiyle demirbaş eşya ve mefruşatın tadat ve kayıtları ile tatbik edileceğini âmir bulunduğu halde, bu sayım işine hiç önem verilmemiştir. Bu ciddî tadada 1949 yılında teşebbüs edilmişse de, bu işin ikmal edilmeyerek, yarıda bırakıldığı yapılan incelemeler sonunda anlaşılmıştır. Eski yıllarda, umumiyetle defterler üzerinde tadat yapıldığına dair bir meşruhata rastlanmadığı gibi, pek mahdud yıllarda rastlanan ve tamamiyle salâhiyetsiz eşhasın imzalarını taşıyan şerhler de bir mâna ve kıymet ifade etmemektedir.

Tadadın sözü edilen talimatname esasları dairesinde ve heyet mârifetiyle yapılması gerektiği malumdur. Her sayım neticesinde tanzim olunacak mufassal ve müfredatlı zabıt varakalarının mesul memur ve tadat heyeti tarafından imzalanarak, icabında ibraz edilmek üzere dosyasında muhafaza olunmalıdır.

c) Demirbaş defterlerinin, Ayniyat Talimatnamesinin 6 ncı maddesine bağlı 1 No.lu nümuneye uygun şekilde tanzim edilmesi icap ettiği halde, B.M. Meclisi tarafından tabettirilen defterler, tamamiyle kendine mahsus bir düzen ihtiva etmektedir.

Talimatnameye göre tutulması gereken defter şekli hakkında ileride izahat verileceğinden, ayrıca burada tafsiline mahal görülmemiştir.

5. Esas ve muhtevaya mütaallik noksanlar :

Tetkik edilen demirbaş eşya defterlerinin, yukarda arzedilen ve umumiyetle şekle taallük eden, kusur ve noksanları yanında, muhteva bakımından hayli şayanı tenkid cihetleri vardır ki, onlar da şu noktalarda toplanabilir :

a) En mühim müşkülât, demirbaş defterine kaydedilen veya terkine tâbi tutulan beher kalem eşyanın sıhhatini kontrol edememekten tehadüs etmektedir.

Bir demirbaş esas defterinin giriş ve çıkış kayıtlarından ibaret bulunduğu malumdur.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

B.M. Meclisi demirbaş defterinin giriş kayıtlarını;

1. Millî Saraylardan B.M. Meclisine gönderilen eşyalar;

2. Muhtelif daire, müessese ve teşekküllerden B.M. Meclisi için tefrik ve irsal olunan eşyalar;

3. Yeniden mubayaa edilen eşyalar;

Çıkış kayıtlarını da;

1. Kaybolma, kırılma, bozulma sebepleriyle imhaya tâbi tutulan eşya ve mefruşat;

2. İstimalden kaldırılarak satışa çıkarılanlar;

3. Muhtelif sebeplerle diğer daire ve müesseselere tahsis ve sevkolunan eşyalar teşkil eder. Bu giriş ve çıkış hareketleri eşyayı teslim ve teslimüm edenlerce tanzim edilen vesikalarla idare olunur. Demirbaş defterlerini intikal eden her hareket ve kaydın, yukarda zikredilen giriş ve çıkış hallerinden biri ile ilgili vesikalara müstenit bulunması şarttır. Zaman zaman sayım yapacak ve hesapları tetkik edecek uzuvlar için bu evrak birinci derecede mühim malzemedir.

İşte heyetimiz, tetkikat devresine ait giriş ve çıkış kayıtlarıyla alâkalı bir kısım vesikayı elde edemediğinden, kayıtların sıhhatini tam mânası ile sağlayamamış ve bu yüzden halen Büyük Millet Meclisinde bulunması lâzım gelen demirbaş eşyaların katî bir rakamına varmak imkânını kaybetmiştir. Şu noktayı da arz etmek icabeder ki, katî bir neticeye varılmamasında vesikaların noksanlığı kadar, mevcut olanların kifayetsizliği de büyük bir âmil teşkil etmiştir. Bu hususta daha fazla bir fikir vermek üzere aşağıdaki misalleri zikretmek mümkündür :

Yukarda a, b, c, fıkralarında toplanan giriş kayıtlarına mütaalâk eşyalardan (a ve b) fıkrasındakilere ait hiçbir vesika ibraz olunmamıştır.

(c) fıkrasındaki, yani satın alınan eşyalara ait 1930-1949 yıllarına ait ita emirleri ibrazla iktifa olunmuş, ancak 1930 yılından evvelkiler gene tetkikatı yapanların meçhulü kalmıştır.

(a) fıkrasında zikrolunan, Millî Saraylardan celbolunan eşyalara ait listeler de, heyetimizce, mahallinden temin olunmuştur. Çıkış kayıtlarıyla alâkalı evrak da aynı şekilde noksan kifayetsizdir.

Tetkik edilmek üzere heyetimize verilen ita emirlerine bağlı evrakla, demirbaş defterleri arasında hiçbir irtibat tesis olunmadığı gibi, eşyaların mukayyet vasıflarının birbirini tutmaması, defterlerle evrakı müsbite-nin mukabelesini aksatmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Eşyaların odadan odaya nakillerinin defter kayıtlarına zamanında intikal ettirilmemesi de, demirbaş eşya ve mefruşat hareketlerinin takibini güçleştirmiştir.

Bundan başka, satılmak veya imha edilmek suretiyle kaydı terkin olunması gereken eşyaların da defterlerden terkin edilmemesi ayrı bir karışıklık mevzuu teşkil etmiştir. Bu kabil misalleri çoğaltmak mümkündür. Ancak, ilerde bu hususta etraflı olarak izah edileceğinden burada daha fazla tafsiline mahal görülmemiştir.

B) Ayniyat Talimatnamesi, istimal ve istihlâke tâbi eşyaların demirbaş eşyalar meyanında tefrik edilip, demirbaş eşya defterinden ayrı bir yere, hiç olmazsa aynı defterin ayrı bir partisine kaydını âmir bulunduğü halde, ekli cetvellerin tetkikından da anlaşılacağı üzere, istimal ve istihlâke tâbi eşyalar da, demirbaş eşya ve mefruşatla birlikte karışık bir halde kaydedilmiştir.

II – VESİKALARIN DURUMU

Buraya kadar demirbaş defterlerinin tetkik tarihine kadarki vaziyeti hulasaten arz edilmiştir. Mütaakıp fıkralarda da, incelenmek üzere heyetimize verilmiş bulunan evrakı müsbiteletin durumu incelenecektir.

A) Geliş kayıtlarıyla ilgili vesikalar

Defter kayıtlarının incelenmesine mütenazır olarak, evrakı müsbiteletin de tetkikına girişilmiştir.

İlk olarak, demirbaş geliş kayıtlarının istinat ettiği evrakı müsbite incelenmiştir.

Bahsedilen evrak :

1. Meclisin kuruluşundan beri satın alınan eşyalara ait itâ emirleri ve sair evrakı müsbite,

2. Milli Saraylardan T.B.M. Meclisine tahsis edilen eşya ve mefruşatın müstenidatı bulunan Bakanlar Kurulu kararları, terkin ve tesellüm ilmühaberleri ve cetveller,

3. Muhtelif tarihlerde muhtelif daire ve müesseselerden Meclîse devredilen eşyalara ait vesikalar,

şeklinde tasnif etmek mümkündür. Aşağıda bu vesikaların mahiyet ve durumu hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ancak burada tekrar etmek lâzımdır ki, demirbaş defterlerinin usule ve işin icabına uygun tanzim edilmeyişi kadar, evrakların noksan bulunuşu, mevcut olanların bir kısmının da ihtiyaca salın bir durum göstermeyişi, tetkikat neticesinin istenilen katiyet arzetmesine engel teşkil etmişlerdir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

a) B.M. Meclisi için satın alınan eşyaların evrakı müsbitesi :

1930 yılından evvelki devreye ait evrakı müsbite ibraz olunamadığından bu kısımdaki tetkikatımıza zaruri olarak 1930 yılı mebde alınmıştır. Bu noksanı telâfi maksadiyle, ita emirlerinin kayıtlı bulunduğu masraf müfredat defterleri incelenmek istenilmişse de bu defterlerde mevcut kayıtlı bulunmaması ve daha ziyade mutemetlere eşya satın almak için verilen avans miktarlarıyla mahsup tarih ve miktarlarını hâvi bulunması ve ayrıca, 1924 ve 1928 yıllarına ait masraf müfredat defterlerinin mütâadit müracaat ve taleplere rağmen ibraz edilmemesi sebepleriyle bu çalışmalar da neticesiz kalmıştır. Arzedilen imkânsızlık ve uzun aramalar neticesinde bulunan 1924-1929 yıllarına ait birkaç ita eminin istenilen incelemeyi yapmaya yeter değer ifade etmemesi karşısında, satınalma evrakının tetkik mebde 1930 yılına çıkarılmış ve neticede yalnız 1930-1949 yıllarında Meclis için mübayaa edilen eşyaların tesbitiyle iktifa olunmuştur.

b) Milli Saraylardan T.B.M. Meclisine tahsis edilen eşya ve mefruşata ait vesika :

Heyetimize, Millî Saraylardan gelen eşyalara dair her hangi bir vesika gösterilmediği yukarda kaydedilmiştir. Heyetimiz, mahallinden, şimdiye kadar gönderilen eşyaların listelerini celbederek demirbaş defterleriyle karşılaştırılmıştır. Bu mukabele sonunda, bir kısım eşyaların defterlere kaydedilmediği, diğer bir kısmının da vasıfları değiştirilerek işlendiği görülmüştür. Bu ikinci grup eşyaların tanınması yani saraylardan gönderilen eşyalarla, defterde mukayyet eşyaların birbirinin aynı olduğunun bilinmesi gayet müşkül olmuş, bazı hallerde bu mutabakat keyfiyeti aşağı yukarı tahmin ve karineye istinat etmiştir.

Bu husus ve rastlanan farklar raporun ikinci kısmında mufassal malûmat verilecek ve farklar teferruatlı olarak izah edilecektir.

c) Muhtelif daire ve müesseselerden T.B.M. Meclisine tahsis edilen eşyalar :

Millî Saraylardan gayri yerlerden gelen eşyalara ait hiçbir vesika ibraz edilmemiştir. Bununla beraber, kayıtlardan bu kabil yerlerden gelen bir miktar eşyaların mevcudiyeti istidlâl olunmaktadır.

B) Çıkış kayıtlarına taallük eden evrak

Bu evrak şu kısımlarda mütalâa edilebilir.

1. Kırılmak, kaybolmak gibi sebeplere imha suretiyle kaydı terkin edilen eşyalara ait evrak.

2. Satılan eşya ve mefruşata ait karar ve teslim, tesellüm vesikaları;

3. Başka daire ve müesseselere verilen eşyalara ait vesaik;

Giriş kayıtlarını alâkalandıran vesaikte olduğu gibi, çıkış kayıtlarına ait evrakı müsbitenin de vaziyeti aşağıda hulâsa edilmiştir.

1. İmhalara alt vesaik :

İmhası gereken eşyalara ait terkîn zabıtları ayniyat talimatnamesine uygun bir şekilde tanzim edilmediği gibi, bir kısmı da noksan bulunmuştur. Ezcümle :

Demirbaş defterindeki şerhlerden mevcudiyeti anlaşılan 19.VI.1935 gün 509, 5.X.1935 gün 577 ile 578 ve 985 sayılı imha kararları noksandır.

Bundan başka, mevcut imha evrakının dikkatle ve tamamen demirbaş defterlerine işlenmediği müşahade olunmuştur.

2. Satışa çıkarılan eşyalara ait belgeler :

Satılan eşyalara ait kararlar ile teslim, tesellüm varakaları da yukarıda izah edilen durumdadır. Ayrıca bir kısım teslim ve tesellüm makbuzlarına da rastlanılmamıştır.

3. Milli Saraylara gönderilen eşyalar :

Defter kayıtlarında, millî saraylara gönderilen bir kısım eşyalara rastlanıldığı halde, bunlara ait hiçbir vesaik ibraz olunmamıştır.

Bu kısımdaki belgeler hakkında ileride daha fazla bilgi verilecektir.

BİRİNCİ KISIM HAKKINDA HEYETİMİZİN MÜTALÂASI

Bu kısım umumiyet itibariyle, defter ve belgelerden mürekkep kayıt sisteminin inceleme tarihine kadarki manzarasının belirtilmesine tahsis olunmuştur.

Önceden arz etmek lâzımdır ki, kısaca arz etmeye çalışılan durum karşısında, demirbaş eşyaları ihtiva eden bir kayıt sisteminin ve ayniyat muhasebesinin tenkidi büyük bir mâna ve kıymet ifade etmeyecektir, Zira malûmdur ki, mevcut addedilmeyecek bir düzenin eksikliklerinden bahis daha tamamen muhaldir.

Ayrıca heyetimiz, seneler boyunca Ayniyat Talimatnamesi hükümlerinin tatbik olunmaması; demirbaş defterlerinin ve mühim vesikaların tanzim ve muhafazasında, eşya hareketlerinin takibinde ve nihayet B.M. Meclisine ait kıymetli eşyaların kontrol, murakabe ve tadadına ihmal gösterenleri teşhir edecek ve sebeplerini araştırarak imkân ve yetkiye malik değildir. Bu bakımdan, raporda tenkit ve tebarüz ettirilen cihetlerden mesuliyeti mucip görülen hususları B.M. Meclisinin kendi organları vasıtasıyla tahkiki icapettiği mütalâasındayız.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Demirbaş eşyaların kayden tesbiti maksadına, mâtuf çalışmalar, daha başlangıçta, muhasebe sisteminin bozukluğu ve istenilen evrakın zamanında (bazan da hiç) ibraz edilmemesi yüzünden sekteye uğramıştır. Bu vaziyetin tekerrürünü önlemek maksadiyle, raporun son kısmında, ayniyat muhasebesi usullerine ve Ayniyat Talimatnamesinin uygulanması sırasında gözetilecek hususlara geniş bir yer ayrılması faydalı görülmüştür.

KISIM - II

YAPILAN TETKİKAT

Tetkikata başlanırken, göz önünde tutulan esas gaye, Türkiye Büyük Millet Meclisinde halen mevcut bulunan demirbaş eşya ve mefruşatın kayden tesbiti ve yapılacak yeni bir tadada esas olacak rakam ve bilginin ihzarı, bu arada, kayıtlara göre mevcut olması icabettiği halde, kayden eksikliği tesbit edilen eşya kalemleri hakkında tetkikat icrasıyle, neticesinin arzından ibaretti.

Filhakıka daha başlangıçtan itibaren bu gayenin tahassülünü temin edecek usullerle işe girilmişse de, birinci kısımda izah edilen güçlükler, hattâ bâzı noktalarda imkânsızlıklar, maksattan adım adım inhirafı mecburi kılınmıştır.

Aşağıdaki paragraflarda arzedilecek, rakam ve neticeler, açıklanan sebepler dolayısıyla, Mecliste halen bulunması gereken eşya ve mefruşatın tam ve katii bir adedini, bu arada mevcut bulunmayan eşyaların noksansız bir listesini vermekten uzaktır. Tetkikatımızın neticesi ancak, yeniden yapılacak bir tadatla değer ve ehemmiyet iktisap edecektir. Hülâsa, işbu rapor zaruri olarak munhasıran yapılacak ciddi bir tadada mesnet olacak bir tarzda hazırlanmıştır. Ancak tadat sonunda tesbit edilecek miktarlarla, raporda arzedilen rakamların mukayesesı katii bir neticenin istihsalini mümkün kılacak ve arada rastlanacak mübâyenetin sebeplerini tahkik sırasında ehemmiyetli bir dokümanı teşkil edecektir.

Rapora ekli cetvellerin tetkikından anlaşılabacağı üzere, her kalem eşyanın akibeti (cins, vasıf ve sair hususiyetleri nazarı dikkate alınarak) teker teker takip edilememiş, ancak gruplara tefrik edilen eşyaların toplu neticesi hakkında bilgi verilebilmiştir.

Meselâ : (... yılı demirbaş defterinin... sırasındaki... ebatta... dan mâmûl, şukadar ayaklı ve çekmeceli, oymaklı, işlemeli masa noksandır.) yerine (Büyük M. Meclisinde bulunması gereken masalardan... adedi noksandır.) ifadesini kullanmak mecburiyeti hâsıl olmuştur.

Bu şekil ihtiyarımıza müessir olan sebeplere birinci kısımda kısmen temas edilmiştir. İkinci kısımdaki paragraflar takip edildikçe başka türlü hareket etmek imkânsızlığı daha vazih bir surette anlaşılacaktır. Maama-fih bu sebepleri ana hatalarıyla bir kere daha tekrar etmek faydadan hâ-li değildir.

1. Her yıl için bir demirbaş defteri tutulduğu evvelce söylenmişti. Eş-ya kalemleri defterden deftere nakledilirken vasıfları, değişikliğe uğramış; bir kısım vasıflar kısaltılarak yeni defterlere nakledildiği gibi, bir kısmı da hiç yazılmamıştır.

2. Esasen daha başlangıçta, defterlere eşyaların vasıflarının kaydına önem verilmemiştir. Eski yıllara ait vesaikin bir kısmı da bulunamadığın-dan, bu noksanlık ikmal edilememiş ve hata yeni yıllara kadar devrede gelmiştir.

3. Gerek satınalma, gerek terkin evraklarında zikredilen vasıflarla, aynı eşyanın defterde mukayyet evsafı da birbirini tutmamaktadır. Bil-hassa imha edilen eşyaların defterdeki evsafı ile cetvellere geçirilen vasıf-ları tamamiyle farklıdır.

4. Bu noktalara, tetkikatımızı ikmal için lüzumlu bir kısım belgelerin de noksan bulunduğu katılırsa her eşyayı teker teker takip edemeyişimi-zin sebebi kendiliğinden anlaşılır.

Yukarda bahsedilen vesikalarla, demirbaş defterlerinin herhangi bir şahıs tarafından yapılacak kısa bir mukabelesi hulâsatan arzedilen im-kânsızlığı teyide kâfidir.

Bu bahiste istidraden zikretmek lâzımdır ki tetkikat müddetince, münhasıran kayıtlar üzerinde çalışılmış fiilen demirbaş eşya ve mefruşa-tın durumu ile alâkadar olunmamıştır. Bu ikinci kısım ancak, salâhiyet-li komisyon marifetiyle yapılacak bir tadattan sonra tahakkuk edecektir.

A) Tetkikat sistemi :

Ayniyat muhasebesi hükümlerinin vaz'ettiği esaslara göre, demirbaş eşya teftiş ve kontrolünün iki şekilde yapılması mütattır.

1. Evvelâ kayıtlardan, tâdada esas olacak rakamları çıkarmak ve bi-lâhara sayım yapılarak mevcudu kayden bulunması gereken adetlerle karşılaştırmak;

2. İşe tadatla başlayıp, neticelerin kayıtlarla mutabakatını sağlamak;

Kaydetmek lâzımdır ki, tetkika esas olan malzeme noksan ve tashih edilemeyecek kadar hatalı olunca birinci usulü, yâni münhasıran kayıtlar üzerinde netice çıkarmaya çalışmak verimli bir yol değildir. Hele bu çalışma bir tadatla tamamlanmazsa çalışmalar tamamen akamete uğra-maya mahkûmdur.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Heyetimiz yukarda arzedilen ikinci usulle çalışmayı arzu ederdi. Ancak, ayrıca emir almadan, Mecliste tadat yapmak yetkisine malik bulunmadıklarından ve esasen Meclis Hesapları Komisyonunca kendilerine bu yolda bir direktif verilmediği ve bilâkis, tadadın bilâhara Meclis organları tarafından yapılacağı beyan edildiğinden, birinci usulün tatbiki zorunda kalmışlardır.

B) Bu vaziyet karşısında takip edllen yol :

Demirbaş defterinin, giriş ve çıkış kayıtlarından ibaret bulunduğu evvelce de zikredilmişti.

Giriş kayıtları, mubayaa, hibe, hediye edilen diğer yerlerden gönderilen ve eskiden mevcut olup deftere işlenmesi gereken kalemlerden ibaret tir, çıkış kayıtları da imha, satılma, sair yere gönderilme, kullanmadan kaldırılma sebepleriyle terkini gereken kalemleri ihtiva eder; giriş, çıkış kayıtları arasındaki fark da mevcut olması gereken eşya miktarını gösterir.

Binaenaleyh, yapılacak iş, giriş ve çıkış kayıtlarını sağlamak ve aradaki farkı bulmaktır. Ancak, burada nazarı dikkate alınması gereken ayrı bir mesele göze çarpmaktadır ki, o da, Meclise ait demirbaş defterlerinin durumudur. Sıhhatli ve tek bir demirbaş defteri mevcut olmadan, yukardaki tetkikat tarzının uygulanamayacağı bedihidir. Bu noksanı telâfi maksadiyle hesapların incelenmesine Demirbaş esas defterlerinden başlanılmıştır.

I – DEMİRBAŞ EŞYA DEFTERLERİNİN İNCELENMESİ

Mûtaaddit vesilelerle temas edildiği gibi, hiçbir zaruret bulunmadığı halde, Ayniyat Talimatnamesi esaslarına da mugayir olarak, her sene için ayrı bir (Demirbaş esas defteri) tutulmuş ve bu suretli fuzulî bir külfete girildiği gibi, bir takım hatalara da sebebiyet verilmiştir ki, bunların büyük bir kısmı defter muhtevasının bir seneden diğer seneye devri sırasında vukua getirilmişti. Binaenaleyh ilk olarak 1924 yılı demirbaş defteri esas alınmak suretiyle, senelik devirlerin kontrolüne başlanılmıştır.

Heyetimiz 1924 yılından başlayarak 1949 yılına kadar tekmiil defterleri ve her kalem eşyayı teker teker gözden geçirerek, aktarmaların sıhhatini sağlamaktır. Yüzlerce kalem eşyanın 25 senelik hareketlerini ta kipteki müşkilât aşıkârdır. Kaldı ki, defterler arasında irtibat ve münasebet noksanı, odadan odaya nakledilen eşyanın defterlerdeki alâkalı par tilerine işaret edilmemiş bulunması, vasıfların birbirini tutmaması gibi, hata ve noksanların halli ikinci bir müşkülât teşkil etmiş ve maksadın bir an evvel istihsalini güçleştirmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Devirlere ait tetkikat neticelerini iki grupta mütalâa etmek mümkündür.

a) Eski yıllarda mevcudu olmayan yeni bir kalem eşyanın mütaakıp defterlere ilâvesiyle meydana gelen fazlalıkların tesbiti.

Meselâ : 1940 yılına kadar mevcut olmadığı halde, 1940 yılı defterlerine kaydolunan 259 aded kaşık gibi... (3 No.lu cetvel sıra 31)

b) Eski yıllara ait defterlerde mevcut olan her hangi bir kalem eşyanın ertesi yıla fazla veya noksan olarak devirlerinin belirtilmesi;

Yukardaki (a) fıkrasında izah edilen fazlalıklar, rapora ekli (1 No.lu) cetvelde; (b) fıkrasındaki farklar da (2 No.lu) cetvelde tesbit edilmiştir.

1 No.lu cetveldeki fazlalıkların her hangi bir senede ilk defa olarak mubayaa edilen veya Meclise tahsis ve sevk edilen bir kısım eşyalardan mümbais bulunduğunu tahmin etmek mümkünse de, giriş kayıtlarına mütaaallik evrakla mukayesesi neticesinde, vaziyetin bu merkezde olmadığı kanaatine varılmıştır.

2 No.lu cetveldeki fazlalıkların B.M. Meclisine yeniden gelen eşyalardan, noksanların da bir kısım eşyanın kayıtlarının silinmesinden ileri geldiği ihtimal dâhilinde ise de, bu farklar da mevcut vesaike intibak etmemektedir.

Bu vaziyetten, her iki cetvelde tesbit edilen farklardan büyük bir kısmının, kısmen de, eşya kalemlerinin muhtelif yıllara hatalı devredilmiş olmasından ve defterler üzerinde mesnetsiz ilâve ve tenziller icrasından münbais bulunduğu neticesine varılmıştır.

Hareket tarzının ve çalışmaların siklet merkezini teşkil eden bu noktanın yani 2 No.lu cetvelde gösterilen farkların ne mâna ifade ettiğini vazih bir şekilde tebarüz ettirmek faydalıdır :

Elimizde tek bir demirbaş defteri bulunsa idi, giriş ve çıkış kayıtları sağlanacak ve netice bu defter demirbaş eşyaların nihai mevcudunu göstereceği gibi, yeni bir tadada esas olacak rakamları da verecekti. Halbuki : Durum farklıdır. Zira müstenidatı bizce bilinmeyen bu 1340 demirbaş defteri ve onu takiben 1949 yılına kadar her yıl için ayrı bir defter mevcuttur. Bir an için 1340 yılından 1949 senesine kadar yeniden hiçbir eşya zam ve tezil edilmediği farzolunduğu takdirde, 1341 defteri ile 1949 defterinin birbirine muvazi ve mutabık olması ve sözü edilen sonuncu defter muhtevasının tadada mesnet teşkil edecek vaziyette bulunması icabederdi. Demek oluyor ki, bütün mesele 1341 ve 1949 yılları arasın-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

da vukua gelmiş veya getirilmiş noksan ve fazlalıklar üzerinde durup, bunların müstenidatını aramak ve tetkikat sonunda tesbit edilen mübayenetlere göre sonuncu defter kayıtlarını tashih ederek, mevcut eşyaların tam ve katı rakanını verecek bir deftere sahip olmaktan ibarettir. Bu maksada ulaşmak için aşağıdaki şekilde hareket olunmuştur.

Yukarda bahsedilen 1 No.lu cetvel muhteviyatının (Eşyanın cinsi ve seneleri itibariyle tasnif edilerek) dökümü yapılmıştır. (Ek : Cetvel No. 3)

Bu cetvel, demirbaş defterlerine her yıl yapılan ilâveleri ifade etmektedir. Bu fazlalıkların muhtemelen sebepleri şunlar olabilir :

1. Her sene mübayaa edilen eşyaların demirbaş defterlerine kaydı;
2. Milli Saraylardan veya sair daire ve müesseselerden Büyük Millet Meclisine devredilen eşyalardan mütevellit kayıt fazlalıkları;
3. Mesnetsiz kayıtlardan ve devir hatalarından doğan fazlalıklar 157 kalem eşyayı muhtevi ekli 3 No.lu cetvel tek başına bu farkların sebebinin izaha kâfi değildir. Evrakı müsbitelere müsteniden tanzim edilen cetvellerle mukayesesi sonunda işin mahiyeti daha vâzılı şekilde tebellür edecektir.

Rapora ilişik 2 numaralı cetvelin de dökümü yapılarak her kalem eşyanın muhtelif senelere ait defterler üzerinde görülen artış ve eksilişleri müfredatlı bir şekilde tesbit edilmiştir. (Ek cetvel No. : 4)

175 kalem eşyayı ihtiva eden cetvelde 1930 yılından 1949 yılına kadar her kalem eşyanın hareketleri açıkça görülmektedir. Mezkûr cetvelin tetkiki sırasında nazarı dikkati çekecek şu noktanın izahı gerekir :

Misal :

(Ek cetvel 4, sıra 2)

	1934		1937		1942	
<u>Eşyanın cinsi</u>	<u>Noksan</u>	<u>Fazla</u>	<u>Noksan</u>	<u>Fazla</u>	<u>Noksan</u>	<u>Fazla</u>
Tabak	48	138	918	507	187	107

Bu hal şu sebepten ileri gelmektedir :

Her demirbaş defteri 80-100 partiye ayrılmıştır. Her parti Millet Meclisinin bir odasındaki eşya mevcuduna tekabül etmektedir.

Bir odadaki eşya muhtevasının ertesi yıla kayden devri sırasında fazlalık görüldüğü halde, diğer bir odada noksanlık müşahade edilmektedir. Böylece, bütün odaların senelik yekûnu noksan ve fazla farkları ihtiva etmektedir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

4 numaralı cetvelde her seneye isabet eden fazlalıklar :

1. Yeniden eşya mübayaasını,
 2. Meclise başka yerlerden muhtelif suret ve sebeplerle gelen eşyaları,
 3. Devir hatalarını,
- ifade etmektedir.

Aynı cetveldeki noksanlar ise;

1. Kırılmak, eskimek ve istimalden kaldırılmak suretiyle imha edilen eşyalar;
2. Kullanılmaktan vazgeçilerek satışa çıkarılanlar;
3. Başka maksatlara tahsis edilenler;
4. Devir noksanlarından ibarettir.

Demek oluyor ki, bu farkların bir kısmı evrakı müsbetiye dayandığı halde, bir kısmı tamamen mesnetsizdir. Bütün mesele de evrakı müsbiteye istinat edenlerle, etmeyenleri tefrikten ibarettir.

Zira tatat sırasında 1949 yılı demirbaş defteri ve kayda müstenit olmayan eşyalar cetveli esas teşkil edecek sayım neticelerinin bu defter ve cetvellerle karşılaştırarak, nihai karar ve neticeye varılacaktır.

3 ve 4 numaralı cetveller; adedi netice istihsalinde faydalı olacağı gibi, tatat sırasında eşyanın cins, miktarına göre, demirbaş eşyaların defter ve vesaikle karşılaştırılmasının 1 ve 2 numaralı cetveller mümkün kılacaktır.

4 numaralı cetvelin son 4 sütünü bakiyelere tahsis edilmiştir. İlk iki sütunda 1930-1949 devirlerinden mütevellit noksan ve fazla yekûnları tesbit edilmiş ve mütaakıp iki sütunda noksan veya fazla bakiyeleri yani noksan ve fazlalıkların birbirlerine göre vaziyetleri gösterilmiştir. Bu rakamların hangi maksatlarda kullanılacağı ilerideki paragraflarda izah edilecektir. Ancak burada şu noktanın tekrarı zaruridir :

1924 yılından itibaren tekmi demirbaş defterleri incelenmekle beraber 1930 yılından başlayan evrakı müsbite tetkikatına mütenazır olarak, demirbaş defterlerinin 1930 yılına ait bulunan esas olarak alınmış ve cetvellerimiz buna göre hazırlanmıştır.

II – EVRAKI MÜSBİTENİN TETKİKİ

A) Giriş kayıtlarına mütaallik belgeler

a) Satınalma evrakı :

Demirbaş defterleri devirlerinin sağlanmasını mütaakıp, giriş kayıtları ile ilgili belgelerin incelenmesine ve defter kayıtları ile mukabelesine başlanılmıştır.

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

1930 yılından beri satın alınan eşyalara ait ita emirleri teker teker gözden geçirilmiş ve muhtevası, mubayaa yıllarına göre tasnifli bir şekilde, merbut (Mükerrer 5/A) sayılı listelere alınmıştır.

Ayrıca her kalem eşyadan 1930-1949 yılları zarfında mubayaa miktarı hakkında kolaylıkla bilgi edinilmek maksadiyle ilişik (Mükerrer 5/A-1) sayılı listeler tanzim olunmuştur. Bu iki listenin mukayeseli bir icmal (5 numaralı listede bulunacaktır.)

5 numaralı cetvele dayanılarak, mubayaa belgeleri muhtevası, demirbaş kayıtlarıyla yekûnen mukabele edilmiştir. Birçok vesilelerle tekrar edildiği gibi, her eşyanın vasıf itibarıyla teker teker takip ve kontrolündeki imkânsızlık heyetimizi böyle umumî ve toptan bir mukayeseye mecbur kılmıştır. Satın alınan eşyalara ait belgelerle, demirbaş kayıtlarının karşılaştırılması (Mükerrer 5 sayılı cetvelde hulâsa edilmiştir.)

(Mükerrer 5) numaralı cetvelin tetkiki sırasında şu cihet nazarı dikkate alınmalıdır :

Demirbaş defterinde birçok eşyaların giriş şekil ve mahallî, yani ilave edilen her eşyanın mubayaa mı edildiği, yoksa başka bir yerden mi geldiği belirtilmemiştir.

Bineanaleyh, mukayesemiz; demirbaş defterlerinde rastlanan ilâvelerin, evrakı müsbitelere göre mubayaa edilen ve sair yerlerden gönderilen eşyalar yekûnları üzerinden yapılmıştır.

Sözü edilen cetveldен şu neticeler istihsal olunabilir :

a) Mevcut ita emirlerine müsteniden satın alındığı anlaşılan bir kısım eşyalar demirbaş defterlerine intikal ettirilmemiştir. Sözü edilen listeden alınan birkaç rakamla vaziyetin daha vazıh bir şekilde izahı mümkündür : Meselâ :

Tetkik edilen mubayaa evrakına göre, 1930-1949 yıllarında 88 adet paspas satın alındığı halde, bu müddet zarfında demirbaş defterlerinin muhtelif partilerine 56 adet paspas kaydedilmiştir.

Keza, yukarda işaret edilen yıllarda 61 adet kanape satın alındığı halde defterlerde ancak 58 tanesinin kaydına rastlanmıştır.

Bu durumdan, kolaylıkla, bir kısım mubayaa eşyasının defter kayıtlarına intikal ettirilmediği veya zamanında kaydedilmişse de bilâhara heyetimizce malûm olmayan sebeplerle terkin edildiği istidlâl olunmaktadır.

b) Demirbaş defterindeki diğer bir kısım eşya da, mubayaa evrakındaki miktarlara göre fazlalık arz etmektedir.

Birkaç misal :

1. 1930-1949 yılları zarfında 61 aded karyolanın satın alındığı, 3 tanesinin de millî saraylardan gönderildiği tetkik edilen evraklardan anlaşılmıştır. Buna mukabil demirbaş defterinde 1930 yılından itibaren 167 aded karyola fazla görülmektedir.

2. Gene, 1930 yılından beri 251 aded koltuk mübayaa edilmiş, 19 adedi de millî saraylardan gönderilmiştir. Halbuki, defterde 468 aded fazlalığa rastlanmaktadır.

İzahına çalışılan bu fark şu iki sebepten ileri gelmesi mümkündür :

a) Demirbaş defterlerindeki bir kısım eşyalar ertesi yıla fazla devredilmiştir. Yani defterlerle, eldeki evrakı müsbiteye nazaran müşahede edilen farklar, devir hatasından mütevellittir.

b) Bu eşyalar hakikaten bir vesikaya müsteniden defterlere intikal ettirilmişse de, mevzuubahis evrak heyetimize ibraz edilmemiştir.

Heyetimize vesaik olarak ibraz edilenler, 1930-1949 yıllarına ait satın almaya mütaallik ita emirleriyle millî saraylardan gönderilen eşyalara ait bir kısım cetvellerden ibarettir. Demirbaş defterlerinde tesadüf edilen meşruhattan, zikredilen evrakın haricinde geliş kayıtlarına mütaallik bir kısım vesikaların mevcut olması lâzımgeldiği anlaşılmaktadır.

Arzedilen kayıt fazlasının sebep ve menşeinin izahı defter ve kayıtları tanzim edilen alâkalı ve mesul eşhasa ait olmakla beraber, heyetimizce, bu farkların mahiyeti her ne olursa olsun; ileride yapılacak tatat sırasında, mevcut olması lâzımgelen eşyalar meyanında zikredilmesi icabettiği kanaat ve neticesine varılmıştır. Esasen netice hesaplarını gösteren cetvellerimiz de bu esasa göre hazırlanmıştır.

c) Defterlerde 1930 yılından sonra giriş kaydı tesis edilmiş birkısım eşyaya ait hiçbir vesaik bulunamamıştır.

Cetvelde gösterilen bu kabil eşya ve mefruşatın neye müsteniden deftere geçirildiğinin izahı alâkalı memurlara aittir. Heyetimizce keyfiyetin tesbiti ile iktifa olunmuştur.

d) Buna mukabil demirbaş defterlerinde, evrakı müsbitesi mevcut birkısım eşyanın kaydına rastlanılmamıştır. Bu farklar da netice hesaplarında nazarı dikkate alınmıştır.

Hulâsa; 1930 yılından 1949 yılına kadar Büyük Millet Meclisi için satın alınan eşyaların defter kayıtlarına intikali tam ve sıhhatli olmamıştır. Birkısım eşyalar, satın alındığı miktarlardan fazla defterlere geçirildiği gibi, aynı defterlerde hiçbir evraka ve belirli bir sebebe müstenit olmayan

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ilâvelere, yeni kayıtlara tesadüf edilmiştir. Bu noksan ve fazlalıkların yapılacak tatadat sırasında göz önünde tutulmak üzere ekli 6 No.lu cetvelde tesbit olunmuş ve bu noksanlıkların ne gibi âmîl ve tesirlerle tevellüt ettiği hususlarının tahkiki ciheti heyetimizin vazife ve salâhiyeti dışında görülerek, raporu inceleyecek üst makam ve komisyonlara bırakılmıştır.

B) Millî Saraylardan gönderilen eşyalara ait vesaik :

Heyetimize tetkik edilmek üzere münhasıran 1930-1949 yılları zarfında satın alınan eşyalara ait ita emirlerinden gayri hiçbir vesika verilmemiştir. Demirbaş defterleri üzerinde yapılan kısa bir tetkiki mûtaakıp, giriş kayıtları ile alâkalı daha bâzı evrakın bulunması gerektiği ve bilhas-sa muhtelif yıllarda Millî Saraylardan B.M. Meclisine mühim miktarda eşya gönderildiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine, Millî Saraylar Müdürlüğünden Büyük Millet Meclisine sevkolunan eşyalara ait listeler getirtilmiş ve demirbaş defterleriyle tatbik olunmuştur. (Celbedilen listeler rapora eklidir.)

Aşağı yukarı, 1927 yılına kadar Millî Saraylardan gelen eşyalar, demirbaş defterlerinde verilen meşruhatla, belirtildiği halde, mûtaakıp yıllarda bu husus ihmal edilmiş, yani Millî Saraylardan gelen eşyalar defterlerde, geliş mahalleri işaretlenmemiş ve eşya vasıflarının aynen kaydına da dikkat olunmamıştır.

Millî Saraylardan gönderilen eşyalardan demirbaş defterinde kaydına rastlanmayan ve defterlerde (Millî Saraylar) dan geldiği işaret olunduğu halde, listelerde benzerine tesadüf olunmayan eşyalar merbut 8 numaralı cetvelde gösterilmiştir.

Bu cetvelin tetkik olunarak mübâyenet sebeplerinin izahı matluptur.

9 numaralı ve mukayeseli liste yalnız 1930 yılından evvel Millî Saraylardan celbedilen eşyalara mahsustur. Zira 1930 yılından sonra gelenler ise, evvelce mübayaa edilen eşyalar hakkında yaptığımız gibi eşya kalemi itibarıyla yekûnen karşılaştırılmış ve (ekli 5 No.lu cetvele) alınmıştır. Ancak, İcra Vekilleri Heyetinin 29 Mart 1927 gün ve 4982 sayılı kararı ile Büyük Millet Meclisine sevk edilen, Yıldız Sarayı bahçesine ait çiçek, serin teferruatı belli olmadığı cihetle, cetvele alınması mümkün olamamıştır.

Millî Saraylara ait eşyalar Büyük Millet Meclisine İcra Vekilleri Heyeti ve Meclis Başkanlık Divanı kararıyla nakledilmiştir. Eşyalara ait teslim ve tesellüm mazbataları tam olmadığı gibi, mevcutlar da Aynıyat Talimatnamesine de uygun bir şekilde tanzim edilmemiştir. Bu cihete son kısımda temas edileceğinden burada ayrıca tafsiline mahal görülmemiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Demirbaş defterleri ithalât tablosundaki kayıtlara ait olup, tetkik edilmek üzere heyetimize verilen evrak yukardaki (A ve B) fıkralarında işaret olunanlardan ibarettir. Elde mevcut vesikalara dayanılarak tetkikatımızın birinci safhası ikmal edilmiştir.

Bununla beraber, defter kayıtlarının munhasıran halen elimizde bulunan vesikalara müsteniden tanzim olunmadığı muhakkaktır. Fakat bütün gayret ve aramalara rağmen bulunmayanların ele geçirilmesi ve mevcudiyetlerini aydınlatıcı bir yol bulunması mümkün olamamıştır.

Demirbaş defterine geçirilecek her kaydın bir vesikaya dayanması icabettiği malumdur. Bu vesikalar tamamen mevcut olmadıkça defterlerin sıhhat derecesi sağlanamayacağı gibi alınan neticelerin yüzde yüz müspet olacağı tahmin edilemez. Heyetimiz evrakı müsbitesini bulamadığı kayıtları, (defterde oldukları gibi) aynen ve doğru olarak kabul etmek, tetkikatını ve netice hesaplarını bu meşkûk temellere istinaden yürütmek zorunda kalmıştır.

B) Çıkış kayıtlarına mütâallik evrak

Elimizde bulunan ve tetkik edilip demirbaş defterleriyle mukabele edilen çıkış kayıtları ile alâkalı evrakı müsbite şunlardan ibarettir :

- I. – İmha edilen eşyalara ait liste ve vesaik;
 - II. – Satılan eşyalara ait evrak;
 - III. – Çocuk Esirgeme Kurumuna verilen eşyaların evrakı müsbitesi;
 - IV. – Ankara Halkevine verilenler;
 - V. – Millî Saraylara (Dolmabahçe Sarayına) gönderilenlere ait evrak;
- Bunlardan her birinin mahiyet ve durumu aşağıda izah edilmiştir.
1. İmha edilen eşyalara ait evrak :

A) Tetkik edilmek üzere heyetimize verilen imha kararları ile buna müteferri evrakın, karar tarih ve numaraları aşağıdadır.

Bu kararlarla bunlara bağlı cetveller ve bunların eşya kalemleri itibarıyla dökümleri rapora eklenmiştir. (Ek : 7/A)

İDARE KURULU KARARI

<u>Tarihi</u>	<u>Numarası</u>	<u>Eşya kalemi</u>
19.3.1940	1430	13
10.3.1941	1685	55
16.12.1942	2006	49

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

<u>Tarihi</u>	<u>Numarası</u>	<u>Eşya kalemi</u>
28.4.1943	2344	35
10.6.1948	4145	141
10.6.1948	4146	163
		453
30.6.1932	663	14
11.12.1932	744	17
15.1.1933	56	14
24.5.1934	284	29
13.2.1935	433	23
3.8.1936	693	19
16.2.1938	912	23
24.4.1939	1170	33
9.3.1940	1424	46
		671

Mezkûr imha kararlarına bağı listeler muhtevası ve yekûn itibariyle, bir cetvel halinde toplanılmıştır. (Ek : 1 cetvel No. 7)

Bu cetvelde demirbaş defterlerinde 1930 yılından itibaren noksan gözüken eşyalarla, belgelere göre imha edilen, satılan diğer daire ve müesseselere gönderilen eşyalar mukayeseli bir şekilde gösterilmiş, varılan neticeler de bu kısmın sonunda tafsilen izah olunmuştur.

b) İbraz edilen imha evrakının yukarda numaralar gösterilenlerden ibaret bulunmadığı, defterler üzerinde yapılan tetkikat sonunda anlaşılmıştır.

Bu arada,

19.6.1935 gün, 509 sayılı

5.10.1935 gün, 577 sayılı

ve 578, 985 sayılı imha

Kararlarına müsteniden demirbaş defterinden bir kısım eşyanın terkinini yapılmıştır ki, bu kararlar heyetimize ibraz edilememiş bulunmaktadır. Bununla beraber, zikri geçen ibraz edilmemiş kararların muhtevası da netice hesaplarıyla ilgili cetvellere alınmamıştır.

Bu noksan evrakın, bulunup, tadat neticeleri meyanında nazarı dikkate alınması muktazidir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

c) 1949 yılına kadar imha olunan ve büyük bir yekûna bâlîğ olan eşya ve mefruşatın durumu heyetimizce vazih bulunmamıştır.

Zira:

1. Umumiyetle imha edilen eşyaların vasıfları imha kararlarına bağlı cetvellerde gösterilmemiş, yalnız cins ve adedlerinin tesbiti ile iktifa olunmuştur. Bu hal demirbaş defterlerine gerekli meşruhatın verilmesini ve hangi eşyanın terkine tâbi tutulduğunun anlaşılmasını güçleştirmiştir.

Diğer taraftan, bu vaziyetin diğer bâzı mahzurları tevlit edeceği aşıkârdır. Aynı cins iki eşyanın kıymet ve ehemmiyetçe aynı olmayacağı malûmdur. Binaenaleyh, imha edilecek eşyanın evsafı peşinen ve vazih olarak tesbit olunmadığına göre, kıymetli bir eşyayı, değerce düşük bir eşya ile tebdil ederek, kıymetli eşya yerine imha ve terkin etmek gayet mümkündür. Bununla beraber bu mülâhaza Büyük Millet Meclisi eşyaları için muhakkak böyle bir halin vârit olduğunu katıyetle ifade etmeyeceği de bedihidir.

2. Ancak kaybolan, kırılan ve sair sebeplerle iktisadi değeri kalmayan eşyaların imhası suretiyle, kayıtlarının terkin edileceği malûmdur. Satılması mümkün olan, az veya çok bir değer ifade eden eşyaların imha edilmeyerek satışa çıkarılması icabeder. Kaldı ki, Ayniyat Talimatnamesinin 10 uncu maddesinin 6 ncı fıkrası (kaza neticesi kırılan demirbaş eşyanın kırıkları bir kıymet ifade ettiği takdirde bunların bile satılmasını) âmiridir.

Büyük Millet Meclisi İdareci Üyeler Kurulunun imha kararları ve bunlara bağlı terkin cetvellerinden, gayet mühim miktarda eşya kalemlerinin sırf (köhne ve hurda) olmaları sebebiyle imha ve terkinini kayıt edildikleri anlaşılmaktadır. Her hangi bir eşya köhne ve hurda hale de gelse gene bir mübadele kıymeti yani iktisadi ve ticari ehemmiyet ihtiva ettiği herkesçe bilinen bir hakikattir.

3. İmhasına karar verilen eşyaların âkibeti de tetkikat tarihine kadar araştırılmamıştır.

Köhne ve hurda olduklarından istimalden kaldırılan eşyalardan her hangi bir kıymet taşımayan ve başka mahal ve işlerde kullanılmasına imkân bulunmayan, eşyaların bir heyet huzurunda imha edilerek, keyfiyetin bir zabıt varakası ile tesbiti icap ettiği halde, B. Millet Meclisi eşyalarının imhasında bu yolda hareket olunduğuna dair bir bilgi ve vesika elde edilememiştir.

4. Ayniyat Talimatnamesinin 10 uncu maddesinin 1 inci fıkrası demirbaş eşya ve levazımın dikkatsizlik neticesi olarak kaybolmasına veya kırılıp bozulmasına sebep olanlar ve takipte ihmali görülenleri tazminle mükellef tutmaktadır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Buna rağmen (ilişik imha kararlarına bağlı cetvellerde görüleceği üzere) muhtelif tarihlerde kırıldığı ifade olunan yüzlerce kalem eşyanın ne şekilde ve kimin tarafından kırıldığı araştırılmadığı gibi, müsebbipleri hakkında hiçbir takibat yapılmamıştır. Aradan uzun bir zaman geçmesi de bu takibatı imkânsız hale getirmiş bulunmaktadır.

5. İmha cetvellerine, kayıtları terkin edilecek eşyanın vasıflarının umumiyetle yazılmamış olması, yazılanların da defter kayıtlarına intibak etmemesi hususu da, sebeplerini araştırmaya değer bir keyfiyettir.

6. İmha muamelelerinin zamanında yapılmadığı ve bu işlerin ciddi bir takip ve kontrolden geçirilmediği, cetvellerden kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Tek bir misal dahi bu görüşü izaha kâfidir.

1948 yılında (Ayniyat) memuru ile ambar ve levazım memurunun hazırladıkları bir imha cetveline verdikleri meşruhata göre (kabili istimal olmadıkları ve imhaları lâzım geldiği yapılan kontrolden anlaşılmakta...) 163 kalem eşyanın terkinini talep etmişlerdir. Bu cetvel muhtevasının terkinini İdaresi Üyeler Kurulunun 10.VI.1948 gün ve 4146 sayılı kararı ile terkin olunmuştur.

Mevzuubahis kararlar terkinine tâbi tutulan eşyalar 163 kalem ve 3438 adeddir. Ve imha sebebi ise iki memurun yaptıkları kontrole müstenittir. Gerek cetvel muhtevasında, gerekse imha rapor ve kararında kullanılan ifadeden, imha muamelelerinin büyük bir tehhürle ve ciddi bir tetkika tâbi tutulmadan yapıldığı kendiliğinden anlaşılır.

II. – Satılan eşyalara ait evrak :

Satılmak üzere Maliyeye teslim edilen eşyaların listesi (Ekli 7 numaralı cetvelde) gösterilmiştir. Ayrıca satılması uygun görülen eşyalara ait kararlarla, bunlara merbut listeler ve yekûn halinde dökümleri de ekli- dir. (Ek : 7/B)

Maliyeye devredilen eşyayı muhtevi 13.VI.1950 gün ve 4465 karar numaralı liste yukarda zikrolunan 7 numaralı cetvele ithal edilmemiştir. Zira, tetkikatımız 1949 yılının sonuna kadar devam ettirilmiş ve cetvellerimiz ona göre hazırlanmıştır. Esasen 1950 yılına ait ayrı bir demirbaş defteri olmadığı gibi, 4465 sayılı satış kararına bağlı cetvel muhtevası defter kayıtlarına intikal ettirilmemiştir. Binaenaleyh, merbut cetvelin ilerde izah edilecek şekilde, tâdat sırasında göz önünde tutulması gerekmektedir.

III. – Çocuk Esirgeme Kurumuna verilen eşyalara ait vesaik :

Büyük Millet Meclisinde uzun zaman kullanılmalarından dolayı istimalden kaldırılan birkısım eşyalar Çocuk Esirgeme Kurumuna devredil-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

miştir ki bunlar müfredat itibariyle 5 No.lu cetvelde ve yekûnen de 7 No.lu cetvelde gösterilmiştir.

IV. – Ankara Halkevine verilen eşyalar :

Meclisteki eşyaların bir kısmı da Ankara Halkevine tahsis edilmiştir. Bilhassa, tablo, fotoğraf ve resimlerden mürekkep bulunan bu tahsisler, ekli 5 ve 7 No.lu cetvellere gösterilmiştir.

V. – Milli Saraylara tahsis edilen eşyalara alt evrak :

1. Mevcut evrakı müsbiteye göre, Meclis namına satın alınmış olan 25 aded tablo Milli Resim ve Heykel Galerisine konmak üzere gönderilmiştir. Bu tahsis 5 ve 7 No.lu cetvellere ithal olunmuştur. Ancak, İdare Heyetinin 29.VII.1937 gün ve 822/3065 sayılı kararıyle Milli Resim ve Heykel Galerisine tahsis edilen tablolara, 13.XII.1944 gün ve 2690/9809 sayılı kararıyle Ankara Halkevine tahsis edilen tabloların bir kısmı aynı isim ve aynı ressam imzasını taşımaktadır. Aynı ressam tarafından aynı senede ve aynı isim ve mevzuda yapılmış 1 den fazla tablo olması pek muhtemel görülmediğine göre, aynı tablonun ayrı ayrı senelerde başka başka mahallere tahsisinin mahiyeti anlaşılmamıştır. Alâkalılar da, eski yıllara taallük etmesi hasebiyle, mubayenetin, sebebini izah edememişlerdir.

Bu vaziyetten, ya Ankara Halkevine, yuhut da Resim Galerisine, kararlaştırılan adedden az tablo teslim edildiği halde, mükerrer kayıtlarla bu farkın kapatıldığı kanaati uyanmaktadır. Mahalline verilip verilmediği belli olmayan tabloların âkibetinden heyetimiz malûmattar değildir.

Bahis mevzuu olan tablolar aşağıda gösterilmiştir.

13.XII.1944 gün ve 2690/9809 sayılı Kararla

Ankara Halkevine tahsis edilen tablolar

Cet.

Sıra

No.	Tablonun ismi	Ressamı
1	Şemsiyeli kadın resmi	—
7	Çiftçi kadınlar manzarası	Sürrü Taylan
26	Göksu Deresi	Alimet Doğruel
9	İnek resimleri	Ali Rıza

29.VII.1937 gün ve 822/3065 sayılı Kararla

Milli Resim ve Heykel Galerisine tahsis edilen tablolar

Cet.

Sıra

No.	Tablonun ismi	Ressamı	Yılı
1	Şemsiyeli kadın	Alimet	1927
8	Çiftçi kadınlar man- zarası	Sürrü Taylan	1935
23	Göksu Deresi	Alimet Doğruel	
25	İnek resimleri	Sami	1293

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

2. Millî Resim ve Heykel Galerisine tahsis edilen 25 tabloya ait belgeden gayri, Millî Saraylara gönderilen eşyalar hakkında elimizde evrakı müsbite yoktur. Halbuki demirbaş defterlerinden, diğer bâzı eşyaların da Millî Saraylara sevk edildiği belli olmaktadır.

Demirbaş defterlerinde Millî Saraylara yollandığı işaret edilen eşyalar aşağıdaki listede toplandığı gibi bunlar, 5 ve 7 numaralı ek cetvellere de alınmıştır. Ancak, tadat sırasında bu rakamların sıhhati, bulundurularak vesaikle karşılaştırılarak sağlanmalıdır.

MİLLÎ SARAYLARA GÖNDERİLEN EŞYALAR

<u>Aded</u>	<u>Senesi</u>	<u>Cinsi</u>	<u>Vasıfları</u>
1	1936	Tabure şeklinde puf.	Sırmalı kumaştan
2	1936	Koltuk	Kuştüyü yastıklı
1	1936	Sinema makinesi	Kinoks Erman Marka
1	1936	Şark minderi	İpekli kumaştan
3	1936	Paspas	Amerikan çelik (biri büyük)
1	1936	Masa	Yuvarlak
1	1936	Masa	"Limon ağacından kristalli"
1	1936	Şifoniyer	Limon ağacından kristalli
1	1936	Somya	Amerikan
1	1936	Şezlong	Pembe kumaş kaplı
24	1936	Bardak	Su
3	1936	Sûrahi	Billûr
2	1936	Salata kâsesi	Büyük
12	1936	Salata Tabağı	—
2	1936	İstaka	—
2	1936	Masa lâmbası	Billûr
2	1936	Vazo	Küçük gümüşlü
1	1936	Kantar	İnsan tartmak için
2	1936	Perde	Üzeri sarı çiçekli ipekli
1	1936	Yazihane	Kristalli maun
1	1936	Kütüphane	Maun
2	1936	Sandalya	Maun Maroken kaplı
1	1936	Buzdolabı	G.E.C.
1	1936	Gramafon	Sahibinin sesi (52 Plâklı)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Aded</u>	<u>Senesi</u>	<u>Cinsi</u>	<u>Vasıfları</u>
1	1936	Kanape	Nefti Katife Amerikan biçimi
1	1936	Masa	Dört ayaklı üzeri Pandazut kaplı
1	1936	Keçe	Yol 6.30 M.
2	1936	Şilte	Pamuk
1	1936	Keçe	Yol 10 M. Âdi
1	1936	Karyola	Limon ağacından
1	1936	Perde teli	Yaldızlı
1	1936	Zincir	Avize için parça halinde

Ankara Halkevine, Ç.E. Kurumuna ve Milli Saraylara ait belgeler (Ek : 7/C) sayılı evrak meyanında bulunacaktır.

Çıkış kayıtlarında mütâallık bütün belgelerin dökümü 5 No.lu cetvelde ve icmalî de 7 No.lu cetvelde toplanmıştır.

7 No.lu cetvel, demirbaş defterlerine, devirler sırasında noksan bulunan miktarlarla, vesikaya müsteniden kayıtları terkin edilen eşyalar mukayese edilmiştir. Cetvelin tetkikından anlaşılacağı üzere, neticeleri iki grupta toplamak mümkündür.

a) Demirbaş defterinden kaydı silinen eşyalar, belgelerine nazaran fazlalık arz etmektedir. Bu vaziyetin ifade ettiği mâna şudur :

1. Bir kısım eşyalar, evrakı müsbitelerdeki miktarlardan fazla terkin edilmiştir. Yani 1930 yılından, 1949 senesine kadar faraza, 100 masanın (imha, satılma, başka müesseselere devir ve tahsis olunma sebepleriyle) kayden terkin edilmesi gerektiği halde, 110 masa terkinî kayıt edilmiş olması muhtemeldir.

2. Müşahade edilen fazlalık, devirler sırasında meydana getirilen hata-
lardan mütevellittir.

3. Defterlerden tenzil edilen eşyalar, bir müsbit evraka müstenit olduğu halde, bu vesikalar heyetimize ibraz olunmamıştır.

b) Müsbit evraka göre, terkin edilmesi gereken eşyalar yekûnu, defterden silinmesi gereken miktarlara nazaran fazlalık arz etmektedir ki, bu da;

1. Terkin evrakı müsbitesinin demirbaş defterlerine tamamen işlenmediğini,

2. Demirbaş devirleri sırasında veya mütâakıben deftere vesikalara müstenit olmayan ilâveler yapıldığını,

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

3. Bîlâhara yapılan eklemeler bir vesikaya müstenitse bunların ibraz olunmadığını,

İfade eder.

Hakiki vaziyetin bu hallerin hangisinin neticesinde tahassül ettiği meçhuldür.

Yukardaki (a ve b) fıkralarında zikredilen sebepler üzerinde âzami derecede tevakkuf olunmuşsa da, neticeye ulaştıracak bir ip ucu elde etmeye imkân hâsıl olmamıştır. Bunun üzerine, hâdisenin tesbiti ve vaziyetin netice hesaplarına aynen alınması ile iktifa olunmuştur.

Ancak, bu arada, evrakı müsbite ile defterler arasında rastlanan mübayenetin, basit bir hesap hatasından ibaret olmadığı, bu mutabakatsızlığın sebeplerinin anlaşılmasına verilecek ehemmiyet kadar, izalesi ve tekerrürlerinin önlenmesi hususunda sûratlı tedbirlerin elzem bulunduğu istidraden kaydolunmalıdır.

III – TETKİKAT SONUÇLARI

Buraya kadar, bir netice istihsaline mâtuf çalışma istikameti ve mesai ilerledikçe karşılaşılan durum hulâsa edilmiştir. Tetkikatımız bu kısmında bitmiş ve varılan neticeler ekli 6 numaralı cetvelde toplanmış bulunmaktadır. Bütün çalışmaların hulâsasını gösteren mezkûr liste, ileride yapılacak tadadın başlıca mesnedini teşkil edecektir.

6 numaralı cetvel demirbaş defterleriyle evrakı müsbite muhtevalarının mukayese ve muhassalasının ifadesidir.

Tetkik sistemimizi izah ederken, bütün meselenin, her sene için tutulan demirbaş defterlerine ilâve ve tenzil edilen eşya ve mefruşatın, hakikaten bir evrakı müsbiteye müstenit olup olmadığı cihetinin tetkikından ibaret bulunduğu arzedilmişti. Filhakika, tatkikatımıza mesnet teşkil eden 1340 tarihli demirbaş defterinden itibaren, 1949 yılına gelinceye kadar, hiçbir ilâve ve tenzil yapılmadığı farzolunursa, (devirlerin doğru olarak yapılması şartıyla) 1340 defteri ile 1949 yılı demirbaş defteri muhtevası birbirinin aynı olacaktır. Bundan sonra, Büyük Millet Meclisine muhtelif şekli ve vesilelerle gelen eşyalarla, çıkanlar, demirbaş defteri giriş ve çıkış kayıtlarına tam olarak intikal ettirildiği takdirde, sonuncu defter yani elimizdeki 1949 yılına ait demirbaş esas defteri halen Mecliste bulunması gereken demirbaş eşya ve mefruşatın kati rakamını verecektir.

İşte, bütün çalışmalarımız, mebdeden itibaren Meclise girenlerle ve Büyük Millet Meclisinden (İmha, satış ve diğer mahallere tahsis suretiyle) çıkan bütün eşyaların tamamıyla geçirilip geçirilmediği hususunun tetkikına munhasır kalmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Ancak evvelce de kaydedildiği üzere; 1930 yılından evvelki evrakı müsbitelerin bulunamamış olması, tetkikatımızın 1930 yılından başlatılmasını zaruri kılmış ve mevcut defterlerle, evrakı müsbitelerdeki eşya vasıflarının noksan ve birbirinin tutmayacak şekilde bulunması da, incelemeleri, bütün eşyaların teker teker değil, cins ve nevi itibariyle kalem kalem mukayese ve kontrolünü icabettirmiştir.

6 numaralı cetvelin (A ve B) sütunları 1930 yılından 1949 yılına kadar demirbaş esas defterinin (İthalât tablosu) diyebileceğimiz kısma yapılan ilâveleri, (c) sütunu bunların yekûnunu, (d) sütunu ise, demirbaş defteri (İhracat tablosu) ndan vâkı tenzilleri gösterir (e) sütununda ise, demirbaş defterine geçen ilâvelerden, çıkanların tenzilinden sonra kalan miktar gösterilmiştir ki, bu rakamlar, tetkikatımıza esas teşkil eden 1930 yılı defteri ile 1949 yılı defteri arasındaki farkı ve 1949 yılı defterinin son durumunu ifade eder bu izahatı (Mebde 1930 yılı defteri alındığına göre) formüle etmek istersek 1930 yılı demirbaş defteri muhtevası + 6 numaralı cetvelin (E) sütunu = 1949 yılına ait demirbaş defteri muhtevasıdır.

(E) sütununda (—) işaretiyle belirtilen rakamlar demirbaş defterinden kaydı silinen eşyaların, ilâve olunanlara nazaran fazlalığını ifade eder, Bunun sebepleri üzerinde evvelce durulmuştur. Burada hulâsaten tekrarı faydalıdır.

Çıkış kayıtlarının giriş kayıtlarından fazla olması;

a) Tetkikatımız dışında kalan 1930 yılından evvelki devrede mevcut eşyalardan bir kısmı terkine tâbi tutulması;

b) Giriş kayıtlarının veya yıllık devirlerin noksan işlenmesi;

c) Çıkış kayıtlarının, hakikaten terkini kayda tâbi tutulan eşya miktarından fazla gösterilmesi veya devirler esnasında bu hatanın yapılmasından ileri gelmektedir.

Elimizde kâfi vesâik olmadığından bu farkın katî sebebi tarafımızdan izah edilememiştir, Maamafih yapılacak tatad neticesine göre mübayenetin sebep ve mahiyetini izah etmek mümkündür.

Sözü edilen cetvelin (F) sütunu evrakı müsbitelere nazaran Büyük Millet Meclisine giren eşya ve mefruşatı, (G) sütunu vesikalara göre Meclisten satılmak, imha edilmek, başka yerlere gönderilmek suretiyle fiilen çıkan eşyaları, (H) sütununda, 1930 yılından itibaren Meclise giren eşyalarla çıkanların farkını yâni 1930 yılı mevcutlarına ilâveten halen Mecliste bulunması gereken miktarı göstermektedir. (H) sütunundaki (—) işaretli rakamlar da, 1930 yılından evvel Büyük Millet Meclisine gelen eşyalardan vâkı terkinden veya ita emirlerinin ve sair evrakın tam ibraz edil-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

mediğinden, Meclise gelen tekml eşyalara ait katî rakamın heyetimizce malûm olmamasından mütevellit olabilir. Cetvelin sonuncu iki sütunu, demirbaş defterleri ile evrakı müsbite farkını vermektedir.

Birinci (noksan) sütunu, demirbaş defterinde bulunması gerektiği halde raslanmayan, daha açık bir ifade ile, demirbaş defterlerine ilâvesi gereken rakamların, ikinci (fazla) sütunu ise, evrakı müsbiteye nazaran demirbaş defterlerinde raslanılan fazlalığı, yani demirbaş defterlerinden tenzili gereken miktarı muhtevidir ki, tetkikatımızın bütün neticesini bu iki sütun muhtevası teşkil etmektedir.

İncelemelerimizin neticelerinden nasıl istifade olunacağı mütaakıp kısmında tafsil edilecektir. Yalnız burada tekrar edilmelidir ki, neticeye ait heyetimize ibraz olunan, defter kayıt ve vesikalarla, heyetimizin kendi imkânları ile elde ettiği malûmat ve rakamlara müstenittir. Evvelki bahislerde izah edilen sebep ve mübayenetlere dayanarak, bilhassa eski yıllara ait vesaik ve bilgilerin noksan olduğu ve heyetimizin ıtlâî dışında bırakıldığı kanaatine varılmıştır.

KISIM - III

NIHAİ NETİCE VE BAZI TAVSİYELERİMİZ

A) Netice

Şimdiye kadar ki izahatımızdan, bütün çalışmaların ilerde yapılacak bir tadada mesnet teşkil edecek bilgi ve rakam toplamaya munhasır kaldığı anlaşılmaktadır. Umumi usullere göre ayniyat sayımı demirbaş esas defterlerine istinaden yapılır. Demirbaş defterinin giriş ve çıkış tablolarının sıhhati sağlandıktan sonra, kayıtlara göre bulunması gereken eşyanın, sayımı esnasında mevcut olup olmadığı aranır. Büyük Millet Meclisinde, bir defter değil, 1924 yılından 1944 yılına kadar her sene için bir defter tutulmuştur. Heyetimizin bütün gayesi, sonuncu defter olan 1949 yılı demirbaş eşya esas defterinin, tadat sırasında baş vurulacak bir hale sokulmasını temin etmek olmuştur. 1949 demirbaş defterinin noksanlarını hazırladığımız cetveller itmam etmektedir.

Tarafımızdan tanzim olunan cetveller yalnız başına bir mâna istihracına müsait değildir. Yani daha doğrusu bu cetveller ianesiyle, Büyük Millet Meclisindeki demirbaş eşya mevcudu, bulunması lâzımgelen eşyalardan ne kadarının eksik veya fazla bulunduğu, noksan olduğu anlaşılanların âkibeti gibi malûmat istihraç olunamaz. Tetkikatımız, yapılacak bir demirbaş eşya sayımı ile tamamlanacak ve sayım neticeleriyle, 1949 demirbaş defteri ve cetvellerimizin mukayesesi ile katî netice elde edilebilecektir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Binaenaleyh Heyetimiz ilk iş olarak, kısa bir zaman zarfında salâhiyetli ve ihtisas sahibi eşhas tarafından Büyük Millet Meclisindeki demirbaş eşyaların şumullu ve dikkatli bir şekilde sayılması lüzumunu ehemmiyetle mütalâa etmektedir.

Sayımın 1949 yılı demirbaş defteri nazarı dikkate alınarak yapılması lâzımsa da kâfi değildir. Buna göre, 1949 demirbaş defterine göre yapılacak tadat sonunda, bulunacak kayıt dışı eksiklik ve fazlalıkların 6 numaralı cetvelin son iki sütunu ile mukayesesi lâzımdır. Zira bilindiği gibi, mezkûr cetvelin (noksan) sütunu 1949 yılı defterine eklenmesi gereken eşya kalemlerine ait rakamların (fazla) sütunu ise aynı defterden tenzili icabeden adedleri göstermektedir.

Hulâsa edilecek olursa,

a) 1949 yılına ait demirbaş eşya defterine göre bir sayım yapılmalıdır.

Mezkûr defterdeki, oda tasnifi ve kısmen noksan olmakla beraber, eşya irtibat numaraları sayımın icrasında kolaylık tevhit edecektir.

b) Yukarda belirtildiği üzere, yalnız 1949 senesine ait demirbaş defteri ile kâfi ve tatminkâr bir netice elde edilemez. Binaenaleyh, sayımın 1949 yılına uymayan neticeleri rapora ekli 6 numaralı cetvelin son iki sütunu ile karşılaştırılmalıdır.

c) Bu arada şu cihet de nazarı dikkate alınmalıdır. 1950 yılında (13.VI.1950 günü ve 4465 sayılı kararla) satılmak üzere Maliyeye devredilen 2812 aded eşyayı muhtevi liste tetkikatımız dışında bırakılmış ve cetvellerimize ithal edilmemiştir. Sayımdan evvel bu cetvel muhtevasının tamamen 1949 yılı demirbaş defterine intikali temin olunmalı, yani satılan bütün eşyaların kayıtları terkin edilmelidir.

d) Tadattan evvel, alâkalı memurların raporumuza bağlı cetvellerde tesbit olunan ve raporun 2 nci kısmında tafsil edilen mübayenetlerin sebeplerini araştırmaları sayımın daha kolay yapılması ve daha emin neticelere varılması bakımından faydalı ve hattâ zaruri görülmektedir.

B) Yeni bir ayniyat muhasebesi kurulmasına mütaallik bâzı tavsiyeler

Heyetimiz, şimdiye kadar olagelen hâdiseleri tamamiyle bertaraf etmek ve bundan sonra, aynı hataları tekrarlamamak endişesiyle, salim ve ciddi esasların tesisi ile iktifa etmek şikkını şayanı tercih bulmaktadır. Bu maksadın temini arzu edildiği takdirde aşağıda arzedilen şekilde hareket edilmesi uygun olur.

a) Her şeyden evvel, demirbaş eşya ve mefruşatın muhafaza, idamesi ve hesaplarının tanzimine ait işler munhasıran bir şahsın uhdesine ve

MİLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

mesuliyetine tevdi olunmalıdır, bu şahsın faaliyet ve mesaisi alâkalılarca sık sık tetkik ve mukabele olunmalıdır.

Bu işleri istenildiği şekilde tedvir maksadiyle, halen Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunan (Ayniyat muhasip mutemetliği) (Ayniyat muhasipliği) ne tahvilinin temini zaruri görülmektedir.

b) Salâhiyetli heyet marifetiyle yapılacak tatat neticeleri; büyük bir itina ile, Ayniyat Talimatnamesinin 6 ncı maddesine merbut 1 numaralı nümune veçhile tanzim edilecek, demirbaş esas defterine işlenmelidir.

Mezkûr tatat neticesi, o tarihten sonra demirbaş eşyanın ithalât evrakı müsbitesini teşkil edecektir. (Ayniyat Talimatnamesi madde 7)

c) Bütün eşyanın üzerinde zayi olmayacak ve bozulmayacak şekilde birer numara konmalı ve bu numaralar demirbaş defteri ile irtibatlandırılmalıdır. (A. Ta. Md. 4)

d) Demirbaş defterinde her eşyanın fiyatı işlenmelidir. Fiyatı belli olmayan eşyanın kıymeti Ayniyet Talimatnamesinin 4 ve 5 inci maddelerinde izah edildiği şekilde bir heyet marifetiyle tesbit olunur.

e) Yeni demirbaş defteri tanzim olunduktan sonra, bütün giriş ve çıkış kayıtları bir evrakı müsbiteye istinaden yürütülmesi iktiza eder. Bu evrak muntazam bir şekilde muhafaza olunmalı ve sık sık, evrakı müsbitelerle demirbaş defteri mukabele edilerek kayıtların sıhhati sağlanmalıdır. (Ay. T. Md. 8)

f) Her yıl için ayrı bir demirbaş defteri tanzimine ihtiyaç yoktur. Bilâkis bu usul, fazlasiyle mahzurlu ve lüzumsuz bir mesai israfını muciptir.

Tek bir defter (Yetmediği takdirde bir ikincisi) Büyük Millet Meclisi oda ve ambarlarına mütenazır partilere ayrılarak her kısımdaki eşyalar alâkalı partiye kayd olunmalıdır. Yeni gelen eşyalar ilgili partiye kaydolunmak, çıkanlar kayıtlarına işaret olunmak üzere ayniyat muhasebesi tek bir defter üzerinde yürütülür.

g) Satılacak veya imha edilecek eşya bir heyet huzurunda tefrik ve keyfiyet bir zabıt varakasiyle tesbit olunmalıdır.

Satılmak için Maliyeye teslim edilecek eşyaların teslim, tesellüm makbuzları arandığı zaman ibraz edilmek üzere muhafaza edilmelidir.

İmha keyfiyeti bir heyet huzurunda yapılmalı ve netice bir zabıtle tevşik edilmelidir.

h) Büyük Millet Meclisinden diğer daire ve müesseselere ve bu yerlerden Büyük Millet Meclisine sevkedilecek eşyanın evrakı müsbitesini, gönderen dairenin vereceği musaddak kayıt sureti ve alan dairenin vereceği tesellüm makbuzu teşkil eder. (A.T.M. 8 inci Mal. 5 inci fıkra.)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

i) Kaza neticesi ziya ve kırılma keyfiyeti bir zabıtla tevsik olunur.

Ayniyat Talimatnamesinin 10 uncu maddesi, demirbaş eşya ve levazımın her hangi birinin dikkatsizlik neticesi olarak kaybolmasına, kırılıp bozulmasına sebep olanları ve takipte ihmali görülenleri, bunları tazmine mecbur tutmuştur.

j) Her sene iptidasında bir heyet marifetiyle ve Ayniyat Talimatnamesinin 11 ve 12 nci maddelerinde izah edildiği usulle demirbaş eşyanın tadedilmesi zaruridir.

k) İstimal ve istihlâke mahsus eşya ile demirbaş eşyanın tamamen birbirinden tefrik edilip ayrı ayrı defterlere veya aynı defterin ayrı kısımlarına kaydolunmalıdır. Demirbaş ve istimal, istihlâke mahsus eşyalar Ayniyat Talimatnamesinin 17 ve 60 ncı maddelerinde tarif edilmiştir. Her iki nevi eşya bu tarife göre ayrılmalı ve birbirine karıştırılmamasına itina edilmelidir.

Tetkikatımızın neticeleriyle incelemeler sırasında edindiğimiz kanaat ve müşahedelerimiz, lüzumsuz teknik tafsilât ve teferruattan kaçınılmak suretiyle, yukarda hülâsa edilmiştir.

Rapor muhteviyatı yüksek takdir ve tasviplerinize arz olunur.

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk G. Müdürlüğü

1 Şube Müdürü

Tahsin Akman

Millî Emlâk Kontrolörü

Salâhattin Ulukan

Maliye Bakanlığı

Muhasebat Genel Müdürlüğü

Servis Şefi

Şadi Ergüneş

Maliye Bakanlığı

Muhasebat Genel Müdürlüğü

Birinci Mümeyyizlerinden

Refik Varlık

Rapor Muhteviyatı

BİRİNCİ KISIM

I. – Tarihçe

II. – Tahrirler

III. – Defterler ve kayıt sistemi

IV. – 1340 (1924) esas defterleriyle 1933, 1941 ve 1948 defterler manzumesinde mevcut eşya ve mefruşatın mukabelesi

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

- A) Tahrir numarası bulunanların karşılaştırılması;
- B) Tahrir numarası bulunmayanların vasıfları itibarıyla karşılaştırılması (döküm)

İKİNCİ KISIM

(Mübayaa işleri)

- I. – Millî Saraylar mübayaa işlerinin ayniyat talimatnamelerine tabiiyeti, demirbaş eşya ile istimal ve istihlâk eşyası kayıtlarının tesisi hakkında bilgi;
- II. – Mevcut ahkâm muvacehesinde mübayaa işlerinin nasıl olması icabedeceği hakkında bilgi;
- III. – Millî Saraylardaki mübayaa işlerinin fiilî durumu.

ÜÇÜNCÜ KISIM

- I. – Terkin muamelâtı.

DÖRDÜNCÜ KISIM

- I. – Millî saraylarda kayden zayı durumunda gözüken eşyalar.

BEŞİNCİ KISIM

- I. – Bir kısım eşyada kıymet ziyana sebebiyet veren hâdiseler.

NETİCE

Dolmabahçe Millî Saraylar Müdüriyetinde Millî Saraylar eşya ve mefruşat - kayıtları üzerinde yapılan incelemeler neticesini gösterir rapordur.

BİRİNCİ KISIM

- I. – *Saraylar İdaresinin kısa bir tarihçesi :*

Hilâfetin ilgası ve hanedana ait bütün menkul ve gayrimenkul malların millete intikali hakkındaki 3 Mart 1340 (1924) tarihli ve 431 sayılı Kanun üzerine (Madde 10) Maliye Vekâletinin emri gereğince İstanbul Vilâyetine bağli olarak teşkil olunan hususî komisyonlar marifetiyle (Anadolu ciheti Saray ve kasırları Tahrir Komisyonu, Rumeli ciheti Saray ve kasırları Tahrir Komisyonu, Dolmabahçe Sarayı Tahrir Komisyonu) 1340 senesinde Millî Saray, kasır ve köşklerde mevcut eşya tahrir ve tesbit olunmuştur. Tahririn hitamını mûtaakip bu tahrir komisyonları reisleri,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

tahririni icra ettikleri sarayın (Anadolu cihetinde Beylerbeyi, Rumeli cihetinde Yıldız ve Dolmabahçe) Muhafaza Müdürlüğüne tayin olunmuş ve bu müdürlükler de İstanbul Valiliğine bağlanmıştır.

İcra Vekilleri Heyetinin 8 Kanunusani 1341 tarihli ve 1371 sayılı kararı ve buna merbut talimatname ile Maliye Vekâletine bağlı bulunmak ve tahtı idaresindeki saray, kasır ve köşklerin bina ve mefruşat itibariyle mamuriyetlerini idame ve mazbutiyetlerinin muhafazasını temin ve bunun istilzam ettiği muamelât ve muhaberati ifa etmek üzere bir (Millî Saraylar Müdüriyeti) teşkil olunmuştur. Bu suretle kurulmuş bulunan Millî Saraylar Müdüriyeti, 1933 senesi Bütçe Kanunu ile 1 Haziran 1933 tarihinden itibaren Büyük Millet Meclisine bağlanmıştır.

II. – Tahrirler

Millî Saraylardaki eşya ve mefruşat kayıt sisteminin :

A) 1340 (1924) senesinde yapılan tahrir;

B) Millî Sarayların T. B. M. Meclisine bağlanması akabinde yapılan tesbit;

olmak üzere bir tahrir ile bir tesbite müstenit bulunduğu görülmüştür.

1340 senesi tahririnin bir mesnedi olup olmadığı yani bu tahririn icrası sırasında tahrir komisyonlarınca bundan evvelki kayıt ve defterlerden istifade edilip edilmediği ciheti üzerinde de ayrıca durulmuştur.

Bu mevzudaki incelemeyi iki kısma ayırmak mümkündür :

1. 1340 tahriri sırasında Tahrir komisyonlarınca bundan evvelki zamana mütaallik olarak Saraylar demirbaş eşya ve mefruşatını gösterir defter ve vesikaların mevcudiyetine ve bunların tahrir esnasında nazarı itibara alınıp alınmadığına dair vesikalar;

2. İlk tahrirde saltanatın son zamanlarına ait olup mevcudiyetleri anlaşılmış bulunan defter ve vesikaların elyevm nerede bulundukları hakkında yapılan araştırmalar.

1. Filhakika 1340 tahrir cetvelleri sonlarında tahrir heyetleri tarafından düzenlenmiş bulunan zabıtlar mündericatının tetkikinde :

Anadolu ciheti Saray ve kasırlarını tahrir memur heyetçe Beylerbeyi Sarayı ile Beykoz, Küçüksu Kasırlarında mevcut eşya ve mefruşatın tahrir ve tesbitine geçilmeden evvel bu saray ve köşklerin eskiden mevcut ve mabeyni hilâfetpenahi mühürü ile menhur eşya defteri ve zabıtlarının o zaman saray nazır muavini bulunan Cemil Beyden makbuz mukabilinde alındığı ve bunların eşyalara tatbiki neticesinde noksan veya fazla zuhur

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

eden eşyaların da kaale alınması suretiyle tahrir edildikleri ve tahriri mütaakıp saray methal kapıları muhafaza komisyonları müşterek mühürü ile mühürlenerek saray muhafızı olan bekçibaşı, muavin ve rüfekasına vesika mukabilinde eşyaların teslim edildikleri anlaşılmıştır. (Yıldız, Beylerbeyi, Beykoz, Küçüksu 1340 tarihli tahrir cetvelleri)

Rumeli ciheti saray ve kasırlarında tahrir yapan komisyonun da Yıldız Sarayına ait eski mefruşat defterini yukarda ismi geçen müteveffa Cemil Beyden alarak. Maslak kasrındaki eşyaların mevcut defterini de gördükten sonra tahrire tevessül eyledi. Bu cihetin diğer saray ve kasırlarında ise tahrirden evvel bu saray ve kasırların bekçi başlarının bulunmasından dolayı bunların esas eşyaları olup olmadığı ve demirbaş eşya defterleri mevcut bulunup bulunmadığı hususunun tahkiki mümkün olmadığı cihetle, komisyonca doğrudan doğruya eşyaların tahririne geçildiği görülmüştür. (Yıldız ve Rumeli ciheti saray ve kasırlarına mütaallik 1340 tarihli tahrir cetvelleri)

Dolmabahçe Sarayına gelince;

Bu saray mabeyn dairesinin alt katındaki ziyafet takımlarının bulunduğu iki odanın muhafızları olan enderundan Selim ve Hafız Mehmet Efendilerden, yine mabeyn dairesi alt katındaki kiler ile üst kattaki mavî duvarlı yemek odasındaki eşyaların sabık serkilârı Şükrü Beyden ve yine harem dairesindeki hazine odasının (Taş oda) muhafızları hazineدار ağası Enver Ağa ile misafir kalfası Nevrelî Kalfadan, bu mahallerin evvelce mevcut ve uhdelerinde bulunan eski defterleri istendiği ve eşyalar muayene ve veznedildikten sonra bu odaların tahririne geçildiği diğer odalardaki eşyaların tahririnde ise eski defterlerinin aranmaksızın tahrir ve tesbit yapıldığı, tahrir cetvelleri münderecatının tetkikından anlaşılmıştır.

Yukarda isimleri tasrih edilen odalardaki gümüş ve ziyafet takımlarının tahririnde bu eşyaların eski defterleri tahrir heyetince aranıldığı ve bu eşyaların defter kayıtlarına da bâzan tatbik edildiği halde 38 numaralı gümüş odası ve 22 numaralı kahve odasındaki altın, gümüş ve sair neviden olan eşyaların her nedense defterleri aranılmadan tahrir olundukları müşahade edilmiştir.

1340 tahririnin mesnedini teşkil eden tahrir varakaları zirlerinde münderiç zabıtlarda tesadüf edilen bu kayıt ve meşruhat; saray ve bîlcümle kasır ve köşklerde mevcut eşyaların tahrirden evvelki devre zarfında kayıtlı bulundukları eşya ve mefruşat defterlerinin mevcudiyetini tevsik ve teyit etmektedir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

2. Tahrir komisyonlarının vazifelerinin hitamında saray ve kasırlardaki eşya ve mefruşata mütaallik bilcümle eski defatir ve kuyudat o zaman Dolmabahçe Sarayına getirilerek muhafaza altına alındığı ve bunlardan Hazinei hassaya ait olanlarından maadasının bilâhara İstanbul Defterdarlığınca tesellüm ve nakil olunduğu ve buradan da bir kısmının Arşiv Genel Müdürlüğüne, diğer bir kısmının Topkapı Müzesine verildiği ve mütebakisinin de Defterdarlık mahzeninde alıkonulduğu öğrenilmiştir.

Tetkikat sırasında saraylarda eskiyen mevcut eşyalar için tutulduğu anlaşılan defterlerin de incelenmesine lüzum hasıl olmuş ve verildiği yukarıda bildirilen dairelerden sözü geçen bu defterler talep edilmiş, celbedilen bu defterler birer birer gözden geçirilmiştir.

a) Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğünden celp edilmiş bulunan 31 aded defter arasındaki araştırmada, İkinci Abdülhamid'in hallinden sonra munhasıran Yıldız Saray ve müzesinde yapıldığı anlaşılan tahrir neticelerini gösterir 5 aded deftere tesadüf edilmiştir.

Yine Arşivden alınan bu defterler meyanında 2 nci Abdülhamid ve Abdülaziz devirlerine ait bâzı listeler görülmüşse de, bunların, o zamanın saray mensubinine teslim edilen eşya müfredatını gösterir imzasız vesikalardan başka birşey olmadıkları anlaşılmıştır. Bu vesaik arasında saltanatın son zamanlarında saray ve kasırların eşya ve mefruşatını gösterir defter ve kayıtlar zuhur etmemiştir.

Ancak burada üzerinde durulması icabeden bir nokta mevcuttur ki, o da şudur :

Yıldız Sarayındaki müzede o zamanın Maliye Umuru Hukukiye Müdürlüğünün riyaseti altında tam salâhiyetle kurulduğu anlaşılan dokuz kişilik bir komisyon marifetiyle 1325, 1326 senelerinde yapılan tesbit ve tevzie mütaallik defterler meyanında 588 kalem (2932 parça) eşyanın 9 Kânunusani 1326 tarihinde Yıldız Sarayı Müzesinden Hazinei Hassaya devredildiğine dair kaydı muhtevi bir defter ve vesikaya tesadüf edilmiştir.

Bu defterin 1-5 tahrir sıra numaralarında kayıtlı altın eşya ve takımlarının 1340 tahrir cetvellerinde yazılı altın eşya ve takımlarla münasebeti araştırılmış ve bu inceleme sonunda sözü geçen Yıldız defterinde kayıtlı bulunan eşya listesiyle tahrir cetvellerinde yazılı olup müşterek kâsalar muhafaza edilmek üzere 1927 senesinde Maliye Bakanlığına gönderilen altın ve murassa eşya arasında takım halinde olan ve bunlara az çok benziyenlerine ait liste aşağıya çıkarılmıştır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Sıra No.	Parça Adedi	Evsafa dair izahat
1	2	Elvanı mineli dilimli butonları murassa tek kebir pırlanta ile müzeyyen 20 santim irtifanda gulabdan ve buhurdan. (SZ. markalı kadife kutu içinde).
2	4	Kadife muhafaza deruunda altın su takımı : İki bardak, bir sūrahi ve bir tepsiden mürekkep altın tepsi kat'ı nâkıs şeklinde 34 santim kutru kebirinde, sūrahi ve kapağı billûr-dan olup kapağının altın üzerine pırlanta üzüm salkımı yaprağı şeklindedir. Sūrahinin aşağısı altın gövdesi altın kafeslidir ve ağzı altın bileziktir. 35 santim irtifaındadır. Bardakların ayağı altın ve nısfı sūflâsı altın kapaklıdır. Kapakların üzeri altın üzerine pırlantaları asma yaprağı ve üzüm salkımı şeklindedir.
3	32	Altın sofra takımı : Altı kaşık, altı çatal ve altı bıçak, bir servis kaşığı, bıçağı ve çatalı, bir tuz ve biberlik ve yağdanlık ve peçetebileziği iki balık küreği, bir yemiş çatalı, bir bıçak ve kaşığı, bir hardal kaşığı bir altın kapaklı ve ayaklı bardak ve altın kapağı ve çatal rahlesi, eşya kadife muhafaza derunundadır. Muhafazanın üstünde altın armayı havi bir pilâna mevcut olup muhafazasının kulpları altındır.
4	8	Altın çay takımı : 56 santim tûlünde üzeri (Lui Sez) sisteminde işlemeli bir tepsi, bardakları altın iki bardak maaltın tabak, bir altın çaydan, bir altın şekerlik bir altın sütlük, iki altın kaşık, altın şeker maşası.
5	5	Altın dondurma takımı : 53 santim tûlünde iki kulplu bir altın tepsi, ayağı ve kapağı altın billûr bardak, bir altın tabak, bir altın dondurma tabağı ve bir altın kaşık mahfazasının üstünde altın arma vardır.

Tahrir ve

Tesbit No.	Adedi	Dirhemi	Nevi ve Evsafı
5	6 parça	545	Dibi ve boğazı altın ile müzeyyen ve kapağının tepesi altın üzerine murassa bir billûr sūrahi ve ayakları ve kapakları altın ve kapaklarının tepesi murassa iki billûr bardak (kırmızı kadifeli mahfaza derunundadır.)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Tahrir ve

<u>Tesbit No.</u>	<u>Adedi</u>	<u>Dirhemi</u>	<u>Nevi ve Evsafı</u>
353	22 parça	1135	<u>Dirhem</u> 158 Razbuş 679 İki kaşık, 1 tatlı kaşığı, 6 çatal, 2 meyva çatalı, 2 meyva bıçağı 1 balık çatalı, 1 balık bıçağı. 298 6 yemek bıçağı (demir ağızla rı dâhili vezindir.)
		1135	Altın yemek takımı maun çekmece derunundadır.
365	1 Tk.	2143	Kulplu 12 kupa maatabak, 1 sütlük, 1 ibrik maakapak, 1 tatlılık maakapak, 12 kaşıktan ibaret altın çay takımı (tahta sandık derunundadır.)
2	9 Parça	1666	<u>Dirhem</u> 980 Tepsi 1 aded 193 Çay ibriği 1 aded 174 Şekerlik 1 aded 145 Sütlük 1 aded 23 Şeker maşası 1 aded 25 Kaşık 2 aded 126 Zarf 2 aded
		1666	Yekûn (adedleri 9) Müstatilüşşekil Abdülhamit Turalı bir altın tepsi, bir çay ibriği, bir şekerlik, bir sütlük, bir şeker maşası ile sapları taç şeklinde murassa iki kaşık, murassa ve kulplu iki aded bardak zarfı (maun ve derunu kırmızı kadifeli mahfaza derununda.)

Her iki listenin tetkik ve mukayesesinde de görüleceği üzere bu altın murassa eşya ve takımların bâzıları arasında isim müşahebeti mevcutsa da aded, evsaf ve ağırlık bakımından aralarında mütabakat görülememektedir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Binaenaleyh gerek kayıtlarda yazılı evsaf ve gerek parça adedleri bakımından birbirine uymayan bu eşyaların aynı eşya olmadıkları neticesine varılmaktadır.

b) Topkapı Müzesine gönderildiği anlaşılan defterler celbedilmemiş ve Müze Müdürlüğüne sözü geçen defterlerin aranması temin edilmiştir. Yapılan muhabere sonunda Topkapı Sarayı Müzesinde mevcut eski defterler arasında bu kabil eşya ve mefruşat kayıtlarını muhtevi defterlerin mevcut olmadığı öğrenilmiştir.

c) Defterdarlık mahzeninde ve Defterdarlığın Beyazıttaki deposunda bulunan defterler arasında yaptırılan araştırmada da sözü geçen defterlerin zuhur etmediği anlaşılmıştır. Ancak, 1340 senesinde Rumeli ve Anadolu cihetindeki Saray ve kasırlarda yapılan tahrir ve tesbit neticelerini gösterir iki aded defterle Yıldız Sarayında yapılan tahrir sırasında Tahrir Komisyonunun günlük içtimalarına mütaallik zabıtları muhtevi iki aded defter, Defterdarlıktan celbedilmiş ve ilk tahririn icrası sırasında eski defterlerin aranıp aranmadığı bakımından bunların münderecatından faydalanılmıştır.

d) Yine bu defterler meyanında Dolmabahçe Saraylar Müdürlüğünde kalan ve Hazinei Hassaya ait defterler üzerinde yapılan araştırma sırasında görülen - 18 Şubat 1339 - 14 Temmuz 1339 tarihlerine - müsadif (Mâruzat ve ahkâm defteri) isimli defter, münderecatı bakımından şayanı dikkat bulunmuştur.

Bu defterin muhtelif sıra numaralarında ve bilhassa 9 sıra numarasında kayıtlı bulunan arizeden bâzı mühim kısımlar aşağıya alınmıştır :

Defterlerin mevcudiyeti hakkında arizade : (Yıldız Sarayındaki gümüş odasında mevcut olup, teamül mucibince yedi emanete mevdu altın ve gümüş ve inculu evanı ile eşyayı sairei mütenevvia şeref telâkki olunan iradei seniyei hazreti hil fetpenahiye tevfikân sarayı âli nazırı Cevad Paşa ile çakerleri ve mefruşat deposu müdürü Cemil Bey tarafından sabık mabeyn müdürü Fuad Beyin nezdinde mevcut defterdeki kayıt ve numaralı ile bittatbik tanzim kılınan zabıt varakaları mucibince bittesellûm Dolmabahçe Sarayı âlisinde mevcut gümüş odasına nakil ve mezkûr odanın miftahı Fuad Bey tarafından paşayı müşarûnileyhe tevdi olunmuş ve mumaileyhin nezdindeki defterlere nazaran evanı ve eşyayı mezkûreden bâzılarının iradatı seniye ile hakânı sabika yahut zevatı saireye verildiği anlaşılmıştır. Mezkûr odadaki bilûmum eşyanın mevcut defterler ve mezkûr zabıt varakaları ile tatbik ve yeniden sıra numarası vaz ve enva ve evsafıyla ittihaz olunacak iki kıta deftere kayıt olunduktan sonra bu defter-

lerden bir nüshasının eşyayı mezkûrenin muhafazasına memur edilecek zatın nezdinde ve diğer nüshasında da Hazinei hassai hazreti hilâfetpenahi veznesinin kasasında muhafaza edilmesi)

Eşyanın hareketine mütedair olarak arızada : (İradei seniyei hazreti hilâfetpenahiye tevfiikan vukubulacak takdimat veya mevduat için arzolan usulün bitamamiha tatbiki ve ziyafeti seniye esnasında veya misafir için istimaline lüzüm hâsıl olacak avaninin dahi imzalı liste mukabilinde serkilâriye tevdii ile bedeli istirdat senetlerin iadesi.)

Eşyanın zaman zaman defterlere tatbiki mevzuunda da (lâakal altı ayda bir âzası iradei seniyei hazreti hilâfetpenahi ile intihap olunacak bir komisyon vasıtasıyla eşyayı mevcude muayene ve kayıtlarla tatbik olunarak neticei hâsılayı mübeyyin mazbatanın arzı atebel ülya kılınması hususlarının usul ittihazını bittezekkûr tahtı karara alınması) derpiş edilmektedir.

Sözü geçen arıza üzerine (bahis buyurulan evani ve eşyanın bihakkin hüsnü muhafazası ile ziyadan vikayesini kâfil tedabirin ittihaz ve istikmal ve keyfiyetin bir usulü salımeyle raptı nezdi maaliyi merkadı ecnabı hilâfetpehide dahi begayet matlup ve mültezem olmakla beraber zati hilâfetsemat efendimiz hazretleri esasen Sarayı âlilerde mevcut bilûmum eşyanın yerli yerince hüsnü muhafazaları ve hiçbirinin mevkil bile tebdil olunmayıp cümlesinin mevzu oldukları mahallerde ve hali muvazzai aslilerinde ilâmaşallah idamesi ile zaiyat vukuunda meydan bırakılmaması teminen her mahallin eşyai mürettebe ve mevcudesiyle birlikte ve cemaseti lâzımede fotoğrafleri ahız ve bu fotoğraflerden muntazamı albümler tertip ve her albüme eşyayı meriyeinin evsaf ve ecnası ve keyfiyeti hakkında tafsilâtı lâzıme ve mütemmimemi havi birer de izahname raptolunarak bu suretle her biri ayrı ayrı birer vesikai mektube ve mükemmele teşkil edecek olan ve birer nüshası Hazinei hassayı hazreti hilâfetpenahi kasasında mahfuz bulundurulması lâzımgelen bu albümlerin daima elde ve pişi nazarı tetkik ve teftişte bulundurulmasının usul ittihazını teemmül ve tasmin buyurmaktalar.) olduğu, 1 Mart 1339 tarihli iradede ayrıca tasrih edilmiş bulunmaktadır.

Yukardaki arıza parçalarının tetkikından da anlaşılacağı üzere, o zaman saraylardaki altın gümüş evani ile sair muhtelif eşya ve mefruşatın muntazam defterleri mevcut olduğu, bahis mevzuu eşyaların bu defterlere muayyen devrelerde tatbiki suretiyle muayene ve kontrollerinin yapıldığı ve bunun badema usul ittihazının lüzumuna işaret edilmekte olduğu görülmüş olması itibariyle üzerinde durulmuş ve bu arızanın tam metninin alınmasından sarfınazar edilerek ancak, alâkalı kısımlarının derci ile iktifa edilmiştir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Yine Dolmabahçe Sarayındaki araştırma sırasında tarihsiz bulunan (Yıldız Sarayı Şale kasrı hümayunu ile merasim dairesinde mevcut eşya tadadını mübeyyin defter) ile (Şale üst alt kat, yeni daireyi hümayun üst ve alt kat defteri) zuhur etmiştir.

Bunlardan ikinci defterin sağ sayfelerinde, diğer sahypelerde müfredatı yazılı eşyanın mevzu bulunduğu oda ile birlikte krokileri bulunmaktadır.

Defterlerin aranması mevzuunda İstanbul Üniversitesi kütüphanesine de müracaat edilmiştir. Buradan celbedilen (1908 tarihli saray ve kasrı hümayunlarında mevcut bulunan resimlerin cins ve ressamlarının esamisini mübeyyin iki aded defterin), o zaman Yıldız Sarayına ait eşyaların muhtelif mahallere tevzii sırasında Yıldız Kütüphanesinden bu Üniversite Kütüphanesine devredilen kitaplar meyanında zuhur ettiği anlaşılmıştır.

Bu defterler resmen isimleri itibariyle ve bir sıra numarası tahtında ve kısmen bulundukları yerler de gösterilmek suretiyle o zaman saray ve kasırlarında mevcut tabloları irae etmektedir.

Yine Dolmabahçe Sarayı Kütüphanesinde yapılan inceleme sırasında 21 Şubat 1334 tarihinde tanzim edilmiş ve Dolmabahçe Sarayı Hümayununda mevcut tabloları gösterir bir aded deftere daha tesadüf edilmiştir. Bu defter, tabloları kıymetleri itibariyle (birinci, ikinci ve üçüncü derece) diye bir tasnife tâbi tutmakta ve sanat kıymeti olmayanları da ayrıca göstermekte olup bâzı kıymetli tabloların da mubayaa tarih ve kıymetlerini frank olarak irae etmektedir.

Defterlerin araştırılması sırasında o zaman saraylarda vazifeli ve el-yevm hayatta bulunan bâzı zevatın malûmatına da müracaat edilmiş (Esvabcıbaşı Cemil, ser kilâri Şükrü, Halife Abdülmecid'in hususî kâtibi Salih Keramet) bu şahıslar, intiba ve hâtıralarını naklederlerken son Halifenin eşya ve mefruşat kayıtlarına pek ziyade ehemmiyet verdiğini ve bunlara ait defterlerin de bulunması lâzımgeldiğini beyan ve ifade etmişlerdir.

Yukardan beri verilen izahat ve irae olunan defter ve vesikalarda münderiç kayıt ve meşruhattan da anlaşılacağı üzere, o zamanlar Dolmabahçe ve diğersaray ve kasırların eşya ve mefruşatını gösterir defterlerinin mevcut bulunduğu kesin olarak sabit bulunmaktadır.

Bu defterlerin mevcudiyetleri böylece anlaşıldıktan sonra şu cihetin üzerinde önemle durulmak lâzımgelmektedir. Dolmabahçe Sarayından gayri saray ve köşkların tahrirlerini yapan heyetler, oralarda mevcut bu-

lunan eşyanın evveliyatlarını araştırmak lüzumuna kail olmuşlar ve bahis mevzuu saray ve kasırların tahrirlerini yapmadan önce, bunların eski defterlerini araştırmışlar ve bularak mevcut eşyaya tatbik etmişlerdir.

Bu cihelle, bugün elde mevcut 1924 tahririnde tahrir heyetlerince hazırlanmış bulunan tahrir varakalarının tetkikinden anlaşılmaktadır.

Dolmabahçe Sarayına gelince; bu sarayın tahririni yapan heyetin de sarayın bâzı odalarının ihtiva ettiği eşyayı o odalara ait eski kayıtları ile tatbik ettiği tahrir varakalarının tetkikinde görüldüğü halde aralarında kıymetli evanı ve eşyaları ihtiva eden 38 numaralı gümüş, 22 numaralı kahve odalarının bulundukları diğer kısımlarındaki eşyayı, neden dolayı eski kayıtları ile tatbik etmediği ve bunlar için düzenlenmiş bir defter varsa bunun aranıp aranmadığı hususu belirsiz kalmaktadır.

Bu sahada üzerinde hassasiyetle durulması gereken ikinci nokta da şudur : 1924 senesinde saray ve kasırların tahrirlerini yapan heyetlerin o zaman bu saray ve kasırlardaki eşyanın tatbiklerini yaptıkları eski defterlerin veya hiç değilse bunlardan bir kısmının bugün dahi mevcut olmaları lâzımgelirken yapılan bütün bu araştırmalar neticesinde bu defterler değil, bunların o zaman mevcudiyetlerini gösterir vesikalar elde edilmiş bulunmaktadır.

Eski defterlerin yapılan bütün bu araştırmalara rağmen elde edilememesi karşısında saraylardaki incelemeye esas olmak üzere bizzarure 1924 senesinde yapıldığı görülen tahrir ve tesbit ele alınarak işe başlanmıştır.

A) 1340 Tahriri :

1340 Tahriri, Dolmabahçe Sarayı, Anadolu cihetindeki saray ve kasırlar ve Rumeli ciheti saray ve kasırları için teşkil olunan bir reis ve dörder âzâdan mürekkep üç Tahrir Komisyonu marifetiyle yapılmıştır.

Bu tahririn icrası sırasında bâzı eşya evsafının tesbitinde muhtelif ihtisas erbabının bilgilerine de müracaat edildiği anlaşılmıştır. Nitekim Dolmabahçe Sarayı Eczahanesinde yapılan tahrir ve tesbit sırasında Tahrir Komisyonunca Ekrem Necip ticarethanesi namına eczacı Salih Bey şehir emaneti tarafından da doktor İsmail Hurşit ve eczacı Ferit Beyler, ehli hibre olarak seçilmişlerdir.

Keza 38 numaralı gümüş odasının tahriri sırasında da Darphaneden damga ve muayene memurları Alâaddin ve Abdi Efendiler bulunmuşlardır. Bu bakımdan az çok mükemmeliyet arzeden bu tahririn şayanı tenkid görülen cihetleri aşağıda sıralanmıştır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

1. Dolmabahçe 38 numaralı gümüş odası "Murassa evani dâhil" 22 numaralı kahve odası ve mabeyn ve harem daireleri ile muayede salonu gibi bâzı saray daire ve odalarının tahririnde bu daire ve odaların eski eşya ve mefruşat kayıt ve defterleri aranılmadan tahririnin yapıldığı görülmüştür.

2. Yine tahrir sırasında bâzı eşya evsafının tam olarak tesbit edilmediği anlaşılmıştır: meselâ Dolmabahçe mefruşat 2435 tahrir numarasında kayıtlı 5 aded ve Yıldız Müze 68 tahrirde kayıtlı bir aded ibriğin beyaz maden oldukları tahrir sırasında tesbit edilmişse de Saray İdaresi tarafından bilâhare İstanbul Belediyesi Mezat Müdürlüğüne yaptırılan muayenede bunların gümüş oldukları görüldüğü gibi.

Dolmabahçe mefruşat deposunda 3060 tahrir numarasıyla kayıtlı halı evsafının (Odanın zeminine göre şal örneği) tarzında tesbit edildiği ve fakat ebadı, rengi ve daha diğer vasıfları hakkında herhangi bir izahat verilmeyişi anlaşılmıştır.

3. Her eşyanın bünyesine uygun ve zamanla düşmeyecek veya silinmeyecek bir tarzda numaralanması lâzımgelirken böyle yapılmayıp numaralanmış müdevver mukavva parçalarının ince tel veya sicimle eşyanın her hangi bir yerine bağlanması veya etiket yapıştırılması suretiyle bu tahririn dayanıksız bir numarataja istinat ettirildiği görülmüştür. (Bu sebeple birçok eşya numaraları zamanla ve eşyanın muhtelif mahallere sevkedilmesiyle veya mütaaddit defalar yer değiştirmesiyle düşmüş ve neticede pek çok tahrir numarasını kaybetmiş eşya meydana gelmiş ve bu hal ise birtakım kayıt karışıklıklarına sebebiyet vermiştir.

Meselâ, Dolmabahçe mefruşat 84 tahrir sıra numarasında kayıtlı "kırem zemin üzerinde ortası madalyonlu enli bordürlü 1.50x2.35" halı seccadenin numarası düşmüş 1933 ve 1941 defterine numarasız geçen bu halı seccade bilâhara yapılan karşılaştırmada numarasının mefruşat deposu 84 olduğu anlaşılmış ve kayıtlarına tahrir mahal ve numarası işlenmiştir.

Keza Dolmabahçe mefruşat deposunun 1484 tahrir sıra numarasıyla kayıtlı iki aded buzlu camdan kabartma yapraklı çiçeklik, numarasız olarak 1933 ve 1941 defterlerine geçirilmiş ve bilâhara yapılan döküm neticesinde bu eşyanın numarası evsafından istifade suretiyle tesbit olunarak kaydına işaretlendirilmiştir.

4. Tablo, vazo, halı ve halı seccade gibi tarif suretiyle evsafının tamamıyla tesbitine imkân olmayan eşyanın fotoğraflarının alınması veya hiç değilse kataloglarının yapılması mümkün iken bunun tahrir sırasında temin edilmediği anlaşılmıştır.

5. Takım halindeki koltuk, sandalya, maateferruat perdeler gibi eşyanın, herbirine ayrı ayrı numara verilmediği gibi bünyesi itibariyle de üzerine numara vaz'ı müşkül olan çatal, bıçak, kaşık, tabak, kadéh, bardak, sūrahî ve sair gibi eşyanın herbirine değil her nev'ine bir tahrir numarası verildiği görülmüştür. Bu nevi eşyanın yer değiştirmesi veya tefrik olunan kısımlarının âhar mahallere gönderilmesi hallerinde numarasız kalmaları hasebiyle tahrir numaralarından istifade suretiyle eşyanın kayden takibi imkânı ortadan kalkmış bulunmaktadır.

6. 1340 tahrir komisyonları sarayda o zaman mevcut ve süpürgeye varıncaya kadar her eşyaya tahrir numarası vermiş diğer taraftan kısa zamanda mahiv ve istihlâk olunacak eşyayı diğerlerinden efrik etmeksizin hepsini aynı defterde toplamış bulunduğundan bu durum, hem eşya tahrir numarasını kabartmış, hem de - istihlâk olunan ve kısa zamanda çürüten eşyanın terkin muamelâtı da zamanında yapılmadığından - kuyudatın tezebzübüne âmil olmuştur.

B) 1933 senesinde Saraylar İdaresinin Büyük Millet Meclisine bağlanması sırasında Saray İdaresince yapılan tesbit :

1 Haziran 1933 tarihinde Milli Saraylar İdaresinin Maliye Vekâletinden alınarak B. M. Meclisine bağlanması üzerine Umumi Kâtiplik ifadeli 17.III.1934 tarih ve 3449 sayılı yazıya merbutan gönderilen Millî Saraylar Talimatnamesinin 7 nci maddesindeki (Saraylar Müdürlüğü, işbu muaddel talimatnameyi almasını mütaakip saraylar ve merbutadında halen mevcut bulunan bilûmum eşyanın bir defterini en kısa bir zamanda Meclis Riyasetine ve bir suretini de Maliye Vekâletine gönderecektir) kaydı gereğince o zaman Saraylar İdaresinde ayniyat işlerinde muvazzaf memurlar marifetiyle bu saray, kasır ve köşklerde mevcut bilûmum eşya, bulundukları odalarda ve 1340 senesinde aldıkları tahrir numaralarıyla yeniden tesbit edilmiş ve defterleri tesis olunmuştur.

Sözü geçen madde "saraylarda halen mevcut eşyanın bir defteri" Meclisçe talep edilmekte olup eşyanın tadat ve tesbiti ile buna müsteniden yeni bir defter tanzimi hususu açıklanmamış iken Saraylar İdaresince oda oda eşyanın tesbiti cihetine gidilerek buna göre defterler tanzim edilmesi ve bu defterlere eşyanın tahrir numarası alınmakla beraber, hususiyle mühim bir kısım eşyanın tarif ve vasıflarının kısaltılarak geçirilmiş bulunması itibariyle bu defterlerle ana kayıt sistemi olan 1340 tahririne müstenit defterler arasındaki alâka ve irtibatın - bilhassa tahrir numarası düşmüş olan eşyada tamamen - kaybedilmiş olduğu, aynı zamanda bahis mevzuu bu defterler, esas defterlerinin yerine tanzim ve ikame edilmiş oldukları halde, eski defterlere olan ihtiyacı önleyemedikleri gibi, en

basit mevzuların tetkikinde bile eski defterlerden fariğ kalınmadığı görülmüştür.

Bu tesbit neticesi olarak;

1. 1933 defteri yeni harflerle tanzim edilmiş olduğu cihetle evsafı; defterinin mahsus sütununun müsaade ettiği derecede, kısa olarak, alınmış bazan da esas defterindeki evsafı hiç yazılmamış ve böylelikle ilk tahrirde yazılı evsaf, 1933 defterindeki evsafı mutabakatını kaybetmiştir.

Meselâ 304 numaralı muayede salonu 5 tahrir numaralı halı seccadenin esas defterindeki evsafı "mavi zemin üzerine sarı kenarlı kırmızı göbekli 1.40x2,10" olduğu halde 1941 defteri son defter 64 odada 304 oda beş tahrir numaradaki halı seccade (bordürlü 2.00x1.38) evsafında gösterilmiştir ki, ilk tahrirdeki evsafı ile aralarında yalnız isim münasebeti kalmıştır.

2. Yine bu tesbit, saray ayniyet memurları marifetiyle yapılırken bâzı eşyanın evsafı memurlar tarafından görüldüğü şekilde yazılmış bu suretle aynı eşya esas defterinde ayrı, 1933, 1941 ve 1948 defterlerinde ayrı bir vasıfta olarak kaydedilmiştir.

Meselâ Dolmabahçe 51 odada 19 tahrir numarasıyla mukayyet (yaldızlı çerçeve derununda fırtınalı ve mehtaplı bir gecede sahilde bulunan ebniyyei musavver yağlı boya) tablonun, 1941 senesi defter : 1, sahife 107 de yalnız (yaldızlı çerçeveli sahilde ebniye) izahatıyla kaydedildiği görülmüştür.

3. İlk tahrirde mevcut olmayan hareket köşkleri gibi bâzı mahallerin 1933 tesbitinde yeniden ihdas edilmesi veya mutfak müdüriyeti, eski veliaht dairesi, Yıldız Sarayının merasim köşkü (şale) den gayri yerleri gibi ilk tahrirde ve 1933 tesbitinde mevcut olan bir kısım mahallerin bilâhara isimlerinin değişmesi veya başka dairelere bağlanması veyahut kaldırılması ve eşyalarının sair yerlere dağılması sebebiyle esas defterleriyle 1933 tesbitini mütaakip tesis olunan defterler arasındaki irtibat kaybolmuş ve bu eşyaların tahrir numaralarından bilistifade karşılaştırılması zorlaşmıştır.

Meselâ ilk tahrirde Dolmabahçe Sarayında hareket köşkü diye bir tahrir mahalli olmadığı halde 1933, 1941 ve 1948 defterlerinde kapalı daire 170 odada kayıtlı hareket köşkü 12 oda 7 ilâ 10 tahrir numaralarında, yeşil tomar kablı bir kanep, iki koltuk, altı sandalye ve dört ayaklı bir puf görülmüştür ki bu ve buna mümasil birçok eşyaların esas defterlerinde hangi eşyalar olduğu bulunarak karşılaştırılmaları mümkün olamamıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

4. Saraylarda o zaman mevcut eşyanın bir defterinin talep edilmesi üzerine saray memurları tarafından yapılan bu tesbit, 1924 tarihinde olduğu gibi imzalı bir tahrir cetvel ve zabıtına müstenit olmayıp, eşyanın sadece bulundukları odalarda yazılmasıyla meydana gelen defterlerden ibaret kalmakta ve yalnız sahife ortaları Saray Müdürlüğü mühürü ile temhir edilmiş bulunmaktadır.

Bu itibarla, 1933 senesinde saraylar idaresince yeni defter tanzimi ile neticelenen bu muamele bir tahririn hususiyetlerini haiz bulunmayan hukuki kıymet ve ehemmiyetten âri basit bir tesbitten ibaret görülmüştür.

1933 tesbitinden sonra 1941 senesine kadar saraylarda ikamet edilmiş olmak hasebiyle birkısım eşya fazla yer değiştirmiş ve aynı senelerde yeniden ihdas olunan Florya, Yalova kâtibi umumilik köşklerinin tefrişi için de saraylardan eşya gönderilmiş ve bu suretle eşyanın hareketini defterler üzerinde takip imkânsız bir hale girmiş ve defterler de fersudeleşmiş olduğundan 1941 senesinde saraylar idaresince yeniden defter tanzimine lüzum gösterilmiş ve düzenlenen bu 1941 defterleri 1933 defterlerinden iktibasen tanzim olunurken burada da bâzı kısaltmalar yapılmış 1941 senesi defterleri tesis olunduktan sonra eşya hareketlerinin devamı neticesi bu defterler de ihtiyaca cevap veremez bir hale gelmiş ve fersudeleşmiş ve bunun yeniden tanzim olunan 1948 defterleri de 1941 defterlerinden kopye edilerek düzenlenmiş olduğundan, tetkik olunan 1933, 1941 ve 1948 defterler manzumesi, muhteviyat itibariyle ve zamanla ana kayıt sistemi olan 1340 tahririnden daha fazla inhıraf etmiş, bu hal ise tahrirle tesbit arasındaki irtibatsızlığın başlıca âmili olmuştur.

III. - Defterler ve kayıt sistemi

Millî saraylardaki kayıt sistemi üzerindeki görüş ve tenkidlerimize geçmeden önce, eşya ve mefruşat kayıt muamelâtının istinat ettiği defterlerden de kısaca bahsedilmesi faydeli görülmüştür.

Tahrir defterleri :

1340 (1924) tahriri sırasında düzenlenmiş olan bu defterler, eşyanın bulundukları oda itibariyle ve sıra numarası tahtında aded, cins ve evsafı gösteren ve her odanın tahririnin hitamında ziri tahrir heyetleri tarafından imzalanan zabıtlardan mürekkep bulunmaktadır. Tahrir heyetlerince düzenlenen ve eşyanın kıymetini tesbite medar olacak bu defterlerde mevcut (tesbiti mümkün olan kıymeti) sütununun o zaman tahrir komisyonları tarafından nedense işlenmediği görülmüştür.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Esas defterleri :

Tahrir defterlerinden aynen ıktibas edilmek suretiyle eski harflerle düzenlenen bu defterler, saraylar idaresinin B. M. Meclisine devredildiği I.VI.1933 tarihine kadar resmî olarak ıstimal edilmiş olup; eşyanın evsafını göstermesi ve kullanıldığı 9 seneyi mütecaviz müddet zarfından değiştirilmemesi bakımından, mevcut vesikalar içinde en ziyade hüccete salih bir durumda bulunmuştur.

Ancak, eski harflerle ve mürekkeple yazılan bu defterlerin (muamelât) hanelerinde harice verilen, yer değiştiren, terkin olunan eşyaya mûtaallik olarak verilen meşruhat mürekkepli kalemle yazılacak yerde kısmen kurşun kalemle, kısmen renkli kalemle ve kısmen de mürekkep kalemle yazılmış olup kullanılma neticesinde ve zamanla defterlerde mevcut çeşitli meşruhat silinmiş ve tetkikat esnasında bunların ekseriya neye delâlet ettikleri anlaşılamamıştır.

I.VI.1933 tarihinden sonra düzenlenen (1933, 1941 ve 1948) defterlerinin umumî durumu :

Yeni bir tahrire müstenit olmayan ve tanzim suret ve sebebi yukarda kısaca arzedilmiş bulunan (1933-1941), (1941-1948) ve (1948 ila) devrelerine mûtaallik muamelâtı ve eşya durumunu gösteren bu defterler, terkolunan 1340 senesi (1924) esas defterleri yerine tanzim ve ikâme edilmiş bulunmaları itibariyle, bir esas defterinde bulunması lâzımgelen evsaf ve mükemmeliyeti kaybetmiş ve aynıyat talimatnamesinin 15 inci maddesinde yazılı olduğu üzere devair ve müessesatın muhtelif oda ve aksamında mevcut demirbaş eşya ve mefruşatı gösterir listelerin bir araya getirilmiş olmasından ibaret kalmıştır.

Münakale defterleri :

1924 tarihinden saraylar idaresinin Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlandığı 1 Haziran 1933 bıdayetine kadar eşyanın münakale durumları esas defterlerinin muamelât sütunlarına işlenmiş olup ayrıca bir münakale defteri tutulmamıştır.

I Haziran 1933 tarihinden beri kullanılmakta olan bu defter, hareket eden eşyanın tahrir numarasını, nevi ve adedini ve çıktığı ve gittiği yeri münakale sıra numarasını gösteren sütunları ihtiva etmekte ise de eşyanın gittiği saray veya köşkün hangi mahal veya odasına konulduğunu ekseriya sarahaten göstermemektedir.

Demirbaş eşya esas defterleri :

Saraylara hariçten mubayaa edilen demirbaş eşya ve mefruşatın kaydına mahsus olarak düzenlenen iki aded defterden ibarettir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Ayniyat Talimatnamesinin 19 uncu maddesi istimal ve istihlâkâta mahsus eşya ve levazımatın esas ambar defterine kaydedilmesini âmir-dir. Saray idaresince her ne kadar bir esas ambar defteri tutulmakta ise de ilk zamanlarda, mübayaa edilen eşyadan istimal ve istihlâkâta mahsus olanları tefrik edilmeksizin demirbaş eşya defterlerine, bilâhara nisbî bir tefrik yapılarak bu kabil eşyanın esas ambar defterine kaydedildiği, defter münderecatının tetkikından öğrenilmiştir.

Her iki defterin de Ayniyat Talimatnamesindeki nümunesine uygun vecihle tanzim edilmediği görülmüştür. Bunlar hakkında mübayaa bahsinde daha mufassal malûmat verilecektir.

Terkin evrakı müsbitesi :

a) Zabıtlar:

Saray ve kasırlarda zamanla fersudeleşen, bozulan, kırılan eşya ve mefruşatın kayıtlardan düşülmesi için saray kontrol memuru tarafından saray müdürlüğüne hitaben yazılan müzekkereye ekli bulunan ve ziri saray kontrol memuru, ayniyat kâtibi veya memuru ve ilgili müstahdem tarafından imzalanmakta bulunan bir vesikadır.

Bu zabıtlar eşyanın bulunduğu defterin sahife numarası, eşyanın tahrir numarasını, miktarını ve sairesini ihtiva eden sütun başlıkları şeklinde düzenlenmektedir. Bu zabıtlarda sadece eşyanın nev'i yazılmakla iktifa olunmuş, eşyanın vasfı ekseriya sakit geçilmiş ve terkin sebebi olarak (müstamel, fersude, kırık, sakat, zayı) denilmiş ve fakat ziya, kırılma ve saire hâdiseleri izah edilmemiş ve müsebbipleri de gösterilmemiştir.

Terkin cetvelleri :

Terkin zabıtlarına müsteniden sarayca düzenlenip Meclis Hesapları İnceleme Komisyonunun tasdikına sunulan bu cetvellerde, terkin zabıtlarında olduğu gibi eşyanın nev'i yazılmakta olup evsafı matluba muvafık ve tam bir surette tebarüz ettirilmemektedir. Bu bakımdan terkin zabıt ve cetvelleri istenilen vuzuh ve mükemmeliyetten âri bulunmuştur. Terkin bahsinde bunlar üzerinde ehemmiyetle durulmuştur.

Saraylardan harice gönderilen eşyaların kaydına mahsus defterler :

İsminden de anlaşılacağı üzere saray eşyasından muhtelif tarihlerde sâdır olan Vekiller Heyeti kararlarına müsteniden resmî daire, müessese veya sefaretlere gönderilen eşya ve mefruşatın kaydına mahsus biri eski diğeri yeni harflerle tutulmuş iki aded defterden ibarettir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Harice gönderilen eşyalar bu defterlere ekseriya alelmüfredat, bazan da aynı daîreye verilenler bir kaleme topyekûn olarak ve harice gönderiliş tarihi sırasıyla kaydedilmişlerdir.

Bu defterde, harice gönderilen bir kısım eşyanın tahrir mahallî ve tahrir numaraları sütunu mahsuslarına dercedilmediği cihetle bunların esas defterlerinde hangi nevi eşyadan olduğunu anlamak kabil olamamıştır.

IV. – 1340 (1924) esas defterleriyle 1933, 1941 ve 1948 defterler manzumesinde mevcut eşya ve mefruşatın mukabelesi

A) Tahrir numarası bulunan eşya ve mefruşatın mukabelesi :

Yüksek Meclis Hesapları İnceleme Komisyonunca müttehaz kararlar heyetimize, Millî Saraylarda tutulan kayıt ve defterlerin ihticaca salih olup olmadıklarını tesbit ve saraylarda yapılan eşya terkin ve imha muamelâtının incelenmesi vazifesi verilmişti.

1 Ağustos 1950 tarihinde Saraylar Müdürlüğünde işe başlanıldığı sırada 1340 (1924) senesinde yapılmış olan ilk tahrir müstenit esas defterleri ile Saray İdaresince yapılan 1933 tesbiti defterleri ve buna müsteniden bilâhara 1941 ve 1948 senelerinde yine Saray İdaresince düzenlenmiş defterler manzumesi bulunmakta idi. Yukarda verildiğine işaret olunan vazifenin hudut ve esasları daîresinde bir inceleme yapılması için Saraylar Müdürlüğünde ne gibi bir tetkik sistemi takip edilmesi lâzımgeldiği hususu düşünülmüş, ilk tahrir kayıtlarına nazaran Saray İdaresince düzenlenmiş bulunan defterler manzumesinin derecesi sıhhat ve mazbutiyetlerini tâyin ve tesbit maksadıyla her iki defter grubunda yazılı eşya ve mefruşatın tahrir numaraları ve vasıfları itibariyle birbirine mutabakatlarını araştırmak mevzuunda ilk iş olarak bu iki defter sisteminin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir.

Bu karşılaştırma neticesinde görülen tenkidi mucip hususat aşağıda sıralanmıştır:

1. Saraylar ve bilhassa Dolmabahçe Sarayındaki eşya odadan odaya mûtaaddit defalar yer değiştirmiş olduğu halde, buna ait muameleler defterler üzerinde muntazam takip edilmemiştir. Bilhassa 1933 tesbitine mûtaallir defterlerin tesisinden sonraki devrede eşyanın hareketini bu hareketi takibe gayrimüsaîf şekilde tanzim edilmiş yeni harflî defterler üzerinde yürütmek imkânı münselip olmuştur.

2. Eşyanın üzerinde mevcut ve 1340 tahririnde vaz'edilmiş bulunan mukavva veya etiket üzerine yazılı numaralar, zamanla ve eşyanın hareketi sırasında bir kısmından düşmüş ve bu düşen numaralar aranılarak

ait olduğu eşyaya ılsak olunacağı yerde numarasız başka bir eşyaya konmuş bu numarasız eşyanın mevcut olması lâzımgelen numarası da bilmukabele başka bir eşyaya konulmak suretiyle eşyanın numaraları birbirine karıştırılmış veya bir kısım numaraları tamamen kaybolmuş ve numarasız kalan bu eşya yeni bir eşya imiş gibi deftere tekrar giriş kaydedilmiştir.

Meselâ, 1941 senesi resmî daire defterinin 96 ncı sayfasında Yıldız Merasim 420 tahrir numaralı (bir Türk askeri) izahatiyle bir aded levha kayıtlı olup Yıldız esas defteri Merasim 420 tahrir numarasında bir aded orta masası kayıtlı bulunduğu görülmüş ve merasim 420 tahrir numaralı konsol, resmî daire defteri 120 nci sayfada görölerek yerine işaret edilmiş olduğu cihetle resmî daire defteri 96 ncı sayfasında kayıtlı levhanın numarasının başka bir eşyaya takılmış bulunduğu ve bilmukabele bu eşyanın numarasının da bir başka eşyaya ılsak edildiği fikrî hâsıl olmaktadır.

Avize, tavan askısı ve duvar paraçollarına umumiyetle ilk tahrirde tahrir numarası vaz'edildiği kayıtlardan anlaşıldığı halde bunlardan yer değiştirenlerin tahrir numaraları kaybolmuş ve gittikleri mahallin defterlerine bu eşyalar numarasız olarak giriş kaydedilmişlerdir. (Elyevm Yıldız Merasim daireleri âvizeleri böyledir.)

3. Bu defterlerin üzerine düşülen kayıt ve verilen meşruhat müteaddit eller tarafından karmakarışık ve ekseriya kurşun kalemle alelacele tutulmuş ve bazan bir kayıt çizilerek üzerine başka birşey yazılmış ve bu çeşit kayıtların neye müstenit olduğu ekseriya anlaşılamamıştır. Gerek esas, gerekse 1933, 1941 ve 1948 defterlerinde bu çeşit meşrihat, kayıt ve silintilere pek çok tesadûf edileceğinden misal zikrine mahal görülememiştir.

4. Eşyanın hareketi, ilk zamanlar 1340 tahririne müstenit eski harflerle yazılı defterler üzerinde takip edilmiş ve bunlar yeni defterlere de kısmen aksettirilmiş, fakat bilâhara hareket halinde bulunan bir kısım eşyanın bu durumları defterler üzerinde yürütülmez olmuştur. Bu arada bir eşya her hangi bir odadan başka bir odaya nakledilirken çıktığı yere çıkış kaydı yapıldığı halde girdiği yere giriş kaydı yapılmamış veya aksi şekilde kayıt yürütülmüştür. Yer değiştirdiği halde çıktığı odaya çıkış kaydı işlenmeyen ve fakat girdiği odaya giriş kaydı yapılan eşya hem çıktığı, hem de girdiği odada olmak üzere iki yerde birden kaydedilmiş ve bu hal ise mükerrerlikler husulüne sebebiyet vermiştir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Meselâ Dolmabahçe mefruşat deposu 1149 tahrir sıra numarasında kayıtlı bir aded billûr sûrahinin 121 numaralı odadan hususi daire kahve ocağına naklolunduğu meşruhatına rağmen, sözü geçen sûrahi hususi daire kahve ocağında kayıtlı olmayıp mefruşat deposu defterindeki kaydına da 121 numaralı odada bulunduğuna dair meşruhat verilmemiş olduğundan aynı eşyanın hem mefruşat deposunda hem de hususi daire 121 numaralı odada olmak üzere mükerrer olarak kayıtlı olduğu görülmüştür.

Yine kapalı daire 1941 senesi defteri sahife 41'de (oda 153) merasim 658 tahrir numarasıyla kayıtlı (iki yanları kapaklı, ortası aynalı, üç kapılı) aynalı dolabın hangi odadan 153 numaralı odaya geldiği defterin muamelât sütununda gösterilmemiştir. Çıktığı yerle irtibatı olmayan bu eşya ayrı bir eşya gibi görülmektedir.

Bir saray veya kasırdan diğer bir kasır veya saraya naklolunan eşya için ayrı bir münakale defteri tutulmuş ve eşyanın defterlerdeki kaydı hızasına münakale numarası işlenmiş olup, bu münakale defterlerinde eşyanın girdiği saray veya kasrın ismi gösterilmekte ise de saray veya kasrın hangi odasına gittiği gösterilmediğinden eşyanın hareketini münakale defterleri vasıtasıyla de takip etmek müşkül bulunmaktadır.

Mesela 1449 ilâ 1478 münakale numaralarıyla Dolmabahçe Sarayından Yalova köşküne gönderilen eşyanın Yalova Köşklerine ait defterin hangi oda veya sahifesine kaydedildiği münakale defterinde görülmediğinden, münakale kaydına rağmen bu eşyanın Yalova defterindeki kayıtlarını bulmak ve bu hareketi takip etmek zor bir hal almış bu suretle tutulan münakale defteri güdülen gayeye hizmet edecek bir durumdan uzaklaşmıştır.

5. Esas defterinde tahrir mahallî ve tahrir numaraları mevcut olan eşyanın bazan tahrir mahallerinin bazan tahrir numaralarının yanlış olarak 1933, 1941 ve 1948 defterlerine yazıldığı veya hiç yazılmadığı görülmüştür.

Meselâ, 1941 senesi Kapalı daire defteri 19 uncu sahifesinde kayıtlı Yıldız müze 976 tahrir numaralı bir aded portatif yazıhanenin esas defterindeki kaydı aranmışsa da bulunamamış bu hatanın 967 tahrir numarasının 1941 defterine 976 olarak kaydedilmesinden neşet ettiği anlaşılmıştır.

Keza, 1941 hususi daire defteri 15 inci sahifesindeki 19 tahrir numaralı saatin tahrir mahallî 29 yerine 39 oda numarasıyla 1941 defterine kaydedildiğinden esas defterindeki kaydı ilk bakışta görülememiş tetkikat sonunda oda numarasının yanlış yazıldığı anlaşılmıştır.

Keza esas defterinde tahrir numaraları olduğu halde 1941 senesi in-
şaat ambarı defterinde bu eşyanın tahrir numaraları yazılmamış bunla-
ra hususi bir sıra numarası verilmiştir ki, bu hal de tam bir karşılaştır-
ma imkânını selbetmiştir.

6. Bu defterlere, eşyanın evsafı esas defterlerinde yazılı evsafa naza-
ran değişik veya noksan olarak kaydedilmiştir. Tahrir numaraları kaybo-
lan bir kısım eşyanın da evsafı esas - defterleri ile mukabele imkânsızlı-
ğı karşısında, irtibat kalmadığı cihetle - indi ve şahsî olarak tesbit olun-
muştur. Bu suretle aynı eşyanın 1340 tahririne müstenit defterlerle sö-
zû geçen 1933, 1941 ve 1948 defterlerindeki evsafı arasında aynıyat şöy-
le dursun benzerlik dahi kalmamıştır.

Meselâ; hususi daire 1941 defterinin 73 üncü sayfasında kayıtlı Yıldız mefruşat 1614 tahrir sıra numaralı karyolanın esas defterindeki ev-
safı ıhlamur ağacından mamul maun boyalı, kabartma çiçeklerle müzey-
yen ıhlamur karyola (takımı) olduğu halde 1941 defterinde (ceviz maa
somya ve teferruat karyola) izahatı mevcuttur.

Keza, Dolmabahçe mefruşat esas defteri 1149 sıra numarasında (4
oyma ayaklı yaldızlı ayak ve kapak boğazı ile dibi oyma çiçeği ve kendin-
den çiçekli billûr sûrahi) yazılı olduğu halde 1941 defteri hususi daire
121 numaralı odaya (sayfa : 77) Dolmabahçe mefruşat 1149 tahrir nu-
marasına (çiçekli cam su sûrahis) işlenmiştir.

Yine 38 numaralı gümüş odasında kayıtlı gümüş eşyanın ağırlıkları
esas defterinde yazılı olduğu halde bu defterlerde gümüş eşyanın ağırlık-
ları gösterilmemiştir.

7. Bâzi eşyanın yalnız nev'i defterlere yazılmış, evsafı hiç dercedilme-
miştir.

Meselâ; 1941 senesi kapalı daire defteri 250 nci sayfada kayıtlı Yıldız
Merasim 5341 tahrir numaralı dolabın (ıhlamur ağacından mamul iki ta-
rafı dolaplı, ortası üç çekmeli, üst katı üç rafı ve dik parmaklıklı) evsafı-
nın, 1941 ve 1948 defterlerine yazılmadığı defterin evsaf hanesinin boş
bırakıldığı,

Keza, 1941 senesi 9/1 numaralı İstabli âmire eşyası defterinin Dol-
mabahçe sarayından garaja gönderilen eşyayı gösteren 74 üncü sahife-
sinde kayıtlı Dolmabahçe mefruşat 79 tahrir numaralı bir aded seccade-
nin esas defterindeki evsafı (krem zemin üzerine madalyonlu, dört köşe-
si çiçekli ve bordürlü 1.40 X 2.30 M. ebadında olduğu halde 1941 ve
1948 defterinde sözû geçen seccadenin sadece isminin yazıldığı evsafının
kaydedilmediği görülmüştür.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

8. Koltuk, kumaş kaplı sandalyeler ve perde gibi bir kısım eşya, 1340 tarihinden beri boyanmak, yüzü değiştirilmek, tamir edilmek gibi sebeplerle ilk tahrirdeki vasıf ve şekillerini kaybetmiş bulunduğundan bu kabîl eşyanın esas defterlerinde yazılı evsafı ile bu defterlerdeki evsafı bir birine uymamaktadır. Bu eşyadan numaraları düşmüş olanlar, evsaf itibarıyla de ilk tahrirdeki eşyaya uymadığından ve bu defterlerde yeni bir eşya gibi gözükmekte olduğundan bunların esas kayıtları ile karşılaştırılması ya hiç yapılmamış veya takribi olarak icra edilmiştir.

9. Yalova kâtibi umumilik, Florya mavi ve beyaz köşkleri gibi sonradan tesis ve ihdas ve Yıldız Şale gibi mefruşatı kısmen mübayaa suretiyle temin olunan köşklerin tefrişinde, saraylardaki eşyadan faydalanılmış olduğu halde, buralarda eski saray eşyası üzerinde bulunması lâzımgelen tahrir numaraları terkedilerek bunlara müstakil birer sıra numarası verilmiştir ki bu suretle sözü geçen köşkler için muhtelif senelerde düzenlenen eşya defterleriyle 1340 esas defterleri arasındaki irtibat tamamen zail olmuştur. Bu durum şüphesiz karşılaştırma imkânını kaldırmıştır.

10. Esas defterlerindeki kayıtlarına nazaran bazı eşyanın bu defterlere fazla olarak kaydedildiği görülmüştür. Meselâ; Dolmabahçe resmi daire 1941 senesi defteri 46 numaralı odada kayıtlı Beylerbeyi 1932-1933 tahrir numaralı 2 çift perde takımı 1941 senesi defterine bir aded fazlaıyla üç aded perde takımı olarak geçmiştir.

Keza Dolmabahçe mefruşat esas defteri 2385 tahrir sıra numarasında kayıtlı bir aded müstatil iki kulplu 284 dirhem beyaz gümüş tepsi, 1933 senesi hususi daire defterinin 2 nci sahifesinde 60 numaralı odada Dolmabahçe mefruşat 2385 tahrir numarasıyla bir aded fazlasiyle iki aded tepsi olarak kayıtlı bulunmaktadır.

Burada esas kaydına göre fazla gözüken bu eşyaların, numarasız saray eşyası veya mübayaa eşyasından olup olmadığı keyfiyeti sarahaten anlaşılamamaktadır.

11. Esas defterinde tahrir numarası mevcut olan bazı eşyaya bilahara tahrir numarasının terkedilerek bir sıra numarası verildiği görülmüştür. Ezcümle, Aynalıkavak Kasrı 1933 defterindeki eşyalar ilk tahrir numaralarıyla kayıtlı iken 1941 defterinde tahrir numaraları terkedilerek onun yerine bu eşyalara ayrı bir sıra numarası konulmuştur. Bu eşya mübayaa veya imâl edilmiş yeni bir eşya olmadığı ve bidayet tahrir numarası da değişmediği halde 1941 senesi defterinde tahrir numarasının niçin terkedildiği sebepsiz kalmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

12. Saraylardan harice verilip bilâhara iade olunan bazı eşyanın iade edildikleri kayıtlarına işaret edilmiş ise de bu eşyaların elyevm nerede bulundukları anlaşılamamaktadır.

Ezcümle; Dolmabahçe Sarayı 13 numaralı oda 22 tahrir sıra numarasında bir aded sarı karyola (Maa teferruat) ın Reisicumhur için 1927 senesinde Ankara'ya gönderilmiş olup iade edildiği ve mefruşat defterine 3338 (3338) numaraya kaydedildiği sair mahallere gönderilen eşyalara mahsus defterin 55 inci sahifesinde işaret edildiği halde bu karyolanın iadedden sonra nereye konulduğuna dair defterinde bir kayıt ve meşruhat görülememiştir.

13. Saraylara yapılan mubayaalardan bir kısmı 1933, 1941 ve 1948 defterlerine kaydedilmiş ise de demirbaş eşya esas defterindeki sıra numaraları veya fatura tarım ve numaralarının defterlere işlenmediği ve bir kısım mubayaaların da mubayaa oldukları tasrih edilmeksizin defterlere kaydedildiği görülmüştür. Mubayaa eşyasından mubayaa oldukları tasrih edilmeksizin bu defterlere istenenler, numarasız veya numarasını kaybetmiş saray eşyası ile kayden iltibasa mahal vermektedirler.

Meselâ 1941 senesi kapalı daire defteri 257 nci sahifesinde kayıtlı 2 aded (emaye banyo) nun tahrir mahalli ve tahrir numarası sütunlarına lüzumlu meşruhat verilmediğinden bu eşyanın mubayaa veya saray eşyası olduğu kayıtlar üzerinde sarahaten anlaşılamamaktadır.

1941 senesi 1 numaralı defterin 37 nci sahifesinde mubayaa olarak kayıtlı 4 çift perde takımına ait mubayaa numarası veya fatura tarih ve numarasının da deftere işlenmesi ve bu suretle demirbaş eşya esas defteriyle irtibatının sağlanması lâzımgelirken ekseriya bu cihet ihmal edilmiştir.

14. Saraylardan harice gönderildiği esas defterlerindeki meşruhattan anlaşılan bir kısım eşya, bu defterlerde halen mevcut olarak gözükmemektedir.

Meselâ Yıldız Merasim 3627-3628 tahrir numaralı iki aded balgami taştan yaldızlı sütun ayağın 13 Teşrinisânî 1928 tarihinde Meclis Riyaset Konağına gönderildiği esas defterindeki meşruhattan ve âhar mahallere gönderilen eşyalara mahsus 2 nci defterin 60 ıncı sahifesindeki kayıtlardan anlaşılmakta ise de 1941 senesi ikinci defterinin 66 numaralı odasında 3627 numaralı 2 aded balgami taştan piyestal'ın kayıtlı bulunduğu görülmüştür.

15. Bu defterlerde, esas defterlerindeki eşya adedine göre ilk bakışta mükerrerlik arzeden ve fakat eşyanın mevcudiyetine nazaran kayıt mükerrerliği mahiyetinde olmayan bâzı kayıtlar görülmüştür.

Ezcümle Dolmabahçe esas defteri 71 oda 16 tahrirde kayıtlı 81 dirhem ağırlığında, oyma 3 ayaklı gümüş sigara tablası, 1941-1948 defterleri 38 numaralı gümüş oda (sahife : 34) "ayaklı gümüş" ve taş odada (sahife : 50) "8 ayaklı gümüş" olmak üzere iki defa kayıtlı bulunduğu ve bu eşyanın her iki odada da mevcut olduğu defterlerindeki işaretlerden anlaşılmıştır. Buna nazaran mevcut olarak gözüken bu gümüş sigara tablalarından hangisinin 7 numaralı odada 16 tahrir numaralı gümüş sigara tablası olduğu anlaşılamamıştır.

16. Çatal, bıçak, tabak, kadeh ve saire gibi üzerlerinde tahrir numarası bulunmayan eşyadan bir kısmının tefrik edilerek muhtelif mahallere gönderilmesi veya kullanılması sebebiyle bunların çıkış miktarları ile esas kayıtları arasında riyaî bir mutabakat ve münasebet tesisi mümkün olamamaktadır.

Meselâ 1941 senesi 3 numaralı defterin (ziyafet takımları) 87 nci sahifesinde 122 aded cam şampanya takımından 40 adedi terkin edilerek 1949 defterine 82 aded yerine 58 aded devredildiği gibi aynı eşyanın defterdeki kaydı hizasına 24 adedinin Florya'ya verildiği kurşun kalemle ve eski yazı ile yazıldığı ve münakale numarası da verilmediği görülmüştür. Keza Dolmabahçe gümüş ziyafet takımları 34 tahrirde esas defterinde 74 aded 11692 dirhem ağırlığında sarı yaldızlı gümüş meyva piyatası kayıtlı olup bunun 50 adedi 1927 senesinde Ankara'ya Riyaseticumhura gönderilmiş, bakiye 24 adedi 1933 defterine devredilmiş ise de buna (zayı olup tekrar bulunan) izahatıyla iki aded daha ilâve edilmiş, böylece 1941 senesi 3 üncü defterine (gümüş ziyafet takımları defteri, sahife 55) 26 aded devredilmiş ve bunlar da bilâhara Riyaseticumhura gönderilmiştir.

Ortada bir ziya veya terkin hâdisesi yokken, sonradan (zayı olup tekrar bulunan izahatıyla mevcut 24 adede ilâve edilen 2 aded gümüş meyva piyatasının fiilen ortaya çıkması keyfiyeti, kayden izahı müşkül bir durum yaratmaktadır.

Yukardaki maddelerde muhtelif misaller vermek suretiyle arz ve iza-hına çalıştığımız çeşitli hata ve kayıt karışıklıklarına tetkikat sırasında bu defterlerde çok tesadûf edilmiş olup bunların hepsinin rapora dercinde bir fayda görülmemiştir. Ancak defterler üzerinde tesadûf edildikçe bu kabil hataların tashihi cihetine gidilmiş ve her madde için bir iki misal alınmakla ıktifa olunmuştur.

Bu çeşitli hata noksan ve karışıklıklardan başka bu defterler ihtiva ettiği sütunlar, şekil ve ebat itibariyle de eşyanın uzun zaman durum ve hareketini salim olarak göstermeye müsait bulunmamıştır. Bu sebeple

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Saraylar Müdürlüğünce sözü geçen defterlerin zaman zaman değiştirilmesine gidilmiş ve her yeni defter tanzimi beyhude külfeti mucip olduğu gibi hata ve karışıklığın artmasına en büyük âmil olmuştur.

Yine yukardan beri arzedilen defter ve kayıt sisteminin bozukluk ve karışıklığı ve adedi 280 000'ni tecavüz eden bir kısmı daimî hareket halinde olan bu eşya ve mefruşatın 1340 tahrir esas defterleriyle 1933, 1941 ve 1948 defterler manzumesinde yazılı evsaf ve tahrir numaralarından istifade suretiyle yapılan karşılaştırılmasında defterler arasındaki irtibatlılık hasebiyle, mühim zorluklar karşısında kalınmış, bazan bir eşya adedini bulmak için bir kaç defterin baştan başa gözden geçirilmesi lâzımgelmiş, bu hal ise tetkikatın süratle yürütülmesine engel olduğu gibi 4 buçuk ay kadar bir zaman harcanmasına da sebebiyet vermiştir.

B) Tahrir numarası bulunmayanların vasıfları itibariyle karşılaştırılması (Döküm) :

Gerek tahrir esas, gerekse Saray İdaresince muhtelif tarihlerde düzenlenmiş bulunan defterlerde tahrir numaraları yazılı eşyanın bu tahrir numaraları ve evsaflarından istifade suretiyle saraylar camiasında mevcut adedi 280 000'i mütecaviz eşyadan takriben % 70'inin karşılaştırılması mümkün olabilmisse de tahrir numarasını kaybetmiş bulunan veya tahrir numarası yanlış ve yahut bilâhara muhtelif sebeplerle tahrir numaraları terkedilerek ayrı bir sıra numarası ile kayıtları yapılan eşyanın ilk tahrir mahal ve numaralarını tâyin ve tesbit için bu defa her iki defter manzumesinde yazılı vasıflarından istifade edilmesi suretiyle karşılaştırılması yolu ihtiyar edilmiştir.

Bu maksada binaen esas defterleriyle son defterlerin mesnedi olan 1941 defterlerinde tarafımızdan puvante edilen demirbaş eşya ve mefruşat dışında kalan eşyaların her iki defter grubunda yazılı tahrir mahalli ve tahrir numarası, miktar ve evsaf itibariyle düzenlenen defterlere geçirilmesi suretiyle dökümleri yapılmıştır.

Döküm sonunda 240 adedi mütecaviz eşya nevine ait olarak her nevi eşyanın biri esas defterlerinde yazılı tahrir mahal ve tahrir numaraları, miktar ve evsafı gösteren; diğeri 1933, 1941 ve 1948 defterlerindeki miktar ve evsafı gösteren iki seri döküm cetveli meydana gelmiştir.

Dökümden maksud gayenin istihsalı zımında, diğerlerine nazaran kıymetli addedilen eşya nevinden başlamak suretiyle 10-15 nevi eşyanın esas defterlerinden dökülen aded ve evsafıyla 1941 defterlerinden dökülen aded ve evsafı karşılaştırılmıştır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Bu muamele neticesinde her iki döküm defterindeki evsafı birbirine uyan pek mahdud miktardaki eşyanın karşılaştırılması mümkün olmuş ve bunların esas defterlerinde yazılı tahrir mahalleriyle tahrir numaraları sözü geçen defterlere işlenmiştir.

Cetvellerdeki nevi itibariyle dökümü yapılan eşyadan bakiye kalan mühim bir kısmının ise her iki döküm cetvelinde yazılı evsafı arasında mutabakat mevcut olmadığı görülmüş ve bu eşyanın karşılaştırılması bu sebeple mümkün olamamıştır.

Yukarda seçilen bu 10-15 nevi eşya ve mefruşata ait olan döküm cetvellerinde vasıf itibariyle yapılan bu karşılaştırmadan alınan bu verimsiz netice bizi diğer 225 nevi eşyaya ait döküm cetvellerinin karşılaştırılmasında da aynı neticenin alınacağı kanaatini tevlit ettiği cihetle mütebaki 225 kalem eşyanın bu şekilde karşılaştırılması işinden sarfınazar ettirmiştir.

Eşyanın vasıflarından istifade suretiyle karşılaştırılması imkânsızlığı raporun defterler bahsinde de tebarüz ettirildiği üzere 1933 senesinde yapılan tesbitte bir kısım eşyanın vasıflarının, tesbiti yapan memurlarca görüldüğü gibi, bu bir kısım eşyada ise ilk tahrirde tesbit olunan evsafın kısaltılarak 1933 defterlerine alınması ve bilâhara defterler değiştirildikçe de yine bu vasıf kısaltılmasına devam edilmesi neticesi olarak eşyaların esas tahrirde tesbit olunan vasıflarıyla mevzuubahis defterlerde yazılı vasıfları arasında mühim farklar meydana gelmesinden neşet etmiştir.

Döküm yoluyla karşılaştırılamayan bir kısım eşyanın döküm cetvelleri aşağıya çıkarılmıştır:

		Buz dolabı (Esas defterinden)				
Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik- ları	Adı	Evsafı	İzahat
Dolmabahçe	Mutbak mü- düriyeti	133	1	Buz dolabı	İçerisi kısmen teneke kaplı	Kayıtlı bulunamadı
"	U. Mutbak	589	1	"	"	"
bakırdan gayri tavakları	İstabilî âmire	24	2	"	İçerisi çinko kaplı iki kapaklı köhne. Birisinin bir tek kapığı yoktur.	"

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

(1941 defterinden)

<u>Defter No.</u>	<u>Oda</u>	<u>Sahife</u>	<u>Miktar</u>	<u>Evsaf</u>
1	Kiler	139	1	Elektrikli buz dolabı

Vazo, vazo ayağı, çiçeklik, piyedestal, jardenier, çiçeklik kovası

(Esas defterinden)

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
Dolmabahçe	3	33	1	Vazo	Üzeri kabartma asma dalı şekilli kapaklı	1941 defterlerinde kaydı görülmedi.
	Ecz. eşyası	15	1	Çiçek vazosu		
	Mefruşat	2462	1	Vazo	Krem zemin üzerine çocuk resimli porselen İrtifai : 47 cm.	
Yıldız	Merasim	1554 1555	2	Vazo	Mermer somaki Kaide üzerine ayakları, boğazı pirinçli ve üzeri 9 mumlu pirinç şamdanlı, kahve rengi somaki taş-tan. 1.40 metre.	1941 defterlerinde kaydı görülmedi.
	3869	3868	2	"	Altı, üstü ve kulp-ları sarı pirinç ma-denden ortası gü-vez renkte yıldız çiçekli küp şeklin-de Avrupakâri	
	Eczane	12	1	"	Gürgen ağacından natürel olmak üze-re yapılmıştır.	
Dolmabahçe	110	10	2	"	Siyah zemin üze-rine kuş ve çiçek resimli ağızları tırtıllı, hafif yaldızlı. İrtifai : 55 cm.	Bir adedi hususi daire 112 odada olup diğerinin kay-dı görülemedi.
	Mefruşat	1203	2	"	Bronz oyma kaide ve ağızlı koyu ye-şil üzerine mavi çiçekli	Bir adedi mefruşat deposunda kayıtlıdır. Noksan olan vazo 1933 Yalova defteri 14 üncü say-fada (Dolmabahçe atelyesinde tamirde kırık) izahatıyla kayıtlı olup 1941 defterinde kaydı yoktur.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik-tarı	Adı	Evsafı	İzahat
"	12	27	1	Çiçeklik	Tarçını renkli üzeri beyaz çiçekli ağzı kırık	1941 defterinde kaydı görülmüdü.
"	29	61	1	"	Madeni oyma ayaklı ve kulplu ve bronzlu ve kuş resimli, billür kâseli beyzı yüşşekil 30 cm. İrtifa.	" "
"	302	31	1	"	Sarı madenden sar-maşıık şekilli bir tur-na heykeli.	" "
"	Mefruşat	12	2	"	Kaideleri oymalı ve ve kulplu açık yeşil üzerine yıldız çiçek-li çini fabrikası ma-mulâtından (dört parçadır)	Bir adedi (iki parça) Moskova Sefaretine verilmiştir. İki par-çadan ibaret bir adedinin kaydı gö-rülemedi.
"	"	1486	1	"	Sukabağı şekilli renkli camdan	1941 defterinde kaydı görülemedi.
"	"	2053	1	"	Yıldızlı dört ayaklı	" "
Yıldız	Merasim	41	1	Sağır çiçeklik	Tişre zemin üzerine turuncu çiçekli kabareli	" "
"	"	419	1	"	Kaidesi maden açık sarı renkte, kabartma çiçekli boru şeklinde	Cemil Beyin mesai odasına konulmuş, 15 Nisan 1933'te kırılmıştır.
"	"	4286	1	"	Porselen, elvan çi-çekli, bir ayağı yok.	1941 defterinde kaydı görülemedi.
Yıldız	Merasim	4394	2	Ayaklı Çiçeklik	Hindistan mamulâ-tından savaklı	1941 defterlerinde kaydı görülemedi.
"	Müze	471	1	Ayaklı çiçeklik kovası	Krem renkli ve kulp-lu kurşuni renk bo-yalı. Avrupakâri	1933 senesi defter: 3. sayfa: 172'de ka-yıtlı olup 1941 def-terinde kaydı görüle-memiştir.
"	Mefruşat	149	1	Çiçeklik	Müdevver ayak üze-rinde porselenden mamul, 4 parçadan mürekkep	1941 defterinde kaydı görülemedi.
"	"	1426	1	Sağır çiçeklik	Buzlu camdan mâmul	" "
"	"	1433	1	"	Madenden kendin-den kapaklı	" "

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
Dolmabahçe	I No. D. 8 oda	29	3	Çiçeklik	Bronzdan mamul, üzeri kristal	İki adedi birinci hareket köşkü 4 üncü, ikinci hareket köşkü 2 nci sayfada kayıtlıdır. Bir adedinin kaydı görülememiştir.
"	Mefruşat	1421	2	"	Kenarı madeni kafes çerçevesi, üzeri murabba şekilli dört ayaklı.	Biri 131 odada kayıtlıdır. Diğerinin kaydı görülememiştir.
Dolmabahçe	Mefruşat	2108	4	Jardenier	Som yıldız tezyinatlı	Bir adedi kapalı daire 193 methalde kayıtlıdır.
"	29	68	1	Piyedestal	Ağaçtan mamul, murabbai şekil ve prinç stilli maun renkli, İrtifai: 65 cm.	1941 defterinde kaydı görülemedi.
"	Mefruşat	2520	1	"	Murabba kaide üzerine tek sütunlu beyaz lâke boyalı.	1933 defterinde kaydı vardır. 1941 defterinde kaydı görülemedi.
"	Elektrik Dp.	24	2	Piyedestal	Prinçten oyma üçer ve elektrik ayaklı kebir piyedestallı üzerinde on üçer mumlu elektrik şamdanı (dört parçadır)	108 münakale numarası ile Yıldız Merasim Dairesine gittiği kayıtlı ise de Yıldız defterinde kaydı görülemedi.

(1941 defterinden)

<u>Def. No.</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Miktar</u>	<u>Evsafı</u>
2	62	64	1 vazo	Kırmızı renkli yıldızlı kâse şeklinde cam (76. odadan)
3	148	29	1 "	Küçük, mavi zeminli, yıldızlı kulplu, bir kulpukırık
3	152	40	1 "	Pembe zemin üzerine kuş resimli, yıldızlı kapaklı
3	—	49	3 "	Madeni kaide ve göbekleri balgami taşlı bir çiçeklik, iki vazo (takım)
3	—	49	2 "	Çini fabrikası mamulâtından orman manzaralı, kapaklı
16	2	2	2 "	Gümüş, iki kollu, gümüş işlemeli (içlerinde suni palmye vardır.)

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

<u>Def. No.</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Miktar</u>	<u>Evsaf</u>
18	—	23	1 Vazo	Lacivert kenarlı, boyalı resimli kâse şeklinde
2	—	24	1 "	Kırmızı yaldızlı, kâse şeklinde
	arkası			
Kapalı daire		49	1 "	Tarçini renkli ve ağzı tırtıllı porselen.
Yıldız merasim sıra: 166			2 "	Bronz, dört ayaklı, üzerinde testi şeklinde ve kırmızı renkli tezyinatlı.
3	171	77	4 "	Küçük boyda, cam, biri kırık çiçeklik
3	171	77	1 "	Beyzi bakara dilimli çiçeklik
3	197	140	1 "	Jardinier yaldızlı.
3	201	154	1 "	Jardinier yaldızlı lâke.
2		24	2 "	Kabartma çiçekli cam çiçeklik.
	arkası			
Yıldız sıra: 664		69	2	Krem zemin üzerine çiçek resimli ve porselen saksılık.
Yıldız sıra: 679		69	1	Jardinier. Konsol altı için.
3	134		1	Piyedestal. Kırmızı kadife sütunlu yaldızlı.
3	189	121	1	Piyedestal som yaldızlı ve çiçekli.
	arkası			

Saat, saat camekânı

(Esas defterinden)

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
Dolmabahçe	Mefruşat	2798	1	Duvar saati	Müsemmen şekilli cevizi renk çerçeve derununda.	Kaydı görülemedi.
"	"	3037	1	"	Sekiz köşeli ve çalgılı	(Beylerbeyi sarayı bekçiler odasında bu vasıfta bir saat bulunduğu bildirilmektedir.)
"	"	3107	13	Parça Saat	Aşağısı camlı dolaplı yukarısı dört çekme sütun üzerine kubbeli ceviz. 12 aded madeni müdevver plâkı vardır.	Kaydı görülemedi.
"	Um. Mutfak bakırdan gayri	603	2	Câli saati	Kârı kadım.	Bir tanesi saatçi odası sahife: 5'de kayıtlıdır. Diğerinin aynı sayfadaki saat mahfazası ve mu-sahıban 52 numaralı saat içi olarak saatçi odasında bulunduğu bildirilmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
"	İstablâîmire marangozhane	240	1	Duvar saati		Kaydı görülemedi.
Yıldız	Mabeyn	85	"	Ceviz ağacından mâmul alt ve üst tarafından oyma işlenmiş.	"	"
Dolmabahçe	157	49	1	Saat	Camekânı müstatil ve kubbeli kebir	"

(1941 defterinden)

<u>Def. No.</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Miktar</u>	<u>Evsaf</u>
1	14	27	1	Salon için saat
1	Mübayaa me.	137	1	Duvar için saat
mesai odası				
1	Bekçiler koğuşu	129	1	Duvar saati
5	Saatçi odası	4	1	Kârikadim köhne saat
"	"	4	1	Yürek şeklinde, ok saplanmış, beyaz tenekeli
5	6	21	1	Tahta çerçevesi, altı köşeli duvar saati

Yazı makinası
(Esas defterinden)

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
Dolmabahçe	44	270	2	Yazı makinesi	Türkçe ve Fransızca maa örtü ve kapak	Kaydı görülemedi.

(1941 defterinden)

İşbu defterlerde yukarıda yazılı yazı makinesinin kaydına tesadüf edilemediği gibi bunlarda puvantajsız kalmış başkaca makine de yoktur.

Tablo, levha
(esas defterlerinden)

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
Dolmabahçe	Eczane eşyası	93	7	Tablo	Sertabipler tablosu	Kaydı bulunamadı.
"	Hazinei H.15	57	1	"	Abanoz çerçeve derununda somaki siyah taş üzerinde dört kuş resmini havi.	"
"	Mefruşat	2935	1	"	Yıldız çerçevesi dört aded civcivin meyvalar arasında bulunuşunu gösterir yağlı boya İbrahim imzalı..	"

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik-tarı	Adı	Evsafı	İzahat
"	"	3066	1	"	Bir mahal tablosu, sarı yaldızlı çerçeve derununda.	" "
Yıldız	Müze	947	1	"	Kumaş üzerine işle-meli dağ ve orman resmini havi.	" "
"	Cihannüma	230-233	4	"	Bazı mahallerin re-simlerini muhtevi kenarları yaldızlı.	231, 233 resim ve heykel müzesine ve-rilmiş, 232 Dolma-bahçe 5 numaralı odadadır. 230 nu-maralınsının kaydı görülememi.
Dolmabahçe	9	4	1	Resim levhası	Deniz manzarasını havi yağlıboya yal-dızlı çerçevesi Ahmet Bedri imzalı	Kaydı bulunamadı.
"	44	316	1	Resim	Karton üzerinde bon-cuktan kadın resmi.	" "
"	46	39	1	"	Şadiye fırkateyninin yerine müceddeden inşa olunacak kom-porant koronun sulu boya resmi.	" "
"	69	12	1	Levha	Yaldızlı çerçeve deru-nunda hattı küfi ile yazılmış kelime-i tevhit	Kaydına rastlanamadı.
"	Eski Veliaht D. müteferrik	26	1	"	İzmir istirdadına mü-taallık yağlıboya. Âdi tahta çerçevesi.	" "
"	İstablâmîre müdürîyet	114	20	"	Küçük-ü büyüklü ci-hariyari güzin esamisi ile muhtelif ayatı ce-lileyi natık levhalar.	"
"	Mefruşat	1622	1	"	Yaldız çerçeve deru-nunda Sami künyeli ve 1296 tarihli ve yal-dızla yazılmış Abdul-hamit tuğralı	1933 mefruşat de-posu defterinde kaydı mevcuttur. 1941 defterinde kaydı görülememi.
"	"	1938	2	Methiyet seniye	Biri lâcivert kadife, diğeri kırmızı cilt derununda	1933 mefruşat de-posu defterinde ka-yıtlı ise de 1941 def-terlerinde kaydına rastlanmamıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
"	"	2370	1	Levha	Oyma yıldız çerçeve derununda bir dere kenarında içinde iki adam bulunan sandal resmini gösterir.	Kaydına rastlanmamıştır.
"	"	2941	1	Donanma levhası	Yıldızlı çerçeveli.	1933 mefruşat defterinde kaydı var.1941 defterinde yoktur.
"	"	3065	1	Manzum methiye	Sarı yıldızlı çerçeve derununda.	Kaydına rastlanmamıştır.
Yıldız	Merasim	4092 4093	2	Levha	Suni çiçekten mamul lâfzı Celâl ve İsmi Nebi ve Cihariyar efendilerimizin isimlerini müş'ir iki kutu derununda gayrimuntazam hale girmiş.	1933 senesi kapalı d. 4 numaralı defterinde kaydı olup 1941 defterinde kaydı görülemez.
"	"	5582	1	"	Yıldız kenarlı camlı.	Kaydına tesadüf edilememiştir.
"	Müze	407	1	Resim levhası	Âdi çerçeveli bir vazo resmini muhtevi.	" "
"	Mefruşat	1664	1	"	Su kenarında bir ebniyenin muşamba üzerine yağlı boya ile yapılmış, yıldız çerçeveli.	" "
"	Marangozhane	32	1	Levha	Çerçeveleri boyalı, yekpare camlı, arkası üç parça beyaz tahtalı.	" "
"	Bendegân	425	1	Resim Levhası	Harem iskelesinde mezbahai askeriye dairesinin resmi.	" "

(1941 defterinden)

<u>Def. No.</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Miktar</u>	<u>Evsaf</u>
1	Anahtar	140	1 levha	"Ya Hâdimül Haremeyn"
1	"	"	1 tablo	Câmi resmi
2	102	19	1 "	Manzara
3/2	Taş oda	53	1 levha	Sarayburnu ve Topkapı Sarayının manzarasını gösterir, Selimi Salis 1729 tarihli kitabı, âdi boyalı çerçeveli, yağlı boya.
"	"	"	1 "	Sultan Aziz'in beyaz at üzerinde âdi sarı yıldızlı çerçeveli yağlıboya.
"	"	"	1 fotoğraf	Osmanlı padişahların gösterir âdi tahta çerçeveli
"	"	"	1 "	Sultan Murad'ın resmi, çerçevesiz.
7	Üst kat 9 salon	61	2 levha	Kâbe'ye ait el yazısı (yeni binaya nakil)
"	"	"	2 tablo	Biri köşk resimli, diğeri ağaçlıklı.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Halı, halıseccade, seccade, keçe (Esas defterlerinden)						
Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik-tarı	Adı	Evsafı	İzahat
Dolınabahçe	14	60	2	Halı seccade	Kırmızı zemin üzerine kenarı çiçekli Anadolu halısı (2.16X1.35), (1.28X2.22)	Bir adedi (1.30X2.30) Yalova'da (defter: 18, sayfa: 40) kayıtlıdır. Diğerinin kaydı bulunamadı.
"	44	236	1	Seccade	Lâcivert zemin üzerine küçük ipekli acem seccadesi (1.20X1.75)	Kayıdı bulunamadı.
"	81	4	1	Anadolu halısı	Kırmızı zemin üzerine çiçekli (3.90X4.10)	" "
"	147	5	1	Avrupa halısı	Pembe zemin üzerine elvan çiçekli (3.55X3.80)	" "
"	198	6	1	Taban halısı	Krem zemin üzerine sarı, kırmızı ve mai çiçekli ve yollu (5.90X6.60)	" "
"	209	19	1	Halı seccade	Beyaz zemin üzerine çiçekli, göbekli (2.00X1.25)	" "
Beylerbeyi	15	940	1	Halı	Hercke mamulâtından güvez göbekli kenarları lâcivert ve beyaz elvan çiçekli (3.00X3.95)	1933 senesi defter: 15, sayfa: 10'daki ineşruhata göre Ankara'ya Riyaseti Cumhura gönderilmiş ise de Cumhurbaşkanlığına gönderilen eşya arasında bu halının kaydına tesadüf edilememiştir.
"	22	668	1	"	Sarı zemin üzerine güvez renkli göbekli kebir. (9.40X15.00)	Kaydına rastlanamadı.
Dolmabahçe	Ağavat nöbet mahalli	4	1	Kürt seccadesi	Ortası mihraplı, bordürleri beyaz zemin üzerine çiçekli. Ayak basacak yeri yırtılmıştır.	" "
"	"	9	2	Seccade	Kırmızı zemin üzerine merkezi göbekli yol halısından kesilip yapılmış (0.80X3.20)	1933'ün 7 nci defterinde kaydı varsa da mütaakip defterde halı deposunda kaydı yoktur.
"	Ağavat kahve ocağı	9	1	Frenk keçesi fersude	Koyu krem rengi zemin üzerine sarı dallı	Kayıdı görülemedi.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>	
Dolmabahçe	Eczane eşyası	192	1	Halı		Kaydı görülemedi.	
"	Hazinei Hassa 3	22	1	Seccade	Fes rengi Anadolu seccadesi	"	"
"	Hazinei Hassa 4	14	1	Halı	Fes rengi zemin üzerine kenarlı ve göbekli mefruş halı (4.80X5.90)	"	"
"	Hazinei Hassa 16	27	1	Seccade	Kırmızı yollu halı parçasından mamul	"	"
"	Kadınlara ait eşya	10	2	Halı	Avrupa keçesi. Biri renklidir.	"	"
"	Mefruşat	34	1	"	Kırmızı zemin üzerine Efgan (4.25X7.85)	"	"
"	"	38	1	"	Kırmızı zemin üzerine nohudi kenar ve ortası madalyonlu he-reke bir tarafı ile kö-şesi vaktiyle mevzu ol-duğu odaya göre kesil-miştir. 5.65 X 8.20	"	"
"	"	1554	1	Stampa halısı	Avrupa'nın köhne 3.80 X 4.20	"	"
"	"	1559	1	"	Avrupa'nın köhne 2.80 X 4.20	"	"
"	"	1706	1	Keçe	Avrupa elvan çiçekli stampa 3.80 X 7.60	"	"
"	"	1711	1	Halı	Lâcivert zemin mavi ve güvez çiçekli Ana-dolu 1.20 X 2.00	1933 senesi birinci hareket köşkü defterinde kayıtlı 1941 defterinde kaydı görülemedi.	
"	"	1724	1	"	Avrupa'nın dokuma 1.20 X 3.00	1933 senesi Db mefruşat d. defterinde ve 1941 halı depo-sunda kaydı yoktur.	
"	"	1719	1	"	Avrupa'nın dokuma	1933 senesi 1 No. D. defterinde kaydı gö-rülmemiştir.	
"	"	2656	1	" orta	Avrupakâri kırmızı zemin üzerine çiçekli 3.75 X 6.45	1941 kapalı daire defteri halı deposun-da kaydı görülemedi.	
"	"	2657	1	Halı	Avrupakâri kırmızı zemin üzerine çiçekli 3.30 X 4.40	"	"

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik-tarı	Adı	Evsafı	İzahat
"	"	2658	1	"	Hereke mamulâtından alafranga resimli 4.85 X 5.90	"
"	"	3102	2	"	Odaların zeminine göre şal örneği	1933 senesi 10 numaralı defterde kaydı varsa da 1941 halı deposunda kaydı görülemedi.
"	"	3263	1	"	4.80 X 4.80 tertibinde göbekli kırmızı renkte oda halısı	1933 ve 1941 kapalı daire defterlerinde kaydı görülemedi.
Yıldız	Merasim	2942	1	Halı	Hereke mamulâtından sarı zemin üzerine kırmızı göbekli ve kırmızı kenarlı 16.50 X 10.00	Halı deposu defterinde kaydı görülemedi.
"	"	3979	1	"	1.90 X 3.05 ebadında üst kat sahanlıkta krem zemin üzerine fes rengi	Halı deposunda kaydı görülemedi.
"	"	3982	1	"	1.18 X 5.17 ebadında merdiven üzerinde fes rengi krem zemin üzerine.	"
"	"	5365	1	"	Köhne Avrupa halısı	"
"	Cihannüma	87	1	"	Hereke mamulâtından 4.30 X 3.28	"
"	Müze	49	1	"	Kırmızı mavi ve yeşil seccade	"
"	Mefruşat	733	1	"	Gördes yol halısından mamul seccade	"
"	Bendegân	121	1	Oda halısı	Krem zemin üzerine çiçekli Avrupakâri 3.15 X 3.85	"
"	"	201	1	Seccade	Krem kaplama üzerine çiçekli işlenmiş	"
"	"	257	1	Halı	Yollu Avrupa oda halısı köhne 4.35 X 9.00	"
"	"	376	1	"	Al ve siyah ve nohudi renk çiçekli hereke mamulâtından 2.07 X 4.40	"

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Mik-tarı</u>	<u>Adı</u>	<u>Evsafı</u>	<u>İzahat</u>
"	"	495	1	"	Kenarları ve ortası ye-şil ve kırmızı çiçekli Avrupa'nın	" "
Mülga Meclisi Mebusundan		50	1	"	Elvan çiçekli hereke mamulâtından 5.00X 8.005 parçadan di-kilmiştir.	" "
-		57	1	"	Kırmızı zemin üzerine elvan çiçekli bordürlü 4.60 X 7.50	" "
Db. Teberdaran	Ambarda	17	5	Saf seccadesi	Kenarı şeritli âla yeni çuhadan	Kaydı görülemedi.
"	"	17	2	"	Kırmızı şerit işlemeli çuhadan	" "
"	Mefruşat	2755	1	Seccade	Kırmızı kadifeden	" "
"	"	2839	1	"	Arakiye üzeri ipekle işlenmiş	" "
"	148	6	1	Keçe	Kurşini zemin üzeri-ne fes rengi çiçekli	" "
oda	Mefruşat	3158	1	"	Odamın zeminine göre iki tarafında birer par-ça yol halısı vardır.	" "

(1941 defterlerinden)

<u>Def. No.</u>	<u>Oda No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Aded</u>	<u>Evsaf</u>
1	9	16	1	Kırmızı zemin üzerine çiçekli köşeleri ve ortası mavi ve çiçekli madalyonu (Bilhahara yol keçe-lerine eklenmiştir.)
1	16	32	1	Şal örneği hereke müstamel.
1	17	34	4	7.000 X 0.50
1	M. Salon	51	1	Kırmızı. mavi çiçekli, göbekli. 4.80 X 3.05
1	43	78	1	Nohudi zemin, kenarlı 1.28X0.72 ebadında seccade
1	45	82	1	Krem üzerine 4 köşeli ve 2 köşesi kesik
1	57	111	1	Nakışlı, göbekli, kenarlı.
1	304	125	1	Çiçekli ve göbekli.
1		131	1	Avrupa etrafı yollu.
1		136	1	Avrupa geçesi.
1		140	1	Oda halısı.
2	102	19	1	Duvar halısı Atatürk'ün resmini hâvi.
2	11	58	1	İsparta 4.40 X 2.96
2	11	58	1	4.10 X 2.72

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Def. No.	Oda No.	Sayfa	Aded	Evsaf
2	11	58	1	Şirazkârî halı seccade.
2	11	58	1	" " "
2	11	58	1	" " "
2	11	58	1	" " "
2	11	58	1	Yan halısı Hemedan yapısı
2	11	58	1	" " " "
2	115	70	1	Göbekli, kenarlı, 1.63 X 1.12
2	119	74	1	Murabba şeklinde 2.45 X 1.10
3	160	56	1	Şal örneği köhne 5.00 X 4.90
3	163	64	2	Halı seccade (Biri M. 1769) 1.40 X 2.00
3	169	72	1	Şal örneği 4.25 X 2.80
3	191	123	1	Çiçekli göbekli kebir
3	203	157	1	Avrupa, krem zemin üzerine kırmızı çiçekli köhne
3	209	165	1	Avrupa köhne
3	229	222	1	Yollu hereke
3	232	224	1	
3	halı dep.	227	1	Kilim 4.00 X 2.10
3	" "	227	1	Kilim 1.60 X 1.50
3	" "	227	1	Halı şal örneği 7.40 X 5.00
3	" "	227	1	Halı hereke 6.80 X 5.70
7	18	26	1	Âdi Anadolu halısı 1.15 X 2.00
7	40	45	1	Köhne Avrupa (T. 13 No. 369)
14	3	3	1	Al üzerine çiçekli Avrupa
14	4	4	1	Parça Avrupa keçe 4.50 X 3.50
18		4	1	Orta halısı, lâcivert zemin üzerine yeşil, kırmızı çiçekli
18	6	7	1	Zemini kırmızı çiçekli
18		23	1	Kenarı çiçekli krem ayak halısı
18	18	24	1	8 şualı yıldız şekilli 1.60 X 2.16
18		32	1	Halı seccade kırmızı zemin mihraplı 1.55 X 0.95
18		37	1	Ayak halısı kırmızı zemin siyah çiçekli
18		38	1	Ayak halısı
18		44	1	" " Avrupakârî siyah çiçekli
19		3	1	" " krem zemin üzerine kırmızı çiçekli 0.90 X 1.95
19		4	1	Halı seccade Ferhane mamulâtından 1318 tarihli krem üzerine bordürlü kırmızı kenarlı 1.43X2.10
19		5	1	Krem zeminli ve bordürlü 2.42 X 2.05
19		7	1	Ayak halısı şal örneği yollu 0.80 X 1.20
19		10	1	Krem üzerine bordürlü ortası kafes şekilli 1.05 X 1.80

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Def. No.	Oda No.	Sayfa	Aded	Evsaf
19		11	1	Yollu şal örneği taklidi 1.28 X 1.88
19		12	1	Bordürlü ve göbekli 0.90 X 1.80
19		13	1	Yollu şal örneği 1.05 X 1.25
19		14	1	Yol halısından yapılma 0.67 X 1.73 ayak halısı
19		21	1	Ayak halısı eklenmiş yol halısından 0.85 X 1.65
2/2		41	1	Avrupa keçesi 5.50 X 2.00
2/2		63	1	Seccade kırmızı zemin üzerine çiçekli Anadolu
2/2		64	1	Kırmızı zeminli madalyonlu 2.55 X 1.50
2/2		227	168	Parça (Beş kalemdde) tamirden kalan ufak halı parçaları
2/2		234	1	Avrupa keçesi 4.40 X 4.00
"		"	1	" " 2.35 X 2.50
"		"	1	" " 6.95 X 4.30
"		"	1	" " 8.60 X 1.40
"		"	1	" " 6.00 X 2.75
"		"	1	" " 5.40 X 3.10
"		"	1	" " 5.85 X 4.40
"		"	1	" " 4.30 X 3.00
"		"	1	" " 7.50 X 4.10
"		"	1	" " 4.10 X 2.60
"		235	1	" " 4.20 X 2.30
"		"	1	" " 7.75 X 2.50
"		"	1	Hereke halısı 5.00 X 3.30
"		"	1	Köhne halı şal örneği 4.80 X 2.90
"		" arkası	1	Avrupa keçesi 20 metre
"		"	1	20 aded Avrupa halı
"		"	1	Hereke halısı 5.00 X 6.00
"		"	1	" " 4.50 X 3.00
"		"	1	Avrupa halısı 4.00 X 4.00
"		" M.	1	Avrupa halısı, kırmızı zemin üzerine ince siyahı yollu çiçekli 7.90 X 3.90
12		14	1	Seccade kırmızı renk âdi kürt halısı
Yıldız defteri				
Sıra No. 135			1	Kırmızı zemin üzerine bordürlü göbekli kebir
" 386			1	Sarı zemin üzerine göbekli
3/2		51	2	Beyaz sim işlemeli mihraplı arakiyc. 33 odadan
"		"	1	Eflâton kumaş üzerine sarı kasnak işlemeli ve saçaklı. 33 odadan
"		"	1	İpekli Şamkârî mihraplı çiçekli sim. 33 odadan
"		"	1	Saf seccadesi koyu lácivert zemin üzerine zımbalı ve kurdelaî işlemli başları kesik
"		"	1	Hafif ipek işlemeli

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Komodin (Esas defterlerinden)						
Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	Mik-tarı	Adı	Evsafı	İzahat
Dolmabahçe	153	6	1	Komodın	Sarı renkli ve yıldız-dızlı lâke	Bir adedi Yalova def-teri oda 18'de puvante edilmiştir. Diğerinin kaydı görülememiştir.
"	Eczane eşyası	40	1	"		Kaydı görülemedi.
"	Mefruşat	2862	1	"	Üzeri beyaz mermer-li bir çekme, bir ka-natlı, siyah boyalı	" "
Yıldız	"	734	1	"	Maun kaplı tek ka-natlı bir çekmeli üzeri beyaz mermerli	" "

(1941 defterlerinden)

Def. No.	Oda No.	Sayfa	Aded	Evsaf
1	8	14	1	İçi ve dışı mermerli komodin
1	9	16	2	Beyaz lâke boyalı komodin
1	16	32	2	Ceviz boyalı somakılı komodin
1	16	32	1	Ceviz boyalı somakılı komodin
1	16	32	1	Beyaz lâke boyalı çekmeli komodin
1	20	38	2	" boyalı komodin
1	35	66	1	" lâke komodin
1	46	84	1	M. 3161, içi ve üstü mermerli komodin
1	49	91	1	Lâke boyalı komodin
2	75	23	1	Maun boyalı komodin
2	84	32	1	Lâke (İkinci hareket köşkü 8 odada komodin)
2	114	68	1	Lâke yıldızlı çiçekli komodin
2	127	83	1	Üzeri taşlı komodin
2	128	84	1	Lâke boyalı komodin
7	9	15	1	Komodın
7	39	44	1	Komodın
B. Beyi	12	22	1	Siyah mermerli koyu maun renkli komodin
18		38	1	Ceviz boyalı somaki taşlı komodin
19		11	1	Üzeri beyaz mermerli komodin
19		12	1	" " " "
19		13	1	" tahta komodin
19		14	1	Lâke boyalı komodin
B. Beyi		8	1	İçi ve üstü mermerli komodin
Yıldız sıra: 622		62	1	8 gözlü komodin

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Tetkikından da anlaşılacağı üzere esas defterlerinden çıkarılmış olan döküm cetvellerinde eşyanın hem tahrir numaraları hem vasıfları mevcut olup 1941 - 1948 defterlerinden çıkarılanlarında ise eşyanın yalnız vasıfları bulunmaktadır.

Tahrir numarası itibariyle bu iki grup cetveller arasında bir rabita tesisi mümkün olmadığı gibi bu cetvellerden birinde yazılı eşyanın yegân yegân diğerleriyle karşılaştırılmasında kayıtlarında yazılı vasıfları itibariyle de bir mutabakat görülememektedir.

Binaenaleyh; 1941 - 1948 defterlerinde tahrir numarası bulunmayan esas defterlerinde tahrir numarası mevcut olan ve her iki defter grubunda değişik vasıflar arzemesi itibariyle de aralarında mutabakat görülemeyen müfredatı bu iki cetvel grubunda yazılı eşyaların, sadece kayıtlar üzerinde yapılan tetkikata, birbirlerinin aynı olduklarını kabul etmek mümkün görülemediği cihetle 1924 tarihine nazaran evsafı bilinen eşyanın bugün 1941 - 1948 defterlerinde yazılı eşyalar olup olmadıkları hakkında katı bir kanaate varılamamıştır.

V. – Tetkikat sırasında ve yapılan karşılaştırmalarda tesadüf olunan diğer noksan ve hatalı muameleler

1. Kayıtlar üzerinde yapılan incelemede Millî saraylar ve kasırlarda mevcut halı, halı seccade ve kilimlerden bazılarının esas defterinde yazılı evsaf ve ebadının 1933, 1941 ve 1948 defterlerinde yazılı evsaf veya ebada tevafuk etmediği veya evsaf ve ebadının noksan işlendiği görülmüştür. Esas defterlerine nazaran evsafı, ebadı noksan işlenen veya tevafuk etmeyen halı, halı seccade ve kilimler aşağıdaki cetvelde irae edilmişlerdir.

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	1924 defterine göre halının evsaf ve ebadı	1941 defterine göre		Halının cins ve evsafı
				Defter No.	Sahife No.	
Dolmabahçe	42	36	Pembe zemin üzerine kabartma çiçekli goblen halısı 3.51 X 4.26	1	76	Kabartma çiçekli goblen 4.26 X 1.33
	42	35	Kırmızı zemin üzerine ortası kuş resimli kenarı kezaallik hayvanat resimli 1.33 X 2.27	2	76	Ağaç ve kuş resimli 1.26 X 1.33
	67	24	Bir aded halı seccade: Kenarı çiçekli şal örneği Hereke mamulâtından 1.57 X 2.50	18	19	Bir aded halı seccade: Lâcivert zemin koyu renk.
Kuşluk köşk		12	Ortası madalyonlu krem zemin üzerine ipekli halı seccade 1.17 X 1.50	18	42	Krem zemin üzerine kırmızı çiçekli halı seccade
		13	Krem zemin üzerine kırmızı serpme çiçekli ipekli 1.15 X 1.87	18	42	Krem zemin üzerine kırmızı çiçekli halı seccade

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	1924 defterine göre halının cvsaf ve ebadı	1941 defterine göre		Halının cins ve cvsafı
				Defter No.	Sahife No.	
"	Hazinei Hassa 15	47	Halı seccade : Kırmızı göbekli kenarlı Hereke mamulâtından 0.80 X 1.30	18 (Yalova)	23	Kenarı kırmızı orta yeri gül rengi halı seccade
"	3	41	Fehsane mamulâtından 1.40 X 2.10 krem zemin üzerine güvez renkli 1318 tarihi yazılı	"	3	Krem zemin üzerine kırmızı lâcivert çiçekli halı seccade
"	Mefruşat	31	Acemin Ferhan halıları resminde ortası sedefli ve kenarlı kırmızı çiçekli 3.80 X 7.40 halı.	18	4	Lâcivert zemin üzerine yeşil kırmızı çiçekli
"	34	21	Filizi zemin üzerine kırmızı çiçekli Anadolu seccadesi 1.48 X 2.45	18	8	Krem zemin yeşil bademli Acem seccadesi.
"	67	25	Kenarı çiçekli şal örneği Hereke mamulâtından halı seccade 1.55 X 3.05	18	17	Güvez zemin üzerine bademli Acem seccadesi
"	14	59	Kiremidi zemin üzerine bademli Hereke halısı 4 X 3	18	23	Kiremidi zemin bademli Acem.
"	Mefruşat	81	Krem zemin üzerine ortası büyük madalyonlu dört köşeli çiçekli ve çift bordürlü halı seccade 1.40 X 2.50	18	32	Krem zemin kenarı göbekli çiçekli halı seccade.
"	62	22	Kırmızı zemin üzerine kenarlı çiçekli ve göbekli Hereke mamulâtından ipekli halı seccade. 1.20 X 1.50	18	32	Kırmızı zemin kenarı göbekli çiçekli halı seccade
"	Mefruşat	3001	Krem zemin üzerine kırmızı çiçekli halı seccade 1.50 X 2.25	18	33	Kırmızı zemin üzerine elvan çiçekli halı seccade.
"	301	7	Krem zemin üzerine kabartma gül ve göbekli halı seccade 1.10 X 2.20	18	33	Krem zemin üzerine kabartma çiçekli halı seccade.
"	301	4	Krem zemin üzerine kırmızı çiçekli seccade 1.40 X 2.25	18	40	Kırmızı zemin kenarı mavi bordürlü.
"	301	8	Krem zemin üzerine pembe ve mavi kenar ve göbekli 1.15 X 1.80	1	74	İpekli Hereke halı seccade
"	Mefruşat	39	Koyu krem zemin üzerine nefli kenarlı Avrupa kâri kilim (iki kenarı vaktiyle mevzu odaya göre kesilmiştir) 7.35 X 5.80	Kapalı daire	66	Hâli : Oda 6.60X5.10
"	"	28	Fransız mamulâtından goblen resminde göbekli (bordürleri vaktiyle mevzu odaya göre kesilmiştir.) 8.40 X 4.90	"	67	Oda mesahasında Fransız goblen resminde halı

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir No.	1924 defterine göre halının evsaf ve ebadı	1941 defterine göre		Halının cins ve evsafı
				Defter No.	Sahife No.	
Yıldız	Merasim	3558	4.08 X 7.35 ebadında güvez zemin üzerine elvan çiçekli Hereke mamulâtından halı	2	26	Kırmızı zemin bordürlü göbekli Hereke, 6.30 X 3.20 (B.M. Meclisinin 14.XII.1937 tarihli ve 3915/3003 sayılı emriyle resim ve heykel müzesine verilmiştir.)
Dolmabahçe	81	3	Havai mavi zemin üzerine kenarlı ve çiçekli 1 X 1.90	19	3	Ayak halısı krem üzerine kırmızı çiçekli 0.90 X 1.85
"	Mefruşat	65	İki aded halı seccade: Krem zemin üzerine bordürleri kanaviçevare nakışlı ortası madyonlu 1.45 X 2.20	Hususi daire	9	Bir aded halı seccade kırmızı kenarlı göbekli 2.45 X 1.50
"	"	65	İki aded halı seccade: Krem zemin üzerine bordürlü kanaviçevare nakışlı ortası madyonlu 1.45 X 2.20	Kapalı daire	88	Bir aded halı seccade 1.45 X 1.50
"	"	2099	Güvez zemin üzerine elvan çiçekli Uşak yol halısından vücudada getirilmiş halı 2.90X3.00	Kapalı daire 136 oda	167	Kırmızı ve mavili şal örneği Hereke halısı
"	Matbah müdüriyet	169	Kırmızı yollu eski kadife 3.30 X 4.70 Frenk keçesi	Kapalı daire	234	4.70X2.20 Avrupa keçesi.
"	Mefruşat	2098	Güvez zemin üzerine sarı çiçekli Hereke Fabrikasının dokuma halısı 6.00 X 5.50	"	235	Güvez zemin üzerine sarı çiçekli 2 parça yer (veya yol) halısı.
Yıldız	Av köşkü	9	1 aded beyaz zemin üzerine elvan çiçekli köhne halı 4.00 X 4.00	Kapalı daire arkası	235	Sarı çiçekli Avrupa keçesi 3.35 X 1.90
Dolmabahçe	Kızlar ağası	19	Frenk keçesi 5.20 X 6.60	"	"	Tarafeyni kırmızı yol halısı eklemeli kırmızı üzerine çiçekli 5.60 X 5.70
"	Kadınlar eşyası	74	Avrupa keçesi (müstamel yeşil renkli kabartmalı)	"	236	Sarı çiçekli 5.00X2.70 ebadında Avrupa halısı

Cetvelin tetkikından da anlaşılacağı üzere mevcut halı, halı seccade ve kilim nevinden olan bu eşyanın evsaf ve ebat bakımından esas defterlerine nazaran arzemiş olduğu farklar karşısında bunların ilk tahrirde tespit edilmiş bulunan halı, halı seccade ve kilimler olup olmadığı hususunda tereddüde düşülmektedir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

2. Yıldız Sarayına 16.IX.1934 tarih ve 137 numaralı (Dekont numarası : 51) fatura ile mubayaa edilen 4750 lira kıymetindeki 22 adet halının Turan halısı oldukları Saraylar idaresince düzenlenmiş bulunan fatura örneğinde yazılı bulunduğu halde 1933 senesi 18 numaralı Yıldız defterine bunların Isparta halısı olarak kaydedildiği görülmüştür.

Mubayaa edilen halı Turan halısı olduğu halde bunların defterlere Isparta halısı olarak kaydedilmesi sebebi anlaşılamamıştır.

3. Yıldız Sarayına 1934 senesine mubayaa edilmiş bulunan halılardan bazılarının defterde yazılı ebat ve evsaflarının faturalardaki ebat ve evsafa uymadığı görülmüştür.

Dekont fatura		1933 Yıldız Defterindeki Oda			
No.	Tarihi	Halının faturadaki evsafı	sıra No.	No.	1933 defterinde yazılı evsaf
45	13.IX.1934	Bir aded Tebriz halısı (No. 2571) (3.50X4.72=16.52)	344	22	Halı: Lâcivert zemin üzerine elvan çiçekli bordürlü Tebriz. (3.43X4.60)
48	16.IX.1934	Bir aded Tebriz halısı (Mesaha 24.34 metre murabbai)	313	20	Halı: Sarı zemin üzerine elvan çiçekli ve resimli, bordürlü, kenarlı, göbekli. Üzerinde kuş ve hayvan resimleri vardır. (6.00X4.08) ebatta
48	"	Bir aded Horasan halısı (Mesaha 21.09 metre murabbai)	257	16	Halı: Sarı zemin üzerine elvan çiçekli, bordürlü, köşeli ve bordürlü Horasan. (4.00 X 5.34)
49	"	Bir aded Uşak halısı (Fiyatı 40 liradır.)	288	18	Halı: Kırmızı zemin üzerine elvan çiçekli, renkli, köşeli bordürlü Uşak. (5.13X4.95)

Bu halılar Yıldız Saray defterine mubayaa eşyası oldukları dahi tasrih edilmeksizin hususi bir sıra numarası tahtında kaydedilmiş olup faturalarda da bu halıların vasıfları tam olarak tebarüz ettirilmediğinden, bahis mevzuu halıların faturalarda gösterilen halılar olup olmadığı hususu defter kayıtlarından sarahaten anlaşılamamaktadır.

4. Florya köşkleri ile birlikte İstanbul Belediyesinden takdiri kıymet suretiyle satın alınan ve defterlere intikal ettirilmiş bulunan eşyadan bir kısmının defter kayıtlarıyla o zaman düzenlenen listelerdeki kayıtları arasında bazı mutabakatsızlıklar bulunduğu görülmüştür.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

a) Aşağıda isimleri yazılı eşyanın Florya defterinde kayıtlarına tesadüf edilememiştir.

Odanın ismi	Aded	Eşyanın nev'i	Kıymeti	
			Lira	K.
Büyük yemek salonu	1	Yazı tahtası: Otomatik tesisatlı, elektrikli	200	00
Atatürk yatak odası	1	Cibinlik: Obalı	150	00
" " "	1	Yerli köşe etajer pistole, boyalı	150	00
Kadın hademe odası	1	Sandalya lâke, boyalı (Listede iki adet olup deftere bir adedi kayıtlıdır.)	5	00

Listelerde kayıtlı olup Saraylar İdaresince tesellüm edilen bu eşyanın o zaman Florya'da bulunması gerektiği ve Florya defterine de kaydının tesisi lâzımgeldiği halde bu deftere kaydı yapılamadığı gibi başka bir mahalle gönderilip gönderilmediği hakkında defterlerde her hangi bir meşruhata tesadüf edilememiştir. Bu itibarla bunların kayıtlara intikal ettirilmediği neticesine varılmıştır.

b) Yine bu listede depo edilmiş eşya odasında bir adet yuvarlak sigara masası kayıtlı iken Florya defteri 598 sıra numarasında iki adet kaydedilmiş, keza defterde 520 sıra numarasıyla kayıtlı bulunan 6 kapılı çamaşır dolabının listede kayıtlı bulunmadığı görülmüştür. Listeye nazaran fazla olan bir adet yuvarlak sigara masası ile bir adet altı kapılı çamaşır dolabı hakkında defterde lüzumlu izahat mevcut olmadığı cihetle bunların eski Saray eşyası mı yoksa mubayaa ve imal eşyası mı oldukları anlaşılamamaktadır.

5. Çiçeklik, tablo gibi bazı eşyaların esas defterlerindeki evsafı ile 1933, 1941 ve 1948 defterlerinde yazılı evsafının birbirine tevafuk etmediği görülmüştür.

Tahrir mahalli	Oda No.	Esas defteri			1941 defteri		
		Tahrir		Nev'i ve evsafı	Defter		Nev'i ve evsafı
		No.	Aded		No.	Sayfa	
Dolmabahçe	M. işaretli	19	2	Çiçeklik: Beyaz yıldızlı, çeşmi bülbül taklidi.	18	17	2 Vazo: Bohem yıldızlı, kristal.
"	Mefruşat	348	1	Çiçeklik: Müdevver kaideli trişe zemin üzerine üç çocuk resmi resimli küp şekli	"	20	1 Vazo: Mavi, zemin yeşil yapraklı
"	M. işaretli	31	1	Tablo: Yıldızlı çerçevesi; Şampolyon imzalı, derede avcılar manzaralı.	"	22	1 Tablo: Orman ve göl manzaralı.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir					Defter			
<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Oda No.</u>	<u>No.</u>	<u>Aded</u>	<u>Nev'i ve evsafı</u>	<u>No.</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Aded</u>	<u>Nev'i ve evsafı</u>
Yıldız	Cihannüma	167	1	Tablo: Yıldızlı çer- çeveli armalı	1	97	1	Tablo: Bir köşk ve orman.
Dolmabahçe	I No. daire:8	29	3	Çiçeklik: Bronzdan mamul, üzeri kristal	10	4	1	Bonboniyer: Bronz ayaklı, billür ça- naklı.
"	M. işaretli	38	1	Tablo: Yıldızlı çer- çeveli, Ayvazovski imzalı, bir yelkenli resmi, manzaralı yağlıboya.	1	58	1	Tablo: Yıldızlı, çerçevesi, yelkenli resimli, yağlıboya

Bu çiçeklik ve tabloların vasıflarının tahrir kaydındaki vasıflarıyla olan mübâyeneti sebebinin mevcut kayıtlar kâfi derecede izah edememektedir.

6. Esas kayıtlarına nazaran, tahrir mahalli ve tahrir numaraları aynı bulunduğu halde 1933, 1941 ve 1948 seneleri defterlerinde nev'i ve evsafı birbirinin aynı bulunmayan eşyaların listesi aşağıya dercedilmiştir:

Esas defteri					1941 defteri			
Tahrir mahalli	Oda No.	Tahrir		Nev'i ve evsafı	Defter		Nev'i ve evsafı	
		No.	Aded		No.	Sayfa		
Dolmabahçe	Mefruşat	1423	1	Sigara sehpası: Ka- mıştan mamul, 4 ayaklı, mu- rabba şekilli.	18 Yalova	35	1	Sigara sehpası: 3 ayaklı, iki tablolü müdevver, ceviz çini.
Yıldız	Merasim	1917 1962	46	Boy perdesi: Here- ke mamulâtından, kiremidi renkli, eski, altın renkli.	1	82	1	Konsol: Kelebek ağacından manul
"	"	1296	1	Levha: Sarı, anti- kadan, bir kapısı yıldızlı, armalı, çer- çeveli.	1	96	1	Levha: Tarsus'ta bir köprünün gö- rünü.
Dolmabahçe	64	14	2	Çerçeve: Som yal- dızlı ve oymalı ve balası taçlı tehi.	1	92	1	Tablo: Çırağan Sarayı önünde donanma, çerçe- vesiz.
"	7	9	1	Koltuk: Kırmızı renkli, döner, ma- roken maakadife minder (Riyaseti- cumhura gitmiştir.)	2	84	1	Konsol: Yıldızlı.
"	2	1	1	Avize: 48 mumlu sarı avize ortasında petrol lâmbası var- dır.	1	3	1	Avize: 24 mumlu sarı maden, ortası petrol lâmbalı.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

1941 ve 1948 defterlerine devredilip edilmediği kayden anlaşılamamaktadır. Ancak mezkûr 1941 ve 1948 defterlerinde bu neviden eşyalara tesadüf edilmişse de bunlar ne miktar ve ne de evsaf itibarıyla 1933 defterinde mevcut aynı neviden eşyanın miktar ve evsafına uymamaktadır.

<u>Tahrir mahalli</u>	<u>Tahrir No.</u>	<u>Aded</u>	<u>Nevi</u>	<u>Evsaf</u>
Kiler	9	8	Yemek kaşığı	Kristofl
"	4	5	" çatalı	"
"	3	6	" bıçağı	"
"	8	14	Yemiş çatalı	"
"	28	6	" kaşığı	"
"	2	15	" bıçağı	"

1941 ve 1948 defterlerinde aynı neviden tesadüf edilen bu eşya lâroz vasfında olduğu, miktarları da 1933 defterlerindeki miktarlara uymadığı cihetle bu eşyanın 1933 kayıtlarında görülmesine rağmen halen bu köşkte kayden bulunmadığı neticesine varılmıştır.

10. Sarayda mevcut ve istimaline mahal ve imkân bulunmayan bakır evaninin ızgara edilerek harb levazımında kullanılmak üzere Millî Müdafaa Vekâletine tevdiine ait muamelenin ifası Yüksek Meclis Hesapları İnceleme Komisyonunun 6.VI.1939 tarih ve 5/9 esas ve 7 karar numaralı mazbatası ile karar altına alınmış olup bu karara müsteniden tahrir numaraları gösterilmeksizin düzenlenen defterlerde yazılı ceman (24392) kilo ağırlığındaki (16148 parça) bakır evaninin, İstanbul Defterdarlığı vasıtasıyla ciheti askeriyeğe teslim edildiği dosyasının tetkikından anlaşılmıştır.

Umumi mutfak deposundaki bakır evaninin ağırlıkları tahrir sırasında tespit edilmişse de sarayın diğer kısımlarında mevcut bütün bakırların ağırlıkları tahrir defterlerinde ve esas defterlerinde kayıtlı değildir. (24392) kilo ağırlığında 16148 parça bakır evani ciheti askeriyeğe verilmiş olduğu halde istimaline mahal ve imkân bulunan bir kısım bakır evaninin elyevm sarayda mevcut ve kullanılmakta olduğu kayıtlarda görülmektedir.

Ancak bahis mevzuu bakır evaninin saraydan çıkarılması sırasında bunların esas defterlerinde tahrir numarası tahtında mevcut kayıtları hizalarına gerekli meşruhat verilmesi yani tefrik edilip harice gönderilenlerin kayıtlarında çıkışlarının gösterilmesi lazım gelirken, saray idaresince

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

bu muamele yapılmamış sadece bakır debboyunda mevcut bakırlardan saraya lüzumu olanların tefrik edildikten sonra mütebakisini nevi itibarıyla tasnifi ve tartılması ile iktifa olunmuştur.

Bunun neticesi olarak mevcut bakırlardan hangilerinin o zaman ciheti askeriyeye verildiği ve bugün sarayda hangi nevi ve miktarda bakır eşya kaldığı hususu kayden tesbit ve tayin edilememektedir.

11. Terkin edilmiş veya halen kayıtlarda gözüktüğü halde köhneleşmiş, fersudeleşmiş, kullanılmaz bir hale gelmiş olması hasebiyle kapalı daire bodrumlarına terk edilmiş bir kısım eşyanın halen bu bodrumlarda bulunduğu anlaşılmış ve saray idaresiyle yapılan temas ve kayıtlar üzerinde icra olunan incelemeler sonunda da bu kabil eşya hakkında öteden beri hiçbir işlem yapılmamış olduğu görülmüştür.

Senelerden beri bu saray bodrumlarında kapalı bir halde kalan bu eşyalar deniz kenarının rutubeti tesiri ile günden güne bozulmaya ve birtakım fena kokular neşretmeye yüz tutmuştur.

Millî saraylarla köşklerdeki eşya hakkında Yüksek Meclis Hesapları İnceleme Komisyonunun 6.VI.1939 tarih ve 5/9 esas 7 karar sayılı mazbatasının bir paragrafında (Saraylarda mevcut eşyadan istimaline ve satılmasına imkân olmayan kısmının hususi bir heyet marifetiyle imhası)na karar verilmiş ve buna müsteniden o zamanın idare âmirlerinden Mardin Milletvekili merhum İrfan Ferid Alpaya sözü geçen mazbatada yazılı ve saray eşyasına mütâallik işleri ifa etmek üzere vazifelendirilerek Dolmabahçe'ye gelmiş ise de, bunların içinde yalnız, bundan evvelki maddede temas edilen bakırların ciheti askeriye devri işi ile meşgul olmuş ve bodrumlarda metrük bir halde bulunan bu eşyalar hakkında her hangi bir muamelede bulunmamıştır.

Bahis mevzuu köhne, fersude ve kullanılmaz haldeki eşyanın daha uzun zaman bu saray bodrumlarında bekletilmesinde bugün için bir fayda memul olmadığı gibi bunlardan halen kayıtlarda gözükenleri de defter kayıtlarını fuzulen işgal etmekte, kabartmakta olduğu bir hakikattir.

Bu itibarla sözü geçen eşyalar hakkında gerekli muamelenin yapılması lüzumlu görülmüştür. Keyfiyet bu bakımdan komisyonun takdirlerine bırakılmıştır.

12. Millî Saraylarda kıymetli tablolar dışında ve sarayın muhtelif odalarında levha, musafı şerif ve emsali birtakım eşyalara tesadüf edilmektedir. Bahis mevzuu eşyalar, B.M. Meclisi İdare heyetinin 20.XI.1940 tarih ve 5683 sayılı emrine istinaden mütehassıslardan mürekkep bir komisyon marifetiyle 1944 senesinde bir tasnife tâbi tutularak bir kısmı

Topkapı Sarayı Müzesine, Vakıflara, İstanbul Müftülüğüne ve Güzel Sanatlar Akademisine verilmiştir.

Muhtelif mahallere verildiği yukarda belirtilen levhalar dışında kalan ve her hangi tarihî ve bedîî kıymeti haiz bulunmayan ve tasnif edilmiş bir halde olan 483 parça levha ve saireden 160 adedinin Vakıflar İdaresine, 13 parçasının Topkapı Sarayı Müzesine verilebileceği, kimsenin işine yaramayacak olan mütebaki 310 parçasının da ifnasının muvafık olacağı saraylar idaresince 22.VIII.1944 tarihinde B. M. Meclisi İdare âmirleri heyetine arzedilmiş ve bu hususta muvafakat talep olunmuş ise de (bunların oldukları yerde kalmalarının muvafık görüldüğü) bildirilmiştir.

Her hangi tarihi ve bedîî kıymeti haiz olmayan ve mevcudiyetlerinden istifade edilmeyen ve kayıtları da fuzulen işgal eden bu kabil levha ve sairenin Evkaf İdaresine verilerek oraca bu levhaların varlıklarından istifadelerinin sağlanması muvafık olacağı mütalâa edilmektedir.

13.1924 tahriri sırasında saraylarda tesbit edilmiş bir takım kıymetli tablolar da mevcut bulunmaktadır. Saray idaresince yapılan 1933 tesbitini mütaakıp sırasıyla düzenlenen 1933, 1941 ve 1948 tarihli defterler manzumesine bu tabloların birçoklarının ressamlarının isimlerinin yazılmamış, vasıflarının da çok kısa ve değişik olarak işlenmiş olduğu raporun bundan evvelki kısımlarında belirtilmişti.

Yine raporun baş tarafında 1924 tarihinden evvel saraylardaki eşya ve mefruşata mütaallık ilk kayıtların aranması sırasında tablolara ait (1908 tarihli saray ve kasrı humayunlarında mevcut bulunan resimlerin cinsi ve ressamlarının esamisini mübeyyin defter) ve (Dolmabahçe Sarayı humayununda mevcut tabloları gösterir 21 Şubat 1334 tarihli defter) isimli iki deftere de tesadûf edildiği arzedilmişti.

Bahis konusu 1924 tahririnden evvel mevcut olup bugün elimize geçen defterlerde yazılı tablo vasıflarıyla 1924 ana tahrir defteri ve bundan sonra düzenlenmiş olan demirbaş eşya ve mefruşat defterlerindeki tablolardan bazılarının bugün mukayyet vasıflarının birbirini tutmadığı tesbit edilmiştir. 1924 tahririnden sonra bu tablolardan bir kısmı muhtelif devair ve müessesata verilmiştir. Bugün saraylarda mevcut bulunan mütebaki tabloların ise, ilk tahrirde ve ondan evvelki kayıtlarda tesbit edilen tablolar olup olmadıklarının tâyini bir ihtisas işi bulunduğundan, heyetimiz burada keyfiyeti sadece bir vakıa olarak tesbit etmiş ve bu hususta verilecek hükmü de bu işin mütehassıslarına terketmeyi uygun bulmuştur.

İKİNCİ KISIM

1. – Millî Saraylar mubayaa işlerinin Ayniyat Talimatnamelerine tâbiyeti, demirbaş eşya ile istimal ve istihlâk eşyası kayıtlarının tesisi hakkında bilgi

Millî Saraylarda Ağustos 1950 bidayetinde incelemeye başlanıldığı sırada, deruhde edilen vazifenin esasını, bu saraylardaki eşya ve mefruşat kuyudatının ihticaca salih olmadıklarının tetkik ve izahı teşkil ediyordu. Yapılan incelemeler esnasında, saraylar mubayaat defter ve kayıtlarının, daha açık bir ifade ile sisteminin, bir çok bakımlardan kifayetsiz bulunmaları keyfiyeti nazarı dikkati çekmiş ve mubayaat mevzuuna bu zaruretler muvacehesinde girilmiş, bu hususta gerekli incelemeler yapılmıştır.

1929 tarihli Ayniyat Muhasipleri Talimatnamesinin 1 inci maddesinde: Ayniyat hükümlerine tâbi bilcümle devlet müessesatı arasında Millî saraylar ve müzelerinde, her itibarla bu talimatname ahkâmına tâbi olacağı hükmü vaz'edilmiş ve bu talimatnameyi tadilen bilâhara neşredilmiş olan 1939 tarihli Ayniyat Talimatnamenin 1 inci maddesinde de "Devlet daire ve müesseseleri" tâbiriyle yine Millî sarayların Ayniyat Talimatnamesine olan tâbiyeti baki kalmıştır. Bu itibarla, Millî saraylardaki mubayaa işlerinin bu talimatnamelerin ışığı altında incelenmesi lâzımgelmektedir. Şu ciheti ehemmiyetle belirtmek icabeder ki, mevcut ve mevzu hükümlerin sarahatine rağmen, Millî Saraylar İdaresinde istimal ve istihlâkâta tâbi eşyaların kayıt tesisi muameleleri 1931 senesinde ve demirbaş eşya ve mefruşata ait kayıt tesisleri de ancak 3 Temmuz 1933 tarihinden itibaren tesis ve tatbik edilmeye başlanmıştır. Bu kayıtların mevcut mevzuat ile olan alaka ve münasebet dereceleri ise bu bahsin aşağıdaki kıssımlarında ayrıca tetkike tâbi tutulacaktır.

3 Temmuz 1933 tarihinden evvel, Millî Saraylarda demirbaş eşya ve mefruşata mûtaallik olmak üzere birçok mubayaat mevcut olmakla beraber bunların bugün için akibetlerinin kayden tâyin ve tesbiti mümkün görülemediği cihetle, zayı bulunduklarına hükmedilerek Millî Saraylar encümen kararları delâletiyle bunların birer listesi ihzar edilmiş ve raporun kayden ziyalar kısmına mûtaallik 4 üncü kısmında tafsilen arz ve izah olunmuşlardır.

2. – Mevcut ahkâm muvacehesinde mubayaa işlerinin nasıl olması icabedeceği hakkında malûmat

Millî Sarayların Ayniyat Talimatnamesi hükümlerine tâbi olduğu yu-karda belirtilmişti. Bu sebeple Millî Saraylar ayniyat işlerinin de:

A) Demirbaş eşya ve mefruşat muhasebesi

B) İstimal ve istihlâkâta mahsus eşya ve levazım ambar muhasebesi gibi iki kısımda tesis ve teşkil icabetmektedir. (Ayniyat Talimatnamesi madde 2) Talimatnamenin bu hükmüne nazaran Milli Saraylarda demirbaş eşya ve mefruşat mubayaat kaydına esas olmak üzere, evvelâ, bir demirbaş eşya esas defteri tutulması icabeder. Bu deftere; mubayaa edilen eşyanın isim ve vasıfları, sıra numarası, adedi, ne suretle ve hangi tarihte geldiği, kıymeti, kullanılmaya başlandığı tarih, başka bir yere verildi ise mukabilinde alınan belgenin cinsi ve tarihi, kullanılmaktan çıktığı tarih gibi hususların dikkat ve ehemmiyetle kaydedilmeleri lâzımdır. Bütün bu kayıtlara esas teşkil eden vesika ise faturalardır. Bu faturaların ikişer nüsha olarak düzenlenmeleri ve Milli Saraylara mubayaa edilen eşyanın tesellümü mütaakıp ayniyat muhasibi tarafından pullu nüshasının tahakkuk evrakı arasına konulması ve diğer nüshasının da Meclis Saymanlık Müdürlüğüne gönderilen tahakkuk evrakı arasındaki asıl nüshaya mutabakatı tasdik ettirildikten sonra müsbit evrak meyanında saray ayniyat muhasipliği nezdinde hıfzedilmesi gerekir. Bu mubayaa sırasında dikkat edilmesi lâzımgelen cihet, faturalar üzerine mubayaa olunan eşya evsafının mukayyet bulunup bulunmadığı ve şayet mukayyet değilse veya noksan kaydedilmişse, ayniyat muhasibinin bu ciheti ikmal ve bâyiine imza ettirmesi icabeder. (Ayniyat Talimatnamesi, madde 6)

Yine Milli saraylarda, istimal ve istihlâkâta mahsus olmak üzere bir de esas ambar defterinin tutulması lâzımgelir. Bu defterin, ithalât ve ihracat olmak üzere iki tabloyu ihtiva etmesi ve ithalât kısmına bu neviden eşyanın tutarı, miktarı, fiyatı, alınan eşya mukabilinde verilen makbuzun tarih ve numarası ile ithalâta ait müsbit evrakın nev'i numarası ve tarihi, ihracat kısmının da ilgili yerlere verilen eşyanın miktar ve kıymeti, eşyanın ne suretle çıkarıldığı, mukabilinde alınan makbuz veya vesikanın yine nev'i, numara ve tarihi ile ihraç evrakı müsbitesinin nev'i numara ve tarihini ihtiva etmesi ve her sayfanın bir cins eşyaya tahsis olunması lâzımgelmektedir. (Ayniyat Talimatnamesi, Madde 17, 18, 19)

3. - Mubayaa işlerinin fiilî durumu

Milli saraylarda bugüne kadar yapılan mubayaatın fiilî durumu, yukarıda nasıl olması lâzımgeldiği hakkında kısaca irae olunan esaslardan tamamen uzak bir şekilde cereyan etmekte olduğu müşahede ve tesbit edilmiştir. Evvelâ Milli saraylarda, demirbaş eşya ve mefruşat mefhumu ile istimal ve istihlâkâta tâbi eşya mefhumunun yek diğeriyle tamamiyle karıştırıldığı ve bu husustaki yanlışlığın da 1939 tarihli Ayniyat Talimatnamesinde bu mefhumların yapılan sarıh tariflerine uyulmamaktan ne-

şet ettiği anlaşılmıştır. Filhakika, bu talimatname ahkâmına göre, demirbaş eşya ve mefruşat; muayyen bir miada tâbi olmaksızın uzun zaman muhafaza ve istimal edilen eşyalar olup istimal ve istihlâkâta tâbi eşyalar ise; yukarki tarifi haricinde kalan ve doğrudan doğruya istihlâk ve istimal neticesi muayyen bir müddet sonra kullanılamayacak bir hale gelen eşya ve levazım istihlâk maddelerini teşkil eder. (Ayniyat Talimatnamesi, madde 60, fıkra 1.5)

Bu fıkraların tetkikinden anlaşılacağı üzere, gerek demirbaş eşya ve mefruşat, gerekse istimal ve istihlâkâta tabi olan eşyalar tahdidî bir şekilde gösterilmiştir. Bu iki fıkra haricinde kalan ve mahiyetlerinin tâyini tereddüdü mucip olan eşya ve levazımın da, bağlı bulunulan makamdan sorulacağı ve böylece yerinin tâyin olunacağı ayrıca zikredilmektedir.

Bu iki eşya zümresi, yapılan tariflerine ademî riayet neticesi olarak, Millî Saraylarda yekdiğeriyle tamamen karıştırılmış ve bunların defterlere intikalleri ve hattâ bu eşyaların terkin kayıtlı muamelelerinde raporun terkin bahsinde temas ve izah edildiği veçhile birbirinden tefrik edilmeksizin aynı muameleye tâbi tutulmuştur. Bu itibarla, ayniyat muhasebesinin iki ayrı bölümünü teşkil etmesi lâzımgelen bu eşyaların kayıt sistemi, mebdeinden muntahasına kadar bu minval üzere devam edegelmiştir. Bu hususta bir fikir vermek üzere bir iki misal zikrederim. meselâ, bu gün sarayda tutulmakta olan 1 numaralı demirbaş eşya ve mefruşat esas defterinin, 87 nci sayfasının 1-6 sıra numaralarında mukayyet bulunan avizelerle, 2 numaralı demirbaş eşya defterinin 37, 38 sıralarında yazılı havlular, 133, 134 sıralarında yazılı pike örtüler, demirbaş eşya adâdından bulunmadığı halde, bunların demirbaş eşya esas defterine kayıtlı oldukları görülmektedir. Buna ait misallere bu defterde pek çok tesadüf edilmektedir.

Demirbaş eşya ve mefruşata ait olarak, millî saraylarda tutulan defterin, Ayniyat Talimatnamesine uygun olmadığı yukarda bilvesile açıklanmıştır.

a) Bu defterler, eşyanın adedi, mukabilinde alınan vesikanın cinsi, tarihi, numarası sütunlarını ihtiva etmemesi bakımından talimatnamesine uygun bulunmamıştır.

b) Yine bu defterlere yazılmış bulunan eşya ve mefruşatın, saraylar camiası dâhilinde yer değiştirmeleri halinde, çıkış ve giriş mahalleri arasında, eşyayı kolaylıkla takibe medar olacak şekilde bir irtibat sağlanmamıştır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Bu itibarsızlık neticesi olarak aşağıdaki listede nevi, evsaf ve miktarı yazılı eşyaların demirbaş eşya esas defteri ile fatura örneklerinde gösterilen sevk mahallerine ait defterlerde kayıtlarına tesadüf edilememiştir.

<u>Def. S.N.</u>	<u>Eşyanın ismi ve evsafı</u>	<u>Miktarı</u>		<u>Mubayaa tarihi</u>
202	Yemek çatalı	11	Aded	20.6.1934
1342	Meyva çatalı	24	"	30.12.1937
1191	Yemiş çatalı	12	"	22.9.1940
1224	Meyva çatalı	12	"	31.7.1940
1235	Yemek çatalı	25	"	31.7.1940
878	Meyva bıçağı	12	"	7.2.1936
1316	Meyva bıçağı	13	"	24.12.1937
699	Dondurma kaşığı	13	"	12.6.1935
1346	Yemek kaşığı	24	"	30.12.1937
1340	Yemek kaşığı	24	"	30.12.1937
1341	Meyva kaşığı	24	"	30.12.1937
1152	Çorba kaşığı	15	"	27.7.1939
1153	Komposto kaşığı	15	"	27.7.1939
1223	Komposto kaşığı	15	"	31.7.1940
1236	Yemek kaşığı	25	"	31.7.1940
114	Yemek kaşığı	50	"	29.7.1942
115	Çay kaşığı	24	"	29.7.1942
31	Porselen kahve fincanı	24	"	4.7.1933
42	Kahve fincanı	24	"	4.7.1933
53	Kahve fincanı	24	Aded	2.10.1933
228	Kahve fincanı	12	"	27.12.1933
229	Kahve fincanı	18	"	27.12.1933
234	Kahve fincanı	12	"	27.12.1933
290	Kahve fincanı	24	"	—
595	Kahve fincanı	12	"	22.1.1935
663	Kahve fincanı	12	"	23.5.1935
706	Kahve fincanı maatabak	12	"	25.6.1935
814	Kahve fincanı	12	"	21.8.1935
860	Kahve fincanı	12	"	7.2.1936
861	Kahve fincanı	12	"	7.2.1936
951	Kahve fincanı	12	"	17.6.1936

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

<u>Def. S.N.</u>	<u>Eşyanın ismi ve evsafı</u>	<u>Miktarı</u>		<u>Mubayaa tarihi</u>
996	Kahve fincanı	24	"	17.8.1936
999	Kahve fincanı	12	"	19.8.1936
1138	Kahve fincanı	12	"	2.1.1937
1168	Kahve fincanı	12	"	5.3.1937
1208	Kahve fincanı	24	"	11.6.1937
1282	Kahve fincanı	12	"	8.8.1937
1303	Kahve fincanı	12	"	24.9.1937
1351	Kahve fincanı	12	"	30.12.1937
1489	Kahve fincanı	36	"	5.8.1938
1106	Kahve fincanı	12	"	8.10.1938
1125	Kahve fincanı	36	"	2.3.1939
1111	Kahve fincanı	12	"	24.10.1938
35	Kahve fincanı porselen	24	"	27.6.1941
179	Kahve fincanı maatabak	12	"	25.8.1943
34	Çay fincanı	24	"	4.7.1933
43	Çay fincanı	18	"	4.7.1933
708	Çay fincanı	12	"	29.6.1935
997	Çay fincanı	12	"	17.8.1936
1136	Çay fincanı	12	"	31.12.1936
1150	Su takımı	4	takım	27.7.1939
1174	Su takımı	6	parça	21.9.1939
347	Tarama derneği	2	cilt	6.12.1934
608	Yol halısı (Uşak)	6	aded	4.2.1935
658	Yol hasırı (Koko)	50	metre	12.5.1935
39	Billûr dondurma bardağı	18	aded	4.7.1933
1126	Viski kadehi	16	"	2.3.1939
30	Billûr su bardağı	9	"	4.7.1933
35	Cam sürahi	14	"	4.7.1933
1492	Frijider buz dolabı	1	"	8.8.1938
1233	Frijider dolabı	1	"	22.7.1940
14	Billûr köprü	8	"	3.7.1933
1130	Yemek takımları	82	"	2.3.1939
635	Parke cilâ makinesi	1	"	4.4.1935

1110

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Millî Saraylarda, mubayaat işlerinin tetkik mevzuumuz bakımından en mühim addedilen kısmı, faturalarla, demirbaş eşya esas defterleri arasındaki rabita ve münasebetler teşkil etmiş olup bu da bilhassa eşyanın faturalar üzerinde mukayyet evsafının demirbaş eşya esas defteri ve bu eşyanın bundan sonraki sevk mahallerine ait defterlerdeki evsafının araştırılması üzerinde toplanmaktadır. Zira, bilvesiyle raporun muhtelif kısımlarında da temas edildiği üzere, Millî Saraylarda eski ve yeniden mubayaa olunan eşyaların büyük mikyasta birbirlerine karıştırıldıkları ve âdeta bu eşyalar arasında yekdiğerinin yerine kaim olmaları bakımından bir nev'i halef ve seleflik münasebeti müşahade ve tesbit edilmiştir. Esasen bu husus, yirmi bir senelik Millî Saraylar encümen kararlarının tetkikından da anlaşılmaktadır. Sözü geçen kararların mefruşatın mübayaasına mütaallik olan kısımlarında (eskinin yerine mubayaa ibaresi) mevcut bulunmakta olup, ve fakat bu eksilen eşyaların hangi nev'i eşyalardan olduğu ayrıca tâyin ve tasrih edilmemektedir. Bu önemli nokta, raporun terkin bahsinin incelenmesi sırasında da bertafsil açıklanmıştır. Bu itibarla, faturalar ve defterlerdeki evsaf üzerinde durulmuş ve binnetice demirbaş eşya defterinin faturalarla yegân yegân mukabelesi yapılmış ve bu mevzuda birçok aykırılıklar tesbit olunmuştur.

a) Faturaları mevcut olduğu halde demirbaş eşya esas defterine yazılmamış olan halılar:

<u>Fatura Tarihi</u>	<u>Fatura No.</u>	<u>Eşyanın cinsi</u>
13.9.1934	45	2 Tebriz, 2 Horasan, 1 İsparta
15.9.1934	46	1 Tebriz, 1 Efgan, 1 Kütahya
16.9.1934	47	3 aded Meşhet (Horasan), 1 Uşak
16.9.1934	48	1 " Tebriz, 1 aded Horasan
16.9.1934	49	1 " Uşak
16.9.1934	50	1 " Müşkabat, 1 aded Hereke
16.9.1934	51	22 " Turan
19.9.1934	52	1 " Uşak Taban

Yukarda esamisi çıkarılan halılar, demirbaş eşya esas defterine kaydı yapılmaksızın doğrudan doğruya sevk mahallerine gönderildikleri için bunların gittikleri mahalle ait defterlerde aranıp bulunmaları müşkül olmuş ve hattâ demirbaş eşya defterine kaydı tesis edilmeden yapılan bu sevk muamelesi neticesi olarak 51 dekont No.lu fatura muhteviyatı 22

aded Turan halısının. 1933 tesbitine mütaallik 18 No.lu deftere İsparta halısı olarak kaydedildiği görülmüş ve bu sebepten bu halılar arasında mevcut cins tehalüfünün neden ileri geldiği anlaşılamamıştır.

b) Yine bu eşya mübayaatına mütaallik faturalarda mukayyet evsafın demirbaş eşya esas defterine noksan olarak kaydedildiği görülmüştür. Meselâ 11.VI.1934 tarih ve 13 No.lu fatura örneğinde yazılı bulunan bir aded kesme billûr tuzluğun, demirbaş eşya esas defterinin 181 inci sırasına vasıftan âri olarak sadece tuzluk şeklinde kaydedildiği anlaşılmıştır. Bunun neticesi olarak, saraylara haddizatında bir kıymet olarak giren birtakım demirbaş eşyaların kayıtlarının alelâde eşyalar misillü yapılması, bunların kayden vasıflarına uygun olarak takip edilebilmeleri imkânını ortadan kaldırmıştır. Bunun, şu bakımdan büyük ehemmiyeti vardır ki, dolayısıyla bu ehemmiyet defterlerin ihticaca salih olup olmadıkları keyfiyetine taallûk eder. Şöyle ki; Millî Saraylar, her yıl Büyük Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu tarafından mevcut eşya kayıt ve evsafına göre, bir eşya teftişine tâbi tutulmaktadır. Ve o eşyanın hakikaten mahallinde o eşya olup olmadığı hususu ise o eşya hakkında defterinde mevcut evsaf kaydına göre cereyan ve taayyün etmektedir. Başka bir tâbirle her eşya kaydında mevcut olan evsafa göre aranılmaktadır.

c) Yine bu faturalarda mukayyet eşya miktarlarının, demirbaş eşya esas defterine noksan olarak veya hiç işlenmedikleri görülmüştür. Meselâ 20.VI.1934 gün ve 14 No.lu fatura kayıt örneğinin 206 sırasında yazılı 4 aded yemiş bıçağının, demirbaş eşya esas defterine sadece 1 olarak ve yine bu fatura örneğinin 207 nci sırasındaki 1 aded yemek bıçağının aynı eşya defterine hiç işlenmediği anlaşılmıştır.

Misaller vermek suretiyle arz ve izahına çalışılan bu kabilden aykırılıklara tetkikat esnasında pek çok tesadüf edilmiş ve fakat bunların hepsinin alınmasında bir fayda görülmeyerek ancak bir iki misal vermekle iktifa olunmuştur.

Faturaların demirbaş eşya defterleriyle mukabelesi babında dikkat nazarını çeken diğer bir husus da şudur: Mubayyat sırasında müessesat tarafından Millî Saraylara verilen fatura ikinci nüshalarının dahi mezkûr müesseselerce düzenlenip ve birinci nüshasına uygunluğu yine o müessesenin resmî unvanı ticarisi tahtında tasdik edilmesi ve bu şekilde verilmesi lâzım gelirken, bu noktaya her nedense Millî Saraylar idaresince ehemmiyet verilmediği ve ikinci nüsha faturaların saraylarca tertiplendiği görülmüştür. Bu fatura örnekleri müesseselerce düzenlenmediğine göre bunların tahakkuk evrakı meyanında Meclis Saymanlığına gönderilen asıllarıyla mutabakatları yine Meclis Saymanlığınca da tasdik edilmemiş

bulunduğundan elde mevcut bu örneklerin asıllarıyla olan münasebet dereceleri tamamen meçhul kalmıştır. Mamafih 3.VII.1933 tarihinden 13.X.1944 tarihine kadar ki mubayaata ait fatura örnekleri, genel olarak saray idaresince düzenlendiği görülmüş olmakla beraber, bu tarihten sonraki mubayaata ait ikinci nüsha faturaların müesseselerce düzenlenerek saraylar idaresine verildiği anlaşılmıştır.

Milli Saraylardaki mubayaa işlerinde tesbit edilen mühim noktalardan biri de şudur: Bilhassa kaybolan veya kırılabilen eşyalardan yapılan mübayaat daima eskinin yerine ikame kaydı ile yapılagelmiş ve bu hususun, 1923 senesinden 24.VIII.1939 tarihine kadar böylece devam ettiği müşahade edilmiştir. Şu ciheti ehemmiyetle belirtmek yerinde olur ki, yapılan mubayaatın tamamen ayrı bir muhasebesi olması lâzım geleceği gibi buna mukabil yine kırılan ve kaybolan eşyanın da ayrı bir muhasebe ve muamelesi bulunmak gerektir. Buna riayet halinde, saraylarda mevcut ve tahrir numarasını haiz eski eşyalar ile, yapılan mubayaat yekdiğeriyle karıştırılmamış olacağı gibi, yapılan mübayaatın adeden ifadesi veya bunların ne miktarının imha edildiği ve keza eski eşyadan ilk tahrirde ne miktar mevcut iken bu gün ne miktarının mevcut ve baki bulunacağı hususları da tesbit edilebilirdi. Halbuki her nedense yapılagelmekte olan bu ikame keyfiyeti ve bu usulün tatbiki neticesinde mübayaat ile sarayın eski eşyasının tefriki bazı ahvalde kayden gayrikabili izah bir durum yaratmış ve bu hal yukarda temas edilen ve bilhassa belirtilmesi lâzımgelen hususların tayin ve tesbitine imkân bırakmamıştır. Eski eşyanın yerine yenisinin ikame edilmiş olması neticesinde birçok ahvalde saraylarda gözüken eşyanın eski saray eşyasından mı veya mubayaa eşyası mı olduğu tâyin edilememektedir. Çünkü esasen 1923 tahririnde eşyalara mevzu numaralardan bir kısmı zamanla düşmüş ve birçok numarasız eşya meydana gelmiş ve bilâhara bu nevi eşyadan vukua gelen zayıat sonunda da bunların yerlerine yenilerinin ikame edilmiş olması ve bunların defterlere kaydında gerekli meşruhatın da verilmemiş bulunması yüzünden eski ve yeni eşyalar gerek aded ve gerek evsaf itibarıyla birbirine karıştırılmıştır. Nitekim yapılan tetkikatta bazı eşyaların 20 şene sonra 1923 senesi miktarlarından bugün adeden daha fazla bulundukları tesbit edilmiştir. Buna ait misaller terkin bahsinde ayrıca verilmiştir. Binaenaleyh yukarkı karışık durum, 1923 senesinde saraylarda tesbit olunan eşyalardan, bugün ne miktarının mevcut bulunacağı hususunda yapılabilecek adedi ve katî bir tetkikatı da imkânsız kılmış ve binnetice bugün Milli Saraylarda mevcut ve muhtelif tarihli eşya defterlerini ihticaca salih bir durumdan uzaklaştırmıştır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Terkin Muamelâtı

Millî saraylaraki mesaimize başlarken tetkik mevzuu olarak uldemi-ze tevdi olunan ana vazifeler meyanında, saraylarda mevcut demirbaş eşyanın imha ve terkinini kayıt işleri de bulunmakta idi. Bu husustaki tetkikatımıza başlarken evvelâ eşya terkinlerine ait sarayda mevcut bilcümle müsbit evrak celbedilmiş ve bunlar maksada uygun olarak tetkike tâbi tutulmuşlardır ki bu evrak esas itibariyle iki kısımdan müteşekkildir:

1. 1933-1949 yıllarına ait T.B.M. Meclis Hesapları İnceleme Komisyonunca tasdikli (15) aded terkin defteri;

2. 1933-1949 yıllarına ait ve terkin sebeplerine mütaallik saray idaresince düzenlenmiş eşya terkin varaka ve listeleri.

Bu itibarla, terkin mevzuundaki tetkiklerimiz de, yukarda iki madde halinde hulâsa etmiş olduğumuz müsbit evraka mütenazır olarak cereyan etmiştir. Şöyle ki: Evvelâ demirbaş eşyanın cins ve tahrir numaralarını ihtiva eden terkin defterleriyle 1924 tarihli ana tahrir defteri ve 1941 tarihli demirbaş eşya defterleri karşılaştırılmış böylece kayden terkin edildiği bildirilen eşyanın salâhiyetli makam tarafından tasdik edilip edilmediği tahkika tâbi tutulmuştur. İkinci cihet olarak, 1933-1949 yılları arasında saraylar idaresince terkin sebeplerine mütaallik olarak tertiplenen liste ve evraklar, muhtelif terkin sebepleri bakımından tetkik edilerek gene bu evraklardaki terkine tâbi eşyanın, T. B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonuna tasdik için sunulan cetvellerdeki aynı numarayı havi eşya ile evsaf bakımından aynı olup olmadığını tetkik sadedinde adı geçen evrakların musadak terkin defterleriyle karşılaştırılması.

Millî saraylardaki, demirbaş eşya ve mefruşatın ve diğer tarihi bedii kıymeti haiz eşyanın terkinini kayıt muamelelerini tetkik ve tahlile girmeden evvel şu cihetin ehemmiyetle belirtilmesi yerinde olur. Şöyle ki:

Devletin bilûmum emvalinin idare ve bunların muhasebesi 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanununa bağlı olduğu ve mezkûr kanunun da 14 Haziran 1927 yılından beri tatbik mevkiinde bulunmakta olduğu nazarı itibara alınırsa Millî Saraylarda bu kanunun neden tatbik mevkii bulmadığı ayrı bir mevzu teşkil eder. Filhakika Millî Saraylarda istimal ve istihlâke tâbi eşyaların ithal ve ihraç kayıtları ancak 1 Haziran 1931 senesinden itibaren tesis edilmeye başlanmış diğer demirbaş eşya ve mefruşat kayıtları da ancak 3 Temmuz 1933 yılından itibaren kayda intikal ettirilmiştir. Tesisine başlanılan bu kayıtların ise mevcut ve mer'i talimatnameler ahkâmına uygun olup olmadıkları hususu ayrı bir mevzu teşkil eylediğinden bundan raporun başka bir kısmında bahsedilmiştir.

Milli Saraylar İdaresinde en ziyade dikkate şâyan olan cihet saraylar teşkilâtında bilûmum aynıyat işlerini tedvin eylemek vazifesiyle mükellef bir kontrol memurluğu ve aynıyat muhasipliği" servisinin bulunmasıdır. Bu teşkilât sarayların ilk kuruluş yıllarından itibaren 1943 senesi Haziran ayına kadar mevcudiyetini muhafaza eylemiş ve bilâhara yirmi yıl müddetle Milli Saraylarda henüz sağlam bir kayıt esası kurulamamış iken 1943 yılı 20 Haziran'ında lâğvedilmiş ve sadece aynıyat işlerinden gayri mesul bir kontrol memurluğu halinde kadrodaki yerini muhafza eylemiştir.

1943 yılından itibaren ise Milli Saraylar Müdürü aynıyat işlerini ve mesuliyetini uhdesine cem etmiş ve böylece bir bakımdan âmiri italık sıfatıyla muhasiplik sıfatı aynı makamda birleşerek 1050 sayılı Kanuna burada da tatbik yeri verilmemiştir. Milli Saraylardaki demirbaş eşya ve mefruşatın mubayaa, kayıt terkin ve bunlara müterafık sair hususların daha umumî bir ifade ile bilûmum aynıyat işlerinin tâbî olduğu hükümler, bu hükümlerin meriyet müddetleri bakımından iki ayrı talimatnameye istinat ettirilerek tetkikleri icabeder. Bunlardan birincisi 1929 tarihli "Aynıyat Muhasipleri Talimatnamesi" dir ki, on yıl müddetle meriyet mevkiinde kalmıştır. Diğer ise 1939 tarihli "Aynıyat Talimatnamesi" dir ki halen yürürlükte olan da budur. Bu bakımdan Saraylar İdaresi eşya terkin kayıtlarını muamelelerini de seneler itibariyle tâbî oldukları hükümler çerçevesinde tetkik ve mütalâa etmek lâzımgelmektedir. 1929 tarihli Aynıyat Muhasipleri Talimatnamesine göre Milli Saraylarda imha ve kayıt terkin işlerini başlıca üç esas halinde tesis ve idame etmek icabediyordu.

1. Hâsıl olan lüzum üzerine bir daireden diğer bir daireye ita olunan veyahut fazla kullanılma sebepleri ile tamirleri kabil olmayacak surette fersude ve köhnâ bir hale gelmelerinden dolayı satılan veya imha olunan demirbaş eşya ve mefruşata ait muamelât ve kayıt usulü. Bu kabil eşyalar için bir (Demirbaş eşya ve mefruşat terkin kayıtlarını müzekkeresi) nin düzenlenmesi ve buna terkin olunan eşyanın kıymeti, adedi, nevi, esas defteri tahrir veya sıra numarasının dercinden sonra imha ve terkin olunması hakkındaki Milli Saraylar Encümen kararının tarih ve numarası, neden dolayı imhası cihetine gidildiği ve nihayet terkin ve imha edilmiş ise tarihi ve ne suretle imha olunduğu kaydedilir ve buna imha zaptının da eklenmesi suretiyle tekemmül ettirilen terkin kayıtlarını müzekkeresi dairenin âmiri ve muhasip veya mutemedî tarafından imzalandıktan sonra T. B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonuna ve 1933 yılından evvelki seneler için de tasdik için Maliye Vekâletine sunulması icabederdi.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Halbuki Millî saraylarda bu kabil demirbaş eşyanın terkinî lâzımgeldiği hakkında Saraylar Encümeni kararları lâhik olmadığı gibi, bazı ahvalde de B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonunun tasvip ve tasdiki bulunmaksızın demirbaş eşya ve mefruşatın Saraylar İdaresince terkinî kayda tâbi tutulduğu müşahade ve tesbit olunmuştur. Meselâ 1933 senesine ait demirbaş eşya defterlerinin tetkiki sırasında bazı eşyaların izahat sütunlarında kurşun kalemle yazılmış "kırıktır" "fersudedir" "çürüktür" veya "gayrikabili istimaldir" şeklinde kayıt ve izahlara tesadüf edilmiştir. Bu kabil eşyaların 1941 senesi defterlerine kısmen veya tamamen devir edilmedikleri yapılan tetkikat ile ayrıca anlaşıldığından bir an bunların terkinî kayda tâbi tutuldukları farzedilmiş ve bu hususta bulunması lâzımgelen terkin evrakı müspitesi Saraylar İdaresinden istenilmiştir. Fakat Saraylar Müdürlüğü bu eşyalar hakkında terkin sebep ve mahiyetini irae eden ve alâkalı memurlar tarafından tertiplenmiş bir zabıt varakası tevdi edemediği gibi bundan daha mühim olarak bu eşyaların kayden terkinine ve defterlerden çıkarılmasına salâhiyet ve mezuniyet veren B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonunca tasdikli herhangi bir cetvel veya vesika da ibraz edememiştir. Bu vaziyete göre, Saraylar İdaresinin mezuniyetsiz olarak yapmış olduğu bu fiili terkin muamelesi meşru olmaktan uzak bulunacağı cihetle hukuki bir vasıf iktisap edememiş çünkü o zaman meriyette bulunan 1929 tarihli Ayniyat Muhâsipleri Talimatnamesine uygun olmayan bir tasarrufta bulunulmuştur. Bu şekilde, terkinî kayıt muamelâtı TBMM Hesapları İnceleme Komisyonunca tasdik edilmeksizin kayıtlardan çıkarılan bir kısım eşyanın listesi aşağıya çıkarılmıştır.

Tahrir No.	Defter No.	Sayfa No.	Oda No.	Adedi	Cinsi	Evsafı
—	1 hususi, resmi daire	8	6	3	Sigara tablası	Müdevver, ağız sarı maden kaplı.
—	"	11	8	3	Hezaran sandalya	İkisi hasırlı, bir tahlı, sarı.
1542	"	18	11	1	Hasırlı şişe	
483	Yıldız Mabeyn Def. 1	124	92	1	Maşa örtüsü	Bezden.
—	Defter 1	134	102	4	Lâvmana takımı	1 leğen, 1 ibrik, 2 fırçalı beyaz leğen ve ibrik kırılmıştır. Yerine 2550, 2551 konmuştur.
—	Defter 2	1	133	1	Kapak	Yaldızlı, yürek şeklinde, porselen.
3532	Yıldız merasım Def. 2	31	—	1	İstor perde	Beyaz atlas.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Tahrir No.	Defter No.	Sayfa No.	Oda No.	Adedi	Cinsi	Evsafı
189	Yıldız Çadır köşkü Dolmabahçe Def. 4	44	--	1	Sigara tablası	Cam, kenarı beyaz maden (kırılmıştır)
7	D. B. Def. 3	77	186	1	Duvar süsü	Hasırdan mamul Japonkârî (kullanılmıştır)
360	Yıldız Müze Def. 4	64	--	1	Kahve tepsisi	Beyaz zemin üzerine kuşlu, porselen (kırılmıştır)
421	" "	65	--	1	Saksılık	Tahtadan, üç katlı, 4 ayaklı (çürük ve gayrikabili istimal)
20	Hazine Dep. Def. 16	5	--	1	Tatlı tabağı	Yaldızlı ve beyzî kırıktır.
279	Kiler eşyası Def. 5	61	--	4	El taşı	Porselen, köhne.
343	" "	63	--	1	Şeker küreği	(Çürümüştür.)
344	" "	63	--	5	Kapak	(Kırılmıştır)
354	" "	63	--	2	Kova	Porselen, kulplu ve kapaklı (çürümüştür)
378	" "	64	--	10	Yarda	Sahanfur kumaş (kullanılmıştır)
379	" "	64	--	10	Top	Aşçı bezi (kullanılmıştır)
395	" "	64	--	1	Tas	Porselen (çürümüştür)
168	D.B. Hazine D. Def. 8	6	--	1	Çiçeklik	4 ayaklı, yaldız ve çiçekli, kavanoz şeklinde porselen (kırıktır.)
188	" "	6	--	2	Zerde kâsesi	Düz beyaz, pembe çizgili (kırıktır.)
1245	Mefruşat D. Def. 8	34	--	1	Çay ibriği	Beyaz çiçekli ve kapaklı (kırıktır.)
1514	" "	35	--	3	Süngerlik	Beyaz porselen (biri kırıktır.
2317	" "	36	--	2	Sabunluk	Çiçekli ve kapaklı porselen (kırılmıştır)
2395	" "	36	--	1	Kâğıt baskısı	Billûr (kırılmıştır)
2880	" "	37	--	1	Su bardağı	Elmastraş (kırılmıştır.)
66	D. B. Def. 8	38	--	1	Kapaklı kâse	Beyaz üzerine çiçekli ufak (kırılmıştır.)
—	Mefruşat D. Def. 8	39	--	2	konyak kadehi	Dipli (kırılmıştır)
—	" "	39	--	9	Sigara tablası	Cam (mübayaa) "kırılmıştır"

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir	Sayfa	Oda					Eysafı
No.	Defter No.	No.	No.	Adedi	Cinsi		
—	Levazım D. Def. 8	40	—	3	Fincan tabağı		Münteni renkte (kırıktır.)
—	Yıldız def. 8	40	—	1	Takım		Lavma takımı. Bu takımdan sabunluk süngerlik devredilmemiştir.
240	D.B. Mefruşat D. Defter No. 10	5	—	5	Hardallık		Maakapak, beyaz porselen elvan çiçekli tırtıllı, kendinden kapaklı (kapak kırık.)
4-5	U. Mutfak deposunda bakırdan gayri eşya def. 10	93	—	133	Çay fincanı		Adi beyaz 12 adet noksan geçmiştir. (Üçü kırık.)
12	" "	93	—	1	Bardak		Adi ayaklı (kırıktır)
19-35	" "	93	—	270+780	Perhis sahanı		Düz beyaz pilavlık 5+20=25 kayda geçmemiştir.
25	" "	93	—	240	Kâse		Kulpsuz, kapaksız, düz beyaz, 16 veya 17 kırık. Tamamı 1941 defterine geçmemiştir.
34	" "	94	—	10	Hardallık ve salçalık		Çiçekli ve kulplu (bir adedi kırık.)
103	" "	96	—	187	Alpak çatal		122 adet devredilmemiştir.
340	" "	103	—	4	Perhis sahanı		İkisi kırık. Tamamı 1941 defterine geçmemiştir.
341	" "	103	—	6	Perhis pilâvlığı		Beyaz beş kırık. 1941 defterine tamamı geçmemiştir.
342	" "	103	—	1	Perhis kâsesi		(Kırıktır.)
—	Florya deniz köşkü müştemilâtı Def. 24	63	—	7	Kahve fincanı		Maatabak siyah (fincanın biri çatlak, 2 adedi kırık.)
—	" "	63	—	3	" "		Maatabak beyaz (1 adedi kırık.)
—	" "	67	—	1	Su sürahisi		Beyaz renkli kapaksız, maabardak (bardak kırık) Sürahi de devredilmemiştir.

Yukarda misali arzolunan vaziyetin on yedi sene sonra Milli saraylarda yeniden tekerrür ettiği görülmüştür. Filhakika 1950 yılında terkine tâbi eşyanın listelerini ihtiva eden (16) numaralı terkin defteri tasdik için T. B. M. Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonuna sunulmuş ve bunu mütaakıp daha henüz tasdik keyfiyeti saraylara tebliğ edilmemiş iken mezkûr listelerdeki eşyanın kayıtlarına terkin edildiklerine mütaallık şerhler verilmiştir. Nitekim (16) numaralı terkin defteri el'an tasdik edilmemiş olmalarına rağmen bu eşyalar defterlerde terkin edilmiş olarak gözükmektedirler.

2. Demirbaş eşya ve mefruşattan her hangi birini dikkatsizlik neticesi olarak ziyaa uğratanlar veya kırılıp bozulmasına sebebiyet verenlerin mezkûr eşyayı ziya sırasındaki rayiç fiyata göre tazminle mükellef tutulmaları icabederdi. (M. 12 fıkra 1) talimat hükümlerinin bu kısmı da sarayda tatbik edilmemiştir. Hatta, saraylarda gittikçe artan zayıatı tahdit maksadıyla alâkalı müstahdemlerden tevkif edilen paralarla bir nevi zayıat fonu teşkil edildiği halde bilâhara bu meblağ tekrar geri iade edilmiştir.

3. Her zaman mevkii istimalde bulunan ve zayıata uğrama ihtimalleri diğer eşyaya nazaran fazla olan tabak, bardak, kadeh gibi mevaddi züccaciye den herhangi bir sun'utaksir bulunulmaksızın kazara kırılan eşyanın saraylar idaresi tarafından tanzim edilecek bir müzekkereye istinaden demirbaş eşya defterlerinden kayıtlarının terkin edilmeleri lâzımgelirdi. Bu müzekkereye kırılan şeyin kıymeti, esas defterindeki tahrir veya sıra numarası, nev'i, adedi ziyaa uğradığı tarih kim tarafından ziyaa uğratıldığı ve ne suretle imha olduğu hususları vâkıalara uygun olarak dercedildikten sonra bunun Saraylar Müdürü ve Ayniyat Muhasibi tarafından imzalanmasını mütaakıp tasdik için T. B. M. Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonuna takdim edilmesi icabederdi.

Halbuki Milli saraylarda ziyaa uğrayan demirbaş eşyalar için tanzim edilen vesikalar Ayniyat Talimatnamesinin tâyin eylediği şekilden uzak kalmış ve bir "Müzekkere" olmaktan ziyade "Zayıat listesi" olarak tanzim edilmişler ve böylece bu belgelerden beklenen ve tesbiti istenilen husus ve gayeler elde edilememiştir. On yıl sonra meriyet mevkîine girmiş olan 1939 tarihli Ayniyat Talimatnamesi yukarda tesbit olunan eski talimat hükümlerini değiştirmemiş ve onuncu maddesiyle demirbaş eşya ve le-vazımın her hangi birinin dikkatsizlik neticesi olarak kaybolmasına veya kırılıp bozulmasına sebep olan veya bunları takipte ihmali görülen muhasiplerin mesuliyetleri esasını aynen kabul etmiştir.

Milli Saraylar İdaresi demirbaş eşyanın kayıt terkin işlerini yukarda kısaca temas etmiş olduğumuz ayniyat mevzuatının hükümleri dışında,

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sarayların kendisine has ayrı bir usulle daha doğru bir ifadeyle usulsüzlükle tedvir etmiştir. Şimdi; olması lâzımgelen sistemin pek kısa olarak izahından sonra saraylarda mevcut olan bugünkü fiilî durumun umûmî görünüşü aşağıda kısım ve fıkralar halinde misalleriyle beraber tetkik ve izah olunmuştur.

I. Evvelâ Millî Saraylar Müdürlüğünde ayniyat muhasebe ve mesuliyet sisteminin tesis ve idame edilmeyişinin bir neticesi olarak saray köşklerinde kaybolan ve kırılan demirbaş eşyaya karşı gerek keyfiyet ve gerekse kemiyet bakımlarından umûmî bir alâka ve bilgi noksanı belirmiş ve bu husus Saraylar Müdürlüğünden itibaren en küçük muhafaza memur ve sofra müstahdemlerine kadar sirayet etmiştir. Bu hususa ait misaller seneler itibariyle tertiplenmiş olan terkin dosyalarından pek çok irae edilebilir. Fakat bunlardan mevzuu izaha ve tafsile kifayet edecek olan bir kaç tanesinin derciyle iktifa edilmiştir. (II) numaralı terkin dosyasının 33 üncü numarasında mukayyet ve o zamanki ayniyat muhasibi tarafından Saraylar Müdürlüğüne hitaben yazılmış yazının örneği aynen şudur :

"Müdüriyeti aliyyeye"

Florya köşkleri muhafaza memuru tarafından makamı âlilerine takdim olunan (9) takım evrakta Reisicumhur Hazretlerinin geçen yaz mevsiminde Florya'da ikametleri esnasında gerek deniz köşkünde gerek yaverlik ve kâtiplik daireleriyle mutfak garaj ve mahalli sairede kullanılan eşyadan yüzlercesinin kırılmış ve zayı olmuş olduğundan bahs ile muamele-i muktaziyenin ıcrası talep olunmakta olup, mezkûr evrak üzerine icabına göre muamele yapılması tabiidir. Florya'daki ikamet müddeti geçen senenin Eylülü içinde hitam bularak umum memurin ve müstahdemnin o zaman Florya'yı terk eylemiş olduklarından zikrolunan mahallerde o günlerde kontrol yapılarak ve kullanılan eşyalar kimselere teslim edilmiş ise onlardan geri alınarak kırılmış ve zayı olmuş olanların esbabı mucibesi o anda tesbit edilmek ve derhal müdüriyete malumat verilmek lâzımgelirken aradan sekiz ay mürurundan sonra müracaat edilmektedir.

Şimdi her sene olduğu gibi B. M. Meclisinden gelen heyet tarafından saraylardaki eşyalar defterleriyle kontrol edilmekte olup Florya köşklerindeki eşyaların kontrolü sırasında noksan çıkacak olan işbu eşyalar hakkında şayanı kabul vesaik ibraz olunamayacağından v.s...

14.5.1943 Ayniyat Muhasibi

Yukarıki ayniyat muhasipliği yazısı örneği, kaybolan yüzlerce eşyanın alâkalılar tarafından müdüriyet makamına ancak sekiz ay gibi uzun bir zamanın geçmesini mütaakıp bildirilmiş olduğunu açıklamakta ve teftişe gelen B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu Heyetine, noksan çıkacak eşya hakkında kabule şayan bir vesika ibraz olunamayacağını tebarüz ettirmektedir. Bu husustaki dosya tetkik edilmiş ve tadada gelmiş olan B. M. M. Heyetine bu ahval ve şartlar altında şayanı kabul ne gibi bir vesika ibraz ve tevdi edilmiş olduğu anlaşılamamıştır. Yaptığımız tetkikata göre yukarda bahsi geçen ayniyat muhasipliği yazısında kaybolmuş bildirilen eşya adedi (374)'tür. Bunun (181) adedi çeşitli madenî eşya (182) adedi ziyafet takımları ve (11) adedi de yatak takımlarıdır. Saraylar İdaresi bunların (79) parçasının tazmini cihetine baş vurmuş diğerlerini her nedense tazminsiz bırakmıştır. Buna mütaallık Saraylar Encümeninin 14.7.1943 tarihli kararında "dikkatsizlikleriyle bunların kaybolmasına sebebiyet vermiş bulunmalarına binaen bedellerinin kendilerine tazmin ettirilmesi talimatname icabından bulunmuştur." Denilmiş olmakla, bu hususlarda bir "talimatname" mevcut olduğunun Saray İdaresince kabul edildiği anlaşılmakta ve fakat bu talimatnamenin ismi ve neye mütaallık olduğu ve sarayın diğer muamelâtından buna niye riayet edilmediği hususları anlaşılamamaktadır. Talimatnamelerin kaide tasarruflar oldukları düşünülerek seyyanen ve müstemirren tatbikleri lâzımgelir. Talimatname ahkâmın, misalde görüldüğü üzere sadece ismen bahsedildiği Millî Saraylar İdaresinde Devlet mallarının idame ve idaresi mevzuundaki alâkasızlık. O hale gelmiştir ki, bir eşyanın nereden ve nasıl geldiğini kayden bulmak bizzat saray idaresi memurları için dahi müşkül bir hale gelmiş ve mesul görevli şahıslar sorumluluktan kolaylıkla sakınmak imkânını elde edebilmişlerdir.

Bu karışıklığı tebarüz ettiren bir misal (11) numaralı terkin zarfından alınarak aynen aşağıya dercedilmiştir.

"Müdüriyeti Aliyeye"

"Reisicumhur hazretlerinin 1942 senesinde Florya deniz köşkünde ikametleri esnasında kırıldığı, muhafaza memurunun ilişik tezkeresinde beyan olunan altı adet beyaz çay fincanının ne vakit ne suretle nereden alındığını ve Florya deniz köşkünün demirbaş eşya defterinin hangi sahife ve numarasına kaydedilmiş olduğunu izahen beyanı zımında işbu evrakın Florya köşkleri muhafaza memurluğuna iadesi lüzumu arz olunur.

27.V.1943 Ayniyat Muhasibi

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Yukarıki misale dikkat edildiği takdirde mesul durumda bulunan ayniyat muhasibi eşyanın âkibetini Müdüriyet makamından sormakta ve Müdüriyet de keyfiyeti tahkik zımında bu hususu Florya'dan tahkik etmektedir ki bu hususta alâkalı memurun Müdürlüğe verdiği cevabi yazı aynen aşağıya çıkarılmıştır.

"Müdüriyeti Aliyeye"

"Mezkûr beyaz çay fincanları Reîsicumhur hazretlerinin Florya'ya teşriflerine takaddüm eden günler zarfında saraydan gönderilmiş olup Florya demirbaş eşya defterinde kaydı olmayan mezkûr fincanların sofracı Remzi'den istizahına müsaadeleri....." 9.VI.1943

Florya muhafaza Memuru

Dikkat edildiği takdirde Florya'daki muhafaza memuru bu eşyaların kayden meçhul olduklarını Müdüriyete bildirmekte ve mesuliyeti bir diğer şahıs üzerine kolaylıkla aksettirebilmektedir. Bu şekildeki misaller Milli saraylarda mesuliyet babındaki şumulün ne kadar küçük olduğunu ifade etmektedir ki bu kabil örnekleri taaddüt ettirmek mümkündür.

Bu bahsin baş kısmında örneğini aynen vermiş olduğumuz ayniyat muhasipliğinin Mayıs 1943 tarihli yazısı hiç şüphe yok ki muhasibin, mali hükümler muvacehesindeki mesuliyetine istinaden ve saraylarda ayniyat işlerini mevzu hükümler dairesinde cereyanını temin etmek maksadiyle Anayasanın (94) üncü maddesi ve 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanununun (96) ncı ve yine Ayniyat Talimatnamelerinin bu hususlara mütaallik hükümleri karşısında kendisine terettüp etmekte olan görevini üst makama hatırlatmak kaygısıyla bu yazıyı sunduğu anlaşılmaktadır. Mamafih muhasipliğin yukarıda örneği verilen Mayıs 1943 tarihli yazısından bir ay sonra 20 Haziran 1943 tarihinde Milli Saraylar kuruluş kadrosundan mesul ayniyat muhasipliği teşkilâtı büsbütün kaldırılmış ve bu makam Saray Müdürlüğüne doğrudan doğruya bağlı olarak, gayrimesul bir kontrol memurluğu haline ifrağ edilmiş ve binnetice Milli Saraylar ayniyat işleri içinden çıkılmaz bir duruma girmiştir.

II. Milli Saraylarda mevcut eşyanın terkin kayıtlarında muamelâtında dikkati çeken diğer bir husus da şudur: 1933 yılından itibaren teşkil edilen terkin ve imha defterlerinde demirbaş eşya ve mefruşatın ve diğer estetik kıymeti haiz eşyanın kırılma ve kaybolma sebepleri fiili ve hakiki vaziyetlere göre değil ve fakat ziyaa uğrıyan eşyanın vasıflarına nazaran tayin ve tesbit edilmiştir. Meselâ (1) numaralı terkin dosyasında (559) numaradan (636) numaraya kadar imtidat eden listede (77) kalem eşya mevcuttur. Bunların yapılan bir kontrol neticesinde noksan çıktığı anlaşılmaktadır.

Fakat eksik bulundukları tesbit edilen bu eşyadan ne miktarının kayıp ve ne miktarının da kırık olduklarına mütaallik tutulan zabıt varakasında her hangi bir kayıt mevcut değildir. Buna mukabil bu listelerin tasdiki için B. M. Meclisine sunulan terkin defterlerindeki meşruhat hanelerinde her eşya için "kırık" veya "kayıp" şeklinde ziya sebepleri irae edilmiştir ki bu sebepler, mahiyet itibarıyla, kırılmayacak vasıftaki eşyalar için kayıp, ve kırılabilir durumdaki eşyalar için de kırık olarak tecelli etmiştir.

Burada önemle durulması icabeden bir nokta vardır. Terkini kayıt işlerinde bu şekilde fiili ve hakiki vaziyetlere uymayan bu usul, kırılabilen mahiyette olan demirbaş eşyalardan vâkı olabilecek kaybolma hâdiselerinin takipsiz ve tahkiksiz bırakılması gibi şayanı kabul olmayan bir durum meydana getirebilir. Meselâ, terkini kayda tâbi tutulmuş olan eşya arasında (36) parçadan müteşekkil (7) aded su takımı ve (21) aded çay takımı, bir düzine kesme billûr tabaklı çay fincanı (11) aded yazı takımı mevcuttur ki, kayıtlar üzerinde yapılan tetkikatta bunların takım halinde kırılarak terkin cetvellerine ithal olundukları anlaşılmaktadır. Bu eşyaların tam takım halinde kırılmayacakları, hiç değilse bu takımlardan birkaç parçasının mevcut kalması lâzımgeleceği hususu bir an farzolanduğu takdirde yapılabilecek başkaca bir tetkikat için elde diğer bir vesika bulunmamaktadır. Bu itibarla, tasdika sunulan terkin cetvellerindeki eşya ziya sebeplerinin alâkadar memurlarca ilk zabıt varakalarındaki terkin sebeplerine tevafuk ettirilmeyişi bu işlerin toptan ve gelişigüzel tertip edildiğini göstermektedir.

III. Bu bariz mısali bir numaralı maddede izah edildiği gibi saraylarda birçok misallerine daha tesadüf olunan bir usule nazaran bilhassa kırılabilen ve kaybolan eşyalardan husule gelen eksilmeler, hâdiselerin akabinde mesul durumda olan ayniyat muhasipliğine bildirilmemekte ve bu gibi eksilmeler ancak yapılan umumî yoklamalar esnasında meydana çıkmaktadır.

Bu genel tesbit anlarında ise hâdiselerin delillerini elde etmek mümkün olamadığından (hiçbir şahsın sunutaksiri görülemediği) kaydıyla, meydana gelen kırık ve kayıp listelerini bir emri vâkı olarak kabul etmekten başka yapılacak şey kalmamakta ve bundan sonra da eşya vasıflarına göre uzun terkini kayıt listeleri tanzim edilmektedir. (15) inci numara kadar bugün mevcut bulunan terkin defterleri bu kabîl yoklamalarda tespit olunan yüzlerce eşyayı muhtevî listelerden ibarettir. Bu hususa bir misal olmak üzere aşağıya bazı kayıtlar aynen irae edilmiştir:

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Bir numaralı terkin zarfında (690) numaradan (761) numaraya kadar imtidat eden listede tespit edilen noksan eşyalar hakkında alâkadar memurun tutmuş olduğu zabıt örneği aşağıdadır:

"Dolmabahçe Sarayında Reisicumhur Hazretlerinin sofralarında ve hanımlar ve beyler lokantalarına merbut listeler mucibince teslim olunan sofrta takımlarının 1.X.1934 tarihinde yapılan yoklamasında zuhur eden noksanların balâda arz ve irae kılındığı mübeyyin işbu zabıtname takdim kılındı. "Sofracı, Başsofracı, Kâtip"

Fiilî durumu listeleriyle beraber böylece tespit eden bu zabıt üzerine ayniyat muhasipliği müdürlük makamına aşağıdaki tezkereyi sunmuştur.

"Müdüriyeti Aliyeye"

"... Merbut iki varakada gösterilmiş eşyayı mezkûreden tabak ve çanak misillü şeylerin esnayı istimalde kırıldıkları ve çatal, bıçak gibi takımların da ekserisi istimal oluna oluna artık istimalden sâkıt bir hale geldikleri ve kısmen de kırılmış ve zayı olmuş oldukları bittetkik anlaşılmış olduğundan bunların dâhî terkinî: Ayniyat muhasibi

Bu yazıları aynen çıkarmaktan maksadımız terkinikayıt mekanizmasını bilfiil göstermiş olmak içindir. Yukarki ayniyat muhasipliği yazısının vakıalara uymadığı aşikârdır. Çünkü burada fiilî vaziyet umumi bir yoklama esnasında demirbaş eşyadan bazı noksanlar çıkması olduğu halde muhasiplik müdürlük makamına sadece muktaza tâyin etmiş ve fakat bu eşyaların ne gibi hâdiseler tahtında kimin tarafından imha edildiklerinden veya bu işde herhangi bir şahsın sorum derecesinin ne olduğundan bahsedilmemiştir. Ve gene meselâ saray ziyafet takımları kısmından kulp ve kapağı gümüşe benzer, kendisi mavi elmastraştan mamul bir hardallığın kaybolduğu anlaşılmış fakat bu kaybolma hâdisesi de örneği aşağıda gösterilmiş bulunan zabıttan da anlaşılacağı veçhile 13.V.1946 tarihinde yapılan umumi bir yoklama esnasında meydana çıkmıştır. "Sarayı ziyafet takımları odasında bulunan demirbaş eşyalar kayıtları ile karşılaştırılarak birer birer elden geçirilmek suretiyle tadat ve tasnifi yapıldığı esnada bu cetvelde numara ve miktarları yazılı on üç kalem eşyanın hizalarında yazılı sebeplerle kayıtlarından çıkarılması gerektiğini natık işbu zabıt varakası birlikte imzalandı. "13.V.1946"

Kontrol memuru

Ayniyat kâtibi

Yukarda zikri geçen on üç kalem eşya arasında kaybolduğu anlaşılan mavi elmastraş hardallığın kaybolma keyfiyeti de ziya anında yapılan bir ihbar ile değıl aradan bir yıl geçtikten sonra icra edilen bir yoklamada anlaşılmıştır. Gene meselâ saray dâhilindeki has mutfakta mevcut evanii

nühasiyeden üç tahrir numara tahtındaki ve (27 kilo ağırlığında ceman (29) aded kapaklı bakır kuşhane kaybolmuş ve bu ziya keyfiyeti (13) numaralı terkin cetvelinde (531) numara ile terkin kayıtlı muamelesine tâbi tutulmuştur.

Kaybolan bu (29) aded kebir bakır kabın ziya hâdisesi ancak 13.V.1946 tarihinde yapılan bir yoklamada meydana çıkmış ve bittabî ne suretle kayboldukları da tesbit edilememiştir. B. M. Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonuna tasdik için sunulan cetvelde "eskiden beri kayıp bulunduğu" şeklinde bir sebep ileri sürülmüş ise de bu "eskiden beri" tâbirinden ne kastedildiği anlaşılamamıştır. Çünkü eskiden beri kayıp bulunan bu bakır kapların tahrir numarası taşımamaları icabederdi ki bu numara mevcut olduğuna göre kaybolma hâdisesinin eski olduğu iddia edilemez. Bu şekilde kaybolma ve kırılma hâdiseleri saraylarda vukuatın akabinde takip edilmediklerinden zaman zaman yapılan yoklamalarda listeler dolusu eşyaların noksan oldukları tesbit edilmiş ve bittabî her hangi bir tahkik yapmak imkânı ortadan kalkmıştır. Bu mahiyetteki listeler meyânında (zâyi) olarak gösterilip de kaybolma şekil ve suretleri hakkında hiç bir tahkik vesikasına tesadûf edilemeyen bâzı eşyanın isimleri tahrir ve terkin numaraları itibarıyla aşağıda gösterilmiştir.

1 aded gümüş ibrik : Çadır Köşkü 257 tahrir.

10 aded gümüş çatal kaşık ; Nereden kaybolduğu belli değil.

2 aded gümüş bıçak ; Resmî daire (1270) numara (1948) defteri.

1 aded gümüş sigara tablası,

1 aded gümüş sigara tablası ; Dolmabahçe (32) oda (21) tahrir,

3 aded gümüş sigara tablası ; Dolmabahçe (38) oda (65) tahrir,

1 aded gümüş sigara tablası ; (13) No.lu terkin defteri (216) numara.

1 aded beyaz maden sigara tablası : (13) No. lu terkin defteri (159) numara baklava biçimli işlemeli,

1 aded hardallık kulp ve kapağı gümüşe benzer mavi elmastraştan kiler (306) tahrir.

5 aded kibritlik : Dolmabahçe (35) inci sayfa (18) tahrir ve (36) ncı sayfa (20) tahrir.

1 aded Sakalîşerif : Cam muhafaza içinde (13) numaralı terkin defteri (521).

1 aded elektrik gece lâmbası : Hususî daire (63) üçüncü sayfa, siyah sü-tunlu ve abajorlu.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

29 adet bakır kuşhane maakapak : (27) kilo ağırlığında (13) numaralı terkin defteri (531)

1 adet Kalemtraş : Kemik saplı resmî daire sayfa (11) oda (6)

Gene kaybolma ve kırılma hâdiselerinin yukuat akabinde bildirilmeleri veya bu hususun aranmaması neticesi olarak bir takım vazo ve çiçeklerin de umumi yoklamalarda tesbit olunan zayıat eşyaları arasında listelere ithal edildikleri tesbit edilmiş ve fakat bunların ne zaman kim tarafından ne şekilde kırıldıkları veya hakikaten kırılıp kırılmadıkları veya kırılan şeyin o olup olmadığı cihetlerini tayin ve tespit eyleyen vesikalara tesadüf edilememiştir. Bir misal olmak üzere : tesbit edilebilen bu kabil eşyanın bir listesi tahrir numara ve 1924 defterindeki evsafiyle birlikte aşağıda gösterilmiştir :

1 adet çiçeklik : Dörder ayaklı ve billûr çiçekli kavanoz şekilli porselen hazine deposu (168) tanedir.

1 adet çiçeklik : Künk şeklinde fağfurî dolmabahçe (29) oda (57) tahrir.

1 adet çiçeklik : Pembe renkli (12) numaralı terkin defteri (17) zabıt.

3 adet çiçeklik : Çiniden mamul saksı şeklinde ve diğeri buzlu camlı ağız ve yanı maden tezyinatlı Yıldız mefruşat 1431, 1349, 1350 tahrir.

1 adet çiçeklik : Mavi renkte Yıldız mefruşat 1352 tahrir.

2 adet çiçeklik : Mavi renkli camdan mamul ve diğeri çini fabrikası mamulâtından mavi renkte müdevver şekilde Yıldız mefruşat 1427 ve 1428.

1 adet vazo : Göl manzaralı çini fabrikası mamulâtı Dolmabahçe (10) oda (7) tahrir.

1 adet çiçeklik : Porselen, çini fabrikası mamulâtı Dolmabahçe (3) oda (38) tahrir.

3 adet çiçeklik : Sarı maden, çiçekli dal şekilli, tel üzerine mevzu Dolmabahçe mefruşat (401) oda 1489 tahrir.

2 adet vazo : (25) santimetre arabesk kakmalı Yıldız merasim 142 oda (525) tahrir.

Millî Saraylarda on altı senede kırılması ve kaybolması mümkün olan eşyadan (6136) parça eşya ziyaa uğramıştır. Bunlar hakkında bu bahsin nihayetinde ayrıca bilgi verilecektir. Burada tebarüz ettirilmesi istenilen cihet şudur ki bu zayıat yekûnunun 938 adedini kaybolmak suretiyle ziyaa uğratılan bıçak, çatal ve kaşık gibi ziyafet takımlarına ait eşya teşkil etmektedir. Kaybolan bu takımların ziyai hâdiseleri de yukarda misalleri

tebarüz ettirildiği veçhile daima yüzlerce eşyayı ihtiva eden listeler halinde ve kaybolma hâdiselerinin sureti cereyanını belirtmeksizin düzenlenen listelerde tesbit edilmiş ve fakat kaybolan bu takımların cinsleri sair evsafı ve maddi değerleri tayin ve tavsif olunmadığı için kaybolan bu tarz eşya arasında mesela gümüşten mamul olanlarının ne miktara bağı olduğu anlaşılamamıştır. Çünkü ziya hâdiselerini müverret olarak tesbit eden saray kayıtları bu hususta bir fikir vermekten uzaktır. Nitekim 4.XII.1930 tarih ve (557) sayılı Milli Saraylar Encümeni kararında, mevkii istimale konulan gümüş ziyafet takımlarından zayı olduğu bildirilen on parça gümüş takımların yerlerine yenilerinin yaptırılmasının tensip edildiği açıklanmakta olmasına rağmen bu gümüş takımların sarayın hangi dairesinden ne şekilde zayı oldukları bildirilmemekte ve aynı zamanda bu eksilme keyfiyeti sarayın alâkalı defteri üzerinde hiçbir inikâs husule getirmemiş bulunmaktadır. Eğer bu kabil kaybolmalar, eşyanın kayıtlı bulunduğu demirbaş defterinde bir meşruhat halinde tebarüz ettirilmiş olsaydı kaybolanlar ile yerlerine ikâme edilenlerin gerek evsaf ve gerekse diğer hususiyetleri bakımından mukayeseleri kabil olurdu. Bu vaziyete göre mevzu ile alâkası dolayısıyla şu mülâhazalar dermeyer olunabilir. Milli Saraylarda mevkii istimale konuldukları yukârda bahsi geçen encümen kararından anlaşılan gümüş takımlardan eksilen miktarların yekûnu sadece bunlara mı inhisar etmektedir? Çünkü saraylarda 1933 yılına kadar yapılan mubayaatın kaydı bulunmadığı gibi husule gelen zayıatın aynı şekilde bir kaydı mevcut olmadığı için yukârda bahsi geçen ve zayı oldukları anlaşılan gümüş yemek takımlarının da her hangi bir defterde kayden eksik oldukları tesbit edilememiş yani eşyanın bu kabil tahavvulâtı ekseriya deftere intikal ettirilmeden cereyan etmiştir. Mamefih mubayaa ve terkin kayıtlarının tesis edilmeye başlanıldığı 1933 yılından sonra dahi buna benzer karışıklıklar devam etmiştir. Meselâ bu tarihten (17) yıl sonra (13) numaralı terkin dosyanın (1270) numarasında gene aynı mahiyette bir misale tesadûf etmekteyiz. Filhakika, (1270) numarada kayboldukları bildirilen iki aded yemek bıçağının âdi cinsten oldukları saray idaresi tarafından tertiplenen ilk zaptın tetkikından anlaşılmaktadır. Fakat aynı sofra bıçaklarının 1948 yılı resmî daire defterinin (23) üçüncü sahifesindeki (1270) numara tahtında evsaf bakımından gümüş oldukları kayıtlı bulunmaktadır. B. M. M. Hesapları İnceleme Komisyonuna tasdik için sunulan (13) numaralı terkin defterinde ise evsafı taallük eden hiçbir kayıt bulunmadığına göre bunların gümüş oldukları hükmüne varılmaktadır. Bu vaziyete göre, yukârda misalleri verilen bu karışıklık karşısında kaybolduğu anlaşılan (938) aded bıçak, çatal ve kaşık gibi ziyafet takımlarından ne miktarının gümüş olduğunu tâ-

yine imkân yoktur. Tasdik keyfiyeti için B. M. M. Hesapları İnceleme Komisyonuna sunulan bu cetvellerde eşya evsafının esaslı olarak kaydı icabederdi. Gene meselâ birinci terkin dosyasında (55-60) numara arasındaki demirbaş eşyaların bir düğün ziyafetinde (21) parça olarak kırıldıkları tesbit edilmiştir. Ancak kırılan bu takımlar arasında (57) numara tahtında bir aded kebir kesme ve turalı bir sūrahi mevcuttur ki B. M. Meclisine sunulan listede bunun evsafı da tam olarak kayıtlı değildir. Böylece tasdik için B. M. Meclisine sunulan terkin cetvellerinde kırılan eşya bakımından her hangi bir âdi cam tabla ile kıymetli bir değer taşıyan kesme bir sūrahi arasında bir fark kabul edilmemiş olunmaktadır. Meselâ şu son misalimizdeki kebir turalı kesme sūrahi hakkında ne şekilde kimin tarafından tahrip edildiği veya kırılan şeyin o olup olmadığı tahkik edilip listelere bu malûmatı ihtiva ederek alınması icabederdi.

IV. Millî saraylarda uzun yıllar ayniyat muhasebe sisteminin tatbik edilmemesi terkin bakımından her türlü eşyanın birbirine karıştırılması suretinde kendini göstermiştir. Böylece istimal ve istihlâke tâbi ambar eşyasıyla demirbaş eşya veya tarihi kıymeti haiz bulunan eşya ve mefruşat yekdiğerıyla memzuç bir şekilde muamele görmüşlerdir. Bu vaziyet, kıymettar eşyanın kendilerine teslim edildiği saray sofracı veya bekçilerinde bu eşyalara karşı ihtimam fikrini asgari hadde indirmiş ve binnetice bir vazo veya çiçeklik ile her hangi bir istimal veya istihlâk eşyası arasında bir fark kabul edilmeyerek aynı neviden muameleye tâbi tutulmuşlardır. Bu hususu birkaç misale aşağıda izah etmek mümkündür.

Zabıt Örneği

“Balâda tahrir numara ve miktarları yazılı yüz kalem eşya muhtelif zamanlarda saray dâhilinde ve sofralarında hini istimallerinde çürümüş kırılmış ve fersudeleşmiş olduklarından kayıtlarının terkinine müsaade buyurulması mâruzdur efendim” sofracıbaşı levazım memuru.

Yukarıki zabıta bahsi geçen yüz kalem eşya arasında (434), (435), (436), (439) ve (469) numaralarda beş aded çiçeklik ile beraber nalın, leğen ispermeçet mumu, peştimal, gibi mahiyet ve kıymet itibarıyla birbirinden tamamen farklı eşyalar da aynı liste üzerinde cemedilerek terkin defterlerine ithal edilmişlerdir. Bu şekildeki yüzlerce istimal eşyası ve köhneleşmiş veya istimal edilemez hale gelmiş olmalarından dolayı terkin kayda tâbi tutulan eşya arasına ithal edilerek tasdik için B. M. Meclisine sunulan kıymetli eşyalar dikkat nazarını çekmekten uzak kalmışlardır. Kaldı ki, bu eşyaların esasen terkin cetveline evsaf bakımından da tam ve mükemmel bir şekilde yazılmadıkları yukarıki kısımlarda belirtilmiştir. Bununla şu ciheti tasrih etmek istiyoruz ki, 1923 ana tahrir def-

terindeki demirbaş eşyanın evsafıyla bu eşyaların terkin cetvellerine it-hallerini icabettirecek bir hal vukuunda cetvellere alınırken kaydedilen evsaffarı birbirini tutmamakta böylece terkinin kayıt bakımından ana tahrir kayıtlarından uzaklaşmış bulunmaktadır. Bu vaziyet ne gibi neticeler doğurabilir. Heyetimiz bu işle meşgul olmamış, sadece terkin defterlerinin ihticaca salih bir şekilde mevcudiyetlerini temin ve idame mevzuunda ana kayıt defteriyle bu cetveller arasındaki evsaf mutabakatının temini icabettiği hususunu ileri sürmüştür.

Demirbaş eşya ve mefruşat ile istimal ve istihlâke tâbi ambar eşyasının ayrı ayrı muhasebe usullerinin bulunduğu bu itibarla istihlâke tâbi eşyanın kullanıldıktan sonra terkin cetvellerine değil ve fakat esas ambar defterinin ihracat kısmına kaydedilmesi lâzımgeleneği hususları raporumuzun mubayaa kısmına ait yazıları arasında izah ve tafsil edilmiştir.

Millî Saraylarda bu mevzudaki misaller çoğaltılabilir. Meselâ (9) numaralı terkin zarfının (18) sayılı kısmında terkine tabi tutulan bir aded çiçekliğin ne şekilde düzenlenen bir zabıta terkin edildiği aşağıda gösterilmiştir.

Zabıt Önergesi

"Hazine deposunda mevcut eşya meyanında bulunan ve esasen müstamel ve köhne ve bir çoğu kırık dökük ve çürük şeyler olup debboyda beyhude yer işgal eylemekte olan yukarda tahrir numaraları ve miktarları yazılı (43) kalem eşyanın usulüne tevfikân kayıtlarının terkinin hakkında icabeden muamelenin icrası zımında lâzımgelenlere emir ve havale buyurulmak üzere müzekkeredir." 2.II.1942 Depocu

Yukarıki zabıta bahsi geçen (43) kalem eşya arasında çiçeklikle beraber, tel kalbur, kavanoz, tahta kaşık, tahta havan gibi çürümüş eşyalar da bulunmaktadır. Ve gene (13) numaralı terkin defterinin (521) inci sayısında kaybolmuş olduğu bildirilen cam muhafaza içindeki Sakalışerif de aynı listedeki meze tabağı, hamur tahtası, köhne teneke gibi eşyalarla birlikte cem edilerek ve hakkında her hangi bir tahkikat yapılmaksızın terkinin kayda tâbi tutulduğu tespit edilmiştir.

V. Saraylardaki kayıt terkinin işlerinde dikkat nazarını çeken mühim noktalardan biri de şudur.

Mukayyet evsafa göre kıymetli olduğu anlaşılan bir kısım eşyaya ait tahrir numaraları ile aynı veya başka bir cinsten ve fakat kıymetsiz bir eşyanın terkinin kayda tâbi tutulduğu yapılan tetkikatta anlaşılmıştır.

Böylece o tahrir numarasına ait kıymetli eşya kayden aranıldığı vakit demirbaş defterindeki yerinden kaydının terkin edildiği anlaşılmakta hal-

buki haddizatında imha ve terkin edilen eşya kayden o eşya olmayıp, onun tahrir numarasıyla başka bir eşya terkin kayda tâbi tutulmuş bulunacaktır.

Meselâ Yıldız merasim dairesinde (4341) tahrir numarası altında bir aded billûr kırmızı beyaz su sûrahisi mevcuttur. (4341) tahrir numarası birinci terkin defterinin (442) nci sayısında terkin kayda tâbi tutulmuş ve fakat bu numara altında imha olunan şey ise billûr kırmızı beyaz sûrahi bulunacağı yerde renkli camdan mamul bir konyak kadehi olmuştur. Keza hazinei hassa kısmında (15) oda ve (31) tahrir numarası altında bir aded billûr ve düz su bardağı mevcut bulunmaktadır. (31) tahrir numarası ikinci terkin defterinin (248) inci sayısıyla terkin kayda uğramış, halbuki bu numara ile billûr su bardağı terkin edileceği yerde âdi bir su kadehi terkin edilmiştir ve gene meselâ Dolmabahçe (9) oda (18) tahrir numarasında kayıtlı bir sûrahi ve bardak mevcuttur. (3) sayılı terkin dosyasındaki (91) numara ile mezkûr sûrahinin terkin kaydı yapılmıştır. Fakat (9) oda (18) tahrir numarasının saraylarda bir kere daha istimal edildiği ve bu defa bu numara ile ve (4) sayılı terkin zarfında (121) numara tahtındaki bir aded elmastraş sûrahinin imha edilmiş olarak gösterildiği tesbit edilmiştir. Millî saraylarda terkin kayit bahsinde şimdiye kadar izah edilen kısımlar dikkat edilirse burada misalleri verilen hususlara mahiyet bakımından müşabih bulunmamaktadır. Bir misal olmak üzere şu cihet belirtilmelidir ki millî saraylardaki demirbaş eşyanın tahrir numaraları tıpkı bir şahsın nüfus hüviyet cüzdanına benzetilebilir. Nasıl her şahıs hüviyetini bu belge ile ispat ederse millî saraylarda da eşya üzerindeki o tahrir numarası ile aranır ve sorulur. Ölüm suretiyle şahsiyetini kaybetmiş bir şahsın nüfus hüviyet cüzdanı ile nasıl başkaca herhangi bir muamele yapılmazsa, terkin edilmiş bir eşyanın tahrir numarası ile de bilâhara diğer bir eşyanın terkin ve imhasına teşebbüs edilmemeli idi. Çünkü o tahrir numarası daha evvel B. M. M. Hesapları İnceleme Komisyonu tarafından terkinine mezuniyet verilmiş olmakla artık hayatîyetini kaybetmiş ve binnetice ortadan silinmesi icabeden bir numaradır.

Bundan başka, Millî Saraylar İdaresi terkin kayit işlerinde diğer bir usule müracaat etmiş ve eski tahrir numaralarını yeni mübayaâ olunan eşyadan bir kısmına aynen vermiş böylece eski saray eşyasından birçoğunun imha ve terkin suretiyle ortadan kalkmış olmasına rağmen 1924 umumi tahririndeki mevcutları değişmemiş olarak gözükmüş ve böylece saray kayıtlarında ehemmiyetle bulunması lâzımgelen samimiyet tamamen ortadan kalkmıştır.

Çünkü bu vaziyete nazaran eski saray eşyasının yerine sonradan mübayaa olunan eşyalar girmiş ve fakat bunlara da aynı cinsten eski eşyanın tahrir numaraları verildiği için kayden eski eşyadan ne miktarının eksildiği meçhul kalmış olmaktadır. Bundan dolayıdır ki saraylarda eski ile yeni eşyayı kayden tefrik etmek âdeta imkânsız bulunmakta ve bu sebeple de mevcut olması lâzımgelen eşya ile halen mevcut bulunan eşyayı adeden tesbit etmek de pek uzun zamanlara mütevakıf bir keyfiyet olarak belirmektedir.

Bu hususta birçok misaller verilebilir. Meselâ Dolmabahçe kiler kısmında (175) tahrir numarası altında (18) aded beyaz ayaklı ve elmastraş şampanya kadehi mevcuttur. Bunlardan (4) tanesi (1) sayılı terkin zarfında (746) numara ve (14) sayılı terkin zarfında (55) numara ile terkin edilmişlerdir. Elmastraş olan bu kadehlerden (15) tanesi de (3) sayılı (941) demirbaş eşya defterinin (72) nci sahifesinde bulunduğuna göre böylece kadehlerin bütün mevcudu (20) aded olarak gözükmemektedir ki 1924 tahririndeki miktarları ise (18) adedden ibarettir. Aradan (28) sene gibi uzun bir zaman geçtikten sonra elmastraş şampanya kadehlerinin bu şekilde adeden fazlalaşamayacağı bedihidir. Bu vaziyetin yegâne izahı şüphesiz ki, bu elmastraş takımından eksilenlerin yerine yenilerinin mübayaa edilmesi ve bunlara da eski tahrir numarası altında yer verilmiş olmasıdır. Gene Dolmabahçe (12) oda (38) tahrir numarasında (29) tane maden çorba kaşığı mevcuttur. Bunlardan iki adedi (2) numaralı terkin zarfında (6) sayı ile B. M. Meclisine, (6) adedi (2) sayılı terkin zarfı (205) numara, (5) adedi (1) sayılı terkin zarfı (723) numara (17) adedi (2) sayılı terkin zarfı (738) numara ve (11) adedi de gene (2) sayılı terkin zarfı (170) numara ile kayıtları silinmiştir ki böylece (40) adedi imha edilmiştir. Bu kaşıklardan (11) aded de (941) yılı (10) numaralı eşya defterinin (5) inci sayfasında bulunduğuna göre bu mevcut ile terkin yekûnu olan (40) taneyi cemederek elde edilen (51) aded kaşığın ilk tahrirdeki miktardan (22) aded fazla olduğu görülür. Bu kabîl misallere pek çok tesadûf edilmekte olduğundan hepsinin zikrinde bir fayda görülmemiştir.

VI. Millî saraylardaki kayıt terkinî işlerinde dikkati çeken bir husus da şudur: Saraydaki ikâmetleri müvakkat bir zamana inhisar eden ve saray eşyalarından gayrimesul durumda bulunmaları lâzımgelen bazı şahısların yapmış oldukları (tasdik) ler saraylar teşkilâtını ziyaa uğrayan bu eşya hakkında başkaca bir tahkikat yapmaktan alıkoymuş ve binnetice (1050) sayılı Genel Muhasebe Kanununun (96) nci maddesiyle uhdesine mevdu bulunan eşyanın avakibini takip edememek gibi bir vaziyet hâsıl olmuştur. Çünkü aynı maddenin son fıkrası aynıyat muhasibini sa-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

raydaki ayniyatın hüsnü muhafazasından mesul kılmaktadır. Vazife ve mesuliyetin, kanunla tevcih edilen makam ve şahıslara ait olması lâzımgelir. Bu husustaki bazı misaller aşağıya çıkarılmıştır.

“Zabıt”

“Müdüriyeti Âltyeye”

Oda	Tahrir No.	Aded	Cinsi	Evsafi
10	7	1	Vazo	Göl manzarasını musavver çini fabrikası mamûlâtundan

Dolmabahçe Sarayının (7) numaralı odasında duvar konsolu üzerinde bulunan balâda vasfı ve numarası muharrer (1) aded vazunun açık pencereden giren rüzgârın sademesiyle düşüp kırıldığı mâruzdur efendim.

Bekçibaşı

“Kazara düşüp kırılmıştır”

Naşit

Bekçibaşının bu yazısı üzerine ayniyat muhasibi müdürlük makamına aşağıdaki yazıyı sunmuştur.

“Bu müzekkerede kazaen kırıldığı beyan ve Yaver Naşit Beyefendi tarafından tasdik olunan vazunun terkinin kaydını istizan olunmak üzere kaydına işaretle münakale defterine geçirilmesi mâruzdur efendim.”

Ayniyat Muhasibi

Diğer bir misal, “hususî daire (64) numaralı koridorda (29/57) numaralı (1) aded çiçeklik künk şeklinde fağfurı”

“Yukarda yazılı bir aded çiçeklik hizmetçi tarafından kazaen kırıldığını tasdik ederim.”

Âfet

O tarihte mer’i bulunan Ayniyat Muhasipleri Talimatnamesinin (12) nci maddesi hükmü sarihtir. Filhakika bu maddeye göre, demirbaş eşya ve mefruşattan her hangi birini dikkatsizlik eseri olarak zayi eden veya kırılıp bozulmasına sebebiyet verenlerin ziya tarihindeki rayice göre tazmin ile mükellef tutulacakları esas kabul edilmiştir. Bu itibarla burada bahis mevzuu olması lâzımgelen cihet bir “tasdik” değil ve fakat “tazmin” olması icabederdi ve bu tazmini tâyin ederken de kırılma hâdisesinin bir tahkikatla tespiti lâzımgelirdi. Bundan başka Sarayda mevcut her türlü

eşyanın terkinî mevzuunda yapılabilecek tasdikler ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonuna ait bir salâhiyet olarak gözükmetedir.

Bu kabîl tarihî ve bedîî kıymetî haiz eşyaların hasara uğramaları hâdiselerinde bu şekildeki tasdikler dolayısıyladır ki saraylarda bugün mevcut vazolardan birçoğu kırık, çatlak veya tamir görmüş vaziyette bulunmaktadır ki bunların ne zaman, kim tarafından hasara uğratıldıkları ve kimin tasdikiyla haklarında takibat yapılamadıkları meçhul kalmaktadır. Raporun en son kısmında bu vazolar, evsaffarı, tahrir numaraları itibariyle liste halinde gösterilmişlerdir.

VII. Şimdiye kadar olan kısımlarda, Millî Saraylardaki demirbaş eşyanın ne şekilde terkinî kayda tâbî tutuldukları arz ve izah olundu. Şimdi bu kısımda, saraylardaki bu terkin sisteminin neticeleri hakkında adedi bazı malûmat irae edilerek terkin bahsi neticelendirilmiş bulunacaktır.

Bugün elde mevcut terkin defterlerine nazaran Millî saraylarda 1933 yılından 1949 yılına kadar (16) yılda (6136) parça kırılıp kaybolabilen cinsten eşya imha olunmuş ve binnetice kayıtları terkin edilmiştir. Bunlardan (2654) adedini porselen, saksonya ve âdi cinslerden tabaklar, (800) adedini kristal, elmastraş, billûr, kesme ve âdi cinslerden olmak üzere şampanya, bol şarap, rakı, viski ve diğer içkiler bardak ve kadehleri (853) adedini gene her cins ve boydan su bardak ve sūrahileri (938) adedini kaybolmak suretiyle muhtelif cinslerden çatal, kaşık ve bıçak takımından (660) adedini muhtelif cinslerden kahve ve çay takımlarıyla, çaydanlık, sütlük ve şekerlik gibi takımlar (145) adedini kırık ve kayıp olmak suretiyle muhtelif cins sigara tablaları, (16) adedini vazo ve çiçeklikler ve (2) adedini de tablo teşkil etmektedir. Bunlardan başka tam takım olarak kırıldıkları anlaşılan (36) parçadan müteşekkil ve evsafı gayrimuayyen (7) aded su takımı, (21) aded çay takımı, (11) aded yazı takımı terkin edilmiştir ki, bunlar yukarda ifade olunan umumi zayıat yekûnuna dahil bulunmamaktadırlar.

Yukarda tatad olunan eşyalardan (16) sene içinde yapılan imhanın ölçüsünü imkân nispetinde tâyin edebilmek için 1933 yılından itibaren aynı cins eşyadan gene (16) sene içinde yapılan mübayaat miktarı parça adedi itibariyle tesbit edilmiş ve şu neticeler elde edilmiştir. (16) sene zarfında saraya (2633) parça muhtelif cinsten tabak mübayaat edilmiş buna mukabil sarayda aynı müddet içinde (2654) tabak imha ve terkin edilmiştir ki, böylece mübayaata nazaran imha nispeti yüzde yüzü aşmaktadır. Gene aynı müddet içinde satın alınan bıçak, çatal, kaşık gibi madenî eşya miktarı (2523) ve bu eşyalardan kaybolanlar ise (938) ve satın alın-

na nazaran imha nispeti yüzde (37) dir. (16) sene içinde mübayaa olunan kahve ve çay fincanlarıyla çaydanlık ve sütlük gibi takımların parça ade-di (1297) ve aynı müddet içinde sarayda kırılanlar (660) ve terkin nispe-ti de yüzde (49) dur. Gene (16) sene içinde mübayaa olunan muhtelif cins ve büyüklükte içki kadeh ve bardakları gibi sırça eşya miktarı (665) ve bu cins eşyadaki imha miktarı (800) ve mübayaata nazaran imha nispe-ti ise yüzde yüzden fazladır billûr kesme ve diğer cinslerden su sürahisi ve bardaklarında ise mübayaat miktarı (2026) imha ve terkin miktarı ise (853) ve satınalınan parça adedine nazaran zayıf yüzde (42) dir.

Ancak; burada şu noktayı belirtmek icabeder ki, yukarda ifade olu-nan nispetler bu eşyaların saraydaki bütün mevcudundan yüzde kaçının imha edilmiş olduğunu ifade etmeyip sadece bu cins eşyadan on altı yıl-da saraya giren miktara mukabil aynı süre içerisinde sarayda bu eşya-dan ne miktarının imha olunduğunu ve bu miktarın o eşya mübayaatını yüzde kaçını teşkil etmekte olduğunu ifade etmektedir. Bu izahatı vermiş olmaktan maksadımız saraylardaki eski eşyanın miktarının sıhhatli ola-rak tesbit etmek imkânsızlığını tebarüz ettirmek içindir. Filhakika 1923 yılından beri yapılan mübayaatın kayıtları evsaf ve miktar itibariyle sa-rayda mevcut eski eşya kayıtlarıyla tamamen karıştırılmış ve bu sebeple miktarlarını tesbit edebilmek hemen hemen gayrimümkün bir hale gel-miştir. Eski saray eşyasının miktarını bu şekilde tesbit edemeyince, bu-na mübayaat miktarını ilâve etmek suretiyle meydana gelecek olan umum mevcut miktarını da tesbit etmek bittabi bahis mevzuu olamamış-tır. Fakat (16) senelik imha işleri hakkında adeden bir fikir verebilmek için bu tarz eşyaların (16) senelik mübayaa miktarları tesbit edilerek bunlar gene (16) senelik terkin adedleriyle nispet edilmişlerdir ki bunu da umumi olarak ve yukarda cinsleri yazılan eşyalara şâmil olarak ifade etmek lâzımgelirse (16) senede bu eşyalardan (9134) parça mübayaat ya-pılmış buna mukabil aynı müddet içinde sarayda bu kabil eşyadan (5961) aded imha edilmiştir ki (16) senede yapılan mübayaatın yüzde (65) i kadar imha ve terkin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarki izahlarımız sırasında tabak ve kristal nevinden eşyaların ter-kin nispetleri mütalâa edilirken bunların imha miktarlarının mübayaat miktarlarından fazla olduğu tebarüz ettirilmiş ve bu vaziyete göre saray-larda mevcut bulunan tabak ve kristal nevinden eşyaların bugün nasıl mevcut bulunabilecekleri bir an düşünülebilir. Filhakika mantiki olarak teemmül olunursa, yapılan her yüz aded mübayaata mukabil sarayda gene yüz aded imha edildiğine göre bu eşyalardan bugün hiç kalmamış olması icabederdi.

Bu durumun icabı şu olabilir : Bugün Millî Saraylarda kayden elân mevcut gözükken bu eşyalardan bir kısmı eski eşya ve bir kısmı da kayıt harici kalmış olan eşyadır. Ancak; eski eşyadır derken ifadeyi kesin olarak kullanmamak icabeder. Çünkü Millî Saraylarda bu cins eşyalardan (20) seneden beri yapılan mübayaat daima "imha olanın yerine ikâme" kaydıyla yapılmış ve böylece birçok yeni Millî Saraylar Encümeni kararlarının mübayaata ait olan kısımları oluşmuştur ki, bu hususu (20) yıllık Millî Saraylar Encümeni kararlarının mübayaata ait olan kısımlarından anlamak mümkündür. Kayıt harici kaldığı anlaşılan eşyalara gelince bunlar hakkında raporun diğer kısımlarında malûmat verilmiş olduğu cihetle burada ayrıca temas edilmemiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kayıtlara nazaran kayden zayı durumunda gözükken eşyalar

1. Millî saraylara ait defter ve kayıtlar üzerinde yapılan tetkikat sırasında ve daha ziyade ziyafet takımı cinsinden madenî veya kristal eşyalardan bir kısmının bugün sarayın her hangi bir mahallinde mevcut bulunduğuna dair bir kaydın mevcudiyeti lâzımgeldiği halde bu kayıtlara tesadüf edilememiştir. Buna nazaran bu eşyalar hakkında dermeyeran olunabilecek mülâhazalar şunlar olabilir. Bu demirbaş eşyalar yapılan yoklamalarda mevcut gözükmediklerinden defterlere ithal edilmemiş olunabilirler veyahut bunların her türlü hareketleri tamamen kayıt harici olarak cereyan etmiş olabilir. Serdedilen bu iki ihtimalden hangisinin vârit olabileceği hakkında burada ayrıca tetkik ve tahlil yapılmamış sadece keyfiyet bir vakıa olarak tesbit edilmiş ve bunlar bizzarure kayden zayı durumunda gözükken eşya addedilmişlerdir. Mesela, Yalova köşklerinin tesisleri sırasında buraya Dolmabahçe Sarayından gönderilen eşyalar arasında sofra takımı olarak bir kısım eski saray eşyası da sevkedilmiştir. Bunlar, o zaman tertiplenen 1930 tarihli hususi Yalova defterinden cins ve nevi itibarıyla tesbit etmek kabil olmuştur. Buna nazaran 1930 yılında Yalova'ya ziyafet takımı eşyası olarak muhtelif cinsten (79) kalem-den ibaret eşya gönderilmiştir.

Bugün yapılan tetkikata nazaran Yalova'nın büyük ve küçük köşklere ait 1948 yılı demirbaş eşya defterinde ziyafet takımı olarak (94) kalem sonradan inşa olunan Yalova Kâtibi Umumilik köşkü 1948 defterinde (43) kalem, Dolmabahçe sarayı üç sıfır numaralı kiler kısmında Yalova için hıfzolunduğu anlaşılan (18) kalem, ve 1937 yılında yanmış bulunan Yalova Park Otel köşkünde mevcut veya yanmış (25) kalem sofra eşyası vardır ki böylece bugün Yalova defterlerinde (178) kalem ziyafet takımı eşyasına tesadüf edilmektedir. Kayden mevcut olarak tesbit edilen bu (178) kalem eşyanın (79) kalemden ibaret ilk kısmının 1930 senesinin

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

de Yalova'ya gönderilmiş olduğu yukarıda zikredilmişti. Bu itibarla, tesbit olunan bu (178) kalemden ilk defa Yalova'ya yollanan (79) kalemi tenzil edersek bakiye kalan (99) kalem eşyanın bilâhara mütaakip senelerde Yalova köşklerine yapılan mübayaat eşyası olduğu anlaşılır. Halbuki Yalova'da bulunan ve Millî saraylara ait olan köşkler için yapılan ziyafet takımı mübayaatı (99) kalem olmayıp millî saraylar encümeni kararlarından yapmış olduğumuz tesbite göre bu miktar (185) kalemden ibaret bulunmaktadır. Bu vaziyete göre (86) kalem sofrâ takımı eşyasının bugün kayden tesbit ve tetkikına imkân bulunamamıştır. Her kalem eşyayı vassati olarak (8) parça kabul edersek (688) parçalık bir yekûne balığ olduğu anlaşılmaktadır.

Biraz evvel yukarıda millî saraylar encümeni kararlarından tesbit edildiği bildirilen ve 1930 yılından 1940 yılına kadar Yalova'daki köşklere mübayaat edildiği gene bu kararların sarahatinden anlaşılan ziyafet takımları mübayaat listesi aşağıya çıkarılmıştır.

Karar tarihi	Karar numarası	Kalem adedi	Lira	K
16.7.1930	514	27	307	29
9.7.1931	624	29	409	14
24.7.1931	630	24	310	—
2.7.1932	746	33	450	81
8.8.1932	782	8	103	—
5.3.1933	M. 28	26	121	18
4.7.1933	17	8	98	55
11.6.1935	236	10	121	77
18.7.1940	398	<u>20</u>	<u>651</u>	<u>05</u>
		185	2 572	79

Ancak burada, (86) kalem eşyanın kayden ziyat keyfiyetini tesbit ederken akla gelebilecek şu mülâhazaları gene burada cevaplandırmak icabeder.

a) Yukarıki listede 4.VII.1933, 11.VI.1935 ve 18.VII.1940 tarihlerinde yapıldığı anlaşılan mübayaatın demirbaş kayıtları vardır. Bu itibarla bu eşyaların kayıtlarına ait olduğu defterlerde tesadüf etmek mümkündür. Bu cihet kale alınarak 1933 yılında saraylarda bu eşyaların kayıt tesislerine başlanıldığı düşünölmüş ve bu tarihten sonraki mübayaat da, yukarıda mevcut olduğu zikredilen ve Yalova'da bugün mevcut takımların yekûnu olan (178) kalemlik umumî kısım arasında tadat edilmişlerdir.

b) Kayden zayi durumunda tesbit edilen bu (86) kalem sofrta takımı eşyasının terkin edilmiş olduğu da düşünülebilir. Buna verilecek cevap da şu olabilir. Terkin edilen eşyanın da evvelâ demirbaş defterlerinde bir kaydı bulunması icabeder. Çünkü, kayıtlara intikal ettirilmeksizin bir eşyanın kaydını silmek esasen bahis mevzuu olamayacağı aşîkârdır. Bundan başka bu eşyanın madenî kısımlarının terkin edilebilmesi için, saraydaki teamüle göre bunların kaybolmaları icabeder. Halbuki terkin cetvellerinde kaybolduğu anlaşılan (938) aded madenî eşyadan başka kayıp olarak gözüken madenî kısım yoktur.

c) Bu mevzuda akla gelebilecek diğer bir sual de şudur. Yalova köşkleri için mübayaa olunan bu eşyalar acaba sarayın bir başka kısmına sevk edilmişler midir? Fakat şunu ifade etmek lazımdır ki, Yalova'daki ihtiyaca binaen alınıp da başka kısma gönderilen bu kabilden eşyanın da gene bir kaydı olması icabeder. Nitekim bu şekilde muamele görmüş gene bu kabilden eşyaların bazı kayıtlarına tesadüf edilmektedir. Mesclâ Yalova için mübayaa edilip de Dolmabahçe sarayının üç sıfır numaralı kiler kısmında hıfzolunan ve bu kısma ait defterde kaydı bulunan Yalova eşyaları buna bir misal teşkil eder. Eğer, Yalova'ya ait mübayaat eşyasından sarayın diğer kısımlarına tefrik olunan başkaca parçalar bulunmuş olsaydı şüphesiz bunların da sevk mahallerine ait demirbaş defterlerinde bir kaydı bulunur veya bulunması iktiza ederdi. Bu itibarla (86) kaleminden ibaret bulunan Yalova'ya ait bu ziyafet takımları eşyasının kayden bulunamamış olduğunu burada ifade etmek lazımgelmektedir.

Saraya sadece girdikleri ve fakat bilahara başkaca her hangi bir hareketleri kayden takip ve tespit olunmayan bu takımların ne gibi parçalardan mürekkep oldukları, kristal ve madenî kısımlarının miktar ve evsalları hakkında da bittabi her hangi bir malûmat mevcut bulunmamaktadır.

Bu hususta sadece (27) kaleminden ibaret olan ilk kısım mübayaat hakkında saray dosyalarında esaslı malûmat ve bir de listeye tesadüf edilmiştir ki bu listedeki eşyalar da evsaf ve adedleri itibariyle gene aranılmış ve fakat bulunamamıştır. Bu dosyanın muhteviyatı aşağıda kısaca izah edilmiştir. (74) numaralı ve "Yalova kaplıcalarına verilen eşya" ya ait dosyadaki 16.VII.1930 tarih ve (9720) sayılı Bakanlar Kurulu kararı şu esasları tespit etmiştir. Yalova'da Cumhurbaşkanlığına mahsus olarak inşa edilmiş olan köşk ile buna merbut üç binanın Milli Saraylar Müdüriyetince tefrişi için saray depolarında mevcut eşyadan terfîk edilecek kısımdan maada hariçten mübayaasına zaruret görülen eşyanın 2.VII.1930 tarih ve (9682) numaralı kararnameler İstisnaen (8.724) lira mukabilinde hariçten satın alınmasına izin verilmesi. Filhakika yukarda

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

tarılı ve numarası zikredilmiş bulunan Bakanlar Kurulu kararnamesine ekli olarak bir de eşya listesi tertip edilmiş ve bunun (307) lira (29) kuruşluk kısmını da ziyafet takımları teşkil etmiştir. Bu mubayaatın pazarlık suretiyle icrası hakkında Maliye Vekâletinden Millî Saraylar Müdürlüğüne hitaben yazılan yazı üzerine Millî Saraylar İdaresi emredilen mubayaatı yapmış ve keyfiyeti 30.X.1929 tarih ve (157) sayılı yazı ile Maliye Vekâletine "hariçten de bazı malzemei tefrişiyeye ve eşya mubayaa olunarak Yalova'ya gönderilmiş" olduğunu bildirmiş ve böylece Dolmabahçe Sarayından o zaman Yalova'ya gönderilen (79) kalem ziyafet takımı eşyalarına ilaveten hariçten yapılan bu mubayaatın da Yalova Cumhurbaşkanlığı köşklerine ithal edildiği tespit olunmuştur ki bu takımların listesi aynen aşağıya çıkarılmıştır.

12 aded	Billûr şampanya bardağı	12 aded	Porselen çorba tabağı
12 "	Billûr su bardağı	12 "	Porselen yemek tabağı
12 "	Billûr rakı kadehi	12 "	Porselen yemiş tabağı
12 "	Billûr likör kadehi	6 "	Porselen meze tabağı
9 "	Kristal çatak bıçak köprüsü	12 "	Porselen kahve fincanı
1 "	Billûr kürdanlık	6 "	Porselen kahve fincanı
12 "	Billûr su bardağı	6 "	Porselen kahve fincanı
6 "	Billûr su sürahisi	15 "	Porselen kahve fincanı
96 "	Billûr viski bardağı		
172 Parça		85 Parça	

Yalova için mubayaa edildiği anlaşılan bu takım Yalova köşklerine ait her iki defterin 1933, 1941, 1948 tarihli nüshalarıyla, Yalova kâtibi umumîlik defterinde, Dolmabahçe Sarayının üç sıfır kiler kısmında Yalova için hıfzolunan takımların kayıtları arasında ve Yalova park otel köşkünde yanan ve kurtarılan eşyalara ait kayıtlarda evsaf ve miktar itibariyle aranmış fakat bulunamamıştır. Ancak (12) porselen tabakla (12) billûr su bardağının kayden benzerlerine tesadüf edilmişse de takımın diğer parçalarına kayıtlarda raslanmadığından, tesadüf olunan bu iki kalemin bilâhara yapılan ve kayıtsız kalan sair mubayaatla alınmış olduğu kanaatine varılmıştır. Millî Saraylarda ziyafet takımı olarak kayden zayi durumunda gözüken eşyalar yukarda sayılan ve izahları yapılan (688) parçadan ibaret değildir.

Filhakika 6 Haziran 1929 tarihiyle demirbaş eşya kaydının saraylarda tesisine başlanıldığını 3.VII.1933 tarihleri arasında mubayaa edilip de bugün kaydına tesadüf edilemeyen takımlar da mevcuttur. Millî Saraylar encümeni kararlarında yapılan tetkikatla sadece saraya satın alındıkları tesbit edilebilen bu takımların cins itibariyle nelerden ibaret oldukları

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

kristal veya billûr veya madenî kısımlarının evsaf ve miktarları sarayın hangi kısmına sevkedildikleri ve bugün nerede oldukları saraylarda mevcut defter ve kayıtların tetkikinden anlaşılamamıştır. (370) kalem, ortalama olarak her kalemi (8) parça farzederek (2960) parça ve (5162) lira değerindeki bu eşyaların fiyat, kalem adedleri ve saraylar encümeni karar tarihi ve numaraları itibariyle bir listesi aşağıda gösterilmiştir. Saraya satın alınmalarını mütaakip vukuagelen bilcümle tahavvülâtı saraylarda mevcut defter ve kayıtlara intikal ettirilmemiş olan bu takımlara da bizzarure bugün için kayden zayı nazariyle bakmıştır.

<u>Lira</u>	<u>K.</u>	<u>Kalem adedi</u>	<u>Karar tarihi</u>	<u>Karar numarası</u>
498	—	14	5.8.1929	432
390	50	10	13.8.1929	442
301	30	34	19.8.1929	448
237	—	17	23.8.1929	453
348	15	19	25.8.1929	456
307	09	27	16.7.1930	
54	56	14	2.12.1930	553
409	14	29	9.7.1931	624
300	—	12	12.7.1931	626
390	—	23	16.7.1931	627
310	—	24	24.7.1931	630
150	30	18	18.12.1931	696
208	—	8	2.7.1932	745
450	81	33	2.7.1932	746
103	—	0	8.8.1932	782
226	—	26	4.2.1933	M.8
121	—	26	5.3.1933	M.28
159	41	19	21.6.1933	9
98	60	7	2.7.1933	15
100	—	10	6.9.1929	461
5 162	06	370		

2. Dolmabahçe kiler ve yemek odasındaki gümüş evaniye ait tahrir cetvellerinin, 1924 tarihli ana tahrir defterleriyle karşılaştırılmasında, tahrir cetvelinde kaydına tesadüf edilen ve ihtiva ettiği durum itibariyle birtakım manzarası arzeden ceman (666) dirhem ağırlığında gümüş eşyanın tahrir cetvellerinden esas defterine intikal ettirilmediği tesbit edilmiştir. Raporumuzun defterler kısmında da ızahı yapıldığı veçhile tahrir

cetvellerini 1923 senesinde Dolmabahçe'deki umumi eşya tahririni yapan heyet hazırlamıştır. Halbuki 1924 tarihli ana tahrir defteri ise bunu mütâakıp saray idaresi tarafından düzenlenmiştir. Bu itibarla bu intikal esnasında cetveller muhteviyatının ana deftere aynen kaydı lâzımgelirdi.

Esas defterinde kayıtlı bulunmayan bu eşyanın her hangi bir mahalle verilmiş olduğu hakkında defterlerde bir kayıt da mevcut değildir. Saraylar idaresi bunların tahrir komisyonu tarafından ve tahrir sırasında her hangi bir yere vermiş olması lâzımgelceğini ifade etmişse de bu hususta her hangi bir vesika ibraz edilememiş ve yaptığımız tetkikatta da bunu teyit eder mahiyette bir kayda tesadüf etmemiş olduğumuz için aşağıda listesi çıkarılan bu gümüş takıma da bizzarure kayden kayıp nazariyle bakılmıştır.

<u>Tahrir No.</u>	<u>Aded</u>	<u>Dirhem</u>	<u>Evsafı</u>
100	1	417	Kulplu tepsî, gümüş
100	1	106	Maakapak çaydanlık, gümüş
100	1	81	Maakapak, şekerlik, gümüş
100	2	62	Bardak zarfı, gümüş
	5	666	

3. Parkötel yangınından (Yalova) kurtarılıp da bugün kayden bulunmayan eşya: Millî saraylara ait binalardan Yalova'daki Parkötel köşkü 29 Nisan 1937 günü akşamı çıkan bir yangınla yanmış ve içinde bulunan saray eşyasından bir kısmı da bu arada ziyaa uğramıştır. İşin adli safahati o vakit cereyan etmiş ve esasen bu kısım mevzuumuz dışında kaldığından üzerinde durulmamıştır. Ancak bu hâdisenin millî saraylar ayniyat muhasipliği teşkilâtını alâkadar eden kısmı vardı ki, demirbaş eşyanın kayden tetkikatı yapılırken bunların da âkibetlerini tâyin zımında tetkikat icra edilmiş ve şu neticeler alınmıştır. Bu köşkün eşyasını 1930 yılında saraydan gönderilen eşyalarla bilâhara satın alınan demirbaş eşyalar teşkil etmiştir. 1930 yılında saraydan gönderilmiş olanlar o yıla ait Yalova defterinden tesbit edilmiş fakat mubayaa ile bu köşke ne gibi eşyalar alındığı tesbit edilememiştir. Bu yangın neticesinde ayniyat muhasipliğinin, üzerinde durması icabeden cihet, kurtarılan eşyaların bir listesinin ihzariyle bu eşyaların bilâhara saray ve köşklerin hangi kısımlarına tevzi edildiklerini kayıt üzerinde tâyin ve tesbit etmek idi. Halbuki saray idaresince bu yapılmamış sadece yanan eşyaların listesi tertip ve

bunların terkin cetvellerine ithali ile yapılması lâzımgelen işlerin en kolayını tercih edilmiştir. Böylece yanmak suretiyle esasen kayıtlardan silinecek olan eşyaları tesbit etmek uğruna yanmayan eşyanın da kaydını meçhul bırakmıştır. Fakat yapılan tetkikatta yangından kurtarılan bazı ziyafet takımlarının nereye verildikleri kayden anlaşılabilmektedir. Filhakika Yalova'ya ait 1933 defterinin (38) inci sahifesinde ve "Park Oteli yangınından kurtarılan sofrta takımları" ismi altında bazı sırça ve madeni eşyaya tesadüf olunmaktadır. Bu vaziyet, Yalova'ya ait sair defterlerdeki yerinde bu kabîl meşruhat bulunmayan eşyaların yangından kurtarılan demirbaşlarla alâkası olmayan kısımlar olduğunu göstermektedir. O halde kurtarılmış olan eşyaların kayden hangi defterlerde aranıp bulunabilecekleri suali akla gelir ki bu cihet tetkikat esnasında tâyin ve tesbit edilememiştir. Zaten böyle bir tesbite imkân da yoktur. Çünkü kurtarılan eşyanın bir listesi olmadığı gibi şayet böyle bir liste olsa dahi burada eşyanın evsafı kayıtlı bulunmayacağı cihetle gene her hangi bir tefrik yapmak mümkün olmayacaktır. Meselâ kurtarılan eşya arasında (4) aded tablo mevcuttur. 1930 yılı kayıtlarına göre o zaman sevk edildiği anlaşılan bu tablolar yangından sonra hangi kısma verilmişlerdir? Veya verilen tablolar hakikaten onlar mıdır? Bunların neyi tasvir ettikleri hangi imzayı taşıdıkları bilinmeden bir tefrik yapmaya imkân yoktur.

Keza kurtarılan masaların vasıfları nelerdir? Çünkü bu köşkte dört ayaklı ceviz bezik masasımüstatıl şeklinde ceviz orta masası, beş gözlü ceviz yazı masası gibi çeşitli evsafıta masalar bulunmaktadır. Keza halılar da böyledir. Avrupakâri kadife Avrupakâri çiçekli masa örtüleri vardır ki, bunlardan hangi cins kurtarılmıştır. Halılar, Avrupakâri yeşil çiçekli, püsküllü mavi çiçekli lâcivert çiçekli avrupa, lâcivert zemin sarı çiçekli olarak muhtelif evsaf taşımaktadırlar. Böylece cinsleri aynı fakat nevileri muhtelif olan eşyalar mevcuttur ki, sadece cins olarak yani masa, halı, tablo gibi isimler altında bugünkü Yalova defterlerinde bunları aramak faydasız olacağı gibi bulunup teşhis edilmeleri de imkânsız olduğundan bunları da bugün için kayden bulunamamış eşya nazariyle bakılmıştır. Kurtarılan eşyanın tesbiti tetkikat sırasında tarafımızdan yapılmış bunun için 1950 yılında Park otele gönderilen eşyaların cins ve nevi bakımlarından dökümleri yapılmış ve bu döküm yangında ziyaa uğrayanlara ait eşya listesiyle karşılaştırılmış ve böylece kurtarılan eşya tesbit edilmiştir ki bunların listesi aşağıdadır.

- 5 aded masa ceviz
- 2 " ayna maun boyalı yaldızlı
- 8 " masa örtüsü

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

- 7 " sofra örtüsü kebir
- 3 " büfe örtüsü
- 2 " büfe kenarı örtüsü işlemeli
- 2 " halı
- 25 " sandalye
- 5 " sigara sehpa
- 3 " komodin
- 2 " paravana ortası cam yeşil kadifeden mamul
- 4 " tablo
- 10 " Kütahya saksısı kebir
- 79 parça

Ancak burada şu noktayı belirtmek icabeder ki, bu liste evvelce saraydan gelip de geliş kaydı bulunan eşyaya aittir. Fakat 1930-1937 yılları arasında bu köşke yapılan mübayaat eşyası bunlara dahil değildir. Çünkü Millî Saraylarda yapılan mübayaatın pek çoğunun sevk mahallî malûm bulunmamaktadır. Bu itibarla kurtarılanlar arasında mübayaat eşyalarının da bulunabileceklerini düşünmek icabeder. Fakat bunların tesbiti yapılamadığından aded ve cinsleri de tesbit edilememiştir.

4. Kütüphanede de bu mevzuda gerekli incelemeler yapılmıştır. Dolmabahçe Sarayı Kütüphanesinin 1933 senesinde yapılmış (1933 senesi defter serisinin 22, 1941 defter serisinin 4 No.lu defteri olan) bir kataloğu görülmüştür. Aynı kütüphanenin ayrıca kütüphanede kullanılan ve saray defterleri arasında yer almamış bulunan yalnız katalog numarası verilmek ve tasnif edilmek suretiyle düzenlenmiş diğer bir katalogu daha bulunmaktadır. Bu kataloglarda yazılı kitapların bazan isimlerinden bazan da numaralarından istifade suretiyle 1928 (1340) esas defterlerinin 43 ve 44 numaraları odalarında kayıtlı kitaplarla karşılaştırılması yapılmış ve nitecede ilk tahrirde mevcut bazı kitaplarla mecmua, risale ve sairinin bu kataloglarda yer almadığı görülmüştür.

Kayda göre noksan olan bu kitap ve risaleler yazıldıkları lisana göre tasnif olunmuş bir halde aşağıda gösterilmiştir.

Türkçe kitap, mecmua ve risaleler

Tahrir No.	Kitabın ismi
317	Araba sevdası
318	Yeni edebiyat neşriyatı, şiir, hikâye, temaşa
339	Finten
369	Hüzün ve tebessüm

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

- 390 Sühamül ibham
442 Düsturu eczadır
954 İstanbul'un muhasarası ve zaptı
1030 Cenabı muhayyel
1033 Aşkı memnu
1035 Hayal içinde
1147 Tezkietül beyan
1150 Galatadul avam
1185 Mecmuayı mukavelât
1218 Türkiye nasıl paylaşıldı
1230 Harbden sonra Türk'leri yükseltelim
1231 Türkçemiz
1234 Coğrafya tarihi
1238 Merhume
1241 Abdülhak Hamit ve mülâhazatı felsefyesi
1282 Âyatı kerimeyi havi bir cüzü (el yazısı)
1361 Pertev Paşanın Bağdat seyahatine ait albüm
1365 Maarif Nezareti İhsaiyat Mecmuası
1366 Polonya'ya ait albüm
1377 Selâmlık resimlerini hâvi albüm
1376 Medinei Münnevver Albümü
1378 Kâzım Karabekir Paşanın çocuklarının albümü
1379 Bazı şehir resimlerini havi albüm
1561 İkdâm gazeteleri (1336-1337) seneleri
1570 Usulü harb sevkülçeys
1572 Methalü İlmü hukuk
1581 Risalei Murakabe
1630 Tuhtetül Etfal
1632 Harekâtı harbiyei askeriye
1640 Osmanlı Tarihi
1653 Bulgaristan ve Ayastafanos Muahedesi
1658 Bismark hayatı hususiyesi ve siyasiyesi
1670 Hikmeti tabüye
1677 Mekâtibi iptidaiyede okunacak ilmühal

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir

No.	Kıtabın İsmi
1693	Cildi evvel esası talim
1701	Binicilik kitabı
1709	Siyasi mütalâatı hâvi bir risale
1716	Selimi Salis ve Napolyon
1718	Talim ve Terbiye desleri
1726	Mecmuai Ebüzziya
1730	Cemiyeti Akvam
1740	Çanakkale seferi
1747	Tarihi Sultan Muradı Hâmis
1754	Anadolu ve Süriye'de seyahat hâtıraları
1756	Dini İslâm ve ulûm
1764	Sanaatı Şeban ile muhaberat
1777	Resimli nota defteri
71	Haremi Şerif hakkında âlemi İslâma beyanname
77	Dürrü Şehvar Hanımın muallimi tarafından yazılmış kâğıt hakkında
79	Muaveneti Sıhhiye Cemiyeti Hayriyesinin frengi ve içki belâları hakkında
96	Tarikatı Mevlâna ve İslâmiyette izdivaç
99	Letaifi Enderuniye Tarihi
102	Bahrisefit Tarihi
103	Muhaveratı siyasiye
104	İlmü içtimai
106	Tarihi İslâm
114	Ahkâmül Kur'an telifül imanı
115	Kamusu Osmani
139	Diyarbakır'da âsarı İslâmiye
145	Cemiyeti Uhuvvetül İslâmiye
152	Lozan Konferansına ait vesaiki siyasiye
164	Asyayı Suğradaki çiniler
165	Armoni dersleri
167	Rehberi muaşeret tercümesi

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Tahrir

No.	Kitabın ismi
175	Rusya ve İngiliz İtilâfı
176	Avrupa ve Genç Türkiye
181	Lûgati Türki ve Çağatay
191	Hâtırâtım
193	Gazi Osman Paşanın fotoğrafı
194	Cilt derununda talik yazı meşkleri
196	İslâm ve müttefikleri siyaseti
198	Hâtırât
199	İran şehri risalesi
204	1922 senesi Galata Sultanisi resim sergisi kataloğu
213	1920 tarihli sulh müzakeratı
214	Buhara ve İran minyatürlerine ait Fransızca risaleler
215	İktisadî ve askerî Anadolu coğrafyası
217	Cemiyetül Tedrîsiyei İslâmiyenin 1339 senesi hesabı
224	İstilahat Mecmuası
228	Tefsiretül Beyan
248	Kıraat kitabı
301	İclâl
1532	Albüm (Bursa hakkında)
150	Rusyalı İslâm Şakirtlerine Yardım Cemiyeti programı (aslında 3 cilt olup 2 cildi mevcut 1 cildi noksandır)
153	Düveli İtilâfiye tarafından teklif olunan muahedename projeleri (aslında 2 cilt olup 1 cildi noksandır)
1635	Servisi hikemî ve medenî
125	Mardin Ulûmu Etrakiye Tarihi
147	Davetül âmmei minel mecelleilşeriyül İslâmîfül âlâ fî Filistîn. Fransızca kitap mecmua ve saire
537	Dictionnaire classique illustre
703	Economie politique
768	Angora aupres de Moustapha Kemal
1314	Fransızca el yazılarını havi evrak
1381	İllüstrasyon gazete

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Tahrir No.	Kitabın ismi	
1396	L'armee Romaine	
1465	Pedagogique	
1470	Contes de Bofas	
1493	Les Ameriques	
1494	La Redaction	
1501	Almanac de Gota	
1526	Biographie de l'auteure	
1536	Albüm Suisse	
1544	Figaro illustrée (1897, 1899)	
1784	Rapor administrative pure	
1788	Le roman d'amour d'homme	
1797	Nouvelle Revue	
1829	Amateure des armes	
1848	Meşrutiyet Constitutionnel Ottoman	
111	Birinci Asrı Hicrîde İran'da bir âbidei İslâmiye unvanlı eser	
137	İslâmique Revue	
203	Müzenin Fransızca kataloğu	
206	Asyayi Suğra'da Türk medeniyeti	
299	Fransızca talim defteri	
290	Fransızca gramer âli kısmı	
1796	La Revue (aslında 4 cilt olup 2 cildi görülmüştür.)	
1549	La Revue Internationale (aslında 31 cilt olup 7 cildi mevcut 24 cildi noksandır.)	
32/38	La democratic (Et les partis politiques isimli kitap yerinde kütüphanede İnfanterie isimli kitap vardır. Fakat asıl kitap bulunamamıştır.	
1829	Armatür de zarm	
673	Ersiste dö moral	Not: Kitaplar esas defterine eski
1390	Eşof dö loryan	harflerle yazıldığı cihetle okunabildikleri
1820	Kofye armenien	gibi yazılmıştır.
1822	Lö mayşer rüs	
1826	La fen distanbul	

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Almanca kitap ve mecmua ve saire

Tahrir	
No.	Kitabın ismi
462	Strantberg
1449	Aritmethik
1451	Von der kaston rigon
1475	Armee Echo portativ
1483	Krieg des menschen
1502	Offiziel Taschen buchim kur
1524	İllustrierte Zeitung
1529	Europa und Asien
1577	Resimli nota defteri
1790	Kriegs Schirwin
1799	Österreichische und ungarische Rotbuel
1804	Der aufstirgnde halebmond
1862	Heinrich - Erhardt Top fabrikası katalogu
44/97	Ressamlığa ait musavver katalok
44/110	Mimarîi islâmiye ait eser
44/112	Resimli kitap
44/247	Kıraat kitabı
44/249	" "
44/254	Büyük muharebe üzerine fikirlerim
44/255	Berlin İslâm Cemiyetinin nizamnamesi
44/259	Japon hayalileri
44/260	Scheich Bedrettin
	İngilizce kitaplar
246	İngilizce edebiyatı
288	Ameli surette İngilizce öğretecek kitap
289	İngilizcede şugo sisteminin sadeleştirilmesi hakkında
291	Küçük, sade İngilizce usul
297	Elsenci muhtelif klâvuzu
	İtalyanca
1537	Picordo Di Roma

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Aşağıda isimleri yazılı kitapların, kütüphanede kullanılan katalogta kayıtlı oldukları görülüşü halde bunların kütüphane raflarında mevcut olmadığı anlaşılmıştır.

<u>Katalog No.</u>	<u>Kitabın İsmi</u>
03/16	Levreuille - memaire
738/2	Alt Türkische Keramik in Kleine Asien und Constantinopel Münhen 1922
81/26	Tefekkür İstanbul 1303
84/15	Oeuvre Completes 1879 (kütüphanede 7 ciltten yalnız 4 numaralıdır yoktur.)
902/6/6	
91(496)/10	Oupays des Osmanlis
84/79	Les hommes nouveaux

İlk tahrirde Dolmabahçe sarayı 43 ve 44 numaralı odalar dışında diğer eşyalar meyanında perakende olarak bazı kitapların da sarayın diğer bir kısım odalarında tahrir edildikleri yapılan incelemeden anlaşılmıştır.

Bu odalardaki eşyaların karşılaştırılması sırasında sözü geçen kitapların kayıtlarına tesadüf edilmemesi üzerine bu odalardan alınarak kütüphaneye mal edilmiş olmaları ihtimaline binaen mevcut son katalog gözden geçirilmiş ve fakat bunların katalogta kayıtlarına rastlanmadığı cihetle kütüphaneye ithal edildikleri anlaşılmıştır.

<u>Oda</u>	<u>Tahrir</u>		
<u>No.</u>	<u>No.</u>	<u>Adedi</u>	<u>Kitabın ismi</u>
15	41	1	Kamus Fransızcasından Türkçe'ye resimli
"	42	2	Salname (Bir adedi görülememiştir.)
"	44	3	Cilt Kamusül arabi
"	45	1	Tefsirul Cevahir
"	46	1	Nihayetül edeb
"	47	1	Cilt el Kur'an fil ulûmül asriye
17	16	1	" Seyyahatname İbnî batuta
"	17	1	" Malûmatı umumiye Berut Vilâyeti hakkında
"	18	2	Cûz'u kitap Türkiye'de Yunan fecayii ve Fransızca lûgat

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Oda No.	Tahrir No.	Adedi	Kitabın ismi
20	14	5	Cilt kitap ikisi Almanca ikisi Fransızca ciheti askeriye ait Bahriye Salnamesi
25	21	2	Cilt kitap 334 salnamesi Lârose ve 3 ulûmu iktisadiye mecmuası
30	11	34	Cilt takvimi vakayı nüshaları
71	40	1	" Kamusu Fransevi
Eczahane eşyası	78	8	Risalei tibbiye
"	119	31	Kitap eczahane eşyası 118 tahrir numaralı kütüphane üzerinde mücellit kitap

BEŞİNCİ KISIM

Kıymetlerinin ziyatına sebep olunan eşyalar

Millî saraylardaki terkini kayıt işleri tetkik ve izah olunurken bu mevzuda saraylarda mevcut fiilî sistemin Saraylar İdaresi memur ve müstahdemlerini mesuliyet hislerinden uzaklaştırdığını, hatta bu vaziyetin, mesul ve mükellef ayniyat muhasipliği kadrosunun lağvına kadar gittiğini izah etmiştik. Bu sistemin saray eşyalarında husule getirdiği ziyat miktarını da tebarüz ettirmiştik. Fakat bunun en bariz misalini sarayda mevcut tarihî ve bedîî kıymeti haiz eşyalarda görmekteyiz. Filhakika bu kabîl eşyadan vazo ve çiçeklik olarak (16) tanesi imha olunmuş ve (40) tanesi de çatlak, kısmen kırık, veya esaslı tamir görececek derecede tahrip edilmiş olmaları dolayısıyla maddî değerleri bakımından kıymet ziyalarına mâruz bırakılmışlardır.

Bunun başlıca sebepleri hakkında raporumuzun terkin kısmında misalleriyle izahlarda bulunulduğu cihetle burada ayrıca tafsîlât verilmiş ve bu kısım raporun bir izah faslı olmaktan ziyade terkin kısmında izahı yapılan sistemin bir neticesi olarak belirtilmek istenilmiştir.

Muhtelif sebeplerle çatlak veya kısmen kırık bir hale gelen bu kabîl eşyaların bir listesi aşağıda gösterilmiştir. Bu liste, saraylardaki defterlere hususi olarak kurşun kalemle yapılmış bazı kayıtlardan elde edilmiştir. Belirtilmesi istenilen cihet bu kabîl eşyalar üzerinde tesbît olunan bu arızalar ne vakit kimin tarafından yapılmıştır ve bu arızaların 1945 senesine kadar ne sebeple tesbît edilmedikleri noktasıdır. Filhakika bu hususî kayıtlar 1945 yılında saraylarda yeni vazifeye başlayan bir kontrol memuru tarafından ve eşyayı memurlarla birlikte tetkik suretiyle vücuda

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

getirilerek defterlerdeki hizalarına kurşun kalemle işaret edilmiş ve fakat bilâhara keyfiyet saray müdürlüğü tarafından resmî bir zabıtla her nedense tesbit ettirilmemiş ve bu kabil çatlama ve kırılma hâdiselerinin cereyan şekilleri hakkında bir tahkika lüzum görülmediğinden bunların hasar şekilleri de meçhul kalmıştır. Halbuki bu neviden eşyalar üzerinde ve bu şekilde yapılmış olan bir tesbitin 1945 yılında değil ve fakat 1924 yılını takip eden yıllardan itibaren yapılması ve şayet tesbit edilecek arızalar bulunursa bunların eşyanın kaydına işaret edilmesi icabederdi.

Tesbit olunan bu eşyaların 1924 senesi umumi tahririnden sonra düzenlenen ana tahrir defterindeki vasıfları tetkik edilmiş ve sicil mesabesinde bulunan bu kayıtlarda kırık veya çatlak bulunduklarına mütaallik her hangi bir kayda tesadüf edilmemiştir. Bu itibarla bu eşyalar üzerinde husule gelen arızalar 1924 tahrir ve tesbitinden sonra vukua getirilmiştir. Saray İdaresi bu eşyalardan bir kısmında husule gelen arızanın harb seneleri içinde bunların Divriki'ye gidip gelmeleri esnasında vukua gelmiş olduğunu bildirmiştir. Fakat yaptığımız tetkikatta bu gibi tarihî ve bediî kıymeti haiz eşyaların Divriki'ye sevlere sırasında umumi durumlarını sağlam veya kırık olduklarını tesbit eden bir zabıt varakası mevcut olmadığı gibi bunların saraya avdetlerini mütaakip yollarda hasara uğrayanları tesbit maksadiyle düzenlenmiş gene resmî bir zabıt mevcut değildir. Bu itibarla saraylar idaresinin bu mülâhazası bir mesnede istinat etmemektedir. Bu gibi kıymetli eşyaların bakım ve idamelerine sarayda, bir cam tablo ile tarihî kıymeti haiz bir vazonun arasında hiçbir fark kabul etmeyen eski sistemin terkedilmesi ve bu kabil eşyaların mütehassıs bir heyete tetkik ettirilerek sicillerinin esaslı olarak tesisleri icabeder. Üzerlerinde arıza tesbit edilen bu eşyanın bir listesi aşağıdadır.

Tahrir

D. Mefruşat	2463	Vazo	Küp şekilli Japonkâri porselen	Çatlak
		0.63 cm.		
Db. 14 oda	36	"	Kırmızı kadife kaplı ve yaldızlı bilezikli piyestal üzerinde beyaz porselenden mamul iki kulp ve kapaklı 78 cm.	Kaidesinde çatlak var.
Db. 10 oda	6	"	2 aded konsol üzerinde boğazları sarı ve bedeni mavi renkli, kuş resimli 42 cm.	Tamir görmüş.
Db. 14 oda	8	Petrol lambası	2 aded tül abajorlu ve bronz tezyinatlı yeşil kristal, uzun ayaklı bir adedinin ayağı çatlak.	

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

<u>Tahrir</u>				
Db. 14 oda	11	Vazo	2 adet çinkâri 1,22	Biri tamir edilmiş.
Db. 15 oda	13	"	Pembe zemin üzerine kır manzaralı çini fabrikası işi küçük	Dibi çatlak
Db. 18 oda	10	"	2 adet leylâki zemin üzerine yeşil yıldız ve çiçekli çini fabrikası işi kapalı ve kulplu 35. cm.	Birinin kulpu kırık
Db. 18 oda	9	"	2 adet pembe zemin üzerine kır manzaralı çini fabrikası işi, kapaklı 40. cm.	Bir adedi hafif çatlak.
Db. 18 oda	11	Çiçeklik	2 adet çini fabrikası işi, iki kulplu kayak biçimi	Çatlaktır.
Db. 29 oda	55	"	Küp şekilli fağfuri kapaklı 35. cm.	Kapağı kendine ait değil.
Db. 19 oda	13	"	Lâcivert zemin üzerine beyaz kuş resimli küp şekilli kebir vazo 1,15	Dibi çatlak
Db. M. 2		"	2 adet yıldızlı piyestel üzerinde şal örneği, kapaklı 1 metre	Birinin ağzı kırık
Db. M. 11		"	2 adet leylâki zemin üzerine çiçek resimli bronz ayaklı ve kulplu 1,30 cm.	Birinin ağzı çatlak
Db. 29 oda	36	"	2 adet kaide ve kapakları koyu çikolata renkli, kulpları sarı yıldızlı meyva ve sürahi resimli küp şekilli 57 cm.	Birinin kapağı kırık, tamir edilmiş.
Db. 26 oda	25	Şamdan	2 adet altında hayvan heykellerini havi hurma ağacı şeklinde altışar mumlu fanuslu gümüş.	Atın kuyruğu kırık parçası var.
Db. 26 oda.	4	"	2 adet geniş ve tertelli ağızlı fağfuri çinkâri 1,10 cm	Boğaz kısmı çatlaktır, tamir edilmiş.
Db. 26 oda	5	"	6 adet kavanoz şeklinde fağfuri çinkâri 48. cm.	Birinin ağzı kırık.
Db. 31 oda	4	"	2 adet kaideleri müdevverüş-şekil som yıldızlı piyestelli mavi zemin üzerine kabartma yıldız çiçekli ve kulplu	Bir adedinin kulbu kırık.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

<u>Tahrir</u>				
Db. 35 oda	8	Vazo	2 adet kapaklı ve ikişer kulplu, ikişer taraflarında beyaz madalyon, çiçek resimli lâcivert renkli 40. cm.	Bir adedinin kapaklı tamir görmüş.
Db. 39 oda	3	"	2 adet geniş ve tırtıllı ağızlı, fağfuri ve Çinkâri	Bir adedinin ağız eski, kırık.
Db. 39 oda	6	"	Kaidesi balgami murabba taşlı koyu lâcivert üzerine, ayağı kulplu ve kordonu bronzlu 1.02	Çatlağı var, tamir görmüş.
Hazine Dp.	143	Saksılık	4 ayaklı kabartma tezyinatlı, toprak	Ayağından ikisi kırıktır.
Db. 43 oda	19	Vazo	2 adet eflâtun zemin üzerine beyaz pafta, kırmızı zemin üzerine Japonkâri	Birinin ağız biraz kırık.
Db. 44 oda	37	"	2 adet üzerleri gümüş kakma ve cami resimli, mavi renkli, küçük 26 cm.	Bir tanesi hafif çatlak.
Db. 52 oda	23	Balık havuzu	2 adet kaideleri maden bronz ve kulplu, kapaklarının etrafı maden çiçekli, tepesi çiçekli billûr.	Bir adedinin kapak cami çatlak.
Db. 52 oda	25	Vazo	2 adet kaideleri müdevver şekilli pembe zemin üzerine yaldız çiçekli billûr, Bohem mamulâtından 82 cm.	Bir adedinin alt kısmı çatlak.
Db. 53 oda	5	Vazo	2 adet Japonkâri, boyları sıyırılmış, kebir porselen 1.15 cm.	Ağızları hafif kırık
Db. 29 oda	63	Çiçeklik	Arslan kafalı, müdevver şekilli, ayaklı, ağız maden, beyzî şekilli, zemini gül renkli ve kuş resimli 32 cm.	Kırık
Db. 28 oda	27	Sigara sehпасı	2 adet üzeri resimli, siyah taşlı, yaldızlı	Bir adedinin taşı çatlak.
Db. Mefruşat	7	Vazo	Leylak zemin üzerine orman manzaralı ve müdevver kaide- li ve kapaklı, çini fabrikası işi 74 cm.	Ağız kırık.
Db. Mefruşat	17	"	Kahve rengi zeminli ve yaldız çiçekli çini fabrikası işi 28 cm.	Ağız kırık
Db. 63 oda	7	Masa	Kelebek ağacından oymalı 4 sütun üzerine beyzî şekilli siyah taşlı ve üzeri küçük çiçek resimli	Taşı çatlak

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

	<u>Tahrir</u>			
M. Depo	618	Çiçeklik	Koyu kahve rengi beyziyüşşekil kabartma çiçekli	Kırık
Db. 88 oda	8	Vazo	2 adet kaideleri 5 ayaklı Japonkâri yaldızlı 1.35 cm.	Ayakları kırık
Db. 89 oda	1	"	2 adet beşer ayaklı kaide üzerinde, Japonkâri ve yaldızlı 1.88 cm.	Ayakları kırık
Taş oda	650	"	2 adet mavi zeminli çiçekli kuş resimli Avrupakâri porselen 75 cm.	Birinin ağzı kırık
Taş oda	653	"	2 adet ikişer kulplu düz beyaz testi şeklinde porselen 60. cm.	Biri kırık
Taş oda	655	"	Beyaz zeminli çiçekli kulpları yaldızlı 56 cm.	Bir kulpu kırılmış
Db. Mefruşat	1112	Kalem sapı	Gümüş (4 adet) takım şeklinde	İki muhafaza içinde bir adedi Divriği'ye gitmiş gelmemiş 2 adedi Yalova'da 1 adedi Db. 44 de deniliyor fakat evsaf tutmuyor.
Çadır köşkü	257	İbrik	Gümüş....	Kayıp
Db. 29 oda	2	Şamdan	2 adet gümüş 10 mumlu koyun ve arslan heykelli	Billûru kırık
Gümüş oda	133	Bir takım	Gümüş tuzluk ve biberlik iki cam gözlü.	Biri kırık.
Db. 44 oda	87	Kâğıtlık	Beyaz balgami taşından bronz üzerine mineli	Kırıktır, tamire muhtaç.

NETİCE

Millî Saraylara ait defter, dosya ve sair kayıtlar üzerinde dokuz ay devam etmiş olan tetkikatımızın hitamında netice olarak aşağıdaki hususları belirtmek icabeder.

Evvelâ, Büyük Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu tarafından uhdemize tevdi olunan vazifelerin vazıhan bir kere daha burada açıklanması yerinde olur. Bu vazife, Millî Saraylarda mevcut bulunan demirbaş kayıtlarının ihticaca salih bir durumda bulunup bulunmadıkları keyfiyetiyle gene Millî Saraylardaki demirbaş eşya ile diğer tarihî veya bedii kıymeti haiz eşyaların imha ve kayıt terkinin muamelâtının incelenme-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

si şeklinde tâyin ve tasrih olunmuş idi. Bu durum karşısında, saraylardaki tetkikatımız da bizzarur şumullû bir şekil iktisap etmiş, sadece demirbaş eşya defterlerinin tetkikine inhisar edememiş ve ayrıca bu defterlerde mukayyet bulunan eşyanın münakale, mubayaa ve terkin kaydı gibi bilcümle tahavvûlâtını da tetkik sadedinde sarayda mevcut bulunan dosyalara da intikal etmiştir.

Tetkikatımızın yalnız beş ayını, 1924 yılı ana tahrir defteri ile, sarayın muhtelif kasır ve köşklerine ait ve (280 000) kûsûr parça eşyayı ihtiva eyleyen muhtelif tarihli demirbaş eşya defterlerinin karşılaştırılması teşkil etmiştir. Bu tetkikatı yaparken maksadımız, 1924 yılında tesbit olunan eşyanın on sekiz sene sonraki tahavvûlâtını tetkik ve tahkika tâbi tutmak idi. Tahrir numaralarını tamamen kaybetmiş olan diğer eşyaların, haiz oldukları evsaf itibariyle karşılaştırılması işlerle, sarayların mubayaaat ve terkin işleri ve bunlara ait defter ve kayıtların tetkiki mesai süremizin mütebaki kısmını işgal etmiştir.

Takdim olunan rapor, muamelât ve kuyudatı (25) seneden beri pek çok iğlâk edilmiş, her hangi bir hesap sistemi bulunmayan ve eski saray eşyasıyla mubayaa eşyasının birbirine karıştırıldığı bir vasatta ve hattâ bazı ahvalde, bugün hayatta bulunan eski memur ve müstahdemlerin bilgilerine yapılan müracaatlarla, müşkül bir tetkikat neticesinde ihzar edilmiştir. Bu itibarla, şu ciheti belirtmek yerinde olur ki bugün Millî Sarayların her türlü kayıt, defter ve dosya bakımlarından tamamıyla yeni ve kanunî bir sisteme ircaı, mubayaa eşyasıyla eski eşyayı tefrik ederek yeniye eskisinin yerine ikâme etmemek ve her türlü eşyanın kanunî muhasebe usullerini tesis ederek bunları gene kanunen mesul ve mükeffel durumda bulunan memurların sorumluluğuna terketmek ve akibetleriyle zayıat sebeplerini onlardan talep etmek icabeder. Millî Saraylarda bu sistem tatbik edilmediği içindir ki bugün saraylardaki eşyanın hesabını vermek müşkül bir hale gelmiş ve hatta kayden kayıp durumunda gözüken bir kısım eşyanın akibetini tâyin edebilecek sorumlu bir şahıs dahi bulunamamıştır. Bu sebeple, sarayların bugünkü fiilî kayıt sistemine bir son verilip ve yeni bir statû ve tesbit olunurken saraylarda mevcut tarihî ve bedii kıymeti haiz kıymetli eşyaların fotoğraflı kayıtlarıyla sicillerinin tesisî tablo ve levha gibi eserlerin ise bunları vücuda getiren üstatların isimleri ve mütehassıslar tarafından tayin edilecek evsaflarının da zikrî suretiyle kayıtlara intikali ve bunlardan gayri saraylarda mevcut her nevi eşyanın bilirkişiler tarafından tesbit edilecek cins, nevi ve mahiyetleri bakımından defterlere intikalleri elzem bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Millî Saraylar kayıtları üzerinde dokuz aydan beri devam eden tetkikatımızın tevhit etmiş olduğu bilgiye müsteniden son olarak şu ciheti belirtmek isteriz ki saray kayıtlarına yeni bir şekil verilirken bugün mevcut bulunan bilcümle eşyayı evsaf ve miktar bakımlarından ve tamamıyla yeniden tesbit ve tayin etmek icabeder. Çünkü eşyayı evsaf ve miktar bakımlarından 1924 yılına nazaran bugün mevcut olması lâzımgeleni aramak şeklinde yapılabilecek bir tetkikat, saray kayıtlarının yukarda belirtilen manzarası karşısında adetâ imkânsız bulunmaktadır. Bu itibarla, karışık ve vuzuhsuz eski kayıt ve defterler üstüne yeni bir sistemli beyhude bina etmektense tamamen yeni kurulacak bir usulün tesisi tavsiyeye şayan addedilmiştir.

İşbu rapor Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu Başkanlığına saygı ile arz olunur.

18 Haziran 1951

Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk Kontrolörü

Millî Emlâk Kontrolörü

Hasan Aktulga

Vedat Şehirlioğlu

Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk Kontrolörü

Muhasebe Kontrolörü

İbrahim Metinoğlu

İbrahim Muter

GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (2)

BAŞKAN – Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporunun müzakeresine geçiyoruz. Söz, Komisyon Sözcüsü Hasan Ali Vural arkadaşımızdır.

MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KOMİSYONU SÖZCÜSÜ HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Muhterem arkadaşlar, komisyon olarak işe başladığımız zaman, mevzuumuzu teşkil eden meselenin, 21 milyon Türkün, maddi ve mânevi ve tarihî kıymetler bakımından heyeti umumiyesini alâkadar ettiğini ve büyük bir mükkelefiyet içinde bulunduğumuzu parti farkı gözetmeden, hepimiz birlikte idrak ettik, birlikte mütalâa ettik, hareketimizi birlikte tâyin ettik. Ezcümle mevzuumuzun şumulü içinde bulunan Büyük Millet Meclisi binası ile buna bağlı köşkerin ve İstanbul'daki millî saray, kasır ve köşkerlerdeki demirbaş eşya ve mefruşatı tetkik

(2) *Tutanak Dergisi* : c.11, s.210-221, 239-266, 276-284

c. 12, s.153-156

c.14, s.56-60, 64-80, 108, 139-142

c.15, s.48-49

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Millî Saraylar kayıtları üzerinde dokuz aydan beri devam eden tetkikatımızın tevhit etmiş olduğu bilgiye müsteniden son olarak şu ciheti belirtmek isteriz ki saray kayıtlarına yeni bir şekil verilirken bugün mevcut bulunan bilcümle eşyayı evsaf ve miktar bakımlarından ve tamamıyla yeniden tesbit ve tayin etmek icabeder. Çünkü eşyayı evsaf ve miktar bakımlarından 1924 yılına nazaran bugün mevcut olması lâzımgeleni aramak şeklinde yapılabilecek bir tetkikat, saray kayıtlarının yukarda belirtilen manzarası karşısında adetâ imkânsız bulunmaktadır. Bu itibarla, karışık ve vuzuhsuz eski kayıt ve defterler üstüne yeni bir sistemli beyhude bina etmektense tamamen yeni kurulacak bir usulün tesisi tavsiyeye şayan addedilmiştir.

İşbu rapor Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu Başkanlığına saygı ile arz olunur.

18 Haziran 1951

Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk Kontrolörü

Millî Emlâk Kontrolörü

Hasan Aktulga

Vedat Şehirlioğlu

Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı

Millî Emlâk Kontrolörü

Muhasebe Kontrolörü

İbrahim Metinoğlu

İbrahim Muter

GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (2)

BAŞKAN – Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporunun müzakeresine geçiyoruz. Söz, Komisyon Sözcüsü Hasan Ali Vural arkadaşımızdır.

MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KOMİSYONU SÖZCÜSÜ HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Muhterem arkadaşlar, komisyon olarak işe başladığımız zaman, mevzuumuzu teşkil eden meselenin, 21 milyon Türkün, maddi ve mânevi ve tarihî kıymetler bakımından heyeti umumiyesini alâkadar ettiğini ve büyük bir mükkelefiyet içinde bulunduğumuzu parti farkı gözetmeden, hepimiz birlikte idrak ettik, birlikte mütalâa ettik, hareketimizi birlikte tâyin ettik. Ezcümle mevzuumuzun şumulü içinde bulunan Büyük Millet Meclisi binası ile buna bağlı köşkerin ve İstanbul'daki millî saray, kasır ve köşkerlerdeki demirbaş eşya ve mefruşatı tetkik

(2) *Tutanak Dergisi* : c.11, s.210-221, 239-266, 276-284

c. 12, s.153-156

c.14, s.56-60, 64-80, 108, 139-142

c.15, s.48-49

ederken hiçbir tesir altında bulunmadan, yalnız ve yalnız resmî kayıtlara ve evrakı müspiteye müsteniden, vicdanımızın kanaatıyla hareket ettik. İşte bu okunan raporumuzu vicdanî kanaatimizin ve resmî kayıtların verdiği bir muhassaladır. Raporumuzda lâzımgelen tafsilâtı vermiş bulduğumuzdan, raporumuzda geçen hususları tekrar heyeti aliyenize, arzu edilirse, tavzih bakımından arzedeceğim. *(Lüzum yok sesleri)* Eğer arzu edilmezse doğrudan doğruya muhalif bulunan arkadaşlarımın muhalefetlerine cevap vermekle iktifa edeceğim. Takdiri Yüksek Heyetinize bırakıyorum. *(Muhalif olanlara cevap ver sesleri)*

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Biz konuşalım, sonra hepsine birden cevap verirsiniz.

SAFFET GÜROL (Konya) – Söz istiyorum.

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Bu raporun tavzihine lüzum görüyor musunuz? *(Hayır sesleri)*

SAFFET GÜROL (Konya) – Sayın Başkanım, arzetmek istediğim husus şudur: Bendeniz de bu komisyonda çalışmış, ilk komisyonda çalışmış bir arkadaşım. Diğer zevat da konuşacaklar. Ben de konuşayım. Sözcü muhalefet şerhini olduğu gibi bizim beyanlarımızı da cevaplandırırsa daha iyi olur.

BAŞKAN – Söz sırasını terk buyururlarsa diyeceğim yoktur.

MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KO. SÖZCÜSÜ HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Müsaade buyurursanız muhalefet şerhi okundu. Okunmuş olan muhalefet şerhini cevapsız bırakırsak, buna cevap arzetmezsek ihtimal ki ortada anlaşmazlık olacak. Yalnız bunu arzetmeme müsaade buyurmanızı istirham ediyorum; kısaca cevap veriyorum.

Komisyon üyelerimizden ve şahıslarını şahsen sevdiğim Abbas Çetin ve Kâmil Boran arkadaşlarımın muhalefetlerinde temas edeceğim noktalar şunlardır. Çok muhterem arkadaşımız Abbas Çetin ifade tarzımıza muhaliftirler. “Ayıp”, “kayıp”, “esef” ve “sulistimal” kelimeleri üzerinde durmuşlardır. Yalnız bütün raporda bu dört kelimeyi seçmiş ve bu dört kelimeyi muhalefet şerhine dercetmişlerdir. “Ayıp” ve “kayıp” cümlesinin kullanıldığı sütundaki 12 bin aded eşyanın sureti imhasının yazılı olduğu gözünden kaçmış olması ihtimal dâhilindedir. Yine bu arkadaşın yüz binlerce eşyanın gayrikanunî, gelişigüzel kayda tâbi tutulması ve kaydının aynı usulsüz muamelelerle düşürülmesine vicdanen muvafakat etmeyeceği kanaatindeyim.

Ayıp kelimesi hukuk dilimizde yer almıştır kusurlu demektir. Çatlak, zedeli, özürlü eşyaları ifade eder. Bu kabil eşyaların bedii ve tarihî kıy-

metleri ve diğer ehemmiyeti nazarı itibara alınmadan terkine tâbi tutulduğuna göre, bu kelime ile duruma işaret etmek istedik. Tamamen resmî kayıtlara ve bu kayıtların ifade ettiği manzara ve neticelerin son rapordaki beyanımızı arkadaşımız 1929 tarihli muhasipler talimatnamesine ve bunun mehazi olan 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanununa ve 1939 tarihli ayniyat talimatnamesine uygun olup olmadığını bir hukukçu olarak nazara alması icabederdi. Sarahaten hiçbir kimseye hiçbir tanımımız olmadığı halde geçmişteki komisyonun hayali kalan mазisini hi-maye ve müdafaaya kalkışması şayanı dikkat görülmüştür. Bu sakat muamelelerden dolayı idare âmirlerinin geçmiş komisyonlar fail olmayıp da idareci üyeler veya mesul memur ve müdiran ise arkadaşım bittabi bunların topyekûn umumî vekâletini almak suretiyle müdafaа etmemesi icabederdi. Çünkü ortada bir vakıa vardır, bu vakıa tamamen resmî kayıtlara dayanmaktadır.

Temiz mefkürenin müntesibi ve mensubu olduğunu muhtelif temas-larım ile bildiğim Sayın Abbas Çetin'in hangi telâkki ve zihniyeti müdafaа ettikleri anlaşılamamıştır. Halbuki, yine kendileri "Mevzuumuz maddidir" demekle mevzuu tasrih ettiği gibi, mevzuubahis eşya ve mefruşatın bilü-mum Türk Milletinin maddesi olduğu kabul ederek, bu mamelekin her türlü ayıp ve kayıpları üzerinde hassasiyetle durması arzu edilirdi.

Yine Abbas Çetin arkadaşım (Ahlâk dışı), (Kanun dışı) diye komisyo-nu rencide eden bir cümle kullanmıştır. Çok ileri görüş, fakat biraz da ge-riye gidiş edasını taşıyan bu ifadesiyle bir nevi ahlâk hocalığı yapmak istiyor. Komisyonun raporunu ve hattı hareketini tenkit eden arkadaşımın temiz mefküresine bunu yakıştıramadığımı arzetmek isterim.

Yine raporumuzdaki izahatımızda arzettiğimiz veçhile yapılan mu-amele ve tutulan kayıtların mevzuata uymadığı beyan edildiğine göre, ka-nun dışı muamele vardır, fakat kanun dışı itham yoktur. Biz, mevzuata aykırı muamele yapıldığından bahsediyoruz ve delillerini ortaya koymuş bulunuyoruz. Demin de arzettiğim 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Ka-nunu ve Bundan sonra Muhasipler Talimatnamesi ve Ayniyat Talimatna-mesi karşısında ve muvacehesinde bugüne kadar yapılan muamelâtın sakatlığına işaret etmiş bulunuyoruz.

Ahlâk dışı kelimesine gelince; arkadaşım bu kelimeyi, kendisi de tak-dir buyururlar ki, yersiz kullanmışlardır. Eğer biz komisyon olarak vazi-yeti olduğu gibi Yüksek Meclise aksettirmeseydik bizim telâkkimize gö-re o zaman ahlâk dışı hareket olurdu (Soldan bravo sesleri) Fakat arka-daşımız, bilmiyorum, hir halde bu cümleyi belki de düşünmeden zühul-len yazmışlardır. Kendilerinden temenni ediyorum olmuş vakıaları ve bu-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

günkü resmî kayıtları Yüksek Heyetinize arzettiğimizden dolayı bizi bu şekilde itham etmeyecekleri ümidindeyim. Umarım ki, komisyonu rencide eden bu cümleyi geri alacak veyahut da tavzih etmek suretiyle iyi niyetini ifade etmiş olacaklardır. Şahsen olan telâkkilerim ve komisyonca da iyi kanaatlerimiz zedelenmiş olmayacaktır.

İkincisi, Kâmil Boran akradaşımızın teklifidir, bu arkadaşım da şahsen hürmet ettiğim bir arkadaşır. Muhalefetimin birinci maddesini okuyorum;

1. Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı Ankara ve İstanbul Millî Saray ve köşklerinin komisyonumuzca 1950 yılında verdiği karar üzerine İctüzüğün 62 nci maddesi gereğince eldeki eşyayı teftişleyerek defterleri inceledikten sonra teftiş neticesini gösterir 1950 yılı raporunu tanzim ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu halde aynı Tüzüğün 60 ıncı maddesinin son fıkrası mucibince bu rapor Yüksek Kamutaya bildirilmesi icabederken bildirilmemiştir.

Muhterem arkadaşlar; hakikaten biz 24 Mayıs 1950 tarihinde komisyon olarak toplandıktan sonra vaziyeti incelemeye başladık. Komisyon mesaisi devam etti. Fakat bu tadadı, komisyon olarak yapamayacağımıza kaanî olup, raporumuzda teşrih ve arzettiğimiz şekilde, mütehassıs heyetler vasıtasıyla ancak biz bu işi tedvir edebiliriz kanaatine vardıktan sonra, gerek Ankara'da, gerekse İstanbul'da iki mütehassıs heyet çalışmalarına başlamıştı. Bu çalışmalar neticesini vermemiştir. Biz sene sonu olması itibarıyla bir rapor tanzim edip yüksek ıtlalanıza arz etmek mecburiyetinde idik. Basit bir rapor yazdık ve bunda neticenin alınmadığını bildirdik. Bu raporumuz Başkanlığa 13.XII.1950 tarihinde ve 6 sayılı olarak verilmişti. Fakat bu rapor, basit ve natamam olduğu için, yapılan tetkikatın neticesi ikmal edilmek üzere komisyona geri verilmişti ki, belki arkadaşımızın bundan malûmatı yoktu. Muhalefet şerhinin birinci maddesini bu şekilde yazmıştır.

İkinci maddesinde; arkadaşımız: "B. M. Meclisince seçilen ve 1950 teftişini yapan heyetce hazırlanması gerekirken yeni heyete sonradan iltihak eden ve hiçbir teftişte bulunmamış olan üç üye arkadaşın da hazır bulunmuş gibi rapora imza koyması ve bu işin yeni heyete tevdi edilmesi sebebi ne İctüzüğün hükümleriyle ne de hukuk prensipleriyle izah imkânını bulamadım.

Yüce Kamutay huzurunda, çok tecrübeli ve dirayetli olan komisyon başkanının bizi bu tereddüt ve müphemiyetten kurtarır ümidindeyim" diyor.

Efendim, 1950 yılındaki komisyonun olağanüstü bir komisyon olduğunu ve tüzük mucibince yaz tatilinden sonra toplanan Mecliste yeni komisyonların teşekkül edeceğini arkadaşım elbette biliyorlar. Üç üyenin başka komisyona ilhakı ve üç üyenin de komisyonumuza dahil bulunması tüzük hükümlerine muhalif değildir. Esasen 1951 yılında komisyonumuz evvelki komisyonun vazifelendirdiği heyetin mesaisini takip etmekle iktifa etmiştir. Bu devrede tekrar seçilen ve âzalarının 2/3'si değişerek seçilmiş bulunan komisyonumuz, evvelce tanzim edilmiş olan raporu aynen kabul etmiştir. Binaenaleyh arkadaşımın bu şekildeki itirazı vârit değildir. Aynı zamanda komisyon üyeleri bu rapora imza koymak yetkisini haizdirlər. Ve buna mâni ve engel olacak hiçbir hukuki mâni yoktur. Kanaatimiz bu yoldadır.

Arkadaşımız, 48 sayfalık rapor komisyon toplantısında okunmuş, fakat Kâmil Boran arkadaşımız bu toplantıda bulunmamışlardır. Üçüncü fıkrada raporların kendisine verilmediği ve okumak için zaman kalmadığını beyan ediyorlar. Şurasını arzedeyim ki; Meclis tatile girmeden evvel komisyon raporu Meclise verilmiş, fakat o zaman kanunların çokluğu ve bu kanunların müzakeresinin ivedilikle yapılmakta olması dolayısıyla raporun okunmasına vakit olmamıştır. Halbuki şimdiye kadar arkadaşımızın bu raporu okumaya imkân bulduklarını zannederim.

Muhalefet şerhlerinin dördüncü fıkrasında Kâmil Boran arkadaşımızın nazarı dikkati celbeden bir mütalâaları vardır. Diyorlar ki: "1950 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yalnız Dolmabahçe Sarayından bazı eşyalar - ki bunlar yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları, çeşitli mobilyalardır- komisyon başkanımızla İdareci Üyelerin gördükleri lüzum üzerine Sayın Cumhurbaşkanımız, Meclis Başkanımız ve Başbakan ile maiyeti erkânının hizmetlerine tahsis edilmek üzere Florya ve Yalova köşklarine nakledilmiş; bu suretle şimdiye kadar saraydaki yerlerinde aynen muhafaza edilmekte olan eşyalar âtil bir vaziyetten çıkarılarak devlet büyüklerinin hizmetlerine tahsis edilmiştir.

Raporda zühul edilen bu hususu buraya Yüksek Kamutayın itilâına arz etmek üzere kaydetmekle iktifa ediyorum" buyuruyorlar.

Hakikaten arkadaşımın 4 üncü fıkrasında, ihtimal rapordaki vakıalardan birisine bir misal ve bir emsal göstermekle bizi irşat ve tenvir ediyorlar. Raporun 8 inci sahifesinde mesela kelimesiyle başlıyor, metin aynen alınmış, (meselâ) kelimesiyle başlayan kısım bahsettiğimiz aynıyat muhasibinin yazısına da bir cevap teşkil ediyor: Meselâ: 14.V.1943 yılında aynıyat muhasibi tarafından yazılan bir tezkere şu mealdedir: "geçen yaz mevsiminde Reisicumhur Hazretleri'nin Florya'da ikâmeti sırasında gönderilen eşyalardan 374 adedi zayi olduğu...

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KOŞKILARDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

SINAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Maşallah...

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Ve bu zayıtın muhasipliğe sekiz ay sonra bildirildiği, bu eşyadan 181 adedi çeşitli madeni eşya, 122 adedi ziyafet takımları ve 11 adedi de yatak takımları olduğu yazılmış ve bunlardan 79 adedinin tazminine baş vurulmuş, diğerleri takip olunmamıştır." Fakat tazmin edilip edilmediği ve diğerleri hakkında ne gibi muamele yapıldığı komisyonumuzca meçhuldür.

Bizim bu tetkikatımız natamamdır. Arzedeceğim, bizim vazifelendirdiğimiz mütehassis heyet 240 nevi eşyadan, nevi olarak tasrih ediyorum; zira aded olarak 280 bini bulan bu eşyalardan nevi itibariyle ancak 10, 15 nevini tetkik edebilmiştir. Geriye 225 nevi kalmıştır. Raporumuz 10,15 nevi eşya içinde dönüp dolaşmıştır ve bu kadarla iktifa ediyor.

Bu vakiaya misal olarak rapor karşılık veriyor, o da kabul ediyor. Çünkü geçen yıl Reisicumhur, Meclis Reisi, Başbakan ve maiyetleri erkânına hizmet için eşya tahsis edildiği ve rapora ilâvesi unutulduğu yazılıyor ve raporu bu suretle itmam ve ikmal ediyor. Zahmet etmişler, kendilerine hakikaten teşekkür ederim. Yalnız, bizde Reisicumhura, Başbakana ve Meclis Reisine eşya tahsis etmek, eşya göndermek yeni bir usul değildir. Bu öteden beri bir gelenek halinde devam edip gelen bir vaziyettir. Yalnız bizim komisyon olarak vazifemiz şudur: Bu eşyalar yerinden ayrıldığı zaman yerine gelmiş midir? Bunu tetkik etmekle mükellefiz. Gelmemiş noksan olanlar hangileridir? Bizim komisyonumuzun vazifesi bunu araştırmaktan ibarettir. Diğer hususlar, eşyanın gönderilip gönderilmediği bize değil. İdareci Üyelere teveccüh eden bir vaziyettir. Arkadaşımızın da komisyonda bulunması itibariyle hakikaten Reisicumhura, Başbakana ve Meclis Başkanına böyle bir eşya tahsis edilmişse bunu bu seneki yapacağımız tadat ve tetkikat esnasında onu incelemek ve soruşturmak yetkisini haiz bulunuyorlardı. Binaenaleyh bunu bir muhalefet mevzuu olarak rapora dercetmemeleri daha iyi olurdu. Her iki arkadaşından özür dilerim, mamafih her iki arkadaşımı da incitmeden konuştuğumu zannediyorum.

Heyeti Celilenizi de fazla yorduğumdan dolayı özür dilerim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN – Söz sırası Sinan Tekelioğlu'nundur.

ABBAS ÇETİN (Kars) – Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun

ABBAS ÇETİN (Kars) – Arkadaşlar; komisyon sözcüsü bizim muhalefetimizi kelime kelime ele alarak bunun üzerinde, kendi görüş zaviyesin-

den durdu. Bu suretle muhalefetin mâna ve şümulünü yazmış olduğum halde ben dahi anlayamadım. Ben, komisyon üyelerinden sonra... (*Usul hakkında konuş sesleri*) konuşursam benden sonra konuşacak arkadaşların bir kısmı vuzuha gelebilir ve işi hâdisenin maddi sahası dışına çıkartmamış oluruz. Filhakika benim konuşmam, komisyon raporunun ve söz-cünün beyanatının teyidi mahiyetinde olacaktır. Şahsıma bu arada sataşmalar olmuştur, bu itibarla bendenize söz verilmesini rica edeceğim.

BAŞKAN – Müsaade buyurun, sıraya takaddümün ahval ve şartları Heyeti Celilece malumdur.

Başkanlık ne Kâmil Boran ve ne de Abbas Çetin arkadaşlarıma sataşma vâkı olmadığı kanaatinde-dir. Esasen kendileri sırada üçüncüdür. İsrar ediyorlarsa yüksek oyunuza arzedeceğim.

ABBAS ÇETİN (Kars) – İstirhamım şudur; Bizden sonra konuşacak arkadaşlar vuzuha ulaşır. Yüksek Heyet konuşma vâdisinde kalabilir.

BAŞKAN – Efendim, reye konacak iş, ancak hatibe sataşıldığıнын ve-yâ hatibe bir isnat olduğunun kabulü meselesidir. İsrar ettiklerine göre; Başkanlık hatibe sataşmadığı veya isnatta bulunulmadığı kanaatinde-dir. isnatta bulunulmadığını veya sataşmadığını, bu itibarla söz verilmemesini kabul buyuranlar lütfen işaret versinler... Söz verilmesini kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Söz verilmemesi kabul edilmiştir.

Esasen sırada üçüncüdürler.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Arkadaşlar, evvel emirde otuz seneden beri Türk Milletinin hukukunu heder eden bir teşekkül hakkında mukni bir rapor getirdiğinden dolayı, bu raporu tanzim eden heyete teşekkür ederim.

Arkadaşlar, kendimi İstiklâl Harbinin başlamadığı sıralara dönmüyorum. Jandarma Zâbıt Okulunda, hocayım; bir gün Fransız donanması, arkasından Yunan donanması Dolmabahçe Sarayının önünde demirliyor, mızıkalar çalıyor, Yunanlılar hora tepiyor, Türk Devleti artık çökmüştür ve işi bitmiştir... Arkadaşlar, Türk Milletini öldü zannedenler, Türk Milletinin üzerine ölü toprağı serpilmiş zannedenler onun silkindiğini ve yıkılmaz, yenilmez bir kuvvet olduğunu çarçabuk anladılar. Türk Milletini tarihten silenler onun bir devlet olarak yaşamak lâzımgeldiği kanaatine çok çabuk vasıl oldular. Türk Milletini bu zaferi kazanmak için tırnaklarıyla siper kazdığını ve bu sırada tırnaklarından kan fışkırdığını bizzat gözle-rimle gördüm.

Arkadaşlar, yine bir gün cephe gerisinde bir insanın yattığını gördüm, yanına sokuldum; ölü zannettim. Ölmemişti. Bunları söylemekteki mak-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sadım, nasıl kazanılmış bir zaferin muvaffakiyetinin semerelerini yiyenlere hitap etmek için söylüyorum... (Soldan bravo sesleri)

O 65 yaşında bir ihtiyardı. Yanına sokuldum, dürttüm.. sağdı.. Tanıdığım bir insan, Molla Ömer'di. Ne yatıyorsun, dedim. Yaralı mısın? Hayır, dedi. Büyük oğlum şehit oldu, silâhı küçük oğlum aldı, belki o da ölür de, silâh boş kalmasını diye bekliyorum, dedi.

Arkadaşlar, bu Molla Ömer sonra açlıktan öldü. Fakat onun kazandığı zaferin tahtını, tacını kimler yuttu?

BEKİR OYNAGANLI (Afyon Karahisar) – Halk Partililer...

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) – Arkadaşlar, çok acıdır. Çok acıdır. Biz zaferi kazandıktan sonra, Hilâfet ortadan kaldırıldıktan sonra, son Halife Türkiye'yi tertkettikten sonra onun bile götürmediği eşyaları biz çaldık, ne garip değil mi? Hora tepenler bir iğne dahi götürmediler. Fakat müzeleri, sarayları, halıları, şuna, buna verdiler, değil mi? Kimin malını kime veriyorlar?

Şimdi soruyorum, işte Türk Milletine büyük zafer kazandıran Demokrat Partiye, bunlara ceza verilmeyecek mi? (Vereceğiz sesleri.)

BAŞKAN – Rapor hakkında konuşunuz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) – O halde ne bekliyorsunuz, kimden korkuyorsunuz, size bütün varını veren, hatta hayatını feda eden, süngü altında can vermeye de razı olarak hayatı pahasına size rey vermedi mi?

MURAD ÂLÎ ÜLGEN (Konya) – Verdiler.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) – O halde bundan daha kocaman vesika olur mu? İşte koca vesika. İşte açtık kasaları, hani anahtarlarını bulamadıktı? Orada da noksanlar var, öğrenmeyelim mi onları da? Hani Atatürk tarafından Halk Partisine hediye edilmiş bir kasa vardı, o neredede acaba? arkadaşlar, sükûtla millete cevap verilmez, millet icraat istiyor. (Soldan bravo sesleri) Millet, mesulleri hâkimler karşısında görmek istiyor, bu kadar parça eşyayı götürüp yutanlardan hesap sormak istiyor.

Arkadaşlar, 600 senelik bir hanedanın biriktire biriktire milyarlaraya varan servetlerini yokedenlerden hesap sormayacak mıyız? Bu rapor henüz elimize geçti, mealine şimdi muttalı olduk, okumak için vakit vardı ama hangi gün geleceğini bilmediğimiz için okumamıştık. Fakat ne kadar bâriz ve katî ifadelerle doludur, bu rapor!.. Şimdi bize düşen vazife bu milletin zaferinden sonra malını, mülkünü yağma edenleri adalet huzuruna sevkettir. Bundan af olmaz, Af Kanunu cari olmaz. Çünkü milletin malıdır. Allah'ın affetmediğini sizler affedemezsiniz. (Bravo sesleri). İş-

te arkadaşlar, okuyorum: (Büyük Meclisin demirbaş eşyaları istisna edilmesi ayrıca hicabaver bir vaziyet arz etmektedir. Bu suretle imha ve terkin yağmaları kökünden halledilmiş olacağı kanaatindeyiz.)

Görüyorsunuz ki, yağmadan bahsediyor. Kime? Bize, Milletin bilâ-kaydüşart hâkimiyetini elinde tutan bize bu rapor veriliyor. Allah onlardan razı olsun. Allah onları huzurunda kutsiyet mevkilerine ulaştırsın. Biz sizin getirdiğiniz raporu bu milletin varlığı olarak kabul ediyoruz. Bunun altından daha neler çıkacaktır; onu da sonra göreceğiz.

Çok rica ederim arkadaşlar; bunda zerre kadar tereddüt etmeyelim, derhal Meclis tahkikatı açılmasına karar verelim. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Alt tarafı boştur.

İlk defa kürsüye çıktığım gibi tekrar ediyorum: Bana bu kadar yüksek sesle haykırmaya vesile veren Demokrat Partiye ve onu buraya sevkeden aziz milletime arzı minnet eylerim. *(Soldan alkışlar)*

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Kıymetli arkadaşlarım; raporu okuduğumuz zaman gözlerimize, dinlediğimiz zaman kulaklarımıza inanamıyoruz. Nasıl olur ki bütün milletin mukadderatını eline alan bir idare, lâ-yüsel bir idare, onun emanetine tevdi edilen, gerek estetik bakımından, gerek tarihi bakımından, milyonlar değeri taşıyan eşya, birtakım hilelere, defter oyunlarına baş vurulmak suretiyle ortadan kayboluyor.

Bu mukaddes kürsüden zaman zaman geçmiş suiistimallerden bahsedildi, fakat yalnız bahsedilmekle kaldı. Biz, vatandaşlarla temas ettiğimiz zaman onların itaplarına mâruz kalıyoruz. Bize diyorlar ki; siz zaman zaman suiistimleri ortaya atıyorsunuz, fakat şimdiye kadar kimseyi yakasından tutup adalet huzuruna getirmediniz. Vatandaş çok haklıdır. Biz Af Kanununu kabul ettik, Bendeniz vicdanen şuna müsterihim ki Af Kanununun müzakeresi sırasında vazifeden mütevellit suçları affın şümü-lü dışında tutulmasını teklif ettim. Maalesef kabul edilmedi. Yalnız Af Kanununun içinde 500 liradan fazla kıymet taşıyan şeyler üzerinde yapılan suiistimler hakkında takibat yapılması icabetmektedir. Şurada görüyoruz ki, şu ve bu dalavereli yollarla şunun bunun evine peşkeş çekilen eşyaların kıymeti, tahmin ediyorum ki, birkaç milyondan fazladır. Şu halde bu işte, bu suçu işleyen mütecasirler hakkında faili meçhul da olsa takibata girişilebilecek bir durum vardır.

Sevgili arkadaşlarım, daha dün pek yakın, geçen sene idi ki Zafer Gazetesinde madde tâyin edilerek hattâ defter kayıt numaraları da zikredilerek Cumhurbaşkanlığı köşkünden 42 kalem eşyanın evvelki Cumhurbaşkanının evine taşındığını okuduk. Bunların birkaç ay içerisinde şifa-

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

hi müracaatlarla geri geldiğini öğrendik., Fakat muhalif gazetelerin verdiği cevap şu: bir evde böyle yıllarca oturan bir insanın eşyası arasına tabii olarak böyle şeyler karışabilir. Karışabilir onu kabul ediyorum. Fakat hiçbir zaman gösteremediler ki bu reisicumhurun bir tek fincanı yanlışlıkla Cumhurbaşkanlığı köşkünde kalsın (*Olmaz sesleri*)

Sevgili arkadaşlarım, meclis tahkikatının açılmasına lüzum hatta zaruret vardır. Çünkü lâalettayin hademeler tarafından yapılmış bir suiistimal değildir. Hademeler korkutularak hattâ adresleri dahi yazılmadan kuru kuru inzalarla bir takım eşya çarçur edilmiş, heder olmuş, çalınmıştır. Bunları çalanları, şu ve bu diye tasrih etmeye imkân yoktur. Fakat bu eşyaların muhafazası mesuliyetinin devam eden zaman içerisinde bu makamı idare eden bakanlar vardır, başbakanlar vardır, Meclis başkanları vardır, hatta cumhurbaşkanları vardır. (*Bravo sesleri*) Bunlar hakkında müddetumumunun lâalettayin tahkikat yapmasına imkân yoktur. İşte bunun için istirham ediyorum ceza yemeseler bile onların teşhiri dahı kâfi gelecektir arkadaşlar.

Bunun için sizlerden tekrar istirham ediyorum bir de önerge veriyorum bu mesele hakkında Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ediyorum.

Takdir Yüksek Heyetinizindir. (*Sağdan alkışlar, bravo sesleri*)

BAŞKAN- Abbas Çetin.

ABBAS ÇETİN (Kars) – Arkadaşlar, komisyon sözcüsünden sonra konuşan iki arkadaşım da hâdiseyi heyecan ve his zaviyesinden ele aldılar. Ben komisyon raporunda ve komisyonun sözcüsünün beyanında olduğu gibi hâdisenin maddi ve tadadî mevzuu içerisinde kalacağım. Muhalefetime ve hâdisenin maddiyetini aşan kısımlara muhalifim diye işaret etmişimdir. Bunun sarîh mânası şudur: Raporda maddi olarak gösterilmiş bulunan bütün hususat vakıadır, maddi vakıadır. Bunun tevli caiz değildir ve hâdisenin maddesi içerisinde kaldığım için bunlar maddi olarak mevcuttur. Raporun bu kısımlarına muhalif değilim.

Hâdisenin kısaca cereyan hali şöyle olmuştur. Evvelâ Meclis binasında eşyanın tadadına başladık, elimize geçen defterler, olması lâzımgelen eşyayı mevzuata uygun olarak göstermekten uzak idi. İstanbul'daki Sarayların tadadına başladık, o da aynı mahiyette idi. İttifak ile verdiğimiz karar şu idi: Evvelâ kayden elimizde bulunması lâzımgelen eşyayı gösterir bir defter liste elde edelim, ondan sonra buna göre o eşyaların varlığını veya yokluğunu teftişliyelim. Bu ihtiyaç ile Maliye müfettişleri celbettik, bir buçuk sene çalıştırdık, meydana gelen netice okunan rapor-

dur. Yani muhalif kaldığım ve kalmadığım kısım budur. Ondan sonra Hasan Ali Vural arkadaşım sadece aynı sıfatı haiz bulunmak ve aynı çatı altında birleşmekten mütevellit değil, şahsi arkadaşım olan Hasan Ali Vural benim muhalefetimi kendi görüş zaviyesinden, biraz da politikaya kaçacak mahiyette, tenkid ettiler. Katiyen müsterih olsunlar, ne şahıslarına ne komisyon üyelerine, ne de komisyonun mânevi varlığına onların telâkki ettikleri gibi ağır bir mâna taşıyan kasıtlı söz söylemek ne aklımdan geçmiştir, ne de geçer. Bundan tamamen müsterih olsunlar. Ben şu telâkkideyim; Yüksek Meclisin kararına iktiran eden her yazı, bir kanun mahiyetindedir. Kanunun içerisinde yer alması, almaması iktiza eden sözler, kelimeler vardır. İşte ele aldığım, ayıp, kayıp, suiisimal gibi sözleri kanun metni içerisinde yer alması iktiza eden kelimeler olmadığı için kanun dışı telâkki etmekteyim. (O rapordur sesleri) Meslekî hayatım adliyeciliktir. Bir şüphe dumanı vardır. Bu realitedir. Defterler Ayniyat Talimatnamesine uygun tutulmamıştır. Defterlerin altı mesul kimseler tarafından tasdik edilmemiştir. Odacıdır veya kim olduğu belli değildir. Defterler değiştirilmiştir. Emir veren zata ait hiçbir kayıt yoktur. Değiştirmelerin mucip sebebini ifade eden kimse çıkmamıştır. Bu defterlerin değiştirilmeleri, ayniyat talimatnamesine uygun olmayarak tutulmuş olması bir dumanlı hava yaratmıştır. Bu bir kasıtlı mı yapılmıştır? Mesulü zaman, mekân ve şahıs itibarıyla kimdir biz de 1,5 sene içinde bunu tâyin edemedik. Mademki ortada müşahhas, muayyen bir hâdis, bir suiistimal, bir hırsızlık, bir çalma hâdisesi ve bunun da muayyen ve müşahhas bir mesulünü tâyin edememiştir, o halde bu şekildeki bir dumanlı havayı muayyen şahıslara atıf ve isnat eder gibi bir ibare kullanmayı alhak dışı telâkki ediyorum. Gerek kanun dışı, gerek ahlâk dışı telâkki edişim her şeyden evvel benim şahsi görüşümü ifade etmektedir, hâdiseye muzaftır. Şahsi görüşüm böyledir. Ben o renkte görürüm, başkası başka renkte görür. Bunda ne komisyona ne de şahıslara atıf ve isnat mevzuubahis değildir. Benim şahsi müktesabatım meslekî müktesebatın, hadisenin mahiyetinden edindiğim intiba böyle görmeme vesile oluyor. Benim görüşüm budur. Muhalefetimin mânası ve mefhumu tamamen bundan ibarettir. Yoksa hâdisenin mahiyetine, vaziyetine muhalif değilim. Muhalefette de böyle birşey demiş değilim. Bu kelimeleri kullanmamın sebebi de arzettiklerimden ibarettir.

Takdir sizindir.

BAŞKAN – Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, bendeniz de bu komisyonun bir üyesi sıfatıyla her yıl Millî Sarayların defterlerini

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

inceleyerek eşyalarını teftişlemişiz. Ancak muhalefet şerhinde arzettiğim gibi gördüğüm her hâdiseyi Yüce Kamutayın ıttılana arzermeyi bir vazife bildim. Vural arkadaşım muhalefetimin bazı kısımlarını yanlış izah ettiler.

Birinci maddesi İçtüzüğün 62 nci maddesi gereğince komisyonumuzun vazifesi: Eldeki eşyayı teftişleyerek defterleri inceledikten sonra teftiş neticesini gösterir raporunu Yüce Kamutayın ıttılana arzeder. Bu maddeye göre yazılan rapor ne olursa olsun. İster basit rapora dayansın, ister katî rapora, hazırladığı raporu Meclisin ıttılana arzermek mecburiyetindedir. Nitekim bu rapor hazırlandığı sırada Sayın Saffet Gürol arkadaşım da imzalamıştır. Rapor Yüce Kamutayın tasvibine arzedilmediği içindir ki; bazı noksanlar kalmıştır.

İkinci muhalefetim de; 1950 teftiş yılında teftişi yapan heyetçe imzalaması lâzımdı. Bu İçtüzüğün gayet sarih bir hükmüdür.

Üçüncü muhalefetim de; O zamanki, tarihe göre arzemiştım, yani acele yazılmış olan ve Yüce Kamutayın ıttılana arzedilmeyen kısımlar içindi. Raporun büyük bir kısmı Maliye kontrol memurlarının tanzim ettikleri rapordan alınmıştır. Bu rapor İstanbul ve Ankara gazetelerinin birçoklarında tefrika halinde neşredilmiştir. Tefrikaları takip ettim.

Üçüncü kısım; 1950 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Dolmabahçe Sarayında bazı eşya hareketleri kaydedilmiştir. Raporda bu kısımdan pek cüzi olarak bahsedilmiştir. Tabiatıyla, bir üye sıfatıyla noksan gördüğüm kısmı raporda kaydetmek vazifemdir.

Arkadaşlar, komisyon halinde Millî Saraylarda elbirliğiyle ve partiler üstünde telâkki ettiğimiz bu mevzuda samimiyetle çalıştık, tetkikatımızı yaptık bundan evvelki Meclis Hesaplarını Tetkik Komisyonunun veya idareci üyelerin noksanları veya kusurları varsa derhal tahkik mevzuu yapacağımızı söyledik. Yüce Kamutayın ıttılana arzedilen bu raporda göreceğiniz her hangi bir tahkik için ben de komisyon üyesi sıfatıyla, ve bir milletvekili olarak buna taraftarım. Yalnız komisyon bir yıl içerisinde hazırlamış olduğu raporun İdareci Üyeler tarafından yapılması icabeden kısımlarının da ikmal edilmesi zaruretinin işaret etmek isterim. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN – Avni Doğan.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – Muhterem arkadaşlar; B. M. Meclisinin sakfı altında Meclisin bir uzvu olan C. H. Partisi Meclis Grubu, muhalefet olarak, ilk günden beri, 1950 Meclisinin başladığı günden itibaren millet malına karşı yapılmış her nevi suüstimali takipte sizinle beraber olduğum-

nu açıkça arzetmiştir ve hatta bunda af ve müruruzaman gibi takibatı önleyici tedbirlerin dahi kaldırılması yolunda bir karar ittihaz edersiniz sizinle beraber olduğumuzu bir açık beyanname ile arzettik.

MURAD ÂLİ ÜLGİN (Konya) – Bu yolda bir teklif yap sesleri.

AVNİ DOĞAN (Devamla) – Arkadaşlar; bazı anlar vardır ki, yan hakemliği yapmak Mecliste pek hoş gitmiyor. Müsaade buyurun, sözümü bitireyim. Arkadaşlar yan hakemliği yapmasın.

Muhterem arkadaşlar; raporun mütalaâsı gösteriyor ki Milli Saraylara ait milletin menkul bir malı olan bu eşya üzerinde lüzumlu teyakkuz ve lüzumlu tedbirleri alınmamış, bundan bir suiüstimal vukubulmuşsa, bunun mutlak tahkikını muhalefet grubu olarak bir defa daha arzetmekten büyük bir haz ve gurur duyarım.

BAŞKAN – Saffet Gürol.

SAFFET GÜROL (KONYA) – Çok muhterem arkadaşlarım; 22 Mayıs'da, 14 Mayıs seçimi neticesinde, milletin hakiki mümessilleri olarak, hem Halk Partisi, hem de Demokrat Parti mümessilleri sıfatı ile burada toplanmamızı takip eden günlerde Meclis Hesaplarını Tetkik Encümenine bendeniz de seçilmişim.

Bugün tarih önünde millet ve memleketin en mühim bir meselesi bahis mevzuu olmaktadır. Müşahadelerimi tamamiyle objektif olarak, Abbas Çetin arkadaşımızın söylediği gibi, heyecan ve his zaviyesinden uzak tutarak burada şerh ve tafsil edeceğim. Buraya çıkmadan birkaç dakika evvel beni bir ifade mütahassis etti. Avni Doğan Bey geçmiş senelere ait seyyiatın...

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – C.H. Partisinin değil.

SAFFET GÜROL (Devamla) – C.H.P. diye bir şey zikretmedim. Geçmiş seneler seyyiatına ait bir meselenin tetkik ve tahkikında icabeden kanun ve nizamlara vücut verilmesinde ekseriyet partisiyle beraber olduklarını ifade etmeleri gene tarih önünde bir vesika teşkil edecektir. Temenni ederim ki, Hesapları Tetkik Encümeninin raporunun neticesinde millet nazarında hakikaten hacil mevkie düşecek geçen devir erkânı bulunmasın. Fakat vakia da şudur ki, toz ve toprak içinde hakikaten hiçbir parti gayreti gütmenden C.H.P. si ve bizim ekseriyet partisine mensup arkadaşlarla, Dolmabahçe Sarayı dahil, bütün saraylarda ve onlara bağlı müstemlâta günlerce uğraştık, defter kayıtlarına nazaran eşyaların bulunup bulunmadığını tetkik ettik. Abbas Çetin ve Kâmil Boran arkadaşlarımız, yine bunu takdirle söylemek isterim, encümenin en devamlı âzalarından idiler. Bizimle beraber her şeyi gördüler, bizimle beraber teessür duydu-

lar. Herhalde her ikisinin ifadelerine dikkat buyurursanız, Hesapları Tetkik Encümeninin vermiş olduğu raporunun esasatında ve geçmiş senelerin mesul şahısları tarafından aynıyat muhasebesine göre defterler tutulmadığından, birtakım eşyaların mütemadiyen oradan oraya nakli sırasında ziyaa uğradığının kabulünde bizimle beraberdirler. Fakat muhalefet şerhlerinde gördük ki, ben bu iki kıymetli ve hakikaten ahlâklı arkadaşlarımızın her ikisinin de Cumhuriyet Halk Partisine mensup olmaları dolayısıyla muhakkak bir muhalefet şerhi dercetmeleri icabedermiş gibi yazmış oldukları satırları, ahlâk ve karakterlerini müşterek bir mesai içinde gördüğümünden dolayı, doğrusu eza duydum. Buradaki ifadeleri de tatmin edici değildir. Bir parti gayreti, bir parti tefriki yapmıyorum. Bu muhalefet şerhini, arkadaşlarımızın muhakkak yapmaları lâzımgelirmiş gibi yazdıklarını anlıyorum. İnşallah bu noktada da aldanmışımdır.

Muhterem arkadaşlarım, geçen senelerde Büyük Millet Meclisinin yedi emanetine tevdi edilmiş olan eşyaları, meselâ Moskova Elçiliğimizi tezyin ve tefriş etmek, Paris Elçiliğimizi yaruagâyara karşı güzel salonlar ve odalardan mürekkep hale getirmek, Ankara'da tesis edilen Anadolu Kulübünün de milletvekili arkadaşlarımız ve diğer büyük Devlet memurlarının istirahatlarını temin ve göz zevklerini tatmin etmek ve yine bakanların oturdukları odaların duvarlarını sanayiî nefisiye karşı sevgilerini artırmak için bazı eşyalar Ankara'ya getirilmiştir.

Bu eşyalar halen yerlerinde duruyor mu, durmuyor mu? Bunu tetkik ayrıca bir mevzudur. Bu bir tetkik ve teftiş mevzuudur.

Yine geçmiş senelerde bazı meclis başkanları başbakanlarımız kendilerine Meclis Bütçesinden satın alınmış ve ikametlerine tahsis edilmiş olan evlerin mefruşatını beğenmemişler ve Saraya ait stil eşyaların, güzel vazoların ve tabloların bir kısmını Ankara'ya nakletmişlerdir. Yakın bir tarihte bir kısım eşyanın 120 sandık içinde Ankara'ya getirildiğini defterlerde gördük. Bunların bir kısmının tekrar İstanbul'a nakledildikleri gene defterlerin kayıtlarıyla sabittir.

Bütün bunlar zikrû tadad edilirken hiçbir zaman Abbas Çetin ve Kâmil Boran arkadaşlarımız da dâhil olduğu halde geçmiş senelerde Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetini idare etmiş ve onun erkânı için eşyaların getirilmiş ve zimmetlerine geçirmişlerdir, diye bir düşünceye varmadık. Raporda dedik ki; idaresi Büyük Millet Meclisine tevdi edilmiş olan Milli Sarayların eşyaları mütemadi nakillerle kırılmış harap olmuş, bu arada bir kısmı da ziyaa uğramıştır. Şimdi bütün bunları böylece açık kalblilikle ortaya koymak vazifemizdi. Bu vazife müşterekliği dolayısıyladır ki rapor tanzim edilmiş ve imzalanmıştır. Kaldı ki genç arkadaşlarım

gene eğer varsa geçmiş devrin seyyiatına iştiraklerinde hiçbir fayda yoktur. Sözüme başlarken ifade ettiğim gibi, C.H. Partisinin de bu sakaf altında bulunan 60 küsur âzası da bizim gibi aynı şartlar altında milletin iradesiyle buraya gelmiş kıymetli ve değerli arkadaşlardır.

Rapor cidden çok güzel hazırlanmıştır. Tekrar encümünde bulunup o güzel raporu imzalayamadığımdan dolayı müteessirim. Fakat benim çalışma karakterim ve iş tutumuma uymadığı için komisyondan ayrılmış bulunuyorum.

Bu raporda muhalefet şerhi yazan arkadaşlarımızdan Abbas Çetin şahıs tâyin edilmesi kanun üslûbuna, tekniğine uygun değildir, dediler ve ahlâki olmazdı, diye bu şekilde zikrû ifade ettiler. Rapor, dediğim gibi, çok güzel hazırlanmıştır. Eğer raporda Ali, Veli, Hasan, Hüseyin şu eşyayı almış götürmüştür, şu şekilde ziyaa uğramıştır, bunlar gayriahlâkidir, ayıptır, denilmiş olsaydı filhakika kanun tekniğine uymazdı. Çünkü rapor, kabulünüz halinde kanun mahiyetini alacaktır ve şahıs zikredilmediği için tahkik edilmemiş bir mesele Meclise intikal ettirdiğinden dolayı gayriahlâki bir vaziyet hâsıl olmuş olurdu. Fakat bugünkü vaziyette rapor tamamiyle Meclis İctüzûğünün icaplarına ve ahlâk kaidelerine uygun olarak tanzim edilmiştir.

Kâmil Boran arkadaşımızın beraberce şahit olduğumuz bir hâdiseyi 4 üncü madde olarak zikrederken kullandıkları ifadeleri gene yakından tanıdığım iyi ahlâklarına uymayacak bir kalem sürcü olarak kabul ediyorum. Bu sözlerimi tersine almasınlar.

Hatırı âlilerindedir; 1950 yılının Temmuz, Ağustos ayında, şimdi ismini hatırlıyamıyorum, bir İngiliz heyeti Türkiye'ye geldi.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Elizabeth'in kocası.

SAFFET GÜROL (Konya) – Teşekkür ederim, hatırlattığınıza. Prenses Elizabeth'in kocası Türkiye'ye geldiler ve teşriflerinde Cumhurbaşkanımız kendilerini kabul edeceklerdi. Aynı zamanda devlet erkânımızla konuşacaklardı. Bu konuşmayı şehirden uzak, ücra bir köşede yapmayı münasip görmüş olacaklar ki saraylardan bir kısım eşya bizim nezaretimiz altında değil, idareci üyelerin nezareti altında, orada çalıştığımız için gözlerimiz önünde, aynıyat muhasebesi usullerine tevfiikan, memuru aidi huzurunda vapurla nakledilerek Yalova'ya götürüldü. Kâmil Boran arkadaşımızla birlikte eşyaları orada gördük. Temenni ederim ki, bizden sonraki heyetler geri döndü mü, dönmedi mi, teftiş etmiş olsunlar. Tam bir titizlikle parti gayreti gütmeden Meclis Encümeninin vazifelerini yaptıklarına kaani bulunuyorum. 1950 Mayısında Meclisinizin seçmiş oldu-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ğu Hesapları İnceleme Komisyonu gibi yapmamıştır. Bendeniz bu komisyona seçildiğim zaman gördüm ki, Hesapları İnceleme Komisyonunun vermiş olduğu raporlar iki satırdan ibarettir. Hiçbir teftiş ve murakabenin dosyası yoktur, defteri yoktur. Bu iki satır da "gittik, gördük, teftiş ettik, murakabe ettik, harcacırahlarımızı aldık", sondaki kelime yok ama, mânâyı muradı bundan ibarettir. Böyle bir teftiş ve murakabe vardı. Fakat bu Mecliste, artık VIII inci Devrenin son kısımlarında buraya toplanan IX uncu Devreye giren Mecliste bir teftiş ve murakabenin ne sistemi teessüs etmiştir. İktidar partisi bundan sonra ister C.H.Partisi, ister D.P., isterse üçüncü bir parti olsun; artık milletin malı böylece çarçur edilen bir mevzu olmayacaktır. Bu usul kurulmuştur.

Arkadaşlar, daha çok sözcülerin cevap vermesi, komisyon başkanlarının ifade etmesi lâzımgelen mevzuları, ben de, bu işe biraz iştirak eden arkadaşınız sıfatıyla zikrediyorum. Tafsili kelâm oldu ama kusura bakmasınlar.

Asıl başka mühim bir mevzu daha var : Millî Saraylar Osmanlı Hanedanının çökmesi ile bütün eşyaları ile millete intikal etmiş. Maliye Vekâleti bu eşyaların tadad ve tesbitine memur edilmiş, bir komisyon teşkil olunmuş. Bu komisyon, benim kanaati vicdaniyeme göre, vazifesini tamamiyle yapmıştır. Tesbitten sonra, bir müddet tarihlerini hatırlayamıyorum, saraylar Maliye Vekâletinin yedi idaresinde kalmıştır. Maliye Vekâleti buyruk olunca, Millî Saraylar İdaresine demiş ki; şu eşyayı, şu eşyayı bana gönder.. Bu sebeptedir ki, İstanbul'da ve Ankara'da bazı devlet dairelerine eşya intikal etmiş.

Sonra Meclisi Âlîniz bu işi doğrudan doğruya tedvir etmek salâhiyetini kendi üzerine almış. İdareci üyelerin nezareti altında bir millî saraylar idaresi teşekkül etmiş, Meclis Başkanlık Divanı ve bilhassa başkanlar bu eşyaların heyeti umumiyesi üzerinde, tarzı istimali ve muhafazası üzerinde buyruk olmuşlardır. Bu, hukukan doğru mudur, değil midir, diye bu noktada bir an durmak icabeder. Çünkü biz milletvekili olarak teşrîi vazifemiz var. Bütün devlet eşyalarını, binalarını, menkul ve gayrimenkul mallarını muhafaza edenleri murakabe edeceğiz. Tabîi icrai organlar vasıtasıyla. Bütün diğer Devlet vazifelerinde olduğu gibi, bunu başka organlar yaparken, yalnız ve yalnız Millî Sarayların teftiş ve murakabesini B. M. Meclisi yapıyor. Bu, benim kanaatimce hukuk sistemimize uymamaktadır. Hukuk sistemimizde böyle bir şey yoktur. (*Bravo sesleri*) Nasıl ki, diğer devlet emvalini hususi organlar teftiş ve murakabe ediyorlarsa ve neticede bize raporlarını getiriyorlarsa bunu da teftiş ve murakabe ederek bize raporlarını gönderecek organ bulunmalıdır. Halbuki Devlet

İktisadi Teşekküllerinin murakabesinin sakatlığı gibi bunun teftiş ve murakabesini de Meclisi Âli yapıyor.

Arkadaşlar, bunun neticesi şudur: Buyruk olmak dolayısı ile saraylarda yatıp kalkmak ve eşyalarından istifade etmek. Eski iktidar bunu böylece kabul emiş ve devam edegelmıştır. Benim kanaatimce Millî Sarayların teftiş ve murakabesini Meclisi Âli bir heyeti tevdi etmelidir. (*Bütçe Komisyonunda konuşuluyor sesleri*) Bu teftiş ve murakabe usulünün sakatlığını elbette Meclisi Âli takdir ederek icabeden şekli verir, nitekim şimdi bu husus Bütçe Komisyonunda konuşulduğunu memnuniyetle öğrenmiş bulunuyorum. Bu teftiş ve murakabe usulünün bize ait olması şeklinin sakatlığı kabul olunduktan sonra tarzı halli şeklini ayrıca Meclisi Âli tâyin eder. Bu vesile ile bir noktayı arz edeyim: Teşkil eden Millî Saraylar Müdürlüğü ve onun diğer organları eşyalar üzerinde gayet titiz davranmışlar. Kendi çocuklarını, kendi eşyalarını muhafaza eden bir baba sadakati göstermişlerdir. Eski komisyon arkadaşlarımız da benim bu fikrime iştirak ederler zannederim. Eşyaya çok dikkatle bakıyorlar, temizliyorlar, ellerinden gitmemesi için gayret sarfediyorlar; ama ne yap-sınlar ki, âmirleri, alın bu eşyayı falan yere, veya bana gönderin diyor. Ciheti istimalini ve muhafaza şeklini tâyin ediyor.

Onun için bütün bu meseleleri bahis mevzuu ederken İstanbul Millî Saraylar İdaresinde çalışan müdür, muhasebeci, diğer memurları ve hatta gece bekçilerini hırsızlıktan tahzir ederim. Kanaati vicdaniyem budur. Hattâ bir müstahdem bana "biz eşyaları çaldırmamak için elimizde gelen gayreti sarfediyoruz. Bundan dolayı bu sarayı âdeta denize benzetiyoruz. İçine yabancı madde düştü mü leş gibi dışarı atıyor, dedi. Hatta bir zamanlar Atatürk zamanında bir ziyafet verilmesi icabetmiş ve dışardan garson getirilmek mecburiyetinde kalınmış. Bu gelen adamlar gümüş çatal-ları çalmışlar ve yakalanmıştır. Eğer bir şey olmuş olsaydı biz fukaralar buna mâni olmazdık. Bizlerin hiçbir kabahatı yoktur. Saraylardaki eşyaların muhafazası şekli, geçmiş senelerdeki Meclis heyetleri titizlik göstermiş olsalardı bu kayıplar olmazdı. Eğer bu saraylarda geceleri yatılmamış olsaydı, bir müze halini muhafaza etmiş olsaydı yine bir şey ziyaa uğramazdı. Devlet erkânından, Hükümet ricalinden hiçbir kimsenin bu eşyaları evine nakledeceğini aklım almıyor ve kabul etmiyorum. Bununla beraber, Riyaseticumhur ve Başbakanlık heyetlerinin maiyetlerinde çok az maaşlı memurlar da vardır ve bunlar da sarayda yatmış ve kalkmışlardır. Tetkikatta şurada falan bey, şurada falan zat, şurada falan çavuş yattı denmektedir. Meselâ Dolmabahçe Sarayının birçok odalarında geçmiş devirlerin en meşhur ressamlarının tabloları tarihi secca-

deler ve halılar vardır. Bunların cebe, çantaya, bavula girecek şekilde olanları mevcuttur. Koskoca karyola taşınmaz tabii. Aynıyat defterlerinde, demirbaş defterlerinde gördük ki, bir tablonun vasıfları zikredilmiş. Bundan birkaç saat evvel gazineoda kahve içerken, bir arkadaş grubuna söylediğim gibi, (kasımpatları ile üç tane mandalina resmi bulunan bir tablo) Fakat imza yok. Bilirsiniz bir tabloyu Rafael de yapar, Çallı da yapar, Yüksekalkaldırım'daki tabelacı da yapar. Hattâ bu tablolarda birbirine benzeyen vasıflar da bulunabilir. Her ressam kasımpatı, mandalina resmi yapar. Rafael'in tablosu milyon değerindedir, fakat Yüksekalkaldırım'dakinin fiyatı boya parası ile bezden ibarettir.

Biz gidiyoruz, kayıtlara göre bu tabloya bakıyoruz; var ve deftere işaret etmişiz. Bundan evvelki arkadaşlarımız da aynı vicdan huzuru ile bu kaydı düşmüşler. Fakat bunun millet malları üzerinde bu suretle yapılmamasını gösteren ve heyeti âliyenize böylece aksettirilen bu rapor karşısındayız. Orada deniyor ki, resimleri alınsın ve ebadı tâyin edilsin. İlk tadad ve tesbiti yaparken mümkün mertebe bu vasıfları tesbite çalıştık.

Arkadaşlarım, biz İstanbul'da bu tetkikatı yaparken Millî Sarayların Maarif Vekâletine devri keyfiyeti üzerinde de bir nebze durduk. Fakat Maarif vekâletine devredilmiş olan Veliaht dairesini gezdiğimiz anda tüylerimiz ürperdi. En güzel eşyalarla devredilmiş olan ve halen resim heykel müzesi olarak muhafaza edilmekte olan Milli Eğitim Bakanlığının emrindeki bu daire bir mezbeledir. Binlerce liralık tabloları ihtiva eden bu bina yanma tehlikesine mâruzdur. Orada 35 lira aylıklı bir bekçi oturmakta, binlerce lira kıymetindeki tabloları beklemektedir. Binaenaleyh Maarif Vekâletine bir yük gibi Millî Sarayların terkedilmesine katiyen razı olamıyorum, encümen de buna iştirak eder tahmin ediyorum.

Şu halde ne olmalıdır? Benim âcizane kanaatime göre millî saraylarımız oturulmayan, yatılmayan eşyası sağa sola nakledilmeyen Topkapı Müzesi gibi hüsnü suretle muhafaza edilen bir Devlet ve Millet müzesi olmalıdır. Bu böyle yapılmadıkça Büyük Millet Meclisinin umumi vicdanı, daima dikkatli komisyonların verdikleri raporlarla muazzab olacaktır. Bu yılan hikâyesi böyle gelip geçip devam edecektir.

Ahmet Gürkan arkadaşımız geçmiş senelerde millet malını heder etmiş olanların bir Meclis tahkikatına tâbi tutulmalarını istedi. Arkadaşımız bu teklifinde haklıdır. Tüzüğün zannediyorum 169 uncu maddesi bu hakkı vermektedir. (177 nci madde sesleri) Hukukçu arkadaşlarımız tasahhüh ettikçe ben de döner döner söylerim, 177 nci madde mucibince böyle bin tahkikatın açılması yalnız ve yalnız bugün iktidara sahip bir partinin geçmişteki partinin erkân ve idarecilerini lekelemek yolunda onları

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

millet nazarında teşhir etmeleri bakımından bir değer taşımaz ve böyle bir değer olduğu için de bu teklifin yapılmadığı kanaatindeyim. Bu memlekette eğer geçmişte yapılmış bir seyyiat varsa millet nazarında buna sebep olan insanları bir daha baş kaldırmayacak şekilde teşhir etmek lâzımdır. Teklifin, gelecek nesiller de millet mallarını kötüye kullananların ağır cezalara, çarptırıldıklarını ispat için kabul etmek iktiza eder.

Binaenaleyh Ahmet Gürkan arkadaşımızın vermiş oldukları bu takriri hem C.H.P. arkadaşlarımız hem de çoğunluğu teşkil eden Demokrat Partili arkadaşlarımızın kabul etmelerini arzı niyaz eyleyeceğim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞKAN – Efendim; rapor hakkında söz almış bir kısım arkadaşlarımız daha var ve aynı zamanda bu mevzu üzerinde verilmiş başkaca takrirler de vardır, vakit de gecikmiş bulunmaktadır, 19 Aralık Çarşamba günü saat on beş de toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

BAŞKAN – Bundan evvelki celsede raporu okumuş ve arkadaşlara söz vermiştik. Şimdi söz sırası (3)

AHMET GÜRKAN (Tokat) – Usul hakkında kısa bir mâruzatım var.

BAŞKAN – Buyurun.

AHMET GÜRKAN (Devamla) – Kıymetli arkadaşlar, raporu dinledik. Komisyon sözcüsü ile rapor üzerinde konuştum. Dedi ki; bu raporu tanzim ve tevzi ettikten sora daha birçok hakikatlara vakıf olduk, bunlar delillere müstenittir. Maalesef bunları rapora dercedemedik.

Şimdi istirham ediyorum, sözcü yeniden delillere müstenit olan malûmatını evvelâ Meclisi âliye arzetsin ondan sonra konuşacak arkadaşlar konuşsun, o zaman daha esaslı olacaktır.

BAŞKAN – Efendim takdir buyurursunuz ki, sözcü her zaman söz isteyebilir. Yalnız bir noktayı nazarı dikkatinize arzederim ki, biz raporla mukayyediz. Yani rapor mevzuu üzerinde de görüşmekteyiz. Rapor dışındaki delillerin üzerinde durulmaması lâzımdır. Mamafih sözcü daima söz istemek hakkını haizdir. Onun için söz sırasına bakmaksızın kendisine söz vereceğim.

Ancak Oynaganlı arkadaşımız usul hakkında söz istediği için sözü daha evvel ona veriyorum.

BEKİR OYNAGANLI (Afyon Karahisar) – Muhterem arkadaşlar; haber aldığımıza göre, komisyon raporu Meclis Başkanlığına verildikten sonra tahkikat sırasında saraylardan bazı mühim vesikalar elde edilmiştir. Bu

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

vesikalarda vaktiyle yüksek mevki işgal etmiş bazı zevatın isimleri geçiyor-muş. Bu itibarla komisyon sözcüsünün izahat vermesini talep ediyorum.

MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KOMİSYONU RAPORU SÖZCÜSÜ
HASAN ÂLİ VURAL (Çorum) – Muhterem arkadaşlar; benden evvel konu-şan her iki arkadaşımız birtakım vesikalar elde edildiğinden ve yeni ifşat-ta bulunulacağından bahsettiler. Böyle bir yeni vesika yoktur, eldekiler nihayet mevcut vesikalar haricinde bir vesika değildir. Ancak biz arka-daşlarımızla konuştuğumuz zaman rapor hakkında Yüksek Heyetinize şifahi izahatta bulunursak Yüksek Heyetinizin daha çok tenevvür edece-ği kanaatini izhar etmiştim. Arkadaşlarımız bu kaatimizi sizlere arz etmiş bulunuyorlar, eğer Heyeti Âliyeniz rapor hakkında şifahi izahatımızı ta-lep ve kabul buyuracak olursa bunu yapalım. Aksi halde bu izahatımızı, zamanı geldikçe sorulan suallere cevap vermek suretiyle yapalım. Takdir Yüksek Heyetinizindir. *(Söyleyiniz sesleri)*

Muhterem arkadaşlar, madem ki, yüksek Heyetiniz arzu ediyor, sab-rınızı istirham ederek söze başlıyorum.

Geçen celsede okunan raporumuzda, komisyonumuzun teftiş ve tet-kik yetkisi dâhilinde bulunan demirbaş eşya ve mefruşatın resmi kayıt-larının durumu kısmen izah edilmiş ve cari mevzuat muvacehesinde sa-katlıkları ortaya konmuştur. Bu celsede bazı şifahi izahlarımızla Yüksek Heyetinizi bu mevzu üzerinde biraz daha tenvir etmek gayesini hedef tu-tarak mâruzatta bulunuyoruz.

Ezcümle resmi kayıtlar, evrakı müsbite, defterler, mubayaa evrakı ve terkin muameleleri hakkında beyanatta bulunacağım. Ankara'daki def-terler demirbaş defteri olmak vasıf ve karakterinden çok uzaktır. Huku-ken mesnet olabilecek bir vesika mahiyet ve durumunda değildir. Şöyle ki: 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kararını ve o kanuna müsteniden tanzim olunan 1929 tarihli Muhâsipler Talimatnamesine ve 1939 tarihli Ayniyat Talimatnamesine uymamaktadır ve bu tâbir caizse; nev'i şahsı-na munhasır olan defterlerdir. Her oda için ayrı bir defter tanzim edilmiş-tir. Odalardaki eşyalar birbirine aktarma yapıldığı halde defterlere bu ka-yıtlar işlenmemiştir. Biz burada Büyük Millet Meclisinin odalarında tâda-da başladığımız zaman bir odaya giriyorduk, meselâ sigara tablaları meycut olması lâzımgelen adede tekabül etmiyordu. Bunu misal olarak arze-diyorum. Sandalye ve saire de aynı vaziyette idi. Fakat diğer odalardan getirip toplamak suretiyle falân yere; falân odaya gitmiş diye getiriliyor ve tanzim edilerek yerine konuyordu. Bunlar belki ihmal edilmiş olabilir. Fakat odalara göre bir tanzim vaziyeti görmedik.

Saniyen eşya hareketleri gösterilmemiş ve defterlere işlenmemiştir. Bu vaziyette defterler, bize ihticaca salih olmadıkları kanaatini verdi.

Sonra: raporumuzda da işaret ettiğimiz veçhile, bu demirbaş defterleri gayrimesul kimseler tarafından tanzim edilmişti. Odacı, odacıbaşı ve sair tarafından imza edilmişti. Odacılar imzalarından mesul bulunmadıkları gibi, icabında daire müdürünün bir emriyle odacıların vazifesine nihayet verilebilir. Fakat odacılar ayrıldıkları zaman, bu eşyayı devir ve teslim edecekleri kimseler meçhul kaldığı gibi, bu odacılar da bu eşyayı devretmekten dolayı bir mesuliyetle karşı karşıya kalamazlardı.

Saniyen; Meclise giren eşyalar; mubayaa eşyalarıdır ve hediye yolu ile, hibe yolu ile girenleri mevcuttur. Yalnız, 1930 yılına kadar Meclise giren eşyaların hiç birinin evrakı müsbitesi elde edilememiş, yahut ibraz edilememiştir. Yapılan tadat; 1930 yılından sonraki zamana aittir; 1930 yılından 1949 yılına kadar mubayaa ve sair suretlerle giren eşyayı ve bunların kayıtlarındaki noksanları bazı rakamlarla ifade etmekle ıktifa edeceğim.

Arkadaşlar; 3956 aded eşya, evrakı müsbiteye nazaran noksan kaydedilmiştir, yani 3956 aded eşyanın evrakı müsbitesi mevcut olduğu halde demirbaş eşya defterine kaydı geçmemiş demektir. Saniyen birtakım fazla kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlar 6087 adedi bulmaktadır. Muhafız bölümü malzemesi tenzil edildikten sonra bittabi bu fazla kayıtların nereden ileri geldiği hususu tesbit olunmamıştır. Çünkü evrakı müsbite tam mânasiyle elde edilememiştir.

Çıkan eşyalara gelince: Yapılan imhalar usulsüzdür. Ayniyat Talimatnamesine muhaliftir. Sonra imha yapılacağı zaman zabıt tanzim edilmiştir. Kırılanlar kırılara tazmin ettirilmemiştir. Satılacak kısımlar tefrik olunmamıştır. İki memurun imzasıyla 63 kalemde 3483 aded eşyanın imhası tesbit olunmuştur ki, bu bir misaldir. Bunun gibi birçok misaller mevcuttur. Bu ihmallerin âkibeti meçhulümüzdür ve takip olunmamıştır. Yine buradaki kayıtlara göre evrakı müsbiteden fazla olarak 6258 aded eşyanın imhası tesbit olunmuştur. 2228 aded eşyanın hiç deftere kaydolunmadan imhası tesbit olunmuştur. Bu suretle imha edilen eşyanın adedi 12 bini bulmuştur.

Hulâsa, Büyük Millet Meclisinden sâdır olan 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ve buna müstenit talimatname, nihayet Ayniyat Talimatnamesi gibi mevzuata rağmen; Meclis ve ona bağlı yerlerdeki eşyaların âdeti bir muafiyet taşıması gibi bir manzara karşısında bulunuyoruz. Hukukî kaidelerin ve bunları tedvin edildiği Mecliste bu mevzuata ademi

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

merbutiyet ve biraz da mevzuata karşı lâubalılık ifade ettiği mânasının takdirini Yüksek Heyetinize bırakıyorum. Çünkü bu vaziyeti tebcil etmek, methû sena etmek, takdir etmek bize düşmez.

Arkadaşlar; Meclis binası içerisinde tetkikat yaptık. Meclis Başkanı'nın evinde ve Riyaseticumhur köşkünde tetkikatımıza devam ederken, Riyaseticumhur köşkünde tetkikatımız yarım kaldı. Bu tetkikatımızda iki defter gördük. Birisi doğrudan doğruya Riyaseticumhur köşküne ait demirbaş eşya defteri idi, diğeri de C.H.P'sine ait eşyalara mahsus defterdir.

Tabii bu defterler, Atatürk'ün ebediyete intikalinde sulh hâkimi tarafından tanzim edilmiş defterler olduğu için eşya kayıtlarına itibar etmek keyfiyeti mevcuttur.

Yalnız burada bir şeyi zikretmeden geçmek istemiyorum; Atatürk'ün şahsi eşyalarıyla tanzim edilen yatak odasında aziz hatırasının ipkısı hususunda gösterilen itina'yı huzurunuzda yadetmeyi vazife sayıyorum.

İstanbul'daki saraylara ve kasırlara ve köşklere gelince: Burada iki defter karşımıza çıkmaktadır. Birisi, Hilâfetin 3 Mart 1340 tarihinde ilgası üzerine 431 sayılı Kanunla Halifeye ait menkul ve gayrimenkul malların Türk Milletine intikali üzerine tutulan defterdir ki, bu defter raporumuzun 4 üncü sayfasında zikredilmiştir, bazı hatalar mevcut olmakla beraber demirbaş eşya defteri olmak vasıf ve karakterini haizdir. İtimat edilebilecek bir defterdir. Büyük Millet Meclisine saraylardan intikali üzerine 1933 tarihinde bir talimatname tanzim edilmiştir. Bu talimatnamenin 7 nci maddesinde aynen şu satırlar yazılıdır: "Saraylar Müdürü işbu talimatnameye alınmasını mûtaakip saraylar ve merbutatından halen mevcut bulunan bilûmum eşyanın bir defterini en kısa bir zamanda Meclis Riyasetine ve bir suretini de Maliye Vekâletine gönderecektir."

Arkadaşlar, burada eşyanın bir defteri talep edilmektedir. Fakat burada yeniden defter tanzimi mevzuubahis değildir. Esas nazarı dikkati calip olan nokta burasıdır. Çünkü bilûmum eşyanın defteri esasen mevcuttur. Binaenaleyh mevcut olan defterlerin birer suretinin gönderilmesi istenilmektedir. Yani bir suretinin Meclise, bir suretinin de Maliye Vekâletine gönderilmesi icabediyor. Fakat her nasılsa yeniden defter tanzimi cihetine gidilmiştir. Bu defterler arasında, yani 1933 defteriyle 1924 defteri arasında bârız farklar vardır. Bu farklar şu şekilde göze çarpmaktadır: Birinci defterde eşya mufassal olarak kaydedilmiştir ve eşyanın mufassal hüviyetini ve sicilini taşımaktadır. İkinci defter ise muhtasardır. Sonra birinci defter bir heyet tarafından tanzim edilmiştir ve eşyalar tes-

bit edildikten sonra zabıt varakaları tutulmuş ve heyetin imzalarıyla tasdik edilmiştir. İkinci defter ise, saraylarda çalışan iki memur tarafından tanzim edilmiştir. Sonra, birinci defterde, vazifesini yapan heyet, ehli-vukuftan istifade etmek suretiyle eşyanın vasıf ve ebadını güzel tanzim etmiştir. İkincisinde, iki memur eşyayı nasıl görmüşlerse o şekilde yazmışlardır. Sonra, saray eşyası ile mubayaa eşyasının birbirine karıştırılması, ikinci defterin tanziminden sonra vukubulmuştur. Arkadaşlar, birçok eşyaların saraydan başka yerlere gönderildiği, fakat bunların yerlerine iade edilmediği kaydına bilhassa ikinci defterde rastlanmaktadır. Çatal, kaşık, bıçak, tabak gibi eşyanın başka yere gönderilmesinin, bu çıkış kayıtlarının, riyazi bir katiyetle ifade edilmesine imkân yoktur. Eldeki vasıtalarla bunu tesbit etmeye imkân bulunamamıştır. İşin en mühim tarafı şurasıdır: 1933 defterinde yıpranma sebebiyle iki defter daha tutulmuş. Bunlardan biri, 1941, ikincisi de 1948 defterleridir. Bu defterler ana defterlerle 1933 defterine müstenittir. Halbuki her iki defter de 1933 defterine uymamak suretiyle, yani bununla irtibatını kaybetmek suretiyle ana defterden ayrılmış bir durum arz etmektedir.

Şu vakıa karşısında bidayeti, yani menşei 1933 defteri, müntehası da 1948 defteri olan saraydaki defterlere dayanarak ve ihtiyaca salih add edilerek, bunlar hukukan mesnet kabul edilerek komisyonumuzca tatat yapılması imkânı münkati olmuştur ve komisyonumuz âtil bir hale gelmiştir.

Arkadaşlar, saraylardaki ve merbutatında 280 bin eşya mevcuttur. Nevi itibariyle yapılan tasnifte 240 neviden 10-15 nevinin tetkik mümkün olmuştur. Geçen konuşmamda da arzettim, yapılan bu tetkik ve teftiş ancak 240 nevi eşyanın, nihayet 10 veya 15 nevi tetkik edilebilmiş, geri kalan 225 nevi eşya tetkik haricinde kalmıştır, tetkik edilememiştir. Bir senelik mesainin neticesinde ancak 10-15 nevi eşya tetkik edildiğine göre, diğer eşyanın tetkikatı için geçecek zamanın takdirini yine Yüksek Heyetinize bırakıyorum.

Millî Saraylarda nazarı dikkati celbeden en mühim şeyler, terkin muameleleri ve mubayaalardır. Millî saraylardaki mubayaalar yine ayniyat talimatnamesine asla uymamaktadır. İstihlâk eşyaları da demirbaş eşya defterine geçirilmiştir. Eşyanın vasfı, cinsi, numarası deftere işlenmemiştir. Mubayaa eşyaları arasında saraydaki eşyalarla birbirine benzerlik vardır, bir halefiyet vardır. Birini diğerinin yerine ikâme etmek gibi bir usul takip edilmiştir. Kıymetli eşyalar alelâde eşyalar gibi muamele ve kayda tâbi tutulmuştur. Bazı fatura muhteviyatı noksan, bazıları da hiç kaydedilmemiştir. Faturaların ikinci nüshaları mubayaa olunan müesse-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

selerce tasdik edilmediğinden, Meclis Saymanlığındaki nüshası ile mutabık olup olmadığını tetkik olunamamıştır.

1933'ten 1944 yılına kadar faturalar Saray idarelerince tanzim olunmuştur.

Arkadaşlar, burası calibi dikkattir, çünkü 1933'ten 1944'e kadar arada on bir senelik bir müddet vardır, bu müddet zarfında faturalar saray idaresince tanzim edilmiştir. Halbuki mubayaa olunan eşyaların faturaları, alındıkları yerlerde, ticarethanelerde tanzim olunur ve bu suretle evrak defterlere kaydedilir. Maalesef bu, böyle yapılmamış, faturalar saray idaresince düzenlenmiş ve ona göre kaydedilerek muamelât bu şekilde yürütülmüştür.

Mubayaa eşyalarının, eski saray eşyalarına benzemesi, eşyaların eski veya yeni eşya olup olmadığı tefrik hususunda güç bir vaziyet ihdas edilmiştir. İşte bu sebeplerden dolayı esas defterlerdeki tetkik olunan 1110 aded eşyanın kayıtlarına fatura örneğini gösteren sevk yerine ait defterde rastlanmamıştır.

Bu mevzu üzerinde en mühim olan kısım, terkin muameleleridir. Millî saraylarda çok önemli olan bu terkin muamelelerini üç grupta mütalâa etmek mecburiyetindeyiz. Birisi, hiçbir esbabı mucibe gösterilmeden ve hiçbir esbabı mucibeye dayanmadan, mûtat veya harcıâlem kelimeler yazılmak suretiyle terkin edilen eşyalardır. Meselâ; kırıktır, çürüktür, fersudedir, köhnedir, gayrikabili istimaldir, zayidir kelimeleridir ki bu yedi kelime hakikaten nazarı dikkati caliptir. Bu izahatın ekserisi de eşyanın karşısına kurşun kalemle yazılmıştır.

İkinci terkin grubu da, Saraylar Encümeninin kararına dayanarak yapılan terkin muamelesidir.

Üçüncü terkin grubu da, Saraylar Encümeni kararının, Meclis Hesaplarını Tetkik Komisyonunun tasdikiyle yapılan terkin teşkil etmektedir. Arkadaşlar, bu hususta elimizde cetveller vardır. Bizim zamanımızda gönderilmiş cetveller. Bu cetvelde, 569 aded eşyanın terkinini talep edilmektedir. Bu cetvellere müsteniden tanzim olunan evrakı müsbiteden, zabıt varakalarında yazılı bir iki tanesini okumakla iktifa ediyorum. Şu şekildedir:

"Beylerbeyi Sarayı ve Küçüksü Köşkündeki demirbaş eşyaların kontrolü yapıldığı esnada, yukardaki listede yazılı yedi kalem eşyanın kırılmış ve köhneleşmiş olduğu görüldüğünden kayıtlardan çıkarılması gerektiğini natık işbu zabıt birlikte imza altına alındı."

Ayniyat kâtibi Basrî Keskin, Beylerbeyi Sarayı koruma memuru. Beylerbeyi Sarayı bekçibaşısı, Küçüksu Köşkü bekçisi.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – Lütfen muhteviyatını da okur musunuz?

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Onu da arzedecektim. Bir sürahi, kırıktır; dört su bardağı kırıktır; bir börek tabağı, beyaz zemin ve çiçekli kırıktır; bir testelya, köhnedir; rakı bardağı kırıktır. Yine bunlardan muhtelif listelerdeki eşyaları okuyayım. Lâle biçimi tabak, kırık . Bir tablo; Lâleli camiinin eski zamanına ait cephe resmi, köhne. Bir tablo, Alman Kayzeri ailesinin resmi, köhne. Yine bir tablo, yıldız çerçevesi iki kalem yağlıboya, köhneleşmiş.

Meselâ yine bir tablo, beyzi, sedefli köşk resmi kırıktır. Tablonun karşısında yazılı, beyzi sedefli köşk resmi karşısında kırık.

Yine bir tablo; Yıldız'da saat kulesi, kırıktır.

Şimdi arkadaşlar şöylece hulâsa yaptığım bu 569 aded eşyadan 484 adedi kırıktır. 27 adedi zayi, 49 adedi köhne, dört adedi çürüktür, bir adedi de çatlaktır. 569 aded eşyanın umumi tasnifi bu şekildedir.

İşte muhterem arkadaşlar,,bu terkin cetveli bizim elimize geldiği zaman arkadaşlarımızdan iki tanesi her halde zühulen imza etmiş, ama diğer arkadaşlar imzadan istinkâf ettik ve komisyon olarak gidelim bunları mahallinde görelim dedik. Eselle kaydederim ki, bunların hiçbirisine raslıyamadık. Yalnız bir takım mevaddı züccaciye kırıkları getirdiler. Fakat tabloları görmedik. Esas arzedeceğim cihet şurasıdır: Bu cetveller bizim tasdikımıza ıktiran etmek üzere gönderildiği halde, bu eşyaların cetvelleri tasdik edilip gittikten sonra, demirbaş eşya defterine (kaydı terkin edilmiştir) ibaresinin yazılması lâzımgelirken, müfettişlerin yani heyetin tetkikatında belirtildiği gibi, daha cetveller gönderilir, gönderilmez kayıtları terkin edilmiştir. İşte raporda bu hususu belirten cihetleri huzurunuzda okuyacağım:

"Yukarda misali arzolunan vaziyetin 17 sene sonra Millî Saraylarda da yeniden tekerrür ettiği görülmüştür."

Filhakika 1950 yılında terkinde tâbi eşyanın listelerini ihtiva eden, eldeki raporun 84 üncü sayfasında 16 numaralı terkin cetveli tasdik için, Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonuna sunulmuş ve bunu mütaakıp daha henüz tasdik keyfiyeti Millî Saraylar Müdürlüğüne tebliğ edilmeden mezkûr listedeki eşyaların kayıtlarına terkin edildiklerine mütaallik şerhler verilmiştir. Nitekim 16 numaralı terkin defteri tasdik edilmemiş olmasına rağmen bu eşyalar, defterlerde terkin edilmiş olarak görülmektedir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Arkadaşlar; sabrımızı tüketmemek için kısa keseceğim. Binnetice; 1933'den 1949 yılına kadar, 9 134 parça eşya mubayaa edilmiş ve 5 961 parça eşya terkin edilmiştir. Raporumuzun dokuzuncu sayfasında bunun tafsilâtı, cins bakımından, bildirilmiştir. Bu imha nispeti % 65'i bulmaktadır. Şu vaziyete göre imha bu tempo ile devam ederse, 280 bin aded eşya için bu imha nispeti tatbik edilecek olursa kısa bir müddet sonra Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun incelemesine mâruz eşya kamayacak gibi bir şey gelebilir hatıra. Kaybolan birçok eşyalar vardır. Bunların içinde gümüş ibrik ve çatallar raporumuzda geniş bir vaziyette izah edilmiştir. Kayden zayırları çoktur. Tabiatıyla bu demin söylediğim gibi terkin muamelâtının esbabı mucibesidir.

Vakıaların kesretine ve izahının çok derin olmasına rağmen, zikir ve beyan ettiğimiz şu durum karşısında, Meclis Hesabatını İnceleme Komisyonu vazifesini göremeyecek vaziyettedir.

Arkadaşlar, yeni baştan bütün eşyaların gerek Büyük Millet Meclisinde ve gerek ona bağlı binalarda, gerekse Millî Saraylar, kasırlar ve köşklere bulunan eşyaların yeni baştan demirbaş defterinin tanzimi icabetmektedir. Fakat yapılan bu muameleler hakkında eğer Yüksek Meclis bir tahkik vaziyeti kabul edecek olursa mutlaka bu tahkikatı yapacak heyetin demirbaş eşyaları tanzim edecek heyetle teşriki mesai etmesi suretiyle birlikte çalışması icabedeceği kaanatini izhar etmek suretiyle yüksek huzurunuzdan ayrılıyorum efendim. *(Bravo sesleri)*

BAŞKAN – Ziya Termen.

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – Muhterem arkadaşlarım; Osmanlı İmparatorluğu emvalinden Cumhuriyetimize intikal eden emval meyanında saraylarımızın ve saraylarımızla birlikte bu sarayların içinde mevcut mefruşatın 14 Mayıs inkılâbı ile bütün hak ve mallarına vaaziyet etmek salâhiyetini haiz yeni iktidarımız tarafından el konması keyfiyeti üzerine teşekkül eden komisyonunun raporunu dikkatle ve zevkle okuduk, dinledik. İlk olarak bu komisyonun faaliyetini kendi çerçevesinde görerek dikkatle inceleyen bir arkadaşınız sıfatıyla şunu belirtmek isterim ki: bendeniz, rapor muhtevisyatını arzu ettiğim kalitede ve yükseklikte bulmadım. Raporu hazırlayan sayın arkadaşlarımız, yüce Meclise nihayet bir berber dükkânı emvalinin metrukâtı şeklinde bize iflâs etmiş bir lokantanın mefruşatı şeklinde, nihayet tabak, çatal, kaşık, kahve fincanı, börek tabağı gibi birkatım üç beş kuruşluk, beşyüz kuruşluk, hatta hatta üç bin beş bin liralık, birtakım eşya noksanı ile geldiler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlarım; Ben Osmanlı İmparatorluğunun debdebe, haşmet ve dârat içinde yaşayan Osmanlı İmparatorluğunun, metrukâtınıböyle tabakla, çatala, bıçakla, birkaç berber kanapesi gibi koltukla, ölçmüyorum. Ben 600 sene müddetle üç kıta üzerinde hâkim olmuş hükümrانlık tesis etmiş bir muazzam imparatorluğun, metrukâtındaki noksanlıkları bu raporda görmek istiyordum.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Yok, icat mı edelim?

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – Yok değil, Sayın Bay, hepsi var. Zengin Osmanlı saraylarının muhtelif Garp muharrirleri tarafından asırlardanberi... (Sayın Sinan Tekelloğlu, beni dinleyiniz, istifade edeceksiniz. Hakikaten bu konuda uğraşmış arkadaşınızım. Sonra sizinle hemfikir bulunuyorum.) 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğuna elçiler, sefaret heyetleri, yüzlerce grup halinde gelmiş ve Osmanlı İmparatorları önünde diz çökmüştür, bu yabancı heyetlerin dönüşlerinde memleketlerinde neşrettikleri eserlerde, muazzam, murassa cümleler halinde tasvir ve tersim ettikleri Osmanlı İmparatorluğu sarayından arta kalan eserle, bu komisyonun bize bildirdiği üç beş çatal, üç beş kaşık birkaç börek tabağı mıdır arkadaşlar?

Ben bu konuyu üzüntü ile hicranla, hakikaten canım sıkılarak takip ettim. Komisyonumuzun, bu şekilde rapor vermeye mecbur kalan komisyonumuzun, imkânsızlıklar içinde kaldığına hak vererek üzüntü duydum. Ara seçimlerde gelen bir arkadaşınız olmaklığım dolayısıyla ilk olarak ele aldığım bu konu, isterdim ki, daha iyi anladığım; daha iyi konuşabileceğim bir konu olsun, ilk konuşmamda iyi bir intiba yaratayım endişesiyle, daha başka bir konuda konuşmak isterdim; mecbur kaldım arkadaşlar.

Konuşmama, müsaade buyurursanız, sözlerime, birçok konuları getirmiş olmak şeklinde devam edeceğim. Bugün sırf bir parti mevzuu olarak Milli Saraylardan arta kalan eşyaların katiyen aşırılmadığına, çalınmadığına ve katiyen, katiyen, aynen İmparatorluktan intikal eden eserler, eşyalar ve şaheserler şeklinde mevcut bulunduğuna dair kanaat sahibi bulunan, Meclisimizin sağ cenahını işgal eden sayın arkadaşlarım, evvel emirde... (Sağdan gürültüler)

Bu muhterem arkadaşlarım kimin müdafaasını yapıyorlar? (Sağdan müdafa eden yok sesleri)

Bu soruyu mutlak ve mutlak sormak istiyorum. (Sağdan gürültüler)

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmeyin.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, Sayın arkadaşlar, bu arkadaşınız yenidir, amma bilgisi eskidir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Lütfen bu arkadaşınızı kendi haline bırakınız, sonra cevap verirsiniz ve bal gibi cevap alırsınız.

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) – Biz muhatap değiliz.

BAŞKAN – Lütfen karşılıklı konuşmayalım.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Sayın arkadaşlar, Osmanlı İmparatorluğundan intikal eden saraylarımızın fevkalâde müzeyyen bir mefruşat ile süslenmiş bulunduğunu, Osmanlı İmparatorluğu saraylarında, cihanı beslemeye değer kıymette eser bulunduğunu, Türk müverrihlerinin yazdığı tarihlerde değil, Garp müverrihlerinin yazdığı tarihlerde görüyoruz. Bana itiraz eden Kâmil Boran arkadaşına, K. Mikeş isimli muharririn "Türkiye mektupları" adlı eserini okumasını tavsiye ederim.

KÂMİL BORAN (Mardin) – Kitap mevzuunda mâruzatta bulunacağım.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, arkadaşlarımız nendense bu konuyu bir prensip müdafaası halinde ele alıyorlar ve gayet hassasiyetle net olarak, rakamlar üzerinden hareket ederek işe başlayan bir komisyonun raporuna ek birtakım itirazlar ilâve etmek lüzumunu hissediyorlar. Rapora itiraz sahibi olan Abbas Çetin ve Kâmil Boran beyefendiler, komisyona teşekkür etsinler. Bu komisyon ki, muazzam bir imparatorluğun yıkıntı eserleri arasında, Yüksek Meclise sadece çatal, bıçak, börek tabakları gibi basit konular getirdi.

Noksanlar, ah o noksanlar! Bunlar sadece börek tabağı ve sigara tablası değil, Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında, 29 Teşrinievvelde kuruldu. Ancak Büyük Millet Meclisi İstanbul'a Refet Paşa Ordusuyla girdi ve vaziyet etti. O günkü defterler esas tutulmak şartıyla, ilk girişte, bu eşyalar tek tek incelense, sayılsa ve bir esas defteri tutulsa idi, bugün böyle bir mesele bu kürsüye gelmezdi. Ben sayın Halk Partisi arkadaşlarıma hak veririm ki, sıhhatli bir defter tutulamazdı. Çünkü o gün Hilâfetin ilgası ile bir devir başlamıştı. İşte o devirde İstanbul'da kudret sahibi, nüfuzlu insanlar tarafından koca bir memleket soyulabilirdi.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – Kimi itham ediyorsunuz? İsim tasrih ediniz.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Sayın üstadım Avni Doğan Bey şimdi açıklayacağım, müsaade buyurursanız bir kadeh su içeyim.

Soyulabilirdi, çünkü bir memlekette yerleşmiş 640 yıllık bir felsefe, bir gecede, güneşin yarım devrinde yok olmuştu. Yeni bir devrin teessüsünde, bu gibi işlerin muhakkak surette memnuiyet verici bir takım neticeleri va'detmekte bulunması tabii olduğuna göre, açık gözler, elbette bunları soyabilirler ve tamtakır yapabilirlerdi. Fakat sayın arkadaşlar, size yaptığımı tetkikata dayanarak arzedebilirim ki, Sultan Vahdettin'in İs-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İstanbul'u terkinden itibaren Cumhuriyetin elini İstanbul'a koyması, millî otoritenin tamamen İstanbul'a vaziyet etmesi tarihine kadar İstanbul saraylarından bir kuruşluk mal çalınmamıştır. İstanbul saraylarından sirkat. Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren başlamıştır. İstanbul saraylarında Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren başlayan sirkatin müsebbipleri kimlerdir? Ben tarih huzurunda ve yüksek huzurunuzda şu kürsüden iddia ediyorum ki, İkinci Büyük Millet Meclisidir. Fevkâla-de itimat ve hürmetle bağlandığımız Atatürk, Büyük Millet Meclisine tamamen bu konuyu da, diğer bütün konular gibi terk etmiştir. İdare-i milliyeye dayanan bir meclisin saraylara vaziyet etmesi, vazife-i tabiiyesinden bulunması lâzım gelirdi...

BAŞKAN – Lütfen rapor üzerinde konuşalım.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Rapor üzerinde konuşuyorum tamamen sarayların geçmişine ait konudur, raporun kendisidir. Rahmetli Atatürk sarayların müntekil eşyası üzerinde İstanbul'daki salâhiyetli bir zata, bir heyet kurmaya şahsen emir verebilir, Meclis de sinesinden bir heyet tefrik ederek, İstanbul'a gönderip, İstanbul'da bu işi yaptırabilirdi. Rahmetli Atatürk bu işi yapmış olsaydı, bugün bu kürsüde böyle bir konu konuşulmayacaktı. Çünkü esaslı olarak bir takım defterler, bu günkü komisyonumuza esas olacaktı. İşte bu esas olmadığı, rahmetli Atatürk'ümüz böyle bir şeye lüzum görmedikleri içindir ki, işte bugün biz, hakikatte kendilerinin dahli bulunmayan ve şu anda şu kürsüleri işgal etmekte bulunan kıymetli Halk Partili arkadaşlarımız, (kendi kanaatlerimi söylüyorum) sanki bu konuda suçlularmış gibi bir vaziyet içinde mütalâ ediyoruz. Biliyorum; haksızım. Çünkü hakikatle suçlular, saraylardan güzel ve kıymetli eserleri, Vilhelm'in kristal biblolarını, heykellerini, kıymetli vazoları, Abdülhamid'in kendi eliyle yaptığı piyanoları evlerine götürmüş olanlardır. Bu arkadaşlarımız sanki, sarıklerin müdafaasını yapmaktadırlar. *(Sağdan, asla sesleri)*

MEHMET KÂBİL BORAN (Mardin) – Sarık yok.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Evet, Evet. Kâmil Boran arkadaşımız sarık yoktur, diyorlar Arkadaşlar, 2300 altın, gümüş, çatal, bıçak ve birtakım eşya kaybolursa bunda sarık mevzuubahis olmaz mı?

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Arzedeceğim.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Arzedeceksiniz Bendeniz, arzınıza mukabil mâruzatta bulunuyorum.

Arkadaşlar; ben Kastamonu'da mezattan bir tek gümüş kaşığı 13 liraya aldım. 2300 altın, gümüş çatal ve bıçağın bedeli milyonlar değer.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Bugün bunların muntazam bir defteri olmadığı için hesap soramıyoruz. Komisyon âciz vaziyettedir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Komisyon âciz değildir.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Komisyon âciz vaziyettedir. Siz, oturduğunuz yerden eski iktidara mensup bir adam olarak cevap vermek istiyorsunuz. Asıl suçlular buradadır arkadaşlar. Asıl suçlu, sarayların muhafazasına, yani demince kıymetli komisyon sözcüsünün dediği gibi, birkaç Sivas'lı, Daday'lı ve Kastamonu'lu hemşehrilerimizden, bekçi diye alınmış gayrimesul insanların imzalarıyla tutulmuş zabıtlara müsteniden, çok kıymetli şeylerin yok edilmesine emir veren adamlardır. 16 lira maaşlı eski tâbirle 1600 kuruşluk hademeler ve bekçiler bu işi yapmamıştır. Buradaki hırsızlığı açık mânasiyle göze alan insanlar, bir üstüne yaramak için şu eşyanın kaydını şöylece terkin edelim, devlethanenin misafir odasını çok güzel tezyin eder diyenlerdir ve asıl suçlular, bunları kabul edenlerdir.

Asıl suçlular Türk Milletinin 14 Mayıs seçiminde güzel bir ıstıfa ile seçerek gönderdiği, bugün muhalefette yer alan kıymetli C.H.Partili arkadaşlarımız değildir. Bu eşyalar, 14 Mayıs'ta muhalefete girmiş olan arkadaşların elinde değildir.

AVNÎ DOĞAN (Yozgad) – İsim tasrih edin.

SENİHİ YÜRÜTEN (İstanbul) – İcabında ederim.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Kimin evinde, konsolunun hangi gözünde, hangi vazo ve heykelin bulunduğunu, icabederse söylerim. *(Soldan alkışlar)*

Asıl dâva, muhterem arkadaşlar, eski Halk Partisi dirijanlarından mesuliyetsiz şekilde, lâyüsel şekilde, katiyen hesap vermeye mecbur olmayan bir insan olduğunu vehmedenlerin evinde bulunan ve hakikaten şu günü Meclisimizde tezekkür mevzuu olan; eşyalar sarıkleridir.

Bugünkü Meclisimiz, Türkiye Cumhuriyetinin 21 milyon vatandaşının 20 999 990 mı hafife ve bu işin takibi için memur sıfatıyla vazifelen-dirirse dahi, bu on kişiyi bulamaz. Asıl suçlu, Türkiye'yi silâhları ile hürriyeti ile, her şeyi ile kasıp kavuran on kişi ve bir de bir kişidir.

Ben bu mevzuda gayet cesur konuşuyorum ve daima cesur konuşacağım. Çünkü bu kürsüde vicdanımın sesini konuşacağıma yemin ettim. *(Soldan alkışlar)* Şanta, şu, bu, gazetelere mevzu düşüncem değil. Ben genç adamım, görüyorsunuz. Hamallıkla dahi çoluk çocuğumun geçimini sağlayacak kudrette ve kafadayım.

Ben bundan altı sene kadar evvel, Kastamonu'da samimi bir misafirlik sohbetinde, bir öğretmen arkadaşımın, eski devirlere ait liderler üstü liderin birisi tarafından verilen birtakım hediyelere dair, güzel masalları dinledim. Masal diyorum, hakikaten bu mevzu masal olacak kadar esatirî bir kıymet taşıyor. Bir hanım, bundan on beş sene evvel büyüklerden birisine yakınlık tesis etmiş olan bir öğretmen hanımın, Bursa Muallim Mektebinden arkadaşı imiş. (Avni Doğan Beyi işaret ederek) (Muhterem üstadına bu öğretmen arkadaşın ismini korıdorda söylerim, sayın kıymetli arkadaşımız Avni Doğan Bey hatırlarlar) Rahmetli Atatürk'ün kendisine bir kutu cevahir verdiğini iddia etmiş ve gayet kıymetsiz bir eda ile cebinden çıkarttığı bir anahtar ile açtığı konsolundan, üzerinde Abdülhamit'e ait bir tuğra bulunan bir kutu çıkararak... (Dizinizi vuruyorsunuz değil mi, Feridun Fikri Bey, Maalesef böyle) Bu kutudan zümrüt, yakut, zebercet ve elmas çıkarmıştır ve demiştir ki, ben mesut değilim, bunlara rağmen mesut değilim. Mahremi esrarı olan öğretmen arkadaşına bu hanım böyle söylemiş: Ben bunların sahibiyim, bunlardan bir tanesini, Felemenk'te bir kuyumcuya götürdüğüm takdirde, benim sülâlemi âbadeder, ihya eder. Buna rağmen mesut değilim) Abdülhamit devrine ait çıkan bu yakutlar, muhterem arkadaşlar, bugün bizim komisyonun rakam olarak, kırat olarak, fiyat olarak getirmedigi bu elmaslar üzerinde, tezatlar görüyoruz ve muhteşem saraylardan, mutena saraylardan üstün olan bir Osmanlı sarayı görüyoruz.

Gele gele, hazine aleyhine işlenen suçlara geliyorum. Devrekânî'de bir maliye memuru, kanun dışı, tesis edilmiş olan bir ilkokuldan 12 parça bakır tabağı terkinı kayıt etmek suretiyle mutfağına naklettiğinden dolayı, sekiz ay hapse mahkûm olmuştur.

Daday'da aynı konuda, iki sürahi ve üç Abana iskemlesini -fiyatı altı yüz kuruştur- terkinı kayıt etmek suretiyle evine götürdüğü için ve önceden 260 kuruşluk avans açığından mahkûmiyeti bulunduğu için 12 ay 30 gün hapse mahkûm olmuştur. 31 gün değil, niçin 30 gün, bunu hukukçu arkadaşlarım bilirler. Yani 13 aya mahkûm olmuştur.

Peki arkadaşlar, elleri jandarına önünde bağlı olarak mahkeme koridorlarında vatandaşlara teşhir edilen, hâkim karşısında millî gelire, Hazinei maliyeye ihanet ettiği için Türk Ceza Kanununun falan maddesine göre içeri attığımız bu adamı, kış kıyamette çoluk çocuğu inliyen bu adam, suçlu da muhteşem Osmanlı saraylarından hediye, behiye olarak avuç dolusu elmas veren insanlar, niçin suçlu olmasın, niçin mahkûm olmasın? Bu hususta saatlerce konuşmak lâzımdır. Fakat söz alan arkadaşlara hürmeten, kısa keserek diyorum ki, niçin Osmanlı İmparatorlu-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ğundan müdevver ve bu memleketin serhatlerde kan dökerek elde ettiği türlü ganimetleri, imparatorluğunun haşmeti, debdebesi, dâratı ve muazzem durumu karşısında dize gelen muhtelif Garp, Şark, Şimal, Cenup devletlerinin Osmanlı İmparatorluğuna yaranmak için hediye ettikleri muhteşem eserlerden, bugün bu komisyonumuz bihaber olsun, saikleri yakalanmasın? Bu suçun hakiki yapıcıları, komisyonumuz karşısında bize gelmesin? İşte buna yüreğim yanyor, arkadaşlar.

Türkiye'ye Osmanlı İmparatorluğu zamanında fevkâlade muhteşem hediye göndermiş memleketler şunlardır: İngilizler'den George'lar sülalesi, üç büyük hediye... Fransız İmparatorluğunu, aşağı yukarı en münhat günlerinde kalkındıran bir devlet olarak, Osmanlı İmparatorluğuna 11 muazzam hediye... Alman İmparatorluğu, Abdülhamit devrinde 7 muazzam hediye. Rus, Leh, Macar muharrirlerinin tasvir ettikleri Osmanlı saraylarında, bizatihi Asya'dan intikal eden sanat şaheserleri mahiyetindeki eşyalar nerede?

KÂMİL BORAN (Mardin) – Bu muazzam eserler nedir?

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – İsim sayacak olursam, Topkapıyı saymak lâzımdır. Topkapıda Şah İsmail'in tahtı konusunda; tahtın taşlarının çoğunun yanlış ve sahte olduğu iddia edilebilir. Bunlar hep hayal olmuştur. Arkadaşlar, İmparatorluktan bize müdevver eşya sadece ve sadece Topkapıda gördüğümüz birkaç şeydir. Bu birkaç şeyin de çoğu çuha ile boya ile alçı ile süslenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun hazineleri, bu Meclisin murat ettiği ve kocaman Türk milletinin hassasiyetle beklediği konu değildir. Avrupa'da memleketimizde, birçok evlerde, sedir altlarında, hususi kasalarda hıfzedilmektedir.

REMZİ OĞUZ ARIK (Seyhan) – Öyle şey olmaz. Türk müzeleri için öyle birşey söyleyemezsiniz. Sizin hiçbir şeyden haberiniz yoktur.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Sözümlü kesmesinler Başkan... İcabederse kürsüye gelip konuşurlar...

BAŞKAN – Söz isterseniz size de veririm.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Milletimizin aleyhinde konuşulmasını istemiyoruz.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Remzi Oğuz Beye ve kemaline hürmet ettiğim Cezmi Türk arkadaşşıma, şunu hatırlatmak isterim.

Türk müzeleri dediğimiz muhtar üniversite..

BAŞKAN – Rapor üzerinde Ziya Bey (*Soldan devam sesleri*)

ZİYA TERMEN (Devamla) – Raporun üzerindeyim.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

MUHARREM TUNCAY (Balıkesir) – Mevzuun içindesiniz, devam ediniz.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Teşekkür ederim. Raporun içindeyim.

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmeyin. Karşılıklı mücavebelerle sözü kesmeyin.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Sarayları konuşuyoruz, müzeleri değil.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, itiraz edenler şu noktayı katiiyen unuttuyorlar: Müzelere intikal eden eşya, imparatorluktan müdevver eşyadır. Türk müzelerindeki eşyada hakikilerinin kopyeleri olamaz mı?

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Daha ne diyeceksiniz?

ZİYA TERMEN (Devamla) – Sonra cevap verirsiniz.

Saraylarımız bin dokuzyüz bilmem kaç senesinden - katî rakam veremeyeceğim - 1950 senesine kadar, berbat bir hayat yaşamıştır. Saraylarımızdaki hayat bu millete, temiz niyetli fakat cahil insanlardan asırlardan beri miras kalan saraylarımız, maalesef bilmem kaç tarihinden 1950 yılına kadar, fevkâlade berbat bir hayat yaşamıştır.

BAŞKAN – Ziya Bey, rapor üzerinde konuşun. Mevzubahis olan saraylardaki hayat değil, eşyalardır.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Saraylarımızdaki eşya konuşulurken, aynı sakaf altında toplanan saraylarımız da, raporun içindedir. Nasıl ki bir kül tablasını konuşup onun kırılmasını tetkik ediyorsak, pek tabii olarak, onu barındıran ebniyenin de hayatını tetkik edeceğiz. (Haklısın sesleri) haklıyım, Sayın Başkana özür dileyerek bunu hatırlatırım.

Muhterem arkadaşlar, bütün hata nereden geliyor? Benim naçiz kanaatime göre, bunu şöyle izah edeceğim: Bütün hata 2 nci Büyük Millet Meclisinin millî irade olarak tecelli etmiş bulunan salâhiyet ve kudretini ifa etmemesinden. İkinci Büyük Millet Meclisi hiçbir otorite tanımayarak, İmparatorluktan mevrus eşyayı ve malları ve saireyi eğer hükmü altına alıp katiiyen ve katiiyen vaziyed edip , bunlar hakkında bir esas defteri tutmuş olsalardı, bugün bu konu, katiiyen Meclise intikal eden bir mevzu olmayacaktır.

Şimdi esas konuşmamın, ilk cümlesinden, başladığım yerden, buraya geliyorum. Eh şimdi ne yapacağız? Defter yok diye, Osmanlı İmparatorluğunun vesayetini yapan bir felsefeye af mı çekeceğiz? Katiiyen arkadaşlar Osmanlı İmparatorluğundan bize neler kaldığını, kendileri ispat etsinler, neler kaldığını bize gösterversinler. Bunun için de ne yapmak lâ-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

zimgelir? Bu hususta vaziyet sadece şudur: Meclisimizin salhiyetli bir komisyonu, bu işe vaziyet etmiştir. Meclis komisyonunun açık olarak, noksan olarak gösterdiği bütün eşyaların hesabını, Meclis olarak Umumî Heyet olarak, karşı taraftan ve mesullerinden sormak lâzımdır. (Soldan sorulmuş çok doğru sesleri)

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Evet, evet..

ZİYA TERMEN (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, Türk milletine acıyalım. 27 seneden beri Türk milletinin hediye ettiği kumaş ve saireye, 27 senedir Türk Milletinin saraylara hediye ettiği bir kağıda, bir küçük şeye raslamadık, çünkü hepisini aldık, yedik, içtik, eğlendik, rapor verdik, Avrupa'lara gittik, ama Cumhuriyet Hükümetinin 28 senedir halk tarafından verilmiş bir şeyi yoktur ama, ecdadın kalma muazzam eserleri vardır. O eserleri muhafaza etmek bugünkü iktidardan evvel bu işe vaziyet etmiş olanların borcu idi. Biz onlara hesap sormak zorundayız! Ahmet Gürkan bir önerge verdi, hasbî bir niyetle, namuslu bir niyetle, bir önerge verdi, Sinan Tekelioğlu da aynı fikirde, iki samimî dilek halinde Yüksek Huzurunuzda dediler ki kıymetli arkadaşlarımız; Bize babalarımızdan kalan şu, şu, şu eşyalar var; seçtiğimiz komisyon şunu şunu noksan gördü, bunların hesabını soralım! Eğer bu hesabı sormazsak ne olur biliyor musunuz arkadaşlar? 14 Mayıs'tan beri kendi itimat ettiği namuslu insanları, kendi istikbalimizi çizmeye muktedir olarak: (Şu adamları görüyorum) diye reyini verdiği milletvekillerini -Halk Partisi milletvekilleri de bunda dahil- toptan şu Meclisi Türk Milleti itham eder! Der ki: 14 Mayıs'ta çıkardığın afla eski işlere sünger çektiniz şuna olsun sünger çekmeyiniz! Ceza görmesi icabeden insanlar ceza görsünler! Bu fikri, ana fikir yaparak diyeceğim ki, 14 Mayıs affıyla, birtakım psikolojik ve haklı sebeplerle, Türk Milletine eski devrin suçlarını, seyyiatını ve sairesini bir süngerle affeden Demokrat Parti iktidarı, bu konuda, kulak çekici pozisyonu kabul etsin, bunu hürmetle arz ediyorum.

BAŞKAN – Söz Halk Partisi Meclis Grubu adına Avni Doğan'ındır.

Şimdi Millî Eğitim Bakanı söz istemiştir, ona veriyorum.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Samsun) – Muhterem arkadaşlar; sayın arkadaşımız Ziya Termen burada bazı malûmat verirken korkunç iddialarda bulundu. Bu iddialar hakikaten korkunçtur ve bugüne kadar duyulmamış iddialardır. Bu arada Şah İsmail'in tahtının taşlarının dahi sahteleriyle değiştirildiği ifade edilmiştir.

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – Belki kelimesini kullandım. (Gürültüler)

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Devamla) – Arkadaşlar, bugüne kadar hepimiz birçok şeyler duyduk ama müzelerde bir milletin şanı, şerefi, tarihi ve her şeyi olan eşyalar üzerinde hırsızlık, suiistimal ve sahtekârlık ve bu neviden hareketler yapıldığına dair şükrolsun ki, bir şey duymadık. Bütün Türk efkârı umumiyesi karşısında arz ediyorum ki arkadaşlarımız iddiasını tevsika yarıyacak kıl kadar bir ip ucu verebilirlerse işi derhal ele alıp buradan hareket ederek sonuna kadar takip edecek ve neticeyi huzurunuzda Türk umumi efkârına arzedeceğim.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – Muhterem arkadaşlarım; mâruzatım çok kısa olacaktır, sizi sıkmayacağım. (*İnşallah sesleri*) Hiç şüphe etmeyiniz efendim. Şimdiye kadar da sıkmamaya çalıştım.

Arkadaşlarım; komisyon bize bir rapor getirdi. Bu rapor; Türkiye Büyük Millet Meclisi demirbaş eşyasının, gerek saraylardaki eşyanın tesbit, muhafaza ve sair hususlarında emniyeti izale eden kifayetsizliklerin, tedbirsizliklerin veyahut suiistimallerin mevcut olduğunu göstermektedir. Bizzat komisyon, suiistimal olduğunu delilleriyle ispat edecek mevkie gelemedim, diyor. Şimdi ne yapacağız bu vaziyetin karşısında? Sakit mi kalacağız? Hayır, Çok yüksek bir hassasiyet gösteren, işleri millet namına murakabe eden, memleketin namuslu insanlarından mürekkep bu sakfın altında bulunan insanları bu işin tahkik ve tetkik edilmesini emreder. Bu emirde biz sizin yanınızda yer almakta sonsuz bir haz ve huzur duyacağımızı arz ederiz. (*Bravo sesleri*)

Kürsü tuhaftır. İnsanı daldan dala götürebilir. Genç arkadaşım sözleri arasında hakikaten bu memleket için huzursuzluk yaratacak ve mazi için bilhassa Atatürk ve İkinci Büyük Millet Meclisi için çok ağır kelimeler kullandılar.

İkinci Büyük Millet Meclisi, arkadaşlar, bu memlekette içtimai ve siyasi inkılâpları tamamlayan namuslu Büyük Millet Meclislerinden biridir. (*Sağdan bravo sesleri, alkışlar*) Ve o Meclis bugün vâsıl olduğumuz rejimin temellerini atan bir Meclistir.

Atatürk'ün, Abdülhamit'in tuğralı kutularda muallimlere şey yapmak için ne bileyim tâbiri kendileri söylesinler, mücevher dağıttığını vesikaya istinat etmeden hakiki bir merci önünde delilleri ile ispat etmeden söyleyen bir adam makbul olamaz ayıptır. (*Sağdan alkışlar*)

Atatürk bütün malını bu millete vermiş bir adamdır ve ölürken de tek bir servetini kimseye bırakmamış millete bırakmıştır. (*Halk Partisine sesleri*) Bu itibarla arada Büyük Millet Meclisinin hassasiyetle üzerinde durduğu bir tahkik mevzuunda hiçbir ihtilâf yok iken ve pekâlâ yalnız buna

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

münhasır bütün suiistimalleri her cepheden her neviden tetkikinde zerre kadar sizin karakterinizden geri kalmayan arkadaşlarınıza hitap edip, hesap versinler, suçlu olup olmadıklarını söylesin tarzında sözleri hakikaten hayrete değer.

Sayın Millî Eğitim Bakanının hakikaten isabetli müdahalesine minnetle teşekkür ederim. Genç hatip büyük lâflar etmişlerdir. Burada Bu memleketin Millî Hazinelelerini muhafazaya memur müzelerde hırsızlık olduğunu söylediler. Sayın Millî Eğitim Bakanı kendilerini ispata davet edince "belki dedim" diyorlar.

Rica ederim, bir milletin en büyük meselelerini bir (belki) ile lekelemek bir insaf ve mürüvvet eseri midir?

Arkadaşlar; halletmeye mecbur olduğumuz mesele; millet malına uzanan elleri kesmektir; kırmaktır. Bugün bu eller berhayat ise takip ederiz, kırarız. Berhayat değilse teşhir ederiz, âtiye ders olur. Bunun polemliğini yapıp şumullendirmeye lüzum yoktur. Encümenin Meclisten beklediği şey hakikatı çıkarın, gösterin diyor. Bu eşyaların âti için muhafaza usullerini tesbit edin diyor. Atatürk'e dil uzatmanın yeri yoktur. Arkadaşım bunu heyecanı arasında söylediler. Atatürk her nevi taarruz ve tecavüzden masun olduğu kadar İkinci Büyük Millet Meclisi Türk Parlâmentolar tarihinde bir kıymet olarak daima çirkeften uzak kalacaktır. (Sağdan, soldan alkışlar)

BAŞKAN – Komisyon sözcüsü.

SÖZCÜ HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Muhterem arkadaşlar; biz raporumuzun muhtevasını ve raporumuzun tanzim şeklini raporumuzda takip ettiğimiz prensipleri izah ederken heyeti âliyenize arzettik ki, kaydi resmîyi tekzip eder hiçbir katî delil olmadıkça, hiçbir tesir altında kalmadan yalnız ve yalnız vicdanımızın sesini dinleyerek ve vicdanî kanaatlerimizin bizi isal ettiği şekilde tanzim edilmiş bir rapordur, mesnedimiz resmî kayıtlar ve vesikalardır diye arzettik.

Muhterem Ziya Termen arkadaşımız raporumuzu beğenmediler ve şöyle bir telmihte bulundular, gûya raporumuz nerede sarayları mütalâa ederken bir berber dükkânını veya aşçı deposundaki çatal ve bıçak deposu gibi bir yeri mütalâa eder gibi telâkki ettiler.

Arkadaşlar, hayır biz millî saraylar eşyalarını tetkik ederken Osmanlı saraylarını ne çatal bıçak sergisi ve deposu diye kabul ettik ne de altın, gümüş, cevahir deposu diye kabul ettik; ikisini de kabul etmedik. Yalnız bizim tetkikatımıza göre, devlet emvali, millet emvalinin kıymeti ceza bakımından, mevzuubahistir. Bir eşyanın hırsızlanmasında eşyanın kıymetine bakılır. Büyük kıymetli eşyaları hırsızlayan kimselere verilecek ceza

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

tamdır. Ufak, küçük kıymette olan eşyaların çalınmasında efkârı umumiye-yi tatmin etmek için nihayet ceza bakımından esbabı muhaffife görü-lür, fakat yine hırsızlıktır. Binaenaleyh saray eşyalarının tetkikinde takip edilen iş ve prensip kıymet değil, mevcut kayıtlara göre eşyaların duru-mudur. Arkadaşımız raporumuzu tetkik ettiklerinden bahsettiler, ama bir kısım hususun gözlerinden kaçmış olduğunu görüyoruz. Mûtaaddit defalar tekrar ettik ki, biz saraylarda mevcut bulunan 280 000 aded eş-yanın nev'ini 240'a inhisar ettirecek 10-15 nevi eşyayı tetkik ettik. Bir imkânsızlığı ortaya koyduk. Binaenaleyh diğer kısımların tetkikatı ta-mamlanmamıştır. Bizim bu kusurumuzu, bu yarım tetkikatımızı ve bu-nu ikmal imkânını bulamadığımızı arzetmiş bulunuyoruz. Sonra yine ar-kadaşımız, eğer bizim rakamlarda imha nispetlerini tetkik buyururlarsa, herhalde bizim raporumuzda zikredilen imkânsızlıkları biraz daha anla-mış bulunacaklardır. Bu imha nispetlerinin yüzde 65'e balığ olduğunu beyan ettik. Muhterem arkadaşlar, arkadaşımız cidden bizim raporumu-zun hududu haricine çıktılar. Müzeler ve sair yerlerle biz ilgilenmiş değı-liz. Onunla alâkadar olan gerek bakan gerekse diğer alâkalı kimseler ce-vap verecekler veya vermişlerdir.

Yalnız bizim resmî kayıtlar üzerindeki tetkikatımızın neticeleriyle işti-gal ederlerse raporumuz bu kadar küçümsenemez. Ve raporumuz da ar-zolunan mâzeretlerimizi de kabul buyururlar. Tekrar ediyorum, sarayda-ki eşyalar, Meclise bağlı eşyalar bizim noktaî nazaramıza göre, kıymet ba-kımından değil de millî emval bakımından kıymet ifade etmektedir. Biz yalnız bu kıymetler üzerinde bu kıymetlerin kaydı resmisi üzerinde dur-muş vaziyetteyiz. Hürmetler.

BAŞKAN – Efendim, mevzu iki birleşimden beri konuşulmaktadır. Ge-ride söz almış daha 16 arkadaşımız vardır. Bu sebeple verilmiş mûtaaddit kifayeti müzakere takrirleri mevcuttur. Okutup reyî âlinize arzedeceğim.

19.XII.1951

Millî Saraylarda ihmal, suiistimal, hırsızlık yapıldığına artık hiçbir-i-mizde şüphe kalmadığı kanaatindeyim. Fazla görüşmekte fayda yok. Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ediyorum.

Afyon Karahisar Milletvekili
Bekir Oynaganlı

Yüksek Başkanlığa

Görüşmeler yeter, tenevvür ettik, kifayeti müzakere teklif ediyorum. Yüksek Kamutayın tasvibine teklifimin arzolanmasını rica ederim.

Kayseri Milletvekili
Kâmil Gündeş

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

BAŞKAN – Efendim, tahririn birisi sarahaten kifayeti müzakereye mûtaallıktır. Diğerı kifayeti müzakere ile beraber başka bir hüküm daha ifade ediyor. Evvela kifayeti müzakere teklifini reynize arzedeceğim.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Aleyhte konuşacağım.

Sayın arkadaşlar, tarihî bir konu üzerindeyiz. Bunda kifayeti müzakere olmaz. Şimdi bazı arkadaşlar öyle gedikler açtılar ki bu gedikleri doldurmak lâzımdır. Kifayeti müzakereyi kabul etmek, bu işi bastırmak gibi olur. *(Alkışlar)*

BAŞKAN – Kifayeti müzakere teklifini reynize arz ediyorum; kabul buyuranlar., Etmeyenler., Kabul edilmemiştir. *(Alkışlar)*

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – İki defa adım geçti. Cevap vereceğim; ızahatta bulunacağım.

BAŞKAN – Ziya Termen arkadaşımız kendisine isnatta bulunulduğu kanaatindedir. *(Sataşıldı sesleri)* Bu sebeple kendisine söz veriyorum. Yalnız çok rica ederim, isnatta bulunulan kısımlar üzerinde konuşsunlar.

ZİYA TERMEN (Kastamonu) – Sayın arkadaşlarım, muhterem başkânımıza tüzük gereğince bana söz vermelerinden dolayı teşekkür ederim. İki defa adım sarıh olarak geçmek suretiyle sataşılmıştır. Elbetteki söz almak hakkımdır.

Muhterem arkadaşlarım, Milli Eğitim Bakanlığına geldiği günden beri kendisinin gıyaben fevkalâde prestîşkârı olduğumu kendilerine arzetmek suretiyle teyit etmek isterim.

Şah İsmail'in tahtı konusunda kısa bir cevap vermek isityorum ve diyorum ki, ben Şah İsmail'in tahtı için, kendilerinin anlattıkları şekilde, isnat ettiği fikirle, Şah İsmail'in tahtının bütün mücevheratı çalınmış ve Beyoğlu kuyumcularından alınan mücevherat, onların yerine konmuştur, demedim. Dedim ki, öyle günler geçirdik ki; Millî Sarayların Cumhuriyete intikali devirlerinde öyle günler geçirdik ki, hattâ belki de, Şah İsmail'in müzedeki tahtının taşlarından bazıları dahi sahtedir. *(İddia ve ilân ettin sesleri, gürültüler)*

Muhterem arkadaşlar, iddia ve ilân keyfiyetinde, ben bunu birkaç saniye evvel arzettiğim fikir için söyledim. Böyle bir şey anlaşılmış bulunsa dahi, bunun gayrisahih olduğunu iddia edecek bir eksper mevcut mudur?

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) – İtham yapıyorsun, itham.

ZİYA TERMEN (Devamlı) – Hakikî maksadım.. *(Geri al sesleri, gürültüler)* Ben böyle bir şey söylemedim ki, geri alayım. Hayır hayır. *(Gürültüler)*

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlar, "belki" kelimesini han-ı yağmaya misal olmak ve o devrin karışıklıklar içinde bulunduğunu belirtmek için kullanmış bir insanım. Yoksa millî eğitime katıyen çatacak bir insan değilim. 14 sene aynı camia içinde çalıştım.

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) – Millî servete çatıyorsun.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Millî servete çatmıyorum..

BAŞKAN – Ziya Bey, karşılıklı konuşursanız, sözünüzü keseceğim.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Ben bu mânada söylemedim, arkadaşlar. Bu konuyu kapatıyorum. Cidden ben bu şekilde katıyen söylemedim. *(Söyledin sesleri, gürültüler)*

Avni Doğan Bey arkadaşımıza gelince : Hakikaten ben Avni Doğan Beyin hürmetkâriyim. Çünkü senelerce valiliğimi yaptı. Bana Atatürk'e dil uzattın şeklinde, çattılar. Ben katıyen Atatürk'e çatacak bir adam değilim. *(Çattın sesleri)* Ben hakikaten Atatürk'ün Avni Doğan'dan fazla hayranlarındanım. Nitekim Kastamonu'da 1938 yılında Avni Doğan vali idi. Atatürk'ün ölüm haberi geldiği zaman, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı olması üzerine, Avni Doğan bir sevinç dalgası içinde Ankara'ya koştu. Binaenaleyh... *(Bırak canım onları sesleri ve şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN – Ziya Bey sözünüzü kesiyorum.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Avni Doğan Bey bana Atatürk mevzuunda çatınmalı idi.

BAŞKAN – Oturuma on dakika ara veriyorum.

BAŞKAN – Oturumu açıyorum.

Söz Ahmet Başibüyük'ündür.

AHMET BAŞIBÜYÜK (Çorum) – Muhterem arkadaşlarım okunan rapor münderecatından anlıyoruz ki, milyonlarca liralık kıymetli eşya meçhul failler tarafından Millî saraylardan çalınmış bulunuyor. İş bununla da kalmıyor, manevi ve tarihî kıymetleri yokedilmiş ve böylece Türk tarihine de ihanet edilmiştir. Bu eşyaların hırsızlarının maskelerinin çıkarılarak millet ve tarih huzurunda mahkûm edilmeleri gibi bir vazife ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bunların failleri kimlerdir? Bunları meydana çıkarmak için hangi yolu tutacağız? Zannedersem şu anda zihnimizi işgal eden sual budur. Hiç şüphe yok ki asıl failler Cumhuriyetin ilânından 14 Mayıs'a kadar devlet mekanizmasında mühim mevkileri işgal edenler ve bunların yâranlarıdır. Bunlar gelip geçen meclis reisleri, başbakanlar, bakanlar, idareci üyeler ve hatırlı politikacılar olarak düşünülebilir.

Meseleyi mevzuat bakımından, elimizdeki kanun hükümlerine göre

incelediğimiz zaman Cumhuriyetin ilânından 14 Mayıs'a kadar gelip geçen bütün başbakanlar, bakanlar, meclis başkanları ve saire hakkında hiçbir suretle takibat açılmasına kanunen imkân yoktur. Zira saraylar ve Meclisteki eşyalar doğrudan doğruya Meclisin İdareci üyelerinin murakabesine tevdi edilmiştir. Bu eşyaların kontrolü da bizzat Meclisin seçtiği İdareci üyeler tarafından yapılmaktadır. Hal böyle olunca; doğrudan doğruya mesul olanlar, İdareci Üyeler ve onlarla teşriki mesai eden kimseler, saraylar müdürleri, nihayet memurlarına kadar sirayet eder.

Bunların yanında bu eşyaları şu veya bu sebeplerle evlerine taşımış olanlar da varsa bunların da hukuk ve kanun bakımından mesuliyetleri ancak suçlara iştirakleri bakımından mevzuubahistir. Ama bu iştirak veya suç ortaklıkları vazifei memuriyetlerinden mümbais değildir. Şu halde mesuliyet mevkilerini işgal edenlerin doğrudan doğruya köşklerden aşırılan eşyalarla mesuliyet bakımından bir alâkaları olamaz.

Müsaadenizle bu mevzu ile alâkalı olan İttüzüğün 169 uncu maddesini aynen okuyayım: (Hükümetin genel siyasetinden ve Bakanlıkların yerine getirmek ve yürütmekle ödevli oldukları görevlerden dolayı, bakanlardan birinin veya Bakanlar Kurulunun cezalı, yahut akçalı sorumu gerektiren eylemlerde bulunduklarından bahsedilerek soruşturma yapılması istenirse başkana bir önerge verilmek gerektir.) diyor. Şu hüküm açık olarak gösteriyor ki, ancak vazifei memuriyetleri dolayısıyla bir suç işledikleri takdirde Başbakan ve bakanlar hakkında Meclis tahkikatı açılabilir. Vazife ve cezalı ve malî mesuliyet mevzuubahis olmayan hallerde bakanlar için Meclis tahkikatı açılmaz.

Şimdi düşünelim arkadaşlar; mer'i hükümlere göre Meclisteki ve saraylardaki eşyaların murakabe ve idaresi doğrudan doğruya Meclise ve ona niyabetle İdareci Üyeler Kuruluna aittir. Dolayısıyla da, Başbakanın vazife bakımından doğrudan doğruya bu işle bir alâka ve münasebetleri iddia olunamaz. Mesele hukuki bakımdan böyle olunca Yüksek Heyetinizin 169 uncu maddeye istinat ederek o devrin mesul makamlarını işgal eden zatlara hakkında Meclis tahkikatı açmaya imkân yoktur. Şu halde ne yapacağız? Millet malını soyanları tahkik ve takip etmeyeceğiz mi? Bunları böyle kapalı mı bırakacağız arkadaşlar? Vazı kanun bu kanunu tanzim ederken bunları da nazarı itibara almıştır ve emniyet süpabı olmak üzere 177 nci maddeyi tedvin etmiş bulunuyor Müsaadenizle okuyorum.

"Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse bir soruşturma komisyonu kurar yahut Meclis komisyonlarından birisini bu işle ödevler."

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Ceza ve Usul kanunları bakımından mesul olan Meclis İdareci Üyeleri ile mesul memurlar hakkında umumî hükümlere tevfikân müddeiumumilerce tahkikat yapılabilir bugün bu yol hemen tutulabilir. Ankara ve İstanbul müddeiumumisi Cumhuriyetin ilânından 14 Mayıs'a kadar gelip geçmiş idareci üye, memur ve müstahdemin hakkında doğrudan doğruya Ceza Muhakemeleri Usulu Kanununa tevfikân takibat yapılır. Ancak hâdise yalnız, Meclis İdarecileri ve Saray idarecilerine ait kalmıyor, dolayısıyla dallanıyor, dallanıyor, tıpkı bir havuzun ortasına atılan bir taşın yaptığı dalgalar gibi genişliyor, genişliyor, genişliyor belki o zamanın Reisicumhuruna kadar uzuyor.

Şu halde arkadaşlar, işin hakiki veçhe ve çehresinin anlaşılabilmesi için her şeyden evvel 177 nci madde hükmüne tevfikân bir Meclis soruşturması açmak lâzımdır. (*Bravo sesleri*)

Meclis soruşturmasının gayesi şudur: Hâdisenin mahiyeti itibariyle, vasfıyla sorumlu kimseleri anlayacağız, bunların isimleri tahakkuk ettikten sonra düşüneceğiz hâdisede şu şu zatların cezai veya hukukî mesuliyetleri mevcutsa da içtüzük, Ceza Kanunu, Af Kanunu ve müruruza-man bakımından şu şekilde hareket etmek lâzımdır şeklinde bir neticeye varacağız.

Şimdi tutacağımız yol, umumî mânasıyla bu işin içyüzünü Meclisi arz etmek üzere bir Meclis tahkikatı açılmasına karar vermekten ibarettir, kanaatindeyim.

Mâruzatım bundan ibarettir. (*Sağdan, soldan alkışlar*)

BAŞKAN – Kâmil Gündeş!

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Azız arkadaşlarım; saraylar ve saraylara bağlı köşkleri tetkik ederken bu meseleyi üç devreye ayırmamız icabeder:

Birinci devre Halife devresi. Bu devre İstiklâl Harbi sonunda millî kuvvetlerimizin İstanbul'a ayak basmasından 3 Mart 1340 tarihine kadar devam eder.

Bu devrede saraylarda mevcut eşya ve mefruşatın defterleri tanzim edildiği hakkında bilgi mevcut ise de maatteessüf bu defterler elde edilmemiştir.

İkinci devre Maliye Vekâleti devresi. Bu devrede 3 Mart 1340 tarihinde meriyete giren 431 sayılı Kanunla başlar ve 1933 yılına kadar devam eder.

Bu devrede Saraylar Müdürlüğü kurulmuş ve bu müdüriyete İstanbul'da mevcut Dolmabahçe, Yıldız, Beylerbeyi gibi saraylar, Küçüksu

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Kasrı, Yalova ve Florya köşkleri bağlanmış ve bu yerlerdeki demirbaş eşya ve mefruşatın, İnceleme Komisyonu raporunda teferruatıyla izah edildiği gibi, defterleri tanzim edilmiştir.

Üçüncü devre Büyük Millet Meclisi devresidir. Bu devre 1 Haziran 1933 senesinden 22 Mayıs 1950 senesine kadar devam eder. Bu devrede de saraylardaki ve köşkllerdeki eşya ve mefruşatın iki defa defterleri tanzim edilmiş ve fakat her defter tanziminde gözden kaçmayan bir cihet şudur ki; eşya ve mefruşatın vasıflarından bahis edilmemesine bilhassa itina edilmiştir.

Sayın arkadaşlarım; Konya Milletvekili kıymetli arkadaşım Saffet Gürol'un geçen birleşimde bertafsil izah ettiği gibi, çok kıymetli tablo, halı, avize, nadide vazolar ve tarihi kıymeti haiz birçok eşyanın Maliye Vekâleti devresinde yani İcra Vekilleri Heyeti ve Meclis devresinde, Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı kararıyla şu veya bu müesseseye şu veya bu kulübe tahsis edilmiş... veya yine derhal arzedeyim ki buradan da o eşyaların kıymetlilerinden büyük bir kısmının muayyen zevatın evlerine nakledilmiş olduğu ve bu eşyaların bir kısmının halen dünün mesul insanlarından bir kaçının ev veya köşklerinde bulunduğu söylenilmektedir.

Aziz arkadaşlarım, ikinci devrenin son seneleri ile üçüncü devrede saray ve köşkllerdeki eşyaların çok hor kullanıldığını biliyoruz. Bu vakıayı öğrenmek isteyen muhalif ve muvafık sayın arkadaşlarımla Dolmabahçe Sarayının kapalı dairesinde bulunan çok kıymetli ve ekserisi tarihi kıymeti haiz eşyaların bugünkü feci durumlarını görmelerini ve bu devrelerde millet malının nasıl kullanıldığı hakkında fikir edinmelerini bilhassa rica ederim.

Aziz arkadaşlar, 22 Mayıs'ta mesuliyet vazifesini omuzlarına tahmil ettiğimiz Meclis Divanı arkadaşlarınız, başta bilhassa Sayın Meclis Başkanı olduğu halde bütün arkadaşlar, sizlere lâıyk bir hassasiyetle Meclis ve Meclise bağlı saray ve köşklerin 22 Mayıs'a kadar muamelelerin nasıl gelip geçtiğini incelemeye koyuldu. Sayın İnceleme Komisyonu da aynı hassasiyetle işe başlamıştı. Gerek İdareci Üyeler Kurulunun ve gerekse Meclis İnceleme Komisyonunun İctüzük muvacehesinde vazife ve salâhiyetleri, sarayların demirbaş eşya ve mefruşatının kötüye kullanılmalarını bütün çıplaklığı ile sizlere birer rapor halinde getirmeye müsait olmadığına göre, Meclis Divanı, maliye müfettişlerinden mürekkep bir komisyon marifetiyle gerek Ankara'da ve gerekse İstanbul'daki saray ve köşklilerin muamelelerini tetkik ettirmeye karar verdi ve bu karar gereğince 19 Haziran 1950 tarihinde işe başlayan maliye müfettişlerinden teşekkül eden komisyon tetkik ve incelemelerini 18 Haziran 1951 tarihine kadar

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

devam ettirerek, gerekli raporu hazırladı ve bu rapor Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporuna ekli olarak sayın üyelere dağıtılmış bulunuyor.

Gerek İnceleme Komisyonu raporu ve gerek maliye müfettişlerinin raporu yekdiğerini teyit ve takviye eden ve biri diğeri tamamlayan birer vesika halinde ellerinizde bulunmaktadır.

Millet malını kötüye kullananlar ve dolambaçlı yollardan, keza millet mallarını zimmetine geçirenleri adalet pençesine teslim etmek için mesullerinin bilinmesi lazımdır. Yukarda da arzettiğim gibi ne idareci üyelerin ne maliye müfettişlerinin ve ne de komisyonun bunları tesbit etmeye yetkileri yoktu. Hepinizin de malûmu olduğu veçhile, benden önceki hatip arkadaşlarımın da netice itibariyle üzerinde durduğu tek bir yol vardır: İçtüzük'ün 177 nci maddesi gereğince evvela Meclis soruşturmasının yapılması lâzımdır. Bu soruşturma ile mesuller tesbit edildikten sonra Yüksek Heyetiniz ona göre bir karar verir. Bu hususta bir takriri Yüksek Başkanlığa sunmuş bulunuyorum. Kabul buyurulduğu takdirde, bu yolda mesuller tesbit edilebilir.

Aziz arkadaşlarım; saray ve köşklerde arız ve amik inceleme yapan maliye müfettişleri ve İnceleme Komisyonu kıymetli raporlarını Yüksek Heyetinize sunmuş bulunuyorlar. Bu işte çok çalıştılar vazifem icabı bu ciheti bildiğim için bu arkadaşlara teşekkürü şahsen bir vazife biliyorum.

Kıymetli arkadaşlarım; sözümü burada bitirirken, muhalefet partisi-ne mensup Sayın Kâmil Boran'ın muhalefet şerhinin dördüncü maddesini aynen okuyup, kısaca cevap vermek istiyorum.

Arkadaşımızın muhalefet şerhinin 4 üncü maddesi aynen şudur:

"1950 senesi Temmuz ve Ağustos aylarında Dolmabahçe Sarayından bazı eşyalar ki- bunlar yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları, çeşitli mobilyalardır- komisyon başkanımızla idareci üyelerin gördükleri lüzum üzerine sayın Cumhurbaşkanımız, Meclis Başkanımız ve Başbakanla maiyeti erkânının hizmetlerine tahsis edilmek üzere Florya ve Yalova köşklerine nakledilmiş." Dikkatlerinizi bilhassa bu noktaya toplamamızı rica ediyorum. "Bu suretle şimdiye kadar saraydaki yerlerinde aynen muhafaza edilmekte olan eşyalar âtil bir vaziyetten kurtarılmıştır" denilmektedir.

Arkadaşlarım, sayın Kâmil Boran'ın bahsettiği tarihte ben, idareci üyelerden biri idim. Gerek bu tarihte ve gerekse 1 Kasım 1951 gününe kadar Dolmabahçe Sarayından Kâmil Boran'ın ifade ettiği şekilde Florya ve Yalova köşklerine nakledilmiş ve Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Başbakanın hizmetlerine tahsis edilmiş bir eşyadan malûmatım yoktur ve benim olmadığı gibi mensup olduğum kurulun da haberi yoktur. Meclis Divanının da haberi yoktur. Sayın Kâmil Boran arkadaşımız ifademizi cerhedecek bir bilgiye sahipse bu bilgiyi gerek bize ve gerekse Yüksek Meclise tenvir sadedinde lûtfetmelerini rica edeceğim.

Arkadaşlar şurasını da ilâve edeyim ki; hatırımda kaldığına göre 1950 senesi Ağustos ayında İngiltere Veliahdı Prenses Elizabeth'in kocası Edimburg Dükü memleketimize geldiği zaman sayın Devlet Başkanı kendilerini Florya köşkünde kabul buyuracaktı... (Florya değil Yalova sesleri) Yalova olacak. Yalova'da kabul buyuracaktı. Elimdeki etüdümde sarayların 1930-1946 seneleri arasındaki zamanda nasıl kullanıldığı hakkında mütalâa vardır. Belki başka bir imaya mahal verir diye bu kısımları çıkartarak okudum. Saray eşyaları arkadaşlar, ciddeten bu müddet içinde çok kötü kullanılmıştır ve bundan dolayı kabul salonu eşyası çok yıpranmıştı ve gene bu kabul salonu ziyafet takımları da çok noksandı. Türk misafirperverliğine uygun ve sizlere lâıyk bir şekilde bir kabul yapabilmek için kabul salonunun eşyasının yenilenmesi ve takımların ikmal-i icabediyordu. Meclis Divanı ve sayın Devlet Başkanının da tensibiyle Dolmabahçe Sarayından Yalova Köşküne, bu kabul müddetince köşkte kalmak üzere, bazı eşyanın nakline karar verdik ve bu karar gereğince bir kısım eşya teslim ve tesellüm evrakı tekemmül ettirilerek Yalova Köşküne nakledildi. Şimdi teferruatını iyice bilmiyorum; çünkü o vazifeden ayrılalı epeyce oldu, bir kısım eşya İnceleme Komisyonunun ve hatta sayın Kâmil Boran'ın malûmatı tahtında Yalova'ya nakledildi. Bu kabul bittikten sonra aynı eşyalar derhal keza sayın Kâmil Boran'ın gözü önünde Dolmabahçe Sarayındaki yerlerine yerleştirildi.

Eğer sayın Kâmil Boran, bu nakil işini ele alarak bu hakikatleri tahrif ederek politika yapmak ve bu vesile ile bugünün iktidarındaki Devlet Başkanına Meclis Başkanına, Başbakana sataşmak istiyorsa, bu hareketi en hafif tâbirle, kusurlu bir hareket olur. Kendisine bunu hatırlatmayı bir vazife bilirim. Mesele bundan ibarettir.

Takririmin kabulünü Yüksek Heyetinizden bilhassa rica ederek sözlerime son verir, sizleri hürmetle selâmlarım. *(Soldan alkışlar)*

KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, geçen birleşimde bu rapora muhalif kalışımın sebeplerini kısaca arz etmiştim. Pek kısa olan bu izahatım anlaşılmamış olacaktır ki, çok sevdiğim Saffet Gürol arkadaşım dahi muhalefete mensup olmam dolayısıyla ve sırf muhalefet yapmak için ekseriyet kararına katılmadığını ileri sürerek kendilerine has zarif bir ifade ile bana târizde bulundular. Bu itibarla bugün tekrar huzurunuzda çıkmak ıstırarımı duydum.

Esasen millî saraylar eşyalarının kontrol ve teftiş işleriyle vazifeli ve İctüzüğün tanıdığı geniş salâhiyetle mücehhez bulunan Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun bir üyesi olarak arkadaşlarımla birlikte sırtında işçi gömleği, bu eşyanın tesbit ve tetkiki işinde günlerce çalıştığım içindir ki, hakiki vaziyeti Yüce Kamutaya ve umumî eskâra duyurmak hususunda kendimi vazifeli ve salâhiyetli hissetmekteyim.

Malûm olduğu üzere İctüzüğün 62 nci maddesi şöyledir:

(İdareci üyeler tarafından tutulan eşya ve elde defterleri komisyona sunulur. Komisyon eldeki eşyayı teftişleyerek ve defterleri inceleyerek raporunu Kamutaya sunar.) İctüzüğün bu açık hükmüne uyarak komisyon halinde 1950 yılında Ankara'dan başlayarak İstanbul'da Millî saraylar, kasır ve köşklerde günlerce teftiş, kontrol ve inceleme yaparak 31.X.1950 tarihli bir rapor tanzim ettik. Bu rapor İctüzüğün sarîh hükümlerine göre Kamutaya sunulması icabederken aylarca Meclis Başkanının çekmeceğinde kalmış, Kamutaya sunulmamıştır. Halbuki, raporun derhal yerine getirilmesi zaruri olan kısımları vardır. Meselâ saraylar ve müstemilâ-tında mevcut eşya ve mefruşat kayıt sisteminin ihtiyaca salih ve modern usullere uygun şekilde yeniden tesisine mütedair tavsiyelerimiz bu cümledendir. Bu tavsiyeler bugüne kadar maalesef yerine getirilmeyerek kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm edilmiştir. İctüzüğün hükümlerinin rencide edilmesi de ayrıca üzerinde durulacak bir noktadır.

Bugün müzakere edilmekte olan rapora gelince:

Bu rapor millî saraylardaki eşyanın hakiki ve fiilî durumunu lâıkiyla anlatmaktan maalesef uzaktır. 2 nci Dünya Harbi sırasında İstanbul'umuzu tehdit eden muhtemel tehlikeler göz önünde tutularak kıymetleri milyonları bulan pek çok eşya 54 vagon halinde Anadolu'ya nakledilmiş, fakat bunların ait olduğu odalar lâıkiyla tesbit edilemediği için tekrar İstanbul'a getirildikleri zaman yapılan taksim ve yerleşmede ekserisi eski yerlerini bulamamış ve bu yüzden birtakım karışıklıklar meydana gelmiştir. Bir taraftan bazı eşya noksan görülürken, diğer taraftan kayıt harici fazla eşya mevcut olması bu yüzdendir. Haddi zatında ne kayıp eşya ne de fazla eşya mevcuttur. Diğer taraftan defterler yeni Türk harfleriyle tanzim edilirken vasıfları kısa yazılmak zarureti hâsıl olduğundan bu durumda bazı eşyanın mevcut olmadığı gibi bir zehap hâsıl etmektedir. Kitapların kayıtlarında bâzısında muharririn adı, bazısında kitabın ismi yazılmış olması da bizi önce şaşırtmıştı. Evvelâ iki bin noksan tesbit etmiş iken ikinci bir taramada bu rakam iki yüze inmiştir. Yeniden esaslı ve sistemli bir tatat yapıldığı takdirde bu kabîl noksanların haddizatında mevcut olmadığı tezahur edecektir. Raporda maalesef bu husus-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ların hiçbirini nazara alınmamış ve tahlil olunmamıştır. Bu eşyaları kendilerine yıllarca emanet ettiğimiz memur ve müstahdemler o eşyanın üzerlerine titremektedirler. Tetkikatımız sırasındaki bir iki müşahedemi burada kısaca arz etmeyi faydalı bulurum.

Dolmabahçe Sarayının altın ve gümüş denilen ve muhteviyatları milyonları aşan iki odanın her birinin ikişer demir kapısı ve ikişer, üçer anahtarı vardır. Bu anahtarlar sarayın üç ayrı memuru tarafından muhafaza edilir. Komisyon halinde ve iki kimyager marifetiyle ve memurları huzurunda tetkikatımızı yaparken, vaktiyle Divriği'ye nakilleri dolayısıyla ipekli bohçaya sarılan çok kıymetli altın takımları tesbit ediyorduk. Defterlerinde kayıtlı olduğu halde bir altın maşa eksik çıkıyordu. Sebebi ni sert bir ifade ile sorduğumuz memur ve muhafızlar karşımızda sararmış bir heykel gibi durdular. Eşyaları tetkik ettiğimiz sırada memur ve muhafızlar maşa! diye haykırdılar. *(Vah, vah sesleri)*

Vaziyeti aynen arz ediyorum.

BAŞKAN – Mevzua devam buyurun Kâmil Bey.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Lütfen arkadaşları sükûta dâvet ediniz.

KEMAL ÖZÇOBAN (Afyon Karahisar) – Evet sayın iktidar! Vaziyeti takip eden memur ve muhafızlar maşa, maşa diye haykırdılar. Meğer o maşa ipek bohçanın kenarına takılmış. *(Soldan "maşa çıktı" sesleri, gülüşmeler)*

Evet altın maşa bulundu.

Savarona yatında komisyon halinde defterleri inceledik ve eşyalarla karşılaştırdıktan sonra süvari bize tek bir eşya noksanımız vardır, o da: Rahmetli Atatürk vapur güvertesinde kahvaltı yaparken yanındaki küçük Ülkü bir çatalı denize düşürüyor. Atatürk süvariye dönüyor: Gördün ya; bu çatalı benim zimmetime kayıt et, diyor. Neticede bu çataldan başka bir eksik çıkmadı.

Atatürk'ten sonraki bir hâtırayı da arz edeyim: O zamanın Millî Eğitim Bakanı bir kitabı alıp okuyor. Fakat gemide okumayı bitiremiyor. Geminin dışarısına çıkarmak istiyor, süvari müsaade etmiyor, İnönü'ye haber veriliyor, İnönü hiçbir şey dışarıya çıkmayacak, diyor. Bakana söyleniyor ve kitap yerine iade ediliyor. Bütün komisyon huzurunda geçen bu misalleri Yüksek Huzurunuzda arz etmekle hakikatları duyurmuş oluyoruz. *(Soldan o, o sesleri, gürültüler)*

Arkadaşlar, Yüksek Kamutay âzalarından hepinizden istirham ediyorum, bu memur ve müstahdemler emirlerinizin altındadır, hepsini bir, bir dinleyiniz, bu devlet ve millet yadigârı olan eşyaların yıllardan beri ne

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

büyük bir titizlikle muhafaza edilmiş olduğuna muhakkak kanaat getireceksiniz.

Müzakere ettiğimiz raporun üzerinde durulacak bir hususiyeti daha vardır:

Ekserisi kolaylıkla kırılır cinsten olan bu eşya da uzun seneler boyunca husule gelecek tabii ve normal zayıat dahi (yağma, imha, meçhul âkibet) gibi tâbirlerle vasıflandırılmıştır. Raporu tanzim eden arkadaşlar 1950 yılı Temmuz ve Ağustos ayları içinde İdareci Üyelerin gördükleri lüzum üzerine Sayın Cumhurbaşkanımız, Meclis Başkanımız, Başbakanımız ve maiyetleri erkânının hizmetlerine tahsis edilmek üzere Dolmabahçe Sarayından Florya'da ki Deniz Köşküne, Yaverlik Köşküne, Genel Kâtiplik Köşküne, Beyaz Köşke, Mavi Köşke ve Kırmızı Köşke.

Yalova'daki Cumhurbaşkanlığı Köşküne, Genel Kâtiplik Köşküne ve Yaverler Köşküne, Termal Otelinde icar mukavelesi harici bırakılmış beş odalık birinci sınıf daireye gönderilen yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları, çeşitli mobilyalar ve emsalinden ibaret 916 parça eşyadan aradan bir sene geçmeden 43 parçasının kırılmış veya kaybedilmiş olduğu keyfiyetini gözönünde bulundurmuş olsalardı her halde raporlarında daha insafı bir neticeye varırlardı.

Sırası gelmişken arzettiğim köşkların bugünkü istimal şekli hakkında da bir iki kelimelik izahatta bulunmak istiyorum.

Kırılan eşyaların vesikaları buradadır. *(Okuyun o vesikaları sesleri)*

(Vesikaları Kamutaya göstererek) Buyurun vesikalar. Vesikasız konuşmuyorum. (Vesikaları oku sesleri)

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Vesikaları oku..

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Madem ki ısrar ediyorsunuz okuyorum (1951 yaz mevsimlerinde Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü ile iki numaralı dairede kullanılan yemek takımlarından yukarda gösterildiği üzere 11 kalemde 32 parça kırılmış veya çatlayarak kullanılmaz hale geldiği görülmüştür. Bunların kimler tarafından kırıldığını tesbit etmek imkânı bulunmamakla beraber, her halde kullanma esnasında kırıldıkları kanaatine varılmıştır.

16.IX.1951

Florya köşkleri üst memuru)

(Listeyi de oku sesleri)

Müsaade ederseniz listeyi okumayayım.

(Oku sesleri) İşte elimdedir okuyorum:

2 tane rakı kadehi, 1 kristal tabak, 1 salata tabağı, 2 kristal dondur-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ma kupası, 1 yemek tabağı, 1 çiçekli su bardağı, keza 16 su bardağı, 2 kahve fincanı:

2 numaralı dairede, 3 aded su bardağı, 3 fincan, 3 kahve fincanı.

İkinci liste de aşağı yukarı aynıdır... *(Oku, oku sesleri, gülüşmeler)*

916 parça eşyadan aradan bir sene geçmeden 43 parçasının kırılma ve kaybolma keyfiyetini göz önünde bulundurmuş olsalardı, arkadaşlarım her halde raporlarında daha insafli bir neticeye varırlardı.

Sırası gelmişken arzettiğim köşklerin bugünkü istimal şekli hakkın-da da bir iki kelimelik izahatta bulunmak isterim:

Florya'nın Genel Kâtiplik Köşkünde geçen yaz ve bu yaz Sayın Meclis Başkanımızın aile efradı ve misafirleri,

Yine Florya'nın kırmızı köşkünde geçen yaz ve bu yaz İdareci Üyeler-den biri... *(İstim söyle, vesika göster sesleri, gürültüler)*

Sayın Kâmil Gündeş'in yalnız İstanbul'a teşriflerinde Dolmabahçe'de ikâmetlerini biliyorum. *(Gürültüler)*

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Eğer Kâmil Gündeş'in bir saat olsun saraylarda ikâmet ettiğini ispat ederseniz derhal Meclisten istifa edeceğim!.. Şereflere hürmet ediniz, hakikatları balçıkla kapayamaz.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Ben hakikattan ayrılan bir insan değilim. Bunu iyi bilmelisiniz.

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Bir gün, bir saat yattığımı, kaldığımı ispat et.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Yıllarca hâkimlik etmiş bir insanım, meslekî hayatımda asla hakikatten ayrılmadım. *(İddiam ispat et sesleri)*

AGÂH EROZAN (Bursa) – Kâmil Gündeş'i itham ettin, ispat et.

KÂMİL BORAN (Devamla) – Ben, Dolmabahçe Sarayında gidip kaldığımı söylediler. İşittim. *(Gürültüler)*

AGÂH EROZAN (Bağırarak) – İşitmekle karar verilmez!..

M. KÂMİL BORAN (Devamla) – Fazla asabiyete kapılmayınız. Galiba Mecliste olduğunuzu unuttunuz. Dolmabahçe Sarayında İdareci Üyelerin yatmalarına mahsus lüks karyolalı muazzam odalar vardır.

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Yalan söylüyorsun.

M. KÂMİL BORAN (Devamla) – Yalan söylemek âdetim değildir. Ben yattığımı esaslı yerden işittim, katiyetle de biliyorum.

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri) – Biliyorum dediniz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

M. KÂMİL BORAN (Devamla) – Evet biliyorum dedim. İbrahim Bey, Biliyorum, biliyorum, arkadaş.

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri) – Hakdan ayrıldınız.

M. KÂMİL BORAN (Devamla) – Yine ısrar ediyorum, İbrahim Bey.

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri) – Biliyorsanız ispata davet ediyorum.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Florya köşklerinde de yatılmıştır.

BAŞKAN – Bu şekilde devam buyurulursa oturumu kapatacağım.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Sözlerimi bitirmeden evvel Gürkan arkadaşımın teklif ettiği Meclis tahkikatı üzerinde birkaç kelime mâruzatta bulunmak isterim. Böyle bir tahkikattan ve neticelerinden çekinecek bugünkü muhalefete mensup hiçbir arkadaş tasavvur etmiyorum.

ALİ RIZA KILIÇKALE (Kayseri) – Zaten kaçamazsınız.

M. KÂMİL BORAN – Yalnız (Gürültüler) Başkanımızdan sükûtu temin etmelerini rica ederim. (Devam, devam sesleri)

BAŞKAN – Siz devam ediniz, sükûn temin edilmiştir.

M. KÂMİL BORAN (Devamla) – Yalnız Ahmet Gürkan arkadaşımıza hatırlatmak isterim ki önergesinden önce Meclis Hesapları İnceleme Komisyonumuz, İçtüzüğü'nün 177 nci maddesi hükümlerini göz önünde tutarak hakikatın umumi efkâr önünde aydınlatılması için soruşturma açılmasını ittifakla kabul ve teklif etmiştir.

Mâruzatım bundan ibarettir.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – Ömer İnönü'nün, mühendis mektebinde okurken Dolmabahçe Sarayında ne kadar kömür yaktığını da hesap ettiniz mi? Söylemek lâzımgelirse...

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Çok kıymetli arkadaşlarım; mevcut nizamlarımıza göre Devlet başkanları arzu buyururlarsa saraylarda ve köşklere kalabilir. Fakat bugüne kadar sayın Devlet Başkanımız saraylarda ikâmet buyurmamışlardır. Ancak Yalova ve Florya köşklerinde dinlenme maksadiyle, çok uzun sürdüğünü sanmıyorum; her sene 15-20 gün kalmışlar ve ikâmet buyurmuşlardır. Ve esasen Florya köşkü Devlet başkanlarının yazlık ikâmetleri için yapılmıştır.

Şimdi; Devlet başkanları burada ikâmet ederken, oranın demirbaş eşyaları vardır, bu arada Devlet adına, millet adına misafir kabul ediyor ve ziyafet veriyor. Eğer bir ziyafette iki kadeh kırılmış ise ki, arkadaşım bana cevap olarak okuduğu vesika budur, halbuki muhalefet şerhinde diyorlar ki, Dolmabahçe Sarayından Florya'ya, Yalova köşklarine tarihi eş-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ya nakledildi ve Devlet Başkanı ve diğer zevatın hizmetlerine tahsis edildi. Ben de cevaben dedim ki, zamanımızda böyle bir şey olmamıştır. Hiçbir tarihî eşya Florya ve Yalova köşklerine nakledilmemiştir, şunun bunun hizmetlerine tahsis edilmek için gönderilmemiştir. Yalova'da Florya'da demirbaş eşyalar vardır. Orada ikamet edenlerin hizmetlerine tahsis ediliyor. Oradaki demirbaştan bir bardak bir çanak kırılmışsa bu, bana cevap olmasa gerektir.

BAŞKAN – Lütfen size taallük eden kısımlara cevap verin.

KÂMİL GÜNDEŞ (Devamla) – Hükûmete istediği zaman nasıl söz veriyorsanız Divan adına konuşanlara da aynı suretle söz vermek tüzük icabıdır.

Aziz arkadaşlarım, şimdi şahsıma sataşıldığı için cevap vereceğim: Ben şu kürsüden namusu üzerine yemin edenlerden biri olan Kâmil Boran arkadaşşıma diyorum ki, şerefli insanlar yaptıkları isnadı ispat ederler. Kâmil Gündüş'in bir tek gün saray ve köşklerde yattığını karine ile dahi ispat ederlerse, şerefli milletvekilliği vazifemi muhterem Kayserili hemşehrilerime iadeye hazırım.

Arkadaşlar, ben vazifeli İdareci Üye olarak iki sene içerisinde sayın İnceleme Komisyonunda vazife gördüğüm zamanda belki 3-4 defa saraya gittim, sarayları vazifem icabı gezdim, tetkik ve tahkik ettim. Vicdanlarına havale ediyorum. Dünkü saraylarla bugünkü sarayları ve eşyalarını mukayese etsinler ve zamanımın müdür, hademe ve memurunun hepsine vazifelerini dürüstlük ve ehliyetle yaptıklarından dolayı burada teşekkürü vazife bilirim.

Gıdınız sayın milletvekilleri, sarayları şimdi görünüz ve şimdi geziniz, kapalı daireleri şimdi ziyaret ediniz! O vakit sizin için dün ile bugünü kıyas etmek çok kolaylaşacaktır. Ben şu olmuş, bu olmuş demiyorum, siz milletvekilleri halen kullanılmakta olan sarayları ve içindekilerle dünün kötü kullanılmaktan mütevellit harap olmuş eşyalarını mukayese ediniz, dedim. Teklifim bundan ibarettir. Binaenaleyh, idareci üyeler falan filân diye hücum etmeleri doğru değildir. Hele arkadaşlarım gene bugünkü iktidar büyüklerinden bahsedip hiç Florya'ya ayak basmamış insanlara dahi taanda bulunmak biraz acıdır acı! Bu memleketin hükümet idaresini omuzlarında taşıyan insanın Florya'da yattığını veyahut şurada burada yattığını, millete ait olan yerlerde yattığını ifade etmek bence hakikatları tahrif etmek olur! Yemin ettik, bildiklerimizi vicdanlarımızdan gelen sesle sizlere ifade etmek isteriz ve sizleri aşarak Türk eskârı umumiyesine bunları arz ve ifade etmek şeref borcumuzdur. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Tahrif edilmiş bir şey yok, sözlerim tamdır.

BAŞKAN – İsmail Aşkın, buyurun.

İSMAİL AŞKIN (Bilecik) – Muhterem arkadaşlar, rapora imza koyan bir arkadaşınız sıfatıyla kürsüye çıkmış bulunuyorum.

Muhalefet, tahkikat açılsın, diyor. Birçok arkadaşlar da bunu söylüyor, ben de o fikirdeyim. Ama tahkikat ne ile açılacak? Eski defterleri imha etmişler. Bizlere tevdi edilen defterler bakkal defteri gibi kurşun kalemi ile kaydedilmiş şeylerdir. Kayıtların çoğu silinmiş defterler yeni yazı ile yazılmış. Tahkikatı ne ile yapacağız? Ne ile müsebbiplerini bulacağız? Bunlardan bir şey çıkmaz. *(Çıkar, çıkar sesleri)*

Arkadaşlar, Saraylar, bilhassa Dolmabahçe sarayı ikametgâh ittihaz edilmiştir.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Kim tarafından?

İSMAİL AŞKIN (Devamla) – İkâmet ittihaz edilmiş, bu odadan, öbür odaya mütemadiyen yer değiştirilmiş. Bu sarayda vazifeli olmayan ve büyük Mecliste hiçbir yetkisi bulunmayan bazı şahıslar orayı ikametgâh yapmışlar...

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Kim yapmış? İsim söyle.

İSMAİL AŞKIN (Devamla) – Eski iktidar zamanında.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – İsim ver.

BAŞKAN – Çok rica ederim, karşılıklı konuşmayalım.

İSMAİL AŞKIN (Devamla) – Eski iktidar zamanında 1940 yılına kadar hiçbir yetkisi bulunmayan kimseler orayı ikametgâh ittihaz etmişlerdir. *(Soldan, isim ver sesleri)* Odalarına hususi telefonlar koydurmışlar ve isimlerini telefon rehberlerine geçirtmişlerdir.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Kimdir o?

İSMAİL AŞKIN (Devamla) – Ömer İnönü'dür arkadaşlar, Bunu saraydaki 1941 senesinden 1944 senesine kadar tabedilen ve saray santrali tarafından telefonlara dağıtılan rehberlerle ispat edeceğim arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

MEHMET KARTAL (Malatya) – Sayın Celâl Bayar'ın damadının oturduğunu söylemiyorsun, İnönü'nün oğlu olduğu için söylüyorsun.

İSMAİL AŞKIN (Devamla) – Ömer İnönü olduğunu buradan söylüyorum ve her zaman ispata hazırım.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Arkadaşlar; yalnız Hesapları İnceleme Komisyonu arkadaşlarımızdan bir noktayı aydınlatmasını rica ediyorum. Bizim yaptığımız tetkikatta Milli Saraylardan bazı eşya bazı müesseselere bazı kütüphanelere verilmiştir. Eşyaların içerisinde tarihi kıymeti haiz eşya var mıdır, yok mudur, bunu kendilerinin cevaplandırmasını rica ediyorum. Sözlerim bundan ibarettir.

BAŞKAN – Komisyon sözcüsü!

MECLİS HESAPLARI İNCELEME KOMİSYONU BU RAPOR SÖZCÜSÜ
HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Muhterem arkadaşlar, arkadaşlarımızdan bazılarının konuşma mevzularını raporun dışına çıkarması suretiyle nerede ise ikamet mevzuuna geçildi ve ikametın daha dışında bazı isnatlarla, bazı aslı olmayan, asılsız mevzulara temas edildi.

Muhterem arkadaşlar, müteaddit defalar arzettiğim gibi, bizim raporumuz vesikalara müstenittir. Vesikalara dayanan bir rapor Yüksek Heyetinizin huzuruna getirilmiştir. Komisyon üyelerimizden çok Muhterem Kâmil Boran arkadaşımız eski bir rapordan bahsettiler. Kâmil Boran arkadaşımızın yapmış olduğu tenkide ve rapordaki muhalefet şerhine geçen celse verdiğimiz cevapta bunları birer birer açıkladık. Fakat öyle sanıyorum ki, bu arkadaşımız şimdi bir defa daha müdafaa zaruretinı bize bahsetmiş bulunuyorlar. İstemezdik Yüksek Meclisi bir sözü iki defa tekrar etme! suretiyle izaç edelim. Bu niyette değiliz. Ama madem ki mecbur ettiler, kısaca arzedeceğim:

Arkadaşımız buyurdular ki, evvelce bir tetkikat yapılmış ve bir rapor tanzim edilmiştir; bu rapor Meclis Başkanlığına verilmemiştir. Hakikaten bu rapor halen elimizdedir. Yüksek Heyetinize bunu arzedeabiliriz. İcabe eder, tensip ederseniz bu raporu da Yüksek Huzurunuzda okutmak isteriz. Çünkü bu rapor kifayetsizdir. Tetkikatın sonunu alamamıştır. Raporumuz Yüksek Meclisi tam mânasiyle tatmin edecek durumda değildir. Böyle tatminkâr olmayan bir vesikanın yarım yamalak huzurunuzda getirilmesini komisyonunuz münasip ve muvafık bulmamıştır.

Arkadaşlar, bunu bu şekilde arzettikten sonra, Kâmil Boran arkadaşımızın saraylardaki bazı eşyaların 1939 yılında İkinci Cihan Harbi dolaşısıyla Anadolu'ya nakledildiğinden bahsetmeleri noktasına geliyorum. Hakikaten bu nakil yapılmıştır. Aynen kabul ediyoruz. Fakat nakledilenler aynen yerine iade edilmiştir. Bu iadede bazı eşyanın çatlaması bazı yerlerinde yıpranma gibi vaziyetler olmuştur. Bizim mevzuumuz bu cihet değildir. Eşyalar yerine gelmiştir. Bunu bir vakıa olarak huzurunuzda arz edip de, mükerrer kayıtlar bundan ileri gelmektedir, diye bir esbabı mucibe ileri sürmeleri hakikaten yersizdir.

Sonra bir noktaya daha işaret etmek isterim: Yine Kâmil Boran arkadaşım sık, sık memur ve müstahdemleri methetmek, onlara karşı bir temeddüh ifadesinin kulaklarına kadar gitmesini temin yolunda gayret sarfediyor. *(Soldan bravo sesleri)* Bunun mânasını daha fazla derinleştirmek istemiyorum. *(Soldan gülüşmeler)*

Muhterem arkadaşlarım, eşyaların bütün âkıbetleri hakkında bu kadar cık söylemekle iktifa edeceğim. Oradaki bütün memur ve müstahdemler mutlak ve mutlak bu işten haberdardır. Bittabi bu memur ve müstahdemlerin kulaklarını okşayıcı sözler söylemek ve onların kulaklarına böylece gitmesi münasip olur, yerindedir.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) –Çok şükür ki, hukukçusunuz.

H. ALİ VURAL (Devamla) – Binaenaleyh yine Kâmil Boran arkadaşımızın sözlerine cevaben arz edeyim ki, saraylardaki memurlar bittabi maaş ve ücret alıyorlar, onlar alıyorlar da diğer memurlar almıyorlar mı? Acaba diğer memurlar vazifelerini ifa etmiyorlar mı? Bütün memurların aynı şekilde ve şerefle vazife gördüklerini sanıyoruz. Binaenaleyh bunu yalnız saray memur ve müstahdemlerinden bahsettikleri için arzediyorum.

Arkadaşlar; muhterem Kâmil Boran arkadaşımızın bahsettikleri şu basit rapora da temas etmek mecburiyetindeyim. Çünkü kendileri Ulus gazetesinde beyanatta bulundular ve dediler ki; bu eşyalar tamamdır.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Tamamen gazetede ki beyanatım ne ise şimdiki de aynıdır ve doğrudur.

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Evet tamamdır, hiç noksan eşya yoktur, böyle bir kayıp ve noksanlık katıyen yoktur, dediler. Arkadaşlar size terkin muamelesinden bahsettim. Fakat, şanssızlık olacak ki, bu muamelenin bütün mahiyetini izah edecek çok az arkadaşla karşılaştık. Terkin muamelesinde gizli olan vaziyetin ne şekilde kapatıldığının tahkik edilmesi suretiyle bugün kapalı ve gizli bulunan vakıaların ortaya çıkacağına benim şahsen imanım var. İnaniyorum ki, bunlar meydana çıkacaktır. Kâmil Boran arkadaşımızın halen kapalı olan fakat tahkikatla meydana çıkabilecek olan vaziyetleri hiçbir şey yoktur kelimesiyle ifade etmeleri doğru değildir. Her halde biraz daha beklemleri icabederdi. Çok acele ediyorlar. Ulus Gazetesinde beyanda bulunmak suretiyle nasıl acele ettilerse burada da acele ediyorlar.

Yine Kâmil Boran arkadaşımız, huzurunuzda bir liste okudular. Bu listeyi elbette ben de dinledim. Ben deminki konuşmalarımdan birisinde, size bir liste okumuştum. Bu liste bize Komisyon olarak vazifeye başladı-

ğımız zaman gelmiş ve onu tetkika tâbi tutmuştuk. Kâmil Boran arkadaşımızın okuduğu listeden komisyon olarak malûmatımız yoktur. Özür dilerim, bu hususta bir beyanatta bulunmak vaziyetinde değilim. 569 aded eşyayı ihtiva eden listenin tasnifini yaparken 448 aded kırık, 27 aded köhne, dört aded çürük ve bir aded çatlak eşyadan bahsetmiştik ve bu iki arkadaşımız da buna imza koymuştu. Fakat diğerlerine Komisyon olarak imza konulamamıştır. Meclis hesabatını İnceleme Komisyonunun bir üyesi olarak şimdiki okuduğu listenin sıhatine kanî olup bizim bu listenin altına imza edebileceğimizi acaba nereden tahmin ettiler? Böyle bir şey yoktur. Biz imza atamazdık. Bu listedeki 569 aded köhne, kırık ve çatlak eşya listesine Sayın Kâmil Boran arkadaşımız imza koymuştur. Meclis Hesabatını İnceleme Komisyonu hiçbir zaman ibraz ettikleri listedeki kırıkların kimler tarafından yapıldığını bilecek ve bunları tazmin edecek şahısları affedecek durumda değiliz. Bunu kendisine izah etmek isterim. Bunu kendisinin de komisyonumuzun bir üyesi olarak kabul etmesi icabeder.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Okuduğum liste son tahkikata aittir. Kendilerine cevap vereceğim.

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Zararı yok; cevaba cevap veriniz.

BAŞKAN – Karşılıklı konuşmayınız.

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, Kâmil Boran arkadaşımız bir de ikamet meselesinden bahsettiler. Buna dair de birkaç kelime söyleyerek huzurunuzdan ayrılacağım. Vazife dolayısıyla, Kâmil Boran arkadaşımız da dahil olduğu halde çok kısa bir zaman da olsa, saraylarda yatma imkânı bizim için de hâsıl oldu. *(Soldan gülüşmeler, barvo sesleri ("Kâmil Bey de yattı mı" sesleri))* Evet, Kâmil Boran Beyle beraber yatmış ve ikamet etmiş bulunuyoruz. *(Soldan alkışlar)*

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bu sene yattım mı?

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – Bu sene değil, geçen sene beraber ikamet etmiş bulunuyoruz. *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşlar; saraylarda ikamet edenlere söz söylemek hakkını ben kendimde bulamıyorum. Her halde benim gibi Kâmil Boran arkadaşım da, böyle bir söz söylemek hakkını kendilerinde aramasınlar, daha isabetli olur. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Söz istiyorum

BAŞKAN – Ne hakkında?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Bana isnat ve sataşmalarda bulunulmuştur, cevap vereceğim.

BAŞKAN – Size yapılmış isnat ve sataşma yoktur.

Efendim; geride söz almış 12 arkadaş daha vardır. Fakat bir de kifayeti müzakere tavrı vardır. Şimdi kifayeti müzakere tavrını okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

1. Millî Saraylardaki eşya ve mefruşattan milyonlarca liralık suiistimal yapıldığı elle tutulur, gözle görülür şekilde aşikâr olmuştur.

Bu konu üzerinde fazla konuşmakta hiçbir fayda mülâhaza etmemekteyim. Müzakerenin kifayetini,

2. Hemen Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederim.

Afyon Milletvekili

Bekir Oynaganlı

BAŞKAN – Kifayeti müzakere tavrını reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi, Meclis tahkikatı açılması hakkında mütâaddit tavrılar vardır. Bu tavrılardan bir kısmı 169 uncu maddeye istinaden Meclis tahkikatı açılmasını istemekte, bir kısmı da, bazı arkadaşların ifade buyurduğu gibi, tüzüğün 177 nci maddesine tetabuk eden Meclis tahkikatından bahsetmektedir. Bunların hepsini okuttuktan sonra tüzüğe en uygun yani 177 nci maddeye ait olan tavrı reyinize arzedeceğim. (Okumaya lüzum yok sesleri)

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) – Usul hakkında arzedeceğim.

Riyaset Makamının tebligatından aldığım intiba şudur:

Tavrılar okunduktan sonra reye koyacaklar. Okunan rapor üzerinde bir neticeye varma bakımından bu teklif müstakil bir mevzudur. Binaenaleyh reye konmazdan evvel rica edeceğim bir şey var. Bu tahkikatın yapılması talebi üzerinde bir müzakere çalışması lâzımdır kanaatindeyim. Bu heyeti teşkil edecekler mebus mu olmalıdır, olmamalıdır, sayısı ne olmalıdır... gibi keyfiyetler üzerinde durulması icabeden hususlardır. Binaenaleyh usul bakımından, tahkikat teklif ediliyorsa üzerinde durulmalıdır. Müsaade buyurursanız ve Riyaset Makamı izin verirse şu 177 nci maddenin burada tatbiki kabil olmadığı kanaatindeyim. Bu mütalâanın esbabı mucibesini dermeyeran için arzettiğim veçhile tahkik mevzuu üzerinde bir müzakere açılmasını teklif ediyorum.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

BAŞKAN – Efendim, Heyeti Celilece malûm bulunduğu üzere, okunacak olan takrirlerden sonra, o takririn aleyhinde söz söylemek mümkündür ve bunun da ne şekilde olacağını tüzük hükümleri sarahatle tesbit etmiştir. Binaenaleyh, evvelâ takrir okunsun, ondan sonra söz veririm. Şimdi takrirleri okutuyorum:

17.XII.1951

Yüksek Başkanlığa

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu, saray eşyaları üzerinde birçok suiistimallerin vakı olduğunu ifade etmektedir.

İşbu sebebe binaen mesulleri bulmak ve icabında tazmin ve tecziye cihetine gidebilmek için İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis tahkikatının açılmasını arz ve teklif ederim.

Tokad Milletvekili

Ahmet Gürkan

19.XII.1951

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bağlanıkları ile Millî saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince tahkikat yapmak üzere 10 üyeden mürekkep bir Soruşturma Komisyonu kurulmasına karar verilmesini arz ve teklif eylerim.

Kayseri Milletvekili

Kâmil Gündeş

Sayın Başkanlığa

İçtüzüğün 169 uncu maddesinde bakanlar dan birinin veya Bakanlar Kurulunun cezalı yahut akçalı sorumu gerektiren eylemlerde bulunduklarından bahsedilerek soruşturma yapılması istenileceği yazılıdır.

Salâhiyattar komisyonca sunulan raporda bir bakanın veya Bakanlar Kurulunun sorumunu mucip bir hâdise tebarüz ettirilmemiştir. Binaenaleyh mezkûr 169 uncu maddeye istinaden soruşturma yapılmasına Tüzüğümüz müsait değildir.

Aynı tüzüğün 177 nci maddesinde bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek istediği takdirde Meclisin bir Soruşturma Komisyonu kurabileceği veyahut Meclis komisyonlarından birini bu işle tavzif edebileceği yazılıdır. Bu komisyonun vazifesi, bahis konusu olan iş hakkında malûmat toplamak ve bu suretle elde edeceği malûmatı Meclise arz etmekten ibarettir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Halbuki okunan raporda cezayı müstelzim fiil ve hareketlerin yapıldığı tebarüz ettirilmiştir. Tüzüğün 177 nci maddesi mucibince yapılacak soruşturma müruruzamanı katedemiyeceğinden icabedenler hakkında takibat icra edebilmek üzere keyfiyetin Adalet Bakanlığına hemen havalesini ve Yüksek Meclis mesele hakkında bilgilenmek arzu ettiği takdirde aynı 177 nci maddeye istinaden raporu tanzim eden komisyonun soruşturma ile ödevlenmesini teklif ederim.

İstanbul Milletvekili
Salamon Adato

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim, takrirler okunuyor.

19.XII.1951

Yüksek Başkanlığa

İçtüzüğün 177 nci maddesi hükmüne tevfikân Meclis tahkikatı açılmasını arz ve talep ederim.

Çorum Milletvekili
Ahmet Başbüyük
19.XII.1951

Yüksek Başkanlığa

Millî saraylar ve kasılar ve köşklerdeki eşya hakkındaki rapor ve sözcünün mütemmim izahatından sonra hâdisenin mahiyeti tamamen anlaşılmıştır. Her yönden suiistimal yapıldığında şüphe edilmeyen bu mevzu hakkında muhalefetin de kabul ettiği veçhile Meclis tahkikatının açılması artık bir emrizarurıdır. Reye vaz'ını arz ve teklif ederim.

Çankırı Milletvekili
Kâzım Arar

T.B.M.M. Yüksek Başkanlığına

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporunu dinledik. Tetkikat ve tadatlarının henüz natamam olduğunu ve mesuller bulunduğunu tebarüz ettirmektedir. Bu mevzuda meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederiz.

17.XII.1951

Denizli Milletvekili
Baha Akşit
Denizli Milletvekili
Mustafa Gülcügil

Denizli Milletvekili
Ali Çobanoğlu
Denizli Milletvekili
Refet Tavaslıoğlu

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Ankara Milletvekili
Hamdi Bulgurlu
Çoruh Milletvekili
Mecit Bumin

Maraş Milletvekili
Ahmet Kadoğlu
Denizli Milletvekili
E. Şahin

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlar, takdir buyurursunuz ki takrirler üzerinde müzakere açılması bakımından tüzük hükümleri karşısında imkânsızlık vardır. Ancak hâdisenin ehemmiyeti nazara alınarak heyeti celilenin tenevvür etmesi mülâhazasıyla altı takrir okunmuştur. Her bir takrir için bir lehte ve bir aleyhte olmak üzere binnetice altı leyhte ve altı aleyhte konuşacak arkadaş için isim tesbit etmek lüzumunu duyduk.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) – Müsaade buyurun Reis Bey.

Takrirlerin aleyhinde konuşmak yeni bir müzakeredir ve caizdir. Çünkü bu umumî müzakereden ayrı bir mevzudur. Binaenaleyh müzakere takrire teksif edildiğinde artık bunu takyit etmeye lüzum yoktur. Onu ancak Meclis takdir eder. Onun için Reis Bey takyit etmesin, takrirler aleyhinde olmak şartıyla bu şekildeki müzakerelerin emsali vardır, onu ifade etmek istiyorum.

BAŞKAN – Refik Şevket İnce.

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) – Muhterem arkadaşlar; cereyan eden müzakerede hakikaten istifadeli safhalar oldu. Bence bu istifade şöyle ifade edilebilir; bilâtefrik bütün Türk vicdanlarında sulistimallere göz yummamak ve sulistimalleri her halde kanun pençesine teslim etmekle ittifak vardır. Hattâ millete taallûk eden hukuku siyanet babında kanunların müsamahasına girmiş olsa dahi içten gelen bir arzu ile bu kötülükleri tel'in etmek cereyanı kendini gösterdi. Demek ki, kötülüklerin düşmanınız, kötülükleri yapanların da behemehal ceza görmelerini istiyoruz.

Bu arada siyasi bakımdan çıkan bir mâna da bu millet padişahların mirasçısı olmaya kimseye müsaade etmiyor. Bunları tarihi âbide olarak muhafaza edelim, ancak istimal suretini, tâyin edip istimalden doğabilecek tehlikelere, zararlara meydan vermiyelim.

Bu esasatı bu şekilde tesbit ettikten sonra şuna geliyorum. Bu arkadaşların raporlarında bugüne kadar vukubulan sulistimalâtın sebeplerini, itiraf etmek lâzımgelirse, bir lâkaydinin ve biraz da ihmal ve terahinin ve vazifei memuriyetin sulistimalin neticesi olarak görmek kabildir. Fakat arkadaşlar, ne şayanı dikkat tablodur ki, demokrasi denilen hak ve hakikat müessesesi şimdiye kadarki tatbikatından biraz dışarıya çıkma tecellisini göstermiştir. Bugün burada gördüğümüz mebus arkadaşlar, diğer mebus arkadaşlarla mücadele eder şekilde birisinin şu dediğine, di-

ğinin bu demesi tarzında- yani tenkid mahiyetinde arzetmiyorum- bu müessesede müştereken çalışırken bu müşterek çalışmanın husule getirdiği ihtilâflara şahit olduk.

Kanaatim şudur : Mebus buraya seçildiği zaman teşrii vazife ile mükelleftir. Yoksa burada olduğu gibi toz toprak içinde hususî olarak giyeceğimiz gömlekle çatal bıçak tadadı ile mükellef tutulamaz!

Hesapları İnceleme Komisyonunun vazifesi Meclisin dahili işlerinden maduttur. Fakat Savarona zırhlısına girip oradaki eşyayı tatad etmek mebusun vazifesi asliyesinden değildir. Değil vazifesi asliyeden bilâkis böyle bir şey Anayasaya muhaliftir. Devletin mallarının idaresini Devletin diğer mallarına tatbik edildiği şekilde bu hususta salâhiyeti haiz olan memurlara tevdi etmek vazifesi başta gelmek lâzımdır. İnşallah bunu biz yapalım arkadaşlar. (Alkışlar)

Kâmil Gündeş'le Kâmil Boran arasında yattın yatmadın şeklinde husule gelen bu ihtilâf da memlekette hüsnü tesir bırakacak bir manzara değildir ve mebusların bu şekilde mücadelesinden kaybedecek demokrasidir. Bu tuttuğumuz yolun güzelleşmesine ve iyileşmesine ait mesaiyi baltalayıcı bir harekettir. Bu bakımdan hep beraber alâkadar olalım. Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunu eşyayı tatad ve bundan doğacak mesuliyeti tahmil yolundan kurtaralım. Öğrendiğim doğru ise; buna ait bir nizamname bir kanun da yokmuş, yalnız bir karar varmış. Büyük Millet Meclisinin bir üyesine İcra Vekilleri vazifesi verilebilir ve ancak beynelmilel mesailde bir vazife kendilerine tahmil edilebilir. Yoksa böyle alelâde, bir memurun yapabileceği vazifeyi bir mebusa yaptırdığımız gün, işte vazifeyi yaptın, yapmadın gibi teşrii vazifenin kutsiyetiyle asla mütenasip olmiyan bir vaziyete girmiş oluruz.

Şimdi arkadaşlar, bütün bunların heyeti mecmuasını, yani kötülükleri af mı edelim? Asla, affetmeye lüzum ve hakkımız yoktur. Devlet hukukunun cezaî mahiyeti bakımından affedilmiş olduğunu görsek dahi tazmini bakımından onu takip etmekle mükellefiz ve bu vazifeyi yaptırmaya mecburuz. (Soldan bravo sesleri) Bu takdirde bizim arkadaşların düştüğü mânadaki tahkikat komisyonu üzerine gelmemiz lâzımdır. Meclis tahkikatı, şimdiki adıyla Meclis soruşturması diye yazılan fasıl içinde bir 177 nci madde vardır ki, bunu izah eden hukukçu arkadaşlara ben müsaadeleriyle iştirak etmediğimi söyleyeceğim. Bu kuracağımız tahkik heyeti suç arıyacak, mesul arıyacaktır. Bu tahkik heyeti suç ve mesul ararsa acaba bu 177 nci maddeye girer mi?

Bakınız 177 nci madde ne diyor : "Meclis, bir madde hakkında re'sen malûmat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir veya mevcut encümenden birisi bu vazife ile mükellef kılınır."

Eğer meselede suç unsuru olsaydı, her hangi bir encümene, meselâ Adliye Encümenine havale icabederdi. Halbuki burada matlup olan tahkikat, Meclisin tenevvürü için bir madde üzerinedir. Tenevvür ihtiyacı mı var, Meclis tenevvür için lâzımgelen esas unsurlara maliktir : Müfettişleri var, memurları var v.s. Fakat bundan maada, kendisinde cereyan eden bir muamele dolayısıyla ayrıca bir ihtisas gözünün bu işe karışmasında fayda bulunursa suç mahiyetinde, tazminî mahiyette olmanın bir keyfiyet bulursa onu da havale edebilir. Fakat buna ait olmak üzere tüzükteki soruşturma keyfiyetinin kullanılmasının mânası acaba nedir? Diye bir şeye gelmek icabederse bence bu, suça taallük etmiyen hususlara taallük eden bir tahkik heyeti olmak lâzımdır. Bu tahkik heyetinin yapacağı vazifeler gösterilmiştir. Kaç kişiden ibarettir, ne yapacaktır, bilinmektedir.

Tensip buyurursanız bir defa fırsat elvermişken bizim hesap işlerini tetkik eden encümene yani demokratik ruh içerisinde hakikî kötülüklerle mücadele etmek lüzum ve zaruretini bilen ve vicdanları doğru işlere meftunu olma necabetinin tercümanı olan encümene dikkat ve hassasiyetinden dolayı teşekkür etmeyi bir vazife bilirim. Bundan maada kendileriyle teşriki mesai eden, rapor yazan maliye memurlarının dikkatlerini de ayrıca mucibi şükran görürüm. Bütün bunlar yapılmışken ve yapılmasına devam edilmesi lâzımgelirken; (Çünkü aklımda kaldığına göre 282 000 parçadan henüz daha 150 bini halledilmiştir.) demek ki daha tahkikat yapılmasına ihtiyaç vardır. Milyonları çaldığı gazetelerde intişar edenlerin suistimalini meydana çıkarmak için hususî komisyon kurulmasına gittik mi ne olacaktır? Suiistimaller de meydana çıktı diyelim. Sonra bu beş maliye memuru yapılan tahkikat neticesinde icabında lüzumu muhakeme kararı verecek salâhiyeti haiz bir memurlar heyeti değildir. Bunların müfettiş sıfatını haiz olmaları itibarıyla tek olarak da, müctemi olarak da verecekleri kararlar, ancak tazminî mahiyette devletçe nazarı itibare alınacak kararlardır. Bundan maada evvelki idare heyetlerine, idare encümenine mensup olan arkadaşların, ihmal ve terahhisinden doğan hâdiseleri takip etmeye ve bundan sonra gelen arkadaşların dahi mesul olması gereken bir şeyin önüne geçmek için, evvelâ bu Tüzüğü değiştirmeliyiz.

İkinci olarak teklif edilen maddeleri tetkik etmeliyiz. Ne diyorlar; defterler bozukmuş, bunları tazmine doğru gitmeliyiz. Bir taraftan tazmine doğru giderken, diğer taraftan mesuliyeti aramaya gitmeye lüzum yoktur.

Bendenizce, Meclis tahkikatı ancak vekillerin icraatı için açılır. Buna tebaan masuniyet bahsinde bir soruşturmalar mevzuu bahis olur. Yoksak bir maddenin tenevvürüne hasredilecek bir husus için, bir tetkik mânasına gelen iş için bir tahkik heyeti kurulmasına lüzum yoktur. Bir

takrir veriyorum, bu arkadaşlar tarafından yapılan tahkikatın devam etmesine dairdir. Bu tahkikat esnasında elbet ve elbette maznunlar meydana çıkacaktır. Çıkmıyanlar olursa takatı beşer fevkinde bir yola gitmek doğru değildir. Binaenaleyh devlet mekanizmasının mütehassıs elemanlarından istifade etmek şartıyla bu işin yapılması ve bir meclis tahkikatı komisyonunun teşkiline lüzum olmadığı mütalâasındaım, bu itibarla takririmin kabulünü rica ederim.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Aziz arkadaşlarım; zannediyorum ki, mevzu yüksek huzurunuzda gayet ince bir noktaya, belki de pek çoklarımızın konuşmak veya üzerinde düşünmek lüzumunu hissedecekleri bir noktaya gelmiş bulunuyor.

Refik Şevket İnce üstadımızın beyanatını dikkatle dinledim. Peşinen ifade edeyim ki, bendeniz kendileri gibi kadim bir hukukçu olmakla beraber, kanaatlerine iştirak etmiyeceğim. Niçin iştirak edemiyeceğimizi arz etmek istiyorum.

MUSTAFA ZEREN (Erzurum) – Önergelerin aleyhinde konuşulabilir.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Devamla) – Komisyon raporunun hulâasından anladığıma göre durum şudur : Demirbaş defterleri Ayniyat Talimatnamesine göre düzgün tutulmamış. Nasıl tutulmuş? Eşyanın vasıfları yazılmamıştır. Neler noksandır? Eşyanın kıymetleri gösterilmemiştir. Giriş ne haldedir? Eşyanın girerken ya noksan kaydedilmiştir veya fazla kaydedilmiştir. İmhalar ne durumdadır? İmhalar ayniyata uygun değildir. O kadar uygun değildir ki, komisyon âdeta, bu Meclis Hesapları mevzuunda bir muafiyet olduğu gibi bir neticeyi raporuna kaydetmiştir.

Şu halde arkadaşlar, Ayniyat Talimatnamesi bütün ahkâmıyla tatbik edilmemiş olursa, demirbaş defteri usulüne göre tutulmazsa ve bu hal temadi ederse, eşyanın evsafı lâıkiyle irae edilmezse, imhalar zabıtla tesbit edilmezse, imhanın âkıbeti takip edilmezse ne olur? Kıymetli eşya yerine kıymetsizi girer; kıymetli eşya bir başkası ile değiştirilebilir; imha edilmiş gösterilen, fiilen imha edilmemiş olabilir. Nitekim komisyon raporunda zannediyorum 3483 aded eşyanın iki memurun teklifi ile ve İdareci Üyelerinin kararı ile imha edildiği yazılı olduğu halde maalesef imhanın yapılıp yapılmadığı hakkında bir zabıt varakasının olmadığı, fiilen imha yapılmış mı, yapılmamış mı? Yoksa yapılmış gösterilerek bu teklifi yapmış olanların zimmetinde mi kaldığı cihetleri tamamiyle meşkûttür.

Şu halde baştan sona kadar ve zannederim 1949 tarihine kadar tevalli ve teselsül eden lâubalılık, lâkaydılık, ihmal, terahi ve vazifei memuriyeti süüistimal suçlarının zinciri içinde, birçok arkadaşlarımızın ifade ettiği gibi, milyonlarca liralık eşyanın âkıbeti meşkûk kalmıştır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Şimdi, hâdisei maddiye, rapordan anhyabıldığına göre, bu olduğuna nazaran o halde bu mesullerin kimler olması lâzımgelir? İkinci sual olarak karşımıza bu çıkar. Bunun cevabını şöyle arzedebileceğim :

Arkadaşlar, İctüzüğün 62 nci maddesi şöyle diyor : "İdareci Üyeler tarafından tutulan eşya ve elde defterleri komisyona sunulur. Komisyon eldeki eşyayı kendi teftişleyerek, defterleri inceler ve raporunu Kamutaya sunar."

Mühim olan nokta zannımca buradadır : İdareci Üyeler tarafından tutulan eşya ve elde defterleri! Şu halde eşya defterlerinin tanzimi mevzuunda ve bunların sıhhatinin korunması ve vusukiyetinin temini konularında birinci derecede mesul olması lâzımgelen insanlar idareci üyeler olmaktadır. İdareci Üyeler emrindeki memurlar da elbetteki onlara şerik olarak veya müstakil suç işlemişlerse müstakil sanık olarak ayrıca suçlu telâkki edilirler. Fakat 62 nci maddeye göre Meclis namına bu eşyaların korunmasından mesul olarak başta İdareci Üyeler gelmektedir. Şimdi bunlar tarafından tutulan eşya ve eldeki defterler komisyona sunulur, komisyon da eldeki eşyayı kendi teftişliyerek... Kendi teftişliyerek ne demektir? Her halde Meclisi Âli namına bu komisyonun kontrol vazifesini yapması lâzımgelmektedir. Meclisi Âli namına komisyon kontrol vazifesini yaparken ister burada söyliylen arkadaşımızın söylediği gibi gömlek giyip kendileri baksınlar, ister itimat ettikleri eşhas vasıtasıyla yapmış olsunlar, ister memur ettikleri kimseler vasıtasıyla bu vazifeyi yapsınlar, neticesinden onlar mesuldürler. Çünkü Meclisi Âli kendisi namına o komisyonu bu işe memur etmiştir. Ve bu memur komisyonla İdareci Üyeler bu emanetlerin hüsnü muhafazasından mesuldürler. Şimdi mesullerin kimler olabileceğini ve bunlarla beraber bunların emrinde vazifelerini kötüye kullanmış memurlar olabileceğini böylece tebarüz ettirdikten sonra Meclis tahkikatı açılabilir mi açılmaz mı, açılırsa nereden açılır, nasıl açılır konusuna geçiyorum. Bu noktada bilhassa sayın üstatla birleşemediğimi arz etmek isterim.

Arkadaşlar, İctüzüğün 177 nci maddesindeki ifadeye dikkat etmekle zannederim ki düğümü çözeceğiz. Fakat ben ifadeye geçmeden evvel bu maddeden evvelki Meclis soruşturmasına ait olan faslın metinlerini hatırlayacaksınız. Burada bakanlar mesuliyetine dair hükümler vardır. Tüzük bakanların mesuliyeti kısmını tamamladıktan sonra; burada bir benzetme yapacağım, belki yerinde bir benzetme olmayacaktır; fakat bu suretle meslek arkadaşlarıma hitap etmek istedim;

Ceza Kanunumuzda bir hüküm vardır : sıkışıldığı zaman "her ne suretle olursa olsun vazifei memuriyetini sulüstimal eden", diye gider. İctü-

zükte bakanların mesuliyeti kısmı tamamlandıktan sonra muhtemel başka mesuliyetler için bir lüzumlu maddede bu kısmın sonuna konmuştur kanaatindeyim. Bu lüzumlu madde 177 nci madde olmaktadır. Madde üzerinde durmaya mecburum, okuyorum. "Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya..." tâbirler böyledir. "Doğrudan doğruya bilgilenmek isterse..." Ne hakkında? "Bir iş hakkında" Hangi iş hakkında? Hangi iş olursa olsun. Meclisin bilgilenmek ihtiyacını hissettiği her hangi bir iş hakkında. "... Doğrudan doğruya bilgilenmek isterse bir soruşturma komisyonu kurar, yahut Meclis komisyonlarından birini bu işle ödevler."

"Bu gibi soruşturmalara girişilmesini ya milletvekilleri, yahut komisyon teklif edebilir."

Komisyonun teklifi yoktur. (*Vardır sesleri*). Fakat Milletvekillerinin teklifi vardır. Arkadaşlar; benim naçiz kanaatime nazaran bu 177 nci madde yüksek heyetinizin temayülâtını tatmin edebilecek bir maddedir. Bu maddeye göre bir soruşturma komisyonu kurabilirsiniz. Bu komisyonu isterseniz müstakillen kurarsanız, isterseniz Meclis komisyonlarından birini vazifelendirmek suretiyle kısıdan da gidebilirsiniz.

Burada mühim nokta, bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmektir. Biz daha bilgilenme devresindeyiz arkadaşlar. Kuracağınız veya vazifelendireceğiniz komisyon bu işin mesuliyet tarafını tetkik edecektir ve bunların mesulleri üzerinde duracaktır. Belki netice tahmin ettiğimiz gibi, bir mesuliyete müncer olamayacak, belki karşımıza mesuller çıkımayacak belki de çıkacaktır. O halde hâsıl olacak neticeye göre yeniden Meclisi Âli bir karara varacaktır.

Arzedebildim mi? Mühim nokta budur. Hâsıl olacak neticeye göre Meclisi Âli o zaman kararını verecektir. Çünkü o Komisyonun faaliyeti, mahiyeti mesele üzerinde meclisi bilgilendirmek olacaktır. O bilgilere göre Meclisi Âli yeni bir karara varacaktır.

Bu itibarla komisyonun kurulabileceğine bendeniz kaniim ve bu komisyonun; hâdisenin mahiyetine nüfuz etmiş olması itibarıyla eski komisyon, yani Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu olmasını rica ediyorum ve bu hususta bir de takrir takdim ediyorum. Karar sizindir. (*Alkışlar*)

BAŞKAN – Hâmid Şevket İnce.

(*Ekseriyet yok sesleri*).

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Arkadaşlar, teşrîî tarihımız yazıyor mu bilmiyorum; Hürriyeti fikriyenin ana, baba bir kardeşe karşı dahi olsa, bilhassa demokraside sureti istimalı zevkli bir şeydir. Ağabeyimle çatışacağım... (*Gülüşmeler*).

Efendim, böyle bir tahkika gidilemez, bir heyetteşkili suretiyle soruşturma yoluna girilemez. Niçin? Bir defa fasılbaştan başa cezaî hükümleri icabettiren soruşturmalardan bâhistir. Soruşturmaların her maddesinin bünyesinde suç aranmaktadır. Sanık zannedilen kimseler hakkında tahkikat açılacaktır. Meselâ fasıl itibariyle bu mahiyeti taşıdıktan sonra tahkikat yapılacağına göre 177 nci maddede eski metinde "re'sen," bugünkü tercümesinde "doğrudan doğruya" tâbirleriyle o faslın karakteri bertaraf edilemez. Ben doğrudan doğruya veya re'sen tahkik eder tâbirinden şunu anlamaktayım : Meclis formül halinde kendisine gelmiş meselelerde usulen tahkikatı emrettiği kimselere bildirir. Fakat meselâ Meclis Reisi bir şey duymuş, imzasız bir mektup almış, veya birkaç kişi kendisinin kulağına bir şey fısıldamış olabilir. İşte o vakit bu formaliteden harîç olmak kaydıyla, doğrudan doğruya cezaî mahiyette tahkikata geçilir. Ama bu artık hukukî mahiyette olmaz, çünkü neticesi Divanı Âlidir. O faslın taşıdığı karakter itibariyle o faslın bu son maddesi olan 177 nci maddeyi, ayrı bir mâna ile, gûya münferit bir şekilde imiş gibi mütalâa etmeye hukukan imkân yoktur. Zira muntazam bir mâna ile ve önceki maddelerle müteselsil olarak gelmektedir. Fakat formül kendisini ayırıyor. Ben böyle anlıyorum.

Sonra arkadaşlar, tahkikat yapılsın, ne olacak? Mesul aramı buluncak. soruşturma tâbiri, elimizdeki resmi terimlere göre, tahkikatı cezaîyede bulunmak demektir. Kovuşturma tâbiri ikameî dâva için dâvayı takip etmek demektir. Bir defa kanun vâzı, kanun sinesinde yer alan bu terimlerin mânalarını hakiki surette istimal edecek, ondan sonra hareket edecektir. Yahu burası kanun yuvasıdır, kanunları biz yapıyoruz, kendimizin yarattığımız kanunları tâyin ettiğimiz mefhumdan harîç bir düşünceye sevketmeye hakkımız yoktur. Soruşturma demek, her hangi bir suç hakkında bir adam sanık olarak tanındığı vakit, onun hakkında makamatı aidesinin harekete geçip yapılan fiili cezalandırmak üzere sanığı sual altına alması demektir. Eğer bunun başka bir mânası var da tenevvür edersem memnun olurum. O halde bunu bu mânaya almak icabettiğine göre neyi tahkik edecek? Bir suç unsuru mu vardır? Kabul ediyorum, vardır ama maznun kimdir? Meçhul. Başlıyacaksın bin dokuz yüz kaç senesinden itibaren otuz senelik idare âmirlerini isticvap etmeye. Niçin isticvap ediyorsunuz, niçin beni huzurunuzda çağırdınız? Ben farzedin ki, idare âmirlerinden birisiyim. Beni çağırdınız, sen sanıksın dediniz, bu defterler şöyle tutulmuştur; sanığa hangi madde üzerinden soruyorsunuz? Bir maddeî mahsusa öne atılmak suretiyle isticvap yapılır. Yoksa menkulât üzerine bir kimse sual altına alınamaz. Sanık kendini müdafaa etmek serbestisinde olacaktır. Bunu da bir tarafa bırakıyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu Meclis Türk Milletini temsil salâhiyetine dayanarak, bu gibi mevzulara da şâmil bir Af Kanunu çıkarmıştır. Bu Meclis Af Kanunu çıkardıktan sonra tekrar...

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Af Kanununda 500 liraya kadar olan miktar içindir.

NECDET İNCEKARA (İzmir) – Maksat teşhir!...

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmiyelim.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) – Beyefendi; müsaade buyurun ben söylüyorum. Canım beş milyon liradan da bahsedildi. 500 lira olursa zimmet mevzuudur.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Eksikler var, belki zimmete geçmiştir.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) – Vallahî kardeşim, eğer yalnız 500 liraya kadar olması noktasından bu tahkikatı açalım diyorsanız, encümende bulunan bir arkadaşınız sıfatıyla ben de bunun altına imzamı atarım. Fakat bugün yaratılan hava mâziye dönmek havasıdır. Burada muazzam sözler söylendi, hakikaten muazzam ve müthiş! Milyonlardan bahsedildi. Meslekdaşım Mahmut Bey diyor ki, 500 lira. Sen bu sözleri beş yüz lira için mi söyledin?

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Beş yüz liraya kadar dedim. Daha fazlası evleviyetle affın haricindedir.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) – Daha bir şey ilâve edeyim. Başbakanımız, Başbakan ve Hükümet Başkanı olarak mûtaaddit defalar “maziye dönmiyeceğiz” dedi. Halbuki ben burada bugün hep maziye dönmeye ait şeyleri dinledim. Maziyi deşmiyelim. Yahu bu vaziyette yaşıyamıyacağız sonra. Ahmet Bey; senin anladığın demokrasi yolu bu yol mudur?

Ben bu kanaatim üzerinde ısrar ediyorum ve diyorum ki, 169 uncu maddeden başlayıp 177 nci maddelerin mânalarını bir arada, kül olarak mütalâa edelim. Bu madde münferid olarak ayrı fasla girmiş değildir. Bu itibarla bunun tahkikatına ben lüzum görmemekteyim. Yenilmiş, içilmiş, bu meselede bunların neticei hukukiyesi yoktur. Neticei hukukiyesi olmayan bir mevzu vatan-daş ruhlarında ihtiraslar yaratır.

Bu tahkikatın açılmasını isteyen raporların külliye aleyhinde olduğumu şu esbabı mucibe ile arz ediyorum.

BAŞKAN – Efendim; daha Kâmil Gündüş, Ahmet Gürkan, Sıtkı Yırcalı, Ahmet Başibüyük, Kemal Özçoban arkadaşlarımız söz almışlardır. Vaktin gecikmiş olmasına binaen toplantıyı önümüzdeki Cuma günü 15'e bırakıyorum.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

BAŞKAN – Rapor üzerinde müzakereye devam ediyoruz.⁽⁴⁾

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – Rapor üzerinde değil, takrirler üzerinde...

BAŞKAN – Evet takrirlerin müzakeresine gelmiştik efendim. Reşad Güçlü.

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) – Muhterem arkadaşlarım, Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun saraylardaki eşyalar hakkında verdiği raporun müzakeresinden sonra bu mevzu üzerinde Meclis tahkikatı açılmasını isteyen bir önerge verildi.

Arkadaşlarım; Meclis tahkikatının, Meclis soruşturmasının ne gibi hallerde ve kimler hakkında açılacağı elimizdeki İçtüzük'ün 169 uncu maddesinin başlayıp 177 nci maddesiyle biten on altıncı bölümünde yazılıdır.

Bu bölüm kül halinde mütalâa etmek zarureti vardır. Bu mütalâayı tetkik ettiğimiz zaman görürüz ki, Meclis soruşturması ancak vazifesinde suiistimal görülen veya suiistimal zehabı hâsıl olan bir bakanın aleyhinde açılabilir.

Bâzı arkadaşlarım, 177 nci maddeye dayanarak, bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgi edinilmesi isteniliyor, o halde bu soruşturma yapılabilir demektedir. Bendeniz bunun aksi kanaatindeyim ve kanaatlerimi şu noktaya istinat ettiriyorum :

Komisyonların vazifelerini gösteren elimizdeki İçtüzük'ün 62 nci maddesinde şöyle bir hüküm vardır : “İdareci Üyeler tarafından tutulan eşya ve elde defterleri komisyona sunulur. Komisyon eldeki eşyayı kendi teftişliyerek, defterleri inceliyerek raporunu Kamutaya sunar.” Burada 36 numara ile Meclis teamülü haline gelmiş olan bir şerh vardır. 36 No. lu şerhe bakacak olursak şunu görürüz : “Kamutay sadece bilgi edinir”. Hattâ arkadaşlarım, daha ileri giderek diyeceğim ki, komisyonun bu raporu üzerinde müzakere yapmamız dahi içtüzüğe ve bugüne kadar gelenek haline gelen teamüle uygun değildir. Bilgi edinilir, geçilir. Bunun üzerinde icabeden makamlar suiistimaller görüyorlarsa müddeiumumiliği tahrik ederler. Kaldıki bu teftiş neticesinde varmak istediğimiz muhasala ne olabilir. Eldeki 62 nci madde İdareci Üyelere eşyanın defterinin tutulması vazifesini yüklüyor. Yine komisyon raporundan öğreniyoruz ki; defterler ya tutulmamıştır yahut usulüne göre tutulmamıştır. O zamanlar idareci üyelik sıfatını taşıyan arkadaşlarımızı mesul tutacak hiçbir

(4) Tutanak Dergisi : C. II, s. 276-284

hükme tesadüf edemiyoruz ve bunun da kimler tarafından yapıldığını da tesbit etmeye imkân göremiyoruz. Filân falan bu defterleri tutmamıştır, ne olacak? Bugün Adalet yahut Bütçe veyahut Maliye Komisyonunda vazifesine devam etmiyen bir arkadaşımız hakkında ne yapabiliyoruz? Şu kadar gün içtimaa gelmezse komisyondan müstafi addediyoruz. Burada da İdareci Üyelikten müstafi tutmamız lâzımdır. Binaenaleyh ortada asıl vazifesi teşriî olan bir Meclisten bir heyet ayırıp da bir müfettiş gibi, bir savcı gibi suçlu aramaya göndermek Meclisin bünyesine uygun değildir. Elimizdeki İçtüzük ve Anayasa hükümlerine de uygun değildir. Noktaî nazarım bundan ibarettir arkadaşlar. (Gürültüler)

KEMAL ÖZÇOBAN (Afyon Karahisar) – Sayın arkadaşlar, bu hususta muhtelif görüşleri dinledik. Ancak bir taraftan tahkikata devam etmek suretiyle esasen büyük bir kısmının müruruzamana uğramış olduğu bu hâdisede işi uzatmak suretiyle artırmak doğru değildir. Bir taraftan da 280 bin küsur kalem üzerinden tetkikat ve tahkikat yapmanın uzun senelere vâbeste olduğunu düşünerek şimdiye kadar yapılmış yolsuzluklar hakkında, doğrudan doğruya itilâma arz edilen bu hâdisede, malûmat sahibi olduktan sonra komisyona iade etmek ve Başkanlık kanalı ile savcılığı tahrik etmekten başka yapılacak hiçbir işimiz yoktur. Epey görüşüldü, Meclis keyfiyete muttali oldu. Komisyon tahkikatına devam etsin. Yeni yeni suçlar ve suçlular çıkarsa Başkanlık kanaliyle savcılığı tahrik etmek suretiyle işe vaziyet ettirsin. Bendeniz bu kanaatteyim.

BAŞKAN – Ahmet Gürkan.

AHMET GÜRKAN (Tokat) – Sevgili arkadaşlarım, bâzı arkadaşlarımız meseleyi başka zaviyeden mütalâa ediyorlar. Diyorlar ki, suçluyu bulma imkânı yoktur. Ne malûm arkadaşlar? Kimisi diyor ki, Meclis içerisinde bir heyet ayrılıp da onu müddeimumumi gibi tanzif etmek doğru değildir. İçtüzüğün 177 nci maddesi bu salâhiyeti Meclise verdikten sonra, bu yetkiyi elbetteki Meclis icabederse kullanabilir. Bâzı arkadaşlar da diyor ki, suç olsa da affın şümûlüne girmektedir. Af Kanununun birinci maddesi gerçi umumî af karakterini taşıyorsa da, ondan sonraki maddelerde istisnaların mevcudiyetini de bilmekteyiz ve onları şöylece gözden geçirebiliriz:

Zimmet ve ihtilâs 500 liradan fazla olursa affın şümûlüne girmez. Verilecek ceza iki seneden az olursa affın şümûlüne girer. O halde bizim aradığımız suçun vasfı nedir? Müsaade ederseniz Ceza Kanununda buna ait olan maddeyi aynen okuyayım :

(Zimmet - 202 - Kendisine tevdi olunan veya vazife dolayısıyla muhafazası altında bulunan para veya para hükmündeki evrak ve senetleri ve

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sair malları zimmetine geçiren veya mal edinen memur bir seneden beş seneye kadar haps olunur ve hâsıl olan zarar kendisine ödettirilir.)

Şimdi bir de ihtilâsa taallûk eden maddeyi okuyayım : (Yukarıki maddede gösterilen fiil varidat ve mesarîfın terkinine veya mürakabesine mahsus olan kayıtları, defterleri ve hesapları bililtizam intizamsız olarak tutmak veya tagyir ve tahrif etmek veya ortadan kaldırmak veya bu hesaplara ait sahih olmiyan blânço evrak, defter ve vesikalar göstermek veya yahut para bulunan grup, torba ve paketleri hakikat hilâfına irae etmek, hasılı ait olduğu daireleri aldatacak ve fiilin zâhire çıkmamasını temin edecek her türlü hile ve hud'a yapmak suretiyle vâkı olmuşsa 5 seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır."

Sevgili arkadaşlarım, şimdi burada suçlu kimdir? Tahkika giriştikten sonra belki karşımıza bir memur çıkacak. Karşımıza çıkan memur olmasa dahi, yine o malın muhafazasına memur olan bir kimse çıkacaktır. Bu, Af Kanunundan istifade eder. Fakat Af Kanunu hakkındaki takibâtı durdurur mahiyette değildir.

Sevgili arkadaşlarım, bâzı arkadaşlar da mürürü zamandan bahsettiler, Mürürü zaman yine Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesine göre fiilü hareket müteselsil ve devamlı ise teselsül ve devamın bittiği tarihten itibaren müruru zaman başlar. Burada mevzuubahis olan teselsül ne zaman bitmiştir, bunu nasıl halledeceğiz?

Aziz arkadaşlarım, bizim burada yapacağımız iş; sadece malûmat edinmekten ibaret olacaktır. Eğer bu iş için Divanı Âli kurulması icabederse, bunun için ayrı bir komisyon kurulacak ve bundan sonra da on beş gün içerisinde Divanı Âli teşekkül edecektir. Eğer bu tarihte memur edeceğimiz komisyon vazifeye başlarsa, şu kanaatteyim ki, birçok vatandaşların bildikleri birçok şeyleri bu komisyona bildirecektir. Yani ihbarat vukubulacaktır.

Komisyonadaki arkadaşlara soruyoruz, diyoruz ki : Niçin bu defterlerin ne olduğunu sorup soruşturmadınız? Raporunuzda böyle birşey yok. Onlar da diyorlar ki : Bizim sormaya salâhiyetimiz yoktur. İşte biz şimdi bu komisyona sorma salâhiyetini vereceğiz. Bu defterler ne oldu, bunu kim tanzim etmiştir, altındaki imzalar kime aittir? Komisyon bunu tahkik edecektir. Eğer diğer taraftan ayrıca icra kuvveti tarafından da bir tahkikat yapılırsa bu evlâbissavap bir keyfiyet olur. Yani bugün memleketin psikolojik durumunu da nazarı dikkate alırsak Meclis tahkikatını yapmak durumunda ve zorundayız. (Doğru sesleri).

BAŞKAN – Kâmil Gündeş.

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) – Arkadaşlarım, birkaç dakikanızı israf edeceğimden özür dilerim. Şimdi son sözümle istiyeceğim meselenin aydınlanabilmesi için evvelâ İdareci üyelerin bu raporla ilgili vazifesi nedir? Sonra İnceleme Komisyonunun vazifesi nedir? Takrirlerimizle istediğimiz nedir? Ve nihayet bizim fikrimizle çarpışan, diğer mütalâaları serdeden arkadaşlarımın bugünkü konu ile ilgisi var mıdır, yok mudur? Bunun takdiri bu konuşmaların muhassalası ile sizlerde hâsıl olacak ve takdirinizle netice elde edilecektir.

İçtüzüğün 206 ncı maddesiyle İdareci üyelerin vazifeleri şunlardır : Meclis yapıları ve sarayların döşemeleriyle içindekilerin ve bütün eşyanın korunmasına bakmak, bunları düzenleyici defteri tutmak. Yani Meclis ve Meclise bağlı müesseselerdeki eşyanın defterlerini tutmak İdareci üyelerin vazifesidir.

İnceleme Komisyonunun vazifesi acaba nedir? Sayın Reşad Güçlü arkadaşım okudu, bendeniz de okuyacağım :

62 nci madde : İdareci üyeler tarafından tutulan eşya ve eldeki defterleri komisyona sunulur. Komisyon, elindeki eşyayı kendi teftişliyerek ve teftirlerini inceliyerek raporunu Kamutaya sunar.

İnceleme Komisyonu bir rapor getirmiştir. Bu rapor, mevcut defterlerin tetkikiyle neticesini gösterir. Yoksa neden defter tutulmamış, yahut daha evvel tutulmuş olup da şu veya bu sebepten ortadan kalkan defterlerin neden ötürü kaldırıldığı ve mesullerinin kimler olduğu hususunda bir yetkisi yoktur.

Gene divan adına, İdareci Üyeler Kurulu adına bâzı mütalâalar serdedildi. Dendi ki, bâzı dolambaçlı yollardan bir kısım eşyanın şunun, bunun zimmetine geçirildiği sanılmaktadır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Sanılmaktadır değil, mutlak öyledir.

KÂMİL GÜNDEŞ (Devamla) – Tahkikata yetkisiz insanlar ve komisyonlar sanılmaktadır tâbirini kullandım. Şu veya bu şahsın tahkikat veya soruşturma neticesinde şu fiili işlediği tahakkuk ettiği takdirde ancak katî ifade kullanılır.

Şimdi İnceleme Komisyonu uzun tetkikat yapmış, Maliye müfettişleri de keza inceden inceye gene bu eşyalar tetkik etmiş ve birçok ihmalden veya suiistimale yakın fiil ve hareketlerden bâzı noksanlıkların bulunduğunu ifade etmektedirler.

Yüksek Kamutay kendisine bağlı bir müessesenin içinde mevcut eşyaların şu veyahut bu suretle zimmete geçirildiği veyahut vazifeyi kötûye kullanmadan ötürü harap edildiği veyahut çalındığı ima yolu ile dahi ol-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sa ifade edilirken elbetteki siz Yüksek Kamutay bunun mesullerini bilmek isterseniz. Peki bunun bilinmesi nasıl olur? Bunun bilinmesi gene sizin yapacağınız veyahut yaptıracağınız soruşturma ile olur.

Arkadaşlar, Meclis tahkikatı talepedilmiyor, bunu talep eden bir arkadaş yok, İnceleme Komisyonu da böyle bir talepte değildir. O diyor ki, ben Tüzükteki yetkim dâhilinde tetkikatını yaptım ve raporumu verdim. Bundan sonrası için bilgi edinmek istiyorsanız, Tüzüğün 177 nci maddesi gereğince bir soruşturma yapın. Eğer istemiyorsanız mesele yok. (*İstiyoruz sesleri*)

Eğer sizler, saraylardaki eşyayı şu veyahut bu yolda, suiistimal edenleri bilmek istiyorsanız o zaman 177 nci madde ile soruşturma yapacaksınız. Bu soruşturma, vereceğiniz yetki ile bu komisyon şu komisyon veyahut teşkil edeceğiniz her hangi bir komisyon tarafından yapılacaktır.

Arkadaşlarım; aftan bahsediliyor. Affın belki şumulüne girer belki girmez. Affa tâbi midir, değil midir? Bunun tâyini ilgili makama aittir. Mesul belli olur, aıt olan makama sevk edilir ve Ceza Kanununun şumulüne girmiyorsa tecziye edilmez.

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) – Bravo Kâmil, bravo!

KÂMİL GÜNDEŞ (Devamla) – Eğer müruruzaman varsa yine mesul belli olur, aıt olduğu makama sevk edilir ve hakkında takibat yapılmaz.

Arkadaşlar; evvelâ bu mesuller bilindikten sonra tahkikata gidilirken bu fasıl harekete başlar ve işte o zaman tahkikata gitmek için bir bakanın bir işle ilgisi olup olmadığı araştırılır. Varsa işte o zaman Meclis tahkikatı istenir.

Şimdi 177 nci maddenin içerisinde durumu mütalâa edeceğiniz işi yalnız Meclis tahkikatı zaviyesinden mütalâa etmek ve bu noktadan bir neticeye bağlamak doğru değildir, hatalı bir görüştür.

Sayın arkadaşlar, Hesapları İnceleme Komisyonu ve Maliye müfettişleri raporu Yüksek huzurunuzda didiklendikten ve bu eskârı umumiyenin muhakkak bilmesi lâzımdır. (*Soldan bravo sesleri*)

Şimdi, mesul bilinirse, cezaya mâruz kalır mı kalmaz mı, müruruza-man var mı yok mu? Meselesi ondan sonra mütalâa edilecek bir mevzudur.

İkinci en mühim mesele; eğer soruşturma sonunda ortaya çıkacak mesul insanlar, Meclis tahkikatına tâbi olmıyan umumi hükümler çerçevesinde takibatı icabettiren insanlar ise o zaman, evrak aıt olduğu makama tevdi edilir. Bu bakımdan mutlak ve mutlak 177 nci madde çerçevesi dâhilinde bu işi, Hesapları İnceleme Komisyonuna veya başka bir ko-

misyona ve yahut da yeniden seçeceğiniz bir komisyona vererek, vazifesini kötüye kullananların bilinmesi noktasından muhakkak bir soruşturmaya gitmemiz için yetki vermek lâzımdır.

Kanaatim bundan ibarettir. (*Soldan alkışlar*)

MEHMET DAİM SÜALP (Siird) – Aziz arkadaşlar, ben sadece durumu içtüzük bakımından tahlil edeceğim. Şimdi soruşturmaya gidilsin mi, gidilmesin mi mevzuu başka, gidilebilir mi gidilemez mi mevzuu başkadır.

Benden evvel konuşan bazı arkadaşlar Meclis soruşturması mevzuunu bir kül halinde ele almak mecburiyetindeyiz dediler ve misal olarak içtüzükteki 16 ncı bölümünü gösterdiler. İchtüzükteki bu maddelerde sıra ile bakanların mesuliyetlerinden ve bu mesuliyetlerden ötürü Meclis soruşturmasına gidilirse ne gibi yollar takip edileceğinden bahsedilmektedir. Fakat bunu sıraya koyan maddeler 176 ncı maddede bitmektedir. “Meclis soruşturması şu sebeplerden yapılabilir ve şu yollar takip edilebilir” dedikten sonra onu orada neticeye bağlıyor. Ve en sonunda 177 ncı maddeye müstakıl bir hüküm vaz’ediyor. Burada soruşturmaların bu bapta toplanması sebebinin arıyacak olursak mevzu ve gaye bir olduğu için her ikisi de soruşturma namı altında bu bölümde toplanmışlardır. Yoksa bakanların mesuliyeti mevcut olmadığı için soruşturma yapılamaz diyecek olursak, o zaman bu maddenin haşiv olduğunu kabul etmek icabeder.

Bakanların mesuliyeti için soruşturmaya gidileceği zaman takibedilecek yol ve bu yolun müntehası olan 176 ncı maddeyi okuyayım :

“Komisyonun son raporu cezalı ve akçalı sorumu gerektiyorsa soruşturma kâğıtları, Anayasanın 67 nci maddesi gereğince Meclis kararı ile kurulacak Yüce Divana en çok 15 gün içinde verilir.” Burada bakanlar hakkında soruşturma bitiyor. Bunu takiben, “Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse..” ki, bizim istediğimiz budur, “.. bir soruşturma komisyonu kurar, yahut Meclis komisyonlarından birini bu işle ödevler.”

Esasen öbür soruşturmalarda bunlar mevzuu bahis oluyordu. Eğer bu ayrı bir mahiyet taşımasa idi kanun vâzii bunu koymaya lüzum görmezdi.

Bunun altındaki fıkra da, “bu gibi soruşturmalara gidilmesini ya milletvekilleri ya komisyonlar ister” diyor. Esasen bakanlar hakkındaki soruşturmaları milletvekilleri istiyordu. Niçin burada bir daha maddeye ilâve etsin ve “bu gibi soruşturmalar” desin. Buradaki “bu gibi soruşturmalar” ibaresi ve ayrıca bâriz bir şekilde “milletvekilleri isteyebilir” denmesi bunun ayrı bir maksat istihdaf ettiğini göstermektedir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Benim kanaatim şudur : Buradaki madde müstakildir. Fakat "soruşturma" tâbirini taşıdığı için Meclis soruşturması bölümüne alınmıştır. Biz bu bölümü kül halinde değil, maddeleri müstakıl olarak mütalâa ve öylece amel etmemiz icabedeceği kanaatindeyim.

Netice; bu maddeye müsteniden bugün çıkan bu rapor dolayısıyla biz Meclis soruşturmasına gidebiliriz. *(ve gitmeliyiz sesleri)* İlk kısım hakkındaki noktai nazarımı arzettim. Şimdi ikinci noktaya geliyorum. Evet gidilmeli mi, gidilmemeli mi?

Şimdi bâzı arkadaşlar müruru zaman var, bâzıları af çıktı, bâzıları mesulleri bulmak kabil değildir ve hattâ bu çalınan malları tekrar bulup yerine koymak imkân dâhilinde olmadığı için bu bir netice vermez düşüncesiyle soruşturma açılmamasını istemekte ve bizi o yola sevk etmek için bâzı beyanlarda bulunmaktadırlar.

Bendenizin kanaati : Af dahi olsa, suçluyu cezalandıramazsak, dahi, hiç olmazsa raporda müphem kalmış olan bâzı noktaları aydınlatmak ve bugüne kadar tutulan bu sakat yola bir son vermek, yeni çereler araştırmak, dolayısıyla bu hususta, suiistimali demesem dahi, ihmal ve terahileri bulunanları öğrenmek ve millete ilân etmek daima faydalıdır kanaatindeyim. Bu itibarla biz soruşturma yapılmasını kabul edelim. Bu husus için de, bir komisyon teşkilini Yüksek Heyetiniz muvafık görürse her halde efkârı umumiyeiy de tatmin etmiş oluruz kanaatindeyim.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN – Mustafa Zeren.

MUSTAFA ZEREN (Erzurum) – Efendim, bendeniz benden evvel konuşan arkadaşların noktai nazarında değilim. Bendeniz müsaadenizle İçtüzüğün hükümlerine sadık kalarak mâruzatta bulunacağım.

Evvelâ, İçtüzüğün 169 uncu maddesi yalnız Bakanlar Kurulu hakkındadır; Bakanlar Kuruluna mensup bir veya birkaç bakan hakkında câridir. Binaenaleyh 169 uncu maddeyi idareci üyeler hakkında tatbik edemediğimize göre, biz ancak 177 nci maddeye göre idareci üyeler üzerinde konuşabiliriz.

Efendim, 177 nci madde gayet sarîh olarak "Meclis bir malûmat edinmek isterse" diyor. Bunun nihayeti? Nihayeti yok. Bir malûmatın istihsalı neticesinde yine iş ancak salâhiyetli makamlara verilecektir, yani Yüce Divana tevdi edilemiyecektir. O halde Meclis neden soruşturma yapsın? Meclis kâfi derecede malûmat edinmiş bulunmaktadır. *(Hayır sesleri)*. Müsaade buyurun efendim, bendeniz kanaatlerimi arz ediyorum. Siz hayır diyebilirsiniz. Benim kanaatim bu merkezdedir.

Binaenaleyh olan biten hakkında Meclis kâfi derecede tenevvür etmiştir. Yani anlaşılmıştır ki, suç meydandadır, fakat suçlu belli değildir. (*O da meydandadır sesleri*). O halde yapılacak iş; bunu doğrudan doğruya adliyeeye vermektir. Bu, adalet bakımından da daha uygundur. Sebebinin arzedeyim; komisyon, bir idareci üye arkadaşımıza bir sual teveccüh etse o arkadaş bu komisyona siz bana ne sıfatla sual soruyorsunuz, diyemez mi? Hâkim sıfatıyla bu işi adalet cihazına vazife olarak verdiğimiz takdirde buna herkes evleviyetle cevap vermek zorundadır. Binaenaleyh burada 177 nci maddenin tatbikından artık bir fayda mülâhaza etmiyorum. Bu bakımdan bu işin adliyeeye verilmesi, bu işi adaletin tahkik etmesi, suç ve suçlular tebeyyün ettikten sonra bunun hakkında takibat yapılması İctüzüğün hükümlerine daha uygun olur zannederim.

BAŞKAN – Ümran Nazif. (*Reye, anlaşıldı sesleri*).

BAŞKAN – Ümran Nazif Yiğiter. (*Kâfi, kâfi sesleri*). (*Reye, reye sesleri*). (*Anlaşılmadı sesleri*).

ÜMRAN NAZIF YİĞİTER (Konya) — Muhterem arkadaşlar, Mustafa Zeren arkadaşımız söz alıp aksi tezi müdafaa etmemiş olsaydı hâdisenin tebellür etmesi bakımından bendeniz söz hakkımdan feragat edecektim.

Şimdi efendim, İctüzüğün 16 ncı faslında iki ayrı statü tayin edilmiştir. Bunlar da 166 ncı maddeden başlayıp 177 nci maddeye kadar gelen hükümdür. (Bu da pek sarıhtır) Meclis soruşturmasının Bakanlar hakkında ne şekilde yapılacağını, neticelerinin neden ibaret olduğunu tayin etmektedir. 177 nci madde ise bunlardan çok ayrı olarak herhangi bir iş hakkında Meclisin bilgi edinmesi lâzımgeldiği zaman açılacak soruşturmaya atıf yapmaktadır. Munhasıran bu gibi ahval hakkında hüküm isdar edilmektedir. Şayet herhangi bir iş hakkında açılacak Meclis soruşturmalarının muhterem Mustafa Zeren arkadaşımızın dediği gibi Meclis Divanına arzı gerekmiş olsaydı bunun 176 ncı maddedekinden evvel mevki alması iktiza ederdi.

Tebellür eden vaziyete göre durum şudur : İnceleme Komisyonu, bu ictüzükle yetkisi haricinde bulunan bir husus hakkında yüksek Meclisten yetki istemektedir. Şu az evvel arzetmiş olduğumuz mütalâalar ve diğer arkadaşlarımızın mâruzatları, hiç şüphe kalmıyacak şekilde, Meclisin ihzari mahiyette ve soruşturmanın kanunî icapları dairesinde bir tahkikatın yapılmasına yetkili bulunduğumuzu ve böyle bir karar vermeye yetkimiz bulunduğunu ortaya koymaktadır. (*Soldan, bravo sesleri*). Arkadaşlarımızın bazıları geçen celselerde, diğer arkadaşlarımızın da işaret ettikleri gibi, müruruzaman ve suçlu şahısların meçhuliyetinden bahset-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

mişlerdir. Bu hâdise cezai bir müruruzaman bulunup bulunmadığı, ke-zalik suçlunun bulunup bulunmadığı keyfiyetlerinin tâyini adli makam-lara aittir. Arkadaşlarımızın şüphe ettikleri gibi hakikaten cezai müruru-zaman mevcut ise bu tebeyyün ederse adli makamlar ceza takibine gide-meyeceklerdir.

Fakat hukuk davası açma mevzuu varsa bu, soruşturma neticesinde yapılacaktır. Binaenaleyh, hulâsatan şunu arzetmek isteriz ki, Yüksek Heyetiniz dilerse, herhangi bir komisyonu, veya hâdisedeki bilgisi itibarıyla İnceleme komisyonu bu işte tavzif eder. Kendisine yetki verilecek olursa maslahata, adalete çok uygun bir iş yapmış olur. (*Alkışlar*), (*Reye, reye sesleri*).

BAŞKAN — Esasen söz istiyen arkadaşımız yoktur. Bunun için evvelce verilmiş kifayeti müzakere teklifini reyinize koymuyorum.

Şimdi takrirleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplere binaen Hesapları İnceleme Komisyonu tarafından yapılan teklif dairesinde muamele ifasını ve bu vazife yapılırken haklarında kanunî takibat yapılması icabedenlerin de adalate teslimi teklif ederim.

Manisa Milletvekili

Refik Şevket İnce

Yüksek Başkanlığa

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu, saray eşyaları üzerinde birçok suiistimallerin vakı olduğunu ifade etmektedir.

İşbu sebebe binaen mesulleri bulmak ve icabında tazmin ve tecziye cihetine gidebilmek için İctüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis tahkikatının açılmasını arz ve teklif ederim.

Tokad Milletvekili

Ahmet Gürkan

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bağlanıkları ile millî saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında İctüzüğün 177 nci maddesi gereğince tahkikat yapmak üzere on üyeden mürekkep bir soruşturma komisyonu kurulmasına karar verilmesini arz ve teklif eylerim.

Kayseri Milletvekili

Kâmil Gündeş

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Başkanlığa

İçtüzüğün 177 nci maddesi hükmüne tevfiқан Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederim.

Çorum Milletvekili

Ahmet Başibüyük

Yüksek Başkanlığa

Millî saraylar, kâsırlar ve köşklerdeki eşya hakkındaki rapor ve söz-cünün mütemmim izahatından sonra hâdisenin mahiyeti tamamen anlaşılmıştır.

Her yönden suüstimal yapıldığında şüphe edilmeyen bu mevzu hakkında muhalefetin de kabul ettiği veçhile Meclis tahkikatının açılması artık bir emrizarudır.

Reye vâz'ını arz ve teklif ederim.

Çankırı Milletvekili

Kâzım Arar

T. B. M. M. Yüksek Başkanlığına

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporunu dinledik. Tetkikat ve tadatlarının henüz natamam olduğunu ve mesuller bulunduğunu tebarüz ettirmektedir. Bu mevzuda Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederiz.

Denizli Milletvekili

Baha Akşit

Denizli Milletvekili

Ali Çobanoğlu

Denizli Milletvekili

Eyüp Şahin

Maraş Milletvekili

Ahmet Kadoğlu

Denizli Milletvekili

Dr. Mustafa Gülcügil

Denizli Milletvekili

Refet Tavaslıoğlu

Çoruh Milletvekili

Mecit Bumin

Ankara Milletvekili

Hamdi Bulgurlu

Sayın Başkanlığa

İçtüzüğün 169 uncu maddesinde Bakanlardan birinin veya Bakanlar Kurulunun cezalı yahut akçalı sorumu gerektiren eylemlerde bulunduklarından bahsedilerek soruşturma yapılması istenebileceği yazılıdır.

Salâhiyattar komisyonca sunulan raporda, bir bakanın veya Bakanlar Kurulunun sorumunu mucip bir hâdise tebarüz ettirilmemiştir. Binaenaleyh mezkûr 169 uncu maddeye istinaden soruşturma yapılmasına tüzüğümüz müsait değildir.

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Aynı tüzüğün 177 nci maddesinde bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek istediği takdirde Meclisin bir soruşturma komisyonu kurabileceği ve yahut Meclis komisyonlarından birini bu işle tavzih edebileceği yazılıdır. Bu komisyonun vazifesi bahis konusu olan iş hakkında malûmat toplamak ve bu suretle elde edeceği malûmatı Meclise arz etmekten ibarettir.

Halbuki okunan raporda cezayı müstelzim fiil ve hareketlerin yapıldığı tebarüz ettirilmiştir.

Tüzüğün 177 nci maddesi mucibince yapılacak soruşturma müruru-zamanı katedemiyeceğinden icabedenler hakkında takibat icra edilmek üzere keyfiyetin Adalet Bakanlığına hemen havalesini ve Yüksek Meclis mesele hakkında bilgilenmek arzu ettiği takdirde aynı 177 nci maddeye istinaden raporu tanzim eden komisyonun soruşturma ile ödevlendirilmesini teklif ederim.

İstanbul Milletvekili

Salamon Adato

Yüksek Başkanlığa

İnceleme Komisyonu raporunda zikrolunan saraylara ait noksan görülen eşyaların kimler tarafından ortadan kaldırılmış olduğunun bilinmesi için Meclis tarafından seçilecek bir komisyon tarafından soruşturma ve tahkikat yapılmasını arz ve teklif ederiz.

Kırşehir

R. Özdeş

Kayseri

Mehmet Özdemir

Başkanlığa

İçtüzüğün 172 nci maddesindeki :

(Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse bir Soruşturma Komisyonu kurar) dedikten sonra :

(Yahut Meclis komisyonlarından birini bu işle ödevler) dendiğinden işin mahiyetine hayli nüfuz etmiş olması sebebiyle «Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun» vazifelendirilmesini arz ve teklif ederim.

Bolu Milletvekili

Mahmut Güçbilmez

Yüksek Başkanlığa

İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince bilgilenmek için Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonuna yetki verilmesini arz ve teklif ederiz.

Yozgad

H. Tatlıoğlu

Çorum

H. Ortakçıoğlu

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun Cezmi Bey.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Aziz arkadaşlarım; mevcut İçtüzük hangi zamanda ve hangi zihniyetle hâsıl olmuş ve tedvin edilmişti. bu cümlelerin malûmudur.

Binaenaleyh Meclisin demokratik hakları yürütecek olan maddeler ve organlar bizim İçtüzüğümüzde zayıftır. Buna rağmen gayrikabili içtinap bir şekilde 177 nci madde hükmünü koymayı zarurî görmüş ve koymuştur.

Bu madde maalesef bu güne kadar bu zihniyetin tesiri altında yürümemiş ve mefluç kalmıştır. Yüksek ekseriyetiniz millî bir mahiyet arzeden bir mesele hakkında maziye ait tarihimizde yer alacak kadar büyük bir mesele olan bu hadise hakkında mefluç olan bu 177 nci maddeyi yürütmelidir arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) — Okunan önergeler hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Okunan önergeler, bundan evvelki mütalâalar hakkında verilmiş takrirlerdi. Takrirleri reye koymak mevzuubahıs olduğuna göre şimdi söz verilemez.

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) — Ama benim söz istemem bundan evveldir.

BAŞKAN — Önergeleri reye vaz'etme sebebiyle okuttuk. *(Reye, reye sesleri).*

Bir kifayeti müzakere takriri vardır.

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) — İki kelime konuşacağım. *(Reye, reye sesleri).* Çok mühim bir mesele üzerinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Olamaz efendim.

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) — Çok mühimdir, söz vermiyecekseniz bu hareketiniz zapta geçsin efendim.

BAŞKAN — Kifayet takririni okutacağım. aleyhinde konuşursunuz.

Yüksek Başkanlığa

Mesele bütün etrafiyle aydınlanmıştır. Müzakerelerin kifayetinin oya konmasını arz ve teklif ederiz.

Kayseri Milletvekili

İ. Kırazoğlu

İçel Milletvekili

Salih İnankur

BAŞKAN — Buyurun.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

REŞAD GÜÇLÜ (Seyhan) — Arkadaşlar; sizden çok rica ediyorum. bu kıfayeti müzakere tahririni kabul etmeyin. Bendenize söz verilmesini kabul edin. Belki de Büyük Meclisi bir yanlışlık yapmaktan kurtaracak bir vesikayı okuyacağım. (*Gürültüler, oku sesleri*) Elimizdeki içtüzüğün aslı yani içtüzük yeni harflere ve yeni terimlere çevrilmeden ve yeniden tanzim edilmeden evvel şu Dahilî Nizamnamede 177 nci maddenin matlahını okuyorum.

«Mesuliyeti mucip olmayan işler hakkında tahkikat.» maddenin metni de aynen şudur; «Meclis bir madde hakkında re'sen malûmat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur. Bu kabil tahkikatın icrasını âza veyahut bir encümen teklif edebilir.»

Ruh aynıdır. Matlahı, mesuliyeti mucip olmayan işler hakkındadır. Buna dayanarak kabul edemeyiz. (*Gürültüler*)

BAŞKAN — Kıfayeti müzakere tahririni reyî âlinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) — Benim teklifim hakkında bir başka arkadaş iltihak... (*Sürekli gürültüler*).

Arkadaşlar ben aleyhindeyim, lehinde değilim. (*Gürültüler*).

BAŞKAN — Söz vermiyorum. Tahrirleri dinlediniz. Bunlar içinden en aykırı teklif olarak Refik Şevket İnce arkadaşımızın vermiş olduğu tahriri okutarak reyî âlinize arz edeceğim. (*Ret sesleri*).

(Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin, önergesi tekrar okundu).

BAŞKAN — Oyunuza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler.. Reddedilmiştir.

Efendim, ikinci tahrir olarak, İchtüzüğün 177 nci maddesi hükümleri dairesinde Meclis soruşturması yapılması hakkındaki tahriri okutarak reyî âlinize vaz edeceğim.

Diğer tahrirler de aynı mahiyettedir.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) — Adato'nun tahriri okunsun.

(Kayseri Milletvekili Kâmil Gündüş'in tahriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, önergenin, İchtüzüğün 177 nci maddesi hükümleri dairesinde Meclis soruşturması açılması hakkındaki birinci kısmı kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (*Alkışlar*).

Şimdi efendim yüksek kararınızla Tüzüğün 177 nci maddesi hükümleri dairesinde Meclis soruşturması açılmasına karar verildi.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Komisyon işine geçiyoruz. Bunun için de, Mahmut Güçbilmez'le Kâmil Gündes'in önergelerinde teklifler vardır. O önergeleri tekrar okutuyorum.

(Mahmut Güçbilmez «Bolu»nun önergesi tekrar okundu).

(Kâmil Gündes «Kayseri»nin önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, takrirleri dinlediniz. Birisinde bu tahkikat işinin halen Meclis Hesaplarını incelemekte bulunan komisyona verilmesi, yani bu iş için o komisyonun vazifelendirilmesi istenmektedir.

İkinci önerge ise, 10 kişilik ayrı bir komisyon kurulmasını istemektedir.

KÂMİL GÜNDEŞ (Kayseri) — Ben de birinci takrire iştirak ediyorum.

BAŞKAN — Efendim, arkadaşımız birinci takrire iştirak ettiğine göre ikinci takriri reye arzetmeye lüzum kalmıyor.

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun, Tahkikat Komisyonu olarak vazifelendirilmesini istiyen takriri reyinize arz ediyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bağlanıkları ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşkllerdeki eşya hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunca soruşturma yapılmasına karar verilmiştir.

— *Büyük Millet Meclisi ve Bağlanıklarıyla Millî Saraylar, Kasırlar ve Köşkllerdeki Eşya Hakkında İçtüzüğün 177 nci Maddesi Gereğince Soruşturma Yapmak Üzere Görevlendirilen Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu (5)*

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuzun 9.1.1952 Çarşamba günkü oturumunda varmış olduğu kararın bir suretinin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Meclis Hesaplarını İnceleme ve

Tahkik Komisyonu Başkanı

Salih Fuad Keçeci

KARAR

Büyük Millet Meclisi bağlanıkları ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşkllerdeki eşyalar hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis so-

(5) Tutanak Dergisi : C. 12, s.153-157

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ruşturması yapılmak üzere komisyonumuz Yüksek Kamutayın 21.XII.1951 gün ve 20 nci Birleşimindeki kararı ile vazifelendirilmiştir.

Komisyonun 8.I.1952 tarihli toplantısında tevdi olunan işbu vazifenin ifası hususunda karşılaşılabilecek muhakkak olan ve aşağıda maruz hususları doğrudan doğruya mı, yoksa yetkili makamlar vasıtasıyla mı, yapacağı hususunda tereddüt hâsıl olmuştur.

Şöyle ki : İçtüzüğün 169 uncu maddesiyle başlayan Meclis tahkikatı başlığı altındaki maddeler bakanlar hakkında yapılacak tahkikatın usul ve yetkilerini izah etmiş ve meskût kaldığı kısımlarda da Ceza Yargılama Usulü Kanununun tatbikini âmir bulunmaktadır. Halbuki 177 nci maddede, ne yukarıdaki maddelere ve ne de Ceza Yargılama Usulüne bir atıf yapmamış olmakla müstakil bir hüküm ifade etmekte ve şimdiye kadar bu madde Meclis tarihinde ilk defa tatbikat sahası bulan bir madde olarak harekete gelmiş bulunmaktadır.

Ezcümle :

1. Arama, celp ve ihzar, icabında yakalama, zabt ve müsadere ve tedbir mahiyetinde tevkif gibi tahkikat icaplarının yerine getirilmesine komisyonumuz doğrudan doğruya yetkili midir? Değilse bu gibi müzekkerelerin mahallî yargıç ve savcılıklar vasıtasıyla infazı yetkisinde olacak mıdır? Nihayet komisyonumuz bu gibi vakalar karşısında bir muhbir durumunda yalnız itilâna arzolunan hususları adli makamlara ihbar etmek mevkiinden ileri gidemeyecek, bir salâhiyet mi taşıyacaktı?

2. Yüksek Kamutayın müzakere esnasında tezahür eden temayülû sarayların Türk Milletine intikalinden şimdiye kadar vukua gelmiş bütün suiistimallerin aranması, faillerinin bulunması, suiistimal mevzuu eşyaların istirdadı merkezindedir. Diğer taraftan zaman aşımı ve af kanunları bir kısım hâdiselerin cezaî ve hukukî mesuliyetlerini ortadan kaldırmış olduğu gibi mesuliyeti kalmamış bu nevi hâdiselerin tahkikına da mânidir.

Bu durum karşısında komisyonun hareket tarzı ne olacaktır.

Yukarıda arzolunan sebeplerden ileri gelen tereddüt dolayısıyla komisyonumuz hareketsiz haldedir. Yüksek Kamutayın noktaî nazarının bilinmesine komisyonumuzca karar verilmiştir.

Komisyon Başkanı

İstanbul

S. F. Keçeci

Sözcü

Gümüşhane

H. Zarbun

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Kâtip	Denetçi
Çoruh	Kocaeli
A. Gigin	
Çorum	Çorum
H. A. Vural	H. Yemeniciler
Kars	Samsun
A. Çetin	F. Tüzel
Mardin	

İçtüzük hükümleri dışında ayrı ve hususî bir salâhiyet verilmesi bahis mevzuu olamayacağından muhalifim.

M. Kâmil Boran

BAŞKAN — Usul hakkında söz Feridun Fikri Düşünsel'indir.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) — Efendim; bu tezkere gayet tafsilâtlı birçok noktaları muhtevidir. Mahiyeti itibariyle tüzüğün tetki-kiyle, tefsirine mütealliktir. Onun için evvelbeevvel Anayasa Komisyo-nunda tetkiki ve ondan sonra bir raporla yüksek huzurunuzda gelip nok-tai nazarların tebellürü lâzımdır. Bendeniz bunun, tüzüğün tadiline ait tetkikler de kendisine ait bir iş olduğu için, Anayasa Komisyonuna hava-lesini uygun görüyorum.

BAŞKAN — Feridun Fikri Bey, takririniz var mı?

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) — Veriyorum.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Arkadaşlar, Büyük Meclis, ge-çen birleşimlerden birinde millî saray, kasır ve köşklerde eşya suiistima-li şaibesi üzerine, doğrudan doğruya bilgilenmek istediği için, İçtüzüğün 177 nci maddesine göre bu işin tahkikına Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonumuzu görevlendirdi. Heyetimiz, İçtüzüğün 173 üncü madde-sinde yazılı salâhiyetlerden faydalanıp faydalanamayacağı hususunda tereddüt etmekte ve bu salâhiyetle teçhizini istemektedir. Yüksek malû-munuz, 177 nci madde mesuliyeti mucip olmayan işler hakkında tahki-kat açılmasına mütedairdir. Bunun hukukî mânası bir parlamento tah-kikatı değildir. İçtüzüğümüz bu ikinci tahkikat için 177 nci maddeyi vaz'etmiştir. 173 üncü maddeye göre yapılacak tahkikattaki vazife ve sa-lâhiyetler açıkça gösterilmiş olduğu halde 177 nci maddede bu cihet sa-kıt kalmıştır. 177 nci maddeye göre vazifelenendirilen bir heyet...

BAŞKAN — Kâmil Bey esasa giriyorsunuz. Zaten 177 nci maddenin kendisi usule aittir. Binaenaleyh usul hakkında konuşunuz...

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Usul hakkında konuşuyorum.

BAŞKAN — Bu iş usule ait değildir. 177 nci maddeyi münakaşa ediyoruz. Usule ait teklifinizi lûtfen söyleyin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Usul hakkında muhalefetim var. Arkadaşlar; rapor okunduğu zaman benim muhalefetim okunmadı. Bu itibarla ben bu usul hakkındaki muhalefetimi arzetmekle mükellefim. Eğer söz vermezseniz o başka.

BAŞKAN — Efendim; muhalefediniz okunsun. Siz muhalefet mevzuunda değil, 177 nci maddenin esası hakkında konuşmaya başladınız.

(Mehmet Kâmil Boran'ın muhalefet şerhi rapordan okundu).

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Ben usul hakkındaki muhalefetin sebebini arzetmek istiyorum.

BAŞKAN — 177 nci maddenin müzakeresi bahis konusu değildir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Benim muhalefetim usul hakkındadır ve bunu Kamutaya arz ve izah etmek mecburiyetindeyim.

BAŞKAN — Heyet kemaliyle ittila kesbetmiştir ki komisyonun raporu 177 nci maddenin ne gibi salâhiyetleri tazammun ettiği hakkındadır.

Kâmil Boran arkadaşımız 177 nci maddenin müzakeresine geçmiştir. Müsaade ederseniz muhalefet şerhini bir defa daha okutayım.

(Mehmet Kâmil Boran'ın muhalefet şerhi tekrar okundu).

BAŞKAN — Arkadaşımızın bu izahları usul hakkında değildir. Asıl usul hakkında olan bu raporun komisyona havalesi hakkındaki tekliftir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Esasen ben de konuşmalarım neticesinde onu arzedecek ve o teklife iltihak edecektim.

BAŞKAN — Raporun komisyona havalesine dair önergeyi okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Komisyon tezkeresinin Anayasa Komisyonuna havalesini arz ve teklif ederim.

Bingöl Milletvekili

Feridun Fikri Düşünsel

AHMET GÜRKAN (Tokad) — Takrir aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurun.

AHMET GÜRKAN (Tokad) — Kıymetli arkadaşlarım; takriri veren arkadaşımızın izahatını dinlediniz. Bu arkadaş vaziyeti bir içtüzük tefsiri mahiyetinde görmektedir. Halbuki, vaziyet gayet sarıhtır, tefsire ihtiyaç göstermiyecek derecede vâzıhtır. Çünkü soruşturmayı teşkil eden, 16 nci bölümün 169 uncu maddesi suçluyu aramaya mâtuftur.

177 nci madde de, aynı bölümün en son maddesini teşkil eder. Bu madde ile kurulacak olan Soruşturma Komisyonunun gayesi de Yüksek Meclisi tenvirden ibarettir. Yani kurulacak olan Soruşturma Komisyonunun birisi şu şekilde, diğeri bu şekilde çalışır diye bu bölümde ayrı ayrı iki çalışma sistemi kalmamıştır. 173 üncü maddede deniliyor ki...

BAŞKAN — Feridun Fikri Bey bu işin Anayasa Komisyonuna tevdiini istiyor. Lütfen yalnız bu mesele hakkında konuşunuz.

AHMET GÜRKAN (Devamla) — Ben de işin vuzuhunu ifade etmeye çalışıyorum. Bu madde «Soruşturmayı üzerine alan komisyon» diyor, 169 uncu madde ile kurulan, komisyon demiyor. Yani mâruzatım şudur ki, 173 üncü maddede Soruşturma Komisyonu diye mutlak bir ifade olduğuna göre, mesele tefsire ihtiyaç göstermeyecek derecede vazıhtır.

Bunun için Anayasa Komisyonuna havalesine ihtiyaç yoktur. Bendeniz bir teklif veriyorum, teklifimin mahiyeti : 169 uncu madde gereğince kurulan Soruşturma Komisyonunun salâhiyeti ne ise 177 nci maddeye göre kurulan Soruşturma Komisyonu da aynı salâhiyeti haizdir, yolunda karar verilmesini ricadan ibarettir. İşin uzatılarak komisyondan komisyona gitmesine mahal yoktur. Bilhassa bu meselenin beklemeye hiç tahammülü yoktur.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) — Efendim bir noktayı arzedeceğim;

Muhalefeti izah için söz almak istedim. Başkanvekili bana müsaade buyurmadı, bu halin zabta geçmesinde fayda görüyorum.

BAŞKAN — Söz Salamon Adato'nundur.

SALAMON ADATO (İstanbul) — Efendim, bu mesele Yüksek Meclisimizce müzakere edilirken 169 uncu madde hükümlerinin, mesuliyeti mucip ve bir bakan tarafından sâdır olan bir fiil karşısında bulunduğumuz zaman, komisyonun faaliyetinin tahrik edilebileceğini arzetmiştim. Fakat bir bakanın mesuliyetini mucip bir hâdise karşısında bulunduğumuz zaman 169 uncu maddede Adalet ve Anayasa komisyonlarından veyahut da sureti mahsusada teşekkül eden Karma Komisyon tarafından Soruşturma yapılacağı tasrih edilmiştir. Bu soruşturmanın yapılması için ne gibi salâhiyetlerin komisyona verileceğine dair yine mûtaakıp maddelerin hükümlerinde sarahat mevcuttur. Halbuki 177 nci maddede de Meclisin ancak muayyen bir hâdise hakkında malûmat almak istediği takdirde komisyona bir salâhiyet verileceği yolunda bir sarahat vardır. İnceleme Komisyonunca bu maddenin tefsiri talep ediliyor. Mesele çok nazıktır. Binaenaleyh, bir kaç arkadaşın kürsüye çıkıp da mûtalâa beyan etmesiyle mesele halledilmiş olmaz. Herhalde Yüksek Meclisin talep edilen husus hakkında isabetli bir karara varabilmek için, muhakkak surette keyfiye-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

tin Anayasa Komisyonuna havalesi zaruridir. Bu itibarla Feridun Fikri Düşünsel arkadaşımızın önergesinin kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Müfit Erkuyumcu, buyurun.

MÜFİT ERKUYUMCU (Balıkesir) — Muhterem arkadaşlar; ben de Feridun Fikri Düşünsel ve Salamon Adato arkadaşlarımızın fikirlerine iştirak ediyorum. Burada İctüzüğün bir maddesinin tefsiri meselesi vardır. Böyle olunca yine İctüzük hükümleri gereğince bunun evvel emirde Anayasa Komisyonunca müzakere edilmesi icabeder.

Bu bakımdan Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu İctüzüğün muayyen maddelerinde tereddüde düşmüş ve Meclisten faydalanmak istemiş olmasına ve bu mütalâa tefsiri bir mahiyet arzedeceğine göre evvel emirde bunun Anayasa Komisyonunca müzakere edilerek karara bağlanması zaruridir. Bendeniz muhterem arkadaşlarımın tekliflerine iştirak ediyorum, Feridun Fikri Beyefendinin önergesinin kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Necip Bilge, buyurun.

NECİP BİLGE (Niğde) — Bendeniz de arkadaşlarımızın fikirlerine iştirak ediyorum.

MEHMET DAİM SÜALP (Siird) — Muhterem arkadaşlar; biz, Soruşturma Komisyonu teşkil etmeye karar verdiğimiz zaman 177 nci maddenin o faslında müstakil bir madde olduğunu kabul etmiştik. Buna istiklâl verdiren düşünce şu idi : Diğer maddelerde mesuliyet aranmaktadır. Bir bakanın mesuliyeti mevzuubahis ise o bakan için Divanı Âli kurulması, onu Divanı Âliye göndermeyi istihdaf eder. Bundaki Soruşturma Komisyonu, Meclisin lüzum gördüğü hallerde teşkil ettiği bir soruşturma komisyonudur.

Şimdi arkadaşlar; burada takip edilecek usul buna verilecek yetki nedir diyorlar? Fasılda soruşturma komisyonunun yetkisi tespit edilmiştir. Fakat karşımıza çıkan mesele ilk defa tatbik edilen bir mesele olduğu ve ilerisi için emsal teşkil edecek bir teamüle başlangıç olacağından bunun, esaslı tetkikten geçmesi ve tefsiri mahiyette olduğu cihetle Anayasa Komisyonunda müzakere ve halli icabeder. Bence Anayasa Komisyonuna gitmesinde bir mahzur yoktur, bunda fayda mülâhaza etmekteyim; bu itibarla Feridun Fikri Düşünsel'in takririnin tasvibini rica ederim.

BAŞKAN — Efendim, Kâmil Boran arkadaşımız muhalefet şerhini izah etmek üzere söz almış bulunmaktadır. Kendilerinin sözleri raporun müzakeresine geçilmesine bağlı bulunduğu ve şimdi usul hakkında müzakere cereyan ettiğine ve Komisyon raporunun müzakere edilmeden Anayasa Komisyonuna tevdi talebi edildiğine göre ancak raporun müzakeresine geçildiği takdirde kendilerine söz verilecektir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Başkanvekili bunu yanlış anladılar, benim usule ait şerhim vardı.

BAŞKAN — Feridun Fikri Beyin tavrını tekrar okutuyorum.

(Feridun Fikri Düşünsel'in tavrını tekrar okundu).

BAŞKAN — Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporunun Anayasa Komisyonuna tevdiini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

d) Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Başkanlıklarıyla Millî Sarayla, Kasırlar ve Köşklere Eşya Hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi Gereğince Soruşturma Yapmak Üzere Görevlendirilen Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporuna dair Anayasa Komisyonu Raporu

BAŞKAN — Raporu okutuyorum (6)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve başkanlıklarıyla Millî Saraylar kasırlar ve köşklere eşya hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince soruşturma yapmak üzere görevlendirilen Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporuna dair Anayasa Komisyonu Raporu (7)

T.B.M.M.

Meclis H. İn. Komisyonu

10.I.1952

Esas No. 5/44

Karar No. 5

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuzun 9.I.1952 Çarşamba günkü oturumunda varmış olduğu kararın bir suretinin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Meclis Hesaplarını İnceleme ve
Tahkik Komisyonu Başkanı
İstanbul
S. F. Keçeci

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu

T.B.M.M.

Meclis H. İn. Komisyonu

10.I.1952

Esas No. 5/44

Karar No. 5

KARAR

Büyük Millet Meclisi başkanlıkları ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşklere eşyalar hakkında İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis so-

(6) Tutanak Dergisi : C. 14, s. 56-60

(7) Tutanak D., C. 14, B. 53, S. Sayısı : 121

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ruşturması yapılmak üzere komisyonumuz Yüksek Kamutayın 21.XII.1951 gün ve yirmi ikinci Birleşimindeki kararı ile vazifelendirilmiştir.

Komisyonun 8.I.1952 tarihli toplantısında tevdi olunan işbu vazifenin ifası hususunda karşılaşıcağı muhakkak olan ve aşağıda mâruz hususları doğrudan doğruya mı yoksa yetkili makamlar vasıtasıyla mı yapacağı hususunda tereddüt hâsıl olmuştur.

Şöyleki :

İçtüzüğün 169 uncu maddesiyle başlıyan Meclis tahkikatı başlığı altındaki maddeler bakanlar hakkında yapılacak tahkikatın usul ve yetkilerini izah etmiş ve meskût kaldığı kısımlarda da Ceza Yargılama Usulü Kanununun tatbikını âmir bulunmaktadır. Halbuki 177 nci madde ne yukarıki maddelere ve ne de ceza yargılama usulüne bir atıf yapmamış olmakla müstakıl bir hüküm ifade etmekte ve şimdiye kadar bu madde Meclis tarihinde ilk defa tatbikat sahası bulan bir madde olarak hareket gelmiş bulunmaktadır.

Ezcümle :

1. Arama, celp ve ihzar, icabında, yoklam, zapt ve müsadere ve tedbir mahiyetinde tevkif gibi tahkikat icaplarının yerine getirilmesine Komisyonumuz doğrudan doğruya yetkili midir? Değilse bu gibi müzekkelerinin mahalli yargıç ve savcılıklar vasıtasıyla infazı yetkisinde olacaktır. Nihayet komisyonumuz bu gibi vakıalar karşısında bir muhbir durumunda yalnız ıttılama arzolunan hususları Adli makamlara ihbar etmek mevkiinden ileri gidemeyecek bir salâhiyet mi taşıyacaktır?

2. Yüksek Kamutayın müzakere esnasında tezahür eden temayülü sarayların Türk Milletine intikalinden şimdiye kadar vukuagelmiş bütün suistimallerin aranması, faillerinin bulunması, suistimal mevzuu eşyaların istirdadı merkezindedir. Diğer taraftan zaman aşımı ve Af kanunları bir kısım hâdiselerin cezaî ve hukukî mesuliyetlerini ortadan kaldırmış olduğu gibi mesuliyeti kalmamış bu nevi hâdiselerin tahkikına da mânidir.

Bu durum karşısında komisyonun hareket tarzı ne olacaktır?

Yukarda arzolunan sebeplerden ileri gelen tereddüt dolayısıyla komisyonumuz hareketsiz haldedir. Yüksek Kamutayın noktaî nazarının bilinmesine komisyonumuzca karar verilmiştir.

Komisyon Başkanı

İstanbul

S. F. Keçeci

Sözcü

Gümüşane

H. Zarbun

Kâtip

Çoruh

A. Gigin

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Denetçi
Kocaeli

Çorum
H. A. Vural

Çorum
H. Yemeniciler

Mardin

İçtüzük hükümleri dışında
ayrı ve hususi bir salâhiyet
verilmesi bahis mevzuu
olamayacağından muhalifim.

M. Kâmil Boran

Kars
A. Çetin

Samsun
F. Tüzel

Anayasa Komisyonu Raporu

T.B.M.M.

Anayasa Komisyonu

Esas No. 5/44

Karar No. 8

23.II.1952

Yüksek Başkanlığa

Büyük Millet Meclisinin idare ve murakabesinde bulunan Milli Saraylarda kıymetli bâzı eşyanın zayı ve sulistimal edilmiş olduğuna dair Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporu üzerine İçtüzüğümüzün 177 nci maddesi mucibince Meclis soruşturması açılmasına Yüksek Meclisin 21.XII.1951 tarihli Birleşiminde karar verilmesini mütaakip mezkûr komisyonca kendilerinin salâhiyetlerinin nelerden ibaret olduğunun bildirilmesi hususunda Yüksek Başkanlığa takdim ve komisyonumuza havale edilen 10.I.1952 gün ve 5/44 Esas ve 5 Karar sayılı tezkerre komisyonumuzun 30.I.1952 tarihli toplantısında 11 âzanın huzuriyle tetkik ve müzakere edildi :

1. Bir komisyon âzasının sualı üzerine evvelâ 177 nci madde mucibince teşkil edilen soruşturma komisyonuna şahit dinlemek, arama yapmak gibi bâzı kazaî mahiyette salâhiyetlerin verilmesinin Anayasa hukukuna ve Anayasamız hükümlerine aykırı olup olmadığı keyfiyeti bu iki bakımdan incelendi:

A) Parlmentarizm sistemini uzun zamanlardan beri tatbik etmekte olan demokratik memleketlerde bu meselenin Anayasa hukuku sahasında münakaşa ve halledilmiş olduğu, Hükümet ve bakanlara itimat veya ademiitimat beyan ve re'sen kanun teklifetmek salâhiyetlerine malik bulunan Parlmentarist rejim içerisindeki bir Millet Meclisinin Meclis soruşturması açmasının ve bu soruşturmayı idare edecek komisyonun kazaî salâhiyetlere malik bulunmasının bu rejimin tabiî icabatından sayıldığı.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Denetçi
Kocaeli

Çorum
H. A. Vural

Çorum
H. Yemeniciler

Mardin

İçtüzük hükümleri dışında
ayrı ve hususi bir salâhiyet
verilmesi bahis mevzuu
olamayacağından muhalifim.

M. Kâmil Boran

Kars
A. Çetin

Samsun
F. Tüzel

Anayasa Komisyonu Raporu

T.B.M.M.

Anayasa Komisyonu

Esas No. 5/44

Karar No. 8

23.II.1952

Yüksek Başkanlığa

Büyük Millet Meclisinin idare ve murakabesinde bulunan Milli Saraylarda kıymetli bâzı eşyanın zayı ve suiistimal edilmiş olduğuna dair Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporu üzerine İçtüzüğümüzün 177 nci maddesi mucibince Meclis soruşturması açılmasına Yüksek Meclisin 21.XII.1951 tarihli Birleşiminde karar verilmesini mütaakip mezkûr komisyonca kendilerinin salâhiyetlerinin nelerden ibaret olduğunun bildirilmesi hususunda Yüksek Başkanlığa takdim ve komisyonumuza havale edilen 10.I.1952 gün ve 5/44 Esas ve 5 Karar sayılı tezkerre komisyonumuzun 30.I.1952 tarihli toplantısında 11 âzanın huzuriyle tetkik ve müzakere edildi :

1. Bir komisyon âzasının sualı üzerine evvelâ 177 nci madde mucibince teşkil edilen soruşturma komisyonuna şahit dinlemek, arama yapmak gibi bâzı kazâi mahiyette salâhiyetlerin verilmesinin Anayasa hukukuna ve Anayasamız hükümlerine aykırı olup olmadığı keyfiyeti bu iki bakımdan incelendi:

A) Parlmentarizm sistemini uzun zamanlardan beri tatbik etmekte olan demokratik memleketlerde bu meselenin Anayasa hukuku sahasında münakaşa ve halledilmiş olduğu, Hükümet ve bakanlara itimat veya ademiitimat beyan ve re'sen kanun teklifetmek salâhiyetlerine malik bulunan Parlmentarist rejim içerisindeki bir Millet Meclisinin Meclis soruşturması açmasının ve bu soruşturmayı idare edecek komisyonun kazâi salâhiyetlere malik bulunmasının bu rejimin tabiî icabatından sayıldığı.

dünyada en eski parlenter demokrasi sistemini yaşatan İngiltere Parlamentosunun tahkikat komisyonlarının en geniş kazaî salâhiyetlere malik bulunduğu, Fransa gibi aynı rejimde bulunan parlâmentoların mukarrerat ve tatbikatının bu merkezde olduğu Anayasa hukuku otoritelerinin de bu mukarreratı tasvip ettikleri müşahede ve tesbit olunarak mezkûr tahkikat komisyonuna kazaî salâhiyetler tanınmanın demokratik ve parlâmenter Anayasa hukukuna aykırı düşümeceğine karar verildi.

B) Keyfiyetin bizim Anayasamız bakımından incelenmesi neticesinde, Anayasamızın Parlenter memleketlerin Anayasalarının hiç birinden Meclise salâhiyetler tanımak bakımından geri olmadığı, Büyük Millet Meclisini milletin hakikî ve yegâne mümessili tanımak suretiyle millet hâkimeyetine ait bütün kuvvetlerin Yüksek Mecliste tecelli ettiği, Anayasamızın 22 nci maddesi mucibince mutlak ve şümüllü Meclis soruşturması prensibi kabul edildiği ve bununla tatbik şeklinin İctüzüğün ana esasları dairesinde Meclisin mutlak takdirine bırakıldığı mütalâalarıyla 177 nci madde mucibince teşkil edilecek komisyona kazaî salâhiyetler tanınmasının Anayasamız hükümleri içinde bulunduğu karar verildi.

2. İctüzüğün 177 nci maddesi gereğince "Soruşturma Komisyonu" vazifesini ifa etmesi salâhiyeti kendisine verilen Hesapları İnceleme Komisyonunun bu sıfatla ve yalnız Yüksek Meclisçe soruşturulmasına karar verilen hususlara münhasır olmak üzere haiz olacağı salâhiyetlere gelince :

Anayasamızın 22 nci maddesince Meclis soruşturmasının tatbik şekli İctüzükle tâyin edileceğine, İctüzükte Meclis soruşturması hakkında tek bir fasıl bulunup bu faslın 173 ve 174 üncü maddelerinde Soruşturma Komisyonunun salâhiyetleri tahdiden gösterilmiş olduğuna, aynı fasılda bulunan 177 nci madde mucibince teşkil veya tazvif edilecek komisyonun da aynı salâhiyetleri haiz olması tabîi bulunduğu, aksi takdirde yani şahit ihzârı, delâile el konması gibi hallerin adli makamlar vasıtasıyla yaptırılması demek kazaî tahkikat demek olacağına ve bunun da Yüksek Meclisin bu tahkikat yerine Meclis tahkikatı yapılmasını tercih şeklinde tecelli eden irade ve kararına muhalefet teşkil edeceğine; 177 nci maddeye göre teşkil veya tazvif edilecek soruşturma Komisyonunun salâhiyetleri hakkında bu maddenin faslın sonuna konulması sebebiyle İctüzüğün meskût kaldığı farzedilse bile Anayasamız Meclis soruşturmasının tatbik şeklinin İctüzükle tâyinedileceğini kaydeylemiş olduğundan bu hususun Yüksek Meclisin kararıyla telâfisinin mümkün olduğuna göre :

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu komisyonun bu sıfatla ve yalnız Yüksek Meclisin soruşturma kararı verdiği hususlara munhasır olmak üzere İçtüzüğün 173 ve 174 ncü maddesinin bahsettiği salâhiyetleri kullanabilmesine ve komisyon tezkeresinde birer birer sorulan suallere cevap verilmesine mahal olmadığına ekseriyetle karar verildi.

Kamutayın yüce tasvibine arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

	Başkan Manisa	
	Komisyonun ekseriyet kararına muhalifim R. Ş. İnce	
Bu rapor sözcüsü	Ankara	Konya
Zonguldak	R. Eren	R. Alabay
M. Alakant		
İstanbul	İzmir	Tokad
M. Benker	Z. H. Velibeşe	H. Ökeren

MUHALEFET ŞERHİ

1. Meclis soruşturması mutlaka Bakanlar veya Bakanların suç ortağı olanlar hakkında açılır. Binaenaleyh ortada bir Bakanın suçu bahis mevzuu olmadıkça Meclis soruşturması yapılması caiz olamaz.

2. Ancak Meclis soruşturmasını icabedecek bir vaziyetin hudusundadır ki, Tüzüğün 172 nci maddesinde yazılı komisyonlardan biri kurulur; bu komisyonlar tabiatıyla Tüzükte ve Ceza Muhakemeleri Usulünde yazılı salâhiyetleri kullanırlar.

3. Tüzüğün 177 nci maddesindeki komisyon ise Meclisin bir veya daha ziyade meseleler hakkında ancak bilgi toplamaya memur hususî bir teşriî organdır. Bu organı 172 nci maddede adları geçen komisyonlardan biri olarak tanımaya hukuken imkân yoktur. Bu imkânsızlığa rağmen böyle bir heyete (Meclis kararıyle tahkikat yapmaya memur edilen İnceleme Komisyonuna) kıyas yoluyla şahit ihzarı, ev araştırması ve nihayet tevkif gibi hürriyet haklarını ihlâl eden salâhiyetler verilmesi ve vatandaşın tabîî hâkiminden maada hâkimlerin eline bırakılması Anayasa hükümlerine aykırıdır.

Ankara	Diyarbakır	Erzincan
C. Soydan	F. Alpiskender	Ş. Günaltay
	İmzada bulunmadı	İmzada bulunmadı

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Manisa
M. Kurbanoğlu

Manisa
R. Ş. İnce

BAŞKAN – Oturumu açıyorum. Rapor okundu.

BAŞKAN – Necip Bilge.

NECİP BİLGE (Niğde) – Sayın arkadaşlar, biraz evvel okunan Anayasa Komisyonu raporunu bendeniz de dikkatle okudum. Yalnız bu raporun okunması ve 177 nci maddenin gerek metin ve gerekse tutanaklarının tetkiki neticesinde bendeniz, Anayasa Komisyonunun vardığı kararın aksi bir karar ve kanaata vardım. Bunu burada izah etmeyi bir vazife bildiğim için müsaadenizi rica edeceğim. Malûm olduğu üzere, Millî Saraylarda eşyanın durumunun tâyini hakkında, İctüzüğün 177 nci maddesi uyarınca kurulan komisyonun salâhiyetlerinin tesbiti bahis mevzuudur. Anayasa Komisyonu, 174 üncü maddede tamamen salâhiyetlerin bu komisyon tarafından da kullanılabileceğini kabul etmektedir. Fakat önce şunu belirtmek yerinde bir hareket olur :

Bir kere Anayasa Komisyonu, kaanatimce, yanlış bir noktadan hareket etmiş bulunmaktadır. Çünkü, biraz evvel okunmuş bulunan rapora göre Anayasa Komisyonu İctüzüğün hükümleri mucibince, Bakanların sorumunu araştırmak üzere kurulan bir soruşturma komisyonun 174 üncü maddedeki, yani İctüzüğün 174 üncü maddesindeki salâhiyetleri haiz olup olmadığı meselesini incelemiştir.

Halbuki, âcizane kanaatime göre, meselenin künhü burada değildir. Münakaşalı nokta bu değildir. Ve bu olmaması gerekir. Çünkü İctüzüğün 174 üncü maddesi sorumu tahkik edecek olan, yani, bir Bakanın sorumu mevcut olup olmadığı meselesini tahkikle meşgul olacak bulunan Soruşturma Komisyonunun salâhiyetlerini açıkça tesbit etmiş bulunmaktadır.

İctüzük bunu sarahaten tesbit etmiş olduğuna göre, böyle bir Soruşturma Komisyonun İctüzükte zaten tesbit edilmiş olan bu salâhiyetleri haiz olup olmadığı meselesinin münakaşa edilmemesi lâzımgelir.

Esas nokta burada değildir. Kanaatime göre Anayasa Komisyonun tetkik edeceği mesele, 177 nci madde mucibince kurulan bir komisyonun, daha evvelki maddelere göre kurulacak bir soruşturma komisyonu mahiyetinde olup olmadığını araştırmak ve bu komisyonun yani 177 nci madde mucibince kurulacak olan bir komisyonun, diğer maddelere göre kurulacak olan komisyonlar gibi aynı salâhiyeti haiz olup olmadığını tetkik etmek meselesi olmak gerekirdi. Biraz evvel arzettiğim gibi komisyon bu noktayı mahlûl addederek soruşturma komisyonun 174 üncü mad-

dede tadat edilmiş olan salâhiyetleri haiz olup olmadığı meselelerini araştırmıştır. Halbuki, dediğim gibi, 177 nci madde mucibince kurulan bir komisyon diğer maddeler mucibince kurulan soruşturma komisyonu mahiyetinde midir değil midir? Evvelâ bunu araştırmak icabederdi. Bu meseleyi halledebilmek için kanaatimce İctüzüğün bu maddelerine ait olan tutanakları karıştırmak icabeder. Bendeniz tetkik ettim. İctüzüğün bu maddelerine ait olan tutanaklarında bâzı cümleler geçmektedir. Bilhassa İctüzüğü hazırlayan komisyon raporunda şu nokta açıkça tebarüz ettirilmektedir ki, İctüzüğümüzün muhtelif maddelerinin tanziminde yabancı mevzuat da nazarı dikkate alınmış, bilhassa Fransız İctüzüğü göz önünde tutulmuştur : Bundan başka diğer devletler, Belçik, Felemenk gibi devletlerin de içtüzükleri tetkik edilerek bizim İctüzüğümüz bugünkü şeklini almış bulunmaktadır. Bilhassa komisyon raporuna göre, Meclis tahkikatına ait olan kısım, Felemenk, Belçika içtüzüklerinden istifade edilmek suretiyle hazırlanmış bulunmaktadır. Raporun buna ait kısmı şu şekildedir : (Takdim edilmiş bulunan teklifin esnayı tahririnde hemen her Devletin dahili nizamnameleri karıştırılmıştır. Bunlardan Fransız Nizamnamesinde Meclis tahkikatına ve teşriî masuniyetin refine ait hemen hiçbir fıkra görülmediğinden Belçika ve Felemenk müdevvenatına müracaat olunmuştur. Zabıt 1341, cilt 20, sayfa 176 ve mütaakıp. Yine raporun başka bir tarafında Meclis tahkikatı faslı Teşkilâtı Esasiyenin 22 nci maddesine göre kaleme alınmıştır. Bu da Belçika ve Felemenk kanunlarından gelmektedir, denmektedir. O halde 177 nci maddenin hakiki mahiyetinin ne olduğunu ve orada kurulan diğer komisyonların aynı mahiyette olup olmadığını araştırmak için bendeniz Belçika İctüzüğüne müracaat ettim. Kütüphanede bulunan bu içtüzüğü karıştırdım. Fakat bizim 177 nci maddeye tekabül edecek bir madde bulamadım. Diğer maddelere tekabül edecek bâzı maddeler vardır, fakat 177 nci maddeyi karşılayacak bir madde arzetteğim içtüzükte yoktur. Felemenkçe bilmediğim için oradan aramak ve istiane etmek imkânını bulamadım.

Yalnız Belçika İctüzüğünde böyle bir madde olmadığını burada açıkça beyan edebilirim. O halde, İctüzükte böyle bir madde bulunmadığına göre kendi İctüzüğümüzün 169 ve onu takibeden maddelerine bu esaslara göre bir mâna vermek durumundayız. Burada şu noktayı tashih edeyim. Belçika'da anket parlâmenter İctüzükle halledilmiş değildir. Belçika Anayasasının 40 nci maddesi mucibince bu iş ayrıca kanunla tâyin edilir denmiştir. 1880 tarihinde anket parlâmenter hakkında bir kanun yapılmış bulunmaktadır. Biraz evvel İctüzük dedim; özür diliyerek düzelirim. Şimdi esas meseleye geçelim :

Bizim İctüzüğümüzün 169 dan 176 nci maddeye kadar olan hükümlerinin tertip sırası nazarı dikkate alınacak olursa, kanaatimce, 177 nci

maddedeki komisyonun diğer maddelerde mevzuubahis olan komisyondan başka mahiyette olduğu anlaşılır. Filhakika 169 uncu maddeden itibaren konan hükümler, mesuliyeti araştırarak olan soruşturma komisyonunun teşekkül sebep ve tarzını ve bunu verilecek salâhiyetleri belirttikten sonra içtüzüğün 176 ncı maddesinde soruşturma komisyonunun tahkikatı neticesinde işin Yüce Divana sevki hakkında hüküm konmuş bulunmaktadır. Bu suretle bakanların sorumluluklarına taallük eden ve bunu araştırmakla mükellef olan soruşturma komisyonunun vazifesine ait olan hükümler 176 ncı maddede sona ermiş bulunmaktadır. Ve biraz evvel arzettiğim gibi 176 ncı maddede Yüce Divanın kurulmasına lüzum olup olmadığının takdiri hususunda Meclisin bir karar vermesini teminen, komisyon raporunun Meclise sunulacağı bildirilmek suretiyle soruşturma komisyonuna ait hükümler sona ermektedir. Bu maddeyi müsaadenizle okuyayım, şöyle ifade ediyor: "komisyonun son raporu cezalı ve akçalı sorumu gerektiyorsa soruşturma kâğıtları Anayasanın 67 ncı maddesi gereğince Meclis kararıyla kurulacak Yüce Divana en çok on beş gün içinde verilir." Şu hüküm gösteriyor ki bakanların sorumunu araştırmakla mükellef olan komisyon, ki bugün 170 ncı madde on beş kişilik bir özel komisyon ayırmak veya tavgiz etmek salâhiyetlerini de vermektedir. bu komisyon hakkındaki hükümler 176 ncı maddede sona ermekte ve bundan sonra yani 176 ncı maddeden sonra ayrı bir hüküm konarak başka bir komisyon kurulacağından bahs olunmaktadır. Gerçi içtüzükte buna da soruşturma komisyonu denmekte ve esasen bütün zorluk da buradan doğmaktadır.

Benim şimdilik mâruzatım bakanların sorumunu tetkikle mükellef olan soruşturma komisyonuna ait hükümler 176 ncı maddenin sonunda bitmektedir. içtüzüğün tertip tarzı gösterdi ki 177 ncı maddedeki komisyonun mahiyeti ile daha evvelki maddeler mucibince kurulan komisyonların mahiyeti birbirinden farklıdır.

169-177 ncı maddelerdeki tertip tarzı salâhiyete ait 174 üncü madde hükümlerinin 177 ncı maddeye de teşmiline müsait değildir. Kanun vâzu 177 ncı deki komisyona da aynı salâhiyetleri tanımak istese idi. salâhiyet maddesini daha önce değil daha sonra düzenlerdi. Görüyorsunuz ki, Tüzük bir salâhiyet maddesini daha evvel koymak suretiyle evvelki komisyonlara salâhiyet vermekte, daha sonraki maddeyi içerisine almakta ve böylece iki komisyonun mahiyetini ayırmaktadır.

Şu halde 177 ncı maddenin mevzuubahis ettiği komisyonun mahiyeti nedir? Meselesine gelmiş oluyoruz. Kanaatimce bu komisyonun mahiyeti, diğer maddelerde mevzuubahis olan soruşturma komisyonu gibi Bakanların mesuliyetini araştırmak vazifesiyle mükellef olan komisyonlar-

dan tamamen ayrıdır. Madde metninden anlaşıldığı üzere sadece bilgi edinmek maksadiyle kurulacak bir komisyondur. Çünkü 177 nci madde aynen şöyle diyor : "Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya bilgilenmek isterse soruşturma komisyonu karar veya Meclisin komisyonlarından birini bu işle ödevler."

Görülüyor ki, burada bir sorumu meydana çıkarmak mevzuubahis değildir. Ancak burada Meclisin bir bilgi edinmesi mevzuubahistir. Belki ileride, tetkikat neticesinde, bu bilgi edinme hâdiseleri içerisinde bir sorun da ortaya çıkabilir. Fakat bunu meydana çıkarmak bu komisyonun vazifesi değildir. Bu, diğer komisyonların, yani 172 ve 173 üncü maddelerde mevzuubahis olan soruşturma komisyonunun vazifesidir. 177 nci madde maddedeki hükme göre bu komisyonun vazifesi sadece Meclise bir bilgi vermekten ibarettir. Nitekim bu maddenin ilk tertip şeklindeki bir matlap da bunu ortaya koymaktadır. Malûmu âliniz bâzı kanunlarda bu matlablar, kenar notları vardır, bâzılarında yoktur. Tüzüğün ilk şeklinde, 1927 deki müzakeresinde İttüzük matlaplarla çıkmış bulunmaktadır. Yani 1927 de çıkan İttüzük maddelerinin hepsinde, birinci maddesinden son maddesine kadar matlapları vardır, bu matlaplardan 177 nci maddeye ait olanı şudur :

"Mesuliyeti mucip olmiyan işlerde tahkikat" demektedir. İttüzüğün matlabı mesuliyeti mucip olmiyan işlerde tahkikat demektedir. Bu matlap sonradan, sadece 177 nci madde münasebetiyle kaldırılmış değildir. Bütün İttüzüğün matlapları ortadan kalkmıştır. Sebebi nedir bilmiyorum. Kalkmasına rağmen 177 nci maddedeki bu matlabın vaktiyle konmuş olmasını mânalandırmak icabeder. Madem ki mesuliyeti mucip olmiyan işlerde tahkikat mevzuubahis edilmektedir. O halde 177 nci madde mucibince kurulacak bir komisyon diğer maddelerde mevzuubahis olan soruşturma komisyonu mahiyetinde değildir. Bu matlap bu maddenin içinde geçen bilgi edinme maksadı ile birleştirilince işbu, 177 nci madde mucibince kurulacak komisyonun, sadece bilgi edinmek maksadiyle hazırlayıcı mahiyette kurulmuş bir komisyon olduğu meydana çıkar.

Gerçi maddenin metninde ismine tahkikat komisyonu denmiştir. Fakat bu isme aldanmamak lâzımdır. Esefle kaydetmek lâzımdır ki, kanunlarımızda hakikî mânasında kullanılmıyan kelimeler mevcuttur. Bu yüzden bâzı zorluklar ve aksaklıkların ortaya çıktığı vâkidir. Şimdi 177 nci maddenin mevzuubahs ettiği komisyonun vazifesinin, her hangi bir bakanın Anayasa ve İttüzükle muayyen mesuliyetlerinin meydana çıkarılması olmadığı böylece tebarüz edince bu komisyona tanınacak salâhiyet-

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

ler ile her hangi bir sorumu meydana çıkaracak olan komisyona tanınan salâhiyetlerin de aynı mahiyette olmaması icabeder. Bu bakımdan ben-deniz Anayasa Komisyonunun raporundan derpiş etmiş olduğu şekilde İçtüzüğün 177 nci maddesi mucibince kurulacak bir komisyona diğer maddeler mucibince kurulacak komisyonlara verilecek şekilde geniş salâhiyetler verilmesinin doğru olmayacağı kanaatindeyim. Çünkü, ifade etmiş olduğum gibi, bu komisyon bir soruşturma komisyonu olmaktan ziyade bir malûmat toplama, bir hazırlama komisyonudur. İhzari mahiyette bir komisyondur. Salâhiyeti de mahdud olmak gerekir. Böyle ihzari mahiyette komisyon yine İçtüzüğün Meclis soruşturmasına taallûk eden bağında başka mesele münasebetiyle mevcut bulunmaktadır.

İçtüzüğün 175 inci maddesi bu şekilde ihzari bakımdan bir komisyonun kurulacağından bahsetmektedir. Malûm olduğu üzere bakanların sorumluluklarının meydana çıkması meselesi ya bütçe müzakereleri sırasında, yahut da her hangi bir gensorunun müzakeresiyle, mevzuubahs olabilir ve onun neticesinde soruşturma komisyonu kurulabilir. Bazen de adalet makamları kendilerine mevdu vazifeleri ifa sırasında bir bakanın sorumluluğunu mucip bir vaziyete muttali olur ve bunu Meclise havale eder. Meclis bu işi tetkik etmek üzere 170 nci madde mucibince beş kişilik bir komisyon kurar. Müsaadenizle bu maddeyi aynen okuyayım :

(170 nci madde – Adalet makamlarınca bir işin kovuşturulması sırasında, bakanlardan birinin görevinden doğan bir işten dolayı görev bakımından verilen bir kararla Meclise baş vurulursa Kamutay bu işte Meclis soruşturması gerekip gerekmediğini anlamak için önce beş kişilik bir komisyon kurar. Kamutaya bu komisyonun raporu sunulur.) demektedir. Şimdi bizim İçtüzüğün 170 inci maddesinin kabul etmiş olduğu salâhiyetler soruşturma komisyonuna aittir. Yoksa Anayasanın 170 nci maddesinde mevzuubahis edilen bu 5 kişilik komisyonun böyle bir salâhiyeti yoktur. Bu komisyon raporunu hazırlarken bakanların her hangi bir meseleden dolayı sorumlu olduğu neticesine varacak olursa bu raporunu Meclise arzeder. Meclis bu meseleyi tetkik, müzakere ve münakaşa eder. Münakaşaların sonunda bakanın sorumlu olduğu şeklinde bir kanaat hâsıl olursa o zaman Anayasa ve Adalet komisyonlarından mürekkep olmak üzere bir soruşturma komisyonu kurmaya Meclis kendisi karar verir. İşte bu suretle kurulmasına karar verilmiş olan komisyondur ki; 174 üncü maddenin salâhiyetlerini haiz olacaktır. Yoksa bu komisyonun kurulmasından evvel yine Meclisce kurulmuş olan 5 kişilik ihzari komisyon 174 üncü maddedeki salâhiyeti haiz olmayacaktır ve olmaması da lâzımdır. Bu 5 kişilik ihzari komisyon bize raporunu getirdikten,

müzakere ve münakaşa edildikten sonra, bunun neticesinde iki hal tahdüs edecektir. Ya Bakanın sorumlu olması mevzuubahis olmayacaktır, yani, Meclis o kanaate varacaktır ki ileri sürülen hâdiselerde Bakanın mesuliyetini icabettirecek bir hal yoktur. O halde soruşturma komisyonu kurulmayacaktır. Belki hariçten birtakım kimseler bu hal ile ilgilidir. Soruşturma komisyonu kurulmasına gıdılmeden iş adalet mercilerine intikal edecektir. Mesele artık Meclisten dışarı gidecektir. Yahut da, bakan sorumlu görülecektir. O zaman Soruşturma Komisyonu, yani Anayasa ve Adalet komisyonlarından veya İçtüzüğün tâyin etmiş olduğu şekilde 15 kişiden mürekkep bir karma komisyon kurulacaktır.

Dediğim gibi, soruşturma komisyonu ancak ihzari komisyonda verilecek karardan ve Meclisin o kararı münakaşasından sonra vereceği kararlarla teşekkül eder.

Bu meseleyi böylece izah ettikten sonra tekrar 177 nci maddeye dönelim. Bu maddede biraz evvel izah etmeye çalıştığım gibi 170 deki ne benzer mahiyette ihzari bir komisyondur. Bu ihzari komisyon sadece malûmat toplamakla mükelleftir. Malûmat toplamakla mükellef olan ve bu malûmatla Meclisi aydınlatmak vazifesi bulunan bir komisyonun 174 üncü maddedeki salâhiyetleri haiz olmaması lâzımgelir. Çünkü 174 üncü maddede istisnâî bir mahiyeti haiz bulunmaktadır. Malûm olduğu üzere yine Anayasamızın esas prensiplerinden birisi kaza kuvveti ile teşriî kuvveti birbirinden ayırmış bulunmaktadır. Kaza salâhiyeti tamamen adalet mercilerine aittir. Bunun bâzı istisnaları olabilir mi? Olur. Nitekim İçtüzüğümüz ve Anayasamız istisnâî mahiyette hükümler koymuştur. Meclisin 169 ve sonraki maddelere göre seçtiği soruşturma komisyonu bakanların sorumunu tahkik etmekle mükellef kılındığına göre soruşturma komisyonuna bazı adli vazifeler verilmiş bulunmaktadır. Bu bir istisnadır ve hukukî kaidelere göre istisnaların mevrîdine munhasır olmak üzere dar mânada tefsir edilmesi icabeder. Binaenaleyh İçtüzük ve Anayasa Komisyonunca kurulan Soruşturma Komisyonuna İçtüzükte Anayasaya atfen vermiş olduğumuz salâhiyet sadece bu komisyona ait olmak icabeder. 177 nci madde ile kurulan komiyon ihzari mahiyette bir komisyon olduğuna göre, gerek Anayasa, gerekse İçtüzükle adli salâhiyetlerle teçhiz olan hususî bir komisyonun salâhiyetlerine malik olamaz. Bu komisyon gerek maddelerin tertibi ve gerekse 177 içerisindeki metin itibarıyla Soruşturma Komisyonundan tamamen ayrı bir komisyon olduğuna göre 174 üncü madde hükümlerini 177 nci maddeye teşmil etmemek gerekir. Çünkü ortada henüz bir sorum mevzuubahis değildir. Eğer sorumlu bir vaziyet ortaya çıkmış olsaydı ona göre Anayasa ve İçtüzüğün icabettirdiği bir soruşturma komisyonu kurulurdu. Bu, mevzuubahis değildir. Halen malûmat toplama kabîlinden ihzarî bir komisyon kurulmuştur. Bun-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

lar çalışmalarında belki mesuliyeti mucip vakalarla karşılaşabilecektir. O zaman İctüzüğün 169 uncu ve mütaakıp maddeleri gereğince bir soruşturma komisyonu kurulur ve o da Anayasa Komisyonunun raporunda belirttiği veçhile tamamen 174 üncü maddedeki salâhiyetlerle faaaliyete koyulabilir. O komisyon kurulmadan, 177 nci madde mucibince kurulmuş olan komisyonun, Anayasa Komisyonunun raporunda belirtildiği veçhile bu salâhiyeti haiz değildir. Şüphesiz takdir yüksek heyetinizindir.

Bu mesele üzerinde bu kadar uzun durmamın sebebi, verilecek kararın Meclis tarihimizde bir emsal teşkil edecek mahiyette olmasıdır.

BAŞKAN – Efendim daha söz alan arkadaşlar mevcuttur. Fakat vak-
tın gecikmesine binaen 28 Mart Cuma günü saat 15 te toplanılmak üze-
re Birleşime son veriyorum.

BAŞKAN – Bu raporun görüşmesine devam ediyorduk. Söz Mardin
Milletvekili Kâmil Boran'ındır (8)

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, Büyük
Meclis millî saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında sulüstimal
şüphesi üzerinde doğrudan doğruya ilgilenmek istediği için İctüzüğün
177 nci maddesine göre bu işin tahkiki ile Meclis Hesaplarını İnceleme
Komisyonumuzu görevlendirdi. Heyetiniz İctüzüğün 173 üncü maddede
yazılı salâhiyetlerden faydalanıp faydalanmayacağı ve salâhiyetlerinin ne-
den ibaret bulunduğu hususunda tereddüt ettiği için raporumuz Anaya-
sa Komisyonuna havale edilmişti. Anayasa komisyonu raporunda “177
nci maddeye göre teşkil veya tanzif edilecek Soruşturma Komisyonunun
salâhiyetleri hakkında, bu maddenin fasılın sonuna konulması sebebiyle
İctüzüğün meskût kaldığı farzedilse bile Anayasamız Meclis soruştur-
masının tatbik şeklinin İctüzükle tâyinedileceğini kaydeylemiş bulundu-
ğundan bu hususun Yüksek Meclisin kararıyle telâfisinin mümkün bu-
lunduğuna göre :

Bu komisyonun bu sıfatla ve yalnız Yüksek Meclisin soruşturma ka-
rarı verdiği hususlara munhasır olmak üzere İctüzüğün 173 ve 174 ün-
cü maddesi” denilmektedir.

Ben şahsan ve bir hukukçu sıfatıyla, İctüzüğün bu işlere mütaallık
metin ve ruhunu göz önüne alınca, aynı mütalâya katılamıyacağımı mü-
şahede ettim. Meclisimizin büyük salâhiyeti tek başına zikudret ve hü-
kümranlığına munhasıran kendisi vazîülyed olduğunu gösteren 177 nci
madde murakabe vazifesini hakkiyle yapmak, her hangi bir mesele hak-
kında bilerek karar verebilmek için meseleyi etraflı şekilde öğrenmek sa-
lâhiyetini verir.

(8) Tutanak Dergisi : C. 14, s. 64-80

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu madde, mesuliyeti mucip olmıyan işler hakkında yapılacak tahkikata mütedairdir, Meclis, Hükümete, Hükümet, memurlara inanmazsa tahkikatını bizzat yapacağını gösterir. Bunu bir misalle arzedeyim, faraza Hükümet Raman petrolü için 10 milyon lira daha tahsisat istiyor, Meclis bu ödeneği vermek için Raman'daki petrol faaliyetinin daha 10 milyon liraya ihtiyacı olup olmadığını bizzat kendisi tesbit ve tahkik edecektir. Veyahut Hükümet bir şeker fabrikasını çok iyi çalıştırmıyorum demesine Meclis, ben Hükümetin beyanını kâfi görmüyorum, şahsan bilgilenmek istiyorum, kâr mı ediyor, zarar mı. Bir kanaat getirmek için bir soruşturma komisyonunu kurar. bu, hukukî mânasıyla bir parlamento tahkikatı değildir. Zira İctüzüğümüz bu 2 nci tip tahkikat için 177 nci maddeyi vaz'etmiştir. Kanaatimce İctüzük hükümleri bugünkü haliyle yürürlükte kaldığı müddetçe Anayasa Komisyonunun mütalâası ve Yüksek Kamutayın kararıyle heyetimiz, 173 üncü maddede yazılı salâhiyetlerle teçhiz edilmeyecektir. Eğer Yüksek Kamutay bu ikinci tip tahkikat için, yani 177 nci maddeye göre vazifelendirilen bir heyete 173 ve 174 üncü maddelerdeki salâhiyetleri vermek niyet ve kararında ise İctüzüğün ilgili hükümlerinin yorumlanması veya tadili ile mümkün olabileceği kanaatindeyim.

Takdir yüksek heyetinizindir.

BAŞKAN – Ahmet Gürkan.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Sevgili arkadaşlar; çok iyi takdir edersiniz ki; hangi mesele olursa olsun mutlaka hukukla alâkası vardır. Ve gene hukukla alâkası olan her meselenin lehinde ve aleyhinde konuşulabilir.

Şimdi yüksek huzurunuzla sevk edilmiş olan Saray eşyalarının tesbitine ait olan raporu okuduk. Daha evvel Saray eşyalarını tetkik eden komisyon bize bir rapor verdi ve raporunda hulâsaten dedi ki; bu eşyalar üzerinde bâzı suistimaller yapılmıştır. Hattâ defterlerde dahi tahrifata tesadüf edilmiştir, esaslı olarak tetkikat ve tahkikatın yapılabilmesi için bize bir salâhiyet verin. Veyahut bir komisyon kurun dediler.

Lehte ve aleyhte uzun boylu münakaşalar oldu. Bendeniz İctüzüğün 177 nci maddesine göre tahkikat yapılmasını teklif ettim. Ve uzun konuşmalardan sonra Yüksek Meclis 177 nci maddeye göre bu komisyonu tahkika salâhiyetli kıldı. Yani Yüksek Meclis İnceleme Komisyonuna demek istedi ki; sizin istediğiniz tahkikat nedir? İfade almak mı? Soruşturma mı? İşte size bunu 177 nci maddeyle verdim, fakat nedense komisyon bu salâhiyeti kâfi görmedi. Diyor ki : 177 nci maddeyle eğer tahkikata girişirsem Devletin araçlarından, vesaltinden istifade edemem. Çünkü

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

müddeimumiye bir tezkere yazar filân meseleden dolayı filâncanın ifadesine lüzum vardır, dediğim zaman, öteki tarafta müruruzamandan bahsederse nihayet bizim müracaatımız akim kalır. Bize salâhiyeti verin. Yüksek Meclis berayı tetkik bu teklifi Anayasa Komisyonuna havale ettik. Bu komisyonun da ekseriyetle vermiş olduğu taminkâr karar önümüzdedir.

Muhalefet şerhini de okuduk. Bu şerh yukardan aşağıya tetkik edildikte görülür ki; sanki 177 nci madde soruşturmayı iltizam edemeyecek mahiyette boş bir maddeden ibaretmiş.

Bir defa arkadaşlar, soruşturmayı istihdaf eden 16 ncı bölümün ta 169 uncu maddeden başlayarak 177 nci maddede biter, bütün bu maddeler bu bölümün içerisinde tesbit edildiğine göre, 177 nci maddeyi ona göre mânalandırmak icabeder.

Yani bu 16 ncı bölüm, soruşturma komisyonunu niçin kuracağız, nasıl çalışacak ve ne gibi salâhiyetleri haiz olacak? Bunları ifade ediyor diyor ki; bir Bakanın mesuliyeti mevzuubahs olursa bir soruşturma komisyonu kurulur. Şöyle çalışır, şundan istifade eder ve böyle yapar. bundan başka, eğer Meclis bir meselede malûmat almak isterse bir soruşturma komisyonu kurar.

Şu halde bu 16 ncı bölüm, iki gayeyi istihdaf eden, soruşturma komisyonunun kurulmasını, salâhiyetini tesbit eden bir bölümdür. 177 nci maddeyi ayrıca mütalâa etmeye imkân yoktur. Farzımuhal Yüksek Meclis 177 nci madde ile Hesapları İnceleme Komisyonuna vermiş olduğu salâhiyeti kabul etmemiş olsaydı, yeni bir kararla bunu vermiyeceksek, bunu kabul etmiyeceksek, muhalefet şerhinde de tasrih edildiği veçhile, Meclis kendi kendine bir tezada düşmüş olacaktır. Çünkü daha birkaç gün evvel Meclisin vermiş olduğu bir karar bir zühul eseri olmuş olur ki, Yüksek Meclisi bundan tenzih ederim.

Arkadaşlar, 177 nci madde mucibince tahkikata geçmek salâhiyeti yoksa ve 169 veya onu takibeden maddelerle alâkasız olan bir madde telâkki edersek hiçbir netice istihsal edilemez. Her hangi bir vatandaşın ifadesine müracaat edilecek, gelmiyecek, onun ihzarına kanunen imkân bulunmıyacak. Yani abesle iştilgal edilmiş gibi bir iş olacak ki, bu düşünlümez.

Binaenaleyh kanaatimce Anayasa Komisyonunun vermiş olduğu rapor hukukî bakımdan da, psikolojik bakımdan da yerindedir. Kabulünü teklif ediyorum.

BAŞKAN – Feridun Fikri Düşünsel.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) – Efendim, “Enquête parlementaire” dediğimiz ve 177 nci maddenin çerçevesine girmiş bulunan konu, bizim memleketimizde Meşrutiyetin ilânından itibaren, Cumhuriyet de dâhil olduğu halde, bugüne kadar tatbik edilmiş bir madde değildir; yepyeni bir hükümdür, yepyeni bir yola giriyoruz; o yolu da kendimiz yapacağız. Onun için atılacak adımın gayet dikkatli ve gayet hukukî esaslara dayanır karakterde olması lâzımdır.

177 nci maddenin kapsamakta olduğu Meclis soruşturması mefhumu bütün demokratik anayasalarda meclislere-hattâ gerek Meclisi Mebusana, gerek âyana- verilmiş çok esaslı bir haktır. Bu hakkı bir bütün olarak mütalâa etmek lâzımgelir. Bütün olarak dediğim zaman bir iltibastan kaçınmak istiyorum : Bu hakkın mahiyeti, yapılacak işin tamamen bir tahkik karakterinde olmasını ve geniş bir iltibas yapmayı icabettirir. Yani ledelhace şahit dinliyecektir, ehli vukufa müracaat edecektir ve gelmiyen şahitleri ihzar edebilecektir. Müessesenin mahiyeti budur.

Ancak Meclis “enquête parlementaire” e karar verirken kendi usulleri dairesinde bir komisyon kurar. Fakat bu komisyonun faaliyet yapabilmesi yani hariçten bâzı kimseleri celbedilmesi, onlar gelmediği zaman ihzar yapılabilmesi için iki nazariye mevcuttur. Bunlardan birisi İngiliz nazariyesi ve bâzı kontinantal memleketlerde tatbik edilmiş olan nazariyedir. Yani Meclisin bu kararı mutlak yetkileri tazammun eder. Meclis böyle bir komisyon teşkiline karar verince netice itibariyle şahit dinleyebilir, şahit gelmezse ihzar yapılır. Fakat bugünkü esaslı prensibe göre meclislerin bu yetkisi tam bir yetki olmakla beraber bunun meclis haricinde de müessir olabilmesi için yani şahit dinleyebilmesi, şahit ihzar ettirmesi, yalancı şahitten dolayı teşkiye etmesi, savcı marifetiyle takibatı kanuniye yapabilmesi ve saire için bu kanun lâzımdır. Çünkü vatandaşı haricen icbar etmek, onun üzerinde bir tazyik yapabilmek için bir kanuna ihtiyaç vardır. Bu kanunu Belçikalılar 1880 tarihinde yapmışlardır. Kanun burada yanımda mevcuttur, gerekirse maddeyi okurum.

Fransa da bir tereddüt devresi geçirmiştir. 1914'e kadar teşekkül eden muhtelif meclisler, Meclis anket heyetleri böyle bir kanun mevcut olmandan da ifayı vazife etmişlerdir. Fakat bunun mahzuru olduğu mütalâa edilmiştir. Çünkü şahit dinlenecek, gelmezse ihzar edilecek, ceza verilecek ve saire. Onun için Fransa 1914 tarihinde anket parlamenterin sureti icrası hakkında bir kanun yapılmıştır. Şimdi bu bilgiyi etirip mevzuumuza tatbik edelim bizim 177 nci maddedeki prensip mahiyeti itibariyle Meclisin ledelhace bir sorgu hâkimi karakterinde ifayı vazife etmesi meselesine muallâktır; Kanunen ve tatbikatla halledilmiş bir kıfayet değildir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Anayasa Komisyonumuz 177 nci madde hükümlerinin 174 üncü maddeden istifade yoluyla tevsiî hususunda bir noktaî nazar ileri sürmüş bulunuyor. Bu komisyonca her türlü bilgi edinilmesini hedef tutmakla beraber, komisyonun bilgi edinmesi prensibin bünyesinde olmamakla beraber bu komisyonun 174 üncü maddedeki yetkilerle yani şu yetkilerle... Müsaade ederseniz o maddeyi okuyayım :

(174 üncü madde- Kamutay kararında, soruşturma ile ödevli komisyonun görevini ne kadar zamanda bitireceği, gerekirse başka yerlere de gidip gitmeyeceği gösterilir.

Bu komisyon bakanları sorgulıyabileceği gibi dışardan da herkesi tanık, yahut bilirkişi olarak dinlemeye yetkilidir.

Çağrılan tanıklar gelmek zorundadırlar. Gelmezlerse haklarında ceza yargılama usulündeki hükümler uygulanır.)

Bu mühim bir maddedir. Ancak dikkat buyurun, okurken üzerine bastım, "dışardan da herkesi tanık olarak dinlemek" deniyor.

Komisyon "177 nci maddede yani bilgi edinmek maddesinde dahi bu 174 üncü maddedeki hükümleri, aynı fasıl içinde bulunduğundan, alâ-tarîkûlkiyas tatbik etmek caizdir" diyor. Şimdi, bunu yapmak, bendenizce biraz zorlamaktır. Çünkü muhalefet şerhinde arkadaşların dediği gibi, tevkif etmek, şahit dinlemek ve saire gibi hususları için bu İctüzüğü bir kanun diye farzetsek; bir kanunda mevcut olan hükümleri diğer bir kanunda bulunan hükümlere, o kanunda ayrıca bu hususta sarahat olmadıkça tatbik edemeyiz. Meselâ bu 174 ve 177 nci maddeler ayrı ayrı kanunlar şeklinde olsaydı birisinde bulunan hüküm diğerinde olmadığından, bunların birindeki ahkâmı diğerine alâtarîkûlkiyas tatbik etmek ne hukuk esaslarına ve ne de kurulmakta bulunan hukuk esaslarına müstenit olmazdı. Onun için 177 nci maddeyi kıyas tarikiyle geri alıp 174 üncü maddeye tatbik etmek caiz değildir. Kaldı ki; gerçi arkadaşların şeklen haklı olarak iddia ettikleri gibi vakıa, 177 nci madde de bu faslın içindedir, fakat arkadaşlar şuna dikkat etmek lâzımgelir ki, bu faslın içinde olması bir kasdî vaziyet ifade etmez. İşin bünyesi farkından ziyade şekli nazara alır ki, o da bu maddeyi dahi bu faslın içine koymaya yol açmıştır.

Burada, bu faslın içinde iki ayrı karakter taşıyan müessese mevcuttur. Adlarında benzerlik vardır, fakat fark küllidir. Niçin külli; 169 dan 176 ncı maddeye kadar olan maddeler itham müessesesidir. Yani Millet Meclisinin bakanları ledelhace itham etmesi müessesesidir. Çünkü kanatların itham edilmesi için başka bir müessese yoktur. Tek müessese var-

dır, bakanlar hakkında akçalı veya cezalı bir takip yapılması için, Anayasa'da Yüce Divan faslındaki hükme göre, hariçten bir müdahale yapılamaz. Bu takip ancak Büyük Millet Meclisinden geçer ve onun tarafından yapılır. Binaenaleyh tabiatı eşyada bir heyete bu vazifelerin verilmesi, Anayasa'nın 67 nci maddesi mucibince Divanı Âlinin teşekkülü Meclis kararıyla olduğuna göre, hattâ değil bakanları Yargıtay ve Danıştay âzalarını dahi sorgu yargıcı sıfatıyla (bu tâbir aynen Fransa'nın 1914 Kanununda matbu ve muharrerdir) Meclis sorguluyacağına göre, Meclise ademitakip, takip ve saire gibi hakların verilmesi otomatiktir. Bunun üzerine Meclis içtima eder, bu salâhiyeti verir. Takibat bu salâhiyete göre yapılır ve Meclis Anayasadan aldığı yetki ile bu salâhiyetini istimal eder.

Ama şimdi arzedeceğim "enquête parlementaire" e mütaallik bu ikinci müessese buraya nasılsa sokulmuştur; bir teknik hatadır. Nitekim bâzı iltibaslara mahal veriyor. Bunun Fransa kanununda sarahaten yeri vardır, Meclis bu yetkiyi kendi elinde tutmakta ve takdirini kullanmaktadır. 177 nci madde de bu faslın içerisindeydi diye bir teşhise gitmeyi ben doğru görmüyorum. Bu madem ki Meclis hayatımıza bir soruşturma müessesesi olarak gelmiştir, yapılmasında ben hiçbir mahzur görmüyorum. Müsaade ederseniz ben Fransa ve Belçika kanunlarındaki bu mevzu dokunan maddeleri okuyayım, onlarda bu mevzu bir formül halinde sarıh ifade edilmektedir. Bunun, saraylar tahkikatı dolayısıyla çok zaman alması gibi bir mahzur da yoktur, gayet kolaydır. Şu ara tatili olan üç hafta kadar bile vakit geçmeden bu kanun süratle geçebilir. Bendeniz Niğde Milletvekili Halil Nuri Yurdakul ile birlikte bir kanun teklif etmekteyiz. Yani beklemesi falanı, filanı yok, incelenmiş, döğölmüş, pişirilmiş bir metindir. Şimdi bakınız 23 Mart 1914 tarihli Fransa kanunu, "Relative aux témoignages reçus par les commissions d'enquête parlementaire" yani (tahkik komisyonlarının dinliyeceği şahitler hakkında) ki maddesinde ne diyor :

"Tahkik Komisyonunun istimamı faydalı gördüğü her şahıs mübaşir veya emniyet memurlarından biri komisyon reisi namına tevdi edilecek davetiye üzerine buna icabete mecburdur. Huzura çıkmadığı halde kusurlu şahit şayet meşru bir mazeret dermeyeran etmezse 100 franktan 1 000 franga kadar ceza görür. Bundan maada komisyonun talebi üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından ihzar olunur. Yeminden imtina eden bu maddenin ikinci fıkrasındaki cezaya çarpılır. Yalan şahadet bulunan Ceza Kanununun 363 üncü maddesi hükmüne teffikan tecziye edilir. Şahidi bu husus için itma ve iğva etmekle suçlu olanlar aynıy-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

le yalancı şahit gibi cezalandırılır. Bu halleri tesbit eden zabıt varakaları icabına tevessül edilmek üzere Adliye Nazırına verilir. Ceza Kanununun 463 üncü maddesi tatbik olunur. Bu hükümler, Meclisçe bu hususlarda yetki verilen tahkik komisyonları muamele ve kararları hakkında cari olur.

Şimdi Fransız Kanununun beyan ettiği bu hususlar. Belçika Kanunu okumıyacağım orada da aynıdır. (3 Mayıs 1880 tarihli Belçika Kanunu, madde 13)

Şimdi kıymetli arkadaşlarım, hiçbir mülâhazaya tâbi olmıyan bu iş hangi salâhiyetle halledilir? Meclisin İctüzüğünü lüzumsuz yere tevsi ettirmek bendenizce doğru değildir. İstirhamım şudur ki, komisyon da bu mülâhazada ise, Necip Bilge arkadaşımızın gayet esaslı teşrih ettikleri noktayı, nazarı itibara alarak, lütfen raporlarını geri alırlarsa, teklifimiz pek kısa zamanda, iki, üç gün zarfında huzurlarınıza gelebilir, bu suretle hiçbir ihtilâfa da mahal kalmaz. Saraylar komisyonu da rahat bir şekilde ve tamamiyle kanunî müeyyidelere dayanarak kendi işini görme imkânını bulur. Bu suretle, hukuk devleti olma mevzuunda gerçekleştirmek istediğimiz samimî emellerin belîğ bir delilini, tezahürünü vermiş oluruz. Arzım bundan ibarettir. (Alkışlar).

BAŞKAN – Necip Bilge.

NECİP BİLGE (Niğde) – Sayın arkadaşlarım; biraz evvel konuşmuş olan Ahmet Gürkan arkadaşımız, 177 nci madde gereğince kurulan bir komisyona, bakanların görev ve sorumluluklarını tahkik etmekle mükellef olan komisyon gibi 174 üncü maddedeki salâhiyetlerin tanınmasının doğru olduğunu iddia ettiler ve bu iddiaya mesnet olarak da sadece 177 nci maddenin Meclis soruşturmasına mütaallik olan bölümün içerisinde bulunduğunu ileri sürdüler.

Halbuki, geçen celsede de arzettiğim üzere, 177 nci madde mucibince kurulan bir komisyona aynı salâhiyetlerin tanınmasını icabettiren bir takım hukukî deliller vardır. Bunları geçen celsede arzetmiştim, müsaadenizle kısaca bunları hatırlatayım :

Bir kere, maddelerin tertip tarzı böyle bir tevsie imkân vermemektedir. Çünkü 169 uncu maddeden itibaren 176 ncı maddeye kadar olan hükümler, bakanlardan her hangi birisinin sorumluluğunu icabettiren bir hâdisenin ortaya çıkması halinde, bu hâdisenin tahkikiyle mükellef bir komisyonun kurulacağını, bu komisyonun teşekkül tarzını, salâhiyetini, vazifesinin ne şekilde sona ereceğini birer, birer izah etmiş bulunmaktadır. 177 nci maddeyle kurulan komisyona aynı salâhiyetlerin veril-

mesini Vazı Kanun düşünmüş olsaydı bu maddeyle kurulacak olan komisyondan teşekkül tarzını, vazifelerini o bölümün sonuna almaz, salâhiyete ait maddelerden evvel kordu, veyahut sonuna koyduğuna göre, eğer hakikaten böyle bir salâhiyetin ona da verilmesini tanıyorsa bir atıf yapmak suretiyle 174 üncü maddenin bu komisyon hakkına da kabili tatbik olduğunu bildirirdi. Bildirmediğine göre komisyona böyle bir salâhiyetin tanınmaması lâzımgeldiği zımnen anlaşılır. Bundan başka bir diğer bir delil de bu komisyona aynı salâhiyetin, yani arama, şahit dinleme gibi salâhiyetlerin tanınmamasını icabettiren diğer bir delil de o maddenin vaktiyle mevcut matlapıdır. İctüzük ilk yapıldığı zamanlarda matlaplarla birlikte çıkmıştı. Fakat sonradan, sebebini anıyamadığım bir şekilde bütün matlaplar kaldırılmıştır. Bunlardan 177 nci maddenin matlapı "mesuliyeti mucip olmıyan işlerde tahkikat" dır. O halde mesuliyeti mucip olmıyan bir işde tahkikat yapan komisyonun, mesuliyeti mucip hâdiseleri tahkik ile mükellef komisyon gibi aynı şekilde salâhiyete malik olmaması gayet tabiidir.

Bir de, yine bu komisyonun adli salâhiyetleri haiz olmaması icabettiğini gösteren bir diğer delil de; madde metninde geçen, bilgi edinmek, tâbiridir. 169 uncu ve mutaakip maddelerdeki komisyon vazifesi tasrih edilirken sorumdan bahsedilmiş ve bu komisyon şunu yapar, bunu yapar denmiştir. Demek ki, ortada bir sorumluluk mevzuubahis olduğuna göre o sorumluluğu tahkik ile mükellef komisyona bâzı adli salâhiyetlerin verilmesi, biraz evvel konuşan arkadaşımızın izah etmiş oldukları veçhile bir emri tabiidir. Çünkü bakanların sorumunu icabettiren halleri dışardan her hangi bir adli makam tahkik ve takip etmek imkânına malik değildir. O halde bu takip ve tahkik imkânına ancak 169 ve mutaakip maddelerle kurulmuş olan komisyonun salâhiyetli olması icabeder. Halbuki 177 nci maddenin metninde, doğrudan doğruya Meclisin bilgi edinmesi mevzuubahis olduğuna göre, böyle bilgi edinme bakımından kurulmuş olan bir komisyona, adli salâhiyetlerin tanınması, o maddenin hakiki maksadını aşar.

Nihayet son bir delil olarak da şunu ileri sürmek mümkündür. Malûm olduğu üzere Anayasamız, tevhidî kuva esasına müstenittir. Fakat tevhidî kuva esasına müstenit olmakla beraber vazifeler, yine ayrılmış bulunmaktadır. Teşriî vazife, B. M. Meclisine aittir. Kaza vazifesi, müstakil mahkemeye ait bulunmaktadır. O halde 174 üncü maddenin tâyin etmiş olduğu salâhiyetler, bir adli salâhiyet olduğuna göre, bu adli salâhiyetin adalet organlarından başka bir makama verilebilmesi için açık bir hükmün bulunması icabeder. Nitekim 174 üncü madde bunu, bakanla-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

rın sorumluları dolayısıyla kurulacak komisyon için açık olarak tanımıştır. Böyle bir açık metin karşısında o komisyonun salâhiyeti var mı, yok mu gibi bir tereddüt mevzuubahis olamaz. Halbuki yukarda izah ettiğimiz delillere istinaden şu noktayı da ileri sürebiliriz ki, 177 nci madde hakkında açık bir hüküm bulunmadığına göre o madde mucibince kurulacak komisyonun da adli salâhiyetleri haiz olmaması icabeder. Çünkü böyle bir salâhiyetin tevdi edilmesi, kaza kuvvetiyle teşri organının birbirine karıştırılması demektir.

Şu deliller muvacehesinde bendeniz 177 nci madde mucibince kurulacak komisyonlara adli salâhiyetin tanınmaması icabettiği kanaatindeyim. Çünkü bir soruşturma komisyonu mahiyetinde değildir. Sadece ihzari bir komisyon mahiyetindedir. Yani bâzı meseleler hakkında malûmat toplamak için kurulmuş ihzarî bir komisyon mahiyetindedir. Bunun başka bir misalini de 170 nci maddede görmekteyiz. Adli bir tahkikat sırasında bir bakanın sorumlu olduğu meydana çıkacak olursa, o zaman Adalet makamları, bu işi tahkik ile mükellef ve salâyetli olmadıklarından, Meclisi haberdar etmekle mükelleftirler. İş Meclise gelince, 5 kişilik bir komisyon kurulur. Bu komisyon, ihzari mahiyette bir komisyondur. Ve 174 üncü maddedeki soruşturma Komisyonuna tanınan salâyetleri, 170 nci madde gereğince kurulan ihzarî komisyon haiz değildir. Demek ki; İçtüzüğümüz sırf ihzari mahiyette ve malûmat toplamak için de kurulacak komisyonlar derpiş etmektedir. Bu komisyonlar adli salâhiyetleri haiz değildir. Böyle bir salâhiyeti acele olarak tanımak hakikaten tehlikeli bir vaziyet arzedebilir. Çünkü biraz evvel arkadaşımızın da tebarüz ettirmiş olduğu gibi, böyle bir Meclis tahkikatı, Cumhuriyet tarihinde ilk defa vâki olacaktır. İlk defa vâki olacak olan bu meselede şimdi vereceğimiz karar, emsal bir karar mahiyetini haiz olacaktır. Bu emsal kararın her hangi bir çürük esbabı mucibeye dayanmadan, gayet sağlam bir şekilde çıkması icabeder. Bu bakımdan Feridun Fikri Bey arkadaşımız dediği gibi Adalet Komisyonunun bu raporu...

BAŞKAN – Anayasa...

NECİP BİLGE (Niğde) – Anayasa Komisyonunun bu raporu, geri almasını, uzun boylu bir tetkika tâbi tutmasını rica ederim.

BAŞKAN – Komisyon sözcüsü buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Feridun Fikri Düşünsel ve Necip Bilge arkadaşlarımızın Anayasa Komisyonunun ekseriyeti ile kabul edilerek huzurunuzda getirilmiş olan raporunu geri almasını ve bâzı tadilat yapılmasını teklif ediyorlar. Halbuki kendilerinin burada serdettikleri sebeplerle bu raporda zikredilmiş olan muhalefet sebepleri arasında o kadar büyük farklar vardır ki, ve iddialar

yekdiğeriyle o kadar tenakuz halindedir ki, serdettikleri mülâhazalar Anayasa Komisyonunun raporunu zayıflatmadı, çürütmediği gibi bilâkis daha kuvvetlendirmiştir. Anayasa Komisyonu namına mütalâamızı arz ve teşrih ettiğimiz zaman bu cihetleri tebellür ettireceğiz. Şimdi söz almış olan diğer arkadaşlar da konuştuktan sonra, Anayasa Komisyonu namına izahat vereceğiz. Şimdilik, vâkı olan bu beyanatın tezimizi daha ziyade kuvvetlendirmiş olduğunu ve Anayasa üyeleri arasındaki muhaliflerin, serdettikleri mülâhazalarla, şimdi burada konuşan arkadaşların serdettikleri mülâhazalar arasında yekdiğerine tamamen zıt ve yekdiğerini nakzeden hükümler bulunduğunu arz etmekle iktifa ediyorum.

BAŞKAN – Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Sayın arkadaşlar, Necip Bilge arkadaşımızın söylediği gibi hakikaten Cumhuriyet tarihinde ilk defa vâkı olan bir hâdise ile karşı karşıyayız. Saraylardaki, müzelerdeki eşyalar kısmen yok edilmiş, kısmen şunun, bunun yerine geçmiş, defterler ortadan kalkmış diye haber aldık. İçimizden bir komisyon seçtik, komisyon bize bilgi getirdi. Diyor ki; hepsi, sizin dediğiniz gibi hattâ Sultan Aziz'in altın takımlarının bir tanesi dahi ortada bulunmamak şartıyla hepsi, ortadan kalkmış. Acem halıları yerine Uşak halıları, konmuş.

Feridun Fikri arkadaşımızı dinledik. Onu tanımamış olsaydım eski iktidarlar mesuldür derdim. Kendisi Meclis Reisliğinde bulunmuştur. (Gülüşmeler) Emin tanıyoruz. Böyle bir töhmet altında bulundurmak istemiyorum. Yalnız neden biz bekliyelim, niçin bekliyelim? Türk milletine Demokrat Partinin vadetmiş olduğu en öndeki işlerden birisi değil midir bu? Öyleyse niçin bekliyelim?

Sonra, Necip Bilge arkadaşım diyor ki, tabii bir hoca olması itibariyle, âdeta ders verir gibi, Büyük Millet Meclisinin vazifelerini sayarken kazâi kudretin Büyük Millet Meclisinde olmadığını söylüyor. Arkadaşlar; kazâi kudret nereye bağlıdır? Acaba kazâi kudret Allah'a mı bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin yegâne ve hakiki mümessilidir, bütün kuvvet bu kubbede toplanır. Biz, hepsini yaparız. Ayırdığımız arkadaşların işine karışmamak isteriz, adalet cihazının işine karışmamak isteriz, onun bünyesini sarsmamak için, kendimizin hakkı olan bu işi yapmama ya karar vermiş vaziyetteyiz.

Halbuki elimizdeki Anayasa ve ona bağlı İchtüzük, Necip Bilge arkadaşımızın dediği gibi, bu komisyona bir sorgu hakkı tanımıyor. Pekâlâ. Bu vaziyette ne yapacağız; oh iyi yapmışlar, Allah razı olsun mu diyeceğiz? Arkadaşlar o halde niye geldik buraya.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Komisyona, yapılan suiistimalleri baştan başa tatad ediyor, siz bana bu salâhiyeti verdiniz, ben de bu işleri meydana çıkardım, ne yapayım şimdi diyor. İctüzükte kayıtlar mevcuttur. Bu İctüzük olmasa da, biz ona başka bir isim verseydik, çünkü ben tüzüğün mânasını bilmiyorum. Binaenaleyh bu, bir kanundur. Meclis yapmıştır. Bir mukadderat değildir. Bunun için şimdi bize gelen soruya göre bizi temsil eden Anayasa Komisyonu bize cevap veriyor ve İctüzüğün 177 nci maddesini tefsir ediyor. Buna muhalefet eden arkadaşlar bu komisyon tahkikat yapamaz diyor. Kim yapar? (Sağdan : Adalet yapar sesleri) Adalet merciine gitmiyor daha iş. Oraya da sıra gelecektir. Evvelâ biz bakalım. Yani Meclis baksın tahkikat yapsın. Asıl mesul olanı, bu işi yapanları meydana çıkarsın. Biz bir kanun tasarısı getirdik, bakanların mesuliyetlerine dair. Bu tasarı iki sene-den beri o komisyondan bu komisyona gidip gelmektedir. Galiba Demokrat Partinin de işine gelmiyor. Kusura bakmayın. O kanun yapılmazsa her zaman böyle Devlet malı yok edilir.

Her Bakan bilmelidir ki, millet muvacehesinde mesuldür. İctüzük ve Anayasa hükümleriyle değil onun emrettiği hususî kanunlarla da Bakanlar tecziye edilmelidir.

Ben rica ediyorum, bu tefsiri kabul edelim, göreceksiniz ki, ne suiistimler yapılmıştır, hangi evlerde ne halılar, yataklar, yorganlar hattâ hangi kasalarda zebercet taşları meydana çıkacaktır.

Bu 177 nci maddenin tefsiridir. Bunu kabul etmekle bizden sonra gelecek Büyük Millet Meclisleri için de bir formül kabul etmiş olacağız.

FERİD ALPİSKENDER (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlar, benden evvel konuşmuş olan arkadaşlarım, benim arzedeceğim birçok hususâtı arzetmekle beraber, ondan sonra konuşanlar da meselenin mahiyetini biraz kaybettirir bir istikamet verdiler.

Bu itibarla işin esası, muhterem arkadaşlarımın tercüman olamadıkları veya eksik bıraktıkları noktaları ikmal etmek için arz ediyorum, meselenin mahiyeti şudur; 177 nci madde uyarınca kurulacak olan bir komisyon şahit dinliyebilir mi, dinliyeemez mi? Bizzat tahkikat ve icra işlerine girebilir mi, giremez mi? Mesele budur. Anayasa Komisyonu günlerce, saatlerce bu mevzuu müzakere etti ve şu neticeye vardı; 177 nci madde kendisine mahsus müstakıl bir hüviyet taşımaktadır. Ve bu madde kendisinden evvel gelen maddelerle irtibat tesis ederek kıyas yolu ile hüküm çıkarmaya...

RİFAT ALABAY (Konya) – Komisyonun fikri değil.

BAŞKAN – Müsaade buyurun Rifat Bey.

FERİD ALPİSKENDER (Devamla) – Efendim, ben Anayasa Komisyonunun Sözcüsü olmakla beraber şahsım adına konuşuyorum. Çünkü Anayasa Komisyonunun Sözcüsü ve Başkanı bu işe muhalif kalmışlardır, onun için bendeniz şahsım adına konuşuyorum.

Evet bu itibarla 177 nci madde kendine has müstakıl bir hüviyet taşımaktadır. Feridun Fikri Düşünsel ve Necip Bilge arkadaşlarımız bu madde için Belçika, Fransa, Holânda'dan misaller aradılar, fakat bu memleketlerden daha ziyade İngiltere'de güzel bir misal vardır. İşçi Partisi Lideri Atile Başbakan bulunduğu sıralarda İngiliz matbuatı kısmen müstakim olmıyan bir istikamet almıştır. Hükümet bundan şüphe etti ve acaba matbuat gizli bir kaynaktan istifade ederek sistemli bir neşriyat mı yapıyor yoksa başka bir taraftan mı yapıyorlar diye?

Bu 177 nci maddeye uyan veya buna benziyen hükümlere istinat ederek bir anket açtı. Bu anketi bilhassa üniversite profesörlerine, hâkimlere, salâhiyetli kimselere tevcih etti. Bunlardan aldığı bilgi ve malûmat üzerine yeni bir kanunla ya parlamento huzuruna geleceklerdi, yahutta mesuliyeti mutazammın tahkik yoluna gideceklerdi. Bu yaptıkları anket neticesinde, mutlak anket neticesinde toplanan bilgiler Hükümetin şüphesini teyit etmedi. Bu itibarla bir kanun yoluna gitmediler.

İşte bizim 177 nci maddemiz İngiliz Anayasa teamülleri içerisinde yer almış bulunan bir hüküm tam karşılığıdır. Fakat bu madde konduktan sonra teşriî hayatımız demokratik yaşayış ve demokratik istikamette yürümedi, gidişimizde maalesef bu madde tatbik edilmemiştir. Anayasa Komisyonunda muhalif kalan diğer arkadaşlarımız, bilhassa bu maddenin diğer maddelerle murtabat bir hüviyeti taşıdığını, bu maddeye istinaden kurulacak komisyon, icra organı vasıtasıyla bir bilgi edindikten sonra, edindiği bu bilgilere göre, eğer mesuliyeti mucip bir cihet görürse ve bu mesuliyet de bilhassa Meclisin bizzat yapacağı soruşturma komisyonları vasıtasıyla olabilecekse o zaman mesuliyeti mutazammın komisyonların kurulması yoluna gider kanaatine vardı. Eğer böyle olmayıp da, yani Meclisçe mesuliyeti tazammun eden Soruşturma komisyonları kurulması icabettiği takdirde, o zaman bu işi hükümete bırakır. Çünkü Anayasamızın 61 nci maddesi Büyük Millet Meclisine bir istisnâ salâhiyet vermiştir. O da, İcra Vekilleri, Devlet Şûrası ve Temyiz Mahkemesi âza ve reislerinin bizzat tahkikatını yapar ve bunun için mesuliyetli bir soruşturma komisyonu kurar, şahit dinler, tahkikat yapar. Sebebi de bu organların üstünde bir heyetin Türkiye'de mevcut olmayışındır. O heyet Büyük Millet Meclisidir. Fakat bizim bu meselede araştırdığımız hususları tesbit ettikten sonra, ihtimal ki, bu işin icra heyetinden birine düşmesi ihtima-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

li olabilir. Belki Maliye Bakanlığı memurlarına taallük edebilir. Bu takdirde anayasanın 61 inci maddesinin şümulü dışında kalırsa o zaman bu işin tahkikını icra organına verecektir. Bizim yakın tarihimizde Meclisin icra işlerine el attığı zamanlar olmuştur. Meselâ istiklâl mahkemeleri kurmuştur. Fakat biz 14 Mayıs inkilâbını idrak ettikten sonra bir daha geri gidemeyeceğiz. Biz Anayasa Komisyonu ekseriyetinin kararını kabul ettiğimiz takdirde Anayasaya aykırı gayrimeşru bir meclis hâkimiyeti yoluna gitmiş oluruz.

Meclis hâkimiyeti çok iyi bir şeydir. Fakat Anayasanın Meclise tanıdığı bâzı vazife ve salâhiyetlerin çerçevesi içerisinde bulunmak şartıyla. Anayasaya aykırı bir Meclis daima gayrimeşrudur. Anayasanın bir maddesini okuyarak, Anayasa Komisyonu ekseriyetinin hazırlamış olduğu bu raporun hakikaten Anayasaya aykırı olduğunu arz ve izah etmek istiyorum. Anayasanın dördüncü maddesi : Türkiye Büyük Millet Meclisi Millet'in yegâne ve hakikî mümessili olup Millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.

Beşinci madde – Teşriî salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

Altıncı madde – Meclis, Teşriî salâhiyetini bizzat istimal eder.

Madde 7. – Meclis, icra salâhiyetini, kendi tarafından müntahap Re'isicumhur ve onun tâyin edeceği bir İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle istimal eder. Meclis, Hükümeti her vakit murakabe ve iskat edebilir.

Şimdi bu maddeler bize açıkça gösteriyor ki, icraya mûtaallik olan tahkikat işleri de icra organına aittir. Meclis, icra işine müdahale ettiği takdirde Anayasanın bu maddesine doğrudan doğruya muhalefet etmiş olacaktır.

Muhterem Sinan Tekelioğlu diyor ki, ne yapıp yapacağız, mesulleri arıyacağız, hem sonuna kadar arıyacağız, fakat Anayasanın vaz'ettiği hükümlerden ayrılmamak suretiyle.

Arkadaşlar, Meclis, bu tahkik heyetine, Meclisin kurulduğu günden bugüne kadar olan işleri tahkik etme salâhiyetini veriyor. Demek ki, Yüksek Meclis bu işte aydınlanmak istiyor. Bu aydınlanma işinden sonra belki bir kanun yapar, belki Divanı Âli kurar, belki icra organının salâhiyeti cümlesinden olan bir işe doğrudan doğruya icra organına verir. Bu itibarla bu Anayasa hükümlerine uygun olarak bir karara varmak meselesi ayrıdır, mesulleri takipsiz bırakmak meselesi ayrıdır.

Naçiz bir Anayasacı olarak ıstirhamım, bu Meclis Anayasa üzerinde daima asil, yüksek bir hassasiyet göstermiştir, bu işde de bilhassa bu hassasiyeti Yüksek Heyetinizden beklerim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN – Mehmet Daim Süalp.

MEHMET DAİM SÜALP (Siird) – Muhterem arkadaşlar, Yüksek Meclis bir tahkikat komisyonu teşekkülüne karar vermişti. Bu komisyonun teşekkülüne karar verileceği zaman Tüzük ve Anayasa mucibince böyle bir komisyonun kurulamayacağını ileri sürmüş olan bazı arkadaşlar, bakıyorum, bugün kurulmuş olan bu komisyonun salâhiyetine itiraz etmektedirler. Esasen bunlar böyle bir komisyon kurulamaz, diye bir fikir dermeyen etmişlerdi ve bu mütalâalarına rağmen Yüksek Meclis İctüzüğün 177 nci maddesine dayanarak böyle bir komisyonun teşkiline karar vermişti.

Şimdi evvelâ Anayasanın 22 nci maddesini okuyalım : “Soru, genso-ru ve Meclis soruşturması Meclisin yetkilerinden olup, bunların nasıl yapılacağı İctüzükte gösterilir”. Meclis soruşturması, Meclis tahkikatı Meclisin salâhiyetlerindendir ve bunun ne şekilde yapılacağı İctüzükte gösterilir, diyor. Yani Anayasa Meclise bu salâhiyeti veriyor. Burada demiyor ki; bakanların mesuliyetini araştırarak olan tahkikat komisyonunun ne şekilde kurulacağı ve ne gibi yetkileri haiz olacağı İctüzükte gösterilir, bunu demiyor. Yani tefrik yapmıyor. İki türlü tahkikat komisyonu vardır, birinin salâhiyetini İctüzük tâyin ediyor, diğerini göstermiyor, demiyor. Meclis tahkikatının ne şekilde yapılacağı ve kurulacak komisyonun yetkileri İctüzükte gösterilir, diyor.

Şimdi İctüzüğümüze geelim : İctüzüğün 169 uncu maddesinden 177 nci maddesine kadar olan maddelerdeki hükümler buna aittir. Raporda deniyor ki : “177 nci madde mucibince kurulan tahkikat komisyonu, bilgi maksadiyle kurulan tahkikat komisyonudur.”

Bundan evvelki maddelerde kurulan tahkikat komisyonu bakanların mesuliyetini meydana çıkaran tahkikat komisyonudur. Bu iki tahkikat komisyonunun birbiriyle alâkası yoktur, diyorlar. Bendeniz bu kanaatte değilim.

177 nci madde şöyle diyor : Meclis bir iş hakkında doğrudan doğruya ilgilenmek isterse bir soruşturma komisyonu kurar.

Nasıl kurar? Bunu tarif etmemektedir çünkü, daha evvelki maddelerde tahkikat komisyonu nasıl kurulduğu, hangi komisyonlardan kurulduğu, tarif edilmiştir.

Burada sadece : Meclis, tahkik komisyonu teşkil eder, denmektedir. Ama ne şekilde teşkil edeceğini tarif etmiyor. Çünkü yukarkı maddelerde göstermiştir. Bunun için daha evvelki maddelere müracaat ediyoruz. Şekil hususunda daha evvelki maddelere müracaat ettiğimiz gibi bu komis-

yonların salâhiyeti nedir denildiği zamanda; tabiatıyla daha evvelki maddelerde konmuş olan salâhiyet hükümlerine müracaat etmemiz icabeder. Bu salâhiyet nedir? Bu salâhiyet, şahit dinlemek, ehli-vukuf dinlemek ve lüzumlu göreceği evraka el koymaktır. 173 üncü madde bunları tadat etmiştir. Komsiyonun ismi, tahkik komisyonudur. Bu tahkik komisyonu Meclis kararıyla kurduk, bugün Memurin Muhakemat Kanununda bir tahkik memuruna dahi bu salâhiyet tanınmışken biz Tahkik Komisyonuna niçin bu salâhiyeti çok görüyoruz? Bu itibarla 177 nci madde, gerek şekil bakımından, gerekse komisyon salâhiyeti bakımından evvelki maddelerde kurulmuş olan tahkik komisyonu ile irtibat halindedir. Tahkik Komisyonu için bir tahkik memuruna tanınmış olan salâhiyeti tabiatıyla tanımak iktiza etmektedir. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN – Ahmet Gürkan.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Arkadaşlar, Necip Bilge arkadaşım buyurdular ki; bu 177 nci maddenin, 169 uncu madde ile kurulacak olan komisyon kadar salâhiyeti olduğuna dair yegâne dayandığım şey, aynı bölüm içerisinde bulunmasından ibaretmiş. Hayır arkadaşlar, yalnız aynı bölüm içinde bulunmasından ibaret değildir. Bu maddenin kendi nefsinde mündemic bulunan mânaya da dayanmaktayım. Fakat kendileri bu maddenin, müstakil bir madde olduğunu ispata çok çalıştılar ve kanaatimce muvaffak da olamadılar.

Benden evvel konuşan Mehmet Daim Süalp arkadaşımın mütalâasına ilâve edecek bir şeyim yoktur. Esasen kendisinin gayet veciz ve belîğ olarak bu madde üzerindeki teşrihini hakikaten memnuniyetle ve zevkle dinledim.

Arkadaşlar; Soruşturma Komisyonu; bunun eski tâbiri Tahkik Encümeni idi, yani tahkikat yapacak. Bu Soruşturma Komisyonu tâbiri aynen 177 nci maddenin içindedir. Hem Soruşturma Komisyonudur diyoruz, hem de soruşturma yapmaya salâhiyeti yoktur demeye nasıl dilimiz varıyor? Pekâlâ Soruşturma Komisyonudur. Ehli vukufu dinliyebilir, evraka el koyar, taharriyat dahi yapar. Ama bunu kendisi yapmıyacaktır. Eğer bunu kendisi yaparsa teşriî vazifesi ile kazai vazifeyi birbirine karıştırmış olur. Bunun da yolu nedir? Doğrudan doğruya Devlet araçlarından istifade etmektedir. Meclis bir mesele hakkında tenevvür etmek istediği zaman kuracağı komisyonun faaliyete geçmesiyle Meclisin teşriî salâhiyetiyle icrai salâhiyeti birbirine karıştırılmış olmaz. Nasıl ki, bu Meclis icrai vazifesini, içinden ayırdığı İcra Vekilleri Heyeti vasıtasıyla görebiliyorsa, yine bu vazifeyi de kendi bünyesinden ayıracığı komisyonla pekâlâ görebilir. Bahusus o komisyon bizzat araştırma yapmıyor. O komisyon

Devlet vesaitinden istifade ediyor. Müddeimumumiye yazıyor, diyor ki; filân filân adamların ifadelerine müracaat edilecektir, ihzarını rica ederim. Müddeimumumi de kendi kanallarıyla ve ceza usulü muhakemeleri usulüne göre onları celbedecek ve ifadelerini alacaktır. Şimdi 177 nci maddeye göre, evvelce bu komisyona verdiğimiz salâhiyetin noksan olduğunu söylersek, tezada düşmüş olacağız. Bu, Meclisin mânevî salâhiyetine yakıştıramıyacağım bir şeydir. Kanun teklifine gelince : Bu Meclis kanun yapacak olan muhterem Meclis değil midir? Bu meselenin şahsına munhasır olmak üzere alacağınız bu karar, bu meseleye inhisar ettirilir. Ama bundan sonrası için de vukuagelecek hâdiseleri içine almak üzere bir kanun yapalım denirse o başka. O kanun arkadan gelsin.

Fakat şimdi huzurunuzda gelen Anayasa Komisyonunun vazih, müdellel hukukî raporunu kabul etmemiz lâzımdır. Bunu arz ve teklif ediyorum.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) – Efendim, Muammer Bey arkadaşımız, bizim, demin zannederim Necip Beyin serdettiği mütalâatı göz önüne alarak, tamamen komisyonun ekalliyetiyle her noktada her fikirde beraber olduğumuz mülâhazası ile olacak ki, “tezat vardır, tezada düşüyorlar” diyorlar.

Bendeniz tesbit ettim, komisyon ekalliyetinin birinci maddesi diyor ki...

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Zeki adamsın?...

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Devamla) – (Gülerek) tabii tabii, zeki olmasam çıkıp söyliyemem, elbette asgarî bir zekâm var.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) – Zekisin Feridun Bey...

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Devamla) – Evet doğru, orta reis..

Bu birinci madde “Meclis soruşturması mutlaka Bakanlar veya Bakanların suç ortağı olanlar hakkında açılır. Binaenaleyh, ortada bir bakanın suçu bahis mevzuu olmadıkça Meclis soruşturması yapılması caiz olamaz.” diyorlar ki, ben bu fikre iştirak etmiyorum, katiyen edemem. Çünkü ben demin beyanda bulunurken de Meclis tahkikat yetkisinin bütün olduğunu arzettim. Meclis şahit dinlemeyecek, şunu bunu yapmıyacak olduktan sonra... Arkadaşlar “Meclis” dedim. Dikkat buyurun, Belçika Kanununda Meclis kendi başına heyeti umumiye olarak, Kamutay olarak bu tahkikatı yapabiliyor. Belçika Kanununda bu da vardır, Meclis heyeti umumiye halinde tahkikat yapıyor.

Binaenaleyh, ben Meclisin böyle bir hakka, salâhiyete malik olduğunu inkâr edecek insan mıyım? Ona olan inanımı yani şahsiyetimi inkâr eder miyim. (Asla sesleri).

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Merhum Lûtfî Fikrî Bey bu Mecliste "enquête parlementaire" kürsüsünde iken ben samiîn sıralarında oturarak, sıiban bir vatandaş olarak, hâdiseyi yaşamış, onun acısını duymuş bir adamım. Bundan 27 sene mukaddem hakkında "enquête parlementaire" teklif edilmek suretiyle başına yıldırım yağdırılması âkıbetiyle karşı karşıya kalmış bir adamın; Meclis soruşturması denince şimdi dahi titrerim. İstiyorum ki, şu müessesese tam mânasiyle eşkale mutabık, ruha ve kavalde muvafık cereyan etsin. Sayın Paşanın (Tekelioğlu'nun) buyurduğu gibi "Meclis Reisliği yaptığımız günlerden şu zamana kadar şu olmadı, bu olmadı, daha devam etseydi ne olacaktı, bir şey kalmıyacaktı" demelerini doğru bulmadım. (Soldan görüşmeler)

Rica ederim böyle mühim dâvaları fukaralara atfetmeyin (Sağdan görüşmeler).

Şimdi, sevgili paşamın bir sözü, bir zihniyeti vardır, burada bahsetmiştir. Yani bunda her hangi bir maksadım yok, kendisini incitmek de istemem. Ben, dedi, bir gün adamları astım, ondan sonra muhakeme ettim. (Soldan görüşmeler, alkışlar.)

Şimdi, paşa affetsin, ben o kadar kabadayı değilim. (Gülüşmeler) Bir adamı bilâmuhakeme asacak, ondan sonra muhakeme edecek kadar cüretkâr değilim. Evvelâ muhakeme etmeye, sonra gerekiyorsa asmaya taraftarım. (Gülüşmeler).

Şimdi bu havayı uhuvetkârane içinde bir noktayı arzetmek istiyorum :

Arkadaşlar, dikkat edeceğimiz nokta şudur : Mehmet Daim beyin dediği gibi, iltibasa mahal veren nokta şudur : Anayasamıza göre Meclis soruşturması noktasından İctüzük hükümleri cereyan eder. Öteden beri bu mevzu döğölmüş, işlenmiştir. Esas ele alınması gereken cihet bunun hariçce aksî meselesidir. Bakın size bunun ihtiva ettiği tehlikeyi arz edeyim.

İctüzüğün 232 nci maddesini okuyalım. İctüzüğün 232 nci maddesi mucibince İctüzük ve bizim İctüzüğe taallük eden kararlarımız ilâma tabî değildir. Acılığı buradadır işin. Meclisin böyle bir salâhiyeti var mı, yok mu, vatandaş bilmiyecektir. Ama diyeceksiniz ki, vatandaş İctüzüğü okumuş da eskiden cereyan eden Divanı Âli ile ilgili birtakım meselere dair hükümleri biliyor muydu?

Arkadaşlarım, mesele şuradadır; o ayrı bir mekanizmadır. Bana kalırsa ben onun hakkında da kanun yapılması taraftarıyım. Ama bugün şu güzelim Meclis soruşturmasını hayata atıyoruz; yeni doğuyor bu müessesese. Böyle bir zamanda bunun hariçteki tezahürünü ne yapacağım diyebilir miyim? Biz bu kararı evvelce verdik; 232 nci maddeyi okuyayım; İctüzük

hükümleri ve onun üzerinde yapılacak değişiklikler ilâna tâbî değildir. Resmî Ceridede de ilân edilmeyecek; vatandaş haberdar olmayacak. Bu sebeptendir ki, kanunu bilmemek mazeret değildir, fakat tüzüğü bilmemek mazerettir.

Aranan nokta şudur : Paşa diyor ki : atı alan Üsküdar'ı geçecek. Evet ama atı alan Üsküdar'ı zaten çoktan geçmiştir. Ancak ortada bir nokta var; bu kadar gün bekledik, yeniden hüküm koyacak değiliz, hüküm malûmdur; Belçika Kanununun 13 üncü maddesi bilinmektedir; takdir edeceğiz; komisyon da bizimle mutabık oldu mu bu iş bir haftada huzuru-nuza gelir. Bu noktada dikkatinizi istirham ediyorum. Ortada antidemokratik kanunlar vardır, ama bu kanunlar nasıl çıktı? Vakit oldu ki, kimse ağzını açmadı. Yine vakit oldu ki, kimse burada bu kanunların çıkmasına itiraz etmedi.

Geçenlerde Ali İhsan Paşanın dediği gibi "uçtu uçtu, oldu geçti." Bendeniz mübarek heyetinizi tahzir ederim, mademki bir şeyin hukukî mahiyete tefriki mümkündür, neden ona intizar etmiyelim de bunda acele edelim. Nihayet arz ediyorum, bunu yapmak kaabil iken bunda acele edilmesine mahâl yok. Bu, ençok 4-5 günlük bir meseledir.

Bir nokta daha hatırıma geldi, arz edeyim : (Kanunların Anayasaya mutabakatı veya ademî mutabakatı) elde bir kitap var, bunu merhum kıymetli arkadaşım Sait Azmi Beyin oğlu çıkarmış. Bu eser hakikaten çok kıymetli bir eserdir. Zavallı fakirin omuzlarına iki mühim kanun yükletilmişti ve Emekli Sandığı Kanunu ile Seçim Kanunu muhterem Sait Azmi'yi şehit etmişti. İşte bu kıymetli zatın oğlu böyle mühim bir eser çıkarmış ve bana da bir tane göndermiştir. Bu eser 450 sayfalık, muazzam, Türk hukuk âlemi için mucibi iftihar bir eserdir. Kanunların Anayasaya muvafakat ve ademîmuvafakatı meselesini Avrupa kitaplarından istifade ederek tetkik etmiş ve bunu bu kitabında uzun uzadıya izah etmiş. Vaka birçok noktalarına benim itirazlarım olacaktır, fakat naçiz bir arkadaşınız olarak arz ediyorum ki, böyle bir dâva entellektüel hukukçularımızı geniş ölçüde meşgul etmektedir. Bu Anayasa mevzuunda bunca istical etmeye sebep yoktur, nihayet iki üç günde hallolur bir meseledir.

232 nci maddeyi okuyayım :

RİFAT ALABAY (Konya) – Alâkası yok..

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Devamla) – Alâkası var.. Alâkası şudur : Bu madde (Bu tüzükle bundan sonra yapılacak değişiklikleri Anayasanın 35 inci maddesinde gösterilen şekilde ilânına bağlı değildir.) İlânda bağlı olmayınca da bir vatandaş bundan haberdar olamaz. Ve bir kanunun ifa-

MILLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

de ettiği kuvvet halkça malûm olmayacağı için bunun bir hukuk devletinde değil alâtarıkılıkıyas, hılâfı kıyas dahi tecviz edilmemesi icabeder. Naçiz bir usulü fıkıhçı olarak arz ediyorum : “Hüz ma safa, da, ma keder hoşuna gideni al, gitmeyine alma.”

BAŞKAN – Daha üç arkadaşımız söz almıştır. Kifayet takrirleri vardır.

SINAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Efendim, adam astırdığımdan bahsettiler.

BAŞKAN – Paşam müsaade buyurun, bir sataşma mahiyetinde değildir.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Zapta geçti, “Adam astı” dedi. Direniyorum!

BAŞKAN – Efendim, Riyaset sataşma olmadığı kanaatindedir. Arkadaşımız direniyor. Konuşmasını tasvib buyuranlar lûtfen işaret etsinler... Etmeyenler...

Efendim, anlaşılmadı. Yeniden tasvibinize arz ediyorum. Konuşmasını arz edenler lûtfen ayağı kalksınlar... Etmeyenler... Edilmemiştir.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Efendim daha oturmadılar ki.

Adam astı dedi.

BAŞKAN – Sataşma olsa bile tatlılıkla olmuştur. Komisyon söz istiyor, takriri bilâhara okutacağı efendim, buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Aziz arkadaşlar; Anayasa tatbikatı hakkında yeni yeni hükümler vermek yolunda olan 9 uncu Büyük Millet Meclisi bugün de, yine Anayasa hukuku tatbikatı hakkında ilerdeki muamelelere emsal teşkil edecek bir karar ittihaz buyuracaktır. Anayasa Komisyonunun ekseriyetle vermiş olduğu karar hakkında muhtelif itirazlar sepketmiştir. Bunlara ayrı ayrı cevap vermek mecburiyetindeyiz. Ta ki, ilmî yollarla ve ilmî ışıklarla istikbal için, tarih için noktaî nazarlarımızı lâıkiyle izah ve tenvir etmek imkânına malik olalım. Şüphesiz bu izahat biraz uzun sürecektir, Berveçhi peşin bu izahata tahammül göstermenizi istirham ederim.

Malûmu âliniz 1951 senesi toplantısında Meclise tevdi edilmiş olan Millî saraylardaki eşyanın murakabesinde vâkı olan suüstimallerden dolayı tahkikat açılmasına Meclis karar vermiştir. Bu tahkikat vazifesi ile görevlendirilmiş bulunan İnceleme Komisyonu kendisinin tahkikatta haiz olduğu salâhiyetler hakkında şüpheye düşmüş ve Meclise müracaat ederek kendi salâhiyetlerinin nelerden ibaret olması lâımgeldiğini, birer birer maddeler zikretmek suretiyle, sormayı muvafık bulmuştur. İnceleme Komisyonunun bu sual tezkeresi buradan Anayasa Komisyonuna ha-

vale buyurulmuştur. Bu komisyon uzun tetkikler neticesinde tevzi edilmiş olan raporunu tanzim etmiştir. Arkadaşlar, bu akademik bahsin iza-hında emin olunuz ben de hiçbir neşe ve şevk duymamaktayım. Fakat bunu sırf bir vazife icabı olarak yapıyorum. Öyle görüyorum ki, Büyük Millet Meclisi mensubu olan arkadaşların zaten reyleri ve kanaatleri ta-ayyün etmiştir. Rey verme zamanı gelince içeri girip reylerini istimal bu-yuracaklardır. Fakat bir mesnet olması ve ileride bu gibi şeyleri yazacak müverrihlerin ekseriyetin noktaî nazarını zabıtlardan öğrenmesi için bu izahatı bir vazife olarak arz etmek mecburiyetinde kalıyorum.

İş, Anayasa Komisyonuna geldiği zaman bu gibi meselelerde vicdanı-nı tatmin etmek isteyen bir arkadaş orta yere bir sual attı : "Meclis soruş-turması ve bunu yapacak komisyonun şahit dinlemek, şahitleri ihzar et-mek salâhiyetlerine malik olması, kaza kuvvetine ve icra kuvvetine bir müdahale teşkil etmez mi? Evvelâ bunu tetkik edelim" dediler.

Arkadaşlar, gerek huzurunuzda, gerekse Anayasa Komisyonunda bu gibi Büyük Millet Meclisi ekseriyetini Anayasa hukukuna riayet etme-mekle itham ettirebilecek meseleler meydana çıktığı zaman bendeniz na-çiz kanaatimi kullanmaktan ve müdafaa etmekten içtinap ederim. Bu gi-bi meseleler geldiği zaman içinde bulunduğumuz parlamanter âlemin ev-velâ verdikleri kararlar nelerdir? Demokratik memleketlerde parlâmento-lar bu gibi meseleleri ne hale getirmiş ve nasıl intaç etmiştir? Anayasa otoritelerinin bu husustaki mütalâaları nelerdir? Bütün bunları tatbik ettikten ve kendi Anayasamızın ruhuna mutabık olduğuna kanaat getir-dikten sonradır ki, kanaatimi izhar ve müdafaa ederim. Aynı tez ortaya atıldığı zaman Anayasa hukuku otoritelerinden dünya efkârını birleştir-i mahiyette olan Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde Amerika'da, As-ya'da, Çin'de okunan ve Anayasa hukukuna bütün dünyaca tanınan Es-men, Bartelmi ve Dügi gibi müelliflerin eserlerini tetkik ettikten sonra hakikaten bir jüris konsül gibi tanınan ve sadece nazariyeleri ortaya at-makla kalmıyan Esmen'in eserinden bu hususta en geniş malûmatı edindikten sonra bu konuda söz aldım.

Esmen kitabında diyor ki, "ben bunları daha evvel 1914'te Fransız ka-nunu çıkmadan evvel serdettim. Fransız Parlâmentosu benim noktaî na-zarımı kabul etti ve tatbik eyledi. Sonra 1914'de bir de kanun çıkardı. Ar-tık benim noktaî nazarımın, anket parlamanter açılmasının ve anket parl-manter açıldıktan sonra tahkikat komisyonunun, yani kazai diye tavsif ettiğim, belki, kazai diye tasvif etmekte hata ettiğim, yalnız şahit dinle-mek, belgelere elkoymak salâhiyetleri gibi salâhiyetlere malik olmasının Anayasaya mugayir olmadığı, bu kanun meydana gelmekle meydana çık-tı, mesele pozitif olarak halledildi" diyor.

Yine bu otoriteler diyorlar ki, anket parlamter ancak Meclis hâkimiyetine ulaşmış olan memleketlerde caridir. Fransa, Avrupa'da ilk defa yazılı Anayasayı akla, muhakemeye istinadederek koymuş, tatbik etmiş bir memlekettir. Ancak, Fransa'da cumhuriyet rejimi geldikten, imparatorluk ve kiralık rejimleri muhtelif millî mücadeleler neticesinde zevale uğradıktan sonradır ki, Fransız Meclisi anket parlamterini kabul etmiş fakat Fransa'da Kirallık, İmparatorluk ve şeflik sisteminin cari olduğu zamanlar Meclisin anket parlamter yapması salâhiyeti kabul edilmemiştir.

Anket parlamter yapmak salâhiyeti iki membadan kuvvet almaktadır. Bunlardan birisi Meclisin Hükümeti her zaman murakabe etmesi salâhiyetine malik olmasıdır. Bu Meclis Hükümeti her zaman murakabe etmek salâhiyetine maliktir; Hükümetin toptan icraatı veyahut bir bakanın münferit icraatına itimat veya ademi itimat reyî izhar etmek kudretine maliktir. Elbette bu hakkın istimali için de lâzımgelen meselelerde, işte bizim 177 nci maddenin derpiş ettiği ve söylediği gibi, bilgi istenilecektir. Ve Meclis bu bilgiyi edinmek hakkına malik olmalıdır ki Hükümeti murakabe etmek vazifesini tam olarak, şuur ve bilgi içerisinde istimal edebilsin. Bu bilgi edinilebilmesi için de bâzı salâhiyetlere malik olmalıdır. Bu şekilde müelliflerin mütalâaları ve parlamter memleketlerin tatbika-tiyle, anket parlamterin kazaî ve icraî kuvvete müdahale maniyetinde olmadığı, hattâ tefrikı kuva cari olan memleketlerdeki esasa dahi muhalif bulunmadığı ve Meclisin ikinci salâhiyeti olan kanun teklif etme inisi-yatifinin anket parlamterle aynı kuvveti haiz olduğu sabit olmuş oldu.

Feridun Fikri arkadaşımız da, bu hususta kendileriyle Meclis Anayasa Komisyonunun ekalliyeti arasında tenakuz bulunduğunu işaret ettiğim zaman, benim bu konuya temas edeceğime intikal ederek, "Anayasanın bu işte asla mugayereti yoktur" dediler. Emsal meydandadır, otoriteler meydandadır. Kendilerinin senelerden beri bu işte teveggülü vardır. Bu cihet böylece halledilmiştir arkadaşlar. Bu hususta bir şey dediğimiz yok.

Arkadaşlar, kalbiniz müsterih olsun, hukukî vicdanımızda azıcık olsun bir tereddüt ve endişe kalmasın. Ancak millî hâkimiyeti elde etmiş olan milletlerin parlâmentolarındadır ki anket parlamter salâhiyeti kabul ve tatbik edilmiştir. Parlamter memleketlerin parlâmentolarının mukarreratı ve Anayasa otoritelerin eserleri, anket parlamterin, hattâ tefrikı kuva esasına dahi mugayir olmadığı ve meclislerinin salâhiyetinin içinde bulunduğu prensibini müttefikân kabul etmektedir. Arkadaşlarımın bu cihet üzerindeki bütün mülâhazaları bu şekilde bertaraf etmelerini ve tam bir hukuku vicdan istirahatı içinde bulunmalarını rica ve tavsiye ederim.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) – Bu hususta sizinle tamamiyle mutabıkım.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Şimdi gelelim ikinci objeksiyona : Anayasa Komisyonunda muhalif olan, ekalliyette kalan Sayın Refik Şevket ve arkadaşları ve Sayın Şemsettin Günaltay diyorlar ki: "Evet anket parlamenter yapabilirler fakat bu İçtüzüğün 177 nci maddesi mucibince yapılacak olan tahkikat Meclis tahkikatı değildir" diyorlar ve bunu şu şekilde ifade ediyorlar : "Meclis soruşturması mutlaka bakanlar veya bakanların suç ortakları olanlar hakkında açılır. Eğer bakanlar yoksa bu, Meclis soruşturması değildir. Anayasa hukukunda beynelmilel tâbir olarak kullanılan "Enquête parlementaire" değildir, diyorlar. "Eğer bu anket parlamenter olsaydı o zaman bunu yapacak olan komisyonun salâhiyetleri hakkında kendileri bir ihtilâfa düşmiyeceklerdi" diyorlar.

Bu bedihî hakikatın bu itirazını yaptıkları için affınıza mağruren, bunu meydana koymak, bedahate mugayir olan itirazı düşürmek için bir, iki metinle sizleri karşı karşıya bırakacağım :

Şimdi, bu isimlerini verdiğimiz arkadaşlarımız Fransızca bilirler ve hukukî mütalâada bulunabilirler. Ama bizde bir âdet var, arkadaşlar, bir ke-re bir komisyona girdi mi, komisyonun kapısından girerken fikirleri ne ise, sonunda o fikirle komisyondan çıkıyorlar. Siz metin göstermişsiniz, emsal göstermişsiniz, otoriteler göstermişsiniz, yok, fikirleri yine değişmemiştir. Bunun içindir ki, bu arkadaşlarımız bu fikirlerinden vazgeçmiyerek bu muhalefet şerhini dahi bu şekilde belirtmekten çekinmemişlerdir.

Şimdi, en kolay Larousse ne diyor :

"Reunion des temoignages pour elucider une quetion douteuse" yani muhtelif şahadetlerin -buna deliller de diyebiliriz- şüpheli olan bir mesele-
lenin tenviri için cemedilmesidir.

Anket demek Larous'un tâbirine göre şüpheli bir meseleyi tenvir etmek için muhtelif delillerin cemedilmesi demektir.

Şimdi yine bir başka hukuk ansiklopedisi, anketti: "Une procedure xul a pour objet l'audition des témoins" diye tarif eder. Yani anket bir usuldür ki; şahitlerin dinlenmesini gaye telâkki eder. Şimdi bu ansiklopedide de, Esmen'in tarifinde de bu arzettiğim şekilde tarif vardır!

Bir Meclis politik, zirai, sınaî meseleleri bir idarenin muamelelerinde-
ki suiistimali tahkik etmek için anket açabilir. Şu halde Meclisin açılma-sına karar verdiği anket nedir? "Enquête parlementaire" dir. Anket iki türdür; biri enquête judieière dediğimiz adli ankettir, adliye kanaliyle açılacak tahkikattır. Fakat B. M. Meclisi, demin de arzettiğim gibi, şu es-

baba müsteniden ben kendim tahkik yapacağımı diyor. Bunun için de hukuk âlimi olmaya bence lüzum yok. Hukukun esası mahzû akıl, mahzû mantıktır; meseleyi halle kâfidir. Şahit dinlemeden tahkikat yapılır mı? Tahkikatın esası olan delil falan yerdedir diye bir ihbar vâkı olunca ona el koymadan tahkikat yapmanın imkânı olur mu?

Arkadaşlar biz, bu tahkikata B. M. Meclisi olarak karar verdik. B. M. Meclisi olarak dedik ki: "Bu saraylarda vâkı olan suiistimallerin tahkikatını ben adliye'ye havale etmek istemiyorum, bizzat yapmak istiyorum, hâkimiyeti millîye'ye kavuşmuş olan memleketlerin parlâmentolarının yaptığı gibi bana mevdu olan bu saraylardaki bu suiistimallerin tahkikatını evvelâ ben kendi komisyonum vasıtasıyla yaptırmak istiyorum!"

Bu, kaziyei muhkemdir ve bu B.M. Meclisinin kararına bir kere iktiran etmiştir.

Muhalif arkadaşlar diyorlar ki, "B. M. Meclisi bu kararı verdi. Verdi ama, lâzımgeldiği zaman o komisyonun tahkikatını adlî makamlara havale etsin." Ne olur o zaman? Adlî tahkikat olmaz mı? Anket parلمانter olmaz. Müddeiumumiye'ye müracaat edecek, şu şahidi celbedip hazırlık tahkikatı yapacak... Suç var mı? Âmme dâvası açmak, karar vermek lâzım mı, değil mi? Bu ne oldu? Adlî tahkikat oldu.

Peki, adlî tahkikatı kabul buyurmadınız. Sizin iradeniz, adlî tahkikatı kabul etmemek mahiyetinde tecelli etti. Adlî tahkikatı kabul etmemek mahiyetinde tecelli edince tavzif buyurduğunuz komisyon en basit tahkikat salâhiyetini vermek aklın ve mantığın en tabîi bir muktezası değil midir?

Peki, aklın ve mantığın bu muktezası karşısında diyorlar ki, "olabilir, ihmal edilmiştir, şimdiye kadar üzerinde durulmamıştır, Anayasa'da derpiş edilmemiştir, kanun çıkarılmamıştır. Bu aklın ve mantığın muktezasıdır, bunu komisyona verelim." diyorlar. Burada Anayasaya muhaliftir diyorlar. Feridun Fikri ve Necip Bilge de diyorlar ki, "doğrudur dediklerin senin, bu aklın ve mantığın muktezasıdır ama, bu zamana kadar kanun ihmal edilmiş, Anayasa tasrih etmemiş, acele etmiyelim, bu kanunla tasrih edelim". Şimdi gelelim, bu işin muvacehesine :

Arkadaşlar: evvelâ işin içinde acele yoktur. İstical etmek; bir meseleye verilmesi lâzımgelen zamandan çok daha az zaman vermek, demektir. Halbuki bu Meclis tahkikatının açılması 1951 senesinde verilmiş bir karardır. O zamandanberi bu iş sürüncemede kalmıştır. İstical yoktur, Bîlâkis ağır hareket vardır. Binaenaleyh, istical kelimesini mahalline masrûf görmüyorum. Ne Büyük Millet Meclisi, ne Anayasa Komisyonu asla müstacel hareket etmemiştir, Teenni ile, hattâ lüzumundan fazla teenni

ile hareket etmemiştir. Teenniyle, hatta lüzumundan fazla teenniyle hareket etmiştir. Tahkikat salâhiyetini vermiş olduğumuz bu İnceleme Komisyonu emsali parlamter memleketlerde yapılmış tatbikatı da göz önüne alarak şimdiye kadar tahkikat safhasına girişebilirdi. Ama teenni ile hareket etmiştir. Bir kere de Meclise soralım, bir kere de Meclisin tasvibini alalım, demiştir. Bu işde istical nerededir? Bendeniz buna istical değil, onun zıddı da değil, (zıddı betaettir, iki ekstremin ortasında olandır ki, fazilettir) teenni ile hareket ettiğine kaainim.

Anayasamız, İctüzüğümüz, aklın, mantığın kabul ettiği bu salâhiyetin, bu komisyon tarafından istimaline mâni midir, değil midir? Bunu bir de bu cihetten tetkik edelim.

Bizim Anayasamız Meclis tahkikatını, tek maddede derpiş etmiştir; o madde, 22 nci maddedir. Anayasanın bu 22 nci maddesi diyor ki : "Soru, gensoru ve Meclis tahkikatı açmak Büyük Millet Meclisinin salâhiyetlerindendir. Ve bunların nasıl yapılacağını İctüzükle tâyin eder. Anayasada birçok maddeler var, onların nasıl yapılacağını kanunla tâyin eder" der. "Bakanların ödeneği, Cumhurbaşkanının ödeneği, bakanların mesuliyeti hakimlerin ödeneği ve nasıl nasp ve tâyin edilecekleri kanunla tâyin edilir." der. Fakat anket parlamter için Anayasa, "Büyük Millet Meclisi kanun yapar" diye bir hüküm koymuyor, Büyük Millet Meclisini serbest bırakıyor. Anayasada; "Anket parlamter tatbikatının nasıl yapılacağını İctüzük halleder" diyor. Bu, İctüzüğümüzün bir faslıdır, Meclis tahkikatını bu fasla koymuş. İctüzüğün 16 ncı bölümü: Büyük Millet Meclisinin soruşturma faslıdır; Meclis soruşturmasıdır. Anayasamızın 22 nci maddesinin atfettiği fasıl budur. Meclis soruşturmayı nasıl yapacak? İctüzüğe göre yapar diyor. İşte İctüzükteki fasıl budur. Meclis soruşturması buraya giriyor. Aynı fasıl da buraya gidiyor.

Meclis soruşturması iki hususa taallük eder : Birisi; bakanların sorumlu olduğu meselelere taallük eder. İkincisi; demin arzettiğim gibi, bakanları sorumlu olmasına taallük etmiyen meselelere ait bulunur ve ekseriya anket parlamterler bu şekilde bakanların sorumlu olmadığı halde tatbik edilmiştir. Şimdi 1914 senesinde Fransız Büyük Millet Meclisi bir kanun çıkarmış ve bu kanunla anket parlamterin yapılması hakkında hükümler vaz'edildi. Fakat 1914 senesinden evvel, demin de Es-men'in arzettiğim Anayasa hukuku nazariyelerine istinat ederek pek çok anket parlamter açılması kararları verdi. Bunların seneleri evvelâ 1835, 1840, 1848 ve 1900 dür. Bu muhtelif anket parlamterlerin seneleri ve tarihleri burada yazılıdır. Bir tütün komisyonu çıkmış, Meclis anket parlamter açıyor, bir komisyon ihdas ediyor, tütün hakkında tetkikat yap-

tırıyor. Panama Kanalı yapılmış, hisse senetleri çıkmış, bunların bedellerini bir bankaya yatırmış, burada suiistimaller olmuş, neticede bir komisyon kuruyor, bu komisyona, anayasa hukukunun müstenidatına dayanarak birtakım salâhiyetler veriyor, şahit dinliyebilirsin, şahit celbe-debilirsin, diyor.

Bizim Anayasamızda birtakım salâhiyetler tanınmıştır. Fakat "tevkif edersin, adam asarsın, kesersin" gibi lâflar söylendi, böyle şey yoktur. Hakikatta 173 ve 174 üncü maddelerde kendisine birtakım salâhiyetler tanınmıştır. Bu salâhiyetlerin bâzıları, şahit celbetmek, hırsızlık olmuşsa buna el koymak. Bunun haricinde ne tevkif var, ne şu, ne bu. Onun için diyoruz ki, raporumuzda, komisyona verilmiş olan salâhiyetler sizlere arz edilmiştir, burada kazaî salâhiyetler tâbirini kullanabildim, belki bu salâhiyetler kazaî dahi değildir. 1880 senesinde Belçika kanununda bundan daha büyük kazaî salâhiyetler tanınmıştır. 1914'te çıkan Fransız Kanununda ise Belçika kanununa nazaran daha az salâhiyetler tanınmıştır, ki bizim tanıdığımız salâhiyetlerden daha fazladır. Meselâ bir şahit gelmezse hapis cezasıyla cezalandırmıştır. Biz böyle demiyoruz. Biz tebliğ eder, şahidi getirir diyoruz. (*Gelmezse sesleri*) Gelmezse getirtir, nizamnameyi tatbik eder. Nizamname, üçüncü şahıslar için vacibültatbik değildir. Biz bu kararı çıkardıktan sonra bu komisyon zabıtaî adliye âmirine derse ki "ben falan yerde bir arama yapacağım bana zabıta kuvveti ver" zabıta âmiri buna itaat etmezse veyahut bir şahit gelmediği zaman "bu şahidi ihzaren celbet" dediği zaman "elimde bir kanun olmadığı için, ey komisyon, senin emrine itaat etmiyorum" derse, ne olur? Bunlar halledilmiştir. Tetkik edilmiş, kararı verilmiştir. Esmen diyor ki, "Büyük Millet Meclisinin ittihaz ettiği bir kararın tatbiki için onun hükümeti vardır, İçişleri, Adalet bakanları vardır, onlar bu kararı icra edeceklerdir." Yani benim verdiğim bu karardan Adalet ve İçişleri bakanlıkları teşkilâtı haberdar edilecektir. Büyük Millet Meclisi İctüzüğü'nün 177 nci maddesini böyle anlamıştır, Anayasanın atıf yaptığı 177 nci maddeyi tefsir eden Büyük Millet Meclisi bu şekilde karar vermiştir diye alâkahılara bu tebliğ edilecektir. İçişleri ve Adalet Bakanları da bunu böyle tatbik edeceklerdir? Zabıta kuvveti komisyonunun emrine itaat etmediği veya şahide tebliğ etmediği hallerde bu karar kendisine tebliğ edilmiş olunca bu gibi hallere mahal kalmıyacaktır. Bunu herkes bu şekilde anlamaktadır. Daha fazla metinler okumak da mümkündür, metinler burada mevcuttur. İlk defa şimdiye kadar vâkı olan suiistimaller hakkında Büyük Millet Meclisi müspet bir karara geçen sene vardı; suiistimalleri bizzat tetkik etmek kararını aldı ve karar efkârı umumiye tarafından tasvip edildi. Şimdiye ka-

dar sufiistimaller yapıldığını Demokrat Partililer ileri sürüyorlardı, bu defa bizzat tahkik yapmak kararını verdiler diye bize muhalif olan İstanbul matbuatı dahi tasvipkâr yazılar yazdı. Otoriteler sizin vermiş olduğunuz kararı tasvip eder mahiyettedir. Diğer parlamenter memleketlerin parlâmentolarının vermiş olduğu kadar yüksek kararınızı teyit eder mahiyettedir. Efkarı umumiye ve matbuat yüksek kararınızı desteklemiş bulunmaktadır. Vermiş olduğunuz bu kararla Halk Partisini gadre uğratmak gibi bir endişe asla vârit olmamalıdır. Anayasa Komisyonunda bulunan Halk Partili arkadaş dedi ki; "bugün siz böyle bir kararı alırsanız yarın gelecek olan başka bir parti ekseriyeti de bu şekilde bir karar verir". Onun için, demek istiyorum ve Anayasa Komisyonu sözcüsü olarak arz ediyorum ki, Halk Partisini müşkül bir durumda bulundurmak gibi bir gayemiz yoktur.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Böyle lâflara ihtiyacımız yoktur...

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Senin arkadaşın olan zat Anayasa Komisyonunda bu şekilde mütalâada bulundu. Binaenaleyh arkadaşlar vicdanı hukukunun tam bir kanaati kâmile ile Anayasa Komisyonu raporunun tasdik edilebileceğini arz ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN – Sual soracaklar?

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) – Belçika Kanuni Esasisinin 40 ncı maddesinde anket hakkında yazılı olduğu halde bir kanun yapılması keyfiyeti 1880’de kabul edilmiştir. Fransızlar teşrih buyurduğunuz veğh üzere yıllarca anket parlamenter tatbik etmiş, birçok mahzurlarını görmüş, nihayet tekâmül kademesi olarak 1914’te adliye ile teşri kuvvet arasında birtakım teşevvüşe mâni olmak, Meclis prestijinin zedelememesini temin etmek maksadiyle 1914’te bir kanun yapmışlardır. Bu sarih bir tekâmül değil midir? Biz bu tekâmülden işe başlasak faydalı olmaz mı, ne mülâhazada bulunulur?

MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Demin söylediklerimi tekrar ettiriyorlar. Belçika 1880’de ayrıca bir kanun çıkardı. Fakat bu anket parlamenter yapacak komisyona, bizim derpiş ettiğimiz salâhiyetlerden çok fazla salâhiyet verdi. Şahadetten imtina edenlere hapis cezası verdi.

Keza 1914’te çıkan Fransız kanunu uzun tatbikattan sonra kanunu çıkardı. Birçok müeyyideler ve cezalar koydu. Büyük Millet Meclisi ileride böyle bir kanun çıkarmakta serbesttir, bugün bizim soruşturma komisyonuna tanıdığımız salâhiyetleri kâfi görmiyebilirsiniz, İnceleme Komisyonuna tanıdığımız salâhiyetler azdır, bunları az görebilirsiniz, daha

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

kuvvetli müeyyideler istiyebilirsiniz. Bu gibi itirazları bertaraf etmek için, her türlü vicdani tereddütleri izale için bir kanun teklif edebilirsiniz. O zaman o kanun daha fazla müeyyideleri ihtiva edecek, vicdanlardaki tereddüdü bertaraf edecektir.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi vardır, okutacağımı.

HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Anlaşılmadık bir tarafı kalmadı, mamafih buyurun.

HASAN ALİ VURAL (Çorum) – Buyurdunuz ki, şahit celbeder. Fakat şahidin celbi için nihayet şahide haber makamında bir dâvetiye gönderilir, şahit isterse icabet eder. Fakat bir de ihzar meselesi vardır; şahit gelmezse izhar kesilir; bu bir zoru tazammun eder. Bu zor esnasında emniyet memurunun mâruz kalacağı hâdise şüphesizdir ki birtakım mühim vakalara da sebebiyet verebilir. Bu ciheti Anayasa Komisyonu Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonuna bir hak olarak tanıyor mu? Kanaatiniz nedir? (Söylendi sesleri).

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Tüzüğün 177 nci maddesi Ceza Usulü Muhakemeleri Kanununda yazılı salâhiyetler tatbik edilir diyor.

Bu hususu demin de söyledim, izah ettim. Zabıttâ mevcuttur.

HASAN ALİ VURAL (Devamla) – İkinci bir soru; hırsızlık yapıldığı iddiaları var, bunlar hakkında inceleme yapmak ve delil toplamak için, bunlara el koymak için, arama yapılması, eşyaların bulunması icabeder.

MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Gördüm ki Anayasa Komisyonu, İnceleme Komisyonunun suallerine birer birer cevap vermekten imtina etmiştir. 173 ve 174 üncü maddelerde tahkik komisyonunun salâhiyeti yazılıdır. Ayrıca 174 üncü madde de Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa atıf yapmaktadır. Komisyon salâhiyetlerini bu maddelere göre istimal etsin.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi var ;

Yüksek Başkanlığa

Saraylar Tahkik Komisyonu hakkında kâfi derecede müzakere cereyan etmiş olduğundan bu baktaki konuşmaların kifayetini arz ve teklif ederim.

Denizli Milletvekili

Eyüp Şahin

BAŞKAN – Önergeyi dikkate alanlar.. Almıyanlar.. Önerge dikkate alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğünün 177 nci Maddesi Mucibince Teşkil Edilecek Soruşturma Komisyonunun Salâhiyetleri Hakkında (10)

(Resmî Gazete ile ilânı : 5.IV.1952 - Sayı : 8078)

No.

1786

Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğünün 177 nci maddesi mucibince teşkil edilecek Soruşturma Komisyonunun salâhiyetleri hakkında Anayasa Komisyonunca hazırlanan aşağıdaki rapor, Kamutayın 31.III. 1952 tarihli Birleşiminde kabul edilmiştir.

31 Mart 1952

Büyük Millet Meclisi Başkanlığının, Büyük Millet Meclisi ve bağlanıkları ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında Meclis soruşturması yapmakta olan Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun, görevini altı ayda bitirmiş olması ve Meclis haricinde de soruşturma yapmaya yetkili bulunmasına dair tezkeresi (11)

BAŞKAN – Meclis Başkanlığının bir sunuşu vardır, okutacağız :

5.V.1952

Kamutaya

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve müstemilâtı ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında İctüzüğün 177 nci maddesi gereğince soruşturma yapmak üzere vazifelendirilen ve 1786 sayılı Kararla da salâhiyetleri belli edilerek mesaisine başlamış bulunan komisyonun, İctüzüğün 174 üncü maddesinin ilk fıkrası gereğince, görevini ne kadar zamanda bitireceği ve gerekirse başka yerlere de gidip gitmiyeceği hakkında ayrıca bir karar alınması icabettiğinden, vazifesini bitiremediği takdirde Kamutaya müracaat edilmek kaydıyla, bu komisyonun altı ayda işini bitirmesi ve Meclis haricinde de soruşturma yapmaya salâhiyetli bulunması hususlarını yüksek kararınıza saygılarımla arz ederim.

TBMM Başkanı

R. Koralan

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlar, bundan evvel saray eşyalarının tahkiki hakkında seçilen komisyona Heyeti Aliyenizin vermiş bulunduğu salâhiyet hususlarında İctüzüğün 174 üncü maddesi hükümleri, daire-

(10) Resmî Gazete : 5.4.1952-8078

(11) Tutanak Dergisi : C. 15, ss. 48-49

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

sinde iki mesele noksan bırakılmış bulunduğ u için, bu cihetin itmamı zarureti dolayısıyla Meclis Başkanlığı bu tezkereyi huzurunuza getirmek mecburiyetinde kalmıştır. Ş u suretle; 174 üncü maddeye tevfikan komisyonun iş ini 6 ayda bitirmesi ve icabı halde başka yerde de, Meclis binası dışında, başka bir şehirde de tahkikat yapabilmesini natıktır. Bu suretle adıgeç en komisyonun 6 ayda iş ini ikmal eylemesi ve Meclis dışında, başka şehirlerde de tahkikat yapabilmesi lüzumunu reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...

İZZET AKÇAL (Rize) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Kabul edilmiştir.

İZZET AKÇAL (Rize) – Söz istemiş tim, üzerinde hiç görüş ülm edi.

BAŞKAN – Kabul edilmiştir efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Müştemilâtı ile Millî Saraylar, Kasırlar ve Köş klerdeki Eş ya Hakkında Soruşturma Yapmak Üz ere Vazifelendirilen Komisyonun Altı Ayda İş ini Bitirmesine ve Meclis Haricinde Soruşturma Yapmasına Dair (12)

(Resmî Gazete ile ilânı : 8.V.1952 - Sayı : 8104)

No.

1801

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve müştemilâtı ile Millî Saraylar, kasırlar ve köş klerdeki eş ya hakkında soruşturma yapmak üzere 1748 sayılı Kararla vazifelendirilen ve 1786 sayılı Kararla da salâhiyetleri belli edilen Komisyonun, icabında müddetin uzatılması için Kamutaya müracaat edilmek kaydıyla, altı ayda iş ini bitirmesine ve Meclis haricinde de soruşturma yapmaya salâhiyetli bulunmasına karar verilmiştir.

Soruşturma Komisyonu Raporu

Zamanaş ımı ve genel af yasası, sorumluların yargılanmasına geç it vermediğ i bilinerek soruşturma komisyonunun kurulmasından amaç, millete geç en ve millî niteliğ i kazanan sarayların imparatorluk sonrasındaki yönetimine, saray eş yasının ve sanat yapıtlarının uğ radığ ı hasar ve kayıplara açıklık getirmektir.

(12) Resmî Gazete : 8.5.1952-8104

Kanunlar Dergisi : C. 34, s. 1094

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Soruşturma Komisyonu olanaklar ölçüsünde bu amacı gerçekleştirdi. 9 aya yaklaşan bir sürede (1.4.1952 - 17.2.1953) yoğun ve duyarlı bir çalışma ile kaleme aldığı raporda, bir yıkılış ve diriliş belgelendi.

Genel Kurul bu raporu görüşmeden genel seçimlere gidildi ve dönem sona erdi. Aşağıya alınan tarihi değere sahip soruşturma raporu kadük (hükümsüz) belgeler arasında arşive kaldırıldı.

Büyük Millet Meclisi ve Baġlanıklariyle Millî Saraylar, Kasırlar ve Köşklerdeki Eşya Hakkında Soruşturma Komisyonu Raporu (*)

TBMM

Soruşturma Komisyonu

17.II.1953

Esas No. : 5/37

Karar No. : 7

Yüksek Reisliğe

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu, 1950 senesinde İctüzük hükümleri gereğince Büyük Millet Meclisi ve baġlanıklariyle Millî Saraylar, kasırlar ve köşklerde yapmış bulunduġu tetkik ve teftişlerin neticesi olarak -mevcut eşyanın Ayniyat Talimatnamesine uygun olarak tahrir ve tesbit edilmemiş olduğunu ve ibraz edilen defterlerin ihticaca salih bulunmadığını ve bilhassa saraylardaki eşyanın sık sık yer deġiştirdiğini ve bu deġiştirmelere muvazı olarak- demirbaş eşya defterlerinin de zaman zaman yeniden tanzim edildiğini müşahede etmiş ve bu müşahedelerini Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesine sunduġu 1.VIII.1952 tarihli raporunda izah ettikten sonra tahkikat açılması lüzumuna işaret etmişti.

Hatırlanacağı üzere bu mevzuda yapılan müzakereler neticesinde Yüksek Meclis, 21.XII.1951 tarihli 20 nci Birleşiminde, İctüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunca soruşturma yapılmasına karar vermiştir.

Bilâhara vâkı müracaat üzerine İctüzüğün 173 ve 174 üncü maddelerinin bahsettiġi salâhiyetleri Yüksek Meclisten alan komisyonumuz 1 Nisan 1952 tarihinde vazîfeye başlamıştır.

Çalışma sistemi mevzuunda komisyonumuza hâkim olan fikirler hakkında malûmat arzetmeden önce bir noktanın kısaca tebarüz ettirilmesinde fayda mülâhaza etmekteyiz.

(*) 5/37 numaralı ve 165 sıra sayılı bu rapor 9 uncu Dönemin kadük cetvelinin 409 sırasında kayıtlıdır.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Komisyonumuzun soruşturma yapmak üzere vazifelendirilmesine müncer olan müzakerat neticesinde Yüksek Meclisin tezahür eden umumî temayülü: İctüzüğün 177 nci maddesine göre ve aydınlanma maksadıyla tahkikat icrası mahiyetindedir. Bununla beraber tahkikatın seyri, muayyen şahısların cezaî veya hukukî mesuliyetlerini mucip olacak bir mecra takip etse dahi zaman aşımı ve Af Kanunu gibi sebepler dolayısıyla ceza verilmesine imkân bulunmamaktadır.

Komisyonumuzun anlayışına göre Yüksek Meclisin istediği şey, saraylar, millete intikal ettikten sonra eşyaları nasıl tesbit edilmiş, nasıl idare ve muhafaza edilmiştir.

Bu mebdeden hareket eden komisyon, ihticaca salih addetmediği defterlere göre amel etmenin kendisini salim bir neticeye götürmeyeceğini bildiği için tahkikata işin tâ başından başlamış ve evvelâ halifenin ve diğer Osmanlı Hanedanı mensuplarının hududu Millî haricine çıkarılmalarından mukaddem ki durumu tesbit etmek istemiş ve aşağıda gösterilen çalışma sistemini takip etmiştir.

1. 1924 defterleri adı verilmiş bulunan ilk defterin tanzimine esas ve mehzaz olması lâzımgelen hilâfet zamanına ait evrak, vesaik ve defterin aranması;

2. Saraylar millete intikal edince eşyası hangi kanun, nizam ve esasa göre tahrir ve tesbit edilmiş ve halife zamanına ait defterlerde mukayyet eşya ile mevcut eşya karşılaştırılmış ve noksan zuhur edenler işaretlenmiş midir?

3. Bu intikal devri esnasında tesbit ve tahrir dışı bırakılmış veya herhangi sebeple olursa olsun saraylardan harice çıkarılmış eşya var mıdır?

4. 1924 tesbit ve tahririnden sonra eşyanın idare ve muhafazası için nasıl bir usul ittihaz edilmiştir, ve bu tarz kanun ve nizamlara uygun mudur?

1. İlk merhale olarak komisyonumuzca hilâfet zamanındaki defterler mevzuunda tahkikata başlanmıştır. Büyük Millet Meclisine bağlı saraylar, kasırlar ve köşklerde araştırmalar yapılmış ve muhtelif devairle muhabere icra edilmiş ve bu hususta ifadeleri stenoğrafi ile zabt edilen 45 kişinin malûmatına müracaat olunmuştur.

Malûmatına müracaat edilen kimselerin çoğu, hilâfet zamanına ait demirbaş eşya defterlerinin mevcut olup olmadığını bilmediklerini, bazıları ise, padişahlar saraylardaki eşyayı şahsi malları telâkki ettikleri için

tesbiti defter ettirmediklerini beyan etmişlerdir. Halbuki Anadolu ciheti Tahrir komisyonları, 1924 defterlerini tanzim ve mevcut eşyayı tesbit ederken tuttukları zabıtlarda hilâfet zamanından kalmış olan defterlerden de istifade ettiklerini imzalarıyla tevsik etmiş bulundukları halde Dolmabahçe Sarayındaki eşyalara dair ve hilâfet zamanına ait defterler, bütün araştırmalarımıza rağmen elde edilememiştir.

Dolmabahçe Sarayı Hazinei Hassa Dairesindeki odalarda bulunan ve saraylara ait defterlerin zaman zaman lüzumuna binaen İstanbul Defterdarlığı tarafından alındığı ve 13.IX.1949 tarihinde de Başvekâletin emri üzerine 16 kamyon seferiyle İstanbul'daki Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü tarafından arşive alındığı anlaşılmıştır.

Nakıl esnasında defterlerin teslim ve tesellüm muamelelerinin yapılmadığı ve gelişigüzel kamyonlara doldurulduğu da bittahkik anlaşılmıştır. Heyet halinde mevzuubahis arşive gidilerek adı geçen defterler tetkik ettirilmiş ve maalesef bulunamamıştır.

Yine Dolmabahçe Sarayındaki eski Mefruşat Dairesinin kapalı bir salonunda metruk bâzı evrak ve vesaikın mevcudiyeti haber alındığından orası da heyet halinde açılmış ve günlerce yapılan araştırmalarda yukarıda da arzolunduğu veçhile bâzı şahitlerin padişahlar zamanında demirbaş eşya defterleri tutulmazdı iddialarına rağmen ve Reşat zamanına ait eşya defterleri kısmen elde edilmiş ise de Halife zamanına ait hiçbir defter ve vesaik bulunamamıştır. Dolmabahçe Sarayındaki gümüş odası ve taş odadaki eşyayı tesbit ve tahrir eden heyetin tuttuğu zabıt defterinde, Halife zamanından kalma gümüş odası tesbit defteri ilişik olarak takdim edilmiştir, kaydı görüldüğü halde yine bütün araştırma ve soruşturmalara rağmen bulunamamıştır.

Halbuki tetkik edilen vesikalardan 18 Şubat 1339 ve 14 Temmuz 1339 tarihli (Mâruzat ve ahkâm defterinde) şöyle bir kayda tesadüf edilmektedir : (Lâakal 6 ayda bir âzası iradei seniyei hilâfetpenahi ile intihap olunacak bir komisyon vasıtasıyla eşyayı mevcude muayene ve kayıtlarla tatbik olunarak neticei hasılayı mübeyyin mazbatanın arzı atebeyi ülyâ kılınması hususlarının usul ittihazının bittezekkür tahtı karara alınması) tarzında bir iradenin telâkki edildiği yazılı bulunmaktadır. Keza o zaman Halifenin yaverliğini yapmış olan Orgeneral Şükrü Kanatlı'nın ifadesine göre, Camlıköşk'e giden koridor üzerinde bulunan tabloları tetkik ederken Halife, saraydaki bütün eşyanın numaralanarak yeni baştan defterinin yapılmasını emretmiş ve mühim olanlarının fotoğraflarının çıkarılmasının da faydadan hâli olmayacağını ilâve etmiştir. Halife bu emri

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

takriben hududu millî haricine çıkarılmadan bir sene evvel vermiştir. Bu müddet zarfında yeni defterlerin tanzim edilmiş olması, tabîi ve saray âdet ve ahkâmına göre de zaruridir. O halde defterler ne olmuştur?

Kısaca izahına çalışıldığı veçhile gerek vesaikin tetkikından, gerekse Halifenin vaktiyle yaverliğinde bulunmuş olan Orgeneral Şükrü Kanatlı ile Emekli Deniz Albayı Nizamettin Esvapçıbaşı İsmail ve Kilercibaşı Şükrü'nün ifadelerinden de anlaşıldığına göre komisyonumuz, Halife zamanına ait defterlerin mevcut olduğu halde ortadan kaldırılmış bulunduğu kanaatine varmıştır.

II – Halife zamanına ait demirbaş eşya defterleri bulunamayınca komisyonumuz, Halife ve Osmanlı Hanedanının millî hudutlar haricine çıkarılmasını mütâakıp 1924'te tanzim edilen demirbaş eşya defterlerini esas ittihaz ederek çalışmak zaruretinin duymuş fakat daha önce saray eşyasının hangi kanun, nizam ve esasa göre tesbit ve defterlerinin tanzim edilmiş ve halifeden kalma eski defterlerden mukayyet eşya ile mevcut eşya karşılaştırılmış ve noksan zuhur etmişse bu noksanlar hakkında ne gibi muamele tatbik olunmuştur, hususlarını tetkikini ehemmiyetli ve lüzumlu görmüştür.

Bu mevzuda evvelâ bir kanun veya nizamnamenin mevcut olup olmadığı araştırılmış ve yapılan tetkikat neticesinde "Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmanînin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına dair Kanunun 11 nci maddesinin saray eşyasının tahrir ve tesbitine ait hüküm vaz'ettiği görülmüştür.

Madde 11. – Millete intikal eden emvali menkule ve gayrimenkulenin tesbit ve muhafazası için bir nizamname tanzim edilecektir.

Madde 13. – İşbu kanunun icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Görülüyor ki, kanun, millete intikal eden emvali menkule ve gayrimenkulenin tesbit ve muhafazası için bir nizamnamenin yapılacağına dair âmir hüküm koymuştur. Bu hükme göre evvelâ nizamnamenin yapılması ve o nizamnamenin ihtiva ettiği usule göre bilâhara saray eşyasının tesbit ve tahrir e tâbi tutulması bir emri zaruri iken kanunun hükmü ihmal edilmiş, nizamname yapılmamış fakat tahrir ve tesbit işinin usulsüz, nizamsız, keyfî ve indî telâkkilere göre yapılmış olduğu müşahede edilmiştir.

Nitekim araştırılan vesaik arasında ele geçen ve (Sarayları Müşahede Heyetine mahsus Zabıtname) isimli defterde mukayyet tutanağı şayanı dikkat bulduğumuz için aynen alıyoruz :

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sarayların Müşahede Heyetine Mahsus

Zabıtnamedir

12 Mart 1340 Çarşamba

Sarayların emri muhafazası ve eşyalarının tahrir ve tesbiti hakkında Maliye Vekâleti Celilesinden alınan 4 Mart 1340 tarihli 2344 numaralı talimatın 1, 2 nci maddeleri mucibince müşahade etmek üzere 12 Mart 1340 tarihinde Dolmabahçe Sarayına gidildi. Mezkûr Saray evvelce vilâyet tarafından tâyin buyurulan heyetin tahtı muhafazasında olup bâzı yerleri mezkûr heyet tarafından mühürlenmiş olduğu görölerek işbu mühürlerin yanlarına Heyetçe kurşun mühürü vaz'ına mübaşeret edildiği sırada İstanbul Valisi ve Şehremini Vekili Beyfendi bizzat gelerek Dolmabahçe ve Topkapı saraylarının emir ve idare ve muhafazaları ve eşyalarının tesbiti defter edilmesine kendisinin tâyin etmiş olduğu komisyonlara mevdu olmak lâzımgelceği ve Maliye Vekâletinin salıfüzükir talimatnamesi kendisine tebliğ edilmiş ise de noktai nazarını Maliye Vekâleti celilesine telgrafla işar ettiğinden bu bapta vücut edecek cevaba intizaren şimdilik Müşahede Heyetinin işe vaziyet etmemesini tebliğ etmesi üzerine bizzarure temhir olunmamış ve keyfiyet Defterdarlıktan Maliye Vekâleti celilesiyle Maliye Müfettişi İbrahim Beyefendiye bildirilmiş olduğunu mübeyyin işbu zabıt tanzim kılındı.

Defterdar

Üsküdar Muhasebecisi

Raşit

Talât

Şuabatı Maliye Teftiş Memuru

Abdürrahman Nafiz

görülyor ki, vali dediğini yapmış, sarayları idaresinde bulundurduğu 14 ay zarfında kendisine bağlı tahrir ve tesbit komisyonları teşkil etmiş ve yukarda kısaca arzolunan şekilde indî ve keyfî usullerle eşyayı tesbit ve defterini tanzim ettirmiştir. Bu defterler tanzim olunurken Halife zamanından kalma demirbaş eşya defterleri o zaman mı ortadan kalkmıştır? Bu cihet aydınlanamamıştır.

Yapılan tetkikat ve tahkikattan katî olarak anlaşılmıştır ki, valinin tâyin ettiği Dolmabahçe Sarayı Tahrir Komisyonu 1924 defterini tanzim ederken Halifenin bıraktığı defterlere hiç itibar etmemiş (Gümüş ve Taş odaları müstesna) ve zaman zaman tuttukları zabıtlarda da buna dair hiçbir kayıt ve işarette bulunmamışlardır.

Binaenaleyh Maliye Vekâletinin tâyin ettiği Sarayları Müşahede Heyetinin tekrar vazifesine avdet etmediğine ve komisyonlar teşkil ederek sa-

raylardaki eşyanın tahrir ve tesbit ettirilmesi hakkında Ankara'dan Vali Ali Haydar'a ayrıca verilmiş bir emir ve talimata, yapılan bütün incelemelere rağmen tesadüf olunamadığına göre sadece 431 numaralı Kanunun emrettiği nizamname yapılmamakla kalınmamış saraylardaki eşyanın tahrir ve tesbit işinin İstanbul Valisinin keyfi ve şahsi takdirine terk olunması suretiyle de komisyonumuz o zamanki Heyeti Vekilenin şayanı hayret bir lâkaydi gösterdiğini müşahede etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğundan millete intikal etmiş olan saraylar ve içindeki baha biçilmez kıymetli eşya üzerinde en fazla hassasiyet göstermesi lazım gelen Maliye Vekâletinin bu işte göstermiş olduğu müşahade edilen kayıtsızlık ve bu hususta âzami alâka göstermiş olan Büyük Millet Meclisinin derhal çıkardığı 431 numaralı Kanunun vaz'ettiği hükümleri tatbikle mükellef olan Heyeti Vekilenin ihmali, komisyonumuzu düşündürmüş ve bu noktayı da kemali ehemmiyetle incelemeye karar vermiştir. O zaman Maliye Vekili bulunduğu öğrenilen Mustafa Abdülhalik Renda 6 Mayıs 1952 Salı günü komisyona davet edilerek zabıtlarda münaderiç bulunduğu veçhile malûmatına müracaat olunmuşsa da 431 numaralı Kanunun emrettiği nizamnamenin yapıldığını hatırlamadığını, saray eşyasının tesbit ve tahriri için hangi makamın emriyle komisyonlar teşkil edildiğini bilmediğini, nizamnamenin yapılmamasının, o zaman Şûrayı Devletin teşkil edilmemiş bulunmasından ileri gelmiş olacağını ve bu işlerle daha ziyade o vakit Maliye Müsteşarı bulunan Seyfi Oran meşgul olduğu için onun daha iyi hatırlıyacağını ifade ve beyan etmiştir. Bilâhara yazılı olarak gönderdiği ifadesinde ise, Saraylar Müdürlüğünün teşkili ile talimatname yapıldığını bildirmiştir.

Davet olunan Seyfi Oran ise, filhakıka kanunun neşri ve saraylarda eşyanın tesbiti sıralarında Maliye Vekâleti Müsteşarı idiyse de o sıralarda sıtma ve grip gibi rahatsızlıkları dolayısıyla müsteşarlık işleriyle pek meşgul olmadığı için bir şey hatırlıyamadığını söylemiştir. Bu mevzuda mukni cevaplar alamıyan komisyon, tatmîn edilemediği için yine o zaman kanunun tatbikına memur Heyeti Vekile âzasının isimlerini tesbit ederek hayatta kalanlardan yazılı olarak mevzuubahis hususat hakkında malûmat istemiştir. Alınan cevapların hemen hepsi, aradan uzun zaman geçmesi dolayısıyla hatırlıyamadıkları için kendilerine tevcih edilen suallere cevap veremeyecekleri, nizamnamenin niçin tanzim edilmediğini ise bu işle yakından ilgili bulunan vekilin bilmesi lâzımgelceği mahiyetindedir. Komisyonumuz o zaman Şûrayı Devlet mevcut bulunmadığı için nizamname tanzim edilmemiş olacaktır, iddiasının hukukî bir mazaret teşkil edip etmiyeceği hususu üzerinde de inceleme yapmıştır.

Başvekâlet kanaliyle Devlet Şûrası Başkanlığından alınan ve dosyalarımızda mevcut mütalâa, Devlet Şûrasının müteşekkil bulunmaması sebebiyle nizamname yapılamamıştır. iddiasını tamamen çürütmüştür. Yalnız mütalâa serdiyle kalınmamış, o zaman başka mevzularda Heyeti Vekile tarafından nizamnameler çıkarıldığı da zikredilerek Heyeti vekilelerin nizamname yapmalarının salâhiyetleri dâhilinde bulunduğu beyan olunmuştur.

Yukardan beri izahına çalışıldığı üzere 431 numaralı Kanunun 11 nci maddesinde zikredilen nizamnamenin yapılmamış olması, kanunu tatbika memur olan Heyeti Vekile Reisi ve âzasının gerek maddi, gerekse tarihi kıymeti haiz millet malına karşı lâyük olduğu ehemmiyeti vermemiş bulunmaları, İstanbul Valisi Ali Haydar'ın gerek saraylara, gerekse eşyalarını nereden aldığı belli olmıyan geniş bir salâhiyetle tasarruf etmesine, mevzuun gerektirdiği kendine has bilgi ve ihtisas unsurlarına ehemmiyet vermeksizin gelişigüzel ve gayrimesul kimselerden terkib ve teşkil ettiği komisyonlar marifetiyle mesnetsiz, usulsüz muamele icrasına ve tesiri zamanımıza kadar sürüp gelen karışıklıklara yol açılmasına sebep olmuştur.

III – İntikal devri esnasında tesbit ve tahrir dışı bırakılmış veya herhangi sebeple olursa olsun saraylardan harice çıkarılmış eşya var mıdır? mevzuuna gelince :

Tesbit dışı eşya mevzuunda komisyonumuzun yaptığı tetkikat esnasında ve el konulan evrak arasındaki hıfız dosyası içinde ele geçen bir mektup komisyonun dikkatini ehemmiyetle üzerine çekmiştir. Bu mektup 6 Mart 1340 tarihinde mütekaif Ferik Keçecizade İzzet Fuat imzasıyla İstanbul Valisine hitaben yazılmış olup kısmı âzamı Dolmabahçe Sarayında bulunan fevkalâde ve Şedövr (chef d'oeuvres) tâbirine lâyük tablolardan bahsetmekte ve bunlardan bir kısmının (Ecole) ler teşkil eden müze tabloları olduğu ifade olunmaktadır. Heyeti umumiyesi itibariyle mektubun ifadesinden anlaşıldığına göre merhum İzzet Fuat Paşa, intikal devri esnasında yeni bir tahrir yapılırken bu tabloların saraya gelişlerine ait tarihçe, Abdülâziz'in bu tablolara nasıl inhimak gösterdiğini, maddi ve mânevi kıymetleri hakkında mahfuz malûmatını memlekete bir hizmet olmak üzere tesbit ettirmek istemiştir. Fakat bu ihbar hiç nazarı dikkate alınmamış ve hıfız dosyasına atılmıştır. Mektubun en şayanı dikkat tarafı, saraya intisap etmiş bulunan Lehli Ressam (Chlebowskı) ile Pasini'(Pasini) nin 45-50 sene evvel yapmış oldukları zikıymet sanat eserlerinin bâzılarının o zamanki para kıymetine göre (30 000) otuz bin lira değerinde oldukları gibi memleketimizde âsarı nefisenin inkişafına medar olacak ve

genç rassamlarımıza büyük faydası dokunacak ve hulâsa olarak bir Ekol de Bozar (Ecole des Beaux arts) tesisiyle geri ressamlığımıza büyük hatveler artıracak değerde tabloların mevcudiyetinden bahs olunmuştur. Yıldız Kütüphanesi kitaplarının üniversiteye devri dolayısıyla kitaplar arasında zuhur ettiği öğrenilen defter celbolunarak tetkik olunmuş (Chlebowski) ye ait (7), (Pasini) ye ait (5) tablonun o zaman saraylarda bulunduğu kayıtlı olduğu görülmüştür. Komisyonumuz hassasiyet göstererek bu tabloların saraylarda mevcut olup olmadığını araştırmış, Güzel Sanatlar Akademisine mensup iki mütehasstan mürekkep bir ehli-vukuf marifetiyle de araştırma yapmıştır. Saraylarda (Pasini) ye ait beş tablonun mevcut olduğu fakat (Chlebowski) ye ait hiçbir tablonun mevcut olmadığı mütehasıs heyet tarafından da raporla tevsik edilince Ankara'da Mecliste veya Meclise bağlı köşklerde Riyaseti Cumhur köşkünde veya müzede bulunması ihtimalleri üzerinde durulmuştur. Fakat bu makamlardan alınan cevaplarda da (Chlebowski) ye ait hiçbir tablonun bulunmadığı bildirilmiştir. Bu keyfiyet komisyonumuzun hassasiyetini artırdığı için daha başka tesbit harici bırakılmış ve binnetice saraylardan çıkarılmış ve eşya bulunup bulunmadığını daha ziyade tamik etmiştir. Yapılan araştırmalar sonunda kısmen Dolmabahçe Sarayı Müdürlüğünün teklifi ve valinin tasvibi ile kısmen de doğrudan doğruya muvafıkı madelet olur, muvafıkı nasafet olur esbabı mucibesi ile ve zatî eşya namı altında bir hayli eşyanın saraylardan çıkarıldığı anlaşılmıştır.

Saraylar millete intikal edince memur ve müstahdemlerinden çoğu gerek kendilerinin dışardan getirdikleri, gerekse sultanların veya Halifenin hediye ettiği birtakım eşyanın zatî eşyaları olup kendilerine iadesi talebinde bulunmuşlar. Tahrir komisyonu vilâyetten sormuş, vali evvelâ 13 Mart 1340 tarih ve 3163/908 numaralı cevabında saraydaki mefruşattan kimseye bir şey verilemez. Eşyayı beytiye ve zatiyeden mâdüt çamışır, elbise ve sairenin sahibi hakkında kanaat hâsıl olduğu surette verilmesi tabiidir, diye yazdığı halde bilâhara semahat gösterilmiş ve bu suretle mühim miktarda eşya çıkarılmıştır. Meselâ, valinin Dolmabahçe Sarayı Müdürlüğüne 15 Nisan 1340 da yazdığı Abdülhakhamit Beyefendinin Dolmabahçe Sarayında gerek zatına ait gerekse Halife tarafından ihsan edilmiş bilcümle eşyasının nakline müsaade edilmiş olmakla esnayı naklinde teshilâtı lâzime gösterilmesi talep edilmiş ve merhum Abdülhakhamit Beye, dosyasında mahfuz listenin tetkikından anlaşıldığına göre bir köşkü tefrişe kâfi elli büyük parça eşya verilmiştir. Vakaa müstahdemine ait ve saray eşyası vasfını taşımayan alelâde birçok eşya zatî eşya namıyla eshabına verilmiştir, fakat bu arada meselâ Halifenin Hususi Kâti-

bi Salih Keramet'in haremî Madam Salih Nigar Keramet'e müracaatı üzerine verilen eşya listesi tetkik olunurken bu eşya arasında verilmiş dört denk halı dikkati çekmiştir. Bu zatın evinde Halife Abdülmecid'e ait de birtakım eşyanın mevcut olduğu ihbarı üzerine Topkapı Müzesi Müdür Muavini ile GüzelSanatlar Akademisi Profesörlerinden müteşekkîl bilirkişi refakate alınarak komisyon üyelerinden ayrılan bir heyet halinde Salih Keramet'in Ortaköy'de bulunan evinde araştırma yapılmış dört denk halı yerine alelâde birkaç halı görülmüştür. Evinde alınan ifadesinde Madam Salih Keramet Nigar, Türkçe bilmiyorum bana bir liste uzattılar, bu aldığı eşyanın listesidir, imza et dediler, imza ettim. Dört denk halı değil ancak sizin gördüğünüz halıları aldım demıştır. Mevzuubahis halıların evsaf ve ebadi hakkında da malûmat verilmemiştir. Misal olarak arzettiğim bu iki vakıa ve vesika birçok eşyanın tesbit edilmediğini ve defterlere geçilmediğini ifade etmektedir.

Hulâsa bu gibi bütün karanlık noktaların aydınlatılması için gereken araştırmalar yapılmış ve 50 ye yakın zevatın malûmatına muracaat edilmiş ise de hâdiseye müessir olmuş bulunan Vali Ali Haydar'ın vefat etmiş olması ve yine hâdisede rolü bulunan zevattan Saraylar Müdürü Sezai Selek'le Müşahede Heyeti Âzâlığında bulunmuş olan Abdürrahman Nafiz'den maadasının kâmilen vefat etmiş olmaları, Abdürrahman Nafiz'in yaşlı, hasta ve mâlûl olması, Sezai Selek'in ise yaşlılığını ve hafıza durumunu ileri sürerek tatmin edici malûmat vermemesi ve mevzuu aydınlatacak vesaikin ortada bulunmaması dolayısıyla halife zamanından kalan eşya miktarı ile tesbit dışı bırakılıp deftere intikal ettirilmeyen ve 1924 te deftere intikal ettirilen eşya arasında bir irtibat ve münasebet tesisine imkân bulunamamıştır.

IV – 1924 tesbit ve tahririnden sonra eşyanın idare ve muhafazası için nasıl bir usul ittihaz edilmiştir ve bu tarz kanun ve nizamlara uygun mudur?

Yukardan beri arzettiğimiz sebepler dolayısıyla karşılaşılan bütün müşkülâtı yenmek ve netice istihsal edebilmek için daha kısa yol aramak mecburiyetinde kalmış olan komisyonumuz hiç olmazsa 1924 te tesbit ve tahrir edilmiş ve defterlere intikal ettirilmiş olan eşyanın idare ve muhafazası için takip edilen usulün kanun ve nizama uygunluk derecesi, defterlerde mukayyet eşyanın halen mevcut olup olmadığı hususları üzerinde tetkikat yapmayı teemmül etmiştir.

Bu konuda muhtelif teklifler ileri sürüldüğünden müşterek zemin bulmak üzere kurulan Su Komisyonunun evvelâ sarayların millete intikali tarihinden zamanımıza kadar mubayya edilmiş olan eşyanın defte-

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

rinin tanzimine ve bu suretle saraylarda bulunması lâzımgelen eşya miktarı yekûn itibariyle tesbit edildikten sonra bir taraftan mevcut eşyanın 1924 defterleriyle kontrolüne, diğer taraftanda imhar ve terkinlerle nakillerin âkibetleri takip olunarak halen saraylarda mevcut olan veya olmayan eşyanın doğru olarak envanterinin yapılmasına dair tanzim ettiği çalışma programı kabul olundu.

Mubayaa, imha ve terkin muamelelerinin kanun ve nizamlara uygunluk derecesini tâyin etmenin ihtisasa taallûk eden bir mesele bulunması itibariyle bir de üç kişilik malî heyet kuruldu.

Fakat çok şayanı hayrettir ki yine müşküllerle karşılaşıldı ve bir türlü mubayaa evrakı müsbiteleri elde edilemedi. Millî Saraylar Müdürlüğünün alâkalı memurlarının isticvabından, sarayların 1933'te Büyük Millet Meclisine devrine kadar Maliye Vekâleti tarafından idare edildiği 9 senelik zaman zarfında mubayaa defteri namiyle bir defterin tutulmadığı, mubayaa evrakı müsbitelerinin Beşiktaş Malmüdürlüğü tarafından muhafaza edildiği anlaşılmıştır. Maliye Vekâletinden, İstanbul Defterdarlığından ve Beşiktaş Malmüdürlüğünden keyfiyet sorulmuş ve üzerinden kanunun tâyin ettiği müddet geçtiği için evrakı müsbitelerin imha edildiği cevabı alınmıştır.

Mubayaata mütaallik evrakı müsbitinin de bulunacağından ümidini kesen komisyonumuz, 1924 defterleriyle amel etme mecburiyeti ile karşı karşıya kalmış, bir taraftan terkin ve imhaların ve bunlara mütaallik evrakı müsbitelerin mevzuatı kanuniyeye uygunluk derecesi malî heyete tetkik ettirilirken diğer taraftan da mevzuubahis 1924 defterlerine göre eşyanın mevcudiyet ve ademi mevcudiyetinin tesbitine heyet halinde devam olunmuştur.

Burada bir noktayı ehemmiyetle tebarüz ettirmek mecburiyetindeyiz. Saraylar uzun müddet ikametgâh olarak kullanıldığından 1924 tahririne göre kabili nakil ve istimal olan eşyayı eski yerinde ve tahrir gördüğü odada bulmak mümkün olmamaktadır. Saniyen tahrir esnasında eşyaya takılmış olan numaralı etiketler kâğıt olduklarından çoğu düşmüş ve eşya kullanıldığı için senelerin tesiriyle vasıflarını kaybetmiştir. Defterlerde yazılı eşya evsafı da gayrikâfi olduğundan defterlerle eşya arasında irtibat temini fevkalâde müşkül olmaktadır. Hattâ sarayın mesul memurları 1924 defterlerini çoktan terk etmişler zaman zaman yeniden tanzim edilmiş olan 1933, 1941 ve 1948 defterleri adını verdikleri defterlere dayanarak aradıkları eşyayı güçlükle bulabilmektedirler. Bu defterlere eşyanın evsafı lâıyık veçhile kaydedilmemiş bulunması hasebiyle her hangi suretle eşya tedbiri ihtimali nazara alınarak ihticaca salih olmayan bu defterlere komisyonumuz asla itibar etmemiştir.

Saraylardaki 280 bin parçadan fazla eşya mevcut olduğuna göre yukarıda zikrettiğimiz sebepler dolayısıyla 1924 defterine göre aranılan eşya yerinde bulunamadığından tek bir kalem eşya ile defterdeki kayıt arasında münasebet tesis etmek fevkalâde müşkül olmaktadır. Kayıtlı eşyanın o eşya olup olmadığı hakkında katî bir kanaate varmaya, bütün eşyanın bu şekilde sahih olarak tesbitine, eşyanın bir çoğunun da 1924 deki evsafını kaybetmiş olmasına binaen imkân görülmemiştir. Binaenaleyh bu hususta fazla ısrar etmiyerek birinci derecede haizi kıymet eşyanın durumunu tesbit etmek üzere evvelâ Gümüş Odasında, sonra Taş Odada, bilâhara da ziyafet takımları odasında bulunan altın, gümüş ve her nevi kıymetli taş ve madenden mamul eşyanın 1924 defterine göre mevcudiyet ve ademimevcudiyetlerinin tesbiti cihetine gidilmiştir. Taş Oda ve Gümüş Odası gibi mahallerde bulunan eşya meselâ altın kabzeli kılınçlar, gümüş şamdan, mangal ve saire gibi kullanılmasına ihtiyaç görülmiyen eşya, mahallerinde görülmüş ve maden cinsi üzerinde şüphe edilenler Darphaneden mütehassis olarak davet edilen bir kimyagere muayene ettirilmiş ise de bunlardan bir kısmı ile ziyafet takımları odasında mahfuz eşyadan bir kısmının ziyafetlerde ve sairede kullanılmak üzere sık sık alındığı ve bu suretle yer değiştirdiği ve mühim bir kısım kıymetli eşyanın da başka mahallere ve Ankara'ya nakledildiği görülmüştür. Bu, itibarla komisyonumuz mevzu bahis odalarda tetkikatını yaparken de karşılaştığı nakiller hakkında not almakla beraber yalnız Gümüş Oda, Taş Oda ve ziyafet takımları odalarından başka mahallere nakledilmiş eşyanın değil, saraylardan mahallî âhara nakledilmiş ne kadar eşya varsa hepsini tesbit ve âkibetlerini takibe de karar vermiştir. Bu kararın saiklerinden olan bir vesikayı İcra Vekilleri Heyetinin 20 Teşrinisani 1927 tarihli bir Kararnamesini raporumuza almakla saraylardaki ikametlere, eşyalarının nakline, terkin ve imha muamelelerinin ne gibi şartlar altında yapılmış olduğuna dair en belîğ bir misali vermiş olacağımızı zannediyoruz. Kararnamede Dolmabahçe Sarayının Veliaht Dairesinde ikamet etmiş olan Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretlerinin Ankara'da Riyaset Konağına naklettirmiş bulunduğu eşyadan kırılanlarla kaybolmuş bulunanların terkinlerinin icrasına ve nakil edilenlerinin de defterdeki kayıtlarına işaret olunmasına denilmektedir. Bundan da anlaşılacağına göre nakiller Vekiller Heyeti veya bilâhara Meclis Riyaset Divanı kararlarına müsteniden yapılmış ise de terkin ve imhaların karara müstenit olsa dahi usulsüz yapıldığı kanaatindeyiz. Nitekim mubayaa, terkin ve imha muamelerini mevzuatımız bakımından tetkik eden malî heyet peyderpey verdiği raporlarda yapılan terkin ve imha muamelelerinin Ayniyat Talimatnamesine uymadığını tebarüz ettirmişlerdir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

Yukarıya aldığımız Heyeti Vekile kararından da öğrenildiğine göre Saraylardaki ikametler dolayısıyla kırılan ve kaybolan eşya, birer emrivâkı kabul edilerek kayıtlarından terkin edilmişlerdir. Bu konuda komisyon tahkikatını derinleştirmiş ve halen Millî Saraylar Müdürlüğünde bu işlerle alâkalı memurların da ifadelerine müracaat edilmiş hattâ kendilerinden Mali Heyetin raporlarına mütenazır rapor istenilmişse de heyeti umumiyesi itibariyle alınan cevap, ikametler dolayısıyla saraylardaki eşya hakkında ayniyat Talimatnamesinin aynen tatbikına imkân olmadığı merkezindedir.

Gerek bu mevzuda gerekse raporumuzda yer almış bulunan hususat hakkında 1924 senesinden itibaren Tahrir Heyetinde bulunmuş ve Saraylar Müdürlüğü yapmış olan Sezai Selek'in, komisyonun ehemmiyet attettiği karanlık noktaları aydınatabilecek hayatta kalan yegâne mesul şahıs olması itibariyle ağır bir ameliyat geçirmiş bulunmasına rağmen bir defa evinde ikinci defa da komisyona davet edilerek icap eden sualler kendisine tevcih edilmişse de yaşlıyım, hastayım, unuttuğum, hatırlıyamıyorum, belki öyledir, bilmiyorum tarzında karşılamış ve kendisinden muknî cevap alınamamış, söylediklerini de imzası tahtında ve dosyalar da mevcut malûmat tekzip ettiğinden ve mubayenet dolu ifadesinden komisyon asla tatmin olunmamıştır.

Saraylardan başka yerlere nakledilmiş bulunan eşya hakkında tetkikat ve tahkikatını genişleten komisyon, Ankara'ya mühim miktarda eşyanın nakledildiğini görmüştür.

Ankara'da kurulan Millî Hükümet, Zaferden sonra genişliyen Devlet dairelerinin ihtiyacı olan mefruşatı, saray eşyasından temin etmiştir. Heyeti Vekile ve Meclis Riyaset Divanı kararıyla Büyük Millet Meclisi binası, Meclis Riyaseti ve Cumhur Riyaseti köşkleri, Divanı Muhasebat, Anadolu Diplomatlar Kulübü, Topkapı Sarayı, Ziraat ve Deniz müzeleriyle vekâletler ve bâzı sefaret binalarının tefriş ve tezyini için saraylardan alınan eşya üzerinde bir sufiistimalin bulunup bulunmadığını tahkik maksadiyle evvelâ saraylardan alınan eşyanın cinslerini ve miktarlarını muhtevi listeler tanzim olunmuş ve ait olduğu vekâlet ve müesseselere gönderilerek alınıp alınmadıkları, alınmışsa halen mevcut olup olmadıkları sorulmuştur.

Bu yazılarımızın kısmı âzamına cevap alınmadan Yüksek Meclisin, çalışma müddeti olarak tâyin ettiği altı ay nihayete erdiğinden komisyonumuz faaliyetini durdurmakla beraber bu konudaki muhaberata devam etmiş ve neticenin bir türlü alınamaması, raporumuzun gecikmesine âmil olmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Raporumuzun yazıldığı tarihe kadar da Millî Eğitim, Millî Savunma, Dışişleri Vekâletlerinden cevap alınamamıştır. Başvekâlet ve Büyük Millet Meclisi İdareci Üyeler Kurulundan eşyanın alındığı bildirilmişse de İstanbul Defterdarlığı, eşyanın kaydına dahi tesadüf edilemediğini, Divanı Muhasebat Reisliği, yalnız bir avizenin mevcut olmadığını, Fuad Ağralı'nın bu avizeyi Halk Partisine vermiş bulunduğunu bir memurun ifadesine atfen bildirmektedir. Maliye Vekâleti, Şeker İdareî İnhisariyesine verilmiş olan eşyanın nereye devrolunduğunun bilinmediğini altın ve diğer kıymetli madenlerden mamul eşyanın saklı bulunduğu kasalardan birisinin İdareci Üye İhsan Şerif ve Kâmil Gündeş imzalarıyla Büyük Millet Meclisi adına alındığını, diğer kasaların ise Merkez Bankasında bulunduğunu bildirmişse de İçişleri Vekâleti bir halının bulunamadığını ve fakat tahkik edildiğini; Tarım Vekâleti, İstanbul Tarım Müzesi için alınmış olan eşyanın halen nerede bulunduğunun İstanbul Vilâyetinden sorulduğunu, Karacabey Harası için verilmiş eşyadan ancak 3 parçasının mevcut olduğunu, Cumhuriyet Reisliği Umumi Kâtipliğinden alınan cevapta da 121 parça eşyanın evsaf ve ebat bakımından tesbitinin mümkün olmadığı, 238 parça eşyanın mevcudiyetleri hakkında katî hükme varılamadığı ve listedeki diğer eşyanın mevcut olduğu;

Anadolu Kulübü ile İstanbul Deniz Müzesinden alınan cevapta ise eşyanın kısmen mevcut olduğu bildirilmiştir. Bu suretle tahkik ve tetkik konumuza giren hususat hakkında raporumuzda arzetye çalıştığımız kararlık noktaların aydınlatılabilmesi için komisyonumuz yaptığı 26 duruşmada 67 zâtın malûmatına müracaat etmiş ve bu ifadeleri 4 065 sahife tutan ve sitenoğrafi ile tutulan zabıtlarla tesbit ettirilmiş ayrıca ve görüşmeleri hülâsaten zaptedilen 82 birleşim akdederek tahkikat ve tetkikat mevzuunda muhtelif kararlar almış ve mütebaki günler de defter dosya tetkikleriyle ve eşya tadat ve karşılaştırılmalarına hasrolunmuştur.

Hulâsa ve netice :

1. Sarayların millete intikal etmesi üzerine yapılan tahrir ve tesbitte 1924 defterlerine intikal ettirilmeyen eşya hakkında sarıh bir fikir vereceği muhakkak olan Vahdettin ve hilâfet zamanına ait demirbaş eşya defterleri elde edilememiştir.

2. 3 Mart 1340 tarih ve 431 numaralı Kanunun, millete intikal eden emvali menkule ve gayrimenkulenin tesbit ve muhafazası için bir nizamnamenin tanzim edileceğini âmir olan hükmü tatbik olunmamış ve bu kanun hükümlerini tatbika memur Heyeti Vekile ve bilhassa yakından ilgilenmesi lâzımgelen zamanın Maliye Vekili bu mevzuda vazifesini ihmal etmiştir.

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

3. Nizamnamenin tanzim edilmemesi birçok yolsuzluklara sebep olmuş. İstanbul Valisinin şahsi ve indî karar ve emirleriyle bir kısım eşyanın tesbit dışı bırakılmasına ve saraylardan harice çıkarılmasına âmil olmuştur.

4. Yine bu mevzuda bir nizamnamenin mevcut olmaması, eşyanın evsafı, ebadı ve kıymetleri bakımından mütehassıs elemanlara tâyin ve tesbit ve defterlerinin daha esaslı surette tanzim edilmemesini intaç etmiş ve bu hal ise tesiri zamanımıza kadar sürüp gelen karışıklıklara sebep olmuştur.

5. Sarayların uzun seneler ikametgâh olarak kullanılması sebebiyle eşyanın âkıbeti alâkalı memurlar tarafından günü gününe takip olunamamış,

Terkin ve imha muameleleri Heyeti Vekile ve Meclis Riyaset Divanı kararlarına istinat ettirilmişse de kanun ve nizamata uygun olarak yapılmamış ve eşyanın idare ve muhafazası hakkında Ayniyat Talimatnamesi tatbik olunamamıştır.

6. Bir mubayaa defteri tanzim edilmemiş bulunduğundan 1924 tesbitindeki eşya mevcudu ile bilâhara mubayaa edilenleri toplayıp Sarayda mevcut olması lâzımgelen eşya yekûnu bütün çalışmalara rağmen elde edilememiştir.

7. 1924 tesbitinden sonra saraylardan büyük mikyasta Devlet daire ve müesseseleri için eşya çıkarılmış olup bu eşyanın gerek nakillerinde gerekse teslim ve tesellüm muamelelerinde karşılıklı zabıtlar tutulup imza edilmesi hususlarında gereken itina gösterilmemiştir.

Komisyonumuz bu neticeleri tesbit etmekle beraber :

1924 defterlerine intikal ettirilmeyen eşya hakkında malûmat teminine medar olacağı izahdan vareste bulunan son padişah ve hilâfet zamanına ait defterlerin bulunamamasından;

Tahrir ve tesbit esaslarını ve usullerini tanzim edecek mahiyette bir nizamnamenin yapılmaması dolayısıyla tahrir tesbit ve defter tanzimi hususlarında keyfi hareketlerde bulunarak zatî eşya namıyla veya başka yollarla Saray eşyasının harice çıkmasına ve eşya tesbiti işinde içinden çıkılmaz hal ihdasına sebebiyet vermiş bulunan İstanbul Valisi ile tahrir, tesbit komisyonu âzalarının halen vefat etmiş bulunmalarından;

Sarayların millete intikal ettiği tarihten itibaren tahrir komisyonunda bulunmuş ve bilâhara da Millî Saraylar Müdürlüğü yapmış olan Sezai Selek'in raporumuzda yer alan bütün hususat hakkında dahli bulunmakla beraber kendisinden komisyonumuzu tenvir edici bir malûmat alınamadığından;

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sarayların ve eşyasının idare ve muhafazasında kanunsuzluklar ve usulsüzlükler tesbit olunmuşsa da bunlara uzun müddet sarayların ikametgâh olarak kullanılmasının sebebiyet verdiği anlaşıldığından;

Saraylardan mahalli âhara nakledilen eşyanın gerek nakilleri gerekse muhafazaları mevzuunda dikkatsizlik ve ihmaller tesbit olunmuşsa da kısmi âzaminin ilgili dairelerin demirbaş eşya defterlerine intikal ettirilmelerinin tabii bulunması hasebiyle kendi müfettişleri marifetiyle akıbetlerinin tespit ettirilmeleri, nakil esnasında zayı olmuş veya şahısların yedlerine geçmiş olanlar varsa onlar hakkında yine müfettişler marifetiyle bir tetkikin yapılması mümkün olacağından komisyonumuz tahkikatın devamında fayda mülâhaza etmemektedir.

Keyfiyet Umumi Heyetin yüksek takdirlerine arz olunur.

Soruşturma Komisyon Reisi	Sözcü	Kâtip
İstanbul	Gümüşhane	Çoruh
<i>Salih Fuad Keçeci</i>	<i>Halit Zarbun</i>	<i>Abbas Gigin</i>
Ankara	Çorum	Çorum
<i>Muhlis Bayramoğlu</i>	Söz hakkım mahfuz kalmak kaydıyle Hasan Ali Vural	<i>Hakkı Yemeniciler</i>
Kars	Mardin	Samsun
<i>Abbas Çetin</i>	Rapor hakkındaki görüş ve düşünüşlerimi vesikalara dayanarak Yüksek Umumi Heyette arz etmek üzere muhalifim. <i>Kâmil Boran</i>	<i>Ferid Tüzel</i>

T.C.

Başbakanlık

Muamelât Umum Müdürlüğü

Tetkik Müdürlüğü

Sayı : 77-2311, 6/2466

19.VIII.1952

Türkiye Büyük Millet Meclisi Soruşturma Komisyonu Başkanlığına

14.VII.1952 tarihli ve 144 sayılı yazıya karşılık :

Devlet Şûrasının hangi tarihte teşkil edildiği ve teşekkül tarihinden önce kanunların emrettiği nizamnamelerin hangi makam veya teşekkül tarafından yapıldığı hakkındaki yazınız üzerine Danıştay Başkanlığından

MİLLÎ SARAYLAR, KASIRLAR VE KÖŞKLERDEKİ EŞYANIN DENETİMİ

alınan 1.VIII.1952 tarihli ve 52087 sayılı yazının suretinin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Başbakan yerine

Müsteşar

Ahmet Salih Korur

Aslı gibidir.

Danıştay Başkanlığının 52087 sayılı yazısı suretidir.

Başbakanlık Yüksek Makamına

28.VII.1952 tarihli ve Mua. U. Md. T. M. 6-2192 sayılı tezkere C.

23 Kasım 1341 tarihli ve 669 sayılı Şûrayı Devlet Kanununa istinat eden bu Cumhuriyet Müessesesi, Büyük Millet Meclisinin 23 Haziran 1927 tarihli ve 363 sayılı kararıyle reis ve âzaları tâyin olunarak, teşekkül etmiş ve faaliyete başlamıştır.

Muasır Esasiye Hukukunun umumi prensibi iktizasınca icra kuvvetine tanınmış olan nizami salâhiyet ve kudret, hükümdarlık devrinde 1876 Kanunu Esasisinin muaddel 7 nci maddesinde yer almış ve nizamnamelerin ihzârı usulü de 8 Zilhicce 1284 tarihli Şûrayı Devlet Nizamnamesiyle 25 Muharrem 1286 tarihli Şûrayı Devlet Nizamnamei Dahili-sinde tanzim edilmiştir.

20 Ocak 1337 tarihli ve 85 sayılı mülga Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz, icra ve teşri kudretini Büyük Millet Meclisinin yüksek mânevi şahsiyetinde toplamış ve 7 nci maddesinde de kanun ve nizamlar hakkında direktif mahiyetinde hüküm sevketmiş ise de nizamnamelerin sureti vaz'ı hakkında hiçbir kaide koymuş değildir. Halbuki kanun, sosyal hayatın yalnız esaslarını tanzim ve ihtiva ettiğinden memlekette iyi bir idarenin sağlanması, kanunların hüsnü tatbiki için nizamnameler tedvini zaruridir. İşte bu saikledir ki, 85 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunumuza takaddüm eden devrede 18 Haziran 1336 tarihli Umuru Adliye Vekâletinin İntihabı Memurın Nizamnamesi tedvin olunmuş ve bunu esas, tadil ve zeyil olarak 14 kadar nizamname daha takip etmiştir.

İlk Cumhuriyet Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun meriyeti devresinde dahi, kanunun bu hususta meskût bulunmasına rağmen, 20 yi mütecaviz nizamname vaz ve neşrolunmuştur. Bunlar arasında nizamname ile tadil edilmiş olan talimatlar ve muvakkat kanunlar müşahede edilmekte ve hattâ bir de nizamname lâyihası unvanı ile düsturda yer almış bulunanına da tesadüf edilmektedir.

Vaktaki, 20 Nisan 1340 tarihli ve 491 sayılı Anayasamız meriyete geçer ve nizamname vaz'ı usulü, nizamnamelerin önceden Devlet Şûrasının tetkik nazarından geçirilmesi şartı tasrih ve taknin olunur. Artık nizamname kelimesine düsturlarda tesadûf edilmez olur. Ve fakat gerek mevcut nizamnamelerin tadili olsun ve gerek kanunların tatbik suretine mütedair bulunsun hep kararname ve talimatname unvanı altında tanzim ve temin olunur. Ancak, kelimeden sarfınazarla muhteva ve mahiyet bakımından bunların nizamname ve hattâ bâzılarının bundan da ileri hukuk kaynakları olduğuna şüphe edilmemek icabeder. Binaenaleyh, Devlet Şûrası mevcut olmadığı devirlerde hükümetler nizami salâhiyetini kullanmaktan çekinmemiş oldukları tezahür eder,

Bunda hukuka aykırı bir hal olmadığı kanaatindeyim. Çünkü ; Nizamname yapmak salâhiyeti, icra kuvvetinin mahiyetinde mündemiçtir. Ve bunsuz icra ve iyi bir idare mümkün değildir. Bu sebeple, Anayasa menedici sarıh ve metin olmadıkça : Bu salâhiyeti tanımak icabeder. Halen mer'i hukukumuzla göre Şûradan nizamnamelerin geçirilmiş olması keyfiyeti, sırf icra makamını, hukuk bakımından, tenvirden ibarettir. Bundan dolayıdır ki, bu hususta Şûranın mütalâası alınmak mecburi olmakla beraber, Hükümet bu mütalâaya mutlaka ittiba ile mükellef değildir. Çünkü, kanunların hüsnü tatbikından ve memleketin iyi idare edilmesinden munhasıran Hükümet mesuldür. Kaldı ki Esasiye Hukukunda tatbikat ve teamül metinler kadar nüfuz ve kıymeti haizdir.

Bütün bu sebeplere binaen Devlet Şûrasının mevcut olmadığı devirlerde dahi Hükümetin nizami salâhiyetini kullanarak kanunların hüsnü tatbikını sağlaması icabeder mütalâasında bulunduğumu saygılarımla arz ederim.

Danıştay Birinci Başkanı V.
V. Özal

Aslı gibidir.

BASINDAKİ YANKILARI

BASINDAKİ YANKILARI

2 SANDIK DOLUSU SARAY EŞYASI DÜN SABAH AÇILDI *)

DEVİRİ TESLİM SIRASINDA MECLİS BAŞKANI KORALTAN,
BAKANLAR DA HAZIR BULUNDULAR.

**İçinde 3 kilo 277 gram ağırlığında birde zümrüdün
bulunduğu kasa Salı günü çilingir marifetile
açtırılacak**

Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti hazinesine intikal eden iki sandık dolusu kıymetli saray eşyası dün Maliye Bakanlığı mesul memurları tarafından B.M.M. idarecilerine teslim edilmiştir.

Eşyaların teslimi sırasında B.M.Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, milletvekilleri ve basın mensupları hazır bulunmuşlardır.

Koraltan bu münasebetle verdiği izahatta, uzun zamandanberi B.M.Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonunun saraylara ait eşya listelerini incelemekte olduğunu ve Maliye Bakanlığı müşavirlerinin de yardımı ile eldeki emanetlerin kasalardaki muhteviyata uyup uymadığını tesbit etmeğe çalıştığını söylemiştir.

Önce Maliye Bakanlığının bodrum katındaki kasada bulunan 4 ve 5 numaralı sandıklar açılmış ve sandıkların içindeki kadife mahfazalar arasından altın bardaklar, mineli tepsiler, elmaslı, zümrütlü düzünelerle fincanlar çıkmıştır, 278 parça eşyanın envantere uygun olduğu anlaşılmış ve keyfiyet bir zabıtla tesbit edilerek eşya B.M.Meclisi sığınağına nakledilmiştir.

Ancak dün sabah yapılan bu tadadın anahtarları bulunmayan kasa muhteviyatı ile alakası yoktur.

Maliye Bakanı, Merkez Bankasının kasa dairesinde saklı duran bu kasadaki eşyanın malûm olduğunu, 3 kilo 277 gram ağırlığında zümrüt ve diğer taşların da bu kasada olması icabettiğini söylemiştir. Bu kasa on sene evvel açılmıştır. Kasanın 3 anahtarından birinin nerede olduğu Pazartesi gününe kadar anlaşılmazsa, kasa Salı sabahı çilingir marifetiyle açtırılacaktır.

(*) Zafer Gazetesi : 6 Mayıs 1951

OSMANLI SULTANLARININ MÜCEVHERAT HAZİNESİ (*)

41 NUMARALI KUNDURA BÜYÜKLÜĞÜNDE ZÜMRÜT
-260 MİLYON ALTIN FRANKLIK MÜCEVHER-
SULTAN AZİZ'İN MEŞHUR YAKUT YÜZÜĞÜ
50 KİLO AĞIRLIĞINDA SOM ALTINDAN ŞAMDANLAR

**Hazinenin defter kayıtları ile karşılaştırılmasına
ve müzelere iade edileceklerin tesbitine başlandı**

Müzelerde ve Topkapı hazinesinde tarihi ve kıymetli mücevheratın muhafaza edildiği Merkez Bankasındaki kasaların muhteviyatının tâdâdına ve müzeye iade edilecek olanların tesbitine dün saat 11 de başlanmıştır.

Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı ilgili erkânı ile Topkapı Müzesi Müdürü ve Basın mensupları kasaların açılmasında hazır bulunmuşlardır.

Yer seviyesinden 13 metre daha derinlikte bulunan Merkez Bankası Kasa dairesinin en alt katında üç anahtarlı kasanın başında bugün yeniden toplandığı vakit, Maliye Bakanı, Başbakanlık Müsteşarı ve Danıştay Başkanı kendilerinde bulunan anahtarlarla kasayı açtılar. Kasanın rafları üzerinde çeşitli mücevher kutuları ve yer yer de şişkin beyaz torbalar göze çarpıyordu. Başbakanlık Müsteşarı kutuları birer birer açıyor, içinden çıkanları Maliye Bakanı muayene ediyor ve uzmanlar eşyaların eldeki envanterlere uyup uymadıklarını bu arada kontrol ediyorlardı.

Pırlantalı, elmaslı, yakutlu, zümrütlü yüzükler, yüzbinlerce lira kıymetinde küpeler gözleri kamaştırıyordu.

Bilhassa vaktiyle I. Ahmet'in Kâbe'ye hediye ettiği 50 bin altın değerindeki hokka biçimi yumruk büyüklüğündeki zümrüt askı pek enfesti. Pırıl pırıl som altından zincirleriyle Osmanlı Saltanatının ihtişamını aksettiriyordu. Birinci Hamit zamanında Kâbe'ye gönderilen pırlantalarla donanmış 6 milyon altın frank değerindeki zümrütlü askı da gerçekten harikulâdeydi.

Kutular teker teker açılmaya devam ediliyor. içlerinden inci işlemeler, parça pırlantalar, zümrütler, torbalar içinde zebercetler resmi geçit yapıyordu. Bu esnada Kevkebidürri, Şebîçerağ ve Kaşıkçı elması adındaki yu-

(*) Zafer Gazetesi : 13 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

murta büyüklüğünde olan cihanşümül şöhrete sahip pırlantalar elden ele dolaşıyordu.

Saatler ilerledikçe suni hava verilmesine rağmen Merkez Bankasının çelik duvarlı kasa dairelerinde hava bozuluyor ve yedek bir makineyle de gene ayrıca oksijen verilmesine ihtiyaç hasıl oluyordu. Seyircilerin sıkıntıyla kızarmaya başlayan çehreleri, makinenin taze havasıyla biraz serinliyordu.

Nihayet sıra dünyanın en büyük zümrüdünün gözden geçirilmesine gelmişti. Bu zümrüt işlenmemiş vaziyette ve 3 kilo 370 gram ağırlığındaydı. Kıymeti ise 260 milyon altın frank olarak tahmin edilmişti. Zümrütten muayene edilmek için evvelce koparılmış olan minik bir parçanın 50 bin lira değerinde olduğu söyleniyordu. Anlamıyanlar için fazla bir gösteriş arz etmiyen bu 41 No. pabuç büyüklüğündeki zümrütü bir çok kimse ler sokakta bulsa önem vermeden geçip gider, âdi bir taş sanırdı. Bu, zümrütlerin şahı olan parçadan sonra 1300 gram ve 103 gram olmak üzere iki ayrı zümrüt daha vardı ki, bunların da kıymeti milyonları buluyordu.

Bunların yanında torbalar içinden avuç dolusu zümrütlerin elbette ki lâfı olmazdı. Bankanın altın terazisinde tartılan bir kaç avuç zümrüt kı-rıntısı 180 gram geldi.

Sultan Aziz'in 50 bin lira değerindeki pırlanta yüzüğü de bu binbir gece masallarındaki hazineleri hatırlatan mücevherat arasında muayene edilip tekrar kutusuna kondu.

İkinci kasadan da 50 kilo ağırlığında som altından şamdanlar, elmaslarla donatılmış kahve ve tatlı takımları çıktı.

Dört saatlik çalışmadan sonra Osmanlı İmparatorluğunun hazinelerini Merkez Bankasının çelik kasalarındaki uykularına tekrar bırakarak Bankadan çıkıldı.

Kasalardaki mücevher meselesi

MECLİS TAHKİKATI TALEP EDEN MİLLETVEKİLLERİ VAR (*)

MALİYE BAKANI MECLİSTE İZAHAT VERDİ VE BİR KISIM GÜMÜŞLÜ EŞYANIN İMHA EDİLDİĞİNİ AÇIKLADI

Diyarbakır Milletvekili Nâzım Önen ile Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlunun bazı mücevherat, altın ve kıymetli eşyanın hangi tarihlerde

(*) *Zafer Gazetesi* : 16 Haziran 1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ve ne gibi bir karara istinaden Topkapı Sarayından Ankara'ya nakledildiğine, vasıf, cins, miktar ve kıymetlerinin evvelce ayrı ayrı tesbit edilmediğine ve bu emanetler arasında büyük kıymetli haiz eşyanın mevcut bulunup bulunmadığına, zayı olanlar varsa sebebiyet verenler hakkında ne muamele yapıldığına ve üç anahtarlı olduğu söylenen kasanın açılıp açılmadığına dair Maliye Bakanlığından sözlü sorularına Maliye Bakanı Hasan Polatkan dün Mecliste cevap vererek ezcümle demiştir ki:

"Bir kısım Maliye Bakanlığının Şambrfortunda, bir kısmı da Merkez Bankasının kasa dairesinde bulunmuş olan bu kıymetli taşlarla eşyaları alınıp getirildikleri yerler itibariyle üç kısma ayırmak lâzım gelecektir:

- 1- Topkapı Sarayı müzesinden getirilen eşya.
- 2- Milli Saraylardan getirilen eşya.
- 3- Milli Emlâk Müdürlüğünün 22 Mart 1341 tarihli müzekkeresi ile veznei umumiyyeye teslim alınan eşya.

1- Topkapı Sarayı müzesinden getirilen eşya:

Birinci grupu teşkil eden eşya 28 Şubat 1927 tarihinde Topkapı Müzesi Müdürü merhum Refik beyin muhafazası altında Ankara'ya getirilmiş bulunmaktadır. 86 kalem olan bu eşya hazine ayrıntıyat hesaplarında 309 sıra numarasında kayıtlıdır.

Bu eşya arasında, zümrütler ile süslü altın askılar, inci, zümrüt ve pırlantalarla süslü iğneler, plâklar, broşlar, zümrütlü, yakutlu, elmaslı ve pırlantalı, yüzükler, küpeler, muhtelif büyüklükte zümrütler, yakutlar, zümrüt tesbih, üzeri pırlantalarla süslü ve zabıta beherinin 39 okka ağırlığında olduğu yazılı olan altın şamdanlar bulunmaktadır. Yine zabıtlara göre birincisi 3 kilo 277 gram, ikincisi 1 kilo 320, üçüncüsü 998 gram ağırlığında bulunan üç büyük zümrüt de bu mücevherat ve eşyalar arasındadır. Bu çok kıymetli eşyanın Topkapı Sarayı müzesinden Ankara'ya alınıp getiriliş sebebi hakkında Maliye Bakanlığındaki dosyalarda bir yazıya tesadüf olunmamıştır. Bu eşyanın zahiren, iyi bir şekilde muhafaza altına alınmak maksadiyle Ankara'ya getirildiği söylenmekte ise de Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Sayın Tahsin Öz'ün 12/6/1951 günü Merkez Bankasında, Meclis Başkanı Sayın Refik Koraltan, Meclis ikinci Başkanı Mustafa Zeren, Millî Eğitim Bakanı ve kasaları tadad edecek olan heyetin diğer üyeleri huzurunda vakı ifadesine göre satılmak üzere getirilmiştir.

Bilâhare 24/10/1928 tarih ve 7260 sayılı kararname ile bu eşyadan tarihi kıymeti haiz olanlarının satışından vaz geçilmiş, tarihi kıymeti olmayanların satışına karar verilmiştir.

BASINDAKİ YANKILARI

Bu eşyanın satışının düşünüldüğü bir sırada ağırlıklarını yukarıda bildirdiğimiz zümrütlerin hakikî zümrüt olmadığı iddialarının ortaya sürülmesi üzerine hükümet gerek bu zümrütlerin evsafı ve kıymetini, gerekse İstanbul'da ve Ankara'da bulunan diğer eşyanın kıymetlerini takdir ve tahmin ettirmek üzere Fransa'dan mücevherat eksperî Robert Linzler'i Türkiye'ye davet etmiştir.

M. Robert Linzler, bir heyet huzurunda, bu işler için imâl olunan voltan pertavsızı ve kuvvetli elektrik cıreyanı ile yapmış olduğu muayeneler neticesinde her üç zümrüdün münakaşasız olarak hakikî zümrüd olduğunu bildirmiş ve keyfiyet "12 Eylül 1927" tarihli zabıt varakasinda tesbit olunmuştur.

Mücevherat Mütchassisının Raporu

Mücevherat eksperî M. Robert Linzler, 17 Ağustos 1927 tarihli birinci raporunda, diğer kıymetli eşyalar için, hükümetin bu ekspertizi yaptırmadaki maksadını bildirmediğini, mücevheratın kıymetlerini takdir de vasatî bir fiyat tesbitinde büyük müşkülât bulunduğunu, bunların arasındaki bazı mücevheratın kalite ve ehemmiyet bakımından hiç bir yerde bir eşinin bulunmadığını, kendisine gösterilen zümrütlerin dünyanın başka bir yerinde mevcut olmadığını, aksi tâbir edilen mücevherlerin ihtîşamından başka ayrıca çok ince bir sanat eseri olduklarını, bu güzel mücevheratı görünce büyük bir heyecan geçirdiğini ifade etmiş bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesinden alınıp getirilen bu eşyalarla kıymetli eşyaların, bîdayette iki kasa içerisine yerleştirilip, bu kasaların Maliye Bakanlığının zemin katında bir odaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Bilâhare 24/10/1928 tarih ve 7260 sayılı kararname ile Maliye Bakanlığında mevcut mücevheratın müşterek muhafaza altına alınacağı, mücevheratın bulunduğu üç anahtarlı kasanın anahtarlarından birisinin Maliye Vekâletinde, ikincisinin Devlet Şûrası Reisinde, üçüncüsünün de Divanı Muhasebat Reisinde bulunacağı karar altına alınmıştır.

Daha sonra 26/11/1934 tarih ve 2/1613 sayılı kararname ile mücevheratı ihtiva eden kasalar Merkez Bankası kasa dairesine naklölünmüş, Divanı Muhasebat Reisinde bulunan anahtarın da Başbakanlık Müsteşarına tevdi edilmesi bu kararnamede zikredilmiştir.

Bu suretle kasa anahtarlarının Maliye Vekilinde, Devlet Şûrası Reisinde ve Başbakanlık müsteşarında bulunması icabetmekte idi.

Millî saraylarda bulunan eşyaların Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tarafından sayımı ve tesbiti hâdisesi münasebetiyle Maliye Ba-

kanlığı mevzu ile alâkalanmış, 24/10/1928 tarih ve 7260 sayılı kararname gereğince Maliye Bakanında bulunması lâzım gelen kasa anahtarının bakanlık vazifesini devir aldığı zaman bana intikal etmemiş olması gözönüne alınarak bu ve diğer iki anahtarın araştırılmasına geçilmiş ise de Devlet Şûrası Başkanına ve Başbakanlık Müsteşarına selefleri tarafından bu şekilde anahtarlar devredilmemiş olduğu anlaşılmıştır.

1927 yılından itibaren Maliye Bakanlığında vazife görerek ayrılmış olan bütün eski Bakanlara birer mektup yazılmak suretiyle anahtarlar hakkında malûmat istenilmiş ise de sayın Şükrü Saraçoğlu, Nurullah Esat Sümer ve Halil Ayan'dan cevap alınamamış, diğer eski bakanlardan da bu şekilde bir anahtar teslim almadıkları ve haleflerine de bu şekilde anahtar teslim etmedikleri öğrenilmiştir.

Bunun üzerine Başbakanlıkta, Maliye Bakanlığında ve Devlet Şûrasında mevcut bütün eski anahtarlar toplanmak suretiyle Merkez Bankasında bulunan kasaların markalarını taşıyan anahtarlarla bu kasaların açılması tecrübe edilmiştir. Başbakanlık müsteşarındaki anahtarlarla Maliye Bakanındaki anahtarlardan aynı markayı taşıyan ikisi kasaya uymuşsa da Devlet Şûrasından getirilen anahtar uymadığı için kasanın açılması mümkün olamamıştır. Bilâhare Danıştay'dan emekli olan bir zâtın vermiş olduğu malûmat üzerine Danıştay Başkanlığı kasanın asıl anahtarını bulabilmiş, bu suretle kasaların açılması mümkün olmuştur.

12 Haziran 1951 tarihinde heyet huzurunda yapılan sayım sonunda Topkapı Sarayı Müzesinden getirilen eşyanın, getirilen tarihte tanzim olunan zabıttaki sayısına uygun olarak zuhur ettiği görülmüş ve keyfiyet bir zabıta tesbit olunmuştur.

İkinci gruptaki eşyalar

İkinci grupu teşkil eden eşyalara gelince:

Dolmabahçe Sarayından getirilen bu eşyalar, Maliye Vekâletinin, saraylarda mevcut altın ve murassa eşya ve avaninin Bakanlık binasında tedarik edilen müşterek anahtarlı kasalarda muhafazası takarrür etmiş olduğundan bahisle Milli Saraylar Müdürlüğüne yazdığı 15 Mart 1927 tarih ve 1281 sayılı yazısı üzerine Dolmabahçe Sarayının gümüş ve hazine odaları denilen odalarından alınıp getirilmiştir. 28 Mart 1927 tarihli zabıta alelmüfredat gösterildiği üzere, pırlanta, inci ve kıymetli taşlarla süslü altın zarflı fincan takımı, altın yemek takımı, altın çay takımı, altın çekmece kutu, inci ve pırlantalarla işlemeli ve sırmalı kahve puşideleri gibi kıymetli ve nadide olan bu eşyalar beş sandık içine konarak Saraylar Müdürü Sezai ve kontrol memuru Rasim tarafından Ankara'ya ge-

tirilmiş ve Ankara'da bir heyet tarafından 17 Nisan 1927 tarihinde tesbit zabtı ile karşılaştırılarak Maliye Vekâleti veznei umumisince tesellüm olunmuş ve 510 numaralı ayniyata kaydedilmiştir.

Topkapı Müzesinden getirtilen eşya gibi hakikatte satılmak için Ankara'ya getirilen bu eşya 24/10/1928 tarih ve 7260 sayılı kararname hükmünce 14/11/1934 tarihinde, arasında Müzeler Umum Müdürü Bay Aziz Ogan'la Encümen âzasından Efdalettin'in de bulunduğu 5 kişilik bir heyet marifetiyle birer birer tetkik edilerek tarihi kıymetleri itibariyle müzeze ayrılması lâzım gelenler, satılması veya Milli Saraylara iadesi lâzım gelenler olmak üzere bir tefrike tabi tutulmuş ve takriben 4 ay sonra da Maliye Bakanlığının Başbakanlığa yazdığı 24/3/1935 tarihli kararname ile zikredilen heyetçe tarihi kıymeti haiz oldukları işaret olan emsalî mücevherat meyanında konularak muhafaza edilmesi, diğerlerinin de Milli Saraylarda kullanılması mümkün olanların Milli Saraylara teslimi ve bu saraylarda kullanılması mümkün olmayanların sattırılması karar altına alınmıştır.

İşte tarihi kıymeti haiz oldukları işaret edilen 18 kalemde 127 parça eşya 26/7/1935 tarihinde, evvelce Cumhuriyet Merkez Bankasına nakledilen mücevherat arasında muhafaza olmak üzere Bankanın şambrfortunda bulunan kasaya konmuş, diğerleri de saraylarda kullanılması mümkün olanların saraylara iadesi ve saraylarda kullanılması uygun olmayanların da sattırılması maksadıyla Bakanlıkca 1/1001 sayılı ve 19/6/1935 tarihli yazı ile Darphaneye gönderilmiştir.

Darphaneye sevkedilen eşya

Darphane bu eşyayı saraylara iade etmek istemişse de Saraylar Müdürlüğü mezkûr kıymetli eşyanın, Saraylarda mevcut olup bugünkü ihtiyaca ve tarzı istimale uygun düşmeyen eşya arasından tefrik olundugundan bahisle almamıştır.

Bilâhare Bakanlığın şifahi emirleri üzerine Darphane Müdürlüğü bu eşyayı 1/7/1940 tarihinde 514 sayılı yazı ile 4 ve 5 numaralı sandıklar içerisinde Ankara'ya yollamış, bu suretle mütemediyyen gidip gelen bu eşyalar sandıklar içinde Bakanlık kasa dairesine konmak suretiyle muhafaza altına alınmıştır.

Bu eşyaların saraylara iade olunmak üzere tesbiti münasebetile bu defa heyet huzurunda yapılan sayımında, eşyaların zabıt namelerinde gösterilen miktarlara uygun olarak zuhur ettiği görülmüştür.

Bu grup eşyadan tarihi kıymeti haiz olup Cumhuriyet Merkez Bankasındaki kasada muhafaza altına alınmış olan 18 kalemde 127 parça eş-

ya da 12/6/1951 tarihinde heyet huzurunda yapılan tadât ve tesbitte eski zabıttaki müfredatına uygun olarak zuhur etmiştir. Yukarıda işaret etmiş olduğum pırlanta, inci ve firûze taşlarla süslü zarflardan bir kısmı murassa ve mineli altın çekmece, sırma ve inci işlemeli saçaklı taşlarla süslü kahve puşideleri bu eşya meyanındadır.

Eritilen gümüş eşya

Üçüncü kısımda izah edeceğimiz hâdise:

Millî Emlâk Müdürlüğünce veznei umumiye yani Hazine veznesine teslim edilen eşya Hazine ayniyatında 295 sırada muhtelif cins gümüş tabak, sahan ve kıymetli tabak ve saire olarak mukayyet olup 1341 senesinde Bakanlık tarafından memur gönderilmek suretiyle askerî müzeden getirtilen ve evsafı 22 Mayıs 1341 tarihli zabıтта belirtilen 827 parça gümüş ve züccaci evaniye ait bulunmaktadır.

Satılmak için getirtilen bu eşyadan 109 parçası 15/3/1929 tarihinde, satılmak üzere satış memuru Rasım tarafından teslim alınmış ve bakiyesi 2/2250 sayılı ve 31/3/1935 tarihli kararname hükümlerine göre muameleye tâbi tutularak iki tepsi hifzedilmek üzere Merkez Bankasındaki kasaya, 26/7/1935 tarihinde Dolmabahçe Sarayından gelen eşya ile birlikte konmuş. 35 parça kıymetli porselen eşya dört kişiden mürekkep bir heyet marifetiyle 30/7/1935 tarihinde Ankara'da imha edilmiş ve 411 kalem gümüş eşya 1/1001 sayılı ve 19/6/1935 tarihli yazı ile yeni çıkarılmakta olan gümüş paraların darbında kullanılmak üzere Darphaneye gönderilmiş ve Darphanece de gümüşleri çıkarılmak, porselenleri kırılmak suretiyle imha olunmuş. çıkarılan gümüşler de 28/1/1939 yılında eritilerek para darbiyatında kullanılmıştır.

Bu gümüş ve gümüşlü eşyaların hakikî imha sebepleri bilinmemektedir.

Üç grupta toplayarak izah ettiğimiz mücevherat ve kıymetli eşyalar hâdisesi bundan ibarettir.

Soru sahibi arkadaşımız bu eşyaların müfredatlı listesini görmeği arzu buyurdıkları takdirde bu listeyi Bakanlıkta kendilerine ayrıca takdim edebiliriz.

Sinan Tekelioğlu kürsüde

Kürsüye gelen soru sahibi ezcümle şu konuşmayı yapmıştır:

"-Bazı zevatın yanına gittiğim zaman onlarda bir zenginlik eseri, bir ihtişam, bir fevkalâdelik görmekte idim. Bendeniz o zaman biraz, biraz

BASINDAKİ YANKILARI

değil çok düşkündüm. Bir arkadaşım beni yemeğe dâvet etti. Evine gittim, üstüm başım muntazam olmadığı için, hizmetçi kapıyı açınca beni içeriye almak istemedi. Dedim ki; ben sizin beyin çok yakın arkadaşımı, beni yemeğe dâvet etti, haber verirsiniz beni içeri alır. Hizmetçi kız haber verdi, içeri alındım. Ayağımı içeri atar atmaz halıyı tanıdım. Ben o halıyı sarayın selâmlık dairesinde görmüştüm. Hayretim arttı. Acaba hangi saraydayım, biraz içeriye girdim, orada iki Arap karşı karşıya durmuş, altın lâmbalı bunları sarayda görmüştüm.

Arkadaşlar, belki gazetelerde okumuşsunuzdur, bir arkadaşın evinden 40 bin liralık mücevherat çalınmıştı, hatırlıyor musunuz?

Sahibi bir zabıttı. Biz zabıtlar o zaman ekmek parasını bile güç buluyorduk. Bu arkadaş birdenbire zengin oluvermişti.

Arkadaşlar: Topkapı Sarayındaki eşyalar nakledilirken bir zabıt varakası yapılmış mıdır? Yapılmamışsa sümme tedarik sonradan yapılan zabıt varakalarının kıymeti olur mu? Miktar itibarıyla tamamının içinden bir pırlanta alınmışsa nereden bileceğiz? Bunların içinde 3000 adet pırlanta mevcuttur. Bir tanesi alınıp da yerine bir Beyoğlu elması konması mümkündür. Anahtarların macerası malûmdur. Bu işin içinde o kadar mühim hâdiseler vardır ki, Türk milletinin sizleri buraya getirmesinin sebeplerinden biri de budur.

Meselâ mübleli olarak Pakistan Sefaretine kiraya verilen binaya gitmeniz acaba orada saray eşyası bulamaz mıyız?

Yanımda yok, aradım, Atatürk'ün bir mektubu var, benim Çiftlikteki saraya ait eşyalarım çalınmıştır, diyor. Bunları acaba kim çalmıştır? Mektup yanımda yok, başka bir gün okurum.

Arkadaşlar, bunların ekserisi yağma edilmiştir.

Bu taşlardan bir tanesi kırılmıştır, o kırık parçanın kıymeti, bizim Zafer Gazetesine göre 50 bin lira tahmin ediliyormuş. Acaba yalnız o kırık parça mı vardır, başka kırık parça yok mudur? Bunu tetkik etmek hiç birimizin kudreti dahilinde değildir. Ne yapsın yeni hükümet? Demin Maliye Vekili konuşurken o da bizim kadar heyecanlı idi. Türk milletinin asil bir evlâdı, o da bizim gibi bir heyecan içinde çırpınıyordu. Nasıl bizim kalbimiz heyecan içinde çarpan dalgalar gibi coşuyorsa, onun da öyle kalbi vuruyor.

Sonra arkadaşlar, bilhassa büyük taşların Belçika'ya gönderildiği de yazılıyor. Acaba hakikaten gitmiş midir? Belçika'ya gitmişse onun etrafını traş etmişlerdir. Acaba bu taşlar gönderilirken bunların ölçüleri, tartıları tesbit edilmiş midir? Görüyoruz ki, Ankara'ya geldikten sonra tesbit

edilmiştir. Anahtarlar kaybolmuş, sonra zavallı bir memur çıkmış, dolabın içinde bulmuş. Bunların her biri binbir gece hikâyelerine benzeyen bir efsanedir. Onun için bendeniz teklif ediyorum, lütfen Büyük Meclis Türk milletinin hakiki ve yegâne mümessili olan Meclis içimizden yirmi kişilik bir heyet ayıralım ve Müze Müdürünü ve saireyi içine alalım. Neticice itibarıyla bunlar tetkik etsinler. Hakikaten eski vaziyetinde midir? Yoksa bunların içinden bazı maddeler alınmış mıdır? Hattâ buraya gelen, vaziyeti tetkik eden mütehassıslar sağ iseler, onları da getirtelim. Onların da raporlarını karşılaştıralım. Milletın vebalı üstümüzden kalksın."

Sinan Tekelioğlu kürsüden inerken bahsi geçen halıyı Salih Bozok'un evinde gördüğünü ifade etmiştir.

Diğer taraftan dün Meclis koridorlarında şayi olan bir habere göre, Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan ve arkadaşları bir tahrir hazırlıyarak imha edilen eşyalar hakkında Meclis tahkikatı açılmasını talep edeceklerdir.

KAYBOLAN MİLLÎ SARAYLAR EŞYASI MESELESİ MECLİSTE (*)

DÜNKÜ MÜZAKERELER SIRASINDA ESKİ İKTİDAR ERKÂNI
HAKKINDA MECLİS TAHKİKATI AÇILMASI İSTENDİ. CUMHURİYET
HALK PARTİSİ DE BU YOLDA BİR KARARA KATILACAĞINI BİLDİRDİ.

Ankara. 17 (telefonla) Büyük Millet Meclisi ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tarafından bir müddetten beri yapılan inceleme neticelenmiş, komisyonun bu husustaki raporu bugünkü Mecliste müzakere edilmiştir.

Sıra, gündemin bu maddesine gelince Başkan Celâl Yardımcı raporu okuttu. Raporda gerek Ankara'da, gerekse İstanbul'da bulunan Millî Saraylardaki eşyalar üzerinde yapılan incelemeler etraflı bir şekilde izah edilerek şu tavsiyelerde bulunuluyordu, "Hâlen kaybolan, zayi olan, kırılan; terkinikayd ve imha edilen eşyaların akıbetleri tetkik olunarak ve yapılan muamelelerin mevzuata uygunsuzluğu nazara alınarak mes'ulü hakikileri hakkında gereken muamelelerin ve takibatın ifası icab eder. Keza, kasden zayi eşyalar da gaybubeti veya mevcudiyeti ayrıca tahkik mevzuu olarak ele alınmalıdır. Saray eşyaları yeni baştan bilirkişiler yardımı ile ve bir heyet huzur ile tekrar ayniyat talimatnamesine uygun olarak tahrir olunmalı ve mevzuat dairesinde demirbaş eşya defteri tanzim edilmelidir."

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 18 Aralık 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Tarihi ve kıymetli eşyaların bütün vasıflarını havi sicilleri tutulup fotoğrafları da alınması gerektiği raporda belirtilmiş ve maalesef bugüne kadar bu hususlara dikkat edilmediği kaydedilmiştir.

İlk söz alan komisyon sözcüsü Hasan Ali Oral komisyon azasının bu vazifelerini ifa ettikleri sırada parti farkı gözetmeksizin sadece vicdanlarla hareket ettiklerini anlatarak muhalif kalan CHP üyelerinin mütalealarına cevap verdi. Bu arada bundan evvelki Cumhurbaşkanı zamanında Floryadaki köşke Milli Saraylardan nakledilen eşyalardan 374 ünün zayı olduğunu söyledi. Fakat sorumlular için ne yapıldığının belirtilmediğini ifade etti.

Söz alan Sinan Tekelioğlu heyecanlı bir konuşma yaptı. Milletin malını çalanların millete hesap vermesi gerektiğini belirterek eldeki bu vesikalarla Meclis tahkikatı açılmasını istedi. Ahmed Gürkan da bu mevzu da zaman zaman görüşüldüğünü, meselâ evvelki Cumhurbaşkanı'nın Milli Saraylara ait köşkte bulunan 42 parça eşyayı kendi evine götürdüğü bir liste halinde neşredildiği halde hâlâ takibata geçilmediğini anlattı. Bu işin esaslı bir şekilde ele alınmasını, eğer mesul iseler o zamanki Bakanların, Başbakanın, Meclis Başkanının, hattâ Cumhurbaşkanı'nın hesab vermesini, bunun için Meclis tahkikatı açılmasını istedi ve bir de önerge verdi.

Abbas Çetin, raporda zikredilen hususların hepsinin birer vâkıa olduğunu, bunları tevile kalkışmanın manasızlık olacağını söyleyerek hangi hususlara muhalif kaldığını izah etti.

Bu sırada CHP Meclis Grubu adına grup Başkanvekili Avni Doğan söz aldı. BMM'nin bir uzvu olan CHP Meclis Grubunun teşkil eden milletvekillerinin millet malına yapılmış herhangi bir suiistimalin araştırılması ve mesullerinin ortaya çıkarılması hususunda tahkikat açılması için yapılan tekliflerde daima DP'lilerle birlikte olduklarını, bunu müteaddid defalar beyan ettiklerini söyledi. Avni Doğan, millete aid millî saraylardaki menkul ve gayrimenkullerde herhangi bir suiistimal varsa veya yapılmışsa, muhalefet grubu olarak tahkikat açılması hususunda DP ekseriyetinin alacağı karara iştirak etmekten şeref duyacaklarını söyledi. Avni Doğan'ın bu sözleri alkışlarla karşılandı.

Saffet Gürol, Millî Saraylara daha iyi bir şekil verebilmek için bunların müzelere devredilmesini bildirdi. Vakit geçtiği için oturuma son verildi.

MİLLÎ SARAYLARDAN KAYBOLAN EŞYALAR (*)

MİLYONLAR DEĞERİNDEKİ TARİHÎ EŞYA HİLE İLE VE GARİP
DEFTER KAYITLARI YÜZÜNDEN ORTADAN KAYBOLMUŞ

**Tadat Komisyonunun Raporu Mecliste görüşüldü.
Suçlular hakkında Meclis tahkikatı açılması istendi.**

Millî Saraylar ve Köşklerdeki eşya

Millî Saraylar, kasalar ve köşklerdeki eşya hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporunun müzakeresinde söz alan Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu bu mevzuda diğer sütunlarda okuyacağınız suiistimalleri bahis mevzuu ederek ezcümle şunları söylemiştir:

"Türk milletine büyük zaferler kazandıran Demokrat Partiye soruyorum: Bunlara ceza verilmeyecek mi? Millet mesulleri hâkimler karşısında görmek istiyor. Bu kadar parça eşyayı götürüp satanlardan hesap istiyor.

600 senelik bir hanedanın biriktire biriktire milyonlara varan servetlerini yokedenlerden hesap sormıyacak mıyız? Şimdi bize düşen vazife bu milletin malını, mülkünü yağma edenleri adalet huzuruna sevkettir. Bunda af olmaz. Af Kanunu carî olamaz. Çünkü bahis mevzuu olan milletin malıdır.

Çok rica ederim arkadaşlar: bunda zerre kadar tereddüt etmiyelim, derhal Meclis tahkikatı açılmasına karar verelim. Müteakiben kürsüye gelen Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan da ezcümle şunları söylemiştir:

- Bu raporu okuduğumuz zaman gözlerimize, dinlediğimiz zaman kulaklarımıza inanamıyoruz. Nasıl olur da bütün milletin mukadderatını elinde tutan bir idare, lâyüsel bir idare, kendisine emanet edilen milyonlarca lira değerindeki tarihî estetik kıymeti bulunan bir yığın eşyayı, bir takım hilelere, defter oyunlarına başvurulmak suretiyle ortadan kaybeder.

Bu mukaddes kürsüden zaman zaman geçmiş suiistimallerden bahsedildi, fakat yalnız bahsedilmekle kaldı. Şimdiye kadar kimseyi yakasından tutup adalet huzuruna getirmedik. Sebep olarak da Af Kanununu gösterdik. Af Kanununa göre 500 liradan fazla suiistimaller hakkında takibat yapılmaması icabetmektedir. Rapordan anlaşılıyor ki, şu ve bu dalavereli yollarla şunun bunun evine peşkeş çekilen eşyaların kıymeti bir kaç milyon liradan fazladır. Şu halde bu suçu işleyen mütecasirler hakkında faili meçhul de olsa tahkikata geçilebilecek bir durum vardır.

(*) Zafer Gazetesi : 18 Aralık 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Meclis tahkikatının açılmasına lüzum hattâ zaruret vardır. Çünkü lâ-lettayın hademeler tarafından yapılmış bir suiistimal değildir. Hademeler korkutularak hattâ adresleri dahi yazılmadan kuru kuru imzalarla bir takım nadide eşya çarçur edilmiş heder olmuş, çalınmıştır. Bunları çalanları, şu ve bu diye tasrih etmiye imkân yoktur. Çünkü minareyi çalan kılıfını hazırlamıştır. Fakat bu eşyaların muhafazası mesuliyetinin devam eden zaman içersinde bu makamı idare eden bakanlar vardır, Başbakanlar vardır, Meclis Başkanları vardır, hattâ Cumhurbaşkanları vardır. Bunlar hakkında müddei umuminin tahkikat yapmasına imkân yoktur. İşte bunun için Meclis tahkikatı açmak bir zarurettir. Geçenlerde Zafer gazetesinde madde tayin edilerek, hattâ defter kayıt numaraları da zikredilerek Cumhurbaşkanları köşkünden 42 kalem eşyanın evvelki Cumhurbaşkanının evine taşındığı yazıldı. Bu eşyaların şifahî müracaatlar üzerine köşke iade edildiğini öğrendik. Muhalif gazetelerin cevabı şu oldu: Bir evde, yıllarca oturan bir insanın eşyası arasına tabii olarak böyle şeyler karışabilir.

Karışabilir, bunu kabul ediyorum.

Fakat hiç bir zaman göstermediler ki, bir Reiscumhurun bir tek fincanı yanlışlıkla Cumhurbaşkanlığı köşkünde kalmış bulunsun."

Ahmet Gürkan bu konuşmasından sonra Başkanlığa bu mevzuda Meclis tahkikatı açılmasını isteyen bir takrir vererek kürsüden inmiştir.

Bunun üzerine Sinan Tekelioğlu ile Ahmet Gürkan'ın Meclis tahkikatı açılmasını istihdaf eden sözlerinin Meclisin tasvibine mazhar olduğunu gören Avni Doğan söz almış ve C.H.P. Grubu adına konuşmak üzere kürsüye çıktığını tasrih ettikten sonra Meclis tahkikatı açılması dileğine Partisinin de iştirak ettiğini söylemiştir.

Saffet Gürol kürsüde

Müteakiben Konya Milletvekili Saffet Gürol bir konuşma yapmıştır. Bu Milletvekili sözlerinin başında "Beni buraya çıkmadan bir kaç dakika evvel mütehassis eden bir nokta şudur: Avni Doğan Bey C.H.P. nin geçmiş senelerine ait seyyiatının hesabını vermeğe hazırız dediler." cümlesini sarfedince Avni Doğan yerinden fırlayarak "C.H.P. nin değil" diye bağırıştır.

Saffet Gürol sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Eski iktidar zamanında B.M.Meclisinin yeddi emanetinde tevdi edilmiş olan eşyalar; meselâ Moskova Elçiliğimizi tezyin ve tefriş etmek, Paris Elçiliğimizi dekore etmek, Ankara'da tesis edilen Anadolu kulübünün Milletvekili arkadaşlarımızın ve diğer büyük devlet memurlarının istira-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

hatlerini temin ve göz zevklerini tatmin için, bazı Bakanların sanayî ne-
fise meclûbatını arttırmak maksadiyle bunların oturdukları odalara kon-
mak üzere Ankara'ya getirilmiştir.

Yine geçmiş senelerde bazı Meclis Başkanları, Başbakanlarımız, ken-
dilerine Meclis bütçesinden satın alınmış ve ikametlerine tahsis edilmiş
olan evlerin mefruşatını beğenmemişler ve saraya ait stil eşyaların, güzel
vazoların ve nadide tabloların bir kısmını Ankara'ya nakletmişlerdir. Ya-
kın bir tarihte bunların 120 sandık içinde Ankara'ya getirildiğini defter-
lerde gördük"

Saffet Gürol uzun süren ızahatını müteakip Meclis tahkikatı açılma-
sı teklifine iştirak ettiğini bildirerek bitirmiştir.

Vaktin geç olması sebebiyle müzakerelerin devamı gelecek birleşime
bırakılmıştır.

Meclis Çarşamba günü toplanacaktır.

BİR İBRET LEVHASI (*)

*Dün B.M. Meclisinde Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun milli
saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkındaki raporu müzakere edil-
meğe başlanmıştır.*

*C.H.P. iktidarı zamanında millet mallarının nasıl sulistimal edildiğini
vesaile müstenit olarak tesbit eden ve bu bakımdan hususi bir ehemmiyet
taşıyan bu raporun şayanı dikkat noktalarını aynen aşağıya alıyoruz:*

24 Mayıs 1950 tarihinde vazifeye başlayıp toplantısını yapan Meclis
Hesaplarını İnceleme Komisyonu tetkik ve teftiş yetkisine tâbi olan ma-
hallerdeki demirbaş eşyaların tâdadını, bir itibarı ile Ankara ve İstanbul
olmak üzere iki kısma ayırmış ve tetkikatına Ankara'da Büyük Millet
Meclisindeki eşyaların tâdadı ile başlamıştır.

Bu tetkikatın icrası için celp ve tesellüm olunan defterlerin birer eş-
ya listesi halinde, olduğu, eşyanın evsaf, ebat ve kıymetini ihtiva etmedi-
ği ve son sayfalarının odacı, başodacı gibi gayrimesul kimselerin isimleri
yazılmadan imza vaz'ıyla tasdik edilmiş olduğu, binnetice bu defterin Ay-
nîyat talimatnamesine tamamen muhalif bulunduğu anlaşılmış ve geç-
miş senelere ait defterler celp ve incelendiğinde: Bu defterlerin de aynı
durumda bulunduğu ve fakat defterler arasında bir evvelki senenin def-
teri ile sonraki senelerin defterlerinin birbirine mutabık bulunmadığı, ay-

(*) *Zafer Gazetesi* : 18 Aralık 1951

BASINDAKİ YANKILARI

kırılık olduğu ve her sene ayrı bir defter tutmak gibi sakat bir usulün takip edildiği müşahade edilmiştir.

Tetkik ve teftiştan matlûp olan gayenin istihsali için ihticaca salih vesikaların mesnet ittihazı tabii olduğundan komisyon müteaddit kararlarıyla ve ittifakla mezkûr defterin sıhhatını meşkûk bulmuştur.

Demirbaş eşya defterinin durumu

Tâdat yapılmak üzere komisyonumuza ibraz olunan ve 1949 yılında tanzim edildiği anlaşılan defterlerin eşya listelerinin bir araya getirilmesinden müteşekkil bir cetvel topluluğu halinde bulunduğu ve celbolunan daha eski senelere ait defterlerin de aynı durumda olduğu görülmüş, bu defterlerin tetkiki neticesinde:

- 1- Eşyanın hakikî vasıflarının yazılmamış olduğu;
- 2- Eşyanın kıymetinin gösterilmediği;
- 3- Eşyanın giriş ve çıkış hareketlerinin işlenmediği;
- 4- Her yıl yeni bir defter tanzim edilerek aktarma yapıldığı halde defterler arasında mutabakat bulunmadığı;
- 5- Eşyanın ne suretle intikal ettiğinin işlenmediği;
- 6- Defterin son sayfaları odacı ve başodacı gibi gayrimesul kimselerin isimsiz imzalarını ihtiva ettiği;
- 7- Muhtelif defterlere kurşun kalem ile ilâveler yapıldığı;
- 8- Rastgele tanzim olunan bu defterlerin Ayniyat Talimatnamesi hükümlerine tamamen muhalif bulunduğu ve ihticaca salih kat'î bir vesika olarak itimada şayan olmadığı ve sıhhatli bir tetkik yapabilmek için mesnet olacak hukukî kıymeti haiz bulunmadığı; anlaşılmıştır.

Defterlerin bozuk bir sistemle tanzim edilmesi ve eşya hareketlerinin defter üzerinde tetkikine imkân bulunamaması ve yukarıda tâdat olunan hususları ihtiva etmemesi gibi mahzurlar yüzünden hakikî bir tâdat ve teftiş yapılamamıştır.

Ancak, mütehassıs heyete yaptırılan tetkikatla neticeye yetişmek imkânları araştırılmış ise de aşağıda arzedileceği veçhile bu mesai de tam ve kâmil semeresini vermemiştir.

Giren eşyaların durumu

Büyük Millet Meclisine intikal eden eşyalar satınalma, saraylardan nakil, müesseselerden keza nakil, hibe ve hediye gibi yollardan girmiş bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Umumiyetle mübayaa suretiyle girmiş olan eşyalara ait mübayaa evrakı tamam değildir.

1930 yılından evvelki mübayaa vesikaları bulunamamış ve ibraz edilememiştir. 1930-1949 yılları arasındaki mübayaa evrakının tetkikinde bir çok eşyaların deftere noksan kaydedildiği ve meselâ 88 paspas alındığı halde 56 paspas, 61 adet kanape satın alındığı halde 58 olarak defterlere işlendiği gibi satın alınan 61 karyolaya mukabil 167 karyola kaydedildiği, 251 koltuğa mukabil 468 koltuk kaydolanmak suretiyle mübayaa miktarından fazla adette kayıtlara da rastlanmaktadır.

Terkin edilen eşyalara ait evrakın durumu

Çıkış kartları ehemmiyetli surette nazarı dikkatî celbetmektedir. Çıkış keyfiyetini imha, sair yerlere gönderilen, kullanmadan kaldırılan, satış yapılan, eşyalar olarak ayırabiliriz.

İmhalara: 1. Ayniyat talimatnamesine tamamen muhaliftir. Bu talimatnamede kırılan eşyalar kırıldığı yolunda ve zayıfların kıran tarafından tazminine dair ahkâm Meclis kayıtları için âdetâ bir muafiyet taşımaktadır.

2. İmha edilen eşyaların vasıfları imha evrakında gösterilmemiştir.

3. Satılması mümkün olan eşyalar satışa çıkarılmadan köhne ve hurda kayıtlarıyla imha olunmuştur.

4. İmhasına karar verilen eşyaların âkibeti tetkik olunmamış, zamanında yapılmamış ve kontrolsüz bırakılmıştır.

5. İmha işinin bir heyet marifetiyle ve zabıt varakası tanzim etmek suretiyle tesbiti lâzımdan iken bu cihete riayet edilmemiştir.

Meselâ: 1948 yılında ayniyat memuru ile ambar ve levazım memurundan müteşekkil iki memur bir imha cetveli hazırlamış, mucip sebep olarak (kabili istimal olmadıkları ve imhaları lâzım geldiği yapılan kontrolden anlaşılmakla) ibaresiyle 163 kalem ve 3483 adet eşyanın terkin hakkında İdareci Üyelere yazmış ve 10.6.948 gün, 4146 sayılı kararla bu talepleri kabul olunmuştur. Bu imhanın âkibeti takip edilmemiş, meçhul kalmıştır. Bu eşyalar meyanında satılması icabeden eşya mevcut olup olmadığı bilinmemektedir. İki memurun kontrolü kâfi değildir.

Bilûmum ayıpları ve kayıpları imha cetvelleri kapatmıştır:

Demirbaş defterinde evrakı müsbiteden fazla 6258 adet eşyanın imhası tesbit olunmuştur.

Keza 2228 adet eşya demirbaş defterine yazılmadan imha edildiği kayden tesbit olunmuştur.

Milli saraylardaki terkin muamelâtı

Milli saraylardaki terkin muamelâtı bilhassa nazarı dikkatî celbeden ve şüpheyi mucip olan bir keyfiyet olarak zikredilmesi lâzım gelir. Şöyle ki: 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu ve Ayniyat Talimatnamesi terkin muamelesinin sureti icrasını, sebeplerini, tanzim olunacak mazbataların eşkâl ve ahkâmını tesbit etmektedir. Millî Saraylar İdaresi asla kanuna tâbî olmadan hareket etmişlerdir. Umumiyetle terkinlere ait imha mazbataları bulunmadığı gibi, mevcutlar da derecattan geçirilerek Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonuna tasdik ettirilmeden Saraylar Encümeninin kararıyla iktifa edilmiş ve pek çok eşyaların terkininde bu kararlar dahi istihsal edilmeden ve hiç bir esbabı mucibe ve evrakı müsbi-teye dayanmadan kaydına terkin edilmiştir işareti yazılmıştır.

Bilhassa demirbaş eşyalarda ve mefruşatta bu vaziyete pek çok misâller gösterilebilir.

1923 defterinde kurşun kalemle (kırıktır, fersudedir, çürüktür, gayrikabili istimaldir) kayıt ve izahlarıyla terkin muamelesi yapılmıştır.

Saraylarda yapılan ve komisyonun tasdikinden geçmeyen terkin kayıtlarını muameleleri muteber bir muamele olarak kabul edilmesine imkân görülemediğinden bu muameleye tevessül ve mücaseret gösterenlerin haklarında tahkikat icrasıyla terkin olunan eşyaların âkibetlerinin araştırılması için alâkalı makamların nazarı dikkatine arz etmeyi komisyonumuz vazife kabul eder. Misâl olarak şu vâkıyı keza arz ediyoruz: 1713 adet eşyanın terkin muamelesi aynı şekilde yapılmış, pek çok misaller olmakla beraber kıymetleri az olan bu eşyalar kanaat tahassülü için örnek verilmiştir.

Keza, demirbaş eşyaları dikkatsizlikle ve tedbirsizliği yüzünden kırılanların tazmini icabettiği halde saraylarda bu usul de tatbik sahası bula mamıştır. Zayıfatı tahdît maksadiyle alakadar müstahdemlerden kesilen paralarla husule getirilmiş fon bilâhare tevzie tâbî tutulmuştur.

Milli Saraylar Müdürlüğünde ayniyat işleriyle vazifeli ve mesuliyeti nefsinde toplamış bir muhasebe teşkilâtı bulunmaması ve devamlı takibat yapılması gibi sebeplerin inzimamiyle kırılan eşyalara karşı gerek keyfiyet ve gerek kemiyet bakımından umumî bir alâkasızlığın mevcudiyeti anlaşılmış ve bu alâkasızlığın Saraylar Müdüründen başlayarak en küçük muhafızlara kadar sirayet etmiş olduğuna dair bir çok yazı örnekleri elde edilmiştir.

Meselâ: 14.V.1943 yılında ayniyat muhasibi tarafından yazılan bir tezkere şu mealdedir: (Geçen yaz mevsiminde Reisicumhur Hazretlerinin

KAYIP SARAY EŞYASI HAKKINDA YENİ İDDİALAR (*)

MİLLET MECLİSİ, DÜN BU İDDİALARI ŞİDDETLE PROTESTO
TEZAHÜRLERLE KARŞILADI

**Hâdiseye bir milletvekilinin bu işe Atatürk'ün ismini karıştırması
ve ayrıca müzelerdeki taşların çalındığını söylemesi sebep oldu.**

Ankara 19 (Telefonla)- Milli saraylara aid eşyalar hakkında Meclis Hesablarını İnceleme Komisyonu raporunun müzakeresine bugün Mecliste devam edildi. Sıra gündemin bu maddesine gelince komisyon sözcüsü Hasan Ali Vural, geçen oturumdaki izahlarını tekrarlayarak Milli Saraylarda 280 bin parça eşya bulunduğunu, bunların 200 grupta toplandığını, ancak 15 gruptaki eşyayı tâdâd ettiklerini, kaybolan, kırılan, ziyaa uğrayan eşyaların mesullerinin kat'i olarak bilinmediğini söyledi.

Bundan sonra Ziya Termen (Kastamonu), söz alarak komisyon raporunu müflis bir berberin dükkânındaki eşyalarının bir defterde sıralanışına benzeterek 600 sene hükümrân olmuş bir imparatorluktan bugüne ne kaldı, bunun bilinmediğini, komisyonun maalesef kırılan rakı kadehleri, kaybolan çatal bıçaktan başka malûmat vermediğini anlattı. Türk eserlerinde olsun, Garb eserlerinde olsun Osmanlı Saraylarındaki eşyalardan etraflı bir şekilde bahsedildiğine işaret ederek saraylardaki eşyalardan kıymetlilerinin bazı kimseler tarafından alındığını belirtirken Avni Doğan ayağa kalkarak : "kimi kasdediyorsunuz?" diye bağırdı.

Hatib sözlerine devamla, saraylardaki sirkatin Cumhuriyetin kurulmasıyla başladığını, Atatürk'e hürmet eden İkinci Büyük Millet Meclisinin herşeyde olduğu gibi bu meselede de salâhiyeti ona bıraktığını, Atatürk'ün bu işleri tedvîi hususunda bir heyet kurmadığı içindir ki bugün böyle bir mesele ile karşılaşıldığını belirtti. 2300 altın ve gümüş çatal kaşık çalındığını, defterlerde bir kayda rastlanmadığını, bu ve diğer eşyaları çalanların üstlerine yaranmak düşüncesini taşıyan kimseler olduğunu, bu gün içinde bu nadide eşyaların hangi evde, hangi konsolun gözünde bulunabileceğini söyleyeceğini anlattı.

Ziya Termen, Atatürk'ün bir öğretmen hanıma Abdülhamid'in tuğrasını taşıyan bir kutu içinde mücevherat hediye ettiğini inandığı bir kimseden duyduğunu söyledi. Bugün devlet malını suiistimal edenlerin mahkemelerde süründüğünü neden bu kadar kıymetli eşyaları alanların

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 20 Aralık 1951

mahkemeye verilmediklerini sordu. Topkapı Sarayında bulunan Şah İsmail'in taht taşlarının bile çalındığını ve bunların yerine Beyoğlu kuyumcularından alınan adı taşların konulduğunu söylerken salonda müthiş bir gürültü oldu.

Remzi Oğuz Arık : "Kendinize gelin Türk müzelerinde böyle bir şey asla yapılmaz" diye bağırdı.

Hatib sarayların bakımsızlığından bahsederken tahkikat açılmasını da istedi.

Millî Eğitim Bakanı müdahale ediyor

Bu sırada Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri söz aldı ve ezcümle dedi ki : "Ziya Termen arkadaşımız müzeler hakkında korkunç bir iddiada bulundu. Bu, bugüne kadar duymadığımız bir iddiadır. Şah İsmail'in tahtındaki taşlardan bir kısmının çalınarak yerine Beyoğlu kuyumcularından alınan taşların konulduğunu söylediler. Bugüne kadar çok şeyler duyduk ama, milletin şan ve şerefini teşkil eden bu tarihî eşyalarda bir suiistimal yapıldığını duymadık. Türk efkârı umumiyesi önünde arkadaşımдан rica ediyorum, kıl kadar bir delil versinler. Bunu tahkik edeceğim ve neticeyi size bildireceğim."

(CHP) nin fikri

Bakanın alkışlarla karşılanan bu sözlerinden sonra CHP Grup Başkan vekillerinden Avni Doğan da söz aldı. Komisyon raporunda bahsedilen hususlara işaret ederek herhangi bir kimse hakkında "mes'uldür" denilmediğini hatırlattı. Fakat Meclisin böyle bir meselede sabit kalmıyacağını, memleketin alını açık evlâdı olarak bu meselenin iyice tahkik edilmesini istedi ve DP ekseriyetinin alacağı karara iştirak edeceklerini bildirdi. Avni Doğan Ziya Termen'in sözlerini ele alarak İkinci Büyük Millet Meclisi için çok ağır kelimeler sarfettiğini, İkinci Meclisin inkılâbları kuran namuslu bir Meclis olduğunu söyledi.

Atatürk'ün bir öğretmen hanıma kutu dolusu mücevherat hediye ettiğini hakiki delillerle ispat edemiyen bir kimsenin makbul sayılamıyacağını kaydetti. Şah İsmail'in tahtı hakkında Millî Eğitim Bakanının müdahalesine minnetle teşekkür ettiğini söyledi.

Şiddetli gürültüler

Ziya Termen bir daha söz aldı : (Ben Şah İsmail'in tahtına aid taşlar çalınmıştır. Yerine başkaları konulmuştur) demedim. Belki de bu taşlar değiştirilmiştir, dedim." deyince gerek CHP ve gerek DP sıralarında şid-

detli gürültüler (lâfını değiştirme, belki demedin) diye bağırانlar oldu. Termen "Bu taşların hakikî olduğunu bir eksper heyete tetkik ettirelim" derken gene gürültüler oldu : "İlkönce sen hakikî olmadıklarını isbat et, sözünü geri al" diye bağırانları başkan Celâl Yardımcı teskine çalıştı. Hatib : "Ben bunu bu manada söylemedim diye tasrih etti ve sözüne devamla : "Atatürk'e çatacak insan olmadığını, ve böyle bir şey de söylemediğini, kendisine nasihat veren Avni Doğan'ın Atatürk'ün ölünce, yerine İsmet İnönü geçti diye Ankara'ya koştuğunu" anlatırken gene salonda uğultu halinde gürültüler oldu ve bu sözleri sıra kapaklarile karşılandı.

Kürsüyü terketmeğe davet

Başkan, Ziya Termen'in sözlerini keserek, kürsüyü terketmesini bildirdi ve oturuma 10 dakika ara verdi.

Oturum açılınca Ahmet Başibüyük, bu meselede Meclis soruşturmasını istedi. Kâmil Gündeş (DP) de aynı tezi müdafaa etti.

Kâmil Boran (CHP) geçen sene Edimburg Dükünün gelmesi sebebiyle Dolmabahçe'den 916 parça eşyanın Yalova'ya götürüldüğünü, 43 ünün kırıldığını kayıtlardan okudu. Bu kadar zayıyatın bir senede olduğunu hatırlattı.

Saraylarda ve köşklerde Meclis idareci üyelerinin yaptıklarını söylerken Kâmil Gündeş isim tasrih etmesini istedi. Kâmil Boran, Gündeş'in Dolmabahçe'de yattığını bildirince, Gündeş : "Şereflere hürmet et, eğer Dolmabahçe'de bir gün, bir saat yattım ise şerefsizim. Aksini ispat edersen milletvekilliğinden istifa ederim" diye bağırdı.

Diğer bazı milletvekilleri de bu mevzuda görüşlerini belirttiler. Komisyon sözcüsü ileri sürülen mütaleaları cevablandırdı ve bu arada vazife icabı Kâmil Boran'ın da kendilerile birlikte Dolmabahçe Sarayında yattığını söyledi.

Başkanlığa verilen kifayeti müzakere takriri kabul edildiğinden önergeler okundu.

Söz alan Refik Şevket İnce meselenin ehemmiyetine binaen Meclis tahkikatı açılsın mı, açılmasın mı? Bu mevzuda da görüşmeler olmasını faydalı buldu. Şahsî kanaatine gelince, Meclis tahkikatı açılmaması ve komisyonun gene vazifesine devam etmesi olduğunu söyledi.

Hâmid Şevket İnce de bu tezi müdafaa etti. Mazinin karıştırılmasından bir fayda elde edilemeyeceğini, Başbakanın dahi, Mecliste sarahatle "Devri sabık yaratmıyacağız" dediğini hatırlattı. Vakit geciktiği için oturuma son verildi.

MİLLÎ SARAY EŞYASINA DAİR GARİP BİR İDDİA (*)

ZİYA TERMEN ŞAH İSMAİL'E AİT ELMASLARIN SAHTELERİ İLE
DEĞİŞTİRİLDİĞİNİ İDDİA ETTİ

Ankara, 19 (Milliyet)- B.M. Meclisinde Millî Saraylardaki eşyaya ait Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporunun müzakeresine bugün de devam edilmiştir. Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu sözcüsü Hasan Ali Vural hazırlanan rapor hakkında geniş izahat vermiştir. Kastamonu Milletvekili Ziya Termen ise, Saraylardaki mücevherat ile birçok kıymetli eşyanın, hediye olarak şuna buna dağıtıldığı mevzuu üzerinde durmuş ve bu arada Topkapı Sarayındaki Şah İsmail'e ait bulunan taht üzerindeki taşların çoğunun sahte ve yanlış taşlarla değiştirilmiş olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Hatip bundan sonra, İkinci Büyük Millet Meclisi ile Atatürk hakkında kendine hâs fikirler serdetmiş ve bu fikirleri Meclis heyeti umumiyesinde tasvipkâr olmıyan bir hava yaratmıştır. Hatip, sözlerini, Meclis tahkikatı açılması dileğiyle bitirmiştir.

Ziya Termen'den sonra kürsüye gelen Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri şöyle demiştir:

Tefik İleri'nin konuşması

"-Muhterem arkadaşlar; sayın arkadaşımız Ziya Termen burada bazı malûmat verirken müzeler hakkında korkunç bir iddiada bulundu. Bu hakikaten korkunçtur ve bugüne kadar duyulmamış bir iddiadır Şah İsmail'in tahtının taşlarının dahi sahteleriyle değiştirildiği ifade edilmiştir.

Ziya Termen (Kastamonu) - Belki kelimesini kullandım.

Millî Eğitim Bakanı Tefik İleri (devamla)- Arkadaşlar bugüne kadar hepimiz birçok şeyler duyduk ama müzelerde bir milletin şanı, şerefi, tarihi ve herşeyi olan eşyalar üzerinde hırsızlık, suüstimal ve sahtekârlık ve bu neviden hareketler yapıldığına dair, şükrolsun ki, birşey duymadık. Bütün Türk eskârı umumiyyesi karşısında arz ediyorum ki arkadaşımız iddiasını tevsike yarayacak kadar bir ipucu verebilirlerse işi derhal ele alıp buradan hareket ederek sonuna kadar takip edecek ve neticeyi istihsal eyliyeceğim."

Avni Doğan'ın sözleri

Milli Eğitim Bakanının konuşmasından sonra söz alan Yozgat Milletvekili Avni Doğan (C.H.P.) ezcümle şöyle demiştir:

(*) *Milliyet Gazetesi* : 20 Aralık 1951

Şurada arkadaşlar halletmeye mecbur olduğumuz mesele, millet malına uzanan elleri kesmektir, kırmaktır. Bugün bu eller berhayat ise takip ederiz, kırarız. Berhayat değilse teşhir ederiz, âtiye ders olur. Bunun polemliğini yapıp şumullendirmeye lüzum yoktur. Encümenin Meclisten beklediği şey hakikatı çıkarın, gösterin diyor. Âti için muhafaza usullerini tesbit edin diyor. Atatürk'e dil uzatmanın yeri yoktur. Arkadaşım bunu heyecanı arasında söylediler. Atatürk her nevi taarruz ve tecavüzden masun olduğu kadar İkinci Büyük Millet Meclisi Türk Parlamento tarihinde bir kıymet olarak daima çirkeften uzak kalacaktır. (Sağdan, soldan alkışlar)

Müteakiben, rapor üzerinde söz alan diğer milletvekilleri görüşlerini bildirmişlerdir.

Saray eşyaları meselesinde (*)

**BİR MİLLETVEKİLİ ATATÜRK'ÜN ŞAHSINA
İSNATTA BULUNDU**

C.H.P. GRUBU ADINA KONUŞAN AVNİ DOĞAN, ZİYA TERMEN'E GEREKEN CEVABI VERDİKTEN SONRA, SARAY EŞYALARI HAKKINDA MECLİS TAHKİKATI AÇILMASINI C.H.P. GRUBUNUN DA İSTEMEKTE OLDUĞUNU BELİTTİ

Büyük Millet Meclisinde dün milli saraylar ve köşklerdeki eşyalar hakkında Meclis heyeti tarafından tanzim edilen rapor üzerinde de görüşmeler oldu. Bu sırada son ara seçimlerinde Kastamonu'dan seçilen Ziya Termen adında bir milletvekili de doğrudan doğruya Atatürk'ün şahsına çok çirkin isnadlarda bulundu. Gene aynı milletvekili Topkapı Sarayındaki kıymetli eşyaların mücevherlerinin Beyoğlu taşlariyle değiştirildiğini iddia etti. Bütün bu yersiz ve çirkin isnad ve iddialardan sonra Yozgat Milletvekili ve C.H.P. Meclis Grubu Başkanvekillerinden Avni Doğan söz aldı ve şu çok ehemmiyetli konuşmayı yaptı:

"Muhterem arkadaşlarım; maruzatım çok kısa olacaktır, sizi sıkıya-
cağım. (İnşallah sesleri).

Hiç şüphe etmeyiniz efendim. Şimdiye kadar da sıkımağa çalıştım.

Arkadaşlarım; komisyon bize bir rapor getirdi. Bu rapor; Türkiye B.M. Meclisi demirbaş eşyasının gerek saraylardaki eşyanın tesbit, muhafaza vesair hususlarında emniyeti izale eden kifayetsizliklerin, tedbirsizlikle-

(*) Ulus Gazetesi : 20 Aralık 1951

BASINDAKİ YANKILARI

rin veyahut suiistimallerin mevcut olduğunu göstermektedir. Bizzat komisyon, suiistimal olduğunu delilleriyle ispat edecek mevkie gelemedim diyor. Şimdi ne yapacağız bu vaziyetin karşısında? Sakit mi kalacağız. Hayır. Çok yüksek bir hassasiyet gösteren, işleri millet namına murakabe eden memleketin namuslu insanlarından mürekkep, bu sakfın altında bulunan insanların bu işin tahkik ve tetkik edilmesini emreder. Bu emirde biz sizin yanınızda yer almakta sonsuz bir haz ve huzur duyacağımızı arzederiz. (Bravo sesleri).

Kürsü tuhaftır. İnsanı daldan dala götürebilir. Genç arkadaşım sözleri arasında hakikaten bu memleket için huzursuzluk yaratacak ve mazi için bilhassa Atatürk ve İkinci Büyük Millet Meclisi için çok ağır kelimeler kullandılar.

İkinci Büyük Millet Meclisi, arkadaşlar, bu memlekette içtimai ve siyasi inkılâpları tamamlayan namuslu Büyük Millet Meclislerinden biridir. (Sağdan bravo sesleri, alkışlar). ve o Meclis bugün vasıl olduğumuz rejimin temellerini atan bir Meclistir.

Atatürk'ün Abdülhamit tuğralı kutularda muallimlere şey yapmak için, ne bileyim tâbiri kendileri söylesinler, mücevher dağıttığını vesıkaya istinad etmeden hakiki bir merci önünde delilleri ile isbat etmeden söyleyen bir adam makbul olamaz, ayıptır. (Sağdan alkışlar).

Atatürk bütün malını bu millete vermiş bir adamdır. Ve ölürken de tek bir servetini kimseye bırakmamış, millete bırakmıştır. Bu itibarla arada Büyük Millet Meclisinin hassasiyetle üzerinde durduğu bir tahkik mevzuunda hiçbir ihtilâf yok iken ve pekâla yalnız buna münhasır bütün suiistimleri her cepheden her neviden tetkikinde zerre kadar sizin karakterinizden geri kalmıyan arkadaşlarınıza hitap edip, hesap versinler suçlu olup olmadıklarını söylesinler tarzında sözleri hakikaten hayrete değer.

Sayın Millî Eğitim Bakanının hakikaten isabetli müdahalesine minnetle teşekkür ederim. Genç hatip büyük lâflar etmişlerdir burada. Bu memleketin millî hazinelerini muhafazaya memur müzelerde hırsızlık olduğunu söylediler, Sayın Millî Eğitim Bakanı kendilerini ispata davet edince (belki dedim) diyorlar.

Rica ederim bir milletin en büyük müesseselerini bir (belki) ile lekelemek bir insaf ve mürüvvet eseri midir?

Şurada arkadaşlar halletmeye mecbur olduğumuz mesele; millet malına uzanan elleri kesmektir, kırmaktır. Bu el bugün berhayat ise takibederiz, kırarız. Berhayat değilse teşhir ederiz, âtiye ders olur. Bunun pole-

miğini yapıp şümullendirmeye lüzum yoktur. Encümenin Meclisten beklediği şey hakikatı çıkarın, gösterin diyor. Bu eşyaların âti için muhafaza usullerini tesbit edin diyor. Atatürk'e dil uzatmanın yeri yoktur. Arkadaşım bunu heyecanı arasında söylediler Atatürk her nevi taarruz ve tecavüzden masun olduğu kadar İkinci Büyük Millet Meclisi Türk Parlamentolar tarihinde de bir kıymet olarak daima çirkeften uzak kalacaktır." (Sağdan soldan alkışlar).

Görüşmelerin tafsilâtı

Milli Saraylar, kasırlar ve köşkler hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun raporu, dün Meclis'te tekrar bahis mevzuu edildi ve uzun görüşmelere yolaçtı. Bu mevzu üzerindeki konuşmalar dört saat devam etti. Zaman zaman Meclisde şiddetli gürültülere sıra kapaklarının vurulmasına sebep oldu. Hattâ milletvekilleri arasında çok ileriye giden münakaşalar geçti. C.H.P. Grubu adına Yozgat Milletvekili Avni Doğan söz alarak, tahkikattan Halk Partisinin kaçmadığını açıkça söyledi.

Dün bu mevzu üzerindeki görüşmelerin en mühim ve dikkat çekici tarafı ara seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilen Ziya Termen'in (D.P.) uzun konuşması idi. İlkönce C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün şahsına, saray eşyalarındaki noksanlıklar vesile yapılarak hücum edilmek istenildi. Fakat bu cereyan istenildiği şekilde bir hava yaratmadığı için genişliyemedi. Bu sefer Ziya Termen doğrudan doğruya Atatürk'ün şahsını hedef tutan ve onu kötölemeye yeltenen sözler söylemekten kendini alamadı. Atatürk'ün, saray eşyalarını ve ziynetini bazı kadınlara "kur" yapmak için dağıttığını iddiaya kalkıştı.

Ziya Termen'in konuşmasının mühim noktalarından birisi de müzelerimizi kötölemek ve bütün tarihî eserlerin kopya, üstlerindeki elmas ve saire gibi değerli kısımlarının söküldüğünü iddia etmek oldu.

Fakat, Ziya Termen'in bu şekildeki ifadeleri ve telkin etmek istediği fikirler sadece kendisine münhasır kaldı. Meclis, Atatürk üzerindeki hassasiyetini ve Türk büyüklerine dil uzatılamayacağı hususundaki titizliğini bir kere daha gösterdi. D.P. Ziya Termen'in sözleri bizzat D.P. Milletvekillerinin ve muhalefet milletvekillerinin protestoları ile karşılandı. Delilsiz ve sadece ben söylüyorum, doğrudur gibi bir zihniyetin temelleri üzerinde kurulmuş konuşması kendisine münhasır kaldı ve Meclis tarafından hakkettiği cevap da kendisine verildi.

Milli Saraylar üzerinde görüşmeler açılınca meşhur Ahmet Gürkan'ın söz aldığı görüldü. Gürkan, Komisyon sözcüsü ile konuştuğunu, saray eşyalarındaki suiistimallere (!) dair ellerinde bazı listeler mevcut olduğunu

nu, diğer konuşmaların selâmeti bakımından ilkönce komisyon sözcüsünün konuşarak bunları izah etmesi gerektiğini söyledi.

Suiistimal fikrini sabit bir kanaat haline sokmak isteyen Ahmet Gürkan o kadar ısrar etti ki nihayet bir milletvekili de kendisine iltihak etti ve komisyon sözcüsü Hasan Ali Vural kürsüye gelmek zorunda kaldı.

Komisyon sözcüsünün izahatı

Hasan Ali Vural ilkönce, Ankara'da Meclise bağlı müesseselerden işe başladı. Çankaya köşküne temas ederek buraya dair elde iki defterin mevcut olduğunu ve bu defterler ile köşkte yapılan karşılaştırmaların birbirinin aynı olarak çıktığını ifade ederek şöyle dedi:

"Buradaki Atatürk'e ait eşya ve diğer eşyalar aynen muhafaza edilmiştir. Bu sebepten şükran ve teşekkürlerimizi arz ederim."

Ahmet Gürkan'ın suiistimal, eksik eşyalar babındaki iddia ve temennilerinin ilki sözcünün bu açık izahı ile böylece tahakkuk etmedi. Ahmet Gürkan'dan bir ses çıkmadı.

Hasan Vural suiistimallerin (!) ikincisine yani İstanbul'a dair olanına geçti, Meclis.

Ahmet Gürkan'ın listeli suiistimaller ve eksikler olduğu yolundaki beyanının ne dereceye kadar doğru olduğunu bu defa da anladı. Sözcü bütün saraylardaki eşyaların miktarlarını verirken defterlere mukabil ne şekilde bulunduklarını birer birer sıraladı ve misaller verdi. Sözcünün izahatına göre büyük eksiklikler ve suiistimaller hakkında Ahmet Gürkan'ın iddiaları gene birer birer tahakkuk yoluna girme ümidini kaybediyordu. Sözcü şöyle dedi:

"-Meselâ eksiklerin şekli şöyle idi: Rakı kadehi kırılmış, pembe zemin üzerine yapılmış börek tabağı kırık. Daha efendim meselâ, Yeni Camii'nin eski zamanına ait bir tablo köhneleşmiş Yıldız'daki saat kulesi kırık.

Sözcü, Ahmet Gürkan'ın, Sinan Tekelioğlu'nun ve diğer müfrit D.P. milletvekillerinin "suiistimal" iddialarını ve temennilerini bu şekilde misalleri de birer birer hiçe indiriyordu. Aynı zamanda, Gürkan ve Tekelioğlu da yavaş yavaş oturdukları yerden daha aşağıya doğru kayıyorlar ve birbirleriyle konuşuyorlardı. Büyük eksiklikler, muazzam eşyalar yokolmuş şeklinde düşünenlerin fikirleri sözcünün son cümlesi ile nihayete erdi:

"-Yani eşyanın mühim bir kısmı çatlak, kırık ve köhne." Böylece suiistimaller ve listeleri dâvası halledilmiş oldu.

Yeni bir hâdise

Bu konuşmadan sonra, ara seçimlerinin Demokrat Partiye kazandırdığı Kastamonu Milletvekili Ziya Termen'in söz aldığı görüldü. Ziya Termen ilk olarak komisyonun raporuna hücum etmekle işe başladı. Raporun "Bir berber dükkânının emvali" ve "bir kaç berber koltuğu" nu ihtiva eder bir mahiyet arzettiğini söyledi. Komisyonun böyle kırık, döküklerle uğraşmasını hiç de yerinde bulmadığını, kendisinin üç kıtaya hâkim olan bir imparatorluğun eşyalarını ihtiva eden bir raporu görmek istediğini ileri sürdü. Sinan Tekelioğlu bu sırada oturduğu yerden bir lâf etti. Bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Ziya Termen, ona şöyle dedi:

"-Beni dinleyin Sinan Tekelioğlu, istifade edeceksiniz!"

Bu sözleri söyledikten sonra, birden muhalefete hücum etmeğe başladı ve şunları söyledi:

"-Sırf bir parti mevzuu olarak eşyaların çalınmadığını ve katiyen eksik olmadığına kaani olanlar kimin müdafaasını yapıyorlar."

Bu sözler Halk partililerin protestoları ile karşılandı. Kâmil Boran oturduğu yerden ihtar etti:

"Biz bunu parti mevzuu yapmadık!"

Fakat her şeyi bilirim iddiası ve edası ile konuşan Ziya Termen "Parti mevzuu yaptınız" diye cevap verdi. Halk Partililer bu meseleyi parti mevzuu yapmadık diyorlar, diğer taraftan ara seçimlerinde ortaya çıkan D.P. Milletvekili "hayır yaptınız" diye ısrar ediyordu. Ziya Termen arkadaşlarının isimlerini bile bilmediğini bir cümlesi ile meydana koydu:

"-Bana ihtar eden Halk Partili arkadaş Kâmil Gündes'e şunları..."

Devam edemedi. Grup arkadaşları bile gülüyorlardı, herkesin bildiği tanıdığı bir Kâmil Boran ile gene mensup olduğu partinin Genel İdare Kurulu âzası Kâmil Gündes'i karıştırması herkesi bir daha güldürdü. Buraya kadar yumuşak ve munis bir sesle konuşan Ziya Termen birden sesini yükseltti ve anlaşıldı ki mühim bir şey söyleyecektir. Ve hakikaten mühim bir "şey" de söyledi, kendisine müdahale edenlerin (K. Nükez) isimli müverrihin kitabını okumalarını istedi. Milletvekilleri birbirlerine baktılar ve tekrar gülüştüler.

Ziya Termen konuşmasına teatral bir şekil vermekten de çekinmiyordu. Saraylardaki noksan eşyalardan bahsederken aynen şöyle konuştu:

"-Noksanlar... Ah! o noksanlar..."

Ziya Termen aynı minval üzerinde devam ederek, isim vermeden, fakat imalar dolu sözlerle konuşmasına devam ediyordu. Bu sırada C.H.P. Grup Başkan Vekillerinden Avni Doğan'ın şöyle dediği duyuldu:

BASINDAKİ YANKILARI

"-Kimi itham ediyorsun, isim tasrih et!"

Bunun üzerine Termen lâubali bir eda ile "Sayın üstadım Avni Doğan bey, şimdi açıklıyacağım. Müsaade buyurursanız bir kadeh su içeyim" dedi. Ve kendi tâbiri mahsusu ile "kadeh" suyunu içti ve dedi ki:

"-Saraylar soyulabilirdi, çünkü bir memlekette yerleşmiş 640 yıllık bir felsefe bir gecede güneşin yarım devrinde yokolmuştur. Yeni bir devrin teessüsünde bu gibi işlerin muhakkak surette memnuniyet verici bir takım neticeleri vaadetmekte olduğuna göre, açık gözler elbette bunları soyabilirler ve tam takır yapabilirlerdi. Fakat sayın arkadaşlar, size yaptığım tetkikata dayanarak arzede bilirim ki, Sultan Vahdettin'in İstanbul'u terkinden itibaren Cumhuriyetin elini İstanbul'a koyması ve millî otoritenin tamamen İstanbul'a vaziyet etmesi tarihine kadar İstanbul saraylarından bir kuruşluk mal çalınmamıştır. İstanbul saraylarından sirkat, Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren başlamıştır."

Bu sözler Mecliste derhal tesirini gösterdi. Termen bu cümleleri ile Cumhuriyet devrini sirkat isnadı altında bırakıyor ve koca bir devrin mensuplarını hırsızlıkla itham ediyordu. Fakat, Meclisin bazı müfrit unsurları Ziya Termen'i tesci ediyor ve konuşmağa devam etmesini istiyordu. Bu vaziyet karşısında Ziya Termen devamla dedi ki:

"İstanbul Saraylarında Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren başlayan sirkatın müsebbipleri kimlerdir? Ben tarih huzurunda şu kürsüden iddia ediyorum ki, İkinci Büyük Millet Meclisidir."

Ziya Termen nihayet ağzından baklayı çıkarmış ve tarihi bir Meclisi sirkat isnadı altında bırakmıştı. Bu sözler D.P. li sıralarından dahi şiddetli gürültülerin çıkmasına yol açtı. İlk defa kürsüye çıkan bu milletvekili kendisine masum bir eda vererek ve sesini alçaltarak "İsterseniz konuşmıyayım" dedi ve daha sonra büyük gürültülerin çıkmasına yol açan şu sözleri söyledi:

"Kendisine fevkalâde hürmet ve itimatla bağlanan Atatürk, Büyük Millet Meclisine bu konuyu da diğer bütün konular gibi terketmemiştir. İrade-i milliyeye dayanan bir Meclisin saraylara vaziyet etmesi vazife-i tabiiyesinden bulunması lâzım gelirken..."

Cümlesini tamamlayamadı. Başkan Celâl Yardımcı bu ileri geri sözlerin Mecliste yaratacağı havayı evvelden hesablıyarak "Lütfen rapor üzerinde konuşunuz" diye ihtar etmek zorunda kaldı.

Gene Ahmet Gürkan ve benzerleri Termen'in konuşmasına müsamaha gösterilmesini istiyorlar "Raporun üzerinde konuşuyor, raporun üzerinde" diye bağırıyorlardı. Bu vaziyetten cesaret alan Ziya Termen devam etmekten çekinmedi:

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

"Rapor üzerinde konuşuyorum, tamamen sarayların geçmişine ait konudur. Raporun kendisidir.

Rahmetli Atatürk, sarayların müntâkıl eşyası üzerinde İstanbul'daki selâhiyetli bir zata şahsan emir verebilir. Meclis sinesinden de bir heyet tefrik ederek İstanbul'a gönderip İstanbul'da bu işi yaptırabilirdi. Rahmetli Atatürk bu işi yapmış olsa idi, bunu bugün konuşmazdık."

Ziya Termen Atatürk'ün saray eşyalarını kötüye kullandığına dair bir de misal vermekten sıkılmadı ve şunları anlattı.

"Ben bundan altı sene kadar evvel Kastamonu'da bir misafirlik sofrasında bir öğretmen arkadaşından eski devirlere ait liderler üstü lider tarafından verilen birtakım hediyelere dair güzel masallar dinledim. Masal diyorum, hakikaten bu mevzu masal olacak esatiri bir kıymet taşıyor. Bir hanım bundan on beş sene evvel, büyüklerden birisine yakınlık tesis etmiş olan bir öğretmen hanıma, Bursa Muallim mektebinden arkadaşımış muhterem üstadıma (Avni Doğan'ı göstererek) bu öğretmen arkadaşın ismini koridorda söylerim, sayın kıymetli arkadaşımız Avni Doğan Bey hatırlarlar. Rahmetli Atatürk'ün bir kutu cevâhir verdiğini iddia etmiş ve gayet kıymetsiz bir eda ile cebinden çıkarttığı bir anahtarla konsolun üzerinde Abdülhamid devrine ait tuğralı bir kutu çıkararak..."

Bu sefer de Termen, ön sıralarda oturan ve dizlerini döven Feridun Fikri Düşünsel'e hitap etti ve mühim (!) sözlerini hemen tamamladı: "Dizlerinizi dövüyorsunuz değil mi Feridun Fikri Bey, maalesef böyle" dedi. Konuşmasına mühim bir eda vermiş ve ifşaatta bulunacakmış gibi bir vaziyet takınmıştı. Meclis sabırla bekliyordu. Şöyle devam etti:

"Bu kutudan zümrüt, yakut, zebercet ve elmas çıkarmış. Ve demiştir ki: Ben mesut değilim. Bunlara rağmen mesut değilim.

Mahremi esrarı olan öğretmen arkadaşına bu hanım böyle söylemiş ve ben bunların sahibiyim, Felemenk'te bir kuyumcuya götürdüğüm takdirde benim sülâlemi ihyâ eder. Buna rağmen mesut değilim."

Ziya Termen, müteakiben birden hazine aleyhine işlenen suçlara geçti ve iki yüz kuruşluk bir sandalya için hapse giren, mahkûm olanların durumunu inceledi, fakat bu incelemesini şu mühim cümle ile tamamladı:

"Arkadaşlar, iki yüz kuruş için ceza yiyenler hapis oluyor da bir kur yapmak için avuç dolusu zümrüt verenler neden mahkûm olmuyor?"

Bir taraftan şiddetli protesto gürültüleri olurken bir taraftan bu D.P. li milletvekili sözüne devam ediyordu. Birden sözü başka bir istikamete sürükledi ve yeniden şiddetli gürültülerin çıkmasına vesile olan sözler ortaya attı.

Bir isnat daha

Ziya Termen dedi ki:

"İsim sayacak olursam Topkapıyı saymak lâzımdır. Topkapı'da Şah İsmail'in tahtı değil, tahtın taşlarının çoğunun yanlış ve sahte olduğu iddia edilebilir. Topkapı'da bunlar bir hayal olmuştur. Arkadaşlar, İmparatorluktan bize müdevver eşya sadece ve sadece Topkapı'da gördüğümüz birkaç şeydir. Bu birkaç şeyin de çoğu çuha ile, boya ile, alçı ile süslenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun hazineleri bu Meclisin murât ettiği ve kocaman Türk Milletinin hassasiyetle beklediği kuvveti hasır altı olmuştur."

Topkapı sarayı ve çok mühim bir tarihi eser olan Şah İsmail'in tahtı hakkındaki bu mesnetsiz iddia derhal tesirini gösterdi. Remzi Oğuz Arık birden fırladı ve "Müzelerimiz böyle şey yapmaz kendinize gelin, ayıptır ayıp" diye bağırды. Meclis bir anda karıştı. Bütün milletvekilleri sıra kapakları ile ve bağırarak bu sözleri protesto ediyorlardı. Ziya Termen, hâlâ "sözümü kesmeyin" diye devam etmek istiyordu. Bu seferde Cezmi Türk dayanamadı "Müzelerimiz aleyhinde konuşmayınız böyle bir şey yoktur" diye müdahale etti. Ayrıca Cezmi Türk ve Kâmil Boran "Raporun üzerinde değilsiniz" diye protesto ediyorlardı.

Başkan meseleyi halletmek istedi ve rapora dair konuşmasını istedi. Kendisini ispata dâvet edenler oldu. Bir iddiayı ortaya atmış olmasına rağmen tamamen aksi bir yolda demagoji ile işin içinden sıyrılmak istedi ve "Osmanlı imparatorluğundan ne kalmış onlar, bize gösterebilirler" dedi.

Ziya Termen konuşmasının imkânsız hale geldiğini görünce, Meclis tahkikatı üzerindeki tekliflere iştirak etti ve kürsüden indi.

Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin söz aldığı görüldü. Bakan, Ziya Termen'in "korkunç" bir iddia ortaya attığını, duyulmamış bir iddia ile karşılaştıklarını, hâtıbin Şah İsmail'in tahtından mücevherlerin eksik olduğu ve yerine Beyoğlu taşları konulduğu bildirdiğini söyledi. Bu sırada Ziya Termen müdahale etmek istedi ve "Belki" dediğini geveledi. Fakat bütün Meclis "Belki demedin" diyerek kendisini susturdu. Bakan devamla şunları söyledi.

"-Arkadaşımdan rica ediyorum, iddiasını teyit edecek kıl kadar bir delil verirse, meseleyi sonuna kadar götüreceğim."

Bu beyan alkışlarla karşılandı bütün başlar geriye iddia sahibine döndü, fakat Termen oralı değildi artık...

Müteakiben C.H.P. Grup Başkan Vekili ve Yozgat Milletvekili Avni Doğan söz aldı ve tamamını bu yazının baş tarafında okuduğunuz konuşmayı yaptı. Bu konuşma Meclisin muhalif, muvafık milletvekilleri tarafından alkışlandı. Komisyon sözcüsü de bazı iddiaları cevaplandırdı ve komisyonun hiçbir tesir altında kalmadan çalışmış olduğunu belirtti.

Kıfayeti müzakere takriri verildi, fakat kabul edilmedi. Ziya Termen tekrar söz aldı ve sözlerinin yanlış anlaşılmış olduğunu söyledi.

Şah İsmail'in tahtı hakkındaki iddialarını hiçbir delile isnat ettiremeyeceğini anlayınca, meseleyi tevil etmek cihetine gitti, öyle söyledim, böyle söyledim gibi lâflar ortaya attı. Bunun üzerine "geri al" sesleri duyuldu. Fakat Termen sözlerini geri almıyacağını, çünkü fazla ileri gitmemiş ve kimseye hakaret etmemiş olduğunu söylemeğe başladı. "Zabıtlar okunsun" diye bir milletvekili bağırdı. Fakat Termen buna yanaşmadı, iddiasında ısrar etti. Konuşmasının sonunda Avni Doğan'a cevap vermek istedi ve kendisinin Atatürk'ü Avni Doğan'dan fazla sevdiğini belirtmeğe çalıştı. Şahsiyata girişti ve Avni Doğan'ın Atatürk'ün ölümünde sevindiğini ve doğruca Ankara'ya gittiğini belirtti. Bu şekilde sözler bizzat D.P. milletvekilleri tarafından asabiyetle karşılandı ve sıra kapakları vuruldu ve Termen kürsüden inmek zorunda kaldı.

Diğer mütalâalar

Ahmet Başibüyük, mevcut mevzuat gereğince Başbakan ve Meclis Başkanları aleyhinde her hangi bir takibatın yapılamıyacağını, ancak idareci üyeler için takibat açılabilceğini, tüzüğün 177 nci maddesi gereğince bir "inceleme" komisyonu kurulması lâzım geldiğini anlattı. Meclis tahkikatının bu suretle açılabilceğini ifade etti.

Kâmil Gündüş, saray eşyaları üzerindeki bütün malûmatını, yazılı bir kağıttan okudu ve her kelime üzerinde durarak konuşmasına mühim bir şekil vermek istedi. Hattâ bugün Yenişehir'de oturan bazı kimselerin evlerinde saraylara ait eşyanın bulunduğunun da söylendiğini ilâve etti. Bir ses yükseldi: "Cürmü meşhut yapalım." Kâmil Boran söz alarak şunları söyledi:

Kâmil Boran'ın konuşması

Geçen birleşimde bu rapora muhalif kalışının sebebini kısaca arz etmiştim. Pek kısa olan izahatım anlaşılmamış olacaktır ki çok sevdiğim Saffet Gürol dahi bana muhalefete mensup olmam dolayısıyla ve sırf muhalefet yapmak için, ekseriyet kararına katılmadığımı ileri sürerek kendilerine has zarif bir ifade ile târizde bulundular.

Bu itibarla bugün tekrar huzurunuzda çıkmak ıstırarını duydum.

Esasen Millî Saraylar eşyalarının kontrol ve teftiş işleriyle vazifeli ve içtüzüğün tanıdığı geniş salâhiyetle mücehhez bulunan Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunun bir üyesi olarak arkadaşlarımla birlikte sırtımda işçi gömleği, bu eşyanın tesbit ve tetkiki işinde günlerce çalıştığım içindir ki hakiki vaziyeti Yüce Kamutaya ve umumî efkâra duyurmak hususunda kendimi vazifeli ve selâhiyetli hissetmekteyim.

BASINDAKİ YANKILARI

Malûm olduğu üzere içtüzüğün 62 nci maddesi şöyledir idareci üyeler tarafından tutulan eşya ve eldeki defterleri Komisyona sunulur. Komisyon eldeki eşyayı teftişliyerek ve defterleri inceliyerek raporunu Kamutaya sunar. İçtüzüğün bu açık hükmüne uyarak komisyon halinde 950 yılında Ankara'dan başlayarak İstanbul'da Millî Saraylar kasır ve köşklerde günlerce teftiş, kontrol ve incelemeyi yaparak 31.10.950 tarihli bir rapor tanzim ettik. Bu rapor içtüzüğün sarîh hükümlerine göre Kamutaya sunulması icabederken aylarca Meclis Başkanının çekmecesinde kalmış ve Kamutaya sunulmamıştır. Halbuki, raporun derhal yerine getirilmesi zaruri olan kısımları vardı. Meselâ, Saraylar ve müstemilâtında mevcut eşya ve mefruşat kayıt sisteminin ihticaca salih ve modern usullere uygun şekilde yeniden tesisine mütedair tavsiyelerimiz bu cümledendir. Bu tavsiyeler bugüne kadar maalesef yerine getirilmiyerek kâğıt üzerinde kalmıyacak bir noktadır. Bugün müzakere mahkûm edilmiştir.

İçtüzük hükümlerinin rencide edilmesi de ayrıca üzerinde durula edilmekte olan rapora gelince:

Bu rapor Millî Saraylardaki eşyanın hakiki ve fiilî durumunu lâıkiyle anlatmaktan maalesef uzaktır.

2 nci Dünya Harbi sırasında İstanbul'umuzu tehdit eden muhtemel tehlikeler gözönünde tutularak kıymetleri milyonları bulan pek çok eşya 54 vagon halinde Anadolu'ya nakledilmiş, fakat bunların ait olduğu odalar lâıkiyle tesbit edilemediği için tekrar İstanbul'a getirildikleri zaman yapılan taksim ve yerleştirmede ekserisi eski yerlerini bulamamış ve bu yüzden bir takım karışıklıklar meydana gelmiştir.

Bir taraftan bazı eşya noksan görülürken diğer taraftan kayıt harici fazla eşya mevcut olması bu yüzdendir. Haddizatında, ne kayıp eşya, ne de fazla eşya mevcuttur. Diğer taraftan defterler yeni Türk harfleriyle tanzim edilirken ve vâsıfları kısa yazılmak zarureti hasıl olduğundan bu durumda bazı eşyanın mevcut olmadığı gibi bir zahap hasıl etmektedir. Kitapların kayıtlarında bazısında muharririn adı, bazısında kitabın ismi yazılmış olması da bizi önce şaşırtmıştı.

Evvelâ iki bin noksan tesbit etmişken ikinci bir taramada bu rakam iki yüze inmiştir. Yeniden esaslı ve sistemli bir tâdat yapıldığı takdirde bu kabil noksanların haddizatında mevcut olmadığı tezahür eyliyecektir. Raporunda maalesef bu hususların hiçbirini nazara alınmamış ve tahlil olunmamıştır.

Bu eşyayı kendilerine yıllarca emanet ettiğimiz memur ve müstahdemler o eşyanın üzerlerine titremektedirler. Tetkikatımız sırasındaki bir iki müşahademi burada kısaca arz etmeği faydalı bulurum:

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Dolmabahçe Sarayı'nın altın ve gümüş denilen ve muhteviyatları milyonları aşan iki odası, her birinin ikişer demir kapı ve her kapının üçer anahtarı vardır. Bu anahtarlar Sarayın üç ayrı memuru tarafından muhafaza edilir. Komisyon halinde ve iki kimyager marifetiyle ve memurları huzurunda tetkikatımızı yaparken vaktiyle Divriği'ye nakilleri dolayısıyla ipekli bohçaya sarılan çok zarif altın takımlarını tesbit ediyorduk. Defterinde kayıtlı olduğu halde bir altın şeker maşası eksik çıkıyordu. Sebepini sert bir ifade ile sorduğumuz memur ve muhafızlar karşımızda sararmış bir halde hareketsiz taş bir heykele döndüler. Vazifemize devam ederken birdenbire bu memur ve muhafızlar bir ağızdan maşa diye haykırarak çalıştığımız masanın üstüne atıldılar. Meğer altın maşa bohçanın ipek saçağına takılmış sallanıyordu. Savarona Yatındaki tetkiklerimiz sırasında gemi Süvarisi bir eşya noksanımız vardır. O da rahmetli Atatürk yatın güvertesinde kahvealtı yaparken yanındaki küçük Ülkü'nün bilmiyerek denize attığı çataldır. Bunun üzerine Atatürk bana dönerek gördün ya süvari, bu çatalı benim zimmetime kaydet dedi.

Diğer misal: O zamanın Millî Eğitim Bakanı gemiden alıp okuduğu kitabı bitiremeyince dışarda okuması için istediği müsaadeyi (Gemiden hiçbir şey çıkmaz) yolundaki İnönü'nün emri üzerine kitap yerine bıraktı, diye hepimize anlattı.

Arkadaşlar:

Yüksek Kamutay âzalarından istirham ediyorum. Bu müstahdemler, emirleri altındadır. Hepsini bir bir dinlesinler. Devlet, millet yadigârı bu eşyanın yıllardanberi ne büyük bir titizlikle muhafaza edilmiş olduğuna muhakkak ki kanaat getireceklerdir.

Müzakere ettiğimiz raporun üzerinde durulacak bir hususiyeti daha vardır: Ekserisi kolaylıkla kırılır cinsten olan bu eşyada uzun seneler boyunca husule gelecek tabii ve normal zayılat dahi (yağma, ima meçhul âkibet) gibi tabirlerle vasıflandırılmıştır. Raporu tanzim eden arkadaşlar 950 yılı Temmuz ve Ağustos ayları içinde idareci üyelerin gördükleri lüzum üzerine Sayın Cumhurbaşkanımız, Meclis Başkanımız, Başbakanımız ve maiyetleri erkânının hizmetlerine tahsis edilmek üzere Dolmabahçe Sarayından Filorya'daki Deniz Köşküne, Yaverlik Köşküne, Genel Kâtiplik köşküne, Beyaz Köşke, Mavi Köşke ve Kırmızı Köşke, Yalova'daki Cumhurbaşkanlığı Köşküne, Genel Kâtiplik Köşküne ve Yaverlik Köşküne, Termal Otelinde icar mukavelesi harici bırakılmış 5 odalık birinci sınıf daireye gönderilen yatak odası takımları, gümüş ziyafet takımları çeşitli mobilyalar ve emsalinden ibaret 916 parça eşyadan aradan bir sene geçmeden 43 parçasının kırılmış veya kaybedilmiş olduğu keyfiyetini gözönünde bulundurmuş olsalardı herhalde raporlarında daha insaflı bir neticeye varırlardı.

BASINDAKİ YANKILARI

Sırası gelmişken arzettiğim köşklerin bugünkü istimal şekli hakkında da bir iki kelimelik izahatta bulunmak istiyorum:

Filorya'nın Genel Kâtiplik Köşkünde geçen yaz ve bu yaz Sayın Meclis Başkanımız aile efradı ve misafirleri, gene Filorya'nın Kırmızı Köşkünde geçen yaz ve bu yaz idareci üye ikamet buyurmuşlardır.

Sözlerimi bitirmeden önce bu mevzu ile alâkalı olarak Milletvekili Gürkan arkadaşımın Meclis tahkikatı üzerinde de durmak arzusundayım.

Böyle bir tahkikattan ve neticelerinden çekinecek bugünkü muhalefete mensup hiçbir arkadaş tasavvur etmiyorum. Yalnız Gürkan arkadaşşıma hatırlatmak isterim ki, komisyonumuz İctüzüğü'nün 177 nci maddesi hükümlerini gözönünde bulundurarak hakikatın umumî efkâr önünde aydınlatılması için soruşturmaya girişilmesini ittifakla teklif etmiştir."

Diğer mütalâalar

Kâmil Gündeş, Boran'ın kendisinin de sarayda yatmış olduğu hakkındaki sözlerini cevaplandırmak için kürsüye geldi ve böyle bir şeyin varit olmadığını, ispat edildiği takdirde "Kayserili hemşerileri adına milletvekilliğinden istifa" edeceğini ifade etti.

İsmail Aşkın, saraylar mevzuunda gene politika yapmaktan kendisini alamadı, Ömer İnönü'nün Dolmabahçe'de dahilî telefon rehberinde isminin bulunduğunu iddia etti. Bu vaziyet karşısında Malatya C.H.P. Milletvekili Mehmet Kartal dayanamadı, oturduğu yerden şunları söyledi: "Ya damat bey köşte nasıl oturuyor, bundan hiç bahsetmiyorsun? Damat beyi bahis mevzuu etmiyorsun?"

İsmail Aşkın, bu haklı müdahale karşısında birşey söylemedi, konuşmasını kısa kesti ve yerine oturdu.

Komisyon sözcüsü rapor ile alâkası olmıyan konuşmalara geçilmesinden şikâyet etti. Kifayeti müzakere takriri bu defa kabul olundu. Tahkikat açılmasını isteyen muhtelif önergeler okundu. Bunlar üzerinde lehte ve aleyhte olmak üzere muhtelif milletvekillerine söz verildi. Refik Şevket İnce bir Meclis tahkikatının açılmasının aleyhinde bulundu ve bunun adli merciler tarafından yapılması lüzumunu ileri sürdü. Diğer milletvekilleri ise Meclis tahkikatı üzerinde ısrar ettiler. Bu mevzu üzerinde söz alan milletvekili adedi fazla idi. Bu sebepten ve vaktin geçmesi yüzünden, gelecek celsede müzakerelere devam edilmek üzere celse tatil edildi. Bu suretle gürültülü ve çok hararetili dünkü celse sona ermiş oldu.

Cüneyt ARCA YÜREK

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İŞİN DOĞRUSU BUDUR! (*)

SARAYLARDAKİ EŞYALARA DAİR MECLİS TAHKİKATININ AÇILMASI KARARLAŞTIRILDI

**Bir takım dolambaçlı yollarla isnatlarda bulunarak umumi
efkârda şüphe ve tereddütler yaratmak yoluna hiçbir
zaman tevessül edilmemelidir.**

Meclis tahkikatı açılması hakkındaki takrire C.H.P.

Milletvekilleri de lehte oy verdiler

Büyük Millet Meclisinin dünkü toplantısında Millî Saraylar, kasırlar ve köşkler üzerinde üç celsedir devam eden görüşmeler sona erdi. Saraylardaki eşyaların eksikliğini tetkik etmek ve mesullerini tespit etmek üzere Meclis tahkikatının açılmasına karar verildi.

Bu mevzu üzerinde görüşmeler daha ziyade bir Meclis tahkikatının açılıp açılmıyacağına inhisar etti. İlk olarak Reşat Güçlü söz aldı, Meclis tahkikatı açılmasının aleyhinde bulundu ve tahkikat işinin C. Savcılıklarına terkedilmesini istedi. Kemal Özçoban ise, bir müruru zaman tehlikesinden bahsetti, meselenin tekrar komisyona iade edilmesini ve savcılıkların tahrik edilerek tahkikatın komisyonla beraber yürütülmesini talebetti. Ahmet Gürkan malûm ve meşhur konuşma tarzı ile kendisine has bazı fikirleri ortaya attı, muhakkak surette Meclis tahkikatı açılması gerektiğini müdafaa etti. Kâmil Gündeş, dört nokta üzerinde fikirlerini tophıyacağını belirttikten sonra "Sizlerin hakiki kanaati bu konuşmamdan sonra tebellür edecektir" dedi. Sanki bu sözleri ile kendisi Meclisin ne yapması lâzımgelceğini ifade etmek istiyordu. Uzun uzun konuştu, yeni bazı şeyler söyleyecekmiş gibi bir edası vardı, fakat üç celsedir söylenenlere yeni bir mütalâa ilâve edemedi. Mustafa Zeren Meclis tahkikatı açılmasının doğru olmayacağını, bu işin savcılıklara terkedilmesinin lâzım geldiğini bildirdi. Konuşmaları protestolarla karşılandı. Neticede takrirler okundu. Refik Şevket İnce'nin tahkik işinin adli makamlara verilmesini istiyen takriri reddedildi.

Buna mukabil birçok Meclis tahkikatının açılmasını istiyen takrirler bulunuyordu. Bu takrirlerden birisi reye konuldu ve kabul edildi. Bu takrir lehine C.H.P. Grubu da reyini kullandı.

Ayrıca Meclis tahkikatının Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tarafından yapılması da kararlaştı.

(*) *Ulus Gazetesi* : 22 Aralık 1951

O, KİMSENİN İNHİSARINDA DEĞİLDİR! (*)

Milli Saraylardaki eşyalar üzerinde eski iktidar ileri gelenleri tarafından yapılan hod-behod tasarruflara, israflara ve ziyanlara dair tafsîlâtı, bir kaç günden beri Büyük Millet Meclisinde yapılan müzakereleri dikkatle takibediyor ve gazetelerde çıkan yazıları okuyoruz. Hesapları İnceleme Komisyonunun vermiş olduğu rapor, bir devirde millet malı telâkkisinin ne hazin durumda olduğunu göstermek bakımından cidden ibret vericidir.

Milyonlarca liralık servetlerle, tarihî eserlerle, antika eşyalarla kimse meşgul olmamış, ve bunlar orada burada, şunun bunun yani açık Türkçe ile kapanın elinde kalmıştır. Bütün bu teseyyüp ve ihmallerin, bu yağmaların, bu millet malını kötüye kullanmaların mesullerini bulup meydana çıkarmak ve kendilerini umumî efkâra arz etmek elbette vazifemizdir.

Nitekim, Büyük Millet Meclisi bu hususta büyük bir hassasiyet göstermiş ve Meclis tahkikatı açılması hakkında bir karar vermiştir. Bu suretle hakiki suçlular ortaya çıkacak, ve bütün bu mesuliyetlerin ağır yükü sadece bir kaç hademe, odacı, veyahut daire müdürünün sırtında kalıp küflenmiyecektir.

Buraya bir nokta koyduktan sonra, şimdi, Mecliste Kastamonu Milletvekili Ziya Temren'in saraylarda kaybolan, veya ziyan edilen eşya ve kıymetler hakkında söylediği sözler üzerinde durmak yerinde olur. Şurasını kaydedelim ki, Ziya Temren bu mevzuda konuşurken, Atatürk hakkında birtakım çirkin ve iymalı cümleler sarfetmesi büyük teessürle karşılanmıştır. Nitekim hatibin sözleri Büyük Millet Meclisinde lâzımgeldiği şekilde bir aksülamel yaratmış, ve her taraftan yükselen sesler, kendisine, Atatürk mevzuunda çok hassas olması lâzım geldiğini hatırlatmıştır. Bunun üzerine bu zat da sözlerini tavih etmek lüzumunu duymuştur.

Bir hatibin bu sözleri karşısında, ilk defa kürsüye çıkmış olduğunu düşünerek belki fazla heyecanı yüzünden bir dil sürçmesiyle yanlış konuşmuşunu tahmin etmiş ve hâdise üzerinde durmak dahi istememiştik.

Çünkü herkes gayet iyi bilir ki, her hangi bir vatandaş hakkında dahi "duyduğumuza" nazaran, söylendiğine göre, işittiğim doğru ise, kulağıma gelenler hakikatse" diye uluorta isnat mahiyetinde gelecek sözler sarfedilemez.

Hele bu nevi iymalar, bu memleketin büyük evlâdı, Cumhuriyetin bânisi ve bu vatanın kurucusu Atatürk hakkında yapılırsa, o zaman tepkisi çok daha büyük ve çok daha geniş ve engin olur.

(*) Zafer Gazetesi : 22 Aralık 1951

Bu münasebetle bir noktayı hatırlatmak yerinde olacaktır: İki gün-
denberi görüyoruz ki, muhalefet mensupları, ve organları, bu milletveki-
linin sözlerini ele alarak, bunları Demokrat Partiye mal etmeğe kalkmış-
lar ve yeni iktidara karşı Atatürk'ü gûya kendilerinin müdafaa ettiğini iş-
rap eder bir hava yaratmağa yeltenmişlerdir.

Bunlar da pekâlâ bilirler ki, hangi partiye mensup olursa olsun, bir
kimsenin sözü ancak kendisini ilzam edebilir. Fırsatı ganimet bilerek, bu
vesile ile Demokrat Parti'yi hücum hedefi olarak ele almak, sadece, bir si-
yaset manevrasından başka bir şey değildir.

Bu memlekette Atatürk'ün, ve onun temsil ettiği fikirlerin müdafii bû-
tün bir millettir. Millete mal olmuş, bu büyük şahsiyeti kimsenin inhisar
altına almasına, ve böylelikle bir politika oyunu yapmasına asla müsa-
ade edilemez.

Mümtaz Faik FENİK

Saraylarda yok olan kıymetli eşya

MECLİS DÜN SORUŞTURMA AÇILMASINA KARAR VERDİ (*)

TAHKİKATI MECLİS HESAPLARINI İNCELEME KOMİSYONU YAPACAK

**Tahkikattan sonra mes'ullerin Yüce Divana verilip
verilmeyecekleri hakkında ayrı bir karar alınacak.**

Büyük Millet Meclisi dün Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı'nın Başkan-
lığında toplanmış ve Milli Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkın-
da Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporunun müzakeresine de-
vam edilmiştir.

Bu mevzuda ilk sözü alan Seyhan Milletvekili Reşat Güçlü, Meclis
tahkikatı açılması hakkında verilen önerge üzerinde durarak, Meclisin
bir heyet teşkil edip, suçlu aramasını, İçtüzük ve Anayasa hükümlerine
aykırı bulduğunu ileri sürmüştür.

Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban ise tahkik için savcılığın
harekete geçmesi icabettiğini söylemiş, Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan
da Meclis tahkikatı açılması lüzumu üzerinde ısrar ederek ezcümle de-
miştir ki:

"-Bizim burada tahkik komisyonu kurmak suretiyle yapacağımız iş
saraylardan köşklere ve kasırlardan yok olan eşyalar ve bunun mü-

(*) Zafer Gazetesi : 22 Aralık 1951

sebbipleri mütecasirleri hakkında malûmat edinmekten ibarettir. Ondandır sonra suçlunun takibine geçeceğiz. Eğer bu iş için Divan-ı Âli kurulması icabederse, bunun için ayrı bir komisyon kurulacak ve bundan sonra da on beş gün içerisinde Divan-ı Âli teşekkül edecektir.

Günlerdenberi üzerinde konuştuğumuz raporu hazırlayan komisyondaki arkadaşlara soruyoruz, diyoruz ki; niçin demirbaş defterlerinin ne olduğunu sorup soruşturmadınız? Onlar da diyorlar ki: Bizim sormağa salâhiyetimiz yoktur. İşte biz şimdi teşkil edeceğimiz komisyona sorma salâhiyetini vereceğiz."

Kayseri Milletvekili Kâmil Gündüş de etraflı bir konuşma yaparak ez-cümle demiştir ki:

"-Suçluların bilinmesi için Büyük Millet Meclisi adına bir komisyondun soruşturma yapması zaruridir. Ancak bu Meclis tahkikatı demek değildir. Meclis tahkikatı istemiyoruz. İnceleme Komisyonu da böyle bir talepte bulunuyor. O, diyor ki ben, Tüzükteki yetkim dahilinde tetkikatımı yaptım ve raporumu verdim. Bundan sonrası için bilgi edinmek istiyorsanız, Tüzüğün 177 nci maddesi gereğince bir soruşturma yapın. Eğer istemiyorsanız mesele yok. (İstiyoruz sesleri).

Eğer sizler, saraylardaki eşyayı şu veyahut bu yolda suiistimal edenleri bilmek istiyorsanız, o zaman 177 nci madde ile soruşturma yapacaksınız ve bu soruşturma, vereceğiniz yetki ile bu komisyon, şu komisyon veyahut teşkil edeceğiniz herhangi bir komisyon tarafından yapılacaktır.

Arkadaşlarım; aftan bahsediliyor. Affın belki şümulüne girer belki girmez. Affa tâbi midir, değil midir, bunun tâyini ilgili makama aittir. Mesul belli olur, aît olan makama sevk edilir ve kanunun şümulüne girmiyorsa tecziye edilmez.

Mesuller bilindikten sonra sıra tahkikata gelir ve işte o zaman tahkikata gitmek için bir bakanın veya yetki sahibi bir insanın ilgili olması lâzımdır. İşte o zaman Meclis tahkikatı istenir.

Eğer mesul insanlar, Meclis tahkikatına tabi olmıyan umumi hükümler çerçevesinde, takibatı icabettiren insanlar ise o zaman, evrak aît olan makama tevdi edilir. Bu bakımdan mutlak ve mutlak 177 nci madde çerçevesi dahilinde muhakkak bir soruşturmaya gitmemiz lâzımdır."

Müteakiben Siirt Milletvekili kürsüye çıkmış ve soruşturma yapılması lehinde beyanda bulunmuştur.

Erzurum Milletvekili Mustafa Zeren ise Meclisin bir komisyon marifeti ile meseleyi tahkik etmesine lüzum görmediğini bildirmiş, hâdiseyi doğrudan doğruya adliyeye intikal ettirmenin isabetli bir hareket olacağını söylemiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Konya Milletvekili Ümran Nazif Yiğitler de soruşturma yapılması tezi-
ni müdafaa ettikten sonra, Başkan Kâmil Gündes'in, İçtüzüğü'n 177 nci
maddesi hükümleri dairesinde Meclis soruşturması açılması hakkındaki
takririni okutmuş ve bu takrir kabul edilmiştir. Bundan sonra Meclis He-
saplarını İnceleme Komisyonunun tahkik işi ile vazifelendirilmesini isti-
yen bir önerge okunmuş ve kabul edilmiştir.

Bunun üzerine Başkan "Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bağlanıkları
ile Millî Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında İçtüzüğü'n 177
nci maddesi gereğince Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunca soruş-
turma yapılmasına karar verildiğini bildirmiştir.

9 – DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Yetersiz ve yanlış din eğitiminden yakınma Cumhuriyet tarihin değişmez konusu olmuştur. Toplumumuzu içten kemiren dini duygular üzerine siyaset yapma alışkanlığının orijinal bir örneği, Dilekçe Komisyonunun aldığı bir kararın Genel Kuruldaki tartışılması ile gün ışığına çıkmıştır.

Camiülezher’de eğitim gören bir vatandaşın TBMM Dilekçe Komisyonuna başvurarak eğitim süresince askerlikten tecil edilmesini istemiş, Dilekçe Komisyonu da 8.4.1953 gün ve 5751 numara ile “okumakta olduğu müessese ile emsali müesseselerdeki bütün öğrencilerimizin askerlikten tecil mevzuunda 1111 sayılı Kanunun muaddel 35 inci maddesinin C fıkrasına tâbi tutularak haklarında bu yolda muamele ifası lâzım geleceğine karar verildi” biçiminde karar alınmıştır. (1)

Bu karar, itiraz üzerine Genel Kurul gündemine geldi. Yapılan görüşmelerde öncelikle Büyük Türk Devrimi satır aralarında kimi konuşmacılar tarafından da açık olarak sorgulanıp tartışıldı.

Millî Eğitim Bakanı tarafından Camiülezher’in yapısı, eğitim düzeyi, amacı açıklanıp, burada okuyan Türk öğrencilerin eğitim düzeyi, sayıları hakkında bilgi verildi. Yabancı ülkelere gönderilen öğrencilere uygulanan hükümler açıklandı.

Bu görüşmeler sırasında Türk inkılâbının eksik olduğu, yüzyıllarca İslâm dinine karışan hurafe, savsata ve uydurmaları, masalları ayıklayacak uzman bilginlerin yetişeceği çağdaş kurumlar meydana getirerek Türk devriminin tamamlanmasının gerektiği belirtildi.

Görüşmeler, Başkanın konuşmacıları sık sık konu üzerinde kalmalarını anımsatacak duyarlılık içinde geçti.

Oturuma ara verme, birleşimi erteleme ve sonuçta konunun bir kez de Millî Eğitim ve Millî Savunma komisyonunda görüşülmesi kararı ile 9 uncu Dönemdeki görüşmeler noktalandı. (2)

10 uncu Dönemde, TBMM Dilekçe Komisyonu, Genel Kurul görüşmelerinin ışığında konuyu yeniden ele alıp başlangıçta aldığı olumlu kararı kaldırarak istemin reddi yolunda karar verdi. (3)

(1) TBMM Arzuhal Encümeni Haftalık Karar Cetveli, c. 28, Yıl : 1952-1953 (16563/15459) numaralı dilekçe ve 5751 numaralı karar)

(2) Tutanak Dergisi : c. 28/1, S : 321, Ta : 15.2.1954.

(3) Resmî Gazete : 3.5.1956-9299.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ
GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (4)

Manisa Mebusu Refik Şevket İnce'nin, Dilekçe Komisyonunun 20.IV.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Umumi Heyette Görüşülmesine Dair Tahriri ve Dilekçe Komisyonu Raporu

REİS – Bir tahrir vardır okutuyorum.

Yüksek Reisliğe

Kahire'de Ezher Üniversitesinde tahsilde bulunan Türk talebenin askerlikten tecilleri mevzuu ile ilgili olarak Dilekçe Komisyonunca itiraz üzerine hazırlanan ve bahsi geçen öğrencilerin Mısır'daki ikametlerinin devamıyla yakından alâkalı bulunan raporun gündemdeki diğer işlere takdimen ve tercihan bugün görüşülmesini komisyon kararı ile arz ve rica ederim.

Dilekçe Komisyonu Reisi
Maraş Mebusu
Abdullah Aytemiz

REİS – Bu raporun diğer işlere takdimen görüşülmesi teklif edilmektedir. Bu teklifi kabul edenler... Etmeyenler... Diğer işlere takdimen görüşülmesi kabul edilmiştir.

Raporu okutuyorum efendim :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına (5)

Dilekçe Komisyonu tarafından ittihaz edilen kararları muhtevi haftalık cetvelin 20 Nisan 1953 tarihinde dağıtılan nüshasında Ali Cemal Tekin namına babası Müftü Ömer Tekin eliyle verilen dilekçeye mütaallik-meseleyi birçok cihetlerden kanuna ve usule uygun bulunmadığından İç-tüzüğüümüzün 57 nci maddesine dayanarak bu işin Kamutayda görüşül-mek üzere komisyonca bir rapor hazırlanmasını aşağıdaki sebeplere bi-naen talep ve rica eylerim :

1. Tüzüğün 51 inci maddesi mucibince dilekçenin sahibi tarafından imzalanmış olması iktiza ederken reşit olan Cemal Tekin yerine velâyet, vesayet, vekâlet gibi bir hakka istinat etmeden babası Meclise müracaat etmiş ve Dilekçe Komisyonu böyle bir müracaatı kabul ile istenilen şeyi karara bağlamıştır. Bu bakımdan dilekçenin kanunî bir kıymeti yoktur ve netice olarak verilen karar da hükümsüzdür.

(4) *Tutanak Dergisi* : C. 28/1, s. 270-283, 314-322, 12, 15.2.1954.

(5) *Tutanak Dergisi* : C. 28/1, B. 42, Sıra S. 53.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

2. Komisyon en yetkili mümessil sıfatıyla Milli Eğitim Vekilinin davet olunmasına 8.IV.1953 günü karar verdiği halde Vekilin istifası dolayısıyla tetkikatın gecikmesine mahal kalmaması için sanki yeni Vekilin gelmesi çok zaman beklemeyi iktiza edermiş gibi kararından rücu etmiş ve daha evvel vekâlet namına beyanda bulunan Talim ve Terbiye Heyeti Başkanının Camiülezhlerin hukuki vaziyeti hakkında tetkikat yapılmakta olduğu yolundaki beyanına da ehemmiyet verilmemiştir.

3. İstenilen şey Camiülezhre Hükümetin haberi olmadan kendi parasıyla tahsile giden Cemal Tekin'in askerlikten tecilidir. Bu bakımdan bu zatın teciline kanunî imkân bulunup bulunmadığı meselesinin halli Milli Savunma Vekâletine ait bir keyfiyet olduğundan müracaatın bu Vekâlete yapılması ve mezkûr Vekâletçe hukuku haleldar edildiği takdirde Devlet Şûrasına müracaat edilmesi iktiza ederken doğrudan doğruya Meclise vâkı müracaatı esas tutarak şikâyetin tetkiki cihetine gidilmesi kanunlara ve emsali yüzlerce mukarrerata aykırıdır.

4. Dilekçe Komisyonu fertler tarafından vâkı ihbar ve şikâyetleri tetkik ile mükellef ve her kararı ancak şikâyet veya ihbarda bulunanın şahsına munhasır iken buna muhalif olarak âm ve şâmil bir surette (Cemal Tekin'in ve okumakta olduğu müessese ile emsali müesseselerdeki bütün öğrencilerimizin askerlikten tecil mevzuunda 1111 sayılı Kanunun 35 inci maddesinin C fıkrasına tâbi tutularak haklarında bu yolda muamele ifasının) karar altına alınması kanunsuzdur.

Meselenin müzakeresi esnasında daha ziyade tafsil ve izahında bulunacağım bu işe ait raporun hazırlanması için takririmin Dilekçe Komisyonuna havale buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

11.V.1953

Manisa Mebusu

Refik Ş. İnce

Dilekçe Komisyonu Raporu

T.B.M.M.

Dilekçe Komisyonu

9.VI.1953

Zat ve Kâğıtış No : 16563

Dilekçe Ko. No : 15459

K. K. No : 4-351

Yüksek Reislige

Kahire'de Ezher Üniversitesinde tahsil görmekte olan Türk talebenin askerlikten tecilleri mevzuunda komisyonumuzca ittihaz edilip 20.IV.1953 gün ve 56 sayılı Haftalık Cetvelle neşrolunan 8.IV.1953 tarih

ve 5751 numaralı Karara Manisa Mebusu Refik Şevket İnce tarafından süresi içinde itiraz edilmiş olmakla bu baptaki dosya tekrar tetkik edildi.

İtiraza uğrıyan karar, Ezher Müessesesi öğrencilerinden Ali Cemal Tekin'in Babası Ömer Tekin tarafından mezkûr mevzu ile ilgili olarak vukubulan bir ihbar üzerine verilmiştir. Bu kararda aynen : "Dilekçenin oğlu Cemal Tekin'in yurdumuzdaki İmam ve Hatip Mektebine ve İlâhiyat Fakültesine, yaş ve menşe itibariyle kayıt ve kabul şartlarını haiz olmamasından dolayı girememesi üzerine, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 70 inci maddesinin bahsettiği seyahat serbestisinden istifade ile usulü dairesinde aldığı pasaportla Kahire'ye gidip oradaki Ezher Üniversitesine kaydolunduğu ve halen bu üniversitede tahsil görmekte bulunduğu anlaşılmıştır.

Sözü geçen üniversitede okuyan Türk talebenin durumlarıyla ilgili olarak Milli Eğitim Vekâletinden alınan cevapta istinat edilen yönetmelik, devlet daireleriyle belediye ve ticaret odalarının ve bâzı şirketlerin 1416 sayılı Kanun gereğince tahsil için yabancı memleketlere gönderecekleri talebenin ve önceden vekâletle temasa geçip kendi paralarıyla memleket haricindeki öğrenim müesseselerine gidecek olan öğrencilerin mezkûr vekâletle cari olacak münasebetlerinden bahsetmekte olup askerlikten tecil konusu hakkında hiç bir hükmü ihtiva etmemektedir.

Adı geçen Cemal Tekin, zikredildiği üzere, seyahat serbestisinden faydalanarak usulüne tevfiқан tahsil maksadiyle Kahire'ye gitmiş ve ancak orada, askerlik mükellefiyetinin teveccühünden önce tekrar talebelik sıfatını iktisap eylemiş ve daha evvel, Türk öğrencilerinin yabancı memleketlerde okumalarıyla ilgili yönetmelik dairesinde vekâletle bir münasebat dahi tesis etmemiş bulunmaktadır. Bu itibarla, esasen başka maksatlarla vaz'edilmiş olan gerek 1416 sayılı Kanunun gerekse mezkûr yönetmeliğin takyidi ve tahdidi mahiyetteki bâzı hükümlerinin kendisine ve emsaline teşmili asla mümkün ve caiz görülememektedir. Kaldı ki, Milli Eğitim Vekâletinin bahis mevzuu cevabı, yönetmeliğin 12 nci maddesinin bu durumdaki öğrenciler lehinde imali zaruri olan ve istisnai hükmü ihtiva eden g fıkrasıyla tezat halindedir.

1111 sayılı Askerlik Kanununun 3920 sayılı Kanunla değiştirilen 35 inci maddesinin C fıkrasına gelince; bu fıkra da orta, lise ve yüksek okullarda veya bu vasıfta bulunan memleket harici memleketlerde okumakta oldukları anlaşılanların 29 yaşını bitirinceye kadar tecilleri cihetine gideceği kesin bir ifade ile belirtilmiş olup bu bapta her hangi bir yönetmelik veya kanuna atıfta bulunulmamıştır.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Binaenaleyh, yabancı memleketlerdeki öğrenim müesseselerinde tahsil görmekte bulunan Türk talebenin askerlikten tecil işlemleri ancak sözü geçen kanun maddesinin C fıkrası hükümleri dairesinde yapılmak icabedip bu hususta başka bir mesnet aramaya lüzum ve ihtiyaç bulunmadığından, adı geçen Cemal Tekin'in ve okumakta olduğu müessese ile emsali müesseselerdeki bütün öğrencilerimizin askerlikten tecil mevzuunda 1111 sayılı Kanunun muaddel 35 inci maddesinin C fıkrasına tâbi tutularak haklarında bu yolda muamele ifası lâzımgeleceğine karar verildi." denilmiştir.

İşbu karara mâtuf itiraz ise şu noktalarda hulâsa edilebilir :

1. Dilekçe, Tüzüğün 51 inci maddesine göre bizzat sahibi tarafından imza edilmemiş olduğundan reddolunmak;
2. Bu işte Milli Eğitim Vekilini dinlemek;
3. Tecil babında önce ciheti aksertiyeye müracaat etmek ve menfi bir muamele ile karşılanması halinde kaza merciine başvurmak;
4. Karar, yalnız muhbirin oğluna inhisar ettirilmek, lâzımgelirdi.

Komisyonumuzca birer birer incelenerek münakaşa ve tahlili yapılmış olan bu itiraz, aşağıdaki maddi, kanuni ve hukuki sebeplere binaen vârit görülmemiştir :

I. Dilekçelerin sahipleri tarafından imzalanmış olması lâzımgeleceğine mütedair olan 51 inci madde hükmünün, behemehal dilekçe mevzuunun da dilekçeyi imza edenin şahsına taallûk etmesi icabedeceği yolunda bir mânaya hamli mümkün ve caiz değildir, çünkü :

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 82 nci maddesinde Türklere, gerek şahıslarına gerekse âmmeye mütaallik olarak kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta Büyük Millet Meclisine münferiden ve müçtemian ihbar ve şikâyetle bulunmak hakkı verilmiştir. Hâdisemizde, kanuna muhalif olarak yapıldığı iddia olunan muamele, âmme hukukuna taallûku hasebiyle herkesin ihbar ve şikâyetle bulunabileceği mevzular dandır.

II - İtiraz edilen kararda da açıkça beyan edildiği üzere askerlikten tecil mevzuunu yalnız 1111 sayılı Kanunun çerçevesi dâhilinde mütalâa etmek ve incelemek ve hâsıl olacak neticeye göre bir karar vermek lâzım olup Vekâletten cevap ve temsilciden de izahat alınmış olmasına nazaran Vekilin dinlenmesi veya dinlenmemesi bu netice üzerinde asla müessir değildir. Esasen dinlemek veya dinlenmemek İctüzüğün 40 ncı maddeyle tamamen komisyonun takdirine terk olunmuş bir keyfiyettir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

III – Ezher Üniversitesinde okuyan Türk talebenin askerlikten tecilleri, sözü geçen 1111 sayılı Kanunun 35 nci maddesinin C fıkrası mucibince Millî Eğitim Vekâleti tarafından verilecek muadelet vesikası üzerine ciheti askeriyece yapılacağına ve böyle bir vesika istihsal ve ibraz edilmeden askerlik şubesine müracaat ve tecil bahis mevzuu olamayacağına ve mezkûr Vekâletçe de zikredilen vesikanın verilip verilmeyeceği hususunda katî ve nihai bir muamele, istida ve karar tarihinde ve halen yapılmamış olduğuna göre, ortada idarî dâva konusu ittihaz edilebilecek bir işlem henüz vücut bulmamış ve bu itibarla komisyonumuz, kaza merciine intikali icabeden bir ihtilâfla karşılaşmamıştır.

Mahiyeti yukarda belirtilen ihbar üzerine meseleyi ele alan komisyon, bu ihbarın taallûk ettiği mevzuun incelenmesi hususunu da, sözü geçen 82 nci maddenin ve ait olduğu kanunun muhtevi bulunduğu umumî hükümlerin maksudu veçhile vazifesi dâhilinde görmüştür.

IV – Vukubulan ihbarın, tecezzi ettirilmesine imkân olmıyan bir hususa, yani âmmе hakkına taallûk etmesi itibariyle kararımızın, Ezher Üniversitesiyle emsali müesseselerde bulunan ve aynı durumda olan bütün Türk talebeye teşmili tabii ve zaruri görülmüştür.

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 82 nci maddesine göre vâkı müracaatları Büyük Millet Meclisi namına tetkik etmek vazifesiyle mükellef olan komisyonumuz bir mahkeme değildir. İcrada kanuna muhalefet hali umumi alâkadar etse dahi, kazai murakabe ancak taraflara sâri ve şâmil olur. Halbuki, millet namına hakkı, hâkimiyeti istimal vazifesiyle mükellef olan ve bu itibarla teşriî salâhiyetinin mütemmimi olarak siyasi ve teşriî murakabe uzvu da olan Büyük Millet Meclisinin murakabe yetkisini kazai murakabe ile bir tutarak bunun yalnız şahsa inhisar edeceğini düşünmek, esas teşkilât hukukuna ve kanunların tamimî tatbikini temin prensibine uygun düşmez. Teşriî murakabede hâdiseler, her hangi bir memurun kıdem veya derecesinin artırılması veya tekaütlüğünün kaldırılması gibi sırf bir şahsa inhisar etmiyerek muayyen veya gayrimuayyen birçok vatandaşları alâkadar ediyorsa mukarakebenin de umumî olması zaruridir. İşte hâdisemiz de böyledir.

Binaenaleyh bu teşmil tarzında umumî hukukun ana kaidelerini ve adalet prensiplerini ihlal eden bir cihet mevcut olmadığı gibi, bunların ruh ve mânasını zedeliyen her hangi bir aksaklık da bulunmamaktadır.

Arzedilen hususlardan dolayı eski kararda ısrar edilmesi mutlak bir ekseriyetle kararlaştırılmış olduğundan, keyfiyetin ve vâkı itirazın reddi lüzumunun Umumî Heyetin tasvibine sunulmasını saygı ile rica ederiz.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Dilekçe Komisyonu Reisi

Maraş

A. Aytemiz

Kâtip

Bilecik

Çekimserim

İ. Aşkın

Balıkesir

A. F. İşeri

Kastamonu

M. Â. Mühtö

Tokad

A. Gürkan

Yozgad

F. Erbaş

Bu rapor sözcüsü

Konya

A. F. Ağaoğlu

Ankara

Ö. Bilen

Elâzığ

Muhalefetim aşağıdadır.

H. A. Yöney

Seyhan

S. Serçe

Trabzon

Muhalefet şerhim aşağıdadır.

S. E. Alperen

Zonguldak

R. Sivişoğlu

Muhalefet : Zatı mesele avakıbı itibariyle mühimdir. Komisyonca evvelce verilmiş olan karar veçhile Millî Eğitim ve hâdisenin mahiyeti noktasından Millî Savunma Vekillerinin dinlenmesi lâzımdır. Şahsî talep karşısında umuma şâmil karar verilmesi ve vazife noktası da şâyânı münakaşadır. Bu noktalardan ekseriyet kararına muhalifim.

Trabzon

S. E. Alperen

Kararın umuma teşmil edilmesine muhalifim.

Elâzığ

H. A. Yöney

Dilekçe Komisyonu Raporu

T.B.M.M.

Dilekçe Komisyonu

25.XII.1953

Zat ve Kâğıtış No : 16563

Dilekçe Ko. No : 15459

K. K. No : 4-351

Yüksek Reisliğe

Selef komisyon tarafından hazırlanmış olan bu raporun komisyonumuzca yapılan müzakere sonunda aynen kabulüne ittifakla karar verilmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Keyfiyet saygı ile arz olunur.

Dilekçe Komisyonu Reisi

Maraş

A. Aytemiz

Kâtip

Elâzığ

Raporun mutlak surette kabulüne
taahhüt ederim

H. A. Yöney

Balıkesir

A. F. İşeri

Çorum

H. Ortakcioğlu

Kastamonu

M. A. Mühtö

Seyhan

S. Serçe

Bu rapor sözcüsü

Tokad

A. Gürkan

Ankara

Ö. Bilen

Çorum

A. Başbüyük

İçel

Hüseyin Fırat

İmzada bulunamadı.

Malatya

A. Özbay

Tokad

S. Atanç

Zonguldak

R. Sivrişoğlu

REİS – İtiraz sahibi Refik Şevket İnce'dir. Kararın vuzuhiyle anlaşılması için itiraznameyi de okuyoruz.

(Manisa Mebusu Refik Şevket İnce'nin itiraz tahriri okundu.)

REİS – Millî Eğitim Vekili.

MİLLÎ EĞİTİM VEKİLİ RIFKI SALİM BURÇAK (Erzurum) – Muhterem arkadaşlar; Dilekçe Encümeninin Camiülezhinde okumakta olan çocukların askerlik hizmetlerinin tecili hakkında vermiş olduğu karara ve rapora itirazımız vardır. Bir kere bu mesele üzerinde izahat arz etmek için Yüksek Heyetinize daha evvel iki mesele üzerinde kısaca mulûmat vermeyi lüzumlu addediyorum :

1. Askerlikten tecil muamelesi, hangi kanunun hükümleri dairesinde yapılıyor ve ne şekilde tatbik ediliyor. Bunu izah etmeliyim.

2. Meclisi iyice tenvir etmek için Camiül Ezherin eğitim sistemlerini, mahiyet ve bünyesini izah etmeliyim. Bu iki mesele üzerinde kısaca mulûmat verdikten sonra zatı mesele üzerinde kanaatimizi izhar edeceğiz.

Efendim, tahsilde bulunan gençlerin askerlikten tecillerini 1111 sayılı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 35 inci maddesinin 4616 sayılı Ka-

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

nunla muaddel (C) fıkrası hükümleri gereğince yapıyoruz. Bu fıkra diyor ki; "askeri mekteplerle, nizamname ve talimatnamelerine göre devam mecburiyeti olan resmî ve yüksek mekteplerle, liseler ve ortaokullar ve talî meslek mektepleri veya bu derecelerde olduğu Maarif Vekâleti tarafından veya müdürlüklerinden tasdik edilen hususî veya ecnebî mektepler..." Şimdi buraya kadar olan kısmı Türkiye dâhilindeki resmî ve ecnebî mektepleri kastediyor. Türkiye'nin hudutları dâhilindeki mekteplere ait olmakla beraber hâdisemizle dolayısıyla ilgilidir. Halbuki şimdi okuyacağım madde; doğrudan doğruya zatî meseleye taallûk eden kısmıdır : "Ve keza'lik aynı vasıfta bulundukları Maarif Vekâletince tasdikli memleket harici mekteplerde okumakta oldukları anlaşılanlar" gelecek seneye tecil ediliyor diyor.

Dikkat buyrulursa 35 inci maddenin C fıkrası tecile hangi çocukların tâbî tutulması gerektiğini sarahatle yazıyor. Mektepleri sayıyor, Türkiye dâhilindeki müessesatı sayıyor, ondan sonra da aynı vasıfta bulundukları Maarif Vekâletince tasdikli memleket harici mekteplerde okumakta oldukları anlaşılanlar diyor. Bunlar da tecile tâbî tutulur diyor. Yabancı memleketlerdeki bir tahsil müessesesinin Türkiye'de kanunun saymış olduğu bu müessesat ile aynı vasıfta ve derecede bulunduğu keyfiyeti evvel emirde tesbit etmek gerektir. Orada okuyan çocukların tecil edilip edilmeyeceklerini anlıyabilmek için ve bu hususta bir hükme varabilmek için vasıf ve derece üzerinde durmaklığımız gerekir. Vasıf ve derece üzerinde de dururken talebenin o müesseseye kayıt ve kabul şartlarını araştırmamız gerekir. Bu müessese, hangi menşeden gelen talebeleri alıyor, ilkokuldan mı alıyor, hiç tahsili olmıyanları mı alıyor : orta ve lise mezunlarını mı alıyor, bu noktaları araştırmak icabeder.

Biz de Vekâlet olarak yabancı memleketlerdeki tahsil müesseselerinin vasıf ve derecelerini tâyin ederken elbette ki bu kriteri tatbik ediyoruz ve araştırmalarımızı bu noktadan yürütüyoruz.

Vasıf ve derece mevzuunda ikinci dikkat edeceğimiz şey şudur : Bu müessesenin öğretim bünyesini tetkik etmektir. Yani okutulan dersler ve bu derslerin müfredatları nedir; hangi dersleri okutuyorlar, hangi derecelerde okutuyorlar; bunun dozajını tâyin etmek lâzımdır.

Bunun dışında, yine vasıf ve dereceyi tesbit ederken talebelik rejimine de dikkat etmemiz lâzımgelir.

Askerlik Mükellefiyeti Kanununun demin izah ettiğim üçüncü maddesinin C fıkrası kayıtsız ve şartsız tecil esasını kabul etmişse değildir. Faraza, liselerde okuyan talebeler tecil hakkından istifade ederler bu, ka-

nun hükmünün bir icabıdır. Ama lisede okuyan her çocuğun bu kanundan behemehal istifade edeceği mânasını tazammun etmez. Kanun bunu da şartlara bağlamıştır. Kanun diyor ki; bu gibi talebeler 29 yaşına kadartecil edilebilir. Bu yaşa kadar tahsillerini bitirmemiş olanlar, iki sene üst üste sınıfta kalanlar, bir yüksek mektebi bitirip diğer bir yüksek mektebe devam edenler bu kanundan istifade edemezler. Kanun böylece tecil şartlarını saymıştır. İki sene üstüste kalmış ise tecil hakkından istifade edemez. 29 yaşına gelmiş ise tecil hakkından yine müstefid olamaz. Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Tıp Fakültesine geçmişse, bir yüksek tahsili bitirdikten sonra başka bir yüksek tahsile gelmişse yine tecil hakkından istifade edemez. Bu kimsenin okuduğu müessese bu kanunun hükümlerine giren bir müessese olmasına rağmen istifade edemez. İşte tecil müessesesi budur :

Bunları izah ettikten sonra Camiülezhher'in bünyesi ve mahiyeti hakkında ve bu müessesenin öğretim sistemi üzerinde kısaca mâlûmat arz etmek icabeder ki, bu mektepte okuyanları tecil edip etmiyeceğimiz meselesi, ortaya çıksın.

Camiülezhher, iki büyük kola ayrılıyor : Birisi yabancılara mahsus kısım, gureba kısmı; ikincisi Mısırlılara mahsus tahsil veren Nizamiye koludur; Biz Mısırlılara mahsus tahsil veren Nizamiye kol üzerinde fazlaca durmayacağız. Şu kadarını söyleyelim ki, bu kısım da ayrıca ikiye ayrılıyor. Birisi Ezher okulları, ikincisi de külliye adı verilen fakültelerdir. Camiülezhher ; bizim bildiğimiz klâsik tipte bir üniversite değildir. Oraya okuma yazma bilmeyenler dahi girer, ilkokuldan külliyelere kadar bütün tahsil derecatını ihtiva eden bir müessese olduğu için bunun hakkında izahat vermeyi lüzumlu gördüm. İlk nazarda camiülezhher, bir üniversite manzarasını arz ediyor, halbuki, oraya okuma yazma bilmiyen çocuklar dahi girerler ve tahsilin mebbeinden müntehasına kadar devam ederler. Ben buradan Mısırlılara mahsus olan kısmın üzerinde durmayacağım. Bizim çocuklar gureba kursuna gittikleri için onun hususiyetlerini arz edeceğim.

Yabancılara mahsus öğretim kolunun ilk merhalesi ihzari devre veya idadi diye üç sınıftan müteşekkil bir devredir.

Bu devreyi bitirenler, imtihanla, kısmülâm denilen kurslara geçiyorlar. Kısmülâm üç devreye ayrılıyor : birinci, ikinci, üçüncü devre. Kısmülâm'ın her üç devresi de dörder yıllıktır. Üçüncü devreyi bitirerek muvaffak olanlar İslâm Misyonu Yüksek Diplomasını alıyorlar.

Şimdi asıl şu noktayı Yüksek Heyetinizin nazarı dikkatine arz etmek isterim : Bu devreler arasında ihzariden kısmülâm'a, kısmülâm'ın bir devresinden diğer devrelerine imtihanla geçmek kabildir. Bu devreden devreye geçiş sabit bir kayda ve esasa tâbi değildir. İhzarı kısmında bir sene, hattâ altı ay okuduktan sonra kısmülâm'ın birinci ve hattâ ikinci devrelerine geçmek ve kısmülâm'ın birinci devresinde iken yine imtihanla külliyele atlamak mümkündür. Bizim üzerinde ehemmiyetle durduğumuz nokta şudur : Bu imtihanların yönetmelikleri tesbit edilmemiştir; belli bir müfredat yapılmadan imtihan komisyonunun takdirine bırakılmaktadır. İmtihan komisyonu ise bir talebeyi istediği dersten istediği şekilde imtihan ederek istediği devrenin istediği sınıfına geçirmek yetkisine tamamen sahiptir. Bu sebeple ilkokul tahsili bile olmıyan bir talebenin bir sene hazırlıktan geçtikten veya bir iki sene kısmülâm'ın birinci ve ikinci devrelerini okuduktan sonra külliyele geçmesi mümkündür.

Şimdi, Camülezhherin yabancılara mahsus öğretim yapan koluna, çocuklar, şu şartlarla giriyorlar : Yabancı memleketlerden gelen talebelerin ellerindeki öğretim vesikaları tetkik edilerek Ezher okullarına göre dereceleri tâyin edilir. İmtihanla seviyelerine uygun kademelere alınırlar.

Tâliplerin vesikalarının diploma ve tasdikname gibi resmi müesseselerin vesikaları olması şart değildir. Her hangi bir hocanın yazdığı bir tezkerede vesika kıymetindedir. Türk vatandaşları içinde bu çeşit vesikalarla derece kazanmış olanlar da vardır.

Ana dili Arapça olmıyan ve Ezher okulları tipinde, okulları bulunmıyan memleketlerin çocukları hem yaş, hem hafızlık, hem de okur yazar olmak kaydından muaf tutulmuştur. Bu seseple Arab olmıyan her müslüman, okur yazar olsun olmasın, her yaşta Ezher'in İslâmi Misyon bölümüne öğrenci olarak kabul edilebilir.

Yurdumuzdan Mısır'a giden çocuklar normal yollardan talebe olarak gidemeyeceklerini bildikleri için seyahat pasaportu, ziyaret pasaportu almışlar, birer maksatla memleketten çıkmışlar, bir kısmı Hicaz'a, bir kısmı da Suriye, Lübnan ve saireye gitmişler ve oralardan da Kahire'ye gelip Ezher'e kaydolmuşlardır. Camülezhher'e kaydolunduklarından vekâletin en ufak bir haberi dahi yoktur bize en küçük bir malûmat verilmemiştir. Bizim kanalımızdan geçmeden gittikleri için elbette, yabancı memleketlerde tahsil yapmakta bulunanlar hakkında tatbik edilmekte olan rejim dışında kalmışlardır. Vaktaki bunların askerlik çağı gelmiş, konsolosluk bunları Türkiye'deki askerî vazifelerini yapmaya davet etmiş, işte o zaman bizi tecil edin diye vekâlete müracaat etmişlerdir. Bu vaziyet ortaya çıktıktan sonra bilhassa orada tetkik yapmak üzere bir

müfettişimizi Mısır'a gönderdik. Camiülezher'de yaşları 14-51 arasında 84 talebe vardır. Sonra bunlardan 29 talebe ilkokulu dahi bitirmeden gitmiştir. Yani ilkokul tahsilleri bile yoktur. Yirmi sekizinin ise sadece ilkokul diploması vardır. Şimdi bir hükme varmadan evvel kısaca bir noktayı daha izah etmek istiyoruz :

Efendim, ihzari kısımda okutulan dersler şunlardır : Arapça, kıraat, imlâ, yazı konversasyon, hesap, ezber, fıkıh başlangıcı ve ibadet hükümleri.

Kismülâmda okutulan derslere gelince : fıkıh, fıkıh usulü, tefsir, hâdis, tevhit, din ahlâkı, İslâm tarihi, tecvit, sarf, nahiv, edebî nazariyeler, tahrir, yazı, imlâ, mantık, münazıra, matematik, coğrafya...

Şimdi, dikkat buyurulursa Askerlik Mükellefiyeti Kanununun saymış olduğu mekteplerin kâffesinde genel kültür dersleri okutulur. İlkokulu dahi bitirmeden Ezher'e giden ve oraya kaydedilen çocuklar şurada arz ettiğim dersleri okuyorlar. Bu itibarla biz vekâlet olarak Ezher'in müfredat programlarını tesbit ederek, derslerin mahiyet ve bünyelerine göre Ezher derecelerini tâyin etmekte müşkülâta uğruyoruz. Ezher, memleketimizin, kanununun şu maddesinde zikredilen müesseselerinden hangisine hangi nispette, hangi derecede intibak ediyor ve hangi devreye tekbül ediyor; biz bunu tâyinde müşkülâta uğruyoruz.

Diğer taraftan, dersler mahiyetleri itibarıyla bizim müesseselerde, tahsil müesseselerimizde okutulmakta olan derslere katıyen benzemektedir. Fizik, kimya, tabiat bilgisi, iş bilgisi, yabancı dil, beden terbiyesi, müzik gibi dersler Ezher'in Guraba kısmında yoktur.

Efendim bir noktayı daha izah edeceğim : Camiülezher'in Mısır'ın millî eğitim müesseseleri içindeki mevkii, neden ibarettir? Bunu da arz ettikten sonra mâruzatıma son vereceğim.

Ezher okullarında okuyan çocuklar, Mısır ortaokul ve liselerine, Mısır ortaokul ve liselerinde okuyanlar Ezher okullarına kabul edilmemektedir. Mısır liselerinden mezun olanlar, Ezher fakültelerine, Ezher okullarından mezun olanlar, Mısır fakültelerine kabul edilmemektedir. Ezher fakültelerinde okuyan talebelerin, Mısır üniversitelerinin fakültelerine, Mısır üniversiteleri fakültelerinde okuyanların Ezher fakültelerine nakilleri yapılamamaktadır. Ezher'in edebiyat fakültesinden küllüyetülüğa denilen edebiyat fakültesinden mezun olanlara evvelce arap dili ve edebiyatı tedris hakkı verilmekte iken bu hak 1947 senesinde bir kanunla kaldırılmıştır. Ve Mısır okullarında arap dil ve edebiyatı öğretimi hakkı, yüksek öğretmen okulu mezunlarına hasredilmiştir.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Bütün bu mâruzatımla şunu arz etmek istiyoruz ki; Ezher Mısır'ın diğer üniversitelerine benzemiyor. Meselâ Birinci Fuad Üniversitesine benzemiyor. Ve Mısır'ın millî eğitim müesseseleri içerisinde tamamen başka bir mahiyet arz ediyor. Mısır'ın kendi müesseseleri ile Ezherin okulları ve külliyeleeri arasında bir irtibat yoktur. Yani Mısır Hükümeti bunu tanımamıştır.

Bütün bu bakımlardan orada bulunan ilkokulunu dahi bitirmemiş çocukların mükellefiyeti askeriye kanununa göre tecillerini yapmak zaten imkânsızdır. Encümenin kararı biraz müphemdir. Bu karar ve raporla Ezherde okuyan talebenin tamamını tecil etmek gibi bir maksat istihdaf edilmiş ise açıkça ifade edeyim ki, bu, arz ettiğim 1111 sayılı Kanunun 35. maddesinin C fıkrasına tamamen aykırıdır. Bu itibarla Dilekçe Komisyonu raporunun reddedilmesini Yüksek Heyetinizden rica ediyoruz. (Doğru sesler!).

REİS – Buyurun Sözcü.

ARZUHAL ENCÜMENİNİN BU MAZBATASININ MUHARRİRİ AHMET GÜRKAN (Tokad) – Sevgili arkadaşlarım; işin üzerinde biraz tetkikat yapmamış olsaydım, hakikaten Maarif Vekili arkadaşımızın izahatına bakarak kendisine hak vermem icab edecekti.

Şimdi arkadaşlar, Vekil Bey, buyuruyorlar ki; Ezher Üniversitesi, Mısır'da bulunan diğer liselerden talebe almıyor. Evet öyle olmak icabeder. Çünkü bu üniversite meslekî bir üniversitedir. Biz ise, burada yalnız İlahiyat Fakültesini kurduk. Meslekî talebe yetiştirecek başka liseler olmadığı için, diğer liselerden çıkan talebeleri bu fakülteye kabule mecbur kalmışızdır. Eğer kurduğumuz İmam-Hatip okulları faaliyete geçerse, öyle gün gelecektir ki, İmam-Hatip Okulundan mezun olmyanları İlahiyat Fakültesine almyacağız. Çünkü burası, meslekî bir okuldur. Bu bakımdan Mısır'da lise mezunu olanların Ezher Üniversitesine alınmaması, Ezher Üniversitesinin beynelmilel üniversite olma vasfını zaafa uğratmaz.

Arkadaşlar, Maarif Vekâleti, Ezher Üniversitesinden mezun olup da Diyanet İşlerinde vazife isteyenleri, onların bu diplomalarını nazara alarak, yüksek mektep mezunu olarak baremlendirmektedir; bir üniversite baremi tahsis etmektedir.

Bir üniversite ki, içinde okuyup yazma bilmyenlerin mevcut olduğu söyleniyor, sekiz on sene orada kaldığı halde okuyup yazma bilmediği iddia ediliyor, fakat oradan mezun olan bir talebe Türkiye'ye geldiğinde kendisine yüksek mektep mezunu muamelesi yapılıyor. Bu nasıl şeydir? Bundan büyük bir tezada ne suretle tesadüf edebiliriz?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, bu talebelerin Mısır'a gitmesindeki saik, fitri olan din ihtiyacıdır. Daha evvel bu yollar kapanmış, bu memlekette İmam ve Hatip okulları, müesseseleri kurulmuş iken onlar da kapanmış, ilâhiyat Fakültesi yok; din ihtiyacını duyan bu insanlar, oraya gitmişler ve orada din tahsiline koyulmuşlardır. Ezher'in içerisinde edebiyat vardır, felsefe vardır; hukuk okuyorlar, tefsir okuyorlar, tarih okuyorlar, hâsılı kelâm, mesleke ait her dersi okuyorlar.

Sonra arkadaşlar, yabancı dil, burada mecburidir. Hassatan İngilizce, mecburidir. İngilizceden imtihan veremiyen bir talebe sınıf geçemez.

Sonra, ilkmektep mezunu olmıyanlar gitmiştir, deniliyor. Doğrudur. İlkmektep mecburiyetini biz Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzla mecburi kılmışızdır. Ondan sonra bunun üzerinde hassasiyetle durmak yerinde olur. Fakat arkadaşlar, şuna dikkat edelim ki, askerlik çağına giren bir insan, esasen ilkmektep tahsil mecburiyetinden vâreste bir çağa gelmiştir. Onlara ilkmektep mezuniyeti şartını tahmil etmek için bir sebep yoktur.

Sonra arkadaşlar, bunlar 72 kişidir ve bunlardan ancak 28 kişidir ki tecilini istemektedir.

İşte arkadaşlar; Millî Eğitim Vekâleti, Ezher Üniversitesi diplomasını, bir üniversite diploması ayarında kabul ettikten yani bir muadelet esasını kabul ettikten sonra Ezher Üniversitesinin diğer kademelerini de aynı şekilde kabul etmiş oluyor. O halde yapılacak şey, tecilden buraya giren talebeleri de istifade ettirmek olmalıdır.

Sonra buraya talebe gönderen memleket, yalnız biz değiliz. İngiltere'den, Fransa'dan, Amerika'dan, Avrupa'nın muhtelif memleketlerinden oraya gidip de okuyan talebeler vardır. Askerî mükellefiyeti kabul etmiş olan milletlerin talebelerine, onların mensup oldukları Devletler de tecil müessesesini kabul etmektedirler. Burada yalnız ve yalnız biz Türkler, bu ecnebi memleketlerin kabul etmiş oldukları prensiplerden ayrı bir yolu takib etmemiz, bir istisnaî durum arz etmemiz bence hatalı olur, kanaatindeyim.

Bu vesile ile şunu da ifade etmek isterim : Ezher Üniversitesine giden Türk talebelerinin ahvaline, yaşayışlarına dair bâzı gazetelerde çıkan havadislerle efkârı umumiyenin zihinlerine siyah istifhamlar yaratılmaya çalışılmıştır. Bu talebeler orada ne yerler, ne içerler, nasıl geçinirler.

REİS – Ahmet Bey; tecil meselesi ve karar üzerinde kalmanızı rica ederim.

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Karar üzerinde konuşuyorum. Şayet beni konuşturmak istemiyorsanız Umumi Heyetten karar alabilirsiniz. Sözlerimin elbette ki, mesele ile alâkası vardır.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

REİS – Ahmet Bey, mesele ile alâkalı olan Dilekçe Komisyonunun verdiği karar üzerinde kalmanızı, istirham ediyorum. Bunun sizin konuşmanıza mâni olmak mânasına gelmediği aşıkârdır. Onun için mahiyetini değiştirmeden lûtfen o tarzda konuş.

AHMET GÜRKAN (Devamla) – Mahiyetini değiştirmem. O istikamete doğru gidiyor. Çünkü, bu vesile ile karar verecek olan arkadaşlar muvacehesinde bu talebelerin orada bulunmasının sosyal bakımdan zararı var mıdır, yok mudur? Mevzuunun incelenmesini rica ediyorum. Bunların sosyal durumlarını iki kelime ile hülâsa edeceğim. Bunlar orada, Türk vakfından her ay dört İngiliz lirası alırlar, orada yatarlar, orada kalkarlar. Bunların hepsinin hüsnü hal sahibi olduğuna dair oradaki konsolosluğumuzdan verilen elimizde vesika vardır.

Geçiyorum muterizin itirazlarına; bunlara bir bir cevap vermeye çalışacağım.

İtiraz eden arkadaşımız diyor ki; dilekçenin içtüzük hükümlerine göre sahibi tarafından imza edilmesi lâzımdır. Pek tabîî ki, bu da sahibi tarafından imza edilmiştir. Oğlu vasıtasıyla Büyük Millet Meclisine müracaat edilmiştir. Farz edelim ki, Mısır'da Camiülezher'de talebeler arasında oğlu olmıyan, Mısır'da Camiülezher'de okuyan talebeler arasında oğlu bulunmıyan lâlettâyın bir vatandaş tarafından yapılmıştır. Ne olacak? Elbette ki bu vatandaşın müracaatı da Teşkilâtı Esasiye Kanununun 82 nci maddesi içinde mütalâa edilecek ve ona göre muamele yapılması icabedecektir. Çünkü bu hak, Türklere verilmiş bir haktır. Bu vatandaş, kendi oğlunun uğradığı kanunsuzluktan şikâyet etmiştir.

Sonra deniyor ki; Arzuhal Encümeni, Milli Eğitim Vekilinin celbine karar vermiş, ondan sonra da bundan vazgeçmiş, komisyon, daima vekili dinlemek yetkisine sahiptir. Vekili davet etmek, etmemek komisyonun ihtiyarına bırakılmış bir meseledir. Bunun için ise itiraz, vârit değildir.

Sonra bir de deniyor ki; şikâyet, yalnız oğluna aittir. Bununla oğluna ait haksızlığı kaldırmak istemiştir. Bunun bütün talebeye teşmili doğru değildir. Arkadaşlar, Dilekçe Komisyonuna intikal eden şikâyet, âmmе hukukuna taallûk eden bir keyfiyettir. Hukuk mahkemesi gibi diğer şahsı ceza ve şahsi hukuk gibi bu işi mütalâa etmeye imkân yoktur. Türkiye'de hattâ Milli Eğitim Vekâletince muadeleti kabul edilmiş olan Ezher Üniversitesindeki talebenin aynı kanundan istifade etmesi mevzuunu muvafık görmüş ve kabul etmiştir.

Arkadaşlarım, vaziyet bundan ibarettir. Raporun kabulünü istirham ediyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MUSTAFA REŞİT TARAKÇIOĞLU (Trabzon) – Arkadaşlar; bu, tamamıyla teknik bir meseledir. Bu müessese, Camiülezher, bir fakülte midir? Eğer hakikaten bir fakülte ise askerlik ve millî eğitim kanunlarına göre onun talebesine döviz vermek ve askerliğini tahsilinin sonuna bırakmak zaruridir. Fakat görüyorum ki, gerek raporda, gerek sözcünün buradaki beyanatında Millî Eğitim Vekâletinden kimse komisyona çağırılmamıştır. İzahat alınmamıştır. Millî Savunmadan da temsilci talep edilmediğini bilmiyorum.

ARZUHAL ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ AHMET GÜRKAN (Tokad) – Gelmiştir, Millî Eğitimden de temsilci gelmiştir.

MUSTAFA REŞİT TARAKÇIOĞLU (Trabzon) – Şimdi Yüksek Heyetinin isabetli bir karar verebilmesi için evvel emirde meselenin vuzuhla anlaşılması ve bu müessesenin tahsil derecesinin tesbit edilebilmesi için rica ediyorum, bir kere de iş Millî Eğitim Komisyonuna havale buyurulsun. Tetkik ederek raporumuzu tanzim ve huzurunuzda getirelim. Mâruzatım bundan ibarettir.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüşane) – Muhterem arkadaşlar, Mısır'daki Camiülezher Medresesinin tahsilini takib eden Türk gençlerinin yüksek tahsil erbabından olmaları lâzım geldiği ve bunların aynı vasıftaki Türk gençleriyle bir tutularak tecele de tâbi tutulmaları icabettiği konuşulmakta ve istenmekte. Ezher Medresesinin mahiyetini biliyor muyuz, aziz arkadaşlar? Burada milletimiz, ilim ve maarif ve insaniyet namına alınacak olan kararınızın mutlaka müspet tetkiklere istinadetmesi gerektir. Camiülezher Medresesinin memleketimizde eski bir şöhreti vardır. Bu şöhret Türk âleminde, Bağdat Medresesinde, tam bir darülfünün olan İstanbul Süleymaniye Medresesinde olduğu gibi maziden gelmektedir. Bağdat Medresesi, kurulmuş rolünü oynamış, tarihe karışmıştır. İstanbul Medresesi dünyaca, en büyük medrese oldu, bütün âlemi islâmın kabulüyle o devirden rolünü oynadı, tarihe karıştı. Bunların yerine, Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni üniversiteleri geçmiş bulunmaktadır. Ancak Mısır'daki Ezher Üniversitesi, bu tarihin bir devamı, bir bakıyesi olarak yaşamaktadır. Fakat 16 ncı asırdaki şahsiyeti, asaleti ile mi yaşamaktadır? Hayır, arkadaşlar. Sadece kötü ananelerini muhafaza etmekte ve bütün şark âleminde olduğu gibi islâmiyetin yüksek asaletini kaybetmiş, yeni bir şahsiyet almış gibi görünmektedir. (*Bravo sesleri*) Haddi zatında insaniyetin muazzam ve muazzamlığına canü gönülden inandığım büyük islâmiyet kültürünün bugün basit bir müsveddesi, solgun bir müstehasesi durumundadır. Asla büyük bir islâmiyet âleminin bir ilim müessesesi değildir.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Aziz arkadaşlar, buna ve benzerlerine aittarihî malûmatı kısaca arz edeyim :

Devrin icabı olmak üzere şarkın bütün medreselerinin usulü, şu idi : Camiîin iç avlusunda, camiîin sahnında, her direğin altında bir hoca oturur, bir çömez gelir, dolaşır, hepsini dinler, hangisi hoşuna giderse onun elini öper ve karşısına oturur, dersini dinlemeye başlar. Kaydı var mı? Yok. Programı var mı? Yok. Hududu var mı? Yok. Sınıfta kalmak var mı? Yok. Mümeyyizi, pedagojisi var mı, yok. Hiç bir şey yoktur. Oturur, muayyen bir müddetten sonra hocanın verdiği icazetnameyi alır ve ayrılır.

Bugün Ezher Medresesinin durumu aynı manzaradadır arkadaşlar. (Bir ses, yok).

Yok diyen arkadaşlara cevap olmak üzere resmî bâzı raporların Maarif Vekilimiz tarafından okunmasını rica ediyorum, teklif ediyorum.

Arkadaşlarım, Mısır Ezher Medresesi hakkında bendenizin gayet küçük tetkikatım vardır. Ama bundan daha büyük tetkikat yapan arkadaşlar var, bizim bugün Avrupa'da, İsviçre'de talebe müfettişi bulunan bir maarifcimiz var. Eğer bir milletvekili arkadaşınızın sözünün şerefi olarak kabul ederseniz, mukadder itirazları karşılamak için bunu arz ediyorum, bu Türk maarifçi adamımız İslâm dinini, Arap ve Fars fikriyatını, ilmini devrin âlimleri kadar bilen ve samimiyetle buna bağlı olan bir arkadaş-tır. (İsmi ne sesleri).

Ziya Karamuk. Bugün İsviçre'de talebe müfettişi olarak bulunmaktadır. Bu talebe müfettişinin Camiülezher Medresesi hakkında, bizzat müşahade ile bir tetkiki, bir de Maarif Vekâletine sunulmuş raporu vardır. Bu raporun burada okunmasını Milli Eğitim Vekilinden istirham ediyorum. Bu rapor hakkında benim bâzı ittilâlarım vardır. Bu rapor, bu medresenin ne halde bulunduğunu çok güzel teşrih etmektedir. Bunun burada dinlenmesi, kâfidir. Bir şey daha arz edeceğim; Camiülezher Medresesinin tedrisatı arasında bâzı telkinatı da vardır. Bu telkinat, Türk Milletinin aleyhindedir. Vesikası vardır. Maarif Vekâletinin dosyalarında saklıdır. Neşrettiği eserlerde Türklerin İslâm kültürünü gerilettiğine ve Mısır medeniyetini, Mısır kültürünü inhîtat ve inkıraza uğrattığına dair ifadeleri mazbut ve matbudur.

Aziz arkadaşlar; bu öyle bir isnattır ki, bütün dünya ilim âleminin salonlar dolduran asarıyla sabit bulunmaktadır ki, dünyada İslâm kültürünü yükselten, Türklerdir. Veya en büyük tevazu ile söylemek lâzımgelirse Müslüman Araplar ve İranlılar yanında Türk milletinin bu ilim âlemi içinde büyük mikyasta alınteri vardır ve en büyük mümessillerinin pek

çoğu da Türktür. Hakikaten Ezher Medresesi, Türk milletine karşı telkinat yapmaktadır, isnatta bulunmaktadır. Bu, siyasi kanaatinden dolayı değildir. Tamamen cahiliyetinden ve örümcek kafasından ileri gelmektedir. Zira bütün milletlere karşı Türk milletinin bir ferdi sıfatıyla göstermek istediğim büyük sevgi ve yükselme arzusunu, Mısır milletine de teşmil ederek derim ki; Ezher Medresesi, bugün modernleşmeye doğru giden Mısır milletinin ve Mısır cemiyetinin ruhunun mümessili değildir. Mısır milletinin yeni ve modern üniversiteleri vardır ve aralarında Ezherle daimi mücadele mevcuttur. Ancak Ezher'e Mısır'da kuvvet veren bu müessesenin etrafındaki, asri mahiyette asri ilim ve kültürden tamamen mahrum birtakım yobazların varlığı ve onların desteklemesidir. Dünya üzerindeki ilmi mahiyetteki sistematik tahsilden tamamen mahrumiyet, giriş ve çıkışların kontrolsuz ve inzibatsız olduğu belli olan bir müesseseye talebe gönderilmesi ve oraya gidenlerin yüksek tahsile gitmiş gibi kabul edilerek askerlikten tecil edilmeleri, müspet birşey değildir.

Aziz arkadaşlar, eski Maarif Vekili Tevfik İleri'nin bu kürsüden söylediği bir söz vardır. O, benim vicdanımda çok yer etmiştir. Kendisine iltihak ederek arz ediyorum ki, Türk milletinin ilim âlemindeki son yeni hamleleri henüz eskimemiştir, daha yeni yeni başlamıştır. Türk milleti tarihte olduğu gibi İslâmiyetin en büyük âlimini yine kendi bağrından çıkaracaktır. Ezher Medresesinden Türk talebenin okuyarak büyük bir İslâm âlimi olması bugün için bir mevhumedir. Bugünkü âlimlerimiz dahi onlardan kat kat üstündür.

Ve yine bir ilmi hakikat olarak arzedeyim ki; Türk milletine İslâmiyet fikriyatının, İslâmiyet ulviyetinin hakiki mânasını öğretmek istiyorsanız, gençlerinizi Ezher Üniversitesine değil, Londra'da, Berlin'de, Paris'te açılan İslâmiyet enstitülerine gönderin (*Alkışlar*). Hariçten memlekete yobaz ithal etmenin devri geçmiştir. (*Alkışlar*)

REİS – Ali Fahri İşeri.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) – Muhterem arkadaşlar; Türkiye'de birçok gençler din ilmi tahsillerini yapmak için ve bunu da Türkiye'de bulamadıkları için Mısır'daki Camiülezher'de tahsillerini ve bilgilerini artırmak gayesiyle gidiyorlar. Hükümetten döviz de istemiyorlar. Hükümet bunlara talebe hakkı tanımıyor ve döviz de vermiyor, kanuna aykırı diyor. Tecil hakkını da bir türlü tanımak istemiyor.

Fakat diğer mesleklerle ait her çeşit talebelere bu hakların hepsini tanıyor. Bu çocuklar kendi memleketlerinde din tahsilini yapamadıkları için harice gitmek mecburiyetinde kalıyorlar. Kendi memleketimizde ilâ-

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

hiyat fakülteleri açılırsa, aradıkları tahsili burada bulurlarsa o vakit gitmemelerinde ısrar edilsin.

Meselâ İtalya'ya keman öğrenmek için, Fransa'ya piyano öğrenmek için giden talebelere bu hak tanınmıyor, hiç tahsil derecesi hesabedilmiyor. Konservatuvarlarda tahsile gidenler için hiçbir tahdit ve merasim yoktur, ilk tahsilden yüksek tahsile kadar serbest gidiyorlar da, yalnız Mısır'da Camiülezher'de tahsil göreceklere mi müsaade edilmiyor, nedir? Manzarayı görüyorum, Meclise bir hareket geliyor, Zannedersem bu da aykırı geliyor. En acı bir nokta var : Maalesef oradaki Türk Sefiri bunlara karşı müzahir davranacak yerde...

REİS – Ali Fahri bey rica ederim.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Bunlara orada da muhalefet ettiler.

REİS – Ali Fahri bey karar üzerinde, madde üzerinde konuşun.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Arkadaşlar, bu vatandaşları biliyorum. Bâzı arkadaşlar bu, teknik işidir dediler. Bâzı arkadaşlar bu, bilmem ne işidir dediler. Biliyorum arkadaşlar, ben geçen sene Bayındırlık Bakanlığına bir iş için gitmiştim. Bu teknik bir iş dediler. Vallahi teknik -mekanik bilmiyorum. (*Sadede gel sesleri, gürültüler*)

REİS – Ali Fahri bey; madde üzerinde konuşun, sadet dışına çıkmayın.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Oraya geliyorum, bir mesele hâtırıma geldi. Bir teknik işten dört yüz bin lira kazanıldığından bahsile...

REİS – Ali Fahri bey; sadet dışında konuşursanız sözünü kesmeye mecburum.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Geçenlerde doktorlar hakkındaki bir kanun dolayısıyla söz aldığım ve sıram da geldiği halde bana söz verilmedi. Şimdi bu vatandaşlar her hangi bir kaçakçılık maksadiyle mi veyahut memleket zararına bir iş için mi Mısır'a gitmişlerdir? Gerek istikballeri ve gerekse memleket menfaati bakımından, memlekette bulamadıkları ahlâk derslerini yapmak için Mısır'a gitmişlerdir. (*Sıra kapakları vurulmaları, gürültüler, sözünü geri alsın sesleri*).

REİS – Müsaade buyurun efendim, Ali Fahri Bey, memlekette bulamadıkları ahlâki...

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Ahlâki demiyorum, yanlış anlaşılmasın. (*Gürültüler, dedin, geri al sesleri*).

REİS – Müsaade buyurun efendim. Ali Fahri Bey, "memlekette bulamadıkları ahlâk derslerini dışardan almak için giden" şeklindeki tâbir, kendi memleketimiz aleyhinde kullanılan bir tâbirdir. Bu sözünüzü geri

almadığınız takdirde hakkınızda İçtüzük hükümlerini tatbik mecburiyetinde kalacağım.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Ahlâk demedim. Dedimse geri alıyorum.

REİS – Söзlerini geri almış ve mesele halledilmiştir. Konuşmanıza devam ediniz.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Arkadaşlar, bundan memleketçe şöyle bir zararımız vardır. Bizim dinimiz, bundan 1 400 sene evvel cehli nerde görürseniz eziniz, ılım Çin’de de olsa arayınız, demiştir. Şimdi biz bunun tersine mi yürüyelim? (*İlim yalnız Mısır’da mı var sesleri, gürültüler*).

REİS – Müsaade buyurun efendim, devam etsinler.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Arkadaşlar, Sayın Bakan, sınıflarını geçemiyen talebeler dışarı gidiyor buyurdular. Bugün Türkiye’de sınıfını geçemiyen binlerce talebe, üst üste, askerlikten tecil ediliyor. Bunların içinden Camiülezher’e giden 25-30 talebe, askerliği tecil edilse bundan memlekete ne zarar gelir? (*Kâfi, kâfi sesleri*).

Bir de arkadaşlar, bunu kabul etmezsek ve bunları zorla memlekete getirmek istersek, yad ellerde bulunan bu gibi gençlerin izzeti nefisleri rencide olmaz mı? Bunlar memlekete gelmek istemezlerse bundan memleket zarar görmez mi? Bu memleketin yetişmiş evlâdı tahsilini dışarda yapmak için gitmiş, binbir mahrumiyet içinde yabancı memleketlerde ilmi irfan yolunda tahsillerini yapmakta iken, ve Hükümetten bir kuruş bile yardım istememekte iken Yüksek Meclisinizden yalnız lehlerinde hayırlı bir karar bekliyorlar. Hükümete düşen ve hepimize düşen vazife budur. Bu evlâtlarımızı tahsillerinin sonuna kadar tecil edelim ve Dilekçe Komisyonun raporunu kabul edelim. Bunu, Yüksek Heyetinizden rica ediyorum.

ZEKİ ERATAMAN (Tekirdağ) – Muhterem arkadaşlar, ben Camiülezheri iki şekilde tanıyorum : Birincisi, Sayın Bakanın buradaki izah ettiği şekilde, vekilimizden öğrenmiş bulunuyorum, diğeri, Mısır’a tesadüfen giden bir arkadaşın, Camiülezher’deki talebelerin durumları hakkında verdiği malûmat ve çekip te bana gösterdiği resimden tanımış bulunuyorum.

Aziz arkadaşlarım, bu noktaya temas etmek üzere şu hususları tetkik etmek yerinde olur. Sayın Bakan buraya geliyor, Askerlik Kanunumuzun muayyen maddelerini okuyor, burada yazılı olan hükümler arkadaşların durumuna uymuyor. Bunun dışında durum, Maarif sistemi bakımından tahlil ediyor. Camiülezher bile tahsili ikiye ayırmış, Mısırlılara mahsus tahsil, yabancılara mahsus tahsil. Yabancılara mahsus olan tahsilin müfredatı yok, kontrolü yok, şusu yok, busu yok, tamamen key-

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

fi bir okuma sistemi, iptidai bir sistem. Bizim memleketimizde şimdiye kadar bilinen bir Camiülezher tahsili değil.

Sonra arkadaşlar, kim gitmiş? Üniversite mezunu vatandaş gitmemiş, lise mezunu vatandaş gitmemiş, orta mektep mezunu vatandaş gitmemiş... Sayın Bakan söylüyor, yetmiş küsur talebeden 28' inin hiç tahsili yok. Bir yarısı da ancak ilkokul tahsilini haiz. Şu halde arkadaşlar, geriye sekiz, on genç, tahsil derecesi meçhul olan vatandaş kalıyor. Biz diğer üniversitelere, Avrupa, Amerika üniversitelerine gönderiyormuşuz da, onları tecil ediyormuşuz da, bunları niye tecil etmiyormuşuz? Taşraya gönderdiklerimizin, Avrupa'ya gönderdiklerimizin asgari lise tahsili, üniversite tahsili vardır. Memleket kültürünü hazmederek gitmiş insanlardır. Sırası gelmişken arz edeyim arkadaşlar. Bunların manzarası şudur : Kafalarında Türk'ün kabul ettiği serpuş değil, Türk talebelerinin kafalarında takkeler, yağlı pis şeyler. Biraz evvel arkadaşımızın işaret ettiği gibi, tamamen geri kimselerdir. Camiülezher, böyle şeyler yetiştiriyor demek istiyorum, ama bizden gidenler, bu durumdadır arkadaşlar. Ruhları paslanmış insanlardır, burada bunlara yapılan telkinler, siz Türkiye'ye gideceksiniz, yapılan heykelleri yıktıracaksınız, denilmektedir arkadaşlar. Bunlara bu kabil telkinler, aşılar yapılmaktadır.

REİS – Sâdede lütfen.

ZEKİ ERATAMAN (Devamla) – Binaenaleyh arkadaşlar, ben şunu rica ediyorum, bu arkadaşlar, gelirler, askerlik hizmetlerini yaparlar, ondan sonra isterlerse tahsillerini yaparlar. Memlekette İmam-Hatip mektepleri yanında lise tahsili yaptıktan sonra İlâhiyat Fakültesi vardır. Bu memlekete en büyük din bilgisini verecek âlimlerimiz vardır. Bir ata sözü söylüyeyim : İnsanları yarım doktor candan, yarım öğretmen milliyetinden, yarım hoca da dininden eder. Merhamet etmeyin, bu raporu reddedelim arkadaşlar. (Soldan alkışlar).

REİS – Dilekçe Komisyonunun kararı, Cemal Tekin hakkında tecil kararıdır. Ve bunun diğerlerine teşmildir. Binaenaleyh hatip arkadaşların esas üzerinde kalmaları lüzumunu mülâhaza ve istirham ediyorum. (Reye, reye sesleri)

ÖMER BİLEN (Ankara) – Muhterem arkadaşlar; biz ne Şark'a, ne Garb'a gözümüzü dikmiyelim, ilmi irfana gözümü dikelim.

REİS – Rica ederim Ömer Bey, karara sadık olarak konuşun.

ÖMER BİLEN (Devamla) – Her hangi bir tesir altında kalarak Mısır şöyledir. Paris budur, Londra budur, bu cepheden müzakere ve mütalâatta bulunmalıyım.

Buraya giden Türk gençleri hakikatî hal, bir cehli mutlak içerisinde mi dönüyor, yoksa bazı sahalarda tenevvür ederek mi geliyorlar? Bunu düşünelim. Yoksa filân öyle demiş falan böyle demiş, böyle şahısların şahsî mütalâaları, hissî fikirleri bu Büyük Meclise hâkim olmamalıdır kanaatindeyim. (*Bravo hocam sesleri*).

Oraya gidip buraya gelenler var, filen Diyanet İşlerinde vazife alanlar var. Hatipleri var, sözcüleri var. Emin olun ki bunların kendi sahalarında memlekete faydalı olarak geldikleri bilfiil sabittir. Şimdi bizim Türk talebeleri, tamamen oraya gitmiş degillerdir. Zaten mahdud insanlar gitmiş ve gelenlerinin içinde de millete faydalı olanlar vardır. Acaba Paris'e, Avrupa müesseselerine ihtisas yapmak için gidenler tamamen ahlâklî ve tamamen kültürlü olarktan mı dönüyorlar? Buna imkân yoktur. Bu sahada oraya yani Şark'a gidenlerin içinde de dinî bilgilerle dönenler pek çoktur. Radyo konuşmalarında arada sırada siz de dinliyorsunuzdur, bir Türk genci vardır; bu genç hakkında pek takdîrkâr sözler işitiyorum. Rica ederim, biz, ilmi nerede bulursak oraya gideriz. Orada şu varmış, bu varmış, resimler geliyormuş. Neden bunlar gelmiyor. Acaba oradan gelen resimler nerede? Biz de görelim. Acaba Garp'ten gelen resimler daha mı ahlâkidir, neler geliyor, biliyor musunuz, ne manzaralar?... (*Gülüşmeler*). Eğer hakikaten ahlâkî düşünüyorsak, bunu yapmıyalım, ilim ve irfan sahibi olanlara bakalım. İlim ve irfan ile mücehhez ise, oradan ne gelirse gelsin kabule mecburuz. Eğer hakikaten buradan gelenler Türkiye'ye zararlı ise, onları vatandan teb'it edelim. Olmadığı takdirde lâalettâyın, cefkalemlerle bir karar vererek onların aleyhine gitmiyelim. Zira bu, muadelete uymadığı gibi Allah da razı olmaz, Müslümanlar da razı olmaz. Rica ederim, ilme ve bu gelen ilim sahibi arkadaşlara hürmet gösterelim. Bundan sonrakileri göndermiyelim. Nihayet bunlar da komünist değildir. Sizin istediğiniz şeriate uygun değilse imtihan edelim. Hakikaten ilmü irfanla mücehhez gelenler var. Çünkü yalnız Mısır'da değil, Arabistan'da ve ta Hicaz'ında İngilizceyi öğrenmek mecburiyeti ilk mektepten başlar. Bizi bir isim mi kuşkulandırıyor? O başka düşünebilir, Mısır başka düşünebilir.

Dilekçe Komisyonunun kararı, yerindedir ve onu tasvip etmek muadelettir. İşî, hissî sahaya getirmekten ben endişe duyarım. Memlekete Şark'tan gelsin, Garp'tan gelsin, zararlı ise onun Cehenneme kadar yolu vardır. (*Gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar*).

Memlekete faydalı olarak geleni bağrıma basalım. Bu âlemde biz de Müslümanız, dinî ilimlere ihtiyacımız vardır. Din müesseseleri açılmıştır ama bunlar daha tekâmül etmemiştir. Orada yetişenler, İmam-Hatip

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

okullarında hocalık yapıyorlar. Onların ihtisasları dâhilinde ilgileri vardır. Bu noktaları da göz önünde tutalım.

Dilekçe Komisyonunun kararını kabul ederseniz isabetli bir karar almış olursunuz. (Alkışlar).

KÂZİM ARAR (Çankırı) – Muhterem arkadaşlar, Mısır'da tahsilde bulunan 70 küsur öğrenciden 28 öğrencinin askerlik durumunu tetkik eden ve tecil talebini ihtiva eden bir iş, burada âdeta dış ve iç politika mevzuu olacak kadar genişletilmiştir. Âdeta Graptan, Şarktan bahsedilerek üniversitelerin, okulların mahiyeti, durumu, hattâ mazisi bahis mevzuu edilmek suretiyle mevzuumuzun tamamen dışına çıkmış ve parlâmento müzakerelerine başka bir veçhe verilmiştir.

Mevzuun içinde kalmak şartıyla mâruzatım şudur ki : Reşit Tarakçıoğlu arkadaşım, bunu bir kere de Millî Eğitim Komisyonundan geçirelim buyurdular. Millî Eğitim Komisyonu bir okulun muadeletini tâyin ve takdir yetkisine sahip değildir. Bu nevarıma işi uzatmak olur. Bu salâhiyetti. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti taşıdığına göre Dilekçe Komisyonu Millî Eğitim Vekâletinin mümessilini istemiş, gelmiş veya gelmemiş, bu ciheti bilmiyorum. Millî Eğitim Vekili buradadır. Evvel emirde Camiülezhher müessesesinin muadeleti hususunda bir bilgiye sahip olmaları lâzımgelir. Bu mevzuda bizi aydınlatınsınlar. Eğer muadelet yoksa... (Yok sesleri)

O halde, Millî Eğitim Vekili Camiülezhher müessesesinin bugünkü durumunun hangi okula muadil bulunduğunu bize açıklasın. (Medrese, sesleri).

Muhterem arkadaşlarım; Millî Eğitim Vekâleti bir taraftan Camiülezhher müessesesinin muadeleti üzerinde katî bir beyanda bulunamıyor, diğer taraftan Diyanet İşlerinde istihdam edilen Ezher mezunlarının bareme göre maaşlarının tâyini hususunda resmî malûmat veriyor. Bu üniversitenin (Medrese sesleri) - Ben medrese olarak kabul etmiyorum- Kanaatim yüksek okula muadil olduğu merkezindedir. Bunda bir tezat vardır. Zeki Erataman arkadaşımın memletimizde ilahiyat fakültesi vardır, demeleri karşısında cevap olarak ne yoktur derim. Bizim memleketimizde ne yoktur ki? Tıp Fakültesi vardır, Hukuk Fakültesi vardır, Fen Fakültesi vardır. Bütün fakülteler vardır. Fakat buna muadil yine memleketimizden harice her nevi tahsil için gitmek istiyen vatandaş Anayasanın verdiği sarıh haklardan istifade ederek her yere gönderilmektedir.

ZEKİ ERATAMAN (Tekirdağ) – Bir tahsil sahibi olduktan sonra.

KÂZİM ARAR (Devamla) – Vaktiyle gönderilmiş, Hükümet tarafından müsaade olunmuş. (Kaçak gitmişler sesleri).

REİS – Müsaade buyurun hatibin sözünü kesmeyin.

KÂZİM ARAR (Devamla) – Ne şekilde giderlerse gitsinler, sadece vatan hizmetini bir daimî kültür müessesesinden alacağı malûmatın ikmaline kadar bekletilmesini istiyen bir dilekle karşılaşılıyor. Dilekçe Komisyonu tetkik ediyor, tatbikatı müspet bir sahaya intikal ettiriyor. Sayın bir arkadaşımız da buna itiraz ediyor. Bana kalırsa muhterem arkadaşlarım, Camiülezher gibi bir Üniversite hakkında burada konuşulan şeyler ilim, irfan müesseselerine ta'nolur. Biz hiçbir okulu, bir tek harf öğretene hiçbir ilim müessesesini ne kötölemeye ve ne de yersiz medhiyesini yapmaya yetkili değiliz. Muhterem arkadaşlarım işi, biraz daha ileri götürerek bu müesseseden çıkanları yobazlığa kadar, yani bu müesseselerde feyiz almış, bugün aramızda, şu veya bu din müesseselerinde hizmet gören muhterem insanların da rencide edilmesine doğru bir yol açan bu nevi mütalâalardan tevakkî etmemiz, ilmin ve irfanın bize verdiği büyük hasletlerden birisine riayetimizin sembolik ifadesi olmalıdır. Ali Fahri İşeri arkadaşımız, bir sürçü lisan yaptılar. Elbette bunu kendileri de muvafık bulmadılar ve sözlerini geri aldılar. Memleketimizden, dış memleketlere giden öğrencilerin yalnız memleketimizde mevcut olmıyan şeyleri değil, memleketimizde mevcut ve fakat değişik tedrisat ve müfredat programına tâbi okullarda tahsil görerek daha ziyade mücehhez gelmelerini sağlamak maksadıyla büyük fedakârlıklar yaparken kendi paralarıyla hangi memlekete olursa olsun tahsil yapmak için giden vatandaşın hareketine mâni olmak, demokratik nizamın icaplarından sayılmamak lâzımgelir. Bugün Amerika'da, İngiltere'de ve Fransa'da komünist partilerine kadar müsaade edilen bir hareketin adına demokrasi diyoruz.

Camiülezher gibi dinî ve ilmî mahiyette bir müesseseye muhterem Vasfi Mahir arkadaşımızın buyurdukları gibi, eski şöhreti, ki biz hâlâ öyle tanıyoruz. Yeni şöhreti hakkında yeni bir malûmatı bize getirecek bir arkadaş göremiyorum, bunu tetkik mi etmişlerdir? Bu itibarla son haftaların haricî politikası içinde bu işi mütalâa etmemek lâzımdır.

REİS – Kâzım Bey lûtfen karar üzerine konuşunuz.

KÂZİM ARAR (Devamla) – Bu his ve tesirin altında bulunmamak ictiza eder. Orada bulunan 28 kardeşimizin bugüne kadar büyük masraflar ihtiyar ederek yarılanmış veya tamamlanmak üzere bulunan tahsillerinin ikmalî için Büyük Meclisin, Yüksek Heyetinin lûtf ve atıfetini esirgememesini rica ederim.

Mâruzatım bundan ibarettir.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

REİS – Efendim yeterlik takrirleri vardır. Müsaade buyurursanız yalnız Komisyon Başkanı Abdullah Aytemiz mutlaka konuşmak arzu ediyorlarsa kendisine söz verdikten sonra milletvekillerinden yalnız sırası dolayısıyla Bahadır Dülger'e söz vereceğim. Mutaakiben kifayet takririni reyinize arz edeceğim. *(Hepisi konuşsun, sesleri)* Efendim, karar sizindir. Riyaset makamı vazifesini yapar, gelmiş olan kifayet takrirlerinden Heyeti Umumiyyeyi haberdar eder, kabul edip etmemek size aittir.

Buyurun Abdullah Aytemiz.

ARZUHAL ENCÜMENİ REİSİ ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Arkadaşlar, benim bu dar vakitte buraya çıkışından her halde memnun kalmıyacaksınız. Hakikaten çok ıstırap içindeyim. Din, dinullahtır. Allah ne Araptır, ne Türk... Politika yapmıyalım, ilim sahasında, mevzuat dâhilinde konuşalım, hissiyatı işe karıştırmıyalım. Asla doğru değildir. Esas hakkındaki itirazları Komisyon Sözcümüz cevaplandırdı. İki taraflı da dinledik. Ben bu kararımızın çok isabetli olduğunu âfaki bir surette izah ve müdafaa edeceğim. Bu pek nazık ve heyecanlı bir mevzu üzerinde konuşurken çok dikkatli, itinalı olmak için gayret sarf edeceğim, cebrinefedeceğim. Fakat buna muktedir olamadığım takdirde yani dilim sağa sola kaydığı takdirde sizlerden, müsamaha etmenizi şimdiden rica ediyorum. Ve yine sadet harici olduğu zan ve zehabı hâsıl olacak olan sözlerimin kesilmesinin, sonuna kadar dinlenmesini bilhassa istirham ederim. Eğer teminat verecek olursanız ben bu husus hakkında kanaat ve intibalarımı şerh ve izahtan çekinmiyeceğim.

Arkadaşlar; bu mevzu ile çok ilgili olduğuna kani olarak arz edeyim ki, inkılâbın, Türk inkılâbının çok eksik yapıldığına kanım. Bunun yanında bir de din inkılâbının yapılması lâzımgeldi.

REİS – Müsamahada fayda mülâhaza etmekle beraber, bilhassa şu noktayı arz etmek isterim.

Şimdi, Dilekçe Komisyonunun verdiği bir karar üzerindeyiz. Mevzuumuz Ezher Camiinde bulunan talebelerin askerliklerinin tecilinden ibarettir. Bu hususta esbabı mucibe zıkr etmek suretiyle ve mevzudan ayrılmanmak kayıt ve şartıyla devam edebilirsiniz. Aksi halde İctüzük hükmü müsamaha etmediği için bizim tesamuh etmemize imkân yoktur.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Benim söyleyeceklerim, tamamen mevzu ile alâkalıdır. Hakikatın ve mucip esbabının ta kendisidir. Yüksek Heyetinizin kanaatlerinde tepki yapacaktır. Yalnız şekli ve suri bir surette mesele hakkında bahsetmek kâfi değildir. Din inkılâbı yapılmalı idi diyorum. Nasıl bir inkılâp bilir misiniz?.. *(Soldan gürültüler)*

REİS – Müsaade buyurun efendim, devam edin efendim.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Rica ederim, sözümü kesmeyin, dinlemek istemiyen ve sözlerimi hazmedemiyen kimse varsa kulaklarını tıkasın.

REİS – Rica ederim, muhavere etmeyin, mevzu üzerinde devam edin.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Bir din inkılâbı yapılmalı idi. Din inkılâbı, ne demektir? Asri, dinî, bütün fenlere vâkıf, ecnebi lisanlarına aşına, asırlardan beri islâm dinine karışan hurafe ve safsataları ve uydurmaları, masalları tefrik eden mütehassıs âlim yetiştirecek asri müesseseler kuracaktık. Maalesef bu mümkün olmadı. Bu böyle olmakla beraber mekteplerden din dersi de kaldırıldı, memlekette dinî müdafaa edecek âlimler azaldı, memleketin müstakbel vâris ve sahipleri olan gençlik din gibi kutsi bir duygudan maalesef tamamen mahrum bir hale geldi. İşte bu durumu fırsat bilen ve bu vesileden istifade eden bir metropolit zuhur etti, meydana çıktı.

REİS – Abdullah Bey müsaade buyurun.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Bunlar kararın esbabı mucibesidir efendim.

REİS – Müsaade buyurun Abdullah Bey, biz bu karar üzerindeyiz, yoksa orada okuyan çocukların nasıl bir fikri temsil ettikleri, hangi fikirlerle mücadele ettikleri mevzuuna girerken tecil mevzuundan uzaklaşıyoruz. Kararın sadedi dışına çıkmamak üzere konuşmalarınıza devam edebilirsiniz. Aksi takdirde İçtüzük hükümlerine göre size üç ihtar yapacağım ve sadet dâhilinde konuşmazsanız sözünüzü keseceğim.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Reis Beyefendi; bu mevzu hakkında iki taraf da izahını, müdafaasını yaptı. Benim bu vereceğim izahat hakikaten böyle bir karar vermekte ne kadar haklı ve isabetli olduğumuzu ispat edecektir. Çok rica ederim; Heyetiniz müsaade ederse, Makamı Riyaset de...

REİS – Tüzük hükümlerine göre ifade ediyorum. Ona göre devam edin efendim.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Ben burada Dilekçe Komisyonunun vermiş olduğu kararın esbabı mucibesini şerh ve izah etmedikçe buradan, bu kürsüden kendi irademle inmem. Fakat Makamı Riyasetin, Heyetin kararlarına dayanan ihtarına hürmetim vardır.

REİS – Birinci ihtarı yaptım.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Bu memlekette din âlimlerinin arkası kesildiğinden dolayıdır ki, Atatürk inkılâbı sanki hristiyanlığa davet telâkkisiyle bir papaz ortaya çıkıyor.

REİS – Bunların katiyen Dilekçe Komisyonunun kararıyle alâkası yoktur. Böyle bir mevzuu belki Mecliste konuşulabilir. Ama Dilekçe Komisyonunun Ezher'de okumakta olan Türk talebelerinin askerlik muamelerinin tecili mevzuu ile alâkası olmadığını ifade ediyorum. Bu ikinci ihtardır, ona göre mevzuun içinde kalmanızı rica ederim.

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Pekâlâ bir ihtar kaldı biraz konuşabilirim, bari sözümü keseyim, susayım da üçüncü ihtarınız boşa gitmiş olsun.

REİS – Abdullah Bey Tüzük hükümleri de sizin için muta'dır.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Yüksek Heyetinizden bir karar istiyorum, söylediğim sözler çok mühimdir. Bu sözler efkârı umumiye hakikaten ilgilendiren mühim meselelerden biridir. Birisi çıkıyor bu kürsüye; âdeta din adamlarını yobazlıkla itham ediyor.

Arkadaşlar bu, ne büyük dalâlettir. Hiç olmazsa ufak bir iki cümle daha söyleyeceğim. Avrupa'ya gönderdiğimiz talebeler nasıl geliyorlar; Elbette ecnebi diyara gidenlerden iyisi de gelir, kötüsü de. (*Bravo sesleri*). Müsaade buyurun bakınız nasıl bir tahrikât oluyor? Kasden bu tahrikât yapılıyor. Gazetelerden bâzılarının yazısını, müsaade ediniz, en sonuna doğru birkaç cümle ile hulâsa edeyim. Camiülezhlerde tahsilde bulunan kimseleri komünistlik ve yobazlıkla itham etmekte ve membaı meçhul yerlerden geçim temin ettiklerini beyan etmek suretiyle komünist teşkilâtından para aldığını ima eylemektedirler. Bunun fena bir propaganda mahsul ve neticesi olduğunu müşahade etmek güç değildir. İnsaf.. İnsaf..

Halbuki bu talebe Mısır Evkafından aldıkları beş, altı İngiliz lirası tutarı olan 50-60 Türk lirası ile geçinmektedirler. Evkafı İslâmiyenin hücrelerinde barınmaktadırlar. Yanlış istihbarat sahibi veya menfi akideli kimseler kasdı mahsusla daimî surette Camiülezhlerde çalışan Türk talebelerini kötülemektedirler. Maalesef bu kabîl kimseler çoktur.

Komünistlikte, diyanet, dindarlıkla içtimai mümkün olmayan birbirine zıt mefhumdurlar. Komünistlik her yere girer çıkar ama camilere, mescitlere, kiliselere giremez. Girdiği zaman o camiaya intibak eder, hüviyetini kaybeder. Böyle bir asri dinî terbiye gören, bütün ilimleri, fenleri, -ecnebi lisan mı istiyorsunuz- iki de yabancı lisan tahsil eden bu vatandaşlara komünist demek, çok ayıp ve günahtır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yobazlık, gayrın şahsiyetine, dinine, din hürriyetine, vicdan hürriyetine tahakküm ve tasalluttan ibaret olduğuna göre böyle bütün Avrupa'nın en büyük bir müessese olarak tanıdığı bu üniversiteyi biz acaba tanımak istemiyor muyuz? Hiçbir milletin hiçbir devletin bu müessesede okuyan talebesi, Türk talebesinin âkibetine uğramış değildir.

Arkadaşlar; hakikaten söylenmelidir. Öyle tahmin ediyorum ki, bu işte en ziyade bizim sefirimizin, marifetli sefirimizin de rolü vardır. Olabilir; bugün Masonluk Cemiyeti mevcut; buna diyecek yok. Çünkü memlekette fikir ve kanaat hürriyeti vardır. Ama dinli bir zümreye tahakküm ve tasallûta hiçbir kimsenin hakkı yoktur. Binaenaleyh daima orada okuyanlar kötülenmiş. Bugün bir adam çıksa dese ki, İslâm dininin aslı faslı yoktur; buna ilmi bir surette mukabele edecek kimse kalmamış gibidir.

Papazın tevatür derecesinde şâyi olan sözleri kulağımızdadır. Ben tekrar etmek istemezdim, fakat tekrarında lüzum görüyorum. Bu adamın söylediği sözler şudur : Bu patrik, "Türkleri vaftiz etmek için Allah tarafından gönderilmiştir. Elimizden geldiği kadar ona yardım edelim. Bu iş Rabbin inayetiyle muhakkak olacaktır."

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Hangi patrik?

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Rum Patriği.

REİS – Abdullah Bey, size üçüncü ihtarı yapmış bulunuyorum. Mevzuun dışına çıkıyorsunuz. Sözünüze devam etmeniz Heyeti Umumiyenin kararını almak ihtiyacı vardır.

Abdullah Aytemiz arkadaşımız, mevzu ile alâkası olmayarak sözlerine devam etmek istemiştir. Bu hususta kendisine üç defa ihtar yapılmıştır. İctüzüğün 93 üncü maddesi mucibince kendisinin sözlerine devam etmesi Heyetinizin kararına bağlıdır. Bu hususu oyunza arz ediyorum. Konuşmasına devam etmesi hususunu kabul edenler... Etmeyenler... Konuşmaya devam etmesi, kabul edilmiştir. (*Alkışlar*).

(*Alkışlar, gürültüler*).

REİS – Saffet Bey müsaade buyurun.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Kaldığım yerden başlıyorum : Bu zat...

REİS – Arkadaşlarımın müsaadesi, sadet haricinde konuşmanız değildir. Kararın mahiyetini iyi anlayın, İctüzük hükümlerine göre ihtar yaptık. Heyeti Âliye bu ihtarın isabetli olmadığına, konuşmanıza devama müsaade etti. Bu demek değildir ki, sadet haricinde konuşunuz.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Heyetin kararı, benim arzu ettiğim şekilde konuşmam merkezindedir. (*Hayır sesleri*).

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Diğer arkadaşlarımın konuştuklarını tekrar edeceksem buraya niçin çıktım?

REİS – Heyeti Aliye, İctüzüğe zıt karar vermez. Kendimizin yaptığı ihtarlarda isabet olmadığı anlaşılıyor. Siz yine sadet dâhilinde konuşmak gibi bir lâzimiye riayete mecbursunuz.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Ben sadet dâhilinde olduğumu iddia ediyorum. Makamı Riyaset hilâfını düşünüyor. İsterlerse susarım. Şimdi söyleyeceğim. Alınan karar bunu icabettirir mahiyettedir. O itibarla başladığım mevzuun devamına lüzum görmüyorum. Esasen verdiğimiz kararı muhik kılan esbabı mucibeden bahsediyorum.

REİS – Evvelce arzettiğim gibi sadet dâhilinde kalacaksınız, bunu rica ediyorum.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Ne diyorsunuz; Yüksek Heyet bana serbest konuşmak hak ve salâhiyetini vermiştir. Yoksa bu salâhiyeti tahdit mi etmek istiyorsunuz?

REİS – Efendim, celseye on dakika ara veriyorum.

Manisa Mebusu Refik Şevket İnce'nin Dilekçe Komisyonunun 20.IV.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Umumi Heyette Görüşülmesine Dair Tahriri ve Dilekçe Komisyonu Raporu

REİS – Bu hususta bir tahrir vardır, okutuyorum.

Yüksek Reisliğe

Geçen celsede diğer işlere tercihan müzakeresine karar verilmiş bulunan Ezher Üniversitesine ait raporun müzakeresine devam olunmasını arz ve teklif ederim.

Dilekçe Komisyonu Reisi

Maraş Mebusu

Abdullah Aytemiz

REİS – Teklifi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edimiştir.

ARZUHAL ENCÜMENİ REİSİ ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Muhterem arkadaşlar, geçen celsede Ezher müessesine devam eden talebenin askerlikten teciline dair olan raporumuzun reddini isteyen muhterem muarızlarımızı çok şiddetli ve ağır konuştukları halde Riyaset Makamını işgal eden zat müsamahalı bir huzur ve sükûn içinde dinledi ve dinlettirdi. Komisyonun başkanı sıfatıyla konuşmaya başlayınca ihtarlarla bizi susturdu. Bereket versin ki, Meclis imdadıma yetişti, konuşmama karar verdi, binaenaleyh devam ediyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Kıfayeti müzakere takrirlerinin kabul veya reddi şimdiden kestirilemez. Reddedildiği takdirde Ezher müessesesindeki müşahede ve tetkikatına dayanarak bu müessesenin teşkilâtı, tedrisatı talebesinin durumu, ahvalı şahsiyeleri ve beynelmilel ilmî mevki ve ehemmiyeti hakkında izahat verecek arkadaşlarımız vardır. Bilhassa bu işin sözcüsü olan Sayın Fahri Ağaoğlu.

Şimdi ben aleyhte konuşan arkadaşların itirazlarını gayet kısa ve numara altında sıra ile arz edeceğim.

1. Verilen karar acaba ilkokul talebelerine de şâmil midir? denildi. Biz bu kararı 1111 numaralı Askerlik Kanununun (C) bendine istinaden verdik. Bu bentte orta, lise ve yüksek okullarda, ve bu vasıftaki ecnebi mekteplerde okuyan talebenin 29 yaşına kadar askerlikten tecil edileceği yazılıdır. Binaenaleyh verdiğimiz karar umumi gibi görülüyor. Fakat istinadettiğimiz maddeye göre mukayyettir ve bunda Ezher Üniversitesinin ilk kısmı dâhil değildir. Çünkü orta, lise ve yüksek okullarda okuyanlara mahsus ve munhasırdır.

2. Muhterem Maarif Vekilimiz buyurdular ki, bu çocuklar Maarif Vekâletine başvurmadan, izin almadan gitmişlerdir.

Arkadaşlar, bugün samîin meyanında bizi dinliyen Camiülezhher talebesi tarafından gönderilen resmî bir temsil heyetiyle görüştüm. Bunlardan biri liseyi ikmal ve askerliğini ifa ettikten sonra Ezher Üniversitesine gitmek için Maarif Vekâletinden müsaade istediği halde kendilerine izin verilmemiştir.

3. Ve yine oradaki talebelerin durumlarını, kılık ve kıyafetlerini çok fena gösteren fotoğraflardan bahsedildi.

Arkadaşlar, bize iyi gözle bakmıyan bir seyyahın geldiğini farzedelim. Elbette çirkin binaları ve birtakım münasebetsiz yerlerin resimlerini çeker. Muhteşem, modern ve güzel binaların resimlerini çekip teşhir edecek değildir. Sözü geçen fotoğraflar bu kabillen olmalıdır. Binaenaleyh söze sözle, fotoğrafa fotoğrafla mukabele etmek lâzımsa işte oradaki talebemizin grup halindeki fotoğrafı. Buradaki talebe grubu aynen İstanbul ve Ankara üniversiteleri talebelerini tanzir etmektedir. Ama o fotoğrafı gönderen işine öyle gelmiş öylesini çekmiş, göndermiş. Bunların bizim Türk talebesine taallûku yoktur.

4. Bu müessesede okuyan talebenin imtihana tâbi olmadığını söylediler.

Gelen temsil heyetinin reisiyle görüştüm. İmtihan için Ezher müessesesinde bir imtihan müdürlüğü mevcutmuş. Zamanı gelince sualler tertip olunur, mühürlü zarf içinde saklanır, imtihan zamanında açılır ve oku-

nur. Hulâsa rasgele bir tahsil değil, her sınıftaki talebesi imtihana tâbidir.

5. İtirazlardan biri de bizde İlâhiyat Fakültesi varken Kahire'ye gitmeye ne lüzum vardır diyorlar.

Bizde, Hukuk, Tıp, İktisat, Sanayi fakülteleri de vardır. Binaenaleyh bizde bu mektepler mevcut iken tam bir ihtisas ve bilgi edinmek üzere Hükümet birçok yabancı memleketlere talebe gönderiyor. Kendiliğinden gidenlere de kolaylık gösteriyor ve askerlikten tecil ediyor...

REİS – Oy vermiyen var mı?

Oylama muamelesi bitmiştir.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Binaenaleyh, her işte olduğu gibi din işlerinde de daima kemale doğru gitmek, ilerlemek esastır. Böyle olunca din işlerimiz de bu kabildendir. Bugün İlâhiyat Fakültesi namıyla memleketimizde bir mektep mevcuttur. Fakat bu mektepte esaslı ders, din ilmidir. Her mektepte olduğu gibi, hukuk fakültesinde medeni hukuktan başka, meselâ hukuku hususiyei düvel de okunur. Fakat esas ve o mektebin mezunlarının tatbik edeceği ilim hukuk ilmidir, diğer ilimler ikinci derecede kalır. İlâhiyat Fakültesinde de okunan derslerin en esaslı ve mühimi dine mütaallik derslerdir. Bu mektepde din ve Arapçanın elifbasından başlanmaktadır. Halbuki âli tahsil yapabilmek, ve bu unvanı bihakkin haiz olabilmek için ihzari, tâli bâzı ilimlerin de okutturulması icabeder. Aksi takdirde böyle bir mektepten lâyiki veçhile istifade edilemez.

Aynı zamanda bu mekteplerin tahsil müddeti de dört senedir. Cami-ülezhare ne hacet ve zaruret vardır? Denemez.

Bin seneden beri devam eden, asri, fennî, dinî birçok ilimleri tedris eden ve Arapçadan başka iki ecnebi dil okunan bu müessesede tahsil müddeti on dört senedir. Binaenaleyh dört senelik bir tahsil ile on dört senelik bir midir? Binaenaleyh, diğer mekteplerde olduğu gibi din bakımından eksikliklerimizi tamamlamak için Ezher Müessesesine ihtiyacımız vardır. Yakın bir zamanda, İmam-Hatip mekteplerinden mezun olanlar bu mektebe alındığı takdirde o zaman bir ilerleme ve salâh başlıyacaktır.

Tabiri mazur görünüz, İlâhiyat Fakültesinin unvanı âlîdir, ama tahsil gayriâlîdir, itirazların en ehemmiyetlisi de vazife itirazıdır. Bu husus hakkında uzun boylu izahat vermek mecburiyetini hissediyorum. Sayın Bahadır Dülger, çok muhtemeldir ki, bir de aleyhte konuşulacağına göre kürsüye gelerek, bu meseleyi mevzuubahis edecektir.

Binaenaleyh, müzakerenin kifayeti hakkındaki önerge şayanı kabul görülür de konuşma imkânı kalmazsa çok mühim olan bu itiraz, zâhiri

hale göre, kendisine hak verici bir mahiyette ise de haddi zatında vârit değildir. Dilekçe Komisyonu bu işte kendisini vazifeli görmüştür.

Ama şu anda hakikaten sizlerde bir sabırsızlık husule gelmesi mülâhazası ve korkusu ile izah edip etmemekte tereddüt ediyorum. Çünkü izahını yapsam biraz uzun sürecektir, yapmasam cevapsız kalma ihtimali vardır. Çok şayanı temennidir ki, önerge reddedilsin ve iki taraf da kana kana konuşsun, o zaman bu vazife itirazını esbabı mucibesiyle huzuru-nuzda cevaplandırmayı bir vazife bilirim.

Şu halde başlayayım mı, başlamıyayım mı, hakikaten biraz uzunca belki de Sayın Bahadır Bey çıkıp itirazda bulunmazlar, ama bana kordorda hamleli bir surette konuşacağını ihsas etti. Çok ihtimal dâhilindedir ki, mevzuubahis edeceklerdir.

Arkadaşlar, biraz afakî gibi görünen bir noktaya yine temas edeceğim.

Türkiye Cumhuriyeti Hükmeti de dâhil olduğu halde, ilim dünyasının üniversite olarak kabul ettiği bir müessese talebinin bu kürsüde topyekûn yobazlıkla itham edilmiş olması, haddinden fazla bir insafsızlıktır. Cidden hazin bir manzaradır. Ben aksi kanaattemyim. Bu memlekette din adamlarının azaldığını gören refahlı meslekleri bırakıp da icabında kanaatî katık yapan, bir mesleki din aşk ve şevkiyle seçen, birçok mihnetlere, zorluklara katlanan bu fedakâr talebeyi ben istikbalin vatan mücahitleri, islâm dininin mürşitleri, namzetleri olarak tavsif edeyim ki, müspet, menfî verilen bu iki vasıflar arasında bir âdil muvazene hâsıl olsun. Yüksek Heyetinizde bu işin ortasını bulsun, ifrat ve tefrite gidilmesin.

İslâm ve Türk camiasının mebusları ; Milyonlara malolan hac yolunu açtık. Ehemmiyetçe bundan hiç de geri kalmıyan Ezher gibi yüksek bir din müessesesinin kapısını da müslüman ilim tâliplerine, okuyucularına açalım. Binaenaleyh, vazife hakkındaki izahatım biraz uzıyacağı için bundan şimdilik sarfınazar ediyorum. İtiraz vuku bulur ve müzakere açılsa tekrar kürsüye gelerek izahını yaparım.

REİS – Buyurun Fahri Ağaoğlu.

FAHRİ AĞAOĞLU (Konya) – Ben mazbata muharriri değilim. Geçen sene idim. Şimdi kendi namıma konuşacağım.

REİS – O halde söz sırası Bahadır Dülger arkadaşımızdır.

BAHADIR DÜLGER (Erzurum) – İki günden beri Meclisimizi işgal eden bu meseleyi, bu kürsüde münakaşa eden arkadaşlarımız, mahiyetini tamamen tebdil ederek, bir usul meselesinden ibaret olan, bir kanunun flân veyahut falan şekildeki bir zümreye tatbikını derpiş etme mahiyetindeki bir meseleyi akademik bir münakaşa mevzuu haline getirdi-

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

ler. Hissiyata dokunan içtimai mevzular haline getirilmek istenen bu meselenin hakiki haline irca edilmesi Büyük Meclisin bu mevzuda doğru bir karara sevk etmek için lüzumludur kanaatindeyim. Alelâde bir dileği ele alarak içtimai inkılâbımızdan bahsetmek bunu din, diyanet meselesi haline getirmek, bu mevzuda birtakım münakaşalar açmak, meselenin mahiyeti ile hakikaten alâkalı değildir. B. M. Meclisinde bu meseleler bir kanun mevzuunda, bir sözlü soru mevzuunda veya başka bir mevzuda konuşulabilir. Fakat dışardaki bir müesseseye filân surette tahsile gitmiş olan talebelerin askerlik vazifelerinin tecili meselesine mütaallik olan bir talep ile ortaya getirmeleri bence yersizdir. Ben nasıl meseleyi ortaya atmadan, din adamı yetiştirmek gayesi gibi bir meseleyi ortaya atmanın veyahut Ezher Üniversitesi, yahut Ezher Medresesi beynelmilel kıymeti hâiz bir ilim müessesesi midir, değil midir gibi bir münakaşa açmanın bu meseleyi B. M. Meclisinde bir karara bağlamak için hissiyattan istifade etmek endişesinin taşındığı mânasına alırım. Bu Meclis, herhangi bir karar verirken hissiyattan tecerrüdeder. İkinci derecedeki meseleleri bir kenara atar. Ve zati meseleyi ele alır. Ancak bu suretle meseleler hakkında doğru kanaatlere varmak ve doğru kararlar vermek imkânı hâsıl olur. Onun için bu meseleyi burada müzakere ederken ne din adamı yetiştirmek hususundaki ihtiyaçlarımızın var olup olmadığı, ne bu zamana kadar takibedilmiş olan usullerin kifayeti veya kifayetsizliği hakkında, ne bizim müesseselerimiz ne de Ezher Müessesesi hakkında bir mütalâa dermeyeran etmeye lüzum görmüyorum. Hattâ bunu yersiz görüyorum. Evvelâ bunları tamamen bertaraf ettikten sonra çıplak olarak meseleyi ele alalım. Çıplak olarak mesele nedir?

Birtakım talebeler şu veya bu suretle, ne suretle giderlerse gitsinler, pasaport almış memleketten dışarıya gitmiş. Ezhere gitmiş olabilir, Sorbon'a gitmiş olabilir, Kolombiya Üniversitesine gitmiş, olabilir. Ama, bu, Kolombiya Üniversitesi olabilir. Kanunu tatbik etmek bakımından, üniversitenin mahiyeti ve üniversitede okuyanların gidiş şekli beni şahsan alâkadar etmez.

Şimdi, mesele nedir? Birtakım talebeler oraya gitmişler, askerlik zamanları gelmiş; askerliklerinin tecilini istiyorlar. Askerliğin tecili hakkında bir usul vardır ve bir Askerlik Kanunu vardır; 1111 sayılı Kanun. Bu kanun, hangi şartlarla talebeleri askerlikten tecil edeceğini kaydetmiştir. Kanun diyor ki; orta ve daha yüksek derecede tahsilde bulunan talebeler askerlikten tecil edilir. Bu vaziyette iş gayet basit; bu talebeler askerlik şubelerine müracaat edecekler, diyecekler ki, benim okuduğum mektep, Maarif Vekâletinin şu kararı gereğince orta derecede veyahut orta-

dan yüksek derecededir. Binaenaleyh 1111 sayılı Kanunun falan maddesi hükmü gereğince beni askerlikten tecil ediniz, ya bu tecilli yapılır, veyahut yapılmaz. Yapılırsa febiha... Şikâyet mevzuu ortada kalmaz.

Tecil yapılmıyacak olursa bu bir idarî meseledir. Bir kanunun bir şahıs hakkında tatbik edilip edilmemesinden mütevellit idare ile, vatandaş arasındaki bir hukukî ihtilâftır. Bu ihtilâfın hal mercii de Şûrayı Devlettir. Vatandaş hakkında kanun iyi tatbik edilmiyorsa hakkında kanunu iyi tatbik edilmeyen kararı Şûrayı Devlete götürür, itiraz eder, idarî dâva açar. Yani lehinde veya aleyhinde bir karar alır.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Kanun adamı böyle düşünür.

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Şimdi meselenin mahiyeti böyle olduğu halde Dilekçe Komisyonunun raporunda bu hususların tamamıyla noksan olduğu görülüyor. Bence Dilekçe Komisyonunun iki tane büyük hatası vardır; bir tanesi şudur : (Vazifeye mütaallıktır, Dilekçe Komisyonu kendi vazifesini tâyin eden İctüzüğün 53 üncü maddesi hükümlerine tebaiyet etmekle mükelleftir. Dilekçe Komisyonu kendisine yapılan bütün müracaatı keyfemayeşa kabul edemez. Bütün müracaatlar hakkında hüküm veremez, bütün müracaatları karara bağlayamaz. Böyle bir şey yoktur. Burası bir hukuk devletinin mevcut olduğu bir memlekettir. Meseleler hakkında mercilerin karara varacakları alâkadar kanunlarla tâyin edilmiştir. Bu arada Dilekçe Komisyonunun vazifesi de İctüzüğün 53 üncü maddesinin birinci fıkrasıyla tâyin edilmiştir. Bu fıkra da deniyor ki;

(Madde 53, Fıkra 1. – Dilekçe Komisyonu son karara iktiran etmemiş olan meselelere veyahut mahkemeler tarafından halledilmesi lâzımgelen meselelere bakamaz.) Şimdi bizim elimize almış olduğumuz mesele de idarenin son kararına iktiran etmiş değildir. Yani; Hükümet, muhtelif mercilere müracaat etmek suretiyle bu meseleyi de son karara bağlamıştır. Hattâ Dilekçe Komisyonunun raporunda da yazılı. Diyor ki; Vekâletçe, zikredilen muadelet meselesi mevzuubahis olmuş da Maarif Vekâleti Ezher müessesesinin enstitüleri veya medreselerinin muadeletini dahi tesbit etmemiş. Bunda evvelâ muadelet tesbit edilecek ve ondan sonra askerlik müesseselerine müracaatta bulunulacaktır ve ancak o zaman 1111 numaralı Kanun tatbika geçecektir. Demek bu, halen tam manasiyle idarenin üzerinde durması lâzımgelen bir meseledir ve Meclisin bununla uğraşması icabetmez. Eğer Meclisin bu çeşit işlerle uğraşması icabederse, her an Hükümetin yaptığı muamelâta müdahale neticesini tevli eder.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Ortada yapılmış bir iş yok ki.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Kaldı ki ortada yapılmış bir iş de yoktur. Hükümet bu işe dair bir karar vermiş değildir. Tabii yol şudur : Bunlar bu iş için Hükümete müracaat edecekler ve oranın kararını aldıktan sonra, kaani olmazlarsa Meclise başvuracaklardır. Bunların yaptığı ise bir taraftan Hükümete müracaat etmişler ve aynı zamanda Meclise de müracaata bulunmuşlardır. Zaten âdet böyledir, Dilekçe Komisyonunda çalıştığım zamandan biliyorum. Her hangi bir kimse, meselâ bir vatandaş sünger ihraç etmek için Ticaret Vekâletine bir müracaat yapar. Bir de Dilekçe Komisyonuna müracaat yapar. Eğer karar cetvellerini tetkik edecek olursanız bu çeşit müracaatları görürsünüz. O zaman Dilekçe Komisyonunun vereceği cevap şudur : Henüz hakkında idarî bir karar verilmediği için hıfzı. Veyahut alâkalı vekâlete son karar verilmek üzere havale eder. Bunun hakkında her hangi bir rapor tanzim etmesi ve bir karar alması idarenin salâhiyetine müdahaledir. Kaldı ki bu mesele idare tarafından son bir karara bağlansa dahi Dilekçe Komisyonunun salâhiyeti dışında kalan bir mevzudur. Bu karar hakkında itiraz mercii Şûrayı Devlettir, kaza merciidir. O halde hiçbir suretle vazife bakımından Dilekçe Komisyonunun bu işi ele alması iktiza etmezdi.

İkinci bir nokta : Dilekçe Komisyonu ancak şahsî kararlar verebilir. Dilekçe Komisyonu tefsir yapamaz, tıpkı mahkeme gibi. Bir mahkeme bir alacaktan dolayı bir adam hakkında bir karar verir, fakat aynı şekilde bir alacak meselesi için mahkemeye ayrıca müracaat etmek lâzımdır. Mehmet hakkında bir alacağın tahsili için verilen bir mahkeme kararını Ahmet o ilâmı alıp da benim de vaziyetim böyledir, işte bunun hakkındaki mahkeme ilâmı, benim de alacağımı bu ilâma istinaden tahsil ediniz, diyemez. Tıpkı bunun gibi Dilekçe Komisyonunun vermiş olduğu kararlar şahsî kararlardır. Yani kimin hakkında karar verilmişse o şahıs hakkında mer'i ve muteberdir. Şimdiye kadarki emsal de böyledir.

Halbuki bu seferki Dilekçe Komisyonu Ezher Üniversitesinin talebesi hakkında vermiş olduğu kararda diyor ki : "Vukubulan ihbarın kül halinde tecezzi olunamıyan bir esasa yani âmme hukukuna taallûk etmesi itibarıyla kararımızın Ezher Üniversitesi ile emsali müesseselerde bulunan ve aynı durumda olan bütün Türk talebeye teşmili tabii ve zaruri..."

Bu arkadaşlar, Dilekçe Komisyonu diyemez. 1111 sayılı Kanunun tefsiri mahiyetindedir. Muadeleti belli olmiyan, belli olmamış olan bir müessesede okuyan kimselerin askerlikten tecili hakkında bir hüküm veriyor ve bu hükmünü diğerlerine teşmil ediyor. Yani 1111 sayılı Kanunda esas teşkil eden orta ve ortadan yüksek müesseselerde okuyanların muadeletlerini tesbit ettirdikten sonra askerliği tecil etmek hususundaki

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

hüküm de ortadan kalkıyor. Bu, tamamiyle vazife hudutlarını aşmaktır ve tefsir müessesesine girmektir, yeni bir hüküm ihdas etmektir. Binaenaleyh ben bu bakımdan Dilekçe Komisyonunun bu kararını muallel görüyorum. Ama ortada şöyle bir şey vardır; arkadaşlarımız elbette, Abdullah Bey biraz evvel konuşurken söylediği gibi vazifelerine taallük eden hususatı düşüneceklerdir. Dilekçe Komisyonu bakar mı, bakamaz mı, meselesini, arkadaşlarımızın mütalâa etmemesi ihtimalini uzak bir ihtimal olarak görüyorum. Yani, arkadaşlarımız bunu ele almışlar ve vazife meselesini mevzuubahis etmiş olmaları lâzımgelir.

Şimdi ben şahsen bu meseleyi hallederken Dilekçe Komisyonunun vazife hudutlarını tamamen aşmış olduğunu ve İctüzüğün 53 üncü maddesi hükümlerini aşmış olduklarını zannediyorum, kanaatim böyledir.

Ama Dilekçe Komisyonu meseleyi mütalâa ederken vazife hususunda bir karara varmış ve bu meseleyi kendi vazifeleri hududu içinde görmüştür. O halde Dilekçe Komisyonunun bu kararı ile İctüzüğün tatbikatı bakımından bir ihtilâf mevzuubahistir. Bence Dilekçe Komisyonundaki arkadaşlarımızı da tatmin etmek için bu meselenin İctüzük tefsiri ile vazifeli olan komisyona, yani Anayasa Komisyonuna havale edilmesini isterim. Külliye reddedilmesi fikrinde değilim. Kanaatimce ortada tamamen bir usul ve hukuk meselesi mevzuubahistir. Eğer Yüksek Meclis tasvibederse bu meseleyi Anayasa Komisyonuna havale edelim, bunu tetkik etsin ve bir karara bağlasın. (*Bravo sesleri*) Vazifesi dâhilinde görürse o zaman meseleyi ayrıca münakaşa ederiz.

Bendeniz bu kanaatle bir takrir veriyorum ve raporun Teşkilâtı Esasiye Encümenine havale edilmesini rica ediyorum. (*Alkışlar*)

REİS – Söz Maarif Vekilindir.

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Reis Bey söz istiyorum.

REİS – Komisyon adına mı?

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Hayır efendim, şahsım adına.

SADRİ MAKSUDİ ARSAL (Ankara) – Bendeniz de Vekil Beyden evvel söz istemiştim.

REİS – Hükümet takaddüm eder, hem sizin söz sıranıza daha çok var.

MAARİF VEKİLİ RIFKI SALİM BURÇAK (Erzurum) – Muhterem arkadaşlar, üzerinde müzakere cereyan etmekte olan mesele hakkında geçen celse Yüksek Heyetinize oldukça etraflı malûmat arz etmiştim.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Fakat geçen celsedeki münakaşaların almış olduğu istikameti göz önünde tutarak şimdi bu meseleye başka bir cepheden temas etmekte hükümet olarak zaruret görüyoruz.

O gün bâzı arkadaşlar Türkiye'de din tedrisatına kâfi derecede ehemmiyet verilmediği intibahını uyandıran konuşmalar yapmışlar, sanki memleketimizde din öğretimi yapan her kademededen müesseselerimizin bulunmadığı zehabını uyandırmışlardır. Hiçbir arkadaşın böyle bir iddia ile ortaya çıkmak istemiyeceğinden emin olmakla beraber Türk vatandaşlarının din tedrisatı bakımından dahi her hangi yabancı bir memleketin bu çeşit müesseselerine asla muhtaç bulunmadıklarını kısaca belirtmekte memleket bakımından fayda mülâhaza ediyoruz. Çünkü bugün memleketimizde dinî tedrisatın her türlü kademelerini tesis etmiş bulunuyoruz. Dinin bir cemiyet içerisinde millî birliğin kurulması ve takviyesi yolunda ne derece kuvvetli bir unsur olduğuna inandığımız cihetle bu sahada hakiki bir reform ve inkılâp sayılacak kadar cesur adımlar atılmış bulunmaktadır. Her şeyden evvel, islâmiyete kuvvetle bağlı olan milletimizin bu yolda hissettiği ihtiyacı karşılayacak her çeşit müesseseler kurulmuştur. Yüksek Meclisinizin malûmu olduğu üzere ilkokullarımıza din dersleri koyduk. Müslüman çocuğunun öğrenmesi lâzımgelen bilgiler buralarda kâfi derecede verilmektedir. Öğretmenlerimizin bu dersi yetkiyle ve vukfla öğretebilmelerini teminen öğretmen okullarımızın müfredatı arasına din derslerini almış bulunuyoruz. Halen öğretmen namzetleri olarak kendileri dinî bilgilerle mücehhez olarak yetişiyorlar. Ve ondan sonra da çocuklarımıza bu bilgileri öğretiyorlar.

Hükümetimiz bununla da iktifa etmiyerek, memleketimizin muhtaç bulunduğu din elemanlarını yetiştirmek maksadıyla İmam Hatip okullarını açmış bulunuyor. Bugün yurdumuzun muhtelif bölgelerinde 15 İmam Hatip okulu vardır. Bu okulları geliştirmek ve onların inkişaflarını temin etmek için her türlü gayreti sarfediyoruz. Çocuklarımız bu müesseselerde kafaları aynı zamanda müspet ilimlerle mücehhez, münevver din adamları olarak yetiştirilmektedirler.

Bundan başka, din ve islâmi bilgiler üzerinde ihtisas temin eden ve gittikçe gelişen İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Biz bu fakültenin mezunlarını İmam Hatip okullarına öğretmen tâyin ediyor ve okullarımızda din derslerinin öğretimini bunlara tevdi ediyoruz.

Yakında İlahiyat Fakültemizde İslâm Tetkikleri Enstitüsü adıyla bir enstitü açılacak ve burada munhasıran islâm dinî üzerinde tetkikler ve araştırmalar yapılacaktır. Böylece çocuklarımıza yurt içerisinde din bilgilerini mazbut bir surette verecek tahsil kademelerinin hepsi tesis edilmiş

bulunuyor. Bugün bu müesseseler şüphe yok ki, henüz yenidir, fakat onların tekâmül ve inkişafı için hiçbir fedakârlıktan çekinmemekteyiz. Bütün bunları söylemekten maksadım, hükümetin daha şimdiden en büyük din âlimlerinin yetişmelerine imkân verecek zemini hazırlamış bulunduğunu ifade etmek içindir. (*Bravo sesleri*) Halkımızın nazarında sadece muhayyel bir kıymet hükmü taşımakta olan yurt dışındaki bu çeşit bir müesseseye Türk milletinin behemehal ihtiyacı vardır denilemez.

Tarih boyunca islâm dinine en büyük hizmette bulunmuş olan Türk milleti, yine en büyük din âlimlerini kendi içinden çıkaracaktır.

Muhterem arkadaşlarım, Türk maarifinin gidişinden ve onun istikametinden mesul bir arkadaşınız sıfatıyla ve hükümetim namına bu hakikatları buradan sizlere ve umumî efkâra açıklamayı bir vazife bilirim. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Dilekçe Encümeninin raporu geçen gün burada görüşülürken bazı arkadaşlar hükümetinizin vicdan hürriyetine ve din tedrisatına verdiği bu büyük ehemmiyeti âdeta unutmuş gibi göründüler ve sanki Türkiye'de dinî tedrisat veren müesseselerin mevcut olmadığı intibasını uyandıran konuşmalar yaptılar. Böylece bir usul ve kanun meselesinin mahiyeti tamamen değişti ve mesele bambaşka bir şekle sokulmuş oldu.

Yüksek Meclisinize şunu arz etmek mecburiyetini hissediyoruz ki, bugünkü Türkiye'nin her kademedin din tedrisatını veren müesseseleri vardır ve bunların her gün biraz daha inkişaf ve tekâmüllerine gayret sarfedilecektir. (*Alkışlar*).

Şimdi Dilekçe Encümeninin vermiş olduğu rapor üzerindeki Bahadır Dülger arkadaşımızın teklifine biz de iştirak ediyoruz. Dilekçe Encümeninin raporunun bir kere de Anayasa Encümenine havale buyurulmasını Yüksek Heyetinizden rica ediyorum. (*Alkışlar*).

REİS – Vasfî Mahir Kocatürk. (*Kâfi, kâfi sesleri*) (*Reye, reye sesleri*)

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüşane) – Muhterem arkadaşlar; Bahadır Dülger arkadaşımızın ve Maarif Vekilinin konuşmaları bana büyük bir inşirah verdi. Daha evvelki konuşmalarımızda meselenin müdafileri tarafından muayyen bir şekilde poze edilişi, bizi gayet tabii olarak bazı konuşmalara sevk etmişti. Ama, artık objektif olarak mevzuun üzerine dönmemiz lâzımgeldiği zarureti tezahür ediyor.

Ancak bir nokta var; Maarif Encümeni Reisi Mustafa Reşit Tarakçıoğlu arkadaşımız bu işin Maarif Encümenine tevdiinin uygun olacağını işaret etmişti. Mesele, kısaca şu olmak gerektir ki, bir dilekçenin müracaatı mevzuubahistir. Ama dilekçe sahibinin isteği kabul edildiği takdirde bu hareket şümül ifade etmektedir.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Bu şümülün tetkiki da mesleki bir hususiyet arz etmektedir. Gerçi meslekî hususiyet bakımından adı geçen müessese hakkında yapılacak muamelenin diğer müesseselere yapılan muameleler cinsinden olmadığı teşrih edilmiştir. Millî Eğitim Vekili Mecliste vesikalara dayanarak huzurunuzda arz etti, bu izahatla iktifa etmek uygun görünürse Büyük Millet Meclisi teklifin reddine doğru gidebilir. Ve şüphesiz uygun bir şey olur, Şayet bu kâfi görülmezse, madem ki, şümül ve mesleki hususiyetler ifade eden bir mesele mevzuubahistir, Millî Eğitim Komisyonuna da havalesi bendenizce uygun olur. Zira Anayasa Komisyonuna havalesi sadece Dilekçe Komisyonunun yaptığı muamele bakımından Tüzüğe uygun olup olmayacağı etrafında toplanabilir. Ama dileğin şümülü bakımından yerine getirilip getirilmemesi meselesi daha ziyade maarif ihtisasını ilgilendirir gibi görünür. Eğer arzu buyurursanız Teşkilâtı Esasiye ve Maarif Komisyonundan mürekkep bir Karma Komisyona, arz buyurursanız Millî Eğitim Komisyonuna, arz buyurursanız Dilekçe Komisyonuna karar verilirse zannediyorum ki, bu teklifi ileri süren arkadaş da buna iltihak edecektir, ben de buna iltihak etmeye âmadeyim, yeter ki, şu anda tebellür eden sarîh vaziyete göre dilekçe yoluyla dilekçede adı geçen müessese hakkında akademik münakaşa açılmasın ve uzun sözler söylemeye meydan verilmesin. Bendeniz, tensib ederseniz Teşkilâtı Esasiye veya hut Maarif Komisyonuna havale buyurulmasını arz ediyorum.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Usul hakkında söz istiyorum.

REİS – Kifayet takrirlerini henüz okumadık. Yalnız usul hakkında söz isteyen arkadaşlara söz veriyorum. Buyurun Müfit Bey.

MÜFİT ERKUUYUMCU (Balıkesir) – Kısaca arz edeyim. Kararın Teşkilâtı Esasiye Komisyonuna havalesi muvafıktır. Aynı zamanda Maarif Encümenine de gönderilmesi lâzımdır. Benim arz edeceğim bir üçüncü komisyon daha var. O da Millî Müdafaa Komisyonudur. Çünkü askerliğin tecili bahis mevzuudur. Böyle bir işte ise Millî Müdafaa Komisyonunun mütalâasının alınması lâzımgelir.

REİS – Muammer Alakant.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Bahadır Dülger arkadaşımız ortaya bir usul, bir vazife meselesi atmış ve müzakerenin devamından evvel komisyonun vazife bakımından bu işi tetkik edip etmemesi mevzuunun Teşkilâtı Esasiye Encümeni tarafından halledilmesini istemiştir. böyle bir teklif ortaya atılınca müzakerenin kendiliğinden kesilerek işin Teşkilâtı Esasiye Encümenine verilmesi icabeder. Bu vaziyette kifayeti müzakere takrirlerinin reye konmasına da lüzum yoktur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Binaenaleyh, Bahadır Dülger arkadaşımızın teklifi mucibince evvelâ vazife meselesinin de tetkik edilmesi ve ondan sonra meselenin müzakere ve münakaşa edilmesi için bu teklifin, yani meselenin Teşkilâtı Esasiye Encümenine havale edilip edilmemesi meselesinin Makamı Riyasetçe reye arzedilmesini ve bunun halledilmesini teklif ederim. (*Doğru, doğru sesleri*).

REİS – Usul hakkında söz istiyen arkadaşlar çoğaldı. İctüzük gereğince yana ve karşıya olmak üzere ancak iki kişiye söz verilir. İki arkadaş da konuştu. Şimdi kifayeti müzakere takrirleri vardır, okuyoruz. Kabul veya ademikabulü reylerinize muhavellidir.

Yüksek Reisliğe

Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederiz.

Rize Mebusu
A. Morgil

Rize Mebusu
O. Kavrakoğlu

Yüksek Reisliğe

Konu aydınlandı. Müzakere yeter. Raporun reye konulmasını arz ve teklif ederim.

12.II.1954

Niğde Mebusu
Ferit Ecer

Yüksek Başkanlığa

Rapor üzerindeki müzakereler kâfidir. Keyfiyetin oya konulmasını arz ederim.

Bursa Mebusu
R. Aybar

REİS – Şimdi kifayet aleyhinde söz Sadri Maksudi'nindir.

SADRİ MAKSUDİ ARSAL (Ankara) – Arkadaşlar, ben kifayetin aleyhindeyim demekle iktifa etmek istemiyorum. Niçin kifayetin aleyhindeyim izah edeceğim, izah etmek mecburiyetindeyim. (*O, olmadı sesleri, gürültüler*).

Arkadaşlar, her şeyden evvel bir demokrat arkadaşınız olarak aynı zamanda her türlü taassuptan, her türlü yobazlıktan uzak kalmaya çalışmış bir arkadaşınız olarak fikrimi arz edeceğim. Bu sahada iki cereyan mücadele halindedir. (*Esasa giriyorsunuz sesleri*). Tabii esası da arz etmek mecburiyetindeyim.

Birisi dinî taassup, diğeri onun aksine olan taassuptur.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

REİS – Efendim, rica ederim, esasa girişirseniz olmaz, kifayet aleyhinde konuşacaksınız.

SADRI MAKSUDİ ARSAL (Devamla) – Benim samimi tavsiyem, dini taassup taraftarları gibi, bunun aksine din taassubundan tamamen azade olarak başka türlü taassuba kaymakta olan arkadaşlara tavsiyem, bu yola gitmemeleridir. Bunun çok menfi neticeleri görülecektir. Binaenaleyh, ben müzakerenin devamı taraftarıyım. Ne kadar söz almış arkadaş varsa hepsi konuşsunlar. Benim de bu hususta çok söyleyeceklerim var.

REİS – Kifayet takrirleri okundu, aleyhinde de bir arkadaş konuştu. Şimdi kifayet takririni reye arz ediyorum : Kifayeti kabul edenler... Etmiyenler...

Efendim, tesbit edemedik, tereddüt hâsıl oldu, tekrar rica edeceğim : Kabul edenler... Etmiyenler... Kifayet takriri kabul edilmiştir efendim.

Takrirler var, okutuyorum.

Yüksek Reisliğe

Şifahen arz ettiğim sebeplerle Dilekçe Komisyonu raporunun Teşkilâtı Esasiye Encümenine havalesini arz ve teklif ederim.

Erzurum Mebusu
Bahadır Dülger

Yüksek Reisliğe

İşin Anayasa, Milli Eğitim ve Milli Müdafaa komisyonlarına da havalesini arz ve teklif ederim.

Balıkesir Mebusu
Müfit Erkuyumcu

Yüksek Reisliğe

Âdilâne bir karara varmak için meselenin iyi bir tetkikten geçirilmesi lâzımdır. Binaenaleyh meselenin Milli Eğitim komisyonuna havalesini arz ve teklif ederim.

Kayseri Mebusu
İ. Berkok

Başkanlığa

Meselenin bir defa da Milli Eğitim Komisyonunda incelenmesi için sözü geçen komisyona havale buyurulmasını teklif ederim.

Milli Eğitim Komisyonu
Başkanı
Mustafa Reşit Tarakcioğlu

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Reisliğe

Mısır'daki Camiülezher Müessesesinde iki ayrı kısım vardır. Bunlardan biri eski medrese usulü ile çalışır ve hiç bir ilmi hüviyeti yoktur. Diğer statüsü kanunlarla tesbit edilen ve sınıf sistemine göre müfredat programları ile tedrisat yapan ve bu suretle milletlerarası bir ilmi değer taşıyan üniversite kısmıdır.

Şu hale göre Ezher'e devam ettiklerini iddia eden Türk vatandaşları arasında bu üniversite kısmına veya ona hazırlayıcı lise kısmına devam ettiğini ve muntazaman sınıf geçtiğini ispat edenlere 1111 sayılı kanunun C fıkrası gereğince tecil hakkı tanınmak icabeder.

Bu hususun Yüksek Meclisin nazarı dikkatine sunulmasını arz ederim.

Urfâ Mebusu

Necdet Açısal

REİS – Efendim, takrirleri okuduk. Bunlarda evvelâ Teşkilâtı Esasiye Encümenine gitmesini talebeden teklifler var, Maarif Encümenine gitmesine dair teklif var, bir de Teşkilâtı Esasiye, Maarif ve Millî Müdafaa encümenlerine gitmesi için teklifler var.

Usul hakkında konuşan bazı arkadaşlarımız, meselenin, zımnen Riyasetin halletmesi yolunda beyanlarda bulundular. Rey Yüksek Meclisin olduğuna göre bu hususta beyanda bulunmakta mazuruz. En aykırı teklif, her üç komisyona gitmesini tazammun eden Müfit Erkuyumcu'nun teklifi olduğu için onu tekrar okuyoruz.

(Balıkesir Mebusu Müfit Erkuyumcu'nun takriri tekrar okundu).

REİS – Takriri dikkatinize arz ediyorum. Kabul edenler işaret versinler... Nazara almıyanlar lütfen işaret versinler.., Takrir dikkate alınmıştır. Teşkilâtı Esasiye, Maarif ve Millî Müdafaa encümenlerine gidecektir.

10 UNCÜ DÖNEMDEKİ GÖRÜŞMELER (6)

2. – *Manisa Mebusu Merhum Refik Şevket İnce'nin, Arzuhal Encümeninin 20.IV.1953 tarihli haftalık karar cetvelindeki 5751 sayılı Kararın Umumî Heyette görüşülmesine dair takriri ve Arzuhal Encümeni mazbatası (4/50) (2)*

REİS – Mazbatayı okuyoruz, efendim.

(6) Tutanak Dergisi : Dönem 10, Cilt, II, Sa : 180, Ta : 25.4.1956

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMASI

Arzuhal Encümeni Mazbatası (7)

T.B.M.M.

Arzuhal Encümeni

Zat ve Evrak No. 16563

1.II.1956

Arzuhal En. No. 15459

Karar No. 77

Esas No. 4/50

Yüksek Reisliğe

Kahire'de Ezher Üniversitesinde tahsil görmekte olan Türk talebenin askerlikten tecilleri mevzuunda selef encümence ittihaz edilip 20. IV.1953 gün ve 56 sayılı Haftalık Cetvelle neşrolunan 8.IV.1953 tarih ve 5751 numaralı Karara eski Manisa Mebusu Refik Şevket İnce tarafından süresi içinde itiraz edilmesi üzerine mezkûr kararı teyiden hazırlanan mazbatalar Umumî Heyete sunulmuş ve bu bapta müşarûnileyh heyetçe yapılan müzakere esnasında ise bâzı mebuslar tarafından serdedilen tekliflere uyularak mezkûr tecil mevzuunun bir kere de Teşkilâtı Esasiye, Milli Müdafaa ve Maarif encümenlerince incelenmesi için dosyanın sırasıyle bu encümenlere tevdiî tensip buyurulmuştu.

Bu tensibin lâhik olduğu 15.II.1954 tarihinden sonra, yani Mayıs ayı içinde yeni seçim yapılmış ve bu münasebetle de devrenin değişmiş olmasından dolayı, bahsedilen dosya, müesses ve müteamil usul gereğince, icabı ifa edilmek üzere tekrar encümenimize tevdi kılınmış ve bu sırada aynı talebenin bu konu ile ilgili olarak yeniden göndermiş oldukları diğer bir dilekçe de, alâkası hasebiyle, bu işle birleştirilmiş olduğundan, bütün evrak, 17.I.1956 tarihinde Maarif Vekîlinin huzuru ile yeni baştan tetkik edildi.

Vâkı müracaatların, Ezher Üniversitesinde okuyan Türk talebeden kendilerine askerlik mükellefiyeti teveccüh etmiş veya edecek olanların, 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35 inci maddesinin C fıkrası mucibince tecilleri talebini muhtevî bulunduğu görülmüştür.

Bahis mevzuu tecilin ciheti askerîyece yapılabilmesi için, daha önce Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyetince, mezkûr C fıkrasına tevfikân, muktazî muadeletin tesbit edilmiş olması lâzımgüleceğine ve bu tesbit muamelesi icra edilmeden evvel tecil hiçbir veçhile caiz olamayacağına ve bu itibarla da zikri geçen müracaatların, Dahilî Nizamnamenin muaddel 53 üncü maddesinde dahi belirtildiği gibi, son kararı almaya salâhiyetli Maarif Vekâleti tarafından katî bir karar bağlanması ve neticede şayet,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

müracaat sahipleriyle vekâlet arasında bu konuda bir ihtilâf hâdis olursa, bundan dolayı da alâkalıların idarî kaza merciine müracaat etmeleri icabedeceğine göre, iktizasına mezkûr vekâletçe tevessül edilmek üzere, vukubulan itirazın kabulü ile taallûk ettiği 8.IV.1953 tarih ve 5751 numaralı kararın ve bu kararı müeyyet olarak selef encümenler tarafından hazırlanmış bulunan 9.VI.1953 ve 25.XII.1953 gün ve 4/351 esas 15459/16563 sayılı mazbataların zikredilen sebeplerden kaldırılması gerekmektedir.

Keyfiyetin yüksek tasvibe sunulmasını saygı ile arz ve teklif ederiz.

Arzuhal En. Reisi

Konya

A. F. Ağaoğlu

Kâtip

Elâzığ

S. Toker

Çorum

H. Ortakcioğlu

Edirne

H. Maksudoğlu

Mazbata Muharriri

Bingöl

N. Aras

Afyon K.

S. Koraltan

Edirne

C. Köprülü

Mardin

R. K. Timuroğlu

Trabzon

S. Karayavuz

REİS – Mazbata hakkında söz istiyen var mı, efendim? olmadığına göre reyî âlinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Mazbata kabul edilmiş ve 5751 sayılı Karar kaldırılmıştır.

Kahire'de Ezher Üniversitesinde Tahsil Görmekte Olan Türk Talebenin Aaskerlikten Tecilleri Mevzuunda Dilekçe Komisyonunca İttihaz Olunan Kararın Kaldırılması Hakkında (8)

Karar No : 1963

Kahire'de Ezher Üniversitesinde tahsil görmekte olan Türk talebenin askerlikten tecilleri mevzuuna dair olup Dilekçe Komisyonunun 20.4.1953 tarihli Haftalık Karar Cetvelinde neşrolunan 5751 sayılı kararın, vâkı itiraz üzerine Arzuhal Encümenince hazırlanan 1.2.1956 tarihli 16563/15459 numaralı mazbata gereğince, kaldırılmasına Umumî Heyetin 25.4.1956 tarihli inikadında karar verilmiştir.

25.4.1956

(8) Resmî Gazete : 3.5.1956-9299

10 – 1927 TARİHLİ TBMM DAHİLİ NİZAMNAMESİNİN YENİDEN YÜRÜRLÜĞE KONMASI

11 Nisan 1945'te yürürlüğe giren TBMM İçtüzüğü'nün yerine "2.5.1927 tarihli TBMM Dahili Nizamnamesi"nin yeniden yürürlüğe konmasını öngören içtüzük teklifi 22.12.1952 tarihinde Meclise sunuldu.

Ankara Milletvekili Hamit Şevket İnce tarafından verilen içtüzük teklifi Anayasa Komisyonunda görüşülerek 12.2.1954 tarihinde Genel Kurul gündemine geldi.

Anayasanın, Teşkilâtı Esasiyeye dönüşmesindeki görüş ve gerekçe doğrultusunda (1) hazırlandığı anlaşılan ve gerekçesiz verilen öneriyeye Anayasa Komisyonunca düzenlenen raporda açıklık kazandırıldı.

Komisyon 22, 23, 24 ve 85 inci maddeler dışında kalan 2 Mayıs 1927 tarihli Dahili Nizamname hükümlerinin, 11 Nisan 1945 tarihine kadar yapılan değişikliklerle birlikte yeniden yürürlüğe girmesine karar verdi.

Yukarıda sözü edilen 22, 23, 24 ve 85 inci maddeler yeniden düzenlendi.

Genel Kuruldan tartışmasız geçen TBMM Dahili Nizamnamesi yeniden yürürlüğe girdi (2).

Ankara Mebusu Hâmid Şevket İnce'nin 2 Mayıs 1927 Tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinin Tekrar Meriyete Konulmasına Dair Nizamname Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu

22.XII.1952

Yüksek Başkanlığa (3)

10.I.1945 tarih ve 4695 sayılı Anayasanın yerine 20.IV.1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu kabul edildikten sonra elyevm yürürlükte bulunan 11.IV.1945 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü makamına kaim olmak üzere 2 Mayıs 1927 tarihli "Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesi"nin meriyete geçirilmesi, tabii ve zaruri bir vazifenin ifası demek olacağından bu teklifimin Anayasa Komis-

(1) Anayasanın Teşkilâtı Esasiyeye dönüşümü için Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem c : III s. 2935 Bkz.

(2) Yeniden yürürlüğe konan TBMM Dahili Nizamnamesi'nin tam metni için III. Dönem Cilt, II. S : 141 Bkz.

(3) Tutanak Dergisi : 28/1, B. 42, Sıra S. 173.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

yonuna havale ve oradan alınacak kararın Büyük Meclise arzına delâlet buyurmanızı rica ederim.

Ankara Milletvekili
Hâmid Şevket İnce

Anayasa Komisyonu Raporu

T.B.M.M.
Anayasa Komisyonu
Esas No. 2/474
Karar No. 6

20.IV.1953

Yüksek Reisliğe

Ankara Mebusu Hâmid Şevket İnce'nin 2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinin tekrar meriyete konulmasına dair nizamname teklifi komisyonumuza havale edilmekle incelendi.

10.I.1945 tarih ve 1695 sayılı Anayasanın, teşriî heyetçe tesbit ve ifade edilen ve milletçe konuşulan dile uymıyan ve tatbikatta birçok aksaklıkları ve eksiklikleri görülen bir dille yazılmış bulunması ve aynı zamanda Türkçenin yalnız bu dilden ibaret olduğu ifade edilmiş olması gibi mahzurlarına binaen yürürlükten kaldırılarak yerine 20 Nisan 1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun, asıl metin olarak kabul edilmiş bulunması sebebiyle sözü geçen 4695 sayılı Anayasa meriyetten kaldırılmıştır.

Bu suretle Türkçenin serbest gelişmesine engel teşkil eden Anayasa'daki resmî takyitler kaldırılmış olmakla resmî dil tabii ve aslî haline getirilmiş, konuşma dili de resmî dilin zorlayıcı takyitlerinden kurtarılmış bulunmaktadır. Buna rağmen 4695 sayılı Anayasaya ifade şeklini veren zihniyet ve tatbikat İchtüzükte baki kalmakla beraber hakikatta ifadeleri yekdiğerine uygun bulunması lâzımgelen İchtüzük dili Anayasa dilinden apayrı birşekil ve manzara arzelmekte bulunmuştur.

Hukuk istilahlarının, mütehassıslarınca ilmî bir yoldan tesbiti ile salâhiyetli makamlardan kullanmaya arzı ve Türkçenin kendi bünyesi içerisindeki tabii gelişmesinin ilmî kaidelere uygun bir istikamette yürütülmesi düşüncesi ile Anayasada yapılan değişikliğin aynı şekilde Meclis İchtüzüğünde de yapılması zarureti karşısında Ankara Mebusu Hâmid Şevket İnce'nin teklifi yerinde görülmüştür.

Bu itibarla halen yürürlükte bulunan 11 Nisan 1945 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi İchtüzüğünün 2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesi ile tebdili suretiyle sözü geçen İchtüzüğün meriyetten kaldırılmasına ve 1945 senesinden sonra mezkûr nizam-

1927 TARİHLİ TBMM DAHİLİ NİZAMNAMESİNİN YENİDEN YÜRÜRLÜĞE KONMASI

namenin 22 nci 23 üncü 24 ve 85 inci maddelerinde esasa ait olarak yapılan tadillerin ifadesinin uydurma tâbir olunan dille yazılmış ve tutunmamış birçok ıstılahları ihtiva etmiş olması dolayısıyla bunların da yerlerine evvelce meriyette bulunanlarının konulması suretiyle Teşkilâtı Esasiye Kanununun diline uygun bir şekle konmuş" ve bu seretle 4 maddede yapılan tadillerin yeniden kaleme alınmak suretiyle tanzimine ve Mecliste öncelikle görüşülmesine ittifakla karar verilmiştir.

Umumî Heyetin yüksek tasvibine arz olunmak üzere Reisliğe takdim olunur.

Anayasa Ko. Başkanı

Manisa

F. L. Karaosmanoğlu

Kâtip

Afyon K.

K. Özçoban

İzmir

H. E. Adıvar

İçel

H. Fırat

İzmir

Z. H. Velibeşe

Manisa

R. Ş. İnce

Sivas

R. Öçten

Sözcü

Diyarbakır

F. Alpiskender

Ankara

R. Eren

Erzurum

M. Yazıcı

İsparta

R. Turgut

İstanbul

M. Benker

Manisa

M. Tümay

Tekirdağ

İ. H. Akyüz

Bâzı maddelerin tadili suretiyle eski nizamname tekrar meriyete konulmakta olmasına göre tadil edilen maddelere ait diğer tekliflerin de incelenerek ihtiyaca uygun bir şekilde bir metin hazırlanması muvafık olacağı mütalâasındaım.

Konya Mebusu

R. Alabay

GENEL KURULDAKİ GÖRÜŞME (2)

REİS – Bir takrir var okutuyorum :

12.II.1954

Yüksek Reisliğe

İçtüzük gereğince bir defa görüşülecek işler arasında 2 numarada bulunan (2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizam-

(2) Tutanak Dergisi : C. 28/1, s. 259-261, Tarih : 12.2.1954.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

namesinin tekrar meriyete konulmasına dair nizamname teklifinin) gündemde bulunan diğer işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Anayasa Komisyonu Reisi
F. L. Karaosmanoğlu

REİS – Diğer işlere takdimen görüşülmesi; teklif olunmaktadır. Bunu reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesi üzerinde söz isteyen var mı? Maddelere geçilmesini reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin tekrar meriyete konmasına ve mezkûr nizamnamenin 22, 23, 24 ve 85 inci maddelerinin tadiline dair nizamname

MADDE 1. – 22, 23, 24 ve 85 inci maddeleri hariç olmak üzere 2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesi 11 Nisan 1945 tarihine kadar yapılan tadilleri ile birlikte tekrar meriyete konulmuştur.

REİS – Madde üzerinde söz isteyen var mı? Yoktur. Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Tekrar meriyete konmadığı birinci maddede zikredilen 22, 23, 24 ve 85 inci maddeleri yerine aşağıdaki maddeler ikâme edilmiştir.

Encümenler ve Parti grupları

Madde 22. – Her içtimain başlangıcında, vazifeleri ertesi içtimaa kadar devam etmek ve âzası umumî heyetçe izafi reyle intihap olunmak üzere, 20 encümen kurulur.

Siyasî partilerin, yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun çalışmaları ile alâkalı faaliyette bulunan Meclis Grupları vardır.

Meclis vazifeleri ile mütenazır encümenler :

1. Arzuhal Encümeni (25 âza, iki muvazzaf kâtip);
2. Divanı Muhasebat Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);
3. Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni (10 âza, bir muvazzaf kâtip);
4. Meclis Kütüphanesi Encümeni (5 âza, bunlardan birini Riyaset Divanı İdare Amirleri arasından ayırır. Bu encümene Kütüphane Müdürü Kâtiplik eder);
5. Teşkilâtı Esasiye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

1927 TARİHLİ TBMM DAHİLİ NİZAMNAMESİNİN YENİDEN YÜRÜRLÜĞE KONMASI

Dahilî Nizamname işleri bu encümene havale olunur.

Bütün Hükümet hizmetleri ile mütenazır encümen :

6. Bütçe Encümeni (35 âza, bir kalem müdürü ile muavini, bir baş-kâtip, muavini ve bir memur)

Bu encümen kendine bir de reisvekili intihaber.

Umumî bütçe mazbatasının yazılması ve müdafaası ile mükellef bir mazbata muharririnden başka bu encümen bir veya muhtelif dairelerin bütçe mazbatasını yazmak ve müdafaa etmekle mükellef hususi mazbata muharrirleri dahi intihap edebilir.

Vekâletlerle mütenazır encümenler (Alfabe sırasıyla) :

7. Adliye Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip);

8. Çalışma Encümeni (15 âza, bir muvazzaf kâtip);

9. Dahiliye Encümeni (30 âza, bir muvazzaf kâtip); Bu encümen lüzum görüldükçe bir reisvekili intihap eder.

10. Gümrük ve İnhisarlar Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

11. Hariciye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

12. İktisat Encümeni (30 âza, bir muvazzaf kâtip);

13. Maarif Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

14. Maliye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

15. Millî Müdafaa Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip);

16. Münakalât Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

17. Nafia Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

18. Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

19. Ticaret Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

20. Ziraat Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip);

İcabında encümenlerin âzası Umumî Heyetçe daha çok veya daha az adedde seçilir.

Yukardaki encümenlerle karşılanmıyan dairelerle alâkalı lâyiha ve teklifler, malî işlerden iseler, Bütçe ve Maliye encümenlerinde, bundan başka bütün lâyiha ve teklifler, Dahiliye Encümeninde görüşülür.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 23. – Devrenin ilk içtimasında encümen intihaplarına yardımı olmak üzere mebusların, hal tercümesi kâğıtlarından anlaşılan, ihtisas ve mesleklerini gösterir bir cetvel Riyasetçe tabettirilir âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Encümenlere namzet gösterme işi, partilerin Meclis gruplarınca yapılır. Hazırlanan namzet cetvelleri her grubun idare heyeti reisliğince Meclis Riyasetine sunulur.

Müstakil mebuslar kendi namzetliklerini koyabilirler.

Namzetleri gösteren cetveller, Meclis Riyasetince birleştirilerek tabetirilip âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.

Umumî Heyette encümen intihapları bu cetvelerin dağıtılmasından ancak dört gün sonra başlar.

Encümenler, devrenin diğer içtimaları başında içtimaların birinci inikadından sonra gelen ilk inikadın yapıldığı gün intihabedilir.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 24. – Bir encümende gizli celse akdini alâkalı vekil, yahut encümen âzasının üçte biri istiyebilir.

Gizli celsede encümen âzasından ve vekillerden başkası bulunamaz.

Gizli celse akdî müzakerenin sır olarak muhafazasına söz verilmek demektir.

Parti gruplarının gizli celselerinde de bu hüküm tatbik olunur.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 85. – Söz, talep ve kayıt sırasına göre verilir.

Heyet isterse, müzakere olunan meselelerin lehinde, aleyhinde, hakkında, münavebe ile söz söylemek takarrür eder.

Reis söz alanların isimlerini sırası ile Heyete bildirir.

Encümen veya parti grubu namına söz istediklerinde, encümen reisi veya mazbata muharrirleri ile grup reisi veya sözcüleri sıraya bağlı değildirler.

Son söz mebuslarındır.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

İkinci maddeyi heyeti mumiyesiyle reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. – Bu Nizamname kabulü tarihinden itibaren mer'idir.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. – Bu Nizamname Türkiye Büyük Milet Meclisi tarafından icra olunur.

REİS – Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesini reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (*)

(*) Ayrıca karar metni yayınlanmamıştır. (K.Ö.)

11 – DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Dokuzuncu Dönem alışlagelen parlamento dönemlerinden farklı bir etkinlikle parlamento tarihinde gerçek anlamda çok partili döneme işlerlik kazandırdı. Yasal süresi Sonunda genel seçimlere gidilme kararı verildi.

Seçimlerden sonra Meclisin toplanma tarihi ve saati de karar altına alınarak Meclis Başkanının konuşması ile dönem noktalandı. Genel seçimleri yenileme kararı, Meclisin toplanma tarihi ve Meclis Başkanının kapanış konuşması kaynaktan olduğu gibi alındı.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ SEÇİMLERİNİN YENİLENME KARARI (1)

Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in, Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçiminin Yenilenmesine Dair Tavrı

REİS — Yüksek Heyete verilmiş bir tahrir var, okutuyorum.

12.III.1954

Yüksek Reisliğe

Cumhuriyetimiz tarihinde ilk defa tek dereceli serbest seçimle millî iradeyi temsil eden Büyük Meclis, Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabul ettiği dört senelik asgarî müddeti 14 Mayıs 1954 tarihinde doldurmuş olacağından Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeniden yapılacak bir seçimle bünyesinde tazelenen olan millî itimadın yaratacağı kuvvetle 14 Mayıs 1954 tarihinde Onuncu Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak yeni bir çalışma devresini açmasının millî menfaatimiz için geniş imkânlar sağlayacağı mülâhaza edilerek ve Seçim Kanunundaki kesin müddetleri de nazara alarak Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine karar verilmesini teklif ederim.

Bursa Mebusu

Hulûsi Köymen

REİS — Okunan tahriri açık oyunuza arz edeceğim.

Seçim dairesini çekiyoruz.

(Reisicumhur Celâl Bayar, şiddetli alkışlar ve Bravo sesleri arasında localarını işgal ettiler.)

(Kur'a çekildi.)

(1) Tutanak Dergisi : C : 29/2, s: 919

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

REİS — Elâzığ'dan başlıyoruz. Tavriri kabul edenler beyaz, kabul etmiyenler kırmızı rey vereceklerdir efendim.

(Reyler toplandı.)

REİS — Reylerini kullanan arkadaşların tekrar yerlerini almalarını rica ediyorum.

Reylerini kullanmayan arkadaşların lütfen reylerini kullanmalarını rica ediyorum. Rey toplama muamelesi sona ermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine dair Muhterem Heyetinize sunulan tavrira (353) arkadaşımız iştirak etmiştir. Tavriri (353) oyla, müttefikan kabul edilmiştir. Hayırlı olsun. *(Sağdan ve soldan sürekli alkışlar, bravo sesleri).*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçiminin Yenilenmesine Dair (1)

No.

1841

Cumhuriyetimiz tarihinde ilk defa tek dereceli serbes seçimle millî iradeyi temsil eden Büyük Meclis, Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabul ettiği dört senelik asgarî müddeti 14 Mayıs 1954 tarihinde doldurmuş olacağından Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeniden yapılacak bir seçimle bünyesinde tazelenecek olan millî itimadın yaratacağı kuvvetle 14 Mayıs 1954 tarihinde Onuncu Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak yeni bir çalışma devresini açmasının millî menfaatimiz için geniş imkânlar sağlayacağı mülâhaza edilerek ve Seçim Kanunundaki kesin müddetleri de nazara alarak Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine karar verilmiştir. *(Cilt : 29 - Sayfa : 919, 953;956).*

12 Mart 1954

SEÇİM SONRASI MECLİSİN TOPLANMA VAKTİ (2)

Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 14 Mayıs 1954 Cuma Günü Saat 15'te Fevkalâde Toplanması Hakkında Tavriri (4/428)

REİS — Verilmiş bir tavriri var, okuyoruz :

12.III.1954

(1) Resmî Gazete : 15 Mart 1954-8658 Kavanin Mecmuası : C: 36, s. 1324

(2) Tutanak Dergisi : C : 29/2, s. 919, 920

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi ruznamesinde görüşülecek mühim bir madde kalmadığından toplantıya son verilmesine ve yeni Meclisin 14 Mayıs 1954 Cuma günü saat 15'te fevkalâde içtimâna karar verilmesini teklif ederim.

Bursa Mebusu

Hulûsi Köymen

REİS — Okunan tahriri reyînzde arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... İttifakla kabul edilmiştir. (*Şiddetli alkışlar*)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 14 Mayıs 1954 Cuma Günü Saat 15'te Fevkalâde Toplanması Hakkında (1)

(Resmî Gazete ile ilanı : 15.3.1954 - Sayı : 8658)

No.
1842

Türkiye Büyük Millet Meclisi ruznamesinde görüşülecek mühim bir madde kalmadığından toplantıya son verilmesine ve yeni Meclisi 14 Mayıs 1954 Cuma günü saat 15'te Fevkalâde toplanmasına karar verilmiştir. (Cilt : 29-Sayfa : 919:920).

12 Mart 1954

Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan'ın, Dokuzuncu Devrenin niha-yete ermesi dolayısıyla beyanatı (2)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REİSİ REFİK KORALTAN (İçel) — Aziz Arkadaşlarım;

IX ıncu Devrenin çalışmaları sona erdiği şu dakikada Yüksek Heyetiniz bu tarihi devrenin mesaisi hakkında kısaca mâruzatta bulunmayı vazife telâkki ederim.

Bu devrede, yani 22 Mayıs 1950 tarihinden bugüne kadar Büyük Millet Meclisine -tezkere ve saire gibi çeşitli evrak hariç- (809) lâyiha ve (625) teklif tevdi edilmiştir.

Alâkalı encümenlere tevdi edilen bu lâyiha ve teklifler, fâsılasız toplantı ve sürekli bir mesai ile encümenlerde tetkik edilerek kısmen tevhit ve telif edilmek suretiyle Umumi Heyetinizin nazarı tetkik ve müzakeresine arz edilmiş ve bugüne kadar yapılmış olan (405) inikatta, Yüksek

(1) Kavanin Mecmuası : C : 36, s. 1324

(2) Tutanak Dergisi : C : 29/2, S: 920

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Heyetinizce (746) sı kanun, /6) sı tefsir, (148) i karar olarak kabul edilmiştir.

Yine bu devre zarfında Meclis Riyasetine ve delâletimizle muhtelif vekâletlere tevcih olunan (1 407) şıfahi ve tahrirî sual takririnden (1 245) i cevaplandırılmıştır.

Ve bu meyanda; Dilekçe Komisyonumuza, havale ve tevdi olunan vatandaş dileklerine ait (19 904) dosyanın da karara bağlandığını da ayrıca kaydederim.

Çok aziz arkadaşlarım;

Dört senelik kıymetli çalışmalarımızın muhassalasını size bu suretle kısaca ifadeye çalıştım. Bazen geceyi gündüze katarak devam eden çalışmalarımızla büyük ve kadirşinas Türk milletini her türlü sitayışın fevkinde bir refah ve saadete ulaştıracak, onu, mukaddes yurt toprakları üstünde, gününden memnun ve yarınından emin olarak sükun ve huzur içinde yaşatacak bütün tedbirleri aldınız ve böylece; büyük bir vicdan huzuriyle, millet emrinde vatan ve millet için çalışmanın sonsuz zevkini tattınız.

Aziz arkadaşlarım, biraz evvel ittihaz buyurduğunuz kararla Büyük Meclisin 9 uncu devresi sona ermiş bulunuyor. Artık geride bıraktığımız bu tarihî devrenin her içtima senesinde beni Başkanlığa seçmek suretiyle hakkında göstermek lûtfunda bulunduğunuz kıymetli teveccüh, itimat ve sevgi hayatımın en büyük mazhariyeti olmuştur. Beni bu mazhariyete eriştiren sizlere ayrı ayrı şükranlarımı arz ederken, tevdi buyurduğunuz bu mukaddes vazifeyi yine yüksek müzaheretinizle itimadınıza lâ-yık bir şekilde ifaye çalıştığım esnada değerli mesai arkadaşlarımdan gördüğüm kıymetli yardımlara da ayrıca teşekkürü vicdani bir borç telâkki ederim.

Muhterem arkadaşlarım, dört senelik her bakımdan verimli çalışmalarından sonra yeni seçimlere erişmiş bulunuyoruz. Bu münasebetle hepimize sıhhat ve bol neşeler, yurt ve millet uğrundaki faydalı çalışmalarınızda hayırlı başarılar, gelecek Meclisin de vatanımız için uğurlu ve başarılı olmasını Tanrıdan dilerim.

Sizleri sonsuz bir muhabbet ve hürmetle tekrar selamlarken, verdiğiniz karar dairesinde, gelecek Meclisin 14 Mayıs 1954 Cuma günü saat 15'te fevkalâde toplantısına başlayacağını arz eder, içtimaa son veririm.

Sağ olunuz, *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

III. — DENETİM ETKİNLİKLERİ

A) SÖZLÜ SORULAR

1. — 14 MAYIS HATIRA PULU BASILMASI

Kastamonu Milletvekili Şükrü Kerimzade'nin, Millî iradenin tam ve hakiki surette tecelli ettiği 14 Mayıs 1950 tarihinin ebedileştirilmesi için hâtıra pulları çıkarılması hakkında Hükümetin bir kararı olup olmadığına dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Tevfik İleri'nin sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Soru aynen okunacaktır.

Yüksek Başkanlığa

14 Mayıs 1950 tarihi için hâtıra pulları çıkarılması hakkında.

Millî ve irade ve hâkimiyetin tam ve hakiki surette tecelli ettiği 14 Mayıs 1950 tarihini ebedileştirmek maksadıyla uygun gördüğüm hâtıra pulları çıkarılması hususunda Hükümet düşüncesinin ve bir kararı olup olmadığının açıklanmasını sayın Ulaştırma Bakanından rica ederim.

Kastamonu Milletvekili

Şükrü Kerimzade

BAŞKAN — Söz Ulaştırma Bakanındır.

ULAŞTIRAMA BAKANI TEVFIK İLERİ (Samsun) — Hakikaten bütün Türk tarihinde ilk olarak Millî iradenin tam ve hakiki şekilde tezahür ve tecelli ettiği 14 Mayıs 1950 gününün ufak bir hatırası olmak üzere bir seri pul çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bu pulların 30 Ağustos 1950 Zafer Bayramına yetiştirilmesi için çalışmalara başlanıldığını arz ederim. (*Bravo sesleri*).

ŞÜKRÜ KERİMZADE (Kastamonu) — Sayın Bakana bu teşebbüslerinden dolayı teşekkür ederim.

2. — TBMM VE ANITKABİR ARAZİSİ

TBMM ve Anıtkabir arazilerinin satın alınma işlemleri ile kimlerden ne miktar arazi arsa alınıp, ne miktar bedel ödendiği konularını kapsayan ve Seyhan Milletvekili tarafından verilen sözlü soru ve görüşülme tutanakları aynen alındı.

Cumhuriyet Dönemi tarihini semabolize eden bu yapıların oluşumunu gelecek kuşaklara iletme yükümlülüğümüz vardır.

(1) Tutanak Dergisi : C : 1. s. 175, Tarih : 14.6.1950

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, yapılmakta olan Büyük Millet Meclisi binası ile Atatürk Anıtının bulunduğu arazi hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Bayındırlık Bakanı Fahri Belen'in sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Şimdi soruya geçiyoruz efendim. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun son önergesini okutuyorum :

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Milletin bizden daima sorduğu ve kendisinin aydınlatmasını istediği sorular Millet Meclisi huzurunda sözlü olarak Başbakanlık tarafından cevaplandırılmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. Yeni Büyük Millet Meclisi binası ile Atatürk Anıtının mebnî olduğu arazi kimlerden alınmıştır. Şahıslara ait miktar ile bunlara verilen paranın yekûnu nedir? Bu para satınalma mı yoksa istimlâk şeklinde mi te-diye edilmiştir?

2. Bu sahalarda bina olarak alınanlar var mıdır? Bunlar kimlere aittir? Bunların tapu kıymetleri nedir? Devlet tarafından bunlara ödenen miktar nedir?

3. Bu sahalarda arazileri olup halen istimlâk bedellerini alamayanlar var mıdır? Varsa ne miktarda ve bunlar kimlere ait olduğu mukayyettir?

BAYINDIRLIK BAKANI FAHRİ BELEN (Bolu) — Muhterem arkadaşlarım, yeni B. M. M. binası ile Atatürk Anıtının bulunduğu arazi hakkınada Sayın Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun sorularına Başbakan adına madde madde cevap veriyorum.

Önce B. M. M. hakkındaki malûmatı arz ediyorum :

1. B. M. M.'nin inşa edildiği arazi 326 528 metrekaleden ibarettir. İstimlâk için harcanan para 2 326 811 liradır, *(Maşallah sesleri)* Bunun 11 316 metrekaresi Ankara Belediyesinden, 3 656 metrekaresi Kızılay Kurumundan, 7 989 metrekaresi Mısır Elçiliğinden ve 303 587 metrekaresi de muhtelif şahıslardan alınmıştır.

(Kimdir şahıslar sesleri)...

Geliyor.

Hususi şahıslara ait kısım : 112 parseli ihtiva etmektedir. Ve bedeli 1 068 815 liradır. Kıymetli zamanınızı lüzumsuz yere işgal etmemek için

(1) Tutanak Dergisi : C : 1. s. 245-250, Tarih : 23.6.1950

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

20 bin lira ve daha yukarı bedellerle satın alınan arsaların sahiplerini, miktarlarını ve bedellerini arz etmekle iktifa edeceğim.

Sayın Sinan Tekelioğlu arkadaşım diğerleri hakkınada da malûmat edinmek istiyorlarsa, elimdeki cetvelleri kendilerine tevdi etmeye âmadeyim.

20 bin liradan yukarı arsalar şunlardır :

8 parsel halinde 10 340 metrekare arsa 28 431 lira bedelle Alioğlu Mustafa ve şeriklerinden, 1 parsel halinde 7 258 metrekare arsa 21 774 lira bedelle İsmail Sabuncu'dan 4 parsel halinde 13 987 metrekare arsa 41 961 lira bedelle Gl. Ali Sait 6 parsel halinde 6 680 metrekare arsa 42 130 lira bedelle Naşide, Vâsıf ve Hâmit Kalaycı'dan, 4 parsel halinde 4 667 metrekare arsa 20 335 lira bedelle Ramazan ve Ahmet'ten, 5 parsel halinde 5 157 metrekare arsa 27 554 lira bedelle Ali Fuad Cebesoy'dan, 17 parsel halinde 43 317 metrekare arsa 228 864 lira bedelle Hulûsi İbrahim Sadıkoğlu'na, 18 parsel halinde 39 781 metrekare arsa 195 725 lira bedelle Sadık Soyhan ve arkadaşlarından. Kayıt bundan ibarettir.

Bir parsel halinde 3294 metre kare küçük bir arsa; 150 bin lira bedelle Şükrü Saracoğlu'ndan (*Allah Allah sesleri, soldan alkışlar ve gürültüler, tekrar ediniz sesleri*).

MEHMET ALDEMİR (İzmir) — Türk Milleti öğrensin.

BAYINDIRLIK BAKANI FAHRİ BELEN (Devamla) — 3294 metre kare arsa 150 bin lira bedelle Şükrü Saracoğlu'ndan.

MEHMET ALDEMİR (İzmir) — Divanı Âliye, bunları da Divanı Âliye.

BAYINDIRLIK BAKANI FAHRİ BELEN (Devamla) — Bir parsel halinde 826 metre kare arsa 41 500 lira bedelle Abdürrahman Naci Demirağ'dan.

Bir Milletvekili — Bunun da istirdadı lâzımgelir.

BAYINDIRLIK BAKANI FAHRİ BELEN (Devamla) — Bir parsel halinde 1 460 metre kare arsa 32 120 lira bedelle Mustafa Seniğ Atayurt'tan.

8624 metre kare arsa 28 000 lira bedelle Süleyman Sırrı veresesinden.

Bu arsalar istimlâk yoluyla alınmıştır.

İkinci suale geçiyorum.

Bu sahalarda bina olarak alınanlar vardır. Bunların kimlere ait olduğunu, tapu kıymetlerini ve istimlâk bedellerini arz ediyorum :

56 600 lira tapu kıymetli bir bina ve arsa 275 000 lira bedelle Türk Tecim Anonim sosyetesinden,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

29 837 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 258 000 lira bedelle Abdür-rahman Naci Demirağ'dan,

14 000 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 250 000 lira bedelle Kızılay Kurumundan,

16 800 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 80 000 lira bedelle Hakkı Saffet Tarı'dan,

10 200 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 28 032 lira bedelle Mehmet Eminoglu Halim Özgen'den,

9 480 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 11 840 lira bedelle Abdülhalık Renda'dan,

6 600 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 29 624 lira bedelle Hüseyin Hâmid Benedam'dan,

9 600 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 26 213 lira bedelle Ahmet Niyazioğlu Yahya Ahmet'ten,

9 600 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 65 186 lira bedelle Emine Azize Tınaz'dan,

1 445 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 23 828 lira bedelle Alioğlu Salih Yaşar ve Mustafa'dan,

1 600 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 10 242 lira bedelle Şemsettin kızı Halide'den,

2 520 lira Tapu kıymetli bir bina ve arsa 2 827 lira bedelle Naciye ve-reselerinden,

Tapu kıymeti bulunamayan bir bina ve arsa 55 000 lira bedelle Ziya Fikri ve arkadaşlarından,

Sahibi belli olmadığından istimlak bedeli bankaya yatırılmış bir tek arsa mevcuttur. Bu arsanın yüz ölçümü 1761 metrekaare ve bedeli 8 452 80 liradır.

Şimdi Anıt-Kabir hakkındaki malûmatı arz ediyorum.

1. — Anıt-Kabrin inşa edildiği arazi sahası 569 965 metre karedir. İstimlak için harcanan paranın yekûnu 1 175 927 liradır.

Bunun 43 135 metrekaresi belediyeden ve 446 007 metrekaresi şahıslardan alınmış ve 53 715 metrekaresi Hazine'den bedelsiz olarak intikal etmiştir.

Hususi şahıslara ait kısım 309 parseli ihtiva etmektedir. Bedeli 1 018 856 liradır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

20 bin lira ve daha yukarı olan kısımlar şunlardır :

22 parsel halinde 21 000 M² arazi 54 075 lira bedelle Nesibe Coş'a'dan, 23 parsel halinde 20 913 M² arazi 77 008 lira bedelle Aliye ve Hamdi'den (Sametten), 26 parsel halinde 27 446 M² arazi 71 998 lira bedelle Şefika Eren'den, 42 parsel halinde 53 610 M² arazi 204 255 lira bedelle İş Bankası, Recep Zühtü ve arkadaşlarından, 134 864 M² arazi 67 432 lira bedelle Burhan Çakır ve arkadaşlarından.

Bu arsalar da istimlâk yoluyla temin edilmiştir.

2. Sorunun ikinci maddesine geçiyorum :

Bu sahada binalı olarak istimlâk edilen gayrimenkuller vardır. Bunların kimlere ait olduğunu tapu kıymetlerini ve istimlâk bedellerini sırasıyla arz ediyorum.

1 306 tapu kıymetli bir bina 2 210 lira bedelle Fikriye Erbul'dan, 2 400 tapu kıymetli bir bina 16 444 lira bedelle Osman Gültan'dan, 648 tapu kıymetli bir bina 38 434 lira bedelle Emin Özbek'ten, 564 tapu kıymetli bir bina 21 744 lira bedelle Şahap Güler'den, 1 440 lira tapu kıymetli bir bina 4 513.70 lira bedelle Süreyya Beceren'den, 960 lira tapu kıymetli bir bina 2 938 lira bedelle binbaşı Hâmit'ten, 2 592 lira tapu kıymetli bir bina 1 085 lira bedelle Nihal Ere'den, tapusuz bir bina 5 000 lira bedelle Kemal Şen'den.

Sorunun üçüncü maddesine geçiyorum :

Bu sahada vereseler arasındaki ihtilâf veya sahiplerinin ikametgâhlarının meçhul olması gibi sebeplerle, istimlâk bedelleri bankaya yatırılmak suretiyle Hazine adına tescil edilen dokuz parsel mevcuttur, istimlâk bedeli 19 952 liradır. Sahipleri de Salih ve hissedarları İbrahim ve Ziya, İsmailoğlu Ali ve Kâmuran Kokay'dır. Maalesef metrekaresi yoktur,

İlgili makamlardan topladığımız dosyalardaki gayrimenkul sahiplerinin hüviyetleri tamamiyle açık değildir. Aydınlatılması gereken hususlar da vardır. (*Bravo sesleri, yaşa paşam sesleri*). Ben, topladığım malûmatı olduğu gibi arz etmiş bulunuyorum. Bunları tespit etmenin zaman meselesi olduğunu sayın Tekelioğlu arkadaşımız takdir buyururlar.

Alioğlu Veli, kimdir? Arayacağız. Fakat bunun aranması bir zaman meselesidir diyoruz.

Kendilerine ilgilerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

CEMAL GÖNENÇ (Erzincan) — Hüviyetleri Divanı Muhasebattaki te-diye evrakında vardır,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAYINDIRLIK BAKANİ FAHRİ BELEN (Devamla) — Bunlar, malûmu, âliniz tamamen bir zaman meselesidir. Ben iki yerden dosya aldım. B. M. M.'nden, Belediyeden.

Müsaade ederseniz, hattâ daha fazla müsaade ederseniz bunların hepsini buluruz. Eski kıymetlerini buluruz ve her türlü hazıralıkları huzurunuzda çıkarırız. Şimdi yalnız bunları yüksek heyetinize arz ediyorum. Kâfi görüyor musunuz? Size şimdi iki dosya vereceğim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, ilk memleket halkının yakından alakadar olduğu B.M.M. binasıyla Büyük Ata'nın yatmasına, ebedi hayata kavuşmasına tahsis edilecek olan anıtın mebnî olduğu arsalar hakkında sormuş olduğum suale Sayın Bakanın vermiş olduğu cevaptan dolayı kendilerine millet namına teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Sayın arkadaşlar, bugüne kadar; Meclis ve Anıt-Kabir yapılmaya başlandığı günden beri, memlekette haklı bir istifham işareti belirmişti. Herkes acaba bu arsaları kimlerden ve ne fiyatla aldılar ve istimlâk muamelesini yapan makamat hakikaten istimlâk kanunlarına uygun olarak muamele yapmış mıdır diye kendi kendime sual sormakta idim, hatta biz de bu sualler karşısında kaldık. Bilhassa Ata'nın istirahatgâhı olan Anıt-Kabrin Atatürk'ün kendi eli ile yetiştirebildiği, teşcîr ettiği, yollarını yaptırdığı çiftliğine yaptırılmadığından dolayı millette hakiki bir ıstırap vardı. Çünkü, görüyoruz ki, Atatürk'ün Anıt-Kabrine ait olan arsaları almak için Devlet külliyetli miktarda masrafa mâruz kalmıştır. Bu millet Ata için hayatını, canını, varlığını dahi fedaya mutlak olarak hazırdır. Fakat, yanibaşında Ata'nın kabrini sinesine alabilecek teşcîr edilmiş belki 25 sene zarfında yetiştirilmesine imkân olmayan bir ormanlıkla zinetlenmiş olan çiftliğine yapılmayarak bu tarafa yapılmasında bir sebep olduğu meydanda idi. Bunadaki maksat daha o kabir yapılmazdan evvel açık-gözlerin o sahadan aldıkları arsalar üzerine derhal binalar kurarak ve onları istimlâke arz etmek için hazırlanmış bulunuyorlardı.

Arkadaşlar, görüyorsunuz ki, birçok müstear namlar ortada mevcut bizim işittiğimize göre fakat tabii mutlak olarak Hükümet ağzından duymadığımız için ifşasını muvafık bulmadığımız birçok, o zamana göre yüksek makamdaki insanların da arsaları bu sahalar dahilinde mevcut olduğu sabittir.

Arkadaşlar, gerek Anıt-Kabir meselesi, gerek B.M.M. işi böyle bir soru ile geçiştirilecek bir iş değildir; hiç şüphe yok ki Yüksek Meclisin içe-

risinde bu işlerden malûmat alan, veyahut bu sorunun Bakan tarafından cevaplandırılması sırasında, Bakandan bazı izahat isteyecek arkadaşların mevcut olduğu mutlak; bu itibarla bendeniz bu soruyu bir gensoru haline ifrâğ ederek bu hususta konuşmak isteyen bütün arkadaşlara imkân sağlamak maksadiyle bir tahriri Meclis Başkanlığına sunacağımı; eğer kabul buyurursanız bu soru gensoru olacak ve bütün arkadaşlar da bu sayede konuşabileceklerdir :

Binaenaleyh arkadaşlarım bunu ret -çünkü bir arkadaşım ret diyor- onun için arzettim. Milletin arzusuna uygun düşmez; benim anladığımı birkaç arkadaş hak sahibi olmuş olduğu ve evraklarıyla Meclise tekrar tekrar müracaat ettikleri halde haklarını alamamışlardır; bunları hulâsa-ten arz etmek isterim:

Emrederseniz aynen kâtip arkadaşımız okusunlar. Nasıl arzu ederseniz. O şekilde olsun uzamamasını istiyorsanız ben muhtasaran arz edeyim. (*Hulâsa et sesleri*) Bunlardan bir tanesi Büyük Millet Meclisi binasına mebnî olan arsadır. O arsanın içerisinde kendisi Ankara'lı olan bir vere-seye ait 164 dönüm arazi vardır. Bu arazinin sahibi Köse Hacı Bekir vereseleri; Hava Kuvvetleri Komutanlığında, Maliye şubesi muamele memuru Neşet Yurdakul'un Büyük Millet Meclisine vermiş olduğu bir istidasından alınan nottur. Bunun 134 dönümü hakkında etrafı duvarla çevrilmiş olduğu halde hiçbir muamele yapılmamış ve katiyen kendilerine para verilmemiştir. Yalnız demin sayın Bakanın söyledikleri sahibi bulunamayıp da parası bankaya yatırılmış dedikleri şahıs bu olsa gerektir. Bu miktar, 16 820 metrekaaredir. Bunun beher metresini lûtfen, merhameten 75 kuruşa almışlardır. Ama eski Meclis Başkanı arkadaşımız sayın Saracoğlu Şükrü'nün, tabii kendi şerefiyle mütenasip olsun diye, arsasının beher dönümünü 50 000 liraya almışlardır. Arkadaşlar, bizim Adana'da 50 bin liraya bir çiftlik verirler ve bu çiftlik sahibine altın getirir. Bilmiyorum Saracoğlu'nun bu arsası Büyük Millet Meclisi binasına ne verecek?

Sonra arkadaşlar, birçok müstear isimler var. Bu isimlerden bir tanesi Büyük Millet Meclisinin eski Başkanı Sayın Renda'nın Kızılay'a hediye ettiği binadır. Bunu 250 bin liraya almışlardır. Onun önündeki ufacık bahçeyi de 45 bin liraya istimlâk etmişlerdir. Şu zavallı 16 800 metrekaarelik araziye ise lûtfen ve merhameten 75 kuruştan çok az bir meblâğ takdir etmişlerdir. Doğrusu nispeti pek âdilâne tutmuşlardır. Bu istimlâkleri Büyük Millet Meclisi yaptığına göre Büyük Millet Meclisi kendi reislerini kayırmışlardır.

Arkadaşlar, bunları buraya getirmekle Millet parasının tek parti sistemi içinde nasıl ve ne surette harcandığını izaha bir vesile vermiş ol-maktayım. Hiç şüphe yoktur ki bu birincisidir, arkasından daha birçok-ları gelecektir. O tarihlerde mevki sahibi olan kimselerin millet muvace-hesinde durumlarını aydınlatmak hepimizin vazifesidir. Bendeniz onlar-dan en ufak bir nümunesini vermiş oluyorum. Bu suretle de milletvekil-liği vazifemi yapmaya çalışıyorum. Hiç şüphe yok ki Meclis yenidir. Arka-daşlar benden daha çok bu işlere vâkıfırlar. Fakat bu işlerin incelikleri-ni biz bundan evvel de tetkik ettiğimiz için bendeniz mâruzatımı müva-cehenize getirmiş bulunuyorum.

Arkadaşlar, bu dediğim 164 dönüm arazi sahibi Hükümete Meclise tekrar tekrar müracaat ettiği halde etrafı duvarla çevrilmiş olan arazi hakkında Hükümet istimlâk muamelesi dahi yapmamış, bunlar hakkın-da meskût geçmiştir. Hak sahibi diyor ki; "Bulundukları yüksek mevki-lerden istifade ederek bizim arazimizi üzerlerine hile ile kaydettirenlerin kimler olduğunu ve ne kadar para almış olduklarını meydana çıkaracak-sınız."

Şimdi görülüyor ki, arkadaşlar; bu 164 dönüm arazinin içerisinde ba-zı o zamanın nüfuzlu adamları o araziye sahip olarak, kendi nam ve he-sabına devlet Hazinesinden para aldıklarını iddia etmektedirler. Bu me-sele; üzerinden şöyle bir sünger çekilerek bir tarafa bırakılacak bir mev-zu değildir. Esasen Sayın Bakan da bu yola gidilemeyeceğini ve tahkikat yapılacağını huzurunuzda ifade etmiş olduklarına göre bu tetkikattan çok iyi neticeler elde edileceğine şimdiden kani bulunuyorum ve Sayın Bakana bu alâkalarından dolayı tekrar arziteşekkür ediyorum. Tabii ge-rek binalarda ve gerek arazide nüfuz sahibi olanların aldıkları paralarla sahipsiz ve kimsesizlerin aldıkları paralar arasındaki büyük farklar mey-dandadır. Hiç şüphe yok ki, bu istimlâk heyetlerinin de vazifelerini suis-timal etmiş oldukları aşikârdır. Bendeniz kendi kanaatime göre, bu doğ-rudan doğruya İrtikâp ve İrtişa Kanunu olan 1609 numaralı Kanun da-iresi şümulündedir. Sayın Bakandan Hükümet tetkiklerini bitirir bitirir-mez derhal bu heyeti adalet huzuruna dikmelerini, Türk Milleti namına rica etmeyi, istirham etmeyi borç bilirim. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar, saçı bitmedik yetimlerin, köylerde yalınayak, başıkabak dolaşan vatandaşlarımızın haklarını, onlardan alınan vergiler üzerinden temin edilen paralarla şunun bunun servet sahibi olarak şahane yaşa-masına ben sureti katiyede eminim ki, Demokrat Parti ve bugünkü şu Meclis hiçbirzaman müsaade etmiyecektir. *(Alkışlar)* Zaten milletin hepsi bizi buraya gönderirken tekrar tekrar söylemediler mi? Biz onların hüz-

metkârları, onların köleleri olmamız itibariyle bu vazifemizi yapmayacak mıyız? Yapacağız, söz vermiştik. İşte sözlerimizi yerine getirmeye başladık, müsterih olsun Türk Milleti.

Sonra arkadaşlar: Anıt-Kabirde yine bir asker arkadaşımızın Büyük Millet Meclisine verdiği istidasının bir sureti elime geçti, daha B.M. Meclisine verilmiş Dilekçe Encümeninde kim bilir ne kadar istida vardır, bunlardan ancak bir tanesini elde edebildim, çünkü onların miktarı çok olduğu için ben ancak bir tanesini elde edebildim.

O da şudur ; Bu zavallı asker bin müşkülâtla bir arsa almış, arsanın tutarı 1 800 metrekaaredir. Üzerinde 8 odalı, iki daireli bir ev yaptırmış. Bunu istimlâke tâbi tutmuşlar, evi için 3 000 lira, arazisi için de 4 000 lira bir fiyat tahmin etmişler. Evet istimlâke memur olan komisyon burada adaletini göstermiş. Fakat acaba 8 odalı ve 1 800 metrekaare üzerine yapılmış bir ev olursu bunun kıymeti 6 000 lira mıdır? Buna imkân var mı? Ankara gibi bir yerde 1 800 metrekaarelik bir araziye 6 000 liraya almak imkânı acaba var mı? VeleVKi ucuz almış olsun. Üzerindeki bina bedava mı yapılmıştır. Onların iddiasına göre enkazı Hükümet altı bin liraya satmıştır. İçinde iki tane elektrik saati varmış beherini 150 liraya satılmış. İstimlâk muamelesini yapan memurların otomobil masraflarını, harcırahlarını benden aldılar diyor.

İşte arkadaşlar görülüyor ki, bu iki yerde yapılan inşaat birçok insanların kesesine Türk milletinin varlığı aksetmiştir. Şimdi biz akıtılan varlıkları geri almak ıstırarındayız. Çünkü henüz mururuzaman yoktur. Ama haksız iktisap için suniyete makrun işler için mururuzamanın 30 sene olduğunu maalesef unutuyorlar.

Binaenaleyh şimdi bendeniz, arzettiğim gibi bir takrir veriyorum. Eğer emir buyurursanız, bu, gensoru haline ifrağ edilir, herkes bildiğini söyler, herkes konuşur ve mesele daha ziyade tenevvür eder, milletimiz de vaziyeti açıkça anlar. *(Soldan çok doğru sesleri; alkışlar)*

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — Usul hakkında. Arkadaşımız bu sorunun gensoruya kalbini istiyor. Halbuki gensoru, Grup Nizamnamesi mucibince Parti Grubunda kararlaştırılır. Onun için Grupta konuşulmadan evvel gensoru teklifinin müzakeresi doğru değildir. Çünkü Grup Meclisin bir cüzüdür.

BAŞKAN — Muhterem Potuoğlu, burada grup meselesi mevzuubahis değildir. Usulünü içtüzük tayin etmiştir.

Sinan Tekelioğlu arkadaşımız hiçbir gruba mensup olmadığı için bir parti grubundan bu talebini geçirmek mecburiyetinde değildir.

Yalnız soruyorum, bu gensoruyu başka bir gündeme alıp Hükümetin ve bütün arkadaşlarımızın hazır olduğu bir zamanda mı okuyalım, bugün mü?

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Bugün okunsun.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Başkasına usul hakkında söz verdiniz, bana da verin.

BAŞKAN — Buyurun.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar; Hükümetin programı münakaşa edilirken, Halk Partili bir arkadaşınız olarak ve millet ve memleket işlerinde kanunu çiğneyen, haksız mal iktisap ederek kötülük yapanlar hakkında yapılacak takibatı canı gönülden isteyen bir arkadaşınız olarak mâruzatta bulunmuştum. Bugün de bir grup meselesi olduğu Sayın Demokrat Parti Grubu Başkanı tarafından bildirilen bu meseleyi grup dışı bir memleket meselesi telâkki ederek Sinan Tekelioğlu'nun tavrının desteklenmesine şahsen taraftarım.

BAŞKAN — Müsaade buyurunuz, bu sözleriniz usule dair olmadı.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Bir kelime daha ilave edeyim, müsaadenizle : Eğer bu yola gidilirse memlekette idare makamına gelmiş, geçmiş, gelecek ve geçecek insanlar hakkında zaman zaman yapılacak haklı ve haksız işlerin tetkikine imkân verilmiş olur ki, memleket de buna müntazırdır. Yüksek Heyetinizin müspet karar vereceğine kani bulunuyorum.

SİTKİ YIRCALI (Balıkesir) — Efendim, İçtüzüğümüz açık bir hükmi ihtiva etmektedir. "Bu önerge Kamutayda okunduktan sonra kabul edilmesi yahut retlenmesi görüşmesiz gösterme oyu ile kararlaştır" deniliyor.

Eğer şimdi başkanımızın teklif ettiği gibi başka bir güne bırakılmasını kabul etmezlerse tahrir görüşmesiz reye konur Yüksek Heyet kabul eder veya reddeder. Yoksa bu hususta usul hakkında konuşulamaz arkadaşlar. (Reye sesleri).

BAŞKAN — Maddeyi arkadaşımız okudu.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Usul hakkındaki maddeyi okudular. Mamafih buyurun.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Arkadaşlar; lüzumsuz yere usul münakaşasına girmiş bulunuyoruz. Elimizdeki Tüzük hükümleri ve Meclis teamülü bizi bu gibi münakaşalardan vâreste tutacak mahiyettedir. Gensoru Başkanlığa takdim edildiği zaman bu tahrir usulen Hükûmete bildirilir; ve gelecek gündeme alınır. Bu zaman içerisinde ki, gruplar kendi arasında konuşur ve bir karara varır. Şimdi burada ilk de-

fa verilmiş bu taktirın kabul ve ademi kabulü hakkında Büyük Meclisin oyuna müracaat etmek doğru değildir. Bu taktir gündeme alınır, istizalı taktiri, ya Başkanlıktan yapılır veyahut da Hükümetten yapılır. Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın taktirinin muhatabı kimse bu makamın bir kere bunu alıp tetkik etmesi lâzımdır. Muamele de böyledir, tüzük de bunu emreder, Makamı Riyaset bunu alsın, tetkik etsin, gelecek birleşimde bu mesele halledilsin. İcabederse gelecek gündemde Büyük Millet Meclisinin reyine arz edilir.

BAŞKAN — Arkadaşlar, bir kere bugün bir soru muamelesi yapılmış. Bakan da soruya cevap vermiştir. Muhterem Sinan Tekelioğlu arkadaşımız, bazı mütalâalar ileri sürmüş ve bunun gensoruya çevrilmesini istemiş ve buna dair de bir önerge vermiştir. Yüksek Heyetinizin de bildiğiniz veçhile Hükümet adına konuşan Bakan, tetkikatını henüz bitirmemiş ve bazı şahısların kimler olduğunun meydana çıkması için tetkikat yapılmasının icabettiğini söylemişlerdir. Zannederim arkadaşlar da bu müzakerede söz alıp da mütalâa beyan etmek için bu işi etüd etmeye muhtaçtırlar. Ben bu ciheti düşünerek muhterem arkadaşımızdan taktirinin başka bir gün müzakere edilmek üzere Kamutayın başka bir gündemine alınmasına muvafakat edip etmediğini sordum. Gensoru hakkındaki taktirle gensoru bugün de açılabilir. İctüzüğün emrettiği şekilde hiçbir müzakereye de tâbi olmaz, görüşme yapmamızı reynize sunarım. Eğer önerge sahibi kabul ederlerse başka bir günün gündemine de bırakmak mümkündür.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Başka bir güne bırakılmasını kabul ediyorum.

BAŞKAN — Şu halde taktir sahibi başka bir güne bırakılmasını kabul ettiğine göre, taktir Hükümete verilecek, başka bir gün gündeme alınacak ve yüksek reynize müracaat edilecektir.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Emrivâki yapmak istiyorlar.

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Efendim, İctüzüğe muhaliftir, İctüzükten bir noktayı arzedeceğim, usul hakkınada müsaade buyurun.

BAŞKAN — Efendim usul hakkında pek çok konuşuldu. Gensoru sahibi bugün reye arz edilmeyip başka bir günün gündemine alınmasını kabul etti. Buna karşı artık bir şey denilemez.

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Makamı Riyaset, takdim edilmiş olan gensoru taktirini reye koyar. Başka zamana bırakılır mı, bırakılmaz mı? Gibi bir mükanaşa açmaya Riyasetin hakkı yoktur. Görüşmesiz oya konulur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Madde buradadır. Gündemin tertibi bahsi Divana ait bir keyfiyettir. Sonra arkadaşımız başka bir günün gündemine alınmasına muvafakat etmiştir. Maslahat da bundadır. Çünkü Hükümet namına Sayın Bakan için tetkikatına devam ettiğini ve bunun zamana mütevakki olduğunu söyledi. O itibarla bunun başka bir gündeme alınmasını kabul edenler... Bugün müzakeresini kabul edenler... Başka bir gündeme bırakılması ekseriyetle kararlaştırılmıştır.

Gündemimizde başka bir iş kalmamıştır.

26 Haziran Pazartesi günü tekrar toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

26.6.1950

3. - KAYALIBAY OLAYI

İnönü ailesine yönelik asılsız dedikoduları siyaset gündemine getirmek için bir çeşit kışkırtma sayılabilecek nitelikte gazete haberi ve bu haberi konu alan sözlü soru ve cevabı aynen alınmıştır.

Tokat Milletvekill Ahmet Gürkan'ın, İstanbul teknik Okul Pansiyon Âmiri Muzaffer Kayalibay'ın ölümü hakkında Zafer Gazetesinde yayınlanan yazıya dair sorusuna İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun sözlü cevabı (1)

Yüksek Başkanlığa

Zafer Gazetesinin 4 Mayıs 1950 tarihli nüshasında ve (Kayalibay'ın ölümündeki esrar) başlığını taşıyan yazıda :

10.11.1945 yılında İstanbul'un Taksim Meydanında ve Jandarma Dairesi önünde gece saat 21-22 arasında Teknik Okul Pansiyon Âmiri Muzaffer Kayalibay adındaki bir vatandaşın açık hava rengindeki bir otomobil tarafından feci bir şekilde öldürüldüğü, yapılan tahkikat ve tetkikat neticesinde niçin öldürüldüğü ve kimin öldürdüğü bir esrar perdesiyle örtülü olduğu yazılı bulunmaktadır.

Hakikaten böyle bir hâdise var mıdır? Varsa niçin bulunamamıştır? Yeni bir tahkikatla bu cinayetin faili ve varsa vazifesini kötüye kullanan veya ihmal edenlerin meydana çıkarılması mümkün müdür?

Mağdur Kayalibay'ın yakın akrabalarının ifadelerine müracaat suretiyle yeniden tahkikata girişilmesine İçişleri Bakanının bir fayda görüp görmediğini sözlü olarak cevaplandırılmasını derin saygılarımla dilerim.

Tokat Milletvekili

Ahmet Gürkan

(1) Tutanak Dergisi : C : 1, S. 263-265, Tarih : 26.6.1950

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞKAN — Söz İçişleri Bakanının.

İÇİŞLERİ BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) — Sayın Tokad Milletvekili Ahmet Gürkan arkadaşımızın 15.VI.1950 günlü sözlü soru önergesinde, 4 Mayıs 1950 tarihli Zafer Gazetesinin neşriyatına atfen, 10.X.1945 yılında İstanbul Taksim meydanında ve Jandarma dairesi önünde ve saat 21-22 arasında Teknik Okul Pansiyon Âmiri Muzaffer Kayalibay adındaki bir vatandaşın açık renkteki bir otomobil tarafından feci bir şekilde öldürüldüğü belirtildikten sonra böyle bir hâdisenin olup olmadığı varsa failinin niçin bulunamadığı yeni bir tahkikatla bu cinayetin failinin ve vazifesini kötüye kullanan veya ihmal edenlerin meydana çıkarılmasının mümkün olup olmadığı ve mağdur Kayalibay'ın yakın akrabalarının ifadelerine müracaat suretiyle yeniden tahkikata girişilmesinde İçişleri Bakanlığınca falde görülüp görülmediği sorulmaktadır. Bu mesele hakkında eldeki malûmat şudur :

10.III.1945 günü saat 2 sıralarında Hayıkoğlu Robert Murad'ın idare ettiği 53 numaralı ve tecrübe plakalı bir otomobilin Taksim meydanından geçerken Teknik Okul Pansiyon Âmiri Muzaffer Kayalibay'a çarpmak suretiyle ölümüne sebep verildiği Taksim Polis Karakoluna haber verilmesi üzerine karakol tarafından derhal vaka mahallinde tahkikata başlanmış ve keyfiyet aynı zamanda mahalli Cumhuriyet Savcılığına da bildirilmiştir. Hâdiseye yerine gelen Savcı Yardımcısı Şekip Musluoğlu vakaya el koymuş ve emri altında cereyan eden tahkikatı havi evrak fezlekeli olarak 13.I.1945 tarihinde ve 5081 numara ile ve sanıkla birlikte adalete tevdi edilmiştir. Şu hale nazaran, vakanın tamamen adli bir safha geçirdiği ve mahkemeye intikal etmek suretiyle de kanuni netice almış olduğu anlaşılmaktadır.

Davada idarî bir muamele bulunmadığı bu suretle de görülmektedir.

Bakanlığımızda bundan fazla intikal etmiş bir muamele bulunmamasına binaen halen yapılacak bir muamele olmadığı da aşîkârdır. Esasen zabitanın davada aldıkları ve yaptıkları vazife de tamamen adli vazifelerinden bulunmasından ötürü sorumluluklarının icabedüp etmeyeceği keyfiyetin adli makamların salâhiyetlerine giren bir mevzudur.

Vakanın yeniden tetkik ve tahkikını istilzam eden yeni delillerin araştırılması yine adli makamlara ait bir takdir mevzuu teşkil etmektedir.

İzahat ve mâruzatım bundan ibarettir.

AHMET GÜRKAN (Tokad) — Kıymetli arkadaşlar; çok mühim ve feci bir hâdiseye ile karşı karşıya bulunuyoruz. Dünkü iktidarın, şef sisteminin bu memlekette yarattığı karanlıklar içinde işlenen binlerce faciadan işte

birisi daha. Bir vatandaş ölüyor, fakat bu bir kazaya kurban gitmiştir diye hâdiseye bir Robert adı karıştırılıyor, iş zabıtaya intikal ettiriliyor, fakat asıl suçlu saklanmış bulunuyor. *(Asıl suçlu kimdir, açıkla sesleri)*.

Çekinmeden arzedeceğim, söyleyeceğim. Sayın İçişleri Bakanının vermiş olduğu malûmata çok teşekkür ederim. Bu, hâdisenin resmîyete intikal eden safhasıdır. Kendisine bu husustan dolayı tekrar teşekkür ederim. İşin resmî safhası hakikaten anlattıkları gibidir. Yalnız bendeniz resmîyete intikal etmeyen safhadan bahsedeceğim. Biliyorsunuz ki, elimizle tuttuğumuz, okuduğumuz gazetelerden başka elimizle tutmadığımız, görmediğimiz, fakat kulaktan kulağa işittiğimiz bir gazete vardır. Fısıltı gazetesi, dedikodu gazetesi. Bunlar en çok istibdat devrinde okunurdu. Artık bugün Türk demokrasisinin ışığı altında, bu karanlıklarda işlenen fecayi, işte böyle birden bire meydana çıkacaktır. *(Alkışlar)*. Ben bizzat bunun için bu sual takririni verdim. Bütün efkârı umumiyenin istediği gibi bütün hakikatin bütün çıplaklığı ile resmîyete intikal etmesini istiyorum.

Arkadaşlar: Muzaffer Kayalibay, Olga isminde Rus ırkına mensup bir kıza evlenmişti. Bu kız her bakımdan cazipti, güzeldi. 10 Mart 1945 günü teknik okulda bir çay ziyafeti veriliyor. Bu Muzaffer de esasen Teknik okul pansiyon âmiri olmak itibarıyla aynı aileye dahil bulunduğundan o da ziyafete gidiyor. Çay saat beşte dağılıyor. Muzaffer'in karısının yine Rus ırkına mensup Alaçka adında bir arkadaşı vardır. Bunu da alıp Konak Oteline geliyorlar. Otelde eğlenceye başlıyorlar. O zaman merhum Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun Tandoğan'la karşılaşıyorlar. Bunlar eğlenceyi ilerletiyorlar, hepsi sarhoş oluyorlar, falan. Nihayet Haldun telefon başına giderek saraya telefon ediyor. *(Hangi saraya sesleri)* Dolmabahçe Sarayına, şehzadenin ikâmet ettiği saraya. *(Gürültüler, gülüşmeler, devam sesleri)* Rica ederim sözümü kesmeyiniz. Diyor ki, işte istediğimiz kadınlar burada, bunları ikna ettim, şimdi yola çıkıyoruz. *(Sağdan ayıp ayıp sesleri)*

BAKAN — Müdahale etmeyin arkadaşlar, mevzu dâhilinde konuşuyor.

AHMET GÜRKAN (Devamla) — Mevzu dâhilinde konuşuyorum, rica ederim, müdahale etmeyin. Telefon ediyorlar, diyorlar ki, işte istediğiniz kadınlar, hemen yola çıkıyoruz, önümüze çıkın, karşılayın. O sırada çıkan otomobilin içinden de Hüseyin Hüsnü Payanın yeğeni Mihri çıkıyor. Çağırıyorlar, otomobilin içinden cebren almaya çalışıyorlar, o anda Muzaffer, Ömer İnönü denilen vatandaşın suratına yumruk yapıyor. Bunun üzerine o da Muzaffer'in kasiğine tekme vuruyor, adamın mesanesi patlıyor ve yere seriliyor. Bundan sonra tekrar otomobile biniyorlar ve tekme yiyerek yerde yatan Muzaffer'in üzerinden otomobili sürüyorlar ve böylece Muzaffer'in ölüm hâdisesi vuku buluyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Arkadaşlar, o anda oraya gelen bekçi, oraya gelen o muntaka polis âmiri ve nihayet oraya gelenler ile beraber, ki onların isimleri vardır, ilgili makamlar isterlerse, İçişleri Bakanına, Adalet Bakanına vermeye hazırım. *(Burada söyle sesleri) (Söyleyip zapta geçsin sesleri).*

Arkadaşlarım, bunların isimleri.. *(Hayır hayır, söyleme sesleri).*

BAŞKAN — Arkadaşlar, lütfen hatibi serbest bırakın, konuşmak imkânını bulsun.

AHMET GÜRKAN (Devamla) — Kıymetli arkadaşlarım bu işlerde sizden daha hassasım. İşte bu şahısların isimleri.. *(Söylemeyin, ilgili makamlara söyleyin sesleri).* Peki işte arkadaşlar hâdiseye böyle meydana geliyor. 10 Mart ile 8 Mart tarihine kadar mektebe devam eden Ömer İnönü mektebe gitmiyor, hasta raporu gönderiyor. Neden... *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Efendim, hâdiseye ait delilleriniz varsa icabeden bakanlara verirsiniz, adli takibat yapsınlar, soru mevzuu üzerinde diyeceğiniz varsa lütfen onları söyleyiniz.

AHMET GÜRKAN (Devamla) — İşte arkadaşlar; böyle nihan perdesi ile mestur kalan bu hâdisenin yeniden meydana çıkmasını efkârı umumiye gibi hepimiz istiyoruz ve bunu Adalet Bakanı ile İçişleri Bakanının elele, kolkola vererek meydana çıkarmalarını istiyoruz, bunlar meydana çıkmalıdır. *(Soldan bravo sesleri).*

Ve buna da Demokrat Partinin ve onun iktidarının muvaffak olacağına asla şüphe etmiyorum. Mâruzatım bundan ibarettir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

MUZAFFER KAYALIBAY'IN ÖLÜMÜNDEKİ ESRAR (1)

10.11.1945 senesinde Taksim meydanı Jandarma dairesi önünde gece saat 21-22 arası, Teknik Okul pansiyon âmiri Muzaffer Kayalibay, açık kahve rengi bir otomobil tarafından çiğnenerek feci bir surette ölümüne sebebiyet verilmiştir. O tarihlerde yapılan tahkikat ve tetkikat neticesinde Muzaffer Kayalibay'ın niçin öldürüldüğü bir türlü aydınlanmamıştır.

Muzaffer Kayalibay'ın ailesini iyi tanıyanlardan aldığımız malûmata göre, bu feci kazanın etrafındaki esrar perdesi şimdiye kadar çözülmüş değildir.

Alâkadarların bu esrarlı hâdiseyi çözmek ve icabeden derin ve esaslı tahkikatı yapmak üzere yeniden tetkik ve teşebbüslere girişeceklerini ve bu suretle bu feci hâdisenin aydınlanacağını katıyetle ümit ve temenni etmekteyiz.

(1) Zafer Gazetesi : 4 Mayıs 1950, Sayı 369

4. - ANKARA'DAKİ YAHUDİ MAŞATLIĞI

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu tarafından verilen ve Ankara'da Demirtepe civarındaki Metrûk Yahudi Maşatlığı arazisinin bugün kimlerin elinde bulunduğuna dair sözlü sorusu ve verilen yanıtlar, Ankara'nın yerleşim tarihi için kıymetli belge ve kapalı tek parti yönetiminin elverişli koşullarında yapılan nüfuz suiistimalleri için orijinal bir örnek oluşturuyor.

Bu niteliği ile soru ve yanıt aynen alındı.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Ankara'da Demirtepe civarında metrûk Yahudi Maşatlığı arazisinin bugün kimlerin elinde bulunduğu hakkındaki sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Gündemin 6 ncı maddesine geçiyoruz.

Meclis Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun Meclis huzurunda sözlü olarak Adalet Bakanlığınca cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

Soru :

Ankara Demirtepe civarında olduğu malûm olan metrûk Yahudi maşatlığının üzerinde bulunduğu arazinin bugün kimlerin elinde bulunduğu ve bu ellere ne suretle intikal ettiğinin açıklanmasını rica ederim.

ADALET BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (İzmir) — Sayın arkadaşım Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun tevcih buyurduğu soru şudur :

Ankara Demirtepe civarında olduğu bilinen metrûk Yahudi maşatlığının üzerinde bulunduğu arazinin bugün kimlerin elinde bulunduğu ve bu ellere ne suretle intikal ettiğinin açıklanmasıdır.

Yaptığım tetkikat neticesi şudur :

1. Tapu kayıtları üzerinde yaptırılan araştırmalarda Demirtepe ve civarında Yahudi maşatlığı namında tapuda bir kayıt olmadığı gibi Ankara'nın başka mahalle ve mevkilerinde de metrûk Yahudi maşatlığı namı ile tapu kaydı bulunmadığı anlaşılmıştır.

2. Haricen yaptırılan soruşturmalar sonunda Musevî mezarlığının şimdiki, Radyo evinin bulunduğu yer ile bunun önündeki yolun bir kısmını ihtiva ettiği öğrenilmiştir. Bu malûmata göre 1337 senesinde Hükümetçe bu mezarlığın kaldırıldığı ve Musevilere Demirtepe civarında boş

(1) Tutanak Dergisi : C : 1, s. 318-335, Tarih : 30.6.1950

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

bir araziden mezarlık yeri gösterildiği ve bu yer iki sene kadar mezarlık olarak kullanıldıktan sonra mezarlığın Saimekadın mevkünde Belediyece gösterilmiş olan yere nakledildiği anlaşılmaktadır.

Radyo evi, İsmetpaşa Kız Enstitüsü, Kız Lisesi ve Türk Hava Kurumu'nun bulunduğu yerlerin tamamı mezarlık arsası olarak Vakıflar İdaresince 1926 yılında satılmış ve halen Maliye Hazinesi ve Türk Hava Kurumu adlarına tapuda müseccel bulunmuştur.

3. 1337 yılında Demirtepe'ye nakledilen ve muvakkat bir surette mezarlık olarak kullanılmış bulunan yerin, senetsiz tasarruf yoluyla Hacı Yusuf Ziya namına Eylül 1339 tarihinde tapuya tescil edilmiş olan 200 dönüm arazinin içine tesadüf etmesi muhtemel görülmüş ve bu yer muhtelif tarihlerde parçalara ayrılarak muhtelif kimselere bedeli mukabilinde satılmış ve tapuca namlarına tescil olarak tedavül edegelmiştir.

Bu yerin tesadüf ettiği 1187 numaralı adada 18 ve 1188 numaralı adada 22 parsel mevcuttur. Bu parsellere bugün isimleri belli şahıslar tapu ile tasarruf etmektedirler. Arzu ederseniz isimlerini okuyayım :

Ada	Yüz Ölçümü		
No.	Parsel	Metrekare	Malikinin Adı
1187	1	1006	Mehmet Sait
"	2	808	Mehmet Nurettin Sanver
"	3	564	Hafize Müeddet Ergener
"	4	593,5	Münevver Savcı Şefik kızı
"	5	605	Fatma Şükriye Çoner
"	6	615	Saim Orakvoin : Raşit kızı
"	7	511,5	Ahmet Cemalettin Tuygar
"	8	483,5	Nebiye Kureş, Kadir Kureş
"	9	416	Cemile Tamyazıcıoğlu
"	10	392	" "
"	11	336	Fatma Saime Tokyer, Mehmet Nail
"	12	330	" " "
"	13	457	Masliha Erener
"	14	461	Mehmet Hilmi Usman
"	15	456	Avniye Pamir
"	16	451	Niyazi Kansuk
"	19	503	Rukiye Topalan

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Ada		Yüz Ölçümü	
No.	Parsel	Metrekare	Malikinin Adı
1187	20	503	Şevki Pasinler
1188	1	1337,50	Seniye Demirsoy, Alev Sevin
"	2	578	Faik Arman
"	3	585	Ayşe Sare Erik
"	4	596,50	Emine Nusret Aran
"	5	491	Mustafa Aksu
"	6	415	Hatice Aray - Salih kızı
"	7	935.50	Emine Eşit, Hayrettin, Ayşe İsmet, Sevim, Eymen
"	8	651	İsmail 1/2, Fatma 1/2 (İfrazen aynı ada 21 ve 22 parseller olmuştur.)
"	9	291.50	Yusuf Nazım
"	10	308	Mürvet : Şevki kızı
"	11	554	Ahmet Reşat 1/2 hisse Mehmet Celâlettin 1/2 hisse
"	12	926	Hüseyin Avni Berke 1/3 hisse Mehmet Muhlis 2/3 hisse
"	13	926	Seciye Uraz
"	14	910	Nadir Kalaçlar, Cemil, Ahmet, Kalaçlar
"	15	747,50	İsmail Özar
"	16	360	Hüseyin Arif Güngören
"	17	624	Hâdi Hüsmen Ali Rızaoğlu
"	19	458	Seciye Uraz
"	20	468	" "
"	21	607	İsmail Fazıl 1/2 hisse Fatma Müzeher 1/2 hisse
"	22	44	" " " "
"	23	643,50	Yusuf Bazım Oğuztürk 643/1287 his, Mürüvvet Okan 644/1287 hissesi.

Kayıtlar bundan ibarettir, haritası da buradadır, arzu edilirse gösterebilirim.

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, Vekil Beyefendi'nin vermiş oldukları izahat beni değil, Ankara halkını tatmin etmiş değildir. Çünkü Sayın Bakan gıya Demirtepe'de bir maşatlığın mevcut olduğunu ileri sürecek kadar yapmış olduğu tetkikatı ortaya attılar. Mesele öyle değildir. Demirtepe'de 200 dönümlük Yahudi Maşatlığı, halen bir zatin arazisi içindedir. Şimdi ona dair vesikayı okuyacağım. Vekil Beyefendi lütfen tetkik buyururlarsa kadastrosu mevcut olan bu sahayı meydana çıkarırlar, Ayşe Hanımın şu kadar, filancanın bu kadar arazisi vardır, bu araziyi kim kime satmıştır, o da yoktur. Alâkalı dairenin bir memurunun vermiş olduğu doneyi okuyacağım, isim de zikretmek şartıyla. Demirtepe'de bir maşatlık vardır bu yer, bir zamanlar Maliye Bakanlığı yapmış olan Büyük Millet Meclisinin eski başkanı Renda'nın arazisine ithal edilmiş ve oradaki taşlar da apartmana temel olmuştur. Müsaade ederseniz okuyacağım, bir memurdan aldığım mektubu okuyacağım. Sayın Bakan bu memurları arayıp bulacak ve hakikati ortaya çıkaracaktır elbette. Okuyorum :

Çok muhterem Efendi Beyim.

20.VI.1950 günlü Hürriyet Gazetesinde "Ankara'daki Yahudi mezarlığının kimin eline geçtiği" hakkında tarafı âllilerinden Meclis Başkanlığına bir takrir verildiğini okudum. Affınıza mağruren bu iş hakkında biraz tafsilât vermek isterim. Bu işin mahiyetini iyice bilen bendenizle Ankara Belediyesiinde Fen Memuru Muhittin Bey isminde bir arkadaşır.

Hatırımda kaldığına göre 1939 senesinde bir gün merhum vali Nevzat Bey böyle bir yahudi mezarlığının ortadan kalktığını haber almış işin acele tahkikını ve sonunun kendilerine derhal bildirilmesini belediye reisi muavini beye emir vermiş. Muavin bey kadastradan bir memur istemişti. İşin ehemmiyetine binaen bendeniz memur edildim. Belediyeye gittim Muhittin Beyle temastan sonra Muhittin Bey işten haberi olmadığını yapacağımız işin ne olduğunu muavin beyden öğreneceğimizi söyledi. Derhal muavin beye beraberce çıktık. Bize Yenişehir'de metrük bir yahudi maşatlığı olacağını bu yerin kimin eline geçtiğini bugün derhal tahkik ve tetkik ederek sonunu vali beye bildirmek üzere vilâyetten bir otomobilin emrimize âmade olduğu bildirildi. Hemen otomobile atladık. Ankara'nın eski yaşlı adamlarından iki adam aldık. Yenişehir'e gittik. Ehlivukuf olan bu zatlar bizi doğruca Bomonti fabrikasının ön kısmına götürdü. Orada otomobilden indik. Bomonti bahçesi arkamızda kalmak üzere biraz ilerledik. Küçük bir sırtla sırta yakın kısımda mezarlığın yerini gösterdiler. Fakat mezarlığa ait hiçbir eser kalmamış. Taşları yok. Bu ciheti sorduk. Yapılan apartmanların temelinde kullanıldığını söylediler. Yeri gördükten

sonra geri döndük. Ehlivukufları evlerine bıraktıktan sonra doğruca tapu idaresine gittik. İcabeden dosyaları çıkarttım. "Sayın Meclis Başkanı Abdülhalık Renda'nın yerlerinin içinde olduğu anlaşıldı. Ve yerin Abdülhalık Renda'nın yerlerine ait haritanın içinde yahudi maşatlığı ayrıca gösterilmiş olduğundan haritasını da fen memuru Muhittin Beye kopya olarak çıkarttırdım. Birlikte reis muavini beye giderek kendilerine keyfiyeti bildirdim ve haritasını da verdim. Maşatlığın Abdülhalık Beyin yerlerinin içinde olduğunu söylediğim zaman işin rengi ve mahiyeti değişti. Bu yaptığımız iş hakkında kimseye hiçbir şey söylememekliğimiz sıkı sıkıya tenbih edildi. Bir daha da bir şey çıkmadı. Birkaç ay sonra da Ankara'dan ayrıldım. Bu işi tekaüden bulunduğum Bergama'da avukat Halûk Öğren Beye bir münasebetle anlatmışım. Çok sevdiğim parti arkadaşım burada Demokrat Parti il idare heyeti âzasından dostumuz Mustafa Nazlı Beye söylemiş. Geçenlerde kendisiyle görüştüğüm zaman benden Halûk Beyi görüp görmediğimi de sordu. Ben de iki gün evvel Ankara'dan gelmiş hastahanede rastladım. Yozgad Mebusu olmuş tebrik ettim başarı dilerim, dedim. Sözü mezarlık meselesine intikal ettirip ben de bu mesele memleket meselesidir, çektiklerimizi unutmamak sade bu değil neler var, dedim.

Bunları not halinde kendisine vermekliğimi rica etti. Hayhay diyerek ayrıldım. Bildiklerimi derli toplu bir şekilde hazırlamak istiyordum işte bu sırada Hürriyet'te bu yazıyı görünce belki daha ziyade bu arızayı zatiîlilerine sunuyorum. Tanrı doğruların yardımcısıdır. Yegâne dileğim bu uğurda mücadelenizde muvaffak olmanız temennisidir. Her ne kadar şahsan tanıımıyorsam da her zaman millet ve memleket uğrunda mücadelelerinizi gazetelerden mânevi haz duyarak takip ediyorum.

İşte arkadaşlar bu zat ismi cismi belli bir zattır. *(Sağdan adını da söyle, soldan söyleme sesleri)* Pekî arkadaşlar söylemiyeyim.

Şimdi arkadaşlar; bu benim köhne dosyamda daha neler var. Hepsini birer birer getireceğim. Takatimin yettiği kadar memlekete kötülük etmiş olan insanları aziz milletimin hakikî vekilleri olan sizlere arzedeceğim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi yakında 50 milyon liralık bir vergi kaçakçılığından bahsedeceğim. Evvelce Hükûmete haber verildiği halde unutulmuş olan bir vergi kaçakçılığını buraya getireceğim.

Sayın Adnan Menderes'in meselenin Bayındırlık Bakanlığı tarafından tetkik edilerek hakikatı ortaya çıkaracaklarını biliyorum, milletin de bunu böyle bilmesini istiyorum. Adnan Menderes hiçbir işi uyutmayacak-

tır. Zaten istese bile uyutamayacaktır, çünkü biz uyutmayacağız. Bu gibi şeyleri uyutacağını bilsek, tabiidir ki kendilerine itimat reyî verir mi idik. Adnan Menderes, devri sabık yaratmayacağız demekle; eski hesapları sormayacağız demek istemedi. Bizi buraya gönderenlere, Demokrat Partiyi iktidara geçiren Türk Milletine söz vermemiş mi idik. Söz vermemiş olsak acaba bu millet bize rey verir mi idi? (*Hayır sesleri*). Binaenaleyh, işte bu sebeptendir ki, sizleri buraya gönderen halk bu işlerin sûratle intacını istemekte ve sabırsızlanmaktadır. Bu sefer yine dolaştık, geldik, yine bunları işittik. Bu arada birçok söylentiler kulaklarımıza kadar gelmektedir, bunlar iktidarı sarsmak için yapılan birçok işlerdir. Bize eski iktidar ne bıraktı, tamtakır kuru bakır. Demokrat Parti daha iktidara geçeli bir ay oldu, bir ay içinde ne olabilir? Ondan bu kadar kısa bir zaman içinde yaptıklarından daha fazla şey istemek insafsızlık olur arkadaşlar.

Arkadaşlarım; biz o partinin içinde bulunanların tam 30 sene bu memlekete yaptıklarını biliyoruz. Bu bildiklerimizi bizden bu suretle hesap istiyenlere bildireceğiz. Mâruzatım bu kadardır. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

ADALET BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (İzmir) — Sayın arkadaşlar; Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın burada yahudi mezarlığı münasebetiyle sormuş olduğu sualın münasebet ve taallûku itibariyle Demirtepe civarındaki parsel ve adaları tetkik ettirdim. Anlaşıyor ki, soru Abdülhalik Renda'ya taallûk eden ada ve parsel yerlerine mütaalliktir. Onun için bunun hakkındaki mâlûmatı arzedeyim. Bunların paftası, elimdedir, arzu buyurursanız okuyayım, arzu buyurursanız kendilerine bildireyim. (*Okunsun sesleri*).

Ada No.	Parsel No.	İlk malikler ve iktisap durumu
1158	2-7	Bu parsellerin aslı 130 dönüm olarak Urgancıyan
1156	5	Andon'un tapulu mülki iken bunun ölümü ile veresinesine intikal etmiş. Bu vereseden Ankara'da mevcut olanlardan bir kısmı bu arazideki 20 hisse 14 hisselerini 1 000 lira bedelle Abdülhalik Beye Ağustos 1341 tarihinde satmışlardır. Mütagayyip olanların hisseleri ise, 20 hisse 3 hisse olup bu da Hazine adına aynı tarihin 42 numarasında tescil olunmuştur. Bakiye kalan 20 de 3 hisse ise, Urgancıyan veresesinden Piyer namına 43 numarada tescil olunmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yukarıda yazılı kayıtlarla tasarruflarında olan işbu 130 dönüm tarla istimlâk sahası içinde bulunduğu için bunun 42 dönüm mahalli Şehremanetince istimlâk edilmiş ve Şubat 1927 tarih ve 54 sıra numarada Şehremaneti namına tescil olunmuştur.

Bakiye kalan 88 dönüm tarla Abdülhalik, Rauf, Talât ve Tevfik Beyler namlarına aynı tarih 55 numarada tescil olunmuştur.

Sonradan izalei şüyu sebebiyle mahkemeye müracaat edilmiş ve mahkemece bu yerin ifraz ve taksimine karar verilerek heyeti umumiyesinin yapılan ölçüsü sonunda 64 498 metre murabba'ı fazlasıyla işbu 88 dönüm mahal 154 931 metre murabba'ı çıkmıştır. Bu miktardan 3155 metre kare mahalli mektep, 500 metre kare mahalli karakol, 53 538 metre kare mahalli de şehremanetince meydanlık ve yollara terkedilmiştir. Bu miktar yukarıdaki miktardan düşüldükten sonra geriye kalan 97 758 metre kareden bilfarz :

6 parçada ceman 48 384 M² Abdülhalik Bey,
 5 " " 16 524 " Talât Bey,
 3 " " 16 570 " Rifat Bey veresesi,
 3 " " 9 390 " Dr. Tevfik Bey,
 3 " " 6 890 " Piyer'e.

97 758

Yukarıdaki ifraz gerekli mahkemenin bildirişi üzerine Eylül 1929 tarih ve 36-21 numaralarda Abdülhalik Bey adına tescil olunmuştur.

Abdülhalik'ten satış suretiyle geçen kişiler aşağıda yazılmıştır.

DEMİRTEPE VE CİVARI KADASTRO TESPİTİ VE TESCİLİ

Ada No	Parsel No	Yüz Ölçümü	Maliki	Satış Bedeli	Satın Alanlar
1158	2	750	Abdülhalik Bey		Bu üç parsel haline getirildikten sonra yine dört parçaya ayırıp.
"	3	750	" "	3 500	Bir parçasını Kadriye ve Rasim Yurtman'a.
"	4	750	" "	2 500	İkinci parselinin de Sadık Ardar'a.
"	5	750	Abdülhalik Bey	2 500	Dördüncü parselinin de Mustafa Kâzım'a satılıyor. Bu iki parsel tevhidten bir parsel haline geldikten sonra tekrar iki kısma ayrılarak.
"	6	970	" "	12 000	Birisi Sıdika Semger'e;
"	7	1 652	Abdülhalik Bey	5 880	Diğeri de Mehmet Zühtü'ye satılıyor.
"	8	1 109	Abdülhalik Bey	15 000	Bu parsel iki kısma ayrılıp her iki parsel de Hüseyin Bulbudak'a satılıyor.
"	9	1 390	" "	4 000	Bu parsel kızı Nezih Fazilet'e satılıyor.
"	10	1 125	" "		Bu iki parsel tevhidten bir parsel olup bu da beş parçaya ayrılarak;

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ada No.	Parsel No.	Yüz Ölçümü	Maliki	Satış Bedeli	Satın Alanlar
				6 000	Birincisi İsmet İnönü'ye;
				4 500	İkincisi Enver ve İsmail'e;
				2 000	Üçüncüsü Hasan Tahsin'e;
				2 150	Dördüncüsü Hayriye Uysal'a;
				5 000	Beşincisi Behice Eren'e;
					satılıyor.
				67 030	
	11	985	Abdülhalik Renda	67 030	Bu iki parsel tevhidten bir parsel olup tekrar ifraz- zen üç parçaya ayrılmıştır.
	12	978		2 500	Birincisi Mehmet Ferit Renda'ya;
				3 588	İkincisi Fatma ve Hayriye;
				5 000	Üçüncüsü Mustafa Fahrettin'e; satılıyor.
	13	980	Abdülhalik Renda		Bu iki parsel tevhidten bir parsel olup o da tekrar üç kısma ayrılarak.
	14	930		3 816	Birincisi Ayşe Kuncu;
				900	İkincisi Ali Rıza Kamberoğlu;
				6 000	Üçüncüsü Murat İzzet'e; satılıyor.
	15	912	Abdülhalik Renda		Bu iki parsel tevhidten bir parsel olup bilâhara üç kısma ayrılarak;
	16	1 012		5 500	Birincisi Mehmet Emin Bilgin'e;
				2 400	İkincisi Fatma, Sait, Saliha, Mahmut'a;
				3 250	Üçüncüsü Mustafa ve Yusuf İzzettin'e; satılıyor.
	17	798	Abdülhalik Renda		Bu parsel iki parçaya ayrılarak,
				2 637	Birincisi Münire Doğruer'e;
				6 400	Diğeri Memduh ve İbrahim'e; satılıyor.
1156	5	575	Abdülhalik Renda	2 875	Saadet Sirmen ve Mehmet Şevki Sirmen'e satılıyor.
1185	12	855	Abdülhalik Renda	3 300	İbrahim Halit Ulaş ve Emine ve Abdurrahman'a satılıyor.
				123 296	
	13	840	Abdülhalik Renda		
			kızı Nerime Vefa	2 000	Nezihe, Behiye Orkut'a satılıyor.
	14	815	Abdülhalik Renda		
			kızı Nerime Vefa	3 500	Fevzi, İbrahim, Mehmet Varnalier'e satılıyor.
	15	1 045	Nerime Vefa'nın olup halen uhdesindedir		
				125 296	

Abdülhalik Bey'e ait olan işbu parseller yukarıda gösterildiği gibi satış suretiyle tedavül etmiştir.

Diğer Talât, Rauf, Tevfik ve Piyer'e tefrik edilmiş olan parçalar da bunların peyderpey müracaatları üzerine tescil ve tedavülleri yapılmıştır.

Not : Bu yerlerin Yahudi Maşatlığı ile bir ilgisi yoktur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Burada calibi dikkat olan nokta şudur : Bu yerin heyeti umumiyesi Abdülhalik Renda'ya bin liraya satıldığı halde bilâhara ifraz edilmek suretiyle, tapu kaydına müsteniden burası 125 296 liraya satılmıştır. Bunlar nihayet hususi satışlardır, bir kimsenin mülkü, satınaldıktan bir müddet sonra kıymetlenebilir ve daha fazla fiyata satılabilir. Bendeniz, tapudaki kaydı arz ediyorum.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar. Görüyorsunuz ki, Sayın Başbakanın söylediği gibi söyleyeceğim, devri sabıkta Türkiye'de sahibi nüfuz olan 3-5 insan Ankara'nın bütün değerli, kıymetli arsalarını ucuz fiyatla alarak...

AZİZ URAS (Mardin) — Yahudi Mezarlığı da mı?..

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Sana ne oluyor da sözümü kesiyorsun? Senden bahsetmiyorum, efendilerinden bahsediyorum. *(Soldan alkışlar)*...

AZİZ URAS (Mardin) — Ben hayatımda efendi tanımadım, bunu sen yapıyorsun, şimdiki hareketin de efendine karşı bir gösteriştir.

BAŞKAN — Rica ederim susunuz, söz kesmek Tüzük hükümlerine aykırıdır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Ben şahıstan bahsetmiyorum. Ben bu memleketin, bu milletin menfaatlerini zirüzeber eden insanların bin liraya aldıkları arsaları 200 000 liraya sattıklarını, hatta Yunan Elçiliğine verilen ufacık arsanın 6 000 liraya alındıktan bir hafta sonra 260 000 liraya nasıl satıldığını tespit etmişimdir.

Ben şu veya bu kimse ile uğraşmıyorum, kötülükleri meydana koyuyorum. Halk Partisi varken de böyle idim, şimdi de aynı şekilde çalışıyorum. Ben kimseden bir şey beklemiyorum ve hiç kimseden ürkümüyorum. Türk Milletinin hakiki bir kölesi olarak, bir kölenin efendisine yapmaya mecbur olduğu vazifeleri yapıyorum.

Arkadaşlar, bu işin hakikatı çok fecidir, çok acıdır. Bu memleketin bütün emvali metrukesi nüfuzlu insanlar tarafından ucuz fiyatlarla temellük edildikten sonra, bunlar Devlete yüksek fiyatlarla satılmıştır.

Elimizde bir İstimlâk Kanunu var. Bu sarihtir.

Sayın Başbakanı, hiç duracak zaman yok. Bunlar derhal derlenip, toplanıp, haklarında kanunî muamele yapılmak ve 1609 numaralı Kanuna tevfikân yakalarına yapışarak milletin haklarını onlardan almak imkânı çok şükür nasip oldu. Cenabı Hakka hamd ü senalar olsun ki, bunları da sizlerin yapacağına emin olduğum için müsterih olarak kürsüyü terk ediyorum. *(Bravo sesleri, alkışlar)*.

3.7.1950

5. – VARLIK VERGİSİ UYGULAMASI

(Kazanç ve gelir sahiplerini ve daha ziyade iktisadî şartların darlığından doğan güçlükleri istismar ederek yüksek kazançlar elde ettikleri halde kazançları ile mütenasip derecede vergi vermeyenleri istihdaf etmekte ve içinde bulunduğumuz fevkalâde vaziyetin icap ettirdiği fedakârlığa, bunları da kazanç ve kudretleriyle mütenasip bir derecede iştirak ettirmek) gerekçesiyle (1) çıkarılan; kendine özgü yapısı, uygulaması, kaldırılması ile çeşitli haksızlıklara, yakınmalara neden olan, ayrıca malî bilimlerin alanında büyük tartışmalara yol açan, demokratik kurallarla bağdaştırılması son derece kuşkululu bulunan Varlık Vergisi, uygulandığı sürenin dışına taşarak siyaset gündeminde kalmıştır.

IX. Dönemde, Varlık Vergisi uygulamalarında görülen usulsuzluklar, Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu tarafından değişik zamanlarda verilen sözlü soru önergeleri ile (4) kez Genel Kurul gündemine gelip tartışıldı.

Türk siyasi ve malî tarihinin bir hatası olarak belirlenen Varlık Vergisi uygulamalarının uygulama yönlerini yansıtan bu görüşmeler, kronolojik sıra içinde aynen alındı.

a) Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Varlık Vergisinin tarihinde yapılan yolsuzluklar hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan'ın sözlü cevabı (2)

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu buradalar mı? (Burada sesleri)

Önergeyi okuyoruz.

Büyük Millet Meclisi Yüce Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın sözlü olarak Maliye Bakanlığınca cevaplanmasını rica ederim.

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

Sorularım :

1. Varlık Vergisi tarhedilirken birçok muvazenesiz tarhlar yapıldığı ve bunun birçok suistimallerden doğduğu söylenmiş ve söylenmektedir. Maliye Bakanlığınca bu yolda bir malûmat var mıdır?

(1) 4305 sayılı Kanunun (Tutanak D. C. 29, Üçüncü Birleşim Tutanagına bağlı 4 No.lu sıra sayısında yer alan) Hükümet gerekçesinden alınmıştır. (K.Ö.)

(2) Tutanak D. C. 1, s. 335-337, Tarih : 3.7.1950

2. Varlık Vergisini ödemeyenler kamplara gönderilmişti. Bu gönderilişte borcunun yüzde yetmişine kadar verenler kampa gönderildikleri halde, hiç ödememiş olanlar gönderilmemişti.

Bu hususta da birçok suiistimal rivayetleri vardır. Maliye Bakanlığı kampa gönderilmede esas neyi kabul etmiş ve kabul ettiği prensip tam tatbik edilmiş midir?

Etmeyenler var mıdır? Varsa haklarında bir muamele cereyan etmiş midir?

3. Birçok insanlara konan vergiler sonradan indirilmiş veya yanlış diye usulsüz olarak terkin edilmiştir. Bu terkin edilen vergiler kimlere ait idi? Tutarları ne idi?

Bu husus Maliye Bakanlığınca bir tetkik veya tahkik mevzuu olmuş mudur?

Olmuş ise netice ne olmuştur?

Olmamış ise birçok suiistimal dedikodularına sebep olan bu hâdise hakkında Maliye Bakanlığı ne düşünmektedir.

MALİYE BAKANI HALİL AYAN (Bursa) — Muhterem arkadaşlar; Sayın Sinan Tekelioğlu Varlık Vergisi ve tatbikatı hakkındaki sualiyle hakikaten acı bir mevzua dokunmuş bulunuyor.

Biliyorsunuz ki; Varlık Vergisi 1942 yılında servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere tesis edilmişti. Mükellefiyet, kanun hükümlerine göre mükellefiyet mevzuuna giren şahısların ödeyecekleri vergi miktarının tâyini, teşekkül tarzları kanunda gösterilen hususi komisyonların takdirine bırakılmakta ve bu komisyonun kararlarının nihai ve katî mahiyette olmaları kabul edilerek bu kararlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açmak hakkı tanınmamakta idi.

İşte arkadaşlar, bir vergi tasavvur ediniz ki matrah ve nispet koymamıştır; bir vergi tasavvur ediniz ki tatbik edenlerin arzu ve takdirlerine bağlıdır; bir vergi tasavvur ediniz ki mükellefin külfeti dedikodu ve raki-bin hasedinden doğan ihbar yollarıyla tayin ve tespit edilmektedir.

Devlet malıyesi mefhumu ile hiçbir alakası olmayan böyle bir verginin tatbikatında husule gelmiş olan haksızlık, nispetsizlik ve tezatların azametini tasavvur etmek kolaydır. Eğer bugün bu hicabaver neticeleri huzurunuzda getirip dökmekten içtinap edersem her halde beni mazur görürsünüz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Maliye Bakanının vermiş olduğu izahat beni tatmin etmedi ama bilmem sizleri tatmin etti mi? (Tatmin etti sesleri). (*Hafif gürültüler, devam edin sesleri*). Tatmin etti ise bırakalım.

BAŞKAN — Sözlerinize devam edin efendim.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Tatmin etti diyenler dinlemesin, edilmeyenler dinlesin. Çünkü Türk Milleti dinleyecek.

Arkadaşlar; bu kanun, fevkalade zamanlar için birçok milletin müracaat etmiş oldukları bir sistemdir. Bu vergi kanunu bu Mecliste müzakerre edilirken birçok yolsuzluklara sebep olacağı ileri sürülmüştü. Kimseye bildirilmeyecek, derhal, hazır olan defterler ortaya çıkarılacak ve vergi resen tebligatla tahsil edilecek. 15 gün zarfında vermezlerse Tahsili emval Kanununa tevfikân bütün emlak ve emvali müsadere edilecek, eğer bir ayı geçirirse kendileri nefyedilecek.

Hükümet de, belki o zaman bu işte bir hüsnüniyet sahibi idi. Fakat bu hüsnüniyet suiniyete inkılâp etti.

Tarhedilen vergi insanların tahammülü fevkinde idi, çok yüksekti. Bihassa birçok yerlerde garaza ve intikama istinat etti.

Arkadaşlar, benim en çok anlamak istediğim mesele, Maliye Bakanlığının kanunun ne kadar sarîh olduğu hakkındaki ifadeleri idi. Burada zikrettikleri kanunun yedinci maddesi vergi tarh edecek olan komisyonları tatad ediyor. O komisyonlar her yerde en büyük mülkiye memurunun riyaseti tahtında en büyük maliye memuru belediye ve ticaret odalarından ikişer kişilik bir heyetten ibarettir. Bu heyetlerin vereceği kararlar, tarhettiği vergiler hiçbir zaman ne idarî mercie ve ne de adlî mercie müracaat ve itiraz edecek şekilde değildi.

Arkadaşlar; ilk bakımda bu vergileri mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda tahsile başlandıktan sonra İstanbul'da oyun başladı. Bendeniz bizzat birçok şeylere şahit olduğum gibi, bütün arkadaşlar da şahit olmuşlardır. Hatta ailesiyle görüşmek isteyen vergi sahiplerine yaklaşmak mümkün değildi. Ancak bazı kayıtlar ve şartlar altında... Bunları burada arzetmeyi zait buluyorum. Yalnız tarhedilmiş olan vergileri indirmek ve tamamıyla ortadan kaldırmak hakkında Maliye Bakanlığında sonradan teşekkül etmiş bir komisyon vardı. Bu komisyonun yapmış olduğu suistimallerden bahsetmek istiyorum. Şayanı dikkat olan bu hususta yapılan kanundur. Anayasanın 85 inci maddesi ve Muhasebatı Umumiye Kanununun 39 uncu maddeleri mucibince "Vergiler kanunla tarhedilir" onları kaldırmak kanunla olur. Hiçbir zaman bir Maliye Bakanı kanuna aykırı olarak, kanun hükümleri karşısında, falan veya filânın vergisini tar-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

hetmek hakkını haiz değildir. Maliye Bakanı burada bunlardan hiç bahsetmediler. Suale cevap vermeyen Maliye Bakanı bunları tetkik etmemişse başka güne talik ederek, bütün arkadaşlara ve millete bildirir, bunu istiyorum. Bendeniz başka bir güne talik ederek öğün bize bunları bildirmesini istiyorum, millet de bunları öğrenmek istiyor.

Arkadaşlar, 250 milyon lira kadar tahmin edilen bu paradan 50 milyon lirasını Maliye Bakanı keyfemayeşâ tarh ve terkin etmiştir. Bilmiyorum ama, bunda bir oyun var. Çünkü, kanunu sarahatî kâmileşi karşısında hiçbir makam kanuna aykırı olarak tarh ve terkin edilemez dediği halde, yalnız bizim Adana'dan 55 kişinin vergisini terkin, yahut da tadil etmiştir. İzmir'de de dört büyük şirket ve ticarethanenin 6 milyon liralık vergisini terkin etmişlerdir. Üst tarafı da İstanbul'a falan kalıyor. Bunları öğrenmek istiyorum; kim terkin etmiştir, tenkis etmiştir? Hangi salâhiyete istinaden yapılmıştır, bunlar hakkında takibat yapılmamışsa, şimdiden sonra takibat yapılacak mıdır? Arkadaşlar, bu geriye gitmek, devrî sabık yaratmak değildir. Milletın hukukunu ortadan kaldıran insanlara karşı Hükümetin atacağı adımlar kuvvetli olmalıdır.

Arkadaşlar, hiç şüphe yok ki, memleket bunları bekliyor. 50 milyon liralık para Devlet hakkı ortadan kaldırılmıştır. Onun için Maliye Bakanı bize bunların isimlerini bildirsınler ve biz de onların isimlerini burada birer birer tâdat edelim.

BAŞKAN — Söz Maliye Bakanınındır.

MALİYE BAKANİ HALİL AYAN (Bursa) — Efendim, Varlık Vergisi bir müddet tatbik edildikten sonra neşredilen bir kanunla, Varlık Vergisinde bazı tadilat vücuda getirilmiş ve tahsil edilemeyen bakiye verginin terkinini ihtiva eden kanun hakkında muhtemelen arkadaşımız Sinan Tekelioğlu bahis buyurmuş olsa gerektir. Buyurdıkları liste tetkik edilmiş değildir. Bendeniz şimdi bunlar hakkında katî malûmat arz edemeyeceğim. Eğer cevabım kendilerini tatmin etmemiş ise başka bir celseye talikini rica edeceğim. Mevzuubahis vergi kanununun bütün dosyaları arşivdedir. Bugün mevcut dosyalar arasında değildir. Şimdilik kendilerine arz edeceğim bundan ibarettir.

BAŞKAN — Efendim, malûmat şimdilik bu kadar olduğuna göre isim tasrih ederek Sinan Tekelioğlu arkadaşımız başka bir sual takriri verirlerse tabîi o zaman ayrıca cevap verirler.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Son söz Milletvekilinindir.

Bendeniz sualimde bertafsil arzettim. Tarhedilen vergi miktarını ve kimlere ne miktar vergi tarhedilmiş olduğunu sordum. Maliye Bakanı 50

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

milyon raddesindeki miktarın arşivde olduğunu söylediler. Maliye Bakanlığında mevcut bu Komisyonun azalarının kimler olduğunu daha evvel biliyordum. Benim istediğim sual takririmde yazılıdır. Bu sual takririmi tetkik buyursunlar. en son maddesine katı cevap versinler. Ben kimlere ne miktar vergi tarhedildiğini soruyorum. Emrettikleri nokta o Kanundan evveldir.

b) Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Varlık Vergisinin tahakkuk eden tahsil ve tenzil edilen miktarları ile kanunsuz ve usulsüz olarak tadil veya terkin edilen miktarı ve Tahsili Emval Kanunu dairesinde yapılan tahsilât hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan'ın sözlü cevabı (1)

Yüksek Başkanlığa

4.VII.1950

Aşağıdaki suallerimin Meclis huzurunda Maliye Bakanlığı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. 4305 sayılı Kanun ahkâmına göre ne kadar Varlık Vergisi tahakkuk ettirilmiştir. Bundan ne kadarı tahsil edilmiş ve ne kadarı da tenzil edilmiştir.

2. Kanun ahkâmına göre terkin veya tâdili mümkün olmadığı halde usulsüz ve kanunsuz olarak tadil veya terkin edilmiş olan Varlık Vergisi var mıdır?. Miktarı nedir ve kimlere aittir?.

3. Bu usulsüz terkin ve tâdil işini yapan komisyon kimin emriyle nereden ve kimlerden müteşekkil olarak kurulmuştur?

4. Tahsili Emval Kanunu dairesinde yapılan Varlık Vergisi tahsilâtı dolayısıyla halen birçok kimselerin mahkemelere müracaatla usulsüz olarak mallarının satılmış olduğunu ileri sürerek hüküm alarak Devleti âzami zararlara sokmakta oldukları işitilmektedir.

Bu hususta Maliye Bakanlığınca bir Kanun tefsirinin Meclise getirileceği rivayetleri vardı. Bugüne kadar bu tefsir neden getirilmemiştir, ne bekleniyor?.

BAŞKAN — Söz Maliye Bakanınındır.

MALİYE BAKANI HALİL AYAN (Bursa) — Muhterem arkadaşlar, Sinan Tekelioğlu arkadaşımın Varlık Vergisi hakkındaki sorusuna tertip sırası-na göre cevaplarımı arz ediyorum :

(1) Tutanak Dergisi : C : 2, s. 79-83, Tarh : 13.11.1950

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

1. 12 Kasım 1942 tarihinde yürürlüğe giren 4305 sayılı Kanun hükümlerine göre tahakkuk ettirilen Varlık Vergisi miktarı 463 045 468 lira 80 kuruştur. 1942 ve 1943 bütçe yılları Hazine genel hesaplarına nazaran mezkûr senelerde bu vergiden 317 509 114 lira 68 kuruşluk tahsilât vukubulmuş ve bakiyeyi teşkil eden 145 536 354 lira 15 kuruştan 12 313 418 lira 29 kuruşu 21.I.1943 tarihinde yürürlüğe giren 4501 sayılı Kanunun verdiği yetkiye müsteniden ve 34 280 782 lira 41 kuruşu mükerrerlik dolayısıyla Varlık Vergisi Kanununun 11 inci maddesi mucibince ilgili vergi dairelerince terkin edilmiş geri kalan 98 942 153 lira 42 kuruşu da Varlık Vergisi bakayasının terkinine dair olan ve 17.III.1944 tarihinde yürürlüğe giren 4530 sayılı Kanun mucibince terkin olunmuştur.

Bundan başka ekseriyetini çiftçiler teşkil eden 179 mükellefin vâkı müracaatları üzerine Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca ittihaz buyurulan ve usulü dairesinde kesinleşmiş olan kararlara müsteniden tahsil edilmiş bulunan Varlık Vergisinden 285 598 lirası sahiplerine iade olunmuştur.

2.3. Ancak, Seyhan, İçel ve Hatay illerindeki mükelleflerden birçoklarının Büyük Millet Meclisine ve diğer muhtelif makamlara vâkı müracaat ve şikâyetleri üzerine o zaman Hilmi Uran tarafından tanzim edildiği söylenen cetvellerde, mezkûr illerin merkez ve mülhak ilçelerindeki 3065 mükellef adına salınmış olan 18 741 342 lira Varlık Vergisinden 411 mükellefe ait ceman 4 358 065 lira verginin bu mükelleflerin takatlerine ve emsallerine nazaran 1 493 600 liraya indirilmesi lâzımgeldiği kayıt ve işaret edilmiş bulunduğundan cetvelde fazlalığına işaret edilen 2 864 465 liralık verginin tahsilinin tecilî mahallerine tebliğ olunmuştur.

Bu tebligat üzerine alınan yazılarda tahsili tecil edilen bâzı mükelleflere ait vergilerden 62 500 lirasının daha evvel tahsil edildiği bildirilmiş olduğundan müeccel vergi miktarı 2 801 965 liraya düşmüştür. Mûtaakiben 4530 sayılı Kanun yürürlüğe girdiği cihetle bu mebalîğ kanunun yayınlandığı 17.III.1944 tarihinde henüz tahsil edilmemiş bulunan diğer illerdeki mükelleflere ait 98 942 153 liralık vergi meyanında terkin olunmuştur.

4. 4305 sayılı mülga Varlık Vergisi Kanunun 12 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında 15 günlük müddet içinde yatırılmayan vergilerin (Tahsili Emval) Kanununa tevfikân tahsil edileceği yazılıdır.

Kanunun bu hükmüne istinaden tarh ve tahakkuk ettirilen Varlık Vergileri Tahsili Emval Kanununa tevfikân takip ve tahsil edilmiş ve bu arada borçlu mükelleflerin gayrimenkulleri de haciz edilerek usulüne gö-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

re müzayedeye çıkarılmış ve taliplerine ihale olunmuştı. Aradan beş altı senelik bir zaman geçtikten sonra bir mükellef vaktiyle Varlık Vergisi dolayısıyla satılan gayrimenkullerinin satış muamelelerinde İcra ve İflas Kanunundaki formalitelere uyulmamış olması sebebiyle mahkemeye başvurmuş ve lehte karar almıştır.

Bu kararın dayandığı mucip sebepler; evvelce Tahsili Emval Kanunu hükümlerine göre yapılan bu satışlarda İcra ve İflas Kanununun müddet ve ilanı hükümlerine riayet edilmemiş olması keyfiyettir.

Halbuki, ötedenberi tebellür eden hukuki kanaat ve içtihat ve buna müstenit tatbikat, âmmе alacaklarının tahsilinde munhasıran Tahsili Emval Kanununun tatbik edilmesi, bu kanunun sâkit bulunduğu ahvalde İcra ve İflas Kanununa gidilmesi lâzımgeldiği merkezindedir.

Buna rağmen mahkemece verilmiş olan bu kararda (Hazinenin tahsil etmiş olduğu paralar üzerindeki müktesep hakkına hâlel gelmeyeceği) zîkir ve tasrih edilmektedir.

Bu suretle mahkemelerin bu yoldaki kararlarından Hazinenin maddî bir zararı bahis mevzu değil ise de evvelce hazinece satışa çıkarılan gayri menkullerin, bunları hüsnü niyetle iktisap eylemiş olan vatandaşların ellerinden 4-5 sene sonra alınarak eski sahibine iade olunması hususunun mülkiyet ve tasarruf haklarında, tesisi zarurî bulunan emniyet ve istikrarı tezelzülâ uğratacağı nazarı itibara alınarak bu davaya müdahil sıfatıyla iştirak edilmiş ve gerekli müdafaalar yapılmıştır. Diğer taraftan, davacı lehine neticelenen bir karardan sonra bu vâdide açılan davaların taaddüt etmekte olduğu göz önüne alınarak bu işin cezrî bir şekilde halledi zımında, Yüksek Meclisten, Tahsili Emval Kanununun 13 üncü maddesindeki hükümle (Tahsili Emval kanununun sâkit bulunduğu ahvalde kıyas tarikiyle İcra ve İflas Kanunun hükümlerine müracaat edilmesine mesağ bulunmadığı) şekilde bir tefsir talebinde bulunulmuş ve bu talep Maliye ve Adalet Komisyonlarınca müspet olarak mütalâa olunmuş ve fakat Umumi Heyet kararına iktiran etmeden, 8 inci Devrenin hitama ermesi sebebiyle Hükûmete iade edilmiş bulunmaktadır.

Yukarıda arzedildiği veçhile, bu sebeple Hazinenin ızrar edildiği vârit değildir. Bununla beraber bu mevzu üzerinde yeniden yapacağımız tetkikat neticesinde gerekirse tefsir talebimizi tekrar Yüksek Meclise arzedeceğiz.

Bu mesele hakkındaki maruzatım bundan ibarettir.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar; Maliye Bakanının verdikleri izahat yalnız beni değil, hakikatı da tatmin etmiş değildir.

Arkadaşlar, aşağı yukarı dört ay oluyor, bendeniz bu işin üzerindeyim. Bu iş Maliye Bakanının söylediği şekilde değildir. Vaziyet şöyledir; benim elimde mevcut vesaikten yalnız bir tanesinin, Hilmi Uran'a ait olduğunu söylediler, o memleketin en zengin insanlarına mahsus olan vaziyettir. Bin lira geliri olmayan insana 50 bin lira vergi konulduğuna göre Hilmi Uran onları nazarı itibara almamış, kendi arkadaşları ve bilhassa C.H.P.'si yâranını kurtarmak için bir liste yaparak buraya gelmiş. Bu listede, arkadaşlar Sayın Maliye Bakanının buyurdukları gibi değil; kanunun emretmiş bulunduğu memnuiyete rağmen, bu, teşkil edilmiş bir komisyon kararı ile olmuştur.

Bilahâra yine Maliyeden ayrılmış bir arkadaşın, İstanbul'da şuna buna müracaat ederek bana şu kadar ver, senin vergini tenzil ettireyim diyen bir şahsiyet var. Bu şahsiyet topladığı doneleri buraya getiriyor. O zaman Maliye Bakanı Fuad Ağralı, C.H.P.'nin hâkim olduğu bir devirde hiç kimseye uğramadan bunları komisyonda tenzil ettirmiş ve yaptırmıştır.

Malûmu âliniz bir vergi tarh ve ihdası, için kanun olması lâzımdır. Maliye Bakanı ve o zamanın Başbakanı bu kati müeyyideye riayet etmiyerek Anayasa ve Mali kanunlara aykırı olarak emrediyor, bir komisyon kuruyorlar. Bendeniz komisyonun âzalarını da okuyacağım beyefendi. Belki bilmiyorlar. Dosyaları mevcuttur. Maliye Bakanlığına bir teftiş heyeti gönderirse ne kadar tarh edilmiş, ne kadar tenzil edilmiş meydana çıkar.

Bu Meclis, Türk Milletinin son kozudur. Bu memlekette yapılan yolsuzlukları bu Meclis halledecektir. Devri sabık yoktur. Devri sabık ne demek? Herkes aldığını kollarını sallaya sallaya yiyecek, ondan hesap istemeyeceğiz demek? Deminden beri birçok paralar mevzuubahis oldu. Hükümet ne düşünüyor? Neden yakasına yapışmıyoruz? Niçin Devlet mallarının ziyana meydan veriyoruz?

Adnan Menderes Hükümetinden, Millet namına, ıcrat bekliyoruz. Hepimiz Millettten ne direktif alarak geldik? Binaenaleyh çok rica ederim, bu sual varakalarını birer kâğıt parçası addetmesinler, 2,5 milyar lira yok mu? Onun bir kısmını bunlar affetmiştir. Bu o kadar acı bir vergidir ki. Devletin Milletin haysiyetine darbe vurmuştur. Olan olmuş, amma hiç olmazsa müsavat olmalıdır. Neden affediyoruz, kanunun yedinci maddesi böyle bir salâhiyet veriyor mu? Ne hakla affediyor? Şimdi okuyacağım. Yalnız Maliye Bakanınadan bir tek isim soracağım, Ankara'da garağı olan Karlo'nun, meşhur milyonerin -bunun Taksim'de de garağı vardır- Varlık Vergisi o zamanın Maliye Bakanı Fuad Ağralı'nın bir emriyle terkin edilmiş, bundan haberleri var mı acaba?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sayın arkadaşlar, Devletin nüfuz ve haysiyetiyle, şerefiyle milyonlar yaparak Mısır'da hayat süren insanlardan hesap sormayacak mıyız? *(Soldan soracağınız sesleri),*

Benim kati kanaatim şudur ki, şu Büyük Meclis Milletin yegâne niğâhbani olan bu Meclis, bütün bu suiüstimleri yapanların yakasına yapışacaktır.

Arkadaşlar, benim bir kanun teklifim var, bu da vekillerin mesuliyeti hakkındadır, bunun çıkması için sizden büyük yardım bekliyorum.

Şimdi arkadaşlar; heyeti okuyacağım. Sonra eski Maliye Bakanı bilâhara Bayındırlık Bakanı olan zat da altı milyon liralık İzmir'e ait Varlık Vergisini terkin ettirmiştir. *(Kimdir o sesleri).*

Şevket Adalan. Bu vergi komisyonuna dâhil olan, eski Maliye Bakanı Fuad Ağralı, Şevket Adalan, Ferit Melen, Fuat Erciyeş. Bunlar kendilerine gelen dosyaları tetkik etmişler ve tetkikatı yaptıktan sonra esasen böyle bir komisyon kurmaya kanun müsaade etmiyor. Hiçbir mercie müracaat etmek hakkını tanımıyor. Bunlar mükerrer değildir, mükerrerden maksat şudur; meselâ, bir insana aynı işten dolayı, meselâ bir fabrikatöre fabrikasından dolayı, iki defa vergi tahakkuk etmişse, işte mükerrer budur. Başka mükerrer yoktur. Burada hiçbir mükerrerlik yoktur. Zaten mükerrer olsa buraya gelmiyecekti, oradaki maliye memuru onu yapacaktı. Dört büyük şirketin altı milyon liralık Varlık Vergisini Şevket Adalan getirmiş ve tenzil ettirmiş; Hilmi Uran da 55 kişiye ait olan bir Varlık Vergisi listesi getirmiş ve o komisyon tenzil etmiş, etmemiş ama beklemiş kanun yaparız diye. Kanunu yapmış onu tamamen masun bir hale koymuşlardır.

Arkadaşlar; işte demin de arzettiğim gibi, artık bu milleti, göz önünde bütün varını, yoğunu yok etmek isteyen insanların yakasına yapışmak zamanı gelmiştir.

Bizim buradan sormak istediğim sual Hükûmete bir direktiftir. Yoksa lâf değildir. Millete aynı azamanda Hükûmete duyuruyoruz. Hükûmet yalnız cevap vermekle kalacaksa, biz onun da yakasına yapışırız. Onun için çok rica ederiz Hükûmetten, buna nazarı müsamaha ile bakmasın, bu milletin haklarını bütün kuvvetiyle bunların elinden almaya çalışsın. Bütün millet bu insanların elinde haraca kesilmişti. Millet feryadü figan ediyor. Millet aç ve perişan bir halde iken onlar bu millettten aldıkları paralarla Mısır'da, İsviçre'de yaşıyorlar, milletin parasiyle hayat sürüyorlar. Çok rica ediyorum, faal, cevval, kudretli ve kuvvetli davransınlar. Türk Milleti onların arkasındadır. Öyle sümmededarak gelmiş bir Hükûmet de-

ğildir. Milletin tamamıyla itimadına mazhar olan bir Meclisin kabinesidir. Onlardan kuvvet, kudret ve cesaret bekliyoruz. (Soldan alkışlar).

Sonra, buyurdıkları Tahsili Emval Kanunu mucibince yapılmış olan işlerde bir sakatlık vardır. Tahsili Emval Kanunu mucibince herkesin kendisine tebligat yapılması lâzımdır. Buraya asılmış olan bir tebligle Devletin almış olduğu paralar iade edilirse; meselâ bir defterdar, vergi karşılığı bir mükelleften yüksek fiyatla bir ev almıştır, 70-80 bin liralık bir ev. Bunun hakkında da tahkikat yapılmış, bırakılmıştır. Şimdi o adam, 8 bin liralık evini 80 bin lira diye dava ederse Hükümet de bu 80 bin lirayı mahkeme kararı ile vermek mecburiyetinde kalırsa bu milletin hali nereye varır? Onun için arkadaşlar, Halk Partisi bu tehlikeyi görmüş ve tefsiri getirmiş ve iki encümenden geçirmiş, yeni Hükümet kaç aydan beri iktidardadır, neden bu tefsir kararını Meclisten çıkarmak için isticlal etmiyorlar. Binaenaleyh Maliye Bakanı arkadaşşımdan çok ciddi hareket etmesini, bilhassa böyle devletin, milletin tamamıyla varlığına set çekecek olan bu işlerin bir an evvel halli ve faslı yoluna gitmesini kendilerinden rica ederim. (Alkışlar)

MALİYE BAKANI HALİL ÂYAN (Bursa) — Efendim, Sinan Tekelioğlu arkadaşşımnın beyanatını dikkatle dinledim. Varlık Vergisi münasebetiyle evvelce bir soru daha vermişlerdi. O soru münasebetiyle yüksek huzurunuzda bu işin; mahiyetinden bahsetmiştim, hatırladığıma göre, o zamanki cevaplarımda, Varlık Vergisinin malî tarihimiz için iyi bir hâtıra teşkil etmediğini söylemiştim, bugün de yine aynı noktaya işaret edeceğim.

Varlık Vergisi «mükemmel olmuş, güzel olmuştur, malî tarihimiz için iyi bir şey teşkil etmiştir» diye bir şey söylemedim. Hatta geçen defaki beyanatımda da böyle bir söz yoktur.

Yalnız bu bahsin ikide bir tekrarlanmasının iyi bir şey olmadığını ve hariçte de iyi bir tesir bırakmayacağına tekrar işaret etmek isterim.

Varlık Vergisinin bakayası bazı zaruretlerin sevgiyle terkin edilmiştir. Binaenaleyh bu bahsi burada tekrar münakaşa etmekle bir şey kazanaçağımızı zannetmiyorum.

Eğer Varlık Vergisinde suç teşkil edebilecek bir cihet varsa, bunlar hakkında mer'î kanunlarımıza göre takibat yaparız. Bunun haricinde bir muameleyi bizden ummamalarını muhterem arkadaşşımdan ayrıca rica ederim, bu, her halde bizim için faydalı olmaz, belki zararlı olabilir. Bu noktayı yeniden yüksek takdirinize arz ediyorum.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Efendim, bendenizin mâruzatım; «bu Varlık Vergisi gayet iyi yapılmıştır, iyi tatbik edilmiştir» sadedinde değildir. Birçok vatandaşlar bu vergi yüzünden birçok mahrumiyetlere kat-

landığı halde bu arzettiğim insanların, dosyaları Maliye Bakanlığının Gelir Dairesinde mevcut olan insanların, hiç hakları yokken, gelirleri, varlıkları yüksek olduğu halde, bunların vergileri yok edilmiştir. Benim maruzatım budur, kendileri, yolsuzluk varsa söylesinler, diyorlar. Yolsuzluk vardır, meselâ Hilmi Uran'ın getirdiği listedeki 55 adamın terkin işi yolsuzdur, işte söylüyorum. Bunu tahkik edecek ben değilim. Ben bir milletvekili olarak soruyorum, siz de, şu büyük heyetin, milletin bu makama getirdiği siz de, bunu tahkik edip bize getireceksiniz : Bu suretle biz de bileceğiz, millet de. Sonra, bunları kim terkin etmişse, o heyet kimse, bunları kim terkin etmişse, o heyet kimse, bunları ne suretle terkin etmişse, o heyetin isimleri bizlere verilsin. Onlar mahkemeye verilsin ki bu memleketin içi rahatlasın. Bu verginin terkin kanuna muhaliftir. Kimse terkin edemez. Binaenaleyh bu yolsuz muameleye teşebbüs edenler kimse onların isimleri Maliye Bakanlığınca bellidir, bunları meydana çıkarmak Maliye Bakanının vazifesidir. İşte ben ihbar ediyorum. Bu sözlü soru bir ihbardır, Bildiriyorum size. Sizin elinizde daha çok doneler vardır. Bütün dosyalar sizdedir. Biz hepsini bilemeyiz, Maliye müfettişlerine verilsin, onlar kıymetli insanlardır. Onların yüksek kabiliyet ve karakterleri bunu çabucak meydana çıkarır. Onlar yüksek insanlardır.

c) Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Varlık Vergisinden af, terkin veya tadil edilen miktar ile eski İstanbul defterdarının bazı mükellefler hakkında yaptığı muameleye dair sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan ve Başbakan Adnan Menderes'in sözlü cevapları (1)

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Meclis huzurunda sözlü olarak Maliye Bakanlığınca cevaplandırılmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. Varlık Vergisinden af, terkin veya tadil için Hilmi Uran'ın Adana ve Ceneviz vilâyetlerinden, Şevket Adnan'ın, İzmir ve civarından Mali Müşavir edip Görel ve diğer zevatın İstanbul'dan getirdikleri listelerde kimlerin isimleri vardır.

Bunlara tarhedilen vergi miktarı ile, af, terkin ve tadil edilen miktarlar nedir?

(1) Tutanak Dergisi : C : 2, s. 211-214, Tarih : 27.11.1950

2. Eski İstanbul Defterdarı Faik Öke, Papazyan ile Pozant'a müştereken tarhedilen vergiyi aralarında taksim etmiş midir?

Bu taksim kanuna uygun mudur?

Değilse bu taksimden sonra her birinin borçlu oldukları vergi tahsil edilmiş midir? Edilmemiş ise kimden alınmıştır. Kimden alınmamıştır?

Defterdarın bu Varlık Vergisi mükelleflerinden bir ev aldığı söyleniyor. Kimin evini ve kaç a almıştır?

Binanın o zamanki kıymeti ile satın alınan bedel arasında fark var mıdır? Varsa ne kadardır?

MALİYE BAKANI HALİL AYAN (Bursa) — Muhterem arkadaşlar, Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın evvelce Varlık Vergisi mevzuunda verdiği sual takririne cevaplarımı arzetmiştim. Bu arada Varlık Vergisi üzerinde tetkikler yapan, Hilmi Uran'ın tanzim ettiği bir cetvelden de bahsetmiş ve bu cetvel muhtevası münasebetiyle bir kısım vergi takibatının durdurulduğundan da bahsetmiştim. Ve yine bu cetvel muhtevasından takibatı durdurulan kısmın, Varlık Vergisi Bakayasının Affına dair olan Kanunun terkin ettiği bakaya ile birlikte terkin edildiğini de ilâve etmiştim. Bu cetvel elimdedir ve birçok isimleri muhtevidir, bilmiyorum Heyeti Celileniz cetvelin okunmasını arzu ederler mi?

CEMAL REŞİT EYUPOĞLU (Trabzon) — Cetvel burada okunmaz.

MALİYE BAKANI HALİL AYAN (Devamla) — Cetvelde birçok mükelleflerin isimleri yazılıdır. Hizalarında namlarına tarhedilen vergiler ve bunlardan takatleri dâhilinde verebilecekleri miktarlarla verebileceklerinin bakiyesi gösterilmiştir. O zaman bendeniz de Maliye Bakanlığında bulunuyordum. Bu cetvel bize resmi bir yazı ile gelmedi. O zamanki Hükümet erkânı bunu Maliye Bakanlığına tevdi etmişler, bize verildi, usulen ve ilerde bir suale mâruz kalınması ihtimaline mebni bu hususta bir zabıt yazdık. Zabıtta müfredatını ve yekûnunu gösterdik, Evvelce bilmünasebe arzettiğim gibi, bu cetvelin yekûnu 1 493 600 liraya balığ olmaktaydı. Bizim cetvelin altına yazdığımız şerhte şu izah vardır : Hatay, İçel, Seyhan vilâyetleri merkez kazalariyle bu vilâyetlere mülhak bazı kazalara ait Varlık Vergisi tarhiyatı dolayısıyla Seyhan Mebusu Hilmi Uran tarafından mahallen yapılan tetkikat neticesinde tanzim ve tevdi edilen 20 sayfadan ibaret ilişik cetvellere dahil 411 mükellefin matruh vergi miktarının, kaza itibariyle icmalen yukarda gösterildiği veçhile, 4 384 965 lira, bu mükelleflerin emsaline ve takatine nazaran âdilâne olacağı cetvellerde irae ve işaret edilen vergi miktarının 1 476 650 liradan ibaret olduğunu mübeyyin zabıt varakasıdır. 29 Temmuz 1943...

Efendim, cetvel hakkındaki mâruzatım bundan ibarettir.

Sinan Tekelioğlu o zaman İstanbul'da defterdar bulunan bir arkadaşın aldığı gayrimenkulden bahsetmektedir. Filhakika o zaman böyle bir şeyin vukuunu biz de biliyoruz. Yalnız şekli nedir, nasıl satın alınmıştır, bugün takibat yapmaya imkân var mıdır? Bu hususlar hakkında malûmat arzedeabilmek için merkezde malûmat mevcut değildir. Çünkü bu gibi satışlar mahallini alakâdar eder ve merkeze kaydı gelmez. Onun için sorunun bu kısmı hakkında İstanbul'dan malûmat talep ettik. Bize soru geleli altı gün olmuştur. Bu müddet zarfında yazıp cevabı almak mümkün olmadı. Bu itibarla sorunun bu kısmına ait cevabı bu malûmat geldiği zaman arzedeceğim. Bunun 18 Aralık'a tehirini rica ediyorum.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, Varlık Vergisi memleketin en sıkıntılı bir zamanında çok tehlikeli bir kanun olarak Meclisten çıkarılmıştır. Ve bu kanun, biliyorsunuz, bir komisyon kuruyor, bu komisyonun tarhetmiş olduğu vergi mutlak oluyor, hiç bir makama müracaat ederek o verginin tarhına, tenziline, terkinine imkân bırakmıyor, ve II ncı madde de bunu mutlak olarak kaydediyor.

Ben Maliye Bakanından soruyorum, 1943 senesinde bu verginin nasıl terkin, tadil ve tenkis edildiğini, hangi kanuna uydurulduğunu ve uydurulan kanunun maddeleri ahkâmı nazarı itibara alınmıştır bunun için tahkikata girmediler mi? Af Kanunu 1944 tarihlidir. Arkadaşlar, memleketi çiftlik gibi idare eden insanların hakkından gelemeyeceksek, Maliye Bakanı, bu işten vaz geçmesinler. Çünkü bu millet kendi kanı ile, varlığı ile İstiklâl Harbini yaptıktan sonra ikinci bir harbe hazırlanıyor. Bunu tatmin ve temin etmek için Hükümet vatandaşların varlıklarından bir az daha faydalanarak memleketi idare etmek sevdasına düşmüştür. Bu vazîfeyi suiistimal eden insanların hakkından gelmemekle bir itham altında kalacağımızı söylemek isterim.

Arkadaşlar bu Meclis Türk Milletinin kendi iradesini tecelli ettiren bir Meclistir. Maliye Bakanından Hilmi Uran'ın hattı hareketinin hesabını sormak hakkımızdır. İki milyon liranın ismi var mıdır? İbrahim Boduroğlu'nun durumu nedir? Arkadaşlar bunları sormanın zamanı gelmiş hatıta geçmiştir bile. Millet sabırsızlıkla bekliyor. Bunların hepsi mağdur insanların istidalarıdır. Memleket halkını tatmin etmek için elimizden gelen her fedakârlığı yapmamız lazımdır.

Öte taraftan Hilmi Uran'ın bir listesi ile yüz milyon lira vergiyi terkin etmek hakkını Maliye Bakanı kimden almıştır?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, Kanunu okuyacağım. Af Kanununa dikkat buyuracak olursanız ne kadar, ne kadar gaflet edilmiş olduğunu göreceksiniz, çünkü o kanundan evvel vergi terkin edilmiştir.

İşte kanun burada, gerekçesi de burada. Tarihleri şudur : Varlık Vergisinin ilk tarihi 11.11.1942'dir. Halbuki Af Kanununun çıktığı tarih 14.3.1944'dür.

Arkadaşlar kanunun yedinci maddesinde, tarhedilen vergilerin miktarı vergi dairelerine asılır, 15 gün mühlet verilir, 15 gün zarfında vermeyenlerin borçları Tahsisli Emval Kanunu mucibince alınır, bir ay zarfında borcunu ödemeyen ve kısmen dahi ödemeyenler hidematı şakkede istihdam edilmek üzere sürgüne gönderilir. Neden Hilmi Uran'ın getirdiği 114 insan 1944 senesine kadar kalmıştır? Niye bırakılmıştır? Hidematı şakkede istihdam edilmemişlerdir?

Sonra bugün zatiâliniz vazifedarsınız, zatiâlinize soruyorum. Yapılan yolsuzlukları Büyük Millet Meclisine haber vermekle mükellefsiniz. (Doğru sesleri) İki sene bekletiliyor, hangi kanuna göre, komisyon kurulmuş, komisyon kurmak kimin hakkıdır Büyük Millet Meclisi böyle bir kanun yapmış mı Fuat Ağralı için?

Arkadaşlar çok rica ederim, millet sabırsızlıkla bekliyor. Memleketin varını yokunu gasbeden insanların ellerini, kollarını sallıyarak gezmelerine millet kan ağlıyor. Çok rica ederim. Sayın Adnan Menderes'ten, bu işin üzerine el koysunlar, şu Büyük Millet Meclisi tamamiyle arkasındadır. Türk Milleti kendileriyle beraberdir. Biz istiyoruz; yapacaktır, yapmalıdır. (Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — (Soldan alkışlar).

Muhterem arkadaşlar, sual takririnin sahibi olan arkadaşımızın bahsettiği Hilmi Uran listesi hakkında kısa bir tavrıhte bulunmak lüzumunu hissediyorum. Hilmi Uran listesinin maksadı tanzimî anlaşıyor ki, tarih zamanında Varlık Vergisinin tarihinde bazı fâhiş hatalar olmuş tabikât esnasında bu hatalar görülmüş ve Hilmi Uran, teşebbüsü ele almak suretiyle bir liste vücuda getirmiş ve yapılan hataların tadil ve tasihini bu liste vasıtasıyla tahakkuk ettirmek istemiştir. Şimdi arkadaşlar; Varlık Vergisi tarihîyatında, hatalar olmuş ise bu hataların memleketin çapında, her tarafında yapılmış olduğunu kabul etmek icabeder. Halbuki Hilmi Uran listesi, sadece Seyhan, Mersin ve Hatay vilâyetlerine ait bulunmaktadır. Bu takdirdé şu neticeye varmak icabediyor ki, Hilmi Uran kendine siyasî faaliyet sahası olarak seçmiş bulunduğu üç vilâyete kendine tâbi bulunan insanların vergilerinin kaydını terkin etmek ve onlara nimet dağıtmak yolunu takip etmiştir. Hâdisenin başka türlü izahı mümkün olamaz.

İşin sureti cereyanına gelince; bu listenin Vekiller Heyetinden geçtiğine dair elimizde hiçbir kayıt mevcut değildir. Liste sadece bazı isimlerden ibarettir, yani bu listede bazı mükellef isimleri yazılı olup karşılarında da tarhedilmiş olan vergilerin miktarları ve bu vergilerden yapılacak tenzilât miktarları kaydolunmaktadır. Arzettiğim gibi bu listenin Bakanlar Heyetinden geçmiş olduğuna dair hiçbir kayıt mevcut değildir. Böyle bir liste Maliyenin eline gelince o zaman vazifeliler kendilerini bu listenin hükmünü yerine getirmek mecburiyetinde hiss ediyorlar. Fakat düşünüyorlar, bunun nereden geldiği, kimin tarafından tevdi edildiği malûm değil. Yarın, bir gün karşımıza bir sual çıkacak olursa, nitekim sual sahibi sayın arkadaşımızın da teşebbüsü ile bu hal vâki olmuştur, buna ne cevap verebiliriz? Diyorlar. Nihayet aralarında o zaman konuşuyorlar ve bu listenin Hilmi Uran tarafından verilmiş olduğuna dair şerh veriyorlar.

Şimdi işin tatbikatı cihetine gelince; listede isimleri yazılı mükelleflerin vergileri, Kanun hükümlerine aykırı olarak tecil edilmiştir. Uzun müddet tecilden sonra da nihayet Af Kanunu gelmiş ve Af Kanunu ile tahsil edilmeyen vergiler meyanında, bunlar da terkine tâbi tutulmuştur.

Hâdisenin bu tarzda seyretmesi vaktiyle, en kesin olarak tatbiki düşünülmüş olan Varlık Vergisi gibi çok ağır ve nâzik bir mevzuda bile memleketin nasıl bir çiftlik idaresi zihniyetiyle idare edilmiş olduğunu ortaya koymaya kâfidir. (*Bravo sesleri*). Şimdi arkadaşlar; Büyük Millet Meclisinin, Yüksek Heyetinizin çıkarmış olduğu son Af Kanunu muvacehesinde bu meselenin ne suretle ele alınması lâzım geleceğini Hükümetiniz, bu sualin de tahrîki karşısında, ele almak mecburiyetindedir. Şayet çıkarılmış olan Af Kanunu bu meselenin ve bu gibi hâdiselerin takibini gayrimümkün kılmış olsa dahi, mânevi mesuliyetin tebarüz ettirilmiş olması Türk Milletine bu meseleler ve hâdiseler hakkında malûmat ve kanaat edinmesi lâzımdır. Bunların umumî efkâr önüne serilmesi, mânevi mesuliyeti mesullerin üzerine yüklemek bakımından behemehal zaruri görülmektedir. (*Soldan şiddetli alkışlar*).

d) *Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, İstanbul eski defterdarının Varlık Vergisi mükelleflerinden bazıları hakkında yaptığı muameleye ve aldığı söylenen evin kime ait olduğuna, İstanbul'da satılan iki apartmanın kimler tarafından, kaçta alındığına ve Adana'daki bir mükellefin affedilmiş olan vergisi miktarına dair sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı (1)*

25.V.1951

(1) Tutanak Dergisi : C : 8, S. 402-407, Ta: 27.6.1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

T. B. Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Maliye Bakanlığınca Meclis kürsüsünden sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. Eski İstanbul Defterdarı olup halen Maliye Bakanlığı Teftiş Heyeti Reisi olan Faik Ökte, Papazyan ile Pozant'a müştereken tarh edilmiş Varlık Vergisini bu iki kişi arasında taksim etmiş midir? Bu taksim kanuna uygun mudur? Bu taksimde her birinin hissesine düşen miktar tahsil edilmiş midir? Hangisinden tahsil edilmiş, hangisinden tahsil edilmemiştir? Defterdarın Varlık Vergisi mükelleflerinden bir ev aldığı söylenmektedir. Bu doğru ise kimin evini ve kaç a almıştır? Binanın o zamanki kıymeti ile satın alınan bedel arasında fark var mıdır? Varsa miktarı nedir?

2. İstanbul'da İnönü Mahallesi'nde Radyoevinin karşısında kâin 291 numaralı 10 dâireli ve asansörlü bir apartman gazete ilanlarında Eminönü Mahallesi'nde kâgir bir hane diye satılığa çıkarılmış 600 000 lira kıymetindeki bu apartmanı 150 000 liraya alan kimdir?

3. İstanbul İstiklâl Cad. Karlman Pasajı karşısında 347/1 numaralı Singer Apartmanını kim ve kaç a almıştır? Bunun ilânı ne şekilde yapılmıştır?

4. Adana'da Hilmi Uran'ın tanzim ettiği listede Adana'da Yeni Han sahibi Mustafa Sürmeli'nin ismi var mıdır? Varsa affedilmiş verginin miktarı nedir?

MALİYE BAKANI HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Seyhan milletvekili Sayın Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın Varlık Vergisi sırasında satılan bazı gayrimenkullerle Seyhan'da bir mükellefe ait verginin affı hakkında 4 maddelik sözlü sorularına cevap arz ediyorum :

1. Sözlü sorunun birinci maddesinde, eski İstanbul Defterdarı ve eski Teftiş Kurulu Başkanı Faik Ökte'nin Papazya ile Pozant'a müştereken tarhedilmiş Varlık Vergisini bu iki kişi arasında taksim edip etmediği, etmişse bu taksimin kanuna uygun olup olmadığı, taksim neticesinde hisselerine ne düştüğü ve hangisinden ne miktar tahsilât yapıldığı, Defterdarın Varlık Vergisi mükelleflerinden bir ev aldığı söylenmekte olduğundan bu doğru ise kimin evini kaç a aldığı, binanın o zamanki kıymeti ile satın alınan bedel arasındaki farkın ne olduğu sorulmaktadır.

1943 yılına taallük eden bu muameleler hakkında yaptırılan tetkikatın neticesi şudur :

A) Varlık Vergisi Kanununun tatbiki sırasında Tarlabası Şubesi mükelleflerinden emlak alım ve satımı ile iştigal eden Pozant Yeremyan ve Hrant Papazyan adlarına 470 hesap numarasında 90 bin lira Varlık Vergisi salındığı, mükelleflerden Hrant Papazyan'dan mezkûr vergiye mahsuben 15.1.1943 tarihinde % 2 gecikme zammı ile birlikte 1 020 liralık tahsilât yapıldığı bunu mütaakıp Defterdarlığa bir dilekçe ile müracaat eden Hrant Papazyan'ın Pozant Yeremyan'la olan ortaklığının âdiyen yapılmış bir anlaşma ve iş birliğinden ibaret olup keyfiyetin, yazıhanelerinin ayrı olmasıyla ve Ticaret Odası ve sicilli ticaret kayıtları ile sabit bulunduğunu ve matruh vergiyi müteselsilen ödemeye tâbi kılacak bir sebep mevcut olmadığı cihetle işbu verginin kendilerinden münasefeten aranılmak suretiyle tahsilinin kolaylaştırılmasını istediği ve vâkı davet üzerine gelen Pozant Yeremyan'ın vergi ödemek niyetinde olmadığını anlaşılması üzerine defterdarlıkça bu dilekçesi ile borcunu ödemek hususunda âzamî hüsnüniyet gösteren Hrant Papazyan'ın, verginin yarısını teşkil eden 45 bin liranın haricinde kalan kısmından mesul tutulmaması Pozant Yeremyan hakkında kanunun bütün müeyyidelerinin tatbik edilmesi muvafık olacağı mütalâa edilerek o zaman 26.IV.1943 tarihli bir yazı ile vilâyet makamına sormuş valilikçe bu mütalâanın tasvip edilmesi üzerine Hrant Papazyan'ın hissesine isabet eden 45 bin liradan bakiye kalan 44 bin lira borcunu mütaakıp tarihlerde yine % 2 gecikme zamlarıyla birlikte sekiz kıt'a makbuz mukabilinde tamamen ödediği anlaşılmıştır.

B) Bahsedilen tefrik muamelesinden sonra diğer mükellef Pozant Yeremyan'ın hissesine düşen verginin tahsilini teminen yapılan takibat neticesinde kendisinden gerek rızaen ve gerekse haczen muhtelif tarihlerde altı makbuzla ceman 9 576 lira 57 kuruş vergi ve 140 lira gecikme zammı tahsil edildiği ve icrai takibat sırasında ticaret yerindeki eşyaların da satıldığı ve bakiye borç için Pozant Yeremyan'ın Aşkale'ye sevk edildiği, Varlık Vergisi bakiyesinin terkin hakkındaki 1944 yılında çıkan 4530 sayılı Kanunun neşri üzerine Pozant Yeremyan'dan tahsil edilmiş olan 35 423 lira 43 kuruşun terkin olduğu tespit olunmuştur.

Ev meselesine gelince bu soru münasebetiyle yaptırılan tetkikata göre:

I. – Defterdar Faik Ökte refikası Münevver Ökte'nin, 19.IV.1943 tarihinde Cihangir Pürtelâş Hasanefendi Mahallesi İeylak sokağında kâin 21 No.lu evi 11 bin lira bedel mukabilinde Yunan tebaasından Leonida Demegenegas'tan satın aldığı, evin bedeli kısmen Türkiye Emlak Kredi Bankasından ipotek tesisi suretiyle ödendiğinden bu eve o tarihte bankanın fen servisi tarafından iradına nazaran 12 bin arsa ve inşaya göre ise 12

bin yüz beş lira değer takdir edildiği buna göre satış bedeli ile tesis edilen ipotek dolayısıyla bankaca tespit edilen değerlerden yüksek olan arsa ve inşaa değeri arasındaki fark 1 105 liradan ibarettir.

2. Evi satan Yunan tebasından Leonida'nın dökmecilik ve hurda demir ticaretiyle iştigalinden dolayı 3 bin ve sahip olduğu gayrimenkullerden dolayı da 50 bin lira Varlık Vergisiyle mükellef tutulduğu, bu vergilerden ticaretine taallük eden 3 000 liranın 50 lira gecikme zammı ile birlikte tamamen tahsil edildiği, diğer 50 000 lira hakkında mükellefin Bûyük Millet Meclisine müracaatta bulunduğu, gerek mükellefin bu müracaatı, gerekse Yunan Sefaretinin notası üzerine o zaman Hükümetçe bu gibi müracaatları tetkika memur edilen heyet tarafından yapılan inceleme neticesinde, salınan 50 000 lira verginin fazlalığı anlaşılarak 12 500 liraya indirildiğine dair dosyasında bir fiş bulunduğu ve muaddel verginin 100 lira gecikme zammıyla birlikte tahsil edilerek bakiyesi olan 37 500 liranın 4530 sayılı Kanun mucibince terkin edildiği anlaşılmıştır.

Faik Ökte refikası Münevver Ökte'nin satınaldığı ev, biraz evvel arzettiğim gibi, yukarıda adı geçen mükellef Leonida'nın evidir. Bu evin Varlık Vergisinin tahsili için yapılan müzayededen değil, mal sahibi Leonida'nın kendisinden satınaldığı anlaşılmaktadır.

II. – Sözlü sorunun ikinci maddesinde, İstanbul İnönü Mahallesiinde Radyoevi'nin karşısında kâin 291 numaralı on daireli ve asansörlü bir apartmanın gazetelerde, Eminönü mahallesinde kârgir bir hane diye ilân edilmek suretiyle satılığa çıkarılarak 600 000 lira kıymetindeki bu apartmanın 150 000 liraya satılmış olduğundan bahisle satınalananın kim olduğunun açıklanması istenilmektedir.

Bu mevzuda İstanbul Valiliğinden yapılan istizaha alınan cevapta: Varlık Vergisi Kanununun tatbiki sırasında Mihran Ohanyan veresesi adına tarholunan bir milyon lira Varlık Vergisinin tahsilinin temini için Mihran Ohanyan'a ait olarak satılan gayrimenkuller meyanında radyo evinin karşısında bulunan iki apartmanın da satılmış olduğu, bunlar İnönü Mahallesiinin Cumhuriyet caddesinde eski 177 yeni 167, 169 numaralı ve 5277 lira gayrisâfi iratlı Belvü apartmanı adı verilen apartman ve altındaki dükkânın tamamı ile yine İnönü Mahallesiinde Cumhuriyet caddesi, Bâbil sokağında eski 2, 4 yeni 291 numarataj 189 numaralı ve 4171 lira 50 kuruş gayrisâfi iratlı Mihran Ohanyan apartmanı ve altındaki dükkânın tamamının Tahsili Emval Kanunu hükümleri dairesinde satılığa çıkarılarak Beyoğlu İlçesi İdare Kurulunca 11.III.1943 tarihinde birinci müzayedesinin yapıp askıya alındığı ve 22.III.1943 tarihinde icra edilen açık artırma sonunda Belvü apartmanının en çok pey süren Arif

Başıyazgan'a 156 600 lira ve diğer apartmanını Şadi Üstün ve Ethem Dal-
yanoğlu'na 49 050 liraya katı ihalesi yapılmak suretiyle satıldığı, her iki
gayrimenkule ait katı ihalenin 22.III.1943 tarihinde yapılacağı hakkında-
ki ilânın 20, 21, 22.III.1943 tarihlerinde İstanbul'da münteşir Vatan, Ye-
nisabah, Akşam, Sonposta, Tan gazetelerinde ilan edildiği, ancak bu
apartmanların satışında yanlışlık yapıldığından ve saireden bahsile mü-
kellef Mihran Ohanyan veresesinden Margiros Ohanyan tarafından İs-
tanbul Asliye Beşinci Hukuk Mahkemesine açılan davaya Hazinece dâva-
lı lehine üçüncü şahıs sıfatıyla müdahale edildiğinden bu satışlara ait ev-
rakın mahkemeye tevdi edildiği ve mahkemece Yargıtaya gönderildiği bil-
dirilmiştir.

Yargıtayda bulunan dosya üzerinde yapılan incelemelerde ise bu dos-
ya içinde yalnız 21.II.1943 tarihli Yenısabah ve 21.III.1943 tarihli Akşam
gazetelerinin birer nüshalarının mevcut olduğu görülmüş ve bu gazete-
lerdeki ilanlarda bir yanlışlık müşahade edilmemiştir.

Dosyada, Vatan, Sonposta, Tan gazeteleri bulunmadığı için bu üç ga-
zetede bir yanlışlık bulunup bulunmadığı tespit olunamamıştır.

Valiliğin yazısına eklediği (Türk Basın Birliği ve Ortakları Resmî İlân-
lar Kollektif Şirketi) tarafından verilmiş olan tasdikli bir vesikada, katı
ihalenin 22.III.1943 tarihinde yapılacağına dair olan ilânının yukarıda
adları ve tarihleri zikredilen gazete nüshalarında intişar ettiği ve ilanlar-
da satılan gayrimenkullerin kâin bulunduğu mahalle isminin (İnönü ma-
hallesi) olarak yazıldığı ve gayrimenkulün cinsinin de (kârgir bir hane)
değil mâruf adı da zikredilmek suretiyle (Belvü apartmanı tamamı ve al-
tında dükkân) ve (Mihran Ohanyan apartmanı tamamı ve altında dük-
kân) şeklinde yazılmış bulunduğu ancak bu gazetelerin mevcudu olma-
dığı zikir ve teyit olunmuştur. Bu mevzu Yargıtayın vereceği kararla ay-
dınlanmış olacaktır.

III. – Sözlü sorunun üçüncü maddesinde; İstanbul İstiklâl Caddesi
Karlman Pasajı karşısında 347/1 numaralı Singer apartmanını kimin al-
dığı ve kaçta aldığı ve bunun ilânının ne şekilde yapıldığı sorulmaktadır.

Bu apartman hakkında valilikten alınan yazıda; 347/1 numaralı ma-
hal başlı başına bir apartman olmayıp bir tek tapu senediyle tasarruf edi-
len ve 3012 metre murabbai saha üzerine mevzu olan 349 numaralı Sin-
ger Hanının bir cüz'ü olduğu ve 18 bap gayrimenkulden teşekkül ettiği
ve bu hanın 3/4 hissesinin Mihran Ohanyan veresesinin Mercan Maliye
Şubesine olan 291 487 liralık bakiye Varlık Vergisi borcundan dolayı Be-
yoğlu İlçesi İdare Kurulunca 7.II.1944 tarihinde yapılan açık artırma ne-

ticesinde en çok pey süren Vehbi Koç'a 254 000 liraya satıldığı ve Singer Hanının satış tarihindeki gayrisâfi iradının 15 777 lira olup gazetelerde yapılan ilânlarda 18 parçadan ibaret cüzlerin kapı numaralarının ve cinslerinin ayrı ayrı gösterildiği bildirilmiştir.

IV. – Sözlü sorunun dördüncü maddesinde bahsedilen Hilmi Uran'ın tanzim ettiği listede, Adana'da Yeni Han sahibi Mustafa Sürmeli'nin de adı vardır. Bu listede, diğer bâzı mükellefler meyanında Mustafa Sürmeli adına ticarî kazancından dolayı tarhedilmiş olan 15 bin lira Varlık Vergisinden ancak, 7 500 lirasının emsaline ve takatine nazaran daha adilâne olacağına işaret edilmiş ise de listenin Bakanlığa tevdiinden evvel mezkûr vergiden 14 760 lirasının tahsil edildiği Defterdarlıktan bildirilmiş olduğundan ancak bakiye 240 liranın tahsilinin tecili cihetine gidildiği ve bu meblâğın da bilâhara neşredilen Varlık Vergisi bakayasının terkin hakkındaki 4530 sayılı Kanuna müsteniden terkin olunduğu anlaşılmıştır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar: hiç şüphe yok ki, çok acı bir hakikatın ifadesi olan Varlık Vergisinin kötülüklerini zikredecek değilim. Bunu Türkiye'de ve dünyada bilmiyen kimse kalmamıştır. Yalnız bendeniz eski İstanbul defterdarı beyin yazmış olduğu bir eseri okudum. Bu eserde, Büyük Millet Meclisine ve onun o zamanına ait olan Hükümetinin yapmış olduğu âdeta suikastı andıran bir ifadesine rasgeldiğim için bu suali sormuş bulunuyorum. Bu arkadaş onlarla beraber müşterek olduğundan dolayı onun hakkında benim bildiklerimi huzuru âlinizde ve Türk Milletinin ve bütün dünya karşısında arzetmeyi bir milletvekili olarak kendime borç bildim.

Arkadaşlar, Faik Ökte denen bu arkadaş İstanbul Defterdarı idi. O kanun da buradan bir gecede alelâcele çıktı. Fakat kanundan maksat Türk Milletinin düştüğü malî durumu ıslah gayerine mâtuftu. Kanuna göre her vilâyette bir komisyon teşekkül edecekti ve bu komisyonun içinde en salâhiyetli olan defterdar da var idi. İşte bu Faik Ökte o zaman İstanbul Defterdarı idi. İstanbul'da ne kadar kötülük yapılmışsa, ne kadar haksızlık yapılmışsa bunun vebali bu işte en çok meşgul olan kendisinin-dir.

Şimdi Türk Milletini âdeta dünyaya jurnal ederek kendisinin yazmış olduğu eserle kendi hakkındaki büyük kararı kendisi vermiştir. İşte onları burada, Türk Milleti huzurunda ortaya atmak için elimdeki resmî ve saika göre işi arz ediyorum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Faik Ökte'nin tarhettiği Varlık Vergisi tutarı 350 milyon liradır ve bu vergiyle mükellef olanların adedi 45 bin kişidir. Faik Ökte yalnız beş bin kişiden para almış, öte tarafını süveri muhtelifle ile ekarte etmiştir. Bu kanunun 7 nci maddesi diyor ki; her vilâyette bir heyet teşekkül eder, bu heyetin başında vali ve bunun içerisinde de en büyük maliye âmiri bulunur.

Bu heyette bulunacak olan âzaları tadat etmektedir. Bunların verecekleri karar katidir, hiçbir mahkemeye müracaat etmeye hak vermez, gerek idarî, gerek adli makamlara müracaat hakkını kesmiş olan bu kanunu nazarı itibara almıyan Faik Ökte 15 gün zarfında mükellef parayı vermediğinden dolayı Tahsili Emval Kanununa tevfiikan malları satılarak bu vergiyi almak, bir ay zarfında vermiyenler ise Devletin tâyin edeceği yerlere nef edecekti.

Soruyorum bu Faik Ökte'ye, 1942 senesinde yaptığı bir tarhiyat ile birçok kimseleri muaf tutuyor, sonra kanunun kötülüğünden, kanunu tatbik eden insanların fenalığından bahsediyor. Bu meyanda bir arkadaşımızı, Suat Hayri Ürgüplü'yü o kadar kötü bir duruma koyuyor ki, millet muvacehesinde teşhir ediyor.

Müsaade ederseniz o da bildiklerini ismi geçtiği için söylesinler. Müsaade buyurun gerçi tüzüğe uygun olmaz ama ismi dünya muvacehesinde teşhir edilmiştir.

Arkadaşlar gelelim ev işine... Faik Ökte defterdardır. Maliye Bakanlığının İstanbul'da en büyük memurudur. Vergileri o tarheder, o cibayet eder. Soruyorum :

Elli bin lira borçlandırılmış olan bir insanın evini neye istinaden alıyor?

Ona soruyorum : Tenzilâtı yapan kendisidir. Bu iş gayri kanunidir. 50 000 liradan 12 500 liraya indiriyor. O adamdan 37 000 lira kesilmesini istiyor. Bundan da 11 000 liraya o adamın evini alıyor. Neden kendi namına almıyor da hanımefendi namına alıyor? *(Kendisi burada yok sesleri)* Türk Milleti namına söylüyorum. Türk milletini teşhir eden bu zatın mahiyeti hakikiyesini söylüyorum. O vesikayı okuyan insanlar, Türk milletinin hunhar olduğu neticesine varacaklardır. Kendilerinin hatasından dolayı Türk milletini neden mesul olsun. Kanun çıkarken malî buhrana düşen bir devletin bundan kurtulmak için bulduğu bir çare idi.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — İftira etmeyin, o namuslu adamdır.

BAŞKAN — Sinan Beyefendi çok rica ediyorum. Makamını söyleyin, fakat isim üzerinde durmayın. Filan tarihte defterdardı deyin, ismini söylemeyin, defterdarın muamelâtından bahsedin, isim üzerinde durmayın, o anlaşılır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Öyle yapalım artık ben defterdar deyince kim olduğunu anlayacaksınız arkadaşlar. *(Gülüşmeler)*

BAŞKAN — Anlarlar efendim, anlarlar. Sonra sözü başka vâdilere dökeriz. Rica ederim.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Öyle yapalım. Benimi sorduğum sual Faik Ökte hakkındadır. Faik Ökte'nin yazmış olduğu bir vesika bugün Rusya'dadır; bütün komünist makamlara dağıtılmıştır.

Türk Milletini dünyaya teşhir eden bir insanın hakkında isim söylemezsem, Türk Milleti sonra beni teşhir eder Mademki isim söylemeyeceğiz, o kitap sahibi diyeyim.

Arkadaş iftira ediyorsun diyor. Hayır arkadaş. Vesaik buradadır. Maliyenin dosyalarından alınmıştır.

Tatlısu frenklerine vergiler tarh etmemek hakkını Faik Ökte yine ağızından kaçtı *(Gülüşmeler)* Nereden almıştır.

İşte arkadaşlar, maliyenin dosyalarından alınmış olan vesikaları okuyorum. Burada Türkiye'de olan Hristiyanlardan tam alınmıştır. Ecneblerden dörtte bir, üçte bir alınmıştır veya hiç alınmamış olanları da vardır. Bilhassa Rus tebaasından olan tatlısu frenklerinden beş para dahi alınmamıştır. Şimdi soruyorum, bunlar ne suretle tenzil etmiştir, madem ki, kanunda müsavat vardır. Hepsine bir olsun.

BAŞKAN — Şahsına hitap etmeyin. Şahsı kendi karşınızda görmeyin.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Meselâ 750 bin lira vergi tarh edilen bir insandan 275 bin lira alınmıştır. Rus tebaasından olan birisinin on sekiz bin lira vergisi sıfıra inmiştir. Yine Rus tebaasından birisinin on bin lira vergisi sıfıra inmiştir. Elimdeki vesaiki okuyorum. Resmî vesaiktir.

Eğer Maliye Vekili bu defterdar hakkında takibat yapmak isterse bu doneleri verebilirim. Buradaki şeylerin heyeti umumiyesi Faik Ökten'in arkadaşları tarafından yapılmış donelerdir. Bakan bizim elimizdeki vesikaların birçoklarının mahkemede mevcut olduğunu söylediler. Mahkemenin vereceği karara intizar edecekler. Ben mahkemenin vereceği karara mutavaat etmiyecek bir insan değilim. Bizim yegâne istinatgâhımız mahkemelerin vereceği kararlardır. Fakat demin de arzettim, Maliye Vekilinin söylemiş olduğu evler görüyorsunuz ki, milyonlarca liralık kocaman bir daireyi ihtiva eden bir sahayı ihtiva eder, ne kadar ucuza vermişlerdir. Dediğim gibi ilânlar usulüne göre yapılmamıştır, erken ihaleye çıkarılmıştır. Maliye Vekili eğer oraya kuvvetli müfettişler gönderecek ve işi tetkik ettirecek olursa Sinan Tekelioğlu'nun söylediklerinin doğru olduğunu görecektir. Yine o defterdarın almış olduğu o evin parasını ben verdim diyor. Bunu şimdi neden saklıyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sonra Bakan, bu evin kıymetinin sigorta bedeli olan 12 bin lira olduğunu söylediler. Benim de bir evim vardır. İpoteklidir. Bence elli bin lira kıymetindedir. Halbuki banka on bin lira kıymet koymuştur. Binaenaleyh banka kendi alacağı parayı nazara alarak ona göre gayrimenkulü kıymetlendirir, yine bu hususta bir tahkikat yapılmıştır. Sonra bu tahkikat üstünkörü bırakılmıştır. Maliye Bakanı bu tahkikatı tamamlattırırlarsa bu milletin kötü durumunu ortaya atan bu adamların mahiyeti hakkıyesi eskânı umumiye nazarında meydana atılmış olur.

Sonra, Adana'dan Hilmi Uran'ın getirmiş olduğu 55 kişilik listenin içinde Hilmi Uran'ın arkadaşlarından başka kimse yoktur ve bunlar gayet zengin insanlardır. Hattâ birkaç tanesi o zaman otomobillerle buraya kadar gelmiş ve vergilerini tadil ettirmişlerdir. Binaenaleyh elimizde mevcut kanuna göre hiçbir hakkı olmayan o heyetin, Devletin 50 milyon lirasını tenzil ve af ettiğini Maliye Bakanı lütfen meydana çıkarır ve mesullerini tecziye ederse Türk Milleti kendisinden çok memnun olur. Filhakkı ortada bir Af Kanunu var ama bu af malî işlere müessir değildir, cezaya müessirdir.

CEVDET SOYDAN (Ankara) — Müruru zaman var.

BAŞKAN — Lütfen müdahale etmeyiniz. Sinan Bey sizin de bir dakikanız kalmıştır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Peki efendim.

Sürmeli Mustafa'ya 15 bin lira tahakkuk ettirilmiş ve bunun on bin lirası düşürülmüş. Fakat bu adamın bankada kredisi varmış bu krediden dolayı vermiş olduğu 14 bin lirayı sen verdin diye 240 bin lira tenzil etmek adalete uygun değildir.

Halbuki zavallı adamınkı iade edilmemiştir. Bu hususta Büyük Millet Meclisine vâkı müracaatı üzerine Büyük Millet Meclisinden yazılan bir yazı vardır, Maliye Bakanlığına bu yazıda Maliye Bakanlığına müdellel olarak on bin liranın iadesiyle tenzil edilmesi lâzım geldiği ileri sürüldüğü halde Maliye Bakanlığı iade etmemiştir. Vaktiyle fazla vergi vermiş olanların paralarını Maliye Bakanlığı iade etmiştir. Adalet kâmil olmalıdır. Bu arkadaşın bu parasının iade edilmesi lâzımdır. Binaenaleyh devletin elli milyon lirasını tenzil etmek hakkını haiz olan kimselerin isimlerini okursam reis bey darılır. Tahakkuku yapan kimse malûmdur. sonra Faik Ökte'nin Diyarbakır'da da bir suçu vardır, o suçundan dolayı olan tahkikatı da bir az karıştıracak olursa milletin önüne güzel bir mükâfat sermiş olur, ki bu suretle o zatın da ne kadar iyi ahlâklı, düzgün bir şahsiyet olduğu ve vazifesini ne kadar doğru ve hüsnüniyetle yaptığını Türk milleti öğrenmiş olur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Müddet dolmuştur.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Hamdolsun, benim de sözlerim bitti.

SUAD HAYRİ ÜRGÜBLÜ (Kayseri) — Konuşmada ismin geçtiği için söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

SUAD HAYRİ ÜRGÜBLÜ (Kayseri) — Muhterem arkadaşlarım; Türk siyasî ve malî tarihinin bir hatasını ifade eden Varlık Vergisi konusunda bir insanın memuriyet ve mesuliyet hayatının kendisine hasbelvazife öğrettiği sırları ifşa etmesini üzüntülü bir mevzu telâkki ederim ve tahmin ederim ki muhterem arkadaşlarım da benden hasbelvazife deruhde ettiğim siyasî hizmetlerin esrarını ifşa etmek durumuna girmemi arzu etmezler.

Memleketin kapanmış, unutulmuş ve unutulması için iki parti tarafından da emek sarfedilen bir mevzuunda, bir memur arkadaşım vazife icabı öğrendiği birtakım Devlet esrarını bu şekilde ifşa etmesi, vatandaşlar arasında sınıf farkı gözetilerek endişe veren bir mâna olması, siyasî âlemde itibarımızın tersine çalışırken ve birtakım siyasî teşebbüslerle uğraşılırken ve Mecliste ecnebi sermayeyi celbetmek için kanunlar ihzar edilirken, bu şekildeki bir eserin yaptığı tahripkâr tesir hepimizi müteessir eden bir hâdisedir. Benim bu mevzuda söyleyeceğim yalnız şudur : O zaman, kanunun neşredildiği zaman kabinede vazife almış değildim. Kanun 1942 de neşredilmiştir. ben bu kanunun neşri tarihinde parti başkanı olarak vazifeli idim. 1943 senesi Martında kabineye dâhil oldum. Tatbıkata gelince :

Kanunun metni meydandadır. Parti teşkilâtı vazifelendirilmiş değildir. Kimlerin tahakkuk ve tahsile memur edileceği kanunda tâyin edilmiştir. Hepimizi memnun etmesi lâzımgelen bir mevzu Türk memurunun, Türk maliye teşkilâtının ve bilhassa bu işte vazife alan maliye müfettişlerinin bu büyük vergi tarhında tam bir ahlâk numunesi olduklarını, dürüst hareket ettiklerini görmektir ki, Falk Ökte de eserinde bundan bahseder. Yalnız bu büyük fazileti gölgeleyen ifadelerle de teessürle rasgeliyoruz. Meselâ; zamanın Maliye Vekilinin telefonla emri, hariciye erkânından birinin kart viziti ve saire gibi ifadeler bu iffeti gölgeleyen şeylerdir.

Sınıflar arasında farka gelince : Size tam bir vicdan huzuru ve bir bilgi ile arzedeblirim ki, bu verginin ağır ıstırabını çeken ve eserde muhtelif sınıflara ayrılmış gösterilen vatandaşlar dahi vergi verilirken hiçbir gayrimeşru talep karşısında kalmadıklarını ve nihayet bu büyük feda-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

kârlılıklarla, kendilerini ıstıraba sevketmiş olsa dahi bu fedakârlıkları Türk Hazinesine ödemiş olduklarını, haklarını helâl ettiklerini, yaralarını unutarak söyledikleri bir devirde, eseri kalmayan bir yaranın deşilmiş olması bu eski memurun kasten hareket etmişse hakikaten çok gafil ve çirkin bir hareketidir.

Doğrudan doğruya şahsımı alâkadar eden mevzua gelince : Eserde okumuşsunuzdur : Osmanlı, Merkez, İş, Ziraat bankalarından malûmat istemiştir. Milli Emniyet Teşkilâtından istemiştir, bazı teşkilâta muayyen sınıfların gelirini bilen insanların yardımını istemiştir. Bu hususta malûmatı olanlar müfettişlere bildiklerini söylemişlerdir. Mali sistemimiz doğrudan doğruya iradî gayrisâfiye istinat ettiğinden kimin zengin, kimin fakir olduğu katiyetle bilinemez; tespit edilemez. Binaenaleyh bu konumda beyanname istemek, servet beyannamesi toplamak yoluna gitmediklerinden büyük hatalar olmuştur.

Verilen emre gelince; arkadaşlar, biliyorsunuz ki, bu kanunun neşrinde zamanın Başbakanı olan zat son açık ifadesinde metin hilâfına bu kanunun bütün tatbik mesuliyetini kendisinde toplayan bir ikrarda bulunmuştur. Binaenaleyh, burada böyle bir emir verdiğini ve bu şekilde tatbikatta bulunmayı emrettiğini söyledikten sonra burada maliye teşkilâtını topluca itham etmeyi ben şahsan doğru bulmam. Ve zamanında gördüğüm vaziyet de budur.

Şunu da ilâve edeyim; yine orada avukatların vergisinin tahsili için iki kişi tavzif ettiğim söylenmiştir. Bugüne kadar bu arkadaşlar bile bu işle tavzif edildiklerini bana söylemiş değillerdir. Kimseyi de tavzif etmedim. 14 milyon lira olarak avukatlar için tanzim edilen listenin haberini alınca baro başkanı Mekki Hikmet beyle temaslarını rica ettim, neticede galiba iki buçuk milyon liraya tenzil edilmiştir. Doktorlar için tanzim edilen liste üzerinde de, doktor olması itibariyle Kırdar'ın ilgisiyle büyük hatalar tadil edilmiştir.

Verginin hatası, sevabı; memleketimiz için hakikaten ağır bir hâdisedir. Fakat bir memurun muttali olduğu esrarı bu şekilde arz ederek bütün sefaretlerin bu eserlerden toplayarak tetkik etmesini tahrik, sanki bütün Türk camiasına mal olmuş milli bir hata gibi bundan istifade etmek fırsatını ihzar eden bu kötü örnek karşısında ben şahsan tam vicdan huzuru ile derin teessüfümü ifade etmekle iktifa ederim. Bu memur hakikaten çirkin ve kötü bir şey yapmıştır. Bunu söylemekle iktifa ediyorum.

15.12.1950

6. – ATATÜRK'ÜN VASIYETİ

Atatürk, ölümünden iki ay beş gün önce 5 Eylül 1938 Pazartesi günü, el yazısı ile yazıp imzaladıkları ve altı bölümden oluşan bir vasiyetname düzenlemişti. Bu vasiyetnamenin 6 Eylül 1938 Salı günü Beyoğlu Altıncı Noteri İsmail Kunter, Dolmabahçe Sarayına davet edilerek, İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp ve Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibi Hasan Rıza Soyak'ın da hazır bulunduğu salonda Atatürk tarafından Notere hitaben (kendi elimle yazıp zarf içine koyduğum vasiyetnameyi size tevdi ediyorum. Bu vasiyetnamenin muhafazasını ve kanun hükümlerinin yerine getirilmesini isterim.) sözleriyle kapalı bir zarf içinde Notere teslim edildiği, Noterin 6 Eylül 1938 Salı günü saat 12.30'da düzenlediği resmi tutanakta yazılıdır.

Ölümleri üzerine Medeni Kanun uyarınca vasiyetname, savcılıkça Atatürk'ün son ikametgâhı olan Ankara Ahkâmı Şahsiye Mahkemesine gönderilmiş, mahkeme, Atatürk'ün kanunî mirasçısı Makbule' (Atadan) nin önünde 22 Kasım 1938 tarihinde vasiyetnameyi açarak vasiyetçinin arzuları doğrultusunda kanunî işlemleri yerine getirmiştir.

Türk kamu oyunun sıcak ilgi odağı olan ve tartışmaları günümüze kadar uzanan vasiyetnamenin orijinal bir örneği aşağıya alınmıştır (1).

1950 seçimlerinden kısa bir süre sonra vasiyetle birlikte Atatürk'ün taşınır, taşınmaz malları ile verilen hediyeleri kapsayan bir sözlü soru önergesi ile konu gündeme getirildi.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu tarafından verilen iki sorunun Genel Kurulda görüşülmeleri tarihi belge niteliğini taşıdığından tutanaklardaki biçimi ile alınmıştır.

(1) Çanakkale Milletvekili Süreyya Endik'in, Atatürk'ün vasiyetnameyi hazırlarken şuuruna sahip olup olmadığının, İnönü'nün çocuklarına neden para bıraktığının açıklanmasını istediğine dair Yeni İstanbul Gazetesinin 1 Ağustos 1951 günlü 608 sayılı baskısında bir haber yer almış ise de arşiv kayıtlarında yazılı ya da sözlü böyle bir soruya rastlanmadı. (K.Ö.)

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

DeMolish 16-11-1919
Hayes estate

maka, oleh karena itu maka akan ada beberapa masalah di
dalam masyarakat maka akan ada beberapa masalah di
C. H. Pendidikan adalah sebagai berikut, maka akan ada beberapa
masalah.

1) Markat le dda sonthesi, gowadi: gili, ifta.
daukaci tafundaa umabandi.

2) Kita musti samakan, bener misal ini ceri
saya paku Kalandu, ya paku ini ceri
Bakulanya ada bini, Alpa bini paku,
gukpura ada gung, silpura ada gung, Saliha
Bakulanya ada bini, ya paku ini ceri
Saliha bini.

3) E. Götzsche. Ein an die Abweichbarkeit angelegtes
Kriterium.
4) H. H. H. H.

4) Məhkəmənin qərarı qüvvədə qalır və icrasına
Səltənətə gətirilir.

5) *Aspergillus niger* *Aspergillus niger* *Aspergillus niger*
 6) *Aspergillus niger* *Aspergillus niger* *Aspergillus niger*

6) Non sene somonolan mutabaki mutabaki yare
yarege, Terte Tarih ne Dikarimurina
Tahsis adilecapin
S. A. 1911

B. A. A. A.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Atatürk'ün vasiyeti, nakit, menkul ve gayrimenkul malları ile kendisine verilen kıymetli hediyeler hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Soru önergesini okuyoruz :

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Başkanlığa

Aşağıdaki sorularımın sözlü olarak Meclis huzurunda Başbakan tarafından cevaplandırılmasını dilerim.

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

1. Atatürk'ün vasiyeti hakkında Türk Milletinin malûmatı yoktur. Bil-hassa vasiyeti maliyesi öyle bir vasiyete muhtaç olmayacak kadar yüksek olan Başbakan, oğullarının tahsil masrafının vasiyetnamede yer aldığı şayiası dolayısıyla bu vasiyetnamenin bütün muhtevasiyle efkârı umumi-yeye arz etmek vazifesi demokrasi rejiminin birinci kabinesi olan Adnan Menderes Hükümetine düşen en önde gelen bir vazifedir.

2. Bu vasiyetname tarihiyle Ata'nın ölümü tarihi arasında ne kadar zaman geçmiştir.

3. Atatürk'ün nakit, menkul ve gayrimenkul emvali miktar ve eczası nelerden ibarettir. Bunlardan hangi şahıs ve müesseselere neler bağışla-mış veya vasiyet edilmiştir. Bu vasiyetnameye göre taksim hangi resmî makam ve müesseselerce kanunî şekillerine uygun olarak yapılmıştır.

4. Atatürk'e belediyelerden, ecnebi Devlet reisleriyle müesseselerin-den gelen kıymetli hediyeler ve nakitler var mıdır? Varsa bunlar nelerden ibarettir? Bunlar halen nerede ve kimlerin ellerindedir?

ADALET BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (İzmir) — Aziz arkadaşlarım; Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın sorusuna cevap vermez-den evvel mütekaddim bir noktayı yüksek huzurunuzda tebarüz ettir-mek isterim.

Malumu âliniz Büyük Meclis'in yürütme organı üzerindeki murakabe-sini kullanabilmesi için teşebbüs ettiği, tevessül ettiği vasıtalarından bi-risi olan soruların, her halde icra organından sâdır olmuş bir fiil ve ha-rekete taallük etmesi lâzımdır. Bu fiil ve hareket ya Hükümetten sâdır olur yahut Hükümet unsurlarından biri olan Bakan tarafından vukua getirilmiş bulunur. Binaenaleyh her iki şık ta, âmme hukukunu alâka-dar etmesi bakımından denetleme yapılabilmek için Hükümetin veya ar-zettiğim gibi Bakanın fiil ve hareketinin lâhik olması icabeder.

Hâdisemizde, doğrudan doğruya hususi hukuku alâkadar eden bir mesele bahis konusudur ve âmme hukuku veya âmme icra organından sâdır olan bir fiil ve hareket mevzuubahis değildir. Vatandaşın hususi hukukuna taallük eden ve kaza organından sâdır olmuş bir fiil ve ha-reket dolayısıyla bir Bakanın burada, cereyan eden husus veya muamele veya muhakeme hakkında beyanatta bulunması, esas itibariyle muraka-

benin kullanılmasını icabettiren sebep ve âmillere kabili tevfik olmaması icabeder. (İngiltere'de, İngiltere'de sesleri) Hususi hukuk sahasında bin bir türlü hâdiseler tekevvün edebilir. Yarın bir milletvekili arkadaşımız kalkıp bir boşanma dâvasında boşanma sebebinin ne olduğunu ve bunun neticesinde tekevvün edebilecek hâdiseyi sorabilir. (Soldan gülüşmeler) Hükümetin veya Bakanların buna cevap vermemesi lâzımgelir. Çünkü nihayet yürütme organından sâdır olmuş bir fiil ve hareket değildir.

Bununla beraber bu meseleye Büyük Meclisce tefsir veya tesis yoluyla bir istikamet verilinceye kadar cari usulün devamı esas olduğu için, bu teamül ve usule riayet ederek buna cevap vermek mecburiyetini hissediyorum bu sebeple de soruya cevap veriyorum.

Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın sorusu dört noktayı ihtiva etmektedir. Biri, Atatürk'ün vasiyetnamesi, Türk eskârı umumiyesinde bunun behemehal açıklanması lâzımgelcektir, binaenaleyh buna eskârı umumiyenin ittıla hâsıl etmesi için vasiyetnamenin okunması isteniyor. Vasiyetname şudur;

«Dolmabahçe 5 Eylül 1938 Pazartesi.

Mâlik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Cumhuriyet Halk Partisine atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum;

1. Nukut ve hisse senetleri şimdiki gibi İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2. Her seneki nemadan bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça yaşadıkları müddetçe Makbule'ye ayda bin, Âfete 800, Sabiha Gökçen'e 600, Ülkü'ye 200 lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.

3. S. Gökçen'e bir ev de alacaktır ayrıca para verilecektir.

4. Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5. İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6. Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya Türk Tarih ve Dil kurumlarına tahsis edilecektir.

K. Atatürk

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Nur içinde yatsın.

ADALET BAKANI (Devamla) — Bu vasiyetname Atatürk'ün el yazısı ile yazılmıştır, Tarihi 5.IX.1938'dir. Ölüm tarihi 10.XI.1938 olduğuna göre vasiyetname ile ölüm tarihi arasında iki ay beş gün geçmiştir.

6 Eylül 1938 Salı günü Beyoğlu Altıncı Noteri İsmail Kunter, Dolmabahçe Sarayına davet edilerek İstanbul Milletvekili Profesör Dr. Neşet Ömer İrdelp ve Riyaseti Cumhur Umumi Kâtibi Hasan Rıza Soyak'ın da hazır bulunduğu salonda Atatürk tarafından notere hitaben ve aynen (Kendi elimle yazıp zarf içine koyduğum vasiyetnameyi size tevdi ediyorum. Bu vasiyetnamenin muhafazasını ve kanun hükümlerinin yerine getirilmesini isterim.) Sözleriyle vasiyetnamenin kapalı bir zarf içinde notere teslim edildiği, noterin 6 Eylül 1938 tarihinde saat 12.30 da tanzim ettiği resmi zabıt varakası suretinden anlaşılmıştır.

Atatürk ilişik vasiyetnamesi ile yalnız Çankaya'daki gayrimenkullerini C.H.P.'sine terketmiştir. Diğer gayri menkullerinin bir kısmını hayatında hazineye, belediyeye, muhtelif şahıslara ve Halk Partisine bağışlamış bulunmakta idi. Bunların dışında kalan ve muhtelif şehirlerde bulunan gayrimenkulleri mirascısına intikâl etmiştir. Bunlardan vasiyetname ile C.H.P.'sine bırakılan Çankaya'daki gayrimenkullerle hali hayatında Hazineye, belediyeye ve eşhasa bağışladığı gayrimenkullerin listesini okuyacağım. Atatürk'ün vefatında İş Bankasında muhtelif hesaplarda ceman bir milyon 519 bin 892 lira bir kuruş zuhur etmiştir. Esham ve tahvilâtının nevileri ve miktarı ilişik listede gösterilmiştir. Onu da okuyacağım.

Medeni Kanunun 518 inci maddesine göre vasiyetname müteveffanın son ikâmetgâhı mahkemesinde açılır. Atatürk'ün vefatı üzerine vasiyetnamesi noter tarafından savcılığa tevdi edilmiş ve savcılık da bunu Medeni Kanunun 535 inci maddesi mucibince Atatürk'ün son ikametgâhı olan Ankara Ahkâmı Şahsiye Mahkemesine göndermiştir. Bunun üzerine vasiyetname Atatürk'ün kanunî mirascısı Bayan Makbule'nin önünde 22.XI.1938 tarihinde açılmış ve lehlerine vasiyet yapıldığı anlaşılan hükümü ve hakiki şahıslara tebligat yapılarak merhumun metrukâtı mahkemece tespit edilmiş ve Medeni Kanunumuzun miras hükümlerine göre icabeden bütün muameleler yargıç tarafından yapılmış, esas hakkında verilen karar Yargıtayca tasdik edilerek alacaklılara ve hak sahiplerine zabıt varakası mucibince yargıç tarafından hakları teslim olunmuştur.

İsmet İnönü'nün vasiyetname suretini tebellüğ ettiğine dair dosyada malûmat mevcut ise de çocuklarına vasiyet edilmiş olan tahsil masrafını Halk Partisinden isteyip istemediği hakkında dosyada bir malûmat yoktur.

FERİD MELEN (Van) — Almamıştır.

ADALET BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (Devamla) — Bu da pek tabiidir. Çünkü vasiyetnamenin İsmet İnönü'nün çocukları hakkındaki hükmü

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

mahkemece mirasın tasfiyesinden sonra yerine getirilecek bir hüküm olduğu için mahkeme dosyasında buna ait bir malûmat yoktur.

Atatürk'ün vefat tarihinde İş Bankasında mevcut nukudu ile mahfuz ve mevdu esham ve tahvilâtı aşağıda yazılıdır. Şöyleki :

A) Nukut hesaplarının bakiyeleri :

2 numaralı hesap bakiyesi	1 446 872 03 lira
4 " " "	53 453 18 "
649 " Tekaütlük hesabı	19 566 80 " dir.
	1 519 892 01

B) Esham ve tahvilât mevcudu :

a) İş Bankası hisse senetleri :

Nama muharrer : 62 900 hisse (Beherinin on lira itibari kıymeti vardır.)

Hâmiline ait : 56 225 hisse (Beherinin on lira itibari kıymeti vardır.)

Müessis hisse senedi : 569 aded

b) Zonguldak Maden Kömür İşleri Türk Anonim Şirketi hisse senetleri:

Nama muharrer : 12 750 hisse (Beherinin on lira itibari kıymeti vardır.)

Hamiline ait : 12 250 hisse (Beherinin on lira itibari kıymeti vardır.)

Müessis hisse senedi : 125 aded.

ATATÜRK TARAFINDAN YAPILAN VASIYETNAMEYE İSTİNADEN HALK PARTİSİNE GEÇEN

<u>İl veya ilçe</u>	<u>Mahalle veya köyü</u>	<u>Cinsi</u>	<u>Ada</u>	<u>Parsel</u>	<u>Kütük No.</u>
Çankaya		Bağ	1955	36	36
"		Reisicumhur Yüksek Makamına mahsus eski yeni köşk ve müşte- milâtını havi bahçe ve bağ	1955	37	37
			İçerisindeki 6 parça bina Devlet tarafından inşa edilmiştir.		
"		Bahçeli kâğır köşk	1955	38	38
"		Tarla «Müfrez»	1955	228	
"		Bağın 84480 hissede 6996 hissesi	1955	42	42
"		Kulubesi olan tarla	1955	2	2
"		İki kulubesi olan tarla	1955	229	

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Atatürk Tarafından Hazineye bağışlanan gayrimenkuller

<u>İl veya İlçe</u>	<u>Köy veya mahallesi</u>	<u>Cinsi</u>
Ankara	Orman Çiftliği	Çiftlik arazi ve yapıları
"	Balgat	ta 70 parça tarla
"	"	4 parça çayır
"	"	2 parça hisseli tarla
"	"	1 parça samanlık
"	"	1 parça çiftlik
"	Çakırlar Çiftliği	11 parça tarla
"	Macuncu Çiftliği	6 parça tarla
"	" "	1 parça hane ve bahçe yeri ve ağıl
"	Tahar Çiftliği	Mebani ve Müştemilâtı saireyi havi çiftlik
"	Ahimesgut	1 parça tarla
"	"	Köşk ve sair mebani ve müştemilâtı havi Ahimesgut Çiftliği
Dörttyol	Mahmutlu ve	
	Çokmez'de	23 parça tarla, 2 parça bahçe
Tarsus	Çatalca	2 parça arazi
		1 parça oda, mağaza, ahır arsası
		1 parça hane arsası
Silifke		1 parça demirhane, mutfak, ambar, fırın, samanlık, oda, ahır ve büyük ağılı şâmil çiftlik arazisi
"		Ahırı olan 9 oda
"		1 parça çiftlik
Yalova	Baltacı Çiftliği	Çiftlik ebniyesiyle arazisi
	Millet Çiftliği	Çiftlik ebniyesi, zeytinlik, bahçe ve tarla
	Balaban Dere ve	
	Samanlı'da	7 parça nısıf tarla
		9 parça tarla

Belediyeye bağışlanan

Ankara Tülüce Mah.	6 dükkân olan otel	Ada : 116 parsel : 11
" Orman Çiftliği	4 parça arazi	Şubat 1936

Şahıslara Bağışlanan

Ankara Orman Çiftliği	Bahçe ve arazisi olan kârgir ev	Mart 1934 İsmail ve Hakkı ve Şubat 1936 Melek Tekçe
" Balgat	Tarla	Haziran 1341 Kerim Kısaer
" Orman Çiftliği	Bahçeli ev	Şubat 1936 Ülkü

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Halk Partisine Bağışlanan

Ankara Fevzipaşa Mh. Hakimiyeti Milliye Matbaası Kütük : 675
 " " Arsa Kütük : 676

İş Bankası lehine 198 717 liralık ipotekle birlikte bağışlanmıştır.

Atatürk tarafından yapılan vasiyetnameye istinaden Halk Partisine geçen gayrimenkul-
 ler

İl veya İlçe	Mahalle veya köyü	Cinsi	Ada	Parsel	Kütük No.
Çankaya		Bağ	1955	36	36
"		Reisicumhur Yüksek Makamına mahsus eski yeni köşk ve müste-milâtını havî bahçe ve bağ	1955	37	37
"		Bahçeli kâğıt köşk	1955	38	38
"		Tarla «Müfrez»	1955	228	
"		Bağın 84480 hissede 6996 hissesi	1955	42	42

Yukarıda yazılı gayrimenkuller Halk Partisi tarafından 27.X.1949 tarihinde 1 777 260,50 lira bedel mukabilinde Hazineye satılmıştır.

Çankaya	Kulubesi olan tarla	1955	2	2
"	İki kulubesi olan tarla	1955	229	

Bu iki parça da Halk Partisi uhdesindedir.

Merhum Atatürk'ün mirasçısına intikal ettiği bilinen gayrimenkuller

İl veya İlçesi	Cinsi
Samsun	Halk Partisi işgalinde bulunan Köşk
Dört Yol	Bahçe
"	Tarla
Eğirdir	Canadası tâbir edilen ada
"	Bahçe
	Adalet Bakanlığına

1. Büyük Atatürk'e belediyeler tarafından yapılmış olan menkul ve gayrimenkul teberrularla bunların bugünkü durumları hakkında valiliklerden alınan malûmat ilişik olarak sunulan listede gösterilmiştir.

2. Listede adları yazılı olmayan 51 il ve bu illere bağlı belediyeler tarafından bu konuda herhangi bir teberruda bulunulmadığı anlaşılmıştır.

Bilgilerinize saygı ile arz olunur.

İçişleri Bakanı Y.

O. Şahinbaş

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Büyük Atatürk'e belediyeler tarafından yapılan teberruları gösterir cetveldir.

Antalya :

Antalya Belediyesince Büyük Atatürk'e bir ev hediye edilmiş ve ölümü dolayısıyla vârisi bulunan hemşiresine intikal etmiştir. Bu ev bilâhare Özel saymanlıkça istimlâk edilmiştir.

Ankara :

Ankara Belediyesince Büyük Atatürk'e nakit, menkul ve gayrimenkul bir teberruda bulunulmamıştır. Atatürk hayatta iken Hükümet cadde-sinde Hanardı sokağına tesadüf eden ve altında 6 dükkânı bulunan 70 800 lira kıymetinde bir bina ile Hipodrom civarında 449 812,50 metre kare arazi bedelsiz olarak ve bizzat kendileri tarafından 17.V.1938 tarihinde Ankara Belediyesine bağışlanmıştır.

Kızılcahamam Belediyesince Soğuksu namıyla mâruf mahaldeki gayrimenkulün belediye meclisinin 22.VII.1934 gün ve 73 sayılı kararıyle 29.VII.1934 tarih ve 10 numaralı tapu senediyle Atatürk'e hibe edilmiş ve Ata'nın ölümünden sonra hemşiresi tevarüs etmiş ve 1500 lira mukabilinde belediyeye satmıştır.

Bursa Belediyesince Çekirge yolu üzerinde Çelikpalas binası yanındaki köşk ve müstemilâtının 17 000 liraya satın alınarak 1923 yılında şehir adına Büyük Atatürk'e içindeki eşya ve müstemilâtiyle teberru edilmiştir. 2 Şubat 1938 tarihli hibename ile Atatürk tarafından belediyeye hibe edildiği. Atatürk'ün vefatından sonra hemşiresi tarafından vaziyet oluşmuşsa da vasiyetleri yerine gelmek üzere bilâhare köşk belediyece istimlâk edilerek Çelikpalasa hisse senedi mukabilinde devredilmiştir.

Edirne :

Edirne Özel İdaresinin Ecedoğan namı ile mâruf üç kilometre kare arazi ve müstemilâti ile Belediyenin Sarayıçi ve Tavuk Ormanı denilen yer İl Genel Meclis ve Belediye Meclisinin 1.3.1934 tarihli kararı ile bağışlanarak 13 ve 14 tapu numaralı senetlerle Atatürk adına tescil edilmiş ise de senetlerinin takdiminde teşekkürlerini bildirerek tekrar eski sahiplerine ihda buyurmaları üzerine kayıtları tashih edilmiştir.

Erzurum :

Erzurum Özel İdaresince Hazinesinden 6 100 liraya alınan bir ev Atatürk'e bağışlanmış ve 1939 tarihinde bu ev veraset yoluyla Makbule Bay-san tarafından 10 bin liraya satılmıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hatay :

Dörtöyl İlçesinde Hazinece müzayede ile 25 parçadan ve 2840 dönümden ibaret gayrimenkul 5 764 lira mukabilinde Atatürk'e satılmış olup 20.5.1938 tarihli vasiyetnamesi ile Devlete hibe edilmiş ve bu suretle Devletçe Ziraat İşletmeleri Kurumuna intikal etmiş ve Ekim 1950 tarihinde İşletme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü namına tescil edilmiştir.

Isparta :

Eğirdir Belediyesince Büyük Atatürk'e 7 dekar genişliğinde Canadası ve Unadası teberru edilmiş olup vefatından sonra hemşiresi Makbule Baysan'a intikal etmiş ve adı geçen tarafından 1 500 lira mukabilinde Raşit Taner'e satılmıştır.

İzmir :

İzmir Belediyesince Milli Emlâk İdaresinden 53 500 liraya satın alınan Atatürk caddesinde 4 numaralı konak İzmir şehri namına Atatürk'e hediye edilmiş ve vefatı üzerine hemşiresi Makbule Baysan'a intikal etmiştir. İzmir Belediyesi Atatürk müzesi yapılmak üzere bu binayı 25.9.1940 tarihinde 30 bin lira bedelle satın almıştır. Halen İzmir Belediyesinin mülkü olup Atatürk müzesi olarak kullanılmaktadır.

İstanbul :

Yalova'da Hazineye ait Millet ve Baltacı çiftliklerinin satışı esnasında Atatürk tarafından müzayedeye iştirakle alınmış ve bilâhara yine Hazineye teberru edilmiştir.

Konya :

Konya Belediyesince 19.2.1928 tarihinde istasyon caddesinde emvali metrukeden satın alınan 345 ada 7 parsel 2825 metre karelik bahçe ve içindeki bina 19.7.1928 gün ve 583 sayılı Belediye Meclisi kararıyla 100 lira bedel mukabilinde Atatürk namına satılmıştır. Ata'nın vefatından sonra vârisi Bayan Makbule tarafından bu bina Özel Saymanlığa satılmıştır.

Samsun :

Samsun Belediyesince Atatürk'ün Samsun'u ilk teşriflerinde ikamet buyurdıkları şimdiki C. H. Partisi binası olarak kullanılan bina 1926 yılında satın alınarak Atatürk'e teberru edilmiştir. Atatürk'ün vefatından sonra hemşiresine intikal eden bu gayrimenkulün 4 500 lirası (19 Mayıs Halk Müzesi tesis ve istimlâk bedeli) olarak konulan ödenekten ve 11 200 lirası da C. H. Partisince belediyeye ödenmek suretiyle 15 313 liraya Makbule Baysan'dan 24.5.1945 tarihinde istimlâk edilerek C. H. Partisine (19 Mayıs Halk Müzesi) olarak kullanılmak üzere teberru edilmiştir.

Trabzon :

Trabzon Özel İdaresince bir köşk Atatürk'e hediye edilmiştir. Bunun mefruşatı Trabzon Merkez Belediyesince temin olunmuşsa da vefatından sonra köşk eşyasıyla birlikte hemşiresine intikal etmiştir. Bunun üzerine belediye tarafından adı geçen aleyhine açılan dava neticesi eşyalar tamamıyla geri alınmış ve köşk de belediyece istimlak olunmuştur.

Sorunun 4 üncü kısmında ileri sürülmüş olan bir husus vardır ki, o da ecnebi devlet rüesasından ve müesseseleri tarafından gönderilmiş olan kıymetli hediyelere aittir. Bunları Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliğinden sordum. Verilen cevap; bizde buna ait hiçbir kayıt ve malûmat olmadığı merkezindedir. Aynı şeyi Dışişleri Bakanlığında kezalık bir tezkere ile sordum. Buna verilen cevapta da (Sinan Tekelioğlu tarafından B. M. Meclisine sunulan sözlü sorunun son paragrafında bahsi geçen hediyeler hakkında Bakanlığında malûmat bulunmadığından bu cihetin Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliğinden sorulması) denmektedir. Oradan da sordum, biraz evvel arzettiğim cevabı verdiler.

Malûmat bundan ibarettir. Başka bir nokta hakkında eksik bir şey varsa sorsunlar, onları da tahkik ettireyim.

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, görüyorsunuz ki, çok ağır bir vazifeyi görmek üzereyim. Bu memleketi yoktan var eden, Türk Milletinin, başına geçerek onu zaferden zafere ulaştıran büyük Ata'nın ölümü sıralarında yapmış olduğu vasiyeti her gezdiğim yerde millet bana sordu. Benim biraz eski vasiyetten malûmatım vardı. Arkadaşlarım belki güleceklerdir, Atatürk benim iyi arkadaşımdı. *(Sağdan gülüşmeler)* Çünkü hesaplarına gelmez, onların. Zavallı insanlar bir yol tutmuşlar onun üzerinde gidiyorlar, Türk Milletini de uyuyor zannediyorlar. Hayır arkadaşlar, Türk Milleti uyumuyor. İşte Sayın Adalet Bakanı bütün teferruatıyla Atatürk'ün, Reisicumhur olarak Türk Milletinin onun ikamet-i için, geldiği zaman otursun diye verdiği emvalü emlâki şu ve bu zapt etmişlerdir. Arkadaşlar; hepiniz bilirsiniz ki, belediyeler teberru yapamazlar.

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Satın alınmıştır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Satın almıştır diye sen söylüyorsun.

Şimdi, şu halde demek ki, belediye satın almış ve Atatürk meselâ Konya'ya gittiklerinde o evde oturacaktır, İzmir'e gittiklerinde o evde oturacaktır. Samsun'a gittiklerinde yine o evde oturacaktır. Bu ev, Atatürk'e,

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Türk Milletinin Reiscumhuru olduğu için, Reiscumhurun ikametine tahsil edildiği için verilmiştir, ne Makbule Hanıma ne de şuna buna maledilebilir. (Gülüşmeler).

Şimdi arkadaşlar, Atatürk milletin babası olmak itibarıyla o babanın evlâdı, Türk Milletinin bir ferdi olarak ben de hak istersem...

NAŞİT FIRAT (Ordu) — İnayet ola.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Türk Milleti kâmilen onu istiyor. Çünkü Atatürk'e verilen ve bağışlanan her şey Türk Milletinin sembolü. Reiscumhuru olduğu için Atatürk'e bağışlanmıştır. O Ata ki, dünya yaşadıkça ölmeyecektir. Ölmeyecek bir şahsiyettir. Biz Atatürk'ü Atatürk olduğu için severiz. Yoksa Atatürk'e mideleriyle bağlı insanlardan değiliz. Sayın Adalet Bakanı, bu iş, hukuku hususiyeyi alâkadar eder, buyurdular. Vermiş oldukları izahatla hiç de hukuku hususiyeyi alakadar etmediği meydana çıktı. Tam mânasıyla hukuku âmmeye esasına müstenit bir soru idi. Ben sorumu Başbakan'a sordum. Başbakan Türkiye Büyük Millet Meclisinin idari teşkilâtının başındadır. B. M. Meclisi âzası olarak soruyorum; böyle bir vasiyetten malûmatın var mı, diyorum?.

Bu vasiyetten evvel Atatürk'ün bir vasiyetini de biliyorum. Burada C. H. Partisinin birinci kongresinde bu mesele mevzubahis olmuştur. Şimdi arkadaşlar, burada Halk Partisinin Birinci Kongresinde, şu kürsüden, okursanız Atatürk'ün hâtıratını görürsünüz ki, o hâtıra Halk Partisinin Birinci Kongresinde okunmuş ve söylenmiştir. Atatürk, benim neyim varsa, bütün emlakım ve nukudum Halk Partisindir. Birinci vasiyet budur.

O vasiyet o zamana göre bütün milleti temsil eden bir partinin âzaları huzurunda Türk Milletine ifade edilmişti, şahit Türk Milletidir.

Arkadaşlar, Kanunu Medeni der ki, iki vasiyet varsa ve aralarında fark varsa, birinci vasiyet muteberdir. İsterseniz maddesini okuyayım, belki bilmezler, öğrensiner. Aynen

"Bir kimsenin muayyen bir malı hakkındaki vasiyetinin sonradan yaptığı tasarrufla telifi kabil olmazsa hükümsüz olur.

Ben bilmiyorum Kanunu Medeni söylüyor. Şimdi acaba birinci vasiyetname tabedilerek bütün dünyaya neşredildiği halde ikinci vasiyetname muteber olur mu? Olmaz, Kanunu Medeni diyor.... ne bileyim ben.

Şimdi arkadaşlar; bendeniz bunların hepsini sıra ile Adalet Bakanı Sayın arkadaşımız hakikaten büyük bir tetkikat yapmış ve Türk Milletini tenvir etmek için büyük bir gayret sarfetmiştir. Benim kendilerine teşekkür etmekten başka bir diyeceğim yoktur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yalnız son maddeyi anlayamamışlar. Son madde hakikaten biraz karışıkcaştır.

Arkadaşlar; İstiklâl Harbî sıralarında Türk Milleti tarihi âleminden silinmişti, fakat Türk Milleti bütün bir cihani husumete karşı koymak için dikildi. Her yerde Türk Milletinin ruhuna fatiha okunurken, o büyük adam Türk Milleti ile beraber cepheleri doldurdu, cephelelerde mücadele başladı. Her taraftan Türk Milletine yardım olmak üzere paralar gönderildi, yardımlar yapıldı. Ezcümle bunlardan bir tanesi; Hint Hilâfet Cemiyetinden gönderilen 11 milyon liralık nakittir.

Arkadaşlar, tarihi aynen okuyorum. *(Sağdan gürültüler)* Hiç ses çıkarmaya ihtiyacınız yoktur arkadaşlar...

(Sağ tarafa hitap ederek)

Zavallı sizler, bir şey bilmezsiniz. Yalnız, siz sarılmışsınız birkuru ağaca, o sallandıkça siz de sallanıyorsunuz... *(Soldan alkışlar, gülüşmeler).*

NAŞİT FIRAT (Ordu) — İftihar ederiz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Hele sen, hele sen... Oradan oraya geçtin.

BAŞKAN — Rica ederim, muhavere şeklinde olmasın.

Müsaade ediniz, hatip sözüne devam etsin.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, Naşit Fırat daima sımsıkı bağlanır. Bu sefer bereket versin geldi. Ama gelecek sefer gelmiyeceğine senet vereyim.

BAŞKAN — Siz devam buyurun.

Müdahale etmeyin rica ederim.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, bendeniz Adana cephesi kumandanı idim. Eğer merak edenler varsa arkadaşlar Genelkurmay'a giderler, orada dosyalardan raporlarımı tetkik ederler. O vakit benimle beraber çalışan birçok arkadaşlar vardır. Suriye'den Tevfik Abut isminde bir zat bana müracaat etti, Hin Hilâfet Cemiyeti Türk Milletinin istiklâlini kazanması için Türk Milletine hatırımda kaldığına göre vâsi mikyasta bir altın para hediye etmiş, miktarını Hükümet, Hint Hilâfet Cemiyetinin mümessili olan Hindistan sefirinden öğrenir bu paralarla beraber beş tane de pırlantalı murassa saat vardır. Bunların üzerinde isimler mahkûktur, birisinin üzerinde de Tekelioğlu Sinan yazılıdır. *(Sağdan gülüşmeler)*

Geçerken gülüşenlere beş kuruş sadaka vermek için saatinizi vereceğim, diyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Arkadaşlar, ben tetkik ettim, bu zat Cebeli Lübnanlı bir Katoliktir. Buna ben şu cevabı verdim : Ozaman burada Mustafa Sağır isminde bir adam asmışlardı, onun bir de arkadaşı vardı onun ismini söylersem, bu benim için doğru olmadığı gibi o büyük adam için de doğru olmaz. (Sağdan soldan söyle sesleri).

SAFFET GÜROL (Konya) — Tarih önünde söylüyorsun, söyle. (Söyle söyle sesleri).

BAŞKAN — Devam ediniz, arkadaşlar hatibin sözünü kesmeyiniz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Ben buraya arkadaşlar, adam teşhir etmek için gelmedim. Hakikati ortaya atmak için... (İsmi verirken tarihe mal olur sesleri). İsmi de icabederse vereceğim. İsmi bende mahfuzdur. (Sağdan telâş etme yline söyle sesleri) Niçin telâş edeceğim, ben bu adama, eğer sen benim hududumdan geçersen ben seni asarım diye cevabı ret verdim. Bana dediler ki, sen bu adamın peşini bırakma. Benim vaziyetimi bu casusun sözlerine istinat ettirerek karar vermek veya almak benim için zül olur. (Sağdan, yaşa yaşa sesleri) (Gülüşmeler) Ağla, malûmya gülmek ağlamanın kardeşidir. İnsanlar, böyle bilhassa Halk Partisi gibi feci bir âkibete düştükten sonra... (Sağdan alkışlar)

BAŞKAN — Soru mevzuuna girin.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Size ne oluyor, bilmiyorum. Aca-ba siz de mi hisse aldınız?

BAŞKAN — Soru mevzuundan çıkmamanızı rica ederim. (Devam sesleri)

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, bu Tevfik Abut Ankara'ya müracaat etmiş, Antalya yoluyla Ankara'ya gelmiş para ve saatleri getirmiştir. Bu paradan da haber yoktur. Bu saatler ne oldu bilmiyorum. Bulun da bana verin.

Şimdi arkadaşlar, bu soruyu sormaktan maksadımın ne olduğunu da burada Türk Milletine ifade etmek isterim. Görüyorsunuz ki, bu vasiyet-namede İsmet İnönü'nün çocuklarına da bir bağış vardır. (Soldan almamış sesleri) Alsın almasın var ya. Zaten almaya ihtiyacı kalmadı ki. Daha ne alsın?. Bizim en sonuncumuzdu ama en başa geçmiştir.

Arkadaşlar, Atatürk ölmezden biraz evvel kendisine İsmet Paşanın vefat ettiğini söylediler. Atatürk'de kendisini sevmediği, kendisini attığı halde onun çocuklarına bir cemile olsun diye bu parayı onlara bağışlamıştır.

NAŞİT FIRAT (Samsun) — Fala mı baktın?.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Müsaade buyurun ben söyleyeyim. (Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'na hitaben) Sen sus maliyeci sen hesabını zor yapıyorsun evlâdım biraz sus...

Arkadaşlar, şimdi İsmet İnönü, atıldıktan sonra, millet huzurunda konuşuyorum. Mustafa Kemal bu mirasını bağışladı. Halk Partisinin başına emin bir adam koymak istedi, emin bir adam olarak kendisine en yakın ve lâıyk halef olarak Celâl Bayar'ı buldu. İsmet İnönü menkûptu. Bizim arkamıza 30 polis koyanlar onun arkasına da 25 polis koymuşlardı. *(Ayıp ayıp sesleri).*

BAŞKAN — Rica ederim Tekelioğlu mevzu dahilinde konuşunuz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Efendim soruyu parlatıyorum. *(Gülüşmeler)* Şimdi arkadaşlar vaktaki Atatürk öldü, Reisicumhur seçimi yapıldı, Reisicumhur seçimi neticesinde, Atatürk'ün milleti ve partiyi kendisine emanet etmek istemediği İnönü Reisicumhur oldu. Atatürk'ün kendisine vermiş olduğu vazifeyi yapmak için Celâl Bayar Halk Partisinden ayrıldı ve Halk Partisi arasından sizleri seçerek bir parti kurdu. Şimdi ben soruyorum; efkârıumumiyye. Atatürk'ün Halk Partisi dediği parti acaba bu Halk Partisi midir?. Yoksa Atatürk'ün itimat ettiği Celâl Bayar'ın başka isimle kurduğu şimdiki Demokrat Parti midir?. *(Sağdan bravo sesleri alkışlar).*

BAŞKAN — Bir dakikanız kaldı.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Bir dakikam kalmış. Onun için son sözümü söyleyeyim : Şimdi biz Atatürk'ün Anıt-Kabrini bıraktığı miras ile mi yapalım, yoksa zavallı Türk Milletinin parası ile mi?. Çünkü Halk Partisi Atatürk'ün miras olarak bıraktığı parayı Türk Milletini boğmak için kullanıyor. *(Soldan alkışlar, sağdan gülüşmeler ve alkışlar)*

Arkadaşlar; bugüne kadar o büyük adamın türbesini yapmak için Türk Milleti tam 26 milyon lira sarfetmiştir. Daha da 100 milyon belki sarfedecektir. Feda olsun. Fakat onun nam ve hesabına yapılacak olan âbideyi kendi metrukâtıyla yaparsak onun ruhunu daha ziyade tâziz etmiş olmaz mı?

Atatürk'e anneleri öldüğü zaman sormuşlar; annene nerede, nasıl bir kabir yapalım, ne şekilde bir şey istiyorsun demişler. O büyük adam gidin İzmir dağlarından bir kaya getirin ve onu annemin başı ucuna koyun demiş. Oradan getirdikleri kaya parçasını başucuna koydular. Bu kadar mahviyetkâr olan bir insanın malını zaptedip öbür taraftan Türk Milletinin sinesinden kopan, fakir milletinin elinden alınan paralarla büyük Ata'nın kabrini yapmak doğru mu?

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

DOKUZUNCU DONEMIN SONA ERMESİ

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Vakıt tamam olduğu için iki kelime ile söylüyorum. Halk Partisinden bunları alalım ve büyük Ata'nın bu işlerine sarfedelim. (Sağdan alkışlar).

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Atatürk'ün vasiyetnamesinde isimleri geçen müessese ve şahıslardan Veraset ve İntikal Vergisinin tahsil edilip edilmediği hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı (1)

Yüksek Başkanlığa

Büyük Ata'nın vasiyetnamesinde isimleri geçen müessese ve eşhas-tan Veraset ve İntikal Vergisi tahakkuk ettirilerek tahsil edilmiş midir, edilmişse ayrı ayrı miktarları nedir? Edilmemişse bu verginin cibayeti için Hükümet ne düşünmektedir.

Bu konu hakkında Türk Milletini tenvir etmek üzere Maliye Bakanının sözlü olarak bu sorumu cevaplandırmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

BAŞKAN — Maliye Bakanı.

MALİYE BAKANI HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Seyhan Milletvekili Sayın Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın Atatürk'ün vasiyetnamesinde isimleri geçen müessese ve şahıslardan veraset ve intikal vergisinin tahsil edilip edilmediğine dair olan sözlü sorularına cevap arz ediyorum.

10.XI.1938 tarihinde ebediyete intikal eden Atatürk malik ve sahip olduğu bilûmum para ve hisse senetleriyle Çankaya'da bulunan menkul ve gayrimenkul emvalini 5.IX.1938 tarihli vasiyetname ile Cumhuriyet Halk Partisine aşağıdaki kayıt ve şartlarla terk ve vasiyet etmişti.

1. Paralar ve hisse senetleri İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.
2. Her seneki nemadan merhum Atatürk'e nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça ve yaşadıkları müddetçe,

Lira

A) Makbule Hanıma ayda	1 000
B) Âfet Hanıma ayda	800
C) Sabiha Gökçen'e ayda	600
Ç) Ülkü'ye ayda	200
D) Rukiye'ye ayda	100
E) Nebile'ye ayda	100

verilecektir.

(1) Tutanak Dergisi : C : 5, s. 20-23, Tarih : 2.2.1952

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

3. Musâlehlerden Sabiha Gökçen'e ayrıca bir ev alınabilecek para verilecektir.

4. Makbule Hanımın hayatı müddetince Çankaya'daki ev, emrinde kalacaktır.

5. İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç oldukları yardım yapılacaktır.

6. Her seneki nemadan mütebaki miktar yarıyarıya Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.

A) Vasiyetname gereğince, Cumhuriyet Halk Partisine intikal eden Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalin kıymeti olarak gösterilen 301 994,68 lira matrah üzerinden mezkûr parti namına ceman 72 113,67 liralık intikal vergisi tarh edilmiş ve bu vergiler 20.IX.1941 tarihinde 141894 sayılı makbuz mukabilinde tahsil olunmuştur.

Merhum Atatürk'ün İş Bankasında bulunan 1 519 892 lira parasıyla, müessis hisse senetleri hariç, itibari kıymeti 1 441 250 lira tutan çeşitli hisse senetlerinin o zaman yalnız mülkiyetinin Cumhuriyet Halk Partisine vasiyet edilmiş olduğu, partinin, bu metrukâtın intifandan mahrum bulunduğu mülâhazasıyla, veraset tarikiyle vâkı intikallerde olduğu gibi, vasiyet tarikiyle vâkı bu intikal dolayısıyla Halk Partisi adına vergi tarh edilmediği anlaşılmıştır. Bu mütalâa ve mülâhazaya itibar olursa bile vasiyet olunan para ve hisse senetlerinin intifa hakkı da Cumhuriyet Halk Partisine geçince, partiden intikal vergisi alınması lâzımgelmekte idi. Fakat, merhum Atatürk'ün metrukâtından olup Halk Partisine intikal etmiş olan ve müessis hisse senetleri hariç olmak üzere miktar ve kıymeti 3 000 000 liraya yakın bulunan para ve hisse senetlerinin intikal vergisini Hazineye vermemek düşüncesiyle 15.I.1944 tarihinde 4509 sayılı Kanun çıkarılmış, 797 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 1836 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan ikinci maddesine bir fıkra eklenmiş, bu suretle siyasi partilere vâkı umum intikaller bu vergiden istisna edilmiştir. 1944 senesinde Halk Partisinden başka bir siyasi parti bulunmadığı için 4509 sayılı Kanunun Halk Partisinin Hazineye İntikal Vergisi vermemesi için çıkarılmış olduğu kolayca anlaşılabacaktır.

B) Ankara Asliye Birinci Hukuk Mahkemesinden sâdır olan 7.XII.1938 tarihli ve 38/2509 esas ve 1627 karar sayılı Veraset İlâmı gereğince; Atatürk'ün yegâne kanuni mirasçısı olan hemşireleri Makbule Boysan'a miras suretiyle intikal eden muhtelif il ve ilçelerdeki 17 parça gayrimenkul emvalin vergide kayıtlı kıymetlerinin mecmuu olan 42 726,60 lira gayrimenkul ve mahkemece tespit ve tahrir edilerek değer

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

konulan menkul emvalin kıymetini teşkil eden 34 416,73 lira da menkul matrah üzerinden mumaileyh namına ceman 6 385,43 liralık Veraset ve İntikal Vergisi tarhedilmiş ve bu vergilerden Ankara'daki mallara isabet eden 3 295,51 liralık ve diğer il ve ilçelerdeki gayrimenkul emvale taalluk eden 3 089,92 liradan ibaret vergiler muhtelif tarihlerde tahsil edilmiştir.

Yine Makbule Baysan'a vasiyetname gereğince, İş Bankasındaki nemadan her ay ödenmekte olan 1 000 liralık tahsisat miktarı 31.XII.1950 tarihine kadar 145 000 liraya balığ olmuş ve bu tahsisattan dolayı, her ay ödenen miktar üzerinden, tarhedilen ceman 7 375 liralık Veraset ve İntikal Vergisi de İş Bankası tarafından Maliyeye yatırılmakta bulunmuştur.

C) Diğer Musalehlerden olan Bayan Âfet Uzmay'a, vasiyetnamenin infaz tarihi olan 1.XII.1938 tarihinden 31.XII.1950 tarihine kadar ödenen : 116 000, Bayan Sabiha Gökçen'e ödenen : 87 000, Bayan Ülkü'ye ödenen : 29 000, Bayan Rukiye'ye ödenen 14 500 ve Bayan Nebile'ye vefatı tarihine kadar ödenen 5 100 liradan tarh olunan, sırasıyla 12 470, 8 990, 2 900, 2 115,765 liralık Veraset ve İntikal Vergileri de İş Bankası tarafından Maliye veznesine yatırılmıştır.

C) Vasiyetnamenin 3 üncü maddesine tevfikân Musalehlerden Sabiha Gökçen'e Ankara'da Kâzım Özalp caddesinde kâin ve 35 000 lira kıymetinde bir ev satın alınmış ve mezkûr evin bedeli üzerinden adı geçen namına ayrıca 6 380 liralık Veraset ve İntikal Vergisi tarh olunarak tahsil edilmiştir.

D) Vasiyetnamenin 5 inci maddesinde İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç oldukları yardımın yapılacağı arzu buyurulmuş ise de böyle bir yardımın yapıldığı tespit edilmemiş olduğundan Veraset ve İntikal Vergisi bakımında da herhangi bir muameleye mahal görülmemiştir.

E) Türk Dil ve Tarih kurumlarının durumuna gelince :

1. Türk Dil Kurumu 15.I.1940 tarihli ve 2/12665 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla menafîi umumiyeye hadim cemiyetler meyanına alınmış bulunduğundan mezkûr kurum namına ancak 15.I.1940 tarihine kadar ödenmiş olan 51 553,16 lira tutarındaki nemadan dolayı ceman 9 473,99 liralık vergi tahakkuk ettirilebilmiş ve kararname tarihinden sonra yapılan ödemeler ise, 797 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 1836 sayılı Kanunla muaddel ikinci maddesinin ikinci fıkrası gereğince, bu vergiden istisna edilmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

2. Türk Tarih Kurumu da Bakanlar Kurulunun 2.X.1940 tarihli ve 2/14556 sayılı Kararıyla keza menafii umumiyeye hadim cemiyetler meyanına ithal edildiğinden kurum namına kararname tarihine kadar yapılan 157 740 liralık ödemelerden dolayı ceman 36 050 liralık Veraset ve İntikal Vergisi tarh ve tahakkuk ettirilebilmiş ve umumun menafine hadim olduğu tasdik edildikten sonra yapılan ödemelerden, bir evvelki fıkrada işaret edilen muafiyet hükmüne istinaden, Veraset ve İntikal Vergisi alınmamıştır.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar; Büyük Atatürk'ün Türk Milletinin felâketli zamanlarında onun maddî olan ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendilerine Hindistan'dan gelen aşağı yukarı o zamanki para ile 11 milyon lirayı İş Bankasına vererek onu Türk Milletinin ihtiyat parası olarak saklamayı kararlaştırmış olduğunu o zaman işitmiştim.

Arkadaşlar, biliyorsunuz, İş Bankası eski İtibarı Millî Bankasını da devralmıştır. Demek ki, bu bankanın sermayesi aşağı yukarı Türk Milletinin ihtiyat parasını ihtiva etmiş olan Atatürk'e aitti. Bu paranın ne suretle millete intikal edeceği son günlerde Atatürk tarafından düşünülmüştür. O zaman bu müessesenin yani Hükümetin başına kendisinin itimadını kazanmış olan zatı getirmek gerekiyordu. Bunun için Celâl Bayarı getirdi. O zaman İsmet İnönü iş başından çıkarılmıştı. Acaba bu para Atatürk'ün vasiyeti dahilinde sarfedildi mi? Yoksa seçimlerde şunu, bunu zengin edecek şekilde mi dağıtıldı? Biz görüyoruz ki, artık Halk Partisi mensupları ve bilhassa müfettişlerinin 200-300 bin liralık apartmanlar kurmakta hiç tereddüt göstermemişlerdir. Bu para Türk Milletinin ihtiyat akçası olan o paradan gidiyordu.

Arkadaşlar; ben bu suali sorduktan sonra vatandaşlar bana niçin bu Veraset Vergisini de sormadın dediler. Acaba Veraset Vergisi tam mânâsiyle bunlardan alındı mı? Çünkü o zaman Halk Partisi yegâne parti idi. İsteddiğini yapabiliirdi.

Halk Partisi istediği insanı Meclise getirir, istediği kararı alırdı. Halk Partisine olan bağış dolayısıyla Veraset Vergisi vermemek için bir maddelik bir kanun çıkarmakta dahi tereddüt etmemişlerdir. *(Sağdan hafif gürültüler)*

Halk Partili arkadaşlar darılıyorlar; ama, ben evvelce o partide iken de bu kürsüde yine bugünkü gibi konuşmaktan çekinmedim. Çünkü

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

mesele memleket meselesidir, parti meselesi değildir. Türk Milleti ilâyevmilkiyame bakı kalacak ve dünyada şeref ve şan ile yaşıyacaktır. Biz hepimiz göreceğiz. *(Alkaşlar)*. Bakınız dün şurada oturanlar Halk Partililerdi, bugün orada Demokrat Partililer oturuyor, Halk Partililer de onların dünkü yerinde oturuyor. Yarın Demokrat Partinin geleceğini kim temin edebilir. *(Bravo sesleri)*. Bravo diyenler yarın gelmiyeceklerini bilsinler. *(Gülüştürmeler)*

Arkadaşlar; Türk Milleti reşittir. Fakat yalnız Türk Milletinin bir şiarı vardır. Türk Milleti müslüman olduğu için kendi dininin kanunu ilâhisi (Etiullahe) fehvasınca hareket etmiştir. Halk Partisi istediği gibi kanun çıkarmıştır, ulûlemler otur demiş ve itaat etmiştir. Halkın hukukuna tecavüz edilirse yani ulûlemler millet malına el uzatır ve istediği gibi sarf ve israf edenlere artık itaat etmemek lâzım geldiğini Türk Milleti öğrenirse ona artık itaat etmez, netekim etmemiş Cumhuriyet Halk Partisini reylerini onların aleyhinde kullanmakla iktidardan atmıştır.

İşte arkadaşlar Cumhuriyet Halk Partisinden biz istiyoruz ki, Cumhuriyet Halk Partisi de bu milletin bir ferdi olarak bizim gibi çalışsın ve yine Cumhuriyet Halk Partisinin fuzuli olarak almış olduğu paraları Türk Milletine, asıl malın sahibi olan Maliye Bakanlığına, Hazineye devretsın.

Son zamanlarda işittiğime göre bu paralardan bir kısmını 500 bin lirasını İşbankasından Cumhuriyet Halk Partisi çekecekmiş, bilmiyorum hakikat mı? Yine ihbar ediyorum, Maliye Bakanı bunu tetkik etsinler. *(Soldan göçmenlere verecekler sesleri)*.

Halk Partisi göçmenlere para vermez. Göçmenlerin bir şeyi varsa onu alır. Bundan evvel göçmenlere ait birçok yerleri zaptetmişlerdir. *(Sağdan sadada gel sesleri)*.

Sadadın içindeyiz. Türk Milletinden gaspedilen aşağı yukarı yüz milyon liralık bir servetten bahsediyoruz. Bu para Türk milletinindir. Atatürk bunu kız kardeşine bile bırakmamıştır. Türk Milletinin ihtiyat akçesi olsun diye Cumhuriyet Halk Partisi bunu israf etmiştir.

Bir kanun hazırladım getirdim. Kabul ederseniz bunu Maliyeye devrederiz. Bu suretle millette feraha kavuşmuş olur.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GENEL KATİP

KANUNLAR MÜDÜRLÜĞÜ

1.VIII.1951

6
1/11

Mükerr Meclis Başkanlığına

Atatürk'ün Hizmet Binasında 6/11/51 tarihinde 6/11/51 sayılı kanunla
ve yasasından sonra bunlardan ikincinin mahkemece yürürlüğe
giren birinin C.H.P. tarafından partiye emledildiği görülmüştür.

Bunun hakikat olup olmadığına Tercet ve İşlet Me-
clisi tarafından Mecliste şüpheli olarak sorulmuştur; bu sebeple
meclislerini 6/11/51.

Çocuklar Milletvekili
Mureyye Endak

T. B. M. M. Başkanlığı Genel Kâtipliği - Kanunlar Müdürlüğü

Mürakalatı yapıldı	İşyeri	Bildiri No.	Görüşme tarihi
	6/11/51		6.8.51

3307/2135

Adalet Bakanlığına

Eski Meclis ve Ticaret Bakanlığına

Kanunların 6/11/51 tarihinde 6/11/51 sayılı kanunla
ve yasasından sonra C.H.P. tarafından partiye emledildiği kanun
veki şüphelinin kanunları uygun olup olmadığına dair Çanaklılı M.
Tercetli Mureyye Endak tarafından verilen şüpheli soru sorulmuş
tıpkın ilgilik olarak sorulmuştur.

T.B.

T.B.M.M. Başkanı

T. B. M. M. 3

1. 8. 1911

OZEL 12. XI. 1911

K. 66

3. 8. 1911

N. 174
3. 8. 1911

M. Bakırhan

Atatürkün gıdası bankasında
 iç karaya satışı olduğu
 ve devletinden sonra bunlardan
 ikisini mahkemeye mihişleri,
 diğer birinin C. H. P. tarafından
 Partiya mal edildiği öğrenildi.
 Bunun üzerine mahkemeye
 Treasor Bankası tarafından
 mecliste sözleri olarak
 kaldırılmasına meclisleri
 arz eden

İstambul meclis
 vekili

S. Ö. K. K.

(G. K. K. K.)
 vekili

T. K. K. K.

[Signature]

[Signature]

T. B. M. M. Başkanlığı Genel Kâatlığı - Kanunlar Müdürlüğü

Mâruccı yazısı	Duyuru	Gidit No	Gidit tarihi
	6/441	2387	6.8.51

2207/2153.

Başbakanlık

Atatürk'ün Devlet Bankasında sahip olduğu 100 kumandan birinci vefatından sonra D.M.M. tarafından partiye mal edildiği hakkında iddia edilenin hakikate uygun olup olmadığına dair Cumhurbaşkanlığı Millî ve Halkî Kurumu Hukuk tarafından verilen ve birer üyesi Adalet ve İçişleri ve Ticaret Bakanlıklarına gönderilen soru üzerine - nin karşılık ilâk olarak muvafak olmuştur.

T.C.

T.B.M.M. Başkanı

Atatürk'e Ait Yeni Bir İfşaat

Ata müptelâ olduğu siruz yüzünden asabi krizler içindeymiş

Atatürk'ün iptidai halde maruz olduğu bu şikâyet, Atatürk'ün tabibî tedavisi, D.M. müfettişleri Şinî Yaver, Siruz'a tutulan her hafta gümüş Ataman da, ruh halini kontrol etmiş, ve imkânlar, müfettişler tarafından araştırılmış ve atılmış. Atatürk'ün kalan servetinin esaslarını da Hükümetten istiklâl Harbi ve müfettişlerin gönderdiği altınlar teşkil ettiği de bu şikâyet.

BASINDAN ALINTILAR

**NİĞDE MİLLETVEKİLİ H. NURİ YURDAKUL DA BU
MEVZUDA BAZI BİLDİKLERİM VAR DİYOR (*)**

Atatürk'ün vasiyetnamesi etrafındaki dedikodu ve tartışmalar devam etmektedir. Süreyya Endik'in Atatürk'ün, vasiyetnamesinin iptaline dair verdiği önerge bugün de başka bir mecraya yol almağa başlamış olmakla beraber, kuvvetini muhafaza etmektedir. Dün mecliste bir buçuk saati aşan bir müddet bu mesele hakkında uzun zaman Atatürk'ün hususî tabibliğini yapmış olan meşhur profesörlerimizden İstanbul D. Parti Milletvekili Sani Yaver ve Atatürk'ün hemşiresi Makbule Atadan ile yakınlığı bulunan ve onun Atatürk'ten müdevver işlerini tedvir eden Niğde Milletvekili Halil Nuri Yurdakul ile bir görüşme yaptım.

Prof. Sani Yaver, Atatürk'ün hastalığının seyri hakkında bize şu enteresan malûmatı verdi :

— Atatürk'ün hastalığı maalesef vaktinde teşhis edilmiş değildir. Uzun zaman doktorlarımız cildine arız olan kaşıntıları ve sık sık tekerrür eden kanamaları siroza bağlamış değillerdi. Bilhassa hastalığın son 5-6 aylık devre içinde hastalık çok ilerlemiş ve bittabi bununla muvazi olarak kan ve uzviyette derin değişiklikler husule gelmiştir. Bu şartlar altında bulunan bir hastanın hastalığın tesirinden sıyrılarak uzun ve etraflı meselelerde tam isabetli hareketlerde bulunması ve kararlar alması tıbben mümkün değildir. Esasen bu hastalar kendileri bir de zekalarının gölgelendiğini farkedirler. Ve bunların dünyayı cam arkasından seyredir gibi bulanık gördükleri muhakkaktır. Atatürk sirozun teşhis edilemediği devirlerde eski huy ve karakterlerine uymayan bazı vaziyetler göstermeğe başlamış bu da benim gibi yakınında bulunan ve kendisini çok sevenlerin nazarı dikkatini celbetmiştir. Sık sık ağlama krizleri geçiriyor ve hatta bazan tezatlarla düşüyordu. Meselâ Bursa kaphıcalarının yapılması için o sırada Türkiye hudutları haricinde bulunan eski Mısır Hidivinden evvelâ para yardımı alınmasına muvaffakat ettiği halde bilahare bu teşebbüsü yapan yaveri Rusuhi ve başkâtibi Tevfik Bıyıkoglu'nu kendisinden habersiz hareket etmekle ittiham etmiş ve bu hâsıl olan unutkanlığı ile onları müşkül duruma sokmuştur.

Ben şahsen, herkes gibi büyük Atatürk'ü çok severim, o Türkiye'nin banisidir. Onun şahsında modern Türkiye'nin kuruluşunu selamlarım.

Atatürk Kanununun lehinde konuşmak için söz aldım. Fakat sıra gelmedi. Şunu da söyleyeyim ki, büyük Atatürk'ün bir kaç senedenberi devam eden bu gibi fevri hareketleri, asabi krizleri bir vasiyetnamenin feshine yol açar mı, bunu bilemem? Hukuki bir mevzudur.

(*) Kudret Gazetesi: 6 Ağustos 1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bundan sonra Prof. Sani Yaver, sözü başka bir noktaya getirerek vasiyetnamenin bozulmasının zarurî olduğunu söylemiş ve buna esbabı mucibe olarak şunu göstermiştir :

— Atatürk'ün vasiyetnamesinin temelini teşkil eden para, İstiklâl harbi sırasında Hindistandaki komitenin millî mücadeleye tahsis edilmek için gönderdiği milyonlarca lira değerinde altındır. Bu altınlar millî mücadele sırasında kullanılmamıştır. Bilahare büyük Atatürk bu parayla bir millî banka olan İş Bankasını kurmuştur. O zaman tek parti devri olduğu için bu parayı Atatürk millet adına şahsında muhafaza etmiştir. Ve beş parasına dokunmamıştır. Harcanan para sadece gelirindendir. Hangi gaye için yollandığı sabit olan paranın Halk Partisinin tahtı tasarrufunda kalması her vatandaşın anlıyacağı hukuktelakkisi ile bağdaşmaz. Onun için bu millet babasının, bir vasiyetname ile bu parayı bir partiye bırakacağına inanmak mümkün değildir. Bu yüzden bu hususta paranın millete iadesi için Süreyya Endik'in yanında yer alacağım ve Demokrat Partinin bir zaferi olarak parayı sahibi aslisi olan millete iade edeceğiz. Bu para ile rahmetli Atatürk'ün ruhunu şad edecek 10 tane büyük hastahane yapılabilceğini sanıyorum.

Konuşmalarımızı baştan sona kadar takip etmiş olan Niğde Milletvekili Halil Nuri Yurdakul ise vasiyetname meselesi hakkında bana şunları söyledi :

— Ben de bazı şeyler biliyorum. Zamanı gelince açıklayacağım. Bu mesele grupta görüşülürken elbette hakikata vakıf diğer arkadaşlarla birlikte kararın millî menfaatlere uygun olarak çıkmasını temin edeceğiz.

Yalçın URAZ

PEK GARİP BİR İDDİA (*)

Bir milletvekili Atatürk'ün vasiyetnamesini hazırlarken, şuuruna sahip olup olmadığı hakkında sözlü soru verdi.

Ankara, 31 (ANKA) — Çanakkale Milletvekili Süreyya Endik dün B. M. M. Başkanlığına bir sözlü soru önergesi vererek; Halkevleri ve C.H.P. malları etrafında önemli müzakerelerin cereyan ettiği şu sırada, Atatürk'ün vasiyeti hakkında bilgi edinilmesinin faydalı olacağını belirtmiş ve Atatürk'ün, vasiyetnamesini hazırlarken şuuruna sahip olup olmadığını, İnönü'nün çocuklarına neden para bıraktığının açıklanmasını istemiştir.

(*) Yeni İstanbul Gazetesi : 1 Ağustos 1951-608

BASINDAN ALINTILAR

Endik, bu münasebetle Atatürk'ten C. H. Partisine geçen servetin de C. H. Partisinden istirdadını hatırlatmaktadır.

Bu konu etrafında Süreyya Endik, Ankara Ajansının bir muhabirine demiştir ki :

«Bu önerge ile âmme vicdanında istifham halinde kalmış bir mesele de aydınlanmış olacaktır. C.H.P.'nin bu memlekette muhalefet vazifesini başarmasına imkân görmüyorum. Bu parti, Atatürk'ün ölümünden sonra işi tamamen diktatörlüğe dökmüştür. Bu şekildaki diktatörlüklerin âkıbeti, Almanya ve İtalya'da olduğu gibi katî tasfiye olmalıdır. Bizim 14 Mayıs inkılabı, şiddetli ve ihtilâle yakın bir hamle ile olmadığı içindir ki, Türk Milletinin bütün arzusuna rağmen C.H.P. tasfiye edilememiştir. Bu şekilde diktatörlük kurmuş olan şahıs ve partilerin, bir gün iktidarı bırakıp muhalefete geçmiş olduklarına dair eski ve yeni tarihlerde bir misal bulmak mümkün değildir. Mamafih C.H.P. düne nazaran daha anlayışlı olmaya başladığına dair bazı alâmetler göstermektedir. Partilerin, müsavî şartları haiz olması; memleketin huzuru, sükunu ve siyasi faaliyetin intizamla devamı için şarttır. Atatürk'ün bıraktığı vasiyetname ile intifa hakkı elde eden bu parti, bu para ile temin ettiği şahıslarla muhalefeti şirazesinden çıkarmaktadır. Eğer, bu para, Atatürk'ten tamamen meşru olarak intikal etmiş ise, yapılacak hiçbir şey yoktur. Ancak ben şahsen bu vasiyetnameden daha ziyade memleket yararına hükümler çıktığı kanaatindeyim. Soru bütün bu noktaları halledecektir.»

20.11.1950

6. (M) – MAÇKA TAŞLIK TARLADAKİ VAKIF ARSALARI

İnönü ailesinin satın aldığı, Maçka'da Taşlık Tarla mevkiindeki arsaların, satın alınma ve imar planlarının yapımında usulsüzlük yapıldığı ve yarar sağlandığı savını kapsayan sözlü soru önergesi Genel Kurul gündemine geldi.

Çok partili yönetime uyum sağlamada karşılaşılan sorunlara örnek oluşturan bu soru ve görüşülme tutanağı aynen alındı.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Maçka'da Taşlık adı ile mâruf sahadaki Vakfa ait arsalar ile bu arsalardan geçen asfalt yol için ne kadar para sarfedildiğine dair Başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Rûkneddin Nasuhioğlu'nun sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu burada mı efendim?. (Burada sesleri).

Yüksek Başkanlığa

Aşağıdaki sorularımın Meclis huzurunda Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını dilerim. Sonsuz saygılarımla.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. İstanbul'da Maçka'daki Taşlık adıyla mâruf sahadaki arsaların Evkafa ait olduğu söylemektedir. Bunlar ne suretle ve ne şekilde şimdiki sahiplerine intikal etmiştir?

Eğer satış suretiyle vâkı olmuş ise tercihan bu arsaların en evvel satılmasındaki sebepler nelerdir?

Satış kıymetleri ve kimlere satıldığını umumi efkâr öğrenmek istemektedir.

2. Bu arsaların binaya kalbedildiği yerden geçen büyük bir virajda bu mevkiin kıymetini artırmaya sebep ve vesile olan bu asfalt yol için belediye ne kadar para sarfetmiştir?

Ve bu yolun bu şekilde büyük imlâ ile yapılmasının sebep ve saiki nedir?

İÇİŞLERİ BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) — Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın sözlü sorusunu Sayın Başbakan namına madde sırasıyla cevaplandırıyorum.

1. İstanbul'da Maçka'da Taşlık adıyla mâruf saha; Beşiktaş'ta Vişnezade Mahalesinde Bayıldım Caddesinden 22-32, Acıçeşme Sokağından 25-26 ve Tekke Sokağından 2 numarayı ihtiva eden iki büyük parça ara-

(1) Tutanak Dergisi : C. 2, s.166-170, Tarih: 20.11.1950

zıdır. Biri 7 536 diğeri 42 368 metrekaredir. Bu sahanın heyeti umumiyesi muhtelif eşhas uhdesinde iken 1290 tarihinde Sultan Aziz tarafından yerlerinde cami yaptırmak arzusuyla şahsan satın alınmıştır. Camiın temelleri atılmışsa da ikmaline padişahın ömrü vefa etmemiş ve inşaata kendisinden sonra devam edilmeyerek saha metruk bırakılmıştır.

Camiın nataman kalması yüzünden Vakfiyet iktisap edemeyip Sultan Aziz'in hususi mülkiyetinde kalan bu gayrimenkuller, Hilâfetin ilgası ve Hânedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı Kanunun 8 inci maddesi mucibince müllete intikal ettiğinden Maliyece bu arazinin tevhidten Hazine adına tescili yaptırılmıştır.

Maliye Bakanlığı bu arazinin 7536 metre karelik kısmını 844 sayılı Kanun uyarınca Hazinesinin iştirak hissesine karşılık olmak üzere 11.VI.1927 tarihinde Emlâk ve Eytam Bankasına devreylemiştir. Banka; nizamnamesi mucibince teşkil ettiği takdiri kıymet komisyonlarına bu gayrimenkul için kıymet takdir ettirmiş ve bu kıymet 31 500 lira olarak tespit edilmiştir. Banka Nizamnamesine göre 15 000 liraya kadar olan emlakî şube müdürlüğü marifetiyle, daha yüksek kıymette olan gayrimenkulları da Umum Müdürlüğün tasvibi ile satabilmektedir. Bu hükme uyularak Umum Müdürlükten müsaade alındıktan sonra gayrimenkul 5.XII.1929 yılında kapalı zarf usulü ile satışa arz olunmuş ve 45 001 lira bedelle ve sekiz taksitte ödenmek üzere 13.1.1930 tarihinde Hasan Cemal Sipahi'ye satılmıştır. Hasan Cemal Sipahi bilâhara bu mahalden 16.X.1935 tarihinde 200 metre karesini 2 000 lira bedelle Mehmet Rifat oğlu Kemal Gedeleş'e satmıştır. Kemal Gedeleş de bu parçanın nisf hissesini 1.XI.1935 tarihinde karısı Tevfik kızı Müzeyyen Gedeleş'e 1 000 lira bedel mukabilinde satmıştır. Cemal Sipahi 30.IV.1936 tarihinde geri kalan kısımdan 300 metrekaresini daha ifraz ederek 30.IV.1936 tarihinde ve 4 500 lira bedel mukabilinde İsmet İnönü'ye satmıştır. Cemal Sipahi daha sonra yani 3.VII.1936 tarihinde 101 metre murabbai bir yer daha ayırarak 500 lira bedelle Kemal Gedeleş'e ikinci bir satış yapmıştır. Yine aynı mutasarrıf 300 metrelik diğer bir kısmı 16.X.1936 tarihinde 3 500 lira bedelle Fatma Ağralı'ya satmıştır. Bu tarihte yani 16.X.1936 da 225 metre murabbalık bir yer daha 3 375 lira bedelle ikinci defa İsmet İnönü'ye satılmıştır. İsmet İnönü bu iki mubayaaanın yekûnu olan 525 metre kareyi 705 ada ve iki parselde tevhit ettirmiştir. Keza Kemal Gedeleş de iki defada aldığı 301 metre murabbainı 755 ada ve üç parselde tevhit ettirmiştir. Cemal Sipahi daha sonraları 480 metrekarelik bir yeri 2.IX.1939 da 7 200 liraya Dimitri oğlu Yani'ye satmıştır. Cemal Sipahi'ye

kalan 5930 metre karelik saha, vefatıyla veresesine intikal etmiş ve onlar tarafından da üç parçaya ifraz edilerek 120 metre murabba'ı 6.II.1942 tarihinde 3 000 lira bedelle üçüncü defa Kemal Gedeleş'e ve 75 Metrekarelik diğer bir yer de 1 775 liraya yine 6.II.1942 de üçüncü defa İsmet İnönü'ye satılmıştır. Mütebaki 5735 metrekarelik mahal 15 parsel altında Cemal Sipahi veresesine adına tescil edilmiştir. Kemal Gedeleş'le, karısı Müzeyyen namına yukarıda arzedilen ve mecmuu 421 metre murabba'ına balığ olan arsalar bilâhara ikiye ayrılmış ve bundan 321 metrekaresi malikleri uhdesinde alikonularak 100 metre murabba'ı Kemal Gedeleş ve Müzeyyen Gedeleş tarafından 6.II.1942 tarihinde 2 500 lira bedelle İsmet İnönü'ye satılmıştır. İsmet İnönü'nün mülkiyetinde muhtelif satışlar neticesinde 11 150 lira bedel mukabilinde toplanan 700 metre kare arsa 6.II.1942 tarihinde 18 parselde tevhidten tescil edilmiştir. Keza Kemal Gedeleş ve Müzeyyen Gedeleş'e ait mülkiyet de muhtelif şartlar neticesinde 3 000 lira bedel mukabilinde toplanan 321 metrekare saha da 18 parsel altında 6.XI.1942 tarihinde tevhidten tescil edilmiştir.

Sultan Aziz'in mülkiyetinden 431 sayılı Kanun mucibince Hazineye intikal eden araziden yukarıda tarzı intikallerini arzettiğim 7536 metrekarelik kısmından mütebaki ve Hazine uhdesinde kalmış bulunan 42 368 metrekarelik kısmına gelince : Bu yer uzun seneler senetsiz olarak Hazine'nin tasarruf ve intifaında kalmış ve eşhas uhdesine geçmemiştir. Birinci kısmı Emlâk Bankasından satın alan Cemal Sipahi 1935 yılında tapu senetlerindeki kapı numaralarından istifadeye kalkışarak bu yerin de kendi hudutları dâhilinde bulunduğu iddiasıyla banka aleyhine dava ikame etmiş fakat bir netice elde edememiştir. Diğer taraftan Vakıflar İdaresi de bu sahanın cami yeri olması itibarıyla vakfa aidiyeti iddiasında bulunmuşsa da caminin nâtamam kalması ve Sultan Aziz'in cami yaptırmak niyetiyle bu yerleri satınalmış olması vakfiyetin huki şartlarının tekemmülü demek olamayacağı mucip sebebiyle yargıtayca dava reddolunmuştur. Bu sahanın kadastrası yapılırken Cemal Sipahi tarafından yine Hazine aleyhine mülkiyet iddiasında bulunması üzerine İstanbul kadastrô mahkemesince verilen ve yargıtayca tasdik olunan 944/4, 944/122 sayılı kararlarla bu yer 1946 yılında Hazine adına tescil ve bilhassa 2290 sayılı Yapı, Yollar Kanunu gereğince parasız olarak İstanbul Belediyesine devredilmiştir.

Mâruzatımdan anlaşılacağı veçhile bu arsalar evvel ve âhir Vakıflar İdaresinin mülkiyetinde bulunmadığından adı geçen idare tarafından şu veya bu suretle bir satış vâkı olmamıştır.

2. Bu arsaların binaya kalbedilikleri yerden geçen büyük viraj ve as-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

falt yol için belediyece ne kadar masraf ihtiyar edildiğine ve bu yolun bu tarzda büyük imlâ ile yapılması sebebine gelince : Bu yol, malûm olduğu üzere Dolmabahçe - Maçka - Bayıldım yolunun bir parçasıdır. Beş kısımda yapılmış ve 747 405 liraya mal olmuştur.

Birinci ihale 29.3.1944 tarihinde 120 281 liraya, ikinci ihale 13.10.1944 tarihinde 213 097 liraya, üçüncü ihale 4.7.1945 tarihinde 266 508 liraya, dördüncü ihale 2.3.1946 tarihinde 106 346 liraya, beşinci ihale 2.9.1946 tarihinde 41 173 liraya yapılmıştır. Yekûnu yukarda arzettiğim gibi, 747 405 liradır. Bu yolun mevzuubahis binaların önüne tesadûf eden kısmı imlâ değil terastır. Bu teras sütunlar üstüne istinat ettirilmiştir. Bundan mütevellit fazla masraf 69 772 liradır. Teras inşasıyla kazanılan saha 1 500 metre karedir. Yani, metre karesi Belediye'ye 45.5 liraya mal olmuştur.

(Bu münasebetle bu arsalar civarında yapılan iki numaralı park, taşlık kahvesi ve diğer tesislere sarfedilen ve bu miktarda dahil olmayan parkların yekûnu 5 213 741 lira 95 kuruştur).

İstanbul Valiliği ile yapılan temas neticesinde buradaki tatbikatın şehir mütehassısı Müsyö Prost'un yaptığı ve 5 Şubat 1940 tarihinde Bayındırlık Bakanlığınca tasdik edilen plâna müstenit olduğu anlaşılmıştır. Ancak tasdikli plânda bu yol 15 metre gösterilmiş iken teras yapılmak suretiyle 20 metreye iblâğ edilmiş ve bu husus için plânda bir tadilat yapıldığı kaydına tesadûf edilmemiştir. Bundan başka bu plânın beş senelik plâna dahil olup olmadığı meselesi de cayî tetkik görülmüştür. Diğer taraftan yine bu civardaki başka bir yol güzergâhı değiştirilmiş ve bu suretle hâsıl olan yol fazlasından 54 metrekarelik kısmı satılmıştır. Bu tadilat sonradan Bayındırlık Bakanlığınca 4 Mart 1944 tarihinde tasdik edilmişse de yol fazlasının satışına encümenle karar verilmiş olması muhtacı tetkik görülmüştür.

Taşlık meselesinin; almış olduğumuz resmî malûmata nazaran durumu budur.

Yukarıda da işaret edildiği üzere bu işin bazı taraflarının tahkiki icabettiği mütalâasında bulunan Bakanlığımız tahkikat için emir vermiş bulunmaktadır. Neticeî tahkikata göre icabı kanunîsi ifa edilecektir.

Bundan başka size bir iki rakam okuyacağım :

2 770 397 20 İki numaralı parkın istimlâk bedeli,

1 041 677 15 Yolların inşaat bedeli,

293 272 71 Maçka'daki taşlık yeri inşaat bedeli,

TURK PARLAMENTO TARİHİ

16 886 71 Parkın tanzimi masrafı,

800 695 46 Maçka'daki taşlık yollarının inşaatı,

250 622 11 Maçka kahvehanesi inşaatı,

27 957 13 Kahvehanë mobilyası,

12 259 48 Helâ.

5 213 749 95 Yekûn

Bu yekûna orada yapılmış olan stadyum vesair tesisler dâhil değildir, onlarla beraber yekûn 13 milyon liraya çıkıyor.

Yukarıdan beri verdiğim izahat her halde dikkat nazarınızı çekmiş olacaktır. Arsa kıymetlerinin gittikçe artmış olması lâzımgeldiği halde satınalma fiyatları gelişigüzel küçük mikyaslar dahilinde değişmekte ve satışlar mahdud iki üç zat uhdesinde vâkı olmaktadır.

Bu senelerde o civarda satılan arsa fiyatları 5-6 misli olduğu düşünülebilir.

Büyük bir ana yolun geçmesi mukarrer olan böyle bir mahalde arzettiğim satışların vâkı olması hususunda Cemal Sipahi'nin bir tesire mâruz kaldığı da vâridi hâtır olabilir. Fakat takdir edersiniz ki bu deruni bir keyfiyettir. Hakikaten böyle olup olmadığının ispatı bizzat Cemal Sipahi tarafından dermeyen edilmedikçe mümkün değildir.

Bundan başka plânın değişip değişmediği hususunun tahkiki sonunda hakikaten plân değişmeden yol buradan geçirilmiş ve mecmuu milyonlara bâliğ olan tesisat bu suretle yapılmış ise tesiri ve nüfus meselesi ona göre taayyün eder. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlarım; evvelâ Hükümetten yapmış olduğu bu tahkikatı Meclise getirdiğinden dolayı teşekkür ederken bu işte parmağı olan, eli dokunan eski vali Lûtfi Kırdar hakkında da tahkikat ve takibata girişileceğine emin bulunarak sözüme başlıyorum.

Sayın arkadaşlar; görüyorsunuz ya tek partinin bu memlekete açtığı ıstıraplar ne kadar büyüktür. Biz her gün, her zaman şuradan buradan aldığımız malûmatla hükümetimizi tenvir ederek milletimize vurulan darbeleri, ıstırapları tehvîn etmeye çalışıyoruz. Hükümetin de bizimle beraber, milletle beraber olacağından zerre kadar şüphemiz yoktur.

Arkadaşlar; görüyorsunuz ya biz hükümdarlığı yıktık, padişahlığı yok ettik ve onları hudut haricine attık. Bizim onların yerine getirdiğimiz in-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

sanlar da onlar gibi hareket ettiler. Fakat şuna emin olsunlar ki, Türk Milleti katî kararını vermiştir. Hiçbir ümit yoktu. Türk Milleti kendi iradesine hâkim ve sahip olarak sizleri buraya getirdi.

Haklarını alanlardan istirdat etmek için o, sizi bu mevkie getirerek, bütün kuvvet ve kudretini sizlere verdi.

Sayın arkadaşlar, aç, sefil, perişan, bakımsız Türk Milletinin kahraman vekillerinin, benim kendi noktai nazarıma göre, bu memleketin varlığına el atan insanların hakkından geleceğine emin bulunuyorum.

Arkadaşlar, İçişleri Bakanının vermiş olduğu izahat doğru değildir. Kendisine yanlış malûmat vermişlerdir. (*Güllüşmeler*). Mesele öyle değildir. bendeniz şimdi muhtelif noktalardan meseleyi tetkik ederek nazarı âlile-rine arzedeceğim.

Arkadaşlar, bunun için bir defa Şahinbaş arkadaşımızın eniştesi olan Cemal Beyin büyük oğlunun bugün timarhanede olduğunu söylersem ıstırabınız biraz daha artar. O kadar büyük tazyiklere mâruz kalmıştır ki, o kadar büyük işkencelere mâruz kalmıştır ki en nihayet aklını kaybetmiş ve bugün Fransız Hastanesinde bulunmaktadır. Eğer şüphesi olan varsa, tereddüt ediyorlarsa, lütfen kendileri giderler ve görürler.

Arkadaşlar münakaşaya gelir yeri yoktur. Bu ıstırap o kadar büyük-tür ki, Türk Milleti kararını vermiştir.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Ne demek?

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Kanun geldikten sonra anlarsınız. Kanun geliyor. B. M. Meclisi o kanunu kabul ettikten sonra göreceksiniz ne olacak? Sabırlı olun.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Sen de 40 bin liranın hesabını ver.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Ben çok arzu ederdim ki, umumî bir şekilde bu iş görülsün ve birçok kıymetli arkadaşlar bu bahiste bildiklerini söylesinler. Fakat sual benim olduğu için yalnız ben söylüyorum. Fakat benim aldığım malûmat muhtasardır.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Yalandır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Yalandır, size göre. Çünkü siz de yalansınız.

BAŞKAN — Muhavere şekline girmesin! Siz devam edin!

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, yalandır diyorlar. Matbuata intikal etmiştir. matbuata intikal etmiş olanı okuyayım. Fakat belki okurken mübalâğa ederek yanlış okumuş olabilirim. Müsaade ederse-niz kâtibe verelim okunsun. Buyurun üçüncü sayfa.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Okunmasına lüzum görüyorsanız siz okuyun. Böyle bir iddia olmadı.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Bu bir gazetedir. Bertafsil bu meseleyi ortaya atmıştır.

Burada da birçok ihbarlar vardır. İmzaları bende mahfuzdur.

Birçokları da o zaman tapu ve kadastroda memur olan arkadaşlardır. İmzaları bende mahfuzdur. Resmî kayıttır.

Şimdi arkadaşlar. Cemal Sipahi isminde bir baytar mütekaiddi bu malı Emlâk Bankasından almış. Vekil beyefendinin yapmış olduğu tahkikata göre kapalı zarf usulü ile alınmış, vekil bey 31 000 liraya alındığını söylörlar, ben de 6 800 liraya alınmış olduğuna dair malûmat var. Tabîî şimdi işe müfettişler vaziyed ettikleri için gerek tapudaki ve gerekse bankadaki kayıtlarla tebellür eder, o zaman kaçā alındığı daha iyi anlaşılır ve o zaman da vekil bey bizi tekrar tenvir etmek lûtfunda bulunurlar. Cemal Sipahi bu 6 000 metre yeri 6 800 liraya almış, bu, insana hakikaten garip geliyor. Nasıl oluyor da Emlâk Bankası bunu böyle münakasaya koyuyor da bir baytar mütekaiddi gelip bunu satın alıyor? Zaten bunun bankaya gelmesi de bir oyun. O taşlık denilen mevki bir cami yeridir. Temeli atılmıştı. Vakfiye teşekkül etmemiş, diyorlar. Nasıl etmemiş? Ondan sonra gelen hükümdarlar oraya el atmışlar mı? Atmamışlar. Şu halde vakfındır o.

Sonra onun yanında da mezarlık vardır. Çok rica ederim inceden incecye tetkik edilirse görülür ki bu mezarlıkların belediyeye ait olduğu anlaşılır. Bu mezarlık kimindir? Bittâbi belediyenindir.

Sonra Ayaspaşa'da da böyle bir mezarlık vardı. Bunlar da bu suretle taksim edilmiştir. Sayın İçişleri Bakanı tetkik buyurlarsa burada da birçok pürüzlü işlere tesadûf edecektir. Binaenaleyh İstanbul'da oynanan oyunun haddi hesabı yoktur. Lûtfi Kırdar birçok manevralar yapmıştır, o Halk Partisinin kıymetli erkânı harbiyesidir. Bu arsalar meselesinde Cemal Bey çok sıkıştırılmış ve kendisi 42 bin metre mürabbai arsaya sahip olmak istemiştir, fakat sonradan araları açılmış, netice itibariyle iş mahkemeye aksetmiştir. Mahkemede bir çok münakaşalardan sonra her iki tarafta birbirini anlaşımadan dâva etmiştir. Mesele böylece kesbika-tiyet etmezden evvel Cemal Bey ölmüş ve oğlu Ankara'ya gidip gelmiş ve onu da babası gibi sıkıştırmışlar, neticede 700 metrekarelik yer İsmet İnönü'ye 1 775 liraya verilmiştir.

Ben kendi bildiğime göre arzediyorum, bu 6.II.1942 tarihinde olmuş. Sonra 321 metresini Gedeleş almış. Fakat bunun vermiş olduğu para üç

bin lira olduğu halde tapu kaydına 500 lira olarak geçirilmiştir, vergiden kaçmak için. Sonra 300 metresini de Fuat Ağralı hanımına almış. O da üç bin lira vermiş. Şimdi arkadaşlar yine bana verilen malûmata göre Fuat Ağralı'nın hanımı bu araziye satmış. Yine bana verilen malûmata göre arz ediyorum, bilmiyorum ne dereceye kadar hakikattir Fuat Ağralı'nın hanımı bu arsayı 90 bin liraya satmış. Çünkü oradaki arsaların beher metrekaresinin fiyatı 350 liradır. Şu hale göre İsmet İnönü alışverişten 200 bin lira menfaat temin etmiş, yetmiş beşer bin lira da diğer iki kahraman temin etmişler.

Azizim bunda darılacak hiçbir şey yoktur. Hepimiz Türk Milletinin evlâdınız. Onun menfaati için çalışıyoruz. Tehlike çok büyüktür, bu milletin haklarını almak bize düşmüştür, inşallah alacağız. Bu iş bittikten sonra bu zat tapu kayıtlarını çıkarmış, tapu senedi burada.

Diğer bir arkadaş yine malûmat veriyor; yapılan kahve park için epeyce sıkıştırmışlar, neticede geceleri hava alabilmek için her türlü mükemmeliyeti temin etmesi için valiye emir vermişler, vali de beş milyon lira sarfetmek suretiyle sadakatini göstermiştir. Arkadaşlar kanaatimce bu sadık validen bu paraları geri almak lâzımgelir. Bu henüz beş senelik plâna da dahil değildir.

Sonra o virajı yapmak, o vaziyeti temin etmek memlekete ağır bir külfete mal olmuştur. Eğer bu yol eski yerinde yapılmış olsaydı bu şatoların hiçbirisi olmayacaktı. Vali beyefendi efendilerine sadakat göstermek için bunları yaptırmıştır.

İşte arkadaşlar, bu işleri ne kadar derinleştirirsek alt tarafı her zaman çukura doğru gider.

Şimdi, Demokrat Partinin ilk Hükûmetine çok ağır vazifeler düşüyor. Biz arkasında olduğumuz müddetçe, 21 milyon Türk Milleti arkasında olduğu müddetçe katıyen tereddüt etmesin. Bu yolsuz insanları yola getirmek için Türk Milletinin yardımcı olduğuna inanırım.

Bizîma buraya getirdiğimiz sual takrirleri sual takriri değil, birer ihbardır. Bazıları bu sual işlerimizin lüzumsuz olduğunu iddia ediyorlar. Hiçbir zaman lüzumsuz değildir. Bu sualler dolayısıyla Türk Milleti hakkını gasb edenlerden hakkını alacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bunu millet sizden bekliyor.

Benim daha fazla söyleyecek bir şeyim yoktur. Yalnız İçişleri Bakanının vekilinin de tahkikatını ikmal ettikten sonra, elimdeki şu doneleri de kendilerine vereyim ve bu yoldan da bir tahkikat yapsınlar. Bilhassa kendilerinden istirhamım bu işleri yapanlar hakkında da kanunî yollara tevessül etmektir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İÇİŞLERİ BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) — Arkadaşlar, bendenizin demin arzetmiş olduğum izahat bu mevzu hakkında Evkaf İdaresi ve İstanbul'la yapılan temas ve İstanbul'un vermiş olduğu resmî yazılara müstenittir. Eğer bu resmî yazılarda hilâfî hakikat malûmat mevcutsa bunu yazanları da takip ve tecziye ederiz. (*Bravo sesleri alkışlar*) Şimdi söylediğim gibi, fiyatlar ve tarihler ve alıcılar hakkındaki resmî kayıt budur. Ama bu kadar verilmedi de muvazaalı olarak bu kadar gösterildi. Bu, nihayet bir tahkikat mevzuudur. Bendeniz deminki mâruzatım ve işaret ettiğim şey, evvelâ buradaki arsa fiyatları üzerinde herhangi bir tesir ve nüfuz vâkı olmuş mudur, olmamış mıdır? Oradaki satışların, emsaline nazaran bir tesir ve nüfuz olması ihtimali var mıdır?

Diğer taraftan bu arsaların kıymetlerinin artırılması için plân üzerinde herhangi bir tebeddül var mı, yok mu? Bunu da tahkik mevzuu olarak aldım. Arsayı kıymetlendirmek için plânda tebeddül veya beş senelik plân dahilinde olup olmadığının tespiti ve aynı zamanda rakamların doğru olup olmadığı hususlarının tespiti için lâzımgelen tahkikatın yapılması emri verilmiştir. Arkadaşımın doneleri de bizim için faydeli olur.

Nihayet arzettim, gerek şahsan bendeniz ve gerek millet muvacehesinde vazife almış olan Hükümet, herhangi bir mevzuda milletin hukukuna taallük eden bir işte herhangi bir tereddüt ve ıstıbahda bulunmayacak bir hükümdür. (*Alkışlar*).

Bu bakımdan Yüksek Heyetinizin ve bütün efkârı umumiyenin Hükümetin bu hususta hiçbir tereddüde düşmeyeceğinin bilinmesini tekrar isterim. (*Alkışlar*).

22.XII.1950

7. – CUMHURBAŞKANLIĞI HARCAMALARI

Meclis ve Cumhurbaşkanlığı sığınaklarının nitelikleri ve yapımı, Cumhurbaşkanlığı Köşkünde kurulan kimya laboratuvarı ve kapalı manejin yapımı ile saray eşyasının dağılımı ve kaybı hususlarını kapsayan ve Seyhan Milletvekili tarafından verilen sözlü soru Genel Kurulda görüşüldü.

Yönetim değişiminin acımasızlığını yansıtan ve tarihi değeri olan bilgileri kapsayan bu görüşmeler tutanaklardan aynen alındı.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Cumhurbaşkanlığı köşkünde bulunan kimya laboratuvarı, kapalı manej, sığınak, müstemilât ve teferruatı için ne kadar para sarfedildiğine ve Milli sarayların teftişi neticesine dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından olan sorusuna İdareci üyelerden İhsan Şerif Özgen'in, sözlü cevabı (1)

(1) Tutanak Dergisi : C : 3, S: 295-298, Ta: 22.12.1950

14.XII 1950

Yüksek Başkanlığa

Aşağıdaki sorularımın Meclis Başkanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

1. Cumhurbaşkanlığı köşkünde mevcut bulunan kimya lâboratuvarı, kapalı manej, sığınak, müştemilât ve teferruatı nelerden ibarettir? Bunlar için ayrı ayrı ne kadar para sarfedilmiştir? Bu sarfiyat ve inşaat kimlerin emir ve kararıyle yapılmıştır? Bu sarfiyat mevzuata uygun değilse, kimlerin bu sarfiyatı ödemesi icabetmektedir?

2. Sarayların teftişe tâbi tutulmuş olduğunu gazetelerden okuduk. Bu hususta alâkalı komisyonca verilen rapor muhteviyatı nedir?

İDARECİ ÜYE İHSAN ŞERİF ÖZGEN (Kütahya) — Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun sorusu dört esası ihtiva etmektedir.

1. Sığınak işi. 3502 sayılı hava kuvvetlerine karşı Korunma Kanunu tatbikatına dair olan 10680 sayılı Tüzük mucibince yapılan sığınaklar meyanında B. M. Meclisi sığınağı ile Cumhurbaşkanlığı sığınakının yaptırılması kararlaştırılmış ve bunların her ikisi de Bayındırlık Bakanlığı Fen Heyetince yaptırılan keşifler mucibince malzemesi Meclisten verilmek üzere inşaatının münakasası yapılmış ve bunlardan Meclis sığınağı 101 500 lira bedelle Rasih İhsan ve ortağına, Cumhurbaşkanlığı sığınağı ise 48 954 lira mukabilinde Vehbi Koç ve Yüksek Mimar Raşit Börekçi'ye ihale edilerek Bayındırlık Bakanlığı Fen Heyeti murakabe ve kontrolü altında yaptırılmıştır.

Her iki sığınak ayrı ayrı mütaahhide inşaatları ihale edilmiş ise de malzemesi müşterek alınarak sarfedilmiştir. Bu sarfiyat Başkanlık Divanının İdareci Üyeler Kuruluna verdiği yetkiye dayanmaktadır.

Her iki sığınakın ihale bedelleriyle birlikte malzeme sarfiyatı :

1940 mali yılında 335 354.19 lira

1941 mali yılında 498 848.14 lira

1942 mali yılında 181 799.34 lira

1943 mali yılında 333 34.54 lira ödenmiştir. Bunların yekûnu 1 049 336.21 liradır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Bu miktar yalnız malzeme bedeli midir?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İHSAN ŞERİF ÖZGEN (Devamla) — Hayır, Bu yekûn malzeme bedeliyle beraber inşaat bedelidir. Evvelce arzettiğim gibi ihale, yalnız inşaat bedelidir, yani ustalık içindir. Malzeme, Meclisten verilmiştir.

Sığınağın teferruatına gelince; Meclis sığınağı, içtima salonu ile birkaç encümen odasından ibarettir.

Reisicumhur sığınağı ise, harici kapıdan girilerek zırlı kapıdan geçildikten sonra bulaşık gaz temizleme dairesi vardır. Bundan sonra sırası ile koridorda iki personel odası, bir duş, iki reisicumhur yatak odasından ibarettir.

İkinci koridorda : 1 çalışma odası, 1 içtima salonu, 2 yaverler odası.

Üçüncü koridorda : Elektrik, havalandırma gaz filtereleri gibi tesisleri ihtiva etmektedir.

Binanın çatısı 3,5 metre kalınlığında ve her on beş santimde demir çubukları ihtiva eder bir şekilde yapılmıştır.

İkinci sual :

Kimya laboratuvarı için Cumhurbaşkanlığı Kâtibi Umumiliğinin gösterdiği lüzum üzerine Almanya Büyük Elçiliği vasıtasıyla sipariş edilip getirilmiştir. Büyük elçiliğin işarı üzerine bu aletlerin bedeli olan 8 238 Rayşmark mukabil olan 4 185 lira Türk parası 21.VIII.1939 tarihinde Meclis muhasebesinden ödenmiştir.

Yine bu Kâtibi Umumiliğin işarı üzerine bu alet ve edevat muhafazası için 2 430 lira 53 kuruşluk masa, dolap ve saire alınmış bu bedel de muhasebemizden ödenmiştir. Halen bu aletlerden mekteplerin istifadesini temin için Milli Eğitim Bakanlığına devir muamelesi yapılmaktadır.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Bu kimya lâboratuvarı ne maksatla yapılmıştır?

İHSAN ŞERİF ÖZGEN İDARECİ ÜYE (Kütahya) — Cumhurbaşkanlığı tezkeresinde, hekimlik dairesine lüzumundan, bahsediliyor. Toriçelli borusu, Galile sathı maili gibi ve birçok fizik tecrübelerini yapmaya mahsus olan bu gibi aletlerin tababette kullanılıp kullanılmayacağını yüksek takdirinize arzederim. Bedeli, bu şekilde keenne tababete lâzım alet imiş gibi verilmiştir. Hekimlikte ihtiyaç duyulduğu belirtiliyor. Tababet dairesinin ihtiyacı olarak istenmiştir.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Kimyageri var mı?

İHSAN ŞERİF ÖZGEN (Devamla) — Kimyager yoktur, bir tabip vardır.

Manej meselesi :

Bu bina için ne Büyük Millet Meclisi bütçesinden ve ne de Riyaseti-cumhur Bütçesinden sarfiyat yapıldığına dair hiçbir kayda tesadüf edilemedi. Nereden ve ne suretle yapıldığı kurulumuzca meçhuldür. Bundan başka bu binanın krokileri ve plânları da ne Mecliste ve ne de köşkte vardır. Bayındırlık Bakanlığında da bulunamamıştır. Mahallinde yaptığımız tetkikata göre 60 metre derinlikte, 15 metre genişlikte yapılmış, ön kısmında istirahatata mahsus olarak muhteşem hususi bir daireyi ihtiva etmekte olduğu görülmüştür. Çatı kısmı harb içerisinde demirsizlik yüzünden betonarme yapılarak muvakkaten ahşap olarak yapılmış ve zamanla da yıkılma tehlikesi gösterdiğinden 35 bin liraya Bayındırlık Bakanlığınca tamir ettirilmektedir. Yalnız çatısının tamirine 35 bin lira giderse eşkâlini verdiğim binanın kaç çıkacağını takdir buyurursunuz.

MURAT ÂLİ ÜLGEN (Konya) — Tamirden sonra ne olarak kullanılacaktır?

BAŞKAN — Efendim, ancak sual sahibi sorabilir, sizin soracağınız şeyler varsa ayrıca bir sual önergesi verir, sorarsınız.

İHSAN ŞERİF ÖZGEN (Devamla) — Millî Sarayların teftişi işine gelince :

Teşkil buyurduğunuz Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tatilden beri saraylarda çalıştığı gibi, eski defterlerle yeni defterlerin tetabukunu temin etmek maksadıyla Maliyeden müfettişler de getirtmiş bulunmaktadır, çalışmaktadırlar. Bunlar henüz raporlarını vermemişlerdir. Bina-berin arkadaşımızın bu sualini ancak o rapor cevaplandıracaktır, rapor geldikten sonra zaten Yüksek Meclise arz edilecektir. Zannedirim ki arkadaşımız suallerinin cevaplarını bu raporda bulacaklardır.

Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun Sinan Tekelioğlu.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, arkadaşımızın izahatı bizi kısmen tenvir etti ama tam mânasiyle tatmin etmedi. Tabii elinde mevcut olan donelere göre ancak bize izahat verebilmiştir. Bunların gizli esrar perdelerini yalnız açıyoruz, biraz görüyoruz. İç tarafını görmek için zamanı geldiğine kaniim.

Arkadaşlar, tek partili bir devrin memleketimize açmış olduğu ıstıraplara yolsuzluklara idaresizliklere 3 günde 5 günde 8 ayda 1 senede tamamiyle vâkıf olmanın imkân dâhilinde olmadığını anlıyoruz. Görüyoruz ki, harb sıralarında Büyük Millet Meclisi için yapılan bir sığınakla Reisi-cumhur Köşkünde yapılan sığınağı yanyana koyarsanız, aralarında büyük farklar olduğunu görüyoruz. Demek ki, Reisicumhurun hayatı bü-

tün bir memleketin hayatından daha kıymetli olmakla beraber aynı zamanda geceleri istirahatini temin edecek şekilde vaziyetleri de ona temin edilmiş oluyor. B. M. Meclisi için belki gece çalışmak ihtimali mevcut olabilir. Fakat Reisicumhurun böyle bir mecburiyeti olmadığı halde 48 bin liraya mal olması lâzımgelen Reisicumhur Köşkünde vücuda gelmesi lâzımgelen o yeraltı sarayı aşağı yukarı 1,5 milyon liraya mal oluyor. Bu, devlet kesesinden çıkan bir paradır. Acaba kapalı tahsisattan buraya para sarfedilmemiş midir? Hiç şüphe yoktur ki, sarfedilmiştir. Sorgusuz sualsiz, bir tek adamın keyfine göre sarfiyat yapılırsa böyle olur ve hem de tahsisatı mestureden başka bakanlıklardan da buraya sarfiyat yapıldığı ne malûm?

HÜSAMETTİN TUĞAÇ (Kars) — Bakanlar Kurulu da orada toplanacaktı... Sığınak o maksatla yapılmıştı.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Zati âliniz belki Bakanlar Kuruluna girseydiniz Bakanlar Kurulu orada toplanırdı.

Hem ne lüzum vardı Reisicumhurun yanına gitmeye? Memleket harpte iken ve B. M. Meclisi gece gündüz hali inikatta iken Reisicumhurun yanına mı gidecekti? Yoksa Reisicumhur Meclisin yanında mı bulunması lâzımdı?

Tayyere rasgelecek, koca bir Bakanlar Heyetini yok edecek, ama Reisicumhur kurtulacak. (Alkışlar).

Arkadaşlar, bütün Türk Milleti bilir ki, biz hükümdarları yalnız millet hâkimiyetini tesis ve temin etmek için mi? Kovduk. Fakat hükümdarların yerine geçen bazı arkadaşlar hükümdarlara taş çıkarttılar. Hangi hükümdarın otuz tane otomobili vardı. Hangi hükümdarın binek atları ve harb zamanında Hükümet parasıyla yaptırılan kapalı manej yerleri vardır. Bunlardan bahsederken İstablı Âmire denilen o ahır hafızalarda canlanıyor. Şimdi stadyuma ilhak edilmiş bulunan o muazzam ahır şimdi Reisicumhur Köşkündeki ahırın onda biri kadardır.

Arkadaşlar, dâva şudur : Türk Milleti öğrensın ki, tek bir şahsa, tek bir partinin eline millet mukadderatı teslim edilirse o da hükümdar olur. (Doğru sesleri) İşte onun için Türk Milletinin vekilleri olan bizler, Türk Milletinin arzularını yerine getirmek için her gün buraya sualler getiriyoruz. Bundan evvel arzettiğim gibi bu suallerin bir kısmı ihtar, bir kısmı da ihbardır. İhtar olanları yapmayacak hükümet tasavvur edilemez. Fakat ihbar olanları eline alarak derhal faaliyete geçecektir. Bugüne kadar Büyük Meclis, Hükümete milyonlarca, milyarlarca liralık suüstimal doneleri vermiştir. Hükümet bunları ale aldı mı, almadı mı? Bilmiyorum. Fakat eğer almamışsa almalarını Türk Milleti namına ben buradan rica ediyorum.

Sonra aziz arkadaşlar, kimya lâboratuvarı biliyorsunuz ki, Sayın İnönü bir zamanlar kimyagerliğe merak ettiler. İşte o zaman oradaki tabip kimyayı tam mânasıyla oğlu ile birlikte öğrensin diye bu kimya lâboratuvarı kuruldu. Eskiden hükümdarların kimisi marangoz kimisi kunduracığa heves ederdi. Sayın İnönü de kimyagerliğe heves etmişlerdi.

Maarif Bakanı bu kimya lâboratuvarını mekteplere dağıtmış. Çok yerinde bir iş yapmış. Bu kimya lâboratuvarının kurulmasından maksat nedir. Kimyaya ait bilgilerini tezyit etmek için bunu vücuda mı getirmişler? Böyle ise bu parayı bütçeden sarfetmeye karar veren makamlar nasıl karar vermişler. (İnönü emrettiği için sesleri) O halde ona tazmin ettirmek lâzımgelirdi. Muharebenin en şiddetli zamanında, en tehlikeli zamanında acaba ona, yalnız ona ihtiyaç mı vardı? Muharebe zamanında o zamanki Millî Savunma Bakanı bulunan zattan şöyle işitmiştik. 300 tayyaremiz var, % 75'i iskartadır. O sırada memleketin müdafaası düşünülüyor da kapalı manej, kimya lâboratuvarı yapıyor ve bunlar için de tahsisatı mestüreden para sarfediliyor. İsmi cismi belli olmadan Meclis tarafından fedakârlık yapılarak tahsisatı mestüreden para verilmiştir, bu paralar da onlara sarfediliyor. Ben Hükümetten rica ediyorum, bu işleri yürütsün. Milletin arzularını yerine getiren millet tarafından seçilmiş Büyük Millet Meclisinin, tarihi Meclisin Vekiller Heyeti olduğunu, Bakanlar Kurulu olduklarını ispat etsin, kendilerinden bunu istiyorum.

Arkadaşlar, saraylardaki raporu getireceklermiş, getiremezler arkadaşlar, getirselers de bize yenilerini getireceklerdir, eskileri alınmış yenileri konmuştur. Ben bir arkadaşın evine gitmiştim o zamanlar kendimin malî vaziyetimi müsaıt değildi, halılar üzerinde yürürken kendimi şaşırdım. Arkadaşın da eski vaziyetini bilirdim, bana misafir odasını açtığı zaman acaba ben de buraya girebilir miyim diye tereddütler geçirdim. O arkadaşlardan bunun hesabını sormak zamanı artık gelmiştir. (O kim sesleri) Sırası gelince söylerim, hepsi birden olur mu? Hepsini söyleyeceğim. Cenabı Hak bugünleri bize gösterdi hamdolsun.

Arkadaşlar, yine Atatürk Çiftliğinin Kuleli köşkünde Atatürk'ün saraydan getirttiği eşyalar da çalınmıştır. Ziraat Bakanlığı bu hususta tahkikat açmıştı acaba ne netice aldılar? Bu eşyaları kim aşırıldı bunu lütfen Tarım Bakanlığı tetkik etsinler, bu da bu raporda yer alsın. Millet bunları öğrenmek istiyor. Bunlar meçhul değildir, herkesin bildiği işlerdir. Sonra arkadaşlar diğer bir mesele daha var. Dil Kurumu ilk toplantısını İstanbul'da Topkapı Müzesinde yaptı. Birçok tarihî eşyalarda oraya getirilerek teşhir edildi. Bunlardan kaybolanlar vardır. Bunların bir kaçını okuyayım, Acaba bunları bulabildiler mi?

Bunlar Dolmabahçe muayede salonunda halka teşhir edilmişti.

Hürrem Sultan'a ait zümrüt tesbih, elbiseler, mücevherat, silâhlar ve saire. Bunlar oradan yok olmuş aranmış fakat bulunamamıştır. Acaba şimdi yapılan tahkikatta bunlar da aranıyor mu? Binaenaleyh bu işlerle alâkadar olan Komisyondan rica ediyorum, bunları arasınlar, daha çok vardır. O gördükleri eşyalar saray eşyası değildir, onların yerine konulanlardır. Orada ipek halılar, acem halıları aşırılmıştır, yerlerine başkaları konulmuştur. Milletin bütün varlığı tamamiyle heder olmuştur. Yeni Meclise büyük vazifeler düşmektedir. Arkadaşlar; bunlar bir memleket dâvası ve hizmetidir. Türk Milleti sizi buraya bunlarla uğraşmak için göndermiş ve bu salâhiyeti vermiştir. Bu salâhiyetinizi kullanarak memleketin bütün varlığını, müzelerini yıkan bu insanları meydana çıkararak pençe adaletle teslim etmek sizin, bu Meclisin vazifesidir. Bu suretle sizleri her zaman rahatsız ediyorum, fakat tehdit de edilmiyor değilim. Cebimde bir çok mektuplar var, derimi yüzeceklermiş. Bekliyorum. (Soldan alkışlar).

8. – KÂĞIT VE MADENİ PARALAR, ESHAM VE TAHVİLLERLE POSTA PULLARI ÜZERİNE KONACAK RESİMLER (*)

İmparatorlukta Padişahı Tanrının gölgesi yapan yaranma sanatı, değişmez şefin iradesinide Tanrı iradesine benzetme çabasına girdi. Bunun sonucu para, pul ve esham üzerine şefin resimleri kondu.

Tek parti döneminin yöntemlerini demokratik koşullara uygun duruma dönüştürme çabalarının ürünü soru önergesi, 19.1.1951 tarihinde Genel Kurul gündemine alındı.

Sözlü soru ve cevabında yer alan düşünceler çok partili yönetimin kurumlaşmasında alınan mesafeyi ve karşılaşılan güçlükleri belgeler niteliktedir. Bu önemi dikkate alınarak soru önergesi ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alınmıştır.

İstanbul Milletvekili Sani Yavar'ın, kâğıt ve madeni paralar, esham ve tahvillerle posta pulları üzertne konacak resimlere, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına verilen emisyon işlerinin şimdiye kadar düzen ve ayarlanarak Maliye Bakanlığının mutabakatına arz edilip edilmediğine ve 1397 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararının uygulanış şekline dair olan sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın, sözlü cevabı (**)

(*) Bu sorunun çağrışım yaptığı "Binalar üzerindeki tuğraların silinmesi" konusu için Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem II. Cilt*, S: 469-470'e Bkz.

(**) Tutanak Dergisi : C : 4, S. 282-286, Ta. 19.1.1951

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

26.XII.1950

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki yazılı sorularımın Maliye Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına yüksek delâletinizi saygı ile rica ederim.

İstanbul Milletvekili

Prof. Dr. Sani Yaver

1. Bundan sonra tedavüle çıkması muktazi kâğıt ve madeni paralar, esham ve tahvillerle posta pulları üzerine konulacak resim, tarihi ve millî mefahire mutaallik remizlerin 1715 sayılı Kanunla imtiyazı Merkez Bankasına verilen emisyon işlerinin adı geçen Banka tarafından şimdiye kadar düzen ve ayarlanarak Maliye Bakanlığının mutabakatına arz edilmiş midir? Edilmiş ise açıklanmasını, edilmemiş ise sebebinin izahı?

2. Yine birinci maddedeki hususattan dolayı Büyük Millet Meclisince müttehas 12.V.1944 tarihli ve 1397 sayılı karara göre Hükümetçe alınmış prensip kararı nelerden ibarettir. Mahiyeti ve esbabı mucibesıyla tasrihi.

MALİYE BAKANI HASAN POLATKAN (Eskişehir) — İstanbul Milletvekili Sayın Profesör Sani Yaver arkadaşımızın iki maddeyi ihtiva eden sözlü sorularında,

1. Bundan sonra tedavüle çıkarılacak kâğıt ve madeni paralar, esham ve tahviller ve posta pulları üzerine konulacak resim ve remizlerin şimdiye kadar tanzim edilerek Maliyenin mutabakatına arz edilmiş olup olmadığı, edilmemişse esbabının izahı,

2. Yüksek Meclisçe 12.V.1944 tarihinde ittihaz edilen 1397 sayılı karara göre Hükümetçe alınmış olan prensip kararının mahiyet ve esabı mucibesinin tasrihi istenilmiştir. Soru sırasını takip ederek cevaplarımı arz ediyorum:

Kâğıt paralar :

Memleketimizde banknot ihracı imtiyazı 1715 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına verilmiştir. Banka bu salâhiyetine müsteniden tedavüle çıkardığı evrakı nakdiyenin kupür ve ebadını olduğu gibi üzerlerine konulacak resim ve remizleri de kendisi tâyin eder : Bu hususta Hükümetle mutabık kalmasını âmir kanunî bir hüküm mevcut değildir. Yalnız paraların yüz tarafına portre koyduğu takdirde Hükümetin muvafakatini alması teamül haline gelmiş bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Nitekim Merkez Bankası şimdi yeniden bastırmakta olduğu paraların yüz tarafına Atatürk'ün portresi konulacağını bildirmiştir. Yeni basılmakta olan bu paraların ihtiva edecekleri diğer tezyinatın sayın arkadaşımızın soruda işaret buyurdıkları evsafa uygun olduğunu belirtmek isterim. Filhakika bu kâğıt paralarımızın arka taraflarında Ulus Meydanındaki âbidenin süngülü eri, Boğaziçi ve Rumelihisarı, Mimar Sinan'ın eseri, Meriç Köprüsü ve Sultan Ahmet Camii gibi tarihî ve millî mefahirimizi hatırlatan resimler konulacaktır.

Madenî paralara gelince : Bu paraların ihraç yetkisi Maliye Bakanlığına ait olduğundan eşkâl ve evsafı da bu Bakanlık tarafından tespit edilir. Bu konuda son defa kabul buyurulmuş olan 5015 sayılı kanuna müsteniden darbedilen ufaklık paralarımızda bilindiği gibi resim mevcut değildir. Bir kenar tezyinatı ve kıymeti ifade eden rakamla en büyük millî remzimiz Ay-Yıldız mevcuttur.

2. Esham ve Tahvilât :

Bu kıymetlerden yalnız devlet tarafından çıkarılan tahvilât hakkında Yüksek Heyetinize malûmat arzedebileceğim. Şirketler tarafından çıkarılan hisse senetleri ve tahvillerin eşkâlinin bunları ihraç ederler tarafından tespit edildiğini söylemeğe dahi lüzum yoktur.

Devlet tarafından çıkarılan tahvilâta 1942 senesine kadar zemin ve kenar tezyinatı ile lokomotif ve demiryolu gibi taallûk ettikleri mevzuu gösterir resimler konulurdu. Mezkûr tarihten sonra Cumhurreisinin portresi de tahvilin baştarafında yer almağa başlamıştır.

Bundan böyle tahvil tabiiyatı yapıldığı takdirde bu tahvillere banknotlarda olduğu gibi tarihi ve millî sanatımızdan mülhem şekiller ve Cumhuriyetimizin bânisi olan Atatürk'ün portresi konulacaktır.

Posta pulları :

Bu kıymetler P.T.T. İdaresi tarafından çıkarıldığı cihetle şekilleri de bu idare tarafından tespit olunmaktadır.

11.-12.V.1944 tarih ve 1397 sayılı Büyük Millet Meclisi kararı malûmları olduğu üzere yeni harflerle basılacak altın sikkelere dairdir. Bunların vezin, ayar, ceza ve ezafından başka tezyinatın şekli ve tâyin ve tasrih olunmuştur. Kararda o zamanki Cumhurreisinin profilinin konulması esası konulduktan sonra yalnız yirminci yıl hâtırası olarak basılacak sikkelerden Hükümetçe tâyin olunacak bir miktarına ancak Atatürk efisinin konulmasına cevaz verilmiştir.

Bundan böyle basılacak altınların ihtiva edeceği tezyinat banknot ve tahviller bahsinde arzettiğimiz fikirlerden mülhem olan yeni bir karar projesiyle Yüksek Meclisin tasvibine arz olunacaktır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

SANİ YAVER (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, 45 senelik, çok sevdiğim ve kendimi adapte ettiğim meslek hayatımdan ayrılarak teşrii hayata atılmamın sebebi, biraz da milletin içtimai ve mânevi hastalıklarıyla meşgul olmak arzusudur.

45 senedir milletimin uzvi hastalıklarıyla ıstıraplarıyla daimi surette meşgul oldum. Çocukluk hayatımdan beri hiç yüzünün güldüğünü görmediğim Türk Milleti içtimai hastalıkların tesiri altında günden güne ıtıraba doğru gitti. İşte bu ıstırap beni bugün bu yüksek kürsüye getirdi.

5-6 aydan beri boş durmadım, kendimi bu hayata adapte etmek istedim. Mütemadiyen dolaştım, köylere kadar gittim. Tıp hayatımda ve cep-helerde milletin ıstırabını görmüştüm. Buraya geldiğim vakit Bakanlıklarla istişarede bulundum. Bâzı meseleleri buraya intikal ettirmeksizin hallettik. Çünkü işi uzatmak zamanı değil, iş görmek zamanıdır. Teşkilâtın en aşağı kademeleri arasında tetkikat yapmaya çalıştım, kalemleri gördüm. Niçin bu millet bu kadar güçlüklerle düçar ediliyor ve halen bu güçlükler var mı, yok mu diye. Fakat el'an vardır.

Kardeşlerim, şimdi beni dinlemenizi rica edeceğim, belki biraz rahatsız olacaksınız.

Hasan Polatkan arkadaşımızın vermiş olduğu cevapları dinledim. Benim de zaten itiraz etmek istediğim nokta şudur:

Muhterem arkadaşlar; filhakıka Anayasamızın 26 ncı maddesi : Para basma yetkisini Büyük Millet Meclisine vermiş ise de maalesef emisyon imtiyazını elinde tutan Cumhuriyet Merkez Bankası zamana intibak ederek politik cereyanların tesiri altında, yüksek irade ve irşatların mutai olduğu içindir ki düzenleme ve ayarlama vazifesini yapmaktan çok uzaktır. Şimdiye kadar basılan kâğıt ve madenî paraların şekil, kıymet, renk ve basılış tarzında tezat ve isabetsizlikleri gördük ve görmekteyiz. Bu mizaç-girliklerin maddî zararları inkâr kabul etmez bir hakikattir.

Aziz arkadaşlar; demokratik idare sistemine bağlı milletlerin kâğıt ve madenî paralarındaki vekar ve ciddiyet karşısında bizim paralar sık, sık klişe şekil, renk, seri değiştiren ve tek bir sinema edasını taşır durur. Bilhassa madenî paraların vatandaş elinde bir oyuncak gibi, iğfalkâr durumu cidden hüznün ve teessür uyandırır. Posta pulları, banka çeki, esham ve tahvillerin üzerinde münhasıran aynı simanın görülmesi ibretle tetkik ve teemmüle şayan hazin bir manzara değil mi?

Kızılay gibi ulusal bir teşekkülün yüksek hüviyetin (yaranma sanatı) ile maskeliyerek çıkardığı mahut Erzincan pulları ile bir ucubei hilkat haline gelmişti. Nihayeti gelmiyen bir devri daim makinesi gibi, milli vicdan üzerinde açılan devamlı yaraların acaba saiki nedir?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, malûmu ilâma ne hacet.. Tek şef değişmez Başkana karşı zümre saltanatı zihniyetinde mevcudiyeti gayet tabii olan yaranma sır ve sanatının incelikleri içinden doğduğunu izaha lüzum var mı?

Bize çok eski tarihlerden intikal eden «yaranma sanatı» içtimai ve tahripkâr bir âfettir. Bu hastalık sâridir. Zamana göre şekil değiştirir, zeminî müsait buldukça mikrop gibi ürer. Millî ahlâkı melûnane bir tarzda kemirdiğini mâzinin hâdiselerinde görmedik mi?

Şu son on iki sene içinde «yaranma sanatının» ustalıkları o derece terakki ve rağbete mazhar olmuştu ki nerede ise yüksek teveccüh ve iltifatlarla mazhariyet yarışında İsviçre'nin Lonjin saat fabrikasına rakip olarak Çankırı'mızda bile bir saat imalâthanesinin kurulmasına ramak kalmıştı.

Arkadaşlar, gelelim kâğıt para basma işine; bu da başlı başına yaranma sanatı çerçevesine girer. Mizaçgirlikte hazarkati yüksek olan münthap yâran, kâh Londra'da, kâh İsviçre'de ve bazan da Paris'te kamplar kurar. Durmadan haftalar, aylar geçer. Yâran geçinir. Gönderen memnun ve mağrur, gidenler de bahtiyar ve mesut. Bu buna mümasil daha neler. Vapur, lokomotif mübayaa ve siparişleri, Japonya'dan iplik, Seylân'dan çay gibi lüzumlu veya musanna heyetler.. Avrupa ve Amerika'da ailelerle senelerce süren vazifeler teamül hükmünde idi. Avdet hediyelerinin giranbeha kıymetleri matbuat sütunlarında, millî vicdan üzerinde çok acı akisler uyandırmıştı.

Bunu ıstırapla söylüyorum. hayatta hiç kimseden çekinmem, hasta, hasta geldim buraya söylemek için.

Tetkik gezintileri her bakanlıkta şümüllü bir mahiyet almıştı. Zümre saltanatı ve intisap halkasına münhasır olan bu tevcihi vecihler yine yaranma sanatında, yarân formülleri içinde mündemiçti.

Türk Milletinin hakiki vâsıf ve mertliğine, ahlâkına hiç de uymayan müstekreh ve adaletsiz bir idarenin muhrup tesiri, milletin dinamizmini de felce uğratmıştı.

Türk Milletinin kurtuluş ve kalkınması; ancak ve ancak eski sakim yolun 180 derece makûs istikametinde olduğuna göre 14 Mayıs inkılâbının esas umdesi olan hak ve adalet nizamının bir an evvel tahakkuk ettirilmesi suretiyle yüksek gayemizi elde etmiş olacağız.

Rejimin değişmesine rağmen devlet dairelerinde halkın eskisinden ziyade mâruz kaldığı güçlükler; her tarafta şikâyet ve ümitsizlikler ihdas etmekte ve haklı olarak beyaz inkılâba karşı hoşnutsuzluklara sebebiyet vermektedir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Memurların kısmı âzami eski idarenin tahakküm zihniyetini terketmemişlerdir. İş gördürmek; ancak menfaat ve istismara dayanmaktadır. Çünkü tek şef ve diktatoryal idare sistemi metrûkâtından olup, adedi altı bine yaklaşan kanunlar Meclis komisyonlarından imparatorluk devrinin kamuslarına rahmet okutacak derecede muğlâk terimleriyle ileri hamlelerle set çekmektedir.

Halen her bakanlıkta tek şef sistemine bağlı devrisabık İcra Vekilleri Heyetince tanzim edilmiş talimatnameler meriyet mevkiindedir. Bu talimatnamelerin hükmü cârî oldukça halkımızın haklı isteklerinin tahakkuk etmesine imkân ve ihtimal yoktur.

Muhterem arkadaşlar, halk arasında Partimiz aleyhinde yapılan fena propagandalar günden güne artmaktadır. Kırılan ümitler, azalmakta olan sevginin sebebi işte bu kanunlarla talimatnamelerdir.

Çok rica ediyorum arkadaşlar, bu fâsit çıkmazlardan bir an evvel sıyrılıp demokratik rejime uyar şekilde kanun ve talimatnamelerin değiştirilmesi millet ve memleket için hayatî bir zarurettir. İşte bin bir zaruretlerimizden birisini teşkil eden para, pul dâvamızın millî iradeyi temsil eden yüksek kararınızla kanun çerçevesine sokulduğu takdirde elde edilecek kazançları yüksek kürsüden arza müsaadenizi rica edeceğim.

1. Emisyon imtiyazı yaranma sanatı felâketinden kurtarılmış olacak.
2. Para bastırma işinde heder olan fuzuli masrafların bundan sonra tekerrürüne nihayet verilmiş olacak.
3. Türk parası millet ve memleket haysiyet ve şerefine uyar bir şekil ve ciddiyette tedavüle çıkarılmış olacak.
4. Fevkalâde ahval ve zaruretler karşısında evrakı nakdiye üzerinde lüzum görülecek ilâve ve tadillerin behemehal Büyük Millet Meclisi kanından geçmesi temin edilmiş olacaktır.

Muhterem Milletvekilleri,

Yaranma sanatındaki ahlâkî rüyet; vaktiyle Padişahları yer yüzünde Allahın gölgesi gibi görürdü.

Dünün değişmez Şefinin tek işaretini, arzu ve iradelerini de ilâhlaştıran yine bu menfur zihniyet değil midir? İki asırdan beri devam eden demokrasi mücadelemizin katî ve nihai safhasına girmiş bulunuyoruz. Artık zümre tahakküm ve menfaat birliğine dayanan bu irtikâp ve sefalet devrinin bir daha hortlamasına zinhar meydan verilmemek üzere ebedî medfenine gömmek millî olgunluğumuza düşen bir vazife olmalıdır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

«Amerika, İngiltere, Fransa ve İskandinavya memleketleri kâğıt paraları üzerindeki resimlere dair kanunî bir kayda tesadüf edilmemiş ancak Amerika paraları üzerinde varmış.» Deniliyor.

Bizdeki para düzeni ve emisyon imtiyazı 1715 sayılı Kanunla Merkez Bankasına verilmiştir. Teknik kısmı da Maliye Bakanlığı ile kombinezon kurularak para basılmıştır... Ve memleketimiz için de bu hususa dair kanunî hükümler konmasında bir fayda melhuz edilmiş... Asıl sakat nokta burada.

Arkadaşlar, Amerika, İngiltere, Fransa, İskandinavya gibi memleketlerde demokratik idare sistemi asırlarca evvel teessüs etmiş, o memleketlerin mesut halkı bu idare tarzına intibak etmiş bulunmaktadır.

Bize gelince; daha şimdiden şurada, burada «demokrasi bu mu imiş?» gibi ambaragasterik nöbetleri geçirmekteyiz. Yaranma hastalığı içtimai bünyemize giremez. Bizde ise bu sanat asırlardan beri kökleşmiş, damarlarımıza kadar işlemiştir. Bu yüzden de hanümanlar sönmüştür.

Arkadaşlar; 20 milyon vatandaşı, istismar eden geniş mideli menfaat düşkünü tüfeylâtın şerrinden kâti surette kurtarmak lâzımdır. Beş sene-den beri geceli gündüzlü çok çetin şartlar altında, köylere kadar teşmil ettiğimiz mücadele safhalarını küçümsememeliyiz. Maziye doğru hâtıralarımızla tarihî bilgilerimizi birleştirecek olursak düşüncelerimin ne kadar haklı olacağını tasdikta tereddüt etmiyeceğinize eminim.

Şu köhne dünyamızın garibeler yaratan devrindeyiz. Demokrasi kelimesinin iyi ve kötüler tarafından nasıl benimsendiğini, nasıl istismar edildiğini görmektediriz.

Hele şu «kombinezon» kelimesinden hiç de hoşlanmam. Büyük İnkılâbımızın başlangıcında bulunduğumuz şu anlarda atılacak her adımımızın emin ve müsmir olmasına çok dikkat edeceğiz.

İşlerimizin hududu namütenahıdır. Milletimize mesut bir istikbal büyük bir ikbal temin edeceği kanaatiyle Hükümetçe bu husus için bir kanunun Meclisimize sunulmasını teklif etmekte ne derece haklı çıkacağını hâdisatın cıvellerine terk ediyorum. Hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

MALİYE BAKANI HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Efendim, muhterem arkadaşımız bir sözlü soru vermişler, bu sözlü soruda da paranın, pulun, tahvillerin üzerindeki resimler ne olacaktır, demişler ve Maliye Vekâletiyle bunlar basılırken bir anlaşma yapıp yapılmadığını sormuşlar. Bendeniz sualin hudut ve şümülü içinde kalarak malûmat arzettim. Kendilerinin bu beyanatı millî ve tarihî hususlar üzerinde geçtiği için benim buna ilâve edecek birşeyim yoktur. (Bravo sesleri)..

22.1.1951

9. – CUMHURBAŞKANI İNÖNÜ'NÜN YOLLUK TARTIŞMASI

Geçmişin, tek parti dönemi eylemlerinin tartışılıp, bu tartışmaların değişik zaman ve konularda Meclis gündemine yansması 9. Dönemin yapısından kaynaklanmıştır.

Bir anlamda rejim tartışması ve yönetimin kurumlaşmasına zemin oluşturan bu tartışmaların tarihi niteliği dikkate alınarak parlamento tarihinde yer verilmiştir.

Eski Cumhurbaşkanı'nın Erzincan ve Kahire seyahatlerinde yolluk alıp almadığı bir sözlü soru ile Meclise getirilmiş ve tartışmalar yönetim biçimine yönelmiştir. Tarihi değer taşıyan soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alınmıştır.

Yozgat Milletvekili Avni Doğan'ın, eski Cumhurbaşkanı Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün, deprem dolayısıyla Erzincan'a ve İkinci Dünya Harbi sırasında da Kahire'ye yaptığı seyahatlerde harcırah aldığına dair olan iddiaların mahiyetinin açıklanması hakkında Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Başbakanlıktan olan sorusuna İdareci Üye İhsan Şerif Özgen, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu ve Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeye'nin sözlü cevapları (1)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Büyük Millet Meclisi Sayın Başkanı ile Sayın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını hürmetle rica ederim.

1. On bir yıl önce vukuagelen deprem münasebetiyle Erzincan'a giden eski Cumhurbaşkanı Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün Meclis bütçesinden yetmiş bin lira harcırah aldığı; Çanakkale Milletvekili Süreyya Endik tarafından Meclis müzakeresi sırasında ifade olunmuş ve ayrıca Kudret Gazetesine verilen beyanat ile iddia üzerinde ısrar olunarak bu hususa ait vesaikin Hükümetin elinde bulunduğu ifade olunmuştur. Doğrudur mudur?

2. İkinci dünya harbi sırasında Kahire'ye giden eski Cumhurbaşkanı Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün bu seyahat münasebetiyle yüz elli bin lira harcırah aldığına dair serdolunan iddiaların mahiyeti nedir? Ve Hükümetin elinde bulunduğu beyan olunan vesikalar nelerdir?

Yozgad Milletvekili

Avni Doğan

(1) Tutanak Dergisi : C : 4, s. 310-317, Tarih : 22.1.1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Söz Meclis Başkanlığındır.

MECLİS BAŞKANLIĞI ADINA İDARECİ ÜYE İHSAN ŞERİF ÖZGEN (Kütahya) — Sayın Yozgad Milletvekili Avni Doğan Bey arkadaşımızın sözlü sorusuna cevap arz ediyorum.

Meclis kuyudatında yaptığımız tetkikatta bütçeye böyle bir tahsisat konmadığı gibi, böyle bir paranın tediyesine de tesadüf etmedik. Mâruza-tım bundan ibarettir. *(Soldan tahsisatı mestureden verilemedi mi? Sesleri).*

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Reis Bey, usul hakkında bir şey ar-zedeceğim.

BAŞKAN — Buyurun.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Sayın arkadaşlar. Avni Doğan arka-daşımızın verdiği önergede ismim bahis mevzuu edilmiştir. Sonra Hükü-metin buradaki vaziyeti; bu iddianın tekzibi veya teyidi olacaktır. Bu ba-kımdan Çanakkale'de aylarca evvel ortaya atılan bu iddianın ne gibi esaslara istinat ettiğini evvelâ benim açıklamam lâzımdır, bunu arzetmek istiyorum. *(Evvelâ takrir sahibi konuşsun sesleri).*

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Sayın Başkan, arkadaşlar; evvela tak-rir sahibi konuşsun, diyorlar.

BAŞKAN — Meclis Başkanlığı namına cevap verildi, soru sahibine söz vereceğim.

Buyurun Avni Doğan.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar; Malatya Milletvekili eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, Erzincan fekâleti sırasında, yet-miş bin lira harcırah aldığını Çanakkale Milletvekili arkadaşımız iddia et-mişler. Meclis müzakeresiyle hakikatin tebeyyün etmesi için söz istemiş-lerdi. Mecliste konuşamadıkları için matbuat yolu ile bu iddialarını teyit ettiler. Bu iddia, Kudret Gazetesinde, şu şekilde serdedilmektedir. Lü-zumlu kısımlarını okuyorum; muhtasar olarak.

«İnönü bana ismimi zikretmeden sataştı. Ben 1950 yılı belediye se-çimleri münasebetiyle Çanakkale'de bir konuşma yaptım. Bu konuşma-da İnönü'nün Kahire'ye giderken 150 bin lira harcırah aldığını gene Er-zincan felâketi münasebetiyle Erzincan'a yaptığı seyahatta 70 bin lira harcırah aldığını ifşa ettim. İnönü konuşmasında 70 bin lira harcırah al-dığının yalan olduğunu söyledi. Bunu iddia eden ise ben olduğum için, İnönü'nün sözüne cevap vermek istedim, Meclis Başkanı hâdiseyi bilme-diği için bana söz vermedi. Buyuruyorlar.

Hak ve hakikatin tezahürü için, söz hakkım mahfuz kalmak şartıyla, Riyaset müsaade buyurursa, yerimi Süreyya Endik'e bırakıyorum. *(Sol-*

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

dan hayır, hayır sesleri) (Olamaz, olamaz sesleri) (Gürültüler) (Devam devam sesleri).

Ancak benim konuşabilmem için sual iki kanadı haizdir.

Şunu da söylüyeyim ki dokümanlar Hükümetin elindedir diye iddia olanda. Hükümet cevabını bildirdikten sonra söz hakkımı kullanırım.

BAŞKAN — Süreyya Endik söz sizindir. *(Soldan Hükümet sesleri)*

Efendim soru Meclis Başkanlığı ile Başbakanı tevcih edilmiştir. Meclis Başkanlığı adına konuşuldu. Başbakan adına cevap verilmedi. Yalnız Süreyya Endik'in ismi geçmiştir ve söz almıştır. Bu maksatla söz veriyorum.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Başbakan cevap versin.

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Hükümet çıksın da cevap versin.

BAŞKAN — Müsaade buyurun rica ederim.

OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) — Hükümet var. Hükümetin konuşması lâzımdır.

DEVLET BAKANİ VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) — Muhterem arkadaşlar, Riyasetin takip etmiş bulunduğu usul yerindedir. Soru sahibi sayın arkadaşımız iki makamdan sormaktadır. Birisi Meclis Riyaseti, birisi Başbakanlık. Meclis Riyaseti izahat verdikten sonra Avni Doğan çıktılar. Sarahaten ikinci defa Süreyya Beyin ismini zikrettiler. Süreyya Bey şimdi konuşmak istiyor, hakkıdır. Konuştuktan sonra Başbakanlık cevabını verir.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Muhterem arkadaşlarım, talih ve tesadüf C. H. Partisinin son 12 yıllık icraatından, bozuk icraatından birinin açıklanması vazifesini bana yüklemiş oluyor. *(Sağdan yaaa sesleri)*

C. Halk Partisi Başkanı İnönü'nün son belediye seçimleri arifesinde radyoda ne şekilde konuşmuş olduğunu elbette hatırlayacaksınız.

Arkadaşlar, ıstıraden söylüyorum, bu meseleyi tam vuzuhu ile huzurunza serebilmek için, bu işin bir tarihçesini yapmak zorundayım. O bakımdan arz ediyorum.

Bu nutkun, radyo konuşmasında yapılan nutkun içerisinde, memur vatandaşlarımızın bavullarını, yüklerini bağladıklarını, huzursuzluk içinde bulunduklarını söylemek suretiyle doğrudan doğruya millî birliğimize kasteden bir konuşma vardır. *(Sağdan asla sesleri), (Soldan doğru sesleri).*

Arkadaşlar, ben bu memleketin bir çocuğu sıfatıyla millî birliğe yalan yanlış kasteden bir şahsa cevap vermek mecburiyetini duyarak, vaktiyle, bize bu memleketi ne şekilde idareye yeltendiklerini anlatmak için Ça-

nakkale'de meselenin bütün çıplaklığını halk huzurunda arzetmeyi vazife saydım. Bunu yaparken biliyordum ki, bu bir memleket vazifesidir. Ben de bu memleketin bir çocuğuyum. Onun için bildiğimi ve gördüğümü bütün çıplaklığı ile arz etmek vazifesini kendimde duyuyorum. *(Soldan bravo sesleri).*

Sayın arkadaşlarım, biz iktidara geçtikten sonra C.H.P.'nin baş vurduğu bir taktik vardır. Bu taktik, bu gibi meseleleri Meclis kürsüsüne getirip ondan sonra kendilerini temize çıkarmaktır.

Biliyor musunuz bunu niçin yapıyorlar?. Çünkü C.H.P. İktidarı bize devrettiği zaman dairelerde hiçbir vesika bırakmadılar. Bakan arkadaşlarımız bakanlıkları teslim almadan evvel bu gibi kâğıtlar, vesikalar C.H.P. kalorifer dairesinde sandık sandık yakmışlardır. *(Sağdan gürültüler ve asla sesleri).*

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Büyük bir iftira. Divanı Muhasebat buradadır.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Arkadaşlarım, hakikat böyle olduğuna göre Çanakkale'deki bu konuşmam, neticesinde C.H.P. Başkanı İnönü gazetelerde bir tekzip çıkarttı böyle bir paranın alınmadığından bahsetti.

Arkadaşlar; bunu da anlatmaktan kasdım şu ki; bu mesele benim marifetimle huzuruza getirilmiş değildir. Aynı taktiğin kurbanı olarak Cumhuriyet Halk Partisi marifetiyle Avni Doğan arkadaşımız tarafından getirilmiştir. Bizim için, matbuatta aleyhimize propaganda yapıyorlar, diyenler anlaşıyor ki, bu taktikten hoşlanıyorlar.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Sadede gel, sadede.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Arkadaşlar; şimdi ihbara geliyorum Bana yapılan bu ihbar bir kısım Balıkesir ve Çanakkale Milletvekillerinin yanında yapılmıştır. Kendisine itimat ettiğim bir arkadaş tarafından yapıldığı için, Çanakkale'de vesikalara lüzum görmeden, halkla bir konuşma yaptığım sırada bu meseleyi açıkladım.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) — Fiyasko.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Asıl ihbar mevzuuna girmeden size tahsisatı mestüre hakkında bildiklerinizi bir defa daha hatırlatmak isterim. Biliyorsunuz ki, arkadaşlar, tahsisatı mesture Başbakanlığa verilir, fakat bu para gelişi güzel taksim ve tevzi edilecek olan bir para değildir, gizli olmasına rağmen bir defteri vardır, oradan para alan şahıslar ve makamlar isim isim kaydedilmek suretiyle Başbakanlık tarafından tevzi edilir. Şunu demek istiyorum; eğer bu zaman içinde fevkalâdeden olarak pa-

ra harcamak lâzımgelirse bunun için bir kanunla Meclisten munzam bir ödenek çıkarmak lâzımdır. Filhakika tahsisatı mesture üzerinde duran ve ihbarı yapmış olan arkadaş şu şekilde iddiada bulunmuştur : İnönü 1943 yılında gizli bir vazife ile gittiği için, gidiş tarihini bilmiyorum diyor. 1943 senesinin Birinci Kanun ayının 5, 6 ve 7 nci günleri Kahire'de bulunmuştur, döndüğü zaman da tahsisatı mestureden kendisine harcırah olarak 150 bin lira verilmiştir diyor. Bu bir iddiadan ibarettir, fakat vesikalar ele geçtikten sonra bu iddianın doğruluğuna ben vicdanen kani olduğum gibi siz de kani olacaksınız.

Bilhassa arkadaşlar; İnönü'nün Ankara'ya dönüşünden 15-20 gün sonra yani 1943 malî yılı 19 Kânunusaniinde 4510 numaralı Kanunla Meclisten acele olarak 500 bin lira munzam tahsisat alınıyor. (*Soldan Bravo Süreyya sesleri*). Şimdi arkadaşlar, o tarihe kadar her yıl 2 milyon üzerinden devam edegelmış olan ve hiç bir sene değişmemiş bulunan bu tahsisat, muhbirin söylediği gibi, o sene değişiyor ve İnönü'nün Ankara'ya avdetinden sonra arzettiğim kanunla Meclisten 500 bin lira alınıyor.

Şimdi arkadaşlar; ben, bu paranın İnönü tarafından imza edilerek alındığını iddia etmedim. Hatta bu para belki de cebine bile girmemiştir. Ama arkadaşlar; bugünkü rejimde değil, dünkü rejimde Türkiye'yi elinde tutup oynatmak isteyen bir şahsiyetin böyle yolsuzluklara meydan vermiş olduğu ve kendi namına para aşırımlarına meydan vermiş olduğu için bunun en büyük günahı, vebali kendisindedir.

Arkadaşlar; size daha bir iki misal vermek isterdim. Sinan Tekelioğlu arkadaşımızın geçenlerde vermiş olduğu sözlü soruyu hatırlarsınız. İnönü'nün şahsına mahsus olmak üzere yaptırılan bir ahır, kapalı bir manej yeri vardır. 150 bin liraya yaptırılmıştır. Bu paranın nereden sarfedildiğini Demokrat Parti Hükümeti bir türlü bulamamaktadır. Bu itibarla arkadaşlar, demek istiyorum ki, İnönü'nün zamanında bu fakir milletin vergi diye verdiği paralar onun bunun kesesine girmiş bulunmaktadır. (*Soldan, alkışlar*). Ben bu paraları gene İnönü almıştır demiyorum. Fakat arkadaşlar geçmişte bu milletin parasını yemiş olanların Allah belâsını versin. (*Soldan, şiddetli alkışlar*).

BAŞKAN — Söz Maliye Bakanınıdır.

MALİYE BAKANİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Sayın Süreyya Endik arkadaşımızın bir konuşması üzerine söz almış bulunuyorum. Bildiğiniz gibi Cumhurbaşkanlığının Bütçesinin masrafları Büyük Millet Meclisi Saymanlığınca görülür ve tediye olunur. İdareci üye arkadaşımız bu bakımdan Meclis hesaplarında bir tahsisat göremediklerini bildirdiler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yine Süreyya Endik arkadaşımız konuşmaları sırasında, mevzuubahis harcırahın, tahsisatı mestureden verilmiş olabileceğini ifade ettiler ve bunun bir delili olarak da 19.I.1944 senesinde 4500 sayılı Kanunla tahsisatı mestureye bir ek tahsisat verilmiş olduğunu beyan ettiler. Hakikaten 19.I.1944 senesinde 4500 sayılı Kanunla tahsisatı mestureye 500 000 liralık bir ek ödenek verilmiştir. Ancak mevzuubahis harcırahın -adı üstünde tahsisatı mesture- buradan verilmiş olup olmadığını tespit etmeye maddeten imkân yoktur.

BAŞKAN — Söz Yozgad Milletvekili Avni Doğan'ındır.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar; bütün parlamento tarihimizde daima anılacak olan bir mevzu üzerinde konuşmaktayım. Bu Büyük Meclis, mühim anlarda daima selim ve âkil kararlarla her şeyin üstüne çıkmıştır. Bundan zerre kadar kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktur. *(Yeni Meclis sesleri)*

Arkadaşlarım; iddia ile tevlin arasındaki geniş fark bizi vicdani bir mülâhazaya sevkedecek kadar ağırdır. Müsaade buyurursanız iddiasını serdeden arkadaşımızın büyük bir sahai intişarı olan bir gazeteye verdiği beyanatını aynen okuyayım : *(Gürültüler)*.

«Şunu da söyleyeyim ki, dokümanlar Hükümetin elindedir» diyorlar. Ne Hükümet bir doküman getirmiştir, ne de iddia eden arkadaşımız ortaya akli selimin ve âmme vicdanının kabul edeceği bir delil serdedebilmiştir.

Arkadaşlarım; demokratik idarelerde, kanunların metinlerine girmiyen öyle kaideler, öyle itiyatlar vardır ki, eğer bunlar eksik olursa veya ihlâl edilirse âmme menfaati dışında politik nümayişler hâkim olmaya başlarsa bunun hududunun nereden başlayıp nerede biteceğini kimse tayin edemez. *(14 Mayıs sesleri)*.

Arkadaşlar; dinliyeceksiniz. *(14 Mayıs sesleri)*.

Evet; 14 Mayıs'ta namuslu bir seçim yapılmıştır. *(Ondan evvelkiler sesleri)* *(Alkışlar, gülüşmeler)*, *(Sağdan , onlar C. H. Partisinin eseridir sesleri)*.

Ondan evvelkiler de kanunların icabettirdiği şekilde olmuş seçimlerdir. *(Gülüşmeler)*.

Başkanım, Riyasetten, arkadaşların susturulmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Zati âliniz devam buyurun, arkadaşlar lütfen hatıbin sözünü kesmeyiniz.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Her şey, kendi zamanı ile ölçülür. Rejim bir tekâmül seyri takip etmiştir. İntihap ve demokratik idare *(Soldan gürültüler)*.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞKAN — Rica ederim, hatibin sözünü kesmiyelim.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Arzu ederseniz konuşmıyayım. *(Soldan devam sesleri)*.

O halde lütfen tahammül gösterin. Aylar ve aylardır hiçbir delil, hiçbir mesnet göstermeksizin, hiçbir hukuki netice istihdaf edilmeksizin mütemadiyen itham altında bulunduk, durduk. Eğer bu isnatlar ciddi ise bunları takip vazife idi ise Af Kanunu çıkarıp suçluları affetmiyecektik. Devri sabık yaratmıyacaktık. *(Soldan yine yaratacağız sesleri)*.

BAŞKAN — Müsaade buyurun. Avni Bey konu üzerinde konuşun.

FEVZİ BOZTEPE (Ordu) — Af Kanununu çıkarmakla büyüklük yaptık. *(Soldan, nümayışt siz yapıyorsunuz sesleri)*.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — İpe sapa gelmiyen dedikoduları ciddi bir kontrolden geçirmeksizin temayüllerimize uyuyor diye benimser ve ortaya, âmmе vicdanı önüne ithal halinde atarsak ve kendimizi böyle kaygan sathı mailin üstüne koyarsak, bunun hududu nerede başlar, nerede biter?..

OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) — İpe sapa gelmiyen sözlere hiçbir arkadaşın temayülü olamaz.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Size bunun bâriz bir misalini arzetmek bana bir vecibe oldu.

Çok muhterem Ekonomi Bakanı geçenlerde bir sözlü soru hakkında cevap verirken şu beyanda bulundular. *(Soldan, sadede sesleri, bununla ne alakası var? Sesleri)*.

Tamamen sadet dahilinde konuşuyorum, sadedin üstünde konuşuyorum, ısrarla üzerinde durmak istediğim bir haleti ruhiyeyi Meclise arz etmek istiyorum. binaenaleyh sadedin tamamen içindeyim.

Bakın günlük temayüller, insanları nerelere kadar götürüyor.

Arkadaşlar, Sayın Ekonomi Bakanımız, Türkiye'nin iktisadi bakımından umumi bir tetkiki adı altında 1934 yılında Amerikalı mütehassıslar tarafından hazırlanan bir rapor için dediler ki, soru sahibi umumi efkâra geçmiş iktidarı bir kere daha anlamaya vesile verdikleri için kendileri bilhassa bir kere daha tebrike lâyıktır.

Ben de tetkik ve tahkik ettim, memleketimizin en iyi unsurları da kendilerine terfîk edilmek suretiyle Amerikalı heyet sekiz ay memleketin her tarafından tetkikler yaptığı ve bunun için Hükümetin o zamanki para ile 290 000 lira bir masraf yaptığını öğrendim. Tavsiyeler tetkik ettirilmiş, tatbik kabiliyeti aranmış mı? Bunu merakla aradım, maalesef hiçbir

dosyada buna bir atıf yapıldığına tesadüf etmedim. Muayyen ve mahdud kimselere imza mukabilinde birer tane verildiğini mütebaki yüzlerce nüshanın imha ettirildiğini size söylediğim zaman sizin de hayrete düşeceğinize eminim.

Halbuki arkadaşlar, bu beyanın realiteye asla uymadığını sarahatle ifade etmek isterim. *(Soldan o zaman sesleri)*.

1934 de mesul Bakan Sayın Celâl Bayardı. İkinci iktisadî kalkınma ve sınaileşme plânını yaparken bu rapordan geniş mikyasta istifade etmişlerdir ve muvaffakiyetle tatbik sahasına koymuşlardır.

İşte her hâdisede, politik bir numayiş mevzuu yakalamış telâkki ederek hâdiseleri murakabeden geçirmeden ortaya atarsak bazan böyle hatalara düşmek mümkündür. *(Soldan gülüşmeler) (Sağdan bravo sesleri)*

Arkadaşlarım, hiç kimse İktidardan merhamet ve mürüvvet istemiştir. Hiçbirimiz millet hiyaneti, memleket hiyaneti yapıp bizi affetsinler diye beklemedik. Binaenaleyh devri sabık yaratmıyacağız deyip, devri sabıkın mesnetsiz, politik nûmayişini burada yapmaya siz müsaade etmemelisiniz. Mesulleri aramak için istediğiniz kanunları getirin muhalefet kabule ve teşriki mesaiye hazırdır. *(Soldan: Teklif edin, mevzu mevzu sesleri)* Halis mevzu... Mevzuun içindeyim.

Tekrar ediyorum, mesnetsiz, delilsiz isnatlarla şahısların, grupların haysiyetleri üzerinde oynamaktan hiçbir fayda doğmaz. Bundan bu memleket usanmıştır. Bir hukukî netice çıkmadıktan sonra sırf politik bir nûmayiş yapmanın bırakacağı tesir millî şuuru zedelemektir.

KEMAL DEMİRALAY (İsparta) — Asıl sizin konuşmanız şimdi nûmayıştır. Avnî bey. Bildiğiniz bir şey varsa söyleyin.

M. REMZİ BUCAK (Diyarbakır) — Esas soruya cevap vermediniz. *(Soldan ders veriyor sesleri)*.

AVNİ DOĞAN (Devamlı) — Arkadaşlar, Meclis İsmet İnönü'nün para almadığını ifade etti. İddiayı serdeden arkadaşımın hangi dokümanı ibraz edeceğini bekledim, isimleri meçhul kendi arkadaşlarına atfen bir beyanda bulundu. İsmet İnönü'nün Kahire'den avdetinden sonra Hükümetin bir tahsisatı mesture istediğini ifade etti ve bu tahsisatı mestureyi doğrudan doğruya İsmet İnönü almış diyemem, başkaları almıştır, ihtimalini ileriye sürdü.

Arkadaşlar, tahsisatı mesture sizin kabul ettiğiniz Bütçe Kanunu ile hükümetlere verilir, bu tahsisatı mesture Başbakanla, Maliye Bakanının murakabesi altındadır. Başbakan sarfeder. Millî emniyet, tahsisatını buradan alır. Devlet Hükümet olarak sarfedilecek miktar o günkü hüküme-

tin namus ve iffetine terk olunmuştur. Bunun açık muhasebesi kabil değildir. Demokrat Parti Hükümeti tarafından da 1951 Bütçesiyle istemiştir, bunu yarınki hükümetler de böyle bir tahsisatı istiyecek ve huzurunuza getireceklerdir. Muhasebesi aleni olarak görülemiyen...

BAŞKAN — Vaktiniz doldu efendim.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Müsaade buyurun efendim. Vaktimiz çok, bir dakika müsaade buyurun.

Muhterem arkadaşlar, esasî sarîh olarak ortaya konmayan bu hesaplar, yolu ile birtakım itham vesileleri ararsak, yalnız gelmiş, geçmiş hükümetler değil bugünkü ve bundan sonra gelecek hükümetler için bir mütecaviz çıkıp da oraya atıf yaptığı isnatlarda bulunduğu zaman cevap vermek imkânını erbabı namus bulamaz. (Sağdan: Bravo sesleri, alkışlar).

SOLDAN BİR SES — O, hükümetlerin niyetine tâbidir.

BAŞKAN — Söz, Hükümetindir.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) — Çok muhterem arkadaşlarım; Avni Doğan Beyefendi, mevzuu, bu şekilde ele almamış olsaydı, bu mesele için huzurunuzu tekrar rahatsız etmekten elbette içtinap edecektim. Bize, Büyük Meclise birtakım, ahlâk dersleri verdiler. Dediler ki, mesnedi, hukukî neticeleri olmayan şeyleri burada bahis mevzuu etmek beyhudedir, gayriahlâkidir. Müsaade ederseniz, bir hâtıramı anlatacağım, Büyük Meclis Af Kanunu yaptı. Fakat fenalıkların mütemadiyen bahsedilmesinden doğan faidei içti-maiyeyi ortadan kaldırıyorum, demedi. (Soldan bravo sesleri). Bundan birkaç sene evvel İzmir'de Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıktım, mevkufen. Bizi muhakeme eden büyük ve muhterem hâkim belki şu dakikada aramızdadır. Manisa Milletvekilidir, bana bir sual sordu, dedi ki, mütemadiyen geçen Meclis seçimlerindeki fenalıklardan bahsedip durmanın ne faydası vardır? O anda cevabını vermedim. Oradan çıktıktan sonra şu faydası vardır neticesine vardım : Fenalıklar bir daha tekerrür etmeyinceye kadar onlardan durmadan bahsetmek mecburiyetindeyiz. (Bravo sesleri). Büyük Meclisinizin Türk Milletinin kalbine ve vicdanına uygun olarak Af Kanununu çıkarırken, emsalî âtiyeye ders ve ibret olan fenalıkların şikâyet kapısını kapadım, demedi. Şu kürsüden sorularla geçmişin her sahadaki fenalıklarını arkadaşlar didik didik edip ortaya dökerek, emsalî âtiye bir daha bu memlekette tek şef sisteminin, tek parti sisteminin, kontrolsüz idare sisteminin gelmemesi lâzımgeldiği hakkında parlak misaller vermektedir. (Soldan alkışlar) mesture ismi üstünde kimseyi itham etmiyorum arkadaşlar, fakat mestureyi iyi kullanmak da mümkün-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

dür, fena kullanmak da mümkündür. Eğer mestureyi kullananlar Yüksek Meclisin bu kadar hassas murakabesi altında değilseler, eğer o zaman, mesturenin kullanılması zamanında Yüksek Meclis milli vazifesini ifa etmek kudret ve imkânlarına malik değilse evleviyetle mesturenin fena istikamette kullanılmış olduğuna hükmedebiliriz. Arkadaşlar, fena kullanılmamış olduğunu ispat onlara düşer. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* *(Sağdan, asla sesleri)*. Fakat arkadaşlar, ben Avni Doğan Bey gibi ahlâk dersi vermiyorum.

(Sağdan şiddetli gürültüler, soldan devam devam sesleri)

Ben ahlâk dersi vermiyorum arkadaşlar.

MUHTAR ERTAN (Bitlis) — Sen ahlâk dersi veremezsin...

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz rica ederim, hatip sözlerine devam edemiyor...

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) — Avni Doğan arkadaşımız, istikbale muzaf olarak da tahsisatı mesture yine geldi buyurdular, on sene sonra da sizi itham ederler! Ama arkadaşlar, milletvekillerinin dünkü hassasiyet ve dikkatleri ile bugünkü hassasiyet ve dikkatleri arasında, mesturenin dünkü kullanışıyle bugünkü kullanılışı arasında 10 sene sonra aynı iddiaya yer vermeyecek kadar muhteşem fark vardır. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Arkadaşlar sözlerimi başladığım gibi bitiriyorum : Ben itham etmiyorum. Hükümet adına Maliye Bakanının söylediği ve Süreyya Endik arkadaşımızın bahsettiği şekilde 1943 senesinde Eski Malatya Milletvekili ve Cumhuri Reisi İsmet İnönü'nün Kahire seyahatine takaddüm eden günlerde Hükümet tarafından bir kanun teklifi yapıldığını ve bu seyahatten avdet ettikten sonra bu kanunun Meclisçe kabul edilmiş bulunduğunu ifade etti.

Bu mâruzatım, Avni Doğan Beyefendinin telmihli ahlâk dersine bir cevap olarak bundan ibarettir. *(Şiddetli alkışlar)*.

EKONOMİ VE TİCARET BAKANI ZÜHTÜ HİLMİ VELİBEŞE (İzmir) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

EKONOMİ VE TİCARET BAKANI ZÜHTÜ HİLMİ VELİBEŞE (İzmir) — Efendim, Avni Doğan bey arkadaşımızın bir arkadaşın sualine cevaben vermiş olduğu bir cevabın hakikata tevafuk etmediğini söylediler. Biz hiçbir zaman burada kendiliğimizden bir şey uydurarak söz söylemiş değiliz. Burada daima vesikalara, delillere, dosyalara istinaden söz söylüyoruz. Şimdi hazır olmadığım için katî gün tâyiniyle cevap veremeyeceğim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

yalnız katiyetle ifade edeceğim ki 1934 senesinde hazırlanmış olan bu yurdukları «Türkiye'nin İktisadî Vaziyetine Bir Bakış» adlı kitap 1943 senesinde alınmış olan bir organizasyon kararına istinaden hamur yapılmak üzere İzmit Kâğıt Fabrikasına gönderilmiştir. Bunu vesikalara istinaden arz ediyorum. *(Soldan alkışlar).*

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Arkadaşlar; Avni Doğan arkadaşımız eski seçimlerden bahsederken eski devrin ne olduğunu itiraf etmiş oldular.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — O sizin telâkkiniz...

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Sonra Samet Ağaoğlu arkadaşımızın söylediği gibi, bu benim ortaya attığım iddianın aksini iddia etmek o zamanki Başbakan'a düşer. Eğer muntazam kaydı kuydu varsa getirsin, bu paranın İnönü tarafından alınmadığını ispat etsin.

Arkadaşlar; sonra benim şahsımı hedef tutarak, Demokrat Parti milletvekillerine ahlâk dersi veren bu arkadaş, aşağı yukarı, dünyanın karanlığına, lekesine bir taraftan bulaşmış bir arkadaşdır. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

BAŞKAN — Avni Doğan.

AZİZ URAS (Mardin) — (Avni Doğan'a hitaben) şiirini oku.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — Reis Bey, politik nümayişlere meydan vermemenizi bilhassa rica ederim.

FERİT KILIÇLAR (Muş) — Hissiyatımızı tahrik edencesine idarei kelâm ederseniz, kurduğunuz vâhi fikir çatıları altında sizleri boğarız.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Arkadaşlar; ben 60 yaşına gelmiş bir adamım. Öyle gürültüye papuç bırakan adam değilim. *(Soldan gürültüler, bu nasıl söz sesleri).* Büyük Millet Meclisinin huzuruna arzetmek istediğim şeyi kıyamet kopsa arzedeceğim; buna gürültü ile mâni olamazsınız.

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) — Terbiye dairesinde, argo diliyle değil.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Terbiye haricine hiç çıkmadım.

Arkadaşlar; Muhterem Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, benim Meclisi Âliye ders verdiğimi söyledi. Ben ömrü müddetince mütevazı ve kendi halinde yaşamış bir adamım. Hiç iddiam yoktur. *(Soldan gürültüler, belli değil sesleri)* Ve Meclisi Âliye ders vermek değil, bildiğimi arzetmek istedim. Eğer ifadem böyle bir mahiyet taşımış ve arkadaşlarımı rencide etmiş ise, özür dilerim. Ben hakikat diye bildiklerimi arzettim.

Sayın Başbakan Yardımcısı mestur tahsisatın şu devirde veya bu devirde daha namuskârane sarfı hakkında falan bir takım indi mütalâalar

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

söylediler. Herkes namusludur, namus inhisar altına alınmaz. Kendilerinden evvelki Başbakan ve Başbakan Yardımcılarını da namuslu görmek mecburiyetindedirler, aksi sabit olmadıkça.

Sayın Velibey'e'nina ifade buyurdıkları şey, raporun toplattırılması meselesine geliyorum : İfadelerini huzurunuzda okudum. Ne kadar tetkikat yapsalar varacakları netice şudur, bu rapor tatbik edilmiştir. Alakalı herkese dağıtılmamıştır. Gayet tabiidir ki fazla nüshaların kâğıt imaline hasrédilmesi de doğru bir tedbirdir. Bakkallara gidip kese kâğıdı olacak değildir. *(Hamur olur mu sesleri)* Bu raporlardan ilgili bütün dairelerde, bankalarda vardır.

Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinde vardır. Bu rastgele her adama dağıtılamaz, fazla olanlar için yapılacak tek şey bu idi. *(Fabrikaya hamur olmak için mi gönderilir sesleri)* *(Bu kadar mahrem mi?, Sesleri)*.

Arkadaşlarım, Süreyya Endik arkadaşımız benim şahsımdan bahsetti. Tasrih etselerdi, daha mertçe ve daha efendice hareket etmiş olurlardı. Ve hangi cepheden mesul olduğumu benim için bilmek mümkün olurdu; millet huzurunda..

YUSUF AYSAL (Kütahya) — Vesikalar meselesi, efendim.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Hangi vesikalar?. Yiğitçe ortaya koysunlar. Arkadaşlarım; tekrar ediyorum. Ben politik nümayiş kastiyle öner-gemi vermedim. Namuslu insanlarsa sorsunlar, sual sorsunlar diyorlar. Bu zat; bu Meclisin uzvu bulunan biz arkadaşlarımızın dâhil bulunduğu muhalefet partisinin başkanıdır. *(Gürültüler)* Konuşmalıyım mı arkadaşlar?. *(Soldan konuş sesleri)*.

BAŞKAN — Süreyya Endik buyurun. *(Soldan gürültüler, kâfi sesleri)*.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Sayın arkadaşlar biz konuşacağımız kadar konuştuk. Müspet delilleri verdik. *(Sağdan ne münasebet, şitirini oku sesleri)* Onları aksini ispata dâvet ettik. Buna rağmen işi lâfu gûzafa dök-tüler. Yalnız C. H. Partisi sıralarından *(Şitirini oku)* diye bağırıyolar. Ona istinaden ben de demin ismini karıştırdığım Avni Doğan arkadaşımız hakkındaki bir şifreye sahip buunuyorum. Müsaade ederseniz okuyacağım. *(Sağdan oku sesleri)* *(bir isnadı yeni bir isnatla kapatmak istiyorsunuz, okuyun sesleri)*.

BAŞKAN — Ne şifrenin okunmasına ve ne de bu hususta görüşmeye müsaade etmiyorum efendim.

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Müsaade buyurun.

BAŞKAN — Buyurun.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

AVNİ DOĞAN (Yozgad) — Arkadaşlar, ben ne kadar naçiz olursam olayım, ne kadar kıymetsiz olursam olayım.. (Soldan estağfurullah sesleri). Bugün Büyük Millet Meclisinin, Meclisinizin bir uzvuyum. Bana ait bir şifre biliyormuş, müsaade buyurun okusunlar, belki izah ederim. (Soldan, yeri değil sesleri) (Gürültüler).

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Söz veriyor musunuz Reis Bey?.

BAŞKAN — Vermiyorum, müsaade buyurun.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) — Reis Bey dedikodulara müsaade etmeyin, rica ederim.

BAŞKAN — Müsaade buyurun, Tüzük buna müsait değildir, sorunun dışına çıkıyorsunuz, söz vermiyorum.

24.1.1951

10. – DOLMABAĞÇE CAMİİ'NİN DENİZ MÜZESİ YAPILMASI

İmparatorluğun başkenti İstanbul'da, Cumhuriyet tarihinde yapılan şehir planı değişikliklerini gelecek kuşaklara tanıtma görevi tarihle uğraşanlara düşen önemli bir görevdir.

İstanbul Dolmabahçe Camii'nin Deniz Müzesine ayrılması, bir sözlü soru ile Meclis gündemine geldi.

Önemi nedeniyle bu sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alındı.

Trabzon Milletvekili Salih Esad Alperen'in, Bahriye Müzesine tahsis edilen İstanbul Dolmabahçe Camii hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı Orhan Çapçı'nın sözlü cevabı (1)

BAŞKAN — Soru önergesini okutuyorum.

B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki yazılı hususatin Sayın Başbakan tarafından sözlü soru olarak cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

19.XII.1950

Trabzon Milletvekili
Salih Esad Alperen

1. İstanbul'da Dolmabahçe'deki Bezmialem Valde Sultan tarafından yaptırılmış olan camii şerif iki sene evvel işgal edilerek Bahriye Müzesi yapılmıştır. Bu işgalin mucip ve mücbir sebebi nedir? Bu vaziyet karşısında Umum Vakıflar Müdürlüğü bir itirazda bulunmamış mıdır?

(1) Tutanak Dergisi : C : 4, s. 235-237, Tarih: 24.1.1951

TURK PARLAMENTO TARİHİ

2. Bilûmum evkafın muhafaza ve müdafaai hukuk ile mükellef olan Vakıflar İdaresi bu keyfi muamelenin önüne geçmemekte hangi kanuna müsteniden kendisinde salâhiyet görmemiştir?

3. İşgal keyfiyeti hangi makam tarafından verilen karar ve emir üzerine yapılmıştır. Mabedin mebni bulunduğu arsanın evvelki ve şimdiki hal ve vaziyetiyle yola gitmiş bulunan miktarı neden ibarettir?

BAŞKAN — Söz Başbakan Yardımcısıdır.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) — Muhterem arkadaşlar; müsaade ederseniz bu mevzu hakkında Yüksek Meclisinize Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı izahat verecektir.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜR YARDIMCISI ORHAN ÇAPÇI — Trabzon Milletvekili Sayın Salih Esad Alperen'in İstanbul'daki Dolmabahçe Camii hakkında biraz evvel okunan sözlü sorularının cevaplarını sırasıyla arz ediyorum.

1. Dolmabahçe Camiinin müze yapılması fikri ilk defa 1946 yılında Şehircilik Uzmanı Prost tarafından Dolmabahçe İskeleyi ve dolaylarına ait olarak yapılan proje ile ortaya konmuştur.

Bu projede, cami avlusu meydana katılmak suretiyle rıhtımın iskele ve camiın, İstanbul'un fethi zamanındaki donanma ve denizciliğimizi yaşatacak müze haline getirilmesi düşünülmüştür.

Cumhur Başkanlığı Umumi Kâtipliğince mütalâası sorulan Vakıflar Genel Müdürü de bu fikri tasvip etmiş ve yalnız cami ve avlunun mülkiyetinin Vakıfda kalması gerektiğini ileri sürmüştür.

Bu tetkikten iki yıl kadar evvel İnönü Stadyumunun önündeki sahanın tanzimi dolayısıyla cami avlusunun bir kısmının yola ve meydana katılması hakkında Belediye tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğüne vukubulan müracaatlar terviç edilmeyerek bu eserin tadile uğratılmaksızın muhafazası istenilmiş ve bunda muvaffak olunamayınca bu işin istimlâk yoluyla yapılması gerektiğinde ısrar edilmiştir. Fakat bu müracaatlar nazara alınmayarak cami avlusunun yola ve meydana katılmak istenilen kısmının Yapı ve Yollar Kanununun 8 inci maddesi uyarınca parasız İstanbul Belediyesine bırakılmasına, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine 28.III.1946 tarihinde Bakanlar Kurulunca karar verilmiştir.

Bu muamele bittikten bir müddet sonra aynı yıl içinde Milli Savunma Bakanlığınca Vakıflar Genel Müdürlüğüne müracaat edilerek, Milli Eğitim Bakanlığından alınan mütehassıslar raporunda deniz müzesinin Sepetçiler Köşkünde yeniden tesisi teklif edilmesi üzerine yaptırılan incelemede bu köşkün mevcut eşyayı almayacağı, tamiri için en az (120 000) liraya ihtiyaç bulunduğu ve esasen İstanbul Şehrinin Hükümetçe tasdik edilmiş olan imar plânında deniz müzesi için (Barbaros Türbesi) civarı

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

nın ayrılmış bulunduğu mucip sesebiyle bu civarda yeni bir bina yaptırılncaya kadar Dolmabahçe Camiinin Hünkâr Mahfil ve diğer müştemilâtının muvakkaten Bakanlıkları emrine verilmesi istenilmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, verdiği cevapta; cami ve mescitlerin gayelerinden başka işlerde kullanılması iyi karşılanmadığını ve binaenaleyh muvakkat bir zaman için de olsa bu camiin deniz müzesine tahsisi uygun görülmediğini beyan ederek bu teklife muvafakat etmemiş ise de Milli Savunma Bakanlığının teklifi üzerine 7.III.1947 tarihinde ittihaz olunan Bakanlar Kurulu kararıyla cami de, bakma ve onarma giderleri Devlet bütçesinden ödenmek ve müze olarak kullanılmak kaydıyla, bu bakanlık emrine tahsis edilmiştir.

2. Mâruzatımdan da anlaşıldığı üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü, bir ara Dolmabahçe Camiinin müze yapılmak üzere İstanbul Belediyesi emrine verilmesini uygun görmüş ise de sonradan mâbetlerin gayelerinden başka işlerde kullanılmasının o günkü duruma göre iyi karşılanmadığını ileri sürerek Milli Savunma Bakanlığı emrine tahsis edilmesine muvafakat etmemiş ve fakat bu yoldaki itirazları nazara alınmamıştır.

3. Birinci sorunun cevabında da arzettiğim gibi işgal keyfiyeti Bakanlar Kurulu kararıyla vâki olmuştur. Eldeki krokilere nazaran camiin evvelce 6281 metrekarelik bir avlusu vardı ve bu avlu Ampir üslubunda bir metre irtifanda üstü parmaklıklı bir duvarla çevrilmiş bulunuyordu. İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğünce hazırlanarak Bayındırlık Bakanlığınca tasdik edilmiş olan tafsîlât plân uyarınca duvarlar yıktırılarak sahanın 3107 metrekaresi yol ve meydana katılmıştır. Bu arada cami avlusu olarak kalan kısmın deniz ve saray cepheleri imar planı uyarınca 50 santim yüksekliğinde bir duvarla tahdit olunmuş ve meydan sahasında kalan muvakkıthane binası da Belediye tarafından avlu dahiline nakledilmiştir.

Saygı ile arz ederim.

BAŞKAN — Salih Esad Alperen.

SALİH ESAD ALPEREN (Trabzon) — Muhterem arkadaşlar; Bahriye müzesi olmak üzere işgal edilen bu mâbedin bânisi malûmuâlıleri olduğu üzere ikinci Mahmud'un zevcesi ve sultan Abdülmecit'in annesi Bezmî Âlem Valide Sultandır. İstanbul'da Sultan Mahmut türbesinin arka tarafında uzun müddet mektebi mülkiye olarak kullanılan ve halen kız lisesi bulunan bina ile Şehreminindeki Gureba Hastanesi ve çeşmesi bu hayır sever kadın tarafından yaptırılmış müessesatı hayriyedendir.

Türkiye Cumhuriyetinin bir Hayriye Müzesi bulunması elbette lâzımdır. Bu müzenin deniz kahramanlarımız Hayrettin'lere piri, Turgut, Mu-

rat, Salih reisler gibi fedakâr Türkdenezcilerine ait kıymetli eser ve eşya ile bâzı tarihî kadirga, çekirti, kayık gibi merakıp ve deniz muharebelelerinde ele geçen ganaimi bahriye ile doldurulmuş ve tezyin edilmiş olması da o mertebe şayanı arzudur. Şüphe yoktur ki; Türk Milletinin böyle bir müzenin mevcudiyetiyle iftihar duyacağı arzu ve izahtan müstağnidir.

İstanbul'da bir Bahriye Müzesi olacak binada yoktur denilemez. Nitekim İmparatorluk ve Meşrutiyet devirlerinde Haliçte Kasımpaşa'dan Hasköy'e kadar olan sahadaki Bahriye Nezareti efradı cedide mektebi havuzlar, fabrikalar müdürlükleri arasında bir de Bahriye Müzesi mevcut idi. Mimari noktasından ve sanat bakımından bir kıymeti bulunan ve şekli haricisi ile de bir mâbetten başka bir şey olmadığı ilk nazarda anlaşılan bu camii bahriye müzesi olarak kullanılmakta olmasını İstanbul'a gelen yabancıların da nasıl bir nazarla görecekları başkaca teemmüle şayandır. Medenî Kanunumuz tesis hükümlerini ihtiva eylemekte olduğu gibi, bugün Türkiye dahilindeki bilûmum evkafı islâmiye ve müessesatı hayriyenin muhafaza ve müdafaayı hukukuna ait mevzuat ve müeyyideler de mevcuttur. Vakıf ve tesisler bir ebediyet ve devam esasına dayanmakta şûrutu vakfiyeye riayet, ahkâmül evkafın esaslı hükümlerinden bulunmaktadır. Vakıflar Umum Müdürlüğünün Vakıf Kayıtlar Müdürlüğünde mevcut vakfiyesi mucibince müslümanların ibadetlerine hasrû tahsis kılınmak üzere vâkıfı tarafından inşa ettirilmiş olan bu mâbedin pek de münasebeti olmayan bahriye müzesi olmak üzere işgali anında bilûmum evkafın muhafazası, imarı ve müdafaai hukuku ile mükellef ve muvazzaf olması lâzımgelen Vakıflar Umum Müdürlüğünün vakfiye ahkâmına ve mevzuata dayanarak bu keyfi muamelenin önüne geçmemesi ve alâkadar makamlar nezdinde tevessülâtta bulunmaması teessürü mucip bir keyfiyet olmakla beraber ruhu vâkıfı da hoşnut etmiyeceği arz ve izahtan vârestedir. Vakıf ve tesislerin mavuzuunlehinin gayride istimalini gören hayır sever vatandaşların bu kabil tesis ve bağışları yapmakta pek çok düşünmek mecburiyetinde kalacakları bir emri tabiidir. Vakıflar Umum Müdürü işgal esnasında harekete geldiğini dermeyan etmekte ise de Vekiller Heyetinin bu müdafaaya karşısında yine bu şekilde karar vermesi de doğrusu hoşla gitmiyecek hallerdendir.

Netice mâruzatım; Hükümetin büyük bir hassasiyet ve isabetle vereceği bir kararla Bahriye Müzesi olmak üzere işgal edilen bu binanın tahliyesi ve İstanbul'un, yine Vakıflar Umum Müdürlüğü ifadesinde bahsedildiği veçhile en ziyade münasip olan Beşiktaş'ta Hayrettin Türbesi yanında bütçesinin takatı nispetinde bir para ile bir bina yaptırması ve orada bir Bahriye Müzesi bulundurması da her veçhile şayanı arzudur. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar).

2.2.1951

11. – MUSTAFA MUĞLALI

Parlamento tarihine Menemen Olayı ile giren Mustafa Muğlalı (*), Özalp İlçesinde 33 vatandaşı öldürmek suçundan önce idam cezasına çarptırılmış, yaşının ilerlemiş olması nedeniyle bu ceza 20 yıl hapse çevrilmiştir.

Verilen cezanın infazını engelleyen hastalığını konu alan bir sözlü soru ile 2 Şubat 1951'de Mustafa Muğlalı yeniden Meclis gündemine geldi.

Cumhuriyetin kurulmasında ve kurumlaşmasında değerli hizmetler veren nice insanımız tarihin ters yüzü ile karşılaştı. Muğlalı olayı geniş bir araştırmayı gerektiriyor(**).

Sorunun önemi dikkate alınarak, Muğlalı hakkında verilen sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alındı:

Dişarbakır Milletvekili Mustafa İkinci'nin, Mustafa Muğlalı'nın kaç gün mevkuf kaldığına, şimdiye kadar mahkûmlardan kaç kişinin sıhhat raporuna dayanılarak serbest bırakıldığına ve Mustafa Muğlalı'nın ikinci bir muayeneye tâbi tutulmasının düşünölüp düşünölmediğine dair Adalet ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığundan olan sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı (***)

(*) Kâzım Öztürk - Türk Parlamento Tarihi, III. Dönem I. Cilt, S. 473.

(**) Tutanak Dergisi : C : 5, S: 6-8, Ta: 2.2.1951

(***) Bu konu ile ilgili Millet Meclisi Başkanlık Divanının aldığı, 25.6.1963 tarih ve 47/III sayılı aşağıdaki kararı, TBMM Birleşik Toplantısında (Dönem I. C. II, Toplantı 2, 19.8.1963 tarihli 8 inci birleşimde) onaylanmıştır.

"III. — Van Vilâyetinin Özalp Kazasında 32 vatandaşın bilâmuhakeme öldürülmesi hadisesinde dahlî olanlar hakkında tahkikat icrasına dair 15 Ağustos 1956 tarihinde 2027 sayılı Kararla teşkil olunan ve muhtelif tarihlerde görev süresi uzatılmış bulunan Tahkikat Komisyonunun hazırlamış olduğu ve fakat Millet Meclisi Genel Kuruluna sevk edilememiş bulunan raporunun netice kısmındaki (bir kısmı hakkında Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinin kaziyei muhkeme halini alan hükmü; bir kısmı hakkında adam öldürmek veya adam öldürmeğe azmetmek ve adam öldürmek suçlarının delillerini gizlemek ile ithamlarına kâfi delil olmamasından, bir kısmının vefat etmiş bulunmaları sebebiyle ceza takibatına maruz bırakılmaktan kurtulmuş olmalarından ve diğer bir kısmının da 5677 sayılı Af Kanununun şumulüne girdiğinden Türk Ceza Kanununun 240 ve 330 uncu maddeleri gereğince yapılacak takibatın durdurulmuş olduğundan,

Haklarında ceza davası açmaya imkân kalmamış olması şeklindeki sonuca göre bu konuda soruşturma yapmak üzere ayrıca bir komisyon teşkiline lüzum bulunmadığı hususunun Genel kurula arzı."

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN — Soruyu okutuyorum :

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

16.XII.1950 tarihinde takdim ettiğim sözlü sorum 3.1.1951 gündemindeki ruznameye alınmış ise de gerek bu birleşimde ve gerekse onu takip eden birleşimde mazeretim dolayısıyla hazır bulunmadığımdan bittabi hükümden düşürülmüştür.

İçtüzüğün 154 üncü maddesine dayanarak aşağıda yazılı suallerimin Adalet ve Sıhhat ve içtimai Muavenet Bakanlığınca cevaplandırılmasını rica ederim.

1. 33 vatandaşın kaatili olarak mahkûm edilen Musatafa Muğlalı'nın kaç gün hapisshanede mevkuf kaldığının;

2. Sıhhat raporuna dayanılarak bırakıldığına göre mahkûmlardan şimdiye kadar bu suretle kaç kişinin serbest bırakıldığının;

3. 33 katilden mahkûm Muğlalı'nın sıhhatli ve zinde dolaştığına göre ikinci bir muayeneye tâbi tutulmasının düşünülüp düşünülmediğinin; sözlü olarak açıklanmasını hürmetlerimle rica ederim.

Diyarbakır Milletvekili

Mustafa Ekinci

ADALET BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (İzmir) — Muhterem arkadaşlar, Emekli General Mustafa Muğlalı'nın askerî mahkemede muhakemesi yapılmış ve verilen kararlar Askerî Yargıtayca tetkik edilmiş ve kendisi de askerî tevkifhanede tevkif edilmiş olduğu ve binaenaleyh umumi muhakemelerle hiç bir zaman ilgilenmemiş olduğu için Mustafa Ekinci arkadaşımızın sözlü sorusuna Adalet Bakanlığının muhatap ittihaz edilmemesi ve sorunun Millî Savunma Bakanlığına tevcihi icabederse de, arkadaşımı tekrar ikinci bir önerge vermek külfetinden kurtarmak için gerekli makamlardan lüzumlu bilgileri toplayarak arzetmeyi uygun buldum. Mâruzatımla iktifa edip etmemek bittabi kendilerinin takdir edecekleri bir şeydir.

Esas meseleye gelince : Özalp İlçesinde 33 vatandaşın öldürülmesi hâdisesinden dolayı hakkında takibat yapılan Emekli General Mustafa Muğlalı 1 Eylül 1949 tarihinde tevkif edilerek askerî tevkifhaneye konulmuştur. İlk safhalarda cereyan eden muamele şudur; Askerî Yargıtaydan sonra en yüksek dereceli mahkeme olan Genelkurmay Askerî Mahkemesince bu işin duruşması yapılırken Vali Hâmit Onat'ında durumunu nazara alan mahkeme verdiği 23 Kasım 1949 tarihli vazifesizlik kararıyla birlikte Mustafa Muğlalı ve arkadaşlarını da tahliye etmiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu karar aleyhine adlî âmirlikçe kanun yoluna müracaat edilmesi üzerine Askerî yargıtayca yapılan inceleme sonunda vazifesizlik kararı 9 Ocak 1950 tarihinde bozulmuştur.

Bozmaya uyarak duruşmaya başlamış olan Genelkurmay Askerî Mahkemesi sanık Mustafa Muğlalı ile arkadaşlarını tevkif eylemiş ve yapılan yargılamaları sonunda bunlardan Mustafa Muğlalı'nın mahkûmiyetine ve diğerlerinin beraetlerine 2 Mart 1950 tarihinde karar vermiştir.

Bu hüküm, sanık ve müdafileri tarafından temyiz edilmekle Askerî Yargıtayca yapılan tetkikat neticesinde, Mustafa Muğlalı'nın aklî haletinin tetkik ettirilmemiş olması sebebiyle 16 Haziran 1950 tarihinde bozulmuş ve diğer sanıklar hakkındaki beraet hükmü kesinleşmiştir.

Bunun üzerine Mahkemece Mustafa Muğlalı'nın Gülhane Hastanesinde yaptırılan muayenesinde hâd derecede bunaklığa müptelâ olduğu raporla tespit edilmiş olduğundan bu rapor ve gerek mahkemece şifahi mütalâalarına müracaat edilmiş olan doktorların beyanları ve sanık Mustafa Muğlalı'nın konuşamayacak bir durumda bulunması nazara alınarak duruşmanın tatiline ve sanığın tahliyesine 27 Eylül 1950 tarihinde karar verilmiştir.

Karar, işin adlî tıp meclisinin tetkikından geçirilmesi icabedeceği gerekçesi ile adlî âmirlikçe temyiz edilmişse de, istihsal olunan rapora ve doktorların mahkemedeki beyanlarına göre temyiz sebebi vârit görülmediğinden temyiz dilekçesinin reddi ile mezkûr tatil kararı Askerî Yargıtayca da tasdik olunmuştur.

Tatil kararı, İstanbul'da evinde bulunan Mustafa Muğlalı'ya 23 Kasım 1950 tarihinde tebliğ edildiği zaman kendisinin meflûç bir halde yatmakta ve konuşamamakta olduğu, İstanbul Merkez Komutanlığından bildirilmiştir.

Buradaki doktorlar, sanığın altı ay kadar tedaviden sonra salâh bulabileceğini söylemiş olduklarından adlî âmirlikçe her altı ayda bir muayeneye sevki kararlaştırılmış olmakla beraber henüz aradan altı ay geçmediğinden tekrar muayenesi yaptırılmamıştır.

Yüksek malûmunuz olduğu üzere bir şahsa suçluluk vasfının izafesi ve bu sıfatla duruşmanın yapılabilmesi ceza ehliyetinin bulunmasına bağlıdır. Aklî mâlûliyet ise bu sıfatın insilâbını mucip olur. Bu itibarla bir mecnun hakkında cezaî takibat yapılamayacağı gibi bu hal duruşma sırasında vukubulmuşsa duruşmanın tatiline de karar verilmesi icabeder. Bu kabil hallerin askerî mahkemelerde olup olmadığı hakkında bir şey diyemiyeceğim. Fakat umumî mahkemelerde ara sıra görüldüğü vâkidir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 253 üncü maddesinde (Takibi şikâyetle bağlı olan suçlarda şikâyet olunmamış veya olunup da vaktinle geri alınmış, yahut hukuku âme dâvasının açılması mezuniyet veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda mezuniyet veya karar alınmamış olur. Yahut maznunun akıl hastalığına tutulduğu tahakkuk ederse mahkeme duruşmanın tatiline veya davanın düşmesine karar verir) diye yazılıdır. Mahkemenin kararında usulün bu hükmüne dayandığı anlaşılmaktadır.

Aklıl hastalığı hükmün infazı sırasında vuku bulmuş dahi olsa keyfiyeti yine tehir edilir. Ceza Muhakemeleri Kanununun 399 uncu maddesi bu hususta kâfi sarahati ihtiva etmektedir.

Bu madde (Akıl hastalığına tutulan mahkûmlar hakkında hürriyet bağlayıcı cezanın infazı iyileştikten sonraya bırakılır) diye musarrahtır.

Umumi mahkemelerde verilen kararların infazı sırasında akıl hastalığı veya mahkûmun hayatı için katî tehlikeyi mucip olan başka hastalıklar sebebiyle birçok mahkûmların ceza evlerinden çıkarıldıkları çok defalar vâkı olmuş şeylerdir.

Evvelce de arzettiğim gibi önerge sahibinin bu mâruzatımla yetinip yetinmeyeceği takdirine vâbestedir. Benim mâruzatım bundan ibarettir efendim.

Esasen Bakanlığımıza müveccel olmamakla beraber, arkadaşımı tekrar bir külfetten kurtarmış olmak için gerekli malûmatın alâkalı Bakanlıklardan derleyip huzurunuza arzemiş bulunuyorum.

BAŞKAN — Efendim, sözünüzü Sağlık Bakanının cevabından sonraya tehir edecek misiniz, yoksa şimdi söyleyecek misiniz?

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Söyliyeceğim.

BAŞKAN — Buyurun.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Muhterem arkadaşlar; bir soru sahibi olarak huzurunuza gelmek istemezdim. Çünkü icra organları nezdinde sorulması ve öğrenilmesi lâzım gelen şeyleri yazı ile ve şifahi temasla öğreniyoruz.

Fakat bu meseleyi hem derecei ehemmiyetinden, hem de eskârı umumiyyede bir ukde halinde, bir şüphe halinde olduğu için onun izalesi kasıtle huzurunuza getirmiş oldum.

Sayın Bakanın izahatını kemali dikkatle dinledim, şüphesiz cereyanı muamele kanuna uygundur. Yalnız gerek vaka hakkında, gerek vakaya takaddüm eden hâdise hakkında ufak bir malûmat vermeyi, bundan altı ay sonra -ne zaman olduğunu bilmiyorum- yapılacak muayenede müessir olur mülâhazasıyla izah etmek istiyorum. Bu mesele 1943 senesinin

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

de vukubulmuş 1948 senesinde Demokrat Parti namına bugün ebediyen aramızdan ayrılmış olan İsmail Hakkı Çevik arkadaşımız tarafından getirilmiştir. Halen Başkanvekili bulunan Fikri Apaydın tarafından bir hayli münakaşa mevzuu olmuş, 33 vatandaşı öldüren bu caninin adı dahi mevzuubahis olmamış, gerek Maliye Bakanımız Hasan Polatkan ve sayın Başbakan Adnan Menderes bu hususta ve nihayet bunun üzerinde durulması için geçici bir komisyondan kurulmasına dahi muvaffak olmamışlar ama takipten vazgeçemedikleri için nihayet iş mahkemeye aksetmiştir.

Arkadaşlar, muhakeme safahatına girmeden evvel şunu arz etmek istiyorum ki, Muğlalı yalnız 33 vatandaşı Özalp kazasında öldürmekle kalmamış; onun Birinci Cihan Harbinde Adana'da yaptığı suistimaller...

BAŞKAN — İkinci lütfen sadede, soru konusuna, lütfen konuya... Niçin tahliye edilmiş, niçin tatbik edilmiyor konusuna lütfen...

MUSTAFA EKİNCİ (Devamla) — Tarihi kapkaranlık olan bu adam, böyle, memlekette daima suistimal, hırsızlık, fenalıklar yapan bu adam, nihayet huzurunuzda da bahse mevzu olan 33 vatandaşı öldürmek suçu ile mahkemeye intikal etmiştir. Mahkemenin son safahatında zaruri olarak, gizlenmesi mümkün olmadığı için, suçunu itiraf etmiş ve idam cezası giymiştir. Ancak sinni dolayısıyla bu ceza 20 sene hapse tahvil edilmiş ve nihayet D. P.'nin çıkardığı affa nail olarak cezası 6 sene 8 aya indirilmiştir.

Şimdi Türk Milletinin buna her nasılsa tevcih etmiş olduğu paşalık titrinden istifade etmek suretiyle merhamet celbederek ateh getirmiştir, delidir raporu almak suretiyle muameleye tâbi tutulmuş ve serbest bırakılmıştır. Bu husus efkârı umumiyede bir ukdedir. Bütün herkes ve bilhassa zâbitandan ve mütaaddit kimselerden aldığım mektuplar zinde olduğunu bildirmektedir. Zaten kapkaranlık bir tarihi olan bu adam -ki başkan bunu izaha müsaade etmiyorlar- hakkında başka birşey söylemeyeceğim. Ancak rapora intikal etmiştir; madem ki mahkeme kararına intikal etmiştir, daha fazla konuşmaya lüzum görmem. Yalnız Hükümetten ve Bakandan rica ediyorum. İkinci bir muayeneye tâbi tutulurken bunun müsamahaya mazhar olmaması, bilhassa Türk Milletinin nezih tarihine uygun ve umumî efkârdaki ukdeyi izale edecek bir şekilde yeni bir muayeneye tâbi tutulması ve neticenin ona göre tâyin edilmesi, yani eğer bu adam hakikaten deli ise tımarhaneye, aciz ise darülacezeye ve eğer zinde ise ki, öyle iddia ediliyor, o takdirde hapishaneye gitmesilâzımdır. (Sağdan bravo sesleri).

2.2.1951

12. – HABERLEŞMENİN GİZLİLİĞİ

Haberleşmenin gizliliği Anayasal güvenceye alınmıştır. Bu gizliliğin değişik dönemlerde saldırıya uğradığı ya da yeterince korunmadığı savları ileri sürülmektedir.

Kişi haklarına saldırı niteliği taşıyan bu eylemlerin bizde olduğu gibi başka toplumlarda da zaman zaman ileri sürülerek geniş tartışma ve skandallara neden olduğu görülmektedir.

Bu konuda verilen sözlü soru 2.2.1951 tarihinde Meclis gündemine alınmış ve bu sorunun görüşülmesi sırasında eylemin uygulanma biçimine ışık tutacak açıklamalara yer verilmiştir.

Sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alınmıştır.

Ordu Milletvekili Hüsnü Akyol'un, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti'nin Anayasanın 81 inci maddesini ihlâl ettikleri hakkındaki beyanatın mahiyetine dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek'in sözlü cevabı ()*

BAŞKAN — Sözlü soruyu okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

22 Kasım 1950 tarihli gazetelerde intişar eden beyanatında, Ulaştırma Bakanı Sayın Kurtbek, C. H. P. Hükümetlerinin, muhabere gizliliğini ihlâl etmek suretiyle Anayasanın 81 inci maddesini hükümsüz bıraktıklarını iddia ve ifade etmişlerdir.

Anayasanın 81 inci maddesini ihlâl eden Hükümet âzalarıyla memurlar kimlerdir ve haklarında Bakanlıkça ne muamele yapılmıştır?

Bu hususların Sayın Ulaştırma Bakanı tarafından sözlü olarak açıklanmasını saygılarımla rica ederim.

Ordu Milletvekili

Hüsnü Akyol

BAŞKAN — Söz Ulaştırma Bakanınındır.

ULAŞTIRMA BAKANI SEYFİ KURTBEK (Ankara) — Muhterem arkadaşlar; muhabere gizliliğinin muhafazasını emreden Anayasa maddesinin tatbikatı üzerinde yaptığım incelemeler neticesinde bu maddenin de diğer bir kısım Anayasa maddeleri gibi- sabık iktidar tarafından ihlâl edilmiş olduğu kanaatine varmış ve bunu basına açıklamıştım.

Sayın arkadaşımız, Anayasaya aykırı hareket edenlerin kimler olduklarını ve haklarında ne gibi muamele yapıldığını soruyor.

(*) Tutanak Dergisi ; C : s, S: 23-25, Tarih: 2.2.1951

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu gibi hareketlerin ne zamandan beri ve kimin emriyle yapılagelmiş olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Bunların yapılması şüphesiz yazılı emirler verilmek ve ortaya bir sürü vesikalar bırakmak suretiyle olmamıştır.

Biz yalnız vakıayı tespit etmiş bulunuyoruz. Öğrendik ve kanaat getirdik ki geçmişte muhaberenin kontrolüne imkân veren usuller ihdas edilmiş ve zaman zaman tatbik edilmiştir.

Bu ifadelerimi teyit için şunu da arzetmek isterim; sayın arkadaşım Anayasanın yalnız bir tek maddesinin tatbik edilmemiş olması üzerinde duruyorlar. Takdir edersiniz ki; geçmişte Anayasanın ihlal edilmiş maddeleri pek çoktur ve bu, yalnız 81 inci maddeye munhasır değildir. Burada saymayı ve tafsil etmeyi faydasız telâkki ettiğim birçok hususlarda Anayasa hükümleri geçmişte tatbik mevkiinden kaldırılmıştı ve bu hakikat cümlece malûmdur.

İşte Anayasanın birçok maddeleri nasıl ihlâl edilmiş ise, Anayasaya aykırı kanunlar nasıl çıkarılmış ve tatbik ettirilmiş ise 81 inci madde de böylece ihlâl edilmiştir. Bu sözlerimin sayın arkadaşımı tatmin etmiş olacağını ümit ederim.

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) — Muhterem arkadaşlar, Sayın Ulaştırma Bakanının izahatına teşekkür ederim. Fakat çok büyük teessürle karşıladığımı ve çok da kifayetsiz bulduğumu arzetmek durumundayım. Bu sebeple bir iki noktayı izaha çalışacağım.

Sekiz aydan beri devam eden bu ithamları muhalefette iken edinilmiş bir itiyadın devamı olmaktan ziyade muhalefeti çürütmeğe mâtuf bir zihniyetin ifadesi olarak görmekteyim. *(Sağdan bravo sesleri).*

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Vehim, vehim... Vehim.

HÜSNÜ AKYOL (Devamla) — Siz öyle takdir edersiniz. Beyefendi...

Yeni iktidarı nasıl ve nihayet ne zamana kadar besliyebileceğini merak ettiğim bu itham tarzı bu memlekette yerleşmesinin milletçe tehalükle beklediğimiz hakiki bir demokrasinin testsine imkân vermiyeceği kanaatindeyim.

Hükümet âzaları için Yüce Divan memurlar için mahkeme kararı olmadan veya adalet mercilerine sevk edilmeden Anayasanın ihlâli gibi çok ağır bir suçla ithamda bulunan Sayın Bakan asıl bu hareketiyle masumiyeti asıl olarak kabul eden Anayasanın «Türk vatandaşı prensip itibarıyla afif ve namusludur» şeklinde ifade edebileceğim o ruhunu ihlâl etmişlerdir.

BAŞKAN — Lütfen konuya.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

HÜSNÜ AKYOL (Devamla) — Arkadaşlar, takdir buyurursunuz ki hiç bir idare melek kanatları üzerinde kurulmamıştır. Her devirde cemiyetin diğer kısımlarında olduğu gibi idarede de suçlular görülmüştür. Asıl mesele şahıslara ait olan bu suçların müsamaha görüp görmemesi ve nihayet bunların bir devre hüküm verdirecek kemiyet ve keyfiyette olup olumasıdır. Bir Hükümet âzası için bile adalet mercîinden alınmış elde bir karar olmadan bütün bir devri ve onun hükümetlerini mahkûm etmek, vatandaşların Hükümetlerine karşı besledikleri emniyet ve itimad hislerini sarsacağı gibi... (*Sarsıtı zaten sesleri*) (*Artık mevzuubahis değil sesleri*).

BAŞKAN — Müdahale etmeyin efendim.

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) — Takdir buyurursunuz ki, bu kararın hukuk Devleti anlayışıyla de telifine asla imkân yoktur. Çok ehemmiyet verdiğim bir noktanın izahına da çalışacağım. Zannedildiği gibi ahlâkî bir netice istihsalî mümkün olmayan bu topyekûn itham ve mahkûmiyet usulü millî bünyeyi sarsacağı gibi... (*Söyle söyle sesleri*) Tereddüdüm başka noktadadır, nasıl karşılayabileceksiniz, diye düşünüyordum, onun için durdum efendim. Partiler arası iktidar değişmelerinde mümasil yolla adam çürütmeğe yol açılması ve böylelikle bu vatanda bir gün çürümemiş bir kıymet bulamamak gibi çok acı neticeler doğurabilir. Bunun millî bünyeyi ne hale getireceği ve bu şartlar içinde müşterek idealimiz olan demokrasimizin kurulmasına imkân olup olmayacağını yüksek takdirinize arz ederken hangi endişe ile bu mevzuu huzurunuzda getirmiş olduğumu ifade etmiş bulunuyorum. (*Sağdan alkışlar*).

Birakın hükmü kanun versin. Birakın hükümünü tarih versin.

BAŞKAN — Ulaştırma Bakanı.

ULAŞTIRMA BAKANI SEYFİ KURTBEK (Ankara) — Sayın arkadaşlar, bir vazifeyi devir aldıktan sonra bu millet vazifesinin bizim devir aldığımız zaman kadar nasıl tahakkuk etmiş olduğunu açıklamak bir defa daha vazifemizdir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*) Bizim bu vazifeyi yaparken nasıl objektif hareket ettiğimizi, kimseyi kötölemek niyetinde olmadığımızı belirtmek isterim.

Biz bunu delillere istinat ederek tespit ettik. Anayasa ihmal edilmiş midir? Edilmiştir. Ben bunları gözlerimle gördüm ve tespit ettim, arzedeceğim : Vatandaşların mektubu kontrol edilmiş midir? Edilmiştir. Postahanelere mektup atmak için konulan kutuların arkası delinmiş, buraya gizli adamlar konulmuş ve bu adamların ellerine liste verilmiştir. Arzu ederlerse bu listeyi de gösteririm. Bu listelerden başka postahananın içine gizli polis memuru da konmuş. Mektubu atan vatandaş bundan bihaber, mektubu attıktan sonra bunu kontrol eden memur yanındaki bir

düğmeye basıyor ve taharri memurunu haberdar ediyor. Lambası yanan taharri memuru o vatandaşın peşine düşüyor. Hem mektubu açılıyor, hem de o mektubu açılan vatandaş takip ediliyor. Aramızda buna şahsan mâruz kalan arkadaşlarımız belki vardır, General Ali İhsan Sâbis bunu pekâlâ bilirler. *(Var var sesleri)*.

Budan başka Ankara'da muhtelif telgraf ve mektupların açılıp okunduğu, telefon muhaverelerinin muntazaman dinlenip kontrol edildiği tespit edilen bir vakıadır. Bunlar mesnetsizdir diye iddia edilirse, vatandaşın mektupları okunmak için tertibat alınmıştır, telefonlar için hususi tertibat alınmıştır, bütün bunların delilleri elimizdedir.

Bugün bütün bu usuller kaldırılmıştır, bundan sonra kamu haklarına tecavüz eden bu gibi haller aslâ görülmeyecektir. *(Bravo sesleri)* Bütün bu hareketler emirle olmuş, fakat emirler şifahi verilmiştir. Bu emirleri veren eğer bunları yazıyla vermiş olsaydı tabii elimizde delili olacaktı, hoş o da Af Kanunundan istifade edip kurtulacaktı. Bu şifahi emirler vermek suretiyle bir siper arkasına gitmek suretiyle ceza talep etmek cesurane bir hareket değildir. *(Soldan bravo sesleri)* Biz bunu kötölemek için söylemedik, ama bunu siz tekrar deşecek olursanız biz de bunu, vatandaşlara, millete arz etmek mecburiyetindeyiz *(Bravo sesleri, alkışlar)*

13. – KURYE FUAT GÜZALTAN'IN KUŞKULU ÖLÜMÜ

Çok partili yönetimin oluşturduğu özgür ortamdan yararlanan yıkıcı güçler etkinliklerini artırdılar. Bunlara karşı sürdürülen savaşımın yoğunlaştığı bir dönemde meydana gelen Kurye Fuat Güzaltan'ın kuşkulu ölümü bir sözlü soru önergesiyle Meclisin gündemine getirildi.

Soru ve görüşülmesi tarihi belge niteliğinde görüldüğünden kaynaktan olduğu gibi alınmıştır.

Erzurum Milletvekili Enver Karan'ın, Kurye Fuat Güzaltan'ın ölümü hakkındaki sorusuna Millî Savunma Bakanı Hulûsi Köymen'in sözlü cevabı (1)

T.B.M.M. Başkanlığına

Aşağıda arz ve izah ettiğim sorunun Millî Savunma Bakanlığına gönderilerek sözlü olarak açıklattırılmasını saygı ile rica ederim.

Erzurum Milletvekili

Dr. Enver Karan

(1) Tutanak Dergisi : C : 6.s. 164-167, Tarih: 11.4.1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Rusya'ya gönderilen Kurye Fuat Gözaltan'ın 30 Mayıs 1948 tarihinde Ankara'ya avdeti sırasında Hosta ile Soçi arasında trende şakağından rovelver kurşunu ile öldüğü malumdur. O zamandan beri hiçbir suretle bu hâdise açıklanmamış ve umumi efkârda siyah bir istifham işareti bırakmıştır. Bunun için :

1. Bu gibi gönderilen kuryelerin iki kişiden mürekkep olması iktiza ettiği mutad bulunmasına nazaran gönderen makam hakkında ne gibi bir muamele yapılmıştır?

2. Hâdiseden kim veya kimlerin mesul olduğu?

3. Mumaileyhin ölümünün ne suretle husule geldiği?

4. Vaka bir cinayet midir? Yoksa intihar mıdır?

5. Yanında bulunduğu işitilen resmi çantaya herhangi bir müdahale yapılmış mıdır?

BAŞKAN — Millî Savunma Bakanı.

MİLLÎ SAVUNMA BAKANI HULÛSÎ KÖYMEN (Bursa) — Değerli arkadaşlarım; sual sahibi Sayın Enver Karan'ın sorularından birincisi, bu gibi gönderilen kuryelerin iki kişiden mürekkep olması, iktiza etmesi mutad bulunmasına göre gönderen makam hakkında ne gibi bir muamele yapıldığı sualıdır.

Bu soruya şu şekilde cevap arz etmek yerinde olacaktır : Kurye gönderilmesi Genelkurmay Başkanlığınca neşredilmiş olan, "kuryelerin tarzı hareketlerine dair talimat"a göre tek olarak tespit olunmuştur. Yine talimat, mühim zamanlarda kuryelerin çift olarak gönderilmesini esaslı bir tedbir olarak vasıflandırmıştır.

Fuat Gözaltan merhum, Dışişleri Bakanlığınca o tarihte, fevkalâde tedbirler alınmasını gerektirecek bir vaziyet olmadığı mütalâa edildiğinden tek olarak gönderilmiştir. Nitekim merhumdan evvel 17 Mayıs ve 18 Eylül 1948 tarihlerinde Moskova'ya tertip olunan kuryeler tek olarak gönderilmişlerdir. Buna nazaran kuryeyi tertip edenler hakkında bir muamele yapılmasına lüzum görülmemiştir.

Bu mâruzatım ikinci sualın de cevabını teşkil etmektedir.

İkinci sual : Bu şekilde tek olarak kurye gönderen makam hakkında veyahut vazifeli hakkında ne gibi muamele yapılmıştır? Bu cevap, onun da karşılığını teşkil eder.

Sual 3. — Mumaileyhin, ölümünün ne suretle husule geldiği?

Sovyet Resmî makamlarının Moskova'daki Büyükelçiliğe verdiği iza-hata göre; Fuat Gözaltan'ın ölümü şu suretle olmuştur:

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

30 Haziran 1949 günü saat : 04,30 da Sovyet Hariciye Nezareti Protokol Müdürü Moloçkof, Büyükelçiliğe telefon ederek; Ankara'ya avdet etmekte olan diplomatik kurye Fuat Gözaltan'ın 30 Mayıs'ta trende sağ şakağına bir kurşun sıkarak suretiyle intihar ettiğini, kendisinin Soçi civarında Hosta mevkiindeki hastaneye kaldırıldığını ve doktorların operasyon yapmak hususundaki teşebbüslerine kuryenin mâni olduğunu söylemiş, ameliyata muvafakat edilip edilmeyeceğini sormuş, ayrıca kurye çantasının mühürlerinin muntazam olarak muhafaza altına alındığını ve bu hususta ne yapmak arzusunda olduğunu bildirilmesini söylemiştir. Büyükelçilikçe cevaben; kurye çantasının Büyükelçiliğe iadesi, operasyon için buradan bir şey söylemeye imkân olmadığı, yaralının durumu mutlak bir ameliyata ihtiyaç gösteriyorsa fennî tedbirlerin alınmasında bir mahzur görülemediği bildirilmiştir.

Diğer taraftan Büyükelçilikçe, vaka mahalline yakın olan Batum Konsolosluğuna; derhal gidip yaralıyı görmesi emredilmiş, Soçi ve civarın memnu mintaka olduğundan konsolosa müsaade edilmesi müstacel bir nota ile Sovyet Hariciyesinden istenmiştir.

31 Mayıs akşamı yapılan görüşmede; intihar hâdisesinin 30 Mayıs'ta saat : 14.00 ile 14.15 arasında vukubulduğu, kuryeye bugün ameliyat yapılarak kurşunun çıkarıldığı, maamafih sıhhi durumunun ciddi olduğu, Konsolosa her türlü yardımda bulunulması için mahallî diplomatik ajana talimat verildiği Sovyet Hariciyesinden öğrenilmiştir. 1 Haziran 1949 tarihinde de Sovyet Hariciyesinden telefon edilerek alınan bütün tıbbî tedbirlere rağmen o gün 01.30 da kuryenin vefat ettiği bildirilmiştir.

Batum Konsolosu hâdisе mahalline 1 Haziran saat : 15.00'te varabilmiştir. Kendisine yaralının vefat ettiği söylenmiş, polis ve hastaneden hâdisе hakkında şu bilgiler verilmiştir:

30 Mayıs öğleye doğru kuryenin vagonda asabî ve gayritabî bir halde dolaştığı yolcuların dikkatini çekmiştir. Bir müddet sonra yolcular kompartımanda silah sesi duymuşlardır. Polis marifetiyle kilitli bulunan kapı açılınca Gözaltan'ın vücudunun yarısı yatağının üzerinde olmak üzere sırt üstü yattığı ve sağ şakağından kan aktığı görülerek hemen hastaneye kaldırılmıştır. Polis yerde 6.35 çapında bir tabanca ile iki kovana bulmuştur. Hastanede hemen ameliyata lüzum görülmüş, yaralı buna katiyetle ret cevabı vermiştir. Keyfiyet Büyükelçilikten istizan ve cevabı beklenirken orada tedarik olunan az Türkçe bilen birisi vasıtasıyla yaralının ifadesi alınmak istenmiştir. Zaman zaman biraz açılarak konuşabilen yaralı, hayattan bıktım, kendimi vurdum, neden ölmedim, ameliyat istemem gibi cümleleri tekrarlamış, kendisine verilen yemeği reddetmiş, pansıman yapanları itelemiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Nihayet muvafakatı üzerine Soçi'den celbedilen bir operatör ameliyatı yapmış, ayrıca bir göz mütehassısı da yaralı ile meşgul olmuştur. Ameliyattan sonra yine Soçi'den celbedilen ve daha iyi Türkçe bilen bir öğretmen de yaralıyı teskine, kendisinden hâdise hakkında malûmat almayı uğraşmış, fakat yaralı yukarda mârûz cümlelerden başka bir şey söylememiş, ameliyata rağmen 7-8 saat sonra ölmüştür.

Konsolos hastaneye vardığı zaman başhekimden defin ruhsatının alınabilmesi için cenazenin adlî memurlar müvacehesinde açılması (otopsi demiyorlar) lâzımgeldiğini bildirmiştir. Konsolos cenazenin nakledileceğini ileri sürerek buna itiraz etmiştir. Fakat başhekim, bunun kanunî formalite olduğunu, Sovyet Rusya'da hiçbir suretle başka türlü harekete kimsenin salâhiyeti olmayacağını beyan ve keyfiyetin sırf malûmaten bildirildiğini, bu açılma sırasında konsolosun da müteveffanın yakını sıfatıyla hazır bulunmasının lâzımgeldiğini katî bir lisanla ifadedden sonra, Hosta'da morg olmadığından bu formalitenin geciktirilmesine imkân dahi olmadığını ilave etmiştir. Otopside başka bir şey olmayan ancak açılma adı verilen bu formalite 1 Haziran 1949 saat : 19.00'da yapılmıştır.

Açılmayı müteakıp başhekim ve polis nakil müşkülâtından bahisle cenazenin hemen orada gömülmesinde ısrar etmişler ise de buna aslâ muvafakat edilemeyeceği söylenmiş ve nakil hakkında çıkan müsaade üzerine kısa zaman içinde cenaze hem tahnit hem de sevka hazır kılındı.

Vaka bir cinayet midir, yoksa intihar mıdır? Sualine gelince; Adalet Bakanlığı Adli Tıp İşleri Meclisinin 13 Ocak 1950 gün ve 98 sayılı otopsi raporu bu suali cevaplandırmaktadır. Şimdi bu raporun neticesini müsaade buyurursanız okuyacağım :

Netice :

Yukarıda uzun uzadıya verilen izahlara göre Fuat Güzaltan'ın sağ şa-kağına mümas veya mümasa yakın suretle atılıp ölümünü intaç eden Melior markalı 18713 numaralı 6-36 çapında silâh kurşununun hariçten başkası tarafından Fuat Güzaltan'ın irade ve mukavemeti selbedildikten sonra atılması düşünülebilirse de Rusya'da yapılan adlî, tıbbî, ruhi, fenî araştırmalara nazaran bu kurşunun bizzat Fuat Güzaltan tarafından atılmış olması büyük bir ihtimal ile vârit görülmüştür.

Bu otopsi raporu adlî tip işlerince bu şekilde hükme bağlanmıştır.

Şimdi 5 inci suale geliyorum.

Yanında bulunduğu iştirilen resmî çantaya herhangi bir müdahale yapılmış mıdır?

Moskova Büyük Elçiliğimizin Dışişleri Bakanlığımıza vâkı 2 Haziran 1949 tarihli yazısında kurye çantası üzerindeki mühürlerin tamam olduğu ve açıldığına dair de bir emareye raslanmadığı anlaşılmıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İşte kurye hâdisesi üzerinde Millî Savunma Bakanlığında kayden tespit edilen malûmat bundan ibarettir.

BAŞKAN — Enver Karan.

ENVER KARAN (Erzurum) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Vekilimiz sorğum hakkında kâfi izahat verdiler. Fakat bunun haricinde bazı bildiklerim vardır. Müsaade ederseniz arzedeğim : *(Buyurun sesleri)*.

Rusya'ya kurye gönderilen kurmay yüzbaşı Fuat Güzaltan'ın Ankara'ya gelirken yolda vefatı o zamanki umumi efkârı tethiş etmiş olmasına rağmen hiçbir taraftan hâdisenin cereyan sureti hakkında bir izahat verilmemiştir. İşte bu meşkûk ve karanlık düğümü çözmek için Hükümetimizden izahat istemeğe mecbur oldum. Saygı değer Vekilimizin verdiği izahata teşekkür ederim.

Hâdisе şöyle cereyan etmiştir : Fuat Güzaltan Moskova'dan Ankara'ya gelirken 30 Mayıs 1949 tarihinde yolda Soçi civarında tren içinde sağ şakağından yaralanması ile Hosta hastanesine kaldırılmış ve lüzum görülen sathi ameliyat yapıldıktan sonra vefat etmiştir. Buna ameliyat denemez, çünkü kurşun sağdan giriyor, soldan çıkıyor. Yalnız bir şak yapılmıştır. Başka bir ameliye yoktur. Çünkü ameliyat yapılamaz. Buna rağmen Rus Hükümeti mühimce bir parayı Hükümetimizden ameliyat ücreti diye istemiştir.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Kaç lira?

ENVER KARAN (Devamla) — Bilmiyorum, fakat mühimce bir paradır. Tabii Hükümet buna tenezzül etmedi ve derhal parayı tesviye etti.

Ceset orada tahnit edilerek 10.6.1949 gününde Türkiye'ye gönderilmiştir. Rusya'dan alabildiğimiz malûmata göre Fuat Güzaltan'ın 13 No.lu Moskova - Tiflis treninde seyahat ederken Hosta ile Soçi arasında bulunduğu vagonun iki el silâh sesi işitilmiş ve kompartımanın kilitle kapısı açtırılarak içeriye girilince mumaileyh kompartımanın alt yatağında başı kapı tarafında ve ceketi başı altında bir ayağı yere sarkık vaziyette yatar bir halde bulunmuştur. Kendisine ait olduğu rivayet edilen Melior markalı tabancanın yerde ve bunun yanında iki boş kovan ve karşıkı pence-reden kompartımanın camını kırıp delerek dışarı çıkan mermi eseri var. Şunu da söyleyeyim ki, bu tabancanın horozu bozuktur. Bir kurye böyle bozuk tabancayı taşır mı taşımaz mı, bu da düşünülecek bir noktadır. Şimdi Bakan iki mermi bulunmuştur diyor. Halbuki 4 kurşun vardır. Şimdi iki çakılmış patlamamış ve bir camı kırıp çıkan bir de isabet eden mermi ki mermi adedi dörttür. Bir de odada bir çok boşalmış içki şişeleri bulunduğu söylenmektedir. Bunun üzerine yaralı Hosta hastanesine

nakledilmiş ve sathî bir ameliyeden birkaç saat geçtikten sonra vefat etmiştir. Bu hâdiseden evvel vagon koridorunda kendisinin sınırlı sınırlı ve garip kıyafet ve vaziyette dolaştığı ve içerideki çantaya ara sıra baktığı da bu rivayet meyanındadır. Bütün bunlar Rusların rivayetleri ve nazariyeleridir.

Oradaki bazı şahıslar demişler ki, bu zat ayağına pantufla giymiş, ellerinde eldivenleri bulunuyordu ve eldivenleriyle beraber bir aşağı bir yukarı sınırlı bir şekilde dolaşıyormuş, ara sıra kompartımanın üzerinde raftaki çantaya bakıyormuş. Filhakika iki kişi orada bulunmuş olsaydı ve bu zat sınırlı ve gayrimâkul bir şekilde dolaştığı görülmüş olsaydı müdahale ederlerdi veya ölümü halinde çantayı alırdı, bu çanta başkasının eline geçtikten sonra bize gelmezdi.

Rus'ların kabul ettiği nazariyeye göre, Fuat Güzaltan'ın fazla ve karışık ıspırtolu içki içmek ve buna inzımm eden uykusuzluk neticesi kendi tabancasıyla pek yakından endahet suretiyle sağ şakağına ateş ederek kurşunla intihar etmiş olmasıdır. Herhalde beş santimi geçmemektedir.

Memleketimizde de yapılan tetkikatta fiivaki başından çıkarılan kurşunun bu tabanca ile ve pek yakından ve adeta temas suretinde atıldığı neticesine varılmıştır. Ancak hangi elin attığı bence meşküktür. Kurşun sağ şakaktan girip ufkuken seyriyle sol şakağı dayanmış ve içeride yaptığı tahribat neticesi mumaiylehin ölümüne sebep olmuştur. Yalnız kurşunun içeride yaptığı tahribat neticesinde ölüm vâkı olmuştur. Rusların bildirdikleri şekilde ölümün husule gelebilmesi Adli Tıp bakımından kabul ise de şahsın içki ve sair vasıtalarla irade mukavemeti selbedildikten sonra bu nahiyeyle aynı suret ve şekilde ve başkası tarafından silâh atılmak ile ölümün intaç edilebilmesi adli tababet bakımından kabul edilmek zarureti de vardır. Fuat Güzaltan merhumun yakınları, hattâ biraderi kendisinin hiç bir zaman içki kullanmadığını söylüyorlar. Halbuki Rusya'daki tahkikat, bunun tamamen aksine olarak hâdisenin sarhoşluğına inzımm eden uykusuzluktan ileri geldiğini göstermektedir. Arkadaşlar devletlerin yekdiğeri nezdine gönderdikleri bu gibi temsilciler yine her iki tarafın büyük bir takayyüt, nezaket ve itina göstermesi mütat ve devletler hukuku icabıdır. Buna rağmen gönderdiğimiz kuryenin bu suretle hazin ölümü biz Türkleri pek haklı olarak müteessir etmiştir. Nasıl ki, son zamanlarda Devletlerarası Hukuk Kaideleri ile âdeta alay eder mahiyette gördüğümüz Bulgarlar tarafından Sofya Ataşemiliterimizin tevkiifi, kuryemize yapılan hicabaver muamele ve insanlık icaplarına aykırı bir şekilde Türklerin kitle halinde tehirci işlerinin aynı suretle bizleri muzdarip ettiğini şu vesile ile arz etmekten kendimi alamadım.

14. – SARAY, MÜZE VE HAZİNE MÜCEVHERLERİ

Saray, müze ve hazine mücevherleri hakkında tarihi bilgileri kapsayan ve Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu tarafından verilen soru önergesi ve görüşmeler aynen alınmıştır.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, bazı mücevherat; altın ve kıymetli eşyanın hangi tarihlerde ve ne gibi bir karara istinaden Topkapı Sarayından Ankara'ya nakledildiğine, kıymet, cins ve miktarlarının zabıtla tespit ediliş edilmeyeceğine, kıymet takdiri için Hollanda'ya gönderildiği söylenen bu mücevherat hakkındaki mütehassıs raporuna ve açılmayan kasalar muhteviyatına dair, Maliye ve Millî Eğitim Bakanlıklarından olan sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı (1)

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Gazetelerde memleketin en mühim bir hâdisesi olan Topkapı müzesinden Ankara'ya celbedilen milyarlarca yakın bir kıymetli hâz olup değiştirilmiş oldukları ileri sürülen mücevherler hakkında türlü türlü dedikodular göze çarpmaktadır. Binaenaleyh aşağıdaki suallerimin Maliye ve Millî Eğitim Bakanlıklarınca sözlü olarak cevaplandırılarak efkârı umumiyeyi tenvir etmesini saygılarımla dilerim.

Seyhan Milletvekili

Sinan Tekelioğlu

1. Bu kasalarda mevcut olan mücevherat İstanbul'dan buraya ne zaman ve ne için ve kimin emriyle getirilmiştir?

2. Bu kasalar burada açılmış, kıymetleri, çeşitleri, miktarları tespit edilmiş ve bir zabıt varakasıyla tespit edilmiş midir? Bir zabıt varakası tanzim edilmiş midir?

3. Mücevheratı tetkik etmek üzere gelen mütehassısların raporları mevcut mudur?

4. Bu mücevheratın bir kısmının Hollandalı bir mütehassısa verilerek Hollanda'ya gönderilmiş ve bir müddet sonra bunların kıymetsiz taşlardan ibaret olduğunu natik bir raporla iade edildiği söyleniyor. Bu doğru mudur?

Bilhassa açılmayan ve anahtarları kaybolduğu söylenen kasalar içindekilerin kâmilan değiştirilmiş olduğu söylenmektedir. Bunları Hollanda'ya gönderen kim, mütehassıs kim, verdiği rapor nerede ve bunlar kimin huzurunda açılmış, zabıt tutulmuş mu? Tutulmuşsa nerede, tutulmamışsa neden?

(1) Tutanak Dergisi : C : 8, s. 232-237, Tarih: 15.6.1951

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MALİYE BAKANI HASAN POLATKAN (Eskişehir) — Muhterem arkadaşlarım; Diyarbakır Milletvekili Sayın Nâzım Önen ile Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu arkadaşlarımızın Topkapı Müzesiyle Millî Saraylardan Ankara'ya nakledilen ve Hazine ile Merkez Bankasının kasa dairelerinde mahfuz bulunan mücevherat ve kıymetli eşyaya ait sözlü soruları aynı mevzua taallük etmekte olduğu için her iki soruyu birden cevaplamak üzere, zikri geçen mücevherat ve kıymetli eşyaların hangi tarihte ve ne maksat ile Ankara'ya naklolunduklarını, bunların muhafazası ve diğer hususat hakkında ittihaz olunan karar ve alınan tedbirleri safha safha arz ediyorum.

Bir kısmı Maliye Bakanlığının şambrfortunda, bir kısmı da Merkez Bankasının kasa dairesinde bulunmuş olan bu kıymetli taşlarla eşyaları alınıp getirildikleri yerler itibariyle üç kısma ayırmak lâzımgelsecektir :

1. Topkapı Sarayı Müzesinden getirilen eşya.
2. Millî Saraylardan getirilen eşya.
3. Millî Emlâk Müdürlüğünün 22 Mart 1341 tarihli müzekkeresi ile veznei umuliyeye teslim alınan eşya.

1. Topkapı Sarayı Müzesinden getirilen eşya.

Birinci grubu teşkil eden eşya : 28 Şubat 1927 tarihinde Topkapı Müzesi Müdürü Merhum Refik Beyin muhafazası altında Ankara'ya getirilmiş bulunmaktadır. 86 kalem olan bu eşya Hazine ayniyet hesaplarında 309 sıra numarasında kayıtlıdır.

Bu eşya arasında, zümrütlerle süslü altın askılar inci, zümrüt ve pırlantalarla süslü iğneler, plâklar, bronzler, zümrütlü, yakutlu, elmaslı ve pırlantalı, yüzükler; küpeler, muhtelif büyüklükte zümrütler, yakutlar, zümrüt tesbih üzerine pırlantalarla süslü ve zabıta beherinin 39 okka ağırlığında olduğu yazılı olan altın şamdanlar bulunmaktadır. Yine zabıtlara göre birincisi 3 kilo 277 gram, ikincisi 1 kilo 320, üçüncüsü, 998 gram ağırlığında bulunan üç büyük zümrüt de bu mücevherat ve eşyalar arasındadır.

Bu çok kıymetli eşyanın Topkapı Sarayı Müzesinden Ankara'ya alınıp getiriliş sebebi hakkında Maliye Bakanlığındaki dosyalarda bir yazıya tesadüf olunmamıştır. Bu eşyanın zahiren, iyi bir şekilde muhafaza altına alınmak maksadiyle Ankara'ya getirildiği söylenmekte ise de Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Sayın Tahsin Öz'ün 12.VI.1951 günü Merkez Bankasında, Meclis Başkanı Sayın Refik Koraltan, Meclis İkinci Başkanı Mustafa Zeren, Millî Eğitim Bakanı ve kasaları tadat edecek olan heyetin diğer üyeleri huzurunda âki ifadesine göre satılmak üzere getirilmiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bilâhara 24.X.1928 tarih ve 7260 sayılı Kararname ile bu eşyadan tarihî kıymeti haiz olanlarının satışından vaz geçilmiş, tarihî kıymeti olmayanların satışına karar verilmiştir.

Bu eşyanın satışının düşünüldüğü bir sırada ağırlıklarını yukarıda bildirdiğimiz zümrütlerin hakiki zümrüt olmadığı iddialarının ortaya sürülmesi üzerine Hükümet, gerek bu zümrütlerin evsafı ve kıymetini gerekse İstanbul'da ve Ankara'da bulunan diğer eşyanın kıymetlerini takdir ve tahmin ettirmek üzere Fransa'dan mücehherat eksperti Robert Linzler'i Türkiye'ye davet etmiştir.

M. Robert Linzler, bir heyet huzurunda, bu işler için imâl olunan Volton pertavsızı ve kuvvetli elektrik cereyanı ile yapmış olduğu muayeneler neticesinde her üç zümrüdün münakaşasız olarak hakiki zümrüt olduğunu bildirmiş ve keyfiyet «12 Eylül 1927» tarihli zabıt varakasinda tespit olunmuştur.

Mücehherat eksperti M. Robert Linzler, 17 Ağustos 1927 tarihli birinci raporunda, diğer kıymetli eşyalar için, Hükümetin bu ekspertizi yaptırmadaki maksadını bilmediğini, mücehheratın kıymetlerini takdirde vasatı bir fiyat tespitinde büyük müşkülât bulunduğunu, bunların arasındaki bazı mücehheratın kalite ve ehemmiyet bakımından hiçbir yerde bir eşinin bulunmadığını, kendisine gösterilen zümrütlerin dünyanın başka bir yerinde mevcut olmadığını, askı tâbir edilen mücehherlerin ihtişamından başka ayrıca çok ince bir sanat eseri olduklarını, bu çok güzel mücehheratı görünce büyük bir heyecan geçirdiğini ifade etmiş bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı müzesinden alınıp getirilen bu eşyalarla kıymetli eşyaların, bidayette iki kasa içerisine yerleştirilip, bu kasaların Maliye Bakanlığının zemin katında bir odaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Bilâhara 24.X.1928 tarih ve 7260 sayılı kararname ile Maliye Bakanlığında mevcut mücehheratın müşterek muhafaza altına alınacağı, mücehheratın bulunduğu üç anahtarlı kasanın anahtarlarından birisinin Maliye Vekâletinde, ikincisinin Devlet Şûrası Reisinde, üçüncüsünün de Divanı Muhasebat Reisinde bulunacağı karar altına alınmıştır.

Daha sonra 26.XI.1934 tarih ve 2/1613 sayılı kararname ile mücehheratı ihtiva eden kasalar Merkez Bankası kasa dairesine naklolunmuş, Divanı Muhasebat Reisinde bulunan anahtarın da Başbakanlık Müsteşarına tevdi edilmesi bu kararnamede zikredilmiştir.

Bu suretle kasa anahtarlarının Maliye Vekilinde, Devlet Şûrası Reisinde ve Başbakanlık Müsteşarında bulunması icabetmekte idi.

Milli Saraylarda bulunan eşyaların Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu tarafından sayımı ve tespiti hâdisesi münasebetiyle Maliye Bakanlığı mevzu ile alâkalanmış, 24.X.1928 tarih ve 7260 sayılı kararname gereğince Maliye Bakanında bulunması lâzımgelen kasa anahtarının Bakanlık vazifesini devir aldığı zaman bana intikal etmemiş olması göz önüne alınarak bu ve diğer iki anahtarın araştırılmasına geçilmiş ise de Devlet Şûrası Başkanına ve Başbakanlık Müsteşarına selefleri tarafından bu şekilde anahtarlar devredilmemiş olduğu anlaşılmıştır.

1927 yılından itibaren Maliye Bakanlığında vazife görerek ayrılmış olan bütün eski bakanlara birer mektup yazılmak suretiyle anahtarlar hakkında malûmat istenilmiş ise de Sayın Şükrü Saraçoğlu, Nurullah Esat Sümer ve Halil Ayan'dan cevap alınamamış, diğer eski bakanlardan da bu şekilde bir anahtar teslim almadıkları ve haleflerine de bu şekilde anahtar teslim etmedikleri öğrenilmiştir.

Bunun üzerine Başbakanlıkta, Maliye Bakanlığında ve Devlet Şûrasında mevcut bütün eski anahtarlar toplanmak suretiyle Merkez Bankasında bulunan kasaların markalarını taşıyan anahtarlarla bu kasaların açılması tecrübe edilmiştir. Başbakanlık müsteşarındaki anahtarlarla Maliye Bakanındaki anahtarlardan aynı markayı taşıyan ikisi kasaya uymuşsa da Devlet Şûrasından getirilen anahtar uymadığı için kasanın açılması mümkün olamamıştır. Bîlâhara Danıştaydan emekli olan bir zâtın vermiş olduğu malûmat üzerine Danıştay Başkanlığı, Kasanın asıl anahtarını bulabilmiş, bu suretle kasaların açılması mümkün olmuştur.

12 Haziran 1951 tarihinde heyet huzurunda yapılan sayım sonunda Topkapı Sarayı müzasinden getirilen eşyanın, getirilen tarihte tanzim olunan zabıttaki sayısına uygun olarak zuhur ettiği görülmüş ve keyfiyet bir zabıta tespit olunmuştur.

2. Grubu teşkil eden eşyalara gelince :

Dolmabahçe Sarayından getirilen bu eşyalar, Maliye Vekâletinin, saraylarda mevcut altın ve murassa eşya ve evaninin bakanlık binasında tedarik edilen müşterek anahtarlı kasalarda muhafazası takarrür etmiş olduğundan bahsile Millî Saraylar Müdürlüğüne yazdığı 15 Mart 1927 tarih ve 1281 sayılı yazısı üzerine Dolmabahçe Sarayının gümüş ve Hazine odaları denilen odalarından alınıp getirilmiştir. 28 Mart 1927 tarihli zabıta alelmüfredat gösterildiği üzere, pırlanta, inci ve kıymetli taşlarla süslü altın zarflı fincan takımları, altın yemek takımı, altın çay takımı, altın çekmece kutu, ince ve pırlantalarla işlemeli ve sırmalı kahve puşideleri gibi kıymetli ve nadide olan bu eşyalar beş sandık içine konarak

Saraylar Müdürü Sezai ve kontrol memuru Rasim tarafından Ankara'ya getirilmiş ve Ankara'da bir heyet tarafından 17 Nisan 1927 tarihinde tespit zaptı ile karşılaştırılarak Maliye Vekâleti Veznei Umumiyesince tesellüm olunmuş ve 510 numaralı ayniyata kaydedilmiştir.

Topkapı müzesinden getirilen eşya gibi hakikatta satılmak için Ankara'ya getirilen bu eşya, 24.X.1928 tarih ve 7260 sayılı Kararname hükümünce 14.XI.1934 tarihinde, arasında Müzeler Umum Müdürü Bay Aziz Ogan'la Encümen âzasından Efdalettin'in de bulunduğu 5 kişilik bir heyet marifetiyle birer birer tetkik edilerek tarihi kıymetleri itibariyle müzeye ayrılması lâzımgelenler, satılması veya Milli Saraylara iadesi lâzımgelenler olmak üzere bir tefrika tâbi tutulmuş ve takriben 4 ay sonra da Maliye Bakanlığının Başbakanlığa yazdığı 24.III.1935 tarih ve 19474 sayılı yazı üzerine Bakanlar kurulunca ittihaz olunan 2/2250 sayı ve 31.III.1935 tarihli Kararname ile zikredilen heyetçe tarihi kıymeti haiz oldukları işaret edilmiş bulunanların, Merkez Bankasında muhafaza altına alınmış olan emsali mücevherat meyanına konularak muhafaza edilmesi, diğerlerinin de Millî Saraylarda kullanılması mümkün olanların Millî Saraylara teslimi ve bu saraylarda kullanılması mümkün olmayanların sattırılması karar altına alınmıştır.

İşte tarihi kıymeti haiz oldukları işaret edilen 18 kalemde 127 parça eşya 26.VII.1935 tarihinde, evvelce Cumhuriyet Merkez Bankasına nakledilen mücevherat arasında muhafaza olunmak üzere Bankanın şambrfortunda bulunan kasaya konmuş, diğerleri de saraylarda kullanılması mümkün olanların saraylara iadesi ve saraylarda kullanılması uygun olmayanların da sattırılması maksadiyle Bakanlıkça 1/1001 sayılı ve 19.VI.1935 tarihli yazı Darphaneye gönderilmiştir. Darphane bu eşyayı saraylara iade etmek istemişse de Saraylar Müdürlüğü mezkûr kıymetli eşyanın, saraylarda mevcut olup bugünkü ihtiyaca ve tarzı istimale uygun düşmiyen eşya arasından tefrik olunduğundan bahsile almamıştır.

Bilâhara bakanlığın şifahi emirleri üzerine Darphane Müdürlüğü bu eşyayı 1.VII.1940 tarihinde, 514 sayılı yazı ile 4 ve 5 numaralı sandıklar içerisinde Ankara'ya yollamış, bu suretle mütemadiyen gidip gelen bu eşyalar sandıklar içinde Bakanlık kasa dairesine konmak suretiyle muhafaza altına alınmıştır.

Bu eşyaların saraylara iade olunmak üzere tespiti münasebetiyle bu defa heyet huzurunda yapılan sayımında eşyaların zabıtnamelerde gösterilen miktarlara uygun olarak zuhur ettiği görülmüştür.

Bu grup eşyadan tarihî kıymeti haiz olup Cumhuriyet Merkez Bankasındaki kasada muhafaza altına alınmış olan 18 kalemde 127 parça eşya da 12.VI.1951 tarihinde heyet huzurunda yapılan tatat ve tespitte eski zabıttaki müfredatına uygun olarak zuhur etmiştir. Yukarıda işaret etmiş olduğum pırlanta, inci ve firuze taşlarla süslü zarflardan bir kısmı murassa ve mineli altın çekmece, sırma ve inci işlemeli saçaklı taşlarla süslü kahve puşideleri bu eşya meyanındadır.

Üçüncü kısımda ızah edeceğimiz hâdise :

Millî Emlâk Müdürlüğünce Veznei umumiye yani Hazine veznesine teslim edilen eşya Hazine ayniyatında 295 sırada muhtelif cins gümüş tabak, sahan ve kıymetli tabak ve saire olarak mukayyet olup 1341 senesinde Bakanlık tarafından memur gönderilmek suretiyle Askerî Müze-den getirilen ve evsafi 22 Mayıs 1341 tarihli zabıтта belirtilen 827 parça gümüş ve züccaci evaniye ait bulunmaktadır.

Satılmak için getirtilen bu eşyadan 109 parçası 15.III.1929 tarihinde, satılmak üzere Satış Memuru Rasim tarafından teslim alınmış ve bakiyesi 2/2250 sayılı ve 31.III.1935 tarihli Kararname hükümlerine göre muameleye tâbi tutularak iki tepsi hufzedilmek üzere Merkez Bankasındaki kasaya, 26.VII.1935 tarihinde Dolmabahçe Sarayından gelen eşya ile birlikte konmuş, 355 parça kıymetli porselen eşya dört kişiden mürekkep bir heyet marifetiyle 30.VII.1935 tarihinde Ankara'da imha edilmiş ve 411 kalem gümüş eşya 1/1001 sayılı ve 19.VI.1935 tarihli yazı ile yeni çıkarılmakta olan gümüş paraların darbında kullanılmak üzere Darphaneye gönderilmiş ve Darphanece de gümüşleri çıkarılmak, porselenleri kırılmak suretiyle imha olunmuş, çıkarılan gümüşler de 28.I.1939 yılında eritilerek para darbiyatında kullanılmıştır.

Bu gümüş ve gümüşlü eşyaların hakiki imha sebepleri bilinmemektedir.

Üç grupta toplayarak ızah ettiğimiz mücevherat ve kıymetli eşyalar hâdisesi bundan ibarettir.

Soru sahibi arkadaşımız bu eşyaların müfredatlı listesini görmeyi arzu buyurdıkları takdirde listeyi Bakanlıkta kendilerine ayrıca takdim edebiliriz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, Türk Milletinin yegâne servetini teşkil eden müzelerde mevcut olan bu elmas, pırlanta ve âvani eşyayı buraya getirterek, onu uzun müddet metruk bir halde bırakmışlardır. Bu, zaman zaman herkesin ağzına düşmüş, acaba bu işler nasıl olmuş?. deniyordu.

Bâzı yerlerde benim eski arkadaşlarım olan zevatın yanına gittiğim zaman onlarda bir zenginlik eseri, bir ihtişam, bir fevkalâdelik görmekte idim. Bendeniz o zaman biraz, biraz değil çok düşkündüm. Bir arkadaşım beni yemeğe davet etti. Evine gittim, üstüm başım muntazam olmadığı için, hizmetçi kapıyı açınca beni içeriye almak istemedi. Dedim ki : Ben sizin beyin çok yakın arkadaşım, beni yemeğe davet etti, haber verirsiniz beni içeri alırlar. Hizmetçi kız haber verdi, kapı açıldı, içeri girdim. İçeriye ayağımı atar atmaz halıyı tanıdım. Ben o halıyı sarayın selâmlık dairesinde görmüştüm. Hayretim arttı. Acaba hangi saraydaydım. Biraz sonra içerde, misafir odasına girdim, orada iki arap karşı karşıya durmuş, altın lâmbalı, bunları sarayda görmüştüm.

TALÂT VASFİ ÖZ (Ankara) — Kimin evinde gördünüz lütfen tasrih ediniz, bunu milletin duyması lâzımdır, rica ederim tasrih buyurunuz. Bu gibi sözler partinin aleyhine oluyor.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Söyleyeceğimi arkadaşlar. Arkadaşlar, belki gazetelerde okumuşsunuzdur, bir arkadaşın evinden 40 bin liralık mücevheratı çalınmıştı, hatırlıyor musunuz bilmiyorum.

SEDAT ZEKİ ÖRS (Sivas) — Evet, evet, hatırlıyorum, Kılıç Ali.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — O da bir zâbitti. Biz zâbitler o zaman ekmek parasını bulmakta bile güçlük çekiyorduk. Bu arkadaş birden bire zengin oluvermişti.

Arkadaşlar; Topkapı Sarayından getirtilen eşyalar getirilirken bir zabıt varakası yapılmış mıdır? Yapılmamışsa sümmettedarik sonradan yapılan zabıt varakalarının kıymeti olur mu? Miktar itibarıyla tamamının içinden bir pırlanta alınmışsa nereden bileceğiz? Bunların içinde 3000 aded pırlanta mevcuttur. Bir tanesi alınıp da yerine bir Beyoğlu taşı konması mümkündür. Anahtarların macerası malûmdur. Onda idi, bunda idi. Bu işin içinde o kadar mühim hâdiseler vardır ki, Türk Milletinin sizleri buraya getirmesinin sebeplerinden biri de budur. Sizlerin, bizlerin vazifesi o kadar mühimdir ki, onun için böyle bir vazife ile karşılaşmış bulunuyoruz.

Acaba onlar bu milyarlarca liralık serveti imha edemezler mi idiler? Edebilirlerdi, ama etmediler. Şimdi görüyoruz ki porselen tabakları, gümüşleri alınmak üzere yok etmişler. Acaba bu tabaklar aransa bulunamaz mı dersiniz? (Gülüşmeler)

Meselâ Pakistan Sefaretine gitseniz acaba orada saray eşyası bulunmaz mıyız?

Yanımda yok aradım, Atatürk'ün bir mektubu var, benim çiftlikteki saraya ait eşyalarım çalınmıştır, diyor. Bunları acaba kim çalmıştır? Mektup yanımda yok, başka bir gün okurum.

Arkadaşlar, bunların ekserisi yağma edilmiştir.

Arkadaşlar bu taşlardan bir tanesi kırılmıştır, o kırık parçanın kıymeti, bizim Zafer Gazetesine göre 50 bin lira tahmin ediliyormuş. Acaba yalnız o kırık parça mı vardır, başka kırık parça yok mudur? Bunu tetkik etmek hiçbirimizin kudreti dâhilinde değildir. Ne yapsın yeni Hükümet? Demin Maliye Vekili konuşurken o da bizim gibi bir heyecan içinde çırpınıyordu. Nasıl bizim kalblerimiz heyecan içinde çarpan dalgalar gibi coşuyorsa onun da öyle kalbi vuruyor.

Şimdi arkadaşlar; acaba ne yapmalı ki bu taşlar bu elmaslar bu v.s. nin içerisinde bazıları alındı mı alınmadı mı? 1927 senesinde bunlar hususi bir emirle; gizli bir emirle buraya getirilmişlerdir. Bu hususa dair her gün gazetesinde yazılar vardır, adam, benden başka bilen yoktur diyor. Bu arkadaş içine almak şartıyla bir heyet kuralım. Bu heyete bu arkadaşlardan da alalım, ayrıca İbrahim Hakkı Konyalı'yı da alalım. Bu zatın malûmatı çok yüksektir. Eşyanın heyeti umumiyesini taniyacak durumdadır. Efkârı umumiye aydınlansın ve desin ki hakikaten memleketi hizmet etmişsiniz. Allah sizden razı olsun.

Hastanelerde her yatakta dört hasta yatıyor. Bunu bu suretle bu hale sokmamış olsaydılar da hastanelere şuraya buraya verseydik olmaz mıydı? Bu elmasları buraya getirerek ondan nemalanan insanlar, saltanat içinde, bankalarda paraları mevcut olarak şurada burada şahane yaşıyorlar. (Hâlâ sesleri)

Hâlâ duruyoruz, hâlâ bu hırsızlara bir şey yapmıyoruz. Ne zamana kadar duracağız? Niye bekliyoruz? Acaba hırsızları yakalamak bizim vazifemiz değil midir? Ben, kendi şahsım itibarıyla Kuvayı Milliye hareketini acaba bu millet bu insanlar zengin olsunlar diye mi? Yaptı diye düşünüyorum. O Türk Milleti ki, onu da düşünüyorum.

Sonra arkadaşlar, bilhassa büyük taşların Belçika'ya gönderildiği de yazılıyor bir gazetede. Acaba hakikaten gitmiş midir? Belçika'ya gitmişse onun etrafını traş etmişlerdir, her halde bu traştan istifade etmişlerdir. Acaba bu taşlar gönderilirken bunların ölçüleri, tartıları tesbit edilmiş midir? Görüyoruz ki, Ankara'ya geldikten sonra tesbit edilmiştir. Anahartlar kaybolmuş, sonra zavallı bir memur çıkmış dolabın içinde bulmuş... Bunların her biri binbir gece hikâyelerine benzeyen birer efsane-

dir. Onun için bendeniz teklif ediyorum, lütfen Büyük Meclis Türk Milletinin hakiki ve yegâne mümessili olan bu Meclis, içimizden yirmi kişilik bir heyet ayıralım. Ve müze müdürünü ve sairiyi de içine alalım. İbrahim Hakkı Konyalı'yı da alalım. Netice itibarıyla bunlar tetkik etsinler. Hakkaten eski vaziyetinde midir? Yoksa bunların içinden bazı parçalar alınmış mıdır? Hattâ buraya gelen, vaziyeti tetkik eden mütehassıslar sağ iseler, ölmemişlerse onları da getirelim. Onların da raporlarını karşılaştıralım. Milletin vebalı üstümüzden kalsın.

TALÂT VASFİ ÖZ (Ankara) – Sinan Bey, halıyı kimin evinde gördünüz?

BAŞKAN – Sual soramazsınız.

(Halı kimde idi sesleri)

SINAN TEKELİOĞLU (Devamla) – Salih Bozok'un evinde gördüm.

15. – *İRTİCA – TİCANİ TARİKATI* (*)

Çok partili özgür ortamı gözleyen gerici akımlar Cumhuriyet tarihinin değişmez sorunu oldu.

Büyük Türk Devriminin zemin temizliğini sağlayan tarikat yasakçılığından, tarikatları paylaşım yarışına giren yönetim anlayışına giden yolda, Tıcanî Tarikatı görüşmeleri 9 uncu Dönemin devrimler üzerindeki duyarlılığını belirler.

Uygarlık düşmanları fırsat buldukça devrimleri yıkmaya, toplumu devrim öncesi ortaçağ karanlığına götürme çabalarını hep sürdürdüler.

14 Mayıs sonrasında oluşan özgür ortamı uygun bulan Tıcanî Tarikatı, Mecliste okunan Arapça ezan olayı ile kamuoyunun dikkatlerini çekti. Örgütlü biçimde yurt düzeyinde Atatürk'ün anıtlarına saldırıya geçildi.

Konu 16.7.1951 tarihinde iki sözlü soru ile Meclis gündemine getirildi. Bu soruların görüşülmesi tarikatın yapısını göstermekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin devrimlere duyduğu bağlılığı belgelemektedir. Bu nedenle tutanaklardan aynen alınmıştır.

(*) Vicdan ve toplantı hürriyeti (6187 Sayılı Kanun) konusuna bkz. Türk Parlamento Tarihi IV. Cilt, S. 4363-4519 arası.

GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (1)

Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu'nun, Tıcani tarikatına mensubiyetleri söylenen bazı kimselerin çıkarmakta oldukları hâdiseler dolayısıyla Hükümetçe ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair Başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı (1)

BAŞKAN – Aynı mahiyette diğer bir soru daha var, cevapları müşterek olacağı için, kendilerinin söz hakları mahfuz olmak şartıyla ikisini de okutuyorum.

Amasya Milletvekili Cevdet Topcu'nun, Tıcani tarikatı mensupları hakkında ne muamele yapıldığına ve son zamanlarda Atatürk heykellerine vâkı tecavüzleri önleyici ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair Başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı

6/368

28 Haziran 1951

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Tıcani tarikatına mensubiyetleri söylenen bazı kimselerin çıkarmakta oldukları hâdiseler son zamanlarda artmış görünmektedir.

Vatandaşları üzen ve endişeye düşüren bu müessif vakalar dolayısıyla Hükümetin tedbir ve tasavvurlarını öğrenmek ihtiyacını duyduğumdan aşağıdaki suallerimin Sayın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına yüksek delâletinizi dilerim.

Rize Milletvekili
Osman Kavrakoğlu

1. Gazetelerde ve günlük konuşmalarda mevcudiyetlerinden bahsolunan Tıcani tarikatı mensuplarının Hükümetçe malûm bir dernekleri var mıdır? Bunların reis veya şeyhleri kimlerdir?

2. Tıcanilerin siyasi partilerde her hangi bir münasebetleri var mıdır, bunların siyasi maksatlarla tahrik edilmekte olmaları ihtimali Hükümetçe derpiş olunmakta mıdır?

3. Tıcanilerin devam ve temadî eden tecavüzleri bugünkü mevzuatımızla önlenemediğine göre Hükümetçe gerek ıslah gerekse menedici mahiyette ne gibi tedbirler düşünülmektedir?

T.B.M.Meclisi Yüksek Başkanlığına

Dört, beş gündür matbuatı ve bütün efkârı meşgul eden bir hâdisе karşısındayız. Tevalî edegelen bir kısmının faili bulunan ve bir kısmının da bulunamıyan heykel, büst kırma işiyle beyanname neşri hâdiseleri

(1) Tutanak Dergisi : C. 9, sayfa 174-176, Tarih : 16.7.1951

üzerinde vazifeli emniyet ve adalet teşkilâtının gereken hassasiyeti gösterdiklerini görüyoruz. Yine anlıyoruz ki, şeyhi Ankara'da oturan Kemal Pilâvoğlu adındaki bir şahsın idare ettiği bir ticani tarikatı vardır. Yukarıda bahsi geçen olaylarda bu tarikat müntesibinin tarafından yapılmaktadır... Bu tarikat mensuplarının pervasızca ve devamlı hareketleri eskârı umumiyeyi tehyic ettiği hiç şüphesizdir. Müritlerinin rivayetine göre 10 - 40 bin arasında olduğu söylenen bu tarikat mensuplarıyla Hükümet şimdiye kadar hareket ettiği gibi normal zabıtai mania ve suç işledikten sonra adli takip suretiyle mi iştigal ve iktifa etmektedir, yoksa memlekette ehemmiyetli bir hâdisе durumunu arzeden bu iş için cezai tedbirler almış veya almakta mıdır?.. Hadiseler mahiyetinin ve sureti cereyanının ve Hükümetçe alınmış yeni bir hareket tarzı varsa bunun neden ibaret olduğunun Türk eskârına açıklanması için Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını arz ve rica ederim.

Amasya Milletvekili

Cevdet Topcu

İÇİŞLERİ BAKANI HALİL ÖZYÖRÜK (İzmir) – Muhterem arkadaşlarım; gündemin 3 üncü ve 4 üncü maddelerinde yer alan Cevdet Topcu ve Osman Kavrakoğlu arkadaşlarımızın önergeleri aynı mevzua temas ettikleri cihetle, mâruzatım her iki sözlü soruyu da cevaplandırmış olacaktır.

Her şeyden önce bir noktayı belirtmek isterim : Bahis mevzuu olan heykel kırma ve beyanname dağıtma hâdiseleri adalete intikal etmiş bulunmaktadır. İş henüz hazırlık tahkikatı safhasındadır. Takdir buyurunuz ki, kanunen gizli olan bu tahkikatın mahiyeti ve seyri hakkında burada her hangi bir açıklama yapmak doğru değildir.

Bununla beraber, vakaları ve faillerini müşahhas olarak ele almaksızın ve suç unsurlarına ve bunların sübut delillerine temas etmeksizin, hâdiselerin umumiyeti içinde kalarak, bunların arzettikleri mâna ve manzarayı tebarüz ettirmekte ve memlekette huzur ve sükûnun ve bizi medeni bir cemiyet seviyesine ulaştıran inkılâplarımızın korunması bakımından Hükümet olarak ne düşündüğümüzü açıklamakta fayda vardır.

Muhterem arkadaşlarım; hâdiselerin arzettiği manzara şudur : Yurdun muhtelif yerlerinde heykel ve büstlere karşı tecavüzlerde bulunulmuş ve bu tecavüzlerle ilgisi ilk nazarda anlaşılan bir beyannamenin dağıtılmasına teşebbüs edilmiştir. Bu vakaların dikkati çeken hususiyetleri şunlardır :

A) Tecavüzlerin hedefi alelilâlâk heykel ve büstler değil, bir şahıs olmaktan çıkıp Türk İnkılâbının ve Türk Cumhuriyetinin sembolü haline gelmiş olan Atatürk'ün heykel ve büstleridir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

B) Dağıtılan beyanname, açıkça Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Rejimi aleyhine müteveccihdir.

C) Gerek beyanname tevzii teşebbüsleri ve gerek tecavüz hâdiseleri, bir merkezden ve plânlı olarak idare edildiği intibahı uyandıracak şekilde, yurdun birbirinden oldukça uzak bölgelerinde birbirine pek yakın zamanlarda vâkı olmuştur.

D) Önce saklanmaya dikkat ve gayret eden mütecavizler, gitgide cürretlerini artırarak, bir nevi kahramanlık ve fedailik tezahürü şeklinde işi nümayışkâr bir aleniyete kadar götürmüşlerdir.

E) Nihayet bütün bu vakıalarla ilgili olarak yakalanan şahıslar ticaniler denilen teşkilâtlı bir topluluğa mensup kimselerdir.

Ticanilik nedir?

Ticani tarikatı, Ahmet Ticani adında biri tarafından bir buçuk asır önce Fas'ta kurulmuştur. Bu tarikat, memleketimizde öteden beri mevcut ve malûm olan ve her biri muayyen bir tasavvuf mesleğini temsil eden doktrin sahibi mâruf tarikatlardan değildir ve bunlardan her hangi biriyle ilgisi tesbit edilememiştir. Kuruluşundan itibaren ancak Şimali Afrika'da inkişaf edebilen Ticani tarikatı, memleketimize, tarikatlar kapatıldıktan çok sonra bir Mısırlı vasıtasıyla sirayet ettirilmişdir. Abdülkadir Medeni adındaki bu Mısırlı ile İstanbul'da bir otelde tesadüfen tanışan Kemal Pilâvoğlu, ondan aldığı ilhamla 1936 yılında Ankara'da bu tarikatı kurmuştur.

Tarikatın bir şeyhi ve mütaaddit halifeleri vardır. Tarikata yeni intisap edenler muhip namını alarak bir tecrübe devresi geçirdikten sonra şeyhin itimadını kazanırlarsa müritlik mertebesine çıkarlar. Müritler de fedai ve kahraman unvanlarıyla mertebelere ayrılır.

Tarikatın şeyhi Kemal Pilâvoğlu'dur. Tarikat mensupları şeyhe kayıtsız şartsız itaatla mükelleftirler. Şeyhin izni olmaksızın tarikata ait her hangi bir hususun yabancılara bildirilmesi katiyetle memnurdur.

Muhterem arkadaşlarım, bu durum karşısında ticanilerin, reisleriyle, halife namı altındaki kolbaşlarıyla, mensupları arasındaki hiyerarşik münasebetlerle ve nihayet bunları tarikata bağlayan sıkı kaidelerle tam bir teşkilâtlı topluluk mahiyeti arzettiklerini kabul etmek lâzımdır.

Zannediyorum ki, muhterem Osman Kavrakoğlu arkadaşımız, ticanilerin hükümete malûm bir dernekleri var mıdır? Diye sorarken bunların Cemiyetler Kanunundaki mânasıyla bir dernek kurmuş olup olmadıklarını değil, teşkilâtlı olup olmadıklarını öğrenmek istemiş olsalar gerektir. Bu mâruzatımla sualine müspet cevap vermiş oluyorum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ticanilerin siyasi partilerle münasebetlerine gelince; mensuplarının ferdî ilgileri haricinde, bir teşkilât olarak her hangi bir siyasi parti ile münasebetlerinin mevcudiyeti hakkında katî beyan ve mâruzatta bulunmaya imkân verecek müspet vakia ve deliller henüz elde edilmiş değildir.

Muhterem Osman Kavrakoğlu arkadaşımız önergesinde pek önemli bir noktaya, ticanilerin siyasi maksatlarla tahrik edilmekte olmaları ihtimaline temas etmektedirler. Muhterem arkadaşlarım, bu bir ihtimal değildir. Hür dünyanın her yerinde olduğu gibi, memleketimizde de huzur ve sükûnun bozulmasından menfaat umanların bu gibi hâdiseleri her vasıta ile ve her şekilde tahrik ve teşvike çalıştıklarından asla şüphe edilemez. Haricî ve dahilî tahrikçilerin bu gafiller zümresi içinden şuurlu müttefikler tedarik ettikleri sabit olmasa bile, mevcudiyeti muhakkak olan tahrik konusu üzerinde Hükümetiniz büyük bir hassasiyetle durmaktadır.

Aziz arkadaşlarım, teşkilâtlı bir topluluk olan ticani tarikatı tarafından inkılâp ve rejimimiz aleyhine tevcih edilen faaliyetler karşısındayız. Bu faaliyetin şimdiye kadar tezahür eden safhaları adaletle intikal etmiş bulunmaktadır. Bundan sonraki tezahürleri önlemenin katî çaresinin bu faaliyetin mürettibi olan teşkilâtı kökünden tasfiye etmek olduğuna kani bulunuyoruz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

1936 da başlayıp 1943 yılından beri mevcudiyetini belli ettiği ve mü-taddit defalar zabıta ve adaletle intikal eden zararlı faaliyetleri görüldüğü halde şimdiye kadar yaşıyan ve hattâ gelişen ticaniliği tamamen ortadan kaldırmak kararındayız. *(Alkışlar)* Bunu temin edecek tedbirleri almış bulunuyoruz. Adli tahkikatın vereceği neticelere göre gerekirse yeni kanuni tedbirlerle de huzurunuzla geleceğiz. *(Alkışlar)*

Maruzatım bundan ibarettir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) – Muhterem arkadaşlar, memlekette hakikaten iktidarımızın daha başlangıcını teşkil eden bu ilk senelerde, vatandaşların ve bilhassa büyük inkılâbın yetiştirdiği biz gençlerin henüz canını kaybetmediği bir devrede, bu acı hâdiselerle yüzyüze gelmiş ve maalesef bunu iktidarımıza bir suç olarak atfetmek isteyen bir hava ile karşılaşmış bulunuyoruz. Bu yüzdendir ki, bu sözlü soruyu huzurunuzla getirmiş bulunuyorum.

Hatırlarsınız, Ticani tarikatı, evvelâ Muhterem Meclis Huzurunda arapça ezan vermekle işe başlamıştır. Çok acı bir hakikattir ki, bu memleketin mukadderatını elinde tutan iktidara rağmen zavallı diyeceğim bu insanlar o günden bugüne bazı tahriklerle maalesef cesaretlerini artır-

mişlardır. Hükümetin bu mevzuda kendisine düşen vazifeyi, bütün milletin kendisinden beklediği derecede basiretle başarmış olmasını şükranla karşılarım. Burada hakikaten milletin geniş bir itimadiyle iş başına gelmiş olan bir hükümetten başka türlü bir cevap beklenemezdi. Biz, o cevabı her an takviyeye hazır bulundukça bu gibi hâdiselerin artık temasine imkân verilmeyecektir. Bundan emin olarak kürsüden ayrılacağım.

Arkadaşlar, burada bazı noktaların Hükümetçe dikkatle üzerinde durulmasını bilhassa istirham etmek isterim.

Bunlardan birisi şudur : Ticaniliğin hakiki mahiyeti memleketin büyük ekseriyetini teşkil eden müslüman vatandaşlara anlatılmalıdır. Onlara anlatılmalıdır ki, ticaniliğin müslümanlıkla asla bir alâkası yoktur. Bunlar, Devletin olduğu gibi, müslüman türklerin de en büyük düşmanlarıdır.

Saniyen, yine bu millete anlatılmalıdır ki, ticanılık kisvesi altında yürütülmek istenen tecavüz hareketlerinin tek gayesi, üzerinde daima titrediğimiz inkılâbımızı bir anarşiye sürüklemekten, bu aziz vatani icabında düşmanlara peşkeş çekmekten başka bir şey değildir.

Arkadaşlar, aralarında rütbe farkları hazırlıyan, kahramanlık rütbe-leri ihdas eden bu kimseler, fırsat bulurlar, vatani zayıf bulurlarsa yarın Fedaiyanı İslâm Cemiyetini de kuracaklardır; bundan şüphe etmemek lâzımdır. Bunlara, kan pahasına kurulan bu inkılâbı yine kan pahasına yaşatmakta tereddüt edilmeyeceğini anlatmak lâzımdır. *(Bravo sesleri, alkışlar).*

mişlardır. Hükümetin bu mevzuda kendisine düşen vazifeyi, bütün milletin kendisinden beklediği derecede basiretle başarmış olmasını şükranla karşılarım. Burada hakikaten milletin geniş bir itimadiyle iş başına gelmiş olan bir hükümetten başka türlü bir cevap beklenemezdi. Biz, o cevabı her an takviyeye hazır bulundukça bu gibi hâdiselerin artık temasine imkân verilmeyecektir. Bundan emin olarak kürsüden ayrılacağım.

Arkadaşlar, burada bazı noktaların Hükümetçe dikkatle üzerinde durulmasını bilhassa istirham etmek isterim.

Bunlardan birisi şudur : Ticaniliğin hakiki mahiyeti memleketin büyük ekseriyetini teşkil eden müslüman vatandaşlara anlatılmalıdır. Onlara anlatılmalıdır ki, ticaniliğin müslümanlıkla asla bir alâkası yoktur. Bunlar, Devletin olduğu gibi, müslüman türklerin de en büyük düşmanlarıdır.

Saniyen, yine bu millete anlatılmalıdır ki, ticanılık kisvesi altında yürütülmek istenen tecavüz hareketlerinin tek gayesi, üzerinde daima titrediğimiz inkılâbımızı bir anarşiye sürüklemekten, bu aziz vatani icabında düşmanlara peşkeş çekmekten başka bir şey değildir.

Arkadaşlar, aralarında rütbe farkları hazırlıyan, kahramanlık rütbe-leri ihdas eden bu kimseler, fırsat bulurlar, vatani zayıf bulurlarsa yarın Fedaiyanı İslâm Cemiyetini de kuracaklardır; bundan şüphe etmemek lâzımdır. Bunlara, kan pahasına kurulan bu inkılâbı yine kan pahasına yaşatmakta tereddüt edilmeyeceğini anlatmak lâzımdır. *(Bravo sesleri, alkışlar).*

BASINDAKİ YANKILARI

CEZA KANUNU BAKIMINDAN İRTİCA (*)

İRTİCA hareketleri karşısında bilhassa iki sual her münevver Türk vatandaşının zihnini kurcalamaktadır. "Vicdan Hürriyeti" ni ihlâl etmesizin irtica hareketlerini önlemek mümkün müdür? İrtica ve bu meyanda son günlerin büyük bir meselesi halinde ortaya çıkan ticarî hareketlerini cezalandıracak hükümler kanunda mevcut mudur?

1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 inci maddesinde ve Anayasamızın 70 inci maddesinde "Vicdan Hürriyeti" teminat altına alınmıştır. Bu hükümlere nazaran hiç kimsenin din veya mezhebinden ötürü kötülenmemesi gerekmektedir. Ceza Kanunu Anayasa'nın tanıdığı din hürriyetine karşı işlenen suçların cezalarını tâyin etmiştir. Bu hükümlerin tetkikinden anlaşılabacağı veçhile ne insan hakları beyannamesinin, ne de diğer kanunların gayesi irticaî himayedir. Bîlâkis onların gayesi irticaa karşı vicdan hürriyetini korumaktır.

Demokrasi denilen mütakâmil rejimi her şeyden evvel lâikliğe dayandırır. Hakiki demokrasiler lâik olanlardır. Lâiklik ile vicdan hürriyeti hiç şüphesiz farklı şeylerdir. Fakat birinin olmadığı yerde diğerinin yaşamasına imkân yoktur. Bu sebeple "Ancak lâik memleketlerde hakiki vicdan hürriyeti bulunur" yolundaki düşüncede isabet vardır. Herkesin dinini seçmekte ve bunu izhar etmekte hür oluşu aynı vicdan hürriyeti mefhumundan ileri gelir. Eğer dinî telâkkiler aşırı bir hal alır ve muayyen kanaatleri kabule başkalarını mecbur tutacak maddî veya mânevî bir baskı vücutte getirecek olursa ortada vicdan hürriyeti kalmıyacaktır.

İrticâın din ile alâkası yoktur. Hakikî din anlayışı vicdan müsamahasına dayanır. Din insanlara başkalarını anlamak iktidarını verir. Anlıyan af eder. Af müsamahanın ifadesidir. Bu sebeple irtica dindarlığa değil, dinsizliğe daha yakındır. Atatürk, inkılâbı şöyle tarif etmişti: Türk Milletini muasır medeniyet seviyesine yükseltmek gayreti. O halde Türkler için İslâm dinî bu gayreti takviye etmekten başka bir şey olamaz. Medenî ve yüksek seviyeli bir cemaatin dinî olduğu takdirde İslâm dinî payidar olabilir. İnkılâpçılık ve İslâm dinî Türk Milletinin yükselmesine hizmet edecektir. Bu sebeple dinî inanışlarla inkılâpçılık prensiplerinin aynı gayeye tevehîl edilmesi ve bu bakımdan Türk İslâm anlayışının bir reforma tâbî tutulması gerekmektedir. Bunu din adamlarımızdan beklemek hakkımızdır.

(*) Ulus Gazetesi : 4 Temmuz 1951

2. Münevverler arasında, irtica mevzuunda kanun hükümlerinin kâfi olmadığı endişesi hüküm sürmektedir. Bizce bu endişe yersizdir. Kanunlarımız ve bu meyanda bilhassa Ceza Kanunu irtica hareketlerini önleyecek derecede sarıh hükümleri ihtiva etmektedir. İrtica, inkılâpçılık düşmanlığıdır. İnkılâpçılık ise bir külû ifade eder. Bu külû münferit taarruzlar, basit suçları meydana getirir. Meselâ Şapka Kanununa ve Yeni Harf kanununa muhalefet halinde Ceza Kanununun 526 ncı maddesi tatbik edilecektir. Buna mukabil inkılâpçılığa, münferit olmiyan hâdiselerle de karşı gelmek mümkündür. Devletin iktisadî, siyasî veya hukukî temel nizamlarını dinî inançlara irca etmek için teşkilâtlı bir faaliyet basit bir irtica hareketi sayılamaz, böyle bir hareket Türk Devletinin varlığına yönelmiş bir tehlikedir. Ceza kanunumuzun 163 üncü maddesinin birinci fıkrası şu hükmü ihtiva etmektedir: "Lâikliğe aykırı olarak, devletin içtimâî veya iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamlarını, kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacı ile cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimse iki yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır". Bu maddede kullanılan "Cemiyet" tabirinin meşru cemiyetle alâkası yoktur. Buradaki "Cemiyet" den maksat birden ziyade kimsenin fiilen bir araya gelmesi, fiilî bir birleşme meydana getirmesi, basit olsa bir teşkilât kurmaları demektir. İşte "Ticanî Tarikatı"nın gerek gayesi, gerek kullandığı vasıtalar 163 üncü madde hükmüne dahildir. Bu sebeple bu tarikatın kurucularının 163 üncü maddenin birinci fıkrasına göre ve yedi yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılması, gerekir. Bu çeşit bir teşkilâta girenlere veya girmek için yol gösterenlere aynı maddenin ikinci fıkrası gereğince ceza verilmelidir.

"Heykel kırıcılar" a gelince, eğer bunlar tesis, tanzim veya sevk ve idare edenler grubuna dahil iseler onlar hakkındaki hükme tabi tutulacaklardır. Bu gruba dahil edilemeyen "heykel kırıcılar" ın cemiyete sadece intisap etmiş olanlardan sayılmaları doğru değildir. Bunlar hakkında 163 üncü maddenin dördüncü fıkrası tatbik edilmelidir. Bu fıkra göre "Lâikliğe aykırı olarak Devletin içtimâî ve iktisadî veya siyasî veya hukukî temel nizamlarını kısmen de olsa dinî esas ve inançlara uydurmak amacı ile... propaganda yapan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır". Propaganda yalnız söz ile veya yazı ile yapılmaz. Fiil ve hareketlerle de propaganda mümkündür. Ceza Hukuku müellifleri bu hususta ittifak ederler. Atatürk heykellerine yapılan taarruzlar bir âbidenin tahrip edilmesinden ziyade, muayyen bir gaye için yapılan propagandadan, bir gösteriden başka bir şey değildir. Hâdiselerin gündüz cereyan etmesi bu propagandayı daha müessir hale getirmek içindir.

BASINDAKİ YANKILARI

3. İrtica hareketlerinin ciddiyetle takibedilmeğe başlanmış olmasını görmekle münevver Türk vatandaşının huzur ve sükûnu avdet etmektedir. Türk Yargıçlarına büyük bir vazife düşüyor. Kanunda cezalar aşağı ve yukarı iki had arasında tâyin edilmiştir. Sayın Yargıçların bu hadler arasında takdir haklarını kullanırken çok titiz davranacaklarına tam kanaatimiz vardır. Büyük bir teşkilât halinde ortaya çıkan irtica hareketlerini önlemek için yargıcın takdir hakkı memleketin hizmetindedir.

Prof. Dr. Frauk EREM

İRTİCA (*)

Birkaç gündür bu konu üzerinde çok duruluyor. Bu yazımızda iki türlü irticaı ele alacağız: Siyasî ve dinî.

Yurdumuzda siyasî irticamın apaçık gelişmekte olduğunu görmeyen kalmamıştır. Esasen bu hal Demokrat Parti iktidarının ilk günlerinde kendini göstermiş, daha geçen yaz içinde Başbakanla Yardımcısı, muhalefet hakkında "tasfiye" kelimesini biteviye kullanadurdular.

Bu tabir kâh milletin bizzat kendisi muhalefeti tasfiye ettiği manasında yanlış bir müşahede, kâh da iktidarın muhalifleri tasfiye edeceği anlamında açık bir tehdit olarak kullanıldı.

Bu ikinci anlamda kullanış tam bir irtica ruhundan kopan bir iç ses-ten başka bir şey sayılamazdı, çünkü demokraside tasfiye yoktur ve olmaz. Yaşadığımız devirde bu kelime demirperde arkasındaki ülkelerde boyuna kullanılır ve ne için kullanıldığını da herkes bilir.

Demokrat Parti iktidarı devrinde Zonguldak'ta "Komünizmle mücadele derneği" tarafından yayınlanmış olan "Kızıl cennet masalı" adlı bir eserden (S.32) şu satırları alıyoruz:

"Tasfiye, kızıl sözlüğün en meşhur kelimelerinden birisidir. Dış manası bakımından masum, fakat gerçek manasıyla pek korkunç olan bu kelime yıllardan beri sovyet Rusya ile Moskof esiri yurtlarda seri halinde işlenmekte bulunan sayısız cinayetlere perdelik vazifesini görmektedir."

Bu fıkrayı, hükümet üyelerine ve Demokrat Parti ileri gelenlerine ibret teşkil etsin ve bir daha tasfiye kelimesini ağızlarına almasınlar ve bu mefhumu zihinlerinden silsinler diye buraya koyduk:

Muhakkak olan birşey varsa o da "Hürriyet misakı, anayasaya ve demokrasiye aykırı kanunların kaldırılması" avâzeleriyle halktan oy topla-

(*) Kudret Gazetesi : 6 Ocak 1951

miş olan bugünkü iktidarın ve onun hükümetinin rahmetli Recep Peker hükümetine rahmet okutacak surette muhalefete baskı yapmağa kalkıştığı ve daha da irticai ruhta kanunlar teklif etmekte olduğudur.

Hükümetin ceza kanununda yaptırmak istediği değişikliklerin komünizmle hiç ilgisi olmayan kısımları kabul edilecek olursa Türkiye’de her türlü söz ve yazı hürriyeti kalkacağı gibi bir polis ve hafiye idaresi bütün şiddetiyle hüküm sürecektir.

Eğer buna bir de ihtisas mahkemeleri eklenirse Yıldız ve Taşkılla divanı harplerine veya demirperde arkasındaki “halk” mahkemelerine doğru esaslı adımlar atılmak istenildiğine hüküm etmek gerekir.

Herhangi bir ülkede bu gibi yollara gidilmesi ancak şunu isbat eder:

Ora iktidarı halkı memnun edecek istek ve kabiliyette değildir, buna rağmen de mevkiine yapışmak azmindedir; bu yüzden her türlü baskı vasıtalarına başvurmaktan başka çaresi yoktur.

Siyasal irtica özünde olan bu gidişe dinî bir dayanak aranılmak istenildiği de görülüyor.

İbadet diline hükümetin karışmaması ve okullarda din dersleri verilmesi gibi yönler ta baştan Millet Partisi programında bulunuyordu. D.P. bu gibi işleri daha çok sonra ve müphem surette ele almıştı, fakat iktidara geçer geçmez bunlara radyoda Kuran-ı ekleyerek yürürlüğe geçirdi.

İşbaşına geçeli sekiz ayın dolmasına az bir şey kaldığı halde ötedenberi kendi programının esaslarını teşkil eden hususlardan halka yaptığı vaadlerden hemen hemen hiç birini yürütmek ve yerine getirmek yoluna gitmeyen bir iktidarın yalnız bu hususları çarçabuk yerine getirmesi çok dikkate değer.

Biz programımızın başkaları tarafından tatbikinden yalnızca memnun oluruz. Ancak isterdik ki bu tatbik işi daha geniş çapta yapılsın ve meselâ Millet Partisi programının 6, 18 ve 20 nci maddelerindeki şu hükümlerin de tatbikine önem verilsin.

“M. 6- Parti hakiki demokrasinin samimi taraftarı ve müdafiidir. Bizi bundan fert hak ve hürriyetlerini devamlı teminat altında tutan ve her biri hukuk devleti teşkil eden Batı demokrasilerini kastediyoruz...”

“M.18- Parti gayrı meşru yollardan servet edinilmesine karşı şiddetle mücadele azmindedir”.

“M.20- Siyaseti, milletin refah ve saadetini temin için yapılan ve ah-lâk esaslarına dayanan bir faaliyet olarak kabul eden partimiz bu esaslara uymayan hareketleri siyasette mübah telâkki eden sakat ve zararlı zihniyetle mücadeleyi başlıca hedeflerinden saymaktadır”.

BASINDAKİ YANKILARI

Bilhassa bu son madde dolayısıyla şunu sormak isteriz: seçilmek için bir sürü vaadde bulunup onları tutmamak bazılarının taban tabana zıddını yapmak siyasal ahlâk ile ne dereceye kadar telif edilebilir?

Bu günkü iktidarın hareketlerini ancak şu suretle izah etmek kabildir: Yurdun kalkınmasını ve halkın refahını sağlayamayacağını anladığı için muhalefeti baskı altında tutmak ve halkı dinî gösterişlerle avutmak!

Bu da tam manasiyle siyasal irticadır. Pek çok sömürge de yürütülen bir usuldür.

Dinî irtica konusuna gelelim.

Hiç şüphesiz bu gün bizde dinî irtica, siyasal irtica çapında gelişmekte değildir; ancak bunun bazı önemli belirtileri olduğu da inkâr edilemez.

Bu belirtilerin dayandıkları temel hükümetin icraatıdır. Bir hükümet yurdu kalkındırarak ve refaha götürerek halkın gönlünü alamaz ve bu gönül alma işini kendisi bakımından hiç bir inanış mahsulü olmayan bir takım dinî özde tavizlerle sağlamaya kalkışır, eski anlayıştaki dindarların hükümetten karşılıklı bazı tavizler istemeleri, ona zımnen "biz seni destekliyoruz ve destekliyeceğiz, sen de bize şunları ver, inkılâpların şu kısımlarından vaz geç" demeleri tabii bir şeydir.

Bu gün yapılan budur ve Demokrat Parti iktidarı muhalefetteki vaatlerini tutmak yoluna girmediği ölçüde her türlü irticanın elinde bir âlet olmağa mahkûm kalacağı şüphesizdir.

Bu münasebetle eski ve yeni tarzda dindarlık üzerinde durmak lüzumunu duyuyoruz.

Bizde ve İslâm âleminde eski tarzda dindarlık dinî bütün devlet işlerine karıştırmayı, hemen her önemli iş için bir fetva almayı gerektirirdi. Bu tarz bir kaç yüzyıldan beri medenî dünyadan kalkmıştır. Buna rağmen hatta kısmen de bu yüzden, gerçek dindarlık, yani dinî bir vicdan ve ahlâk temeli sayan, fakat onu siyasal âlet yapmaktan sakınan dindarlık sağlamlaşmıştır.

Atatürk inkılâpları bizde birinci türlü dindarlığı sona erdirip ikinci türüsünü mümkün kılmak için tek yol idi.

Eğer bazı yönlerde ileri gidilmiş ve meselâ din adamı yetiştirme keyfiyeti geniş ölçüde sekteye uğratılmış ise bu sayede eski şuursuz taassubu kırmak ve onun taraftarları ile yeni yetişecekler arasında bir fasıla husule getirerek yenilerin başka bir anlayışla yetişmelerini sağlamak kabîl olmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu inkılâplar yalnız Türkiye için değil, onları kısmen olsun benimsemek zaruretinin duyan İslâm âlemi bu gün geniş ölçüde bağımsızlığına kavuşmuş ise bundan Türk Kuvvayı Milliyesinin zaferi kadar Atatürk inkılâplarının da tesiri vardır.

Eskiden sömürge halkı ile sömürgeci devletler arasında "dünya zevkleri Avrupa'lı fatihlerin, âhîret saadeti de sömürge halkındır" esasına dayanan zimmi bir türlü kâinatı paylaşma anlaşması vardı.

Sömürgeci fatih, dinî kılığa girmiş bir takım satılmışları kullanarak meselâ Kur'andan bazı ayetlerin kötü surette tefsir ve izahı ile kendi tahakkümüne tahammülü tabii göstermeğe ve halkı avutmağa çalışır ve bunda muvaffak olurdu.

Türk inkılâbının akisleri İslâm ve sömürge âlemleri içine sızdıkça bu oyunun oynanması çok güçleşmiş ve genel bir uyanış bağımsızlığa kavuşmayı mümkün kılmıştır.

Son üç yüz yıl boyunca uçurumdan uçuruma yuvarlandıktan sonra yok olan o eski kocaman Osmanlı Devletinden zinde bir Türk Cumhuriyeti çıkaran da aynı inkılâplardır.

Arada şunu da söyleyelim ki, Sünnî ve Alevî Türklerin arasını açacak her teşebbüs, daha çok önceleri bu gazetede belirtmiş olduğumuz gibi, Türklüğe ve Müslümanlığa yapılacak en büyük fenalık sayılmalıdır.

Artık ne Türk'lük ne de İslâm âlemi için geriye dönmek bahis konusu olamaz; çünkü geride son bir kaç yüz yılın felâketlerinden başka bir şey bulunmamaktadır. Hep kabul etmeliyiz ki Atatürk, Türklüğün ve İslâmiyetin büyük bir hizmetkâridir. Hepimizin görevi onun inkılâplarını muasır medeniyet yolunda geliştirmektir.

Aydın Üniversite gençliğimizin son takdîrkâr beyannamesi hepimiz için büyük bir güven ve inşirah kaynağıdır.

Hikmet BAYUR

İRTİCAIN KÖKÜ KAZINMALIDIR! (*)

Son zamanlarda, bazı dergiler ve broşürler, din perdesi altında irticai ve yobazlığı körükliyen neşriyata hız vermişlerdir. O kadar ki, bunlara şöyle bir göz gezdirdiğimiz zaman, "Nereye gidiyoruz? Bu adamlar, ne yapmak istiyorlar?" diye acı acı düşünmekten ve hakikiyle endişe duymaktan kendinizi alamazsınız.

(*) Zafer Gazetesi : 6 Ocak 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Şurasını hemen söyleyelim ki, insanlığa hakiki varlığını anlatan, onu mânevî hayatta olduğu kadar içtîmâî hayatta da en büyük mesnet olan din, bizim için en kutsî, en berrak, ve en temiz bir kudret kaynağıdır. Din mefhumunun zayıfladığı cemiyetlerde ahlâk mefhumu, aile mefhumu, insanlık mefhumu zayıflar; ve bu büyük kıymeti kaybedenler tereddide doğru sürüklenip mahvolurlar. Tarihte bunun nice misallerini gördük. Bir cemiyette din bağları kuvvetli olduğu müddetçe, orada ahlâk seviyesi yüksektir; fazilet vardır; dürüstlük vardır; hulasa insanı insan eden her kıymet vardır. Onun içindir ki, dinimizi yüksek tutmak, ve ona bağlı bulunmak her Türk'ün mukaddes bir vazifesidir.

Ama, şurasını katıyetle ifade edelim ki, din, bir takım cahil veyahut hususî maksatlar taşıyan insanların heveslerine ve ihtiraslarına asla âlet edilemez; din bir siyaset propagandası haline sokulamaz. Hele din maskesi altında şûriş çıkarmak isteyenler ve bu memlekete ortaçağın koyu taassubunu sokmağa kalkanlar bulunursa, bunlara karşı kanun yoluyla cephe almak, hepimizin hem dinî, hem vatani, hem de vicdani borcudur.

İşte son zamanlarda birtakım dergiler, broşürler, maalesef, bu bidate sapmışlar. Atatürk inkılâplarını kökünden baltalamak hevesine kapılmışlardır. Bunlar, bugün memlekette alabildiğine esen hürriyet havasından cesaret almışlar ve gûya dini koruyormuş gibi irtica ve koyu taassubu körüklemeye başlamışlardır. Bu adamlara şunu anlatmak lâzımdır ki, basın hürriyeti, irtica hürriyeti değildir. Bunların, vatandaşların vicdanlarını ve dine olan bağlılıklarını kimbilir hangi gizli maksatla istismara hakları yoktur. Biz din işleriyle dünya işlerini ayırmışızdır. Herkes Allah'ına ibadet etmekte ve vicdanının emrettiğini yapmakta serbesttir. Fakat din maskesi altında bu memlekette yeniden bir 31 Mart vak'ası ihdas etmek, bir Menemen hâdisesi yaratmak isteyenler çıkacak olursa, bunların hem dindarlıklarından, hem vatanseverliklerinden şüphe etmek ve hangi haince maksatları takip ettiklerini araştırmak ve sonra suçluları kanunlar dairesinde lâıyk oldukları cezalara çarptırmak hem hakkımız ve hem de vazifemizdir.

Hakikî dindarlıkla, irtica arasındaki fark, dehâ ile cinnet arasındaki farka benzer. Din bir dağın güneşli tarafı, irtica ise karanlık ve uçurumlu tarafıdır. Biri zulmet, biri nurdur. Biz nur yolunda yürümek ve ondan ilham almak kararındayız. Onun içindir ki vicdanlara hürmet etmesini bilen din adamları ile yobazları birbirinden ayırdedeceğiz, birisini hürmetle karşılarken öbürüsüne lâzım gelen cezayı vermekte asla tereddüt etmiyeceğiz. Ne kızıl, ne kara! Çünkü bu memlekette komünizm kadar

kara taassup da bir âfet olur. Ve o zaman bunca yıllardır üzerinde ihtimamla durduğumuz büyük inkılâplar bir anda yıkılmak tehlikesine uğrar, vatan, tıpkı elektrik santrali tahrip edilmiş bir şehir gibi zulmete bürünür. Buna asla müsaade etmiyeceğiz. Çünkü kara taassubu körükliyenlerin hangi kızıl ve melun maksatlara âlet olduklarını bilmiyor değiliz.

Bütçe komisyonunda, Diyanet İşleri Bütçesi konuşulurken muvafık muhalif bütün partilere mensup milletvekillerimizin bu hususta gösterdikleri büyük hassasiyeti burada takdirle karşıladığımızı söylemek bizim için bir vazifedir. Şurasını memnurlukla ifade edelim ki, Halk Partili milletvekilleri de Demokrat Parti milletvekilleri kadar bu millî dâvada tam beraberlik ve birlikle hareket ettiklerini isbat etmişlerdir. Bu birlik bize bir inşirah vermekte ve hangi partiye mensup olursa olsun münevver Türk kütlesinin bu mevzuda memleket ve millet için aynı iyi gayeler etrafında tesanüt halinde bulunduğunu göstermektedir. O halde, yobaz, softa, ve kara taassup hiç bir yerden yüz bulamadığı zaman, sinsî emellerini asla tatbik sahasına koyamayacak, çünkü, daha evvel, yılanın başı ezilmiş bulunacaktır. Bu hususta Diyanet İşleri Başkanlığına düşen çok mühim vazifeler ve bu vazifelere tekabül eden mesuliyetler bulunduğunu da unutmamalıdır.

Bütün bu neşriyatı ciddi bir surette takip etmek, buna karşı tedbirlerini almak, memlekette mezhep ihtilâflarını kıskırtmak isteyenler olursa, vatandaşlara hakikî din mefhumunun mezhep kavgalarıyla telif edilemeyeceğini, dine hiç bir zaman politika karıştırılamayacağını anlatmak, her halde çok yerinde bir hareket olacak ve böylelikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun mensubu olan âlim ve fadıl kimseler çok yerinde ve çok hayırlı bir iş yapmış olacaklardır.

Dinî tedrisatın, nerelerde ve nasıl yapılması icabettiğine gelince, bunu şüphesiz, alâkalı mesuller tayin ve tesbit edecek ve Diyanet İşleri Başkanlığı da bu programın tatbik şekline göre vazifesini iyi bir suretle ifada devam eyliyecektir.

Sözün kısası şudur: Memleket umumî efkârı din maskesi altında yapılan bazan kara ve çok kere kızıl kıskırtmaların farkındadır. Bir vatandaşın vicdanı ile Allah'ı arasına kimse giremeyecek ve din gibi mukaddes bir mefhumun birtakım cahiller, yobazlar ve habîs düşünceli insanlar tarafından sömürülmesine asla müsaade olunmayacaktır.

Bu hususta en büyük teminatımız, milletimizin sağduyusu ve onun dinine, vicdanına ve vatanına olan bağlılığıdır.

Mümtaz Faik FENİK

BASINDAKİ YANKILARI

İRTİCA BAŞ KALDIRAMAZ (*)

Geçenlerde İstanbul gazetelerinden birinde bir karikatür çıkmıştı: Dört yol ağzında şaşırmış duran bir Türk münevveri... Yolun ortasında dört istikameti gösteren bir levha: Komünizm, Faşizm, Milliyetçilik ve İrtica... Hükûmet eliyle bu yolların üçü kapatılmış ve yalnız "İrtica" yolu açık bırakılmış.

Zaten son aylarda muhalif gazeteler, yeni iktidar partisine ve onun hükûmetine, çeşit çeşit yazılar ve resimlerle, buna benzer bir sürü hücumlar yapmaktadırlar. Acaba, hakikaten D.P. hükûmeti, memleketi irticaa doğru mu sürüklüyor? Bütün bu iddiaların, yeni iktidar tarafından Arapça ezana müsaade edilmesi, radyoda Kur'an okutturulması ve ilkokullara ihtiyarî olarak din dersleri konulması yüzünden ileri sürüldüğü muhakkak... Fakat, acaba bunlar, halkı irticaa teşvik midir? Yoksa, hakiki lâikliğin icapları mıdır? İşte anlaşılmıyan ve belki de kasten yanlış tefsir edilen nokta burada...

Biliriz ki; lâiklik, sadece din ve devlet işlerini birbirinden ayırmaktır. Din ve devlet, birbirlerinin işine karışmadığı ve birbiri üzerine tazyik yapmadığı müddetçe, o memlekette lâiklik hüküm sürer. Aksi halde, ya eski Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi taassüp, yahut da Kızıl Rusya'da olduğu gibi dinsizlik hâkimdir.

Yine biliriz ki; dinin üç unsuru vardır: 1- İman ve itikat, 2- İbadet ve dua, 3- Neşir, propaganda ve öğretim... Lâik bir devletin, bu unsurlardan hiç biri üzerinde tesir yapmağa, onlara karışmağa hakkı yoktur. Halbuki, 27 senelik Cumhuriyet devrinde C.H.P. hükûmetleri, Arapça Ezan, Arapça Hutbe ve Tekbiri yasak etmekle, dinin ibadet ve dua kısmına, mekteplerden din derslerini kaldırmakla da neşir ve öğretim hususuna müdahale etmekte idiler. Böyle bir tazyik, din bahsinde hassas olan ve her şeye rağmen inanışlarından vazgeçmiyen halk kütleleri üzerinde aksülâmel yaratmış bulunuyordu. Son zamanlarda memleketin ötesinde berisinde şeyhlikler türemişti. Menedilen şeye karşı insanların alâkası ve hırsı arttığı için, Anadolu köylüsü de, fırsattan istifade ederek meydana çıkan birtakım şarlatanlara evliyalık, ermişlik payesi vermeğe, onların sözüyle oturup kalkmağa başlamıştı.

Şüphesiz o hükûmetler, dini büsbütün yasak etmiyorlar ve ibadete mâni olmuyorlardı. Fakat o zamanlar devlet, lâiklik prensipi güttüğünü iddia etmekle beraber, dine karşı tam bitaraf kalamıyor, bu mevzuda faz-

(*) Zafer Gazetesi : 10 Ocak 1951

la evhamlı ve haşin davranıyordu. C.H.P. erkânının, âdeta dinden ürker ve korkar gibi bir halleri vardı. Cumhuriyetin ilk senelerinde, iç ve dış tehlikeler büsbütün kaybolmadığı için, belki muvakkaten bazı sert tedbirler almak icabetmekte idi. Fakat, bu şiddet politikasını ilânihaye devam ettirmek, memleketin büsbütün aleyhine olabilirdi.

Hem, dinden bu derece korkmanın mânasını da anlamıyoruz. Din, insanlar için mânevî bir kuvvet kaynağı ve onların son ruhî dayanağıdır. Büyük felâketler karşısında ümidimizi kaybe-derek perişan bir hale düş-tüğümüz zaman ve şifa bulmaz bir hastalığa tutulup tıp âleminin âciz kaldığını gördüğümüz anda, sadece Allah'a güvenir, ondan medet umarız. Tarihin adı bilinmiyen çağlarından itibaren insanlık, idrâkinin erişemediği, izah edemediği büyük ve hâkım bir kudretin varlığına inanmak zorunda kalmıştır. Bu görünmez kuvvet Allah'dır. İlk insanlar, onun mevcudiyetini hissettikleri, fakat gözlerinde tecessüm ettiremedikleri içindir ki, güneşi, ateşi, suyu, apis öküzü, biçimsiz heykelleri veya putu onun yerine koymuş ve bunlara tapmışlardır. Çünkü inanmak, herkes için önüne geçilmez bir ihtiyaçtır.

İşte din bize, yalnız neye inanacağımızı değil, türlü fenalıklardan nefsimizi nasıl koruyacağımızı da öğretir. En mütekâmil bir din olan İslâm-lığın tatbikinde ve yeni nesillere, cahil kimselere öğretilmesinde tehlike bulunduğu, hiç bir zaman, hiç bir düşünce ile iddia edilemez. İslâm di-ni, bize doğru yolu, fazileti, dürüstlüğü telkin eden; nefsimizi iptilâlara, zevklere esir olmaktan kurtaran; Allah korkusunu, insafı, vicdanı ruhu-muza aşıl原因; büyüğe hürmeti, küçüğe şefkati, düşkünlere yardımı öğ-reten; vücudumuzu sıhhi şekilde çalıştırmağa ve temiz tutmağa bizi me-cbur eden mükemmel bir ahlâk, insanlık ve sağlığı koruma rehberidir.

Çocuklarımıza, gençlerimize ve cahil zümreye böyle bir dinin esasla-rını, şartlarını, tatbikatını öğretmekte asla zarar değil, büyük fayda var-dır. Yeni neslin dinî bir terbiye almasından ürkecek yerde, onun, yalnız kendi zevkini düşünen, sadece paraya inanan ve ancak Ceza kanunun-dan korkup bunun da kaçamak yollarını arayan vicdansız ve Allahsız olarak yetişmesinden dehşet duymamız gerekirdi. Zira, bir milletin istik-bali için en büyük tehlike; hiç bir mukaddesat tanımayan, hiç bir şeye inanmayan, maddî ve manevî hiç bir varlıktan korkmayan "Başı boş" bir gençliğe sahip olmaktır. Biz, şüphesiz böyle bir felâketle henüz karşı kar-şıya değildik. Ama, bu gidişle günün birinde o âkıbete de yuvarlanabilirdik.

Kimse inkâr edemez ki, bütün Demokrat Avrupa milletleri, dine bü-yük ehemmiyet verirler. Oralarda, lâiklik yüzünden halkın imanı, itikadı katiyyen zayıflamamış, din terbiyesi ihmal edilmemiştir. Hattâ onların,

BASINDAKİ YANKILARI

din adamları tarafından idare edilen klerikal partileri vardır ve millet meclislerinde, senatolarında bu partilerin âzaları bulunur. Medeniyette, kültürde en ileri gitmiş olan o milletlerin, dinlerine nasıl sımsıkı bağlı olduklarını, zengin, fakir her sınıf halkın, yazar günleri bütün aile efradiyle nasıl kiliselerine koştuklarını görmekteyiz. Biz, Birleşik Amerika'dan, İngiltere'den, Fransa'dan daha mı demokrat, daha mı lâik olacağız?

İstanbul'da bir gazetede tercüme başmakale yazmağa fırsat bulan bir tüccar da: "Mademki lâikiz, Radyoda Kur'an okuttuğumuz gibi İncil ve Tevrat da okutmanız lâzımdır" diyor, Ne garip iddia!... Radyo, halkın büyük ekseriyetinin arzusuna ve zevkine hitap etmek zorunda olan bir müessesedir. Bu memlekette 19 milyon 800 bin insan Kur'an dinlemek ve sadece 200 bin kişi Kilise veya Havra duası işitmek isterse, elbette Kur'an tercih edilecektir. Netekim, radyo programını alaturka müzikle ve Anadolu türkûleriyle dolduruyor ve meselâ Yunan yahut Bulgar köylüsü şarkılarına yer vermiyoruz.

İrtica, şüphesiz korkunç ve menfur bir kuvvettir. Onu gördüğümüz yerde ezmekten, boğmaktan geri kalmıyacağız. Dini kendi menfaatlerine, şahsî ihtiraslarına âlet eden, onu dünya ve devlet işlerine sokan yobazlar, tarikatçılar elbette muzır mahlûklardır. Böylelerinin maskesini yüzünden atacağız, onların kötü faaliyetlerine engel olacağız. Ama, bunları önlemenin yolu, her halde ezanı Türkçe okutmak, mekteplerden Din dersini kaldırmak, gençliği dinden korkutmak ve nefret ettirmek değildir. Bilâkis... İrticai kendi silâhiyle, yobazı kendi usulleriyle yere vurmak lâzımdır. Eğer onlar, dinin hurafe, batıl itikat ve uydurma tefsir taraflarından istifade ederek halkı aldatıyorlarsa, biz de aynı dinin temiz, nezih, mükemmel akidelerinden, sağlam telkinlerinden, iyi tavsiyelerinden faydalananarak onların iddialarını çürütmeli ve onları zararsız hale koymalıyız. Gençliğe ve cahil halka, dinin doğru ve güzel taraflarını öğretmeli, onları tenvir etmeliyiz. Nasıl ki, mikroplu ve bulaşıcı hastalıklara karşı, aynı mikrobu zararsız halde vücuda aşılایarak muafiyet kazanıyor, yılanın zehirine karşı şerbetlenmek usulünü kullanıyoruz.

İşte irtica mikrobunun aşısı ve yobaz yılanlarının şerbeti de; olgun, münevver kimseler ve İlâhiyat Fakültesinin genç mezunları tarafından yapılacak din öğretimidir. Uzun tecrübe senelerinden sonra gördük ki; çocuğa din bilgisini, ana ve babalar, ya kendileri de bilmedikleri veya geçim gâilesi arasında vakit bulamadıkları için, evlerinde verememektedirler. O halde, ilkokuldan başlayarak mekteplerimize din dersini tekrar koymaktan daha doğru bir hareket tasavvur edilebilir mi? Hele bu ders, velilerin fikri sorulduktan ve ihtiyarî bırakıldıktan sonra...

Lâiklik prensiplerinden asla ayrılmıyacağız. Ama lâiklik, ne dinin bazı hususlarına müdahale etmektir, ne de yeni nesillerin dinsiz olarak yetiştirilmesi karşısında lâiklik kalmaktır. Hakikatleri açıkça görmesini bilelim. Ve her şeyden evvel şunu hatırdan çıkarmayalım: Lâiklik dinsizlik değildir.

Muvaffak İhsan GARAN

İNKILÂPLARIMIZA FATİHA OKUTMAYIZ (*)

Ankara'da bir mel'anet yuvasının meydana çıkarılmasıyla, bazı kimselerin, muhterem Ahmet Hamdi Aksekili'nin irtihalini vesile ederek irtica körükliyen hâdiselere meydan vermelerinin hemen aynı günlere rastlaması sırf bir tesadüf eseri değildir. Bu, komünizmle irtica arasındaki sıkı işbirliğini, daha doğrusu suç ortaklığını gösteren en açık bir delildir.

Gazetelerin verdiği tafsılâttan öğreniyoruz: Komünizm tahrikçiliği ile tevkif edilenler arasında evvelce koyu milliyetçi olarak tanınmış olanlar bile vardır. Bunlardan bazılarının, Halkevinde değerli din âlimi merhum Hamdi Aksekili için tâzim sükûtu yapılması sırasında, hâdisiye çıkaranlarla yakından ilgisi olduğu dahi tahmin edilmiştir. Muhterem bir ölünün aziz hatırasını böylece gürültü ile tedirgin etmeğe yeltenenlerin, hakiki müslümanlık hislerinden tamamen uzaklaşıp, Moskof istilacılara maşavazifesini görmeğe çalışan bir takım münafıklar olduğunda şüphe etmiyoruz. Aceba evvelce komünist propagandası yaptığı için kapatılan Gençlik Derneği şimdi yerini, eli tesbihli fatihacılara mı bırakmıştır?

Bunlar bilmezler mi ki, vicdan hürriyeti denildiği zaman, başkalarının vicdan hürriyetine tecavüz edilemez. Herkes kendi kendisine vicdan murakabasını yapmakta ve Allah'ına istediği gibi ibadette; duada, niyazda serbesttir. Kimsenin başkasına kendi fikrini zorla kabul ettirmeğe ve hele muhterem bir ölünün hâtırasını bir din kavgası halinde sömürmeğe, vatandaşlar arasında nifak çıkarmağa hakkı yoktur. Maksatları, cenzazeye değil; doğrudan doğruya Atatürk inkılaplarına fatiha okumaktır. Çünkü istedikleri şey, Türk Cemiyetini doğrudan doğruya Ortaçağ zihniyeti içine sürüklemek, onu irticayın, Kremlin'in, korkunç karanlıklarına atmak ve sonra Türk vatanını olgun bir meyva halinde ve bir yeşil tabak içinde kızıl iştihaya sunmaktır.

Herkesin malûmudur ki, nasıl mikrobun üremesi için ona göre bir vasat lâzımsa, komünizmin üremesi için de lâzım gelen vasat cehalet ve se-

(*) *Zafer Gazetesi* : 15 Ocak 1951

BASINDAKİ YANKILARI

falet muhitleridir. Sefaleti doğuran sebeplerin başında cehalet olduğu için, şimdi din maskesi altında bunu teşvika uğraşmaktadırlar. Bu tahrikçilerin çok genç yaşta oldukları, Atatürk inkılâplarından sonra yetiştikleri göz önüne alınacak olursa irticai körükleyen hareketlerinin komünizmin meş'um kaynağından başka bir yerden ilham aldığı aslâ akla gelemmez. Bunlar, ne medrese görmüşlerdir, ne Mızraklı İlmühal okumuşlardır; ne mecellecidirler; içlerinde abdestin ve namazın şartlarına bile belki pek vakıf olan yoktur. Fakat buna rağmen gûya dini müdafaa eder görünerek komünizmin dinsizliğini yapmağa kalkmışlardır.

Bu nevi münafıklara ve müşriklere karşı müteyakkız olacağız. Onların ne maksat güttüklerini anlayacağız. Bu memlekette artık ne bir 31 Mart vakasının, ne bir Menemen hâdisesinin hortlamasına aslâ meydan vermeyeceğiz. Hele bu hâdiselerin arkasından bizi Rus emperyalizmine peşkeş çekmelerine en ufak bir müsamaha bile göstermiyeceğiz.

Memleketimizdeki yeni demokratik hareketlerle beraber yürüyen ve inkişaf eden hürriyetler rejiminin himayesine sığınarak haince emellerini tahakkuk ettirmeğe uğraşanlar şunu bilmelidirler ki, bu milletin sağduyusu ayaktadır; ve bir başı kara, bir başı kızıl ejderhayı ezmeğe daima muktedirler.

Yeni iktidar, vicdan hürriyetine geniş ölçüde imkân vermiştir. Amma bu hürriyet, memleketi felâkete sürükleyecek bir vicdansızlık hürriyeti olmak istidadını gösterdiği zaman derhal gereken tedbirlere başvurulması kadar tabii bir şey olamaz. Bu memleketi, aydınlığa, anlayışa, medeniyete götüren inkılâplar üzerinde büyük bir hassasiyet göstermek her Türk için ve hattâ dinine sadık her müslüman için bir vatan ve din borcudur.

Şimdi yabancı ideolojiler uğrunda haince tahrikler yapanların bugün en küçük bir müsamahadan cür'et alarak, yarın "şariat isterük!" diye, yeşil bayrak çekip, vatan evlâtlarını birbirine katmak istediklerinden kimsenin zerre kadar şüphesi olmasın.

Dini dergiler çıkararak, hacıyağsız gezmeyen, dilinden ve kaleminden din lâkırıdısını eksik etmeyen bir takım kimselerin aynı matbaalarda, şehvî hisleri tahrik eden açık saçık yazılar ve resimler neşrettiklerini bilmiyor değiliz. Bunlar, bir taraftan, din dergilerinde Medenî Kanunun kaldırılmasını ve onun yerine her erkeğin dört kadın almasını ileri sürerek, öbür taraftan açık saçık resimlerle ve yatak odaları hikâyeleriyle metres hayatını ve zinayı teşvik ederek, Türk cemiyetinde aile meşhumunu baltalamakta ve böylece komünistlerin serbest birleşme prensiplerini iki taraftan desteklemektedirler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bunlar, sokaklarda, yaşlılara taş basması karınca duası, delikanlılara el altından açık resimler ve bahnameler sürenlerden farksız mürtedler ve münafıklardır.

Hele Ceza Kanununun kaydettiği dolandırıcılıkların her türlüünü yapanlardan çoğu, şimdi işi softalığa ve yobazlığa dökmüşler ve öyle adam kandırmağa başlamışlardır.

Takibettikleri teknik, tamamiyle kızıl komünist tekniğidir. Bu teknik basittir: Her balık kendi yemiyle avlanır. Kimisine kara kurt, kimisine kızıl tüy, kimisine kendi etini, veya zoka yutturmak lâzımdır.

Amma, Türk cemiyeti bütün bu hazırlanan oltaların farkındadır. Bu nevi his, vicdan ve memleket sömürgecilerine karşı tedbir almak, vatani hudutta müdafa etmek kadar mukaddes bir vazifedir.

Her düşmana olduğu gibi bu düşmana karşı da amansız olacağız. Bunda bizim en büyük dayancımız kanunlar kadar Türk gençliğinin de her türlü tahriklere karşı koymağa ve inkılâpları müdafaaya şiddetle azmetmiş olmasıdır.

Mümtaz Faik FENİK

İRTİCAA KARŞI SEFERBERLİK (*)

Türk gençliğinin Atatürk inkılâplarını büyük bir titizlikle müdafaaya azmettiğini memnurlukla görüyoruz. Memleketin her tarafında gençler, son zamanlarda baş kaldırmağa başhyan irtica hareketlerini olduğu kadar, komünizm yılanının başını ezmeğe azmetmişlerdir.

Bir taraftan hükümetin aldığı ciddi tedbirler, öbür taraftan gençliğin bu teyakkuzu, memleketi ya Kızıl cehenneme yahut kara Gayya'ya götürmeğe yeltenenleri elbette kelimenin tam manasıyla kahredecektir. Biz ne fikir hürriyetini ve ne vicdan hürriyetini, inkılâplarımızı ve vatandaşımızı felâkete sürüklemek mânasına alamayız; fikirsizlere ve vicdansızlara hürriyet tanımak, doğrudan doğruya bir vatan ihanetidir. Bu memlekette hiç bir zaman ne komünizm kafa kaldıracak, ne irtica söz sahibi olacaktır! Böyle bir sergüzeşti tecrübe etmek isteyenler olursa, büyük ihanetlerinin en ağır cezasını göreceklerdir.

Bu vesile ile bir noktayı izah etmek isteriz: Kanaatimizce, irtica, komünizmden daha sinsidir; çünkü içinde hem din maskesi altında bizi ortaçağa sürüklemek isteyen kara mel'anet, hem de başına yeşiller sarmış kızıl ve dinsiz mürailer yani komünist ajanları saklıdır.

(*) Zafer Gazetesi : 19 Ocak 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Komünist denildiği zaman Moskofla karşı karşıya olduğumuzu biliriz, fakat irtica denildiği zaman, din perdesi altında gizlenen yobazları ayrıca arayıp meydana vurmak mecburiyetindeyiz. O halde kaleyi içinden fet-hetmeğe uğraşan bu sinsi ajanlarla, çok daha ciddi bir surette mücadele edeceğiz.

Kızılar komünizmi, bir ideoloji kalıbına bürüyerek daha çok yarı münevver muhitlere, fakat irtıcaı cahiller arasına sokmağa uğraşırlar. Yarı münevver çevreleri tam münevverlerimiz kontrol edebilir; fakat cahil küt-leleri bu tehlikeye karşı irşadetmek çok daha büyük bir gayret ister. Bu gayretin esası bilgiyi, iz'am, okuma ve yazmayı mümkün olduğu kadar memleketin her tarafına yaymaktır.

Fakat daha evvel yapılacak iş, dinle dünya işlerinin tamamıyla ayrı olduğunu, ve dinin politikaya asla âlet edilemeyeceğini, irtıcaı tahrik edenlere en sıkı kanun yollarıyla anlatmak ve inkılâplarımız üzerine nasıl titrediğimiz, bu yobazları titreterek kendilerine göstermektir.

Bugün irtıcaa karşı mücadelede, bütün memleket şimdi tam beraberlik halindedir. Halk Partisi milletvekilleri de geçen gün bütçe müzakerelelerinde bu hususta iktidar partisi ile tamamıyla hemfikir olduklarını söylemişlerdir. Yalnız söylemek başka, tatbik etmek yine başkadır.

Teessürle kaydedelim ki eğer bugün şurada burada bazı irtica hadiseleri hortlamak istiyorsa, Şebilürreşat Medreselerin açılmasını, eski harflerin okutulmasını ve erkeklerin dört kadın almalarını ileri sürmek küstahlığında bulunuyorsa, bu son senelerde Halk Partisinin dini politikaya âlet ederek attığı acı tohumların kozalaklarıdır.

Geçen yıl Ocak ayında Ordudaki C.H.P. kongresinde, dağıtılan bir kitabın mahiyetini karilerimiz hatırlarlar : Ulus matbaasında basılan bu kitapta, din politikaya âlet edilmiş ve irtica alabildiğine körüklenmiştir. Bu kitapta, Cumhuriyet Halk Partisi hâşâ sümme hâşâ bir din gibi gösterilmiş ve İnönü, Allah emrini vatandaşlara telkin ile meşgul bir peygamber kılığına sokulmuştur. Yine bu kitapta aynen şöyle bir cümle mevcuttur:

"Demokrat Parti bir düşman partisidir. Ve bir mantık yapılırsa, kazıy-ye şöyle olur: Her Demokrat Particinin sözü bir düşman sözüdür. Düş-man sözüne uyulur mu? Fakat biz Allahın emrine ve büyük İnönü'nün nasihatlerine uyuyoruz."

Kitap bu şekilde vatandaşlar arasına nifak sokan cümlelerle, hattâ âyetlerle doludur. O zaman inkılâpçı Halk Partisi dinî kisveye bürünerek bu şekilde politika sömürmeğe kalkmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Halk Partisinin bundan sonraki hareketlerini de yakinen bilmiyor değiliz. Kore hâdisesi dolayısıyla köylere kadar ajanlar yollıyarak, Kore'de ölenlerin şehit olmayacaklarını, kanlarının heder telâkki edileceğini dahi telkin ederek propaganda yapmaktan çekinmemiştir.

Bütün bunları yazmaktan maksadımız, eğer bugün bazı yerlerde irtica hareketleri görüldüyse, bunun sebebi bir zamanlar Halk Partisinin politika uğrunda Atatürk inkılâplarını bir tarafa bırakacak kadar ihtirasa kendisini kurban etmesidir.

Türkçede bir darbı mesel vardır: Rüzgâr eken fırtına biçer derler; fakat önce ekilen bu rüzgârlar, şimdi milletin ve yeni iktidarın basireti sayesinde fırtına olmayacaktır. Hükûmet milletle beraber yürüyerek her türlü haince emelleri tenkil etmeğe muktedirdir.

Temennimiz şudur ki, bazı Halk Partisi erkânı da vaktiyle yaptıkları büyük hatayı artık idrak etmiş, ve bu nevi hareketlerin memlekete büyük zararlar getireceğini anlamış olsunlar...

Her halde onların da inkılâpları korumak bahsinde yeni iktidarla beraber yürüyeceklerini ve bu suretle mazideki çok yanlış hareketlerinin kefareтини ödiyeceklerini tahmin ederiz.

Mümtaz Faik FENİK

KIRŞEHİR'DE KIRILAN ATATÜRK HEYKELİ (*)

(x) *Zafer Gazetesi* : 3 Mart 1951

Kırşehir'de Atatürk'ün heykeline karşı yapılan tecavüz hâdisesi karşısında her Türk'ün candan vurulduğu şüphesizdir; sanki o darbeler, o büyük insanın ebediliğini temsil eden heykelin yüzüne değil de bizim kalbimize saplanmış; o kadar içimiz kan ağlamaktadır.

Kırşehir'in feragatli, vatansever ve faziletli hemşerilerini, her türlü şüphenin en ufak neminden tenzih ederiz. Onların hepsi, Atatürk inkılâplarında daima en ön safta vazife almış vatandaşların arasındadır. Evvelki gün Kırşehir'e gititik ve bir defa daha yakından şahit olduk: Kırılan heykelin yerine konmak üzere Cumhurbaşkanımız Celâl Bayar tarafından hediye edilen bronz heykelin açılış töreninde bütün Kırşehir halkı hem Atatürk'e karşı reva görülen bu tecavüzden, hem de böyle bir suçun kendi şehirlerinde işlenmiş olmasından dolayı iki katlı bir ıstırap içinde idi. Hiç şüphesiz Kırşehirililer, en kısa bir zaman içinde Türk milletinin

gözbebeğine tevcih edilen bu mel'un hançeri kullananı arayıp bulacaklar ve derhal meydana çıkaracaklardır. Çünkü Kırşehir'in bünyesi, vücuda batan bir dikenî derhal atacak kadar kuvvetli ve sıhhatlidir.

Bu cihete bilhassa işaret ettikten sonra, bir nokta üzerinde duralım; araştırılacak taraf şudur:

Bu melun suikastçı Atatürk'ün heykeline ne maksatla tecavüz etti?.. Bu acaba, ne yaptığını bilmez bir mecnun veyahut bir sarhoş mudur?.. Bir hâdisе çıkarıp ortalığı karıştırmak isteyen bir komünist midir? Atatürk inkılâplarına karşı kin besliyen kara kafalı bir mürteci midir?.. Veyahut, bir zümreyi diğer bir zümre aleyhine tahrik etmek isteyen ve böylece aklı sıra bir siyasî manevra çevirmeğe kalkan bir beyinsiz midir?..

Şüphesiz tahkikatın seyri bunu meydana çıkaracaktır?.. Bu eğer mecnunsa da, komünistse de, mürtecise de; tahrikçiyse de, tek başına mı hareket etmiştir? Yoksa arkasında onu destekliyenler, kışkırtanlar var mıdır?.. Bunları tahkikatın neticesinde öğrenmiş olacağız. Ancak bizim hayret ettiğimiz şey şudur: Kırşehir gibi bir yerde Atatürk heykeline karşı yapılan tecavüzün mesulü veyahut mesulleri hâlâ neden meydana çıkarılmaz? Bunu anlamağa imkân yoktur. Evvelâ, şu muhakkak ki, heykelin muhafazası için hiç bir tedbir alınmamıştır. Halbuki, bu yalnız bir heykel değil, Türk inkılâplarının ve Türkiye bütünlüğünün bir timsalidir. Buna karşı çok müteyakkız ve çok titiz olmak lâzımdı: Bu yapılmamıştır; ve şehrin göbeğinde etrafı dükkânlarla çevrili olan bir yerde heykel tecavüze uğramıştır.

Bundan başka tecavüz hâdisesi vuku bulduktan sonra tahkikata gereken ehemmiyet verilmemiştir. Birtakım ipuçları böylece kaçırılmıştır. Heykelin kırılan parçalarının sonradan çimento ile yapıştırılmağa kalkılması çok büyük bir dikkatsizliktir. Böylelikle polis tahkikatı oldukça güç bir hale gelmiştir. Sanık olarak yakalanan Millet Partili bir şahıs hakkında tahkikat yapılırken, gereken bütün zabıtlar tutulmamıştır.

Şurasını derhal söyleyelim ki, bizim bu sözlerle hiçbir şahsı itham etmek aklımızdan geçmez; hele her hangi bir suça muhakkak bir suçlu bulmağı asla düşünemeyiz. Meşhur hukuk prensipi daima aklımızda: Bir suçta bir masumu cezalandırmaktansa, suçun meçhul bir fail üzerinde kalması çok daha iyidir. Çünkü suçun faili bulunamazsa, ortada yalnız bir suç kalır. Halbuki masum cezalandırılırsa, suç iki defa tekrar edilmiş olur.

Söylemek istediğimiz şey, tahkikata gereken ehemmiyetin verilmemiş olması, veyahut bunda acemilik veya ihmal gösterilmesidir. Alâkalıların,

başta Vali, Emniyet Müdürü olduğu halde bu noktayı ehemmiyetle göz önüne almaları, ve hiç olmazsa bundan sonra büyük bir titizlik göstermelerini, beklemek hakkımızdır.

Atatürk inkılâplarını bir millete bırakmıştır. Onu canla başla ve azimle müdafaa etmek en birinci vazifemizdir. Atatürk'e hiç bir kimse ne dile, ne elle saldıramıyacaktır. Heykelinin dahi burnunu kırmak isteyenler çıkacak olursa, onların sade burnunu değil, belini kırmak bizim için bir vatan borcudur.

Bu memlekette irtica cadısı hiç bir zaman hortlamıyacaktır; bu memlekette komünist cellâdı iş göremeyecektir; bu memlekette, hiç kimse siyasi bir tahrik için, Atatürk mefhumuna ne el ve ne de dil uzatamıyacaktır. Türk milleti böylece Atatürk birliği etrafında daima daha iyiye doğru yol alacaktır.

Üniversiteli gençlerin bu mevzuda gösterdikleri büyük hassasiyeti candan takdir ederiz. Bu hassasiyet Türk inkılâpları için en kuvvetli bir teminattır.

Önümüzdeki pazartesi günü, İstanbul ve Ankara Üniversitelilerinden mürekkep bir grup, Kırşehir'e gidip orada bir miting yapacaklar ve Atatürk heykelinin etrafında sabaha kadar meşalelerle nöbet bekliyeceklerdir. Atatürk heykelini aydınlatan bu ışıklar, bizzat Atatürk'ten nur alanların ışığıdır.

Bugünümüzün ve yarınımızın koruyucusu olan bu gençlikle iftihar ediyoruz. Çünkü Atatürk mefhumu bu gençlerin asil imanında temessül etmiştir ve nesilden nesle intikal edip yaşamaktadır.

Mümtaz Faik FENİK

GENÇLİĞİN GÖSTERDİĞİ ASİL HEYECAN İÇİŞLERİ BAKANININ GARİP DEMECİ (*)

Türk gençliğinin asil heyecanı hepimizin göğsünü iftiharla kabartıyor.

Türlüğün önce düşman istilasından, sonra da artık devrimize uymayan köhneleşmiş bir takım hurafelerden kurtulma savaşlarında ona önderlik etmiş, üç yüz yıldan beri çökegelip sonunda yıkılan bir devlet yerine zinde bir Cumhuriyet koymuş ve bütün islâm âlemine kurtuluş yolunu göstererek onun bugünkü duruma gelmesinde âmil olmuş olan kahraman dâhiye karşı Kırşehir'deki çirkin ve sinsî hareketi yapan kimse istediğinin tam aksi olan bir sonuca varmakla en büyük cezasını bulmuştur.

(*) Kudret Gazetesi : 6 Mart 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Atatürk, Türk kahramanlığının, Türk dehâsının ve yaşamak için zarurî inkılâpları yapmak kabiliyetinin timsalidir.

Ata: "ben ölmem yaşarım" diyen Türklüğün ta kendisidir. Değeri de bundadır. Bu bakımdan ona düşmanlık kadar manasız ve şuarsuz bir ruhî durum tasavvur edilemez.

Atamızın gizli veya açık düşmanları birkaç türdür ve hepsi şuarsuzdur.

Başta onu kıskananlar gelir. Kendileri de büyük adam olmak, daha doğrusu öyle gözükp sanılmak isterler. Ama yakınlarında öyle bir dev vardır ki ne yapsalar bodurlukları pek açık görünür. Bu yüzden onu unutturmak veya lekelemek isterler; sanki insanlar güneşi unutabilirlermiş veya o, balçıkla sıvanabilirmiş gibi;

Bazıları "dİNimiz, ahlâkımız elden gitti" diye bağırlar.

Halbuki din ve devlet işleri birbirinden ayrılıp din her türlü politika oyunlarının dışına çıkarılmamış olsaydı bugün yer yüzünde bağımsız Müslüman ülkesi bulunmazdı; nasıl ki Atatürk 1919 da Türklüğün mukadderatını eline aldığı vakit böyle tek bir ülke kalmamıştı. Eğer bir müddet için eski zihniyetteki mutaassıpları rahat durdurmaya matuf bazı tedbirler almak gerekmişse bu yeni ve bugünkü bütün medenî dünyanın bir anlayışını bizde de yerleştirmek için zarurî ve muvakkat bir keyfiyetti.

Yüzlerce yıllardan beri ülkemizde ahlâk, Atatürk devrindeki kadar yüksek olmamıştır. Onun zamanında rüşvet ve türlü suiistimaller herhangi bir Batı Avrupa ülkesindeki dereceye düşmüştü. Gayri tabii ahlâksızlık da onun devrinde ortadan kalkmış denecek kadar azalmıştır. Uydurma, yahut çok şişirilmiş veya yanlış aksettirilmiş tek tük olaylar genel bakımdan ve yurt ölçüsünde hiç bir şey ifade etmez.

Atatürk'e en çok düşman olanlar inkılâplarını sevmeyip yok etmek isteyenlerdir. Bunlar ya devlet işlerine hiç aklı ermeyen şuarsuzlardır veya Türklük ve İslâmlığın düşmanıdır.

İnkılâplarımızı kaldırmak demek, Osmanlı devletinin durumuna geri dönmek demektir. Ama o devlet bir kaç yüz yıl boyunca çokertilmiş ve sonunda yıkılmıştır. Onun durumuna geri dönmek aynı akıbeta uğramaktan başka bir sonuç veremez.

Bir millet ve bir devlet zamanın icaplarına uymamakta inat ettikçe yok olmaya mahkûmdur. Bunu hiç bir kuvvet önleyemez.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Osmanlıdaki körükörüne muhafazakâr ve bîd'at düşmanı ruh, dini yanlış ve ters anlayan kafa o devleti ölüme götürdü.

Genç Cumhuriyetimizi eski yola saptamaya çalışanlar bilerek bilmiyerek çok büyük fenalık yapmaktadırlar.

Binlerce ve binlerce yıllardan beri kocaman devletler ve medeniyetler kurup yaşatmış olan Türk ölemez, dolayısıyla ölüm yolu olan geriye dönemez.

Gençlikte ve bütün millete görülen Atatürk sevgisi bunun delilidir ve en açık teminatıdır.

İçişleri Bakanının Ankara'ya eski Cumhurbaşkanı'na ziyarete gelen heyetler hakkında söylediği sözler bizde "Abdülhamit devrine dönmek yolunda mıyız?" duygusunu uyandırdı.

O devri yaşamış olanlar bilirler, Veliahda sokakta selam vermek, hattâ meselâ onun terzisine elbise diktirmek bir Türk için sürgünü gerektirecek bir suçtu. Eski bir Sadrazam konağından çıkıp kendi oğlunu dahi ziyaret etse saray başkatibinden takdir mektubu alırdı.

Bugün Bay İ. İnönü'yü, yarın bilmeyiz kimleri ziyaret etmek suç sayılacaksa bu ülke yaşanılmaz bir hale gelir ve yavaş yavaş yurtsever muhalefet, tıpkı Ahmet Rıza'ların ve Sabahattin'lerin yaptıkları gibi yurt dışına yerleşmek ve orada çalışmak zaruretiyle düşebilir.

Recep Peker devrinde bu kadar ayıplanan zihniyeti onu ayıplayanlardan teşekkül eden Menderes hükümetinin fazlasıyla taşıması ve açığa vurması, hattâ daha çok eski ve artık ebediyen geçmişe karışmış olması gereken devirlerin zihniyetini canlandırmaya çalışması zamanımızın en acı garibelerindendir.

İçişleri Bakanının konuşma tarzına bakılırsa onun halkı yıldırma istediği görülür.

Bu da millete edilecek en büyük fenalıklardan sayılmalıdır. Millet duygularını gizlemeğe değil mertçe açıklamaya teşvik edilmelidir. Hür olmak ve ilerlemek için bu bir zarurettir. Yılgınlık insanları esaret ve yoksulluk içinde yaşatarak yıkıma götürür.

B. İ. İnönü'nün ziyaretçileri hükümetten korktuklarından değil, yeni idareyi eskisinden fazla beğendikleri için ona uğramaz olmalıdırlar.

Hükümet bunu yapacak kabiliyette olsaydı bu gibi ürkütme ve yıldırma demeçlerine lüzum kalmazdı. Takınılan durum ise hükümetin kendisinde öyle bir kabiliyet görmediğini açığa vurduğu için ayrıca teessüre değer.

Hikmet BAYUR

SOSYAL İRTİCAA DOĞRU MU? (*)

Demokratik hayat böyledir. Her türlü fikir cereyanı bulduğu serbestlik ölçüsünde kendisini gösterir. 1945 ten beri bizde de aynı müşahedeyi yapmaktayız. Başta Atatürk ve İnkılâpları olmak üzere, Milli Mücadele günlerinden beri -hatta belki de Tanzimattan beri- bu memlekette batı medeniyet ve kültüründen ne gelmişse, onu yoketmek, ondan kurtulmak istiyen cereyanlar yeniden başkaldırmıştır.

Biz şahsen baştan itibaren şu inancı beslemekteyiz: Türkiye'de irticaın her türlü siyasi partilerin başında yer almış münevver sayılan liderlerden cesaret bulmadıkça, bir tehlike olamaz. Eğer bugün siyasi, dinî ve sosyal sahalarda, ve hattâ kültür işlerinde irtica cereyanları bazılarımıza bir tehlike olarak endişe vermekte ise, bunun sebebini siyasi liderlerin samimiysizliğinde aramak lâzımdır. Zira bazı politikacılar, saf vatandaşların aslını pek anlamadıkları duygularını sömürmeğe koyulmuşlardır. Siyasette mevki tutmak için bu yolu kullanan sözüm ona münevverler çoğalmaktadır. Bunlara biz politika esnafı demekteyiz.

İrtica hareketleri nasıl yüz bulur, bunu bir misal ile izah edelim. İktidar partisinin resmi organı olan Zafer gazetesi 7 Mart tarihinde (Antidemokratik olan kanunların tadili işi) başlığı altında ikinci başlık olarak şu haber vermiştir: "Medeni Kanunda yapılacak değişiklikler için bir komisyon yarından itibaren toplantılara başlıyor." Ve şu haberi vermiştir: "Medeni Hükümetin, antidemokratik kanunların değiştirilmesi yolundaki çalışmaları devam etmektedir. Belediyeler, Memurin Muhakamatı Kanunlarından sonra bu defa da Medeni Kanun üzerinde yapılacak tadiller için Adalet Bakanlığında toplanacak olan bir komisyon yarından itibaren çalışmalarına başlayacaktır."

Bu yazıyı okuyan vatandaş ne anlıyacaktır? Medeni Kanun antidemokratik veya Anayasaya aykırı olabilir mi?

Şüphesiz olamaz. İktidar partisinin sözcülüğünü yapan gazete bunu, ya dikkatsizlikle, ya da sırf halk efkârını antidemokratik kanunlar mevzuunda oyalamak için bu şekilde yazmıştır.

Medeni Kanun ne antidemokratiktir, ne de Anayasaya aykırıdır. Bilâkis, batı medeniyetinin, İsviçre ilminin en büyük âbidelerinden biridir. Bu kanunun memleketimize olduğu gibi nakledilmesi garphlaşma hareketleri içinde en cesaretli ve en isabetli bir inkılâp hamlesi olmuştur.

(*) Ulus Gazetesi : 9 Mart 1951

D.P. İktidara geçer geçmez, sanki yapılacak mühim işlerin hepsi yapılmış veya ele alınmış da, bir Medenî Kanunun değiştirilmesi kalmış gibi, bu meseleyi ön plâna almıştır.

Medenî kanunun değiştirilmesi ihtiyacı ne zaman belirmiştir? Şahsın hukuku, aile hukuku, mülkiyet hakları fasıllarında ters neticeler vermiş hükümler mi vardır? Hangi ilmî müşahede, hangi istatistik böyle bir ihtiyacı ortaya koymuştur?

Diğer taraftan, Medenî Kanunun kabulü zamanındaki, yani 1926 yılındaki Türk topluluğu, Türk sosyal hayatı medenî bir topluluğun tek mil icaplarına malik olmaktan uzaktır. Uzak olduğu için, bu topluluğu bir inkılâp hamlesi ile garbın en ileri sosyal kaidelerine, hukuk kaidelerine kavuşturmak maksadiyle İsviçre Medenî Kanunu kabul edilmiştir.

Medenî Kanun, Türk topluluğunun sosyal münasebetlerine gösterilmiş bir hedeftir. Nitekim 1926 dan bugüne o hedefe birçok bakımlardan yaklaşılmıştır. Eğer o hedefe tamamen varılmamışsa, yapılacak iş hedefi ortadan kaldırmak, ters dönüp geriye bakmak değildir. Bilâkis Medenî Kanuna sınıksız sarılarak biran evvel onu tamamı üzerinde iyi anlayıp, iyi tatbik edecek bir topluluk haline gelmektedir.

Tercüme yanlışlarını düzeltereğiz, bünyemize uymıyan yerlerini değiştireceğiz, yoksa maksadımız asla geri gitmek, prensipleri feda etmek değildir. "Atatürk inkılâplarını haleldar edecek en ufak bir değişiklik olmasına dahi müsaade edilmeyecek" sözü tatmin edici değildir. Çünkü D.P. politikacıları içinde Medenî Kanunda bilhassa Atatürk inkılâpları prensiplerine hücum edenler görülmüştür.

Son günlerde okuduğumuz makelelerde memleketimizin tanınmış hukuk bilginlerinin Medenî Kanunun değiştirilmesine aleyhtar olduklarını gördük. Böyle ana sosyal kanunların hiç bir ilmi zarurete dayanmıyan mülâhazalarla siyaset adamları tarafından oyuncak yapılması çok feci bir teşebbüstür. Bu türlü değişikliklere ancak üniversiteler, ilim muhitleri lüzum gösterdiği zaman mesele tetkik mevzuu olabilir.

Devlet medenî bir hüviyet veren ana kanunlarımızı siyasî menfaatlere günlük isteklerine vasıta kılmaya kalkmak doğru değildir.

Medenî Kanuna düşman olanlar, şimdilik, o muazzam yapıdan taşlar sökerek gedik açmak istemektedirler. Bu yol bir kere açılınca arkadan asıl maksat gelecektir. Atatürk düşmanlığı, inkılâp düşmanlığı ne kadar irtica ise, Medenî Kanun düşmanlığı da o kadar irticadır. mürteciler her taraftan hücumla geçmişlerdir.

Medenî kanunda tercüme ve nakil yanlışlarını düzeltme zamanı gelecektir. Ama henüz erkendir.

BASINDAKİ YANKILARI

Eskinin hasretini çeken nesiller aradan çıkmadıkça Medenî kanuna el sürülmemelidir. Zira irtica pusudadır, fırsat beklemektedir. Birden fazla karı almak tekliflerinin D.P. kongrelerinde açıkça öne sürülmekte olduğu bir sırada, Medenî Kanunu düzeltmeye kalkmak sosyal irticayı teşvik etmektir. Başbakan "halka malolmuş inkılâplar"ı halka malolmamış inkılâplardan ayırmış ve yalnız birincileri muhafaza edeceğini söylemiştir. Medenî Kanundaki tek kadınla evlenme prensibi Bay Menderes'e göre halka malolmuş bir inkılâp mıdır?

Eyvelâ bunu öğrenmek lâzımdır.

Nihat ERİM

DİN VE TAASSUP İLE İRTİCA (*)

Eğer din taassup ve irtica meselelerini halletmezsek memleketin vicdan huzuru ve siyasî emniyeti o kadar altüst olacak ki bundan can düşmanlarımızdan başkası memnuniyet duyamayacaktır.

Ortada bir anlaşmazlık bulunduğu ve bir kör döğüşü gittikçe şiddetini artırmak üzere, başlamak üzere olduğu meydandadır. Bu anlaşmazlık halis vatansever vatandaşları birbirine düşürebilir. Aramızdaki bu ihtilaf ve münazaa ise ancak kara ruhlu mürtecilerin ve onların arkasına gizlenen, onları tahrik ve sevkeden vatan düşmanlarının işine yarar.

Din hissi, öyle mânevi bir realitedir ki onu bir hey'eti içtimaiye içinde hesaba katmamak ve tanımamak sonu gelmez bir nifak ve cidal kaynak teşkil eder, fakat "dine hürmet" mefhumu hakkında sarîh bir fikrimiz olmazsa ve "din" ile "dünya" işleri arasında açık ve katî bir hudut çizilmezse memleketimizde ne rahat ve hür yaşanır, ne ruhî huzur ve sükün teessüs eder.

Çünkü, dine karşı "hür fikir" namına bir haksız taarruz kaabil olduğu gibi din namına da vicdan hürriyetine tecavüz irtikâp edilmesi pek kolaydır. "Din" in hakkı verilirken "vicdan hürriyeti" nin de hakkı ihmal edilmemeli ve bunların birbirleriyle çatışmalarına imkan bırakılmamalıdır.

Müslüman şark dünyasını bahis mevzuu etmiyelim. Onların dahili ve mânevi duygularıyla biz alâkadar olamayız. Yalnız kendi memleketimiz hakkında konuşarak diyebiliriz ki Türk Milleti Atatürk'e gelinceye kadar "vicdan hürriyeti" ne olduğunu tanımamıştır. Hattâ bunu akıllara sığdırmak bile kaabil değildi. Atatürk'ün büyüklüğü vicdan hürriyetinin Türk

(*) *Ulus Gazetesi* : 13 Mart 1951

vatanı için en yüksek bir hayat ve kurtuluş prensibi olduğunu anlamasında ve bu gayeye doğru azim ve cesaretle yürümesindedir.

Türkiye'yi dış düşmanlardan ve istiladan kurtarmak kâfi değildi. Türkiye'yi iç düşmandan yani cehaletten ve taassuptan kurtarmak, vicdan hürriyetine kavuşturmakta lâzımdı. Vicdan hürriyetinden mahrum bir Türkiye dünya şartlarını anıyamaz, medeniyetin fikrî ve ruhî ilerlemesine gene arka çevirir ve karanlık, dar bir düşünce içinde gene Ortaçağlar ananelerine dönerdi. Türkiye'de bir kafa inkılâbına ihtiyaç vardı. Vicdan hürriyeti tâbiriyle ifade ettiğimiz bu inkılâp Cumhuriyetçi, demokrat ve terakkisever Türkiye'nin temel taşıdır.

Bugün işte bu temele hücum ediyorlar ve onu yıkmaya çalışıyorlar.

Müteassıp, cahil ve şirret mürteciler şimdiye kadar din kelimesini ağıza alamazdık, diyorlar. Yalan! Onların istedikleri din herkesin vicdan hürriyetine müdahale eden mütearrız, hakiki islâmiyetten uzaklaşmış, batıl itikadlar, kör sofuluklarla sarılmış ve sadece sözden ibaret kalmış bir yobaz dindir ki Kur'an'ın müslümanlığıyla hiç alâkası yoktur. Onlar istiyorlar ki, siyasi mücadele sahasına indikleri vakit, bir din kahramanı gibi ağızlarını açsınlar ve karşılarındakilerin cenaze namazları kılınmayacağını, nikâhları sahih olmayacağını söyleyerek bir kısım vatandaşların nefret ve husumetlerini onlara celbetmekte serbest bıraksınlar. Onlar ağızlarını açıp kadınların peçesiz sokağa çıkmamaları herkesin şapka giymesi yüzünden Allahın bu memlekete türlü türlü belâlar gönderdiğini haykırmayı din icabı zannediyorlar.

Bunların hiçbirisi din değildir ve din namına böyle tecavüzlere kalkınması Türk vatanında geçmemesi lâzım bir kalp akçadır.

Buna mukabil, hiç kimsenin de bir adamı Allaha ve Peygambere inandığından camiye gittiğinden yahut oruç tuttuğundan dolayı tezyif ve tahkir etmeğe hakkı yoktur.

Kısacası: vatandaşlar arasındaki içtimai ve siyasi münasebetlerde, gerek lehte gerek aleyhte birşey söylemek için din kelimesini ağıza almak katiyen caiz olmamalıdır. Böyle olunca, devletin din işleriyle uzaktan, yakından alakadar olması hiç hoş görülemez. Çünkü bu, siyasi nüfuz ve kudretin vatandaş vicdanına ve itikadına bir müdahalesi demektir. Devletin açtığı mektebe din dersi giremez. Devlet hazinesinden hiçbir din müessesesi için bir para sarfedilemez. Devlet Radyosunda kur'an okunamaz.

Hıristiyan ve Musevî vatandaşlar ne yapıyorlar? Müslüman vatandaşlar da, onlar gibi, tam bir din hürriyeti içinde camilerini ve vakıflarını idare

re ederler, istedikleri dilde ezanlarını okurlar, ibadetlerini yaparlar, türbelerine bakarlar, din dersleri vermek için ve yalnız din dersleri için mektepler açarlar.

Hiç kimse din namına ağız açıp karşısındakinin itikatsızlığından dolayı muaheze edemez. Vaazlarda ahlâk ve itikat mevzularından dışarı çıkılamaz ve din ile dünya birbirlerinden kati surette ayrı ve uzak tutulur.

Din namına bir vatandaş veya hükümeti muaheze dini siyasete âlet yapmak suçunu teşkil eder ve şiddetli bir cezaya çarptır.

Dindar olduğu için bir vatandaş muaheze ve tahkir etmek de vicdan hürriyetine tecavüz teşkil ettiği için cezayı icabeder.

İşte mesele en makûl ve en haklı bir şekilde bu suretle hallolunabilir. Bir Başbakan yahut herhangi resmî bir zat ne dindarlığından dolayı tebrik edilebilir, ne dinsizliğinden ötürü itham olunabilir.

Hasılı, tam bir vicdan hürriyeti ki hududu başkalarının hürriyeti ile çizilmiştir. Bugün bizi tehdit eden tehlikeden başka türlü kurtulmanın yolu yoktur ve bu prensibi tatbik mevkiine koymak için de kaybedilecek zaman yoktur.

Hüseyin Cahit YALÇIN

Başbakanın beyanatı :

İRTİCA VE ADNAN MENDERES (*)

— II —

Başbakana sorulan suallerin ikincisi Atatürk inkılâbı aleyhinde çeşitli belirtiler ve muhtelif irtica tezahürleri hakkında Hükümet ve Parti Başkanı olarak ne düşündüğünü anlatmağa matuftu.

Daima kaçamaklı bir ifade ile kurtuluş yolu aramayı kendisine prensip yolu edinmiş olan Menderes memleketin vuzuh istediği en mühim noktada da aşağısı yukarısı birbirine uymaz, sarahatten mahrum sözlerle işi geciktirebileceğini sanmıştır.

Evvelâ, malûm beylik bir tekerlemeyi ezber okuyor:

“Demokrasinin esası tahammül ve müsamaha ruhuna dayanır. Hangi istikametten gelirse gelsin, taassubu tahammül ve müsamaha ruhu ile ve binnetice demokratik nizam ile telif etmek mümkün değildir” diyor.

Çok âlâ. Bütün Türk münevverlerinin, Atatürk inkılâbına taraftar olan bütün Türk vatandaşlarının bundan başka bir istedikleri yoktur.

(*) Ulus Gazetesi : 22 Mart 1951

Asıl gürültü, tekml endişe, bütün şikayetler ve tenkidler Adnan Menderes'in ve Hükümetinin müdafaa eder göründükleri prensipin ya mânasını anlamamalarından, ya anlamamak istemelerinden, hasılı her ne sebeble olursa olsun fiiliyatta bu prensipi ayaklar altına almalarından ileri geliyor. Biz prensipleri biliriz ve bütün istediğimiz bunların tatbik edildiğini görmektir. Halbuki Adnan Menderes bir hafız edasıyla prensipi okurken ayaklariyle onu çiğnerse işte memleket buna tahammül edemez.

Yalnız; Adnan Menderes ezber okuduğu yukarıki prensipin hemen arkasından ne diyor:

"Din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmakta devam ve taassup göstermek dahi şüphe yok ki hürriyet nizamında yeri olmıyan bir harekettir."

Adnan Menderes'in bu cümlesiyle neler demek istediği farkediliyor sanırız. Takbih ettiği şey din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmak ve bunda taassup göstermek değildir. O buraya kendisinin oyununu açığa vuran bir kelime sokuşturuyor: Din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmakta" devam etmek diyor.

Yani? demek ki ortada bir "din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmak" kötülüğü ve haksızlığı vardır. Demek ki bugün, partili partisiz, taraflı tarafsız birçok münevverin, mütefekkirin Demokrat Partiye o kadar dost ve muhip büyük gazetelerin hepsi din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmak taraftarıdır. Hayır, Adnan Menderes "Hilafî hakikat" söylüyor.

Hayır, Adnan Menderes efkârı umumiyeyi oy alıyor ve azmağa başlamış irticain yoluna tavizler koyarak onun cüretini bir kat daha arttırmasına sebep oluyor.

Bu memlekette din ve vicdan hürriyeti baskı altında tutulmamıştır ki onun devamı istensin. Hiçbirimiz böyle bir haksızlığın taraftarı değiliz. İstenen şey siyasi ve yevmî hayat meseleleri ve meşgaleleri arasına din mülâhazalarının karıştırılmaması ve dinin tamamen ruhanî bir hakikat olarak vicdanlarda ve camilerde kalması, sokağa dökülmemesi, seçim entrikalarına karışmamasıdır. Mahkemede hakime karşı bir nümayiş makamında çekilen tekbirler de mi vicdan hürriyetinin icabıdır? Camide Başbakan'a din hâmisî sıfatıyla teşekkür telgrafi çekmek kararı verilmesini caiz görmemek vicdan hürriyetini baskı altında tutmağa kalkmak mıdır?

Bir adamın dinli yahut dinsiz olduğunu bahis mevzuu ederek onu medh veya zemi etmeğe hiç kimsenin hakkı yoktur. Dünya ıstıraplarını

BASINDAKİ YANKILARI

din hükümlerine riayetsizlikten dolayı Allahın gönderdiği belâ şeklinde tasvir edip dünya ve hükümet işlerini bu ölçüye göre tenkid etmek vicdan hürriyetine taarruzdan başka bir şey değildir. Lâik Türk Cumhuriyeti içinde başka dinlere mensup vatandaşlar da var. Onlarla aramızda hiç ihtilâf çıkıyor mu? Kiliselerine, havralarına gidiyorlar, ruhanî şeflerini seçiyorlar, din derslerini mekteplerinde okutuyorlar, vakıflarını idare ediyorlar ve hiçbir zaman siyasi hayatımızda din namına söz söylemiyorlar, tahrik ve propaganda yapmıyorlar. İşte lâik Türk Cumhuriyeti içinde büyük Müslüman kütlesi de kendi iman, itikat ve dinine böyle hür, müdahalesiz surette sahip olmalıdır. Hükümetin din meselelerine burnunu sokmağa hakkı yoktur. Fakat taassup erbabının da Müslüman dinini camiden ve vicdandan dışarı çıkarmayı akıllarından çıkarmaları lâzımdır. Din bir nümayiş vasıtası, bir tahakküm vasıtası, bir hükümet rehberi olamaz. Hiçbir kimseden dünyada hiçbir şahıs veya makam din namına hesap soramaz. Din hesabı mahşer günü ahrette görülür. Bu hesabı da yalnız "Mâlik-i Yevmiddin" olan Allah sorar. İşte açık bir konuşma. Eğer bu noktada Adnan Menderes ile müttefik isek bizim için taassup ve irtica bahsinde hiçbir ihtilâf kalmaz. Fakat Hükümetin düşüncesi böyle ise, hududu aşmış, kendilerini şaşırmış ve taassup nümayişini mahkemelelere kadar ilerletmiş kimseler hakkında şimdiye kadar çoktan takibata geçilmiş olmak iktiza ederdi. Adnan Menderes dindarlığından dolayı bir camiden kendisine çekilen teşekkür ve tebrik telgrafını kabul edemezdi. Adnan Menderes, faraza, dinsiz olsaydı, ne olacaktı? Camilerden ve sokaklardan takbih telgrafları mı çekilecekti? Bir devlet adamı ancak hareketlerinden ve programından dolayı takbih veya tebrik edilebilir. Bunların içinde de dine hiç yer yoktur. Hürriyet vicdan prensibi dine olduğu kadar dinsizliğe de hürmet eder, yani bu gibi meselelere tamamen lâkayt ve tarafsız kalır. Bunun için de devlet Müslüman olmaz, denir.

Hüseyin Cahit YALÇIN

İRTİCA VAR MI YOK MU? (*)

Ortada bir münakaşadır gidiyor: İrtica var mı, yok mu? Cumhurbaşkanından ve Başbakanından başlayarak ayak politikacılarına varıncaya kadar hep bu münakaşanın içindeyiz. Bu tarzda senelerce konuşsak, yazsak bir neticeye varamıyacağımıza emin olmalıdır. Çünkü ihtilâf ve münakaşanın mevzuu belli değildir. İrtica kelimesi hepimizin ağzında ama hepimiz irticaı ayrı ayrı mânada kullanıyoruz.

Bir veya bir kaç gizli cemiyet kurulmuş da dinî taassup üzerine müstenid bir ihtilâl çıkarmak için hazırlıklar görülmüş veya icraata geçilmiş bir hareket bahis mevzuu oluyorsa, yani irticadan şikâyet edenler bu mânâyı kastediyorlarsa, bugün için memlekette böyle bir tertibin mevcudiyeti iddia olunamayacağı aşîkârdır. Zaten, zannederim ki, irticadan ve taassuptan şikâyet edenlerin hiç biri işini bu kadar müfrit bir şekilde göstermemişlerdir.

Fakat meselenin ciddiyetle ele alınması ve çaresi düşünülmesi için, karşılaştığımız hâdisenin bu kadar vahim bir şekil almasını beklemenin affolunmaz bir kayıtsızlık teşkil edeceğinde de şüphe etmemelidir. Türkiye Milli Talebe Fedarasyonu İkinci Başkanının Adnan Menderes'e pek haklı surette sorduğu gibi, memlekette irtica vardır diyebilmek için bir 31 Mart vakasının patlak vermesini mi beklemek lâzımdır?

Münferid denilen vakalar bir araya getirilirse ve gazetelere geçmiş olanlar haricinde bir takım tahriklerin çok geniş bir sahâyı kapladığı düşünülürse, bunu hayra yormamak ve memleket için bir felâket ihtimalinden ürkmemek imkânsızdır. Durum, filhakıka, 31 Mart hâdisesine çok benziyor. O zamanlarda, isyana takaddüm eden günlerde bir "şeriat isteriz!" dâvası ortaya çıkmıştı. İnkılâp gûya dinsizler elinde idi ve dinî kaldırmak istiyordu diye tahrikler yapılıyordu. Bugün de aynı dâvanın tekrar ileri sürüldüğünü görüyoruz. Şimdi şeriat isteriz denilmiyor da "dine hürmet" isteniyor. Dine hürmet namına sakallar toparlak oluyor, dine hürmet namına putların yani heykellerin kırılması tavsiye ediliyor, dine hürmet namına kadınların yüzleri kapalı gezmeleri, radyoların susması, erkeklerin bir kaç karı alması, feslerin giyilmesi isteniyor, dine hürmet namına sarıklar sarılıyor, Arap harfleri okunuyor, şirinlik muskaları satılıyor. Bunun bir adım daha ilerisi dine hürmet namına bir Kubilay'ın kurbanlık koyun gibi sokak ortasında boğazlanması. 31 Mart vakasında olduğu gibi genç subayların ve münevverlerin başlarının taşla ezilmesidir.

31 Mart isyanında, dine hürmet namına İstanbul sokaklarını kardeş kanına boyayan ihtilâlcî askerden bir gruba sormuşlardı:

- Ne yaptınız?
- Şeriatı aldık.
- Ne yaptınız şeriatı?
- Binbaşının odasında duruyor!

İşte bu adamların din ve şeriat hakkında bildikleri de bundan ibaretti. Bugünkü haleflerinin de daha fazla bilgili olduklarını zannetmeyiz.

BASINDAKİ YANKILARI

Havaların kurak gittiği mevsimlerde, bir büyük kır ve orman yangını çıkarmak için söndürülmesi ihmal edilmiş bir küçük ateş, hattâ bir kıvılcım kâfidir. Derhal büyük bir âfet geniş bir sahayı tahrip eder. Bugünkü durumdan endişeye düşenler, her tarafta "mısır patlağı" gibi yeryer göze çarpan işaretlere bakarak büyük bir irtica yangınına müsait bir sahanın hazırlanmakta olduğunu görenlerdir. Bu yangın ister hususi bir teşkilât ve tertibat vasıtasıyla körüklensin, ister zemin kendiliğinden hazırlansın, netice değişmez, felâket içtinabı imkânsız hale gelir ve o zaman da hiçbir tedbir fayda vermez.

Eğer bugün memlekette irtica yoktur diyenler böyle bir istidat hazırlanmadığını iddia etmek istiyorlarsa onların müşahade kaabiliyetlerinden, tecrübe derslerinden çok uzaklaştıklarını ve bir deve kuşu zihniyetiyle başlarını kuma soktuklarını söylemek mecburiyetindeyiz.

Sayın Cumhurbaşkanı göze çarpan irtica tezahürlerinin bir teşekkül halinde çalışanlar tarafından yapıldığı kanaatini izhar etmiştir. Onun sözlerine de inanmazsak memlekette bütün vatandaşları bir noktada birleştirecek yüksek otoritenin mânası nerede kalır?

Fakat, ister bir teşkilât olsun, ister olmasın, tehlike vardır. Bugün bu tehlike uzak olsa bile ihtimal verilmeyecek bir hızla yaklaşabilir. İhmal etmek, şimdiki dünya şartları içinde âdeta vatana hiyanet kadar zararlı olabilir.

Dindar olmak, dine hürmet istemek, haddizatında hiçbir taassup, irtica ve suç teşkil etmez. Fakat bu sözlerin suçu, suikastı, hiyaneti, taassup ve cehaleti, irticayı gizlemek için bir kalkan olarak kullanılmasıdır ki bugünkü münevverlerin ve vatanseverlerin huzurunu kaçırıyor.

Hakiki müminler, kimsenin din ve imanı ile meşgul olmazlar; din namına kimseyi ithama kalkmazlar. Bir vatandaşın dinsizliği yahut günah şeyleri yapması ona müdahaleyi mazur göstermez. Karşımızdakinin dini ile yahut dinsizliği ile meşgul olmağa hakkımız yoktur. Hele bu fuzuli müdahaleyi siyasi hayata sokmak en büyük bir suçtur.

Hal böyle olunca, irticadan şikâyet edenleri huzura kavuşturmak için din mefhumunu hakikaten muhterem ve taarruz götürmez bir seviyeye yükseltmek ve siyasi hayat vâkıalarının içinden çıkarmak zaruridir. Vicdan hürriyetini şu veya bu şekilde ihlâl edenlere karşı şiddetli müeyyideler ihtiyâç vardır. Bunda niçin bu kadar gecikildiğine akıl erdirmek hakikaten zordur.

Hüseyin Cahit YALÇIN

"İRTİCA" VE BAŞBAKAN (*)

Günlerden beri bütün memleket eskâr umumîyesini "irtica" meselesi işgal etmektedir.

Bilindiği üzere, Başbakan memlekette "irtica yok" demekte, yüksek tahsil gençliği ise aksi mütalaayı serd etmektedir.

Biz bu yazımızda "irtica"nın mevcudiyetini veya ademi mevcudiyetini münakaşa edecek değiliz, Sadece bu mevzuu kurcalamak ile memleketin kaderi üzerinde oynamak istenilen oyunu teşrih etmeğe çalışacağız.

Bugün Türkiye'de vicdan hürriyeti bir politika mevzuu olarak istimal edilmektedir.

Bazı mevzular vardır ki, üzerinde siyaset yapılamaz. Parti politikası ile istismar edilemez. O müesseseler bütün kanunî siyasi teşekküllerce münakaşadan uzak tutulur.

Fakat maalesef Türkiye'de bu müessese siyasi partilerce, kendi lehlerine halk kitlelerini celp etmek için silâh olarak kullanılmaktadır. Artık bu işi istismar mevzuu halinden çıkarmak zamanı gelmiştir.

Demokrat Parti iktidarı Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şekilde bu müesseseyi vatanın yüksek menfaatleri aleyhinde kullanmaktadır. Başbakan Adnan Menderes'in elinde "İnanma Hürriyeti" müessesesi keskin bir kılıç halini almıştır.

Cumhurbaşkanı, bundan iki ayı aşan bir müddet evvel, İstanbul Üniversitesini ziyaret ettiği zaman gençlerle yaptığı bir konuşmada "Türkiye'de irticai hareketlerin yaşatılmıyacağını" söylediği vakit, Başbakan büyük bir telaşa düşerek hususu kalem müdürü vasıtası ile gazetelere telefon ettirmiş ve Cumhurbaşkanının bu sözlerinin neşredilmemesini rica etmiştir. Buna da sebep, halk kitlelerinin bir yanlış anlama neticesinde "irtica" ile "dın" mefhumlarını karıştırarak "dini yaşatmıyacağız" şeklinde bir tefsire gideceği endişesidir"

Başbakan bugün bir Mehdi kılığına bürünmüş. Türkiye'de dinin hâ-misi rolünü oynamak istemektedir.

Buna sebep, iktisadî refah bakımından milleti tatmin edemiyen hükümetinin muvaffakiyetsizliğini örtmek için halkın dikkatini başka noktalara çevirmektir. Başbakan öyle hareket ediyor ki, sanki Türkiye'de vatandaşın ibadet hürriyetine mani olmak istiyen bir zümre vardır. Kendisi ne bu hürriyete mani olmak istiyenlerin karşısına dikilmekte ve vatandaşın ibadet hürriyetini ona tasallût etmek arzusunda olanlara karşı müdafaa etmektedir.

(*) Kudret Gazetesi : 26 Mart 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Haddi zatında ise, Başbakanın hareketi son kabine değişikliğinde Demokrat Parti milletvekilleri arasında uyanan memnuniyetsizliği izaleye matuftur. Parti içinde Fevzi Lütfi'ye karşı sempati besliyen milletvekillerinin kendisine ademi itimad beyan edecekleri endişesi içinde olan Başbakan, "din" müessesesini istismar ederek kendisine cephe alacak milletvekillerine demek istiyor ki: "Dinin hâmisî rolüne çıkmakla size kuvvetli bir propaganda silâhı veriyorum. Gelecek seçimleri kaybetmemiz ihtimali kuvvetlidir. Buna mâni olmak için bu mevzuu ortaya atıyorum. Halk kütlelerini "din" hürriyetini istimar ederek Demokrat Parti etrafında tutabilirsiniz. Bu şekilde size yeniden seçilmek imkânını hazırlayan bana, itimadınızı bildirmek mecburiyetindesiniz."

Başbakanın "din" meselesinde oynamak istediği oyun budur. Hareketi saf vatandaşların hissiyatını sömürmeğe matuftur.

Bu siyaset oyunları içinde, Millet Partisi dîmdik yükselmekte ve politika bezirganlarına şöyle haykırmaktadır:

-Vatandaşın dinî duygularını hasis parti ihtiraslarına alet etmeyiniz. Vatandaşın ibadet hürriyeti üzerinde münakaşayı kesecek zemini hazırlayınız.

Millet Partisi hazırlanmasını istediği zemini, sözcüsü Osman Bölükbaşı'nın ağızından Mecliste Diyanet İşleri bütçesi görüşülürken açıklamıştır.

Ve bu münasebetle Başbakanın hakiki vechesini ortaya koymuştur.

Hatırlanacağı üzere, Osman Bölükbaşı Millet Partisi adına Mecliste demişti ki: "İslâm cemaati de kendi din işlerini idare etmek hakkına sahip olmalıdır. Ancak bu suretle din hürriyeti tamamlanmış olur. Hükûmetten cevap istiyorum. Hükûmet dinî, bir cemaat işi olarak mı kabul ediyor, yoksa bir devlet işi olarak mı?"

Başbakan Adnan Menderes bölükbaşı'nın bu sözleri ve kendisine tevcih ettiği sual üzerine ruhunun aynasını şöyle açığa vurmak mecburiyetinde kalmıştı: "Biz bir Müslüman cemaatinin kurulmasına taraftar değiliz."

Bu cevaptan gayet iyi anlaşılıyor ki, Başbakan "din hürriyeti" bahsinde samimi değildir. Bu meseleyi rey avcılığı zaviyesinden mütalâa etmekte ve din müessesesini daimî surette devlet baskısı altında bulundurmak istemektedir.

Görülüyor ki, varlığı muhakkak olan bir irtica varsa, bu da siyasi bir irticadır. Ve müsebbibi Başbakandır.

İRTİCA YOKTUR! (*)

Gazeteler aynı günde muhtelif yerlerde iki vakadan bahsediyorlar. Biri Ankara köylerinden birinde, köy meydanında bulunan Atatürk büstünün otomobilli iki şahıs tarafından geceleyin parçalanması ve zabitanın failleri aramak için hararetle bir teşebbüse girişmesi. Diğeri, Aydın bucaklarından birinde, Demokrat Parti binasında, evet, Demokrat Parti binasında bulunan Atatürk büstünün tam onbir parça edilmesi, göz kısımlarının telvis edilmesi ve tahkikata ehemmiyetle devam edilmekte olması!

Atatürk'ün resimlerine bıçak saplanması, bilhassa gözlerinin hedef tutulacak kadar vahşi bir kin beslenmesi, heykellerinin ve büstlerinin parçalanması artık hemen hemen her günkü zabıta vakaları arasına girmiş gibidir. O derecede ki son zamanlarda bu yolda kaç suikast yapıldığını kolayca saymak kaabil olmayacak gibidir.

Fakat, sakın üzülmeyiniz, sakın bunlardan bir mâna çıkarmağa kalkmayınız. Ortada hiç bir gayritabiilik yoktur. Gözlerinizi kapayınız, kulaklarınızı tıkayınız, ağzınızı hiç açmayınız ve uyuyunuz.

Hele irticadan hiç bahsetmeyiniz. İrticadan bahsetmek inkılâp softalığıdır. Böylelerin şerrinden partizanlığından çekininiz. Her şey yolundadır. Kanunlar vardır uyanık bir hükümet vardır. Son devirde şahlanmış bir irtica hareketinden bahsedenler irticaı bir politika silâhı olarak kullanmak istiyen muhaliflerden başkaları değildirler. Eskiden de böyle hareketler olmaz mıydı, acanım? Niçin o zamanlar şiddetli mukabeleler yapılmazdı? Şimdi mi telâşa düşeceğiz ve işe ehemmiyet vereceğiz?

Fakat zannederiz ki, eskiden parçalanmış, gözleri oyulmuş, telvis edilmiş Atatürk büstleri ve heykelleri hatırlamıyoruz. Şimdi, bir müddet-tenberi bu vakaların gittikçe sıklaşır surette ardarda dizilmelerine ne diyeceğiz? İrtica kelimesi, sınırlara dokunduğu için, onu ağıza almayalım, fakat ne diyelim? Her halde Atatürk büstlerini kıranlar onlardan birer yadıgâr parça alıp göğüslerine basmak için gece yarısı haydutlar gibi otomobillerle köylere gitmemişlerdir. Her halde bu tecavüzeleri Atatürk'e ve inkılâbına karşı bir bağlılık ve hürmet eseri diye tefsir edemeyiz.

Atatürk'ün nesine düşmandırlar? Bu düşmanlık şahsına karşı ise O, fâniler arasından çekilmiş ve artık bu türlü düşmanlıklardan uzak kalmıştır. Şimdi Atatürk'ün yalnız eseri yaşamaktadır. Bu gördüğümüz düşmanlık bu eserden başka bir şeye tevcih edilmiş olamaz.

(*) *Ulus Gazetesi* : 29 Mart 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Atatürk'ün eserini biz İnkılâp kelimesi altında topluyoruz ve bu inkılâba düşmanlığa da "irtica" adını veriyoruz. Şimdi sorabilir miyiz: İrtica var mı yok mu?

Eskiden de varmış. Var idiyse o da bir kabahattir. Fakat neden bugün memleket gördüğü irtica hâdiseleri karşısında bu kadar üzüntülü, sınırlı ve şikâyetçidir de eskiden bu türlü bir endişe ve bir huzursuzluk yoktu? Demek ki ortada inkâr kabul etmez bir vehamet var. İrticaa eskiden müsamaha gösterilmişse bu hata, kusur ve kabahat bugün de aynı yolda devam edebilmek için bir sebep mi teşkil eder? Eski hatalar düzeltilmiyecek ise yeni iktidarın vücudundaki hikmet nedir? Halbuki düzelen bir şey yok, bilâkis şiddet bulan bir hareket var.

Hakikat göz önündedir. İnkılâba karşı düşmanlık nümayişleri, memleketin her tarafına sirayet etmek istidadını gösteriyor ve "mısır patlağı" gibi yer yer fişkırıyor.

Ali Naci Karacan'ın Sayın Cumhurbaşkanı ile mülâkattan sonra aldığı intibalara istinaden temin ettiği gibi, "eskiden kalma hareketlerin dö-küntüleri, ölü zerreleri" karşısında değiliz.

Ali Naci Karacan'ın Cumhurbaşkanı ile mülâkattan aldığını söylediği bu intibaları büyük bir tereddüt ve itimatsızlıkla karşılamak mecburiyetindeyiz. Çünkü bu intibaların ciddiyetine ve doğruluğuna bir dakikacık olsun inanırsak, Cumhurbaşkanı bütünü Türk Milletinin Başkanı değil, Demokrat Partinin propagandacısı rolünde görmek icabeder. Demokrat Parti Hükümeti muhaliflere karşı kendisini müdafaa imkânlarına ve organlarına bol bol sahiptir.

Ali Naci Karacan Cumhurbaşkanı'nın şahsî ve hususî bir iltifatını bu kadar kötüye kullanmakla teşekkür vazifesini pek fena ödemiştir. Eğer kendisine Cumhurbaşkanı'nın yarı resmî tercümanı olmak şerefi hakikaten bahşedilmişse bu intihabın pek talihsiz olduğunu söylemek mecburiyetindeyiz. Cumhurbaşkanı Sayın Celâl Bayar kendi düşüncelerini Türk Milletine bildirmek istemişse millet onun sözlerini daha başka ağızlardan duymalı idi. Bu psikoloji hatasını açık ve halisana arzetmeyi Cumhurbaşkanı'na karşı beslediğimiz hürmetin telkin ettiği bir vazife biliriz.

Hüseyin Cahit YALÇIN

İRTİCA VAR MI, YOK MU? (*)

Burada dinî irtıcaı anmak istiyoruz: İrtıca tabiriyle de yalnız Atatürk İnkılâplarından önceki devreye değil, hattâ Tanzimattan daha evvelere gitmek ve yurdumuzu en az yüz elli yıl geriye götürmek düşüncesini kastediyoruz.

Buna mukaddesata dönmek diyenler var.

Çok kere yazdık ve söyledik, bu zihniyet her yeniliği, matbaa dahil her medenî icadı "bidat" sayıp Müslümanlara ondan sakınmayı öğrettiğinden Osmanlı devletiyle bütün islâm âlemini Avrupa'ya nisbeten bir kaç yüz yıl geri bırakmış ve onların yıkımlarında başlıca âmil olmuştur.

Mukaddesata dönmek tabiriyle bu eski zihniyete geri gitmek istenilmektedir. Bu ise Türklüğe ve İslamiyete yapılacak en büyük fenalıktır.

Bugün, irtıcaı körüklemek isteyenler en çok hürriyet ve demokrasi mefhumlarına dayanmaya kalkışıyorlar ve şu muhakemeyi yürütüyorlar: Demokrasi çoğunluğun istediklerini yerine getirmek demektir; Türk Milletinin çoğunluğu ise bizlerin yanındadır. Hürriyet sayesinde biz taraftarlarımızı daha da arttırır ve dilediklerimizi yapar ve yaptırırız.

Dileklerinin ne olduğunu da yukarıda gördük; en az yüz elli yıl önceki idare usullerini yeniden yürütmek!

Bu usuller her türlü hürriyet mefhumundan uzak olduklarından ve en koyu ve iptidai bir istibdadı tazammun ettiklerinden bu münasebetle yapılacak ilk müşahede şudur: Mürteciler hürriyeti sevdikleri için hürriyet istemiyorlar, ancak onu kökünden kaldırmak fırsatını elde etmek amacıyla kendilerine propaganda vesaire hürriyetinin verilmesini istiyorlar.

Buna göre çalışma usulü bakımından mürteci ile komünist arasında çok önemli bir benzerlik olduğunu söylemek gerekir. Bunların ikisi de hürriyeti, onun sayesinde kendi propagandalarını ve çalışmalarını serbestçe yapmak, fakat iktidara geçince bütün hürriyetleri boğmak için istemektedirler.

Bu sırada irtıca en çok şu iki konu üzerinde durmaktadır: a) Vicdan hürriyetini kaldırmak; b) Devlet ve din işlerinin birbirinden ayrı olmasını reddederek Osmanlı devrine geri dönmek.

Resmî okullarda din derslerinin öğrenci velilerinin isteklerine göre ihtiyari olmayıp mecburî olması, kadınların yeniden zorla çarşafa sokulma-

(*) Kudrèt Gazetesi : 5 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

si, erkeklere dört kadın almak hakkının tanınması, boşanmanın yalnız erkeğin keyfine tabi olması gibi istekler hep vicdan hürriyeti, Âdem oğul ve kızlarının eşitliği, devlet ve din işlerinin birbirinden ayrı tutulması gibi yönleri kaldırmak amacını gütmektedir.

Bu yoldaki çalışmalar ve halk eskârını bu gibi düşünce ve isteklere doğru sevk etmek gayreti aynı zamanda milletin dert ve sıızlanmalarına çare ve ilâç bulamayan kıfayetsiz bir hükûmete edilecek en büyük hizmet ve yardımdır.

Halk ucuzluk, asayiş, güven, geçim ferahlığı, iş gibi şeyler isteyeceği ve bu uğurda hükûmeti sıkıştıracağı yerde mecburi din dersi, çarşaf ve saire isterse hem devlet işlerini gerektiği gibi düzenlemeyen beceriksiz hükûmet, hem de milleti soyan vurguncular rahat eder.

Bunları belirttikten sonra bugün Türkiye'de dinî irtica var mı, yok mu? konusuna geçelim.

Bizim inanımıza göre bu sırada yurdumuzda böyle bir irtica yoktur, sadece onu yaratmağa çalışan münferit mürteciler vardır.

Bir takım olaylar bizde irticain varlığı duygusunu uyandıracak özde idi. Bazı partilerin kongrelerinde ve bilhassa Demokrat Partinin Konya ve Afyon illeri içinde yapılan kongrelerinde söylenilen sözler kuşku ve kaygı kaynağı olmuştu.

Bazı kimseler ve gazeteler kısmen samimi olarak, kısmen de Millet Partisini sevmedikleri için irtica cereyanının en kuvvetli olarak bu parti içinde bulunduğunu söylüyor ve yazıyorlardı.

Halbuki, Millet Partisinin 30 Mayıs'tan 2 Haziran'a kadar dört günlük büyük kongresi hiç irtica kokusu vermemiş ve orada herkes en çok yurdun ilerlemesi ve milletin daha iyi yaşayış şartları elde etmesi konuları üzerinde durmuştur.

Din meselesi de geri bir zihniyetle değil, bilâkis medenî dünyanın gidişine uygun en geniş bir vicdan hürriyetini ve teşkilâtlanma serbestiliğini sağlayacak biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu kongre yurdumuz için ve gerçek samimî Müslümanlar için büyük bir müjdedir.

Dinin devlet işlerine karıştırılmaması ve siyasal bir âlet durumuna düşürülerek kutsallığının çiğnenmekten sakınılması gerektiğini anlayan ve bu düşünceleri benimseyen büyük bir kütlenin var olduğu bu kongrede apaçık görülmüştür. Bu kütleyi teşkil etmekte olan temiz ve gerçek Müslümanlar, dini halktan oy toplamak ve kendilerine basamak yapmak isteyen din tüccar ve simsarlarına hiç güvenmediklerini, hattâ onlardan tiksindiklerini göstermişlerdir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bunun Türk milletine açtığı ufuk şudur: bundan böyle hiçbir iktidar, bazı mürtecileri veya sadece din tüccarlarını kullanarak halkın dikkatini soygun, vurgun ve kötü idare gibi olaylardan ayırıp Osmanlı devrindeki yıkıcı zihniyete uygun biçimde dini siyasaya âlet eden istekler üzerinde toplamaya muvaffak olamayacaktır.

Keza gerçek Müslümanlar ibadetlerini serbestçe yapmak ve dini ihtiyaçlarını tatmin etmek isteğinde olmakla beraber, iktidarın hizmetinde bulunan veya sadece kendi kör taassuplarının esiri olan kimselerin arkasına katılıp dinî inanlarının siyasal bir âlet gibi kullanılmasına müsaade etmeyeceklerdir.

Mürtecilerin ve din simsarlarının var olan partilerin içine sokulmaktan vazgeçip kendi başlarına bir parti kuramayacakları ve şu veya bu partinin kanadı altına sığınmaya mecbur oldukları da anlaşılmaktadır.

Bütün bunlar Müslümanlığın geleceği için çok ümit verici olduğu gibi yurdumuz bakımından da sevinilecek yönlerdir.

Hikmet BAYUR

KARA TAASSUP MUTLAKA EZİLMELİDİR (*)

İstanbul, 26 (Baş muharririmizden telefonla)- Büyük hürriyet mücahidi Mithat Paşa'dan arta kalan kemiklerin defin merasiminde bulunduktan bir müddet sonra Ankara'da Ticanî denilen bir yobazın Atatürk heykeline saldırdığını ve bu esnada halk tarafından linç edilirken zorla kurtarıldığını öğrendim. Zafer karileri herhalde bu husustaki tafsilatı diğer sütunlarımızda etraflı bir surette bulacaklar ve vaktiyle Atatürk'ün eserlerinin maddeten ve manen kurunması için yazdığımız yazıların ne kadar haklı ve yerinde olduğunu bir defa daha teslim edeceklerdir.

Teessürle kaydedelim ki, son bir kaç sene içinde bu Ticanî tarikatı memlekette bir takım cahil kimseler arasında hayli saha kazanmıştır. Bunlar tarikatı ve taassubu delilik derecesine getiren birtakım garip mahlûklardır. Hatırlarda olduğu üzere bundan çok daha evvel içlerinden birisi Hazreti İbrahim gibi oğlunu kendi eliyle kurban etmeğe hazırlanırken yakalanmıştır. Bunlar mukaddes dinimizi bu derece fenalık ve hattâ cinayete âlet edecek kadar işi azıtmışlardır.

Maalesef eski iktidarın sırf rey toplamak için Ticanilerin aşırı hareketlerine göz yumması ve hattâ bunların şeyhi olan Pilâvoğlu isminden seçim listelerinde faydalanmaya kalkması bu gibi gözleri dönük insanla-

(*) Zafer Gazetesi : 27 Haziran 1951

rın cüretlerini arttırmış ve sahalarını genişletmiştir. Demokrat Partiye rey avcılığı isnadında bulunan Şemsettin Günaltay'ın Ankara'da birbiri arkasından çıkan bu hâdiselerin sırf kendilerinin günahı olduğunu hatırlaması ve bundan dolayı hem hicap ve hem de büyük bir vicdan azabı duyması lâzımdır. Ulaştırma Bakanlığında ve nihayet Ankara'nın bir meydanında Türk inkılâplarına ve Atatürk'ün yüksek şahsiyetine karşı güpe gündüz irtikâp edilen bu suçlar hep bu ihmallerin, hep o göz yumanların mahsulüdür.

Yeni iktidarın bugün vazifesi; maziden devraldığımız kötü mirasları tasfiye ederken, inkılâplarımızı sarsan ve bizi Orta -Çağın karanlıkları içine sürüklemek isteyen bu çamurlu ve karanlık zihniyetleri kökünden temizlemektir.

Demokrasi, insanların iyiliği için kurulmuş hukukî bir müessesedir. Bunda şuur başta gelen bir şarttır. Demokrasi var, diye her aklına eseni şuursuzca cemiyetin nizamını bozmak ister ve umumî eskârı bu şekilde her gün heyecana sürükleyip rahatsız ederse âmme nizamını teminle vazifeli olanların derhal en ciddi tedbirleri almaları zarurî olur. Vatandaşların sinirlerini her gün yarı meczup telâkki edilen bu nevi Ticanilerin çıkardıkları hâdiselerle bozamayız. Bunlar deli ise bir sıhhi heyet muayenesinden sonra tımarhaneye tıkmalı, eğer akılları başlarında ise o zaman mesuliyetleriyle mütenasip olarak en ağır cezalara çarptırılmalıdır.

Yapılan taarruzlar sadece bir heykele, bir sanat eserine müteveccih bir hareket değil, doğrudan doğruya âmme vicdanına ve Türk inkılâplarına suikasttır. Bunun içindir ki, Ankara'da Atatürk heykeline taarruz edenler halkın elinden yakalarını zor kurtarmışlardır. Demek ki, bu hâdiseler karşısında vatandaş şuurunu, mutaarrız linç edecek kadar müteessir olmaktadır. O halde vatandaşları her an böyle bir vaka ile huzursuzluğa uğramak tehlikesinden kurtarmak başlıca vazifemizdir. İşin dikkate değer olan tarafı şudur: Atatürk'ün maddî ve manevî şahsiyetine, inkılâplarımıza taarruz etmek suçu eğer en şiddetli cezai müeyyideler altına alınacak olursa buna tasaddi edecek insanlar da çok daha teenni ile hareket etmek lüzumunu hissetmiş olacaklar ve belki de linç edilmekten kurtulacaklardır.

Ne yazık ki, bu hakikat henüz anlaşılamadı ve doğru söyleyeni dokuz köyden kovdular.

Çok temenni edilir ki, artık bu mesele lüzumsuz bir münakaşa mevzuu olmaktan çıkar ve Türk umumî eskârı tam bir huzur ve sükûna kavuşur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Türkiye'nin mukadderatını bir kaç yobazın havai hevesine bırakamayız. Çünkü bunların hareketleri cinayetten daha korkunçtur. Cani, bir adamın veya bir kaç adamın hayatına kıyar. Bunların kastı, bütün Türk milletinin hayatıdır.

Ciddi tedbirler almak zamanı çoktan gelmiştir.

Mümtaz Faik FENİK

TİCANİ MECZUPLARINA KARŞI GEÇ KALMIŞ İLK TEDBİRLER (*)

MENFUR ANKARA TAARRUZUNDAN SONRA TARİKATIN ŞEYHİ
PİLÂVOĞLU İLE 10 MÜRİDİ TEVKİF EDİLDİLER

**Büyük millet Meclisine bir soru önergesi verilerek bu hareketin
siyasî bir hüviyeti bulunup bulunmadığı soruldu**

Ankara 27 (Telefonla)- Ticanî tarikatı meczublarının son derece menfur hareketleri yetkili çevreleri şimdi bir çok bakımlardan meşgul etmektedir. Mesele bir soru önergesiyle Büyük Millet Meclisine de intikal etmiş bulunuyor. Bizzat Başbakan Adnan Menderes'ten cevap istiyen soru Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu tarafından bu akşam Meclis Başkanlığına sunuldu. Osman Kavrakoğlu güpegündüz Atatürk Bulvarına kadar yayılan Ticanî taarruzu hakkında hükûmetin neler düşündüğünü, bu tarikatın siyasî bir hüviyeti olup olmadığını ve Atatürk heykellerine yapılan tecavüzlerde herhangi bir tahrikin bulunup bulunmadığını sormaktadır.

Yalnız Ankara civarındaki mensublarının 25-30 bin kişiyi bulduğu söylenen bu tarikatın diğer vilâyetlere de sirayet ettiği anlaşıyor. Ticanîlerin bilhassa açık nümâyişleri kendileri için büyük bir propaganda vasıtası olarak kullandıklarından bahsedilmektedir.

Ticanî Tarikatı nedir?

Tarikatin Türkiye'ye bulaşması memleketimize gelmiş olan Afrikalı bir Ticanî şeyhinin verdiği icazet üzerinedir. Daha ziyade şimali Afrika'da mütekâsif olan bu tarikat mensublarının kısa zamanda Hindistan'a kadar yayıldığı rivayetler arasındadır. Türkiye Ticanîlerinin başı ise, iddiaya göre Kemal Pılavoğludur ve tarikatın kolları, halifeleri tarafından idare edilmektedir. Bir kaç yıl önce bir muhakeme sırasında bizzat kendilerinden işittiğimiz sözlere bakılırsa, Ticanîliğin başlıca esasları doğrudur. Yalandan münezzeh olan maneviyata bir çok şeylerin malûm olması da bu

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 28 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

yüzdendir, nitekim Emniyet birinci şubede nezaret altındaki Ticanilerden biri Atatürk'ün heykeline taarruz edileceğini rüyada aynen gördüğünden bahsetmişse de bu kerameti ertesi gün göstermiştir. Şeyhlerine son derece bağlı olan müridlerin ekseriya sabit fikirlerle hareket ettikleri görülmektedir.

Atatürk'ün ölümünden sonra kıpırdanan Ticaniler, gizli âyinlerde her yakalandıkça, mahkemelerde tekbir ve salâvat getirmeği âdet edinmişlerdi. Bunlardan bir çoğu "Allah Allah" diye nâralar atmakta ve cezbeye geldiklerinden bahs etmektedirler.

Oy avcılığının maalesef herşeyden üstün tutulması bugünkü gelişmelerin amilleri arasındadır. Hattâ 14 Mayıs seçimlerinden önce parti propagandası için şehre getirildikleri söylenen kalabalık bir kfile o sırada Adalet Sarayında gürültülü bir nümayiş yapmaktan da çekinmemişlerdi.

Ortadan kalkan şüpheler

Bir müddettenberi Atatürk'ün büst ve heykellerine sistemli bir şekilde yapılan tahribkâr tecavüzlerin Ticanilerin eseri olduğundan şüphe ediliyordu. Yetkili Emniyet makamlarının kanaatine göre: "Son beş gün zarfında Ankara'da cereyan eden olaylarda suçüstü yakalanan faillerin hüviyeti şüphe ve tereddüdlere tamamen ortadan kaldırmış meseleyi kesin olarak aydınlatmış bulunuyor." Sanıkların ifadelerine göre, bu tahrib hareketlerinin amili, tarikatın heykel ve büstleri put saymasıdır. Fakat bütün tecavüzlerin sadece Atatürk'ü temsil edenlere tevcihi ayrıca dikkati çekmiştir.

Alâkalı Bakanlar bu taarruzların herhangi bir tesir altında vaki olup olmadığını ehemmiyetle incelemektedir.

Şimdiye kadar yakalananlar 20 yi bulmuştur. Bununla beraber bugün de yeniden bir çok Ticanilerin sorguları yapıldı.

Son hâdiselerin uyandırdığı geniş infial bu yobazlıkların bundan böyle müsamaha ile karşılanamayacağını hayırlı bir delili sayılmaktadır.

Mekki Said ESEN

TARİKATIN ŞEYHİ PİLÂVOĞLU İLE 10 MÜRİDİ TEVKİF EDİLDİLER

Geç vakit öğrendiğimize göre, tarikatın şeyhi Kemal Pilavoğlu ile on müridi tevkif edilmişlerdir.

Tevkif müzekkeresinde bunların cemiyet nizamını bozucu şekilde dini bahane ederek tarikatçılık yaptıkları ileri sürülmektedir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TECAVÜZE İLK OLARAK MÜDAHALE EDEN TALEBE, CUMHURBAŞKANLIĞI ADINA TAKDİR EDİLDİ

Ankara 27 (a.a.)- Orduevi karşısındaki Atatürk heykeline yapılan menfur tecavüzü ilk gören ve müdahale ederek failin yakalanmasına yardım eden Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi talebesinden Hikmet Bengi Cümhur Başkanlığı Umumi Kâtibi Nurullah Tolon tarafından davet edilerek bu hususta gösterdiği dikkat ve hassasiyetten dolayı Cümhurbaşkanımızın memnuniyet ve takdirleri kendisine bildirilmiştir.

ARTIK YETER (*)

İstiklâl Savaşının büyük kahramanı, Türk inkılabının baş yaratıcısı, hürriyetlerimizin eşsiz temsilcisi Atatürk'e karşı bir müddettir girişilen tecavüz hareketleri son zamanlarda göze çarparçasına (göze çarpar da ne demek) yüreğimize bıçak saplanırcasına arttı. Birbirinden çok uzak yurt köşelerinde, birbirini belki hiç tanımayan, fakat hayret edilecek kadar birbirine benzeyen çember sakallı, karanlık suratlı bir takım adamlar rastladıkları büstlere, heykellere saldırıyor, cezbe tutulmuş meczublar halinde hırstan kan çanağına dönmüş gözleriyle etrafa donuk bakışlar atıyorlar.

Ve biz inkılâp nesilleri, bu anlaşılmaz, esrar dolu hareketin manasını çözemiyoruz. Atatürk anıtlarına karşı işlenen suçlardan yalnız gazetele-re aksedenlerin sayısı şimdiye kadar düzineleri çok aştığı halde resmî ağızlar memlekette irtica olmadığına dair demeçler veriyor, vicdan hürriyetinin kutsallığından bahsediyorlar. Baş sarıklı adamların şapka kanunu ile alay ettiğini, bir çok yerlerde kadınların çarşafsız sokağa çıkamadığını, mahalle aralarında gürül gürül arap harfleri okutan mektebler açıldığını görüyor, duyuyor ve yazıyoruz. Aldığımız cevap, bunların mübalâğalı olduğunu imâ eden bir el işaretinden ibarettir.

Peki bu olanlar nedir? Memleketin en büyük evladının hatırasına karşı Ankara gibi bir yerde, Orduevinin kapısı önünde güpegündüz el uzatabilmek için bir insan nereden cesaret alabilir? Bu yarı delilerin, meczubların, mürtecilerin arkasında pek akıllı, pek usta ve hesaplı bir teşkilât bulanabileceğini düşünmüyor muyuz? Hatta böyle bir teşkilâtın emrine girmeksizin bu adamların birbirilerinden habersiz aralarında bu kadar ahenkli bir işbirliği kuramayacaklarını tahmin etmiyor muyuz?

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 28 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Bir çok şeyler düşündüğümüze, pek ince tahminlerde bulunduğumuza şüphe yoktur. Fakat dostlar, darılmayın, gücenmeyin ama bu gidişin sonu hiç de parlak değildir. Demokrasi ile irticayı bağdaştırmak, ateşle suyu bir arada korumaya çalışmaktan farksızdır. Ya demokrasi vardır diyeceğiz ve onu yaşatmak için irticayı da, komünizmin de kafasını ezeceğiz; yahud da irtica demokrasiyi alaşağı edecek ve sonra komünizme buyur diyecektir.

Dinin politikaya âlet edilemeyeceğini ilân ederken Atatürk, İslâm dini-ne şark milletleri tarihinde hiç bir önderin yapamadığı bir büyük hizmette bulunmuştu. İstismarcı yobazların şerrinden halkı kurtarmak, gerçek vicdan hürriyetini yurdumuzda kurmak, vatandaşa medeni haklarını sağlamak halis dindarları Tanrı ile başbaşa bırakabilmek için din sim-sarcılığını yasak etmek, yani dini politikadan uzaklaştırmak şarttı. Bu yapılmadıkça, muasır medeniyet seviyesine yaklaşmak ne kelime, Orta-çağ hayatından bir adım ayrılmanıza imkân tasavvur edilemezdi.

Halbuki biz muasır medeniyet düzeninin en yüksek ifadesi olan demokrasi rejimini yurdumuzda ilerletmeye davranırken Atatürk'ün vaktile koyduğu şart prensipi kendi elimizle zedeledik. Vicdan hürriyeti adı altında bir takım dar kafalı yobazların vicdanlara baskı yapmasına göz yumduk. Partiler arasındaki mücadelede rey avcılığı her türlü düşünce-nin üstünde geliyordu. Bu yüzden bir çok şeylere göz yumuldu. Türbeler açıldı, tarikat şeyhlerine aday listelerinde yer verildi, muskacılara, falcılara ses çıkarılmaz oldu ve nihayet işte bugünlere ulaştık.

İrticaa avans verme bahsinde ilk adımı Halk Partisinin attığını burada bir kaç defa yazdığımı hatırlıyorum. Şunu kesin olarak söylemeliyim ki, Halk Partisinin işlediği hata, daha sonra Demokrat hükümetin aynı yolda işlediği hataları mazur görmemiz için bir sebep sayılamaz. Bugün göze batan realite şudur: Din maskesi altında demokrasiye, medeni hak-larımıza, hürriyetlerimize, inkılâblarımıza ve inkılâblarımızın sembolü aziz Atamıza alenen saldırılmaktadır. Millî vicdan rahatsızdır ve başlıyan kim olursa olsun, bu halin sorumlusu elbette bugünkü hükûmettir. İn-kılâb prensiplerine kayıdsız şartsız bağlılık prensipine bir an önce dön-mezsek, demokrasinin bu memlekette kısa zamanda yeniden bir hayal olabileceğini umutmayıalım.

Nadir NADİ

YİNE İRTİCA MESELESİ (*)

Salı günkü heykel kırma işi bir kere daha göstermiştir ki, Türkiye'de kütle içine yayılmış bir dinî irtica yoktur. Meczubun yaptığını gören gençler ve her tabakadan halk ona karşı durum almış ve Atanın heykelini korumuştur.

Bu yönü böylece tespitten sonra işin esasına gelelim. Burada mahkemelik olan kimselerin hareketini değil, fakat genel olarak içinde bulunduğumuz durumu incelemek istiyoruz.

Heykel kırma işi yurdumuzun o kadar çok yerinde yapılmıştır ki bunların hepsini muayyen bir teşekkül veya tarikata atfetmek kabil değildir. Keza Ticanî Tarikatı Kafkasyalı bir şeyhten alınan bir türlü icazetle kurulah epey yıllar olduğu halde heykel kırma işi nisbeten yeni başlamıştır.

Yurdumuzda düne nisbeten bugün hürriyet artmış değildir. Cumhurbaşkanı veya hükûmetin mânevi şahsiyeti tahkir edildi bahanesiyle çok kere bir hiç için savcılar eskisinden az değil, daha da fazla siyasal özde dâvalar açıyorlar.

Dolayısıyla bu heykel kırma hareketleri artmış olan hürriyetin bir türlü fidyesi dahi sayılamaz.

Sosyal nizamı bozanlar takımının öbür ucuna gidersek komünist ajanlarının ülkemizde âdeta cirit oynadıklarını görürüz. Demir perde arkası ile yurdumuz arasında pasaportsuz yolcular için gidiş gelişin pek de güç olmadığı anlaşılıyor.

Kanunen kurulmuş ve kanunlara uyarak çalışan muhalif partiler mensuplarının her adamı, her sözü sıkı sıkıya takıp edilirken aşırı sağcı ve solcuların bu serbestliği ve pervasızlığı her yurtsever Türkü düşündürecek özdedir.

Eğer iktidardakiler yurt ve milletten önce kendilerini düşünmeselerdi bu işler olmazdı.

Bugün ne mürteciler ne de komünistler iktidara geçemezler, onlar millî bünyemizi kemirmek ve medeniyet yolunda ilerlememizi engellemekten başka bir şey yapamazlar. Dolayısıyla iktidar onlara pek aldırımıyor, hattâ bazan yaranmaya bile çalışıyor.

Başbakanın "inkılâp softaları" tâbirini kullanarak ve "yerleşmiş ve yerleşmemiş" inkılâplar fikrini ortaya atarak mürtecilerden alkış toplamaya çalışması bu yolda bir örnektir.

(*) Kudret Gazetesi : 29 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

Cumhurbaşkanının Atatürk heykelini korumak için ilk atılan genci taltif etmesini ve heykele çelenk koymasını takdir ederiz, ancak inkıdar içindeki tezatlar baki kaldıkça bu gibi hareketlerden bir fayda çıkmaz inancındayız.

Hükûmetin kanunî muhalefette bu kadar çok uğraşması ancak şu suretle izah edilebilir. Kanunî muhalifler birgün iktidara gelebilirler, dolayısıyla onları ezmek ve hiç olmazsa sınıksız bağlamak gerekir, çünkü onlar yurt için değil iktidarda bulunanlar için tehlike teşkil etmektedir. Bu biçim düşünce ve hareketler "önce ben sonra yurt" diyen bir iktidar için tabii sayılmalıdır.

Bundan başka hükûmetin kifayetsizliği pek açık olarak görünmeye başladığındanberi Başbakanın her ne olursa olsun, mevkiini bırakmamak için kongre kongre dolaşıp kendi adamlarını seçtirmeğe çalışması hiç de hoş karşılanmamaktadır.

Bu hal hükûmetin mânevi mevkiini ve itibarını ayrıca kırmaktadır. Böyle bir durum karşısında, zaten bir kısmı her an işten çıkarılmak tehdidinde bulunan memurlar arasında tereddütler ve çekingenlikler olmasını tabii görmelidir.

Bütün bunlar, köylerde ve kentlerde artan asayişsizliği, heykel kırmalarını ve komünistlerin serbestçe yurda girip çıkabilmelerini bir çok bakımdan izah edebilir.

Bu işleri düzeltebilmenin ilk şartı iktidarın "önce yurt sonra ben" demesidir.

Bu vesile ile İslâm dini bakımından heykel ve resim işinin durumu üzerinde bir hâtıramızı anacağız.

Birinci Genel Savaş sırasında Alman Kayzeri İstanbul'a gelmiş ve gelenekten olduğu gibi sarayda onun şerefine bir gece ziyafeti verilmişti.

İmparator yemekte yanında oturan Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi'den Batı İslâm âleminde resimin haram ve İran'da mübah sayılmasının sebebini sormuştu.

Musa Kâzım Efendi, son Osmanlı devrinin en tanınmış din bilginleri arasında idi. Bunu bilen ve doğu siyasasına çok önem veren imparator ona yalnız resmî mevkii dolayısıyla değil, şahsî bilgisi yüzünden de müracaat ediyordu.

Şeyhülislâm verdiği karşılıkta şunları demiştir:

"Heykel ve resim Kur'ana göre haram değildir. Suriye ve İran İslâm câmiası içine alındıktan sonra İkinci Halife Ömer devrinde, Hristiyan

olan Suriye de, halkın kiliselerde İsa ve Meryem'in heykel ve resimleri önünde ibadet etmeleri dolayısıyla puta taptıkları zannı hâsıl olmuş ve halife o bölgede bunları yasak etmiştir. Bu yasak hristiyan dininin girmiş bulunduğu Afrikayı da içine almıştır.

"İran'da ise ateşe tapılmaktaydı, veyahut mabut ateş biçiminde tecesüm ettiriliyordu. Dolayısıyla orada heykel ve resim yasağının yürütülmesine lüzum yoktu ve yürütülmedi.

"Hristiyan ibadetinin yanlış anlaşılması yüzünden alınmış muvakkat ve nisbeten mahallî olan bu tedbir yüzünden Batı İslâm dünyasında müslümanlar arasında heykel ve resim yasağı bir gelenek halinde yaşamış, fakat İran'da resim yapılmasına devam edilmiştir."

Bu olayı imparatorla şeyhülislâm arasında tercümanlık etmiş olan Kaymakam Naci Beyden (Seyhan Milletvekili merhum General Naci Elde-niz) duymuştum.

Anlayışsız mutaassıplara belki faydası olur diye buraya naklettim.

Hikmet BAYUR

TİCANİLERE GAYRET VERENLER! (*)

Son saat refikimizin yazdığına göre teşekkül ve taazzuvu 10 sene kadar evvele dayanan Ticaniler C.H.P. nin son yıllar zarfında iktidarı kaçırmaya endişesinden cesaret alarak kontrolsüz kalmışlar ve alabildiklerine propaganda ve skandallara başlamışlardır. İşte böylece bugüne kadar planlı bir şekilde yapılan işler, memleketin şurasında burasında patlak vermektedir.

Son saat'in ifşaatı hakikaten mühim bir derde temas etmektedir. Bu derd eski iktidar zamanında rey avcılığı pahasına irticaa bol bol avans ve kredi verilmesidir. Elbette bazı muhitlerde, koyu taassubu tahrik ederek, yobazları tutarak ve böylece bazı cahil kimseleri kandırarak rey toplamak pekâlâ mümkündür. Fakat bir seçimde bu gibilerden medet ummak doğrudan doğruya memlekette demokratik bir sistemin kurulmasına, korunmasına değil, belki bu nevi rey sahiplerinin istibdatları ve hükümleri altına girmeğe hizmet eder. Partilerin programları málumdur: Seçimlerde kendilerini aday ilân edenlerin şahsiyetleri de málumdur. Böyle bir vaziyette irticaa âzamî müsamahayı göstermek, doğrudan doğruya mürailik-ten, riyadan ve adam kandırmaktan başka bir şey telakkî olunamaz. Bu takdirde kazanılan reyler, doğru da olsa, içine açıktan açığa hiyle karış-

(*) *Zafer Gazetesi* : 29 Haziran 1951

BASINDAKİ YANKILARI

masa da yine sahtedir. Çünkü verilen söz üzerinde yürünmiyecektir. Bir takım saf diller iğfal edilmişlerdir!

Kaldı ki, bunun memlekete büyük bir zararı vardır. Biz demokrasiyi, bu yurda, bu millete faydalı olsun diye müdafaa ediyoruz ve onun için yerleşmesine çalışıyoruz. Takibettiğimiz gaye bu vatanın tealisidir. Halbuki irticaa, koyu taassuba kredi açarak bu gibilerin hareketlerine göz yumarak rey teminine çalışmak, kara fikirlielerin hareketlerini ve cüretlerini teşvik etmekten başka hiç bir işe yaramaz. Ve bu da memleketi karanlık âkibetlere götürür. Bu şekilde bir seçim propagandası ve bunun neticesi olarak reyde ekseriyet temin etmek, ferdi menfaatleri her ne pahasına olursa olsun en ön plânda tutmak, ve memleket endişesini bir tarafa bırakmak demektir ki, bu tek parti, tek şef zihniyetinden de daha feci neticeler doğurur.

Siyasî mücadelede atılanların ve memleket mukadderatını idarede vazife almak isteyenlerin ruhlarını ve vicdanlarını en temiz memleket hisleriyle yıkamaları ve ondan sonra gayet dürüst ve samimi bir şekilde millet huzuruna çıkmaları lâzımdır. Eğer seçim mücadelesinde bu nevi birkaç yobazın kınalı sakallarını okşuyarak, oğullarını Hazreti İbrahim gibi kurban etmelerine göz yumarak rey kazanacaklarını düşünüp hareket edenler varsa, bunlar memleket hesabına büyük bir fenalık irtikâp ettiklerinin farkına varmalı, derhal tövbe-i istiğfar etmelidirler. Yoksa, yobazlara, kara taassuba ve orta çağ zihniyetine bu derece kredi açan insanlarla, mütareke senesinde işgal kuvvetlerinin emirlerine inkiyat eden İtilâfçılar ve Kuvayı Milliyecilerin idamına fetva veren Şeyhülislâm Dürri Zade arasında ne fark kalır?

Hayır, doğru bildiğimizi doğru müdafaa edeceğiz. Hak bildiğimiz yolda yürüyeceğiz. Ne bir mevki, ne bir mansıp için hiç kimseye müdahane bulunmayacağız. Ve bu arada Türk cemiyetini kökünden baltalıyan bir zihniyete asla kul köle olmayacağız. Ve bu gibilerini sahte sözlerle kandırmağa teşebbüs etmiyeceğiz. Belki falan yerde filân yerde seçilmemiz mümkündür. Ama karakteri sağlam olanların bir an için, biraz kenarda kalsalar da her zaman hakikî vatansever insanlar olduğunu kimse inkâr edemez.

Bir rey için bir kınalı sakal öpülmez; demokrasi bu değildir. Varsın on rey eksik olsun, bu memlekette bir kaç bin Ticanî varsa, bir kaç bin de deli, fakat milyonlarca ve milyonlarca vatansever, dürüst ahlâklı ve ileri-yi gören insanlar vardır. Türkiye Ticanilere dayanarak rey alanlarla değil, bu memleketin hakikî ve öz evlâtlarına güvenerek, onların yardımıyla iş başına gelenler sayesinde yükselir.

O halde, bir parti, irticaa kredi açmakla ancak kendi kendisini teden- niye mahkûm etmiş demektir. Atatürk'e bu kadar bağlı olduğunu iddia eden insanların, Atatürk'e bu derece ağır hakareti reva gören bir takım şuursuz malîlukları, bilerek veya bilmiyerek, bu kadar teşci etmeleri, ve onları bugünkü kadar cüretkâr bir hale sokmaları, ve irticaı bu derece yetiştirmeleri insana sadece hüznün değil aynı zamanda hayret veriyor.

Biz Ticanilerden evvel bu zihniyetteki bukalemun insanlarla mücadele etmek zorundayız. Bunu hallettik mi, Ticanilerin işi zaten halledilmiş demektir.

Mümtaz Faik FENİK

DİN VE... (*)

Manevî tarihimizin öyle bir devresinde bulunuyoruz ki, halk şuuruna hâkim olan en büyük kıymet, dindir. Fikir ve siyaset adamları bu konu üstünde zihin yormaya, ciddi gözlemler yapmaya, düşüncelerini söylemeye bir vatan vazifesi ehemmiyetini vermelidirler. Topluluğun merak ettiği meselelerde uyanık olması gerekli en yüksek fikir çevresi olan üniversitelerimizin ilgili şubeleri bu konuda, kendi metodlarıyla araştırmalar yapmalı, dersler bu mihver üstünde dönmeli, salâhiyetli ağızlardan yayılacak bilgiler, tabaka tabaka halka geçebilmeli; hattâ hususî derslerden başka umuma konferanslar verilerek bu yayılma kamu tecessüsünü doyurabilmelidir.

Din psikolojisi, din sosyolojisi etraflı incelemelerle esaslı neşriyata konu olmalıdır. İleri memleketlerin kültür tarihlerinde böyle devreler vardır. Bilhassa XIX. asırda Fransa, İngiltere, Almanya ve Amerika'da aynı hareketler olmuş, fakat büyük fikir adamları, dini her cephesinden, tarihi- le ve halile ele alarak halkın ve milletin şuuruna ışık tutabilmişlerdir. Atatürk inkılâbının yobazlığa karşı diyebileceğimiz Anticlerical davranışı- le üstünde durmadığı bu cemiyet meselesi, demokratik rejim içerisinde her bakımdan salâhiyetsiz ferdlerin şahsî ve bilhassa geri anlayışlarının rehberliğine terkedilemez; ne fikir ve ne siyaset, dine karşı ilgisiz ka- lamaz.

İlk adımda zannımca düzeltilmesi lüzumlu cihet, dinin diğer cemiyet kıymetlerinden ve topluluk kurumlarından müstakil olduğu kanaatidir. Bizde büyük bir çokluk, din başka, ilim başka, sanat başka inanındadır. Din adamlarımızın çoğu, müsbet ilme yan bakmakta, dünyayı idare eden

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 28 Eylül 1952

sosyal ve ekonomik kanunları hiçe saymaktadır. Buna mukabil ilim adamlarımız, pozitif metodlar karşısında manevî bir takım âmillerin varlığından habersiz görünmektedirler. Diğer taraftan umumiyetle bugünkü Türk sanatına ve özel olarak edebiyatımıza dinî, gerektiği kadar hür ve canlı olarak girememiştir.

Bunun sebebi, bizim neslimiz ve daha öncekiler için meydandadır. Çünkü o nesillerin aydınları, umumî kültürlerini hep başka başka kaynaklardan almışlardı. Medrese, askerî okullar, sivil okullar, sanki başka başka topluluklarda yaşayacak münevverler yetiştirir halde idiler. Medrese, müsbet ilim bakımından Aristo'dan geri bir devrede idi. Asrın yeni fikirlerine ve ilim buluşlarına kapılarını sımsıkı kapamıştı. Hattâ bu türlü bilgileri ilim bile saymıyordu. Sivil okullardaki din dersleri ise tamamîle şekli idi. Din üstünde tefekkürden eser yoktu. Abdestin ve namazın farzları, sünnetleri, müstehapları sıra sıra ezberletilir, bunlardan imtihan verilirdi. Fakat zorla kıldırılan namazlara, talebenin mühim bir kısmı abdestsiz giderlerdi. Okullarda din tefekkürü, medresede ilim düşüncüsü yoktu. Aynı cemiyete ayrı durumlardaki bu müesseseler münevver yetiştiriyorlardı.

Yeniden kurulan İmam ve Hatib okullarımızın müstakil birer meslek müessesesi olmasını, aynı hatanın tekerrürü sayarım. Öyle kanaatleyim ki, olgun birer din adamı olarak yetiştireceğimizi imam ve hatibler, behe-mehal umumî kültürün müşterek kaynağı olan liselerden geçmelidirler. Kendilerine emniyetli ve sağlam bir istikbal sağlandığı takdirde bu konuya hevesli kıymetli gençler pekâlâ bulunabilir. Liselerde dil olarak arabca öğretmek her zaman için mümkündür. Şark ve garb kaynaklarına nüfuz yönünden Şark klâsik şubesi, Garb klâsik şubesi diye iki bölüm yapılır; birinde arabca, farsça, diğerinde lâtince ve yunanca okutulur. Şark klâsik şubesinden çıkan gençler, bu esaslı bilgi üstüne kuvvetli bir din öğretimi ve düşüncüsü kurarlar. Böylece üstün vasıfta din adamları kazanmış oluruz.

Bu türlü bir anlayışa varabilmemiz için din, ilim ve sanat müesseselerinin birbirine zıd olmayıp belki yekdiğerinin tamamlayıcısı olduğunu idrak etmemiz şarttır. Hangi din, (hele semavî dinlerin sonuncusu olan müslümanlık) ilme aleyhtar olmuştur. Müsbet bilgileri de âlim olmak için mutlaka dinsiz olmak icab ettiğini söyleyen ciddî bir bilgin görülmüş müdür? Büyük sanatkârlar arasında dinin yüksek vecdini duymuş olanlar bütün dünyada az mıdır?

Din, varlık muammasını çözmek için her yönden aramalara çıkan beşer zekâsının bir parçacık olsun rahat nefes almak istediği bir yüce sığı-

naktır. Onda her kemalin pınarı olarak iman edilen Tanrı; en ulvî fikirlerin, en masum dileklerin, en hararetili ve menfaatsız iştiakların mihırakı değil midir? Doğruluk, iyilik, güzellik, onun varlığından haric kalabilir mi? Hakikat, hayır ve hüsün; mutlak mertebesinde Allah diye taptığımız ve her şeyden üstün bildiğimiz varlığın tâ kendisidir. Onun için din, yanlış olamaz, kötü olamaz, çirkin olamaz. Yanlış olan, kötü olan, çirkin olan, din değildir. Hakikati arayan ilim, iyiliğe mana vermeye çalışan ahlâk, güzeli ifadeye uğraşan sanat, din dışı kıymetler olarak görülemezler.

O halde bu sonu gelmez ihtilâflar, bu bitip tükenmez ayrılıklar nereden çıkıyor?

Bundaki sebeplerin mühim bir kısmı siyasidir. İslâm tarihinin kanlı sahifelerini dolduran Şiilik-Sünnilik ihtilâfı böyledir. Medenî bir mazinin sahibi olan İranlı ruhunun, islâm ordularile kendini yenmiş Arab ruhuna tepkisi olan Şiilik bu siyasî özün etrafını saran bir itikad gölgesinden başka bir şey değildir. Osmanlı tarihinde her ileri hareketi köstekleyen "bid'at" müessesesi, daima dinî sebepleri ortaya sürdüğü halde içinden büyük nisbette siyasî, hattâ iktisadî âmillerin eseridir.

Siyasî olmıyan sebeplerin anası ise cehildir, bilgisizliktir. Çocukluğumda bulunduğum bir nikâh merasiminden sonra çıkan "dünya düz müdür, yuvarlak mıdır?" tartışmasında genç bir mollanın ne türlü deliller getirdiğini, dünyanın düz olduğunu ispat edemeyince yuvarlak diyenleri nasıl hararetle tekfir ettiğini pek iyi hatırlarım. Bir vaiz esnasında bulaşıcı hastalıklar olmadığını iddia eden bir hocaya karşı onun irad ettiği "Hadis" in doğru olmadığını söyliyerek ve Peygamberimizin böyle bir hastalık esnasında aldığı korunma tedbirlerini Siyer kitablardan naklederek bizi tenvir eden başka bir hoca çıkmasaydı oradaki iman sahipleri lüzumsuz yere hastalıklarla başbaşa bırakılacaklardı.

Bu sebebledir ki din bilgileriyle meşgul olacak aydınlar, günün son bilgi verileri hakkında esaslı ve etraflı bir fikir eğitimi almayacak olurlarsa hem kendileri kolayca doğru yoldan sapabilirler, hem başkalarını saptırırlar. Seneler önce uyanık bir hoca, Ayasofya camiiinde vaiz ederken cemaate, yakasını açıp meydana çıkardığı göğsünü döve döve soruyordu:

-Ya sen bunun içindekileri bilmezsin de Allahın ne olduğunu nereden bileceksin?

"Olan" ı bilmedikçe "olması gereken" i bulmak elbette mümkün değildir. Olan gerçekleri ilim, olması gereken yüksek amaçları ve örnekleri din verirken o buna, bu ona nasıl zıd olur? İslâm dininin kurucusu, ümmî idi. Fakat bizzat kendisi kendi için "Ben, ilmin şehriyim" diyor. Bu büyük insanı, ilme karşı zannetmekten büyük cehil olur mu?

BASINDAKİ YANKILARI

Esasen şuradan buradan çalıp alma bellenilmiş her hangi bir inan üstünde ayak direyip en küçük bir emekle ufak bir tahkikte bile bulunmaya razı olmıyan inadcı, mağrur ve lâl anlamaz taassub (fanatisme), cehlin öz evlâdıdır. Cehlin yerini geniş bir bilgi alacak olursa taassub, kendiliğinden yok olur. Türk milletinin okula gidip bir an önce bilgiye kavuşması yolunda çırpınanlar, işte bu masum iştıyak ve ihtiyacı temiz yüreklerinden duyan garazsız, ıvazsız vatandaşlardır. Ruhlardan taassub denilen bu kara kuvveti kovacak, bu korkunç hastalığa karşı koyacak en tesirli deva ancak okuma-yazmadır, bilgidir.

Sade ilim de kendi kendine kalırsa insan ruhu kör olur, Gideceği yeri bilmez, nerede olduğunu farkedemez. Din, ona gayeleri, ilâhî ve beşerî en yüksek kıymetleri haber verir. Sanat, bu gayeleri güzel sesle, güzel renkle, güzel sözle dile getirir. Hayatın sınır tanımaz ihtiraslarından, ölümün ruhlara sindirdiği korkulardan bizi din kurtaracak, ilim bize hakikati aramanın yollarını gösterecek, sanat ıstırablarımızı yüceliğe götürecektir. Niçin bu üç kaynağın birleştiği pınardan faniliğimizin susuzluğunu gidermek için doya doya içmiyelim?

Hasan-Âli YÜCEL

Tetkikler

TİCANİLİK NEDİR? (*)

Arabların cahiliyet (putperestlik) zamanında, bütün Arabistan bölgesinde mukaddes bir tapınak olarak ziyaret edilen ve o zaman putlarla dolu olan Kâbenin anahtarı Haşim oğullarının elinde idi. Bu sülâlenin büyüüklerinden, Abdülmuttalibin büyük oğlu, Abdullâh'ın Emine ile evlenmelerinden Hazreti Muhammed, diğer oğlu Ebu Talibin Esed kızı Fatma ile evlenmesinden Hazreti Ali dünyaya geldiler.

Bilindiği gibi Hazreti Muhammed henüz genç yaşında iken putperestliğin aleyhinde idi. Kâbeyi ilk kuran atası Hazreti İbrahim'in inancı gibi, Tanrının birliğine ve ona şirk koşulmıyacağına inanmış ve Cenabı Hakkın vahiy ve ilhamı ile 40 yaşında iken, İslâm dinini açıklamıştı. Kendisine ilk inanan ve biat eden amcası Ebu Talibin oğlu küçük Ali olmuştur. Hazreti Muhammed amcasının oğlu Ali'yi beşikten başlayarak talim ve terbiyesile yetiştirmiş, ona sevgili kızı Hazreti Fatmayı vermiş ve bütün sırlarına mahrem eylemişti. Bir hâdisi şerifte: "Ben ilmin şehriyim, Ali bu şehrin kapısıdır" ve "Vedâ Haccı" hutbesinde de, bütün beraberin-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 4 Temmuz 1951

deki cemaate karşı: "Ben sizin mevlânızım ve Ali de benim mevlâmdır" buyurmak suretile bu yakınlık ve teveccühü ilân etmişlerdi.

İslâm dîni az zaman içinde Arabistan kıtasından bütün orta doğuya yayılmaya ve Arablardan başka milletlerin gönüllerini kuşatmağa başlayınca bir taraftan şeriat kanunları, her milletin bünyesine uygun şekilde organize edilmeğe diğer taraftan Yunan ilim ve medeniyetinin ölmez eserleri arabcaya tercüme edilerek yeni İslâm felsefesinin (Tasavvuf) un temelleri atılmağa başlanmıştı.

İşte aziz okuyucularım, Şeriat kanunlarının düzenlenmesinden (Mezheb)'ler ve (Tarikat)'ler meydana gelmiştir. Hicrî 2 nci asrın ilk yarısında, Bağdad'da hüküm süren Abbas oğullarından Mansur zamanında şeriat kanunları üzerindeki içtihadları dolayısıyla ilk mezhebin esaslarını İmamı Azamı namı verilen (Sabit oğlu Numan) atmıştır. Bu zatın talebeleri tarafından üç mezheb daha kurulmuştur. Şeriat hükümleri üzerinde bu dört mezhebden gayrisine itibar olmadığından, muhtelif din bilginlerinin fikir ve içtihad ayrılıkları yüzünden İslâmiyette 73 fırka ve bunların yüzlerce dalları türemiştir. Bu mezheb ve fırkalar yalnız İslâmlıkta değil, Yahudilikte de 71, Hristiyanlıkta 72 fırka olarak mevcuttur.

Makalemizin esas konusunu teşkil eden (Tarikat)'lara gelince: Mezhebler (Maddî yol) ise, (Tarikat) da (manevî yol) demektir ve İslâm felsefesi olan (tasavvuf)'un, ledünnî esrarı -metafizik olayları- araştırmasından doğmuştur. Tasavvuf, Gazalî'nin dediği gibi: "İnsanı fena ve şiddetli ihtiraslarından halâs edip, içinden, kalbinden ilâhî olmıyan her şeyi bertaraf etmektir ve anladım ki Sofiyûn, keşf-i zamir adamları olup kitaplarla anlaşılacak adamlar değillerdir..."

Binaenaleyh iç varlığın ilahî gerçekleri kavrayabilecek şekilde arınıp süzülmesiyle hasıl olacak (Nefsi mutmainneye), vicdan ve ruh huzuruna insanı kavuşturmak gayesile kurulan (Tarikat)'lar, haddizatında fikir ve vicdan hürriyeti, -Tolerans zihniyeti- ile hareket eden manevî müesseselerdi (Bugünün kültür ve tesanüd cemiyetleri gibi...) Bununla beraber: Sazı, neyi, defî, minber ve mihraba kadar getirmekte beis görmiyen ve (demi muhabbeti) manevî zevkin miyarı sayan hür düşünceli zümreler yetişmişti. Bu müesseselerin kökü, Müslümanlığın ilk zamanlarında yetişmiş meşhur Arab âlimlerinden (Hasan Basri Ebu Said İbni Cafer) vasıtasile Hazreti Ali'ye dayanır. Bu zat 728-641 Milâdî tarihleri arasında yaşamış ve babası peygamberin yakınlarından (Zeyid ibni Sabit)'in kölesi ve annesi de Peygamberin zevcelerinden (Ümmü Selme)'nin cariyesidir. Kadere inanmak meselesinde talebesinden (Vasil bin Ata), hocasından başka türlü düşündüğü için: "Vasil bizden itizâl etti, yani ayrıldı" demesi üzerine onun mesleğini tutmuş olanlara (Mütezile) adı verilmiştir.

BASINDAKİ YANKILARI

İslâmlıkta yukarıdan işaret edilen fırkalardan başka bir çok tarikatlar ve bunların dal, budakları vardır. Meselâ: Kadîrilik, Rûfailik, Mevlevilik, Bektaşilik, Sâ'dilik, Nakşibendilik, Halvetilik, Bayramilik, Uşakilik, Şâbaniye ve Bekiriyye, Zeyniyye, Gülşeniye, Cerrahiye, Halidiye gibi..

Bu tarikatlar, kurucularının isim veya lâkablarıyla anılmış olup, her tarikatın sonradan ayrıldığı müteaddid kollarda gene başında olanların adlarıyla anılmıştır.

İşte Ticanilik: Rûfaiyye, Zeyniyye, Halvetiyye tarikatlarını câmi olan ve Kastamonulu Şeyh Şaban tarafından kurulmuş olan (Şâbaniye) tarikatının bir kolu olarak ayrılan (Bekriyye) tarikatının bir dalıdır. Müessis olan Seyid Mustafa El Bekrissiddîkî, Arab diyarında ve bilhassa Afrika kuzeyi (Mağrib) de Halvetiyye tarikatını neşreden zattır. Bekriyye tarikatının silsilesi: Mısri Hacı baba denmekle maruf, Edirne'de metfun, Bolulu Şeyh Mustafa ve bundan Karabaş Veli, Çorumlu İsmail, Şeyh Ömeril Fuadî, Şeyh Muhiddin ve nihayet Kastamonulu Hacı Şaban Veliye dayanır. Bu tarikatın şubeleri: (Ticaniye, Hanefiyye, Semaniyye, Dırdırıyye, Ezheriyye, Saviyye, Kemaliyye)'dir.

Ticaniliğin aslı olan Halvetilik: İmamı Ali'den Hasan Basri, Habib Ace-mi, Davud Tai, Mâruf Kerhî, Sırrı Sakatî, Cüneyid Bağdadî, Ziyaeddin'î Sühververdi, Kutbuttın Ebheri, Rûkneddin Sencasî, Şahabeddin Şirazî, Cemaleddin Tebrizî, İbrahim Zahid Ceylânî, Şeyh Ahmed Harezmi ve nihayet bunun yeğeni Ömer Ekmelüddin Haveti'ye gelir.

Şu halde Ticaniliğin aslı Halvetiliktir. Bu tarikatların umdeleri; Metefizik hâdiseleri, esma, müsemma, zat, sıfat ve efal meratibile kavramağı hedef tutan vahdeti vücudculuktur. Remzi ise "Lâ mevcude illâ hû..."(1) dur. Bütün tarikatlar ise, yukarıda İmamı Gazali'nin tarifi çerçevesinde, nefsi murakabeye vicdanî tezkiye suretile insanı kemale erdirmesini sağlar. Halbuki bu müesseseler, diğer iskolastik teşekküller gibi suiistimale uğramış ve bir çok muhteris, menfaatperest, somuncu, küflü kafalı şahısların oyuncağı, ekmek kapısı olmuştur.

İşte mahud Pilavoğlu da bunlardan birisidir. Kendisinin ve sözümona irşad ettiği heriflerin hareketleri meydandadır. Hakikî müslüman Allahın emri olan ulûlemre, hükûmete ve kanunlara itaat eder. Hakikî din ve akiye sahibi insanın havsalası çok geniş olur. Kötü taassub taşımaz. Asrın terakki ve tekâmül unsurlarıyla ve yüksek fikir ve felsefe duygularıyla imtizac eder. Cahilliğin düşmanı ilmin teşnesidir. Zira Hazreti Ali şöyle bu-

(1) Yani: Varlık yoktur, ancak o vardır. Her şey, yaratıcı olan Allaha birleşir.

yurmuştur. "Cahil ile görüşme ve kendisinden sakın; çünkü nice cahiller bir hakime arkadaşlık gösterdikleri sırada onu helâk etmişlerdir. İnsan yoldaşlık ettiği adama kıyas olunur. Bir gönül diğer bir gönüle ulaşınca ona örnek olur. Bizim ilmimiz, düşmanlarımızın ise malı vardır. Zira mal yakında mahvolur, ilim ise daimidir, zeval bulmaz.

İnsanların ruhanî tekâmüle ulaştıran dini, tezvir tuzağı ve dinî akîdeleri irtica aleti olarak kullanan bedtiynetler, bir takım cahil vatandaşlarımızın saflıklarından istifade ederek, kökü kızıl diyarlarda olan alçak teşviklerle Türk inkılâbının kurucusu ve Türk istiklâl ve istikbalinin timsali olan büyük Atanın hatıralarına saldırmakla din, imam ve akîdelerile beraber, Türklüklerini de ayak altına almışlardır. Bir büyük şahsın hatırasına dikilmiş olan heykel asla put değildir. Put, Halk-ı kâinat ve Kadîr-i mutlak olan Allahı inkârla, hâşâ, ona şerik koşulan, tapılan nesnedir. Beşeriyetin putlara tapma devri çoktan kapanmıştır.

Bundan başka, İslâmiyette resim, nakış, heykel yapmak ötedenberi muhaptır. İslâm ve Türk mimarlık sınıflarının üzerinde çeşidli nakış ve insan hayvan, heykelleri hâlâ mevcuddur. Divrik, Sivas, ve Kayseri'deki camî, medrese, türbe ve kervansarayların taşlarında insan, kartal, aslan ve yılan resimleri gözönünde duruyor.

Hazreti Mevlânâ, ney ile tamburu Konya'daki Sultan camîinin meydana çaldırmış ve sazların ilâhî ahengine uyarak reks, -Semâ- eylemiştir. Yurdumuzun her köşesindeki büyük camî ve mezarlıklardaki türlü yazılar, nakışlar birer resim tablosundan daha canlı ifadeler taşır. Kavuklu, saçlı, resimli mezar taşları en usta heykeltıraşları özendirecek sanat eserleridir.

Bunlar böyle iken, "Dünyada insan için en büyük mürşid ilimdir" diyen ve zamanında Türkiye'nin en büyük ilim müesseselerini meydana getiren (Mustafa Kemal Atatürk)'ün aziz hatıralarına hürmetsizlik tam manasile yobazlık ve örümcek kafalıktır. Bu yobaz başları ezmek ve bunlara uyanlara acıyarak, bu gerçeklere yöneltmek gerektir.

Nâci KUM

Adana Müzesi Müdürü

Hukukî Meseleler

VİCDAN HÜRRİYETİ VE İRTİCA (*)

İrticanın günün meselesi haline gelmesi vesilesi ile, kanunlarımıza göre irticai hareketlerin hangi hallerde suç sayılacağını araştırmak ve irtica ile vicdan hürriyeti arasındaki münasebeti tetkik etmek faydasız olmasa gerektir.

Vicdan hürriyeti ve bunun himayesi lüzumu üzerinde çok şey söylemeğe lüzum hissetmiyoruz. İnsan Hakları Beyannamesinin 18. maddesinde de teyid edilen bu hürriyet, aynı maddede belirtildiği üzere, din ve kanaati izhar etmek hürriyetini de istilzam eder. Mevzuâtımız, vicdan hürriyetini açıkça kabul etmiştir. Anayasamız 70. maddesinde vicdan hürriyetinin Türklerin tabîî haklarından olduğunu söylemekte, 75 maddesinde de "hiç bir kimsenin din ve mezhebinden dolayı kınanamıyacağını, güvenliğe, edeb törelerine ve kanunlar hükümlerine aykırı olmamak üzere her türlü din törenlerinin serbest olduğunu" açıklamaktadır. Burada üç istisna sayılmasından maksad, her halde, kanun haricinde ve eski tâbirleri ile, "asayiş" ve "âdabı muaşeretü umumiye" mülâhazaları ile dinî törenlerin menedilebileceğini ifade etmek değildir. Biz öyle sanıyoruz ki Anayasa koyucusu bu hüküm ile, dinî törenleri yasak edecek olan kanunların ancak asayiş ve âdabı umumiye mülâhazaları ile kabul edilebileceğine işaret etmek istemiştir. Vicdan hürriyeti Medenî Kanunumuz tarafından da teyid edilmiştir Meselâ evlenmenin dinî töreni mecburî tutulmamış, reşid olan herkesin dinini seçmekte hür olduğu beyan edilmiştir.

Vicdan hürriyeti, demokrasi gibi, taassuba değil, geniş bir müsamahaya dayanır. Başkalarının vicdan hürriyetine, sadece tahakküm etmemize değil, karışmamazı da mânidir ve bilâkis başkalarının dinine veya dînsizliğine saygı göstermeyi istilzam eder. Zira sizin ve benim dinimizi seçmekte ve onun vecibelerinin ifada hür oluşumuz gibi, başkaları da aynı hürriyete maliktir. Bunun içindir ki müsamahaya ve saygıya çok aykırı bazı fiiller suç sayılmıştır. Filhakika Ceza Kanunumuzun "din hürriyeti aleyhinde cürümler" faslında bir dinin ibadet ve icrasını tahkir maksadı ile menetmek, din ve mezheplerden birini tezyif etmek, mâbedlerde bulunan eşyaya tahkir maksadı ile zarar vermek fiilleri ceza tehdidi altına alınmıştır. Görülüyor ki Allah ile kulu arasına bir başkasının zorla girme-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 27 Mart 1951

mesi demek olan vicdan hürriyetinin, cemiyet halinde yaşayan insanların birbirleri ile olan münasebetlerini tanzim eden kanunların dinî esaslara göre ayarlanıp ayarlanmaması meselesi ile, bir kelime ile lâiklikle bir alâkası yoktur. Bilâkis muayyen bir devletin kanunlarını, muayyen bir dinin esaslarına göre tanzim etmekte, o dine mensub olmiyanların vicdan hürriyetlerinin ihlâli neticesi bile bahis mevzuu olabilir.

İrticaa gelince, bu mefhumun çok geniş ve müphem olduğunda şüphe yoktur. Hattâ komünistlerin yaptığı gibi komünist olmiyanlara ve bilhassa milliyetçilere mürteci veya yeni moda tâbiri ile reaksiyonier denildiği de vâkidir. Umumiyetle irtica, inkılâb düşmanlığı diye tarif edilir. İnkılâbcılık, Türk milletini medenî milletler seviyesine çıkarmak için sarfedilen ve edilecek olan gayretlerin heyeti umumiyesi diye ifade edilirse, irticaı, bu gayretleri baltalama diye tarif etmek de mümkündür. Bu gayretler pek çeşidli olduğuna göre irticaın da muhtelif kılıklara girmesi bu itibarla mümkün olabilecektir. Fakat irticaı bir ceza tehdidi ile yasak edilen suç olarak ele aldığımız zaman, kanunlardan çıkarılacak daha dar bir tarife ihtiyaç vardır, zira kanunlar her türlü inkılâblara karşı gelmeyi, suç saymamışlardır.

Suç olan irticaı da, kanaatimizce, iki şekilde mütalea etmek mümkündür. Meselâ Ceza Kanununun 526. maddesine aykırı olarak fes giyen veya eski harflerle kitab basan bir kimsenin hareketi irticaın basit şeklini meydana getirir. İrticaın ikinci şekli daha vahimdir. Nitekim birincisi kabahat, ikincisi cürümdür. İkincisinin cezası birincisinininki ile kıyas edilemeyecek kadar ağırdır.

İrticaın ağır şeklini Ceza Kanunumuzun 163. maddesi tanzim etmektedir. Fakat kanun, bu maddesi ile yalnız lâikliği korumakla kalmamış, dinî hislerin istismar edilmesine de mâni olmuştur.

Filhakika bu maddenin üçüncü fıkrasına göre "lâikliğe aykırı olarak devletin içtimaî veya iktisadî veya siyasi veya hukukî temel nizamlarını, kısmen de olsa, dinî esaslara ve inançlara uydurmak amacile veya siyasi menfaat veya şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadile dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanılan şeyleri âlet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasile cezalandırılır." Görülüyor ki bu suçun teşekkül etmesi için şu unsurların mevcut olması lâzımdır;

1- Bir propaganda veya telkin fi'li bulunmalıdır.

BASINDAKİ YANKILARI

2- Bu propaganda veya telkine din, dinî hisler veya dince mukaddes tanıan şeyler âlet edilmelidir. Bir diğer söyleyişle propaganda bunlara dayanılarak yapılmalıdır.

3- Fail şu üç maksaddan en az birini gütmüş olmalıdır:

a) Lâikliğe aykırı olarak devletin içtimâî, siyasî, hukukî veya iktisadî temel nizamlarını kısmen de olsa dinî esaslara ve inançlara uydurmak maksadı. Meselâ Medenî Kanunun dinî esaslara uydurulmasını istemek.

b) Siyasî nüfuz temin ve tesis etmek maksadı. Meselâ seçimi propagandalarında dinin âlet edilmesi.

c) Şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadı. Meselâ bir kimsenin şahsî nüfuz sahibi olmak için şeyhlik iddia edip etrafında mürteciler toplaması.

Görülüyor ki kanun sadece devletin temel nizamlarını dinî esaslara uydurmak maksadile propaganda yapılmasını suç saymakla iktifa etmemiş, dinin âlet edilmesi suretile siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temin ve tesis edilmesini de önlemek istemiştir. İlâve edelim ki yukarıda sayılı maksadlardan birincisile cemiyet kurmanın cezası daha ağırdır.

Dr. Nurullah KUNTER

YILANLAR MUTLAKA EZİLECEKTİR (*)

Ticanî denilen meczuplar, son zamanlarda işi azıtmışlar... Türkiye'nin mukadderatı hakkında âdeta kendileri söz sahibi imiş gibi harekete başlamışlardır. Yaptıkları şey, başka mânada bir heykel kırmak değil doğrudan doğruya rejimi yıkmak ve onun yerine bir irticaî sistem kurmaktır. Tahayyül ettikleri bu sistemin mahiyeti nedir? Eldeki bilgilere, neşrettikleri beyannamelere ve bunların hareket ve sözlerine bakarak söyleyebiliriz ki, istedikleri her halde Cumhuriyet ve millî irade üzerine müesses bir demokrasi değildir. Çünkü Ticanîlik tarikat sistemine mutlak surette itaat etmek ve bu hususta hiç bir şeyden korkmamak bir prensip olarak alınmıştır. Halbuki, Anayasa gereğince Türkiye'de en büyük kuvvet, Büyük Millet Meclisinde toplanır. Demek ki Ticanîler Anayasanın bu en mühim esasını kökünden baltalamaya kalkın, bizi ne olduğu malûm bulunmayan karanlığa sevk etmek isteyen bir takım hainlerdir. İş kaanatimizce asıl bu noktadan ele alarak ve ona göre hareket etmek yerinde olur.

(*) Zafer Gazetesi : 30 Haziran 1951

Türkiye Cumhuriyeti elbette bir kaç meczubun hareketiyle asla sarılamaz. Fakat onlara bu cesareti verenlerin kimler olduğunu aramak ve din maskesi altında çevirmek istenen dolaba rüzgârın nereden geldiğini bulmak gerekmektedir.

Kızıl tahrikçilerin bunda başlıca rolü oynadıklarından kimse şüphe edemez. Çünkü onların da istedikleri Türkiye’de her ne şekilde olursa olsun, hükûmet ve rejim aleyhine bir kuvvet hazırlamaktır. Ticanîler işte bir vasıta, bir maşa olarak kullanılmakta ve böylece sahanın genişletilmesine çalışılması düşünülmektedir. Bir defa vasat hazırlandı mı, ondan ötesini tanzim etmenin kolay olacağı zannedilmiştir. Nazım Hikmet’in demir perde arkasına kaçırılmasıyla, Ticanîlerin neşrettiği beyannameler ve yaptıkları hareketler arasında bir münasebet bulmamak kabil midir? Meselenin esası bu Ticanî denilen rezilleri, sefilleri idare eden iplerin kimlerin, hangi şebekenin elinde bulunduğunu tesbit etmek, asıl onlar hakkında da harekete geçmektir. Dâva işte bu bakımdan bütün şümuliyelerle ele alınmalıdır.

Bu adamların bu hareketleriyle memleketi bir felâkete sürüklemek istedikleri muhakkaktır. Elllerinde deli vesikası var, diye hareketlerine bigâne kalamayız. Eğer hakikaten deli iseler, yerleri tımarhanedir. Eğer deli değillerse, rejimi yıkmak isteyen birer suikastçı halinde cezalarını bulmalıdırlar.

Bunlar önce heykellere tükürüp geçmekle işe başlamışlardır. Sonra heykellere gizli olarak tecavüze girişmişlerdir. Ve son günlerde cüretlerini arttırmışlar, gündüz, alenî olarak ve hükûmet merkezinin göbeğinde heykellere saldırmışlar, ve beyannameler neşretmişlerdir. Eğer bu hainleri başı boş bırakacak olursak yarın daha ne gibi cinayetlere başvureceklerini kimse kestiremez.

Hükûmetin ve alâkahların bu mevzuda hakikaten çok ciddi ve süratle tedbirler alması ve bu küstahlara derhal ve en büyük şiddetle hadlerini bildirmesi artık zarurî olmuştur. Çünkü bunların ilham aldıkları kaynak da artık açıkça meydana çıkmıştır. Ne istedikleri ve memleketi nereye sürüklemeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Barut yanında ateşle oynayan bu hainlerin hareketlerine kati bir şekilde son vermek zamanı gelmiş ve hattâ biraz da gecikmiştir.

Üniversite gençliğinin bu hususta gösterdiği çok yerinde hassasiyeti büyük bir takdirle karşılarız. Bugün onlara anlatılacaktır ki, bu memle-

kette artık bir 31 Mart hâdisesi, bir Kubılay vakası, bir Şeyh Said isyanı tekerrür edemez. Buna cûret eden küstahlar bulunursa, kafaları bir yılın gibi ezilecektir.

Mümtaz Faik FENİK

ATATÜRK VE İRTİCA (*)

Üniversite gençliğinin, Türk basını ile elele, irtica davasını ele almaları ve mücadeleye atılmaları, fikir hayatımızın iç açacak bir gelişmesidir. Türk milletini can damarından vurmağa çalışan ve yarattığı sisle bolşevikliğe geniş nıkaplanma ve kundaklama imkânları veren irtica hareketine karşı tesirli bir millî mukavemet cephesi artık kurulmuş sayılabilir. Korkunç bir haricî tehlikeden bizi koruyacak sedlerin en mühimlerinden biri, işte bu cephe dir.

Dinin, kendi ulvî sahalalarında hayırlı çığırlar açmasına imkân bırakacak yerde, şahsî nüfuz ve menfaat ihtirasiyle irtica silahını istismar edenlerin ve böylece bir taraftan milletin varlığına ve terakkisine, diğer taraftan bizzat dinin yüksek ruhuna karşı gelenlerin arzettikleri bedbaht manzara karşısında, gözümün önünde inkılâp tarihimizin en unutulmaz bir levhası canlandı.

1923 yılı iptidalarında Atatürk, yedi İstanbul gazetecisini İzmit'e çağırılmıştı. Lozan sulhunun ve Türkiye'de kuruluşunun ve istikrarlı bir terakki çığırının açılışının arifesinde İzmit'te Dr. Adnan Adıvar'ın, Profesör Halide Edip Adıvar'ın ve İstanbul'daki Hilâliahmer temsilcisi merhum Hâmit Beyin huzuriyle hilâfet ve lâiklik mevzuuna dair bir münakaşa açıldı ve otuz saate yakın bir zaman fasılasızca devam etti. Bunun zaptı tutulduğuna göre herhalde bir tarafta mahfuz olması gerektir. Tarih Encümeni bunu bulup aynen neşrederse, inkılâp tarihimize mühim bir hizmette bulunmuş olur.

Hilâfetin ilgası ve Türkiye'de lâikliğin kuruluşu hiçbir suretle diktatörce bir hareket sayılamaz. Aralarında merhum Seyit Bey bulunduğu halde birçok hatip, Büyük Millet Meclisinde canlı hitabelerle ve haricte bunlara muvazî neşriyatla milleti bu mevzu etrafında tenvir ve iknaa giriştikleri gibi, Atatürk, gazete başmuharrirlerini ve onlar vasıtasıyla umumî eskârı ikna etmeği bizzat iş edinmişti.

(*) Vatan Gazetesi : 5 Ocak 1951

İzmit'teki münakaşa esnasında benim sorduğum suallerden biri şu oldu:

-Memlekette dinî taassubu istismar ederek kendilerine mevki yapan bir yobazlık zümresi var. Bunların halk üzerinde nüfuzu bulunduğu inkâr kabul etmez. Bu yobazlar, düşünülen inkılâba karşı vatandaşları tahrik etmeğe ve hükûmetin aleyhine çevirmeğe çalışacaklardır. Bunu bir tehlike ve bir mahzur saymıyor musunuz?

Atatürk şu cevabı verdi:

-Böyle bir tehlike hayaldir. Bahsettiğimiz insanların din ve imanla hiçbir samimi alâkaları yoktur. Dinî taassup onlar için bir nüfuz ve menfaat âletidir. Bu sayede bir taraftan halkı diğer taraftan hükûmeti aldatarak, kendileri hesabına nüfuzlu bir mevki yaratırlar ve her suretle menfaat cerederler. Bunların hükûmete sokulup; "Halk bizim her sözü-müzü dinler. Bizim dediğimiz yerine gelmelidir." diye şantaj yaparlar, sonra halka dönüp: "Hükûmet bizim avucumuzun içindedir. Sakın bizim sözümüzden çıkmağa kalkışmayınız!" diye tehditte bulunurlar. Yani biz-zat halk arasında hiçbir nüfuz ve kuvvete sahip olmadıkları halde devlet nüfuzunun simsarlığını yaparlar. Devletten yüz bulmadıkları dakikada kendilerinin yağı tükenir. Çünkü milletimiz hiçbir suretle taassuptan hoşlanmaz."

Hâdiseler Atatürk'e tamamiyle hak verdi. Tarihin en mühim inkılâplarından birinin geniş ölçüde tatbiki sırasında yobazlık zümresinin hiçbir suretle borusu ötmeydi. Halkın inkılâptan şikâyeti varsa, bu esas prensiplerden değil, tatbikatta bir takım cahillerin, yaranınak hevesiyle, yeni bir inkılâp yobazlığı yaratmalarından ve hürmete lâyık dinî hislere tecavüz etmelerinden ileri geldi.

1947-1948 senelerinde Demokrat Parti Kongresinde ben, halkın bu mevzu etrafındaki olgunluğuna hayranlıkla şahit oldum. Vakit vakit yobazlık, zemini yokladı, kendine bir mevki yapmağa uğraştı. Fakat Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, büyük bir medeni cesaretle her tarafta inkılâp prensiplerini izah ettiler ve kendileri için memleket ve inkılâbın parti menfaatından çok evvel geldiğinin parlak delillerini ortaya koydular. Halkın büyük ekseriyeti samimi bir kanaatle kendilerini destekledi, yobazlık hesabına zemini yoklayanlar ümitsizlik içinde kenara çekildiler.

Yani Demokrat Parti, millettan kahir ekseriyetini inkılâba ve terakkiye sadakat taahhüdiyle aldı, dinî siyasete âlet eden ve taassup duygula-

BASINDAKİ YANKILARI

rına hitap eden Millet Partisi ise serbest bir seçimde malûm olan âkıbetle karşılaştı.

Taassubun son zamanlarda şahlanması hâdisesi karşısında Atatürk'ü rahmetle hatırladım. Mevcut feci vaziyetin biricik sebebi, Adnan Menderes kabinesinin bazı erkânının çok yanlış düşüncelere kapılarak, bir aralık taassup ve irticaa ümit verecek ve âdeta yaranmağa çalışacak bir yol tutmalarından ibarettir. Yani ortadaki hâdise bir devlet nüfuzunun, dinî taassubu bir şahsî ihtiras âleti yapanlar tarafından eski zamanlarda olduğu gibi istismar edilmesine imkân verilmesinden ibarettir. Hepimiz şunu göreceğiz: Hükûmet, muhalefet mevkiinde iken gösterdiği prensip istikrarını iktidarda iken de göstermek yolunu son zamanlarda tuttuğuna göre hariçte ve dahilde inkılâbımızın ve terakki hareketimizin sağlamlığı hakkında tereddütler uyandıran hava derhal dağılacak ve dinî taassup her zaman için umumî hayatımızdan silinecektir. İşte o zaman dine samimî bir imanla bağlı olan fikir ve içtihat adamlarımız, ortaya çıkmak ve bizim ve bütün islâm âleminin muhtaç olduğu ulvî ve ah-lâkî dinî inkılâbın temelini hazırlamak imkânını bulacaklardır.

Ahmet Emin YALMAN

DİN NÜMAYİŞ VESİLESİ DEĞİLDİR (*)

İrtica hakkında yazdığım yazılardan bazı kimselerin kendilerine hakaret gibi bir mana çıkardıklarını ve mahkemeye müracaat için teşebbüse geçmek istediklerini duydum. Evvela şunu söyleyeyim ki, irticala mücadele hususunda ileri sürdüğüm fikirleri mahkeme huzurunda da aynı şiddetle ve ehemmiyetle müdafaa etmekten daima şeref duyarım. Onun için, dâva tehdidi, beni bir ifritle sonuna kadar savaşmaktan asla alıkoymayacaktır. Gerekirse, teşriî masuniyetimin kaldırılmasını bizzat ben isterim. Buraya bir nokta koyduktan sonra şimdi tekrar bu mevzu üzerine dönebiliriz.

Biz Türkiye'de kimsenin vicdan hürriyetini tehdit etmeğe taraftar değiliz. Bir defa daha söyledik: Herkes Allahına istediği gibi ibadet etmekte, niyaz etmekte serbesttir. Ama başkalarını şu veya bu duaya zorla iştirake mecbur tutmak bahis mevzuu edilince, o zaman iş, vicdan hürriyeti mahiyetinden çıkar; doğrudan doğruya dini vatandaşlar arasında ikilik çıkarmağa, nifak çıkarmağa âlet etmek olur. Mesele şudur:

(*) Zafer Gazetesi : 30 Haziran 1951

Şimdiye kadar merasimlerde aziz bir ölünün hâtırasını yâdetmek için bir tâzim sükûtu yapılması bir nevi gelenek olmuştur. Üç dakika süren bu sükût esnasında isteyen içinden fatiha okur, istiyen bu ölünün eserlerini hâtırından geçirir. İstiyen sadece onun mâneviyeti önünde eğilir. Buna hiç kimsenin bir şey söylemeğe hakkı yoktur. Ama, bu merasim esnasında, orada bulunanlar, zorla fatiha okumağa mecbur tutulursa, ve okumayanlara taarruz edilerek hâdise çıkarılırsa, o zaman irticaın tam hududu aşılmış demektir. Bizim mücadele ettiğimiz kara zihniyet işte budur. Dini hâdise çıkarmağa vasıta kılan hareketlerdir.

Din, vatandaşlar arasına nifak sokmak, ayrılık yaratmak için değil, belki onları birleştirmek, tesanüdü temin etmek, dostluğu arttırmak, insanları birbirine yakınlaştırmak için bize yol gösteren en kutsî bir mânevî varlıktır.

Elhamdülillâh hepimiz müslümanız! Müslümanlığın birinci şartı insanların birbirini sevmesi, birbiriyle kardeş gibi geçinmesidir. Bir törende sen fatiha okumadın diye hâdise çıkarmak, ve herkesi behemehal kendi isteğine râm etmeğe savaşmak, asla bu mukaddes din mefhumıyla telif edilemez. Belki o merasım gününde Cenabı Hakkın huzuruna çıkacak derecede ve dinin emrettiği şekilde temiz olmıyan insanlar vardır; belki başka din sâlikleri vardır; belki fatihayı henüz öğrenmemiş gençler vardır. Bütün bunları yüksek sesle fatiha okumağa kim mecbur edebilir? Böyle bir mecburiyeti ortaya koyup da hâdise çıkaranlar olursa, biz, onların iyi niyetlerinden elbette şüphe ederiz. Madem ki dindar insanlardır, bir ölünün aziz hâtırasını, bir gürültü ile, bir hâdise ile tazip etmemelidirler. Madem ki dinlerine bu kadar merbutturlar, dindarlığın Cenabı Hakkın huzuruyla ve manevî âlemle başbaşa sakın kalmak olduğunu bilmelidirler. Din hiç bir zaman bir nümâyiş vesilesi, bir husumet vesilesi değildir. Büyük ve ulvi sükûnlardan bahsederken "ilâhî sükût" tâbiri ni niçin kullanırsınız?

Öyle ise bir ölünün manevî huzurunda fatiha okumadı diye hâdise çıkaranların hakikî dindarlıklarından şüphe etmek ve bunun altında başka maksatlar aramak hakkımızdır. Bu şekilde bir irtica hareketi görülür görülmez, onun hangi tahrikçilerin marifeti olduğunu tahkik etmek elbette alâkadarlara düşen bir vazifedir. Komünizmin nasıl türlü şekillere bürünerek bir memleket bünyesine ârız olduğu kimsenin meçhulü değildir. Bu nevi münafıklar yüzünden bazı saf kimselerin de yanlış yola sü-

BASINDAKİ YANKILARI

rüklenmesi daima mümkündür. O halde çok hem de pek çok müteyak-kız olmak ve inkılâplarımıza uzanan elleri süratle kırmak mecburiyetindeyiz.

Tekrar edelim, biz asla fatihanın aleyhinde değiliz. Bizzat ben ölülerimin huzuruna çıktığım zaman, annemin babamın mezarlarını ziyaret ettiğim zaman bir fatiha okumayı kendim için bir borç sayarım. Ama bunu, bir nümayiş vesilesi yapmak asla hâtırımdan geçmemiştir.

Din bir tezahüre âlet yapılmak istendiği zaman bunun ötesi ne olur bilinmez. Bugün zorla fatiha isteyenler, yarın "şeriat isterük!" diye nümayiş yapabilirler. Başka bir yerde Medenî Kanun yerine Mecelleye gidebilirler..

Çünkü bunları oraya sevkeden âmillerin arkasında hangi kıskırtıcıların bulunduğu derhal kestirilemez. Böylece bir fatihanın sonu bütün inkılâplarımıza bir fatiha okumağa kadar varabilir. Hakikî dindarlık, dinî en temiz kaynaklarında muhafaza etmek, onu hiç bir dünya endişesine ve dünya hissine âlet etmemektir. Dikkatle üzerinde duracağımız en mühim dâva, bu başardığımız inkılâplarla, Türk milletinin medenî âlem içinde bekası dâvasıdır. Biz bu inkılâpları bir yobazın sarığı içinde kefenliye-meyiz!

Dinimizin esası asla mûrailik değil, sadece imandır; "ilmî Çin'de de olsa talebediniz" diye böyle ulvi bir dinî birtakım cahillerin elinde bir nümayiş bir gürültü ve bir huzursuzluk vasıtası halinde bırakamayız.

Bu mücadelemize katî netice alınca kadar devam edeceğiz. Ve bunda da Allahın izniyle mutlaka muvaffak olacağımıza eminiz.

Mümtaz Faik FENİK

TİCANİ DEĞİL KIZIL SABOTAJCILAR! (*)

Şu Tıcanî denilen insanların din perdesi altında memleketi ne büyük felâkete sürüklemek istediklerini görmek için, mahkemelerde çıkardıkları hâdiseleri dahi takip etmek kâfidir. Geçen gün gazetelerde okuduğumuza göre bir kaç Tıcanî muhakeme esnasında birdenbire zabıt kâtibinin daktilo makinesine saldırmışlar ve makineyi ayakları altına alarak parçalamışlar:

"-Bu Deccal icadı!" diye bağırılmışlardır!

Bu hâdiseye bir kaç meczubun çılgınca hareketi diye bakamayız. Çünkü akıl doktorları daima söylerler ki, deliler ve meczuplar, toplu bir

(*) Zafer Gazetesi : 9 Temmuz 1952

şekilde bir iş göremezler; tahripçilik, hattâ cinayet de olsa, bir fikir etrafında birleşmezler. Öyle olsa idi, timarhanenin bir koğuşuna doktorların girmesi imkânsızlaşır ve delilerin toplu hücumuna uğramaları daima ihtimal dahilinde bulunurdu. Demek bunlar meczup da değildirler. Bir hususî maksatla hareket etmekte ve birtakım tahrikçilerin belki de kızılaların teşviki ile memleketi karanlık âkıbetlere sürüklemek gayesini gütmektedirler. Elhamdülillâh hepimiz Müslümanız ve Müslüman olmakla da iftihar ederiz. İslâmiyetin en mühim şartlarından biri kimseye fenalık etmemek, kimsenin malına dokunmamak kimseye tecavüz etmemektir. Demek bu adamların dinle de alâkaları yoktur. Çünkü birisinin malını çalmakla, o malı tahrip etmek arasında hiç bir fark mevcut değildir. Her tahrip Müslümanlıkta haramdır. Can, ırz ve mal emniyeti İslâmiyetin başlıca esaslarındandır. Ticanî denilen adamlar, bu esası, muhtelif hareketleriyle bozduklarından hem cemiyet nizamına hem de mukaddes dinimize kasdetmektedirler.

Hepimiz biliriz ki, İslâmiyet inkılâpçı bir dindir; zamanların değişmesiyle hükümlerin değişeceğini kabul eden bir dine inkılâpçılıktan başka bir vasıf verileceği kimsenin aklına gelemaz. Müslümanlık, medeniyet yolunda, insanların iyiliği için her ileri hareketi derhal benimsemeyi âmir-dir. Ve bunun için gerektiği zaman hattâ sosyal hükümlerin dahi değişeceğini kabul etmektedir.

O halde bu Ticaniler hem Devlet düşmanı, hem din düşmanı, hem emniyet düşmanı, hem de içtimâî nizam düşmanıdır...

Hepimiz mukaddes menkıbelerde okumuşuzdur: Peygamber Efendimiz, kendi harmaniyesi üzerinde uyuyan bir kediye rahatsız etmemek, onu uyandırmamak için kesmiştir.

Kediye karşı gösterilen bu şefkat büyük bir insanlık hissinin sembolüdür. O halde Ticaniler'in bu serkeşliğini, bu haydutluğunu ve bu tahripçiliğini, İslâmiyetin büyük müsamaha ve şefkatı ile nasıl telif edebilirsiniz?

Koca Fatih'in İstanbul'u aldığı zaman ilk çıkardığı emir bütün Bizanslıların can, mal ve ırz emniyetinin korunacağı olmuştur.

İslâmiyet her ileri hareketi ve ilmi tekâmülü, tehalükle tecviz eden bir dindir. Hazreti Peygamber "İlim Çin'de de olsa talebediniz." dediği zaman, pekâlâ bilirdi ki, İslâmiyet Çine kadar gitmemiştir. Burası bir takım put-

BASINDAKİ YANKILARI

perestlerin ve başka din saiklerinin elinde idi. Amma, bu sözde derin bir ileri görüş gizlidir. Peygamberimiz demek istiyordu ki: İlim Çin kadar uzak bir yerde de olsa, oraya gidip; onu araştırmak, bulmak ve kabul etmek lâzımdır. İlimin dini yoktur. Çin'de olduğu gibi ilim, başka din mensuplarının elinde de bulunsâ, bunu derhal benimseyiniz!

İslâm dini bu kadar geniş ve bu kadar engin bir şekilde ilmi ilerleyişi ve medeniyeti kabul etmişken, şimdi Ticanî ismi altında bir kaç kendini bilmez insanın mukaddes dinimize karşı vaziyet almalarını ve ortalıkta şûriş çıkarmalarını anlamak zor değildir. Demek dinle zerre kadar alâkalı olmayan bu adamların takibettikleri hususî bir maksat vardır; bu maksad dinî olmaktan ziyade siyasîdir. Çünkü Ticanîlerin usulleriyle, kızıl ajanların metodları arasında sıkı bir münasebet olduğu artık inkâr edilemez. O halde işi bu zaviyeden mütalâa etmek ve bir daktilo makinesinin kırılması hareketi altında bir devlet nizamının kırılması tehdidini bulmak kabildir.

Kelimenin tam mânasiyle bunlar, kızıl sabotajcılardır.

Mümtaz Faik FENİK

16. – MECLİSİN SAYGINLIĞI

Seçimi kaybedenin sonucu eleştirip kaybın özürünü üreterek sorumlusunu bulma çabası her dönem için geçerli olmuştur.

Seçim sistemini, seçeni, seçileni eleştirme yerine doğrudan Meclisin yüceliğini ve kutsallığını hedef alan eleştiriler kamuoyunca tepki ile karşılanır. Böylesi bir başyazı sözlü soruya konu edilerek Meclis Genel Kuruluna getirildi.

Ulus Gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın tarafından kaleme alınan "Gözü kapalı oy verme" yazısı(*) Ordu Milletvekili Fevzi Boztepe tarafından bir sözlü soru konusu yapıldı.

Bu sözlü sorunun görüşülmesi sırasında ortaya konan düşüncelerin tarihsel ağırlık taşıdığı kuşkusuzdur. Bu nedenle soru ve görüşmeleri tutanaklardan aynen alınmıştır.

GENEL KURUL GÖRÜŞMELERİ (1)

Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe'nin, 9 Eylül 1951 tarihli Ulus Gazetesinde (Gözü kapalı oy verme) başlığı altında çıkan başyazı hakkında T.B.M.M. Başkanlığı ile Başbakanlıktan olan sorusuna Meclis Başkanlığı adına Başkanvekili Muhtlis Tümay ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun sözlü cevapları (6/455)

25 . IX . 1951

T.B.M.Meclisi Yüksek Başkanlığına

9.IX.1951 tarihli Ulus Gazetesinde (Gözü kapalı oy verme) başlıklı bir başyazı çıkmıştır. Başından sonuna kadar, yalan, ısnat ve iftiralarla dolu, bu hezeyanname Türk Milletini ve T.B.M.Meclisini tahkir ve tezyif etmektedir. Bu yazıda ezcümle şöyle deniliyor : (1950 seçimlerini kimler kazandı? Demokratlar diyoruz. Fakat demokratlar kimlerdir? Demokrat Parti adını taşıyan teşkilât mı, yoksa bu teşkilâtın içindeki ayrı ayrı fertler mi? Çünkü öyle milletvekilleri görüyoruz ki bunların nasıl olup da o mevkie eriştiklerini izah etmek imkânı yoktur. Hattâ kendileri bile belki içlerinden hallerine şaşmakta, gülmekte ve milletvekili olabildiklerine inanmamaktadırlar.) Yazı devam ediyor : (1950 de Türk Milleti gözleri kapalı olarak rey vermiştir. İlâh...).

(*) Sözü edilen Başyazı, sözlü soru görüşmelerinden sonraya alınmıştır.

(1) Tutanak Dergisi : C. 10, s. 97-101, Ta. : 14.11.1951

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu iğrenç yazının sahibi : Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'dır.

Bahis konusu yazısıyla, Türk Milletini kör, cahil, budala ve sersem yerine koymak ve Türkiye Büyük Millet Meclisini de açıktan açığa istis-
kal ve istihfaf etmek suretiyle ağır bir suç işlemiş bulunmaktadır. Şu ha-
le göre :

1. Hüseyin Cahit Yalçın'ın hakir gördüğü ve küçümsediği milletvekil-
leri kimlerdir?

2. Ağır bir şekilde tahkir ettiği T.B.M.Meclisinde milletvekili olarak
bulundurulması caiz midir?

3. Milletvekilleriyle muhterem Türk seçmenlerine ve Türkiye Büyük
Millet Meclisine karşı yapılan bu iğrenç hücum ve tecavüz hakkında Yük-
sek Başkanlık Divanınca ne düşünülmüş ve ne gibi bir muameleye teves-
sül edilmiştir?

Yukarda yazılı hususların T.B.M.Meclisi Başkanlığından ve Başba-
kanlıktan sözlü olarak açıklanmasını rica ederim.

Saygılarımla.

Ordu Milletvekili
Feyzi Boztepe

BAŞKAN – Muhlis Tümay.

B. M. MECLİSİ BAŞKANVEKİLİ MUHLİS TÜMAY (Manisa) – Ordu Mil-
letvekili Feyzi Boztepe arkadaşımızın Yüksek Meclis Başkanlık Divanı ile
Başbakanlığa tevcih ettiği sözlü sorularının, Divanı alâkalandıran kısmı-
na, Divanı adına kısaca cevap arzedeceğim.

Şimdi okunan Feyzi Boztepe arkadaşımızın, 25.IX.1951 tarihli sözlü
sorusu, kısmi seçim neticelerinin alınmasından sonra Büyük Meclise su-
nulmuştur.

Bu soruda, 16 Eylül 1951 gününde yapılmış olan kısmi seçimlerden
bir hafta evvel, 9 Eylül 1951 tarihinde Kars Milletvekili bulunan, Hüse-
yin Cahit Yalçın imzasıyla Ulus gazetesinin baş köşesinde çıkan bir yazı
bahis konusu edilmektedir.

Mevzuubahis edilen bu makale (Gözü kapalı oy verme) başlığı altın-
da, 16 Eylülde yapılacak (20) milletvekili seçimine ait menfi bir propa-
gandanın havasını aksettirmekte bulunmuştur.

Şunu sarahatle ifade etmeden geçemiyeceğim ki, siyasi hayatımızda
çeşitli devirlerin hâtura ve hikâyeleriyle ihtiyarlıyan bu kalem sahibinin
bu yazısı, haddizatında milletimize şeref olan tarihî ve kanunî hakikatla-
ra göz kapıyarak, ızan kapıyarak kaleme alınmıştır. Bir Türk vatandaşı
olarak, bunun karşısında müteessir olmamanın imkânı yoktur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

14 Mayıs 1950 seçimleri ve neticeleriyle büyük Türk Milleti, bu suallerin ve bu yersiz mütalâaların gerekli cevabını vermiş ve bu makalenin yazılışından bir hafta sonra da, bu millet cevabı 16 Eylül 1951 tarihinde kısmi seçimlerin neticeleriyle tekrarlanmış ve teyit edilmiştir. Bu hususta fazla söz, zaman israfı olur kanaatindeyim.

Sözlü soruda: bahsedilen makalenin yayınlanması ile, muhterem Türk seçmenlerine ve Türkiye Büyük Millet Meclisine ve milletvekillerine karşı yapıldığı ileri sürülen hücum ve tecavüzler hakkında Başkanlık Divanının ne düşündüğü ve bu hususta ne gibi bir muameleye tevessül eylediği noktasına gelince : Yüksek malûmlardır; bu yazı Meclis içinde bir beyan suretinde değil, Meclis dışında bir gazete ile yayınlanmıştır. Bu itibarla içtüzüğümüz hükümlerinin tatbikını gerektiren ortada bir sebep ve bir hâdise mevcut değildir.

Buna göre Başkanlık Divanınca yapılması gerekli bir muamele yoktur.

Bu yazının Ceza Kanunumuz ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu cephesinden incelenmesi gerekiyorsa, bu vazife, müstakıl Türk adli makamlarına ait olmak lâzımdır.

Başkanlık Divanı adına mâruzatım bundan ibarettir. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar).*

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, Feyzi Boztepe arkadaşımız aynı zamanda Başbakanlığa da sorduğu bu sualleriyle, genç demokrasimizin yerleşmesi ve bütün feyizlerini verebilmesi için Türk Milletinin ve onun hakiki mümessillerinin yıllardan beri yaptığı mücadelenin karşısına dikilmiş bulunan sakim bir zihniyetin millet önünde teşrihine imkân vermek suretiyle hakikaten ehemmiyetli bir hizmette bulunmuş oluyor. Bunun içindir ki sözlerime başlamadan evvel kendisine teşekkür etmek isterim. *(Soldan bravo sesleri).* Türkiye Büyük Millet Meclisinin en büyük ekseriyetini teşkil eden Demokrat Parti milletvekillerine hücum etmek kisvesi altında Millet Meclisini millet nazarında itibardan düşürmek gayretinin en hararetli kahramanlarından birisi olan Kars Milletvekili bermutat bugünkü celsede de yoktur. *(Soldan "hiç gelmez" sesleri)* Elbette hakkımızdır ki onu karşımızda görelim ve Meclis olarak ondan hesap soralım. *(Soldan alkışlar, "yine gelemiz" sesleri).*

Arkadaşımızın sorusuna mesnet teşkil eden vakıa, yani Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın 9.IX.1951 tarihli Ulus Gazetesinde çıkan (Gözü kapalı oy verme) başlıklı yazısı, bugünkü muhalefetin 9 uncu Bü-

yük Millet Meclisimizin daha ilk günlerinden itibaren - tasrih edeyim - 23 Mayıs'tan itibaren takip ettiği bir metodun yüzlerce tezahürlerinden birisini teşkil etmektedir.

Bu metod şudur :

"Memleketimizde ilk defa olarak milletin hakiki reyile açılmış bulunan Büyük Meclisinizi milletin ve dünyanın nazarında itibardan düşürmeye çalışmak ve itibarı yıpranmış bir Meclisin sevk ve idaresi altındaki bir memlekette çıkması çok tabii olan karışıklıklardan istifade etmek ve bu yolla kaybedilmiş olan iktidarı şu veya bu şekilde tekrar ele geçirmek!"

Yüzlerce tezahür diyorum arkadaşlar. Bir kaç misal vereyim, okuyunuz gazetelerini. Bâzan Meclisimizin ismi, "Onların Meclisi" dir, büyük puntolarla böyle yazarlar! Ertesi gün Meclisimizin ismi "Demokrat Parti Meclisi" diye yazılır, daha öbür gün, demokratların hâkim olduğu Meclisin çıkardığı kanunun bir gasıp kanunu olduğundan, bir müsadere kanunu olduğundan bahsederler ve Meclis ekseriyetini gaasıpların teşkil ettiğini söylerler. Ve nihayet arkadaşlar, Kars milletvekilinin yaptığı : "14 Mayıs'ta kimler kazandı? Demokratlar! Bunlar kimdir? Nereden geldikleri belli olmıyan insanlar! Diyerek yüksek meclisimizin Türk milletinin hakiki reyile seçilmiş olduğu hakikatını inkâr edemedikleri için, "Millet gözü kapalı oy verdi" iftirasını savurmakta tereddüt etmezler.

Arkadaşlar; 9 uncu Büyük Millet Meclisi, yani sizleri içine alan bu Meclis muhalifler de dâhil olmak üzere ve onlar namına Ulus gazetesinde başmakale yazan Hüseyin Cahit de dâhil olmak üzere Türk Milletinin tarihinde ilk defa milletin reyile, hakiki reyile, arzusu ile seçilmiş olan bir meclistir. Ondan evvel, tarihî hakikatlar karşısında titremeden durmak lâzımdır, ondan evvelki Büyük Millet Meclislerinin ilk ikisi müstesna, hiç birisinin 9 uncu Büyük Millet Meclisinin şu arzettiğim menba'dan geldiklerini kimse iddia edemez. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*. Masa başında dikte edilmiş namzetler, çalınmış reyler, tahrif edilmiş mazbatalarla *(Soldan şiddetli alkışlar)* devletin en yüksek mevkilerini pervasızca işgal edenlerin hiç değilse siyasi ahlâk bakımından bu şekilde makaleler yazmamaları icabeder. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Hürriyet var, elbette yazacaklar. Onun için siyasi ahlâktan bahsettim arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Arkadaşlar, siyaset sahasına girenler, kendilerini Türk Milletinin hizmetine arzetmiş olanlar her şeyden evvel bu sahanın ahlâki kaidelerine riayet etmek mecburiyetindedirler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Açık ifade ediyorum arkadaşlar, siyasi ahlâk; dün bu şekilde suçlar irtikâp etmiş olanlara, bu çeşit makaleler yazmak hak ve salâhiyetini vermez.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Samet Ağaoğlu'na verir mi?

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Siyasî ahlâktan bahsediyorum. Samet Ağaoğlu'nun siyasi mazisi elbet ve elbette ki bu çeşit her hangi bir ithamla doldurulamiyacak kadar azdır Avni Doğan Bey!

AVNİ DOĞAN (Yozgad) – Neden Avni Doğan'a hitap ediyorsunuz? Demek aklınızda, zihninizde hep ben varım.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Affedersiniz, ben sizi sordu zannettim, kim sordu ise... *(Soldan, hepsi bir sesleri)*. Affedersiniz, kimse o, ben sordum, desin.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Ben sordum.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Öyle ise size hitap ettim.

Aziz Arkadaşlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsü Hüseyin Cahit Yalçın'ın makalesindeki kadar hakarete uğramamıştır. Dünyanın hiçbir Meclisi, dünyada hiçbir Meclis bu çeşit hakarete tahammül etmez ve mâruz da kalmaz.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Mahkemeye gidiniz.

BAŞKAN – Siz oradan mütalâa etmeyiniz.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Müsaade ediniz, burası Büyük Millet Meclisidir, her mesele burada konuşulur. Bu kürsüde siyaset adamları ruhlarının en ücra köşelerine kadar teşhir edilmek durumunda kalabilirler ve kendilerini müdafaa etmek salâhiyetini haizdirler. Aksi halde politikaya girilmez.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Şu halde tahammül edin.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Ben tahammül ediyorum.

Aziz arkadaşlar, ben o zanda, o iddiadayım ki muhalefete mensup gazetelerin demin arzetmiş bulunduğum şekilde Büyük Millet Meclisine, Dokuzuncu Büyük Millet Meclisine tevcih edegeldikleri hakaretler yalnız büyük milletimizin ruhunu değil, demokrasi prensipleriyle idare edilmekte bulunan bütün milletlerin ruhunu rencide edebilir. Çünkü arkadaşlar, tecavüze mâruz kalan yalnız bir milletin hür reyî ile seçilmiş olan insanlar değil, milletin ta kendisidir, o milletin reyî hürriyetidir, o milletin

hür vicdanıdır! "Gözü kapalı oy verme" diyor. Hayır arkadaşlar, hâşa arkadaşlar, Türk Milleti oyu cebren kendisine verdirildiği gün dahî gözleri kapalı oy vermedi, kerhen oy verdi. Türk Milleti tarih hâdiselerini hiçbir zaman gözleri kapalı, takibetmedi. 14 Mayıs seçimlerine gelince, vicdanında geçmiş seçimlerin en ağır hâtıraları, kafasında bu hâtıraların tekrar hakikat olması endişesi ile vicdanı açık, gözleri açık, kafası açık olarak oyunu verdi. Ve siz bu Büyük Meclisin sayın üyeleri bu oylarla geldiniz arkadaşlar. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)* Diyor ki, Hüseyin Cahit Yalçın'ın hakir gördüğü ve küçümsediği milletvekilleri kimlerdir?

Arkadaşlar, yukardan beri belirtmeye çalıştığım şudur : Onların ruh ve zihniyet haleti karşısında tereddüt etmeden diyebiliriz ki, Kars Milletvekili bu sözleriyle 9 uncu Büyük Millet Meclisindeki bütün Demokrat milletvekillerini kasdetmektedir.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Hayır hayır! Bütün arkadaşları değil *(Soldan gürültüler)*.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Fakat Hükümet olarak biz kendisini çağırıp kimi kasdettiğini soramayız. Buna mukabil Meclisimizin kendisine bu suali sormaya elbette ki salâhiyeti vardır. Ve o da sözlerinin mânevi ve ahlâki mesuliyetini kabul eden bir milletvekili ise cevabını vermekle mükelleftir.

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Nereden biliyor, avukatı mı bu adam?

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Arkadaşlar şimdi bir hususa işaret etmek isterim : Bakınız C. Halk Partisinin bugünkü lideri, onların iktidarı zamanında Cumhurbaşkanı olan zat, İsmet İnönü daha 1945 senesinde, yani muhalefetin memlekette yeni yeni uyanmaya başladığı ve kendisini makalelerle, nutuklarla göstermeye çalıştığı bir sırada gûya Meclise saygısızlık gösterdiğini sandığı bir makale dolayısıyla sene başı nutkunda nediyor :

"Gazetelerimizde en nazik dış meseleler ve memleketin karşısında bulunduğu ağır ihtimaller önünde milletin maneviyatını zayıflatacak ve Devletin varlığını hiçe indirecek, kanunların temeli olan Büyük Millet Meclisinin mânevi şahsiyeti üzerinde bile saygısız denecek şekilde kötü bir dil uzatılmıştır. Bu durumun vatandaşların hâsiyet ve şerefini ölçüsüzlerin oyuncağı haline getirileceğinden ve dış politikanın fena ihtimallerine karşı memleketi zaif göstereceğinden şüphe edilemezdi.

İsterdim ki; kendileri de burada bulunsalardı; bakalım yine aynı fikirde mi dirlir? Eğer aynı fikirde iseler partileri namına yazı yazan Ulusun bu yazıları bizi katıyyen alâkadar etmez, Hüseyin Cahit bir milletvekili olsa da bu yazılara asla iştirakimiz yoktur diyerek Büyük Millet Meclisine

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

saygı göstermiş olsalardı. Fakat bunu burada söylemeyeceklerine ben şahısan kailim. *(Soldan söylemezler sesleri).*

Yine aynı mevzua avdet ediyorum.

Feyzi Boztepe soruyor : Bu zatın ağır bir şekilde tahkîr ettiği Türkiye Büyük Millet Meclisinde milletvekili olarak bulundurulması caiz midir? Arkadaşlar, bu soru Büyük Millet Meclisimizin Yüksek takdirine bağlı bir keyfiyeti açıklamaktadır. Evvelâ bu bir bakımdan kendi bileceği bir iştir. Beğenmiyor, bunlar beceriksizdirler, ehliyetsizdirler, nereden gelip nereye gittikleri belli olmıyan insanlardır, diyor! O halde ne işi var aramızda? Bu şekilde iddialar ileri süren insanlar, bu cemiyet içinde bulunmak istemem der ve çekilip giderler.

Şimdi burada milletvekili olarak şahsım namına diyorum ki; Türkiye Büyük Millet Meclisini tahkîr etmekten çekinmiyen her hangi bir milletvekilinin Millet Meclisinde kalıp kalmıyacağı gibi bir mesele müzakere mevzuu olduğu her zaman, o milletvekilinin Meclisi hakikaten tahkîr ettiğine kanaat getirdiğim an, reyimi Türk Milletinin vicdanına tercüman olduğuna inanarak, bu zatın Millet Meclisinde kalamıyacağı yolunda kul lanırım. *(Alkışlar).*

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Çok muhterem arkadaşlarım : Başkanlık adına Muhlis Tümay ve Başbakan adına Samet arkadaşlarımızın, soruma vermiş oldukları cevaptan dolayı teşekkür ederim. Bugün biraz kırılganlığım olduğu için fazla konuşmak istemiyordum. Arkadaşlarım hâdiseyi tamamiyle aydınlattılar. Ben sadece şunu izah etmek istiyorum :

Arkadaşlar; tarihimizin her safhasında, bilhassa son yarım asır zarfında Hüseyin Cahit bu memlekete ve millete türlü kötülükler yapmıştır. *(Sağdan; asla sesleri)* ve bunlar vesikalarla sabittir. Ben sadece bunlardan birkaçını arkadaşlarıma arz etmekle iktifa edecek ve neticeyi kendilerinin takdirlerine bırakacağım.

Muhterem arkadaşlarım; son yarım asır zarfında bu millet ne zaman bir büyük inkılâbın, bir itilâ devrinin ve medenî terakki hamlesinin eşiğine adım atmışsa, karşısında her devirde ayrı kanaat ve kisveye bürünmüş olarak bu Hüseyin Cahit'i bulmuş ve onunla mücadele mecburiyetinde kalmıştır.

Bugün asırdide bir ihtiyar olmasına rağmen, Türkün hürriyet ve demokrasi dâvasında, fakat bu kere, bambaşka bir halde olarak yine karışımızda tasfiyesi için gayretler sarfedilen zihniyetin baş mümessillerinden biri halinde her devirde, âmme vicdanının lânet ve nefretine ve en büyük Devlet adamlarının ağır itham ve hareketlerine hedef teşkil etmiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Filhakika, Hüseyin Cahid'i tarihimizin en kritik safhalarında bu milletin öz menfaatlerine karşı cephe almış görmekteyiz. Vatanın düşman çizmeleri altında ezildiği, milletin yüreğinin kan ağladığı anlarda, bilhassa Milli Mücadele safhasında, Lozan barışının müzakeresi esnasında. Cumhuriyetin ilânı, hilâfetin ilgası ve bunu takip eden inkılâplar sırasında o, daima her vesile ile memlekete kötülük etmeyi başlıca vazife olarak üzerine almıştır. Ve hayatının her devrinde : (Vatan benim midem içindir; düsturunu benimsemiş...)

BURHANETTİN ONAT (Antalya) – Şahsiyata lüzum olmadığı kanaatindeyim. Şahsiyat yapmıyalım.

FEYZİ BOZTEPE (Devamla) – Vatan benim midem içindir düsturunu benimsemiş bir betbahttır. İnkılâp ve Atatürk düşmanı olarak tanınan Hüseyin Cahit Lozan'da...

BAŞKAN – Lûtfen soru mevzuunda konuşunuz.

FEYZİ BOZTEPE (Devamla) – Sözlü sorunun mevzuunu teşkil eden ve şimdi elimde bulunan 9.IX.1951 tarihli Ulus Gazetesinde "Gözü kapalı oy" veriliyor başlıklı bir yazısında Türk Milletini ve Meclisi tahkir etmekte ve milletvekillerini hakir görmektedir. Arkadaşlarım, bu memlekette her fırsatta fenalık eden ve hiçbir zaman Meclisteki teşrii vazifesini ifa etmiyen ve bir buçuk iki yıldan beri aramızda bir kereden fazla bulunmıyan bu adamın memlekete yaptığı bu fenalıklardan sonra aramızda kalmasını kabul edecek tek milletvekili arkadaş tasavvur etmiyorum. Benim arzum, benim gayem değil. Meclisin arzusu ve gayesidir.

Her zaman Ulus'u elinize aldığınız zaman, eğer Hüseyin Cahit'in yazısı varsa, onda bu millete sövmekte şerefini kırmakta hiçbir şeyden korkmamakta, perva etmemektedir.

Bu kadar pervasız ve uluorta hareket eden ve bizlere Eyfel Kulesinden bakarak memleket ve milletin yüksek menfaatlerini baltalıyan, bu betbahtın şirretliklerine daha ne kadar zaman müsamaha edilecektir? Bu azgın iştihali muhteris ihtiyar, doğru dürüst, Meclise devam etmez, türlü süüistimal ve şirretliklerden başka kalemini kızılca sopası gibi her tarafa savurursa netice ne olacaktır? İnönü'nün vatan hainliği ile damgaladığı, İttihat ve Terakkinin ve Atatürk'ün lânet ettiği bu adamın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılarak şiddetle tecziyesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. Yoksa böyle topyekûn, bir kül olan Meclise taarruz etmeye, ağır yazı yazmaya hakkı yoktur arkadaşlarım.

Takdir Yüksek Heyetinizindir. (Alkışlar)

GÖZÜ KAPALI OY VERME

Hüseyin Cahit YALÇIN

1950 seçimlerini kimler kazandı. Demokratlar diyoruz. Fakat Demokratlar kimlerdir? Demokrat Parti adını taşıyan teşkilât mı, yoksa bu teşkilâtın içindeki ayrı ayrı fertler mi? Çünkü öyle milletvekilleri görüyoruz ki bunların nasıl olup da o mevkie eriştiklerini izah etmek imkânı yoktur. Hatta kendileri bile belki içlerinden hallerine şaşmakta, gülmekte ve milletvekili olabildiklerine inanmamaktadırlar.

Bu duruma seçimlerde liste sisteminin kanunen değilse de şeklen ve fiilen hüküm sürmesi sebep olmuştur. 1950'de Türk milleti gözleri kapalı olarak oy vermiştir. Yani, umumi heyeti itibariyle Demokrat partiye inanmış, onu tercih etmiş ve Demokrat Partinin listesini sandıklara atmıştır.

Bu listenin içinde yazılı olan adayların yüzde doksan dokuzu seçmenlerin büyük ekseriyetinin meçhulü olduğu muhakkaktır. Milletvekili seçtiği vekillerin şahıslarına itimadını göstermiş değil, o şahısları bulan ve tavsiye eden partinin şahsiyetine inanmıştır. Bu mânadadır ki gözü kapalı oy verilmiştir diyoruz.

Halbuki Demokrat Parti dediğimiz halita pek kusurlu, pek karışık ve hükümet mesuliyetini ciddiyetle ve verimli surette yüklenebilmek kabiliyetinden mahrum, hazırlıksız bir teşkilât idi. Hiç beklemediği bir muvafakiyet karşısında apıştı kaldı.

İşte bugün memleketin demokratlardan çektiği dert bu yüzden ortaya çıkmıştır. Efkarı Umumiye aldandığını hissediyor, Fakat çaresiz, bu dert çekilecektir. Eğer durum bize bir ders teşkil ederse, gözümüzü açarsak ve seçimlerde daha ciddi ve samimi bir milli murakabe lüzumuna bizi iman ettirirse bu çok acı ve zararlı tecrübe boşa gitmemiştir denilebilir.

1950 seçimlerinde bir çok seçmen şöyle düşündü : Nasıl olsa Halk Partisi kazanacak. Fakat bir parlamentoda kahir bir çoğunluk memleket için zararlıdır. Tek parti yerini tutacak çok kuvvetli bir ekseriyet partisinden çekinmek lâzımdır. Binaenaleyh, demokratları tutalım ve onların Mecliste sayısını çoğaltalım ki Halk Partisi mutlak bir nüfuz ve kudrete sahip olamasın ve demokratik prensip memlekette sağlansın.

Bu doğru düşünüş çok fazla taraftar bulduğu için, netice korkulan durumun mahiyet itibariyle aynı olarak kendisini gösterdi. Yalnız Mecliste kahir ekseriyet Halk Partisinden Demokrat Partiye geçti. Sadece isim değişmişti. Metod, zihniyet ve tahakküm değişmemişti.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Köylerde bile seçmenlerin 1950'de körü körüne oy vermiş olmaktan şikâyet ettiklerini bu ara seçimleri münasebetiyle işitiyoruz. 1950'de Türk vatanının büyük bir hataya kurban gittiği istisnasız her vatandaşın gözüne çarpmıştır.

Demokrat Partiyi rastgele tutmaktan doğan kötülükleri efkârı umumiyenin ne kadar iyi takdir ettiğine misal aranırsa, bu ara seçimlerinde İstanbul'dan aday bulmak için demokratların çektikleri sıkıntıyı gösterebiliriz. Demokratların müracaat ettikleri profesörlerden hiç biri demokrat listesine girmeyi kabul etmedi. Hatta bazılarının müstakil aday sıfatıyla olsun kendi listelerine girmeleri rica edildiği halde buna bile yanaşmadılar. Çünkü Demokrat Parti rejiminin millî hayatımızda ne acı bir tecrübe teşkil ettiğini anlamış bulunuyorlardı.

Türk seçmenleri İstanbul'da olsun, nerede olursa olsun, bu ara seçimlerinde aynı hataya düşmekten kendilerini ve memleketi korumak vazifesi altındadırlar.

1950 seçimlerinin vücuda getirdiği esef edilecek durumu hatırlatarak kendilerine diyoruz ki :

Vatandaş, ne Halk Partisinin listesine inan, ne Demokrat Partinin listesine bağlan. Sen şahsiyetine sahip ol. Aklını, idrâkını ve vicdanını kullan. Her iki taraftan teklif edilen namzetler üzerinde düşün. Gemi aziya almış, gözleri gurur ve azametten bulanmış, doğru yoldan ve demokrasi prensiplerinden uzaklaşmış demokratlara bir ihtarda bulunmak icabettiğini düşün ve oyunu vicdanından alacağın emre göre kullan. Her iki tarafı da dinle, bildiğine, inandığına oy ver. Millet Meclisine milletvekili lazımdır, aldatıcı demokrat kölesi, yahut sana şahsan emniyet telkin etmeyen Halk Partili aday lâzım değildir.

17. – TARİH DEYİMLERİ VE TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

Mehmet Zeki Pakalın tarafından düzenlenen ve 1939'da telif hakkının satın alınmasına karar verilip 1946'da basımına başlanan "Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü" adlı eser, bir sözlü soruya konu edilerek Meclis gündemine geldi.

Gümüşhane Milletvekili Vasfi Mahir KOCATÜRK tarafından verilen bu sözlü soruda özetle :

- a) Telif hakkının satın alınması işleminin usulsüzlük olduğu,
- b) Eserin bilimsel yeterliliği olmadığı,
- c) Yazarı kayırma amacıyla milletin parasının boşa harcandığı belirtilerek, Milli Eğitim Bakanının konuya açıklık getirmesini istedi.

Sözlü sorunun konusu ve görüşülmesi tarihi bir gelişimin anlatımıdır.

Tek parti döneminin kültür etkinliğine dair bu sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alınmıştır.

Ayrıca, görüşmeler sırasında sözü edilen makale ve basındaki yanlışlar ekte sunulmuştur.

Gümüşhane Milletvekili Vasfi Mahir Kocatürk'ün, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü hakkındaki sorusuna Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin sözlü cevabı (1)

BAŞKAN – Sözlü soruyu okutuyorum,

12.XII.1951

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü hakkında aşağıdaki soruların Milli Eğitim Bakanı tarafından sözlü olarak Meclis huzurunda cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

1. Bu kitap hangi tarihte neşredilmeye başlamıştır ve hangi tarihte bitecektir?

2. Bu kitabın bugüne kadar basılan kısmına, müellif hakkı, tertip, tashih, basım ve kâğıt masrafı dâhil olmak üzere ne kadar para harcanmıştır? Bundan sonra basılacak kısmın aynı masrafları da tahmin ile eklenmek suretiyle bütün kitap kaç mal olacaktır?

3. Böyle bir kitabın meydana getirilmesi Bakanlıkça düşünülerek mi

(1) Tutanak Dergisi : C. 11, s. 39-43

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

işe girilmiş yoksa kitap başkası tarafından Bakanlığa arz edilip basılması mı istenmiştir?

4. Kitabın tamamına ne kadar telif hakkı takdir edilmiştir?

5. Kitabın, usulüne uygun şekilde müsveddeleri Bakanlığa verilmiş midir? (*Görmek isterim*)

6. Kitabın değerine ve basılması lüzumuna dair mütehasşıs heyet ve ya şahıs raporu ve Bakanlıkça satın alınıp bastırılmasına dair yetkili kurulun kararı var mıdır? (*Görmek isterim*)

Gümüşane Milletvekili

Vasfî Mahir Kocatürk

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Samsun) – Muhterem arkadaşlar, arkadaşımızın sorularına cevaplarımı madde madde arz ediyorum:

1. "Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü" adlı kitabın baskısına 1946 tarihinde başlanmıştır. Bugüne kadar I ve II. ciltlere ait 12 fasikül basılmıştır. Bu fasikülde son madde "kolçak" kelimesidir. Bu eserin tamamlanması için takriben 5-6 fasikül daha çıkarılması lâzımdır. Bu husus göz önüne alınacak olursa kitabın tamamlanabilmesi için tahminen bir buçuk yıla ihtiyaç vardır.

2. Bu kitaba telif hakkı olarak bugüne kadar 2000 lira tertip ve baskı parası olarak 25 534.37 lira, redaksiyon parası olarak 783.80 lira, tape ücreti olarak da 663 lira ki ceman 28 981.17 lira sarfedilmiştir. Bir fasikülün takribi masrafı 2 300 lira ettiğine göre, bundan sonra basılacağı tahmin edilen 5-6 fasikül için 13 800 liraya ihtiyaç hâsıl olacağı anlaşılmaktadır. Bu suretle bu esere ceman 42 781.17 lira sarfedilmiş olacaktır. Her fasikül 3 bin nüsha olarak bastırılmaktadır.

3. Sözü edilen kitabın Mehmet Zeki Pakalın tarafından hazırlandığı, İstanbul gazetelerinden birinde "Tan Gazetesinin 10.V.1939 tarihli nüshasında M. Turhan Tan'ın makalesi" çıkan bir makaleden öğrenilmiş ve kendisiyle temasa geçilerek kitabının, ulusal tarihimiz bakımından önemi üzerinde durularak, Bakanlığımızca bastırılması teklifinde bulunduğu dosyasının incelenmesinden anlaşılmıştır.

4. Kitabın tamamına iki ayrı kararla ceman 3 bin lira telif hakkı takdir edilmiştir.

5. Bu kitabın tamamının müsveddelerinin, satınalma kararı gereğince Bakanlığa tevdi edildiği ve 1947 yangınında Bakanlık binası içinde tomar halinde bulunan bu kitap müsveddelerinin de kısmen yangından zarar gördüğü ve yangından çıkan haliyle, zarar gören kısımlarının tamam-

lanması için, heyeti umumiyesinin müellife iade edildiği o zamanki vazifelilerden yapılan soruşturmada öğrenilmiştir. Halen bu eserin yukarıda da arzedildiği veçhile "Kolçak" maddesine kadar olan kısmı basılmıştır. Bu maddeden (S) harfi başına kadar olan kısmı, baskı için İstanbul Millî Eğitim Basımevinde ve (S) harfine ait maddelerin müsveddeleri de Ankara'da Bakanlığımız Yayın Müdürlüğünde bulunmaktadır.

6. Dosyasının tetkikinde kitabın değerine ve basılması lüzumuna dair bir mütehasşis heyet veya şahıs raporuna rastlanmamıştır. Yalnız bakanlıktan müellife yazılan bir yazı ile bu kitabın müsveddelerinin satın alınması hakkında 19.IX.1939 tarih, 163 sayılı ve 21.VI.1941 tarih, 156 sayılı iki satınalma komisyonu kararı mevcuttur.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüşane) – Muhterem arkadaşlar, Millî Eğitim Bakanının sorum hakkında verdiği izahat beni tamamen tatmin edecek mahiyette ve sorumu aydınlatacak genişliktedir. Kendisine teşekkür ederim.

Verilen izahatla, mevzuubahis edilen mesele ve iş hakkında tenkidî düşüncelerimi arzedeceğim.

Evvelâ şunu arzedeyim ki, bu adı geçen kitap değersiz bir kitaptır. Değersiz kitap olduğunu ben burada sadece beyan ediyorum. Yeri olmadığı için uzun bir akademik münakaşa yapılacak değildir. Şüphe edilirse bunun da hakkında hüküm almak daima mümkündür ve bendenizi bu soruyu sormaya sevkeden sebep, kitabın değersizliğinin bâriz bir şekilde olmasıdır. Bakanın verdiği izahata göre buna yuvarlak hesap 42 bin lira masraf edilmektedir. Bu 42 bin lira müellif hakkı, kâğıt bedeli, tashih ve tertip ücreti, v.s. dir. Halbuki kitap devletçe basılmaktadır. Buna, kira ile apartmanda oturan neşriyat dairesinin kira bedelini, neşriyat dairesinin bütün memurlarının maaşını, Maarif Matbaasının memurlarının maaşını hissesine düşen nispet dâhilinde ilâve etmek lâzımdır. Millet ve devlet adına hakiki masrafı hesaplamak için, bunlar da ilâve edildiği takdirde yüz bin liradır. Millet yüz bin lirası ile meydana gelen bu kitap ne vasıftadır. nasıl alınmıştır ve nasıl basılıyor?

Şunu ilâve edeyim ki, eğer bu bir tek kitaptan ibaret olsaydı bu kadar ilgi ile bunu mevzuubahis etmek istemezdim. Daha emsali vardır. Usulen devletin basacağı bir kitap ilgili makam olan Millî Eğitim Bakanlığının salâhiyetli heyeti tarafından tetkik edilir, rapor alınır, heyetçe, devlet tarafından satınalınır basılmasına karar verilir, ondan sonra bu hususa müteveccih olarak milletin parası sarfedilir. Bakanın verdiği izahata göre böyle bir şey yapılmamıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sorumda şunu rica etmiştim : Bu kitap bakanlıkça teklif edilerek mi yani böyle bir ihtiyaç duyulmuş da mı yazılmıştır, yoksa müellif tarafından mı arzedilmiştir? Çünkü ikisi de müteameldir. Ya bakanlık, böyle bir kitabın lâzımlandığına kanaat getirir ve yazdırır veya her hangi bir vatandaş böyle bir değerli kitabı yazar, bakanlığa arzeder, bakanlık da bu kitabı tetkik eder ve hakikaten değerli ve memleket için faydalı bulursa alır.

Verilen malûmata göre, bir gazetede bundan bahsedilmiştir. O zamanki bakan veya bakanlık ileri gelenleri bunu görmüş, bunun üzerine müellife teklif edilerek bu kitap istenmiştir. Bakanın verdiği izahatın müspet olduğunda şüphem yoktur, fakat şu verilen izahat kaynağı bakımından müspet bir metoda işaret eder mahiyette değildir. Demek ki, vaziyet gayet sarıhtır. Bakanlık tarafından bu zata "bize şöyle bir kitap yaz" veya "filân kitabını bize sat" denilmiştir. Verilen izahat da açıkça budur.

Arkadaşlar, Millî Eğitim Bakanlığı ötedenberi "bize bir kitap yaz" diyecek kadar lûtufluk ve cömert değildir. Bir adama bana bir kitap yaz, demez, bilâkis Millî Eğitim Bakanlığına senede yüzlerce kitap gönderilir, bunların içerisinde çok değerli eserler de vardır; "buna rağmen tahsisatımız yoktur, maalesef basamıyacağız" diye cevap verirler. Böyle bir adama, "gel de bize kitap yaz, ona kırk bin lira verelim, Devlet masraflarıyla beraber yüz bin lira harcıyalım, sanada üç bin lirasını müellif hakkı olarak verelim" denmesi için birçok sebepler olması lâzımdır.

Sadece duyduklarımı arz ediyorum. Bu müellif o zaman hatırı sayılır zevattan birisinin akrabası veya hemşehrisi olup, o zat "bu kitabı basın" demiş ve bu şekilde kitap onun tavassutiyle basılmıştır. 3 bin lira telif hakkı verilmesi de bizim memleket için büyük bir şeydir. (*Müellif kimdir sesleri*). Müellif : Mehmet Zeki Pakalın, isminde bir zattır. (*Dayısı kimdir, sesleri*). İlgilisi hakkında bir malûmatım, bir bilgim yoktur. Ben, burada daha çok yapılan uygunsuzluk üzerinde duracağım ve hiçbir zaman akademik bir münakaşaya gitmeksizin, milletin tam bir hüsnü niyetle mütehassıs olduğu bir sahada hem bu parayı yeme ve hemde bir vazife su-iistimali bulunduğunu yüksek huzurunuzda ispat edeceğim.

ABBAS ÇETİN (Kars) – O nüfuzlu zat kim? İstirham ediyoruz onu söyleyiniz.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Devamla) – Arkadaşıma ve Heyeti Umumiye'ye şunu arz edeyim ki, izahatımın bir müspet beyan ve iddia kısmı vardır bunlar benimdir. Bir de duyduklarımı ilâve edişim, ilgili makamı ikaz mahiyetindedir. Duyduğum vâkı değilse kabul ederim, vâkı ise icabı yapılır. Emin olmadığım için katı bir şey söyleyemiyorum. Sadece şöyle bir şey duyduğumu ilâve ediyorum.

M. KÂMİL BORAN (Mardin) – Duyduklarınızı lûtfen söyleyiniz de biz de duyalım.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, durum şudur :

Bir Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, yani maalesef burada “yani” demeye ihtiyaç vardır - Osmanlı Tarihine ait istilâh ve tâbirler lûgati - böyle bir lûgat, memlekete lâzımdır, yerinde bir eserdir. Muhelif ilim ve teknik branşlarında meşgul olan münevverlerin, hocaların ve birçok kimselerin böyle bir esere ihtiyacı vardır. Osmanlı dilinde geçen birçok terimlerin, kelimelerin, tâbir ve istilâh olmak şartıyla, öğretilmesi lüzumludur. Binaenaleyh kitabın ismi taşı gediğine koymuş, cismi ise, çok kusurludur.

Böyle bir kitap yapılması kabul edilince bakanlığın şöyle yapması lâzımdır : Memleketimizde üniversiteler vardır, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi vardır. Edebiyat Fakültesi vardır, bir tarih şubesi veya tarihle meşgul bu sahada değerli adamlarımız vardır. Bu eserler komisyonca yazılır, üniversitelerin mütalâası alınır. İşte Devlet namına basılacak eser için bu kanaldan gidilir. Şayet ehliyetini ispat eden kimseler varsa onların eserleri de tetkik edilir, lüzum görülürse basılır.

Bakanlıkça böyle yapılmamış, sadece bir zata “böyle bir eser yaz” diye bir iş tevcih edilmiştir. Burası açık yolsuzluktur, kanunsuzluktur.

Gelelim kitaba : Kitap hakkında size umumi olan birkaç noktayı arz edeyim.

Kitabın adı “Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü” olmasına rağmen baştanbaşa tarih deyimi ve terimi olmıyan sözlerle doludur. Asla tarihle ilgisi olmıyan, mevcut lûgat kitaplarının hepsinde bulunan yüzlerce, binlerce kelime bu kitaba konmuştur. Halbuki bunlara lüzum yoktu. Meselâ “Daüssıla” kelimesi Osmanlı tarih deyimi ve terimi olmadığı halde oraya girmiştir. Bu kelime Osmanlı tarih deyimi olmadığı gibi terimi hiç değildir. Bunun bu adı taşıyan bir kitapta geçmemesi icabeder. Diyelim ki, “Daüssıla” kelimesi kazara geçebilir. Fakat bunun altında Süleyman Nazif merhumun bir sütun tutan Daüssıla şiiri de geçmiştir. (Gülüşmeler).

Bu, arzettiğim bir misaldir. Kitap baştan aşağı böyle misallerle doludur. Bu vaziyet ilmi bakımdan büyük bir hatadır, milletin haysiyeti ilmiyesine karşı işlenmiş bir hürmetsizliktir.

Fakat, acaba bunun bir sebebi var mı? Şimdi onu arz edeceğim.

Kitapta her kelimenin karşısında şöyle yazılıdır : “Falan hakkında kullanılan bir tabirdir.” Fakat, kitabın üzerinde tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü yazılıdır. Aynı kitabın içinde tâbir kelimeleri geçmektedir. Bütün dünyaca malûm ve müspettir ki, bu gibi kitaplarda bu şekilde ke-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

limeler yazılırken karşısına sadece mânası yazılır. "İşbu kelime şu mânaya gelir" diye birşey yazılmaz. Bu, (bir Devlet dairesi, bir bakanlık tarafından neşredilen bir kitapta haysiyeti ilmiye meselesidir. Bununla beraber sadece ilmi kusur olsaydı ne yapalım böyle birşey olmuş diye düşünülür ve geçilirdi. Ben size şu hakikati arzedeğim :

Kitapta binlerce kelime vardır. Her kelimenin yanı başında "filân hakkında kullanılan bir tâbir" şeklinde dört kelime ilâve edilmekle binlerce kelimeye dört defa binlerce kelime ilâve edilmiştir. Kitap telif hakkı şöyle hesaplanır : 200 kelime bir sayfa telâkki edilerek sayfasına dört lira verilir. Binaenaleyh her kelime yazıldıkça milletin zimmetine de 2 kuruş yazılır.

Bu itibarla ilmi haysiyeti kendi namına hiçe sayan müellifin filân hakkında kullanılan bir tâbiri almakla haysiyeti ilmiyeye muhalif olarak her kelimenin yanındaki haşivlere mukabil ikişer kuruş yani binlerce lira almaktadır. Basım masrafı fazlalığı da ayrı. "Daüssıla" kelimesini koyup bir kelime kazandırmak ve Süleyman Nazifin Daüssıla şiirini hiç münasebeti yokken koyup bir sayfa kazanmak suretiyle hazırlanmış bir kitap ki, hiçbir tetkik mahsulü değildir. Ortada, Bakanın da söylediği gibi, ne bir komisyonun ne de ehil bir şahsın, kitap hakkında verilmiş bir raporu da yoktur. Ben katî olarak iddia ediyorum ki, kitap değersizdir. Hakkında rapor olmıyan bir kitaba millet parasının sarfedilmesi bir suçtur, teşziyesi lâzımdır.

Maksadım yüksek ıttılânıza şunu arzettir: efkârı umumiye bu işin incelikleriyle alâkalanmaz ve daima hüsnüniyet gösterir. Bu, ait olduğu mekanlara düşen bir vazifedir ve yapılan, bir vazife suüstimalidir. Bakanlık ilgilileri değersiz bir kitabın basılmasına müsaade etmişlerdir. İster kendileri bizzat teşebbüse geçmiş olsun, ister bu haricî tesirlerle olsun neticede değersiz bir kitabın kabulünü Bakanlık ilgilileri iltizam etmişlerdir. Bakanlığın bir talim ve terbiye dairesi yok mudur ki, dünyada modern, ilmi kitapların hiçbirine uymıyan, sayısız hatalarla, gaflar ve haşivlerle dolu olan bir kitabı Devlet namına kabul edip bastırmışlardır.

Arkadaşlar, bu kitap, demin de arzettiğim gibi, bir tane olsaydı ehemmiyetsiz sayılabilirdi. Bu neşriyat sahasında fazla masraf bakımından, bir nevi anıt - kabir ve meclis binası sayılabilecek kitaplar vardır ve tabii senelerce sürüp memleketi işgal etmektedir. Bunlardan yalnız bir lûgat kitabı için, tahminen 100 000 lira masraf hesap ettik. Bir lûgat kitabı bu masrafın nihayet onda birine çıkardı, iddia edebilirim. İcabederse ilgili komisyon huzurunda böyle bir kitabın on bin liraya ve onda bir hacmiyle, üstün bir değer taşımak üzere çıkacağını iddia etmek mümkündür.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bir kitaba yolsuz olarak böyle 100 000 lira verir, emsali kitaplara da böylece yüz binler verilirse umumi bütçenin ne hale geleceği düşünülür ve öğretmenlere kanunen tahakkuk etmiş hakları olan terfi zamlarının neden verilmediği sebebi anlaşılr.

BAŞKAN – Müddet bitiyor.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Devamla) – Maarif Vekiline huzurunuzda teşekkür ederim. Köşede kalmış gibi görünen bir meseleyi arzetmiş bulunmaktadır.

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Hangi bakan zamanına raslıyor?

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Devamla) – Efendim, bendenizin mevzuum bu değildir, bilemem. İcabederse Bakandan arkadaşlar izahat alabilirler.

BAŞKAN – Milli Eğitim Bakanı!

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFIK İLERİ (Samsun) – Arkadaşımızın bu izahatından sonra Yüksek Meclisinizi aydınlatmakla mükellef saydığım bazı hususlar hakkında kısaca mâruzatta bulunacağım.

Eserin değersizliği hakkında muhterem arkadaşımın fikirlerine hudsutsuz hürmet ederim. Ama bunun değersiz olup olmadığı hakkında şahsan hiç bir şey söyleyecek durumda değilim. Yalnız bir noktaya işaret etmeyi faydalı buluyorum. Bu memleketin, kendilerinin de işaret buyurdıkları gibi, üniversiteleri vardır, ilim müesseseleri vardır ve çok şükür ilim adamları yani bir ilim efkârı umumiyesi vardır. Senelerden beri devam eden bu neşriyat ilim efkârı umumiyesinde akisler yapmalı, bunlar neşriyat sahasına aksetmeli idi. Hakikaten acaba böyle bir şey var mı diye araştırdım. Nitekim İnönü Ansiklopedisinin birinci, ikinci fasiküllerinde yanlışlar olduğu gazetelere aksetti, hattâ yeni tabıları yapıldı. Bu eser hakkında bugüne kadar böyle, bir neşriyat yapılmadığını öğrenmiş bulunuyorum. Bu durum karşısında arkadaşımızın iddialarına sadece fikir olarak hürmet etmek lâzımgelsecektir, başka bir şey yapmaya imkân yoktur.

Arkadaşlar; bir nokta vardır. Eserin tamamının 42 bin liraya malolacağını söyledim. Arkadaşımız bâzı mülâhazalarla bunun yüz bin liraya çıkacağını söylediler. Bu hal diğer eserlerimiz hakkında da yanlış bir fikir yaratabilir. Şunu ifade edeyim ki, redaksiyon ve tape masraflarını dahi ilâve ederek söyledim. Devlet Matbaasının bütün memurlarının aylıkları ve diğer bütün masrafları dâhil olmak üzere kitabın fiyatı tâyin edilecektir. Devlet Matbaasında yapılan bu gibi şeyler hariç matbaalardan daha pahaliya malolmaktadır, fakat onlardan daha iyi ve daha temiz kâ-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

ğıtlara basılmaktadır. Bu 42 bin liranın içinde belki umum müdürlüğün oturduğu binanın kira bedeli hariç, bütün masraflar dâhildir. Bunun 100 bin liraya kadar çıkacağını zannetmiyorum.

Arkadaşım, çok haklı olarak, böyle bir eserin basılmasından önce tetkiki için, bizim kendi bünyemizde müsait ilim heyeti kâfi değilse bunun üniversitede tetkik ettirilmesi lüzumuna işaret ettiler. Nitekim bizim zamanımızda basılmak için gönderilen eserler gerek Ankara ve gerekse İstanbul üniversitelerine gönderilmiş ve tetkik ettirilmiştir, birtakımının değersiz ve basılmaya lâyık olmadığı anlaşılarak basılmasından vazgeçilmiştir. Bu, hakikaten doğrudur.

Bu eserin ilk başlangıcına ait izahatımı teyidedecek küçük bir tahriyatı okumama müsaadenizi rica ederim. Bu tahriratın tarihi 1939 dur, imza o zamanki müsteşar rahmetli İhsan Sungu'nundur.

Aynen şöyle söylüyor, eserin müellifine yazıyor : "Türk tarih tâbirleri için bir kamus hazırladığınız, gazetelerde görülmektedir. Bilhassa 10.V.1939 tarihli Tan Gazetesinde sayın M. Turhan Tan'ın yazısından, eserinizin tamamen hazır olduğu anlaşılmaktadır.

Bu eserin bir an evvel basılarak umumun istifadesine konulması için vekillüğimizce yapılabilecek iş hakkında bir karar alınmak üzere esere ait müsveddelerin ya emin bir vasita ile doğrudan doğruya vekillüğimize gönderilmesini yahut buraya gönderilmek üzere İstanbul'da Devlet Basımevi Direktörlüğüne teslimini veya arzu edildiği takdirde bizzat gönderilmesini rica eder, saygılarımı sunarım."

Satınalma hâdisesi böyle başlamıştır. Ondan sonra 1939 ve 1941 tarihli iki kararla 3 000 lira telif hakkı ödenmek şartıyla eser satın alınmıştır. Bizim zamanımıza kadar bu eserin 9 fasikülü basılmıştır, 3 fasikül de bizim zamanımızda basılmıştır. 13 üncü fasikülün son formları basılıyor. Geriye beş fasikül kalmıştır. Devamından başka çaremiz yoktur. Hatalarına rağmen, yanlışlığa, usulsüzlüğe, kanunsuzluğa, bütün bu hatalara rağmen ilerde bir me haz olmak üzere kullanılacak bir eser olarak basımına devam olunacağını ve bu eserin bitirileceğini de Yüksek Meclis arzederim. (*Doğru doğru sesleri*) (*Alkışlar*).

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüşane) – Efendim, Millî Eğitim Bakanının ikinci izahatı da bendenizi tatmin eder mahiyettedir. Müsbet bir rakam ve masraf iddiasında değilim. Devlet neşriyatı olduğuna göre Devlet dairesinin bunun için çalışmasını daima hesaba katmak lâzımdır. Bunu umumi takdire terkederim.

Ben ikinci olarak şunu arzedeiyim : Bu eserin üçte ikisi basılmış bulunmaktadır. Üçte biri kalmıştır. Hemen hemen bitmiştir, yarım bırakılmaz, devamı zaruridir. Meselâ, mürettip ve kâğıt masrafından mümkün olduğu kadar tasarruf etmek üzere haşivlerinin kaldırılması mümkündür. Her kelimenin karşısına mânasını koymak mümkündür. Hele ansiklopedik neşriyat da tasarruf için daha büyük iktisatlar yapılmaktadır.

Bir noktayı daha arzedeiyim : Kitap, bakanın da açıkladığı gibi, bizzat teklif edilerek ve kararsız alınmış, sonradan karara bağlanmıştır. Kitabın müsveddeleri görülmeksizin kitap istenmiş bulunmaktadır. Kitabın müsveddeleri de ortada yoktur, yani kitabın müsveddesi Bakanlığa verilmiştir. Müsveddesi meydanda olmıyan kitap satın alınmıştır.

Bakanlığa verilen izahata göre şu kayıtlar vardır : Müsveddelerin bakanlığa verildiği, fakat filân tarihte bakanlığın yanması dolayısıyla ancak geriye kalanların müellifine iade edildiği tesbit edilmiştir. Bakana bu türlü malûmat verilmiştir. Bakan, ancak nâkildir, kendisine verilen bu malûmata itimadım yoktur. Zira Bakanlığın yandığı tarihte bu gibi kitapların bulunduğu yer yani neşriyat müdürlüğü yanan bakanlık binasında değil, Yüzbaşıoğlu apartmanındaydı. Bunlar daima neşriyat müdürlüğü malizenlerinde bulunan dosyalar içinde muhafaza edilmektedir. Binaenaleyh yanan bakanlık binasında yanması mevzuubahis değildir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Samsun) – Efendim, arkadaşımın bu haşivler hakkındaki işaretlerini dikkatle tesbit ettim, bunun üzerinde duracağım.

Geri kalan fasiküller için de arzedeiyim ki : Eğer altı fasikülü bu suretle beşe indirirsek bunun hakikaten bir kazanç olacağını temin ederim.

Gelelim naklettığım hâdisenin inanılmaz tarafına. Arkadaşlar hakikaten bu eser Neşriyat Müdürlüğünde ve nihayet Talim ve Terbiyede bulunması icabeden bir eserdir. Bu eserin satın alındığı zamanki Neşriyat Müdürü Faik Reşit Unat'tı. Bu eser Faik Reşit Unat'ın elindedir. Kendisi Tarih ve Coğrafya ile ilgilidir, bu eseri elinde tutmaktadır. Bilâhara, yine bana arzedeni naklediyorum, Faik Reşit Unat Talim Terbiye üyesi oluyor. Eseri de kendisi ile beraber Talim Terbiyeye götürüyor. Talim ve Terbiye Dairesi de yanan bînada değildir. Fakat binanın yanacağı sırada Faik Reşit Unat Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğüne naklediliyor ve bu tomarı da beraberinde Vekâlete götürüyor. Bana verilen malûmat budur. Ne dereceye kadar doğru olduğunu takdirinize arz ediyorum.

BASINDAKİ YANKILARI

YİNE O DAVA (*)

Tarihî tâbirlerle ıstılahların gît gide anlaşılmaz bir duruma düşeceklerini ve millî irfanımızın bu sebeple sakatlanacağını -fırsat buldukça- yazmaktan geri kalmıyorum. Beş on gün evvel aynı mevzua temas ederken Türk tarihine taallûk eden malî, askerî, idarî, adlî bütün tâbirleri ve ıstılahları yıllardanberi toplamiya çalıştığını, mükemmel bir kamus vücade getirmeye uğraştığını bildiğim kıymetli tarihçi Bay Mehmet Zeki'den de elde ettiği neticeler hakkında kabil ise beni tenvir etmesini rica etmiştim. Aziz dost bu rica üzerine zahmete katlandı, kaleme aldığı kamus müsveddelerini bana gösterdi. Ne yalan söylüyeyim. Hem üzüldüm, hem sevindim. Üzüldüm : Çünkü dört binden fazla tarihî tâbir ve ıstılah -bin bir zahmete ve külfete katlanılarak- işte derlenmiş, sıraya konulmuş ve birer birer izah olunmuşken bu büyük işi başaran bilgin vatandaşa henüz bir teşekkür sunulmamış ve eserine de ilgi gösterilmemiş bulunuyor. Sevindim : Çünkü bu emeğin bakıra bakır, altına altın damgası vurulacağını müjdeliyen hassas ve kadirşinas bir Maarif Vekiline malik olduğumuz şu devirde heder olmayacağına herkes gibi ben de inanıyorum.

Tarihî tâbirlerin ve ıstılahların ne demek olduğunu uzun uzun anlatmaya lüzum yoktur. Yalnız bu işin ehemmiyetini göstermek için bir kaç misal vereyim. Bugün lisede okuyan, hattâ üniversiteye geçmiş bulunan bir gence "kotra" nedir desek alacağımız cevap şu biçimde olur, değil mi?..

- Bir direkli, randa yelkenli, ince yapılı, uzunluğuna göre genişliği fazla küçük bir gemi!..

Aynı sorunun cevabını bir de Bay Mehmet Zeki'nin yazılmış, fakat henüz basılamamış olan kamusundan dinliyelim. Bakınız o kamus ne diyor :

- Koyunların dışısını erkeğinden, kuzusunu anasından ayrı tutmak için yapılan hususî ağıllı.. Son zamanlara kadar İstanbul'da da Uzunçayır'da ve Okmeydanı'nda celep esnafına ait birçok ağıllar vardı, bunlara kotra adı verilirdi ve her celebın malı ötekilerine karışmamak için ayrı ayrı kotralarda muhafaza edilirdi."

Cevap bu kadar kalmıyor, celep kotralarından kasapların ne suretle hayvan seçtikleri de anlatılarak ıstılahın tarihî haysiyeti tamamıyla tebarüz ettiriliyor.

Şimdi (keçi ayaklı) tâbirini ele alalım ve gelişi güzel bir genç vatandaşa soralım, hiç şüphe yok ki bu tâbirden daltaban, nasırlı ayak gibi bir

(*) Tan Gazetesi : 10 Mayıs 1939

mâna sezinsiyecek ve o yolda cevap verecektir. Halbuki tâbirler ve istilahlar kamusundan keçi ayağının bambaşka bir mefhum taşıdığını ve bir çeşit ok olup Tatar süvarileri tarafından kullanıldığını öğreniyoruz.

Ya nedim kelimesinin tarihi bir istilah olarak ifade ettiği mânaya ne dersiniz?.. Bugün bizde nedimin dalkavuktan biraz yüksek kıymette mu-sahip ve yoldaş mânasına geldiğini, nedimlerin intisap ettikleri kimesne-leri gözler, sözler, lâtif fıkralarla eğlendiregeldiklerini bilenlerin sayısı hayli azalmıştır. Nedim denilince lise tahsili gören gençlerin hatırına onun lûgat mânası değil, şair Nedim gelir. Halbuki nedimin tarihi bakım-dan mânası büsbütün başkadır ve bu mâna Bay Mehmet Zeki'nin kamu-sunda şöyle yazılıdır.

"Yeniçeri ocağında müptedilere verilen isimdir. Bu tâbir Birinci Sul-tan Mahmut zamanında başlanmıştır. Nedimler ortası al, tepe ve yanları yeşil çuha, üzerleri siyah ipek işlemeli, ağzı beyaz çuha üzerine çizgili ka-vuk giyerlerdi."

Dört bin tâbir ve istilahtan gelişi güzel seçtiğim şu üç örnek te o tâ-bir ve istilahlar için bir kamus vücade getirilmesindeki ve Bay Mehmet Zeki'nin hazırladığı kamusa ilgi gösterilmesindeki zaruretləri zannederim ki ifadeye kâfidir?

M. Turhan TAN

"OSMANLI TARİHİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ" HAKKINDA (*)

Geçen senenin son günlerinde Büyük Millet Meclisinde görüşülen bir takrirden, memleketten uzakta bulunmam hasebiyle, ancak kısa bir müddet önce haberdar olabildim. 27 Ocak tarihli Cumhuriyet Gazetesin-den öğrendiğime göre Gümüşhane Milletvekili Vasfi Mahir Kocatürk Mec-lise verdiği bir takrirden "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü-ğü"nün Vekâletçe satın alınarak bastırılmasında nüfuzlu bir zatın tesiri bulunup bulunmadığını ve kitabın kaç mal olacağını Maarif Vekilinden sormuştur. Muhterem Vekil bu takrirden verdiği cevapta eserin mezkûr ta-rihe kadar basılan 12 cüzünün 28 981 liraya mal olduğunu, geri kalan 6 cüzü için 13 000 lira daha sarfedilmek suretiyle bu lûgatın takriben 42 000 liraya tamamlanacağını bildirmiştir. Yine aynı gazeteden takrir sahibinin Meclis'te verdiği izahat sırasında bu eserin kıymetsiz olduğun-dan bahsetmesi üzerine, Maarif Vekilinin gerek Üniversite muhitinde ge-

(*) Zafer Gazetesi : 14 Mart 1952

rek matbuatta bu eserin kıymetsiz olduğu hakkında herhangi bir neşriyata rastlanmadığından bahisle meseleyi kapatmış olduğunu, biraz da teessürle, öğrendim.

Maarif Vekilinin bu kitap hakkında Üniversite muhitinde herhangi bir neşriyata rastlanmadığını söylemesi beni bu satırları yazmak mecburiyetinde bıraktı. Bahis mevzuu olan eserin kıymeti hakkındaki mütalâalarını serdetmeden önce evvelâ şunu söylemek isterim ki "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri" hakkındaki kısa fakat gayet ağır bir ithamın, bundan üç buçuk ay kadar önce Türkiyat Enstitüsü tarafından neşredilen ve redaksiyon heyetine benim de dahil bulunduğum Türkiyat Mecmuası (Cild IX. sayfa 172) nda intişar etmişti. Ancak bu itham ilmi bir mecmuada ve gösterişsiz bir şekilde yer aldığından ve başka bir meseleden bahis sırasında yazılmış olduğundan pek tabîi olarak nazarı dikkati celbetmemiştir. (İslâm Ansiklopedisinin, 52 nci sayısında bu makalenin ilâve olarak aynen neşredildiğini de söylemeliyiz.)

Düşüncelerini burada müdellel bir surette tekrar etmeden evvel "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri" hakkındaki umumi kanaatimi şu suretle hulâsa edebilirim :

I - Bahis mevzuu olan kitap, muhtelif eserlerden toplanmış malûmatın gelişi güzel sıralanmasından ibarettir.

Bu eseri teşkil eden maddelerden bir çoğu M. Fuat Köprülü'nün, İsmail Hakki Uzunçarşılı'nın bilhassa İslâm Ansiklopedisinde çıkarı, yazıların dikkatsizce kırılması suretiyle meydana gelmiş nâtamam ve fena bir kopyesinden başka bir şey değildir.

II - Müellif, seçtiği maddeler arasına tarihi istilah olmyan ve mahiyeti icabı bu eserde yer almaması lâzım gelen maddeleri de ithal etmiştir.

III - Bu eserdeki bir çok maddelerde kontrolsuzluktan mütevellit zorraki bir şişirme ilk bakışta göze çarpmaktadır.

IV - "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri" lûgatının kısa bir tetkiki bile müellifin iktibas veya intikal ettiği maddelerin mahiyetleri hakkında en ufak bir fikre sahip olmadığını göstermektedir.

Şöyle ki, İslâm Ansiklopedisine tarafımdan yazılan ve mahiyeti itibarıyla kompilasyon mahsulü bir makale olan Efendi maddesini ismini tasrih ederek ve mezkûr Ansiklopediden aldığını bildirerek iktibas eden müellif aynı Ansiklopedide intişar eden Ferik maddesini, tamamıyla orijinal bir makale olduğunun farkına varmadan intihalden çekinmemiştir.

Halbuki müellif bu mevzulara biraz âşina olsaydı hiç olmazsa hareketinin tam aksini yapar, meselâ Efendi Maddesini verdiğim bibliyografya sayesinde çok daha başka şekilde ve uzatarak yazabilir diğer maddenin ise başka türlü yazılmasının pek kolay olmadığını ve bunun Ferik meselesi hakkında ilk tetkik olduğunu gözönünde tutarak intihal yerine iktibas etmek lüzumunu duyardı.

"Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri" müellifinin yazımı ne suretle intihal etmiş olduğunu gösterebilmek için 1947'de İslâm Ansiklopedisi'nin 35. inci fasikülünde neşredilmiş bulunan Ferik maddesi ile Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimlerinin 7. cüzünde ve 1949'da neşredilen Ferik makalesinden bazı parçaları burada naklederek umumi efkâra arz etmeyi yerinde buldum.

İslâm Ansiklopedisi, cüz 35, sayfa 570-571 :

"Ferik-Osmanlı devletinde büyük bir askerî rütbenin ismidir..."

"...Osmanlı ordu teşkilâtında bu kelime bir kolorduyu teşkil eden yeddi birlikten her birinin ismi olarak görülür..." Ferikliğin "...Asakir-i mansûrenin ihdasını müteakip yeni teşkilâtın kısa bir zamanda genişlemesi dolayısıyla, kuvvetle muhtemel olarak 1246'da miralaylık ile birlikte ihdas edildiğini... görüyoruz..."

"...1246-1251 arasında feriklerin teşrifattaki yerini katî olarak bilmiyoruz. Şevval 1251'de ise feriklik rütbesinin Anadolu Kazaskerliği ve rütbe-i saniyenin sınıf-ı evvel mütemâyizi ile aynı derecede olduğu (Lütfî, Tarih, İstanbul, 1302, VI. 26 : Mehmed Süreyya, nuhbet ül-Vekayi, İstanbul I. 32), 1254'de teşrifat esasları yeniden tertip edildiği zaman ferikliğin Rumeli Kazaskerliğine ve ülâ rütbesine addedildiğine nazaran teşrifattaki yerinin yükseltildiği anlaşıyor. (Mehmed Süreyya, aynı eser, I. 56). 1255'de ise dereceleri Kazaskerlikle feriklik arasında olmak üzere ülâ evvelliği rütbesinin ihdası ile ferikler ülâ evvellerinin dönünde bırakılmıştır..."

"...Cumhuriyet devrinde birinci ferikler ile feriklerin haiz oldukları lâkaplar kullanılmamakla beraber, bunlar paşa unvanını bir müddet daha muhafaza etmişler ve nihayet bu tâbir de efendi, bey vs. gibi tâbirlerle birlikte 26 Teşrinievvel 1934 tarihli ve 5290 sayılı kanun ile ilga edilmiştir..."

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri, Fasikül 7, s. 606-607 "Ferik-Büyük askerî rütbelerden birinin adıdır..."

BASINDAKİ YANKILARI

"...Osmanlı ordu teşkilâtında bu kelime bir kolorduyu teşkil eden yedi birlikten birinin ismi idi..."

"...Asakir-i mansûre teşkilâtının genişlemesi dolayısıyla 1246 (1830) da miralaylıkla birlikte ihdas olunmuştur..."

"...1246-1251 (1830-1835) arasında ferikliğın teşrifattaki yeri hakkında elde sarıh bir malûmat yoktur. Şevval 1251 (1835) de ise feriklik rütbesinin Anadolu kazaskerliği ve rütbe-i saniyenin sınıf-ı evvel müme-yizi (!) ile aynı derecede olduğunu vak'a nûvis Lûtfi Efendi (Lûtfi tarihi C. 5 sayfa 26) da yazıyor. 1254 (1838) de teşrifat esasları yeniden tertip edildiği zaman Rumeli kazaskerliğine ve ûlâ rütbesine müsavi addedildi. 1255 (1839) da ise dereceleri kazaskerlik ile feriklik arasında olmak üzere ûlâ evvelliği rütbesinin ihdası ile ferikler ûlâ evvelinin dúnunda bırakılmıştır..."

"...Cumhuriyet devrinde birinci ferikler ile feriklerin haiz oldukları lâkaplar kullanılmamakla beraber bunlar paşa unvanını bir müddet daha muhafaza etmişlerse de nihayet efendi, bey ve saire ile birlikte 26 Teşrinisanı 1934 tarihli kanunla ilga edilmişlerdir."

İki yazıdan yukarda naklettiğim satırlar gözden geçirilirse iddiâmda haklı olduğumu isbata kâfi gelir kanaatindeyim.

Diğer taraftan Osmanlı tarihinde birinci feriklik rütbesinin ihdası üzerine ilk önce bu rütbeyi ihraz eden 4 zâtın ismi de benim yazıdan aktarma edilirken isimleri bir matbaa hatası yüzünden Tarih Deyimlerine yanlış olarak geçmiştir.

Asıl üzülecek nokta ben yazımı bu mevzuu üzerindeki ilk tetkik olması hasebiyle gayet ihtiyatlı olarak ve daima bibliyografya zikretmek suretiyle yazdığım halde bu yazımı intihal eden zat ileri sürdüğüm fikirleri benimsemekte ve bunları bir mütearife gibi göstermekte tereddüt görmemiştir. İşin şayanı teessür bir tarafını da bu intihal keyfiyetinin her ikisi de Maarif Vekâleti tarafından neşrolunan iki eser arasında vuku bulmuş olması teşkil etmektedir. Bütün bunlara rağmen bu kadar para sarfından sonra, bahis mevzuu olan lûgatı yarıda bırakmak da doğru olmaz. Ancak henüz basılmıyan maddeleri bir mütehassıs heyete tetkik ettirmek ve bunları öyle neşretmek lâzımdır.

Maarif Vekâletinin bu mühim noktayı göz önünde tutacağını ve milletin parasını heba olmaktan siyanet edeceğini kuvvetle ümit ediyoruz.

Dr. Orhan F. KÖPRÜLÜ

17 (M). – MECLİS GÖRÜŞMELERİNİN RADYODAN YAYIMI

Demokratik yapının 4. erki olan basının yansız, objektif olması gerekleri yansıtıp, kamuyu aydınlatması sürekli tartışıldı.

Radyolar, ajanslar ve resmi ilânlarla yönlendirilen özel basının iktidar yanlısı tutumları sık sık yakınmalara neden oldu.

Kamu yayın araçlarının kullanımı parlamento tarihinin değişmez konusu yapıldı.

Aşağıdaki sorunun görüşülmesi sırasında ileri sürülen düşüncelerle bugünkü uygulama ve ulaşılan düzey demokratik kurumlaşmaya iyi bir örnek oluşturur.

Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, Devlet radyosu ile yayımlanan Meclis müzakereleri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından olan sorusuna Başkanvekili Fikri Apaydın, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ve Başbakan Adnan Menderes'in sözlü cevabı. ()*

Yüksek Başkanlığa

1. Devlet Radyosu ile yayımlanan Meclis müzakerelerini hangi makam tesbit, tertip, kontrol ve neşrettirmektedir?

2. Meclis Başkanlık Divanı bu neşriyat ile ilgili midir?

3. Bu yayımları veya bu yayımlar esnasında okunan bültenleri tetkik ve takip ediyor mu? Bu işle vazifelendirilmiş memurları var mıdır?

4. Meclis müzakerelerinin gerek Devlet Radyosuna, gerekse devlet bütçesinden tediye yapılan ajansa ve devletten ilân alan gazetelere batılı demokrasilerdeki gibi objektif bir şekilde âdilâne ve tarafsız intikali için Meclis Yüksek Başkanlığı ne düşünmektedir?

5. Hükümetin bu vasıtalarla Meclis müzakerelerini kendi arzusuna göre yayımlamasını, muvafık, muhalif veya müstakil milletvekillerinin muhtelif mevzular hakkındaki beyanlarını tek taraflı, ters veya eksik aksettirmesini önlemek için ne gibi ciddi tedbirler alınacak ve bu işe ne vakit başlanacaktır.

Seyhan Milletvekili

Cezmi Türk

BAŞKAN – Söz Başkanvekili Fikri Apaydın'ındır.

(*) Tutanak D. C. 12, S. 116-122, Ta. 14.1.1952

BASINDAKİ YANKILARI

BAŞKANLIK DİVANI ADINA BAŞKANVEKİLİ FIKRİ APAYDIN (Kayseri) – Seyhan Milletvekili arkadaşımız Cezmi Türk Meclis müzakerelerinin radyoda yayımlanması meselesiyle ilgili olarak Meclis Başkanlığından sözlü soruda bulunmuşlardır. Başkanlık adına cevaplarımı arz ediyorum.

Başkanlık Divanının görevlerini ihtiva eden İçtüzüğü'nün 198 inci maddesi ile başlıyan metinde arkadaşımızın sözlü sorularında mevzu bahis ettikleri hususlar için bir vazife zikrû tadat edilmemiştir. Bu itibarla Başkanlık Divanının sözlü soruda yazıldığı gibi bu işle ilgili ve vazifeli bir memuru yoktur.

Bilindiği gibi, Meclis müzakerelerinin taze havadis olarak umumi efkâra intikal ettirilmesini teminen her birleşimde tutulan zabıtlardan bir nüsha Ajansa tevdi edilmektedir. Ajans Haberler Servisinde, zabıtların hacmına göre bu yayımlanmakta ve umumi efkâra bildirilmektedir. Arkadaşımızın sorularında bahsettikleri gibi, bu yayımların tek taraflı veya iltizamkâr yahut hakikat hilâfına bir neşriyat bugüne kadar vâkı olmadığı, gerek beyanda bulunan milletvekillerinden, gerek muvafık, muhalif her hangi bir arkadaş tarafından itirazen serdedilmediğinden anlaşılmaktadır. *(Sağdan yoo sesleri)*. Böyledir.

Bu itibarla Başkanlık Divanını ilgilendirecek ve Başkanlık Divanını harekete geçirecek hilâfı usûl bir neşriyat da vukubulmadığından hiçbir veçhile ajansın bu haber verme işine müdahale edilmemiştir. Kemakân Meclis müzakerelerinin umumi efkâra nakli için gelenek halinde teessüs eden bu vaziyete devam olunacak, yani tutanaklardan bir nüshası Ajansa tevdi edilecektir.

Arkadaşımızın sözlü sorusu için arzedeceğim malûmat bundan ibarettir.

BAŞKAN – Cezmi Türk!

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) – Efendim, her şeyden önce ben bu sözlü sorumu Meclisimizin Yüksek Başkanına tevcih etmişim. Kendileri namına Sayın ve Sevgili Fikri Apaydın cevap verdiler. Fakat bendenizin tahassürümü dindiremediler. Malûmu devletinizdir ki, Sayın Başkanımızın, aylardan beri yüzünü göremiyoruz. Pembe tebessümlerine mutahassir kaldık. Bu sözlü soru vesilesiyle olsun kendilerini başımızda bize riyaset eder vaziyette görecekimizi ummuştum. Maalesef bugün de göremedim. Gerçi, Allah uzun ömürler versin sağ ve var olduklarını gazetelere akse-den türlü beyanatlarından anlıyoruz...

BAŞKAN – Soru hakkında Cezmi Bey!

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CEZMİ TÜRK (Devamla) – Fakat siyasi bir tahassür olarak başımızda görmek istiyorum.

BAŞKAN – Soru hakkında Başkanvekili cevap vermiştir.

CEZMİ TÜRK (Devamla) – İçtüzüğün 203 üncü maddesi Tutanak Dergisi ile tutanak özetinin hazırlanmasını gözetmek vazifesini Meclis Başkanına vermiştir. Gözetmek vazifesi Başkanındır. İçtüzüğün 205 inci maddesiyle de görüşmelerin tutulmasını gözetmek, tutanak özetini düzeltmek, tutanak özetini imzalamak ödevini de Meclis kâtiplerine tevdi etmiştir. Yani Meclis başlar, biter. Kâtipler tutanakları gözden geçirir imza ederler, ondan sonra Meclis tutanakları İçtüzük hükümlerine göre tekemmül etmiş ve bir hukuki kıymet iktisap etmiş olur. Ama neşredilebilir mi?.. Daha edilemez.

O halde Meclis saati adı ile Devlet radyosunda yayınlanmakta olan tutanak veya özetlerinin de Meclis mürakabesi altında, Meclis kâtipleri tarafından tetkik ve imza olunmaları zarureti vardır. İçtüzük hükümlerine göre mahdud miktarda basılan ve millî efkâra pek mahdud sayıda ak-seden tutanaklarda dâhi Meclisin bu tasarruf ve murakabe hakkının tanındığı düşünülürse; yüz binlerce vatandaşın simai olarak, yani kulakla dinlemekte oldukları radyolardaki Meclis saatini aksettiren bu müzakerelerin metinlerinin yine Meclis makamları tarafından mürakabe edilmesini zaruri kılmaktadır. Kaldı ki, söylevlerin tam bir metin halinde ilânı şarta muallâktır.

İçtüzüğün 115 inci maddesi mucibince Tutanak Dergisinin yayınlanmasından sonra söylevin neşri kabil olduğu hükümle kabul edildiğine göre, metnin tümünün neşredilmesi de oyla kabul olunabilir.

Aynı maddenin, altındaki 60 numaralı notta “metnin ajansla ilânı dâhi böyledir” diyor.

Halbuki, Meclis saatinde yayınlanan bâzı söylevlerin tümü ve bilhas-sa Başbakan ve bakanların söylevlerinin burada daha müzakere bitmeden radyodan geçtiğini görmekteyiz. Tatbikat bu şekildedir. Şu halde ajans veya Hükümetin dilediği söylevler nasıl o akşam ilân edilebiliyorsa, İçtüzüğün sarahatine rağmen, Meclis müzakeratını endirekt olarak tesir altında bırakmaya teşebbüs edebiliyorsa, kendi yani Meclisin İçtüzük hükmüne göre, iç salâhiyet ve vazifelerine dair olan hükme dayanılarak; söylevlerin neşredilmesinde büyük itina ve hassasiyetin gösterilmesi lâ-zımdır. İşte demokratik Meclis olarak İçtüzük hükümlerinin mürakabesi ve kontrolü de bu derece lüzumludur. Bunun nasıl olduğunu belki anlamak kolaydır. Ama bunu, benim için kabul etmek imkânsızdır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Batılı demokrasilerde mevcut radyo istasyonları çokluğuna rağmen bu gibi neşriyatın çok âdilâne objektif ve tarafsız olduklarını görmek ve dinlemek insana haz veriyor. Bizim millî benliğimizi ve vicdanımızı ezaya düşürmiyecek şekilde bu neşriyatın tanzim edilmesini gönül istiyor. Sayın Başkanvekili bu işle ilgili ve vazifeli memurlarımız yoktur dediler. Tutanaklarla ilgili memurlar bu işle vazifeli memurlardır. Taze havadis olarak ajansa vermekteyiz, diyorlar. Meclis müzakeratının hakiki ve samimî bir şekilde aksi ile alâkalıdır. Doğruluk daha önce gelir. Memurlarımız yoktur, dediler ve zorluğundan bahsettiler. Bu işi yapmak için bir celse-nin zabıtlarının bir gün sonra da tevdiî mümkündür. Bugünkü şekilde tutanakların ajansa tevdiine içtüzük formalitelerinin aykırı olduğunu bir defa da bu kürsüden Sayın Başkanvekiline arz ederim.

Kaldı ki bu taze hâvadis olarak verildiği söylenen beyanat hacme göre yayınlanmamaktadır. Bir seneden beri dinlediğim radyolar, beyanların basına akisleri ve ajansa intikal şekilleri tarafımdan uzun bir tetkika tâ-bi tutulmuştur. Bunlar hacme göre olmadığı gibi, şahsa göre, muvafakat ve muhalefete göre bir değildir. Bâzı mevzularda hükümetin hoşuna gitmiştir ve muhalefet milletvekillerinin sözleri etraflı bir şekilde çıkmıştır; diğer tarafta konuşması hoşla gitmiyen bir muvafakat milletvekilinin beyanatı ise basına eksik veya ters aksettirilmiş olduğu da görülmektedir. *(Soldan teessüf ederiz sesleri)*. Bu yayımın tek taraflı ve iltizamkâr bir yayın olmadığı hakkında şimdiye kadar itiraz yapılmadı diyorlar. Eğer bugüne kadar itiraz yapılmamışsa, zabıtların tetkikından çıkacaktır, bugünden itibaren itiraz yapmış vaziyetteyim. Etrafiyle arz ediyorum. Halbuki Sayın Başkanvekili peşinen hükme vardılar, bendenizi dinlemeden evvel dediler ki Başkanlık Divanı eski usulde devam edecektir. Demek ki bu işte ne söylesem, boşuna olduğunu ve Başkanlık Divanının bu sesleri havada uçurarak bu işe devam edeceğini göstermektedir. Ben, boşuna çene çalmaktan ziyade, tarihimize, tutanaklarımıza hitap etmek için ve Yüksek Meclisiniz vasıtasıyla eskârı umumiyyeye söylemekten ziyade dikkatinizi çekmek için arz ediyorum.

Arkadaşlar; radyo yayınlarına ait tesbit ettiğim vakıalar çoktur. Bunun ancak Meclis müzakerelerine tesadüf eden kısmı üzerinde konuşmak ve bu sahada dikkatinizi teksif etmek istiyorum. Çünkü demokratik olarak lâzım olan evvelâ budur. Evvelâ Meclis müzakeratına sahip olabileyim. Ondan sonra bu radyo yayınlarını murakabeye cesaret bulabilelim.

Yalnız Sayın Başkanımıza şu kadar arz edeyim ki, bugün ses alma makineleri vardır. İş inada binerse ve ben de mecbur olursam bir ses makinesi tedarik ederek radyonun başına geçer ve Meclis saati yayını bu

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

makine ile tesbit ederek gelir size dinletebilirim. Bugün teknik bize bu imkânı bahsetmektedir. O vakit bu mâruzatımı ses olarak da size ispat etmiş olurum.

Evet, hükümet Meclis müzakerelerini kendi arzusuna göre istismar etmektedir. Muvafıkı, muhalifi dinlemeden kendi ekip politikasına göre istismar etmektedir. Hattâ nadir olmakla beraber tesbit ettiğim birkaç vaka vardır : Kendi bakanlarının içinde de şahsi tercihler yapmaktadır.

Devri sabık iktidarı devri hâzır iktidarına veya devri hazır muhalefeti devri sabık muhalefetine boyuna radyo neşriyatı yüzünden aynı temle, aynı motifle ve hattâ aynı kelimelerle çatıp duruyor. Fakat bu millî hayatımız ve istikbalimiz bakımından tehlike arzeder, bu hususta dikkatli olmaya ihtiyacımız vardır. Ben devri sabıkta bu Mecliste bulunmadığım için pek iyi tesbit edemedim; fakat devri hazırda, iki yıldır, bu Meclisin müzakerelerini hem içinden hem de radyo ve basından tam metin veya hulâsa olarak dikkatle takip ettim. Buna nazaran radyolar ajans ve ilânla beslenen basın, Meclis müzakerelerini umumi efkâra aksettirmekte, muhalefetin veya mavafakattan ziyade hükümetin ileri gelen erkânının mütalâa ve menfaatlerine göre hareket etmektedir. Gün oluyor ki, bir muhalif milletvekilinin mütalâası hükümet ekibinin hoşuna gidiyor ve dilediği şekilde verdiriyor, eski demokratlardan mücahit bir milletvekili gayrete gelip de hükümetin hoşuna gitmiyecek şeyler söylemişse aksetmiyor ve yahut doğru dürüst bir mâna çıkacak şekilde aksetmiyor. Müstakillerin beyanatından bahsetmiyeceğim, işin bu kadarını hudutlandırmak istemiyorum, buna lüzum ve zaruret ve ihtiyaç görmüyorum arkadaşlar.

Ancak serin kanlılıkla, objektif olarak arzedeğim, bu acıları biraz lâ-tife gibi arzetmek istiyorum. Yoksa bu acıklı olaylar zekâvetli bir dirayetle idare edildiği zamanlar devlet radyosunun bilhassa millî gaye ve istikbalimiz bakımından mühim olan kanunların müzakerelerinde oynadığı rol iyi değildir. Bâzı kanunlar buradan çıkmadan radyo ile onlara tesir yapıldığını tesbit etmiştir.

Radyo, basın, bültenler, tutanaklar günlük müzakereleri karşılaştırarak böyle bir komisyon seçilecek olursa burada gönülden çalışmaya razıyım. Hafıza ve hatıralarınıza müracaat ederek, şimdilik şu kadarını arzedeğim; Atatürk Kanununun müzakeresinde, Denizcilik Bankasının müzakeresinde, Türk Ceza Kanunu tadili yapılırken, Gelir Vergisi Kanunu, Hayvan Vergisi tadilleri Kanunu, İş Kanununa ait mütaaddit tadiller, 2311 sayılı Kanun ve Halkevleri Kanunları çıkarken bunların Meclis müzakerelerinin radyoya akislerinde türlü garibelerle karşılaştık. Garibeler kelimesiyle neler arzetmek istediğimi demindenberi arzettim; Uzatmıyo-

rum, bu yalnız bunlara munhasır kalmamaktadır arkadaşlar. Sözlü soruların müzakeresine aitt hususlar dahi böyle oluyor. Hattâ bâzı bakanların beyanlarında bile Başbakanlığın hoşuna gitmiyecek şeyler bulunursa radyolarda aksi görülüyor. Bu mevzu içinde bilhassa toprak reformuna, topraksız vatandaşlara, Karadeniz kıyılarındaki halkın ıstıraplarına, çeltik ekimine, orman, işçi meselelerinde hükümetin plânsızlık veya programsızlığına, Devlet İktisadi Teşekküllerinin rasyonel olmıyan durumuna ve ilâh... taallûk eden mevzular, sözlü sorularda geçen mufassal mütalâalar bazan tamamen, bazan kuşa benzetilerek bu radyoda neşredilmektedir. Takdir buyurursunuz, en uzun metni, tablet veya komprime haline getirmenin usulleri vardır. Bu uzun mütalâa ve beyanlar dahi komprime haline getirilebilir. Erbabı isterse pekâlâ bunu yapar, ve icabettiği zaman yapacak kafalar olduğunu da yine bu radyo neşriyatından kolayca anlaşılmaktadır.

Bütün bunlarla beraber hatta bâzı garip cilveler de oluyor. Bazan bağıyorsunuz bir milletvekilinin sözünü vermiyelim derken, bakanın milletvekiline mukabelelen söylediği sözü muhakkak nakletmek lâzımgeldiğinden, bakanın sözü olduğundan dokunulamıyor ve endirekt olarak o milletvekilinin de sözü geçiyor, dinleyiciler de bundan bir fikir edinmeye çalışıyorlar.

Hükümet kendi ekseriyeti ve kendi milletvekillerine karşı da bu taktiği kullanmaktadır. Bu, cidden yer yüzünde başka yerlerde görülür bir şey değildir. Hele benim takip edebildiğim Batılı radyolarda böyle birşeye rastlanması imkânsız olan bir garibedir arkadaşlar.

Artık Başkanlık Divanından istirham ederim; Tüzüğün üç maddesi sarihtir. Kendileri ve hepsi de hukukçudur. İstidlâlen Tüzüğün meskût kaldığı yerlerde dahi tutanakların nasıl tedvin ve neşredileceği hususunda kendileri tam manâsiyle sahibi salâhiyettirler. Bunlar iyi alâmetler değildir arkadaşlar. Bir Meclis kendi müzakeratını bütün fikirlerini muvafık, muhalif, müstakil bütün âzâsının fikirlerini kendi umumi eskârına arz edemezse bu iyi bir alâmet değildir, arkadaşlar. Hangi devir olursa olsun, hangi iktidar olursa olsun bu iyi bir şey değildir. Onun için istirham ediyorum; bugünlerde çok söylentisi olan eski diktatörlüklerden bahsî bırakalım da bizi yeni yeni direktuvarlara götüren bu işlerden vaz geçelim. (Sağdan alkışlar).

BAŞKAN – Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü buyurun.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) – Efendim, bendeniz radyonun Meclis müzakerelerini nasıl neşrettiği veya nasıl neşretmesi lâ-

zungeldiği hakkındaki meselelere temas edecek değilim. Yalnız, Cezmi Türk arkadaşımız mütalâalarını serde başladıklarından biraz sonra geldim. orada "Başbakanlık ekibi, bunun haricinde kalan bakanlar, dâhilinde kalan bakanlar" gibi çok garip mütalâalar ileri sürdüler.

Öyle anlaşıyor ki, kendileri yalnız radyo neşriyatını takip etmekle kalmıyor, tıp ve diğer bildikleri birçok ilimlerin dışında ulumu gaybubeye de vakıf bulunuyorlar. (*Gülüşmeler*).

Meclis ve Meclis Divanı Riyaseti buradaki müzakeratın neşri hakkında her hangi bir karar alır ve onu radyoya tebliğ ederse, gayet tabiidir ki, o tarzda neşriyat yapılır.

Yine kendileri itiraf ettiler; radyo neşriyatında sözün muhalif veya muvafık tarafından geldiğine bakılmıyor, Hükümetin arzusuna göre ve hangi şey hoşuna giderse onlar radyodan fazlaca söyleniyor, başkaları söylenmiyor, dediler. Böyle şey mevzuu bahis değildir. Yalnız buradaki müzakeratın : Muvafık, muhalif, müstakıl, radyodan aynen neşrine de imkân olmadığı muhakkaktır ve kendilerinin bu tetkikını daha evvelki zamanlara da teşmil ederek hiç olmazsa bugün muvafık milletvekilleri ve bakanlar kadar, hattâ bazan onların sözlerinden de daha geniş daha etraflı olarak muhalefet tarafından yapılan beyanatın aksettirildiğini de söylemek insaflılığında bulunmalı idiler. Mâruzatım bundan ibarettir.

Yalnız sözlerime nihayet verirken bir noktayı, Meclisin bir ferdi olarak; vekil olarak değil, Meclisin bir ferdi olarak asla kabul etmiyorum. Kendilerine hatırlatmak isterim : Radyoda Hükümetin şu veya bu tarzda neşriyat yaptırarak, istedikleri sözleri kısaltıp, istediklerini uzatarak, buradaki müzakereler üzerinde, yani Meclis efkârı umumiyesi üzerinde tesir yapmaya kalkması hakkındaki sözlerini şiddetle reddederim. Bu Meclisin âzâsından hiçbir kimse radyonun neşriyatından müteessir olup fikirlerini değiştirecek değildir, arkadaşlar. (*Alkışlar*)

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKANLIK DİVANI ADINA BAŞKANVEKİLİ FİKRİ APAYDIN (Kayseri) – Efendim, arkadaşımızın sözlü soruları Meclis Başkanlığına tevcih edilmiş olduğu için bendeniz İctüzüğün sarahati dairesinde, Başkanlık Divanının görevlerini nazarı dikkate alarak o suretle arzı malumatta bulunmuştum. Fakat arkadaşımız konuşmaları ile sözlü soruyu vermelerinde ki maksatlarını da açıklamış oldular. Radyo Hükümet elinde, hükümet organı bulunduğu için Meclis Başkanlık Divanının bir vasıtası olmadığı için, sözlerimi İctüzüğe tevfikân arzettim. Eğer konuşmamış olsalardı, evvelki mâruzatım çerçevesi içinde kalacaktım. Fakat kendileri maksatlarını izah ettikten sonra bendeniz de işi tavzih mecburiyetinde kaldım.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sayın Cezmî Türk vermiş oldukları bu sözlü soru önergesi ile Hükûmete çatmayı tasarlamışlar ve nitekim konuşmaları da o suretle vukubulmuştur. Meclis tutanakları İctüzüğün sarahati dairesinde zabıtlar tekemmül ettirildikten sonra; Heyeti Celilenize tevzi edilmektedir. Yalnız soruda Meclis müzakerelerinin radyoda yayımı dolayısıyla Başkanlık Divanının bu işi mürakabe ve kontrol eden bir memuru var mıdır? Diye soruyorlar. Olmadığı yine Tüzük sarahatinden anlaşıldığı gibi kendileri de bunu pekâlâ bilirler. Anlaşıyor ki, bu suali Meclis Başkanlığına sorarak, Hükûmete çatmak istiyorlar. Binaenaleyh, bu soruya muhatap olmadığımızı ve sorularını yanlış yere tevcih ettiklerini ve kullandıkları taktiğin iyi olmadığını da müsaadeleriyle kendilerine hatırlatmak yerinde olur. Eğer, sözlü sorularını Hükûmetten sormuş olsalardı, daha sarîh cevap almış olurlardı.

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) – Efendim, her iki yüksek hatîbin beyanlarını dinlediniz. Bendenizin daha evvelki mâruzatım da, ümit ve tahmin ederim ki, henüz vicdanlarınıza intikal etmiş durumdadır. Yüksek vicdanlarınızı hakem tâyin ediyorum, iddia ve müdafaacıların beyanlarını karşılaştırır, bundan sonraki radyo yayınlarını bilhassa konuştuğumuz günler biraz daha yakinen dikkat ve alâka ile takip ederseniz zannediyorum ki, hakikat vicdanlarınızda ebedi ve lâyemut olarak âbideleşecektir.

Bu arada Sayın Dışişleri Bakanımız Sayın Profesör Fuad Köprülü bana, doktorluktan başka daha birçok mütehasssılık, tevcih ettiler. Haydi yüksek hatırları için bunu kabul edeyim ama kendileri bu ulûmü mütegayyibenin bir de fahri doktorluğunu lûtfederlerse daha çok memnun olurum.

Sayın Meclis İkinci Başkanımızın da ithamlarını mukabele ile karşılayacak değilim. İctüzüğün maddeleriyle peşin hükme varmadan, bir eski hâkim itiyadiyle mevzuatın meskût kaldığı yerlerde bir hâkim nasıl düşünürse o hâkim vicdanını harekete getirirler ve nihayet Meclis tarafsız İkinci Başkanı sıfatıyla işi tetkik buyururlarsa bana ergeç hak vereceklerine eninim. (Sağdan alkışlar).

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; soru, Meclis Riyaset Divanından vâkı olmuştur. Fakat biraz evvel Fikri Apaydın arkadaşımızın açıkça belirttiği veçhile, bu arada yine Hükûmete sataşmak hususu asla ihmal edilmemiş, hattâ sorunun asıl gayesini bu teşkil etmiş olduğu açıkça yüksek heyetinizce anlaşılmış bulunuyor.

Muhterem arkadaşlar; eski diktatörlüğü bırakalım, yeni diktatörlüğü şöyle yapalım falan gibi sözlerini şiddetle kendisine reddediyorum. Bu sözler efkârı teşviş etmek için her gün etek dolusu sarfolunan isnatlar-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

dan başka bir şey değildir. Geçen gün ben burada konuşurken sözlerimin Anayasaya muhalif olduğunu iddia ederek ve demokrat ruhunun tahammül edemediğini söyleyerek salonu terkedip gitti. Bu jesti, isminin gazetelerde neşrini sağlamak ve tesirlerini yaymayı temin etmek maksadıyla yaptığına şüphe yoktur. Bu hareketlerle nereye götürmek istiyorlar bu cemiyeti, bilmiyorum.

Meselenin esasına gelelim. Yüksek heyetiniz burada toplanıyor, saat 3 te, saat 15 te. Sekize, dokuza kadar müzakereler cereyan ediyor. Yarım saat konuşan hatip var, bir saat konuşan hatip var, çeyrek saat konuşan hatip var. Sekizde iş bitiyor, Radyo memuru gelecek, bütün bu konuşanların hepsinin ifadelerini zabıtlardan çözecek, hulâsa yapacak, şunu mu yazayım, bunu mu yazayım, şunu söyledi, bunu söyledi, bunları tağyir edeceğim diyecek; bir iki saat içinde beş saatlik müzakerenin zabıtlarına bu suretle tasarruf edecek, bu neticeleri elde edecek. Bunun maddeten imkânı olmadığı meydanda.

Hükümetin, bu şekilde hareket edilmesi için emir verdiğine gelince; hayır arkadaşlar. Sureti katiyede Başbakanlık, böyle bir emir vermemiştir. Bunlar sizlerin efkârını tağşış etmek için vehlei ülâda hakikat gibi görünen sözler söyleyip, muayyen neticeler istihsal etmek için sistemli olarak takibedilen bir tertibin tatbikatından başka bir şey değildir. Faik Ahmed Barutçu arkadaşımın konuşmalarından kaç satır çıktı, benim konuşmalarından kaç satır çıktı, bunları bilemem.

Eğer neşriyat ile hakikatların başka türlü olduğuna milletimizi inandırmak mümkün olsaydı Halk Partisinin 20 senedir mütemadiyen yaptığı dağlar gibi neşriyatın yekûnu bu milletin ruhunda tesirler yaratır, ve Halk Partisi bu memleketin başından uzaklaştırılmazdı. Hattâ biz, sözde, aleyhimizde söylenen birçok sözlerin efkârı umumiyeye aynen malûm olmasını bile çok arzu ederiz. Bunların muzır tesirlerini partimiz, Hükümetimiz lehine olacağına hiç şüphemiz yoktur. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) – Sayın Başbakanımızın şahsına izafe ettikleri fuzuli kudrete teşekkür ederim.

Geçen günkü mesele, mühimdir. Ben buradan, tamamen Anayasaya muhaliftir diye dışarı çıktığım zaman, tamamen haklı idim. Benim için yaptıkları ithamlı ifadelerine aynen cevap vermeye benim nezaketim müsait değildir.

Yalnız şunu arzetmek isterim ki, geçen günkü münakaşalarda ileri sürdükleri tamamen Anayasamıza muhaliftir, bunlar neşredildikten sonra bir sual mevzuu yapacağım ve tekrar huzurunuza geleceğim. Ve bunu isterlerse derhal ve şu anda dahi ispat ederim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Lûtfen, lûtfen.

CEZMÎ TÜRK (Devamla) – Yeri değil, bir parça sabırlı olmanızı temenn ederim, ben sabrediyorum.

Eğer bir milletvekili olarak Meclis müzakerelerinin radyoya intikalini murakabe etmek isteyen bir insanın sözü Hükûmete sataşma olarak kabul edilirse arkadaşlar, biz murakabeyi nasıl yapacağız? Murakabe ile sataşmanın başka, başka şeyler olduğunu zannediyorum. Hükûmetten sormak istediğim şeyler için birkaç sözlü sorum var, Hükûmete taallük eden şeyleri sorarım. Hükûmetin icraatı hakkında soru getirmek lâzımgelse kucak, kucak her gün on iki tane sözlü soru getirmem lâzım. Hükûmete sataşma değil, doğrudan doğruya Hükûmeti murakabe için istediğim zaman yollar açık, sözlü soru sorarım. Zaten birkaç sorum var, birkaç gün sonra huzurunuzda gelir.

Bütün bunlardan sonra sayın Başbakanı dinledik, sayın Dışişleri Bakanını dinledik, sayın ikinci başkanı dinledik; İçtüzük buradadır, bendenizin beyanlarını da hatırlarsınız, artık radyo neşriyatını dinlerken dahi vicdanınız hüküm verir.

BAŞKAN – Başbakan buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; tezadın açıkça farkına varıyorsunuz. Hem hükûmeti murakabe etmek isteseymiş sual takriri ile gelirmiş, hem hükûmet icraatını murakabe etmek lâzımgelse her gün kucak kucak takrirlerle huzurunuzda çıkarmış... Böyle diyorlar.

Hemen arz edeyim ki, bu iki şeyi telif etmek imkânı yoktur ve derhal söylüyeyim ki, hükûmet; icraatının bütün safhalarında hesap vermeye âmadedir. Dilerlerse, lûtfen ihsanı mahsusla suallerini tekrar etmekten içtinap etmesinler, kucak kucak takrirle gelsinler. Fakat hüsrarla karşılaşacaklardır, bunu emniyetle söyleyebilirim.

Diktatörlükten bahsettiler. 1948 tarihine kadar diktatörlüğün müdafii olarak kalem kullanmış bir insandır. (*Soldan bravo sesleri*). hükûmete sataşmadım, diyor. Sataşmayı sistem ve itiyat haline getirmiş olduğunu bir defa daha tekrar etmeye lüzum görmüyorum. Arzettiğim gibi radyoyu murakabe etmek istiyorlarsa hangi neşriyatta, ne zaman, ne bozukluk gördülerse haber versin, haber veriniz, düzeltmeye âmadeyiz. Biz radyoyu kullanarak iktidarda kalmayı kararlaştırmış veya böyle zayıf bir dala tutunarak hükûmet icra etmekte olan insanlar değiliz. (*Soldan şiddetli alkışlar*). Müspet icraatımızla iş başındayız arkadaşlar.

BAŞKAN – Cezmî Türk. (*Soldan, gürültüler, kapak vurmaları, yeter sesleri*).

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Siz dinlemezseniz milletime söyleyeceğim arkadaşlar. *(Soldan gürültüler)*.

BAŞKAN – Rica ederim, hatibin sözünü kesmeyiniz.

CEZMİ TÜRK (Devamla) – Ben 1949 a kadar diktatörlüğü müdafaa etmiş bir insan değilim. Başbakanın iddiası yalandır, bîr.

Ben 1931 den beri bu memlekette, Türkiye'de Türk Ulusu içinde demokrasinin kurulması uğrunda sözle, yazı ile filen mücadele etmiş bir insanım. Bunu 1931 den itibaren Adnan Menderes'in faaliyetleriyle beraber sözle, yazı ile karşı karşıya getirmeye her zaman hazırım.

BAŞKAN – Başbakan.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Asıl şimdi yeter.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; yalam, "kendisi yalan söylüyor" şeklinde aynen kendisine iade ederim ve bugüne kadar nezaketten bahsettiler, ahlâklarının müsait olmadığından bahsettiler. Sırası geldiği zaman, fakat "Başbakan yalan söylüyor" demekten geri kalmıyacak bir insan olduğunu da gösterebiliyorlar.

Muhterem arkadaşlar; açık olarak söylüyorum ki, Adana'da karşıma za bütün ceberrutiyle çıkan bu zat idi. Karşı tarafın adamı iken...

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Ben kimsenin adamı olmadım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Müsaade ediniz. Evet karşı tarafın adamı, oranın mensubuyken gelip kendi mensup olduğu partinin aleyhinde konuşup, komplote eden insan kendisiydi arkadaşlar.

18. – T.B.M.M. BAŞKANI REFİK KORALTAN'IN SAMANDAĞ'DAKİ KONUŞMASI (*)

TBMM Başkanının Samandağ'da (Süveydiye) yaptığı konuşmada, "1946 seçimlerinde, geçen iktidarın kullandığı jandarma ve polisin yaptığı zulmü, Fransız Hükümetinin kullandığı Ermeni jandarma ve polisi yapmadı" biçiminde sözler söylediği iddiasıyla verilen sözlü sorunun görüşmesi rejim tartışmasına dönüşmüş ve Adalet Bakanı yanında Meclis Başkanı ve Başbakanın da söz aldığı geniş bir görüşmeye dönüştü.

Çok Partili yönetimin kurumlaşmasındaki evreler için belge niteliği taşıyan bu soru ve görüşmeleri orijinal biçimi ile alındı.

(*) Tutanak Dergisi : C. 13/1, S. 32-40, Ta. : 4.2.1952

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hatay Milletvekili Hasan Reşit Tankut'un, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın, Samandağ İlçesindeki beyanatına dair sorusuna Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Meclis Başkanı Refik Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes'in sözlü cevapları

T.B.M.Meclisi Yüksek Başkanlığına

Büyük Millet Meclisi Başkanı İçel Milletvekili Refik Koraltan seçim bölgem olan Hatay'ın Samandağ'ında kendilerini karşılamaya gelen halka hitap ederken, 1946 seçimlerinde sabık iktidarın kullandığı jandarma ve polisi müstevli Fransız Hükümetinin kullanmış olduğu Ermeni jandarma ve polisiyle mukayese ederek Halk Partisi jandarma ve polisinin daha zalim ve menfur olduğu sözünü sarfetmiştir.

Refik Koraltan'ın bu sözlerinde Devletimizin silâhlı emniyet kuvvetlerini tahkir mânası yok mudur?

Seyahate iştirak eden matbuat mümessillerinin de belirttiği bu, kanuna aykırı fiil hakkında yetkili merciler ne muamele yapmıştır?

Bu sorunun Adalet Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.

Hatay Milletvekili

Hasan Reşit Tankut

(Bir soru daha var, onunla birleştirelim sesleri).

BAŞKAN – Ayrı bir soru olduğu için sırasıyla cevaplandırılacak. *(Aynı mealdedir, birleştirelim sesleri).* Cavit Yurtman burada mı? Burada yoklar. Soruları birleştiremiyeceğiz.

ADALET BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) – Hatay Milletvekilleri Hasan Raşit Tankut ve Dr. Cavit Yurtman arkadaşların sualleri meal itibarıyla birbirinin benzeridir, her ikisini birleştiriyorum.

BAŞKAN – Cavit Yurtman burada yoklar efendim.

ADALET BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Devamla) – Samandağ'ında yapıldığı iddia olunan konuşma hakkındaki sual takrirleri münasebetiyle mesele üzerinde tetkikat yaptık.

Mevzuatımız muvacehesinde iddia olunan mahiyette bir hareket mevcut ise, ya mahallî savcılık harekete geçer, bu takdirde takibat yapılması bakanlığın iznine bağlıdır, yahut bakanlık doğrudan doğruya takibat yapılmasını ister.

Bu konuşma hakkında mahallî adalet teşkilâtı tarafından kanuni muameleyi mucip bir hal olduğuna dair bakanlığa her hangi bir işarda bulunulmadığına göre, ortada bir suç bahis mevzuu değildir.

Diğer taraftan, bakanlığımız da meselede bir suç unsuru görmemiş olduğundan harekete geçilmek lüzum ve ihtiyacı görülmemiştir. Bundan başka bu konuşmayı yaptığı iddia olunan zat, iddia olunan sözleri söylemediği hakkında zamanında lüzumlu tekzibi gazetelerde yapmış bulunmaktadır. Konuşmanın maziye, başka bir devre, büsbütün başka mahiyette bir zamana ait tenkidlerden ibaret bulunduğu aşikârdır. Bu tenkidler, ne hususiyle zabıtayı veya her hangi bir devlet idari şubesini veya müessesesini istihdaf eder bir vasıfta değil, sadece cümlelerin malûmu olan bir zihniyet ve bir sisteme ve bunların neticesi olarak tekevvün eden o zamanki hâdiselere racidir. *(Soldan bravo sesleri)*. Bundan dolayı adli takibat bakımından harekete sebep yoktur. Mâruzatım bundan ibarettir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*.

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) – Sayın arkadaşlarım; Adalet bakanı lûtfettiler, cevap verdiler. Fakat bu cevapları beni tatmin etmedi. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN – Arkadaşlar; müsaade buyurun, konuşsunlar.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Eğer meseleyi iyi tahkik etmek isteseydi veya işin üzerinde biraz bulunsaydı kendisi de bu işe inanmaya mecbur olurdu. Katî ve sarîh bir neticeye varmadıkları anlaşılıyor veya hut makamın büyüklüğü, şahsın ismi ve saire kendisini böyle bir ifade kullanmaya mecbur etmiştir. *(Soldan : Gürültüler, öyle şey yok sesleri)*

Şimdi müsaade buyursanız Sayın Cumhurbaşkanının beraberinde olarak benim eski dostum ve arkadaşım Refik Koraltan Hatay'a gittiği zaman, orada İskenderun'dan başlayarak ağzını hiç açmadığı halde, 46 seçiminde kaybettiği Samandağ'ına varırvarmaz, Cumhurbaşkanı ile Hükümet binasına girdiği vakit merdivenin başında geri dönüp halka; ay-nen şu cümleleri sarfetmiştir; "46 senesinde zulüm vardı!" demiştir. *(Soldan, "vardı ya, yalan mı" sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN – Müsaade buyurun arkadaşlar. Hatibin sözünü kesmeyin, konuşsunlar.

Siz devam buyurun.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – "1946 da zulüm vardı..." *(Soldan "vardı, vardı, orası doğru" sesleri)*

"...O devrin... *(Gürültüler)* O devrin idaresi sizin zulümünden müşteki olduğunuz müstevli Fransızların, Ermeni jandarma ve polislerinden daha menfur idi" demiştir. *(Soldan, doğrudur, sesleri)*

REFİK KORALTAN (İçel) – Şimdi doğrusunu öğreneceksin!

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – O akşam telefon açıldı, orada hazır bulunmuş olan üç arkadaş tuttukları noktaları bana harfiyen naklettiler. İki gün bekledim. Arkadaşım Doktor Cavit Yurtman geldi, Cavit Yurtman Devlet Başkanı ve Meclis Başkanına hürmeten maiyetlerine girmiş bulunan arkadaşlarımızdandır. O da aynen Refik Koraltan'ın bu sözleri söylediğini nakletti. Hattâ Refik Koraltan kendisini görünce "Doktor, öyle değil mi" dediği zaman, mübalâğa ediyorsun Beyefendi diye bağırıldığını söyledi. Bu tanıkların ifadelerini işittikten sonra gene intizarda bulundum, ağzımı açmadım. Vaktaki Refik Koraltan matbuatta, "Ben bunları söylemedim ama söylersem ne çıkar" dedi; o zaman kendi dairi intihabiyem bulunan ve bana oy vermiş olan Hatay'a karşı mahcup vaziyete düştüm. Demek ki söylese ne çıkarmış? (*Gürültüler*).

Refik Koraltan ben öyle yaparım ne çıkar derse, her şey çıkar! (*Soldan gürültüler*). Bunun mânası, "Ey oy sahipleri, ben Meclis Başkanı olarak geldim, karşınıza dikildim, yarın size her şeyi yaparım" dır. (*Soldan şiddetli gürültüler*) Bunun mânası, benim anladığıma göre, hepimizin iç emniyetini muhafaza eden uykumuzu bekliyen silâhlı emniyet kuvvetlerine hakarettir. (*Soldan şiddetli gürültüler*) Ve ben bunu böyle kabul ediyorum. (*Hâşa sesleri*) (*Soldan gürültüler*) Ne buyurdunuz?

(*Hatip bu noktada kahkaha ile gülmüştür*).

BAŞKAN – Müdahale etmeyin efendim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Anlıyorsun ya beyhudeliğini işin.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Bu fiil Türk Ceza Kanununun 159 uncu maddesinde ifade edilen şu şartların içindedir. "Türklüğü, Cumhuriyeti, B. M. Meclisini, Hükümetin mânevi şahsiyetini; bakanlıkları, Devletin askerî veya emniyet veya muhafaza kuvvetlerini veya adliyenin mânevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler..."

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) – Ya alenen oy çalanlar?.. (*Gürültüler*)

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Neyi çalanlar?..

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) – Reyleri milletin hakkını çalanlar?..

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim, rica ederim...

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Arkadaşlar, müsaade buyurun, sakın olun, bütün milletin kulağı burada, bizi dinliyor, bu konuşmalarımızın tesiri vardır. (*Öyle öyle sesleri*).

Şimdi 1946 senesinde Halk Partisi zulüm etmiştir. (*Soldan bravo sesleri*) Samandağında o vakit Halk Partisi adaylarına verilen oylar, zulüm

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

yapmadığını kabul ettiğiniz 1950 senesinden 3 bin oy daha azdı. Eğer 1950 senesinde zulüm olduğunu ifade ediyorsanız huzurunuz bunu tekzip eder. Buna rağmen 1946 senesinde Samandağında olan oy... *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN – Rica ederim hatibin sözünü kesmeyin, siz de Hasan Bey, karşılıklı konuşmaya mahal bırakmayın.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Ben anladığımı anlatayım, siz de bildiğinizi söyleyin.

Refik Koraltan'ın oradaki konuşmasında iki hedef vardır : Birincisi Halk Partisini tezyif etmek, küçültmek ki buna siz de alıştınız, biz de, bütün dünya da alıştı. *(Soldan bravo sesleri) (Gülüşmeler)* Her hangi bir hatibiniz, bir kürsüye çıktığı zaman besmele yerine, Halk Partisi şöyle etti, böyle etti, zulüm etti diyor. Küfür ediyor. Sonunda da yine aynı nakaratla bitiriyor, Fakat artık halk sizi mankenler gibi dinliyor. Bunlara biz de alıştık, biz de dinliyoruz, fakat içimize atıyoruz. Bu içe atma ağır bir şeydir. *(Soldan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN – Mevzu üzerinde konuşun efendim.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Polisi, jandarmayı tahkir ne demektir dostum Refik Koraltan? O zaman menfur gördüğü kimseler bugün elinizde gene menfur olabilirler. *(Soldan gürültüler)*.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Zihniyet değişti zihniyet, kafaların içi değişti!

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Genç arkadaşlarım, onu bir günde, iki günde yapamazsınız, zihniyet değişmesi asır ister.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Sen mi yaparsın sırtındaki kam-burla?

BAŞKAN – Rica ederim, karşılıklı konuşmayınız.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) – O adamlar menfur değildir, o zaman o adamlara verilen emirler menfurdur.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Sayın Refik Koraltan arkadaşşıma bu ilçede bir daha bu zulmü irtikâp etmemesini temenni ederdim. Bu ilçe halkı tek kelime Türkçe bilmezken Türküz dediler. Bunlar bugün de Türklüğe bağlı, memleketsever ve Hükümete itaatkârdır. Bunlar Devlet Başkanı, Meclis Başkanı geldi diye toplandılar ve orada onları dinlemek için can attılar, fakat yalnız 1946 yı konuştular, 1950 yi biz kazandık, 1954 ü de siz kazanabilirsiniz. *(Soldan gürültüler)*.

BAŞKAN Müsaade edin hatip konuşsun.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Efendim, Samandağ Kazası Suriye'nin Kesep Köyü ile hemhuduttur. Bu köyde kesif bir Ermenilik vardır. Çeşmesi, tarlası, meraları müsterektir. Bir nefret için vâhidi kıyası aranırken 10 kilometre ilerisindeki insanların ismi anılmamalı idi. Refik Bey bu kadarını düşünemeyecek kadar hafif bir insan değildir. Fakat bu gafletine hayret etmemek de elden gelmiyor.

Benim anlayışım, sayın dostum Refik Koraltan bunu orada, bu ilcede - ki seçim muvazenesinde daima ağır basmaktadır - onlara bir gözdağı vermek için yapmıştır. Eğer kendisi bu basın toplantısını yapıp da beyanatı sırasında - bunlar belki mübalâğa ile telâkki edilir - ben böyle bir şey kasdetmedim, dese ve “desem ne olur?” çalımını savurmasa idi bu işin üzerinde ne düşünecek ve ne de huzurunuzu bu kürsüden tâciz edecektim.

REFİK KORALTAN (İçel) – İsmim mevzuubahis oldu, söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun. (*Öteki de konuşsun sesleri*)

REFİK KORALTAN (İçel) – Cavit Bey arkadaşımız da lütfen konuşsun.

BAŞKAN – Gelmemişler efendim.

REFİK KORALTAN (İçel) – Hasan R. Tankut arkadaşımızı dinlediniz. Hakikatlar büyüktür. Esasen arkadaşımız gördüğünüz gibi çok zorluk içinde idi. Dili ile kalbi ahenkli bir şekilde işlemiyordu. Ve sıkıntı çekiyordu. (*Bravo sesleri*)

O da bilir ki, uzun yıllardan beri yakından tanıdığı Koraltan, memleket dâvalarında, millet işlerinde her zaman en ileriye gören ve o uğurda gerektiği zaman varlığını feda edecek olan bir arkadaşındır; onu yakından bilir. Esasen kendisinin dili ile vicdanının hemahenk olarak işlemediğinin delili, gayriihtiyari sarfettiği bir kelime oldu. Ona edebiyat dilinde, hakikat dilinde “ıntakı hak” derler.

1946'da zulümden bahsolunabilir dedi, buna yakın bir kelime sarfetti.

Arkadaşlar, bu arkadaşın da vicdanını tatmin etmek, müsterih kılmak için oradaki konuşmamı arzedeceğim :

Hakikaten 1946 seçimlerinin yurdun dört köşesinde nasıl yapıldığını, hattâ umumi seçimlerden sonra yapılan köy muhtar seçimlerinin de ne şekilde yapıldığını tarihini bilen, yurdunu bilen, istiklâlini düşünen her vatandaş gibi Hasan Reşit Tankut da içinden bu azabı duyanlardandır. O hailevi kara günleri ve o tarih boyunca yapılan işleri tekrara niçin icbar ediyorlar? Onu bir tarafa bırakalım.

1946 dan evvel Cenup bölgesinde bulunuyordum. Seçim kampanyası başlamıştı. Sık sık Hatay'a gidip geliyordum. Hatay'da Demokrat Parti teşkilâtının kurulduğu günlerdedir. O asil, vatanperver hudut bekçilerinin, kahraman Hataylıların içinde bulunuyorum.

O sırada kim Demokrat oldu ise, kim yeniden yurdun dört köşesini kaleleştirmek için, mânevi bütünlüğü sağlamlaştırmak için yeni başlayan harekete katılmış ve bu katılış çığ gibi yürümüş ise, Hatay'daki vatan-daşlar da aynı heyecanla bu teşkilâtın etrafında toplanmış bulunuyorlardı. Günler oldu ki, bu teşkilâta yardımlarından dolayı ayrı ayrı, şehirli ve köylü vatandaşlar tâzib edildi.

Derhal şunu kaydedeyim ki, o günkü sistem ve zihniyetin şiddetli taz-yıkı altında bulunan icra vasıtalarından bâzıları, o günkü sistem ve zih-niyetin icabı olarak, vatandaşları hakikaten çok tazyik etmişlerdir. Hattâ o tazyik şekilleri yurdun şurasında burasında duyulduğu iştirildiği gibi aynı şekilde orada da oluyordu. Hattâ bir talihsizlik eseri olarak Hatay-da daha sık, daha kesif ve daha çok şiddetli yapılıyordu. İşte o günlerde vakit vakit Hataylı, Antakyalı vatandaşlar gelerek hakikaten yürekleri tit-reten bir ifade ile mâruz kaldıkları tazyik ve işkenceyi söylüyorlardı.

ABDÜRRAHMAN MELEK (Hatay) – Hatay'ı kurtarmak için canla baş-la çalıştıkları zaman Hataylılar...

REFİK KORALTAN (Devamlı) – Abdürrahman Melek arkadaşım sabır-lı olsun. Eğer heyecanla benim sözlerimi takip fırsatını bulamadılarsa ben tekrar etmek sıkıntısına katlanırım. Hataylıları "kahraman hudut bekçisi" diye vasıflandırdım. *(Evet, doğru sesleri)*. Ve işte bundan dolayıdır ki, Hataylılar daha sağlam olmak, hududun mânen de bütünlüğünü sağ-lamak için bu yeni hamlenin etrafında severek, heyecanla, akın akın ge-lip toplanmış bulundular. Orada o günkü iktidarın mümessili olarak ha-zır bulunan ve orada terbiyemize siyasi ahlâkımıza ve kürsünün büyük-lüğüne yakışmıyacak olduğunu takdir ettiğim fiil ve hareketlerde bulu-nan ve halen huzurundan dışarıda kalmış olan yani burada bulunmayan adamlardan ismen bahsetmiyeceğim.

Fütursuz, kinli ve inatçı olarak siperde beklediği sabit olan ve millet tarafından verilmiş bir hükümle halen burada olmiyan birkaç kişi de, yi-ne Hatay'ın talihsizliği yüzünden o işlerde ve o hareketlerde bulunmuş-lardır. Arkadaşlar, seçimlerden evvel ve seçimler sırasında göz yaşlarıyla bana müracaat edenler oldu. Meselâ, Yayladağ'ından bir vatandaş geldi, dedi ki: "Orada bulunan jandarma kumandanı tabancasının dipçigi ile başıma vurdu. Yayladağı Kışlak Köyünden bir vatandaş, Reyhanlı'dan

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

bir vatandaş, Süveydiye'den ve hattâ bizzat Antakya'nın içinden vatandaşlar, velhasıl gezdiğimiz, gördüğümüz ve kendileriyle karşılaşma talihine mazhar olduğumuz vatandaşlara daima şunu söyledik, zaten bu partimizin parolası ve kararı idi, dedik ki: "Vatandaşlar; mücadele çetindir ve çetin olacaktır ama bir şeye dikkat edeceğiz : Evet dövüleceğiz, çeşitli iftiralarla karşılaacağız, bizi işkence halinde tâzip edecekler fakat buna karşı parolamız şudur : Bir yanağınıza şamar yerseniz öteki yanağınızı da uzatacaksınız, oraya da vururlarsa, niçin vuruyorsun, günahım nedir, ben reyimi kullanacağım, siyasi varlığımın icabını yapacağım, siyasi hakkımı kullanmak suç mu? Niçin darılıyorsun, niçin hakaret ediyorsun. Unutma ki, adalet huzurunda yapacağın suçlar sorulacaktır diyeceğiz. (Soldan, sorulmadı sesleri) Şurada burada tazyik ve işkence yoluyla harekete geçilen suçlar... Bu milletin vakarlı, adaletli, necip duygusu ile fikir ve kanaatinin olgun bir görüşü... Hepinizin ve hattâ bütün milletin bildiğiniz gibi tazyik ve suçları sabru sükunetle karşılamışsınız. Ondan dolayıdır ki, zafere kısa zamanda kavuşmak imkânı hâsıl olmuştur. Arkadaşlar memleketin siyasi tarihini hepimiz bilirsiniz. İster yukarıdan, ister halk tarafından ne zaman hamleler yapılmışsa, iktidar daima karşısındakileri kızdırarak, öfkelenendirerek, nihayet bir yerde fiili bir hareket ikama vesile vererek o asıl teşebbüsleri önlemeyi bilmiştir. Bizim nesil, tarih boyunca, lâakal yarım asırdır, mücadele tarihinde bütün bu metodları içinden gördü. Şimdi Türk Milletine parola olarak sabır ve tahammül tavsiye edilmişti.

Şimdi asıl meseleye geliyorum. İşte böyle hakikaten melâl ifade eden hailenin, bir haile destanı olan bu hâdiselerin içinde yaşayan bir vatandaşın sıfatiyle çok mesut, huzur içinde, rahat, medeni hayatı refah içinde, mânen emniyet, teminat içinde bir devre içerisinde bildiğiniz gibi Hatay'a ziyaret vâkı oluyor. O gün hususi konuşmalarında da söylüyorum, yanıma gelenler neşeli idiler. Arkadaşlar; hepimizin bildiğiniz, duyduğunuz gibi, millet şunu söylüyor; hiçbir şey yapılmamış olsa dahi bu 1950 inkılâbının, bu milletin umumi hayatında yarattığı büyük bir itimad ve emniyet havası var, Elhamdülillâh artık huzur içindeyiz, bize hürmet ediyor, diyorlardı.

İşte bizzat hakarete uğrayan, işkence altında inliyen vatandaşlardan, vakit vakit, odama gelerek, yolda rastladıkları vakit, işittiğim sözler bunlar idi... Allah razı olsun bu günlere kavuştuk, tavsiyelerinize uyduk, sabretmesini bildik, hürriyete kavuştuk. İşte böylece, hakikaten vicdânen, en geniş ölçüde, memleketini seven her vatandaş gibi bu gıdalarla beslenerek ertesi günü Samandağı'na gittik. Şurasını ilâveten arzedeğim

ki; daha evvel de oraya gitmiştim. Oradaki vatandaşların birçokları Türkçe bilmiyorlar. Kabahat o vatandaşların değil, kabahat o zamanki idarenin, öğretmemişler... O zaman yapılan bir toplantıda, biraz da işin gü-lünç tarafı, beni konuşturmamak için yapılan bir tertip karşısında kal-mıştım. Maksat tahrik ederek bir hâdise çıkartmak ve beni konuşturma-mak... Ben konuşurken şayanı hürmet yaşlıca bir zat, yaşasın padişahım filân efendi dedi. Belki bilmiyor, öğretmişler. Ben gülerek dedim ki, böyle şey olmaz. (Padişah) kelimesi hemen hemen yarım asırlık bir za-mandan beri siyasi hayatımızdan, umumi hayatımızdan siyasi ve umumi lûgat kitaplarımızdan silinmiş, tasfiye edilmiş çıkmıştır, böyle birşey yok-tur. O telkin eden zat kimse, filân zat yaşasın dedi. Ben de; bu duaya ben de amin dedim... Ama yarı yarıya dedim. Memlekete her hizmet eden memleket evlâdı elbette yaşasın, onun için ben de yaşasın diyorum, her zaman da bu böyle olmalıdır. Ama biz onun idare ettiği siyasetle müca-dele ettik, işte o zihniyet yaşamasın ve yaşamıyacaktır. Ve böylece konu-şup gülüştük. Abdürrahman Melek arkadaşımı tatmin etmek için arze-deyim, Süveydiye, şimdiki adı Samandağı, bu adı da pek beğenmiyorlar... Bura halkı arkadaşlar çok mâsum çok temiz insanlar. Dil bilmedikleri için ne telkin yapılırsa öyle hareket ediyorlar. Buna rağmen seçimin ya-pıldığı 21 Temmuz 1946 günün cehennemi sıcakta aralarında gezdiğim zaman pek çokları meyus idiler. Demokrat Partiye girmiş olanlar, yanımı-za geliyorlar, akıbetimiz ne olacaktır diye soruyorlardı. Onlara da aynı parolayı tekrar ediyordum, sabrediniz. Ben Hatay'da bütün seçim daire-lelerini geziyordum. Seçim değil, başka bir âlem, Jandarmanın elinde silâ-hı, sünufu selâsedan, jandarması, askerî, hudut kuvvetleri... Sanki o memlekette bir ihtilâl varmış gibi köylerde, sokaklarda dolaşıyorlar. Sa-kin olunuz diyorum. Zaten bu baskılar, bu tazyikler ve bugünün fiili ha-reketleridir ki, milli vicdanı daha kısa bir zamanda topyekûn harekete geçirecektir... Müsterih olun, gittiğimiz yol doğru yoldur, dedik, geçtik.

Yine o günlerde idi arkadaşlar; 21 Temmuz 1946 seçimlerine takad-düm eden günlerde idi, Antakya'ya teşrif edenler bilir, Harbiye Bucağının Battiaya Köyünde bir hâdise oldu. Harbiye Bucağı C.H.P. Başkanı yanı-na iki üç jandarma alarak gidiyor, bu Battiaya Köyü Asi Nehrinin Şark kısmında, orada tasnif yapılıyor, kim Halk Partili, kim Demokrat diye. Bu şekilde ayrıldıktan sonra gelsin sopa...

Öyle bir şekil alıyor ki, tahammüllerin fevkinde. Hattâ o köyde o gün, Cumhuriyet Halk Partisinden olan vatandaşlar üzülüyorlar. Allah aşkına yapmayınız; günahtır, diyorlar. Burada dosya var, eğer tahammülünüz varsa 24 saat okuyayım. Bir defa daha o hilenin içine girersiniz ve vicda-nınız tekrar feveran haline gelir...

Şimdi, haber alıyoruz, Battıaya Köyüne tekrar jandarmalar geliyor... Gelen jandarmalar, vasıtalarıyla vatandaşları Asi Nehrinin Garp kısmına geçiriyorlar. Sabaha kadar dayak faslı başlıyor.

Hülâsa, işte böylece geliyorlar. Diyorlar ki, ne yapacağız?. Halimiz nice olacak?. Biz bundan evvel karanlık bir devir yaşadık. seçimler oldu, o zaman da tazyikler olmadı değil, yapıldı, fakat işkence şeklinde umumileşmiş mahiyette vakalar - tektük vardı - olmadı diyorlar. Ben yine kendilerine, sabırlı olunuz diyorum.

Arkadaşlar, İskenderun ile Antakya arasında bir nahiye merkezi vardır, Belen Nahiyesinde bir nahiye müdürü niçin demokrat oldun diye 3 - 4 vatandaşı hayvan yemliğine bağlıyor, aç ve billâç bekletiyor. Zabıtlar burada dosyada, bunlar birer vakiadır.

1946 seçiminden sonra Hataylı vatandaşlar o zamanki Devlet Reisine, Hükümet Reisine, alâkalı mesul makamlara diyorlar ki, burada şimdiye kadar görmediğimiz zulümle karşılaştık, buraya bir tahkiki mezalim komisyonu gönderin, diyorlar, Hükümet dosyasında da var bu telgraf, burada da, bu dosyada da var. Şimdi böyle bir heyûlânın içinden çıkan ve Antakya'nın hakikaten çok ıstıraplı günlerinde beraber yaşayan bir vatandaş sıfatıyla diyorum. Aradan kısa bir zaman geçmiş, herkes şen, hayatından memnun, kazancından memnun, yarınınından memnun, her halinden memnun bir kütle karşısındasınız; hamdolsun kurtulduk diyorlar. Böyle Samandağı'na giderken kabile kabile köylülerle karşılaştık. Türkçeyi konuşabilen vatandaşlar mâsum bir ifade ile pürüzsüz bir ifade ile arzettiğim bu necip duygularını Devlet Reisine de söylediler, Samandağı'na girdik. İşte biraz evvel bahsettiğim muhterem ihtiyar karşıma geldi. Arkadaşların ifadesine göre demokrat olmuş. Demokrat olmuş, onun üzerinde değilim. Yanıma geldi, Allah razı olsun "küllühüm tayyip" dedi. Yani hepimiz iyiyiz. Benimle şakalaşırken herkes memnundu.

Arkadaşlar görmüşlerdir; pürüzsüz bir heyecanın içinde idik. Ben yürüyerek giderken beni tanıyan birçok kimseler konuşmamı istediler.

Arkadaşlar, şimdi Hasan Reşit Tankut'a itimat gelmesi için söylüyorum, vaziyeti şöyle bir tahlil ediyorum. Ben neredeyim? Samandağı'nda, Samandağlılar arasında... Neden bahsediyorum? Geçmişte seçim zamanlarında, 1946'dan evvel köy muhtar seçimlerinde ve sairede yapılan hak-sızlıklardan bahsediyorum. Yani, bir defa ben Fransızlar zamanında orada bulunan bir adam olmalıyım ki, şahit olduğum hâdise üzerine parmağımı koyarak böyle yaptılar, şöyle yaptılar diyebileyim. Şimdi daha fazlası oldu diyeyim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bir kere meselenin bünyesi buna müsait değildir. İnsafımıza müracaat ederim. Ben hikâyeihal filmazi olarak diyorum ki, bana şöyle dediniz, şöyle dediniz, şöyle dediniz; ben de size sabırlı olunuz, mütehammil olunuz, metin olunuz, bu devir geçecektir... İşte milletin iradesi tecellî etti, büyük millet çoğunluğu ile onu izhar etti, reyî ile itimadî ile bu iktidar kuruldu. O günden bugüne üç dört seçim oldu, kısmî seçimler oldu, si-ze sorarım o gün gördüğünüz tazyik ve işkencelerden bir tanesi oldu mu, asla olmaz ve olmayacaktır, dedim.

O menfur hâdiseler, dikkat et Hasan Reşit Bey, bir daha tekerrür etmiyecektir. Bunun teminatı Türk milletin iradesidir, sizlerin iradesidir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Hasan Reşit arkadaşım müsterih ol, Koraltan arkadaşın hayatını her memleket çocuğu gibi hiç değilse sizin kadar bu memlekete vakfetmiş, onun tarihi ile, onun mâzisi ile, onun asaleti ile övünmeyi bilen, ondan zevk alan bir memleket çocuğudur. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Orada hikâyeihal filmazi kabîlinde o günkü sistem ve zihniyetin malesef bilmiyerek, istemiyerek aleti olan jandarmalar, oraya munhasır olarak, bâzı yerlerde şu gibi ve bu gibi fenalıkları ika ettilerse onlar bir daha tekerrür etmiyecektir.

Niçin?

Sizin iradeniz bu gibi fenalıkları, hakikaten tarihe mal olan o menfur hareketleri tekerrür ettirmeyecektir. Daima böyle olacaktır. Türk zabıtası... Ne münasebet? O günkü devrin bilinen yerlerde ve hakikaten Senirkent, Lalapaşa gibi, Arslanköy gibi, Antalya hâdiseleri gibi hepimizin yüreklerini parça parça eden o hazin levhaları ika eden insanların yaptıkları harekete "iyi" diyecek vatansever kimse yoktur. Bu daima zulüm olarak kalacaktır ve yapanlar da zalimdirler! *(Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Türk zabıtasını tenzih ederim. Hele bu devirde Türk milletine fenalık edecek zabıta mülâhaza olunabilir mi? Meşhur darbî meseldir : "Kühey-lan sahibine göre kışner" derler. Sizler milletin hakiki mümessilleri ve vekilleri olarak buradasınız. Sizlerin arkasında büyük Türk milleti bulunmaktadır. Artık bu yüce millete kimse hakaret edemez, kimse zulüm yapamaz. *(Soldan bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Olabilir, topluluklar içinde fenalar da bulunabilir. Ama Türk Milleti-nin değişmiyen ve değişmiyecek olan iradesi daima fenalıkları ezmeye kadirdir. İşte medeni devlet, işte hukuk devleti; işte Türk dünyası ve onun parlak istikbalî! *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) – Söz istiyorum, Reis Bey, şahsıma sataşıldı.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim... Sorunuz vardı, okundu, Hü-kûmet çıktı, cevap verdi, ondan sonra siz çıktınız ve konuştunuz. Müsaade buyurunuz efendim. ("Konuşsun sesleri")

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) – Şahsıma sataşıldığı için tekrar cevap vereceğim.

BAŞKAN – Müsaade buyurun, sataşılmadı, fakat size söz vereceğim. Buyurun.

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) – Sayın arkadaşlar. Adalet Bakanı, şikâyetle bakmadan ve şikâyeti beklemeden bu işi takip edebilir. Çünkü izin onun tarafından lâhik olur, usul ve kanun böyledir.

Tahkikata gelince : Onu mahalli savcılık yapmalıdır ve yapar, çünkü vazifesidir. Binaenaleyh Adalet Bakanının verdiği izahat beni tatmin etmedi. İçinizden bir fert, vatandan bir evlât sıfatıyla bunu huzurunuzda arz ediyorum.

İkincisi; Refik Koraltan arkadaşım, tesir altında konuştu, vicdaniyle dili birbirine bağlı değildir, dediler. (Soldan, öyledir sesleri) Sizin tanıklığınız ikinci derecede gelir, ben kendimi bilirim ve sizden evvelkiler de beni çok iyi bilirler. Ben hayatımda maddi ve mânevi tesir altında kalmamış bir adamım, bildiğim bir şeyde benim üzerimde aksi tesir yapılamaz. Bu takriri kendim verdim ve arkadaşlarım da beğendiler. İfade benimdir, 40 senedir yazı yazarım, tetkik edebilirsiniz. Ve sözümde musırrım. Sevdığım, dostum ve arkadaşım Refik Koraltan, Hatay'da bu sözleri bu şekilde ve evvelce arzettiğim mukayese esasına dayanarak sarfetmiştir. Kendisi de müevvelen bugün bunu itiraf etmektedir. Eğer burada konuşurken matbuat huzurunda imiş gibi konuşsalar veya bu konuşmayı o vakit yapmış olsalar ona bir diyeceğim yoktu.

Yine benim huzurunuzda vatanperverliğimden bahsettiler. Âcizane bu hususta da hiç kimseden geri kalmam. (Gülüşmeler) Bu konuşmaları 1946 seçimine ait değil mi idi? 1946 seçiminin mücrimleri yok mu idi? Neden bunların yakasına yapışmıyorlar? (Gülüşmeler ve gürültüler) Tekrar arz ediyorum; bunu yapın. (Gülüşmeler. Af Kanunu sesleri)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – İşte şimdi söz sırası bana geldi.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) – Milletler hayatlarında istihaleler takip eder ve içtimai hayat devre devre değişir. Bu Cumhuriyetin nasıl, hangi şartlar altında kurulduğunu reyulâyn görmüş aksaçlılarımız içimizdedir. Bunlar bunu mûtaakıp nesillere intikal ettireceklerdir. Bugün iyidir, dün fena idi diyemezsiniz. Bunu dersiniz haksızlık etmiş olursunuz. (Soldan : Gürültüler, fenalık tıyılık her zaman değişmez sesleri)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Efendim; Refik Koraltan, Süveydiye kazasında halkta bir huzursuzluk yaratmıştır. *(Soldan : Güllüşmeler)* Hududun öbür tarafında fırsat bekleyen bir millet vardır ve hâlâ Hatay rejimini kabul etmemiştir. Refik Koraltan bu konuşmalarını niçin Reyhaniye’de, İslâhiye’de yapmadılar da Süveydiye’yi tercih ettiler? Rica ederim nutuklarının belâgatine çevirip aktarıp 1946 seçimleri faciasını eklemektense, bundan sonra memlekette cereyan eden hâdiseleri esas tutarak konuşmaları çok iyi olurdu. *(O sizin hüsnü kuruntunuz sesleri).*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; Meclis Reisi Refik Koraltan Samandağ’ında bir nutuk söylüyor. Bu nutuk, muharref şekilde ve maksadı mahsusla gazete sütunlarına intikal ettiriliyor.

Refik Koraltan; kendisine atfûizafe olunan sözleri gazetelerde okuyunca bir tekzip neşrediyor. tekzibinde ben böyle söz söylemedim diyor. Soru sahibi de, buraya kadarki meselede hiçbir fevkalâdelik olmayacaktı, şayet Refik Koraltan tekzibinde, (söylemiş olsaydım da ne olurdu) cümlesini bir caka vasıtası olarak sarfetmemiş olsaydı diyorlar. Soru sahibiyle Sayın Koraltan arasındaki mesele bu şekilde tesbit edildikten sonra işin bir de Hükûmete ait olan cephesi vardır : Soru sahibi bu sefer dönüyor diyor ki, Hükûmet vazifesini yapmamıştır. Bu sözleriyle çok muhterem Hasan Reşit Tankut tezada düştüğünün acaba farkında olmuyorlar mı? Bir taraftan tekzibinde (eğer söylemiş olsaydım) da ne olurdu cümlesini sarfetmeseydi mesele bitmiş olacaktı derken, diğer taraftan olmıyan birşey için Hükûmetin...

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) – Benim için mesele bitmiş olacaktı. Hükûmet meselesi olarak kalacaktı.

BAŞKAN – Müdahale etmeyin. İsterseniz tekrar söz alır söylersiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devanla) – Takibat yapmadığından şikâyet ediyor.

Muhterem arkadaşlar; Her hangi bir gazetede, bir yerde konuşulmuş olan sözler konuşana atfen, intişar edebilir. Bunun mesuliyeti altında kalmış olmak için o zatın kendisine atıf ve izafe olunan sözleri tekabbül etmesi icabeder. Sözü söylediği iddia edilen zat, vakti zamanında ben bunları söylemedim, dedikten sonra mesele kalmaması gerekir. Arkadaşımız buyuruyorlar ki üç kişi bana telefon etti, Refik Koraltan böyle böyle konuştu dediler. Bu, hakperestliğin, hakkın zuhurunun ve hakkın tatbikının mümkün olabilmesi için tatbikata geçilmesini isteyen ve vicdanlariyle hareket eden insanların ilk yapacakları iş, kanunen ihticaca salih bir vesika halinde bir zabıt varakasının tanzimi idi.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlar, ben, Hasan Reşit Tankut ve ona iltihaken takrir veren arkadaşın yerinde olsaydım 1946 seçimlerinde Hatay'da geçen hâtıraları, hâtıralarda ihya edecek bir Samandağı meselesi hakkında takrir vermekten tevekkî ederdim, hususiyile, o sözü söylediği iddia edilen zat, ben bu sözleri söylemedim dedikten sonra ısrar etmiş olmaları, elbette ki, bir hakkın müdafaası için birtakım nahoş sözlerin sarfını icabet-tirir.

Üç arkadaşı kendisine telefon etmiş... Bunu mesele yapıyor. Niçin Hükümet bunu takip etmedi? Diyor.

Muhterem arkadaşlar, üç arkadaş değil, biz binlerce zabıt varakası getirdik, bu zabıt varakalarını tanzim edenlerden aranızda birçok arkadaş vardır. Üç kişinin telefonla vâkı olan ihbarı değil, binlerce zabıt varakasının hiçbirisi, kendilerinin idare ettiği o zamanki meclis tarafından sureti katiyede ihticaca salih görülmedi ve bir teki üzerinde tahkikat açmak lüzumu hissedilmedi. Böyle bir devrin içinden geçip gelmekteyiz, arkadaşlar.

Şimdi aynı arkadaşlar diyor ki: mücrimleri niçin tecrim etmiyorsunuz? Mücrimin bir nebze ne olduğunu kendileri kabul ettikten sonra daha insaflı konuşmak ve meseleyi eşeleyip deşelememek suretiyle nazarlarımızı âtiye çevirmek mümkündür, Fakat aksi haleti ruhiye ile, konuşulacak olursa bizim de bilgilerimizi, hislerimizi ifade etmek zarureti hâsıl olur.

Muhterem arkadaşlar; bu suçlar sabit olsun, olmasın gününde dâva edilemezdi, kanun öyle idi, idari murakabeye tâbi idi. On bin kişinin gözü önünde suçlu diye bağırta bağırta dövülen bir vatandaşın mahkemeye gidip dâva ikame etmek hakkı mevcut değil idi. (*Soldan bravo sesleri*) Hâl böyle iken, bugün bir kahraman edasıyla ve kollarını sallıyarak çıkıp ta niçin mücrimleri adalete teslim etmiyorsunuz demeyi, haktan ve insaftan en ufak nasibi bulunduğu kaani olduğum, Hasan Reşid Tankut arkadaşşıma yakıştıramadım. (*Soldan şiddetli alkışlar*)

Muhterem arkadaşlar, ikide bir teberru için gayet kolay bir usule baş vururak; mütemadiyen karşımıza çıkıp suç var idi ise mahkemelere veriniz, iktidardasınız, madem ki, bunu yapmıyorsunuz, o halde suç yoktur, suç isnat eden müfterilerdir, müfteriler ise sizlersiniz demektedirler.

Arkadaşlarım, bu tarz müdafaa, bu tarz hücum reva değildir, yakışmaz arkadaşlar.

O zamanlar namütenahî suçların işlendiğini kendileri de bilirler ve kendileri hukukçu, sosyolog bir arkadaş olarak bu memleketin hakları-

nı, tarihini ve bu memlekette nelerin gelip geçtiğini çok iyi hatırlarlar. Yine bilirler ki, zamanında, o gün hâkim olan kanunlarla bir suçun tesbiti yapılmazsa, üzerine kar yağar, izleri kaybolur, failini bulup çıkarmak mümkün olmaz.

Onun içindir ki, büyük inkılaplar vukubulan memleketlerde milletler tetkiki seyyiat mahkemeleri kurarlar ve bu fevkalâde mahkemelerin kararlarına ittiba ederler.

Çünkü normal kanunlarla mâzide işlenmiş ve o gün tesbit edilmemiş bulunan suçların, beş sene, on sene, on beş sene geçtikten sonra hâkim huzurunda, kanun huzurunda sübut bulmasını ümit etmek, muhalı temenni etmek demek olur. Şimdi böyle olduğunu bilerek, büyük bir cesaretle karşımıza çıkıyorlar, usta hırsızın ev sahibini bastırması kabilinden, *(Soldan sürekli alkışlar)*. "Niçin suçluyu ortaya çıkarmıyorsunuz" diyorlar. *(Sağdan gürültüler)*. Bunu kendisine yakıştıramadım arkadaşlar.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Yavuz hırsızlığı sana iade ederim. Yavuz hırsız senden alâ mı olur? Apaçık, ben bu kelimeyi kullanmadım demiyor, de-se ya?

19. – DOĞUNUN GÜVENLİK SORUNU

Muhalefetin yayın organı Ulus Gazetesinde yayımlanan bir başyazıda(1) Doğu illerindeki silah kaçakçılığı ile mal ve can güvenliği konu edildi.

Bu başyazı iki sözlü soru ile Meclis Genel Kuruluna getirildi.

Tartışılan konunun tarihi niteliği ve sürekliliği nedeniyle sözlü sorunun görüşülmesi tutanaklardan aynen alınmıştır.

– Van Milletvekili İzzet Akın'ın, bir vicdan meselesi başlığı altında Ulus Gazetesinde intişar eden makale hakkında İçişleri Bakanlığından olan sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun sözlü cevabı.

– Gümüşane Milletvekili Kemal Yörükoğlu'nun, Doğu illerimizdeki asayişsizlikten bahseden ve umumi efkârı bulandırıcı bir mahiyet arzeden Ulus Gazetesindeki makale hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun sözlü cevabı (2)

(1) 16.4.1952 tarihli Ulus Gazetesinde yayımlanan başyazı ektedir.

(2) Tutanak Dergisi : C. 15, s. 102-108

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

T.B.M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Ulus Gazetesinin 16.IV.1952 tarih ve (11065) sayılı nüshasında (Bir vıcdan meselesi) başlığı altında Hüseyin Cahit imzasıyla intişar eden başmakalede; Horasan'dan alındığı iddia edilen bir mektuptan bâzı parçalar nakledilmektedir.

Bu yazıda :

(Erzurum ve Ağrı illerindeki, hattâ bütün Doğu bölgesindeki köylülerin harekete hazır bir ordu gibi silâhlandıkları, memleketimize İran'dan silâh ve makineli tüfekler sokulduğu, kaçakçılığın alıp yürüdüğü, bu bölgede Devlet otoritesinin tamamen muhtel olduğu) bildirilmektedir.

Neşir yoluyla memleket efkârı umumiyesine duyurulan bu heyecanlı haberlerden Doğulu bir milletvekili olarak endişelendim. Seçim bölgemden aldığım haberlerde bu havadisın oralarda da teessür ve heyecan yarattığını öğrenmiş bulunuyorum.

Bu yazıda bildirilen hususat doğru mudur? Doğru ise ne gibi tedbirler alınmıştır? İçişleri Bakanı tarafından Büyük Millet Meclisi huzurunda sözlü olarak açıklanmasını saygı ile arz ederim.

Van Milletvekili

İzzet Akın

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar; bundan sonraki soru da aynı mevzuatemas etmektedir. Kemal Yörükoğlu bana izin verirse ve siz de tasvip buyurursanız ben her iki soruyu birden cevaplandırmış olayım. *(O soru da okunsun sesleri)*

BAŞKAN – Tasvip buyurursanız o soruyu da okutalım. *(Okunsun sesleri)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

16.IV.1952 tarihli Ulus Gazetesinde münteşir Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın imzasını taşıyan başmakaleyi her vatandaş gibi ben de nefretle okudum.

27 senelik iktidarları boyunca Şark vilâyetlerimize bir müstemleke göziyle bakmayı ve oradaki vatandaşlarımızı yabancı bir unsur gibi telâkiki edip onların hak, hürriyet, şeref ve haysiyetlerine ve İskân Kanunuyla mülkiyet ve mesken masuniyetlerine Hükümet otoritesini temin ve tesis maskesi altında en ağır ve en çirkin tecavüz ve taarruzda bulunmayı âdetaitiyat ve prensip haline soktukları; zulüm ve işkenceye dayanan ve memleketin eşine asla rastlanamıyan kan kokan müstebit bir terör, bir

idare sistemi tatbik etmekten duydukları zevke hâlâ doyamamış olmalıdırlar ki sayın Hüseyin Cahit Yalçın Beyefendi, insaf ve idraki harabiye-te uğramış jurnalcı bir ruhun ve hasta bir muhayyilenin marazi tezahürlerinden başka bir şey olmıyan ve en ufak bir hakikat payını taşıımıyan ve sırf iktidarımızı ve Hükümetimizi umumi efkâr huzurunda zayıf göstermek gibi hasis bir emel ve hususi bir maksatla yazılmış olan bu mürettep iftiraname üzerine keyfiyeti bir takrirle Hükümetten sormak imkânlarına malik iken bu takriri bırakıp da; Hükümetimizin bir bütün olan vatan sathında, vatandaşlar arasında asla bir tefrik yapmaksızın millî birliği bu bütünle âhenkleştirmek suretiyle nehci adalet ve hürriyetten örülmüş demokrat bir idare sisteminin tatbiki neticesi, Doğulu vatandaşların mutlak bir huzur, istikrar ve hürriyet havası içinde yaşamalarına her halde Hüseyin Cahit Beyefendi de müfteri mektup sahibi gibi tahammül edememiş olmalı ki sakim idareleri zamanında yıllarca bu vatan parçasına ve oranın evlâtlarına reva görmüş oldukları zulüm ve işkencenin yeniden hortlamasını arzu ve böyle bir sisteme karşı duyduğu tahassürün sevk ve ilcasıyla Hükümetimizin Doğu'ya verdiği ehemmiyet ve kıymeti hâkim kıldığı eşitlik ve hürriyeti takdir eden Doğuluların Demokrat Partiye, iktidarımıza ve Hükümetimize şuurlu ve samimî bağlılıkları ve Hükümetimizin bu hususta takip ettiği müspet politikası karşısında duyduğu istirkap hislerinin tesiriyle Doğulu vatandaşlarımızın vatanperverlik hislerinden mahrum, Hükümete âsî, kanun ve nizam tanıımıyan, anarşist insanlar olduklarını ve Şark'ta bir isyan ve şurişin başlamak üzere bulunduğunu işrap eden ve âdeta kendilerinin takibetmiş oldukları zulüm ve işkence sisteminin yeniden bu bölgeye tatbiki hususunda Hükümetimizi teşvik edici bir eda taşıyan fikirlerini de eklemek suretiyle o mahut mektubu bir başmakale yapması üzerinde dikkatle durulmaya lâyık bir keyfiyet olduğu kanaatindeyim.

Bu itibarla umumi efkârın berrak bir şekilde aydınlanmasını ve bilhassa Doğulu vatandaşların bu çirkin ve iğrenç istinat ve ithamlardan kurtarılmasının temini maksadiyle aşağıdaki hususatin sayın Başbakan tarafından sözlü olarak izah buyurulmasını saygı ile arz ederim.

Gümüşane Milletvekili

Kemal Yörükoğlu

Mevzuubahis mektup ve makaledeki iddialara göre :

1. Memlekette, umumi efkârı endişeye sevk ve vatandaş huzurunu bozacak mahiyette ciddî bir âsâyışsızlık var mıdır?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

2. Doğu vilâyetlerimizde her hangi bir şuriş ve hattâ isyana delâlet eden en ufak bir hareket veya emare var mıdır ve böyle bir şey müşahade edilmiş midir?

3. Doğulu vatandaşların şehirde, kasabada, köyde ve hattâ tarlada pürsilâh dolaştıkları ve buna rağmen idarenin ve dolayısıyla zabitanın demokrasi var diye lâkayit kaldığı ve müsamaha gösterdiği iddiası vârit midir?

4. Doğu vilâyetlerimize İran'dan silâh ve hattâ makineli tüfek girdiği iddiası vârit midir?

Bilhassa doğulu vatandaşların millî hislerini ve vatanseverlik duygularını rencide eden ve makale sahibi tarafından iddia edildiği veçhile (ve zaten doğu taraflarında şimdi bu idare zamanında değil öteden beri yapılan tahrikler, silâhlanmalar gizli hazırlıklar hepimizin mâlûmudur) sözlerinde bir hakikat payı var mıdır?

5. Makale sahibinin iddia ettiği gibi hakikaten şarkta iktidarla beraber hepimizi anarşye sürükliyen ve Hükümet otoritesine açıkça meydan okuma vâkıa ve hareketi var mıdır?

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, iki arkadaşımın aynı mevzu üzerinde sordukları sualleri cevaplandırmak, müsaade ederseniz Hüseyin Cahit Beyin başmakalesinde yer almış olan hakikat mi, doğru mu, böyle çeşit mektuplar çok geldi, geçti, Varto mektupları gibi, onlardan birisi mi, değil mi bilmiyorum, mektubun çizdiği manzarayı, tabloyu bir tarafa ayıralım ve evvelâ size memlekette silâh kaçakçılığı ve silâhlanma var mıdır, yok mudur? Bunun hakkında bâzı mâruzatta bulunayım.

Her zaman olduğu gibi şimdi de memleketimizde vatandaşların bir kısmında silâh mevcuttur. Bu mevcut silâhı da hangi membalardan temin ettiklerini tesbit etmiş bulunmaktayız. Şöyle sıralıyabilirim : Memlekette imal edilen fabrikalardan şu ve bu şekilde elde edilmiş silâhlar, harîçten şimdiye kadar tüccar tarafından ithal edilmekte bulunan tâ millî mücadelede beri evlerde hâtıra olarak saklanmış kalmış, şu veya bu sebeple satılığa çıkmış silâhlar, hattâ subayların kendi malları olan ve muayyen bir zaman sonra yine şu veya bu sebeple satmakta bulundukları silâhlar, ecnebi gemilerin limanımıza gelirken tayfaların kâr kastiyle, kaçak olarak getirdikleri silâhlar... Hülâsa memlekette muhtelif membalardan vatandaşlar eline silâh gelmektedir. (*"Eskiden olduğu gibi" sesleri*)

Soruda İran'dan makineli tüfek ithal edildiği mevzuubahistir. Bütün komşularımız bugünkü dünya şartları içinde makineli tüfekleri kendilerine saklamak için çok esaslı sebeplere sahip bulunmaktadır.

İran yoluyla silâh kaçakçılığı yapıldığı, memlekete bu yoldan silâh ithal edildiği hususunda delil ve saıklar bulmuş değiliz. Bu arada şunu söyleyeyim : Memlekette silâh arama işine çok esaslı bir şekilde ehemmiyet vermiş bulunmaktayız. Bu bakımdan elde ettiğimiz rakamları kısaca okumak isterim : 1950 senesinde harb tüfeği olarak 486, tabanca olarak 4096 silâh toplanmış. 1951 de harb tüfeği olarak 795, tabanca olarak 6019 silâh toplanmış. 1952 de 292 harb tüfeği, bir tabanca toplanmıştır. Arama şiddetlenmekte, elde edilen silâh adedi azalmaktadır. Bunun müspet ilk mânası, aramanın şiddetlendirilmesi nispetinde Hükümetin halkta mevcut silâhı toplamaya muvaffak olduğudur. Halk için silâhlanmanın muhtelif iktisadi sebepleri yok değildir. Geniş memleketimizin birbirinden uzak köyleri, dağ tepesinde yaşayan yüz binlerce vatandaşlar vardır. Kendisini emniyette hissetmediği anlar olabilir. Sonra refah arttıkça silâh kullanma hevesi artabilir. Dünyanın her tarafından her insan silâhı yalnız bir müdafaa vasıtası değil, bir süs, bir caka vasıtası olarak da sever ve arar. Dünyanın her hangi bir yerindeki her insan bu psikolojik ruh halini taşımaktadır.

Şimdi arkadaşlar, arzedeyim ki; Hükümetimiz ve rejimimiz, Allaha çok şükür, her zamankinden daha çok kuvvetli olarak vazife başındadır. Bundan sonra derhal Hüseyin Cahit'in makalesindeki manzaraya geleceğim; sizi üzeceğimi bildiğim halde müsaade ederseniz bâzı satırları okuyacağım.

Hüseyin Cahit yalnız silâhlanmadan bahsetseydi makalesine (Bir vicdan meselesi) unvanını belki koyabilirdi. Bundan başka bir Milletvekili olmak sıfatıyla bu kadar ehemmiyetli bir mektubu evvelâ mesul Hükûmete getirip tevdi etmesi, yahut buraya çıkması lâzımdı. Öyle yapmıyor. Ulus'ta başmakale yazıyor! Bunu anlatırken evvelâ şöyle diyor : "Erzurum ve Ağrı, çerçevesinde bulunan köylüler harekete hazır bir ordu gibi silâhlanmışlardır" Hüseyin Cahit gibi 40 yıllık bir politikacı bu mektup-taki şu cümlelerin mânasını anlamaz mı? Nereye doğru harekete hazırlanmışlardır? Hüseyin Cahit bu suali bu mektubu yazandan sorması lâzımdı! Eğer vicdanî vazifesini yapıyorsa; bunu bu kürsüden gelip söylemesi lâzımdı!

Okumaya devam edelim :

"Bugün Doğu illerimizde esen hava o şekildedir ki, tarlasını sürmeye giden çiftçi ile odun kesmek için dağa çıkmış, eşkiyayı birbirinden ayırt etmeye imkân kalmamıştır. Çünkü bez almak için kasabaya gelen köylü yanındaki tabancasını herkesin görebileceği bir yere takıyor. Kimin had-dine düşmüş vesika sormak! Demokrasi var!"

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ben şimdi çok iyi anladım, Hüseyin Cahit bir defa olsun neden dairei intihabiyesine gitmedi! Demek korkuyor! Bu mektubu gördükten sonra hiç gidebilir mi?.. (Soldan bravo sesleri, alkışlar) (Gülüştürmeler)

SIRRI ATALAY (Kars) – Samet Bey, merhum pederiniz de gitmemiştir. Dışişleri Bakanı da gitmedi.

BAŞKAN – Şahsiyata girmeyin, şahısla ne ilginiz var Sırrı Atalay Bey?..

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Sırrı Atalay Bey, ölümlerden bahsetmek yakışmaz, ayıp!. Fani dünyada senle ben mücadele ediyoruz. Bırak, ölümleri yerlerinde yatsınlar. Onları ortaya alma!..

“28 yaşını henüz idrak etmiş bulunuyorum.” diyor.

Şimdi ikinci fasıl... Silâhlanma bitti... Keşke makale yalnız silâhlanma mevzuundan ibaret kalsaydı... O takdirde bu mektubu makalesine mevzu yapmaktaki suçu hafiflerdi, ama öyle değil. Hüseyin Cahit Beyin makalesindeki mektup devam ediyor :

“28 yaşını henüz idrak etmiş bulunuyorum. Hayatım boyunca rakı, sigaraya müptelâ olanların bu gibi ihtiyaçlarını Tekel İdaresinden ve bâyilerinden temin ettiğini görmüşümdür. Fakat 14 Mayıs 1950 den sonra kendi evlerinde imal ettikleri arpa suyundan kafayı tütümlenenler, kutularındaki kaçak tütünden yaptıkları sigaraların izmaritlerini Tekel İdaresine ait bina önüne atıyorlar. Tekel memuru mu bunları yakılayacak? Sormak ne haddine? Demokrasiyi görmüyor mu?”

Arkadaşlar, 14 Mayıs 1950 ye kadar bu memlekette Hüseyin Cahit için kaçakçılık yoktu, gizli rakı satılmamıştı, kaçak tütün ve sigara satılmıyor, bilâistisna her kes bunları Tekel İdaresinden temin ediyorlardı. Acaba bu devri dilârâ hangi devir idi? Kendisinin çok ikbalde olduğu Birinci Harbi Umumi mi, yoksa Halk Partisi devri mi böyle idi?

Arkadaşlar, Demokrat Parti hiçbir zaman “ben yüzde yüz kaçakçılığı menettim” gibi mânasız bir iddia ile millet huzuruna çıkmıyacaktır!.

Mektuba devam edelim ve utanarak okuyalım :

Silâhtan başladı, tütüne, içkiye geldi. Şimdi namus sahasına girecektir.

“Sokakta giden hanım efendiye karım diye haykıran altmışlık haydutlar, umacı gibi çarşafa bürünmüş on beşlik kızları dağa kaldırmakta mahzur görmedikten sonra polis mi mâni olacak? Ne münasebet! Demokrasi var!”.

Arkadaşlar, Hüseyin Cahit Yalçın'ın makalesine soktuğu mektubu okuyanların bu memlekette 14 Mayıs'dan sonra âdeta ne asayiş, ne iffet, ne nâmus, ne haysiyet kalmadığına hükmetmeleri icabeder!

Hüseyin Cahit'e soruyorum, kendi namus ve şerefi nerede?

BAŞKAN – Şahsa böyle hitap etmeyin!

SAMET AĞAOĞLU BAŞBAKAN YARDIMCISI VE DEVLET BAKANI (Devamla) – Derhal tavzih edeyim. Yani, eğer manzara bu mektupta anlatıldığı gibi ise, onun gibi hepimizin namusu tehlikede demektir. Kendisi bu tehlikeyi hissetmiş midir? Oturduğu mahallede hayat böyle midir. Ankara'da hayat böyle midir, dairei intihabiyesinde hayat böyle midir? Bu memlekette kadınlarımız eşkiyaların zorla dağa kaldırdığı zavallı mahlûklar halinde midir? Hemşirelerimiz bu halde midir, analarımız, kadınlarımız bu halde midir? Ama kadını dağa kaldırmak yok mu. Var, her devirde olduğu gibi bu devirde de var.

Mâruzatımı uzattığım için affınızı rica ederim, maksat bir kasdı meydana çıkarmaktır. Hüseyin Cahit kitaplar tercüme etmiştir, kitaplar yazmıştır bilir, cemiyet hayatında evlenmenin şekilleri vardır. 100 kadın kaçırma vakası varsa bu memlekette bunun yüzde beşi zorla olmuşsa 95 i evlenme merasimi halindedir. Bu 95 den 20 tanesi de ekonomik sebeplerden ileri gelmektedir. Cahit bunu bilmez mi? Pek güzel bilir. Geçenlerde bir yerde söylediği gibi, memleketi kapkaranlık göstermeli! Yarabbi, bir gün bu memleket sabah olsun diye dua edebilme için memleketi böyle göstermeli! Memleket karanlık olmalıdır ki, bu duayı yapmayı bilsin” kendisi böyle yazıyor.

Arkadaşlar; bu makaleyi daha fazla okumayalım. Hüseyin Cahit bir Milletvekili olmak sıfatiyle, tekrar ediyorum, bu mektubu derhal Hükûmete tevdi etmeli idi. (Soldan bir ses : “Namuslu olan adam öyle yapar”). Etmedi, kürsüye getirmeli idi. Bunu da yapamıyor işi günlük gazatenin politika mevzuları arasına sokuyor. Yalnız silâh kaçakçılığından bahsetmiyor namus, iffet meselesinden bahsediyor, kadınlarımızın namusunun tehlikede olduğunu söylüyor ve Şark vilâyetindeki vatandaşlara hitap ediyor “sizler tehlikedesiniz” diyor. Cahit'in kasıtlarını görüyor musunuz?

Son olarak şunu da arz etmek isterim, bundan evvelki soru münasebetiyle de temas ettim, bu memlekette anarşi yaratmak, memleketin havasını karanlık göstermek isteyenler vatandaşın sükûn içinde olmadığını, hürriyetten mahrum olduğu fikrini telkin etmek isteyenler muhakkak surette hüsrana uğrayacaklardır, (Soldan “bravo sesleri”, şiddetli alkışlar).

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun itimadını haiz olan Hükümeti hiçbir zaman bu memlekette bir 31 Mart vakasının hortlamasına imkân vermiyecektir arkadaşlar, *(Soldan "bravo sesleri", şiddetli alkışlar)*.

İZZET AKIN (Van) – Arkadaşlar; bu yazıyı okuduğum zaman ben cidden büyük bir endişe ve teessüre kapıldım. Bilhassa seçim bölgemden aldığım haberlerde yazının oralarda da akisler yaptığını ve heyecan uyardığını anladım. Filhakika yazıda bahis konusu edilen duruma bakılırsa Doğu bölgesi hemen hemen, bugün yarın kıyam ve isyan arifesindedir. Manzara bu. Çok şükür, şimdi Hükümetin ağzından, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun ağzından hep beraber dinledik ve anlıyoruz ki, böyle birşey yoktur. Mektupta yazılan hususat yalan, tezvir, iftira ve sırf Hükümeti kötülemek için yapılan bir tertipten ibarettir. Hükümetin verdiği izahat bende olduğu gibi Doğu halkı üzerinde de büyük bir memnuniyet uyandıracak ve inşirah verecektir. Bu bakımdan Hükümete teşekkür ederim.

Dikkat buyurulursa görülür ki, sayın başyazar yazısına "bir vicdan borcu" cümlesini koymuş ve sonunda da bu mektubu neden neşrettiğini uzun boylu izah ediyorlar. Bu başlıktan ve izahattan şunu anlıyoruz, yazar, yazıya başlarken bilhassa kendi vicdanlarıyla çok çetin bir mücadeleye girişmiş, nihayet kalemi vicdanına galebe çalmıştır. Çünkü hiçbir vicdan memleketin büyük bir köşesine emniyetsizlik, huzursuzluk içinde gösteren; bilhassa yalan, iftira tertip olduğu en basit bir adam tarafından kolayca anlaşılması mümkün olan ve nihayet yurdun her tarafında geniş tepki yapması mümkün olan böyle bir mektubu, bir başmakale halinde efkârı umumiyeye yaymaya razı olamaz. Maksat ne olabilir? Ona göre maksat gúya Hükümeti ikazdır, fakat biz böyle anlamıyoruz. Kanaatimize göre maksat Hükümetin noktai nazarını bu bölge üzerine çekmek, mazide vuku bulmuş olan hâdiseleri mevzuubahis ederek Hükümeti bu bölgede yeniden tedbirler alması teşvik ve bundan doğacak huzursuzluklardan kendi hesaplarına faydalanmaktır.

BAŞKAN – İzzet Bey, tahrikâmiz konuşmayın lütfen!

İZZET AKIN (Devamla) – Arkadaşlar; Hüseyin Cahit Bey Doğu bölgesinin Milletvekili olmasına rağmen bu bölge halkının karakteri, mizacı, huyu, tabiati, hususiyeti hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Eğer böyle bir bilgiye sahip olsalardı, bu mektubu sepete değil, lâıyk olduğu başka yere atması lâızm gelirdi.

Yine mektuptan öğreniyoruz ki, eski iktidarın Doğu bölgesi hakkındaki görüşlerinde hiçbir terakki ve değişiklik yoktur.

Arkadaşlar, Doğu'yu tanıyanlar çok iyi bilirler ki, köylerde rakı ve bira içilmez. İçki olarak çay, kahve, su, ayran içilir. Doğu bölgelerinde kadınların cebren dağa kaldırıldığı asla vâkı değildir. Bu kötü âdet orada yoktur. Orada kadına karşı büyük bir saygı vardır.

Silâha gelince : Diyorlar ki, hududun ötesinden yurdumuza tüfek, bilhassa makineli tüfek sokulmaktadır. Gerek Doğu ve gerekse Güney hudutlarının ötesinde silâh, bize nazaran daha kıymetli, daha çok pahalı ve aranılan bir nesnedir. Bilhassa hudut kısmındaki köyler o kadar fakirdir ki; bütün köyün servetini bir araya toptasak yine değil bir makineli tüfek, bir tüfek bile alınamaz.

Emniyet ve âsaiye gelince; Doğu'nun her yerinde âsaiye memleketin diğer bölgelerinde olduğu kadar sağlamdır. Devlet otoritesi daha da kuvvetlidir. Bunun delili buralarda hiç âsaiye müessir hiçbir hâdisenin olmamasıdır.

Muhterem arkadaşlar; maziyi kurcalamak istemem, esasen bunda fayda da yoktur. Ama yazıda temas edildiği için müsaadenizle kısaca temas etmek istiyorum. Malûmunuzdur ki geçmişte Doğu'da bazı yerlerde bazı hâdiseler olmuştur. Hükümet de tedbir almıştır. Bunun sebebi üzerinde durmayacağım. Hükümet o zamanki icaplara göre Devlet otoritesini muhafaza bakımından tedbir almıştır. Ancak alınan bu tedbirler ihtiyaçtan çok şiddetli ve geniş tutulmuştur. O derece ki; karşıda bir vatandaş kitlesi değil, bir düşman varmış gibi davranılmıştır. Bu arada birçok mâsum kanına girilmiş ve birçok vatandaşlarımız, alnına hiyanet damgası vurularak tehcir edilmiştir. Birçok bölgelerimiz yasak bölge haline getirilerek orada doğmuş, büyümüş birçok vatandaşlarımız ecdat yurdundan kovmuşlardır.

Bilhassa son iki tedbir ancak komünist idarelerinde eşine rastlanan tedhiş tedbirleridir. Ondan sonra da bu mâsum halk soyulmuş, tahkir edilmiş, izzeti nefsi rencide edilmiş ve her türlü hürriyetten mahrum bırakılmıştır; âdeta ürkek bir sürü haline getirilmiştir. Yani şiddet tedbirleri âdeta uzun yıllar büyük bir vatandaş kitlesini Hükümetle düşman bir cephe haline getirtilmiştir.

Demokrat Parti Hükümeti iktidara geldikten sonradır ki, bu tedbirler gevşetilmiş ve bilhassa 14 Mayıs'tan sonra Doğu illerindeki vatandaşlar mahrum kaldıkları aziz hürriyetlerine, benliklerine kavuşmuşlardır.

Arkadaşlar, şimdi Hükümetin de şefkatli alâka ve yardımı ile bu Doğu'daki vatandaşlar yaralarını sarmakla meşguller; Sayın Hüseyin Cahit Bey burada olsalardı; kendilerine şu ricada bulunacaktım : Artık bu böl-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

ge halkına sataşmasınlar, onları rahat bıraksınlar ve bilsinler ki, bu bölge halkı hiçbir tahrikle, hiçbir propaganda ile yolunu değiştirmeyecektir!. Çünkü o, maziden çok acı dersler almıştır. Bir daha kara günlerin geri gelmesine asla müsaade etmeyecektir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

Doğu bölgesi halkı, hepinizin malûmudur, asırlardan beri Şark hududunun bekçiliğini yapıyor, lâzım oldukça bütün varını yoğunu ortaya dökerek vatan müdafaasındaki vazifesini fazlasıyla yerine getirmiştir. Seller gibi kanını akıtmış, istilâ ve katliâmlara uğramış, maddi, mânevi telâfisi, imkânsız kayıplara duçar kalmıştır. Fakat bunları asıl halk vatan müdafaası uğruna katlanması icabeden fedakârlık saymış, neticelerine meta-netle tahammül etmiştir. Bu asıl halk bugün de cevherinden, fedakârlık ruhundan, memleket aşkından hiçbir şey kaybetmemiştir. *(Soldan alkışlar).*

Hüseyin Cahit Yalçın müsterih olsunlar, Doğu bölgesindeki halk dün olduğu gibi bugün de hudut boyundadır ve bütün imanı ile azife başındadır!. *(Bravo sesleri, alkışlar).*

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Gümüşane) – Muhterem arkadaşlar, bendeniz şöyle söze başlayacağım : Yapılan güzel şeylerde, verilen güzel kararlarda çirkin mânalar aramaya çalışanlar ruhlarının, vicdanlarının ahengini kaybetmiş, idrakleri harabiyete uğramış insanlardır. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

Arkadaşlar, ne garip tezada düşmüş Muhterem Hüseyin Cahit Bey ki, bir taraftan Genel Sekreterleri diyor diyor gezip, hürriyet yoktur, baskı vardır, şiddet vardır, diye bağırırken, diğer taraftan Hüseyin Cahit Şarkta ayaklanma vardır, silâhlanma vardır, ne duruyorsunuz, şiddet gösterin diyor. Bu mudur hürriyetsizlik? Meydanlarda bağırımlarının mânası bu mudur? Hürriyetin bünyesinde, ruhunda, her türlü maddi ve mânevi şiddet ve tazynkların ilgası mündemiçtir. Hürriyetle şiddet bir arada yürümez. İşte Hüseyin Cahit Bey böyle tenakuzlar içinde yuvarlanıp gidiyor.

BAŞKAN – Târizkâr konuşmayın.

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Devamla) – Müsaade buyurun, Hüseyin Cahit'in mihrak noktasını teşkil eden yegâne şey, iktidarı, Hükümeti kötülemektir arkadaşlar, başka bir şey değildir.

Muhterem arkadaşlar, bu mektup mürettep bir mektuptur, musanna, bir mektuptur ve bu muhakkaktır. Eğer mürettep ve musanna olmasa idi Hüseyin Cahit bu mektup sahibinin ismini söylemekten çekinmezdi. Bu musanna mektup imza ile gelse dahi, C.H.Partisinin bir organı

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

olan, nâşiri efkârı olan Ulus Gazetesinde bir başmakale mevzuu yapmamış olsa idi bendeniz marazi bir muhayyilenin uydurmasından başka bir kıymet ifade etmiyen bu mektubu, mevzubahis edip de bu kürsüye getirmezdim. Fakat bir muhalefet kalemşörunün bunu kıymetlendirmesi, bir vicdan borcu, bir vicdan muhasebesi şekline sokmasıdır ki, bu meseleyi kürsüye getirmeme sebep olmuştur.

Arkadaşlar, şunu arzedeğim ki, zamanlarında onların asayişten anladıkları mâna şudur : Onlar Doğu bölgelerinde asayişin temini için vatan-daş kanı dökerlerdi. Fakat Demokrat Parti iktidarı memlekette asayişini temin etmek için bu memleket çocuğunun kanını akıtmıyacaktır. *(Soldan alkışlar)* Bu memlekette asayiş, hürriyet havası içinde vatandaşın haysiyetine hürmet edilerek temin edilecek. Esas asayiş budur, cebirle, şiddetle, sert kanunlarla, tedhiş yaratarak, vatandaşları yabancı unsurlar gibi kurşuna dizmekle temin edilen asayişe asayiş denmez. Bunu, muhterem muhaliflerimiz böylece bilsinler.

SIRRI ATALAY (Kars) – 33 vatandaş kurşuna dizilirken sen orada cumhuriyet savcısı idin, niye vazifeni yapmadın?

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Devamla) – Zamanı gelince onun da hesabını veririz. Kurşuna dizilen 33 vatandaştan bahsediyor, ben o zaman cumhuriyet savcısı idim. Uzun müddet ömrünü bu memleket hizmetine vakfetmiş olan ihtiyar kumandanı en sonunda kaatil menzilesine düşürdünüz. Hâdise 1943 te olduğu halde 1945 te milli şefiniz onu milli bir kahraman gibi koluna takıp Van'a gelmişti, buna ne buyrulur? Ben vazifemi yapmışımdır. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

BAŞKAN – Mevzu üzerinde kalınız lütfen.

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Devamla) – Mecbur ediyorlar.

BAŞKAN – Efendim, hatibi mücavebeye mecbur etmeyin.

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Devamla) – Arkadaşlar, bendeniz sözümü şu suretle bitireceğim. Şu milletin dayandığı şu vatan bu milletin irade ve istiklâliyle çizilmiş zengin bir tarihî kıymetler ülkesidir. Ve bütündür. Pusulanın gösterdiği istikametlerde şark, garp, şimal, cenup diye kısımlara ayrılmışsa da vatandaşlar arasında bir ayrılık yoktur, yalnız bir millet vardır, bunu muarızlarımız böyle bilsinler. *(Soldan bravo sesleri)* Samet Ağaoğlu arkadaşına verdiği izahattan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bütün vatandaşlar bu müspet izahlar müvacehesinde derin bir ferahlık ve inşirah duyacaklardır. Şarklı vatandaşlar en feyizli iktidar olarak kaderlerini D.P. iktidarına tam bir iman ve samîmiyetle bağlamıştır. *(Soldan alkışlar)*

BİR VİCDAN MESELESİ (*)

Avrupa'da bulunduğum müddetçe Ankara'da birikmiş mektuplarımdan birisi elimde, düşünüp duruyorum. Mektup Horasan'dan geliyor ve öyle vakıalardan bahsediyor ki buruşturup sepete atmağa vicdanım müsaade etmiyor. Çünkü işin içinde memleket asayışı bahis mevzudur. Ve zaten Doğu taraflarında şimdi bu idare zamanında değil ötedenberi yapılan tahrikler silahlanmalar, gizli hazırlıklar hepimizin malumudur. Diğer taraftan, haber verilen şeylerin doğru olup olmadığına dair kati bir kanaatim yoktur. Mektupta imza sahibini tanımam. Bu zat imzasını ve hüviyetinin gizli tutulmasını istediği için mektubu salahiyetli resmi makama da tevdi edemem. İşte bu tereddütler arasında ne yapacağımı kestiremezken, düşündüm ki bahis bir parti münakaşası olabilecek bir şey değildir. Bu gibi mevzularda bütün vatan evlatları arasında bir ayrılık olmaz ve maksat da iktidarı kabahatli görmek veya çürütmek değildir. Bilâkis ortada onun bilmediği bir şey varsa kendisini uyandırmak ve dikkatini çekecektir. İşte sırf bu mülahaza neticesiyledir ki mektubu şuraya mümkün olduğu kadar aynen nakletmeğe karar verdim :

"... Memlekette asayişin varlığını temin eden mesul mevki sahipleri bilmelidir ki Erzurum-Ağrı çerçevesi içinde bulunan köylüler" harekâta hazır bir ordu gibi silahlanmışlardır. Memlekette asayiş var demekle Ace-mistandan yurda dolan makineli tüfekleri nasıl saklamak kabil olabilir.

Bugün Doğu illerimizde esen hava o şekildedir ki tarlasını sürmeğe giden çiftçi ile adam soymak için dağa çıkmış eşkiyayı birbirinden ayırdetmeğe imkan kalmamıştır. Çünkü bez almak için kasabaya gelen köylü yanındaki tabancasını herkesin görebileceği bir yerine takıyor. Kimin haddine düşmüş vesika sormak, demokrasi var!

Yirmisekiz yaşımı henüz idrak etmiş bulunuyorum. Hayatım boyunca, rakı içenlerin, sigaraya müttela olanların bu gibi ihtiyaçlarını Tekel İdaresinden veya bayilerinden temin ettiklerini görmüşümdür. Fakat, 14 Mayıs 1950'den sonra, kendi evlerinde imal ettikleri arpa suyundan kafa yı tutsüliyenler, kutularında kaçak tütünden yaptıkları sigara izmaritlerini Tekel İdaresine ait bina önüne atıyorlar. Tekel memuru mu bunları yakalayacak? Ne haddine demokrasiyi görmüyor mu?

Hangi birisini sayayım : Sokaktan geçen hanımefendiye gâvur diye haykıran altmışlık haydutlar umacı gibi çarşafa bürünmüş onbeşlik kızları dağa kaldırmakta bir mahzur görmedikten sonra! Polis mi mâni ola-

(*) *Ulus Gazetesi* : 16 Nisan 1952

cak? Ne münasebet, demokrasi var. Bu hazin durumun umumi eskâra duyurulmasını, bu acı hakikatlerin daha gelişmesine meydan verilmemek için ilgililerin dikkatlerinin çekilmesini istiyorum. 14 Mayıs 1950 den önce yapılan asılsız vaadlerle bazıları birer hattâ ikişer koltuk kaptılar, bugün memlekette asayiş var demekle ne kadar ağır suç işlediklerinin farkında mıdırlar?

Bütün bu 14 Mayısçılar eğlenip geze dursunlar. Fakat Doğu illerimizin, bilhassa Ağrı ve havalisinin mazîye gömülmüş o korkunç günleri hortlayıp memleketi kapladığı zaman onların da akıbetinin ne olacağı meçhuldür."

Bir parçasını aldığım şu mektupta iki noktaya temas ediliyor : Biri yabancı memleketlerden Türk topraklarına sokulan gizli silâhlar; diğeri hükümet otoritesine karşı açıkça meydan okumalar. Bu son hareketin gelişmesini başlangıçtan beri adım adım takibediyoruz. Maatteessüf geniş vatanın her tarafına yayılmak istidadını gösteriyor. Bu gidiş yalnız iktidarı devirmez. İktidar ile beraber hepimizi de anarşiye sürükler. Haydi neden böyle oldu diye sebep aramıyalım ve kimseyi mesul tutmağa kalkmıyalım. Fakat hükümet otoritesinin tehlikeye düşmesine de kayıtsız kalamayız. Hükümetin mesele ile ciddi surette ilgilenmesini bir kere daha rica etmekten başka elimizden ne gelir?

Doğu bölgesine dışardan silâh sokulmasına gelince, senelerce evvel Varto'dan Tanin'e mektup yazan bir zat bu tahrikleri ve ifsad gayretlerini ifşa ettiği zaman, büyük bir protesto gürültüsü kopmuş ve hakikat gizlenmek istenmişti. Nihayet, mektubu yazan adamı vurdular, mesele halledildi idi! İşte örtbas edilen bu hakikattir ki bugün gene karşımıza çıkıyor.

Doğu hudutlarımız daimi bir dış düşman tehdidi altında bulunduğu için parti kavgalarıyla düşmana içeride fırsat ve imkân hazırlamak affolunmaz bir suç teşkil eder. İktidar tarafından bu hususta anlayışa ve iyi niyete delâlet edecek hiçbir nişaneye tesadüf edilmemesi hakikaten pek üzücü bir durum yaratıyor. Yalandır, iftiradır, misal isteriz gibi sözlerle hakikatin değişmesi kaabil olsa idi her taraf cennete dönerdi. Fakat maatteessüf realite başkadır ve ciddi surette ele alınmağa muhtaçtır.

Hüseyin Cahit YALÇIN

20. – DIŞ POLİTİKA VE TUNUS SORUNU

Orta-Doğu Sulhu ve Tunus Sorunu konusunda verilen sözlü soru Türk Dış Politikasının bir kesitini yansıtmaktadır.

Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerine açıklık kazandıran bu sözlü soru ve görüşmesi aynen alınmıştır.

Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın, Yunanistan ile Türkiye arasında tesis edilen sıkı dostluk münasebetlerinin bütün Orta-Şark devletlerine de teşmili hususunda ne düşünüldüğüne ve Tunus meselesinde Hükümetimizin noktai nazarına dair sorusuna Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün sözlü cevabı (1)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıda yazılı soruların Dışişleri Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim :

1. Hükümetimiz, Yunanistan'la Türkiye arasında tesis edilen sıkı dostluk münasebetlerinin bütün Orta-Şark devletlerine de teşmili lüzumuna kaani midir? Kaani bulunuyorsa bu hususta ne gibi teşebbüslerde bulunmaktadır?
2. Tunus meselesinde Hükümetimizin noktai nazarı nedir?
3. Tunuslularla Fransızlar arasındaki ihtilâfın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine intikali bahsinde Hükümet nasıl bir hareket tarzı ihtiyarını derpiş etmektedir?
4. Bütün Müslüman Memleketler murahhasları Tunus dâvasını Birleşmiş Milletler nezdinde destekledikleri halde haksızlığa ve baskıya mâruz bulunan Tunuslu kardeşlerimize karşı Türkiye neden kayıtsız kalmakta ve dâvalarına neden alâka göstermemektedir?

Antalya Milletvekili

Dr. Burhanettin Onat

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; daha geçen gün Cumhurbaşkanımızın, bir kere daha tebarüz ettirdikleri gibi, bizim takip ettiğimiz siyaset, bütün iyi niyet sahibi ve sulh-sever devletlerle, mümkün olduğu kadar sıkı, sağlam ve faal dostluk tesis eylemek siyasetidir. Çünkü, memleketimizin yüksek menfaatleri ve merbut bulunduğumuz yüksek idealler cihanda samimi iş birliğine müstenit sağlam bir sulhün tesisi için çalışmamızı âmir bulunuyor.

(1) Tutanak Dergisi : C. 17, S. 117-120

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu itibarla, bu iyi niyetlerimize karşı aynı niyeti ve anlayışı gösteren devletlerle olan münasebetlerimiz her gün biraz daha inkişaf etmektedir. Sayın Burhanettin Onat arkadaşımızın buna misal olarak zikrettiği Türk-Yunan sıkı dostluğuna, Yugoslavya ile münasebetlerimizin son mesut inkişaflarına da ilâve etmek isterim.

Orta-Doğu memleketlerine gelince : Bunların her biri ile aramızdaki dostluk münasebetlerinin aynı mesut inkişaflara mazhar olması hususundaki arzumuzu ve bunu temin için elimizden geleni yapmak hususundaki kararımızı her fırsatta iki buçuk seneden beri, ilân ettiğimiz gibi efalimizle de bunu ispat eylemekteyiz.

Çok uzun asırlar süren müşterek bir hayatın neticesi olarak maddi ve mânevi kuvvetli bağlarla merbut bulunduğumuz bu dost ve kardeş memleketlerin bâzılarıyla, aramızda halli lâzımgelen, vatandaşlarımızın menfaatleriyle alâkalı bâzı işlerin iyi niyetle ve her iki tarafın menfaatlerini telif edecek tarzda halline çalışıyoruz.

Lübnan Hükümeti ile, geçenlerde teati ettiğimiz mektup, bu sahada eriştiğimiz müspet merhalelerden en yenisini teşkil eder.

Metni neşredildiği cihetle, bu mektubun, sadece en mühim kısmına işaretle iktifa edeceğim : Bu mektupta, Lübnan ile aramızdaki emlak meselesinin halli zımında bir an evvel müzakerelere girişilmesi kararlaştırılmış bulunmaktadır. Bundan başka, iki memleket arasındaki dostane münasebetlerin bir delilini teşkil etmek ve emlak işleri müzakereleri için en müsait havayı yaratmak maksadiyle, Türklerin Lübnan'da ve Lübnanlıların Türkiye'de ve sahiplerinin tasarrufunda bulunan malları üzerine, senelerden beri konulmuş takyitler karşılıklı olarak kaldırılmıştır. Bahis mevzuu mallar, dediğim gibi, sahiplerinin üzerlerindeki mülkiyet hakları bugün mevcut bulunan mallardır. Yani bu mallar, halen başlamak üzere bulunan emlak işleri müzakerelerinin mevzuu haricinde kalan mallardır. İki taraf, bu mallar üzerinde sahiplerinin mülkiyet haklarını tanımakla beraber, uzun senelerden beri idari kararlarla bu hakların istimalini tahdit etmişlerdi. Yani, meselâ bir Lübnanlı Türkiye'deki, bir Türk de Lübnan'daki evine sahip olmakla beraber bunu satamıyor, ipotek edemiyordu. İşte bütün bu tahdidat şimdi kaldırılmıştır.

Suriye ile de emlak işlerinin halli imkânlarını aramak üzere konuşmalara yakında başlayabileceğimizi ümit ediyorum.

Diğer taraftan, dost Orta-Doğu Arap devletlerinin bâzıları ile talebe mübadelesi, seyahatler tertibi gibi vasıtalarla sosyal ve kültürel münasebetlerimizi genişletmek yolundayız.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bundan başka; bildiğiniz gibi, geçenlerde dost Irak Devletiyle karşılıklı olarak elçiliklerimizi Büyük Elçilik derecesine yükselttik, aynı şeyi dost Suriye Devletiyle de yapmak üzereyiz.

Bütün bunların çok güzel, semereli ve faydalı şeyler olduğunu teslim buyurursunuz. Fakat hepsinin fevkinda en büyük gaye, yüksek siyaset sahasında sıkı, faal ve tam karşılıklı itimada müstenit iş birliği lüzumunun umumi efkârda müşterek bir kanaat halinde yerleşmesidir ki, bunu temin için de durmadan gayret sarfediyoruz.

Dünyanın içinde bulunduğu endişeli hava ve Orta-Doğu'da mevcut hassasiyet, maalesef, zaman zaman, birtakım suitefehhümlerin vukuuna meydan veriyor. Kullandığım "suitefehhüm" kelimesi belki tam yerinde değildir, çünkü, meselede yalnız suitefehhüm bahis mevzuu değildir. Bizim bu kardeş devletlerle aramızın açılmasını ve daima açık olmasını isteyenler vardır ki, şimdiye kadar bunların müfsidane propagandaları da bu hususta mühim bir rol oynamıştır. Bu propagandacılar yalnız eski suitefehhümleri kökleştirmek için değil, hattâ yenilerini de yaratmak için de en ufak fırsatı kaçırmamaktadırlar. Fakat biz bundan sinirlenmiyoruz, telâşlanmıyoruz, ümitsizliğe kapılmıyoruz; açık, dürüst ve samimi hattı hareketimizi azimle, sabırla ve psikolojik âmillerin icabettirdiği hususi itina ile takip ediyoruz.

Bu kardeş devletlerle hiçbir hakiki menfaat ayrılığımız olmadığının tasrihini bile zait saymaktayım. Onların istiklâline ve toprak bütünlüğüne riayeti, siyasetimizin değişmez bir umdesi addetmekteyiz ki, bu, hem umumi prensiplerimiz, hem de yüksek menfaatlerimiz iktizasıdır. Onların huzur ve emniyet içinde yaşamalarını, daima daha kuvvetli ve müreffeh olmalarını, yalnız her birine karşı beslediğimiz derin sevgi neticesi olarak değil, Orta-Doğu'nun istikrarı ve emniyeti ve binnetice kendi emniyetimiz bakımından ve samimiyetle ve hareretle temenni ediyoruz.

Aramızdaki münasebetlerin çok sıkı ve çok samimi olmasını icabettiren bu umumi ve her zaman için muteber unsurlara, bugün dünyanın içinde bulunduğu tehlikeli vaziyetin icapları da ilâve edilmiş bulunmaktadır. Filhakika bugün hepimiz aynı büyük tehlikeye mâruz bulunuyoruz ki bu da ayrıca, sıkı sıkıya iş birliği yapmamıza müstacel ve zaruri mahiyet veren bir unsurdur.

Sulhün, emniyetin ve istiklâlin, ancak gereken bütün fedakârlıkların yapılması ve hür milletler arasında iş birliği tesisi suretiyle korunabileceğinden ufak şüphe bile büyük bir gaflet olur. Hâdisatın icaplarına, geopolitique unsurların mantığına karşı durmak imkânsızdır. Bu itibarla,

maddi veya mânevi hiçbir hususi menfaat endişesine dayanmıyarak sarfettiğimiz çok sabırlı ve çok samimî gayretlerin, ergeç, mütekabil bir anlayışla karşılanacağını, ve bunun bu kardeş devletlerle aramızda sıkı ve faal bir dostluğun tesisine müncer olacağını kuvvetle ümit ve temenni ediyorum.

İşte şu son haftalarda matbuatta da sık sık sözü geçen "Orta-Doğu müdafaası" teşkilâtının kurulması munhasıran bu arzettiğim mülâhazaların bir mahsulü olarak telâkki olunmalıdır. Yukarda bahsettiğim suite-fehhün ve menfî propaganda kaynakları, bu işin de mahiyetini tahrif yolunda daha şimdiden birçok faaliyetler göstermiştir.

Ben, huzurunuzda, en kati ve sarîh şekilde bir kere daha tekrarlamak isterim ki, bahis mevzuu olan şey, tam müsavat ve hürriyet içinde, kimsenin irade ve menfaatini kimseninkine ram veya feda etmek asla bahis mevzuu olmaksızın, sırf müşterek menfaatlara ve hâdiselerin, mantığın ve coğrafyanın icaplarına göre her hangi bir tecavüz ihtimalini önlemek için samimî bir işbirliği yapmaktır.

Meseleyi başka şekilde görenler veya gösterenler ya yanılmaktadırlar, -ki, yanıldıklarını her zaman ispata hazırız-, yahut suîniyetle hareket etmektedirler ki, buna karşı bütün imkânlarımızla mücadeleye devam edeceğiz. Hâdiselerin zaruretine dayanan hakikatların, her türlü tezdîr ve tahriklere ve onların yaratacağı muvakkat tesirlere rağmen sonunda mutlaka anlaşılacağı hakkındaki kanaatimiz mutlakdır.

Muhterem arkadaşımın sözlü sorusunda Tunus meselesi de bahis mevzuu edilmektedir. Önümüzdeki çok yakın günlerde, Büyük Millet Meclisi huzurunda Meclisin tatil devresi esnasındaki siyasi hâdiseler hakkında geniş ve etraflı mâruzatta bulunacağım. Bu mesele hakkındaki cevabımı, o umumi mâruzata talik etmekliğime münasebetlerini rica ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Burhanettin Onat.

BURHANETTİN ONAT (Antalya) – Muhterem arkadaşlar; verdikleri kıymetli ve tatmin edici beyanattan dolayı Dışişleri Bakanımıza teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

Gerçi çok gecikti, ama zararı yok, olur bâzen. Nitekim Sayın Dışişleri Bakanımız, kıymetli beyanatına Sayın Cumhurbaşkanımızın açış nutuklarındaki beyanatlarını iştat etmekle başladılar. Arzettiğim gibi arkadaşlar, bu nutuktan tam altı ay evvel ben sözlü sorumu vermiş bulunuyordum. O zamandan beri hâdiseler bir hayli değişiklik ve inkişaf göstermiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

O zamanki vaziyet şu idi arkadaşlar : Orta-Doğu karma karışık. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Orta-Doğuya karşı alınması lâzımgelen hareket etrafında esaslı bir karara varamamışlar, ne yapacaklarını, hangi istikamete teveccüh edeceklerini tâyin edememiş durumdaydılar. Bu kararsızlığın meydana getirdiği bâzı ihtilâtlar oldu. Meselâ; o zaman Mısır'a, Mısır Hükümetine bir nota tevdi edildi ve maalesef biz de buna iltihak ettik. Bunun neticesi olarak yalnız Mısır'da değil, bütün Orta-Doğuda şiddetli bir aksülâmelin husule getirdiği sarsıntıya mâruz kalındı.

Öbür tarafa bir Tunus dâvası vardı. Büyük bir devlet; dünyaya Hukuku Beşer Beyannamesini neşreden bir milletin kurduğu devlet; Viktor Hügo'nun devleti; Volter'in devleti; kültürüyle bütün dünyaya ışık saçan münevver Fransa Devleti; alabildiğine bütün kuvvetiyle küçücük Tunus üzerine çullanmış, alabildiğine eziyor. Buna karşı birçok dünya devletleri gibi Orta-Doğu devletleri Tunus'un imdadına koştukları halde öbür taraftan Tunus'un, Birleşmiş Milletler nezdindeki teşebbüsünü desteklemeye dahi yanaşmamışlardı.

İşte arkadaşlar; daha altı ay evvel cereyan eden bu hâdiselerin tesiri altındadır ki, o zamanlar verdiğim ve bugün okunan sözlü soruma Sayın Dışişleri Bakanı cevap vermek lûtfunda bulundular. Halbuki bugün caiziyet hiç de böyle değildir.

Evvelâ Birleşmiş Milletler camiasına dâhil milletler hakikatı idrak etmiş durumdadırlar. Bugün Yakın Şark devletlerini dünya müdafaası zinciri içine almadıkça, dünya müdafaası sisteminin tekemmül edemeyeceğine akılları ermiş bulunmaktadır. Artık bundan sonradır ki; ve belki de bununla beraberdir ki, Hükümetimizce alınması lâzımgelen istikamete teveccüh etmiş bulunuyoruz.

Bunun için kâfi derecede izahatta bulundular, kendilerine teşekkür ederim. Bunun, bu arzuların, bu temennilerin bir an evvel husul bulması için gereken teşebbüslere girişileceğine de kaani bulunarak, kendilerinin umumi izahat sırasında cevabını verecekleri Tunus meselesine bir kere daha müsaadenizle temas etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar, bir Tunus meselesi, dünya muvacehesinde bir meseledir ve belki alelâde siyasi bir meseledir. Fakat bizim için böyle değildir arkadaşlar. Birçok büyük milletler, büyük devletler tarihin muhtelif zamanlarında istilâlar yapmışlar, bütün bu müstevliler ellerine geçirdiği, idareleri altına geçirdiği milletleri köle gibi, esir gibi kullanmışlardır. Biz böyle yapmamışızdır, arkadaşlar. Biz, istilâ ettiğimiz memleketleri bir vatan haline getirmişizdir. İmparatorluğumuz zamanında; onlara eşit haklar vermişizdir.

Hangi milletin yaptığı istilâ sonunda ele geçirdiği topraklarda yetiştirdiği devlet adamları bulunur? Arayınız; bulamazsınız. Fakat İmparatorluğumuz zamanında istilâ ettiğimiz memleketlerden birçok vezirler, sadrazamlar çıkartmışız; onları devlet umuruna iştirak ettirmişizdir. Bunların birçokları, tarihimizin ve talihimizin izmihlâli devrinde bizden ayrılıp istiklâllerine kavuşmuşlardır. Fakat bir kısmı hâlâ boyunduruk altındadır, arkadaşlar. İşte bunlara karşı tarihi ve mânevi vazifelerimiz vardır, arkadaşlar. Bir Tunus meselesi bizim için âlelâde bir siyasi mesele değildir. Buna karşı lâik olduğu derecede hassasiyet göstermemiz bir vazife; bizim için bir borçtur. Onun için Tunus meselesi, Birleşmiş Milletlere intikal ettiği zaman, Hükümetimizin de noktai nazarını aynı şekilde ve millî duygularımıza uyarak tezahür ettireceğini ümit ederek hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Soldan alkışlar)*

21. – DİN EĞİTİMİ, VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ, LÂİK DÜŞÜNCE

Din eğitimi ve din adamı sorunu Cumhuriyet Tarihini kapsayan ve dâima gündemde kalan bir sorundur.

Büyük Türk İnkılâbının gerçekleştirilmesinde en çok uğraş isteyen lâik cumhuriyet ilkelerinin toplumca anlaşılıp benimsenmesi için büyük çaba harcadı.

Toplumun manevi değerleri üzerinde ölçülü ve duyarlı davranma zorunluluğunun gözardı edilmesi, siyasi olayların meydana gelmesine ve çok partili yönetimin gecikmesine neden olmuştur.

Bu sorunun Dokuzuncu Dönemdeki kesitini sergileyen sözlü soru ve görüşmeleri tutanaklardan aynen alınmıştır.

Maraş Milletvekili Abdullah Aytemiz'in, din adamı yetiştirmek üzere Mısır'daki Camiülezher'e ne için talebe gönderilmediğine, gitmiş olanların durumu ile Hükümetin alâkadar olmadığına ve bu ilim müessesesinden mezun olanlara ne gibi haklar tanındığına dair Başbakanlıkla Millî Eğitim Bakanlığından olan sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin sözlü cevabı (1)

BAŞKAN – Abdullah Aytemiz buradalar mı? *(Burada sesleri)* Soruyu okuyoruz :

(1) Tutanak Dergisi : C. 17, S. 214-222, Ta : 19.11.1952

18.VI.1952

Yüksek Başkanlığa

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının çeyrek asır evvel, Kuzat Mektebi ve medreseler gibi az çok din adamı yetiştiren müesseseleri lâğvetmiş ve bunların yerini alacak teşkilâtı da tam olarak vücuda getirmemiş olmasından dolayı din adamlarının mevcudu çok azalmış, hattâ yok denecek bir hale gelmiştir.

Bu ihmal yüzünden bugün, vaiz ve irşat ve tedris kabiliyetine hakkiyle sahip elemanlar bulmakta ne derece zorluk çekilmekte olduğu da hepimizce bilinen bir hakikattır.

Bu boşluğu gören ve fetret zamanındaki dinî mahrumiyetleri telâfi etmek isteyen Demokrat Parti iktidarı, bu mevzua layık olduğu ehemmiyeti atfetmiş, din adamları yetiştirmek ve dinî tedrisatı tamim etmek yolunda en ileri adımı atmış bulunmaktadır.

Fakat hemen itiraf etmek lâzımdır ki, gerek son zamanlarda açılmış olan İmam ve Hatip mekteplerinde gerekse Halk Partisi iktidarının son senelerinde kurulmuş bulunan İlâhiyat Fakültesinde kendilerine vazife verilmiş olan zatların, yani tedris unsurlarının dinî akide ve bilgi yönünden kâfi derecede birer eleman oldukları hiçbir vakit iddia olunamaz.

Bu haliyle her iki müessesemizde, İslâm dininin mesnet ve müeyyidesini teşkil eden Kuranın muhteva, mâna ve medlûlüne hakkiyle nüfuz edecek kudrette din adamı yetişebileceğine ihtimal vermemekteyim. Çünkü, gerçek din âlimi olabilmek için sarf, nahiv, mantık, fıkıh, hadis ve tefsir ilimlerine bihakkin vâkıf olmak ve bunu temin için de altı yedi senelik bir tahsil devresi geçirmek şarttır. Bu mahiyette bir tahsil görmeden din adamı mevkiine geçecek olan bir kimsenin durumu ile, bir müsteşrikin veya bir papağanın taklitçiliği arasında fark olmamak ve gözetilmemek lâzımgelir. Bir taraftan tıbbî, riyazi, bedii ve hukukî ilimlerde bizden ileri olan muasır medenî devletler memalîkine bu ilimleri tahsil etmek üzere talebe göndermekte ve kendiliğinden gitmek isteyenlere de müsaade etmekte olduğumuz halde, İslâm âleminde ilim ve irfan kaynağı, fazilet ocağı olarak iştihar etmiş bulunan Camiülezherden bu müsaadenin ne gibi mülâhazalarla esirgenmekte olduğunu ve bilhassa bu müesseseden mezun olanlarımızın kendi din müessesesi ve mekteplerimizde hoca olarak istihdam edilmemeleri sebebini bir türlü anıyamamaktayım.

Diğer taraftan, bahis mevzuu müsaadeyi alamadıkları için müstear nam kullanarak, âlim ve dâhilere menşe olmuş bulunan ve yukarda saydığım sarf, nahiv, mantık, fıkıh, hadis ve tefsir gibi ilimlerden başka,

anadili dışında biri mecburi diğeri ihtiyari olmak üzere ayrıca iki lisan da tedris eden Camiülezhere gitmiş olan 84 vatandaşımızın talebe sayılmadıklarını, bu itibarla öğrencilere tanınan hakların hiçbirinden faydalanamadıklarını ve Mısır'daki Türk evkafı iradından kendilerine verilmekte olan çok az bir para ile sefalet ve mahrumiyet içinde yaşadıklarını, murakabesiz ve büsbütün başıboş ve en basit bir himaye ve şefkatten de mahrum bırakılmış olduklarını mevsuken ve esefle haber almış bulunmaktayım.

Bu vakayı, partimizin takip ettiği din siyasetinin, din ve vicdanı serbestisi hususunda necip Türk Milletine iyi niyetlerle yaptığımız taahhütlerin ciddiyet ve samimiyetiyle kabili telif görmemekteyim.

Binaenaleyh, diğer yabancı memleketlere olduğu gibi, Mısır'daki Camiülezhere de niçin talebe gönderilmediğini, gitmiş olanların durumuyla Hükümetin neden alâkadar olmadığını, bu ilim müessesesinden mezun olanlarımıza ne gibi düşünce ile hiçbir hak tanınmadığını Sayın Başbakanla Millî Eğitim Bakanımızdan sormakta olduğumu arzeder ve kendilerine, cevaplarını Meclis huzurunda sözlü olarak vermek lûtfunda bulunmaları hususunun iblâğına delâlet buyurulmasını saygı ile dilerim.

Maraş Milletvekili

Abdullah Aytemiz

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Samsun) – Maraş Milletvekili Abdullah Aytemiz arkadaşımızın sorularına cevaplarımı madde madde arz ediyorum :

1. Türk vatandaşlarının hangi şartlarla yabancı memleketlerde okuyabileceklerini tesbit eden hükümler 1416 sayılı Kanun ve buna müsteniden hazırlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla kabul edilen "Türk Öğrencilerinin Yabancı Memleketlerde Okumalarıyla İlgili Yönetmelik" ile düzenlenmiş bulunmaktadır.

Sözü edilen yönetmeliğin 12 nci maddesine göre din öğrenimi yapmak üzere dövizli olarak yabancı memleketlere gitmek isteyenlerin yüksek öğrenimini bitirmiş olmaları veya bu öğrenimle ilgili fakültede öğrenci bulunmaları; dövizsiz olarak gitmek isteyenlerin ise en az olgunluğunu vermiş lise mezunu olmaları şarttır.

Din öğrenimi yapmak üzere Bakanlığımıza vâkı müracaatların hiçbirisi yukarda arzedilen şartlara uymadığından müracaat sahiplerine gereken müsaade verilememiştir.

Nitekim, Dışişleri Bakanlığından alınan ve Bakanlığımızın müsaadesi olmadan Camiülezher'de öğrenimde bulundukları anlaşılan 64 vatan-

daşımızın ilişik listede gösterilen tercümeihallerinden de anlaşıldığı veçhile ancak iki tanesinin lise mezunu olduğu ve birçoklarının sadece ilk öğrenim yaptığı, bir kısmının ise ilk tahsilini bile yapmamış olduğu görülmektedir.

2. Bakanlığımızdan gerekli kanuni müsaadeyi almamış olanlar talebelik sıfatını iktisap edemeyeceklerinden, öğrencilik sıfat ve haklarından pek tabii olarak istifade etmeleri bahis mevzuu olamaz.

Öğrencilik sıfatı kanunen tanınmamış olan vatandaşların; buna hak kazanmış olanlar gibi alâka ve muamele görmeleri de elbette mümkün değildir.

3. Camiülezher'den mezun olan vatandaşlarımıza hiçbir hak tanınmaması yolunda alınmış her hangi bir prensip kararı yoktur. Diğer yabancı bir memleket okulundan diploma almış vatandaşlarımız gibi, Camiülezher mezunlarının da diplomalarının neye muadil olduğunu Bakanlığımıza tesbit ve tâyin ettirmeleri şarttır. Bu cümleden olarak Camiülezher mezunu birçok vatandaşlarımızın öğrenim durumlarının tesbiti bakımından, Bakanlığımıza vâkı müracaatları nazarı dikkate alınmış olup yaptıkları öğrenimin hangi dereceden bir öğrenime muadil olduğu tâyin ve tesbit edilmiştir. Bu vatandaşlar, kendi derecelerinde Türkiye'de öğrenim yapmış diğer vatandaşlarımız gibi diplomalarının kendilerine tanıdığı hak ve salâhiyetlerden istifade etmişlerdir.

Ayrıca zikretmek faydalıdır ki; Camiülezher her zaman namzetlerden muayyen bir öğrenim seviyesi talep etmemekte ve hiç öğrenim yapmamış olanlardan, yüksek dereceli öğrenim yapmış olanlara kadar herkese kaydolma imkânını vermektedir. Bu itibarla bu müesseseden alınan diplomaların muadeletleri tesbit edilirken ilgilinin daha önce yapmış olduğu öğrenim derecesini de göz önünde tutmak zarureti vardır ve bu tabiidir.

4. Memleketimizde tesis edilmiş olan İlâhiyat Fakültesiyle imam hatip okullarının tedris heyetlerinin kifayetsizliği sebebiyle ehil din adamları yetiştiremeyeceği zannına gelince,

5980 sayılı Kanuna göre imam hatip okulları birinci devresi 4, ikinci devresi 3 yıldan ibaret olmak üzere ilk öğretim üzerine en az yedi yıl öğrenim veren ve münevver imam ve hatip yetiştiren müesseselerimiz olarak şimdilik yedi ilimizde açılmış bulunmaktadır.

Bu okulların öğretim kadroları, din dersleri için yurdumuzda mevcut yetişkin din adamlarından seçilenlerle; kültür dersleri için lise ve orta okullarımızın öğretmenlerinden seçilen zevattan terekküp etmektedir. Ayrıca imam hatip okullarına din dersleri okutacak daha kaliteli eleman-

lar yetiştirilmesi yolunda İlahiyat Fakültesi ile mutabık kalınmış ve bu fakülte tedris sisteminde gerekli tedbirleri almıştır.

İlahiyat Fakültemiz ise tedris kadrosunu, Türkiye'de mevcut din ve ilim adamlarımız arasında durumu Üniversiteler Kanununa uyan profesörler kurmuştur.

Ancak; memleketimizde tefsir ve kelâm ile bâzı dersler için durumu Üniversiteler Kanununa uygun profesör bulmak imkânı olmadığından diğer İslâm memleketlerinde bu ihtiyacımıza cevap verecek güzide din adamı aranması yoluna gidilmiştir.

Şimdilik mezkûr dersleri öğretim görevlileri ile tedris etmek mecburiyeti hâsıl olduğundan Diyanet İşleri İstişare Heyeti Âzasından Hasan Hüsnü Erdem ile, Diyanet İşleri Reis Muavinliğinden emekli Hasan Hüsnü Loster tefsir ve kelâm derslerini okutmak üzere öğretim görevlisi olarak vazife almak üzeredirler.

İslâm felsefesi ve felsefoları dersi için yukarda arzedilen zaruretler sebebiyle diğer Müslüman memleketlerden profesör temini yolunda gerekli teşebbüse geçilmiştir.

Dersleri ve tedris kadrosu ile modern bir İlahiyat Fakültesi olmaya doğru gayret eden Ankara İlahiyat Fakültemizin zamanla çok daha iyi gelişeceğini de hesaba katarak ehil ve münevver din adamlarımızı yetiştireceğinden katiyen eminiz.

BAŞKAN – Abdullah Aytemiz.

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Yalnız Maarif Vekâletinden değil, Başbakanlıktan da sormuştum.

BAŞKAN – Başbakan adına da cevap verdiler.

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Aziz arkadaşlarım, iki seneden beri milletin birçok ihtiyaçları üzerinde az çok konuşmalar yapıldı. Dinî mevzulara şimdi sıra geldi. İlk defa olarak din mevzuu üzerinde konuşmak kararındayım.

Bu önergeyi neden verdim? Millete verdiğim sözden dolayı. Seçim propagandası sırasında partimizin tüzûğünden ve programının ihtiva ettiği esaslardan bahisle millete karşı beyanatta bulunurken iki mevzu üzerinde bihakkın şikâyetle muhatap oldum : Biri adalet, diğeri diyanet. Halk memurların irtikâp ve irtişası ne vakta kadar devam edecek; ekalliyetler, İseviler, Museviler dinlerini serbestçe yaptıkları halde biz Müslümanlar bu haktan neden mahrumuz diyordu. (*Öyle bir şey yok sesleri*). Mûsaade buyurun, kendi ifadeleri. Bu kürsüde söz söylemek hak ve salâhiyetini

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Anayasa bana veriyor, söyleyeceğim. Şayanı kabul olanları kabul edersiniz, olmayanları dinlemezsiz.

Sual, kendi ifadeleriyle, ne zamana kadar bu hırsızlık sürecek, devam edecek, bir de bu dinsizlik ne vakte kadar devam etmiş olacaktır, sualidir?

Ben onlara dedim ki, ne vakit iradenize sahip olursanız, yeni başka bir parti. Demokrat Parti başa gelinceye kadar bu böyle devam eder.

Adalet hakkında bir önerge verdim, şükranla arz edeyim ki; irtişa ve irtikâp yapanların istifaya dâvet edilmeleri hakkındaki teklifim Dâhiliye Komisyonunca ittifakla kabul edildi.

Şimdi sıra din mevzuuna geldi. Ve bu sözlü soruyu yaptım.

Arkadaşlar, ben itikatlî, itiyatlî, inkılâpçı bir adamım, bu kürsüde çok bitaraf bir lisanla konuşacağım, her hangi bir partinin ne methiyesini ne de hicviyesini okuyacak değilim. Ancak Hükümetten istediğim, millet namına vâkı olan talebimde ne kadar haklı olduğumu anlatabilmek için behemehal Hükümetin evvel ve ahir din siyasetinin bir tarihçesini yapmak mecburiyetindeyim :

1340 senesinde, yani 27 sene evvel mektebikuzat, medrese ve darül-hilâfe gibi din müesseseleri, Tevhidi Tedrisat ve Tevhidi Kaza kanunlarıyla ilga edilmiş ve yerlerine daha asri ve dinî âlimler ve yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere bu kanunun dördüncü maddesiyle bir İlâhiyat Fakültesi ve İmam Hatip mektepleri küşat edilmesi kabul edilmiştir. Bu kanuna rağmen tam yirmi yedi sene geçti, bu madde hükmü yerine getirilmedi.

Bunun gibi saltanat zamanında da Kanunu Esasinin tatbîkı tam 30 sene geri kaldı, tam Meşrutiyet ilân edilinceye kadar bu kanun hükmü de tatbik edilmemiştir.

Vaktiyle büyük adamlardan biri, bir vecize olarak, mâzî ile hâlin münakaşasını yapmak, istikbalî ihmal etmektir: demiş. Hakikaten doğrudur. Ama öyle dâvalar, dilekler vardır ki, halde mazi ile irtibatı vardır. Haldeki iddiaların esbabı mucibesini ve sübut delillerini, geçmiş hareket ve işler teşkil ederse, o zaman maziye rücu, maziden bahsetmek zarurî olur. Şu halde o zamanki Hükümetin evvel ve ahir takip ettiğini dinî siyaset icabı, dinî müesseseler ilga edildikten sonra, bu müesseselerin yeri tamamen boş kaldı, hattâ bununla da iktifa edilmedi, diğer bir kanunla Arap harfleri ile tedrisat yapmak üzere dersane açmak yasak edildi... Güzel. Fakat cezai mahiyette olan işler tamamen mevrîdine maksur olur. Hududu tecavüz; tevhidi içtilhat gibi, kıyas gibi hükümlere tâbî değildir.

mevrüdine maksur olmak lâzımdır. Böyle iken öyle bir hale geldi ki, bir adam kendi çocuğuna mevzii olarak bir hoca tutup da ders talim etmeye cesaret edemezdi. Çünkü derhal zabıta tarafından takibata uğrar, müddeiumumilik tarafından tazyik edilirdi; nezaret altında tutulurdu. Aylarca böyle ıstırap içinde ve nihayet hakim ya beraet kararı verirdi veya nadiren mahkûmiyet. Bendeniz bilhassa tahkik ve tetkik ettim, tek bir hükümün Yargıtayca tasdik edildiği vâkı değildir. Kâmilten bozulmuştur. Şu halde neden bu vatandaşları, ceza hükmü olmadığı halde, böyle mahkemelerde ıstırap verici bir duruma soktular. Hiç şüphesiz ki, bir din aleyhtarlığı havası estiği içindi bunlar. (*Soldan bravo sesleri*) Buna nasıl cesaret edildi?

Bununla da iktifa edilmedi. Mekteplerden din dersleri kaldırıldı. Din âlimlerine, din rehberlerine o kadar az maaş verildi ki, eğer ölecek olurlarsa yerlerine kimse tâlip olmasın, diye.

Bu neticeyi nereden aldın diyeceksiniz? Böyle mânevi, bâtmi şeylerin delili ne ise kendisi de o makama kâimdir. Delili zahirisi budur. Bir mahkeme odacısına 40-50 lira maaş verildiği halde bir vilâyet vaizine 6 lira asli maaş, yani 18 banknot verilirse bu neyi ifade eder?

Daha sonra asırlardan beri bir anane halinde devam eden Ezanı Muhammediyi muharref olarak Türkçeye çevirmek... daha, ileri gitmeyeyim. Eski idare zamanında işte din siyaseti böyle takip edildi.

Sorarım arkadaşlar, bir memlekette bir parti çıksa hukuk mektebini lâğvederek, hukuk âlimlerini de hukuk ilmini talimden menetse ve talim edenleri takip etse ve mevcut olan eşhasa da odacıdan daha aşağı maaş verse, aradan da 27 sene böyle mektep mesmesdut, yerine bir müessese gayrikaim, eşhası vazife yapmaktan menedilmiş, mevcut olanlar da sefâlet ve zarurete düşürülmüş, kendilerinin yerine artık bir adamın gelmesine imkân kalmamış bir durumda olsa, böyle bir memlekette hukuk ilmi vardır denilebilir mi? Mânevî varlıklar müesseselerle, müesseseler de eşhasla kâimdir, Müessese yok, eşhas yok. Evet olur ama hayali olur, hakiki mevcudiyetini kaybeder. Eski parti zamanında din bu manzarayı arz ediyordu. Bu, gayrikabili inkâr bir hakikattir. Anayasanın, Kanunu Meclisinin açık hükümlerine dayanarak bunu iddia etmekteyim. İnkâr ve itiraza mecal yoktur. Böyle bir zamanda milletin bundan müteessir olduğunu, büyük bir ıstırap çektiğini gören Demokrat Parti şöyle bir programla ortaya atıldı, millete hitaben dedi ki: Biz din hususunda size teminat veriyoruz. Sıraşyle arzedeyim bunlar birer cümleden ibarettir :

1. Partimiz, lâiyikliği, hiçbir din düşüncesinin, kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmayacağı mânasına anlar. Esasen İslâm hukuku da

zamanın değişmesiyle, zaruretin, ihtiyaçların ve ananelerin tebeddülü ile ahkâmın da değişmesini kabul etmiştir.

Bununla demek istemiştir ki, lâikliğı. Halk Partisinin dediğı gibi, lâ-dinî mânada almayacağız. Ancak lâikliğı ifade ettiğı mânâ budur.

İkincisi; partimiz lâikliğı din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddeder. Ben de bir kelime ilâve edeyim; bunu şiddetle reddeder demektir. Çünkü bunun aksülâmelleri görüldü; bunu önlemek lâzımdı. Binaenaleyh, biz lâikliğı böyle anlıyoruz ve aleyhtar olmayacağız. Aleyhtarlık yapan mı oldu? Evet. Biraz evvel arzettiğim gibi, Halk Partisi zamanında 500 milyon Müslümanın mukaddes kitabı olan Kuran, ihbar üzerine yapılan taharri sırasında, evrakların taharrisi sırasında, evdeki din kitapları ile beraber alındı, cürüm aleti olarak mahkumu odalarına, emanet odalarına serildi. Savcılık yapan arkadaşlarımız bunları gayet iyi bilirler. Binaenaleyh, Halk Partisinin yaptığı gibi, hürriyet namı altında dine esir muamelesi yapmayacağız. *(Bravo sesleri)*.

BAŞKAN – Beş dakika müddetiniz kalmıştır, hatırlatırım efendim. *(Gürültüler, devam, devam sesleri)*.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamlı) – Şu halde kısa keseyim efendim. Evet, partimiz diğer hürriyetler gibi din hürriyetini de en mukaddes haklardan sayar. Partimiz gerek tedrisat ve gerekse din adamları yetiştirmek hususunda, mütehasşsılar tarafından esash programlar hazırlatacaktır. 27 sene boş bırakılmış yerler doldurulacaktır.

Arkadaşlar; sözlerimi kısa kesmek mecburiyetindeyim, bunlar izaha muhtaçtır ama... *(Devam, devam sesleri)*. Binaenaleyh partimiz bu beyanname ile milletin karşısına çıktı. Millet Halk Partisinden iktidar emanetini aldı ve Demokrat Partiye teslim etti. D.P. ne yaptı emaneti aldıktan sonra? Çok şeyler yaptı. Çok şeyler yaptı ama beni ve benim gibileri tatmin edemedi. İmam-hatip mektebini açtı, güzel. Kaldırılan din derslerini iade etti. Ve Hazreti Cebraîl'in Peygamberimize talim eylediğı veçhile asırlardan beri islâmi bir anane olarak devam eden ve Halk Partisi tarafından Türkçeye çevrilen ezanı eski haline irca etti. Bir odacı kadar maaş alan din adamlarının maaşını birkaç misli yükseltti, oldukça cazip bir hale getirdi. Bunlar gözle görülen hakikatlardır. Bundan dolayı milletin avam kısmı çok memnun ve müteşekkirdir. Yalnız havas kısmının... *(Soldan, nedir o sesleri)*. Din âlimlerinin mukabili... *(Gürültüler)*. Müsaade buyurun, çok mühim bir meseleye temas edeceğim. İtimat buyurunuz, neticesine gelince bunun ne kadar cihanşümul ilmî bir mesele olduğunu tasdik edeceksiniz.

Eski iktidar zamanında neden bu din adamları hakkında böyle tahdidat kondu? Medeni Kanunun mukaddemesinde iki mucip sebep zikredilmektedir. Bunlardan birisi açıkça, kanunları din esaslarına dayanan ve vicdan hürriyetini kabule mecbur olan devletlerin muhtelif din ve mezheplere, müntesep tebaaları için ayrı ayrı kanunlar yapması icabeder, bu ise, siyasî, içtimâî, millî bünyemize münafî olurdu. Çünkü bünyemizde ecnebler de mevcut olup onlar için, ayrı kanun tedvin etmek, imtiyazatı ecnebiyeyi tanımak olurdu. Beynelmilel İsviçre Kanunu Medenisini almak bu sebepten ileri gelmiştir. Doğrudur, cidden çok güzel bir mucip sebeptir.

İkinci sebebe gelince, yukarıki sebebe eklenen ikinci sebebe teessüf etmemek kabil değildir.

BAŞKAN – Bir dakikanız kalmıştır.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – İki seneden beri ilk defa konuşuyorum bu mevzuu... *(Devam sesleri, olmaz sesleri)*.

BAŞKAN – Nizamname ile mukayyediz efendim, bir dakikanız kalmıştır.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Heyetten rica ediyorum, müsaade ederse konuşayım..

BAŞKAN – Müsaade buyurun, bir dakikalık müddetlerini doldursunlar..

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – Fazla müsaade vermeyecekseniz sözümü burada keseyim efendim. Çok istirham ederim, karar heyetindir, her mevzuda defatle konuşulmuştur, din mevzuu üzerinde iki seneden beri ilk defa konuşuluyor, müsaade etmez misiniz?. *(Gürültüler, Bakandan sonra konuş sesleri)*.

BAŞKAN – İctüzüğün 152 nci maddesi gereğince soru sebebiyle son söz milletvekilinindir. Ancak bu 15 dakika ile tahdit edilmiştir. Bunun dışına çıkmayız, çıkmamanıza da imkân yoktur.

ABDULLAH AYTEMİZ (Devamla) – On dakika müsaadenizi rica ediyorum.

BAŞKAN – Bakandan sonra tekrar konuşabilirsiniz. Müddetiniz dolmuştur efendim. Buyurun Millî Eğitim Bakanı.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Samsun) – Efendim muhterem arkadaşımız sözlerini tamamlıyamadılar, söyleyeceklerini daha bâzı şeyler olduğuna kaaniim; kendilerini tatmin etmek bakımından birkaç söz söylemeyi uygun buldum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hiristiyanlar, Yahudiler dinlerini serbestçe icra ediyorlar da Müslümanlar neden icra edemiyorlar sözü herhalde D. P. İktidara geldikten sonra söylenecek, söylenebilecek bir söz değildir. (*Soldan, bravo sesleri*).

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – Sözüm evvele raci..

BAKAN (Devamla) – Bugün bu memlekette bütün din salikleri gibi müslümanlar da tam bir serbesti içinde müslümanlıklarının icaplarını, ibadetlerini, âdetlerini yapmakta serbest ve hürdürler.

Ben iki buçuk senelik Demokrat Parti iktidarı adına söylüyorum. Kendileri ne istiyorlarsa çıkar söylerler.

Din adamı yetiştirmek ve din tedrisatı mevzuunda da birkaç kelime söyleyeyim : Memleketin hakikî din adamına, münevver din adamına ihtiyacı şüphesiz ki, çoktur. Yozgat'ta münevver bir müftünün milletin önünde söylediği söz şudur : (Köylerde imamlık ve hatiplik yapmak için bana müracaat ediyorlar, onları imtihan ediyorum. Bunların içinde Fatihayı bilmeyen dahi mevcuttur. Hakikaten din adamına ihtiyaç çoktur). (*Bravo sesleri*), din adamı yetiştirmek için ne yapacağız? Din adamı yetiştirmek için elimizdeki bütün imkânlardan en iyi şekilde istifade etmek yoluna girdik. Halen 7 ilimizde imam ve hatip mektebi açmış bulunuyoruz. Diyemem ki, bu müesseseler bütün hüviyetiyle tam ve kâmil olarak açılmıştır. Hayır. Hakikaten bu imkânlardan mahrumuz. Bu mekteplerde dahi hoca olacak, bilhassa dinî tedrisat yapacak insanlar bulmakta müşkülât çekiyoruz. Ve 15 e çıkarılması kararını Yüksek Meclis verdiği halde bu yediye yenilerini ilâve edemedik. Bilhassa din derslerini okutacak, münevver din âlimleri, hurafeden, gerilikten azade insanlar bulmakta müşkülât çekiyoruz. Her attığımız adımı bir daha geri almamak, mazinin hatalarını tekrar etmemek için ve her gün biraz daha ileri gitmek için tedenni ile teenni ile hareket etmekteyiz.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Bravo. (*Sağdan gülüşmeler*)

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Devamla) – Af buyurun, Faik Ahmet Bey, sürcü lisan oldu, olur. (*Sağdan gülüşmeler*) Faik Ahmet Bey, bu mevzular sizin gülebileceğiniz mevzular değildir, sıkıntınızdan gülüyorsunuz zannederim. (*Soldan alkışlar*)

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Ağlanacak halinize gülüyoruz.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Devamla) – Arkadaşlar, imam-hatip mektepleri, dört ve üç sınıftan ibaret olmak üzere yedi sınıflık müesseselerdir. İkinci sınıfa başlamış bulunuyoruz.

İlk mektepten itibaren yedi senelik tahsil veren müesseselerin bünyesini bütün dinî bilgileri vermekle beraber, ecnebi lisan, müzik, resim dâ-

hil, olmak üzere müspet ilimlerle de teçhiz ediyoruz. Bu suretle lise aya-
rında din adamları yetiştirecek birer müessese olmaları için bütün gay-
retlerimizi ve imkânlarımızı teksif ediyoruz. Bu müessesenin günden gü-
ne kemale ereceğine ve hakikaten müspet, münevver din adamlarını ye-
tiştireceğine inanıyor ve üzerinde hassasiyetle çalışıyoruz. (Bravo sesleri).

İlâhiyat Fakültesi bahsinde, Aytemiz arkadaşımızın itimat etmelerini
rica ederim. Ben şahsan bu fakültenin çalışmaları ile yakından alâkalan-
mış bulunuyorum, geçen ders yılında programlar üzerinde icabeden ta-
dilâtı yapılmıştır. Bilhassa liseden çıkan ve bu müesseseye girecek olan
gençlerin karşılaşacakları yeni ilim havasıyla bağdaşmalarını ve dersleri
takip edebilmelerini sağlamak için, birinci sınıfları bir nevi ihzârı sınıf
haline ifrağ etmiş bulunuyoruz. Bu yüksek müessese de günden güne
maksadı teşekkülüne uygun olarak ilerlemekte ve kemale doğru gitmek-
tedir.

Bu memleketin binlerce seneden beri müslüman olan ve bütün dün-
yaya müslümanlığı yaymış olan ve kemale götürmüş bulunan Türk Mil-
letinin, zaruret olmadıkça ecnebi milletlerden istiane etmesi yerine ken-
di bünyemiz içinde din âlimleri yetiştirmek hususunu tercih edeceğiz. Bi-
naenaleyh dışardan ancak İlâhiyat Fakültemizi takviye ederek, İlâhiyat
Fakültesinde muhtaç bulunduğumuz büyük din adamlarını yetiştirece-
ğiz.

Birtakım ecnebi hocalara ihtiyacımız vardır. Ecnebi müslüman profe-
sörler arıyoruz, kolay da bulamıyoruz. Üniversiteler Kanununa da uymak
mecburiyetinde olduğumuz için, bu daha da güçleşiyor. Diyanet İşleri
elemanlarından öğretim görevlisi olarak hizmet talebettik. Onların hiz-
metinden istifade edeceğiz.

Gelelim üçüncü bahse, mekteplerimizde din dersi okutmak bahsine.
Bu sene bu işe başlayışımızın üçüncü senesidir ve teşebbüslerimiz, ça-
lışmalarımız muvaffak olmak yolundadır. Verim günden güne artmakta-
dır. Gezdiğim yerlerdeki müşahedem müspettir.

Din dersleri mekteplerimizde seneden seneye artan bir randımanla
öğretilmektedir. Çocuklarımıza lüzumu kadar müslümanlık bilgileri ve-
rilmektedir. Türk öğretmenlerinin bu mevzuda büyük bir hassasiyet ve
ciddiyetle çalıştıklarına inanıyorum. Eksiklerimiz yok değildir. Eksiklerin
başında bugün muallim olarak vazife alan arkadaşlarımızın muallim çı-
karken hiç din dersi görmemiş olması geliyor. Vatandaş inanmıyor. Ken-
disi görmemiş, nasıl okutur diye bir şüphe içindedir. Ben de bütün gay-
retimi vatandaştan bu şüpheyi silmeye hasrediyorum.

Okunan kitaplar çok güzel kitaplardır. Okunmaya değer kitaplardır. Hüsniyetli her Türk öğretmeni bu kitapları okuyarak hem istifade eder hem de çocuklara istifade ettirebilir ve bu böyle olmaktadır. Ama vatan-daş "Kendisi bilmiyor ki; buna öğretsin" şüphesinden kurtulamamıştır. Bu mevzuda da aldığımız bir tedbir var. Geçen seneden beri bizzat öğretmen yetiştiren müesseselere din dersini koyduk. Muallim mekteplerinde haftada iki saat din dersi okutmaktayız, geçen seneden itibaren çıkan öğretmenlerimiz din dersini görmüş olarak çıkmaktadırlar. Ve elbette ki daha iyi öğretebileceklerdir. (*Soldan, bravo sesleri*).

Sözlerimi hulâsa edecek olursam; programlarımıza tam mânasiyle sadık olarak vicdan hürriyetini bu memlekette her türlü zedelemekten ve tarruzdan masun tutmaktayız. Maarif Vekâleti olarak da Türk çocuklarına ilkokullarda müslümanlığı öğretmek ve bunun haricinde memleketin muhtaç olduğu din adamlarını da en iyi vasıfta yetiştirmek hususunda çalışmalara devam etmekteyiz.

Bu mevzudaki çalışmalarımıza sekte vermek isteyen iki düşmanım olduğunu arzedeğim : Birisi, fisebilillâh dinsiz olanlar... (*Alkışlar*). İkincisi de; müslümanlığın maalesef ne olduğunu bilmiyen, müslümanlık zannettiği fakat müslümanlıkla alâkası olmayı şeyi göremediği zaman müslümanlık nerededir diye aranan, hakiki müslüman olmaktan uzak ve hakikaten geri, bilerek geri, menfaat dolayısıyla geri veya cehilden geri bir takım insanlarla da mücadele halindeyiz. Bu ikinci sınıfla mücadelemiz, daha ziyade onları terbiye etmek, onları cehilden kurtarmak, onlara doğru yolu göstermek yolunda inkişaf etmektedir. Fisebilillâh dinsiz olanlarla işimiz yoktur. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

ABDULLAH AYTEMİZ (Maraş) – İlim cihanşümuldür, beynelmileldir; hiçbir milletin munhasıran imtiyazlı bir malı değildir. Bütün dünyayı ilgilendiren bir mevzudur.

İkinci sebep olarak -geldiğim noktadan başlayayım- deniliyor ki Kanunu Medenimiz olan mecellenin kaideleri ve ana hatları dindir. Hayatı beşer aynen kalmıyor, her gün ve her an esaslı tahavvüllere mâruzdur. Din hükümleri ise lâyetegayyerdur. Din hükümlerinde aslanan değişmemektir. Şu halde İslâm hukuku da lâyetegayyerdur.

Şimdi bu, iki sebepten İslâm hukukuna aykırıdır. Müsteşrikler bunu gördüğü zaman bizi tayip edeceklerdir. Kendi dinlerini, ta bidayeti teessüsünden bugüne kadar dinlerin vaz'ettiği en katî meseleyi bilmemekle bizi itham edeceklerdir. Medeni Kanunun başlangıcında ne lüzum vardı bu sebebe? Medeni Kanunu almamız için kâfi ve vefi bir sebep olabilir mi? Sebep bir cehil ve gaflet eseridir. Yahut ağır tâbiri ile İslâm hukuku-

na isnat iftira ve buhtandır. Bu mukaddimeyi okuyan genç hukukçularımız İslâm dinini mâniî terakki zan ve addederler. Niçin mâniî terakkidir? Bunu kim söyledi? Bilâkis zaruretlerin, ihtiyaçların, ananelerin tebeddülû ile, zamanın değişmesi ile hükümleri de tebeddül eder. Mecellenin başında bunlar kaidei külliye olarak yer almıştır. Değişmiyen itikat ve ibadete mûtaallik hükümlerdir. Medeni Kanun bunlardan bahsetmez. Medeni kanunlarda ukudat ve taahhüdât gibi münasebetler bahis mevzuudur. Bunlarda ise dediğim gibi zaruretlar, ihtiyaçlar, duygu ve ananeler icabı olarak İslâmî hükümler değişir. Bu, İslâm hukukuna esaslı bir kaidedir. Yabancı din âlimlerinin sitayişkâr sözlerinden bahsetmek isterim. Vaktim fazla olmadığı için yalnız iki cümlesini arz edeyim : İngiliz müsteşriklerinden biri diyor ki; Muhammed iki günü müsavi geçen bir adamın zararlı olduğunu haber veriyor. Buna şiar edinen bir dinin mensuplarının terakki etmeleri tabii bir haldir. İslâm dini içtimai, ahlâkî ve iktisadi sahada dahi inkılâpçı bir dindir. Diğer bir müsteşrik de filhakakîka diyor, müslümanların yüksek ahlâkî takdire seza'dır. Bu ahlâkın nâzımı Kuran'ı Kerim'in emirleridir. Muhammed'in din hakkında söyledikleri ilmi birer hakikattir. Çölde bir yoldaş ve yalnızlıkta bir dosttur. Dostlara karşı bir ziynet, düşmanlara karşı bir silâhtır. İlmi ve hikmeti nerede bulursan al, kalıbına bakma, sana zarar vermez.

Ve yine Muhammed diyor ki; hudut boyunda bir gece nöbet bekliyen, bir ay nafîle namaz kılıp oruc tutandan daha çok sevap kazanır. Buna inanan bir milletin hududundan nasıl olur da düşman girebilir? Daha misaller çok, fakat vaktim müsait değildir.

Tevfik Beyefendiye cevap vermek isterim; hariçten neden istiane ediyoruz? Bizde Hukuk, Tıp Fakülteleri yok mudur? Buna rağmen her sene dışarıya pek çok insan gönderip tıp ve hukuk tahsil ettirmiyor muyuz? Bu, memleket için faydalı olmamakta mıdır? Bu yetişmezmiş gibi Alman hukukçularından Hırş'ın senelerden beri bu memlekette çalıştırılıp talebe yetiştirmesinden faydalanmakta değil miyiz? Tıp bahsinde en yüksek Alman tabipleri memleket hastane ve fakültelerinde çalışmamakta mıdır? O halde din ihtiyacı bu memleket için hukuk ve tıp ihtiyacından daha mı az ehemmiyetlidir? Binaenaleyh aynı ihtiyaç, aynı zarurettir. Mademki, bugün din âlimleri memlekette kalmamıştır, behemehal bunun çaresine bakmak lâzımdır. Talebe mi göndermek lâzımdır? Gönderilmelidir. Demiyorum ki ecnebi memleketlerden din adamları getirilsin, hayır efendim. Kendi memleketimizden adamlar gönderelim, gitmek isteyenlerin işini kolaylaştıralım. Kaçak olarak gitmiş olanların içinde bugün âlim olanlar vardır, onlardan istifade edelim, diyorum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Efendim, bizdeki İlahiyat Fakültesi... Evet bir İlahiyat Fakültesi vardır. Fakat bunun tahsil müddeti dört senedir. Talebe oraya girdiği andan itibaren dinin alfabesinden başlar. Camiülezher'in programını tetkik ettim, üç devreye ayrılıyor, iptidai, orta, yüksek. Orada din derslerinden başka iki ecnebi lisan ve coğrafya, hesap ve hendese dahi okutulmaktadır. Bizim İlahiyat Fakültesinden çıkan bir adam nihayet din âlimi olmaz, belki bir din âlimi namzedi olabilir kanaatini taşıyordum. Fakat fakülte talebelerinden ikisiyle temasa geldim, kendilerine bâzı şeyler sordum, anladım ki, bu fakültelerden çıkacaklar Camiül - Ezher Lisesine değil, ilk mektebine muadil bir tahsil görmüş olacaklardır. (Gürültüler). Müsaade buyurun, tahsil itibarıyla tavzih edeyim. Bizim İlahiyat Fakültesinden çıkanlar bu işin mütahassısı olmaktan çok uzaktır. Bugün müftü ve vaiz olanların onda dokuzu 60 yaşını geçmiş insanlardır. Ahirete müteveccih adamlardır. Bunların yerini İlahiyat Fakültesinden çıkacak olanlar dolduramayacaktır. Kendi kendimizi aldatmıyalım. Bu fakülte talebesinden birini yokladım. Her hangi âyet ve hadise mâna veremediklerini gördüm. Buradan çıkacak talebeden istifade imkânı yoktur. Bu malûmatı aldıktan sonra, Camiül - Ezher'in orta kısmına muadil derken meğer ilk devresinde çıkan talebe derecesinde olduğunu anladım.

Binaenaleyh, bu vaziyette memleket uzun müddet âlimsiz kalacaktır. Arkadaşlar, hakiki, asri, medeni ve fennî din âlimleri yetiştirmeliyiz. Böyle olursa yer yer duyulan ve görülen irticai hareketler ve hurafeler önlenmiş olur. Binaenaleyh böyle tehditle ve tazyikle, mahkûmiyet kararı vermekle bunun önüne geçemeyiz. Ama fakülte her veçhile kendisine itimat edilen din âlimi yetiştirirse derhal tesirini gösterir. Binaenaleyh her meslekte olduğu gibi dinde de behemahal yüksek âlimlere ihtiyaç vardır. Bunları temin etmek neye mütevakıfsa, onu yapmalıdır. Demokrat Parti bütün taahhüdatını sırasıyla yerine getirdi. Yalnız bu kaldı. Bu dinî ihmal ettiği takdirde önümüzdeki seçimde bu millete karşı ne diyeceğiz. (Soldan alkışlar).

22. - CHP'NİN BALIKESİR TOPLANTISI

Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin SİRER tarafından verilen ve 8 Ekim 1952 tarihinde CHP'nin Balıkesir toplantısının engellendiğine dair sözlü sorunun görüşülmesi, rejim tartışmasına dönüştü.

Bu görüşme demokratik rejimin oluşumunda karşılaşılan güçlükleri, yaşanan olayları belgelemektedir. (1), (2)

(1) İNÖNÜ'nün İzmir Konuşması.

(2) Konunun Demokrat Parti Meclis Grubundaki görüşme tutanakları Genel Kurul görüşmelerinden sonraya konmuştur.

Bu görüşmelerde, gelecekte rejimi etkileyecek sert tartışmalara neden olan muhalefet lideri İNÖNÜ ve Başbakan MENDERES'in bir çok kez kürsüye geldiği, "isyan, ihtilal, tek parti yönetimine dönüş" sözcüklerinin geçtiği, halkevleri, Halk Partisi malları, Kore'ye asker gönderilme konularını kapsayan geniş bir hesaplaşma sergilenir.

Soru sınırları zorlanarak vicdan özgürlüğünün, lâik düşüncenin tartışması yapıldı.

"Adalet baskı altındadır, siyasi emniyet yoktur, zulüm var, Türk Milleti sonuna kadar zulme boyun eğmez, hükümet irtıcaı oluşmaktadır, hükümet iflas edecektir diyen muhalefete;

Dünkü diktatör, ak saçlı bir general, siyasi amaçla kan dökmeye gidebilen, baykuş olarak ötebilmek için harabe arayanlar, millî fâsid, 4 yıl gayri meşru devlet reisliği yapan, hırsı için memleketi ateşe vermek isteyen adam" sözleri ile cevap verildi.

Çok partili yönetimin işlerlik kazanması, halkın ve yöneticilerin bu yönetimi özümleyip benimsemesindeki güçlük bu sorunun görüşmelerinde ortaya konmaktadır.

Demokrasi tarihimiz için vazgeçilmez niteliği bulunan soru ve görüşülmesi, aynen alınmıştır.

Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sirer'in, 8 Ekim 1952 tarihinde Balıkesir'de C. H. P. mensuplarının yapmak istedikleri açık hava toplantısında vukubulan hâdise dolayısıyla valinin durumuna ve Devlet Bakanı Muammer Alakanat'ın, bazı nutuklarında bu hâdiseye temas ederek söylediği bildirilen sözlerinin doğru olup olmadığına dair Başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Etem Menderes, Devlet Bakanı Muammer Alakanat ve Başbakan Adnan Menderes'in sözlü cevapları (1)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Ankara

Aşağıdaki sorularımın Başbakanın sözlü olarak cevaplandırmasını sağlamanızı rica ederim.

Sivas Milletvekili

Reşat Şemsettin Sirer

(1) Tutanak Dergisi : C. 17, s. 366-395

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

1. 8 Ekim 1952 Çarşamba günü Balıkesir'de başlarında birkaç milletvekilinin de bulunduğu bir kalabalığın; kanun ve nizam dairesinde bir açık hava toplantısı yapan Balıkesir'li Cumhuriyet Halk Partisi mensuplarına tecavüzlerde bulunmalarını, bu suretle bir vatandaş zümresinin siyasi hürriyetinin ihlâl olunmasını Balıkesir Valisinin aynı gün aynı meydanda iki siyasi partiye toplanma izni vermesi kolaylaştırmamış mıdır?

Valinin bu hareketi ve bir partizan zümrenin nizamı aykırı hareketlerini elindeki Devlet vasıtalarını gereği gibi kullanarak önlemeye teşebbüs etmemesi; zâti bir takdir hatası mıdır?. Yoksa mercilerinden böyle talimat mı almıştır?. Bu valinin Balıkesir'de istihdamına devam olunacak mıdır?

2. Bâzı gazeteler Devlet Bakanı Muammer Alakanat'ın Turgutlu, Salihlı ve Kırkağaç ilçelerinde hoparlörle halka yayınlanan nutuklarında:

"Manisa ve Balıkesir'de Demokrat kardeşlerimizin yaptıkları tezahürler iftihar edilecek olaylardır. Sizleri bütün kalbimle tebrik ederim. Bundan böyle de bunların hadlerini bildirmekten geri kalmıyacağız. Bu verdiğiniz ders kâfi gelmezse bu kalın kafalılara Hükümetimiz ve partimiz daha büyük dersler vermeye hazırdır." dediğini yazdılar.

Bu yazılanlar doğru mudur?. Doğru ise kendisi ile kabinenizde siyasi mesuliyet iştirakine devam edecek misiniz?

3. Bundan sonra her hangi bir siyasi partinin lideri; meselâ; Demokrat Partinin Genel Başkanı olan siz yurdun her hangi bir köşesinde bir siyasi toplantı yapmak, kendi partililerimizle ve diğer vatandaşlarla konuşmak isterseniz o zaman size muarız olan bir zümre aralarında veya başlarında milletvekilleri de bulunduğu halde Balıkesir hâdisesinde olduğu gibi ve aynı metotları kullanarak sizi konuşturmamaya teşebbüs ederse Hükümet makamlarının ihtiyar edecekleri hareket tarzı ne olacaktır?. Balıkesir Valisi gibi mi hareket edecektir?. Ve mercilerin durumu da aynı mı olacaktır?

BAŞKAN – Hükümetten soruyoruz, bundan sonraki soruyu ayrıca mı cevaplandıracaksınız, beraber mi?

İÇİŞLERİ BAKANI ETEM MENDERES (Aydın) – Ayrı.

Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sırer arkadaşımızın 8 Ekim 1952 Çarşamba günü Balıkesir'de cereyan eden hâdiseler hakkında Sayın Başbakanımızdan sözlü olarak cevaplandırılmasını istedikleri hususlara Sayın Başbakan adına cevap arz ediyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

1. Balıkesir'de 8 Ekim 1952 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisine mensup vatandaşlar zümresinin siyasi hürriyetlerini ihlâl eder bir hareket vâkı olmamıştır.

2. Balıkesir Valisi, Halk Partisi açık hava toplantısı, gün batmazdan evvel nihayet bulduğu takdirde aynı meydanda Demokrat Partililerin de toplantı yapmalarına müsaade vermiştir ki, bu da İçtimaatı umumiye Kanunu hükümlerine uygundur.

3. Valinin her iki partili zümreye vermiş olduğu toplantı müsaadesi, kendisinin kanunen yapmaya mecbur olduğu vazifelerdendir. Vali, kanun dairesinde salâhiyetlerini takdir ve istimal eylemiştir. Kanuna aykırı bir hareketi görülmediği için hakkında bızatihi bir muameleye tevessüle lüzum ve mahal görülmemiştir.

4. Devlet Bakanı Muammer Alakanat'ın, Manisa Vilâyeti kazalarında irat ettiği nutuklar soruda münderiç metne uygun görülmemektedir. Bu beyanatı hakkında, şimdi kendisi izahat verecektir.

5. Soru müessesesi, Hükümet işleri yani icraatı hakkında bilgi edinme müessesesidir. Muammer Alakanat'ın her hangi bir yerde ifade ettiği bir fikir hakkında Başbakanın ne düşündüğünü sormak soru müessesesinin bu hüviyeti ile telif olunamayacağı kanaatindeyiz.

Çünkü : Bahis mevzuu soru her hangi bir iş ve Hükümet icraatı üzerinde bilgi edinilmek gayesini istihdaf etmemektedir.

BAŞKAN – Devlet Bakanı Muammer Alakanat.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANAT (Zonguldak) – Muhterem arkadaşlar, evvelâ, Sayın Şemsettin Sırer'in bu hususta Büyük Millet Meclisine bir sual takriri vermiş olmasından mütevellit duymuş olduğum memnuniyeti arz ve ifade etmek isterim. Sayın Başbakanın Londra'ya seyahat günlerinin ferdasında verilmiş olan bu nutku, böyle mühim bir ziyaretin yapıldığı sırada dahili politikaya ait polemiklerin şiddetlenmemesi kaygısı ile o zaman neşir ve ilân edilmemişti. Bugün milletin huzurunda ve sevgisi ve itimadı benim için en büyük kıymet taşıyan sizlerin huzurunda bir Devlet Bakanı olarak yapmış olduğu ifadelerin tam metin ve mahiyetiyle arz ve ifade edilmesi bu memnuniyetin sebebini teşkil etmektedir.

Söylemiş olduğum sözleri arzetmezden evvel 1-2 noktayı daha tenvir etmek isterim : Bendeniz muhalefet sıralarında iken o zamanın Parti Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı olan İnönü'nün hareketlerini ve Cumhurbaşkanı vasfına uymayan beyanatını gerek Büyük Millet Meclisinde ve gerekse milletin huzurunda tenkid etmekten, hatalarını belirtmekten

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

çekinmeyen bir arkadaşınızdim. Fakat biz iktidara geldikten sonra sizlerce de malûm olan bütçe müzakerelerinde kendilerinin yapmış olduğu ve bizim ve sizlerin haksız, yersiz bulmuş olduğunuz beyanatına rakamlarla ve kanuni metinlerle cevap vermekten başka kendine bir hücumda bulunmuş değildim.

Diğer bir nokta; şimdi sizlerce de tespit edeceğiniz gibi, bu beyanat Halk Partisine müteveccih olmamıştır. Doğrudan doğruya, bütün millet üzerinde olduğu gibi, Halk Partisinin saflarında bulunan arkadaşlarımızın dahi hayret ve teessürünü uyandıran İnönü'nün beyanatı ve İnönü'nün bence bir hareket başlangıcı telâkki ettiğim fiiline munhısar bulunmuştur. *(Soldan, Bravo sesleri)*

Sayın Başbakanımızın Londra'ya müteveccihen hareket ettikleri gün, Pazartesi günü buradan hareket edip Salı günü Alaşehir'e vâsıl oldum. Alaşehir, benim ve ecdadımın doğup yaşadığı bir memlekettir. Tren Alaşehir'e çok geç vâsıl olduğu ve grubu şems olduğu için beyanatımı ertesi gün partili, partisiz vatandaşların toplanmış olduğu bir yerde yaptım.

Memleketimizin ve Devletimizin gayet esaslı bir meselesine ve rejimin temellerine taallük eden bir mesele hakkındaki beyanatımın daha evvel-den Sayın Başbakanın ıtlılana arzedilmemiş olması veya ondan mülhem bulunmaması farzedilemez. Bununla beraber beyanatımın bütün mesuliyetini millet huzurunda, yüksek huzurunuzda, tarih huzurunda tekabül etmeye daima âmadeyim. *(Soldan, bravo sesleri)*

Arzettiğim gibi : Alaşehir'e vusulümün ikinci günü yapılmış olan bu beyanat telgrafla Anadolu Ajansına verilmişti. Fakat söylediğim gibi, böyle mühim bir dış ziyaretin vukuu zamanında iç politikanın polemiklerle, münakaşalarla şiddetlenmemesi için telgrafla metin halinde Ajansa gönderilmiş olan bu beyanatım yayınlanmamıştır. Şimdi okuyacağım bu nutuk telgrafla Ankara'ya gelmiş bir metindir. Harfî harfine o nutku burada okuyacağım. Yalnız aziz hemşehrilerimin bütün vilâyetlerde olduğu gibi âcizlerine karşı gösterdikleri tezahürlere karşı duyduğum minnet ve teşekkürlerime ait mukaddimeyi buradan çıkarmakla iktifa edeceğim :

Aziz hemşehrilerim, eğer geçen hafta bu vilâyette ve bu vilâyete yakın yerlerde bütün dünyaca hüviyeti diktatör olarak bilinen ve yazılan muhalefet liderinin, İsmet İnönü'nün mâsum hemşehrilerimizi azgın bir ihtirasın peşinde tahrik etmek isteyen meşum teşebbüsü olmasaydı, kalblerimizi ve vicdanlarımızı günlerce asil ve vatanperver bir galeyan huzursuz etmemiş olsaydı, diğer yerlerde yaptığım gibi, sizlere de Hükümetimizin ve iktidarımızın icraatından, muhalefetle aramızdaki görüş ve pren-

sip farklarından bahseder, karşılıklı görüşmelerimizle birbirimizi aydınlatırdık. Fakat biliyorum ki bugün benden rejimimizin esas temellerini ilgilendiren bu mesele hakkında izahat bekliyorsunuz. Bunları benden her zaman şahidi olduğunuz samimiyet ve açık kalblilikle dinleyeceksiniz.

Dünyada maddi refahın ve saltanatın en yüksek noktalarında bir çeyrek asır yaşamış, yetmiş yaşına vâsıl olmuş bir kimse olan İnönü'nün milleti, milletin kendi malı olan bir iktidara karşı gelmeye, millet tarafından serbestçe seçilmiş bir Millet Meclisinin itimat, direktif ve kararları ile hareket eden bir Hükümeti kanun harici sayarak halkı onun aleyhine tahrik etmeye teşebbüs etmesi normal insan mantığının kavrayamayacağı bir harekettir. Bunu ancak bir sabık diktatör yapabilir.

Bu meşum İzmir nutkunda İnönü diyor ki; Demokrat Parti iktidarının memlekette açtığı irtica çığı yaşlı ve genç vatandaşların karşı koymasıyla önlenmiştir. Burada irticadan bahsetmek ancak bir vesiledir. İktidarın karar ve hareketlerine karşı vatandaşların karşı durmuş olduklarını, bu kararların karşı koymakla önlenebileceğini ve bir defa karşı koymakla önlenmiş olduğunu belirtmek için bir vesiledir.

Evvelâ bize irtica isnadı bir iftiradır. İrtica diye isnat ettikleri icraat, memleketimizde vicdan hürriyetinin bize alınmasını tahmil ettiği kararlardır. Vicdan hürriyeti Demokrat Parti programının lâayıklık bahsinde, Anayasamızda iştirak ettiğimiz Birleşmiş Milletler Anayasasında en ehemmiyetli yeri olan prensiplerden biridir. Aranızda doğup yetiştığımız sizlere ve bütün milletçe malûm olan formasyonumuz irtica isnadının bize ne kadar yakışmayacağını ispata kifayet eder.

Şimdi vatandaşlarımız hükûm versinler, eğer vicdan hürriyetine hürmet yolunda aldığımız kararları bir irtica sayıyorlarsa Halk Partisini desteklesinler, kanaatlerine hürmet ederiz. Fakat bunları şükran ve tasviple karşılıyorlarsa Hükümeti desteklemeleri ve partiler arasında yerlerini ona göre almaları ahlâki ve vicdanî bir vazifedir. Saniyen İnönü bunların yaşlı ve genç vatandaşların karşı koymasıyla önlendiğini söylüyor. Aziz vatandaşlarım, size sorarım, bunlar Halk Partili ve Millet Partili vatandaşlarımız tarafından dahi şükranla karşılanmadı mı?

Evet İnönü de bunu biliyor fakat maksadı bu vesile ile halkın iktidara karşı koyduğu ve bu suretle iktidarın bir hareketini durdurmuş olduğu fikrini ortaya atmaktadır.

İnönü aynı nutkunda diyor ki; Demokrat Parti iktidarı zulüm yapıyor, zulüm yapan kanun harici olur, yani eşkıya olur. Kanun harici olanı tedip etmek için ise kanuni usullere riayete ihtiyaç yoktur, bir eşkıyayı herkes öldürebilir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu söylediğim sözlerin heyeti umumiyesi tabii İnönü tarafından söylenmiş değildir. İnönü tarafından söylenen kısımlar parantez içine alınmıştır. Altında o konuşmalardan çıkardığımız hukuki mânalar mündemiçtir.

İnönü İzmir nutkunda yine diyor ki : Türk milleti zulüm yapanlara sonuna kadar tahammül edemez. Yani dört senelik seçim devresinin sonuna kadar bekleyemez, beklememelidir.

İnönü İzmir'deki konuşmalarının birinde diyor ki : (Namus ve vicdan politikasında dürüst olmak lâzımdır.) Namus ve vicdan politikası gibi acaip bir tâbiri içine alan bu garip cümle kanunun ceza müeyyidesinden kaçmak için uydurulmuş bir tertiptir. Bunun açıkça ifadesi milletin yarısından çok fazlasını sinesinde toplayan Demokrat iktidarın namus ve vicdanı bir tarafa bırakmış olmasıdır.

Aziz hemşerilerim, İnönü'nün İzmir'deki nutku meşru iktidara meşru Millet Meclisi ve Hükümete karşı gelmeye halkımızı teşvik ve tahriktir. Ona en ağır küfürlerle dolu hakarettir.

Fakat İnönü eski müşavirlerinden bunların kanunun ceza müeyyideleri dışında kalacak şekilde yazılıp okunmasını öğrenmiştir. Bunların nasıl bir tahrik olduğu Manisa'da halkımızın gösterdiği heyecanla ve Balıkesir'de mâsum vatandaşların temiz kanının akması ile meydana çıkmıştır.

Vatandaşlarımız siyasi sükûn ve huzurun teminini Hükümetten istemektedirler. Ekseriya acı tenkidlerini bizden esirgemeyen bağımsız matbuat İnönü'nün bu tahrikçi hareketini ayıplayarak Manisa ve Balıkesir hâdiselerinin sebebini evvelden bertaraf etmediği için Hükümeti muaheze etmektedirler. Hayır. Hükümetimiz asla aciz değildir. Hükümetimiz millet iradesi ile iş başına gelmiştir. Ve onun itimadı ile iş başında bulunmaktadır. Demokrat Parti saflarında bulunan vatandaşlar memleketimizde bulunan diğer 18 partinin saflarında bulunan vatandaşların mecmuundan çok fazladır. Bu, dünyada pek az Hükümetlere nasip olan bir mazhariyettir. İzmir nutkunun ve konuşmalarının taşıdığı mânayı ve büyük tehlikeyi Hükümetiniz daha İnönü'nün Manisa'ya gelmesinden evvel kavramıştır. Bakanlar Kurulu İnönü'nün İzmir nutkundan 24 saat evvel toplanmış ve meseleyi müzakere etmiştir.

Balıkesir'de akan demokrat vatandaşımızın kanı mukaddes bir kan olmuştur. O, İnönü'nün teşebbüsünün siyasi bünyemizde yaratacağı ufuneti dışarıya atmıştır. En büyük endişemiz memleketimizde ve binlerce senelik Türk tarihinde henüz iki senelik hayatı olan feyyaz demokrasi fidanını diktatörlüğün zehirli havasından muhafaza etmektedir. Bir ta-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

raftan demokratik hürriyetleri sonunda diktatörlüğe yol açacak olan anarşiden, bir taratan bunları bir ümitsizlik ve meskenet zehri içinde boğacak olan takyidattan korumak emelindeyiz. İnönü İzmir nutkuna kadar memlekette istediği gibi konuşmuş, gezmiş, kendisine müdahale eden olmamıştır.

Memleketimizde cemiyet kurma, toplantı, söz ve yazı hürriyetleri Anayasamızın ve kanunların teminatı altındadır. Hükümetimiz bu hürriyetlerin korunmasında titizlikle durmaktadır. Yalnız bu hürriyetleri ustalıkla cümlelerle milleti kıyama teşvik etmek ve milleti temsil eden müesseseleri en ağır küfürlerle tahkir etmekle karıştırmamalıdır. Şimdi ümit ediyoruz ki, Manisa ve Balıkesir'de ilk ve fiili tezahürleri görülen bu mukaddes millî galeyan Halk Partisinin İnönü hizbine millî iradeye hürmet etmek lüzum ve zarureti öğretmiştir. Hizip diyorum. Çünkü Halk Partisinde İnönü'nün bu teşebbüsünün mânasını kavramış olan vatanperver vatandaşlarımız arasında da İnönü'yü ayıplayan ve takbih edenlerin pek çok olduğunu bilmekteyim. Hâdiseleri dikkatle takip ediyoruz, hepimiz müsterih olunuz. Memlekette siyasi huzur ve emniyeti bozmaya, kardeş kanı akıtmaya mâtuf tahrik ve teşebbüslere Hükümetiniz asla fırsat ve imkân vermeyecektir. Yıllarca anayasa ve kanunları kendi keyfine uydurmuş bir diktatörün peykleriyle beraber hürriyetine kavuşmuş hür bir millet içinde serbestçe dolaşarak halkı tahrik ve teşvik etmesi tarihte görülmemiştir. Hürriyetlerimizi mahfuz tutmak, milletin serbest seçimlerle meydana çıkan iradesini hükümran kılmak için icabeden tedbirleri derhal almaya Hükümetiniz muktedirdir ve karardır. Tarih bize pek çok gafil iradelerin vaktinde tedbir almadıklarından dolayı milletin hak ve hürriyetlerini zâlim diktatörlerin ayakları altında çiğnettiklerini göstermektedir. Biz bu gafillerden olmayacağız. Cenabı Hakkın inayeti; milletin ekseriyeti üzerinedir. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Sîrer.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Muhterem arkadaşlarım, ben suallerimi Başbakana tevcih etmiştim. Buna kendisi cevap vermedi. Onun yerine İçişleri Bakanı ve Devlet Bakanı konuştu. Milletvekillerinin her meseleyi hükümet reisinden sormalarının doğru olmadığını bilirim. Umumi siyasete ve müşterek mesuliyete taallük etmeyen meseleleri ilgili bakanlara sormanın doğru olduğuna kanıim. Bu kanaatime rağmen suallerimi Başbakana tevcih etmiş olmanın sebebi suallerimin ancak salâhiyetle onun tarafından cevap verilecek mahiyet taşıması idi. Başbakan bir devlet işi için başkent dışında bulunabilir. Veya başkentte olduğu halde rahatsız olabilir. O zaman onun yerine kabinesine mensup arkadaş-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

lardan birisinin veya birkaçının cevap vermesine bir diyeceğim yoktur. Ama zannediyorum ki, Başbakan devlet merkezindedir. Ve temenni ve tahmin ederim ki, rahatsız da değildir. Buna göre suallerime onun cevap vermesi lâzımdı. Bunu yapmamış olması yanlıştır. Bu hatasına işaret ettikten sonra mevzuuma geçiyorum.

Muhterem arkadaşlarım; suallerime verilen cevapları nasıl buldum, bunu arzedeceğim. Yalnız bundan evvel, suallerimi hangi saikler altında ne düşünerek ve neler umarak sormuş olduğunu açıklamak isterim.

Muhterem arkadaşlarım; Balıkesir hâdisesi vukubulunca; birçok vatandaş gibi, ben de oldukça kuvvetli bir endişenin huzursuzluğu içerisinde düştim. Arzedeyim :

Anayasaya göre, insanların kanun sınırları içinde hür oldukları Türkiye'nin bir şehrinde bir siyasi partiye mensup vatandaşlar nizamaya uygun olarak bir açık hava toplantısı yapmaya teşebbüs ediyorlar. Bu sırada diğer bir siyasi partiye mensup olan vatandaşlar kabileler halinde bu toplantı yerine baskın yapıyorlar, tecavüzlerde bulunuyorlar, kavgalar çıkıyor, yaralanmalar oluyor. Ve siyasi toplantı yapmaya teşebbüs etmiş olan parti, hakkını kullanamıyor. Hakları ihlâl edilenler muhalefet partisine, ihlâl edenler de iktidar partisine mensup. Hâdisenin en umumi hatları ile görüşü budur. Beni rahatsız eden endişenin ne olduğunu da arzedeyim : Bu işin portesi nedir? Yani iktidar partisine mensup vatandaşlar âlemi bu hâdiseyi nasıl karşılıyor? Demokrat Parti kamuoyu buna ne diyor? Hâdiseyi benimseyip tasvip mi ediyor, yoksa bunu kendisinin prensiplerine, zihniyetine, ruhuna yad ve aykırı mı bulmuştur. Eğer iktidar partisine mensup vatandaşlar kamuoyu, büyük çoğunluğu bunu tasvip ediyorsa yani 20 milyonluk âlem her an her vesile ile birbirleriyle boğuşacak kamplara ayrılmışsa millet olarak, memleket olarak âkibetimiz ne olacaktır? Beni rahatsız eden endişe buydu. Dikkatli bir müşahade, Tanrıya şükürler olsun, bu endişenin vârit olmadığını gösterdi.

İktidar Partisine mensup nice sağduyulu memleket evlâdının Balıkesir'deki hâdiseden üzüldüklerini, bunu ayıpladığını gördük ve anladık ki bu hâdisiye sıfat ve hüviyetleri ne olursa olsun bir ifrat zümresinin eseri ve marifetidir. Bu ferahlık veren kanaatimizi, benim de üyesi bulunduğum Halk Partisi Genel İdare Kurulunun hâdiseden iki üç gün sonra yayınladığı tebliğde millete arzettik ve bu kanaatimizi bugün burada tekrarlamak fırsatını bulmuş olmaktan memnunluk duyuyorum.

Muhterem arkadaşlar, bir endişeden kurtulmuştuk. Fakat tam bir huzura da varamadık. Bir başka endişe bizi rahatsız etmeye başladı,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Şöyle ki; hâdisenin üzerinden günler geçtikçe ıttılamıza bu hâdisenin unsurları ve âmilleri olarak öyle birtakım vakalar ve insanlar aksetmeye başladı ki, bunlara hayret etmemek mümkün değildi. Hâdiseden 1-2 gün evvel İstanbul'dan bir milletvekili Balıkesir'e geliyor, oradaki milletvekilleri ile bir kısım toplantılar yapıyorlar, kararlar veriyorlar, bundan başka İstanbul'dan sokak hareketlerinde rol alabilecek vasıfta ve hüviyette birtakım elemanlar geliyor. Sonra hâdisе günü siyasi toplantının yapılacağı yere kafileler halinde akın eden grupların önünde 4 milletvekilinin siması teşhis ediliyor ve bunların sözleri duyuluyor. Ve nihayet Balıkesir Valisinin bu hadiseyi aşağıda arzedeceğim şekilde önleyici değil de bilâkis kolaylaştırıcı birtakım hareketleri vâkı oluyor. Valinin elinde hâdisenin vukuunu önleyecek bütün imkânlar mevcut iken bunları kullanmamış olduğu tespit ediliyor ve daha bunlara inzınam eden birtakım hâdiseler memlekette yer yer acaba büyük mesuliyet ve salâhiyet mertebelerine yükselmiş olan kimseler, valinin üstündeki merciler Balıkesir'de vukubulan hâdiseye evvelden vâkıf mı idiler? Olacakları biliyorlar mı idi? Bununla ilgili midirler? Eğer böyle ise bu hâdiseyi tertip etmekle ne gibi bir maksat takip ediyorlar? Halk Partisini ve onun liderini korkutup yıldırarak büyük vatandaş kitleleriyle konuşmalarını mı önlemek, yoksa kan lekeleri bulaşmış bin bir hâdiseyi vesile ittihaz ederek muhalefeti ortadan kaldırmak ve hürriyetleri kısmak mı? Yer yer bu hususta şüpheler uyanı, hattâ bunlar kanaat kuvvetini aldı. İtiraf edeyim ki arkadaşlar, ben şahısan menfi yorumlara kapılmamak için çok mukavemet gösterdim. Sebebi de şudur; Demokrat Parti demek, benim için hayatımın bir safhasında, Parlâmentoda karşılaştığım bazan arkadaşça görüştüğüm, bazan da döğüştüğüm bir avuç insandan ibaret değildir. Vaktiyle bir Hükümet üyesi olarak bu kürsüden de ifade ettiğim veçhile, bugün iktidarda bulunan, o gün muhalefette bulunan Demokrat Partiyi Türkiye'nin demokratik gelişmesinin âmillerinden biri ve bir millî müessese telâkki etmekte sebat ediyorum. Beni geçen sene buraya gönderen insanlar arasında, partilerine sonuna kadar sadık kalacak Demokrat Partili hemşerilerim de vardı. Bunlara karşı da iyi duygularım vardır. Onun için menfi yorumlara gitmemek için sonuna kadar mukavemet ettim. Büyük mesuliyet mertebelerine yükselmiş iktidar partisi mensuplarının hâdiseden daha evvel haberdar olması ihtimalini kabul etmek istemedim.

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Bey; beş dakikanız kaldı. *(Devam, devam sesleri).*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Devamla) – Bu mukavemetim 22 Ekim tarihine kadar, yani Devlet Bakanı Bay Muammer Alakant'ın beyanlarını

basında okuduğum güne kadar sürdü. O gün ben de sarsıldım, bende de şüphe uyandı. Bir vuzuha varmak için biraz evvel okunan suallerimi İstanbul'dan postaya verdim. Ve acaba bunlara nasıl cevap alacağım diye de düşündüm, hatırıma iki ihtimal geldi: Birinci ihtimal; Başbakan, suallerime fiiliyatla cevap verecek. Balıkesir Valisi başka bir vazifeye nakledecek, Devlet Bakanı Muammer Alakant kendisine isnat olunan sözleri, ben böyle bir şey söylemedim, diye tekzip edecek, yahut Hükümet dışında bırakılacaktır. Başbakan üçüncü sualıme (*Soldan gülüşmeler ve gürültüler*). -Biraz sabretmenizi rica ederim.- Kısaca şöyle cevap verecek; ben veya her hangi bir vatandaş haklarımızı kullanırken, bu haklarımızı ihlale mâtuf hareketlerle karşılaşsaksak Hükümet bunlara kanunlarımızın en şedit müeyyideleriyle mukabele edecektir. Bu cevabı alınca ben de bu kürsüden Başbakana teşekkür edeceğim ve Başbakanı, Başbakanlıktan daha yüksek bir mertebeye, devlet adamı mertebesine yükselecektir. (*Sağdan alkışlar*).

Aziz arkadaşlarım, daha bir şey olacaktı; eğer, bu ihtimal tahakkuk etmiş olsaydı ben elbet bahtiyar olacaktım. Fakat tekrar edeyim; iki buçuk yıllık, acı tatlı birçok tecrübelerden sonra Başbakan da hakiki bir Devlet adamı payesine irtika etmiş olacaktı. Türkiye'de siyasi partilerin münasebetlerinin de ileri insan cemiyetlerindeki siyasi partilerin münasebetlerine benzemesini isteyen ve bunun için gayret sarfedenlerin şevki artacak, ümitleri kuvvetlenecektir.

Bir şey daha olacaktı; Türkiye'de karanlık isteyenler, Türklerin birbirleriyle boğuşmasını isteyenler.

MEHMET ÖZDEMİR (Kayseri) – İnönü gibi.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Devamla) – Buna üzüleceklerdir. Buna mukabil bu memleketin sağduyulu insanları da sevineceklerdir. (*Gürültüler*).

Sabırlı olunuz.

Tahakkuk eden ihtimal maalesef bu güzel ihtimal olmamıştır. Hükümet adına konuşan İçişleri Bakanı; Balıkesir Valisini korumuştur. Halbuki bu vali yanlış hareket etmiştir. Balıkesir Valisi aynı meydanda iki siyasi partiye öyle bir günde toplanma izni vermeyebilirdi. Balıkesir Valisi ellerinde plâkatlar bulunan zümrelerin birbirleriyle ihtilâl etmesini önleyebilirdi. Bunun için her türlü imkân ve kuvvet bilhassa Balıkesir'de tamamiyle mevcut idi. Balıkesir Valisinin vatandaşların orada birbirine girdikleri bir anda vazife yerini terkedip muhalefet liderine şehre gel nutuk söyle veya gelme demek üzere karşı çıkmak vazifesi midir? Vali yanlış ha-

TURK PARLAMENTO TARİHİ

reket etmiştir. Balıkesir Valisinin bu yanlış hareketlerini Hükümetin tasvip etmediğini ifade etmesi lâzımdı. Hükümet niçin bundan kaçınmıştır?

Devlet Bakanı Muammer Alakant da Balıkesir hâdisesini halkın haklı bir galeyanı diye ifade etmiş olduğunu itiraf etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bir hukuk devletinde bunların hâkim olduğu bir cemiyette en yüksek Devlet postunu işgal eden ve bu suretle Devlet nüfuz ve vasıtalarına tasarruf eden bir insan kanuna aykırı kanun dışı hareketleri tasvip ve teşci edemez.

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Bey müddetiniz dolmuştur. (*Devam , devam sesleri*). Müsaade ediniz efendim. (*Reye, reye sesleri*).

Bu hususta İçtüzük kati hüküm vaz'etmiştir. Bu mesele reye vaz'edilemez.

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (Manisa) – Reye koyun Reis beyefendi.

BAŞKAN – İçtüzük, sözlü soruda soru sahibi 15 dakikadan fazla konuşamaz diye kati bir hüküm vaz'etmiştir. Binaenaleyh, reye dahi arzedemeyiz.

SAFFET GÜROL (Konya) – Bakanlar konuşur, sonra da sen konuşursun Reşat Bey..

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Devamla) – Beş dakika izin verirseniz mâruzatım bitecektir.

BAŞKAN – Müddetiniz bitmiştir efendim. Muammer Alakant.

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Aziz arkadaşlarım, altı senedir Sayın Reşat Beyle bu Mecliste arkadaşlık yapmış bulunuyoruz. Reşat Şemsettin Bey arkadaşımızın kendisine göre içtüzükte, demokratik prensiplerde bir anlayışları vardır. Bu anlayışları ekseriya Meclisin ekseriyeti ile imtizaç etmemiştir, bugün de, imtizaç etmemiştir. Bugünkü konuşmalarında subjektif mütalâaları ile karşı karşıya geldik.

İfadelerinde diyorlar ki : Niçin Başbakan cevap vermedi?

Hâdisenin mahiyetine, ehemmiyetine göre Başbakanın kendi iştigallerine göre kendi hükümetleri de aynı şekilde yapmıştır, bazan da kendileri namına cevap verecek mesul bakanlara kendilerine tevcih edilen suallere cevap verdirirler. Başbakanın burada bulunmayışını muaheze etmek müeyyideye istinat etmeyen ve sübjektif olan bir ifadeden ibarettir.

Dediler ki : Başbakan, Demokrat Parti iktidarını başından sonuna kadar tahkir eden, onu eşkiya telâkki eden, kanun harici addeden parti

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

başkanının tahrikamız, hakaretaver beyanatı karşısında, milletin beklediği cevapları vermeye mecbur olan mesai arkadaşlarını uzaklaştırmış veya Balıkesir'de Halk Partili vatandaşlara tanınan içtima hakkı kadar Demokrat Partili arkadaşlarımızın toplanması hakkını tanımış olan vali azledilmiş olsaymış o zaman çok teşekkür edecek ve Başbakan da çok yükselmiş bulunacaktı... Bu garip mütalâayı dünya parlâmento tarihi belki ilk defa işitmektedir. Bir Başbakan, bu şekilde ağır tecavüzlerde bulunan bir parti mensubunun, parti genel sekreter yardımcısının teşekkürü ile mi kuvvetlenir? Yoksa Hükümetin programı ile, idealleri ile, hisleri ile, mücadele tarihi ile iştirak etmiş olduğu arkadaşlarının müşareketi ile mi mevkîni kuvvetlendirir? Eğer bir Başbakan memleket içerisinde bu şekilde tahrikâmiz bir politikayı, muhalif politikayı, Hükümete teşekkür mülâhazasıyla sevk ve idare etmiş olursa o zaman memlekette ne bir parti iktidarı kalır, ne de muayyen umdelere istinat ederek Büyük Millet Meclisinin ekseriyetinin Hükümeti mevzuubahs olur. Sayın Başbakan bu şekilde büyük devlet adamı olacaktı.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Sadece Devlet adamı...

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Sayın Başbakan sadece bu şekilde Devlet adamı olacaktı. Demek şimdi Devlet adamı değilmiş. Bu acaip sözü arkadaşlar, bütün şümülü ile tahlil ve teşrih edecek olursak meselenin mânâsının fecaati tezahür eder. Bu fecaat zaten her gün kendilerinin mensup bulunduğu idare heyetinin sevk ve idare etmekte olduğu matbuatta büyük manşetlerle neşir ve ilân edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti bugün 22 milyon nüfusu ile, içtimai, iktisadi ve millî kudretiyle, memlekette millî iradeye dayanan ve milletin sinesinden çıkmış bir iktidarı ve Demokrat Hükümeti ile bütün dünya milletleri nazarında hürmet ve şeref kazanmış asil bir millettir. Elbet Başbakanı olan zat da bir Devlet adamıdır. *(Soldan alkışlar).*

Arkadaşlar, Türkiye Cumhuriyeti Afrika çölleri ortasında 5 - 10 bin kişilik insanlarla teşkil edilmiş bir cemiyet midir ki böyle bir Cumhuriyetin Hükümetinin başında bulunan bir zatın Devlet adamı olduğu veya olmadığı vasfı üzerinde tereddüt edilsin? Ve her gün bu şekilde vatandaşların gözleri önünde çıkan gazetelerde büyük manşetlerle onu Devlet adamı olarak tanımıyoruz gibi yaveler neşir ve ilân edilsin? Biz bunlara siyasi şuuru, ilmi vukufu, kültürel yetişmesi olmayan bâzı kalemşorların alelâde yazıları olarak bakarken, dün bu memlekette bu memleketin kültür siyasetini idare etmiş olan bir kimsenin, Büyük Milletimizin iradesiyle -Başbakanlığa gelmiş olan bir zat hakkında (Devlet adamı) vasfını reddederek bu şekilde beyanda bulunmasını bilmem istihfafla mı, gülerek

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

mi, acıyarak mı, ağlıyarak mı karşılamak icabedecektir? *(Alkışlar, bravo sesleri)* Fakat arkadaşlar, Reşat Şemsettin Sîrer'in sadece Başbakanı değil, onunla beraber çalışan arkadaşlarını değil, bütün demokratları vaktiyle kendileri Çalışma Bakanıyken, bir memleket haini olarak telâkki edip şu kürsüden bunu ifade ettiği vakıdır ve bu ifadeler zabıtlarda mün-deriçtir.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Esasını söyleyeceğim. Yalan!

MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Yalan sözünü ben hayatımda kullanmış bir insan değilim. Doğru beyanı yalan diye söyliyken ve milletin asıl yapılması lâzımgelen işinden içtinap ettiklerini, vaktiyle doğrudur diye söyledikleri sözleri, bugün yalan diye tavsif eden dünkü Bakan Reşat Şemsettin'e karşı, biz burada işçilerin haklarını ve hürriyetlerini müdafaa ederken, işçi kanununda tadilât teklifleri yaparken; bugün iktidar olarak aynı teklif ve kanunları tatbik ettiğimiz işçilerimizin hafta tatil ücretlerinin verilmesi için mücadeleden mücadeleye geçtiğimiz, o zamanın Çalışma Bakanı olarak bu kürsüye gelen Reşat Şemsettin Sîrer, şöyle demişlerdi: Demokratlar komünistlere ya bilerek taraftardır veya bilmeyerek onlara hizmetkârdırlar. Onlara hizmet etmek sözünü buradan sarfetmişlerdir. Tarih ve günü ile B. M. Meclisi zabıtlarında bu söz mündemiçtir.

ABİDİN TEKÖN (İzmir) – Beni sorguya çektiler..

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – “Ya” “ve” “veya” şeklinde tarif etmiş olduğu cümlelerin her ikisi de aynı mahiyette acıdır. Bir taraftan o zaman 31 milletvekilinden mürekkep olan D. P. Meclis Grubunu ve siz mesai arkadaşlarımızın komünistlere taraftar olmakla itham etmişler, diğer taraftan bilmeyerek onların hizmetkârı olmak gafletinde bulunduğumuzu söylemişlerdir. Binaenaleyh Reşat Şemsettin Sîrer'in bu şekildeki hükümleri, daha evvel de yine bu B. M. Meclisinde bütün açıklığı, bütün belâgatı ile zabıtlara geçmiştir.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Bu kürsüde bunları mevzuubahis etmeye utanmıyor musun?

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Artık bugün kendisinin ve etrafında bulunanların aynı şekilde milletin huzuruna çıkmasına yüzleri kalmamıştır. Seçim propagandalarında aynı zat, Zonguldak'a geldi, konuşma yaptı. O zaman D. Partiye yaptıkları isnat, 14 Mayısta D.P. iktidara gelecek olursa ertesi günü 15 Mayıs sabahı Rusya'nın karşısında bulunan Zonguldak'ın sahilinde komünist filolarının geleceği isnadı idi. Bunlara artık mecal bulamıyor. Demokrat Partinin Birleşmiş Milletler câması içinde almış olduğu vaziyet karşısında bir şey bulamı-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

yorlar ve diyorlar ki, Demokrat Parti zalimdir, zulüm yapıyor, eşkiyadır, hariç ez kanundur, vurun, kesin.

(Hariç ez kanun) ne demektir? Vaktiyle bir kimse eşkiyalık yaparken yakalanmazsa mahkemeler onu hariç ez kanun ilân ederlerdi. Fransızca da hariç ez kanun. (hors la loi) dir. Bir kimse hariç ez kanun ilân edildi mi önüne gelen onu öldürebilir, mahkeme kararına lüzum yoktur demektir. İngilizce hariç ez kanun "outlaw" dur.

İşte o zaman bu şekilde bütün Demokratları komünist addeden ve bugün bu imkânı bulamayan bu zevat mensup bulundukları teşekküllerle beraber kalkıp Demokrat Parti iktidarını bu şekilde ağır vasıflarla itham etmektedirler. Bütün bunlar karşısında Demokratlar tezahürat yapmışlar.

Arkadaşlar, milletimizin ekseriyetini teşkil eden ve Demokrat Partiye müzahir olan vatandaşlarımız haysiyet ve şeref sahibi vatandaşlardır. (Soldan bravo sesleri, alkışlar) Onlar Halk Partisi iktidarının zamanında maddi nimetlere mukabil manevi şeref ve haysiyet için mücadele etmiş her türlü kahir ve tazyikin altında kalarak bu memlekette hürriyet bayraktarlığını yapmış olan insanlardır.

Vaktiyle söylemiş olduğum bir sözümde demiştim ki; "bu memleketin, İstiklâl mücadelesi vardır." İşte bu Demokrat Parti saflarında bulunanlar İstiklâl Madalyası kadar muazzam olan parti rozetini göğüslerinde taşımışlardır.

Fakât maalesef Reşat Şemsettin bütün hayatında ne o İstiklâl Madalyasını ve ne de Demokrat Parti rozetini göğsünde taşımaya mazhar olmamıştır. (Soldan bravo sesleri).

Onun için kendisinin lideri bulunan zatın İzmir nutkunda irat ettiği beyanatın vahametini takdir edememektedir. Bu beyanatın karşısında vatandaşlarımızın duyacağı Millî infialin bir protesto tezahüratı şeklinde ortaya döküleceğini takdir edememiştir.

Arkadaşlar; kim bekleyebilirdi ki, bir zat, muhalefet partisinin lideri olarak, akla sığmaz, neden ileri geldiği tarif ve tasvir edilemez bir beyanatla İzmir'de bütün milleti meşru bir iktidara karşı tahrik edecektir. Kim akıl ederdi ki, küme küme, kitle kitle vaziyette bulunan vatandaşlar o Manisa'ya geldiği zaman ellerini kollarını bağlayacaklar o vakit bu müfteriye, kendilerine hakaret eden bu zata niğehban olacaktır? (Sağdan bravo sesleri). Kim tahmin ve tasavvur ederdi ki, bu zat, oradan Balıkesir'e, gidecek, gazetelerde nutkunu okuyan milletin ekseriyeti bu zatın karşısında toplantı yapmayacaklar ve kendisini protesto etmeyecekler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Evvelden haberiniz vardı.

CELÂL SAİT SİREN (Hatay) – Bu memlekette kanun ve savcı yok mu?

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Şurada maddi ve mânevi zayıf ekalliyetin Büyük Meclisin müzakerelerine ne şekilde müdahale ettiklerini görmektesiniz. Bunlar, ellerinden gelse bu Mecliste konuşmak imkânını bırakmazlar. Bunlar vaktiyle ekseriyette iken.. Bu Millet meclisinde konuşmak imkânını bırakmazlar ve vaktiyle onlar ekseriyette iken burada konuşmak imkânını bulamazdık.

CELÂL SAİT SİREN (Hatay) – Sana vazife verilmiştir...

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Partimizin liderlerinden olan bir zat, bugünkü Başbakan olan zat, usul hakkında konuşmak istediği zaman...

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Mesuliyet taşıyan adamsın, böyle konuşmazsın.

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Ve mütemadiyen beyanlarında mitinglerinde Büyük Millet Meclisi ekseriyetinin...

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Devlet Bakanı olan bir zat böyle konuşmaz, ayıptır.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Şu vaziyeti görmektesiniz. Şu hallerini görmektesiniz. (Soldan: Gürültüler).

BAŞKAN – Müdahale etmeyin arkadaşlar.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Bu ekalliyet sizin gibi burada mânen ve maddeten büyük bir ekseriyet halinde bulunsaydılar B. M. Meclisi'nin ne hale geleceğini tasavvur edebilirsiniz. (Soldan: Bravo sesleri, alkışlar) İşte bu 9 uncu B. M. Meclisi açıldığı zaman burada ilk müdahaleyi, ilk gürültüyü yapanlar bunlar oldu. Sizler çok büyük bir ekseriyet olduğunuz halde günlerce sükûnetle dinlediniz. Fakat bunların mütemadiyen gürültü yapmalarıdır ki zaman zaman Mecliste umumi gürültüler olmasına yol açtı. (Sağdan: Gürültüler, bağırmalar) (Soldan : Başkan, müdahaleyi menediniz sesleri).

BAŞKAN – Lûtfen hatibin sözünü kesmeyiniz.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, sual takrirleriyle Sayın Reşat Şemsettin Sırer şu noktayı öğrenmek istiyorlarmış, takrirlerini bunu öğrenmek için vermişlermiş, bakalım Demokrat Parti iktidarı ve Demokrat Parti mensupları bunu benimsiyorlar mı imiş, yani yapmış oldukları bu hâdiseyi, tahkir ve sövmeyi benimsiyor mu imişiz? Böyle bir iştibaha nasıl kapılmışlar, bilmiyorum. Hiçbiri-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

mizin bu şekilde ağır ithamları benimsemediğimizi cevaben arzettim. Bu şekilde bir şüphenin kendilerinde hâsıl olmasını gayet garip ve gülünç buluyoruz. Benimsiyor muyuz, benimsemiyor muyuz, bunu öğrenmek istemişlermiş. *(Soldan, asla sesleri)*

Sonra kendilerinde başka bir endişe hâsıl olmuş: Acaba Demokrat Partinin kanaat sahibi insanları bu hâdiseyi tertip mi etmişler?

Arkadaşlar demin de söyledim; bu millî bir infialdir. Bütün milletin içinde bir sızı, bütün milletin kalbinde bir yara olan İnönü'nün İzmir.. *(Gürültüler)* İzmir hâdisesi karşısında gösterilen bir galeyandır. Bütün milletçe duyulan bir kalp yarasıdır, bir izzetinefis yarasıdır ve bir millî yaradır. *(Soldan; yara değil, tertip sesleri)* Bunu, benim söylediğim gibi bütün milletin malı olan bir sineden kopmuş bir iktidara mensup olmamış kimseler anlayamazlar, takdir edemezler. Ve zannederler ki tertip eseridir, tertip eseri değildir. Bütün milletçe duyulan bir infialin neticesidir. Ve bir diktatörün etrafında 20-30 bin insanla yürümesine mâni olan millî bir infialin tezahürü olmuştur, arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Muhterem arkadaşlar, sadede girmezden evvel bir dakikanızı, bir iftira karşısında kendimi müdafaa etmek için kullanacağım. Buna, izninizi rica ederim.

Devlet Bakanı Alakant hiç lüzum yokken geçen devrede benim İş Kanununu müzakeresi sırasında Demokrat Partiye birtakım isnatlarda bulunduğumu söylemiştir. Bunlara iftira olduğunu yerimden ilân ettim. *(Zabıtlar var sesleri,)* Evet zabıtlar vardır, bunları görecektir ve aydınlanacaksınız. Mesele bu suretle halledilmiş olacaktır. O zamana kadar sabırla intizar buyurmanızı rica ederim. *(Şiddetli gürültüler, sadede sesleri)* Arkadaşlar, şu anda iktidar partisi saflarındaki bütün arkadaşlar dahi benim için menfi tezahüratta bulunmanız, benim için, Demokrat Parti burada toplananlardan ibaret bulunmadığı için, fahrile ifade edeyim ki, bir millî müessese saydığım partinize karşı hissiyatında bir değişiklik olmayacaktır. *(Bravo sesleri, aferin sesleri)* Sizlerin teveccühünüze ihtiyacım yoktur. Benim bir millî müesseseye ihtiyacım vardır. Sadede geliyorum. Balıkesir Valisi kusurlu hareket etti. Hükümetin, onun hareketlerini tasvip etmediğini ilân etmesi icabederdi. Devlet Bakanı da kendisinin vaziyetinde bir insanın medeni bir cemiyette, bir hukuk devletinde, bir kanun memleketinde asla söylemeyeceğim ve söylediği takdirde mutlaka bir takım müeyyidelerle karşılaşacağı sözler söylemiştir. Fakat Başbakan onunla siyaseti mesuliyet iştirakinden vaz geçmiştir. Niçin?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu vaziyette vatandaşların zihninde üç ihtimal belirmektedir. Bu ihtimallerden birincisi büyük mesuliyet makamlarını işgal edenler, hâdiselere evvelden vâkıfırlar yani hâdiseler ile ilgilidir. En ağır ihtimal budur.

İkinci ihtimal, Hükümet bir töhmet altında kalmış olduğunun, geniş vatandaş âleminin bir şüphesine mevzu olduğunun farkında değildir.

Üçüncü ihtimal, Hükümet töhmet altında kalmış olmaya ehemmiyet vermemektedir.

Birinci ihtimal, muhterem arkadaşlar çok ağırdır. Demokrat ideale bağlandığını iddia eden, bir iktidar ve Hükümet vatandaşlarının zihinlerinde böyle bir şüphenin yaşamasına müsaade edemez, bundan behemehal kurtulmaya mecburdur.

İkinci ihtimali eğer Hükümet töhmet altında kaldığının farkında değilse, bu, onun için bir zayıf alametidir.

Üçüncü ihtimal eğer Hükümet altında kaldığı töhmetin farkında değilse, bu da bir Hükümet ciddiyeti ile kabili telif değildir.

Arkadaşlar ben şimdi sözlerimi bitireceğim, benden sonra Devlet Bakanı tekrar kürsüye gelebilir, bir kere, beş kere bu kürsüye gelip uzun nutuklar söyleyebilir. Ama bunlardan ne fayda hâsıl olacaktır? Memleket önünde bir sahne cereyan etmektedir. Millet seyrediyor. Ben doğru yol gösteriyorum; lüzumsuz nutuklardan vazgeçsinler, çıkıp bu kürsüde ve huzurunuzda, millet huzurunda, bâri bundan sonra bu nevi hâdisatın tekerrür etmeyeceğini, mutlaka önleneceğini ifade etsinler... (*Gürültüler, siz ifade edin sesleri*)

Ben bu kadarını da kâfi görür bu sayfayı çeviririm.

Bu sual tavrı benim için bir fırsattır. Bir hakikatı size ve bütün memlekete ilân için bir vesiledir. Size ve bütün memlekete arz ve ifade etmek istediğim hakikat budur : Ben ve muhalefet saflarında bulunan bütün namuslu insanlar, kanunların bize bahsettiği hakları kullanacağız. Haklarımızı kullanırken hangi istikametten gelirse gelsin, kimler tarafından vâkı olursa olsun, tecavüzlere uğrarsak, bu tecavüzleri önlemekle görevli olan, Hükümet de kendine düşen vazifeyi ifa etmezse bundan tevellüt edecek bütün netice ve âkibetlerin vebal ve mesuliyeti millet huzurunda, tarih huzurunda; gelecek nesiller huzurunda Hükümet kuvvetlerini ellerinde tutanlara ait olacaktır. (*Sağdan, bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞKAN – Devlet Bakanı Muammer Alakant.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Sayın arkadaşlarım, bilhassa sual tavrını benim beyanatıma tahsis etmiş olan sayın

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

milletvekili şimdi burada beyanatımı dinlediler. Kendileri yarım saat konuş­tular. Bu beyanatımın içerisinde acaba hukuka uymayan kanuni bir yolla telif kabul etmiyen ne gibi cümleler bulabildiler. Şurada yarım saat­ta konuşmalarında hiç bahsetmediklerine göre demek ki, benim bütün beyanatımda ancak bu milletin insan haklarını ve hürriyetlerini teyit eden mânalar mündemiç bulunmaktadır. Bunun hilâfında tek bir nokta mevcut değildir. Dediler ki, ümit ederiz ki, bundan sonra böyle hareket tekerrür etmiyecektir. Zaten bundan sonra böyle hareketlerin tekerrür etmiyeceğini ümit ettiğimi kendilerinden çok evvel Manisa ilçelerinde ifade etmiştim. O zaman ifade ettiğim gibi, burada da şu ümidi ve temenni­yi tekrar edeyim ki, artık bundan sonra Halk Partisi içerisinde bulunan bâzı şahıslar dahi, Demokrat Partinin gayet zinde ve milli bir ekseriyetle beraber, yan yana olduğunu anlamışlar ve idrak etmişlerdir ki, bu şekilde savrulan küfür ve hakaretler bundan sonra hakiki bir infial yaratacaktır. Bugüne kadar olduğu gibi, artık bundan sonra bu gibi hâdiselerin tekerrür etmiyeceğini kendilerinin de bizim kadar ümit etmeleri çok temenniye şayandır.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Onu kanun, kanun söylüyor.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Arkadaşlar, bu­nun haricinde söz hürriyeti, içtima hürriyeti ve matbuat hürriyeti, De­mokrat Partinin yıllarca her türlü tazyik altında mücadele ettiği bu hür­riyetler, artık Demokrat Parti iktidarı zamanında, daima hürriyet bayrak­tarlığını yapmış büyük bir kitlenin eseri olan bizim iktidarımız zamanın­da tabii ve mukaddes haklar olarak daima mahfuz tutulacaktır. Millî irade daima hükümran olacaktır. Seçimlerde ekseriyeti kazanan, memleke­ti idare etmek vazife ve şerefini alacaklardır. Fakat seçimlerde ekseriyeti kaybedenler, milletin iradesinin önünde boyun eymeye mecbur olacaktır. *(Alkışlar)* Hükümetiniz millî iradeyi hükümran tutmaya muktedirdir. Mil­li irade bu memlekette bundan sonra payidar olacaktır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Sirer.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Bu bahiste son arzedeceğim, muhterem arkadaşlar, şudur :

MEHMET ÖZDEMİR (Kayseri) – İnönü'nün beyanatını tasvip ediyor musunuz? Onu söyleyiniz.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Alakant'ın verdikleri cevaplar, za­bitlara geçmiştir, millete intikal edecektir. Sizler millet iradesiyle iktidara gelmiş olan Demokrat Parti 1954'e kadar, umumi seçime kadar iktidarın sahibisiniz. Buna şüp­he yok. Fakat size haber vereyim ki siz Muammer

Alakant'tan ve aynı fikir ve zihniyette bulunan bakanlarınızdan daha liyakatli bakanlara ve hükümet adamlarına hem lâîyk hem de muhtaçsınız ve içinde bunlardan iyileri mevcuttur. *(Soldan alkışlar)*.

NİHAT İYRİBOZ (Çanakkale) – Nifak sokuyorsun nifak, nifak.

BAŞKAN – İsminden bahsedildiği için söz isteyen İsmet İnönü'ye söz veriyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Muhterem arkadaşlar, bir sözlü soru münasebetiyle benim adımdan, mesul bakanlar muhtelif şekillerde bahsettiler. Demokrasilerde, hükümetlerden istizah yapıldığı görülür, fakat hükümetlerin muhalefet partisi liderini Meclis kürsüsünde, halk efkârında olduğu kadar, Meclis kürsüsünde de mesuliyetsiz, ölçüsüz olarak itham ettikleri görülmez. Bizim Hükümet bize bunu reva görüyor.

Biz kanunlara göre hakkımız olan bir vazifeyi yaparken, kanunların teminatı altında bulunduğumuzu zannederken, tecavüze uğradık. Bu tecavüze karşı kanundan beklemeye hakkımız olan himayeyi görmedik. Şimdi buna karşı mesul Bakan, Başbakan adına, diyor ki; halktan vukubulan tecavüz haklıdır, yerindedir. *(Soldan böyle şey söylemedi sesleri)* Böyle bir hukuk telâkkisi görülmemiştir. Biz ve bütün vatandaşlar, kanunların bize verdiği himaye haklarını istifade olunur bir meşru hak olarak tanıyor. Hükümet bunu bizden esirgiyor. Hükümet, benim İzmir'de söylediğim, muhtelif yerlerde yaptığım beyanatı münakaşa mevzuu yapmak istiyor. Bunu yapmak istiyorsanız ve Mecliste konuşmak istiyorsanız bunun usulü vardır. Gensoru talep ettik. Bütün iç politikada her mevzuu enine boyuna konuşmak istedik. Hükümet bunu kabul etmedi. *(Meclis kahrır sesleri)*. Hükümet Mecliste beyanatta bulunmamıştır. Efkarı umumiyyeye intikal eden parti grubu müzakerelerinde Başbakan'ın iç politika hakkında gensoruyu tasvip etmediğini öğrendik. *(Soldan Meclis kabul etmedi sesleri)*. Ekseriyet grubundan Büyük Millet Meclisine intikal eden karar, gensorunun reddi ile neticelendi. Cevap verilmemeyi temin ederek söz söylemek kolaydır. *(Sağdan bravo sesleri)*. Eğer bizimle bir münakaşa yapmak memleketin iç politikasını enine boyuna görüşmek için fırsat vermeye Hükümetin cesareti varsa... *(Soldan, var sesleri)*. *(Sağdan, alkışlar)*. Bu mecliste müzakere açılmasını ve vatandaşları huzursuz eden bütün iç politikayı ve emniyet meselelerinin görüşülmesini çok arzu ederiz. Şimdi, gensoru açılmadan benim üzerimde münakaşa açılıyor. Mevzu nedir? İzmir'de yaptığım beyanat, muhtelif yerlerde yaptığım sorular. Siyasi partiler halk içinde toplantılar yaparlar ve kendi kanaatlerini, fikirlerini kendi anlayışlarına göre izah ederler, mukabil partilerin böyle bir münakaşa mevzuunda neticeye varmasına imkân yoktur. Büyük Millet Meclisi ni-

hayet siyasi partilerin münakaşalarını halledebilecek bir yer de değildir. Ama mutlaka söylenen sözler doğru mudur, değil midir? Bunun üzerinde hesap ister gibi bir muameleye beni muhatap tutmak isterseniz hepsine ben cevap vermeye hazırım. İzmir'de söylediğim sözlerin hepsi doğrudur, hepsi kanaatin mahsulüdür, hepsini cümle cümle ispat, teyit etmeye muktedirim. *(Sağdan alkışlar)*.

Arkadaşlar, yalnız o kadar değil, bu sözler iç politika hakkında, dış politika hakkında, memleketin bütün meseleleri hakkında görüşlerimizi, şahsi görüşlerimizi, siyasi partimizin görüşlerini vatandaşlara anlatmak hakkımızdır, bir; vazifemizdir, iki; tecavüzle bizi menetmeye kalkışanlara karşı kanunu tatbika memur olanlar bizi himaye etmeye mecburdur, üç. *(Sağdan bravo sesleri)*. Eğer bu memlekette kanun varsa, *(Soldan sizin zamanınızdakinden daha iyi var sesleri, gürültüler)*.

Eğer hareketleriniz ve siyasi partileriniz; kanunun bize taahhüt ettiği bu himayeyi temin edecekse, bu memlekette nizam vardır, kanun vardır, emniyet vardır. *(Soldan kanun, nizam emniyet zamanınızdakinden daha kuvvetlidir sesleri)* *(Sağdan alkışlar)*. Eğer mesuliyeti olmayan bir Hükümetin elinde bizim haklarımız temin olunmayacaksa, Büyük Millet Meclisi o Hükümetin hakkından gelecektir. *(Sağdan alkışlar)*. Büyük Millet Meclisini, kendi hususi parti tertipleriyle vazifesinden menetmek tertibi daima muvaffak olamaz. Bu tertiplerde nihayet Hükümet iflâs edecektir. *(Soldan şiddetli gürültüler)*. Bizim kanaatimiz budur. Varsa Hükümetin cesareti... *(Soldan şiddetli gürültüler)*. İzmir'deki nutkunun her cümlesi mahzı hakikattir. *(Soldan, şiddetli gürültüler, sağdan bravo sesleri)*.

Tekrar ediyorum size; Hükümet irtica okşamaktan kendisine kuvvet geleceğini zannetmiştir. *(Soldan, şiddetli gürültüler)*.

HİKMET ÖLÇMEN (Konya) – İrtica var diye dini yok ettiniz!..

BAŞKAN – Hatibin sesi işitilmiyor efendim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Hükümet, uzun zamanlardan kalan, büyük kültür müessesesi olan Halkevlerini kapamıştır. Bu bir geri harekettir, geri irtica harekettir. *(Soldan gürültüler)*.

BAŞKAN – İsmet İnönü mevzuun dışına çıkıyorsunuz.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Değerli arkadaşlar, eğer bir iktidar sahibi kanun yolundan ayrılır ve zulüm yoluna saparsa, kendisini kanun dışına atmış olur. Zulüm yolu, iktidarda bulunan hükümetleri muvaffak etmeyecek olan yanlış bir yoldur. *(Sağdan alkışlar)*. Benim sözlerim şudur: Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış bir hesaptır. *(Soldan gürültüler)*.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Şimdi arkadaşlar, tasavvur edin; kanun çiğneniyor, kan dökülüyor, siyasi bir toplantı menediliyor. *(Soldan, gürültüler)*. Valiler, Hükümet memurları, vatandaşları himaye ile mükellef olan insanlar vazifelerini ifa etmiyorlar. Sonra Hükümet buraya geliyor, bu bir millî infialin eseridir, diyor. Biz bütün bu hareketleri izah ediyoruz. Hükümetten izah istiyoruz. *(Şiddetli gürültüler, tahrik ediyorsun sesleri)*. Kanunun hâkim kılınmasını istiyoruz, bunun için vatandaşları vazifeye davet ediyoruz.

BAŞKAN – İsmet İnönü kendi mevzuunda konuşun, sadet dışına çıkıyorsunuz.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Konuşmaya mecburum. Ya benden bahsetmezsiniz, yahut bahsedersiniz ben de kendimi müdafaa ederim. Aksi halde, yani buna müsaade etmediğiniz takdirde Büyük Millet Meclisinin salâhiyetlerini takyit etmiş, zulüm ile hakkı tahdit etmiş olursunuz. *(Soldan şiddetli gürültüler)*. Beni söyleteceksiniz, söyleyeceğim. *(Sağdan şiddetli alkışlar)*. Dinleyin arkadaşlar, İzmir nutkunun esası nedir? Zülme misal olarak, temel olarak neyi söylüyorum? Bir muhalefet partisini hususi bir kanunla bertaraf etmek teşebbüsü zulümdür. *(Soldan şiddetli gürültüler.) (Sağdan alkışlar)*.

BAŞKAN – İnönü, mevzuun dışına çıkıyorsunuz, üçüncü ihtardır, sözünüzü kesiyorum. *(Gürültüler)*.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Bir muhalefet partisini hususi bir kanunla bertaraf etmek teşebbüsüne, bu zulüm tehdidine karşı vatandaş hakkını müdafaa edeceğiz. *(Sağdan alkışlar), (Soldan gürültüler)*.

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Sayın arkadaşlar; biraz evvel burada C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü mütat taktik ve siyasi mücadelesi icabı taarruz ve hücumlarını Hükümetten kaldırdı, aynı zamanda Heyeti Celilenize tevcih etti.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) – Öyle bir şey yok.

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Hükümet niçin gensoru açmıyor, diyor. Arkadaşlar gensoruyu açıp açmamak salâhiyeti Hükümette değil, Heyeti Celilenizdedir.

Arkadaşlar, Türkiye binlerce senelik tarihinde, ilk defa Büyük Millet Meclisine kavuşmuş bulunmaktadır. *(Bravo sesleri)*. Bundan evvel, şimdi karşımda oturan muhterem bağımsız bir milletvekilinin gene bu kürsüden ifade etmiş olduğu gibi, Demokrat Partiden evvel Büyük Millet Meclisi bir özenti halinde idi. Ancak Demokrat Partinin vücudu yer almış olduktan sonradır ki, Demokrat Parti milletvekilleri ile beraber Büyük Millet Meclisi, bir Millet Meclisi manzarasını arzetti. Ve bugün Demokrat

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Parti milletvekillerinin ekseriyetiyledir ki, Türkiye Cumhuriyeti, hakikaten milletin sinesinden çıkmış ve bir Millet Meclisine kavuşmuş bulunmaktadır. Fakat, Sayın İnönü, kendileri uzun zaman nasıl bir siyasi camiada bulunmuş ise sizleri hâlâ aynı mahiyette ve aynı zihniyette kabul etmekte ve sizleri itham etmektedir. Hepinizi tenzih ederim.

Arkadaşlar, onlar bizim size verdiğimiz kıymet ve ehemmiyeti asla takdir edemezler. Çünkü biz Hükümet olarak her gün Büyük Millet Meclisinin temayülleri nedir? Nasıl bir kanunu B. M. Meclisinde kabul ettirebiliriz, milletvekili arkadaşlarımız ne istiyorlar, diye düşünce ve endişelerimizin en mühimini bu noktalar teşkil etmektedir.

Hükümet olarak istizahtan asla çekinen bir icra organı değiliz. Kendileri şunu bilsinler, her hafta Meclis Grubunun karşısında Hükümetiniz hesap vermektedir ve her zaman, her hafta D. Parti Meclis Grubunun karşısında Hükümetiniz milletvekilleriyle karşı karşıya bulunmaktadır. Fakat istizahı kabul buyurmayan Heyeti Celilenizdir. Fakat Halk Partisi muhalefeti iltizahı istizah halinden, sualı sual halinden çıkarmıştır. Bir istizah tavrında elli tane sual, madde vardır. Hükümet şunun hakkında ne düşünüyor, filân bakan ne düşünüyor, diye bir sürü sualler vardır, halbuki bir istizah tavrı muayyen meseleleri ihtiva eder.

Sayın İnönü'ye şunu hatırlatırım, biz muhalefette iken şöyle bir istizah tavrı vermiştik; B. M. Meclisinin tatil olduğu bir zamanda Hükümet salâhiyeti olmadığı halde ve kanuni mesnedi bulunmadığı halde şeker fiyatlarına 70-80 kuruş zam yaparak millete 70-80 milyon liralık bir vergi tarhetmiştir. Bunun kanuni mesnedi nedir? İzah edin." İşte istizah tavrı böyle olur arkadaşlar, bu şekilde olur.

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) – Fakat bunu kabul etmediler.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Sayın İnönü burada, yalnız kendileri mevzuubahis olurken, İzmir nutkunun vehameti ortaya atılırken şöyle, böyle yaptık gibi kendisine müteveccih olan bütün bu hareketleri Halk Partili milletvekili arkadaşlarımıza da teşmil etmişlerdir. Demin dinlediniz, bizim ne Manisa ilçelerindeki nutuklarımızda, ne de buradaki beyanatımızda Halk Partisi Grubuna mensup milletvekilleri aleyhinde, el-ayak vuranların bu şekilde hareket yapmamalarını temenni etmekten başka hiçbir hareket yoktur.

İnönü, arkadaşlar; İzmir'de tatbik ettiği tâbiyeyi burada da tatbik etmek istedi. Memleketi vilâyet vilâyet dolaştı, Karadeniz sahillerinden ta Trakya'ya kadar gitti. Zonguldak'ta bizzat demokrat Parti idare Heyeti âzaları, kendisini dinleyenler arasında bulunmuşlardır. Oradan Trak-

ya'ya gitti, kendi hareketlerine güçlük gösterecek en ufak bir müdahale yoktur. Fakat o daima söylediği gibi Türkiye'de siyasi emniyet yoktur, tazyik vardır diye bütün halkı tahrik etmek istedi, karşısında ne kadar muhatapları varsa tahrik etsin, onları harekete getirsin, onun taktığı bu idi, bakınız huzur ve emniyet içerisinde konuşamıyoruz. İşte kullandığı bütün tâbiye ve taktik budur.

Ankara'dan İzmir'e gitti. Orada hakaretimiz siyasi nutuklar söyledi. İzmir'de olduğu gibi burada da Yüksek Heyetiniz gayet nazikâne kendi söylediklerini dinlediniz. Fakat o yine buna da razı değildi. Onun istediği muhakkak bir şey vardır, o da, muhakkak küfrün karşısında muhatapları reaksiyon gösterebilirler, protestoda bulunsunlar, hayır desinler... Nasıl milyonlarca vatandaşımız kendisine hakareti kabul ediyorsa, elbetteki Yüksek Heyetiniz de o hakaretleri kabul etmeyecektir. İzmir'de söylediğim sözler aynen vâkidir dedi. Bu sefer tabii Heyeti Celileniz infialini gösterdi. İşte bundan sonra kendi matbuatında diyecekler ki, Büyük Millet Meclisinde de bizi konuşmaktan men ediyorlar.

Arkadaşlar bütün dünya şunu kabul etmiştir ki, dost, düşman, hukukçu, siyasetçi bütün müelliflerin eserlerinde bir hakikati müselleme olarak kabul ve ilân edilmiştir ki, İsmet İnönü bu memlekette bir diktatör olarak icrai Hükümet etmiştir. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)*. Kendi zamanında insan hak ve hürriyetleri çiğnenmiştir, onun üzerine bir saltanat tesis etmiştir.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – Bizzat zalimdir.

DEVLET BAKANİ YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Anayasamız matbuat hürriyetini tanıdığı halde, kendileri Hükümet gazeteleri istediği zaman kapatabilir diye matbuat hürriyetini kösteklemişlerdir. Sekizinci Büyük Millet Meclisinde İstanbul'da uzun müddet yaşattığı idare-i örfiye ile memleketin bütün köşelerinde Anayasanın vatandaşlara tanıdığı hak ve hürriyetleri reddetmiştir.

Anayasa vatandaşlara siyasi parti kurmak hak ve hürriyetini tanıdığı halde Hükümet, istediği zaman partileri kapatabilir diye Cemiyetler Kanununa madde koydurmuştur.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – 1946 daki millî hırsızlık.

Y. MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Bu memlekette mal, mülk ve can emniyeti Anayasasının Türklere tanıdığı en mukaddes haklar olduğu halde İnönü icra organı ile mal, mülk ve can emniyetini ihlâl etmiştir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Bunların hepsinin hesabını soracağız. Artık zamanı geldi.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Mâsum vatandaşların mâsum olan kanları İnönü'nün boynundadır. Bu mâsum kanların vebali altındadır.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar) – Gayrimeşru olarak dört se-ne Cumhurbaşkanlığı yaptı.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Demin de söyledigim gibi hak ve hürriyet prensipleri, siyasi hayatımızın hedefi olmuş ve bunun için mücadele etmiş bir iktidarız. Bunun için biz Bakanlık koltuğunun safasını anlamıyoruz, bu, bizim için bir mâna ifade etmemektedir. Bakanlığın temin ettiği ne bir saltanatı ne bir ihtişam vardır. Ancak millet yolunda bir hizmet vardır. Milletin sevgisi ve sizin itimadınız bizimle beraber oldukça ıvazsız, garazsız bu hizmetimize devam edeceğiz. *(Soldan bravo sesleri)*

BAŞKAN – Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, siyasi hayatımın belki en elemli bir vazifesini yapmak mecburiyeti ile karşı karşıya bulunmaktayım. En elemli bir vazife olduğu kadar aynı zamanda hakikaten ibret vericidir.

Ak saçlı bir general, millî şef unvanını senelerce üzerinde taşımış bir insan, Devlet idaresi mesuliyetini bunca seneler tek başına omuzunda taşımak mesuliyetinden kaçınmamış ürkmemiş, hattâ bunu yaparken kendi kanaatlerine göre vatandaş hak ve hürriyetlerini hacir altına almak cûret ve cesaretini göstermiş, bu mesuliyeti dahi üzerine almış bir insan, 1946 seçimlerini yapmış bir insan, tek parti idaresinin kahramanı ve şampiyonu olarak kendisini tanıtmış bir insan, bugün karşımıza çıkarak büyük mücadelelerle bugünkü demokratik inkılâbı, bugünkü hak ve hürriyet rejimini, bugünkü hukuk devletini tahakkuk ettiren bir partinin karşısında vatandaş hak ve hürriyetlerinin müdafii kesiliyor.

Hayatının bir kısmını muharebe meydanlarında geçirmiş, yaşlanmış ak-pak olmuş bir zâtın böyle bir derekeye düşmüş olması hakikaten elem vericidir.

Dünkü diktatörün, bugün huzurunuza çıkarak vatandaş hak ve hürriyetlerinin müdafiliği vazifesini üzerine alması gülünçtür. İşte bir taraftan elemli, bir taraftan da gülünç olan böyle bir sahnenin karşısında bulunmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım, anlaşılıyor ki, zaman gelmiştir, anlaşılıyor ki kader konuşuyor, anlaşılıyor ki, kader hükmünü vermek üzeredir. Bu memlekette, sevgili arkadaşlarım, irtica yolunda tahrikle kanlar dökül-

meye başlamış ise yarın böyle şerir metotlarla yapılan tahrikler neticesinde siyaset uğrunda da, siyaset sahasında da, siyasi maksatlarla da kan dökülmeye kadar gidilebilir. Bizce, dini, irticai tahrik edip işi kana götürenler ne derece menfur iseler siyaseti alet ederek vatandaşların kanlarını dökmek için tahriklerden bir an geri kalmayanlar da aynı derecede menfur ve aynı derecede takibata müstahaktırlar. *(Sağdan, bravo sesleri, alkışlar).*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Balıkesir hâdisesini tertip edenler de aynı derecede menfurdurlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Bir baykuş olarak öte-bilmek için harabe arayıp, karanlıklar arayıp bulmak lâzımdır. Bugün memleketin manzarasında harabeyi andıran hal yoktur. Buna mukabil aydın bir manzara karşısındayız. *(Soldan bravo sesleri).* Ne hazin, ne elemli bir müşahededir, memleketin hergün muvaffakiyetten muvaffakiyete ulaştığı bir devirde memleketine, memleket menfaatlerini tek adam olarak temsil etmek mevkiini uzun seneler işgal etmiş olan bir zat, memleketin elde ettiği her muvaffakiyet karşısında yeni bir fitne hamlesiyle ortaya çıkmak ve bu muvaffakiyetleri inkâr etmek gayreti içinde çırpınmaktadır. Bu hakikaten acı bir şeydir...

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – Milli fâsit..

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, bir an için bu zatın zihnindeki, ruhundaki kanaatlerine yer vererek bu memleketin idaresine min tarafillâh kendisinin memur olduğunu kabul edelim. Hakikaten kendisinden başka bu memleketi idare edecek adam yoktur diyelim. Kendisi buna inandığı içindir ki, vatandaş hak ve hürriyetlerinin üzerine çöreklandı. Zaman geldi kendisinin Allah tarafından gönderilmiş olduğunu farzettii, kendisinin bu mülkün sahibi hakikisi, vârisi hakikisi olduğu kanaatine vardı. Şimdi farzediniz ki, kaza, kader eseri, hastalandı bir hâdis vukua geldi elini çekmek mecburiyetinde kaldı. Farzediniz ki, sizler kâhyalarsınız ve memleketin sahibi hakikisi odur. Farzediniz ki, bizler, kâhya olarak, vekil olarak memleketi onun namına idare ediyoruz. Şimdi, bu zat bize sorabilirdi; "Ben size bu memleketi şu halde teslim ettim, siz bu hale getirdiniz, ne hakla bunu yapabildiniz". Biz hakikaten kâhyalar ve memleketi onun namına idare eden insanlar olsak, acaba memleketin iç politikasındaki, dış politikasındaki, ekonomisinde ve maliyesindeki bu inkişaflardan sonra bunu bizden sorabilecek vaziyette midirler. Bize memleketi, milleti ne hâle getirdiniz diyebilecek haldemidirler. *(Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar).*

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Arkadaşlar; bu memlekette zulüm yoktur. Bu memleketteki zulüm devri İsmet Paşa ile, onun iktidardan düşmesiyle kapanmıştır. (*Soldan bravo sesleri, çok şiddetli alkışlar*).

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Vereceğim hepsinin cevabını.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Alacaksınız hepsinin cevabını, ebediyete kadar. Bir insan tek başına mevcudiyetiyle, bir memleketin istikbaline engel olmak isterse onun hakikaten bedbaht olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Arkadaşlar; bir adamın kendi ihtirasiyle, memlekette bir mülkiyet iddiasıyla, memleketi benden başka kimse idare edemez iddiasıyla ortaya çıkıp bu memleketin istikbalini körletmeye çalışmasına imkân ve ihtimal mevcut değildir. (*Soldan; şiddetli alkışlar*).

Muhterem arkadaşlar; bu kürsüye gelinir de "zulüm vardır" denirse, ben de kendisine derim ki, "zulüm yoktur". Bu kürsüye gelinir de denirse ki "adalet baskı altındadır", "hayır, yoktur" derim, o vardır der, ben yoktur derim. 40 yıl burada çekişiriz, kendisi iddiasını ne ile ispat edecektir. İspatı mümkün olsa, biz ispat yoluna gidecek olsak 1946 müspet bir delil olarak önümüzdedir. 1946 vatandaşların kalbinde yer etmiştir. 1946 da kanunun mevcut olup olmadığını bize söylesinler. 1946 da kanun mevcut mu idi? 1946 da kendisinin mebus seçilmediğini bilmiyor muydu? 4 yıl gayrimeşru Devlet Reisliği yaptığını İsmet Paşa bilmiyor mu? (*Soldan; bravo sesleri, alkışlar*). Vatandaşların haklarını iptal etmek yolunda bizzat emirler vermemiş miydi? İsmet Paşa milletvekillerini takip etmek için bütün milletvekilinin peşlerine hafiyeler koymamış mıdır?

İsmet Paşa bu memlekette tabutlukların mevcut olduğunu bilmiyor muydu? İsmet Paşa bu memlekette vatandaşların katledildiklerini bilmiyor muydu? Meza mameza mı olmuştu? Tarih huzurunda muhakeme edilecek... Buraya gelsin, zulüm nerede olduğunu ispat etsin. Memlekette zulüm var diyen insan bu memleketin şurasında, burasında, yarın öbür gün siyasi sahalarda kanların dökülmesini tahrik eden adamdır. (*Soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar*) Hırsı için bu memleketi bir baştan öte başa ateşe vermek isteyen, adamdır. (*Soldan, şiddetli alkışlar*) Paşa, yeter artık.. (*Soldan, şiddetli alkışlar*) Millete bırakın idareyi. Bu memleketi, bizim gibi memleketin içinden gelmiş olan insanlar idare etsin. (*Soldan, şiddetli, sürekli alkışlar*) O günden bugüne kadar memleketin ne maddî ve ne de manevî itibarı bir milimetre, bir santim eksilmemiş, artmıştır arkadaşlar.

Arkadaşlar; memleket huzur içindedir, memleket siyasi emniyet içindedir, vatandaşların emniyetsizlik vardır diye bir dâvası mevcut değildir.

Bütçe, onların bıraktıklarının iki misline çıkmıştır, dış ticaret üç misline çıkmıştır. İşte bütçe, işte işlerimiz.

Buraya geliyor istediği gibi konuşuyor, bu kürsüye çıkıp zulüm vardır, diyor. Buraya çıkıp zulüm vardır demesi dahi, bu memlekette zulüm olmadığının en bariz delilidir. Bu memlekette zulüm olsa idi buraya çıkıp söz söyleyemezdi.

Arkadaşlar, buraya gelsin konuşsun, ben kendisine söz veriyorum, arkasından esaslı cevaplar alacaktır. *(Soldan, şiddetli alkışlar, kürsüye kürsüye sesleri)*

BAŞKAN – İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Muhterem arkadaşlar; bir Devlet Bakanı ve Başbakan evvelâ benî B. M. Meclisine karşı mütadımız olan ve mecbur olduğumuz hürmet vazifesinde kusur etmiş olmakla itham etmek istediler. Bu ithamı reddederim. B. M. Meclisinin karşısında nasıl konuşulacağını bilirim ve hiçbir zaman Büyük Millet Meclisine Devlet Bakanı ve Başbakan gibi muamele etmek seviyesine düşmem.

Şimdi, mevzuubahis olan mesele, benim beyanatım üzerine açılmış bir münakaşadır. Bu beyanat iç politika üzerinde umumi görüşme açılmasıyla bütün meselelerin tetkik edilmesiyle hallolunabilir. Buna yanaşmıyorlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Kim yanaşmıyor?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – B. M. Meclisi gensoru teklifini kabul etmedi diyorlar. Söylesinler, taraftar mıdır? *(Soldan : Meclis kabul etmedi sesleri)*

Matbuatta intişar eden haberlere göre kendileri gensoru açılmasına mümanaat etmişlerdir.

İkincisi; zulüm üzerinde açılmış olan münakaşayı genişletiyorlar. Bu iki şıktır :

1. Zulüm yoktur, esasını söylüyor.

2. Benim yaptığım zulümlerden bahsediyor. *(Soldan : Doğru sesleri)* Benim yaptığım zulümlere dair söylediklerinin hepsi yalandır. *(Soldan : Doğru, doğru sesleri, gürültüler)* Hepsini baş iftira tertipçisi olarak kendilerinin aile toplantılarında büyük memleket propagandası olarak hazırladığı çirkin tertiplerden birer tanesidir. *(Gürültüler)* Zulüm yapan adam dalkavuğa muhtaçtır ve dalkavuğa itibar eder. Başbakan, benim deham, benim ir-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

şadım, memleketi ihya ediyor, diye yazılı yazılarla B. M. M. kürsüsünden bana hitap eder ve yazardı. Ben, bunların hiçbirisine asla iltifat etmezdim. *(Sağdan : Bravo sesleri)*

Bütün bunlar arasında, arzettiğim gibi ben dalkavukluğa ve maddahlığa iltifat etmiş olsaydım, içinde bulunduğumuz demokrasi rejimini bu memlekete getirmiş olanlar arasında bulunmazdım. Bu memlekete bugünkü demokrasiyi getirmiş olanlar içinde daima bulundum ve başlıca çalışanlar arasında kaldım. *(Sağdan: Bravo sesleri) (Soldan: Allah için sesleri)*

Şimdi tarihî hâdiseler karşısında işleri bu derece mugalataya sokmak ve bir taraflı olarak, radyosu ile, taraftar gazetelerle mütemadi propagandalarla bunlara inandırabileceğini zannetmek, kendisinin zavallı bir anlayışdır. Ayıldığı zaman nerede olduğunu görecektir.

Arkadaşlar, ben İzmir'deki nutkumda zulme misal olarak muayyen bir mevzuu söylüyorum. *(Ne imiş sesleri)*. Demokratik bir rejimde muhalefet partisi, hususi bir kanunun tehdidi altında yaşıyorsa, zulüm var demektir. Söylesin Başbakan... *(Soldan, hangi kanun? Sesleri)*. Muhalefet partisi aleyhine hususi bir kanun çıkarmak, bununla muhalefeti bertaraf etmek, onun hakkında muamele takip etmek teşebbüsü var mıdır? Bu teşebbüs yürürlükte midir? Bu teşebbüs çıkacak mıdır? *(Soldan çıkacak, çıkacak sesleri)*. Söylesin.

Hükümet olarak, parti lideri olarak, muhalefet partisi aleyhine hususî bir kanun çıkacaktır; muhalefet bugün mer'î olan kanunların tesiri ve teminatı altında değil demektir.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) O paraları hangi kanunla topladın?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Böyle bir tehdit vâkı ise, muhalefet partisinde bulunan vatandaşlar zulüm altında yaşayacaklar.

MURAD ÂLİ ÜLGİN (Konya) – Yani isyan edecekler.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, biçareliğin, aczin, zavallılığın güzel bir manzarasını seyretmiş oluyorsunuz. Zulüm, zulüm diye bağırıldığı neymiş arkadaşlar; Halk Partisinin, mağsup, mesruk, olan malları, Halk Partisinin değil Hazinesinin malları hakkında bir kanun çıkacak mı, çıkmayacak mı? Bunun için Gensoru açılmasını istemiş, Hükümet de Gensorudan kaçıyormuş. Mevzuu nedir Gensorunun? Böyle bir kanun çıkacak mı, çıkmayacak mı? Acaba hiffet mi getirdi İsmet İnönü diye düşünmek lâzımgelir. Meclisten bir kanun çıkacak mı, çıkmayacak mı, diye Hükümetin istizaha çekilmesi hakikaten gülünçtür. Bu, akıl hiffetinin bâriz bir delilini teşkil eder. *(Soldan bravo sesleri)*

Arkadaşlar, Gensorudan vazgeçecek miyiz, geçmeyecek miyiz? Biz mahalle köşesinde, cami avlusunda horoz mu dövüştürüyoruz, koç mu dövüştürüyoruz? Kaçtık mı, kaçmadık mı? Korktuk mu, korkmadık mı bunu düşünüyorlar. Bizim korkmadığımızı, nasıl mücadele ettiğimizi kendileri çok iyi bilirler. Neden korkacağız. Bu bir nizamname meselesi, bir hukuk mevzuudur, kanun meselesidir. Muhalefet diyecek ki, korktunuz.. Siz diyeceksiniz ki, korkmadık.. Memleketin binbir derdi acele tedbir beklediği bir zamanda binbir muazzam işin içinde bulunduğumuz bir zamanda, İsmet Paşa bu kürsüde sabah akşam âdi politika sahneleri yaratacak. Hükümeti, yeni iktidarı işinden alıkoyup kendisi kenarda çubukunu yakıp kıs kıs gülecek. Ama memleket işleri görülemeyecekmiş, vatandaşın ihtiyaçları temin edilemeyecekmiş, ıstıraplar devam edip gidecekmiş. Onun nesine gerek... Yeni iktidara iş yapmak hususunda kösteklemeye muvaffak olursa, milletin gözünden düşürebilirse bu yeter ona. Beri tarafta milletin işi varsın görülmesin, varsın milletin işleri temin edilmemiş olarak bir tarafta kalsın. Maşallah Paşa. Siz bu milletin akli seliminden şüphe mi edersiniz. Âdi politika oyunlarına alet olup Hükümet Gensorudan kaçtı mı diyecekler? *(Gülüşmeler)* Muhterem arkadaşlar, kanun var mı, yok mu diye soruyor, kendisi benim sorduğuma cevap vermedi, 1946 da ne yaptığını söylemedi, cesareti var mı ki, söylesin?..

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Derhal, derhal.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Elbette vereceksin. Milli iradeyi seneler senesi zımnî baskılarla ayak altında tutan, sonra 1946 devresindeki gibi bir muhalefetin ortaya çıkmaması için cebirle, kahirle, Türkiye'nin kırk bin köyünde zulüm yapmak suretiyle vatandaşın rey hakkını, Milli iradesini param parça etmiş olan bir insanın milli iradenin bir mümessili olarak tekrar bu kürsüye gelebilmesi, huzurunuzda çıkabilmesi, işte anormaldir, gayritabii olan budur. Bu hâdisedir ki, bugün kalbinizi heyecan ve ıstırapla dolduran manzaranın sebebini teşkil etmektedir. Başka memleketlerde böylelerini ya milli hudutlar haricine çıkarırlar, yahut... *(Soldan: Şiddetli alkışlar... Bravo sesleri)*

Muhterem arkadaşlar; bir memlekette milletin haklarını gasbetmek, vatandaşların hak ve hürriyetleri üstünde seneler ve seneler oturmak ve ondan sonra, sırtında yumurta küfesi yok ya, bu defa da dönüp demokrasi havarisi kesilmek kolay değil. Maşallah paşam, maşallah. Size bu hakkı vermezler paşa, kalkacak İzmir'de düzme, dört cümlelik nutuk söyleyecek, zulüm var diyecek ve buna Türk Milleti inanacak öyle mi?

Diyorlar ki, sözlerine Türk Milleti inanmıştır. Eğer Türk Milleti sözlerinize inanmış olsaydı sizi şimdi oturduğunuz şu yere geçirmezdi. Türk Milleti bize inandı ve bizi buraya getirdi.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Hitler de böyle gelmişti. (*Soldan, şiddetli gürültüler*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, şimdi başka bir hâdiseyi şu bakımdan müşahade edebilirsiniz, diyorlar ki, Hükümet istizah taktirine mâni oluyor, öteden beri yaptıkları, icraatları, mâzileri, göz önünde iken artık memleket menfaatlerini koruyan meşru bir muhalefet yolundan tekrar iktidara gelmenin kendileri için muhal ve gayrimümkün olduğunu anladıktan sonra bütün ümitleri bizim partinin arasına nifak sokup aramızı açmak olmuştur. Biz buraya 60 kişilik bir grup olarak girdik, daha fazlasına müsaade etmediler, öteden beri nifak sokmak suretiyle bizi ikiye böldüler. Bunun tadı damaklarında kalmıştır. Onu tekrar tadabilmek için mütemadiyen uğraşmaktadırlar.

Muhterem arkadaşlar, işi şuraya götürmek istiyorlar : Bir defa Hükümetle Grup arasında bir zıddiyet, bir muhalefet sokabilirlerse dâva kendiliğinden halledilmiş olacaktır, o zaman İsmet Paşa dilediğini yapabilmek için imkân elde etmiş bulunacaktır. Ben Halk Partisi demiyorum, Halk Partisi ile İsmet Paşa zihniyeti arasında esaslı farklar bulunmakta olduğunu mütemadiyen söylemekteyim, bunu söylemekten de asla fariğ olmayacağım.

Muhterem arkadaşlar, muhalefet mefhumu daima muhterem olacaktır. Fakat bu memlekette zulüm yapmış olan insanlar, bugün hangi ölçüye göre zulümden bahsediyorlar?

"Halk Partisinin mallarını alacak mısınız, almayacak mısınız?" diyorlar. İki kelime ile söyleyeyim: Alacağımız varsa bunlar Halk Partisinin malları değil, Halk Partisinin mallarına Devlet asla tenezzül etmez. Millet hazinesi onların bir habbesini kabul etmek tenezzülünde bulunmaz. Fakat onlar tenezzül edip Hazineyi soydular. Fakat bir devir gelir, millet hazinesinin sahibi olan insanlar, sizler gelip de hesap sorarlarsa ne dersiniz? Burada huzurunuz: "Bir Halk Partisi var, bu partinin milyonları ve milyonları var. Bu milyonların ciheti iktisabı ne kendi nizamnamelerine, ne de o zamanın kanunlarına uygun değildir" diye bir mesele getirilse ve bunun için sizin fetvanız, kararınız, hükümlerinizi arzu edilirse acaba siz millet hazinesinin vekilleri, sahipleri "biz Hazinesinin bu haklarını görmekten, ihkak etmekten imtina ederiz" diyebilir misiniz? (*Soldan asla sesleri*).

Şimdi kanun çıkacak mı, çıkmayacak mı diye mütemadiyen bağıryorlar. Suçlu, bir taraftan vuruyor, bir taraftan da ne vuruyorsunuz diye bağıryor.

Niçin telâş ediyorlar, tereddütleri niçindir? Bu kürsüde, Yüksek Meclisin encümenlerinde bunlar konuşulmayacak mı arkadaşlar?

Niçin bizi tehdit ederek söz almak istiyorlar? Vazgeçecek misiniz, geçmeyecek misiniz diyorlar. Geçmeyecek olursak harekete mi geçeceksiniz Paşam?

Arkadaşlar bir tehdit altında bulundurulmak istendiğinizin elbette farkındasınız. *(Soldan evet sesleri)*. Bu kanun çıkacak mı, çıkmayacak mı, sarıh olarak söyleyiniz, diyor ve bunu Hükümetten soruyor. Hükümet böyle bir kanunun çıkacağını veya çıkmayacağını Büyük Millet Meclisi namı hesabına nasıl söyleyebilir, nasıl konuşabilir? Bunun imkânı yok. Bunun imkânı olmadığını elbette kendileri de bilir, ama bunu sorması, bunu bir istizah mevzuu yapması lâzım. Bu suretle bir taraftan istizah-tan kaçtı diyecek, diğer taraftan bu zımnî tehdidi huzurunuzda ifade etmek imkânını bulacak. Tehditler devri çoktan geçti Paşam, bugün tehditlere boyun eğecek insan yoktur.

Arkadaşlar, bir içtimai ve siyasi cereyan, seli huruşan halinde gelir, eskiyi yıkar, eski yıkıntının bekâsı, bakıyetissüyufu kendisini yenen silâhın ne olduğuna yattığı yerden bakar. Onu elde edip tekrar idamei mevcudiyet yollarını arar. Yattığı yerden görüp de elde etmek istediği silâh hak ve hürriyet silâhıdır. Bunu sizlerden almak istiyorlar. *(Asla anlamazlar sesleri)*. Sizler hak ve hürriyet silâhını, hak ve hürriyet bayrağını ellerinizden başkalarına kapıracak bir teşekkül değilsiniz. Bu partinin kad-rû kıymeti bu memlekette rakipsizdir. Bir miktar gayrimemnun eski ismi bu kadar dillere destan olmuş olan bir zatın, neler söyleyeceğini merak eden bir takım müteccesisleri etrafında toplanmış görerek "halkın ey ehli vatan" gibi bir zu'me kapılmak hakikaten büyük bir bedbahtlık olur.

Şimdi memlekette bugüne kadar hiçbir zaman görmedikleri, bilmedikleri, hak, hürriyet ve adalet vardır. Kendilerinin de bugün buna ermiş olmalarından dolayı Paşadan şükran borcunu eda etmesini bilhassa rica edeceğim. Lûtfen bunu da eda etsinler. Bu memlekette vatandaşlar kendi iktidarları zamanında olduğundan on kat daha emniyet içindedirler. Bu memlekette yalnız ve sadece emniyet değil, hem siyasi emniyet, hem de içtimai emniyet vardır, içtimai ve siyasi hak ve hürriyetlerinin emniyet altında bulunduğu kanaati kâmile vardır. Eğer uzun seneler müdafaa ettiğini söylediği memleket menfaatlerinin kaygısı zerre kadar vicdanında kalmışsa, böyle bir güne eriştiğinden dolayı şükranı eda etmesi lâzımgelir. *(Soldan, bravo sesleri)*.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlar, istizah nedir? İstizah tavrı kabul de olunabilir, ret de olunabilir. Sarahaten söylemek lâzımdır ki, herkesin bilmesi lâzımdır ki, istizah tavrı kabul edilebildiği gibi, ret de edilebilir. Ne zaman kabul edilir, ne zaman reddedilir?

Bir defa istizah tavrının hakikaten nizamnamenin ruhuna ve maddeğine uygun ve kâmil bir istizah tavrı olması lâzımdır.

Esefle söyleyeyim ki, Kore mevzuunda Demokrat Partiyi köşeye sıkıştırdım zannettiği sırada bir istizah tavrı ile geldi. Okuduğumuz vakit şekle ve ruha uygun bulmadık ve reddettik. Fakat başka bir milletvekilinin aynı mevzudaki tavrı üzerine istizahı açtık ve en tehlikeli mevzuda konuştuk.

O zaman kendisinin neler konuştuğunu, sonra da zehirli propagandalarını nerelere kadar götürdüğünü biliyorsunuz. Yarım ağızla dış politikada beraber olduğunu söylüyor, fakat bizi dış politikada da bizim muhalefette bulunduğumuz zaman yaptığımız gibi sarahatle açıkça ve samimiyetle desteklemiyor.

Muhterem arkadaşlar, dış politikamız elbette onların zamanından 10 kat daha sıhhatli, 10 kat daha emin ve isabetli surette tesbit edilmiş ve bütün merhaleleri muvaffakiyetle aşmakta bulunmuştur. Bu mevzuda da bizi muvaffakiyetten alakoymak için zaman, zaman bir çok tedbirlere baş vurmaktan geri kalmadılar.

İstizah tavrına tekrar geliyorum arkadaşlar, verilen istizah tavrının içtüzüğün tarifatına tamamen uygun olması lâzımdır. Ondan sonra Yüksek Heyetinizce bu hususta bir kanaatin husulü lâzımdır. Yani, o istizah tavrında bahsedilen mesele, bir istizah mevzuu olabilir mi, olamaz mı? Çünkü burada Hükümetin kanun hilâfına bir hareket yaptığı, kendisine verilmiş olan salâhiyetleri kötüye kullandığı kanaatını verecek bir şemme mevcut mudur, değil midir? Buna ait kararı sizler vicdanlarınızı yoklayarak verirsiniz. Konuşmaya konmadan ret veya kabul edersiniz. Kabul etmek ne kadar hakkınızsa, reddetmek de o kadar hakkınızdır. Fakat parlamenter sistemin, parlamentolar hayatının bu en tabii hâdisesi ele alınıp da, istizahtan kaçtınız, niçin kaçtınız, buna niçin yanaşmıyorsunuz, diye çocukca ortaya çıkmak, kırk yıl Devlet idare etmiş insanlara yakışmaz. Biz bu oyunların peşine takılıp sürüklenecek değiliz? Bizim ciddi işlerimiz var, arkadaşlar. Şurada Büyük Meclisin kaybettiği zamana dahi acımak lâzımgelir. Fakat ne çare ki bir muhasebe yapmak icabediyor. Zamanımız çok kısa, dört senelik iktidarımızdan arta kalan müddet gözümüzün önünde yapılacak işler, namütenahi uzun yılların ve ihmallerin

eseridir, bu memleketin hayatı mevcudiyetini tehlikeye koyacak kadar büyüktür. Caniyane denilecek kadar büyük ihmallerin harap bıraktığı memlekette görülecek işler o kadar çoktur ki, sizler bunların üzerinde ne dereceye kadar göz nuru dökseniz zamanla bağılısınız. Bu kısa müddet içinde başarılarınız zamanla mahdud olacak. Hal böyle iken sizin dikkatinizi oradan çekip, önünüzde bir sürü kanunlar varken sizi burada bîsüt bir mücadele içine sokarak gayertlerinizi heba etmek isterler. Bu oyuna gelmeyeceğiz vicdanlarımız bu kanun çıktı mı, çıkmadı mı, çıkacak mı, çıkmayacak mı, diye iştibah altında kalamaz. Yoksa paşa hazretlerinin arzusunı ittiba edersek bu kürsüye geleceğiz, arenada doğuşenler gibi doğuşülecek, etraftaki seyirciler şad olacak.

Arkadaşlar; mevcutsa zulümü ispat etmek için mahkemeler açıktır. Dediler ki, mahkemeye sevkedin; elbetteki Yüksek Meclis bu malları mahkemeye sevkedip etmemeyi düşünecektir. Bu hususta hukuki mütalâalar ortaya konulacaktır. Zamanlarında mahkemeye müracaat etmek mümkün müydü?

Evvelâ şunu düşünmek lâzımgelir: Bu mallarla alâkalı işler zamanında şekline uydurulmak suretiyle yapılmış ve B. M. Meclisine yaptırılmıştır. B. M. Meclisine yaptırmış oldukları işleri dâvası, muhasebesi Sulh mahkemelerinde görülmez, dünyanın hiçbir yerinde böyle olmamıştır. Biz kendi defterlerinden çıkarılarak tesbit ve tanzim edilen 48 parça cetveli onlara gönderdik. Evet veya hayır demediler. Kendi defterlerinden çıkarılan hesap ve cetvellere nazaran C. H. P. si emlâkinin % 97 sini nizamların dışında ve o zaman mevcut kanunlar hilâfına olan gayrimeşru iktisaplar teşkil etmektedir. Bunun cevabını mükerreren istediğimiz halde verememişlerdir.

FERİD MELEN (Van) – Verdik.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Evet verdiniz, iki buçuk sene evvel gönderilen listelere dün cevap verdiniz. Fakat o da cevap değildir, tam mânasiyle kaçamak. Bu hesapların broşürleri millete neşredilecektir, Millet bunları görecektir. Tarih de gösterecektir. İsmet İnönü'nün altındaki otomobilin benzinini şoförünün maaşı kendi kesesinden değil, milletin mağsup parasından ödenmektedir. *(Soldan bravo sesleri)* Bunu bilerek otomobillerine binsinler. Partideki paralarının malı mağsub olduğunu bilsinler, Hangi parayı kullanıyorlar, hangi varlığın safasını sürüyorlar, bunları millet de bilsin, kendileri de bilsin. O zaman, evliyâ kisvesine bürünenlere kimse inanmaz. Malıma dokunma da ne istersen yap. Arkadaşlar bütün adaletsizlik dâvası, adaletin baskı altında kalması dâvası, bütün hukuk devleti mefhumunu çiğneme dâvası, siyasi emni-

yet dâvası gele gele Halk Partisinin malları meselesine geldi, dayandı. Bakınız bir defa, İzmir'de nutuk söylüyor, tehdit ediyor, Adaletsizlik var diyor. Var diyeceksiniz de ne olacak? Bu memleketi jurnal etmek, bu memlekette irtica vardır demek, bu memlekette adaletsizlik var demek, bu memleket istibdat altındadır demek memleketin hangi menfaatine uygundur? Ve bu sözleri kim söylüyor?

Paşa, bu memlekette hava raporlarının neşrini meneden, din hakkında yazı yazılmasını diyen, aile kavgalarının, deniz kazalarının neşrine izin vermeyen, bir emriyle bunları yazan gazeteleri kapayan kimdi? Sizin zamanınızda biri kürsüye gelip de zulüm var deseydi, onu bu memleketin hudutlarından dışarı atardınız. Şimdi zulüm var derken insafı elden bırakmayın, insaf, dinin de ahlâkın da temelidir. Milletvekilliği sıfatını hakkiyle temsil eden, şurada oturan arkadaşlardan soruyorum, bu nevi mücadeleler hangi vatanın yararınadır? Bu nevi mücadeleler hangi adaletin istihsalı içindir? Memleket menfaatinin icabı bu mudur?..

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Vatan hizmetlerinin en büyüğü sizinle mücadele etmektir, *(Soldan gürültüler, sağdan alkışlar)*.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Paşa, hakikaten inanıyor musunuz?. Yarabbi sen affet. Siyaset mücadelesinin bir insanı bu kadar değiştirebildiğini görmek ne hazindir. Paşa, bırakın bu mücadeleleri, bu nevi mücadele olmaz. Deyin ki Paşa, ben devrimi yaşadım, deyin ki, bunlar da bu memleketin evlâdıdır, bunlar da bu memleketin nesilleridir, yetiştirdiğim nesillerdir, *(Soldan bravo sesleri)*. Böyle deyin ki, herkes size hürmet etsin, kalbiniz müsterih olsun, düne bakmasın, buna dünün icaplarıdır deyip geçsin. Fakat paşam hilâfı hakikat dâvalarla bu kürsüye gelerseniz, ne zaman samimiyezsizlik ve sahte maske taşıyacak olursanız ve milletin huzuruna böylece çıkmak isterseniz biz de maziye eşelemek mecburiyetinde kalırız.

Siz bir rejimi devraldığınız zaman darağaçları kurdunuz, biz böyle bir mazinin bakiyesini kazımak için böyle bir zihniyeti kökünden temizlemek için, "devri sabık yaratmayacağız" dedik. "Devri sabık yaratmayacağız demek, devri sabık telâkkisinin icabettirdiği usullerle hareket etmeyeceğiz" demektir. Hakikaten devri sabık vardır. 1946 dan evvelki devre, bilhassa 1950 den evvelki devre, devri sabık olmak lâzımdır. Çünkü onun şartları başka idi. Ankara Milletvekili arkadaşlarımdan soruyorum: Kendisinin milletvekili bile seçilmediği o seçim zamanında bir köyden öbür köye, namzet olduğunuz halde gidebilir miydiniz? Ankara'nın çok yakınında bulunan Çubuk'tan, vatandaşlar kan içinde, sıra sıra, katile katile parti kapılarına geldiler, fotoğrafları alındı.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlar; her hangi bir yerde bir ocak açıksa beş defa kapattı, kaymakamı ile, valisi ile, sabahtan akşama kadar takibe mâruz bıraktı. Hepiniz bunları biliyorsunuz. Bunlar masal mıydı? Ben insaf istiyorum Paşadan. Bu memlekette nifak nifaktan bahsetmekle başlar. Neyimiz eksik, dost, düşman bizi övüyor, buna mukabil sadece Paşa mutmain değil. Çünkü o zannınca bu memleketin sahibidir. Diyor ki: "Ben çöp çöp üstüne koyarak bu vatani yaptım, benim vatanımı ne yapıyorsunuz?" Böyle bir malikiyet hissiyle ruhunun derinliklerinde nasıl bir irtibat tesis ettiğini müşahade etmek şayani hayrettir. Bunu sözlerinden anlamak pekâlâ mümkündür. Tek başına memlekete tesahup ediyor ve tek başına bu memleket hakkında konuşuyor. Bunu, bu hakkı nereden alıyor? Biz sizin gibi istilâ veya fetih hakkına dayanarak mı geldik bu iktidara? Milletin itimadına, reyine dayanarak geldik, tehditlerinizin hiçbir zaman tesiri ve hükmü yoktur. Fakat dikkat etmek lâzımdır. *(Soldan, sürekli ve şiddetli alkışlar)*.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Başbakan, mütadı olduğu üzere, bir tez tertip eder, bana veya muhalefet partisine mal eder, sonra onunla mücadele eder. Şimdi öteden beri söylediği bir sözü burada tekrar edeyim :

Biz; milleti yalnız biz idare ederiz, bizden başkası idare edemez kanaatini taşıyormuşuz. Bu, sadece bir iftiradır. Eğer hakikaten buna ciddi olarak inanıyorsa kendisini böyle bir yanlış telâkkiden tedavi etsin.

Gerek şahsı, gerek partisi bu memleketi idare etmek için tek merci- dir, tek ehliyet sahibidir kanaatinde olan insanlar, ellerinde bulunan kudret ile mücadele ederler, içinde bulundukları devri tekemmül ettirip bugünkü hale getirirler mi? Kendisi demokratik rejime girmeyi ve eski rejimden bu hale geçip milletin hayatında bir idare kurulmasını nasıl telâkki ederse etsin, tarihi hâdise budur ki; C. H. P. Cumhuriyet devrinde yaptığı ıslahatın bir sonuncusu olarak bu memleketin idaresini demokratik tekâmüle mazhar etmiştir.

Şu halde memleketin idaresinin yalnız kendi ehliyetine muhtaç olduğu telâkkisini yaşamamıştır. Böyle bir telâkkiden tamamiyle muarradır.

Şimdi, memleketi yalnız biz idare ederiz telâkkisini bize mal ederek söylediği sözlerin hepsi beyhuda zahmettir, baş iftiradır ve kendisi için sadece aciz ifadesidir.

Bunu bir iki defadır söylüyor: 1946 da seçildim mi, seçilmedim mi? 1946 da seçildim. *(Soldan: Hayır, hayır seçilmedin, yalancı, sesleri)*. Dinleyin, dinleyin, dinleyin.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

8 inci Büyük Millet Meclisi kanunı bütün mânasiyle seçildi, geldi ve vazifesini ifa etti. *(Soldan gürültüler).*

Şimdi dinleyin. 1946 da ben Ankara'dan seçildim.

MURAD ÂLİ ÜLGİN (Konya) – Seçilmedin Paşam.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – O zamanki Ankara Valisi bugünkü idarede de validir. Seçilmedin, edilmedin diyeceklerine mahkemeye verselerdi.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) – Seçilmedin, zabıtlar var.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Onu neşretsinler. Yoksa şimdi hatırlarına gelen her hangi bir şeyi, şu tarzda olmuştur, bu tarzda olmuştur, diye indirdi bir hükme bağlayarak yürüttüğü muhakemenin kıymeti yoktur. Bunları istirdat olarak söylüyorum. Hukukî düşünmeye alışsın, alışsın buna.. *(Soldan: Gülmeler).*

İstizah üzerinde çok duruyor. Şöyle olmuştur; biz iki defa istizah takriri verdik. Bunlardan birisi: Meclise danışmadan, Meclise ait olan kararı Hükümet tasahup edip, kullanarak Kore Harbine girdik. *(Soldan: Bunun münakaşası yapıldı sesleri).* Memleketin emniyeti, dış meselesi üzerinde umumî bir görüşme açılsın, dendi. Kabul etmediler. Demek ki, dış mesele üzerinde bir harb kararı verildiği gün, umumî müzakere açılmasını istedik, kabul etmediler. İki buçuk sene sonra kendi beyanlarıyla, memlekete verdikleri telaşlarla iç politika meselesi mühim bir mevzu halini aldı. Bunun üzerine umumî bir münakaşa açılsın, dedik. Onu da kabul etmediler. Hükümetin hangi işine mâni oluyormuşuz? Bu Hükümet, iç ve dış politika üzerinde muhalefetin talebi üzerine umumî müzakere açar mı, açmaz mı? *(Soldan: Usulünde teklif etmek lâzım)* Bu, bir zihniyet meselesidir. Bu Başbakan, Hükümetin iç politikası, dış politikası üzerinde muhalefet umumî müzakereye girişmek niyetinde değildir. Bu anlayış anti-demokratiktir.

Muhalefet, zulüm olarak birçok mevzu söyleyebilir. Adaleti, istiklâl ve emniyet içinde işletmeyen her teşebbüs bir zulümdür.

PERTEV ARAT (İzmir) – Var mı böyle bir şey?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Vardır. Başbakanın bilmesi lâzımdır ki; biz memlekette ıstırabın, şikâyetin ifadesiyiz. Bu yanlışları, meseleleri millet kürsüsüne, halkın önüne getirmek vazifesindeyiz. Bu vazifeyi ifa edeceğiz. Bu vazifeyi meşru olarak karşılamaya mecburuz, buna alışacaktır. Tek Parti devrinin en iyi yetişmiş olanlarından birisidir. *(Sağdan: Gülmeler)* Halk Partisinin sıhhatli olarak getirdiği demokratik rejime bir türlü alışamamıştır. *(Gülmeler).*

Arkadaşlar, Başbakanın zihninden geçen, tekrar eski tek parti devrine dönmektir. (Sağdan: Bravo sesleri) Çünkü o devirde, kendisi, vaktiyle yaptığı gibi, kendisine de birtakım insanlar dehasından, dirayetinden, büyük hasletlerinden bahsederek yazarlar. O, onları nasıl kullanır? Bugün nasıl kullandığını görerek anlıyoruz. (Sağdan: Bravo sesleri).

Şimdi muhalefet, mevcut olan kanunların teminatı altında mıdır, değil midir? (Soldan: Kahkahalar) Muhalefet Partisi her hangi bir suç işlediği zaman, her hangi bir borç meselesi, alacak meselesi karşısında muhatap olduğu zaman, mevcut kanunların teminatı içinde muamele görecektir mi? Başbakanın bütün sözlerinden anlaşılıyor ki; bu Meclis isterse; kendisi burada söyledi; hususi bir kanun çıkarabilir. Muhalefet partisi aleyhinde herhangi bir mesele için, ihtiyaç için hususi bir kanun çıkabilmesi ihtimali mevcut olduğu müddetçe, o memlekette muhalefet emniyet altında değildir, o memlekette siyasi emniyet yoktur. Siyasi emniyet olmayan rejimde zulüm vardır. (Sağdan: Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞKAN – Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – İş inada bindi, sabaha kadar arkadaşlar.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – İki parti başkanları konuştu. Müsaade edin de biz tarafsızlar da konuşalım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; hakikaten burada birtakım hürmetsiz konuşmalar aldı, yürüdü ve bunlar en ağır gazetelerin sayfalarında dahi yer aldı. Ama bunun sebep ve menşelerini elbette takdir edersiniz.

Şimdi buradaki konuşmalarının seyrini takip ederek kendilerine cevap vermeye çalışacağım. Ben mevcut olmayan bir hâdiseyi ortaya atarmışım, bir fikri ortaya atarmışım, ondan sonra kendi kendime onunla mücadele yaparmışım. Aman ne güzel şey.

Bakınız arkadaşlar, benim şu sözümü bu neviden bir mevzu yapmak tadır: Ben “bu memleketi kendilerinden başka idare edecek kimse bulunmadığına kanaat getirdikleri için” cümlesini sarfettim. Buna mukabil bu sözleri söylüyor. Bu partinin içinde benden başka reis olacak yoktur, demek ve bizim partiden başka bu memleketi idare edecek parti yok demek ve böyle bir vehme kapılarak millet haklarını, seçim haklarını kısı kıvrak seneler senesi bağlamak, memleketi bu yola götürmekten başka bir mânaya gelir mi? Ben bu tatbıkata bakarak böyle bir söz sarfetmişsem tamamen ayrı birtakım meseleleri ve iddiaları ortaya atarak onunla mücadele eden bir insan vaziyetine gelir miyim? Bunu yüksek takdirinize arz ederim.

Muhterem arkadaşlar, öteden beri dillerinde bir söz var : "Demokrat idareyi biz istedik, biz getirdik." Arkadaşlar, bu memleketin kaderine kayıtsız şartsız sahip olan bir insan uzun seneler memleketi istediği gibi idare eder de bir sabah erken saatlerde hidayete erişerek, kalkar, gözlerini oğuşturur, "hadi bundan sonra bu memlekette demokrasi olsun" der. Bu söz buna benzer ve hâdise budur. Ve yine "demokrasi olsun ama şibih demokrasi olsun, ben yine iş başında kalayım. Dirije bir demokrasi olsun" demişlerdir ve bu muhtelif yerlerde söylenmiştir.

Arkadaşlar, neticenin böyle olacağını bilselerdi acaba 1946 seçimi örneklerini mebzulen tekrar etmekten içtinap ederler miydi? Bu, bir sualdir, bu, bir hakikattir.

Kendileri hatırlayacaklar, muhalefetin kurulmasından üç, beş ay sonra, demokratik görüşme iddiası yer almıştı. Ve o zaman partilerin zararı olamazdı ve sonuna kadar öyle olacağını zannediyorlardı. Faik Ahmed Barutçu bilirler, kendileriyle konuştum, dediler ki, "1950 seçimlerinden evvel, kontenjan mı istiyorsunuz, size 50 mebusluk kontenjanı verelim." Böyle bir konuşma yaptık arkadaşlar. 1950 nin Nisan veya Martında vâkı olan bu konuşma, seçimler hakkındaki kanaatlerini anlama ya kâfidir. Bu kanaattir ki, 1950 seçimlerine girerek, feci surette aldandırmışlardır. Milletin kendilerine samimî olarak inandığını zannederek 1950 seçimine kadar gelmişlerdir. O kadar ki arkadaşlar, İstanbul'daki nutkunda İsmet Paşa, şayet partim kazanmazsa ben Cumhurreisliği yapmam, diyor. İsmet Paşa Cumhurreisliği yapmayacak diye millet Demokrat Partiye reyini vermeyecek. Nasıl bir zulmeti batıla içinde idiler? Demokrasiyi kurduk, diyorlar, bütün dünya şartlarının tazyiki altında kendimize mahsus bir demokrasi, şibih demokrasi! Yüksekten idare edilen demokratik bir sistemin taraftarı olduklarına şüphe yoktur, bunu samimî olarak ifade etsinler.

Arkadaşlar, bir akşam yemeğe çağırdılar, uzun münakaşalar yaptık. Bu münakaşalar esnasında dediler ki, işte demokratik sisteme girdik, seçimler olacak, seçimlerde dövüşeceğiz, şiddetle, candan dövüşeceğiz. Kendi edasıyla söylüyorum, "Ama seçimler bir defa bittikten sonra lâf yok, millet kimi seçerse onlar dört sene vazife görecektir, tekrar seçim devresine girdikten sonra tekrar dövüşeceğiz."

Arkadaşlar, biz millet iradesiyle geldik, bunda şek şüphe yok. Biz Perşembe günü geldik, Cumartesi günü sataşmaya başladılar. İşte görüyorsunuz, hangi akim vâdilere bizi sürüklemeye çalışmaktadırlar.

"Eğer seçimlerde bir hatâ yaptım sa mahkemeye versinler" diyor.

Arkadaşlar, üzerinden seneler geçtikten sonra her hangi bir hâdiseyi "ispat edin" demek bir kahramanlık teşkil etmez. Cürmümeşhut nedir arkadaşlar? Tespiti delâil nedir? Bir hâdis e vâkı oldu ğu zaman derhal el koymak suretiyle delilleri tespit edip mahkeme huzurunda sübut bulacak vaziyete getirmektir. Minare çalınmış, kılıf hazırlanmış, hepsi olmuş bitmiş ondan sonra şimdi "mahkemeye versinler" diyorlar. Bunlar millet mahkemesinde hesabı görülmüş işlerdir. Zabıtların hepsini yaktılar. O zamanki usulde mahkemeye gidemezsiniz. Seçim suçlarından dolayı mahkemeye gitmek yasaktı. On bin tane vakadan bir tanesini mahkemeye götüremedik. Şimdi bize soruyorlar, neyi değiştirdiniz diye. Neyi mi değiştirdik; Matbuat Kanununun 30 uncu maddesi, neşren yapılan suçlardan dolayı mevkuf olarak muhakemenin görülmemesini temin eden hüküm, matbuatın tamamen serbest vaziyeti. Demokratik hayatta neler değişti, bu akla kara gibidir. Siz artık mukavemetin memlekette mümkün olmadığı zamanlarda teker teker, adım adım ricat ederek oraya geldiniz. artık bundan sonra hakikaten ricat yeri kalmadı. Ricatın gayrimümkün olduğu bir yerde teslim olmak mecburiyetinde kaldınız. Esasen bu tarzda bir tekallüp yalnız bizde değil, dünya memleketlerinde de kolayca müşahade edilen vakılardan değildir.

Meclise danışılmadan karar verildiği için gensoru açmışlardır. Arkadaşlar, B. M. Meclisine danışmak lâzımgelir miydi, gelmez miydi. Bu, Mecliste gensoru açmak suretiyle karara raptedilmiştir. Hükümetin o zaman o maddeyi anlayış tarzı B. M. Meclisinin kararı ile tamamen teyit edilmiştir. Bugün hâlâ bunun aksine bir anlayışta devam etmek ve bunu mevzu olarak ileriye sürmek akla gelecek işlerden değildir. Bunun hesabı yapıldı ve Hükümetin Meclise danışmadan salâhiyetlerini kötüye kullanmış olduğu, salâhiyetlerini aşmış olduğu hâdisesi asla sabit olmadı. Burada saatler ve saatlerce konuştuk; bunun yarını yoktur. Binaenaleyh en tehlikeli mevzuda, Kore mevzuunda memleket belki harbe girer, memleket belki tehlikeye mâruz olur gibi vatandaş telâşa düşürecek bir mevzuda gensoru açılmasından çekinmedik. Ve gensoru açılmasına hep beraber bütün kalbimizle yer verdik. Fakat gensoru açılması için sebep mevcut olmadığı kanaatini taşıyacak olursanız, bunu muhalefetin birtakım küçük oyunları telâkki ederseniz elbette ki, vicdanınıza göre hüküm vermekte serbestsiniz ve vicdanlarınızın hükümlerini yerine getirmek mecburiyetindesiniz.

Hâlâ Hükümet gensoruyu açmadı diyor. Bu zihniyeti kökünden silmek lâzımdır. Öyle idare ettikleri için öyle biliyor. Gensoruyu Hükümet

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

açmaz paşam, bunu öğrenmek lâzımdır. Bu zihniyeti değiştiriniz. Ağzınızda kullandığınız lisan daha zihniyetinizi göstermeye kâfidir. Hükümetin gensoruyu açmasını veya açmamasını burada konuşuyorsunuz.

Adalet işlemez halde imiş, Adaletin niçin işlemez halde olduğunu, hâlâ burada bu memleketin huzurunda ispat edebilmek hakkına sahiptir. Ben kendisini bu kürsüye davet ediyorum. Teşrif etsin, adaletin nerede baskı altında bulunduğunu, zulüm nerede olduğunu gelsin açıklasın. Çünkü İzmir nutkunda hepsini birer birer ispat edeceğim, diyor. İşte burada ispat etmek hakkına sahiptir. Kendisi dâvacı olduğu için burada konuşabilir. Gelsin İzmir'deki sözlerinin ispatını yapsın, niçin polemik yapıyor, gelsin ve ispat etsin.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Mevcut kanunların teminatı altında yaşamıyoruz. Muhalefet için hususi kanunlar çıkmıştır ve çıkmak üzeredir; hattâ çıkacaktır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, şimdi gözlerinizi bir an için mâziye çeviriniz. Hangi vatandaş mevcut kanunların teminatı altında yaşamadığından bahsedebilir?

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Madde ve delil gösterin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Evet delil gösterin. Bunlar delil gösterilmedikçe metafizik lâflar, kuru iftiralar. İddia delile bağlanmadığı takdirde iftiradan ibaret kalır. Zatı âliniz mevcut kanunların teminatı altında yaşamadığınızı nasıl iddia ediyorsunuz? Meclisin her hangi bir komisyonundan bir kanun tasarısının muhakkak çıkacağını farzediyor, çıkacağı vehmine kapılıyor, şöyle olursa, böyle olur diyorsunuz. Burada bu kadar vicdan sahibi insan milletvekili sıfat ve şerefini iktisap etmiş insan oturmaktadır. Bunların hiçbirisi hukuktan anlamıyor da, sizin hukuk anlayışınızı mı düstur olarak alacak? Bu nasıl hukuk zihniyetidir? Bu memleketi idare ettiğiniz zamanı hatırlayınız, hangi siyasi parti, hangi şahıs kanunun teminatı altında idi? Bir hâtıra olarak arz edeyim; milletvekilleri tutanaklarını tetkik etmek için bu Mecliste geçen vakaları, bu duvarlar, komisyonların duvarları bilir, hiçbir söz hakkı vermediler, hepimiz kucak kucak zabıt varakalarını, kucak kucak vesikaları, fotoğrafları getirdik, hiçbirisi hakkında tahkikat açtırmadılar. Seçim neticelerine müessir değildir diye. Ondan sonra arkadaşlar 37 vilâyetin tutanaklarını incelemek için bir işkence olarak Meclisi sabahın onunda topladılar, ertesi günü sabahın sekizine kadar. Biz 60 kişi idik, onlar bizden kat kat fazla idiler. 60 kişilik bir grup 37 vilâyetin tutanaklarını sabahtan akşama kadar, geceden sabaha kadar bir günde incele-

yecekti. Bunu Mecliste yapmak zordu. Bunlar işkencedir, zulümdür, hem de Mecliste yapılmış zulümdür. Burada arkadaşlarımızı dövmeye kalktılar. Bunlar zulüm değil midir?

Teminat altında mıyız, değil miyiz diyorlar. Teminat altındasınız elbette, "Paralarımızı alacak mısınız" diyorlar. (*Soldan : Kahkahalar*). Bunu dilden söylüyorsunuz, kalbden söylemiyorsunuz. Dilden söylediklerinizi kalbden de söyleyiniz ve bu ulüvvü ecnabı lütfen gösteriniz. Demokrat parti iktidara geldiği zaman kaç parası vardı, bugün kaç parası vardır. Parti, hâlâ Demokrat Parti mensuplarının sırtında taşınıyor. Sizlerin binlerce müşkülât içinde, artırıp verdiğiniz paralarla ve bu kadar maişet müşkülâtı içinde kendi masraflarınızdan kesip, demokrat Partiye verdiğiniz paralarla ve mütevazî bir bütçe ile genel kurul idare edilmektedir. Partiyi, fikri paradan ibaret addedenlerin, malı mağsup olduğunda şüphe olmayan mamelekleri kanunu mahsusla elimizden alınır mı, alınmaz mı diye tir tir titreyenlerin, "paracıklarımız elimizden gidecek, siyasi emniyet yoktur" feryadıyla bu şekilde konuşmaları hem hazindir, hem de gülünçtür arkadaşlar.

Muhterem arkadaşlar; "bizi konuşturmuyorlar" diyorlar. Bu, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir. Suale cevap alınır. Daima bu şekilde gayret etmek elbet meşru bir hareket olur. Söylediklerinin mânası bu mudur acaba? Bugün eskârı umumiyede "Malatya'da dökülen kanın acaba bâzı neşriyatla bir alâkası var mı, bu o neşriyatla yapılan tahriklerin bir neticesi midir" diye irtibatlandırılmıştır.

Şimdi kendisi kalkar "bu memlekette zulüm vardır der, bu memleket baskı altındadır" der, ihkakı hak imkânı kalmamıştır der. O halde ne kalıyor? Harekete geçmek kalıyor. Bunu, bunca seneler Devlet reisliği yapmış olan bir zat söylüyor. "Fikir hürriyeti yok diyor. Söz hürriyeti yoktur diyor". İnsaf etsinler, 6 ay içinde memlekette 62 açık hava toplantısı yaptılar. Buralarda söylenen sözlerin ilerisini gerisini not ettirdim, okuduğunuz zaman vicdanlarınız titreyecektir. Eğer bu memleketin akli selim sahibi köylüsü olmasa; vatansever münevverleri bulunmasa bu sözlerden memleket içinde şurişler çıkması ve bunları meni için belki de kanlar akması mümkündür. Söz hürriyeti bu mudur arkadaşlar? Daha ne istiyorlar. Kendisi 1945'de Meclisi açış nutkunda ne diyor bakınız : "Her memleketin kendine göre demokrasisi var; başka memleketlerin söz hürriyeti, başka memleketlerde rahat, rahat konuşulan sözler bu memlekette yer, yer ateş saçar."

İzmir'e gidiyor "vatandaş, bu memlekette adalet yok, zulüm var, fitne var, fitne bir başlarsa şöyle olur, böyle olur" diye fitnenin tâ kendisini yapıyor. (*Soldan alkışlar*).

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Arkadaşlar; siyaset demek, işleri olduğundan başka türlü konuşmak mı demektir? Ben, bu kadar kemale, sinnü sale yetişmiş bir zatın, Devlet reisliği, cephe kumandanlığı yapmış bir zatın bu tarzda konuşmasını hakikaten yakıştıramıyorum. Bir taraftan çok elem duyuyorum, bir taraftan da hakikaten ibretle, gülerek seyir edilecek bir manzara halinde görüyorum.

Çok rica ederim arkadaşlar; çünkü kanaatlerinin yüzde yüz aksine, bugünkü kanaatim dediği zaman, bir memleketi taktik sahası yapmış ve senelerce onu baskı altında yaşatmış, bu derece bâriz olan bütün delillerinin tatbikatı bütün vatandaşların vicdanlarında yer etmiş iken kanaatlerinin tamamen hilâfına olarak nasıl olur da bu kürsüde, huzurunuzda pervasız ve mübalâtsiz konuşmak cesaretinde bulunuyor? Bu hakikaten hem hazindir, hem de gülünç.

Bu sözleriyle dış müdahaleyi mi celbedecekler? Vatandaşları mı ayağa kaldıracaklar, yoksa bizi mi korkutacaklar? Bunların hiçbirisi vâridi hâtır değildir. Memleketimiz demir gibidir, sağlamdır.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet millet iradesine dayanmaktadır. Bu irade kadife eldiven içinde sert bir pençedir ve 22 milyon vebalini omzunda taşıdığını bilmektedir, bunun icaplarını sonuna kadar yerine getirmek azmindedir. Ve milletin rey hakkını, vatandaşın hak ve hürriyetlerini bir daha öteki, beriki gaasıbın eline kaptırmamak azmı katisinde-
dir. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar).*

Partimizin Ankara Kongresinde güzel sözler söyledim. Cevabı İzmir nutku oldu. İzmir'de, Bursa'da, başka bir yerde partimizi kötüledi durdular.

Bizlere komünist dediniz, kızıl dediniz, bilmem ne dediniz. Neler yazdırdınız, neler söylediniz hepsi malûm; bu kıyamete kadar böyle gitmez. Bir yerde, elbette, dur! denir. Siyasi ahlâkta rehberimiz memleket menfaati olmak lâzımdır.

Arkadaşlar çok alıcenap bir jest olarak bana haber gönderiyorlar, Londra'ya ne zaman gideceğini soruyorlar, tarihini bildiriyorum. "ben nutuklarımı üç gün evvel keseceğim" diyor.

Şimdi bakınız arkadaşlar; bu siyasi bir taktiktir. Üç gün evvel nutuklarını keseceklermiş. Sözde memleket üç gün evvel söyleyecekleri nutuklarının tesiri altında iken ben Londra'ya gideceğim? Bunlar nedir?

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Samimî olmasa mecbur mu idi, böyle bir haber göndermeye.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Bütün bunlar samimi olmadıklarının en baş delilidir.

Muhterem arkadaşlar, tekrar arz ediyorum, buraya gelecek, delil göstermeden "adalet baskı altındadır, siyasi emniyet yoktur" diyecek, ben de diyeceğim ki, hayır bunların hepsi yalandır, iftiradır, bühhtandır". İspat müddeiye düşer, delili varsa millet huzuruna, millet kürsüsüne teşrif etsin ve delille konuşsun, metafizik lâflar, mistik sözler, tahrik edici sözlerle değil. Adalet baskı altında ise nerede baskı altındadır, misal vermek suretiyle söylesinler. Siyasi emniyetsizlik, bir partinin parası için olmaz. Haksız yere Hazine'den almış olduğu paranın istirdadı için kanun çıkarılmışsa, o partinin malı, malı mesruk ise alınacaktır, değilse Allah kendilerine mübarek etsin, kimsenin dönüp bakacağı yoktur.

Binaenaleyh arkadaşlar, gensoru açılmasına ihtiyaç yok. Davacı ile iddiacı kendisidir. Adaletin baskı altında olduğunu gelsin söylesin. Nerede baskı altındadır. İspat etmezse baş müfteri kendisidir.

Üniversitede baskı var dediler. Üniversite profesörlerinin cevabını gördünüz. Ondan sonra nasıl bir kaçamakla, sudan bir iki kelime ile geri döndüğünü gördünüz. Hakikatın zerresi ve şemmesi olmadığını herkes gördü. Dağ doğura doğura fare doğurdu.

Büyük lâflarla koskoca bir milleti avuçlarının içine öteden beri almayla alışmış olan insanlar, büyük lâflar silsilesi arkasında siperler zapt edeceklerini zannediyorlar. O devirler çoktan geçti, o devirlerin akşamı çoktan oldu. *(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Sirer. *(Soldan gürültüler, ne münasebet soru bitti, konuşacaksa Paşa konuşsun sesleri)*

BAŞKAN – İsmet Paşa konuşacak mı? İsmet İnönü söz istiyorsa, söz veriyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – İstiyorum.

BAŞKAN – Buyurun.

BAŞKAN – İsmet İnönü söz istiyor musunuz? İsterseniz vereceğim.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Evet efendim.

BAŞKAN – Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Burada Cumhuriyet Halk Partisinin paracıları için münakaşa yapıyormuşuz gibi bir oyun yapmak istiyorlar. Başbakan C. H. Partisinin kaç parası olduğunu, senelerden beri, kurusuna kadar bilir. İktidara geldiği günden beri Maliye müfettişlerini göndermiştir. Baştan nihayete kadar mevcudu nedir, nereden gelmiştir, ne-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

reye gitmiştir? Malûmudur. Mevzuubahis olan mesele C. H. Partisi aleyhine Borçlandırma Kanunu ile siyasi suikast tertibidir. İhtilâl yapacaklar, (kalkın ey ehli vatan) diyorlar. Bu, tertipler alarak, türlü tedbirler altında hususî bir kanun çıkararak bu müesseseyi bertaraf etmek gayretidir. Bu Başbakan, Hükümeti, böyle bir karar vermiştir ve bunun tesiri altında tedbir aramaktadır. Siyasi emniyet olarak söylemek istediğimiz budur. Şimdi, bu münakaşalar uzayacak mıdır? Sürmesin. Uzlaştırıcı sözler söyledim, iyi karşılamadılar, iyi karşılasaydılar, diyorlar. İyi karşılanacak, ciddi olarak politikaya bir istikamet verecek, muhalefet partilerinin emniyetini tehdit ve tahdit etmek zihniyetinden vazgeçildiğine dair bir söz söylesin, böyle bir istikamet tutsun, bugün emniyet olur, huzur olur ve memlekette demokratik hayat büsbütün yeni ve feyizli istikamete girer. Bugün dahi söylemiyor. Halk Partisinin aleyhinde hususî bir kanun çıkarmak ihtimali vardır.

AHMET KAVUNCU (Kütahya) – 1950 Belediye seçimleri..

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmeyelim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Bir rejim vatandaşları, bir vatandaş olan Cumhuriyet Halk Partisini, suçlarından, borçlarından, hareketlerinden dolayı, mevcut kanunların teminatına, emniyetine bağlamış ise hukuk rejimidir. (Soldan : Gülüşmeler) Eğer muhalefet partilerinin, Hükümette bulunan bakanlar tarafından, suç addedilen hareketleri için arkadaşlarına hususî kanunlar çıkartmak teşebbüsleri mümkünse, o devirde, o memlekette emniyet yoktur ve Başbakanın hangi istikamete gitmek istediği meçhuldür. (Soldan : Gülüşmeler) (Sağdan : Doğru sesleri).

Şimdi arkadaşlar; bir noktanın gayet açık olarak bilinmesi lâzımdır. Bu memlekette, uzun bir tekâmül eseri olarak kurulmuş olan demokratik rejim, Cumhuriyetin büyük bir ıslahatı olarak gelmiştir. Bu, yaşıyacaktır. Bu rejimi millet kendisine mal etmiştir. Muhalefet partileri demokratik rejimin yaşaması için esas unsurlardır. Bilmek lâzımdır ki, iktidar da bulunan parti, demokratik rejimi yaşatacak asıl unsur değildir. Asıl unsur, iktidar partisi kendi karşısında muhalefet partilerinin bulunmasına, çalışmasına imkân veriyorsa, imkân vermemek onun elinde değilse, o zaman demokratik rejim mevcuttur. Bunu anlatamıyoruz Başbakana. Kendisi, beyanatımızı, hareketlerimizi, kendi telâkkisine göre, suç sayıyor. Suç saymaya hakkı yoktur. Suç sayma hakkına malik değildir. Suç, hâkimin vereceği kararla tebeyyün eder. Hâkimin vereceği cezadan yüz kat fazla ceza ile, kendi tertipleriyle, kendi iftiraları ile ve tevizirleriyle muhalefet partilerini cezalandırmaya çalışıyorlar. Buna hakkın yoktur. Bu yanlış bir yoldur. Hukuk yolu değildir. Bu yolda çalışırken, muha-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

lefet partilerine hukuk dışı muamele etmeye çalışırlarken, kendilerini hukuk dışına atmak istiyorlar. Bunu anlatmak istiyoruz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, bu sefer gayet memnuniyetle kürsüye gelmiş oluyorum. Nihayet ağızdan sözü aldık. Siyasi emniyet meselesi, kaçınmak istemelerine rağmen, bir kere daha teyyüt etti ki, Halk Partisinin paraları meselesiymiş.

İşin acı olan tarafı şudur : Diyorlar ki, bir Hükümetin âzası bulunan bakanlar da her hangi bir hareketi suç saymak isteği, telâkkisi varsa, bakanlar ve Başbakan kendi kendine göre şu veya bu hâdiseyi de suç sayamaz mı?

Muhterem arkadaşlar, acaba biz suç olmayan bir hâdiseyi suç yapıp da buna göre hareket etmek mevkiinde miyiz, değil miyiz? Ben suç addetmişim. Bizim suç addetmiş olmamızın ne kıymeti vardır? Kanunlar bunu suç addetmiyorsa hâdis e elbette kanunların teminatı altındadır. Eğer Büyük Millet Meclisi bunu suç telâkki ediyor ve ona göre kanun yapıyorsa o zaman iş fiil ve tatbıkata intikal etmiş olur. O halde hücumunun hedefi yeniden taayyün etmiştir. İlkinde söylediğim gibi bir suçlandırma hâdisesi mevcut olsa dahi sizlerin kararınıza intikal etmeden hiçbir tesiri, hiçbir kıymeti mevcut değildir ve olamaz. O halde telâşı nedir? O halde niçin "Hükümet diyor da Meclis demiyor" Hakikatta dil uzattığı müessese Büyük Millet Meclisidir.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Büyük Millet Meclisi adalet müessesesi değildir, adalet müessesesi başkadır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamlı) – Arkadaşlarım, Büyük Millet Meclisi adalet müessesesi değilse, bütün bir milletin hakkının mevzuubahis olduğu münazaalı meselelerde niçin mahkemeye müracaat etmek hakkını kendilerinden nezettiler de, getirdiler, burada siyasi kürsüde hakkı ihkak yoluna girdiler?

Biz elbette maziye esas tutacak, örnek tutacak değiliz. Bunda tamamen müsterih olsunlar. Yaptıkları, Demokrat Partinin ve milletin lütfü atufeti sayesinde yanlarına kalmış siyasi emniyet cümlesi içinde bu dahi mündemiçtir.

Şimdi arkadaşlar, "mahkemeye versin diyorlar." Araştıracaksanız mahkemeye verilmek imkânı var mı, yok mu? Mahkemeler bu dâvaya bakabilir mi? Kendi partisinin hesaplarını kendilerinin iyi bilmeleri lâzımdır. Bilmiyorlarsa Devletin müfettişleri vardır ve onlar teftiş hakkına maliktir. Evvelâ buna da mâni olmak istediler, mâni olmak teşebbüslerinin beyhude olduğu anlaşıldıktan sonra baktırdılar. Memlekette kanun var-

dır, nizam vardır, kanuna hürmet eden her müessesede muhasebe vardır, defter vardır. Niçin bir muhasebeden kaçıyorlar?

Arkadaşlar, bunun siyasi emniyetle ne alâkası vardır. Şundan çok memnun ve münşerihim, B. M. Meclisinin bir komisyonda henüz bir tasarı halinde yatmakta olan bir vesikanın siyasi emniyeti selbeden tek delil olarak gösterilmesi hakikaten inşirahını mucip olmuştur. Fakat kendi zamanında, siyasi emniyet lâfının bile telâffuz edilmesi memnu olduğunu kendisi çok iyi bilir.

Sonra arkadaşlar, diyor ki : "Bir Başbakan siyasi emniyet vardır sözünü açıkça söylemedikten sonra benim söyleyip söylemememin ne tesiri vardır?"

Elbette vardır. Bunu tekrar söylemeye ne benim mecburiyetim ne de kendisinin ihtiyacı vardır. Siyasi emniyet yüzde yüz mevcut olmasaydı, neşir hürriyeti yüzde yüz mevcut olmasaydı, söz hürriyeti yüzde yüz olmasaydı bugün görülen misalin aksi olurdu. Bugün bu memlekette sögüp sayma hürriyeti bile alabildiğine hâkimdir. Yazılanların, tertiplerin, yalanların, iktidara sataşmak için akla hayale gelmeyen tezvirlerin nasıl bir makine ile imal edilmekte olduğunu bilmeyen yoktur. Hal böyle iken siyasi emniyet var mıdır, yok mudur, ne demektir? Siyasi emniyet, kendilerinin de teyit ettikleri gibi bu memlekette yüzde yüz mevcuttur. Bu paraların gaspedilmiş olup olmadığını sizler meydana çıkaracaksınız. Nasıl ki, bir milletvekilinin bir kanun teklifi yapmak hakkıdır, bu da elbette B. M. M. encümenlerinden geçecektir, inceleneyecektir. Bu tasarımı B. M. Meclisi ya kabul edecek veya reddedecektir. Bütün bunları tabii telâkki etmeyerek, şimdiden büyük bir telâşla yalnız memleketi değil, dünyayı velveleye vermeleri, bunca sene memleket idare etmek mesuliyetini üzerinde taşıyan bir zatın sahip olması lâzımgelen temkin ve vekarla asla kabili telif değildir. Bu telâş nedendir? Bir hukuk Devletinde bu paraların istirdadı mümkün müdür, değil midir, meseleleri burada konuşulacaktır. Kanunu Hükümet mi yapıyor? Siz yapıyorsunuz. Bunu Hükümetten, bir insan aklını kaybetmeden nasıl sorabilir?

Halkevlerini yıktınız diyorlar. Halkevlerini yıkmadık, halkevlerine kimse girip çıkmıyordu. Milletın şu veya bu suretle gasbedilmiş mameleki, memleketin her tarafına serpilmiş olarak âtil, bâtil, kapısında kilit bomboş yatmakta idi. Bugün her birinde mektepler, belediye binaları, Hükümet binaları, sıhhat merkezleri, ırfan merkezleri kurulmuştur. Şimdi asıl, milletçe, mamelekçe bunlardan istifade edilmektedir.

Pertev Arat arkadaşımızın bir sual taktirî vardır. "Halkevlerini ne yaptınız? diye soruyorlar." Yine huzurunuzda, millet huzurunda konuşmak ve anlatmak fırsatını bulacağız. Türk Milleti bayram etmiştir, bu boş kalan binaların, bu heder olan milli servetin bir faydaya yaradığını görmekle bahtiyar olmaktadır. Bu binalar ancak şimdi milletin hizmetine girmiştir. Onlar kapanmadı, milletin emrinde irfan merkezi, sıhhat merkezi, memleket hizmetini gören birer müessese haline gelmiştir.

Şimdi arkadaşlarım; iyi geçinme meselesine gelelim. Eteklerindeki taşları dökecek olurlarsa bu memleketi mutlaka biz idare ederiz zihniyetinden sarfınazar edecek olurlarsa, 1950 de başımıza bir kazadır geldi zihniyetinden feragat edecek olurlarsa, bu memlekette yerinecekleri, telâş edecekleri, korkacakları hiçbir hâl mevcut değildir. Eğer korkulacak bir tehlike mevcutsa bunu ancak kendileri icat edebilirler. Demokrasi içinde bu memleket kendisine mukadder olan seyrini takip etmektedir. Hiçbir tehlike, hiçbir engel yoktur. Ama sabahtan akşama kadar memleketi tahrik ederlerse, bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün geçimsizlik elbette bir yerden patlak verebilir. Bu itibarla siyasi ahlâkın memleket menfaatlerinde mutlaka esas olması üzerinde durmaktayım. Memleket menfaatlerine yarar mı, yaramaz mı diye her hamlenin her hareketin bir kıstasa vurulması zarurî olduğu kanaatindeyim. Muhalefeti temsil eden C. H. Partisinin yüzde yüz parti başkanı tarafından, temsil edildiği kanaatinde değilim. Yeni nesiller yeni sınımlar elbette orada yer almaktadır ve alacaktır.

Kendisini mutlaka Halk Partisinin tek temsilcisi, tek sıfatı, tek çehresi olarak almaya imkân yoktur. Paşa, mazisi itibarıyla, mütehalli bulunduğu zihniyet ve yaşadığı hayat itibarıyla bugünün şartlarına intibak etmekte güçlük çekebilir, intibak edemeyebilir. Ama bu, nihayet kısa bir intikal devresidir. Elbette Paşanın fikirleri ebediyen partilerinde ve bu memlekette hükümran olarak devam edecek değildir. Muhterem arkadaşlar, yarın öbür gün yeni seçime gidilecek, 1950-1954 bir devredir, emniyet var, yok gibi birtakım kuru iddialar, bühtanlar şimdi olabilir. Fakat seçimden sonra açılacak yeni devrede hakikaten artık bu fersude, asla hakikata uymayan iddialar mutlaka sona erecektir. Arkadaşlar, Türk Milleti hakikaten çok kısa zamanda çok esaslı işler başarmıştır. Demokratik inkılâbın tahakkuk ettirilmesi yolunda hareket edilmiştir. Bu başarıların elde edilmiş olması, Halk Partisi demiyorum, Halk Partisinin üyesi olarak İsmet Paşa tarafından başka zaviyeden görülmeye başladığı gün bu memleketin siyasi dâvalarının mühim bir kısmı halledilmiş olacaktır. Biz kendilerine bizim fikrimize iştirak edin diyecek safdillerden de değ-

liz. Demokrasinin ne demek olduğunu bilen insanlar iftira ve tezvir rejiminin sona ermesinin memleketin hayrına olduğunu bilirler. İftira, büh-tan, tezvir rejiminin sona ermesi memleketin hayrınadır. Bunca senelerdir oturmuş, durulmuş olan bir partinin böyle hareket etmesi lâzımdır. Bu tezvir makinesini işletmekte memlekete fayda yoktur ve olamaz arkadaşlar. *(Soldan : Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN – İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Bir noktada nazari olarak birleşiyoruz : İftira, tezvir rejiminden memlekete hayır gelmez. Biz, iftira ve tezvir rejiminin fenalıklarını memlekete anlatmak için mücadele ediyoruz. Başbakan, iftira ve tezvir usullerinin fena olduğunu söylüyor. Şimdi bütün kendi yetiştirdiği vasıtalarla, kendi sözleriyle, kendi tertipleriyle bu memlekette yalnız benim aleyhinde; parti aleyhinde, muhtelif şahıslar aleyhinde söylenenleri değil, yalnız benim aleyhimde kendi söylediklerini, adamlarına söylettiklerini..

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Yok öyle şey.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Memlekette, teşkilâtına yaydırdıkları, anlattıkları sözleri hatırlasınlar. Çünkü efkârı umumiyenin bunlar taze hâ-tıralarıdır.

Şimdi, gelmiş, bize ileri, geri isnatlarda bulunuyorlar, memlekette bu-günkü rejim yürüyecektir. Başbakan istese de istemese de yürüyecektir. *(Soldan gülüşmeler)*. Bu Hükümet, çok teessüf ediyorum ki, iktidar partisi içinde bulunan ifrat zümresinin içindedir ve başındadır. *(Sağdan alkışlar)*. İktidar partisi, büyük ekseriyetiyle bütün ifrat hareketlerinden uzaktır.

Demokratik rejimin yürümesi tabii bir haldir. Bunun, milletin elde etti-ği, alıştığı bir idare sistemi olduğunu kabul ederse, bunun zıddına ha-reket etmekten sarfınazar eder.

Halk Partisi Balıkesir'de tecavüze uğruyor. *(Soldan tecavüz yok sesleri, öyle şey yok sesleri, ne yaptık? sesleri)*. Manisa'da tecavüze uğruyoruz. Baş-bakan hemen İzmir nutku akabinde, ortada bir suç vardır mealinde be-yanat yapıyor.

Biz hakkımız olan bir açık toplantı yapmak ve orada konuşmak üze-re Balıkesir'e geliyoruz, bir kuvvet darbesiyle menediliyoruz. İşte burada bir siyasi emniyet var mıdır, yok mudur? Takdir ediniz. Bütün bu hare-ketlerine rağmen taraftarlarına söylettikleri sözlerle siyasi emniyetimizi tahdit etmekte, tehdit etmekte, ihlâl etmektedir.

Memlekette siyasi emniyet aleyhinde isnatlar yapmaktan, siyasi par-tiler aleyhinde isnat yapmaktan sarfınazar etsin. Bunlardan sarfınazar

etmeye samimî olarak karar verdiği gün, bir günde bu memleketin umumi havası başka türlü istikamete gider. Çok emek çekilmiştir. Yüz senelik emeklerin mahsulü olan bir idare içine girmişsiniz. Bu idarenin samimiyetle muhafazası hepimizin vazifesidir. Başbakanın kendisinin evhamdan, fena âdetlerden, fena tecavüzlerden ve alıştığı fena sözlerden koruması lâzımdır. *(Sağdan alkışlar).*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, ihtimal ki, tekrar söz alışını zait addediyorsunuz, hakikaten de öyledir. Artık söylenecek söz kalmadı. Ve münakaşaların nerelere kadar götürüldüğünü dâvaların nerelere kadar uzatıldığını görmektesiniz. Maamafih bir iyi gidişin temennisi olan sözlerin ne dereceye kadar samimî olduğuna bakmadan bunu büyük bir memnuniyetle kabul ve telâkki ettiğimi söylemekle bahtiyarlık duymaktayım.

Yalnız arkadaşlar, bu sözleri söylerken dahi birtakım vehimlerle, birtakım eski fikirlerle mâlûl olduklarını ifade etmek mecburiyetindeyim. “Kendi adamları” diyorlar. Bizim lisanımızda böyle kelime yoktur. Bizim adamlarımız yoktur, bizim arkadaşlarımız vardır. Biz birbirimize arkadaşlık bağlarıyla bağlıyız. Eskiden “İsmet Paşa’nın adamları” derlerdi. Bugün bunlar yoktur, kürsüye gelmeme sebep budur, bunu ifade etmektir. Bu “adam tâbiri” benî huzurunuzda getirecek kadar mühimdir. Bizde adam yok, arkadaş vardır. Bizde Başbakan değil, ekseriyet grubu hâkimdir, B. M. Meclisi hâkimdir, ekseriyet partisi hâkimdir. Bunun başka türlü sözünü tahattur etmek, kendi zamanlarını hatırlayarak ona göre faraziyeler kurmaktan ibarettir.

Muhterem arkadaşlar, şu cümleye de temas etmek isterim, kendisi hakkında birtakım çığ söz, kötü söz çıkmamıştır, bizlere hücum etmektedir, diyorlar.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Kendi şahsını kastediyorlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Kendi şahsını kastediyor. Acaba bilmiyorlar mı, gazeteleri okumuyorlar mı? Acaba kendisi şahsan hücumlara uğramış olmaktan tazallüm ettikleri günün sabahında çıkacak gazetelerde bize yapılacak olan ağır iftiraların, küfürlerin zevki içinde sabah kahvesini içmekle kalacaklar mı? Yoksa, sabah kahvesinden feragat etmek ulüvvü cenabını gösterecekler mi?

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Yenicephe, Büyük Doğu, Sonsaat, Radyo,

HAMDİ ORHON (Trabzon) – Bu parazitleri ortadan kaldır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım hakikaten samimî olmak lâzımgelir. Balıkesir’de kuvvet darbesiyle konuşamamışlar. Bu yalandır, yanlışır. *(Sağdan, o o o o... sesleri)* Kendileri çekindiler, gidebilirlerdi, konuşabilirlerdi. *(Sağdan, gürültüler)* Dünyanın her tarafında tahrik edilmiş halk toplulukları, şurada burada bir takım taaddî hareketleri gösterebilir. Bunların önüne geçmek için her çareye baş vurulabilir. Bütün bunlar hiçbir zaman asayiş noksanını göstermek. Sizin zamanınızda elbette bu gibi hareketler olmazdı ve olamazdı, çünkü memleketin üzerine bir mezar toprağı serpilmmişti. Demokratik sisteme geçince elbette memleketin bir yerinde bu gibi bâzı ufak tefek tezahürler görülebilir. Fakat insaf ölçüsünü elden bırakmadıktan sonra bunların hepsini kolayca geçiştirmek mümkündür.

Şunu bir defa daha söylüyorum : Mühim lâflar, büyük lâflar söylemek iptilâsı nereden geliyor? Zulüm var, adalet baskı altındadır gibi mühim ve büyük lâflar söylemek iptilâsı dışında ve hâdiseleri kendi seyri içinde, nispeti, münasebeti, gözden geçirmek şartıyla, itidalle mütalâa edelim. Böyle yaptığımız takdirde Sayın İsmet Paşaya sormaktayım, bu memlekette zari zari bağırlacak bir vaziyet mevcut mudur? Vatandaş kitlesi karşısında “siyasî emniyet” diye konuştuğu zaman acaba vatandaşların kendilerine taaccüp ve istifhamla baktığına inanıyor mu? Bu memlekette hiç kimseyi buna inandırmak mümkün değildir. İnsafı elden bırakmamak lâzımdır. Korkacak hiçbir şey yoktur, demokrasimiz en küçük bir tehlikeye mâruz değildir. Buraya kadar getirdikten sonra bir köprümüz vardır, bu devreyi aşmak. Yeni seçimlere girdikten sonra yüzde yüz normal bir devir açılacaktır, buna el birliğiyle çalışalım. Şunun şurasında ne kaldı? Telâşımız nedir? Millet iradesine boyun eğmek lâzımdır. “Ne niza, eyleyelim ol ne senindir ne benim” Kazaya rıza göstermek lâzımdır, milletin iradesine boyun eğmek lâzımdır. Hepimiz onun fermanberiyiz.

Bütün bu acı ve tatlı sözlerden sonra eğer bu münakaşalardan vicdanlarımızda hakikatlerin süzüle süzüle nereye kadar gelebildiği ve niza edilecek mevzuların velvelelendirildiği kadar azametli olmayıp, basit hâdiseler olduğu neticesi çıkmışsa kendimi hakikaten bahtiyar addederim. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN – Reşat Şemsettin Sırer. *(Vazgeçti sesleri)*

Vakit gelmiştir. 1.XII.1952 Pazartesi günü toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

23. – TRAFİK KAZALARI

Henüz trafik yasasının bulunmadığı, karayollarının yetersiz olduğu, yurt düzeyinde 48 490 motorlu aracın bulunduğu bir dönemde trafik kazaları bir sözlü soru ile Meclis gündemine geldi.

Bir başlangıcın tespiti niteliğinde olan bu sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan aynen alındı.

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri'nin, taşıt kazalarını önlemek için ne gibi tedbirler alındığına dair sorusuna İçişleri Bakanı Etem Menderes'in sözlü cevabı (1)

10.XI.1952

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Memleketin her tarafında ve her gün sık sık otomobil kazaları olmakta ve birçok vatandaşlar hayatlarını kaybetmekte, efradı aileleri perişan bir halde ve yuvaları sönmektedir.

Bu kazalar mütemadiyen artmakta, bir türlü önüne geçilmemektedir.

Bunlara karşı ne gibi tedbirler alınmakta ve Bakanlık ne düşünmektedir. Sözlü olarak Sayın İçişleri Bakanı tarafından Büyük Millet Meclisi kürsüsünden cevaplandırılmasını rica ederim.

Balıkesir Milletvekili

Ali Fahri İşeri

BAŞKAN – İçişleri Bakanı.

İÇİŞLERİ BAKANI ETEM MENDERES (Aydın) – Muhterem arkadaşlar; Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri'nin sözlü soru önergesi karşılığıdır :

Belediyelerimiz, seyrüseferin nizam altına alınması ve kazaların asgari hadde indirilmesi bakımından bütçelerinin müsaadesi nispetinde yolların tesviyesi, genişletilmesi, işaretlenmesi ve ışıklandırılması gibi faaliyetlerde bulunmuşlar, mekanik ârızalar, ehliyetnameler, istiap kaabiliyetinden fazla ve gayrinizami yük alma, dikkatsizlik, süratli gitme, sarhoş olarak motörlü vasıta kullanma gibi trafik kaidelerini ihlâl edenler hakkında da lüzumlu tedbirlere baş vurmuşlardır. Ezcümle 1952 yılı içinde 10 312 şoför hakkında takibat yapılmıştır.

Bakanlık illere tamimde bulunarak, her il çevresine gelen ve giden bütün nakil vasıtalarının giriş ve çıkış kapılarında muayeneleri lüzumunu bildirmiş ve illerce alınmış olan tedbirler cümlesini mahallinde müşa-

(1) Tutanak Dergisi : C. 18, s. 378-380

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

hede ve tetkik maksadiyle Karayolları Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü memurlarından müteşekkil ekipleri muhtelif zamanlarda muhtelif bölgelere sevk etmiştir. Bu ekipler aynı zamanda karayollarında tarama yaparak tespit ettiği hâdiseleri ilgili illere göndermek suretiyle takibat muamelesine hız vermiştir.

Her ilin kaza istatistik raporları Bakanlıkta tahlil edilerek kaza sebeplerinin mahiyetlerine göre gerekli tedbirlerin alınmasına yararlı emirler verilmiş bulunmaktadır.

Halkın motör devrine intibakını temin maksadiyle okullarda trafik ekipleri kurulmuştur.

Bununla beraber bugün memleketimizde süyresefer işleri 1580 sayılı Kanuna göre belediyelerin hazırlamış oldukları talimatnamelerle düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bu talimatnameler, birbirlerine uymayan hükümleri ihtiva etmektedir. Salâhiyetlerinin de belediye sınırları ile mukayyet olması yüzünden karayollarımız murakabesiz kalmaktadır.

Diğer taraftan küçük belediyelerin kifayetli mütehassis personeli yoktur. Bu sebeple ehliyetnamelerin tevdi ve makinelerin muayenesi lâıyıkı veçhile yapılamamaktadır.

Her ne kadar 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununda : "polisin, sokak, meydan ve umuma mahsus yerlerde intizamı temin ve Seyrüsefer Talimatnamesindeki vasıflara uygun olmayan vasıtaları işlemekten menedebileceği" hakkında 19 uncu maddede bir hüküm mevcut ise de, seyrüsefer kaide ve nizamlarını tesbit eden esaslı kaideleri muhtevi bulunmadığından bu hükmün verimi de tam olamamaktadır.

Yurdumuzda motörlü nakil vasıtaları miktarı 1946 yılında, 11 046 iken 1952 yılının ilk sekiz ayında bu miktar 48 490 a yükselmiştir. Motörlü nakil vasıtalarının gittikçe umumileşmekte bulunması muhataraların artmasına âmil olmaktadır. Durumun böyle bir manzara arz etmesi, seyrüsefer işlerinin muayyen usuller altında cereyan etmesini zaruri kılmıştır. İşte bu maksatla Hükümetiniz Karayolları Trafik Kanunu tasarısını 4.8.1951 de Yüksek Meclisinize sevk etmiş bulunmaktadır. Bu tasarı Meclisinizden kanuniyet kesbederek çıktığı takdirde tanzim edilecek zâbita, halkın motör devrine intibakını temin için eğitim savaşına girişecek ve eldeki istatistiki rakamlara göre lüzumlu ve umumî tedbirlerle modern vasıta ve aletlerle mücehhez olarak trafiği esaslı bir şekilde tanzim ve kazaları önlemek yoluna girmiş bulunacaktır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) – Muhterem arkadaşlar; Sayın Bakanın izahlarından dolayı çok teşekkür ederim. Bu işi ele aldıkları ve fazlasiyle meşgul oldukları sözlerinden anlaşılıyor. Yalnız ben bu sorumu geçenlerde gelmiş olan kanun teklifinden evvel vermiştim. Onun için bir iki noktaya işaret etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar; hepinizin malûmu olan otomobil kazalarında ölen vatandaşların sayıları oldukça yüksek rakamlara balığ olmaktadır. Nasıl ki bunu takdir eden bakanlık da on beş gün evvel bu hususta yeni bir kanunla Meclise gelmişti, bu kanun Meclisi tatmin edememiş, tekrar komisyona havale edilmişti. Hakikaten üzerinde ehemmiyetle kurulacak bir meseledir. Bu otomobil çokluğundan ileri gelen bir mesele değildir. Bu, sırf dikkatsizlik ve alakasızlıktan ileri gelmektedir. Çünkü bizden çok yüksek sayıda otomobil kullanan memleketler çoktur, Kore'den gelen su-baylarımızla temas ettim, bizdeki kazaların yüzde hattâ beş yüzde biri bile olmamakta imiş.

Muhterem arkadaşlar; otobüs kazalarına karşı alınacak tedbirler ve kazalara sebep olan ve üzerinde durulacak şeyler :

1. Yolcuları taşıyacak vasıtaların her türlü aksamında sefere çıkabilecek kâfi ahengin bulunması ve çok dikkatli olması,

2. Bu kifayetsiz vasıtayı kullanacak şoförün büyük bir ekseriyetle lüzumlu bilgiden mahrum oluşu ve yüklendiği vazifenin ehemmiyetini idrak edememesi,

3. Kendini bilmeyecek kadar sarhoş olması,

4. Sınırlı ve asabî ve çok cüretli olması,

5. Bagajlara ağır yük alınması,

6. Çok süratli gidişleri.

Bir de her hangi bir kazadan şoföre ceza verilirken kullandığı arabayı da cezanın ve kazanın derecesine göre çalışmaktan tecrit ve tevkif etmelidir. Yani seferden menetmelidir, (6) ay, bir sene gibi iki taraflı tecziye görmelidir. Malsahibi ise, o da bu vaziyet karşısında ehliyetli ve kıymetli şoför tutmak mecburiyetinde kalacaktır. Çoluk çocuğa, ucuz diye önüne gelene arabasını teslim etmesin. Şoförler de her hangi bir kaza neticesi az çok bir ceza yiyor, fakat arabası piyasada çalışıyor, yine ceza evinde onu besliyor. Bilhassa başka milletlerde Amerika'da, Japonya'da tatbik edildiği gibi bu şekilde bizde de tatbik edilirse % 80 hattâ 90 kazalar önlenmiş olur. Çok sıhhatli edindiğim malûmatlara göre Japonya'da, Amerika'da ve Kore'de bizden daha çok motörlü vesait olan yerlerde tatbik edilen usuller hakkında, meselâ yolların muhtelif yerlerinde ve lüzum görülen mahallerde fen heyetleri tarafından şoförün kaç kilometre sürat üzerinden gidebileceğini gösterir levhalar ve işaretler konduğu

bilhassa virajlarda gayet dikkatli ve yavaş gitmeleri için baraj yolunda olduğu gibi yolun ortasında beyaz çizgiler ve işaret konulması.

en fazla sürat 50 kilometreyi geçmemesi.

Trenlerin bile ray üzerinde gittiği halde hesapla mesafeleri tâyin ve tahdit edilmiş, yani saatte şu kadar kilometreden fazla gitmesi menedilmiştir. Hattâ yerine göre süratı tâyin ve tesbit edilmiştir. Otobüslerde de hareket saatleri ile muvasalat saatleri tesbit ve tâyin edilmelidir ve sıkı kontrole tâbi tutulmalıdır.

Şoförlerin dikkatsizliği, Hükümetin alâkasızlığı devam ederse beyaz imdadı sıhhi otomobilleri hendek içlerinden, yol boylarından mezbahadan et taşır gibi hastanelere ölü ve yaralı taşınması mukadderdir.

Bir de karşılıklı geliş ve gidiş iki otomobil aynı süratle gitmekte ve yollarını hiç hafifletmemektedir. Bu yüzden de çok feci kazalar olmaktadır. Bu vaziyette muhakkak süratlerini yarıya indirmek lâzımdır. Köylerde ve köprülerde Hükümet tarafından levhalar takılmalı, bilhassa köyler içinden geçen vesaitler çok süratli geçmekte, kazaların çoğu da bu yüzden olmaktadır. Gönen, Bandırma, Bezirci Köyünde ve Keşan - Gelibolu yolunda Bahçeliköyde sık sık kazalar ve ölümler olmaktadır. Köylerde 10 kilometreden. Bunlar tatbik edilirse kazalar behemehal önlenmiş olur kanaatindeyim. Şu halde yapılacak iş sefere çıkacak veya sefere girmiş vasıtaları daimî olarak dikkatli kontrole tâbi tutmaktır.

Arkadaşlar, bundan sonrasını, geçen sefer de söylemiş olduğum için, okumaktan sarfınazar ederek sözlerime burada nihayet veriyorum.

24. – ŞAH İSMAİL TAHTI (TAHTI KEYKÂVUS)

Çok partili yönetim, özgür basın bulunmadığı otoriter tek parti döneminin tüm eylem ve işlemlerini kuşku ile karşılamıştır.

Aşağıdaki sözlü soru, böylesi bir anlayışı yansıttığından tutanaklardan aynen alınmıştır.

– Afyon Karahisar Milletvekili Ali İhsan Sâbis'in, Topkapı Sarayındaki Şah İsmail tahtının elimize geçtiği zamanki halini muhafaza edip etmediğine ve aynı yerde mevcut gümüşten mamul masa saatinin bugünkü durumuna dair sorusuna, Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin sözlü cevabı (1)

BAŞKAN – Soruyu okuyoruz :

(1) Tutanak Dergisi : C. 18, s. 357, 358, Tarih : 22.12.1952.

24.IX.1952

T. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki sözlü sorularıma Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Meclis kürsüsünde cevap ve izahat verilmesini dilerim :

1. Geçen sene Mecliste, Topkapı Sarayındaki Şah İsmail tahtının kıymetli taşlarının söküldüğü iddia olunmuştu. Bu iddia, o zaman Meclisi tatmin edecek surette tenvir edilmedi. Millî Eğitim Bakanlığının bu hususta tahkikat yaptırarak Meclisi tenvir etmesini dilerim. Mezkûr taht, vaktiyle elimize geçtiği halini, bugün muhafaza ediyor mu? Kaybı varsa nelerdir? Ve sebebi?

2. Topkapı Sarayında, saltanat devrinde Trabzon'lu bir Türk sanatkarının yapmış olduğu gümüşten mamul büyük bir masa saati bulunduğu, su ile işleyen bu saatin üzerinde şellâleler, havuzlar, bâzı hayvan heykelcikleri bulunduğu haber alınmıştır. Böyle bir saat var mı ve bugün ne haldedir? Ecnebilerin dikkatini çekebilecek değerde olduğu söylenen, bugün aynı suretle işleyebiliyor mu? Ve ziyaretçilere gösteriliyor mu?

Afyon Karahisar Milletvekili

Gl. Ali İhsan Sâbis

BAŞKAN – Söz Millî Eğitim Bakanınındır.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANİ TEVFIK İLERİ (Samsun) – 1. Topkapı Sarayı eşyası

1926 yılında Hükümet tarafından teşkil olunan bir tahrir komisyonu marifetiyle birer birer tesbit edilmiş ve defter ve zabıtlar Müze İdaresine devir ve teslim olunmuştur. Şah İsmail'in "Tahtı Keykâvus" adı ile de anılan Hintkârî tahtının 1926 tarihli komisyon defterlerinden kaydolunan evsafı eski arşiv kayıtlarına da uymaktadır. Binaenaleyh mezkûr taht elimize geçtiği zamanki, halini muhafaza etmektedir, bâzı taşlarının söküldüğü vârit değildir. Ancak tahtın ayaklarının etrafından düşmüş olan 6 Sm. uzunlukta kırmızı mineli ve üzerinde 9 zümrüt, 4 inci bulunan bir pafta, üzerinde 4 inci, bir zümrüt bulunan altın bir çiçek, muhtelif cesamette 24 aded inci, ufak bir zümrüt ayrıca muhafaza olunmaktadır.

2. Topkapı Sarayı Müzesinin evvelce Hazine Dairesinde teşhir olunurken sonraları Saatler Bölümüne nakledilmiş bulunan 4096 envanter numaralı saat gümüşten olmayıp bronzdan mamûldür. 1889 yılında Paul Garnier (Pol Garniye) adında bir Fransız tarafından yapılmıştır. Üzerinde saat işledikçe şellâle şekli meydana getiren bir tezyinat ve 24 Sm.

irtifanda, altın yaldızlı ve saat işlerken hareketler yapan bir fil heykelciliği vardır. Bu saat halen sözü geçen Saatler Dairesinde teşhir edilmekte ve işler bir durumda bulunmaktadır.

Bu vesile ile şunu sarahaten ve memnuniyetle ifade etmek isterim ki müzelerimizde bahis mevzuu olan tahttan ve saatten çok daha kıymetli binlerce eser mevcuttur ve bütün bu eserler büyük bir dikkat ve itina ile saklanmaktadır. Şimdiye kadar kayda değer bir hırsızlık hâdisesi olmamıştır. Müzelerimizde vazife alan bütün elemanlarımızın dürüstlüğüne, milli emanetleri muhafaza hususundaki titizliklerine tamamen güvenmekteyiz.

ALİ İHSAN SÂBİS (Afyon Karahisar) – Milli Eğitim Bakanının vermiş olduğu izahata teşekkür ederim. Bizim içimizde bir ukde teşkil ediyordu. Geçen seneki sual de cevapsız kalmıştı : Taşlar çalındı, deniyordu. Bugünkü izahat ile gerek Meclis ve gerek efkârı umumiye tatmin edilmiş oluyor. Milli Eğitim Bakanı izahat verdiler, tahtın ayakları kırıklmış, bâzı taşları alınmış, başka yerde saklanıyormuş. Bunu hali aslisine irca ederek taşları da taht üzerinde muhafaza etmeleri daha muvafık olur, kanaatindeyim. Milli Eğitim Bakanından bunu temin etmesini rica ederim.

Saate gelince : Bunu İstanbul'da az çok ciddi yazı yazan bir gazetecinin yazısında okudum. Trabzonlu bir sanatkâr yaptı diye yazmıştı, gümüş falan demişti. Demek ki, bir Fransız tarafından yapılmış. Bunun da bu suretle meydana çıkmış olması şayanı teşekkürdür. Yalnız bu saati, seyyahların görebileceği yerde ve daima işler bir halde bulundurmamak da faydadan halî değildir. Bu husus hakkında da Milli Eğitim Bakanının dikkatini celbederim.

25. – AYIN TARİHİ (1)

Ayin Tarihi, Başbakanlığa bağlı Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan aylık resmi dergidir. Ülke içinde ve dışında geçen olaylar hakkında bilgi verip dünyadaki siyasi olaylar, sanat ve kültür hareketlerini, derli toplu bir biçimde, geleceğe yansıtmayı amaçlar.

Ayin Tarihi Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğünce;

a) Eylül 1923 - Mayıs 1931 tarihleri arasında düzenli biçimde her ayın sonunda 86 sayı,

b) Ocak 1934 - Ağustos 1957 tarihleri arasında 285 sayı çıkarıldı.

(1) İlk sayı Ayın Tarihi kapağı ve sunuş yazısı ektedir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yukarıdaki tarihler dışında iki kez yayımı kesintiye uğradıktan sonra Ekim 1978 tarihinde yeniden çıkmaya başladı.

Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu, verdiği sözlü soru ile bu yayının amacı, maliyeti ve yayımlanan yazıların niteliği hakkında Başbakan'dan bilgi istemektedir.

Sorunun niteliği, konunun tarihsel değeri nedeniyle soru ve görüşmesi aynen alınmıştır.

Eylül 1923

Sayı : 1. Cilt : 1

Nüshası : 20 kuruş

AYIN TARİHİ

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i

Umumiyyesi

1339

Dünyanın Bir Aylık Vukuat-ı Cariyesi

Sovyet Rusyanın Yeni Kanun-ı Esasisi

İngiltere'de Yeni Bir Kuvvet

Muharriri : Sidney Veb

Resmî Vesikalar, Notlar ve Beyannameler

AYIN TARİHİ

Bu sene, Eylül'den itibaren her ay nihayetinde Matbuât ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyyesi (Ayın Tarihi) unvanı altında bir mecmua neşrediyor. Bu mecmuanın neşrinden maksad, memleket dahilinde ve haricinde cereyan eden siyasi, içtimai ve iktisadi hâdisât-ı mühimmeyi takip ve her ay nihayetinde bu vakayii tarihî bir vesika halinde tesbit etmektir. Bu suretle, Dünyanın herhangi bir tarafında hâdis olacak mühim vak'aları, beynelmilel vukua gelen siyasi ihtilâfları veya ittifak ve i'tilâfları, medeni alemin siyasi ve içtimai muvazenesindeki temevvücâtı ecnebi matbuâtından muntazaman takibe imkân bulamayan ze-

vat, mezkûr vakayii (Aydın Tarihi)'nde tesbit edilmiş bir halde görüleceklerdir.

Memleketimiz dahilinde cereyan edecek olan vakayi-i mühimme ile içtimai ve iktisadi hareketlere dair resmî ve gayr-ı resmî vesikalar da ehemmiyetlerine göre, ya aynen veyahut makale ve hulasa halinde mecmuaya derc edilecektir.

Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, Aydın Tarihi Dergisinin ne maksatla yayınlandığına, yıllık masrafının Devlete kaç malolduğuna ve mezkûr dergide yayınlanan yazılara dair Başbakanlıktan olan sorusuna Devlet Bakanı Muammer Alakanat'ın sözlü cevabı (1)

BAŞKAN – Soruyu okuyoruz.

6/854

28.11.1952

Aydın Tarihi Dergisinde

Yayınlanan Yazılar H.

Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki soruların Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

Mardin Milletvekili

Kemal Türkoğlu

1. Aydın Tarihi Dergisi ne maksatla yayınlanmaktadır? Yıllık masrafı Devlete kaç mal olmaktadır? Yayınlanmış en son nüshası hangi aya aittir? Neşrindeki tevhürün sebebi nedir?

2. Derginin Ağustos 1950 ayına ait 201 sayılı nüshasının ikinci sayfasının, ikinci ve üçüncü sayfasının birinci ve ikinci sütunlarındaki telgraflar ne maksatla yayınlanmıştır? Telgraf metinlerinde geçen "Bozguncu", "Komünist düşünceli"; "Vatan haini" tâbirleri kimler hakkında kullanılmıştır. Bu ithamlara hükümet de iştirak ediyor mu?

3. Derginin Aralık 1950 ayına ait 205 sayılı nüshasının 34-53 üncü sayfalarında Başbakanla Dışişleri Bakanının, Kore hakkındaki gensorumuz dolayısıyla söyledikleri sözlerin aynen alınmasına mukabil, gensoru metniyle sahiplerinin ve muhalefet sözcülerinin yaptıkları konuşmaların dercolumamasının sebebi nedir?

Tek taraflı vesika neşri tarihi tahrif değil midir?

(1) *Tutanak Dergisi* : C. 18, s. 359-365

DEVLET BAKANİ MUAMMER ALAKANT (Manisa) – Ayın Tarihi Dergisi: memleketimizdeki ve dünyadaki mühim hâdiseleri, bunların efkârı umumiyede hâsıl ettiği tesirler bakımından mütalâa ederek zaptetmek ve bu vesikalara tasnif ve derceylemek maksadiyle, 1934 senesinden beri neşredilmektedir. Bu dergi kütüphanelere ve Devlet dairelerine meccanen verilmekte olduğu gibi abonelere de bedeli mukabilinde verilmektedir.

Ayın Tarihi Dergisi Devlet Matbaasında tabedilmekte ve tabı ücreti diye bir şey verilmemektedir. Bu derginin, yuvarlak rakam, 6 700 lira kâğıt masrafı vardır. Bunun tertibi ve münderecatının yapılması için de ayrıca bir para ödenmemektedir. Basın ve Yayın Genel Müdürlüğünün elemanları bu derginin yayım ve tahrir işlerini temin eylemektedirler.

En son nüshası 1952 senesi Mayıs ayına aittir. Bu nüsha üç, dört ay teehhürle neşredilmiştir.

Bu gecikme Devlet Matbaasının, düsturlar gibi kanun metinlerini tabetmek suretiyle fazla meşgul olmasından ileri gelmiştir. Bu sebepten 1952 senesine ait Ayın Tarihi nüshalarının basılması dışardaki matbaalara verilmiştir ve bunun senelik tabı ücreti 18 bin liradır.

Kore Harbi ve Birleşmiş Milletler camiasına dâhil milletlerin Kore'ye kuvvet göndermesi, sulh içinde yaşayan ve demokratik hak ve hürriyetlerine kavuşmuş olan memleketlere karşı, komünizm âleminin bir hücum ve taarruzu sebebiyledir. Bu Devletler bu hücum ve taarruzları defetmek, kolektif emniyet hususundaki mecburiyetleri ve taahhütleri içerisinde vazifeleri yerine getirmek ve bir nevi kendi ülkelerini de bu şekilde tecavüzlerden masun bırakmak gayesiyle Koreye kuvvet göndermişlerdir. Kore'ye Birleşmiş Milletler camiasına dâhil milletlerin kuvvet göndermelerini ve fiilen oraya vâkı tecavüzü defetmelerini takbih eden siyasi cereyan ise komünizm âleminden kuvvet almış, membaini orada bulmuş bir cereyandır. Binaenaleyh Devletimizin de Birleşmiş Milletler camiasına dâhil memleketler meyanında Kore'ye, komünizmin fiili taarruzunu defetmek için vâkı olan iştiraki aleyhinde bulunmak ve aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin buraya kuvvetler göndererek bu vâkı taarruzu defetme yolunda aldığı karar ve bu karar mucibince vâkı hareketin aleyhinde bulunmak; işte bu komünizm dünyasından membaini alan harekete taraftarlık demek olur. Bu hareketi önlemek için bildiğiniz gibi, yine bu komünist âlemden ilham alan, direktif alan hareketler vukubulmuştur. Bunlara peyrev olanlar, bu cereyanın arkasından sürüklenenler ya bilerek bu komünist politikasına alet olanlardır ve yahut gayet sâfiyane, ışın iç yüzünü bilmeden mâsumane hislerle bu cereyana alet olanlardır. Hükümetimizin bu şekilde Kore'ye fiili kuvvet göndermek hususunda aldığı karar bâzı mahafil tarafından tenkid edildiği zaman memleketi-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

mizin içinde bulunan büyük kütleler ve resmî teşekküller mensupları bu aleyhteki muhalefeti takbih eden ve bunu “bozguncu, komünist aletleri” gibi vasıflarla tavsif eden pek çok telgrafları Hükümete göndermişlerdir. Bu gelen telgraflar gerek pek çok kimseleri ve gerek resmî teşekkülleri de temsil ettiği için Ayın Tarihi Dergisine dercedilmiştir. Ayın Tarihi Dergisi; bu hususta Büyük Millet Meclisine vâkı olan istizahlarda gerek Hükümetin noktai nazarını ve gerek bu noktai nazarı ifade eden beyanatı, haiz olduğu ehemmiyet ve bir iktidarın politikasını ve hareket tarzını ifade etmesi ve nihayet milletin ekseriyetini temsil eden bir iktidarın icra organının fikirlerini, kanaatlerini tesbit etmesi bakımından, Ayın Tarihi Dergisine dercedilmiştir. Bunun haricinde muhalefetin ve sayın soru sahibinin noktai nazarına da kısaca işarette bulunmuştur.

Dediğim gibi Ayın Tarihi Dergisi hâdiselerin ehemmiyetine göre vesikalara sayfalarında yer verdiği için, bu noktai nazarı da neşrini faydalı bulmuş ve kendi prensibine uygun gördüğü kısımları dercetmiştir. Diğer kısımlara ise küçük işaretlerde bulunmuştur. Bu, tarihin tahrifi mahiyetini haiz değildir. Böyle olması için hilâfı hakikat beyanatın neşredilmiş olması lâzımdır. Hakikatler tahrif edilmemiştir. Belki sayın soru sahibinin sözleri oraya tam olarak dercedilmemiş olabilir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Bir sual soracağım : Bu telgrafların, Meclisi davet eden iki milletvekilinin hareketiyle bir alâkası var mıdır?

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Anlayamadım.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Ayın Tarihine konan telgrafların Meclisi davet eden iki milletvekilinin hareketiyle alâkası var mıdır? Ve orada kullanılan tâbir Hükümet nazarında kime karşı kullanılmıştır?

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Burada bulunan telgrafların ve bozguncu tâbirinin, kimlere muzaf olduğunu söyledim, onun haricinde sorduğunuz suale ait malûmatı bilmemekteyiz.

BAŞKAN – Kemal Türkoğlu.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, bugün Türkiye Büyük Millet Meclisinde ilk defa olarak bu sözlü soru müessesesinden istifade etmekteyim. Sözlü sorunun pek fazla faidesini beklemediğim için çalışmalarımı daha ziyade gensorular ve kanunlar üzerine teksif etmiş bulunuyorum. Beni fazla üzen bir hâdise olduğu için mecbur olarak bu müesseseye müracaat ettim. Sorunun içindeki birinci sual teknik mahiyeti haizdir.

Ayın Tarihi Dergisi yıllardan beri Devlet tarafından çıkarılan bir dergidir ve hakikaten maksadı, Devlet Bakanının da izah ettiği gibi, memleketimizde ve hattâ dünyada Türk Milletini alâkadar eden mühim hâdiseler

leri zaptetmek ve onların vesikalarını neşretmek ve Türk Milletine mal etmektir. Bu dergi, Devlet Bakanının buyurduğu gibi, 1934 te değil, zannedirim çok daha eski zamandan beri çıkmaktadır. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü ve Matbuat Umum Müdürlüğü yokken Hariciye Bakanlığı tarafından çıkarılmaktaydı, güzel bir dergi idi. Devlet Matbaasında bastırılmadan önce Devlete çok ağır para sarfına mal oluyordu. Fakat Devlet Matbaasına devrolunduktan sonra, öğreniyoruz ki, yalnız kâğıt masrafı ödenmektedir. Fakat mecmua dışarda satıldığı zaman 18 000 lira kadar bir masrafı mucip olmaktadır. Bu mecmua çok geç çıkmaktadır. Bana muntazaman gönderildiğine göre, benim elime 1950 yılı Ağustos nüshası daha yeni geçmiştir. Fakat bu son aylarda daha fazla bastırılmış olsa gerek ki 1952 yılına kadar gelmiştir.

Asıl mâruzatım şudur : Memleket içi ve dışı dünya havadislerini aynen aksettirecek ve vesikalarını sadikane bir şekilde derç edecek olan bu dergi, maalesef, bu hizmeti lâıkiyle görememektedir. Elime yeni geçmiş bulunan 1950 yılının Ağustos ayına alt 201 numaralı derginin 2 nci sayfasında, hiçbir başlık konmadan, Başbakana gelmiş birtakım telgraflar derç edilmiştir.

Yüksek dikkatinizi bir nokta üzerine celbetmek isterim ki, bu telgraflar 2 Ağustos 1950 tarihini taşımaktadır. 1 Ağustos yani bu telgraflardan bir gün önce iki milletvekili vazifei teşriyelerinden saydıkları bir hizmette bulunmak üzere Meclisi toplama teşebbüsünde bulunmuşlardır. Hareketin bütün teferuatı Yüksek Meclisçe görülmüştür, bunun üzerine tekrar avdet edecek değilim. Esasen bu, soru önergemin mevzuuna girmez. 1 Ağustos'ta, iki milletvekilinin Anayasaya ve İçtüzüğe dayanarak Meclisi toplamak üzere teşebbüste bulundukları akşam, aleyhlerine Devlet radyosunda adetâ bir yaylın ateşi açılmış ve galiz bir şekilde tenkitler yapılmış, fakat iki milletvekilinin niçin Meclisi dâvete teşebbüs ettiklerini umumi efkâra bildirmek üzere gazetelere verdikleri beyanat asla okunmamıştır. Arkasından, daha gazeteler şimdi okuyacağım telgrafları gönderen vilâyetlere, ilçelere gitmeden ve daha metnini halk iyice öğrenmeden, ilk telgraflar Başbakana gelmiş ve bunlar aynen yayımlanmıştır. Bu telgraflar şahıslardan geliyor. Can Kırâç, Türkiye Talebe Federasyonu, İstanbul. Kim olduğu belli değil. Bir talebe olduğu anlaşılıyor. Kore meselesinden dolayı bütün Türk talebelerinin Başbakanın emrinde olduğunu söylüyor.

Muhterem arkadaşlar; bunun bir heyet namına konuşabilmesi için muayyen bir zamanın geçmiş olması ve o heyetin, bütün Türk talebelerinin müştereken birleştiği bir karar olması lâzımgeldiği halde hemen bir gün sonra derhal Başbakana bütün Türk talebelerinin Kore hâdisesini

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

alkışladıklarını söylüyorlar. Bu mürettep bir hâdisedir. Bu telgrafi çeken arkadaşlara derslerine çalışmasını ve milletvekilliği vazifelerine müdahale etmemesini tavsiye etmek isterim. Diğer telgraflar, Ankara İşçi Sendikaları Birliğinden, tabii ki, talimat üzerine çekilmiştir. Diğerleri de, İzmir'in, Pınarbaşı D. P. İdare Kurulu, Adana Hürriyet Bucağı Tertip Komitesi Başkanı adına bir telgraf, Bayındır İlçe Başkanı Mükerrerem Ağustos tarafından gelmiş bir telgraftır. Bu telgrafların metinlerinde şöyle cümleler geçmektedir: "Bütün demokrat milletlerin takdirini kazanan Kore'ye asker gönderme kararını biz demokratlar da tasvip eder, komünist ve komünistler gibi memlekette bozgunculuk çıkarmak isteyenlerin hakkında demokrasi namına takibat yapılmasını bekleriz."

Lûtfi Çetinkaya

Pınarbaşı Köyü D. P.

Başkanı

İzmir

Diğer biri "Hükümetimizin Birleşmiş Milletler Anayasası gereğince Kore Harbine katılmaya karar vermesi karşısında millî ahlâkımıza uymayacak şekilde muhalefetin yaptığı kötü propagandaları karşılamak üzere biz Adanahlılar bugün açık hava sinemasında toplandık.." O anda gazeteler henüz Adana'ya gitmemişti. (Nereden biliyorsun?. Sesleri); Gitmemişti, izahı gayet kolay : Müddet meselesi. Ne ise ben kısaca kelimeler üzerinde duracağım.

Bu telgraflarda Hükümetin kararını tenkit edenler hakkında "komünist düşünceli" "vatan haini", "bozguncu" gibi tâbirler kullanılmıştır.

Birtakım gayrimesul şahısların Başbakanı dalkavukluk olsun diye veyahut aldıkları talimat ve telefonlarla verilen emirler üzerine, çekmiş oldukları telgrafları, Ayın Tarihi'ne koymuşlardır. Herkes herkese telgraf çeker ama bu gibi telgrafların, Başbakanlık tarafından çıkarılmakta olan bir dergiye konması ve gayrimesul şahıslar tarafından çekilen telgraflara vesika mahiyeti verilmesi hakikaten teessüfe şayandır. Bunların hiçbirisi vesika değildir ve hiçbirisi de Ayın Tarihi Dergisine girecek şeyler değildir. Bunun üzerinde durmazdım.

Bu sualimin içinde, Hükümetin, burada kullanılmış olan ithamkâr kelimelere iştirak edip etmediği ve kimler hakkında kullanıldığı sorusu vardır.

Muhterem arkadaşlar; milliyetçi olan bir insan, komünistlikle hiçbir alakası bulunmayan bir insan, daha Meclisin ilk açılış gününde komünist aleyhtarı olduğunu ifade ve beyan eden bir insan bu yazıları zaten kendi üstüne almaz. Nitekim Meclisin toplanması teşebbüsünde bulu-

nan bu iki arkadaş bunları asla kendi üzerlerine almış değillerdir. Yalnız, Ayın Tarihi isimli dergiye giren ve şahıslar tarafından çekilen bu telgrafların bu dergiye girmesi hasebiyle Hükümetin zihniyetini tebarüz ettirmek için bu önergeyi vermiş bulunmaktayım.

Çok isterdim ki, Sayın Devlet Bakanı arkadaşımız, bunların buraya yanlışlıkla girmiş olduğunu ve hakiki mahiyette vesikalar olmadığını ve bunlardan kimlerin kastedildiğini bilmediklerini ifade etmiş olsunlar.

Muhalefet kelimesini kullandılar. Memlekette komünistlikle, komünistlerle ilgisi bulunan veyahut Devlet Bakanının dediği gibi, komünistlerden talimat almış veya ilham almış tek bir muhalifin Mecliste bulunmadığına kaniim. Bunu, iktidarın, Hükümetin gayet iyi bilmesi lâzımdır. Aksi kanaatte iseler, bu kelimeleri doğrudan doğruya bu dergiye dercedenlere iade ederim. Ancak onlar vatan haini, komünist, bozguncu olabilirler. Ben, vazifesini yapan bir milletvekili olarak, bunları bozguncu ve vatan haini telâkki ediyorum.

MECDET ALKİN (Kütahya) – Çok ağır konuşuyorsunuz.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Bu noktayı bu şekilde tavrız ettikten sonra başka bir dergiye geçiyorum. Yine yeni çıkmış bulunan, 1950 Aralık ayına ait, 205 sayılı dergide... bunda da arkadaşlar Kore hâdisesi münasebetiyle Yüksek Mecliste açılmış bulunan gensoru üzerine Başbakan ve Dışişleri Bakanının yalnız ikisinin konuşmaları aynen kelime kelime dergiye dercedilmiş bulunmaktadır. Tarihi bir hâdiseyi vesika olarak istikbale intikâl ettirmek için vesikanın bütün muhtevasını bütün şümülû ile ya aynen dercetmek yahut ihtisar olunacaksa, kısaltılacaksa sadıkane bir şekilde her tarafının da aynı nispette kısaltılmak icabeder. Fakat tek taraflı olarak, yalnız bir veya iki zatın sözlerini, alkışlarına varıncaya kadar alıp aksettirmek, bunun aksi kanaatinde olanların konuşmalarını hiç nazara almamak tarihi tahrif olur. Binaenaleyh mademki tarihe bir vesika veriliyor, bunun aynen derci lâzımdır. Bunun bir kısmını dercetmek, diğer kısmını ihmal etmek yine tahriftir, gayriahlâki bir harekettir.

Muhterem arkadaşlar; Kore münasebetiyle bir gensoru açılmıştır, mademki tarihe vesika veriyorlar, bu gensorunun metni niçin dergiye dercedilmemiştir? Evvelâ hâdisenin kendisini koymak lâzımdır. Evet, Başbakan konuşmuş, ama ne münasebetle konuşmuştur? İki milletvekili Büyük Millet Meclisine bir gensoru vermiştir, onun metni Mecliste okunmuş ve tutanağa aynen geçmiş bulunmaktadır. Madem ki tutanaktan dergiye konuşma alınıyor, her şeyden evvel gensorunun metnini de almak lâzım gelirdi. Hâdisi evvelâ ortaya konsun, onun etrafındaki konuşmalar ondan sonra gelsin. Evvelâ gensorunun metni yoktur. Ondan sonra gensoru münasebetiyle soru sahipleri konuşmuş ayrıca muhalefet

adına konuşan zevat vardır. Mecliste muhalefeti temsil eden partilerden en fazla milletvekili olan Halk Partisi adına Faik Ahmed Barutçu konuşmuştur. Onun birtek kelimesi yoktur. Bu dergiye alınmış metinde Bölükbaşı'nın da konuşması yoktur. Bendenizin konuşması keza yoktur. Müstakil milletvekillerinden iki zat konuşmuştur. Ali Fuat Cebesoy ve Hamdullah Suphi Tanrıöver konuşmuştur. Bunların da bir kelimesi yoktur. Nihayet Demokrat Partiden Hükümete dâhil olmayan iki zat vardır, bunların konuşmaları da yoktur. Başbakan ve Dışişleri Bakanının konuşmaları aynen alınmıştır. Bu hakikaten şayanı teessüf bir hâdisedir. Tashih edilmesini isterim. Ben kanunî hakkımı kullanarak cevabımı dergide neşrettireceğim : Ve Matbuat Kanununa göre aynen ilk çıkacak nüshada Meclis zabtındaki metnin neşrini isteyeceğim. Hükümetten rica ediyorum, bir hata yapılmışsa bunun tavzih edilmesi lâzımdır. Hükümet bundan sonra tarihi vesikaları ve tarihi tahrif eden yollara gidecek kadar düşmesin. Bilhassa rica ediyorum, tarih hiçbir zaman tahrif edilemez. Bu çok çirkindir, en büyük ahlâksızlıktır.

MAZHAR ÖZSOY (Maraş) – Son sözünü geri al.

KEMAL TÜRKÖĞLU (Mardin) – Son sözümü tekrar ediyorum, en büyük ahlâksızlıktır.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Manisa) – Efendim, Kemal Türkoğlu arkadaşımız, evvelâ bizim Ayın Tarihi Dergisinin neşri tarihindeki beyanımız hakkında şüphe izhar ettiler. Hakikaten Ayın Tarihi Dergisinin neşredilmesine ait vesikalar ve resmî kayıtlar karşısındaki beyanlarını zanla ifade etmektedirler. Onları zanla çürütmenin iyi bir şey olmadığını arzetmek isterim.

Binaenaleyh Ayın Tarihi Dergisinde bu şekilde Hükümetin, Birleşmiş Milletler Cemiyetinin kararları dairesinde ve kolektif emniyet nizamı içerisinde almış olduğu kararın hilâfına siyasi harekette bulunanlar veya bulundukları zannedilenler hakkında vâkı olan reaksiyonlar, milletin büyük kitlesinden geldiği gibi, demin de söylediğim veçhile büyük kitleleri temsil eden teşekküllerden de gelmiş bulunmaktadır. Bunların isimlerini kendileri zikrettiler. Bunlardan bir tanesi Türkiye Talebe Federasyonu namına çekilmiş telgraftır. Müsaadenizle bu telgrafı okuyayım. Diğerleri de buna benzer.

“Kore Mücadelesi ile korkunç bir şekilde ihlâl edilen insan haklarının müdafiliğini birleşmiş milletler kararlarına olan sadakatle benimseyen Hükümet kararını, Türkiye Millî Talebe Federasyonu şükranla karşılar. Hak ve hürriyet yolunda girişilmiş olan bütün taahhütleri yerine getirmeyi kendisine vazife addeden bir milletin evlâtları olmaktan duyduğumuz gurur sonsuzdur. Türk gençliği dünya sulhünün tahakkuku için yapıl-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

miş bu hamlenin neticesini ümitle beklerken kendisine verilecek her türlü vazifeyi başarmaya hazırdır.

Türkiye Talebe Federasyonu
İstanbul"

Buna benzer bir telgraf da Ankara İşçi Sendikaları Birliği tarafından çekilmiştir.

Şimdiye kadar Hükümete karşı fikirlerini, kanaatlerini bol bol ifade etmekten çekinmeyen ve hattâ kendilerinin haiz olduğu kanuni haklar çerçevesinde kendisini tenkid etmekten iktinap etmeyen bu teşekkülleri asla, Kemal Türkoğlu'nun dediği gibi, dalkavuk ve hulûskâr bir zümre telâkki etmemekteyiz. Bunları Hükümet olarak ben reddettiğim gibi kendisine lâzım gelen cevabı vermek milli teşekküllere düşer, onlara tevdi ederim.

Ayın birinde bu şekilde bir hareket vâkı olmuş iken ayın ikisinde nasıl olmuş telgraflar çekilmiştir? Radyonun yaydığını, zannedirim, kendisi de söyledi. Şu halde ayın ikisinde bu şekilde toplanmalar vâkı olması ve Birleşmiş Milletler Cemiyetinin kararları ve prensipleri içinde alınan bu gayet güzel kararın aleyhinde bulunmanın hâsıl ettiği tepkinin hemen bir gün sonra peyda olmasını bu işin samimiyet ve aksülâmelinin kuvvetini teyit mahiyette görmekteyim.

Ben burada muhalefete târizde bulunmadım, ancak kendi sözünün neşredilmediğinden bahsettim. Onun haricinde muhalefete târizde bulunan tek kelime sarfetmedim. Zaten öyle bir şey olmuş olsaydı, muhalefetin içinde Cumhurbaşkanlığı yapmış, Başbakanlık yapmış, Başbakan Yardımcılığı yapmış zevat mevcuttur. Bunlar her halde Kemal Türkoğlu'nun müdafaasına ihtiyaç hisseden kimseler değillerdir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Ben muhalefeti müdafaa etmedim, tahrif ettiğinizi söyledim.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Bir komünist peyrevliğinin yahut bozgunculuğunun Demokrat Partiye isnat edilmesi böyle bir ihtimalin vârit olması ise -ki, bunu ifade ettiler- ancak şeni bir iftiradır. Biz muhalefet zamanlarında bu şekilde şeni iftiralarla karşı karşıya geldik. Bugün Demokrat Parti Hükümetinin icraatı karşısında böyle bir iftiranın yapılması da şenidir.

Sözlerim sarihtir, zabıtlara bakarsınız. Bu zabıtlar içinde benim yaptığım mukabelede buna delâlet edecek kelimeyi vâhit yoktur. Böyle bir ihtimalin Demokrat Partiye isnat edilmesi şeni bir iftiradır. Bu isnadı yapan kimse perişan olur arkadaşlar.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Gayriahlâki bir hareket vâkı değildir. Bakanlar Kurulu oturmuş da şu teli dercedelim, şu zâtın sözü dergiye girsin mi girmesin mi diye karar vermiş olabilir mi? Ne Başbakan böyle bir şey teklif etmiş ve ne de Bakanlar Kurulundan böyle bir şey geçmiştir. Bu ne bir vakanüvisliktir ve ne de Büyük Millet Meclisinin zabıt ceridesidir. Mesele ifade eden kimse-lerin mesuliyetine, salâhiyetine, hâdiselerin ehemmiyetine göre ayın içinde memleket ve dünya çapında olan hâdiselerin Ayın Tarihi Dergisine dercedilmesidir. Efendim, öteki de dercedilmeli idi veya edilmemeli idi. Bu bir nokta-i nazar olabilir ama, bu işte bir ahlâksızlık vardır, gibi Basın-Yayın Umum Müdürlüğüne tevcih edilen ağır isnadı mahallinde telâkki etmiyorum. Kemal Türkoğlu arkadaşımız, bakıyoruz yavaş yavaş küfürbazlık edebiyatına doğru gidiyorlar.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Asla.

DEVLET BAKANI MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Kendilerine bu vâdide ilerlemeye devam etmemelerini tavsiye ederim.

BAŞKAN – Kemal Türkoğlu.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, Muammer Alakant arkadaşımız buyurdular ki, Milletin büyük kitlesi tarafından yapılmış olan aksülâmeler uyanır veyahut onları temsil edenler tarafından yapılmış olan aksülâmeler vesika teşkil eder. Doğru fakat burada dercedilen telgraflar Türk Milletinin büyük kitlesi tarafından gönderilmiş aksülâmeler değildir, her hangi bir kimse tarafından çekilmiştir. Bunlardan birisi Pınarbaşı Köyü Demokrat Parti Başkanına aittir. Pınarbaşı Demokrat Parti Başkanı kim oluyormuş. (*Gürültüler*). Oradaki Demokrat Parti Başkanı bütün Pınarbaşı demokratlarını ve mâsum kimseleri temsil salâhiyetini haiz midir ki, telgraf çekebilirsin?. (*Tabî, tabî sesleri*). Hayır asla..

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) – Onların sayesinde geldin sen...

BAŞKAN – Lütfen sadet dâhilinde konuşun, Kemal Bey.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Sadet dâhilinde konuşuyorum. Kimse konuşmasın ben de onlara hitap etmeyeyim ...

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) – Sözüünü geri almalısın.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Demokrat Parti Başkanları Demokrat Partiye taallük eden işleri görmek için seçilmişlerdir. Orada... (*Soldan, gürültüler*).

BAŞKAN – Efendim, müsaade buyurun, takip edemiyorum.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Bu Kore meselesi münasebetiyle Meclisi toplamaya teşebbüs ettiğimiz zaman ...

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) – Ha haha!..

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Ha ha ne oldu? Bir şey mi oldu? Potuoğlu, siz yaşlı bir arkadaşımızsınız, yakışmaz size.

Oradaki demokrat partililer, eminim ki, toplanıp da bir karara varmamışlardır. (Soldan : *ne biliyorsun sesleri*). Ama, parti başkanı talimat almıştır. (Soldan : *Asla böyle bir şey olamaz sesleri, gürültüler*). Evet arkadaşlar, bu böyledir; çünkü aradan vakit geçmemiştir ve gazeteler dahi o köye gitmemiştir. (Soldan : *Radyo var sesleri*).

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Açıklanmadı, iki milletvekilinin ne sebeple Meclisi toplantıya davet ettikleri söylenmedi ve bu iki milletvekili Kore kararının aslına muhalif değillerdi.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) – Reddettiler. (Soldan : *Gürültüler*).

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Evet reddettiler. O halde hâdise bilinmiyordu memlekette.

Bir ses - Öğrettiler mi?

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Evet öğrettiler. Onların öğretmeleri neticesidir ki, bu telgraflar çekildi.

BAŞKAN – Efendim, muhavere şekline sokmayın.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Onu bana değil, arkadaşlara söyleyin, onlar muhavere şekline sokmasınlar. Ben cevap vermeye mecburum.

Tekrar ediyorum; bu, gayrimesul zevat tarafından çekilmiş telgrafların hiçbir kıymeti yoktur. Başbakana günde yüzlerce, binlerce telgraflar gelir. Bu telgrafların Ayın Tarihi Dergisiyle alakası nedir? Nasıl kabul ediyorsunuz? Vicdanınıza hitap ediyorum; doğru mu?

Bir ses – Allah, Allah.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Allah, Allah diyen zata soruyorum, vicdanın yok mu? Onun vicdanı yoktur. Fakat İktidar Partisinin içinde vicdanlı, namuslu insanlar vardır.

CEVDET BAYBURA (Gümüşane) – Dikkatli konuş, sesleri, her kelimenden mâna çıkıyor sesleri.

BAŞKAN – Kemal Bey, siz yalnız Hükümete cevap verin.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Efendim satışmasınlar.

CEVDET BAYBURA (Gümüşane) – Arkadaş, dikkatli konuş. Eğer böyle bir kimse varsa, bütün bu hitapları sana iade ederiz. Şerefsiz de sensin. Kelimeleri iyi bilerek sarfet! Kelimeleri tartarak konuş!

BAŞKAN – Efendim; müdahale etmeyin. Rica ederim, müdahale etmeyin.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Sayın Başkana hitap ediyorum. Bana yerinden söz söyleyen arkadaşların sözleri zapta geçmektedir. Ben de onlara cevap vermek mecburiyetindeyim. Hepsini aynen kendilerine iade ederim.

BAŞKAN – Ben daima susmalarını tavsiye ediyorum.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Teşekkür ederim. Yalnız karşılıklı konuşma şekline düşmemek için yerinde konuşanlara müdahale ediniz. Aksi takdirde bana sataşanlara cevap veririm.

Arkadaşlar, metinde geçen kelimeler “vatan haini” ve “komünist” gibi birtakım düşük kelimelerdir. Benim âdetim küfür değildir. Bu Mecliste hiçbir zaman küfür mânasına gelen bir kelime sarfetmedim. Fakat Devlet Bakanı açık konuşmadı. Kore kararına muhalefet edenlere komünist dedi. Ben o kelimeleri asla üzerime almam, çünkü komünist değilim. Eğer Kore kararının alınmasından dolayı Meclisi toplayanlara karşı kullanılmıştır kanaatiyle bu dergiye yazmışlarsa ona cevap veriyorum.

BAŞKAN – Buna dair sual sordunuz, Devlet Bakanı da böyle bir şeyden malûmatım yok dedi. Bunu ifade ettikten sonra bu yolda tahrikâmiz bir şekilde söz sarfetmenize müsaade etmiyorum.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Sarih olarak cevap verilmedi. Eğer hakkımızda kullanılmamış ise zaten mesele yoktur. Eğer hakkımızda kullanılmamış ise esasen keyfiyet tavazzuh etmiş demektir. Eğer hakkımızda kullanıldığını bilerek konulmuş ise, aynen sahiplerine iade ederim. Demokrat Partiye ve Demokrat Partili arkadaşlara hiçbir zaman komünist, hain demem, aksine milliyetperver, insaniyetperver, vatanperverdirler. Mardinli Milletvekilleri iyi bilirler, ilk defa Demokrat Parti kurulduğu zaman, komünist parası ile kuruldu diyen birisi ile Mardin Caddesinde kavga etmiş bir insanım. Demokrat Parti, memleketi hakikaten hürriyete, refaha götürmek, kanunu bu memlekette hâkim kılmak için çalışmak üzere kurulmuştur. Bu partiyi komünistlikle itham edenleri ben sokak ortasında tahkir etmişimdir. O zaman Milletvekili olan zata, “Demokrat Parti hakikaten komünist parasiyle kurulmuşsa, kurulduğunu biliyorsan, o halde vazifeni yap: elinde vesikaların varsa bu vesikaları mahkemeye tevdi et” dedim.

Hakkımızda kullanıldı ihtimali olan bu tâbirleri, bu telgrafları bu dergiye dercedenler tarafından aynı kelimelerin kullanılması gayriahlâkidir, yaptıkları bu hakaret bütün sahiplerine racidir.

BAŞKAN – Tefehhüm ettiğiniz mânada olmadığını Hükümet size ifade etti.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) – Ben de aynı mânada kullanıyorum.

26. – 1937'DE ÖLDÜRÜLEN VATANDAŞLAR

Diyarbakır Milletvekili Mustafa EKİNCİ'nin 1936'da (1937) öldürülen vatandaşlara dair verdiği sözlü soru ile konu Meclis gündemine geldi.

Yapılan görüşmede konunun soruşturmayı gerektirdiği hususunda düşünceler ileri sürüldü (1).

Bu görüşmeler sonrasında 25.12.1952 tarihinde Başbakanlık bir tezkere ile konuyu inceleyecek bir soruşturma komisyonu kurulmasını istedi (2). (Genel Kurul 5 kişilik soruşturma komisyonunun kurulmasına karar verdi.

Komisyon çalışmalarını bitirmeden genel seçimlere gidildi ve dosya komisyonda kaldı (3).

Onuncu Dönemde dosya yeniden numara alarak (3/37) inceleme sırasında kaldı.

1960 ara rejiminden sonra Millet Meclisi, Başkanlık Divanı sonuçlanmayan ve işlemi yarım kalan soruşturmalar hakkında 25.6.1963 tarihli ve 47 sayılı kararın IV üncü maddesi (4), TBMM'nin 19.8.1963 tarihli 8. toplantısında tasvibe sunularak dosya işleminden kaldırıldı (5).

Yazılı soru görüşmeleri ve soruşturma dosyası hakkında genel kullarda geçen görüşmeler aşağıya alınmıştır.

(1) Tutanak Dergisi : C. 18, s. 35-36, 432-436.

(2) Tutanak Dergisi : C. 19, s. 96, 110-111, Tarih : 9.1.1953

(3) IX. Dönem Yıllığı s. 901.

(4) "1937 yılında öldürülen vatandaşlar dolayısıyla yapılan tahkikat hakkında Başvekâlet tezkeresi üzerine İktüzüğün 170 inci maddesine göre 9.1.1953 tarihinde teşkil olunan 5 kişilik komisyonca hazırlanan ve Genel Kurula sevkedilememiş bulunan 3.11.1953 tarihli raporun (netice, bu delil ve vesikalar karşısında komisyon, eski Dahiliye vekili Şükrü Kaya hakkında Meclis tahkikatı açılması lazımgeldiğine karar vermiştir.) şeklindeki kısmında suçlu gösterilen eski İçişleri bakanlarından Şükrü Kaya'nın da halen vefat etmiş bulunması sebebi-ne binaen bu konuda başkaca bir işlem yapılmasına lüzum olmadığının Genel Kurula arzı."

(5) IX. Dönem Tezkere Kütüğünün 421 sayılı sayfası.

1936'DA ÖLDÜRÜLEN VATANDAŞLAR HAKKINDA

SÖZLÜ SORU

– Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci'nin, 1936 senesinde öldürülen vatandaşlar dolayısıyla müsebbipleri hakkında yapılan tahkikatın ne safhada olduğuna ve Hükümetin bu hususta ne düşündüğüne dair Adalet ve İçişleri bakanlıklarından olan sorusuna Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ'ın sözlü cevabı (1).

BAŞKAN – Sözlü soruyu okutuyorum.

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Devrisabıkta Şark vilâyetlerinde yaşayan insanları kapkara göstermek arzu ve gayesiyle takip edilen kötü ve sakim siyaset icabı olarak zamanın umumi müfettişi Abidin Özmen'in 1936 senesinde öldürttüğü vatandaşlar için Hükümetin ne düşündüğünü öğrenmek isterim.

1. 1950 Haziran ayında haklarında takibat yapılması için Adalet Bakanlığına takdim ettiğim yazı ne neticeye bağlandı?

2. Bir seneden beri tahkikat yapılmasına ve yüzlerce şahidin ifade vermesine rağmen henüz fiilî bir hareket neden yoktur?

3. Adalet Bakanına takdim ettiğim yazıda ayrı ayrı yerlerde öldürülen vatandaşlar için sanık diye kimse tevkif edilmiş midir?

4. Öldürüldüğü iddia edilen vatandaşlar hakkında bir suç isnadı mevcut mudur? Varsa nelerdir?

5. Muhtelif yerlerde her gün sürü halinde öldürülmüş olan vatandaşlar için zamanın iktidarının bir mesuliyet payı yok mudur?

6. Bu facia tabloları neşren dahi zamanın Hükümetinin nazarında serilmiş olmasına rağmen lâkayt kalmaları suç teşkil etmez mi?

7. Hakkında tahkikat yapılmakta olan Abidin Özmen'in ve refikî cürümlerinin harice kaçmamaları için bir tertibat alınmış mıdır?

8. Zamanın facialar kahramanları ayakta, zinde dururken maktûllerin akraba ve taallûkatı arasında bilhassa muhitlerinde samimî bir emniyet ve huzurun teessüsüne imkân görüyor musunuz?

Yukarda sekiz madde ile arzettiğim hususların Adalet ve İçişleri Bakanlarının sözlü olarak cevaplandırmalarını saygılarımla rica ederim.

Diyarbakır Milletvekili

Mustafa Ekinci

(1) Tutanak Dergisi : C. 18, s. 35-36, 432-436. Tarih : 26.12.1952

ADALET BAKANI OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) – 1937 yılında Diyarbakır'da Karaköprü mevkiinde vukuagelen katil gasıp suçlarının faillerini meydana çıkarmak için yapılan harekât sırasında bâzı vatandaşların kanunsuz olarak öldürülmüş olduklarına dair Diyarbakır Milletvekili Sayın Mustafa Ekinci tarafından daha evvel Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen sözlü soruda ve bilâhara Bakanlığımıza tevdi edilen ihbar mektubu üzerine hâdiseye el konularak keyfiyetin bizzat tahkiki Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına yazılmış ve savcı tarafından yapılan tahkikatta; hâdiseyi mütaakip Diyarbakır'a gelen o zamanki İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın, beraberinde bulunan Birinci Umumi Müfettiş Abidin Özmen, Diyarbakır ve Mardin valileriyle Yedinci Kolordu Komutanının iştirakiyle bir toplantı yaparak Diyarbakır, Mardin ve Urfa mıntıkalarında askeri harekât icrasına emir verdiği ve harekâtın adı geçen Bakanın direktifi dairesinde icra edildiği ve bu itibarla hâdisiye de eski İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın da ilgisi bulunduğu anlaşılarak Bakanın ve ona tebaan diğer sorumluların, durumlarının Anayasa hükümlerine göre tetkiki gerekeceği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan İçişleri Bakanlığınca hâdisiye idari vazifeleriyle ilgili bulunması bakımından Umumi Müfettiş Abidin Özmen'le Diyarbakır ve Mardin valileri ve jandarma komutanları haklarında Mülkiye Müfettişi Nurettin Arslan'a tahkik ettirilmiş ve bu müfettiş tarafından da; eski İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın hâdisiye ile ilgili bulunması ve diğer sorumluların durumlarının ona tebaan tâyini icap etmesi sebebiyle Anayasa hükümlerine göre tahkikat açılıp açılmayacağının tâyin ve takdiri Büyük Millet Meclisine ait bulunduğu sonucuna varılarak keyfiyet Başbakanlığa arzedilmiştir. Başbakanlıkça da gerek adli ve gerek idari bakımlardan yapılmış olan bu tahkikatın taallük ettiği dosyalar tetkik edilmeke ve eski Bakan Şükrü Kaya hakkında Meclis soruşturması gerekip gerekmediği takdir buyurulmak üzere B. M. Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. Mâruzatım bundan ibarettir.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlar;

Meselenin ehemmiyet ve dehşetini Sayın Bakan arkadaşlarımız anlatırlar.

Çok tehhürle olsa bile, tahkikat evrakını Yüksek Meclise getirmek neticesine madem ki, vardırırmışlardır, yeni ve kıymetli bakanlara peşinen teşekkür ederim.

Muhterem arkadaşlar,

Eğer mevzu tek bir vatandaşın ölümünden ibaret olsaydı, aradan uzun zaman geçtiğini hesaba katarak yüksek huzurunuzla asla getirmezdim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Fakat, dâva bir şahsın alehtlak ölümü veya ölümüne sebebiyet verilmesi gibi basit bir iş değildir.

Dâva zaman zaman mütaaddit insanların hiç yere keyfemayeşa kurban edilmesi gibi ailelerine, muhitlerine ve nihayet bütün yurttâ hâkim olan âmme vicdanına sirayet etmiş ve pek derin izler bırakmış faciaların muhasebesi dâvasıdır.

Dâva yalnız bizim neslimizin dâvası değildir, aynı zamanda tarihin ve gelecek nesillerin dâvasıdır. Biz 1926-1937 seneleri arasında işlenen büyük cinayetlerden bahsetmek istemiyoruz.

Biz, kan ayaklı çocukların, 85'lik ihtiyarların feci bir şekilde sürülmeleri üzerinde de durmayacağız. Çünkü, bunlar, müruruzamana uğramış, bâzıları Anayasa ruhuna mugayir çıkarılan kanunlara istinat ettirilmişlerdir.

Arkadaşlar, bir devir tasavvur buyurunuz ki, Anayasanın ayakta durmasına, mahkemelerin ulus adına hüküm vermesine ve adaletin teminat altında bulunduğu iddia edilmesine rağmen bir genel müfettiş aldığı bir emir üzerine istediği kimseleri jandarmalara teslim edip öldürtebiliyor.

Bizden sonra gelecek nesil, böyle cinayetler karşısında sabrımızı ve musamhamızı müşahede edince nasıl hüküm verir; biz müstakbel nesli bu sahadan adalete gönül kaptırmış insanlar olarak yetiştirmek istiyoruz. Binaenaleyh böyle bir nesil yetiştirip Cumhuriyeti onlara teslim etmek istiyorsak evvelâ kendi devrimizde bu gibi cinayetlerin muhasebesini görüp seyyiat hanesini açıklamalıyız. Şüphesizdir ki ileri sürdüğüm dâvada müstakbel nesillerin de mühim mi kyasta hakkı bahis konusudur.

Arkadaşlar, bir vatandaş hükmü kaderle ölür. Nihayet onun yakın akrabaları, dostları matem tutarlar ve zamanla unutulup gider. Yahut acı ve tatlı hatıraları bir zaman için yadedilir. Fakat, eğer bir fert veya fertler topluluğu, kasdı mahsusla haksız yere öldürülmüş ise bunun matemî, böyle kısa bir devre münhasır kalmaz. Halk onu unutmadığı gibi âmme vicdanı da onu nesilden nesile nakleder.

Arkadaşlar, Doğu illeri halkı uzun seneler huzurdan ve emniyetten uzak olarak felâket girdabında hep gözyaşı dökmüştür.

Eğer biz milletin serbest iradesiyle seçtiği insanlar sıfatıyla bu acıların hesabını sormazsak milletin bizden değil, yalnız adaleti ilâyenin tecellisinden başka ümidi kalmaz.

Halbuki biz aynı zamanda yurttâ adaleti beşeriyyenin de kâmil vasıflarıyla tesisini tekeffül etmiş şahıslar olarak bu tip dâvaları intak ve intaç zorundayız.

Devri sabıkta işlenen faciaların zaman aşımına uğramayan kısımları vardır ki, bunların ispatı mümkündür. Kuvvetli delil ve canlı şahitleri olduğu halde ortada hiç mesuliyet ve mahkûmiyet kararı maalesef henüz verilmemiştir.

Arkadaşlar, irtikap edilen cürümlerin delillerini sabık iktidar zamanında neşren ortaya koymamıza rağmen üzerinde hiç durulmadı ve durulmazdı da. Bilhassa bugün siyasi emniyet yoktur, asayiş yoktur, hak mefhumu kalkmıştır, diye zangır, zangır bağırarak Millî Şefe, bir gün zamanın cinayetler kahramanı Özmen Efendi hakkında tahkikat açılmasını bizzat söylemiştir.

Ufak bir iş olarak, bir tahkikat açılacağını beklerken Özmen'in teşrii masuniyetin himayesi altına sokmak için Bursa Vilâyetinden Halk Partisi Milletvekili namzedi olarak gösterildiğini gördük.

Bu hareketi, milletin hakkını hiçe saymaktan fazla mesuliyetin şümüllemesinden kendisine sirayet etmesi korkusundan ileri gelmektedir.

Arkadaşlar; muhakkaktır ki, bu hâdisede mesul, yalnız Abidin Özmen değildir. O, yalnız bu mesuliyet zincirinin Diyarbakır'daki icra ve infaz halkasını teşkil eder.

Ortada mukni delillerin mevcut olmasına rağmen mütaaddit vatandaşların kanını dökmeye sebep olan kimselerin hâlâ kollarını salıya, salıya dolaşmaları muhitte derin bir tesir bırakmaktadır. Bu itibarla herkes meselenin ehemmiyeti dolayısıyla faillerin sorumluluklarını görmek temennisindedirler. Gestapo ruhu ile hareket eden bir idarenin müstebidane ve vahşiyane hareketleri kendilerinin kesesine kalmamalıdır ve kalmayacaktır.

İşte arkadaşlar; izahını yaptığım dâva böyle kör bir zihniyetin dâvasıdır.

Şimdi yüksek arkadaşlarıma bâzı misaller vereceğim.

1. 1937 senesinde Diyarbakır merkezine 10 kilometre mesafede Karabaş, Daraflı ve Aynışa köylerinin arasında gündüz, Silvan kazasının iyi bir ailesinin oğlu Ziya Bey ve arkadaşları Mehmet Ali ve Süleyman isminde üç kişi hiç günahları olmadığı halde öldürülmüştür. Bunlardan Ziya Bey hakkında şu malûmatı vereyim : Her nasılsa mahallî idarenin de tesiriyle Özmen efendi bu zata gazaba gelmiş. Bunu anlayan merhum Ziya, çocuklarını alarak İstanbul'a naklihaneye etmiş. Bir müddet İstanbul'da kaldıktan sonra idamei hayat için Silvan'dan tamamen alâkasını kesmek üzere Silvan'a dönmüş, birkaç gün sonra tevkif edilmiş, iki arka-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

daşı ile birlikte elleri kelepçeli Mardin'e götürülmüş, oradan Diyarbakır'a getirilmiş, bir gün sonra da tekrar Silvan'a götürüyoruz diye Diyarbakır'dan çıkarılarak öldürülmüştür.

Muhterem arkadaşlar, buna emin olmalısınız ki, bu üç vatandaş için bir tek suç bulunamaz. Belki hatıra gelir diye arzedeyim ki, hiç birisi ne nüfuzlu, ne de karakterleri fenalığa müsait kimselerdi. Sadece namuslu tanınmış birer çiftçiden ibarettiler. Düşününüz ki; ölümlerin zavallı anneleri geliyor, çocuklarının cenazelerini götürmek istiyorlar. Fakat katı ve cani yürekli müfettişi umumi buna da müsaade etmiyor, öldürülen yerde elbiseleriyle gömdürülüyorlar, hiç bir merasimi diniye yaptırılmıyor.

2. Sene 1937. Yine merkezi vilâyete 8 kilometre mesafede fabrika civarında Silvanlı Hacı Harisoğlu Abdürrahman ve Çınar'ın tanınmış ailelerinden Sıddık isminde iki kişi yine zamanın cinayetler kahramanı Umumi Müfettiş Özmen tarafından öldürülüyor.

Bunlardan Abdürrahman hakikaten kendi halinde çalışır bir adamdı. Sıddık'a gelince : bu vatandaş 2510 sayılı Kanuna göre zannedersem Niğde'ye nehyediliyor, fakat Özmen efendiye âni bir fikir geliyor, bu çocuğu yoldan ya Malatya'dan veyahut Fevzipaşa'dan geri çevir diyor ve ölüm cezasına hükmi çerkezi ile mahkûm ediyor.

1937 senesinde Bismil'in Of Köyünde Sofu Salihe Zine isminde namusu ile tanınmış iki vatandaş Özmen tarafından öldürtülüyor.

Yine sene 1937, Çınar Kazasına tâbi Herzeni Köyünde Ali ismindeki bir genç vatandaş Mardin yolunda öldürülüyor.

Bu vatandaş bir ay evvel askerliğini yaparak dönmüş, bir haftalık yeni evlidir. Ağasını tutup öldürmek istemişler, köyde bu genci, köyün nazırı olarak görünce, insana kıymet verilmediği için kurban olarak bu çocuk gidiyor. Bunlardan başka tahkikat evrakı ile sabittir ki, Mardin hududunda 103 vatandaş ayrı ayrı olarak öldürtülmüştür. Eğer mazinin derinliğine doğru gidecek olursak kanun, hukuk, Anayasa diye haykıran sabık idarenin mezalimini engizisyon mezaliminden daha ağır, daha şedit olarak canlı misallerle ortaya koymuş olurum.

Arkadaşlar; bu misallere burada son veriyorum. Bu saydıklarım Diyarbakır'a ait hâdiselerin bir kısmıdır. Hâdiseler Mardin'de de aynıdır. Urfa'da da aynı şekilde cereyan etmiştir. Van'da, Bitlis'te, Siird'de ve nihayet Müfettişi Umumilik mintakasının her yerinde aynıdır. Bu faciaların izleri her tarafta vardır.

Şimdi bu mintakalara mensup milletvekillerinin hatıralarını yoklamalarını rica ederim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, Şark'ın çok şeye ihtiyacı vardır. İhmal edilmiş değil, bizzat yıkılan viraneler halinde olan bu yurt parçasının evvelce hiçbir şeyi yoktu ki.

Bununla beraber; yoldan, mektepten, ziraatten velhâsılı bütün kalkınma vasıtalarından evvel; daha âcil ihtiyaç, emniyet ve huzur ihtiyacıdır. Halk, evvelâ bunu bekliyor. Ve istiyor. Halk âtiye emniyetle bakmak için canilerin muhakeme altına alındığını görmek ihtiyacındadır.

Bu derde deva bulunup da, caniler sail mevkie düşürülmedikçe âme vicdanı ve halk ruhu tatmin edilmiş olmaz. Kalkınma için ayrılan birkaç milyonluk tahsisatın samimiyeti, ancak böyle fiili hareketlerle teeyyüt eder. Bir vatandaşın âtisini teminat altında görmesi tabii hakkıdır. Bu hakkın tek yolu, cinayetlerin muhasebesinde bulunur. Caniler sokaklarda dolaşukları müddetçe istikbalden, emniyetten bahsedilemez. Vakıa Demokrat Parti idaresinden asla fena ve kanun dışı muamele beklenebilir ve katiyen sâdir olmayacağına eminim. Fakat babası öldürülen ordudaki zabite, hakimler ailesine intisap etmiş hukukçuya daha açıkçası komşusu öldürülen temiz yürekli vatandaşa bunu anlatmak ve kabul ettirmek mümkün değildir. Verilen teminatlara herkes baş sallar, fakat inanmaz.

Bize baş sallamak değil, iç huzuru ve halkın bize itimat etmesi lâzımdır. Dâva buradadır.

Ortada bu kadar canlı misaller varken, işi dairi fâside içertisinde bırakmak caiz olmaz.

Milletvekilleri arkadaşlar; yalnız bir mıntakanın vekilleri değilsiniz. Yurdun her yeri için kalbiniz aynı hassasiyetle çarpar. Bu, kanunen böyle olmakla beraber ruhan da böyle olduğuna şüphe edilemez. Dâvayı hiçbir zaman Şark vilâyetlerine has bir yara şeklinde ortaya atmıyorum. Bir memleket ve zihniyet dâvası olarak size tevdi ediyorum. Memleketin şu veya bu köşesi yoktur. Sathı memleket vardır. İşte bu dâva millet olarak heyeti mecmuamız, memleket olarak yine heyeti mecmuayı tehviç etmesi lâzımgelen bir dâvadır. Mevzuu yalnız bir dâva olarak size getirmedi. Tarihin hakkını ve müstakbel neslin duygularını Halk Partisi Hükümetlerinin adalet anlayışını da not ederek kül halinde hesaba katarak size tevdi ediyorum.

Soru müessesesinin lâyük olduğu ihtirama göre, Yüksek Meclisin yüksek temayülâtına göre Hükümetin hassasiyetini tekrar istiyor ve temenni ediyorum. Artık bu dâvanın intizarda kalmasına tahammül edilemez. Mesele Meclis soruşturmasını icabettirmektedir. Bunun bir an evvel esbabına tevessül edilmelidir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Elbette ki, hepiniz benden fazla hassasiyetle aynı dâvayı takip edeceksiniz.

Gangren halini almış yaralara operasyon lâzımdır. Bu yapılmadıkça Şark dâvası silinmiş ve kalkmış diye bir kanaate varmak, yurdu bilmemek ve gaflete girmek demek olur.

Bize hesap sorun diye konuşan Halk Partililere hitap ediyorum : Partiniz zihniyeti, yalnız diktatörlük yolunda tek parti zihniyeti ile değil, zulmün; kahrın en şedidini ika eden, çocukları kadınları dam altında, odun yığınları ortasında cayır cayır yakmıştır. Bunu yapanlar bugün yine başınızda kuzu postuna bürünerek günahsız insan rolündedir.

Aranızda, temiz insanlara bilhassa gençlere düşen vazife, bu iğrenç tablonun kahramanlarını en azından bir an evvel tasfiye etmek ve pençei adalete tevdiye teşebbüs etmek bilhassa kalplerinizden ve içinizden atmaktır.

Bir bölgenin huzur ve emniyete, insanlık hak ve hukukuna, binnetice millî vahdetin bütünlüğünün rasinleşmesine yarayacak tedbirleri almak, hepimiz için vazife ve borçtur. Bu itibarla, zulmün karanlıklar içinde gizlenen bu memleketşümûl büyük dâvada hepinizi, hükümet olarak, Büyük Millet Meclisi olarak titizlikle vazifeye dâvet ediyorum.

Arkadaşlar,

Meselede, zamanın Başbakanı, İçişleri Bakanı ve Abidin Özmen önde olarak mesuldürler.

Anayasanın 170 nci maddesine göre bunların Divanı Âliye tevdiî, Yüksek Meclisin kararına bağlıdır.

Tarihin seyrinde bu kadar feci bir şekilde suç irtikâp edenlerin haksız yere vazifelerini kötüye kullananların ve böylelikle kardeş kanı dökenlerin sorumluluklarını, muvafık muhalif her Türk kanı taşıyan vicdanlı kimselerin isteyeceklerine şüphe edemem. Zulümlerin muhasebesi lâzımdır. Bütün vatandaşlar sizden bunu bekliyorum. (Alkışlar).

- 1937 yılında öldürülen, vatandaşlar dolayısıyla yapılan tahkikat hakkında Başvekâlet tezkeresi ve buna mütallik dosyanın tetkiki için özel bir komisyon seçimi (1)

REİS - Başvekâlet tezkeresini okutuyorum.

(1) Tutanak Dergisi : C. 19, s. 96, 110-111, Tarih : 9.1.1953.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

5.III.1937 tarihinde Abidin Özmen'in Diyarbakır'da Genel Müfettiş bulunduğu sırada 37 kişinin öldürülmesine sebebiyet verenler hakkında Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci tarafından gerek Büyük Millet Meclisine verilen sözlü soru ve gerekse eski Adalet Bakanı Halil Özyörük'e hitaben yazılan 11.VII.1950 tarihli mektup üzerine, Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığınca ve bilâhara Mülkiye Müfettişliğince düzenlenen tahkikat evrakının toplu olarak tetkiki neticesinde; bu işte eski İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın da ilgili bulunduğu tebarüz ettirilmesine ve bu işin bir neticeye iktiran ettirilebilmesi için de evvel emirde bu hâdisе hakkında eski İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın sıfatı dolayısıyla Meclis soruşturması gerekip gerekmediğinin bir karara bağlanması zarurî bulunmaktadır.

Bu hususa mütaallik dosya ve İçişleri Bakanlığının 30.I.1952 tarih ve 158-2-30/222-2 sayılı tezkeresi sureti dizi puslası mucibince bağlı olarak sunulmuştur.

Muktezasını yüksek tetkik ve takdirlerine saygılarımla arz ve neticeden bilgi verilmesini rica ederim.

Başbakan

Adnan Menderes

REİS – Efendim, okunan tezkere üzerine İktüzüğün 170 nci maddesi hükümleri dairesinde ilgili dosyayı tetkik etmek üzere beş kişilik bir komisyonun seçilmesi gerekmektedir. Oy puslalarının vaz edileceği kupalara 5 kişilik heyete dâhil olmasını tensip ettiğiniz arkadaşların listesini atacaksınız.

Evvelâ tasnif heyetini seçiyoruz.

Sadettin Karacabay, Buradalar mı?.. *(Yok sesleri)*

Celâl Türkgeldi.

Salih Kalemcioglu.Buradalar mı?. *(Yok sesleri)*

Nazlı Tıabar. *(Yok sesleri)*

Süreyya Dellaloğlu. *(Yok sesleri)*

İsmet Olgaç. *(Yok sesleri)*

Saffet Gürol. *(Yok sesleri)*

Salim Serçe.

Mehmet Enginün.

Bu suretle tasnif heyeti seçilmiş oluyor.

Şimdi seçime başlıyoruz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

CİHAD BABAN (İzmir) – Seçime başlamadan önce evvelâ aday gösterilsin.,

REİS – İçtüzükte Divanca aday gösterilmesi hakkında bir sarahat yoktur. *(Biz gösterelim sesleri)*

REİS – Heyeti Celile her zaman aday gösterebilirler.

(Tahtaya adları yazılmak suretiyle aday gösterildi).

REİS – Şimdi seçime Antalya bölgesinden başlamak suretiyle arkadaşlarımı davet ediyorum.

Beş kişilik komisyon için gösterilen adayların isimleri aşağıdadır :

Pertev Arat (İzmir), Muhlis Tümay (Manisa), Rifat Alabay (Konya), Abdürrahman Boyacıgiller (Zonguldak), Abdullah Aytemiz (Maraş), Refik Şevket İnce (Manisa), Cezmi Türk (Seyhan), Necip Bilge (Niğde), Osman Talât İltekin (Ankara), Muammer Obuz (Konya), Abdürrahman Fahri Ağaoğlu (Konya), Hüseyin Fırat (İçel), Avni Doğan (Yozgad).

(Oylar toplandı).

REİS – Efendim; reylerini kullanmayan arkadaşlardan reylerini istimal etmelerini rica ediyorum.

Rey toplama muamelesi bitmiştir. Reylerin tasnifine intizaren Oturma (15) dakika ara veriyorum.

Kurulması kararlaştırılan tahkik komisyonu için yapılan seçim neticesini arz ediyorum :

1937 yılında öldürülen vatandaşlar hakkında yapılan tahkikat evrakını inceleyecek olan beş kişilik tahkik komisyonu seçimine 256 Mebus katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı mebuslar karşılarındaki reyleri almışlardır :

Osman Talât İltekin (Ankara)	202
Rifat Alabay (Konya)	193
Avni Doğan (Yozgad)	174
Muammer Obuz (Konya)	149
Hüseyin Fırat (İçel)	141

Gündeme devam ediyorum :

– 1937 yılında öldürülen vatandaşlar dolayısıyla yapılan tahkikat hakkında (3/31 ve Devre X 3/37) (1)

BAŞKAN – Bu ikinci kısmı da okutuyorum :

(1) TBMM, Tutanak Dergisi : C.2, s. 159, Tarih : 19.8.1963.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

rede, milliyetperver Türk gençlerinin asıl ruhlarına ve mukaddes Milli bünyemize asla müessir olunamayacağı muhakkak ve müspet bulunmakla beraber, muhtelif vesilelerle efkârı umumiyyeye intikal etmiş olan, solcu temayüllerin bu müesseselere yerleştirilmek istendiği hususunda bazı eşhasın gayret safrettiği yolunda vesikalara müstenit bir malûmat var mıdır?

B) Köy enstitülerinin bugünkü durumları nedir? Bir statü değişikliği yapılacak mıdır? Ve bu sene az öğrenci alındığı yolundaki iddia doğru mudur?

Elâzığ Milletvekili

Ömer Faruk Sanaç

BAŞKAN – Söz Milli Eğitim Bakanınındır.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFIK İLERİ (Samsun) – Muhterem arkadaşlar; soru sahibi arkadaş, bilhassa teşekkür ederim. Çünkü bu mevzuda çok şey söyledik, çok açıkladık, fakat her şeye rağmen, bütün bu açıklamalarımız ve izahlarımıza rağmen hakikat daima inkâr edilmek istendi.

Huzurunuzda bir kere bu hakikatları açıklama fırsatını bana verdiği için, arkadaşımıza cidden müteşekkirim.

Soru sahibi Ömer Faruk Sanaç'ın temas ettiği mevzular çok geniş ve uzun izahlara yol açacak mahiyette ve ehemmiyette bulunmasına rağmen, tevcih ettiği suallerin hudut ve sınırları içinde kalmaya âzami surette gayret ederek vaktin müsaadesi nispetinde açıklamaya çalışacağım.

Cevap 1/A) 1939-1940 ders yılından 1949-1950 ders yılına kadar geçen 10 yıl içinde köy, şehir ve kasabalarda yeniden açılan öğretmenli okul sayısı 6 830 dur. Buna göre yılda ortalama olarak mevcuda ilâve edilen okul adedi iddia ettikleri gibi 1 100 değil 683 ten ibarettir.

Diğer taraftan 1939-1940 ders yılından 1943-1944 ders yılına kadar şehir kasaba ve köylerdeki öğretmenli okullarda artma şöyle dursun 239 azalma vardır.

İlk öğretim seferberliğinin ilân edildiği yıl olan 1943-1944 ten 1949-1950 ye kadar geçen zaman içinde eğitimli okullar hesaba katılsa dahi artan okul sayısı 4 938 olup ortalama her ders yılında açılan okul sayısı yine 1 100 değil 705 ten ibaret kalır.

Fakat ben bittabi eğitimli okulları hesaba katmıyorum. Şimdiye kadar 29 milyon liraya mal olan bu teşkilâtın faydalı olmadığı bizzat sabık iktidar tarafından da anlaşılmış olmalı ki, 1946-1947 de 6 533 e kadar yükseltilmiş olan bu neviden köy okullarının sayısı 1947-1948 ders yılı

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

başından itibaren tasfiye edilerek azaltılmaya başlamış 1949-1950 ders yılında 4 467 ye indirilmiştir ki, bir hakikati geç anlamış olma mânasına gelse dahi isabetlidir. Biz de işleri devir aldığımız tarihten beri teftiş raporlarına istinat ederek eğitimci okulların tasfiyesine devam ediyoruz. 1951-1952 de bunların mevcudu 3 074 e inmiş bulunmaktadır. Bu yıl içinde de 750 eğitimci tasfiye edilmiştir.

Okul binalarına gelince : 1944 te ilk öğretim seferberliği namı altında girişilen faaliyetlerden sonra 7 yıl içinde, Türk Milleti için bir ıstırap mevzuu olarak unutulmayacak bir metotla tamamen veya 1947 tarihinden sonra kısmen halka yaptırıldığı kayıtlarda görülen bu okul sayıları sırasıyla :

1944 te	651
1945 te	825
1946 da	1 476
1947 de	1 995
1948 de	156
1949 da	510
1950 de	674

olmak üzere ceman 6 287 dir.

Bu rakamların tetkikından anlaşılacağı üzere, halk üzerine yapılan tazyikın âzami haddi bulduğu iki yıl hariç; diğer yıllarda yaptırılan okul sayıları 156 ile 674 arasında dolaşmaktadır. Bu iki yıl da dâhil olmak üzere yedi yıllık bina yapımı ortalaması 899 olarak görülmektedir.

Bununla beraber yukarda belirttiğim iki yılda görülen yüksek rakamlar hakikata uymamaktadır. Çünkü;

a) O yıllarda açılan ilkokul sayıları bu rakamların dîrundadır. Meselâ 1946 da istatistiklere geçen yeniden yapılmış okul binası 1 476. 1947 de 1995 olduğu halde, aynı yıllarda açılan okullar müteakiben 1 154 ve 743 tür.

b) 1946 ve 1947 yıllarında yukarda arzettiğim gibi çok fazla okul yapıldığı merkeze bildirildiği halde 1948, 1949 ve 1950 yıllarında bu miktarların birden bire düşmesi, buna mukabil noksanları ikmal ve tadil edilen okul sayılarının 1948 de 1 165 ve 1949 da 798 gösterilmesi, bitmemiş olan okulların; Devlet Reisi tarafından idare edilen bir tazyik politikasına boyun eyme sebebi ile ve teşhirden korkularak iller tarafından bitmiş gibi gösterilmesinden ve ertesi yıllarda da bunların ikmaline çalışılmasından ileri geldiği gayet açık şekilde görülmektedir. Bu suretle ay-

nı okulların bir kere yeniden inşa, mûtaakıp yıllarda ise bir kere de ikmal ve tadil sütunlarında yer aldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda arzedeceğim gibi bu şekilde bitmemiş binlerce okul binası da iktidarımız tarafından teslim alınmış, bir taraftan yeni binalar yapılırken diğer taraftan da bunların ikmaline çalışılmış ve çalışılmaktadır.

Sayın Milletvekili arkadaşım maddeten ve mânen ve okulların Türk Milletine kaç malolduğunu sormaktadır.

Bu okulların maddeten Türk Milletine maliyetini katı olarak hesaplamak maalesef mümkün değildir. Fakat ortalama bir rayiçe 1944'ten 1950'ye kadar yapılan 6 287 okulun tutarı 94 milyon edeceğine ve 1947-1950 yılları arasında bu işler için bütçeye ceman 34 milyon lira konmuş olduğuna göre bu okul binalarının köylüye asgari 60 milyon liraya malolduğu iddia edilebilir.

Kontrolsuz, başıboş yapılmaktan gelen çarçurlar ve köylünün iş mevsimlerinde mecburen okul inşaatında çalışmalarından dolayı istihsal bakımından uğradığı zararlar hesaba katılırsa bu rakam elbette ki, çok artacaktır. İşin asıl fecaati, aşağıda arzedeceğim veçhile Türk Milletine bu kadar büyük külfetlere malolan bu binaların büyük bir kısmı maalesef istifade edilemeyecek durumdadırlar. Mânen kaç maloludğunu ise hepimiz ve bütün Türk Milleti çok iyi bilmektedir.

1949 yılı sonuna kadar yeniden yapıldığı, yahut ikmal edildiği tamir ve tadil edildiği bildirilen okullardan mühim bir kısmı da işe yaramaz hale gelmiş ve yine büyük bir kısmı önemli ölçüde tamire muhtaç duruma girmiştir. İllerden alınan resmi malumata nazaran : 587 okul tamamen yıkılmış veya tehlikeli durumda olduğu tesbit edilerek tahliye edilmiştir, 918 okul büyük ölçüde tamire muhtaç bir durumda olup derhal tamir edilmediği takdirde bir iki yıl içinde büsbütün işe yaramaz hale gelecektir. İkmal edildi diye gösterilen 1857 ilkokulunun inşası yukarıda arzedilen şekilde ikmal edilmemiş olup tamamlanmalarına zaruret vardır. Bunlardan 98'i ise vaktinde ikmal edilmediği için tamamen harap olmuş durumdadır. Bu miktarlara iki yıldan beri ikmal edilen 500'e yakın okul dâhil değildir. Bu hesaplada inşası noksan bırakılmış okul sayısı 2 862 dir.

Bunların dışında 303 okul toprak damlı, çatısızdır. Çatıları derhal yapılmazsa harap olacaktır.

1 256 okulun da helâsi yoktur.

Böylece yarım, harap ve yıkılmış olarak devraldığımız okulların yekûnu 5 400 den fazladır. Çeşitli bölgelerdeki bâzı vilâyetlerden örnek olarak getirtilen fotoğraflar yanımdadır. Arzu eden arkadaşlara ve hususiyle

takrir sahibinin bunları görebileceklerini arzederim. Biz yaptık, biz yaptık diyerek Türk köylüsüne büyük ıstıraplar mukabili yaptırdıkları okul binaları işte bunlardır.

ABBAS GİĞİN (Çoruh) – Projeksiyona verelim,

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TEVFİK İLERİ (Devamla) – Bütün milletvekili arkadaşlar seçim bölgelerini gezerlerken eski devirden kalma bu okul binalarının nasıl perişan ve sefil olduklarını görmektedir. Bunları bütün milletin görmesini dilerim. Ama burada bu imkâna malik değilim.

B fıkrasına gelince, bu suale geçmeden önce son yılların bütçelerinde köy okulu inşaatı için konan ödeneye bir göz atmak faydalı olacaktır.

1947 tarihine kadar Devlet bütçesine bu maksatla ödenek konulmamıştır. 1947 yılında 4 200 000, 1948 de 10 000 000, 1949 da on dört aylık bütçede 12 000 000 yani normal bütçede 10 280 000 lira köy okulları inşaatına yardım ödenegi konulmuştur.

1950 yılı Bütçesi ile 8 000 000 liralık köy okulları inşaatına yardım ödenegini devralmış bulunuyoruz. Bu miktar 1951 Bütçesinde 8 800 000 liraya 1952 Bütçesinde 10 000 000 liraya iblağ olunmuştur. 1953 Mali yılı içinde 12 000 000 lira teklif edilmiştir. Bu ödeneklerle 1951 Bütçe yılında 570 okul binası inşa olunmuş, 408 okul binası ve müstemilâtının daha eski yıllarda eksik kalmış tarafları tamamlanmıştır. 1952 yılında inşa edilen okul sayısı 568 ve noksanları ikmal olunanlar 100 kadardır. Öğretmenli okul sayısı 1950-1951 ders yılında 1948 ve 1951-1952 ders yılında 623 ve illerden alınan son rakamlara göre bu ders yılında da 1 238 artmıştır. Üç senenin artış ortalaması 936 dır. Eski iktidar zamanında son 10 sene zarfında açılan öğretmenli okul ortalamasının 683 olduğu hatırlanırsa bu 936 rakamı bize karşı yapılan isnatların gülünçlüğü anılır. Yani biz her sene ortalama 936 öğretmenli okul açmış bulunmaktayız. İddia edildiği gibi 300 değil...

Köy okulları inşaatına yardım maksadı ile bütçeye konulan ödenekler, illere, mevcut okullu ve okulsuz köy sayıları, okuldan mahrum köylerdeki tahsil çağında bulunan çocuk sayıları göz önüne alınarak tevzi olunmakta ve nüfusu yüksek olan köyler nüfusuna göre, sıraya alınmakta, ayrıca köylerin mevkilerine ve durumlarına da dikkat edilmektedir.

Arzolunan ölçülere göre yardım ödeneklerinin yarısına yakın bir miktarı her bakımdan ve hassaten maarif bakımından çok ihmal edilmiş olan Doğu illerimize düşmektedir.

Tamamen Devlet eliyle yapılan bu yeni binaların çok sağlam bir şekilde ve ciddi bir kontrol altında esaslı bir şekilde yaptırılması göz önünde

tutulmaktadır. Seçim bölgelerinizdeki tetkiklerde gördüğünüz gibi bunlar iktidarımızın bir remzi olarak vatan sathında çoğalmaktadırlar.

Üçüncü fıkranın cevabını arz ediyorum: Bu yıl Milli Savunma Bakanlığına devir ve teslim olunan İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsünün binaları hariç olmak üzere diğer köy enstitülerinin binaları için sarfedilen meblâğ 14 798 500 liradır. Bu para ile teknik ve ciddi bir murakabeden uzak bir şekilde tahsilleri aleyhine öğrencilere yaptırılan binalardan mühim bir kısmı fena inşaat ve bilhassa çatı durumlarının bozukluğundan dolayı esaslı tamirleri icabettirmekte ve bunlardan bir kısmı iki seneden beri tamir ve ıslah edilmekte olup bir kısmı da kullanılmaz bir hale geldiğinden boşaltılmış bulunmaktadır. Bilhassa Aksu, Düziçi, Ernis, Pulur, Pamukpınar Köy Enstitülerinin binaları bu hususta gösterilebilecek en tipik kötü misallerdir. Buna ait fotoğraflardan bir kısmı yanımdadır, arzu ederse soru sahibine de gösterebilirim.

Bu binaların bugünkü hakiki değerlerinin tesbiti bir hayli güçtür ve uzun bir mesaiyi icabettirmektedir. Buna da çalışılmaktadır.

Dördüncü fıkraya cevabımı arz ediyorum : Alelûmum ilkokulların yapımı, onarım ve daimî masrafları 5166 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi hükmüne göre il özel idarelerine aittir. Köy okullarının çalışmasını hızlandırmak maksadiyle 5210 sayılı Kanuna göre her yıl Devlet Bütçesinden, il özel idarelerine yardım olmak üzere 8-10 milyon lira ayrılmaktadır. İl Özel İdareleri yıllar geçtikçe takatlerini kaybetmişlerdir. Ayrıca belirli kanunlarla gelirlerinin muayyen birer bölümünü muayyen masraflara ayırmak zorundadır. Halbuki ilk öğrenim için böyle bir nispet tayin edilmiş değildir. Bu sebeple özel idarelerin maddi durumları zayıfladıkça ilk öğretime ayırdıkları paralar da azalmıştır.

Bakanlığımız, köylerimizden okulu olan ve olmayanların nüfus gruplarına göre yapılmış tasnifini göz önünde bulundurarak ihtiyacı tesbit etmiştir. Bugün 34 434 muhtarlıktan 13 048 inde öğretmenli, 2 825 inde eğitmenli olmak üzere 15 873 köyde okul vardır. Buna mukabil 18 561 köyde okul yoktur. Şehir ve kasabalardaki öğrenim çağında bulunan çocuklardan bir kısmı da henüz okula alınamamaktadır.

Okulu olmayan köyler ve şehirlerdeki okul binalarının yeniden yapımı için takribi olarak 350-400 milyon liraya ihtiyaç olduğu hesaplanmaktadır.

Kanaatimce Anayasanın 87 nci maddesinde sarahaten belirtildiği gibi öğrenim çağındaki bütün Türk vatandaşlarının ilkokuldan geçirilmesi, yani ilköğretimin yüzde yüz tahakkuk ettirilmesi başlıca şu esaslı meselelerin halline bağlı bulunmaktadır.

A) Öğretmen meselesi :

Bugünkü şartlar dâhilinde daha 30 000 ilkokul öğretmenine ihtiyaç vardır. 10 yıllık bir devre için nüfusumuzun tabii artışın çeşitli sebeplerle vazifeden ayrılacak öğretmenlerin yerinin doldurulmasını da hesaba katmak suretiyle bu ihtiyacın 35-40 bin olarak tesbiti zaruridir. Geçen yıl Meclisi Âlice 1955 yılı sonuna kadar mevcut öğretmen sayısı 43 bine kadar çıkarmayı ve bu müddet içinde ilkokul öğretmenlerimizin terfiini sağlamayı hedef tutan 5974 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu kanunun temdidinde, mütaakıp yılların öğretmen ihtiyaçları da derpiş edilecek ve Meclisi Âliye sunulacaktır.

Öğretmen meselesinde diğer mühim bir mevzu da yeniden mesleğe girecek ilkokul öğretmenlerinin daha iyi yetiştirilmesi ve imkân nispetinde terfihî ve meslek içindekilerin de mütemadiyen olgunlaştırılmasıdır. Bu bakımdan ilk iş olarak öğretmen okulları ile köy enstitülerimizi büyük bir itina ile ele aldık. Öğretmen kadrolarını değerli hocalarımızla takviyeye devam ediyoruz. Köy enstitülerinin tahsil müddetini altı yıla çıkardık. Bu okullara öğrenci alınması işinde de titizlikle hareket ediyoruz.

Öğretmen okullarında ve köy enstitülerinde okuyan öğretmen namzetlerine bu tahsil müddeti içinde mümkün olan en iyi bir formasyonu verebilecek şekilde öğretim programlarını, bir buçuk senelik bir çalışmadan sonra yeniden tanzim ettik ve tatbika geçtik. Binaları ve vasıtaları bakımından da bu mekteplerin noksanlarını ikmal etmeye çalışıyoruz. Diğer taraftan aynı memleketin; aynı okullarında vazife gören köy enstitüsü mezunları ile öğretmen okulları mezunlarına verilen haklar bakımından aralarındaki farkları kaldırmak ve köy enstitüsü mezunlarının da terfihini temin etmek maksadıyla bir kanun tasarısı hazırlayarak Meclisi Âliye sunmuş bulunuyoruz.

Diğer taraftan tatil kursları, seminerler, öğretmenlere mahsus meslekî neşriyat ile, yerli ve ecnebî mütehassıslardan faydalanarak ilkokul ve öğretmen okulları hocalarından yabancı memleketlere öğretmenler göndererek ilkokul öğretmenlerimizi meslek içinde olgunlaştırmaya; bilgileri kadar güvenlerini de artırmaya ve aralarındaki ayrılık ve gayrılıkları kaldırmaya bütün gücümüzle çalışıyoruz. Bu meyanda ilkokullara devam eden milyonlarca çocuk arasında özel eğitime muhtaç olanları da ayrıca ela almış bulunuyoruz.

B) İkinci mesele okul binalarının yaptırılması, tesisleri, mevcutlarının idamesi ve sosyal yardım işleridir. Yeniden yapılacak ilkokul binalarının bugünkü hesaplara göre tamamlanması işi 350-400 milyon liralık

bir mevzudur. Ve bu işin ancak Devlet eliyle ve Devletin imkânları ile halledilebileceğine kaani bulunuyoruz.

Mevcutların bakımı ve okullara lüzumlu eşya, ders vasıtaları gibi ihtiyaçların karşılanması işinin ise merkezden idare edilebilecek bir mevzu olmadığı ve olamayacağı yapılan tetkikler ve geçirilen tecrübelerden anlaşılmış bulunmaktadır. Aynı suretle ilkokullara devamı mecbur tutulan öğrencilerden fakir olanların kitap ve sair ders levazımının temini, esaslı hastalıklarının tedavisi ve çok fakir olanların gıda noksanlarının telâfisi de ilköğretim dâvamızın hallinde randımanı artıracak mühim bir mevzu olarak karşımızda durmaktadır ki, bunun da mahallî idareler tarafından ele alınması zaruri görülmektedir. Ancak mahallî idareler bugün bu vazifeleri başarabilecek durumda olmadıklarına göre bu idarelerin maddî imkânlarının geliştirilmesi ve muayyen bir kısmının bu işe tahsisi suretiyle bu mühim ihtiyaçların karşılanması düşünülmektedir.

C) Diğer taraftan ilköğretime ait mevzuat bugün köyde şehirde farklı durumda olduğu gibi bir kısmı tatbik kabiliyetini kaybetmiş ve bugünün ihtiyaçlarına uymayacak bir durumdadır. Bütün bu mevzuatın da halkımızla sıkı sıkıya işbirliği yaparak demokratik bir anlayış içinde halini derpiş eden yeni bir takım mevzuata şiddetle ihtiyaç hissedilmektedir.

İşte A, B ve C fıkralarımda hulâsaten arzettiğim veçhile ilköğretim meselemizi böylece köklü bir şekilde ve bir bütün olarak ele almış bulunmaktayız.

Yukarda da arzettiğim gibi hal yoluna girmiş olan kısımlar hariç, bu mevzuu bütünü ile bir esasa bağlayacak ve plânlaştıracak olan ilköğretim kanun tasarısı üzerindeki 1,5 yıllık çalışmalarımız bitmiş ve kanun tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır. Şubat ayında toplanacak olan Millî Eğitim Şûrası munhasıran ilköğretim mevzularına tahsis olunmuştur. Sözü geçen kanun tasarısı bu toplantıda da görüşülüp olgunlaştırıldıktan sonra Hükûmete sunulacaktır. Bu suretle ilköğretim işlerimiz, geçici, günlük bâzen de hayali tedbirlere bağlanmaktan kurtularak esaslı bir hal yoluna girmiş ve plânlaşmış bulunacaktır.

İkinci sūale geçiyorum :

Vaktiyle köy enstitülerine solcu temayüllere sahip bâzı eşhasın yerleştirildiği ve bunların bahis konusu istikamette birtakım faaliyetler sarfettikleri, hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak kadar açık bir vakiadır. Hâdiseler arasında misal olarak alınan birkaç tanesi şunlardır :

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

1. Tanınmış bir komünistin aynı illetle mâlûl karısı, bu müesseselerden birisine öğretmen olarak alınmış, bâzı öğrenciler bu yolda zehirlenmiş, işe mahalli emniyet teşkilâtı ve adliyesi el koymuş, fakat muamele zaman aşımına uğratılarak intaç edilememiştir.

Hâdisede adı geçen öğrenciler okuldan uzaklaştırılmamış, mezun edilmiş ve hattâ Hasanoğlu'daki yüksek sınıflara da devam ettirilmiştir. Sabahaddin Âli, Hasanoğlu'na gidip gelebilmiş, öğrencilerle تنها yerlerde temaslarda bulunmasına da müsaade edilmiştir.

Birçok vatanparver öğrencinin bu haller karşısındaki aksülamelleri de zamanın idarecileri tarafından şiddetle karşılanmış ve bastırılmıştır.

2. Bu enstitülerde, serbest okuma saatlerinde, öğrencilere, solcu neşriyat incelettirilmiş, "Sovyetizm", "Demokrasi ve Sosyalizm", sosyal mücadelelerin tarihi" gibi eserlerin hulâsaları, talebe konferansları adı altında gençlere dinletilmiştir. Bunlara ait vesikalar mevcuttur.

İftiharla kaydedeyim ki bu hâdiseler karşısında da en büyük tepkiyi, yine bu müesseselere devam eden temiz Türk köylüsü gençler göstermiş ve Büyük Millet Meclisine kadar başvurmuşlardır.

3. Şimdi de ilgili dosyalardan, şahitlerin ifadelerinden alınan bâzı satırları okuyorum.

Bunlar Hasanoğlu Köy Enstitüsü yüksek kısım öğrencilerinin tesbit edilmiş konuşmalarından parçalardır :

"Bugün biz hâlâ bu rejimi kabul edemiyorsak, bu o rejimin kötülüğünden değil, bizim kafamızın geriliğindendir."

"Bugünkü insanlık, belki bunu hâlâ kabul edemiyorsa, elli sene, yüz sene ve hattâ iki yüz sene sonra da olsa bu ideale kavuşacaktır; (Asla sesleri) Madem ki, biz, insanların daima ilerlediğine kanlız, binaenaleyh insanlar ilerledikçe, kötü itiyatları atacak, iyileri benimsemeye çalışacaktır. Öyle ise en son varılacak nokta da, vatan, sınır kavgalarının atılarak aile ve mülkiyet diye bir şey tanınmadığı, bütün insanların kardeş olarak yaşamaya çalıştıkları bir merkezdir."

Birtakım ifadelerden de;

"Arkadaşlar, köle olarak yaşayan köylüyü kurtarmak bize kalmıştır. Biz bu memleketi kurtarmak için aşağı tabakayı teşkil ederek bağırarakla iş çıkaramayız. Bunun için yapacağımız iş Hükümeti devirerek yerine geçmek, şehrin apartman sahibi ile, köyde nemli zeminde ve toprak dam altında yaşayanın hakkını eşit etmektir. Bunun yerine getirilmesi için yegâne çare komünistliğin ilân edilmesidir." (Yahu neler oluyormuş sesleri)

Yine aynı tahkikat sırasında :

"Aile kudsiyeti bir saçmadan başka bir şey değildir. Senin karın, benim karım diye tabiat bir şey ayırt etmemiştir. Bu, insan egoizmasının meydana çıkardığı bir şeydir. Bunları ortadan kaldıracak elemanlar biziz"

Şeklinde konuşmalar yapıldığı anlaşılmış ve tesbit edilmiş bulunmaktadır.

4. Bir öğrenciye hazırlanmış "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde eğitim" mevzuunda bir konferansın metninden bazı parçalar.

"Cumhuriyetten evvel bizde olduğu gibi, Çarlık zamanında Rusya'da da Millî Eğitim, diğer Avrupa memleketlerine nazaran çok geri idi. Halkın yüzde yetmiş üçü okuyup yazma bilmezdi. Okullar kiliseye bağlı idi. Çocuklara yalnız okuyup yazma ve hayatla hiçbir ilgisi olmayan din dersleri öğretilirdi. Öğrencileri ortaokula hazırlayan ilkokullar ayrı ve paralı olduğundan fakir çocukları bu okullara, dolayısıyla ortaokullara gidemezlerdi." şeklinde başlayan bir pasajla Çarlık Rusyası eğitimi anlatıldıktan sonra konferansa şöyle devam edilmiştir :

"Çarlık Rusya'sında eşitsizlik alıp yürümüştü. Bin zorlukla okuyan gençlere büyük müşkülât çıkarılıyordu. Okul ücretlerini ödeyemediklerinden dolayı Moskova Üniversitesinden bir senede 525 genç kovulmuştu, Lenin de bunlar arasında idi.

1917 İnkılâbından sonra Rusya'da eğitim ve öğretim sisteminde büyük değişiklikler olmuş ve şöyle bir şekil almıştı :

Okul siyasetten ayrı değildir, Okul içinde her türlü siyasetle meşgul olunur. Kadın erkek her hakta eşit ve her yerde birbiri ile yardımlaşır.

Bu okullarda şu gayeler takip edilir :

Yaratmak istedikleri yeni insanlığa enternasyonalizme karşı büyük bir aşk fakat gerisine karşı kin, hınc besleyen yepyeni bir nesil yetiştirmek... Bu gençlik ... kendi Rusya'sına geleceğin örnek memleketi diye bakar."

Bu konferansta yüksek kısımdan bir öğrenci tarafından hazırlanmış ve zamanın mesul idarecileri tarafından hiçbir tepki ile karşılanmamış, ancak yukarıda arzettiğim gibi bu okulda okuyan asıl Türk gençleri durumu ortaya koymuşlardır.

5. Bundan başka Karl Marx'ın hayatı, eserleri ve mezhebi hakkında konferanslar da verdirilmiştir. Bunlardan birinin metni de eldedir. Bütün bunlara ilmi ve mesleki faaliyetler namı altında geniş mikyasta yer ver-

lirken öğretmenlik mesleğini hazırlayıcı umumi kültürü takviye ve tezyit edici çalışmalar ikinci, üçüncü plâna bırakılmıştır.

6. Ahlâki gelenek ve göreneklerimize aykırı her türlü hareketler mâzur görülmüş ve hattâ teşvik edilmiştir. Çirkin muamelelere hedef olan ve mukavemet gösteren kızlarımızdan bıçaklarla tecavüze uğrayanların bulunduğunu gösteren vesikalar eldedir. O zamanki mesuller tarafından bu işlerin takip edilmemesinden sarfı nazar müsamaha ile karşılandıkları ve kendilerinin enstitülerdeki içki âlemlerine iştirak ettiklerini gösteren şahadetler ve belgeler mevcuttur.

7. Komünist Partisinin Manifest'in teksir edilerek öğrencilere dağıtıldığı da tesbit edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından o zaman neşredilmekte olan "Köy Enstitüleri Dergisinde" de bu melun mezhebi telkin edici ve çok açık yazılar vardır. Bunlar da vesika olarak elde mevcuttur.

"Köy Enstitüleri Dergisi" adı altında neşredilmiş dergilerden bâzı başlıkları da aşağıda arz ediyorum :

"Aç harmanı" "Cinsi sapıklıklar", "Rusya'da komünizm ve sosyalizm" ve "zengin ve fakir meselesi" bu gibi başlıklar altında neşredilen yazılar dergideki yazıların yüzde seksenini teşkil etmektedir. Bu dergiler verilen emirlerle bir ders kitabı gibi köy enstitüleri öğrencilerine okutturulmuş ve ana fikirlerin kavrattırılmasına çalışılmıştır.

Tahkikat evrakı arasından çıkardığım bu türlü vesikalar ve şahadetlerin daha birçok benzerleri ilgili dosyalarda mevcuttur. Bütün bunlar bu müesseselerde menfûr bir politikanın nasıl geliştirilmek istendiğini ve himaye edildiğini itiraz kabul etmez bir şekilde uzun zamandan beri incelenmekte ve tahkik edilmektedir. Devlet Şûrasına sunulan dosya, tahkikata ait bâzı formalitelerin ikmali için iade edilmiş olduğundan üç kişilik bir müfettiş grubu tarafından bu muamelelerin tekemmül ettirilmesine ve tahkikatın ikmali işine devam olunmaktadır. Yakın zamanda bu iş adalete intikâl edecek, bu suretle umumi efkâr da hâdiselerin seyrine muttali olacaktır.

Hemen ilâve edeyim ki, soru sahibi Sayın Ömer Sanaç'ın da işaret ettiği gibi Milliyetperver Türk Gençliği her türlü telkin ve tesirlere kuvvetle mukavemet etmiştir. Köy enstitülerinden mezun olan meslektaşların, mahdut istisnalar bir tarafa bırakılırsa her biri bu memleketin temiz ve asil evlâdları, memleketi felâkete sürükleyecek olan bu türlü faaliyetlere karşı ilk tepkiyi göstermiş insanlar olarak bugün binlerce köyde vazife başında bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Şu ciheti de arzetmeden geçemeyeceğim. Millet'in bel bağladığı ırfan müesseselerinde bu korkunç hareketler cereyan ederken; birtakım milliyetçi gençler komünizme karşı harekete geçtiklerinden İrkçi-Turancı ithamı ile tabutluklarda işkencelere mâruz bırakılmakta idiler.

Cevap : 2/B

Köy enstitüleri, bütün millî eğitim müesseselerimiz gibi ve onlara paralel olarak inkişaf etmektedirler. Bunlar, alelûmum ilkokullar için öğretmen yetiştiren müesseseler olarak vazifelerini yapmakta devam edeceklerdir. Köylerimizin muhtaç bulunduğu sanat erbabını yetiştirmek gibi munzam bir vazifeyi de yapabileceği zannedilmiş olan bu müesseseler, böyle bir hedefi daha önceden terketmiş, müstahsil ve sanatkâr öğretmen tipi, mucitlerinin hayali olmaktan ileri geçememiştir.

Yukarda da arzedildiği gibi köy enstitülerinin tahsil müddetleri şimdiden 6 yıla çıkarılmıştır. Bu yıl beşinci sınıflarda bulunan öğrenciler ders yılı sonunda mezun olmayarak başarı gösterenlerle altıncı sınıflar teşkil olunacaktır.

Enstitülerin öğretim programları, yerli ve yabancı mütehassısların iştiraki ile, bir buçuk yıl süren bir çalışmadan sonra yeniden hazırlanmış, 1952-1953 ders yılı başından itibaren bütün öğretmen okullarında tatbikine girilmiştir. Bu programda namzetlerin kuvvetli bir meslekî formasyona muvazi olarak lüzumu kadar umumî kültüre sahip ve her şeyden evvel de, millî hisleri kuvvetli, ahlâkî karakteri tam birer öğretmen olmaları hususu göz önünde tutulmuştur. Bundan başka öğretmenleri köy muhitine ve köyün realitelerine intibak ettirecek tarım ve iş terbiyesine ve itinalı bir staj devresine de bilhassa yer verilmiştir.

Diğer taraftan köy enstitülerinin öğretmen okullarıyla birleştirilmesini istihdaf eden kanun tasarısı Yüksek Meclisimize sunulmuştur. Bu tasarı, kanuniyet iktisap ettiği takdirde bütün öğretmen okulları, meslekî ve umumî bilgiler bakımından aynı kalite ve seviyede, fakat bulundukları tabii ve iktisadi muhitin şartlarına uygun hususiyetler taşıyan müesseseler olarak ilkokul öğretmenlerine kaynak olacaklardır. İftiralara ve yalanlara rağmen, verdiğimiz ilk emre istinaden bu yıl Köy enstitülerine 1 500 öğrenci alınmış, Trabzon-Beşikdüzü Köy Enstitüsü Kız Köy Enstitüsü haline getirilerek buradaki erkek öğrenciler diğer enstitülere tevzi olunmuş ve böylece Kız Köy Enstitülerinin sayısı ikiye çıkarılmıştır.

Köy Enstitülerinin öğrenci mevcutları normal hadlere indirildikten sonra, her yıl yuvarlak olarak 2 000 öğrencinin yeniden kabulü mümkün olacaktır. fakat bu müesseselere daha önceki yıllarda istiap hadlerinden

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

çok fazla öğrenci alınmış, bu yüzden çocuklarımız tamamen gayrisihhi şartlar altında bırakıldıktan başka köylerde tek başına kalarak çalışacak olan bu gençlerin ferdi hususiyetleri de dikkate alınarak üzerlerinde gösterilmesi gereken itinanın sarfına imkân bırakılmamıştır. Nitekim Ankara'nın yanbaşındaki Hasanoğlu Köy Enstitüsünün mevcudu 900'ün üstüne çıkarılmış, bu da az görülerek bine iblâğı istenilmiştir. Biz, bu okulların mevcutlarını hakiki birer öğretmen okulu mevcudu haline getirmek yolundayız. Arzettiğim veçhile Köy enstitülerine bu yıl az öğrenci alındığı ve bunu belirten neşriyat yapıldıktan sonra adedin artırıldığı hakkında muhalif matbuatta yer alan haberler külliye yalandır.

Bu yıl bu müesseselere 1 500 öğrencinin alınması (500 değil) altı yıl sonra memlekete 1 500 den az ilköğretmeni verileceği mânasına da gelmez; çünkü bu çocuklar 1955-1956 ders yılında dördüncü sınıfa geçeceklerdir; o yıl öğretmen okullarının dördüncü sınıfların ortaokul mezunlarından, bugünkünden daha çok sayıda öğrenci alınarak ilköğretmenleri sayısının plâna uygun bir şekilde artışı sağlanacaktır. Ayrıca yeniden açılacak öğretmen okullarıyla, ilköğretilere her yıl 3000-3500 öğretmen yetiştirilmesi de derpiş olunmaktadır. Bütün bu izahatımdan anlaşılacağı üzere iktidarımız ilköğretim işini bütün ehemmiyet ve şümülü ile ele almış bir taraftan vaktiyle yapılan maddi, mânevi hataların düzeltilmesine çalışırken diğer taraftan da bu işin sağlam temellere istinat ettirilerek yeniden kurulması ve plânlaştırılması işinden bütün gücüyle ve hızla gayret sarfetmektedir. Bu hususta da her şeyden evvel fedakâr ilköğretmenlerimizin feragatle yaptıkları ve yapacakları çalışmalara güvendiğimizi ve kendilerine müteşekkîr bulunduğumuzu bu kürsüden bir kere daha belirtmeyi vazife bilirim. *(Alkışlar)*

ÖMER FARUK SANAC (Elâzığ) – Muhterem arkadaşlar; Sayın Millî Eğitim Bakanının sözlü sorum vesilesiyle verdiği izahata müteşekkirim.

İlköğretim dâvasının 1944 yılında, sabık iktidar tarafından ele alınmış tarzını da izah etmiş oldular. Bu mevzuda esasen muhterem heyetin ve Türk Milletinin hâdise hakkında geniş malûmatı ve vukufu vardır. Bu hususlara temas etmeye mahal görmüyorum.

Bu arada Demokrat Parti Hükümetinin, Devlet yardımıyla yaptırdığı ilköğren binalarının, bilhassa okur yazar nispeti az olan ve senelerden beri ihmale sahne bulunan Doğu bölgelerinde yapılmış bulunmasını da, iki iktidar arasındaki zihniyet farkına güzel bir delil olarak arzetmeyi yerinde buluyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sayın Bakan bu kürsüde, geçen idare tarafından jandarma dipçığı altında, âdeta yarışircasına vatandaşın tenceresini ve yatağını da satmak suretiyle bir ıstırap mevzuu olarak yaptırdığı ve maalesef bugün hepsi harabe halinde bulunan mektepleri görmüşsünüzdür. Yanında birçoklarının fotoğrafı vardır. (Sağdan : Göster, göster sesleri) Bana göstermem hususunda yapılan teklifleri yersiz buluyorum. Kendilerine bu fotoğrafları vereceğim. Demokrat iktidarının iki yıl içinde Devlet yardımıyla yaptırdığı mekteplerin birer fotoğrafını da ayrıca bu yaygarayı koparan Ulus Gazetesiyle diğer sayın muhalif arkadaşlarımıza göndermelerini ben de mukabeleten teklif ediyorum. Belki daha insafı mukayese yapmak imkânını bulmuş olurlar.

İlköğretim mevzuunda Anayasanın 87 nci maddesi ilköğretimi meccanı ve mecburi kıldığına göre, verilen rakamlar, bugün mecburi tahsil çağında bulunan üç milyon gencin ancak 1,5 milyonunun mektebe devam etme imkânını bulmuş olduklarını gösterir ki, buna göre anayasa hükümünün bugüne kadar ancak % 50 nispetinde tatbik imkânı bulunduğunu iddia etmek yerinde olur.

Anayasanın bu bakımdan bu mevzuda Hükûmete tahmil ettiği ilkökul tahsilinin meccanı ve mecburi olması yolundaki mükellefiyet dâvasını Devletin gerekli tahsisatı vermek suretiyle tahakkuk ettirmesini temenni etmekteyim.

Köy enstitüleri mevzuundaki cevapları tatmin edicidir. Aneak köy enstitülerinde C. H. P. iktidarı zamanında ve bilhassa 7 sene 7 ay bu iktidarın Millî Eğitim Bakanlığını yapan Hasan Âli Yücel zamanında komünist cereyanların bu irfan müesseselerine sistematik bir şekilde sokulması yolunda gayret sarfedildiği ve bu gayretlerin delillerinin de verilen izahat veçhile çok sarıh ve katî olduğu haldе, bugüne kadar suçluların adalet huzuruna sevkedilmemiş olmaları elbetteki üzücüdür.

Aziz arkadaşlar, devri sabıkta bu milletin siyasi ve adli hayatında mühim ve tarihî bir hâdise cereyan etmiştir. Kenan Öner dâvası.

Evet arkadaşlar, basit bir ifade ile merhum Kenan Öner, C. H. Partisinin sekiz seneye yakın bir zaman Millî Eğitim Bakanlığı gibi ciddi çok mühim ve mesuliyetli bir mevkiini işgal eden Hasan Âli Yücel'e (Evet o komünist bakan sensin) mâna ve mahiyetinde bir açık mektup yazmış. Hasan Âli Yücel tarafından aleyhine açılan neşren hakaret dâvası sonunda merhum Kenan Öner'in suçluluğu sabit olmamış ve beraat etmiştir. Filhakika o devirde komünistlikle tanınmış ve hattâ mahkûm olmuş kimselerin Millî Eğitim Bakanlığında himaye gördükleri ve milliyetçi gençle-

rin faaliyet gayrimeşru bir ihtilâl şeklinde gösterilerek 30 gence malûm tabutluklarda işkence yaptırıldığı sübutuna varmıştır. Tarih, din, aile ve mukaddesatına bağlı bulunan asil Türk Milleti daima komünizm karşısında sarsılmaz bir kale gibi durmuştur. Ve bu cereyanları daima tel'in etmiştir.

Bunun gibi, Sabahattin Âli ve arkadaşlarını ve bunları himaye edenleri aslâ unutmamıştır.

Muhtelif neşriyatla eskârı umumiyeye maledilen ve herkesçe mâlûm hale gelen solcu faaliyetlerin kahramanları hâlâ aramızda ve birçokları da vaziyetlerinden emin, elini kolunu sallayarak gezmekte ve muhtemelen zararlı olmaktadırlar. Bilinen ve yazılanların umumi eskâr muvacehesinde bu kürsüden tekrarlanmasında fayda görmekteyim. Yüksek Heyetiniz bu lüzumu gösterirse teferrüata girerim. Ancak milli bünyemize ve nizamımıza karşı girişilmek istenen ciddi ve menfur tecavüzün faillerinin elbette Türk adaleti ve Türk Milleti huzurunda hesap vermeleri iktiza eder. Bu asil ve necip Türk Milleti her türlü suçu affeder, fakat komünistliği asla!

Sayın Reşat Şemsettin Sirer'in Millî Eğitim Bakanlığına kadar, (ki Reşat Şemsettin Bey Bakanlığı sırasında bu mevzuda ciddi mücadeleye girişmiştir) bizzat yukarda gelen ve yıllarca devam eden malûm ve muayyen bir gayretin, milliyetperver Türk gençliği fedakâr ve azımkâr Türk öğretmenlerinin mukavemeti karşısında hüsrana uğradığı mucibi memnuniyet ve medarı iftihadır. Ancak mevcut neşriyat ve delâil müvacehesinde Moskova radyosunun Türkiye Hükümetinin yegâne istikbalini gören genç ve enerjik Vekili olarak methû sena eylediği ve Moskova İlim Akademisi tarafından teşekkürname sunulduğu söylenen Halk Partisi Hükümetinde Millî Eğitim Bakanı tarafından, Türk Milletinin ana nizamına karşı solcu cereyanlarını yerleştirmek yolunda vâkı tecavüzünün mevcut olup olmadığının katî şekilde tahakkuk ve tesbitinde bu memleketin tarihi şeref ve mukadderatı bakımından fayda bulunmaktadır. Bu tahkikatı talep etmek elbette ki millî iradenin mümessili olan yüksek heyetiniz için bir hak ve bir vazifedir. Takdir yüksek heyetinizindir.

28. – BASININ TUTUMU HAKKINDA SÖZLÜ SORU

Resmî ilânların dağıtımı, vicdan özgürlüğü, dinin siyasete alet edildiği, masonların yurt aleyhindeki tutumları gibi Cumhuriyet tarihinin daimi gündeminde olan konular bir sözlü soru ile Meclis gündemine getirildi.

Toplumsal ağırlığı olan, değişik konuların tartışıldığı sözlü soru ve görüşülmesi aynen alınmıştır.

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in, İstanbul'da münteşir büyük gazetelere dair Adana Demokrat Parti Kongresinde bâzı iddialarda bulunan İzmir Mebusu Cihad Baban'ın sözleri karşısında Hükümetin ne düşündüğüne dair Başvekâletten olan sorusuna Devlet Vekili Muammer Alakant'ın sözlü cevabı (1)

REİS – Soruyu okuyoruz efendim.

T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Özeti : Başbakan'dan sözlü sorudur.

1. Adana'da 1952 Demokrat Parti Kongresinde konuşan İstanbul'da münteşir Son Saat Gazetesi Sahibi ve İzmir Milletvekili Cihad Baban :

A) İstanbul'da çıkan büyük gazetelerin, tamamiyle, mason ve Yahudilerin idare ettikleri Hofer İlançılık Şirketinin emriyle hareket ettiklerini.

B) Bu şirketin rızası hilâfına, bu gazetelerin Yahudî masonlar aleyhine olduğu kadar,

C) Danışmadan İsrail Devleti hakkında bile yazı ve haber yazmadıklarını,

Ç) Yine şirketin emri ile daima islâmiyetin, müslümanların aleyhinde en rezilâne yazı, resim ve karikatürler neşrettiklerini,

D) Bu şirketin, demokrat iktidar (Hükümet) yüzünden yılda 700 000-800 000 lira zarar ettiğini, (1950 ye kadar sırf kendi menhus gayeleri ve habîs menfaatleri için o zamanlar Demokrat Partiyi desteklediğini) fakat bugün bu sebeple bu gazetelerin Demokrat Parti İktidarına muhalif olduklarını,

E) Bu büyük gazetelerin sahip, başyazar, muharrir, ressam karikatürist ve sairesinin kâffesinin masonluğun tam tesiri altında olup hepsinin dinsiz, imansız, Allahsız ve köksüz mason olduklarını ve sonra da bunların kendilerine Türk matbuatı dediklerini ve Türk umumi eskârına tercüman olduklarını iddia eylediklerini,

F) Bu müslüman memlekette İslâm Dininden ayrı, mücerret bir Türklük düşünölemeyeceğine göre, bunların hangi Türk'ün tercümanı olduklarını, iddia etmiş ve : 'Ey müslüman kardeş her gün 10 veya 15 kuruş vererek satın aldığın dine, imanına kasdeden; zehirli mikrop saçan yazı ve resimleri havi gazeteler, senden olmadıklarını haykırıyorlar,

(1) Tutanak Dergisi : C. 19, s. 253-256, Tarth : 19.1.1953.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

senden olmadıkları halde, senin öz yurdunda, senin naşiri efkârın olduğunu ileri sürüyorlar ve sen bu mason ve dönmelere karşı hâlâ susuyorsun;) şeklindeki beyanatın muvacehesinde;

2. Türk Anayasası ve mevzuatına tamamen aykırı olan ve büyük gazeteleri İsrail Devletinin emellerine râm olmuş gösteren bu feci iddia karşısında Hükümetin düşüncesi ve görüşü nedir? İddia olunduğu üzere bu gazetelerin yabancılara alet olarak Milli menfaatlara aykırı neşriyatta bulundukları vâki midir?

3. Müstakil Türk Matbuatını töhmet altında tutan ve milletvekilinin çok çirkin iddialarını Hükümet kabul veya reddetmekte niçin hassasiyet göstermemiştir?

4. Türkiye'de din, itikat, ibadet ve iman hürriyeti, (vicdan hürriyeti) serbest değil midir?

5. Dinin politikaya alet edilmesi muvacehesinde adalet makamlarının harekete getirilmemesi ve bu milletvekili hakkında kanuni takibata tevessül edilmemesi sebebi nedir?

6. iddiaya mesnet olan gazetelerin hangileri Hofer Şirketinin emriyle hareket etmektedir? Hükümetin bunlar hakkında bilgisi var mıdır?

İşbu sözlü soruma T. B. M. Meclisinde bizzat Başbakan tarafından cevap verilmesini ve sorunun gündeme alınmasını rica ederim.

Saygılarımla.

8 Aralık 1952

Millet Partisi Meclisi Grubu

Üyesi

Zonguldak Milletvekili

DEVLET BAKANI YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – İzmir Mebusu muhterem Cihad Baban'ın Adana'daki konuşmaları bir mebusun bir toplantıdaki konuşmalarından ibarettir. Bu konuşmaların, âme takibatını müstelzim bir suç teşkil ettiğine dair her hangi bir ihbar, şikâyet vakı olmadığı gibi, mahallinde bulunan alâkadar Hükümet dairelerinin dahi bu yolda, yani meselenin âme takibatını müstelzim bir suç teşkil ettiği mahiyetinde bir hareketi görülmediğinden, ayrıca Hükümetçe Sayın Cihad Baban'ın beyanatının tetkik edilmesine lüzum görülmemiştir.

Keza; matbuata müteveccih olduğu iddia edilen bu beyanat hakikaten kendisi tarafından ifade edilmiş midir, edilmemiştir? Demin söylediğim sebep yüzünden ayrıca bir tetkik ve tahkika mahal görülmemiştir. Sordukları gibi, memleketimizde din, itikat ve ibadet hürriyeti mevcuttur

ve bundan şüphe edilmemek icabeder. Memleketimizin tarihi ve kritik zamanlarında matbuatımız gayet şerefli imtihan geçirmiştir. Böyle tarihi, kritik zamanlarda matbuatımızın ecnebi sermayesiyle, ecnebi parasiyle, memleket menfaatleri aleyhine hareket etmedikleri de bilfiil sâbit olmuştur. Böyle devirlerde, arzettiğim kaziyeye istisna teşkil eden bâzı gazeteler çıkmış ise de Millî vicdan bunlara itimat ve hürmet göstermemiş, iltifat etmemiş ve bunlar derhal Millî matbuata lâyık gazete olmak vasfını gaip etmişlerdir.

Sorulan sual içerisinde münderiç noktalarda Hükümeti alâkadar edebilecek ve Hükümet namına cevap verilebilecek bir husus bulunmadığından bu cihetleri tavzih etmekle iktifa ediyorum.

REİS – Abdürrahman Boyacıgiller.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Muhterem arkadaşlar; bir Demokrat Parti kongresinde sayın arkadaşımız gazeteci - Milletvekili Cihad Baban, gazetelere akseden haberlere göre, İstanbul matbuatının tanınmış en çok satılan gazetelerinin Hofer Şirketinin âleti olduklarını ve bu gazetelerin yabancıların âleti olarak Millî menfaatlere aykırı neşriyatta bulunduklarını iddia etmektedir.

Bendeniz haberi okuduğum zaman memleketin en tanınmış Türk matbuatının en mümtaz gazetelerinin böyle bir iddia ile karşı karşıya bırakılması müvacehesinde teessür duydum. (*Soldan; uğultular, Allah, Allah sesleri*).

Elbette bu arkadaş buraya gelecek delillerini ortaya koyacaktır. Hükümet diyor ki, bizi alâkadar eden bir cihet yoktur. Vardır arkadaşlar. Bu arkadaş, eğer matbuata akseden haber doğru ise, iddia bu şekilde ise, Türk matbuatının yabancılar âlet olduğu ve Millî menfaatlere aykırı hareket ettiği iddia olunuyorsa Hükümet tahkikat yapmaya mecburdur. Buna mümasil bir hâdise İngiltere’de de cereyan etmiş, İngiltere Hükümeti parlâmentodan ayrılan bir heyete tahkikat yaptırmıştır. Bu mühim bir hâdisedir. Cihad herhalde kendisini müdafaa edecektir. Ben sözü Cihad Baban’a bırakıyorum, sonra tekrar konuşacağım.

REİS – Buyurun Cihad Baban.

CİHAD BABAN (İzmir) – Muhterem arkadaşlarım, her ne kadar mebusların birbirlerine sual tevcih etmeleri Anayasanın ve İçtüzüğün hükümleri dışında kalan mevzulardan ise de arkadaşımın böyle bir sual sormuş olmasını şükranla telâkki ediyorum.

Arkadaşlar, arkadaşım sual takrirlerini eski Romanof rubleleri ve işgal memleketlerindeki Alman markları gibi, iptizale uğratmaya alışkın

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

olan bir arkadaşır. *(Soldan alkışlar)* Kendisi bu enflasyon sisteminin çok acısını çekmiş olan bir arkadaşımızdır. Buna rağmen içi rahat etmediği için zaman zaman istihareye yatıp, rüya görüp, siyasi hayatımızda eşî emsali olmayarı birtakım düzme takrirlerle huzurunuzda gelmiş bulunmaktadır. *(Soldan alkışlar)* Sizi, namusum ve şerefim üzerine temin ederim ki, şurada sorduğu sual takririnin içinde bana izafe edilen sözlerin hepsi başından sonuna kadar hepsi yudurmadır.

Arkadaşlar, ben Adana Demokrat Parti Kongresinde konuştum. Bana vâkı bir sual üzerine, resmi ilânlar meselesine temas ettim. Bu meyanda, resmi ilânların yanında senede üç, dört, beş milyona varan bir ticari ilânlar meselesinin mevzu bahis olduğunu söyledim. Bu ticari ilânlar meselesinin bir tek elden bir müessese tarafından tevzi edilmesinin bir nevi monopol olduğunu ifade ettim. Bunun siyasi hayatımız üzerinde fena tesirler yaratacağını söyledim. Şahsi kanaatım ise; resmi ilânlar meselesinin yapılan neşriyatla efkârı umumiyeye artık ağırlık verdiği ve memleketin resmi ilânlar yanında daha mühim ve daha geniş hacimde olan ticari ilânlar meselesi ile de meşgul olması lâzımgeldiği ve bunun zaruri olduğunu ifade ettim. Demokrat Parti iktidarı olarak buraya geldiğimiz zaman yaptığımız ilk iş, Basın Kanununu değiştirmek ve ruhsatlı gazete çıkarmak usulünü kaldırmak oldu. Fakat arkadaşlar, bugün her hangi, şirket, her hangi adam ve her hangi vatandaş istediği gazeteyi çıkarabilir. Eğer ilâncılık monopolu kendisine bu imkânı verirse, o izin vermezse gazete fiilen çıkamaz. Ticari ilânlar meselesinin objektif ve âdil esaslara göre taksim edilmesi ve dağıtılması lâzımdır.

Sonra arkadaşlar; bu dâva yalnız Türkiye'ye hâs bir dâva da değildir. Amerika, İngiltere ve Fransa'da, yani demokratik memleketlerin her tarafında sermaye ile, fikir hayatı arasında mücadeleler olmuştur. Bu mücadeleyi bugün memleketimizde ben yapmasam, yarın bir başkası mutlaka yapacaktır.

Arkadaşlar, bütün bunlardan sonra nazarı dikkatinizi bir mesele üzerine tevehh etmek istiyorum. Arkadaşım diyor ki, "sual takririme aldığım ifadeleri gazetelerde okudum."

Halbuki arkadaşlar, o tarihte gazetelerde intişar eden beyanatımı sizler de okudunuz, onunla bunun takririndeki ibarelerin katiyen alâkası olmadığını beyanatımı okuyan arkadaşlar görmüş olacaklardır.

Peki öyle ise arkadaşlar, bu zat niye bu sual takririni verdi? Ya hakikaten sual takrirlerine karşı bir zaafı vardır - sigara ve şaraba karşı olan zaaf gibi o zaman işin mûsamaha edilebilecek bir tarafı bu. Yahut da bu

gibi daha fena bir niyetle yapmıştır ki, bu husus vârittir. Dikkat ederseniz arkadaşlar, sual takririnin verilış tarihi Malatya hâdiselerine isabet etmektedir. Burada benim namına kullandığı ağız, dinî siyasete alet yapan neşriyatın ağızıdır. Bu ağız bana izafe etmekle iki taraflı hücum etmek istemiştir. Biri, bu ağızda partimizi Malatya hâdiselerini bulaştırmak, diğeri de böyle bir polemikle beni matbuatın hücumuna mâruz bırakmak ve matbuattaki arkadaşlarımla aramı açmak. Beni tanıyan arkadaşlar, bu memleketin içinde senelerden beri neşriyatı takip eden insanlar; takdirde ifade edilen tarzda böyle bir lisan kullanmayacağımı hep bilirler. Bunu ispata muhtaç dahi değilim. Matbuatla aramın açılması mevzuuna gelince kardeşlerim; ben uzun senelerden beri matbuatın içindeyim. Arkadaşlarımla hemfikir olmadığım birçok meseleler oldu. Kavg ettiğimiz, boğuştuğumuz zamanlar oldu. Onların birçokları benim kapı yoldaşlarım, meslektaşlarımdır, bázıları benim mektep arkadaşlarımdır, kardeşlerimdir. Onlarla konuşur, sevişiriz; icabederse çalışırız; fakat bu halükârda mühim olan nokta; matbuatla ben, her zaman bu düzme takrirlerle her zaman mücadele edeceğimizdir.

REİS – Abdürrahman Boyacıgiller.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Muhterem arkadaşlar; his sahasına girmeyeceğim. Arkadaşımı kendi sözleriyle karşı karşıya bırakıyorum. Ben fikir cephesi üzerinde duracağım. Sözlü sorumun muhtevasına giren bütün cümleler bir bütün olarak Vatan Gazetesinde neşredilmiştir. Tarihi; 30 Ekim 1952, 4115 sayılı Vatan Gazetesi üçüncü sayfa, 6, 7, 8 inci sütunlardadır. Bunun haricinde yine 29 Ekim 1952 tarihli 4890 sayılı Yeni Sabah Gazetesinin sayfa 1, sütun 7.

Muhterem arkadaşlar, bu arzettiğim husus gazetelerde okuduğum malûmata istinat etmektedir. Ben arkadaşıma bir hizmette bulunduğuma kaniim. Geldiler kendilerini burada müdafaa ettiler. Gazete sütunlarında bu mücadeleyi dikkat ve hassasiyetle takip ettim. Arkadaşım, Türk matbuatını, yabancılara alet olmak iddiasını ortaya koymuş ve bunun millî menfaatlere aykırı neşriyat olduğunu da Adana'da söylememiştir. Söylemedim diyorsa bu da kendisinin lehine bir şeydir. Ben yalnız burada tatmin edilmek ihtiyacını duydum. Şu halde Vatan, Yeni Sabah gazetelerinin bu husustaki neşriyatı doğrudur, bunu arkadaşımın konuşmaları ortaya koymuştur. Binaenaleyh Türk eskârı umumiyesi Cihad Baban'ın, Türk Matbuatına sürmek istenen lekenin vârit olup olmadığını da bu vesile ile ortaya koymuştur.

Sözlü sorularla huzurunuzu ihlâl ettiğime ben, şahsen kaani değilim, sözlü soru, bir milletvekili olmaklığım dolayısıyla ve bilhassa muhalefet

safinda olduğum için hakkımdır ve her zaman sözlü soru ile huzurunuza geleceğimi arzederim. Sizler iktidar tarafında bulunuyorsanız, elbetteki iktidarımızın muvaffakiyetlerle övüneceksiniz. Bizim vazifemiz ise muhalefet yapmak suretiyle hizmet etmektir. Yoksa arkadaşımızın iddia ettiği gibi sözlü sorularla huzurunuzu rahatsız etmek değildir. Hakkındaki türlü dedikodulara karşı bu kürsüden kendisini müdafaa etmesi faydalı olmuştur.

REİS – Soru bitmiştir.

29. – LİSELERDE UYGULANAN PROGRAM

Liselerde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı programı, Türk gençliğine verilecek millî kültürün esaslarına dair verilen sözlü soru ile konu Meclis gündemine geldi.

Devrimlerin kurumlaşması, imparatorluk bağlarının askıya alınmasını, milliyetçi akımların devrim felsefesine uygun duruma getirilmesini gerektiriyordu.

Temelde tutucu yapıda olan toplumun eğilimini, halkın isteklerini dikkate almak bağlamındaki çok partili yönetim, çatışan bu iki anlayışı dengede tutmak için uğraş vermeye zorlanıyordu.

Konusunda uzman soru sahibinin istemi ve verilen cevap yukarıda vurgulanan durumu belgelemektedir. Bu niteliği nedeniyle tutanaklardan olduğu gibi alınmıştır.

Gümüşane Mebusu Vasfı Mahir Kocatürk'ün, liselerimizde tatbik edilmekte olan Türk Dili ve Edebiyatı programlarının hangi heyet veya şahıslar tarafından yapıldığına, ilmî, hayatî, terbiyevî ve millî bir şekle getirilmelerinin düşünülüp düşünülmediğine dair sorusuna Millî Eğitim Vekili Tevfik İleri'nin sözlü cevabı (1)

REİS – Soruyu okutuyorum.

14.XI.1952

T. B. Millet Meclisi Başkanlığına

1. Liselerimizde tatbik edilmekte olan Türk Dili ve Edebiyatı programlarını hangi heyetler veya hangi şahıslar yapmıştır. Bu programlar Millî Eğitim Şûrası tarafından uygun görülmüş müdür ve Millî Talim ve Terbiye Heyeti kararı ile kabul edilmiş midir?

(1) Tutanak Dergisi : C. 19, s. 283-286, Tarih : 19.1.1953.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

2. Adı geçen programların, değiştirilerek, ilmi, hayati, terbiyevi ve millî bir şekle getirilmesi düşünülmekte midir? Bu düşünceler nelerdir?

Bu soruların Büyük Millet Meclisi huzurunda sözlü olarak Millî Eğitim Bakanı tarafından cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

Gümüşane Milletvekili

Vasfi Mahir Kocatürk

REİS – Millî Eğitim Vekili, buyurunuz.

MİLLÎ EĞİTİM VEKİLİ TEVFIK İLERİ (Samsun) – Vasfi Mahir Kocatürk arkadaşımızın sorularına cevaplarımı arz ediyorum :

1. Bugün liselerimizde tatbik edilmekte bulunan Türk Dili ve Edebiyatı programının belli başlı hazırlık safhaları şunlardır :

a) Önce IV. Millî Eğitim Şûrasına sunulmak üzere, dört sınıf esasına göre bir taslak meydana getirilmiştir. Bu taslakta ilk sınıfa şekil bilgileri, ikinci sınıfa nevilere ait bilgiler, üçüncü sınıfa başlangıçtan Tanzimata kadar olan devirler, dördüncü sınıfa Tanzimattan sonraki devirler ve Batı Edebiyatı konmuştur.

b) Şûranın Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu, bu programı ihtiyaçlara ve gayelere uygun görmeyerek, bâzı kısımlarının büsbütün kaldırılmasını zaruri bulmuş, aynı zamanda millî dil ve edebiyat kültürünün üç yılda verilebileceği kanaatiyle üç yıl esasına göre yeni bir program hazırlamıştır. Bu programa göre, liselerin ikinci yıldan itibaren, fen ve edebiyat kollarına ayrılması da gerekmektedir. Müfredata gelince :

İlk sınıfta temel bilgiler verilecek, ikinci ve üçüncü sınıflarda, Türk Edebiyatı, başlangıçtan günümüze kadar olan safhalarıyla, bütün halinde iki defa gözden geçirilecektir. Batı Edebiyatı örnekleri de ikinci ve üçüncü sınıflarda verilecektir.

c) Ancak liselerin Şûra tarafından dört sınıfa çıkarılması ve sadece son sınıfın edebiyat ve fen kollarına ayrılması üzerine, komisyon programı ile yeni şekil arasında intibaksızlık hâsıl olmuştur. İntibakı temin için kurulan Şûra Koordinasyon Komitesinin programlarla ilgili fikirleri dinlenmiş, yine aynı Şûrada "lise konularının dört yıllık teşkilâta göre tesbiti" komisyonu, ilerde yapılması zaruri görülecek değişiklikleri Talim ve Terbiye Dairesine bırakmıştır.

d) Talim ve Terbiye Heyeti eskiden beri yaptığı gibi, ilgili öğretmenlerle istişare ederek, bugünkü programı hazırlamıştır. Program, yine Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanan bir tamimle, tatbik edilmek üzere okullara bildirilmiştir.

II - Mevcut programların değiştirilmesi meselesine gelince;

Burada lise edebiyat programlarının teferruatına girmeye imkân bulunmadığını soru sahibi arkadaşımız da takdir buyururlar. Topluca şunu arzedeyim ki, eldeki programlar, dilimizin ve zevkimizin büyük temsilcilerini lâyıkıyla belirtmek, terbiyevî bir tedrise riayet etmek, çocuklarımıza alâkalı ve faydalı okuma malzemesi vermek, öğretmenlerimize hareket ve metod serbestliği kazandırmak bakımlarından noksanlar arzetymekte ve değiştirilmesi gerekmektedir.

Bu mevzu ile ilgili olan fikirleri ve teklifleri topluyoruz. Nitekim Vasfi Mahir Kocatürk arkadaşımızın tenkidlerini ve tekliflerini dikkatle incelemiş bulunuyoruz. Öğretmenlerimizin talim sicillerindeki kayıtları da göz önünde tutuyor, icabında, mütalâalarıyla ilgili izahatı kendilerinden istiyoruz. Liselerimiz için meydana koyduğumuz bir kompozisyon hazırlık programımız vardır. Bunun tatbik neticelerini de, içinde bulunduğumuz ders yılı sonunda toplayacağız.

Hulâsa, millî sanat ve fikir hayatımızın liselerimizde daha iyi belirtilmesine ve öğretilmesine imkân verecek, daha esaslı bir program yapabilmek gayesiyle hazırlanmaktayız. Neticenin hayırlı olacağı ümidindeyim.

REİS – Vasfi Mahir Kocatürk.

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüştane) – Muhterem arkadaşlar; bu soruyu sorarken bir meslekî mevzu üzerinde durmuş olmaktan çok uzayım. Bilâkis meşelenin çok şâmil ve memleket bünyesiyle ilgili olduğuna kaani olarak bunu bahis mevzuu ettim.

Mesele şudur : Liselerdeki Türk dili ve edebiyatı programları, yani Türk gençliğine verilecek olan millî kültürün ana hatları. Bu işin çok mühim olduğuna şüpbe yoktur. Yıllardan beri bunun buhranından memleketin müteessir olduğuna da şüpbe yoktur.

Millî Eğitim Vekilinden rica ettiğim şey şu idi : Türk gençliğine liselerde bir şeyler okutulmaktadır. Bu verilen kültürün ana hatlarını, bir milletin bütün gençliğine ve dolayısıyla istikbalini hazırlayan nesillere verilen kültürün ana hatlarını kim tesbit etmiştir? Arkadaşlar; bu sorum cevapsız kalmıştır. Bakanın ifadesine göre, Şûraya arzedilmiş, şöyle böyle olmuş, alınan malûmat ve netice uygun olmadığından Talim ve Terbiye Dairesi ilgililerle istişare ederek böyle bir karar almıştır. Halbuki benim sorum gayet vazıhtı : Hangi heyet, hangi şahıslar Türk gençliğine verilecek kültürün temellerini atmışlardır. Bunun cevabı gayet müphem oluyor. Talim ve Terbiye Heyeti ilgililerle istişare etmiş. Talim ve Terbiye Dairesinin buna dair kararı var mı?, Buna dair müspet bir cevap yok.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bugün Türk gençliğine verilecek millî kültürün esaslarını tesbit ve tanzim babında Talim ve Terbiye Dairesinin, bir heyetin kararı yoktur. Bu kültürün ana hatlarını tesbit etmek için kim çağrılmış, hangi şahıslar bir araya getirilmiş, bu ilgililer kim imiş; malûm değil. Tebliğler Dergisi adıyla Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılan dergide hiçbir heyet, makam ve şahıs kararı olmaksızın bu programlar neşredilmiştir. Binaenaleyh Türk gençliğine verilecek millî kültürün esasları demek olan programlar kimin tarafından hangi şahıs, hangi makam tarafından tesbit edildiği maalesef malûm değildir. Ve bunun hakkında resmî veya hususi bir heyet raporu, bir heyet kararı mevcut değildir. Bundan üç yıl önceki Şûrada yapılan ve Millî Eğitim Bakanlığına verilen program dahilinde, dört yıllık yapmak da mümkün iken, koca Şûranın İhtisas Komisyonunun hazırladığı rapor hiçe sayılmış, kim idüğü ne olduğu malûm olmayan kimseler tarafından, belki alelâde bir şahıs tarafından rastgele, düşünülmeden, imzasız kararsız, Hükümetin Türk gençliğine vereceği kültür esasları tesbit edilmiş bulunmaktadır. İşin garip tarafı, eğer bu tesbit edilen noktalar bir kıymet ve isabet ifade etse idi biz bunu Millî Eğitim Bakanlığının şahsiyeti mâneviyesine malederek kabul ederdik, hiçbir itiraz mahâl kalmazdı. Fakat maalesef hakikat şu olmuştur ki bu yapılan kültür programı, af buyurun Türk gençliğine verilecek millî kültürün ana hatlarını ifade eden program, sözümün mânasını ve şümülünü, bir milletvekilinin sözünün taşıması lâzımgelen vakar ve isabeti çok iyi düşünerek ve kavriyerek ifade ediyorum : bu programlar saçma denecek decrecede cahilâne bir şekilde yapılmıştır. Burada bir akademik münakaşa yapmak imkânı olmadığından ve bendeniz burayı böyle bir mesleki münakaşa yeri haline getirmeyi aklımdan geçirmediğinden teferrüata el uzatmıyorum. Fakat kemali ciddiyetli huzurunuzda arz ediyorum, iki seneden beri tatbik edilmekte olan, hattâ üç seneden beri tatbik edilmekte olan programlar, dikkatli, anlayışlı bir lise talebesinin yapabileceği programı vasfını dahi haiz değildir. Ondan başka ihmaller, kusurlar, fikir, mantık, ilim hataları ile baştan aşağı dopduludur. Millî Eğitim Bakanlığı bunları, Millî Eğitim Bakanlığı dâhilinde bulunan ve bu sahada ihtisasları müsellemlenmeyen zevat müstesna, üniversitenin ilgilileri, Bakanlığın dış teşkilâtında bulunan mütehassıslar tarafından tetkik ettirsin. Baştan başa yanlıştır, berbattır, eğer dediklerim doğru çıkmazsa bendeniz her türlü mahcubiyete razıyım, arkadaşlar.

Bendenizin Millî Eğitim Vekilinden rıcam şudur : Gayet korkunç, pedagoji hataları ile, ilim hataları ile dolu olan bir kelime ile "saçma" olan bu programların bir an evvel değiştirilmesi. Bunlar o kadar mânasız ve o

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

kadar yanlışdır ki çocuklarımıza millî kültür vermek şöyle dursun taban tabana zıt, millî kültürden nefret ettirecek şekildedir, bunların ispatı mümkündür ve edilebilir.

Liselerin dokuzuncu ve onuncu sınıfları için öyle maddeler konmuş- tur ki, çocuklara öğretilmek istenilen bu müfredat fikirden ziyade müs- tahse, lüzumsuz, sadece üniversiteler için ihtisas malûmatı sayılacak gayrihayatî şeylerdir. Çocuklarımızın hepsi öğretmenlerin yüzde sekseni, Millî Eğitim Bakanlığının Talim Terbiye Heyeti ve Başkanı iki satırını okuyup anlamaktan âcizdirler. Bendeniz de 20 yıllık edebiyat hocası sı- fatıyla bu âciz zevat arasında bulunmaktayım.

Binaenaleyh kültürü iğlâk eden, çocuklarımızı kültürden nefret etti- ren, saçmalıklarla dolu olan bu lise programlarının derhal, bir an evvel ele alınması ve yerine bugünkü millî ve hayatî ihtiyaçlara uygun esaslar dahilinde programlar konması lâzımdır. Bunu Millî Eğitim Bakanından bilhassa rica ediyorum.

REİS – Buyurun Millî Eğitim vekili.

MİLLÎ EĞİTİM VEKİLİ TEVFİK İLERİ (Samsun) – Efendim, Vasfî Ma- hir arkadaşımın tamamen salâhiyeti dâhilinde olan bir mesele hakkında- ki şu ifadesi üzerinde duracak değilim. Yapacağım şey, zabıtlardan bu ifadeleri almak suretiyle, esasen üzerinde durduğumuzu beyan ettiğim bu mesele halledilirken istifade etmek olacaktır.

Yalnız bir noktayı arzedeceğim, çünkü cevapsız kaldı dediler. Karar var mıdır?

Hakikaten karar yoktur. Fakat karar sadece bu programlar için yok değildir. Bu işleri teslim aldığım zaman bâzı meseleleri görüşürken öğ- rendim ki, Talim Terbiye Heyetimiz uzun seneler karar vermeden iş gör- müştür. Her hangi bir meseleyi, Talim ve Terbiye Heyeti Reisi alâkalı bir üyeye tetkik etmek üzere vermiş, üye onu tetkik etmiş, Talim ve Terbiye Heyeti Reisi de onun altına imzasını atarak Talim ve Terbiye Heyetine mal etmiş. Yani bir karar almak hiçbir zaman olmamıştır, imzalı bir ka- rar yoktur. Bu, çalışmalarım esnasında muttali olduğum bir hâdisedir. Fakat itimat etsinler ki, buna muttali olduğum günden itibaren kendileri- ne verilen meselelerin bir karar neticesi bana getirmelerini istemiş bulu- nuyorum. Ve şimdi bu böyle yürüyor.

Yalnız bir tamim haline gelmiş olması bu programları Talim ve Terbi- ye Heyetinin mesuliyeti altına sokmuş bulunmaktadır. Arkadaşımın biz- zat dördüncü Maarif Şûrasında bulunmaları dolayısıyla kendileri detay- larını bilir. Yalnız ifade ettiğim husus şudur : Hakikaten bir ıstırap var-

dır; ben bunu seyahatlerde, öğretmen topluluklarında da müşahade ettim, üzerinde şahsan durdum. Bir tanesi; çocuk dokuzuncu sınıfa geliyor, divan edebiyatıyla karşılaşılıyor, onun arkasından tanzimat edebiyatı, on, on birinci sınıfta yavaş yavaş bizim bugünkü edebiyatımız; Faruk Nafizler, Orhan Seyfili geliyor. Dokuzuncu sınıfta çocuk hangi kültürüyle, hangi fikir ve kelime hazinesiyle divan edebiyatını takip edebilir, Dokuzuncu sınıfta bugünkü edebiyatı okusalar da, on, on birinde divan edebiyatını okusalar daha mantıklı hareket edilmiş olacağı zannedilir. Bunu teklif edenler çok oldu. Vasfi Mahir Kocatürk arkadaşımız da zannederim bu kanaattedir. Şunu da ifade edeyim ki; bunun aksi kanaatte olan edebiyat hocalarıyla da karşılaştım. Şu halde bu iş, ayaküstü halledilecek bir iş değildir ve Vasfi Mahir arkadaşımın dediği gibi, düşündüğü gibi, tamamen bu işin kompetanlarından müteşekkil bir heyet ile, bugüne kadar, bu yolda müracaat eden hocaların da fikirleri dikkate alınarak, bu işi en kısa bir zamanda halledeceğiz. İstiraplarına tamamen hak veriyorum. Şahsan aynı şekilde ben de muztarip bulunuyorum. İnşallah en kısa zamanda bu işi de halledeceğimizi umuyorum.

REİS – Vasfi Mahir Kocatürk,

VASFİ MAHİR KOCATÜRK (Gümüşane) – Azız arkadaşlarım; iki kelime daha ilâve etmek hususunda vaktinizi aldığımdan dolayı affınızı rica ederim. İkinci defa Bakan durumu tamamen açıklamıştır. Bundan dolayı kendisine teşekkür ederim. Karar yoktur dediler. Benim belirtmek istediğim noktanın esası da bu idi. Bir milletin bütün gençliğine Millî kültür veren, programını yapan heyet meydanda yoktur. Bir milletin bütün gençliğine dolayısıyla o milletin müstakbel varlığına teşmil edilen bir kültür sistemi bir karara bağlanmadan kim ve ne idüğü belli olmayan kimseler elinden çıkıp mekteplerde tatbikat sahasına konulabilmiştir. Azız arkadaşlar, bu milletin irfanına kasitle işte böyle istihza edilmiştir. Hiçbir makamın imzasını ve mesuliyetini taşımayan bu müfredat tehlikeli de olabilir, muzır da olabilir. Ve üç yıldan beri de böyle tatbik edilmektedir. Öğretim metodu hususundaki düşünceler ayrı bir şeydir. Nasıl bir pedagojik yol takip etmesi lâzımdır? Ben şu fikirde olabilirim, ben hangi fikirde olduğumu bir meslekî vazife olarak ayrıca Bakanlığa arz etmiş bulunuyorum. Hangisi uygun görülürse o tatbik edilir. Yeter ki, bu milletin gençliğine verilecek olan kültürün ana hatları tesbit ve mekteplerde tedris etmek üzere bir mesul heyet karar vermiş olsun. Ne korkunç şeydir ki, hiçbir resmî veya hususî heyetin kararından geçmeyen bir kültür sistemi bütün bir milletin yetişmesine taallûk eden bir husus belki de bir şahsın elinden çıkarak milletin gençliğine tatbik edilmiştir. Korkunçtur arkadaşlar, Bakanlığımızı sizlere tanıtmaktan dolayı çok memnunum.

30. – ANTİDEMOKRATİK KANUNLAR

Demokrasi tarihimizde yeri olan bilimsel çalışmaların gelecek kuşaklara iletilmesi yararlı olacaktır.

Dosyalarda kalmış olan ve bir sözlü soru ile Meclis gündemine gelen "Antidemokratik Kanunlara Dair İlim Heyeti Raporu" nun orijinali bulunamamış, basında yer aldığı biçimi ile sözlü sorunun görüşme tutanakları sonrasına konmuştur (1).

Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu'nun, antidemokratik kanunlar hakkında Başvekilden olan sorusuna Devlet Vekili Fethi Çelikbaş'ın sözlü cevabı (2).

Ankara, 9.III.1953

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Özeti : Antidemokratik
kanunlar hakkında,
Başbakandan sözlü soru.

Aşağıdaki hususların Sayın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına tavassutlarımı dilerim.

Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili
Cemal R. Eyüboğlu

Sözlü soru konusu :

1945 ten beri partilerarası münakaşa ve mücadelelerin bellibaşlı konularından bir de "Anti - demokratik" kanunlar olmuştur.

Demokrat Partinin ilk Hükümeti, "kanunlarımızda, itiyatlarımızda, telâkkilerimizde tek parti devrinden artakalan ne varsa süratle tasfiye edileceğini" programı ile teyiden ifade etmiş ve bu konuyu incelemek üzere bir ilim heyetini vazifelendirmişti.

Sayın Cumhurbaşkanımızın 1 Kasım 1951 açış nutuklarından, bu ilim heyetinin, bir sene süren çalışmalarını sona erdirdiğini, raporlarını Hükemete tevdi etmiş olduğunu öğrenmiştik.

(1) Raporun son şekli Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet AĞAOĞLU'na sunulduğunda, "Elimizdeki silahı karşı tarafa mı vereceğiz" sözleri ile raporun işleme girmediğini, Bilim Heyetine Millî Savunma Bakanlığı adına katılanlar arasında yer alan Ahmet Cevat ODYAKMAZ'ca (XII. (1.) ve XIII. (2.) Dönem Siyasal Milletvekili) ifade edilmiştir. (K. Ö.)

(2) Tutanak Dergisi : C. 21, s. 487-490, Ta : 24.4.1953.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Aradan bir buçuk yıla yakın bir zaman geçtiği halde, bu istikamette Hükümetin fiilî bir hareketi görülmediği gibi, ilim heyetinin raporlarının yayınlanmaması bir tarafa, bu raporların münderecatının gizli tutulmasına hususî bir itina gösterilmiştir. Nitekim Başbakanlık, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları nezdinde yaptığım ısrarlı teşebbüslere rağmen bu raporlardan birer nüshasını elde etmek mümkün olmamıştır.

Anayasa mevzuatımızın, gerçek demokrasi anlayışı icaplarına uygun surette değiştirilmesi hususunda partilerarası tam bir mutabakata varıldığı şu sıralarda, Anayasa çalışmalarına taaddüm etmek üzere, Antidemokratik kanunlar konusunda ilim heyetinin görüşlerinin umumi eskârca bilinmesinde, gerek Basında gerek ilmi çevrelerde bu sahada geniş münakaşalara imkân hazırlaması bakımından, büyük faydalar mütalâa etmekteyim.

Hükümet de aynı fikirde ise, bu raporların hemen yayınlanmasını, değilse, sebeplerini Büyük Millet Meclisinde Sayın Başbakanın açıklamasını rica ederim.

REİS – Devlet Vekili Fethi Çelikbaş.

DEVLET VEKİLİ FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) – Muhterem arkadaşlar, Antidemokratik kanunlar komisyonu raporunun niçin yayınlanmadığı hakkında Sayın Trabzon Mebusu Eyüboğlu arkadaşımızın sorusuna Başvekilimiz adına arzı cevap ediyorum.

Hükümetler, hizmetlerin ifasında zaman zaman istişarî mahiyette komisyonlar kurmak arzusunu hissedebilirler. Bu mevzuda da hükümet bir komisyon tarafından işin tetkik edilmesini istemiş, verilen raporu tetkik ettikten sonra bunun neşredilmesini muvafık mütalâa etmemiştir. Fakat bu demek değildir ki hükümet rapor münderecatının, gizli tutulması için gayret sarfetmiştir. Bu sabah bir kanun teklifinin müzakeresi sırasında Sayın Barutçu arkadaşımızın antidemokratik komisyon raporu münderecatına dayanarak mütalâalarını dinlemiş bulunuyoruz. Eyüboğlu arkadaşımızı da tatmin etmek ve hükümetin bu rapor münderecatını asla gizli tutmak maksadı olmadığını ifade etmek için, getirmiş olduğunu raporun bir nüshasını huzurunuzda kendilerine takdim ederek mâruzatıma son veriyorum.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) – Değerli arkadaşşıma, benim sözlü sorularıma cevap vermiş olmaları ve bilhassa bir buçuk yıldan beri takip edip de elde edemediğim raporun bir nüshasını lûtfetmiş olmaları dolayısıyla huzurunuzda teşekkür ederim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Aziz arkadaşlarım;

Bütün Milletçe malumdur ki memleketimizin çok partili rejime kavuştuğu 1945 yılından bu yana milletin nazarlarını çevirdiği ve partilerarası mücadelelerin, üzerinde temerküz ettiği dâvaların başında antidemokratik kanunlar dâvası gelmektedir.

Antidemokratik kanunlar tâbiri ile mevzuatımızda, gerek Cumhuriyet devrinde, gerek ondan evvelki devirlerden devrede gelmiş olup da gerek bugünkü Anayasamıza, gerek bugünkü demokratik anlayışa muhalif olan hükümleri anlıyoruz. Sayın Adnan Menderes birinci Hükümet programında bu noktalar üzerinde durarak, millete muhalefet yıllarında vadedtikleri ve tahakkukunu taahhüt ettikleri işlerden olmak üzere antidemokratik kanunların süratle, Hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sevkedilecek kanunlarla tasfiye edileceğini Büyük Millet Meclisi huzurunda arzemişlerdir. Muhalefet yıllarında bellibaşlı dâvalardan olan bu mesele, iktidara gelmiş bulunan Demokrat Partiden memlekettten almış olduğu feyiz ve yenilik hamlesiyle, birdenbire bunun tahakkukunu beklemekte, muhalifi, muvafığı ile milletin sabırsızlıkla beklemesini haklı görmek lâzımdır. Fakat esefle ifade etmekliğime müsaade buyurun, bir ilim heyeti kuruldu; bir sene süren mesaisini bitirdi; raporunu Hükûmette tevdi etti; aradan bir buçuk yıl geçti; rapor, sözlü sorumda arzettiğim gibi, Başbakanlık kasalarında bir Devlet sırrı gibi muhafaza edilmektedir.

Sayın Fethi Çelikbaş arkadaşımın izahları, sözlü soru ile üzerinde durduğum noktayı cevaplandırmış değildir. Ancak geçmişteki hâdiseleri ele alıp bunlar üzerinde ısrarla durmamın her zaman faydalı olduğuna kaani değilim. Nitekim son zamanlarda partiler arasında vücut bulmaya başlayan karşılıklı anlayış havasını; milletimizin ağır başlı, disipline, kanuna karşı olan hürmetkâr haleti ruhiyesinin büyük tazyikinin meydana getirmiş olduğu bu güzel havayı; bozmamak için bu nokta üzerinde tekrar tekrar durmaktan sakınacağım. Ancak Fethi Çelikbaş arkadaşşıma sözlerimin başında teşekkür etmiş bulunmakla beraber yine kendilerinin sözlerinden bir cümle alarak, bu noktada kendileriyle beraber olmadığımı arz etmek isterim.

Dediler ki, hükümetler istişari heyetlerin kararlarını, bu istişari heyetlerin raporlarını alırlar, isterlerse bu raporlarla amel ederler, isterlerse gizli tutarlar, isterlerse neşrederler. (Soldan "gizli demedi" sesleri).

ŞEFİK BAKAY (Kırklareli) – Gizli demedi.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Devamla) – Gizli olduğunu söylememiş, mümkün. Gizli dememiş, fakat söyledikleri nihayet o mânaya gelir. Kabul buyurursunuz ki, orta yerde bir dâvacı vardır. Bu dâvacı bir ilim he-

yetinin Hükümete verdiği raporun neşredilmeyip mahrem tutulduğunu iddia etmektedir. Hükümetler, bilhassa böyle konularda, bütün bir milleti, efkârı umumiyeyi yakından alâkadâr eden meselelerde ilim heyetlerinin objektif tetkiklerine baş vurduktan hâdis'e nazari sahaya, ilim sahasına intikal ettikten sonra artık Hükümet o konuda hüküm sahibi değildir. İlim heyetinin görüş anlayışı, doğru veya yanlış olabilir; bunu yine ilim çevrelerinin tenkitleri meydana çıkaracaktır. Ben Hükümeti bu hususta serbest addetmemekteyim. Bu noktayı bilhassa belirterek sözlerime nihayet veriyorum.

DEVLET VEKİLİ FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) – Muhterem arkadaşlar, Eyüboğlu arkadaşım çok iyi takdir ederler ki, hükümetlerin, teşkil ettiği komisyonların raporunu, her zaman ilân mecburiyeti katiyen yoktur. Hükümet niçin rapor münderecatını neşretmemiştir. Kendilerine İngiliz tatbikatından bir misal vermekle nokta-i nazarımı izah etmek istiyorum. İngiltere'de bütün münferit sigortalıları içtimai emniyet sigortası şeklinde birleştirmek üzere kurulan komisyon Hükümete sadece Beveridge'in imzası ile rapor vermiştir. Bu raporda Beveridge ile beraber çalışan memurların adı zikredilmemiştir. Bize gelen ve neşri istenen raporda ise reis ile beraber bütün memurlar isimlerini vaz'etmişlerdir. Gayet basit bir hukuku âmme kaidesidir ki, her hangi bir vekâlette çalışan memur, vekâletin muamelâtına ve hattı hareketine muhalif mütalâa beyan edemez, beyanda bulunamaz. Bu maksatlardır ki, profesör olan V. Beveridge rapora yalnız kendi ismini dercetmekle raporun mesuliyetinin de şahsına terettüp edeceğini söylemiştir.

Gizlilik hususuna gelince :

Arzettiğim gibi, üzerinde durmak istemiyordum; çünkü huzurunuzda Eyüboğlu'na raporu vermiş olmak suretiyle bunun asla bahis mevzuu edilmemek lâzım geldiğini açıkça ifade etmek istediğinizi göstermiş olduğunuzu zannetmiştim; bu zannımı şimdi de muhafaza ediyorum. Sabahleyin Barutçu arkadaşımız, bu komisyonda kanun tekliflerini ilim heyetinin mütalâalarına istinat ettirmiş olduklarını ifade ettiler. Bizzat kendileri esbabı mucibeli izahlarında ilim heyetinin raporunu tedarik ettiklerinden bahsederek, bu rapora göre teklifimizi hazırladık, dediler.

Binaenaleyh, Muhterem Barutçu'nun tedarik etmiş olduklarını söyledikleri raporu huzurunuzda her hangi bir anlaşmazlığa meydan vermemek için bizzat kendilerine vermiş bulunduğumuza göre artık hâlâ raporun gizli tutulmak istediğinden bahsedilmesi haksızlık olur, arkadaşlar; bu itibarla Hükümetin rapor münderecatını gizli tutmak hususunda eriufak bir düşüncesi yoktur.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ve yine ifade ediyoruz ki, hazırlanan raporların, hepsini neşri ve ilânı hususunda dünyanın hiçbir yerinde bir parlamento teamülü teessüs etmiş değildir.

Hükümetler istedikleri mevzuları tetkik ettirmek için muhtelif ilim heyetleri yahut idarede çalışanlarla müştereken ilim adamlarından mürekkep heyetler, komisyonlar kurarlar ve bu komisyonlardan rapor isterler. Bu demek değildir ki, illâ bu raporları neşretmek lâzımdır. Böyle bir mesai tarzı benimsendiği zaman kurulacak heyetlerin raporlarını muttasıl neşretmek gibi fuzulî bir külfetle karşı karşıya geliriz.

Bu itibarla bu mevzuda açıkça ifade etmek istediğim noktalar şunlardır : Raporun neşredilmemesinde asla gizli tutulmak fikri yoktur. Ve yine raporun neşredilmemesi hukuku âmme prensipleri bakımından muvafık mütalâa edilmiştir.

Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS – Eyüboğlu.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) – Efendim, bir buçuk seneden beri takip ettiğim raporu bana lûtfettikleri için kendilerine tekrar teşekkür ederim. Kendimi de müsaadenizle tebrik ediyorum; çünkü, ısrarla bu raporun arkasından koştum. Şimdi işitiyorum ki, bizim Grup Başkanvekili Barutçu da bu rapordan bir tane elde etmiş. Kendilerini temin etmek isterim ki, bu raporu görmüş, bir defa dahi okumuş değilim. Yalnız bir mesele üzerinde anlaşmak lâzımdır. Huzurunuzu tekrar işgal etmek istemezdim; fakat Fethi Çelikbaş arkadaşım “dünyanın hiçbir yerinde parlamentoalarda böyle bir teamül yoktur.” dediler; onun için tekrar huzurunuza çıktım. Ben bu kadar büyük bir iddiada bulunmayacağım. Dünyanın her tarafında ne gibi hâdiseler cereyan eder, bunların hepsini tetkik etmek imkânsızdır. Yalnız büyük hâdiseler takip edilebilir. Fransa’da 1946 Anayasası hazırlanırken Fransa’da bütün ilim çevreleri seferber hale gelmişti. İlim heyetleri, üniversiteler, enstitüler, akademiler, edipler, muharrirler; bütün Fransa ayaklanmıştı. Ve 1946 Anayasası millî, müşterek bir mesainin mahsulü olarak meydana gelmişti.

yine kendileri bilirler, bugünkü Medeni Kanunumuzu iktibas ettiğimiz “İsviçre Medenî Kanunu”; üzerinde yirmi beş senelik ferdî ve kolektif mesai sarfedilmiş, bir hukuki belgedir. Bu misalleri taaddüt ettirmek mümkündür. Küçük çaptaki misallerin yüzlercesini arayıp bulmak mümkündür.

Şimdi, Türkiye’de vaziyet nasıldır? Cumhuriyet devrinin tek partili rejim kısmı harîç bırakılacak olursa, ki o devri insafla mütalâa etmek lâ-

zımdır, o devrin bile en karakteristik tarafı ilme birinci derecede yer vermek isteyişidir. (Yanlış, hayır sesleri, gürültüler). Zihniyet olarak ilmi her türlü içtimai faaliyette rehber saymıştır. Nitekim bunu bir döviz olarak bugün bir ilim müessesemiz olan Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin üstünde görürsünüz. Bu kitabede : (Hayatta en hakiki mürşit ilimdir) denmektedir. Şimdi, 1945 ten bu yana partiler arasında en şiddetli münakaşaların cereyan ettiği zamanlara gözlerimizi çevirelim; Demokrat Parti hürriyet bayrağını açmış, vatandaşları bu hürriyet bayrağı altında toplamaya çalışıyor, "Hürriyet" herkesin kolaylıkla anlayabildiği bir mefhumdur. Fakat bu hürriyetin elde edilebilmesinin ve ondan sonra da muhafazasının, demokrasiye muhalif olan mevzuatın tasfiyesiyle mümkün olduğunu büyük kitlelere anlatmak devamlı ve ısrarlı mesaiye ihtiyaç göstermiştir. Ben bu mesainin doğruluğunu ve yerinde olduğunu takdîrle söylemekteyim. 1945-1950 arasında, "antidemokratik kanunlar" meselesi muhalefet ve iktidar partileri arasında büyük millî bir dâva haline getirilmişti. D. P. iktidara gelince, bu kanunlar bir ilim heyetine tevdi ediliyor; ve bu ilim heyetine tevdi edilirken de eskârı umumiyede izlerinin derinleşmesini temin için her türlü icaba baş vuruluyor; bunu tenkid maksadiyle söylemiyorum, çok yerinde bir hareket olarak zikretmek istiyorum, nitekim Hükümet programında buna geniş mikyasta yer veriliyor ve deniyor ki : "Kanunlarımızda ve itiyatlarımızda, telâkkilerimizde tek parti devrinden artakalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz." 1 Kasım 1950 günü Cumhurbaşkanı nutkunda dedi ki : "Şimdi memlekette umumî hukuk nizamının, demokrasinin ruhu olan hürriyet, bilhassa fert hürriyeti anlayışına göre her sahada yeniden ayarlanmasının sırası gelmiştir" şeklinde teyit ediliyor ve 1 Kasım 1951 Cumhurbaşkanı nutkunda da bu konuya yer verilerek : "Antidemokratik karakterdeki mevzuatı gözden geçirmek üzere teşkil edilen ilim komisyonunun geçen seneden beri faaliyette bulunduğunu biliyorsunuz. Antidemokratik tâbiri, siyasi haklara, âmme haklarına, insan haklarına göre lüzumsuz yere tahditler koyan veya bunları kaldıran hükümler şeklinde mânalandırılmış ve bu hükmün ışığı altında raporlar hazırlanmıştır" dendiğinden ve eskârı umumiyeye bu derece bu konu ile alâkalandırdıktan sonra; bu dâva partilerarası önemli bir konu, bir nevi merkezi siklet haline geldikten sonra; "bu konular üzerindeki ilim Heyetinin tetkiklerini neşretmem" demek, bence kolay kolay anlaşılır ve izah edilir bir iddia olmaz. "Hükümet mecbur değildir", diyorlar. Hükümet, yaptırdığı tetkikleri neşre her zaman mecbur değildir; Hükümet, hattâ zaman zaman gazetelere şu veya bu mesele üzerinde izahat vermeye de mecbur değildir, kanun kendisini buna mecbur etmez; fakat fertlerde olduğu gibi, hükmi şahıslar, cemiyetler, organ-

lar için kanunlar dışında, riayete mecbur olacakları kaideler vardır. Bihassa Çelikbaş arkadaşına teyiden arz etmek isterim ki, Hükümetler bu gibi hallerde kendilerini mecbur addetmelidir. Hükümet kendini mecbur addetmeyebilir, fakat asıl efkârı umumiye o noktada Hükümeti mecbur addediyor mu, etmiyor mu? Öyle zannediyorum ki bu konuda Hükümeti mecbur addetmektedir.

Şimdi, geç de olsa, bu şekilde de olsa, ilmi tetkik neticelerinin efkârı umumiyyeye intikal ettirilmiş olmasını bir başarı addederim ve kendilerine teşekkürlerimi minnetlerimle birlikte bir daha arzederim.

Antidemokratik kanunlara dair

İLİM HEYETİNCE YAZILAN RAPOR

RAPOR METNİNİ AYNEN NEŞREDİYORUZ (1)

I. – Komisyonun kuruluşu

1. – Başbakanlıktan İçişleri Bakanlığına gönderilen 16.5.1951 tarihli 76-1870-6/1612 sayılı, Kararlar Müdürlüğü ifadeli yazıda hülâsaten :

(Mevcut kanunlarımızın taranarak bunların içinde antidemokratik hükümler taşıyanların karma bir komisyon tarafından tesbiti hakkındaki yazınız Bakanlar Kurulunun 4.4.1951 tarihli toplantısında incelenerek konunun bütün Bakanlıklar temsilcileri ile Hukuk Profesörleri ve Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca tefrik edilecek Milletvekillerinden toplu bir komisyon tetkiki ile bir neticeye bağlanmasının uygun görülmüş olduğu; toplantının İçişleri Bakanlığında yapılacağı; toplantı gününün ilgili Bakanlara bildirilmesi; Büyük Millet Meclisi Başkanlığına arz edilmek üzere Başbakanlığa da malûmat verilmesi ve temsilcilerin adlarının bildirilmesi için ilgili Bakanlıklara yazılması) emir ve iş'ar olunmakta idi.

Bu suretli işe memur edilen Komisyonumuz ilk toplantısını 4 Haziran 1951 Pazartesi günü saat 10'da İçişleri Bakanlığı Kütüphanesinde yaparak vazifeye başlamıştır. Arada Bakanlık tahriratında işaret buyurulan Büyük Millet Meclisi Üyelerinin aynı mevzu üzerinde ayrı bir heyet halinde çalışmaları tekrarrür ettiğinden dolayı Komisyonumuza iştirâk etmeyecekleri Başkanlığın 28.6.1951 tarihli ve 76-1870/6-2167 sayılı yazısı ile bildirilmesi üzerine, Komisyonumuz kendisine tevdi edilen işe Bakanlıkların ve İstanbul ve Ankara Üniversiteleri Hukuk Fakülteleri temsilcilerinden mürekkep olarak devam eylemiş, kuruluşundaki maksadı ve terki bindeki hususiyeti gözönünde tutarak, vazifesinin idari bir heyet değil, ilmi bir heyet vazifesi olduğu görüş ve kanaatiyle çalışmıştır.

(1) *Ulus Gazetesi* : 28, 30 Nisan 2, 3, 5, 7 Mayıs 1953.

II. – Komisyonun çalışmaları

2. – Komisyon, umumi olarak her toplantı devresinde o devrenin gündemindeki işler bitinceye kadar bir gün öğleden evvel ve öğleden sonra aralıksız çalışmayı esas tutmuş olduğu gibi araya giren fasılalar esnasında da faaliyeti, aşağıda izah olunacağı üzere, Tali Komisyonlara intikal ettirilmesi suretiyle müstemirren devamı temin olunmuştur. Komisyon mesaisinin ilk devresini teşkil eden ve 4 Haziran 1951'den 12 Haziran 1951 tarihine kadar süren oturumlarda usûl ve esas hakkında açılan umumi müzakerelerde bilhassa :

a) Kanunlarımızda kalabilmiş Antidemokratik hükümlerin tayin ve tefrikinde ölçü ve kıstasın ne olacağı,

b) Komisyonun bu işi hangi şekilde çalışarak başarması muvafık olacağı hususları üzerinde durulmuştur.

3. Uzun tartışmalardan sonra birinci mesele, yani kıstas meselesi, neticede üzerinde ittifak edilen şu formül bulunmak şartıyla halledilmiştir:

Formül :

"Siyasi hakları amme haklarını ve insan haklarını lüzumsuz yere tahdit eden veya kaldıran hükümleri ihtiva eyleyen kanunlar (Antidemokratik) tir.

Bu lüzum:

A) Hukuku müsterekece kabul edilen sınırlar.

B) Türk cemiyetinin bekâsını ve onun muasır medeniyet seviyesine ulaştırılmasını sağlayan hükümlerle" taayyün eder.

4. – İkinci meseleye gelince, evvelâ meriyetteki kanunlarda yapılacak bu tarama işinin başından sonuna kadar bizzat tam teşekkül halinde komisyon tarafından deruhte edilmesi mülâhaza edilmişse de bu çalışma usulünün pek çok vakit alacağı düşünülerek bundan sarfınazar olunmuş ve bunun yerine evvelâ Tali Komisyonlar kurularak onların kendilerine verilecek hususları inceleyip raporlarını komisyona vermeleri ve komisyonun bu raporlar üzerine fakat bu raporlara bağlı olmayarak bilahare işin umumunu birden tetkik edip karara bağlaması şıkkı tercih edilmiştir. Bunun üzerine komisyon üyelerinin ihtisas ve iştigal sahalarını da göz önüne alarak bir iş bölümü yapmış ve her biri kendisine tevdi edilen hususların ilk tetkikini neticelendirmek, raporlarını hazırlayıp komisyona vermek vazifesiyle ödevlendirilmiş sekiz Tâli Komisyon kurulmuştur.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Diğer taraftan, hem Tâli Komisyonlar üyelerinin çalışmalarını kolaylaştırmak ve aralarında ölçü birliğini sağlamak hem neticede komisyon tarafından yazılacak nihai raporu ona dahil her hususu için ayrı ayrı uzun ve belki de mükerrer esbabı mucibelerle mahmûl olmaktan kurtarmak maksadiyle, yukarıda 3 numaralı bentte zikredilen (formül) hakkın da bir izahname kaleme alınmış ve komisyonca tasvip edilmiştir. Aynı zamanda işbu raporumuzun umumi bir gerekçesi mahiyetinde bulunan bu izahnamenin metni aşağıdadır.

SIYASÎ HAKLAR

Vatandaşların, devletin ve muhtelif siyasi ve idari organların kuruluş ve faaliyetlerine iştirak eylemek haklarıdır. Başka bir deyişle siyasi haklar muhtelif siyasi ve idari organları intihap etmek veya bunlara seçilebilmek hakkıdır. Ammeye müteallik vazife ve fonksiyonları icra hakkı da siyasi haklar cümlesindendir.

Yukarıdaki tarifte mevzuubahis siyasi ve idari organlar tâbirinden sadece siyasi ve idari meclisleri anlamak doğru olmaz, yani mevzuubahis olan sadece teşrif veya meselâ beledi heyetler değildir. Fakat ticaret, ziraat ve sanayi odaları ile faaliyetine ancak seçim ile iştirak olunabilecek amme müesseselerini de bu cümleden saymak lâzımdır.

Seçmek veya seçilebilmek keyfiyeti siyasi hakların başta gelen hususiyetini teşkil eylemekle beraber, bu bir hakkın siyasi olup olmadığını tayin bakımından yegâne unsur değildir. Siyasi hak amme hizmetlerini ifa ammeye müteallik vazife ve fonksiyonları icra edebilmek, bunların ifa ve icrasına iştirak edebilmek suretinde tecelli eylediği hallerde tâyin yolu da hakkın ifası için bir şart olabilmektedir.

Siyasi hakları, özü itibarıyla cemiyetin siyasi teşkilâtına taallük eylemesi ve vatandaşların devlet işlerine katılmasını sağlaması bakımından sadece vatandaşlara tahsis olunmuşlardır ve olunmaları lâzımdır. Siyasi hakların bilhassa temsili rejimlerde arzylediği bu büyük ehemmiyet bunları istimal edeceklerde muayyen bir olgunluğun teşekkül eylemiş bulunmasını zaruri saydığı için bu hakları istimal edebilecek vatandaşların muayyen ehliyet şartlarını haiz bulunmaları şart sayılmıştır.

Âmme Hakları

(Âmme hakları) veya umumen kullanılan bir tâbir ile (âmme hürriyetleri) tâbirinden devletin mevzuatı ile ülkesi üzerinde bulunan şahıslara müsavi şekilde tanımış bulunduğu ferdi hürriyet haklarını anlamak lâzımdır: Çalışma hürriyeti, vicdan hürriyeti, ticaret ve sanayi hürriyeti, içtima cemiyet kurma hürriyeti, fikir hürriyeti, matbuat hürriyeti, tedris

hürriyeti gibi. Bu haklar siyasi haklardan farklı olarak, her türlü siyasi teşkilât fikrinden müstakilen, fertlere tanınmış olan hürriyetlerden ibarettiler. Ve bu vasıfları itibariyle Devletler Hususi Hukuku Prensipleri bakımından, vatandaşlar için olduğu kadar yabancılar için de kabul edilmişlerdir.

Fakat bugün hemen her devlette âmme haklarının istimali bakımından ecnebler için vatandaşlara nazaran, bazı tahditler konulmaktadır. Mesela, çalışma hürriyeti bakımından vatandaş için mevcut olan imkânlarla yabancılar tanınmış bulunan imkânlar arasında geniş farklar mevcut bulunmaktadır.

Verilen izahlardan da anlaşılacağı veçhile, siyasi haklar ehemmiyet itibariyle âmme haklarına üstün bulunmaktadırlar; Bununla beraber öyle birtakım âmme hakları vardır ki bunlar olmaksızın asıl ve hakiki siyasi haklar mevcut bulunamayacağı veya istimal edilemeyeceği için bunlar da siyasi haklar kadar önem arz ederler: Vicdan hürriyeti, içtima hürriyeti, söz hürriyeti, matbuat hürriyeti gibi.

Türk Anayasasının beşinci bölümünün başlığı (Türklerin kamu hakları) ise de bu bölümde bazı siyasi haklar da yer almış bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu da siyasi haklar ile âmme haklarını ikinci kitabının birinci babında toplamış ve himaye bakımından bu hakları aynı mahiyette telâkki eylemiştir.

İnsan Hakları

Komisyon tarafından kabul edilen formülde belirtildiği üzere, insan haklarını tahdit eden veya kaldıran hükümler (Antidemokratik) tir. Ancak, lüzumu halinde bu haklar tahdit olunabilir veya kaldırılabilir. Komisyon da müzakere olunduğu gibi mesele insan haklarını tâlin ve tespitten ziyade bunları lüzumu halinde tahdidi mevzuubahis olduğunda, bu lüzumun objektif ölçüsünü tâyindir. Objektif ölçüsünün kaynağı, iktidarda kalmak endişesi değil, millî menfaatlerdir. Ancak bugünün âmme hukuku ve devletler hukuku prensipleri muvacehesinde millî mülâhazalara dayanarak tespit olunacak olan tahdit ölçüsünün muassır Garp demokrasileri zihniyetine de uygun olması zaruridir.

İnsan hak ve hürriyetleri için, bilindiği üzere asırlarca evvel büyük mücadeleler yapılmış, bu uğurda bir çok ihtilâller, dahili ve harici muharebeler olmuştur. Bütün bu mücadelelerin kaynağı şu görüş idi: İnsanın, insan olmak haysiyetiyle sahip olduğu birtakım haklar vardır. İnsan olmaktan vazgeçilmedikçe, bu haklardan feragat edilemez. Bu haklar devredilemez, zaman aşımına uğratılamaz. 1690 yılında İngiliz filozofu Loc-

ke tarafından ileri sürülen bu görüşe göre (uğranılan bir haksızlık dolayısıyla adaletin yerine getirilmesi) bir insan hakkıdır; fakat insan tek başına bu hakkını gerçekleştiremez. İşte bu hak dolayısıyledir ki ancak insanlar cemiyet hayatına başvurmuşlardır. Bu itibarla insanların hükümetlere bıraktıkları hak sadece haksızlıklar ve tabiat kanunlarına aykırı hareketler için ceza vermek hakkıdır. İlk olarak bu şekilde ortaya konan bu görüş bilâhare birçok tenkidlere ve bizzarur tādillere uğradı.

1. – İnsan Hakları :

İnsanların, insan olmak dolayısıyla tabiaten haiz oldukları hakları bilmek ve tanımak, bir memlekette hakiki demokrasi zihniyetinin tahakkuku için başta gelen bir şarttır. Anayasanın rolü ikinci derecededir. Bu gün İngiltere, insan hak ve hürriyetlerinin en sağlam teminatını sağlamış bir memlekettir. Fakat İngiltere’de, teşrii uzvun faaliyetini çevreleyen ne bir Anayasa vardır, ne de bir insan hakları beyannamesi. Fakat buna mukabil, mutlak bir iktidara sahip olan İngiliz Parlamentosunda insan haklarına saygı zihniyeti derin bir şekilde mevcuttur.

Anayasanın üstünlüğü ve diğer kanunların Anayasaya uygunluğu prensibi ve hatta bunun bir yüksek mahkemece kontrolü çok yerinde emniyet tedbirleri olmakla beraber insan hak ve hürriyetlerine dini bir inanış gibi bağlı olmayan bu haklara saygı zihniyeti taşımayan bir parlamento, hiçbir zaman tam garanti sayılamaz. Birinci Cihan Harbinden sonra Avrupa’da kurulan otoriter rejimlerin, neşvünema buldukları memleketlerde, iyi anayasalar vardı. Bazılarında kanunların anayasaya uygunluğu kontrol edilebiliyordu. Fakat insan haklarına saygı duygusu taşımayan parlamentolar bütün bu teminatı pek kolaylıkla bertaraf edebildi. 1936 tarihli Sovyet Anayasasının 10 uncu faslı insan haklarının geniş ve zengin bir sergisi halindedir. Fakat Sovyet Rusya’da insan hak ve haysiyeti insana, insan olarak saygı diye bir zihniyet mevcut değildir.

İşte bundan dolayıdır ki, Dünya sulhünün ve milletlerin hür bir hayat içinde inkişâf eylemesinin baş şartı olarak Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, insan haklarına büyük bir önem vermekte ve ilân olunan beyannamedeki esasların geniş halk kitlelerince benimsenmesine çalışılmaktadır. Çünkü mesele bir metin hazırlamak ve ilân etmek değil, insanlığın asırlarca istiyakını ruhunda duyduğu şerefli, haysiyetli ve hür bir cemiyet anlayışına, münakaşa edilemez bir düstur gibi imanla inanmaktadır. Ekseriyeti bu imanı taşıyan bir millet meclisi, insan hak ve hürriyetlerinin en büyük teminatıdır.

Bugünün anlayışında insan hakları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 de kabul ve ilan olunan ve Hükümetimiz tarafından da imzalanarak, Bakanlar Kurulunun 3/9119 sayı ve 6.4.1949 tarihli kararı ile 27 Mayıs 1949 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan beyannamede yer almış bulunmaktadır.

Beyannameye göre: "İnsanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması esaslı bir zaruret"tir. Bunun için ilk iş olarak "İnsanlık topluluğunun bütün fertleri ile uzuvlarının bu beyannameyi daima göz önünde tutanak öğrenim ve eğitim yolu ile bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye" ... gayret etmeleri lâzımdır.

İnsan Hakları Beyannamesi'nin muhtevası nedir?

İnsan Hakları Beyannamesi'nin 20 maddelik metnini tahlil etmek verilen vazifenin hududu dışına çıkmak olur. Bu itibarla birtakım ana maddeler ve bilhassa ilk okunuşta murat edilen mânâ bakımından tereddüt meydana getiren hükümler üzerinde durmak doğrudur ve kâfidir.

a) Yaşamak Hakkı

Beyannamenin üçüncü maddesine göre yaşamak her ferdin hakkıdır. Birleşmiş Milletlerce yayınlanan beyannameden önceki mümasıl beyannamelerde yaşamak hakkından bahsedilmemişti. Fakat son yılların Anayasaları bu mefhumla başta gelen bir yer tahsis etmeye başlamışlardır.

Yaşamak hakkından maksat, her ferdin hayatının korunmasını istemek hakkıdır. Bu mefhum bilhassa kendini bizzat korumaya muktedir olmayan küçükler, hastalar, yoksullar için büyük ehemmiyeti kesbeder. Şu noktayı da itiraten hemen söyleyeyim ki, bir devletin mevzuatında insan haklarına aykırı hükümlerin yer alması ne kadar antidemokratik ise, bu hakları korumak için lüzumlu tedbirlerin ve gerekli hükümlerin yer almamış olması da aynı derecede antidemokratik bir vaziyet meydana getirir. Yukarıda arzolunan (yaşamak hakkı) icabı olarak küçükleri himaye, yoksul hastaların imdadına koşmak, gıda yardımı yapacak teşkilât kurmak (yaşamak hakkı) nın tabii bir neticesidir. Gene bu esasın tabii bir neticesi olarak beyannameye idam cezasının kaldırılması veya hiç olmazsa siyasi suçlar için böyle bir cezanın mevzuubahis olmaması yolunda bir hüküm konması derpiş edilmişti. Fakat, bilâhare bazı devletlerin muhalefeti sebebiyle böyle bir hüküm beyannamede yer almasından vazgeçilmiştir. İkinci Cihan Harbinden beri (yaşamak hakkı) mefhumunun tesir icra ettiği diğer ehemmiyetli bir vaziyet daha vardır. Malumdur ki, eskiden harbi önlemek için alınan bir çok tedbirlerin başlıca hedef ve

gayesi, harbin feci neticelerini bertaraf etmektir. Bugün ise harb bir cürümdür. Bu cürmü işleyen ceza görür. Londra'da 8 Ağustos 1945'te imzalanan ve (mihver devletleri harp mücrimlerinin cezalandırılmasına müteallik) anlaşmanın 6 ncı maddesine göre (tecavüz harbi hazırlamak idare etmek) yolundaki faaliyetlerin bir cürüm olduğu açıkça belirtilmiştir.

Hülâsa olarak İnsan Hakları Beyannamesine göre, insan hakları mu-kaddes bir varlıktır. Gerek ihmal suretiyle, gerekse hatta ceza yolu ile onun bertaraf edilmemesine dikkat olunmak lâzımdır.

b) Melce Hakkı

Beyannamenin 14 üncü maddesine göre "herkes zulüm karşısında, başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir. Bu hak adi bir cürme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez".

Son zamanlara kadar, melce meselesi muayyen ve dar bir mana taşıyordu. Filhakika, siyasi fikirleri veya faaliyeti dolayısıyla takibolunan bir şahıs başka bir devlete iltica ettiği zaman, bu şahıs serbestti. Yani melce hakkı ferdin mullak bir hakkı değil, hükümetin takdirine muallâk bir haktı. Fakat buna rağmen İsviçre, Fransa ve İngiltere asırlar boyunca, fikirleri dolayısıyla takibolunanların sığındıkları kaleler olarak insanlık tarihinde yer almaktadır.

Son Fransız Anayasasının dibacesinde melce hakkı sarih olarak ifade olunmuştur. Ancak bu melce hakkı mutlak değildir. Memlekete kabul olunmak için, hürriyet için çalışmış ve bunun neticesinde takibata maruz kalınmış olmak lâzımdır. Bizim mevzuatımız bu bakımdan geri bir vaziyettir.

c) Çalışmak Hürriyeti

Beyannamenin 23 üncü maddesine göre: "Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye... hakkı vardır."

Son yılların anayasaları da bu hakkı belirten hükümler kabul etmişlerdir. Ancak, devletin bu sahada haiz olduğu hak ve vecibe büyük bir dikkatle ayarlanmak icabeder. Fertlere çalışmayı tanzim yolunda alacağı tedbirlerin hakkı takyit edici mahiyet almaması icabeder.

Türkiye bakımından bu insan hakkının tahakkuku bazı şekiller arzeder. Malum olduğu üzere, yüzlerce yılın yanlış siyaseti ve kapitülasyonlar memleketimizin çeşitli sahalarda gelişmesine mani olmuştur. İleri adımlar atabilmenin ilk prensibi, memleket çocuklarına müsavi şartlar içinde rekabet imkânları hazırlamaktır. Bu mülâhaza ile, bazı meslek ve

sanatların icrasını Türk vatandaşlarına hasretmek zarureti vardır. İnsan Hakları Beyannamesinin güttüğü gaye, bütün milletlerin eşit bir refaha ve üstün bir medeniyet seviyesine ulaşması olduğuna göre, muayyen bazı devletlerin bu gayeye bir an evvel varmak için geçici tedbirler alması da tabii görülmek lâzımdır. Yukarıda da işaret olunduğu üzere, beyannamenin bütün maddeleri üzerinde durmaya mahâl yoktur. 27 Mayıs 1949 tarihli Resmî Gazete'de ve üçüncü Tertip Düsturun 30 uncu cildinde (Sayfa : 1019) yayınlanan metnin ışığı altında gerekli incelemeler yapılabilir (*)

İnsan Hakları Beyannamesi, memleketimizde yürürlüğe girmiş bir kanun veya nizamname mahiyetinde bir metin değildir. Bakanlar Kurulu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul olunan Beyannamenin Resmî Gazete'de neşri, eğitim müesseselerinde okutulması, radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunması yolundaki Dışişleri Bakanlığı teklifini kabul etmekle ıktıfa etmiştir. Bu karar, Beyannamenin ilanı hakkında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda tebellür eden görüşe de uygundur.

Resmî Gazete'nin 18 Haziran 1949 tarihli nüshasında Beyannamenin 16 ncı maddesinin düzeltilmesi vesilesiyle çıkan fıkrada, Beyanname için (3-9119) sayılı Kararla yürürlüğe konan) ibaresinin kullanılması herhalde bir zuhul eseri olsa gerektir. Yukarıda bir vesile ile işaret ettiğimiz gibi, İnsan Hakları Beyannamesinin Birleşmiş Milletlerce sadece yayınlanması kararlaştırılmıştır. Bundan gaye de, insanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının, Beyannameyi daima göz önünde tutmaları ve Beyannamede yazılı hakların fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya gayret etmeleridir.

Ortadan Kaldırma, Tahdit ve Tanzim Mefhumları

Bir siyasi hak, âmme hakkı veya insan hakkının bütünü ile icrasının menedilmiş olması ve yerine göre, bunu icraya teşebbüs edişin bir suç teşkil etmesi demektir. Meselâ, her türlü neşriyatı sansüre tabi tutan bir rejim, matbuat hürriyetini ortadan kaldırmış olur.

Buna mukabil hak ve hürriyetin tahdidi, bu hak veya hürriyetten istifade sahasının daraltılması manasını ifade eder. Meselâ, sadece dinî neşriyatı sansüre tâbi tutan bir rejim, matbuat hürriyetini tamamiyle ortadan kaldırmış olmaz. Fakat sadece bunu tahdid etmiş olur. Bir hak veya hürriyetin istimali mutad olmayan bir takım şartlara tabi tutulduğu

(*) Beyanname metni hakkında 18 Haziran 1949 tarih ve 7236 sayılı Resmî Gazetede düzeltme vardır.

hallerde de bu hak veya hürriyet tahdid edilmiş sayılmak lâzımdır. Mese-lâ bir gazete neşredebilmek için muayyen bir para depo edilmesini, gaze-te çıkaracakların meselâ hukuk doktoru olmalarını şart koşan bir rejim, matbuat hürriyetini tahdid eylemiş sayılır.

Fakat tahdit mefhumu ile tanzim mefhumunu birbirine karıştırmak da lâzımdır. Tanzimde hak veya hürriyetin cevherine sari, o cevhe-re müessir bir müdahale yoktur, fakat hakkın istimali büyük kütleyi izarar eylememesini teminen umumî, mücerret, objektif bir takım esas ve nizamlara tabi kılınmakta ve bu suretle bizatihi hak ve hürriyet teminat altına alınmış olmaktadır. Gerçekten hakların, topluluk hayatının mahi-yetinden doğan âmme intizamı esaslarına aykırı olarak büyük kitleyi izarar edecek surette kullanılması bu haklara ve onları istimal edenlere kar-şı aksülâmellerinin vücuda gelmesini icab ettirir ve neticede bizzat hürriyet, hürriyeti boğmuş olur. Hürriyetin de bir nizamı olmak zarureti var-dır ve bu nizam hürriyetin devam ve bekâsının yegâne teminatıdır.

Şu noktayı açık olarak beyan etmek isteriz ki, hak ve hürriyetlerin is-timali bakımından mevcut kayıtların bir tahdit mi yoksa bir tanzim mi ol-duğunu tefrik bakımından arzolunan kıstas tam ve mükemmel değildir. Hukuki esaslara tenevvür eylemiş kimselerin, hürriyetlerin tanzimini ifa-de eden kayıtları bir tahdit zannederek içine girilen demokratik yaşayış dolayısıyla bunlara mukavemete teşebbüs eyledikleri görülen vakıalar-dandır. Bu iki hususu birbirinden tefrik edebilmek için, içtimai, hukukî bir görüş tarzına ve olgunluğa malik olmuş bulunmak lâzım gelir.

Hukuku Müstereke Mefhumi

Siyasi hak, âmme hakları ve insan haklarının nevi, muhteva ve sınırları, hukukçuların, püblisistlerin, ansiklopedistlerin yüzyıllar süren ça-lışmaları sonunda taayyün eylemiş. Hukuku Beşer Beyannameleri, İn-san Hakları Beyannameleri, İngiliz Hukuk Beyannameleri gibi hukuki metinlerle tesbit olunmuş ve Garp memleketleri anayasalarında ifadele-rini bulmuştur. Asırlar süren çalışmalar sonunda bu hakların muhteva-ları bakımından müsterek kıymet hükümleri ve kıymetlendirme ölçüleri teessüs eylemiştir. Bu ölçüler ve esaslar, hakları istimal bakımından ko-nulan sınırlar, kıymet hükümleri ve ölçüleri siyasi haklar ve hürriyetler mevzuunda yazılmış, Garp'ın büyük hukuk eserlerinde ifade edilmiştir.

Bu suretle ilk önce Garp memleketleri müsterek hukuku esasiyesi şeklinde tezahür eden bu esaslar sonra bütün Avrupa ve gönlümüzde adeta bütün dünyaya şamil ve müsterek bir hukuku esasiye mahiyetini almaya doğru gitmiştir ve gitmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu-

nun 10.12.1948 tarih ve 217 (111) sayılı kararlariyle kabul edilen (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) teessüs eylemiş bulunan bu hukuku müşterekenin müsbet şekil alan hukuki metinlerinden birini teşkil eylemektedir.

İşte formülde ifadesini bulan hukuku müşterek tabirlerinden maksat demokrat memleketler anayasalarına hak ve hürriyetlerin sınırlarını tespit ve muhtevalarını tayin bakımından hâkım olan esas ve prensipler ve medeni demokrat dünyada mezkûr haklar hakkında mevcut kıymet hüküm ve ölçüleri ve mezkûr esasları kısmen ifade eden hukuku Beşer Beyannameleri, İngiliz Beyannameleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi metinlerdir. Bu üstün ve müşterek hukukun muayyen hak ve hürriyetlerin sınır ve muhtevası bakımından vazeylediği esasların ne olduğunu tabii olarak burada izaha imkân yoktur. Bunun için ciltlerle eser yazmak icabeder.

Sureti Umumiyede Hak ve Hürriyetlerin Türk Cemiyetinin Muassır Medeniyet Seviyesine Ulaştırılması Maksadiyle Lüzumunda Tahdidî veya Kaldırılması:

İnsan Hakları Beyannamesinin 29 uncu maddesine göre, "Herkes haklarını kullanmak ve hürriyetlerinden istifade etmek hususunda ancak kanun ile sırf başkalarının hak ve hürriyetlerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak maksadiyle ve demokratik bir cemiyette ahlâk, nizam ve genel refahın muhik icaplarını karşılamak için tespit edilmiş kayıtlamalara tâbidir".

Gene Beyannamenin 30 uncu maddesine göre, "İlân olunan hak ve hürriyetlerin bir devlet, zümre veya fert tarafından yok edilmesini güden bir faaliyete girişmeye veya bilfiil bunu işlemeye herhangi bir hak gerektirir mahiyette yorumlanamaz".

Bu itibarla Türk Devletinin Anayasa ile muayyen şeklini ve bu Anayasada tasrih edilmiş ve İnsan Hakları Beyannamesinde de yer almış kamu haklarını ve hürriyetlerini yok etmeyi hedef tutan hareketler, fikir hürriyeti mülâhazalariyle serbest bırakılamaz. Çünkü, fikir hürriyetine dayanak cemiyet içinde faaliyete girişen bir hareketin, muvaffakiyeti halinde, memlekete getireceği şeyin istibdat olduğu sarîh bir şekilde belli oldukça bu tarz faaliyete, insan haklarını korumak borcu muvacehesinde müsaade edilememek lâzımdır.

1949 yılında Amerika'da toplanan ve Sovyet Rusya tarafından da kalabalık bir heyet gönderilen bir Eğitim Konferansında, bu mesele günlerce münakaşa edilmiş ve fikir hürriyetine dayanılarak her çeşit düşünce-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

nin yayınlanması hususu Sovyet Delegatesi tarafından şiddetle iltizam olunmuştu. Fakat Konferans ekseriyeti, fikir istibdadına götürecektir. faaliyetin fikir hürriyetinden faydalanamayacağına karar vermiştir.

Türk Milleti, Türkiye'nin bekâsını bugünkü siyasi, içtimai ve iktisadi rejimde görmektedir. Bu itibarla, müstakil ve hür bir varlığa dayanan cemiyeti olduğü gibi muhafazada gerekli tedbirleri almak meşru müdafaa-anın en tabii bir icabıdır. Ancak, alınacak tedbirlerin memleketin parçalanmamasını, başka bir devletin kölesi olmamasını, her vatandaşın memleketin bekâsı çerçevesi içinde hak ve hürriyetlerinin tanınmasını ve demokratik bir cemiyette ahlâk, nizam ve umumi refahın haklı icaplarını karşılayan tedbirler olması lâzımdır. Hükümetler veya teşriî organları, memleketin bekâsı namı altında haddizatında, kendilerinin iktidardaki bekâlarını gözetleyen tedbirler, insan haklarını lüzumunda tahdideden tedbirler olamaz.

Türk İnkılâbını temin eden hareketlerin ve bunları müeyyideleyen hükümlerin, çeşitli hak ve hürriyetler muvacehesindeki durumu dar ve şekilci bir hukukcu gözü ile izah etmek güçtür. Fakat hukuk nizamının tek başına bir gaye olmadığı, ancak cari olduğü cemiyeti demokratik bir cemiyete götüren, onda ahlâk, nizam ve umumi ferah sağlayan bir vasıta olduğü düşünülecek olursa, Atatürk'ün giriştiğü inkılâp hamlelerini ve onların müeyyidelerini bir hukukçu olarak dahi kolaylıkla benimsemek mümkün olur.

Bilindiğü üzere, Türk Milleti Şark ile Garp arasında Tanzimattan evvel başlayan bir tercih ve tereddüt sıkıntısı içinde bocalamış durmuştur. Millet bu sıkıntıdan kurtararak, Garp istikametine tevcih edilirken, bu, inkılâp hareketinin hedef ve gayesi Cumhuriyetin 10 uncu yıldönümünde Atatürk tarafından verilen nutukta, muasır medeniyet seviyesine ulaşmak şeklinde târif edilmiştir.

Bundan 25 yıl evvel olduğü gibi bugün de Türk Cemiyetinin bekâsı Milletler Camiası içinde hakkı olan yeri işgal eylemesi muassır Garp milletleri topluluğunun medeniyet seviyesine bir an evvel ulaşmasıyla mümkündür. Eski bir zihniyetten ve yaşayış tarzından bir milleti ayırarak başka bir telâkki manzumesine katmak ancak bazı hürriyet takyitleri ile mümkün olabilir.

Müdafaa harbi yapan bir millet kendini korumak ve müstevliye karşı gelme için hak ve hürriyetlerinden fedakârlık yapmak mecburiyetinde olduğü gibi, bir memleketin arzu olunan bir hedefe varmak yolunda girişeceği mücadelenin de keza bazı tahditler ortaya koyması tabiidir. İkinci Ci-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

han Harbinin bitmesini takibeden yıllarda dünyanın hürriyetlere en düşkün milleti olan İngilizler, devletlerin ticaret muvazenesinin düzenlenmesi yolunda bir çok hürriyet tahditlerine seve seve katlandılar.

İçtimai ve hukuki bir vakıa olan devletin menşeinin izah sadedinde ortaya konmuş nazariyelerden biri olan biyolojik teoriyi bir an için nazara almak suretiyle devleti canlı ve biyoloji kanunlarına tabi bir varlık olarak kabul edersek, gereğinde ve ileriye sağlamak maksadiyle yapılacak tahditlerin manasını anlamak kolaylaşmış olur.

Yunan Filozofu Aristo ve Platon'da ilk izlerine rastladığımız ve bilâhâre 18 inci ve 19 uncu asırlarda inkişâf bulan ve Hegel, Savinyi, Spenser, A. Conte tarafından benimsenen ve müdafaa edilen biyolojik teoriye göre, devlet sunî bir şey değil, hakiki canlı varlıklar gibi, bir varlık, bir uzviyettir. Devletin kendine mahsus bir ruhu ve iradesi vardır. Bu ruh ve irade ferdi irade ve zekâların mecmuundan başkadır. Bunca büyük mütefekkir tarafından asırlar boyunca müdafaa edilmiş bu görüş zevyesinden inkılâbımıza bakacak olursak her vatandaşın muayyen meseleler hakkındaki münferit görüş ve kanaatlerinden başka bir milli görüş kabul etmek mümkün olur.

Türk İnkılâbı, haddizatında insan hak ve hürriyetlerini şuurla ve tam manasiyle tatbik etmek yolunda bir savaştan başka bir şey değildir. Bu savaşın zaruri kıldığı bazı tahditleri, bir nebze temas ettiğimiz biyolojik teori ile veya İnsan Hakları Beyannamesinin 29 ve 30 uncu maddeleriyle veyahut daha başka hukuki görüşlerle her zaman desteklemek mümkündür.

Yalnız bir cihete daima dikkat etmek lâzımdır ki, bir hükümün hakikaten inkılâp hükmü ve binnetice meşru bir tahdit ifadesi olabilmesi için Türk Cemiyetini muasır medeniyet seviyesine doğru ilerleten bir vasıf taşıması icabeder. Meselâ, ezanın Türkçe olarak okunmasını müeyyide altına alan hüküm, kanaatimizce inkılâp hükmü değildir. Çünkü cami içinde okunanlarla, cami dışında okunanlar arasında bir tefrik yapmanın, milletimizi muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak meselesi ile hiçbir münasebeti yoktur. Ezanın yıllardan beri İngilizce okunduğu söylenen bazı memleketler, medeniyet seviyesine ulaşmak yolunda belki bir adım dahi atmış değildir. Orta öğretimde muhtelit tedrisat yapmak inkılâp ile ilgili değildir. Hükümet lüzumu halinde muhtelit okullar açar, lüzumu halinde açmaz. Bunlardan birincisine inkılâba uygun diğerine inkılâba aykırı demeye hakkımız yoktur. Eğer mutlaka muhtelit tedrisat yapmayı devlete ve fertlere emreden bir hüküm varsa bu, antidemokratik bir hükümdür ve inkılâp lüzumu ile meşru kisvesine sokulamaz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Çünkü Garp Medeniyet seviyesindeki memleketlerde muhtelit olan ve olmayan orta öğretim müesseseleri mevcuttur.

Komisyon tarafından kabul edilen formülde yer alan meshumlar ve meseleler hakkında bütün üyelerin malûmu olan ve bir muhtıra mahiyetinde olarak hazırlanan bu raporun her hususa cevap verdiği şüphesiz iddia olunamaz. Maksat sadece araştırmaların ana istikametini tayin etmeye çalışmak ve ilerdeki müzakerelere zemin hazırlamaktan ibarettir.

5. – Bu suretle formül ve izahnamesi tesbit ve tali komisyonlar teşkil edildikten sonra tâli komisyonlar kendi aralarında ayrı ayrı toplanıp işlerini bitirmeleri ve raporlarını yazıp komisyona göndermeleri karar altına alınarak umumi komisyon toplantısı, bunlara vakit ve imkân verilmek üzere 5 Ekim 1951 tarihine bırakılmıştır.

6. – Komisyonun 5 Ekim 1951'den 9 Ekim 1951'e kadar süren sekiz oturumunda tali komisyonlardan gelen raporların müzakeresi yapıldıktan sonra gündemleri daha yüklü ve mevzuları daha çok ve geniş olan bazı tali komisyonların henüz raporlarının gelmemiş oldukları görülerek bunların tamamlanması için celse evvelâ 5 Kasım 1951 ve bilâhare 16 Kasım 1951 tarihine tâlik edilmiştir.

7. – 16 Kasımdan 19 Kasım 1951 tarihine kadar devam eden oturumlarda komisyon, Adalet, Milli Eğitim, Çalışma ve Sağlık ve Sosyal Yardım tâli komisyonlarından gelen raporları müzakere ve intaç etmiş ve gelecek toplantının 21 Aralık 1951 gününde yapılmasına karar verilmiştir.

8. – 21 Aralık 1951'de başlayan oturumlarda bazı tâli komisyonların raporu ile evvelce eksik kalmış veya tâlik edilmiş bazı işler de bitirildikten sonra işin son safhasına gelindiği müşahade edilerek çalışmaların bütünü ve yazılacak komisyon raporu üzerinde umumi müzakere açılmak üzere 10 Ocak 1952'ye gün tayin olunmuştur.

10, 11, 12 Ocak 1952 günlerinde yapılan beş toplantıda da hemen altı ay sürmüş olan bu mesaide varılmış olan neticelerin yekdiğerleriyle ahengi sağlamak üzere umumu bir defa daha gözden geçirelerek alınan kararların kıstası formüle uygunluğu murakabe edilmiş; bu incelemeler neticesinde antidemokratik oldukları tesbit olunan hükümlerle, esasında antidemokratik olmamakla beraber umumi hukuk esaslarıyla güç telif olunur mahiyeti görülen diğerk bazı hükümlerin kategorilere tasnifi işi bitirilmiş; sıra komisyon raporunun yazılmasına geldiğinden bu iş de direktifler tesbit olunarak bir Tahrir Komisyonuna tevdi olunmuş ve hazırlanacak rapor projesinin 1 Şubat 1952'de toplanacak komisyon umumi heyetinde müzakere edilmesine karar verilmiştir.

9. – 1 Şubat 1952 Cuma günü komisyon son toplantılarını yaparak Tahrir Komisyonunun ihzar eylemiş olduğu projenin heyeti umumiyesini müzakere ile, bazı tâdil ilavelerden sonra kabul eyleyerek bu raporun hükümete sunulmasına karar verilmiştir.

Raporun esasına girmeden önce arz edelim ki : Komisyonun tetkikleri 4 Haziran 1951 tarihinde yürürlükte bulunan kanunlara inhisar etmiş ve Komisyonumuzun kuruluşundan sonra çıkan kanunlar tetkiklerimizin dışında bırakılmıştır.

III. – Umumi hukuk esaslarına aykırı görülen bazı hükümler hakkında temenni

10. – Sekiz tali komisyondan gelen raporların komisyonda incelenmesi sırasında kıstasımıza nazaran antidemokratik oldukları tesbit edilen hükümlerin yanında, yukarıda anılan formül ölçümüne göre doğrudan doğruya ve mutlak olarak antidemokratik sayılmaları kabil olmamakla beraber, kanunlarımıza bazan adalet, nasafet, hakkaniyet ve eşitlik gibi noktalardan umumi hukuk esaslarına aykırı veya uzak düşen bir takım hususların da mevcut bulunduğu iptidadan beri nazarı dikkati çekmiştir. Bunlar komisyonun daha işin başlangıcında tali komisyonlara vazifelerini dağıtırken : Kanunları tarama esnasında eldeki formüle nazaran doğrudan doğruya ve aşikâr bir surette antidemokratik bulunan hükümlerin tesbiti ile iktifa olunmayacaktır. Aynı zamanda bu mahiyeti haiz olup olmadıklarında tereddüt edilen hükümler de tali komisyonun raporlarına dercedilecek ve bu gibi tereddütlü noktalar komisyonda hallolunacaktır". şeklinde vermiş olduğu ihtiyatlı direktifin bir neticesi olarak komisyona nisbeten genişçe miktarda getirilmiş olan mevzuların tetkiki dolayısıyla meydana çıkmıştır.

Antidemokratik hükümler ayrıldıktan sonra geriye kalan bu gibi sadece hukuk esaslarıyla bağdaşmaz mahiyette telâkki olunan hususlar hakkında yapılacak muamele görüşülürken komisyonda: Biri, bunların komisyona verilmiş olan "Antidemokratik hükümler tesbit" vazifesinin dışında kaldıkları için tamamen ihmal edilmeleri: Ve diğeri ise, yürürlükteki kanunlar taranırken meydana çıkan bu gibi umumi hukuk esaslarına uygun görülmeyen hususların da belirtilmesinin faydalı olabileceği mülâhazasıyla ve sırf bir temenni mahiyetinde olarak rapora konmaları lüzumu şeklinde iki noktâna nazır belirtilmiştir. Neticede ikinci görüş üstünlüğü kazandığından bunlarında bu maksatla rapora ilave edilmelerine karar verilmiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu suretle komisyonun kanunlarımızı taradıktan sonra düzeltilmeye muhtaç noktalar, tasnifte, evvela:

A) Antidemokratik hükümler ve

B) Hukuk esaslarına aykırı hükümler olmak üzere kendiliğinden iki büyük kısma ayrılmış oldu.

IV. – Antidemokratik hükümlerin tespit ve tasnifinde hâkim olan bazı mülâhazalar

II. – Kanunlarımızda mevcudiyetleri tesbit edilen antidemokratik hükümlerin hangileri olduğunu söylemeden ve tasniflerine geçmeden önce, bunların nasıl olup da kanunlarımıza karışmış oldukları, şimdiki durumları, aralarında mevcut derece farkları, islah şekilleri ve göze çarpan bazı boşluklar gibi bir kaç nokta üzerinde kısaca durmak faydalı görülmüştür.

Kanunlarda görülen antidemokratik hükümler her zaman ve yalnız istibdada ve mutlakiyet rejimlerine mahsus bir kusur değildir. Demokratik esaslara dayanarak kurulmuş rejimlerde de zamanla ve bazı tesirlerin ilcasıyla mevcut bulabilirler. Filhakika eski veya yeni olsun bir devlet bakâsı ve inkişafı, herşeyden evvel, onun anayasanın iyi ve sağlam esaslar üzerine kurulmasıyla, bu esasların en büyük bir inanış ile benimsenmesine ve o nisbette dikkat ve titizlik ile korunmasına bağlıdır.

Diğer taraftan büyük ve derin bir inkılâp hareketi üzerine kurulan bir devletin kendi mevcudiyetinin hikmeti ve temeli olan inkılâpları koruması tabii ve mukadder bir keyfiyettir. Bu şekilde kurulan bir devlet böyle iki icap ile karşılaşır. Mahiyetleri itibarıyla bu iki icaptan birincisi, zaman ve mekân içinde, daimîlik ve esas olmak vazifelerini taşıyan bir kaide:

İkincisi ise haddizatında mühim olmakla beraber ancak gayet muayyen ve mahdud hususlara taallük eden ve muvakkaten tecviz olunabilecek bir istisna teşkil ederler. Fakat tatbıkatta, hemen her inkılâp rejiminde veya devletinde, daha iptidada bile bu iki icabı salım bir muvazene halinde tutmak esasen güç olduktan başka hele sonraları gîtgede istisnanın istisna olduğunu unutturabilecek bir temayül ve binaenaleyh bunun hudutlarını iptidada derpiş ve kastolunan sahanın dışına isteyerek veya istemeyerek taşımak ve genişletmek meylî ve ondan sonra da alışkanlığı adeta sakınılmaz bir şekilde kendini gösterir. İstisnanın bu istilâsı karşısında çok defa asıl kaidenin ortadan tamamen kaybolup gîtmesi de mümkündür ki neticesi tam ve mutlak bir istibdada varır. Buna mukabil bünyesi kuvvetli milletlerde ekseriye görülen hal, inkılâpların üzerinden bunların hazmolunması için gerekli ve yeter bir zaman devresi geç-

tikten sonra mezkûr istilânın evvela durdurulması ve sonra da geriletilmesi ve asıl olan anayasa kaidelerinin tekrar ön plâna alınması ve gerektiği veçhile hâkim ve yüksek mevkîine iade olunmasıdır. Bûnyesi çok sağlam olan memleketimizde görülen tezahür de işte budur.

Milletlerin sosyal ve siyasi yaşayışlarında âdeta umumi bir gidiş halini almış bulunan yukarıki seyir, kanunlarımıza karışmış olan antide-mokratik hükümleri kısmen olsun izah ettiği gibi, beş altı seneden beri içine girdiğimiz yeni safhayı da aydınlatır.

Gerçek bir demokraside vatandaş hak ve hürriyetlerinin mutlaka kanuni teminata bağlanması gerektiği keyfiyeti, cemiyetlerin hayatında binlerle tecrübesi ile aşikâr olmuş, artık ayrıca isbata muhtaç olmayan bir vakıa ve gerçek halindedir. Bu sebeple komisyonumuz belki tatbikatta bugün fena tesirleri kendini pek o kadar hissettirmeyen bir takım mevzuları dahi kanuni teminata bağlamak lüzumunu duymuş ve bunları da islah edilecek antidemokratik hükümler içine katmakta tereddüt etmemiştir,

12. – Kanunlarımızda rastlanan antidemokratik hükümlerin incelenmesi ve tasnifi sırasında komisyonun dikkatini çeker iki nokta da şunlar olmuştur : 1. – Bu hükümlerin hak ve hürriyetleri tehlikeye sokmak veya rejimin simasını antidemokratik kılmak bakımından, hepsinin aynı vehamet derecesinde olmadıkları; 2. – Bunların bazılarının düzeltilmesi nisbeten kolay, bazılarının ise nisbeten daha güç bulunduklarıdır.

13. – Birinci nokta : Filhakika bu antidemokratik hükümler içinde bir taraftan milletin umumuna şâmil olanlar veyahut bilâkis yalnız küçükçe bir zümreyi ilgilendirenler mevcut olduğu gibi, diğer taraftan çok esaslı meseleler ve temel prensiplere dokunanlar veyahut nisbeten nadir veya mahdud hallere taallük ettikleri için birincilere kıyasla bir bakıma tâli ve fer'i derecede kalan ve hürriyete temâs edenler de vardır. meselâ askerî mahkemelerin teşkilâtında mahkemenin istiklâlîni ve hâkimin teminatını ve binnetice bitarâflığını tehlikeye soğan veya zayıflatan veyahut maznunun kendi avukatını -ve onsuz bir demokrasi rejimi kabili tasavvur bulunmadığı için- bizzat demokrasiyi ya yok edecek, ya pek ağır bir şüphe altına sokabilecek derecede ehemmiyetli ve vahimdirler. Buna mukabil faraza 964 sayılı Kanunun 49 uncu maddesinde tasrih edilmiş olup, eczacıların eczanelerinden ayrılabilmeleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından müsaade almalarını âmir hüküm antidemokratik olmakla beraber, vehamet bakımından, birincisi ile aynı hızda ve ehemmiyet-te olduğu idda edilemez. Komisyonun kanunlarımızda bulup tefrik ettiği antidemokratik hükümler arasında birinci neviden olanlar tabiatıyla pek sayılı miktardadır: Çoğunluğu ikinci neviden olanlar teşkil etmektedir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Fakat şu noktayı da gözden kaçırmamak lâzımdır ki bir memleketin siyasi ve idari rejiminde bu nisbeten tâli olan antidemokratik hükümlerin de çok büyük ehemmiyeti ve zararları vardır. Zira bu çeşit antidemokratik hükümler, her biri tek başına bir rejime antidemokratik bir vasıf izafesine yetmemekle beraber, bunların bir memleketin kanunlarında fazlaca bir miktarda bulunmaları, artmaları hele birikmeleri, neticede o rejimin demokratik temelini ciddi bir şekilde zedelemeye, rejimin demokratik vasfını şüpheli kılacak tarzda onu gölgelemeye saik olurlar : Hatta vaktiyle bertaraf edilmeyip daha da çoğalmalarına meydan bırakılacak olursa demokrasiyi çöktürmeye kadar gidebilirler. Komisyon onun için bunlar üzerinde hassasiyetle durmuş ve hatta hukuk esaslarına aykırı hükümleri dahi raporuna aynı sebepten dolayı ilave etmiştir.

İkinci nokta olarak kanunlarımızda mevcut antidemokratik hükümlerin giderilmesindeki kolaylık veya zorluk meselesine gelince, komisyon giriştiği uzun tarama işinde bulduğu antidemokratik hükümlerden bazılarının doğrudan doğruya ve yerlerine başka hükümler ikamesine hacet olmaksızın sadece kaldırılmasıyla iktifa etmenin mümkün olduğunu ve bu ilgadan dolayı fert, devlet ve idare hayatında hiçbir aksama olmaya-acağını ve bilâkis ferahlık ve iyilik doğacağını müşahade etmiştir. Kanunlarımızın tam demokratik ahengini sağlamakta yapılması en kolay kısmı teşkil ettikleri için komisyon kabul ettiği aşağıdaki tasnifte bunları "İlgası gereken hükümler" başlığı altında birinci kategoriye ithal etmiştir.

Buna mukabil aynı tetkikler esnasında bazı antidemokratik hükümlerin ise sadece ilgalarının kâfi gelmeyip, yerlerine demokratik mahiyette yenilerinin tedvin edilmelerinin iktiza ettiği görülmüştür. Bu ikinci grup, düzeltilmeleri bilhassa mevzularının hususiyet veya ehemmiyetlerine göre değişebilecek bir zaman sarfını mucip olabilecek bazı hazırlıkları ve incelemeleri icap ettiren zümreyi teşkil eder. Bu sebeple komisyon bunları da ayrı bir grupta toplamayı münasip telakki etmiş ve "Tadil edilmesi gereken hükümler" başlığı altında ikinci kategoriye koymuştur.

Diğer taraftan bunların yanında bir de, demokratik bir mevzuat sisteminde bulunması gerektiği halde kanunlarımızda mevcut olmayan ve bu suretle yoklukları antidemokratik olan bazı hüküm boşluklarına tesadüf edilmişti. Mesela matbuat kanununda fertlerin hususi hayatları hakkında uluorta neşriyatta bulunulmasını meneden bir hüküm bulunmayışı veya fikir işçilerine sendika kurmak selâhiyetinin tanınmamış olması gibi.

Komisyon bu gibi hususları da ayrı bir zümre olarak "Doldurulması gereken boşluklar" serlevhası altında üçüncü bir kategoriye tasnif etmiştir.

15. – Komisyonda biri: Antidemokratik hükümlerin rapordaki tasnifinde yukarıda 13 numaralı bentte izah edilen noktanın esas olarak alınmasını, diğeri ise : Bilâkis 14 numaralı bentte işaret edilen noktanın bu tasnife esas tutulmasını müdafaa eden iki görüş karşılaşmış ve neticede - gerek daha ameli olmasından ve gerekse biraz sonra açıklanacak sebeplerden dolayı- üyelerin ekseriyetinin tasvibini kazanan ikinci noktainazar üstün gelmiş ve kabul edilmiştir.

Komisyonun ekseriyeti, rapora dercolunan antidemokratik hükümlerin ehemmiyet ve vahametçe, birbirlerine müsavi olmadıklarını prensip olarak kabul etmekle beraber, buna göre bir tefrik ve tasnif yapmak için elverişli objektif bir kıstas bulmanın müşkil olduğunu ve bulunsa bile içtihadı müsait olabileceğini, binaenaleyh komisyonun bu bapdaki kendi takdiri ile hükümeti bağlamasının doğru olmayacağını düşünerek işin esasının ve umumi olarak ölçüsünün raporda belirtilmesiyle iktifa olunmasını ve bu işte hükümetin takdirine yer ve imkân bırakılmasını kararlaştırmıştır.

Bundan dolayıdır ki aşağıdaki umumi tasnife ve kategorilerde de antidemokratik hükümler, ehemmiyet ve vahametlerine göre değil, taallük ettikleri kanunların tarih ve sıra numaralarına göre yazılmıştır.

V – Kanunlarımızda ıslaha muhtaç görülen hükümler ve bunların umumi tasnifi

16. – Komisyonun, yukarıda üç numaralı bentte yazılı olan formüle nazaran kanunlarımızda antidemokratik bulunduğu hükümlerle, o formül dışında hukuk esaslarına aykırı telâkki ederek ve ancak temenni mahiyetinde olmak üzere kayıt ve işaret eylediği hükümler aşağıya dercedilmiştir.

A) Antidemokratik Hükümler

Birinci Kategori : İlgâ edilmeleri gereken hükümler ;

Yerlerine yeni hükümler konulmasına lüzum olmadan kaldırılması gerekli antidemokratik hükümler şunlardır :

1. – 5 Ağustos 1325 tarihli "Tahsili Emval Kanunu" nun 17 nci maddesinde vergi borcu için hapis cezası derpiş eden hüküm :

2. – 14 Ağustos 1330 tarihli "Nüfus Kanunu" nun 3 üncü maddesinde Müslüman vatandaşlarla gayrimüslim vatandaşlar arasında eşitsiz muamele derpiş eden ve vatandaşların inançları ile devletin resmen ilgilenmesini âmir bulunan "Müslümanların dinini ve gayrimüslim ahalinin din ve mezhebi ile hangi cemaata mensup olduğunu" ibaresi :

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMEŞİ

3. – 25.11.1336 tarih ve 55 sayılı "Düğünlerde Men'i İsrâfat Kanunu";

4. – 18.10.1339 tarih ve 356 sayılı "İzalei Şekavet Kanunu";

5. – 1 Mart 1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun;

a) Muaddel 159 uncu maddesindeki "B. M. M. nin meşruiyeti hakkında suizanı davet edecek şekilde" ibaresi;

b) 161 inci maddesine eklenen ve harp esnasında tecziyesi derpiş edilen fiillerin sulh zamanında da cezalandırılmasını âmir bulunan son fıkra;

6. – 18 Mart 1926 tarih ve 788 sayılı "Memurin Kanununun;

a) 4 üncü maddesinin memurlar için ecnebilerle evli olmamak kaydını ihtiva eden ve ecnebilerle evlenen memurların müstağfi addedilmelerini âmir bulunan "Z" fıkrası;

b) Kadın ve erkek vatandaşlar arasında eşitlik gözetilmesine engel olan 6 ncı maddesi;

c) 10 uncu maddesinin (A) bendinde memurların sicillerine mezheplerinin de kayıt ve tescil edilmesini âmir bulunan "Mezhebi" kelimesi;

d) Memurların Türk olması açıkça belirtilmiş esaslı bir kanuni şart olmasına rağmen gene 10 uncu maddesinin (A) fıkrasında memurların milliyetlerinin de kayıt ve tescilini âmir bulunan "Milliyeti" kelimesi;

7. – 24.1.1927 tarih ve 964 sayılı "Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun"un;

a) Açılacak eczane sayısını şehir, kasaba veya köylerin nüfuslarına göre tahdit etmeyi âmir bulunan 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24 üncü maddeleri;

b) 49 uncu maddesinin eczacıların 15 günden fazla müddetle eczanelerinden ayrılabilirmeleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından müsaade alınmasını âmir bulunan 2 nci fıkrası;

8. – 23.5.1928 tarih ve 1312 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kanunu"nın 10 uncu maddesinde, ecnebi bir memlekette mukim oldukları halde beş seneden fazla bir müddet Türk şehbenderhanelerinde kendilerini tescil ettirmemiş olan Türklerin vatandaşlıktan ıskatlarına yetki veren hüküm;

9. – 3.4.1930 tarih ve 1580 sayılı "Belediye Kanunu"nın :

a) 53 üncü maddesinde Belediye Meclisinin, feshini münhasıran İşçileri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunun kararını bağli tutan hüküm;

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

b) Müntehap Belediye Başkanları verme mansup belediye başkanları ikame edilmesine yetki veren 94 üncü maddesi;

c) İstanbul Belediyesi ile İstanbul İl Özel İdaresinin birleştirilmesini ve İstanbul Belediye Başkanlığının İstanbul Valisi tarafından ifa edilmesini âmir bulunan 149, 150, 151, 152 ve 153 üncü maddeleri;

10. – 7.1.1932 tarih ve 1918 sayılı "Kaçakçılığın men ve Takibine Dair Kanun"un:

a) 17.1.1940 tarih ve 3777 sayılı Kanunla değiştirilen ve idare amirlerine hususi evlerle müştemilâtında arama yaptırmak yetkisi veren sekizinci maddesi;

b) 58 inci maddesinin bazı hallerde muhakemenin mutlak surette mevkûfen yapılmasını âmir bulunan fıkrası;

11. – 4.7.1934 tarih ve 2559 sayılı "Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu" nun:

a) 2 nci maddesinin (D) bendinde polisler hakkında Memurin Kanununun 40 inci maddesi hükmünün cari olmamasını âmir bulunan son fıkra;

b) 8 inci maddesinin (B) bendinde Devletin siyasetine mazarratı dokunacak oyun oynatılan yerlerin kapatılmasına yetki veren "ve siyasetine" kelimeleri;

12. – Askeri şahısların zat işlerine taallük eden davalarının yargılanması işini yargıçlık teminatından mahrum bir heyete tevdi eden ve bazı hususlarda dava hakkını dahi selbeyleyen 30.5.1938 tarih ve 3410 sayılı "Askerlerin Zat İşlerine Taallük Eden Davalarının Tetkik ve Muhakeme Usulü Hakkında Kanun";

13. – 15 Haziran 1938 tarih ve 3456 sayılı "Noter Kanunu" nun;

a) Yedinci maddesinde : Noter olmak için yabancı ile evli olmamak şartını koyan (VI) ncı fıkra;

b) 67 nci maddesinde : Noter memuru olabilmek için yabancı ile evli olmamak şartını koyan (VI) ncı fıkra;

14. – 27.6.1938 tarih ve 3499 sayılı "Avukatlık Kanunu" nun :

a) Vazifelerinden ayrılan yargıç ve savcılarının hizmet ettikleri mahkeme ve yerlerde, ayrılma tarihinden itibaren iki yıl müddetle avukatlık etmekten meneden 7 nci maddesi;

b) Mevzuu irtica olan yahut milli vahdet ve şuurla telifi mümkün olmayan fiillere müteâllik davaları deruhte etmeyi itiyat edenlerin meslek-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

ten çıkarılmalarını ve muhitteki temas ve faaliyetleri itibarıyla muayyen bir baro bölgesi içinde avukatlık yapmaları tecvîz edilmeyenlerin baro levhasından isimlerinin silinmelerini derpiş eden ve ilgililerin itiraz ve dava haklarını da kaldıran 117 nci maddesi;

15. – 28.6.1938 tarih ve 3512 sayılı “Cemiyetler Kanunu” nun :

a) Devlet , hususi idareler ve belediyelerle devlete bağlı kurumlardan hizmet karşılığı maaş veya ücret alanların dernek kurmak hak ve hürriyetlerini tahdit eden 12 nci maddesi;

b) Zabıtaya cemiyetlerin merkez ve müesseselerine her zaman girmek yetkisini derpiş eden 29 uncu maddesi;

16. – Vatandaşlara beden terbiyesi mükellefiyeti tahmil eden 29.6.1938 tarih ve 3550 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu”;

17. – 7.7.1939 tarih ve 3710 sayılı “Belediye İstimlâk Kanununun 7 nci maddesindeki bir takım idarî karar ve tasarruflar dolayısıyla ilgililerin dava haklarını selbeden; “Âmme menfaatleri hakkındaki kati kararlar aleyhine Devlet Şûrasına müracaat olunamaz” fıkrası;

18. – Memurların ve hizmetlilerin tahsil müesseselerine devam etmelerini meneden 28.4.1941 tarih ve 4007 sayılı Kanun ile bu Kanunun 1 inci maddesini değıştiren 29.4.1942 tarih ve 4214 sayılı Kanun;

19. – 9.7.1943 tarih ve 4459 sayılı “Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilâtı yapılmasına ve 3017 numaralı Sağlık ve İctimai Muavenet Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu” nun bazı maddelerinin değıştirilmesine dair kanunun köy ebelerini ve köy sağlık memurlarını istihlâk ve istihsal kooperatiflerine âza yazılmaya mecbur tutan 18 inci maddesi;

20. – 19.7.1943 tarih ve 4486 sayılı “Teknik Ziraat ve Teknik Bahçivanlık Okulları Kanunu” nun :

a) Köy İlkokulunu bitirmiş köylü çocuklardan Tarım Bakanlığınca seçilenlerin veli veya vasilerini teknik ziraat ve teknik bahçivanlık okullarına vermeyi ve devam ettirmeyi mecbur tutan 3 üncü maddesi;

b) Teknik çiftçi ve teknik bahçivan diplomasını alanların 20 yıl müddetle Devlet Teşkilât ve Müesseselerine ve hususi teşekküllerde bir iş tutmalarını meneden 16 nci maddesi;

21. – 20.2.1947 tarih ve 5018 sayılı “İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” un; 2 nci maddesinin esnaf ve esnaf yanında çalışanları sendika kurmak hakkından mahrum eden son fıkrası;

22. – 8.6.1949 tarih ve 5434 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu” nun, subaylarla askerî ve mülki memurlardan yabancı ta-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

biyetindeki kız ve kadınlarla evlenenlerin istifa etmiş sayılarak emeklilik haklarından da mahrum edilmelerini âmir bulunan geçici 84 üncü maddesi;

23. – 15.7.1950 tarih ve 5682 sayılı "Pasaport Kanunu" nun 22 nci maddesinde memleketten ayrılmalarında siyasi emniyet bakımından malızur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tesbit edilenlere pasaport veya vesika verilmeyeceğini bildiren fıkra.

İkinci Kategori : Tadili Gereken Hükümler

1. – 27 Mayıs 1325 tarihli "İçtimaatı Umumiye Kanunu" nun 9 uncu maddesi mülkiye veya adliye memuruna "Muhilli İnzibat, Münazaa ve Mücadele Vukuunda içtimai feshetmek yetkisini vermiş bulunmaktadır. Fesih yetkisini ancak münazaanın umumileşmek istidadı gösterdiği takdirde kullanabileceği ve münferit vakalarda faillerinin toplantı yerinden uzaklaştırılarak düzenliğin tade edilebileceği hususlarının tasrihi suretiyle maddenin tadili.

2. – 13 Mart 1329 tarihli "İdarei Umumiye Vilayet Kanunu" nun İl Genel Meclislerinin Bakanlar Kurulu kararıyla feshedilebileceğini mübeyyin olan 125 inci maddesinin Danıştay kararına müstenit Bakanlar Kurulu kararıyla tecviz edilebileceği şeklinde tâdili.

3. – 18 Mart 1340 tarih ve 442 sayılı "Köy Kanunu" nun değiştirilmesine imkân veren 44 üncü maddesinin hiyerarşik müracaata ve bilhassa kazai murakabeye imkân vermekle beraber köy derneğini başka muhtar seçmeye icbar etmeyecek surette tâdili;

b) Köy idareleri tarafından yapılan kamulaştırmalar için adalet mercilerine müracaat yollarını kapayan 44 üncü maddesinin 2 nci bendinin umumi kamulaştırma esasları dairesinde mülkiyet haklarını zedelemeyecek surette tadili,

4. 10.6.1926 tarih ve 929 sayılı "Devlet Demiryolları İstimlâk Kanunu" ile 5.5.1930 tarih ve 1607 sayılı zeylinin, mülkiyet haklarını zedelemeyecek şekilde tâdili,

5. – 23.5.1928 tarihli ve 1312 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kanunu" nun 12 nci maddesinin vatandaşlıktan ıskat edilenlerin hükümetçe mallarının tasfiye edileceğini mübeyyin son fıkrasının; bu tasfiyenin ıskat kararının kesinleşmesinden sonra kayıplara kıyasen adalet mahkemelerince ve vatandaşlıktan ıskat olunanların Türk Vatandaşlığında kalan ailelerini mütezarrır etmeyecek şekilde yapılmasını âmir hükümlerle tadili,

6. – 18.5.1929 tarih ve 1455 sayılı "Askeri Memurlar Hakkında Kanun"un 2 nci maddesinde sözü geçen askeri adli hâkimlerin Hâkimler

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Kanunu hükümleri dairesinde yargıclık teminatını haiz olduklarının tasrihi suretiyle bu maddenin tadil ve ikmalı,

7. – 3.4.1930 tarih ve 1580 sayılı “Belediye Kanunu” nun :

a) Belediye Meclislerince seçilen belediye başkanlarını yerine göre valilerin veya İçişleri Bakanının tasvibine bağlı tutan 89 uncu maddesinin Meclis üyeleri arasından seçilen belediye başkanlarının hiçbir makamın tasvibine muhtaç olmadan bu sıfatı ihraz edeceğini ve Meclis üyeleri dışından seçilen başkanların ise kanuni vasıfları haiz olup olmadıklarının ilgili seçim kurulları tarafından tasdik olunacağını mübeyyin surette tādili,

b) Belediye Başkanlığının inhihali halinde Başkanvekilinin yerine göre Vali veya İçişleri Bakanı tarafından tayin edileceğini âmir bulunan 90 ıncı maddesinin Belediye Meclisinin de inhihâlî haline maksur tutacak şekilde tādili,

8. – 22.5.1930 tarih ve 1631 sayılı “Askerî Muhakeme Usulü Kanunu” nun askerî mahkemelerin kuruluş ve işleyişlerinde tarafsızlık ve bağımsızlıklarını sağlayacak ve sivillerin askerî mahiyette olmayan suçlarından dolayı tabii yargıçlarından alınarak askerî mahkemelere verilmelerini önleyecek şekilde tādili,

9. – 22.12.1934 tarih ve 2644 sayılı “Tapu Kanunu” nun 15 inci maddesinde vergi kıymetinin yarısı verilmek suretiyle sahiplerinden gayrimenkullerinin alınmasını derpiş eden fıkranın mülkiyet haklarını zedelemeyecek şekilde tādili,

10. – 8.6.1936 tarih ve 3008 sayılı “İş Kanunu” nun “Grev” ve “Lokavt”ı mutlak surette yasak eden 72 nci maddesinin tadili,

11. – 28.6.1938 tarih ve 3512 sayılı “Cemiyetler Kanunu” nun :

a) 28 inci maddesinde derpiş edilen cemiyet muameleleriyle defter ve hesaplarının teftiş ve tetkiki yetkisinin, bilhassa siyasi partiler üzerinde baskı yapmak imkânını önleyecek surette tahdidi;

b) 31 inci maddesinde derpiş edilen umumi içtimalarda hükümet komiseri bulundurmak yetkisinin de aynı maksatla kasır ve tahdidi.

12. – 3.1.1940 tarih ve 3762 sayılı Hizmetten Ayrılan Bazı Memur ve Müstahdemlerin Yapamayacakları İşler Hakkında Kanunda derpiş edilen memnuiyetlerin tahdidi :

13. – 11.6.1945 tarihli ve 4753 sayılı -Çiftçiye Topraklandırma Kanununun 21 inci maddesinde derpiş edilen kamulaştırma bedellerinin tesbit ve tediye tarzlarının mülkiyet haklarını zedelemeyecek bir hale ifrağı:

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

14. – 8.6.1949 tarih ve 5434 sayılı - Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesinin (b) bendine göre 30 hizmet yılını tamamlamış olanların, kurullarınca lüzum görüldüğünde yaş kaydı aranmaksızın re'sen emekliye sevkedilmeleri kararlarının, her türlü idari kararlar gibi kazaî murakabeye tâbi olması.

15. – 3.6.1949 tarih ve 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununun tarım faaliyetinden elde edilen kazançları hiç bir hadle takviye etmeden Gelir Vergisinden istisna eden 19 uncu maddesi.

16. – 16.6.1949 tarih ve 5440 sayılı "Memur ve Hizmetlilerden Mal Beyannamesi Alınması Hakkında Kanunun 2 nci maddesi memurları ve hizmetlileri menkul ve gayrimenkul mallarında önemli bir değişiklik vukua geldiği takdirde bunu bir ay içinde bildirmeye mecbur tuttuğuna göre ayrıca beş yılda bir beyanname vermek mecburiyetinin de tesisi bilhassa 1609 ve 4237 sayılı kanunlar muvacehesinde gereksiz olmakla taddili:

17. – 16.2.1949 tarih ve 5545 sayılı "Milletvekilleri Seçimi Kanunu"nun 9 uncu maddesinde emniyet müdürleri, emniyet âmirleri, komiserler, komiser muavinleri, polisler, subaylar, gedikli subaylar, askeri memurlar ve askeri adli yargıçlar hakkında tesis edilen oy verme yasağının memuriyet nüfuzunu kötüye kullanmayı önleyecek hükümler vaz'ı suretiyle kaldırılması.

Gereklidir.

Üçüncü Kategori

Kanunî mevzuatta mevcut olmayan, fakat demokratik bir rejimde yer alması temenniye şayan görülen hükümler:

1. – 11.3.1338 tarih ve 203 sayılı "Emirber ve Seyis Neferleri Hakkında Kanun"un emirlerini kamu hizmeti icaplarından gayri hususlarda çalıştırmaya manî hükümlerle tamamlanması;

2. – 4.7.1934 tarih ve 2559 sayılı "Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu"nun 2 nci maddesinin (B) bendinde kaldırılması gerekli olduğu maruz fıkra yerine polisin göreceği vazifelerden yetkili amiri tarafından verilen emirlerin kanun, tüzük veya yönetmeliklere aykırılığı dolayısıyla yerine getirilmesinden doğacak hukuki mesuliyetin polise değil, emri veren amire raci olacağını belirten bir hükmün eklenmesi;

3. – 20.2.1947 tarih ve 5018 sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkındaki Kanun"un 2 nci maddesine fikir işçilerinin sendika kurmalarına yetki veren bir hüküm eklenmesi;

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

4. – 15.7.1950 tarih ve 5680 sayılı "Basın Kanunu"nın 19 uncu maddesiyle düzenlenen cevap ve düzeltme hakkının bir yayın vasıtası olan radyolara da teşmili;

5. – Siyasî gayelerini gerçekleştirmek için askeri karakterde veya askeri disipline tâbi birlikler halinde dernek kurmak ve böyle bir derneğe girmek fiillerinin ceza müeyyidesi ile menedilmesi;

6. – Bir kimse tarafından başkasının siyasî, sosyal veya ilmî düşüncelerini alenen izhar etmesine mani olmak için cebir veya tehdit kullanması veyahut fikrin yayılmasını önlemek maksadiyle kanunun menetmediği yazı ve matbuatın basılmasına veya tevziine mani olunması fiillerinin suç sayılması;

7. – İkamet ve seyahat hürriyetine men'î müdahalelerin suç sayılması;

8. – Kanun önünde eşitliği ihlâl etmek ve ırkı, dini, dili, cinsi, siyasi fikirleri veya şahsî veya sosyal durumu dolayısıyla bir kimsenin medenî veya siyasi haklarını normal surette kullanmasına mâni olmak fiillerinin suç sayılması;

9. – ırkı, dini, dili, cinsi, siyasi fikirleri veya şahsî veya sosyal durumu dolayısıyla bir sosyal sınıf hakkında diğerlerinin nefret ve istihafını alenen tahrik eden kimsenin suçlu sayılması.

B) Antidemokratik olmamakla beraber, hukuk esaslarına aykırı olduğundan ıslahı temenni edilen hükümler :

1. – 13.3.1329 tarihli "İdareî Umumiyeî Vilayet Kanunu"nın

a) 78 inci maddesi il genel meclisi tarafından kabul edilen beş yıllık hizmet programının İçişleri Bakanlığınca ayrıca aynen veya tadilen tasdik edileceğini göstermekte ve,

b) 86 ncı maddesi il bütçelerinin merkezde bir komisyonun ihzarî tetkikinden sonra Bakanlar Kurulunca aynen veya tadilen tasdik olunacağını bildirmektedir.

2. – Memurların tahvilleri veya vazife ile bir yere gönderilmeleri halinde harcırah hükümlerine göre kendilerine verilen yolluklar hakiki ve zaruri masraflarını karşılamaktan uzak bulunmaktadır. Kanunî mevzuatın, mağduriyete meydan vermeyecek şekle ifrağı;

3. – 2.2.1330 tarihli "Seylâptan Dolayı İrası Hasar Eden Gayrimemlûk Enharı Sagirenin Sureti Tathiri Hakkında Kanun" alâtı basite ile temizlenmesi mümkün olan ve zarar yapan küçük nehirlerin temizlenmesi mükellefiyetini ilgili kasaba veya köy halkından 15 yaşından yukarı er-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

kek nüfusa bilâbedel tahmil etmektedir. Bu mükellefiyetin aylarca devam etmesi imkânı vardır.

Mükellefiyetin yaş haddi de göz önüne alınarak zaman ölçüsü ile tahdidî suretiyle yeni baştan tanzimi;

4. – 3.4.1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediye Kanunu”nun :

a) 95 ve 96 ncı maddeleri Belediye Başkan Yardımcıları ile Belediye erkânının tayinlerini İçişleri Bakanlığının tasvibine bağlı tutmaktadır. Mahalli muhtariyet prensipleri ile uzlaştırılması mümkün olmayan bu idarî vesayet rejimine son verilmesi;

b) 91 inci maddesi, vazifeden mütevellit bir hareketten dolayı hafif hapse mahkûmiyeti halinde belediye başkanlarının ıskat edilmelerini amir bulunmaktadır. Bu hapis cezasına bir had tâyini suretiyle diğer kanunî mevzuatımızla ahenkli bir hale ifrağı;

5. – 7.1.1932 tarih ve 1920 sayılı Kanun : Manifesto, ambar, muayene, tetkik ve muhasebe işlerinde çalıştırılanlarla gümrük baş müdürleri, müdürleri ve sair idare memurlarının Bakan tarafından her zaman işten çıkarılabilmelerine müsait hükümleriyle, gerekse diğer Bakanlıklar memurlarının hukuki durumları ile ahenksiz bir mahiyet arzettiğinden ahenkli hale ifrağı;

6. – 14.1.1943 tarih ve 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Koruma Kanununun ücretsiz olarak çalışmak mükellefiyetini, tahmil eden 10 uncu maddesinin nasafet kaidelerine uygun bir şekilde ıslahı;

7. – 18.7.1944 tarih ve 4623 sayılı “Yer Sarsıntısından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun”un 7 nci maddesinin ilk kurtarma yerinde çalıştırılanlara ücret verilmesini men eden 1 inci fıkrası ıslaha muhtaç görülmüştür.

8. – 13.6.1946 tarih ve 4936 sayılı “Üniversiteler Kanunu”nun

a) 10 uncu maddesinde, Yönetmeliklerin Millî Eğitim Bakanlığının Onanmasından sonra yürürlüğe gireceğini belirten hükmü ile;

b) 3 üncü bölümünden : Öğretim üyelerinin tayinlerinde hükümete tanınan takdir yetkileri;

Üniversite muhtariyetini zedeleyici mahiyette görüldüğünden sözü edilen hususlarda Senato kararlarının nihai olmaması.

9. – 2.5.1949 tarih ve 5338 sayılı Gümrük Kanunu”nun 65 inci maddesi gümrük beyannamesini esas tutmakla beraber muayene neticesi eşyanın beyana göre daha fazla vergi alınmasını gerektirirse verginin bu

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

neticeye göre tahakkuk ettirileceğini belirtmekte ise de muayene neticesi daha az vergi alınmasını gerektirmesi halinde verginin azaltılmasına mani hüküm taşıdığından vergi adaletine uygun görülmeyen bu hükmün ıslahı;

10. – 8.6.1949 tarih ve 5434 sayılı "T.C. Emekli Sandığı Kanunu"nın:

a) Muayyen bir müddet hapse mahkûm olanların veya sadece askerlikten tard cezasına çarptırılanların emeklilik haklarını düşüren 92 nci maddesinin (A) fıkrasındaki hükümler, şiddetleri ve mahrumiyetin suçluya münhasır kalmayarak ailesi efradına da teşmiş edilmiş olması noktalarından, hukuk esaslarına aykırı görülmekle, ıslahı;

b) Azınlık ve yabancı okullarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tayin edilenlerin 10 yıllık hizmetlerinin emekliliğe sayılmasını amir bulunan geçici 65 inci maddesinin "E" fıkrası hükmünün Türk özel okullarında geçen hizmetlere de teşmili;

11. – 10.6.1949 tarih ve 5439 sayılı "Memurin Kanununa Ek Kanunun Bakanlara herhangi bir memurun tayinindeki usule göre boş bir vazife bulunup bulunmamasıyla kayıtlı olmaksızın yurt içinde dilediği yerde çalıştırabilmesine yetki veren 2 nci maddesi hükmünün; memurların ihzar ettikleri mevki, derece ve sınıflarına hâlel getirmemek ve Memurin Kanununun nakil ve tahvil hakkında kabul ettiği esaslara uygun surette varılmasını düzenleyen ve geçici tahvillerde yolluk verilmesini sağlayan hükümlerle ıslahı ve diğer Teşkilât Kanunlarındaki bu kabil hükümlerin de aynı suretle tādili;

12. – Mecburi hizmete müteallik mevzuat arasındaki büyük ahenksizlikler göze çarpmaktadırlar. Çeşitli kamu hizmetlerinin birtakım özellikleri dolayısıyla bu konudaki kanunî mevzuatın birleştirilmesi mümkün telakki edilmese dahi bir taraftan kamu idareleri tarafından ihtiyar edilen masraf ve külfetler, diğer taraftan ilgililere tevdi edilecek hizmetin ehemmiyet ve nezaketi gözönünde tutularak mecburî hizmetlere ve tazminata mutaallik hükümlerin adilâne bir ayarlamaya tâbi tutulması temenniye şâyan görülmüş ve bu maksatla konu ile ilgili kanunlarımız numara sırasıyla aşağıya dercolumuştur.

788 sayılı Kanunun 2919 sayılı Kanunla değiştirilen 64 üncü maddesi

789 sayılı Kanunun 1238 sayılı Kanunla değiştirilen 8 inci maddesi

1337 sayılı Kanunun 2 nci maddesi

1416 sayılı Kanunun 19 uncu maddesi

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

2000 sayılı Kanunun 2, 3 ve 4 üncü maddeleri

2777 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi

3201 sayılı Kanunun 32 nci maddesi

3400 sayılı Kanunun 1 ve 2 nci maddeleri

3467 sayılı Kanunun 1, 4, 5 ve 6 nci maddeleri

3803 sayılı Kanunun 4 ve 5 inci maddeleri

3829 sayılı Kanunun 5 ve 10 uncu maddeleri

3989 sayılı Kanunun 2 nci maddesi

4098 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi

4074 sayılı Kanunun 63 üncü maddesi

4459 sayılı Kanunun 3 ve 15 inci maddeleri

4489 sayılı Kanunun 4 ve 5 inci maddeleri

4915 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi

5245 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi

5434 sayılı Kanunun geçici 83 üncü maddesi.

13. – 15.7.1950 tarih ve 5680 sayılı "Basın Kanunu"nın 19 uncu maddesi cevap hakkını fazla takyit ve tahdid etmiş olduğundan ilgililere cevap vermek hakkını sağlayacak hükümlerle tâdil ve ikmalî; temenniye şayan görülmüştür.

VI. – Nihai mülâhazalar

I. – Komisyonumuz raporunu ikmal ederken, Anayasa ve bir Anayasa Mahkemesi ihdası konuları üzerinde de kısaca durmak ve bazı izahat vermek lüzumunu duymuştur.

Bu raporda anayasaya hiç temâs edilmemiş olması, elbet nazarı dikkati çekmesi lâzımgelen bir keyfiyet olduğundan bunun sebeplerini açıklamak mecburiyeti vardır.

Evvela Anayasa bir ölçü ve kıstas olarak ele alınabilirdi. Bu suretle Anayasaya uygun olan kanunlar demokratik, ona aykırı olan kanunlar ise antidemokratik olarak tefrik olunabilirdi. Komisyon bu yola gitmemiştir. Çünkü Anayasamız, demokratik bir rejimin icabettirdiği temel müesseselerin başlıcalarını ve en esaslılarını kurmuş ve vatandaşların siyasi ve âmme hak ve hürriyetlerinin çoğunu derpiş etmiş olmakla beraber, modern bir demokrasinin mütevakıf bulunduğu bütün şartların tamamını ihtiva etmektedir. Bu yönden noksanları olduktan başka hatta içinde, mesela ancak bir siyasi parti programına girebilecek mahiyette ol-

dukuları halde Anayasada yer alan antidemokratik hükümler bile mevcuttur; bu itibarla sâlim bir kıstas olarak alınamazdı.

Durum bu olunca, Komisyon iptidada, Anayasadaki antidemokratik hükümleri ve bunların yanısıra orada mevcut olan mühim boşlukları da yukarıki listeye ithal etmeyi düşünmüş, fakat Anayasanın, tetkiki ayrıca ve başlıbaşına ele alınması gereken üstün ehemmiyette bir mevzu olduğunu takdir ederek bundan sarfınazar etmiştir.

2. – Bir Anayasa mahkemesi ihdası konusuna gelince : Komisyonun kanaatine, bunu icabettiren sebepler kısaca şu yolda izah olunabilir :

Asıl gaye, kanunlarımızın demokrasi esaslarına tamamen uygunluğu daima muhafaza etmek olduğuna göre, bu hedefin, yukarıda işaret edilmiş olan bütün antidemokratik hükümlerin tamamı, ilga, tâdil ve ikmâl edilseler dahi, istihsal edilebilmesi, gene katî değildir. Zira evvela, Komisyonun bütün dikkatine rağmen mevcut kanunlardaki bazı antidemokratik hükümler gözden kaçmış veyahut böyle telakki edilmemiş olabilir; sanıyen, gösterilecek bütün itinaya rağmen, bundan sonra da kanunlarımızı antidemokratik sayılabilecek hükümlerin karışabilmesi imkânı, bir ihtimâl olarak, daima mevcuttur. Böyle olunca, yukarıda anılan asıl gayenin elde edilmesi, ancak memlekette kanunların Anayasaya ve demokrasi esaslarına mugayereti iddialarını tetkike yetkili yüksek bir merci gösterilmesine vabestedir. Aksi takdirde bu gayenin elde edilmesi için zaman zaman Komisyonumuz gibi hususi inceleme ve tarama heyetleri kurulmak zarureti duyulur. Bunun sâlim bir usul, tatmin edici bir tedbir olmadığı aşikârdır.

Derpiş olunan yüksek mercie mutlaka "Anayasa Mahkemesi" isminin verilmesi icabetmediği tabiidir. Hatta bu bapta yeni bir merci ihdas edilmeyerek, işin mevcut Yüksek Kaza Makamlarından birine veya bunların birleşmesiyle kurulacak karma bir heyete verilmesi de düşünülebilir. Herhalde Komisyon "Anayasa Mahkemesi" tâbirini, sırf mevzuun mahiyetine ve ehemmiyetine işaret olmak üzere ve Batı memleketlerinin bazılarının yeni Anayasalarında kabul edilmiş bir müessese olduğu için istimal etmiştir.

Şüphesiz, Anayasa Mahkemesi, bizzat Anayasa mevzuu ile beraber ele alınabilecek ve onun tâdili veya yeniden yapılması sırasında tahakkuk ettirilebilecek bir iştir ve buna şiddetle ihtiyaç da vardır.

Başkanı : Profesör Süheyp Derbil, Üye : İşletmeler B. Hk. Müşaviri Mehmet Akın, Üye : İçişleri B. Hk. Müşaviri Kemal Aral, Üye : Ulaştırma B. Hk. Müşaviri İhsan Arar, Üye : Adalet B. Hukuk İşleri Um. Md. Âmil

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Artus, Üye : Ekonomi ve Ticaret B. 1 inci Hukuk Müş. Dr. Ferit Ayıter, Üye : İçişleri B. Tetkik Kurulu Müşaviri Cemal Babaç, Üye : İçişleri B. Tetkik Kurulu Müşaviri İsmail Vehbi Berk, Üye : Gümrük ve Tekel B. Hukuk Müşaviri Halil İbrahim Buharalı, Üye : Sağlık ve Sosyal Yard. B. 1 inci Hukuk Müşaviri Tefik Çaydam, Üye : Milli Savunma B. Hukuk Müşaviri Yaşar Çıkla, Üye : Ulaştırma B. Teftiş Kurulu Başkanı Arif Demirer, Üye : Bayındırlık B. 1 inci Hukuk Müşaviri Muhittin Denizci, Üye : Dışişleri B. 1 inci Hukuk Müşaviri M. Osman Dostel, Üye : İst. Ün. Hukuk F. Profesörlerinden Dr. Sulhi Dönmezer, Üye : Ank. Ü. H. F. Profesörlerinden Dr. Faruk Erem, Üye : Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Üyesi Dr. M. Ertuğruloğlu, Üye : Çalışma B. Araştırma Kurulu Üyesi Hikmet Geray, Üye : Tarım B. 1 inci Hukuk Müşaviri Avni Givda, Üye : Ank. Üni. Hukuk F. Profesörlerinden Dr. H. Avni Göktürk, Üye : Adalet B. Hukuk İşleri Um. Md. Baş Muavini Niyazi Karakazan, Üye : Ekonomi ve Ticaret B. Hukuk Müşaviri Reşit Kayalı, Üye : Adalet B. Ceza İşleri Um. Md. İhsan Köknel, Üye : İst. Üni. Hukuk F. Profesörlerinden Dr. Recai Okandan, Üye : Adalet B. Yargıç Cevdet Özden, Adalet B. Ceza İşleri Um. Md. Muavini Reşat Tesal, Üye : İçişleri B. Merkez Valisi Gafur Soylu, Üye : İst. Üni. Hukuk F. Profesörlerinden Dr. Hıfzı Timur, Üye : İçişleri B. Merkez Valisi Asım Türel, Üye : Millî Eğitim B. 1 inci Hukuk Müşaviri İsmail Hakkı Ülgen, Üye : Adalet Bakanlığı Yargıç Abdullah Üner.

BASINDAN SEÇMELER

ANTİDEMOKRATİK KANUNLARIMIZ (*)

TEŞKİL EDİLMİŞ OLAN İLMÎ HEYET MESAİSİNİN SATHİ OLDUĞU
HUSUSU İDDİA EDİLEMEZ

Son günlerin önemli meselelerinden biri de hiç şüphesiz antidemokratik kanunlardır. Bu kanunların hangileri olduğunu tâyin için bir ilim heyetinin teşkil edildiği ve bu heyetin mesaisini tamamlamak üzere olduğu malûmdur. Komisyon antidemokratik olan kanunları, mesaisine başlarken tesbit ettiği formüle göre tâyin etmiş bulunacaktır.

Bazı gazetelerde komisyonun altı bin kanunu kısa zamanda nasıl olup da tetkik ettiği ileri sürülmekte ve bu suretle komisyon mesaisinin sathi olduğu ima edilmektedir. Bu tenkit isabetli değildir. Şöyle ki:

23 Nisan 1920 tarihinden T.B.M.M. nin 8 inci dönemi nihayetine kadar 5683 kanun tedvin edilmiştir. Bu kanunlar arasında sarahaten veya zımnen ilga edilen kanunlar 1098, bir tek madde ihtiva eden kanunlar 29, bütçe ve bütçe ile ilgili kanunlar 1389, mali mevzuatı teşkil edenler 491, milletlerarası anlaşmalara mütedair kanunlar 637, bir tek mevzu ile ilgili kanunlar 346, bu gün hükümleri tamamen veya kısmen yürürlükte olan kanunlar ise 1695 dir. O halde komisyonun taramaya tâbi tuttuğu kanunlar bu 1695 kanundan ibaret demektir. İlim heyeti sekiz komisyona ayrılmış ve her komisyon kendi ihtisasına giren kanunları tetkik etmiştir. İlim heyeti komisyonlar halinde yedi aydanberi bu mevzuda çalışmakta olduğuna göre tetkikin ciddi ve esaslı olmasına mani bir hal yok demektir ve ilim heyetinin mesaisinde istical ile sathi hareket ettiği de iddia edilemez.

İlim heyeti mesaisini ikmal ettikten ve bu hususta gerekli teşrii tedbirler alındıktan sonra antidemokratik kanunlar meselesi halledilmiş olacaktır. Biz bu yazımızda antidemokratik kanunlar hakkında şimdiye kadar ortaya atılmamış bir hususa temas etmek istiyoruz.

Acaba antidemokratik kanunların bu suretle ilgası kâfi midir? Sanmıyoruz. Bu mesai, yapılması gereken işin ancak yarısıdır. Bir veya müteaddit layiha ile antidemokratik hükümler ilga edilmiş olacak, fakat işin öbür yarısı, yani demokrasiyi koruyucu hükümler sahası boş kalacaktır. Mevzuatımızda antidemokratik hükümler mebzulen mevcuttur. Fakat demokrasinin olmadığı bir devrin mevzuatında demokrasiyi koruyucu hükümlerin de mevcut olamayacağı aşikârdır.

(*) Zafer Gazetesi, 29 Kasım 1951

Bu durum aynen İtalya'da da kendini göstermiştir. Faşizm yıkıldıktan sonra İtalya'da Adliye Nezaretinde bir komisyon kuruldu. Bu komisyon İtalyan Ceza Kanununda mevcut ve faşist telâkkiilerden mülhem hükümlerin tâyin ve ilgası için bir rapor hazırladı. Faşist bir idarenin Ceza Kanununda demokrasiyi koruyucu hükümler mevcut olamayacağına göre bu mahiyetteki hükümlerin mevzuata ithali kararlaştırıldı. İtalyan komisyonunun raporuna nazaran, Ceza kanununa ilâvesi gereken demokrasiyi koruyucu hükümlerin başlıcaları şunlardır.

a) Cumhuriyetçiliğe aykırı veya antidemokratik gayelerle cemiyet teşkili (diktatörlük tesisi gayesi gibi) veya bu hususa dair propaganda müstakil bir suç sayılmalıdır. Halen T.B.M.M. nde bulunan ve Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki lâyhada bu gayeyi temine matuf bir hüküm mevcuttur.

b) Demokratik memleketlerde "Squadrismo" ismi ile anılan fiillerin suç sayılması zarureti vardır. İtalyan projesinin 279 uncu maddesine göre, siyasi gayeleri tahakkuk ettirmek için askerî karakterde (yani askerî bir disiplin ve askerî birlikler şeklinde) cemiyet tesis, tanzim, teşkil edenler ve böyle cemiyetlere girenler ceza göreceklerdir.

c) Umumiyetle fikir hürriyetine taarruzlar doğrudan doğruya olmayan bir şekilde himaye görmektedir. Fikirlerin izah ve yayılmasını önleyici veya engelleyici fiiller hakkında umumî bir hükme ihtiyaç vardır. İtalyan projesinin 313 ve 314 üncü maddelerine göre, bir kimse başkasının siyasi sosyal veya ilmi düşüncesini alenen izhar etmesine mani olmak için cebir veya tehdit kullanırsa veyahut fikrin yayılmasını önlemek maksadı ile kanunun men etmediği yazı ve matbuanın basılmasına, tevziine mani olursa suçu işlemiş sayılmalıdır.

ç) Kanun önünde eşitliğin ihlâli de hususî bir suç telâkki edilmelidir. İtalyan projesinin 331 inci maddesine göre, ırkı, dili, dinî, siyasi fikirleri veya şahsî yahut sosyal durumu dolayısıyla bir kimsenin medenî ve siyasi haklarını normal surette kullanmasına mani olmak suçtur. Aynı projenin 332 inci maddesine göre de, ırkı, dili, dinî, durumu dolayısıyla bir sosyal sınıf hakkında diğerlerinin nefret ve istihfafını alenen tahrik eden kimse suçlu sayılmalıdır.

Yukarki satırlarda demokrasiyi koruyucu hükümler hakkında İtalyan komisyonunun raporundan bazı fikirleri nakletmiş bulunuyoruz. Antidemokratik kanunlar meselesi yanında "Demokrasiyi koruyucu hükümler" meselesi yer almalı ve bu husustaki çalışmalara başlanılmalıdır. Bu suretle Türk demokrasisinin temelleri sağlamca atılmış olur.

Faruk EREM

ANKETİMİZ (*)

BUGÜNKÜ ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ LÂZIMDIR

ORD. PROF. SİDDİK SAMİ ONAR DİYOR Kİ : "ANAYASAMIZ HUKUK DEVLETİNİ TAHAKKUK ETTİRMEĞE KÂFİ DEĞİLDİR"

"Tadilât için bir Müessesan Meclisi kurulmalı, meclis siyasi şahsiyetlerden ziyade hukuk, siyasi ilimler, tarih ve idare mütehassıslarından mürekkep olmalı, bunlar bir veya iki intihap devresinde siyasi meclislerde, Bakanlar Kurulunda yer alamamalıdır"

BEŞ SUAL

- 1) Hukuk Devleti nedir?
- 2) Antidemokratik kanun nedir?
- 3) Bugünkü Anayasamız Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe ve Antidemokratik kanunların çıkmasını önlemeğe kâfi midir?
- 4) Anayasanın tadilini zarurî görüyor musunuz?
- 5) Antidemokratik kanunların mevcudiyetini ve anayasanın tadili zarureti kabul ettiğinize göre bu neticeye en çabuk varmak için ne şekilde hareket etmelidir?

Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın sualilerimize cevapları:

1- Hukuk Devleti, Hukuku Devletin üstünde tutan ve hukuk kaidele-rine bağlı olan devlettir. Bu bağlılığın neticesi olarak devletin teşri, icra ve kaza organlarının bütün irade beyanları, hukukî ve fiili muameleleri hukuk kaidelerine tâbidir ve muteberliklerini, hukukî kıymetlerini bu kaidelerden alırlar. Bu bakımdan hukuk devletinde teşri organından sâ-dır olan kanun ve uzvî bakımdan bu kuvvet ve mahiyette olan tekmil hu-kukî muameleler; tıpkı bir ferdin yaptığı muameleler, meselâ vasiyet ve akitler gibi; üstün hukuk kaidelerine uygun olmak şartıyla hukukî ma-hiyet ve sıhhat, hattâ hukukî varlık iktisap edebilirler. Bu itibarla Ana-yasaya uygun olmıyan bir teşrii muamele, medenî kanuna uymayan bir vasiyet veya akit gibi, bâtil sayılmak ve ortadan kaldırılmak icap eder.

Hukuk devleti, orta çağların polis-devlet denilen devlet tipinin tama-men aksidir. Polis-devlette idare edenlerin meselâ hükümdarların tekmil muameleleri, kuvvetlerini üstün hukuk kaidesinden değil faillerin şah-

(*) Vatan Gazetesi, 29 Kasım 1951

sından ve mevkiinden alırlar, devlet ve hükûmet hukuk kaideleriyle değil idare edenlerin keyfî ve takdiri iradeleriyle idare olunur ve bunların muameleleri hiç bir hukukî ve kazâî murakabeye tâbî değildir, Halbuki hukuk devletinde Meclisin, idarenin ve kazanın tekmil muameleleri üstün hukuk kaidelerine uygun olup olmamaları bakımından ciddi ve tesirli bir kazâî murakabeye tâbî olmak icap eder.

Hukuk devletinde hukuk kaideleri bir hiyerarşi altında ve bir silsile halinde görülür; bu kaidelerin en üstünde o memleketteki sosyal hayatın ve tekâmülün, siyasî ve içtimâî hâdiselerini ve inkılâpların, durumların doğurduğu mahsus ve fakat yazısız, şekilsiz ve farazî mücerred bir kaide vardır; bu kaide müessesan meclisinin veya bu durumda olan herhangi bir teşekkülün hazırlıyacağı anayasa ile müşahhas bir şekil alır ve müessese haline gelir; anayasadan sonra kanunlar ve bunlardan sonra icra organının evvelâ nizamname ve talimatnameler gibi objektif ve sanıyen muayyen hâdiseler ve şahıslara taallük eden sübjektif muameleleri gelir; bütün bu muamelelerin hukukî kıymeti ve muteberliği üst tabakadaki kaideye uymasına bağlıdır.

Kanunlar ve Anayasa

2- Kanunların demokratik ve antidemokratik diye tasnifini bilmiyorum; bu mesele yukarıda izah ettiğim gibi anayasaya uygun olup olmak şeklinde vaz ve tetkik edilmek daha doğru olur zannediyorum. Anayasanın demokratik olup olmaması meselesi ise hukukî olmaktan ziyade içtimâî, iktisadî ve siyasî bir meseledir. Esasen demokrasi tâbirinin çok ve hattâ birbirine zıt izah ve tefsirleri vardır.

Binaenaleyh mesele hukukî bakımdan anayasa ve anayasaya uygunluk meselesidir ve gaye anayasanın yürürlüğünü ve kanunların anayasanın lâfız ve ruhuna, anayasaya hâkim olan fikir ve felsefeye uygun bir şekilde tatbikini temin etmektir. Bugün buna dahi tamamen muvaffak olduğumuzu zannetmiyorum.

3- Bugünkü anayasamız Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe maatteessüf kâfi değildir! Filhakika anayasamızda hiç bir kanunun anayasaya mugayir olamayacağına dair bir hüküm vardır, fakat bunun teminat ve müeyyidesi yoktur, mahkemelerin bir kanunun anayasaya mugayir olup olmadığını tetkike salâhiyetleri bulunup bulunmadığında ilim adamlarımız ve içtihatlarımız mütereddittir; mahkemelerin böyle bir salâhiyeti olduğu kabul edilse de bu tetkik ve murakabe tamamen sübjektif yâni muayyen bir hal ve hâdiseye maksur olacak ve kanunun bünyesine ve varlığına tesir etmiyecektir; bu itibarla böyle bir tetkikin kâfi ve tesirli olacağı iddîa edilemez.

Şunu da arzedeyim ki halkın ekseriyetinin ve hattâ referandum suretiyle bizzat halkın iradesinin tecellisi ve hâkim olması bir Hukuk Devletinin tahakkuku için kâfi değildir; sübjektif hâdiselerin ve hattâ objektif gibi görünen durumların halkın her zaman değişen ve aynı hâdiselerde muhtelif şekillerde tecelli edebilen ekseriyetinin takdiri iradesiyle hal ve tesbit edilmesi ile Hukuk Devleti temin edilmiş olmaz; Hukuk Devleti evvelden konulmuş, üstün mücerredi ve objektif kaideler karşısında tekml fertler, gruplar, idare edenler ve edilenler, ekseriyetler ve ekalliyetler arasında bir muvazene kuran, bu kaideler karşısında ekseriyet kadar ekalliyetleri de koruyan, takdir ve keyfe meydan bırakmayan bir devlettir.

Meclis tahakkümü

Anayasamızda Meclis tahakkümüne mâni olacak hiç bir hüküm yoktur; Meclis tahakkümü gelip geçici bir parti ekseriyeti tahakkümü demektir. Bugünkü anayasaya göre Meclis ekseriyeti anayasayı bile değiştirerek fertlere ve ekalliyetlere kendi ekseriyetinin keyif ve takdirini empoze edebilir. Hukuk Devleti derecesine varan ve klâsik demokrasiyi kabul eden memleketler böyle Meclis tahakkümünü önlemek, anayasanın ve hukuk prensiplerinin hâkimiyetini korumak için ikinci Meclis, anayasa mahkemesi gibi müesseseler kabul ettikleri gibi anayasaların değiştirilmesini de meclislere bırakmamakta bu işi ayrı müessesan meclislerine vermekte ve daha sıkı bir usule ve teminata bağlamaktadırlar; aynı zamanda idarenin kazâi murakabesini de daha kuvvetli ve ciddi usullere ve teminata tâbi tutmaktadırlar. Meclisin her şeye kâdir olduğu, kanunlara uymayan kararlar verebileceği ve vaziyetler ihdas edebileceği, istediği hâdiseye mahsus olarak dilediği şekilde kanun çıkartabileceği, hattâ tefsirlerle kaziyei muhkemeleri bile ortadan kaldıracabileceği iddia edildiğine anayasaya mugayir bir çok kanunların mevcut olduğu bizzat Meclis ve hükûmet tarafından kabul edilerek bunları ayıklamak için komisyonlar kurulduğuna ve maatteessüf mevcut kanunların da anayasanın ruhuna tamamen uygun olarak tatbik edilip edilmediği bile dün ve bugün münakaşa mevzuu olabileceğine göre anayasamızın Hukuk Devleti prensibini tahakkuk ettirmeğe kâfi olduğu söylenemez.

Anayasa değiştirilmelidir

4- Yukarıda söylediğim sebeplerden dolayı, bilhassa hukuk tekniği bakımından anayasanın değiştirilmesini zarurî görüyorum. Ekseriyet dolayısıyla parti tahakkümünü, hissî kanunları, kararları ve tatbikatı önleyecek, Devlet içinde tam bir muvazene kuracak; devletin bütün organlarını idare edenleri; inkılâplarımızın ve bunların ifadesi olan anayasanın ruhuna, âmme hizmeti ve menfaati, hak ve adalet fikrine bağliayacak;

fertleri, grupları, ekalliyetleri objektif hukuk kaideleri karşısında tam ve tesirli bir surette koruyacak bir anayasaya ve anayasa müesseselerine muhtaç olduğumuz kanaatindeyim.

En doğru yol

5- Kanunların demokratik ve antidemokratik diye ayrılmasının müsbet hukuk ve hukuk tekniği bakımından vazih olmadığını, meselenin anayasaya uygunluk bakımından bahis mevzuu olması lâzım geldiğini yukarıda söylemiştim. Bununla beraber hangi esasa istinat edilirse edilsin bugün demokratik bir esasa dayanan anayasa ve Hukuk devleti sistemimize uymayan kanunlar ve daha fenası tefsirler ve tatbikatın mevcut bulunduğu da muhakkaktır. Fakat bugün tutulan sistem dahilinde, yâni bu nevi kanunları bir komisyona ayırtmak ve belirtmekle müsbet bir netice istihsal edileceğini zannetmem. Çünkü son ve mutlak hakem bu kanunları, tefsirleri çıkartmış, anayasa yollarından ayrılmış bulunan siyasi heyet olacaktır. Eğer bu heyetin bu husustaki hakemliği kâfi olsaydı esasen bugünkü durum hasıl olmazdı!

Böyle anayasaya muhalif kanunları, kaziyei muhkemelere bile müessir tefsir ve kararları tatbikatı önliyebilecek ancak anayasa teminatı ve bu teminatı tahakkuk ettirebilecek yeni müesseselerdir. Bu ise her şeyden evvel, işaret ettiğimiz gibi, bir anayasa meselesidir. Anayasamız bu bakımdan bir çok ilâvelere lüzum göstermektedir.

Değişiklik nasıl olmalıdır?

Fakat anayasa üzerinde yapılacak değişikliklere siyasi düşünce ve gayeler, şahsî endişe ve ihtiraslar kat'iyen hâkim ve müessir olmamalıdır. Binaenaleyh bu tadilâtı ve icap eden ilâveleri tamamen siyasi bir heyet olan Büyük Millet Meclisinin yapabileceğini zannetmem. Meclis ancak anayasa tadilâtı hakkında bir usul koyarak bir müessesan meclis ihdas etmeli ve yeni anayasa işini bu müessesan meclisine tevdi eylemelidir. Müessesan Meclisi siyasi şahsiyetlerden ziyade hukuk, siyasi ilimler, tarih ve idare mütehassısları gibi daha ziyade bu işlerde tecrübe ve ihtisas sahiplerinden kurulmalı ve bu meclise dahil olanların ilk bir veya iki intihap devresi zarfında siyasi meclislerde ve hükûmette yani Bakanlar Kurulunda yer alamıyacıkları da tasrih edilmek suretiyle bitarafılığı sağlanmalıdır.

Bu vesile ile şunu da söyleyeyim ki bizim için çok ehemmiyetli ve hat-tâ hayati bir mesele olan anayasa mevzuunda bir çok salâhiyetli müneverlerimizin bile tamamen hazırlıklı olduklarını, tebellür etmiş kanaatleri bulunduğunu zannetmiyorum, bu itibarla ciddi ve esaslı yeni bir anayasanın tedvini biraz zamana ve çok emeğe muhtaçtır.

Bir ilim komisyonu lüzumu

Hükûmet, bitaraf ilim ve teknik adamlarının mucip sebepli reylerini almalı ve bunları yeni bir takım anayasa tercümeleriyle birlikte, seçim kanununun hazırlanmasında olduğu gibi, bir ilim komisyonunun tetkikine arz etmelidir. Bu komisyonun hazırlıyacağı rapor ve mucip sebepler lâyihasıyla kanun metni umumî eskâra arzedilmeli ve bunun üzerinde serbest ve ilmi bir münakaşa açılmalıdır. Aynı zamanda arzettiğim esaslar dahilinde bir müessesen meclisi kurulmalı ve bu meclis muhtelif fikirleri, hazırlanan projeleri ve bunlara karşı serdedilen tenkidleri göz önünde tutarak anayasayı ve mucip sebeplerini hazırlamalıdır. Bu suretle ortaya imkân nisbetinde ilmi esaslara, memleketin ihtiyaçlarına müstenit, umumî eskâr tarafından anlaşılmış ve kabul edilmiş, değiştirilmesi kolay olmıyan ciddi ve sağlam bir anayasa çıkmış olur. İşte böyle bir anayasanın ihdas edeceği hukukî muvazene ve bunu sağlayacak müesseselerle demokrasimiz suistimal ve tahakküme kaçacak her heyet veya şahıs karşısında korunmuş olur ve anayasaya aykırı kanunların, tefsirlerin, kararların, tatbikatın ortaya çıkması ihtimalleri de en küçük haddine kadar indirilmiş ve belki de tamamen önlenmiş olur. Belki de diyorum çünkü bu iş daha ziyade kurulacak müesseselerdeki şahısların bilgi, metanet ve karakterlerine, onlardaki hukuk ve demokrasi şuurunun ciddiyet, samimiyet ve salâbetine bağlıdır. Hukuk ve kanun ancak onu iyi anlıyan, ona inanan ve kıymet verenlerin elinde bir mâna ifade eder. Aksi takdirde kanun değişmiş ve fakat zihniyet ve tatbikat değişmemiş olur.

Sıddık Sami ONAR

ANKETİMİZ (*)

“ANAYASAMIZ ESASLI BİR TADİLE MUHTAÇTIR”

Avukat Mehmet Ali Sebük diyor ki:

**“Bugünkü Anayasamız hukuk devletini
tahakkuk ettirmeğe müsait değildir”**

BEŞ SUAL

1) Hukuk Devleti Nedir?

2) Antidemokratik kanun nedir?

3) Bugünkü anayasamız Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe ve Antidemokratik kanunların çıkmasını önlemeğe kâfi midir?

(*) Vatan Gazetesi, 1 Aralık 1951

4) Anayasanın tadilini zarurî görüyor musunuz?

5) Antidemokratik kanunların mevcudiyetini ve anayasanın tadili zaruretini kabul ettiğinize göre bu neticeye en çabuk varmak için ne şekilde hareket etmelidir?

Antidemokratik kanunların değiştirilmesi ve anayasanın tadili mevzuları hakkında ilim ve siyaset adamlarımızın düşüncelerini neşre devam ediyoruz. Bugün Avukat Mehmet Ali Sebük'ün mütalâasını neşrediyoruz.

1- Hukuk Devleti: Siz, bu nazari suali, daha ziyade hukuk profesörlerine sormalı idiniz. O profesörler ki, 27 senedenberi kürsüde ders okutukları halde, talebelerine Hukuk devletinin hakikî mahiyeti ile, memleketimizdeki tatbikatı üzerinde tek kelime söylemediler.

Ben Duguit'den ilham alarak diyeceğim ki, devlet, hukuki bir şahsiyettir.

Böyle olunca o, hukukun emrinde yüce bir varlıktır. Dolayısıyla, hem objektif, hem de subjektif hukuk bakımından mütalâa mevzuudur. Bilhassa hukuk kaidelerine bağlı oluşu, onda hukuk devleti mahiyetini tecelli ettirir.

Böyle bir devlet, hukuku beşer beyannameşi ile insanlara tanınan bilmüm haklar çerçevesi içinde, kendi faaliyetini tanzim eden bir varlık halini alır. Ve ancak bu zarurî haklara zarar vermiyecek kanunları yapabilir. Bu şartlar altında meydana getirdiği kanunlara, fertler gibi bağlı kalır ve hükümlerine riayet eder.

Devlet başında olanlar, hâkimler ve herkes, o kanunların hudutları içinde çalışmalı vazife bilir.

İşte, Hukuk Devleti denilen rejim budur.

14 Mayıs'tan evvelki devre içinde, memleketimizde, bu prensipleri içine alan bir devlet mefhumu görülmemiştir. O devirde, daha ziyade polis devleti mefhumu hâkim olmuştur.

Vatandaşların karakollara götürülerek işkence edilmesini, müddetsiz ve sebepsiz tevkif olunmasını, gazetelerin yine müddetsiz ve sebepsiz kapatılmasını ve her türlü müdafaa haklarının ortadan kaldırılmasını sağlayan bir rejim, ancak diktatörlük olabilir. Zaten ben bütün yazılarımda, 14 Mayıs'tan evvelki rejime açıkça "Diktatörlük" unvanını kullanıyorum.

Antidemokratik kanunlar

2- Antidemokratik kanun, yukarıda izah olunan ruh ve zihniyete muhalif olan kanundur. Ki, memleketimizde, 14 Mayıs'tan evvelki diktatörlük rejiminin temellerini teşkil etmiştir.

27 senedenberi çıkarılan bilûmum kanunlar, âmmenin malik olduğu esas haklara tecavüz ettiklerinden tamamen antidemokratiktirler. Bu noktayı da, 7 senedenberi Vatan sütunlarında neşrettiğim yazılarla tebarüz ettirmiş bulunuyorum.

Bugünkü Anayasamız

3- Bugünkü anayasamız, Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe müsa- it değildir. Zira, kendisi de, antidemokratik bir eserdir. Ve Türkiye Devle- tinin değil, Halk Partisinin prensiplerini ihtiva etmektedir. Bu haliyle o, Halk Partisi Devletinin bir müeyyidesi mahiyetindedir.

Devletimiz, el'an anayasada yer almış olan Halk Partisi programı ile idare olunmaktadır. Halbuki, 6 prensip, hukuku beşer beyanenamesin- deki mantaliteye muhaliftir.

Anayasamız, Antidemokratik kanunların çıkmasını da önlemeğe kâfi değildir. Gerçi, onun metninde, anayasaya muhalif hiçbir kanunun çıka- rılmıyacağı kaydı mevcuttur. Fakat bu kaydın müeyyidesi olmadığı için, o, tamamiyle nazari sahada kalmış ve 27 senedenberi çıkarılan sayısız kanuna seyirci durumunu muhafaza etmiştir.

Antidemokratik kanunları hazırlayan Bakanlara, onları Meclise sev- keden hükûmetlere, bu projeleri kanun haline getiren milletvekillerine ve bunları tatbik eden hâkimlere karşı cezai hükümler konulsaydı, o za- man, bu maddenin önleyici mahiyeti bulunurdu.

Anayasayı, bir sarmaşık gibi ihata eden bu sayısız kanunlardan do- layı, hiç kimseye, bir mesuliyet terettüp etti mi? Bu kanunların yaratıcı- ları olan eski Bakanlar ve mebuslar, aramızda el ve kollarını sallayarak geziyorlar. Bu hal dahi, bahis mevzuu sahada, anayasanın aczini güneş gibi meydana koymaktadır.

Netice: Halk Partisi Devletine son vermek ve yeni bir Türkiye Hukuk Devleti kurmak istiyorsak, Anayasadan başlamak ve her şeyi yeni baş- tan vücuda getirmekten maada çaremiz yoktur.

Dava nasıl halledilebilir?

5- Diktatörlüğün temellerini tutan ve hukuk mefhumunu yok eden kanunların, bugünkü metodlarla sahneden çekilebileceğine asla kani de- ğilim.

Zira, vaktiyle o kanunların hazırlanmasında vazife almış olanların ve tatbikatına karşı mutlak sükûtu muhafaza edenlerin bu işi başarabilece- ği düşünülemez.

Memleketin demokrasi davasına hizmet etmiş bitaraf ilim adamların- dan mürekkep bir heyetin realist bir görüş ve pratik bir zihniyetle hare- ket ederek bu mühim davayı halledebileceğine inanıyorum.

ANKETİMİZ (*)

ANAYASAYA AYKIRI KANUN OLAMAZ

"Anayasanın tadili lâzımdır. Parlamenter rejim bütün icablarıyla Anayasada ifadesini bulmalıdır"

BEŞ SUAL

1) Hukuk Devleti nedir?

2) Antidemokratik kanun nedir?

3) Bugünkü anayasamız Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe ve Antidemokratik kanunların çıkmasını önlemeğe kâfi midir?

4) Anayasanın tadilini zarurî görüyor musunuz?

5) Antidemokratik kanunların mevcudiyetini ve anayasanın tadili zaruretini kabul ettiğinizde göre bu neticeye en çabuk varmak için ne şekilde hareket etmelidir?

Antidemokratik kanunların değiştirilmesi ve anayasanın tadili mevzuları hakkındaki anketimize ilim ve siyaset adamlarının verdikleri cevapları neşretmeğe devam ediyoruz. Bugün de C.H.P. İstanbul İl başkanı İlhami Sancar'ın mütalâasını neşrediyoruz:

1- Hukuk Devleti, bir cemiyette bütün faaliyetlerin Hukuk çerçevesi içinde cereyan ettiği bir devlet demektir.

Böyle bir devlette:

a) Anayasa, yüksek hukuk prensip ve direktiflerine aykırı hükümleri içine alamaz.

b) Anayasaya aykırı kanun çıkarılamaz.

c) Hukuk hükümlerine uygun olmayan nizamname, talimatname ve saire gibi umumî, objektif ve gayri şahsî kaideler koyan mevzuat çıkarılamaz.

ç) İdarî veya siyasî mercilerin kararları, emirleri ve icraatı bu çerçevenin dışına çıkamaz.

d) Ve nihayet yukarıdaki esaslara aykırı hareketler kazai, mercilerce kazai murakabeye tâbi tutulması lâzımdır.

Antidemokratik kanunlar

2- Antidemokratik kanun diye hukuk sahasında bir mefhum veya tâbir yoktur. Bu tâbir sadece son yıllarda kullanılmak üzere icat edilmiştir.

(*) Vatan Gazetesi, 4 Aralık 1951

Nitekim icat edenler iktidara geldiklerinden bir ay sonra bu kanunları değiştireceklerini propaganda nutuklarında söylemiş oldukları halde iktidar değişikliğinden bir buçuk sene sonra dahi bu kanunların hangileri olduğunu tesbit imkânını bulamamışlardır.

Anayasaya, yüksek hukuk prensiplerine vesaireye aykırı deyince bir mâna anlaşılır. Fakat antidemokratik kanun bizatihi demokrasinin ne olduğunda bütün dünyada tereddütler varken ve bu tâbir muhtelif memleketlerde muhtelif mânalarda kullanılır ve kabul edilirken demokrasiye aykırı yeni antidemokratik tâbirinin ne olduğu elbetteki tesbit olunamaz.

Nitekim bugünlerde gazetelerden öğrendiğimize göre bu mevzu ile meşgul olmak üzere kurulmuş olan heyet, sayın Cumhurbaşkanımızın son Büyük Millet Meclisinin açılışı nutkunda bize naklettiği tarifi benimsiyerek mevzuatımızdan 3000 kanunun bu katagoriye sokulmak istenmesi gibi acaip ve içinden çıkılmaz bir vaziyet hâdis olmuştur.

Bütün bunların sebebi antidemokratik tâbirlerinin hiçbir ilmi mesnedi ve değeri olmayıp bir zaman için geçer politika akçesi olarak kullanılmasındandır.

Bugünkü Anayasamız

3- Bugünkü anayasamız Hukuk Devletini tahakkuk ettirmeğe kâfi değildir, çünkü:

a) Bunun sebebi anayasamızın bir kurtuluş ve ihtilâl eseri olması ve muayyen bir devrenin zaruret ve ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiş bulunmasıdır.

İçine yeni girdiğimiz ve her gün gelişmekte bulunan siyasî hayat şartları karşısında tek meclis sistemi insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin korunması için kâfi teminat değildir. Bu vaziyet bilâkis bir çoğunluk tiranlığının memlekette yerleşmesi gibi demokrasiyi kökünden baltalayıcı neticeler doğurabilecek bir vehamet arzeder.

Hâdiselerin son inkişaf seyri bu tehlikeyi bize işaret etmiş bulunmaktadır.

Bugün tatbik etmekte bulunduğumuz seçim sistemi de bu ihtimali arttıran sebeplerden biridir. Bütün bunların neticesi; görüldüğü gibi Millî iradenin tezahürü adı altında bir küçük zümre tahakkümünün ortaya çıkması arzusunun gelişmesine müncer olmaktadır.

b) Kuvvetler Birliği esasına göre idare edilmekte olan demokratik devlet artık dünyada kalmamış sayılır. (İsviçre misal gösterilebilse de oradaki şartlar bambaşkadır.)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Anayasamız bu bakımdan da kifayetsizdir. Teşri ve İcra kuvvetlerinin, vazife ve salâhiyetlerini, bu iki devlet organı arasında âhenkli bir işbirliği kuracak şekilde yeniden tevzi ve tanzimi kat'î bir zaruret halindedir.

c) Kanunların anayasaya uygunluğu maddi ve fiilî müeyyide altında değildir. Bu müeyyide noksanlığı yüzünden anayasamızdaki kanunların anayasaya aykırı olamayacağına dair olan hüküm sadece plâtonik bir mahiyet arz etmektedir.

Kuvvetlerin ayrılığı prensibi anayasamızın tâdilinde kabul edilecek olursa bu prensibi anayasalarına esas olarak alan devletlerde olduğu gibi bizde de kanunların anayasaya aykırı olup olmadığının tetkiki de bu prensibin tabii bir neticesi olarak adlî kaza merkezlerine tevdi edilmek lâzım gelir. Bu kontrol iki şekilde olabilir. Ya dâva yoluyla veyahut dâvada defi ve müdafaa yoluyla. Birinci şık kabul edildiği takdirde müstakil bir kaza organı ihdası lâzım. İkinci şık kabul edildiği takdirde bütün adlî kaza mercilerinde kanunların anayasaya aykırılığı defi veya müdafaa yoluyla ile riye sürülmek suretiyle bu kontrol temin edilmiş olur.

ç) Kanunların anayasaya aykırılığı hususunun ve seçim işlerinin idaresinin Adlî kaza mercilerine bırakılması takdirinde hâkimlik teminatının bugünkü halile kalması istenilen neticeyi vermez. Bunun için hâkimlik teminatının şekil ve şartları doğrudan doğruya anayasa içinde ve anayasa tarafından ifade edilmelidir. Anayasamızın bugün bu mevzuada dair olan veciz hükümlerinin tatbik sahası bulması işinin adlî mevzuata Hâkimler kanunu gibi bırakılması hiç bir zaman iyi netice veremez. Nitekim müşahedelerimiz ve duyulan şikâyetler bu mütalâamızı teyit etmektedir.

Tadil zarurî midir?

4- Anayasanın tâdili zaruridir. Yukarıda verdiğimiz cevaplarla bu zarureti ve sebeplerinin mühimlerini ifade etmiş oluyorum.

Parlamente rejim bütün icapları ve müesseseleriyle anayasada ifadesini bulmalıdır.

Bu cümleden olarak bazı kayıt ve şartlarla hükûmete Meclisi fesih hakkı tanımak lâzımdır; Bu hak Meclisin hükûmeti her zaman iskat salâhiyetinin karşılığı ve tabii bir neticesidir. İşte bu hak ve salâhiyetler kuvvetler arasındaki muvazeneyi sağlayabilir. Ve yine bu prensipler aynı zamanda hükûmetle Meclis arasındaki vahim anlaşmazlıklar çıkmasına ihtilâfın milletin hakemliğine müracaatla hallini temine yarar.

5) Antidemokratik diye bir hukukî tâbir kabul etmiyorum. Yalnız kanunların anayasaya aykırı olabileceğini ve kanaatimce böyle kanunlar bulunduğunu bugünkü ahvalde bunu tetkik edecek bir merci olmadığı-

BASINDAN SEÇMELER

nı ve temin edecek hukuki mekanizmayı da yukarıda izah ettim. Bütün bunlar anayasayı tadile ihtiyaç gösterir.

Anayasa tadili de seçim kanununun hazırlanmasındaki usullere göre hazırlanmak ve Mecliste iktidar partisi büyük bir ekseriyet olarak bulunduğu göre süratle çıkarılmasını sağlamak mümkündür.

ANTIDEMOKRATİK KANUNLAR MEVZUU (*)

Antidemokratik kanunlar mevzuunda iktidarı isteksizlikle itham edenler, yeniden bir tehzibe uğradılar. Matbuat Kanununun otuzaltıncı maddesi değiştirildi ve gazeteciler için, bazı suçlardan dolayı, askerî mahkemeler tarafından muhakeme edilmek ihtimali bertaraf edildi. Büyük Millet Meclisi, buna ait kanun teklifini tehliküle ve ittifaka yakın bir ekseriyetle kabul etmiş bulunuyor...

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin ilk eserlerinden biri olan matbuat kanununda, antidemokratik bir hüküm bulunuşu istigrafla karşılanabilir. Hakikatte bu hüküm, kanun vazının isteğinden değil, metnin bir zaafından doğmuştur. Çünkü matbuat kanunu aslında halk partisi zamanındaki baskı rejimini gerçek matbuat hürriyeti rejimine çevirmek maksadiyle kaleme alınmıştı. Nitekim, gazetecilerin en büyük derdi olan "mevkufen muhakeme" sistemini kaldırmış gazete kapatmak imkânlarına son vermiş, neşirden doğabilecek suçların muhakemesini makul esaslara bağlamıştı. Gazetecinin ancak sivil mahkeme tarafından muhakeme edilmesi de bunlardan biri idi.

Tadil edilen otuzaltıncı maddenin ruhu, kanaatimizce bu idi. Neşir yoluyla işlenen suçlar, ağır cezayı istilzam edecek mahiyette ise, bu suçları muhakemeye salahiyetli mahkemeler tarafından, diğerlerinin asliye ceza muhakemeleri tarafından muhakeme edileceği ifade edilmekle ağır ceza mahkemeleri ve asliye mahkemeleri kastedilmişti. Dolayısıyla, Askerî Ceza Kanununun bazı hallerde sivilleri askerî mahkemelere gönderen maddeleri, ağır ceza mevzuunda gözden kaçırılmış bulunuyordu. İşte bu sebeple, maddenin tefsiri istendiği zaman, metnin maksadı ifade edemiyen vuzuhsuzluğu bazı matbuat suçları üzerinde askerî mahkemelerinin salahiyetini kabul gibi bir neticeyi zaruri kılmıştı.

Şimdi maddenin değiştirilmesiyle hakiki anlayış şekli iade edilmiş bulunuyor. Bununla beraber meselenin bundan ibaret olmadığı doğrudur. Aynı mahiyette suçlar, eğer neşren işlenmemiş ise, bunların sanıkları yi-

(*) Yeni Asır Gazetesi, 13 Şubat 1953

ne sivil olmalarına rağmen askeri mahkemelerin salâhiyetine tabi kalmışlardır. Askerî ceza ve ceza usulleri kanunlarında yapılacak değiştir-melerle bunun da önüne geçilecektir. Hükümet gerekli tasarıları hazırla-makla meşguldür.

Antidemokratik kanunlar, bilindiği gibi halk partisi idaresinin yâdigâ-rıdır. Antidemokratik tabiri üzerinde tam bir mutabakata varmak güç ol-makla beraber vatandaşlık ve insanlık hak ve hürriyetlerini icapsız ola-rak takyit eden hükümleri bu mahiyette telakki etmek yerinde olur. Mev-zuatımızda, hatta Anayasamızda böyle telakki edilebilecek hükümlerin mevcudiyeti ise inkâr edilemez.

Bunların kanunlarımızdan tasfiyesi yolunda atılmış ehemmiyetli adımlar vardır. Bir kısım için yeni tasarılar hazırlanmaktadır. Nihayet anayasanın tadili meselesi ele alındığı zaman, insanlık ve vatandaşlık haklarının hatta kanun yoluyla dahi baskı altına düşmemesi için belki daha esaslı teminat derpiş edilecektir. Bununla beraber, unutmamak ge-rektir ki, kanunun metninden ve ruhundan daha mühim olan bir nokta, onların tatbikatındaki anlayıştır. Baskıcı bir idarenin, aslında liberal olan kanunları başka istikametlerde işletebildiği nasıl görölmüşse aslında pek hürriyetçi olmıyan bazı kanunların da kökleşmiş hürriyetçi rejimlerde mahzurdan salım tatbikata kavuştuıkları da öylece tecrübe edilmiştir.

Demokrat Parti idaresi için, baskıcı bir zihniyetle kanunları harekete geçirmek iddiası ileri sürölmez. Esasen hâkimlerimizin böyle bir tesirden azade kaldıkları doğrudur. Umumiyet itibariyle, kanunlarımızda pek bü-yük değişiklik olmamasına rağmen son üç seneye yakın zamanın mem-lekette hürriyet ve masuniyet emniyetini son derece genişletmiş olması baskıcı bir idare ile hürriyetçi bir idare arasındaki farkı belirtmeğe kâfi-dir. Gerçekten, en büyük teminat vatandaşların, millet olarak kapılmaz haklara sahip oldukları inancıdır ve bu kanaat bugün yerleşmiştir. Veyl milletin istemediğini ve razı olmadığını yapmağa cüret edecek iktidara.

Hakikat şudur ki, milletin itimadından doğan ve ona dayanan bir ik-tidarın vatandaş hak ve hürriyetlerine karşı millete karşı kanun yapma-sına imkân yoktur. Antidemokratik denen kanunları, halk partisi idare-sinin bıraktığı eserlerdir. Öyle bir idare böyle kanunlara müsaitti. Hatta, yalnız müsait değil, bunlara dayanırdı. Bu gibi hükümleri, bugünkü ek-seriyyetin sempati ile görmesine imkân tasavvur edilemez.

Halk Partisine gelince, antidemokratik kanunlar üzerindeki eski gü-rültülerin daha ziyade bir kefaref manasına alınması yerinde olur. Mese-le, halk partisi zamanındaki vehametini bu gün elbet taşıyamaz. Vaktiy-le tatbik edilmek üzere kanunlaştırılan ve tatbik edilegelen ne kadar hü-

BASINDAN SEÇMELER

kümleler vardır ki, şimdi fiilen arkaik bir hatıradan ibarettir. Amma, halk partisi kendi eseri olan antidemokratik mevzuatı bugün red ve inkâr etmekle, eski bir zihniyetle alâkasını kestğini ve yeni bir hüviyet taşıdığını göstermek iddiasında olabilir. Bunun gerçekten böyle olması hepimizi ancak sevindirecektir.

Böyle yeni bir zihniyet sahibi olmanın gerektirdiği hareket hattını halk partisinin bulmakta gecikmeyeceğine inanmak isteriz. Millet hakları, vatandaşlık ve insanlık hakları üzerine milletçe esasen mevcut olan görüş birliğinin bu suretle partiler arasında da teessüsü, siyasi hayatımızı boş mücadelelerden kurtarır. Şunu demek istiyoruz: Hürriyetçi prensiplerin esasen yerleşmiş bulunduğu ve iktidar partisinin programında baş mevkiî işgal ettiği bir memlekette onlar halk partisince de kabul edildiğine göre müşterek muhafaza altında demektir. Muhalefetin tenkit ve itiraz mevzularını, hükümetten ayrıldığı noktalarda intihap etmesi ve bizim yolumuzu beğenmediğine göre, kendi yolunu göstermesi kalıyor. Hükümet icraatının neresine ve niçin muteriz olduğunu belirtmek muhalefetin esas rolüdür. Buna alışıldığı gün, demokratik hayatımız normal istikametini bulmuş olacaktır.

M. TUNCER

ANTI-DEMOKRATİK KANUNLARIN TASFİYESİNE DOĞRU... (*)

Demokrat Parti iktidara geldikten kısa bir müddet sonra, hukuk âlimlerinden ve tatbikatçılarından müteşekkil bir komisyon kurarak mevzuatımızı gözden geçirtmişti. Komisyonun vazifesi, kanunlarımız ve nizamnamelerimiz arasında demokrasiye aykırı, insan haklarını sebepsiz ve faydasız yere bağlayıcı hükümleri tespit etmektir. Cidden değerli zevatin dahil bulunduğu komisyon, uzunca süren bir çalışmadan sonra raporunu hükümete vermişti. Fakat aradan geçen zaman zarfında iktidarla muhalefet arasında öyle tatsız ve verimsiz bir mücadele, çatışma devri açılmıştı ki, iki taraf da memleketin pek ziyade muhtaç bulunduğu bir takım işlerin başarılmasına elbirliği ile çalışılacağı yerd, şurada burada açık hava mitingleri yaparak, salonlarda siyasi toplantılar tertipliyerek, gazete sütunlarında birbirlerine girerek, "sensin, benim!.." kabilinden "dipsiz kile, boş ambar" diyebileceğimiz münakaşalara kendilerini kaptırmışlardı.

(*) *Vatan Gazetesi*, 3 Mart 1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bir seneyi geçen bu tehlikeli devre, hamdolsun, kapanmıştır. Bu çatışmalardan faydalanan sağlı sollu fırsat kollayıcıların, inkılâplarımızı ve rejimimizin temellerini sarsıcı faaliyete giriştiklerini gören hükümet, durumu bütün açıklığı ile ortaya koydu ve muhalefeti, devletimizin yüksek menfaatlerini, inkılâplarımızı muhafaza gayesi etrafında birliğe, beraberliğe çağırdı. Bu toprakları, bu milleti seven herkes, muhalif ve muvafık, yahut tarafsız bütün Türkler, hükümetin bu çağırısına can ve gönülden müsbet cevap verdiler.

Başbakanın Ankara'da iki basın toplantısı, İstanbul Üniversitesindeki hitâbesi, İzmir'de ve Gaziantep'te verdiği nutuklar, partilerarası münasebetleri normal ve salim bir mecraya getirmiştir.

İç politikadaki bu salâh, dış politikamızın büsbütün kuvvetlenmesine prestij kazanmasına yol açmıştır. Amerika'da memleketimiz hakkında ileri sürülen düşünceler, gazetelerde çıkan yazılar ve nihayet, Küçük Balıkan Anlaşmasının imzası Türkiye'nin dış politikada ne kadar emin bir istikamette sür'atle ilerlediğini gösteren delillerdir.

İktidar ve muhalefetin verimsiz mücadeleleri sırasında unutulup bir köşeye atılan antidemokratik kanunlar hakkındaki raporun, bir yandan hükümet, bir taraftan da muhalefet mahfillerince ele alınıp bunda ileri sürülen teklifleri gerçekleştirme yolunda faaliyete geçildiğini de görmekle bahtıyarız.

Türk Ceza Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki tevkifle ilgili bazı antidemokratik hükümleri, hükümetin teklifi üzerine Meclis, bir hamlede kaldırmıştır.

Basın mensuplarının basın suçlarından dolayı askerî mahkemelere sevkini önlemek üzere biri bağımsız, diğeri Halk Partisinden olan iki milletvekilinin hazırladıkları kanun teklifi, partilerarası şiddetli bir gerginliğin hüküm sürdüğü devrede komisyonlarda redde uğramış iken, geçenlerde Meclis Umumî heyetinde, bir kelimesi dahi değiştirilmeksizin, alkışlar arasında kabul edilmiştir, kanunlaşmıştır.

Büyük Millet Meclisi hükümet üzerindeki mürakabesini sağlayan en önemli müesseselerden birisi olan "İstizah-gensoru"yu, iktidar partisinin arzusuna tâbi kılmamak için Meclis İçtüzüğünde yapılması gerekli değişiklikler, CHP Meclis Grubu reisvekillerinden Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu tarafından teklif edilmiştir. Bu teklif, Anayasa Komisyonunda prensip itibarıyla kabul olunmakla beraber, usul meselesi yüzünden henüz müzakeresine başlanamamıştır.

BASINDAN SEÇMELER

İlim heyetinin antidemokratik kanunlar hakkındaki raporunda, kaldırılması veya tádili temennisiyle yer almış bulunan "Men'i İsrifat Kanunu" ile "Memurların yüksek tahsil müesseselerine devamları"nı yasak eden kanun, Barutçu ve arkadaşlarının Meclise sundukları ilga teklifi üzerine İçişleri Komisyonuna gelmişti. Komisyonunda uzun uzadıya yapılan görüşmeler sonunda teklifler kabul edilmiş ve her iki kanunun ilgası lehinde hazırlanan komisyon raporu başkanlığa gönderilmiştir.

Devlet radyosunda muhalefete konuşma imkânı verilmesini ve umumiyetle radyo yayınları için cevap hakkı tanınmasını temin maksadiyle Faik Ahmet Barutçu'nun yaptığı kanun teklifi, İçişleri Komisyonunda müsait karşılanmıştır. Teklifin müzakeresi esnasında Başbakan, bundan böyle radyoda her türlü tarafgirâne ve partizanca yayınlara son verileceğini temin ve vaad eylemiştir. Komisyon, Barutçu'nun teklifini müzakereye devam edecektir.

Şu noktada bir istidrat yapmak isteriz:

Partilerarası münasebetlerin düzelmesi karşısında, bilhassa Halk Partisi muhalefeti, hükümetçe tutulan yolu takdirle karşılamakta, fakat bu güzel sözlerin fiiliyatla takviyesini beklemekte olduklarını ileri sürmektedir. "Ulus" gazetesinde, rejim meseleleri etrafında yazılan bir seri makalede, Anayasa tádillerinin ve Seçim Kanunu ıslahatının sür'atle Meclise getirilmesi, hiç değilse bu yolda hazırlıklara başlanması lüzumuna işaret edilmektedir. Halbuki, Başbakan kanun metinlerinden ziyade bunları tatbik edecek kimselerin iyi niyetine, dürüstlüğüne güvenilmesi lâzım geldiğini kaydeylemektedir. Nitekim, son defa İçişleri Komisyonunda, radyolarda muhalefete konuşma imkânı verilmesi ve umumiyetle cevap hakkının tanınması hakkındaki teklifin müzakeresinde, hükümet başkanı, radyo yayınlarını partizanca haber ve komanterlerden temizliyeceğini, bu itibarla böyle bir kanuna ihtiyâç kalmıyacağını belirtmiştir. Bilmukabele, Barutçu, Başbakanın vaadini teşekkürle karşıladığını, lâkin bu kabil hakların kanunî hükümlerle teyidinde fayda, hattâ zaruret bulunduğunu kaydeylemiştir. Görülüyor ki, muhalefet, partiler arasında kurulan şu güzel münasebetleri verimlendirmek, müsmir kılmak ve mevzuatımızdaki antidemokratik hükümleri temizlemek, rejim için tehlikeli gördüğü boşlukları doldurmak azmindedir ve bu yoldaki çalışmalarına başlamıştır.

Filvaki Halk Partili mebuslar, yukarıda kaydeylediklerimizden başka yeni yeni kanun teklifleriyle komisyonların karşısına, ya çıkmışlardır, ya-hud da çıkma hazırlığındadırlar.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Türk Ceza Kanununun muhtelif maddelerinin tâdilini istihdaf eden ve halen Adalet Komisyonunda görüşülmekte olan kanun tekliflerinin bazıları muhalefet bazıları da iktidar milletvekilleri tarafından hazırlanmıştır.

İstimlâk mevzuatımızın dağınıklığını, hattâ bazı noktalarda antidemokratik oluşunu kabul eden hükümet, bunları bir mecelle halinde toplamak üzere "Kamulaştırma Kanunu Lâyihası"nı Meclise sunmuştur. Bu büyük tasarı İçişleri Komisyonunda görüşülürken, Millet Partisinden Abdurrahman Boyacıgiller, Millî Müdafaa İstimlâk Kanunundaki bir hükmün acele tâdilini temin maksadiyle bir teklifte bulunmuştur, o da İçişleri Komisyonu gündemindedir.

Antidemokratik hükümler ihtiva eylediği ve gerek turizm, gerekse mülkiyet hakları bakımından bir hayli tehditler taşıdığı, ileri sürülen "Askeri Memnu Mıntikalar Kanunu" yerine, kaim olmak üzere, hükümet, çok daha geniş görüşlü, müsamahakâr, fert haklarına daha riayetkâr olduğu anlaşılan Yasak Bölgeler Kanunu Tasarısını Meclise sevkeylemiştir: Millî Savunma Komisyonunda görüşülmesine başlanacaktır.

Görülüyor ki, bir zamanlar ayıklanmasından ümidimizi kestiğimiz antidemokratik hükümlerin, hükümetle, muhalefet partileri arasındaki zımnî bir mutabakat, daha doğrusu millî menfaatlerin korunması mevzuunda kurulan ittifak sayesinde, kısa zamanda mevzuatımızdan sıyrılıp atılacaklarını ümitle bekleyebiliriz.

Hasan Refik ERTUĞ

ANTİDEMOKRATİK KANUNLAR MESELESİ (*)

Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'nun, Meclis Başkanlığına vermiş olduğu bir soru önergesi, dikkati yeniden antidemokratik kanunlar üzerine çekmiştir.

Bilindiği üzere, D.P. muhalefetteyken, belli başlı propaganda konularından biri de bu antidemokratik kanunlar meselesiydi.

O zamanki iktidar, yirmi beş yıl sürmüş tek parti devrinde, çok partili hayata uymıyacak kanunlar kabul edilmiş olmasını inkâr etmemiştir. Sistemli bir tarzda bunları kaldırmaya devam etmiştir. Bu bakımdan 1946-1950 ye kadar esaslı adımlar atılmıştır.

Muhalefet ise mütemadiyen, Beş bin kadar kanun içinde pek çoğunun antidemokratik olduğunu iddia etmiştir.

(*) *Ulus Gazetesi*, 10 Mart 1953

BASINDAN SEÇMELER

D.P. iktidara gelir gelmez, antidemokratik kanunların süratle ilgasını bir kere daha teahhüt etmiştir. Evvelce, bu işin bir ayda bitirilebileceğini D.P. nin en yetkili şahsı memlekete ilân etmişti. 14 Mayıs 1950'den sonra, müddet söylenmedi ama, gerek Hükümet programında, gerek Cumhurbaşkanı'nın nutuklarında bu vaat tekrarlandı. Gâh antidemokratik kanunlardan, gâh Anayasa'ya aykırı hükümlerden bahsedildi.

Teahhüt ortada duruyor, nutuklarda aynı vaat tekrarlanıyor, fakat antidemokratik yahut Anayasa'ya aykırı herhangi bir hükmün kaldırılmasına yanaşılmıyordu. Sadece, iktidara gelir gelmez nasılsa ele alınmış olan Basın Kanununun 30 uncu maddesi ve bazı suçlar için mecburî ihtiyatî tevkifin kaldırılması vakiasına, can kurtaran simidine sarılır gibi sarılıyordu.

Nihayet tenkidler karşısında bir yol bulundu: Beş binden fazla kanunun hepsi birer birer taranmak lâzımdır. Bu maksatla, içinde profesörlerin de yer alacağı bir komisyon kuruyoruz, dendi. Komisyon, büyük bir heves ve samimiyetle işe koyuldu. Arada komisyonun incelemelerini bitirmekte pek acele etmemesi arzu edildiği şüphesini uyandıran haller olduğu duyuldu. Neticede komisyon raporunu Hükümete sundu.

Antidemokratik kanunları, Anayasa'ya aykırı hükümleri tesbit eden, boşlukları gösteren raporu yayınlıyarak halk efkârına bildirmek, yapılacak en tabii hareketti. Herhangi bir gerçek demokraside bundan başka birşey kimsenin hatırına gelmezdi. Fakat nedense bu rapor çok gizli tutulmak istenmektedir. Aradan bir yıldan fazla zaman geçtiği halde, rapor halk efkârına sunulmamıştır.

Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu, Başbakan'dan raporu neden gizlediklerini sormaktadır. Bu çok yerinde bir sorudur. Lâkin, bu konuda üzerinde durulacak bir nokta daha vardır:

C.H.P. Meclis Grubu, antidemokratik kanunlar komisyonunun hazırladığı rapora uygun olarak kanunlar hazırlamış ve Meclis'e sunmuştur. Eğer, iktidarın antidemokratik ve Anayasa'ya aykırı hükümleri hemen ilga niyeti samimî olsaydı bu teklifleri müsaîf karşılardı. Hususiyle şu sırada, muhalefete eskisi gibi hep ters bakılmaktan vazgeçildiği ilân olduğuna göre, bunu her vatandaş haklı olarak beklemektedir.

Fakat, iktidarın tutumu maalesef büsbütün başkadır. Bundan önceki basın toplantısında Sayın Başbakan, antidemokratik kanunlar meselesini küçümsemiştir. Komisyonun tesbit ettiği aykırı hükümlerden ecza-hanelerin tahdidi işini misal olarak öne sürmüş ve bununla antidemokratik diye gösterilen metinlerin ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu ispat etmek istemiştir. Ayrıca gene aynı günlerde, Meclis Anayasa ve İçişleri Komisyonlarında görüşülen, gensoru ve radyo hakkındaki tekliflerin

aleyhinde bulunmuştur. Bu yüzden her iki teklif de komisyonlarda uykuya yatırılmıştır.

Antidemokratik kanunları tesbit eden komisyonun ele alınmasını tavsiye ettiği konular arasında, eczahaneler hakkındaki hüküm tatbiki bakımından en ehemmiyetsizlerindendir. Otuz konu içinde bir tanesini ele alıp, geriye kalan yirmi dokuzun da ehemmiyetsiz olduğu neticesini çıkarmaya sofizm denir ki, makbul bir usul değildir.

Haber verildiğine göre bu ay içinde Anayasa'nın yeni şeklini hazırlamak üzere bir komisyon kurulacakmış. Bunun güzel bir teşebbüs olacağına şüphe yok. Fakat antidemokratik kanunlar üzerinde yıllarca edebiyat yaptıktan vaat ve teahhütlerde bulunduktan sonra, içinde beş altı profesörün çalıştığı komisyonun bir yıllık gayretle hazırladığı raporun âdeta eğlence konusu yapıldığı meydanda iken bu yeni teşebbüsün âkıbeti hakkında iyimser olabilmenin sırrını keşfetmenin yolunu bir de şahsen biz bulabilseydik ne iyi olacaktı!

Nihat ERİM

ANTI-DEMOKRATİK KANUNLAR MÜNAKAŞASI (*)

Geçenlerde bir arkadaşımız, anti-demokratik kanunlar meselesini mecliste bir soru mevzuu yaptı. Demokrat parti daha muhalefette iken, bu gibi kanunların tasfiyesini istiyordu. İktidara geçtiği zaman aynı prensibi hükümet programına aldı ve yolu aydınlatmak üzere, bir ilim heyetini bazı tetkiklere memur etti. Mesele şu idi: Mevzuatımızda anti-demokratik bir mahiyet taşıyan kanunlar hangileridir ve bunların ne şekilde düzeltilmesi icap eder?

İlim heyeti işe bu tarifle girişti: Vatandaş hak ve hürriyetlerini ve insanlık haklarını lüzumsuz olarak tahdit eden kanunlar anti-demokratiktir. Bundan çıkan netice şu olacaktır: Bu gibi tahditler tamamen kaldırılmalı veya bir lüzum ve icap varsa zaruret derecesine indirilmelidir.

Böyle bir tarifi ne dereceye kadar ilmi olduğu münakaşa edilebilir. Lüzum ve zaruret takdire göre değişir. Harp gibi fevkalâde hallerde bir cemiyetin hayat ve bekasını temin için bir çok hürriyetlerin kısıldığı malumdur. Fakat normal hallerde, vatandaş hak ve hürriyetlerinin ve insan haklarının kısılamıyacak asgari bir haddi olmalıdır ki ne kanun vazı, ne de icra kuvveti hiç bir şekilde ona tecavüz edemesin. Bunu ise, umumi olarak Teşkilâtı Esasiye Kanunu tayin eder.

(*) *Yeni Asır Gazetesi*, 1 Mayıs 1953

BASINDAN SEÇMELER

Dolayısıyla, anti-demokratik kanunlar meselesinin teşkilâtı esasiye kanununa sıkı sıkıya bağlı olduğu ve hatta müeyyidelerinin de bu kanunda yer alması icap ettiği bedihidir. Vatandaş hak ve hürriyetleri ve insan hakları teşkilâtı esasiye kanununda lâıkiyle tespit ve tayin edilmelidir ki kanunların ve kanun tatbikatının bunlara uygunluğu temin edilebilsin.

Burada bir noktaya işaret etmek isteriz! Türkiye'de vatandaş hak ve hürriyetlerine ve insanlık, haklarına vaki tecavüzler çoklukla kanundan değil, kanunun keyfi olarak tatbikinden veya icra kuvvetinin açıkça kanun dışı hareketlerinden ileri gelmiştir. Mesela, teşkilâtı esasiye kanunumuza göre cana, mala, ırza, meskene hiç bir suretle dokunulmaz. Diğer kanunlarımızda da buna cevaz veren istisnalar yoktur. Buna rağmen vatandaşlar kurşuna dizilmişlerdir. Malları müsadere olunmuştur.

Yeni Teşkilâtı Esasiye Kanunumuza göre işkence, eziyet, müsadere ve angarya yasaktır. Böyle iken polis ve jandarma karakollarında hatta umumî yollarda ve köylerde siyasi maksatlarla halkın ne gibi işkencelere maruz bırakıldığı malumdur. Toplanma ve cemiyet teşkil etmek hak ve hürriyetlerinin kanuna aykırı tatbikatı ise ciltler doldurulacak kadar çoktur.

Bunun yanıbaşında, maalesef Teşkilâtı Esasiyemize uymıyan kanunlar ve hükümler sayılamayacak kadar çoktur. Bunların tasfiyesi lüzumu âşikâr olmakla beraber, mühim olan nokta bugün vatandaş ve insan hak ve hürriyetlerinin tecavüzden masun bulunduğu kanaatinin fikirlerde ve vicdanlarda yerleşme yolunda olmasıdır. En kuvvetli bir müeyyide işte budur.

Bu hakları, teşkilâtı esasiye kanunumuzun bir çok maddeleri "tabii haklar" olarak zikreder. Yani bunlar, yaşamak ve nefes almak gibi doğuştan her Türk'ün iktisap ettiği dokunulmaz haklardır. Bunlara yapılacak tecavüzlerin cana ve ırza tecavüz gibi olduğu şuuru bir cemiyet içinde yerleşince, bu gibi hallerin devamına esasen imkân kalmaz. Çünkü âme vicdanı bunları umumî nefret ve mukavemetle karşılar. Tek parti devrinde ve onu müteakip, 14 Mayıs'a kadar yapılmış ne kadar şeyler vardır ki bugün bunların tasavvuru bile muhaldir.

Bunu kaydetmekten maksadımız, anti-demokratik kanunların tasfiyesindeki ehemmiyeti küçümsemek değildir. Sadece meselenin şekil ve mahiyetindeki değişikliği göstermektir. Muhalefette iken bizim şikâyetimiz, anti-demokratik hükümlerin kanunlarımız arasında bulunmasından ziyade, kanunî mesnedi olsun veya olmasın, bu gibi hükümlerin tatbiki ve vatandaşların tabii haklarında ve insanlık şeref ve haysiyetlerinin

de fiilen tecavüze maruz kalmaları idi. Bugünkü endişe ise, ileride herhangi hal ve şart içinde olursa olsun bu gibi hallerin tekerrürünü önlemek ve aynı zihniyetin bir daha doğması ihtimaline karşı bu ihtimal ne kadar uzak olursa olsun cemiyetimizi kanunî müeyyidelerle teminat altına almak kaygısıdır.

Şu halde, ilim heyeti raporunun uzun zaman ilân edilmemiş olması her halde yerinde olmamıştır. Bu rapor, esasen mahiyeti itibarıyla bir mütalaadan ibarettir. Hiç bir suretle bir direktif değildi ve olamazdı. Meseleyi haledecek bir vesika değil, münakaşa mevzuunu açıklayacak bir vesika idi. Ona itibar edilsin veya edilmesin, neşir ve ilân edilmesinden hiç bir mahzur doğamazdı.

Gerçi rapor hiç bir suretle gizli tutulmuş değildir. İsteyen onu tedarik edebilmiştir. Kanaatimizce hükümetin düşüncesi şu olmuştur: Bugünkü rejim içinde, kendiliğinden fosilleşmiş bazı kanun ve hükümlerin tasfiyesinden önce, millet hayatının zaruri kıldığı kanunların tamamlanmasına ehemmiyet vermek icap eder. Vergi kanunları, vilâyet belediye ve köy kanunları, orman kanunu, ceza ve ticaret kanunları ve hattâ Anayasanın tadili gibi işleri bir tarafa bırakıp şimdi esasen tatbik edilmemekte olan anti-demokratik kanunlara ait çeşitli mevzuat üzerinde akademik münakaşalara girişmek, hayatı nazariyelere feda etmek olur.

Böyle bir düşüncüyü reddetmek kolay değildir. Tabiidir ki, ilim heyetinin raporuna ve bunu tamamlayacak siyasi komisyonların mütalâalarına göre sayısı yüze yakın ve belki daha ziyade mevzuatı tekrar ele almak ve hangi maddenin antidemokratik olup hangisinin olmadığı münakaşasına girişmek için Büyük Millet Meclisinin serbest zamanı henüz yoktur. Bir defa temel kanunlar çıkmalı ve bugünün ihtiyacını karşılayacak şekilde işlemeğe başlamalıdır ki, kanunlarımızı tasfiye gibi muazzam bir dâva rahatça ve hatadan salim bir usulle ele alınabilsin.

Hûlâsa, anti-demokratik kanunlar, tatbikat bakımından günün âcıl meselesi olmaktan çıkmıştır. Hattâ, teşkilâtı esasiye kanunumuz yeni ve kat'î şeklini almadan mevcut kanunların ona mutabakatı dahi selâmetle tetkik edilemeyecek bir husustur. Bu itibarla, anti-demokratik kanunlar hükümler, kanun mecmualarından silinmiştir. Ve daimî bir ıstırap kaynağı olmaktan çıkmıştır. Vatandaş hak ve hürriyetlerinin insanlık şeref ve haysiyetinin bu memlekette hâlâ çiğnendiğine ve bilhassa bunun sistemli bir tatbikat halinde bulunduğu dair ciddi hiç bir şikâyetle karşı karşıya değiliz. Hürriyetlerimiz ve haklarımız bugün bir nazariye olmaktan çıkmış ve hakikatin kendisi olmuştur. Meselelerin huzur ve emniyetle tetkikine imkân veren işte budur.

M. TUNCER

31. – EMNİYET AMİRİ ZEKİ ŞAHİN

Emniyet kuvvetleri içinde yer alan bir görevlinin yaptıklarını sergileyen sözlü sorunun, Genel Kuruldaki görüşülmesi toplumsal yapımız bakımından önemli belge niteliği taşımaktadır.

İleride de adından yine söz edilecek olan Emniyet Amiri Zeki Şahin(1) hakkındaki sözlü soru ve görüşmesi aynen alınmıştır.

Balıkesir Mebusu Ali Fahri İşeri'nin, Bandırma Emniyet Âmiri Zeki Şahin hakkında vâkı şikâyetlerin doğru olup olmadığına dair sorusuna. İçişleri Vekili Etem Menderes'in sözlü cevabı (2)

REİS – Sözlü soruyu okutuyorum.

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

1. – Bakırköy Emniyet Âmiri Zeki Şahin'in Muş'a tâyin ve nakli emri ve kararı çıkmış iken neye binaen gitmemiş ve ne sebepten emir ve karar infaz edilmemiştir?

2. Dokuz ay sonra ne için ve kimin tavassutu ile Bandırma'ya nakli ve tâyini yapılmıştır ve bir sene zarfında da iki defa terfi ettirilmesinin sebebi nedir ve ne gibi liyakat ve başarı göstermiştir?

3. Bandırma'da bazı vatandaşlara küfür ve hakaret ettiği, meslekinin ve mevkiinin şerefi ile mütenasip olmıyan bâzı nahoş hareketlerde bulunduğu şikâyet edilmektedir.

4. Kendi emniyetinde çalışan iki polis memurunun birisini istifaya mecbur ettiği diğerini de Bandırma'dan Ayvalık'a uzaklaştırdığı.

5. Muamelât Memuru Mustafa Tekkanat'ı da neye istinaden ve hangi salâhiyetle ve keyfi hareketle vazifesinden uzun müddet menettiği halde neden tekrar vazifesine başlatmıştır?

6. Keza iki bekçiyi de sebepsiz ve mesnetsiz olarak vazifelerinden çıkardığı halde ne için tekrar vazifelerine almıştır?

Bu sorularımın Büyük Millet Meclisi kürsüsünden muhterem İçişleri Vekili tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.

Balıkesir Milletvekili

Ali Fahri İşeri

(1) Yassıada Yüksek Adalet Divanı Kararları, Topkapı Olayları Davası; Cilt 1/2, s. 505-Meclis Kitaplığı: 73-1402.

(2) Tutanak Dergisi: C. 21, s. 504-507, Tarih : 24.4.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

İÇİŞLERİ VEKİLİ ETEM MENDERES (Aydın) – Muhterem arkadaşlar, 1. Bakırköy Emniyet Âmiri Zeki Şahin 10.IX.1951 tarihli kararname ile Muş Emniyet Müdürlüğüne tâyin edilmiş ve sağlık durumunun Muş'ta istihdamına müsait olmadığına dair rapor verilmesi üzerine 26.III.1952 tarihli kararla Bandırma Emniyet Âmirliğine naklen tâyini yapılmıştır. Bu münasebetle her hangi bir tavassut vâkı olduğu hakkında bilgi mevcut değildir.

2. Terfilerden biri sınıf diğeri ise maaş terfidir.

3. Halka fena muamele yaptığı ihbar edilmesi üzerine mahalline gönderilen müfettiş verdiği raporda halkın Emniyet âmirinden memnun olduklarını ve takibatı mucip bir hale tesadüf edilmediğini bildirmiştir.

4. İstifaya mecbur ettiği ve Ayvalık'a naklettiği iddia edilen iki memurun isimleri soruda açıklanmamıştır.

5. Muamelât memuru Mustafa Ruhi Tekkanat disipline ademi riayeti sebebiyle polis divanınca tecziye edilmiştir.

6. Bekçilerin tâyin ve işlerine son verilmesi kaymakamların salâhiyetleri dâhilinde bulunduğunu arz ederim.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) – Muhterem arkadaşlar; Sayın Bakana çok teşekkür ederim. Kendileri Bakanlığa gelir gelmez bu vazifeyi yaptılar. Bu emniyet âmiri orada âdeta bir Başvekil idi. Kendileri kısaca malûmat toplıyabılmışlerse de, görülüyor ki, onu da aldatmışlardır.

Bu emniyet âmiri Zeki Şahin'in kısaca tercümei halinden bahsedeyim.

REİS – Sadet dâhilinde konuşunuz Fahri Bey.

MECDET ALKIN (Kütahya) – Tercümei haline filân ne lüzum var? Madem ki, oradan başka yere kaldırılmış mesele bitmiş...

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Efendim biraz tercümei haliyle vaziyetini kısaca izah etmeden meseleyi nasıl aydınlatayım? Bu zat hakikaten, demin de dediğim gibi, Başbakan. Onun arkadaşı bunu her yerde çekinmeden söyler. Her gün başka başka elbise ve hattâ fotin giyer. Bir otomobilin rengi değişmemektedir. Zaten müfettiş Tacettin Bey de bu şekilde rapor vermiştir. Bu adam kıyafet ve yaşayış tarzıyla herkesi alâkadar etmiştir. Demin de arzettiğim gibi Dâhiliye Vekili kendisinin dostu, genel müdürler mektep arkadaşı ve saire ve saire. Cemiyetlerde ceza reisinin yanında, kaymakamın yanında, en yüksek âmirlerin yanında... Daima Dahiliye Vekilinin en samimi dostu, genel müdürün çok yakın arkadaşı

olduğunu rütbe ve mevki sahibi insanların yanında söylemekte ve bu suretle kendi mevkiini tarsın ve takviye etmektedir. Yüksek mevki sahiplerine hulûl eder, emel ve arzularına kolayca erişir, erişmesini bilir, her hâdise ve her fırsattan istifade etmesini bilen, havaya göre yelken açan, vaziyete göre icabında koyu halkçı, icabında müfrit demokrat olan, iktidarda bulunana sıkı sıkıya sarılan bir zattır.

İstanbul'da uzun müddet bulunmuş, kamyon taksi işletirmiş, Emî-nönü'nde vazifeli bulunduğu sırada karaborsacılık yaparak para kazanmıştır.

Bakırköy'de suiüstimalden dolayı Vali Fahrettin Kerim. "ya ben, ya o" diyor ve vilâyeti dâhilinden alınmasını istiyor. Esasen grup amiri unvanı altında Bakırköy'deki gecekondu-lardan da dünyalık çıkardığından, haber aldığıma göre, Refik Koraltan'ın akrabalarından veya dostlarından bir müteahhitten külliyetli rüşvet istiyor, o müteahhit de valiye malûmat veriyor. Bunun üzerine Refik Koraltan'ın ve valinin delâletiyle Muş'a tâ-yini ve nakli emri çıkıyor.

Bir rivayete göre de İstanbul Emniyet Müdür Muavinine makamında hakaret ettiğiinden açık ve sabit olan bu hareketinden dolayı hakkında ağır muamele tatbik edileceğini anlayınca Muş'a gitmemek için işi delili-ğe vurmuş Bakırköy Akıl Hastanesine gönderilmiştir. Tamam sekiz dokuz ay sahte raporlarla işi idare ediyorlar. Bu müddet zarfında hiç vazife görmeden oturduğu yerden bu fakir milletin parasını alıyor. Bu suretle Hükümeti de iğfal ediyor. İşte karakteri, işte memlekete sevgisi. Niha-yet kaleyi içerden fethedince "deliliği geçmiştir. Vazife görebilir" diye üçüncü bir rapor daha alıyor. Fakat bu raporu almazdan evvel kendisinin Bandırma'ya tâ-yini işini sigortaya koyuyor. Bandırma'ya naklini ve tâ-yinini yaptırıyor. Bir sene iki ay gibi kısa bir zaman zarfında da iki terfi görmüş bir üst derece terfi almıştır, bir de esaslı terfi görerek maaşı yükselmiştir. Ne gibi bir liyakat göstermiştir ki, bu kadar süratle terfi ettirilmiştir? Kanunen 3 senede bir o da sicili temiz olmak ve tezkiyesi iyi ise terfi edebilmesi icabederken kısa zamanda terfi etmiştir. Bunda tezkiye bozuk, sicil zaten bozuk, seyyiat dolu. Dosyasını bir katır zor taşı-rken bir de terfi. Yine dostlarının teşebbüsüyle hatır ve iltimasları ile bu şuursuz adamın, Bandırma gibi Marmara'nın incisi olan bu bölgeye tâ-yini ve naklini yaptırdıktan sonra şuuru yerine geliyor, yani deliliği tama-men zâil oluyor. Maksat hep Muş'a gitmemek gayesi ile çevirdiği manevralardır. Memleket hizmetinden kaçan adamlardan ne hayır gelir? Deli

bir adama 25 000 nüfuslu bir şehrin Emniyet Âmirliği vazifesi nasıl tevdi ediliyor? Bir âmirin veya bir memurun kendi istediği yere mi, yoksa Hükümetin gösterdiği ve gönderdiği yere mi gitmesi lâzımdır? Memlekete hizmet, tâyin edilen yere gitmekle olur. Fakat arkalarını yüksek makamlara dayayan bu gibi adamların temenni edelim ki, evvelâ dayandıkları makamlar yıkılsın da millet de bunlardan kurtulsun. Demokrat Parti yaşamak isterse, iktidarı elinde tutmak, itibarını artırmak isterse hatırla, iltimasla kanunsuz, keyfi hareket edenleri, vazifelerini suüstimal edenleri, bilhassa emniyet şerefi ile mütenasip olmıyan bu çirkin hareketlerinden dolayı bu gibileri derhal tasfiye etmelidir. Milletin en çok itimat edeceği hususlar emniyet ile alâkalıdır. Kendi şeref ve haysiyetlerini korumasını bilmeyenler emniyetin şeref ve haysiyetini nasıl koruyabilirler? Bunların kendi emniyetleri ve kendi menfaatlerini teminden başka bir şey düşündükleri yoktur.

Bandırma Emniyet Âmirinin âni bir emri ve arzusu ile bir veya iki saat içinde ona ziyafet vermek mecburiyeti var mıdır? Ve Emniyet Âmirinin de böyle bir salâhiyeti var mıdır? O bu gibi hareketleri hiç çekinmeden yapabilmektedir.

Bir gün Bandırma limanına borasit madeni almak için gelen bir İngiliz vapuru geliyor. Bandırma Emniyet Âmiri Zeki Şahin bu madenin acentası olan Ali Rıza Kaya'ya geliyor. "Bugün vapura gideceğiz, kaptana haber gönder, bize zengin mükellef bir ziyafet hazırlasın yiyip içelim. İyî bir gün geçirelim. Kaymakam da, daha birkaç yüksek memurlar da dâhildir, hep beraber gideceğiz" diyor. Acenta da Osmanlı Bankası müdürlüklerinde yıllarca bulunmuş, birkaç lisanâ aşına olduğu için İngiliz Şirketine geçmiş. Kendisi de Kıbrıs'lıdır; diyor ki: "Zeki Şahin Bey, ben öyle bir teklifte bulunamam ve yapamam, ayıp olur, hem kendi mevkiimi, şerefimi hem de Hükümetin polisi ve emniyetinin şeref ve haysiyetine dokunur. Siz ziyafet isterseniz buyurun lokantaların hangisinde ve ne arzu ederseniz masrafı tarafımdan ödenmek üzere afiyetle yiyiniz." Bunun üzerine emri, arzusu yerine gelmedi diye hiddetlenerek "ben vapurda eğlenmek istiyorum; vapurda içkili ziyafet teklif ediyorum ve emrediyorum. Bandırma limanında bulunan bütün vapurlar İngiliz, Amerikan ne olursa olsun benim emrime tâbidir. Kaçak eşya aramak bahanesiyle girerim, kırarım, yakarım" gibi sözlerle mukabele ediyor. Acenta, Ali Rıza Bey'de; "Elindeki kuvveti ve salâhiyeti suüstimal et, kullan, yap ben sana ve senin gibilere vasıta ve alet olamam" diyor. Münakaşa büyüyor, nihayet kaymakam ile müddeiumumi araya giriyorlar, işi önlüyorlar.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bandırma'da bir Pazar günü hava gediklileri ile siviller arasında çıkan hâdiseye sebebiyet veren, hâdisenin büyümesine âmil olan yine polisin ihmali ve emniyetin alâkasızlığıdır. Alay kumandanı ile sabah akşam beş kilometrelik mesafedeki hava meydanında içki sofrasından ve birbirlerinden ayrılmıyorlardı. Hâdiseye olduğu vakit Pazar günü bir dostunun evinde imiş, 50 nci piyade alayından hâdiseyi önlemek, yatıştırmak için telefonla acele askerin müdahalesi istenmiştir. 50 kadar silâhlı, süngülü asker geliyor, hâdiseye bu suretle önlenmiş oluyor. Halk da memleketi fethettiniz diye istihza ediyordu. Emniyetle alâkaları yok ki. Nerede zevku safa onlar orada. Bir bekçi evinin hizmetinde, bir bekçi de çarşı ve pazardan kumanyasını alır. Abdullah isminde bir polis de oğlunu deniz banyosuna günde iki defa götürüp getirir, velespite bindirir, küçük beyi eğlendirir. Bir polis ve iki bekçiyi emir eri gibi zatî hizmetinde çalıştırır. Bu gibi adamlar hem partimizin... (*Gülüşmeler, alkışlar*). Benim gönlüm orada, ne yapayım, ben bunun için çalışıyorum hem hükümetimizin itibarını kırmaktadır. Aylardan beri şikâyetlerde bulundum. Hiç aldirış eden olmadı. Sayın ve çok kıymetli Dahiliye Vekili Etem Menderes'ten Allah razı olsun, Vekâlete gelir gelmez bu işi halletti, başka yere nakletti. Kendisine çok teşekkürler ederim. Fakat milletin parasına yazıktır, bunları büsbütün tasfiye etmek lâzımdır.

Arkadaşlar, ben kimsenin hatırı için iş yapmıyorum. Eğer böyle bir hareketimi tespit eden bir kişi varsa, çıksın, söylesin. Biz bu memlekete hizmet edeceğiz. Onun için yemin ettik. Bu mevzuu sözlü soru yapmaya mecbur oldum.

SAFFET GÜROL (Konya) – Kaç ay evvel?

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Yakında.

Arkadaşlar, orası sahil boyudur. Her gece kumar oynanıyor. Masaların üstünde bir yığın para. Bunlara göz yumulmaktadır. Sabıkalı meşhur silâh kaçakçısı Alâeddin Güneşi, Konya'dan kaçmış, Bandırma'da kalmış. Bu da Komiser Şevki Gürkaya ile ve Zeki Şahin ile akşam sabah bir aradadır. Bir de Güler yüz kiraathanesi kumarhanedir. Görürler, bilirler fakat göz yumarlar.

Bandırma hapishanesine esrar satılıyor. 3-4 kişi bunlar tutuluyor. Adaletle veriliyor, birisi hapsediliyor, diğerleri de ikametgâha bağlanmak üzere jandarma ile karakola teslim ediliyor. Başka sebeplerle jandarma eliyle teslim edilen bu adamlar da ikametgâha bağlanmadan serbest bırakılıyor. Bilâhara da kaçtı diye Balıkesir ve Bursa valiliklerine yazılar yazılıyor, tutulmaları için fuzuli işgal yani kaçmış gibi takibat yapılıyor.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Mukabilinde 100 lira para alındığı iddia edilmekte fakat doğru olup olmadığı meçhuldür. Aynı zamanda otomobillerle civarlarda bir tenezzüh yaparak gûya bu kaçakçıları aramışlardır. (*Alkışlar, gürültüler, anlaşıldı sesleri, kâfi kâfi sesleri*).

Müsaade buyurun arkadaşlar kısa arzedeceğim, hulâseten söyleyeceğim.

Asıl mühim nokta: Üç tane polis, bir tane emniyet âmiri kendi salâhiyetleri dışında iş görmüş olmalarını ihbar eder diye birisini oradan naklediyorlar, ötekini istifaya mecbur ediyorlar. Bir tanesini de 56 gün kanunsuz işinden uzak tutuyorlar. Vali geliyor, bunu nasıl yaptın diyor, sende bunun maaşını tazmin ettirirler, diyor. Millet kesesinden 56 gün bu adam da maaş alıyor. (*Gürültüler, kâfi sesleri*). Efendim bir Ermeni eroin kaçakçısı, paralı adam sürgün olarak fakat serbestçe İstanbul'a gidiyor, İzmir'e gidiyor, hakkında hiç takibat yapılmıyor. Elini kolunu sallıyarak istediği yere gidip gelip ticaret yapıyor. Bunu emniyet âmirine söylemem için halk benden rica ediyor. Gittim rica ettim, halk bundan şikâyet ediyor, dedim. Peki efendim dediler, bir hafta içinde takibat yapıldı, adam bir yere kapatıldı.

REİS – Bir dakikanız kaldı, rica ederim vaziyeti ona göre ayarlayınız.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) – Efendim, Abdullah isminde bir adam İstanbul'a sürgün olarak geliyor, fakat akabinde Balıkesir'e tâyin ediliyor. Vali bunun için diyor ki: "Abdullah benim sağ kolumdur, onu bana verin." Abdullah izinsiz olarak İstanbul'a gidiyor, İzmir'e gidiyor ve beraberinde birtakım hırsızlar getiriyor. Hırsızlık vakaları oluyor ses yok. Bir vatandaşın 1950 lirası, diğer bir vatandaşın 250 lirası çalınıyor. (*Gürültüler*). Efendim, burası benim memleketim, burası sürgünler yatağı mı? Bu hal Hükümetin itibarını sarsıyor, partinin itibarını sarsıyor. Bu adam birçok yerlerde çalışmış, her yerden sürülmüş. Kütahya'da çalışmış, Bilecik'te çalışmış her yerden sürülmüş. Eski iktidar zamanında olsa bu adam valahi memleketi soyardı. Ben bu kadarını söylüyorum arkadaşlar.

REİS – Soru bitmiştir, efendim.

M. REMZİ BUCAK (Diyarbakır) – Usule dair, soru ile ilgili olarak söz istiyorum.

REİS – Soru bitmiştir. Bana söyleyin, takdir hakkımı kullanayım.

M. REMZİ BUCAK (Diyarbakır) – İçişleri Vekilinden sorayım. Böyle bir adam neden Muş'a tâyin ediliyor?

REİS – Size cevap verilmesi için Tüzük müsait değildir efendim.

32 – MİLLÎ BİRLİK

Basında çıkan ve ülke bütünlüğünü zedeleyen yazılardan yakınan Diyarbakır Milletvekili Remzi Bucak, konuyu, bir sözlü soru ile Meclis gündemine getirdi.

Genel Kuruldaki görüşmeler yer yer sert tartışmalara dönüştü. Soru sahibinin de aralarında bulunduğu tartışmaya katılan üyelerin hepsi ülkenin doğusu, batısı, kuzeyi, güneyi olmadığı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde tek ve büyük bir milletin varlığında birleştiler.

Meclis milli bütünlük üzerinde son derece duyarlı, doğu kökenli bir üye de milli birliğe zarar veren yayınlardan yakınmaktadır.

Bu soru, tarihi bir gerçeği belgelemekte olması nedeniyle tutanaklardan aynen alınmıştır.

Diyarbakır Mebusu M. Remzi Bucak'ın, İstiklâl Gazetesinin 18 Kasım 1952 tarihli nüshasındaki (memleket bütünlüğünü parçalayıcı) neşriyat hakkında bir takibat yapıp yapılmadığına dair sorusuna Adalet Vekili Osman Şevki Çiçekdağ'ın sözlü cevabı (1)

REİS – Soruyu okuyoruz efendim.

TBMM Yüksek Başkanlığına

26.XII.1952

Aşağıdaki sözlü sorularımın Adalet Bakanlığınca sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletinizi saygı ile rica ederim.

Diyarbakır Mebusu
Remzi Bucak

18 Kasım 1952 tarihli İstiklâl Gazetesi memleket bütünlüğünü parçalayıcı ve bir kısım vatandaşları diğer vatandaşlar aleyhine tahrik edici mahiyette büyük puntolarla neşriyat yapmıştır.

1. Mezkûr gazete hakkında her hangi bir takibata girişilmiş midir?

2. Yapıldı ise hangi tarihte bu takibat yapılmıştır? Neticesi ne olmuştur?

REİS – Adalet Vekili.

ADALET VEKİLİ OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) – Muhterem arkadaşlar, Diyarbakır Mebusu Mustafa Remzi Bucak'ın 26.XII.1952 tarih-

(1) Tutanak Dergisi : C. 22, s. 104-108, Tarih : 7.5.1953.

li sual takririnde 18 Kasım 1952 tarihli İstiklâl Gazetesinin, memleket bütünlüğünü parçalayıcı ve bir kısım vatandaşları diğer vatandaşlar aleyhine tahrik edici mahiyette büyük puntolarla neşriyat yaptığı beyan edilerek bu gazete hakkında her hangi bir takibata girişilmiş olup olmadığının, girişilmişse takibata başlandığı tarih ile neticesinin vekâletimizce cevaplandırılmasını istiyorlar.

Cevabımızı arz ediyorum:

Evvelce Türk Ceza Kanunun 161 inci maddesinin şümulüne giren bu kabil suçlardan dolayı yapılacak takipler Askerî Muhakeme Usulü Kanunun üçüncü maddesinin (A) fıkrası ve Askerî Ceza Kanununun 58 inci maddesi hükümlerine göre askerî mercilere ait bulunmakta idi. Bu itibarla bahis mevzuu olan İstiklâl Gazetesindeki yazı hakkında Milli Savunma Vekâletince izin verilerek takibata başlanmış ise de ahiren 6051 sayılı Kanun ile Basın-Kanunun 36 ncı maddesinde yapılan tadilât üzerine bu kabil suçlar hakkında soruşturma icrası umumî mahkemelerin vazifesine tevdi edilmiştir.

Bu husustaki dosya askerî makamlardan Ankara Cumhuriyet Müddeiumumiliğine devredilmiş ve bu müddeiumumilikçe de 12.III.1953 tarihinde sorgu hâkimliğine âmmе dâvası açılmıştır.

Vaziyet bundan ibarettir.

REİS – Remzi Bucak.

M. REMZİ BUCAK (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlar, 18 Kasım Salı günü Ankara'da intişar eden İstiklâl Gazetesi büyük puntolarla hepimizin hayretle görebileceğiniz şekilde (gazeteyi göstererek) "Urfa'da Kürtler ihtilâl'e davet edildi" büyük puntolar altında "fâsılasız surette neşriyat yapan Urfa Gazetesi Kürt devletinin hasretiyle ihtilâl türkûleri söylüyor." Daha altında "Ankara'nın gözünden uzakta cereyan eden bu komedyanın nihayet bulması için hâdiseyi bütün tafsilâtiyle vatanperverliklerine tam bir itimadımız olan İçişleri Vekili Etem Menderes ve Adalet Vekili Osman Şevki Çiçekdağ'ın dikkatine arz ederiz." diye yayınlıyor. Okuyayım müsaadenizle. Urfa'da intişar eden, Urfa isimli gazetenin neşretmiş olduğu (Anzelha) isimli şiiri okuyayım. Yazı biraz silinmiştir. Özür dilerim.

Anzelha!

İki metre eninde,

Sekiz metrede biten,

Sokaklarda gezdin mi hiç?

Sokaklar boyunca,

Duvarlar,

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Duvarları kördün mü hiç?
Duvarlar gerisindeki mahpus kadınların,
İstirabını çektin mi hiç?
İnsanlık temizlik demektir, Anzelha.
Dostluk demektir, kardeşlik demektir,
Sen çöplüklerde gezdin mi hiç,
Duydun mu hiç?
Başka dil konuşan vatandaşların,
Vatanının içinde,
Vatanını aradın mı hiç?
Anzelha.
Ben rüyalar memleketindeyim,
Eski Ur'un hâlâ aydınlık geceleri,
Harmaniyelerle dolaşır kardeşlerin,
Diyelim, masaldan uyanmış Kürt beyleri,
Şark böyle mi başlar, Anzelha?
Pislik içinde yüzen...
İslâm bu mu?

Halim Yağcıoğlu

Şimdi bu şiiri gazete tefsir ediyor, onu da müsaadenizle okuyacağım.

"Gözlerimizin önünde şahane atlayışlar, trapezler üzerinde korkunç ve harikülâde sıçrayışlar yapan bir cambazın bu müthiş, hareketlerini sessiz sedasız seyrediyoruz. Biz bu muhteşem komedinin facia ile biteceğinin farkında değiliz. Bir nizam içinde nizamın bekçisi Urfa Cumhuriyet Savcısı bu dünyadan bihaberlik ne? Bu Bohem uyusukluğunun, burnu Kaf Dağında gezenden farkı ne?

Dört gündür posta kutusuna ardı ardına bir ceridecik gelmekte. Her nüshasında büyük bir ehemmiyetle mızampaj ve onun bütün bir dikkati ile özlenilen yeni bir vatanın ihtilâl tohumları önümüze sürülmekte... Anzelha. İşte özlenilen yeni vatanın adı, Zelihaların memleketi... Kürdistan..."

Bu şeyi tefsir ediyor gazete muhabiri:

"Urfa günlük, siyasî, edebî tarafsız gazete..." kendilerine göre edebiyatlarının en büyük şairi Halim Yağcıoğlu I, II, III üncü Anzelha şiirleri birbiri ardınca cerideciği başından sonuna kadar kaplıyor. Özledikleri vatanlarının şairi gözlerimizin önünde tereddütsüz ve çekinmeden haykırıyor. (Sayı 44, 45, 47, Yıl 1952)

Başka dil konuşan vatandaşların,

Vatanının içinde.

Vatanını aradın mı hiç

Bunu anlamıyacak sâfdil C. Savcısının gafletine ne buyururlar? Kürtçeden gayrı, başka bir dil konuşan; Türkçe konuşan vatandaşların vatanı içinde Kürtçe konuşan vatanını aradın mı hiç?

Anzelha

Ben rüyalar memleketindeyim.

Eski Ur'un hâlâ aydınlık geceleri,

Harmaniyelerle dolaşır kardeşlerim,

Diyeğim masaldan fırlamış Kürt beyleri.

Hümanist, serseri şair kendini bu başka âlemin denizinde korkusuz, kanunsuz bir cemiyet içinde zan ile: ilk ve son defa kurulan Kalde'nin, Nemrud'un çocuklarının kurduğu devletin hayali, arzusu, aşkı... Anadolu'nun eski sakinlerinin; şimdi Kürt diye kendilerince vasıflandırılan devleti... Ve onun parlak merkezi Ur'un aydınlık gecelerinin rüyası... Öyle bir rüya ki, kıyama gelmiş kardeşleri, masaldan fırlamış Kürt beyleri harmaniyelerle sokaklarda dolaşır.

Anzelha

İnan ki uyandım artık rüyadan.

Değil vatan parçası

Sadece İzmir, sadece Bursa

Acımdan hırsımdan çıldırabilirim Anzelha

Böyle mi olmalıydı tarihler yaşamış Urfa?

Böyle mi kalmalıydı?

Başka dil konuşan vatandaşların memleketi İzmir ve Bursa mı? Sadece vatanıdır. İhmal edilmiş, yıkılmış, perişan olmuş tarihler yaşamış zavallı Urfa... Memleket tefrikının, Şark ve Garp rekabetinin memleket ayrılığı nifakının hareket noktası... Ve korkunç, insanı çıldırtan ihtilâl ve ayrılık tohumu; sonra ardı ardına Şarkın sefalet ve zavallılığının ifadesi... Korkunç proletaryanın haykırışı...

Anzelha

Böyle illerde mi yaşardı vatandaşların

Söner miydi gözleri trahomdan?

Delik deşik miydi yüzleri?

Sonu yok muydu akşamların?

Uyandırılmamış bu toprak.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Beşinci asrı yaşıyor Anzelha
Sen yirminci asırda mı yaşadın?
Medeniyeti böyle mi karşıladın?
Yazık!

Yazıklar olsun, sana Anzelha.

İmansız gençliğin tereddüt ifadesi, şair sonunda İslâmı tezyif etmeden
de geri kalmıyor:

Düşüne düşün,
Haram ettin uykumu,
Şark böyle mi başlar Anzelha?
Pislik içinde yüzen,
İslâm bu mu?
Ve Müslüman şehrin çirkefini Kara Maça Beyi gibi öne sürerek,
Sonra bir ezan sesi sardı etrafı,
Anzelha,
Ve Müslüman şehrin çirkefinden,
Hamamından mezarından, kerhanesinden,

(Yeter sesleri).

Efendim özür dilerim olduğu gibi okuyacağım. (Fazla okumayın sesleri).

Kesiyorum muhterem arkadaşlarım, acaba bu şair kimdir? Urfa'da çıkan Urfa Gazetesinin maksadı hakikaten bu mudur? Diye Urfa'ya ilk fırsatta gidip tahkik ettim. Bu şiirin muharriri Halim Yağcıoğlu isminde biridir Halim Yağcıoğlu altı veya sekiz sene evvel Urfa'ya Maarif Vekâleti tarafından gönderilmiş bir lise öğretmenidir. Zannediyorum İstanbullu bir gençtir. Ama garip bir tesadüf eseri soyadı Yağcıoğlu'dur. Bu zatın, Halim Yağcıoğlu'nun şiirinde ifade ettiği maksat sarahaten anlaşılacağı gibi Urfa'da Türkçeden başka Kürtçe konuşanların mevcudiyetini duy-maktan mütevellit ıstırabını beyan etmiştir. Biz onun müdafiliğini yapmı-yoruz. Yalnız esefle, ıstırapla tebarüz ettirmek mecburiyetinde olduğu-muz bir şey varsa ikinci ıstırapa sevkeden bir şey varsa bunu, Ankara'da, ilânlarıyla süpansiyone eden ve memleketin bir parçasını diğer parçası aleyhinde hünharca tahrik etmek keyfiyetidir. Bu bizim sözlü sorumuz tevcih edilinceye kadar, hiçbir suretle takibata duçar olmamıştır. Bu tef-siri yazan, büyük puntularla bu makaleyi ceridesine yazan Mehmet Me-tin Örenalp namındaki zat, her halde Türkçe yazılmış, Kürtçe değil, bir şiirin mânasını idrak edemiyecek kadar da cahil değildir. Çünkü verdiği izahat bunun içtimai ve tarihî kültürünün bu şiiri anlayacak kadar oldu-ğunun en bârız delilidir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlarım; şunu hemen bu vesileyle arz edeyim ki: bir kısım matbuat, maalesef, Şark vilâyetleri aleyhine hunharca sayılacak neşriyat ve tahkikat yapmaktadırlar. Bu, bizim de gözümüzden kaçmıyor. Arkadaşlarım 18 Ağustos 1952 Pazartesi tarihli Dünya Gazetesinin başmakalesi şudur: (Partiler üstü meseleler) vatanlarını seven ve politikayı, vatana ve halka hizmet vasıtası diye sayan Türkler için partiler üstü tutulmak lâzımgelen üç mesele vardır. Bunlardan biri, Doğu vilâyetleri meselesidir.

Arkadaşlar, Fransa'da partiler üstü bir mesele vardır, İngiltere'de partiler üstü bir mesele vardır. İtalya'da, eski müstemlekelerini kaybetmiş olan İtalya'da partiler üstü mesele vardı. Bunların hepsinin müşterek meselesi, bilhassa hangi partiye mensup olursa olsun, hangi parti iş başına gelirse gelsin, onlar için kayıtsız, şartsız, üzerinde ittifak ettikleri tek bir mesele vardı, müstemlekeler meselesi.

Acaba Şark vilâyetlerinde vaziyet böyle mi? (*Soldan, asla sesleri*). Ama işte bir yazı.

SAİD BİLGİÇ (İsparta) – Sen böyle bir şeye kani misin?

REMZİ BUCAK (Devamla) – Müsaade buyurun efendim. 25 Nisan 1953 tarihli Dünya Gazetesinin başmakalesi. Okuyorum: "Halk yığınlarını ilk ve orta çağdan yeni çağa kanatlandırıp uçuracak sivil mektep, kız ve oğlan çocukları eğitimden geçiren müspet ilim ocakları, gerekirse tankların, topların gölgesi altında bahsettiğimiz bölgelerin her köşesinde kurulmak lâzımdır.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) – Üst tarafını da okuyun. Üst tarafı bütün Türkiye'dir.

REMZİ BUCAK (Devamla) – Kendilerine teşekkür ederim. Okuyorum. "Doğunun bâzı bölgelerinde yeniden kabile ve aşiret ve derebeylik rejimine dönülmüştür. Şeyhler, ağalar ve toprak derebeyleri nüfuzu ve isterse-niz, hâkimiyeti yeniden kurulmuştur."

Hemen ilâve edeyim: Şeyhler, derebeyler varsa onları 1950 senesinde kredi listesine alan Demokrat Parti değil. Halk Partisidir.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Partiyi karıştırmal

M. REMZİ BUCAK (Devamla) – Bağırmanın. Buraya gelip konuşursunuz.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Bunlar hissî mesele değil, millî meselelerdir.

M. REMZİ BUCAK (Devamla) – Zati alinizin milliyetinden şüphe ederim, kendi milliyetinden şüphe edemem.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlar; memleketin vahdeti lüzum ve zaruretine inanmış insan sıfatıyla arz ediyorum. Bu memleketin kaybedecek bir karış toprağı yoktur, düsturu yanında şuna da inanıyorum; Bu memlekette israf edilecek bir damla kan yoktur. Bu itibarla şu vilâyet ve bu mintıkayı, şu vilâyet ve mintuka aleyhine tahrik etmenin artık lüzumsuz ve mânasız olduğunu, münevver geçinen kalemşörların bihakkın bilmesi lâzımdır. Bunlarla biz kalemle de mücadele edebiliriz, fikirle de mücadele edebiliriz. Bağırmasınlar, buraya gelsinler konuşsunlar.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Söz istiyorum, şahsıma sataşıldı.

REİS – Sataşıldığına kaani iseniz, buyurun...

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlar, Sayın Remzi Bucak arkadaşımız konuşmasını başka istikametlere götürmesi üzerine, milli meseleleri his meselesi haline getirmemesini ihtar ettim. Bunun üzerine senin kanından şüphe ederim, kendi kanımdan şüphe etmem, dedi. Arkadaşlar, bu memlekette Doğu, Batı, Kuzey, Güney yoktur. (*Bravo sesleri*). Bir gazetenin şöyle, böyle yazmış olması bizi ayıramaz. Bu memlekette Türkiye Cumhuriyeti sınırları içersinde tek ve büyük bir millet vardır. (*Türk milleti vardır sesleri*). Başka bir millet kabul etmiyoruz.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) – 25 tarihli gazete başmuharriri bunun aksini iddia ediyor. Bunu da sen müdafaa ediyorsun, burada.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Büyük Meclis, birkaç muharririn veya birkaç gazetecinin yanlış bir şekilde yazmış olduğu şeylerin mutlaka memlekette cari olduğuna asla inanmaz arkadaşlar.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) – İşte bir yazan var ve onu da siz müdafaa ediyorsunuz.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Mustafa Bey, bu gibi şeylerden sakınmak lâzımdır, birisi size oturduğunuz yerden bir şeyler isnat ediyor, ben böyle bir isnadın yapılmaması için ihtarda bulundum. Bu Mecliste hiç kimse hiçbir kimsenin kanından, milliyetinden şüphe edemez, arkadaşlar. Binaenaleyh hiçbir suretle bu kürsüde konuşan kimse, yanlış anlaşılmış olan bir şey için ihtarda bulunan bir arkadaşının kanından şüphe etmiye hakkı yoktur. Şüpheyi kalkmak, onun kendisinin, ne kanda olduğunu gösterir. Herkes bu memleketin asil evlâtlarıdır, asil çocuklarıdır.

REİS – Adalet Vekili, buyurun.

ADALET VEKİLİ OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) – Sayın arkadaşlarım, iki arkadaş arasında cereyan eden muhavereye müsaadenizle iki satırla karışmak istiyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Türk vatani bir bütündür, Türk milleti yekpare, bir kuvvet ve kudret-tir. Bu bütünlüğü, bu kudret ve kuvveti hiçbir şey asla sarsamayacaktır. Bu memlekette vâkı olacak her hangi hâdisede, Türkiye Cumhuriyetinin müdafii olan müddeiumumileri ve mahkemeleri elbette kendilerini hissettireceklerdir. İçtimai düzeni bozacak her hangi bir hareket mutlaka hüsrana uğrayacaktır. *(Alkışlar)*.

REİS – Remzi Bucak.

M. REMZİ BUCAK (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlarım, biz, bir dâvaya inanmış insanlar olarak burada toplanmış bulunuyoruz. Bu dâva da, bu memleketin, bu vatanın tealisi, refah ve saadetidir. Bu kürsüde konuşan nâçiz bendeniz iyi kötü mürekkep yalamış, okuduğunu anlar, söylediğinin mânasını bilir bir insanım.

Sistemli şekilde yapılan neşriyat gözümüzün önünde. Akliselim sahibi her kesin gözünden bunlar kaçmamıştır ve kaçmamaktadır.

Bugün Halk Partisi safında bulunan sayın arkadaşlarımız, memlekette vahdet vardır, memleket birliği vardır, diyen insanlar Şark vilâyetleri üzerinde 25 sene bir kâbus gibi nasıl icraatta bulunduklarını bir an düşünmelidirler. *(Sağdan, mevzu ile ilgisi yok sesleri)*.

REİS – Rica ederim, mevzudan, sözlü sorunuzun mevzuundan dışarı çıkmayınız. Bütün arkadaşların aynı şey üzerinde müttefik olduğu tahakkuk etti.

M. REMZİ BUCAK (Devamla) – Burada ne bir şehrin köprüsü...

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) – Bizim de buna karşı söyleyeceklerimiz var, o halde Adliye Vekili hakkında gensoru açınız ve bize de söz hakkı veriniz.

M. REMZİ BUCAK (Devamla) – Arkadaşlar buradan ne bir şehrin köprüsü, şu derdi, ne bu, ne de şu ihtiyacı konuşulmaktadır. Bu mesele, her şeyin üstünde apaçık konuşulması lâzımgelen herkes tarafından bütün vuzuhiyle, bütün teferrüatıyla bilinmesi lâzımgelen bir meseledir.

REİS – Adliye Vekili buna cevap verdi, Remzi Bey.

M. REMZİ BUCAK (Devamla) – Onlara iki kelime ile cevap vereyim; siz Halk Partili arkadaşlar, bu memleketin bütünlüğünü biliyordu iseniz, bu memleketin bütünlüğüne inanıyordu iseniz halk evlerini yirmibeş sene niçin Şark vilâyetlerinde açmadınız? Utanın. *(Sağdan gürültüler)*.

33. – EKONOMİK DURUM

1950 seçimleri ile devletçi bir iktidar yerini liberal olan iktidara bırakıyordu.

Herşeyi devletten bekleyen liberal ekonomiyi yeterince tanımayan toplumda bu değişimin etkisi geniş yankılar uyandırdı.

Değişimin öncesi ve sonrasındaki Merkez Bankası hareketleri özellikle altın stokları, döviz ve ticarî durum hakkında bilgi verilmesi istemi ile verilen sözlü soru ve verilen cevap ekonominin tarihi bir kesitini yansıtmaktadır.

Zonguldak Milletvekili, Millet Partisi Meclis Grubu Üyesi Abdurrahman Boyacıgiller tarafından verilen ve ekonomi tarihimiz için önemli bir belge niteliğine sahip yazılı soru önergesi ve cevabı aynen alınmıştır.

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in, Cumhuriyet Merkez Bankasının 1939-1945 yılları arasındaki altın stokunun miktarına ve 1945 yılından sonraki azalma sebepleriyle halihazır döviz durumuna ve döviz açığını kapamak için alınan tedbirlere, dış ticaret politikamızın esaslarına, ithalâta tahdit vaz'edildiğinin doğru olup olmadığına ve dış ticaret muvazenemizin lehimize dönmesini sağlamak üzere ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusuna Maliye Vekili Hasan Polatkan ve Ekonomi ve Ticaret Vekili Enver Gürel'in sözlü cevapları (1)

19.XI.1952

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

1. 1939-1945 arasında Cumhuriyet Merkez Bankasının altın stoku miktarının,
2. 1945 yılından sonra bu miktarın azalması sebebinin,
3. 1950 yılında iktidarı devralan Demokrat Partiye devredilen altın miktarının ve kaç tonun nereye merhun olduğunun, rehnedilmesi sebebinin açıklanmasını,
4. 1950-1952 yıllarında altın stokunun arzettiği azalışın sebepleri,
5. 1952 yılında bir keresinde üç ton ve halen, sorumuzun verilış tarihinde de 20 ton altının rehnedildiği doğru mudur?
6. İki veya üç defada dış ülkelere uçaklarla altın sevk edilmesi sebebi nedir?

(1) Tutanak Dergisi : C. 22, s. 79-83, Tarih : 7.5.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

7. Halihazır döviz durumumuz nedir?

8. Döviz açığımızın kapatılması için Hükümetçe ne gibi tedbirler itti-haz edilmiştir ve itti-hazı düşünülmektedir?

9. Dış ticaret politikamızın esasları neden ibarettir? Liberasyon siste-minin Türkiye lehine veya aleyhine ne gibi neticeleri olmuştur?

10. İthalâta tahdit vaz'edildiği ticarî mahafilde söylenmekte ve büyük tüccarların, toptancı tacirlerin lehine bir sistemin tesis edildiği ve küçük tüccarın yeni sistemden zarar gördükleri ileri sürülmekte ve bu hususun Meclise aksettirilmesi milletvekillerinden talep edilmiş bulunmaktadır. Bunların doğru olup olmadığının açıklanmasını,

11. Dış ticaret muvazesinin Türkiye, lehine dönmesini sağlamak üze-re ne gibi idarî, malî ve kanunî tedbirlerin alınması derpiş edilmektedir?

Halk efkârının sabırsızlıkla cevaplandırılmasını beklediği işbu sözlü soruma Türkiye Büyük Millet Meclisinde Maliye ve Ticaret ve Ekonomi bakanları tarafından cevap verilmesini rica ederim.

Saygılarımla.

Millet Partisi Meclis Grubu Üyesi

Zonguldak Milletvekili

Avukat

Abdürrahman Boyacıgiller

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Abdürrahman Boya-cıgiller'in 11 sorusundan ilk 7 soru Maliye Vekâletini alâkadar etmekte-dir. Cevaplarını arz ediyorum:

Sual 1. 1939 - 1945 arasında Cumhuriyet Merkez Bankası altın sto-ku miktarı?

Cevap 1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 1939 - 1945 yıla-rındaki altın mevcudu sene sonları itibariyle şöyledir:

<u>Sene</u>	<u>Ton</u>	<u>Kilo</u>	<u>Gram</u>
1939	26	190	491
1940	77	389	868
1941	79	237	485
1942	101	714	677
1943	143	395	678
1944	196	492	012
1945	213	941	906

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

1939 yılında 26 ton olan altın mevcudu 1945 sonunda 213 tona bağlı olmuştur.

Bu artışın 55 tonu halen İngiliz ve Fransızlara yıllık taksitlerini ve faizlerini ödemekte olduğumuz borçlanma suretiyle elde edilmiştir.

Sual 2. 1945 yılından sonra bu miktarın azalması sebebi?

Cevap 2. 1945 sonunda 213,9 ton olan altın mevcudu 5 sene içinde % 37.75 nispetinde 80,8 tonluk bir azalışla 133,1 tona tenezzül etmiştir.

Altın stokunda 1945 yılı sonundan 1950 Mayıs ayına kadar görülen azalma harb yılları içinde altın terakümüne sebep olan ithalât imkânsızlığının ortadan kalkması üzerine yapılmış olan büyük ölçüdeki ithalâttan ve ihracatın da bunu karşılamaya kifayet etmemesinden ileri gelmiştir.

Sual 3. 1950 yılında iktidarı devralan Demokrat Partiye devredilen altın miktarının ve kaç tonunun nereye merhun olduğunun, rehin edilmesi sebebinin açıklanması?

Cevap 3. Partimizin iktidarı devraldığı 22 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının altın mevcudu 137 ton 74 kilo 484 gramdan ibaretti. Bunun 9 ton 71 kilo 380 gramı Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Rezerv Bankasına eski Hükümet tarafından rehin edilmişti. Bu suretle yeni iktidara intikal eden hakiki altın stoku 128 ton 3 kilo 104 gramdan ibaretti.

Federal Rezerv Bank'a merhun olan altının 5 ton 71 kilo 169 gramının kurtarılması mümkün olmuş 4 ton 211 gram ise 1950 yılında satılmıştır.

Sual 4. 1950 - 1952 yıllarında altın stokunun arzettiği azalışın sebepleri?

Cevap 4. Altın mevcudu.

22 Mayıs 1950 tarihinde 128 ton 3 kilo 104 gram, 1950 sonunda 133 ton 110 kilo 155 gram, 1951 sonunda 133 ton 976 kilo 278 gram, 1952 sonunda 127 ton 495 kilo 801 gram.

Bugünkü tarih itibariyle 127 ton 531 kilo 574 gramdır.

22 Mayıs 1950 tarihi ile 25 Nisan 1953 arasında altın stoklarında ancak 471 kilo 530 gramlık bir azalış mevcuttur.

1945 yılından 22 Mayıs 1950 tarihine kadar 85 ton 938 kilo 802 gram azalmış bulunan altın mevcudu iktidarı devraldığımız tarihten bugüne kadar yalnız 471 kilo 530 gramdan ibaret bir azalma kaydetmiştir.

Bu azalmanın da tek sebebi Avrupa Tediye Birliğine olan açıklarımız olmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sual 5. 1952 yılında bir keresinde 3 ton ve halen sorumuzun verilmiş tarihinde 20 ton altının rehin edildiği doğru mudur?

Cevap 5. Merkez Bankası dolar temini maksadıyla altın rehin etmiştir. Merhun altın miktarı, bugünkü tarih itibarıyla 31 ton 104 kilo 523 gramdır.

Sual 6. İki veya üç defada dış ülkelere uçaklarla altın sevk edilmesi sebebi nedir?

Cevap 6. Merkez Bankaları sureti umumiyede emirlerinde bulunan altınları bir yerde muhafaza etmezler. Bunların muhafaza işinin ait oldukları memleketlerle dış memleketler arasında tevzi olunması bir te-amüldür. Merkez Bankamız da mevcut stoklarını aynı esasa tevfiқан tevzi etmektedir.

Sual 7. Hali hazır döviz durumumuz nedir?

Cevap 7. Bazı istisnalardan sarfınazar, hemen hemen bütün memleketlerde olduğu gibi bizde de ihracat muayyen mevsimlerde çok hızlanmakta, buna mukabil ithalat devamlı bir seyir takibetmektedir.

Bu itibarla Merkez Bankasının döviz borçları muayyen zamanlarda artmakta ve ihracatın çok hızlanması üzerine de azalmaktadır.

Merkez Bankasının buradaki rolü tıpkı Hazinesinin fonksiyonuna benzer. Devamlı bir seyir takibeden bütçe giderleriyle mühim kısmı muayyen zamanlarda yapılan tahsilat arasındaki zaman farkını Hazine nasıl kısa vadeli borçlanmalarla kapatırsa, Merkez Bankası da ithalat ve ihracatın aynı zamana isabet etmemesinden mütevellit boşlukları kendi borçlanma imkânlarıyla kapatır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının haftalık vaziyet cetveline bakmak suretiyle hakiki döviz durumumuzu tespit etmeye imkân yoktur.

Merkez Bankasının 25 Nisan 1953 tarihi itibarıyla döviz borç ve taahhütleri yekûnu 227 000 000 liradır. Bazı kimseler, bu yekûnu derhal ve tamamen dövizle ödemesi lâzımgelen bir borç şeklinde telâkki ederek yanlış birtakım neticeler çıkarmaktadırlar. Bu yekûnun ve taahhütlerin ne gibi kalemlerden terekküп ettiğini gözden geçirecek olursak vaziyeti anlamış oluruz:

1. 227 milyon liranın 17 346 000 lirası Avrupa Tediye Birliği ile alâkalı bir kalemdir. 30.VI.1950 tarihinden önce Almanya'ya karşı meydana gelen 19 840 000 dolarlık borç dört yıl zarfında ve ayda 413 000 dolar ödemek üzere konsolide edilmişti. Halen 15 aylık taksite mukabil 17 346 000 liralık bir bakiye kalmıştır. Bunun 2 312 800 liralık kıs-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

mı 30 Haziran 1953 tarihine kadar ödenecektir. Bakiyesi olan 15 033 200 liralık kısmı ise Temmuz 1954'e kadar ödeneceği için Merkez Bankasının kısa müddetli döviz taahhütlerinin dışında saymak lâzımdır.

2. 227 milyon liralık yekûn içinde 7 867 000 liralık bir kısım umumiyetle sefaretlerin döviz tevdiatına tekabül etmektedir. Daimî bir surette 7-10 milyon liralık bir seviyeyi muhafaza eden döviz tevdiat hesabı, ekseriya sefaretlerin memleketimizdeki masraflarında kullanıldığı için Merkez Bankası bu hesapta kayıtlı paralı döviz olarak değil Türk parası olarak ödiyecektir.

3. 227 milyon lira içinde 61 milyon lira muhabir bankalar tarafından ihracatçılara ödenmek üzere gönderilen senet ve havale bedelleridir. Bu borç da ihracatçılara Türk parası olarak ödenmek suretiyle tasfiye olunacaktır.

4. 227 milyon liranın 4 873 000 dolar mukabili 13 644 400 lirası da Almanya'ya satılmış olan hububat karşılığı olarak alınan avansın bakiyesidir. 67 milyon liralık alacağımız üzerinden bugün ancak 50 400 000 lira tahsil edilmiş bulunmaktadır. Hububat teslim edildikçe tutarı mahsup edilecek olan bu avanstan başka bu satıştan daha 16 800 000 liralık bakiye alacağımız vardır. Bu yüzden 227 milyon liralık yekûnun içinde görülmesine rağmen 13 644 400 lira ödemek mecburiyetinde kalacağımız bir döviz borcu sayılmamak icabeder.

5. 227 milyon liralık borcun 20 769 000 dolar mukabili 58 153 200 liralık kısmı açtırılmış bulunan akreditifler karşılığı olup vesaikin ibrazı sırasında peyderpey ödenecektir.

Saymış olduğumuz ve yekûnu 155 milyon lira tutan bu miktarı 227 milyon liradan tenzil edecek olursak geriye 72 milyon liralık bir döviz borç ve taahhüdü yekûnu kalır. Bu borcun ticarî devrenin sonu olan 30 Haziran'a kadar ödenecek kısmı biraz evvel bahsettiğim konsolide Alman borcu taksiti olan 2 312 800 lira da dâhil olmak üzere 29 713 600 liradan ibarettir. Bu rakama akreditif karşılıklarından ne miktar inzımm edeceğinin ise bugünden tâyinine imkân yoktur.

Aralık'ta 116 237 000, Ocak'ta 90 387 000 ve Şubat'ta 97 628 000, Mart'ta 110 069 000 lira olmak üzere dört aylık ihracat yekûnumuzun 414 milyon lirayı mütecevaz olduğu ve elimizde satılacak mal stokları bulunduğu göz önüne getirilecek olursa vaziyete telâşlı bir manzara vermeye çalışmanın ne kadar yersiz ve mesnetsiz olduğu anlaşılır.

TİCARET VE EKONOMİ VEKİLİ ENVER GÜRELİ (Balıkesir) – Efendim, sorunun vekâletimi ilgilendiren kısımlarına cevaplarımı arz ediyorum:

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Sual 9. Dış ticaret politikamızın esasları neden ibarettir? Liberasyon sisteminin Türkiye lehine veya aleyhine ne gibi neticeleri olmuştur?

Cevap 9. Dış ticaret politikamızın esasını münasebette bulunduğumuz memleketlerle mübadelelerimizin ahdi esaslara istinat ettirilmesi prensibi teşkil etmektedir. Buna prensipte hareket ederek ticaret ve tediyeye anlaşmaları akdi suretiyle hemen bütün Avrupa memleketleri ile dış ticaret mübadelelerimiz tanzim edilmiş bulunmakta ve henüz aramızda anlaşma bulunmayan Yakın ve Uzak Şark memleketleri ile Cenubi Amerika gibi yeni pazarlarla da ticaretimizi ahdi esaslara bağlamak üzere gayretler de sarfedilmektedir.

Anlaşmalarımız her muamelede fiili döviz tediyesini bertaraf eden ve umumi şekilde mal mübadelesine imkân veren listeli veya listesiz kliring şeklindedir. Avrupalılararası İktisadi İş Birliği kararları ve Tediye Birliği Anlaşması da birliğe dahil 18 memleketle olan iki taraflı anlaşmaların tediyeye imkânlarını genişletmiş ve çok taraflı mübadeleyi sağlamıştır.

Liberasyon sisteminin, tediyeleri iki taraflı anlaşma hesaplarının imkân hudutları dışına da çıkararak çok taraflı mübadeleye imkân vermesi ve bu suretle en elverişli şartları yerine getiren memleketlerden mal alınabilmesini temin eylemesi, ithalat bakımından memleketimiz için faydalı olmuş, kalkınma gayretlerimizin kolaylıkla tahakkukuna hizmet etmiştir.

İhracatımızın bu sistemden faydalanması, içerde temin edilmesi lâzım gelen bazı şartlara da bağlı olduğundan, nispeten daha uzun zamana geniş ihtiyaç göstermiştim. Liberasyondan faydalanan ithalat neticesi ve ona muvazi kredi politikası ile tahakkuk eden istihsal bünye değişikliği ve artışı neticesinde ihracat fiyat ve şartlarımız da günden güne beynelmilel şartlara intibak yoluna girmiş olduğundan çok taraflı mübadelelerin bu bakımdan da semerelerini idrak etmek yolundayız.

Sual 10. İthalata tahdit vaz'edildiği ticarî mahafilde söylenmekte ve büyük tüccarın, toptancı tacirlerin lehine bir sistemin tesis edildiği ve küçük tüccarın yeni sistemden zarar gördükleri ileri sürülmekte ve bu hususun Meclise aksettirilmesi milletvekillerinden talep edilmiş bulunmaktadır. Bunların doğru olup olmadığının açıklanması?

Cevap 10. İthalatta tescil muameleleri 22 Eylül'den beri vekâletimce yapılmaktadır. Ve bu da küçük ve büyük tüccar gözetilmeksizin mal getirmek için bankalara vâkı müracaatların mal grupları içinde tarih sırasına göre ve anonim şekilde tatbik edilmektedir. Tesciller memleketin iktisadî kalkınmasında lüzum ve ihtiyaç bakımından en başta gelen mad-

delerin tercihan ithalini temin edecek şekilde yapılmakta, diğer tâli derecede ihtiyaç maddeleri ithali de döviz imkân ve kaynaklarımıza göre yapılan tescil ve tahsislerle temin edilmeye çalışılmaktadır. Akreditifli ithal muamelelerinde kredi marjı malların memleket ihtiyaçları bakımından lüzum derecelerine göre tahavvül eden nispetler de hesap edilmektedir.

29.I.1953 tarihinde neşrolunan kararname liberasyon listesinin tatbik şekli hakkında gerekli vuzuğu vermiş bulunmaktadır. Listedeki mallara ait ithalat bir taraftan memleketin ihtiyacı diğer taraftan ihracat gelirlerinin seyri ile ayarlı bir şekilde devam ettirilmektedir.

Sual 11. Dış ticaret muvazenesinin Türkiye lehine dönmesini sağlamak üzere ne gibi idarî, malî ve kanunî tedbirlerin alınması derptiş edilmektedir?

Cevap 11. İhracatı artırmak için yapılan çalışmaların yanısıra tediye muvazenemize müessir olacak faktörler üzerinde kararlar alınmaktadır. Bunlar meyanında: a) İhraç mallarının mümkün olduğu kadar Türk vapurlarına taşınması, b) Sigortaların yerli şirketlere yaptırılması, c) İthalât navlunlarının da mümkün olan kısmının kendi gemilerimizle yaptırılması gibi tasarruf tedbirleriyle üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır.

Ayrıca artan istihsale kolaylıkla ve zamanında elden çıkarmayı temin edecek yeni pazarlar kazanılması için de çalışılmaktadır. Japonya, Hindistan, Brezilya gibi büyük müstehlik memleketlere müteveccih gayretlerimiz ümit verici müspet yoldadır.

Bütün bunlara zamimaten, Avrupa İktisadî İş Birliği ile diğer beynelmilel teşkilât nezdinde, kalkınma ve istihsali artırma gayretlerimizin istilzam ettiği orta ve uzun vadeli kredi ve yardım teşebbüsleri üzerinde de ehemmiyetle durulmaktadır.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Muhterem arkadaşlar, sorumuzun verilış tarihi ile cevabın verilış tarihi arasında bir hayli zaman geçmiştir. Sayın Başbakan soruların lüzumsuzluğuna bir münasebetle işaret etmişler ve Meclisin lüzumsuz sorularla meşgul edilmemesi temennisinde bulunmuşlardı. Bendeniz arz etmek isterim ki, sorular bilüzum değildir. Görüyorsunuz ki, memleketin bütün hayatı davalarında hepimiz bu sorular münasebetiyle tenevvür etmekteyiz. Sorunun ve rilış tarihinde, döviz ve altın durumumuz hakikaten kötü bir istikamette seyrediyordu. Tenkidlerin Hükümetçe nazarı dikkate alınması, netice itibariyle birçok malî ve iktisadî tedbirlerin alınmasına yol açmış, sayın iki bakanın burada belirtmediği ve fakat Sayın Başbakanın geçen günkü basın toplantısında ortaya attığı yeni tedbirler bizim istikbal için endişele-

rimizi kısmen izale etmiştir. Bunlardan dolayı altı aylık döviz programlarının tanzimine tevessül edilmesi Meclise ilk girdiğimiz günden beri üzerinde durduğumuz ziraat aletlerinin Türkiye'de yapılması ve ezcümle 160 çeşit traktör ithal etmek mecburiyetinde kalan Türkiye'mizin Almanlarla son yapılan anlaşma neticesinde makina ve kimya endüstrisine vazife olarak verilen traktör imalının ele alınmasıdır. Ve netice itibariyle döviz tasarrufunu sağlamak, malî ve iktisadî politikayı memleketin ihtiyaçlarına göre ayarlamak suretiyle ithalatın en zaruri olan maddelere inhisar ettirilmesi ki bütün bunlar Türkiye'nin iktisadî bakımından geçirmiş olduğu tehlikeli buhranın izalesine mâtuf tedbirlerdir. Altın üzerinde durmanın sebebi, 1950 senesi Bütçesi münakaşa edilirken Sayın Başbakan eski iktidarın dört ton altını terhin etmesini bir Millî felâket olarak tavsif etmiş bulunuyordu. Demokrat Partinin iktidara geçişi tarihinden bugüne kadar görülen lüzum ve zaruretlerin icabı olarak Avrupa'ya hali hazırda 31 ton altını terhin etmiş bulunuyoruz. Elbette ki, memleket menfaatleri icabettiği zaman altın terhin edilir. Yalnız Başvekîl olan zatın, başka bir iktidar zamanında dört ton, beş ton altının terhin edilmesini bir felaket olarak göstermesi karşısında, kendi zamanlarında 31-32 ton altını terhin etmesi elbette ki şayanı tenkidir.

Muhterem arkadaşlar; Türkiye İkinci Cihan Harbine girdiği zaman altın ve döviz durumu pek mükemmel bir halde değildir. Yalnız, İkinci Cihan Harbine girildiği tarihlerde ihracatımızın ithalâtımızdan çok olması memlekete altın stokları temin etmişti. Zamanın Başbakanı Şükrü Saraçoğlu; (Bu altınlarla büyük fabrikalar kuracağız) demek gibi bir beyanat tarzını tercih etmişlerdi. Görüyoruz ki, o zaman biriken altınların çoğu bugün elimizden çıkmıştır. İktisadî politikamızın esasları katî ve memleketin ihtiyacına uygun bir şekilde tanzim edilmediğinden dolayı bu altınların bir kısmını terhin etmek mecburiyetinde kaldık. Halk Partisinin terhin ettiği altınların, döviz borçlarının ödenmemesi dolayısıyla, satıldığını da sayın bakan burada bildirmiştir. Bu itibarla yapılacak şey Hükümetin her şeyden evvel ihtiyaca uygun bir iktisadî politika tâkip etmesi ve iktisadî bir plana istinat etmesidir.

Hindistan'a giden arkadaşlarımız aramızda bulunuyorlar. Kendileri görmüşlerdir ki, Hindistan dahi istiklâlini kazandıktan sonra 6 senelik, Pakistan 5 senelik ve bütün dünya memleketleri böyle üçer beşer senelik iktisadî ve sosyal planlar yapmak suretiyle ihtiyaçlarını kronolojik programlara istinat ettirmişlerdir. Bugün Hindistan senede 100 lokomotif muhtaçtır. Hindistan'ın halen senede 50 lokomotif yapmakta olduğunu gelen arkadaşlar söylüyorlar, Dizel motorleri dahi yapmaktadırlar. Bi-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

zim ise yedek parçaya olan ihtiyacımız mâlûmdur. Memleketimize gelen traktörlerin dahi yedek parçalarını yapamıyoruz. Memleketin iktisadî davası bir Millî dava olarak ele alınmadıkça Türkiye'nin kalkınmasına imkân olmadığına kaniim. Bizim vazifemiz tenkid etmek ve başka memleketlerin gittikleri yolu ortaya koymak ve iktidarda bulunan hükümetlerin bu yola teveccüh ettiklerini görmekten ibarettir.

34. – MİLLİYETÇİLERİN UĞRADIĞI İŞKENCE

Çok partili özgür ortamda, tek parti döneminde üzerine gidilemeyen kimi konular tartışılmaya açıldı. Bu kapsamda bulunan iç ve dış güvenlikle ilgili olan ve tarihe ırkçı ve turancı davası olarak geçen olgu bir sözlü soru ile Meclis gündemine getirildi.

Isparta Milletvekili Sait Bilgiç tarafından verilen sözlü sorunun görüşülmesi sırasında önemli açıklamalara yer verildi.

Geçen yönetiminin sert ve acımasız biçimde ırkçı ve turancı hareketlerin üzerine gittiği, harekete katılanların işkence gördüğü ifade edildi.

Konusu ve içeriği tarihi öneme sahip bu görüşmeler tutanaklardan aynen alınmıştır.

Isparta Mebusu Said Bilgiç'in, 1944 senesinde milliyetçilerin mâruz kaldıkları işkencelerin vukubulmadığı yolunda Ulus Gazetesinde neşredilen makaleler hakkında ne düşünüldüğüne, işkence hâdisesi üzerinde bir tahkikat yapıp yapılmadığına ve fâillerin bugün hangi vazifelerde istihdam edildiklerine dair Başvekiliden olan sorusuna Başvekil adına Devlet Vekili Celâl Yardımcı'nın sözlü cevabı (1)

Ankara
9.11.1953

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Aşağıdaki sorularımın Sayın Başvekil tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletlerini saygı ile dilerim.

1. 1944 senesinde milliyetçi memleket evlâtlarının mâruz kaldıkları işkenceler hakkında Sayın Başvekil tarafından zaman zaman ifade edilmiş fikir ve kanaatleri cerhetmek ve eskârı umumiyede işkencenin belki de vukubulmadığı, bu iddiaların iftira mahsulü olduğu yolunda bir inancın tahassülüne hizmet etmek düşüncesiyle 13 Kasım 1952 ve 29 Aralık

(1) Tutanak Dergisi ; C. 22, s. 108-114, Tarih ; 7.5.1953

TURK PARLAMENTO TARİHİ

1952 tarihli Ulus Gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'a ait iki makale neşredilmiştir. Hem işkenceye mâruz kalanları hem de Başvekili müfteri mevkiine sokmak istiyen bu yazılar hakkında Başvekilin mütalâası nedir?

2. 14 Mayıs İnkılâbından evvel ve sonra işkence hâdisesi üzerinde adli ve idarî makamlar tarafından yapılmış bir tahkikat var mıdır? Varsa niçin neticelendirilmemiştir?

3. İşkence hâdisesinin failleri bugün hangi vazifelerde istihdam edilmektedir?

İsparta Mebusu
Said Bilgiç

REİS – Devlet Vekili Celâl Yardımcı.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar, ırkçılar ve turancılar davası diye mâruf olan bir dava zımında nezaret altına alınan bâzı gençlerden bir kısmına, nezaret altında bulundukları sırada, işkence yapıldığı meselesine Hasan Ali Kenan Öner davasında şahitlik eden Hikmet Tanyu'nun şahadet ve ihbarı sırasında ittila kesbedilmişti. Bu sebeple bu şekilde işkence yaptıkları iddia olunan zevat Emniyet Müdür Muavini Kâmuran Çohruh ve Emniyet memurlarından Muzaffer Us'tur. Bunlar hakkında tahkikat yapılmış, evrak Devlet Şûrasına sevk edilmiş, Devlet Şûrası lüzumu muhakemelerine mahal bulunmadığı yolunda bir karar ittihaz etmiş, bilâhare Devlet Şûrası Umumi Heyetinin yaptığı tetkikat sonunda bu suçlarını vârit görerek Türk Ceza Kanununun 243 üncü maddesi gereğince bu Kamuran Çohruh ve Muzaffer Us hakkında takibat yapılması lüzumuna işaret etmiştir.

FİRUZ KESİM (Samsun) – Tarihini zikreder misiniz?

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Genel Kurulun kararı 16.I.1950 tarihli dir.

Bilâhara bu tahkikat devam etmekte iken vâkı olan şahadet ve ihbarlar üzerine Emniyet Müdürü Ahmet Demir ve aynı zamanda birinci şube müdürü Said Koçak'ın da bu hâdisede medhaldar oldukları neticesine varılmış ve onlar hakkında da tahkikat ve takibata girişilmiştir. Ancak bilâhara çıkmış bulunan Af Kanunu sebebiyle gerek haklarında lüzumu muhakeme kararı verilen zevat ve gerekse haklarında tahkikat, takibat devam etmekte olan zevat hakkında bittâbi takibat ortadan kaldırılmıştır.

Said Bilgiç'in bu zevatın hâlen nerelerde bulunduğu yolundaki suallerine cevap arzediyorum: Bunlardan Kâmuran Çohruh, Merkez Valisidir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ahmet Demir Emekli Sandığı İdare Meclisi âzasıdır. Sait Koçak, İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu âzasıdır. Muzaffer de İstanbul'da komiser muavini olarak vazife görmektedir.

Arzedirim.

REİS – Said Bilgiç, buyurun.

SAİD BİLGİÇ (İsparta) – Muhterem arkadaşlar, Celâl Yardımcı arkadaşımız Demokrat Partinin şeflerinin sevku idare merkezindeki elemanların, Demokrat Parti muhalefette iken üzerinde ısrarla durdukları ve hakiki mahiyetini bihakkın tâyin ettikleri bir hâdisede huzurunuzda beyanatta bulunurken meseleyi küçülte küçülte bir polis memuru ile Kâmuran Çuhruk, Ahmet Demir ve Sait Koçak'ın omuzlarına silkivermiştir. Hâdisе hiç de bu kadar küçük değildir. Bu adamların cılız omuzları bu muazzam yükü çekecek kadar kavi değildir. Aziz arkadaşlarım, şurada Demokrat Partili milletvekili olarak, Halk Partili milletvekili olarak hazır bulunan arkadaşlarımın tamamını, söyleyeceğim, ifade edeceğim hususlardan tenzih ederim. Mesele ne dünkü Halk Partisi iktidarının meselesidir, ne de bugünkü Demokrat Parti iktidarının meselesidir. Mesele sadece şeflerin meselesidir. 1944 senesinde zamanın Başvekiline hitaben bir edebiyat hocası tarafından bir açık mektup neşrediliyor. Bu mektupta Maarif kadrosu içindeki komünistlerin isimlerinden ve faaliyetlerinden bahsediliyor. Mektup akislere sebep oluyor, nihayet Bulgarya hududunda, Bulgaristan'a kaçarken öldürülen ve mevzuubahis açık mektupta ismi zikredilen Sabahattin Ali yazının sahibi aleyhine neşren hakaret davası açıyor. Sabahattin Ali ile Nihal Adsız arasındaki dava sırasında Ankara Üniversitesi gençleri Ankara'da Türk tabiiyetli komünistleri tel'in maksadiyle bir nümayiş tertip ediyorlar. Bu nümayiş o zaman dahilî ve haricî emniyeti ihlâl maksadına matuf telakki ediliyor ve bu suretle bildiğiniz ırkçılık ve turancılık davası ortaya çıkıyor. Arkadaşlar; tamamen müeddep bir lisan ile kaleme alınmış olan bu açık mektupta komünist olduklarından bahsedilen insanlar, bugün komünist olarak artık ortadadır. O zamanki Maarif Vekilinin ve maiyetindeki insanların bilerek veya bilmiyerek himaye ettikleri insanlar bugün tamamen sabit olmuştur ki, komünisttirler. Çünkü bunların bir kısmı Bulgaristan'a kaçarken yakalanmış, bir kısım ise Amerika'da, şurada burada komünist âmaline hizmet etmekte bulunmuştur.

İşte arkadaşlar; Ankara'da bir avuç memleket evladının komünistler aleyhine yapmış olduğu nümayiştedir ki, korkunç dava ortaya çıkmış, çıkarılmıştır.

İrkçi ve Turancı olarak taysif ettikleri insanları, yapılan nümayiş An-kara'da vukubulduğu halde, bir hukukî manevra ile İstanbul'a sevk-etmişler, orada örfî idare mahkemesinin eline, emrine tevdi etmişlerdir.

Davanın açılmasına takaddüm eden safahatı arz etmeden geçmeye imkân yoktur.

1944 senesi 3 Mayısında vâkı nümayıştan sonra, Falih Rifkî Atay, Ahmet Emin Yalman ve emsali şahıslar, aynı şahıslar, dünün ve bugünün meşhur simaları, mahiyetleri memleketçe malûm olan simalar bir neşriyat kampanyası açıyorlar.

19 Mayıs 1944 senesinde Halk Partisi Lideri İsmet Paşa 19 Mayıs stadyomunda bir konuşma yapıyor. O konuşmadan aldığım bazı cümleleri huzurunuzda okuyacağım.

"İrkçılar ve Turancılar gizli tertipler ve teşkillere baş vurmuşlardır. Niçin? Kandaşları arasında gizli fesat tertipleriyle fikirleri memlekette yürür mü? Hele Doğudan, Batıdan ülkeler gizli turan cemiyetleriyle zaptolunur mu? Bunlar o cemiyetlerdir ki ancak Devletin kanunlarını ve esas teşkilâtını ayak altına aldıktan sonra başarılabilir. Çok gizli fikirler perdesi altında doğrudan doğruya Cumhuriyet Hükümeti, Büyük Millet Meclisi aleyhinde teşebbüsler karşısındayız. 10 yaşındaki çocuklarımızdan bize kadar derece derece, hepimizi aldatmak iddiasındadırlar. Bunlara karşı ilaçlar ister istemez acı, sert olacaktır.

Arkadaşlar, bir Devlet Reisi lâalettayın bir nümayiş hadisesinden dolayı bir kısım memleket evlâtları hakkında 19 Mayıs stadyomunda bu şekilde konuşuyor, adliyeye intikal etmiş bir hadisede hakimlere bazı şeyler empoze ediyor, bunlar Turancılarıdır, Gizli cemiyet kurmuşlardır, bir Devletin ve Meclisin mevcudiyeti aleyhinde birtakım gizli karışık teşebbüsleri vardır. Bunlara karşı ilaçlar ister istemez acı, sert olacaktır."

Arkadaşlarım, Halk Partili bir Milletvekili arkadaşım ile görüştüm. İsmet Paşanın, bu konuşmasını hatırladığı zaman azap ve ıstırap duyduğunu ifade etti. Aradan çok uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen eğer hakikaten böyle bir şey varitse kendisini takdir ve tebrik etmek isterim. Çok geç de olsa hakkı teslim etmesini bilmesi bir fazilettir. Eğer günün birinde Halk Partisinin lideri bu kusurunu burada ifade etmek faziletinde bulunursa ben elini öpmek isterim.

Arkadaşlar, İnönü'nün bu konuşması Falih Rifkî Atay'lar, Zekeriya Sertel'ler, Ahmet Emin Yalman'lar ve emsali şahıslar tarafından teyide çalışılıyor, mütaaddit makaleler yazıyorlar ve zamanın Maarif Vekili Hasan Ali Yücel mal bulmuş mağribi gibi bu yazıları toplatıyor, ırkçılık, tu-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

rancılık adındaki eseri! meydana getiriyor ve memleketin dört köşesinde bütün kütüphanelere dağıtıyor.

REİS – Said Bey vaktiniz bitiyor, hâdiseleri zikrederken neticeye vasil olamayacaksınız. (*Reis Bey dinliyoruz sesleri*). Rica ederim, daha 2 dakikası vardır.

SAİD BİLGİÇ (Devamla) – Muhterem arkadaşlar; nümayiş günü Ankara'da 140-150 kadar üniversiteli talebe nezaret altına alındı. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18 inci maddesine istinaden bu şekilde hareket edilmişti. Fakat sonunda askerî mahkemenin yaptığı takiplerden sonra kala kala 23 kişi kaldı. İşkence hakkındaki bilgilerimi arzetmezden evvel, şu noktaya temas etmekliğime müsaadenizi rica edeceğim.

Hüseyin Cahit Yalçın, sanki bu hâdisce yeni ortaya atılıyormuş ve umumi efkârın malûmu değilmiş gibi bir lisan kullanmak istiyor. Halbuki Celâl Yardımcı arkadaşımızın ifadesinden farklı olarak bu mevzu memleket ve Hükümet Hasan Ali davasından daha evvel muttali olmuş, işkenceye maruz kalanların velileri ve bizzat işkenceye maruz kalanlar, o zamanın Hükümetine mektuplar yazarak, dilekçeler vererek meseleyi intikal ettirmişler. Fakat o günkü hava içersinde bu iddiaların tahkikına katıyen tevessül olunmamıştır. Irkçı, Turancı olarak vasıflandırılan bu insanların o günkü Hükümetin hoşuna gitmiyen fikirler ve iddialar şunlardır, arkadaşlar. "1. Büyük Millet Meclisinin tâyin suretiyle doldurulduğu, hür seçim yapılmadığı. Meclisin milleti temsil etmediği. tepeden inme emirlerle meziyetsiz insanların kayırıldığı, 2. Cumhuriyetin lafta, palavrada kaldığı, idare şeklinin halen diktatörlük olduğu, 3. Halk Partisinin istismar ve istibdatla memleketi idare ettiği, halkın sefalet içinde inim inim inlediği..."

Diktatörlerin elinde evladı vatanın inim inim inlediği ve saire..."

Arkadaşlar, bu sözler açıktan açığa söylenmiş sözler değildi. Bunlar, hakikatı gören bir kısım memleket evladlarının kendi aralarındaki dertleşmelerden ibaretti, birbirlerine yazdıkları mektup ve kağıtlardı. Yoksa, ortada ne gizli bir cemiyet ne de bir teşkilât vardı. Sadece, arzettiğim gibi, evladı vatan, sizin muhalefette iken sık sık temas ettiğiniz bu meselelere sık sık temas ediyor ve dertleşiyorlardı. Bu, bir suç olarak ortaya atılıyor, bir darbei Hükümet teşebbüsüne kadar mesele uzatılıyor, izam ediliyordu.

Arkadaşlar, demin arzettim ki; dâvanın sonunda, son tahkikat kararının açılmış olduğu sırada 23 arkadaş mahkemede hazır bulunuyordu. Diğer bir kısım arkadaşlar mevkufen sanık sıfatıyla İstanbul'a sevk edil-

miştir. İstanbul'da kendilerine eğer istenildiği şekilde ifade verecek olurlarsa serbest bırakılacakları telkin edilmiş ve serbest bırakılmışlar, sanıklıktan şahitlik mevkiine sokulmuşlardır.

İşkence ve şekilleri:

Daracık hürelere kapatılmak, güneşten, havadan mahrum etmek, kitap, gazete vermek ve işkence nezarethaneye giren herkese yapıldı. (Hikmet Tanyu'nun kitabından okuyorum). Başka bir sebeple bizimle aynı tarihlerde, tevkif olunan Orgeneral Ali İhsan Sabis buralarda ıstırap çekti. Bunu ona bile reva gördüler. Aç bırakmak; keza saat, gün farkıyla, herkese, Susuz bırakmak; birçoklarına, bitli, türlü haşeratı ihtiva eden odalarda yalnız bırakmak. Profesörlere, öğretmenlere, talebelere tatbik edildi. Helaya göndermemek; herkese, bazen lütfedilerek gönderildiği zaman kapıyı kapatmamak ve karşıdan seyretmek.

6. Hamam ve temizlenmeden aylarca mahrum etmek keza herkes...

Yeraltındaki mezarlığa benzer mâruf yer. Burası lağımların sızdığı karanlıklar ve pislik içinde...

Arkadaşlar, bu yerde kibrit dahi yanmıyor. (Nihal Adsız Bey mâruz bırakılmıştır.) Dayak ve falakaya sevk etmek, Doktor Mehmet Külâhlı ve Reha Oğuz'a tatbik edilmiştir.

O vakitki emniyet müdürü ve halen şimdi arkadaşımız tarafından Emekli Sandığı İdare Meclisi Üyesi olduğu söylenilen Ahmet Deniz, bunu söylerken sıkılıyorum. Örfi İdare Komutanı Gl. Sabit Noyan'ın yanında tekme ile generalin yanında böyle durulmaz, diye vurmuştur.

Arkadaşlar, tabutluk, tabutluk dedikleri yere ben şahsan girmedim, fakat uzaktan geçerken gördüm. Bizim Meclis Postahanesindeki ve diğer postahanelerdeki telefon odası varya iste onun büyüklüğünde bir şey, veya ondan biraz daha büyükçe.

REİS – Müddet bitti, özür dilerim Said Bey. (Devam, devam sesleri).

İçtüzüğü tatbik etmek mecburiyetindeyim. O halde reyinize arz ediyorum. Arkadaşımızın konuşmalarına devamını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun, devam buyurun.

SAİD BİLGİÇ (Devamla) – Arkadaşlar, telefon hürelere benziyen bir hücre, Muğlalı bir arkadaşım, Sayın Etem Menderes kendisini tanırlar, ırı yapılı bir arkadaş. Hamza Sadi Özbek isminde bir arkadaş, cüsseli bir arkadaş, bu odaya ceket ile girememiş, ceketini çıkarmışlar, kendisini oraya zorla sokmuşlardır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Arkadaşlar, üzerinde beş yüzer mumluk üç ampulün bulunduğu söylenmektedir, ben ampulleri uzaktan gördüm, fakat kaçar mumluk olduğunu bilmiyorum. O zamanın Devlet reisinin 19 Mayıs'taki nutkunda iddia etmiş olduğu hususları sabit gösterecek şekilde ifade almak için sanıklar ve şahitler üzerinde hakikaten akla, hayale gelmiyen çeşitli işkenceler yapılmıştır. Şu broşür çikalı üç seneye yakın bir zaman olmuştur, eğer bu broşürün çıktığı zaman veya Hasan Ali Kenan Öner davası sırasında bu mesele ele alınmış olsaydı, failer bütün delilleriyle ve izleriyle ortaya çıkarılabilirdi. Fakat bugün ne dersek diyelim, bir yalan, belki de bir hayal mahsulü telâkki edilebilir. (Bir gazeteyi göstererek). Hüseyin Cahit herhalde bu çeşit yazıları mütaaddit defalar görmüştür. (Emniyet müdürlüğü tabutlukları yıktırıyor: Kenan Öner Yücel davasının akisleri). Bu şekilde pek çok neşriyat vardır, çantamdadır. Size gösterebilirim. O zaman da eli kalem tutan bir muharrir olarak daima yazı yazan ve okuyan bir insandı Hüseyin Cahit. Aslı var mı yok mu diye neden o zaman sormamıştır?

Eğer hakikaten umumi af kanunu çıkmamış olsaydı ve umumi afla failer yakalarını kurtarmamış olsalardı bu hadise o gün dahi ispatı mümkün vaziyette idi. Bugün de bazı arkadaşların fikirlerine göre ispatı mümkün durumdadır. Delilleri: Türkçülük davası ve Türkiye'de İşkenceler adlı broşürde mevcuttur, vardır. Broşürdeki şahitlerin, isimlerine ila vefen bizim de verebileceğimiz birçok isimler mevcuttur.

1944 senesi gelinceye kadar hâkim unsurda, Devlet kuran unsurda bir ırk suçunun, ırkçılık fikrinin mevcudiyeti iddia edilmiyordu. Tarihen de sabittir ki hâkim unsurda ırkçılık fikri yoktur. Arkadaşlar, İstanbul'un fethinden sonra Büyük Fatih'in ekalliyetlere karşı gösterdiği müzaheret tarihin de, bu büyük milletin de malûmudur. O günkü müsamaha bugün de devam etmektedir.

Arkadaşlar, hakikaten efradı milleti parçalıyacak, milletin fertlerini birbirinden ayrı gösterecek bir cereyan şeklinde kabul edilmesi lâzımgelen ırkçılık fikri hatalıdır, tehlikelidir! Memleketi uçuruma götürür. Arkadaşlar, vaktiyle Samet Ağaoğlu Kürşat mecmuasında yazdı. Demokrat Partiye Bakan olduktan sonra başka türlü konuştu. Onu mevzuubahis etmek istemem. Bu memleketin milliyetperver evlâtlarına ırkçı ve turancı damgası vurmak moda olmuştur.

Turancılık nedir? Bana İstanbul'da bâzı gazete muhabirleri Turancılık hakkındaki fikriniz nedir, siz turancı mısınız? dediler. Kendilerine şu suretle cevap verdim. Müsaadenizle o verdiğim cevabı aynen tekrar edeyim. Rusya'da dokuz yahudi doktorun mârüz kaldığı muamele İsrail Dev-

letinde akislere sebep oldu. 9 doktorun haklarını korumak için İsrail devleti, gençliği harekete geçti. Rusya Devleti içinde milyonlarca Türk vardır, onların ıstıraplarını zaman zaman dile getirmek herhalde suç olmasa gerektir. Ve oradaki Türklerle Türklüğün son kalesi olan Türkiye Türkleri arasında mümkün olduğu kadar kültür birliğini devam ettirmek Donkişotluk değildir, cevabında bulundum.

Arkadaşlar; evet, tarih tekerrürden ibarettir. Hakikaten bu memleketin, temiz memleket evlâtlarının hayalleri bir gün belki tahakkuk eder. Fakat Türklüğün son müstakil kalesi olan Türkiye'nin kaderine müessir olacak bir Donkişotluk, şuurlu ve akliselim sahibi memleket evladının hiçbirisinden beklenemez ve bunu beklemek de kimsenin hakkı değildir.

Bir Cemil Sait Barlas var arkadaşlar. İsimlerden bahsediyorum, zaruret hâsıl olduğu için bahsediyorum. Bu memlekette şöyle bir zümrenin mevcudiyetini iddia ediyor: İç meselelerde gelenekçi, dış meselelerde fütuhâtçı bir kütle var mı? Bu memlekette hayalperestler, her memlekette olduğu gibi, belki vardır. Fakat Türkler realist insanlardır. Maceraperest değillerdir. Dünyanın ve memleketin şartlarını bilmektedirler. Birtakım telkinlerle, tahriklerle erkânı hükûmetin memlekette hakikaten korkunç bir ırkçılık cereyanı, Turancılık cereyanı varmış gibi hareket etmesi, dün de, bugün de hakikaten eskârı milletin tasvip edeceği bir hareket, bir hâdise değildir.

Sayın Adnan Menderes zaman zaman şu cümleleri sarfetmiştir; demiştir ki, tabutluklar önünde miting yapacağım. Herhalde bunu söyleyen Adnan Menderes'in bu hâdiseler hakkında çok daha kuvvetli malûmatı olması gerekir. Arzuladım, bekledim. Bugün bu vazifeyi kendisinden çok daha az malûmattar olması lâzûngelen Sayın Yardımcı'ya devretmiş bulunuyor.

Kendisiyle bu Mecliste, bu mevzular üzerinde sarîh şekilde konuşmak benim için cidden zevkli olacaktı.

Arkadaşlar; sözlerimin başında arzettim. Hiçbiriniz benim sözlerimi kendi şahıslarına ve kendi partisine mâtuf sözler telâkki etmesin. Hata nereden gelirse gelsin. (Şeften dümen neferine kadar), hatadır. Hata olduğunu kabul etmek her parti mensubu için hem memleket vazifesi hem de partilerinin inkişafı için bir zarurettir.

Ben sualimin dışında olması itibariyle ve Adnan Menderes'in kendileri burada olmadıkları için, son hâdiselerin muhasebesini âtiye terk ediyorum.

Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar).

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlarım; kabul buyuracağınıza eminim ki yer yüzünde bu kürsü kadar münazaranın bütün icaplarına, mevzularına ve sadedin bütün esaslarına riayet edilmesi icabeden bir kürsü daha yoktur.

Bu karşılıklı konuşmalarımızda, mebus olarak, Hükümet olarak bu münazaranın icaplarına riayet ettiğimiz gün işlerin altından çıkabiliriz.

Ben zan ve tahmin ettim ki, bu suale cevabını verdim. Halbuki, Said Bilgiç arkadaşımız şahsımı mevzuuhabis ederek; "Celâl Yardımcı bu işi küçülttü, küçülttü, küçülttü ve onu küçülen bu zaviye içinde izah etti." buyurdular.

Arkadaşlar; huzurunuzda bir mebus arkadaşınız, Hükümette vazife almış bir arkadaşınız olarak bâzı meseleleri büyülte, büyülte veyahut küçültte, küçültte, küçültte ifadede bulunabilmek için hislerimin zebunu olmaklığım icabeder. Benim hislerim ile alâkam yoktur. Belki Said Bilgiç arkadaşımız bâzı mağduriyetler geçirmiş olabilir ve bundan dolayı belki üzüntüler içindedir, onun için belki hislerinin arkasından sürüklenebilir; fakat ben huzurunuzda ancak kanunların mesuliyeti altında, kanunların bana verdiği salâhiyetler dairesinde konuşabilirim, müşterek mesuliyet almış arkadaşınız olarak, neşrü ilân edilmiş bulunan bir kanunla, Af Kanunu ile suçun mahiyeti ve şümülû ne olursa olsun, cinayetten tutun da rezaletin en yüksek seviyesine vâsıl olsa dahi Af Kanununun şümü-lüne girmiş, ona mazhar olmuş hâdiseleri ve onunla ilgili olan eşhası burada, huzurunuzda neşrü ilan etmeye, ifşa etmeye mezun değilim.

Binaenaleyh, ancak dava mevzuu olmuş, niçin olmuş ve neticesi neye müncer olmuş... Bu hâdiseler hakkında sükûnetle, Meclisin vaktini almayacak nispette bilginize arzedecek hâdiseleri aldım ve arzettim. Said Bilgiç arkadaşımız sözlerinde halen bu suça iştirak ettikleri mevzuu bahsedilen zevatın birer vazife başında bulunduğunu ima ile tenkid sadedinde izahta bulundular.

Arkadaşlar; Af Kanununa mazhar olmuş bir kitle karşısında...

İRFAN AKSU (İsparta) – Efkârı umumiye mahkûm etmiş ama... (Gürültüler).

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Müsaade buyurunuz, eğer birer vazife sahibi iseler bunlar, hukuk nizamını güden bir Devletin, itaata mecbur olduğu esaslar dahilinde vazifelerini ve haklarını teslimden başka birşey yapamazdı.

ŞEVKET MOCAN (Tekirdağ) – İçişleri Tetkik Kurulu âzası olur mu? Başka yer bulamadınız mı?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

REİS – Sizin oradan müdahaleye hakkınız yoktur, rica ederim.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Memur, Devlet kadrosunda, muhterem Şevket Mocan arkadaşımız, kanunların himayesi altındadır. Madem ki, temas ettiniz, bunu size arz edeyim.

Devlet mevzuubahis olunca, daha yakın bir tarihte aynı kadroda bulunan bir memur, filân vilâyetten falan vilâyete nakledilen filan memur Şûrayı Devlete müracaat etmiş, bu nakli iptal ettirmiş ve Hükümet ve Devlet müşkül duruma düşmüştür.

Bir hukuk devleti kanunların şumulünün dışına çıkamaz arkadaşlar. Bunu ancak ihtilâl hükümeti ve ihtilâl iktidarı yapabilir. Türk milletinin iradesiyle iş başına bir Devlet nizamını kurarak gelen Demokrat Parti iktidarı her türlü ihtilâlcî zihniyetlerden masundur, tenzih ederim. (*Bravo sesleri*).

Bir noktaya gelince: Sayın Said Bilgiç; Adnan Menderes'in tabutluklar önünde miting yapacağını izah ettiler, Adnan Menderes'in bir heyeti umumiyeye huzurunda bu şekilde bir söz söylediğini hatırlamıyorum. Eğer başvekil siyasi mülâhazalarla, siyasi frotmanlar yüzünden bir partinin mâruz kaldığı hücumlar mülâhazasıyla Demokrat Parti Meclis Grubunda veya Demokrat Parti ailesinin içinde hâdiseleri izah ederken böyle bir şey söylemişse, bugün Said Bilgiç arkadaşımız hattâ Demokrat Parti ailesinin dışında olsa dahi onu ifşaya mezun ve salâhiyetli değildir. (*Soldan bravo sesleri*).

Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS – Said Bilgiç.

SAİD BİLGİÇ (İsparta) – Muhterem arkadaşlarım, dikkat buyurdunuzsa Celâl Yardımcı arkadaşımızın zannettikleri gibi ben, Demokrat Parti Meclis Grubundaki bir konuşmayı ima dahi etmedim. Orada bir zaman ne şekilde konuşulduğunu hepiniz gayet iyi bilirsiniz. Ben tekrarını zait addederim. Fakat Adnan Menderes'in Demokrat Parti Meclis Grubunda, benim de Demokrat Partili bir milletvekili olarak orada bulunduğum bir zamana ait konuşmayı değil, Bursa'da yapmış oldukları ve gazetelere geçen bir konuşmayı mevzuubahis ettim.

İkinci nokta; hislerine tâbi olarak konuştular, dediler. Hayır arkadaşlar, ben kuvvetle kaanîm ki ve burada hazır bulunan arkadaşlarımın tamamı da kaanidir ki hislerine tâbi olarak konuşmadım. Ben dünü çoktan unuttum. 1944'e ait dünü değil, birkaç ay evveli içine alan yakın dünü de şahsım bakımından unutmuş bulunuyorum. Bu memlekette bir daha bu kabil hâdiselerin tekerrür ve temadi etmemesi bakımından hatırlamak ve hatırlatmakta elbette ki fayda vardır.

BASINDAN SEÇMELER

MİLLİYETÇİLER DERNEĞİ VE FAŞİZM (*)

Türk Milliyetçiler Derneğinin kapatılması için verilen karar çok yerinde olmuştur. Gerçi, işi sathî şekilde mütalâa eden kimseler arasında, nasıl oluyor da Milliyetçiler Derneği gibi bir dernek kapatılıyor? Milliyetçilik cereyanı öldürülecek mi? diye bir takım menfî propagandalar yapılacaktır; fakat bunlardan hiç birisinin milliyetine şerefi kadar bağlı Türkler arasında aslâ bir akis bulamayacağını söylemek vazifemizdir.

Bir topluluk kendisine "Milliyetçiler Derneği" ismini vermekle milliyetçi olmaz; dâvanın esası, cemiyetin isminden ziyade takip ettiği gayelerde ve çalışma şekillerindedir. İran'da "Fedaiyanı İslâm Cemiyeti" "İslâm" gibi mukaddes bir isim taşımasına rağmen komünistlerin aleti olmuştur. Türkiye'de Hürriyet itilaf fırkası, ismindeki hürriyet kelimesine rağmen, Türkleri hürriyetsizliklerin en müthişine, esarete sürüklemiştir.

Misalleri daha çok arttırabiliriz. İşte bunlar gibi Türk Milliyetçiler Derneği de memlekette "Milliyetçilik" perdesi arkasında bal gibi politika yapmaya, taassubu siyasete âlet etmeye başlamış, hülâsa bu metodlarla faşizm zihniyetini yaymak yoluna girmiştir.

Faşizm nedir? Bunu hakikî milliyetçilikten ayırmak gerektir. Faşist rejimini kabul eden Mussolini İtalya'sı bugünkü demokratik İtalya'dan daha mı çok milliyetperverdi? Daha mı çok mergup bir şeydi? Bu soruların cevabını uzun boylu aramaya lüzum yoktur. Hâdiseler meydandadır: Totaliter zihniyete dayanan milliyetçilik ile demokratik rejimlerdeki milliyetçilik arasında dağlar kadar fark vardır. İşte bu farkı görmek ve bir tehlikeyi zamanında önlemek gerektir.

Bu memlekette herkes milliyetçidir, herkes milliyetperverdir. Milletimizin selâmeti en başta gelen kaygımızdır. Bunun için bütün Türk Milleti icabettiği zaman seve seve kanını akıtmaya hazırdır. Ama günün birinde bir zümre çıkar da, ben milliyetçiyim, sen milliyetçi değilsin! Seninle mücadele edeceğim, diye ortaya atılırsa, bundan memleket için hayır yerine düşmanlar için fırsat çıkar. Hakikî milliyetçilik milleti böyle birbirine zıt parçalara bölmek değil, belki milli birliği ve milli tesanüdü temine çalışmaktır.

Halbuki bunlar kendi teşkilatlarından olmıyanları, âdeta bir düşman telâkki etmekte ve onlara karşı bir nevi cihad ilân etmiş gibi bir vaziyet almaktadırlar. Türk Milliyetçiler Derneğinin İstanbul Şubesi tarafından neşredilen beyannameye bakınız: Bu beyanname, siyasetle uğraşmıyan

(*) Zafer Gazetesi, 25 Ocak 1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

bir kültür cemiyetinin normal çalışmaları arasında aslâ yer alamaz. Bu beyanname, doğrudan doğruya milleti birbirine katmaya uğraşan bir ihtilâl beyannamesidir!

Sanki Türkiye'de kanun yoktur; adâlet yoktur; milliyetçilik yoktur; devlet yoktur; sade bu Milliyetçiler Derneği vardır; ve bu dernek de icrada, kazada sözüm yabana her nevi yetkiyi haizdir!

Beyannamenin ilk cümlesi "Biz, Türk Milliyetçiler Derneği kendisinin Türk milletinin mukaddesatının bekçisi ve mukadderatının mesulü bilen gençlik zümresi" diye başlamaktadır. Kanunlar, nizamlar varken, devlet ortada vazife görürken, ne demiye bu Milliyetçiler Derneği Türk milletinin mukaddesatının bekçiliğini yapacaktır? Ne demiye yine Türk milletinin mukadderatının mesulü olacaktır? Bunlar hangi gençlik zümresidir? Peki bu derneğe dahil olmıyan gençler ne olacaktır? Orta yaşlılar ne olacaktır? Çocuklar, ihtiyarlar ne olacaktır? Bu derneğe dahil bulunanlar milliyetçidir de, diğerleri değil midir? Onlar düşman mıdır?...

Demokrasi bir imtiyazlar rejimi değildir; bu memlekette herkes, ancak reyi kadar Türk milletinin mukadderatını tâyine, -o da bu reyler ekseriyeti kazanırsa- iştirâk eder. Mesuliyete gelince, bu da reylerin tezahüriyle iş başına gelen iktidarın üzerine aldığı vazifelerle mütenasiptir..

O halde Türk Milletçiler Derneği kanun üstüne çıkarak, hem milliyetçilik tekeline uhdesine almak, hem de füzûli bir şekilde mukaddesatın bekçiliğini yapıp mukadderatın mesulü olmak haklarını nereden almaktadır?

Biz söyleyelim; Faşizm prensiplerinden!...

Demek bir taraftan yobazlık, dîn taassubunu, diğer taraftan bu faşizm zihniyet milliyet taassubunu körükliyecek ve böylelikle, milleti parçalara, kısımlara, bölmiye çalışacaklardır! Hayır! Buna aslâ müsaade edilemez. Çünkü bu nevi aşırı cereyanlar, komünizm kadar tehlikelidir. Ve ne yazık ki, bu ayırıcı hareketlerden yine komünizmin faydalanması mümkündür!

Bu memleket daha çok kalkınmak, daha fazla yükselmek için milli birliğe muhtaçtır. Buna karşı her harekete karşı ister sağdan, ister soldan gelsin, şiddetle mücadele edilecektir. Hukuk devleti nizamında, devletten başka memleket mukadderatında hâkim olacak bir kudret yoktur.

Yarınki yazımızda, bu derneğin nizamnamesini tahlil edecek ve faşist usullerini nasıl kendilerine prensip olarak aldıklarını anlatacağız. Ayrıca bu hususta misaller verip vakıalar da zikredeceğiz.

Mümtaz Faik FENİK

"MİLLİYETÇİLER" İN FAŞİZM METODLARI (*)

Türk Milliyetçiler Derneğinin faşist bir zihniyetin temsilcisi olduğuna artık zerre kadar şüphe kalmamıştır. Dünkü yazımızda da işaret ettiğimiz gibi, bir dernek adına "Milliyetçilik" vasfı takmakla milliyetçi olmaz. Bu kelime doğrudan doğruya bu cemiyetin, ırkçılık ve kara taassuba dayanan siyasi maksatlarını peçelemek için kullanılmıştır.

Dernek, nizamnamesinin ikinci maddesinde bu gayelerini açık olarak izah etmiş ve "Bütün milliyetçileri teşkilatlandıracağını" bildirmiştir. Bunları kime karşı teşkilatlandırarak, kimlerle mücadele edecektir? Cemiyet dışında kalan vatandaşlara karşı mı teşkilatlandırılacak ve bunlarla mı mücadele edecektir. Fakat bu vatandaşlar da milliyetçidir, milliyetperverdir; ve bunlar da her Türk gibi vatanına bağlı insanlardır.

Demek cemiyet ayırıcı bir zihniyetin, vatandaşları birbirine katmak arzusunun peşindedir. Bir kara gömlekliler ordusu halinde demokratik Türkiye'de Mussolini'nin faşizmini ihya edecek ve ayrıca bunda kara taassuptan da faydalanmaya bakacaktır!

Mücadele şeklinin nizamnamenin üçüncü maddesinin bir paragrafında, "Türk kültürüne vâki tecavüzlerle ve milliyetçiliğe aykırı fikirlerle, fikir yoluyla mücadele edilecek" şeklinde bildirmiştir. Ama derneğin anladığı milliyetçilik, her Türkün sıfatı olan milliyetperverlikten farklıdır. Nizamnamesinde fikir yoluyla mücadeleden bahsettiği halde, propaganda, milliyetçiliğin tarifinde "fiil" i de işin içine sokmuştur.

Fiil nedir? Fiil kendi düşüncelerine aykırı düşünceye sahip olanları zorla inkiyad ettirmektir. "Vatan Sesi" gazetesinde okuduğumuza göre, Milliyetçiler Derneği Van Şubesi üyelerinden bir öğretmen, dernek yüzünden bu gazetenin sahibine tecavüz etmiş ve onu dövmeye kalkmıştır. Mesele şimdi adâlete intikal etmiş bulunmaktadır.

Bu misal, dahi, bu adamların kendi kanaatlerinde olmıyan insanlara karşı nasıl bir şiddet usulü takip etmekte olduklarını gösterir. Çünkü nizamnamenin yedinci maddesine göre, bu cemiyete dahil bulunanlar, tıpkı faşist usullerinde olduğu gibi, yemin etmekle mükelleftirler ve 9 uncu maddesine göre de, idare heyeti, âzalarına vazife verebilmekte ve "her âza verilen vazifeyi yapmakla mükellef" tutulmaktadır. İşte Van'daki öğretmen de, anlaşıldığına göre, idare heyeti tarafından verilen vazifeyi yerine getirmek için bir gazeteciye tecavüz etmiş! ve tarifteki "fiil" i yerine getirmiştir.

(*) Zafer Gazetesi, 26 Ocak 1953

Güya dernek siyasetle uğraşmıyacaktır. Fakat yaptıkları sade siyaset de değil, doğrudan doğruya faşizm istibdadıdır. Bunlar mürtecilerden daha keskin bir silahla cemiyet nizamına saldırmaktadırlar. Çünkü kılıçları bir tarafı taassup, diğer tarafı, aşırı milliyetçilik olmak üzere iki taraflıdır ve ayrıca ilmi ve talebe teşekküllerine girmeyi, il, ilçe ve köylerde şubeler açmayı hedef almışlardır. Böylece faşizm politikasını yürütmek için güya ana kaynakları ellerinde bulunduracaklardır.

Sorarız: Bu kimin işine yarar? Bu ayrıacı zihniyetin doğrudan doğruya komünizmin işine yarıyabileceğini söylemek için kehanete ihtiyaç yoktur.

Şimdi bir سوال vârid olabilir: Böyle taassubu ve aşırı cereyanları ele alıp, dinle politika yapmaya kalkan bir cemiyete İçişleri Bakanlığı vaktiyle nasıl müsaade etmiştir? Nizamnamesi tetkikten geçmemiş midir? Geçti ise nasıl tasvip edilmiştir?

Bizi de hayretler içinde bırakan nokta işte budur. Cemiyetler Kanunu, Türk Ceza Kanununa aykırı bir şekilde kurulan böyle bir cemiyete müsaade etmemek ve nizamnamesini tasdik etmemek gerekirdi! İçişleri Bakanlığının bu nizamnameyi tetkik eden hukuk müşavirleri çok hatalı bir yolda yürümüşlerdir. Çok yanlış hareket etmişler ve bugünkü vaziyetin meydana gelmesine sebep olmuşlardır. Unutmamak lâzımdır ki, evvelki gün lideri devlet emniyetini bozmak suçundan dolayı tevkif edilen ve daha evvel mahkeme kararıyla feshedilmiş bulunan "İslâm Demokrat Partisinin" nizamnamesini tetkik edip tasdikini temin edenler de aynı hukuk müşavirleridir. Asıl bunlar hakkında icabeden takibatın yapılmasını istemek lâzımdır.

Mümtaz Faik FENİK

MİLLETÇİLERİN HAREKETİNE GÖZ YUMACAK MIYIZ?(*)

Türk milleti irticaa katiyen âlet olamaz. Hele bir irtica hareketi asla köyden gelmez. Türk köylüsünün sağduyusu gayet mükemmel bir şekilde işler. Dinle devlet işlerinin ayrılmak lâzım geldiğini o, bizdeki lâiklik prensibinin kabulünden çok evvel takdir etmiştir. Köyde din taassup ve bir irtica vasıtası değil, sadece bir iman ve itikat meselesidir. Köylü, dini yalnız Allaha ibadet manasında alır ve onu bu şekilde tatbik eder. Halbuki, büyük şehirlerde, şariatçi diye ortaya çıkanlar, mukaddes dinimizi, yanlış bir kalıp altında bir takım siyaset oyunlarına âlet etmek isteyenlerdir ki, koyu mürteciler bunların başındadır.

(*) Zafer Gazetesi, 4 Mart 1953

BASINDAN SEÇMELER

Son Malatya hâdisesine bakınız. Sanıkların hüviyetlerini birer birer tetkik ediniz, içinde bir tek saf ve temiz Türk köylüsüne tesadüf edemezsiniz. Ama bazı şehirlerde, yarı münevver geçinip, ihtiras yüzünden hiç bir baltaya sap olmamış kimseler, bir takım kötü neşriyatla, orada patlıyan silâhı doldurmuşlardır. Hakikatte Malatya'da patlıyan bir tabanca değil, bu gibi insanların şuurları içine birikmiş olan melanettir; şöhret hırsıdır. Yoksa bir büyük şehir kumarbazının, bir mâneviyet pınarının başında işi nedir? O bilmez mi ki, hakikî müminlik içtedir, imandadır. Nitekim bugün cihadı ekber ilânına kalkanlar, herhangi bir karışıklık ihtimali karşısında, kendilerine millet kanından post çıkarmıya bakan, içten pazarlıklı müşrikler değil midir?

Bu memlekette irtica yoktur, dediğimiz zaman tam hakikati ifade etmiş bulunuyoruz. Ama irtica tahrikçilerine karşı tedbir aldığımız zaman da vazifemizi yapıyoruz.

Biliyoruz ki, Türk halkı kahir bir ekseriyetle bunlara inanmaz. Ama bir kaç kanun çıkarsa, temiz, saf ve imanlı vatandaşların da huzuru kaçır. Bir iktidarın en önde gelen vazifelerinden biri, bu huzuru temin etmektir. Milletlerin hayatında maddî asayiş kadar mânevi asayişin de yeri büyüktür.

Demokrat Parti iktidarı, son hâdiseler karşısında muhalefeti, millî menfaatler uğrunda işbirliğine dâvet etmiştir. Halk Partisi bu teklifi memnuniyetle karşılamış ve elini uzatmıştır. Yani mukaddes din mevzuunu, günlük politikadan uzak tutmak ve en temiz kaynaklarında en saf bir şekilde tutmak için ne yapılmak lâzım gelirse, yapılacaktır. Din mevzuunun politika uğrunda sömürülmesine hiç bir parti müsaade etmeyecektir. Eğer ferd olarak yapan çıkarsa bunları saflarından atacaktır. Nitekim Demokrat Parti, vicdan hürriyetini kendi ihtirasları uğrunda baskıya almak istiyen, bir kaç milletvekilini dahi, derhal Haysiyet Divanına vermiş ve ihraç etmiştir. Allahla kul arasına hiç bir siyaset simsarı girmeyecektir. Herkes istediği gibi ibadette serbesttir; namazında, orucunda, duasında kimse ona müdahale etmeyecektir. Ama kimsenin de başkalarının ibadetine, inanışına müdahale etmeye, hele bu hususta maddî veya manevî zor tatbikine hakkı yoktur. Memlekette başarılan ve milletin medenî ihtiyaçlarının içine sinen inkulâplar tıpkı vicdan hürriyeti gibi her türlü tehlikeden masûn olarak yürüyecektir.

Demokrat Parti ile Halk Partisi arasında tesis edilen bu hayırlı millî cepheye bütün memleket münevverleri ve bütün güzide teşekküller katılmışlardır.

Fakat ya Millet Partisi?

Onun bu noktadan birdenbire bir çark yapıp uzaklaştığını görüyoruz. Sanki Demokrat Parti ile Halk Partisi arasında irtica tahrikçilerine karşı mücadelede birleşmiş olmak, bu parti zımanدارlarının ekmeğine tereyağı sürmüştür. Sanki vicdan hürriyetinin tek müdafil kendileri kalmış gibi bir edâ takınmışlardır. O şekilde vaziyetler almışlardır ki, gûya, bu mevzuda teferrüd eden yalnız Millet Partisidir; sanki sancak onun elindedir. Ve bu hızla memleket içine dağılmışlar, beyannameler çıkarmalar ve propagandalara geçmişlerdir. Hattâ bunlar, irtica tahrikçilerinin hareketlerini bile, vicdan hürriyeti hududu içine sokup bir nevi müdafaaya dahi kalkmışlardır!

Ama kendi kendimize sormak lâzımdır: Vicdan hürriyetine bütün hürriyetler gibi en geniş tatbik sahası veren bir parti olarak, bu nevi kışkırtmalara müsaade edecek miyiz? Bu vicdan hürriyetini korumak, dini politikaya asla âlet etmemek için var gayretimizle çalıştığımız ve bütün millî kuvvetlerimizi bu gaye uğrunda teksif ettiğimiz bir zamanda, bu zevatın tamamıyla aksi bir cephede demagoji yapmalarına göz yumacak mıyız?

Bu suallere verilecek cevap kati bir hayır! dan ibarettir. Bir partinin mukaddes dini ele alarak, bir başka cepheden siyaset yapmasını en küçük bir müsamaha ile karşılayamayız. Çünkü bu nevi hareketler, Anayasaya aykırıdır. Kanunlarımıza aykırıdır, millî bünyemize aykırıdır. Ve katî surette müdafaaya azmetmiş bulunduğumuz bütün hürriyetler sistemine aykırıdır. Ana partiler ve münevver kitleler mevcut kanunî hükümler dahilinde dini politikadan uzaklaştırmak kararını tam mânasiyle tatbik karar vermiş bulunurken, bir başka partinin buna tamamıyla aykırı hareketlere kalkması, bir hukuk devleti nizamı ile asla telif edilemez. Bu cihetin böylece malûm olması gerektir. Onun için Millet Partisini de doğru yola yani hakikaten millet yoluna getirmek de yeni iktidarın üzerine düşen bir memleket vazifesidir.

Mümtaz Faik FENİK

BİZDE MİLLİYETÇİLİK(*)

Osmanlı saltanatı ve meşrutiyeti milliyetçilik bilmez ve tanımaz. Çok miktarda başka milletlere mensup tebaayı ihtiva eden Osmanlı İmparatorluğu memlekette birlik prensibini ancak saltanat hanedanının mües-

(*) *Ulus Gazetesi*, 15 Mart 1953

sesinden aldığı "Osmanlı" unvanında aramış ve bulmuştu. Merkezî hükümet zayıflayınca ve Avrupa'da milliyet hisleri politikanın en kuvvetli bir zembereği haline gelince, Osmanlı adı altında toplanan muhtelif milletler millî varlık ve istiklâl peşinde isyankâr bir hareket takipetmeğe başlamışlardı. Bu da dış felâketlere inzıam eden dahilî bir inhilâl tohumu oluyordu. Osmanlı İmparatorluğuna dahil bulunan memleketlerden bir kısmının istiklâl veya yarı istiklâl kazanarak imparatorluk hudutları üzerinde yapışık bir durumda milli hayata kavuşmaları Osmanlı toprakları içinde kalmış olan ırkdaşları üzerinde bir mîknatîs tesiri yapıyordu. Muhtelif unsurlar Osmanlı boyunduruğundan kurtularak öte yandaki millî hükümetlerine iltihak etmek ve bunun için imparatorluğun bir kenarını kemirmek gayesiyle içimizde gizli ve açık bir hiyanet faaliyetine koyulmuşlardı. Bu durumdan istifadeyi düşünen ve muhakkak ki bu durumu yaratmak ve kuvvetlendirmek için gizli tahriklerden geri kalmıyan "düveli muazzama" hasta adamın mirasını paylaşmak dakikasının pek yaklaştığını memnuniyetle görüyorlardı.

İşte böyle bir dakikada vatanseverlik yolunda nefis müdafaası sevki tabiisinin verdiği bir azim ile padişaha karşı hürriyet ve Kanunu Esasî namına bir isyan hazırlıyan Genç Türkler, taşıdıkları isme rağmen, bir Türk milliyetçiliği yaratmayı bir tarafa bırakarak selâmeti "Osmanlı" adı altında bütün vatandaşları bir arada tutmak politikasına sarılmakta gördüler. Aynı zamanda, müslüman unsurları bu birliğe daha ziyade ısındırmak ve yakınlaştırmak, bir de dış dünyadaki Müslümanların mânevi müzaheretinden Türk vatanını müstefid etmek için "İttihadı İslâm" hulyasına az çok kapıldılar.

Osmanlı Meşrutiyetinde Türküm demek ve milliyetçiliğe kaçmak âdetâ vatana hiyanet gibi telâkki olunuyordu. Fakat gayri müslim unsurların yeni hürriyetten ve meşrutiyetten istifade ederek kendi millî gayeleri için eskisinden daha şiddetli ve açık surette faaliyete geçmeleri Türk unsurunda bir intibah vücade getiriyordu. Bir Rum mebusunun Millet Meclisi kürsüsünde: Ben Osmanlı Bankası kadar Osmanlıyım! demesi Türk unsurda derin bir tepki yapmıştı.

Tehlikeyi ilk sezenler ve Türk unsurunu Osmanlılık hulyasına bağlanarak Türk vatanına hâin faaliyetlere göz yummaktan menetmek isteyenler arasındayım. İmparatorluğun Türk unsurunun omuzlarında durduğuna ve memleketin selâmet ve bekâsına birinci derecede Türk unsurunun alâkalı olduğuna dair "Millet-i hâkime" başlığıyla yazdığım bir makale memlekette bir fırtına kopardığı gibi bizzat İttihat ve Terakki içinde

de büyük bir memnuniyetsizlik ve şikâyet doğurdu. Çünkü burada da muhtelif islâm unsurları vardı. Memleketin halis vatandaşlığını Türklükten beklemek kendilerini müteessir etmişti.

Fakat ne olursa olsun, ortada bir realite vardı ki hatır gözetmek ve meseleleri pamuk ipliğine bağlamak üzere artık kimseyi kandıramıyan "Osmanlılık" dâvasında ısrar etmenin mânasızlığını göze çarptırıyordu. "Türk Ocakları" işte bu saiklerden doğdu. Bu, mütearrız, ırkçı ve müteassıp bir Türkçülük değildi. Hakkı inkâr edilmek istenen, vatani parçalanmak düşünülen Türkün nefsinin ve istiklalini korumak için duyduğu birlik ihtiyacının bir ifadesi idi.

Bir Türk Ocağı kurmak istiyen mektebi tıbbiyeli gençler teşkilâtın rıyasetini bana teklif etmeğe gelmişlerdi. O zaman Türk unsurları muvafık ve muhalif partilere ayrılmış bulunduğundan bütün Türk unsurunu bir araya toplamayı hedef tutan Türk Ocağının başına geçmeyi maksada uygun bulmadım. Çünkü muhalif Türkler ocağa gelmeyeceklerdi ve birleşme temin edilemeyecekti. Bana gelen gençlere muhaliflerimizden Ferit Beyi işin başına getirmelerini tavsiye ettim. Muhalifimiz Ferit Bey Türk Ocağının başına gelince, biz bu işte particilik mülâhazalarına kapılmaktan kendimizi menederiz, bizler de Türk Ocağına geliriz. Ocağı politikanın üzerinde bulundururuz demiştim. Böyle de olmuştu. O zaman böyle bir birleşmeye lüzum da vardı.

Bu kadar temiz ve yüksek bir maksatla kurulmuş olan Türk ocağından sonra milliyetçiliğin bazı örneklerini gördüğümüz surette yolunu sapıtması Türk ideali namına hakikaten teessürlerle karşılanacak bir suçtur.

Hüseyin Cahit YALÇIN

MİLLİYETÇİLİK PERDESİ (*)

Sizinle İsparta Vilayetinin Şarkî Karaağaç kazasına kadar hayali bir seyahat yapalım. Burada rastgeleliğimiz manzara şudur: Yol bakımından talihsiz olan Şarkî Karaağaç, adeta memleketin umumî bünyesinden ayrı düşmüş demokrasinin nimetleri oraya henüz varamamıştır. 33 000 nüfusu olan bütün kaza bir tek ailenin malikânası ve nüfuz bölgesi halindedir. Bu aile de; Milliyetçiler Derneği reisi ve İsparta Milletvekili Sait Bilgiç'in ailesidir.

(*) Vatan Gazetesi, 7 Nisan 1953

BASINDAN SEÇMELER

Milletvekilinin babası, Şarkî Karaağaç'ın Müftüsüdür. Kardeşi hükümet doktorudur, kasabada mevcut olan dokuz cemiyet ve teşekkülün de başkanıdır. Kaymakam değişirse ve yerinden ayrılırsa, kendisine hükümet doktoru vekil olur. Akrabadan biri belediye reisidir. Halk için, Bilgiç ailesinin uslu bir kulu olmaktan başka yaşama yolu yoktur. Hükümet kapılarında işler onların delâleti ile görülür. Ukubetlerden uzak kalmamanın çaresi, onlara sadakat ve uyarlık göstermektir. Şarkî Karaağaç'la iktisadi münasebetleri olan Akşehir'e de aile bir nüfuz ve tahakküm kolu uzatmıştır. Halka emniyet ve huzur verecek surette yapılacak, tarafsız tahkikat, derebeylik sisteminin Şarkî Karaağaç'ta nasıl işlediğini belirtmeğe kâfidir.

Sait Bilgiç; memleketin her tarafında yüzden fazla şube açmış olan Milliyetçiler Derneğinin reysidir. Şarkî Karaağaç'taki hal ve şartlar, bu dernek tarafından temsil eden milliyetçilik telâkkisinin mahiyeti hakkında bir fikir vermek bakımından çok dikkate lâyıktır.

Hükümet, Milliyetçilik Derneğini kapadığı ve DP Haysiyet Divanı Sait Bilgiç hakkında ihraç kararı verdiği zaman bazı saf hisli vatandaşların zihninde bazı tereddütler belirmişti: Mukaddes bildiğimiz, idealleri uğruna can vermeğe hazır olduğumuz milliyetçilik, artık makbul bir şey halden çıktı mıki milliyetçi olduklarını söyleyenlerin dernekleri kapanıyor, kendileri partilerden çıkarılıyor, târizlere, takiplere uğrattılıyor?

Milliyetçilik nasıl makbul olmaz? Bunun idealleri daima rehberimiz kalacaktır. Gittikçe gelişen hür insanlık işbirliği çevresindeki yerimizi; ancak millî beraberliğimize dayanarak koruyacağız ve ilerleteceğiz.

Şu kadar var ki Milliyetçiler Derneğinin bu ulvî kelimenin nıkabı altında bürünmek istediği gayeler, Türk milletinin müşterek menfaatlerine hizmet etmekten uzaktır. Yobazlığın temsil ettiği cehalet, taassup ve nüfuz ve menfaat hırsı, nasıl müşfik ulvî ve necip mânasiyle hakiki din ruhunun red ve inkarı ise, Milliyetçiler Derneğinin taraftarı bulunduğu Irkçılık, Turancılık, Faşistlik de hakiki milliyetçiliğin doğrudan doğruya zıddı ve düşmanıdır.

İşte bunun içindir ki hükümet, Milliyetçiler Derneğini kapamıştır, mensupları Demokrat Parti'den çıkarılmıştır. Derece derece adalet makamları bu kararı doğru bulmuşlar. Milli tesanüte havası içinde ana siyasi partiler, basın münevver gençlik; Irkçılık, Turancılık, ecnebi düşmanlığı bölgecilik, derebeylik mânalarını taşıyan bir ifrat cereyanına karşı cephe kurmuştur.

Her aklı başında Türk; mevcut dünya şartları altında millî bekanın ancak millî tesanüt ve istikrar, karşılıklı sevgi, devamlı terakki, tam hürriyet ve demokrasi, hür insanlıkla işbirliği sayesinde korunabileceğini takdir eder. Halbuki Milliyetçiler Derneğinin temsil ettiği nevideki milliyetçilik; vatandaşları birbirinden ayırmağa, nefret dalgaları yaratmağı, terakkiye karşı gelmeğı, istiklâl inkılâp davalarındaki yüksek rehberliği dolayısıyla milletçe sevilen ve yüksek tutulan Atatürk'e karşı düşmanlığı, yobazlıkla elele yürümeğı, bir takım erişilmez hayaller uğrunda bugünün icap ve zaruretlerini unutturmağa çalışmağı iş edinmiştir.

Şarkî Karaağaç'taki misal, bunun tatbikatta alacağı manzaranın açık bir örneğidir. İşin esasına gidilirse ırkçılık ve Anadoluculuk gibi cereyanlar; imtiyazlı bir mütegalibe ve eşraf zümresinin, yobazlıkla ittifak suretiyle, hakka, hürriyete, demokrasiye karşı kurduğu bir derebeylik ve mütegalibe cephesinden başka bir şey değildir.

Çok şükür milletimizin aklü selimi yerindedir. Menfaati ve nüfuz harisi, müfrit zümreler hiç bir zaman emellerine varamazlar, fakat tahrikleriyle muvakkat zaman için vatandaşı vatandaşa katabilirler, milleti yolundan alıkoyabilirler. Huzursuzluk yaratabilirler, yabancı Beşinci Kolların şiddetle ihtiyaç duyduğu maskelenme imkânı, mütegalibe, eşraf ve yobazlık arasındaki beraberlik cephesinde elde edilebilir ve nitekim geniş bir şekilde elde edilmiş, memlekete büyük fenalıklar yapılmıştır.

Adalet cihazımız bu hakikatları pek iyi kavramış ve vazifesini açık alınla ve tam bir imanla sonuna getirmiştir. Bugüne kadar yanlış yollar-da giden müfritlerin akılları varsa, şimdiye kadar yaptıklarına tövbe ederler, haklarına razı olurlar ve hayattaki mevkilerini zorbalıkla ve patırtı ile değil, şerefli emeklerle kazanmağı gaye edinirler. Bilsinler, anlasınlar ki millî bünyenin şerre karşı mukavemeti gün geçtikçe artacaktır. Atatürk'ün temsil ettiği terakki ve inkılâp fikrine karşı gelenleri ancak hüsrana bekliyecektir.

Ahmet Emin YALMAN

35. – *PARTİZAN DAVRANIŞLARDAN YAKINMA*

Çok partili yönetime uyum kolay olmadı. Yaranma ya da nefret duygularının egemenliğinde yapılan işlevler ve bu eylemlere karşı gösterilen tepkiler demokratik özgür ortamın kurumlaşmasına olumsuz etkileri oldu.

Ordu Milletvekili tarafından verilen sözlü soru ve görüşülmesi sırasında ileri sürülen düşünceler, katlanılan zahmetler yaşanan acıların boyutlarını belirlediğinden tutanaklardan aynen alınmıştır.

Ordu Mebusu Atıf Topaloğlu'nun, CHP Genel Başkanının Karadeniz seyahati esnasında karşılama maksadıyla davul zurna çalanlara tarh edilen vergi hakkındaki sorusuna Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı (1)

REİS – Sözlü soruyu okutuyorum.

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorumun Maliye Bakanı tarafından Büyük Millet Meclisi kürsüsünden sözlü olarak cevaplandırılmasını arz ve rica ederim. Saygılarımla.

Ordu Milletvekili
Atıf Topaloğlu

1. CHP Genel Başkanı Karadeniz seyahatine çıktıkları zaman 14-15 Mayıs 1952 günü Ünye-Fatsa arasındaki yol güzergâhında karşılama sırasında köylü vatandaşlardan davul ve zurna çalanlara Fatsa Kaymakamlığı ve Maliyesi ne suretle vergi tarhetmiştir?

2. Kaç kişiye ne miktar vergi yazılmış ve bir zurna başına ne kadar vergi isabet etmiştir?

3. Vergi tarhedilenlerden kaçının vergisinin tahsili yoluna gidilmiş ve bunlardan istisna edilen olmuş mudur?

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Ordu Mebusu Sayın Atıf Topaloğlu'nun sözlü sorularına sırasıyla cevap arz ediyorum:

Cevap 1. Fatsa Malmüdürlüğünce Vergi Usul Kanununun hükümlerine uygun şekilde 14.V.1952'de yoklama yapılmış, çeşitli sanat ve meslek erbabı meyanında bir kısım vatandaşların da yıllardan beri zurna ve davul çalarak kazanç sağladıkları halde mükellefiyetlerini tesis ettirmedikleri bu vatandaşların kendi imzaları da alınmak suretiyle tespit olunmuştur.

(1) Tutanak Dergisi : C. 22, s. 436-441, Tarih : 27.5.1953

Binaenaleyh, CHP Genel Başkanının Fatsa-Ünye arasındaki yol güzergâhında karşılanması sırasında bazı vatandaşlar adına vergi tarhedilmesi gibi bir hadise mevcut değildir.

Hadise, yıl içinde her zaman yapılagelmekte bulunan bu gibi yoklamalardan birisinin de 14.V.1952'de yapılmış olmasından ve vergi dışı kaldıkları anlaşılan muhtelif sanat ve meslek sahipleri meyanında davul ve zurnacıların da bulunmasından ibarettir. Nitekim aynı tarihte yapılan yoklamada seyyar marangozluk, müteahhitlik, seyyar manifaturacılık ve seyyar hazır elbisecilik ile iştigal ettikleri halde mükellefiyetlerini tesis et-tirmiyen kimseler de tespit edilmiştir.

Cevap 2. Bu tarihte yapılmış olan yoklamalar dört zurnacı ile bir davulcunun öteden beri davul ve zurna çalmak suretiyle kazanç sağladıkları tespit edilmiştir.

Bu gibilerin yaptığı iş, Gelir Vergisi Kanununun 49 ve müteakıp maddelerindeki tarifata uygun serbest meslek faaliyetinden ibaret olup vergileri, salâhiyetli komisyonlarca (Takdir komisyonları) tespit edilmiş olan götürü matrahlar üzerinden tarhedilmektedir.

Ordu Vilâyeti Takdir Komisyonu tarafından Fatsa İlçesinde bu şekilde çalışanlara ait olarak 1951 ve 1952 yılları için gündelik 2 lira kazanç takdir olunmuş ve vergi dairesince bu miktar esas olmak üzere vergi tarhedilmiştir. Bu şahıslar, en az geçim indirimi için gereken karneyi almadıkları ve vergilerini vaktinde müracaat ederek tarhettirmedikleri cihetleri biri 1951 ve 1952 yılları için 2 yıllık ceman 222 lira vergi salınmış ve 111'er lira kusur cezası kesilmiştir. Bu mükellefler vaktinde medenî hallerini ve aile durumlarını gösterir karne alıp usulü dairesinde tescil ettirmiş olsalar idi, haklarında en az geçim indirimi hükümlerinin tatbiki suretiyle namlarına hiç vergi tarhedilmesi de mümkün olurdu. Bu kimseler, namlarına salınmış olan vergilere ve kesilen cezalara mahallî itiraz komisyonu nezdinde itirazda bulunmuşlar, mükelleflerden birisi (Kâzım Kartal) hariç olmak üzere, diğerlerinin 1949'dan beri düğün ve bayramlarda davul ve zurna çalarak kazanç sağladıkları, ayrıca yapılan idarî tahkikatla da (İhtiyar heyetleri, bucak müdürlüğü ve belediye vasıtasıyla yaptırılan tahkikat) sabit olduğundan namlarına salınan vergiler ve kesilen cezalar mezkûr itiraz komisyonunca tasdik edilmiştir. Mükellefler mezkûr komisyon kararı aleyhine temyiz komisyonuna müracaat etmiş olup (24.III.1953) itirazlarının bu mercice incelenmekte olduğundan muamelenin kaza mercilerince verilecek son karara göre intaç edileceği şüphesizdir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Cevap 3. Bir zurnacı hariç, diğerlerinin yaptıkları itirazlar itiraz komisyonunca ret ve matruh vergiler tasdik edilmiştir. Bu tasdik kararları ile birlikte tahsili lâzımgelen vergi ve cezalar mükelleflere ayrıca tebliğ edilmiştir.

Vergiler 1951 ve 1952 yıllarına ait olup taksit süreleri de geçmiş bulunduğuna göre, tahakkuku tekemmül etmiş bulunan mezkûr vergiler tahsili vacip hale gelmiş bulunmaktadır.

Ancak mükellefler itiraz komisyonu kararı aleyhine temyize gittiklerine göre, bunlardan, icranın tehirini usulü dâhilinde talep etmiş ve bu talepleri de mezkûr merci tarafından kabul edilmiş bulunanların vergilerinin, komisyondan karar çıkıncaya kadar, tahsili cihetine gidilmeyeceği izahtan vârestedir.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlar, Sayın Bakanın vermiş olduğu izahata müteşekkîr kalmakla beraber, Sayın Bakan eğer bu kürsüde partizan bir zihniyetle tarhedilen bu vergilerin bir müfettiş vasıtasıyla tetkik ettirileceğini, bir tahkik konusu yaptırılacağını beyan buyursalardı, Meclisi Âli mesut ve bahtiyar olurdu.

Şimdi Sayın Bakan, Ordu Vilâyetinden bu verginin ne suretle tarhedilmiş olduğunu sordular. Elbette minareyi çalan kılıfını hazırlar, çalgıcılık, kanunda, Seyyar Esnaf Vergisine girer. Kanunu eşkâl bu kadar basit. O zamanki valinin Ordu Gazetesine verdiği bir cevabı size söyleyebilirim. 5451 sayılı Kanunun 53 ve 93 üncü maddelerine göre, vergi tarhedilmiş denilmektedir.

Arkadaşlar; mümkün olsa da bu davul ve zurna çalan vatandaşları Meclisi Âlinin huzuruna bir defa getirebilsek. Bunlara vergi tarhetmek değil, bunlara ne suretle yardım yapılacağını düşünmek bizim vazifemizdir arkadaşlar.

Şimdi 14-15 Mayıs 1952 günü ben de CHP Genel Başkanı ile beraber Ünye-Fatsa arasında seyahatte bulunuyordum; binlerce vatandaş Genel Başkanı karşılamaya gelmişlerdi. Otobüsün içerisinde 4-5 vatandaş davul, zurna çalıyordu. Ben gözümle gördüm arkadaşlar, tahsildar geldi, otobüsü durdurdu, bu davul ve zurna çalan vatandaşların isimlerini kaydetti, vergi almak için.

Fatsa Kazası tesis edileli 60-70 sene olmuştur. Bu memlekette millî bayramlarda, millî günlerde davul, zurna çalan vatandaşlara 60-70 senedir vergi salınmamıştır.

Fatsa maliyesi, Ordu maliyesi tetkik edilsin, bu tarihe kadar, 14 Mayıs tarihine kadar, zurna vergisi adı diye bir vergi tarhedilmiş ve hakla-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

rında bir muamele yapılmış ise, ben Bakandan özür dilerim, sözlü soruyu yanlış getirdim derim. Fakat sureti katiyede burada partizan zihniyetle hareket edilmiştir. Neden? Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanını davul zurna ile karşılamaya gelmişler. Davul zurna çalan vatandaşların isimleri, Ahmet Çay, Mustafa Maden, Kâzım, Ahmet v. si. 6 kişidir.

Arkadaşlar, bunlardan Kâzım ismindeki vatandaş birçok yerlere başvurduktan sonra Demokrat Parti'ye giriyor, Demokrat oldum diye müracaatta bulunuyor, vergisi kaldırılıyor.

Eğer bu haksızlık mevzuu mahallinde önlenmiş olsa idi, ben Meclisi Âliye bu sorumu getirmezdim. Bu vergi salınalı bir seneyi müteceviz bir zaman geçmiştir. Demişimdir ki, kaymakam anlayışa gelir, malmüdürü anlayışa gelir ve bu vergiyi ortadan kaldırır. Fakat bu olmamıştır. İçimizde Fatsa'da kaymakamlık yapan arkadaşlarımız vardır. Kendilerini iştah ederim, Fatsa'da Cumhuriyet bayramlarında, 23 Nisan bayramlarında köylerden kasabaya davulcu, zurnacı getirilir. Bunlardan bir defa vergi alınmamıştır. Üstelik bu köylerde davul ve zurna çalan vatandaşların tarlalarından aldıklarından, istihsal ettiklerinden değil, güya davul, zurna çaldıklarından ve kazanç temin ettiklerinden dolayı vergiye tâbi tutuluyorlar. Halbuki bunların davul ve zurna çalmaktan herhangi bir kazançları mevzuubahis değildir. Zaten senelik gelirleri 333 lira dahi değildir. Bir zurnanın maliye ise 2.5 liradır. Zurnanın kendisine vergi tarhedilmemiş, arzettiğim gibi zurnacılıkla iştigal ediyor, seyyar esnaftır diye vergi tarhediliyor. Günah değil mi? Bir vatandaşın siyasî akidesi başka bir partiye mensup diye ona resmî kanallardan vergi tarhetmek suretiyle vicdanını tazyik etmek herhalde Yüksek Meclisin tasvibedeceği şeylerden değildir. Bu yol eskimiştir. Bu yollar bizim memleketin ufuklarından uzaklaşmalıdır. Vatandaş itiraz ediyor, bunu zaten tertip eden Fatsa'da DP mümessili kaymakamdır, komisyonun başkanıdır. Mal müdürü, ticaret odasından bir üye, belediyeden bir üye olmak üzere komisyon dört kişiliktir. Komisyon üyelerinden belediyeden ve ticaret odasından gelen üye kaymakamla mücadele ediyor, kazanç maksadıyla yapmadı diye ve mal müdürüne itirazda bulunuyorlar, fakat dinliyen kim?

Arkadaşlar; bir kaymakam, bir mal müdürü o muhite ancak birkaç sene evvel gelmiş olabilir. O muhitte davul, zurna çalmanın bunu bir kazanç maksadıyla yapıp yapmadığını bilmezler, o muhitte yaşayan insanlar elbetteki vaziyeti onlardan çok daha iyi bilirler.

Belediyeden komisyona yazı gidiyor. Belediyece bir zurnacı ve davulcuları milli bayramlarda getiririz ve ancak iâşe bedellerini veririz, yemek

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

bedellerini veririz, kendilerine belediyemiz veznesinden on para ödenmemiştir; denildiği halde vergiler, itiraz komisyonunca tasdik ediliyor. Tasdik belediyeden ve ticaret odasından gelen üyelerin muhalefetine rağmen, kaymakamın komisyon başkanı olması dolayısıyla bir fazla oya sahip bulunduğundan yapılıyor.

Sayın Hasan Polatkan mahallinden aldıkları malûmatı bize aktarmış bulunuyorlar. Temin ederim ki, Sayın Hasan Polatkan'ın vicdanı da bu vergiyi kabul etmemiştir.

Beş, altı zurnacı ve davulcu vatandaşımız komisyona müracaat ediyorlar. Yalnız Kâzım ismindeki vatandaş nahiye müdüründen, kazanç maksadiyle çılmamıştır, diye bir tezkere getiriyor, bunun üzerine demokrat olan bu vatandaştan vergiyi kaldırıyorlar. Diğerlerinden, belediyeden müzekkere gelmesine rağmen, kaldırmıyorlar. Binaenaleyh bu memlekette bir siyasî partiye mensup olan vatandaşların vatanda yaşayan diğer muhterem vatandaşlar gibi muamele görmesi lâzım değil mi. Arkadaşlar? Akidelerimizin aksi istikamette oluşu hürmete lâyık olmalıdır. Kanunlar siyasî akidelerinden dolayı kötüye tatbik edilmemelidir.

Çalgıcılık sanatı mütade haline gelmişse seyyar esnaftan kazanç alınır. Bunlar zaten sanatı mütade haline getirmemişlerdir. Köy düğünlerinde, bayramlarında, Millî bayramlarda çalarlar. Bu anane haline gelmiştir. Düğüne davul ve zurna ile iştirak eden davulcu ve zurnacıya iki metre askı verirler. İki metre askı 150 kuruş eder. Bu 150 kuruşluk iki metre askı için sanatı mütade haline getirdin diye, kanunlarımızı bu yola da imal ederek vergi almaya kalkarsak vatandaşların vicdanı sıkıntı altında kalmış olur.

Sayın Reisicumhurumuz Celâl Bayar 15 gün evvel Cenup vilâyetlerine bir seyahate çıktılar. Birçok davul ve zurnacılarla halk Devlet Reisini karşılamaya gelmişlerdir. İşte resimleri, ben aynı vilâyete sordum: Hiç sizin vilâyetiniz dâhilinde davul zurna çalanlara vergi tarhedilmiş midir? Hayır dediler. Binaenaleyh bu memlekette davul zurna millî çalgı haline gelmiştir. Hükümetimiz bu millî çalgıcılarımızı himaye ve teşvik edeceği yerde, filân yerdeki davul zurnacı Halk Partilidir, diye bunlara vergi tarhetmeye kalkarsa, siz de kusura bakmazsınız, biz de buna zurna vergisi deriz.

REİS – Maliye Vekili buyurun.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Mevzu davul ve zurna olduğu için olacak ki, Atıf Topaloğlu arkadaşım pek bağırıp çağırdılar.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Vergiyi iade edersen susarım.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) – Vergi Usul Kanunu'nun 120 nci maddesi, yoklama her zaman yapılabilir, yoklamanın ne zaman yapılacağı ilgililere haber verilmez, der. Fatsa'daki mal müdürü o gün bir yoklama yaptırmış. Hakikaten hüsnü niyetle hâdiseyi ele almayanların suitefsirlerine tâbi tutulmaması için mal müdürünün o günü bu yoklamayı yaptırmamasını temenni ederdim. Fakat şimdi partizan zihniyet diye burada konuşunca adeta öyle bir şey hatıra geliyor ki, sanki Hükümet Fatsa'daki mal müdürüne veya kaymakama emir vermiş... *(Sağdan hayır, asla sesleri)*. Ne Hükümetiniz ve ne de iktidarınız böyle küçük, âdi bir ürkütme politikasına tenezzül etmez. Bunlar mazinin mahsulleiydi. Şimdi bu yoklama yapılmış, o gün davulcu ve zurnacılarla birlikte diğer bir kısım mükellefler de tespit edilmiştir. Ondan sonra kendilerine bir vergi takdir edilmiş, cezası verilmiş, itiraz komisyonuna gitmişler, orası tasdik etmiş, ondan sonra bu vatandaşlar temyiz komisyonuna müracaat etmişler, temyiz komisyonu da henüz kararını vermemiş hâdisse bakanlığın takdiri ile halledilecek bir safhadan çıkmış. Topaloğlu arkadaşımız vergiyi affederlerse o zaman ben de susarım diyor. İş kaza mercilerine intikal etmiştir. Ben temyiz komisyonuna emir vermek suretiyle bu vergiyi kaldırın veya aynen tasdik edin diyemem. Arkadaşım bunu bilir ve takdir eder. Temyiz komisyonunda, bu vatandaşlar haklı ise elbetteki karar bozulacaktır. Yok, eğer mahallî takdir yerinde ise temyiz tasdik edecektir. Burada Atıf Topaloğlu arkadaşımızın, Hükümetin ve hepimizin temyiz komisyonunun vereceği hükmü beklemekten başka yapacağımız bir şey yoktur.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlar; Sayın Bakanın buyurdukları ancak kanunî eşkâlden ibarettir. Şimdi Sayın Bakan buyurdular ki, bizim yapabileceğimiz işler yoktur; iş, kaza mecrilerine intikal etmiştir. Biz de arzediyoruz ki, bakanın yapacağı iş vardır. Eğer bakanlık maddî hata olduğuna kaani ise, maddî hata vardır diye bu hatayı düzeltebilir. Bu memlekette dairelerimiz bu kadar murakebesiz değildir. Mazinin mahsulü, dediler. Mazide belki bâzı şeyler yapılmış, edilmiş. Fakat 27 senelik bir mazide böyle zurna vergisi bulamazsınız. *(Soldan, var var, sesleri)*.

Mazide bu gibi hatalar işlenmiştir diye, bugün mesuliyet mevkiinde bulunan arkadaşlarımız, kendi hatalarını, icraatlarını, maziye misal alarak örtemezler, maziye misal gösteremezler. Bugün, demokratik nizam içinde inkişafa yüz tutmuşuzdur. Misalleri geriden almayacağız. Maziye misal alarak bu demokratik inkişafı imha etmek hiçbir iktidarın elinde olmayan bir şeydir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

AZİZ KÖKSAL (İçel) – Mazide bunun gibi misaller vardır.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Maziden misali ben vermedim. Mazide misal arayan arkadaşım bu misali benden isterse yaya kalır. Kendileri o vakit ya CHP Başkanı veya üyesi veya genel meclis üyesi idi. Ama ben o zaman ben bir şey değildim.

REİS – Devam buyurun efendim.

ATIF TOPALOĞLU (Devam) – Muhterem arkadaşlar; o gün davulcuların ve zurnacıların yoklaması yapılmış, davulcu ve zurnacıların yoklamasını kamufle etmek için aynı gün marangozlar ve manifaturacılar maliye tarafından yoklamaya davet edilmiş. Sayın Bakana bu malûmatı veren makam maateessüf yalan söylüyor. Sizi temin ederim, tamamen hilâfi hakikattir. O gün sureti katiyede ne marangoz yoklaması ne de sair esnafın yoklaması yapılmamıştır. Hattâ ben bu sözlü soruyu vermeden evvel bu memlekette hakikaten bazan kötü şeyler yapılıyor, vatandaşların vicdanında akis yapmasın diye bir bu mal müdürünün vekâletteki âmirine en az 15 defa müracaat ettim. Dedim ki, maliye tarihinde davulcu ve zurnacıya vergi kesilmemiştir. İnönü geliyor diye kaymakamlıktan verilen emirle mal müdürlüğü memurunu, tahsildarını yollara dökmüş bunlara vergi kesiyor, neden bu mal müdürü hakkında tahkikat açılmıyor? Bir müfettiş gönderilmiyor? Demiştim. Muhterem arkadaşlar verilen cevap, biz bu mal müdürünü bir ay evvel taltif ettik.

Muhterem arkadaşlar, bu memlekette hakikaten kanun ve nizamları tanımayan bir mal müdürünün yaptığı kanunsuzlukları Maliye Vekâleti takdirname ile karşılarsa bizde davul ve zurnacılara yapılan partizan muamelenin haksızlığını daima kürsüye getireceğiz ve mahallindeki DP idarecilerini memnun etmeye gayret eden bu kaymakam ve mal müdürü hakkında tahkikatı şiddetle istememizi haklı bulursunuz.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Efendim, tekrar huzurunuza çıkmak zorunda kaldım, affınızı rica ederim. Bir ehemmiyetsiz hâdis, partizan idare diye vasıflandırılarak tamamen politik bir mecra-ya sürüklenmek isteniyor.

Bendeniz maziden misal vermedim, dedim ki, bu tarz küçük ürkütme politikasına Hükümet tenezzül etmez dedim...

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Hükümeti tenzih ederim. Hükümeti söylemedim...

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) – Bununla beraber, mazide cereyan etmiş, geçmiş hâdiselerdir, dedim. Yoksa, arkadaşımın burada ifade ettiği mânada söylemedim.

Arkadaşım mahallinde başka bir kontrol yapılmamıştır, diyor. Mahalline bir kontrolör göndermek suretiyle ayrıca tetkik ettireceğim.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Teşekkür ederiz.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) – Mal müdürünün taltifine gelince, ben böyle bir hâdise bilmiyorum.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Siz bilemezsiniz.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) – Siz bilemezsiniz değil Topaloğlu. Ben, Maliye Vekili olarak gecenin saat onuna kadar Bakanlıkta oturmakta, en ufak hâdise ile alâkadar olmaya çalışmaktayım. Bendeniz, bu mal müdürüne yazdığım kendi imzama yazdığım mektubu biliyorum, bir memurunun hareketlerini kürsüden konuşmak istemem, hareketiniz dikkatle takip edilmekte, son defa tecrübeye tâbi tutulmaktadır. Devam ettiğiniz takdirde hakkınızda cezai karar alınacaktır, diye.

Arkadaşımız getirdikleri ve ifade ettikleri taltif dedikleri şey eğer bu ise, benim imzama yazdığım mektup bundan ibarettir. Arkadaşım ne kadar yanlış konuşuyorsunuz? Ve bunu davul zurna hâdisesine bağlamak suretiyle adamın âdeta bu hareketi yapması Hükümetçe önceden malûm imiş ve emirle yapılmış da, sonradan üstelik taltif edilmiş gibi bir şeye bağlıyorsunuz.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Ne zaman ihtar buyurdunuz Sayın Bakan?

36. – CAMİ YAPIMI

Siyasetin girmemesi gereken üç kurumdan biri olan camilerimiz hep siyasetin içinde kaldı. Halkın gönlünü kolaydan kazanmanın aracı yapıldı. Yeri, yapımı, onarımı, bakımı ve kullanımı ile politik gündemindeki yerini sürekli olarak korudu.

Siyasi verimi bereketli, kullanımı kolay olan inanç konusunu, zaman zaman ilkeli, aydın ve kararlı kişilerin de kullandığı görülmüştür.

Aşağıdaki soru ve cevabı bu gelişimin küçük bir kesitidir.

Mardin Mebusu Mehmet Kâmil Boran'ın, cami inşası maksadıyla kurulmuş olan derneklere yapılan yardımın miktarına ve Ankara Belediye hudutları içindeki cami ve mescit sayısına dair Başvekilden sorusuna Devlet Vekili Celâl Yardımcı'nın sözlü cevabı (1)

REİS – Soruyu okutuyorum.

(1) Tutanak Dergisi : C. 25, s. 214-217, Tarih : 13.11.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Özü : Cami inşaatı hakkında.

1. Cami yaptırmak maksadiyle kurulmuş kaç hayır derneği vardır? Bunlardan müspet mesaisi görülenlere geçen malî yıl bütçesinden ne kadar yardım yapılmıştır, bu yıl ne kadar yardım yapılması düşünülmektedir?

2. Ankara belediye hudutları içinde 30 yıl önceki cami ve mescit sayısı ile bugünkü cami ve mescit sayısı nedir?

3. Cami yaptırmak istiyen hayır sahiplerine Hükümet ve belediyelerce ne gibi kolaylıklar gösterilmektedir?

Bu sorumun Başvekil veya tavzif edeceği bir vekil tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletlerinizi saygı ile rica ederim.

Mardin Mebusu

M. Kâmil Boran

REİS – Devlet Vekili Celâl Yardımcı.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar; Kâmil Boran arkadaşımızın sorularına arzı cevap ediyorum.

1. – Memleketimizde şimdiye kadar cami inşa ve tamir ettirmek maksadı ile 795 aded cemiyet kurulmuştur.

1952 Malî yılı içinde Vakıflar Umum Müdürlüğü bütçesinin “kudretsiz hayrata yardım” tertibinden bu cemiyetlerden 63 adedine 32 688 lira yardım yapılmıştır.

1953 yılı Vakıflar Bütçesine “dernekler ve köyler tarafından inşa veya tamir ettirilecek camilere yardım” için ayrıca 500 000 lira tahsisat konulmuş olup bu tertipten, bugüne kadar, 161 derneğe 297 459, 289 köy camisine de 114 350 lira yardım yapılmış bulunmaktadır.

2. Ankara Belediye hudutları içinde 30 yıl önce 90 cami ve mescit mevcut idi. 1935 yılında kabul edilen cami ve mescitlerin tasnifine dair 2845 sayılı Kanun uyarınca bunlardan 29 adedi kadro haricine çıkarılmıştır. Geçmiş yıllarda bu 29 camiden 14’ü satılmış, dokuzu yıkılarak arsa haline gelmiş, üçü akara çevrilmiş, üçü de istimlak edilmiştir. Geri kalan ve halen faal bulunan 61 kadar dahilî cami ve mescide ilâveten son yıllarda halk tarafından yaptırılan 11 cami ile birlikte bugün Ankara belediye hudutları dâhilinde 72 cami ve mescit mevcuttur.

3. Cami yaptırmak maksadiyle kurulmuş derneklere yukarda belirtildiği veçhile, Vakıflar Umum Müdürlüğünce nakdî yardım yapılmakla beraber, plân, proje hazırlanması ve saire gibi, teknik yardımlarda da bu-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

lunmaktadır. Ayrıca; bâzı belediyelerce şehirlerinde yaptırılan camiler için belediye bütçelerinden yardım edilmekle beraber şehir imar plânlarına göre arsa tahsisi hususunda mümkün olan yardımlar da yapılmaktadır. Hayır sahibi vatandaşlar tarafından münferiden yaptırılan camilere nakdî yardıma mevzuat müsait olmadığından bunlara da ancak teknik yardımlarda bulunmaktadır.

Mâruzatım bundan ibarettir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar; benim söylememe lüzum yok, hepiniz bir cuma günü namaz zamanı Anafartalar Caddesinden geçmişsinizdir. Zincirli Camiin yanında af buyurun umumî helâlar önünde, etrafta radyolar göbek havaları çalarken, seyyar satıcılar bağıra bağıra mallarının medhini yaparken müslüman vatandaşlar kirlî asfaltın üstünde, seccade vazifesini göremiyecek palaspareler ve kâğıt parçaları üzerinde Cuma namazını kılarak dinî vecibelerini yerine getirmektedirler.

Bu, hem ulvî, hem çok hazin bir manzaradır. (Soldan, gürültüler).

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Sattınız camileri, ne yapsın? (Gülüşmeler).

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Eski Savunma Bakanı, rica ederim... (Gülüşmeler). (O söylemedi, sesleri).

Birçok memleketler yirminci asrın ikinci yarısında tekrar dine, mânevîyata dönmek zarureti hissetmişlerdir. (Soldan, gürültüler).

REİS – Rica ederim, müsaade buyurun, hatip sözünü müddetinde ikmal etsin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Biz, Allah'a çok şükür, bu zarureti duymadık. Çünkü hiçbir zaman dinden, mânevîyattan yüz çevirmedi. Vatandaşlarımız Allah'a, dine ve mânevîyata kalblerinin bütün mâsumiyeti ile inanmışlar ve inanmaktadırlar.

Ama bu hazin vaziyetten onları kurtarmak da bizim vazifemizdir. İbadet mutlak bir sükûn ve huzur isteyen, müminin tam bir huşu içinde ve her türlü dünyevî alâkalardan tecerrüt ederek Tanrısıyle başbaşa kalması demektir. Sizlerden sordum; radyo türküleri, seyyar satıcı bağırışları ve otomobil gürültüleri arasında nasıl ibadet edilir? O ibadeti yapan nasıl huzura, sükûna ve feraha kavuşur?

Arkadaşlar, biliyorsunuz ki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında İslâm dininden başka dinlerde bulunanların cemaat teşkilâtları vardır.

REİS – Tamamen sorunuzun dışında konuşuyorsunuz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Zatı âlinizin arzusuna uygun bir şekilde konuşmamı mı istiyorsunuz? Siz Başkan olduktan sonra artık parti adamı değilsiniz, bitaraf olmalısınız.

REİS – Sorunuzdaki sualler başka, burada söyledikleriniz başkadır. Bunları telif ederek konuşun lütfen.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Demek ben sadece rakamlardan bahsedeceğim, bunların dışına çıkmıyacağım; bu, olacak şey değildir. Dikkat ediyorum benim bütün konuşmalaruma müdahale ediyorsunuz. Bu doğru değildir.

REİS – Sorunuzun dışına çıkarsanız sözünüzü kesmek zorunda kalacağım.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Bu hareketiniz Tüzüğe aykırıdır. Türkiye Cumhuriyetinde din bakımından mutlak ve kahir ekseriyetini teşkil eden, Müslüman Türklerin böyle bir teşkilâtı yoktur. Zira böyle bir teşkilâta lüzum yoktur. Bunların dinî işleriyle resmî bir Devlet dairesi yani Diyanet İşleri Reisliği meşgul olmaktadır. *(Onun vazifesi değildir, sesleri)*,

Devlet teşkilâtından haberiniz yok.

REİS – Müdahale etmeyin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Fakat ne yazık ki bu dairenin bütçesinde cami yaptırmak için hiçbir tahsisat yoktur.

Arkadaşlar, bugün nasıl, ne gibi zaruretler altında fakülteler, hastaneler, kışlalar yapmakta isek, yine aynı sebepler tahtında vatandaşların ibadetlerini, Allaha olan borçlarını sükûn ve huzur içinde, usul ve âdabı dairesinde yerine getirmeye yarıyacak mabetleri de kurmak vazifemizdir. Bunu birkaç derneğin veya bir iki hayırsever vatandaşın teşebbüs ve faaliyetlerine bırakmamalıyız.

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Bırakıyor muyuz?

REİS – Sözünü kesmeyin rica ederim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Arkadaşlar, ibadet yeri darlığı çeken büyük şehirlerimizin başında Ankara gelmektedir. Vekil arkadaşım Ankara Belediye hudutları içinde bundan 30 sene evvelki cami ve mescit sayısını verdi. 30 senede belediye hudutları birkaç misli genişlemiş, nüfus kat kat artmış, fakat cami ve mescit sayısında bu artmalarla kıyas edilebilecek hemen hemen hiçbir müspet değişme olmamıştır. Ve işte bunun neticesi, demin üzülererek tasvir ettiğim, hazın manzaradır. Vekil arkadaşım cami yaptırma işleriyle uğraşan hayır cemiyetlerinin sayısını da

verdi. Siz de gördünüz ki bunlar ihtiyacı karşılayamayacak bir sayı ve taktadır. Ve bunlara Hükümetçe yapılan yardım hiç mesabesinde değildir. Sizde yakınımızdan, Ankara'dan misaller vereyim: Ankara'da bu mevzu ile uğraşan birkaç hayır cemiyeti vardır. Fakat imkânları pek mahduttur. Ekseriya gönlü gani olan vatandaşların keselerinde para bulunmuyor. Zengin olanlardan çoğunun ise maalesef hayır işleri ile pek alâkalı yok. Yenişehir Cami Yaptırma Kurumu beş bin lira kadar bir para toplıyabilmiştir. Halbuki yaptıracığı caminin asgari masrafı üç milyon liradır. Bu dernek bu vaziyet karşısında ne yapabilir? Cami yaptırmaya teşebbüs eden çok hayır sever vatandaşlar da, Allaha çok şükür, eksik değildir. Böyle bir vatandaş Etimesgut'ta, bir diğer vatandaş, zannederim Kalaba Köyünde, isimlerinin daima hayırla yadına vesile olacak mabetler yaptırmışlardır. Ancak bu gibi vatandaşlara maalesef Hükümet ve belediyemiz ellerinden gelen kolaylığı göstermemekte ve bunların heves ve şevkini kıracak vaziyetler daima tahaddüs etmektedir. Mesela duyduğuma göre hamiyetli bir vatandaş Yenimahalle'de bir cami yaptırmak istemiş, fakat caminin yeri mevzuunda belediye ile arasında ihtilaf çıkmıştır. Bu yüzden cami başlanamamıştır. Belki de o vatandaş kararından ve gayesinden vazgeçmek mecburiyetinde kalacaktır.

Vaktinizi daha fazla almak istemiyorum. Meseleyi şöyle hulâsa edebilirim:

Diyanet İşleri Reisliği veya Vakıflar Umum Müdürlüğü bütçelerine کافی tahsisat koymak suretiyle bir plan ve program dahilinde vatandaşların cami ihtiyacı giderilmeli. Diğer taraftan bu işlerle uğraşan ve müspet faaliyetleri görülen hayır derneklerine ve münferit hamiyetli vatandaşlara azami yardım ve kolaylık gösterilmelidir.

Arkadaşlar, buna muvaffak olan Meclis ve Hükümet bu milletin ebedi minnet ve şükranını kazanacaktır.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar, eğer Sayın Kâmil Boran'ın içi de bugün huzurunuzda belirttiği muvakkat dışı gibi ise... *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bakanı sadede davet edin, şahsiyata girişmesin.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Kâmil Boran'ın eğer içi, burada arzettiği şimdiki dışı gibi ise o halde bu takrire karşı vâkı cevap üzerine bir Mebus olarak, bir Türk evlâdı olarak ve bir muhalefet mebusu olarak teşekkür edip kürsüden inmesi icabederdi. Çünkü Ankara'nın cami adedini sordu. Cami adedinin 1935'te hususî bir kanunla nasıl kayıtlı tahdit

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

edildiğini anlattım. İşin fazla teşrihine girmekten hazer ediyorum. Camilerin bu memlekette, özür dilerim, dilim varmıyor, söylemeye; ne gibi işlerde kullanıldığını millet bilmektedir. Cami inşasına yardım için bu mebus arkadaşın, Bütçe Kanunun müzakeresi sırasında 200 bin lira istemesine mukabil bu semih Meclis, 500 bin lira vermiştir, bir sene içinde yarım milyon lira gibi bir para konmuştur, bunu şükranla ifade etmek icabederken...

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Ulus'a sermaye lâzım.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Hal ve keyfiyet bu merkezde iken ve evvelce hiç yok iken bugün 700 küsur derneğin mevcudiyeti otuz sene zarfında, 32 000 liraya mukabil, yalnız 1953 senesinde 500 000 lira yardım yapılması, Vakfın ayrıca kendi bütçesinden muazzam miktarda cami tamirlerine para sarfetmesi, yine, her vatandaşın ibadetine, imamına, dinî hürriyetine her türlü hürmet, her türlü itaatın gösterildiği bu memlekette artık bir kere, bin kere daha sabit olmuştur ki bu mevzuda bir iktidarı, bir Hükümeti tenkidetmek için bilmem ki ne olmak gerektir?

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Kâmil Boran olmak gerektir.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Arkadaşlar, Kâmil Boran bu sual takririni vermekle burada iktidara, Hükümete ve millî vicdana ve halkın ibadetine bir hizmette bulunmuştur. Bu hizmet nasıl yapıldı? Yaptığım Ağrı konuşmasında sadece uhdeme bağlı Vakıflar İdaresinin icraatı hakkında izahat vererek, kaç cami ne kadar yardım yapıldığından ve vatandaşın müslüman doğup, müslüman öleceğini söylemekten gayri bir şeyden bahsetmiyen ve propagandaya asla teşebbüs etmiyen bu Hükümet âzanız hakkında nasıl takrir verdiklerini ve günlerce Ulus Gazetesinin sayfalarında o Hükümet âzasını nasıl mürtecî, din madrabazı, siyaset cambazı, inkılâp mezar kazıcısı diye tavsif ettiklerini, Şark'tan gelen bu sesin bir moskof sesinden daha feci olduğunu söyliycek kadar mevzuun nasıl istismar edildiğini hepiniz bilirsiniz.

Kâmil Boran'ın konuşmasından ve benim cevabımdan sonra bu işin ne şekilde ele alınacağını merakla beklemekteyim.

Kâmil Boran'ın konuşmalarını bu takrir vesilesiyle huzurunuzda ve Türk umumi eskârı önünde cevaplandırdım. Bunlar içersinde müspet çerçevesine girenlerin bu memleket için bahtiyarlık olacağına ve menfi olanların ise bedbahtlık teşkil edeceğine kanîm. Mukadder günü ve mukadder hükmü güvenle beklemekteyiz. *(Soldan alkışlar).*

REİS – Mehmet Kâmil Boran.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Şahsiyat yapmadı Sayın Bakan; Ulus Gazetesinden bahsetmedi. Ağrı'daki mürteci, gayrimürteci sözlerinden bahsetmedi ve Sayın Başkan da tabiatıyla en küçük bir müdahalede bulunmadı.

REİS – Riyaset müdahale icabeden zamanı ve durumu takdir eder.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Benim sözlerim sonuna kadar müdahalelerle geçti.

Sayın Yardımcı'ya çok rica ediyorum; bu Mecliste, bu şekilde, bana hitap edemeyecek ve konuşamıyacak bir tek adam varsa o da kendileridir. Bu itibarla ısrar etmemesini bilhassa kendilerinden rica ederim. *(Soldan gülüşmeler, Allah, Allah sesleri).*

REİS – Soru bitmiştir.

37. – MEMLEKET BİRLİĞİNİ BOZUCU YAYINLAR

Ülke bütünlüğü gibi duyarlı bir konuyu Meclis gündemine getiren kısa bir sözlü soru ve sözlü cevaptan oluşan görüşme, kaynaktan aynen alınmıştır. Ayrıca, soruda sözü edilen başyazılara da görüşmelerden sonra yer verilmiştir.

Diyarbakır Mebusu Yusuf Azizoğlu'nun, bazı gazetelerin memleket birliğini bozan mütecavizane neşriyatı hakkında bir tahkikat yapıp yapılmadığına dair Adalet ve İçişleri vekillerinden olan sorusuna İçişleri Vekili Etem Menderes'in sözlü cevabı (1)

27 Nisan 1953

TBMM Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Adalet ve İçişleri vekilleri tarafından B. M. Meclisinde sözlü olarak cevaplandırılmasına müsaadelerinizi saygı ile rica ederim.

Diyarbakır Mebusu
Dr. Yusuf Azizoğlu

I. Son zamanlarda bazı gazetelerde Doğulu vatandaşları istihdaf eden tahkir ve tahrikâmiz neşriyata sık sık tesadüf edilmektedir.

Bu cümleden olarak 3.I.1953 tarihli Hürriyet Gazetesinin Başyazısı ve 29.V.1953 tarihli Ulus ve 25.IV.1953 tarihli Dünya Gazetelerinde intişar eden Falih Rıfkı Atay'ın yazıları ve buna mümasil neşriyat vekâletiniz tarafından nazarı dikkate alınmış ve bu hususta herhangi bir tahkikata geçilmiş midir?

(1) Tutanak Dergisi : C. 25, s. 261-262, Tarih : 16.11.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

2. Memleket birliğini bozan, geniş bir vatandaş kitlesini Kürt, Kürtler, Kürdüstan diye tavsif eden buna mukabil diğer vatandaşları Doğululara düşman yapan ve memlekette nifak tohumları serpen bu tahrikler zararsız veya mübah hareketlerden mi telâkki edilmektedir?

3. Bu kabil mütecavizane ve bozguncu neşriyata ne zamana kadar müsaade edilecektir?

4. 1950 iktidar değişikliğinden bugüne kadar Doğuda memleketin diğer taraflarında farklı bir hal ve gidiş Hükümet tarafından tespit veya müşahede edilmiş midir?

5. Doğuda bir isyan emaresi veya ihtimali mevcut mudur?

İÇİŞLERİ VEKİLİ ETEM MENDERES (Aydın) – Muhterem arkadaşlar, memleket bahis mevzuu olduğu zaman, şark, garb, şimal ve cenup tâbirleri sadece coğrafi mânaları itibariyle kullanılır.

Bizim için ve hakikatta da, memleketin ne şarkında, ne garbında, ne de şimal ve cenubunda Kürt diye bir vatandaş kitlesi, zümre veya unsuru mevcut değildir.

Mevzuat bakımından tetkik edecek olursak, kanunun suç unsuru saydığı hallerde takibatin yapılması bedihidir. Mevzuata göre, bu yazılarda suç unsuru mevcut görülmemiştir ki, kanunun vazifeli kıldığı adli makamlar harekete geçmemiş bulunuyor.

Memleketi, şark, garb, Kürt veya Türk, şarklı veya garblı diye parçalara bölünmüş gibi, gûya birbirinden ayrılmış unsurlar varmış gibi gösterecek ve millî tesanût bakımından zararlı olacak yazıların önlenmesi noktasından sayın tahrir sahibi arkadaşımızla müttefikiz ve ayırıcı ve parçalıyıcı gayretleri menetmek hususunda mevzuatımıza hükümler konulmasını lüzumlu görmekteyiz.

Ancak, demokratik hürriyetlere bir tahdit manası tazammun eder gibi gösterilerek birtakım yaygaralara yol açması ve bundan bir kısım unsurların istifade ederek memleket aleyhine tahrik yapmak suretiyle istismara teşebbüsleri mülâhazasıyledir ki, Hükümet olarak müteenni bulunmaktayız.

Bununla beraber bu gibi gayretlerin devamı, bunların mânası hakkında Türk umumi efkarının sarıh kanaat edinmesine medar olacağında şüphe yoktur.

Muhterem sual tahriri sahibinin bu teşebbüsü dahi böyle bir aksûla-melin delilini teşkil eder. Bu cevabımla üçüncü suali de cevaplamış oluyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Memleketin yeni demokratik rejime girmiş olması ve bu rejimin birtakım hainane emeller besliyen muzır unsurları cesaretlendirip teşvik etmesi tabiidir. Bu gibi kötü maksatlı unsurlarla demokratik nizam içinde mücadele imkân ve silâhları elbette ki, sorgusuz, sualsiz icraat yapan tahakküm devrindeki imkân ve silâhlara nazaran çok farklıdır. Buna rağmen gizli ve en küçük hareketleri dahi dikkatten ve gözden kaçırmamak hususunda Hükümetimiz çok uyanık ve basiretlidir.

Asıl cevaba geliyorum; şurası mühimdir ki, memleketimizin her hangi bir bölgesinde hususî bir endişe kaynağı teşkil edecek hiçbir fevkaladelik mevcut değildir. Memleketin hiçbir tarafında, meslek, sanat ve hıviyeti ne olursa olsun, buna cesaret edebilmesine; maksadı ne kadar hainane, niyetleri ne dereceye kadar mütecasir bulunursa bulunsun hiçbir kimsenin ayaklanmasına imkân olmadığını Şark'ta yaşayan takrir sahibi arkadaşımın yakinen bilmesi ve endişelenmemesi lâzımgeldiğini arzeylerim. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

REİS – Yusuf Azizoğlu buyurun.

YUSUF AZİZOĞLU (Mardin) – Sayın İçişleri Bakanının takririm mü-nasebetiyle vermiş olduğu izahat beni tamamiyle tatmin etmiştir. Kendilerine bilhassa teşekkür ederim. *(Soldan alkışlar).*

REİS – Soru bitmiştir efendim.

BASINDAN ALINTILAR

Sözlü Soruda Adı Geçen Başyazılar :

KURŞUNA DİZİLENLER (*)

1936 senesinde, yani bundan onyediyi sene evvel Türkiye hudutlarının birinde bir eşkiya tedibi yapılmış. Bu tedip hareketinde methalder olanlar kurşuna dizilmişler. Bu havadisten ben şunu anlıyorum ki, o zaman memleketimizin içinde casusluk yapanlar, ecnebi parasıyla Türk benliğini ortadan kaldırmak isteyenler bulunmuş. Bunlara karşı Türk Hükümeti de vazifesini yapmıştır. Şimdi gel gelelim Diyarbakır Mebusu Mustafa Ekinci adında biri düşünmüş taşınmış ve devletin başına bir iş açayım demiş ve bu eşkiyalık hikâyesini ortaya atmış. O zamanın başvekilli halen Reisicumhurumuz olan Sayın Celâl Bayar'ın hükümet erkânı bu sebeple şimdi Divanı Âliye verilecekmış...

Bu havadisi gazetede okuyunca bütün Türklüğümle isyan ettim. Türk düşmanı unsurların tedibi ve bu memlekete karşı işlenen ihanetleri cezalandırmak kasdiyle eşkiyanın bir baskında öldürülmesi nasıl oluyor da bir vatan meselesi gibi, bugün Türk Mebusan Meclisinde münakaşa mevzuu oluyor? Ben zannediyorum ki Adnan Menderes hükümeti, bu memleketin selâmeti için bir kaç eşkiyanın öldürülmüş olmasını bir devlet meselesi yapacak kadar gafil değildir.

Unutmamalı ki Adnan Menderes'i tahrik eden kuvvetler arasında başka bir mesele daha vardır: O da Kürtler meselesidir. Birkaç Kürtün gönlü olsun diye koskoca Türk milletinin suratına şamar atmağa hakkımız yoktur.

Sayın Adnan Menderes'e bu mesele Mecliste konuşulmadan evvel yakın tarihimizdeki vukuatı bir daha dikkatle gözden geçirmesini tavsiye ederim.

Unutmayalım ki bugün dahi yine bir kaç Kürt aynı eşkiyalığa ve ortalığı bulundurmağa kalkacak olurlarsa Türk milletinin selâmeti için aynı kol tekrar aynı yumruğunu onların beynine indirmekle vazifelidir.

Sedat ŞİMAVİ

BAZAN UYANMAK İSTESEK DE AKŞAM OLMUŞ OLUR! (*)

Doğunun bazı bölgelerinde yeniden kabile ve aşiret ve derebeylik rejimine dönmüştür. Şeyhler, ağalar ve toprak derebeyleri nüfuzu ve istersiniz, hakimiyeti yeniden kurulmuştur. Şüphesiz her tarafta hükümet temsilcileri var. Fakat kanun hâkimiyeti, şeyhler, ağalar ve toprak derebeyleri hâkimiyeti yanında silik ve sönüktür. Büyük halk yığınları ıstırap çekmektedirler ve ne zaman uyanılacağı bilinmez bir uykuya, zorla yeniden yatırılmışlardır.

(*) *Hürriyet Gazetesi* : 3.1.1953

(*) *Dünya Gazetesi* : 25.4.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu bölgeler silahlıdır. Herhangi bir isyanı ordu hiç şüphesiz bastırabilir: Fakat yeniden nice vatandaşların kanları dökülür, ocakları söner, Mazi'yi kolay tenkit edenler, doğu bölgelerinin bu kısımlarında istikbali hiç görmemektedirler. Mazi'de devlet karar ve tedbirlerini kötüye kullanmış olanlar, haksızlık ve zulüm yapmış olanlar, suç işlemiş olanlar bulunabilir. Fakat bunlar, bu bölgelerde, ta orta çağdan beri, ilk defa kanun idaresi kurmaktan, halk yığınlarının şeyh, ağa ve derebeyi baskısı altında zenciler gibi sürünmelerine nihayet vermekten, hatta bazı yerlerde ilk çağ şartlarını yeni çağın şartları ile değiştirmekten ibaret büyük ve milli ve insanî inkılâp idealini çürütemez.

Sonra böyle bir isyan, Türk orduları daha büyük vazifeler başında iken çıkabilir. Ruslar, hususî talimğâhlarda, ancak kendi işaret ve emirleri ile ateşlenecek isyanları komando takımlarını yetiştirmektedirler.

Yoksul ve kimsesiz vatandaşla en nüfuzlu şeyh arasında hiç, ama hiç bir fark olmadığını ispat eden kanun otoritesi ve halk yığınlarını ilk ve orta çağdan yeni çağa kanatlandırıp uçuracak sivil mektep, kız ve oğlan çocukları eğitimden geçiren müspet ilim ocakları, gerekirse tankların ve topların gölgesi altında, bahsettiğimiz bölgenin her köşesinde kurulmak lâzımdır. Bu bir vatandaşlık, daha da fazla insanlık ve hepsi kadar medeniyet dâvamızdır.

Orta çağa dönüşçülerin temin edeceği olaylarla iktidara geçmek veya iktidarda kalmak hırsı, eğer bu dâvayı bize unutturursa, yuf da ervahımıza! O zaman bu politikacılar nesli, yeryüzünün bütün ilk mektep terbiye kitaplarında "iyi bir vatandaş ve iyi bir insan olmak için yaptıkları yapılmamak ilk şart olan" aşâğılar gibi teşhir edilmeğe değer.

Adaletin ve nizamın kayıtsız şartsız hükmü geçmiyen yerlerde, bu hükümden üstün nüfuzların hoş görüldüğü yerlerde seçimin bile ne mânası var? Bizim her gün almakta olduğumuz haberler hoş değildir. Devlet otoritesi denen şey gittikçe erimektedir. Her türlü vatandaşlık yoğuruluşu gayretleri durmuştur.

İstanbul'un 500 üncü yıldönümüne yaklaşıyoruz. Acaba bu fetihle orta çağa son vermiş olduğumuzu söyleyerek övünecek miyiz? 1453'te garp orta çağı kapanmıştır. Bizim orta çağ ise hâlâ memleketin bazı köşelerinde yaygın olarak durmakta, diğer yerlerinde ise çocuk kafalarını pençeleri içine alan yobaz ocakları ile hortlatılmak istenmektedir. Yoksa demokrasi hak ve hürriyetleri içinde, ister ilk çağda, ister orta çağda ikamet buyurmak yahut yeni çağa teşrif etmek gibi acayiplikler de var mıdır? Bunlar da vicdan hürriyeti çerçevesi içinde midirler?

Tanrı bin belâsını versin, türlü ödenekler, türlü idare meclisi âzâlıkları, türlü nüfuz kazancı yolları ile politikacılığa verdiğimiz maddi ikbalciliğin! Cehenneme gider misin, dedikleri zaman, maaş kaç diye soran Arnavut gibi, bu türlü politikacılara da ayda bir iki veya birkaç bini ver de ister ilk çağ, ister orta çağ haznesinden ver!

Falih Rıfkı ATAY

38. – GENEL POLİTİKA TARTIŞMASI

Devlet Bakanı Celal Yardımcı'nın Ağrı'da hükümet icraatını anlatan muhalefeti yeren beyanı üzerine verildiği anlaşılan bir sözlü sorunun görüşülmesi, İçtüzüğü'nün sözlü sorularının görüşülmesi için ön gördüğü yöntemi aşarak bir genel görüşme niteliğine dönüştü.

Başlangıçta cami yapımı ve onarımı gibi belli konuda verilen sözlü soru, giderek, dinin siyasete alet edildiği tartışmalarına dönüştü. Doğunun sorunları gündeme geldi. Yer yer dil zerafeti kaybolup üslup kabalığı ve hakarete varan sözler söylendi.

Dış güvenlik, Kore ve Atlantik sözleşmeleri, silahlı kuvvetler söyleme geldi.

Radyo yayınları, beyaz tren, uçak seyahatleri, Meclisin yetkisi tartışıldı. Bu görüşmelerde, devri sabık yaratmama ilkesi ve uygulaması açıklandı. Bu soru ile liderlerin çok partili demokratik yönetime bakış açıları, demokrasi anlayışları açıklandı.

Dokuzuncu Dönemin sonuna yaklaşıldığı bir sırada, iktidar ve muhalefetin tam bir hesaplaşımı olan bu görüşmelerde ülke maliyesi dış borçları, ticareti, altın stokları, doğunun kalkındırılması gibi ana sorunlar ortaya kondu.

Parlamento ve demokrasi tarihimiz için önemli bir belge niteliğinde olan soru ve görüşmeleri, kaynaktan olduğu gibi alınmıştır.

Kars Mebusu Hüsamettin Tuğaç'ın, 1950 senesinden beri Ağrı Vilâyetinde yapılan ve tamir edilen camilere, Karaköse'de tamir edilecek camiler için yapılacak olan yardımlara ve bu husustaki beyanata dair Başvekil ve Adalet Vekilinden olan sorusuna Devlet Vekili Celal Yardımcı, Adalet Vekili Osman Şevki Çiçekdağ, Başvekil Adnan Menderes ve Dışişleri Vekili Fuad Köprülü'nün sözlü cevapları (1)

23 Eylül 1953

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

1. 1950 senesinden beri Ağrı İlinde yapılan ve tamir edilen camilerin her birine devlet bütçesinden ne kadar yardım yapılmıştır?

2. 15 Eylül 1953'te, Karaköse'de tertibedilen bir açık hava toplantısında, Devlet Bakanı Celal Yardımcı, söylediği nutukta: "Karaköse'de

(1) Tutanak Dergisi : C. 25, s. 299-330, Tarih : 18.11.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sıddıkiye Camii için 5 000, Tutak ve Patnos Camileri için 10 000, Doğubayazıt'ta yeni inşa olunacak mâbet için 5 000 lira verilecektir. Tutak ve Patnos camilerinin hemen tamirine geçilmesi için beraberinde bulunan Vakıflar İşleri Umum Müdürüne emir verdim." demiştir. Fikrimce gelecek bütçe yılına taallük etmesi lâzımgelen bu paralara ait sözler neye dayanarak söylenmiştir?

3. Sayın Celâl Yardımcı aynı nutku söylerken, camiler için yapılacak yardımları açıkladıktan sonra, "Arkadaşlar bu millet dindar doğmuştur. Dindar ölecektir." demiştir. 6187 sayılı Kanunun 1 inci maddesi karşısında bu husustaki mütalâaları nedir?

1 ve 2 nci maddelerdeki soruların Başbakan tarafından ve 3 üncü sorunun da Adalet Vekili tarafından Büyük Millet Meclisi kürsüsünde cevaplandırılmasının sağlanmasını saygılarımla arz ve rica ederim.

Kars Milletvekili

H. Tugaç

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar, Hüsamettin Tugaç'ın camiler hakkındaki sorusuna Başbakan adına cevap arz ediyorum:

Ağrı Sıddıkiye Camiine bir defada yani 1952 yılında 27 703 lira, (*Bravo sesleri*) ikincisinde yani 1953 yılında 5 000 lira olmak üzere 32 703 lira yardım yapılmıştır. (*Soldan alkışlar*).

Bundan başka 1953'te hiç cami bulunmayan Doğubayazıt halkının topladığı 20 000 liraya 10 000 lira ilave suretiyle yardım yapılmıştır. (*Soldan, bravo sesleri*). Çok harap olan Aleşkirt, Tutak ve Patnos Camilerine 5 000'er lira olmak üzere 1953 yılında 15 bin lira yardım yapılmıştır.

1953'te Molla Süleyman Camiine 500 lira yardım yapılmış, bu suretle 1952 ve 1953 yıllarında Ağrı'ya, 58 203 lira yardım yapılmıştır. Hüsamettin Tugaç'ın birinci sualinin cevabı budur arkadaşlar. (*Soldan, çok yerinde sesleri*).

İkinci suale gelince, diyorlar ki; Celal Yardımcı'nın Doğu camileri hakkındaki yardıma dair beyanatı gelecek yıla muzaf olmak gerek, gelecek yıla muzaf olmak üzere nasıl vaitte bulunur, nasıl yardımda bulunur?

Efendim, müstenidatı esası bulunmayan işlerde vadetmek, yardımda bulunmak ancak Hüsamettin Tugaç arkadaşımın yapabileceği iştir. Heyeti Celilece malûm bulunduğu veçhile Mebus arkadaşlardan bir kısmının camilere 200 000 lira yardım istemesi teklifine mukabil, Semih Heyeti Celileniz 500 000 lirayı 1953 Bütçesinde yardım olarak kabul etmiştir. Şimdiye kadar bu 500 000 liradan ibaret olan paranın içinde, Hüsa-

mettin Tugaç'ın gelecek senelere muzaf olmak üzere, diye söylediği paralar da dahil olmak üzere, şimdiye kadar camilere yapılan yardım miktarı 411 bin 809 lira olup halen elimizde bulunan 80 bin küsur lira ile, müracaat etmiş ve edecek olan camilere 1953 sonuna kadar yardım olarak sarfı mukarrerdir. Ve gelecek senelere muzaf bir yardım taahhüdü mevzuubahis değildir.

REİS – Adalet Vekili.

ADALET VEKİLİ OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) – Celâl Yardımcı arkadaşımızın Ağrı'da açık hava toplantısında yaptığı konuşmada sorunun üçüncü maddesinde beyan edilen sözlerin kanunen suç teşkil etmediği kanaatine varıldığı Ağrı Cumhuriyet Müddeiumumiliğinden aldığımız bir yazıda bildirilmiş bulunmaktadır, arzederim. *(Soldan, alkışlar)*.

REİS – Hüsamettin Tugaç.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Muhterem arkadaşlar, Devlet Bakanı Celâl Yardımcı arkadaşımızın Başbakan namına verdiği izahatı dinledim. Benim sözlü sorumun birinci ve ikinci maddelerindeki suallerden esas maksat nedir? Sözlü soruyu niçin verdim, ne maksat güttüm? Şimdi bunu yüksek huzurunuzda açıklayacağım ve hakem olarak işi size arzedeceğim. *(Soldan, kısa, kısa sesleri)*. Kısa olacak, lütfedin, dinleyin.

REİS – Müsaade buyurun efendim, devam edin efendim.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Arkadaşlar, 15 Eylül 1953'te Celâl Yardımcı Ağrı'ya gelmişti. O gün ben de akşama doğru hususi işlerimi takibetmek için Ağrı'ya gittim. *(Soldan, gülüşmeler)*.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Beni takibe geldin!

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Arkadaşlar, Celâl Yardımcı'nın esas vasfı isnatta bulunmaktan ibarettir. Şimdi de öyle yapıyor. *(Soldan, gürültüler)*.

Lütfedin, mevzuu açıklayayım, olduğu gibi huzurunuzda arzedeayım, ondan sonra hüküm sizindir.

Arkadaşlar, bu isnadı Celâl Yardımcı, gazetelerde yapmış olduğu neşriyatta da yaptı. Ulusa cevap verirken Celâl Yardımcı diyor ki: "Eski malûm meslekinin itiyadına tâbi olarak bizi Doğuda adım adım takibeden partinize mensup bir mebus" arkadaşlar, Celâl Yardımcı, şimdi de açıkladığı gibi, kasdettiği mebus benim. *(Soldan, masal dinlemeğe vaktimiz yok sesleri)*.

Müsaade buyurun. Arkadaşlar, benim esas meslekim askerliktir. Erkânı harb binbaşısı ve yarbayı olarak Millî Emniyet hizmetinde uzun seneler bulundum. *(Soldan gülüşmeler)*.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Müsaade buyurun, bu gülmelerinizin ne kadar yersiz olduğunu, iza-
hatım sonunda anlıyacaksınız.

Celâl Yardımcı arkadaşımızı ben 1950 seçimlerinde Ağrı'da seçim mü-
cadelesi esnasında tanıdım. Ondan evvel, Celâl Yardımcı'nın asıl babası
olan Celâl Yardımcı'yı tanımıştım. Kendisinin ismi Hüseyin Yardımcı'dır.
Nasıl olmuş da Hüseyin'i atmış, Celâl Yardımcı adını almış. *(Gürültüler, sa-
dede sesleri)*. Bir sicil garabeti olarak arzettim.

REİS – Hüsamettin Bey sorunuz dâhilinde konuşunuz.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Ben kendisini takip etmiş değilim.
(Sadece sesleri). Ama dâva şudur; eğer Celâl Yardımcı benim o zaman
mensup olduğum hizmet tarafından takip edildiği kanaatinde ise iş
ehemmiyet kesbeder, ciddiyet kesbeder. *(Gürültüler)*.

REİS – Bir soru sordunuz; o soruya cevap verirken Celâl Yardımcı'nın
şahsı, ailesi, babası hakkında izahat veremezsiniz.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Beni yerinden cevap vermiye davet
etti. Lütfedin cevabını vereyim.

REİS – Soru dâhilinde söylenecek şeyleri söyleyiniz.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, ben konu
üzerinde konuşuyorum, dikkat buyurun. Bu bahis bu kadar. *(Soldan: Ge-
lelim asıl meseleye sesleri ve gürültüler)*.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) – Camiye gir.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Müsaade buyurun arkadaşlar,
böyle yaparsınız. Suat Başol ve Müfit Beyler sizlere söylüyorum, o halde
hiç konuşmadan ineyim.

REİS – Hüsamettin Bey, siz cevap vermeyin, sözünüze devam edin.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Arkadaşlar, bir hakikati huzurunuzda
tebarüz ettireceğim, onun için lütfen beni dinleyiniz.

Arkadaşlar, Celâl Yardımcı; verdiği nutukta iki yerde suç işlemiştir.
Ben Celâl Yardımcı'nın cürüm işlediği kanaatiyle, onun için bu sözlü so-
rumu verdim. Eğer kendisi yalnız mebus olsaydı ehemmiyet vermeyecek-
tim. Bakınız arkadaşlar o 15 Eylülde nutkunu söyledi, ben ise 23 Eylül-
de sözlü soru önergemi vermiş bulunuyorum. Bu kadar bekledim. Çün-
kü inkâra kalktı. *(Gürültüler)*.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) – Mebus Devlet Vekilinden daha
mı aşağı?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Bu sözlü soruyu huzurunuzda getirdim, arkadaşlar. Söyledikleri sözler cami mevzuundadır.

Ağrı'da bu sene camilere ayrılan tahsisat 30 bin lirayı mütecevizdir. (Soldan: Bravo sesleri).

Muhterem arkadaşlar; bravo diyorsunuz, ben de bravo diyorum, fakat keşki bu iş muadelet ve mûsavat dairesinde olaydı memnun olurudum, takdir ederdim. Ben de sizinle beraber takdir ederdim.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Alacaksın Hüsamettin Bey cevabını.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Bekliyorum. Lütfen yalnız sükûnetle dinleyin.

REİS – Hüsamettin Bey, vaktiniz kayboluyor, lütfen mevzu üzerinde konuşun.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Arkadaşlar, 30 bin lirayı müteceviz bir para Celâl Yardımcı'nın seçim bölgesine sarfediliyor. Bütçedeki umumi tahsisat 500 bin liradır. Tasavvur buyurun, bir vilâyete 30 bin lira verilecek olursa on vilâyete 300 bin lira eder. Geri kalan 54 vilâyete de 200 bin lira kalır. Kars'ın nüfusu Ağrı'nın üç mislidir. Ayrılan para 7-8 bin liradır. Van Vilâyetinde verilen 5-6 bin liradır.

Arkadaşlar, görölüyor ki, Celâl Yardımcı oturduğu makamın nüfuz ve salâhiyetini kendi seçim bölgesinde şahsi propaganda yapmak, oy almak, siyasi ve şahsi nüfuz ve menfaat temin etmek için suiistimal etmiştir. (Soldan gürültüler). Lütfedin, hakikatı arzedeyim. Hüküm sizindir.

Sonra, kısa kısa geçiyorum; sözümü kesiyorsunuz, sık sık. Birincisi bu. Bence bu, mevkiinin salâhiyet ve nüfuzunu suiistimaldir ve cürumdür. Sayın Başbakanın bu işi kontrol etmesini rica ederim.

İkincisi, camilere ait konuşmayı yaptıktan sonra şu sözü sarfetti: "Çünkü bu milletin fertleri dindar doğmuştur, dindar ölecektir." (Soldan doğru değil mi? sesleri).

Amenna. Doğru diyenlerle bareberim. Ama arkadaşlar, bu milletin fertlerinin acaba dindar doğup dindar öleceklerinde şüpheleri mi var ki Celâl Yardımcı bunu orada izah ediyor?

İkincisi; bu sözün, Celâl Yardımcı'nın görevi, vazifesi ve kendisine bağlı olan Vakıflar Umum Müdürlüğünün işleriyle bir ilgisi mi var? Ben asla bunda bir ilgi görmüyorum. Celâl Yardımcı mahallin dinî hissiyatını okşiyarak, demin arzettiğim gibi, şahsi nüfuz ve şöhrat temin etmek ve oy almak için vazifesini bu suretle de kötüye kullanmıştır.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, bu bir suç olamazdı. (*Soldan elbette sesleri*). Bu bir suç değildi, bunu bir vaiz, bir hatip camide söylemiş olsaydı suç olmazdı. (*Soldan, yine suç değil sesleri*). Fakat 6187 sayılı Kanunun birinci maddesinde sarahat vardır. Celâl Yardımcı buna aykırı harekette bulunmuştur. (*Soldan, gürültüler*).

REİS – Rica ederim hatibin sözünü kesmeyin, alâkalı makam cevap verecektir.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Celâl Yardımcı'nın Evkaf işlerine ait verdiği hesaplar, bu tahsisata ait hesaplar, İskân Genel Müdürlüğüne ait hesaplar yerindedir. Fakat "Bu milletin fertleri dindar doğmuştur, dindar ölecektir" sözü ile bu vazifelere ait sözlerin asla alâkası yoktur. (*Soldan gürültüler*).

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Bu sözü bir daha tekrar etmeyin.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Sız değil, Celâl Yardımcı söylesin.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Öyle ise demin niye söyledin?

REİS – Rica ederim hatibin sözüne müdahale etmeyin. Hüsamettin bey mevzuun dışına çıkmayın.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Ben mevzuun içinde konuşuyorum. Beyefendi bu şekilde hareket etmeyiniz.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Başımı belâya sokma. Sana söz söylemek hakarettir.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Bana değil, sana hakaret..

REİS – Rica ederim karşılıklı konuşmalıyız.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Sen kim oluyorsun?

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Sen kim oluyorsun?

REİS – Mükerrer Beyefendi bu şekilde konuşmayın.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Burada bana ve diğer herhangi bir hatibe karşı söz söyleyemeyecek bir tek adam varsa o da sensin Sarol! Fazla ileri gitme!

Adalet Vekilinin cevabına geliyorum; Vekilin cevabı tatminkâr olmaktan çok uzaktır. Tahkikat açılmamıştır, bu bir âmme suçudur. Bir vekilin ödevine mütaallik bir suç olmaktan uzaktır. Celâl Yardımcı'nın söylediği bir sözü başka bir vatandaş söyleseydi derakap yakasına yapışılırdı. Âmme suçu işliyen Celâl Yardımcı'nın bakan olması imtiyaz mı teşkil eder? Bunları Muhterem Meclisin vicdanından gelen sese uymak suretiyle, bağranlar, gürültü edenler hariç, vicdanına, insafına müracaat ederek hükümlerini vermesini istirham ediyorum. Şimdilik sözüm bu kadardır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Devlet Bakanı.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Çok muhterem arkadaşlarım; sizden gizli, saklı hiçbir şey yoktur ve kalamaz. (*Soldan, bravo sesleri*). Bu milletin huzurunda ve Heyeti Âliyenizin huzurunda bana isnadolu-nan bütün hâdiselerin hesabını vereceğim.

Benim adım (Hüseyin Celâl Yardımcı)dır, nüfus sicilimde bu şekilde mukayyettir. İstanbul Lisesinde tahsilde bulunduğum günden beri Hüseyin Celâl diye anılmaktayım. Bilâhara arkadaşlarım tarafından yalnız Celâl diye anıldım ve bu suretle mahlâsım Celâl isminin yerini almış ve babam Ensarîzade Hacı Celâl'in ismiyle beraber anılmak suretiyle Celâl Yardımcı haline gelmiştir. (*Soldan: "İftihar edilecek baban var" sesleri*).

Yedi kardeşiz: Birimiz burada Heyetinizin huzurundadır. Bir kardeşim. Gülhane Tıp Akademisinde doçent doktor bevlîye hocasıdır. Bir kardeşi Ankara'da avukattır. Diğer bir kardeşim Dil-Tarih, Coğrafya Fakültesini bitirmiş, Haydarpaşa Lisesinde hocadır. Bir kardeşim Güzel Sanatları bitirmiştir. Diğer iki kardeşimden biri çiftçidir ve birisi de bir Devlet memuriyle evlidir.

Ben Ensarîzadelerdenim, şecerem 400 senelik bir kayıt ile mukayyettir. Hüsamettin Beyin kaç senelik şeceresini ispat edebileceğini hakikaten merak ederim.

Şimdi muhterem arkadaşlarım; camilere yardımda muadelet ve nasafet kaidesinin açılmış bulunduğunu ve Kars'a yardım edilmediğini söylemek suretiyle beni bir isnat altında bulunduruyorlar.

Muhterem arkadaşlarım; müşahade buyurduğunuz gibi, Doğu vilâyetlerini peşimde seyreden Hüsamettin Tugaç ve onun gibilerini fikir ve hakikat şûtüne düşürüp hadlerini bildirmek boynumun borcu olmuştur.

Şimdi birinci suallerinin cevabını arz ediyorum:

Arkadaşlar, Sıddıkiye Camiine verilen 32 bin kûsur liradan yalnız ve yalnız benim vekâletim zamanında verilmiş bir tek kuruş yoktur. 1952 senesinde benim vekâletim olmadığı bir zamanda verilmiştir. Niçin verilmişti? Sıddıkiye Camisi Ağrı merkezinde mevcut olmıyan, halkın ibadeti için arzı ıftikar ettiği tek camidir. Sıddıkiye Camiine olan ihtiyaç ve zaruret 1953 senesinde başlamıştır. 1939 senesinden 1953 senesine kadar bu ihtiyaç bu dileklerin, bu yalvarmaların ve feryatların karşılığı olarak 13 senede vatandaşa şu dosya verilmiştir. Bu tek dosya Sıddıkiye Camiinin yapılması için yapılan müracaat ve feryatların ve yalvarmaların yazılı vesikasından ibarettir. Bu okkalık dosyadan gayrı vatandaşın dileklerine cevap vermiyen eski iktidar artık vatandaşın ahına uğrayıp nefreti-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ni celbetti ve iktidardan düştükten sonra gelen yeni iktidar, büyük sıkıntıya mâruz kalan ve 13 senede şu okkalık dosyaya mukabil bir şey almayan vatandaşa.

ŞEMSETTİN GÜNALTA (Erzincan) – Benim zamanımda verilmişti.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Şemsettin Bey, ben söylemiyorum, işte dosya o söylüyor. 13 senelik bu okkalık dosyaya mukabil Demokrat Parti iş başına geldikten sonra vatandaşın bu arzusunu yerinde görmüş ve 1952 senesinden başlamak suretiyle yaptığı yardımlarla bu cami yakınında ibadete açılacak bir vaziyete gelmiştir.

Şimdi arkadaşlar, camilere yardım, yalnız Heyeti Celilenizin kabul buyurduğu yardım fasıllarından ibaret değildir. Evkafın da camilerin tamir ve imarına taallük eden bir yardım faslı mevcuttur.

Celâl Yardımcı'nın nüfuz siyaseti yapmak ve şahsi propaganda temin etmek için Ağrı camilerine bu kadar yardımda bulunduğunu söyleyen Hüsamettin Tuğaç'ın bu sualine hakikat cevap veriyor.

Büyük rakamları okuyacağım:

Afyon'a	52 531,
Ağrı'ya	27 703,
Amasya'ya	54 641,
Antalya'ya	26 000,
Aydın'a	55 000,
Bilecik'e	26 000,
Çorum'a	23 000,
Diyarbakır'a	34 000,
Erzurum'a	89 000,
İsparta'ya	29 000,
İstanbul'a	588 000,
Kars'a	3 495

lira verilmiş, fakat Kars bu parayı harcamamışlardır. Bu hal, ilgilerini ifade eder. Büyük rakamları okumaya devam ediyorum, küçük rakamları okumıyacağım.

Kırklareli'ne	43 000,
Manisa'ya	77 000,
Niğde'ye	34 000,
Tekirdağ'a	30 000,
Tokad'a	30 000,

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Trabzon'a 28 bin lira olmak üzere 1952 yılında camiler için bir milyon 445 bin lira yardımda bulunulmuştur. (*Soldan alkışlar*).

Şimdi 1953 yılında, Celâl Yardımcı'nın nüfuz temin etmek maksadiyle yardım yaptığını söyleyen Hüsamettin Tuğaç'a 1953 yılı cevap veriyor.

1953 yılında:

Van'a 31 bin,

Ağrı'ya 30 bin (son verdiğimiz miktar dâhildir).

Ankara'ya 39 000,

Antalya'ya 33 000,

Aydın'a 95 000,

Balıkesir'e 66 000,

Bingöl'e 41 000,

Bursa'ya 30 000,

Çorum'a 37 000,

Edirne'ye 245 000,

Erzurum'a 88 000,

Gazianteb'e 53 000,

İstanbul'a 679 000,

İzmir'e 28 000,

Kars'a 7 300,

Kastamonu'ya 38 000,

Kayseri'ye 42 000,

Konya'ya 57 000,

Manisa'ya 46 000,

Maraş'a 70 000,

Muş'a 35 000,

Niğde'ye 31 000,

Ordu'ya 50 000,

Sivas'a 25 000,

Trabzon'a 26 000,

Urfa'ya 61 000,

Uşak'a 14 000,

Zonguldak'a 28 000 lira.

HALİS TOKDEMİR (Gümüşane) Gümüşane'ye kaç lira?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Büyük rakamları arzettim. Arkadaşım bir takrir verirlerse arzı cevapta bulunurum.

Şimdi arkadaşlarım, görüyorsunuz ki camilere yardım mevzuunda hiçbir vilâyet diğerinden farklı bir muameleye tâbi tutulmamış, vilâyetlerin ihtiyacına, talep ve arzularına, camilerinin harap bulunuş derecesine göre olmak üzere muntazam surette para tevzi edilmiş, bu suretle muhterem arkadaşlarım 1951, 1952 ve 1953 yıllarında Evkaf Bütçesinden ve Heyeti Celilenin kabul ettiği bütçeden olmak üzere 4 648 382 lira camilere tamir tahsisatı verilmiş ve yardımda bulunulmuştur. *(Soldan alkışlar)*.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Yalan. Şimdi söyleyeceğim.

REİS – Rica ederim, buradan gelip konuşunuz, bir de yalan diyorsunuz.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, Hüsamettin Beyi ikinci tuşa getiriyorum, asıl o vakit düşecektir.

Arkadaşlar, Ağrı'daki konuşmamda dini siyasete alet etmek suretiyle itham altında bulundurulduğum ve 15 Eylül'den beri sistematik olarak bir hücumla mâruz kaldığım Heyeti Celilenizce de malûm ve müsellemdir.

Arkadaşlar, bir muhalefetin bütün dünyada siyasi manzume içindeki rolü; gerek Meclis dâhilinde mebuslariyle, gerek Meclis dışında teşkilât ve neşir organları ile vazifesi millî menfaatların çerçevesi dâhilinde iktidarı murakabe etmek, tenkid eylemek, ikazda bulunmak, irşat etmek ve doğru yolu göstermektir.

Bugün huzurunuza intikal eden hâdise muhalefetçe asla böyle bir zaviyeden ele alınmamıştır. Ve böyle bir zaviyeden ele alınması düşünülmemiştir.

Bu hâdise yani bir Hükümet âzasının yurdun bir bölgesinde yaptığı beyanatın kötü emeller bir istismar mevzuu olarak seçilmiş bulunmaktadır. Bu harekette ne tenkid, ne murakebe, ne irşat, ne ikaz ve hattâ ne de hakikat payı vardır. Lütfen bakınız nasıl;

Mevzuubahis meselenin Halk Partisi tarafından üç yoldan istismarına şahit olduk. Evvelâ mahallî teşkilâtı seferber edip uydurma zabıtlar tutturdular, arkasından mebusları harekete geçti. Bu takriri vererek din propagandası yapan bir vekil hakkında ne yapıldığını sormak suretiyle onu yıpratmaya çalıştılar. Bütün bunları desteklemek gayretine en kötü hücumlarını en müzevver isnatlarını neşir organları delâletiyle yapmaktan çekinmediler.

Ezcümle 24.IX.1953 Ulus'ta Hüseyin Cahit şöyle yazıyor;

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

"Halk Partisi Doğu illerini 27 seneden beri ihmal etmiş, kim söylüyor bunu? Bu lâkırdıyı. Bir Moskof propagandacısı mı söylüyor? Bir Kürt ajanı mı? Hayır. Bir Türk münevveri ve bir Devlet Bakanı söylüyor. Bu bakanın Moskof emellerine alet olduğunu düşünmeden Kürtleri tahrike koyulması ve Türk milleti ile Doğunun arasını açmasını şöylecesine geçiştiremeyiz.

Çünkü bununla görüyoruz ki, din bezirgânlığı, siyaset madrabazlığı ve mürteciler Hükümetin ta içine sokulmuş ve oraya çöreklenmişlerdir. Demokrat Parti Hükümetinin bir âzası inkılâba ve millî tesanüde bir mezar kazıcılığı rolünü ifa etmektedir. İrtica ve hiyanet kalenin içine sokulmuştur.

Bu gidişle memleketi felâkete sürükliyen bu demokrat beylerde akıl ve izan yok mu acaba? İzan yoksa vicdan da mı yok? Yazıklar olsun."

Arkadaşlar, bu nâbeca tecavüzlerin hiçbirisine gazete sütunlarında aynı ile mukabele etmedik. Yalnız milletimizin ve iktidarımızın bizden istediği vekar, ciddiyet, şeref ve haysiyet havası içinde ancak şu kadar söyleyebildik.

Bize isnatlarınız naveradır. Beyanlarımız tahrif edilmiştir. Ve nihayet hâdis Meclise intikal ettiğine göre, bu flil ve hareketimizi tek kelime eksik ve fazla olmadan Büyük Meclis huzurunda açıklayacağız. Hem de bize bu tecavüzleri yapanları ve ezcümle bunların sergerdesi Hüseyin Cahit Yalçın'ı, hiç uğramadığı Meclise davet ederek açıklayacağız diye cevap verdik. Mertçe taahhüdümüzde de durduk. Kendisine telefon ettirerek Mecliste bu işin müzakeresinin açılacağını bildirdik ve kendisini Meclise davet ettik. (Soldan "kaçar gelmez sesleri")

AHMET KOCABİYOĞLU (Balıkesir) – Türk Devleti kurulduğu günden beri kırılış kalemi memleket hayrına değil, şerrine işlemiştir. Kırılışın artık kalemi.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Aldığımız cevap şu oldu: "İşim bilir, gelip gelmemek işimize bağlıdır."

Her ne ise ister gelsin ister gelmesin, biz huzurunuzda taahhüdümü-zü ifa ve mesuliyetimizin hesabını vermek mecburiyetindeyiz. Daha doğrusu yani heyeti celileniz, bu takririn verilmesini ve bu tecavüzlerin yapılmasını icabettiren beyanatımı bilmek mevkiindedir. Bu sizin vazifenizdir. Millî, teşriî ve vatanî vazifenizdir. Çünkü eğer ben, bu takririn belirtmek istediği eğer ben bu yazıların size ve Türk âmmeye eskârına ilân ettiği gibi bir adam isem; millî menfaate her şeyi feda etmekle mükellef, hürriyet, istiklâl, medeniyet ve inkılâp koruyucusu bir parti ve bir Meclis ola-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

rak hakkımda en merhametsiz ve kahredici bir hüküm ve kararı almak mevkiindesiniz. Aksi takdirde Türk siyasi tarihi yakanızı bırakmaz. (Soldan alkışlar)

Ve şayet, ben bu iftiraların tanıtmak istediği bir adam değilsem ve bunlardan münezzeh isem, aynı kahredici hükmünüzü bu süikası ter-tip edenlere çevirmeniz zaruridir.

Ve ben şimdi kimlerin huzurunda ve ne sıfatla bulunduğumu müdrik olarak, şimdi Ağrı beyanatımı harfiyen arz ve izah edeceğim.

Aziz arkadaşlarım, Ağrı'ya gitmeden evvel muhalefetin neşriyatı muhalefete mensup mebusların ve sair zevatın memleketin dört bucağında söylenmiş sözleri, yazılmış yazıları ve yurdun mesut manzarasını karanlık ve meşum gösteren hareketleri vardı. Bunları bir partili, bir mebus, bir vekil olarak bir nebze toplattırmakta mecburiyet duydum. Aynı zamanda Hükümetin müspet icraatı hakkında uzak bir bölgede bulunan hâdiseleri lâıkiyle takibedemiyen vatandaşlara bir Hükümet âzası olarak izahat vermekte kendimi vazifeli addettim. Onlara şöyle hitabettim.

"Türk yurdunun, temiz, çalışkan ve itaatkar evlâtları, Türk vatandaşının rüzgârlarını başı dumanlı tepesinde öfkeli bir kırbaç halinde düşmanların suratında şaklatan koca Ağrı'nın eteğine yaslanarak göğsünü vatanına siper etmiş serhaddin çocukları, size selâm getirdim. Vatanımızın kalbi Ankara'dan, şehitler diyarı Garp ülkesinden, âbideler hazinesi İstanbul'dan selamlar getirdim. Parti ve Hükümet reislerinden selamlar getirdim. Bu selamda; büyük manalar mündemiçtir, bu salonda mündemiçtir. Memleketin dört bucağına karşı olduğu gibi Doğuya da şefkat, Doğuya da muhabbet vardır. Bu selamda Doğuya güvenme, Doğuya inanma vardır. (Soldan: Bravo sesleri) Bu selamda Doğuyu görme ve gözetleme vardır. Bu selamda yurdun her bölgesinde olduğu gibi Doğuyu da kalkındırma, nurlandırma ve saadete kavuşturma duyguları, fikirleri ve kararları vardır. İşte bu duyguları size açıklamak, bu kararları size müjdelemek için dolaşıyoruz. Evet arkadaşlar, Milli iradenin meydana getirdiği Büyük Millet Meclisinin müstesna müzaheret ve itimadı ile iş başında büyük başarı hamleleri arasında çalışan Hükümetimiz kâh merkezden, kâh vilâyetlere kol salarak icraatına devam etmektedir. Hükümet âzaları yurdun dört bucağını dolaşmaktadırlar. Niçin bilir misiniz? Burada sözüme büyük şairin bir cümlesini katacağım; O, Türk milletine şöyle hitabetmişti:

"Doğacaktır sana vaadettiği günler Hakkın

Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın"

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İşte Hakkın doğacağını Türk Milletine vadettiği bu günlerin artık doğduğunu bir kere daha görmek için ve bundan saadet duymak için ve şayet bu mesut günden henüz istifade etmemiş vatan parçaları varsa görüp tespit ederek nura kavuşturmak için dolaşıyoruz.

İyi şeyler görüyoruz ve iyi şeyler yaptığımıza inanarak bahtiyar oluyoruz ve bu saadet içinde milletin hizmetinde çalışmakla asla usanç duymuyoruz. Şimdi size bu saadetimizin yurt içindeki belirtilerini ve temellerini biraz saymak isterim.

Doğu'dan başlayacağım; hattâ şehrinizden ve vilâyetinizden başlayacağım. Şehriniz elektrik nuruna kavuştu, telefonunuz geldi, telsizler işliyor. Türk pilotunun göklere açılan kanatları sizi memleketin bütün vilâyetlerine bağladı. Hastanıza Devlet elini uzattı, umumî bütçeye aldı. Sanat okulunuz açıldı, arkasından enstitüye inkılabetti, yollarımız yapıldı, içme sularınız akmaktadır, artan zirai kredileriniz size kuvvet kaynağı oldu. Yalnız bu sene içinde Hükümetin bir memleket parçası olan vilâyetinize nasıl bir samimiyetle elini uzattığını anlatıvereyim:

403 956 lira yol için Muradiye-Doğubeyazıt yolu yapılmaktadır.

Diyadin yolu bakıma alınmıştır. Diyadin yolu etüde alınmıştır.

Okul: 273 930 lira yeniden altı okul, 32 okul tamir edilmektedir.

Su: 289 099 lira. 120 köyün suyu yapılmaktadır. Ellisi ikmal edilmiştir.

Sağlık merkezleri için: 364 870 lira.

Ve iskân işlerinde Hükümet vilâyetinize son bir ay içinde 250 000 lira yardım parası gönderip ve şu suretle 1 856 135 lira yardımda bulunuldu. Toprak ve iskân yurt içi umumî faaliyeti ise şayanı şükrandır.

Bundan başka: Şimdiye kadar kabili istimal bir tek camii bulunmayan Karaköse'de Sıddıkiye camiinin yeniden inşasına son iki yıl içinde Evkafça 32 703 lira yardımda bulunulmuştur.

Bu defa; hiç camii bulunmayan Doğubayazıt Camii için halkın topladığı 20 000 liraya ilâve olarak 10 000 lira yardımda bulunulması, harap bir vaziyette bulunan Tutak, Patnus ve Aleşkirt camilerine beşer bin lira yardımda bulunulması takarrür etmiştir.

Söz buraya gelmişken vekâletime bağlı Evkaf İdaresinin faaliyeti hakkında size kısaca bir izahat vermek isterim. Eski iktidar zamanında ve geçmiş yıllarda en çok 600 000 lira sarfedilerek 50-60 cami tamir edilmekte iken 1951, 1952 ve 1953 yıllarında 4 648 382 lira tamir ve cami yaptırma yardımda bulunularak, 296 cami tamir edilmiş ve 552'den fazla caminin inşasına gayret sarfedilmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bundan başka, Vakıflar İdaresini büyük bir inkişafa mazhar kılmak maksadiyle 50 milyon sermayeli bir Vakıflar Bankasının kurulması hakkında bir kanun tasarısı Meclise sevkolunmuştur.

Bir taraftan memleketin imarına hizmet, vilâyetlerin ihtiyaçlarını karşılamak, diğer taraftan Vakfın gelirini artırmak için halen Erzurum'da, Konya'da, Aydın'da, Antalya'da, Gaziantep'te, Manisa'da, İstanbul'da, Giresun'da, İzmit'de ve Koçarlı'da yapılmış ve yapılmakta olan muazzam mebanîye ilâveten bu sene 30 milyon liralık bir programla, Ağrı'da, Mar-din'de, Muş'ta, Erzincan'da, Kırşehir'de, Kütahya'da, İzmir, Antalya, Çanakkale'de ve ceman 42 vilâyetimizde apartman, iş hanı, dükkân, sine-ma, hâl, otel ve bunlara benzer binaların yapılması dönülmez kararları-mızdan ve akim kalması asla vârit olmıyan hamlelerimizdendir. Bu ara-da Ağrı merkezi olan şehrinizde her türlü konforu haiz, modern ve emsa-lini teşvika vesile olacak ve bilhassa memurların ihtiyacına cevap verecek bir apartman ile sıra dükkân ve yazıhaneleri ihtiva eden binaları memlekete kazandıracağız. Vakıflar İdaresi son üç sene zarfındaki bu fa-aliyeti ile bir taraftan bu millet efradının dindar doğup, dindar ölecek-le-rine inanan vakıfların gaye ve maksatlarına uygun bir şekilde çalışmış, diğer taraftan vakıfların gelirini artırmak ve sinema gibi müesseselerin inşasına varıncaya kadar her türlü hizmetlerde bulunmak gayretiyle ve en medenî bir zihniyetle çalışmaktan geri kalmamıştır. Yine vekâletime bağlı Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü faaliyeti de aynı hızla yürümektedir.

Eski iktidarın beş buçuk senede dağıttığı 751 476 dönüme mukabil iktidarımız üçbuçuk senede 6 773 844 dönüm toprak dağıtmıştır. Bu arada senelerden beri komisyon bekliyen vilâyetinize de bir toprak tevzi komisyonu gönderilmiş ve daha da takviyesi düşünülmektedir.

Aziz Ağrı'lılar, bir de umumî mahiyette Doğuda ele alınan işlerden si-ze bir hulâsa veririm büyük Türk Milletinin evlatları olarak onun sıcak bağrında heyecandan heyecana düşeceksiniz.

Doğu'da iki radyo istasyonunun, Doğu Üniversitesinin tesisi başka vilâyetlerde olduğu gibi bütün Doğu vilâyetlerinde de lise açma kararı, ilk ve orta okulların ihtiyacı karşılayacak şekilde çoğaltılması gibi Doğuyu medeniyete, irfan ve refaha kavuşturucu kararların haberleri hayatınızın en mesut müjdesini teşkil edeceği kanaatindeyim. Hasılı Hükümetin, memleketin her bölgesindeki hamleleri böyledir ve böylece gelişmektedir. Hepsinin listesini saysam saatler sürer.

Arkadaşlar, Ağrı konuşmasına şöyle devam ettim; yalnız şu son üç gün içinde, yurdun içinde başarılan işler baş döndürücüdür.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Amasya'da, Kütahya'da, Konya'da şeker fabrikalarının temeli atıldı.

Ağrı'da, Çanakkale'de hava meydanları sefere açıldı.

Erzurum'da pancar ekicilerinin birliği kuruldu.

Keza Konya'da et kombinasının ve muazzam Vakıflar İş Hanının temeli atıldı.

Önümüzdeki haftalarda yeni yeni su elektrik santrallerinin, şeker ve çimento fabrikalarının arka arkaya temellerinin atıldığını göreceksiniz.

Köyü kalkındırma mevzuunda köy evleri için büyük krediler açmağa girişmesi için Ziraat Bankası harekete geçirildi. Dış firmalar memleket içindeki tesisler yapmak için yarışa girmişlerdir.

Yurdu bir baştan öte başa kavramış, kucaklamış yollarda nakil vasıtaları gece gündüz tozu dumana katmaktadır.

Size hangi birisini anlatayım, hal ve hakikat bu merkezde iken yurdun içinde bir kısım Halk Partisinin sözcüleri dolaşmaktadır. Kendilerine iyi niyetli insanların süsünü veriyorlar. Kahramanlık taşıyorlar. İnanmayın, bunlar millete doğruyu söyleyip, doğruyu göstermiyorlar. İşte birinin, daha doğrusu Nihat Erim'in sözü Düzce'den geliyor: "Demokrat rejim tehlikededir, murakabesiz bir idare var, tenkid hakkı kalmadı, gazeteler baskı altındadır, iktidarla mücadele etmek bir kahramanlık olmuştur." diyor. *(Soldan bir ses: "Allah kahretsin")* Hem bu sözleri söyleyebiliyor, yazabiliyor, hem de bu memlekette tenkid hürriyeti yoktur, diyorlar. Görüyor musunuz kahramanlıklarını. Hakikat şudur: Grupta bizzat iktidar partisi safında Meclis ve teşkilâtta muhalefet saflarında her türlü tenkid ve murakabe mevcuttur.

Matbuat hürriyetinin derece ve mertebesi ise bütün dünyaca malumdur. Üstelik bu hakikatı inkârdan gelen, Nihat Erim gibi bir şalcı olursa...

Biliyorsunuz değil mi? Hürriyete şöyle bir canlılık veririz. Fazla kınıldığını görünce üstüne şalı örteriz, olur biter, diyen Erim.

Üstelik bu hakikatı inkâr edenler, eski devirlerde matbuata yevmi emir tebliğ edenler olursa.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Bütün bunların soru ile alâkası hiç yoktur.

REİS – Celâl Bey müsaade buyurun cevap vereyim: Hüsamettin Bey, alâkası vardır. Celâl Yardımcı'nın Ağrı'da söylediği nutuk dolayısıyla birçok ithamlar yapıldı. Onun için kendisi bütün nutku birer birer okuyarak Yüksek Meclisin murakabesine arz ediyor, siz de burada konu dâhilinde söyleyeceksiniz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Reis Bey, ölçüyü elden bırakmayınız.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Hiç alâkası yok, katiyen bunların.

REİS – Burada söyleyeceksiniz Hüsamettin Bey.

Devam edin efendim.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamlı) – Arkadaşlar; bana isnatlarda bulunulduğu zaman dedim ki: Ağrı'da ne konuştuğum yazılıdır, size yazılarımı vereyim neşredin. Fakat bir saat süren konuşma içinde fikir seyyaliyetini kesmeye hakkınız yoktur.

Konuşmamı bitireyim ki benim ve onlar hakkındaki hükmünüzü vermiş olasınız.

Şimdi bir başka şeyden bahsediyim. Doğuyu dolaşan Kasım Gülek'ten; "İktidar ihtirasiyle yanıp kavrulan ve Doğunun kendilerine seçim pazarı olacağını zannetmek gafletine düşerek oradan sesleniyor. Halk Partisinin Doğu hakkındaki hamleleri ve kalkınma programlarını DP sabotage etmiş, bir yana atmış ve Doğuyu unutmuş." Hangi hamleler? 27 sende, hayırlı tek iş yapmıyan, yerinden kımıldamıyan, kötürüm hamle mi? Doğuyu maddi ve manevî öksüzlüğe mahkûm eden hamle mi? Zülüm, cebir ve işkence hamleleri mi? Eğer dediği hamleler bu ise bunları yokettiğimizi kabul ediyorum. Buna mukabil DP doğuyu ihmal etmiş öyle mi? Yollar, Tortum Şelâlesi, radyo istasyonları, üniversiteler, nur ve feyiz saçan gayretler, telefonlar, elektrikler, telsiz, hava meydanları hürriyet havası, hakiki vatandaş muamelesi. Bunlar da DP'nin hamleleridir. Böylece kimin millete hizmet yolunda olduğu aşıkârdır. Bir başkası da yani İnönü İstanbul'da vatandaşlara telkinde bulunmaktan geri kalmıyor. "Memleketin dış tehlike meselesi üzerinde ve savunmamız işinde Halk Partisi çok hassas imiş. Türk medeniyet ve inkılaplarının yegâne muhafızı onlarmış. Malî ve iktisadî alanda bugünün iktidarı buhran içindeymişiz. Bu da İnönü'nün iddiaları."

Aziz Ağrılılar: onlar hassas da biz değil miyiz? Bu sözlere ne lüzum var. Bu milletin, bu iktidarın kahramanlar kahramanı, asker oğlu asker, kudretli ve şerefli ordusuna yaptığı fedakârlıklar dış emniyet mülâhazasıyla değil mi? Milletin ve ordusunun kudretine dayanarak dürüst bir siyasetle bu kuvvetini tanıtarak, kendisini saydırarak Atlântik Paktı gibi Şark milletleri tarihinde hiçbir millete nasip olmamış bir tarzda bu pakta alınmak, ve onun en parlak halkasını teşkil etmek dirayetini gösteren Hükümet dış emniyet mülâhazası için bunları yapmadı mı? Ve bu büyük kuvvet dış emniyetin teminatı değil mi? Kore kahramanlarının yarattığı şehamet destanları memleketin dış itibarını takviye, askerî kudretini

dünyaya göstermek ve bu sayede hürriyetsever milletleri Türk vatanının etrafında halkalandırmak maksadına müstenit değil mi? Ve İnönü en son olarak şunu ilâve ediyor: "Hükümet iktisadî ve malî buhran içindedir."

İktisadî ve malî buhran mı? Bir buğday ithaliyle övünenlere bakın bir de 3,5 senede bu milleti 4 üncü dünya ihracatçısı devlet haline getiren Hükümete bakın. Böyle bir Hükümet malî buhranda olur mu? (*Bravo sesleri alkışlar*). Sarıyar, Seyhan, Tunçbilek, Tortum, Hazer elektrik santrallerini kuran bir Devlet iktisadî buhranda olur mu? 27 senede yapılan yolun iki mislini ve köprülerin üç mislini yapanlar iktisadî buhran içinde olur mu?

88 senede 344 milyon liradan ibaret olan zirai kredileri üç senede 1,5 milyar liraya çıkaran bir idare iktisadî buhranda olur mu? 27 senelik dış ticaret hacmimiz 3 senede iki misline çıkaran bir millet iktisadî buhran içindedir öyle mi? (*Soldan bravo sesleri alkışlar*).

Daha dün polis teşkilâtının ve jandarmanın ferahlık içinde yaşamasını temin uğrunda bir yığın ödeneği bir kanun ile göze alan ve hâlâ elde bulunan yeni Barem Kanunu tasarısı ile bütün memurlarının refahı uğruna milyonları bütçesine almaktan çekinmeyecek bir Hükümet malî bir buhran içinde olabilir mi? Şunu söylemek lâzımsa ortada bir buhran var. Vatanın sathında bir iflâs muamelesi cereyan ediyor. Bu buhran milletin itimadını kaybedip iktidardan düşenlerin ruhundaki buhranı, bu iflâs Türk milletine hesap veremiyenlerin içine düştükleri itibar iflâsıdır. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*).

Kaldı ki muhalefet bu yersiz isnatları memlekete bu fenalığı nasıl yapmaya elleri varıyor. Memleketi dışarda dost ve müttefiklerimiz böyle tanımaz. Nasıl kıyıyorlar? O dışarı ki, bizi adım adım takip etmekte ve yurdumuzda cereyan eden meselelere kulak vermekte ve memleketimizde hakiki ilerlemeyi açıkça görmektedir.

Aziz Ağrılılar işte size bir örneği...

Amerika'da münteşir New-York Times şöyle diyor: İktisadî ve malî meseleler Türkiye'de Demokrat ve Halk Partisi adını taşıyan iki siyasî parti arasında şiddetli münakaşa mevzuudur. Demokratlar diyor ki, (sü-ratle yükselen istihsal rakamlarımıza bakınız, yeni yollarımıza, sulama projelerimize, ıslah edilmiş limanlarımıza bakınız. Çiftçimiz hayatında hiçbir zaman bu kadar parayı cebinde görmemiştir.)

Bu noktada Halk Partililer nahoş bir mütalâa ile sözü kesmeye ve işi başka türlü göstermeye hazırdırlar.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Halbuki hakikat şudur ki, Türkiye'nin az gelişmiş, ekseriyeti çiftçi olan bir millet sıfatıyla son yıllar içersinde şayanı dikkat bir iktisadî terakki kaydettiğine şüphe yoktur. En göze çarpan kazanç hububat istihsalinde olmuş ve yüzde 50 bir artışla 1948'de 9 milyon ton iken 1953'te 13,5 milyon tona çıkmıştır. Geçen yıl Türkiye bir milyon ton buğday ihraç etmiş olup bu yıl da bereketli mahsul alındığı için 3 milyon ton ihraç etmeyi ümit etmektedir.

Bugün Türkiye'de buğday birinci ihraç maddesi haline gelmiş olup pamuk ve tütün ikinci ve üçüncü olarak gelmektedir.

Son üç yıldan beri diğer istihsal sahalarında da şayanı dikkat bir artış görülmektedir. Kömür 4 milyondan 6 milyona, krom 200 bin tondan 700 bin tona, pamuk 50 bin tondan 170 bin tona çıkmıştır. Yabancı müşahitlerin kanaatine bu gelişmede en mühim unsurlardan biri muazzam yol inşa programıdır. Bu program sayesinde Türkiye'nin 24 milyon nüfusunun büyük bir kısmının yaşadığı 40 bin köyün kısmı âzamı tecrid edilmiş olmaktan kurtulmuştur.

Patikalar da yol yapılıyor. Eski patikaların yerine bugün her mevsimde açık bulunan yollar inşa edilmiş olup üç yol şebekesi memleketi Doğudan Batıya ve 6 yol şebekesi de şimalden Güneye kat'etmektedir. Hükümet yol inşa programına büyük bir istekle girişmiştir. Türk tarlalarındaki traktörlerin adedi 3 000'den kırkbine yükselmiştir. Bu yükseliş zirai metotların düzeltilişi için girişilmiş olan memlekete şâmil kampanyanın yalnız bir veçhesini teşkil etmektedir. Türkiye'nin geçireceği malî yükseliş ve inişler ne olursa olsun, yeni yollar, ıslah edilen limanlar, zirai makineler ve mütekâmil ziraat usulleri yanılmaz hakiki millî servetlerdir. 40-50 milyon nüfuslu bir Türkiye ihtimali hayal olmayan bir tasavvurdur. Temerküz kampları ve likidasyon usulleri ile komünizmin, cehalet, atalet ve sefaletle karşı yegâne tercih şekli olmadığına dair en iyi müspet dersi veren Türkiye'dir. Güçlü, kuvvetli, kendisine güvenen, müstakil düşünceli, toprağının sahibi Türk köylüsü Yakın Şarkın içtimai ve iktisadî tarihinde çok ümit verici manalı bir bahis yazabilir bir kudret haline gelmenin yolundadır." İşte Ağrılılar New-York Time böyle diyor ve bunlar birer hakikattir ve bütün bunları sağlayan DP iktidarındır.

Hem aziz dostlarımız; muhaliflerimiz niçin bu yersiz iddialarla memleketin içinde dolaşıp vatandaşın rahatını bozuyorlar.

Seçim propagandası mı? Daha seçim gelmedi ve kanunun tâyin ettiği seçim propaganda günleri içinde değiliz. İcraatımız ister iyi, ister fena olsun, Türk milletinin iradesi ile dört sene için işbaşına gelmişiz. Ve bu

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

kanuni haddimizi dolduracağız, iyi işler görmüşsek, bu dört senenin sonunda millet bizi yeniden seçer, fena işler görmüşsek, millet dört seneyi efendice, Devlet nizamlarına, kanun hükümlerine tam bir itaat gösterek sabır içinde geçirir ve dört sene sonra bize güle güle kardeşlerim, uğurlar olsun, işime yaramıyorsunuz der.

O halde, bu adamların bugün yurdu dolaşıp vatandaşı rahatsız etmelerinin hiçbir sebebi yoktur. Sebebi olsa olsa şu hikâye ile izah olunabilir. Birisi bayram değil, seyran değil eniştem beni ne diye öptü?

Ne diye öpecek, eniştenin gözü kararmış da ondan.

Aziz hemşerilerim son olarak muhalefet partisinden bir kısım muhterisin bu kara niyet ve karar sözlerinin ne olduğunu ifade edeyim, onu da yine bir şairin sözü ile ifade edeyim:

Erbab-ı kemali çekemez nâkıs olanlar

Rencide olur dide-i huffaş ziyadan

Evet, eksikler, sakatlar, sağırılar, akıl hastaları, ruh hastaları, beceriksizler, kemal erbabını çekemezler, becerikli ve enerjik insanları çekemezler, meydana getirdikleri hayırlı eserleri çekemezler.

Evet, yarasa kuşu perende atmak için geceyi bekler. Güneş onun gözünü yorar ve karartır. O halde yarasalara cevap vereyim: Bu memleket-te artık gece olmayacaktır. Ve parolamız şudur: Ağzında şarkıları ile, parlak ümitleriyle yurt uğruna hizmette gün doğmadan ilerle. Türk milletinin itimadı ve müzahareti bizimle beraber oldukça biz gün batmadan, gün battıktan sonra da hizmet yolunda ilerlemeye devam edeceğiz. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar).*

Böyle değil mi Hüsamettin Bey? Aynen böyle söyledim, bu nutuktan bir kelime tenkis veya ona bir kelime ilâve edebilir misiniz?

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Bunların benim sözümle hiç alâkası yoktur, sadede geliniz.

CELÂL YARDIMCI (Devamlı) – Daha kürsüye gelirken sizi fikir ve hakikat şütünden salıverip sukut ettireceğim. Ben sizi bir şüte düşürecekmiş demiştim, sonuna kadar böyle düşeceksiniz Hüsamettin Bey.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Kendin düşün çukurun içine.

CELÂL YARDIMCI (Devamlı) – Muhterem arkadaşlarım; mâruzatımı bitiriyorum:

Aziz arkadaşlar, Doğuda söylediklerim, harfi harfine bunlardan ibarettir. Aynı kâğıtlardır, aynı yazı ve aynı notlardır. Bunlara, ne söylenirken, ne bugün hiçbir şey ilave edilmemiş ve hiçbir şey çıkarılmamıştır.

Bu beyanatın irtica ile, inkılâp aleyhtarlığı ile, din bezirganlığı ile, kanunu çiğnemekle, din propagandası yapmakla ne alâkası vardır? Hal bu merkezde iken dakikalarca devam eden bu konuşmayı makasladılar, parçaladılar, içinden işlerine gelenleri aldılar, tahrif ettiler, tersine manâlandırıp neşrettiler ve arkasından aleyhime bildiğiniz kampanyayı bir tecavüz, bir iftira ve bir tezvîr kampanyası açtılar. Buna sade çirkin, sadece günah ve ayıptır demekle iktifa edeceğim.

İzahtan vârestedir ki, benim medeni telâkkilerim, hukuki bilgilerim, millî menfaat yolundaki iman ve inançlarım, yurduma hizmet etmek cehid ve gayretlerim, buna isnat olunduğu gibi bir fiil ve harekette bulunmama asla müsait değildir. Hattâ ben Doğuda söylediklerimden daha geniş izahat da verebilir, daha fazlasını da söyleyebilirdim. Çünkü uhdemde bir de Diyanet İşleri Reisliği vardır. Bu dairenin vazifesi sadece vatan-daşın dîn ve diyaneti ile, iman ve ibadeti ile meşgul olmaktır. Meclisiniz her sene bu müessesenin malî istitâtını biraz daha takviye etmekte ve onun mensuplarının terfihine gayret sarfetmekte ve onların ahlaki ve dînî cephelerinin, asrın medeniyet ve ırfanı ile kabili telif olacak bir şekilde inkişafını sağlamak arzusundadır.

Acaba Hükümet icraatı olarak işin bu tarafını ele alıp, imamdan, vazizden, imam-hatip okullarından, radyoda dînî konferanslardan, müezzinlerden bahsediverseydim halim nice olurdu? Yüksek takdir ve bilgilerinizle arzı iftikar ederek şunu söylemekte hata var mı? Kanunen müesses, en mühim tarafı dîn ve diyanet olan bir teşkilâtın faaliyeti hakkında hem de mesul bir bakan olarak izahat veren bir adamı mürteci dîn bezirgânı ve kanunları çiğneyerek dînî propaganda yapmakla itham etmek hangi siyasî ahlâk, fazilet ve insaf kaidesiyle bağdaşabilir.

Hem şurasını ilavede de fayda vardır. Huzurunuzda iki gün evvel intaktı hak kabilinden bir hadise cereyan etti. Halk Partisine mensup bir mebusun bu kürsüde neler söylediğini, nasıl dîn ve iman taraftarı gözükmeye çalıştığını, halkın ibadetine yarıyacak müesseselerin ihyasına milyonlar lazım iken Hükümetin 500 000 lira gibi küçücük bir meblâğı harcamasından Hükümeti nasıl tenkid ettiğini, camilerde namaz kılan insanlara sokağa kadar yayılmasının hazin olduğunu ne şekilde anlattığını müşahade buyurdunuz. Ve gördünüz ki, onun söyledikleri benim Ağır'da söylediklerimin bin misli fazla idi.

Hatta bu hali görünce onun nam ve hesabına endişeye düştüm ve eyvah, Halk Partisi prensip partisidir, adamcağız bu beyanatı ile yandı diye de hayıflandım.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Çünkü, bu prensip partisi nerede ise bu zatı partisinden çıkaracak, olmadık ukubetlere mâruz bırakacak neşir vasıtaları ve hele bu vasıtanın başmakalecileri bu mebusları mutlaka yerden yere çalacaklar diye günlerce merak içinde bekledim. Fakat tek harekete rastlamadım.

Ve sonra bir kere daha anladım ki, prensip partisi iddiasında bulunan bu insanlar, sadece ve sadece sözü başka, özü başkalar mezhebinin sâlikleridir. Son hüküm bu olunca, bittabi artık merakla beklemekten de vazgeçtim.

Aziz arkadaşlarım, şu noktayı da belirtmekte fayda mülâhaza etmekteyim. Ağrı'daki beyanatımın neresinde Doğu ile Türk Milletinin arasını açma tahriki var. Bir kere Doğu ne demek, Türk Milleti ne demek? Doğu ayrı, Türk Milleti ayrı bir şey mi?

Arkadaşlar, ben doğunun Türk Milletinden ayrı bir varlık olduğunu hiçbir zaman hayatımın hiçbir çağında bilmedim ve bilmiyorum. Doğuyu Türk Milletinden ayrı zanneden bedbahtlara göğsümü gere gere şunu söyleyebilirim. Doğudaki bu beyanat ora halkı ile milletin arasını asla açmamış, ora halkı bütün vatandaşları fikren ve ruhan, cismen, harsen bin kat daha birbirine kenetlemiştir. Esasen muhalefeti ürküten de budur. Muhalefetin dilinin altında sakladığı bir bakla var, onu da ben çıkaracağım. Yani onları çileden çıkaran hakikati açıkliyaacağım. O nedir bilir misiniz? Ben kimse ile Türk Milletinin arasını açmadım. Eğer bir hizmette veya bilfiil ve harekette bulundum ise o da sadece Halk Partisiyle millet arasında esasen mevcut olan açıklığın sebeplerini izaha, daha genişletmeye çalışmaktan ibarettir. *(Soldan alkışlar)*.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Atma, sen ona muktedir değilsin.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Bunu itiraf ederim. Aynı zamanda şu hususu bir kere daha tekrarda fayda vardır. Bu ara, bu açıklık Türk Milleti ile Doğu arasında değil, bu aralık Türk Milletiyle dünün iktidar ve bugünün muhalefet partisi arasındaki açıklıktır. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)*.

Hatta bu açıklığı evvelâ yine kendileri açtılar. Ebediyete kadar bir daha kapatmamak üzere kendileri açtılar. Hürriyet şalcılığıyla açtılar. Seri halinde antidemokratik kanunlar imal edip esas Teşkilât Kanununun hükmünden iskat ederek açtılar. *(Soldan alkışlar)*. Milletin menfaatlerine sırtlarını çevirerek açtılar. Her türlü hürriyeti bir enkaz yığını haline getirerek, milletin üzerinde saltanat kurarak açtılar. *(Soldan alkışlar)*. Milleti örfi idare boyunduruğuna vurarak açtılar.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Milletin matbuatına baskı ve matbaalarının kapısına gece yarıları hem de muharrir işçi ve müstahdemlerini sokağa atıp kilit vurarak açtılar.

Milletin dış itibarını tezlil ederek açtılar. Dünya milletleriyle iş yapacağımız diye vapura, tayyareye safalı safalı bindi gittiler. Getire getire hindi getirerek açtılar.

Milletin dünyaca malûm ve muhteşem askerî gücünü dünyaya küçük göstererek açtılar, milletin rey hakkına el uzatarak açtılar.

Dün iktidarda iken böylecesine açtıkları bu aralığı, bugün muhalefette her türlü siyasi hürriyet ve demokratik ölçülerin dışında korkunç bir zihniyetle.

İktidarın bir tek iyi hizmetini ve iyi niyetini anmak hakşinaslığında bulunmadan ve top yekûn inkârdan gelerek vatanın mesut manzarasını karartmak suretiyle malî, siyasi, içtimai ve idarî itibarını sarsa sarsa milletle kendi aralarındaki boşluğu genişletmeye devam ediyorlar.

Ve böylece millî selâmeti, millî menfaati, millî ruhu, millî neşeyi, millî huzuru, millî emniyeti ve millî ahengi ihlâl etmektedirler. (*Sağdan: Onu sen söylüyorsun sesleri*).

Ben bütün bunları ve gerekse bugünkü iktidarın müstesna değerdeki hizmetlerini dilimin yettiği kadar dün Ağrı'da duyururken, öbür gün Antalya'da, başka bir gün İsparta'ya, bir başka zaman Burdur'da, Denizli'de, Aydın'da vatandaşlarıma açıklamaktan, onları ikaz etmekten, gönülllerini huzura kavuşturmaya çalışmaktan başka hiçbir şey yapmadım.

Eğer şahsıma, Hükümetime ve Partime bu hücumları yapmakla bizi baskı altına alıp çalışmalarımızı sekteye uğratacaklarını umuyorlarsa aldaniyorlar. Bu sebeple kendilerine burada ve huzunuzda şunu hatırlatarak diyeceğim ki, bu yolda ve milletin hizmetinde nerede ve ne zaman icabetse vazifemî aynı kuvvet, aynı heyecan ve aynı bağlılıkla ifaya devam edeceğim. (*Soldan: Bravo Yardımcı, yaşa sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*).

ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Erzincan) – Beyanatını Hükümet adına mı, kendi adına mı yaptılar?

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Muhterem arkadaşlar; âsap çok gerildi. Bilmem sözlerimi sükûnetle dinliyebilecek misiniz?

Muhterem arkadaşlar; Celâl Yardımcı Ağrı'da çekmiş olduğu miting nutkunu burada da tekrar etti. (*Soldan vay, vay sesleri*).

Kendisi burada bu nutku tekrarla kalmadı, tecavüzkar sözler söyledi, isnatlar yaptı, şirretlik yaptı. (*Soldan şiddetli gürültüler, kapak vurmaları, sözünü geri al, sesleri*).

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Hüsamettin Bey, bu şekilde devam ederseniz sözünüzü kesmek mecburiyetinde kalıyorum. Şirretlik sözünü geri alın. *(Gürültüler, sıra kapaklarının vurulması)*.

REİS – Hüsamettin Bey... *(Soldan gürültüler)*.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Reis Bey sükûneti iade ediniz, biz sizi iki saat dinledik. *(Gürültüler, "sen sus" sesleri)*.

REİS – Hüsamettin Bey, "şirret" kelimesini geri almanızı rica ediyorum.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Geri almıyorum, şirretliğin ta kendisidir. Camiler hakkındaki rakamları yalandır. Yalanlarımı ispat edeceğim. *(Şiddetli gürültüler)*.

REİS – Hüsamettin Turgaç, "şirret" kelimesini geri almadıkça sözünüze devama müsaade edemem.

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Şirrettir, geri almıyorum. *(Şiddetli gürültüler, geri almıyor, "kursüden indirin" sesleri)*.

Yalnız ben değil, yakınları da onun şirret olduğunu bilirler. Ben burada bunu söyledim, hem de çok daha hafifini söyledim. *(Soldan kapak sesleri, şiddetli gürültüler)*.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Uşak'ın sillesi sizi şaşırttı... *(Gürültüler)*.

REİS – Hüsamettin Bey, şirret kelimesini geri almadan sözünüze devam edemezsiniz. *(Gürültüler)*.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Sataşma var, söz istiyorum. *(Gürültüler)*.

REİS – Hüsamettin Bey; (şirret) kelimesini geri alıyor musunuz?..

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Almıyorum. *(Gürültüler, masa kapaklarına vurmalar)*.

REİS – Son defa ihtar ediyorum: (Şirret) kelimesini geri alıyor musunuz?

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Devamla) – Almıyorum, şirrettir. *(Şiddetli gürültüler, masalara vurmalar)*.

REİS – Mecliste bu nevi hakaretamız sözler sarfeden Hüsamettin Tugaç'ın bu Birleşim sonuna kadar söz söylememesini reyinize arz ediyorum, İctüzük hükümleri bunu âmirdir. *(Soldan: "Bu adama daha ağır ceza vermek lâzımdır" sesleri)*.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

HÜSAMETTİN TUGAÇ (Kars) – Ceza vereceğinizi biliyorum ve çıkıyorum.

REİS – Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Sataşma vardır, söz istiyorum.

REİS – Kâmil Boran sataşma olduğu iddiasındadır. (*Gürültüler*) Riyaset bu sataşmaya kaani değildir. Direniyor musunuz?

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Direniyorum, bana sataşma olduğunda direniyorum.

REİS – Arkadaşımız direniyor. Kendisine söz verilip verilmemesi hususunu reyinize arzedeceğim. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. (*Gürültüler*).

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Adım geçti, söz istiyorum.

REİS – Ne hakkında İnönü?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Adım geçti, cevap vermeye mecburum, partiyede tarizler yapıldı, partim adına cevap vermeye mecburum. (*Gürültüler*).

REİS – Arkadaşlar, müsaade buyurun. İnönü adının geçmiş olmasından bir, partisine sataşıldığı noktasından iki, söz söylemek istemektedir.

Riyaset Makamı sözlü soru müessesesi dâhilinde böyle bir söz vermek için sataşmayı vârit görmemektedir. (*Soldan "konuşsun" sesleri*).

İnönü, direniyor musunuz? (*Direniyor sesleri*).

Rey Yüksek Heyetinize aittir. İnönü'nün iddiasını vârit görerek ve sataşmayı kabul ederek söz verip verilmemesini reyinize arz ediyorum: Söz verilmesini kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Muhterem arkadaşlar; bir sözlü soru geniş mikyasta bir parti propagandası şeklini aldı. Bu meyanda Halk Partisine mensup hatiplerin muhtelif vesilelerle muhtelif yerlerde konuşmalarına Hükümet Bakanı; Devlet Bakanı cevap verdi. Bu meyanda benden de bahis etti. Bir defa sözlü sorunun mevzuu bir kadar mübalâgaya değmezdi. Gayet basit bir şeydi. (*Soldan gürültüler*).

REİS – Susunuz efendim, hatip devam etsin.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Devlet Bakanının dini siyasete alet etmesinden bahs olunmuştur. Devlet Bakanının söylediğine göre birtakım mazbatalar uydurulmuştur. Kendisinin söylemediği sözler kendisine isnat olunmuştur. Söylemişse kanunun sarîh hükümlerine göre kanun dı-

şı hareket etmiştir, Devlet Bakanı. Hakkında iftira mahiyetinde mazbatalar uydurulmuşsa uyduranlar suç işlemiştir. Bunların hepsi bir nokta ile hallolunur, adalet merciine verilir. Adalet merciinin vereceği hüküm beklenir. Binaenaleyh adalet merciine müracaat edilerek böyle bir suç işlenmiş midir diye kanunî takibata geçilmiş midir? Adalet mercince, "böyle bir suç işlenmemiştir ve yapılan mazbatalar imzalar uydurulmuş" denmedikçe, siyasi çoğunlukla verilen hükümler adaleti ve vatandaşın vicdanını tatmin etmez. Mesele açıktır ve Devlet Bakanı bir suç işlemiş olmak ithamından kurtulamaz.

Şimdi de Halk Partisi hakkında söylediklerinden bahsedeceğim. Geniş mikyasta muhtelif vesilerle parti propagandaları yapılıyor. Hatipler muhtelif yerlerde, kendi ölçülerıyla konuşuyorlar ve hitap ediyorlar. Muvaffak olanlar, eksik olanlar her yerde görülebilir. Yalnız şayanı ehemmiyet olan nokta şurası ki, Hükümet namına Devlet Bakanı parti propagandası yapıyor, bunu Mecliste söylüyor ve propagandaya konu olarak muhalefet aleyhinde sarfettiği sözleri bütün dünyanın hayreti önünde açıklıyor ve B. M. M.'den bunun için tasvip istiyor. Hakikaten hayret uyandıracak bir vaziyet. (*Sağdan, gülüşmeler*). Tasavvur ediniz. Halk Partisi bu memlekette muhalefeti temsil eden bir büyük siyasi teşekküldür. Siz o Halk Partisine iyi niyetle değildir diye vatanda nasıl propaganda edebilirsiniz? Sonra bunu Hükümet namına birisi yapıyor, Hükümet namına yapıyorlar, Ve bunun B. M. Meclisinden tasvibini istiyorlar, hayret olunacak bir cürettir.

Şimdi arkadaşlar, bundan da fazlasını söyleyim. (*Soldan: Gürültüler*)

REİS - Kesmeyin efendim, sözü kesmeyin devam etsin.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) - Daha fenası dolaşıyormuş... Halk Partisi ile millet arasındaki açıklığı daha çok açmaya çalışıyormuş. Kendi sözü.

Siz B. M. Meclisi karşısında mesul insansınız. Koskoca bir partinin milletle arasını açmak değil, beş vatandaşın diğer beş vatandaşla arasını açmaya çalışsanız büyük bir suç işlemiş olursunuz. (*Sağdan, bravo sesleri, alkışlar*). Suçların B. M. M. huzurunda bu kadar pervasız ilân olunabilmesi görülmemiş bir şeydir.

AKİF SARIOĞLU (Antalya) - Her gün zehir saçıyorsunuz, kulağınız işitmiyor mu?

REİS - Müsaade buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) - Bir ufak târiz de şöyle yaptılar: Meclis kürsüsünde bazı arkadaşlar söz söylemişler ve Halk Partisinin prensip partisi olmadığını bu suretle müşahade etmişler, soru sahibi hakkında bizden muamele beklemişler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

B. M. M. kürsüsünde hiçbir hatip söylediği sözlerden dolayı mesul değildir; hiçbir muamele yapılamaz. Bunu bilmesi lâzımdı.

Şimdi benim kanaatime geliyorum.

İnönü demiş ki, dış emniyet meselesi ve savunma üzerinde hassas bulunuyoruz.

Atlântik Paktına girdiğimiz için ordu meselesi, dış emniyet kalmamıştır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Öyle bir şey yok.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Keşke bu akıldan dünyada gece, gündüz dış emniyet, memleket müdafaası meselesi ile uğraşan birçok vatandaşa ve Devlet adamlarına da biraz hisse düşse idi herkes sükûnetle yatardı.

Dış emniyet meselesi bugün bütün dünyanın başlı başına meşgul olduğu çok mühim bir meseledir. Buna çare bulamıyorlar. Buna çare bulmak için devletler, devlet adamları gece gündüz bütün melekelerini sarfediyorlar. Biz bu memlekette buna emin bulunuyoruz ki, birinci derecede mesuliyet mevkiinde bulunan Devlet adamlarımız memleketin dış emniyeti ve memleketin müdafaası için gece gündüz dikkatle meşgul ve endişelidirler. Bu hususta endişeli olmıyan bir millet yoktur. Devlet Bakanı “bu mevzu üzerinde hassas ve dikkatliyiz” dediğimiz için bizi suçlu buluyor. Bu hiçbir ciddiyet ve mâna ifade etmez. Yalnız kendi zayıflığını gösterir. Yalnız Hükümet namına vatandaş karşısında bu memleketin dış emniyeti ve müdafaası için düşünülecek, çalışılacak, dikkat edilecek mevzu yoktur denmesi Hükümet için millet vazife anlayışının zayıflığına, bütün dünyaya karşı Türk milletinin büyük dünya meselelerini ne kadar zayıf ve hafif gördüğüne işaret olur diye üzüntü mevzuudur. Temenni ederim ki; Başbakan arkadaşlarını büyük emniyet meselelerinde, memleket müdafaası meselelerinde daha hassas bulunmaya, daha dikkatli bulunmaya, hususiyile vatandaşlara karşı daha ölçülü konuşmaya teşvik eder.

Arkadaşlar, görüyorsunuz ki esaslı noktalara cevap vermeye çalıştım.

İktidarın yaptığı işleri söyleyen ve geçmiş iktidarın bu işleri yapmadığını iddia eden propaganda yerlerine temas etmiyorum. Devlet Bakanı Büyük Millet Meclisi kürsüsüne partiler arasında bir propaganda yeri vaziyetine soktu. Onu bu yolda takibetmeyi Büyük Millet Meclisine olan hürmetimle telif edemem. *(Sağdan; Bravo sesleri, sürekli alkışlar).*

REİS – Devlet Vekili.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar; ben, Büyük Millet Meclisi huzurunda herhangi propaganda sebebiyle konuşmuş değilim. Ben sadece kendimi müdafaa ettim.

Arkadaşlar, ben evvelâ bir partiliyim, herşeyden evvel bir partiliyim. (Sağdan “Propagandanı partinde yap” sesleri).

Ben oradaki konuşmalarımı burada tekrar ettim. Buradaki konuşmalarım...

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) – Soru mevzuu dışında konuşma. (Soldan “Susi” sesleri, gürültüler).

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar; Başvekil ile beraber çalıştım. Devlet adamlarının vazifelerinde hassas olmalarına işaret eden Sayın İnönü'den ben de şu noktayı istemekte haklıyım. Ben, Ağrı'da ne konuştuğumu burada arzettiğim gibi bir tek kelime ilave etmeden, tekrar ettim. Bu, memleketin bir evladı olarak yaptığım bir konuşmadır. Kendisinin mürakabesiyle mükellef bulunduğu ve partisinin organı, neşir vasıtası olan bir gazetenin beni bu kadar hainane hücumla mâruz tutması icabeder mi? (Soldan, alkışlar). Ben burada yalnız kendimi müdafaa ettim. (Sağdan “Burası mahkeme değil” sesleri). Müsade buyurun, nasıl mahkeme değil; mahkemelerin en büyüğüdür. Çünkü verilen takrir...

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Celâl Bey, mahkeme hakkınızda “Suçu yoktur” demedikçe mahkûmsunuz...

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Verilen takrir bir bakan hakkında veriliyor. Verilen takrir o bakanın kendi mesuliyeti altında bulunan bir kanun tatbikatına ihanet suçunu işlediğini iddia ediyor.

Biz politika hayatında kendilerine göre daha genciz. Ben tecrübesizim, ben yeni bir politikacıyım. (Sağdan “En doğrusu budur” sesleri). Müsade edin, senelerce politika hayatında yuğrulmuş bir insan olarak bu şekilde bir bakana tevcih edilmiş itham karşısında, o bakanın vâkı olan müdafaasını hazmedememek, tecrübe ve olgunlukla kabili telif midir? Kolay değil, hakkında takrir veriliyor, yarın belki istizaha dönebilirdi. Bunları bilen bir adamım. Binaenaleyh, bu şekildeki isnat ve beyanlarında sureti katiyede isabet yoktur.

Sonra dış emniyet meselesi... Daha hâdiseler beş dakika evvel cereyan etti, ben dedim ki, “Dış emniyet meselesinde askeri güçten, inkılâbî muhafaza mevzuunda hassasiyet ve feraset yalnız Halk Partisine munhasır bir iş değildir, Demokrat Parti bu mesele üzerinde en büyük, en titiz hassasiyeti göstermiştir.” Ve misal olarak da Atlantik Paktını izah sadedinde arzettim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu sözlerimde dış emniyeti bozacak mahiyette bir beyanın vukubulduğunu iddia etmek nerede? Hâdiseleri, söylenen sözleri, işin mahiyetini lâyikeyle takdir edip, tahlil edip o suretle Büyük Meclisin huzurunda söz söylemek her halde daha hayırlı olsa gerek. *(Soldan alkışlar)*.

REİS – Söz Başvekilin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Başka konuşan yok mu?

REİS – Hayır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Öyleyse benden de yok.

REİS – Efendim, Riyaset makamı bir hususu tavzih etmek istiyor:

CHP Genel Başkanı Sayın İnönü ve bazı arkadaşlar, kürsünün bir parti propagandasına sahne edildiğini ileri sürdüler. Şu hususu belirtmek isterim: Bu sözlü soruya Başvekil adına Devlet Vekili ve doğrudan doğruya Adalet Vekili cevap verdiler. Ağrı'da söylenen nutkun, oradaki müddeiumumlukluktan alınan malumata nazaran suç unsurunu ihtiva etmediğini beyan ettiler. Bu vaziyet karşısında soru sahibi tarafından oradaki nutkun suç unsurunu ihtiva ettiği, dinin siyasete alet edildiği iddia edildi. Ondan sonra tekrar söz verdim, Devlet Vekili bütünü ile Ağrı nutkunu takdirinize ve murakabenize arzetti, Riyaset buna müsaade etmeyi kendisine bir vazife addetti. Yoksa burada parti propagandası yapılmasına müsaade edilemez, böyle bir şey yapılamaz, bunun böyle bilinmesini rica ederim.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) – Riyasetin yaptığı doğru değildir, usul hakkında söz istiyorum.

REİS – Buraya buyurun efendim. *(Soldan "niçin konuşacak" sesleri)*. Usul hakkında konuşacaklar.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) – Efendim, Reis Beyin izahatını Meclis taamülüne ve başka memleketlerde olan esaslara uygun bulmadım. *(Soldan Allah Allah sesleri, gürültüler)*. Müsaade edin arzedeyim, tahakküm yoktur. Sizin vazifeniz dinlemek, benim vazifem söylemek, yanlış söylersem hatalarımı buraya gelip belirtmektir. Yoksa bana söz söyletme hakkı sizde yoktur.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamlı) – Doktor sen otur, acemisin, otur.

Sual takririnde itiraz edilen nokta, nutukta din meselesinin propaganda mevzuu edildiği idi. Binaenaleyh Yardımcı arkadaşımız da nutkunun ancak o kısmını okuyabilirdi. Diğer kısımlarına itiraz yoktu ki bize burada okusun. Benim Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Bakanının Demokrat Parti kongresindeki veyahut bir toplantısındaki bir propagandasını dinlemeye mecburiyetim yoktur. *(Soldan: "Çıksaydın" sesleri)*.

REİS – Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlarım; Büyük Millet Meclisi kürsüsünün, parti propagandalarının icra edildiği bir yer haline getirilip getirilmemiş olduğu meselesi hakikaten üzerinde bir nebze durulmaya değer bir meseledir.

Muhalefet tarafından tevcih edilen sualler, tereddütsüz ve vicdanının bütün emniyet ve inancıyla ifade edebilirim ki, % 90 sadece ve sadece parti propagandası olarak buraya gelmiş bulunmaktadır. (*Bravo sesleri*). Bunu Yüksek Heyetiniz de gayet iyi takdir eder.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – 1946'dan 1950'ye kadar yapılan sorularla, ondan sonra sorulan suallerin bir mukayesesini yapacağım. (*Soldan: "Sus!" sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Bir bakan herhangi bir vilâyetimize gidiyor; orada bir nutuk söylüyor. Bu nutuk üzerine bu Bakan karşı emsali görülmemiş bir topçu ateşi açıyor, bakan terzil ediliyor, bu bakan taassubu, bu bakan irtıcaı, bu bakan ihtilâli teşvikle suçlandırılıyor. Bu yetmemiş gibi, bu bakan hakkında bir sual takriri veriliyor, mesele kürsüye getiriliyor. İnönü diyor ki: Buraya geldiği zaman bakan, kendisini müdafaa etti ve benim söylediğim sözlerde suç unsuru yoktur, dedi. Fakat bakanın, "Söylediğim sözlerde suç unsuru yoktur" demesi meseleyi halletmez. Hatta sual sahibinin, "Bu sözlerde, o söylediği nutukta suç unsuru vardır" demesi de suçun mevcut olduğunu ispat etmez. Adaletin söz söylemesi lazımdır ve hükme varmak lazımdır.

Muhterem arkadaşlarım, bunu söyleyen muhalefet partisi lideri zannediyorum ki, yine bu kürsüden biraz evvel Adalet Bakanının söylediği sözleri bir lahza içinde unutmuş bulunuyor. Kendisine bir defa daha söyleyelim ki, Adalet Bakanı, Devlet Bakanının mevzuubahsolan nutkunda suç unsuru görmediğini burada söylemiştir. Ben de bunu bir defa daha tekrar ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Adalet Bakanı savcı mıdır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhalefet, "Adalet makamlarının sözleri medarı hükümdür, medarı, kanaattir" demesine rağmen, adalet makamlarının bu hükmü vermiş bulunmasına rağmen, yine kendilerinin adaleti harekete getirmesi için kanunî yollara müracaat etmesi imkânları ellerinde bulunmasına rağmen meseleyi, bile bile, istiyse istiyse bu kürsüye getirmiştir ve burada Devlet Bakanının, haklı olarak kendisini müdafaa sadedinde nutkunu huzurunuzda olduğu gibi tekrar etmesi, sizin kanaatlerinizi tam ve kâmil olarak tahassul ve teşekkül et-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

tirmek içindir. Bunu yaptığımız zaman, parti propagandası ile bu kürsüye gelmiş telâkki olunuyoruz. Ama camilere kaç para verdiniz diye sorarlar; çok para verdik dersek din propagandası yapmış oluyoruz; az para verdik dersek dönüp millete, sizin camilerinize bakmıyorlar diye bir açmaz getirmek kabilinden sualler sorup ve bunları bu kürsüye getirmeyi sanatı mütade haline getirmişlerdir. *(Soldan, bravo sesleri, sürekli alkışlar).*

Daha söylüyeyim: Devlet Bakanı kalkmış konuşmuştur. Devlet Bakanını konuşamazmış.

Kendisinin beyaz trene binerek, Devlet Reisi olduğu halde, bucak bucağa dolaşıp, Demokrat Partilileri "Balkan komitacıları" diye tavsif ettiğini, Demokrat Partilileri "Komünist" diye itham eylediğini.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Aynı şeyi bugün sen yapıyorsun, en ağır iftiralara senin tarafından mârûz bırakılıyor.

REİS – Bölükbaşı, Başvekilin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Devlet parasını, Devlet vasıtasını ve Devlet Reisliği sıfatını ne dereceye kadar kötüye kullandığını biliriz. Hâfızalarımız yerinde ve zindedir. Hepimiz bunları hatırlamaktayız. *(Soldan, sürekli alkışlar).*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Erkeksen istizah takririmi kürsüye getir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Reise hitaben) – Bu adamı susturun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Bana bu adam diye hitabedemezsin, ben bir milletvekiliyim.

REİS – Osman Bey, rica ederim, sükûneti muhafaza ediniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Burası senin babanın çiftliği değildir. Erkeksen istizah takririmi kürsüye getir. Senin nasıl bir müfteri olduğunu burâda ispat edeceğim.

REİS – Bölükbaşı sizi sükûte davet ediyorum...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Koltuğunun altında haç taşıyan sahte hacı... Tükenmez şerbeti gibi hep Halk Partisinden bahsediyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar... *(Sağdan: Şiddetli gürültüler, bağırışmalar).*

REİS – Bölükbaşı, hatibin sözünü kesiyor ve konuşmayı ihlâl ediyorsunuz. İhtar ediyorum. *(Hakaret ediyor sesleri).*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Hakaret etmiyorum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Başbakan hakaret etti, “Bu adam” dedi.

REİS – Böyle bir şey duymadım. İhtar ediyorum, yerinize oturun ve hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Müdahale kesilmeden konuşmıyacağım. *(Başvekil kürsüyü terketti).*

REİS – Bölükbaşı: hatibin sözünü kesmeye devam ederseniz hakkınızda tüzük hükümlerini tatbik mecburiyetinde kalacağım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Tüzük hükmünden bahsediyorsunuz. Bu çatinın altına bile müsavatı getiremediniz. Tüzük yalnız muhaliflere mi tatbik edilir?

REİS – Bölükbaşı rica ederim sükûneti ihlâl etmeyin. İkinci ihtarı yapıyorum.

(Başvekil tekrar kürsüye geldi).

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar: benim de siyasi nutuk söylediğimi burada beyan etmek suretiyle beni ilzam edeceklerini zannediyorlar.

Arkadaşlar: ben bir Başbakanım. Türk Hükümetinin icraatını söyleyim. Kendileri, gerek Hükümetin icraatını, gerekse parti propagandalarını, arzu ettikleri şekilde, siyasi ahlâk dairesinde kalmak üzere istedikleri gibi tenkid etmekte serbesttirler.

Burada benim karşıma çıkardıkları, misal yaptıkları kıyas, kıyası maalfarıktır. Ben bir Devlet Reisi olarak İnönü'nün vaktiyle nasıl parti propagandalarına karışmış olduğunu ifade ettim. Derhal unutupyorlar ki, ben Devlet Reisi değilim. Ben, Hükümet Reisiyim ve her zaman siyasetin tam içindeyim. Ve partinin başkanıyım. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar).* Şimdi bir aczin fevranı ile bir ihtirasın kudurganlığı içinde... *(Sağdan gürültüler).*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Aynen iade ederim. *(Sağdan gürültüler).*

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Aynen iade ederiz.

FİKRİ APAYDIN (Kayseri) – Şu Bölükbaşı'yı at dışarıya.

REİS – Rica ederim, müsaade buyurun... *(Sağdan gürültüler).*

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Bu sözü geri alsın.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Kudurgan kendisi.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

REİS – Bölükbaşı, iki defa vâkı ihtara rağmen, sataşmakta devam ediyor. Kendisinin Meclisten dışarıya çıkarılmasını reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Kudurgan diyen adam, kudurganın ta kendisidir. *(Soldan şiddetli gürültüler)*.

REİS – Devam ediniz, rica ederim...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, aczin...

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – (Kudurgan) kelimesini zabıttan çıkartınız.

REİS – Siz oturun yerinize...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, aczin fevranı ve ihtirasın kudurganlıkları ile ölçüsüz olarak söylenmiş nutukların henüz akisleri vatan kubbesinde çınlarken, yazılan yazıların henüz mürekkepleri kurumamışken, bu derece mâsum ve bir Hükümet icraatının tadadından başka bir mâna ifade etmeyen bir nutuktan dolayı Devlet Bakanı arkadaşımızı, Celâl Yardımcı arkadaşımızı bu derece ağır hücumlar altında bırakmak, zannediyorum ki, muhalefetin yıldırıcı politikasının tecellisinden ibaret olmak lâzımgelir.

Kendilerinden derhal söylemek lâzımgelir ki, bizi hak bildiğimiz yolda yıldırarak olan hiç kimse mevcut değildir. *(Soldan, şiddetli alkışlar)*. Zannediyorlar mı ki, bu memlekette yazılan iki makale ile, kendi seslerinin akislerini kendileri dinleyip kendilerinin inandıkları gibi, bu memlekette kandıracakları, inandıracakları insanlar vardır? Yoktur. Ancak kendi kendilerini aldatırlar. Biz hakikatların ışığı altında asla yılmayız, çekinmeyiz arkadaşlar. Biz, ne yaptığımızı, ne yapacağımızı, ne yapmak emelinde olduğumuzu, prensiplerimizi ve nelerin tahakkukunun esbabını gayet iyi bilen kararlı bir partiyiz. Bizi, ayak patırtıları ile yolumuzdan çevireceklerini zannediyorlarsa, zavallıların haline acımak lâzımdır. İki makale ile, iki rotatif ile, iki sahte nutuk ile bizleri yolumuzdan asla çeviremezler.

Muhterem arkadaşlar; ordu üzerinde, dış emniyet üzerinde hassas imişler... Bir vekil arkadaşımız ordu ve dış politika üzerinde hassas değilmiş, haberi yokmuş...

Muhterem arkadaşlar; başını kum içine sokup da kendini emniyet içinde, tehlikeden azade gören bir devekuşu politikası takibeden sabık bir iktidarın, bugünün uyanık, enerjik ve dünya politikasının tam ortasında, tam içinde yer almış olan Demokrat Partinin siyasi politikasına dil uzatması hakikaten yerinde bir hareket olmaz. *(Soldan, bravo sesleri)*.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sevgili arkadaşlarım, dış politikada Hükümetin ne kadar hassas olduğuna, Hükümetin bir uzvu olarak Devlet Bakanının elbette o politikayı bildiğine ve o kanaatle hareket ettiğine şüphe etmeye kimsenin elinde delil yoktur. Bizim bugün dış politikamızın vardığı tekâmül noktasını, şununla ifade etmek lâzımgelir ki, herkesle beraber, dünyanın en ileri memleketleriyle birlikte ne derece emniyet istihsali mümkünse, o vâdide, emniyet istihsali yolunda elden geleni yapmış ve netice elde etmiş olan bir politikadır. Demek istediğimiz bundan ibarettir. Yoksa dünyanın nasıl bir tehlike içinde bulunduğunu bilmez insanlar değiliz ve bir taraftan, bir noktadan, bir kıvılcımın sıçratılmaması hususunda geceli gündüzlü Hükümetiniz nöbet ve vazife başındadır. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar).*

Ordu meselesine gelince: Ordumuzun kuvvetlenmesi mevzuunda ne dereceye kadar hassas olduğumuzu sizlere ifade etmeyi zait görürüm. Büyük ordu besledik denildiği zamanda, bugün harbin devamı çoktan sona ermiş olması itibarıyla nispi bir sulha girmemize rağmen, ordumuza yaptığımız tahsisler, harbin devamınca tahsis edebildikleri rakamın üstündedir. Bundan başka büyük müttefikimiz Amerika ile en sıkı münasebetler tesisi suretiyle ordumuzun teçhizi ve takviyesi emrinde istihsal ettiğimiz neticeler şayanı iftihardır. Bugün kuvvetle diyebiliriz ki, üç dört sene evvelki Türk ordusuna nazaran ordumuz çok ileri bir vaziyettedir. *(Soldan alkışlar).* Kendileri bundan memnun olsunlar diye arz ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım; bir muhalefet liderinin, bu kürsüyü parti propagandalarının yeri haline getirmemek hususundaki sözlerini senet ittihaz ediyorum. Bundan böyle, maksadı mahsusla, tezlil ve tezyif maksadıyla soru getirip, sorunun cevabını aldıkları halde, soru ile hiç alâkası olmadan evvelden hazırlanmış tezlil ve tezyif nutuklarını burada okumak itiyadından lütfen vazgeçsinler. Hiç olmazsa bu kürsüde söylemek mecburiyetinde kaldıkları sözlerin hatırı için bunu yapsınlar. *(Soldan alkışlar).*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Söz istiyorum.

REİS – Ne sıfatla, Parti Başkanı sıfatıyla mı?

(Sağdan "ne sıfatla olur mu?" sesleri).

Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Sayın Başbakanın temas ettikleri mevzulara kısa kısa cevap vereyim:

Evvelâ dış emniyet meselesinde ve ordu meselesinde bizden daha çok hassas bulunduklarını ifade ettiler. Onları bu mevzularda hassas görmek bizi yalnız memnun eder. *(Sağdan alkışlar).*

Bizim de hassas olmamız tabîî bir hâdisedir. Kendileri türlü müttefik tertiplerine, hazırlıklarına, siyasi tertiplere karşı olarak bütün dünyada emniyetin esefle söyliyeyim ki teessüs etmediğini ifade ettiler. Bizim de İstanbul'da beyanatımızda işaret etmek istediğimiz nokta bundan ibarettir. Kendilerini tekzip eden biz değiliz, arkadaşı. Biz dış emniyet ve ordu meselesinde hassas bulunduğumuz için bizi tenkid ettiklerini bu kürsüden ifade ettiler. Demek ki biz yanlış bir şey söylememişiz. Başbakan bana cevap vermiyor, kendi arkadaşına cevap vermiş oluyor. Bu kürsü parti propandası için kullanılıyor. Hükümetin icraatını, üç beş senelik icraatını Ağrı'da bir açık hava mitinginden bütün teferruatı ile buraya nakletmek elbette bir parti propagandası cümlesindendir. Pek sıkıştığı zaman Başvekil derhal benim Devlet Reisi iken yaptıklarını ileri sürmekten cesaret ve mesnet alır. Bu, onun için hem yanlış bir taktiktir, hem aleyhinde bir delildir. Beyaz trenle dolaşmışım. Beyaz treni ben almadım. Devlet Reisi için beyaz tren alınmış, ben hazır buldum. Devlet Reisi olarak kullandım.

Bugünkü politikacılar dünkü Devlet Reisinin beyaz trenle dolaşmasını, Dolmabahçe Sarayında yatmasını propaganda mevzuu yapmıştır. Yanlıştır. Yarınki politikacılar da bugünkülerin tayyarelerle dolaştığını, bilmem hangi sarayda yattıklarını propaganda edeceklerdir. *(Soldan hangi sarayda sesleri?)*

Bu bir hastalıktır ki, bugünkü iktidarın ricali ile siyaset hayatımıza girmiştir. Bakalım kaç senede ve hangi nesiller tarafından tasfiye edilecek ve salim bir mecrağa girecektir. Beyaz tren hikayesi bu.

Propaganda meselesi. Evet ben dolaşırdım ve vatandaşlarıma siyasi öğütler verirdim. Ne öğütü verirdim? Demokratik nizam yeni teessüs ediyor; muhalefet var, "Kardeşçe, eyi geçinin, birbirinize iyi muamele edin, aranızda düşmanlık olmasın." Ben bunu derdim. Bugünkü rical de dolaşıyor. Celâl Yardımcı Bey söyledi; "C. H. Partisi ile Millet'in arası açıktır, bunu daha çok açmaya çalışacağım." diyormuş. *(Soldan gürültüler).*

Şimdi Başbakan dolaşıyor; Başbakanın dolaşırken C. H. Partisi hakkında söylediklerini hepiniz hatırlarsınız. Hepsini memleket bilir. Sonra birşey söyliyeyim: Arkadaşlar, siyasi havanın böyle gerildiği zamanlarda birinci derecede iktidarda, mesuliyet mevkiinde bulunan insanlar dolaşıkları zaman yumuşatıcı, uzlaştırıcı sözler söylemeye mecburdurlar. Bu vazife iktidara düşer. Bu vazife ne kadar ciddiyetle yapılırsa memleketin siyasi hayatında o kadar sükûnet olur.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Aksini yaptığı nispette kendisi bir şey kazanmaz, fakat memleketin siyasi hayatı karanlığa doğru gider. Başbakan ne yaptığını bilir insanlar olduğunu söylüyor, bizim de gördüğümüz odur. Hiçbir şey tesadüfi değildir. Başvekîl iktidar ve muhalifleri hakkında bir şeyler düşünüyor, bir şeylere karar vermiştir. Bunların mesuliyeti üzerine alacaktır. Türk milleti huzurunda, tarih huzurunda yaptığının mesuliyetini üzerine alan insanlar olarak hesap vereceklerdir, cevap vereceklerdir. Ben temenni ederim ki verdikleri kararlar, takibettikleri yollar salim olsun, memleketin hayrına olsun, hissiyatına kapılmasın. Hiçbir an hatırdan çıkarmamalıdır ki, bu rejim bir iktidarın daimi olarak orada kalmasının tilsimini bulamamıştır. Bugün iktidarda olan yarın mutlaka düşecektir; kaç gün, kaç sene sonra ise. İnsanlar yalnız iktidarda oldukları zaman değil, düştükleri zamanlarda da şerefle, vicdan huzuru ile, vatandaş arasında göğsünü gere gere dolaşacak vaziyette olmalıdır. *(Sağdan: Bravo sesleri, şiddetli alkışlar).*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; ben, muhalefet başkanının sözlerine, vü'sum dâhilinde zaptedebildiğim kadar, cevap vermeye çalışacağım.

Beyaz trenle dolaşmaları itirazımızın esasını teşkil etmiyordu. Fakat mademki onu ele aldılar ve kendilerince çok münasip buldukları bir cevabı verdiler. O cevabı ben de cevapsız bırakmamak kararındayım.

Beyaz trenin evvelce alınmış olduğunu ve kendileri bu treni hazır buldukları için kullandıklarını ileri sürüyorlar.

Bizim Devlet Reisimiz de, bu beyaz treni başkaları tarafından alınmış ve emrine hazır olarak buldu. Fakat ona binmedi. *(Soldan, alkışlar).*

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Adnan Bey, Devlet Reisi yalnız sizin değildir, bu, büyük bir pottur, haberiniz olsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Birçok mevzuları kendi fehvalarınca ve dilhahlarınca demokratik, antidemokratik diye damgalamak itiyadını çoktan elde etmiş oluyorlar. Bir işi beğendiler mi demokratiktir. Bir işi beğenmediler mi antidemokratiktir. Bu meyanda bir Hükümet Reisinin tayyareye binmesinin demokratik olup olmadığı daima münakaşa ve müzakere ediliyor. Eğer antidemokratik olduğu hakkında mesnetleri varsa, demokratik memleketlerden alınmış misaller, ananede, tatbikatta ve mevzuatımızda yer almış hükümler mevcutsa bir sual takririyle teşrif ederler, bu mesele kati olarak halledilmiş olur. Benim, tayyare ile seyahat etmenin antidemokratik olduğu hususunda bir kanaatim yoktur. Eğer böyle bir kanaat olsa tayyare ile seyahat etmem. Ama bunun

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

antidemokratik olduğu ispat edilirse, ben de bu kanaate iştirak ederek demokratik olurum, onlar gibi.

Muhterem arkadaşlar, şimdi Hükümete giren insanlarla Hükümet olmayan insanlar arasında bir fark vardır, bu fark, sadece vazifeleri icaplarından ileri gelmektedir. Ben hususi tayyareye binmiyorum, sen niçin hususi tayyareye biniyorsun diye bir meseleyi karşımıza çıkarmak yerine bunun başka memleketlerde tatbikatı ne şekilde ise araştırsınlar bulsunlar, getirsinler. Yüksek Meclisin kararına arzetsinler, Meclisinizin kanaati ne olursa bizim de vazifemiz elbette o karara ittiba olacaktır.

Şimdi muhterem arkadaşlar, muhalefet başkanı İnönü, ben beyaz trenle dolaştım, fakat vatandaşlarıma öğütler vermek için dolaştım, diyor. Vatandaşlara parti propagandası yapmak üzere düzenlenmiş, güzelleştirilmiş, yumuşatılmış bir ifadesi, öğüt vermek oluyor. Halbuki dedikleri öğütleri 1950 seçimlerine çok yaklaştığımız ve demokrat partinin kalkınmasının artık memlekette hiçbir veçhile ve hiçbir suretle bastırılmasının gayrimümkün olduğu zamanlara rastlar.

İkinci büyük kongremizi yaptıktan sonra bizi husumet ilân etmiş vaziyete düşürmek için bir sulh havarisi gibi, vatandaşlar arasında sulhü müsalemetin cari olması için öğütler vermeye gittiler. Bu da bizim hareketimizi vatandaşlar arasında sulhperverane hareket etmemizi tebarüz ettirmek taktiğine iptina eder. O zamanki nutuklar gazetelerde mevcuttur. Bunları teker teker okuyup hâtıralarımızı ihya etmek her zaman mümkündür. Ben şimdi soruyorum nerede kaldı sulh havariliği? Nerede kaldı vatandaşlar arasında sulh ve müsalemet tesisi için sarfedilen gayret? Sabahtan, akşam gazetelerinin ağızlarından volkandan çıkar gibi salvo ateşleri açanlara neden müdahale etmiyorlar, keyifleniyorlar onlardan?

Muhterem arkadaşlar; partilerarası münasebetleri yatıştırıcı, uzlaştırıcı bir politika yoktur diyorlar. Biz elimizden gelen her gayreti sarfetmiş bulunuyoruz, bunların hiçbirisi hakiki mâkesini bulmamıştır, hiçbirisi ciddi ve samimi telâkki edilmemiştir.

Ciddi ve samimi bir zihniyet ve bir ruh mevcut olmadığı takdirde yapılan teşebbüs ve gayretlerin hiçbirisinin ciddi ve samimi bir mâkes bulmasına imkân yoktur. Eğer samimi mâkes bulmuş olsaydı işler buralara kadar gelmezdi.

Sabahtan akşama kadar sizi kötölemek için, bizi kötölemek için ne derecelerde düşmanca neşriyat yapmakta oldukları, ne derecelere kadar tezvir ve iftira yollarına sapmış olduklarını burada tadat ve tafsil etmiye-

ceğim. Tafsiline girişmek istemem. Kore kararından başlamak suretiyle bu memlekette parçalayıcı cereyanları körüklemek babında sarfettikleri gayretler dağlar kadar yekûn teşkil etti. Bundan haberleri yok mu? Haberleri olmak lâzımgelir. Partinin sevki idaresi uhdesinde olan bir parti başkanı olarak bunu propaganda yaptılar. Rakamların doğru olup olmadığını söylemek ve öğrenmekle mükelleftirler. Bir parti başkanı olmak haysiyetiyle yanlış, yalan rakamlara, tezdür ve iftiraya istinadederek bir politikayı ve muhalefeti bu memlekette idame etmeye çalışmak vatanperverliğin kârı değildir. *(Soldan bravo sesleri)*. Türkiye'de Devlet borçları, millî borçlar 1950'den bu yana bir milyara yükseldi diye iddia eden propagandacılar karşı, hakikaten böyle olup olmadığını sormak zahmetine katlanmazsa, Türkiye Devletinin 127 ton altını mevcuttur. Merkez Bankasındadır, dediğimiz halde bunların bir teki dahi kalmamıştır diye sözcülerinin ve propagandacılarının sözlerinin doğru olup olmadığını tahkik etmek için her imkânâ sahip oldukları halde tahkik etmezlerse ve buna benzer birçok riya, kin ve iftiranın bu memleketin sathına balçık gibi sıvandığını görürse ve bunların doğru olup olmadığını tahkik etmek istemezlerse, büyük altından, göz altından, bunlar birbirlerini yesinler, nakıs zaidi ifna eder sıfır kalır. Bunlar ortadan gittikten sonra ben kalırım nikabı altında hâdiseleri böylesine mütalâa ederse, hakikaten bu memlekette demokrasiyi tesis etmek ve kökleştirmek çok zor olur arkadaşlar. *(Soldan, şiddetli alkışlar)*.

Demokrasi eğer kolay bir rejim olsaydı kendileri yaparlardı. Ve bütün iddiaları, bütün dâvaları bu memlekette demokrasi kabili tesis değildir esasına istinadedir. Eğer öyle olmasaydı Anayasanın hükümlerini iptal etmek, memlekette başka parti kurdurmamak ve tek parti tahakkümü altında uzun seneler memleketi bulundurmak için başka sebebi mucip mevcut değildir. Ancak ve ancak memleketin içtimai ve siyasi seviyesi bir demokratik nizamın kurulmasına müsait değildir esbabı mucibesini mazur gösterebilir. Bugünden ertesi güne bu esbabı mucibe tamamen ortadan kalktı ve uzun istihaleler geçirmiş memleketlerdekinden daha iyileri hürriyeti hattâ hududu nizamı tâyin edilmediği için hürriyetsizliklerin bu memlekette bir baştan hâkim olması taraftarı kesildiler, Çarşambadan Perşembeye. Tekrar ediyorum; bu memlekette demokrasiyi kurmak kolay olsaydı niçin teşebbüs etmediklerinin cevabını vermeleri icabederdi.

Şimdi Demokrat Parti hakikaten şerefli olduğu kadar çok müşkül bir dâvanın peşindedir. Bunu tahakkuk ettirmeye çalışmak hele bugünkü muhalefet karşısında, anlayışsız bir muhalefet karşısında, demokrasiyi tesise çalışmak, yağlanmış bir direğe tırmanan bir adamın altından pa-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

çalarını çekerek onu düşürmek gibi müşkül bir vaziyettir. Hal ve vaziyet böyle iken ve bu, yalnız bizim memlekette değil, bütün dünya memleketlerinde dahi bu kadar zor bir iş iken ve aynı meseleyi nefsinde tecrübe etmiş ve siyasi hayatının tek esbabı mucibesi bu iken bu şekilde insafsızca şaşırtmak ve şaşalatmaya çalışmak, bu memleketin hayrına bir hareket değildir arkadaşlar.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Bütün bunlara cevap vereceğimi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar: hâtıraları ihya etmek lâzımdır. Hâfızayı kaybetmemek lâzımdır. Hâfızayı kaybeden insan tezatlarla ve çok hacil bir mevkie düşer.

Bakiniz arkadaşlar, bir rejim içinde ebediyen iktidarda kalmanın tılsımı bulunmamıştır, diyorlar. Hakikaten böyledir. Zannediyorum ki biz bunu çok defa söyledik ve kendileri bizden duydular bunu. Demokrasi değişen hükümetler rejimidir. Bunu evvelâ bizden öğrendi, D. P. kurulduğu zaman; bunlar ne acele ederler, travayyistler, İngiltere’de partilerini kurduktan 90 sene sonra iktidara geldiler. Bunlar henüz bir yaşında, iki yaşında, üç yaşında çocuklardır. İktidara gelmek istiyorlar, bu ne biçim iş, iki yaşında bir çocuğun eline bir memleket teslim edilir mi vaveylâsi ile bu memleketin ufuklarını çınlatan kendileridir. (*Bravo sesleri alkışlar*). Biz muhalefette, kendileri iktidarda iken propagandalarının temelini bu teşkil etmiştir. Nereden nereye... Şimdi geçmiş karşıya, bizim ezelden ebede bildiğimiz hakikatları bizim yüzümüze söylemek suretiyle bir marifet icra ettikleri zehabındadırlar. (*Soldan bravo sesleri*).

Muhterem arkadaşlar, insanlar düştükleri zaman vatandaşlar arasında göğüslerini gere gere gezmeleri lâzımdır. Hakikaten öyle olmak lâzımgelir. Fakat bu karşı tarafın demokrasi anlayışı ile mebustan mütenasip bir keyfiyettir. Eğer sizin iktidarınız ve sizler demokrasiyi böyle anlamamış olsaydınız, göğsünü gere gere gezecek merdan belki az bulunabilirdi. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*).

Hattâ Ankaralılar ve Türk milleti 1946’da Devlet Reisi seçilmiş olan İsmet İnönü’nün bu Meclisin arka kapısından binlerce muhafızın muhafazası altında çıktığını unutmamışlar. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*). Eğer bugün göğsünü gere gere geziyorlarsa bu bizim demokrasi anlayışımızdandır. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*). Gelir gelmez Af Kanununu çıkardık. Uluvvü cenep sahibisiniz. Demokrat Parti devri sabık yaratmayacağını namuskârane ve kemali hulûs ile ilân etmiş bir partidir. Ve öyle olmasaydı vaziyetin ne olabileceğini tahmin etmek güç olurdu. (*Soldan alkışlar*).

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hal böyle iken (mesuliyetlerinin hesaplarını vereceklerdir) demeleri hakikaten nabecadır. Hesabımızı her gün vermekteyiz. Şurada, şu anda efalimizin mesuliyetini vermekle meşgulüz. Açıklığın olmadığı ve matbuatın emirle idare edildiği ve bir telefonla gazetelerin kapatıldığı devirlere ait olan hesaplar görülmemiştir. Bu devrin hesapları ise her gün görülmektedir. Ve kendileri bu hesapları almak için vazife başındadırlar. Vazife başında olmak için her türlü teminata sahiptirler. Hesaplarımızı mı arzu ediyorlar. Bütçe Komisyonu, Meclis kürsüsü bir Kanunuevvelde başlamak üzere Şubat sonuna kadar, bir yıllık icraatımız; bir yıllık devirde neler yaptık, önümüzdeki yıl neler yapacağız didik didik edebilirler. Orada tahkik edebilirler. Hesapları istedikleri gibi bulurlar ve görürler.

Bu millet hangi fiillerinin hesabına sahip olmuştur. 1946'nın hesabına mı, ondan evvelki devirlerin hesabına mı?

Ben onun yerinde olsam hesaptan bahsetmem arkadaşlar. *(Soldan sürekli alkışlar).*

REİS – İsmet İnönü buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Anlaşıyor ki, Başbakan birikmiş birçok hicranları bugün tasfiye edecek. Tasfiye edebilirsek çok iyi bir şey. Evvelâ vasıtaların münakaşasından başlayayım. Beyaz trenle dolaşmak anti-demokratiktir, tayyare ile dolaşmak demokratiktir.

Arkadaşlar, iş başında, mesuliyet üzerinde bulunan insanların vazifeleri olduğu gibi o vazifelerini ifa etmek için binecekleri vasıtalar vardır. Beyaz trenle dolaşmakla, tayyare ile dolaşmak aynıdır. Arkadaşların tayyareden bahsetmeleri Başbakan buna binemez demek için değildir. Hava vasıtası gibi kara vasıtaları da iş başında bulunan insanların emrindedir. Birini alırsınız, ötekisini alamazsınız diye tenkid edilirse tenakuz içine düşülmüş olur. Biz beyaz trenle dolaşırken öğüt vermişiz ve Demokrat Parti artık bastırılmaz ve bertaraf edilemez bir hale geldikten sonra bunu yapmışız. Hâtıraları tamamıyla yanlış. Ben, 1947'de 12 Temmuz Beyannamesini yazdım ve onu mütakip bütün memlekette, her tarafta partiler arasında iyi münasebet ve eşit muameleyi söylemeye çalıştım. Kendi beyanlarıyla, kongrelerinde ve muhtelif vesilelerle olsun vâkı kendi beyanlarıyla, kendi salâhiyettar beyanlarıyla sâbittir ki, bu dolaşmalarım kendi partilerinin teşekkülü ve inkişafı için faydalı olmuştur. *(Soldan: "Asla", "vah vah" sesleri, gülüşmeler)* Bugün de eğer sınırlarına hâkim olur salim yolu tercih ederse vatandaşlar arasında eşitlik, iyi muamele tavsiye etmesinden memleket istifade eder. Onun ağzından çıkan sözler partizan cereyanları kuvvetlendirmemeli; bilâkis partizan cereyanları, salâhiyet

sahibinin sözleri, cesaretsizliğe düşürmelidir. Başbakanın memleket, rejim haklı olarak bunu bekliyor. Kendisi aksini yapıyor.

Muhalefetin iktidar aleyhine yaptığı propagandanın pek şikâyetçi. Gazeteleri sabahtan akşama kadar söylüyorlarmış. Kaç gazete ve bu gazeteler ne söylüyorlar?

Bizim söylediğimiz muhtelif vesilelerle temas ettiğimiz meseleler, sadedir.

Biz, radyoda propaganda yapmayın diyoruz. İnsaf ediniz, yalnız parti propagandası yapmakla kalmıyorlar. Başbakan açıktan ilân ediyor; sabahtan akşama radyo başında oturacağım, fikirlerimi, cevaplarımı söyleyeceğim: İtham ediyorsunuz, isnadatta bulunuyorsunuz.

Biz, aynı vasıta ile izah etmek, cevap vermek, sözleriniz yanlıştır, demek imkânını bulamıyoruz. Bunda adaletsizlik vardır. Onun için her gün bahsedeceğiz; bir adaletsizlik vardır, buna her zaman mâruz bulunmaktayız. Elbette muhalefet her gün, "adaletsizlik vardır, tecavüz vardır, düzeltilmesi lâzımdır" diyecektir.

Şimdi hatırlayalım hayalda yok iken Mecliste bir müzakere açıldı. 30 mevzu üzerine temas ettik. İnsaf ediniz bu Mecliste vakit vakit umumi görüşmeler iç ve dış politika üzerinde umumi görüşmeler olursa bundan daha az yorgunlukla daha çok vuzuhla birçok meseleler aydınlanır. Halbuki Mecliste istizah için umumi görüşmeyi kabul etmezler. Ve Başbakan bunu kabul etmemenin mümessilidir. Bundan şikâyet etmeye mecburuz ve her gün devam edeceğiz. Bu Mecliste murakabe lâzımdır, memleket meselelerinin görüşülmesi lâzımdır, diyoruz.

Kore meselesi kendisince pek hicran olmuş.

Arkadaşlar, Kore denilen mesele, bu memleketin bir harbe girmesi meselesidir. Ve bu harbe iktidar Büyük Millet Meclisine danışmadan girmiştir. İnsaf ediniz. Ve o zaman bunu Başbakan müdafaa etti, dedi ki, "Bu harb ilânı değildir, sulhün vasıtasıdır." Hayır, 3 sene dünya boğazına kadar kan içinde yüzdü.

Sonra, Büyük Millet Meclisi karar verdi, dedi. Meclis daha evvel harb kararını vermemişti.

Ben bir iki defa meseleye temas ettim. Dediğim bir tek şey vardır, harb kararı bundan sonra Meclise sorulmadan verilmesin. Hükümete bunu dedirtemedim. Hükümet bunu demezse hergün bunun üzerinde ısrar edeceğim. Bu memleketin bir gün harbe girmesi mukadder ise o kararı ancak Büyük Millet Meclisi verecektir. Siz geleceksiniz, anlatacaksınız, Büyük Millet Meclisinin kararını alacaksınız ve eğer imkânı varsa,

karşısında anlayış bulursanız memleketin bütün siyasi partilerini bu harb kararında birleştirmeye çalışacaksınız. Ama nihayet mesuliyet sizdedir. Buna teşebbüs ediniz, etmiyorsanız, teşebbüs etmelisiniz. Ve bir harb kararı beraberliğini temine çalışmalısınız. Çünkü harb için milletin tahsis edeceği kuvvetler, maddi, manevi enerji tam olur, eksik olmaz. Ama bir kısım ihmal edersen harb üzerinde münakaşayı kendi hareketinde meydana getirirsen memleket müdafaası ancak bundan zarar görür. Mesele bundan ibarettir. Başbakan bugün de söylesin, Kore kararını vermek anladım ki, Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti dâhilindedir, biz Hükümet olarak acele ettik, hata ettik, bundan sonra yapmıyacağız desin, memleket için büyük bir teminat olur, kendisini tebrik ederim. Bu, bir.

İkincisi:

Arkadaşlar; biz, "Dış emniyet meselesinde, dış meselelerde Büyük Millet Meclisi ile çalışın" diye ısrar ediyoruz. Şimdi sizlere bir misal vereyim. Evvelce de söyledim, münakaşa açmak istemedim, bu hususta ısrar ediyorlar, bir misal söylüyeyim.

Sovyet Rusya 1945'te Türkiye'den, Şarktan ilçeler istedi, boğazlardan üsler istedi. Kaç senedir bu politikanın mücadelesi içindeyiz. Sovyet Rusya geçenlerde verdiği bir nota ile bu talebinden vazgeçtiğini söyledi. Sovyet Rusya'nın bizden toprak istemediğini, İstanbul'dan üsler istemediğini, vazgeçtiğini nereden haber aldınız? Monte-Carlo radyosu ilân etti, oradan bizim gazetelere aksetti. Duydunuz, Büyük Millet Meclisiyle çalışmayı vazife edinen bir Hükümet böyle bir hâdiseden Büyük Millet Meclisini haberdar etmez mi? 30 Mayısta Sovyet notasını aldık. Biz, gazetelere akseden haberler üzerine mütalâalarımızı söyledik. Takriben 23-24 Temmuz'da Büyük Millet Meclisi tatil kararı verdi. İki aya yakın bir zaman geçiyor. Hükümet böyle bir hâdiseden Büyük Millet Meclisini resmen haberdar etmemişti. Bizim iddiamız, Büyük Millet Meclisi ile dış politika meselelerinde beraber bulunmamızdır. Büyük Millet Meclisinin irşadından istifade etmeli, hele onun salâhiyetine çok dikkat ve riayet etmelidir. Bunu Hükümete anlatmaya çalışıyoruz. Bunu anladıkları, tatbik ettikleri gün kendilerine yalnız müteşekkik oluruz.

Şimdi yapılan propagandalardan kendilerini üzecek, veyahut vaziyeti, rejimi tehlikede gösterecek ne var? Bizim uğradığımız muamelenin binde birini biz yapmıyoruz. (Sağdan, bravo sesleri).

Haberi var mıdır, yapılanlardan? Yazılanların hepsini görüyorum, ama zannediyorlarsa ki, bir partinin en yüksek kademesinden en küçük ocağına kadar bütün söylenenleri partinin başkanı kontrol edebilir. Bu-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

na imkân yoktur, bir. Kontrol etmeli mi? Buna lüzum yoktur, iki. *(Soldan, gürültüler, Genel Sekreteri sesleri).*

REİS – Müsaade edin efendim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Benim beyanatıma bakmalıdır. Demin ne diyordu; biz demokratik rejimi, Demokrat Parti iktidara gelirse iki senelik, genç bir insan olarak bu memleketi idare edemez kanaatinde imişiz. Böyle propaganda ediyormuşuz. Böyle propaganda edenler, böyle söylemiş olanlar bulunabilir. Benim sözümü esas tutacaksa; ben bunun tamamiyle aksini söyledim. İzmir’de 1948’de 1949’da dolaştım. Orada; bugün muhalefette bulunan Demokrat Parti içinde bu memleketi idare edecek devlet adamları vardır dedim. Ben bu kanaatteydim. Bunu söyledim; İzmir’de. Şimdi benim sarıh beyanlarıma herhangi bir ocakta veya bu-cakta bir arkadaşımızın söylediği sözü karıştırmak imkânsızdır.

Rakamlar veriyoruz diyorlar. Rakamlar vermiyorlar arkadaşlar. İşte; Başbakanın dikkatinden kaçan ve zararlı tesirini lâıyıkıyla ölçemediği nokta burasıdır. Ben, bu memlekette bir iktisadî buhrandan bahsettim. Hattâ böyle bir buhran olduğunu zannettiğimi söyledim.

Haricî ticaret vaziyetinde, verdikleri rakamlar vatandaşta her türlü itimadı selbetmiştir. *(Soldan: Vah vah sesleri).* Altın meselesi, döviz meselesi bunlar, mütehassıs ve fen adamları tarafından söylenmektedir. Şimdi bir memlekette sayısız tüccarlar ve birçok memleketlerle ticaret yaparlar, borçlarını ödiyemezler o memleketler protesto ederler. Yahut “Buna dikkatinizi celbederiz, bu memleketin itibarına dokunuyor buna bir çare bulunuz” diyen bir muhalefetin bu ifadesini bile reddetmeye kalkışıyorlar. Bu doğru mudur? Bizim bu müdahalemizle memleketin itibarı kurtarılmaktadır. *(Soldan: Ooo sesleri)*

Arkadaşlar, bir Hükümet sayısız milletlere borçlu olur, o milletler türlü şekilde şikâyet ederler. O Hükümet kendi milleti karşısına çıkar, borcumuz yoktur, her şey tamamdır diyebilirse âlem “Bu nasıl memlekettir?” der. Düpedüz tüccarın, bildiği milletin bildiği, bütün dünyanın bildiği bir hakikatı, düpedüz aksini Hükümet kendi milletine karşı haykırabilirse, bu nasıl millettir, derler. Bu memlekette hakikatı söyleyecek tek bir insan yok mu? Derler. Bu memlekette muhalefet partisi yok mudur, derler.

Bir memlekette yanlış bir söz söylendiği zaman; o memlekette, hayır hakikat budur diyecek bir muhalefet varsa o memlekette muamelede bir istinat noktası var demektir. Çünkü hakikatlar millettен gizlenmeyecek demektir. Bu, millet için büyük kuvvettir. Ve büyük itibardır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Malî itibar, ticarî itibar nedir? Mütchassislar diyorlar ki, Merkez Bankasının verdiği hesaplar vazih değildir. Kanun vuzuhu emreder. Yazıyorlar. Bunda ne var? Dış ticarete açığımız var, ödeyemiyoruz diyorlar. Sınirleniyorlar, bu sözden. Yanlış iki cihetten: Bir defa kendisini hakikat dışı, hakikatın zıddı bir istikamete sevketmiş oluyor; ondan sonra işin içinden çıkamıyor. Her gün söylediği bir evvelki söylediğinden daha mütenakız oluyor. İkincisi, bu bir memleket için bir kusur, bir ayıp değildir. Dünyada dış ticaret açığı veya dolar açığı bulunmayan memleket pek azdır. Her memleket bu sıkıntı içindedir. Bunun türlü sebepleri vardır. Bu sebepleri herkes tedavi etmeye çalışır. Bunun çaresi doğruyu söylemektir. Söylediğimiz zaman Hükümet dese ki, "Evet şikâyet vardır, tediyede müşkülât çekiyoruz, şudur budur ama şöyle yapacağız böyle yapacağız" iş bitirdi. Bunu söylemiyor. Hakikatı memlekette gizlemek sevdasındadır. Yanlıştır, hatalıdır.

Arkadaşlar, bir kelime daha söyleyeyim:

1946'ya kadar nasıl idare ettiğimizi söylüyor. Sözleri birbirini tutmaz ki. 1946'ya kadar hep beraber idare ettiğimizi dün söylüyordu. Şimdi 1946'da olanlardan, geçmiş hâdiselerden yalnız beni mesul tutuyor. Ben her mesuliyeti kabul ederim.

Düştüğü zaman, insan, göğsünü kabartarak gezmelidir dedim. Bunun bizim kuvvetimizden değil, kendilerinin musamahasından olduğunu ifade etmek istediler. Hayır, kendilerinin musamahası değildir.

Af Kanununu çıkardık dedi. Af Kanunu bizim için değil, kendileri için çıktı. (*Soldan gürültüler, ooo sesleri*). Evet, evet Af Kanunu benim için çıkmadı. Geçmiş hâdiselerden her birini mübalâğa ile her türlü iftira ile hem efkârı umumiye karşısına, hem mahkemeler karşısına getirmek için bütün düzenleri ve tertipleri kendileri yaptılar. Af Kanunu ile bizim bir alâkamız yoktur; bu bir...

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) – Dosya geliyor.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – İkincisi, evet vatandaşlar arasında dolaşmamız, kurmaya çalıştığımız iş içinde mütevazı bir insan olarak bu büyük eseri vücuda getirmek için canla başla çalıştığımız rejimin tabîi bir neticesidir. Kendimize güvenmemizi, her türlü hesabı vermek, her hareketin içinden şerefle çıkacak vaziyette olmamızın neticesidir, iki...

İnsanlar iktidara geldikleri zamanın şaşaalarıyla ölçülmez, insanlar düştükleri zamanki itibarlarıyla ölçülür. (*Sağdan, alkışlar*).

REİS – Dışişleri Vekili.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

SIRRI ATALAY (Kars) – Gensoru mu bu?

DIŞİŞLERİ VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) – İstedığınız gibi telâk-ki edebilirsiniz.

Muhterem arkadaşlar, Muhalefet Partisi Reisinin buradaki sözlerini dinledikten sonra karşımızdaki muhalefetin takip ettiği hattı hareketin neden ileri geldiği, onun nasıl mantıktan insaftan mahrum olduğunu kolayca anlamak mümkündür.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Muhalefeti tarif et, bizlere de hakkı hayat ver.

DIŞİŞLERİ VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet anlamak mümkündür. Ben bu arada söylediklerimden yalnız dış siyaset meselesinden ve Kore meselesinden bahsedeceğim. Bu hâdiseler hepinizin gözleri önünde ve malûmatı tahtında, sizlerin kararınızla burada cereyan ettiği için yapacağım şey, sadece, bir hatırlatmaktan ibaret kalacaktır. Hafızaları zayıf olanlar bunları dikkatle dinlesinler. Fakat çok eminim ki, arkadaşlarımızın yüzde 95'inin hafızaları daha üç sene evvelki hâdiseleri unutmıyacak kadar kuvvetlidir.

Arkadaşlar: Kore meselesinin ilk zuhuru mebadisi, bizim tecavüze karşı diğer milletlerle, hür milletlerle beraber hareket etmemiz hakkında Birleşmiş Milletlerden gelen davetleri, teklifleri burada huzurunuzda birkaç defa bir talih eseri Meclis içtima halindeydi zannediyorum, iki içtimada konuştuk ve Hükümetin hattı hareketi, Meclisinizin tasvibine iktiran etti. Hatta o kadar ki, bu tasvipte muhalefet de müşterekti ve Meclis olarak bu Kore işinde agresyona karşı hür milletlerle beraber, müştereken hürriyeti muhafaza etmek için cezri ve en tam harekete geçmemize karar verdik. Kararı veren sizlersiniz ve burada...

ŞEMSETTİN GÜNALTAŞ (Erzincan) – Diğer devletler harbe girdi mi?

DIŞİŞLERİ VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Şimdi siz girmemek taraftarısınız. Sizin iktidarınız olsaydı elbette yalan, dolan bu harbe girmeyecektiniz. İmzanızı inkâr edecektiniz. Siz öyle yaparsınız, biz böyle yaparız, aradaki fark burada. Öyle yerinizde bağırmayın, gelin burada söyleyin.

Vaktiyle burada, Atlantik Paktına girmek bizim işimize gelmez, bugün girmeyiz, dediniz. Ona rağmen sonradan gidip yalvardınız. Talepleriniz reddedildikten sonra, teklifiniz reddedildikten sonra girmek istiyoruz, dediniz. Biz iktidara geldikten sonra giremezsiniz diyordunuz.

Arkadaşlar: muhalefetin daha ilk gününden beri dış politikayı nasıl bir ihtiras, tezvîr ve nifak mevzuu yaptığını görüyorsunuz. Vatanperverlikten eser olan bir muhalefet böyle hareket edemez.

ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Erzincan) – Aferin büyük vatanperver. (Sol-
dan. gürülfüleri). Aferin büyük vatanperver. Üçüncü defa söylüyorum: Afe-
rin büyük vatanperver.

DIŞİŞLERİ VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Arkadaşlar, bizden
evvelki iktidarın, memleketin dış itibarını neden o kadar perişan bir ha-
le getirdiğinin sebeplerini görüyorsunuz.

Arkadaşlar, son içtimamızda burada ittifakla kabul ettiniz ve tekrar
Hükümeti bu yolda ağıressiona karşı mukavemet hususunda tasvîp ede-
rek bize bu kararı verdiniz. Bizim aldığımız kararsa ilânı harb değildir.
Lütfen kendilerinin hukukçu arkadaşları vardır. Muhterem Muhalefet
Reisi bu bir ilânı harb mıdır, değil midir, tetkik ettirsinler.

Ondan sonra biliyorsunuz arkadaşlar, burada bunun uzun münaka-
şaları oldu, neticesi malûm. Yine burada bizzat Barutçu muhalefet par-
tisinin sözcüsü olarak konuşuyordu. Kendisine, üç kere buraya çıkarak
sordum, karşılıklı münakaşalar yapıyoruz, şekil itibariyle bizi hatalı bu-
luyorsunuz. Şekli bir tarafa bırakalım, esasta müşterek misiniz, değil mi-
siniz? Cevap veremediler. (Vermezler sesleri). Olabilir, bu da bir noktaî na-
zar, vermiyebilirler. Fakat biliyorsunuz, bundan bir hafta, on gün evvel
Ulus Gazetesinin bir başyazısında, Halk Partisinin prensip partisi oldu-
ğuna dair meşhur makale çıktı.

Burada deniyor ki, bu Kore'deki harekâta iştirake biz de yüzde yüz ta-
raftardık, başka türlü olmasına imkân yoktu, başka türlü hareket, mem-
leket menfaatlerine aykırı bir hareket olurdu, biz yalnız şekle itiraz ettik,
diyor. Bakınız şimdi burada esasta hâlâ müşterek olmadıklarını açıkla-
mak zorunda kalırlar. İnsanların içlerindeki şeylerin, maksatların mey-
dana çıkması ve hakiki maskelerin yırtılması elbette çok faydalıdır.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Hayır, hayır yanlış söylüyorsunuz Büyük
Millet Meclisine sormak...

DIŞİŞLERİ VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Buraya teşrif eder,
konuşursunuz, telâşa mahal yok.

Arkadaşlar, karşımızda muhalefetin, daha ilk günden beri nasıl ve ne
gibi taktik kullandıklarını, samimiyetten ve memleket menfaatlerini ko-
rumaktan nasıl uzak olduklarını gösterecek bir delil daha arzedeceğim.

Bu Kore'ye iştirak kararımızda, ağıressiona, müdafaa kararımızdan
bir gün veya iki gün evvel Ulus Gazetesinde bir makale çıkıyor. Makale-
de, mutlaka buna iştirak lâzımdır, eğer iktidar partisi böyle bir şey yap-
mazsa kendisinden dış siyaset meselesinden tamamiyle ayrılacağız, di-
yor. Bütün bunların sebebi nedir?

Bütün bunların sebebi, karşımızdaki partinin iktidarı zamanındaki iki yüzlü siyasetidir. Bu makale yazılacak, Hükümet aksi bir karar alırsa, biz iştirake taraftardık, siz bunu yapmadınız, binaenaleyh tasvip etmiyoruz. Biz onu yaptığımız zaman, iş değişti, sırtlarında yumurta küfesi yok ya. Ertesi gün döndüler, muarız vaziyet aldılar.

Arkadaşlar, bu hal hakikaten hazindir. Bu iki yüzlü hareketleri ile bütün iktidarlara zamanında memleketin dış itibarını düşürmüşlerdir. *(Soldan, bravo sesleri)*. Demokrat Parti iktidara gelmeden evvel Birleşmiş Milletler İktisadî Komisyonunda, Siyasi Komisyonunda senelerce koydukları namzetliklerin hiçbirinde maalesef muvaffak olamadılar. Bu itibarla kimseye itimat vermiyen, hiçbir samimiyete ve kanaate dayanmayan, korkak ve mütereddit siyasetlerinin eseridir. *(Soldan bravo sesleri)*. Görüyorsunuz ki bu, muhalefetin bize karşı hattı hareketinin mahiyetini, hattâ dış siyaset dâvalarında hattı hareketini gösteren bir izahdır. Halbuki biz, muhalefette bulunduğumuz zaman, dış siyaset dâvalarında kendilerinin yanlış hareketlerini dahi kulaklarına söyledik, bu kürsüde tenkid etmedik, memleket için bir zarar olmasın diye. Aradaki farkı lütfen mukayese buyurun.

Sonra, Meclisin dış siyaset meselelerinden haberi olmamış, filan nöta verilmiş, bilmem Monte Carlo radyosundan duyulmuş.

Kendi zamanlarında matbuat, doğrudan doğruya esaretleri altında idi, hiçbir haberi, emirleri, muvafakatleri olmadan yazmazdı. Hattâ filan zatın şuradan buraya gittiği birinci sahifede değil de ikinci sahifede çıkırsa o gazete kapatılırdı. Halbuki bizim zamanımızda buna lüzum yoktur, her haber matbuatta çıkar. Onun için Hükümet herhangi bir hâdiseyi kendi verdiği ehemmiyet nispetinde dikkate alır, gazetede okuduğu her şeyi Meclise bildirmesine lüzum yoktur. Mühim bir mesele olduğu zaman, Meclisin rey ve muvafakatının alınması lâzım gelen mühimce bir mesele olduğu zaman daima Meclise arzederiz, onun muvafakati ve direktifleriyle meseleler halledilmiştir, bu bir.

Arkadaşlar, bu Meclisin böyle habersiz bırakıldığını söyleyen muhalefet partisi reisi ne çabuk unutuyor ki, kendisinin iktidarı zamanında değil Meclis, hatta kabine âzaları bile hiçbir hâdiseden haberdar olmaz, karar verildikten sonra söylenirdi. Yine aynı zattır ki 1943'de yukarda, köşküne mebusları takım takım çağırarak ben harbe girmeye karar verdim, gidip intihap dairenizde bunları anlatın diyen kendisiydi. Bu ne büyük tahavvül.

Takdir sizindir arkadaşlar. *(Alkışlar)*.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlarım: muhalefetin sözlerinden anladıklarımın cevabını ve anlamadıklarımın sebebini söylemek üzere huzurunuzu tekrar tasdi etmiş oluyorum. Mevzu biraz uzadı, fakat takdir edersiniz ki; bir hasbühalden ziyade, bir muhasebe vaziyetini almak istidadını gösteren böyle bir müzakerede Hükümet olarak Yüksek Heyetiniz karşısında müdafaamızı yapmak ve dayandığımız sebepleri ve mevcut hakikatleri gözleriniz önüne sermek bizim için bir vazifedir.

Muhalefet, şikâyetleri bahsinde, radyodan niçin bakanlar konuşmuş, niçin Başbakan sabahdan akşama kadar radyo başında oturur, memleketi tenvir edeceğim, dermiş ve niçin umumi bir müzakere açılmamış ve niçin dış ticaret müvazenesindeki, tediye müvazenesindeki açıklar açık olarak ifade edilmezmiş, diyor.

Ben mâruzatımı bu üç nokta üzerinde teksif edeyim.

Memlekette malî ve iktisadî vaziyet hakkında propaganda o derece ileri götürüldü ki, hakikaten dış ticaret muameleleri ve dış memleketlerle münasebetler üzerindeki faaliyet muzır bir hal aldı. Yalnız bununla kalmadı, vatandaşlarımızı endişelere sevketti. Eski tâbiriyle söylemek lâzımgelirse hakikaten tahdişi ezhanı mucip bir hal aldı.

Bunu demokratik rejimin bir acayip anlayışından istifade ederek her hafta başında yurdun her tarafından yaptıkları seçim kampanyalarına benzer açık hava mitingleri ile memleketin dört bucağına yaydılar. Hükümet olarak tahdişi ezhanı mucip olan bu tahrikleri memlekette bertaraf etmek ve buna cevap verebilmek üzere kullanacağımız tek vasıta Devlet radyosuydu. Devlet radyosunu kullanmak suretiyle hakikaten memlekette kaygılandıran, malî ve iktisadî emniyete muzır tesirler yapmaya başlayan bu vaziyeti, şüpheli ve tereddütlü göstermek gayretlerini vuzuhla ortaya koyacağımız hakikatlarla bertaraf etmek vazifesi elbette Hükümete düşerdi. Biz ne yapacağımızı söyledik, yapacağız da. Bu memleketi başıboş, muzır, mühlik propagandaların şikârı yapmıyacağız. Haberleri olsun. Tekrar çıkıp da millî borçlar bir milyar arttı, 900 milyon dış ticaret borcumuz vardır, ondan sonra altınların hepsi gitti, ondan sonra şimdi aklıma gelmiyen bir sürü burada okuyacak olursam kendileri de muztarıp olur; çünkü haberim yok diyor bucaktan, ocaktan nasıl haber alayım diyor. Söylenenleri ve propagandaları tekrarlıyacak olursam kendilerinin muztarıp olacağına eminim. Bütün bunları kürsüden sormak, cevap almak, B. M. M. 'inde hesap görmek yollarından kaçınılacak olursa bu mu-

zır propagandalarının şikâri yapmamak için Devlet vasıtası, Devlet malı olan radyoyu icra organı olarak, Hükümet olarak elbette kullanacağız. Yalan yanlış propagandalarını hududu millînin dışına atacak ve hakikatın aydınlığı altında eriteceğiz. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

Umumi müzakere açılmıyor, istizah yapılmıyor diyor.

Muhterem arkadaşlar, bir Hükümet için kendilerinin de vaktinde, zamanında, o anda şimdi yakaladık; Meclise sormadan ilânı harb ettiler, bir istizah ile bunların tepesine binmek ve memlekette memleketi harbe götürüyorlar propagandasını yaymak suretiyle bu iktidarı berbat, perişan etmemizin zamanı gelmiştir, diye karar verdiklerini hatırlarız. Bu kararlarını tatbik etmek için istizahı açtılar. Bunu açtıkları zaman en tehlikeli mevzu da bu memleketi idare eden muvaffak olup olmayacağı hakkında henüz kanaatlerin tebellür etmediği bir zamanda pervasız olarak bu istizahı kabul ettik. Bu istizahda her şey konuşuldu. Yüksek Meclis karar ve neticeye vardı. Bu ilânı harb değildir, denildi. Hakikaten harb ilânı Büyük Millet Meclisinin hakkıdır. Anayasada sarahaten yazılıdır. Şimdiye kadar Hükümet, hususiyile Demokrat Parti Hükümeti, demokratik prensiplere bağlı olan Hükümet, akli hayalinden Büyük Millet Meclisinin salâhiyetine tecavüz etmeyi geçirmez. Bunu bir defa, bin defa huzurunuzda ve dünya huzurunda söylemekten, eski tâbiriyle kesbi şeref eylerim. *(Gülüşmeler).* Burada uzun boylu müzakeresini yaptık, beş saat mı, on saat mı bilmiyorum. Büyük Meclis kanunların mânasının anlaşılmasında, mukteza tâyin mercii olan Yüksek Meclisimiz Hükümetin Anayasa hükümleri dairesinde hareket etmiş olduğunu tespit etmiş olmasına rağmen üçbuçuk sene sonra muhalefet lideri geliyor, ben o kanaatte değilim, niçin harb ilân ettiniz, Büyük Meclisten karar almadınız, diyor. İstizahın kendilerini tatmin edecek tarafı var mı? İstizahın kendilerini tatmin edecek tarafı olsaydı, istizah yapıp bittikten sonra meselenin kapatılması lâzımgelirdi. Fakat, hayır. Yarayı açtılar, sonra da fitili koydular, mütemadiyen işletiyorlar... *(Soldan: Zaten kendisi yapacağım dedi sesleri, gürültüler).* Şimdi taraftar oluyorlar. İş olup bittikten sonra, zaferle neticelendikten sonra, hakikaten Türk Devletinin şeref borcu, taahhüt borcu medeni cesaret tezahürü olarak memleketimiz nam ve hesabına bir şan ve şerefle, zaferle neticelendikten sonra bu neticeye iştirak etmek için pey sürmektedir ve biz, bunun aslına muhalif değiliz, demektedir. Sizi temin ederim arkadaşlar; bu iş herhangi bir çıkmaza sapmış olsaydı siz bunu bu memleketin aleyhine yaptınız, aslına, esasına, şekline, usulüne de muhaliftik diye karşımıza çıkıp meseleleri kim bilir nerelere kadar götürceklerdi. Bunda yüzde yüz mutmain olmanız lâzımgelir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Şimdi iş olup bittikten sonra, Türk Milleti nam ve hesabına beynelmilel, hayatta en yüksek şeref mevkii kazanıldıktan sonra bu kararın artık aleyhinde konuşulmasının gayrimümkün bir hale geldiği bir zamanda bu suretle konuşuyorlar. Ben hatırlarım, dedim ki, 4 500 vatandaşımızın, asker evlâdımızın tıpkı memleket sınırlarını müdafaa eder gibi müşterek emniyet dâvasının müdafileri olarak vazife görmeleri memleketin emniyetini muhil bir hareket olarak mı kabul ediyorsunuz?

Cevap: Eğer ordu bizim bıraktığımız zamanki kuvvetinde ise, kadroda ise 4 500 erlik bir tugayın memleket dışına gönderilmiş olması memleketin emniyetine esaslı surette tesir icra edecek bir hâdisedir.

Bu söz, kendisinin sözleridir. Bu sözler işin esasına muhalif olduklarının delilidir. Yardım gönderelim, üzüm, incir gönderelim, sigara gönderelim diye gazetelerinin yazdıklarını unutuyorlar. İşler olup bittikten sonra, eğer hâfıza bir kere imha edilse ve bir kere imha edildikten sonra, bu raya gelinip istendiği gibi konuşulsa, bu mümkündür. Bizim de şikâyetimiz vardır. Doğru, eğri girilmiş bir badireye, kendi fehvalarınca, o badireye girdikten sonra memleketin dört bir tarafında bu işin propagandasını yapmak suretiyle milletin vahdetini bozmak, gayeyi geriye götürücü propagandalara girişmek revayı hak mıdır? Bunları havsala almamaktadır. Kore'de ölmekle şehit olunmıyacağını, Kore'den kaçanların takibe mâruz kalmıyacıklarını köşe köşe, bucak bucak sathı vatana yayanları sizler de, millet de biliyor, hâdiselerin şahidisiniz. Bu propagandaları Demokrat Parti ve Demokrat Partinin siz milletvekilleri yapmış değilsiniz. Bunları yapanlar malûmdur.

Anlıyamadığım noktaya geleyim, Af Kanununu kendimiz için yapmışız. (Gülmeler). Hakikaten hepinizi haklı olarak güldürecek naşinide bir cümle sarfettiler. Ben bunun mânasını anlayamadım. Lütfen teşrif ederler, biz ne maksatla kendimiz için çıkarıldığı iddiasının izahını ve sebeplerini ağzından dinlemek isteriz. Biz iktidara geldiğimiz zaman mucibi af hareketlerimiz mi vardı ki, acaba kendimiz için af kanunu çıkardık? Bu, izanı beşerle istihza etmek demektir. Ben Sayın İsmet İnönü'nün bu hâle düşeceğini zannetmezdim. Hakikaten hâdiselerle zorlandığı için böyle sık sık kürsüye gelip irticalen konuşmasının bazı gûna muziplikleri şeklinde tecelli edip neticeler verdiğini tahmin etmek güç olmaz. Fakat ne de olsa, bu derece izanı beşerle istihzaya gidebilecek bir cümle sarfetmiş olmasını hakikaten yerinde olarak istiğrap etmek lâzımgelir.

Muhterem arkadaşlar; biz, hiçbir tereddüde, en küçük bir şüpheye mahal kalmasın diye Af Kanununu neşrettik, neden? Sebebi şudur:

İntihabı kaybettikten sonra, muhalefet partisi, biz emniyettemiyiz, dediler. Ben, paşam bu ne biçim sözdür? Elbette emniyettesiniz, dedim, bu hususta en küçük şüphe kalmasın içinizde, dedim.

Buna cevap var mı idi, yok mu idi. Kendileri sebep mevcut olduğu takdirde bulunmuşlar. Takdir bizim, siz de rayegân görürsünüz. Buna rağmen Demokrat Parti bir devri sabık yaratmıyacağım, dedi. Tarihten aldığı tecrübelerin ve içinde bulunduğu hâdiselerin bir neticesi olmak üzere vaz'etmiş olduğu prensibi tahakkuk ettirmek içindir ki, Af Kanunu'nunu çıkardık. Mazinin hesapları ile uğraşmak istemedik. Af Kanunu işte bunun için yapıldı. Yoksa bizim affettirecek suçumuz yoktu. Ve Af Kanunu kendi suçlarının affını temin etmek için çıkarmış değiliz. Buna tavşanlar ve kuzular güler.

Muhterem arkadaşlarım, dış tediye muvazenesinde müşkülât vardır, dış tediyelerimizde müşkülât vardır. Bu müşkülâtımızın olmadığını hiçbir zaman iddia etmiş değiliz. Fakat bu müşkülâtı Hükümet tedbirleri alarak bertaraf etmeye çalışmaktayız. Bu noktada, memlekette, hiçbir yerde bir zarara ve iflâsa gidilmesi mutasavver değildir, büyük, içinden çıkılmaz bir buhrana gidilmesi asla mevzuubahis değildir. Kendilerinin de söylediği gibi, uzaktan, yakından dış tediye müşkülâtı olmiyan memleketler yoktur. O memleketlerden birisi de Türkiye'dir.

Dış tediye müşkülümüz vardır. Bu müşkülümüzü bir hamlede ortadan kaldırmak da mümkündür. Fakat kendi zamanlarındaki gibi memleketin on yirmi sene tamamiyle yerinde sayması politikasını takibetmek, bu kısırlaştırıcı politikanın peşinde olmak şartıyla... Sizin Hükümetiniz ve siz böyle bir politikayı reddedip memleket hudutları dışına atmış bulunuyorsunuz. Biz çimento fabrikası yapmayacağız dersek, şu şu envestismanları yapmayacağız dersek, memleket için şu hayırlı işleri yapmaktan sarfı nazar ediyoruz dersek ve nihayet sattığımız mal kadar hattâ onun aşağısında bir takabbuz politikası içinde mal getireceğiz diyecek olursak bu memlekette tediye müvazenesini temin etmekten kolay bir iş yoktur. Bu cehlin, rehabetin, ileri görmeyişin neticesi olur ve bu memleket böyle bir politikanın zararlarını çekti. Onun için bir arpa boyu kadar ileri gidemedik. 3.5 senede görülen muzazam inkişafın sırrı buradadır. (*Bravo sesleri*). Elbette ve elbette onların iktisadî görüşü, bizim iktisadî görüşümüz arasında o kadar esaslı farklar vardır ki, bu tenkid yaparken onların yıkıcı süslerini bimuhâbâ söylerken, hattâ harice buğday sattığımızı müşkülleştirirken ve daha doğrusu satış için kolaylık temin etmek üzere bir anlaşma istihsalini gayrimümkün kılarlarken evvelâ, bu memleketin menfaatlerinin ne suretle haleldar olduğunu bir nebze düşünme-

leri lâzımdır. Bu memleketin menfaatleri etine, kemiğine bir itiyat halini alması lâzımgelirken, kendini memleket menfaatleri kaygısından ve kaydından tamamen münezzehe addederek, ağzına geldiği gibi yıkıcı propagandayı bimuhaba ve bîperva memleketin her tarafına yaymak ve saçmak hakikaten tecviz edemiyeceğimiz bir keyfiyettir.

Şurasını da söyliyelim ki: Bir memleket yalnız kanunların hükümleri, hudutlarıyla idare edilmez. Bir cemiyetin kanunları yanında o cemiyetin telâkkileri de hâkimdir.

Binaenaleyh, şayet memleket menfaati gibi siyasette çalışanların en yüksek mizan ve miyar olarak elde tutmaları lâzımgelen kanun esaslarını hulfederek istediğim gibi hareket ederim diyerek kanunları ayaklar altına almaları halinde, kanun hükümlerinin, disiplinin hâkim olmıyarak memleket menfaatlerinin ayaklar altında alındığı takdirde, kanun hükümlerinin her zamankinden daha fazla işler olması ve vazife görmesi lâzımdır. Bu hakikatı kendisi benden çok daha iyi bilmesi lâzımgelir. Bir muhalefet partisi ki, iktidar olarak 25 sene bu memleketi idare etmiştir, kayıtsız şartsız idare etmiştir. Memleket idaresinin müşkülâtını herkes-ten iyi anlamıştır. O kadar iyi anlamıştır ki, küçükcük bir muhalefet olsa memlekette vazife görmenin o sesin susturulmasına bağlı olduğu kanaati ile o itiraz sesini durdurmuşlardır. Öndan sonra geniş bir hürriyet havası içine girilmiş ve o kadar ki, küfür, propaganda; harb halinde olsak dahi en yıkıcı, en tehlikeli propaganda komünistlerin yıkıcı metotları ve en naşinide örnekleri dahi mübah görülmüştür. Böyle bir vaziyete girildiği takdirde tedbir almak lüzum ve hakikatı ortaya çıkar arkadaşlar.

Muhterem arkadaşlarım, geçen seneye nazaran arzedeceğim bütçede tetkik edeceksiniz, bugün dış tediyeledi müşkülâtımızı yüzde elli hafifletmiş bulunuyoruz. Ama yaygara bu yaz koparıldı. Emin olun Demokrat Partliye mensup milletvekilleri, ellerinden her türlü taarruz ve hücum silâhını almış bulunuyoruz. Elllerinde tek kalan menfi propaganda, yıkıcı propaganda ve bunu besliyen gıdalandıran tezdîr ve iftiradır. (*Soldan alkışlar*).

Bir tarafta malî ve iktisadî buhran var diyorlar, malî ve iktisadî buhran varmış. Türlü milletlere türlü çeşit borçlarımız varmış. Bu borçlar ödenemezmiş. Bu propaganda yapılmakta, burada bu borçlar ödenmezse türlü çeşit propagandalarla bu millet harekete gelmiş olursa o zaman tek kurtarıcı bir çare var: Memleketin haysiyet, malî, iktisadî haysiyetini kurtaracak tek teşekkül muhalefettir. Evet borcumuz var, memleket yıkıntı halinde avazesi bunun içini. (*Gülüşmeler*). Arkadaşlarım, bu mantığa gülersiniz, ızan sahipleri güler. Ben İsmet İnönü'nün çok mantıkla konuşmasını temenni ederdim. Bu memleketin muhalefet partisi ve mu-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

halefet liderliği vazifesini üzerinde tutanın melekâtının daha kuvvetli olması, melekâtının daha iyi bir ruha sahip olmasını temenni ederdim. Yoksa hakikaten bu sözler melekâtının selâmetle kullanmadığının en açık delilini teşkil ediyor.

Mali ve iktisadî buhran varmış, türlü milletlere, türlü borçlarımız varmış, bunlar için boğaz sıkıyorlarmış, gırtlak sıkıyorlarmış.

Muhterem arkadaşlar, vaziyet katiiyen böyle değildir. Bizim yüz milyonları, milyarları bulan envestismanlarımız vardır. Bunlara dışardan, bütün memleketlerden en meşhur firmalar 6 sene, 7 sene, 10 sene, 12 sene vâdeler teklif etmek suretiyle münakasalarımıza iştirak etmektedirler.

Neler söylemediler. Çimento, şeker fabrikaları; bunlar seçim fabrikaları dediler. Bunların bir kısmının ihalesi yapıldı, bir kısmını da 20 gün sonra ihale ediyoruz. Haftaya Tunçbilek'i ihale ediyoruz, 60 milyon. Arkasından azot sanayi, 70 milyon. Ondan sonra Mersin Limanı, 20 milyon. Bunların da ihaleleri yapılacaktır. Bunlar seçim fabrikaları değildir.

Vaktiyle Devlet bütün gücünü topluyarak beş senede bir dokuma fabrikası yaptığı zaman yumurta yumurtlamış tavuk gibi onbeş sene onun övünme avazeleriyle geçinirlerdi. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*). Hakikaten havsalsızdırlar. Çünkü anlıyamazlar. Onların bütün iktisadî bilgileri Devlet Bütçesinden ayıracakları üç beş milyon lira ile üç beş senede bir şurada burada bir iki fabrika yapmaktan ibarettir.

Kurduğumuz fabrikalar rahat ve serbest çalışmaya kavuştuktan sonra ne feyyaz bir kudret olarak memleketi en kısa bir zamanda refaha kavuşturacağını, anlıyamamışlardır. Sakin politikalarının sırrı işte bu temelde yatmaktadır. (*Soldan alkışlar*).

Demokrat Parti memleketin geriliği ve iktisadî perişanlık hususunda ki kaderini yenmesini ve onun kalkınma dâvasının düğümünü çözmesinin sırrını keşfetmiş bir partidir. Sizler, sevgili Demokrat Parti milletvekili arkadaşlarım, bunu temin etmekle hakikaten iftihar edebilirsiniz. Memleketimiz yerilerek, iktisadî buhran vardır, mali buhran vardır diye teşhir edilecek halde değildir. En övünülecek, en iftihar edilecek bir manzaranın içindedir. Ve bunu bütün vatandaşlarımız idrak etmektedirler.

Böyle olmasaydı bu tezahür olmazdı, böyle olmasaydı bu işler görülmezdi, bu işler yapılmazdı. Demişler ki, balık mı ben, ben mi balık olaydım. Bütün bunlar memleketim milletin gözü önünde cereyan etmektedir. Memlekette iktisadî buhran vardır, memlekette malî buhran vardır, memleketin dış ticaret açığı bir milyardır. Hazineye tek altın kalmamıştır, şu kadar altını harap etmişlerdir... Bunların hepsi yalandır. 210 ton olan altını 127 tona ininceye kadar kendileri yediler. Eğer yemek bahis mevzuu ise, eğer bu bir suç ve bir kusur ise...

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ondan başka şu kadar yüz milyon liralık döviz, harb senelerinin felâketinden arta kalan, madde tedariki imkânsızlığından arta kalan dövizleri kendileri sarfı helâk ettiler. Bunun ancak yüzde 42'si envestisman olarak memlekete gelmiştir. Memleket ithalâtı kompozisyonunun 70-72'si envestisman maddesidir. Memlekette süratlı şekilde iktisadî cihaz tamamlanmaktadır. Bunun bir değil, binbir delili mevcuttu. Bunların dedikleri sadece üç sene içinde memlekette 1950'ye nazaran fazla olarak istihlâk edilen akar yakıtın tefadülüne tekabül eder, neyi konuşuyor? Bugün bütün memlekette mevcut olan motörlü vasıtalar yalnız tek başına İstanbul Belediyesinde mukayyet olan, onlarınki kadardır.

Elbette memleketin dış tediyeleri nezaket kesbetmiştir. Çünkü medenî seviye yükselmiştir, medenî milletlerin yaşama seviyesine yaklaşmıştır memleket. Vatandaşın yediği et iki misline çıkmıştır, kullandığı kumaş iki misline çıkmıştır, motörlü vasıtalar dört misline çıkmıştır. Medenî gayeler yolundayız, kim demiş Hükümet rehavete düşmüş? Hükümet ilerleme yolunda her gün tedbirler alma kararındadır. Rehavet yoluna giden Hükümet yoktur arkadaşlar. *(Soldan alkışlar).*

Muhterem arkadaşlarım, Hariciye Vekili arkadaşım bir nebze izah etti. Yine ezhanı teşviş istidadındaki sözleri mutlaka cevaplamamak lâzımgelir. Dış politikada ve iç politikada Büyük Millet Meclisi ile beraber çalışmadığımız kanaatinde değiliz, Hata olabilir, hata insanlar içindir. Hata yapmıyacağım demek insanı, heyet, teşekkül ve hükümetleri atalet, hareketsizliğe mahkûm eder. Dış politikada, iç politikada Hükümet olarak Büyük Millet Meclisi ile beraber hareket etmekteyiz. Hata gösterdiğimiz noktalar olursa müdahaleniz derhal vukua gelebilir ve vaziyet düzelebilir. Ama onların hâkim olduğu devirden bunlar gayrimümkündü. Biz Büyük Millet Meclisiyle daima beraber olduğumuz kanaatindeyiz. Hiçbir gizli şeyimiz yoktur. O buyurduklarını işte Monte Carlo radyosundan öğreniyorlar ve muhalefet istediği gibi Mecliste sual takriri verir, istediği gibi yazar. Hatta bunca sene Devlet Reisliği etmiş ve memleketin birinci derecede mesul adamı olarak vazife görmüş olduğu için belki genç iktidarı feramüş edip, tenezzül edip, adamlarını göndermek veya kendisi müracaatta bulunmak suretiyle şu noktada hatalısınız, şurada ne oldu. Bu işte ne var demek tenezzülünde bulunabilirdi, memleket sevgisi bunu telkin ederdi. Bunca sene mesuliyet altında bulunmak elbette bu vazifeyi kendisine yüklerdi. Bir millet bir insana memleketi ivazsız, mukabilinde bir şey beklemeden teslim etmez. Bunca sene tek başına hâkim olmanın, en yüksek mertebe olan Devlet vazifesinin kendisine tevdi edilmiş olmasının bu memleket hayrına olarak kendi omuzlarına vecibeler tahmil et-

TURK PARLAMENTO TARİHİ

mesi lâzımgelirdi. Bu vecibelerin neticesi olarak şayet bir kibir; nahvet mevzuu olsaydı dahi bu kibir ve nahveti kırarak iktidarı ikaz etmek elbette kendisi için medarı iftihar bir hareket olurdu. Ama yok; ne beklerler aman biz işin içinden çıkamadık, teşrif et İnönü. Bunu mu beklerler? Hayır arkadaşlar, *(Alkışlar)*.

REİS – İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Melekâtımı Başbakana beğendirmek için gayret edecek değilim. Ne kadar takdir ediyorlarsa, kendilerine aittir. Şimdi meselelere geleyim:

Kore meselesini her vesile ile meydana çıkarıp, bizim başımıza bir tenkid mevzuu olarak açan kendileridir. *(Soldan Allah için sesleri)*. Bugün de Kore meselesine, kendileri de bahsettiği için girdim. Sonra Büyük Millet Meclisi ile beraber çalışılmadığına misal olarak söyledim.

Rusların bize verdiği nota meselesi; bu hususta da niçin kendim teşebbüs alıp söylememişim. Hüsnü telâkki etmezler arkadaşlar, bu zihniyette olanlar hüsnü telâkki etmezler arkadaşlar, bu zihniyette olanlar hüsnü telâkki etmezler. Kendimi o kadar vazife içinde gördüm ki, onlara hacet bırakmaksızın fikirlerimizi umumi efkâra arzettim.

Biz vaziyeti nasıl mütalâa ediyorsak olduğu gibi memleketin tenkidine arzettik. 1.5 ay geçti. B. M. Meclisi, Monte Carlo'dan aldığı malûmatla iktifa ederek kaldı.

Bundan sonra arkadaşlar Af Kanunu meselesinde bizim, benim şahsan hiç istifade etmediğim aşikârdır. Biz istifade etmediğimize göre kendi saflarında istifade edenleri araması lâzımdır.

AHMET KOCABİYOĞLU (Balıkesir) – Devlet Reisliğini meşru olarak mı yaptın?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – İktisadi mevzu üzerinde Başbakanın her vesile ile yaptığı geniş propaganda izahlarını bu kürsüden bir defa daha dinledik. Bunların cevapları vardır. Bunun mütahassısları vardır, vesileleri vardır. Bunlara ayrı ayrı cevap veririz.

Şimdi mühim bir şey: Bugün Başvekili dış tediye meselesinde "güçlük vardır." sözüne bir ucundan getirmiş bulunuyoruz. Bu bir terakkidir. Ümit ederim ki, bundan sonra memlekette dış tediye muvazenesinde, dış ticarete, malî itibar meselesinde hakikatı söylememeyi değil, hakikatı söyliyerek vaziyeti olduğu gibi anlatmayı tercih ederler. Bizim bu meselede muhalefetemiz vardır. Malî itibar meselesinde kendi tenkidimizi fazla kıymetlendiriyor değiliz. Bizim iddiamız şu: Bu memlekette haricî tediye aksaklığından dolayı ıstırap çeken geniş bir ticaret âlemi vardır. Bunun

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

diş âlemi, alacaklıları da vardır. Bunun karşısında Hükümet "Borcumuz yoktur, sıkıntı yoktur." iddiasındadır. Bu yanlışır. Söylediğimiz budur. Bu hakikatı memlekete söylemek lâzımdır.

Şimdi arkadaşlar, söz Ağrı'da dinî siyasete alet etmek iddiası ile başlayan bir münakaşadan çıktı. O münakaşadan buraya kadar bütün meseleler açıktır. Dinî siyasete alet etmişler midir? Etmedik, diyorlar. Bir kısım vatandaşlar zabıt tutarak bu suçlar işlenmiştir, dediler. Etmemişlerse yapılan zabıt bir iftira vesikasıdır. Bunları adalet halleder. Adalet halletmedikçe mesele açıktır.

MECDET ALKİN (Kütahya) – Adalet Vekili geldi, söyledi.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Başbakanın bütün söylediklerini iki noktada hulâsa edeyim; ondan evvel biz iktidardan çekilir çekilmez Sayın Cumhurbaşkanı ile görüştüğüm zaman söylediğim söz bu burada tekrar ettiler, kendileriyle konuştuğum zaman da söyledim. Görüştüğüm zaman dedim ki; "İktidar değişti, bir tek istediğimiz vardır, sizden. Muhalefet olarak bizim iktidarda iken size verdiğimiz emniyet kadar emniyet isteriz." (Soldan, gürültüler). Reisicumhura söylediğim bundan ibarettir. Başbakana söylediğim de bundan ibarettir. Bu yersiz, lüzumsuz bir endişenin ifadesidir, diyebilir misiniz? İşte 3,5 sene sonra bugün burada mevzu bahis olan mesele bundan ibarettir.

Bir Başbakan ki; "İhtilâl rejimi ile iktidara geldim ve ihtilâl rejimi hüviyetini muhafaza edeceğim." diyor, bu zihniyet mevcut oldukça bu istenilen emniyet teessüs edemez. Bu noktayı burada halletmek lâzımdır. (Soldan: "Öyle şey söylenmedi, nereden buldun?" sesleri). Başbakanın buraya gelip, ihtilâl rejimi ile geldik, ihtilâl rejimi içinde idare ediyoruz, sözünü değiştirir de, kendilerine münasip olan şekliyle söyleyiyem. "Yanlış anlaşılmıştır hukuk devletiyiz, hukuk devleti kaide ve prensipleri haricine çıkmayacağız." derse güçlüğü, işin yüzde sekseni derhal hallolunur.

İkincisi; dış politika meselesinde biraz ucundan kendisine kurtulacak yol bulmaya çalıştı. İnsandır, hata edebilir, bâzı eksiklikleri olabilir, bunu Meclis halleder. Hata ihtimalini kabul ediyorum.

Kendileri gelecekler, diyecekler ki, harbe girmek salâhiyetinin Mecliste olduğu kaidesine riayet edeceğiz. Gelsinler bu sözü söylesinler. Bu şekilde dış ve iç emniyet meselesi yüzde seksen hallolunur. (Sağdan, alkışlar).

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Arkadaşlar, dinin siyasete alet edilmediği yolunda Adalet Bakanının vâkı beyanına rağmen huzurunuza çıkıldı, hâlâ bunun üzerinde ısrar edildi ve biz bundan sonra huzu-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

runuza çıkıp müdafaamızı yaptık. Bu müdafaamızı beğenmezseniz hük-
münüze daima boynumuz eğiktir.

Hukuk devleti oluşumuza gelince: Bizim hukuk devleti olduğumuz-
dan en büyük misalleri, üçbuçuk seneden beri kanunlara, vatandaş hür-
riyetine karşı göstermiş olduğumuz hürmet ve itaat ve memleket mura-
kabesine karşı göstermiş olduğumuz büyük bağlılıktır. Biz sözü başka,
özü başka olan insanlar değiliz. Sözden ziyade efal ve icraatımızla bu mil-
letin hayrına ve huzuruna hizmet etmekte olduğumuz kanaatiyle huzu-
runuzdan ayrılıyorum arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri).*

39. – RADYONUN KULLANIMI

Kamu iletişim araçlarının kullanımı demokrasi gelişiminde çokça
tartışılan bir konudur.

Cumhuriyet Bayramında Başbakanın muhalefeti yeren Adana ve
Mersin nutuklarının Devlet Radyosundan yayınlanması bir sözlü soru
ile Meclis gündemine getirildi.

Sorunun görüşülmesi sırasında, muhalefetin tutumu, iktidarın anla-
yış ve davranışı üzerinde değerli düşünceler sergilendi.

Çok partili yönetimin gelişim döneminde siyasi partilerin ilişkileri-
ni belgeleyen soru ve görüşülmesi, kaynaktan aşağıya alınmıştır.

*Ordu Mebusu Atif Topaloğlu'nun, Ankara Radyosunun 28.X.1953 Çar-
şamba günü saat 13.00'teki ve 31.X.1953 Cumartesi günü saat 19.00'da-
ki haberler servisinde yaptığı neşriyata dair Başvekilten olan sorusuna
Devlet Vekili Celâl Yardımcı ile Başvekil Adnan Menderes'in sözlü cevapla-
rı (1)*

REİS – Soruyu okutuyorum efendim.

2.XI.1953

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Başbakan tarafından, Büyük Millet Meclisi
kürsüsünden sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletinizi arz ve rica
ederim.

Saygılarımla.

Ordu Milletvekili
Atif Topaloğlu

(1) Tutanak Dergisi : C. 25, s. 347-354, Tarih : 20.11.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

1. Milli vahdet ve varlığımızın sembolü olan Cumhuriyet Bayramının başladığı 28.X.1953 Çarşamba günü saat 13.00'te radyo yayınında Demokrat Parti Genel Başkanı Adnan Menderes'in Mersin nutku tekrar edildi.

Bu Mersin nutku, memlekette hiçbir Başbakanın ağzından çıkmıyacak kadar ruhlara fena tesir yapan bir konuşmadır.

En millî bir günümüzde mâşerî vicdanları rahatsız eden bu konuşma neden radyoda tekrar ettirilerek bu azîz topraklarda yaşayan milyonlarca insan muhtarip edilmiştir.

2. 31.X.1953 Cumartesi günü saat 19.00'da radyo yayınında Demokrat Parti Meclis Grubunun toplandığını, Meclis Başkanlığı, Başkanvekilleri, İdareci Üyeler, Meclis Grubu İdare Kurulu üyelerinin adaylıklarını tespit eden seçimin yapıldığını bildirdi.

Aynı gün C.H.P. Meclis Grubunun da toplandığı ve kendi aralarında seçim yapıldığı malûm iken radyonun Halk Partisi Meclis Grubundan bahsetmemesi ve yalnız Demokrat Parti Meclis Grubunun yayını yapması içinde bulunduğumuz rejim ile kabili telif midir?

Demokrat iktidarın dili haline gelen ve vatandaşları üzen radyonun bu hali daha ne kadar zaman devam edecektir?

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Usul hakkında mâruzatım vardır, müsaade buyurur musunuz?

REİS – Usul hakkında, buyurun.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlarım; bilhassa istirham ediyorum, yanlış anlaşılmasın, bu memlekette kurulmuş ananeler bâzı mülâhazalarla sarsıldığı için, bu ananelerin devamı bakımından, bu soruma bilhassa Başvekil Adnan Menderes tarafından cevap verilmesini rica ediyorum. Vakıa İctüzüğümüz gereğince Başvekil adına Devlet Vekili Yardımcı arkadaşımız bu soruya cevap verebilirler; fakat, tamamen hulusu niyetle sormuş olduğum bu sorunun bizzat Başvekil tarafından cevaplandırılmasında rejim bakımından fayda mülâhaza etmekteyim. Benim acelem yoktur. Başvekil münasip göreceği bir zamanda bu soruya cevap verirlerse çok iyi olacaktır. Onun için bu sorunun Yardımcı arkadaş tarafından cevaplandırılmamasını istirham ediyorum.

REİS – Anlaşıldı efendim, Devlet Vekili, buyurun.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar; Atif Topaloğlu arkadaşımızın 28 Ekim günü Başbakanın nutkunun radyoda yayınlanması hakkındaki sözlü sorusunun bir numaralı bendine arzı cevapta bulunayım:

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Başbakan her türlü muhalefet ve demokrasi ölçülerini aşarak doğru yolda olmıyan bir muhalefetin o güne kadar haftalarca devam eden, bu memleketin iç ve dış bünyesine huzursuzluk veren hareketleri hakkında Mersin'de ve Adana'da beyanatta bulunmuştur. Bu beyanatta bulunmakla Başbakan memleketin iç ve dış bünyesinin refahlı manzarasını izah etmiş, muhalefete yürüdüğü yolun doğru bir yol olmadığını göstermiş ve tenkid etmiş. Bu suretle Hükümet Başkanlığı ve parti başkanlığı vazifesini yapmıştır. Binaenaleyh bu nutku yayınlıyan radyo idaresi vatandaşlara huzursuzluk vermemiş, bilâkis, vatandaşları Başbakanın bu beyanatından malûmattar kılmak suretiyle, huzura kavuşturmuş ve vazifesini yapmıştır.

Meclis grup seçimlerine gelince:

Takdir buyurursunuz ki, bu gibi haberler ekseriya Anadolu Ajansı bültenlerinden radyoya intikal eder ve bir haber mahiyetinde neşredilir.

Demokrat Parti Meclis Grubu seçimini ve aynı zamanda idare heyeti seçimini, Anadolu Ajansına bildirmiş ve Anadolu Ajansı da aldığı bu haberi yaymıştır. Halk Partisi Meclis Grubunun yapacağı ve yaptığı bir seçimden Anadolu Ajansına veyahut radyo idaresine malûmat verilmesi halinde radyonun bu seçimi yayınlamaması için hiçbir sebep yoktur. Bir parti veya herhangi bir Meclis grubu bir seçim yapmışsa bunda Meclis reisvekilliğine veya idare heyetine seçilecek zevatın isimleri esasen memleketçe veya partice malûmdur. Binaenaleyh herhangi bir maksatla Anadolu Ajansının veyahut da radyo idaresinin bunun neşrinden imtina etmesi için hiçbir sebep yoktur.

Bana kalırsa bunda da yine bir münakaşa mevzuu açılıp işe başka bir mecra verilmek istenildiği kanaatindeyim.

Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS – Atıf Topaloğlu.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlar; geçen günkü müzakerede Sayın Devlet Vekili Celâl Yardımcı arkadaşımız politikada henüz yeni ve acemi olduğunu söylemişti.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Ben tevazuumdan söyledim onu, anlamamışsınız. zaten tevazzu da bilmezsiz.

REİS – Sadet dışına çıkmadan devam edin, rica ederim.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Arkadaşlar, muhterem arkadaşım istediği gibi tefsir yaparak konuşuyor, biz sükûnetle dinliyoruz. Biz konuşmaya başladığımız zaman, Devlet Bakanlığına kadar irtika etmiş olan bu

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

arkadaşımız kendisinin ifadesini tekrar ettiğimiz zaman dahi buna tahammül gösteremiyor.

REİS – Geçen Birleşimde olan bir şeyi bugün mevzuubahis ediyorsunuz.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Soru ile alakası var mı?

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Bir az evvel usul hakkında söz almıştım.

Nutku söyleyen bizzat Başbakanın kendisidir. Başbakanın ağzından bunun cevabını alırsak daha çok tatmin edilmiş olurum demiştim. Ondan sonra Celâl Yardımcı arkadaşım cevap verince bizi tatmin edemeyecek bir durum hâsıl oldu. Onun için arzettim. "Muhalefet demokrasi ölçülerini aşmış ve memlekette her türlü doğru yoldan inhiraf etmiş, Sayın Başbakan gitmiş, Adana'da, Mersin'de bir nutuk söyleyerek muhalefetin bu durumunu radyodan bildirmiş ve vatandaşa huzur vermiş." Söze böyle başladı ve böyle bitirdi, Celâl Yardımcı Bey, bu şekilde politikada acelesiğini ağzından tekrarladı.

Bu memlekette ötedenberi teessüs etmiş bir anane var. Cumhuriyet bayramları 28 Teşrinievvel günü saat 13.00'te başlar ve öteden beri bu saat 13.00'te zamanın başvekili bütün millete bayramını tebrik ederek Cumhuriyet Bayramını açar. Biz o gün saat 13.00'te, hakikaten bu memlekette birçok partili arkadaşları rahatsız eden Sayın Başvekilin nutku ile bayramı açtık. Millî vahdetin sembolü olan bir günde, herhangi parti fikirlerinin, mülâhazalarının, münakaşalarının yapılmasına cevaz olmıyan bir gün de bu memleketin beraberce bayram yaptığı bir günde, bu milletin birçok aziz insanlarını, üç beş milyonunu tefrik ederek, bir siyasi partiye mensup Başvekilin kendi fikirlerini yaymak suretiyle, diğer partiye mensup olanları küçük gösterecek ve onlara tecavüz edecek bir mahiyette olan nutkunun bayramın açıldığı günde hiç olmazsa radyoda tekrar edilmemesi lâzımdı. *(Soldan gürültüler).*

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Burası miting kürsüsü değildir, Meclis kürsüsüdür; burada böyle şey söylenmez.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Şu Mecliste bulunan 500'e yakın arkadaş beni de çok iyi tanır hele seni çok iyi bilirler.

Ben hiçbir partinin müdafaasını yapmıyorum. Ne de polemik yapıyorum. Ben hiçbir ihtirası olmıyan bir insanım. *(Soldan gülüşmeler).*

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Nerede o günler?

TALÂT VASFİ ÖZ (Ankara) – Aynaya bakın. *(Devam sesleri).*

REİS – Devam edin efendim.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım, bu yol hakikaten kötü bir yoldur. Doğru yola girmemiz için Büyük Millet Meclisinde bazı müfrit arkadaşlarımın biraz sükûn içinde meseleleri dinlemesi icabeder. Sükûn içinde dinlenmiyen meselelerle hiçbir selâmetli yola gidilmez. Ne olacak? İntihap dairelerimizden seçildik, milletin işini görmeye geldik, kavga etmeye mi geldik? (*Gürültüler*). Hâdiseleri açık olarak söylüyorum. Ben vatanperverane hislerle yetişmiş insanım. Milli bir bayram gününde hiçbir Başvekil partici bir konuşmayı iki saat radyodan söyletmez ve hiçbir vatandaşı da rahatsız edemez. Cumhuriyet Halk Partisine mensup olan yalnız Topaloğlu değildir. Bu memlekette o partiye mensup beş milyon insan vardır. Biz Sayın Başvekiliden böyle milî bir bayram gününde, her türlü partizan fikir ve düşünceden azade, hepimizi sevin-direcek fikirler beklerdik. Buna mukabil, o nutuktaki bazı kelimeleri burada tekrardan hazer ediyorum; burada var: Şekâvet grupları, hudut dışına çıksınlar, bir avuç muhterisler, rey hırsızları... (*Soldan: Gürültüler*).

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Başbakan zamanını takdir eder.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Şüphesiz, Başvekilin Feyzi Boztepe'den daha iyi düşündüğü muhakkaktır.

REİS – Atıf Bey, lütfen muhavere şekline dökmeyin, sözünüze devam ediniz.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – İş muhavereye döktüren ben değilim. Sözümü kesiyorlar, müdahale ediyorlar ve beni de mecbur ediyorlar. Lütfen onlara ihtar buyurunuz.

REİS – Devam edin efendim.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Bu nutkun içerisinde, onu burada uzun boylu okuyup da huzurlarınızı ihlâl etmek istemem. (*Biz biliyoruz sesleri*). Malûm. Bizi birçok şeylerle itham ediyor: Tahrikatçı, rey hırsızı. Moskof ajanları yardımcısı diyor. (*Soldan: Şiddetli ve sürekli gürültüler*). Arkadaşlar, ne olur, birbirimizi sükûnetle dinlesek ve birbirimizin fikirleriyle memlekete, mücadele etmek değil, münakaşa yolundan faydalı olalım.

Her ekseriyette görülmüştür arkadaşlar. Hoşa gitmiyen fikirler reaksiyonla karşılanır. Ama bunun neticesinde ekseriyette bulunanlar ceza görür. (*Soldan, gürültüler*). Müsaade buyurun, hiçbirimizin düşüncesi bu memlekete hizmetten başka bir şey değildir. Hiçbirimiz diğerimizden daha fazla vatanperver değildir.

REİS – Atıf Bey, görüyorsunuz ki, Meclis sizi sükûnetle dinliyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) – Gören Allah için söylesin.

Sonra arkadaşlar, Sayın Yardımcı dediler ki, grup intihabı Anadolu Ajansına gruptan verildi, kendileri de verselerdi onlarınki de neşredilirdi. Muhalefet, iktidar, ben bu Meclisi bir kül olarak mütalâa ederim. Aynı günde muhalefet grubunun da toplantısı vardı. Eğer bu memlekette parlamentonun iç bünyesinin faaliyeti millete anlatılmak isteniyorsa muhalefetin o günkü toplantısında yapmış oldukları seçimlerin de bildirilmesi demokrasi icaplarından idi. Bu vazife doğrudan doğruya Başkanlık Divanına ait bir vazife idi, onun yapması lâzımdı. Binaenaleyh bu da, her zaman olduğu gibi radyonun, bir tarafın fikirlerini yaymak, bir tarafın münakaşalarını nakletmek için öteden beri emirle çalıştığını işlediğini gösterecek bir delildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, Atıf Topaloğlu arkadaşımızın sözlerini zevkle dinledim. Bana öğüt teşkil edecek mahiyette söylediği sözler için teşekkür ederim. (*Gülüşmeler*). Bu teşekkürü ederken aynı zamanda kendisine, öğütlerine bizzat kendisinin ve partisinin her şeyden ve herkesten evvel riayet etmesi vecibesini de hatırlatmak isterim.

Sevgili arkadaşım, eğer benim Mersin ve Adana'da söylediğim nutkun okunması hakikaten Cumhuriyet Bayramının ilânı zamanına rastlamışsa güzel bir şey olmadığını ifade ederim. (*Bravo sesleri*). Kendileri bu noktada kalsalardı, ben de bu kadarla iktifa edecektim. Fakat durmadılar devam ettiler. Ben de gittikleri yolda yürüyeyim. (*Bravo sesleri, devam devam sesleri*).

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Devam, devam, memnun oluruz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Sevgili arkadaşlarım hakikaten nutkun bayramın açılması sırasında, bir suitesadüfle, o mübarek günde okunacağını bilmiş olsaydım, nutkun o saatte okunmaması için emir verirdim.

Şimdi, böyle bir mübarek ve kutsi bir günde bir kavga nutkunun neşredilmesinin mahzurunu haklı olarak belirten arkadaşımın bu sözlerinin dayandığı duygulara dayanarak bendeniz de, niçin ölçüyü tek taraflı olarak kullandıklarını, niçin kendi gazetelerinde, neşir vasıtalarında, imkânları olan sahalara böyle mübarek günlerin kutsiyetine ve Meclisin kül olarak mütalâa edilmesi lâzımgelceği faraziyelerine zamanında ve icabında riayet etmediği hususuna işaret etmek isterim. Eski zamanlara ait değil, daha yakın, dün bahsettiler, aynı bayram günlerinde. Uzakta çıkan bir gazetede değil, burada, Başkentte çıkan gazetede, kendilerinin biricik

debdebeli neşir vasıtası alan Ulus Gazetesinde Atatürk'ü mezara koyduğumuz gün çıkan başmakalesini lütfen bir kerecik okumalarını rica ederim. (*Bravo sesleri*). O gün Atatürk'ün mübarek naaşının arkasından bütün milletin hakikaten birleştiği o muazzam ve kutsî günde D. P. lileri tutan efkârı umumiyei hakikaten ruh derinliklerinden vuracak tarzda bir neşir yapmalarında, aynı ölçüyü kullanmış olsalardı, Atıf Topaloğlu arkadaşım, beni rencide eden bu neşriyat için ben böyle bir sual takriri verdim, cevabını aldığım zaman ve sizin gazetenizde böyle bir neşriyat vardır, derlerse ben ne yaparım diye partisinden hesap sormalı idi. Bize verdiği soruyu evvelâ kendi partisine vermek icabederdi. (*Soldan alkışlar*).

Muhterem arkadaşım, hiçbir zaman Atıf Topaloğlu'nun burada konuştuğu sözlerin Demokrat Partinin vicdanında makes bulmamak gibi bir vaziyete düşmesi, bizim yaptığımız her hamle, samimiyeğe doğru aynı vatanın, aynı yurdun evlâdı olması icaplarına uymak için yaptığımız bütün hamlelere karşı lâyikeyle onların vicdanında makes bulmadığını bir kere daha huzurunuzda hatırlatmak isterim.

Muhterem arkadaşlar, iktidara geldiğimiz günden beri Başvekil olarak Hükümeti temsil etmekteyim. Şahsım kendilerince ne kadar sevilmez olursa olsun işgal ettiğim mevki hepinizin mevkiidir. Hükümet yalnız Demokrat Partinin değil, Hükümet aynı zamanda muhalefet Partisinin Hükümetidir. Bir Başvekil sıfatıyla bir sürü merasimde, bir sürü ecnebilerle temaslarda bulundum, resmî vazifem icabı püblik huzuruna çıktığım birçok hâdiseler olmuştur, gazeteleri bir tek defa olsun beni Hükümet Reisi olarak göstermek lûtuf ve atıfetini göstermişler midir? (*Soldan, asla sesleri*).

Arkadaşlar, burada partilerin arasındaki münasebetin derecesine göre konuşmak lâzımdır, öğüt, nazariye mücerret olarak serdedilemez. Ne ekersen onu biçersen, poyraz eken fırtına biçer.

Biz burada vicdanlı insanlar olarak vaziyeti apaçık konuşmak mecburiyetindeyiz. Vukua getirilen vakalardan hiç haberimiz yokmuş gibi, olanlardan haberimiz yokmuş gibi, sanki bu memlekette muhalefet partisi iktidar partisine karşı en düşmanca bir mücadele ilân etmemiş gibi, tam demokrat memleketlerde hâkim olması, hattâ binnazariye hâkim olması icabeden esaslar şunlardır, bunlara burada Demokrat Parti iktidarı acaba niçin riayet etmiyor, diyorlar.

Arkadaşlar, hâdiseler böyle değildir. Böyle bir sözün insana uykusundan uyanmak ihtarını yapması lâzımgelir. Bir kere daha izah edeyim: Bu memlekette millî tesanüdü bozmamak uğrunda milletvekillerinin icabet-

tirdiği tesanüt ve arkadaşlık dairesinde hareket etmek üzere muhalefet ve iktidar partilerinin birbirlerine karşı göstermeleri icabeden tesamuhun bütün gereklerini yerine getirmek hususunda bir adım atarlarsa biz iki adım atarız. Ve fakat bizim yaptığımız bütün bu gayretler, icraatımız, za'fımıza hamledildiği için bundan sonra bizden bir tek adım beklemesinler. *(Soldan sürekli alkışlar, bravo sesleri).*

REİS – Atıf Topaloğlu.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Muhterem arkadaşlarım, kendisine güvenen bir iktidar, icraatına güvenen bir Başbakan hiçbir zaman başkasının münakaşasından veya başkasının kendisini tenkid etmesinden çekinmemelidir. *(Çekindiği yok sesleri).*

Sayın Başbakanın bence bir sözü hakikaten çok yerindedir: "Eğer, millî vahdetin temsil edildiği gün benim nutkumu radyoda tekrar edileceğinin farkında olsaydım, mâni olurum" dediler. Takdir ediyorum bâzı üzüntülerine hakikaten ben de iştirak ederim.

Eğer Atatürk'ün naaşım nakledildiği gün Ulus'un baş makalesinde o günün millî matemini sarsacak herhangi bir yazı yazılmışsa ben de yine beraber olarak teessürle iştirak ederim. (Kendi gazeteniz değil mi? sesleri). Ama Sayın Başbakanın bu fikrine iştirak ettiğimi söylerken; Zafer Gazetesinin de kontrol altına alınmasını hatırlatırım. O günkü Zafer Gazetesindeki yazıların tetkik edilmesinden, karşılaştırılmasından bir hakikat çıkacağına eminim.

Sayın Başbakan, birçok yerlerde konuştuğunu, beyanatta bulunduğunu fakat bunların Ulus Gazetesinde çıkmadığını beyan buyurdular. Ulus Gazetesi kendilerinin birçok hareketlerini, nereye gitmişse hepsini yazıyor. Hattâ, C. H. P. ne toptan bir surette tecavüz edilen Adana ve Mersin nutkunun da tamamını almıştır, *(Soldan gülüşmeler).*

Binaenaleyh Sayın Başbakanın, demin de arzettiğim gibi, bir sözüne ehemmiyet vererek kendisine teşekkür ediyorum. Millî günlerde parti mücadeleleri safhalarını milletin her gün dinlediği radyodan verdirmiyeceğinin teminatı olarak kabul ediyor, kürsüden iniyorum.

REİS – Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, Atıf Topaloğlu arkadaşımın son sözünden başlayayım. Ben burada üzüntü izhar ettim; yani millî bayram gününde bir kavga nutkunun radyodan neşredilmiş olmasından dolayı üzüntümü. Fakat bundan dolayı ben Başvekiliden gelecek yıllar için de teminat isterim demesi hakikaten yersiz gibi gelir. Benim bu sözümde teminatın mündemiç olduğu mânası çıkar.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bunu bir suitesadûf eseri telâkki ederek bir üzüntü ifade ettim. Şüphesiz bunu tekrar etmek mevkiinde olduğu takdirde elbette tekrar etmez. Fakat arkadaşım mutlaka sorunun bir neticei muhkemeye müncer olduğunu ispat etmek için olacak ki, teminatı kaviye altına aldığı, sağlama bağladığı gibi zâhiri bir gösteriş temin etmiş olacak.

FERİD MELEN (Van) – Ya Başvekil olamazsan...

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Sen olacaksın. (*Gürültüler*).

ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar; Ulus Gazetesi resmîmi yapmış yapmamış ne gam... Üç buçuk sene içinde bir dakika için dahi üzerinde durduğum bir mesele değildir. Benim üzüntüm başka taraftadır. Ecnebilerin bunu adeta bir fiili Hükümet addetmelerini, onun iş başında bulunduğunu düşünmelerini istemem. Bir kısım vatandaşlar Hükümetimizi Hükümet olarak tanımamakta bir fiili Hükümet olarak zorla kabul etmekte oldukları mânasını işrap etmek yolunu tutmaktadır. Bunu kendileri gayet iyi bilirler. Ben kim olursam olayım Demokrat Parti Başvekilliği mevkiini izhar ettiğim ve Başvekil mevkiine şerefle, hakkiyle seçildiğim ve büyük ekseriyetin reyini izhar ettiğim müddetçe beni Başvekil olarak tanımak mecburiyetindedirler. Gazetenize ne gam? Bir vatandaş olarak haklarıma hürmet etmek şöyle dursun, sabahtan akşam, akşamdan sabaha, günde yüz defa ismim tezyif edilmektedir. Hakikatları itiraf etmeden bir ceride tarafından bu suretle hareket edilmesi benim için hattâ şeref teşkil eder.

Şimdi arkadaşlar; yalnız matem günü o makaleyi yazmakla kalmıyor. Kendilerine tetkika medar olsun diye söylüyorum : Ertesi gün de bir makale yazılıyor ve “Siz Demokrat Parti iktidarı büyük ölümün arkasından nasıl gittiniz” deniyor. Muhterem arkadaşlar, ne yapmalı idik? Biz büyük ölüyü, Türk Milletinin en aziz evlâdını, en muazzez çocuğunu vicdanımızda tapınarak takibettik. O, ne Halk Partili, ne Demokratik Partilidir, ne falandır, ne filândır. O, Türk Milletinin müşterek ve muazzez bir malıdır, ne bizim malımızdır, ne onların malıdır. Bu tahrikçi insanlar bu muazzez ölüyü toprağa verdiğimizizin ertesi günü kaleme sarılıyorlar ve böyle yazılar yazıyorlar.

O, Ulus Gazetesi neler yazmıyor ki? 1950 senesinde çıkan bir makalesinde, okusunlar diye söylüyorum, Halk Partisi devrini ikiye ayırıyor. Atatürk devri, İsmet İnönü devri. Halk Partisinin intihaplarda kaybetmesi sebebi olarak da Atatürk devrini gösteriyorlar ve Atatürk devrini tasvir ederken, o devir idamlar devri idi, keyfi idare devri idi. İstiklâl mahkemeleri devri idi, o en kötü bir devir idi diyor. İşte bugün Halk Partisi iktida-

rı kaybetmişse o devrin kötü idaresi yüzünden kaybetmiştir, diyor. 1950 iktidarını kaybettikten sonraki Ulus Gazetesinin yazdığı yazıları ibretle okusunlar.

Ondan sonra İsmet Paşa devri, devri dilâra devri açıldı: devri İsmet. Atatürk ne Halk Partisininindir, ne kimsenin. O, bütün milletin medarı iftiharıdır arkadaşlar.

Ulus Gazetesi onların iktidatlarını işte bu şekilde ikiye ayırıyor. Ve onlardan birisi İsmet devri, diğeri de Atatürk devri diyor. Okusunlar, hiç olmazsa, o imzayı bugün dahi o sayfanın sütununu tezyin eder tarzda faaliyetinde bulunmaktan menetsinler. Muhterem arkadaşlar, ölçüleri budur. Vicdanlarımızı hiçbir yere değil, partilerimize de kiralamayalım. *(Soldan şiddetli alkışlar)*. Muhterem arkadaşlar, Mersin ve Adana'da söylediğim nutka gelince: Halk Partilileri, toptan şahsiyeti mâneviye olarak, hiçbir zaman itham etmiş değilim. Yine onların huzuru mâneviyesinde söylüyorum. Bunun içinde bir avuç insan ihtiraslarına kapılarak bu partiyi kötü yola götürmektedir.

Hakikaten tekrar ediyorum. İyi yolda değiliz. Zafer Gazetesini kontrol edin, diyorlar. Zafer Gazetesinin sözlerini kontrol edelim ama, elbadi azlem, gelecekleri varsa görecekları de vardır. *(Soldan, şiddetli alkışlar)*.

ÂTIF TOPALOĞLU (Ordu) – Sayın Başbakan hakikaten bâzan çok güzel vaatler demiyorum, güzel şeylerden bahsediyorlar. Ondan sonra asabileşiyorlar, "Gelecekleri varsa, görecekları de var." diyorlar. Kim gelecek, kim görececek arkadaşlar? Bu memlekette nizam var, hukuk var. Gelse de kimse bir şey göremez. Bugün iktidarda olmanın temin ettiği bâzı avantajlarla muhalifleri susturmak yoluna gidebileceklerini sanıyorlarsa aldanıyorlar. Bunlar boş laflar... *(Soldan gürültüler)*. Bir Başbakandan biz böyle laflar dinlemek istemiyoruz. Türk Milleti vardır ve onu temsil eden Büyük Millet Meclisi vardır. Hiç kimse ne geleceğinden ve ne de Başbakanın getireceğinden korkmuyor.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) – Meclise dil uzattın Topaloğlu, fâsittir dedin, bu Meclise hakaret ettin, ama 300 mil uzakta...

ÂTIF TOPALOĞLU (Devamla) – Şahsi müdahalelerden bir şey çıkmaz. Ben bu Meclisin haysiyet ve vekarını senden çok iyi bilirim Kavrak...

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) – Teşekkür ederim.

ÂTIF TOPALOĞLU (Devamla) – Bu Meclisin yalnız memleketi temsil ettiğini de senden çok iyi bilirim Kavrakoğlu. Büyük Millet Meclisine tecavüz etmiş diye söylenemez. Zabıtlara söylüyorum, bulunsun. Uydurma, yalan söyleme. *(Önümüzdeki günler ispat edecek, sesleri)*.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Rica ederim... Büyük Millet Meclisini karalama, onun şerefini hassasiyetle korumaya her vicdan borçludur. *(Zabıtları getirelim, sesleri)*.

Bizim mevzuumuz nerede idi, nereye gitti. Ulus Gazetesine.

Ben millî bir günde radyonun yaptığı partizan neşriyattan vicdanların rahatsız olduğunu söyledim Sayın Başbakan! Ondan sonra Ulus meselesi Ulus ve Zafer benim sorumun dışındadır. *(Soldan ders veriyorsun sesleri)*. Canım böyle müdahale etmeyin. Ders de verilir. *(Gülüştürmeler)*.

REİS – Devam edin efendim.

ÂTIF TOPALOĞLU (Devamla) – Dinlemesini bileceksin, söylemesini bileceksin, bu rejim böyle inkişaf edecektir. *(Allah, Allah sesleri)* Başka çare yoktur. Halk Partisini toptan elbette itham edemezler. Hattâ Başbakanı daha birçok vaitlerde bulunmaya davet ediyorum.

Arkadaşlar, bu memlekette hakikaten başka partilere tecavüz edilmek, diğer partiler hakkında kongrelerinde uluorta söz söylemek geleneğini maalesef Adnan Bey tesis etmiştir. Bu kötü yolu Adnan Beyin kapatması lâzımdır. *(Soldan gürültüler)*.

Mukabele olarak arz ediyorum, biz de Demokrat Partiyi hiçbir zaman toptan itham ediyor değiliz, fakat elbette Demokrat Parti içerisinde, onu sevk mesuliyetinde bulunanlardan 3-5 tane müfrit vardır. *(Soldan, sizdekiler gibi değil sesleri, gürültüler)*.

Binaenaleyh herhangi bir maksadı mahsusla sorumuzu huzurunuzda, kürsüye getirmiş değiliz. Yalnız, bu memlekette millî bir bayram günümüzde vicdanlarımızı rahatsız eden bir hâdiseyi Başbakanın ağzından dinlemek istedik, Başbakan da izah etmişlerdir. Bundan sonrası için kendisinden bir vait de beklemiyoruz arkadaşlar. Yalnız onun sözüne karşı cevap veriyorum, bir radyonun, bütün milletin malı olan bir radyonun bir bayram günümüzde Demokrat Partinin reklâmını yapmasının, kanun ve nizam huzurunda suç olduğunu ifade ediyorum. Yapamaz arkadaşlar, yapamaz.

REİS – Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlarım; millî bayram gününde radyoda bir nutkun söylenmesi, meselesi artık mahut mesele diye konuşulacak hale geldi. Ama hâlâ devam etmektedir. Arkadaşım demektedir ki böyle bir nutkun intişar etmiş olması kanun ve nizam nazarında elbette suçtur. Kanun ve nizam nazarında suç olarak bir hareketin cezasız kalması imkânı mevcut değildir. Fakat hemen söyleyeyim ki; kendisi belki daha acemidir, belki kanun ve nizamla uzun boylu meşgul olması vâkı değildir; bu kanun ve nizam nazarında bir suç

değildir. Sureti katiyede arzedeyim ki, bu lafların ne çeşitleri denirse densin, şu densin bu densin ve ondan sonra da büyük büyük laflar etsinler, sureti katiyede kanun ve nizam nazarında bir suç değildir diyorlar. Arkadaşım lütfen bunu bir kere hukukçulara sorsunlar.

ÂTIF TOPALOĞLU (Ordu) – Ne lüzum var, buna aklü izan kâfi gelir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Şimdi kim kime ne gösterecek? Tuttuğumuz yol iyi değildir diye bir yer gösterilemez. Bu, çarpışa çarpışa nihayet bir yerde bir kayaya çarpar ve katastrof olur. Diyorlar ki, bu yoldan hâzer edelim. Biz bu yola, kötüye gittiği için değil. Fakat daha çok iyi yollar mevcut olduğu için, bu iyi yollarda yürümek memleket için çok daha iyi olduğu için teşebbüsü ele aldık. Fakat bir hüsrana uğramamak için dedim ki bunların hiç biri mâkes bulmadı ve hattâ aksine olarak bize yapılan hücumlar daha da teşdit edildi. Şunlara biraz daha yüklenip şunları çökertelim dendi.

Elbette bunlar karşısında bir Başbakan olarak, bir Hükümet Reisi olarak, Büyük Millet Meclisi huzuruna çıktığım zaman hâdiseyi ifade ve izah ederek bu durumun sebebinin bizden değil kendilerinden gelmekte olduğunu söyledim. Bu kötü yolda yürümenin müteşebbislerine o takdirde erbabı izan dememek elbette yerinde olur. Hâdisе böyle değildir. Ben kendilerine meydan okumak gibi bir vaziyete gitmedim.

Sonra, diyorlar ki, Hükümet var, Büyük Millet Meclisi var. Hayır arkadaşlar, asıl Hükümeti Hükümet yapan, Büyük Millet Meclisini Büyük Millet Meclisi yapan ve bu memlekette vatandaş hak ve hürriyetlerine yer veren, sizin bu memlekette tesis etmekte olduğunuz rejim var, ona güvenerek konuşmaktadır bu zat. Yoksa bunların hiçbirisini 1940 senesinde konuşamazdı, bunların içerisinde o zaman da Hükümet vardı, Büyük Millet Meclisi vardı. Fakat o zamanki Hükümet başka Hükümet, o zamanki Büyük Millet Meclisi büsbütün başka Büyük Millet Meclisi idi. Bu kürsüde kim kime ne yapabilir, denilebilecek bir rejimin teessüs etmiş olmasını kendi ağızlarının şahadeti ile en büyük mazhariyet olarak telâkki etmekteyim ve Demokrat Partiyi tebrik etmekteyim arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)*. Hakikaten Hükümet vardır, Büyük Millet Meclisi vardır ve kimsenin kimseye yapacak hiçbir şeyi yoktur. Kanun hâkimdir. Bu noktada Atıf Topaloğlu ile beraberim. Bu rejimi getiren, bu Hükümeti yapan ve Büyük Millet Meclisini yapan ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kimsenin sarsamayacağı şekilde, muarızlarımızın da büyük bir zafer teranesi olarak ilân etmesine medar olacak muhkem bir şekilde tarsin eden sizlersiniz arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*.

REİS – Atıf Topaloğlu, buyurun. *(Soldan gürültüler)*.

ÂTIF TOPALOĞLU (Ordu) – Kabak tadı mı verdi? Başbakan konuşurken güzel güzel dinliyorsunuz, biz kürsüye geldiğimiz zaman yok... *(Soldan gülüşmeler)*.

Arkadaşlar, biz (Hâkimiyet milletindir) mücadelesini yapmıyoruz. Hakikaten bu memlekette hâkimiyet milletindir, bunu kabul etmek lâzımdır. Ama bunu Başbakan yalnız bir partiye maledemez. *(Soldan gürültüler)*.

1946 ile 1950 arasındaki mücadeleleri de görmüşüzdür. Bu getirdiğimiz sorulardan müteessir olan Adnan Beyin 1946 ile 1950 arasında muhalefetin neler getirdiğini ve bizzat söylediklerini bilmesi lâzımdır. Onun için biz her zaman, her yerde olduğu gibi hâdiseleri realist olarak alıyoruz. Hakiki vazifemiz, memlekette nizam içinde, demokrasi anlayışı içinde ve kanun içinde fazla kanun tâbirlerini bilmem ama mücadele etmektir. Bizim münakaşalarımız mutlaka kendilerini tahrik etmek, iktidarı ellerinden almak için değildir. Kendilerinin her zaman iddia ettikleri gibi millî irade ile iş başına gelmişlerdir, biz de millî irade ile sizleri kontrole geldik. Bunu anladığımız zaman mesele bitmiştir ve demokrasiye intibak ediliyor demektir. *(Sağdan alkışlar)*.

REİS – Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, biraz da lâtife olsun, iş buraya geldikten sonra bir nebzecik niçin tekrar huzurunuzda geldiğimi arz edeyim: Yarın Ulus'ta "Atif Topaloğlu mevzuu" söyledi, Başvekil cevap veremedi" diye neşriyat yapmasınlar diye. Sadece bunun için huzurunuzda geldim. *(Gülüşmeler)*.

ÂTIF TOPALOĞLU (Ordu) – İşte biz çok zahmet çekeceğiz, çok yorulacağız ve bu suretle demokrasi kurulacak. Mesele budur. *(Soldan gürültüler, gülüşmeler, demokrasiyi siz mi kuracaksınız? sesleri)*.

Yalnız Başvekil Adnan Bey son sözü söylememeli idi. Biz cevap verilmesi icabeden yeri ve lâkırının bitip cevaba ihtiyaç bulunmadığını biliriz. Kendilerini bu evhamdan kurtarmalıdır.

40. – MABUT – ARMUT

C.H.P.'nin İstanbul Ortaköy'de yaptığı açık hava toplantısına polis müdahale ettiği ve konuşmalarda geçen "Mabut" sözünün kötü niyetle "Armut" olarak tutanağa geçirildiğinden yakını olarak, kusurlu memurlar hakkında ne işlem yapıldığı sorulmaktadır.

Bu soru partilerarası ilişkilerin boyutunu gösteren bir olayı Meclise yansıtarak, demokrasi tarihini yazacaklara belge oluşturmaktadır.

Soru ve görüşülmesi kaynaktan olduğu gibi alınmıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Mardin Mebusu Mehmet Kâmil Boran'ın, İstanbul'daki C.H.P. toplantısında vâkı polis müdahalesine dair sorusuna İçişleri Vekili Etem Menderes'in sözlü cevabı (1)

REİS – Sözlü soruyu okutuyorum efendim.

21.IX.1953

T.B.M.M. Yüksek Başkanlığına

C.H.P.'nin İstanbul Ortaköy'deki açık hava toplantısında bir hatibin Türkiye Cumhuriyeti Başvekili hakkındaki (mâbut) sözünü (armut) şeklinde anlamak gafletinde bulunan memurlar hakkında ne gibi bir muamele yapıldığının İçişleri Vekili tarafından sözlü olarak cevaplandırılması delâletlerinizi saygıyla rica ederim.

Mardin Mebusu
M. Kâmil Boran

İÇİŞLERİ VEKİLİ ETEM MENDERES (Aydın) – Muhterem arkadaşlar; bu hâdise hakkındaki dosya adalete tevdi edilmiş ve nihai karara bağlanmak üzere halen Temyiz Mahkemesindedir. Nihai karara bağlandıktan sonra idare bu mesele üzerinde ayrıca takibat ve tetkikat yapacaktır.

Keyfiyeti bu suretle arz ederim.

REİS – Mehmet Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bendeniz Sayın Bakandan hâdisenin tevdi edildiği adalet dairesi üzerinde değil memur hakkında sual açtım. Memur adalete tevdi edilmiş değildir. Bu itibarla Sayın Bakandan sorumun cevaplandırılmasını bilhassa rica ederim.

REİS – İçişleri Bakanı. (Soldan "kâfi kâfi" sesleri) O halde soru bitmiştir efendim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Benim sorum ne olmuştur?

REİS – Cevap verdiler.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Ben bakandan cevap istedim. Cevap alamayınca bu sorumu ne maksatla ve ne niçin sorduğumu Büyüyük Meclise, efkârı umumiyyeye arz etmek mecburiyetindeyim. Bana söz verilmesini rica ediyorum. Söz verilmediği takdirde sualımdan kaçılmış diye telâkki ederim.

İÇİŞLERİ VEKİLİ ETEM MENDERES (Aydın) – Muhterem arkadaşlarım, mesele mahkemeye intikal etmiştir. Hâdise mahkemede iken henüz karara bağlanmadan bu memur hakkında ben hiçbir şey yapamam.

(1) Tutanak Dergisi : C. 25, s. 341-343, Tarih : 20.11.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Mahkemeden nihai karar çıktıktan sonra, kararın mahiyetine göre, elbette idarece tetkikat veya takibat mahiyetinde yapılacak bir muamele vardır. *(Soldan alkışlar).*

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bendeniz de bu soruyu ne maksatla sorduğumu müsaadenizle ızah edeceğim. *(Lüzum yok sesleri).*

REİS – Rica ederim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Vekil Beyin cevabı üzerine.

REİS – Cevabını vermiş bulunuyor. Vekil Beyefendi.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Arkadaşlar, belki bu mesele, şu tezahürleriniz de onu gösteriyor, kürsüde konuşulmayı icabettirecek ehemmiyette görülmüyebilir. *(Soldan "iş mahkemedi" sesleri)* Mahkemeye polis memuru verilmiş olsaydı bunun üzerine konuşmaya hakkım yoktu. Ben suçlu hakkında bu suali açmadım, memur hakkında açtım. Ben sizin kanaatinizde değilim. Hâdisenin mahiyeti ve delâlet ettiği mâna itibarıyla mesele bence çok mühimdir.

Sonra bir nokta daha var: Elbette senelerce sonra bu memleketin demokrasi tarihini yazacak mütehassıslar çıkacaktır.

Bu mütehassıslar en mühim kaynak olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin tutanaklarının tetkik edeceklerdir. Gazetelerin günlük haberdarları o sütunlarda kalmaya, belki unutulmaya mahkûmdur. İşte bu sorunun böylece ikinci bir faydası daha olacaktır.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) – Sadet haricinde konuşmayın.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Ben sadet dâhilinde konuşuyorum, burada Başkanlık var.

REİS – Devam buyurun efendim. Müdahale etmeyin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – İlerde Türkiye Cumhuriyetinin demokratik gelişmesinin tarihini yazacak olanlar bunu Meclis zabıtlarında bulabileceklerdir. Bu ilk nazarda basit görünen, fakat hakikatte son derece dikkate şayan olan bir hâdisedir. Belki de sorunun temin edileceği fayda yalnız bundan ibaret kalacaktır ki, şimdi aldığım cevap da bunu göstermektedir.

Hatip, gazetelerin bildirdiğine göre şöyle demiştir:

Arkadaşlar, seçim mücadelesini açmak için bu memlekette Balıkesir'i seçmekle Demokrat Parti Başkanı Adnan Menderes bize sert bir işaretle bulunmuştur. Balıkesir hâdisesinin bütün menfi kahramanları o günkü şahsi şartları muhafaza etmek suretiyle hâlâ orada ve yerlerinde bulunmaktadırlar. *(Soldan gürültüler).*

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Müsaade buyurun.

Görülüyor ki Menderes... (*Gürültüler, kapak takırtıları*). Orada Balıkesir kürsüsüne lâıyk bir hatip olarak konuşmuştur. (*Gürültüler*).

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Reis Bey, usul hakkında söz istiyorum.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Cevap verilmeyen bir soru üzerine müzakere açılmaz.

REİS – Müsaade ederseniz riyasetin noktai nazarını arzedeıym; soru sahibi sualinin cevabını aldı, bunu kâfi görmedi, alâkalı vekil evvelâ sü-kûtu ihtiyar etti, bilâhara sebebini izah etti. Son söz milletvekilinin olması itibariyle kendisine söz verdim. Sual tavrı üzerinde konuşmaya davet ediyorum, aksi takdirde riyaset icabedeni yapacaktır.

İÇİŞLERİ VEKİLİ ETEM MENDERES (Aydın) – Reis Bey; sadet harici-ne çıkıyorlar.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Menderes orada da Balıkesir kürsüsüne lâıyk bir hatip olarak konuşmuştur, bunun kabahati sizdedir. Türk Milleti 1950 seçiminde iktidara sizi getirdi. (*Soldan: Bu mevzuyla bunun alâkası nedir, sadede gel sesleri, gürültüler, sıra kapaklarına vurmaları*).

REİS – Kâmil Bey, sorunuz üzerinde âzamî hûsnü niyetle, konuşmanızı temine çalışıyoruz. Sorunuz bir polis memuru hakkında Dahiliye Vekâletinin ne yaptığına dairdir. Vekil Bey de dediler ki, henüz suç tekevvün etmediğı için birşey yapmadık. Tahkikat neticesine göre icabını yapacağız. Bu noktada söyleyeceğiniz birşey varsa buyurun. Fakat bir Halk Partisi kongresinde söylenen sözleri bir defa daha bu kürsüden ifade etmeyin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Zaten bu çağrı açan sizinkilerdir. Evvelki gün bunu bir saatten fazla dinledik. Lütfediniz de birkaç dakika da beni dinleyiniz. Benim sorumu ne maksatla yaptığını izah bakımından gazetelerde çıkan havadisi okumak mecburiyetindeyim.

REİS – Kâmil Bey; tümü hakkında mütalâanızı söyleyeyim. Gazetede-ki nutku okumaya devam etmeyin. Sadet dışına çıkmayın.

(*Soldan gürültüler, kapak vurmaları*).

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bu tezahürlerinize hayret ediyorum. Söze sözle mukabele edilir, sıra kapakları ile değil. Kendi avuçlarınıza acımıyorsanız bari milletin malına acıyın.

REİS – Kâmil Bey, size ikinci defa metin dışında konuşmanızı ihtar ediyorum. Aksi halde sözünüzü kesmek mecburiyetinde kalacağım. Bu şekilde gazeteden parçalar okumanıza müsaade etmiyeceğim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Neyi müsaade etmiyorsunuz: benim sorumu izah etmeme mi?

Arkadaşlar, mâbudu armut olarak söyleyen hakkındaki... (*Soldan şiddetli gürültüler*). Ne suretle kullanıldığı izahatını vermek için gazeteyi okuyorum: (*Soldan: Gürültüler, olmaz sesleri*).

REİS – Kâmil Bey, son defa ihtar ediyorum.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Sarioğlu, yaşınızın adamı olunuz, 66 yaşındasınız, size bu hafifliği yakıştıramıyorum.

REİS – Kâmil Bey, tüzüğü tatbik etmeye mecbur ediyorsunuz. Hâdisi se çıkartıyorsunuz.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Siz de sükûneti temin ediniz.

REİS – Sükûneti nasıl temin ettiğim görülmektedir. Fakat siz sadet dışına çıkarak tahrik ediyorsunuz.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Nasıl konuşayım, acaba. Yani sizin huzurunuzla göre mi konuşmamı istiyorsunuz? Bu hareketleriniz muhalefeti yıkmak teşebbüsünden başka bir şey değildir. (*Soldan, şiddetli gürültüler*). Bunu Türk efkârı umumiyesine arz etmeyi kâfi görüyorum.

41. – İSTANBUL'UN FETHİNİN 500. YILI KUTLAMALARI

a) Fetih Derneğinin mektubu

Orta Çağı kapayıp Yeni Çağı başlatan, başka bir deyimle çağlar yaratan Türk'ün büyük zaferi İstanbul'un Fethinin 500 üncü yılı kutlamalarına davet edilen TBMM'ni temsil edecek heyetin saptanması, yaşanan olayın bütünü ile tarihin konusudur.

Heyetin oluşumu tutanaklardan aynen alınmıştır.

İstanbul fethinin 500 üncü yıl dönümü münasebetiyle yapılacak törene Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ile bir heyetin davet edildiğine dair İstanbul Fethi Derneği Başkanının mektubu (1)

REİS – İstanbul Valiliğinden gelen bir mektup vardır, okutuyorum:

Sayın Refik Koraltan

Büyük Millet Meclisi Reisi

Ankara

İstanbul'un Fethinin 500 üncü yıl dönümü için dernekçe hazırlanan kutlama proramına göre törene 29 Mayıs 1953 Cuma günü saat 10.00'da başlanacaktır.

(1) Tutanak Dergisi : C. 22, s. 385-387, Tarih : 25.5.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu mutlu günde zatiâlileriyle, Büyük Meclisten bir heyetin şehrimizi teşriflerinin İstanbul hemşerilerimizi ayrıca bahtiyar edeceğini arzeder, üstün saygılarımla takdim eylerim.

F. K. Gökay

Fahri Başkan

Vali ve Belediye Reisi

REİS – 500 üncü fetih yılı için heyet halinde törene iştirak edilip edilmemesi hususunu reyi âlinize arzedeceğim. Törene heyet halinde iştiraki kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gidecek heyetin 5 kişilik olmasını teklif edeceğim. *(On kişilik olsun sesleri)*. Efendim, bunun için muayyen bir şey yoktur. Tensip buyurursanız 7 kişi olsun. *(On olsun sesleri)*. Karar sizindir. Bunun için yapılacak külfeti nazarı itibara alarak 7 kişilik heyeti reynize arzedeceğim. Kabul buyurulmadığı takdirde artırılmak suretiyle reynize arzederim.

7 kişilik heyetin törene iltihakını tensip buyuranlar... Etmeyenler... 7 kişilik heyet az görülmüştür.

10 kişilik heyetin törene iltihakını reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 10 kişilik heyet kabul edilmiştir.

İçtüzük gereğince bu heyete ayrıca bir reisvekilî, bir idareci üye, bir de kâtip refakat edecektir.

HALİDE EDİP ADIVAR (İzmir) – 27 tane İstanbul Mebusu vardır. Bunlar bu 10 kişilik heyete dâhil midir, değil midir?

REİS – İstanbul mebusları bu 10 kişi dışındadır efendim.

Müsaade buyurursanız, hatırıma gelmiş olan bir ciheti arz etmek icab ediyor. Bu 10 kişilik heyet, kur'a çekilerek burada hazır bulunan arkadaşlardan teşkil edilsin. *(Bravo sesleri, doğru sesleri)*. İstanbul mebusları hariç olmak üzere bu toplantıda hazır bulunacak heyete ait 10 kişinin ismini kur'a ile tespit edeceğiz. *(Muvafık sesleri)* (2)

Tamam oldu efendim. İsimleri çıkan arkadaşları tekrar okuyorum:

Suphi Ergene (Elâzığ), Atıf Topaloğlu (Ordu), Ali Canib Yöntem (Bursa), Avni Yurdabayrak (Zonguldak), Kemal Özçoban (Aydın Karahisar), Lûtfi Sayman (Malatya), Şefik Bakay (Kırklareli), Abdi Çilingir (Konya), Keşşaf Mehmet Kurkut (Bilecik), Hâdi Uzer (Samsun).

ZEKİ AKÇALI (Seyhan) – Efendim, bendeniz geldim lütfen işaret buyurun.

REİS – Efendim; isimleri okunup salonda bulunmayanların kabul edilmemesini Yüksek Heyet evvelce kabul etmişti. Zâtî âlinizin de isimleri okundu, rahatsızlığınıza muttali olan arkadaşlarınız hasta olduğunuz gidemiyeceğinizi ifade ettiler.

(2) Kura çekimi geniş yer aldığından, bu bölüm kitaba alınmamıştır. (K. Ö.)

b) İstanbul'un 500. Fetih Yılı kutlama programı

Dünya tarihini değiştiren Türk'ün övünç ve gurur kaynağı bir başanın 50, 100 değil, 500 üncü yılında yine aynı güçle gelecek bekleyen bir toplumda, sergilenen kutlama törenlerini yeterli görmiyenlerin bulunması doğaldır.

Kutlamaları yeterli bulmayan Mardin Milletvekili Mehmet Kâmil Boran bir sözlü soru ile konuyu Meclis gündemine getirdi.

Görüşmeler sırasında 500 üncü fetih yılı kutlamalarının geniş programı açıklanıp yapılan işlerin, onarılan tarihi yapıtların dökümü yapılarak geniş bilgi verilmektedir.

Konusu ve içeriği ile tarihi değerinde olan soru ve görüşülmesi, kaynaktan aynen alınmış. Ayrıca basından seçmeler yapılmıştır.

Mardin Mebusu Mehmet Kâmil Boran'ın İstanbul'un 500 üncü fetih yıldönümünü kutlama programına dair Başvekiliden olan sorusuna Devlet vekili Celâl Yardımcı'nın sözlü cevabı (1)

REİS – Sözlü soruyu okutuyorum.

T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

1. İstanbul fethinin 500 üncü yıldönümünün tesidine niçin lüzum görülmüştür?

2. Tatbik edilen program neden ibarettir ve hangi merci tarafından tesbit olunmuştur?

3. Bu mübarek, ulvi ve cihanşümul yıldönümünün kutlanması niçin bu derece zaif, sönük ve perişan geçmiştir?

Bu sorunun Başvekil veya tavzif edeceği vekil tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletlerinizi saygı ile rica ederim.

Mardin Mebusu

M. Kâmil Boran

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar; İstanbul'un fetih yılının kutlanması matbuatımızın, İstanbul âmme efkârının ve halkımızın; İstanbul'un fethiyle milletimizin din, vicdan, sanat ve fikir hürriyetine karşı meydana getirdiği büyük bir varlığın bir kere daha anılması ve tebcili ve aynı zamanda İstanbul'un fethiyle Fâtih ve eserlerinin İstanbul'un her tarafında birer âbide halinde yükselen misalleriyle bu büyük Türk Hükümdarının ruhunu taziz ve tebcil maksadiyle İstan-

(1) Tutanak Dergisi : C. 26, s. 90-95, Tarih : 9.12.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

bul Fethini Kutlama Derneğinin faaliyetiyle ve dilekleriyle bu kutlama yapılmıştır. Şu suretle matbuatın ve halkın dileklerinin tahakkukunda, bu arzettiğim maksatlarla meydana getirilmiş olmasındandır. Bu hususta tanzim edilen kutlama programı matbudur. Bu program on gün devam etmiş ve birçok kutlama mevzularını ihtiva etmiştir. Soru sahibi arzu ederlerse kendilerine bir suretini takdim edeyim.

Üçüncü noktaya cevap olarak; kutlama, İstanbul'un, Derneğin, halkın ve teşkilâtın istitaatı her türlü imkânlarla iyi ve güzel surette cereyan etmiştir. Binaenaleyh, sönük, perişan kutlandığı yolundaki iddiada bir isabet yoktur. Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS – Mehmet Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, meselenin esasını arzettikten sonra Sayın Bakanın kısa izahatına geçeceğim.

Arkadaşlar, 500 üncü yıldönümü Mayıs ayında idi. Sorum 2 Haziran 1953. Bugün 9 Aralık 1953 tarihidir. Sorum tam 6 ay yedi ay sonra cevaplandırılmıştır. (*Meclis tatildi sesleri*) Ama müsterih olunuz, bu azametli yıl dönümünde yapılanlar, daha doğrusu yapılmıyanlar, Hazreti Fâtih'in ruhunu ebediyen muazzep edeceği için bu mevzu eskimiş ve geçmiş sayılamaz. Hayatîyetini muhafaza etmektedir. (*Soldan, gürültüler*).

Arkadaşlar, İstanbul Fethinin 500 üncü yıl dönümünde birçok vatan-
daşlar, İstanbul'da ıstırap ve mahcubiyetten sokağa çıkamamışlardır. Matbuat bir ağızdan, kutlama programının za'fından ve perişanlığından şikâyet etmiştir. Lehte tek yazı yazan gazeteler, Yunan gazeteleri, hattâ bir tanesi Devlet ve Hükümet reislerinin kutlamaya bilfiil iştirak etmemelerini, bir basiret hareketi olarak tavsif etmiş, övmüş ve bu yazı da yüksek mehafilde maalesef hiçbir aksüamel göstermemiştir. (*Soldan, politika mevzuu yapma sesleri*).

Devlet Reisimiz Kore değiştirme Birliğini, NATO Karargâhını iki gün sonra ziyaret etmek lûtfunda bulunsaydı, İstanbul valisine bir telgraf çekmekle iktifa eyleseseydi, bu memleket bu kadar ulvî, mukaddes bir yıl dönümünde kendini öksüz hissetmezdi.

Arkadaşlar, ben tarih profesörü değilim. Sizler de İstanbul Fethinin cihanşümûl mâna ve ehemmiyeti ve bilhassa bugünkü dünya görüş ve anlayışı muvacehesindeki değeri hakkında malûmat almaya muhtaç değilsiniz. Binaenaleyh, bu nokta üzerinde durmıyacağım. Bununla beraber bugünün mâna ve ehemmiyetini en veciz şekilde anlatan yazının âdetâ fetihten ve fethin yıl dönümünden özür diler gibi bir ifade taşımakta olmasına rağmen Muhterem Başvekilimizin Başpapaz Atenagoras'a çek-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

tiği bir telgrafı olduğunu da kabuletmek zorundayım. Bakınız Başvekil ne demiş? *(İbretle okunacak telgraf)*, bu serlevha benim değil, gazetenindir.

Telgrafı okuyorum.

«İstanbul fethinin büyük mâna ve neticesi, bugün halâ dünyanın birçok yerlerinde tahkim ve temin edilememiş olan vicdan hürriyeti ve medeni toleransın daha 500 sene evvel İstanbul'da tesisi için en geniş adımı atmış olmasındadır. Bu yıl dönümü dolayısıyla zatiâlinize ve yüksek şahsiyetinize muhabbet ve hürmetlerimi sunarım.

İmza

Türkiye Cumhuriyeti Başvekili
Adnan Menderes

Gönül isterdi ki, Menderes, Türk Milletine ve bu meyanda İstanbul halkına, yani kendi seçmenlerine böyle bir mutlu günde en az Fener Patrikhanesine gösterdiği kadar bir alâka ve teveccüh izhar etmek lûtfunda bulunsun. *(Soldan gürültüler) (Telgraf cevap mahiyetindedir sesleri)*.

Bu tarihlere sığmayan yıl dönümüne hiç değilse dost ve müttefik bir devlet hükümdarının taç giyme töreni kadar ehemmiyet versinler.

En dar zamanlarda Devlet işlerini bırakan, memleketin şu veya bu bucağındaki parti kongrelerine tayyare ile yetişen Başvekilimizden *(Soldan gürültüler)* aynı enerjik hareket tarzını, 500 üncü fetih yıl dönümünde İstanbullu vatandaşların beklemek, ümidetmek ve istemek hakları idi. Fakat ne yazık ki, bu ümit ve temenniler boşa çıktı.

Mamafih Hükümette, fetih yıl dönümündeki kusurlarından dolayı hafif de olsa bir nedamet hissedilmektedir. Hattâ 23 Nisan günü Ankara'yı Devlet büyüklerinin öksüz bırakmalarından dolayı pişmanlık duydukları kanaatindeyim.

Bakınız, hararet derecesinin sıfırın altına düştüğü bir zamanda Köprülü Bey, kendisine bey diyorum, çünkü bu tâbiri çok sever, tâ Edirne'ye kadar gitmek suretiyle rahatını ve istirahatını terketmek zaruretinin hissetmiştir.

Sözlü sorularıyla bu kadarlık bir hizmette bulunmak da benim için bir şeref ve millet menfaatleri bakımından bir kazançtır.

Arkadaşlar, yıl dönümü, Devlet ve Hükümet reislerinin mümtaz şahsiyetlerinin huzurlarından mahrum olarak keşmekeş ve perişanlık içinde gelip geçmişir.

500 üncü yıl dönümünde, bu yıl dönümünün kutlanmasından hiç bahsedilmeseydi ve böyle bir teşebbüse asla girişilmeseydi belki bugün

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

bu derece üzgün ve kırılgan olmazdık. Hem bugünün mâna ve ehemmiyetini kavramak ve bu sebeptendir ki, o günü kutlamaya teşebbüs etmek, hem de o kararı bu derece sönük ve zoraki bir tatbikatla neticelendirmek, anlaşılır ve müdafaa edilebilir bir vâkıa değildir.

Arkadaşlar, İstanbul'u fetheden, tarihte yeni bir devir açan, Milletine hiçbir millete nasip olmamış bir muvaffakiyeti armağan eden bir ulu kahramanın mensup, bulunduğu millet, o günün 500 üncü yıl dönümünü o kahramanca ve eserine lâyık bir şekilde kutlamaktan aslâ âciz değildir.

Hükümet, milletin kalbindeki ulvi ve âsil heyecanı duymamış ve takdir etmemiş olduğu içindir ki, kutlama bu hazin âkıbete uğramıştır. Hükümeti bu mübarek yıl dönümünde pasif harekete sevkeden hangi müşavirleri ise o müşavirler hatalı düşünmüşler ve Hükümeti de hataya sevk etmişlerdir. Bu yüzden Türk Milleti bu mevzuda kendisini itham ve mahkûm eden Türk umumi efkârına birkaç Yunan gazetesinin tasvipkâr satırlarını tercih eder bir vaziyete belki de istemiyerek düşmüştür. Hükümetten, âsil milletin haklı heyecanına lâyık fiiliyat beklemek hakkımızdır. Bunda da sükutu hayale uğradık.

Bir milletle Hükümeti arasında bu derece anlayış ve duyuş farkı hiçbir milletin tarihinde, hiçbir devresinde görülmüş şey değildir. *(Soldan (ya).. sesleri)* Bu milletin ve bütün islâm âleminin ebedî minnettarı olduğu ulu Fatih'in ruhunu hiç olmazsa muazzeb etmeseydik. *(Soldan, şimdi muazzeb oluyor sesleri).*

AHMET GÜRKAN (Tokad) – Türbeyi kim kapattı?

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Ben, Devlet ve Millet büyükle-
rinin bu yıl dönümünde en az, en mütevazı bir Türk vatandaşı kadar alâ-
ka ve heyecan göstermelerini beklerdim. Fakat ne yazık ki, olmadı. Vazi-
feliler vazifelerinde kusur ettiler. Hiçbir kusur cezasız kalmaz. Mesulle-
rin, maddi olsun, mânevi olsun er geç cezalarını çekeceklerinden şüphe
etmemekteyim.

Hazreti Fâtih'in aziz, ruhunu şad etmek şöyle dursun, muazzepe eden-
lere her halde fazla bir huzur nasip olmayacaktır.

AHMET GÜRKÜN (Tokad) – Biraz da Fâtih'in türbesini kapatanlardan
bahsetseniz daha iyi olur.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Çok muhterem arkadaş-
lar, samimiyetle itiraf edeyim ki, Kâmil Boran'ın bir Meclis huzurunda
murakebe mevzuu olan bir sözlü soru müessesesi dâhilindeki fikir ve
mütalâalarına iltifat etmek, hattâ cevap vermek de zait bir şeydir. Ancak

çok iyi tahattur buyurursunuz ki, bundan evvel gene bir meselenin münakaşası sırasında, iki celsede Kâmil Boran'la Hükümet arasında bir mesele tezekkür ve münakaşa edilmiş ve her iki fikir ravundunda da Kâmil Boran huzurunuzda yenildikten sonra buraya çıkmış ve ancak şöyle bir cevap vermekle kendi için bir kurtuluş çaresi bulmuştur. «Bu Meclisin huzurunda bana cevap veremiycek tek adam varsa o da şu Hükümet âzasıdır.»

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Ona hiç şüphe yoktur, şimdi izah edeceğim.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Buna hem Hükümet âzası hayret etmiş, hem de Meclis şaşmıştı. Kâmil Boran huzurunuzda geldiği müddetçe her meselede bihakkin tesrii formülâsyonda bir hizmet ifa eylemiş olduğuna şahit olduğumuzu anlatmak ister, (*Gülüşmeler*).

Güya Fâtih'in 500 üncü yılının kutlanmasını soru vesilesi yapan Kâmil Boran, buraya 500 üncü yıl iyi kutlanmış veya fena kutlanmış, Fâtih'in ruhu tazip edilmiş veya şad olmuş bunu söyleyerek bir hizmette bulunmak için değil, sadece yazıp hazırladıklarını burada okumak için bu sözlü soruyu vermiştir.

Şimdi müsaade buyurursanız birer birer noktai nazarlarına cevap vereyim.

«Fâtih'in ruhu tazip edilmiştir.» diyorlar.

Arkadaşlar, şimdi size programını ve yapılan işleri arzettiğim zaman göreceksiniz ki, biraz evvel de arzettiğim gibi, istitaat dâhilinde icabeden her türlü kutlama merasimi ifa edilmiştir. Yalnız Kâmil Boran'a sormak lâzımdır. Bütün bu gayretler, emekler, bu içten gelen şevk ve heyecan Fâtih'in türbesine kilit vermek kadar mı Fâtih'in ruhunu tazip etmiştir? (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*). Fâtih'in 20 sene müddetle türbesini, külliyesini, medresesini, camiini kapıyan terater bir hale getiren bir hizmetten de mi geridir?

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Atatürk vurdu o kildi. Atatürk'e de mi söz söylüyorsun?

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Burada İstanbul'un kutlanmasının yerinde ve iyi bir şekilde yapılmış olduğunun yegâne şahidinin, yegâne takdîrkârının bir Yunan gazetesi olduğunu söylemek; bu fetih 500 üncü yılında on gün müddetle bütün şevk ve heyecaniyle onu teside katılan İstanbul halkına, İstanbul'un büyük, vatanperver çocuklarına iftira etmek demektir. Başvekilin telgrafındaki efendice, kibar ve bir de Hükümet Başkanına yaraşır şekildeki ifadenin mânasını anlıyamamış ise günah onundur.

Arkadaşlar: İstanbul'un 500 üncü fetih yılı hiçbir zaman hükümetin alâkasız kalması şeklinde cereyan etmemiştir. Bir Başvekîl muhakkak her hâdisede, her kutlamada bulunmak mecburiyetinde değildir. Onun işleri ve vazifesi, onun memleket hizmetindeki tahammülfersa gayretleri bütün bu işlere yetişmeye kâfi bulunmamaktadır. Kaldı ki, kendisini temsilen Millî Eğitim Vekîli hazır bulunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi âzaları hazır bulunmuştur. Şu suretle Hükümetin ve Meclisin kutlama gününde icabeden alâkayı göstermiş bulunduğu sabitken bu iddiasında da isabet yoktur.

Şimdi müsaade ederseniz İstanbul'un fetih yılının sönük ve perişan geçtiğini iddia eden Kâmil Boran'ın sözlerine geliyorum. Bu sözlerden bu 500 üncü fetih yıldönümünün neden sönük ve perişan geçtiğini ve sönük ve perişan geçmemesi için neler yapılmak lâzımgeldiğini ve parlak fikirlerinin nelerden ibaret olduğunu öğrenemedik. Biz arzedelim : İstanbul'un fetih yıldönümünün kutlanması 29 Mayıs - 7 Haziran günleri olmak üzere 10 gün devam etmiştir. Bu 10 günde neler yapıldığını ve neler yapılabileceğini ifade eden programın metin ve muhtevası kutlamanın lâzım olduğu şekilde yapılmış bulunduğunu ifade eder. Ezcümle :

On gün geceli gündüzlü muntazam bir programla kutlama devam etmiştir. Müsabakalar, sergiler tertibedilmiş, millî oyunlar oynanmış, ordumuzun da iş birliği sayesinde o zamanın devrini aynen yaşatan Mehter ve Yeniçeri takımları hazırlanarak gösteriler yapılmıştır. Bugünün mâna ve ehemmiyetini tebarüz ettirici yer yer konferanslar hazırlanmış ve şehir âdeta kırk gün kırk gece masallarını andıran neşe ve heyecan içinde dolmuş ve boşalmıştır.

Fâtih'in kurduğu üniversitenin de 500 üncü yıldönümü aynı zamanda kutlanmıştır. Bu törene Teknik Üniversite de katılmış ve yabancılar da iştirak etmiştir. Yangından sonra tamirden başka esaslı bir onarım görmiyen Fatih Camii ve tamamen harap diyebileceğimiz etrafındaki medreseler, avlu, türbe ve bütün külliyyatı restore edilerek tertemiz bir hale getirilmiş ve bu küllüye gelen yollar tamamen asfalt olarak yeniden yaptırılmak suretiyle Fâtih'in aziz ruhu, Cumhuriyet devrinde ilk defa şâdedilmiştir.

Fetih Yılı Derneği Türkiye'nin en bilgin ilim adamlarına bugünün araştırmalarını kitap haline getirerek bastırmış, üniversitelerimiz ve belediyemiz bu sahada geniş neşriyatta bulunmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, bir noktayı ilâvede fayda mülâhaza etmekteyim. Böyle bir mesut günün kutlanmasındaki en büyük gayeyi, düğün ve dernek ve şenlikten ziyade, onun eserlerini, onun hakiki mahiyetini gelecek nesillere intikal ettirecek âsar meydana getirilmiş bulunmasına bağlı aramak lâzımdır.

Şimdi bu yolda neler yapılmıştır; onu ifade edeyim :

Fetih Derneği tarafından :

1. 29 mezar, türbe ve kabir onarılmıştır.
2. Şehrin muhtelif mahallerine fethe ve Fâtih'e ait vakaları tesbit eden mermer kitabeler konmuştur.
3. Fethe ve Fâtih'e ait 26 telif eser neşrolunmuştur.
4. Harbiye'de 2 numaralı parkta iki ay devam eden bir sanat sergisi açılmıştır.
5. Fâtih Türbesi içindeki gümüş şebeke ıslah edilmiştir.
6. Fâtih Camii içindeki Fâtih'in refikası Gülbahar Sultanın türbesi esaslı şekilde tamir edilmiştir.
7. Altın ve gümüş olmak üzere hâtıra madalyalar yaptırılmıştır.
8. Gazi Osman Paşa Türbesi onarılmıştır.

Vakıflar İdaresi tarafından Fâtih'i ve fethi ensali âtiye intikal ettirecek eserler üzerinde yapılan işleri arz ediyorum :

1. Fâtih Camii tamir görmüş ve iç şadırvan kısmı esaslı bir şekilde onarılmış, mermer kaplamaları tamamlanmıştır.
2. Fâtih külliyesi, medreseleri restore edilmiştir.
3. Yirmi mezar ve türbe restore edilmiştir.

Belediye tarafından fetih günü için Türkler tarafından yapılmış olan su tesisleriyle bu sahada yapılacak yeni tesisleri ihtiva eden bir kitap hazırlandı. Nuriosmaniye ve Sultanahmet meydanlarının tanzim işleri tamamlandı. Rumeli Hisarı civarındaki mezarlıklar bakım altına alındı. Şehrimizde metfun bulunan Türk şairlerinin ve âlimlerinin mezarları Belediye tarafından da tamir veya yeniden inşa edilmek suretiyle ihya edilerek kitabeler kondu. İstanbul'un fethi sıralarında şehit düşenlerle o devreye ait büyüklerin mezarlarını tamir için mütehassıs bir heyet tarafından yapılan ilmî tetkikler ve Eski Eserleri Koruma Encümeninin de mütalâasının iltihakiyle 43 mezarın tamir ve yeniden ihyası cihetine gidilmiştir. Fâtih Kaymakamlık binası önünden Fâtih Camii avlusuna gi-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

den cadde ile camii tramvay caddesine bağlayan sokaklar, Fâtih Türbesi yolları asfalt olarak yaptırıldı. Fâtih Camii ve avlusu civarı tanzim ettirildi. Fâtih-Çarşamba semtinin yolları yeniden ele alındı. Gazanferağa'daki Belediye Müzesinde yeni daireler tesis edilerek Bizans İstanbul'u, Fâtih İstanbul'u ve yarınki İstanbul'un alacağı durum belirtildi. Tanzimat Müzesinde bir de meşrutiyet bölümü tesis edildi. Haseki'de Nurettin pavyonuna bir kat ilâve edildi. Kadirga parkı halka açıldı.

PTT İdaresi Umum Müdürlüğü tarafından İstanbul'un 500 üncü fetih yılı dönümü hâtıra pulları serisi çıkarılmıştır.

Bu vesile ile Üniversitenin çocuk doğum ve aklıye kliniklerinin temeli atılarak inşasına başlanmıştır.

Kutlama günlerinde :

1. Askeri Müze bir mehter takımı ile bir Yeniçeri Ortası ve bir Sipahi takımı teşkil edilmiştir.

2. Muallimler Birliği fetih yılı konferansları tertibetti. Olgunlaşma Enstitüsü defileler yaptı.

3. Galatasaray Lisesi bahçesine öğretim ve okul ailesi tarafından merasimle Fâtih'in büstü konuldu.

4. Fâtih'le ilgili tabloları ihtiva etmek üzere Beyazıt'ta çocuk elişleri sergisi açıldı.

5. Üniversite'de ve Sanat Enstitüsü ve okullarında seminerler, defileler ve sergiler açıldı.

Arkadaşlar: burada huzurunuzu fazla işgal etmemek için yapılan kutlamaya ait bütün işleri tekrarlamıyacağım.

Şimdi Vakıflar İdaresi tarafından tamir ve ihya edilen türbe, mezar ve abideler :

Nişancı Mehmetpaşa, Samanemini Sinan Çelebi, Hızırçavuş, Kâtip Kasım, Kemalpaşa, Kazgani Sadi, Muratpaşa, Kasap İlyas, Şeyh Mehmet Geylâni, Ekmekçibaşı, Bali Süleymanağa, Bayazıtağa (Fatih'in sekbanbaşısı), Çelebi Alâettin (Fatih'in hocası), Sananağa (Pirinççibaşı), Hacıbayram (Kaftancıbaşı) gibi büyük askerin muhtelif rütbe ve vazifelerinin mezar ve türbeleri restore edilmiş, meydana getirilmiş ve arzettiği gibi asil kutlama gününün mâna ve ehemmiyeti bu suretle gelecek nesillere intikal ettirmiştir.

Belediye tarafından yapılan hizmetler aynı mahiyette geniş bir mevzu işgal etmektedir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

10 gün devam eden, bilhassa tenvirat meselesinin, Anadolu ve Rume-
li hisarları, camiler, âbideler ve bunlara mümasıl yerlerde günlerce de-
vam etmiş olması bütün bunlara ilâve olunabilir. Bütün bunlardan yal-
nız Yunan matbuatında bahsetmediler, diğer ecnebi matbuatında yer
bulmuştur. Bütün bunlardan haberdar olmamaları kendilerinin dünya
kültüründen de haberdar olmadıklarını gösterir.

Hâlû keyfiyet bu merkezde iken ve bütün bunlara rağmen, bunu ele
alarak bir politika demagojisi yapmak istemelerinin, Hükümeti ve Heye-
ti Celilenizi işgal etmekten başka bir mâna ifade etmediğini arzetmek is-
terim. *(Soldan alkışlar).*

MAHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Muhterem arkadaşlar, yüksek
huzurunuza bugün de mutadım olduğu üzere, hazırlanmış olarak çıkıyo-
rum. Hazırlıklı konuşmalara maalesef târiz edenler ve gelişigüzel konu-
maları meziyet sananlar var. Şunu arzetmek isterim ki, kendisini bilen
bir insan bu kürsüye hazırlıksız gelmez. Bu kürsü, gelişigüzel konuşma-
ların yeri değildir. *(Gürültüler).* Burada telâffuz edilen her kelime tarihe
malolmaktadır.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Fazla konuşma, Grup kararı var.

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Arkadaşlar, benim büyük bir
hüsniyetle getirdiğim sözlü soruma verilen cevabı dinlediniz. Bay Ce-
lâl, asıl adı Hüseyin Yardımcı, bana târizlerde bulundu, kendisini destek-
liyeceğim, affınızı istirham ederim.

Arkadaşlar, devlet Bakanı Celâl, namı diğeri Hüseyin Yardımcı'nın hiç
de yerinde olmıyan malâyânı sözlerini dikkatle, tahammül ile dinledim.
Büyük Fâtih'e lâayık olmıyan böyle sönük bir merasimin medhî ve müda-
faası ancak kendisine yaraşır.

TARIM VEKİLİ NEDİM ÖKMEN (Maraş) – Şahsiyet yapma, ayıptır.
utan....

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Bana, «Utan, ayıptır» diyor şu-
na bakınız... Bu da bir Devlet adamı. *(Soldan «doğru söyledi» sesleri)* Kendi
sözlerini kendisine aynen iade ederim.

Arkadaşlar, bir Devlet adamının şahsi meziyetleri ve nakisaları, Dev-
let adamlığı vasıfları ile teraziye konur. Bunu bilmiyorsa yazıklar olsun.
(Soldan gülüşmeler, «utan, utan» sesleri).

REİS – Devam edin efendim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Asıl utanacak olan adam utanmalıdır. *(Soldan gürültüler)* Devlet Bakanı olarak kendisi utansın!

Arkadaşlar: Hüseyin Yardımcı bu Meclise ve bu makama ne kadar nalâyıksa o methedip göklere çıkardığı merasime itiraz eden o derece lâ-yıktır. Kendisinden zaten başka türlü cevap beklemezdim.

Arkadaşlar, bana târizde bulundu, benim dinime ta'netti. Kendisinin müslüman olmadığını bilir ama hepimiz de Hüseyin Yardımcı'nın yezit olduğunu biliriz. Hem de bir asker kaçağıdır. *(Soldan şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar).*

REİS – Kâmil bey, sözünüzü geri alın, *(Asker kaçağı)* sözünüzü geri alın.

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Arkadaşlar, ben bu kürsüden bütün millete hitabediyorum, ki, bir asker kaçağıdır.. *(Soldan, şiddetli gürültüler).*

REİS – Kâmil Bey, rica ederim, sözünüzü geri alın, yoksa söz vermiyorum.

NURİ ÖZSAN (Muğla) – Her vakit bu kürsüyü on paralık ediyorsunuz.

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – Ben bütün dünyaya ilân ediyorum. *(Kapak gürültüleri, «Sözünü geri alsın» sesleri, «Konuşturmayın» sesleri).*

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – O benim şahsıma hücum etti, cevap verdim. *(Şiddetli gürültüler).*

REİS – Ben size ihtar ettim, sözünüzü geri alıyor musunuz? Yoksa sözünüzü keseceğim.

MAHMET KÂMİL BORAN (Devamla) – İçtüzük'e göre reye koymadan sözümü kesemezsiniz. *(Soldan, gürültüler, kapak sesleri).*

Millet sizi buraya sıra kapaklarına vurmak için yollamadı.

REİS – Devlet Bakanı, söz istiyor musunuz?

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Arkadaşlar, bütün hayatı boyunca kâselis olmaktan ileri gitmeyen, bütün hayatı boyunca yalvarmalara, yakarlamalara rağmen mensup olduğu iktidar partisinde bir karar hâkimi olmak meziyetine ulaştırılması kendisine lâıyk görülmiyen bu yüzü gibi ruhu da habıs olan adamın, benim dinime, benim milliyetime benim haysiyetime karşı olan ta'nı, iftirası ve tezviri bu Meclisin huzurunda, Türk Milletinin huzurunda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin za-bitlerinde ebediyete kadar onu lânetle anacak bir vesika olarak kalacaktır. Bunun kaydetmekle iktifa ederim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MAHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Asker kaçağı olmadığını ispat et! *(Gürültüler)*.

REİS – Müsaade buyurun Kâmil Bey. *(Gürültüler)* Arkadaşlar Mardin Mebusu Kâmil Boran bir sözlü soru münasebetiyle, kendisine cevap veren Devlet Vekiline, asker kaçağı, demiştir. Bunun geri alınmasını iki defa rica ettim. Geri almamıştır. Binaenaleyh Tüzük hükümlerine göre kendisinin kınama cezasıyla cezalandırılması icabetmektedir.

Kâmil Boran arkadaşımızın kınama cezası ile cezalandırılmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu ceza zapta geçmiştir.

MAHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Ben söz istiyorum, bana târiz etti. İçtüzük mucibince kendimi müdafaa edeceğim.

REİS – Söz vermiyorum.

BASINDAN SEÇMELER

BASINDAN SEÇMELER

MEMLEKET MESELELERİ

İSTANBUL'UN 500 ÜNCÜ YILI ARTIK

KUTLANAMAZ! (*)

İki yıl sonra Türkiyemiz, İstanbul fethinin 500 üncü dönüm yılını idrak edecektir. Fatih'in beş asır evvel, henüz yirmi üç yaşında bir delikanlı iken yüz elli bin kişilik bir ordunun başında İstanbul kapılarından içeri girmesi, bütün dünya tarihini değiştiren bir hâdise olmuş, yeni zamanlar yani rönesansla başlayan dünyadaki sanat gelişmeleri, reformla devam eden fikir değişimleri, katolik kilisesinin karşısına dikilip vicdan hürriyetini ilân eden protestan kiliseleri ve burjuva inkılâbına doğru yürüyen insan hürriyetlerinin istihsalı uğrındaki mücadele, merkeziyetçi devletlerin kurulması, onun tazyiki altında büyük ihtilâli doğuran beşer azminin tezahürü, hep bu tarihi vâkıanın açtığı yepyeni bir ruhun, bambaşka bir âlemin icabı olarak karşımıza çıkmıştır.

Bundan beş yüz sene evvel, bin yıl sürmüş bir saltanatı devirenler, hakikatte lâlettayın bir şehir zaptetmiyor, ilk ve ortaçağın mümessili olan Bizans dünyasını, yeni çağların yaratacağı yepyeni bir âleme döndürüyor ve türkler bu yeni dünyanın eşliğinde skolastik ilim metodlarını değiştirerek, ilmi daha realist bir yola sevk ediyordu. Köhnemiş bir medeniyetin içinde taze bir kan dolaşıyor, geniş bir görüş hâkim oluyor, bünyesinde Selçuk, Arab, Acem eserlerini mezcetmiş Osmanlı sanatkarları, Bizans medeniyetinden de faydalanarak fakat bütün bunlardan ayrı, daha sanatkarane eserlerle dünyaya Osmanlı medeniyetinin hârikalarını göstermek fırsatını buluyordu.

İstanbul'un zaptı, her türlü askeri üstünlükleri, insanlığa bahşettiği ibrete değer vicdan ve fikir hürriyeti nûmuneler ile beraber, yeni zamanların kûşad resmini yapmış büyük bir vâkıadır. Türk milletini, kahramanlığı, cesaretile ne kadar övmek mümkünse, sulhseverliği, insanlığı adalet ve hürriyet telakkisile de o edevin yegâne örneği saymaya hak verdirecek misaller elde etmek mümkündür.

İşte kutlayacağımız dava budur.

Beş yüz senedenberi, millî vasıflarımızla, atalardan bize yadığâr kalan insanlık, cıvanmerdlik cesaret ve kahramanlıktan birini kaybetmemiş, dünya barışı için hakikî bir destek olduğumuzu isbat etmiş olaca-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 27 Kasım 1951

giz. Beş yüz senedenberi nasıl geliştiğimizi, 19 uncu asırdan başlayarak yirminci asrın ortasına kadar 150 yıl içinde başdöndürücü bir hızla geçirdiğimiz, Islahat-Tanzimat-Meşrutiyet ve Cumhuriyet hamlelerinde milletimize yaraşan olgun tekâmülümüzü de göstermek ve dünyaya anlatmak bu yıldönümü ile kabil olacaktır.

İnkılâplarımızı çeşidli vasıtalarla dünyaya tanıtmak, yarattığımız Cumhuriyet ve hiç bir millete nasib olmıyan bir olgunlukla başardığımız demokrasi devrimini, herkese izah etmek ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Fakat ne yazık ki bu emsalsiz fırsat, kafesinden uçan güzel bir kuş gibi artık elimizden kaçmıştır. Hâlâ bu kafesin kapısını kapamaya çalışıyoruz. Halbuki içinde kuş yoktur.

Bunun suçunu kime yüklemeli?. Bizde âdettir. Devlet müesseseleri, okullar yandıktan sonra ekseriya lâalettayin bir odacı kabahatli olarak gösterilmiştir. Yahud da tabiat hâdiselerine dayanan bir suç tevcihi usul ittihaz edilmiştir. Ya elektrik kontakt yapmıştır, ya rüzgâr yangını büyüt-müştür vesaire...

Ortada "Beş Yüzüncü ve Muteakıb Yılları Kutlama Derneği" diye bir dernek görülmektedir. İçlerinde hürmete değer kimseler bulunmakla beraber, bu dernek yakından bildiğimiz veçhile bir birlik arzetmez. İçlerinde bir kaç devir evvelini görmüş insanlar olduğu gibi daha çok realist düşüncelere malik şahsiyetler de vardır.

Bir kısmının düşündüğünü diğer bir kısmı müsaid ve kabili tatbik bulmamaktadır. Dernek, bir kaç senedir, büyüklerimizin dikkat nazarını bu mühim olaya çekmeye çalışmış. Valiye ve ilgili Bakanlara derdini anlatmağa gayret eylemiştir. Fakat bu dernekte dinamik bir ruh mevcut değildir.

Onlar yazmakla, anlatmakla işlerin olacağına kanidirler. Ne garibdir, zaman zaman muhtelif şehirlerin yıldönümleri, festivalleri için Türkiye'den bir çok kimseler davet olunmuştur. Fakat bütün bu zevat, bir çok misaller görmüş oldukları halde bizim beş yüzüncü yılımız için tek bir tavsiyede bulunmamışlardır. Gidenler yoksa gördükleri manzara karşısında dilleri, elleri tutulup bir şey söyleyemez hale mi gelmektedirler?

Ben 1937 de Berlin şehrinin 700 üncü dönüm yılının kutlanmasına şahid oldum. Berlin şehrinde belki beş sene evvelinden başlayan bir harzırlanma mecad olduğu anlaşıyordu. Program üç gün devam etti. Birinci gün şehrin muhtelif devrelerini hatırlatmak için o devirlerin kıyafetle-

BASINDAN SEÇMELER

rini giyinmiş o zamanki vasıtalarla geçen esnaf ve halk teşekküllerini seyrettik. Ortaçağ Berlinini, büyük Elektörün Almanyasını, çavuş kralın, büyük Fredrick'in ordularını, halk tabakalarını hayret ve ibretle müşahe-de ettik. İkinci Wilhelm'den, Nazi Almanyasına kadar geçen devri, önü-müzden geçirdiler. Bir an içinde yaşadığımız dünyayı bize unutturdular. Şehrin muhtelif stadlarında gençlik, mektebliler, üniversite teşekkülleri, kulübler müteaddid spor gösterileri yaptılar. Büyük meydanlarda Alman müzisyenlerinin en meşhur parçalarını çalan orkestralar, askeri havala-rını yayan bandolar bu bayram günlerinde halkı meşgul etti. Bir çok ser-giler açıldı. Yedi yüz yılda neşredilen mühim eserler, Jan Göttenberg'in matbaasından bugüne kadar baskı âlemindeki değişimleri, çeşidli keşif-leri, ilk nakil vasıtalarından bugüne kadar meydana gelen tahavvülleri, halkın önünde yürüyen modellerle tanıtılar. Alman kültür âlemindeki inkılâbı, 700 sene evvelki mektebden bugünkü okula kadar, dünkü mah-kemeden bugünkü adalet sistemine, dünkü tiyatrodan bugünkü sahne-ye kadar her sahada binlerce panorama seyrettirdiler. Acaba bunlardan bir tanesini yapabilmek için, üç senedenberi bu muhterem dernek üye-leri ne gibi bir hazırlık yapmıştır? Bilfarz beş yüz yıllık kültür hayatımızı bugün safha, safha yaymak, göstermek için ne bitip tükenmez emeklere muhtaç olduğumuzu düşünmüşler midir?

Diyeceksiniz ki, bir dernek ne yapabilir? Elinde ne maddî, ne resmî hiç bir imkân olmıyan bir heyetten ne beklenebilir? Peki ama, bu heyet hiç olmazsa çeşidli sahalarda neler yapılması lâzım geldiğini de tesbit edemez mi idi? Program yapmalarına mâni olan acaba ne vardı?

Şimdi bunlar da hazırlanmış değildir. Bugün hazırlanmaya kalkılsa, tatbiki için vücudüne lüzum görülen vakit de heba olmuştur.

Bu işte kabahatli yalnız dernek mi? Bunu sanmamakla beraber taf-silâta da girmeyi zaid addediyoruz.

Kısacası biz 500 üncü yılda sudan bir programla yasak savmış olaca-ğız demektir. Ne yazık!... Fakat ne olursa olsun bu halimizi gören binin-ci yıl vatandaşlarımıza hiç olmazsa emsalsiz bir ibret levhası miras bırak-mış olacağız ki, doğrusu hiç yoktan bu da bir kâr demektir.

Dr. Samih Nafiz TANSU

**FETİH ŞEHİDLERİNİNİ MEZARLARINI YAPTIRMADAN
NASIL OLUR DA 500 ÜNCÜ YILI KUTLAMAĞA
KALKIŞIRIZ! (*)**

BU KAHRAMAN ASKERLER BU ÂLİMLER, BU SANATKÂRLAR, OT,
ÇAMUR, ÇÖP YİĞİNLARİ ALTINDA YATARLARKEN YAPACAĞIMIZ
KUTLAMA TÖRENLERİ BİZE SEVİNÇ MEMBAĞI DEĞİL, TEESSÜR
VESİLESİ OLACAKTIR

29 Mayıs 1953 Cuma günü, İstanbul'un fethinin 500 üncü yıldönümü muazzam merasimle kutlanacaktır. Fakat maalesef bu merasimin en esaslı kısmını, havaya atılacak fişekler, verilecek balolar, yapılacak toplantılar teşkil edecektir.

İstanbul'un fethinin 500 üncü yıldönümüne dört buçuk ay gibi kısa bir zaman kaldığı şu sıralarda ilk defa olarak bütün Türk milletini alâkadar eden çok mühim bir meseleye temas etmek istiyoruz. Senelerdenberi münakaşa ve tetkik mevzuu olduğu halde fetih şehidlerinin mezarları maalesef şimdiye kadar yapılmamıştır. Bu gidişle yapılacağı da yoktur.

Hemen söyleyelim ki tarihin seyrini değiştiren ve İstanbul'u bir Türk şehri haline getiren şehidlerin mezarları yapılmadan kutlanacak bir 500 üncü yıldönümü hiç bir zaman tam bir kıymet ifade etmiyecektir.

Okuyucularımızı bu mevzuda aydınlatmak ve alâkalıları ikaz etmek maksadile fetih şehidlerinin ve Türk büyüklerinin mezarlarını ziyaret ederek gördüğümüz feci durum hakkında malûmat vermeği münasib bulduk.

İlk olarak 18 segbanın Şehzadebaşı karakolu arkasındaki mezarlığını ziyarete gidiyoruz. Belki 200 senedenberi tamir görmemiş çamur deryası sokaklarda ahşap evler arasında bir hayli ilerledikten sonra 18 segbanın mezarı olarak gösterilen yere geldik. Şahid olduğumuz levha teessürden gözlerimizi yaşarttı. O, dört yıkık duvar arasındaki çöp, taş ve ot yığını bize İstanbul'u kazandıran kahramanların ebedi istirahatgâhları idi? hemen söyleyelim ki, bu muazzez şehidlerin mezarları yalnız son senelerde ihmal edilmiş değildir. Fakat belki de asırlardanberi unutilan bu şehidler acaba, 500 üncü yıl şerefine hiç olmazsa birer mezar taşına ve dört duvara sahip olamazlar mı idi? Ot ve pislik yığını içinde insan 18 segbanın mezarlarını bile sayamıyor. Bütün gayretimize rağmen biz ancak 13 tümsek görebildik.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 9 Ocak 1953

Şimdi de Saraçhanebaşında Ayazağa camii'nin arkasındaki duvarları yıkılmış çöplük içinde dolaşıyoruz. Her bastığımız yer çöküyor. İşte şu iğri büğrü mezar taşlarının birinin üzerinde Fatih'in meşhur mimarı Ayazağa'nın ismi yazılı? Memleketine büyük hizmetlerde bulunan mimarın suçu acaba ne imiş ki mezarı böyle çöpler, ısırganlar ve taşlar altında kalmış?

Fetih şehidlerinden 12 si de Cankurtaranda yatıyorlar. Bunların isimleri malûm değil, fakat hepsinin fetih esnasında kahramanca dövüşerek şehid oldukları biliniyor. Mezarlarının yeri belli olmakla beraber kimin nerede yattığı malûm değil. Hattâ son senelerde Cankurtarandaki şehidlerin mezarını kaldırmağa yeltenen kimseler bile çıkmış! İnsan bu feci manzara karşısında ne yapacağını bilemiyor.

Hele Fatih devri âlimlerinden İbni Manisa'nın (Mehmed Paşa) Şehzadebaşındaki mezarını görenlerin ilim ve insanlık namına utanç duymaması imkânsız. Bundan evvel müteaddid defa başımıza geldiği gibi, 500 üncü fetih yıldönümünde ecnebi âlimlerden biri gelip de İbni Manisa'nın mezarını görmek istese bu çirkin taş yığını ve tahtaperdeleri ona nasıl göstereceğiz?

Fetih şehidlerinden, İğrikapıda yatan Fatih'in Segbanbaşısı Molla Muhammedin ve Kocamustafapaşa'daki 7 şehidlerin mezarları demiye-elim de, gömülü oldukları yerlerde diğerleri gibi birer ot ve pislik yığının- dan ibaret. İşin en fazla teessüs uyandıran ciheti, Molla Muhammedin fetih esnasında gösterdiği fevkalâde kahramanlıklarının tarih kitaplarına bile önemle geçmiş olmasıdır. Buna rağmen onunda nasıbi ihmal olmuş.

Bir kaç gün zarfında fotoğrafçı arkadaşla 30'a yakın fetih şehidi ile Fatih devri âlim ve sanatkarın mezarlarını ziyaret ettik. Size bunların hepsinden teker teker bahsetmemize imkân yok. Fakat gördüğümüz mezarların hepsinin, Fethin 500 üncü yıldönümünde bizi utandıracak kadar feci vaziyette olduğunu tereddütsüzce söyleyebiliriz.

Sırası gelmişken, Fatih'in hocası Ahmet Molla Gürani'nin Taşkasab-taki mezarını ziyaretimiz esnasında şahid olduğumuz ibret verici bir sahneyi de nakledelim. Oraya gittiğimiz zaman iki ecnebiyi resim çıkarırken bulduk. Hüviyetimizi belli etmeksizin Amerikalı olduğu anlaşılan ecnebi-lerin yanına giderek sorduk!

- Bu mezarların resmini çekmeğe niye lüzum gördünüz?

Aldığımız cevap şu oldu.

- Fatih'in yetişmesinde büyük rolü olan Molla Gürani'nin burada yat- tığından haberiniz yok mu?

Şimdi alakalıları soruyorum: Bu resim bir kaç ay sonra bizim büyük-lerimize ve ilme karşı gösterdiğimiz alâkaya misal olarak Amerika'nın bir kaç milyon tirajlı mecmualarından birinde yayınlanırsa acaba yüzümüz kızarmaz mı?

İstanbul'un 500 üncü Fetih yılını kutlama komisyonu, Fatih devrine aid mezarların tamirini bir komiteye havale etmiştir.

Fakat önümüzde dört buçuk ay gibi pek az bir zaman kaldığı halde, tamir komitesi tarafından mezarların süratle tamiri için gösterilen gayretler hiç semere vermemiştir. İstanbul'un 500 üncü yıldönümün Kutlama Komisyonu nedense işin önemini idrak edememektedir. Tamir komitesi tarafından 100.000 liralık bir tamir masrafı istendiği halde aldırın olmamıştır. Fikrimizce meselenin milletçe hükûmetçe ciddi surette ele alınmasının zamanı geçmek üzeredir.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, fetih şehitlerinin mezarları davası esaslı bir şekilde halledilmedikçe kutlanacak 500 üncü fetih yıldönümü bizim için bir sevinç değil, bir teessür vesilesi olacaktır.

Metin ERGİN

Bütün yurdda uyanan büyük heyecan ve alâka

**FETİH ŞEHİDLERİNİN MEZARLARI ELBETTE BÖYLE
AYAK ALTINDA VE TOZ TOPRAK İÇİNDE
BIRAKILAMAZ! (*)**

TANINMIŞ TARİHÇİLER DİYORLAR Kİ: "KUTLAMA TÖRENLERİ
HAZIRLIKLARINDAN EVVL İÇİNDE YAŞADIĞIMIZ ŞEHRİ ALARAK
DÜNYADA YENİ BİR DEVİR AÇANLARIN LÂYIK OLDUKLARI HÜRMET
VE ALÂKAYI GÖRMELERİNİ TEMİN ETMEK LÂZIMDIR

Gazetemizin dünkü sayısında fetih şehitleri ile o devrin büyüklerine aid mezarların feci durumu hakkında yayınlanan yazı bütün memleket-te büyük bir alâka uyandırmıştır. Dün de tebarüz ettirdiğimiz gibi bu mezarlar yaptırılmadan kutlanacak bir 500 üncü yıldönümü bizim için sevinç membaı değil, teessür sebebi olacaktır.

Bütün Türk Milleti bu kahramanların ve bu âlimlerin, bu sanatkâr-ların ot, çamur ve çöp yığınları altından kurtarılarak birer mezara kavuş-masını hiç şüphesiz can ve gönülden arzu etmektedir.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 10 Ocak 1953

Gazetemiz bu mevzuda bir anket açarak ilim ve sanat adamlarının fikirlerini tesbit etmeyi muvafık bulmuştur. Dün ilk olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan'la, eski Eserleri Koruma Encümeninden Eftaleddin Tekiner'in mütalealarına müracaat ettik.

Aziz Ogan ne diyor?

Aziz Ogan bu mevzuda bize şunları söylemiştir:

"-Cumhuriyet gazetesinin bugünkü nüshasında fetih şehidlerinin mezarlarının yapılması lüzumu hakkındaki yazıyı büyük bir dikkatle okudum. "Cumhuriyet" i böyle hayırkâr bir teşebbüse giriştiğinden dolayı samimiyetle tebrik ederim, Hakikaten İstanbul'un fethinde şehid düşen mücahidinin mezarları senelerin ihmalinden dolayı perişan bir haldedir.

Hiç şüphe yok ki, tesid hazırlıkları yapılmadan evvel gerek şehidlerin mezarlıkları ve gerek Fatih ricalinin mezarlarının tanzimi işi vaktin darlığına binaen en ön plâna alınması lâzım gelen çok mühim bir meseledir.

Kanaatimce gerek "Mezarlıklar Müdürlüğü, gerek fethin 500 üncü yılını kutlama komisyonu bu meseleyi ciddî surette ele almalıdır. Bu hususta hayırseverlerin de bir çok yardımı esirgemiyeceklerini tahmin ediyorum. Alâkalılar tarafından bazı projeler hazırlandığını da duydum. Bütün mesele gerekli tahsisatı temin edebilmektedir.

Alâkalıların önümüzdeki şu çok kısa müddet zarfında meseleyi halletmeleri lâzımdır. Zira bu hususta sarfedilecek mesainin istiksar edilecek bir raddeye varmayacağını tahmin ediyorum. Maksad, muazzam âbideler dikmek değil, o mezarları ayaklar altında çiğnenmekten ve mezbelilikten kurtarmaktır."

Eftaleddin Tekiner ne diyor?

Türk tarihi üzerindeki araştırmaları ile tanınmış olan Eftaleddin Tekiner de fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"-Bütün efkârı umumiyenin alâkasını çeken yazıyı ben de okudum. Cumhuriyet" gazetesine teşekkür ederim. İstanbul'un fethine iştirak edenler arasındaki şehid düşenlerin hepsinin mezarlarını tesbite imkân yoktur.

Ancak, bunların içinde muayyen mevkilerde tesbit edilebilen şehidler vardır ki, bunların çoğunun isimleri bilinmemekle beraber, anane suretile mezarlarının yerleri bizlere intikal etmiştir. İşte bu mezarlar imkân dahilinde, tarihe ve ananeye istinaden imar olunmalıdır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Fatih devri mezarları, ayrıca üzerlerindeki dörtköşe kefekî sütunlardan da tayin olunabilir. Bu taşlar, baş ve ayak taşı olarak takriben 40-50 santim karesinde ve iki metreye kadar irtifada olup muhtelif mezarlıklarda mevcuddur ve üzerlerinde yazı yoktur. Aynı biçimdeki taşların üzerlerine yazı yazılması, İkinci Beyazıd'ın son zamanları ile Birinci Selim'in zamanına rastlandığından, bu suretle tetkik edilebilir.

Ne yazık ki bunlardan pek çoğu sökülüp atılmış veya kırılmıştır. Meselâ Baltaoğlu Süleyman Beyin Eyüb'de Bahariye mezarlığında üzerinde bir kadirga nakşı olan mezar taşı yakın zamanda kaybolmuştur.

Geçenlerde Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından tanzim edilmiş bir liste gördüm. Bu listede bulunan isimlerin bir kısmı, gazetenizde yazıldığı gibi, Fatih devri ricalinden bir kısmı da şühedadandır. Eğer Fatih devri ricalinin hepsinin mezarlarının tamiri nazarı itibara alınır, çok uzun bir işe girilmiş olur. Bence evvelâ şehidlerin mezarlarını tamir etmek lâzımdır. Bu cümleden olarak Eski Eserleri Koruma Heyeti, Ahırkapı'daki şehidlerin mezarlarını tanzim işini ele alarak Maarif Vekâletinden aldığı müsaade ile işe başlanılmasını Belediye Mezarlıklar Müdürlüğü vasıtasıyla temin etmiştir.

Ancak, bazı kimseler bu şekilde imarın doğru olmayacağını ileri sürüyorlarsa da, ne şekilde tanzim edileceğini gösteren de yoktur.

Tarihlere geçmiş isimlerden bir Ulubatlı Hasan vardır ki, onun namına bir âbide dikilmesine (Eski Eserleri Koruma Encümeni) teşebbüs etmiş ve (İstanbul'u Sevenler Cemiyeti) tarafından bir miktar para tahsis olunarak (Hayirserverler Cemiyeti) bu işi ele almıştır.

Hulâsa, teşebbüs ve gazetenin neşriyatı en büyük ehemmiyetle telâkki edilmek ve şükranla karşılanmak lâzımdır.

Fatih devri, İstanbul'un fethi mebde olmak üzere cihan inkılâbının muazzam bir safhasıdır. Bu devri i'mal edenler, bu vatani kuranlar lâyük oldukları hürmet ve alâkayı görmelidirler.

Bu şehrin ne tarafına bakılsa, Fatih'in azametli âsarının izleri görülür. Şehidler, bugünkü neslin varlığını temin için canlarını feda etmişlerdir. Bunu bilmemek küfrani nimettir. Onun için bu işi elbirliği ile halletmemiz icab etmektedir."

Metin ERGİN

**FETİH ŞEHİDLERİNİN MEZARLARI BÖYLE FECİ
DURUMDA BIRAKILAMAZ (*)**

İLİM VE SANAT ADAMLARI "VAKİT GEÇİYOR, FAKAT UNUTMAYALIM Kİ FATİH, RUMELİHİSARI'NDAKİ BOĞAZKESEN KALESİNİ 4 AYDA İNŞA ETTİRMİŞTİ" DİYORLAR

Gazetemizde fetih şehidlerinin ve o devrin büyük adamlarının mezarlarının feci vaziyeti hakkında yayınlanan yazı ve resimlerle bu mevzuda açılan anket bütün memlekette tahminin fevkinde bir alâka uyandırmıştır. İlgililerden bir çoğu gazetemize müracaat ederek bu mevzuda malûmat vermek istemektedirler.

Dün bu hususta en salâhiyetli şahsiyetlerden olan Tahsin Öz ve İzzet Akosman'la görüştük.

Topkapı Müzesi eski Müdürü Tahsin Öz ne diyor?

Topkapı Müzesinin eski ve kıymetli müdürü Tahsin Öz bu husustaki fikirlerini şöyle ifade etmiştir.

"İki gündür gazetenizde çıkan yazıları alâka ile okudum. Gazetenizi böyle hayırlı bir teşebbüse giriştiğinden dolayı tebrik ederim. Fetih şehidleriyle o devrin büyüklerinin kabirlerinin imarı 500 üncü fetih yılı için değil, her vakit için memleketin yapmağa mecbur olduğu bir borçdur. Bittabi bu vazife fetih yılı günü için bütün önemi ile karşımıza çıkmaktadır. Bunun için fazla söz söylemeyeceğim. En acı ve canlı örnekler gazetede çıkan resimlerdir. Daha da aranacak olursa İstanbul'un köşesinde bucağında fetih devrinin nice büyüklüğü ve şehidlerinin mezarlarını perişan halde görürüz.

Fetih gününden evvel bunların lâayık olduğu şekilde onarılması hususunda hiç kimsenin aksi fikri ileri süreceği düşünülemez. Fakat ne talihsizliktir ki, fetih yılının kutlanması için on sene evvel harekete geçilmiş, kanun projeleri yapılmış ve tekrar tekrar komisyonlar teşkil edilmiş olduğu halde, verilen kararlardan hiç birisi tatbik mevkiine konamamıştır. Çok acı ve samimî olarak söylüyorum ki, bu hususta hükûmet makamları bütçelerine bir santim bile tahsisat koymamışlardır.

Bugün ise hem nakid yok, hem de vakit yok. Yalnız bu fetih şehidlerinin mezarları ön safta gelmekle beraber, bunun kadar âcıl bir çok şeyler daha vardır. Meselâ İstanbul fethinin anahtarı olan Rumelihisarı böyle harab ve gecekonduların istilâsı altında kalacak mıdır?

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 11 Ocak 1953

Şimdi Fatih külliyesine gelelim: Fatih'in camii ve medreseleri filhaki-ka tamir edilmeğe başlandı. Ancak koca Fatih'in tam türbesinin hariminde bulunan bu külliyyede şimdi ne acı tablolar göreceğiz. Fatih Tabhane medresesinin kapısından giremezsiniz. Çünkü bir güreş kulübü parazit iki salaş yapmıştır. Bütün kararlara rağmen hâlâ yıktırılamadı. Bir adım ileri atınca camiın avlusunda ve türbenin tam karşısında etrafa koku yayan helâlar bulunmaktadır ki, bunu da Belediye hâlâ kaldırıp yeraltı helâsı haline sokmamıştır. Camiın mukabil cihetindeki kahveler ve binalar kaldırılmadıkça Fatih'in eseri benliğini kazanamaz.

İster mezarlar, ister diğer işler olsun çalışmak için program ve paraya ihtiyaç gösterir. Eğer bunlar temin edilirse gene bir şeyler belki yapılabilir. Ancak Adnan Adıvar'ın Cumhuriyet'te yazdığı gibi, resmî makamlara gelen mektublardan öğrendiğimize göre, bir çok ilim adamları ve tanınmış şahsiyetler kutlama merasiminde bulunmak istemektedirler. Bu hal, bizi bir kat daha ehemmiyetle çalışmağa sevketmelidir. Zira lâayk şeyler yapılmadığı takdirde milli haysiyetimiz rencide olacaktır. Çok korkuyorum ki yalan yanlış işlerle koca Fatih'in ruhunu tazib etmiyelim.

Bu şekildeki yazılar efkârı umumiyeyi harekete geçirecektir. Temenni ederim ki, doğru yol da bu suretle kendiliğinden açılacaktır."

İzzet Akosman ne diyor?

"İstanbul'un Fethinin 500 üncü Yıldönümünü Kutlama Derneği" ilk başkanı ve Tüccar Derneği reisi İzzet Akosman bu mevzuda şunları söylemiştir:

"- Teşebbüsünüzü en samimi şekilde tebci ederim. Atalarına hürmet edemiyenler torunlarından bunu beklemek hakkından mahrum kalırlar. Geçmiş devirde kendilerini feda ederek millî menakibi temin edenlere karşı gösterilecek riayet, gelecekte yeni kahramanlara mükâfatın bir delilini teşkil eder.

Fetih kahramanları Türk toprağının her karışını kanlarıyla suladıktan sonra, İstanbul havalisinde Rumelihisarından, Eyüb'den Yedikule'den ve Haliç'ten bir santimetre kareyi boş bırakmamışlardır. Şehidlerin bu muazzam kafillesinden yerleri belli olanlara göstereceğimiz ihtimam hepsini kucaklamış olacaktır.

Tarih boyunca büyüklerimiz bize kadırşinaslığın en güzel nümunelelerini vermişlerdir. Hayatın maddî çemberinden sıyrılarak bu güzel derslerden istifade etmek neslimize şeref verecektir.

Hayır erbabı, hamiyet erbabı, vatanperverler, bir avuç maddeyi yani esere göre 5-10 parayı ruh kuvvetile bir araya getirirlerse zamanın kısa-

lığını yenmek mümkündür. Unutmıyalım ki Rumelihisarı'ndaki o muazzam Boğazkesen kalesi, Fatih'in himmetile dört ayda inşa edilmiş, üstünden geçen 500 seneyi yaşlı bir yiğidin yüzündeki çizgiler gibi taşımaktadır. Unutmıyalım ki, 500 sene evvelki inşa tekniği ve nakil vasıtaları bugünlere nisbet edilemeyecek kadar iptidai idi.

Binaenaleyh himmet ile erişilemeyecek gaye yoktur. Bu mevzuda bütün milletçe elele verip meselenin hal yolunu arayalım."

Metin ERGİN

**FETİH ŞEHİDLERİNİN MEZARLARINI BU FECİ
VAZİYETTEN KURTARALIM! (*)**

"BÜYÜK GÜNÜN EN GÜZEL FERAHLATICI HÂDİSESİ FETİH DEVRİ
BİNALARINI VE FETİH DEVRİ MEZARLARINI HARABİYETTEN
KURTULMUŞ ŞEKİLDE GÖRMEK OLACAKTIR."

Fetih şehidlerinin ve o devrin büyüklerinin mezarlarının feci vaziyeti hakkında açtığımız büyük alâka uyandıran anket bugün de Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın ve topkapı Müzesi Müdürü Halûk Şehsuvaroğlu'nun bu husustaki fikir ve tekliflerini nakletmekle devam ediyoruz.

Mükrimin Halil Yinanç ne diyor?

Değerli tarihçilerimizden ve Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Mükrimin Halil Yinanç bu husustaki kanaatini şöyle ifade etti:

"Bence İstanbul'un 500 üncü fetih yılı dolayısıyla yapılacak işlerin başında, bu fethin nasıl vuku bulduğuna dair, bir kısım vak'aya şahid olan o zamanki Türk ve ecnebi müelliflerin İstanbul'un zaptı hakkında verdikleri malûmatı, İstanbul fethi hakkında düşürülen tarihleri, takvimlerdeki bilgileri ve kayıdları, Fatih'in İstanbul fethini tebşir yolunda diğer İslâm hükümdarlarına yazmış olduğu mektupları ve bunların cevaplarını, İstanbul fethinin o zamanki İslâm dünyasında ve bilhassa Mısır'da yaptığı sevinçli aktisleri ve buna mukabil Avrupa'da ve Hristiyan dünyasındaki teessürleri bildiren vesikaları bir araya getirmek ve bunları aynen neşretmek gelir.

Yapılacak diğer mühim iş: İstanbul'un fethine şahid olan veya fetihte âmil bulunan başta Çandarlıoğlu Halil Paşa, Zağnos Paşa, Mahmud Paşa, Karaca Paşa olmak üzere askerî rical ve Akşemseddin gibi evliyalardan

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 12 Ocak 1953

la, Molla Gürani gibi âlimlerin mezarlarını tamir, ihya ve tezyin etmek ve bunlardan fetih esnasında şehid olup hâtırası bugüne kadar halk arasında hürmetle yâdedilen, halk tarafından mezarlarına kandil yakılmakta olan şehidlerin makberelerini ve mezarlarını yeni baştan ihya etmektir.

Bazı kimselerin bu fetih şehidlerinin mezarlarını bir araya toplayıp şehir dışında hususî bir meşhed yapılmasını teklif ettiklerini duydum. Bu arzuya muarızım. Çünkü dinen sevab olan şey, şehidin can verdiği yerde gömülmesidir. İkinci nokta da şehidlerin mezarlarının bugünkü yerlerinde bırakılması tarih bakımından faydalıdır. Çünkü gazilerin surları zorlayıp içeri girdikten sonra büyük şehrin hangi sokaklarından indikleri ve hangi mahallelerde mukavemet gördükleri, savaştıkları anlaşılır. Mezarlar kaldırılacak olursa şehidler de unutulur ve şehrin içindeki gaza savaşının hâtıraları da kaybolur.

Gerek büyük zevatin, gerekse şehidlerin mezarlarının tamiri için Belediye, Evkaf, Millî Eğitim Bakanlığı ve hattâ hükûmet harekete geçmeli, bu işi hususî teşebbüs halinden çıkarıp bir millet meselesi yapmalıdır. Şayed bu müesseselerin bütçeleri müsaide değilse o zaman bankalara, bankerlere ve memleketimizin hamiyetli ve faziletli zenginlerine müracaat ederek onların yardımlarını istemek icab eder."

Halûk Şehsuvaroğlu ne diyor?

Topkapı Müzesinin genç Müdürü Halûk Şehsuvaroğlu ise bu mevzu-da şunları söyledi:

"Anketinize acı bir hâtıramı naklederek cevap vereceğim . Deniz Müzesine Müdür tayin edildiğim zaman Müzeye aid muhtelif çalışmalarım arasına, İstanbul'da yatan meşhur denizcilerin mezarlarını tesbit madde-sini de koymuştum.

Bazı kaptanpaşalarla gemi reislerinin ve aynı zamanda İstanbul'u ilk muhasara eden İslâm orduları mensublarının yaptığı Kasımpaşa havuz-ları arkasındaki mezarlığı ziyaret ettim. Hayretle gördüm ki, tarihî taşlar sökülmüş ve burası bir bostan haline sokulmuştu. Vaziyet Denizyolları-na bildirildi.

Taşlar, yapılan kuru duvarlarda mevcuddur. Bir defa tetkik etseniz, dediler. Tekrar gittim. Maalesef Kállaviler, mücevvezler, kitabelerinden koparılmış ve bostanın etrafına bunlarla duvar çekilmişti!

Bütün mezarlıklarımızda olduğu gibi, fetih şehidlerinin mezarları da bugün çok hazin bir vaziyettedir. Bunlar yıkılmağa, unutulmağa terkedilmek şöyle dursun, bütün gençliğini ve nesillerin her zaman gururla ziyaret edeceği birer ebedî hâtıradır.

Fethin 500 üncü yıldönümünü kutlama mevzuunda ilk hatırlıyacaklarımız, başta Fatih olmak üzere, onun kumandanları, askerleri ve devrinin büyük adamlarıdır. Şüphe yok ki, ilk iş olarak onların mezarlarının şanlarına ve hizmetlerine lâayık bir şekilde imar edilmesi icab etmektedir.

Bu arada Milli Eğitim Bakanlığı, Fatih'in türbesinin tamiri işini ele almış ve bunun ihalesini yapmıştır. 500 üncü fetih yılı derneğı de Gülbahar Hatun'un türbesini restore ettirmektedir. Biz diğerk alâkadarların da fetih şehidlerinin ve devrin büyüklerinin mezarlarını 29 Mayıs 1953 e kadar, Türk milletinin büyüklerine beslediğı saygının, vefakârlığın bir ifadesi olarak tamir ettireceklerinden eminiz.

O büyük günün en gönül ferahlatıcı hâdisesi, Fatih devri binalarını ve Fatih devri mezarlarını harabiyetten kurtulmuş şekilde görmek olacaktır."

Metin ERGİN

**FETİH ŞEHİDLERİNİN MEZARLARINI BU FECİ
VAZİYETTEN KURTARALIM (*)**

"500ÜNCÜ YILDÖNÜMÜNDE SADECE EĞLENCE ŞEKLİNDE
YAPILACAK BİR MERASİMDEN İSE VAKUR BİR SÜKÛT DAHA
DOĞRU VE MANÂLİ OLACAKTIR."

Gazetemizin ortaya attığı mühim davaya gerek münevverlerimiz, gerek halkın gösterdiği alâka, davanın halli ümidlerini arttırmaktadır. Resmî makamlar henüz bir açıklamada bulunmamışlarsa da bu da her ân beklenebilir.

Dün de bu mevzuda Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar ve Reşid Saffet Atabinen'in fikrine müracaat ettik.

Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ın söyledikleri

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ord. Profesörü Dr. Sıddık Sami Onar gazetemizin neşriyatı dolayısıyla şunları söyledi:

"-Milleti hâtıralar, eserler ve şahıslar oluşturur ve yaşatır. Her medenî memlekette bunlar en büyük bir dikkat ve ihtimamla muhafaza edilirler. Halbuki Türk milletinin beş asırlık medeniyetini içinde saklayan İstanbul'da ve hattâ bütün Türkiye'de varlığımızı gösterecek bu eserler mahvolmaktadır. Süleymaniye camii'nin etrafındaki perişanlık, Şehzade

(*) Cumhuriyet Gazetesi ; 13 Ocak 1953

camii ve civarı, beş asırlık Üniversitemizin binalarının acınacak manzaratları insana hüznü verecek bir mahiyettedir. Birinci Umumî harbden sonra Mütarekenin acı günlerinde İstanbul'un bize aidiyeti inkâr edilirken göklere yükselen mimari eserlerimizin memlekete sahip olduğumuzun birer senedi olduğunu söylemiştik. Halbuki bu eserler bu gün kendi ihmallerimizle yıkılmakta, yani bu senedler ortadan kalkmaktadır. Şahıslara gelince Avrupada millete hizmet eden şahısların, hattâ sokak muharebelerinde ölen polislerin bile isimlerini ve hâtıralarını yaşatacak heykeller, âbideler mevcut iken bizde mezarları bile malûm değildir.

Bunları muhafaza ve ihya için alınacak ilk tedbir teşkilâtî meselesidir.

Evvelce bu gibi işlerle Evkaf meşgul olmakta idi; bugün Evkafın bir çok gelir kaynakları kurumuş, teşkilât bunları başaramaz bir hale gelmiştir. Fikrimce işe teşkilâtten başlamak ve içine müzeleri de alacak bir hükmi şahsiyete bu vazifeyi vermek lâzımdır. Bu hükmi şahsiyeti haiz teşkilât ilk olarak İstanbul'dan ve fetih yılına aid eserlerden, fetihtе şehid düşenlerin mezarlarından ve fethe aid hatıralardan işe başlayabilir. Bu teşkilâta iane toplamak salâhiyeti de tanınır. Hükûmetin yardımı ve halkın bağışlarıyla da malî imkânlar temin edilir. Mühassısların da bu iş için fahrî olarak çalışacaklarına eminim. Belediye de bunların civarının imarını ilk plâna almalıdır. Bu suretle işe başlanmış olur. Bu iş mutlaka yapılmalıdır. Aksi takdirde mazisiz, esersiz bir halk kütlesi haline gelmemiz tehlikesi karşısında bulunduğumuz unutulmamalıdır. Bu hususta gazetenizin teşebbüsünü sevinçle karşılarım ve bunun devamını da temenni ederim. Gazetenizin alâka ve ikazı milleti, umumî eskârı da harekete getirecektir ve getirmiştir. Hattâ bunu geniş tutmalı ve fetih yılının tes'idinden sonra da devam edilmelidir. Esasen ötedenberi fetih yılının aynı zamanda Türk İstanbul şehrinin kuruluşu senei devriyesi olarak tes'idine taraftarım. İstanbul'un fethine iştirak edenlerin eserleri ve hattâ isimleri bile meçhul bir halde bunun tes'idi zannederim menfî bir tesir yapar. Hazırlıksız ve sadece bir eğlence şeklinde yapılacak bir merasimden ise vakur bir sükût daha doğru ve manalı olur."

Reşid Saffet Atabinen ne diyor?

Fetih şehidlerinin ve o devrin büyüklerinin mezarlarının yapılması için senelerdenberi gayret gösteren Türkiye Turing-Otomobil Kurumu başkanı Reşid Saffet Atabinen bu hususta bize şunları söyledi:

"İstanbul fethinin 500 üncü yıldönümünü kutlama töreni hazırlıkları başlaması için, tam 14 sene evvel Türkiye Turing Otomobil kurumunun İstanbul'u sevenler grubu vasıtasile gerek Ankara'da hükûmet merkezine, gerek İstanbul Vilâyet ve Belediye Reisliğine müracaatta ve tekliflerde bulunduk.

BASINDAN SEÇMELER

Bilâhare tekliflerimizin çok pahalıya mal olacağı hakkında vaki olan itirazlar üzerine projelerimizi tadil ederek asgarî yapılacak işlerin bir programını verdik. O zaman da bu kutlama töreninin siyaseten muvafık olmayacağı meselesi itirazları ortaya atıldı.

Nihayet gerek hükûmet, gerek Belediyemiz bu işin yapılması lüzumuna kanaat gettirdikleri zaman teşebbüsümüz, ancak bir iki senede yapılacak işlere münhasır kaldı. Bu karar verildiği zaman da tahsisat yokluğu ileri sürüldü ve nihayet hiç bir şey yapılmadan bugüne kadar geldik.

Geçenlerde bu hususta fikrimizi soran Belediyeye vaktin geçtiğini bildirerek yapılabilecek şeyin ancak Fatih devrine aid eserlerin imkân nisbetinde temizletilmesi ve etrafının enkazdan kurtarılmasına münhasır kaldığını bildirdik. Bu eserler arasında bilhassa Fatih'in ve zevcesinin türbelerinin bile etrafı daha onarılmamıştır. İstanbul fethinde şehid düşen Türklerin ve o devir büyüklerinin kabirlerinin imarı hususunda "Cumhuriyet" gazetesinin çok vatanî teşebbüsünü hararetle alkışlarım. Bu hususta da sarîh bir teklifimiz vardır:

Mahmudpaşa, Muradpaşa, Atıkalıpaşa gibi vezirlerin türbeleri az çok mahfuz ise de, Fatih camii'ni inşa eden Sinanî Atık'in Kumrulumescid'deki ve Fatih devrinde yetişmiş olup Beyazıd camii'nin mimarı Hayreddin'in mezarları pek mühmel haldedir. Diğer bir çok şehid ve zamane adamlarının doğru yanlış gösterilen mezarlarının çoğunda kitabe bile yoktur. Bunların bazıları hususî arsaların içinde kalmıştır. Hepsini ayrı ayrı tamir, ihya etmek mümkün olmadığından abidevî şekilde bulunanları muhafaza ve diğerlerini Fatih camii hazinesinde bir "pantheon" inşası ile orada toplamaktan başka pratik çare yoktur. Bunu da bir kaç ay evvel Belediye bildirdik.

İstanbul Belediye Başkanı Prof. Gökay, İstanbul'un ilk Belediye Reisi makamında bulunan İstanbul Kadısı Hızır Bey'in Zeyrek yokuşu karşısındaki mezarını ve Fatih camii'nin avlularını yaptırmıştı. Türkiye Turing-otomobil kurumu kendi naçiz vesaiti ile, Okmeydanı'nda pek acıklı bir durumda bulunan ve Haliç'te ilk köprüyü yapan Fatih'in kovacıbaşı Ali Dede'nin mezarını, Galata mevlevihanesi haziresine naklettirmiş olduğu gibi keza Fatih'in helvacıbaşısının da mezarını Sultanahmed civarında kendi inşa ettiği camii'nin haziresine naklettirdik. İstanbul fethinde şehid düşen meşhur kahraman Ulubatlı Hasan'ın hatırasını yâd için de Topkapı civarındaki surlara mermer bir kitabe hazırlatıyoruz."

Metin ERGİN

**"FATİH DEVRİNE AİD BİR ŞEHİDLİK YAPMAK
EN ÇIKAR YOLDUR" (*)**

BU ŞEHİDLİK, EDİRNEKAPI'DAN TOPÇULAR'A GİDEN ASFALT YOL
ÜZERİNDEKİ FATİH DEVRİNDEN KALMA AĞAÇ CİVARINDA TESİS
EDİLEBİLİR

Her geçen gün bizi 500 fetih yıldönümüne biraz daha yaklaştırdığı halde, fetih şehidlerinin ve devrin büyüklerinin mezarlarını yapmak hususunda alâkahılarda bir kımıldama bile görülmemektedir. Bunun tam aksine, kadirbilir Türk milletinin bu davaya karşı gösterdiği ilgi günden güne artmaktadır.

Dün de, bu mevzuda söz sahibi olanlardan Osman Ergin ve Ziya Yazgan ile görüştük:

Osman Ergin ne diyor?

Muhtelif mevzularda memlekete 40'tan fazla eser kazandırmış olan değerli ilim adamlarımızdan eski Mektupçu Osman Ergin bu husustaki fikirlerini şöyle ifade ediyor:

"-Cumhuriyet'teki yazıları alâka ile okudum. İstanbul'un fethi esnasında şehid düşenlerin büyük bir kısmı o zaman Topkapı ve Edirnekapi ilerisindeki (Şehidlik) denen yere gömülmüşlerdir. Tarihçiler İstanbul'da ancak bir, bir buçuk gün hafif savaş olduğunu yazarlar. Ben şahsen İstanbul'da pek az fetih şehidi olduğunu tahmin ediyorum.

Şehidlerin başında, yeri ve mezarı malûm olmıyan Ulubatlı Hasan gelir. Onun için bir âbide dikilmek yerine, şehid olduğu tahmin edilen Topkapı-Edirnekapi asfalt caddesine veya Edirnekapi-Topçular yollarının birisine Ulubatlı Hasan adının verilmesine taraftarım.

Fatih devrinin büyükleri denen kimseler ise, fetihten sonra tabii ömürlerini yaşamışlar, ellerinden geleni yaptıktan sonra ebediyete göçmüşlerdir. Bunların gömülü bulundukları yerlerde herhangi bir hayırları ve eserleri varsa ve o eserler mimari ve bediî bir kıymeti haizse ihya edilmelerine taraftarım. Fakat şu şartla ki, bunlar Molla Gürani'nin camii gibi Aksaray, Topkapı caddesinin ve Mimar Giyas camii gibi dört meydanın birleştiği yolu kapamamalıdır. Zaten Mimar Giyas camii, üzerindeki kitabeye göre son zamanlarda yeniden yapılmış, mimari ve bediî kıymetten âri bir binadır.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 14 Ocak 1953

Yalnız sırası gelmişken tebarüz ettireyim ki fetih şehidlerine aid olduğu iddia edilen mezarların bir kısmı sahtedir. Fetih şehidi, (Nimelceys) veya Fatih devri büyükleri diye anılan kimselerin listesi üzerinde ilgililer ve ilim adamları tarafından çok ciddi bir inceleme yapmak, bunlardan hakikaten şehid veya büyük olduğu tahakkuk edenlere lâzım gelen kıymet tazimatı göstermek çok yerinde olur.

Fikrimce, tesbit edilen fetih şehidlerini şehir dışırasına kaldırarak orada Fatih devrine aid bir şehidlik yapmak en çıkar yoldur. Şehidliğin yeri olarak da, Edirnekapı'dan Topçulara giden asfalt yol üzerindeki Fatih devrinden kalma ağacın civarını gösterebilirim.

Zaten bu saha son zamanlarda alâkahıların himmetile memur ve muntazam bir hale getirilmiştir. Fikrimce şehidlerin nakli icab eden yer burasıdır. Bahis mevzuu yer daima temiz tutulduğu gibi, halkın gezip görmesine de müsaidir.

Benim tekliflerim ve tavsiyelerim bundan ibarettir."

Ziya Yazgan'ın söyledikleri

İstanbul'un fethi ve fetih şehidlerinin mezarları üzerinde derin tetkiklerde bulunan Emniyet Basın, Yayın, Tetkik mütehassısı eski Beyoğlu Hâkimi Ziya Yazgan da fikirlerini şöyle ifade etti:

"-Gazetenizde daha evvel yayınlanmış olan yazıları alâka ile okudum. Bu husustaki ihtisas sahiblerinin fikir ve görüşlerinin hemen tek bir noktada toplanmış bulunduğuna işaret etmek isterim. O da dünya tarihinde yeni bir devir açan fethin temini için, canlarını feda etmiş ecdadımızın en muazzam manevî birer âbide olan mezarlarının bu perişan halden kurtarılmasıdır.

Şimdi toprak altında yatan binlerce göğsü iman dolu kahramanın fetih sabahı tekbir sesleri ile gün doğmadan evvel o devrin en kuvvetli müstahkem mevkiilerinden biri olan Roma surlarından daha muazzam kalelere hücumunu gözümüzde canlandırmak için sabahın erken saatinde surların dışına çıkarak hayalimizle tahmini bir tepeye Fatih'in çadırını kurarak orduları hücumu geçirelim. Elinde bedenini müdafaa edecek bir kalkandan başka hiç bir istihkâmı olmıyan kahramanların metrelerce irtifaındaki bu surlara ve önündeki hendeğe hücumunun büyük manasını tasavvur etmek, ancak geriye muayyen bir kaç mezarı kalmış bulunan bu cengâverlerin ihtimalinin hiç doğru olamayacağını göstermektedir.

Bu itibarla, 500 üncü fetih yılının en büyük âbidesi sayılan bu mezarları ilmî bir heyet tarafından o devre aid olup olmadığının tetkik ve tesbiti ön plânda gelir. Bunu müteakib eski şeklini bozmadan ihya edile-

bilmesi için o devrin mimarî şekline vâkıf şahısların bilgisinden istifade yoluna gidilmelidir.

İnsanlar kuvvetlerini günün endişelerinden uzak olarak manevî âlemlerinin büyüklüğünden alır. Büyük işler yaratan insanların tarihi de büyüktür. 1453 senesinin çok geri sayılan harb tekniği içinde ölümü seve seve göze almış ve 500 senedir üzerinde yaşadığımız bu güzel İstanbul'un saadetini bize tattırmış olan bu şehidlere karşı vicdan borcumuzu onları toprak ve yeşillikle harab bir halde başbaşa bırakmak değil, mazinin en nadide kokusunu bize sindirecek olan makberlerini bir an evvel ihya etmekle ödenebilir. Tarihine hürmetleri olan halkımızın bu ulvî vazifeyi seve seve yapacağı muhakkaktır."

Metin ERGİN

Düşünceler

"VAKUR SÜKÛT" VE FETİH YILDÖNÜMÜ (*)

İstanbul'un beşyüzüncü fetih yıldönümü hakkında artık hiç bir şey yazmamağa karar vermiştim; hattâ "Cumhuriyet" te fetih şehidlerinin mezarları hakkında bir anket yapan genç arkadaş'a da cevap vermemiştim. Nihayet ankete cevap veren muhterem profesör Sıddık Sami Beyefendinin sözlerinin sonunda: "Hazırlıksız ve sadece bir eğlence şeklinde yapılacak merasimden ise vakur bir sükût daha doğru ve manalı olur" demiş olmaları üzerine içimde bu mesele tekrar tepti ve bu ana kadar yalnız bu âcizin yazdığı yazıları tekrar gözden geçirdim. İlk yazıyı 1945 Nisan'ında İstanbul başlıgile yazmışım. Yazının bir tek kıymeti varsa o da fetih yılını kutlamak, daha doğrusu kutlamağa hazırlanmak için "İstanbul Üniversitesinde" eskiçağlar, ortaçağlar, yeniçağlar İstanbul'unu sanatı, tarihi, hayatı bakımından tetkik edecek bir "İstanbul Enstitüsü" kurulması teklifi idi.

Bu teklifi hatırlatan sebebler oldu. Günün birinde gazetelerde bir beyanat çıktı: "Fetih yılını kutlama hazırlıkları için hükûmet her sene 15 milyon lira vererek sekiz senede (1945-1953) 120 milyon tahsis edecek ve bu para İstanbul'u güzelleştirmeğe, âbideler inşasına sarfolunacaktır" Daha sonra Fatih'e dört taraftan denizden, karadan, dağdan, tepeden görünecek muazzam bir heykel ve sonra ihtifaller, ihtifaller, ihtifaller. Heykelin yerini herkese sordular. Fakat ortada ne heykel kaldı, ne de yer.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 17 Ocak 1953

Doğrusunu söyleyeyim ki eski Belediye Reisi ve Vali Doktor Lutfi Kırdar'ın ağzından "heykel yapılırsa açılış merasimi için vaktin Cumhuriyet Reisinin bizzat gelerek merasime riyaşet edeceğini" duyunca hükümetin bu işi ciddi tuttuğuna inanır gibi oldum; çünkü o vakit tek parti ve onun şefi hâkim idi. Her yıl verilecek bu 15 milyon liradan ayrılacak mütevazı bir miktar ile İstanbul Enstitüsünün kütüphanesile, âlimleri ile kurulup çalışmağa başlayabileceğini zannetmiştim. Safdillik eğer kabahat ise bu kabahati ben kabul ediyorum. Buna mukabil yapamayacağı işe başlar gibi gözükme bir hükümet için kabahat ise onlar da bu kabahati kabul etsinler.

Bir sene sonra yazdığım ikinci bir makalede bu İstanbul Enstitüsünün yapacağı işleri o vakit Belediyenin neşrettiği iki eser dolayısıyla biraz daha tafsil etmiş ve bu işe Üniversitenin bigâne kalmıyacağı ümidini izhar etmiştim. Nihayet 1949 senesi iptidasında bu hazırlıkların tam bir hayal olacağına inanmış olmalıyım ki "Cumhuriyet" e yazdığım bir makaleyi şu sözlerle bitirmiştım:

"1953 senesinde bir sabah namazı vakti Fatih'in türbesinin kapalı pencereleri arkasından hâtifi bir sesin -diyar-ı Rumun birinci Osmanlı Türk Kayseri'nin ebediyet kasrına örümceklerin perdedarlık etmesine gönlünüz nasıl razı oluyor aziz torunlarımız?- dediğini işitmek istemiyorsak o tarihten evvel büyük, küçük umumî bazı kararlara varmalı ve tatbik etmeliyiz." Okuduğumuza göre türbenin tamirine ve tezyinine başlanmış, o halde o üzgün ve dargın hatifi sesi belki işitmeyeceğiz. Fakat inanmak iptilâsından o sene bile kurtulamamış olacağım ki bu yazıdan üç ay sonra tekrar Fatih heykeli hakkında bugün hayali muhal telâkki ettiğim bazı tekliflerde bulunmuşum. yeri için fikir beyan etmeğe kalkışmışım; ne boş şeyler değil mi? Velhasıl iki defa daha aynı mevzua dair yazı yazmıştım. En son küçücük bir fıkrada üzgün ve sitemkâr bir ifade ile hiç olmazsa fetih yıldönümünü kutlamak için şehrin en münasib bir yerinde akustığı Avrupa tiyatrolarındaki kadar mükemmel, eğer bu olamazsa (olamazsa diyorum, çünkü olamadığı yeni Üniversitenin mermer localı fakat akustiksiz salonu ile sabit oldu) mikrofonu işler bir konferans salonu yaptırılıp kapısının üzerine fetih yılı ile salonun inşa tarihini yazdırmağı teklif etmiştim.

Ben, "demişim, yazmışım, söylemişim" tarzında ifadelere karşı düşmanlık duyar bir insanım; fakat ne çare ki insana bu en düşman olduğu işleri yaptıracak vaziyetler eksik olmuyor. İşte bunun mısali bu yazıdır. Yukarıda söylediğim gibi Sıddık Sami Beyefendinin bir çift belîğ kelimesi beni gene söylenmeğe mecbur etti:

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Şehidlerin mezarlarını elbette bulup temizlemeliyiz. Bunun bir anket mevzuu olmasına bile lüzum yoktur. Bu anket ancak bu işle alâkadar olanları harekete getirmek için, eski bir tâbiri mazur görünüz, "taziyan-i teşvik" sayılmak suretile bir mâna ifade eder. Şimdi bu beş yüzüncü yılı kutlama işinin neden bu kadar salıntıda kaldığını anlamağa çalışalım:

Edebiyata âdeta bir ism-i alem gibi "Fetih-i mübin" sözile geçen İstanbul fethinin onuncu, ellinci, yüzüncü değışı beş yüzüncü yıldönümü 1945 senesinde nasılsa bir heyecan uyandırmıştı. Fakat bu heyecanın işbaşındakilerin hepsinde aynı kuvvette olmadığı sonradan anlaşıldı. 1946 senesinde Mecliste bir gün bana "Fetih yılını kutlamak İstanbul'un eskiden başkalarının olduğunu hatırlatmak olmaz mı?" diye bir zata bir "zavallı evet" den başka verecek cevap bulamamıştım. Sonradan aynı fikri yani fetih yıldönümünü gürçalamamak fikrini müdafaa eden bazı münevverlerle de konuştum. Onların da fikri şudur: Başkalarının elinden bir memleketin alınmasını tes'id etmek bugünkü âlem sulhu siyasetine uymaz. Bu fikirler çok münakaşayı icabeden mütalealardır. Yalnız beş yüz sene evvelki fetih ve zabt mefhumlarına bugünkü gözle bakmak bilmem doğru mudur? Ben bu tes'idin ancak fikrî, ilmi tarafı ile zihnimi biraz yorduğum için aşırı merasim ve temsil tarafında söyleyecek büyük bir sözüm yoktur. Yalnız kutlamaya aleyhtar olanların bu iki nazariyesine de dokunmadan yapılacak faydalı tes'id yolunu gösterirken Fatih'e bir heykel ile bir İstanbul Enstitüsü teklifini daima destekleyeceğim. Kim ne derse desin Fatih on beşinci asrın en büyük simalarından biridir. O asırda fikir ve vicdan hürriyetini kurmuş demiyorum ama düşünmüş bir insan olduğunu hatırlamak bu genç kafanın İstanbul'un bir köşesinden olsun vatandaşlarımızın yüzüne bakmasını istemek pek yersiz bir arzu sayılamaz kanaatindeyim.

Diğer taraftan bu fetih yılının bir şükran borcu olarak münevverler âlemine hediye edilecek İstanbul Enstitüsü, şu üzerinde beş yüz sene oturduğumuz şehrin altı ve üstü, tarihi ve edebiyatı ile alâkadar olduğumuzu gösterirse ne mutlu bir iş olacaktır.

Şehidlerin mezarlarının tamir ve inşası hususunda sarfedilecek mesai ve gayret, bu şehidlerin fetih şehidi oldukları mevsuk olarak tesbit edilmek şartı ile, elbette ki yerine masruf olacaktır. Ancak şehidlerin isim ve şöhretlerinin ve vefat tarihlerinin tesbitinde çok kıskanç davranmak lâzımdır. Osmanlı Türkleri arasında rönesansı ilk anlamış olan Kâtib Çelebi'nin mezarı hakkında bir makam odasında şahid olduğum bir muhavvereden biliyorum ki Zeyrek'te olan bu mezarın Şişhane karakolu civa-

BASINDAN SEÇMELER

rında zannedilerek oradaki herhangi bir Kâtib Çelebinin kabri tamir edilmişti ve ertesi gün gazetelere tebliğ olunacaktı. Merhum Çelebiye olan merbutiyetim dolayısıyla ve kemali tevazula nazarı dikkati celbe mecbur olmuştum.

Velhasıl şehidlerin mezarları hakkındaki temennilere can ve gönülden iştirak etmekle beraber diyorum ki "Fetih kutlamaları dolayısıyla fazla konuşmalar, eksik, yanlış kararlarla fethi şehid etmiyelim.."

A. Adnan ADIVAR

FETİH GÜNÜNDE ÖZLEYİŞ (*)

Ayetler inermiş gibi tekbir ile Hak'tan,
Sesler sarıyorken bizi beş yüz yıl uzaktan,
Çağdan çağa bir mucize hâlinde yücelsek,
Fethin şühedâsiyle bugün göz göze gelsek!...

Görsek o büyük başbuğu hâlâ delikanlı;
Görsek ki, ölüm var, yaşamaktan daha canlı!
Fâtihlerimin emrine girmiş yaratılsak;
Rabbim! "Niimelceys" a o gün biz de katılsak!...

Bir başka devir, başka semâ, başka şafaktan,
Bin meş'ale yaksak tutuşan kanlarımızla;
Kurtarmak için Garbı o sonsuz uyumaktan,
Vursak... Geceler gündüze çevrilse o hızla!...

Fetih ordusu! Bilsen ne büyüktün, ne büyüktün;
Bin yıl dayanan kolları bir dal gibi büktün!
Bir kavrayışın vardı zamanın yelesinden;
Üç kıt'anın akvâmı da titrerdi sesinden!...

Ayetler inermiş gibi tekbir ile Hak'tan,
Sesler sarıyorken bizi beş yüz yıl uzaktan,
Çağdan çağa bir mucize hâlinde yücelsek,
Fethin şühedâsiyle bugün göz göze gelsek!...

Aziz ÖZBAY

(*) Zafer Gazetesi : 19 Mayıs 1953

TARİH ÇAĞLARI VE İSTANBUL'UN FETHİ (*)

29 Mayıs'ta 500 üncü yılını kutlayacağımız İstanbul'un fethi Türk tarihi için olduğu kadar dünya tarihi için de mühim bir vâkıa sayılır. Çünkü İstanbul'un Türk hâkimiyetine geçmesi ve Osmanlı devletinin merkezi olması umumî tarihte yeni çağın başlangıcıdır. Aynı zamanda İstanbul'un Batı Roma hâkimiyetinden çıkarak Doğu Romanın merkezi olduğu 395 yılı da Ortaçağ için başlangıç itibar edilmiştir.

İstanbul hâkimiyetinin dünya tarihinde devirler yaratacak kadar büyük ehemmiyeti neden ileri geliyor? Tarih âlimlerinin ve dünya efkârının İstanbul'un mukadderatına bu kadar kıymet vermesinin sebebi ve hikmeti nedir? İstanbul tetkiklerinin hararetli konular halini aldığı bugünlerde bunun incelenmesi faydalı olacaktır.

Evvelce, tarihî devirlere, çağlara ayırmak usulü yoktu. Tarih büyük devletlerin hâkimiyet devirlerine göre, Babilliler, Asuriler, eski İranlılar, eski Yunanlılar ve Romalılar birbirini arkasından sıralanırdı. Tarihin bu şekilde mütalâası bir umumî tarih fikri vermiyordu. Fakat sonraları yaradılıştan beri insan yaşayışının geçirdiği başlıca çağların tesbitine ihtiyaç görüldü.

Nihayet onsekizinci asır başında yeni bir tarih görüşü ile beraber dünya tarihi eski çağ, orta çağ ve yeni çağ diye ana bölümlere ayrıldı. Yazılı vesikaların bulunmadığı devirlere de tarih öncesi adı verildi. Bu taksimde daha ziyade ön Asya ve Avrupa tarihi gözönünde tutulmuş ve İstanbul'un siyasî mukadderatı esas alınmıştır. Bu şekil bugün bütün milletlerce kabul edilmiş, biraz geç olmakla beraber Türk fikir hayatında da yerleşmiştir.

Bilindiği gibi Eski çağların sonlarına doğru ön Asya ve Avrupa'da hâkim medeniyet Yunan ve Roma medeniyeti idi. Bugünkü muasır medeniyetin menşei sayılan bu medeniyet yalnız Akdeniz havzasına değil, İskender istilâsı neticesi ön Asya'ya ve daha uzaklara yayılmış bulunuyordu. Bu devirde bazı kıymetli tarih eserleri meydana gelmiş ise de Hristiyanlığın zuhuruyla bunlar terkedilmiş ve unutulmuştur. Kilise erkânı sadece Tevrat'ı esas alan bir umumî tarih görüşüne cevaz vermiştir.

Hristiyanlara göre tarih altı devire veya karn'e ayrılıyordu. Bunun beşi İsa'dan önceki zamana ait olup birinci Karn Hazreti Âdem'den Nuh'a, İkinci Karn Nuh'tan İbrahim'e, üçüncü Karn İbrahim'den Davud'a, dördüncü Karn Davut'tan Beni İsrail'in Babil'e sürülmesine, beşinci Karn da bu esaretten İsa'nın doğuşuna kadar olan zamandır.

(1) Zafer Gazetesi : 22 Mayıs 1953

İsa'nın doğuşundan dünyanın sonuna, yâni kıyamete kadar devam edecek olan altıncı Karn Roma İmparatorluğu zamanına tesadüf ediyordu. Zaten o devirde Roma İmparatorluğunun kıyamete kadar bâki kalacağına dair umumî bir kanaat vardı. Hattâ Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra da birtakım tevillerle bu kanaat devam etti. Kilise erkânının bu tarih görüşü uzun zaman umumî tarihin daha makul ve hakikate daha uygun bir şekilde taksimine mâni oldu.

Bu devirde islâmların tarih bilgisi ve tarih görüşü daha ileri olmakla beraber umumî tarihi ana bölümlere ayırmak için esaslı bir teşebbüse girilmedi. Aynı zamanda Yunan ve Roma devri bakiyelerinden pek az faydalanıldı. Orta çağın islâm eserleri arasında ne Herodot ve Strabon'un, ne de Thukydidesi ve Polibins'in tercümelerine rastlanmaz.

İslâmlarda tarih bilgisi ilk zamanlar Arap ve Fars rivayetleri ile gelişti. İslâmlığın yayıldığı devirde fetih kitapları, daha sonra da hükümdarların icraatını nakleden vekayinameler meydana geldi. Hattâ bir çok tarihleri Cami-ut-tevarih adı altında birleştirildi. En son büyük mütefekkir İbni Haldûn'un eseriyle klâsik devrin tarih görüşünden daha ileri bir anlayışa girildi.

Bununla beraberî umum tarihi ana bölümlere ayırmak hususunda müsterek bir usul ileri sürülmedi. Dünya tarihi sadece Hicretten önce ve Hicretten sonra olmak üzere iki devreye ayrılıyordu. Asıl Hicretten sonraki devre ehemmiyet veriliyor, Hicretten önceki cahiliyet devri için ya enbiya kıssaları veya Acem şehnameleri ile iktifa ediliyordu.

Tarih ilmine büyük hizmetlerde bulunmuş olan Osmanlı Türklerinde de orta çağ islâmi tarih görüşü devam etti. İstanbul Üniversitesinin ilk açılışında tarih kürsüsünü işgâl eden büyük âlim Ahmet Vefik paşa 1863 de "Hikmet-i Tarih" adlı takrirlerinde umumî tarihi ikiye ayırıyordu.

Birinci kısım hilkat-i Âdemden Hicrete kadar geçen 56 asırlık zaman olup buna Ezminei mütekaddime veya "Eski Zamanlar", ikinci kısım da Hicretten bugüne gelinceye kadarki zaman olup buna da Ezminei Mutehhiye veya "Yeni zamanlar" adını veriyordu. Halbuki bu devirde Avrupa Üniversitelerinde umumî tarih İstanbul'un Doğu Romanın merkezi oluşuna ve İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesine göre çağlara ayrılarak okutuluyordu.

Dr. Hâmit Sadi SELEN

Düşünceler

İSTANBUL'UN FETHİNE DAİR (*)

Geçenlerde bir büyük Fransız gazetesinde "Meleklerin cinsiyeti başlığı ile bir fıkra çıkmıştı. İlk satırlarında 1453 tarihi göze çarpınca çaresiz İstanbul'un fethi hatıra geliyordu. Hakikat halde fıkra, İstanbul'un fethinden ziyade o esnada Hristiyan kiliseleri arasındaki ihtilâftan ve böyle dinî ihtilâfların aradan beş yüz sene geçtikten sonra artık ortadan kalktığından bahisle muhasara esnasında papazların melekler kadın mıdır, erkek midir diye münakaşaya devam ettiklerinden ve bu münakaşa sırasında Türklerin padişahı Fatih Sultan Mehmet'in donanmasını hazırlayıp silâhlarını silip parlattığından bahsediyor. Nihayet şimdiki dünya, ahvaline telmih ederek "artık dünya mistik bir siyasetle malûl olmadığından hakikî tehlikenin nereden geldiğini tecrübelerle bildiğim için duvarlarımız yıkılırken (ben olsam duvarlar çekilirken derdim!) prensipler üzerinde ukalâca münakaşa edemeyiz" diyerek bu kıssadan bir hisse çıkarmak isteniliyor.

Burada fetih yıldönümünün fetih haftasında bizi alâkadar eden nokta, şu yirmi, yirmi beş satırlık bir fıkradaki tarih ve fikir yanlışları olacaktır. Fıkra şöyle başlıyor:

"Beş yüz sene evvel 1453 senesi Nisan başlangıcında Türkler tarafından İstanbul muhasarası başlıyordu. 30 Nisan'da (!) şehir düştü. Son İmparator Kostantin XI. öldürüldü ve Fatih Mehmed onun başını Auguste-on sütununun üzerine çiviletti. İşte Bizans İmparatorluğu yıkıldı ve bir hayli müddet sonra Rusya bu İmparatorluğun mirasçısı olarak kendini ilâna kalkıştı."

Şimdi şu sekiz, on satır içinde ne gibi ihtilâflı noktalar, yanlışlar vardır bir kere düşünelim: Evvelâ İstanbul hemen hemen bütün tarihçilerin ittifakla 30 Nisan değil 29 Mayıs'ta fethedilmiştir. Bizim vekayinamelerin ekserisinin Hicrî ve Arabî seneler ve aylarla verdiği tarihler, Garb müelliflerinin Bizans müverrihlerinden alıp yazdıkları tarihler bu hususta ittifak üzeredirler. Halbuki bizi en iyi tanıması lâzım gelen bir memleketin baş gazetelerinden biri bu tarihi bu kadar aykırı bir surette yazmakta beis görmüyor.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 23 Mayıs 1953

BASINDAN SEÇMELER

Fatih'in, Kostantin'in başını Augusteon (I) meydanındaki Jüstini-anüs heykelinin ayakları altına koydurduğu ve başın sonradan Anadolu şehirlerinde dolaştırıldığı haberi Hammer'in "Devlet-i Osmaniye Tarihi"nden aynen naklölünmüşa benziyor. Bu hâdiseyi ballandıra ballandıra yazan Hammer, tarihinin aynı faslının zeylinde Bizans müverrihlerinin hususile Osmanlı vak'aları hakkında gösterdikleri tarihlere inanmak hususunda çok ihtiyatkâr davranmak lâzım geldiğini söyler (Hammer tercümesi cild II. S. 377). Sene ve ay ve günlere inanmakta ihtiyatkâr olmayı tavsiye eden Avusturyalı Katolik müellif, acaba diğer vak'aların nakil ve tasvirinde de neden biraz ihtiyatlı olmayı tavsiye etmiyor. Nitekim kendinden hayli zaman evvel, "Roma İmparatorluğunun inhitat ve sükutu" adlı meşhur eserini neşreden Edward Gibbon, İstanbul'un fethinden bahsederken Fatih'in mağlûb son İmparatorun başını sütunun üzerine çaktığını zikretmediği gibi bu başın Anadolu şehirlerinde, Suriye'de, Mısır'da dolaştırıldığı haberini sarahatle reddiyor. Bu makul redlerden sonra da galibin, mağlûbı kayserin mevkiine lâıyk bir âyin ve alayla defnini emrettiğini ilâve ediyor. (E. Gibbon, The Decline and Fall of the Roman Empire cild IV. S. 504. Cild V. S. 861. Editon H. H. Milman). İtimada en şayan Bizans tarihlerinden A. A. Vasiliev'in Histoire de l'Empire Byzatin (cild II. sahife 345-346, 347) unvanlı eserinde İmparatorun ölümü hakkındaki rivayetlerin etrafında türlü türlü efsaneler icad olunduğunu ve hattâ İstanbul'da Vefa civarında bir mezarın Kostantin'in mezarı olarak uzun müddet Rumlar tarafından ziyaret edildiğini ve bu ziyaretin 1895 senelerine doğru Osmanlı hükûmeti tarafından menolunduğu yazılmıştır (filhakika bu ziyaret keyfiyeti bir zamanlar İstanbul'da söylenir dururdu, fakat hükûmet tarafından menedildiği vâkı değildir).

Şimdi de o küçük fıkra parçasında son Bizans İmparatorunun ismi XI inci Kostantin olarak kaydedilmiş olması münasebetile şunu da söyleyelim ki İmparatorun bu numarası da ihtilâflıdır. Meselâ Gibbon, on birinci değil, on ikinci diyor.

Meşhur Larousse Ansiklopedisi de bu rakamı kabul ediyor. Diğer taraftan yeni İtalyan Ansiklopedisi, Kostantinler bahsinde bu İmparatoru XI inci olarak gösterdiği halde 20 sahife sonra İstanbul maddesinde

(1) Bu meydan şimdiki Sultanahmed meydanı ile Ayasofya arasında bir meydan idi ve Birinci Konstantin'in annesi Augusta namına açılmış, ortasına dikilen bir sütun üzerine kurulan Birinci Konstantin'in heykeli sonradan yıkılmış ve yerine Justinianus'un heykeli konmuştu (tarih tekerrürden ibarettir!) Meydan bütün İmparatorluk yollarının başlangıç noktası (yani sıfır nokta) sayılacak kadar bir ehemmiyeti haizdi.

XII nci olarak yazıyor (bu malûmat bizde ilk nazarda tefe konup çalınacak bir hata olurdu. Halbuki bu aykırılık iki maddenin müelliflerinin ayrı ayrı noktai nazarları olabilir). Bütün diğer kaynaklar ve ansiklopediler ise hep On Birinci Kostantin olarak kaydediyorlar.

Fatih İstanbul'u alınca orada bir çok binaların tahrib edildiğine, kitabların yakıldığına, hattâ en müzeyyen resimli İncillerin bir akçeye satıldığına dair nice rivayetler çıkarılmış ve Bizans müverrihlerinin bu rivayetleri, Garb müverrihlerinin elinde, Şarkî Roma İmparatorluğuna hitam veren Fatih'e karşı Garbın korku ve huşu ile karışık gayz ve nefretinin bir tezahürü olarak, en müthiş mübalâgalarla tarihe geçirilmiştir. Halbuki Roma tarihinin bu son devirleri, bir tarihçinin dediği gibi, Milton'un, "kapkara hududsuz, uzunluk, genişlik, yükseklik gibi ölçüleri olmıyan bir deniz; orada zaman ve mekân kaybolmuştur; orada tabiatın en eski cediti olan Chaos ile en eski gece bítmez, tükenmez harbler ve kargaşalıklar arasında ezeli anarşiyi devam ettirir" mealindeki şi'riyle tarif olunacak bir cehennem manzarası gösteriyordu. İşte Fatih bu cehennemi iki tarafın kanlarıyla söndürmek için yapılması zarurî hareketlerden başka bir şey yapmış değildir.

Hattâ meşhur Rus müverrihi F. İ. Ouspenski "1204'te Haçlıların İstanbul'u aldıkları sırada yapılan fecayin yanında 1453'te Türklerin hareketi daha pek müsamahalı ve insaniyetkârane idi" diyor. Zaten tarih yazanların asıl marifeti, vak'alar hakkında hüküm verirken kendini vak'anın olduğu zamana kadar geri götürerek düşünmek değil midir?

Bu Rus müverrihinden bahsederken yukarıda söylediğimiz gibi Şarkî Roma İmparatorluğunun mirasçılığı iddiasına kalkışan Rusya'nın bir ân için Osmanlı Türkiyesi yerine Şarkî Roma İmparatorluğuna hitam verdiğini farzederek o halde bugün, yani fetihten beş yüz sene sonra bu fetih kutlamamızdan, bizim lüzumsuz nezaketimizle şımararak, gocunan kimselerin milliyetlerini çoktan kaybettikten başka belki de herkesle beraber bu fethi kutlayacaklarını tahmin etmek hatırlara gelmez mi?

İstanbul'u fetheden Türkler güya cennet kadar mamûr bir şehri almışlar ve onu harabeye çevirmişler diye iddia edenler, şehrin boş arsalar ve tarlalardan ibaret olduğunu gösteren ve 1422 tarihinde Buondelmonte tarafından yapılan plânına bakarlarsa Türklerin bu şehirde harab edecek muazzam binalar bulmadıklarını takdir ederler. Orada Türkler ayakta durabilen ancak manevî bir bina, bir din bulmuşlar ve ona karşı da büyük Fatih'in en müsamahakâr bir ulüvvücenabile düşman gibi değil, dost gibi hareket etmişlerdir ki bu suretle Ortodoks mezhebi, Katolik mezhebinin tasallut ve taarruzundan da kurtulmuştur. Kim ne derse de-

BASINDAN SEÇMELER

sin, biz bu fethi mübin ile "büyük bir mukadderat zincirinin sonu geliyor, büyük bir mukadderat zinciri başlıyor" (1) deriz.

A. Adnan ADIVAR

Hamiş-Demorasıyı memlekete hükümrân edeceğini ilân ile toplanan Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi, bütün memlekette belediyesi muhtar olmadan kalan en büyük, en meşhur ve çok kere mahsud bu yegâne şehrin beledi mukadderatını kendi eline teslim edecek kanunu 500 üncü fethi yıldönümü günü çıkartarak tesid merasimini, bu bariz hakkı sahiplerine tevdi ile, tetviç etse ne iyi olurdu...

A. Adnan ADIVAR

Köşemden

FETHE GİRERKEN (*)

Bugünlerde muhasaranın gürültülü hazırlıkları içindeyiz. Tarih dergileri Fatih'e ve Fethe aid özel nüshalar çıkarıyor. Aynı konuda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Fatih ve İstanbul'un Fethi gibi resmî. Bayan Nezihe Araz'ın Mehmed Bin Murad Han'ı gibi hususî olarak kitaplar yayınlanıyor. Çoğu çirkin ve iptidai olmak üzere Fatih'in resimlerini neşrediyor. (Çıkan resimler arasında en güzeli Anıtlar Derneğinin İngiltere'de bastırıldığı Gentile Bellini tarafından yapıp aslı Londra'da National Gallery'de bulunan Fatih portresidir. Bilhassa büyük boyda olanı, bu nefis tablonun güzelliğinde denilebilir). Fatih camii ve medreselerinin civarındaki yollar düzeltiliyor. Piyesler yazılıp oynanmaya hazırlanıyor. Basılacak makale, okunacak nutuklar için eski tarihler karıştırılıyor. Her tarafta, aceleye geldiği, gösterilen telâştan belli bir karşılama ve kutlama arifesinde bulunuyoruz.

Hükûmette vazifeli iken daha 1943 yılında neler düşünmüş, nelerin yapılmasını istemiş olduğumuz, o zaman basılmış bir broşürde yazılı olduğu için burada ona temas etmiyerek 6 Nisan'da başlıyan büyük çevirme hareketinin 29 Mayıs'ta tamamlanışına kadarki yıl ve gün dönümünde bu millî olayın hâtıra ve heyecanını damla damla duyduğumu açıklamalıyım. Bunda yalnız olmadığım muhakkaktır. Türk olup da İstanbul fethinin hakikatini ve şî'ini hissetmemek olur mu? Bu eşsiz hamle ve

(1) *Un grand destin commence, un grand destin a'acheve.*

Corneille

(*) *Cumhuriyet Gazetesi* : 27 Mayıs 1953

genç Başbuğunun azimli ruhile bir kat daha canlanmış bu "millet-ordu" nun yarattığı hayat hârikası; hafızalarımızı beş yüz yıl önceye çekmekte, bize tarihimizin en mühim, en şerefli bir destanı, Mimar Muslihiddinlerin, Sarıca Paşaların, Urbanların döküp levend Türk delikanlılarının atıkları topların sesile nakletmektedir.

Türk olarak bizim böyle hissetmemizden daha tabîi ne olabilir? Fakat size Türk olmıyan birinden bahsedeceğim ki o, iki gün arka arkaya verdiği iki ders ve iki konferansla Türk vatanı üstüne dikilmiş kıymetli anıtları anlatarak İstanbul fethine âlimane ve alimâne olduğu kadar heyecanlı bir giriş yapmıştır. Bu zat, College de France'ın aslı, Ankara Dil-Tarih Fakültesinin fahri profesörü Albert Gabrieldir. Prof. Gabriel, Doğu ve Güney Doğu Anadolu ile Bursa'da bulunan Türk mimarî eserlerini birer birer anlattı. Türk'ü yalnız doğuşen ve doğuşmesini bilen, beli yatağanlı, başı kavuklu, eli kılıklı bir millet zannedenlere -eğer hâlâ bu gaflette olanlar varsa- bu iki güzel konferans kanaat değiştirmek için kâfi gelmelidir.

Okuyucularıma Prof. Gabriel'i bir kere de ben takdim edeyim:

İlerlemiş yaşının başını örten temiz beyazlığı altında genç, canlı bir kafa; zarif, nüktedan, fakat sırasında zehirli ve müstehzi bir tenkidci... Ölçme ve biçmede bir kafa, bir usta kadar hesablı ve müsbet; tahlil ettiği eserlerin güzelliklerine daldığı zaman heyecanlı bir artist, hattâ bir şair... Gün görmüş bir ihtiyar dost olarak bizlere serzeniş ettiği zaman sinirli bir baba... Hakikate ve güzelliğe karşı haksızlık etmiş veya bilmiyerek konuşmuş kendi yurddaşlarına bile amansız saldıran bir savaşçı, bir chevalier... Ve nihayet asırlar boyunca ana yurdumuzun her köşesine diktiğimiz muhteşem anıtların medeniyet kıymetini anlatmak için çırpırken sanki bir Türk...

Bir insanı yakından tanımak istiyorsan evine gir, derler. Bir milleti doğru öğrenmek isteyenler de onun, asırlar içinde toplum hayatının her cephesine durak olan yapılarını görüp tanımalıdır. Bu bakımdan Türk milletinin, her gittiği, her yurd edindiği yere evile, barkile, dinî veya sivil binalarile vurduğu damgaları takib ederek onun, tâ Asya ortalarından Viyana kapılarına, Kuzey Afrikasından Atlantik kıyılarına ve Arab yarımadasının Güney denizlerini delen burunlarına nasıl geldiğini tesbit etmek çok kolaydır. Bursa'nın, hattâ İznik'in fethile başlıyan İstanbul muhasarasının ilk devresi Anadolu kıyısındaki Güzelce Hisarlar, ikinci ve son devresi Boğazkesenle, Rumeli kıyısına dikilen bu koskoca kale ile tarihe tescil edilmemiş midir?

Bir gerçektir ki Türkler, bir buçuk asır, durmadan, İstanbul'un, son Bizans durağının etrafını kuşatırlarken akıncılarının her girdiği yere medeniyetlerinin damgası olan binaları oturtular. Fakat bu hakikatleri bugün bile herkes kabul etmiştir, sanmayınız. Garb dünyasında, belki eski din taassubunun tesirile hâlâ bu apaçık gerçekleri inkâr edenler vardır. Türk bilginleri ve meselâ Mimar Sedad Çetintaş, ne kadar bağırlarsa bağırsınlar, Garbda bu sesleri işitmiyen, daha doğrusu işitmek istemi-yenler az değildir. Sivas Darüşşifası kitabı, bir feryaddir.

Fakat kim dinler? Çünkü onu yazan, bir Türktür. Ama Gabriel için de Türktür diyemezler ya! Onun özbeöz Fransız olduğunda kimin şüphesi var? O, tarafsız, objektif gören ve söyleyen bir bilgindir. İlim yolunda yarım asırlık çalışmalar ile basamak basamak yükselmiş ve bugünkü mevkiine ermiş, milletlerarası kıymette bir otoritedir.

Onun davası şu:

Tuna'dan İran içlerine, Pasinlerden Arab çöllerine kadar nokta nokta, yer yer kurulmuş camiler, türbeler, medreseler, sebiller, imaretler, darüşşifalar, kaleler ve kervansaraylar; ne Arabdır, ne Acemdir, ne Bizans... Türktür; Türkün, dehasının eseridir. Kopya değildir, orijinaldir...

İstanbul Üniversitesinde sıfır, Ankara'da ancak yüzde otuz kadar işliyen projection aletleri, bizi eserler üstünde verilecek izahlardan mahrum ettiği halde Profesörün anlatışları o kadar çekici, o kadar açıktı ki, bunlarsız da Diyarbakır'da, Sivas'ta, Kayseri'de dolaşabildik. Hele Bursa... Orhan Gazi'den Murad II. devrine kadarki zaman içinde yeni sakinlerinin ruhaniyeti sinen Bursa... Türk zevkinin yeşiller içine yerleşmiş ak minareler ve kurşunî kubbeleri tabiat bütününde eriterek yarattığı cennet Bursa... Osmanlı dehası, Bursa'da olgunlaşmış; Edirne'de çiçeklenmiş; İstanbul'da ihtişamının en üstün noktasına ermiştir. Osmanlı tarihi de, sanattaki bu harekete muvazı bir seyirle, İstanbul fethinde üç kıt'aya ve üç denize hâkim olmanın besmelesini çekmiştir.

Profesör Gabriel, konferansının bir yerinde kendini tutamadı ve genç Türk dostlarına şu öğüdü verdi:

-Gidiniz: İtalya'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye, bütün Avrupaya gidip geziniz. Denizler aşip Amerikalı görünüz. Fakat unutmayınız ki, oralarda gördüğünüz medeniyet eserlerini kışkındıracak güzellik ve kıymette atalarının size bıraktığı anıtlarla bezenmiş bir diyarınız var. Onu ihmal etmeyin. Bunları da görün, bunları da öğrenin!.

Ne kadar doğru, ne kadar yerinde bir nasihat. Hakikat dostu olarak bunları söyleyen Profesör, kendi yurddaşlarından bir kısmına, meselâ bi-

zi çok sevmiş olan Pierre Loti'ye, Yeşil Cami hakkındaki bir yazısı dolayısıyla sataştığı gibi en acı tenkidlerine Andre Gide'li hedef tuttu. Meşhur Journal'in de bizi ve yurdumuzu pek fena görüp gösteren, bütün ömrü dinde ve dinsizlikte her mezhebe girip çıkmakla geçtiği için hakkımızdaki fikrini de değiştirmesi pek mümkün iken seksen yılı buna yetmeden ölen Andre Gide, İstanbul sularından geçtiği sırada gözüne çarpan Fatihler, Beyazıdlar, Süleymaniyeler, Sultanahmedler için "Türklerin Türk olmaları para vererek yaptırdıkları eserlerdir" demiş. Dudaklarını tezyifle büken Gabriel'in cevabı şu oldu:

-Litterature, mediocre litterature...

sözün açığı: Boş lâf. bayağı lâf!..

Fethinin 500 üncü yılını kutlayacağımız İstanbul'a, Profesörün yaptığı güzel giriş hayalimi tarihin dehlizlerinden geçirdi. Emevilerin, Abbasi-lerin sekiz, dokuz kere muhasara ettikleri halde bir türlü alamadıkları İstanbul'a sahip olma talihini mukadder, niçin Türklere verdi; diye düşündüm. Bu bir tarihî tesadüf miydi? Bu soruyu "Evet!" le cevaplandırmaya imkân yoktur. Türklere İstanbul'u veren, gayretleri, himmetleri, liyakatleri ve adaletleridir. Osmanlı topluluğu, cıvanmerdliği ve doğruluğu ile, hayatı bin seneden fazla sürmüş büyük bir devletin başkentini bir buçuk asır, hiç durmadan sardı, kuşattı. Timur istilâsı, muvakkat bir duraklamadan başka bir netice veremedi. Aynı hamle yeniden başladı ve devam etti. Fatih'in genç ve şahane şahsiyetinde gerçekleşme imkânını buldu. 1402 de ezilmiş bir devlet, elli yıl sonra koskoca bir imparatorluk haline geldi. Fethi gireceğimiz bugünlerde, o büyük zaferi bize bağışlayan atalarımızın o günkü duygularını gönüllerimizde yaşamalı ve hararetle yaşatmalıyız. Kendini Fetih ordusunun isimsiz bir neferi gibi hissedenerimiz arasında, kimbilir o kahraman babalara benziyecek ne Türk çocukları var?...

Hasan Âli YÜCEL

500 ÜNCÜ YILI KUTLARKEN (*)

Beşyüz yıl önce bugün, dünya çapında muazzam bir hâdise vuku bulmuş, Türk-Osmanlı devletinin 7 nci Hakanı İkinci Sultan Mehmet İstanbul'u almış ve tarih kendisine Fatih unvanını vermişti.

Fethi mübin diye andığımız bu büyük zafer Avrupa ile Asyanın birbirine el uzattığı bir mevkide kâin bulunan İstanbul'u Osmanlı İmparator-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 29 Mayıs 1953

BASINDAN SEÇMELER

luğunun merkezi yapmış ve bu hâdise, 150 yıl önce kurulmuş olan genç Türk devletini, bir anda dünya ölçüsünde mühim ve muhteşem bir devlet mertebesine yüksetmişti.

Karadeniz Boğazı gibi stratejik ehemmiyeti âşıkâr coğrafi bir geçide hâkim olan İstanbul'un manen ve maddeten tereddi etmiş Bizans İmparatorluğu yerine genç ve kudretli Türk-Osmanlı devletinin eline geçmiş olmasını, tarihçiler pek haklı olarak Ortaçağı kapatarak Yeniçağı açan cihânşümul bir hâdise diye kabul etmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu satvet ve itilâ devrinde Avrupa, Asya ve Afrika'da geniş ülkelere sahip ve denizlerde hükümrân olmuştur; fakat bu Türk devleti ancak İstanbul sayesinde ki dünya ölçüsünde bir ehemmiyet kazanmıştır. Bugün dahi Türkiye Cumhuriyeti, İstanbul sayesinde ki dünya devletleri arasında mümtaz bir mevkie sahip bulunuyor. İstanbulsuz Türkiye, Türkistan'dan pek farklı olamazdı demek yanlış değildir.

İstanbul için şiirler söylenmiş methiyeler, kasideler yazılmıştır; İstanbul'u ziyaret eden ecnebler, İstanbulumuzun, dünyanın en güzel şehri olduğunda ittifak etmişlerdir. Napoleon "İstanbul'a sahip olan dünyaya hükmeder" demek suretile, kahraman Fatih'in Türk milletine hediye ettiği bu şehrin âlemşümul ehemmiyetine işaret etmiştir. İstanbul'u bir ecnebi muharrir şöyle tasvir ediyor:

"İstanbul! Cephesi Asya'ya müteveccih olarak uzanan muazzam şehir, bütün fatihlerin cazibesi ile bütün milletleri çeken dünya ziyneti, ırkların ve dinlerin yol kavşağı, hiç bir payitahta hiç bir zaman nasip olmıyan bir şekilde mücadele mevzuu olan devlet merkez, asırlar boyunca fetihlerin ve istilâların med ve cezri üstünden geçen eşsiz belde."

Büyük Atatürk'ün şu sözleri İstanbul'u ne güzel ifade etmiştir:

"İki büyük cihanın mültekasında Türk vatanının ziyneti, Türk tarihinin serveti, Türk milletinin gözbebeği İstanbul bütün vatandaşların kalbinde yeri olan şehirdir"

Türk milleti, 500 yıl önce İstanbul'u fethetmek için olduğu gibi tarih boyunca İstanbul'a göz dikmiş olanlara karşı İstanbul'u müdafaa için de mübarek kanını dökmüştür. Birinci Dünya Harbinde, Çanakkale mucizesini yaratan bu millet, İstanbul için dövüşmüş, 80.000 şehid yüz binlerce yaralı vermiş ve İstanbul'u düşman eline geçerek Ruslara peşkeş çekilmek felâketinden kurtarmıştır. İstiklâl Harbinde İnönü'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da can veren şehidler, ter ve kan döken gaziler, vatanın bütünlüğü, milletin efendiliği, devletin istiklâli için olduğu kadar İstanbul'un halâsı için de dövüşmüşler ve muzaffer olmuşlardır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bugün İstanbul'un 500 üncü fetih yılını kutluyoruz. Bu kutlama, tören bakımından İstanbul fethinin muazzam tarihî ehemmiyeti ile mütenasib bir şekilde olmadığı gibi, Türk İstanbul'un büyük ve eşsiz kıymetine de uygun değildir. Fakat törenlerin sönük ve zayıf olmasına mukabil, bütün Türklüğün ruhunda İstanbul aşkı alev alev yanmaktadır. Her Türk yüreğinin tâ içinden Fethi Mübini kutlamakta, her Türk Fatih Sultan Mehmed'in manevî huzurunda, taziz ve tekrim duyguları, minnet ve şükran hisleriyle eğilmektedir. Kahraman Fatih'i,

Türbeden en azimi fethettiğin diyarın

Diye hürmetle anarken onun yüce mertebesine lâıyk bir kutlama yapamadığımız için üzülüyor, teessür duyuyoruz ve aziz hatırasından, büyük ruhundan özür diliyerek Abdülhak Hâmid gibi,

Affeyle bu kusurun sen ol günehkârın

Diye niyaz ediyoruz.

Cumhuriyet

FATİH'İN YOLUNDAYIZ (*)

Beşyüz sene... Söylemesi dile kolay gelir, fakat yarabbi, ne kadar çarpışmalar ne kadar tehlikeler, ne kadar zaferlerle dolu beşyüz sene.

Genç Fatih İstanbul'u alıyor, büyük asker, büyük devlet adamı sıfatıyla dünya sahnesine çıkıyor, Muazzam görüşlerin mahsulü olan Türk idaresini üç kıtaya hâkim kılıyor, her istikamette genişletiyor, sağlamlaştırıyor, ortada öyle bir Türk sistemi var ki siyasi dehanın mükemmel bir eseri... Meziyete kıymet veriliyor, meziyetli nereden gelirse gelsin, kapıları açık buluyor. Teşkilât kudreti, refah, emniyet seviyesi, hakkaniyet, on beşinci asır Avrupasından asırlarca ileri... Başka mezhepte olana tahammül ve hürmet diye Ortaçağ Avrupasının tanımadığı, tasavvur etmediği bir medenî gelişme alıyor, yürüyor, vicdan hürriyetinin güneşi ortalığı aydınlatıyor.

Beşyüzüncü yıldönümünü bugün kutladığımız büyük fetih, o harikalı zafer elbette kalplerimizi iftiharla dolduruyor. Bunun ifade ettiği akıncı ruh çok şükür hala içimizdedir, hâla bizi hareket halinde tutuyor, büyüklüğün sırrını, icaplarını bize öğretiyor. Fakat bizim için dünyanın manzarası, varlığın hedefleri değişmiştir ve en yüksek insanlık ideallerine uygun bir hale gelmiştir. Fatihilerin bize miras bıraktığı cesareti, celâdeti; yeni yeni topraklar almak, başka insanları zorla nüfusumuz ve

(*) Vatan Gazetesi : 29 Mayıs 1953

hükümümüz altına koymak için kullanmak istemiyoruz. Bu manevi sermayemizi kullanış sahamız: bir taraftan varlığımızın ve istiklâlimizin kem gözlerden, kötü niyetlerden korunmasıdır, diğer taraftan barış ve medeniyet sahalarında kendi hesabımıza ve bütün insanlar hesabına zaferler kazanılmasıdır. İrfan ve Sanat âşığı büyük Fatih, bugün aramızda olsaydı, liderlik vasfını hiç şüphesiz askeri saldırışlar ve fetihler için kullanmazdı, üstün medeniyet mücadelelerinin zaferine hasreder, beşyüz yıl evvelki zaferini O, değişen dünya şartlarının icabına göre tamamlardı.

Beşyüz yıl içinde bir hayli hadise oldu. İtilâ devrinin yarattığı üstünlüğü muhafaza edemedik. Dünyanın yeni ticaret yollarının haricine düştük, yeni yeni keşiflerin, ilerlemelerin yarattığı yeni dünyadan nasibimizi alamadık, zaafa uğrayan bünyemize yobazlık, taassup, zorbalık üşüştü. Dünyadan boyuna geri kaldık. Bizim için "hasta" dediler, ölecek dediler, mirasımızı taksime için anlaşma üzerine anlaşma yaptılar.

Fakat çok şükür her buhrandan eskisinden fazla kuvvet ve zindellikle çıktık. Bize hasta diyenlerin hemen hepsi bugün hastadır. Fakat biz ayaktaız, dünya sahnesinde dımdık duruyoruz. Mukadderatımız, halimiz, millî tesanüdümüz yerindedir. Ve düşkün ruhları beşinci kolcu diye kullanarak birliğimizi, ilerlemek azim ve imkanımızı baltalamak isteyenlerin her türlü ümitlerini kıracak bir haldeyiz. Her saldırışa karşı koyacak cesaretteliz.

Düştük, kalktık, çarpıştık, fakat her defasında engelleri yendik, ileriye doğru yol aldık. Beşyüz yıllık bir yolculuğun sonunda alnımız açıktır, Fatihlerin, Selimlerin, Süleymanların, Mithat Paşaların, Namık Kemallerin, Atatürklerin ruhunu şâd edecek mevkideyiz.

Fethin beşyüzüncü yılı vesilesile bilhassa büyük Fatihin hâtırası önünde hürmetle eğiliyoruz ve haykırıyoruz: İleri, hep ileri gideceğiz, senin büyük eserini barış sahalarında tamamlayacağız. Türk adını insanlık idealleri uğrunda zaferden zafere ulaştıracacağız.

Ahmet Emin YALMAN

Köşemden (*)

FETHİN ÖNEMİ

Osmanlı Devleti, Selçuk kalıntıları üzerinde Uç Beyliği şeklinde kurulduktan kısa bir zaman sonra arkasını Anadolu'ya dayayıp yüzünü Garba çevirmişti. 1326'da Bursa'nın alınmasından ancak otuz yıl geç-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 29 Mayıs 1953

mişti ki, atalarımızı Avrupa kıyılarına ayak basmış görüyoruz. Bir otuz sene daha geçince Osmanlılar Bulgaristandadırlar. Hüdavendigâr Muradın orduları, 1389'da Kosova Meydan muharebesile Avrupa kapılarına dayanıyor. Bu süratli ilerleyişe Garbdan gelen en kuvvetli tepki, Yıldırım tarafından 1395'te Niğbolu önünde yokedilmiştir. Fakat 1402'de Şarktan kopan ve mayası gene bizden olan Timur, bu yeni doğmuş, genç, kuvvetli Türk devletini ezip parçalıyor.

1402... Osmanlı devletinin kuruluşundan bu yana şöyle böyle bir asır. Buna yarım asır daha ilâve ediniz; elde edeceğiniz tarih şu olur:

1452, 1453...

İstanbul muhasarasına hazırlık ve Fetih.

Dünya tarihinin hiç bir faslında Temür'ünki kadar şiddetli bir yumrukla parçalanmış bir devletin, yarım asırda kendini toplayıp İstanbul kıymetinde bir şehre ve bizans ehemmiyetinde bir devlete son verecek derecede kuvvetlenmiş olması görülmüş olaylardan değildir. Atalarımız, bunu, büyük bir hayat hamlesile ve çok yüksek bir siyasî dehâ ile yapmağa muvaffak olmuşlardır. İstanbul'u açarak Ortaçağı kapayan, onlardır.

1453'e kadar Osmanlıların baş durakları iki şehirdi; Bursa, Edirne, Rumeli bölgesinin merkezi. Anadolu'nun kalbi yerinde olan Ankara'yı kesin olarak alan Sultan Murad I., Edirneyi de zaptederek tıpkı bir terazinin iki kefesini vücade getirmişti. Fakat asıl ibreyi denk edebilmek için bu kefelerin ortasındaki tutamak yerini avuç içine almak gerekiyordu. Anadolu'da rakib müslüman ve hristiyan devletlerle çıkması muhtemel savaşlar ve Rumeli'de atlaya atlaya yapılan şiddetli akınlar, böyle birbirine uzak iki merkezden zor idare edilebilirdi.

Edirne'nin daha hareketli ve daha atılğan ruhu, Hüdavendigâr Muradı ve ondan sonraki Osmanlı hükümdarlarını Bursa'nın daha nizamlı, daha muhafazakâr hayatından koparıp kendi hür havasına çekiyordu. Edirne; kuzeye, batıya ve nihayet güneye hareket ettirilecek ordular için bir umumî karargâh olmuştu. Bezm ile rezm, eğlence ile döğüşme arasında taksim edilen Osmanlı hükümdarlarının günlük hayatlarına Edirne daha uygun geliyordu. Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biri olan Murad II. Edirne'de öldü. Osmanlı devletini tam bir imparatorluk haline getiren Fatih Mehmet Edirne'de saltanat tahtına oturdu.

Osman Beyin kurduğu küçük devlet, adım adım İstanbul'un etrafında büyümüştür. Osmanlı devleti büyüdükçe İstanbul sarılıyordu. İkinci Murad'ın oğlu genç Mehmed'e bıraktığı ülke, bu muhteşem hedefin düşmesi için en olgun bir halde idi. Ne Emevilerin, ne de Abbasilerin sevket-

BASINDAN SEÇMELER

tikleri büyük Arab orduları, bu hedefi elde edememişlerdi. İslâm dünyasınca malûm olan iki istikametten birinde Kadsiyenin düşmesi, Peygamberimizin müslümanlara gösterdiği gayelerden birincisinin gerçekleşmesini temin etti. Fakat ikinci gaye olan Bizans ve İstanbul hakkındaki görüşü tahakkuk edebilmek için Osmanlı Türklerini ve İkinci Mehmedî sekiz buçuk asır bekledi.

Arab orduları ya Şam'dan, ya Bağdad'dan hareket ediyordu. İstanbul'un surları önünde kifayetsiz ve tecrübesiz bir savaşla duraklıyor, sonra geldikleri gibi dönüyorlardı. Yalnız inanmak ve kendi başına manevî kuvvetler zafer için yetmiyordu. Osmanlılar, yüzelli sene, Bizanslılarla ve diğer Balkan kavimleriyle dostça veya düşmanca temas ederek onların hayat şartlarını ve savaş vasıtalarını iyiden iyiye öğrenmişlerdi. Aynı tekniği âletlerini kullanmadan iki milletin savaşmasında zafer elde edilemeyeceğini bizinkiler pek yakından biliyorlardı. Fatih'in Edirne'de dök-türdüğü topar, dünya harb tarihinde topçuluğun ehemmiyetini ispat eden ilk misali İstanbul surlarını delirken vermişlerdir.

Yüzelli senelik, uzun İstanbul kuşatması; Osmanlıların maddece ve ruhça diğer komşularına üstün olduğunu göstermiştir. Mala, cana tecavüz etmeyen Türk akıncıları; yabancıların ruhuna telkin ettikleri adalet hissiyle, henüz zaptetmedikleri memleketlerde oturan başka dinde ve başka kültürdeki milletleri kendilerine hayran bırakmışlardı. Bunun neticesi, hayatî ve iktisadî emniyetin kendi hükümdarlarından çok Osmanlı beylerinin idaresinde olduğunu anlatarak, bozuk bir yaşama nizamından düzgün bir yaşama nizamına geçmeleri arzusunun onlarda uyanmaması oldu. Osmanlı iktidarı, kimsenin dinine zorla karışmıyor, kimsenin yaşama vasıtası olan toprağını elinden almıyordu. Manevî baskı yapmama ile Osmanlılar, ileriki uyruklarının gönüllerini de fethe muvaffak olmuşlardı.

Türk ordu ve donanmasının sardığı Bizans, maddî ve manevî hayat bakımından ağır bir iç baskının altında idi. Rum ve Lâtin kiliseleri birleşmeli mi, ayrı mı kalmalı; davasının buhranları içinde idi. Bir taraftan saray rûhbanları, papazlar, diyakoslar imparatorla beraber Kardinal İzidor'un yaptığı katolik âyinine hazır bulunurken diğer rahibler ve keşişler bundan nefret edip Patrik Gennadius'ün kapanmış olduğu manastıra sığınıyorlardı. Hattâ en nüfuzlu Bizans şahsiyetlerinden biri olan Amiral Notaras, bir gün Kostantaniye'de kardinal şapkası görmektense Türk sarığı görmeyi tercih edeceğini söylemekten çekinmiyordu. Halkın büyük çokluğu da bu inanışta idi. Muhasara sırasında Osmanlı ordusunda bulunan Macar elçisi, büyük topun atılmasında hazır bulunurken nişancı-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

nın acemiliğini görüp ona yapacağı şeyleri canla başla öğretmişti. Çünkü Hristiyan âleminin selâmetini İstanbul'un Türkler eline geçmesinde görüyordu.

Fatih, maddî ve manevî olarak atalarının sardığı İstanbul surları önünde elliüç gün ve gece bir an rahat etmeden askerlerini hücumla sevk ediyor, hazırlıklara nezarete bulunuyor, donanmasını karalardan aşırıp Haliç'e sokuyor, tam bir kumandan olarak aksakallı paşalarına emirler veriyor, durup dinlenmeden uğraşılıyor, tehlikelerden sakınmadan ileri atılıyordu. 29 Mayıs sabahı, bu sabah, şafakla Türklerin hücumu başladı. Allah-Allah sesleri, Bizans'ın kapılarını zorlayıp şehrin göklerini titretiyordu. Borular ve davullar, gürleyen topların iniltilerini korkunç bir musiki ile karıştırarak surlar üstünde döğüşen Türk askerine kuvvet, Bizans savunucularına haşyet veriyordu. Mahsur hükümdar erkekçe döğüştü. Fakat gelen kudret, önünde durulmıyacak kadar heybetli idi. Türklerin müttefikî, maddî ve manevî üstünlüktü. Yani Kaza ve Kader idi. İstanbul, kuruluşunun 1125 inci yılında düştü.

Topkapı'dan İstanbul'a, beyaz atının üstünde, başında tuğlu tulgası, sağ elinde pırl pırl kılıcı, müslümanlığın ve Türklüğün muhteşem timsali Fatih, vezirleri, uleması ve kahraman askerile girdi. Fatih kimdi? İstanbul'a giren bu yiğit, delikanlı hükümdarı kendinden dinliyelim:

"Ben, ki Emir-i âzam Sultan Murad Beyin oğlu Padişah-ı muazzam ve Emir-i âzam Sultan Mehmed Beyim, yeri ve gökü yaradan namına, büyük Peygamberimiz Muhammed namına biz Müslümanların inandığımız Yedi Âyet namına, Allahın yüzyirmidörtbin peygamberi namına, büyük babamın ve babamın ruhuna, oğullarımın namına, kuşandığım kılıç aşkına yemin ederim ki.."

Fatih, bu Fatih'ti. İstanbul'un fethile insanlık, Şarkta ve Garbda büyük bir tarih olayının doğuşuna şahid oldu. Şark İslâm dünyası, Haçlı ordularile bozulan huzur ve sükûnunu yeniden kazandı. Hattâ Fatih'ten hiç haberi olmıyan müslüman küteler bile emniyete erdiler. Hristiyan Garb, İstanbul'un düşüşile sarsıldı, fakat uyandı. Dinî taassubun boyunduruğundan silkinip eski Yunandaki serbest düşünüşün yeniden hayat verici kaynaklarına döndüler. Hür tefekkür hareketi olan Renaissance, meydana geldi. Bunun sonucu olan ve Hristiyanlığı millî bir din haline getiren reforma kalkınması oldu. Bütün dünya milletlerinin kendi dilleri, dinleri ve umumiyetle kültür ve hayat şartlarına göre geçirecekleri gelişme merhalelerinin her yerden önce Avrupa'da oluşu âmillerinden biri, İstanbul fethi olmuştur. Yeniden doğuş sebeplerinin belki en önemlisini biz vücade getirdiğimiz halde bundan haberdar olmadığımız şüphe-

sızdır. Hattâ bugün bile bu noktayı henüz anlamamış olanlarımız, az sayılamaz. Fethi bu cephelerile, ciddi ve korkusuz, inceleyip anlamağa ve anlatmağa ihtiyaç vardır. Bunu ilerinin işi bilerek büyük günün millî heyecanını yaşamağa kendimizi bırakalım. Bütün Türk milleti, şu anda, hürmet ve minnet duygularile Fatih'in sandukası etrafına toplanmış haldedir.

Durmuş başında bekler bir kavm türbedârın!...

Sözünün gerçekleştiği bu tarihi gün, Türk ruhundaki istiklâl aşkının yeni bir hamlesine ileri istikamette bir dönüm noktası olsun.

Hasan Ali YÜCEL

Günün Mevzuları

İSTANBUL FETHİNİN EN ESASLI ESERİ (*)

İstanbul, fethi çok uzun süren bir maziye temizlediği için o kadar göz kamaştırıcı bir vak'a olmuştur ki bir çok gözler, bir düzüye fethin o tarafına bakmış ve hâlâ bakmaktadırlar.

Vak'a 1453 yılının 29 uncu sabahı, son İmparator Kostantin Draga-zes, Topkapının -içeri taraftan biraz sağında- maktul düştüğü saat, Bizans İmparatorluğu tarihe gömülmüştü. Kapanan çok uzun bir devirler ve asırlar silsilesiydi. Bizans kurulduğundan battığı tarihe kadar 1125 sene geçmişti. İstanbul'u, Roma'nın yeni merkezi olsun diye, kuran, büyük Kostantin, farkında olmaksızın, din, dil, hars, ahlâk ve meşreb farklarıyla, yeni bir imparatorluğa payitaht olarak hazırlanmış oluyordu. Büyük Kostantinden sonra "Şarki Roma İmparatorluğu" daha sonra "Bizans İmparatorluğu" diye anılan devlet onun eseri idi ve 1125 senelik bir ömür sürmüştü.

İstanbul fethinin tamamile sona erdirdiği bu tarihi bir çok Avrupa tarihçileri daha ileriye götürürler, çünkü Avrupa'nın Asya'ya doğru Büyük İskender'le başlayan ve Roma ile devam eden sürekli galebesini esas tutarlar. Bu galebenin 1071 de Malazgird meydan muharebesile sona erdiğini, bundan sonra artık Asya'nın Avrupa'ya doğru yürüdüğünü görürler.

Malazgird'den sonra Selçuk'un Marmara'ya, Adalar denizine ve Akdenize yürüyüşünü tasvir eden bazı Bizans müverrihleri -Türklük o zaman İran'a hâkim olduğu için- Türk orduları diyeceklerine İran orduları tabirini kullanırlar. Meselâ "Farşlar yahud Acemler Konya'ya girdiler... Si-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 29 Mayıs 1953

vas'a girdiler... Üsküdar'a kadar geldiler..." gibi cümleler yazarlar. Bu Bizans müverrihlerinin eserlerini, son zamanlarda, Avrupa dillerine tercüme edenler, satırlar arasında "Farşlar-Acemler" tabirlerinin yanına bir kavis açarak "Türkler" diye izahlı bir tashihte bulunurlar, yani okuyana "Türkler girdiler anlayınız" derler.

Hakikatte Türklüğün Anadolu'ya, Rumeli'ye ve İstanbul'a yerleşmesi ile ve Osmanlı İmparatorluğunu kurmas ile Avrupa ile Asya arasında yeni bir hâdise olmuştu: Avrupanın Asya'ya, Büyük İskenderle başlayan, Roma ile ve Bizansla devam eden galebesi durmuş, İran'ın da artık Avrupa'ya doğru yürüyüşüne imkân kalmamıştı. Osmanlı devleti 1473'te Otluk-Beli ve 1514'te Çaldıran muzaferiyetleriyle İran'ın Anadolu'ya doğru yürüyüşünü bile durdurmuştu.

Osmanlı devleti sonraları, İran'a, büyük seferler açtı; bu seferleri, Bizans İmparatorluğundan aldığı bir kaza ve kader mirası gibi gören tarihçiler -meselâ 1473'te, Otluk-Beli meydan muharebesinden önce ordunun piştarı olarak şehid olan Has Murad Paşanın Paleolog hanedanından bir prens olduğunu bildikleri için, Bizans'ın İran'a karşı açtığı seferlerin, Osmanlı zamanında devam ettiğini manidar bir şekilde tefsir ederler. Vâkıa Has Murad Paşa Paleolog hanedanından, Müslümanlığı ve Türklüğü kabul etmiş bir prensti. Lâkabı olan "Has" kelimesi, Fatih devrinde, sarayda, "Has Oda" dan yetişmiş olduğunu gösterir. Murad Paşa, askerlikte liyakat ile, vezir mertebesine kadar yükselmiş, İstanbul'da, Aksaray'da, Topkapı'ya doğru giden yolda, en asil Türk mimarisi üslûbunda o ruhanî camii yaptırmıştı. İran'a karşı açılan o tehlikeli seferde, ordudan ayrılarak, düşmana ilk hücum eden ve şehid olan bir serdarımızdı.

İran'a gerek Bizansın, gerek Osmanlının savletinde, tarihçe bir benzerlik varsa da bu savletin şartları bambaşkaydı. İran'la Yunanlılığın zıddiyeti Med muharebelerinde kâfi derecede görülür. Büyük İskender'in muzaferiyetleriyle geriliyen ve içine çekilen İran'ın bu zıddiyeti, Roma Anadolu'ya yerleştikten sonra, tekrar açığa vurdu. Önce Roma, sonra Bizans İmparatorluğu, İran'a, asırlarca seferler açtı. Sasanlılarla İran'ın Üsküdar'a kadar geliş ve Filistin'e kadar yürüyüşü bu zıddiyetin son haddini gösterir. O sıralarda zuhur eden İslâm, Atesperest İranı, yeryüzünden büsbütün kaldırdığı için ve onun ülkesine, sınıksız yerleştiği için, Bizansla mücadele Arablara geçti. Aynı zamanda İslâm dini ile Hristiyan dini arasında sürekli bir harb kılığına girdi. 1071'de Alp Arslan'ın kazandığı muvaffakiyet bu uzun harblerin en tesirli neticesidir.

Osmanlı-Türk saltanatının İran'la mücadelesi Bizanstan miras kalmış bir kavga değildir. Sünnilik ve Şiilik şeklinde bir Türklük-Acemlik

mücadelesi, bir milliyet meselesidir. O devirlerde Türklüğün karşılaştığı en vahim tehlike, bilhassa Safevilerin azgın bir dereceye çıkardığı, Şiilik olmuştur; bu mezheb Acem harsının tâ kendisi idi.

İstanbul fethinin ilk müsbet tesiri Anadolu ve Rumeli'yi birleştirmek olmuştur. Devletin bu iki kıt'ada toprakları vardı. Bu toprakları münkarız Bizans ortadan ayırıyor, iki kıt'a halinde bulunduruyordu; devletin geçirdiği tehlikeli anlarda bir kıt'adan öbür kıt'aya geçmek mümkün oluyordu. Geçmek için devlet Cenevizlilere hazineler dolusu para vererek gemiler kiralamak mecburiyetinde kalıyordu.

İstanbul fethedilmekle bu güçlükler ortadan kalktı; Osmanlı Türk hâkimiyetinin o zamanki Anadolu hududundan Rumeli hududuna kadar yekpare Türk toprağı oluverdi. Fazla olarak vatanın ortasında, İstanbul Boğazları, muhkem ve müstahkem iki kapı idiler, orduların iki tarafa da süratle sevkine yarıyorlardı.

Vatan coğrafyasının mantıklı bir çerçeve olabilmesi için Anadolu'daki beylikleri ilga etmek, bütün Türkleri birleştirmek, bir tek devlete bağlı kılmak zarurî idi. Rumeli'de İstanbul'un fethinden yüz sene evvel, Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar ve Vardar Türkleri denilen dört Türk unsuru bulmuştuk. Rumeli Türklerinin halk kütlesinin cedleri olan bu unsurların bir kısmı, ırk, yakınlığıle, Anadolu'dan gelen Fatih ırkdaşlarının dinini kabul etmişler, Rumelinin garbında ve cenubunda bir ekseriyet olmuşlardı.

Lâkin Türklüğün oralarda bâki kalabilmesi için Bulgaristan, Sırbistan, Bosna Hersek, Arnavudluk ve Rum beyliklerinin ilhak edilmelerini vatan coğrafyasının mantığı zarurî kılıyordu.

Gerek Anadolu'da gerek Rumeli'de bütün bu işler İstanbul fethinden sonra görüldü. Ömürleri at sırtında ve çadır altında geçen fatihler, 1453'ten sonra yetmiş beş sene içinde bu vatan coğrafyası mantığını gerçekleştirdiler; asırlarca süren bir çerçeve haline koydular.

İstanbul fethedilmeksizin bu eser vücade gelemezdi. İstanbul fethinin ne kadar mukadder olduğunu anlamak için, bir kaç dakika zihin yorup, bunun aksini tasavvur etmek kâfidir. Devletin hâkim olduğu toprağın bir kıtası Anadolu'da bir kıtası Rumeli'de bulunsun; biri Mısır kölemenlerinin ve Şîî İran'ın ardı arası kesilmiyen entrikalarile bunalsın, diğeri hıristiyan devletlerin ve Papalığın tahriklerle daimî bir tehlike geçirsın. Orta yerde Bizans Kayserlerinin diplomaları hüküm sürsün. Böyle karanlık bir manzara devam edebilir miydi?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Mukadder olan bir hâdisenin zıddını tasavvur edince mantıksızlık ne kadar göze çarpar. Bizans İmparatorluğunun batacağı saat, hem de hayli geç olarak, çaldı. İstanbul genç, dinç bir devletin merkezi oluverdi. bambaşka bir çehrede yeni bir medeniyetin asırlarını gördü.

Hayale pay vermeksizin denilebilir ki İstanbul Osmanlı Türk devletinin merkezi olduğundan sonra dünyada mevcut payitahtların en güzeli olmuştur: Bizansın son devrinde, sûr içine tıkulmuş bir şehirken, Galata, tepelerine, Boğaziçi kıyılarına, Üsküdar'dan Çamlıca'ya, Kadıköy'ünden Maltepe'ye, sûr dibinden Eyüb'e, Karaköy'den Beşiktaş'a kadar, çok daha geniş bir çerçeve ortasında dirilmeğe başlamış, her tarafın mimarı ile bezendiğini görmüş, koynunda asırlarca, fakir ve zengin milyonlarca halkı yaşatmıştır.

Fethin en müspet ve en esaslı eseri vatanın yekpareliğidir.

(Resimli Hayat)'tan

Yahya KEMAL

İbn-i Kemal'e göre :

İSTANBUL'UN FETHİ (*)

Tokatlı İbni Kemal (Şemsettin Ahmet bin Süleyman İbni Kemal Paşa) Fatih devrinin talebelerinden ve İkinci Beyazıt devrinin âlim ve müderrislerinden. Nihayet Yavuz Sultan Selim'in de meşhur Şeyhülislâmı olmuştur.

İstanbul'un fethine şahit olanlara yetişmiş, kendi devrinin edebi üslûbiyle ve biraz da terkipli Osmanlıcasıyla "Tarih-i Feth-i Kostantaniye" adlı 44 sayfalık bir risale yazmıştır. Bu risalenin şimdiye kadar elimize geçen tek nüshası, Süleymaniye umumî kütüphanesinde, Şehit Ali Paşa kitapları arasında, 2720 sayıda kayıtlı risaleler içindedir.

Niyetimiz; onu burada hülâsa etmek ve İstanbul'un fethinin 500 üncü yıldönümü dolayısıyla bugünkü dilimize aynen çevrilmesinin ehemmiyetli ve lüzumlu olacağına işaret etmektir.

Şairâne ve hekimane tesbitlerini, anlaşılması zorca cümlelerini telhis ederek, onun dilile "Feth-i Mübin" i anlatalım:

"... Sultan Mehmet Edirne'den göçüp yola girdi. Halil Saruca, Şahabettin ve Zağnos paşaları başına koyarak Rumelihisarı'nı yaptırdı. Buna "Boğazkesen hisarı" adı verildi. "Ol Kalayı Kûh-u Peyker kalesi" nin men-

(*) Vatan Gazetesi ; 29 Mayıs 1953

BASINDAN SEÇMELER

berinde, İstanbul'un fethi hutbesi okundu. Sultan, bir dizdar bırakıp Edirne'ye döndü. Bizanslılar muhafızlarına bir vesile ile hücum ettiler. Sultan Mehmet duydu ve kızdı. İstanbul'u fetih tedarikine başladı. Tekfur özür diledi, kabul edilmedi. 857 baharında Rumeli ve Anadolu emirlerine haber giderek askerler hazır oldu. Toplar döküldü ve her türlü hazırlıklar tamamlandı.

Gelibolu'da 400 gemi yapıldı. İçlerine kürekçilerden gayri 2000 azep dolduruldu. Sultan Mehmet uğurlu bir vakitte Edirne'den İstanbul'a doğru yürüyüşe başladı. Yolda ona katılıyorlardı. Rebülevvelin 26 Ehad "Pazar" günü İstanbul kal'ası karşısında yerleştiler. Düşman da şehre kapınıp mevzi aldı. Kal'a kapılarını kapattılar. Sultan Mehmet Topkapısı karşısına kondu.

Sağ kolda Anadolu askerleriyle İshak Paşa denize kadar, sol kolda Rumeli askerleriyle Dayı Karacabey limana kadar sardı. Deniz tarafı da gemilerle kuşatıldı.

Bizans tekfurunu feci âkibeti sezdi. Galata ile İstanbul arasında liman ağzını zincirlerle kapattı. Buna mukabil Sultan Mehmet gemilerini "Galatanın üstü yanından çektiler limana hayli zahmetle koydurdu. Şehrin içi velvele ile doldu. Bizim taraftan şehre tüfekler boşaltıldı ve İstanbul zemberek yağmuru içinde kaldı.

Kara tarafından hendek kenarlarında metresler yapıp topolar yerleştirildi. Atılan topolar burçları bozuyor ve kale bedenlerini yıkıyordu. Topolar çok gürültü yapıyor ve isabet ettiği yerlerde yangın da çıkarıyordu.

Tekfur daha önce Akdeniz kıyısı devletlerinden imdat istemişti. Bir sabah Gelibolu'dan geçen frengistan gemileri gelir haberi yayıldı. Sultan Mehmet atına bindi ve deniz kenarına indi. Gemiler geldi. Baltaoğlu Süleyman Bey kaptan idi. Gelen gemiler rüzgârın da yardımıyla gevşetilen zincirden limana girdiler. Bizanslılar sevindi. Bizim askerler de münkesir oldu.

Yardıma gelen Frenk "Avrupalı" askerler Topkapısı tarafını muhafazayı istediler. Bizanslılar buna razı olmadılar. Biz de gideriz dediler. Dediklerini yapturdılar. Lâkin bizimkiler bu taraftan girerek şehri aldılar.

Medede gelenlerin adedi azdı. Mezkûr gediği kapatamadılar.

54 gece ve gün bizimkiler Hisarı döğüp bir çok yerleri yıktılar. Ufak burçlar ortadan kalktı. Akşemseddin İstanbul'un gazâsında idi. Sultan Mehmet, Veliyüddinoğlu Ahmet Paşayı gönderip kal'ayı alabilecek miyiz diye hatırını sordurdu. Muvafık cevabı aldıysa da tekrar Ahmet Paşayı gönderdi. Akşemseddin'i mürakabede buldu, "yarım" gün doğacağına yakın filân yerden Hisara yürüyüş ola." İstanbul'u alırlar ve gaziler sabah namazını hisar içinde kılarlar" haberini getirdi. Fetih seferine başlandı.

İki beylerbeyi iki koldan, biri sağdan, biri soldan, kapı halkı orta yerden ümera ile hisar gediklerine ve duvar gediklerine yürüdüler. Savaş yürüyüşü çalındı. Askerler birbirini merdiven yapıp hisarın duvarına çıktılar. Topkapısından fetih kapısı açıldı. Oradan kapı halkı yürüyüş etmişti. Önce Yeniçeri girip döğüştü. İstanbul'a böyle girildi, düşman şiddetli mukavemette bulundu. Harp çok kanlı oldu. Yardıma gelenlerin başını bir Tirendâzımızın attığı okla Burgazdan düşürdüler. Düşmanın mukavemetleri kırıldı.

Duvarın ikinci katı mükemmeldi. İki sur arasında mahbus kaldılar. Gaziler ardından gelip kılıçtan geçirdiler. İki sur arası düşman ölülerıyla doldu. Âdetâ hisarın duvarına merdiven oldular ve gazilerimizi buradan burca çıkararak mukavemet edenleri dağıttılar.

Sultan Mehmed'in ak bayrağı her taraftan görülüyordu, bunu alıp kal'aya diktiler ve her tarafı tekbir sadası kapladı.

Silivrikapısı tarafından Anadolu, Edirnekapısı tarafından Rumeli askerleri hücum edip gülgün "gül rengi" bayraklarını çektiler. Liman tarafından gönüllü azeb bahadırları hücum ile yürüdüler. Gemiler üstünden köprü yapılmıştı. Oradan fevç fevç geçip duvar gediklerinden hisar içine aktılar. İçeri giren bir azepe yorulmuş, yerde yatmaktadır. Bozgun heyet üzerine varır. Tanrı fırsat verip kalkıp mücadeleye girer, bu arada yalnız hüddamiyle ve beylerinin bir kaçı ile kaçan tekfuru bilmeden öldürür. Mezkûr azepler bunun tekfur olduğunu bilmemişler. Elbisesini alıp başına itibar etmemişler. Diğerleri yakalanıp esir alındı. Bu kargaşalıkta kendisinin ve kaçan yoldaşlarının başına gelenler bu azeplerden öğrenilmiş. Lâkin sair ölenlerle kaldırılmış.

İstanbul bu suretle Hicretin 857 yılında cumadülevvelin yirmincisi Şenbe "Salı" günü tarafımızdan alınmış ve tekfur da bu suretle helâk olmuş. Osmanog̃luyum diye kendisine ad takan da bu arada içerde vurulmuştu. Ayasofya cami olmuştur.

İkinci Sultan Beyazıd zamanında Dursun bey de bir Fetih nâme kaleme alır. Fakat bu bizi tatminden uzaktır. Tarihlerimizde ve "Tevarihî Âli Osman" larla verilen malûmat da, keza kâfi değildir.

Bu muazzam fetih hâdisesini o zamanlarda tarihlerimiz ne kadar satıhi karşılamışlar.

Biz acaba daha yeni kaynaklar bulur, bilinenlere bir kelime daha ilâve edebilir miyiz diye Rahmetli İbni Kemal'in İstanbul fetihnâmesini şöylece hülâsa ettik. Son söz tarihçilerimizindir.

Dr. A. Süheyl ÜNER

BEŞ YÜZDEN SONRASI (*)

Dün İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılını kutlamağa başladık. Bütün bir hafta buna devam edeceğiz. Sevinmek iftihar etmek hakkımızdır. On beşinci asrın karanlığı içinde vicdan hürriyeti ışığını parıldatan büyük ruhlu bir millet olmanın gururunu elbette duyacağız. Avrupa ile Asya arasındaki geçit yerinde istikrarlı bir varlığı uzun asırlar devam ettirmiş olmak, İstanbul gibi bir inciye beş asır sahip kalmak; hayatî kudretimizin en parlak bir imtihanıdır. Bunun çok yerinde olan iftihar ve sadetini kimse bizden alamaz.

İtilâ devrini takip eden yüzlerce yılı düşününüz: Herkes topraklarımızı göz dikmiş. Şark meselesi diye bir fesat kazanı bir düziye kaynıyor. Varlığımıza suikast edenler arasında fasılasız gizli tertipler, fesatlar... Bir taraftan kendimizi içeriden kemiren cehalet, taassup, ihtiras, post kavgaları, hep harp, hep üzüntü... Millet için fedakârlık üstüne fedakârlık... Nisbetsiz silâh ve vasıtalarla dövüşmenin açtığı yaralar...

Çok şükür bunların hepsine dayandık, menhus talihleri en umulmaz dakikalarda yendik, millî mayamızın sağlamlığını en ağır şartlar içinde geçirdik, acı tecrübe üzerine tecrübe topladık.

Kötü bir mazi geride kalmıştır, fakat işimiz bitmemiştir. Aksine olarak çok ağır vazifelerin tâ başındayız. Dünkü halimize nisbetle bir takım ilerlemeler elde etmemiz bizi aldatmasın. Bazı itiyatlarla zamanımızın seviyesinden yüzlerce yıl geriyiz. Garbın vasatî sayesinde kavuşmak için çok, pek çok gayret sarfetmek ihtiyacındayız. Tâ ki onların yüzlerce yılda aldıkları yolu biz birkaç yıla sığdırmak ve eski acı tecrübelerimizi müsbet kıymetlere çevirmek imkânını bulalım...

Hiç şüphe yok ki başka memleketlerin siyasî, iktisadî hayatında kötü taraflar eksik değil... Fakat biz, kendi bozuk gidişlerimizi mazur göstermek için onları özür diye gösterirsek, kendimize yazık ederiz. Onlar çok gelişmişler, bünyeleri muvakkat bir takım fenalıklara dayanabiliyor. Biz ne diye onların kötü taraflarını örnek diye telâkki edelim? Yalnız ve yalnız iyi taraflarını gözümüze kestirmeğe, terakki azmimizi ona göre ayarlamağa mecburuz. Kendi ihtirasları hesabına buna mâni olanlar, bizi yolumuzdan alıkoyanlar, haricî düşmanlardan daha zararlı düşmanlarımızdır.

Sovyet Rusya'nın siyaseti değişmemiştir. Moskova, hür dünyanın birliğini parçalamak maksadiyle tuzaklar kurmakla meşguldür. Ne yazık ki

(*) Vatan Gazetesi : 30 Mayıs 1953

kendi hesaplarına eski emperyalizm sistemini muhafaza etmek ve Amerika'nın üstünlüğüne gem vurmak maksadıyla bu tuzaklara sürüklenmeğe istidatlı bazı Avrupa memleketleri vardır. Hür dünya, çok nazık ve muhataralı bir devrin eşiğindedir. Biz, kendi selâmetimiz ve hür dünyanın bekası hesabına milletimizin içinde ve bütün bölgemizde birlik ve istikrarın bekçisi sıfatıyla hareket etmeğe mecburuz. Bütün hür dünya için çok kıymetli bir müvazene unsuru ve Amerika için güvenilir bir yol arkadaşı olabilecek bir mevkideyiz.

Gözümüzü dört açalım, bizi zaafa düşürmekte menfaat görenler, belki de yalnız Moskova'dan da ibaret değildir. Fethin beş yüzüncü yılından sonra başlayan devir, bizi birlik ve basiret halinde kalmağa davet eden bir devirdir. Eğer birliğimize sahip kalırsak, hiç bir şeyden yılmamıza sebep yoktur. O zaman bekâ kaygusu içinde geçen beş yüz yıldan sonra yeni bir yolun yolcusu olabiliriz ki o yolda milletimizi yaratma sevkî ve hazzı, medeniyetin her türlü nimetleri, çok, pek çok saadet bekliyor.

Ahmet Emin YALMAN

FATİH'İN, ORTODOKS DÜNYASINA HİZMETİ (*)

Bugün, Türk tarihini bir azametli fasla, cihan tarihini bir şaşaalı bahse kavuşturan en şerefli bir gündür. Bugün büyük Türk serdarı Fatih'in, İstanbul kalelerini yıkarak, asrın yıpratmış Bizans imparatorluğunu istilâ ettiği gündür. Öyle bir istilâ ki neticesi itibarıyla mağlûplar için bir itilâ ve refah kaynağı olmuştur. Çünkü korku ve heyecan içinde terki dar ve diyar eden Rumlar iltica ettikleri İtalya ve Romanya'da münkariz ve müzmahil olmuşlardır. Bilâkis İstanbul'da Türk ve İslâm yurdlarında kalanlar bugüne kadar dinî ve millî âdat ve ananelerini muhafaza etmişlerdir. Büyük bir Fransız tarihçisi, "eğer Türkler İstanbul'u zaptetmemiş olsalardı Rum ismi ancak Kartacaî tarihe intikal etmiş olacaktı" demiştir.

Filhakika büyük bir hükümdar olmaktan ziyade, yüksek ve civanmert bir insan olan Fatih, "Rumlara yeniden patrik nasbetmiş ve birçok imtiyazlar vermiştir. Bizans'ın sükûtuna tekaddüm eden günlerde Papa İstanbul Patrikliğine katolikliği kabul ettikleri takdirde onları kurtaracağını vaad etmiş ise de Patrik elçilere verdiği cevapta, "Ayasofya kürsüsünde Kardinal külâhı görmekten ise Türk sarığı görmeği tercih ederim" sözünü tekrarlamıştır.

(*) Vatan Gazetesi : 29 Mayıs 1953

BASINDAN SEÇMELER

İstanbul'un Fatih tarafından raberine beş tane sinadidî rührigî Atanasios tarafından duyulur duyulmaz müşarünileyh beraberine beş tane sinadit rühban alarak İstanbul'a gelmiş ve huzuru şahaneye çıkmak arzusunu izhar eylemiştir. Padişah bu ziyaretin sebebini sorunca Atanasios İstanbul'da Mehmet veya Konstantinin bulunmasının kendileri için müsavi olduğunu, daima İstanbul'a bağlı kalacaklarını ve arzı biat için geldiklerini söylemiştir.

Büyük hükümdar zaptetmediği bir diyarın reisi ruhanisinin arzı biat için İstanbul'a kadar gelişini hayretle karşılamış, patrik İslâm halifeleri tarafından kendilerine verilmiş fermanları tasdik ettirerek yeniden fermanlar ve ağır hediyeler aldıktan sonra, büyük merasimle müreffehan Kudüs'e avdet etmiştir.

Rumlar kendilerine verilen büyük imtiyazlardan istifade ederek, bu âlicenap idarenin birçok nimetlerinden müstefit olmuşlar, fetih dolayısıyla inkiraz bulmak şöyle dursun, yer yüzünün her tarafına yayılarak, bugün Mora Şibihceziresinde dinamik kuvvet ve kudret sahibi bir devlet vücuda getirmişlerdir. Tabiatın karşı karşıya yarattığı Türk ve Yunan Şibihceziireleri üzerinde yaşayan Türkler ve Yunanlılar, çevrelerini saran ezeli ve ebedî düşmanlarını unutarak asırlarca birbirleriyle boğuşmuşlar, bu boğuşmadan ancak düşmanlarının faydalandığını gördükten sonra bir kütle halinde birbirlerine sarılmışlar ve bugün bu sarılmanın paha biçilmez faydalarını görmeğe başlamışlardır.

İşte beş yüz sene evvel İstanbul patriklik makamını işgal eden Yanadiyusun yerinde ona hayrülhalef olan Athenagoras bulunmaktadır. O Athenagoras kı kavli ve filli hareketleriyle Yanadiyusun ruhunu şad etmekte, nereye gitse, hangi içtimada bulunsa, içten gelen bir sevgi ve duygu ile Türkün yüksek faziletlerinden bahsetmektedir.

Teologos GÜLBALOĞLU

TÜRK İSTANBUL (*)

MEDENİYETİMİZİN MUHTEŞEM ABİDESİ OLARAK AYAKTADIR

Türk milleti, bugün, çok haklı bir gururla tarihimizin ve onunla birlikte dünya tarihinin en muazzam hadisesini kutlamaktadır. Beş asır evvel, sefahat ve rezaletin çılgnlıkları içinde bütün karakterini kaybetmiş olan Bizans İmparatorluğunu yaratıcı dehası ve yenilmez iradesiyle yere ser-

(*) Yeni Asır Gazetesi : 29 Mayıs 1953

mek bahtiyarlığına kavuşan şanlı cedlerimiz, 1453 senesi 29 Mayıs sabahında, Boğazın ilhamlar kaynağı meltemleriyle selâmlanarak ebediyete kadar Türk kalacak İstanbul'a sahip ve hâkim olmuşlardı. İnsanlık tarihinde hiç bir hâdise, bu eşsiz dünya cennetine yerleşen Türk'ün muhteşem varlığı önünde duyulan hayranlık kadar derin tepkili olmamıştır. Fatih'in mübarek eliyle bir çağ devrilmiş bir yeni çağ açılmıştır.

Maalesef son zamanlara kadar, Bizansın yıkılışına ait garp külliyatı, sadece Kızıl Haçlılar ruhunun affetmez kinleriyle dolu olduğu için, insanlık adına en mesut bir zaferin muhtelif safahatı, tezahüratı ve neticeleri akıllara durgunluk veren bir insafsızlıkla alabildiğine tahrif edilmiştir. Buna rağmen bu tarafgir neşriyat içinden bile bir çok reddedilmez hakikatleri topluyarak meydana koymak kaabildir. Taassupla gözleri kararmış kalemlerin inkâra asla muktedir olamadıkları tek hakikat, Helenistik medeniyetten bugün ayakta ne varsa hepsinin ancak Türkün hudutsuz müsamahası ve güzellikler aşkı sayesinde payidar olabildiğidir. İnsanlık bu çapta bir müsamahanın başka örneğini kaydetmemiştir.

Fatih, hakikaten garbın şimdi yeniden yeniye anlamağa başladığı insanlık idealine ne derece büyük ehemmiyet verdiğini bütün hareketleri ve eserleriyle ispat etmiştir. Şarkî Roma İmparatorluğunu ayakları altında çiğneyen bir muzaffer hükümdar olarak, o devrin şartları içinde vicdan hürriyetinden eser bırakmıyabilirdi. Türk varlığına ilâve ettiği topraklarda azınlığa hayat hakkı tanımayan korkunç bir ırkçılığa yer verebilirdi. İradesine ram olmayacak kuvvet yoktu. Bununla beraber, Fatih geçici ihtiraslara asırların sinesinde ebedileşmeyi tercih etti.

Bugün, Türk İstanbul'un beş yüzüncü yıl dönümünde yüzümüz ak, vicdanlarımız müsterih dünyaya bakıyorsa bunu Fatih'in insanlık karakterine borçluyuz. Sadece biz değil bütün dünya bu minnettarlığı hissetmelidir. Zira şüphe edilemez ki antik medeniyetten muasır medeniyetle kucaklaşmasından doğan bir çok büyük eserlere, bir çok imkânlara Fatih'in toleransı kapıları açmıştır.

"Larousse" müessesesinin "Les Grandes figures" adlı eserinde büyük dostumuz Albert Gabriel Türk İstanbul'dan şöyle bahseder:

"İstanbul, Türk kudret dirayet ve dehasının belirdiği yegâne şehir değildir. Her biri muhteşem abideler halinde yükselen mâbetler yanında hamamlar, kervansaraylar, çeşmeler, viadükler, köprüler, Bosna'dan Irak'a, Mısır'dan Karpat'lara kadar Türk sanatının şahitleridir. Bu harpler, bu fütuhât, bu kahramanlıkla Türklerin nesillerden nesillere devam ettirdikleri yaratıcı deha, karma karışık milletler mozayikinden ölçsüz

BASINDAN SEÇMELER

bir imparatorluk kurmalarına müncer olmuştur. Türklerin harp usulleri, hükümet prensipleri bizim riyakâr hassasiyetimize uymasa bile Türk tabiiyetinde yaşayan milletlerin muasır milletlerinkinden daha nizamlı, daha müreffeh bir hayat sürdükleri muhakkaktır. Bu husustaki bilgisizliğimizi tahkik ve tetkik etmeden önce ortaya attığımız fikirler on beş ve on altıncı asırlarda İstanbul'un Türk zekâsından ilham alarak temsil ettiği kültür kıymetiyle bütün şarka ışık saçan bir entektüel ve artistik fuvayeyi bihakkın tanımamıza ve takdir etmemize mani olmuştur. Eserler ve âbideler işte orada ayakta duruyor."

Objektif olarak bunları mütalâa etmek isteyenlere yaratıcı bir milletin sağlam ve derin karakterini terennüm eden bu eşsiz sanat mucizeleri İstanbul'un yalnız çehresini değil, ruhunu, karakterini de değiştirmiştir.

Bundan dolayıdır ki, artık İstanbul'a Bizansın bir yadigârı olarak kimse bakmaz. O bütün varlığıyla, taşıyla, toprağıyla, sinesinde yatan sayısız şehitleriyle ve şimdi üzerinde insanlığın kahraman müdafileri olarak dolaşan evlâtlarıyla, Türktür. Beş asır beyhude geçmemiştir. Türk milleti, İstanbul'un her köşesine bugünkü heybeti ve ihtişamı veren motifleri bir eşi bulunmaz mimar, bir heykeltraş, bir şair ve bir ressam ruhu ile işlemiştir. Türk İstanbul, Türk medeniyetinin timsalidir. Ondan insanlığın asırlar boyunca alacağı dersler ve örnekler vardır. Biz bu sevinç ve imanla devrinin en büyük askeri dehası, en geniş anlayışlı devlet adamı ve teşkilâtçısı olan Fatih'in ve onun kumandasında "mağlubiyet ihtimalinden hicap duyarak zafere inanan ve şefine bağlanmayı bilerek savaşan" şehitlerin ebedi hatırası önünde minnet ve şükranla eğiliriz...

Şevket BİLGİN

500 ÜNCÜ FETİH YILI (*)

Bugün bütün Türkler fethin 500 üncü yıldönümünü heyecanla kutluyor. Bin yılın yarısından beri İstanbul Türktür ve bundan sonra da bitip tükenmiyen bin yıllar, Türk kalacaktır.

İstanbul'un fethi tarihin akışı içinde herhangi bir şehrin ve hatta ülkelerin fethine benzemez. Milletlerin hayatında şimdiye kadar aynı zamanda büyük hâdiseler olmuş ve tesirleri bulundukları bölgenin veyahut muayyen bir zamanın hudutları içinde mahsur kalmıştır. Fakat İstan-

(*) Zafer Gazetesi : 29 Mayıs 1953

bul'un fethi öyle değildir. Fetihle beraber bir devir kapanmış ve yeni bir devir açılmıştır. Bütün dünya şimdi İstanbul'un Türklere geçişini, ayrıca taptaze bir çağın başlangıcı olarak selâmlamaktadır.

Kapanan devir nedir, açılan devir nedir? Kapanan devir taassubun ve mezhep kavgalarının ve sefaletin ve cehaletin devridir. Fethe tekaddüm eden senelerde İstanbul'un perişan ve pürmelâl halini tarihçilerden dinleyiniz. Ahlâkı sukut etmiştir, ahali mezhep kavgalarıyla birbirine düşmüştür. Taassup afyonuyla budalalaşan halk sarayın esiri haline gelmiştir. Entrika koca Bizans İmparatorluğunu bir kurt gibi kemirmiştir. İki kıtayı birbirine bağlayan bu güzel şehir, dışardan görünen haşmetine rağmen güneş altında yanmış bir ipek zıba göçüntüsü halindedir.

Fatih İstanbul'u almakla işte köhnemiş, kurumuş bir zihniyeti de tasfiye etmiştir. Fetih Türkler için muhteşem bir iftihar vesilesi ise beşeriyete de bir ibret dersidir.

Fetih dünyaya göstermiştir ki, kendi aralarında tam bir tesanüt halinde birleşmiyen, birbirleriyle kardeşçe yaşamasını bilmiyen ve hele devrin medeniyet telâkkilerine ve müsbet ilimlerine intibak etmiyen, çalışmayan milletlere hayat hakkı yoktur. İnsanlığın bünyesini kurtarmak için bunlar kanser gibi kesilip atılmaya ve temizlenmeye mahkûmdur.

Anadolu'da bir avuç kahramanla koca bir devlet kuran Türkler için İstanbul'u almak kolay olmamıştır. Fakat savaşta da yine Türkün hamaseti, kahramanlığı, pek gözlülüğü ve karakteri en büyük rolü oynamıştır. Beyaz at üstünde Fatih, bu iman ve azmin bir sembolüdür. Onu fethin 500 üncü yıldönümünde bu hisle gözümüzde ve gönlümüzde azizleştiriyoruz; ve biliyoruz ki Fatih bu büyük ameliyatı yapmakla insanlığa en büyük hizmeti ifa etmiştir.

Milletler hudutlarını surlarla çevirerek, kaleler kurarak, istihkâmlar yaparak, hülâsa kaplumbağa gibi kendi içlerine çekilerek kendi bekalarını temin edemezler. Milletlere var olmak hakkını ancak ahlâki kıymetler, cesaret, bilgi veyahut insanlık hisleri, olgunluk bahşeder ki tarih boyunca daima seciye ve çalışmak her şeyin üstünde gelmiştir.

Bizans işte millî karakterini kaybettiği içindir ki çökmüştür. Ve İstanbul bizim millî karakterimizi yaşattığı ve her geçen gün daha da kuvvetlendirdiği içindir ki Türktür ve ebediyet yolunda daima Türk olmak şerefle parlıyacaktır.

Mümtaz Faik FENİK

BÖYLE Mİ OLACAKTI? (*)

Senelerdenberi İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılından bahsediyoruz. Bunu nasıl kutliyaçağımızı tayin etmek üzere komisyon üzerine komisyon toplandı, karar üzerine karar verildi. Bütün dünya bu hâdiseye alâka gösterdi. İsviçre'de bir mecmua bu münasebetle gayet güzel bir resimli ilâve neşretti. En uzak memleketlerde bile beş yüzüncü yıldönümü meselesi umumî bir merak uyandırdı ve türlü türlü neşriyata yol açtı.

Ne yazık ki kendi memleketimizde yıldönümü dâvası tamamiyle sahipsiz kaldı ve halk arasındaki harareti heyecanın hangi mecralara sevkedileceği merasime ne gibi şekiller verileceği bir türlü kestirilemedi. İçimizden bazılarımız, İstanbul gibi bir inciye; dünyalar dolusu savletler ve hücumlar karşısında, beş yüz yıldır sahip kalmanın iftihar ve şerefini duyacak yerde, âdeta İstanbul'u fethettiğimize utanıyorlarmış gibi davrandılar.

Denilebilir ki bir taraftan Moskova, diğer taraftan Atina istikametinden sarfedilen gayretler, bizi gafil avladı ve bu meselede milli vakarımıza lâayık bir yol bulmamıza engel oldu.

Defalarla bu sütunlarda tekrar ettik: Bugün barışçı Türkiye, İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yıldönümünü bir askerî hamaset dâvası diye karşılamıyor. Bunun hâtırası, bize yeni yeni macera ve fütuhât hevesleri telkin etmiyor. Tamamiyle aksine olarak, bugün barışçı Türkiye için İstanbul'un fethi, on beşinci asrın karanlığı içinde vicdan hürriyeti nurlarının Türk cömertlik ve tolerans sayesinde parıldaması demektir. Bilhassa bununla iftihar etmek hakkımızdır. İstanbul'un fethi neticesinde buradaki ilim adamlarının Avrupa'ya dağıldığı ve Avrupa'daki rönesans hareketi yarattığı yolunda her Avrupa ve Amerika mektebinde okutulan bir tarihi yalanı tekzip etmek için fethin beş yüzüncü yıldönümü bize umulmaz bir fırsat veriyordu. Bundan azamî derecede istifade etmemiz, dünyanın en büyük fikir adamlarını buraya çağırarak, beş yüzüncü yıldönümü onlarla beraber tarihin en büyük vicdan hürriyeti bayramlarından biri diye kutlamamız lâzımdı.

1453'te İstanbul'da başka dinden olanlara karşı tam bir tolerans temin etmemizden iki asra yakın bir zaman sonra Avrupa'da hristiyanla hristiyan arasında "otuz yıl harbi" denilen mezhep harbinin cereyan ettiğini ve 1648'de imzalanan Vestefalya sulh muahedesi'nin mezhep hürriyetine yol açacak yerde, ancak: "Bir memleketin hükümdarı hangi din-

(*) Vatan Gazetesi : 31 Mayıs 1953

den ise halkı da o dinden olmağa mecburdur” tarzında bir kötü uzlaşma formülüne vardığını, mukayese yoluyla cihana hatırlatmak elbette hakkımızdı.

Fethin beş yüzüncü yıldönümünü kutlamak ve kutlamamak; her şeye rağmen bir münakaşa mevzuu olabilir. Fakat bir defa kutlamak yoluna gittikten sonra tertipsiz, hesapsız ve programsız hareket etmek ve hercümerce meydan bırakmak çok çirkin bir şey olmuştur. İntizamsızlığın tazyiki karşısında; sayısı iki yüz bini aşan vatandaş Fatih camii meydanındaki merasimin hazzını duyamamış, bu kargaşalığı seyreden yabancılar hiç de iyi bir intibaa varamamışlardır.

Yıllardır devam eden konuşmalardan ve hazırlıklardan sonra fethin beş yüzüncü yıldönümü böyle mi kutlanacaktı? Vakarlı bir tarihi tezahür diye meydana çıkarabileceğimiz eser, bundan ibaret mi olacaktı?

29 Mayıs'ta görülen intizamsızlık manzarası karşısında her İstanbullu ve her Türk, derin bir elem ve üzüntü duymuştur. Öyle temenni edelim ki bu acı tecrübe hepimize devamlı şekilde ders olsun ve bu gibi millî meseleler hakkında karar verecekler ve tedbir alacaklar, bundan sonra daha iyi seçilsinler ve kendi mesuliyetleri altında kararlar vermek ve bunları yürütmek salâhiyetine sahip olsunlar..

Ahmet Emin YALMAN

EBEDİ TÜRK İSTANBUL (*)

Beş yüz yıl önce Türk Hâkanı Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmiş ve bu fetih esasen hükmü ve hükümrânlığı İstanbul surlarının dışına çıkamıyacak kadar inkırazın eşiğine ayak basmış bulunan Bizans İmparatorluğunu ortadan kaldırmıştı. Tarihin seyri ve devletlerin hayatı bakımından bu, tabii ve mukadder bir hâdise idi. Âciz, mütereddi, zevk-ü safaya düşkün Bizans İmparatorluğu yıkılacak ve onun yerini genç, zinde, kudretli Türk devleti alacaktı. Bu tarihi hâdise, daha evvel dördüncü Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid devrinde gerçekleşmek üzere idi; fakat talih ve mukadderat, İstanbul'un fethi ile köhne Bizansın inkıraz fermanını imzalamayı, Sultan Osman'ın kurduğu genç devletin yedinci hâkanı ikinci Sultan Mehmed'e nasip etmişti.

Bugün biz Türkler, Fethi mübinin 500 üncü yıldönümünü kutlarken kendilerini Bizanslıların varisleri sanan Yunanlı dostlarımız, ne kadar matem tutarlarsa tutsunlar, İstanbul 500 yıldır Türktür ve Türklüğünü

(*) *Cumhuriyet Gazetesi* : 31 Mayıs 1953

göklere doğru yükselen muhteşem camilerinin muazzam kubbelerile zarif minareleri bütün dünyaya ispat etmektedir.

İstanbul Türktür ve Türk kalacaktır. Osmanlı devleti tarih sahnesinden çekilmiş, fakat 1923'e kadar bu devletin payitahtı olan İstanbul, şimdi Türkiye Cumhuriyetinin her bakımdan en büyük şehri ve Türklüğün muhteşem âbidesi olarak şanlı hilâlin gölgesi altında yaşamaktadır.

İstanbul, Bizans İmparatorluğunun merkezi iken 7 nci ve 8 inci asırlarda, müteaddid defalar Arapların hücumuna ve 2 asır sonra bir defa da Rusların bir akınına uğramıştı. İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi, kaderin çok yerinde bir hükmü olmuştur. Çünkü Hazreti Peygamberle halifelerinin kurdukları Arap Devleti payidar olamamıştır. Arabların Endülüs devleti'nde Hristiyan milletlerin hücumları karşısında çökmüş ve oradaki müslümanların zulüm ve imhadan artakalanlarını da genç Türk denizcileri kurtarmıştır. Arablar, İstanbul'u fethetmiş olsalardı, İstanbul'da, birbirini takip eden Arab devletlerinin inkırazi sırasında, Endülüslün âkıbetine uğrayacaktı; ağılebi ihtimal, Bizans İmparatorluğunu Slavlar yıkacak ve İstanbul'da onların eline geçecekti. Osmanlı devleti Satvet devrinde, bütün balkanlar ve Macaristanı ele geçirerek Viyana kapılarına kadar dayandığına göre, elbette İstanbul'u da Slavlardan alacaktı. Bugün İstanbul fethinin 500 üncü yıldönümünde Yunanlı dostlarımız matem tuttukları gibi, Bizans İmparatorluğunun yerine kâim olduğunu kaç asırdır iddia edegelen Moskof devleti de yas içinde kilise çanlarını çalıp duracaktı.

Haçlı seferlerinin dördüncüsünde 1203-04'te İstanbul bir defa da, Lâtinler tarafından zaptedilmiş, şehir ve Rumlar, Hristiyan haçlıların görülmemiş bir vahşetle yaptıkları zulümlere ve tahriblere maruz kalmıştı. 57-58 yıl kadar süren Lâtin işgalinden sonra, Bizanslılar İstanbul'u geri almışlardır. Acaba o zaman Haçlı ordusunda bulunan Lâtinler de kendilerini İstanbul'un eski sahibi sayarak 500 üncü fetih yılı münasebetile gözyaşları döküyorlar mı?

Georges Young adında, İstanbul'da oturmuş ve türkçe de öğrenmiş olan bir İngiliz tarihçisinin "Constantiple depuis les origines jusqu'à nos jours" adile yazdığı bir eserin 1948 de neşredilen Fransızca sayısında kitabın mütercimlerinden M. Tenine eseri takdim eden yazısının sonunda şöyle diyor:

"Georges Young'un eserinde şu büyük fikir hâkimdir. Bir hristiyan şehri olan İstanbul bir gün gene hristiyan olacaktır. Başka müverrihlerin bir inhitat eseri olarak gösterdikleri hâdiseler, Young için bilâkis mil-

li bir yeniden doğuşun alâmetleridir. O, Türkleri istihfaf ettiği için bu fikirde değildir; bilâkis böyle bir düşünceden uzaktır. Fakat onun fikrine göre Türkler, İstanbul'da hiç bir zaman kendi yerlerinde olmamışlardır. Mustafa Kemal bunu çok iyi anlamış ve Türkiye Cumhuriyetinin merkezini Ankara'ya nakletmiştir."

İstanbul, Osmanlı İmparatorluğunun inhitat devrinde birkaç defa düşman tarafından istilâ edilmek tehlikesine maruz kalmışsa da bunları atlatmıştır. Birinci Dünya Harbinin mütareke senelerinde müttefikler İstanbul'u işgal etmişler ve Sevr muahedesi denilen ölü kâğıd parçası üzerinde İstanbul'u pamuk iplîği ile Osmanlı devletine bağlamak istemişlerse de İstiklâl Harbinin büyük ve şanlı zaferi, Türk süngülerinin paramparça ettiği bu paçavrayı süprüntü sepetine atmıştır. Türkiye Cumhuriyeti merkezinin Ankara'ya nakli, stratejik ve idari sebeplerden ileri gelmiştir; yoksa biz Türklerin İstanbul'a yerleşememiş olmamızdan değil, İstanbul'a bir göz atmak bizim bu şehre ne kadar iyi yerleşmiş olduğumuzu göstermeye yeter.

Atatürk'ün dediği gibi Türk milletinin gözbebeği olan İstanbul 500 yıldan beri Türktür ve ebediyen Türk kalacaktır.

Cumhuriyet

İSTANBUL'UN FETHİNDE TÜRK DONANMASI (*)

Fatih devrinde Türk denizciliği, henüz yeni yeni inkişafa başlıyordu. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u almağa karar verdiği zaman, bu işin yalnız kara ordusu ile başırlamıyacağını takdir ettiğinden, babasının zamanında Derya Kaptanı olan Bulgar mühtedisi Baltaoğlu Süleyman Beyi, Gelibolu tersanesinde bir donanma vücuda getirmeğe memur etmişti.

Mübalağalı Rakamlar

İstanbul muhasara edildiği zaman Fatih'in donanması Rum ve diğer hristiyan tarihçilerine göre 75 büyük, 32 ikinci sınıf kadirga, 25'de nakliye gemisinden mürekkeb imiş. Bundan başka 300 küçük gemi daha donanma hizmetinde bulunuyormuş. Bu rakamın çok mübalağalı olduğuna şüphe yoktur.

O zaman İstanbul'da bulunan tarihçi Phranza da Fatih'in donanması ile İstanbul'a gelen 4 gemi ile Lânga açıklarında başlayarak Sarayburnuna kadar devam eden muharebede Türk deniz kuvvetlerinin 150 gemi olduğunu, fakat bunlardan yalnız 18 tanesinin savaşa iştirak ettiğini yaz-

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 3 Haziran 1953

miştir. İngiliz tarihçilerinden Gibbon ve Creasy de Osmanlı donanmasının 320 gemiden mürekkep bulunduğunu, fakat yalnız 18 inin kadirga, diğerlerinin ise güvertesiz küçük gemiler olduğunu, bunların orduya zahire ve mühimmat naklettiklerini kabul etmişlerdir. Bu iki tarihçi 18 Türk kadirgasında top dahi bulunmadığını yazmışlardır.

Üç sıra kürekli gemi efsanesi

Rum vatandaşlarımızdan tarihçi Mirmiroğlu "Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları" adlı eserinde, "Baltaoğlu Gelibolu'dan 147 harp gemisiyle İstanbul'a geldiği zaman Bizanslılar hayrette kalmışlardır" dedikten sonra, "Bu gemilerin 12 sinin çektirme, 80 inin çift güverteli kürekli ve 55 i küçük gemi" olduğunu, Bizans müverrihlerinin ifadesine göre de "Osmanlı Donanmasının 18 tane 3 sıra, 48 tanesinin 2 sıra kürekli kadirga ve 25 nakliye sefinesile 300 den ziyade küçük gemilerden yani ceman 420 sefinden mürekkep olduğunu" ilave ediyor.

Bizans tarihçilerinden 2 veya 3 sıra, kürekli dedikleri gemiler, Türk donanmasında değil, eski devirlerin en ileri donanmalarında bile hiç bir zaman mevcut olmamıştır. Bütün eski kadirga resimleri hep tek sıra küreklidir. Bu sıra adedinin beher kürekteki kürekçilerin sayısı olduğuna şüphe yoktur.

Mirmiroğlu eserinde 1907'de Atina'da bir Yunan deniz subayının yazdığı büyük kitabda da Osmanlı donanmasının 400 gemiden mürekkep bulunduğunun iddia edildiğini yazıyor. Donanmadaki harb gemilerinin 12'si kadirga, 20'si galyot 70'i füst ve 43'ü brigantin imiş.

Bir Türk deniz tarihçisi ne diyor?

Rahmetli deniz tarihçimiz Haydar Alpagut Denizde Türkiye adlı eserinde şöyle diyor:

"Harb filomuzun tekne adedi 145'e çıkarıldı. Bunun 18'i Grejuvaya (Rum ateşine) karşı bakırla kaplanmıştı. Kara cephesinde Kışverküşa denilen ve yanmaz macunlu bezlerle örtülmüş olan kuleler tutuşup mahvolduğu halde, deniz cephesinde bakır kaplı gemilerden hiç biri yanmamıştır. Fakat tekneler ağırlaşarak sürat azaldığı için deniz muharebesinde (Lânga açıklarındaki muharebede) çektirilerimiz yelkenli gemilere yetişemedi. 15 gemi Halic maniasına (zincire) karşı hazırlanmıştı. Bunlar bir nevi musademe gemileri idi. Muhasarada bütün yarma hareketlerinin (zinciri kırmak için yapılan hareketlerin) akim kalması bu gemilerin hakiki ihtiyaca nisbetle zayıflıklarını gösterir. Diğerleri daha küçük teknelerden ibaretti. Nasıl ki 70'i birden bir kaç gece içinde Dolmabahçe'den Haliç'e çekiliverdi. Donanma refakatinde muhtelif vazifeler ifa eden hiz-

met gemilerle bunları takviye için ahaliden ücretle alınan her sınıfa mensub gemilerin yekûnu 250'yi buluyordu. Bir takım müverrihlerin Türk donanmasının miktarını 400'e çıkarmaları bu sebebdendir."

Fatih devrindeki Türk tarihçilerinin donanma ve donanmayı teşkil eden gemiler hakkında kâfi malûmat vermemiş olmalarına rağmen, Fatih'in İstanbul'u muhasara ve muharebelerinde kullandığı gemilerden yalnız 18 tanesinin savaşa yarar kadirge ve diğerlerinin küçük gemiler olduğu anlaşılıyor. Fatih'in donanması genç bir deniz kuvveti olduğu için deniz cenginde de müptedi idi. Bu sebeptendir ki Baltaoğlu, kuvvetli bir lodos rüzgârile yelkenlerini şişirip gelen 3 büyük İtalyan ve bir Bizans gemisine kürekli ve bakır kaplı kadirgalarile hücum ettiği zaman bunlara rampa olamamıştı.

Bizans tarihçileri deniz muharebesini nasıl tasvir ediyorlar?

Mirmiroğlu, Bizans tarihçilerinden naklen bu muharebeyi şöyle tasvir ediyor:

"Türk gemileri bir şenliğe gider gibi ilerliyorlardı. Davulların, dümbelleklerin, trampetlerin, her geminin güvertesi üzerinde, fasılasız harb havaları çaldıkları sırada Türk gemicileri müthiş sevinç nâraları koyuyorlardı. Tarihçi Kritolovulos "Baltacioğlu şimdiden Ceneviz gemilerini eline düşmüş farzediyordu" ve Nikola Barbaro ise "Türk amiralı, kolları ayakları ve küreklerle gürültü ve patırdı yapan bir Gaskonyalı gururle gemilere doğru ilerliyordu" diyorlar. Kritovulos bu deniz muharebesi hakkında Baltaoğlunu kasdederek diyor ki: "Ok menziline vâsıl oldukça evvelâ cüz'î bir müddet sükûnet gösterdikten sonra, cenge başladı. Makinelere atılan taşlarla düşman gemilerini ve direklerini darbederek sihamı ateşbar ile bunları ihraka çalışıyordu. Düşman gemilerinin cenkçileri, bilmukabele besalet gösteriyor ve gemilerinin yüksek yerlerinden, bilhassa direklerinden ve çanaklıklarından ok ve taş ve mızrak yağdırıyorlardı. Tarafeyn cengâveranının sayhaları ve mecruhinin feryad ve nevhaları ortalığı bürüdü. Bu suretle uğraşmak hayli müddet devam ettikten sonra, Baltaoğlu sadai bülend ile nida ederek arkadaşlarını teşdide savlete davet etmekle bir cuşuhuruştur koptu ve tarafeyn birbirine girerek muharebe dehşetengiz bir safha aldı.

Sefaini Osmaniyedeki mücahidin yakından istimali kabil olan eslihanın imaline iptidar ile sefaini düşmanı aşağıdan tutuşturarak ihrak ve kargı ve balta ile vurarak küpestelerini kesretmeğe ve gemilerin üzerine sıçrayıp demir ve halatlarına asılarak sefaine dahil olmağa çalışıyorlardı. Bir takımı da ok ve uzun kargı ve mızrakla düşman neferatını diyarı ade-

me gönderiyorlardı. Lâkin bunca sây ve kuşış, bu kadar şevk ve verziş üç İtalyan gemisinin hakkından gelemiyordu. Çünkü düşmanın zıhpuş leşkeri dahi fevkalâde bir besaletle müdafaa etmekte idi. Bunlar, su ile memlû varil ve destileri ve ağır taşları makara ile yukarıya çekip bir üslûb ile aşağı bırakırlar ve bu suretle hem ilka olunan ateşi itfa ve hem de sefaine dahil olmağa uğraşanların çoğunu gark ve ifna ederler ve bir yandan da mızraklar ve şişler ile müdafaaı nefsettikleri gibi gemilere çıkmağa çalışanların ellerini baltalarla keserler ve topuzlarla başlarını kırarlardı. Her iki taraf kendi adamlarını teşvik ve tergib maksadile çıkardıkları âvazei teşçiden ve tarafeyn vuran ve vurulanlarının, kakan ve kakılanlarının ve düşüp kalanlarının sebbü şetim ve tahkiki tehdid ve nâra ve fer-yadlarından ve mecruhının enin ve efganlarından hasıl olan velvelei mahuf, künkürei asûmanda taninendaz oluyordu.”

Bizanslı tarihçi, Türklerin hücumları karşısında düşmanın hattı harbi terke mecbur olacakları sırada şiddetli bir lodos rüzgârı çıkıp yelkenlerini doldurduğundan muharebeye devam imkânı kalmadığını, İtalyan gemilerinin liman ağzını tutarak orada bulunan Rum gemilerine iltihak ettiklerini, Osmanlı gemilerinin ise düşmanı takip edemiyerek arkada kaldıklarını ilâve ediyor; bu muharebede düşman gemileri mürettebatının 22'si maktul ve yarısından ziyadesi mecruh düştüğünü, Türk denizcilerinin ise 100'den fazla şehid ve 130'dan fazla yaralı verdiklerini, muharebeyi seyreden Fatih'in gözünden yaralanan Baltaoğlunu azlederek yerine Hamza Beyi donanma kumandanlığına tayin ettiğini yazıyor.

Deniz cenginde iki tarafın zayıtı

Kritovulos muharebeyi mübalâgalı bir dille yazdığı halde iki tarafın kayıpları azalmıştır. Muharebe bir çarpışmadan ibaret kalmamış da kanlı bir savaş olmuşsa, zayıtın daha fazla olması icab etmez mi idi? Nitekim Mirmiroğlu da bunun farkına vararak kayıpların Bizanslı tarihçi tarafından mümkün mertebe azaltıldığını kaydetmiştir. Kritovulos'un aksine olarak öteki Hristiyan müverrihleri Türk denizcilerinin zayıtını bol bol şişirmişlerdir. Bunlara göre Fatih'in donanması yalnız ölü olarak 10-12 bin kişi kaybetmiştir. Bu rakamaki fahiş mübalâgayı cerhetmek kolaydır. 10-12 bin şehide iki misli yaralıyı da ilâve edersek, Hristiyan tarihçilerinin, mübalâgacılıklarile meşhur Marsilyalıları olduğuna hükmetmek yerinde olur. Çünkü o zaman Türk donanmasının 30-36 bin zayıt vermiş olması icabeder. Bu muharebeye iştirak eden 18 kadırgamızın mürettebatını ve cenkcilerini beher gemi için 300 olarak kabul edersek Türk donanmasında 5400 denizcinin savaştığı meydana çıkar. Bu takdirde din taassubu ile rakamları şişiren bazı Hristiyan müverrihlerinin ra-

kamlarına göre Fatih'in donanması zayıf bakımından bir hayli borçlu çıkar. Bu saçma mübalâgayı aklı başında Hristiyan tarihçileri de kabul etmemişler ve Türklerin zâyatını şehid ve yaralı olarak 1200 kabul etmişlerdir.

Bir Türk tarihçisine göre Langa deniz muharebesi

Rahmetli Haydar Alpagut bir deniz subayı olduğu için, muhtelif eserleri tetkik ettikten sonra bu muharebeyi daha iyi bir şekilde şöyle tasvir etmiştir:

"Süleyman Bey, acele ayırabildiği gemileri kumandasına alıp Yedikule açıklarında düşmanı karşıladı. Bu esnada rüzgâr kalmıştı; lâkin lodos denizleri devam ediyordu. Muharebenin ilk safhası akıntı ve Yedikule önünden Üsküdar'a giden istikamette cereyan etti. Hristiyan gemisi kendi kaptanlarının münferid idareleri altında çarpışıyor ve aynı zamanda yükselmeğe çalışıyordu. Her birinin etrafına 5-10 Türk çekirtisi takılmıştı; iri dalgalarla yalpa vurarak Asya kenarına doğru yavaş yavaş sürüklenen 4 grup teşekkül etmişti. İtalyanlar ve Rumlar, gemilerinin yüksek küpeşmelerinden bütün silâhlarını pek kolay kullanıyorlardı; etraflarına takılan güvertesiz çekirtiler, mürettebat ve tekne cihetile yukarıdan yağın ok, taş ve grejuva tufanına karşı açık ve müdafaasız bir halde idiler. Öğleden akşama kadar bu nisbetsiz mücadele böylece devam etti; iki Türk kayığının sulara gömüldüğünü söyleyen Hristiyan müverrihlerinin iddialarına rağmen, hiç bir gemi batmadı ise de tekne, arma ve kürek hasaratı ile hayli telefât oldu.

"Grupeta lodos birdenbire tekrar şiddetlendi; yelkenleri dolan düşman gemileri, çekirtileri sürüklüyerek Üsküdar önünden Kızkulesine doğru atıldılar. Bunlar akıntı sahasına girdikçe Sarayburnu sahiline düşmeğe başlıyorlardı. O zaman sıklıkla ve kayalıklarla örtülü olan bu kenar, hem akıntının, hem de Ayadimitri cephesinin müdahalesinden dolayı gemilerimiz için pek muhataralı idi. Baltaoğlu her tehlikeyi göze aldı; hasmının yakasını bırakmadı: 4 ayrı grup birer birer Kinaziyon kıyılarına düştü. Fakat artık gece olmuş, liman üzerine ancak barut parıltıları, grejuva ve yangın alevleriyle yırtılan koyu bir karanlık çökmüştü. Tekneleri delik deşik, dümen ve armaları harab düşman gemileri karaya düşmüş gibi görünüyorlardı. Bu şartlar altında muharebeye devam mümkün olmadığından Baltaoğlu ertesi gün netice almak üzere Dolmabahçeye döndü; 21 Nisan sabahı sahneye çıktıkları vakit 4 gemiden hiç birini yerinde bulamadılar. -Çünkü Gabriele Traviziani ile Zakkara Kriyonu geceyarısı geçidden çıkıp Evyeni kulesi altına kadar sokulmuş olan muattal tekneleri, bir rivayete göre ikisi batmış olduğundan, yalnız ikisini içeri çekmişlerdi.

Süleyman Bey ok ile gözünden vurulmuş olduğu için Hamza Bey ikinci defa olarak Gelibolu Mutasarrıflığına (donanma kumandanlığına) tayin edildi ve o gün ve ertesi gün nakil işlerine (gemilerin karadan yürütülerek Haliç'e nakli işlerine) şiddet ve sürat verildi."

Fetih gününde Türk donanması

Fatih donanmasından Haliç'e indirilen gemilerle oradaki Bizans ve İtalyan gemileri arasında 29 Mayıs'a kadar vukua gelen müteaddid çarpışmaları hep Türk denizcileri kazanmışlardır. Fetih günü Hamza Bey Haliç dışındaki bütün gemilerini Marmara cephesine, Sarayburnu sahiline ve mania üzerine sevkettiği gibi, Haliçteki filoya kumanda eden Yakub Bey de gemilerini Haliç cephesine yanaştırmış; bu gemiler de askerleri Haliç cephesinde karaya dökmüştür. Deniz azebleri Odunkapısından İstanbul'a girerken Hamza Beyin Sarayburnu'na döktüğü kuvvet de Yahudi mahallesine girmiştir. Haliç'teki düşman donanmasından 7 İtalyan gemisi kaçabilmiş, 5 Bizans gemisi ile 15 İtalyan gemisi zaptedilmiştir.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih deniz kuvvetlerini esaslı surette teşkilâtlandırarak yeni gemilerle takviye etmiş, donanma Akdenizde, Karadenizde muvaffakiyetli seferler yapmıştır. Fetihden 12 yıl geçtikten sonra, Midilli'ye asker çıkaran Venedik donanması, Osmanlı donanmasının geldiğini görünce muharebeye cesaret edemiyerek kaçıp gitmişti. Bu hâdise, o zaman Akdenizin en kuvvetli denizci devlet ve milleti olan Venediklileri kaçmağa mecbur eden Türk donanmasının, Fatih devrinde, 12 yıl içinde ne büyük bir kudrete eriştiğini isbata kâfidir.

Abidin DAV'ER

Günün yazısı

TÜRKLERİN İSTANBUL'DA 500 YILI... (*)

Dünya Federasyonunun nâşiri efkârı olan Freedom and Union mecmuasında çıkan bu yazıyı eski ve sadık bir Türk dostu olan Clarence Streit yazıyor. Mr. Streit, Birinci Dünya Harbinden sonra gazeteci olarak Türkiye'ye gelmiş ve o zamandanberi hakiki bir Türk dostu kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, bu ay, İstanbul'un 29 Mayıs 1453'de Türkler tarafından fethinin 500 üncü yıldönümünü kutluyor. Amerikalılar ve bütün Atlantik Camiası, pekâlâ bu kutlamaya katılabilirler. Bunun sebebi

(*) Vatan Gazetesi : 4 Haziran 1953

sadece, Sovyet Rusyaya yegâne bitişik NATO memleketi olan Türkiye'nin kuvvetli ve azimli bir müttefikimiz olduğunu ispat etmiş bulunması değildir. Türklerin tarihte yükselişinin doğu ticaret yollarını kesip, Batıyı, Hindistan'a yeni yollar bulmaya sevkettiği ve Atlantik Camiasının gelişmesine sebep olduğu bir hakikattir.

Konstantiniye'nin çökmesine 500 yıl önce ne sebep olmuştu?.. Bugün de Atlantik Camiasını doğuya râm edebilecek aynı âmil, yani birliksizlik!

1453'te belirsizlik

Lord Acton, "Modern Tarih Hakkında Takrirler" adlı eserinde şöyle diyor:

"Modern tarih, Osmanlı fütuhatının tazyığı altında başlamıştır. Konstantiniye, Yunan ve Lâtin kiliselerinin birleştirilmesi uğrunda müzakerelerin akamete uğramasından sonra düştü. Bu hususta Floransa da yapılan anlaşma tasdik edilemedi; hattâ bu teşebbüs hiddetle karşılandı ve umumî efkâr öylesine alevlendi ki, Türklerin hâkimiyeti altına girmek daha müreccah addedildi. İşte Batılı Hristiyanların, doğudaki kardeşlerinin yardımına koşmak hususunda bu yüzden tahallük göstermemeleri de felâketi tâcil etti...

"Türkler, Bizansta Lâtin taassubuna karşı mevcut korkudan istifade ettiler ve derhal Yunan Patriğine ve papazlarına himaye vâdettiller; imtiyazlar bahsettiller. Onların bu hareketi, Hristiyanları ihtida ettirmek değil, bilâkis çoğaltmak sistemine dayanıyordu. Bu şartlar altında, Sultanın Hristiyan tebaları "kurtuluşu" arzu bile etmez oldular."

Hürriyet ve birlik doğuyor

Lord Acton 1895'te de şöyle yazıyordu:

"Bu hâdiseler neticesinde tehdit altında bulunan küçük gruplar, milletlerin kendi kendilerini idare etmeleri, dinlere karşı tolerans gösterilmesi ve insan hakları uğrunda birleşmek zorunda kaldılar. İşte, zayıfların kuvvet ve haksızlığa karşı müşterek mukavemetlerinden, 400 yıllık tedricî inkişaf sayesinde, bugün hürriyet sağlanmış, emniyet altına alınmış, yayılmış ve nihayet anlaşılabilmiştir."

Acton "Amerikan İhtilâli" hakkındaki son takririnde aynen şöyle yazıyordu:

"Federalizm prensibinin gelişmesi neticesinde, Amerikan Anayasası, dünyanın şimdiye kadar görmüş olduğu millî camialardan en kuvvetlisini, en müreffehini, en zekisini ve en hürünü meydana getirmiştir."

Acton, Türk'lerin yükselişinden sonra, Amerikanın nasıl keşfedildiğini ve Yeni Dünyanın nasıl yükseldiğini anlattığı zaman, yani 1895'te, Amerika Birleşik Devletleri sadece bir Kuzey Amerika Devletiydi ve Türk İmparatorluğu da, "Avrupanın Hasta Adamı" olarak, münkariz bir istibdadın sembolüydü...

O zaman pek az insan, Acton gibi Amerika'yı istikbalin en kuvvetli ve en müreffeh memleketi olarak görebiliyordu; gene pek az kimse Türkiye'de hürriyet için bir ümit olduğunu tahmin edebiliyordu.

İstanbul'un fethinden sonra geçen 500 yılın son 50 yılı zarfında, Amerikan Cumhuriyeti dünyanın en hür ve en kuvvetli devleti olarak sıvrılmış ve Acton'un kanaatini haklı çıkarmıştır.

Türkiye'de de, şimdiye kadar mutlakîyet idarelerinin yerine kurulmuş cumhuriyetler içinde en ümit verici hamleleri yapan demokratik bir rejim meydana çıkmıştır.

Türkiye'yi ilk gördüğüm zaman

Türkiye'yi ilk defa 1921 de, ziyaret etmiştim. O zaman Birinci Dünya Harbinden yeni mağlûp çıkmıştı. Anadalonun batısında Yunan ordusu vardı., "Müthiş Türk" ün dünyada pek az dostu vardı. Vaziyet, herhangi bir Türkü ümitsizliğe düşürecek kadar vahimdi. Fakat bu şartlar içinde, Mustafa Kemal Atatürk, tarihin en muvaffak ihtilâllerinden birini yapabildi.

1921'de Samsun'dan Ankara'ya kadar olan 200 millik yolu, o zaman mevcut en iyi vasıtalarla dokuz günde katedebilmiştim. O zaman Avrupa ve Amerika'da revaçta olan bir tâbirle "Kemalist Haydutların", merkezine batıdan gelen ilk ecnebi muhabir bendim. Ankara'da, çok demokratik bir heyet olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ve hükûmetini yakından tetkik edebildim. Mustafa Kemal'le birkaç defa tahriri ve şifahi mülâkatlar yaptım... O zaman, onun; rastladığım en şâyani dikkat insanlardan biri olduğuna kanaat getirmiştim. Sonraki muvaffakiyetleri bu kanaatimi teyit etti. O mahrumiyetli kış günlerinde, düşman Ankara kapılarındayken bana anlattığı fikirlerin ve hattâ daha fazlasının gerçekleştiğine şahit oldum.

Türk ihtilali

Ankara'dan ayrıldıktan bir iki gün sonra, Türkler, Yunanlıları mağlûp ettiler ve Birinci Cihan Harbi mağlûpları arasında muzaffer devletlerin dikte ettiği bir sulh muahedesi yerine, tazminat ve silâhsızlanma tazammun etmiyen bir muahede imza eden yegâne millet oldular. İstanbul'da Haliç'e nâzır apartımanımızın penceresinden Türk'lerin İstanbul'u tekrar fethedişlerini seyrettim...

1924'te "Philadelphia Public Ledger" gazetesi namına Paris'e gitmeden evvel, Türkiye'nin saltanatı ve hilâfeti ilga edip, Cumhuriyeti ilân edilmesini gazeteme bildirmek fırsatını bulmuştum. Bu, dünyanın en eski hanedanlarından birinin sonu olmaktan çok fazla bir mâna taşıyordu. Bu İslâmiyetteki en yüksek dinî makamın nüfuzuna son veriyor, Türkiye de devleti, dinden ayırıyor ve şeriatın yerine medenî kanunu hâkim kılıyordu. Batının, reformasyonun, o kadar kan ve nesil pahasına yaptığı iş bir hamlede yapılmıştı.

Rusya'daki Bolşevik "İhtilâli" denilen şey hakikatte bir "mukabil ihtilâl" di, zira ferdi, devlete râm etmişti.

İnsanoğlunun, kabilesinin istibdadına karşı ilk başkaldırışından beri, hakikî ihtilâl, ferdi hürriyete kavuşturup, devleti ferde râm eden hareket, demek olmuştur. İşte bu mânada, Türk ihtilâli hakikî bir ihtilâldi ve tarihte, bu kadar az kan dökülerek bu kadar fazla iş başaran başka hiçbir ihtilâl bilmiyorum.

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin başladığı inkılâplara, evvelâ Atatürk'ün, sonrada kıymetli halefi İsmet İnönü'nün liderliği altındaki tek parti idaresi devam etmiştir. Bu şahsiyetler Türkiye'nin istikrarlı bir demokrasi olabilmesi için evvelâ böyle tek parti idaresi altında garplılaştırılması gerektiğine inanıyorlardı. Demokrasiye, daha demokratik yoldan gitmek isteyenler o zaman memleket haricine çıkmaya mecbur olmuşlardı. Fakat şimdi hepsi, yurtlarına, şerefli birer hayat sürmek üzere dönmüş bulunuyorlar.

Yeni Türkiye o kadar sağlam esaslar üzerine bina edilmiştir ki, bundan birkaç sene evvel yeni bir muvaffakiyet kazandı. İnönü idaresi altında serbest seçimler yapıldı ve muhalefetin zaferiyle neticelendi. Muhalefet partisi, iktidarı kan dökülmeden "diktatör" den devir aldı ve tek parti devrinin yerine çok parti devri başladı.

Kansız ihtilal

33 yıllık Türk ihtilâli esnasında nisbeten az muhalefet lideri idam edilmiş ve ancak bir avuç insan hapsedilmiştir. Diğer ihtilâllerin "lâzımı gayri mufarıkı" addedilen kütle halinde idamlar, tedhiş, ve dahili harp Türkiye'de vâki olmamıştır. Gerçi Türk-Yunan Harbinde kan dökülmüştür, ama gene Türk ihtilâlinin şâyânı hayret başarılarından biri de şudur ki; büyük bir düşmanlığın yerine 20 nci asırda Avrupada yapılan sulh anlaşmalarının en muhkemini meydana getirmiş ve Türklerle Yunanlıları sıkı dost ve müttefik yapmıştır.

Müthiş Türk

1923'ün "Müthiş Türk" ü artık, 1953'ün "Hayret verici Türk" ü olmuştur. Önünde daha katedilecek bir hayli mesafe vardır ama gene de onun başarıları, insan hürriyetinin ne büyük güçlüklerle karşı mücadele etmenin imkânlarına inanmış insanlar için, büyük bir ilham kaynağıdır. İnsanlık, Türkün bugün Avrupa ve Asyayı birleştiren; İstanbul'da, Orta Doğu ile Orta Doğu memleketlerine gözdikmiş bir yeni despot'un ortasında nöbet beklemesinden dolayı memnun ve müsterih olmalıdır... Türkler, İstanbul'u fethettikleri zaman, yâni bundan 500 yıl önce, Batılılar istikbale korku ile bakmışlardı. Şimdi biz, istikbale, onların başardığı mucizelere güvenerek, imânla bakabiliriz."

Clarence K. STREİT

500 YIL SONRA (*)

Fatih Sultan Mehmet 500 yıl evvel, bugünlerde İstanbul'u fethederek Osmanlı Devletini o devrin kudretli ve mühim devletlerinden biri haline getirmişti. Çünkü İstanbul, bugün olduğu gibi, 500 yıl evvel de, bir kilid şehirdi. Milattan 657 yıl önce kurulmuş olan İstanbul, Milâdın 330 uncu senesinde, evvelâ Roma İmparatorluğunun merkezi, sonra da 395'te Roma İmparatorluğu Şarkî ve Garbî diye ikiye ayrılınca Şarkî Roma İmparatorluğunun payitahtı olmuş ve iki kıtanın elele verdiği coğrafya, strateji ve ekonomi bakımlarından çok mühim şehre sahip olan Bizans İmparatorluğu, İstanbul sayesinde Avrupa, Asya ve Afrika'da geniş ülkelere sahip kudretli bir devlet olmuştu.

1453'te İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğunu ortadan kaldırmış olan büyük Türk hükümdarı Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un stratejik ehemmiyetine dayanarak zaferler kazanmış; Rumeli ve Anadolu'da ülkeler fethederek Osmanlı Devletini o devrin kudretli devletlerinden biri haline getirmiş, kendisini takiben tahta çıkan ikinci Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve nihayet İkinci Selim zamanlarında Osmanlı İmparatorluğu Avrupa, Asya ve Afrika'da büyük ülkelere sahip ve denizlere hakim olmuş, ihtişam ve satvetinin en yüksek mertebesine çıkmıştır. Bu haşmet ve satveti sağlayan mühim amiller arasında, İstanbul gibi strateji bakımından pek mühim olan bir şehrin devlet merkezi olmasını da saymak icap eder.

(*) Cumhuriyet Gazetesi : 8 Haziran 1953

Türkiye Cumhuriyetinin bugünkü vaziyetinde, 500 yıldır Türk olan İstanbul'un ve bu şehri kilid bir mevzi halinde bulunduran Boğazların devletimizin elinde bulunmasının da büyük tesiri vardır.

Washington'da verilen ve dünkü gazetemizde çıkan bir haberde Amerikan Âyan Meclisi Dış Münasebetler Komisyonu Başkanı Cumhuriyetçi Alexander Wiley'in dost ve müttefik memleketlere yapılacak yardım tahsisatı hakkındaki gizli bir oturumdan sonra beyanatta bulunduğu ve Türkiye hakkında şöyle dediği bildiriliyordu:

"Türkiye'nin müdafaa masraflarına ayırdığı tahsisat gitgide artmıştır. Bu memleket bütün müttefiklerimiz arasında en büyük orduya sahip bulunmaktadır"

Memleketimizin bugün millî müdafaasına en büyük ehemmiyet vermekte olması ve 22 milyona yaklaşan nüfusuna rağmen, Amerikanın 50, 100, 300 milyonluk müttefikleri arasında, en büyük orduya sahip bulunması, dünyanın bu karışık zamanında, 500 yıl evvelkini andıran bir kudretle medenî milletler camiası içinde yer aldığımızı gösteriyor. Türkiye, kahraman ordusunu hiçbir tecavüz maksadı gütmeksizin yalnız ve sadece herhangi bir taarruza karşı istiklâlini ve toprak bütünlüğünü müdafaa için, günden güne artan bir kuvvetle ayakta tutmakta, bir yandan da bir milletin askeri gücünün en büyük mesnedi olan iktisadî kudretini yükseltmeğe çalışmaktadır. Amerikalı senatörün dediği gibi zirai istihsalımız, İtalya Yunanistan'daki yüzde 10 ila 15 artışa mukabil, yüzde 50 nisbetinde artmıştır. İktisadî gayretlerimizin meşkûr semereleri yalnız ziraatimize münhasır değildir; diğer sahalarda da gözle görülür ve elle tutulur inkişaf ve terakkiler müşahade edilmektedir. Memleket ve milletimiz, ilerleme, yükselme ve kuvvetlenme yolunda azimle yürüyor. Maddî gücümüz arttıkça her zaman sağlam olan manevî kuvvetimiz de, kendimize güvenimizde artmaktadır. Dünün "Hasta adamı" yerine bugün millî bir mucize ile sapasağlam güçlü kuvvetli bir delikanlı kaim olmuştur. Büyük Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin henüz 30 uncu yılındayız. Göksümüzü iftiharla kabardan inkişaf ve kudret, bu 30 yıl 30 gün demektir. Uzun seneler süren harblerden yorgun ve fakir çıkan bir memleketin 30 yılda gösterdiği bu canlılık ve yaptığı ilerleme hamlesi, Türk milletinin damarlarında dolaşan kanın kudret ve haysiyetini gösterir. Fatih'in, Yavuz'un, Kanuni'nin ve o devirlerde devleti büyük bir ihtişam ve savvete ulaştıran kahramanların torunları olduğumuzu bütün dünyaya ispat ediyoruz. İstanbul'un 500 üncü fetih yılını idrak ve tes'id ettiğimiz bugünlerde, istikbale tam bir iman ve güvenle bakıyoruz.

B) YAZILI SORULAR

1 - RESMÎ ARABALAR (*)

Kırmızı plâkalı resmî otomobillerle hizmet arabalarının sayıları, giderleri, kullanım biçimleri, kişisel hizmetlerde kullanıldığı yakınmaları günümüze dek hep gündemde kaldı.

Konya Milletvekili A. Fahri AĞAOĞLU'nun konuya ilişkin yazılı sorusu ve yanıtı konunun önemli bir kesitini vermektedir.

Sorusu ve Maliye Bakanının yanıtı tutanaktan aynen alındı.

Konya Milletvekili Abdürrahman Fahri Ağaoğlu'nun, kırmızı plâkalı resmî otomobillerle hizmet otomobillerinin sayısına ve yıllık masraflarına dair olan sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın yazılı cevabı

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Aşağıdaki sorulara Maliye Bakanı tarafından yazılı olarak cevap verilmesini rica ederim. Saygılarımla...

1. Kırmızı plâkalı kaç adet resmî otomobil vardır, kimlerin emrinde-dir?

Her otomobilin, şoför ücretleri, işletme masrafları ve amorti bedelleri ve saire ile yıllık masraflara kaç liradır?

2. Memleket dâhilinde kaç adet hizmet otomobili vardır, nerelerde ve ne gibi hizmetlerde çalıştırılmaktadır?

Şoför ücretleri, işletme masrafları, amorti bedelleri ve saire dâhil olmak üzere mecmuunun yıllık masrafı kaç liradır?

3. Otomobil saltanatı şeklinde ifade edilen ve resmî otomobillerin kullanılmasında açık bir sufiistimal teşkil eden ve Milletin gözünden kaçmıyan, iktidarı Millet nazarında düşüren çirkin hareketler, hâlen dahi eskisi gibi devam etmektedir. Bunların önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünülmektedir?

Sufiistimalleri önlemek mümkün değilse bütün resmî otomobilleri kaldırıp, makam ve hizmet sahiplerine, ancak zaruri masraflarını karşılamak üzere maktu bir ücret vermek, maddi ve mânevi bakımdan memleket için daha hayırlı ve daha iyi olmaz mı? Bu suretle bu dert kökünden halledilemez mi?

16.I.1951

Konya Milletvekili

Abdürrahman Fahri Ağaoğlu

(*) Tutanak Dergisi : C. 8, s. 366-372

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

T.C.

Maliye Bakanlığı
Bütçe ve Mali Kontrol
Genel Müdürlüğü
Ş : 5/A

25.I.1951

Sayı : 115572 - 1/838

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Kırmızı plâkalı resmî otomobillerle hizmet otomobillerinin sayısına ve yıllık masrafına dair Konya Milletvekili Abdürrahman Fahri Ağaoğlu tarafından verilen yazılı soru önergesine cevap verebilmek için gereken malûmat bakanlıklardan istenmiştir.

Karşılık alındıktan sonra cevabımızın takdim kılınacağını arz ederim.

Maliye Bakanı
H. Polatkan

T.C.

Maliye Bakanlığı
Bütçe ve Mali Kontrol
Genel Müdürlüğü
Ş : 2

23.VI.1951

Sayı : 115572 - 1/7883

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Kanunlar Müdürlüğü söziyle alınan 18.I.1951 gün ve 1255-2561 sayılı yazıları karşılığıdır.

Kırmızı plâkalı resmî otomobillerle hizmet otomobillerinin sayısına ve yıllık masrafına dair Konya Milletvekili Abdürrahman Fahri Ağaoğlu tarafından verilen yazılı soru önergesi ile istenilen bilgi aşağıda sırasıyla arz edilmiştir.

1. Müfredatı ilişik cetvelde gösterildiği üzere, -Cumhurbaşkanlığı ve Büyük Millet Meclisi Başkanlığı emrinde olanlar hariç- emre tahsis edilmiş binek otomobili sayısı 28 olup bunların yıllık şoför, işletme, tamir masrafları yekûnu (175 603) liradır.

2. Makam emrine tahsis edilen binek otomobilleri adedi 100, yıllık masrafı (425 684) liradır.

3. Ecnebi misafirler emrine tahsis edilmek üzere Başbakanlıkta ayrıca 2 adet binek otomobili mevcut ise de geçen mali yıl içinde kullanılmamıştır.

4. 3827 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Genel Bütçeye giren dairelerle Katma Bütçeli dairelerin ve İktisadi Dev-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

let Teşekkülleri ve Bankaların çeşitli hizmetlerinde kullanılan otomobil sayısı 1 824 ü genel ve Katma Bütçeli dairelerde, 685 i de Bankalar ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde olmak üzere 2 509 dur. Bunlardan Genel ve Katma Bütçeli daireler hizmetlerinde kullanılanların yıllık masrafları yekûnu (11 783 014) lira, diğerlerinin yıllık masrafları tutarı da (4 762 331) liradır.

Yukarda ayrı ayrı maddeler halinde gösterilen otomobillerin genel toplamı 2 639 ve yıllık masrafların genel toplamı da (17 146 632) liradır.

5. Emirlerine binek otomobili tahsis edilenlerle makam hizmetleri için tahsis edilen otomobillerin ve genel ve katma bütçeli dairelerle, özel idare ve belediyelerin ve bunlara bağlı daire ve müesseselerin sermayesinin en az yarısına yukarda yazılı daire ve müesseselerin iştiraki bulunan veya kanunla kurulu olan banka, kurum ve ortaklıkların görevli bulundukları hizmetlerden taahhüt yoluyla ifası mümkün olmıyan veya daha pahalıya mal olacağı anlaşılan işlerinin ifası için kullanacakları, çeşitli otomobillerin tahsis edildikleri makam veya hizmet haricinde kullanılmalarını ve bilhassa hususi ve şahsi işlerde bu vasıtalarından faydalanmayı şiddetli ceza müeyyideleri ile meneden yeni bir taşıt kanunun tasarısı hazırlanarak Bakanlar Kurulunun tetkikına sunulmuş bulunduğunu saygı ile arz ederim.

Maliye Bakanı

H. Polatkan

Nakil vasıtaları hakkındaki 3827 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvele
dâhil olup emirlerine binek otomobili tahsis edilenler

Dairesi	Otomobilin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Senelik masrafı
Başbakanlık	Binek	2	Başbakan otomobili	13 000
Başbakanlık	"	2	Devlet Bakanları otomobilleri	13 000
Danıştay Başkanlığı	"	1	Danıştay Başkanı otomobili	5 100
Adalet Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	9 000
Yargıtay Başkanlığı	"	1	Yargıtay Başkanı otomobili	5 100
Yargıtay Başkanlığı	"	1	Yargıtay Başsavcısı otomobili	5 100
M.S.B.	"	1	Bakan otomobili	8 200
M.S.B.	"	1	Genelkurmay 1 nci Başkanı otomobili	6 250
M.S.B.	"	1	Genelkurmay 2 nci Başkanı otomobili	1 630
M.S.B.	"	3	1 inci, 2 nci ve 3 üncü Ordu müfettişleri otomobilleri	15 209
İçişleri Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	7 000
Dışişleri Bakanlığı	"	2	Bakan otomobili	14 000

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Dairesi	Otomobilin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Senelik masrafı
Dışişleri Bakanlığı	"	1	Bakanlık Umumi Kâtibi otomobili	7 000
Maliye Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	7 000
Bayındırlık Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	6 760
Sağlık ve S. Y. B.	"	1	Bakan otomobili	6 600
Gümrük ve Tekel Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	7 000
Tarım Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	7 500
Ulaştırma Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	6 500
Ekonomi ve Ticaret B.	"	1	Bakan otomobili	6 150
İşletmeler Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	6 000
Millî Eğitim Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	6 000
Çalışma Bakanlığı	"	1	Bakan otomobili	6 504
		28		175 603

Nakil vasıtaları hakkındaki 3827 sayılı Kanuna bağlı (2) sayılı cetvele
dâhil makam otomobilleri

Dairesi	Otomobilin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Senelik masrafı
Emniyet Genel md.	Binek	2	Ankara ve İstanbul Emniyet müdürleri otomobilleri	7 760
Valilikler	Binek	63	Vali otomobilleri	365 327
Millî Savunma Bakanlığı	Binek	35	Kolordu, Tümen ve Yurt içi Bölge Komutanları otomobilleri	52 597
		Toplam	100	425 684

3827 sayılı Kanunun beşinci madesi gereğince ecnebi misafirlere tahsis
için Başbakanlık emrine verilen otomobiller

Başbakanlık	Binek	2	Ecnebi misafirler emrinde	1
-------------	-------	---	---------------------------	---

3827 sayılı Kanunun 7 inci madesinin verdiği yetkiye dayanılarak kul-
lanılan hizmet otomobilleri

Dairesi	Otomobolin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
Başbakanlık	Kamyonet	1	Resmî Gazete ve düstur tevzi işlerinde	8 100
Başbakanlık	Motosiklet	2	Şifre ve acele işlerde	

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Dairesi	Otomobolin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
Vakıflar G. Md.	Kaptıkaçtı	1	Fukara imarethanelerinde yemek tevzi işlerinde	4 550
Basın-Ya. ve T.G. Md.	Otobüs, kamyon, kamyonet, kaptıkaçtı	7	Radio evleri ve istasyonları hizmetlerinde	26 720
Dv. Mete. İş. G. Md.	Otobüs, kamyon, kamyonet, motosiklet	29	Muhtelif hizmetlerde	34 360
Tapu ve K.G.Md.	Hizmet otomobili	2	Genel Müdürlüğün çeşitli işlerinde	9 600
M. Savunma Bk.	Hizmet otomobili	4	Genelkurmay ve Bakanlık hizmetlerinde	4 312
Emniyet G. Md.	Hizmet otomobili	8	Takip ve teftiş işlerinde	31 534
Jandarına G. Ko.	Hizmet otomobili	3	Takip ve teftiş işlerinde	10 980
Maliye Bakanlığı	Kamyonet	1	İstanbul Defterdarlığı para nakil işlerinde	4 700
Milli Piyango İda.	Kamyonet	1	Döner kürelerin naklinde	1 438
Milli Eğ. Bakanlığı	Jeep	20	Köy enstitülerinde ziraat ve sanat derslerinde kullanılmaktadır.	[1]
Milli Eğ. Bakanlığı	Kamyon	9	Köy enstitülerinde ziraat ve sanat derslerinde kullanılmaktadır.	[1]
Milli Eğ. Bakanlığı	Otobüs, kamyon, kamyonet	14	Muhtelif okullarla sanatoryum ve prevantoryum hizmetlerinde	33 330
Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları G. Md.	Hizmet otomobili	30	Amerikan mütehassısları emrinde ve bölgeler yol ve bakım işlerinde	174 320
Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları G. Md.	Kamyon, kaptıkaçtı, kamyonet, jeep, pikap	1 371	Yol bakımı, emaneten yol yapımı ve çeşitli bayındırlık işlerinde	9 865 014
Sağlık ve Sosyal Y.B.	Kamyon, kamyonet ambülans, jeep kaptıkaçtı, otobüs	36	Hastaneler ve sağlık müesseseleri hizmetlerinde	118 980
Sağlık ve Sosyal Y.B.	Kamyon, kamyonet ambülans jeep kaptıkaçtı, otobüs	26	Sağlık savaşı işlerinde	97 300
Sağlık ve Sosyal Y.B.	Kamyon, kamyonet, ambülans, jeep, kaptıkaçtı, otobüs	52	Sıtma savaşı	245 400

[1] Masrafları ders araçları tertibinden ödendiğinden ayrıca tesbitt mümkün olamamıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Dairesi	Otomobolin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
H. ve S.S.G.M.	Hasta nakil oto.	1	Hasta nakil işlerinde	2 153
Gümrük ve Tekel B.	Hizmet otomobili	1	Ankara Gümrük Müdürlüğü ile hava meydanlarının irtibatını tesis işlerinde	4 785
Gümrük ve Tekel B.	Hizmet otomobili	1	Tekel Gn. Md. muhtelif hizmetlerinde	4 400
Gümrük ve Tekel B.	Otobüs	1	1949 yılından beri hizmetten çekilmiştir.	-
Tarım Bakanlığı	Otobüs, kamyon, jeep, kamyonet	99	Bakanlık ve Bakanlığa bağlı genel müdürlüklerin çeşitli hizmetlerinde	445 500
Ulaştırma Bakanlığı				
D.D.Y.G. Md.	Kamyon	14	Cer atelyeleriyle mağazalarda malzeme nakliyatında	51 587
D.D.Y.G. Md.	Ambülans	1	Ankara hastanesinde hasta nakil işlerinde	5 088
P.T.T.G. Md.	Kamyon, kamyonet, kaptıkaçtı, binek	73	Posta nakliyatı, hat tamiri gibi P.T.T. işlerinde	498 642
D. Dz. Y. G. M.	Jeep kaptıkaçtı	1	Meydanla genel müdürlük arasında irtibat temininde	5 255
D. Dz. Y. G. M.	Kamyon, kamyonet, jeep	14	Malzeme ve hasta nakil işleriyle posta nakliyatında	89 466
Çalışma Bakanlığı	Kamyonet	1	İstanbul bölgesi iş yerleri teftişinde	5 500
	Toplam	1 824		11 783 014

Bankalar ve İktisadi Devlet Teşeküllerinde bulunan nakil vasıtaları

Dairesi	Otomobolin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
T.C. Merkez Bankası	Kamyonet	1	Para ve tahvilât nakil işlerinde	8 300
T.C. Ziraat Bankası	Hizmet otomobili	18	Merkez ve taşra teşkilâtında çeşitli işlerde	111 750
Top. Mah. Ofisi	Kamyonet	15	Merkez ve taşra teşkilâtında çeşitli işlerde	110 160
Petrol Ofisi [*]	Kaptıkaçtı	2	Muhtelif hizmetlerde	3 000
Türkiye Şe. Fab. [**]				

[*] Ayrıca 100 ü mütecaviz sarnıçlı akar yakıt nakil kamyonu mevcut olup bunların masrafları işletmeye intikal ettiğinden ayrıca tesbiti kabil olmamıştır.

[**] Bu rakamlara fabrikalarda mevcut kamyonlar dâhil değildir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Dairesi	Otomobilin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
T.A.Ş. Uşak Fab.	Jeep, kaptıkaçtı, ambulans, otobüs	20	Ziraat bölge işleriyle idare işlerinde	146 776
Eskişehir Fabrikası	Jeep, kaptıkaçtı, ambulans, otobüs	17	Ziraat bölge işleriyle idare işlerinde	119 699
Turhal Fabrikası	Jeep, kaptıkaçtı, ambulans, otobüs	16	Ziraat bölge işleriyle idare işlerinde	120 629
Alpullu Fabrikası	Jeep, kaptıkaçtı, ambulans, otobüs	15	Ziraat bölge işleriyle idare işlerinde	129 847
Büro ve çiftlikler	Jeep, kaptıkaçtı, ambulans, otobüs	8	Ziraat bölge işleriyle idare işlerinde	68 571
Sümerbank G.M.Fab. rika ve işletmeler	Kamyon, kamyonet, otobüs, motosiklet, arasöz, jeep	152	Çeşitli nakliyat işlerinde	986 208
M.T.A. Endüstrisi	Kamyon, jeep, vinçli römork, traktör	125	Nakliyat ve sondaj işlerinde	768 720
Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu G.M.	Kamyon, kamyonet, hasta otosu, otobüs, binek	53	Fabrikalar umumi hizmetleriyle çeşitli nakil işlerinde	222 807
İşçi Sigortaları G.M.	Hasta nakil otomobili	8	Hasta nakil işleri için mubaya edilmiş olup henüz hizmete girmemişlerdir.	—
Etibank				
Ereğli kömürleri işlet.	Motosiklet, kaptıkaçtı, jeep, otobüs, itfaiye, kamyon, kamyonet	129	Kömür Havzasında çeşitli işlerde	433 598
Garp Linyitleri işlet.	Jeep, kaptıkaçtı	8	Muhtelif İşletme hizmetlerinde	48 567
Divriği demir madenleri	Jeep, kaptıkaçtı, Kamyon, otobüs	7	Muhtelif İşletme hizmetlerinde	38 629
Şark kromları işletmesi	Jeep, kaptıkaçtı, kamyon, otobüs	8	Muhtelif İşletme hizmetlerinde	80 252
Ergani Bakır İşletmesi	Jeep, kaptıkaçtı, kamyon, otobüs	44	Muhtelif İşletme hizmetlerinde	258 893
Kükürtlü İşletmesi	Kamyon	3	Kömür naklinde	14 550

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Dairesi	Otomobilin cinsi	Adedi	Hangi işte kullanıldığı	Yıllık masrafı
Keçiörlü kükürt- leri işletmesi	Kamyon	8	Nakliye işlerinde	52 047
Kömür satış ve tevzi müessesesi İstanbul şubesi	Jeep	1	Depolarla satış müessesesi ara- sında irtibat işlerinde	3 000
Çatalağı İstanbul Enerji nakil hattı inşaatında	Jeep, kamyon, binek	19	İnşaat işlerinde	[1]
Etibank İskenderun bürosu	Kamyonet, jeep, motosiklet	3	İşçi ve amele nakil işlerinde	11 488
Elektrik Etüd İdaresi	Kaptıkaçtı, kamyon, kamyonet	5	Çeşitli işlerde	24 840
	Toplam	685		5 762 331
	Genel toplam	2 638		17 146 632

2. - ÇERKEZ ETEM TANIMI

Soyadı bulunmayan dönemlerde kişilerin kimliği; adı, baba adı, memleketi ve çoğu kez etnik grubu ile belirlenirdi.

Cumhuriyet Döneminde bu alışkanlıkla Kürt Mustafa, Çerkez Etem, Laz İsmail, Gürcü Yusuf gibi olumsuz kişileri tanımlarken kullanıldı.

Olumsuz kişiler belirlenirken, olumsuzluğun kişiden öte etnik gruba mal edilme anlayışı kimi zaman tepkilere yol açtı.

Kürt Mustafa diwanı tartışılırken itiraz üzerine bu tanım "Nemrut Mustafa"ya dönüştürüldü.

Günümüzde sorun olan etnik kimlik, Dokuzuncu Dönemde bir yazılı soruya konu oldu ve tutanağa geçti. Tarihi yönü ağırlıklı bu soru ve cevabı, tutanaklardan aynen alınmıştır.

Afyon Karahisar Milletvekili Ali İhsan Sâbis'in, İnönü şehitliğinde yapılan tören münasebetiyle Eskişehir Hava teşkilâtı namına söylenen sözlerle dair sorusuna Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in yazılı cevabı (2)

[1] E. C. A. Yardımından ödenmektedir.

[2] Tutanak Dergisi c. 8, s. 424-425, Ta. 27.6.1951

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

27 Mayıs 1951'de İnönü muharebeleri şehitlerinin namını anmak için Bözüyük civarında İnönü Şehitliğinde yapılan tören esnasında Eskişehir'deki hava teşkilâtımız namına söylenen sözler münasebetiyle aşağıda yazılı sorularıma Millî Savunma Bakanı tarafından yazılı cevap verilmesini dilerim.

Afyon Milletvekili
Gl. A. İhsan Sâbis

1. Bir kurmay hava binbaşı tarafından İnönü muharebeleri hakkında kürsüde izahat verirken büyük bir halk kütlesinin ve hususiyle civarda sâkin Çerkez köylülerinin huzurunda (Hain Çerkez Etem ve avenesi) tâbiri kullanılmış ve hazır bulunan Çerkez köylüler bu kelimelerden dilgîr olmuşlardır. Geçen sene de bu tarzda beyanat yapılmış, (Hain Çerkez Etem ve avenesi) tâbiri yerine (Hükûmete karşı isyan etmiş olan hain Etem ve ona kapılmış olanlar) şeklinde bir tâbir kullanılsa daha uygun olmaz mı?

2. Tören sonunda Eskişehir'den gelmiş olan Hava Generali Hamdullah Suphi ile görüşerek (böyle bir tâbir kullanılmasa daha iyi olur Çerkez köylüleri yaralamakta bir mâna yoktur) demiştim, (Tarihi hakikatları söylüyoruz) cevabını verdi. Şimdi Eskişehir'deki hava kumandanına yukardaki birinci sualıma uygun bir yazı ile Millî Savunma Bakanlığı tarafından tebligat yapılması münasip değil mi?

Millî Savunma Bakanlığı
Hususi Kalem
Sayı : 161

27.VI.1951

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

21.VI.1951 gün ve 2063-4435 sayılı yazıları karşılığıdır :

İnönü muharebeleri şehitlerini anma merasiminde, İnönü muharebeleri hakkında tarihi vakaları zikrederken bir hava kurmay subayının (Hain Çerkez Etem ve avenesi) tâbiri kullanmasından dolayı verilmiş bulunan önerge konusu incelenmiş ve teklif hakkında şu kanaata varılmıştır :

A) (Çerkez Etem) tâbiri ve adı, Türk Milletinin istiklâli ve bakasını sağlayan ve bugünkü müstakil millet ve Cumhuriyetimizin temelini kuran, istiklâl savaşımızın tarihi sayfaları ve kayıtları arasına geçmiş hain bir şahsı istihdaf etmekte ve yalnızca o şahsa izafe edilmiş bulunmaktadır. Buradaki (Çerkes) tâbiri o şahsın mâruf olduğu ve her zaman adıyla birlikte zikredilegelmekte bulunduğu bir (lâkap) mahiyetindedir. Ve hiç şüphesiz her hangi bir kitle ve zümreyi istihdaf etmemektedir. Nitekim gerek

geçmişte ve gerek yakın tarihimizde (Meselâ Konyalı Delibaşı, Kürt Mustafa) gibi birçok âsi şahıslar buna benzer memleket veya şehir veya ırk lâkapları taşımakla mâruf bulunmaktadır.

Binaenaleyh, (Çerkez Etem) e (Çerkez) denilmemesi hakkında her hangi bir tedbir almaya kalkışmak, bir yandan bu şahısla ilgili vaka ve hâdiseler hakkında yazılmış ve söylenmiş (Gazete, kitap, risale, hikâye, nutuk ilâ...) gibi bir çok eserler de artık tarihe malolmuş bir hakikati olduğu gibi söylemekten içtinap etmek mânasını verebileceği gibi; öte yandan (Çerkez Etem) adının (Çerkez) liği temsil ettiği ve dolayısıyla Çerkezleri gücendirdiği ve binaenaleyh (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı) gibi ve müttehit bir kitle yerine (Çerkezler) gibi ayrı bir zümrenin veya kitlenin mevcudiyetini resmen izhar, ilân etmek gibi suitefehhüme de kolaylıkla sebep olabilir.

Kanaatimizce, Türkiye Cumhuriyeti halkı, Türk Milletinden ve Türk vatandaşlarından teşekkül etmekte olduğu için bu bünyede ırk ve din ayrılıkları olsa bile bunlar kanun nazarında ve Hükümet makamlarınca tefrik edilmezler ve dolayısıyla resmî muamelâtta nazarı dikkate alınmazlar. Münferit şahısların taşıdıkları lâkap, unvan ve mânalar Türk Milletini teşkil eden kitlenin bünyesi mefhumuna izafe edilemez.

B) İkinci soruda ise :

Eskişehir 1 inci Hava Kuvveti Komutanı ile geçen muhaverenin mahiyeti hususi bir konuşmadan ibarettir. Hususi hallerde, hasbîhallerde geçen şahsî mütalâalar, vazife ve makam salâhiyetlerine menfi bir tesiri bulunmadıkça resmen müdahaleyi icabettirmez.

Generalliğe yükselmiş ve uhdesine verilmiş vazife ve mesuliyeti müdrîk olduğuna şüphe edilemez bulunmuş olan Eskişehir 1 inci Hava Kuvveti Komutanına bu yolda tebligat yapmak, Millî Savunma Bakanlığınca, bu komutanın yukarı maddelerde arzedilen kanaatlere aykırı, dolayısıyla zararlı bir kanaat taşıdığına inanmış olunduğu mânasını verebileceğinden yerinde ve uygun bir müdahale olarak kabul edilmemektedir.

Millî Savunma Bakanı

H. Köymen

3. – ZAFER BAYRAMI KUTLAMALARI

30 Ağustos 1951'de Dumlupınar'da düzenlenen törende Türkiye Büyük millet Meclisi temsilcilerine konuşma olanağı verilmemesi nedeninin açıklanmasına dair aşağıdaki yazılı soru ve cevabı tutanaktan aynen alınmıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Afyon Karahisar Milletvekili Ali İhsan Sâbis'in, Dumlupınar'da 30 Ağustos Zafer Bayramını kutlama törenine katılan milletvekillerine söz verilmemesi sebebine dair sorusuna Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in yazılı cevabı ()*

7.XI.1951

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Dumlupınar'da 30 Ağustos Zafer Bayramını kutlama töreninde Büyük Millet Meclisini temsil etmek üzere benimle beraber üç milletvekilinden mürekkep bir heyet tâyin buyrulmuş idi. Tören esnasında Türk Milletini Büyük Millet Meclisi namına tebrik için bu heyete söz verilmemesi sebepleri ve işin gazetelere büsbütün uydurma bir şekilde aksettirilmesi hakkında aşağıda yazılı sorularımı Milli Savunma Bakanının yazılı cevap vermesini dilerim.

Afyon Milletvekili
General Ali İhsan Sâbis

1. Dumlupınar'da 30 Ağustos Zafer Bayramını kutlama merasimi için Genelkurmayca tertip ve tebliğ edilmiş resmî bir talimatname var mıdır? Varsa buradan kimlere söz verileceği tesbit olmuş mudur? Milletvekillerine söz söylenmez diye bir kayıt var mıdır?

2. Büyük Millet Meclisini temsil etmek üzere resmen bir milletvekili veya birkaç milletvekilinden mürekkep bir heyet gönderilmiş olursa, bu milletvekiline veya heyete mezkûr tören esnasında söz verilmemesi için bir kayıt var mıdır? Verilmesi veya verilmemesi hakkında hiçbir kayıt yoksa, tören komutanının böyle bir heyetin gelmiş olduğunu görmesi üzerine kendiliğinden mesuliyet deruhde edip karar vererek Büyük Millet Meclisi temsilcilerine söz vermeyi tensip etmesi icabetmez mi?

3. Merasimden evvel hususî bir toplantıda tören komutanına bu lüzum söylenirse, kor komutanlığına yükselmiş bir generalin, Büyük Millet Meclisinin Cumhuriyet rejiminde haiz olduğu en yüksek mevkii ve salâhiyeti idrak ve takdir ederek ve kendiliğinden karar vermek hassasını göstererek bu talebi kabul etmesi lâzımgelmez mi? Milli Savunma Bakanı Büyük Millet Meclisinin Savunma Bakanlığından daha yüksek bir mevkide ve salâhiyette bulunduğunu ve bakanlıkça tanzim edilmiş talimatnamelere bu gibi törenlerde tıpkı bakanlık mümnessili gibi, büyük Millet Meclisi temsilcilerine de söz verilmesi lüzumunu kaydetmek ica-

(*) Tutanak Dergisi : C. 10, s. 252-254

bettiğini takdir etmiyor mu? Büyük Millet Meclisinin Millî Savunma Bakanlığından daha yüksek bir mevkide ve salâhiyette olduğunu generaller henüz öğrenmemişler midir? Veya bunu kabul etmek istemiyorlar mı?

4. 30.VIII.1951'de Dumlupınar'daki törende Büyük Millet Meclisini temsil etmek üzere üç milletvekilinden mürekkep bir heyet gönderilmişti; ben de bu heyete dâhil idim. Bize merasim programı bildirilmemişti. 30 Ağustos sabahı Afyon'dan trenle Dumlupınar'a giderken trenin salonlu vagonu içinde milletvekilleri, vali, merasim komutanı ve diğer generaller hep bir arada oturmuş konuşuyorduk. Bu esnada programı sordum. Korgeneral Necati Tacan izahat verdi : Bakanlık namına kendisinin, gençlik namına bir öğrencinin ve halk namına bir muallimin söz söyleyeceğini anlattı. Büyük Millet Meclisi temsilcilerine hiçbir ehemmiyet verilmediğini görerek korgenerale hatayı söyledim. General Necati Tacan, elinde Genelkurmayca yapılmış bir yönetmelik bulunduğunu, burada böyle bir şeyden bahsedilmediğini, yalnız üç kişiye söz verileceğinin yazılı olduğunu, bu talimat haricine çıkamayacağını söyledi. Generale Büyük Millet Meclisinin Millî Savunma Bakanlığından daha yüksek bir salâhiyette olduğunu, onun gönderdiği temsilci milletvekillerine söz vermek lâzımgeldiğini, talimatnamede yoksa kendisinin bu lüzumu idrak ve takdir ederek kendiliğinden karar vermesi icap eylediğini söyledim ise de, general talimatnamenin ölü harflerinden dışarı çıkmak kabiliyet ve hassasını gösteremedi. Biz de talebimizden ogün için vazgeçtik. Sırf salonlu vagon da hususi olarak cereyan etmiş olan bu vaka gazetelere pek yanlış aksettirilmiş ve gûya ben merasim mahallinde, halkın huzurunda (evvelâ ben söz söyleyeceğim filân) tarzında iddialarda bulunmuşum. O zaman İstanbul gazetelerinde gördüğüm yalan iddiayı hemen Cumhuriyette tekzip etmiştim. Fakat hususi vagon içinde, sırf aramızda cereyan etmiş olan gizli bir müzakereyi gazete muhbirlerine kim aksettirmiştir? Merasime memur generallerden veya maiyetlerinden birinin yanlış ifadelerle veya tahrifat ile bu konuşmayı gazetecilere tamamen yanlış bir şekilde aksettirmiş olmaları ihtimalini düşünerek Millî Savunma Bakanından soruyorum :

Gazetelerde yazılı olduğu tarzda gûya merasim mahallinde halk huzurunda benim iddialarda bulunduğumu, merasimin inkıtaa uğradığını ve saireyi dört generalden veya bunların maiyetlerinden gazete muhbirlerine hikâye etmiş olan var mıdır? Yoksa hususi bir salon içinde generaller arasında yapılmış olan gizli bir konuşma gazetecilere nasıl aksettirmiş oluyor?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

T.C.

M.S.B.

22 Kasım 1951

Genelkurmay Başkanlığı

Personel Bşk.

IV. Ş. 1. Ks.

Sayı : 74305

T. B. M. M. Başkanlığına

10 Kasım 1951 gün ve Kanunlar Md. 2581/5772 sayılı yazıları karşılığıdır :

Dumlupınar'da 30 Ağustos Zafer Bayramını kutlama törenine katılan milletvekillerine söz verilmemesi sebebine dair Afyon Karahisar Milletvekili Ali İhsan Sâbis'in vermiş olduğu yazılı sorunun cevabı ilişikte sunulmuştur. Arzederim.

M. S. B.

H. Köymen

30 Ağustos Zafer Bayramının Dumlupınar'da tes'idine alt 795 sayılı Kanunun 2 nci maddesi esasına dayanılarak bu hususta bir talimat yapılmıştır. Bu talimat Başbakanlığın 9.VIII.1948 gün ve Muamelât Um. Md., Kararlar Müdürlüğünün 76/1105/6-2752 sayılı yazıları üzerine törenle ilgili İçişleri, Millî Eğitim, Ulaştırma bakanlıkları ile Genelkurmay Başkanlığı ve Basın-Yayın-Turizm Genel Müdürlüğü mümessillerinden teşkil edilen bir komisyon tarafından yeniden düzenlenmiştir. Hazırlanan bu talimat tasarısı Millî Savunma Bakanlığınca Başbakanlığa arzedilerek, Yüksek Başkanlığın 7.VII.1949 gün ve Yazı İşleri ve Sicil Müdürlüğü 38/3-2217/6/2593 sayısıyla tasvip edildiği bildirilmiş ve her yıl uygulanagelmıştır.

Bu talimatta :

1. Tören komutanının açış nutku;
2. Üniversite ve yüksek tahsil gençliği adına bir zat;
3. Tören komitesince tesbit edilecek halk adına bir zat tarafından nutuk verileceği tasrih edilmiştir.

1951 yılı merasimi için de bu talimat uygulanmış ve bittabi nutuklar da talimat gereğince tesbit edilmiştir.

Tören komutanı kendi üstlerinden aldığı emri yapmıştır. Kendiliğinden bir değişiklik yapması askerlik kaideleri icabı mümkün değildir.

Salonlu vagonda cereyan eden konuşmaların gazeteye yanlış aksetmiş olduğu tören komutanınınca da Genelkurmay Başkanlığına bildiril-

miş ve ne kendisi ve ne de maiyeti tarafından basına intikal ettirilmeyen bu hâdisenin gazeteci tarafından nasıl haber alındığının anlaşılamadığı da ilâve edilmiştir.

4. - CHP GENEL SEKRETERİNİN LONDRA RADYOSUNDAKİ KONUŞMASI

Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger tarafından verilen, CHP Genel Sekreteri Kâsım Gülek'in, Londra Radyosundan yaptığı konuşma (1) hakkındaki sözlü sorunun görüşülmesi, iktidar muhalefet hesaplaşmasına dönüşmüş ve bu görüşmelere demokrasinin gelişiminde tarihi belge niteliği kazandırmıştır.

Sorunun konusu ve tartışmaların eksenini sözlü yayının tek aracı devlet radyosundan iktidar ve muhalefetin eşit koşullarda yararlanmasıdır.

İktidar ve muhalefetin davranışlarında gözardı edilmemesi gereken hususlar, demokrasinin gelişim koşulları, Başbakan Menderes ve muhalefet sözcüsü Barutçu tarafından ifade edilmesi görüşmelerin önemini artırmıştır.

Çok partili yönetimde iktidar muhalefet ilişkilerinin nasıl olması gerektiği üzerinde temel görüşlerin yer aldığı bu görüşmeler demokrasimizin gelişiminde etkili olmuştur.

Tartışmalarda sözü edilen, "ülkeyi yabancılara jurnal etme" anlayışı imparatorluktan cumhuriyete geçen ve hala gündemdeki yerini koruyan bir sorundur.

Sözlü soru ve görüşülmesi tutanaklardan olduğu gibi alınmıştır.

Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in, C. H. P. Genel Sekreteri Kâsım Gülek'in Londra Radyosunda yaptığı konuşma hakkında Hükümetin ne düşündüğüne dair Başbakanlıktan olan sorusuna Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhoğlu ve Başbakan Adnan Menderes'in yazılı cevapları (2)

T. B. M. M. Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygı ile arz ederim.

Erzurum Milletvekili
Bahadır Dülger

(1) Ulus Gazetesi, 26 Aralık 1951, konuşma metni görüşmelerin sonuna konmuştur.
(2) Tutanak Dergisi, C. 12, s. 79-95

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

1. C. H. Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek Avrupa Konseyine kimin kararı ile ve ne sıfatla gönderilmiştir?

2. Uhdesinde Devletin veya Hükümetin mümessilliği vazifesi varsa, bu vazife ile Londra Radyosunda yaptığı son konuşma ne dereceye kadar kabili teliftir?

3. Genel Sekreter radyo konuşmasında Devlet Radyosunun partizanlık yaptığından ve muhalefete yer vermediğinden şikâyet etmektedir. Cihan umumi efkârı karşısında yapılmış böyle bir beyanı hükümet nasıl karşılamıştır?

4. Radyoda kendisinin Bilecik'te işlemiş olduğu bir suçtan dolayı mahkemeye verilmesinde kanuna aykırı keyfi bir iş olduğunu ve dolayısıyla beynelmilel politika âleminde menfi tesirler yarattığını iddia etmektedir. Türk Adaletini bütün bir cihana karşı kötülüyene bu iftira karşısında Hükümet nasıl bir tedbir almak mevkiindedir?

5. Aynı konuşmada Ceza Kanununda yapılan son tadilleri memlekette hürriyeti ve demokrasiyi tahdit edici bir şekilde kullanılması ihtimalinin mevzuubahis olabileceği ilân edilmiştir. Bu tadilâtın yalnız komünizme karşı olduğu Meclis müzakerelerinde sarahatle beyan edildiğine ve bizzat C. H. Partisi Meclis Grubu tarafından da kabul edilmiş bulunduğu göre Genel Sekreterin bu cüretkâr beyanı karşısında Hükümet ne düşünmektedir?

6. İç politika hâdiselerinin çeşitli inkişâflarında görüşlerini daha çok dış âlemden yordakçılar aramak suretiyle kuvvetlendirmek isteyen; yabancı muhitlerde menfi propagandalar yaparak, ecnebi radyolarda hiçbir esasa dayanmayan iddialarda bulunarak, yabancı gazetelerinde muharref hâdiselere müstenil yazılar yazarak memleketimizin dış itibarıyla oynamayı itiyat haline getiren C. H. Partisi Genel Sekreteri millî izzetinefsi mütemediyyen rencide etmektedir. Hükümetin bu hâdiseye karşısında sessiz kalmasının ve bir tedbir düşünmemesinin sebebi nedir?

BAŞKAN – Hükümet adına Dışişleri Bakanı buyurun.

DİŞİŞLERİ BAKANİ FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; Bahadır Dülger arkadaşımızın bir kısım suallerine bendeniz cevap vereceğim; doğrudan doğruya Adalet Bakanlığını alâkadar eden diğer kısımlarına ise Adalet Bakanı arkadaşım cevap verecektir.

Birinci sualde C. H. P. Genel Sekreterinin Avrupa Konseyine kimin kararıyla ve ne sıfatla gönderildiği soruluyor.

Avrupa Konyesi İstişarî Assamblesine Hükümet tarafından memleketi temsil etmek üzere ve bilhassa her iki partiyi; gerek iktidar partisini gerek muhalefeti müstakillerin....

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Muhalefetin değil, Halk Partisinin.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Muhalefet partisi deyince başlıca onu kastediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Hayrını gör! (Gülüştürmeler).

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Bunu bu konseyin talimatı, nizamnamesi, statüsü mucibince hükümet tesbit eder. Hükümet, muhalefet partisinin kendi namına seçeceği iki mümessilin seçilmesini doğrudan doğruya o partiye bırakmıştır. Kasım Gülek, Halk Partisine mensup diğer bir mebus arkadaşımızla beraber doğrudan doğruya Halk Partisi tarafından Hükümete teklif edilmiştir. Hükümet de onların bu ihtihabını kabul ederek bu suretle konseye bildirmiştir.

Biliyorsunuz ki, Avrupa Konseyi Demokrat Parti iktidara gelmeden evvel mevcut idi. Fakat bu konseyde her iki partinin temsil edilmesi Demokrat Parti iktidarı zamanında vâkı olmuştur. Bu itibarla Kasım Gülek partisi tarafından kendi mümessili olarak seçilmiş, hükümete teklif edilmiş ve hükümet tarafından da gönderilmiştir.

İkinci sualde, «uhdesinde devletin veya hükümetin mümessilliği vazifesi varsa, bu vazife Londra radyosunda yaptığı son konuşma ile ne dereceye kadar kabili telifir?» denilmektedir.

Demin de arzettiğim gibi, Avrupa Konseyi İstişari Assamblesine gönderilen milletvekilinden gayrisiyasi şahsiyetler doğrudan doğruya memleketi temsil eder. Yani bunlar uhdesinde Hükümetin, yahut mensup oldukları partinin mümessiliğinden fazla, bütün memleketin mümessilliği vazifesi vardır. Çünkü demokratik bir rejimde memleketteki iktidarın ve muhalefetin ve müstakillerin orada, Avrupa Assamblesinde temsil edilmeleri icabetmektedir.

Bu assamblede bulunan herkes kendi fikirlerine, kendi kanaatleri icabına göre rey verirler. Yani Parlâmentolar Birliğinde olduğu gibi, bir gurup halinde değil, yalnız orada bulunan müstakil olsun, iktidar partisinden olsun, muhalefete mensup bulunsun, orada bulunan her Türk mümessili, doğrudan doğruya Türkiye'nin, memleketin mümessilidir. Bu ciheti belirtmeyi bir vazife addederim.

Üçüncü soru : Halk Partisi Genel Sekreteri radyo konuşmasında devlet radyosunun partizanlık yaptığından, muhalefete söz vermediğinden şikâyet edilmektedir. Cihan umumi eskârı karşısında yapılan böyle bir şeyi hükümet nasıl karşılamıştır?

İşin adli cihetini Adalet Bakanı arkadaşımız cevaplandıracaktır. Benizin söyleyeceğim şudur : Devlet radyosu, Demokrat Parti iktidarı za-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

manında parti propagandası yapmamıştır ve o partinin radyosu değil, doğrudan doğruya devletin radyosudur. Eğer aradaki fark anlaşılmak isteniyorsa, bu radyonun eski iktidar zamanındaki neşriyatıyla bugünkü Demokrat Parti iktidarı zamanındaki neşriyatı karşılaştırılmak ve mukayese edilmek icabeder. *(Sağdan, hazırız sesleri)*. Mukayese yapıldığı zaman bunun eskisine nazaran bir devlet radyosu olduğunu kabul etmek icabeder. *(Sağdan gürültüler)*. *(Soldan alkışlar)*. Bu suali soranlara, buradan yani bu kürsüden iktidar zamanında...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Ben soruyorum. Eskiden bahsetmeyin. *(Soldan otur, otur sesleri)*.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Bu radyo meselesi... *(Gürültüler)*.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – *(Ayağa kalkarak ve sol tarafa hitapla)* sizin bütün kuvvetiniz eskiden bahsetmektir.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Ayrı sual takriri verir, cevabını alırsınız.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Onlara hitap etme, ben soruyorum.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Ben umuma hitap ediyorum.

BAŞKAN – Müsaade buyurun, hatibin sözünü kesmeyin.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) – Sen sus, Bölükbaşı.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Dün sen susmuyordun, bugün de ben susmayacağım. *(Soldan), «Palavra sökmez» sesleri, gürültüler)*. Palavra değil, birçoklarınız korkarken konuşan bendim!

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Asabiyete lüzum yok.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Evvelâ siz sakin olun, bakansınız, şu halinize bakın.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – O zaman Seçim Kanununun müzakeresi esnasında Halk Partisinin Başkanvekili Yardımcısı tarafından yapılan beyanat vardır. Halk partili arkadaşlarıma onu okumalarını rica ederim.

Mâruzatım bu kadardır. Sözü müsaadenizle Adalet Bakanına terk ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Ben de eski makalenizi okumanızı rica ediyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN – Adalet Bakanı.

ADALET BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) – Arkadaşlar; Bahadır Dülger arkadaşımızın sorusunun Adalete temas eden noktalarına kısaca cevap arzedeceğim.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek'in, ecnebi radyosunda cümlece malûm olan beyanatı, burada, memleketimizde intişar eden bâzı gazetelerde görülmüştür. Mevzuatımız mucibince bu gazetele-
rin intişar mahalleri olan yerlerdeki cumhuriyet savcıları bu mevzuu tet-
kik edip kanuni muktazasını bizden sormakla vazifelidirler. Nitekim An-
kara Cumhuriyet Savcılığı da tetkikatını yapmaktadır.

Diğer taraftan Bakanlığımız da re'sen bu mesele üzerine tetkikatını alâkalı dairesinde yaptırmaktadır. Bir ecnebi radyosunda bu kabıl neşri-
yat memleketimizde ilk defa vâkı olduğundan bunun nazarı kanundaki
durumu ve anasını cürmiyeyi haiz olup olmadığı meselesi de ayrıca bir
tetkik mevzuudur. Vasil olacağımız neticeye göre işin kanuni cephesi ta-
ayyün edecektir. Halen durum tetkik safhasındadır, *(Soldan alkışlar)*.

BAHADIR DÜLGER (Erzurum) – Muhterem arkadaşlar, esasî itibariy-
le bir tek şahsı alâkadar edermiş gibi gözüken bir hâdiseyi Büyük Millet
Meclisine intikal ettirmek lüzumunu neden hissettiğimi kısaca arzeder-
sem; bundan sonra söyleyeceklerime ve düşüncelerimin esasatına geniş
bir aydınlık vermiş olacağım.

Arkadaşlar, Halk Partisi Genel Sekreterinin Londra Radyosunda bir
beyanat vermiş olduğu yolundaki haber geçen ayın 26 sında Ulus Gaze-
tesinde intişar etti. Bir müddet sonra memlekete gelen Kasım Gülek bu
beyanatını Londra Radyosundan yayınlamış olduğunu yaptığı bir gazete-
ciler toplantısında beyan etti. Bu beyanat karşısında ben şahsan bir za-
man geçmesini bekledim. Bunun sebebi şunu anlamak için idi; Acaba
Kasım Gülek yapmış olduğu beyanatında Avrupa'ya bir vazife ile mi git-
miş, lâalettayin bir vatandaş şeklinde mi hareket etmiştir?. Eğer öyle ha-
reket etmiş olduğuna kaani olmuş olsaydım, eğer ondan sonraki hâdis-
ler, böyle bir telâkkiye imkân verecek şekilde cereyan etmiş olsaydı su-
alimi Meclise getirmiyecektim, bu meseleyi bu kürsüye intikâl ettirmiy-
cektim.

Fakat aradan on günlük bir zaman geçti. Bu zaman içinde şuna şa-
hit oldum : Ana muhalefet partisi diye adlandırabileceğimiz Halk partisi
Kasım Gülek'in yapmış olduğu beyanatı sinesine çekti; kendi muhalefet
politikası olarak kıymetlendirdi, ve yer yer memleketin her tarafından
buna karşı yükselen sadalara karşı da bir müdafaa hareketine geçti.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İşte o zaman mesele kürsüye intikâl etmesi lâzımgelen, gayrişahsi, fakat siyasi bir mesele mahiyetine girdi. İşte onun için bu meseleyi Büyük Millet Meclisine intikal ettirdim.

Hâdiseyi bu esasa göre mütalâa edersek Kasım Gülek bir suç işlemiş midir, işlememiş midir? Bunu adalet cihazı takip eder mi, etmez mi?. Bu, beni şahsan alâkadar etmez; mer'i olan kanunlar bu kanunları tatbik etmekle mükellef müesseseler vardır, onlar bir milletvekilinin tahrikine ihtiyaç hissettirmeden kendi kendilerine işlerler. Fakat ortada bir kanuni meseleden ziyade bizim ve memleketimizin mâneviyatını, politikamızı ve muhalefet ve iktidar partilerinin çarpışması manzarasını alâkadar eden ve bir ders mahiyetinde olan acı bir manzara vardır. Ben bunun üzerinde durmak istedim.

Arkadaşlar, Kasım Gülek'in yapmış olduğu ve Halk Partisinin de tekzip etmemek suretiyle tasvip etmiş olduğu artık bütün memleketçe malûm bulunan bu hâdisenin mahiyeti nedir? Bu apaçık işlerimiz hakkında, memlekette cereyan etmekte olan işler hakkında ecnebilere jurnal yazmaktır.

Arkadaşlar, esefle şunu belirtmek mecburiyetindeyim ki, ben Halk Partisinin saflarında bulunan ihtiyar arkadaşlarımla çocuğunun çocuğu sayılacak yaşta bulunan bir arkadaşınızım (*Gülüşmeler*) (*Bir ses : İnsaf yahı*) (*Gülüşmeler*).

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Dedemiz yaşındakiler var, merak etme Osman Bölükbaşı

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Yahu âlem gülüyor, gülen sade ben miyim?

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Biz kendimizi idrak ettiğimiz zaman, insanlığımızı, benliğimizi anladığımız zaman bu memlekette Millî Mücadele vardı. İşte bugünkü Halk Partisi bütün tarihi ile o Millî Mücadeleyi sevk ve idare etmiş parti olarak kendini övmektedir. Bunda haklıdır. Fakat bu Millî Mücadelenin bütün safahatında ecnebilerin elinde perişan olmuş, ecnebi nüfuzu altında zaafa düşmüş bir memlekette ecnebi nüfuzunu kırmak ananesi hâkim olmuştur. Kapitülasyonların ortadan kalkması ananesini, Osmanlı İmparatorluğunun son devrine şekil veren filân devlet taraftarı vezir filân devlet taraftarı diplomat ananesini ortadan kaldırarak memlekette, tamamen Türk Milletine taraftar insanlar tarafından idare edilen bir memleket kurmak lâzımdı. Biz Millî Mücadelenin içinden yetişmiş bir nesil olarak o ağabeylerimizden bu dersi aldık. Sonra ne oldu? Şimdi iktadar değişmesi oldu. Siyasi ihtiraslar oldu. Onlar ellerine

bu memleketin istiklâl bayrağı diye vermiş olduğu ana prensiplere ihanet ettiler. Kasım Gülek beyanatını bu memlekette yeniden (Gürültüler)...

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Dikkat et Bahadır, Gülek'ten böyle bir şey çıkmaz, dikkat et! (Sağdan gürültüler).

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Binaenaleyh bem hâdisenin içinde Halk Partisinin tarihinde müdafaa edilmiş olan büyük inkılâpçı prensiplere bir hiyanet vasfı da gördüğüm için hâdiseyi buraya getirdim. (Gürültüler) (Soldan bravo sesleri alkışlar)

Arkadaşlar, Kasım Gülek ecnebi radyosuna bir beyanat vermek suretiyle neyi tahrik edecek? Şu günleri acı ile, üzüntü ile hatırladım. İşin meydana çıktığı günün ertesi günü yazdığım bir yazıda bunu da belirttim.

Arkadaşlar, Alman bozgunu olduktan sonra Balkanlardan aşağı doğru Kızıl Ordu sarktığı zaman, sola müteveççih bâzı kimseler birtakım işaretler verdiler; sevinçler belirdi. Onlar dışarıdan gelecek bir ordunun muayyen bir zihniyeti burada iktidara getirmesini bekliyen insanlardı. Ben hâşa bir muhalefet partisi olan Halk Partisinden böyle birşey gelebileceğini tahmin etmiyorum. Fakat acaba ihtimalin dışında bir yardımın, bir fikir de olsa bir dış yardımın ve desteklemenin.. (Sağdan gürültüler, asla kabul etmiyoruz, isnatta bulunuyorsun sesleri) (Soldan devam sesleri).

Hiç isnatta bulunmuyorum. (Sağdan gürültüler).

BAŞKAN – Soru sahasında kalın.

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Böyle bir mahiyeti vardır. Bu memleketin içinde cereyan eden hâdiseler ne kadar fena olursa olsun, bu memleket ne kadar kötü bir şekilde idare edilirse edilsin bizim demokratik zihniyetimiz hakem olarak yalnız bu memleketin halkını, yalnız bu milleti tâyin etmektir. (Soldan bravo sesleri).

Arkadaşlar, biz buraya, iktidara yabancı fikirlerin yardımı, desteği ile değil, milletin beğenmesi ile, rey ile geldik (Soldan bravo sesleri) Giderken yine o rey ile gideriz. Arkadaşlarımız da gelirlerse yine o rey ile gelirler. (Soldan alkışlar).

Arkadaşlar Kasım Gülek arkadaşımız Halk Partisinin (Soldan arkadaşımız olamaz sesleri).

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Arkadaşınız olamaz, sözünü geri al!

BAHADIR DÜLGER (Devamla) – Kasım Gülek arkadaşımız.. (Soldan arkadaşımız olamaz sesleri) Evet Kasım Gülek memleketi bu kadar kötü bir ziya altında cihan efkârı umumiyesine teşhir etmekle ne kazandı? Hiçbir şey kazanmamıştır,

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sonra arkadaşlar, bu kadar büyük bir politika mevzuu yapılan bir hâdise hazin bir şekilde sona erdi. İngiltere radyosunun idaresi dahi bunu tasvip etmedi. Teşebbüsü tam haline gelmiş olan böyle bir hareketi, bir İngiliz teşebbüsü ile, lâıyk olduğu cevabı almak suretiyle Londra'da neticeye bağlanmış oldu arkadaşlar.

Benim söylediğim bâzı sözler Halk Partisi safında bulunan arkadaşlarımı heyecana sevk etti. Bağıldılar, çağıldılar, teessür içinde reddettiler.

Fakat arkadaşlar bu benim söylediğim sözler asıl fikir olarak, benim değil, onların zadeleri, onların mahsulü olan fikirlerdir.

1946 senesinde verdiği bir beyanat vesilesi ile Köprülü'yü töhmet altında bulunduruyorlar. Fuad Köprülü cevabını vermekten âcız değildir, ben onun müdafaasını yapmakla mükellef değilim, varsa yüzünün karası, buraya gelsin temizlesin. Fakat onun yapmış olduğu bir günah karşısında şimdi Halk Partisinin propagandasını idare etmekte olanların kalemlelerinden dökülmüş cevaplar nedir? Vakıalar birbirine benzer mi, benzemeyebilir mi, insafa bırakıyorum.

Geçmiş hâdiseler hakkında ifade olunan fikirlerin zannediyorum ki, geçen defakinden ziyade Kasım Gülek'in yapmış olduğu ve partisi tarafından tasvip edilmiş olan beyanata daha çok uyduğunu söylemek yerinde olur.

(Sağdan, nereden anladınız sesleri). Sükûtunuzdan anladım. Benim bu hususta söyleyeceklerim bundan ibarettir. (Alkışlar).

FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) – Şahsım mevzuubahis olduğu için söz istiyorum.

Muhterem arkadaşlar, şahsım bahis mevzuu olduğu için, istiyerek, istemiyerek, tekrar huzurunuzda gelip zamanınızı almak mecburiyeti hâsıl oldu, bundan dolayı affımı rica ederim.

Bahadır Dülger arkadaşımın söyledikleri doğrudur. Demin kendisinin Kasım Gülek hakkında söylediklerinin çok daha şiddetlilerini vaktiyle, gûya buna benzeyen fakat hakikatte hiç benzemeyen bir hâdise dolayısıyla, o zamanın iktidar gazeteleri ve yazarları uzun uzun yazdılar. Mesele şundan ibarettir :

1946 senesi, Demokrat Partinin kuruluşundan telâşa düşen ve daha 30 sene iktidarı ellerinden bırakmayacaklarını ve Demokrat Partinin hiç bir yerde kurulamayacağını iddia ederek şeflerinin huzurunda (burada parti kurulamaz) diyen zevatın hâkim oldukları ve bu endişe ile yeni seçimlere girildiği bir devirdir. Aslı yokken, harici bir tehlike, istikrarsızlık,

şu ve bu vaziyet ihdas edilerek, yeni seçimlere gidildiği sıralardaydı. Demokrat Parti memleketin muhtelif yerlerinde kurulurken, bu partiyi kurdurmamak için, idare âmirleriyle el ele vererek, kanunun sarahatine aykırı olarak, insanların karakollarda dövüldüğü zamanlardaydı. Dokuz vilâyetin idareî örfiye altında bulunduğu ve Polis Vazîfe ve Salâhiyetleri Kanununun sonradan Demokrat Parti tarafından kaldırılan meşhur maddesinin mevkii itibarda bulunduğu zamanlardaydı. O sırada bu Meclis'te Demokrat Partiyi 4 arkadaş temsil ediyordu.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Onlar mı kaldırdı?

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet onlar kaldırdı. Ve nitekim, o iktidarı milletin nasıl kaldırdığının bizzat şimdi şahidi oluyorsunuz. Bundan hâlâ bir şey anlamıyorsanız, ancak teessüf ederim. *(Soldan alkışlar, devam et sesleri)*

O zaman arkadaşlar, biz burada 4 kişi idik ve Halk Partisinin büyük ekseriyetinde bugün gördüğümüz hürriyet aşkı maalesef mevcut değildi. *(Soldan, hiç yoktu sesleri)* O sıralarda bir gün Ankara Palâsta otururken kalabalıkta, bilmediğim, yeni gördüğüm bâzı Amerikan gazetelerinin ve ajanslarının muhabirleri bulunuyormuş, Konuşuluyordu.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Sakallıydı galiba.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet; sakallıydı. Konuşulan meseleler herkesin bildiği ve o zamanki gazetelerin yazdığı mevzulardı. Bunları, kendince gazetecilik yaparak, beyanat tarzında Amerika gazetelerine yazıyor. Ama bu, beyanat diye yazılan şeyler bizim gazetelerde her gün yazılan, şahsan bizim her gün yazdığımız, söylediğimiz şeylerdi, onun dışında birşey değil. İşte aradaki fark bu. Kasım Gülek, bu hürriyet devrinde dışarda yalan söyleyerek, hürriyet yoktur diye ilân ediyor.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Hürriyet lâfla değil, kanunla olur.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet, evet, bu hürriyet devrinde, hürriyet yoktur diye yalan söylüyor.

Arkadaşlar; yalnız şunu söyleyeyim ki, o zaman bu yazı çıkar çıkmaz canım sıkıldı ve derhal tekzip ettim. Bunun bir mülâkat olmadığını söyledim. Bu tekzibim o zamanın gazetelerinde çıktı.

Yalnız, C. H. Partisinin başında bulunanların ... Çünkü o zaman C. H. Partisi nihayet iki üç kişi tarafından idare edilir, diğer büyük ekseriyeti, inansın, inanmasın, evet diye başlarını eğer, her şeyi tasdik ederdi. *(Sağdan «hep beraberdir» sesleri)*. Arkadaşlar, o zaman burada benimle beraber bulunanların, bunu gençler bilmez,...

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

SİRRI ATALAY (Kars) – Kaç sene evvel?

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Ben kürsüden (Umumi içtimalarda değil, reklâm olmak üzere değil), sırf vicdanımın ifadesi olarak bu kürsüden neler söylediğimi hatırlamalarımı rica ederim. Zabıtlar ellerindedir. Bu kürsüden onların Başbakanları :

«Dünyanın en güzel demokrasi sistemi tek partili sistemdir» (Soldan; Gülüşmeler, alkışlar). Dediği zaman; onların Millî Şefleri Meclisin açış nutkunda «bizim demokrasimiz kendimize mahsustur, başka memleketlerin müteaddit partili demokrasisini Türk Milleti kabul etmez» dediği zaman; (Soldan; Bravo sesleri, alkışlar). Bütün sokakları ve burayı dolduran Halk Partili mebusların vicdanlarında, (tek parti, tek şef, tek millet düsturu) yaşadığı zaman; Demokrat Parti kurulmadan evvel, bu kürsüden : «Türkiye’de diktatörlük sistemi artık devam edemez» diyen bendim. (Soldan; Bravo sesleri, sürekli alkışlar).

FERİD MELEN (Van) – Ülkü Mecmuasında yazdığınız yazıyı ... okuyunuz.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Ülküyü okuyunuz.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet, beraber okuyalım. Siz de okudunuz Naşit Bey. O zamanki Hükümetin aleyhinde beraber konuşmaz mıydık, Naşit Bey? (Gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar).

NAŞİT FIRAT (Ordu) – O zaman Hükümet aleyhinde konuşulduğuna göre demek ki, hürriyet o zaman da vardı.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Ama, buraya çıkıp konuşamazdınız. Arkadaşlar, dörtlülük burada okunduğu zaman, burada bulunan bütün Halk Partisi mensupları arasında, biz de orada idik. Hamdullah Suphi Bey müstesna, bir tek civanmert ses çıkıp da, bunlar doğru söylüyorlar, demek cesaretini bulamadı. Birçoklarının içlerinden bizimle beraber olduklarını çok iyi biliyordum. (Sağdan şimdide öyle sesleri).

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Mardin) – Sizde de oluyor.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Arkadaşlar, Adliye Vekâletinde, fakat ondan evvel Millî Şefin karargâhında istişare heyetleri kuruldu; masuniyeti teşriyemi kaldırmak için beni cinayetle itham teşebbüslerine giriştiler. Hukuki müşavere yapıldı uzun, uzun ve bu müşavere, beni korkutmak için kulağıma kadar getirildi. (Sağdan sadet sesleri). Sadet, dinleyin. İnsan, karşısına ayna tutulduğu zaman ondan korkmamalı, kendisini olduğu gibi görmeli. (Soldan gülüşmeler). Nihayet bu heyetler kuruldu, masuniyeti teşriiyemin refi için tezkere yazıldı. Beni korkutmak için yanıma gelenlere şu cevabı verdim : «Bu tezkere geldiği za-

man kürsüye çıkacağım, masuniyeti teşriyemin kaldırılmasını musırran rica edeceğim. Ondan sonra adalet huzurunda söyleyeceklerimi ben bilirim». (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*).

NECDET İNCEKARA (İzmir) – Bu sefer onlar korktular.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Evet, korktular ve derhal geri aldılar. (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*). İnsanlar inanmadıkları işleri yaptıkları zaman, istipdat ile, diktatörlükle memleketi idare ettikleri zaman, inandığını kuvvetle ısrarla ilân eden bir tek insanın sesi bunları sarsmaya kâfidir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*).

Arkadaşlar; ondan sonra bir gün ecnebi gazetelere bir mülakat verdim, memleketin demokrasiye doğru gitmesi lüzumundan bahsettim; ama hiçbir zaman yalan olarak, memlekette olmıyan bir şey için söz söylemiye kalkmadım, memleket aleyhine cihan efkârı umumiyesini tahrike kalkmadım; dış meseleler mevzuubahis olduğu zaman, bolşevik, komünizm tehlikesi ve ona karşı tedbir almak lüzumu görüşüldüğü zaman, Demokrat Parti namına bu kürsüye çıkıp daima hükümetin dış siyasetini, yani millî menfaati komünizme karşı müdafaayı şiddetle iltizam ettim ve partimiz namına bu hususlarda kendileriyle beraber olduğumu söyledim.

Şimdi, bir o vaziyeti düşününüz, bir de bugünkü hallerini lütfen mukayese ediniz.

Sonra arkadaşlar, kendilerini insafa dâvet ederim. Demokrat Partinin 1946 seçimlerinden evvelki vaziyetini, memleketin umumi ahvalını ve havasını düşünmeye dâvet ederim. Seçimlerden evvel; şimdi, bizim arkadaşlarımızın en ufak bir sözüne karşı galeyan eden arkadaşların insaflarına müracaat ederim. Demokrat Partiye rey verirsiniz Türkiye; Bulgaristan gibi, Romanya gibi olacaktır, diye yazılar ve makaleler yazıldı, propagandalar yapıldı, idare âmirleri her tarafı dolaştı, bu makaleleri yazan gazeteler tayyarelerle memleketin her tarafına gönderildi. (*Soldan bravo sesleri*).

Şimdi soruyorum size -tabî bunu söylerken o zamanın mesuliyetlerine iştirak etmemiş olan genç arkadaşlarımı tenzih ediyorum- (*Soldan bravo sesleri*). Bu sözlerim o zaman Halk Partisinin idare mesuliyetini sırtlarına alan insanlara aittir :

Arkadaşlar, ilk günden beri, iktidara geldiğimiz birinci ayında başlayarak; memlekette huzursuzluk vardır, diye bağırmaya başladılar. Nedir bunun mânası? Hiçbir şey tasrih etmeden vakıalara istinat ettirmeden, rakam, fikir, hiçbir prensip ortaya koymadan, sırf kötölemek için

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

söylenen bu sözler muhalefet midir, tenkid midir? Sövme, tahkir tenkid midir? Hükümet cevap vermemeli idi, diyorlar. Evet tenkide karşı cevap verilir ve bir noktaî nazara dayanılır. Fakat hakarete karşı insanların kendilerini müdafaa etmeleri vazifeleridir. Eski defterleri karıştırdığımız zaman çok şeyler çıkar. (Soldan, karıştırırsan iyi olur sesleri, gürültüler). Siz de görürsünüz ki altından daha çok şeyler çıkar. Ve biz bunları çok iyi biliriz. (Gürültüler) Arkadaşlar, 1946'dan evvel bu Mecliste, bu kürsüden Seçim Kanunu konuşulurken, ve biz yer yüzünde bütün demokratik rejimlerin esasını teşkil eden gizli rey, açık tasnif prensibini müdafaa ettiğimiz zaman, o devrin iktidar mensupları hep birden bunun demokratik olmadığını, asıl demokrasinin açık rey, gizli tasnif olduğunu iddia ettiler. (Soldan alkışlar) Zabıtlara bakabilirsiniz. Gizli tasnif ve açık reyle, dokuz vilâyette idarei örfiye ile, Demokrat Parti Bolşeviktir gibi isnat ve iftiralar ile vakit geçirmiş olan iktidarın bugün bu gibi şeylerden bahsetmemesi icabederdi. (Sağdan gürültüler).

BAŞKAN – Hatip konuşuyor müsaade buyurun.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – İşte arkadaşlar, müsaadenizle sözü burada keseyim. Eğer istikbalî korumak istiyorsak, bu yalnız iktidarın ve iktidar partisinin hüsnüniyeti ile olamaz. Her iki taraf da aynı hüsnüniyeti göstermelidir. Dedğim gibi, eski devrin mesuliyetleri Cumhuriyet Halk Partisinin bugün mensubu olan buradaki yeni gelmiş genç arkadaşlara, yahut dışarıda biz mesuliyete iştirak etmedik diyenlere raci değildir. Biz ise bu mesuliyete iştirak etmediğimizi ayrılmakla gösterdik beyefendiler. (Soldan bravo sesleri alkışlar). Bizimle mânen beraber olan arkadaşlar : «Allah yardımcınız olsun, ne yapalım biz beraber bulunamayız, korkarız» dediler. (Soldan alkışlar)

İstikbal için demokratik bir rejim kurmak istiyorsak bunu karşılıklı yapmalıyız. Demokrat Parti bugün idarei örfiye ile Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununun istediğini deliğe tıktıran maddeleriyle iktidarda kalmak arzusunda değildir. Çünkü bunun imkânsız olduğunu önündeki misallerden çok iyi bilir ve misallerden evvel de biliyordu ve bildiği için bugünkü muvaffakiyetini elde etmiştir.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Samet'e sor onu.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) – Bu iyi havayı yaratmak için memleket hesabına herkesin elbirliği ile çalışması icabeder zannındayım. (Soldan bravo sesleri)

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Partiyi hedef tutan ifadeler olmuştur; cevap arzedeceğim.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞKAN – Buyurun.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Muhterem arkadaşlar, sual müessesesi tenevvür müessesesidir, bilgi edinme müessesesidir. Her halde muhalefete sataşma müessesesi değildir.

Bahadır Dülger arkadaşımız bilgi edinmek maksadiyle Hükümete bir takım sualler tevcih etmiştir. Hükümet bu suallere lâzımgelen cevabı vermiştir. Hükümet demiştir ki : C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek Strazburg'daki Türk Heyeti Murahhasasına, muhalefete mensup bir üye olarak iştirak etmiştir; radyoda yaptığı beyanat ele alınmıştır; suç teşkil ediyor mu, etmiyor mu?. Bunu alâkalı makamlar tetkik etmektedir; neticeye göre muamele yapılacaktır.

Arkadaşlar, zannediyorum ki; bilgi edinme müessesesinin hedef tuttuğu neticeler bu suretle istihsâl edilmiş bulunduğu halde, Bahadır Dülger arkadaşımız buraya çıkıp, gerçi bunları anladım, fakat benim maksadım bu tarzdaki bir konuşmanın ve dışardaki akislerinin buradan münakaşasını yapmak, muhasebesini görmektir, diye işi tamamen ayrı bir istikamete sevk etmek istemişlerdir. İşte öyle zannediyorum ki, doğru olmayan şey, bu noktadan itibaren başlamaktadır.

Şimdi aziz arkadaşlarım, bence işi hakiki hacmi içinde mütalâa etmek lâzımdır ve mubalâgaya götürmemek lâzımdır. Strazburg'a giden bizim bir murahhas heyetimiz vardır. Bu heyet, muhalefet partisi ile iktidar partisini temsil eden arkadaşlardan mürekkeptir. Bu heyet içinde bulunan temsilcilerin, bir vazife sahası içindeki konuşmaları vardır, bir de vazife sahası dışındaki konuşmaları vardır. Avrupa Konseyi statüsünü tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki, temsilciler vazife sahasında tamamen şahsi fikirlerini ifade ederler ve bu fikirleri kemali serbesti ile ifade ederler ve muafiyet sahibidirler. Bizim teşrii masuniyetimiz gibi vazife sahasında orada konuşan temsilciler böyle bir muafiyete sahiptirler. Hatta, şahsi fikirleri olarak bazan bir milletin temsilcileri, muhtelif partilere mensup olmak itibarıyla karşı karşıya da gelebilirler. *(Soldan memleket aleyhine olmaz sesleri)* Bu vazife sahasındaki meselelerde. Vazife sahası dışına yapılan konuşmalar için masuniyet yoktur ama yalnız kanunların sınırlandığı hürriyet vardır. Konuşulan cürüm ise, kanunların tâyin ettiği hürriyet sınırlarını aşacak mahiyet taşıyorsa tabiatıyla takibat yapılır. *(Soldan gürültüler).*

BAŞKAN – Müsaade buyurun devam etsinler.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Suç mahiyetinde midir, değil midir?. Hükümet diyor ki, suç mahiyetinde midir, değil midir?. Bu cihetin

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

tetkikını yaptırmaktayız, neticeye göre muamele yapacağız. Bence mesele bu noktada bitmiştir. Suç olmadığına göre, bir kimse o şekilde bir konuşma doğrudur mütalâasında bulunabilir, diğer bir kimse de doğru değildir mütalâasında bulunabilir. Nihayet bunlar şahsi takdirlerdir. Bu gibi meseleler umumi efkâr önünde münakaşa edilir ve edilmesi lâzımgeçen mevzulardır. Biri böyle söyler, öteki böyle söyler. Delillerini ileri sürer, beriki delillerini ileri sürer ve nihayet umumi efkâr da haklıyı haksızı tefrik eder.

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) – Sizin kanaatiniz nedir?

MEHMET ÖZDEMİR (Kayseri) – Nâzım Hikmet de öyle konuşuyor.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Nitekim Köprülü arkadaşımız buraya çıkmışlar ve vaktiyle kendisinin yapmış olduğu beyanatın (*Soldan; Beyanat değil sesleri*) konuşmanın müdafaası sadedinde şu ve bu şekilde beyanlarda bulunmuşlardır. Noktai nazardır. Beğenenler olur, beğenmeyenler olur.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Parti olarak siz beğeniyor musunuz?

BAŞKAN – Hatibe sual sormayınız.

NİHAT İYRİBOZ (Çanakkale) – Siz parti olarak tasvip ediyor musunuz; mesele orada.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Arkadaşımız şu suretle söylediler ve dediler ki, ben öyle bir devirde konuştum ki, Demokrat Partinin teşekkül etmesine müşkülâtın envai ika ediliyordu. Noktai nazar. (*Soldan gürültüler*). Müsaade buyurun efendim. Söyliyeğim de ona göre hükmünüzü verin.

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim. Hatip sözüne devam etsin. Hatibe sual sormaya İctüzük müsaait değil.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Müsaade buyurun efendim, söz verdiniz, konuşuyorum. Lûtfedin de dinleyin.

Aziz arkadaşlar; mesele, bu konuların esasının doğru olup olmaması noktasının münakaşasında mıdır, yoksa şeklinde mi? Dışarıya beyanat verilmesinde veya radyo ile konuşmasında mıdır? Eğer meselenin esasının münakaşasında ise aziz arkadaşlar, Köprülü arkadaşımız o zaman şöyle olmuş, böyle olmuş, binaenaleyh nasıl haklı idim diyorsa meselâ radyo meselesi de memleketin meselesi, muhalefetin ıstırabı, rejimin derdidir. Köprülü arkadaşımız yine dediler ki o zaman hürriyet yoktu, şimdi hürriyet vardır. Sorarım hürriyet yoktu dediği o devirde o yüzden hakkında takibat yapılmış mıdır? Yapılmamıştır. Bu hakikati kendisi de ifa-

de ettiler. Fakat bugünkü radyo ile konuşma konusunda takibata teşebbüs edilecek mi, edilmeyecek mi? Bu husus kanunî bakımdan mütala edilecek ve bir neticeye varılacaktır.

Aziz arkadaşlarım, bizim memleketimiz Avrupa Birliğine dâhil medenî âlemin uzvu olmuş bir memlekettir. Biz o sıfatla malûm ve muayyen prensipleri kabul etmişizdir, biz Avrupa Konseyinin bütün esaslarını demokrasinin kaynağı olan hukukî üstünlüğü kabul etmişizdir. Her şahsın insan haklarından, ana hürriyetlerinden faydalanması prensibini kabul etmişizdir. Binaenaleyh bu hürriyetlerin istimal edilip edilmediği veyahut taşırılıp taşırılmadığı kanunî alakadar eder. Biz bu noktaların hakemliğini umumi efkâr bırakıyoruz, umumi efkâr hükmünü verir. *(Soldan: Millet Meclisini de alakadar eder sesleri).*

Aziz arkadaşlar; Kasım Gülek radyoda şahsî fikirlerini beyan etmiştir. Esasen arzettiğim gibi Strazburg'ta vazife yaparken bütün temsilciler vazifeleri sahasında da şahsî fikirlerini beyan ederler. Vaziyet bundan ibarettir.

Aziz arkadaşlar; şunu kabul edeceğiz, Türk demokrasisi gösteriştense ibaret değildir. *(Sağdan bravo sesleri, alkışlar).* Temelleri kuvvetli atılmıştır. Tekâmül yolundadır. Arkadaşımız Fuad Köprülü 1946, 1947, 1948'den misal getirdiler. 1946'dan bu tarafa değil fakat ondan evvel hep beraberdik. 1946'dan evvel olduğu gibi 1946'dan sonra başlıyan yeni devir, zihniyet ve anlayış içinde de herkes iştirak ettiği işlerin hesabını verir, bundan tabii birşey olamaz. Biz o mebdeden başlamış rejimi tekâmüle doğru götürüyoruz. Ben anlamıyorum, boyuna meseleleri konuşurken, meselelerin cevabını mutlaka mazide aramak meylini bir usul, bir itiyat haline getirmiyelim. Korkarım, sonra bu itiyat sevgiyle mazi, bizi kendisine doğru çekmesin.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Korkma çekmez.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Bu rejimin ilerisini düşünerek, tekâmüle götürmemiz zaruridir. Kendisini müdafaa için ne fazla heyecana kapılmaya lüzum var ve ne de mutlaka bir meselenin müdafaasını yapmak için maziden misal aramaya lüzum var. Arkadaşlar, el birliği ile ileriye doğru götürüreceğiz. Köprülü arkadaşımızın son sözlerine iştirak ediyorum, tekâmüle götürmek için birbirimizi destekliyeceğiz, bu güzel rejimin güzel ananelerini beraber kuracağız. Başka çare yoktur. *(Sağdan alkışlar).*

BAŞKAN – Söz Başbakanındır, buyurun.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; sözlerime sayın Faik Ahmed Barutçu'nun bir cümlesi ile başlayacağım.

Faik Ahmed Barutçu, sual müessesesi; bilgi edinmek müessesesidir, dediler.

Son cümleleri de, meseleleri konuşmak ve meseleyi halletmek isterken mutlaka maziden misal almamak lâzımdır, cümlesi oldu.

Hakikaten bize yapılan isnatları ret ve defî sadedinde maziden misal almak zaruretinin duyduğumuz zaman bize, o eski devirlere aittir, tekrar etmiye ne lüzum vardır, diye mukabele etmektedirler.

Bu itibarla sözlerimi, maziden misaller almak suretiyle teyit etmiyeceğim. Misalleri henüz üzerinde bulunduğumuz meselelerden alacağım.

Tekrar sözlerime başlarken naklettiğim cümlesine geliyorum.

«Sual müessesesi; bilgi edinme müessesesidir.»

Mademki sual müessesesi bilgi edinme müessesesidir, o halde, daha geçen gün bize sorulan, adliyedeki nakil ve tâyinler hakkındaki suallere rakamlarla cevap verildikten sonra, bu cevaplar bir tarafa bırakılarak evvelce tasmin edilmiş, hazırlanmış olan bir hücumu neden geçildi? Bu suretle ortaya atılan misalin mahiyeti ne idi? (*Soldan bravo sesleri*). Sayın Faik Ahmed Barutçu'dan iki ölçü kullanmakla değil, tek ölçü ile hareket etmesini beklemekteyim. Demokrasimizi takviye etmek, demokrasimizi inkişaf ettirmek bakımından bunun çok faydalı olacağını kendisine huzurunuzda bir defa daha tekrar ederim, iki ölçü kullanmasınlar.

Arkadaşım Kâmil Boran sual sordu.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Söz istiyorum.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Cevap aldı. Bunun üzerinde artık fazla söz söylemeye hacet yoktu. Kendisine İctüzük bakımından, sual müessesesi, bilgi edinme müessesesidir, diye bilirlerdi.

Muhterem arkadaşlarım; istitrat olarak şimdi söz alan Kâmil Boran arkadaşımın söylemesi mukadder olan sözlerine iki cümle ile temas edeyim. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*).

Bana sataştılar, bu itibarla söz istiyorum, diyecek.

Arkadaşlarıma, aşağıda oturduğum yerden cevap vermek imkânı olmayacağına göre, derhal cevap vereyim. Kendisine sataşmış değildir, bu sözlerimin kendisine bir sataşma olup olmadığı üzerinde elbette yüksek takdirinizi kullanacağınızdan eminim. Ben Faik Ahmed Barutçu'nun, Yüksek Meclise yaptığı bir tavsiye ve nasihatı kendi arkadaşı Kâmil Boran'a yapması lâzımdı, dedim. Kâmil Boran'ın adı bundan geçti. Bu iti-

barla sataşılmıştır diye direnerek söz isteme vaziyetine düşmemelerini kendisinden rica ederim. (Alkışlar).

Sevgili arkadaşlarım, meselenin esasını; bildiğiniz gibi Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek'in B. B. C. Radyosunda yaptığı bir beyanat teşkil etmektedir. Muhalefette bulunan arkadaşlarımız bu beyanata benimzediler mi benimsemediler mi? Bu, sarahaten ortaya çıkmıyor. Fakat Sayın Faik Ahmed Barutçu arkadaşımız sözlerinde, Kasım Gülek'in B. B. C. Radyosunda söylemekle şahsan hareket etmiş olduğunu ve B. B. C. Radyosunda söylediklerinin şahsi fikirlerinden ibaret olduğunu ifade etmiş olduklarına göre, o fikirleri benimseyip takabül etmemektedirler neticesine varmak mümkündür.

Fakat mesele burada konuşulurken muhalefet safındaki arkadaşların büyük bir reaksiyon gösterdiklerine bakılacak olursa, manzara, âdetâ Kasım Gülek'in beyanatını benimsemişler, onu müdafaa vaziyetine geçmişler gibi görünmektedir. Hakikatta bunun böyle olduğunu kabul etmek istemem. Çünkü bunu böyle kabul edecek olursak, bir parti olarak evvelce ortaya attıkları fikirleri tamamiyle ret ve inkâr etmiş, dolayısıyla kendilerini ret ve inkâr etmiş bir vaziyete düşerler. O halde Kasım Gülek'in sözleri ve tarz ve hareketi muhalefet partimizce de kendi şahsına mal edilmiştir.

Yalnız bir noktaya temas etmek mecburiyetindeyim. Faik Ahmed Barutçu Starsburg'ta Starsburg Statüsüne göre, orada fikirler serbestçe ifade edilir. Binaenaleyh o statü mucibince hareket ederek Kasım Gülek fikirlerini serbestçe ifade etmiştir dedi. Halbuki arkadaşlar, Kasım Gülek, fikirlerini Strazburg'taki toplantıda ifade etmiş değildir. Tashih edilecek noktalardan birisi budur.

İkincisi; B. B. C. radyosuna kendisi re'sen müracaat etmiş değildir. B. B. C., oraya giden delegasyon âzasının her birine müracaat ederek toplantının, bilhassa memleketinizi alâkadâr eden kısımlarını; kısaca, beş dakikalık bir konuşma içinde söylemek ister misiniz diye bir dâvet yapmıştır. Böyle bir dâvet, Strazburg toplantısından memleket eskârı umumiyesini haberdar etmek maksadına mâtuftur.

Kasım Gülek bu maksadı bir tarafa bırakmış, kalkmış bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın metnini, ben böyle bir konuşma yaptım diye memleketteki muhalefet gazetelerine göndermiştir. Fakat burada bir mesele daha çıkıyor :

Hakikatta o konuşmayı yapmamış. Çünkü o konuşmayı B. B. C. yaptırmış. B. B. C. takdirini kullanarak Kasım Gülek'in sözlerini bir memle-

ketin içişlerine müdahale mahiyetinde telâkki etmiş ve onun, bizim şimdi menfur gördüğümüz taraflarını tayyetmek suretiyle konuşmasına müsaade etmiş. Anlaşıyor ki Kasım Gülek bir nevi kahramanlık yapmak daiyesiyle metni tam söylemiş gibi hareket etmiş ve memleket gazetelerinde intişar etmesi için de muhalefet gazetelerine o konuşmadığı metni göndermiş.

Muhterem arkadaşlar, bizim içtimai ve siyasi hayatımızda, parti hayatımızda bu neviden hareketleri, tamamen naşinidelikler olarak, istisnai hareketler görmek icabeder. Sizin saflarınızda ve muhalefet saflarında bu neviden hareketlere teşebbüs edecekler çok nadir olabilir. Bu, hakikaten başka iklimlerde yetişen nebatların gösterebileceği ekzotik bir manzaradan ibarettir. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Burada bulunmıyan bir insana karşı bu şekilde konuşmayı size yakıştıramıyorum. Adnan Bey. *(Gürültüler).*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Arkadaşlar, Şemsettin Sirer arkadaşımın çehresini sap sarı görmekteyim. *(Hastadır sesleri)* Hakikaten büyük heyecana kapılarak vicdanının iffetiyle takdirini iyi kullanamamış görünüyor. Diyor ki; Kasım Gülek burada değildir. Sen burada bulunmıyan bir adama karşı nasıl konuşursun.

Muhterem arkadaşlar, ben Türk efkârı umumiyesi karşısında konuşuyorum. Gizli kapalı bir yerde konuşmuyorum, gıybet yapmıyorum. Nitekim Kasım Gülek de Türk efkârı umumiyesi karşısında konuşmak için bugünkü rejim sayesinde her türlü imkânlara sahip bulunmaktadır. Bu itibarla biz karşı karşıya konuşuyor gibiyiz. Gıybet yapmak, redaeti benim sözlerimde asla mevcut değildir. *(Soldan alkışlar)* Esasen gazetelerde yazarken, Meclis Kürsüsünde konuşurken, radyolarda konuşurken hep karşı karşıya mıyız arkadaşlar? Bundan daha 2-3 ay evvel kendi parti reisleri yani ara seçimleri münasebetiyle son konuşmasını yaparken, bu adamlar bu memleketi kazaya uğratacak derken o adamlar hâzırı bilmecelis karşısında mıydılar? Elbette biz karşılarında mevcut değildik, bununla beraber bütün bu konuşmalar, karşı karşıya cereyan ediyor demektir. Kasım Gülek beyanatında memleket efkârı umumiyesine hitap edemiyorum diyor, memleket efkârı umumiyesine hitap edemiyorum yolundaki sözünü ciddiye almaya imkân var mıdır? Kasım Gülek'in her hangi bir konuşmasını Türk efkârı umumiyesinden saklamak gibi bir vaziyet bu memlekette mevcut değildir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – İmkânlar her iki taraf için de aynıydı.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Radyodan evvel de demokrasiler vardı ve efkârı umumiyeye hitap etmek imkânları daima mevcuttu ve bundan sonra da mevcut olacaktır. Fakat, anladıkları şekilde Devlet radyosunun partiler arasında bir taksime tâbi tutulması prensibinin doğru olduğunu hiçbir zaman ispat edemiyceklerdir. *(Soldan : şiddetli alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) – Ekseriyet sizde kaldıkça ispat edilemez.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Kendilerinin vaktiyle Devlet radyosu hakkında yapmış oldukları beyanlara tamamen iştirak etmekteyiz. Devlet radyosu, Devletin malıdır. Hükümet de Devletin organıdır. Devlet, Hükümet vasıtasıyla kendi noktai nazarını herkese bildirir. Devlet radyosu, Devletin malı olan radyo, Devletin organı olan Hükümet tarafından, kendi noktai nazarlarını memleketin dört bir tarafına yaymak maksadiyle kullanır.

Vatandaşlar sabahdan akşama kadar, Devletin icra organı olan Hükümetin neler yapmakta olduğunu öğrenmek isterler. Bu, kendilerinin hakkıdır. Bunu, Hükümetin ağzından, Hükümet noktai nazarı olarak öğrenmek ihtiyacındadırlar ve Hükümet bu noktada kendine düşen vazifeyi yapmak mecburiyetindedir. Devlet radyosunun çalışmasını, ana prensip olarak, böyle anlamak, icabeder. Bunun münakaşasını yapmaya hazırız. Esasen uzun senelerin tatbikatı da böyle tecelli etmiştir. Kendilerinin parti olarak başka bir noktai nazarları olsaydı elbette evvelden bir defa olsun ifade etmiş olmaları gerekirdi. Onlar başka adamlardı, biz başka adamlarız diyecek olurlarsa buna şahsiyetlerinde dahi bugün ayniyet mevcuttur. Cevabını vermek mümkündür.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Siz bunu beğeniyor muydunuz. Adnan Bey; onu söyleyiniz?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Devam edeceğim, merak etmeyiniz.

Muhterem arkadaşlarım, Kasım Gülek'in hareketi suç mu, değil mi? Kasım Gülek'in hareketi suç olup olmaması bakımından mütalâa edilebilir. Onu tetkik ederiz, etmekteyiz. Fakat bunun ötesinde acaba bizim topluluk hayatımızı alakadar eden bir taraf yok mudur? Acaba bunun ötesinde Kasım Gülek'in vicdanının, muhalefet saflarında oturan muhte-

rem arkadaşları alâkadar eden tarafı yok mudur? Hattâ kendilerini vicdanlarının rağmına ilzam eder tarafı yok mudur? Bir cemiyetin hayatında yalnız kanunların emirleri kıtas olamaz, kanunların ötesinde cemiyet içinde birçok kaide ve prensipler mevcuttur, yer ve zamana göre bu kaide ve prensipler, hattâ kanun hükümlerinden daha muhkemdirler. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Sizin Amerikan gazetecisine yaptığınız beyanat gibi.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Naşit Fırat arkadaşımız benim ismini de karıştırıyor. Bundan daha sonra bahsedecektim, tacil ettirdiler. Şöyle diyelim eğer benim hareketim bâtil ise Kasım Gülek'in kefareti zunubu için, Kasım Gülek'in hareketinin mazur gösterilmesi için benim hareketim öne sürülmek icabederdi. Evvelâ ona söylemeleri lâzımdı, bu kötüdür, demeli idiler. Ama Adnan Menderes, senin yaptığın da kötüdür. Böyle demiyorlar, üstü kapalı bana hücum, öte tarafı müdafaa.

Muhterem arkadaşlarım, meseleyi biraz daha teşrih edeceğim. Fakat sözlerime devam ederken, şu geldiğim noktada şunun malûm olmasını isterim ki, ben, muhalefette oturan arkadaşlarımın, hattâ muhalefet partisi içinde bulunan pek çok memleketsever ve memleket menfaatlerini her ihtirasın üstünde tutmasını bilen arkadaşların bu hareketi tasvip etmediklerine, fakat ne bileyim, tâbirimi mazur görün, bir nevi soy gayreti ile reaksiyonda bulunduklarına kaniim. Onun için rahatça konuşabiliyorum. *(Gülüşmeler)*

Onun için kendilerine bir eza vermediğime kaaniim. Vicdamlarının içinde imişim gibi biliyorum ki, pek çok arkadaşlar bu sözlerime hak vermektedirler.

Şimdi arkadaşlar, bundan bir buçuk sene evvel Amerikan radyolarında neşredilmek üzere benden bir konuşma istediler, böyle bir konuşma verdim, gönderdiler, bahsettikleri konuşma budur. Ben orada dedim ki; bugün Türkiye'de Cumhuriyet şeklen olduğu gibi ruh ve mâna itibariyle de mevcuttur. *(Soldan, bravo sesleri)*. Muhalefet bu konuşmamı Türkiye'yi kötülemek mânasında aldılar.

Muhterem arkadaşlarım, son zamanlara gelinceye kadar memleketin tek parti idaresinde olduğu, bu memlekette bir diktatörlük veya şibih diktatörlüğün bulunduğu Amerika denilen âlemce acaba, gayrimâlûm idi de onu ben mi haberdar ettim? Hayır, aksine olarak dünyanın en büyük demokrasisinin efkârı umumîyesinde memleketimizin kadrü iti-

barını yükseltmek maksadiyle yapmış olduğum bir konuşmaya başka mâna vermek, aksini almak doğru değildir. Ben demedim ki : Türkiye'de Cumhuriyettir, artık sizin de, bizim de bütün dünyada hâkim olmasını özlediğimiz demokratik cumhuriyettir. Hürriyet rejiminin Türkiye'de de kemali ile mer'i olduğuna inanabilirsiniz. Böylece Türkiye'nin geçirmiş olduğu büyük inkılâbı değerlendirmek maksadiyle söz söyledim. Bu kötülemek değildir. Farzediniz arkadaşlar, bir tarih okur gibi desek ki : Abdülhamit zamanında bu memlekette bir koyu istibdat mevcuttu. Bu memleketi kötülemek mi olur?

Naşit Fırat arkadaşımız eğer benim konuşmamla Kasım Gülek'in konuşması arasında bir münasebet ve müşabehet tesis ediyor da, Kasım Gülek'i vicdanında mahkûm etmekte tereddüt ediyorsa bu sözlerimi kâfi bir izah olarak telâkki etmesi icabeder.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım; bir sürcü lisan ile olacak, Faik Ahmed Barutçu arkadaşım; Köprülü de bir beyanat yaptı, dediler, burada sarahaten ifade olundu ki, ve zamanında gazetelere de bildirilmiştir ki; Fuad Köprülü böyle bir beyanat yapmamıştır. Fuad Köprülü, mülakat gazetelerde intişar eder etmez derhal gazetelere beyanat yapıyor, diyor ki; ben Ankara Palasta oturup arkadaşlarla konuşurken orada bir adam da varmış, almış bunları yazmış. Ben kimseye beyanat vermedim diyor. Binaenaleyh Köprülü'nün beyanat meselesi o zaman intişar etmiş olan bu beyanatla ve bugün burada yaptığı izahla artık dile ve kaale alınmamak icabederdi. Böyle bir mesele mevcut değildir.

Muhalef arkadaşlarda kötü bir itiyat mevcut : Bu Demokrat Partiyi taklit etmek itiyadıdır.

Muhterem arkadaşlar; Demokrat Partiyi taklit etmek kendilerinin şânına uyar bir keyfiyet değildir. Kendi saflarında icat sahibi, zeki, ileri fikirli arkadaşlar mevcuttur. Buna rağmen Demokrat Parti ne yaptı? Şunu, şunu; zaman, mekân, münasebet; uysun, uymasın onları raftan indirmek suretiyle hüsnü hat meşki şeklinde karşılarına almak, onu taklit etmekle ömür geçiriyorlar. *(Soldan gürültüler).*

Arkadaşlar, mâziden misal almamak bakımından kendilerine bir noktayı hatırlatmak yerinde olur. Sonra «zemin, zaman müsait olsun olmasın» dedim. Bu fikrimi de bir nebze açacağım : Fuat Köprülü arkadaşım da izah etti, o bir devir idi. Dokuz vilâyette idarei örfiye mevcuttu. O böyle bir devirde, bizim takip ettiğimiz hattı hareketi bugün taklit etmeye bugün mahal var mıdır? Değişen şartlar, hepsi unutuluyor. Vaktiyle bunlar

mı söylendi? Madem ki onlar söylendi, şu halde biz de söyleyelim. Zemin, zamana, bugünkü şartlara uysun, uymasın, aynıyle tekrar etmek olur mu arkadaşlar?

1946 seçimlerinden sonra bütün bir vatan sathında, bir ademimeşruiyete karşı heyecan milli kıyam halinde baştan başa memleketi kaplamışken yapılmış olan mücadelenin tesirini, yüzde yüz millet iradesine dayanan, kendi iktidarları zamanında yapılmış olan bir seçimle iş başına gelmiş, meşru bir idareye, meşru bir Meclise karşı aynı metodlarla, aynı metodlar değil, çok daha ağır, çok daha ileri gitmektedirler; aynı metodlarla mücadele etmek taklitçilikte olsun ne dereceye kadar muvaffak olmak demektir? *(Soldan alkışlar)*.

NAŞİT FIRAT (Ordu) – Kendimizi müdafadan başka bir şey yoktur.

ADNAN MENDERES (Devamla) – Sevgili ve muhterem arkadaşlarım, muhalefet şöyle olsun, muhalefet böyle olsun; muhalefet şu neviden tenkitler yapsın, bu neviden tenkitler yapsın, bunları plâtonik olarak temenni edecek değiliz; bunları istiyecek değiliz. Fakat bilinmesi lâzımgelen bir şey varsa; madde bir : Biz de parti olarak kendimizi müdafaa etmek hürriyet ve serbestisini, kuvvet ve kudretini elimizde tutmaktayız.

Madde iki : Siyasi mücadeleler Halk Partisinin anlayışına göre ve bizim anlayışımıza göre memleketin yüksek menfaatlerinin hudut ve çerçevesi içinde cereyan etmek lâzımgelir. Yoksa muhalefet muhalefettir, istediği gibi hareket eder, demokrasidir, fikir hürriyetidir, kanunun suç adetmediği yerde her şeyi yaparım. Hayır arkadaşlar, biz öyle düşünmüyoruz.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Bu diktatörlüğe gider Adnan Bey.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Müsaade ederseniz arkadaşlarım, bu hürriyet ve demokrasi denilen giranbaha nesne birçok memleketlere misafir olmuştur ve sonra uçup gitmiştir. Birçok memleketler de bugün kötü tatbikatın za'fı içindedirler.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Anayasa aleyhine konuşuyorsunuz, dinle-mem. *(Soldan çıktı)*.

EYYÜP ŞAHİN (Denizli) – Uğurlar olsun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, bugün birçok memleketler muhalefeti ve iktidarı her türlü kayıtlardan münezzeh, siyasi ahlâk kaidelerinden, vatanın yüksek menfaatleri kayıtlarından azâde telâkki etmiş olmalarından dolayı derin bir za'if içinde kıv-

ranmaktadırlar, hürriyetlerin ve demokrasilerin yer yer zevalini burada aramak icab eder.

FERİD MELEN (Van) – Hiçbir şey anlamadım. (*Soldan, dinle de anla sesleri*).

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem Ferid Melen arkadaşım gayet ince bir politika taktikçisi edasiyle (maksadını anlıyamadım) diyor. Benim maksatlarımı gayet açıktır; kayıtsız şartsız, ne pahasına olursa olsun muhalefet.. Kanunun tanımadığı yollardan yalan yazmak hürriyeti, bu doğru değildir. Kanunun menetmediği yerlerde kanun kadar muhkem kaideler mevcut olduğu kanaatini besliyerek konuşuyorum bu inanda birlik olduğumuza kaniim. Maksadım budur, bunu ifade ediyorum.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) – Beraberiz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Ondan sonra tezvirle, iftira ile şahsiyetleri ve kıymetleri sabahtan akşama, bugünden yarına tahrip etmek suretiyle demokrasinin bu memleketi vatan edineceğine kanaat getirmek ve 14 Mayıstan sonra her şey olup bitmiştir, demokrasi tekkarrür etmiştir, zehabına kapılmak doğru olmaz.

Demokrasi denilen girenbaha nesne, çok kıymetli nesne sabahtan akşama, bugünden yarına daima dikkat ve itina ister. Bunun başında bir takım siyasi ahlâk ve memleket menfaatlerinin reddedeceği, kabul etmeyeceği hususların siyasi ananelerimize girmemesi icabeder. (*Bravo sesleri, alkışlar*). Yalan, dolan, tezvîr, ne pahasına olursa olsun karşındakini yıprat, ne pahasına olursa olsun, memleketin içtimai nizamını devir, umumi telâkkileri tahrip et. Ondan sonra da zafer kazan.

Hayır arkadaşlar; bu olmaz? Memleketin yarınını yiyip tahrip edemeyiz. Memleketimizde ona, on beşe bölünmüş bir vaziyet yoktur arkadaşlar. Biz, politikacılar bir avuç insan memleket sathı âdeta bir tepsi içinde imiş gibi, hususi bir mücadeleyi kötü usul ve tahripkâr metodlarla bütün vatan sathına yaymaya savaşıacak olursak, bir tarafta yanmakta olan kandilin fitilini alıp memleketin dört köşesini tutuşturmak gibi bir gaflette düşmüş oluruz. Bu memlekette bugün, muayyen devirlerde gördüğümüz keskin ve hırçın mücadelenin akislerinin mevcudiyetini mubah ve mâzur kılacak bir vaziyet yoktur. Türk Milleti işinin başında hakkından emin, partiler içinde yerini bulmuş, reyini kullanmakta hükümet baskısından kendisini kurtarmış, yarına emniyetle bakmaktadır. Bunun tekemmül etmemiş taraflarını, muhalefet vazifesini görmekle, iktidar da

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

muhalefetin haklı, yerinde ikazlarını en dost taraftan gelmiş gibi değerlendirmek suretiyle benimseyip geliştirmek lâzımdır. Ben Halk Partili arkadaşlarımın bu noktada benimle beraber düşündüklerine ve Kasım Gülek'in beyanatı nev'inden beyanatları ne bizden, ne onlardan çıkmamalıdır.

Bugün bir Jön Türk edasiyle ve mülteci vaziyetinde ancak yabancı devlet radyolarında, memleketime hitap edebiliyorum diyecek kadar dalâlete düşmüş insanların, parti genel sekreteri olarak değil, kendi safları arasında bulunmasından üzüntü duyan arkadaşlarımın mevcudiyetini biliyorum. Bizim istikbalimizin nurlu olması, hangi parti safında olursa olsun, kanunun meskût kaldığı yerlerde dahi onun ötesindeki kaidelere de riayetkâr, bu memleketin büyük menfaatlerine sıkı sıkıya bağlı, temiz nasiyeti vatan çocuklarının her parti safında yer almış olması ile mümkündür.

Parti olarak değil, kendi efal ve harekâtiyle Kasım Gülek'i başbaşa bırakalım. Nitekim kendileri de böyle yaptılar. Benden kendilerine tek söz kalıyor : İlâhî Kasım Gülek... *(Gülüşmeler, soldan sürekli alkışlar).*

BAŞKAN – Muhalefet adına söz Faik Ahmed Barutçu'nundur.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Efendim, söz istiyorum, sataşma vardır.

BAŞKAN – Müsaade buyurun... *(Gürültüler, masalara vurmalar).*

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) –*(Gürültülerden sözleri anlaşılamamıştır).*

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim. Riyaset vazifesini yapsın... *(Gürültüler, olmaz sesleri).*

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Şahsıma sataşma oldu..... *(Gürültülerden ne söylediği anlaşılamamıştır).*

BAŞKAN – Çok rica ederim, müsaade buyurun efendim, Kâmil Bey, Riyaset Divanı sizin şahsınıza sataşma olmadığı kanaatındadır, yalnız isminiz geçmiştir. Nitekim Başbakan konuşmasında bunu tasrih etmiştir. Divanı Riyaset sataşma olduğuna kaani değildir. *(Gürültüler).*

Kâmil Bey, direniyor musunuz?

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Direniyorum.

BAŞKAN – Arkadaşlar, huzurunuzda geçen bir konuşmada Kâmil Boran kendisine bir sataşma olduğunu iddia ediyor. Riyaset Divanı bir sataşma olduğuna kaani değildir, yalnız ismi geçmiştir. Bu, tüzüğe göre bir

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

sataşma olamaz. Fakat, Kâmil Bey sataşma olduğundan ısrar ediyor ve konuşmak istiyor. *(Hayır, hayır sesleri, konuşsun sesleri). (Reye, reye sesleri). Konuşmasını kabul edenler... (Gürültüler, işitmedik sesleri...).*

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Bana konuşmak imkânı vermiyorsunuz, bu hareketinizle Başbakanı himaye ediyorsunuz. Ben sesimi Türk Milletine, efkârı umumiyeye duyurmasını bilirim, duyuracağım.

BAŞKAN – Arkadaşımız, Kâmil Boran kendisine sataşma olmuştur iddiası ile konuşmak istiyor. Konuşmasını reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Faik Ahmed Barutçu, buyurun.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Aziz arkadaşlarım; Başbakanın son sözlerini ele alarak konuşacağım.

Bizim demokrasimiz hakikaten boy vermekte olan bir fıdandır, bunun kökleri iki taraftan daima tatlı su ister. Maziden misal alacağız ama, nasıl misal alacağız? *(Maziden misal almayacağız sesleri, gürültüler).* Müsaade buyurun, lütfedin efendim.

BAŞKAN – Müdahale etmeyin, devam buyurun.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Vaktiyle şöyle idi, şu şekilde tekâmüle götürdük diye misal vereceğiz, vesilei hücum olarak değil.

Şimdi arkadaşlarımın Başbakanın bahsettikleri misaller üzerinde durarak aynı misallerle kendisine cevap arzedeceğim.

Dediler ki : Radyoda bahsediyorlar, halbuki, vaktiyle radyoda bu şekilde bahsetmezlerdi ve vaktiyle radyoda Hükümet adamları olarak istedikleri şekilde tafsilâtlı olarak konuşabilirlerdi.

Şimdi diyor Başbakan, onların noktai nazarını bizim noktai nazarımıza uygun görmekteyiz. Ben hatırlarım, Sayın Fuad Köprülü arkadaşımız radyoda muhalefetin konuşmadığı yerde, demokrasiden bahsedilemez, diye muhalefette iken çok söylerlerdi.

NURİ ÖZSAN (Muğla) – Seçimlerde mi idi?

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – Hayır.

Şimdi, biz diyoruz ki; sizin o dediğiniz doğrudur. *(Gülüşmeler)* Başbakan diyor ki, hayır, hayır bizim için, sizin dediğiniz doğrudur. *(Gülüşmeler, kahkahalar, alkışlar).*

Arkadaşlar, bu vaziyette sadece roller değişmiş oluyor, yerler değişmiş oluyor. *(Gülüşmeler).*

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Radyoda iktidar partisi konuşacak, *(Hayır sesleri)* Müsaade buyurun, eğer radyoda parti hesabına propaganda yapılacaksa muhalefete mukabele hakkı tanıyın. Bunun başka türlü demokrasi özentişi olur.

Şimdi, hükümet adamı, hükümetin icraatını olduğu gibi izah edecektir. Kabul. Hükümet icraatı olarak izah edecektir. Ama bana muhalefet olarak hücumla başlarsa beni de radyoda dinlemeye ve benim müdafaa mı almaya mecburdur. Ya böyle yapılacak, veyahut partiler için ayrıca radyo kullanma hakkı kabul edilecektir, başka türlü demokrasi olamaz. Bu bir.

Sonra çok güzel söylediler.

Sıkı yönetim, Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununun 18 nci maddesi kalktı, bizim zamanımızda kalktı. Biz şimdi diyoruz ki; bunu tamamlamak lâzımdır. Nasıl? Diyoruz ki, askerî mahkeme sistemini de kaldıralım. *(Soldan, gürültüler)*.

Rica ederim silsilei kelâmını bozmayın. Rejîm ıslahatını tekemmül ettirelim diyoruz. Şu mahut 161 inci maddeyi de kaldıralım diyoruz.

Bunları söylemekle Demokrat Partiyi taklit etmiş farzediliyorsak... *(Soldan asla sesleri)* biz Demokrat Partinin muhalefette iken savunduğu prensiplerin icabını yerine getirilmesi imkânlarının şimdi ellerine geçmiş olması dolayısıyla bunları yerine getirin diyoruz. Bunları söylemekle muhalefet olarak vazifemizi yapıyoruz.

Sayın Başbakan Kâmil Baran arkadaşımızın geçmiş bir sual taktirinden bahisle dediler ki; Barutçu iki türlü ölçü kullansın. Ben iki türlü ölçü kullanmam. *(Gülüşmeler, hafif gürültüler)*. Müsaade edin, arz edeyim : Demokrasinin bütün icaplarını kül halinde mütalâa ve kabul edeceksin, bu böyledir. Mebus murakabe, hakkını kullanır. Mebus murakabe hakkını kullanırken iktidarın vazifesi, cevabını vermektir. Eserler, fiille ona ikna edici cevap vermektir. İktidarın vazifesi budur. Efendim öyle olsun ki, muhalefet o kadar ölçülü olsun ki şuradan taşmasın, buradan taşmasın. Buna demokrasi denmez. Gerek muhalefet, gerek iktidar, bu nevi mücahedelelerinde mâkul haddi hangisi aşıyorsa, efkârı umumîye nazarında itibarını o kaybeder. Ben eğer iktidarı bu yolda görüyorsam ve mâkul yola gelmesini istiyorsam, memleket menfaati bakımından istiyorum. İtibarını yitiren bir yolda olması her hangi bir taraf için şayanı arzu birşey değildir. Ama kendi kendini mahkûm eder ve bunu yaparsa, milletin hükmüne razı olması zaruri olur.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, Kasım Gülek'in mevzuubahis ettiği meseleler esas itibarıyla memlekette münakaşa konumuz olan meselelerdir. Biz burada konuşuyoruz, Memlekette konuşuyoruz. Memleket matbuatında görüşüyoruz. Muhalefetin müdafaa ettiği fikirler radyo meselesidir. 161 inci maddede meselesidir. Askerî Mahkemeler meselesidir. Bütün bunlar aktüel konulardır. Kasım Gülek'in radyo meselesi bir şekildir.

Başbakan'ın, Köprülü'nün 1946 beyanatı sadece bir konuşmadan ibarettir, şeklinde söylediği sözler, şahsi bir takdir işidir. Öyle de, böyle de mütalâa edebilirler. Bunları mübalâğalı bir hale sokmamak da, her iki taraf için zaruridir.

Arkadaşlar, zaman öyle getirecek ki bugün bizim bu konuşmalarımızı bizden sonra gelecek olanlar fikir hürriyeti, demokratik düşünceler bakımından çok geri bulacaklardır, bu da olabilir.

Benim söyleyecek olduğum son bir söz şudur. Kuvvetli hükümetler, kuvvetli muhalefetlere âşık olurlar, Kuvvetli muhalefet, sözünü esirgemiyen muhalefettir, fikir üzerindeki muhalefettir, mücadelecî muhalefettir elbette. Ama elbette şuna da şüphe yok ki, uluorta bir muhalefet değildir. Muhalefet fikirlerini beyan eder, iktidar cevabını verir; veremezse, haksız demektir. Eğer düzeltilmesi lâzım olan şeyler varsa, muhalefetin vazifesini yerine getirmesinden iktidarın ders çıkarması lâzımgelir. Bu, demokratik nizamın icabıdır ve demokratik hizmetlerin icabıdır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, iki dakikanızı almak için tekrar huzurunuzda geldiğimden dolayı özür dilerim.

Bir noktanın tavrızını hakikaten hüzümlü görmekteyim : Biz; muhalefet şöyle yapsın veya böyle yapsın şöyle isteriz, böyle isteriz diye muhalefeti sevk ve idare edilir bir muhalefet halinde görmek sevdasında olan bir iktidar değiliz. Bunun iki kere iki dört eder gibi sabit ve vazih olması lâzımdır.

Ama muhalefet tenkidlerini yaparken memleket menfaatleri ölçülerini taşmış olursa muhalefete işte şu noktada memleket ölçüsünü taşırdınız, demek vazifemiz değil midir?

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) – Kim takdir edecek?

ADNAN MENDERES (Devamla) – Efkârı umumiye vardır. Biz konuşuyoruz, tenkidin tenkidi vardır. Tenkid haksız ve ölçüsüz yapılabilir, Tenkidde insafsızlık, adaletsizlik, tenkidde yalancılık, iftira yapılabilir. Bunlar yapıldığı takdirde tenkide uğrayan iktidar, şayet bunlara mukabele eder, bu yalandır, bu iftiradır, bu bühtandır, bu dalâlettir, diyecek

olursa, bu muhalefeti sevmiyor, muhalefeti istemiyor mânasında mı anlaşılır? İşte, tıpkı kendisinin takdir ettiği gibi, umumi efkârı hakem yapmak için konuşuyorum ve diyorum ki; ey efkârı umumiye, bize şu şekilde, şu maksatla hücum ediyorlar. Diyorum ki, biz memleket menfaatleri bakımından bunu beğenmiyoruz, bunları hakıkata uymadıkları için beğenmiyoruz, ölçüsüz olduğu için beğenmiyoruz ve nihayet iktidarlının son günlerine kadar savundukları efkâr olarak beğenmiyoruz, siz hükmünüzü veriniz.

Şimdi arkadaşlar, Köprülü'nün radyo hakkındaki ifadelerine gelince; bu, vaktiyle seçim zamanlarında radyonun kullanılması için ileriye atılmış bir fikirden ibarettir. Şurasını açık olarak söyleyeyim arkadaşlar; bir memlekette iktidar serbest reylerle takarrur ettikten sonra, bir memlekette mahalle muhtarı seçimlerinden bütün seçimlere kadar serbest seçim hâkim olduktan sonra, matbuat istediğini yazdıktan sonra, muhalefet partisi izzü ikbal ile mevkîinde, hattâ mazinin hatalarını dahi kendilerine bir meziyet edinip o hatalardan tamamiyle münezzehe olan iktidara istediği şekilde savlet edebilecek bir vaziyette iken, radyo kendi partilerinin elinde değildir diye, o memlekette demokrasi yok, hürriyet yok; demokrasi böyle olmaz, hürriyet böyle olmaz demek, hakikaten insafsızlık olur. Yaptıkları tenkide karşı ben de sadece efkârı umumiyenin müeyyidesini lehimize celbetmek bakımından bu suretle savunmaktayım. Yoksa mutlaka böyle hareket etsinler demiyorum, diledikleri gibi hareket etsinler, kendilerine yakışan şekilde hareket etsinler. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Bir soru soracağım, demokrasiyi bir müsavvat rejimi olarak kabul ediyor musunuz? *(Soldan Allah, Allah sesleri).*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Eğer muhterem arkadaşım hamleî vâhidede, ayak üzerinde demokrasinin tarifini yaptırmak istiyorlarsa hakikaten çok müşküldür. Demokrasiyi bütün esbap ve vucubıyla öyle anlamak lâzımdır ve öyle kabul etmekteyim.

FAİK AHMED BARUTÇU (Devamla) – İki taraf konuşacak ve umumi efkâr hakem olacak. Hakemin rolünü yapabilmesi için iki tarafı da dinlemesi lâzımdır. Bir tarafı dinlemek, öteki tarafı dinlememek olmaz. *(Soldan ulus var sesleri).* Sizin konuşmanız radyo ile hüvesi hüvesine verilecek. Barutçu'nun bugünkü konuşması da hüvesi hüvesine verilecek midir? *(Sağdan bravo sesleri, alkışlar).* Meselenin bütün ruhu buradadır, Sayın Menderes.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) – Arkadaşlarım; müsaade ederseniz bir zihniyeti tebarüz ettirmek isterim. Muhalefet, dedimse Halk Partisi muhalefeti, vicdanının derinliğinde, kafasında zihniyetinde bilirs velistihkak her şeye sahip olmak dairesinde bulunmaktadır. Bunları terkedelim ve zihinlerimizi ve ruhlarımızı bu gibi dalâletlerden tenzih edelim için arz ediyorum; arkadaşlar; (Sağdan : Delil sesleri) delillerim var. Tenkid için arz ediyorum, efkârı umumiyeye arz etmek için söylüyorum; meselâ Ulus Gazetesinde vazifeye ilk geldiğimiz günden itibaren meşru iktidarımıza karşı yapılan o neşriyat nedir? Bu iktidar, âdeta tesadüfen ve bir darbe ile iş başına geçmiş gibi bir gasıp vaziyetinde telâkki edilmektedir; (Sağdan, asla, asla sesleri).

Çok memnun oldum. Buradaki muhalif arkadaşların gösterdikleri bu tezahürden dolayı beşaret içindeyim. Meseleler teşrih edilmedikçe, dertler ortaya konmadıkça deva bulunması müşkül olur. Partilerinin kaderini ellerinde tutanların bu mevzuda mesai sarfetmeleri icabeder, açık olarak söyleyemezler, anasının sütü kadar haklı ve helâl olarak milletin reyî ile iktidara gelenler hakkında gaasıplık isnat edemezler. Sarih olarak, fakat iktidarımıza karşı muameleleri, bir fiilî Hükûmete karşı yapılan muameleye ve takınılan tavra çok benzemektedir.

FAİK AHMED BARUTÇU (Trabzon) – Sualimden kaçtın Menderes, cevap vermedin.

C.H.P. GENEL SEKRETERİ

K. GÜLEK LONDRA RADYOSUNDA BİR KONUŞMA YAPTI (1)

Gülek, vatandaşlarına bir yabancı radyodan hitabetmenin acı teselli-sine işaret ederek Avrupa Konseyi çalışmaları hakkında izahat verdi.

Strazburg'da Avrupa Konseyi toplantılarında hazır bulunan C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek, Londra Radyosundan bir konuşma yaparak vatandaşlarına hitap etmiştir. Bu önemli konuşmanın metnini aynen veriyoruz.

“Muhterem vatandaşlarım.

Sizlere, Avrupa Konseyi Assamlesinin toplandığı Strazburg şehrinden hitap ediyorum. Bana, buradan konuşma fırsatını hazırlayan Londra Radyosuna teşekkür etmek isterim.

Vatandaşlarıma ancak yabancı bir radyo ile hitap edebilmek ne acı bir tecelli! Fakat, durum maalesef o ki, yurdumuzda devlet radyosu iktidar partisinin emrinde muhalefet devlet radyosunda sesini duyurmak

(1) Ulus Gazetesi : 26 Aralık 1951

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

imkânına malik değil. Demokratik Avrupa'da devlet radyolarının nasıl tafafsız kaldığını, muhalefet partilerinin iktidarla musavi şartlar altında radyodan nasıl faydalandıklarını görüyor ve bizim radyonun halini düşünererek utanıyor ve müteessir oluyorum.

Aziz vatandaşlarım,

Strazburg şehrinin Avrupa birliği başşehri olması mühim bir mânâ taşır. Avrupa'nın iki büyük milleti Almanya ve Fransa arasında asırlarca süren ihtilâf ve mücadele buralarda temerküz etti. Strazburg şehri son yarım asırda dört defa el değiştirdi. Avrupa Birliğinin merkezini burada kurmak bu ihtilafın artık sona ermesi ve Avrupa'nın birleşmesi bakımından bir sembol oluyor.

Sayın yurttaşlarım,

C. H. P. Avrupa Konseyi çalışmalarına katılmakla memleket vazifesini yapıyor.

Strazburg'daki çalışmalarda muhalefet adına Hüseyin Cahit Yalçın ve ben varız. Muhalefet Partisine mensup iki üyenin Avrupa Konseyi faaliyetine katılmaları burada çok iyi tesir bırakıyor. Bu suretle memleketimizde demokrasinin tabii bir tecellisi olarak muhalefetin milletler arası çalışmalarda yer alması memnunluk uyandırıyor. Temenni edelim ki bu emsal olsun, dış politikada iktidar muhalefetle çalışma yoluna gitsin.

Sayın yurttaşlarım,

Türkiye ahvali burada büyük alaka ile takip ediliyor. Memleketimizin son çeyrek asırda başardığı ilerlemeler sık sık bahis konusu oluyor. Ancak, yakın zamanların iki hadisesi fena bir tesir bırakmış.

Bunların biri muhalefet Partisi genel sekreterinin askeri mahkemeye verilmesi diğeri ise ceza kanununda son yapılan tadilat. Bu tadilatın memlekette hürriyeti ve demokrasiyi tahdit edici şekilde kullanılması ihtimali bir tehlike olarak öne sürülüyor.

Muhalefet Partisi Genel Sekreterinin askeri mahkemeye verilmesi ise Türkiye'de hakiki demokrasi mevcut olduğu hakkında şüpheler yaratıyor.

Aziz vatandaşlarım,

Bu defaki toplantının mühim hadiselerinden biri Amerika Ayan ve Temsilciler Meclisi üyeleri ile birlikte yapılan içtima oldu. Amerikalı devlet adamları ile yapılan toplantının ehemmiyeti şuradan geliyor :

Avrupa Amerika'ya muhtaç. Gerçekten, ekonomik bakımdan olduğu kadar müdafaası için de Avrupa Amerika yardımı olmadan ayakta duramaz.

Avrupa'ya azami yardıma kararlı olan Amerikanın bir şartı var :

- Avrupa birleşmelidir.

Amerika Ayan üyeleri ve temsilcileri ile Avrupa temsilcileri açık konuş­tular. Amerikalılar Avrupa'nın neden birleşmediğine akıl erdiremiyor­lar. Strazburg'dan memnun ayrıldılar. Toplantının başlıca faydası Avrupa birleşmesinin zorluklarını anlatmak oldu.

Muhterem yurtdaşlarım,

Dünya ve bilhassa Avrupa kritik günler yaşıyor. Avrupa Birliğinin bir an evvel tahakkuku acil zaruret halini aldı. Bütün Avrupa, hatta bütün dünya Strazburg'a bakıyor ve ümit bağlıyor. Geçirecek vaktimiz yok. Yarın çok geç kalmış olabiliriz.

Bugün Avrupa Birliğine doğru önümüzde iki müsbet teklif var : Schuman Plânı Avrupa Ordusu.

Schuman Plânı ile altı Avrupa memleketinin kömür ve çelik sanayii müşterek bir idare altına giriyor. İngiltere bu plâna katılmıyacağını, fakat işbirliği edeceğini söylüyor.

Avrupa Ordusu kurulması daha ileri bir fikir. Avrupa memleketleri, tek bir kumanda altında, müşterek savunmaları için bir ordu kuracak­lar.

Mühim bir mesele de şu : Almanya'nın Avrupa savunmasına katılma­sı mutlaka lâzım. Bunu herkes takdir ediyor. Fakat geçen harpte Alman işgaline uğrayan memleketler ve hele Fransızlar müstakil bir Alman or­dusuna razı değiller. Avrupa ordusuna Almanlar da katılacağı için bu bakımdan bu fikrin önemi var.

Avrupa ordusunu Amerikalılar kuvvetle destekliyor. Bu suretle Avrupa savunmasına edecekleri yardım daha yerine masruf olacak.

Avrupa ordusu fikrini ilk defa Avrupa Konseyinde Churchill ortaya atmıştır. Fakat şimdi iktidara geçen Muhafazakarlar, Avrupa ordusuna katılmakta tereddüt ediyorlar. İskandinav memleketleri de İngilizleri takip ediyorlar, gerek Schuman Plânı gerek Avrupa Ordusunda çekingen ve tereddütlü davranıyorlar.

İngiltere'nin ve İskandinav memleketlerinin ne Schuman Plânına, ne de Avrupa Ordusuna katılmaması hayal kırıcı oldu. Avrupa Konseyinin birçok üyeleri, İngilizlerin ve İskandinavların durumunu şiddetle tenkid ediyor ve bu şekilde Avrupa Birliğine gidilemeyeceği kanaatine varıyorlar. Bunlar arasında Konsey Başkanı Spaak var. Üç yıldır büyük dirayetle Konseyi idare eden eski Belçika Başbakanı ve dünya devlet adamı nihayet istifa etti. Assamblenin ittifakla verdiği istifasını geri alması isteği

karşısında başkanlıkta kalacağı umuluyor. fakat bu hareket çok manalı sayılmakta.

Buna karşılık, İngilizlerin kendi imparatorlukları içinde ve Amerika'ya karşı hususi durumlarını takdir etmek ve anlayış göstermek gerek.

Avrupa Ordusunun bizi ilgilendiren mühim bir tarafı da var. Avrupa'da mevcut en kuvvetli ordulardan birine malik olan Türkiye'nin Avrupa Ordusu müzakerelerine davet edilmemiş olmasını doğru bulmadığımızı daha Mayıs içtimasında ortaya atmıştım. Bu defaki toplantıda bu meseleyi tekrar ele alarak şiddetli tenkidlerde bulundum. Sözlerim Konsey üyeleri üzerinde olduğu kadar, dünya basınında da dikkati çekti.

Aziz vatandaşlarım,

Bu toplantının mühim hadiselerinden biri de Avusturya'nın Avrupa Konseyine ilk fırsatta katılması için yapılan teklif oldu. Komisyonun teklifini ben de destekledim.

Asırlarca, sıkı münasebetlerde bulunduğumuz Avusturya'nın Avrupa Konseyi'ne girmesini bir Türk'ün müdafaa etmesi Avusturya müşahitlerini çok mütehassis etti. Avusturya basını da bilhassa bu noktayı belirtti.

Muhterem vatandaşlarım, bu toplantıya partimizin büyük kurultayı dolayısıyla geç geldik. İktidar çevrelerinin muhalefeti kötüleme gayretlerine rağmen, Strazburg'da arandığımızı, çalışmalarımızın takdir edildiğini gördük.

Sayın yurttaşlarım,

Türkiye Avrupa Birliği fikrini ciddiyetle ele aldığını daha ilk gününden beri belirtti. Yakın ilgi gösterdi ve gelişmesi için gayret sarfetti. Buradaki Türk delegeleri vazifemizi azami hassasiyetle yapıyoruz, samimiyetle inandığımız bu güzel teşebbüse fikir ve emek katıyoruz.

Bütün bu çalışmalarda, Avrupa devletler camiasının tabii bir üyesi olan memleketimize yakışır faaliyet göstermekte ve bu mühim milletlerarası teşekkülde el birliği ile görüşlerimizi belirtmekteyiz.

5. – KÖY ENSTİTÜLERİNİ HEDEF ALAN KOMÜNİSTLİK SUÇLAMALARI

Köy Enstitülerinin yazgısını belirleyen anlayışı belgeleyen ve eğitim kurumlarındaki komünistlik etkinlikleri hakkında resmî istatistiki bilgileri kapsayan soru önergesi ve soruya verilen yazılı yanıt, tarihi belge niteliğinde görülerek, kaynaktan olduğu gibi alınmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Zonguldak Milletvekili Abdürrahman Boyacıgiller'in, komünistlik töhmeti altında bulunan köy enstitüsü mezunları ile diğer okullar ve üniversite gençleri hakkında yapılan takibat neticesine, köy okulları ihtiyacını karşılamak üzere köy bütçelerine konan ödeneklerin zamanında sarfı için ne gibi tedbir alındığına, köy öğretmenlerinin tatil devresinde bilgi ve görgülerinin artırılması, köylü için neşir vasıtaları sağlanması ve köylere yakın sair okulların öğretim araçlarından köylünün faydalanması hususlarında ne düşünüldüğüne dair sorusuna Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin yazılı cevabı (1)

19.VII.1952

Özeti : Milli Eğitim Bakanlığından yazılı soru

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

1. Gerek seçim çevrem olan Zonguldak İlinde ve gerekse Ege bölgesinde ve Orta-Anadolu ve Karadeniz kıyıları illerindeki köy öğretmenlerini ve bilhassa köy enstitüleri mezunlarını hedef tutan çirkin isnatlar yapılmakta ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde C. H. P. İktidarı zamanında enstitülerin birer komünist yuvası haline getirildiği sık sık iddia edilmekte ve memleketin bu temiz evlâtları töhmet altında bırakılmakta ve bu hal köy çocuklarını yeis ve nevmidiye sürüklemektedir.

Sayın Bakan Tevfik İleri'nin, C. H. P. si tarafından tahrik edilen veya D. P. milletvekillerinin çeşitli kanun ve sorular muvacehesinde ileri sürülen bu iddialar muvacehesinde yaptığı açıklamada bu müessesenin eski halinden çıkarıldığı ve köy enstitüsü mezunlarının elekten geçtiği ve bunlar arasında temizlik yapıldığını söylemesine göre;

2. Bu enstitülerden kuruluş tarihinden bu güne kadar en az 20 000 öğretmen yetişmiş ve köylerde vazife almış olduklarına ve bu köy çocuklarının feragat ve fedakârlıkla köy kalkınmasında görev almış bulunmalarına göre yaygaralarla töhmet altında bulundurulmuş bu yavrulardan kaçının komünist ideolojisine kurban gittiği, kaçının meslek dışına çıkarıldığı ve kaçının mahkemeye verilerek bu töhmetten ceza giydiği ve bu vakaların yüzde kaç nispetinde olduğunu.

3. Kominizm hastalığına yakalanan ve kanuni takibat altına alınan yüksek okul, orta okul, askerî lise ve üniversiteler öğrencilerinden kaç hakkında kanuni takibat yapıldığı ve bu vakaların yüzde kaç baliğ olduğunun ve bu vakaların köy enstitüleri mezunları arasında mı yoksa yüksek okul ve üniversitelerde mi daha fazla olduğunun,

(1) Tutanak Dergisi : C. 17, s. 157-159, Tarih : 14.11.1952

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

4. Varılacak neticeye göre, köy enstitülerinden mezun olan vatandaşlar, milliyetçi köy öğretmenleriyle öğretmen okulu mezunlarının bu kabîl çirkin ithamlardan kurtarilmaları için Bakanlığınızın radyo ve gazetelere açıklama yapması düşünülmekte midir?

5. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığınız açıklamalarda yapıldığı bildirilen Bakanlık tahkikatının neticesi ne olmuş, bu ideolojiyi yaymak için çalıştıkları iddia edilenler haklarında adli tahkikat yapılmasına tevessül edilmiş midir?

6. Köy okullarının çeşitli ihtiyaçları köy bütçelerine konan ödeneklerle sağlanmaya çalışılmakta ise de, köy muhtar ve ihtiyar heyetlerinin çeşitli sebeplerden dolayı okul ihtiyaçları ile alâkadar olmadıkları ve ayrılan ödeneği ya hiç vermedikleri veya gecikerek yerine getirdikleri bizzat tarafımdan tesbit edilmiştir. Bu ihtiyaçlardan öğrenime ait olanların Bakanlıkça ve diğer hususatin da zamanında ifası için Bakanlıkça ne gibi tedbirler alınması derpiş edilmektedir?

7. Köy öğretmenlerinin dört ayı aşan tatilde, köylerinde veya okullarında hareketsiz kaldıkları ve faydalı olma imkânlarını bulamadıkları tarafımdan tesbit edilmiştir. Bunların tatillerde bilgilerinin artırılması ve görgülerinin derinleştirilmesi için memleket içinde toplu olarak seyahat ettirilmeleri, bir program dâhilinde sinai, tabii, ticari müesseselerin, teknik ve diğer üniversite ve enstitülerin, araştırma enstitülerinin, lâboratuvarların gezilmesi ve sistemli bir şekilde bu müesseselerden faydalanmalarının sağlanması düşünülmekte midir?

8. Köy okullarına birer halk tipi radyo verilmesi suretiyle olsun, seyyar sinema, ampilifikatör gibi vasıtalarla bulunsun teçhizi ve köylü ile köy okullarının köy kalkınmasında karşılıklı çalışmaları için Bakanlık ne düşünülmektedir?

9. Köy okulları mezunlarının ve alelûmum köylünün okuma yoluyla fikrî ve mânevi kalkınmalarının sağlanması düşünülmekte ve köylü için neşir vasıtaları sağlanması derpiş edilmekte midir?

10. Alelûmum köylere yakın yerlerde mevcut olan ortaokul, lise, üniversite, sanat okul ve enstitüleri, kız sanat okul ve enstitülerinin teknik vasıtaları, öğretim araçları ianesiyle köylünün kalkınması için bir çalışma sisteminin tesisi düşünülmekte midir? Yazılı olarak cevaplandırılmasını rica ederim. Saygılarımla.

Zonguldak Milletvekili
Abdürrahman Boyacıgiller

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

T.C.

Millî Eğitim Bakanlığı
Talim ve Terbiye Dairesi
001. 1-2639

17.XI.1952

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Kanunlar Müdürlüğünden çıkan 31 Temmuz 1952 tarih ve 6/777 sayılı yazıları cevabıdır :

Zonguldak Milletvekili Abdürrahman Boyacıgiller'in yazılı soru önergesinde bahis konusu edilen hususlar hakkında hazırlanan yazılı cevabın iliştilererek sunulduğunu derin saygılarımla arz ederim.

Millî Eğitim Bakanı
T. İleri

Zonguldak Milletvekili Abdürrahman Boyacıgiller'in yazılı sorusunun cevapları

(Soru numaralarına göre tertip edilmiştir.)

1. Yurdun muhtelif bölgelerinde ve hususiyle Ege ve Güney-Marmara Bölgesinde Köy enstitüsü mezunlarını hedef tutan komünistlik isnatları bir vâkiadır. Ancak bütün köy enstitülerinin birer komünist yuvası haline getirildiklerine dair olan iddiaların gerçek durumla ilgisi yoktur. Köy enstitülerinde büyük bir titizlikle seçip iş başına getirdiğimiz idare ve talim elemanlarımızın gösterdikleri uyanıklık müesseselerin bu türlü cereyanlara karşı kapalı kalmasını imkân altına almış bulunmaktadır.

Köy enstitüsü mezunlarının çalışmaları yakından ve büyük bir dikkatle takip edilmekte, teftişler, kurslar ve meslekî toplantılarla fikrî inkişafına çalışılmaktadır.

2. Köy enstitüsü mezunlarından öğretmenliğe intisap edenlerin sayısı 16 677 dir. Bunlar arasından komünistlikle takibata uğrıyanlardan biri meslekten ihraç edilmiş, beşinin vazifesine son verilmiş, dokuzu da bakanlık emrine alınmıştır.

1950 yılı ortalarından bugüne kadar komünistlikten takibata uğrıyan 26 ilköğretmeninden 25 i köy enstitüsü mezunu, (1) i öğretmen okulu mezunudur. Bunlardan (5) i beraet etmiştir.

3. Ortaokul ve liselere devam eden öğrencilerden 1947-1948 ders yılından 1951-1952 ders yılına kadar komünistlikle takibata uğrıyanların sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

<u>Öğretim yılı</u>	<u>Müdavim sayısı</u>	<u>Komünistlikle takibe uğrayanlar</u>
1947 - 1948	71 015	3
1948 - 1949	72 260	4
1949 - 1950	75 900	5
1950 - 1951	84 404	16
1951 - 1952	91 727	4
		32

Okul disiplin komisyonları bunlardan (29) unu suçlarının dereceleri-ne göre türlü disiplin cezasına çarptırmış, üçü hakkında da kovma ceza-sı vermiştir. Bunlar arasında durumları adliyece takip edilenlerden bir öğrenci üç ay, diğer bir öğrenci de altı ay hapse mahkûm olmuş, 7 öğren-ci de beraet etmiştir.

Askerî liseler hakkındaki bilginin Millî Savunma Bakanlığınca derlen-mesi gerekmektedir.

Yüksek okullarla üniversitelerde komünistlikten takibata uğrıyan öğ-renciler :

Güzel Sanatlar Akademisi = 1948 - 1949 öğretim yılından beri 6 öğ-renci takibata uğramış, bunlardan dördü beraet etmiş, birisi bir yıl ha-pis cezasına, biri de para cezasına çarptırılmıştır. Bu okulun 1949 - 1950 yılında öğrenci mevcudu (531) dir.

İstanbul Eğitim Enstitüsü = Bir öğrenciye okuldan kovulma cezası ve-rilmiştir.

Ankara Üniversitesi = Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinden bir, Hu-kuk Fakültesinden beş, Siyasal Bilgiler Fakültesinden iki, Tıp Fakülte-sinden bir öğrenci hakkında emniyet makamlarınca tahkikat açılmıştır. Takip neticesi henüz belli değildir.

Veteriner Fakültesinden 8 öğrenci hakkında tahkikat açılmış ve mah-kemece haklarında beraet kararı verilmiştir.

(Ankara Üniversitesinin öğrenci mevcudu 6 860 dir.)

İstanbul Üniversitesi = Tıp Fakültesinden 3, Hukuk Fakültesinden 3, İktisat Fakültesinden 7 öğrenci hakkında emniyet makamlarınca tahki-kat açılmıştır. Takip neticeleri henüz belli değildir.

İktisat Fakültesinden bir öğrenci Sosyalist Partisi üyesi olarak halen mevkuf bulunmaktadır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Edebiyat Fakültesinden bir öğrenci bir yıl hapis, 8 ay sürgüne diğer bir öğrenci 6 ay hapse, bir öğrenci de 3 ay hapse mahkûm olmuşlardır.

(İstanbul Üniversitesinin öğrenci mevcudu halen 12 574 tür.)

4. Köy enstitülerinden mezun öğretmenleri tenzih edici bir faaliyete mahal görülmemektedir. Bu hususta umumi efkârı tenvir etmek lâzımgeldiği zaman gerek Büyük Millet Meclisinden gerekse matbuat yoluyla açıklamalar yapılmaktadır.

5. Bu konudaki Bakanlık tahkikatı kanuni seyrini takip etmektedir.

6. 5210 sayılı Kanunun 10, 11 inci maddeleri hükümlerini yerine getirmiyenler hakkında hiçbir müsamahaya gidilmiyerek gerekli takibatin yapılması lüzumu valiliklere bildirilmiştir. Bundan başka, hazırlanmakta olan (İlköğretim Kanunu) nda köy, kasaba ve şehir okullarının her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli tedbirler derpiş olunmuştur.

7. Köy okullarında vazifeli köy enstitüsü mezunu stajyer öğretmenler için bu yıl tatil aylarında 4274 sayılı Kanunun 43 üncü maddesi gereğince 45 gün süreli kurslar açılmış ve bu kurslara 790 öğretmen iştirak etmiştir. Öğretmenlerin bilgi ve görgülerinin artırılması yolundaki faaliyetler önümüzdeki senelerde daha da çok hızlandırılacak ve tekemmül ettirilecektir. Nitekim bu hususu sağlayacak hükümler yeniden hazırlanan (terfi, taltif ve tecziye kanunu) tasarısına konulmuştur.

8. Eğitim ve öğretimde sinema, radyo gibi vasitalardan her derecedeki okullarımızda istifade imkânları araştırılmakta ve bu mesele üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Bu maksatla Ankara'da (öğretici filimler merkezi) kurulmuş ve bunun memleketin muhtelif bölgelerinde şubelerinin açılmasına başlanmıştır. Bu şubeler birer film deposunu ihtiva edecek, ayrıca basit tamirleri de yapabilecektir. Her köye bir jeneratör ve bir sinema makinası verilmesi çok pahalı ve çok sayıda elemana ihtiyaç gösteren bir iştir. Bu itibarla daha ziyade gezici sinema otomobilleri konusu üzerinde durulmaktadır. Halen Amerikan Haberler Bürosu ile iş birliği yapılmak ve onların vasıtalarından faydalanmak suretiyle köylülerimize faydalı filmler gösterilmektedir.

9. Köylünün mânevi kalkınmasına yardımcı dokunacak eserlerin yayımı için bir (Köy Neşriyat Yönetmeliği) hazırlanmış ve bu Yönetmelik gereğince bugüne kadar (Karacaoğlan, İstiklâl Savaşı, Yıldırım Beyazıt, Sıtma, Kemirgeler, Sığırların Başlıca Bulaşıcı Hastalıkları, Bağcılık, Hububatın Başlıca Düşmanları, Meyva ve Sebzelerin Kurutulması, Köyde İçme ve Kullanma Suları, Muhakeme İşlerimiz, Kanuna göre Köy Nasıl İdare Edilir, Hikâyeler, Yurdumuza Nasıl Yerleşmişiz, Tiryaki Hasanpaşa ve Ka-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

nije Savaşı, Gazi Osmanpaşa ve Silistre Müdafaası, Vergilerimiz, Yavuz Sultanselim) adlı kitaplar bastırılarak köylere dağıtılmıştır.

Köylü vatandaşlarımızın çeşitli sahalarda bilgilerini artırmak ve onların okuma ihtiyaçlarını karşılamak maksadiyle, öğretmeni ve bu işe elverişli binası bulunan köy ve bucaklarda okuma odaları tesisine karar verilmiş ve bu hususta bir yönetmelik hazırlanmış bulunmaktadır. Bu odalara köylü vatandaşlarımızın zevkle okuyacakları faydalı kitaplar bakanlığımızca peyderpey gönderilecektir. Yine bu maksatla halen 600 küsur köyde faaliyette bulunan gezici kurslarına 150-300 kitaplık birer kitap sandığı verilmesi de kararlaştırılmış ve bunun için gerekli hazırlıklara geçilmiştir.

Bunlardan başka, köylerimiz için seyyar kitaplıklar tesisi de düşünülmektedir.

6. – **MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK**

Türk kamu oyunun daima duyarlı olduğu, millî birlik ve beraberliği sarsıcı davranış ve beyanlara karşı gösterilen tepkiyi Meclis tutanaklarına taşıyan yazılı soru ve cevabı, aynı zamanda, tarihi bir gelişimin belgesi niteliğine sahiptir.

Çok partili özgür ortamdan yararlanan kötü niyetli güçler, fırsat buldukça, ülkenin ve ulusun gelişimini engelleyici etkinliklerini sürdürmüşlerdir.

Halkımızın yaşam felsefesini oluşturan Türklüğün onur ve gururunu yeterli görmeyen kimileri, etnik kök arayışına girişmişlerdir.

Bu davranışa tepkisi olan soru ve cevabı, soruna bakış açısı ile yaklaşım tarzını yansıttığından tutanaklardan aynen alınmıştır.

Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'nun, Millî birlik ve beraberlik prensiplerimizi sarsan yazılar hakkındaki sorusuna Adalet Vekili Osman Şevki Çiçekdağ'ın yazılı cevabı (1)

24 Kasım 1952

B. M. Meclisi Başkanlığına

Öz : Millî birliğin mânevi temellerini sarsan yazılara dair yazılı soru.

Ankara'da çıkan (İstiklâl) gazetesinin 18 Kasım tarihli nüshasıyla, Çarşamba'da çıkan (Kalender) gazetesinin yine 18 Kasım tarihli nüshasından kesilmiş yazılar ilişiktir.

(1) Tutanak Dergisi : C. 20/ 1, s. 98-100, Tarih : 4.2.1953

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu yazılardan birincisi (Urfa'da Kürtler ihtilâl davet ediliyor) başlığını ikinci (besleme gazeteler) başlığını taşımaktadırlar.

Birinci yazı, (Urfa) gazetesinden, ikincisi (Demokrat Urfa) gazetesinden iktibaslar yaparak, bu yazıları şiddetle tenkit ve takbih etmekte, bunlardaki Millî Birlik ve Beraberlik prensiplerimizi sarsan, vatandaşlar arasına nifak ve husumet sokmaya çalışan tehlikeli zihniyete âmme efkârının ve Hükümetin dikkat nazarını çekmektedir.

Bu konuya dair, aşağıdaki sorularımın Adalet Bakanlığına yazılı olarak cevaplandırılmasını rica ederim. Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili
Cemal Reşit Eyüboğlu

Sorular :

1. İlişik yazılarda sözü geçen Urfa'da müntesir gazete veya gazetelerin yayınları üzerinde mahalli savcılığı durmuş mudur? Durmuşsa, bu gazetelerin yayınlarında suç unsuru görerek takibata geçmiş midir?

2. Anlaşıldığına göre sözü geçen gazeteler bu nevi yazılara devamlı olarak sayfelerinde yer vermektedir. Adalet Bakanlığı bu gazetelerin diğer nüshalarına da şâmil olmak üzere yayınlarının savcılık tarafından tetkikini lüzumlu görmez mi?

3. Bu nevi yazılardan ötürü, gerek mahalli savcılıklardan gerek sair yerlerden Adalet Bakanlığına intikal etmiş hâdiseler var mıdır? Varsa, ne işlem yapılmıştır?

Not : Gazeteler soru dosyasındadır.

T. C.
Adalet Vekâleti
Genel : 31
Sayı :
Özel : 3477

4.II.1953

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Meclis Umumi Kâtiplik Kanunlar Müdürlüğü mahreciyle gelen 26.XI.1952 tarih ve 6/851/4320/9576 sayılı Y. K.

Yazılarına bağlı olarak tevdi buyurulan Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu imzalı ve 24 Kasım 1952 tarihli sual takririnde :

Ankara'da çıkan İstiklâl ve Çarşamba'da çıkan Kalender gazetelerinin 18 Kasım 1952 tarihli nüshalarında, Urfa'da müntesir Urfa ve Demokrat Urfa gazetelerinde yapılan ve Millî Birlik ve Beraberlik prensiplerimizi sarsmaya ve vatandaşlar arasına nifak ve husumet sokmaya mâtuf teh-

likeli bir zihniyetin mahsulü olduğu ileri sürülen neşriyatı tenkid ve takbih eylemek ve mezkûr tehlikeli zihniyete âmmeye efkârının ve Hükümetin dikkat nazarını çekmek maksadıyla yayınlanan (Urfa'da kürtler ihtilâle dâvet ediliyor) ve (Besleme gazeteler) başlıklı yazılar ele alınarak :

1. Sözü geçen Urfa'da münteşir gazete veya gazetelerin yayınları üzerinde mahallî müddeiumumiliği durmuş mudur? Durmuşsa bu gazetelerin yayınlarında suç unsuru görerek takibata geçmiş midir?

2. Adalet Vekâleti, bu nevi yazılara sayfalarında devamlı olarak yer verdikleri anlaşılan mezkûr gazetelerin diğer nüshalarına da şâmil olmak üzere, yayınlarının müddeiumumilik tarafından tetkikini lüzumlu görmez mi?

3. Bu gibi yazılardan ötürü, gerek mahallî müddeiumumiliklerden, gerek sair yerlerden Adalet Vekâletine intikal etmiş hâdiseler var mıdır? Varsa, ne işlem yapılmıştır?

Suallerinin Vekâletçe tahriri olarak cevaplandırılması istenmiş olmakla, sorulan hususlar incelenmiş ve aşağıdaki şekilde cevaplandırılmıştır.

1. Urfa Gazetesinin, 18 Kasım 1952 tarihli İstiklâl Gazetesinde çıkan (Urfa'da Kürtler ihtilâle davet ediliyor) serlevhalı yazıda tenkid ve takbih edilen neşriyatı, 16 ve 20 Ekim 1952 tarihleriyle 3 Kasım 1952 tarihli ve 44, 45 ve 47 sayılı nüshalarında yayınlanan (Anzehla) başlıklı ve Halim Yağcıoğlu imzalı şiirler ve,

Demokrat Urfa Gazetesinin, yine 18 Kasım 1952 günlü Kalender Gazetesinde neşrolunan (Besleme gazeteler) serlevhalı yazıya mevzu teşkil eyliyen neşriyatı, 18 Temmuz 1952 günlü nüshada yayınlanan Diyarbakır Mebusu Mustafa Remzi Bucak'ın, Yeni Urfa Gazetesine cevap yazısı olup her iki neşriyat üzerine de mahallî müddeiumumiliği tarafından, gerek neşriyatın vukuu tarihinde, gerekse sonradan, sorunun cevaplandırılması maksadıyla vekâletçe mütemmim malûmat istenmesi üzerine, lüzumlu tetkikler yapılmıştır.

Bu tetkikler sonunda :

a) Urfa Gazetesinde neşrolunan (Anzelha) şiirlerinin evvelce Urfa Ortaokul Öğretmeni iken, beş altı seneden beri meslekten ayrılarak Çalışma Vekâletinde vazife alan Halim Yağcıoğlu tarafından yazılmış ve İstanbul'da (Varlık Yayın Evi) nin neşrettiği (Yeni Şiirler) adlı kitabın, 1949 ve 1950 senelerinde çıkartılan iki cildinde yayınlanmış olup gazeteye bu kitaplardan iktibasen alındığı, Urfa'nın, şairin vazifeten bulunduğu sıradaki dertlerinin, küçük Anzelha gölü ile hasbihal yollu ifadesine taallük ey-

leyip gizli bir mâna ve bilhassa Kürtleri ihtilâle davet eder mahiyet arzetmedikleri ve filhakika, eski bir medeniyetin beşiği olan Urfa'da kadının duvarların gerisinde kapalı tutulmasına, mağara gibi yerlerde yaşanmasına, trahom ve çiban illetlerinin tahribata devam etmelerine, İslâma yakışmayan pıslığe ve nihayet bir marul için adam öldürülmesi devrinin hâlâ geçmemiş olmasına isyan eden ve vatanın içinde bir kısım vatandaşların yabancı bir dil konuşmasının uyandırdığı garipsemeyi tebarüz ettiren mısralarda son senelere kadar hakikaten mühmel kalmış bir memleket parçasının dertlerine karşı duyulması tabii alâka ve teessürden gayrı ve ayrılık ve nifak yaratmaya mâtuf bir maksat ve mâna sezilmesine imkân bulunamadığı ve esasen şairin ve Urfa Gazetesi sahip ve mesul müdürünün şüpheli temayyüleri tesbit olunmadığı gibi, gazetenin de bugüne kadar tahrikâmiz ve ihtilâle dâvet eder neşriyatına rastlanmadığı anlaşılmış olmakla, Urfa Müddeiumumiliğince şiirlerin neşrinden dolayı takibat icrasına mahal olmadığına, 25.XI.1952 tarihinde karar verilmiş ve sonradan yaptırılan mütemmim tetkikat bu kararı teyit ve takviye eylemiş ve vekâletçe celp ve tetkik olunan evrak muhteviyatına ve şiirleri yazan Halim Yağcıoğlu'nun aynı kitaplarda çıkan (Türkiyem Türkiyem) başlıklı diğer bir şiirindeki (Bâzen sana lâyük evlâtlar olamadık. Af et bizi af et bizi Türkiyem. Ah Türkiyem, Evim-Saadetim-Mezarım-Çocuklarım çocuklarım. Ekmegim-Suyum-Hayatım-Herşeyim sensin.... Atalar mirası Bayrak) mısraları kendisinin, Kürtlük iddia ve infıradı dâvasında bulunmayan bir memleket çocuğu olduğunu göstermeye delil teşkil etmesine ve yazılıp neşredildikleri tarihten beri şüphe uyandırmıyan ve bir takip mevzuu olmıyan şiirlerin, mücerret Urfa'da çıkan bir gazetede yeniden intişar etmeleriyle şüpheli bir mânâ almalarının vârid olmayacağına göre, müddeiumumiliğin mezkûr âdemi takip kararında isabetsizlik görülememiştir.

b) Kalender Gazetesinde çıkan (Besleme gazeteler) başlıklı makaleye gelince bunun, Diyarbakır Mebusu Mustafa Remzi Bucak'ın arazisinde bir ineğin vurulmasını, bugünkü demokratik idarenin bir tecellisi gibi göstermek suretiyle siyasi tenkid vesilesi yapan, Urfa'da Cumhuriyet Halk Partisinin naşiri efkârı yeni Urfa Gazetesinin 12 Temmuz 1952 gün ve 24 sayılı nüshasındaki neşriyata, muamaileyh mebus tarafından verilen ve aynı gazetenin 22 Temmuz 1952 gün ve 25 sayılı nüshalarıyla yine Urfa'da münteşir Demokrat Parti taraftarı Demokrat Urfa Gazetesinin 18 Temmuz 1952 tarih ve 220 sayılı nüshasında çıkan cevap vesilesiyle yazıldığı ve makalede, Mustafa Remzi Bucak'ın, durumu tavzih ve ehemmiyetsiz bir hayvan yaralama hâdisesinin izam edilerek siyasi polemik

mezuu yapılmasının doğru olmadığını tebarüz ettirmek maksadiyle, eski iktidar zamanında işlenen cinayetleri ve bu meyanda Dersim harekâtı sırasındaki sorusuz sualsiz kurşuna dizmelerle mebus Recep Zühtü'nün örtbas edilen suçunu hatırlatması üzerinde bilhassa durularak iktidardan koparılan resmî ilânlar bahasına hakikatlerin tahrifine gidilmesinin ve memlekete hizmeti sepketmiş kimselerin küçültülerek bir tenkil hareketinin masumların kurşuna dizilmesi şeklinde gösterilmesinin doğru olmadığına işaret edilmekte bulunduğu anlaşılmış ve bu suretle telhis olunan her üç gazete neşriyatının, mahiyet, şümûl ve yapılış şekil ve gayesi bakımlarından, yurdun her tarafında vukua gelmekte olan günlük parti mücadelelerinin normal, hattâ emsaline kıyasen mutedil bir safhasından ibaret kalıp gizli tahrik ve progpaganda maksadı gütmedikleri netice ve kaanatine varılmış olmakla, Urfa Cumhuriyet Müddeiumumiliği tarafından bu hususta, gerek gazetelerin mesulleri, gerekse mebus Mustafa Remzi Bucak haklarında kanunî takibata tevessül olunmasına mahal görülmemiş ve vekâletimce mahallinden celbolunan evrak ve gazeteler üzerinde yapılan mütemmim inceleme neticesinde müddeiumumiliğin bu mütalâası muvafık bulunmuştur.

2. Bütün yurt matbuatı gibi Urfa'da münteşir gazetelerde adalet cihazımızın kanuni murakebesine devamlı olarak tâbi bulunmakta ve suç mevzuu neşriyat hassasiyetle takip olunmaktadır.

Memleketin siyasi olgunluğunu sağlamak maksadiyle, parti mücadelelerinin kanun çerçevesi dâhilindeki inikâslarına matbuatta tam bir eşitlik ve serbesti içinde yer verilmesi zarureti göz önünde tutularak yapılan bu murakabe sırasında, bahis konusu Urfa gazetelerinde mezkûr hududu aşan ve isyan ve ihtilâle sâi tahrik ve propaganda mahiyeti arzeden neşriyata rastlanmamıştır.

3. Soru mevzuu yazılara benzer neşriyattan dolayı mahallî müddeiumumiliklerden veya sair yerlerden vekâlete intikal etmiş bir işlem yoktur. İntikal ettiği takdirde, matbuata taallûk eden sair ahvalde olduğu gibi, ikinci maddede mâruz hudutlar dairesinde ve büyük bir hassasiyetle takip ve tahkik mevzuu yapılacağı tabiidir.

Keyfiyetin tahrir sahibine bildirilmesine ve ilişik 18 Kasım 1952 tarihli Kalender gazetesi ile aynı günlü İstiklâl gazetesinden kesilmiş parçanın da kendisine iadesine müsaadelerini saygılarımla arz ve rica ederim.

Adalet Vekili
O. Ş. Çiçekdağ

7. – TRABZON AYASOFYA CAMİİ

7 nci asırda kilise olarak inşa edilen, fetihten sonra camiye çevrilen Trabzon'daki Ayasofya'nın kullanım biçimi, yazılı soru ile Meclis Tutanaklarına geçti.

Orijinal mimarisi, tarihi değeri olan süslemeleriyle eski eser olan Ayasofya ile ilgili bilgileri kapsayan yazılı soru ve cevabı aynen alındı.

Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'nun; Trabzon'daki Ayasofya Camii'nin akar yakıt deposu olarak kullanılmasının doğru olup olmadığına dair Başvekillikten olan sorusuna Devlet Vekili Muammer Alakant'ın yazılı cevabı (1)

27.XI.1952

T. B. Millet Meclisi Başkanlığına

Ozet : Trabzon'daki Ayasofya Camii hakkında.

Aşağıdaki sorularımın, Başbakanlıkça yazılı olarak cevaplandırılmasına tavassutlarımı dilerim.

Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili
Cemal R. Eyüboğlu

Soru :

Trabzon'da, Ayasofya Mahallesinde, aynı adı taşıyan Cami, bir müddetten beri, oradaki askeri birlikler tarafından akar yakıt deposu olarak kullanılmaktadır.

İsminin de delâletinden anlaşılacağı gibi bu Cami, eski eserlerdendir. Tarih ve sanat bakımından müstesna değer taşıyan ve eski eser ve âbideler kataloglarında yer alan bu mâbed, Trabzon'un fethinden bu yana Cami olarak kullanılagelmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğünün idare ve muhafazası altındadır. İdare ve onarımı için de geniş vakıfları olduğu söylenmektedir.

- Böyle bir eserin akar yakıt deposu olarak kullanılması caiz midir?
- Meskûn bir yerde akar yakıt deposu tesisi, Belediye mevzuatına göre mümkün müdür?
- Mahallede, o semtte başka bir Cami bulunmadığına göre, Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu Camiın tahsis cihetini değiştirmeye yetkili midir?
- Her bakımdan hatalı olan bu halin tashihi ne kadar zamanda mümkün olacaktır?

(1) Tutanak Dergisi : C. 20/ I, s. 185-186, Tarih : 9.2.1953

Devlet Bakanlığı

6.II.1953

Hususi Kalem Müdürlüğü

Sayı : 149

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Trabzon Milletvekili Sayın Cemal Reşit Eyüboğlu'nun ciheti askeriye-
ce akar yakıt deposu olarak kullanılan Trabzon'daki Ayasofya Camiinin
durumu hakkındaki yazılı sorusuna Başvekâlet namına cevap arzlediyo-
rum.

1. Trabzon'daki Ayasofya Camii 1945 yılında ciheti askeriye tarafın-
dan işgal ve 1949 yılında Akar Yakıt deposu ittihaz edilmiştir.

2. Bu camî kiliseden muhavvel olup yedinci asır Bizans Pontüs Dev-
ri eserlerindendir.

Plânının arzettiğı hususiyetler, ihtiva ettiğı fresk ve mozayikler
bakımından büyük bir kıymeti haiz olan bu eski eserin akar yakıt depo-
su yapılması şüphesiz caiz değıldir.

3. Mevzuata göre belediye depolarından gayrı yerlerde kanun, nizam
ve talimat ile muayyen miktar haricinde kabili işial ve infilâk maddeleri
bulundurulması memnudur.

4. Mazbut ve kadro dâhili olan adı geçen Camiîn Vakıflar Genel
Müdürlüğü tarafından tahsis ciheti değıştirilmiş olmayıp bu yere 3634
sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu uyarınca el konulmuş bulun-
maktadır.

5. Askerî akar yakıt deposu için yeni bir bina bulunarak evvelce
yapılan bu hatalı işgal bertaraf edilecek ve birkaç ay içinde cami tekrar
namazlara açılacaktır.

Devlet Vekili

Muammer Alakant

8. – TRABZON LİMANI

Yapımı yıllarca süren Trabzon Limanının, öncelikle, Karadeniz için
olmak üzere tüm ülke ekonomisi için taşıdığı önem, konuya tarihsel
ağırlık kazandırmaktadır.

Limanın nitelikleri ile işletmeye açılacağı tarihi belgeleyen yazılı
soru, tutanaklardan aynen alınmıştır.

Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu'nun, Trabzon limanının ne
zaman ihale edildiğine, yükleme ve boşaltma gibi tesislerin ihaleye dâhil

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

olup olmadığına ve bütün tesisleriyle limanın ne zaman işletmeye tam olarak devredileceğine dair sorusuna Bayındırlık Vekili Kemal Zeytinoğlu'nun yazılı cevabı (1)

Ankara : 27.III.1953

B.M. Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun yazılı olarak Bayındırlık Bakanı tarafından cevaplandırılmasına tavassutlarımı dilerim.

Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili

Cemal R. Eyüboğlu

1. Trabzon limanının ihale tarihi nedir?

2. Tamamı mı yoksa bir kısmı mı ihale edilmiştir?

3. Yükleme, boşaltma gibi tesisler ihaleye dâhil midir? Değilse bunlar ne zaman ihale edilecektir?

4. Liman bütün tesisleriyle tamamlanınca, yılda ne miktar yükleme ve ne miktar boşaltmaya imkân verecektir?

5. Bütün üst tesisleriyle birlikte liman, ne zaman işletmeye tam olarak devredilmiş olacaktır?

T.C.

Bayındırlık Bakanlığı

Hususî Kalem Müdürlüğü

Sayı : 191

4.IV.1953

T.B.M. Meclisi Reisliğine

Ankara

3.III.1953 günlü ve 4993/11057 sayılı yazıları karşılığıdır :

Trabzon limanının ne zaman ihale edildiğine, yükleme ve boşaltma gibi tesislerin ihaleye dâhil olup olmadığına ve bütün tesisleriyle limanın ne zaman eksiltmeye tam olarak devredildiğine dair Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından verilen yazılı soruya hazırlanan cevabın ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

Bayındırlık Vekili

K. Zeytinoğlu

Trabzon limanının ne zaman ihale edildiğine, yükleme ve boşaltma gibi tesislerin ihaleye dâhil olup olmadığını ve bütün tesisleriyle limanın ne zaman eksiltmeye tam olarak devredildiğine dair Trabzon Mebusu Cemal

(1) *Tutanak Dergisi* : C. 21, s. 249, Tarih : 6.4.1953

Reşit Eyüboğlu tarafından verilen yazılı soru önergesi aşağıda cevaplandırılmıştır :

1. Trabzon limanı 3.XI.1945 gününde ihale edilmiştir.
 2. Taahhüt mevzuu 750 metre tulünde dalgakıran, 400 metre rıhtım, işletme binası, limanın taranması işlerini ihtiva etmektedir. 750 metrelik dalgakıran bilâhara 850 metreye çıkarılmıştır.
 3. Yükleme, boşaltma tesisleri ihaleye dâhil değildir. (2) adet 5 ton kaldırma gücünde portal vinç, (1) adet 25 ton kaldırma gücünde sabit vinç için 1954 Bütçesiyle ödenek teklif edilecektir. Ödenğin kabulü halinde aynı yıl içinde eksiltmeye çıkarılacaktır.
 4. 400 metre tulündeki rıhtım vinçlerle de teçhiz edildiği takdirde yılda 400 bin ton yükleme ve boşaltma yapılabilir. Ayrıca küçük taşıt barınağından yapılacak tahmil ve tahliye ile inşa halinde bulunan 10 bin tonluk hububat silosunun tahmil ve tahliyesi yukarıdaki yekûna dâhil değildir.
 5. 2 nci maddede belirtilen işler 1954 yılı Temmuzunda tamamlanarak ilgili Denizcilik Bankasına devredilecektir.
- Rıhtımın tahmil ve tahliye tesisleriyle teçhizi de 1955 senesi ortalarında ikmalî mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu suretle 1955 yılı içerisinde limanda tam bir işletme kurulmuş olacaktır.

9. – KARADENİZ'İN KALKINMASI

Dağlarla deniz arasında sıkışmış, toprağı dar, hammaddesi sınırlı nüfusu çok Karadeniz Bölgesinin ekonomik kalkınması Cumhuriyet tarihinin her döneminde sorun olma özelliğini korudu.

Aşağıya alınan yazılı soruda Doğu Karadeniz illerinin kalkınması için kimi önerilerle birlikte ne düşünüldüğü sorulmakta, kısıtlı olanakların sergilendiği cevaplarla Karadeniz'in ekonomik kesiti sergilenmektedir.

Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu'nun, Karadeniz'in doğusunda-ki vilâyetlerde yaşayan halkın iktisaden kalkındırılmasını sağlamak için buralarda dokuma, çimento fabrikaları ile gübre ve balık sanayîi gibi sınıî tesislerin vücuda getirilmesi ve bu işlerin bir programa bağlanması hakkında ne düşünüldüğüne dair sorusuna Ekonomi ve Ticaret Vekili Enver Gürelî ve İşletmeler Vekili Sıtkı Yırcalı'nın yazılı cevapları (1)

(1) Tutanak Dergisi : C. 22, s. 290-292, Tarih : 15.5.1953.

27.III.1953

B. Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın yazılı olarak İşletmeler Bakanı ile Ekonomi ve Ticaret Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına tavassutlarımı dilerim. Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili

C. R. Eyüboğlu

Soru :

Karadeniz'in doğusundaki illerimizde yaşayan halkımızın, nüfus kesafetinden ve iktisadî şartların kifayetsizliğinden mâruz bulunduğu geçim darlığı malûmdur.

Toprak darlığı sebebiyle bu bölge halkının iktisaden kalkındırılması daha ziyade, oralarda sınaî tesisler vücuda getirmekle mümkün bulunmaktadır; her yıl mütemadiyen artan nüfusun bir kısmının başka yerlere göçtürülmesi ise ancak bu sanayileşme hareketinin muayyen bir seviyeye ulaşmasından sonra düşünölmek icabeder.

Bu bölgenin nüfus kesafeti itibarıyla en başta gelen vilâyeti Trabzon'dur. Trabzon'da, 33 bin işlik bir dokuma fabrikası, orta büyüklükte bir çimento fabrikası, gübre ve balık sanayii gibi, sınaî kalkınmayı sağlayacak tesisler vücuda getirilmesi C.H. Partisi Hükümetleri zamanında düşünölmüş ve bu işler bir programa bağlanmıştı. Bu programın tatbiki cümlesinden olarak, liman inşasına ve bir tütün imal ve bakım fabrikası tesisine başlanmıştı.

14 Mayıs 1950 genel seçimlerine takaddüm eden propaganda devresi içinde C.H.P. yukarda işaret ettiğim tesislerin 1950-1954 devresi içinde tahakkukuna çalışılacağını, mahalli seçim nutuklarında halka vademiş, buna mütenazır olarak D. Parti il teşkilâtı da halka aynı şeyler için söz vermişti.

D.P. Hükümetlerinin şimdiye kadar bu sahada, Trabzon'da herhangi bir teşebbüsü görölmemiştir. Sermaye ve müteşebbis fıkdanı, Trabzon'da sınaî inkişafın ferdi teşebbüs yoluyla tahakkukuna imkân vermektedir.

Hükümetçe bu hususta ne düşünölmektedir?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

T.C.

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı

15.5.1953

Hususî Kalem Müdürlüğü

Sayı : Genel : 28315

Özel : 1/204

T.M.M. Reisliğine

31.3.1953 tarih ve 4990/11054 sayılı yazıya cevaptır :

Karadeniz'in doğusundaki vilâyetlerde yaşayan halkın iktisaden kalkındırılmasını sağlamak için buralarda dokuma, çimento fabrikaları ile gübre ve balık sanayii gibi sınâî tesislerin vücuda getirilmesi ve bu işle-
rin bir programa bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair Trab-
zon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından verilen yazılı soru önerge-
si hakkındaki mütalâamız aşağıda arz olunmuştur :

İşletmeler Vekâletinin mütalâasında da tebarüz ettirildiği gibi, sınâî tesisler vücuda getirme işi hususî teşebbüse bırakılmış olup Trabzon'dan vekâletimize herhangi bir hususî müracaat da vâkı olmamıştır.

Balıkçılık, Karadeniz halkının iktisaden kalkındırılması ve hayat standartlarının yükseltilmesi için üzerinde ehemmiyetle durulacak bir mevzudur.

Bu bölgede cinsleri farklı olmakla beraber, senenin her mevsiminde bol miktarda balık çıktığı bilinmekte ise de bunu sıhhat ve katiyetle te-
yideden rakanlar henüz elde mevcut değildir. Bu bölge balıkçılarının balık avı için kullandıkları vasıta ve malzemenin ise denizlerde ve derin su-
larda balık avlamaya müsait olmadığı da göz önünde bulundurulacak olursa balık sanayiinin kurulmasından evvel bunun iktisadî olup olma-
yacağı mevzuunun tetkiki ve bu sanayii besleyecek kifayette balığın mev-
cudiyetinin tespiti zarurî görülmüştür.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesine bağlı Hidrobiyoloji Enstitüsü uzmanlarına ilâveten F.A.O. Teşkilâtının yardımı ile temin edilen beş uz-
mandan çeşitli ihtisas sahibi olan üçü Karadeniz Bölgesinde muhtelif cep-
helerden tetkikler yapmışlardır. Bu tetkikler daha da devam edecek-
tir. Henüz kati neticeler alınmamış olmakla beraber ilk tetkik ve temas-
lar neticesinde bu bölgede balık yağı, balık unu ve balık konservesi mev-
zularına şâmil bir balık sanayiinin kurulmasının iktisadî olacağı ve bu-
nu besleyecek kifayette balık avlamanın imkân dâhilinde bulunduğu in-
tibâı alınmıştır. Tetkiklere ait raporlar alınınca icabına göre hareket edi-
leceği tabiidir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Balık yağı ve unu fabrikalarının tesisi, memleketteki hayvan tavuk yemi, yağ, sabun, deri sanayi ile ilgili olup Türkiye'nin bu sahadaki ihtiyaçlarını daha müsait şartlarla karşılamayı temin edecek mahiyettedir.

Diğer taraftan balık müstahsılını modern av vasıta ve malzemesi ile teçhiz etmek için Et ve Balık Kurumu vazifelendirilmiş olup, temin edilen ağ iplikleri ve deniz motorleri tevzi edilmektedir. Kredi ile yapılan bu muamelelere devam edilecektir.

Diğer taraftan avlanacak balıkların sıhhi olarak muhafazasını ve istihlak merkezlerine devamlı ve istikrarlı bir şekilde sevkini temin için ve bu muntıkada balık sanayiinin de kurulabileceği göz önünde bulundurularak Trabzon'da Samsun ve Sinop'da soğuk depoların inşa ve tesisine başlanmış olup bunların sonbahara kadar hizmete tahsis edilebileceği umulmaktadır. Bunlara ilâveten Karadeniz Ereğlisi'nde ve Zonguldak'ta iki soğuk deponun inşasına başlanmış bulunmaktadır. İşlerin inkişafına uyularak diğer şehirlerde de soğuk depolar kurulması imkânları tetkik edilecektir. Aynı zamanda bu bölgenin balık istihsalını iktisadî ve sıhhi şartlara uygun olarak istihlak merkezlerine ulaştırmak için bir miktar frigorifik ve termos tesisatlı vagon ve nakliye gemileri temin edilmiş bulunmaktadır. İhtiyaç halinde bunların artırılacağı tabii olduğu gibi aynı tertibatlı kara nakil vasıtalarının tedariki için de gerekli tetkikler yapılmaktadır.

Saygılarımla arz ederim.

Ekonomi ve Ticaret Vekili
Enver Gürel

T.C.
İşletmeler Bakanlığı
Etüd ve Plân Kurulu Başkanlığı
Sayı Özel : 4/752

6.V.1953

Büyük Millet Meclisi Reisliğine

31 Mart 1953 tarih ve 11054/4990/6/983 sayılı emirleri karşılığıdır.

Karadeniz'in doğusundaki vilâyetlerde yaşayan halkın refahını temin maksadiyle buralarda sınai tesisler vücuda getirilmesine dair Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından verilen yazılı soru önergesinin cevabı ilişik olarak takdim kılınmıştır.

Keyfiyeti üstün saygılarımla arz ederim.

İşletmeler Vekili
S. Yırcalı

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Karadeniz'in doğusundaki vilâyetlerde yaşayan halkın iktisaden kalkındırılmasını sağlamak üzere buralarda sınaî tesisler vücuda getirilmesine dair Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından verilen yazılı soru önergesinin cevabıdır.

1. Mahallî hammaddeleri değerlendirmek suretiyle dahilî istihlâkte ihtiyaç hissedilen veya ihracı mümkün görülen bazı maddeleri imal etmek üzere, sınaî tesisler vücuda getirme işi hususî teşebbüse bırakılmış olduğundan Trabzon'da, mahallin şart ve imkânlarına uygun olarak halk tarafından herhangi bir sınaî teşebbüse girildiği takdirde vekâletimizce mümkün teknik yardımlar yapılabilecektir.

2. Etibank'ın Murgul Bakır İşletmesi bacalarından intişar eden kü-kürtlü gazların civardaki bitki ve ormanlara yapmakta olduğu tahripkâr tesirleri önlemek maksadıyla bir asit sülfirik fabrikasının kurulmasına karar verilerek teşebbüslere geçilmiştir.

Ecnebi firmalardan istenen tekliflerin 10 Haziran 1953 tarihine kadar Etibank'a verilmesi gerekmekte olduğundan ihalenin 31.VII.1953 tarihinde yapılması umulmaktadır.

Kurulacak tesis üniteleri ve kapasiteleri şöyle olacaktır :

a) Günde 160 ton kapasiteli bir asit fabrikası ;

b) Günde 500 000 Nm³ hacmindeki reverber fırını gazlarını muhite zarsız hale getirecek tesisler;

3. Soruda bahsi edilen diğer hususlar Ekonomi ve Ticaret Vekâletini ilgilendirdiğinden, burada üzerinde durulmamıştır.

10. – MARŞAL YARDIMI

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Marşal (George C. Marshall) adını taşıyan plân, I. Dünya Savaşında yıkılan Avrupa'nın yeniden onarımı için yapılan ekonomik yardımı belirler.

4 Temmuz 1948'de ABD ile Ankara'da imzalanan antlaşma gereğince Türkiye'nin Marşal yardımından yararlanması sağlandı.

Savunma ve kalkınmamızda etkili olan Marşal yardımı ile ilgili bilgileri içeren yazılı soru ve cevabı tutanaklardan aynen alınmıştır.

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in, Marşal ve Karşılıklı Güvenlik Yardım Teşkilâtı tarafından Türkiye'ye yapılan çeşitli yardımlara dair Başvekâletten olan sorusuna Dışişleri Vekili Fuad Köprülü'nün yazılı cevabı (1)

(1) Tutanak Dergisi : C.24 / 1, s. 283-285, Tarih : 6.7.1953.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

28.V.1953

T.B. Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Ankara

I. Marşal

2. Karşılıklı Güvenlik Yardımı Teşkilâtı tarafından, Türkiye'ye yapılan yardımlardan;

A) Her iki yardım teşkilâtından; yardımın başladığı tarihten bugüne kadar kredi şeklinde olanların her yılki miktarı, hangi âmme işleri için, hangi şartlarla,

B) Hibe şeklinde olanlarının miktarı ile nerelere tahsis edildiği,

C) Milli Savunmaya yapılan yardımların miktar, maliyetleriyle ve satış şeklinde olanlarının, kredilerinin ve faizin neden ibaret olduğunu,

Ç) Bu müddet içinde Yugoslavya, İspanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, İsveç, Norveç, Belçika ve sair memleketlere yapılan yardımların miktar ve mahiyetlerinin -mümkün ise- Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla rica ederim.

Zonguldak Milletvekili
Abdürrahman Boyacıgiller

T.C.

Dışişleri Vekâleti

Milletlerarası Ekonomik

İşler Dairesi Umum Md.

Şube : 2

U. No. 56854/69

4 Temmuz 1953

Özü : Soru önergesinin cevabının takdim kılındığı hakkında.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Yüksek Başvekâlete gönderilen 30 Mayıs 1953 tarih ve 6/1090/5378/11824 sayılı yazıları ile ilgilidir :

Birleşik Amerika Hükümetinin memleketimize yaptığı bilcümle iktisadi ve askeri yardımlara mütedair olarak Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller tarafından, Sayın Başvekilimizin yazılı olarak cevaplandırılmaları ricasiyle, Yüksek Makamlarına tevdi olunan soru önergesi Başvekâlet Makamınca, cevaplandırılmak üzere, Vekâletime gönderilmişti.

Bahis konusu önerge cevabının, bu kere ihzar edilmiş olmakla, ilişikte takdim kılındığını derin saygılarımla arz ederim.

Dışişleri Vekili
F. Köprülü

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in Marshall ve Karşılıklı Güvenlik yardımları hakkındaki yazılı soru önergesinin cevabıdır.

Sual : Marshall, Karşılıklı Güvenlik Yardım Teşkilâtı tarafından Türkiye'ye yapılan çeşitli yardımlardan,

A) Her iki yardım teşkilâtından; yardımın başladığı tarihten bugüne kadar kredi şeklinde olanların her yılki miktarı, hangi âmme işleri için, hangi şartlarla,

B) Hibe şeklinde olanlarının miktarı ile nerelere tahsis edildiği,

Cevap : a) Malûm olduğu veçhile gerek (ECA) gerekse (MSA) yardımları her senenin Temmuzunda başlayıp müteakkip yılın 30 Haziranında hitama eren devreler itibariyle yapılmaktadır.

Marshall Yardımlarını tedvir etmek üzere kurulan (ECA), İdaresi 1951 takvim yılı sonunda lâğvedilerek yerine 1952 başlangıcından itibaren (MSA) Teşkilâtı ikame olunmuştur. Bu itibarla Marshall Plânı başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan (ECA) ve (MSA) yardımları devreler itibariyle ve hibe, kredi veya şarta bağlı olarak verildiklerine göre I No.lu tabloda gösterilmiştir.

b) Ödünç olarak verilen yardım uzun vâdeli bir ikrazdır. Yardım gören memleket faydalandığı bu krediyi Birleşik Amerika Devletlerine borçlanmakta ve onu muayyen taksitlerde itfa etmektedir.

Birleşik Amerika Devletleri Hükümeti ile yaptığımız Anlaşmaya göre borcun ödenmesine 1952 Temmuzundan itibaren başlanmıştır. 1952'den 1956 senesine kadar Amerika'ya yalnız faiz tutarı ödenecek o tarihten sonra da 35 sene vâde ve % 2,5 faizle gerek faiz gerek resülmâl bir arada ve musavi taksitlerle ödenerek borç kapatılacaktır.

Marshall Plânı kanalı ile yapılan ikraz yardımları için Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti namına hareket eden Export-Import Bank ile bir istikraz mukavelesi akdedilmesi ve emre muharrer bir senet tanzimi gerektiğinden Türkiye bu Banka ile 1948-1949 devresi için biri 30 milyonluk, diğeri, birincisinin yerine kaim olmak üzere, 38 milyonluk ve 1949-1950 devresi için de bir milyonu teknik yardım olmak üzere, 36 milyonluk istikraz Anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 5282, 5359 ve 5852 sayılı kanunlarla onanmıştır.

1 Temmuz 1951-30 Haziran 1952 yardım yılında memleketimize Amerikan Hükümetince tahsis olunan 70 milyon dolarlık yardımın 11.2 milyon dolarlık kısmı ikraz şeklinde verilmiş ve bu husustaki istikraz Anlaşması Hükümetimiz adına Washington Büyükelçimiz ve Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtının Ajansı sıfatıyla hareket eden Export-Import Bank arasında 13 Haziran 1952 tarihinde Washington'da imzalanmıştır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Mezkûr Kredi Anlaşması Büyük Millet Meclisinin tasvibine iktiran ey-lemiş bulunmaktadır.

c) (MSA) mevzuatı yapılan sevkiyatın ilk önce kredi kısmından bilâhara hibe kısmından ödenmesini âmiridir. Muhtelif dairelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere sevkedilen çeşitli malzemenin kredi veya hibe kısmından olduğunu tefrike imkân yoktur. Diğer taraftan bilindiği gibi memleketimize yapılmış olan direkt yardımlar Amerika üzerinden, endirekt yardımlar ise Avrupa üzerinden mubayaaya imkân verdiklerinden bu yardımların daireler arasında taksim ve tevziinde, kredi veya hibe oluşları nazarı itibara alınmaksızın, direkt veya endirekt oluşlarına göre muhtelif dairelere tahsis yapılmaktadır. Başlangıçtan bugüne kadar yapılmış olan yardımların devreler itibariyle tahsislerini gösterir malûmat aşağıdadır :

a) 1948-1949 ve 1949-1950 devresi direkt ve endirekt yardımlarının tevzi şekli

	(000 S)	
	1948-1949 Direkt	1949-1950 Direkt Endirekt
1. Tarım	22 148	14 013 1 411
2. Bayındırlık :		
a) Su işleri	—	400 1 060
b) Karayolları	5 000	9 000 251
c) Demiryolları ve Limanları		
İnşaat Reisliği	—	— 3 500
3. Sağlık	—	850 —
4. Ulaştırma :		
a) Denizyolları	—	609 6 951
b) Demiryolları	—	300 11 758
5. İşletmeler :		
a) Sümerbank	—	— 1 680
b) Etibank	18 881	8 752 12 853
6. Gümrük-Tekel	—	— 840
7. İstatistik	—	300 —
8. Harita	—	300 —
9. Toprak Ofis :		
a) Et ve Balık	—	1 540 6 100
b) Buğday	—	13 821 —
10. Ekonomi ve Ticaret :		
a) Piyasa	—	5 520 27 817
b) Petrol	2 971	— —
	49 000	55 405 74 221

11. – ÖZELLEŞTİRME

Giderek önem kazanan, günümüzde hükümet politikalarına dönüşen, 1950'li yıllarda henüz adı konmamış "özelleştirme"ye ilişkin yazılı soru bir temel düşüncenin ilk örneğini oluşturmaktadır.

Tekel fabrikalarının ve tekeli sanayiinin hususî teşebbüs ve sermayeye neden devredilmediğine dair yazılı soru ve cevapları özellik taşıdığından tutanaktan aynen alınmıştır.

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in, tekeli fabrikalarının ve tekeli sanayiinin ne sebeple hususî teşebbüs ve sermayeye devredilmediğine dair Başvekâletten olan sorusuna Gümrük ve Tekel Vekili Emin Kalafat ve İşletmeler Vekili Sıtkı Yırcalı'nın yazılı cevapları (*)

4.XII 1953

T.B.M.M. Yüksek Başkanlığına

Ankara

Yazılı soru - Başbakan'dan

1. "Varidat temini gayesiyle tesis edilerek bizzat Devlet tarafından işletilmek suretiyle memlekete iş hacmini daraltan, hayatı pahalılaştıran tekeli fabrikalarının elverişli şartlarla hususî teşebbüs ve sermayeye devrine taraftar" olan ve Meclis kürsüsünden defaatle bunu tekraren teyide-den İktidar Hükümeti hangi tekeli fabrikaları hususî teşebbüs ve sermayeye devretmiştir?

2. İçki ve diğer tekeli fabrikalarının devrinden feragat edilmesi sebebi nedir?

3. Tekeli sanayiinin de aynı şekilde hususî teşebbüs sermayeye devredileceği defaatle Meclis'te alâkalı bakanlar tarafından beyan edilmesine rağmen aradan dört yıla yakın bir zaman geçtiği halde bunlardan hiç birisinin hususî teşebbüse devredilmemiş olması nedendir?

İşbu yazılı soruma aynı şekilde yazılı olarak cevap verilmesini ve gereken işlemin yapılmasını saygılarımla rica ederim.

Zonguldak Milletvekili

Avukat

Abdürrahman Boyacıgiller

(*) Tutanak Dergisi : C.27, s. 310-311, Tarifi : 22.1.1954.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

T.C.

Gümrük ve Tekel Vekâleti

İnceleme ve Denetleme

Kurulu Başkanlığı

Sayı : 391

21.I.1954

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Tekel fabrikalarının ve tekstil sanayiinin hususî teşebbüse devri mevzuunda Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller tarafından verilen ve 5.XII.1953 tarih ve 1287 sayılı yazılıyla Başvekâlete gönderilen yazılı soru önergesinin vekâletimizi ilgilendiren kısmının Başvekil adına tarafımdan cevaplandırılması Başvekâletin 12.XII.1953 tarih ve 6/3493 sayılı yazılıyla vekâletimize bildirilmiş bulunmaktadır.

Bahis mevzuu yazılı soru önergesinin vekâletimizi ilgilendiren kısımları hakkındaki cevabım bağlı olarak takdim edilmiştir.

Gereğine müsaadelerinizi saygılarımla arz ve rica ederim.

Gümrük ve Tekel Vekili

E. Kalafat

Soru 1. : "Varidat temini gayesiyle tesis edilerek bizzat Devlet tarafından işletilmek suretiyle memlekette iş hacmini daraltan, hayatı pahalılaştıran tek el fabrikalarının elverişli şartlarla hususî teşebbüs ve sermayeye devrine taraftar olan ve Meclis kürsüsünden defaatla bunu tekrar teyid eden iktidar Hükümeti hangi tek el fabrikalarını hususî teşebbüse ve sermayeye devretmiştir?

Cevap : Devlet tekeli altında bulunan maddelerden hagilerinin tekelden çıkarılacağı ve bu maddeleri imal eden hangi fabrikaların ne gibi şartlarla ve ne zaman hususî teşebbüs ve sermayeye devredilmesinin mümkün olabileceği Hükümetçe üzerinde ehemmiyetle durulan ve tetkikine devam edilen bir mevzudur.

Şimdiye kadar yapılan tetkiklerin neticesine göre, ilk merhale olarak kibrit tekelden çıkarılmış ve bu maddenin imal, ithal ve yurt içinde satışı serbest bırakılmıştır.

Ancak, kibritin tekelden çıkarılmasına ait kanunun Büyük Millet Meclisi'nin alâkalı komisyonlarında görüşülmesi sırasında, yurdun kibrit istihlâkını karşılayacak kapasitede olan Tekel İdaresine ait mevcut kibrit fabrikasının hususî teşebbüse devredilmesi, böyle bir devrin Devlet tekeli yerine fiilî bir monopol ikame edeceği ve bilhassa bugünkü kibrit fiyatlarının muhafazasına imkân olamayacağı mucip sebepleriyle, mahzurlu görülmüş ve satış salâhiyeti veren hüküm kanun lâyihasından çıkarılmıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İlk merhale olarak kibritin tekelden çıkarılması suretiyle hususî teşebbüs tarafından yeni fabrikalar kurulmasına bilhassa memlekette henüz mevcut olmayan poşet kibrit sanayiinin teessüsüne imkân bahşedilmesi ve ilerde bu sanayiinin inkişafı ve Tekel'e ait fabrikanın satılmasında bir fiili monopol vaziyeti ihdas etmeyecek müsait şartların usulünde satış için ayrıca kanunî salâhiyet istenilmesi kararlaştırılmıştır.

Kibritin tekelden çıkarılmasına ait kanunun meriyete girmesinden sonra hususî sermaye tarafından yeni kutu ve poşet kibrit fabrikaları kurulmasına teşebbüs edilmiş ve bu müteşebbislerden bir şirketin faaliyeti ilerlemiş olup kurulacak fabrikanın bir sene sonra faaliyete geçeceğini tahmin etmekteyiz.

Soru 2 : İçki ve diğer Tekel fabrikalarının devrinden feragat edilmesi sebebi nedir?

Cevap : Tekele ait ispiertolu içki fabrikalarının hususî teşebbüse devrinden feragat edilmiş değildir.

Ancak. Hazine ve varidatı ve bilhassa halk sağlığı ile ilgili bulunan ispiertolu içkilerden hangilerinin tekelden çıkarılmasının ve bunlar üzerinde sihhî, fennî ve malî bakımlardan nasıl bir kontrol sistemi kurulmasının uygun olacağı, birinci soruya verilen cevapta da belirtildiği gibi, yapılmakta olan tetkikler sonunda, anlaşılabilecek ve ispiertolu içkiler fabrikalarından hangilerinin hususî teşebbüse devrinin mümkün olacağı tespit edilebilecektir.

Diğer Tekel fabrikaları sigara sanayiine ait olup tütünün tekelden çıkarılması bahis mevzuu olmadığından sigara fabrikalarının hususî teşebbüse devri düşünülmemektedir.

T.C.

İşletmeler Vekâleti

11 Ocak 1954

Etüd ve Plân Kurulu Başkanlığı

Özel : 4/48

Özü : Tekstil sanayiinin hususî teşebbüse devri hakkında.

T. Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği

Tekel fabrikalarının ve tekstil sanayiinin ne sebeple hususî teşebbüs ve sermayeye devredilmediğine dair Zonguldak Mesubu Abdürrahman Boyacıgiller tarafından verilen ve Yüksek Makamımızdan 9.XII.1953 tarihli ve 5992-13713 sayılı yazı ile Yüksek Başvekâlete gönderilen yazılı soru önergesinin Vekâletimizi ilgilendiren üç numaralı paragrafı ekli olarak takdim kılınan yazıda cevaplandırılmıştır.

Yazılı soru önergesinin diğer hususları hakkında Gümrük ve Tekel Vekâletince karşılık verileceği tabiidir.

Keyfiyeti derin saygılarımla arz ederim.

İşletmeler Vekili

S. Yırcalı

Tekel fabrikalarının ve tekstil sanayiinin hususî teşebbüs ve sermayeye devredilmemesi sebebine dair Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller tarafından verilen yazılı soru önergesinin İşletmeler Vekâletini ilgilendiren üç numaralı paragrafı hakkında İşletmeler Vekaletinin Başvekil namına verdiği cevabı :

Sümerbank elinde bulunan tekstil sanayiine ait işletmelerden devletçilik konusundaki telâkkilerimiz muvacehesinde hususî teşebbüse devredilebilecek müesseseler bir komisyonca tespit edilmiş bulunmaktadır. Ancak devir muamelesine başlanabilmesi için 3460 sayılı Kanunun devir mevzuunda bilhassa takdiri kıymet bakımından arz ettiği bazı boşlukların doldurulması icabetmiş ve buna ait çalışmalar da nihayete ermek üzere bulunmuştur. Kaldı ki, bu müddet içinde de gerek Sümerbank gerekse millî bankalar vasıtasıyla hususî teşebbüse bu gibi tesislerin kurulabilmesi için her türlü teknik ve malî yardımlar yapılmış bulunmaktadır. Bunun neticesi olarak 1950'den 1953 sonuna kadar iş adedi artışının % 70'i hususî teşebbüse aittir.

Pamuklu sanayii 260 bin işden 545 bin işe çıkmış,

Yünlü sanayii ise, 50 binden 115 bin işe yükselmiş bulunmaktadır.

12. – İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Demokratik anayasaların omurgasını oluşturan insan hakları beyannamesinin ortaya konması, resmî belgelere geçmesi ve ülkemizdeki gelişiminin anlatımı bir yazılı soru ile Meclis tutanaklarına girdi.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948'de kabul edilen "İnsan Hakları Beyannamesi"nde yer alan ilkelerin içeriğini, uygulama aşamalarını ve yaptırım gücünü anlatan yazılı soru ve cevabı kaynaktan olduğu gibi alınmıştır.

Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu'nun Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Beyannamesinin hukukî mahiyetinin ne olduğuna ve bu hususta Birleşmiş Milletler camiasına dahil memleketlerin hükümetleri arasında görüş farkları bulunup bulunmadığına dair sualine Hariciye Vekili Fuad Köprülü'nün tahriri cevabı (1)

(1) Tutanak Dergisi ; C.28/1, s. 349-350, Tarih : 15.2.1954.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

24 Nisan 1953

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın, Dışişleri Vekili tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delâlet buyurulmasını dilerim.

Saygılarımla.

Trabzon Milletvekili

Cemal R. Eyüboğlu

Sorular :

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) nin, "Resmî Gazete ile yayımlanması ve yayımından sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması", Dışişleri Bakanlığının 28 Mart 1949 tarih ve 36084/122 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 6 Nisan 1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Bu beyannamenin, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 55 inci maddesine "C" bendine istinaden Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca tanzim edildiği anlaşılmaktadır.

1. Bu beyannamenin, Birleşmiş Milletler andlaşması metninin ihtiva ettiği hükümler ve bu hükümlerin tatbiki bakımlarından, hukukî mahiyeti nedir?

2. Bu hususta, Birleşmiş Milletler camiasına dahil memleketlerin hükümetleri arasında görüş farkları var mıdır?

3. Foster Dulles'in, Amerika'da, Adalet Komisyonunda, John Bricker'in Anayasa tadil teklifinin görüşüldüğü sırada, Hükümetin, "Kadın Hakları ve İnsan Hakları Andlaşmalarını imzalamak niyetinde olmadığı" mealindeki beyanatının, yukarda sözü geçen İnsan Hakları Beyannamesi bakımından ifade ettiği değer ve mâna ne olabilir?

T.C.

Dışişleri Vekâleti

11.II.1954

Üçüncü Daire Retsliği

Şube : 1/C

U.No. : 72197

H.No. : 18

Özü : Trabzon Mebusu Cemal Reşit Eyüboğlu'nun yazılı önergesi H.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Kanunlar Müdürlüğü ifadesiyle gelen 29 Nisan 1953 tarihli ve 5211/11458 sayılı tezkereleri cevabıdır :

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” mevzuunda Trabzon Mebusu Sayın Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından vekâletime tevcih olunan yazılı soru önergesine ait cevabı havâ bir notun leffen takdim kılındığını derin saygılarımla arz ederim.

Dışişleri Vekili

F. Köprülü

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi Birleşmiş Milletler Andlaşmasının ırk, cinsiyet, dil ve din farkı gözetilmeden insan haklarına ve ana hürriyetlerine hürmet ve riayeti derpiş eden 55 inci maddesinin C fıkrasından mülhem olarak hazırlanmış ve 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Beyanname insan haklarının ve ana hürriyetlerinin bütün milletler ve halk topluluklarıncâ tanınmasını, milli ve milletlerarası sahalarda takbikını ve yayınlanmasını teminen birtakım ideal ve gayeleri tespit etmektedir.

İnsan Hakları Beyannamesi Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bütün âzalarının katıldığı bir beyandan ibaret olup hukukan bağlayıcı ve zorlayıcı bir mahiyet taşımamaktadır. İnsan Hakları Beyannamesi bu hususiyeti ile, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabulü lehinde rey veren devletleri ilzam edecek ve riayeti mecburi bir anlaşma değildir. Beyanname daha ziyade insan hakları ve ana hürriyetleri sahasında ulaşılması temenni edilen ideal prensiplerin tekrarı suretiyle yapılan bir tavsiyeden ibarettir. Ve bu yolda milli kanunların tedvininde göz önünde tutulacak bir rehber mahiyetini taşımaktadır.

Beyannamede tespit edilen ideal ve prensipleri içtimâî ve hukukî bünyesinde zaten kabullenmiş olan memleketimiz de, Birleşmiş Milletlerdeki müzakereler sırasında, Beyanname lehinde rey vermekle bu tavsiyelere katılmış bulunmaktadır. Ayrıca, Teşkilât Genel Sekreterliğinin temennisine uyarak ve memleketimizde geniş bir şekilde yayımını ve öğretimini temin maksadiyle Beyanname 6.IV.1949 tarihli Vekiller Heyeti kararıyla de resmen ilân edilmiştir.

İnsan Hakları Beyannamesinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Devletler arasında durumu kabulüne mâni olacak derecede geniş bir görüş farkı müşahade edilmemiştir.

Amerika Hariciye Nazırı Foster Dulles'in Amerika Hükümetinin İnsan Hakları Andlaşmasını tasdik niyetinde olmadığına dair vâkı beyanatına gelince, bu beyanatın İnsan Hakları Beyannamesiyle bir alâkası yoktur. Amerikan Hükümetinin imzalamak niyetinde olmadığı andlaşma halen

hazırlanmakta olan İnsan Hakları andlaşmalarıdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Beyannamesine ahdî bir mahiyet verebilmek için Ekonomi ve Sosyal Konsey vasıtasıyla İnsan Hakları Komisyonunun "İnsan Hakları andlaşmaları" hazırlamakla tavzif edilmişti. Mezkûr komisyon dört seneden beri bu sahada çalışmakta olup son 9 uncu oturumda (Nisan 1953) bu mevzudaki andlaşma projelerini ikmal ederek tetkiki için Ekonomi ve Sosyal Konseye sunacaktır. Ancak İnsan Hakları Komisyonunun bu toplantısında, yeni Amerikan temsilcisi Amerikan Reisicumhurunun komisyona hitaben kaleme aldığı bir mesajını takdim etmiş ve insan hakları mevzuunda yeni bazı tekliflerde bulunmuştur.

Amerika'daki eski iktidar hükümetinin komisyon çalışmalarına ve İnsan Hakları andlaşmalarının hazırlanmasına faal bir şekilde iştirak etmiş olmasına rağmen, yeni Amerika Reisicumhuru, insan hakları ve ana hürriyetlerine imanını ve 1948 İnsan Hakları Beyannamesine bağlılığını tekrar etmekle beraber, dünyanın birçok yerlerinde insan hak ve hürriyetlerine riayet etmeyen totaliter hükümetlerin mevcudiyetinden esefle bahsedilmiş, bütün dünya insan haklarına hürmeti temin için meselenin yeni bir cepheden tetkiki gerektiğini ve bu sebeple de komisyondaki Amerikan temsilcisini bu mevzuda bazı tatbikî programlar teklifinde bulunmakla tavzif ettiğini bildirmiştir. Bu direktifler dahilinde, Amerikan temsilcisi İnsan Hakları Komisyonuna hitabederek, dört senelik bir çalışmaya rağmen üzerinde birçok görüş farkları müşahade edilen, umumî efkâr ve hükümetler tarafından umulduğu kadar geniş bir kabul ve tasdika mazhar olamayacağı anlaşılan ve daha ziyade teorik sahada kalan İnsan Hakları Andlaşmalarının daha mükemmel bir surette hazırlanması yolundaki çalışmalara Amerikan Hükümetinin iştirake devam edeceğini, fakat dünyanın bugünkü şartları dahilinde andlaşmaları tasdik edemeyeceğini bildirmiş ve bunların yerine insan hakları ve ana hürriyetlerinin bir an evvel fiilî ve müessir bir tarzda mevkîi tatbika konmasını ve kontrolünü temin için bazı ameli programlar teklif etmiştir.

Mamafih, şunu da işaret etmek lâzımdır ki, Amerika Reisicumhurunun açıkça ifade etmiş olduğu gibi, Amerikan Hükümeti insan haklarına ve ana hürriyetlerine iman ve bağlılığını teyid etmekte ve bunu temin için de ahdî andlaşmalardan ziyade amelî programlarla insan hak ve hürriyetlerinin halk kütlelerine ve hükümlerine tanıtılmasının ve tatbikinin sağlanmasının daha faydalı ve semereli olacağı kanaatinde bulunmaktadır.

13. – KIBRIS SORUNU

1950'li yıllardan başlayan ve Türk dış siyasetinde önemli yeri olan Kıbrıs sorunu bir yazılı soru ile Meclis tutanaklarına geçti. Giderek önem kazanan ve yeni bir Türk Devletinin doğması ile gelişen Kıbrıs sorunu hakkında hükümetin görüşünü belgeleyen yazılı soru ve cevabı kaynaktan aynen alınmıştır.

Zonguldak Mebusu Abdürrahman Boyacıgiller'in, Kıbrıs meselesinin menfaatlerimize uygun şekilde halli hususunda mutabakata varılıp varılmadığına dair sualine Hariciye Vekili Fuad Köprülü'nün tahriri cevabı (1)

T.B.M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Ankara

Yazılı soru : Dışişleri Bakanından.

1. Birkaç yıldan beri Yunan Hükümetleri ile gayrimesul Yunan vatandaşları, Türk-Yunan dostluğunu müteessir edeceği tabii olan Kıbrıs'ın ilhaki hususunda gayret ve faaliyet göstermektedirler. Meselenin Birleşmiş Milletlere intikal ettirilmesi hususunda resmî ve hususî teşebbüslerin eksik olmadığı da müşahade edilmekte ve bizi müteessir etmektedir. Türk Hükümetinin Kıbrıs'ın ilhaki meselesinde görüşü nedir?

2. Yunan Devlet adamlarının Türkiye'yi ziyaretleri ve Türk Devlet adamlarının Yunanistan'ı ziyaretlerinde yapılan siyasî konuşmalarda Kıbrıs meselesi mevzuubahis olmuş ve iki dost, komşu ve müttefik devlet arasında bu meselenin iki tarafın menfaatlerine en uygun şekilde halli hususuna bir mutabakata varılmış mıdır?

Bu yazılı sorunun Sayın Dışişleri Bakanı tarafından cevaplandırılmasını rica ederim.

Saygılarımla.

27.V.1953

Millet Partisi Meclis Grubu Üyesi
Zonguldak Milletvekili
Avukat
Abdürrahman Boyacıgiller

(1) Tutanak Dergisi ; C.28/ I, s. 762-763, Tarih : 23.2.1954.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

T.C.

Dışışleri Vekâleti

19.II.1954

II. Daire U. Müdürlüğü

Şube II

U. No. 72995

H. No. 20

Özü : Kıbrıs meselesi hakkında.

T.B.M. Meclisi Riyasetine

Genel Kâtip Kanunlar Müdürlüğü ifadesiyle alınmış olan 4.VI.1953 tarihli ve 5400/11871 sayılı yazıları karşılığıdır.

Vekâletimizin Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşünü muhtevi tezkere-nin leffen takdim kılındığını derin saygılarımla arz ederim.

Dışışleri Vekili

Fuad Köprülü

Dost ve müttefik Yunanistan'ın Devlet adamlarıyla vâki görüşmelerde Kıbrıs üzerinde herhangi bir muhavere veya müzakere cereyan etmiş de-ğildir.

Bunun sebebi, Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir mesele mevcut ol-madığı mütalâasında bulunması ve Kıbrıs halen İngiltere'ye ait bulundu-ğuna göre bu ada hakkında Yunanistan'la ikili konuşmalar yapılmasının mümkün ve caiz olmamasıdır.

Günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile müzakereye mevzu olması halin-de bittabî, bu Ada'da mühim bir Türk ekalliyeti bulunması keyfiyeti bi-zim de söz sahibi olmamızı iltizam edecektir. Kaldı ki biz bu Ada'nın bu-günkü statükosunda bir değişiklik yapılması hususunda kani değiliz.

C) GENSORULAR

GENSORU (İSTİZAH) ÖNERGELERİ

Gensoru, genelde ciddi ülke sorunlarının tartışılmasına olanak veren, sonuçta siyasi etkisi olan bir denetim yoludur.

IX. Dönemde 14 gensoru verilmiş, bunlardan (1) i görüşülmüş, (9) u Genel Kurulca reddedilmiş, (1) i geri verilmiş, (2) si sahibi tarafından geri alınmış, (1) i işlem görmemiştir.

Muhalefetçe yönetim ve davranış bozukluğu olarak görülen hususlar gensoru önergeleriyle Genel Kurula getirildi. İçtüzük gereği(1) görüşmesiz oyla sunulan ve reddedilen önergelerin kapsamı demokratik yönetim için belge niteliğinde görülerek kronolojik sıra ile aynen alındı(2).

1. – Yapılmakta Olan TBMM Binası Nedeniyle Bayındırlık Bakanı Hakkında

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, yapılmakta olan Büyük Millet Meclisi binası ile Atatürk Anıtının bulunduğu saha içindeki arazi hakkındaki Bayındırlık Bakanından gensoru açılmasına dair önergesi (3)

BAŞKAN – Önergeyi okutuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Yapılmakta olan Büyük Millet Meclisi binası ile Atatürk Anıtının bulunduğu arazi hakkındaki sözlü sorunun Bayındırlık Bakanı tarafından cevaplanmasından sonra hâsıl olan vaziyete göre konunun gayet ehemmiyetli ve bunun umumî bir görüşme açılmasını gerekli kılacak vaziyet almasına binaen İçtüzüğün 157 nci maddesi hükümlerine göre Bayındırlık Bakanından gensoru açılmasını arz ve teklif ederim.

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

İstizah

(1) MADDE 157. – Bir maddenin Başvekillen veya vekillerden istizah olunmasını mebuslardan biri teklif ederse, istizah edilecek madde tasrih {92} edilmek suretiyle Retse bir takrir verilmek lâzımgelir.

Bu takrir, Heyeti Umumiyede okunduktan sonra kabul veya reddi hakkında müzakeresiz İş'ari reye müracaat olunur.

(2) Resmî ilanların dağıtımı konusundaki Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'nun gensorusu "Resmî ilanların dağıtımı konusundaki soruşturma" bölümüne alındı. (s.6724)

(3) Tutanak Dergisi : C.1, s. 313, Tarih : 30.6.1950.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞKAN – İçtüzük gereğince görüşmesiz olarak oyunuzda sunulacaktır. Gensoru açılmasını kabul edenler... (Sağ taraf tamamen ellerini kaldırdı.) Kabul etmeyenler işaret buyursunlar...

(Sol taraf tamamen ellerini kaldırdılar). Gensoru açılması kabul edilmiştir.

Gündeme devam ediyoruz.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) – Usul hakkında arz edeceğim.

BAŞKAN – İçtüzük gereğince gensoru önergesi oya konulmuş ve reddedilmiştir. Gündemin diğer maddesine de geçildiğine göre artık yapılacak başka bir şey yoktur.

2. – Dış Politikadaki Tutumu Nedeniyle Başbakan Hakkında

Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün, dış politika ile memleketin siyasi ve askerî meseleleri hakkında Başbakandan gensoru açılmasına dair önergesi (2)

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Pekî. Şimdi İsmet İnönü'nün tavrı okunacaktır.

22.XI.1950

T.B.M.M. Yüksek Başkanlığına

Dış politika ve memleketin siyasi ve askerî emniyeti meseleleri hakkında Büyük Millet Meclisinde umumî bir müzakere açılmasını temin etmek üzere bu meselelere dair İçtüzük hükümlerine göre Başbakandan gensoru açılmasını arz ve teklif ederim.

Malatya Milletvekili
C.H.P. Meclis Grubu
Başkanı
İsmet İnönü

BAŞKAN – Buyurun Celâl Yardımcı.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Muhterem milletvekili arkadaşlarım, İçtüzüğün 89 uncu maddesinin verdiği salâhiyete dayanarak söz almış bulunuyorum.

Şurasını samimiyetle itiraf edeyim ki, bu konuda huzurunuzda çıkmak benim için sadece bir talihsizlik olmuştur.

(2) Tutanak Dergisi : C.3, s. 3-5, Tarih : 1.12.1950

Çünkü :

Altı aydan beri, memleket meselelerini her türlü politika cereyanlarının üstünde tutarak samimî duygularla çalıştıklarının tek örneğini görmediğim (*Soldan ne münasebet sesleri*) muhalefet partisi için bir hareket noktası teşkil eden bu gensorunun açılmasını görmek ve bu açılmayı kabullenecek arkadaşların safında yer almak bana sürur verirdi. Bu yolda verilecek yerlere tehalükle ve bütün bir gönül iştıyakı ile reyimi katmayı çok arzu ederim. Hal böyle iken neyleyim ki, tüzük hükümlerinin zedelenmemesi mülâhazasıyla taktirin iadesini isteyen de ben oluyorum. İşte talihsizliğim buradadır.

Filvaki; Sayın İnönü tarafından bir istizah taktiri verildiğini öğrenir öğrenmez muhtevası hakkında bir fikir edinmek maksadı ile; gelen evrak arasından tetkik edip okuduğum bu teklifte aynen şöyle dendiğine şahit oldum :

"Dış politika ve memleketin siyasi ve askerî emniyet meseleleri hakkında Büyük Millet Meclisinde umumî bir müzakere açılmasını temin etmek üzere bu meselelere dair içtüzüğün hükümlerine göre Başbakanın gensoru açılmasını arz ve teklif ederim."

İçtüzük hükümlerine istinat eylediği kaydı, bizzat kendi metninde mündemiç bulunan bu gensorunun, hakikaten içtüzüğe intibak edip etmediğini tahkik etmek vazifemdi.

Bu incelemeye koyulunca, taktirin hiç de tüzüğün; hususıyla 157 nci maddesinin derpiş eylediği hükümlere uymadığını gördüm ve üzüldüm.

Huzurunuzda okuduğum taktiri tüzüğün adı geçen maddesiyle karşılaştırınca bu maddenin aradığı sarahatten uzak bulunduğunu bütün kemaliyle sizin de müşahade buyuracağınız muhik olduğu için fazla izaattan içtinap ederim.

Bu itibarla adı geçen 157 nci maddenin mevzubahis edildiği esaslar dairesinde, yani istizahta bulunulmak istenilen meseleler birer birer belirtilmek suretiyle eksiklerinin tamamlanması birer zarurettir.

Bu cihet ifa kılındıktan sonra tekrar Meclise sunulmak üzere gündemden çıkarılıp soru sahibine iadesini heyeti celilenizden istemek mecburiyetinde kaldığımı arz ederken taktir sahibinden de tüzük icaplarını câmi bir tarzda bu gensoruyu Meclise getirmek ve müzakereye mevzu yapmak bahtiyarlığından bizi mahrum kılmamalarını temenni ederim. (*Soldan alkışlar*)

İSMET İNÖNÜ (Malatya) – Muhterem arkadaşlar, içtüzüğün 157 nci maddesinin ilk fıkrasını aynen okuyacağım :

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

“Bir mesele hakkında Başbakana veya Bakanlara gensoru açılmasını teklif eden bir milletvekili Başkana gensoruyu gerektirecek işi açıkça gösteren bir önerge verir.

Bu önerge Kamutayda okunduktan sonra kabul edilmesi yahut retlenmesi görüşmesiz gösterme oyu ile kararlaştır.”

Biz zannediyoruz ki, gensoru hakkında görüşme herhangi bir suretle açılmadan onun Büyük Meclis’in reyine konulması lâzımgelirdi. Madem ki, bu hususta bir müzakere açılması fiili olarak Büyük Millet Meclisi tarafından tasvip buyurulmuştur. Bu husustaki fikrimizi söyleyeceğiz.

Dış politika meseleleri hakkında Hükümetten gensoru istenmek; gensoru için gerekçe ve kâfi sebep söylemek demektir. Dünyanın her yerinde umumî müzakere açılmaları böyle muayyen meseleler üzerinde tahrik edilir. Bundan fazla olarak bizim takririmizde meseleyi aydınlatacak ve görüşme esaslarını tavzih edecek işaretler vardır.

Dünyada bugün harb sahasında ve siyaset sahasında büyük hâdiseler vukubulmaktadır. Bu hâdiseleri...

BAŞKAN – Paşam, müsaade eder misiniz? Yalnız esasa girmeden usul meselesi hakkındaki noktai nazarınızı lütfediniz, onun üzerine Meclis’ten bir karar alınacaktır.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) – Başkan müsaade ederse, mevzu içinde bulunuyoruz. Benden evvel usul hakkında müzakereyi açmış olan arkadaşımızın arzu ettiği cevabı verdim, onu izah edeceğim.

Gensoru açılması için ileri sürülen sebebin açık olmadığı iddia edilmiştir. Şimdi bu sebebin açık olduğunu arz ediyorum.

Dünyada büyük hâdiseler oluyor. Bu hâdiselerin Türkiye’nin siyasi ve askeri emniyetine tesiri var mıdır; bunu öğrenmek istiyoruz. Eğer varsa buna karşı Hükümetin mütalâaları ve karşı tedbirleri nelerdir? Bunlar üzerinde konuşmak istiyoruz. (Takrirden sonra sesleri)

Muhterem arkadaşlar; vaziyet budur. Önergemizin içtüzüğün aradığı şartlara uygun olduğu zannındayız. Bunun kabul edilmesi veya edilmemesi Büyük Meclis’in Yüksek takdirine kalmıştır.

BAŞKAN – Efendim, yana ve karşıya olan usul hakkındaki noktai nazarları ve fikirleri Yüksek Heyetiniz dinlediniz.

Şimdi Celâl Yardımcı’nın bir takriri vardır, okutacağım. Arzu buyurursanız bu takrir hakkında da noktai nazarlar ifade buyurulur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Başkanlığa

Malatya Milletvekili ve C.H.P. Meclis Grubu Başkanı İsmet İnönü tarafından verilen 22.XI.1950 günlü :

"Dış politika ve memleketin siyasi ve askeri emniyet meseleleri hakkında Başbakan'dan gensoru açılması"

Yolundaki tahrir içtüzüğün 157 nci maddesinin hükümleri dairesinde vazihan tanzim kılınmamış bulunduğundan gündemden çıkarılması na ve eksikleri tamamlandıktan sonra tekrar Meclis'e sunmakta muhtar olmak üzere sahibine iadesine karar verilmesi için bu teklifin Yüksek Meclis'e arzını rica ederim.

Ağrı Milletvekili

Celâl Yardımcı

BAŞKAN – Celâl Yardımcı bundan evvelki mucip sebepleri daha vazih olarak heyeti muhteremenize arzemiş bulunuyor.

Bunun hakkında C.H.P. Başkanı Sayın İsmet İnönü cevaplarını verdiler. Celâl Yardımcı'nın şimdi okuduğumuz tahririni reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar el kaldırsınlar... Müsaade buyurun. Kabul etmeyenler el kaldırsınlar... Ekseriyetle Celâl Yardımcı'nın C.H.P. Başkanı tarafından gensoruyu tazammun eden tahriri tüzüğün 157 nci maddesindeki sarih hükümlere uygun olmadığından yani gensoruyu gerektirecek işi açıkça gösteren muayyen meseleler hakkında gerekçeli olarak gensoru talebini tazammun etmediğinden dolayı iadesi kabul buyurulmuştur.

3. – Kore'ye Gönderilen Savaş Birliği Nedeniyle Bayındırlık Bakan Hakkında

Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun Kore'ye gönderilen savaş birliği hakkında Başbakan'dan gensoru açılmasına dair önergesi (1)

4. – Resmi İlanlar Dağıtımı Nedeniyle Başbakan Hakkında

Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu ve üç arkadaşının, resmi ilanların gazetelere tevzii hakkındaki 3/13294 sayılı son kararname ve bu kararnamenin uygulama şekli hakkında Başbakan'dan gensoru açılmasına dair önergesi (2)

(1) Tutanak Dergisi : c.3, s. 136,199, Ta: 11.12.1950.

Bu gensorunun görüşülmesi ve güven oylaması 5686 numaralı Kanunun görüşülmesinden sonraya konmuştur. (TPT Cilt : I Sayfa : 600)

(2) Tutanak Dergisi : C.10, s. 171-172, Tarih : 23.11.1951.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ankara : 4.VIII.1951

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

1951 Bütçesinin müzakeresi sırasında Bütçe Komisyonunda Başbakan Yardımcısı, sorulan suallere cevap olarak :

1. Kâğıt darlığı ve pahalılığı sebebiyle gazetelerin karşısında bulundukları güçlükleri bertaraf etmek için gerekli tedbirlerin alınmakta olduğunu;

2. Fikir ve yazı hürriyetinin her türlü bilvasıta tahdit ve takyitlerden kurtarılması için maddî ve manevî yardımın yapılmasının Hükümetçe düstur ittihaz edildiğini;

3. Resmî ilanların gazetelere seyyaniyetle ve âdilâne dağıtılması hususunda Hükümetin hassas olacağını;

Hükümet adına ve kesin olarak temin etmişti.

Bilâhara 7.II.1951'de ilanlar hakkındaki bir sözlü soru münasebetiyle de Başbakan Yardımcısı Hükümet adına bu hususları teyit etmiştir.

Bütün bunlara rağmen tatbikat ve ilanların gazetelere tevzii hakkındaki 3/13294 sayılı son kararname ve bu kararnamenin uygulanma şekli basın ve fikir hürriyetini baskı altında bulunduracak mahiyettedir.

Bu konu üzerinde Yüksek Kamutayda etraflı surette görüşölmek üzere Başbakan'a bir Gensoru açılmasını içtüzüğün 157 nci maddesi uyarınca arz ve rica ederiz.

Trabzon Milletvekili

C. R. Eyüboğlu

Ordu Milletvekili

Y. Ziya Ortaç

Trabzon Milletvekili

Hamdi Orhon

Mardin Milletvekili

M. Kâmil Boran

BAŞKAN – Gensoru önergesini yüksek oyunuzda arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Gensoru önergesi reddedilmiştir.

5. – Kordis Köyü Muhtarına Dair Karar Nedeniyle İçişleri Bakanı Hakkında

Mardin Milletvekili Aziz Uras'ın, Mardin'in Kordis Köyü Muhtarı Mehmet Elik hakkındaki Danıştay ilâminin yerine getirilmemesi dolayısıyla İçişleri Bakanına gensoru açılmasına dair olan önergesinin geri verilmesi hakkında önerges (1)

BAŞKAN – Önergeyi okutuyoruz.

(1) Tutanak Dergisi ; C.16, s. 268, Tarih : 18.6.1952.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Yüksek Başkanlığa

Kordis Muhtarı Mehmet Elik hakkında verdiği gensoru önergesinin geri verilmesini rica ederim.

14.VI.1952

Mardin

Dr. Aziz Uras

BAŞKAN – Bilginize sunularak geri verilmiştir.

AZİZ URAS (Mardin) – İzahat vereceğim efendim.

BAŞKAN – Gündeme dahil bir mesele değildir, izahat verilemez efendim.

6. – İsmet İnönü'nün İzmir Nutku Nedeniyle Başbakan Hakkında

Erzurum Milletvekili Rifki Salim Burçak'ın, C.H.P. Genel Başkanı ve Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün 5 Ekim 1952 Pazar günü İzmir'de söylemiş olduğu nutuk ile onu takip eden Manisa ve Balıkesir hâdiseleri ve bu hâdiseler karşısında alınan tedbirler hakkında Başbakandan gensoru açılmasına dair önergesi (1,2)

BAŞKAN – Önergeyi okuyoruz.

(Başbakan yoktur, sesleri)

Gensoru açılıp açılmaması hakkında karar alacağız. Bu sebeple oyunuza arz etmek üzere önergeyi okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

C.H. Partisi Genel Başkanı, 5 Ekim 1952 tarihinde, İzmir'de takip edilen bir mitingte, kalabalık bir halk kitlesinin huzurunda bugünkü iktidarı şu türlü ağır ithamlar karşısında bırakmıştır :

1. "Halk tarafından partizan zihniyete karşı vatandaş haklarının korunması için açılmış çetin bir gayret vardır. Geçirmekte olduğumuz buhran budur.

2. "Gazeteler vazife ifası için insan takatini aşan güçlüklerle uğraşıyorlar.

3. "Partizan zihniyet ister istemez adalet istiklâli ile de çatışmıştır. Adalet kahramanca kanun ve vicdan vazifesini yapmaya çalışıyor.

4. "Siyasî emniyetin kurulması bugün acele bir meseledir.

(1) Tutanak Dergisi ; C.17, s. 231-233, Tarih : 19.11.1952.

(2) Swas Mv. R.Ş. Sirer'in 8.10.1952'de Balıkesir'deki C.H.P.'nin açık hava toplantısındaki olayla ilgili görüşmelere bkz. (Sayfa : 6267)

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

5. "Vatandaş haklarını iptal etmek zulümdür. Zulüm yoluna sapan kudret sahibi kendini kanun dışına atmış olur. Zulüm yolu vatani nifaka götürür. Zulüm ile partizan ihtiraslarını tatmin etmek yanlış yoldur.

Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar.

6. "Hülâsa, iç politika bir an evvel kanunun, aklın, vicdanın gösterdiği yola girmelidir."

Halk Partisi Liderinin "Haber veriyorum, tehlike görüyorum" sözlerini de etkileyerek memleketi koyu bir zulmet ve tahammül edilemez bir istibdat altında tasvir eden bir nutku, memleketin huzur ve emniyeti bakımından ciddî bir buhran ve tehlike ve tam mânasıyla bir rejim meselesi karşısında bulunduğumuzu göstermektedir.

Nutukta bugünkü idarenin kanun, akıl ve vicdan yollarından ayrılmış olduğu serahatle ifade edilmiş ve böylece mevcut iktidar, artık daha ileri gidebilmesine imkân olmayan bir surette, toptan suçlandırılmıştır.

Halbuki demokratik nizam içerisinde idare edilen ülkelerde bir hükümet için kanun dışına çıkarak zulüm yoluna sapmış olmaktan daha ağır bir isnat ve töhmet tasavvur edilemez. Miting meydanlarında, zulüm yollarına saptığı söylenen iktidara karşı halkın ayaklanmasından ve nifak çıkmak ihtimallerinden bile bahsedilmiştir.

İzmir nutku ve onu takibeden Manisa ve Balıkesir'de baş gösteren hâdiseler, memleketin müstakbel huzur ve emniyeti bakımından üzerinde çok ciddî bir surette durularak behemahal halledilmesi lâzımgelen meseleler ortaya çıkarılmıştır.

Mezkûr nutuk bugünkü mevzuatımız muvacehesinde kanunî bir kovuşturmaya imkân verip vermemesi keyfiyeti ise onun ortaya koyduğu meselelerin siyasi bakımdan arzettiği ciddiyet ve ehemmiyeti küçültemeyeceği aşîkârdır.

Bu itibarla Halk Partisi Lideri tarafından, bir miting meydanında, içinde bulunduğumuz demokratik nizamın bizzat varlığına karşı tevcih edilen bu türlü ithamlar karşısında Hükümetin neler düşünüp ne gibi tedbirler aldığıнын aleni bir müzakerede öğrenilmesini zarurî gördüm. Bunun yapılabilmesi için akla ilk gelen şey, Meclis'e sözlü veya yazılı bir soru ile gitmektir.

Ancak, meselenin bütün memleket ve rejim için arzettiği büyük ehemmiyet göz önünde tutulunca, bu maksadın sözlü veya yazılı bir sorunun çerçevesi içinde temin edilemeyeceği aşîkârdı. O halde, bu hususun Türk umumî efkârı önünde görüşülmesini teminen elimizde ancak bir gensoru yolu kalıyordu.

TURK PARLAMENTO TARİHİ

Bu meselenin, iddia sahipleri de dahil olmak üzere, bütün milletvekillerinin iştirak edebilecekleri umumî bir müzakerede görüşülüp halk efkârının aydınlatılmasını ve meselenin böylece Türk milletinin huzurunda halledilmesini zarurî telâkki ettim.

İşte bu sebeplerle, Halk Partisi Genel Başkanının İzmir nutku ve onu takip eden Manisa ve Balıkesir hâdiseleri ve bu hâdiseler karşısında alınan tedbirlerle Hükümetin düşünceleri hakkında umumî bir müzakereye imkân hazırlamak üzere Başbakan'dan gensoru açılmasına Büyük Meclis'in karar vermesini saygı ile arz ve teklif ederim.

Erzurum Milletvekili
Rıfık Salim Burçak

BAŞKAN – Efendim, mevzu bahis edilen gensoru önergesinin, içtüzüğün 157 nci maddesi gereğince, kabul ve ademi kabulünü müzakeresiz olarak oyunuza arz edeceğim :

Rıfık Salim Burçak arkadaşımızın, mevzu bahis sebeplerle Başbakan'dan gensoru açılmasına müteallik olan önergesini reyinize arz ediyorum :

Gensoru açılmasını kabul edenler... Lütfen indirin efendim. Kabul etmeyenler... Önerge reddedilmiştir(1)

İNÖNÜ'NÜN İZMİR NUTKU (2)

İzmir. 5 (Özel suretle giden arkadaşımız telefonla bildiriyor) – C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü bugün İzmir'de şu nutku vermiştir :

İzmirliiler, sevgili hemşehrilerim :

Uzun hasretten sonra tekrar huzurunuzdayım. Sizleri ve bütün Ege'li vatandaşlarımı saygı ile selamlarım.

Geçen senelerde çok hadiseler oldu. Bu hadiselerden milletimiz şerefle çıkmıştır.

Şarkta ve Bizans halefi olan memleketlerde tahakkuk ettirilemez zan-nolunan yeni bir hayat tarzı Türkiye'de kurulmuştur.

Demokrasi dediğimiz bu yeni hayatın yedi seneden beri türlü güçlüklerini yendik ve birkaç defa ciddi buhranlarını atlattık.

Kabul etmek lâzımdır ki bu muvaffakiyetler halkımızın uyanıklığı ile kazanılmıştır.

(1) Bu konu 28 Kasım 1952 tarihli Genel Kurulun 10 uncu Birleşiminde Siyasal Milletvekili R.S. Sıralar'ın sözlü sorusunun nedeniyle görüşülmesi sırasında geniş biçimde tartışıldı. (K.Ö.)

(2) Ulus Gazetesi : 6.10.1952

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Politika ihtirasları, iktidar için mesnet olur zannedilerek irticai okşanmış. Cumhuriyetin büyük islahatını tehlikeye koymuştu. Bu cereyanların şimdilik boşa çıkması genç ve yaşlı halk kitlesinin ve vatansever gazetelerin karşı koyması ile mümkün olmuştur.

Bu mücadeleden milletçe hiç zararsız çıktığımızı söyleyemeyiz.

Halkevlerinin kapanması gibi muazzam bir kültür yıkımı vukubulmuştur. Dört bin küsur kütüphane, halk için toplanma, tedavi ve eğitim salonu çöle dönmüştür.

Biz bu yıkımın vukua gelmemesi için bütün imkânımızla çalıştık. Tarih karşısında vebal yalnız iktidarın üstündedir.

İç politikada iktidar halkevlerinin kapanmasından umduğu neticeyi alamadı. Fakat partizan idare zihniyetinin maddî ve manevî bütün baskıları devam etti. Bugün halk tarafından partizan zihniyete karşı vatan-daş haklarının korunması için açılmış çetin bir gayret vardır. Geçirmek-te olduğumuz buhran budur.

Gazeteler vazife ifası için insan gücünü aşan güçlüklerle uğraşıyorlar. Vatansever gazetelerden istenen, onların, malûmların seviyesine düşmemeleridir. Nihayet partizan zihniyet ister istemez adalet istiklâli ile de çatışmıştır. Adalet, kahramanca kanun ve vicdan vazifesini yapmaya çalışıyor. Bu rejim için büyük kuvvet ve tesellidir.

Bu hallerin düzelmesi lâzımdır. İktidarın son beyanları bu düzelme lüzumunun anlaşılmış olduğunu ifade ediyorsa bundan yalnız memnun oluruz.

İlk halledilecek meselelerden biri memlekette siyasî emniyetin fiilen kurulmasıdır. Hakikat şudur ki partizan zihniyetin idaresi, kanunları vatandaşlara verdiği siyasî hürriyet ve emniyet haklarını iptal etmek hevesindedir.

Şimdi huzurunuzda soruyorum? Cumhuriyet Halk Partisini borçlandıırma bahanesile yıkmak için kanun hazırlandığını bu kanunun Büyük Millet Meclisinden çıkmak yolunda olduğunu bilmeyen var mıdır?

Demek, muhalefet partisinin hayatı mevcut kanunların teminatı altında değildir. Onu tahrip etmek için hususî bir kanun çıkması mümkündür. Hatta buna teşebbüs edilmiştir. Bu şartlar altında yaşayan bir siyasî rejimde emniyet var denilemez.

Gene son zamanlarda bir muhalefet partisinin sözcüsü olan tek gazete, Kudret Gazetesi, siyasî emniyet namına vatandaşları azaba ve hicaba düşürecek surette maddî ve malî baskılar altında söndürülmüştür.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Siyasî emniyetin kurulması bugün acele bir meseledir. Halk bu derdi anlamıştır. Vatanda huzur, iç hayatımız ve dış savunmamız için başlıca dayancımızdır. İktidar başında bulunanlar bu hakikatin icabına uygun hareket etmelidirler. Teslim olunacak hakikat budur.

İktidar başında olanlar, 25 senelik geçen devrë, her şeyi söyledikten sonra şimdi Halk Partisinin 25 senelik bir millî varlık olduğundan kardeş partilerin haklarından bahsetmişler. Aynı zamanda iktidar partisinin teşkilâtındaki nüfuzlular her vesile ile memleketin her köşesinde hususî kanun çıkarıp muhalefeti haklayacaklarını iddia ediyorlar. Bu sözleri ve hareketleri bir arada mânalandıramıyoruz.

Bir tarafında Bediüzzaman, öte tarafında koyu politikacı vaiz ile iktidarın, muhalefet aleyhine din propagandası yaptırmasından iyi niyet mânası çıkaramıyoruz.

Zannederiz ki içerde siyasî huzur ve emniyet davasını halletmek bir günlük iştir.

Aziz vatandaşlarımız insan haklarını ve vatandaş haklarını koruyan siyasî teşkilât olarak çalışıyoruz. İktidarı mürakabe etmek başlıca vazifemizdir. Bu vazifelerimizi ciddi olarak ifa ediyoruz. İktidarın bizi vazifeden alıkoymaya hakkı yoktur.

Siyasî emniyetimize kastedilmesini kabul etmeyiz. Haklarımızı müdafaa edeceğiz. Hususî kanunlarla Anayasanın verdiği hayat hakkı bir siyasî partiden alınamaz. Böyle bir teşebbüs Anayasaya aykırıdır. Anayasaya aykırı kanun olamaz. Vatandaş haklarını iptal etmek zulümdür. Zulüm yoluna sapan kudret sahibi kendini kanun dışına atmış olur. Zulüm yolu vatani nifaka götürür. Zulüm ile partizan ihtiraslarını tatmin etmek yanlış yoldur. Türkler'in nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar.

Hülâsa iç politika biran evvel kanunun, aklın, vicdanın gösterdiği yola girmelidir.

Vatanın selâmeti bundadır.

Çok şükür Türkler'i birbirinden uçurumlarla ayıran içtimai dertler yoktur. Siyasî emniyetsizlik bu uçurumları suni olarak açar.

Haber veriyorum. Tehlike görüyorum. Hususî kanun yolu ile siyasî partileri kaldırmak sevdası meş'um bir maceradır. Bu hal yüzbinler ve yüzbinlerce vatandaş kitlesine karşı tamir kabul etmez surette düşmanlık ilan etmek demektir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Vatanseverliğin ve siyasi basiretin her türlü husumet andlarına ve düşmanlık politikalarına artık son vermesini temenni ederiz.

Aziz hemşehrilerim, günün başlıca buhranı budur. Vatandaşın siyasi emniyet davası halledilmelidir. Ümit ederim ki vatandaşın vicdanı ve iradesi tesirini gösterecektir.

Vatanın davaları yolunda sonuna kadar size hizmet etmek için çalışacağımızdan emin olmanızı dilerim.

Saygılarımızla sizleri selamlarız.

DEMOKRAT PARTİ MECLİS GRUBU TUTANAĞI

BAŞKAN – Gündemin üçüncü maddesine geçiyoruz.

Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak'ın C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün İzmir nutku ve onu takip eden Manisa ve Balıkesir hadiseleri hakkında Başbakan'dan gensorusu (1).

BAŞKAN – Malûmu âliniz Meclis'çe kabul veya reddedilmesi evvelden Grubumuzca kabul veya reddetmeğe bağlıdır.

Bu hususta söz isteyen arkadaşlar var mıdır? *(Takrir okunsun sesleri)*

(Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak'ın takriri okundu.)

BAŞKAN – Söz isteyen arkadaşlar?

İlk söz soru sahibi Rıfki Salim Burçak'ındır.

RIFKI SALİM BURÇAK (Erzurum) – Çok muhterem arkadaşlarım, istizah takririmin ne gibi sebeplerle verildiğini istizah takririnde kısmen izah etmiş bulunuyorum. Fakat istizah takririnde yazılması münasip olmayan hususları da kısaca şimdi arz edeceğim.

Muhalefetin, iktidarı tam bir serbesti içinde tenkit ve mürakabeye sahip bulunduğunu ilkin söylemek isterim. Muhalefetin tenkit ve mürakabesine iktidar tarafından herhangi bir ölçü koymak, kanundan gayri bir ölçüye tabi tutmak bir defa mümkün olamaz. Bu itibarla muhalefet partilerinin, memleketimizde kanunların kendilerine vermiş olduğu ölçü içerisinde ister matbuatta, ister miting meydanlarında her türlü faaliyette serbest bulunmalarına bendeniz de sizler gibi kaaniyim. Gönül ister ki, muhalefet partisi kanun çerçevesi içerisinde yaptığı muhalefetin tenkit ve mürakabesini aynı zamanda büyük bir vatanseverlik duyguları içerisinde ve memleketin yüksek menfaatlerini her halde göz önünde tutarak ko-

(1) Demokrat Parti Meclis Grubu Toplantısı : 11,2,1952. TBMM Kitaplığı Esas No. 1972-1752. Remiz : R.Z.II

nuşmalıdır. Bu noktayı belirttikten sonra İsmet Paşa bildiğiniz gibi iki buçuk seneden beri memleketin muhtelif bölgelerinde muhtelif nutuklar söylemiş ve mitingler tertip etmiştir. Bu nutuklarında iktidarımızı ağır ve ya hafif bir tarzda tenkide devam etmiştir. Fakat İzmir nutkunu bendeniz başka bir mahiyette gördüğümden İzmir nutkunun başka bir hususiyeti olduğunu tebarüz ettirmek istiyorum. İzmir nutkunda İsmet Paşa, bugünkü iktidarı kanun dışı ilan etmiştir. Anayasa ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş. Vatandaşın hakları iptal edilmiş. İstizah taktirimde belirttiğim gibi iktidara karşı daha ileri gidebilmesine asla imkân tasavvur edilemeyecek bir tarzda çok ağır ithamlarda bulunmuştur. O kadar ileri gitmiştir ki bu türlü idare altında Türkler'in uzun müddet tahammül edemeyeceklerinden, ayaklanacaklarından ve nifak çıkması ihtimallerinden bahsetmiştir. Bittabi politika adamları miting meydanlarında, aşabın gergin bulunduğu miting meydanlarında söz söylerken çok dikkatli olmalıdır. Sonra da politika adamları söylediği sözleri dinleyen kimselere behemahal dinleyenlere telkin etmek iddiasındadır. Politika adamının miting meydanında veya herhangi bir kitle huzurunda söylediği sözler kendisi için doğrudur. Ve bu sözün icabı yapılmaktadır. Bu cihet te göz önünde tutulduğu zaman İsmet Paşa'nın iktidarımıza karşı çok ağır ve iktidarımızın hazm edemeyeceği şekilde hücumlarda bulunduğu kabul edilebilir. İsmet Paşa'nın nutku esaslı bir tahlile tabi tutulacak olursa bir tenkit ölçüsünü çok aşmıştır. Bugünkü iktidarın meşruiyeti ve ademi meşruiyeti bahis mevzu edilmiştir. Eğer hakikaten iddiaları doğru ise, İsmet Paşa'nın ileri sürdüğü iddialar varit ise, bugünkü iktidar, gayri meşru bir şekilde gösterilmiştir. Çünkü kanun dışına çıkan bir iktidarın meşruiyeti bahis mevzuu olamaz. Bu itibarladır ki bendeniz İzmir nutkunu, muhalefetin ve İsmet Paşa'nın şimdiye kadar söylediği nutukların muhteva bakımından çok ağır ve tahammül edilmez bir nutuk olarak telakki ediyorum. Onun için yüksek huzurunuzda gensoru açılması talebiyle gelmiş bulunuyorum. Şimdi bu derece ağır ithamdan Demokrat Parti iktidarını kurtarmanın yolu, bu meseleyi Büyük Millet Meclisinde bütün Türk milleti huzurunda açıkça müzakere etmek, bu müzakerelerde iddia sahiplerine davalarını ispat etme imkânını vermektir. İsmet Paşa gayri mesul olarak halk toplulukları huzurunda bugüne kadar bugünkü iktidarı kanun dışı olarak ilan edeceği yerde Meclis kürsüsüne çıkmalı ve burada iddialarını Meclis'e karşı, millete karşı ispat etmelidir. Hatta gönül isterdi ki bizzat kendisi istesin, gensoru ile gelsin... Gelmedi. Hakikaten kanun dışı olduğunu iktidarın, ispatı kendisine düşerdi. Bendeniz Büyük Millet Meclisinden gayri bu meselenin halledilemeyeceği kanaatiyle bu çok ağır ithamlara yüksek Meclisinizin halletmesini arzu ederek,

bittabi muhalefet de bu müzakerelere dilediği serbestlikle arzu ettiği kadar iştirak etmek imkânına sahiptir. Mesele milletin huzurunda halledilmelidir. Bu maksatla İzmir nutku ve bundan sonra Manisa ve Balıkesir hadiselerini gensoru takririmin içine koydum. Meseleyi, İzmir'den başlayarak Balıkesir'de biten hadiseleri bir kül halinde huzurunuzda getirmiş bulunuyorum. Balıkesir hadisesinden dolayı matbuatta çok ağır yazılar yazılmıştır. Ve hükümet mesul tutulmuştur. Bir manzume halinde bulunan bu meseleyi toptan huzurunuzda getirdim. Ve bir gensoru halinde teklif ediyorum, kabulünü rica ederim.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, Rıfki Salim'in, hepimize takaddüm eden çok haklı bir takrirle huzurunuzda getirilen istizahında ve bu hususta şerefi takaddüm iktisap etmesinden dolayı tebrik ederim. Bu kadar ilmi ve fiili şekilde vaki izahından sonra bilmiyorum ki bu bahsin üzerinde, hayır aramızda kalsın, millet duymasın, bu sözler cevapsız kalsın filan gibi hiç kimsenin zıddına bir beyan bulunacağını zannetmiyorum. Yalnız hafızalarınıza müracaat ederim ki geçen oturumda, geçen devrede yine böyle İnönü'nün üzerinde müzakerede bulunurken bendeniz şöyle dedim: "Hakkü hakikat âlemde nihan kalmasın düsturuna uyarak bırakın millet huzurunda her şey deşilsin, korkumuz, endişemiz yoktur, böyle bir hükümetin idaresindeyiz; gizli bir suçumuz mevcut olmadığına göre kendisine manevi bir medfen ilzar edelim şurada ki manen ölsün". Fakat bazı arkadaşlarla beraber ekseriyet kazanamadık, nihayet bu istizah takriri kabul edilmesin dendi ve iltihak ettik. O bahis gömüldü gitti. Bu bahisleri gömmeyelim. Hükümetin berrak gayesi içinde bu Hükümeti omuzlarımızda taşıyoruz. O Hükümetin icraatını mahallî hafada bırakmak bizlerin vicdanını tırmalıyan ağır bir vaziyet olur. Ben kendi hesabıma Hükümetimden şüphelenmeğe başladım, şüphe altında icrai Hükümet doğru olamaz. D.P.'nin muvaffakiyetini temin eden, bizleri buraya gönderen millet söylediğimiz sözlerdeki vuzuha ve ciddiyete inanarak buraya göndermiştir. Halk Partisi aleyhinde şikâyet teşkil eden hususlara yanaşmıyoruz. Rıfki Salim Burçak, şu ifade ile isnatlara temas etti. Rıfki Salim Burçak arkadaşımızın dediğinin yanı başında bence de tuttuğumuz rejimin demokrasiye muhalif olduğu ifade olunmaktadır. Ben bu isnatlarda böyle bir mana anlamaktayım. Meşru, gayri meşru tabirleri her yerde elâstiki olabilir. Fakat "rejim, demokrasi" tabirlerinin buna tahammülü yoktur. Isnatlar D.P.'nin bünyesine tevcih edilmiştir, ağır isnatlardır. Gelsin burada isnatlarını ispat etsinler hep beraber hakikata ulaşalım.

Arkadaşlar, siyasi hatıratım içerisinde İnönü'nün son seyahati kadar velveleli bir hadise hatırlamıyorum. İstanbul matbuatı sureti mahsusada tetkikat yapıyor, muhabirlerinin bitaraf kisvesi altında yazdığı yazıları takip ettim. Şayanı teessür vaziyetler mevcuttur. Halbuki burada ayırt edilmesi lâzımgelen bir hakikat vardır. Mahallî bazı hadiseler insanı mücrimiyet mevkiine götürebilir amma aranacak şey, Hükümeti idare eden adamların bu türlü işler üzerinde bir tesiri var mı, yok mu? Bunu ayırmak lâzımdır. İstizah icra kuvvetinden bu suretle yapılır. Falan yerde ihtilâl olmuştur, olur. Nitekim İnönü ihtilâl yaratmak istemiştir. Koraltan'ın son İstanbul'a avdetinde tesadüfen bulundum. Baktım birçok vekil arkadaşlar da orada idi. O hadiseyi okudun mu dediler. Eğer bir hukukçu olarak bugün mütalaama müracaat edilse onu ipe kadar gönderirim dedim. Çünkü milleti ihtilale davet ediyor. dedim. Hükümet veya Meclis, İnönü'yü takibatı kanuniyeye maruz bırakıp da suç olduğu bir emri muhakkak olan bir fiil için siyaseten bunda bir mahzur görürse ona karışmam. Ben siyasi adam değilim. Ben bir hukukçu olarak bu adamı ipe kadar gönderirim. Hükümetin bir harekete geçmemesi gösteriyor ki o, bu hadiseyi bizim aldığımız hukukî manasında almamıştır. Belki bir şartı takyit olarak siyaseten ona lüzum görmemiştir. Şimdi. Rıfki Salim'in tavrını kabul edelim ve memlekete taalluk eden herhangi bir meselede, bilhassa bu kadar velvele yaratan bir meselede sükût etmeyelim hesaplarımızı, şu saçak altında bulunan yalnız bizlere değil daima ve daima bizi tevkil eden ve bizden hizmet bekleyen millete verelim. Benim maruzatım budur ve umumî kanaatım daima bu şekildedir.

KASIM KÜFREVİ (Ağrı) – Muhterem arkadaşlar, Hamit Şevket arkadaşımı İnönü'yü ipe çekmekte ihzar ettiği faaliyetleriyle başbaşa bırakarak bendeniz mevzuu muhtevası bakımından biraz etraflıca teşrih etmek hususunda müsamahanıza iltica ediyorum.

Salim Burçak arkadaşımız bir istizah tavrı getiriyor. Bu istizah tavrını gerek usul, gerek müedda ve gerekse muhtevası bakımından tahlil tabi tutularak bir istizah tavrı olup olamayacağı hususunda Heyeti Âliyenizin bir hükme varması zaruridir. Bu bakımdan istizah tavrının usul yönünden arz ettiği hususu tahlil etmeyi geriye bırakarak bendeniz muhalefetin karakteri ve fonksiyonu üzerinde durmak suretiyle İnönü'nün şu son hadisede ifa ettiği rolü tebarüz ettirmek isterim. 1950 seçiminde milletin şerefli vazifelerle tavzif ettiği iki grup halinde teşrii hayata atıldık. İktidar partisini mürakabe etmek gibi, şerefli bir vazife ile tavzif edilen Halk Partisinin, bu şerefli vazifeyi ifa ettiğini hiç bir zaman müşahade etmedik. Geldiği günden bugüne kadar, şu muazzam ifsad ha-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

disesine kadar acaba mürakabe vazifesini ifa etmek hususunda Halk Partisi hangi haklı bir davayı kürsüye getirdi ve efkârı umumiye muvacehesinde notunu aldı. Haturalarımızı yoklarsak, herhangi haklı bir davayı kürsüye getirdiğine şahit olmadığımızı anlarız. Murakaba vazifesini ifa etmemenin tevliid ettiği hava içinde fesad ve tezvîr yolunda giden Halk Partisi vazifelerini ihmal ederek efkârı umumiye muvacehesinde Demokrat Partinin icraatını sıfıra münce kılmak ve vazife ifa edemez göstermek gayreti hep kendi muvaffakiyetsizliklerinin ve sıfıra münce olmalarının neticesidir. İzmir'den ve devamı konuşmalar bütün bu, sıfıra münce olmalarının neticeleridir. İşte istizah davasını bu meselenin ışığı altında mutalea etmek zarureti vardır. Muhalefet şefi İnönü; murakabe vazifesini ifa etmemek, edememek aczine duçar olan bu zat batıl davaları müdafaa edenleri bırakmak imkânına malik olmuş olsaydı ebediyen huzurunuzda kalırdı. Burada hiç bir davayı müdafaa etmek imkânına malik değildir. Çünkü D.P.'nin hak ve adalet yolunda yürümesi karşısında, izmihlâle mahkûm olmuş bir insan sıfatıyla buraya çıkmak kudretini kendisinde göremiyor. D.P.'nin sinesinde, tasallut eli ile demokrasi meşalesini alıyor, hürriyet ilahı gibi Karadeniz'de, İzmir'de dolaşıyor.

Arkadaşlar, kıyametin kopması için kitapta mevcut bulunan malûm şartlara ilave yapmak lâzım gelirse, İnönü'nün günün birinde hürriyetin müdafii kahramanı rolünde ahzı mevki edeceğine kanaat getirebiliriz. İşte böyle bir rolle karşımıza çıkıyor. Bir hürriyet âbidesi oldu. İzmir'de şunları söylüyor : Halk tarafından partizan bir zihniyete karşı vatandaş haklarının korunması için açılmış çetin bir gayret vardır. Geçirmekte olduğumuz buhran vardır. Abdülhamid'in ruhu şâd olsun. Abdülhamid'in ruhunu nefsinde tecessüm ettirmiş bir zat memlekette hürriyet olmadığını söylüyor. İnönü bu memlekette tatbik edilen zulüm ve istibdadın ve mesken hürriyetine tecavüzlerin nasıl yapıldığını unutamaz. O unutsa dahi tarih hafızalar üzerine katıyen sünger geçirmez. Onun hakkında lâzım gelen notu tarih elbette sayfalarına geçirecektir. Arkadaşlar, bunu bu zat silmek istiyor; fakat, silemez. Tarih, sizin hafızalarınızdan memleket mukadderatını lâıyk olduğu istikamete sevk edebilecek hafızalarınızdan bunu silemez. Burada bu müdafaada bulunmayan, orada bu müdafaada bulunuyor. Gazeteler, vazife ifası için insan takatini aşan güçlüklerle uğraşıyor. Acaba bu Eshâbı kehf bir zat mıdır? Uzun müddet kendi aleminde uykuya varmış da uyandığı zaman başka bir alem olmadığına kanidir. Bu Eshâbı kehf, mağarasından fırlayıp eski davaları bugüne teşmil ederek konuşuyor. Meseleyi bu vadede uzun uzadıya tahlil etmiyeyim. Bu hadiselerde Hükûmetin hali hazır iktidarı bir takım şaibeler altında tu-

tuyor. Yoklayalım, ortaya attığı fikirlerin hangi birisine, ihtimal verecek arkadaşlar var? Ortaya atılan davaların, katiyen bu iktidar hükümeti tarafından vukua getirilmediğini herkes kemali serbesti ile iddia edecek vaziyettedir. Halkın, tahrir sahibi arkadaşım, bunlara katiyen ihtimal vermediğine kanidir. Yalnız bir taktikle iktidara tevcih edilmek istenen hücum ile bu tahriri buraya getirmiştir zannediyorum. Bir an için böyle olduğunu kabul edelim ve bu tahriri müzakere edelim. Böyle bir şey olmadığına esasen kanaatımız vardır. Reylerimizle bunu ihzar ettiğimiz vakit muhalefet red baskısı altında kalır ve iftirası yüzüne çarpılır. Buna lüzum var mı? Vicdanlarımızda katiyen tereddüt husule getirmemelidir.

İnönü'nün fesadı? İnönü kendi cevabını memleket efkârı umumiyesinden belagan mabelag almıştır. İkinci defa cevaplandırmak yoluna gitmek lüzumsuzdur. Böyle bir icap yerinde değildir.

Diğer taraftan tahrir, istizah tahriri olabilmek için Hükümete tevcih edilmesi lâzımgelen bir hususu belirtmek icab eder. Hükümet, muhakkak surette bir heyet müvacehesinde siygaya çekilmesini icabettiren bir fiilin failidir, binaenaleyh istizah tarifi ile lâyük olduğu kıymeti tebarüz ettirelim deniyor. Halbuki tahrirde Hükümet icraatı değil, muhalefet icraatı mevzuu bahistir. Bu bakımdan muhalefeti istizaha çekmek doğru bir yol olmaz. Bu tahrir vesilesiyle ve İdare Heyetine mensup bir arkadaşınız sıfatiyle arz edeyim ki, Halk Partisinin istizah tahrirlerinin de yolunu tıkamış bulunacağız. Seçim sathı mailine girildiği şu sırada icraatına hız vermeyi arz etmiş bir iktidarı bu hızından alıkoyup oyalamak suretiyle memleket efkârı umumiyesi bakımından hem onlar, icraatı setretmek hem de kendilerine terettüp eden mürakabe vazifelerini ifa etmiş insanlar süsü veriyorlar. Muhalefet Meclis'e geldiği günden beri hiçbir şey yapmış değildir. Bir taraftan usulüne uymayan istizah tahrirleri veriyorlar. Efkarı umumiyyede iktidar, muhalefetin sorularına cevap vermiyor istifhamları belirmiştir. Tahririmizi usul bakımından reddettiler, eğer muhtevasına geçilseydi hükümeti tenkit etmek yolu ortaya çıkardı, onlar usul bakımından red yolunu ihtiyar ederek hükümeti muaheze edilmekten kurtardılar, o yolu kapattılar diye efkarı umumiyyede istifhamlar yaratıyorlar. İşte bu sene de tevdi etmiş oldukları istizah tahrirlerinin bu edayı haiz bulunduğunu huzurunuzda belirtmek suretiyle müedda üzerinde düşünmek bakımından istizah tahriri olma karakterini arz etmeyen bu tahririn, reddedilmesi tarafının istilzam buyurulmasını rica edeceğim.

SALÂHATTİN ÂDİL (Ankara) – Arkadaşlar, tahrir, İzmir'de söylenen bir nutukla Balıkesir ve Manisa'da cereyan eden vakayie taalluk ediyor. Ben bunları mevzii ve geçici haller olarak telakki ederek işin daha esaslı ve bi-

raz derinleştirilerek, hisse tabi olmadan düşünerek müzakereye girilmesini muvafık buluyorum. Müzakere edilmesini münasip görüyor. Ve o tarzda noktai nazarımı arz etmek istiyorum.

Arkadaşlar, hükümetimiz ilk beyannamesinde Halk Partisinin her türlü seyyiatını sildikten sonra, biz devri sabık aramayacağız tarzında büyük bir vaadde bulunmuş idi. Hakikaten demokratik tradeleri eskiden geçirmiş olan memleketler daima muhalefet partisine geniş saygı, geniş müsamaha göstermek esasını kabul etmişlerdir. Maalesef gerek partimiz gerekse muhalefet partisi hatiplerinden her gün tedricen yükselen ve yekdiglerine muarız fikirlere mübteni olan sözler üzerine, değil hariçte, bazan Meclis dahilinde dahi hepimiz az çok hislerimize tabi olarak yekdigerimize karşı çok ağır muamelelerde bulunuyoruz. Bazan birbirimizin sözlerini kesiyor, bazan ağır lakırdılar ediyoruz. Belki haklıyız. Onlar da bize söylüyorlar. Fakat bir an geldi ki, hem kabine reisi hem de Demokrat Parti Başkanı olmak sıfatıyla Başbakan muhalefete karşı daha mülayim bir istikamet gösterdi ve bu istikamet derhal Grubumuza ve Meclis'e de intikal ederek iki parti arasındaki söylenen sözler ve cereyan eden müzakereler daha makul, daha mantıkî, daha demokratik bir şekle dönmüştü.

Arkadaşlar benim düşünmek istediğim yahut görmek istediğim; Hükümetin dahilinde yapacağı birçok icraatında, umumî dahili politikasında muhalefetle anlaşması lüzumu memleketin idaresi, istikbali, terakkisi için lâzımdır ve elzemdir. Ve böyle olmalıdır. *(Yok canım sesleri)*

BAŞKAN – Mevzu dahilinde lütfen.

SÂLAHATTİN ÂDİL (Devamla) – Mevzu dahilinde söylüyorum. Esasa giriyorum.

Geçen sefer seçimler yaptık. Umumî seçimler oldu. Ve seçimlerde hepimiz aklımıza geldiği gibi, düşündüğümüz, gördüğümüz gibi ve bir çok vesâike istinad ederek Halk Partisini tenkid ettik; nihayet şu vaziyetlere sokmağa çalıştık. Fakat memlekette seçimler zamanında hiçbir vukuat olmadığını da kabul etmek lâzımdır. Biz Halk Partisinden daha demokratız. Kendimiz demokrat olduğumuz için o tarzda hareket edeceğiz. Başbakan bilhassa son Ankara il kongresinde muhterem muhalefete el uzatıyorum dedikten ve daima muhalefeti okşama cihetini tercih ettiğini söyledikten sonra Manisa ve bilhassa Balıkesir'de cereyan eden vekayi, parti başkanının mütalâa ve fikirleri, beyan ettiği nutukla hiç kabili telif olmasa gerektir.

Arkadaşlar, gensoru yapıyoruz. Anayasamızda bir madde var: 36. madde. Bu madde diyor ki, milletvekilleri gerek Meclis dahilinde, gerek

Meclis haricinde kendi mütalâaları ve sözlerinden dolayı sorumlu değildir. Binaenaleyh bu ciheti de nazarı dikkate almak gerektir.

Ben fikirlerimi söyledim, gensoru olup olmayacağını hukukçu arkadaşlar daha iyi takdir ederler. Hükümet Ankara il kongresinde aziz arkadaşlar, muhalefetle el eleyiz dedikten sonra Meclis'in, parti teşkilâtının aynı ruhla çalışması lâzımdır. Yoksa bugünkü vaziyetin gelecek seçimlere kadar daha ağır, daha fena vaziyetler karşısında bizi bırakması ihtimali mevcuttur.

EMRULLAH NUTKU (Erzurum) – Muhterem arkadaşlar, Meclis hayatımızın üçüncü senesinde iktidarımızın büyük işler yaparak memleket kalkınmasında hakikaten içte ve dışta memleketimizin yüzünü güldürecek icraat yapmış olduğu bir devirde hiç şüphesiz iktidar partisinin grubu olarak daha vakur, daha müsbet olarak ilerki icraatımızı münakaşa etmek zaruretindeyiz.

Arkadaşlar, ben böyle bir muvaffak olmuş iktidarın üçüncü senesinin ilk grup toplantısında ruznamesinde şöyle bir gensoru ile gelmesini üzüntü ile karşıladım. Arkadaşlarım, hiç şüphesiz hepimiz mutabıkız ki, muhalefet partisi olan C.H.P. iktidarda iken nasıl her gün hatalar işleyerek nihayet iktidarı terketmek mecburiyetinde kaldı ise muhalefetin de aynı hataları işlemesi gayet tabii bir şeydir. Ve bunlar hatta muhalefetinde artık gayri kastî hatalar sadedinden çıkmış kasdî hatalar haline gelmiştir. Bu da onların haleti ruhiyelerinin neticesidir. Muhalefet partisi liderinin yalnız İzmir nutkunda değil bundan evvel Karadeniz sahilinde yaptığı gezilerdeki nutuklarında da birçok tahrik edici basit mevzular ve telkinler vardı. Ancak arkadaşlar, demokratik bir rejim içinde düşünmemiz lâzım gelen nokta şudur : Anayasamızın 36 ncı maddesi zaten bunu istilzam eder, bir milletvekilinin konuşması ya tenkittir, yahut ta suçtur. Bunun arasında hudut olarak başka bir saha mevcut değildir. Şu halde Halk Partisi liderinin nutkuna bakacağız eğer bu tenkit hududunu aşmış suç olmuş ise, bir hukuk devleti olarak iktidarımızın mahkemeleri, nizamları, kanunları ve onu te'dip edecek vasıtaları vardır. Eğer hadise bir suç değilse, tenkit mahiyetinde kalmışsa bunu efkârı umumiyenin sağduyusuna terkedeceğiz. Efkârı umumiye onları daima mahkûm edecektir ve etmektedir. Binaenaleyh bir milletvekilinin konuşmasının tepkilerinin daima efkârı umumiyeden geleceğini düşünerek artık bir milletvekilinin konuşmasının tenkid veya bir suç olduğu hususunu burada, Meclis kürsüsünde müzakere etmemiz bence hukuk devleti prensibine aykırıdır. Hukuk devletiyiz. Ya suç vardır, yahut da tenkiddir. Şimdi böyle bir vaziyet olunca artık Meclis'te münakaşa mevzuu yapmak, iktidarımız için yıpratıcı bir hataya düşmek olur.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Şimdi arkadaşlar, bir mesele daha var, dikkat ettiniz mi? Gensorunun mevzuunda deniyor ki, muhalefet lideri şöyle şöyle konuştu, hükümet buna karşı ne yaptı?

Arkadaşlar, hükümet, yüksek Meclis'in kendisine verdiği kanunların, nizamnamelerin çerçevesi dahilinde bir kimseyi te'dip etmek hakkını haizdir. Artık, ne yaptı diye sormağa lüzum yok. Bu zat tenkid hududu içinde kalmış ise hükümet bir şey yapamaz. Nihayet efkârı umumiye, dış dünya efkârı umumiyesi ittiham eder.

Amma suç mevzuuna girmiş ise, eğer muhalefet liderinin nutku bir suç olsaydı da Hükümet bunu suç telakki etmeyip vazifesini yapmasa, ihmal etse veya himaye etseydi o zaman Hükümet ne yaptı ne yapacak diye böyle bir gensoru ile gelebiliriz. Fakat hadise bu değildir. Nihayet buraya Hükümetimiz muvaffak olmuş iken Hükümetimizi çıkarıp "efendim muhalefet liderinin sözü tenkidden ileri gitmemiştir"i mi dedirteceğiz O zaman kendimiz yıpranacağız arkadaşlar.

Sonra Rıfki Salim Bey kardeşimizin sözlerinde kürsüye gelsinler meydana konuşsunlar gibi bir söz vardır. Onların zaten böyle meseleleri kürsüye getirmemeleri kendilerini haklı bulmadıklarındandır. Efkarı umumiyei kandırmak taktiği ile hareket ettiklerindendir. Kürsüye gelebilirlerdi. Fakat kürsüye gelmekle meydana konuşmak arasındaki fark pek cüzdür. Oradakiler daha afakî olur, buradakiler zapta geçer, mazbut olur. Yoksa meydana konuşmakla kürsüde konuşmak arasında bir kişiyi ilzam bakımından fark yoktur.

Şimdi arkadaşlar bir de usul meselesine gelelim. Bunu demin Kasım Küfrevi arkadaşımız da izah ettiler. Hükümete bir gensoru verilebilmesi için Hükümetin mesuliyeti olan bir hadisenin mevcut olması lâzımdır. Böyle bir gensorudan mâna şudur : Muhalefet liderinin konuşmasına karşı Hükümet vazifesini yapmamıştır. Kendisine gensoru ile geliyoruz, böyle bir şey mevzuu bahis midir diyoruz. Hayır. Şu halde bu bir gensoru mevzuu olamaz. Hatta bu, bir sözlü soru mevzuu da olamaz.

Manisa ve Balıkesir hadiselerine gelince, bunlar belki birer sözlü soru mevzuu olabilir, fakat gensoru mevzuu olup olmayacağı cayi teemmüldür. Bahusus böyle üç hadiseyi bir araya getirip de, üç hadise hakkında bir tek gensoru ile gelmek usule tamamen aykırıdır.

Bu gensoru görüşülemez arkadaşlar, reddini istirham ediyorum.

OSMAN KAPANİ (İzmir) – Muhterem arkadaşlar, ben Rıfki Salim Burçak arkadaşımızın vermiş olduğu gensoru takririnin müedda ve muhtevası üzerinde konuşacak değilim. Bunun ehemmiyetini takdir etmeyecek

hiçbir arkadaş tasavvur etmiyorum. Bu sabah Grup idare heyeti olarak yapmış olduğumuz müzakereler sonunda varmış olduğumuz görüş birliğini size arz etmek isterim.

Bir kere bu gensoru münasebetiyle ortaya çıkan bir vaziyet vardır. Biz gensorunun reddedilmesini iki cepheden mütalaa ettik : Birincisi, hukukî cephedir. Bir kere hukukî cepheyi de ikiye ayıralım; usul ve esas bakımından. Arkadaşımızın vermiş olduğu gensoru tahriri tüzüğün 157 nci maddesindeki evsafı taşımamaktadır. Müsaadenizle tüzüğün o maddesini okuyayım : 157 nci madde "Bir mesele hakkında Başbakan veya bakanlara gensoru açılmasını teklif eden bir milletvekili gensoruyu gerektirecek işi açıkça gösteren bir önerge verir." Dikkat buyurursanız burada bir mesele hakkında demektedir. Bundan evvelki tüzükte gene 157 nci madde istizahı şöyle tarif eder : "Başvekil veya vekillerden istizah olunmasını mebuslardan biri teklif ederse istizah edilecek madde tasrih edilmek suretiyle Reise bir tahrir verilmesi lâzımdır" şimdi, takdir buyurursunuz ki burada bir mesele değil, birçok meseleler vardır. Binaenaleyh gensoru çerçevesini aşmaktadır. Esasen sayın arkadaşımız da bunu itiraf etmektedir. Diyor ki: bunun yapılabilmesi için akla ilk gelen şey, Meclis'e sözlü veya yazılı bir soru ile gitmektir. Yani demek istiyor ki: bunu bir soru ile getirecektim ama ne yapayım, tüzük benim elimi kolumu bağladı. Çünkü istedim ki birçok arkadaşlar konuşmak imkânını bulsunlar. Hatta muhalefet te konuşsun. Nihayet bu meseleyi, Meclis'in sinesinde müzakere edelim ve efkârı umumiyeye aksettirelim. Arkadaşımızın da tüzüğün bu boşluğu habsinde bana iştirâk edeceğini zannederim. Bunun, bir istizah tahriri olmasından ziyade bir soru olması lâzımdır. Esasen her gelen gensorunun, şekle uygun dahi olsa muhakkak kabul edilmesi icabetmez. Zira Meclis'in bir takdir hakkı vardır. Çünkü, Meclis bunun üzerinde bir konuşma yapmaz ama reyleriyle bunun gensoru olarak kabul edilmesi veya edilmemesi hakkında noktaî nazarını ifade eder. Bu demektir ki, Büyük Meclis'in bu hususda bir takdir hakkı vardır. Aralarındaki fark da şudur; bir milletvekili sözlü soru ile Hükûmete müracaat eder. Diğer taraftan gensoru müessesesi daha ziyade Meclis'in tasarrufu altındadır. Çünkü Meclis'in kararı olmadan hiçbir zaman gensoru müessesesi faaliyete geçemez. Bunu bu şekilde bağladıktan sonra politik cephesini yüksek takdirinize arz ederim.

Anlaşıyor ki, muhalefetin, bu seçim sathı mailine gelmek üzere bulunduğumuz zamanlarda bizi bazı şeylerle işgal etmek ve halk efkârı karşısında kendisini mazlum göstermek için ne gibi tedbirlere baş vurmak lâzım ise bu tedbirleri elden bırakmamak kararını aldıkları anlaşılmaktadır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Kasım Küfrevî'nin dediği gibi, Faik Ahmet Bey'den bir takrir gelmiştir. maksat itibariyle değil ama, meal itibariyle birdir, Rıfık Salim Burçak arkadaşımızın takririne yakındır. Keza Reşat Şemsettin'in bir takriri vardır. Avni Doğan'ın da bir takririnin gelmek üzere hazırlandığına muttali olduk. Demek bunun arkası tevali edecektir. Ne olacaktır? Gensoru müessesesinin, muhalefetin arzu ettiği gibi işleyecek olursa, bu kapı istedikleri gibi açılacak olursa, hepsi bu kapıdan geçecektir. Tasavvur edin, muhalefetten 40-50 gensoru gelecek olursa Meclis'in çalışmaları nereye varır, hükümetin çalışması nasıl kösteklenmiş olur?

Bugün, sayın arkadaşımızın, esas itibarile beraber olduğumuz gensorusunu red ettiğimiz takdirde, huzurunuzda gelecek olan Faik Ahmet ve diğerlerinin takrirlerini de red etmek bizler için gayet kolay olacaktır. Ve efkârı umumiye bunun gayet iyi, politik neticeleri olacaktır, Müsaade ederseniz efkârı umumiye bunu şu şekilde mütalea edecektir. Politik meseleleri izah ederken etrafı olarak her tarafını nazarı itibare almak mecburiyetindeyiz. Bu takdirde kendi aramızda verilmiş olan bir arkadaşın gensorusunu reddettikten sonra Halk Partisinin de esasen tüzüğe uymayan takrirlerini reddetmek kolay olacaktır.

Rıfık Salim Burçak, kendilerinin efkârı umumiye duyurmak arzusunı izhar ettikleri takdirde bunu bir sözlü soru olarak huzurunuzda getirelim ve mesele alakâdar bakanla kendisi arasında konuşma mevzuu olur. Muhalefet sataşıldığını iddia ederse konuşmalara katılır. Binaenaleyh Rıfık Salim Burçak gensorusunun reddiyle bir şey kaybetmiş olmaz. Diğer taraftan Halk Partisinin de vermiş olduğu takrirler vardır. Huzurunuzda gelecek. Onları da reddetmek gayet kolay olacaktır. Binaenaleyh bunu bir sözlü soru olarak vermesi için reddetmemiz muvafıktır.

BAŞKAN – Muzaffer Önal. (*Vazgeçti sesleri*)

ERCÜMEND DAMALI (Sivas) – Muhterem arkadaşlar, bendenizden evvel konuşan değerli arkadaşlarım mevzuun muhtelif cephelerini incelediler.

Gensoru takririnin şekil ve muhteva bakımından tüzük ahkâmına uymadığı kabul edilmelidir. Osman Kapani arkadaşımız haklıdır. Kendileri Grup kararını bildirdiler. Hükûmetten hangi meseleyi soruyoruz. Hadise olarak ortada şu vardır. İnönü İzmir'de konuşmuştur. Bunu takibeden hadiseler de vardır. Balıkesir hadisesi bu.....kül içinde münferiden bir gensoru mevzuu olabilir. Çünkü arkadaşlar biliyoruz ki, siyasi konuşmalar muayyen formalitelere riayet etmek şartıyla mübahtır. Formaliteye riayet edilmiş, konuşma olacak, fakat fiilî bir vaziyet var. Tabii

hadiselerin tam künhüne agâh değiliz. Gazetelerden okuduğumuzu söylüyoruz. Vali geliyor, bu şartlar altında konuşmanızdan mütevellit neticelerin mesuliyetini takabbül edemiyorum, tam bir emniyet veremiyorum, halk heyecan içinde diyor. Şimdi, demek ki Balıkesir hadisesi diye bir hadise vardır. O halde Balıkesir hadisesi üzerinde duralım. Balıkesir hadisesinin efkârı umumiyyede bırakmış olduğu intiba iki cepheden mütalaa edilebilir. Hakikaten fevkalâde bir heyecan vardır. Binlerce vatandaşın büyük bir heyecan halinde iken yapabilecekleri taşkınlıkları önlemeğe devlet ve hükümet mekanizması kâfi gelmeyebilir. Ama sonunda otorite gene işler. Bu bakımdan valinin bir tedbiri ihtiyatı olarak İnönü'ye müracaatını makul olarak karşılamak mümkün olabilir, efkârı umumiye bunu kabul edebilir. Fakat efkârı umumiye işi başka bir cepheden de mütalâa edebilir. Bir hukuk devletinde bir siyasî parti liderinin konuşmaya hakkı vardır. Muhalefetçe formaliteye riayet edilmiştir, izin alınmıştır ve sahaya muayyen miktarda bir halk toplanmıştır. O halde bunu tahakkuk ettirme imkânını Hükümet hazırlamalı idi. Niçin hazırlayamamıştır? Bu cepheden hakikaten zihinlerimize takılı noktalar bulunabilir. Ama işi tahlil ederek şu veya bu kanaate sahip olabiliriz. Gensoruda muayyen bir mesele soruluyorsa Hükümete: İnönü muhalefet parti lideridir konuşma hakkını istimal zımnında Balıkesir'de konuşmaya teşebbüs ettiği zaman neden Devletin ve Hükümetin mümessili olan vali onu muayyen bir mesafede karşılayarak durum şu vaziyettedir müessif muhtemel hadiseleri önlemek maksadıyla vaziyeti size bildiriyorum diye konuşmasını niçin gemlemiştir. Hüsnü niyetle gemlemek istemiştir, daha büyük hadise çıkmasın diye. Fakat asıl dert o zaman kendisini gösteriyor, daha büyük hadise çıkabilir mi idi? Çıkması lâzım. Çünkü normal işleyen bir cemiyette siyasî konuşmaların, mitinglerde konuşmaların yapılmasının tabii olması lâzım gelen bir cemiyette gayri tabii bir havanın esmemesi lâzım gelir. Esmek temayülü görülüyorsa, devlet otoritesi kendisini hissettirmelidir. Mevzuu bu bakımdan tetkik edecek olursak hükümete böyle bir şekilde gensoru açmak imkânı mevcut olabilir. Fakat takririn muhtevasına şimdi burada muttali olduk. Hakikaten tuhaf, muhterem İnönü, muhalefetin lideri birçok hadiselerle temas ediyor, af buyurun, temas ettiği noktaların ipe sapa gelir tarafı da yoktur. Vatandaşlar endişede, demokrasi yok, siyasî emniyet yok, bilmem ne yok... Yok oğlu yok. Belki tefsir etseniz, arkadaşımın dediği gibi gayri meşru falan falan... Var mı, yok mu? Şüphesiz ki var. Bu konuşma soğuk kanlılıkla mütalaa edilirse saf-sata. Ne demek meşruiyet, gayri meşruiyet? 21 milyon vatandaş 14 Mayıs'ta, tarafsız bir seçimle partimizi iş başına getirmiştir. Millet biliyor, meşrudur diyor.

Şimdi ihtimalleri derpiş edelim, iş başına geldikten sonra sapıtına oldu. Elbette meşruiyet devam ediyor. Çalışma tarzımız meşruiyetle kabil telif olmayan bir sapkınlık gösteriyor, acaba böyle bir şey mi oldu. Böyle demek istense bile yine meşruiyet vardır. Fakat vatandaşların ekseriyetini tatmin etmeyen, müteessir eden bazı hadiseler vardır. Bu mütaakib seçimdeki reyle belli olacaktır. Yani İnönü'nün konuşmasında hakikaten soğuk kanlı bir mutalea bir düşünce, cidden hissi hareket edilmiş olduğunu kabul eder arkadaşlar. Bu şekil konuşmalar muhalefeti belki bulanık suda balık avlamak gibi bir yol takibediyor. Fakat bunu kabul etmek lâzımdır ki bu konuşmalar muhalefeti halk nazarında gittikçe düşürüyor. Her şeyi kara görmek insanların bir tabiat meselesidir. Bedbinlik. Fakat muhalefeti temsilen İnönü her şeyi kara görmek istiyor. Gördüğünü ileri sürüyor. Enteresan olan budur. Enteresan olan şey muhalefet lideri olarak her tarafta aynı hezeyanı tekrarlamasıdır. Efkârı umumiye, arkadaşlar efkârı umumiye hakikaten bir hastanın karşısında kaldığını bugün kabul etmektedir. Hangi mevzua temas edeceğiz? Bu İnönü'nün konuşmalarında varid midir değil midir? Hiç şüphesiz varid değildir. Halk Partililerce variddir. Çünkü filan hâkim tam karar vereceği anda kaldırılıp başka yere nakledilmiştir deniyor. Bunun altında hususî maksadlar vardır. Falanca memuru şuradan şuraya kaldırdınız, çünkü memur filanca partili arkadaşınızın kanaatına aykırı hareket etti. Bu misalleri bu şekilde saçma mütalâalarla burada tekrar edeceklerini muhakkak addetmeliyiz, zira başka şeye dayanamazlar. Filanca hâkim kalktı... Sebebi nedir?

Böyle bir gensorunun sonu nereye varabilir? Ne kazanabiliriz, efkârı umumiye bundan ne kazanabilir. Bağırmlar, heyecan, saçma konuşmalar müvacehesinde bazı bazı sabrımız tükenir, kapak vurmaları olur. Zaman kaybedeceğiz, efkârı umumiye'yi karışık ve kanaat veremez bir hale sokmuş olacağız. Çalışma tarzları gerek hareketleri, gerek matbuat yolu ile belli olan muhalefetin Meclis kürsüsünü beyhude işgal etmesine sebebiyet vermek, muhterem Osman Kapanı arkadaşımızın da dediği gibi, ancak bir siyasî hata olacaktır. Balıkesir hadisesi İzmir hadisesinin bir reaksiyonu olarak vukua gelmiştir. Balıkesir hadisesi Hükümetimizi ayrıca hususi tedbir almağa daha ağır mahiyette görerek icabında bu gibi ahvalde İzmir konuşmasındaki havanın bulunmasının memleket için geniş mikyasta zararlı hadiselerin tevhit edebileceği kanaati olsaydı hiç olmazsa mevcutun bu noktalara temas etmediğini ileri sürerek bir kanun teklifiyle karşımıza gelebilirdi. Bu yola gitmemiştir. Demek ki hadiseyi, Hükümet, normal telakki etmiştir.

Arkadaşlar, demokrasinin geniş müsamahasını Hükümet burada da göstermiştir. Vatandaşın efalini, cemiyet kanunları, ceza kanunları müeyyideler altında tutar. Bunların karşısında vatandaş suç işleyemez. Fakat bir de ahlâkın terviç etmediği, hiç olmazsa vicdanı âmmenin beğenmediği, nahoş dediği bazı hareketlerden kaçınabilir. Bunlar da politik gaflardır. Halk Partisi muhalefette iken bu gafları sık sık yapmaktadır. Arkadaşlar, muhterem İnönü'nün nutuk ve konuşmaları, beni şahsen kuvvetli bir muhalif partinin, içine girdiğimiz hayatın tabii hadiseleri olarak kendini bu çeşit sözleriyle milletin karşısına düşmüş olduğu için müteessir ediyor. Şahsen isterdim ki, şüphesiz siz de bana iltihak edersiniz, içinde bulunduğumuz hayatın hususî icabatı bu memlekette kuvvetli bir muhalefet partisinin bulunması ve onu temsil eden başkanının da hakikaten o kuvvetli muhalefete lâyık ve ehil olması yönünden tetkike tabi tutulmalıdır. Bu gibi konuşmalar, tahmin ederiz ki sık sık vuku bulacaktır ve bu gibi konuşmalardaki hadiseler gözümüzün önündedir, görüyoruz ki efkârı umumiyede tepki yapıyor. Nitekim İzmir konuşmasının Manisa'da ve Balıkesir'de şiddetli tepkileri olmuştur. Bunu efkârı ammenin tamamen serbest hareketine terkedilmesi daha doğrudur. Niçin gayri tabii yola gidiyoruz? Niçin bir takım münferit hadiseleri birbirine ekliyerek küllî neticeleri istihsal edecek ve binnetice Hükümetin iyi çalışmadığı, iktidarın şöyle böyle olduğu, zayıf olduğu neticesine vasıl olabilecek yalan yanlış şeyleri burada tekrar ettirmeyelim. Zaten her yerde tekrar ediyorlar, dışarıda, matbuatta her harekette bulunuyorlar. Efendim falanca milletvekili arkadaşımızın kardeşini torunu giderken bir yerde, bir gazinoda, hõd demiş, bir tokat atmış, Gazetelerde aksi şu; efendim, Demokrat Partili bir milletvekilinin kardeşi bilmem ne yapmış, şöyle yapmış, böyle yapmış... Uzata uzata nihayet demokrat parti iktidarının... Çok küçük, çok hasis, dilim varmıyor, çok basit mülahazalar, Muhalefet bu çeşit basit oyunlarla, bu çeşit iddia ve mütalaalarla eğer iş başına gelmek istiyorlarsa acırım. Birçok arkadaşlar söyledi, müsbet tenkid... Müsbet bir tenkid bulamıyorlar, böyle mütemadiyen münferid hadiseler peşinde... Hem de tagyir ve tahrif edilerek, Bu işde de siyasi bir oyun olduğu muhakkak. Hükümeti meşgul ederek, çalışmalarını kösteklemek, diğer taraftan efkârı umumiyede acaba böyle anasırı, hudutları belli olmayan şeyler çıkararak, partileri lehine bir şey elde edebilir miyiz? Dertleri bu.

Bu itibarla arkadaşlar, hakikaten istizah takriri, şunu itiraf etmek lâzım gelir ki, yerine masruf değildir. Zaten bu muhteva ile kabul edilemez. Hangi mevzudan gireceğiz, hangi mevzudan çıkacağız? Hükümet hangi hadiseye cevap verecektir? Bunu kestirmeye imkân yoktur. Rica ederim, menfi karar verelim.

BASBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Çok muhterem arkadaşlarım; yeni bir teşrii devrenin başlangıcında, ilk grup toplantımızda söze başlarken hepinize hoş geldiniz der ve hepinizi ayrı ayrı muhabbetle kucaklarım. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, mevzu, iki parti arasındaki, daha doğrusu, muhalefetle iktidar arasındaki münasebetlere dairdir. Muhalefetle iktidar arasındaki münasebetlerin mahiyeti, cümlenizce malûmdur. İki buçuk seneden beri bu çatı altında muhalefetle beraber bulunmanız itibarıyla, bu münasebetleri sizler gayet iyi bilirsiniz. Bu münasebetten, bildiğiniz gibi ilk günlerden itibaren keskin bir mücadele halinde başladı ve nihayet öyle bir noktaya kadar geldi ki, ya muhalefet vatan hainidir, yahut da iktidar vatan hainidir. İşler bu noktaya kadar geldikten sonra bir çözülme imkânı ve yolu da, görünür ufuklarda mevcut değildi. Geçen yaz iptidasında, tatile girdiğimiz zaman, vaziyet böyle görünüyordu.

Muhalefeti tahrik etmekten, muhalefete gıda olacak malzeme vermekten tevakkî etsek, uzun müddet bir istinkâf devri yaşasak; acaba muhalefet ne ile tegaddi edecek, acaba kiminle kavga edecek diye, hem işi bir sükûna vardırmaq, hem de meraklı olan böyle bir tecrübenin neticelerini görmek için, tatilden sonra uzun aylar bendeniz ağzımı açmadım. HEPİNİZ biliyorsunuz; gazetelerle vesair suretlerde, Millet Meclisine ve bana karşı yapılan çok ağır hücumlara rağmen, bendeniz tam bir sükûtu ihtiyar ettim.

Adapazarı Şeker Fabrikası açılacaktı. Bu münasebetle Adapazarı'na gidip orada konuşmayı kararlaştırdık. Adapazarı'na hareket ettim. Gece Emniyetten bana bir beyanname getirdiler ve "bu beyanname yarın Adapazarı'na gitmeniz münasebetiyle Adapazarı'nda bastırılmış, orada dağıtılacakmış" dediler. Beyannameyi okudum. Aleyhimde bazı sözlerden ibaretti. Emniyet, bunun dağıtılmasında biz bir suç görmedik, müddei-umumî de suç görmüyor dedi. Suç görmediğiniz takdirde istedikleri kadar dağıtsınlar, hatta bu dağıttıkları beyanname lehe netice verir, cevabını verdim. Ve Adapazarı'na hareket ettik. Adapazarı'nda da, muhterem arkadaşlar, tamamen teskin edici bir konuşma, partiler arasında, vatandaşlar arasında, fikir ayrılıkları ne olursa olsun, kine ve husumete götürmeyen bir yoldan yürümenin icaplarına uyan bir konuşma yaptım. Orada bu beyannameyi bastıran Halk Partisi mensuplarına karşı da, "biz buraya bilhassa Adapazarı için mutlu bir günü tes'ide geldik. Böyle bir günde siz de hep beraber bizimle niçin memnun olmadınız? Halbu ki memnun olmak ve böyle bir günde parti mücadelelerini bir tarafa bırakmak lâzımdır. Mamafih kullandığınız lisan tamamen nazikânedir. Buna da te-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

şekkür etmek ve tenkit ve hücum yazılmış olsa dahi bu nezaketin gösterilmiş bulunmasını memnuniyetle kabul eylemek lâzım gelir" şeklinde hiapta bulundum.

Ondan sonra, arkadaşlarım, Ankara Vilâyet Kongresindeki konuşmamda, eğer dikkatini çekmişse gazetelerde okumuşsunuzdur, bir kardeş parti telakkisiyle kendilerine ne söylemek lâzım gelirse söyledim. Hemen ertesi günü çıkan cevapları da görmüşsünüzdür : Teminat isteriz, mukavele yapalım!. Sanki iki devlet arasında mukavele yapacaklar! Partiler arasındaki münasebetler böyle düzelmez. Bu düzelme, ruhî bir zemin üzerinde, ruhların tasfiye, teskin ve tatmin edilmesi suretiyle zemin hazırlanarak vukua gelir. Bundan tamamıyla gafil olarak, adeta böyle bir dostluk tezahürü yer tutar da hakikaten böyle bir dostluk vücud bulur endişesiyle, bunu önlemek için hemen ertesi günü aleyhimizde gayet şiddetli neşriyata başladılar.

Bunu da kaale almadan, ısrarlı davet karşısında Sivas Kongresine gittim ve orada konuştum. Sivas'daki konuşmam, İnönü'nün İzmir konuşmasından bir gün evvele rastladı. Sivas'daki konuşmamı, Sivashı arkadaşlarım bizzat duydular, bazı kısımlarını da gazetelerde görmüşsünüzdür, hakikaten ruhumuzu dolduran bir acılığın ifadesidir. Orada, bunun sonu nereye varacak, diyemezdik. Siz vatan hainisiniz, biz vatan hainiyiz! Karşılıklı mücadele bu. Gırtlak gırtlığa sarılan, pençelerinden ikisi de vaz geçmeyen, bir ölüm-dirim mücadelesine girişen iki varlık arasındaki mücadele gibi, bunun sonu nereye varacak- Orada acı ile konuştum. Siz böyle diyorsunuz, biz böyle diyoruz... Bunun çaresi nedir? Siz, efkârı umumiye bizimle beraberdir, biz haklıyız, diyorsunuz. Orada müşterek bir lisan, objektif bir ölçü yoktur. İki taraf, türlü türlü gayelerle, mücadeleye devam ediyor. Efkarı umumiye bunu görüyor. Fakat, efkarı umumiye öyle bir hakemdir ki, hükmünü ancak dört yılda bir verir. Fakat her gün, her konuşan insan, onun kendisi ile beraber olduğunu iddia ederek konuşursa efkarı umumiye ortada, muamma halinde kalacaktır. Efkarı umumiye, intihaplarda reyini kullanmak suretiyle, hükmünün ne olduğunu gösterecektir. Bir devreden o bir devreye kadar arada namütenahi hadiseler cereyan etmektedir. Bu aradaki devre ise o kadar mütekâsif hadiselerle doludur ki, dört seneyi beklemeye hacet yoktur. Madem ki hakkında razı olmayan bir muhalefet vardır, madem ki halkın kendisinden tamamen soğuduğu iddia edilen bir iktidar mevcuttur, o halde bu muhalefetin, seçimi cana minnet bilmesi, halkın kendisinden soğuduğu farzedilen bir iktidarın da seçimden mümkün olduğu kadar, kaçınması lâzım gelir. İşte bu kazıyyeye binaen biz diyoruz ki ihtilafımızı

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

seçimlerle halledelim. Başka çare kalmadı. İktidar halkın kendisinden soğuduğu kanaatinde değildir. Ve nihayet iktidarı tapulu mülk haline getirip tesahüp etmek niyetinde de değiliz. Bunu, Demokrat Partinin mesul makamları böyle bir vaziyet karşısında bunu dahi tezekkür edebilirler, ihtirazî kaydıyla söyledim.

Hakikaten ruhumda birikmiş olan acıları ifade etmek lâzımdır. Hepimizin vicdanımızla açık konuşmamız lâzım gelir. Vicdanımızda bugüne kadar olan hücumların kanayan, acı veren yaralarını bulmak mümkündür. İşte ben de, sizin gibi, vicdanı bu yaralarla ıztırap içinde olan bir insan edasiyle konuşurken, artık çare yoktur, seçime gidelim bu fitne bitsin, dedim.

Hakikaten, bu fırtına nerede, bitecekti? Arkadaşlar? Adım atmağa, hakikaten imkân yoktu. Böyle muhalefet dünyanın hiçbir yerinde görül-müş değildir. Bir memleketin en büyük derdi, böylesine bir muhalefetin mevcudiyetidir. Öyle bir muhalefet ki kendisi bu memleketi keyfine göre idare ettikten sonra, bugün, hafızasını kaybetmiş gibi, pervasız bir şekilde, hürriyetlerin en geniş olduğu bu devirde, hürriyet yoktur, millet baskı altındadır, adalet baskı altındadır, vatandaş daha fazla zorlamağa tahammül edemez, diyor. Arkadaşlar, böylesine bir muhalefet görülmüş, işitilmiş şeylerden değildir. Bu memleketin en büyük derdi, tekrar ediyorum, böylesine bir muhalefetin mevcudiyetidir. Demokrasiyi kökleştirmek böyle bir muhalefet olmasaydı çok kolay olurdu. Böyle bir muhalefet, samimiyetten arî bir muhalefetdir.

Arkadaşlar, hepinizin vicdanlarına hitap ederek soruyorum: Muhalefetin bu söylediklerine siz inanıyor musunuz? (Asla sesleri) Söylediklerini, yalan olduğunu bile bile söylemektedirler. Ben burada dalâleti hisse kapılmış olabilirim, fakat hepimiz birden nasıl böyle bir hisse kapılmış olabiliriz? Biribirimizin gözlerine bakarak, inanmadığımız şeyleri nasıl söyleyebiliriz? Söyleyebilir miyiz? Hayır. Biz, bir mücadelede, biz ihtilâlden geldik. Mücadele ve ihtilâl, samimiyetin kaynaklarını teşkil eder. Samimiyetin kaynağından gelmiş olan insanlar, birbirlerinin gözlerine bakarak yalan konuşamazlar. Bizim toplantılarımızda ancak vicdanlar konuşur. Fakat onlar böyle değildir. İsmet Paşa. Bu memlekette zulüm var. Sıkı bir baskının altındayım diyor. (Gülüşmeler)

Arkadaşlar, şimdi, böyle bir muhalefetin mevcut olduğu yerde demokrasiyi kurmak, demokrasinin esaslarını idame ettirmek, onları kuvvetlendirmek, hakikaten çok zordur. Bir taraftan kalkıyorlar, gençliği tahrik ediyorlar, inkılâplar tehlikede diyorlar. Bir taraftan kalkıyorlar, bizim partinin içine nifak sokmağa çalışıyorlar. Hamdüsena olsun ki, demok-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

rat parti ve demokrat partinin yüksek organı olan B.M.M. parti grubu, milletçe kendisine tevdi edilmiş olan vazifenin ağır mesuliyetini taşımak liyakatında bir parti ve bir grup olduğunu bugüne kadar gayet bahir âsariyle ispat etmiş bulunmaktadır. Bunu şükranla kaydetmek yerinde olur. Eğer bizlerin bir ayağımız sürçmüş olsaydı, bu hengame içinde Demokrat Parti ikdidarının ayakta durabilmesine imkân yoktu. Geride bırakmış olduğumuz iki buçuk sene çok ağır mesuliyetlerle ve tehlikelerle idi. O kadar ki biz vazife başına geldiğimiz zaman, onlar 3 ay ayakta duramayacağımıza göre, planlarını böyle bir kısa vade üzerine tanzim etmiş bulunuyordu.

Çok muhterem generalimiz Sâlahattin Âdil : "Hükümetimiz devri sabık yaratmayacağım dedi, bunda isabet etti ama sonra, yavaş yavaş konuşarak işleri azıttık" dediler. Müsaade ederseniz bunlara cevap vereyim. Hem umumî bir konuşmanın mevzuunu teşkil etsin, hem de umumî vaziyetimizi bu suretle kısaca bir gözden geçirmiş olalım.

Devri sabık yaratmayacağız dedik. Bu devri sabık yaratmamak esasında bugüne kadar sadık kaldığımızı katiyetle söyleyebilirim: Bu memlekette zulüm yoktur, bu memlekette adalet üzerinde baskı yoktur, bu memlekette halkın tahammül edemeyeceği bir partizan idare mevcut değildir. Fakat muhakkak ki yüzde yüz bir partizan muhalefet vardır. Gözleri ihtirasla kararmış, bir halde her ne bahasına olursa olsun mutlaka ve en kısa yoldan iktidara gelmem lâzımdır, bunun için kullanacağım vasıta, takip edeceğim yol ne kadar şeni olursa olsun katiyen ehemmiyeti yoktur fehvâsınca yürüyen bir partizan muhalefet memlekette maalesef mevcuttur.

Bize partizan idare diyorlar. Hepiniz bu idarenin içindesiniz, beraber mesuliyet almış bulunuyoruz. Nerede partizanlığa ait bir emare görecektir olursanız ve sizin namınıza icrayı vazife eden hükümet tedbir almakta gecikecek olursa, sizlerin muatebe ve müahazeniz haklı olarak harekete gelir. Hükümet olarak, bunun böyle olduğunu yakinen bilmekteyiz.

Şimdi, arkadaşlar, devri sabit yaratmayacağız dedik ve yaratmadık. Memuruna dokunmadık, mevcut kanunlarla müktesep haklara zerre kadar ilişmedik.

Bu arada söyleyeyim: Memleketin içinde, bulunduğu, biraz da yeni bir devrin, demokrasinin icabı şudur, budur diye herkesin, aklına geleni, konuştuğu bu hengâmede birçok fikirler ortaya atılıyor. Bir memurun bir yerden diğer bir yere nakline dahi antidemokratik deniliyor. Antidemokratik ve demokratik diye bir laf çıkmış. Herkes, kendi kafasının kalıbına

göre imlâ etmek suretiyle, bu demokratik, bu antidemokratiktir diyecek hükümlere varmaktadır. Ve böylece bir memurun diğer bir yere nakledilmesi büyük bir antidemokratik hareket oluyor.

Bu vesile ile şunu da arz edeyim; işte Amerika'da bir iktidar değişikliği oldu. Bunun neticesinde, yeni Cumhurbaşkanlığına seçilmiş olan Eisenhower, hariciye vekâleti memurlarını baştan başa değiştireceğim diyor. Ve bunun da zannederim tatbikatına geçildi. Bunu, antidemokratik bulmadık. Allah saklasın! Herhangi biriniz yahut ta ben böyle bir şey söylersem, demokrasi kâfiri telakkisi ve yaftası ile, maddi değilse dahi manen sehpaye götürülmek için türlü takibata maruz kalırdık. Kendi aklımıza göre demokrasi bu mudur diyoruz. Bizim telakkimiz malumdur. Bizim dışımızda cereyan eden fikir ve telakkilere işaret etmek için bu maruzatta bulunuyorum.

Arkadaşlar, devri sabık yaratmayacağız dedik. Kanunlarda değişiklik yapmadık, hakkı mükteseppler dahil, hiçbir şeye dokunmadık. Hatta, tam aksine, bir nevi fobi hissinin tesiri altında kaldık, Kaldırılacak memurları varsa (*Alkışlar*) bu hususta ölçüyü acaba kaçırıyor muyuz, acaba mı derler, diye düşünüp, bu türlü bir baskı altında, icabı kadar değişiklik yapmaktan dahi tevakki ettik. (*Doğru sesleri*)

Devri sabık yaratmayacağının manası bu kadar geniş olabilir miydi? Hatta, 14 Mayıs'a kadar iradei milliyeyi ayaklar altında paspas gibi çiğneyen bir insanın, inkılâptan sonra iradei milliyenin temsilcisi olarak huzurunuzda, millet huzuruna çıkması gibi bir hadiseye katlanmak da devri sabık yaratmayacağız tabirinin çerçevesi içine girebilir miydi? Biz böylesine geniş hareket ettik. Büyük bir inkılâp yapılmıştır, hürriyete kavuşmak, Allah'ın insana en büyük lûtfu olan hürriyete kavuşmak, bu inkılâbın en büyük hadisesini teşkil eder. Böyle bir siyasî hadise içinde bazı tedbirler alınabilirdi. Belki böyle bir tedbiri almamış olduğumuz içindir ki bu gün inkılâbımız ve ihtilâlimiz yarım kalmıştır. (*Alkışlar*)

Muhterem arkadaşlar; hepinizin vicdanında 1946 seçimlerinde baskı yapıldığına dair bir kanaat yaşamaktadır. O baskının kimin tarafından yapıldığını hepiniz biliyorsunuz. Bunda hiç tereddütümüz yoktur. Şimdi, bize sual soruyorlar, asayiş yoktur, şudur, budur diyorlar. Onların zamanında asayişin nasıl olduğu hakkında lâzım gelen cevabı vereceğim. Vesika ve icabeden malûmatı topluyorum. Bu suretle millî iradeyi hiçe sayan, millete nankör diyen, 40 bin Türk köyünde hükümeti adeta bir şekavet teşkilâtı halinde çalıştıran bir insan, ne acı bir istihzayı şuündür ki, bugün karşımıza çıkıyor, hakkın, adaletin millet iradesinin tek mümessili, tek müdafii olarak size demokrasi dersi veriyor. Eğer biz hâkika-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ten icraatımızla bu tarzda bir itaba lâayık olsaydık, belki ona veya başkalarına böyle söz söylemek düşerdi. Fakat arkadaşlar, şundan emin olmak lâzımdır ki ilan ettiğimiz prensiplere sıkı sıkıya bağlıyız. İşte iki buçuk senemiz. Geriye de işte şurada bir iki senemiz kaldı. Emaneti Türk milletine dokunulmadan, hatta tekemmül ettirilmiş, temizlenmiş ve parlatılmış bir şekilde tevdi etmek, kararlarımızın en büyüğü olacaktır. Biz bu kadar samimi hareket ederken, onlar sabahtan akşama kadar mütemadî saldırışlarıyla bizi yolumuzdan şaşırtmak istemektedirler. Arkadaşlar, yolumuz hak yoludur. Onlar şaşırtmak istemekte devam etsinler. Allah bizi şaşırtmasın, biz daima bu yolda yürüyeceğiz. (Alkışlar)

Başka türlü hareket edilemez mi idi? 1946'da ve ondan evvel millet iradesini çiğnemiş olanlar, millet iradesinin mümessili olmak, amme hizmetini görmek hakkına sahip değildir diye iki maddelik bir kanun, elbette çıkarılabilirdi. Bu, elbette, o büyük inkılâbın bir müeyyidesi olurdu. Elbette, bundan sonra herhangi bir sergerde çıkıp ta eline geçirdiği kuvvetle millet hakları ve hürriyeti üzerine oturacak olursa günün birinde bunun cezasını çekeceği manasında bir maddeî kanuniye çıkarılabilirdi. O zaman karşımıza, daha vatanperver, hakikatleri daha iyi anlayan bir muhalefet çıkardı. Biz de mesut, müreffeh ve hür Türkiye'de kendileriyle beraber -istedikleri kadar tenkit etsinler, tenkitten kaçınacak değiliz- çalışma imkânını bulurduk.

Arkadaşlar, zannederim Salâhattin Âdil Paşa arkadaşımız, iç meselelerde, dış meselelerde beraber hareket edelim, anlaşalım, ittifak edelim dediler. Bunun manası üzerinde biraz durmak lâzım gelir: Yani anlaşmak, beraber yürümek, iktidarı taksim etmek vesaire. Bunlar gayet tabiidir ki, demokratik diye bize tavsiye ediliyor. Fakat bu gayri mümkündür. O zaman partilerin manası kalmaz. Onlar devletçidir, biz devletçi değiliz veya az devletçiyiz. Onlar derler ki buğday 15 kuruş, biz deriz 30 kuruş. Onlar derler ki Kore'ye asker göndermemek lâzım, biz deriz ki göndermek lâzım. Birbirimizden ayrı olduğumuza göre siyasî görüşlerimiz de ayrı demektir. Bu ayrılığın tatbikatta tecellisini beklemek lâzımdır. Elbette bir tek partinin insanları gibi yürüyecek değiliz. Arkadaşımın bu mânada olarak söylemediğini zannediyorum. Elbette, herhangi bir parti ile iktidarı aramızda taksim etmek gibi bir şey de aklımıza gelmez. Biz doğru bildiğimiz yolda ve programımız mucibince yürüyeceğiz.

Kaldı ki, Halk Partisi, tavrı hareketiyle, katiyen ve katıbaten, büyük vatan meselelerinin icaplarına uymayı hatırına dahi getirmemektedir. Dış politikada, muhterem arkadaşlar, Kore zamanında neler yaptıklarını biliyorsunuz. İstizah takririle işi nereye kadar götürdüklerini gördünüz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hiçbir zaman, sarılı olarak, biz buna iştirak ediyoruz dememişlerdir. Da-
ima kaypak sözler söylemişlerdir. Buğday satacağımız zaman da, öyle bir
muhalafet vardır ki, Türk buğdayları satılamıyor, çürüteceğiz diye iddia
edilmiştir.

Fikrini biraz daha açıklarsam, diyebilirim ki muvaffakiyetlerimizi göl-
gelemek için, hiç korkmadan sabahtan akşama kadar yalan yaymakta-
dırlar. Bunları her gün görmektesiniz. Bu muhalafet ne biçim muhalafet-
tir, bilmiyorum. Buğdayı otuz kuruşa niçin aldınız diyorlar? Ben size söy-
lüyorum; Türk nüfusunun yüzde 60'ını; 50'sini teşkil eden hububat zira-
atçısının, çiftçilerimizin elbette bu söz, husumetini, infialını celbedecek
bir sözdür. Otuz kuruşa nasıl alırsınız diyorlar ve bunu söylerken şu he-
sabı yapıyorlar : Demokrat Parti köylü politikasını takip ediyor, bunun
şehirliye ve münevveri rencide etmesi lâzım gelir. Sanlı D.P.'nin takibet-
tiği ziraat politikası, köylü politikası şehirli ve münevver aleyhinedir ve
onları mağdur eden bir politikadır. Fakat bunu öyle göstermek lâzımdır.
30 kuruşa buğdayı alıyor, Hazineyi zarara sokuyor, şehirli ve münevver
sizleri de mutazarrır ediyor, demektedirler. Memleket zararına da olsa,
münevveri ve o gazeteleri okuyan muhiti kendilerine çekmek düşüncesiyle,
D.P.'nin siyasetine karşı uyandırılması lâzım gelen hissi uyandırmak
için böyle hareket edilmektedir. Bu da ne dereceye kadar partizan bir
muhalafetle karşı karşıya bulunduğumuzu gösterir. Bir partizan muha-
lefet ki, büyük memleket menfaatlarını, bir pula, politika borsasında sa-
bahtan akşama kadar harcamaktadır.

Arkadaşlar, şimdi Balıkesir hadisesine geliyorum : Ercümend Dama-
lı arkadaşımın da üzerinde durduğu ve aydınlatıcı konuşmalar yaptığı bu
hadisenin tarzı cereyanını yakından takibetmiş bir insan olarak, mesul
bir adam olarak kısaca maruzatta bulunayım.

Arkadaşım diyor ki, Valinin gidip de İsmet İnönü'ye buraya gelmeniz
daha büyük hadiselerin çıkmasına sebep olabilir diye tebliğde bulunma-
sı iki taraflı, lehe de aleyhe de, mütalaa edilebilir.

Şimdi, bu nedenle böyle olmuştur. Hükümetin, elindeki kuvveti kul-
lanmak suretiyle toplanma hakkına ve toplanmada konuşma hakkına ri-
ayet göstermesi ve bu esasa muhalafet edenleri itaate mecbur etmesi lâ-
zımdı. Acaba burada hükümetin tedbirsizliği, kanunları ihmalî mevcut
mu, değil mi? Müsaade ederseniz buna kısaca temas edeyim :

Halk Partisi tarafından verilmiş olan bir sual takrirî münasebetiyle,
vesikalara dayanarak, saat ile, dakika ile hadiselerin nasıl cereyan etmiş
olduğu hususunda gerek Meclis ve gerekse Türk efkârı umumiyesi elbet-

te tenevvür edecektir. Peşinen arz edeyim ki, bunda hiçbir kusur ve tak-sirimiz mevcut değildir. Şimdi arkadaşlar, bütün söylenilen söz, aynı yer-de, aynı zamanda iki partiye iki toplantı yapma hakkı niçin verildi sözü-dür? Bütün söylenilen söz bundan ibarettir. Derhal arz edeyim ki, (Balı-kesir Milletvekili arkadaşlarım daha iyi bilirler, yanlış söylediğim takdir-de beni tashihi etmelerini rica ederim, çünkü ondan sonra daha çok ha-diseler geçti hatırlayamayabilirim). Halk Partisi evvelâ başka bir yerde miting yapmak istiyor, sonra müracaat ediyor, miting yerini aşağıya çe-viriyor ve saat 3'den 6'ya kadar konuşacağım diyor. Demokrat Parti de müracaat ediyor, biz de istasyonda toplanacağız diyor. Vali diyor ki; ora-sı saat 3'den 6'ya kadar Halk Partisinin kirası altındadır, siz de aynı sa-atte orada toplanamazsınız. Demokrat Parti de diyor ki : Saat 3'den 6'ya kadar, yani gurubu şemse kadar devam ederlerse onların hakkıdır, bizim bir diyeceğimiz yok, fakat ya mitingden vaz geçerlerse veya saat 6'dan ev-vel mitinglerini bitirirlerse onların arkasından onlara cevap vermek üze-re meydanı isteriz. Ve meydan Halk Partililerin tahliyesine tâliken, De-mokrat Partililere veriliyor. Hadise bundan ibarettir. Vali İnönü'ye gittiği zaman Halk Partisi esasen Balıkesir mitinginden feragat etmişti. Vali, İs-met İnönü'ye saat 4.5'da gitti. Halbukî Halk Partisi Başkanı saat 3.30'da meydanda kürsüye gelerek mitingten vaz geçtiklerini söylemiştir. Çünkü, Halk Partisinden oraya gelen bir iki bin kişidir. Halbukî Demokrat Parti-den 8-10 000 kişi gelmiştir. Hava da elektrikli. Böyle bir vaziyette mi-ting yapmanın doğru olmayacağını söylüyor. Ve İsmet Paşa'ya bunu ha-ber veriyorlar. Onlar da hareketlerini ona göre ayarlıyorlar. Vali gitmese dahi onların Balıkesir'e gelmeleri, gurubu şemsten sonra vaki olacak idi. Şimdi Valinin oraya gitmesine gelelim : Vali tehdit için gitmiş değildir. Eğer hakikaten bir kaba gürültü üzerine sadece bir asap bozukluğu var diye gitmiş olsaydı, böyle bir fikir akla gelirdi. Tehdit teşhisit Balıkesir toplantısı akamete uğratılmıştır, teşhisi konulabilirdi. Halbukî Vali o ka-rarı alınca kadar beş altı vatandaş yaralanmıştır. İki şıktan birisi, ya 15 000 kişi derhal dağıtılacaktı; yahut da her ne pahasına olursa olsun elimizden geleni yapalım, konuşma hakkını serbestçe tatbik için elimiz-den gelen tedbiri alalım, ama alt tarafı ne olursa olsun deyip o yolda ha-reket edilecekti. Bu iki şıktan ötesini, vakalar hudus edeceğini göze al-mamak imkânı yoktur. Denebilir ki Hükümet tedbirini alsın. Nasıl alır? Ortada on beş bin kişi var. Dağıtmadıktan sonra herkesin yanına bir jan-darma koyamazsınız. Polis ne yapacak? Ya dağıtacak; yahut da silah kul-lanacak. Herkes birbirine bıçak sokacak. Kan dökülmeden, dağılım diye silah kullanmak dahi mümkün değildir. On beş bin kişi, birbirine girift

olmuş. Siz vali olsanız, böyle bir vaziyette, bıçaklamalar devam ederken dağıtamazsınız. Vali samimiyetle, olduğu gibi, vatanperverlik hislerine müracaat suretiyle hareket etmiştir. İsterseniz gelin, konuşun demıştır. Hadise budur.

Bu hareket aleyhımızde, Demokrat Partinin aleyhinde, Valinin aleyhinde kaydedilecek bir hadise değildir. Bilakis en medeni bir hareketin tezahürü olarak kabul edilmektedir.

Balıkesirli arkadaşlar daha iyi bilirler. On binleri muayyen bir maksat için götürmek ve bir hareketin tatbikatçısı olarak kullanmak kolay bir iş değildir. İzmir'de o nutuk söylenmemiş olsaydı, Balıkesir harekete ve heyecana gelmezdi. O nutuk söylendiği zaman, manasını anlayanlar, olduğu gibi anlayacaklardır. Oradaki topluluğun maşeri vicdanı hemen harekete gelecek değildir. Böyle bir şey tasavvur edilemez. İnsan evvelâ dinler, ondan sonra ne demek istendiğini kavrar. Bir sözün söylendiği zamanla, aksülamel zamanki arasında muayyen bir müddetin geçmesi bahis mevzuudur. Nitekim bu müddet Balıkesir'e gidinceye kadar tamamlanmıştır ve orada İsmet Paşa'nın karşısına çıkmıştır.

Emrullah Nutku arkadaşımız, suçsa takibederiz, suç değilse bilâkis bu hareketleri bizim teshil etmemiz lâzımdır, buyurdular. Rıfkı Salim Burçak arkadaşımızın da dediği gibi, bu ihtilâle teşvik etmek, Hükümetin gayri meşru olduğunu ilan demektir. Buna suç denilebilir mi? Suçla mübah arasında bir hattı fasıl teşkil eder mi? Böyle olsa dahi, bir parti liderinin söylediği sözler suç mu, değil mi diye, mahiyeti karanlık bir hadise için, takibe uğramasının hâkim için, müddei-umumî için, iktidar için, hatta bir demokrat idareye mazhariyet isteyen bir memleket için ne kadar nezaket arz ettiğini takdir edersiniz. İşte o, bu nezaketin siperine sığınmak suretiyle o nutkunu söylemiştir. Şimdi madem ki, istediği gibi söylüyor ve söylenenler memleketin aleyhindedir; böyle söylemesi devam ettiği takdirde, memleketin yüksek menfaatlerinin bir gün çok büyük tehlikelere maruz kalabileceği kanaatinde olan vatandaşlar bir reaksiyon göstermek için bir meydanda toplanmaktadır; o vatandaşları men etmek elbette kimsenin kârı değildir. O zaman denilebilir ki, bekliyeceğiz: Bu vatandaşlar suç işleyene kadar, takibatı mucip bir hareket çıkana kadar, bunların hürriyetlerinin bekçisi olarak beklemek mecburiyetindeyiz.

Halbuki bir muhalefetin sadece suç hududuna girmemekle kendini vazifesini yapmış telâkki etmesi kâfi değildir. Ahlâk, vatanperverlik, memleketin yüksek menfaatleri de düşünölmelidir. Gerek iktidarın gerekse muhalefetin kanunların, nizamların ve mevcut mevzuatın seraha-

ten emir ve nehy etmediği sahalarda da nighban olmaları lâzımdır. Bundan ayrıldığıımız takdirde en hafif tabiriyle eğer iktidarda isek partizan bir iktidar, eğer muhalefette isek partizan bir muhalefet mevkiine derhal düşmüş oluruz.

Arkadaşlar, gelelim bu istizah tahririnin kabul edilip edilmemesi meselesine. Bu istizah tahririni kabul etmeyiniz demek bana düşmez. Binaenaleyh ben orasını söylemiyeceğim. Yalnız, dahilî nizamnamemize göre böyle bir tahririn istizah tahriri mahiyetinde olması şayanı kabul değilse, şövalresk bir hareketle "efendim gelsinler bizi istizaha çeksinler" gibi bir his ve düşünce ile nizamname hükümlerini ihmâl etmeye hakkımız olmadığını söylemekte hata tasavvur etmiyorum. Şimdi ne olacak? Biraz da buna temas edelim. Halk Partisinden gelen istizah tahrirlerini okudum. Bunlar, sual mevzularıdır. Muayyen yerlerde kanunun ihmâl edildiği, kanun hilâfına hareket olunduğu, salâhiyetlerin kötüye kullanıldığı şeklinde madde ve mekân tayin ve tasrihi suretiyle bir iddia dermiyan edilerek bir istizah tahriri verilmiş değildir. Bu mevzular üzerinde umumî bir konuşma açalım demektedirler.

Şimdi arkadaşlar, teşriî devreniz başlarken şu noktaların aramızda konuşulmasında fayda vardır mülâhazasındaım: Bu istizah tahrirlerini kabul edelim ve efkârı umumiye önünde konuşalım. Bu, bir bakıma göre bir kuvvettir. Fakat bence bir bakıma göre de zâaftır. Bir kere, böyle istizah tahriri olmaz. İkincisi, işimiz yok mu arkadaşlar? İş gücü bırakacağız, bir dilim ekmekle peşimize düşmüşler, bunların sataşmalarına sabah akşam cevap vereceğiz, onların dümen suyundan gideceğiz, onların istedikleri noktalarda meydan muharebesi kabul edeceğiz... Hayır arkadaşlar, yaptığı işlerden emin, tuttuğu yolun hak yolu olduğuna inanmış bir iktidarın bu yolda hareket etmesi olmaz. Kimi inandıracağız arkadaşlar? Sizler vatanın bağrından dolaşarak yeni geldiniz. Bunların iddialarından herhangi birinin milli vicdanda ne dereceye kadar yer tutmuş olduğunu, derin bir şuurla içinize sindirerek, biliyorsunuz. Bunların tasvir ettikleri vatan manzarası, sizin gördüğünüz hakikatlerle kabili telif midir? Evvela biz mkendi içimizdeki zaatı, eğer mevcut ise, hakikaten kendi aramızda konuşarak bertaraf etmek mecburiyetindeyiz. Ondan sonra yekpare bir cephe halinde, bunların karşısında omuz silkerek, müsbet işlerimizin peşinde hareket etmeliyiz.

Muhterem arkadaşlarım, şurada Hazirana kadar bir devremiz kaldı. Ondan sonra, gelecek Kasımda toplandığımız zaman, artık ortalığa intihap havası, seçim havası hâkim olacaktır. Biz, 1950'de iktidara geldik, onların tatbika koyduğu dört beş aylık bir bütçeye tevarüs ettik. İlk büt-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

çemizi 1951'de yaptık. Bu ilk bütçemizdi. Elbette kendinden evvelki bütçelerin tesirlerinden sıyrılmadığı, yüzde seksen o bütçelerin tesiri altında idi. 1952 devlet bütçemiz biraz daha o tesirlerden sıyrıldı. Bu sefer huzurunuzda takdim ettiğimiz bütçe, Demokrat Parti icraatının çehresini, o melih çehreyi daha güzel aksettirecektir. Bu bütçe ile yapacağımız işler elbette mühimdir. Şimdi; bütün bunları bir tarafa bırakacağız. Halk Partisi paçamızdan, eteğimizden tutacak ve şu mahallenin şu köşesine götürecektir onun için oralarda dalaşmak iyidir. Fakat bu arada müsbet işler de burada kalacaktır. Bu hayühuy içinde, kısa bir zamana sığdırılmış olan icraatımızı tamamen gölgede bırakmak istiyorlar. O kadarki eğer bu icraatın bir pul değeri olmadığına efkârı umumiyeyi ikna etmiş olsalar bu taktiğe gelmeyeceklerdir.

Avuçlarını yalasınlar. Yalanlara karnımız toktur. *(Alkışlar)* İş yapacağız, arkadaşlar, bunların hergün yazdıkları, söyledikleri yalandır, hepsi yalandır, yüzde doksan dükuzu yalandır; doğru olanları da muharreftir. Biz, milletin D.P. iktidarına olan teveccühünden kuvvet alarak bütün bunlara omuz silkebiliriz ve vicdan huzuru içinde işlerimize bakabiliriz.

Bir istizah takriri verecekler, arkasından da işte D.P. bunu reddetti diyecekler, işler konuşulmadan çıkıyor diye ilâve edecekler. Fakat arkadaşlar, Türk milletinin hangi aklı başında ferdini buna inandırabileceklerdir? İktisatta da, maliyede de, vatandaş hak ve hürriyetlerinin masuniyeti bahsinde de, bu altın devri Türk milleti görmüş değildir. Bunu, tamamen içimiz imanlı olarak ifade edebiliriz. Biz bu sataşmalara katıyen ehemmiyet vermemek yolundayız. Şahsiyat yapmaksızın, dedikodu olmaksızın ciddi tenkide, ciddi muhalefete her zaman cevap vermeğe hazırız. Umumî bir ifade ile adalet üzerinde baskı var denildiği zaman, bu ne ile sabit olur? Karşılıklı olarak kalkacağız baskı vardır, baskı yoktur diyeceğiz. Bunun ardı arkası gelmez. Baskı var diye bahsettikleri şey üç hâkimin vazifesinden ayrılmış olmasıdır. Bu üç hâkimin hangi sebeplerle ayrıldığını öğrenmek isteyenler varsa, onları öğrenirler, o zaman görürler ki iddialarıyla hiçbir alakası yoktur. Şimdiye kadar yaptıkları ithamda tek delil olarak bundan bahsedildi. O delilin ne kadar çürük, ne kadar mesnetsiz olduğunu, Adalet Bakanı arkadaşım buradadır, söylerler. Mesnetli, delili, ciddi olarak sorulan suallere ciddi olarak cevaplarımızı vereceğiz. Fakat her hafta bir istizah takriri, böyle şey olmaz. Muhterem arkadaşlar, karşılaştığımız mesele, sual müessesesi ile alâkalı değildir. Biraz evvel bahsettim ve dedim ki; herkes kendisine göre bir demokrasi ölçüsü kullanıyor, bu demokratiktir, bu antidemokratiktir diyor. Sual

müessesesi, başka memleketlerde sizde olduğu gibi değildir. Başka memleketlerde kullanılan esasları tetkik edelim, icabediyorsa bizimkileri de-
ğiştirelim. Bizim Londra'da parlamentoda bulunduğumuz gün, 36 sual
takririne 30 dakika tahsis edilmişti. 36 sual takririni 30 dakikaya çıkar-
dılar. Siz bu kadar zamanda sual takrirlerinden bir tanesini çıkartabilir
misiniz? Allah göstermesin, şu saflarımızda biraz boşluk olacak olsa, bu
antidemokratiktir, milletvekili arkadaşlarımızda vatanperverlik hisleri
yoktur diye biz tutturuyoruz, gazeteler de tutturuyorlar. İngiliz Parla-
mentosunda gördük; 40 kişilik bir ekseriyetle açılıyor. Bendeniz saydım
o gün avam kamarasında Hükümet de dahil 37 kişi vardı ve müzakere
yapılıyordu. Onun için, bu demokratiktir, bu antidemokratiktir diye ak-
limıza geldiğine göre uydurup uydurup ortaya koymayalım. Faik Ahmed
Barutçu sual soruyor: Bu antidemokratik kanunları Hükümet ne vakit
kaldıracak? diyor. Cevabını vereceğim : A canım efendim, bu antidemok-
ratik kanunları yalnız Hükümet kaldırmaz. Siz burada 60 kişilik bir
grupsunuz, hangilerini değiştirmek istiyorsanız yazar gönderirsiniz. Ge-
lir oturur, millet huzurunda münakaşa ederiz. Hakikaten antidemokra-
tik ise ve bu partinin iktidarı, Demokrat Parti ekseriyetinin ma'sheri vic-
danı buna kanaat getirirse, kanun da kalkar. sual soruyorlar; Hükümet
bunları ne zaman yapacak? Peki siz milletvekili değil misiniz? Siz kanun
teklif etmek, tadil teklifi vermek hakkına malik, sahip değil misiniz? Ay-
rıca iki buçuk seneden beri Hükümet ne yaptı diyor. Hükümet ne yaptı
diye bir sual sormak için, insanın gözlerinin kapalı olması veyahut kas-
ten kapaması lâzımdır. Fakat onlara, siz iki buçuk seneden beri burada
altmış kişilik mevcudunuzla gördüğünüz kanun aksaklıkları hakkımda
ne yaptınız, diye bir sual tevcih edilecek olursa, o zaman söylenecek söz
çoktur. Fakat israf edecek zaman da yoktur.

Bu teşrii devrinin başında, sizleri biraz uzunca tasdi ettiğimden dola-
yı eza duyuyorum. Çok ehemmiyetli bir devreye girdiğimizi takdir ettiği-
nize inanıyorum. Aynı ayrı görüştüğüm arkadaşlar ifade ettiler. Avdetim-
de arkadaşlarla temasımdan aldığım intiba budur. Girdiğimiz devrenin
ehemmiyeti ile mütenasip olarak, işlerimizi ciddî tutmak ve sataşmalara
hiç ehemmiyet vermemek ve müsbet işlerimizin, doğru yolumuzun, hür
ve âdil vicdanımızın gösterdiği istikamette, onların yaygaralarına bakma-
dan, yürümek, şıarımız olacaktır. Bu takdirde de çok başarılı bir iktidar
devresini büyük bir zaferle sona erdirmek mümkün olacaktır. Yeni teşrii
devremiz, Meclis grubumuz için mübarek ve kutlu olsun, sevgili arkadaş-
lar. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN – Kıfayeti müzakere takriri vardır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Grup Başkanlığına

Müzakere kâfidir. Mesele anlaşılmıştır. Gündemdeki diğer maddelere geçilmesini arz ve teklif ederiz

Cihad Baban
İzmir

Sabri Erduman
Erzurum

BAŞKAN – Kifayeti müzakere aleyhinde söz olmadığı için.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Hükümetten sonra son söz milletvekilinin-
dir. Ondan sonra kifayeti müzakere reye konur.

HÂMÎT ŞEVKET İNCE (Ankara) – Noktai nazarımın zıddını ifade eden sözleri kemali dikkatle dinledim ve istedim ki kendi saflarına geçeyim. Fakat şayanı hayrettir; arzedeyim ki bu mesele Başbakanın izahı ile dahî; okuduğumuz, gördüğümüz hakikatın, yürüyen vakıanın ifadesini durduracak bir halde değildir. Bana öyle geliyor ki istizah takriri yolu tı-
kıyor, bu organ ortadan kalkıyor.

Rıfkı Salim Burçak arkadaşımız Genel Kurulda bulunduğu için arkadaşları ile istişare etmiş ve böyle bir takririn verilmesi muvafık görüldük-
ten sonra vermiştir kanaatindeydik. Ama vaziyet böyle değilmiş..

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) – Kifayeti müzakere bu mu?

HAMÎT ŞEVKET İNCE (Devamla) – Yalnız emretmeye alışmışsın, senin dinlemeye tahammülün yok, sen yalnız dikte etmeye alışmışsın... (Devamı sesleri)

Kifayeti müzakereyi kabul etmeyelim. Bu meselenin ehemmiyeti vardır. Bir fonksiyon durduruluyor. Bu meselede tartışalım, bu mevzuu konuşmaya devam edelim ve fonksiyonu kısmayalım.

BAŞKAN – Şimdi efendim, Hükümetten sonra bir milletvekiline söz veriyorum.

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) – Efendim, bendeniz kifayeti müzakere takri-
rinden evvel söz almış bir arkadaşınızım, Hükümet konuştuğundan sonra son söz sırası bendenize gelmiş olması itibariyle çağrıldım.

Bendenizin temas edeceğim mesele, usul meselesi ve gayet kısadır. İstizah takririnin reddi veya kabulü esas bakımından mevzubahis olabilir. Bu istizah takririnin esas bakımından ne reddi ne de kabulüne cevaz yoktur. Usul hükümlerine uygun olmadığı için sahibine iadesi lâzımdır. İstizah takriri kabul buyursunuz ki bir sual değil, Hükümetin veya ba-
kanlardan birinin icraatını ifa sırasında düştüğü ağır hatalara temas eder. İcrada bir nebze ufak bir kusuru ihtiva ediyorsa bakan suale ma-
ruz kalır. Daha ağır bir ihlâl e giderse sığaya kadar gider. Ondan sonrası Meclis tahkikatıdır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Şimdi arkadaşımız Rıfki Salim'in getirdiği tavrın muhtevasında şöyle bir hava var: İktidar partisiyle muhalefet partisi bu kürsüden iddia ve müdafaaya kalkışınlar. Böyle şey olmaz. Bu kürsü, iktidar ve muhalefet partilerinin iddia ve müdafa, imtihan, fikir telkin ve izah kürsüsü değildir. Nedir o halde? İstizah, istizah sahibi ile Hükümet arasında cereyan eder. Rıfki Salim Burçak arkadaşımız şunu iddia ediyor mu ki: İnönü İzmir'e gitti; partizan bir idare altındayız, ey millet zalim bir Hükümetin baskısndasınız, hürriyetiniz yok, Anayasanın temin ettiği adli teminatı kaybettik, Menderes'in dediği gibi, ey ehli vatan demiş ise o halde Burçak arkadaşımız şunu söyleyebilir : Ey Hükümet bu hareketlerde bulunan bir kimse veya bir parti veya bir cemiyet ve teşekkül hakkında sen ne muamele yapıyorsun? Gel buraya hesap ver. Hükümetin verdiği hesap sonunda, eğer hakikaten bu hareketler sebkemiş ise, Hükümet te buna karşı vazifesini ifa etmemişse bunun altından bir itimat işi gelir. Bunları hesaba katmak lâzım. Yok, Hükümetin icraatında bir günah ve kusur yoksa o vakit İnönü Efendi aziz olur.

HAMİT ŞEVKET İNCE (Ankara) – Biz de aziz olmasın diye çalışıyoruz.

CELÂL YARDIMCI (Devamla) – Bunları mülâhaza etmek lâzımdır. Bi-naenaleyh, evvela sonra da istizah tavrı bir nevi iddia ve müdafaadır, nevama bir miting meydanı olacak, onlar söyleyecek, biz söyleyeceğiz ve sonunda red edilecek... Böyle şey olmaz arkadaşlar. Hatıra gelen, izah ettiğim maksadı güdüyorsa tavrı, bu şekilde arkadaşımız yeniden hazırlasın ve getirsin.

Bu sebeple istizah tavrının usul bakımından kendisine iadesine karar vermenizi rica ederim.

BAŞKAN – Kifayeti müzakere tavrını reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi gensorunun Meclis'e verilmesini kabul edenler işaret buyursunlar... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

7. – Seçim Kanunu Boşluğunun Giderilmesi Konusunda Başbakan Hakkında

Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu'nun, umumî seçimlerden evvel Seçim Kanununun ve adli sistemin açık yerlerinin doldurulup noksanlarının tamamlanmasının düşünüldüğü, düşünülmendiği, vatandaşların söz yayın ve toplantı hürriyetlerini teminat altında bulunduracak yeni müeyyideler ihtiyacı olup olmadığı, bu hürriyetlerin istimaline engel olan ve olmak isteyenler hakkında tedbir olarak ve düşünüldüğü ve "millet iradesine ve ileri fikirlere dayanan idareden", "siyasi bünyenin tam demokratik şekilde

ıslahından", "istikrarlı ve en pürüzsüz şekildeki kanun ve hukuk devleti nizamından" ne mâna çıkarıldığı hakkında Başbakanın gensoru açılması na dair önergesi (1)

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

İki buçuk seneden beri iş başında bulunan Adnan Menderes Hükümeti, yapacağı işleri memlekete bildiren beyannamesinde :

"Devlet hayatını yeni mesnetlere istinat ettirerek en pürüzsüz şekilde bir kanun ve hukuk devleti tahakkuk ettirmeyi ve "memlekette vatandaşların sahası ve siyasi hürriyeti ve masuniyetlerden gereği gibi faydalanmalarını" ve tek parti zihniyetinin kanunlarını itiyat ve telâkkilerini tasfiye etmeyi "ve bütün idare cihazını istisnasız halkın hizmetine vermeyi" siyasi programının başına koymuş idi.

Siyasi bünyenin tam mânasiyle demokratik bir şekilde ıslahını ve bütün vatandaşların hak ve hürriyetlerinin, maddi ve manevi yükseliş imkânlarının müsavi surette teminini "memlekete karşı borçlanan bir partinin hükümeti sıfatıyla yüklenilen bu taahhütlere sadakatle memleketin muhtaç olduğu siyasi sükûn ve istikrara hizmet edecek başlıca meseleler bugüne kadar halledilemediği gibi, bir partinin tarafsız olmayan hakimiyeti altından memleketin idaresi zihniyeti hükümet icraatına gittikçe daha ziyade hâkim olmaya başlamış, antidemokratik kanunların tadili ve vatandaşların şahsi ve siyasi hürriyet ve mesuliyetlerini her türlü korkusuzluğun teminatı altına alacak yeni müeyyideler düşünülmez olmuştur.

Diğer taraftan demokrasinin lüzumlu organları olarak muhalefet partilerinin Meclis içindeki ve Meclis dışındaki varlıklarının ve faaliyetlerinin siyasi müeyyideleri ve Büyük Millet Meclisinde murakabe için lüzumlu demokratik imkân ve vasıtalar çok partili rejimin icaplarına uygun olmaktan uzaktır. Seçim Kanununun ve adli teminat sisteminin gedikleri mevcut olduğu tecrübe ile anlaşılmıştır. Muhalefet milletvekillerinin seçim mazbatalarının mâruz kaldığı haller ve Büyük Millet Meclisinde muhalefetin konuşmak ve sesini Meclis'ten memlekete duyurmak imkânlarının mahdudiyeti malûm ve aşîkârdır.

Bu hal ve şartlar içinde memlekette yapılacak umumî seçimlerin "vatandaş kalbinde endişe yaratmayacak" emniyet şartları içinde cereyan tekeffül edilemez. Halbuki Hükümet Başkanı Meclis'in bu son tatil devresinde defalarca memleketin "seçim sathı maili" üzerinde olduğundan bahsetmiştir. Yani iktidarın seçim beyannamesinde ve hükümetin programında belirtilen lüzumlu demokratik ıslahata girilmeden, emniyetsiz-

(1) Tutanak Dergisi : C.17, s. 243-244, Tarih : 21.11.1952.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

lik havası estiren Manisa ve Balıkesir'deki hâdiselerin yarattığı intibalar altında, seçimlerden bahsetmek yeni iktidarın milli vazife sayarak memlekete borçlandığı davaları unutmak olur.

Bu itibarla aşağıdaki hususların memleket huzurunda açıkça umumî bir konuşma mevzuu yapılmasında zaruret vardır :

1. Hükümet, umumî seçimlerden evvel Seçim Kanununun ve adli sistemin açık yerlerini doldurup noksanlarını tamamlamayı düşünmüyor mu?

2. Hükümet, vatandaşların söz, yayın ve toplantı hürriyetlerini teminat altında bulunduracak yeni müeyyidelere ihtiyaç olduğuna kaani de-ğil midir? Bu hürriyetlerin istimaline engel olanlar ve olmak isteyenler hakkında tedbir olarak bir düşüncesi yok mudur?

3. Memlekete vadedilen "Millet iradesine ve ileri fikirlere dayanan iradede" ve "siyasî bünyenin tam demokratik şekilde ıslahından" istikrarlı ve "en pürüzsüz şekilde kanun ve hukuk devleti nizamından" Hükümetin çıkardığı mâna nedir? Hükümet, iktidarın el değiştirdiği tarihten evvelki devrin mevzuatını bu hususta kâfi görmeye mi başlamıştır? De-ğilse böyle bir nizam kurmak için iki buçuk seneden beri neyi beklemektedir ve daha ne kadar bekleyecektir?

Başbakandan bu konuda bir gensoru açılmasını arz ve teklif ederim.

C.H.P. Meclis Grubu Başkanvekili

Trabzon Milletvekili

Faik Ahmed Barutçu

BAŞKAN – Efendim, okunan önergeyi İctüzüğün 157 nci maddesi gereğince görüşmesiz oyunuzda arz ediyorum. C.H.P. Meclis Grubu Başkanvekili, Trabzon Milletvekili Faik Ahmed Barutçu tarafından Başbakandan gensoru açılması hakkındaki önergeyi oyunuzda arz ediyorum : Başbakandan gensoru açılmasını kabul edenler. İndirin lûtfen... Kabul etmeyenler... Ekseriyetle reddedilmiştir.

8. Kabinenin Çalışma Yöntemine Dair Başbakan Hakkında

Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, İkinci Menderes Kabinesine dahil bakanlardan yarısından fazlasının değişmiş olması dolayısıyla Anayasa'ya uygun bir kabinenin teşekkülüne imkân hazırlamak maksadiyle Başbakanın istifa etmemesi veya hiç olmazsa şeklen istifa ederek aynı şahsiyetlerle ve yeni bir programla Meclis'ten güvenoyu istememesi sebeplerini açıklamak üzere Başbakandan gensoru açılmasına dair önergesi ile geri verilmesi hakkındaki önergesi (1)

(1) Tutanak Dergisi : C. 18, s. 128-129, Tarih : 8.12.1952

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

6/838

18.XII.1952

Başbakana gensoru açılması
hakkında.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

İkinci Menderes kabinesinin Yüksek Meclis'te programını okutup itimat oyu aldığı 2 Nisan 1951 tarihinden bugüne kadar, mevcut 16 bakanlıktan onunda değişiklik olmuş ve birçok bakanlıklar aylarca vekâletle idare edilmiş ve hatta bazıları açık dahi tutulmuştur. Halen vazife gören kabine için Başbakandan başka sadece 6 bakan, işgal etmekte oldukları makamdan Meclis'ten itimat oyu almış durumdadırlar.

Meclis'in güvenini kazanmış bir Bakanlar Kuruluna dahil bakanların teker teker değiştirilmesi suretiyle itimadın devam ettirilemeyeceği kanaatindeyim. Kabinesinin yarısından fazlası değişmiş ve Başbakanın istifa ederek, icabında yine bizzat kendisinin yeni bir kabine kurması ve yeni bir programla Meclis'ten güven oyu istemesi lâzım gelir.

Bu itibarla :

Anayasa'ya uygun bir kabinenin teşekkülüne imkân hazırlamak maksadiyle istifa etmemesi veya hiç olmazsa şeklen istifa ederek aynı şahsiyetlerle ve yeni bir programla Meclis'ten güven oyu istememesi sebeplerini açıklamak üzere Başbakana gensoru açılmasına delâletinizi saygılarımla arz ve rica ederim.

Mardin Milletvekili
Dr. Kemal Türkoğlu

BAŞKAN – Efendim, önergenin huzurunuzda okunmasına başlandığı sırada takrir sahibi, gensoru önergesini geri almaya mâtuf bir önerge verdi, okuyacağız. (Soldan, "olmaz, usule aykırıdır" sesleri)

5.XI.1952

Yüksek Başkanlığa

D.P. Grubunun; Anayasa veya İçtüzüğe aykırı olduğu iddiasıyla gensorunun reddi hususunda prensip kararına vardığını, matbuata akseden haberlerden öğrenmiş bulunuyoruz (Soldan, okunmaz usule aykırıdır, sesleri)

BAŞKAN – Gensoru önergesini geri almaya mâtuftur, okuyoruz.

Anayasa'nın gensoruya temas eden 22 nci maddesinde gensorunun şekli hakkında hüküm yoktur. İçtüzüğün gensoru mevzuu ile ilgili 157 nci maddesi ise, gensorunun tek bir mesele hakkında olmasını ve gensoruyu gerektiren işin önergede açıkça gösterilmesini âmirdir ki, önergem her iki şarta da uygundur. Bu sebeple şekil noksanlığından ötürü bir ret vârit olamaz. Yalnız sayı üstünlüğüne dayanan retlerse bir kıymet taşımaz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Gensoru önergemin ihtiva ettiği iş, memlekette yerleşmesine çalıştığı-mız ve bugünkü iktidar partisinin de 1950 yılına kadar uğrunda savaştığı demokratik rejimin temellerinden birine taallük etmektedir. Bu konunun B.M. Meclisinde alenen konuşulmasından kaçınmak, peşinen haksızlığı kabul etmek demektir. Bugünkü Türkiyemizi hukukî olmayan ve Meclis'in itimadına mazhar bulunduğu hukuken henüz bilinmeyen fiili bir Hükümetin idare etmekte olduğuna kaniim. Bana iddiamı ispat imkânını ve yüksek heyetinize müzakere ve münakaşa fırsatını vermekten ısrarla çekinmesinden dolayı ret kararının alınmasında âmil olan Başbakanın bu elim vaziyete düşmesi teessürümü mucip olmaktadır.

Meclis murakabesinin en müessir vasıtası ve siyâsî mesuliyet araştırmanın yegâne yolu olan gensoru müessesesini felce uğratmak isteyen ekseriyet grubunun, bu kararını Meclis'e mal etmesine imkân vermemek ve icabında aynı konuyu sözlü soruya çevirmek maksadiyle, İçtüzüğün 158 inci maddesine dayanarak gensoru önergemi geri aldığımı saygılarımla arz ederim.

Mardin Milletvekili
Kemal Türkoğlu

BAŞKAN – Efendim, gensoru önergesinin geri alınmasına mâtuf dileğine binaen, önerge sahibinin, önergesi geri verilmiştir.

9. – Tam Demokrasinin Oluşumu Konusunda Başbakan Hakkında

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı ve 2 arkadaşının, Türkiye'de pürsüz demokratik bir idarenin kurulduğu ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin tam mânâsiyle teminat altına alındığı yolundaki iddialarının neye istinat ettiği hususunun Başvekilden istizah olunmasına dair önergesi (1)

REİS – Gündemde sorulardan sonra gensorular mevcuttur. Okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Bir Meclis seçmek ve hatta bu Mecliste bir miktar muhalif mebus bulundurmakla bir memlekette demokratik bir idare teessüs etmiş olmaz. Demokrasi teminatlar rejimidir. Anayasanın vatandaşlara verdiği hak ve hürriyetler teminat altında bulunmadıkça bir memlekette demokrasiden hak ve hürriyetten bahsetmeye imkân yoktur.

Bilinen bir hakikattır ki, bir memlekette yeni bir devrin açılması hak ve hürriyetlerin teminat altına alınması, şahısların yer değiştirmesi ile, sözde kalan teminatları ile değil, iktidara hâkim olan zihniyetin değişmesi ile ve yeni devrin icaplarının kanunlarda ve müesseselerde mânâsını

(1) Tutanak Dergisi : C. 23, s. 207-208, Tarih : 24.6.1953

ve yerini bulması ile mümkündür. Bütün iddialara rağmen, üç yıl zarfında, Demokrat Parti iktidarının, bu mevzuda vait ve taahhütleri ile mütenasip sayılabilecek esaslı ve ciddi bir adım atmadığı Yüksek Meclis'in ve Türk milletinin meçhulü değildir.

Rejimle alâkalı hayati meseleler henüz halledilmediği halde, Başvekil ve iktidar partisi lideri Sayın Adnan Menderes Kırşehir nutkunda: "Biz Türk milletine, vatandaş hak ve hürriyetlerini tam mânası ile teminat altına alacağımızı, diğer taraftan da istikrarlı bir Devlet nizamı kuracağımızı daha iktidara gelmeden vadetmiş bulunuyoruz. Demokrat Parti iktidarı, bu esas meselelerde, Türk milletinin karşısına vazifesini yerine getirmiş insanların vicdan huzuru ile çıkabilecek bir durumdadır." diyebilmektedir. Başvekilin delil ve mesnet zikretmeden ortaya attığı ve hakikatları millettan gizlemeye mâtuf bulunduğu anlaşılan bu iddialar, Demokrat Parti iktidarının ileride bu mevzuda ciddi bir adım atmak niyetinde bulunmadığı endişesini de vermektedir.

İktidar ve muhalefetin, bu hayatî meselelerde, birbirine zıt olan görüş ve kanaatlerinin Meclis kürsüsünde ve millet muvacehesinde katî bir mühasebenin yapılmasını, iki taraflı delillerin ortaya konmasını, iktidarın dördüncü yılına bastığı şu günlerde zarurî görmektediriz. Bu sebeple, zaman zaman bizleri Meclis kürsüsünde konuşmaya davet eden Başvekiliden, samimiyetini ispat imkânını vermek üzere : "Türkiye'de pürüzsüz demokratik bir idarenin kurulduğu ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin tam mânası ile teminat altına alındığı" yolundaki iddialarının neye istinad ettiği hususunun istizah olunmasını arz ve teklif ederiz.

Kırşehir Mebusu
Osman Bölükbaşı

Giresun Mebusu
A. H. Pamukoğlu

Zonguldak Mebusu
A. Boyacıgiller

REİS – Efendim; İçtüzüğün 157 nci maddesine göre bir istizah takririnin kabul edilip edilmemesi hususu görüşmesiz olarak oya arz edilmek icabeder. Bu itibarla bu takririn kabul edilip edilmemesi hususunu oyu-nuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Bu istizah takriri reddedilmiştir.

10. – Millet Partisinin Dini Siyasete Alet Ettiği İddiasıyla Başbakan Hakkında.

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın, Millet Partisinin dini siyasete alet ettiği yolundaki iddialarının neye istinat ettiği hususunun Başvekiliden istizah olunmasına dair önergesi. (1)

(1) Tutanak Dergisi : C. 23, s. 208-209, Tarih : 24.6.1953

6.VI.1953

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başvekil Adnan Menderes, mütaaddit konuşmalarında, Millet Partisi'ni dini siyasete alet etmekle itham eylemiş ve bu ithamını Devlet radyosu ve matbuat vasıtasıyla, bir hakikat imiş gibi, umumî eskâra telkin etmeye gayret etmiştir. Bu yolda ısrar ettiği ve etmek niyetinde bulunduğu, son Kırşehir nutkunda, ağır kelimeler kullanmak suretiyle yaptığı hücumlarla tezahür etmektedir.

Öyle anlaşıyor ki, Millet Partisine böyle bir suç isnat etmekle "iftira et, iz bırakır" düsturuna dayanılarak, onu halk eskârı önünde yıpratmak ve imkân buldukları takdirde, almak niyetinde oldukları şiddetli tedbirlerin mazeret sebeplerini hazırlamak taktiği takip olunmaktadır. Yahut da, bu gibi ithamlarla, Millet Partisi, bir tehdidin ve manevî baskının altında hareketsizliğe mahkûm edilmek istenmektedir.

Bir Hükümet Reisinin, delilsiz olarak, memleketin haysiyetli ve şerefli bir partisine karşı bu gibi isnatlarda bulunması -sebepler ne olursa olsun- ciddi ve dürüst bir hareket sayılamaz. Bu sözler bir Hükümet Reisi tarafından telâffuz edildiği anda, delillerin elde ve sanıkların da adalet pençesinde bulunmaları icabeder. Çünkü, vaktiyle Demokrat Parti sözcüsünün, Meclis kürsüsünde : "Ey demokrasi, senin namına nasıl kanunlar teklif ediliyor?" sözleriyle tenkid ve mahkûm ettiği Ceza Kanununun 163 üncü maddesi, dinî siyasete alet etmek suçunu tarif ve tavsif etmiş ve ağır ceza müeyyideleri altına alarak, bugünkü iktidarın eline keskin bir silâh vermiştir. Böyle bir silaha malik olan Başvekil, Millet Partisi aleyhine adalet cihazını harekete getiremediğine göre, kendisinin bir müfteri mevkiinde bulunduğunu kabul etmek, maalesef mantıkî bir zaruret olmaktadır.

Din bezirgânlığını yapan Büyük Doğu Gazetesi, Devlet kasasından ayda 12 000 lira ile beslediği Meclis konuşmaları ile sabit olan bir Başvekilin, o gazetenin neşriyatını daha 1951 yılında neşrettiği bir tebliğ ile takbih etmiş olan Millet Partisini itham cesaretini kendinde bulması da, suçluların hâkim mevkiine yükselmesi gibi millî vicdanı derinden rencide edecek siyasî bir hüner olarak ibretle kaydedilmelidir.

Siyasette ahlâkî bir rehber olarak kabul eden Millet Partisi hiçbir zaman kendi programını gizli fikirlerin paravanası yapmaya tenezzül etmemiş ve vicdan hürriyeti hakkında programında bulunan ve din ile dünya işlerinin kesin olarak ayrılmasını kabul eden prensibine aykırı bir faaliyet de bulunmamıştır. İspatı mümkün olan bu hakikatlara rağmen, bir partiyi ilzam edecek hareketlerin neler olduğunu bilmesi icabeden me-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

sul bir Başvekilin, ortaya attığı aksi iddiaların, Meclis kürsüsünde ve millet muvacehesinde bir muhasebeye tâbi tutulması, hem umumî efkârı berraklığa kavuşturmak ve hem de bu gibi modası geçmiş iftira silahlarının kullanılmasına bir set çekmek bakımından zarurî telâkki edilmelidir. Bu sebeple, Başvekilden, "Millet Partisinin dini siyasete alet ettiği" yolundaki iddialarının neye istinat ettiği hususunun istizah olunmasını arz ve teklif ederim.

Kırşehir Mebusu
Osman Bölükbaşı

REİS – 157 nci madde gereğince bu istizah takririnin kabul edilip edilmemesini oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Bu istizah takriri de reddedilmiştir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Kaçanı kovalayacak değiliz ya...

11. – Dış Ödeme Zorlukları Konusunda Başbakan Hakkında.

Trabzon Mebusu Cahid Zamançıl ve 4 arkadaşının, dış ticaretimizde hüküm süren dış ödeme zorluklarının ve çeşitli menfi neticelerinin ne kadar zamanda ve nasıl bir program ve tedbirlerle izalesi düşünüldüğü hususunun Başvekilden istizah olunmasına dair önergesi (1)

9.XII.1953

Yüksek Reisliğe

22 Eylül 1952 tarihinde liberasyon yolu ile ithalat tatil edilmiş ve memleketin ciddi ödeme zorlukları karşısında bulunduğu görülerek ithalatın umumî surette tahdidi yoluna gidilmiştir.

Böyle bir durumla karşılaşan Hükümet, 14 aydan beri, tahdit tedbirlerini bir türlü herhangi bir sisteme bağlayamamış, dış ticaretimizin idaresinde hadiselerin günü gününe telkin ettiği çarelere başvurmuştur. Piyasamızda keşmekeş hüküm sürmektedir.

Ticaret Bakanlığınca görülüp tescil olunan ithal müsaadeleri, ithal edilecek mal bedelinin ödenmesi için lüzumlu dövizin zamanında sağlanacağına dair herhangi bir teminat kıymetinden mahrum vesikalar haline gelmiştir. Dış ödemelere ait döviz transferlerinde intizam kalmamış, ithal ve hatta istihlâk edildiği halde bedeli harice ödenmemiş mallardan dolayı memleketimiz dış piyasalara karşı borç altına girmiştir. İthal bedelini teşkil eden dövizlerin yabancı hak sahiplerine ödenmesinde o derece itimatsızlık hâsıl olmuştur ki, Türk ve ilgili yabancı piyasalar şaşkınlığa düşmüş ve nasıl bir hareket hattı takibedeceklerini bilemez olmuşlardır.

(1) Tutanak Dergisi : C. 27, s. 316-317, Tarih : 25.1.1954.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu halin en tabîi neticesi olarak piyasamızda kararsızlık ve emniyetsizlik hâsıl olmuş, ticarî itibarımız memleket dışında zedelenmiştir.

22 Eylül'den bu yana 14 ay gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen, durumda iş hayatının beklediği salah hâsıl olmamıştır. Bu zararlı gidişe son vermek üzere Hükümetin müessir tedbirler alması zaruret halindedir.

Durumun açıkça ortaya konulmasında ve tedbirlerinin Yüksek Meclis huzurunda gözden geçirilmesinde memleketimiz için fayda mülâhaza ediyoruz.

İç piyasada huzur ve istikrar ve münasebette bulunduğumuz dış piyasalarda emniyet ve itimat sağlamaya mâtuf olan böyle bir açıklamaya imkân vermek maksadiyle :

Dış ticaretimizde 14 aydan beri hüküm süren dış ödeme zorluklarının ve çeşitli menfî neticelerinin ne kadar zamanda ve nasıl bir program ve tedbirlerle izalesi düşünüldüğü hususunda Başbakan'dan gensoru açılmasını arz ve teklif ederiz.

Trabzon
Cahid Zamangil

Sinob
Server Somuncuoğlu

Trabzon
Cemal Reşit Eyüboğlu

Van
Ferid Melen

Malatya

Mehmet Sadık Eti

REİS – Trabzon Mebusu Cahid Zamangil ve dört arkadaşının, dış ticaretimizde hüküm süren ödeme zorluklarının ve çeşitli menfî neticelerinin ne kadar zamanda ve nasıl bir program ve tedbirlere izalesi düşünüldüğü hususu için Başvekil'den gensoru açılmasına dair tavrini dinlediniz. Tavrini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

12. – Kahire Elçimize gösterilen davranış nedeniyle Dışişleri Bakanlığı Hakkında

Trabzon Mebusu Faik Ahmed Barutçu'nun, Kahire Büyükelçimizin Mısır Hükümeti tarafından hudut haricine çıkarılması hâdisesinin bugüne kadarki safahatıyla bu işte Dışişleri Vekaletinin nasıl bir hareket hattı üzerinde olduğuna dair Dışişleri Vekilinden gensoru açılması hakkında önergesi. (1,2)

(1) Tutanak Dergisi : C. 27, s. 317-318, Tarih : 25.1.1954.

(2) Bu konu, Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis'in önergesi ile Genel Kurulun 6.1.1954 tarihli 25. Birleşiminde görüşülmüş ve "Dış Politika Bölümüne" alınmıştır. (Türk Parlamento Tarihi Cilt : VI, s.....)

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

8 Ocak 1954

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Dışişleri Bakanlığının resmî tebliğine göre, Kahire Büyükelçimiz, Kahire Operasının istirahat salonunda cereyan eden bir muhavere hâdisesi vesilesiyle, Mısır Hükümeti tarafından milletlerarası kaidelere aykırı olarak, elçinin siyasi imtiyaz ve muafiyetleri de kaldırılmak suretiyle, Mısır'dan ihracedilmiştir.

Bundan sonra Dışişleri Bakanı, Mısır Hariciyesi nezdinde sürat ve hassasiyetle teşebbüse girişen ve haklarından zerre kadar fedakârlıkta bulunmayacak olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Mısır Hükümetince verdiği muhteviyatı şimdilik açıklanmayan notaya alınacak cevapla, hâdisenin mütaakıp inkişaflarının Büyük Millet Meclisine ve umumî efkâra bildirileceğini Yüksek Meclisin 6 Ocak 1954 tarihli oturumunda, iki milletvekilin talebiyle yaptığı kısa açıklamada ifade ve beyan etmişti.

O günden bu yana bir haftadan fazla zaman geçtiği halde, yerinde bir sürat ve hassasiyetle üzerinde durulmuş olan hâdisenin gerçek mahiyet ve safahatıyla Hükümetin karar ve tedbirleri hakkında B.M. Meclisine ve memlekete verilmesi beklenen izahat henüz verilmemiştir.

Devletin haysiyet ve itibarını, medeni milletlerin tarihinde eşi görülmemiş bir şekilde, zedeleyen bir hâdisede Hükümetin B.M. Meclisine ne zaman getireceği bilinmeyen neticeleri, uzun müddet beklemeyi, demokratik murakabe ve mesuliyet esaslarıyla uygun görmediğimizden, Kahire Büyükelçimizin Mısır Hükümeti tarafından hudut haricine çıkarılması hadisesinin bugüne kadarki safahatıyla bu işte Dışişleri Bakanlığının evvel ve sonra ne düşünüp, nasıl bir hareket hattı üzerinde olduğunun ve Mısır Hükümetine verilen notaya henüz bir cevap alınmamış ise, tecavüzün tamir ve telâfisi yolunda Hükümetin düşünce ve kararının neden ibaret bulunduğu B.M. Meclisinde izah ve müzakeresi yapılmak üzere Dışişleri Bakanına bir gensoru açılmasını arz ve teklif ederiz.

C.H.P. Grup Başkanvekili

Trabzon Mebusu

Faik Ahmed Barutçu

REİS – Faik Ahmed Barutçu arkadaşımızın Dışişleri Vekilinden gensoru açılmasına dair takrirlerini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

13. – Kahire Elçimizin Geri Çekilmesi Nedeniyle Dışişleri Bakanı Hakkında.

Seyhan Mebusu Remzi Oğuz Arık ve 5 arkadaşının, Mısır Devleti nezdindeki Büyükelçimizin hususî durumuna rağmen vaktinde geri alınmamış olması sebebi ve son hâdise karşısında, sebep olanların iş başında kalmasının doğru olup olmadığı hususu hakkında Dışişleri Vekilinden gensoru açılmasına dair önergesi. (1)

T.B.M. Meclisi Reisliğine

1. Mısır Devleti nezdindeki Büyükelçimizin Mısır'da vukua gelen son rejim değişikliğinin icap ve ikazlarına ve eski hanedanla olan sıhri yakınlığa rağmen vaktinde alınmamış olmasının sebebi nedir?

2. Büyükelçimize son aylarda Mısır basınında ve siyasî muhitinde gösterilen dostane olmayan tezahürlerin devamına ve bizzat kendisinin alınmasını istemesine rağmen orada bırakılmasının sebebi nedir, bu bırakılmayı büyükelçimizin aile ve şahsî mallarına ait işlerin tasfiyesine bağlayan beyanlar ve haberler hakkında Dışişleri Vekilinin düşüncesi nedir?

3. Bütün bu tedbirsizliklerin ve idaresizliklerin büyükelçimizin sınır dışı edilmesi gibi, Devletimizin manevî varlığına ve dış itibarına ağır bir darbeye vesile vermesi karşısında; sebep olanların iş başında kalması doğru mudur?

Bu hususlar hakkında İhtütük gereğince Dışişleri Vekilinden gensoru açılması ve müzakerenin neticesine göre itimat meselesinin bahis mevzuu edilmesini arz ve teklif ederiz.

Türk Köylü Partisi Genel Başkanı

Seyhan Mebusu

Prof. Remzi Oğuz Arık

Türk Köylü Partisi Meclis Grubu Başkanvekili

Çanakkale Mebusu

Süreyya Endik

Türk Köylü Partisi Meclis Grubundan

Seyhan Mebusu

Cezmi Türk

Türk Köylü Partisi Meclis Grubundan

Seyhan Mebusu

Yusuf Ziya Eker

(1) Tutanak Dergisi : C. 27, s. 317, Tarih : 25.1.1954

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Türk Köylü Partisi Meclis Grubundan

Çankırı Mebusu

Kâzım Arar

Türk Köylü Partisi Meclis Grubundan

Çankırı Mebusu

Kemal Atakurt

REİS – Seyhan Mebusu Remzi Oğuz Arık ve arkadaşlarının, Dışişleri Vekilinden gensoru açılması hakkındaki takririni dinlediniz. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

14. – Adaletin Bağımsızlığı Hakkında Başbakan Hakkında.

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın, adaletin istiklâli ve hâkimlerin teminatı meselesi halledilmeden seçim emniyetinin sağlanıp sağlanamayacağı hususunun Başvekiliden istizah olunmasına dair takriri. (1)

[Muamele görmemiştir.]

(1) *Dönem Yıllığı*, s. 818.

D) SORUŞTIRMALAR

1. RESMÎ İLANLARIN DAĞITIMI

a) IX. Devre süresince Meclisi uğraştıran resmî ilanların dağıtımı, imparatorluktan günümüze kadar uzanan bir sorundur.

IX. Dönemde, önce sorularla(1), ikinci kez gensoru (istizah)(2) ve son olarak da Meclis soruşturması ile denetim yollarının hepsi kullanılarak gündeme getirilip tartışıldı. Bu görüşmeler iktidar muhalefet ilişkilerine ışık tutmada, çok partili yönetimin kurumlaşmasında karşılaşılan güçlükleri belirleyici nitelik taşımaktadır.

Resmî ilanların dağıtımında yolsuzluk yapıldığı savıyla Van Milletvekili Ferit Melen ve 2 arkadaşı tarafından, Başbakan Yardımcısı hakkında soruşturma önerisi ile konu 5 inci kez Genel Kurul gündemine geldi.

- (1) a) Kars Milletvekili Sırrı Atalay'ın, resmî ilanlar konusunda tatbik edilen usul hakkında Başbakandan sözlü sorusu (Tutanak Dergisi : C.5, s.59-64, Ta : 7.2.1951)
b) Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, resmî ilanlar için harcanan para hakkında Başbakandan sözlü sorusu. (Tutanak Dergisi : C.18, s.238-246, Ta : 15.12.1952)
c) Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıoğlu'nun, bugüne kadar yapılan resmî ilan dağıtımı hakkında Başbakandan sözlü sorusu (Tutanak Dergisi : C.18, s.249-258, Ta : 15.12.1952)

(2)

Ankara : 4.VIII.1951

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına (*)

(*) Tutanak Dergisi : C.10, s.171-172, Tarih : 23.11.1951.

1951 Bütçesinin müzakeresi sırasında Bütçe Komisyonunda Başbakan Yardımcısı, sorulan suallere cevap olarak :

1. Kağıt darlığı ve pahalılığı sebebiyle gazetelerin karşısında bulundukları güçlükleri bertaraf etmek için gerekli tedbirlerin alınmakta olduğunu;
2. Fikir ve yazı hürriyetinin her türlü bilvasıta tahdit ve takyitlerden kurtarılması için maddi ve manevî yardımın yapılmasının Hükümetçe düstur ittihaz edildiğini;
3. Resmî ilanların gazetelere seyyaniyetle ve âdilâne dağıtılması hususunda Hükümetin hassas olacağını;

Hükümet adına ve kesin olarak temin etmiştir.

Bilâhara 7.II.1951'de ilanlar hakkındaki bir sözlü soru münasebetiyle de Başbakan Yardımcısı Hükümet adına bu hususları teyit etmiştir.

Butün bunlara rağmen tatbikat ve ilanların gazetelere tevzi hakkındaki 3/13294 sayılı son kararname ve bu kararnamenin uygulanma şekli basın ve fikir hürriyetini baskı altında bulunduracak mahiyettir.

Bu konu üzerinde Yüksek Kamutayda etraflı surette görüşülmek üzere Başbakana bir gensoru açılmasını içtüzüğün 157 nci maddesi uyarınca arz ve rica ederiz.

Trabzon Milletvekili

C. R. Eyyüboğlu

Ordu Milletvekili

Y. Ziya Ortaç

Trabzon Milletvekili

Hamdi Orhon

Mardin Milletvekili

M. Kâmil Boran

BAŞKAN – Gensoru önergesini yüksek oyuza arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Gensoru önergesi reddedilmiştir.

Kamu oyunu kazanmanın etkin aracı resmî ilanların dağılımında var olan yandaş basına para desteği sağlama ya da yeni yayınları yaşama geçirmek biçimindeki girişimler sürekli tartışılıp eleştirildi.

Soruşturma önerisi önce iktidarın Meclis grubunda ele alınıp tartışıldı. Bu görüşmeler sırasında değerli düşünceler sergilendi.

Çok partili yönetimin başlangıç yıllarında, iktidar, muhalefet ilişkilerini en yetkilinin beyanı ile tarihe mal etmeye yardımcı olan, Başbakanın parti grubundaki konuşması aynen alındı. (1)

b) "BAŞBAKAN ADNAN MENDERES – Muhterem arkadaşlar, Hamit Şevket İnce arkadaşımızın benim konuşmalarım münasebetiyle Hükümetin icraatını açık olarak vasıflandırıp övmesini teşekkürle karşılarım.

Esas meseleye gelince; Samet Ağaoğlu arkadaşımın takririn, delilsiz olduğu ileri sürülmek suretiyle reddi lâzım gelir, yolundaki ifadesine dayanarak Hamit Şevket arkadaşımızın ileri sürdüğü mütalaayı dinlediniz. "İşimiz açıktır, efkârı umumiye önünde meseleyi müzakere edelim, şimdiden delilleri yoktur demeyelim. Delilleri müzakerelerin cereyanı esnasında getirebilirler, bu sebepten dolayı müzakere açıp meseleyi herkesin önünde konuşalım" diyorlar.

Evvela mesele nedir? Mesele, tamamen siyasidir, siyasî mahiyette meseledir. Bu, bizim zamanımızda mı siyasî bir mesele olmuştur? Hayır. Bu kanunun çıktığı andan itibaren tatbik edilegelmekte olduğu bütün seyri içinde daima siyasî bir mesele olarak ortadadır. Ankara'da Ulus Gazetesinden başka gazete çıkarmamışlardır, şu kadar para almışlardır. Bu suiistimal midir? Kanun hükümete salâhiyet vermiş, o salâhiyeti kullanmışlardır. Bu resmî ilanlar meselesinin hatta Tanzimat Devrine kadar giden bir nevi tarihi vardır. O zaman da Takvimi Vekayı almışlar, oraya gitmiş, buraya gitmiş, münakaşalar olmuştur.

Şimdi, bu meselenin bizim grubumuzun vicdanen alâkadar olması icap eden bir tek ciheti vardır ve o da şudur : Bu siyasî mahiyeti yanında, acaba bu resmî ilanların sureti tevziinde Hükümet, takdirini kullanırken, herhangi bir suiistimale, zimmete para geçirmeye meydan vermiş midir, vermemiş midir? Bu tevziat, meselenin tamamen siyasî mahiyetine göre yapılmıştır. Bundan emin olduktan sonra ne diyeceğiz? Hangi adalet ölçüsüne vuracağız? Tirajı mı esas tutacağız? Falan gazete şudur budur diye mi taksim yapacağız? Bu kanunun tatbikatında bir Hükümet

(1) TBMM Kitaplığı Esas No. : 1972-1752. Remiz : 2.11. D.P. Meclis Grubu Müzakerelerine ait Tutanak 29-29 Mayıs 1952.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

siyasî görüşlerine göre takdirini, gazeteleri kullanarak, her birine 100 bin, 150 bin, 200 bin liralık ilan tevzi edecektir. Bu da böyle yapılmıştır. (Alkışlar) Grubumuz için, insanı ilk bakışta bir adaletsizlik hissi altında bırakacak tarzda hücumlara yer vermek, adalet ölçüsünü kaybetmek suretiyle icraat yapmış olmak gibi bir manzara göstermek, partimize karşı bu gün her taraftan ve her cepheden hücumların teksif edilmiş olduğu bir zamanda, hakikaten siyasî bir tedbir olmaz.

Muhterem arkadaşlar, ben şimdi bu ilan meselesinin diğer bir köşesini örten perdenin ucunu kaldırıvereyim de işi bir de o taraftan müşahade buyurunuz :

Gazete ilanları, yalnız resmî ilanlardan ibaret değildir. Hususî ilanlar da vardır. Aklınıza gelir ki, hususî ilanlara ne karışıyorsun, onlardan ne diye bahsediyorsun? Eğer hususî ilanlar ilan sahiplerinin kendi takdirlerine kalmış bir iş olsaydı, filhakika o zaman, hususî teşebbüs sahasında cereyan eden bir iştir, bir ticarî alışveriştir, bunu resmî ilanlarla karıştırmamak icabeder neticesine varabilirdik. Lakin bir mesele öyle değildir. Hususî ilanlar şirketi diye bir şirket mevcuttur. Bu mevzuda başka değişler de mevcut ise de, bu şirket muamelatın hemen hemen % 99'una sahiptir. Bu suretle de fiili bir inhisara maliktir. Hususî ilanların senelik miktarı ise, resmî ilanların belki iki misline yaklaşır.

Şimdi, bu hususî ilanların ne şekilde tevzi edildiğine geleyim, bu işte ilan verenin arzu ve iradesi çok az tesir eder. Tevzi, daha ziyade ilan şirketinin iradesine kalmış bir iştir. İlan şirketi bunu nasıl tevzi eder? Arz edeyim arkadaşlar. Bu şirket, beş altı gazete ile öteden beri gayet sıkı münasebet tesis etmiş, bu gazetelerle mukaveleler akdetmiş, anlaşmalar yapmıştır. Bu gazetelerden her birine senede 300-400 bin liralık ilan verilir. Büyük gazete dediğimiz bu gazeteler, hususî ilan şirketiyle tam bir mutabakat halindedirler. Bu inhisar manzarası göstermemek için öteki gazetelere de serpiştirme kabilinden az miktarda ilan verilir, bazılarına hiç verilmez ve böylece iş idare olunur. Resmî ilanların yanında, hususî ilanlar böyle bir rejime tabi bulunmaktadır ve tekrar arz edeyim, bu hususî ilanlar büyük bir yekûn, büyük bir rakam tutmaktadır. Bir bakımdan matbuatımız, resmî ilan alan gazeteler, hususî ilan alan gazeteler diye adeta ikiye ayrılmış vaziyettedir. Muhterem arkadaşlar, matbuat, gayet keskin bir silahtır. Matbuatın fikir hürriyetinin zarurî bir vasıtası mahiyetiyle faydaları olduğu gibi, bu keskin silahın namütenahi zararları bulunduğu, demokrasi tarihi boyunca her memlekette müşahade edilmiş hakikatlerdendir. Bunların önünü almak için birçok çarelere baş vurulmuştur. Çünkü, hürriyetin suiistimali, evvela hürriyeti ifna etmek neti-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

cesine varır. Bu itibarla birçok memleketlerde, çok zamanlar bunun tedbirleri aranmaya ve alınmaya başlanmıştır. Fakat, bir tek tedbirden başka hiçbir tedbir müspet netice vermemiştir. O bir tek tedbir de, matbuat hürriyetinin zararının yine matbuat hürriyeti ile telafisi mümkün olduğu esasına dayanır. Bunun da manası şudur ki, matbuat, kül halinde bir tarafta teraküm etmiş olmamak lâzım gelir. Zait ile nakıs birbirini ifna eder kabilinden, her fikri müdafaa edilebilecek mebzuliyette gazetenin mevcudiyeti, matbuat hürriyetini nispeten muvazeneli neticelere götürmek için tek müspet tedbir olarak kendisini göstermiştir.

Muhterem arkadaşlar, geçen sene Temmuz, Ağustos aylarını hatırlayınız. Türkiye'de memleket şumul gazeteler İstanbul'da çıkmaktadır. Bunlar beş altı gazetedir. O zaman geçen senenin Temmuz aylarında bunların hepsinin bir araya gelmelerine haklı haksız diyemeyeceğim. Çünkü haklı olmak için hiçbir sebep yoktu, bunların hepsinin "Allah rızası için Demokrat Partiye rey vermeyin" diye yazı yazmasını icap ettirecek ciddi bir sebep mevcut değildir. Fakat, bunlar, o zaman, ara seçimlerine girerken hepsi bir araya gelmiş, Allah rızası için Demokrat Partiye rey vermeyin diye haykırmakta idiler. Hatta Demokrat Parti şurada kaybedecek, burada kaybedecek diye anketlerle umumî efkarı tesir altında bırakmak için çalıştılar. Arkadaşlar, işte böyle bir zamanda, parti reisi olarak, hükümet reisi olarak, ağır mesuliyetler altında bulunduğumuzu hissettik. Müsaade ederseniz arz edeyim. Seçim yirmi mebusluk üzerinde cereyan edecekti. Bu 20 mebusluğu 10ptan kazanmakta, kaybetmekte neticeye müessir değildir. Türk milleti lütuf ve ihsanını esirgememiş, bize hakikaten kahir ve kuvvetli bir ekseriyet temin edilebilecek miktarda ve kemmiyette mebus vermişti. Amma arkadaşlar, karşımızdaki parti şirrettir, karşımızdaki muhalefet hatta şerirdir. Kendileri bir affı umumî ile hatta bir affı hususî ile dağdan inmiş, yüze çıkmış eşkiya vaziyetinde oldukları halde, bugün, eşkiyayı tenkile memur kuvvetler halinde ortaya çıkmaktadır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Bakın ne kadar hakikatleri tahrif ederek konuşmaktadır. Dünün millî şefi, bugünkü muhalefet partisi reisi, "Ara seçimleri, 1954 seçimlerini kaybedeceklerini kendilerine anlattığı için telaşdadırlar, korkudadırlar. Telaş ve korkuya dayanan bir iktidar ise tehlikeli yola girmiştir" diyor.

1951 ara seçimlerinde iki mebusluk kazandılar. Biz 18 mebusluk kazandık. Reylerin nisbeti itibarıyla 1950'den hiç geri gitmedik. 1950 ile 1951 arasında, partimiz için en kritik, en tehlikeli devreyi izah edeyim : 1950'ye kadar Türk milleti, demokrasi ve hürriyet aşığı olarak çekmiş olduklarının ıstırabını yüreğinde taşıyarak kıyam etti. Büyük bir heyecan

içinde 4-5 sene her mahrumiyete göğüs gererek mücadele etti. 1950 seçimleri bu mücadelenin mesut neticelerini verdi, eski iktidar bertaraf edildi. Eski devri kapadık ve bu millet, muhterem ve mübarek eli ile yeni bir devir açtı. Bu devir açılır açılmaz, memleketteki işleri eski gidişinden büsbütün başka bir mecraya intikal ettirmeye, senelerin yığıldığı ihtiyaçları birden bire temin etmeye imkân yoktu. Binaenaleyh, büyük bir ümitle yapılan mücadelenin mesut neticesini gördükten sonra onun meyvelerini de süratle tatmak lâzım geleceği kanaati ile mütehalliydik.

Bunu arzdan maksadım şudur : Bu büyük sevincin arkasından sü-kutu hayal de süratle gelebilirdi. Hükümetin, içte ve dışta, malî, iktisadî, içtimai ve siyasî türlü ağır ve müşkül vaziyetlerle karşılaşmakta olduğunu, karşı karşıya bulunduğunu tasavvur ediniz. Sonra arkadaşlar, hepimiz birbirimizi yeni tanımışız. Fikirlerimizi muayyen istikâmetlerde organize etmek imkânını çok az bulmuşuz. Çok genç bir partiydik, Millet Meclisi çok genç bir Millet Meclisiydi. Ondan sonra gayet hilekâr politikanın desisesini öğrenmiş, fasıkı mahrum vaziyetinde bir sabık iktidar, siperlere sinmiş olarak beklemekte idi. Bütün bunların karşısına, maddî bir netice almadan, bir yıllık devre dahi geçmeden, rakam olarak bir şey konuşmaya imkân olmadan, bütçenizde 950 milyon liralık açık vardır iddiasını maddî delillerle reddetmek imkânını henüz elde etmeden, böyle bir zamanda ara seçimlerini yapmak mecburiyetinde kaldık. Bu ara seçimlerine gittiğimiz zaman İstanbul matbuatı bir tröst halinde karşınıza çıktı ve Allah'ını seven Demokrat Partiye rey vermesin dedi. Bu tehlikeli zamanı kastederek eski millî şef, bugün "ara seçimleri kendilerine 1954 seçimlerini kaybedeceklerini anlattı." diyor. Arkadaşlar, 20 mebusluktan 18 mesulluğu kazandığımız halde bu adam böyle konuşursa, Allah göstermesin geçen sene ara seçimlerinde eğer biz 10-15 mebusluk kaybetmiş olsaydık, acaba bu memlekette istikrarı siyasî bırakacaklar mı idi? (Asla sesleri) Geçen senenin ara seçimi, 1-2 senenin istikrarını temin etmiştir. Adam daha iktidarımızın ikinci, üçüncü ayında, teşbihte hata olmaz, sırtlan gibi dişlerini göstererek "bu memlekette baştan başa huzursuzluk vardır, kalkın ey ehli vatan" teranelerine başladı. Onun arkasından gelecek şu idi: Ne duruyorsunuz? Türk milleti, 1950 seçimlerinde al-dandığını öğrenmiş ve anlamıştır. Acaba dört sene bekleyecek mi? Aldandı. Buna rağmen milletin istemediği iktidar dört sene milletin başında mı kalacak? O halde ne yapmak lâzım? Dünya tehlikeli bir durum arz ediyor. Dört sene memleketi idare etmek vazifesi üzerine verilecek olan bir parti, eğer daha iktidarının üçüncü ayında bariz liyakatsizliği ile bu milletin itimadını kaybetmiş ise, dört sene nasıl bekleyeceğiz? Bu vatani na-

sıl ellerine bırakacağız? Bu gibi konuşmalarla, tahrikin tercih edildiği istikâmetteki neticesinin ne olduğunu bulmak mantıkî olarak güç bir şey değildir. Hatta ara seçimlerinde dahi, "memleketi kazaya uğratacaklarından korkuyoruz." sözleri söylenmiştir.

Arkadaşlar, deseydi ki : "Bütçe fena gidiyor, memleket fena idare ediliyor, iktisadî tehlikeyi karşılamak lâzımdır." bu veya buna benzer deseydi. Hayır böyle değil, bunların hepsinden daha fazla tasavvur ediniz, "memleketi kazaya uğratacaklarından korkuyorum." diyor. Bunun manası nedir? Memleketi batıracaklar demektir. İktidarımız üzerine, millete bu kadar itimatsızlığı bu derecede tahrik edici bir lisan ile söylemek, ne yapıp yapıp, bunların al aşağı edin diye telkin etmekten başka nedir? Bu derece şerir bir muhalefet karşısında, olduğumuz ve dünya şartları bakımından memleket ufuklarının salim ve berrak bulunmadığını her zaman hatırlatmak lâzım gelir.

İşte, arkadaşlar, ara seçimleri böyle bir zamanda idi ve bu kadar mühimdi. O ara seçimlerinde, biz, parti olarak, mutlak ve mutlak bir huruç hareketi yapmak mecburiyetinde idik. O huruç hareketini bendeniz yaptım. Ne ile mi yaptım? Evvela bununla yaptım.

Muhterem arkadaşlar, hükûmetin, hükûmet olarak bizim, bu resmî ilanları yeni şekline bağlayan kararnamemiz. Hükûmet olarak bizim, partimize karşı yaptığımız bir fedakârlıktır. Bunu gayet iyi bilmemiz lâzımdır. Biz bu kararı alırken, bunun arkasından gelecek belâyâyı hesap etmeyecek kadar tecrübesiz bir hükûmet mi idik? Diyorlar ki siz kendinizi metheden gazetelere veriyorsunuz. Bunu da topu topu beş gazeteye yüklemek onlara daha cazip bir manzara arz edebilirdi. Hele ve hele bu kararı almak suretiyle kendilerinden başka gazeteleri de yaşatmak karârında olduğumuzu ifham ettiğimiz gün, bu kararın onları akûr bir şekilde bizim üzerimize ne dereceye kadar ağır hücumlara tahrik edeceğini takdir etmeyecek insanlar mı idik?

Bunun arkasından gelecek manzarayı, feryadı, gürültüyü önceden ve gayet yakından görür gibi takdir edecek vaziyette idik. Ama bunu göze almadan, riskleri göze almadan büyük işler yapmak katıyyen mümkün değildir.

Şimdi arkadaşlar, büyük gazeteler diyorlar ki, biz bedava neşrederiz. Bedava neşrederler. Ben de onların yerinde olsam bedava neşrederim. Niçin arz edeyim : Öte tarafta 20 gazete var ki bunlar büyük gazetelerin mecmu tirajından fazla tiraj yapmaktadırlar. Bunların müşterisi büyük gazetelerin müşterisinden fazladır. Fakat bunlar rotatif temin edememiş-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

lerdir, şirket kuramamışlardır, bankalardan para alamamaktadırlar. Teessüs etmenin nimetlerinden faydalanmak imkânını bulamamışlardır. Büyük rekabet karşısında ayakta durmak imkânına malik değildirler. Bunlardan resmî ilan desteğini aldınız mı iş bitmiştir. Netice olacaktır. Bunların karileri ötekilerine intikal edecektir. Bu vaziyette büyük gazete olsanız, bir sene altı ay dışınızı sıkarak resmî ilanları bedava neşretmez misiniz? Pek âlâ edersiniz. Esasen onlar hususî ilanlarla namütenahi mütenaim olmaktadır.

Resmî ilanlarla hususî ilanları mezcederek beraber mütalaa etmek lâzımdır. Asıl adalet budur. Ben bu adalete her zaman hazırım. Resmî ve hususî ilanların paralarını birleştirelim ve kabul edilecek bir formül ve kıstas dahilinde taksim edelim. Böyle yapmıyorlar. Hususî ilanlar da onların, resmî ilanlar da onların olsun istiyorlar. Bunlar veliaht yaşatan cinsten insanlar değildir. Burada, Ankara'da Ulus 25 sene tek başına çıktı. Acaba başkentte ikinci bir gazete çıkaracak evladı vatan yok mu idi? Niçin Ulus tek başına kaldı. Çünkü çıkartmadılar. Hatta söyleyeyim, sinemayı bile tek sinema olarak ellerinde tuttular. Bunlarda inhisarcılık namütenahidir. Arkadaşlar, arz edeyim, bakınız, gazeteler 5-10 bin nüsha basmak için yevmiye 400-500 lira vermek mecburiyetindedirler. Kağıt pahalıdır, o da ayrı. Binaenaleyh bu memlekette ancak 15-20 bin tirajın üstünde olan gazete, ben resmî ilanlardan müstağniyim diyebilir ve müstağni olarak yaşayabilir. Aksi takdirde imkân yoktur. Umumî tirajın bu kadar düşük olduğu bir memlekette gazete çıkarmak ve 20 bin tirajın üstüne çıkmak bir emri muhaldir. O halde, gazete olabilmek ve yaşayabilmek imkânı, önceden teessüs etmek imtiyazına bağlı bir keyfiyet halinde karşımıza çıkıyor. Sözlerimin başlangıcında dedim ki, matbuat hürriyetinin zararı gazeteler adedinin çoğalması ile tadil olunabilir ve nimeti o suretle elde edilebilir. Şimdi memleket bizi seviyormuş. Sevdigi ne ile malum? Ara seçimlerinde iki mebusluğa karşı 18 mebusluk verdi. Bir de o günkü matbuatın çehresine bakınız. Matbuatın o günkü o manzarasının efkârı umumiye ile hiçbir ilgisi olmadığını göstermek için, ara seçimlerinin bu neticesi kâfidir. Şimdi, tasavvur ediniz, beş altı gazete memleket efkârı umumiyesini inhisar altına alacak olursa, bunların yanında irili ufaklı bir takım gazeteler mevcut olmadığından, iktidar kendi sesini bu memlekette duyurmak ihtiyacından mahrum olması lâzım gelen bir vaziyet hasıl olacaktır. Milletin güveni ile iktidara gelmiş bir partinin memleketle irtibatı bu suretle kesilmiş olursa, bu tazyikin siyasi istikrar bakımından mahzurlu neticeler doğuracağını kabul etmek lâzımdır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlar, bu zaruretiler karşısında tedbirler alırken, arz ettiğim gibi, hükümet reisi olarak fedakârlık yaptı ve parti reisi olarak partinin bir huruç hareketini temin edecek her çareye baş vurdum. Bunu bir defa gensoru münasebetiyle, bu bir gensoru mevzuu değildir, diye reddettiniz. Meclis olarak reddettik. Şimdi biz, şayet demokratik yoldan yürüdüğünden haklı olduğundan emin ve vicdanı mutmain insanlar isek, ötekine berikine sabahtan akşama bir takım bahşişler vermek suretiyle hareket lüzumuna kail olmamamız, buna tenezzül etmememiz lâzımdır. Biz hüsnü hal mazabatasıyla kendimizi başkalarına iyi tanıtmak mecburiyetinde bulunan bir iktidar değiliz. Mahalle içinde namusundan, iffetinden şüphe edilen bir kadının hüsnü hal ve varakası aramak ihtiyaç ve tenezzülünde olması gibi, bir takım bahşayişleri peşinde koşacak parti değiliz. Biz efal ve harekâtımızla demokratik yolda yürüdüğümüze vicdanen kani bulunuyoruz ve buna inanıyoruz.

Istitraden şunu arz edeyim :

Dünkü müzakerelerde bazı arkadaşlarım, Barutçu'ya söz vermeli idik, dediler Barutçu'ya niçin söz verelim? Takdir sizindir. Fakat içtüzük diyor ki bir mebus sataşıldığına kani ise ve sataşıldığına kani olarak direniyorsa, reis de sataşılmadığına kani ise ve bu kanaati taşıyorsa heyeti umummiye hakem olur. Hakem, heyeti umumiyeye olmalıdır.

Sataşma vaki miydi? Değildi. Biz sataşan insanlar karşındayız. Buraya çıkan hemen her muhalefet sözcüsü heyeti umumiyeye hakaret etmekle sözüne başlıyor ve öyle bitiriyor. Bu topluluğun bir kısmı, heyeti umumiyeye mutlaka ve mutlaka sabahtan akşama kadar hakaret etmek hakkına ve imtiyazına sahip değildir. Dün Celâl Yardımcı gayet açık ve güzel izah etti. Hangi yollardan, hangi kaidelere istinat ederek 25 senemih gibi oturduklarını biliyoruz. İstiklâl mahkemeleri kurdular, o yetmemiş gibi idareci örfiye ilan ettiler, dar ağaçları kurdular. Şimdi ise, bizleri yan yollardan nasıl yıpratacağız diye şeytânkâr zekalarını sabahtan akşama kadar kullanmaktadırlar.

Biz, parti olarak mevcudiyetimizi muhafaza etmek mecburiyetindeyiz. Memleketin istikrarı buna bağlıdır. Niçin bahşayişde bulunalım? Biz, onların bizim başımıza koydukları küpü başımızdan bir türlü atamamaktayız. Demokratik olmak fobisi. Sanki dünün hile karışmamış süt gibi beyaz demokratları imişler gibi, bugün kalkmışlar, burada bir jüri halinde bizim ifade ve harekâtımızı demokrasi kıstasına vurmaktadırlar. Biz de müthiş surette bunun tesiri altındayız arkadaşlar. Memlekette serbest seçim var, serbest matbuat var. Matbuat, yalnız, fikirlerini serbest yazma değil, tenkit etme değil, serbestçe küfretmek, bunu açıkça söylüyorum.

Serbestçe küfretmek imkânına sahiptir. Türkiye'deki matbuat hürriyeti hiçbir tarafta yoktur. Biz gelir gelmez ne yaptık? 30 uncu maddeyi, matbuat suçluları muhakemelerinin mevkufen cereyan etmesi usulünü kaldırdık. Asıl işin canı orada idi. Bir dava aç, gazeteciyi içeri tık, 3-5 ay yat-sın, ondan sonra beraat kararı da asla, mesele kalmamıştır. Verin bana bu salahiyeti, bütün matbuatı baştan aşağıya susturayım. Bunu biz kaldırdık. Hal böyle iken, şimdi gelmiş, adam diyor ki, bunların hepsini 24 saatte düzeltirim. 24 sene senin elin kolun bağlı idi de onun için mi düzeltemedin? Onun müteaffın nefesiyle sabahtan akşama kadar bize demokrasi dersi vermesine tahammül etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Daha nerelere kadar tahammül edeceğiz? *(Alkışlar)* Dün seçimden çıktık, yarın seçime gideceğiz. İşte hür matbuat, işte bütün müesseseleriyle kurulmuş hür demokrasi. Bütün dünya böyle tanıyor, ama bunlar mutlaka içimizden çatlatmak, patlatmak için her şeye baş vurmaktadırlar. Şemsettin Günaltay'ın bugün düştüğü vaziyeti bir mütalaa ediniz, onun düştüğü vaziyetle Halk Partisinin ne hale geldiğini bir düşününüz. Bugün 1952 senesinin Mayıs ayında bizim partimizin içinde şef sistemi caridir diyor. Biz bu partinin içinde şeflik var diye şikâyet ettiğimiz zaman, bu yüzden bizi ihraç ettikleri zaman, onun başvekillik yaptığı zaman, bizim partimiz düsturu mükerrerdur diyordu. Bunun manası, bundan daha iyi parti olmasıdır. Düne kadar böyle bağıryordu. Şimdi ise aksini söylüyor. Bunların için başka, dışı başkadır. Kendi vicdanlarını ve ne kadar hak-sız olduklarını bu kadar iyi bilenler. Karşısında biz, tuttuğumuz yolun doğru olduğundan şüpheli imişiz gibi, biz efkârı umumiyenin ithamkâr nazarları altında bulunduruyorlarmış gibi, böyle bir zannı batıl altında, tavizler yoluna gitmeğe ihtiyacımız yoktur.

Arkadaşlar, soruyorum, albay maaşından karun kadar zengin oldun diyorum. Güya cevap veriyor ve benim gelir beyannamem elinizdedir diyor. Arkadaşlar, cevabın ne kadar zaif olduğunu görüyor musunuz? Asıl şimdi beyanname istemek zamanı gelmiştir. Onun bahsettiği gelir vergisi beyannamesi, mal beyannamesi değil, gelir vergisi beyannamesine, malûm, gelir getiren mallar girer. Bu adamın bir kamyon tahvili varsa, bu beyannameye girer mi? Evinde bir küp altını varsa, gelir beyannamesine girer mi? Eğer karısının üzerinde bir küp altın bedeli dört pırlantası varsa, bunların gelir beyannamesine giren yeri var mı? Bunun böyle olmadığını bilir. Amma sûretâ suali cevaplamış olmak için, hakikatte ise sualden hain gibi kaçınmak için bu sözleri söylemektedir. Bunların içi başka, dışı başkadır. Biz doğru bildiğimiz yolda yürüyeceğiz. Bunların arzu ettikleri demokrasi, bizi al aşağı etmektir. Biz demokrasiyi onların rağmine tahakkuk ettirdik. Onların rağmine tekemmül de ettireceğiz. *(Alkışlar)*

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Şimdi bir siyasî hücum karşısındayız. Biraz evvel Samed Ağaoğlu'nun tebarüz ettirdiği mesele şudur : Vakit vermek istemiyorlar. Bizi boğmak istiyorlar. İki, üç veya altı ay daha vakit geçerse, bu inşa devrinin neticelerini teşkil edecek rakamları da rakamlarımıza, icraatımıza ilave edecek olursak, onlar büsbütün kötü vaziyete düşeceklerdir. Elllerinde hangi fizîki veya metafizik ölçü vardır? Vatandaşlara iyi muamele edilmediğine hanginiz vicdanen kanisiniz? Bizim karşımıza bu iddia ile çıkıyorlar. Ondan sonra bir iddiaları da resmî ilanlar meselesidir. Bir defa beş altı gazetesinin beraberce yazdığı istifa takririnden aynı kelimeleri aynı cümleleri alarak kullanıyorlar. Müşterek bir siyasî hücum karşısında olduğumuzu bir an için unutmaya ve bunu ikmal etmeye imkân ve ihtimal yoktur.

Radyo meselesine geelim : Hükümet adamının konuştuğunu radyo neşredecektir. Bir sizden bir bizden diyerek partiler arasında taksim yapacak değiliz. Hükümet reisi, parti reisi olarak değil, kendi iktidarını muhafaza edecek tarzda konuşacaktır. Hükümet reisidir, neticei hukukiye tevhit edecek sözler söyler, vatandaşın bunu öğrenmek hakkıdır, elbette dozu dahilinde bunlar memlekete bildirilecektir. Gazete mi yaptık, para biriktirdik de gazete mi kurduk. 400 küsur mebuslu bir partiyiz, bir gazetemiz yok. Organize olabildik mi? Fikir ve hareketle manevî teşkilâtlanma beraber yürümedi. Biz fiil ve hareket sahasına parti olarak o derece tekemmül ettik ki, gazete yapmak, şunu bunu yapmak gibi şeyler geride kaldı, müvazi yürütemedik. Bu, genç bir parti oluşumuzun ve süratle inkişaf etmemizin bir neticesidir. Bu tıpkı bir genç çocuğun birdenbire boya verdiği zaman bir türlü enine genişleyememesi gibi bir zarureti tabiiyedir. Binaenaleyh böyle bir vaziyette, Mecliste kahir ekseriyetimiz olmasına rağmen sesimizi işittirecek üç beş milyondan mahrumuz arkadaşlar. Arkadaşlar, öyle zamanlar geldi ki 3-5 milyon liranın mevcudiyeti bir milletin kaderini değiştirebilirdi. Biz parti olarak mücadele ederken kasamızda hiçbir zaman 20 000 liranın mevcut olduğunu bilmiyorum. Halbuki mübeccel, muazzez ve mukaddes olan o macadelenin iyi bir netice verebilmesi için küçük rakamların ne derece ehemmiyet arz ettiğini bir tüccarın bir yıllık kazancının bir milletin kaderini değiştirecek kadar ehemmiyeti bulunduğu zamanların gelip geçtiğini biliyoruz. Bugün yine aynı vaziyetteyiz. Ne gazetemiz, ne bir şeyimiz var, yakında olacak inşallah. Böyle bir vaziyette bizi hem manen bir ricat mecburiyeti karşısında bırakmak, hem de elimizdeki gazete silahını almak istiyorlar. Bu memlekette muvazene teessüs edinceye kadar buna tahammül etmek lâzımdır. Şayet bazı arkadaşlarımız bunun zahiri bir adalet manzarası arz ettiğini söylerlerse, cevaben diyebilirim ki bu büyük adaletin ta kendisidir. Kü-

çük adalet değil, küçük prensip değil, büyük prensibin ve büyük adale-
tin bunda olduğunu bilmek lâzımdır. Arkadaşlar, bu memleketi siyasi is-
tikrarını başka türlü tutmağa imkân yoktur. Yunanistan'ın vaziyetine ba-
kınız 5 senede 25 hükümet değişiyor. Vasatı olarak bir hükümetin ömrü
2,5-3 aydır ve bu türlü felâketli manzaralar arz eder. Arkadaşlar, affını-
za mağrûren arz edeyim. Muhilli tevazu olsa dahi müsaade buyurun arz
edeyim. Partimizin en büyük muvaffakiyeti şudur ki, bir hükümet kur-
dunuz, iki seneden beri o hükümeti tutmaktasınız. Bu, akıllara hayret
verici bir keyfiyettir. Bizim yaptığımız mücadele, iktidara geliş şartlarımız
ve memleketin içinde bulunduğu tabii şartlar bakımından, hakikaten
akıllara hayret verecek mahiyettedir. Evvel büyük muvaffakiyetimiz bu-
dur. Demokrasinin çok zaman evvel teessüp edip tatbik edilmekte oldu-
ğu başka memleketlerde, hatta bir monarşi desteği içinde bulunduğu Yu-
nanistan'da, hükümetlerin ömrü üç ayı bulmuyor. Bunun o memleketler
nam ve hesabına arz ettiği felâketli manzara meydandadır. Bunun o
memleketlerin hayatlarına mal olmak gibi tehlikeler arz ettiği gayet açık
hakikatlerdendir.

Yunanistan bir kardeş kavgası içinde can vermekten, büyük himmet-
lerle ve büyük devletlerin büyük gayretleriyle kendisini kurtarabildi.
Kendi kendisine kalmış olsaydı, kardeş kavgası sahasında millet olarak
canını teslim etmek gibi büyük bir tehlike içinde idi.

Şimdi, biz büyük bir operasyon yaptık. Bu, başka yerde de söylediğim
gibi, bir iktidarın değişmesi değil, bunu gayet iyi bilmek lâzımdır. İktida-
rın bir partinin elinden diğer bir parti eline geçmesi değil, bu bir devrin
kapanıp yeni bir devrin açılmasıdır ve gayet derin bir inkılâptır. Hakika-
ten bir millî hakimiyet hadisesidir, derebeyliğin bu memlekette kovul-
ması, şekaveti milliyenin bu memlekette nefyedilmesi hadisesidir. Böy-
le büyük bir hadise kolay olmaz. Bunun mağdurları, daha bir çeyrek asır
yaşayacaklardır. Bir kısım idraksiz devlet memurundan tutunuz, dünkü
rejimin nimetlerinden istifade edenler, şebekeleşmiş olarak bu memleke-
tin her tarafında mevcuttur. Devlet memuru bugün niçin aleyhinizdedir?
Dün o devlet memuru değil, devletin kendisi idi; bugün memur, milletin
memuru oldu. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bunu herkes vicdanında hazmede-
nez. Dünkü beyliğine bakıyor, dün vatandaş karşısına iki büküm geli-
yordu. Bugün ise vatandaş direniyor, hakkını istiyor. Bir defa tahakküm
ve enaniyeti tatmin edilmediği için muztarıptır. İkincisi, alışkanlığı vardır.
Fakat karşısındaki vatandaş bugün boyun eğecek vatandaş değildir.
Hakkını arayacak ve sesini memleketin bir başından öbür başına akset-
tirecek bir vatandaşdır. Bir kısım arkadaşlar geliyorlar ve "ne hikmettir

bilmiyorum ne yaptık ki şu böyle bu böyle oldu" diyorlar. Kendilerine böylece izah ettim : Bir kısım devlet memurunun hakikâten gayri memnun oluşları, dünün hasreti karşısında yanıp kavruluşlarından ileri gelmektedir. Biz, birtakım dar görüşlü devlet memurlarını böyle görmekteyiz.

Bendeniz mevzuu çok dağıttım. Huzurunuzda çoktan beri konuşamadım. Konuşmak imkânları olmuyor. Bu imkânları bulamadım. Bir bu iltiyaçla, bir de içinde bulunduğumuz şartları sayıp dökmek ve nasıl bir vaziyet karşısında olduğumuzu belirtmek için, mevzuu dağılıyorum.

Yaygara yapıyorlar. Onu gazetelerin de zikretmiş olması lâzımdır. Onlar kendilerini gayet haklı görmektedirler. Susturuluyoruz diyorlar. Halbuki kendileri Meclis kürsüsünden adam alır döverlerdi.

Arkadaşlar, şimdi üç dördü tane adam şuraya dikiliyor, tehditkâr vaziyet alıyor ve büyük ekseriyete hakaret etmek için hürriyetin kilincini kuşanıyorlar. Hakaret ettikleri zaman cevap verildiğinde, dikkat ediniz, nasıl tehditkârdırlar. Ekalliyet ekseriyete şirretlikle tahakküm etmek istiyorlar. Biz böyle bir vaziyet karşındayız. Bunların hepsini konuşacağım, müsaade ederseniz kendilerine karşı da... (İyi olur, bravo sesleri, alkışlar)

Ben, burada konuşurken, Celâl Yardımcı'nın kendisine saldıranların karşısında nasıl müşkülât içinde kaldığını biliyorum. Heyeti umumiyenin karşısına çıkıp, ona hakaret ettikten sonra "bana söz vermiyor musunuz" tazallümü hakikaten çok hainanedir.

Arkadaşlar, zabıtları okuyun. Onlar mı bize hakaret etmiş, biz mi onlara? Onlar mı suçlu, biz mi? Onlar mı güçlü, biz mi? Zabıtları bîtaraf bir heyete tetkik ettiriniz, çıkacak netice karşısında hayrette kalacaksınız. Bize karşı mütemadiyen bu antidemokratiktir, antidemokratiktir, antidemokratiktir diye tutturmuşlar, biz de mütemadiyen aman antidemokratik olmasın, aman antidemokratik olmasın, demişiz. (Alkışlar) Bakınız arkadaşlar, kendileri ilanda yılda 300 000 lira kazandıkları halde bu resmî ilanların gazeteleri iğfal ettiğini söylüyorlar. Daha iyi efkârı umumiye de iğfal edilmiş gazeteleri görür, siz de kalkar yazarsınız, siz kendinizden eminsiniz, 40 bin 400 bin altın rüşvete tenezzül etmeyecek kadar selâmeti ahlâkiyeye maliksiniz; kalkar "o gazete resmî ilanlardan para aldığı için yalan yazar" dersiniz. Bu suretle hem onların dalkavukluklarının teşirini bertaraf edersiniz, hem de kendinizi onlarla kıyas ettirmek imkânını bularak ne kadar makbul insanlar olduğunuzu efkârı umumiyeye anlatır ve kabul ettirmiş olursunuz. Fakat onların telaşı başkadır. Bu gaze-

teler kendi müşterilerini almaktadırlar ve ayakta durdukları müddetçe müşterilerini almakta devam edeceklerdir. Hadise bundan ibarettir. Hadisenin esası şudur ki bugün, aranızda parti farkı olmakla beraber, gazeteler hakikatte iki cepheye ayrılmıştır. Bunların hepsinin bir tarafa toplanıp da iktidarın üzerine abanması mı iyidir, yoksa bu suretle, hiç olmazsa iktidarın sesini, sözünü aksettirecek başka gazetelerin mevcudiyetini grubumuzun matlup ve mültezem midir? Vereceğiniz karar bundan ibarettir. Biz, bir mahkeme huzurunda dava hallediyor değiliz. Siyasi bir mesele hallediyoruz. Esrar perdesi diyorlar, yalan söylüyorlar. Kudret gazetesi, her ay her gün, hangi gazetelerin ne miktar ilan parası aldığını yazmaktadır. Ortada gizleme diye bir şey yoktur. Bütçe Encümeninde müzakereler yapıldı. Muhalefetin talebi üzerine -şimdi karşımda duruyor- Enver Adakan arkadaşımız geldi, tevziat listesini istedi, bunları kendisine verdik, muhalif arkadaşlara da verdik. Bunun gizli kapaklısı nerede? Hepsi aşikârdır. Fakat bunların arzu ettikleri başkadır. Dediğim gibi eğer bir mahkeme olsa, bu hakikaten kıstasları önceden konulmuş da bu kıstaslara göre yapılmış mı, yapılmamış mı gibi tarzında bir muhakeme cereyan edecek vaziyet karşısında bulunsak, bir an için bile tereddüt etmem. Ama vaziyet böyle değildir. Siyasi bir dava karşındayız.

Namuskâr bir partinin başka kanallardan mâmelek edinmek suretiyle mevcudiyetini idame ettirmek için lâzım gelen varlığı elde etmek istemeyen bir partinin kendi nefine değil, şu en nazik zamanda memleketin siyasî istikrarını teyit edebilmek gayretleriyle girişmiş oldukları tedbirleri kıstaslara uyararak konulmuş, hükümleri tespit edilmiş bir dava halleri gibi bir dava halinde rüyet etmeğe gitmesi hakikaten nabecadır.

Ondan sonra, dediğim gibi, bunlar gün begün artmaktadır. İnsan, burasına kadar dolu. Bir gemi Reisicumhur forsu çekiyor ve târî süvarisi benim Reisicumhurum budur, onun için çektim diyor. Arkadaşlar bu ihtilâlcuyânedir. Bir bunu düşününüz, bir de düşününüz ki 25 sene devlet ve hükümet reisliği yapmış bir adam ondan sonra benim seyahatım zavallı bir kaptanın mağduriyetine sebep oldu diyor. Tasavvur ediniz, nelerin karşındayız.

Şimdi arkadaşlar, şu azmi, şu kararlı vaziyeti göstermek lâzımdır : Bu memlekette vazifesine bağlı, selâhiyetlerini ve mesuliyetini müdrik, emir mesuliyeti almasını bilen ve memleketi demir bir irade içinde milletin yeniden reyini kullanacağı zamana kadar dört senelik müddet zarfında sapasağlam götürmeyi bilen bir iktidar mevcuttur ve bu iktidarın bir Meclis grubu vardır. Bunu ifade edecek kararınıza mutlaka ihtiyaç vardır arkadaşlar.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Efendim, söz verseydik ne olurdu deniyor. Mesele söz vermek meselesi değildir. Mesele, haklı olduğumuz göstermek meselesidir. Nizamnameyi bozuverin, anane yapıverin diyor. Kara gözün, kara kaşın için mi yapacağız, burada 25 sene oturdun, elin kırık mıydı? Kendin yapaydın. 1947'ye kadar devam eden idarei örfiye onların eseri değil mi idi? Hepsi oldu, unutuldu bitti mi? Artık demokrasi bu memlekette hiçbir tehlikeye maruz kalmayacak şekilde teessüs etti mi?

Mesuliyetimiz büyüktür. Memleketlere dokuz defa demokrasi nimeti, meleği inmiş, mihman olmuş, ondan sonra istibdadın ceberrutu kerratı adide ile tekrar hakim olmuştur. Eğer biz, Allah göstermesin içimizden bir defeksiyona, bir taaffüne, bir inhilâle uğrasak, bu memleket, bu millet evvelâ bu demokrasi denilen nesneden nefret eder. Onların dediği tahakkuk etse de, onlar bizi parçalasalar ne olacak? Ya koalisyona gideceğiz, ki o zaman hiçbir partinin nizamnamesi, programı tatbik edilemez bir hale gelecektir. Yahut ta ekalliyete düşeceğiz. Bu oldu ve başımızdan geçti. 1947-1948 hadiselerini düşününüz. 65 kişi olarak geldiğimiz halde içimizden 27'si başka partiye geçti. Kazara yine böyle hadiseler olsa, Türk milletinin huzuruna nasıl çıkar ve nasıl bize rey veriniz diyebiliriz. O zaman bu millet bize, size 400 mebus verdim bunu nittiniz demez mi? Biz reyimizi falan partiye veriyoruz, seçtiğimiz kimse sonradan başka partiye geçiyor, binaenaleyh bunun ehemmiyeti yoktur. Bu ne biçim demokrasidir, demez mi? Bütün bunları aradılar. Eğer bunlar olmuş olsa idi, memleketin menfaatine mi olurdu? Demokrat Parti Türk milletin can ve hayat, kuvvet ve kudret verdi. Bütün varlıklarıyla bunu parçalamaya çalıştılar. Partimiz, Türk milletinin necip ruhundan doğmuş olan bir partidir. Devlet eli ile hükümet eli ile çalma çırpma paralarla kurulmuş bir parti değildir. Bu milletin öz varlığından, ruhundan kopmuş bir parçadır. Bunu yıkmak ve parçalamak istediler. Testiyi kıranla suyu getiren birbirine karıştı. Suyu getirenler bugün mağdur ve mağmum rolündedir. İşte bu keşmekeş içinde, üç gazete böyle yazacak, günün birinde bu gazetelerin yek avaz bir halde karşımıza çıkmaları ihtimali daima mevcuttur, diye bütün mücadelelerimizde söylemiştik. Matbuatın, mutlaka matbuatın hepsinin bizimle beraber olduğunu söyleyerek mücadeleye girişmedik. Mücadele haklı ve vicdanımızın gösterdiği istikâmette yapılıyor. Bütün bunları, onlara söz vermiyorsunuz, antidemokratiksınız kabilinden bu fobilerin hepsini bir tarafa atmak lâzımdır. Türk milletinin bunlara zerre kadar değer vermediğini bilmek lâzımdır. Demokrat Parti iktidarımız, Hükümetimiz, Meclisimiz, grubumuz bu memleket tarihinde görülmemiş hizmetler yapmaktadır arkadaşlar. Tekrar arz ediyorum,

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

mucizevi hizmetler yapmaktadır ve bu eskiye kıyasla akla kara kadar birbirinden farklıdır. Bizim dört senelik iktidarımız altın harfle yazılacak, altın bir devir teşkil edecektir. Biz kendimizden bu derece eminiz. Binaenaleyh, en ufak bir tereddüde dahi lüzum yoktur. Muhalefet bu şekilde hareketleri, yolumuz üzerindeki avaveleri ile bizi güya şaşırtacaktır. Onların istediği bizim bu hareketlere kendimizi kaptırmamız, Meclisten bir kanun çıkaramamamız, bir meseleyi konuşamamamız, hükümetin iş yapamayacak bir halet içine düşmesidir. Geç kaldılar arkadaşlar... *(Alkışlar)* Madem ki iki seneyi geçirdik, şimdi seçimin sathı mailine gelmiş bulunuyoruz. Bundan sonrasını rahat götürebiliriz. Arkamızda bıraktığımız iki senenin memleketin gözlerinin önüne yığıldığı muazzam hizmetler, muazzam rakamlar vardır. İş buraya geldikten sonra*onlara şirretlik, bize azmü karar kalıyor. Bu azim ve kararı sarsılmaz, bükülmez bir şekilde onlara göstermek lâzımdır ki şerirliğin yüzü dönsün ve kolu kırılsın. *(Sürekli alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, Cemiyetler Kanununun bu muvakkat maddesinin müzakeresi sırasında bendeniz burada bulunamadım. Zabıtları ve gazeteleri başka yerde okudum. Okurken hayretler içinde kaldım. Sanki biz gasıpmışız. Halk Partisinin mallarını zorla istirdat ediyormuşuz. Hakikat neydi? Onlar yalnız kendileri mal edinirler, hatta af buyurun umumhane, meyhane açabilirler, sinema, bar işletebilirler, fakat onların dışında başka hiçbir kimse kendisine lüzumu olmayan bir dükkancığa dahi sahip olamaz. Bu hükmü müdafaa ettiler. Arkadaşlar yüzüzlüğe bakın, eğer bunlar zerre kadar hicap sahibi olsalardı, bana öyle geliyor ki, 1950 seçimlerinden sonra bir takrirle bir teklifle Meclis huzuruna gelir, bunlar kapanmış başka bir devre ait bid'atlardır. Biz artık bunlardan sarfınazar ettik derlerdi.

Ne sözler söylediklerini hayretlerle okuduk.

Arkadaşlar, halkevleri hakkında aldığımız kararla, Cemiyetler Kanununun muvakkat maddesini kaldırmak hususunda almış olduğumuz karar birbirine bağlıdır. Fahri Ağaoğlu arkadaşımızın sözleri de bu silsileden bir teklif mahiyetini taşımaktadır.

Arkadaşlar, hakikatte Konya'da da söylediğim gibi, insan bir defa çalıp çırpıttıktan sonra tövbe-kâr olabilmesi için, artık vaktiyle yaptığı gasp ve çalıp çırpma nimetlerinden istifade etmekte devam etmemesi icabeder. Sen her şeyi yap, yüz milyonları al, ondan sonra da ben muhalefetim, haysiyetli muhalefet lideriyim de. Arkadaşlar, partiler, iktidara geldikleri zaman çaldıkları paralarla gıdalanen teşekküller değildir. Halk Partisi hakikaten, bir yerde de söylediğim gibi, müşterekülmenfaa bir anonim

şirket manzarası arz etmektedir. Bunun hesabını malum değil mi? Onlar söylemezlerse biz söyleriz. Bugün mevcutları yüz milyonları aşmaktadır. Biz bugün hedikape vaziyetindeyiz. Takalar, İnönü'nün etrafındaki birtakım şövalyeler, bunların hepsi, paranın tahrik ve teşvik etmekte olduğu sahte burçlardan, sahte sepirlerden ibarettir. Şimdi mücadelede müsavî miyiz? Müsavî değiliz. Bunu sormakta devam edeceğiz. Hak Partisi eğer bu milletin huzurunda hakikaten kadir ve itibar sahibi bir parti olmasını istiyorsa, evvela mâmelekinin nereden gelmiş olduğunu ortaya koymasına lâzımdır. Bunlara, yüze çıkan eşkiya dedim, bunu açıkça konuşacağım. Kendisi, affı umumî ile kurtulmuş, bugün sizin affınızla mevcut olan bir adamdır. Arkadaşlar, 1946 seçimlerinde bu vatanda kıracak, dökecek her şeyi yapacak, ondan sonra 1950'de kaybetmek ihtimali yoktur diye, aklına göre demokratik bir hareket yapmış gibi bir manzara gösterecek, ondan sonra daevliya kılığına bürünerek milletin huzuruna çıkacak. O halde biz de yapalım. Buraya gelip oturduktan sonra dört sene var, Allah kerim, bu gufranımızı affettirecek tedbirleri dört sene içinde bulursa diye yaşayalım, bu olmaz. Hakikaten devri sabık yaratmayacağız dediğimiz zaman bunların yarın karşımıza bu sürele çıkacağını tasavvur etmemiştik. Bugün nasıl olduklarını görüyoruz, şerirdir, saldırgandır, biz ise sanki suçlu insanlar gibi başımızı eğmişiz... Bugün resmî ilanların hesabını soracaklarmış. Halk Partisinin paralarının hesabını niçin sormuyorsunuz... (Şiddetli alkışlar)

Muhterem arkadaşlar, müesses nizam karşısında şunu unutmamak lâzımdır : Müesses nizama karşı iktilalen denilecek prensiplere bağlanmak suretiyle harekete geçmiş insanlarız. Bizim bu vasfımızı, nefsimize itimadımızı ve inandığımız prensipleri müdafaa etmek kabiliyetimizi hiçbir zaman kaybetmememiz lâzım gelir. Bunların, bizi za'fa ve tereddüde düşürecek sözlerini asla kale almamak lâzımdır. Her gün acaba şimdi çıkıp da ne rol oynayacak diye bakıyorum. Dün şurada oturdum : Faik Ahmet Barutçu mütemadiyen demokrasi yapacağız, demokrasi yapacağız, demokrasi yapacağız (Alkışlar) dedikçe gülüyordum. Bakalım nasıl bir temsil karşındayız diye, onu bekliyordum. (Alkışlar)

Biz ciddi olarak ve sırtımızda bulunan ağır mesuliyetin bütün yükünü hissederek vazife mi göreceğiz, yoksa ortaya demokrasi oyununa çıkmış insanlar gibi karşılıklı birtakım manzaralara imrarı evkat mı edeceğiz? Bunlara karşı, gayet ciddi ve metin tavırlarımızla her türlü şirretliği, şirretlik emelini inkisara uğratacak bir azmü karar ile hareket etmek lâzımdır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bir de eğer müsaade ederseniz ve tasvibinize mazhar olursa, İstanbul'da Tabutlukta, tabutluğun önünde siyasî bir miting yapacağım, arkadaşlar. *(Alkışlar)* Bunu hürriyet kahramanına göstereceğim. Emniyeti umumiyeden vesaik toplatıyorum. Fotoğrafları var. Canlı şahitleri topluyorum. Sahte evliyanın sahteliğini ispat etmek lâzımdır. 33 vatandaşı öldürdükleri yerlerde, 35 vatandaşın, 350 vatandaşın öldürüldüğü yerlerde halkı toplayıp miting yapacağım.

Biz ihtilâlcî insanlarız, biz kuru gürültüye pabuç bırakacak insanlar değiliz. Bunu iyi bilsinler.

Para ile dokuz vilayetten, yirmi vilayetten adam toplayıp getirecek, merak saikasıyla gelenlerle birlikte fotoğraf çıkartacak. İstanbul gazetelelerine hediyeler verecek. Sonra biz de bunlar karşısında ne oluyoruz diyeceğiz. Maşallah maşallah... Biz bunların hepsini biliriz.

Arkadaşlar bu sözlerimde, zannediyorum ki Fahri Ağaoğlu arkadaşımızın sualinin cevapları mündemiçtir. Nihayet mazide de olsa suçluyu aramak mevzuubahistir. Adamlar suçumuz varsa mahkemeye verin diyorlar.

Soruyorum Paşam : 1946 için tahkikat açalım mı diyorum. Sualime cevap vermiyor. Ben Ankara'dan seçildim diyor.

Ankara Milletvekili buradadırlar, Ankara'dan seçilmedi *(Seçilmedi sesleri)* Bunu kendisi de biliyor, yüz binlerce insanın bildiği gibi biliyor, bunların hepsini biliyor.

Bu memlekette siyasî istikrarın temini bakımından zihinlerde hakikatların tebellür etmesi, suçlu ile güçlünün birbirlerinden ayrılmaları lâzımdır. Aynı platform üzerinde mücadele edemeyiz. Demokrasi alanında bunlarla müsavi görünmek, manen dahi kendimizi müsavi görmek ruhlarımıza giran gelir. Şu sıralarda oturduğumuz zaman maruz kaldığımızı, bizimle beraber olan arkadaşlar bilirler. Memlekette bir baştan öbür başa cereyan eden hadiseleri de hep beraber bilmekteyiz, kimlerle muameledeyiz, hangi teranedeyiz, bunları da bilmekteyiz. Şimdi onlara bir tek radyo meselesi kalmış. Allah göstermesin eğer nasip ise iktidara 1954 senesinde geldikleri zaman, demokrasiyi tekemmül ettirecek biricik iş olarak o kalsın da radyo meselesini de onlar halletsin. *(Sürekli alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar, mevzuumuz, resmî ilanlar mevzuudur. Filhalka uzun zamanlar huzurunuzda çıkmamış olmanın verdiği iştîyak ile demin biraz genişçe izah yollarına saptım. Herhangi bir mevzuun izahına girişildiği zaman bir tertip üzerinde yürünebilir ve bir takım meselelere, teyit edici meseleler olarak temas olunabilir. Bir hatibin bazan davasını

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

teyit etmek üzere ele aldığı herhangi bir meseleyi mevzuu müzakere o imiş gibi telâkki edip mikroskop adesesini onun üzerine teksif ederek müzakere mevzuunu tebdil eylemesi, müzakereden netice almak bakımından hakikaten çok hatalı olur. Müzakere mevzuu teşkil etsin diye değil, sadece ele aldığım mevzua yardımcı delil ve teyitler teşkil eylesin diye temas ettiğim mevzular namütenahidir. Bunların her birini bir arkadaş ele alır ve madem ki Başbakan bunu da konuştu, gelin bunu müzakere edelim derse, bunun pek tabii arkası gelmez.

Muhterem arkadaşlar, talî denilemeyecek bir noktanın, arkadaşımız Fethi Çelikbaş'ın temas ettiği talî denilemeyecek bir noktanın tashihi ile söze başlayacağım.

Arkadaşımız, böyle bir takririn verilmesinde siyasî sebepler de olabilir diyor. Bendeniz diyorum ki kati olarak yüzde yüz sebep siyasidir. Bunda en küçük ve şekkü şüphe mevzuu bahis olamaz.

İkinci mesele, acaba şöyle bir delil getirecek olurlarsa hüdanekerde vaziyet ne olur? meselesidir. Fakat ay aydın, yol bellidir. Bu gizli kapaklı bir mesele değildir. Buyurdukları endişeler katiyen varid değildir. Bizim burada kimlere ne para tevzi ettiğimiz ne suretle ifade ediliyorsa, öyledir. Bunun ötesinde herhangi bir muamele varsa dahi, bunlar bizi sureti katiyede alakâdar etmez. Bizim çıkardığımız kararnamede sureti tevzi hükümete aittir, denilmektedir. Biz, her ay başı, ilanların şu nisab dahilinde tevzi edilmesi lâzımdır diye bir tezkere veririz. Şirketin müdürü, muhasebecisi bunu tevzi eder. Şirketin muamelâtında herhangi bir sulistimal varsa, bunu bir hükümetin mesuliyetini mucip olacak bir mesele halinde bu kürsüye getirmek ve hükümeti bundan mesul addetmek asla ve kat'a varid değildir. Eğer şurada burada, vesika diye şu mevzuda, şu şekilde bir şeyler vardır diye kulağına bir şeyler kaçmışsa grubumuzu tanvir etmesi çok yerinde olur. Ben en küçük bir ihtimal vermiyorum, fakat sinek küçüktür ama mide bulandırır. Kulaklarına gelen herhangi bir şey varsa açıkça ifade etsinler. Beraberce mütalaa edelim. Bendeniz bundan, ruhî zâf ifade eden neticeden başka bir netice çıkacağına kani değilim. İnsanların aldıkları zararlar yüzde yüz doğru değildir. Her şeyi inceden inceye tetkik eden, dört başı mamur karar alacağım diye çalışan insan da mutlaka meflûç kalmağa mahkumdur. Büyük neticeler elde etmek için cesur olmak lâzımdır. Grubumuzun da cesurane bir karar alarak, bu memlekette istikrarın ne şekilde tesis edilebileceğini göstermesini bir kere daha rica ediyorum."

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

C) Grup görüşmelerinden sonra ertesi gün konu Meclis Genel Kurulunda görüşmeye alındı.

Bu görüşmeler, çok partili demokratik yönetim tarihimiz için belge niteliğinde olduğu dikkate alınarak aynen alındı.

Van Milletvekili Ferid Melen ve iki arkadaşının, resmi ilan tevziyatındaki yolsuzluk dolayısıyla Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu hakkında soruşturma yapılmasına dair önergesi (1)

26.V.1952

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Resmî ilan tevziyatında tutulmuş olan sakim yolun bir müddettenberi Meclis içinde ve dışında umumî tenkid ve şikâyet konusu olduğu malûmdur.

Bu tenkid ve şikâyetler üzerine tevziyatın âdil ve objektif esaslara irca olunmasına haklı olarak intizar edilirken gün geçtikçe tatbikatın daha vahim bir istikamet aldığı görülmektedir.

Bu tatbikatın her gün yeni tecellilerine şahit oluyoruz. Bunlardan biri (Türk Basın Birliği Ortakları Resmî İlanlar Kolektif Şirketi)'nin son umumi heyet toplantısında meydana çıkmıştır.

Umumi heyete verilen bilançoya nazaran 1951 yılında bu ortaklık eliyle Ankara, İstanbul ve İzmir'de intişar etmekte olan gazetelere tevzi olunan resmî ilanların ücret tutarları 3 455 331 liraya balığ olmuştur.

Geçmiş yılların rakamlarıyla mukayese edilemeyecek bir hadde varmış olan bu ücretlerin hangi esas ve ölçülere göre ve hangi gazetelere tevzi edilmiş olduğu malûm değildir. Her nedense bu rakamların umumi heyet toplantısında açıklanmasından içtinap olunmuştur. O kadar ki Ticaret Kanununun sarîh hükümlerine rağmen tevziata ait hesaplar şirket ortaklarının bir kısmından ve hattâ şirket murakıplarından dahi gizlenmiştir.

Resmî dairelerin artırma ve eksiltmelerinde rağbeti ve talebi çoğaltmak maksadıyla yayınlanması icabeden bu ilanlar söylendiğine göre Başbakanlığın gizli emirleri dairesinde dağıtılmakta ve bu emirler de işaret edilen gazetelere verilmektedir. Yine iddia olunduğuna göre tamamen bir hizmet karşılığı olması icabeden ve yıllık tutarı 3,5 milyon lirayı aşan bu ücretlerden sürüm ve satışı olan büyük gazetelere ayrılan miktar yarım milyon lirayı bulmakta ve mütebaki 3 milyon lirası tercihan iktidara taaraftarlık eden veya iktidarın hoşuna gidecek neşriyat yapmayı taahhüt

(1) Tutanak Dergisi: C.15, s.400-425, Tarih : 30.5.1952.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

eyliyen sürümsüz gazete ve mecmualara, bu hizmetlerinin bir mükâfatı olarak verilmiş bulunmaktadır. Yine bu arada ikdar ve terfih edilmesi arzu edilen bazı kimselerin de bu kaynaktan faydalandırıldıklarına işaret olunmaktadır.

Geniş suistimallere ve yolsuzluklara konu olduğu anlaşılan ilan tevziatı hakkında Hükümet bugüne kadar umumi eskâra tatmin edecek açıklamalarda bulunmaktan kaçınmıştır. Bu konu hakkında gensoru açılması hakkındaki önerge Yüksek Meclisçe reddolunmuştur. Bundan dolayı kesif bir esrar perdesi arkasında kalan bu işe ait çeşitli dedikodular gün geçtikçe vüsat ve ehemmiyet peyda etmektedir.

Devlet diğer âmmeye teşekküllerine ait milyonlarca liranın bu suretle hakiki maksat dışında kullanılması ilgililerin cezai ve malî mesuliyetlerini istilzam eden hallerdendir. Bu işlerin tertip ve icrası mesuliyeti vazifeli Bakan olarak Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'na atfolunduğuna göre gerek kendisi ve varsa fiil ortakları hakkında gereken kanuni muameleler yapılmak ve fuzulen verilmiş olan millet paralarının istirdat veya tazmin ettirilmesi cihetine gidilmek üzere İctüzüğü'nün 169 uncu maddesi gereğince soruşturma açılmasını arz ve teklif ederiz.

26.V.1952

Van Milletvekili
Ferid Melen

Kars Milletvekili
Sırrı Atalay

Ordu Milletvekili
Hüsnü Akyol

BAŞKAN – Başbakan Yardımcısı.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, takriri dinledim, daha evvel de okumuştum. Takrirleri müphem olduğu için, bizi Yüce Divana sevk etmek üzere hazırlanan bu takririn neyi anlatmak istediğini arkadaşlarımız benden evvel gelsinler izah etsinler, ben cevaplarını ona göre arzedeyim. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

BAŞKAN – Hatip arkadaşlardan rica ediyorum, meseleyi dikkatle takip etmek zarureti vardır, lütfen sağ mikrofondan konuşsunlar.

Ferid Melen.

FERİD MELEN (Van) – Çok muhterem arkadaşlar; biraz evvel huzurunuzda okunan takriri imzalamış bulunan arkadaşlarımızın, diğer bir Meclis üyesi hakkında soruşturma istemek mecburiyetinde kaldıklarından dolayı elem duymuş olduklarını ifade etmek zorundayım. *(Soldan vali,*

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

vah sesleri, gülüşmeler). Tatlı sözler dahi arkadaşlarımla gücüne gidiyor, ya acılarını söylersek ne olacak? *(Soldan gülüşmeler).*

BAŞKAN – Arkadaşlar; müsaade buyurun, konuşmalarına devam etsinler.

FERİD MELEN (Devamla) – Muttali oldukları yolsuz ve kanunsuz muameleleri içtüzüğün gösterdiği yollarla yüksek huzurunuzla getirmek, bu kürsüde yemin etmiş olan her milletvekili için başta gelen bir vazifedir. Bu takririmizle, bizler sadece Anayasanın tahmil ettiği bu vazifeyi yerine getiriyoruz.

Takririmizde arzylemiş olduğumuz hâdiseler ve vâkıalar esefle söyleyeyim ki trajik bir mahiyet almıştır. Böyle hâdiseler karşısında heyecan duymamak mümkün değildir. Bununla beraber, konu hakkında Yüksek Heyetinize etraflı malûmat arzederken tam bir objektivite içinde kalmaya gayret edeceğime emin olabilirsiniz. *(Maşallah, maşallah sesleri).*

FERİD MELEN (Devamla) – Türkçe konuşuyorum.

(Kâğıtta ne yazıyorsa onu okuyor sesleri)

Arkadaşlar, izin verirsiniz evvelâ işin kanuni tarafına temas edeyim: Hepinizin bildiği gibi, resmî ilân müessesesi 2490 sayılı Artırma-Eksiltme ve İhale Kanununun 7-14 üncü maddelerine dayanır. Bu Kanunun 7 nci maddesine göre Devlet, katma ve hususi bütçeli idareler belediyelerin alma, satma, yaptırma, keşfettirme, kiraya verme kiralama ve bunlara benzer diğer işlerinde ilân mecburidir. Kanun, ilânların, işin yapıldığı yerde gündelik gazete ile gündelik gazete yoksa aralıkla çıkan gazetelerle 15 gün içinde dört defa aleniyete konmasını emretmiştir. Ayrıca muhammen bedeli 15 bin lirayı aşan işlerin mahallî gazeteden başka büyük şehirlerde çıkan ve Hükümetçe intihap olunan iki gazetede ilanını şart koymuştur.

Kanunun 14 üncü maddesi, kanunî şekillere uymayan ilanları hükümsüz addetmiş ve bu türlü ilanlara istinaden yapılan ihalelerin de fesh olunacağını hükme bağlamıştır. Vâzı kanunun böyle bir mecburiyet ihdasında güttüğü gaye Devlet artırma ve eksiltmelerinde aleniyeti sağlamak, talep ve rağbeti artırmak ve binnetice âmmeye işlerine harcanan paraların daha müsmir olmasını temin etmektir.

Burada iki noktanın tespit olunmasında fayda vardır:

1. Arzettiğim hükümler Hükümete ancak bir noktada, muhammen bedeli 15 bin lirayı aşan işlerde (büyük şehirlerde çıkan iki gazeteyi intihap etmek) yetkisini tanımıştır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

2. Bu yetki sadece Artırma ve Eksiltme Kanununa tâbi daire ve müesseselerin, yukarda arzettiğim vasıftaki ilanları hakkında caridir.

Buna göre, muhammen bedeli 15 bin lirayı aşmıyan işlere ait ilânlar üzerinde, Hükümetin herhangi bir tasarrufta bulunması caiz olmayacağı gibi, İktisadî Devlet Teşekkülleri gibi Artırma ve Eksiltme Kanununa tâbi olmıyan müesseselere ait ilânlar hakkında herhangi bir karar alınmasına cevaz mevcut değildir. Bu daire ve müesseselerin vazifelileri ilan ve reklamlarını müesseselerinin menfaatlerine ve işin ehemmiyet ve hususiyetine göre diledikleri gazetelerde ve mecmualarda yayınlamak yetkisine sahiptirler.

Geçmiş tatbikat:

Kanun hükümlerini bu suretle arzyledikten sonra geçmiş tatbikata kısaca temas edeceğim:

Resmî ilânlara ait ilk kararname 22 Şubat 1938 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Artırma ve Eksiltme Kanununun 7 nci maddesine dayanan bu kararname sadece muhammen bedeli 15 bin lirayı aşan ilânların sureti tevziini tespit ve tâyin etmiştir. Bu kararnameye göre, muhammen bedel 15 bin lirayı aşan işleri taallük eden ilânlar mahallî gazetelerden maada, Devlet merkezinde çıkan Ulus, İstanbul veya İzmir'de çıkan gazetelerden birisinde yayınlanacaktır. İstanbul veya İzmir'de çıkan gazetesinin intihabı işin mahiyetine ve ilânın herkesin ıtılama vusulünü temin zaruretinin icaplarına göre alâkalı dairelere bırakmıştır.

Bu kararname muhammen bedeli 15 bin liradan aşağı olan ilânlarla İktisadî Devlet Teşekkülleri ve diğer âmme müesseselerinin ilânlarına hiçbir müdahalede bulunmamıştır.

1 Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe giren 2/19828 sayılı Kararname, resmî daire ve müesseselerin her nevi ilânlarını Türk Basın Birliği teşkilâtı olan yerlerde bu birlik veya bu birliğin kuracağı müessese eliyle gazetelere verilmesi esasını kabul etmiştir.

Bununla beraber, daire ve müesseseleri, ilânlarının yayınlanacağı gazeteleri seçmekte tamamen muhtar bırakmıştır.

1950 yılının 9 uncu ayına kadar resmî ilânlar arzettiğim kanun ve kararname hükümleri dairesinde ve bu suretle yayınlanmıştır.

Adnan Menderes Hükümeti tarafından 13 Eylül tarihinde kabul edilen yeni bir kararname ile resmî ilân tevziatına yeni bir istikamet verilmiştir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Bu kararname genel, katma, özel bütçeli daire ve müesseselerden başka Artırma, Eksiltme Kanununa tâbi bulunmayan bâzı teşekküller ez-cümle sermayesinin tamamı Devlete, belediye veya özel idarelere ait müesseselere ve alelûmum İktisadi Devlet Teşekküllerine ve bu teşekküller tarafından sermayesinin yarısından fazlasına iştirak suretiyle kurulan ortaklıklara ve bunların aynı nispette iştirakiyle vücut bulan kurumlara ticaret ve sanayi odalarına, borsalara, satın alınıp belediyelere bağlı olan müesseselere ait her nevi ilân ve reklâmları ve şahıslar tarafından yapılması bir kanun veya tüzük veya yönetmelik icabı olan ilânları resmî ilânlar mefhumu arasına sokmak suretiyle mevzuu genişletmiştir.

Bu kararname şümulüne giren ilân ve reklâmların Ankara, İstanbul ve İzmir'de Türk Basın Birliği Resmî İlanlar Ortaklığı vasıtasıyla muayyen vasıfları haiz siyasi gazeteler arasında (eşit külfet ve eşit ücret esası) üzerinden dağıtılması esasını koymuştur.

Bugünkü tatbikat:

1 Ağustos 1951 tarihinde yayınlanan 3/13294 sayılı Kararname ise; arzettiğim surette şümullendirilmiş olan ilân ve reklâmların tevzi işine büsbütün başka bir istikamet vermiştir.

Bu kararname hükümlerine göre: (ilân ve reklâmlar en geniş manasıyla siyasi mahiyette iç ve dış haberler verip, iç ve dış siyaset üzerinde yazılar ve mütalâalar neşreden gündelik gazetelere tercihan verilecektir. Gündelik ve sabahları intişar eden ticaret gazetelerine, siyasi gazetelere verilen ilân ve reklâmların ancak % 20 si verilecektir.

Kendilerine resmî ilân verilecek gazeteleri Başbakanlık tâyin edecektir. Bu suretle tâyin olunan gazetelere verilecek ilânların % 50 si seyyanen taksim olunacak ve mütebaki % 50 nin ne suretle tevzi edileceğini yine Başbakanlık takdir edecektir.

Ankara, İstanbul ve Ankara dışında kalan yerlerde yayınlanacak, ilânların hangi gazete ve dergilerde yayınlanacağını yine Başbakanlık tâyin edilecektir.

Aziz arkadaşlarım:

Arzettiğim kanun hükümlerine külliyyen aykırı esasları ihtiva eyliyen bu kararname yürürlüğe girdikten sonra iş büsbütün çığırından çıkmış ve tam manasiyle bir curcuna başlamıştır.

Bu kararnameye uyularak yapılan tatbikat ile, kanun da, vâzı kanun da, vâzı kanunun maksadı da bir tarafa atılmış, resmî ilân, devlet artırma ve eksiltmelerinde rağbet ve talebi artıracak bir vasıta olmaktan çıkmış, büsbütün başka maksat uğruna kullanılan bir alet haline gelmiştir. (Soldan ne maksat sesleri)

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

MURAD ÂLİ ÜLGİN (Konya) – Ne maksat? *(Soldan ızah etsin sesleri)*.

FERİD MELEN (Devamla) – Murad Âli Bey, biraz sabırlı ol, sen bu kanunları bilirsin.

İş öyle bir hal almıştır ki bugün tevzi edilen nesne resmî ilân değil resmî ilânların bedeli olmuştur. Tevziatın nasıl idare edildiğini canlandırmak üzere size Resmî İlânlar Kolektif Ortaklığında patlak veren bir skandal esnasında cereyan eden konuşmalardan bir kaçını nakledeceğim:

Bize nakledildiğine göre bu kolektif ortaklık eliyle İstanbul, Ankara ve İzmir'de intişar eden gazetelere 1951 yılı içinde tevzi olunan ilânların ücret tutarları (3 455 331) liraya balığ olmaktadır.

Şirket, bu ilânları her ay başında Başbakanlıktan gönderilen mahrem işaretli listelere göre tevzi eylemiştir.

Şirket İdare Heyeti, Ticaret Kanununun sarıh hükümlerine rağmen tevziata ait hesapları rapora dercetmemiş ve ortaklardan gizlemiştir. Toplantıda hesap istiyen bir ortağa müdürün verdiği cevabı aynen naklediyorum:

"Her ay bize Başbakanlıktan mahrem kaydı ile bir tebliğ yapılmaktadır. Bunlara gazetelerin isimleri kaydedilmekte ve verilecek olan resmî ilânlar parası tâyin olunmaktadır. Başbakanlığın bu emrine uyarak ilân parasını dağıtıyoruz. Her ay sonunda yaptığımız tevziatı bir tezkere ile Başbakanlığa bildiriyoruz. Başbakanlık kendi emirlerine göre hareket edip etmediğimizi kendisi kontrol ediyor. Bu vazifemizi kemali sadakatle ve dürüstlikle yaptığımızı temin edebiliriz" *(Burun için aferin sesleri)*

ŞEVKİ HASIRCI (Aydın) – Müdürün maaşına 10 lira zam yapmalı.

FERİD MELEN (Devamla) – Aynı heyette İdare Meclisi Başkanı da şunları söylemiştir:

"Bizler İdare Meclisinde her birimiz ayrı ayrı gazetelerin sahibi bulunduğumuzdan müdürden ayda hangi bir gazeteyi ve ne kadar liralık ilân tevzi edildiğini sormuyoruz. Şahsen Hükümetin verdiği emirlerin doğru tatbik edildiğine kaniiz" aynı heyetin toplantısında şirket murakıbbı İdare Meclisinin hesaplarını kendisinden gizlettiğini beyan eylemiştir.

Muhterem arkadaşlar, ilân işinin karanlık içinde oynanan karanlık bir oyun haline geldiğini bu hâdise bize açıkça göstermeye kâfidir. Tevziatın gizliliğine bu itinanın sebebi nedir? Tevziata hâkim olan makamın bir korkusu mu var? Haklı olarak şüpheye düşenler çıkıyor. Bu arada gazete sütunlarına intikal eden çeşitli söylentiler yapılıyor. Bu söylentilere bakılırsa muayyen bir yüzdelik mukabilinde gazetelere ilân tahsisatı te-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

min eyliyen nüfuzlu komüsyoncular peyda olmuştur. Hattâ bu maksatla bir şirket dahi kurulmuştur.

Bazı kimseler bu kaynaktan faydalanmak üzere yeni yeni gazeteler ve mecmualar çıkarmaya başlıyorlar.

Yeni intişar etmeye başlıyan Hizmet gazetesine 400 000 liralık işletme sermayesini meteliksiz bir kunduracı temin ediyor. (*Soldan "var mı dellilleri" sesleri*)

Adlarını dahi birçoklarımızın bilmediği ve işitmediği, satışı iki, üç yüz nüshayı bulmıyan bazı gazetelere verilen ilân ücretlerinin büyük bir okuyucu kütlesine sahip olan büyük gazetelere verilenlerin birkaç misline balığ olmasının hikmet ve sebebini vatandaş haklı olarak öğrenmek istiyor. (*Misal ver sesleri*) gazetelerin hepsi yanımdadır. Ankara'da çıkan Hizmet gazetesi, günde 100 tane satmaz, bir yılda yüzbin lira almıştır. (*Soldan, Ulus sesleri*)

Biz de, siz de karanlık içindeyiz.

ŞEVKİ HASIRCI (Aydın) – Lâmba yak.

FERİD MELEN (Devamla) – Hakikaten tevzi işine hâkim olanların kötü niyetleri var mıdır? Buna hiç birimiz evet veya hayır diyemeyiz. Dersek tahkiksiz hüküm vermek suretiyle hataya düşeriz. Kanaatime göre bize düşen vazife bu vakıa ve söylentileri tetkik ve tahkik etmektir.

Muhterem arkadaşlarım; mâruzatımı hülâsa edeyim:

1. Arzettiğim vakıa ve misallerden de anlaşılmış olacağı üzere milletin milyonlarca lirası vâzı kanunun maksadı dışında kullanılmıştır, ve kullanılmaktadır. Ne Hükümetin ve ne de herhangi bir Hükümet makamının resmî ilân tahsisatını vâzı kanunun maksadı dışında kullanamaz buna ne hakkı ve ne de yetkisi vardır.

Bu ödenekler Hükümet emrine gazetelerin ve gazeteciliğin inkişafını sağlamak gayesiyle verilmemiş olduğu cihetle bu tevziatı böyle bir paravananın arkasına gizlenerek müdafaa etmek mümkün değildir.

2. Resmî ilânların okuyucusu olmıyan veya çok mahdud okuyucuya sahip bulunan gazetelerde veya mecmualarda yayınlanmasından Devlet ve diğer âmime teşekküllerinin artırma ve eksiltmelerinde talebin mahdud kalmasını intaç eylemesi itibarıyla başkaca zararlar doğmaktadır. (*Soldan: Öyleyse Ulus'a verilsin sesleri*)

3. Ayrıca tevziat etrafında çeşitli söylentiler mevcuttur.

Bunların her birisi, kanunen ve cezai ve malî mesuliyetleri istilzam eden hallerdendir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu sebeple yüksek Meclisten hâdiseye el koyarak keyfiyeti tetkik ve tahkik ettirmesini niyaz ediyoruz.

Takdir sizindir.

BAŞKAN – Buyurun Başbakan Yardımcısı...

Efendim, tahrir veren arkadaşlardan başka konuşmak isteyen var mı?

SIRRI ATALAY (Kars) – Başbakan Yardımcısı konuştuğundan sonra konuşacağım..

BAŞKAN – Müsaade buyurun, tahrir okunduktan sonra Hükümet konuşur, sonra milletvekilleri arkadaşlar konuşur. Tahrir veren arkadaşlardan biri konuştu, şimdi Hükümeti davet ediyorum, buyurun.

DEVLET BAKANİ VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşımız o kadar asık ve ciddi yüzle kürsüye çıktı ki, itiraf edeyim, ben tahriri ızah ederken, tahrire koymadığı başka hususları da söyleyecekler zannediyordum. Ama anlaşılıyor ki, bu ciddiyet eleminden, bana acıdığından ileri geliyormuş, ve teessür duyuyormuş... Teşekkür ederim. *(Gülüşmeler)* Yalnız bu kadar ciddi mevzualarda, temenni ederim ki, daha derin delillerle, daha esaslı vesikalarla gelsinler. Ferid Bey, kürsüde yaptığı yeminden bahsetti. Burada hepimiz o yemini yaptık. Bu yemini yaparken aynı zamanda bu yeminin içerisinde mündemiç olarak karşımızdakileri elinizde vesika olmadıkça hırsızlıkla, suiistimalle itham etmemek yeminini de yaptık. Yani dürüstlük yeminini de yapmış bulunuyoruz. *(Soldan alkışlar)* Arkadaşımız yemini neden hatırlattı? Heyecan duyduklarını, ortada trajik vaziyet bulunduğunu söylediler, sanki Şekspir'in bir dramı oynanıyordu, bir Devlet adamı, bir Devlet Bakanı bir nazır itimadı haiz bir adam bu itimadı suiistimal etmiş hırsızlık etmiş de bütün bunları perde perde göstereceklerdi. Fakat anlaşıldı ki, trajedi yalnız kendi yüzünden ibarettir. *(Soldan gülüşmeler ve alkışlar)*

Kararnamenin tarihî seyrini anlattı. Neden anlattı bunu bilmem, ben olsaydım anlatmazdım. Çünkü aleyhlerine oldu, bir hakikatı bizzat itiraf etti. Her ilânın Hükümet Merkezinde çıkan bir gazetede neşredileceği hükmünü koymuşlar. Bundan sonra Hükümet Merkezinde başka gazeteler çıkmasına mâni oldular. Ferid Melen bu suretle "Ulus"un nasıl zengin olduğunu kendi ağziyle meydana çıkardı. Yalnız politika.. Yapmam ben bu işi. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Ferid Melen curcunadan gürültüden bahsetti. Arkadaşlar, Halk Partili arkadaşların hallerine bakıyorum da Fuzuli'nin şiiri aklıma geliyor:

"Hem yakarsın ateş-i sûzü sitemle âlemi

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Hem döner dersin ser-i gûyumda feryad olmasın.”

Hem cihanı yakmışlar, hem de gürültü istemiyorlar... Verdikleri iza-hatından ufak tefek notlar aldım, onlara cevap vereyim.

Burada listeler okudu, kararnameyi okudu, kararname gayet sarih-tir, Cumhur Reisinin ve bütün bakanların imzası ile çıkmıştır. Bu karar-namede diyor ki; resmî ilânların tevziinde Başbakanlık memurdur. Bu-nun yarısının müsavî olarak, yarısını da takdire göre tevzi edecektir. Pe-ki bunun gizlilik neresinde? Ortada bir hata var. Acaba bu hata yüzün-den mi bizi divanı âliye göndermek istiyorlar? Filhakika işi idare eden memurumuz tezkerelere beyhude yere mahrem işareti koymuş.

Ferid Melen birtakım dedikodulardan bahsetti, kolektif şirket içinde umumi heyette cereyan eden konuşmaları anlattı. Haber vereyim ortak-lardan birisi de Ulustur. Şirketin umumi heyetinde müdür şöyle demiş, ortaklardan birisi de böyle demiş. Bu da şirket ortaklarından biri vasıta-sıyla ifşa ediliyor.

Orada bulunan Hükümet komiserinin nazarı dikkatini celbetmek is-terim. Katî hüküm vermiyorum, acaba kanuna göre bu hareket doğru mu, değil mi? Ayrıca tetkik edilebilir. Allaha çok şükür bir hakikatı söy-lediler. Hakkı Tarık Bey olacak idare meclisi başkanı, öyle değil mi? (*Odur sesleri*). Çok şükür, Halk Partisinden olduğu halde tevziatın usulüne gö-re yapıldığı kanaatinde olduğunu ifade etmiş!

Ferid Melen en sonra gazete sütunlarına geçen haberleri ileri sürdü.

Arkadaşlar; biz Ulus Gazetesini ve muhalif gazeteleri tekzip etmekten yorulduk. Kasdettikleri Ulus'un, dünyanın yazdıkları ise haber vereyim ki, % 99'u yalandır. (*Soldan bravo ve yüzde yüzü sesleri*). Belki yüzde yüze çıkar, onu bilmiyorum!

Ferid Melen'e göre yeni yeni gazeteler çıkıyormuş. (*Sağdan "çıkacak ta-bii" sesleri*)..

Çıkacak, çıkacak ama, sizi temin ederim ki, kararnameden evvel çı-kan gazetelere ilave edilmiş gazete adedi dördü geçmiyor. Diğerleri karar-nameden evvel mevcut gazetelerdir.

Nihayet birtakım komüsyoncular türemiş dediler! Kimdir bu komüs-yoncular? Arkadaşlardan rica ederim, bir bakımdan şakaya benzer bir münakaşa üzerindeyiz, ama bu noktada ciddi olsunlar. Bu komüsyoncu-lar kimlerdir?

Komüsyoncular türemiş farzedelim. Bunlar Devletle gazete arasında komüsyonculuk yapmıyorlarsa bizi alâkadar etmez. Yapıyorlarsa ispata davet ederim. Sizi ispata davet ederim. İtham edeni ispata davet ederim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bir gazeteye 400 bin lira sermaye verilmiş. Halbuki sahibi beş parasızmış. Vallahi bilmem. Hizmet Gazetesini ben de gördüm. Muharrirlerini tanırım, sahibini tanımam. Meteliksiz midir veya zengin midir, bilmem. Kendisi bu kürsüden söylenen lâfı işitmiştir. Yarın milyonum var der. Bu mesele, bu kürsüyü alâkadar eden bir iş değildir. Parasını nereden bulmuştur, nasıl bulmuştur bu hususta eğer birşey ifade etmek, parasını siz verdiniz, demek istiyorsa buraya gelsin o zaman ciddî konuşalım. *(Soldan bravo sesleri).*

Karanlıklar içindeyiz, dediler. Karanlık yoktur Türkiye aydınlığa kavuşmuştur. Ama bir karanlık nokta vardır, o da kendi kafalarıdır.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Dide-i huffaş!..

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Karanlık nokta orasıdır. Bu memlekette yeniden iktidara gelinceye kadar o karanlık devam edecektir, haber vereyim!

Samet Ağaoğlu'nun kötü niyeti var mıdır, yok mudur? Bunun için birşey diyemem, dedi. Şimdiye kadar tuttuğumuz yola nazaran, kötü niyettedir, diyecektiniz; kötü niyet vardır, diyecektiniz. Mademki bir kere isna da başladınız yarı yolda bırakılır mı?

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Nerede o yürek?

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Takririniz baştan başa isnat, isnat yapıyorsunuz. Yapıyorsunuz ve bu noktaya geldiği zaman da Samet Ağaoğlu, Menderes kötü niyetlidir diyeceğiniz yerde, kötü niyet var mı bilmem diyerek, takririnizi kendiniz geri alıyorsunuz. Yoksa kötü niyet isnat edilmeden böyle itham yapılmaz.

Arkadaşımızın 15-20 dakika süren konuşmasında cevaba yarı değer, yarı değmez mahiyette gördüklerim bunlardır. Şimdi müsaade ederseniz bendeniz mâruzatıma başlayayım.

Bu üçüncü defadır ki resmî ilânlar meselesi karşımızdadır. Birisi bir soru münasebetiyle, ikincisi bir istizah münasebetiyle. Soruya cevap verdik. İstizaha da Meclisiniz cevap verdi, kabul etmedi. Şimdi de istizahı yapan Kars Milletvekili Sırrı Atalay beni Yüce Divana sevk etmek maksadıyla meseleyi bir Meclis tahkikatı halinde yeniden Meclise getiriyor. Al-laha şükür üç defa geldi, mâruzatım bundan dolayı kısa olacaktır. Zaten bildiğiniz şeylerdir, benimki şöyle umumi olarak tekrarlamaktan ibaret olacaktır. Yalnız evvelâ sorayım, şu Kars Milletvekili niçin hep benim üzerimde duruyor? Mamafih Karşılara soracağım, onlar cevap verecekler. Karşılara'a sizi şikâyet edeceğim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Samet Bey; Kars'ta görüşürüz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, tavriri dikkatle okudum ve siz de okudunuz. Ferid Melen'in ayrıca vermiş olduğu izahatı da göz önünde tutarak bendeniz bazı noktalardan bu tavriri tahlil edeceğim ve bu tahlil arasında kanuni vaziyeti de yüksek huzurunuzda arzemiş olacağım. Tahlilim neticesinde de bir siyasi noktaya gelip parmağımı basacağım.

Yüksek malûmunuzdur ki, Büyük Meclisin murakabesinin üç yolu vardır: Soru yolu, istizah yolu ve Meclis tahkikatı yolu. Soru ve istizah tamamen siyasi mahiyette işliyen mekanizmalardır. Meclis tahkikatı ise hukukî ve kanunî bir sistemdir. Meclis tahkikatı sonunda iki neticeden biri tecelli eder:

Ya alâkadar bakan adalet huzuruna sevk edilir veya buna lüzum olmadığı kararına varılır. Bunun içindir ki Meclis İcütüzüğü Meclis tahkikatı yolunu çok sıkı şartlara bağlamış bulunuyor.

Meclis İcütüzüğünün 169 uncu maddesine göre Meclis tahkikatı bakanlardan birinin veya Bakanlar Kurulunun cezaî veya mali mesuliyetini icabettirecek bir fiil ve harekette bulundukları veya bu suretle itham edildikleri hallerde açılabilir. O halde herhangi bir bakan hakkında Meclis tahkikatı açılması talebi bununla beraber itham edilen suç, bu suçun taallük ettiği kanun maddelerini, bu suça ait delil ve vesikaları da ihtiva etmesi lazımgelir. Böyle yapılmadığı takdirde her milletvekili her gün her bakan hakkında Meclis tahkikatı talebini kolaylıkla yapabilir; bu ise bir yandan Meclisi, diğer taraftan Hükümeti meflûç bir hale getirir. Daha fena olan diğer bir netice de; Meclisin bu suretle isnat ve iftiraya alet edilmesi olur. (*Soldan bravo sesleri*).

Şimdi bakalım bu tavriri veren arkadaşlar tavrirlerinde ne diyorlar; takrire göre:

1. Resmî ilân tevziatında yolsuzluklar vardır.
2. Resmî ilân tevziatı Başbakanlığın verdiği gizli emirlerle yapılmaktadır.
3. Resmî ilân membaından gazeteler dışında kalan ve terfi ve ikdar edilmesi arzu edilen kimseler de faydalanmaktadır.
4. Bütün bu haller tevziatı yapanların mali ve cezaî mesuliyetlerini icabettirmektedir.

Tavrirde umumî kelimelerle ifade edilen bu ithamlara ait herhangi bir delil ve vakıa gösterilmemiştir. Şimdi şu sual kafamızda canlanmış bulunuyor: Bu tavriri veren milletvekilleri neden herhangi bir delil ve vesika göstermemiştir? Gösterememişlerdir çünkü, böyle bir delil ve vesikaları

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

yoktur; gösterememişlerdir çünkü, resmî ilân tevziatı gizli değil, âlenidir. Hangi gazeteye ne kadar verildiğini Bütçe Komisyonunda soran milletvekiline bütün rakamlar bir liste halinde verilmiş, o günden bugüne kadar da muhtelif gazeteler bu rakamları birçok defalar neşretmişlerdir. Benî ve Hükümeti Yüce Divana sevk etmek isteyenler takrirlerini o kadar gözü kapalı bir ihtirasla hazırlamışlardır ki, resmî ilân tevziatına ait kararnamenin maddelerini bile unutmuşlardır. Halbuki 13294 sayılı Kararnamenin 3 üncü maddesinin son fıkrasıyla 4 üncü maddesinin ikinci fıkrası resmî ilân tevziatının Başbakanlık tarafından yapılacağını ve hangi gazetelere ne kadar resmî ilân verileceğini, açıkça yazmaktadır.

O halde gizlilik nerede? O halde usulsüzlük, kanunsuzluk nerede? Madem gizliliği yeni öğrendiler, o halde şimdiye kadar niye gürültü ediyorlardı? Takrir sahipleri resmî ilân menbaından gazeteler dışındaki bazı kimselerin de istifade ettirildiğini söylemektedirler. Bunlar kimlerdir? Resmî ilânlar makbuzlarla, defterlerle gazetelere verildiğine göre neye dayanarak böyle bir iddiada bulunuyorlar. Farzı muhal böyle bir hal oldu, bunun Başbakanlıkla ne alâkası var? Alaâkasının ispatı lâzımgelir, yanı ilânı neşretmeden para verin emrinin Başbakanlık tarafından verildiğini ispat etmek icabeder.

Ancak yıllarca müddet milyonca liralık mestureyi kendilerine ve alhabablarına dağıtanların her köşede gizli para membai aramaları pek yadırganır değildir. Kişiye sormuşlar falanı nasıl bilirsin, kendim gibi demiş. Ferid Melen Resmî İlân Kolektif Şirketi umumi heyetindeki bir konuşmayı delil diye ortaya sürdü. Memleketimizde birçok şirket vardır ve gittikçe artacaktır. Bunların hepsinin umumî heyetteki konuşmalara dayanılarak Meclis tahkikatı talep etmek yoluna gidilebilir mi?

Sonra arkadaşlar, takriri verenler cezai ve malî mesuliyetten bahsediyorlar. Evvelâ şu malî mesuliyeti nereden çıkardılar, bir türlü anlayamadım. Malî mesuliyet ya Devlete karşı olur veyahut da fertlere karşı. Resmî ilân neşredileceğine göre hangi gazetede çıkarsa çıksın neşredilmiş vaziyettedir. O halde Devletin zararı nedir? Herhangi bir gazete, sen bu ilânları bana vermediğin için ben bu kadar zarara girdim diye dâva açabilir mi? Açabileceğini farzedelim, bu bir hukuk dâvasıdır ki vatandaşlar için herhangi bir bakanlık aleyhine iptal ve tazminat dâvası açmak her zaman mümkündür. Bu, mahiyeti tazminat olan bir hukuk dâvasıdır ki Ulus Gazetesi şikâyetçi ise böyle bir dâva açabilir, hiç bir mâni yoktur. (Soldan "parası bitti" sesleri). Böyle bir halin Meclis tahkikatı ile alâkası olabilir mi?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Gelelim cezai mesuliyet bahsine: Arkadaşlar; 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 7 nci maddesinin B fıkrası, tahmin bedeli 15 bin lirayı aşan artırma, eksiltme ve pazarlıklarda mahallî bir gazeteden başka büyükşehirlerde çıkan ve Hükümetçe intihap olunan gazetelerin ikisinde ilân yapılır denilmektedir. Ne bu kanunda ne de başka kanuna bu intihabın nasıl yapılacağı hakkında herhangi bir hüküm yoktur. O halde kanun bu hususta Hükümetin takdirini kabul etmiş bulunuyor. Takdirde hata da olabilir, telâkkilere göre değişik ölçüler de kullanılabilir. O halde arkadaşlar bize diyebilirler ki; takdiriniz hatalıdır. Olur ya, kul hata yapar. Takdirimiz hatalı ise hatanın tashihi cihetine gidilir, Meclis murakabesi vardır, soru, gensoru yapılır. İstizah yaptılar, fakat Meclis isnat ve iftira olduğu için kabul etmedi. Hakikaten çokkolay alıştınız isnat ve iftiraya.

AZİZ URAS (Mardin) – Asın yahu, asın. Getir de ipi çekiver. *(Soldan "ipten bahseden yok" sesleri).*

BAŞKAN – Aziz Bey, müsaade edin.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Asalım demiyoruz, isnat ve iftira diyoruz.

Takdir hatası veya değişikliği hiçbir zaman Meclis tahkikatı yolunu açmaz. Kanuna aykırılık ise bir iptal dâvası mevzuudur.

Şimdi soruyorum: şu cezai mesuliyeti neye dayanarak ortaya atıyorlar?

SIRRI ATALAY (Kars) – Madde 240.

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmeyin.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Demiyeyim mi şu kadar sudan ittihamlarla mesul bir adamı Yüce Divana sevketmekten çekinmiyenlere bunu demiyeyim mi? *(Soldan az bile sesleri)* Siz isnat ve iftiraya alıştınız. *(Soldan alkışlar)* Kanunsuz adam asmak devri eskidendi. Çok şükür o devirlere Türk Milleti son verdi.

BAŞKAN – Samet Bey mevzua..

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Mecbur ettiler aziz Reis, mecbur ettiler.

BAŞKAN – Aziz Bey, müsaade edin de konuşsun..

AZİZ URAS (Mardin) – Tehdit etti.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Ben tehdit etmedim.

AZİZ URAS (Mardin) – Ben tehdit zannettim. *(Gürültüler)*

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Po po po edip duruyorsun, sana ne oluyor?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

AZİZ URAS (Mardin) – Sana ne oluyor?

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Bana çok şey oluyor.

AZİZ URAS (Mardin) – Şuna bak..

BAŞKAN – Münakaşa etmeyin. çok rica ederim, münakaşa etmeyin. Devam buyursun hatip.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Sözlerimden tehdit mânası aldınızsa ihtiyaç olmadığı için..

BAŞKAN – Samet Bey mevzua. çok rica ederim.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Ona ihtiyacımız olmadığı için affınızı dilerim.

BAŞKAN – Karşılıklı konuşmayın. Mevzua devam buyurun Samet Bey.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, bir suali mukadder kendiliğinden doğuyor. Bakın tahririn mantiki tahlile tahammülü yok. Şerha şerha. parça parça oluyor. Tahriri verdikleri güne kadar, bundan on gün evvel İstanbul Kolektif Şirketinin umumi heyetinin konuşmaları-na kadar gizlilik onlarca malûm değildi. Çünkü müdür demiş ki, gizli emirler var. O halde aylardan beri ne diye gürültü ediyorlar?

VACİD ASENA (Balıkesir) – Bu müdür kimmiş?

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Vallahi ismini bilmiyorum.

Arkadaşlar, Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununu onlar yapmışlardır. Resmî ilân tevziatında hükümete takdir salâhiyeti bu suretle onların zamanında verilmiştir. Onlar bu takdir salâhiyetini munhasıran ve munhasıran kendi menfaatleri için kullanmışlardır. Ankara'da kendi gazetelerinden başkasına gazete çıkarılmasına izin vermemişler; ayrıca resmî ilânların Hükümet merkezinde çıkan bir gazetede de neşri mecburiyetini koymuşlar ve bu suretle gazeteleri Ulus'a yıllar zarfında milyonlar kazandırmışlardır. Şayet resmî ilân tevziatı bir hesap verme mevzuu haline gelirse evvelâ Ulus'un ve ona milyonlar kazandıran insanların Yüce Divana gitmesi icap ederdi. Resmî ilânlar için yapılacak bir tahkikat bugünden başlamaz, çok eskiden başlar. O zaman Ulus topyekûn elinizden gider Ferid Bey. Kararnameye kanunsuz olarak madde koydular, dediler ki: Her ilân muhakkak surette merkezî Hükümetteki bir gazetede basılacaktır. Başka gazete neşrini de fiilen yasak ettiler. Bilirsiniz aşağı yukarı ticareti de yasak etmişlerdi muayyen müesseseler lehine! Sinema açmak bile yasaktı, bunu tehditle yaparlardı. Bu suretle Ulus Gazetesi, elimizdeki rakamlara göre her sene 400 bin lirayı mütecaviz resmî ilân parası

almıştır. (Soldan bir ses: "Hem de paranın kıymetli olduğu zaman") Evet. Ayrıca hususi ilânlar, onun lehine koca bir nehir gibi akmakta idi. Maziyi çok karıştırmak doğru değildir!. ("Çapanoğlu çıkar" sesleri)

Arkadaşlar, şimdiye kadar verilen tavrı tahlil ettim, kanuni vaziyeti anlattım. Şimdi bu tavrın asıl hüviyetini açıklayacağım. Halk Partisine mensup üç milletvekilinin bir Meclis Tahkikatı açılması maksadıyla verdikleri tavrın hukuk bakımından bu kadar mâlûl olması bu tavrın yalnız siyasi maksadı temin için hazırlandığının en kati delilidir. İki yıldan beri memleketi yepyeni bir zihniyetle ve büyük hamlelerle kaldırmaya başlamış bulunan İktidarımıza karşı muhalefetin elinde bulunan bütün silâhlar birer birer kırılmış bulunuyor. Şimdi mücadelelerini iki noktaya teksif etmişlerdir: Radyo neşriyatı, resmî ilân tazminatı.

Matbuat hürriyeti yoktur diyorlar, delilleri resmî ilân işidir.

Partiler arasında eşit muamele yoktur diyorlar, delilleri radyo neşriyatıdır. Memlekette partizan idare var diyorlar, delilleri hem radyo neşriyatı hem resmî ilân işidir. O halde onlar akıllarınca öyle bir silâhı ellerinde tutmuşlardır ki şimdi artık bütün mücadeleleri bu iki nokta üzerinde toplayabilirler. Öyle keskin bir kılıç ki bir vuruşta 80 kafayı kesecek şekilde sallanabilir ve ilk defa da Samet Ağaoğlu'nun kafasını keser. (Soldan gülüşmeler), ("Kesemez, kılıçları kör" sesleri).

Muhalefet bu son mücadele mevzuularında en kuvvetli yardımcı olarak da isnat ve iftira metodunu almış bulunuyor. Yalnız iktidara ve Hükûmete karşı isnat ve iftira değil. İktidarı icraatını, hattâ icraatının bir kısmını beğenen ve tasvip eden her vatandaş ve her gazete onların (ve müşterileri ve fikir inhisarını elinde tutmak isteyen bir kısım gazete sahiplerinin) nazarında satılmış, köle, esir insan ve gazetelerdir.

MEHMET SADIK ETİ (Malatya) – Tahrir yapma.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – O halde memlekette hakikatı söyleyebilecek bütün ağızları kapamak, hakikatı yazabilecek bütün kalemleri kırmak için iftira ve isnat silâhını şu resmî ilânlar sahasında alabildiğine kullanmaları lâzım. İyi biliyorlar ki, ortada gizli hiçbir şey yok, fakat esrar var diye haykırıyorlar. İyi biliyorlar ki, ortada sulistimal yok, fakat hırsızlık var diye bağırıyorlar.

Onların canını yakan bir nokta daha var. Ulus'un elinden giden milyonları... (Soldan "çok doğru" sesleri)

Aziz arkadaşlar, bir noktaya daha işaret ederek sözümü bitireceğim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bizden istedikleri şudur: Resmî ilânlara hususi ilânları da ilâve ederek başta Ulus olmak üzere, 5, 6, 7 büyük gazeteye verelim. Bu suretle sermaye ve rotatife dayanan bir umumi efkâr mümessilliği inhisarı kulsun.

Bizim yaptığımız şudur: Zaten hususi ilânlardan da mahrum olan ve fakat ister iktidarımızı tutsun ister tutmasın, yalnız vicdani ve fikrî kanaatini serbestçe neşretmek için çırpınan matbuata biraz olsun yaşamak imkânını sağlamak. Büyük Meclis tarafından aksi emredilmedikçe tuttuğumuz yol açıktır; gizli işimiz yoktur, olmamıştır ve olmayacaktır.. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

BAŞKAN – Sırrı Atalay buyurun.

SIRRI ATALAY (Kars) – Aziz arkadaşlarım, bana sitemde bulunan, kendisine niçin çattuğımdan, kendisini niçin ele aldığımdan bahseden Samet Ağaoğlu'na söyleyeyim ki, kendisini sevdiğimden bahsediyorum, yoksa başka bir şey değildir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar) (Gülüsmeler).*

Aziz arkadaşlarım, Ceza Muhakemeleri ve Hukuk Muhakemeleri Usulü kanunları bir yargıç peşinen ihsası rey ederse, dâvacıya ret hakkı verdiği gibi dâvacı için temyiz yolları açıktır. Şunu demek istiyorum ki, biz buraya bir bakanın cezai ve malî mâsuniyetinin sorumluluğuna kani olarak bir önerge ile gelmiş bulunmaktayız, dâvacı durumundayız. Fakat Hükümeti bir telâş içinde gördük. *(Soldan, asla sesleri, o telâş sizin telâşınız, Hükümette telâş yok sesleri).*

Hükümet, Demokrat Parti Grubunu alelacele toplamış bir prensip kararı almıştır, bu prensip kararına göre bizim talebimiz peşinen reddedilmiş bulunmaktadır.. Yani, Yüksek Meclisiniz bizim önergemizi peşinen reddetmiş bulunmaktadır. *(Soldan öyle bir şey yok sesleri, gürültüler).*

BAŞKAN – Sırrı Bey, mevzu dâhilinde konuşunuz.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) – Sözü'nü geri al, sözü'nü geri al, yoksa in aşağı..

SIRRI ATALAY (Devamla) – Beni kürsüden Türk milleti indirir, siz indiremezsiniz.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) – Açık söyleyin, ne demek istiyorsunuz?.. Her şeyi böyle muğlak söylüyorsunuz.

BAŞKAN – Hüseyin Bey müsaade buyurun, devam etsinler.

Sırrı Bey, mevzu üzerinde konuşun; çok rica ederim.

SIRRI ATALAY (Devamla) – Mevzu üzerindeyim. Aziz arkadaşlar, biz vicdanımızın sesine uyarak bu dâvayı burada ve efkârı umumiyeeye bildirmek mecburiyetindeyiz.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) – Hangi dâva ile kürsüye geliyorsun?.

SIRRI ATALAY (Devamla) – Resmî ilânların gazetelere verilmesini gerektirir kanuni sebepleri ve mevzuatımızın ana hatlarını Ferid Melen arkadaşımız izah ettiler.

Resmî ilânların sureti tevzii hakkında, müstakil basında ve efkârı umumiyeimize de tatminkâr bir şekil bulunmadığı, taraf tutan gazeteler için eşit külfet ve eşit ücret esasının dışında, gayrimüsavi, gayriâdil ve kanunun gözettiği maksatlar hilâfına hareket edildiği şüphesi mevcuttur.

Bu tevzi işiyle ilgili Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun birçok beyanlarında tevziin şekli hakkında çok ayrı ayrı esbabı mucibeler bulunmaktadır.

Başbakan Yardımcısı bir taraftan tirajı yüksek gazetelere ilân verildiğinden bahsederken bir taraftan da küçük gazeteleri himaye ettiklerini ifade ediyorlar. *(Soldan: Bunu sana kim yazdı da okuyorsun sesleri)*

BAŞKAN – Müsaade buyurun hatibin sözünü kesmeyiniz.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Sen söylemediklerine cevap veriyorsun.

BAŞKAN – Mükerrerem bey, müsaade buyurun...

SIRRI ATALAY (Devamla) – Mükerrerem bey, 7 Şubat 1951 tarihli za-bitları okuyun. Evet, okuyun.

BAŞKAN – Sırrı Bey, mevzuunuza devam edin..

SIRRI ATALAY (Devamla) – İster birincisi, ister ikincisi olsun üzerinde durulacak mühim mesele takdir ölçüsünün muayyen ve aleni olmasıdır.

Tirajı çok gazete derken en çok satış yapan gazetelere az verilmekte, yeni çıkan maddî durumu zayıf gazete derken Ankara'da ve İstanbul'da çıkan bazı gazetelere bir zaman hiç ilân verilmez, bir zaman en az ilân verilir, istediğimiz istikrar aleniyet ve eşit bir takdir ölçüsüdür.

UMRAN NAZİF YİĞİTER (Konya) – Zaman ne?

SIRRI ATALAY (Devamla) – Objektif olarak ilgili Bakan bu gayrimüsavi dağıtılışın sebebini izah edebilir mi? 23.2.1952 günlü Oturumda Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu gazetelerin tiraj adedlerini gösteren cetvel meselâ (Milliyet) gazetesi mi varakparedir, tirajı 21270'tir. (Akın) gazetesi mi varakparedir 21650'dir diyor ve bunların resmî tahkikatın neticesi olduğunu ilâve ediyor.

27 Şubat 1952 tarihli Yenisabah Gazetesi, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun bu beyanatını kasdederek (iki gazete ismi zikrederek bi-

DOKUZUNCU DONEMIN SONA ERMESİ

rinin 21 270, diğerinin 21 650 tirajlı olduğunu söylemiştir. Elinde hakiki rakam bulunmayan muarızlarını susmak mecburiyetinde bırakmıştır.

Şu rakamlar karşısında biz haber verelim ki, Sayın Samet Ağaoğlu aldatılmıştır. Bu rakamlar hiçbir zaman hakikat olmamıştır. Doğrusunu kendilerine haber vermeyi uygun bulduğumuz cihetle tasrih edelim ki; 21 270 dediği gazete 13 000 tirajlı olup satışı da bu miktarın tam yarısıdır. *(Soldan gürültüler).*

21 650 tirajlı dedikleri gazetenin tirajı 8 100, keza satışı 4 000 civarındadır.

Sayın Başbakan Yardımcısının muarızlarına karşı delil olarak gösterdiği bütün rakamlar böyle bir misli artırılmış veya icabına göre eksiltilmiş; denerek *(Soldan gürültüler).* Sayın Samet Ağaoğlu'nun tiraja göre sureti tevzi hakkındaki görüşünde aldatıldığını ileri sürmüştür.

Basın Yayın Genel Müdürlüğünün 29 Şubat 1952 günlü cevabına göre, tirajı, gazeteye tevzi edilen kâğıt miktarına göre tâyin ediyorlarmış.. Gazete kâğıt alabilir, hattâ istediği kadar basabilir. Kanunun maksadı ilân mevzuu olan artırma ve eksiltmeye fazla rağbet ve talebi temin etmektir. Bu temin de ancak en çok satılıp okunan gazete ile olabilir. *(“Ulus Gazetesi öyle mi?” sesleri).*

Bu cihet değil de gazeteye verilen bu kâğıdın hesabı bizatihi resmî ilân çıkmazının mahiyetini göstermektedir.

Yenisabah Gazetesi Başbakan Yardımcısının tiraj miktarında aldatıldığında ısrarla aksinin isbatı halinde bütün tesisleri ile matbaayı Demokrat Partiye hediye edeceğine dair yazılı ve aleni hesap sormasına rağmen, Başbakan Yardımcısı savunduğu gazetelerin Gelir Vergisine göre tutmaya mecbur olduğu defterleri Maliye müfettişine yahut bir hesap uzmanına teftiş ettirme yoluna gidememiştir.

Görülüyor ki, resmî ilân tevzii işi bir esrarla örtülüdür. *(Soldan gürültüler).*

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Açık, açık, bu yazıyı okumamışsın.

SIRRI ATALAY (Devamla) – Umumî heyet toplantısında hangi gazetelere ne miktar ilân tevzi edildiği şirketin ortaklarından dahi saklanmıştır.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Sırrı Bey, Allahını seversen, bu yazıyı ne zaman yazdın. *(Soldan gülüşmeler).*

SIRRI ATALAY (Devamla) – Petrol Ofisin bir İstanbul mecmuasında reklâmını gördüm. Bu tarihte yurdun birçok yerinde akaryakıt sıkıntısı vardı. Reklâma ihtiyacın sebebi ve sürümü çok az bir mecmuanın tercih

teki takdir ölçüsü yazılı olarak Ticaret Bakanlığından ve Başbakanlıktan sorulunca böyle bir reklâmın, mecmuaya verilmediği bildirildi. Bir değil, on defa bir mecmua reklâma hiç de ihtiyacı olmıyan bir hususa, hem ilk sahifelerinde, sırf bir cemile olsun diye yer ayırıyor. Savunmasına inanmak için pek çok iyimser olmak icabeder.

Bir tarafta Ticaret Kanunu hükümlerine rağmen milyonlarca liranın sureti tevzii ortaklardan gizlenir, taraf tutan mecmualarda çıkan reklâmlara bedel verilmediği söylenir.

Yüksek tiraja göre tevziat iddiası karşısında işin erbabı bir gazete iddia edilen tirajın, gerçek tirajın iki misli olduğunu şahit veya basanının ifadesi ile değil, Gelir Vergisi defteri ile tetkiki icabettiğini ileri sürer ve delil gösterirse ve buna rağmen tevziat aynen devam ederse, taraf tutan gazetelerle veya taraf tutmaya teşebbüs edilen mevkutelerle eşit ücret ve eşit külfet dışında, kâh tiraja, kâh himaye usulüne göre gizli kapaklı üç buçuk milyon lira dağıtılırsa, bunun nasıl ve ne şekilde dağıtıldığını araştırmak elbette ki, vazifemizdir (*Soldan alkışlar*) tabii alkışlarsınız. Yukarıda izah ettiğimiz ve verdiğimiz misaller gösteriyor ki, tevziat, hiçbir şekle, hiçbir usule tâbi olmadan, mevkutelerin taraf tutması nispetinde yapılmaktadır. Hiçbir demokraside üç buçuk milyon liranın bu şekil ve derecede politik düşüncelerle gizli kapaklı dağıtıldığı yoktur. İlgili Bakan görevini eşit külfet, eşit ücret esasına ve kanunun âmir, aynı zamanda mutlak hükümlerine göre değil, politik görüşüne nazaran ve canının istediği şekilde yaptığına göre, görevini kötüye kullanmaktadır. Türk Ceza Kanununun tatbikatına Bakan memurdur. Ceza Kanunumuzun 240 maddesine göre her ne suretle olursa olsun bir memurun görevini kötüye kullanması suçtur. İşte Siyaset Mecmuasında, İşte Yeni Sabahın tiraj hakkı, bunlar hüküm için bir delil olarak kâfi değil midir? (*Soldan gülüşmeler, alkışlar, bravo sesleri*)

Diğer taraftan Artırma ve Eksiltme Kanununa göre ilânın en çok basılan, en çok satılan mevkuteye verilmesi Hazinesin menfaati icabıdır. (*Sağdan bravo sesleri*) az sürümlü mevkuteye ilân verilmesi Hazine menfaatine aykırıdır. Taraf tutan, az basılan mevkutelere ilân için verilen paralar; Haksız, Sebepsiz Mal İktisabı Kanununun hükümlerine girer. Bunların verdiği gazetelere rücu hakkı baki kalmak üzere Başbakan Yardımcısından alınması, tahsil edilmesi icap eder. (*Sağdan, bravo sesleri*) İlgili Bakan olarak Samet Ağaoğlu'nun cezai ve malî sorumluluğu açıkça meydandadır.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Bunu kim yazdı sana?..

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

SIRRI ATALAY (Devamla) – Zatı âliniz yazdınız. Kişi, her kesi kendisi gibi bilir.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Hay ömrüne bereket.

SIRRI ATALAY (Devamla) – İhtüzüğün 169 uncu maddesine göre Meclis soruşturması açılması için kâfi delil mevcuttur. *(Soldan nerde sesleri)* Bu sebeple Başbakan Yardımcısı Sayın Samet Ağaoğlu hakkında Meclis soruşturması açılmasını teklif ediyorum. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞKAN – Hükümet söz istiyor, daha evvel önerge sahibi söz istediği için önerge sahibine söz veriyorum.

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) – Muhterem ve aziz arkadaşlarım, önce Samet Ağaoğlu'nun sözlerine kısaca temas edeceğim. Ferid Melen'in ithamlarını ciddi delillere istinat ettireceğini zannetmiştim, dediler. Ciddi delillerin mevcudiyeti ihtimalini kabul ettiklerine göre neden bizleri dinlemeden kendi parti gruplarında peşin bir karar alarak bizim konuşmamızı Meclis kararı bakımından faydasız bir hale getirdiler. *(O senin hüsnü kuruntun, muğalâta sesleri ve gürültüler)*

Görülüyor ki, arkadaşlar; hakikaten ortaya çıkarılması endişesiyle değil, siyasi endişelerle hareket edilmiştir. *(Sizin gibi sesleri gürültüler)*

BAŞKAN – Hatibin sözünü kesmeyin efendim.

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Her kafa kendisine göre düşünür.

HÜSNÜ AKYOL (Devamla) – Benim kafam da sizin kadar düşünür.

Muhterem arkadaşlar, bendenizden evvel konuşan arkadaşlarım mevzuun bütün safhalarını vuzuhla anlattılar. Ben de konuya diğer bir cepheden kısaca temas edeceğim.

2490 sayılı Artırma, Eksiltme Kanununun yedinci maddesi ile umumî, mülhak ve hususî bütçelere ait alma, satma ve sair işlerde ilân mecburiyeti konulmuştur.

Bu yedinci madde iki noktayı ihtiva etmektedir.

1. İlânın 15 bin lirayı aşan işlerde mahalli bir gazeteden başka, büyük şehirlerde çıkan iki gazetede neşri suretiyle iş âleminin geniş ölçüde alâkasını çekerek Hazinesinin menfaatini sağlamak bu maddenin ruh ve gayesidir.

İkinci Nokta : İlânın yapılacağı büyük şehirlerdeki iki gazetenin intihap ve takdiri.

Şimdi tatbıkata bakalım: Ferid Melen arkadaşım, işin 1938 senesinden yeni tatbikat arifesine kadar olan safhalarını anlattığından bendeniz yalnız son tatbikat üzerinde duracağım:

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

13 Eylül 1950 tarihli Kararname ile resmî ilân mefhumu genişletilerek bankalara, İktisadî Devlet Teşekküllerine ve daha bazı hususî ilânlarla teşmil ediliyor ve bu suretle kanunun Hükûmete verdiği salâhiyet tecavüz edilmiş bulunuyor.

Sekiz aylık bir tatbikattan sonra 4 Haziran 1951 tarihinde bu kararı yürürlükten kaldıran ve yeni esaslar koyan bir kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamede ilânların yüzde ellisi gazetelere müsavaten taksim olunur. İkinci yüzde ellisinin hangi gazetelere ve ne suretle verileceği, takdire göre tâyin olunur denilmektedir.

İşte asıl mesele; bu esasî taşıyan son kararname tatbikatından doğuyor.

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Şefin sizi aldatmasından doğuyor.

HÜSNÜ AKYOL (Devamla) – Teessürle ifade etmek zorundayım ki: Takdir hakkı nikabı altında milyonlara, keyfî tevzi usulü ile, tasarruf ediliyor.

Bütün hukuk dünyası bilir ki, takdir hakkı demek keyfe göre hareket etmek değildir Mesul Bakan takdir hakkını kullanırken âfakî kaidelere bağlı kalarak, kanunun ruh ve maksadına uygun bir şekilde tevzi işini ayarlamak zorundadır. Zatî hâdisede, takdir hakkı kötü kullanılmıştır, keyfî kullanılmıştır. Âfakî bir ölçü hiçbir zaman hâdiseye hâkim olmamıştır.

Muhterem arkadaşlar, böylece mesul Bakanın durumu her bakımdan kanun dışıdır. Mesul Bakanın siyasi, malî ve cezaî mesuliyeti aşîkârdır.

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) – Vah, vah.

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) – Geçen sene tahsisatı mesture ile alâkalı bir sözlü soru münasebetiyle Hükûmet adına konuşan Samet Ağaoğlu şöyle diyordu:

MURAT ÂLİ ÜLGİN (Konya) – Tahsisatı mesture ile alâkası yok.

HÜSNÜ AKYOL (Devamla) – Arkadaşlar, tahsisatı mestureyi fena kullanmamış olduğunu ispat, onlara düşer.

Hükûmet adına konuşan Samet Ağaoğlu bu sözleriyle yeni iktidarın, millet paralarının harcanmasında hassasiyet ve titizlikle duracağını, Türk Milletine bu kürsüden ifade ve taahhüt etmiş bulunuyordu.

Muhterem arkadaşlar, kanunun sarîh hükmü ile mutlak bir takdir hakkına bırakılan ve gizli kalması tabîî bulunan tahsisatı mesturenin bile hüsnü istimal edildiğinin ispatını istiyen Samet Ağaoğlu milyonların hesabını vermekten kaçınır halini hayretle görüyorum.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Evvelce Hükümet adına kendi lisaniyle ifade ettiği hassasiyeti bu konuda da göstermesini ve taahhüdün icabını yerine getirmesini tabii bir hak olarak kendisinden istiyoruz. Tevzi işi kendisine mevdu Samet Ağaoğlu milyonların hesabını vermekten kaçınamaz. Bunu kabul etmeli ve millet parasının hesabını vermelidir. Bu yolu tercih etmediği takdirde millet huzurunda, tarih huzurunda ebediyen mahkûm kalacaktır.

MURAT ÂLİ ÜLGEN (Konya) – Vah, vah.. Sizin gibi.

BAŞKAN – Hâmid Şevket İnce.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Tavrı verenden başkası konuşamaz.

BAŞKAN – Müsaade buyurun; alâkadar Vekil ve tavrı veren dinlenildikten sonra tavrın nazarı dikkate alınıp alınmaması hakkında bilmüzakere işari reyle karar verilir.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Güzel.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Muhterem arkadaşlar, bir müddet üzerinde vaveylâlar koparılan bu dâvanın bir iç yüzü ve bir iç âlemi olduğu kanaatini taşıdım. Münevver şahsiyetleri, bilhassa geçen gün Faik Ahmed Bey (biz keyfiyetiz, kemiyet değiliz) diye ağzından dikkati çeken kuvvetli bir söz çıkardı. (Biz keyfiyetiz) diye en son ve kesin sözünü söyledikten sonra bihakkın bekledim ki bürhansız şekilde bu Meclisin ve efkârı umumiyenin ve bilhassa milletin huzuruna çıkmıyacaktı. Ben bu endişeyi, Ferid Melen arkadaşımızın bu kürsüye çıkmasına kadar muhafaza ettim. Fakat Samet Ağaoğlu'nu bu kürsüde o derece cesur buldum ki; hani şu, sirke içmedim ki karnım ağrısın, darbı meselini hatırladım. Filhakika suiistimal eden bir adam, bu kadar cesur olabilir mi, bu kadar serbest konuşabilir mi hiç?

Ferid Melen'i kemali dikkatle dinledim; yani sözlerini içmeye çalıştım ve içtim. (Gülüşmeler). Ferid Melen bize ne verdi, ne sundu? Bürhansız dâva açılmıyacağına ve bilhassa âmme hukuku hesabına ilân bedellerini millet parası diye yadederken milletin ne bileyim en fakir çocuğundan, en gani gani evlâdına kadar millet parası, Devlet parası dendiği vakit bunlar insanın hayalinde birçok hâtıralar, heyecanlar canlandırır. Bu sorunun altında behemehal bizi, hattâ kendilerini ikna edici bir belge mevcut olduğunu ihsas edecek, değil bir delil, bir emare, bir karine karşımıza çıkaramıyorlar. Dikkat ettim, acaba kanun, nizam kelimesini ne zaman telâffuz edecekler, kararnameye ne zaman intikal eyliyecekler? Bir şaibeli cürmiyet ile mahkemeye sevkedilecek bir husus hakkında biz karar vermek mevkiindeyiz ve tahkikata havale edeceğiz, ondan sonra mütela-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

sısların raporunu dinliyeceğiz, kararımızı ondan sonra vereceğiz. Halbuki bekledik böyle bir şeye rastlamadık, yalnız: (Artırma ve Eksiltme Kanununun 7-14 üncü maddeleri hükmüne muhalif olarak bir karar verilmiş ve tatbik edilmektedir, bu yönden memleket zararlıdır) dediler. Bu, bir iddiadır. Fakat bunun mahallî halli Büyük Millet Meclisi değildir ve bu bir suiistimaldir diye bizi tahrik edemezler. Hiçbir hukukçu İhale Kanununun 7-14 üncü maddelerinin hükümleri rağmına ittihaz edilmiş bir kararname ile şu veya bu şekilde takdir hakkını, büyük pay ayrılarak tevziat yapılmaktadır diye bir adamı, (suiistimal) tâbirinin içinde şaibeli gösteremez arkadaşlar.

FERİD MELEN (Van) – Maaşallah...

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) – Anayasanın 46 ncı maddesi cezai ve malî mesuliyet tahtına alınması lâzımgelen bir hükümden bahsediyor. Bir savcı bir dâvacının arzuhalini eline aldığı vakit, hattâ hazırlık tahkikatına girmek için onun delilini arıyacak ve ondan sonradır ki isticvabata başlayacaktır. Lâalettayin falan adam bana sövdü diye arzuhal verse, ademitakip kararıyle karşılanır. Ferid Melen, delil göstermemiştir. Biz kendisinden delil göstermesini istiyoruz. Eğer böyle bir delil göstermiş olsalardı, emin olsunlar ki, kendilerine millet namına müteşekkik kalırdık. Eğer burada, bu kürsüde, Samet Ağaoğlu'nun yaptığı muamelâtı icraiyesinin, Anayasanın sinesine ve bu tarikle, Ceza Kanununun göbeğine düşen bir şaibei cürmiye görmemekteyiz, eğer görseydik, tertemiz olan Demokrat Parti, kendilerinden evvel harekete geçer ve bizzat kendisi Hükümetini düşürür. (*Soldan bravo sesleri*).

Ben bu dakikaya kadar verilen tahrir için delile bağlanacak ve bu kürsü üzerinde fotoğraflar, mektuplar gösterilecek diye bekledim, durdum. Meğer bu iddia havayı nesimîde dönen bir çarkı felek imiş, yani; hiçbir şeyleri yok.

Efendim, kendilerine bu kürsüden müsaade ederlerse âmmе hukuku hesabına bir hâtıra, bir muhtıra vereyim. Eğer Heyeti Vekile, kanun hilâfına bir karar ittihaz etmişse ve bunun tatbikına devam edegelinmekte ise alâkalı, Danıştaya gider, iptal dâvası açar. Yoksa kanuna mutabık ve 17 kişilik Heyeti Vekileden çıkmış, Reiscumhurun imzasını taşıyan bir kararname yürürlükte dururken bunun, kanun hükmüne muhalif diye mütalâalar serdetmek iltifata lâayık olamaz. Çünkü bu nihayet bir iddiayı mücerret teşkil eder. Biz bu kürsüden suiistimal vesilesiyle kararnamenin kanuna muhalefetinden bahsedemeyiz.

Arkadaşlar, hukukta daima kıymetini muhafaza eden canlı bir kaide vardır: "Takdir taarruz napezirdir" Yani kanunen verilen takdir hakkı üzerinde bir mesuliyet düşünülemez. Çünkü, o takdiri yaratan, kanun vâzıdır. Fakat tatbikatta doğacak neticelere göre (senin memurların böyle kötülükler yapıyor, bunun salâhiyetini takyit et) denir ve fakat kanun tadil olununcaya kadar bu iş böyle görülür. Eğer kararname bu takdir haklarının sınırlarını aşmışsa onun için kendilerine yol gösteriyor ve bil-hassa sevgili Zihni Betil'e hitap ediyorum, derhal Danıştay'a iptal dâvası açabilirler.

Efendim, delilsiz olarak milletin huzuruna getirilen ve matbuatta uzun uzadıya münakaşası devam eden bu işin iç yüzü ve hakikat benim gönlümde şu şekilde bir kanaat yaratmıştır. Yüreğimde tecelli eden bu kanaati muhasını parti kabul etsin, hakikat namına bu bir kazanç olur. Bence bu taktirin esas mânası şudur: (niye bize az para veriyorsunuz? niye sevdiklerinizi besliyorsunuz, biz bundan müteessiriz:) eğer eski nimete kavuşamadığınızdan dolayı teessür duyuyorsanız, bir kanun teklifi yapar Meclise getirirsiniz, buradâ ilmî şekilde tartışırız, komisyonlarda görüşürüz ilmî bir şekilde yeni bir kanun çıkarırız. Böyle bir kanun çıkmadan, meriyetteki hükmünü muhafaza ettiği halde alınan kararlar ve yapılan muameleler meşrudur ve kanunidir.

Sözüme nihayet verirken şimdi hatırladığım bir vakıayı size nakletmek istiyorum:

Atatürk'e suikast dâvasında, içinde bir de mebus olan sekiz vatandaş tahtı zanna alınmıştı. Dosyayı okuduğum vakit isnad ve iftiranın bu kadar feci bir manzara arzettiğinden korktum. Fakat dedim ki Atatürk'ün kurduğu bu vatanı, Atatürk'ün istediği adalet, iftira temelleri üzerine teessüs edemez. Atatürk, her halde yarattığı bu memlekette bir havayı adaletin, bir havayı kanunun yaşadığını ister. Bu dâvayı ben alacağım, Atatürk'ün şanını, şerefini, -Allâh bana ömür verirse- yükselteceğim, dedim. Orada bu dâvanın en son safhasında, hâkimimiz Osman Talât buradadır, şunları söyledim:

Kimseler fehmetmedi mânasını dâvamızın.

Biz dahi hayranıyız dâvayı bimânamızın dedim. Ben burada bu dâvanın mânasını bizimle beraber taktir sahiplerinin de anlamadığına kani olarak huzurunuzdan çekiliyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN – Kemal Özçoban.

KEMAL ÖZÇOBAN (Afyon Karahisar) – Efendim, günlerden beri sabırsızlıkla, beklediğimiz Meclis soruşturmasını isteyen önergenin müzakeresine bugün başladık. Ben tahmin ediyordum ki arkadaşlar önergeye muhtasarın bildiklerini yazmışlar, delillerini Mecliste sonra serdedecekler.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Arkadaşlar, yalnız bizim Meclisimizin değil, dünyanın birçok meclislerinde şu teamül husule gelmiştir ki, Meclis soruşturması kuvvetli delillerin, mesnedlerin vücudü halinde yapılır ve verilir. Çünkü bunun neticesinde muhakkak bir siyasi skandal husule gelir. Ya Meclis soruşturmasını ihtiva eden önerge mesnede dayanır, müdelleldir; bu takdirde alâkalı bakan yahut Bakanlar Kurulu Divanı Âliye kadar gider, onlar siyasi skandala mâruz kalırlar, yahut da mesnetsizdir, müdellel değildir, politikanın ve demagojinin ifadesidir: Bu takdirde sabit olmaz önerge reddedilir ve önergeyi veren taraf müfteri damgasını alır.

SIRRI ATALAY (Kars) – Müfteri diyemezsin. Müfteri sensin.

KEMAL ÖZÇOBAN (Devamla) – Bu iki şıktan biri husule gelir. Sen ve arkadaşların delil ve madde göstermediğinize göre iftira etmiş sayılırsın ey Atalay. Müfteri diyorum, çünkü mesnetsiz konuşuyorsunuz. Biz sizin şimdi oturduğunuz yerinizde oturduğumuz sıralarda Atıf İnanlar, 7 Eylül kararlarından mütevellit yolsuzluklarınızı müdellel surette ifade ettiğimiz zamanlar üzerimize hücum etmiştiniz. Şimdi namuslu görünen arkadaşlar o zaman nerede idi?

SIRRI ATALAY (Kars) – Müfteri sözünü bana deme, kurucularına de...

BAŞKAN – Sırrı Bey müsaade buyurun, hatip konuşsun..

KEMAL ÖZÇOBAN (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, milletin iradesini bin türlü hileli yollarla hiçe sayarak iktidarı ele geçirenler, milletin milyonlarını heder edenler, bizi Meclis kapısından kovarken psikopat diyenler, şimdi yumruklarını sıkarak hesap istiyorlar. Onun için Sırrı Bey, sözümü kesme, ben de fikrimi ileri süreyim.

Burada iki nokta var arkadaşlar, birisi kararnamenin mevcut kanuna uygun olup olmadığı noktası, ikincisi de mevcut olan kararnamenin, taşıdığı hükümlere uygun şekilde tatbik edilip edilmediği meselesidir. Birinci noktada arkadaşlarımız bir tereddüt ve iddiada bulunmadıklarına göre ikinci nokta üzerinde durmak lâzımgeliyor. Kararname ilâmlarının tevzii işini Başbakanlığa vermiştir ve eğer arkadaşlarımızın okunan önergelerini dinledikten sonra, acaba Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu dedikleri, işittikleri bir miktar paranın ivaz karşılığı ve emek mukabili olmaksızın başkalarına vermiş olduğu iddiası sabit olsaydı arkadaşımızın elinden tutar, bugün memlekette mevcut olan murakabe sisteminin iyi işlemesine gayret ettiğinden dolayı tebrik ederdim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Dinlemedim her halde Kemal Bey: Çobanoğlu böyle demiyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

KEMAL ÖZÇOBAN (Devamla) – Böyle bir delille karşımızda bulunmadınız demiyorsunuz. Başbakan Yardımcısı şu kadarını falan falan yere kararnameye aykırı olarak vermiş demiyorsunuz. Kendilerine verilen takdir hakkını iyiye kullanmadı diyorsunuz. Benim şahsen kendime göre bir fikrim vardır. İlânların bu şekilde tevziine muarızım. Yeni bir tesis meydana getirmek suretiyle bir fikir ileri sürerlerse, yani ilânların resmî bir gazetede neşrini isterlerse onda birleşebiliriz. Bugünkü kararname karşısında soruşturmayı mucip bir hal göremiyorum. Çünkü Başbakan o gazeteye değil de şu gazeteye şu miktar ilân vermeyi takdirde serbesttir.. Hakkı takdiri olan Başbakanlığın istediği gazeteye ilân vermesini suç sayan iddialarının mesnetsiz olması karşısında bendeniz arkadaşına; bu teessüfe değer zannettiğim hitabımı yapmış bulunuyorum. Onun için affetsinler; bir târizde bulunmak maksadiyle söylemedim. Fakat bu meselede bir skandal karşısındayız. Eğer delil olsaydı skandalla orası, delilsizce siz karşı karşıyasınız. Elinizde delil bulunmadığına göre siz iskandal-la karşı karşıyasınız.

Şimdi; son olarak bir cümle ile şurasını da söylüyeyim; ne kadar acı veya tatlı söylenirse söylensin bugün gerek muhalefetin ve gerekse muvafakatin mensubu olan bizler, en küçük bir meselede dahi ne kadar titizlikle hareket etmekte olduğumuzdan dolayı Cenabı Hakka şükrediyorum. İyi niyete dayanıyorsa samimî karşılıyorum. Fakat mitinglerde konuşurken bizi Meclis kürsüsünde konuşturmuyorlar dedikleri için bütün konuşmalarını sevgiyle dinledik. Eğer arkadaşlarımızın hüsnü niyeti varsa bu mesele burada bitecektir. Fakat iyi niyetli değilse mitinglerde, siyasi emellere, demagojik hareketlere sebep sayacaklarını tahmin ediyorum. Bu takdirde milletimiz hükmünü verecektir.

FERİD MELEN (Van) – Muhterem Başbakan Yardımcısı sözlerine bir şakayla başladılar, ben de bir şakayla sözlerime başlayacağım.

Dediler ki, Ferid Melen kürsüde hâdiseleri izaha çalışırken yüzünde bir trajik hal vardı, dediler. Eğer burada bir fizyonomi mütehassısı olsa da ikimizin yüzünü kürsüdeyken tetkik etselerdi herhalde yarışı ben kazanmazdım. (*Gülüşmeler*).

Sayın Yardımcının tuttuğu yol bizi vesikasızlıkla itham etmek oldu ve suiistimal yoktur, hukukî mesuliyet yoktur, 7 nci maddeyi yanlış takdir ediyorsunuz. Hükümetin mutlak takdir hakkı vardır, siz bu hakkı kabul etmiyorsunuz, dediler ve eski kararnameden ve hesaplardan bahsettiler. Şimdi arkadaşlar, huzurunuzda 7 nci maddeyi aynen okuyayım. Bu madde Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun, ki Hükümetin dayandığı tek maddedir, bu maddenin mevzuumuzu ilgilendiren bir tek hükmü vardır: B fıkrası hükmü.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Evvelâ A fıkrası (Artırma, eksiltme ve ihalenin yapılacağı günden en az 15 gün içinde aralıklı dört defa gündelik gazete ile ilân edilir) der.

B fıkrasında ise (Tahmin bedeli 15 000 lirayı aşan artırma, eksiltme ve ihale ve pazarlıkların mahallî bir gazeteden başka büyük şehirlerde çıkan ve Hükümetçe intihap olunan gazetelerin ikisinde ilân olunur) denilmektedir.

Bu iki gazeteden birisi Devlet Merkezinde çıkan gazete olur ki, sayın Samet Ağaoğlu (böyle bir hüküm kanunda yoktur) dediler. Bu iki gazeteden birisi Devlet Merkezinde çıkan gazete olur.

Şimdi buraya dayanıyorlar. Vâzı kanun biraz evvelki beyanatımda da arzettiğim gibi ilânı niçin ihdas etmiştir? İlân, hiç şüphesiz artırma ve eksiltmelerde talep ve rağbeti çoğaltmak ve işi daha ucuza maletmek demektir ve 15 bin liradan fazla olan işlere ehemmiyet verilmiş ve bunları dairelerin takdirine bırakmıştır, onlar ihmal ederler, ilânı lâıkiyle yapmazlar, yahut da az satılan gazetelerde yaparlar, kimseler duymaz, tâlîp çıkmaz bu yüzden. Hazine ve diğer daireler mutazarrır olur, diye. Binaenaleyh vâzı kanunun Hükümete verdiği yetkinin ancak bu maksat ve bu istikamette kullanılması lâzımdır. Biz hâdisede suiistimal vardır derken, bu işin tatbikatını idare eden arkadaş şu suistimali yapıyor: İş vâzı kanunun gösterdiği istikamette idare etmeyip sürüm ve satışı çok olan gazetelere vereceği yerde sürüm ve satışı az olan, hattâ ismini bile kimselerin bilmediği gazetelere vermesi bir suiistimal değil midir. (*Matbuatı teşvik sesleri*).

MUHARREM TUNÇAY (Balıkesir) – Siyasî giyotinle kendini idam ediyorsun, dikkat et!..

FERİD MELEN (Devamla) – Bir arkadaş giyotinle idamdan bahsediyor.

Hukukî mesuliyet yoktur, diyorlar. Hükümet takdirini yanlış kullanmıştır. Yahut kanunun verdiği yetkiyi suiistimal etmiştir. Devlete bundan zarar gelmişse bunda hukukî mesuliyet yoktur demek, bilmem bir hukukçu için mümkün olur mu? Ben hukukçu değilim, içinizde birçok hukukçular var. Sayın Başbakan Yardımcısı hukukçudur; eğer mümkün olur derlerse mesele yok.

Cezai mesuliyet yoktur diyorlar. Biz iddia ediyoruz ve diyoruz ki, şu veya bu şekilde ilânlar kanun dışında kullanılmıştır. Bu takdim, arzettiğim gibi arz ve talebi çoğalmaya müteveccih olması lâzımdır. Ne yapmışlar? İlânları şunu, bunu ikdar maksadiyle, teşvik maksadiyle, ne olursa olsun arzettiğimiz maksat dışında, kullanmışlardır. Bu da vazifeyi suiistimaldir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Gizlilik yoktur, dediler. Sayın Başbakan Yardımcısından çok rica ediyorum, neden derhal burada göğsünü gere gere iki yıl içinde gazetelere verilen listeyi okumadılar? *(Sorunda bu yok sesleri). (Onun listesini bütçede okutulur sesleri).* Kendileri bu işi aleniyete koysalardı hakikat az çok meydana çıkacaktı.

MUHİTTİN ÖZKEFELİ (Samsun) – Şu 15-20 milyon kadar tutan paranın hesabını da sen millete versen iyi olur.

FERİD MELEN (Devamla) – 20 milyon kadar param olduğundan bahsediyor bu arkadaş, bunun hesabını vermeliyim millete..

Başbakan Yardımcısına soruyorum: 7 nci maddeye arzettiğim şekilde İktisadî Devlet Teşekküllerinin, hattâ hususi ilânların bu ilânlar arasında işi ne? Bu yetkilerini iyiye mi kullanmıştır?..

Bir de kendileri eski hesaplardan bahsediyorlar. 1938 kararnamesi ile bu resmi ilânlar vaktiyle Ulus'a verilmiş. Binaenaleyh burada şeddeliye şeddeliye 1938 tarihli Kararnameyi ve Ulus'u okudum. Eğer burada bir suç ve bir suiistimal varsa kendileri sorsunlar, sormak kendi vazifeleridir.

ADNAN TÜFEKCİOĞLU (Giresun) – Ama Af Kanunundan atladı.

FERİD MELEN (Van) – Af Kanununu nazarı dikkate almayın. Sorsunlar, hesabını alsınlar. Hesabını bana soramazlar.

Bir noktayı kendisine sorayım: Vâzı kanun takdirin lâalettâyn kullanılmasını mı söylemiştir. Bir taraftan Zafer Gazetesine bir buçuk milyon lira verirken, öte yanda Kudret'e bir metelik bile verilmiyor. Takdir bunun neresinde? *(Soldan 1,5 milyon lira değil sesleri).*

Söylediğine göre öyle.. *(Söylemekle olmaz sesleri).*

Bir gün evvel karar vermeseydiniz, burada birçok şeylerden bahsedecektim. *(Soldan bahset sesleri).*

Birçok kimselerin isimlerini söyliyerek onları tehlikeye atamam. Başbakan Yardımcısı hakkında ortada birtakım ithamlar vardır. O bu vaziyet karşısında "alınım açıktır, tahkikat isterim, komisyon teşkil edelin" derse, sizin istediğiniz delilleri fazlasiyle vermeye hazırım. Ama kaî bir hüküm varken ben birçok bigünah vatandaşları sizin elinize teslim edemem. *(Sağdan alkışlar).*

MUHİTTİN ÖZKEFELİ (Samsun) – Kürsî milletten konuş. Efkarı umumiyeye var, duysun. Biz de duyalım.

DEVLET BAKANİ VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Muhterem arkadaşlar, eğer Ferid Melen'in son sözleri olma-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

saydı diğer arkadaşlar, münakaşayı o kadar neşeli bir havaya boğmuşlardı ki, ben bu havayı bozmak istemezdim. Ama son sözleriyle bir zihniyeti tamamen meydana çıkardılar. Diyor ki, tahkikatı açınız, ondan sonra ben size delillerimi söylüyeyim.

Bunun mânası şudur: Siz bu adamı cehenneme gönderiniz, esbabı mucibesini ben size temin edeceğim!

Bunun mânası şudur: Siz tahkikat açınız, ondan sonra ben size iftira malzemesini getiririm: bir kere Samet Ağaoğlu mahkemeye gitsin, bir kere Hükümet mahkemeye gitsin! Bu, teessüfe şayan bir zihniyettir, B.M. Meclisini iftiraya alet etmek metodudur. Oraya kadar tecavüz ediyorlar... (Soldan "sanatları odur" sesleri)

Aziz arkadaşlarım, gördünüz ki, verdikleri taktiri izah için söylemiş bulundukları bütün sözler birtakım dedikodulardan zerre kadar ileri gitmiş değildir. (Sanatlarıdır sesleri) Yok Yeni Sabah Gazetesi filân gazetenin tirajında Samet Ağaoğlu aldatılmış, demiş... Filân müdür umumi heyetin içtimasında şöyle söylemiş. Bu da ikinci bir delil. Bu delillerle mahkemeye gitmek... İnsaf edin.

Başka bir delil söylediler!, keşke söylemeseydiniz. Niye Siyaset Mecmuasından bahsediyorsunuz? Siyasete ilân vermek suçsa, size mensup birtakım zevatın aynı mahiyette ilânlar için bana müracaat ettiklerini söylüyeyim mi? (İki taraftan da şöyle sesleri)

Cemil Barlas'ın çıkardığı mecmua için de ilân hususunda bankalara ben tavassut ettim bunu vicdani olarak yaptım. O açıklar da ben açıklamaz mıyım?

SIRRI ATALAY (Kars) – Siyaset Mecmuasına verdiniz mi, vermediniz mi?

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Şu iki seneden beri ne zaman kürsüye çıkmışsanız partinizin aleyhine oldu Sırrı Bey!

Sırrı Bey bir şey daha söyledi: (Kişiyi nasıl bilirsin? Kendim gibi) dediler. Bu doğru, yüzde yüz kendileriyle beraberim. Bu taktiri niçin verdikleri şimdi meydanda. Herkes kişiyi kendisi gibi bilir, onlar da zannediyorlar ki, şimdiki idare, tıpkı kendi zamanlarındaki gibi keyfi bir idaredir. (Soldan alkışlar, bravo sesleri)

Hüsnü Akyol arkadaşşıma bir tavsiyede bulunayım bir Parlamento arkadaşşı olarak; bu kadar ciddî ve münakaşayı mucip meselelerde taktirleri imzalamasınlar. Çünkü sesleri kâfi değil, bunları müdafaa etmeye!

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) – Nazik olmak, kibar olmak zaruridir.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Sesten neyi kasdettiğini anlıyorsun, delilin kâfi değil, ötekilerin delili daha fazla...

HÜSNÜ AKYOL (Ordu) – Evveline bak evveline...

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) – Bakın delil olarak ne diyor: Samet Ağaoğlu'ndan rica ediyorum, bu tahkikatın açılmasını kabul etsin? San-ki tahkikat açılmasını kabul edip etmemek benim elimde imiş. Eğer tahkikat açılmasına lüzum görürse yüksek Meclis, ben yalvarsam da, yap-mayın desem de tahkikat açılır. Yok buna lüzum yok da Hüsnü Beyin ha-tırı için efendiler beni mahkemeye sevkedin mi diyeyim? Nerede görül-müş bu mantık? (*Gülüştürmeler*) Hüsnü Beyin bir sözü gücüme gitti. Samet Ağaoğlu böyle yaparsa millet nazarında mahkûm kalacaktır diyor! Mec-burum söylemeye; millet nazarında birçok bakımlardan malikûm bir parti mensubu bir arkadaş böyle konuşmamalıydı. Bazı cümleleri teenni ile, düşünerek, hattâ kabilse ima tarikiyle konuşmalıdır. (*Soldan, gülüşme-ler, bravo sesleri*)

Ferid Melen yanlış anlamış. Arkadaşlar; sözlerine başlarken Ferid Melen o kadar ciddi bir yüzle meydana çıktı ki, korktum. Meğer elemindenmiş dedim. Bir trajediden bahsetmişti. Meğerse kendisinin konuşma-larından hâsıl olacak trajik vaziyeti ifade için söylemiş. Bunlar politika edebiyatıdır, alışıcaaksın Ferid Bey (*Gülüştürmeler*).

Diğer meselede deminki, kanunu yapan onlardır, merkezi Hükümet-te bir gazetede çıkarılması hükmünü koyan onlardır. Merkezi Hükümet-te bir gazeteden başkasının çıkmaması tedbirlerini alanlar onlardır. Keş-ke bunları söylemeseydiler. Bana birtakım şeyleri daha söylemek mecbu-riyetini tahmil ettiler.

Şimdi Ferid Melen kendisini bu kanunun o zaman tedvin eden arka-daşların yerine koymuş, yani top yekûn bu kanunu kendisi yapmış veya o şahısları tamamen Ferid Melen'e hulûl etmiş gibi, diyor ki, "Vâzı kanu-nun maksadı, tirajı bol olanlara ilân vermek, şu vasıfları bulunanlara ilân vermektir." Vâzı kanunun maksadı bu olsaydı onu o kanunun için-de madde olarak gösterirdi. Şu vasıftaki gazeteleri seçeceksin derdi. Ka-nunda yok, müzakere zabıtlarında yok. Şimdi Ferid Melen kendisi kalk-mış, 10 sene evvel çıkan bu kanunda vâzı kanunun maksadı budur, di-yor. Ben de kendisi gibi bu devre milletvekiliyim. Ben de diyorum ki, ha-yır vâzı kanunun maksadı o değil, budur. O zaman bu münakaşa nere-ye kadar varır, böyle münakaşa ve tefsir olur mu Ferid Bey?

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sonra birkaç sual de sordular. Efendim İktisadî Devlet Teşekkülleri Kanunun 7 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmüne girer mi? Farzedelim ki, girmez. Bugün Devlet Şûrasında dâvanız var, bir iptal dâvası karşısındayız. Bu Meclis tahkikatı yolu mudur? Meclis tahkikatı olabilmesi için şahsen benim, Hükümetiniz, Adnan Menderes, suiistimalimizi ispat etmelisiniz. Demin de söyledim, kararname yanlış olabilir. Devlet Şûrası neye kuruldu. *(Sağdan "siyasi mesuliyet yok" sesleri).*

Aziz arkadaşlarım, ben onlar ne söylerlerse söylesinler, artık sizi fazla taciz etmiyeceğim. Şu, aylardan beri propagandasını yaptıkları, bağırdıkları, çağırdıkları, yazdıkları, çok ağır hakaretle yazdıkları, bütün bu ithamlar şu gördüğümüz takrirde yerini buldu. Dağ doğura doğura bir fare değil, maalesef bir hiç doğurdu. İsterim ki arkadaşlarımız, şu cereyan eden müzakerelerden, kendi lehlerine bir intibah dersi alsınlar.. *(Sağdan "ihtiyacımız yok" sesleri).*

Öyle bir intibah dersi almaya muhtaçsınız, itham ettiniz, hırsızlıkla, suiistimal ile itham ettiniz. Delil istedik, sukûnetle delil istedik, çıktınız delil yerine dedikodudan bahsettiniz ve bu delilleri verebiliriz ama tahkikat açarsanız dediniz sizin mantığınıza ve metodunuza göre tahkikat komisyonu kurulduğu zamanda oraya gelerek diyeceksiniz ki "siz divanı âliye sevkedin delilleri orada vereceğiz" sonra divanı âliye de gidecek ve siz "bu adamı asın ondan sonra delilleri vereceğiz" diyeceksiniz aşkolsun size. *(Soldan gülüşmeler).*

BAŞKAN – Millet Partisi Meclis Grubu adına Osman Bölükbaşı, Buyurun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Sayın Başbakan Yardımcısının mütalâalarını dikkatle dinledim; fakat şurasını itiraf edeyim ki, beni tatmin edecek hukuki bir cihet görmedim. Politik mülâhazalarla serdettiği mütalâalar hakkında hükmü sizlere bırakıyorum.

Meseleyi hukukî bakımdan, siyasi bakımdan ele alacağım:

Bir Hükümet, bir memur hatta bir vatandaş, kanunun kendisine tanımış olduğu hak ve salâhiyeti hüsnü istimal etmekle mükelleftir. Sayın hukukçu Hâmid Şevket Bey arkadaşımız çok iyi bilir ki, Medeni Kanunun birinci maddesi, kanunun bir hüküm ihtiva etmediği yerlerde hâkimin nasıl hareket edeceğini tesbit etmiştir. Kanunda hüküm yoksa örf ve âdete bakar; örf ve âdetle bir hüküm yoksa kendisi vâzın kanun olsaydı nasıl bir hüküm vazedecek idi ise ona göre bir karara varır, ona göre bir hüküm vaz'ederek meseleyi halleder. Neden kanun, böyle söylüyor. Çünkü hâkimlere tanınmış olan takdir salâhiyeti, keyfî bir salâhiyet değildir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Nasıl hâkimler keyfî hareket edemezse, bir Hükümet de keyfî hareket edemez. Takdir hakkını kullanan makam veya şahıs sübjektif mülâhazalarla, enfüsi mülâhazalarla hareket edemez; ne sempatiye, ne antipatiye, ne hisse yer veremez; objektif ölçülere göre takdirini kullanmak mecburiyetindedir. O takdirin karşısında âmme vicdanı "en isabetli takdir budur" diyebiliyorsa bu takdirde vâzı kanun gibi hüküm vermiş olur. Eğer böyle bir vaziyet yoksa "benim canım böyle istedi, takdir hakkını istediğim gibi kullanırım" diye hareket etmişse, böyle hareket eden bir şahıs, böyle hareket eden bir Hükümet kendisini ne hukukî mesuliyetten kurtarabilir, ne de ahlâkî mesuliyetten kurtarabilir. (Allah, Allah sesleri).

Hepiniz bilirsiniz ki, kanunun metni içinde yer almamış öyle kaideler vardır ki, Hükümetler ve salâhiyeti kullanan heyetler ve şahıslar bunları daima nazarı itibara almaya mecburdur. Bir hukuk Devletinde yalnız Anayasanın maddeleri, hukuk devleti olmayı temin etmez; onun fevkında olarak birtakım esaslar vardır ki, o camianın vicdanında yaşar; hakkaniyet kaidesi vardır, nasefet kaidesi vardır, adalet anlayışı vardır cemiyetin. Eğer bu anlayışlara aykırı olarak bir kanun çıkarılırsa, bu anlayışlara aykırı olarak bir karar verilirse, metne ne kadar uygun olursa olsun, o hareket, hiçbir zaman bir hukuk devletinden beklenilen bir hareket olmaz. Bunun böyle olduğunu bizzat Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu geçen sene bu kürsüde bir vesile ile ifade etmişti. Ben kendi sözlerini ele alarak kendilerine hitap edeceğim.

7 Şubat 1951 tarihinde bir arkadaşımızın sual takriri üzerine, gazetelere ne miktar ilân ücreti verildiğini bu kürsüde açıklıyan sayın Başbakan yardımcısı, beyanatının bir yerinde aynen şöyle söylüyor:

"Görülüyor ki Hükümet, elinde böyle bir salâhiyet olmasına rağmen, hakkaniyet yolundan ayrılmamıştır". Demek ki arkadaşlar, salâhiyetler mutlak değildir. Hükümetler hakkaniyet yolundan ayrılmamaya mecburdur; âmme menfaatinin her şeyin fevkında tutmaya mecburdur. Bizzat bu hükme iştirak eden, sayın Başbakan Yardımcısıdır. Şimdi bu esası koyduktan sonra, bu esası geçen sene burada zikrettikten sonra, bundan sonra yaptıkları işlerin bu esasa uyup uymadığını elbette tetkik etmek, bir muhasebesini yapmak lâzımdır.

Hükümet, Ağustos'un başında bir resmî ilân kararnamesi çıkarıyor: Üçüncü ilân kararnamesi. Faaliyetlerine hayran kalmamak imkânsız. Mütemediyen ilân kararnameleri çıkarıyorlar. (Sağdan "tecrübelerden istifade ediyor" sesleri) Bu ilân kararnamesini hangi esaslara göre çıkardıklarını, tevziatı hangi hak esaslarına göre yaptıklarını Bütçe Encümeni huzurunda kendilerinden sordum. Bana verdikleri cevap aynen şu olmuştur:

"Hükümet kanunun verdiği bir salâhiyeti kullanıyor. Hükümetin bu takdiri beğenilmezse Hükümet çekilir."

Görülüyor ki arkadaşlar, Bütçe Encümeninde vermiş olduğu cevap, vcdanları tatmin edecek bir cevap değil, politik bir cevaptır. Hükümetin çekilmesi gibi kolay kolay ekseriyetinizin kabul etmiyeceği bir meseleyi ortaya atıyor ve onun siperi arkasında kendini müdafaa etmeye çalışıyor.

Meclisin, bir Hükümetin bir kararının isabetsiz olduğunu yüzüne vurması, yahut ona söylemesi, mutlaka o Hükümetin çekilmesini icap ettirmez. Bir vesile ile Başbakan burada dediler ki: "Biz lâyuhti değiliz, kararlarımız hatalı olabilir" dediler. Hükümetin hatalı kararı yüzüne vurulur, Hükümet o kararı tashih eder. Hükümetin çekilmesi mutlaka şart değildir.

Kendilerine, hafızalarına hitap etmek suretiyle dedim ki: "Vaktiyle muhalefet yaptığımız zaman birlikte meydanlarda bağırıyorduk, bir memur haksız yere nakledilirse bağırıyorduk. İstanbul'da Halk Partisi idare-i örfiye ilân ediyor, matbuatı baskı altına alıyordu; bu takdirin isabetsiz olduğunu söyliyerek bağırıyorduk. Demek ki Hükümetin bir takdiri karşısında vatandaş. Hükümet kanuni salâhiyetini kullanmıştır diye susmaya mecbur değildir. Hattâ Büyük Millet Meclisinin kararları karşısında vatandaş susmaya mecbur değildir, Meydanlarda, gazete sütunlarında bu kararın isabetsiz olduğunu her vesile ile vatandaş söyleyebilir."

Ve dedim ki: Samet Ağaoğlu'nun bugünkü haliyle bana yardımcı olmayacağı anlaşıldı, ama dünkü Samet Ağaoğlu'nu imdadıma çağırıyorum. Bir memuru naklettikleri zaman itiraz ediyorduk, isyan ediyorduk. Bugün nasıl olur da bir "takdir" kelimesinin siperi arkasına çekilerek siz izahat vermekten kaçınabilirsiniz?

Arkadaşlar, bu Meclisten geçmiş öyle hâdiseler vardır ki onların üzerinde durmak lâzımdır. Biliyorsunuz Cumhuriyet Halk Partisi kanun vasıtasıyla Halkevlerini elde etmişti. Meclisinin çıkardığı bir kanunla, o zamanın şartlarını nazarı itibara alarak "kanun yolu ile de elde etmiş olmanız, bunlar milletin malıdır" dedi ve onu aldık ve millete iade ettik. Böyle bir fikrin müdafaasını yapan bir Hükümet görüyoruz ki takdir hakkı siperine çekiliyor, yüz binlerce lira ilân parasını istediğine, istediği şekilde tevzi ediyor. Halkevlerini alıyor, halk namına, adalet namına, kanun da olsa, alırım diyor. Kanunların fevkında prensipler vardır, diyor. Fakat öbür tarafta bakıyoruz, yüz binlerce lirayı bir gazeteye veriyor. O gazete de iktidar partisinin hissedar olduğu gazete. Onun vasıtasıyla o partinin kasasına aktartıyor. Böyle hareket eden bir Hükümet her şeyden evvel bir tenakuz içindedir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Öyle bir şey yok, ispat edebilir misiniz?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Hükümet, Bütçe Encümeninin huzurunda takdirlerini hangi esaslara göre kullandığını izah etmekten kaçınmıştır. Sadece, takdir hakkımı kullanıyorum, demekle iktifa etmiştir.

Kendisinden sorduk "hangi gazeteye ne miktar para verdiniz Ağustos'tan Ocak ayına?" diye sorduk, iki ay içerisinde bu listeyi elde edebildik. Listenin rakamları herkesten daha belîğ olduğu için ben bu rakamlara temas edeceğim ve Hükümetin hakkı takdirini nasıl kullandığını herkes anlıyacaktır.

Ağustosta ilân kararnamesi çıkarıyor, öyle bir kararname ki, âdeta gazetelerin imtihan talimatnamesi. Bir ay bir gazeteye on bin veriyor. Ertesi ay canı istemedi mi vermiyor. Bir gazeteye vermiyor. Ağustosta, Eylülde, ondan sonra, biraz evvel Samet Ağaoğlu'nun burada ifade ettikleri gibi, hususi teşebbüsler başladığı zaman, bir semahat eseri olarak vermeye başlıyor. Bir memlekette matbuat hürriyeti bu şekilde hareketlerle elbette zedelenir. Hangi gazeteye vermedin ve sonradan nasıl verdin diye belki bir سوال soracaklar. Ben verdikleri listeden okuyorum.

Son Telgraf Gazetesine, Ağustos ve Eylül aylarında hiçbir şey vermemişler. Küçük gazetelere yardım ediyoruz diyen Samet Ağaoğlu bütçe müzakereleri esnasında bu kürsüde zayıfa yardımın adalet icabı olduğunu açıklamıştı. Bu da küçük bir gazete, veriyor, iki ay, bir de bakıyoruz her nedense Ekim ayı içerisinde bir gazete imtihanı kazanıyor ve başlıyor almaya (*Soldan gürültüler*).

AKİF SARIOĞLU (Antalya) – Telâfi ediyor ya işte.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Arkadaşlar, eğer Hükümetin hareketi değişmez bir kaideye istinat etmiş olsa idi, o kaidenin tesbiti isabet-siz dahi olsa, bu kadar endişe izhar etmeye yer olmazdı. Fakat, öyle bir kararname, ki her ay Hükümet takdir ediyor, yani her ay gazeteleri imtihan ediyor. Bir delili Son Telgraf Gazetesi. Şimdi Hükümet takdirini keyfî kullanmıştır, o nokta üzerine geliyorum.

Elde bir Artırma ve Eksiltme Kanunu vardır, bu kanun malî bir kanundur; kültür dâvasıyla, gazetelere yardım etme dâvasıyla hiçbir alâkası olmıyan bir kanundur. Devletin alım ve satım işlerinin birçok vatan-daşlar tarafından bilinmesinde fayda gördüğü için vâzı kanun bu kanunda Hükümete bir yetki vermiştir. Ama bu yetki vâzı kanunun mak-sadına uygun bir şekilde kullanılmak üzere verilmiştir. Fakat bakıyoruz ki Hükümetimiz kültür mülâhazalarıyla hareket ediyor, zayıfı doyurmak

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

mülâhazası ile hareket ediyor. Fakat bu mülâhazalarında dahi tezatlar içerisinde, tenakuzlar içerisinde.

Türkiye'nin her tarafında okunan büyük gazetelere bakıyoruz, o gazetelere gayet az veriliyor. Fakat Hükümeti tamamen tuttuğu cümlenin malûmu olan küçük ve orta çaptaki gazetelere bakıyoruz, onların dört misli ilân ücreti alıyor, okuyorum:

Milliyet Gazetesi: Ağustos 1951'den Ocak 1952'ye kadar Devletten aldığı para 128 709 lira 25 kuruştur. *(Sağdan bravo, bravo sesleri).*

Son Posta Gazetesi : 119 743 lira 80 kuruş. *(Sağdan bravo, bravo sesleri).*

Son Saat Gazetesi : 118 735 lira. *(Sağdan bravo sesleri).*

Ondan sonra İstanbul'un büyük gazeteleri geliyor. Muhalefetin radyo ve ilân meselesini ele aldığını söyleyen Samet Ağaoğlu zannediyor ki, muhalefetin başka söyleyecek sözü yoktur. Hayır arkadaşlar, öyle değil, bizat Hükümetin elinde olan bir işte, Hükümetin hakkaniyet ve adalet esaslarından ayrıldığını halka gösterebilmek için, vesikalara istinat eden bir mesele olduğu için bunları ele alıyoruz. Demek istiyoruz ki, "Hükümet bu şekilde hareket ederse ufak bir memurun ne yapılabileceğini düşünüyoruz" diyoruz vatandaşlara. *(Soldan gürültüler).*

Adaletin ve kanun hâkimiyetinin bekçisi olması icabeden bir Hükümet takdirlerinde bu kadar keyfi olursa, bu kadar siyasi mülâhazalarla hareket ederse, benim, ufak memurların hareketlerine karşı bir söyleyeceğim kalmaz.

Gelelim büyük gazetelere: Meydanlarda söylediğim gibi; burda da söyleyeceğim: "Menderes'in gönlündeki muhabbet baremi derhal düşüyor."

Cumhuriyet Gazetesi: 43 233 lira 95 kuruş.

Hürriyet Gazetesi: 41 340 lira 95 kuruş.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) – Okuru da fazla.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Vatan Gazetesi : 37 429 lira 65 kuruş.

Yeni Sabah Gazetesi : 36 992 lira.

Yeni İstanbul : 38 920 lira 25 kuruş..

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) – Bölükbaşı dâvayı kaybediyorsun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Türkiye'nin; en büyük gazeteleri olan bu gazeteler ötekilerin dörtte birini alıyor; bunlar Türkiye'nin her ta-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

rafına gittiği halde ötekilerin ancak dörtte birini alabiliyor. (*Soldan "Ulus'u" oku. Ulus'u da oku sesleri*) Sabredin de sıra geliyor.

Çok okunan, her tarafa giden, bâyi teşkilâtı olan gazetelere ilân verilir ki, çok sayıda müteahhit bunlardan haberdar olsun, ihalelere iştirak etsin, diye. Ne oluyor, her tarafta okunmayan gazetelere milyonluk ilânlar veriliyor, bir işe 500 müteahhidin iştiraki ihtimali varsa bu suretle beşe, ona veya elliye iniyor. Bu suretle Devlet milyonlar kaybediyor.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Öyle bir şey yok. (*Gürültüler; ispat et sesleri*).

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, âmme menfaatinin nasıl hiçe sayıldığını şu zikrettiğim misaller göstermeye kâfidir. Adaletsizliğin de en parlak misalini bunlar teşkil ediyor. Fakat bu adaletsizliğin en şahlı eseri örneğini Ankara'da görüyoruz:

Zafer Gazetesi: Bu müddet içerisinde aldığı para 276 901 lira 67 kuruş (*Sağdan "Bravo" sesleri*) (*Soldan: az bile sesleri*).

Arkadaşlar, "biz milletten müsavi muamele yapmak için emir aldık" diye konuşan sayın Başbakan, milletten müsavi muamele yapmak için emir aldığını söyleyen sayın Başbakan, bizzat kendi emriyle yapılan işte adalet ve müsavâtı bir tarafa bırakmıştır, binaenaleyh Hükûmete, bizzat Hükûmetin kararlarında adalet olmazsa, yani çeşme başında susuzluk çekilirse, Kerbelâyı hesabedin, (*Gürültüler*) (*Soldan Ulus'tan bahsetmedin sesleri*)

Arkadaşlar Ulus'tan bahsediyorlar. Ulus'un ve Uluscuların da seyyiatı varsa dünyada da bulsunlar, ahirette de. (*Soldan "amin" sesleri*) Binaenaleyh bizler bu Meclise bâtili makisünaleyh yapmamak, dünün kötülüklerini devam ettirmemek için gelmiş insanlar olduğumuza göre, bugünün hareketleri iyi midir, kötü müdür, evvelâ onun üzerinde duralım da öbürlerinin seyyiatına sonra sıra gelir. (*Muvazaa, muvazaa sesleri*). Dua bile yaptık hâlâ muvazaa ediyorlar. (*Gülüşmeler*)

BAŞKAN – Devam buyurun efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Sayın Menderes'in adalet ölçüsü Zafer Gazetesine verilen paralarla belli oluyor (*Gürültüler*).

Samet Ağaoğlu'na soruyorlar, bütçe müzakereleri esnasında "hangi ölçülerle dağıtıyorsunuz?" Cevap veriyor, "rotatifi getirmiş, her şeyini tamamlamış büyük gazetelerin yanı başında büyümek istidadında olan küçük gazeteler var, elbette evvelâ onları tatmin etmek lâzımdır" diyorlar.

Çok güzel. Fakat bakıyoruz ki, bakıyoruz ki dostlara bal baklava verirken muhalifler içerisinde katıksız hapis cezasına uğriyanlar da var. (*Gülüşmeler, gürültüler*)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Görülüyor ki, arkadaşlar, resmî ilânlar Hükümetin elinde siyasî mülâhazalarla kullanılan bir silâh halindedir. Dostları tatmin, muhalifleri.. *(Soldan, öyle sesleri)* Biliyorsunuz, tenkil tenkil. *(Gülüşmeler)* Bir gazete iktidarın hoşuna gidecek yazı yazmaya başlayınca Ekim ayından itibaren imtihanı kazanmıştır diye kesenin ağzı açılıyor. Öbür tarafta muhalif bir partiyi tutan bir gazeteye Ağustos ve Eylülde veriyorlar, ondan sonra imtihanda sıfır numara aldın diye kesiyorlar. *(Soldan, gürültüler)* Bu liste benim listem değil. Bütçe Encümeni Başkanlığı vasıtasıyla, iki aylık ısrarımdan sonra, Hükümetin lûtfettiği listedir. *(Soldan "Ulus ve Kudret'i okumadın" sesleri)* *(Hürses'e Ulus'a ne olmuş?. sesleri)*.

BAŞKAN – Müsaade buyurun. *(Gürültüler)* Efendim müsaade buyurun devam etsinler.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Deryadaki mahilere suyu tarife ne hacet, siz içindesiniz, Ulus'un ne olduğunu Başbakan bilir, sorun ona. *(Gürültüler)* Vaktiyle Ulus fazla almış, filân noksan almış, (bâtıl makıysünaleyh olamaz) dedik. Bana ne için soruyorsunuz?.. Ulus fazla para aldığı zaman Menderes bu Mecliste mebustu, o zaman itiraz edeydi, ona sorunuz itiraz etmiş mi?. Ulus fazla aldığı zaman bizzat Zafer Gazetesi Şûrayı Devlete dâva açmıştı. Demek ki bir hak var ki, dâva açılıyor.

Sayın Menderes'in bir sözünü hatırlarım: "Kasım Gülek'in Londra radyo konuşması vesilesiyle "bu kürsüde bunu konuşmaktan maksadımız umumi efkârı hakem yapmaktır" demişti. Ben de o mülâhaza ile konuşuyorum Siz nasıl düşünürseniz düşünün. Bakınız Hükümetin verdiği listeye raptettiği bir nota bakınız. Kendini müdafaa edeyim derken, kendi zayıf noktasını bizzat ele veriyor.

"Not : Resmî ilânlarla birlikte mütalâa edilmesi gereken bir de hususi ilânlar vardır. Hususi ilânların tutarı, resmî ilânların hemen hemen iki mislidir. Hususi ilânların bilhassa İstanbul'da resmî ilânlardan fazla alan gazetelere hiç verilmemesi gibi bir vaziyeti de vardır. Binaenaleyh ilân meselesi bir kül olarak ele alındığı zaman ilânsızlıktan şikâyet eden gazetelerin bu şikâyetlerine mahal kalmaz." Cemediyor, bir adalet çıkarıyor bundan. Fakat bunu söylerken öyle zayıf bir nokta veriyor ki, "resmî ilânların çıktığı gazetelere diyor; bilhassa İstanbul'da hususi ilânların hiç verilmemesi gibi bir vaziyet vardır". Hususi ilânı veren vatandaş niçin verir?. Çok kimse okusun diye verir. Demek ki... *(Gürültüler)* Demek ki, demek ki, Hükümetin resmî ilânlarla donattığı gazetelerin okunmadığını biliyor, vatandaş da onun için hususi ilânlarını o gazetelere vermiyor. Görülüyor ki Hükümet bunu söylerken kendi zayıf noktasını ele veriyor. Çünkü hususi ilânı vatandaş istediği gazetede neşrettirebilir, kimse mâni olamaz.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Kudrete ne verildi? (*Ulus'a ne verildi sesleri*).

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Madem merak ediyorsunuz, bir de Kudret'i okuyalım. Arkadaşımız kudreti merak etti. Merakınızı tatmin edeyim beyler:

(Evvelâ Ulus'u sesleri) Ulus 69 347 lira 65 kuruş. (*Gürültüler*) (*Hürses de nar sesleri*).

Hürses'i de okuyayım da merakınız tatmin edilsin. 92 453 lira 22 kuruş. Ey sıfırları da okuyayım mı? (*Oku oku sesleri*) (*Gülüşmeler*) Rakamlar hoşunuza gidiyor.

Ekim ayından itibaren Kudret katıksız hapse mahkûm, sıfır almıştır. (*Gülüşmeler*).

Görülüyor ki, Hükümetin tasarrufunu adalet bakımından ele alırsınız, bizzat burada ifade ettikleri sözleri nakzederek adaleti hiçe saymıştır. Ama menfaati mülâhazasıyla meseleyi tetkik edecek olursanız çok okunan ve Devlet için faydalı olması icabeden gazetelerde ilânların çıktığını görmüyoruz; orta halli gazetelere 100 bin, 120 bin lira veriliyor. Hele öyle gazeteler vardır ki, onların ismini okumaya lüzum görmüyorum; Ankara'nın dışında ismini bilen yoktur; onlarda neşrediliyor Devletin ilânları.

HASAN OSMA (Edirne) – Dünyada para ile kendisine sövdüren Devlet yok.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) – Arkadaşlar, Eksiltme ve Arttırma Kanununa göre resmî ilânların gazetelerde neşredilmesi, matbuata yardım gibi bir mülâhazanın mahsulü değildir, âmme menfaatini temin etmek mülâhazasının mahsulüdür. Binaenaleyh gazetelere yardım ediyorum diyen Hükümet, bu yardım esasını kabul etsek bile adalet kaidelelerini hiçe saymıştır. İkincisi, siyasî mülâhazalarla hareket ettiği şundan belli ki, muhalif bir partiyi tutan gazeteye filân aydan itibaren ilânı kesmiştir, başka muhalif bir partiye mensup zatın gazetesine iki ay vermemiş, imtihanı kazandıktan sonra vermeye başlamıştır.

Görülüyor ki, Hükümetin kararını, neresinden alırsanız alınız, akla devenin hikâyesi gelir: Deveye boynun eğri demişler de, mirim benim neredem doğru demiş. (*Gülüşmeler*) Hükümetin kararının hiçbir tarafı doğru değildir. Âmme menfaatine uygun değildir. Hükümetin hareketleri.. Hükümetin hareketi matbuat hürriyeti icaplarına uygun değildir.

Adnan Menderes İstanbul'a gidiyor ve diyor ki: "gazetelerimizin hali diyor, çok yürekler acısıdır. Tirajlarını toplasanız, bir Balkan memleketi-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

nin gazetesinin tirajı kadar değildir.” diyor. Yani tâbiri mâzur görsün, gâvur diye öldürtüyor, şehit diye namazını kılıyor İstanbul’da. (Gülüşmeler) Bunu söylüyor, ondan sonra da bu şekilde hareketler yapıyor.

Söyliyeceğim bundan ibarettir. (Sağdan alkışlar) (Soldan gürültüler).

BAŞKAN – Muammer Alakant.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) – Sayın arkadaşlar, kanunî yollardan yürüyerek ayrılmış olan bir tahsisatı Hükümetin kanunî salâhiyetlere dayanarak ve şimdi Osman Bölükbaşı arkadaşımızın izah ettikleri gibi siyasî sebepler ilcaatı ile sarfetmesi, bir bakanın Yüksek Divana sevk edilmesini intaç edecek Meclis tahkikatı açılması talebinin, o kadar basit ve vahi sebeplere dayanmakta olduğu Heyeti aliyenizce bedihi telâkki edilmektedir ki Sırrı Atalay arkadaşımız, daha evvel bu meselenin Demokrat Parti Grubunda konuşulmuş olduğunu ve bu hususta bir prensip kararı verilmiş olduğunu ithamkâr bir lisanla ifade etmemiş olsa idi bendeniz söz alıyacaktım. Bu hususta söz alışım ayrıca isabetkâr olmuştur. Çünkü bilâhara Ferid Melen arkadaşımız, ağır bir lisanla, bütün Demokrat Parti Meclis Grubunun, her türlü seyyiattan, her türlü suiistimalden zanlı, kendi partisine mensup olan bir Bakanı, her türlü delillere rağmen mutlaka ve mutlaka gayrimesul görmek hususundaki azmü iradesiyle daha evvel karar vermiş olduğunu beyan ettiler.

Sayın arkadaşlarım, asil ve muazzam bir tarihe malik olan hiçbir medeni millet yoktur ki, o medeni milletin Büyük Millet Meclisinde bulunan ve sabotör olmıyan, parlamenter nizamı mahvetmek gayesini takip etmiyen bir partiye mensup milletvekilleri, kendilerinin de ifade ettikleri gibi, suiistimal, hırsızlık, şahsî menfaat gayesi takip etmiyen bir siyasî tasarruftan dolayı Hükümetin bir uzvunu bu gibi şaibelerle itham ederek, onu Yüksek Divana sevk etmek talebinde bulunsunlar.

Asil Türk Milletinin Yüksek Büyük Millet Meclisinde bu kadar hafif bir hareketin vukubulmuş olmasından dolayı cidden teessür duymaktayım. (Soldan barvo sesleri) Asil milletimiz ki, yüzlerce seneden beri parlamenter bir hayata nail olmak için mücadele etmektedir, eğer parlamento içerisinde gösterilen bu gibi hafif tezahürlerle, millî hâkimiyet ve parlamenter hayattan usanmak yoluna gidip yakın zamanda tekrar bu memlekette bir şeflik sisteminin yer almasını istiyor gibi kendileri tarafından bir ümit besleniyorsa, milletimizin aklıseliminden hiçbir zaman böyle bir şey sâdır olacağını beklemesinler.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Şefin elini sen öpüyordun.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Sayın arkadaşlarım, hakikaten Anayasa hukukuna ve bütün memleketlerdeki parlamenter hayata baktığımız zaman Meclis tahkikatiyle gensoru arasında ve Meclis müzakereleri arasında şu esaslı iki farkı görürüz. Gensoru ve Meclis müzakereleri, bir Hükümetin siyasi tasarruflarını murakabe etmek bakımından parlamentolarda yer almış bir müessesedir.

Halbuki Meclis tahkikatı, ancak bir Hükümetin veya Hükümete mensup bir şahsın, şahsi olarak, hırsızlık, rüşvet ve suiistimal gibi hallerde Yüksek Divana sevk edilmesini mucip bir hal vâkı olduğu takdirde faaliyete geçen bir müessesedir. Bilâhara arzedeceğim gibi, dünya parlamentosları ve bizzat Türkiye Büyük Millet Meclisi bu gibi müteaddit hâdiselerle malâmaldır.

Kendileri, Demokrat Parti Meclis Grubunda daha evvel bir karar verildi, artık ne kadar delil ikame etsek beyhudedir ve Mecliste verilecek olan karar, mutlaka tahkikatın açılmaması mahiyetinde olacaktır. eğer böyle olmasaydı elimizde delillerimiz vardı ve bu delilleri ikame edecek-tik, diyorlar.

Arkadaşlar, şimdiye kadar daima huzurunuzda şu prensibi müdafaa ettim: İlk Demokrat Parti iktidarının Meclis Grubu toplandığı günden beri aynı prensibi müdafaa eden ve binaenaleyh kendi sistemi içerisinde bulunan, kendi fikirlerinde konsekan olan bir arkadaşınız sıfatıyla şunu arzetmekten hiçbir zaman çekinmiyeceğim: Müteaddit partilerin bulunduğu bir Mecliste, ekseriyet partisi Hükümetinin, parti politikasını damgasını taşıyan tasarruflarında, Grup müzakereleri, Grup kararları lâzımdır, şarttır, zaruridir. Bir memlekette parlamenter hayat olacak, parlamenter sistem yer bulacak ve bu şekilde Grup müzakereleri ve Grup kararları da onlarla muvazi olarak yürüyecektir. Aksi takdirde bir iktidar partisinin kendi hüviyetini, kendi damgasını taşıyan bir tek kanun çıkarması mümkün değildir. Ancak Grup müzakereleriyle ve Grup kararlarıyla ki bir Devletin istikrarını ve istimrarını temin eden bir şekilde neticelere varmak mümkün olabilir.

Neden? Ve bunun tatbikatı ne mahiyette olmuştur?

Bendeniz 27 senelik Cumhuriyet Halk Partisinin parlamento tatbikatını. Anayasa tatbikatını esas olarak alanlardan değilim ve bunları ilticace salih sayanlardan değilim. Nitekim son hafta içinde bir mesele minasebetiyle Anayasa Komisyonunda bu tarzı ileri sürdüğüm zaman, bir arkadaş hariç, Anayasa Komisyonu ittifakla noktai nazarımı kabul etmiş bulunmaktadır. Ancak, C.H. Partisi ekseriyetinin bulundukları Meclislerde almış oldukları kararlar, parlamenter sistem aleyhinde ise o zaman

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

onu bir ihticaç kararı olarak arzedeabiliriz. Vaktiyle, 1948 senesinde, Meclisin tatil olduğu bir zamanda, şeker fiyatlarını birden bire yükseltmek suretiyle 70 milyon lira civarında bir vergi, kanunsuz ve Meclisin muvafakatı olmaksızın C.H. Partisi Hükümeti tarafından millete tarhedildi. Meclis toplanır toplanmaz bu hususta Demokrat Parti Meclis Grubu vaziyeti tezekkür ettik. Bu kadar ağır bir vergi tarhını mucip bir hareket vâkı olduğu halde Bakanların Yüce Divana sevkedilmelerini mutazammın bir talepte bulunmadık. Çünkü, demin arzettiğim gibi, bakanların Yüce Divana sevkedilmelerini mucip olan hal, muhakkak şahsi suiistimalleriyle Ceza Kanuniyle o Bakanın mesul olacağı, kendisi için suç teşkil edecek bir hareket olması lâzımdı. Biz sadece o günkü Hükümetin bu hareketini kanuna mugayir bulduğumuz içindir ki, yani bugün iddia ettiklerini gibi kanunun tatbikında kendilerinin büyük bir yanlışlığa düştükleri kanaatinde bulunduğumuz içindir ki, gensoru açılmasını istedik. İşte hakiki parlamenter hayatı tesis etmek isteyen bir muhalefet partisi ile, memleketteki parlamenter hayatı ve demokrasiyi halk nazarında çürütmek; tekrar bu memlekette şeflik sistemini yaratmak isteyen muhalefet partisi arasındaki büyük fark budur. (*Bravo sesleri, alkışlar*). Biz gensoru talebinde bulunduğumuz zaman yani Halk Partisi Meclis Grubu meseleyi tezekkür ettiği zaman alâkalı bakanlar izahat verdiler ve kendi takdirlerine göre kanuni yolsuzluk olmadığı kanaatiyle kendi Meclis Gruplarında gensorunun açılmamasına karar verdiler.

SIRRI ATALAY (Kars) – Ya Atıf İnân meselesi?

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) – Ona da geleceğim. Demek ki, bugün tahtie ve itham ettikleri karar, diğer memleketlerde -onlardan da misal vereceğim- parlamenter sistemlerde olduğu gibi, bizim Halk Partisi Meclis Grubu tarafından da tatbik edilmiş bir karardır.

Atıf İnân meselesine gelince: Atıf İnân, Ticaret Bakanı olduğu zaman takriben dört yüz bin ton hububatı, Toprak Mahsulleri Ofisince, hariçte daha yüksek fiyatlarla talepler bulunduğu halde sattırmayıp takriben to-nunda beş sterlin noksanı ile kendi adamlarına vermiş olduğundan ve bunda Devletin zararı 20 milyon lira raddesinde bulunduğundan, bu meselede tahkikat yahut gensoru açılması talebi ile Büyük Meclise gelindiği zaman, Halk Partisi Meclis Grubu bunu tezekkür etti ve o günün Hükümeti, meselenin Maliye müfettişlerine havale edildiğini, Maliye müfettişlerinden bir cevap gelinceye kadar bu şekildeki gensoru ve Meclis tahkikatı açılması talebinin Halk Partisi Grubunca kabul edilmemesini ileri sürdü ve aynı şekilde Halk Partisi Meclis Grubu tahkikatın açılmamasına yahut gensorunun yapılmamasına karar verdi.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Demek ki bu; kendileri zamanında da tatbik edilen bir sistemdir ve baştan arzettim, parlamenter hayata uygundur. Çünkü Meclis Grubunda bir partinin, buğday ihracatı hariç, onun dışındaki bir meselede, parti grubunun, tatbik bakımından, siyasi mülâhazalarla, kanunun şu veya bu şekilde anlaşılmasından mütevellit meseleler parti gruplarında görüşülür ve karara bağlanır.

Avrupa parlamentolarında da bu şekilde misaller pek çoktur. Fakat bunların en bâriz ve karakteristiğini size arzedeceğim. Biliyorsunuz son İngiltere Parlamentosunda iktidar partisi 3-5 âza ile ancak iktidarı tutabiliyordu, ekseriyette idi, fakat iktidar partisinin içerisinde ikinci bir lider olmak iddiasında bulunan Mister Bevan ve taraftarı 50 kadar arkadaşı bulunuyordu. Ve bunlar İngiltere'nin silahlanması için fazla masraf yapılmasının aleyhinde idiler. İngiltere'de silâhlanma yerine sosyal hizmetlere masraf edilmesine taraftar idiler. Böyle olduğu halde Başbakan Mister Atli'nin teklifleri, parti gruplarında ekseriyetle kabul edildiği halde, Parlamentoda kendi gruplarının ittifakiyle kabul ediliyor ve kanunlaşıyordu. Çünkü mesele, kendi partilerine mensup Hükümetin, parti kararlarını tatbika imkân bulması idi, bu sebeple Mister Atli'nin teklifleri kabul edilmekte idi. Eğer Meclis grubu kararları ile bunlar çıkarılmasaydı, Hükümet bir iş göremezdi ve ekseriyette olduğu halde, İngiltere Hükümeti yerinde duramazdı ve yaşayamazdı.

Arkadaşlar, kendilerine temin ederim ki, bendenizce bizim grupta vermiş olduğumuz karar, kendileri tarafından teklif edilen hâdisenin mahiyetine göre verilmiştir. Çünkü kendileri tarafından verilmiş olan önergenin mahiyeti, esasen Meclis tahkikatı açılmasını müstelzim bir mahiyet taşımamaktadır. Binaenaleyh, burada delil ikamesi veya delil ikame edilmemesi mevzuubahis değildir. Neye delil ikame edeceksiniz? Zaten kendilerinin vâkı olan ithamı, Meclis tahkikatı açılmasını müstelzim değildir. Ferid Melen arkadaşımız konuşurken not aldım, sonra Samet Ağaoglu arkadaşımız da buraya mim koymuşlar, söylediler. Hükümetin, Bakanın sulûniyeti olup olmadığına biz kani değiliz, diyorlar. Osman Bölükbaşı, burada uzun uzun konuştular, tamamen siyasi mahiyette tenkidler yaptılar ve dediler ki, Hükümetin tasarrufu siyasi mahiyettedir. Arzediyorum ki, siyasi mahiyette olan bir tasarruf için zaten Meclis tahkikatı açılması mevzuubahis değildir. Binaenaleyh verilmiş olan tahririn mahiyeti bu iken ve Meclis tahkikatı açılmasını istilzam eder bir mahiyet taşımaz iken, bunun karşısında Demokrat Parti Meclis Grubu, Meclis tahkikatı açılmasını istilzam etmiyen mahiyette bir karar vermekle, burada ikame edilecek isnatlara karşı, daha evvelden kulaklarını kapamış vaziyette değildir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Eğer, hakikaten isnat ettikleri suç vâkı ise, Samet Ağaoğlu arkadaşı-mızın, Yüksek Divana sevk edilmesini mucip, Türk Ceza Kanununa göre suç teşkil eden bir hareketi varsa ve bu hareketi karşısında deliller varsa, bu delillerin istikameti karşısında biz mutlaka âdemî tahkikat kararı verecek insanlar değiliz. *(Bravo sesleri alkışlar)* Riyaset makamı, re'sen talep etmek suretiyle, başka bir celseye işi talik edebilir. Ondan başka İç-tüzüğün, müzakerelerin yenilendirilmesi, başka bir celseye bırakılması talebi mahiyetinde Büyük Millet Meclisi azasına vermiş olduğu salâhiyete istinaden bu müzakerenin talikini talep edebiliriz.

Arkadaşlar, aziz milletimiz emin olsun ki, bir iktidarın bütün baskısı zamanında sinei milletten kopup gelen bu milletvekilleri, bir fazilet dâvası için, değil bir Hükümet mensubunu, hattâ kendi ana ve babalarını dahi kanunun ceza sillesine tevdi etmekten asla çekinmezler. *(Soldan, alkışlar)* Vaktiyle eski Roma'nın Senatörü, kanuna muhalif hareket ettiğinden dolayı kendi evlâdına idam cezası veren Senatör, dünya tarihinde ebediyen yer almış bulunmaktadır ve eski Roma'nın faziletli müdafii olan (Katon) Büyük Millet Meclislerinde hâlâ bugün bir hâtırai ihtiram ile yâdedilmektedir. Demokrat Parti Meclis Grubu içinde de yüzlerce (Katon) mevcuttur. *(Soldan alkışlar)*.

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlar; müzakerenin kifayeti hakkında tahrir vardır, fakat arada da Hükümet söz istemiştir. Hükümete söz vereceğim, en sonunda da sırada bulunan bir milletvekiline söz verdikten sonra kifayeti müzakere tahririni oyunuzla sunacağım.

Samet Ağaoğlu buyrun.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMET AĞAOĞLU (Manisa) – Vaz geçtim.

BAŞKAN – Kifayeti müzakere tahririni oyunuzla koyacağım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Hükümetten sonra bir milletvekiline söz vereceğinizi söylemiştiniz. Hükümet vaz geçti ise ben konuşmak istiyorum.

BAŞKAN – Son söz milletvekilinin olduğu için söz verecektim. Hükümet sözden vazgeçtikleri için kifayeti müzakere tahririni oya arzedeceğim: tüzüğü tatbikte bize yardım edin Osman Bey.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) – Yardımcıya yardımcıyız.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Yüksek Başkanlığa

Ferid Melen ve arkadaşları tarafından verilen önerenin müzakeresine, önerge, kasıtlı olarak verildiği ve delil ve mesnetlerden katiiyen mahrum olarak kürsüye getirildiği tezahür etmiş olmakla, reye arz edilerek, bir an evvel son verilmesini, saygı ile rica ederim.

Kastamonu Milletvekili

Ziya Termen

BAŞKAN – Efendim, müzakerenin... *(Kifayet değil sesleri)*.

Efendim, takrirde: “Ferid Melen ve arkadaşları tarafından verilen önerenin müzakeresine” dendikten sonra araya bâzı mülâhaza ilâve edilmiş ve müteakiben “son verilmesi” teklif edilmiştir.

Binaenaleyh takrir müzakerenin kifayetine dair olduğu için, müzakerenin kifayetini oyunuzda arz ediyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar Ferid Melen, Sırrı Atalay ve Hüsnü Akyol tarafından verilen ve müzakeresi yapılmış bulunan önerenin, Tüzüğümüzün 171 inci maddesi sarahati dâhilinde dikkate alınıp alınmamasını oyunuzda arzedeceğim.

Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

BASINDAKİ ALINTILAR

BASINDAKİ ALINTILAR

MECLİS SORUŞTURMASI (*)

Resmî ilânların gazetelere dağıtılma şekli üzerinde, ilgili Hükümet üyesi hakkında Meclis soruşturması açılması istenmiştir.

Soruşturma isteğini belirten önergeyi vermiş olan muhalefete mensup üç milletvekili, Büyük Millet Meclisinin bakanları denetlemek için başvurduğu usullerden birini harekete getirmektedirler. Bilindiği üzere, Hükümetin Mecliste denetlenmesi başlıca üç yoldan yapılır: Soru, gensoru ve Meclis soruşturması (Enquête parlementaire).

Bu üç yol, demokrasinin, serbest parlamento hayatının yürürlükte olduğu memleketlerde, hemen hemen aynı şekillerle kabul edilmiştir. Soru, denetlemenin en kolay şeklidir. Soruda, uyarı da vardır. İngiltere Parlamentosu soruyu çok geliştirmiştir. Milletin temsilcileri, kendilerine bildirilen bir meseleyi parlamentoda ortaya atacak ehemmiyette gördükleri zaman, ilgili bakandan sorarlar. Bu suretle, hem işin aslını öğrenmek, hem sakat bir iş varsa Hükümetin dikkatini onun üzerine çekmek, hem de vatandaşlar da, temsilcilerinin devlet ve millet meselelerini gereken ehemmiyetle takip ettikleri inancını kuvvetli tutmak mümkün olmaktadır.

Bir parlamento üyesinin bilgisine sunulan mesele fazlaca ehemmiyetli olduğu takdirde, bilhassa Hükümetin umumi politikasına veya bir bakanlığın ehemmiyetlice bir işine dokunduğu vakit, gensoru istenir. Böylece, halk efkârı önünde, ortaya atılan davanın her noktası iyice aydınlatılmış olur. Gensoru münakaşaları sonunda, tutulan yol, güdülen politika sakat görülürse, Hükümet toptan veya sadece ilgili bakan, çekilmek zorunda kalır.

Soru ile gensoru arasındaki göze çarpan farklar şunlardır: Soruda, yalnız önergeyi vermiş olan milletvekili konuşabilir; Gensoruda ise, bütün milletvekilleri münakaşalara karışabilir. Soru görüşmesinin sonunda güvenoyu bahis konusu değildir, gensoruda güvensizlik bahis konusu olabilir. Eğer, ilgili bakana veya bakanlara güvensizlik anlamına gelecek bir karar alınırsa, Meclisin güveninden mahrum kalan veya kalanlar çekilmek zorundadırlar. Bu neticeye bakanların siyasî sorumu denir.

Parlamentoların üçüncü denetleme yolu, Meclis soruşturmasıdır.

Meclis soruşturmasında, yalnız siyasî sorum değil, bundan daha ağır olarak cezai veya mali sorum yahut her ikisi birden bahis konusu olur. Bundan dolayı Meclis soruşturmasının neticesi -eğer kanunlara aykırı bir hal olduğu şüphesi kuvvetli ise- Yüce Divan Kurulması olabilir.

(*) *Ulus Gazetesi*: 28.5.1952, S. 1-2.

Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 169 uncu ve 170 inci maddeleri Meclis soruşturması açılmasının ne suretle istenebileceğini göstermektedir: 1. Hükümete açılan bir gensoru sonunda, 2. Bütçe görüşmeleri sırasında, 3. Anayasanın 46 ncı maddesinde işaret edilen konulardan dolayı, cezalı yahut akçalı bir sorumluluk gerektiği söylenerek Meclis soruşturması açılmasını milletvekilleri isteyebilirler. Bu hallere ilave olarak, 4. Adalet makamları, bir işi kovuştururken, o işin ucunun bir bakana dayandığını görürlerse, Meclise başvurabilirler ve o zaman Meclis, soruşturma gerekip gerekmediğini önce beş kişilik bir komisyona inceletir.

Milletvekilleri tarafından, bakan hakkında istenen Meclis soruşturması hemen açılmaz. Meclis umumi heyeti ilgili bakanı ve önergeyi veren milletvekilini dinledikten sonra soruşturma açılmasına lüzum olup olmadığına karar verir. Eğer Meclis soruşturma açılmasına karar verirse, ya Adalet ve Anayasa Komisyonlarının bir araya gelmeleriyle bir Karma Komisyon, yahut bu iş için yeniden kurulan ve 5 ila 15 üyesi olan bir özel Soruşturma Komisyonu meseleyi ele alır.

Komisyon, yaptığı soruşturma neticesinde, cezalı ve akçalı sorumu gerektiren bir hal olduğu kanaatine varırsa ve Meclis Yüce Divan kurulmasına karar verirse, mesele oraya havale edilir ve Yüce Divan bir mahkeme olarak hüküm verir.

Cumhuriyet devrinde, birkaç defa Meclis soruşturması açılmıştır. Bu soruşturmalardan bazıları sonunda Yüce Divana gidilmiştir. Mesela Yavuz Zırlı'nın tamiri meselesinden o zamanki Bahriye Vekili aleyhine Yüce Divana gidilmiş ve mahkûmiyet kararı verilmiştir. 1946'da o zamanki Tekel Bakanı hakkında Meclis soruşturması açılmış, Yüce Divan kurulmuş ve dava beraatle neticelenmiştir. 1947 yılındaki bir buğday alım satımı hakkında Ticaret Bakanı hakkında Meclis soruşturması açılmıştır. Komisyon, Yüce Divana gitmeyi gerektirecek, cezalı ve akçalı bir sorum görmediği için, mesele kapanmıştır.

Soru, gensoru, Meclis soruşturması, Yüce Divan-bu müesseseler ve usuller-demokrasi rejimini soysuzlaşmaktan, çürümekten korumak maksadıyla açılmış yollardır. İstibdat rejimlerinde, iktidar böyle denetlenemediği için kötülükler büyümeden önlenemez. Yahut kötülük yoksa, vatandaşları inandıracak güven şartları içinde ispat edilemez. Böylece, iki başlı bir hastalık istibdat rejimlerini kemirmeğe devam eder. Demokrasilerin en büyük faydalarından biri işte bu açıklıktır.

Nihat ERİM

AKIN GAZETESİNİN DİKKATE ŞAYAN BİR MAKALESİ (*)

Dünkü Akın Gazetesinde "Hizmet sahtecisiyle tröst tekelcisinin müşterek tarafı" başlığı altında çıkan makalede şöyle denilmektedir:

Resmî ilân içinde iki menfaat elele vermiştir: Birincisi, hayatını temsil edemediği kıymetler içinde halka gösterebilmek için beslenmiye alışmış basına dayanarak ayakta tutabilmiş sabık iktidar, ikincisi de bu nimetlerle perverde olmiya alışmış, aralarındaki şekli fikir ayrılığına rağmen, hiç bir iş sahasının temin edemediği kazanç rantları haleldar olabilme ihtimalleri karşısında derhal birleşveren rötatif sahibi gazeteler tröstü.

Halk efkârı, aylardır, bir avuç suda fırtına kopartılan bu işle meşgul ediliyor. Milyonlardan bahsediliyor. Hem de devlet kasasından alınmış, bezledilmiş milyonlardan.. Herşeyden önce, yanlış değil yalan olan iddiaların başında bu vardır. Resmî ilân bedelleri olarak ödenilen meblağların büyük kısmı, o işle ilgili vatandaşların kanunun hükmü gereği yaptığı tediyeledir. Devlet hazinesinden hiç bir şey çıkmaz. Denilebilir ki, yalanların sahipleri, senelerce sadece ve münhasıran kendi kasalarına akmış milyonların kaynağının farkında değiller midir?

Biraz da ruhî olan hakikat şudur: Halk Partisi, bilhassa Atatürk'ün ölümüyle başlıyan devre içinde, ayakta kalabilmek için tazyik ve zümre istibdadı vasıtalarına olduğu kadar, halka bunları memleket hayatı için tabii ve zarurî gösterecek telkin vasıtalarına muhtaçtı. Bu bakımdan kendi safında yer almış gazete, onun için, huduttaki ordu kadar lüzumluydu. Eski iktidar, 1945'e kadar gazetelerin sayısının artmaması için elinden geleni yapmıştır. Milyonluk fabrika ve tesislerden hiçbir maddî garanti aranmazken, taşra gazetelerinden bile beş bin liralık teminat mektubu almak gibi maddî, kanunun sarahatine rağmen senelerce sürer, polis tahkikatı gibi idarî tazyiklerle fazla gazete çıkmasını önlemiş, nimetleri, herşeyini kendisine borçlu olduğu üç beş gazeteye tahsis etmiş.

Bu, bir muvazene idi.. Daha doğrusu, fikir borsasının iktidar borsasıyla yaptığı zımmî mukavele.. Vaktaki Halk Partisi yıkıldı. İktidarda olanlar muhalefete geçme zorunda kalınca, hâdiseler aynasında kendi yüzlerini ve ölçülerini görerek şöyle düşündüler: Yeni iktidar, kendi prensip ve ölçüleri içinde bir basına sahip olmamalı, hattâ onun mevcudiyetinden kuvvet bulmamalıdır. Tarafsız olarak iktidara kendisini takdim eden gazetelerin çoğuyla ben anlaşabilirim. Yeter ki, yenileri türemesin.

"Tarafsız basın" adı altında rötatif sahipleri bu noktada eski iktidarla tam fikir birliği halinde idiler ve öyledirler: Yeni rakiplerinden kurtulmak!.. Hem de mazilerinde buram buram bir olmiyan, hürriyetin ve fazi-

(*) Zafer Gazetesi : 1 Haziran 1952

letin müdafaası bahis mevzuu olduğu zaman, ortaya konacak koleksiyonlardan utanç hissi taşımayacak çapta yeni devri temsil eden rakiplerden!.. İkisinin korkusu da daha çok manevîdir.. Yoksa, Resmî İlânlar Şirketine istifa eden gazeteler içinde (ben resmî ilânlara sütunlarımda yer veremem!..) diyecek kadar müstağni geçinenleri vardır. Fakat dâva, kalitede ve fikirde kendilerinden fersah fersah ileride olan bir neslin, tek mahrumiyeti olan kâğıt stoku ve makineye sahip oldukları zaman kendi devirlerinin sonu geleceğini anlıyanlar, senede müesseses sermayelerine yüzde altmış, hattâ seksen rant alma itiyatlarının kaybolma endişesi içinde. Halk Partisinin tahriki safında yer alarak, mesleklerine yapılmış en büyük sabotajda basamak oluyorlar...

Demokrat iktidarın benimsediği dâva ise, bu iki menfaat ortağının görüşünden büsbütün başkadır: Yeni devirler, yeni insanlarla temsil edilir. Eğer bir memlekette fikir, sermayenin arkasından giden Hind Paryası rolünde kalırsa hürriyet hayallerin en hazini olmaz mı? Hükûmet, büyük kısmı iş ve ticaret erbabının kanunî bir vecibeyi yerine getirmek için verdikleri ilân paralarını, nazım rolünü ifa ederek, yeni basın müesseselerinin kuruluşuna prim mahiyetinde ayırıyor.. Bunun adaletsizlik neresindedir?

Şimdi, hâdisenin şu iç yüzüne lütfen dikkat ederek, aylardan beri muhalefetin eline alacağı başka bir mevzu bulamamış olmanın aczine, zavallılığına, çaresizliğine bakınız. Tasavvur ediniz. Memleket, bir bünye kalkınması içindedir. Bazı sahalarda vatan hayrına hizmetler, çeyrek asrın neticelerinin üstüne çıkmıştır. İstihsalimiz, rüyamızdaki hadleri aşıyor.. Vatan, maddî manevî yeni merhalelere gebedir. Ve, onlar, arkalarının da koskoca günâhlarla dolu mazinin seyyieleri içinde, her şeyleri unutmuş, (resmî ilân..) diye çırpınıyor.

Hâdisce, vatani nasıl bir mahalle bakkalı zihniyeti içinde idare ettiklerinin en güzel delili değil midir? Halk Partisi muhalefeti, kendisine senelerce destek olmuş, buna mukabil nimet görmüş gazetelerin, nimetdider veya sadece tesisatlarına dayananlar ise, tek mahrumiyetleri ilk kuruluş devresinin maddî takatı olan gerçek kıymet sahiplerinin aynı vasıtalara sahip olarak kendilerini tasfiye korkusu içinde elele vermişlerdir: Meclis tahkikatı istiyen üçlü takrirle, resmî ilân müessesesinden altılı istifa mektubu arasındaki fark, bir elmanın iki yarısı kadardır!

Hizmet sahtecisiyle tröst tekelcisinin müşterek tarafı da böylelikle kolkola, halkın ibreti önüne çıkar..

AKIN

2. – TÜRKİYE EMLÂK KREDİ BANKASINDAKİ KREDİ
YOLSUZLUĞU

Van Milletvekili Ferit Melen, verdiği bir önergede, Türkiye Emlâk Kredi Bankasının etkinlik ve işlemlerinin kuruluş kanununa ve statüye aykırı olduğu, açılan ticarî kredilerle maliye bakanının ve iktidar partisi mensuplarının kayırıldığı savlarına yer verdi.

İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince önergede yer alan konuların soruşturulmasını istedi. Geniş ve sert görüşmelerden sonra soruşturma açılması kabul edilmedi. Ancak soruşturma açılıp açılmamasının görüşülmesi sırasında önemli bilgiler sergilendi.

Soruşturma konusu ya da benzeri konular Cumhuriyet tarihi boyunca sık sık gündem konusu olagelmede bulunduğu dikkate alınarak soruşturma önergesi ve görüşülme tutanakları aynen alındı.

Van Mebusu Ferid Melen'in, Türkiye Emlâk Kredi Bankasının son iki yıl içinde açtığı ticarî krediler dolayısıyla İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis soruşturması yapılmasına dair önergesi (1)

9.IV.1953

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Emlâk Kredi Bankasının faaliyet ve muamelelerinde son iki yıl içinde tuttuğu yolun yaptığı ikrazat ile açtığı hesapların bu müessesenin kuruluş maksadına, kanun ve statü esaslarına ve yurdumuzda takibi lâzımgelen mesken politikasına tamamen uygun düşmediğini ticarî kredilere dair olan sözlü sorunun konuşulması sırasında, delilleriyle birlikte izah etmiştim.

Bu vesile ile arzylemiş olduğum birkaç muamele bu müessesenin mâruz bulunduğu nüfuzun tesirlerini de ayrıca ortaya koymuş bulunmaktadır. Ticarî krediler için ayrılmış olan 6 milyonluk plâsmanın üçte birinin Maliye vekilinin yakınlarına tahsis edilmiş olması için ehemmiyet ve vahametini büsbütün artırmaktadır.

Maliye Vekilinin önergem üzerindeki cevap ve izahları tatminkâr olmamıştır. İş her bakımdan ehemmiyetlidir. Bu sebeple İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince yedi kişilik bir Soruşturma Komisyonu kurularak hâdisenin bu komisyon marifetiyle etraflıca tetkik ettirilmesini arz ve teklif ederim.

Van Mebusu
Ferid Melen

(1) Tutanak Dergisi, C. 21, s. 367-398. Tarih : 15.4.1953

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Muhterem arkadaşlar, Van Mebusu Ferid Melen'in, Emlâk Kredi Bankasının ticarî kredi muameleleri hakkında vermiş olduğu sözlü soru münasebetiyle yaptığı konuşma sonunda İçtüzüğü'nün 177 nci maddesi gereğince soruşturma komisyonu kurulması talebini ihtiva eden takririni tahlil ettiğimiz takdirde üç noktanın bulunduğunu göreceğiz.

Ferid Melen:

1. Türkiye Emlâk Kredi Bankasının faaliyet ve muamelelerinde tuttuğu yolun, yaptığı ikrazatın, açtığı hesapların bu müessesenin kuruluş maksadına, kanun ve statü esaslarına tamamen uygun düşmediğini;

2. Ticarî krediler için ayrılmış olan altı milyon liralık plâsmanın üçte birinin Maliye Vekilinin yakınlarına tahsis olunduğunu;

3. Takrirden sarahatle ifade edilmemiş olmakla beraber daha önceki konuşmasında Meclis kürsüsünde verdiği misallerden anlaşıldığına göre, bankaca ikrazatın iktidar partisi mensuplarına yapılmakta bulunduğunu;

İleri sürmek istemektedir.

Temas ettiği bütün mevzulara ve bilhassa tespit ettiğimiz bu üç noktaya teker teker cevaplarımı arz ediyorum.

Emlâk Kredi Bankasının bugünkü politikasının, mevzuata uygun olup olmadığını tespit edebilmek için ilk önce bu Banka Kanununun ve Statüsünün bankaya ne gibi vazifeler vermiş olduğunu gözden geçirelim.

1946 yılında yürürlüğe giren 4947 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ve bu kanuna göre çıkarılmış olan Statünün 4 üncü maddesi Türkiye Emlâk Kredi Bankasının vazifelerini şöylece tespit etmektedir.

1. Bilhassa meskeni olmıyan yurttaşları ucuz mesken sahibi yapmak.

2. Yapı işlerini teşvik etmek ve kolaylaştırmak.

3. Tamir, tadil, tevsi ve diğer ihtiyaçları karşılamak üzere elli yılı geçmemek kaydıyla, arsalarıyla birlikte hazır ve yapılacak binaların ipoteği karşılığında ikrazlarda bulunmak ve krediler açmak.

4. Bankaya veya başkalarına ait arsalar üzerine bina yapmak veya yaptırarak peşin veya ipotek karşılığı taksitle satmak.

5. Yapı ve yapı malzemesi endüstrisi ve ticareti yapmak ve ortaklıkları kurmak ve kurulmuş olanlara ortak olmak.

6. Sigorta ortaklıkları kurmak ve kurulmuş olanlara ortak olmak.

BASINDAKİ ALINTILAR

7. Diğer her türlü banka işlemleriyle uğraşmak.

8. İnşaatı teşvik maksadiyle ve amacına uygun işlerin sağlanmasına yardım olmak üzere arsa ve arazi satın alarak ifraz ve imar suretiyle satmak veya mübadele etmek, gerek kendi ihtiyaçları ve gerek amacına uygun işler için gayrimenkul alıp satmak.

9. Yukardaki maksatları sağlayacak inşaat ve imâr işleriyle ilgili her türlü plân ve proje yapma taahhüdünde bulunmak, ekspertiz işleri yapmak ve diğer her türlü işlemlerde bulunmak.

Kanunun ve statünün bu sarıh hükümleri bankaya, bilhassa meskeni olmayan vatandaşları mesken sahibi kılma vazifesinin yanında, meskenden gayri her çeşit yapı işlerini teşvik etmeyi ve kolaylaştırmayı da vazife olarak vermiş bulunmaktadır. Bu suretle tenkid mevzuu yapılmak istenilen akaar üzerine ikrazat da Bankaya kanunla ve statü ile verilmiş olan vazifeler arasındadır.

Banka Kanununun 2 nci maddesinin ve statünün 4 üncü maddesinin D fıkraları Emlâk Kredi Bankasına diğer her türlü banka işlemleriyle uğraşmak yetkisini de vermiş bulunmaktadır, Maliye Komisyonunun aynı kanun hakkındaki raporunda, (mevcut rezervleriyle mukayyet olmak üzere kısa vâdeli ticari plasmanlara yer ayırması uygun görülmüş ve kanunun 2 nci maddesi bu esaslar dairesinde tanzim edilmiştir.) denilmek suretiyle bankanın ticari kredi muameleleriyle de meşgul olacağı sarıh olarak ifade edilmiştir.

Bankanın çeşitli vazifelerinin arasında sayılan meskeni olmayan vatandaşları ucuz mesken sahibi yapabilmek üzere banka hangi kaynaklarını tahsis etmek mecburiyetindedir.

Bankanın kuruluş kanuniyle 5228 sayılı Mesken Yapımını Teşvik Kanununda mesken yapmak için tahsis edilebilecek banka kaynaklarının nelerden terekkep edebileceği gösterilmiştir. Bankanın 4947 sayılı Kuruluş Kanununda mesken kredilerinden kullanılabileceği paraların Hazine-den bankaya sermaye hissesine mahsuben verilecek ödeneklerin Vekiller Heyeti kararıyle tefrik edilecek kısmı ile, çıkaracağı tahvilât hâsıllarından terekkep edeceği gösterilmiştir. Yani banka Hazineden sermaye hissesi olarak alacağı tahsisatla çıkardığı tahvilâtı mesken kredisine tahsis ederse kanunen kendisine mesken kredisı mevzuunda verilmiş vazifeyi ifa etmiş ve kanunun hükümlerini yerine getirmiş sayılır.

Acaba banka kendisine tevdi edilen bu vazifeyi ifa etmiş midir? Ve banka kendisine tevdi edilen bu vazifeyi eskı iktidar zamanında ne şekilde ve nasıl yapmıştır, kendi iktidarımız zamanında ne suretle ifa etmektedir? Şimdi bu noktaları gözden geçirelim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Hazineden bankaya iktidarımızdan önce ödenen sermaye hisselerinden 1946-1947 yıllarında % 70'ini, 1948-1949 yıllarında % 50'sini ve 1948-1949 yıllarında bankanın çıkardığı tahviller hâsılını bu işe yatırmasına mukabil iktidarımız zamanında Hazineden ödenen sermaye paylarının % 75'i, tahvil hâsıllarının tamamı yatırıldıktan maada Emlâk Bankasının kanunen mesken kredilerine yatırmak mecburiyeti olmadığı halde B tertibi sermaye hissesinden de (24 900 000) lirayı mesken kredilerine tahsis etmek suretiyle bankanın ödenmiş sermayesini teşkil eden yüz milyon liranın (69 150 000) lirasına muadil bir meblâğı kuruluş maksadında tâyin edilen haddin pek çok fevkinda olarak mesken yapımını teşvik için ipotekli kredi muamelelerine tahsis etmiş bulunmaktadır.

Kuruluş maksadına ve kanuna uygun olmayan gidiş bu mudur?

Bu yıl daha bir ay önce banka fevkalâde bir umumi heyet toplayarak % 5'li kaynakların bütün memleket mesken kredisi ihtiyacına yetişmediğini bildirerek, kanunen mecbur olmadığı halde, uzun vâdeli % 7'li kaynaklarını da mesken kredilerine % 75 nispetinde tahsis kararı almıştır. Kuruluş maksadına uygun olmıyan gidiş bu mudur?

Mesken kredileri mebalîğinin hangi unsurlardan terekküp ettiği yolunda vâkı izahatımızdan sonra, umumi olarak ipotekli kredilerin şahıs başına tahsis şekillerinden ve bankanın kredi politikasından bahsedeceğim.

Türkiye Emlâk Kredi Bankasında, eski iktidar devrinde şahıs başına % 5 faiz ve 20 yıl vâde ile 40 bin liraya kadar borç para verilmiş idi. Böylece, banka kaynağının sadece Devlet bütçesine konulan sermaye hissesine inhisar ettiği ve bu suretle banka malî imkânlarının en kısır bulunduğu o devirlerde, en ucuz faiz ve en uzun vade ile yüksek miktarlarda olmak üzere pek mahdut sayıda vatandaşlar ancak mesken kredisinden istifade edebilmişlerdir. Şöyle ki; 1947 yılında ancak 149 vatandaşa, 1948 yılında 1009 vatandaşa, 1949 yılında 1133 vatandaşa mesken kredisi verilebilmiştir. Diğer nevi ipotekli kredilerden faydalanan (9 876) vatandaşla birlikte 1946 yılından 1949 yılı sonuna kadar geçen dört yıllık devre içinde Emlâk Kredi Bankası ceman ancak (12 470) vatandaşa (97 986 000) lira kredi vermiştir.

O tarihlerde şahıs başına 25 000 liradan fazla miktarda verilen kredilerin umumi yekûna nispeti % 19,72'dir.

1950 yılında iktidar değiştikten sonra alınan bir kararla banka, mesken kredilerindeki imkânları daha geniş ölçüde bir vatandaş kitlesinin hizmetine tahsis edebilmek için mesken kredilerinden şahıs başına ikraz

BASINDAKİ ALINTILAR

edilecek haddi (9 000) lira ile tespit ederek bakiyesinin diğer kredi imkânlarından karşılanmasını prensip olarak kabul etmiştir.

Banka malî imkânlarının bu tertip ve tasnifinden sonra sadece 1950 yılı içinde, (3 034) vatandaşa, 1951 yılında (11 910) vatandaşa, 1952 yılında (15 232) vatandaşa kredi açılmak imkânları bulunmuştur.

Bu çalışmanın sonunda; iktidarımız devresi olan 1950 yılından 1952 yılı sonuna kadar Türkiye Emlâk Kredi Bankasından yeniden (30 176) vatandaşa (177 543 000) lira kredi vermek kabil olmuştur.

Emlâk kredilerinden faydalanan vatandaş sayısının 1950 yılına kadar (12 470) şahıs olmasına mukabil 1950, 1951 ve 1952 yılları zarfında bankadan (30 176) vatandaşa kredi tahsis edilmiş, ipotekli ikrazat hacmi (98 000 000) liradan 276 000 000 liraya yükseltilmiştir. Ferid Melen arkadaşımızı endişeye düşüren gidiş bu parlak netice mi olmuştur?.. İş hacmindeki bu büyük artışa mukabil (25 000) liradan fazla kredi alanların nispeti artırılmamış, bu nispet eski iktidar zamanında % 19.72 iken zamanımızda % 19'a düşürülmüştür.

Bütün bu izahattan anlaşılacağı veçhile, verdiğimiz rakamlarla Türkiye Emlâk Kredi Bankasının iş imkânlarının artmasıyla mütenasip olarak vatandaşları mesken sahibi yapma maksat ve gayesinin tamamen tahakkuku yolunda çalıştığını, sahip olduğu bütün malî kaynakların % 81'ini küçük ölçüde açtığı hesaplarda kullandığını göstermektedir. Bu sebepten, Ferid Melen'in iddiası hilâfına Emlâk Kredi Bankası yeni imkânlar buldukça bunları mesken sahibi olmak isteyen vatandaşların emrine vermiş ve kullandırmıştır.

Aşağıda okuyacağım rakamlar, Türkiye Emlâk Kredi Bankasının 1952 yılında şahıs başına açtığı ipotekli kredilerin durumunu göstermektedir.

Miktar Lira	Borçlu Sayısı	Kredi Hududu
49 035 000	13 469	10 bin liraya kadar
16 902 937	1 075	20 bin liraya kadar
4 201 783	176	30 bin liraya kadar
7 023 750	192	40 bin liraya kadar
1 471 695	36	50 bin liraya kadar
7 990 436	68	50 bin liradan yukarı
7 150 000	600	Kooperatifler

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Bu suretle banka ipotekli plâsmanlarını tevzi ederken daima geniş vatandaş kitlelerinin ihtiyaçlarını karşılamayı ön plânda tutmuş, kredinin demokratik ve âdil bir şekilde dağıtılmasına çalışmıştır.

Demokrat Parti iktidara gelmeden önce, geçen çeyrek asır içinde Türkiye Emlâk Kredi Bankasının sadece bir, iki büyük şehrimizde iş görmeyi hedef tutan sekiz vilâyet merkezinde faaliyette bulunan kısır bir ikraz müessesesi olmasına mukabil iktidarımızın üç senesi içinde bu banka, şube ve ajans sayısını 8'den 26'ya çıkarmak, Türkiye'nin 43 vilâyet ve 160'a yakın ilçe merkezinde muhabirlikler tesis etmek suretiyle memleketimizde imar ve kalkınmaya büyük ölçüde hizmet eden, yurdun bütün sathına kısa zamanda yayılarak, yıkılan, yanan, senelerce mahrumiyet ve harabî içinde bırakılmış olan memleket köşelerini ihyaya çalışan hayırlı bir kredi müessesesi olmuştur.

Bu arada yangın felâketi geçirmiş, zelzele tahribatına uğramış, su baskınına mâruz kalmış Demirci, Balıkesir, Çankırı, Erzurum, Çanakka- le, Gördes il ve ilçelerinde çalışmaya başlamış, memleketin en büyük sosyal dâvasına da yardım ederek Kayseri, İstanbul, Bursa, Hereke, Malatya ve yurdun diğer bölgelerinde kurulmuş ve kurulmakta olan işçi meskenlerine lüzumlu kredileri temin etmiş, Ankara'da, Aydın'da, İstanbul ve İzmir'de gecekondu dâvasının halli için esaslı hamleler de yapmıştır. Kuruluş maksadına ve statü esaslarına aykırı gidiş bu mudur?

4947 sayılı Türkiye Emlâk Kredi Bankası Kanununun 2 nci maddesinin C bendi, yapı ve yapı malzemesi endüstrisi ve ticareti yapmak ve ortaklıkları kurmak ve kurulmuş olanlara ortak olmak hükmünü ihtiva etmektedir.

Banka, iktidara geçtiğimiz tarihe kadar tamamen ihmal edilmiş olan bu kanuni vazifesini de ele almış, inşaat malzemesi sanayiinin inkişafına yardım etmek, bunlara lüzumlu malî kaynakları bulmak için faaliyete başlamış, Ankara'da yıllık istihsalı 90 bin tonu bulacak olan yeni çimento şirketine yarı sermayeyi ve harici krediyi temin etmiş, yurdun Şarkında ve Garbında yeni çimento fabrikaları kurulabilmesi için hazırlıklara başlamıştır. Bu suretle banka, kuruluş maksatlarına tamamen uygun yolu ve kredi politikasını ancak iktidarımız zamanında takibe başlamıştır. Emlâk Kredi Bankası, Partimiz iktidara geçmeden önce çok mütevazı bir kredi müessesesi olarak mahdud ölçüde vatandaşlara ödünç para verirken, bugün memleketin ana dâvalarını halletmek için hamleler yapan bir müessese haline nasıl gelmiştir? Bu geniş malî imkânları nasıl temin etmiştir? Türkiye Emlâk Kredi Bankasını, 1950 yılında ele aldığımız zaman bu müessesenin 100 milyon liralık itibarı sermayesinden 57 milyon

lirası henüz ödenmemiş bulunuyordu. Bu tarihlerde Emekli Sandığı ile banka normal bir anlaşma yaptılar ve Emekli Sandığı, Emlâk Kredi Bankası sermayesine 45 milyon lira ile iştirak etti. Bu suretle 1952 yılı başında Emlâk Bankasının sermayesi tamamen ödenerek 100 milyon liraya yükseldi.

Ferid Melen, bu bahiste konuşurken İşçi Sigortalariyle Emekli Sandığının paralarını % 10-12 getiren emlåke yatırmak imkânına mâlik iken belki telkin ve tesirle bu bankaya mevduat yapmaya mecbur tutulduklarını da ifade etti.

Emlâk Kredi Bankasının, Emlâk ve Eytam Bankası olarak kurulduğu 1926 yılından iktidarı devraldığımız 1950 yılına kadar mevduat bakiyesi ancak (30 000 000) liraya ulaşabilmişti. 1951 yılında bu tevdiat (51 000 000) liraya 1952 yılında (93 000 000) liraya yükselmiş, 1953 yılı Mart ayı sonunda (100 000 000) lirayı tecavüz etmiş bulunmaktadır. Bu miktarın 70 küsur milyon liralık kısmı kurumlara değil, halka ait mevduatı teşkil etmektedir. Bu banka çeyrek asırlık hayatı içinde ancak 30 milyon lira tevdiat tophıyabilmesine mukabil iktidarımızın üç senesi içinde 70 milyon lira tevdiat toplamıştır. Emlâk Kredi Bankası gerek vatandaşlardan ve gerekse kurumlardan topladığı tevdiatı hiçbir telkin ve nüfuz kullanmadan iktidarımız zamanında bankanın yarattığı itimat ve emniyetle halka ve müesseselere ödemede gösterdiği kolaylık ve bankacılık tekniğinde yaptığı islahat ile temin etmiş bulunmaktadır. Bu vesile ile, Ferid Melen'e şunu hatırlatayım ki, İşçi Sigortaları ve Emekli Sandığı gibi müesseseler kanunları gereğince yıllık gelirlerinden bir kısmını gayrimenkule bir kısmını da esham ve tahvilât ile tevdiata yatırırlar. Bu kurumların bütün gelirlerini munhasıran iradı yüksek olacak ümidiyle tamamen gayrimenkule yatırmak mevzuubahis değildir. Zira kanunları, gelirlerinin % 20'sine kadarını ancak gayrimenkule yatırmak mecburiyetini tahmîl etmiş bulunmaktadır. Emlâk Bankası da bu müesseselerden tevdiatı kabul eden ve mukabilinde kanunlarımızın tâyin ettiği ölçüde faiz ödemekte olan bir müessesedir.

Ferid Melen'in mühim bir mevzu olarak ele almış olduğu ticarî kredi ve borçlu cari hesaplar meselesine geliyorum.

Banka bildiğiniz gibi sermayesinin % 55'i Hazineye, % 45'i hakiki ve hükmi şahıslara ait bulunan bir anonim şirkettir. Bankanın sermayesine iştirak eden bu hakiki ve hükmi şahıslar her sene sonunda normal temettü hissesi beklemekte ve müessese de bir banka olarak kurulduğu için kabul ettiği tevdiatı normal bankacılık usullerine göre işletmek mecburiyetinde bulunmaktadır.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Emlâk Bankası kabul ettiği vâdesiz ve kısa vâdeli tevdiatı fasılasız olarak Emlâk ve Eytam Bankası zamanından beri ticarî krediler muame-lâtında ve kısa vâdeli ipotekle temin edilmiş borçlu cari hesaplarda kul-lanagelmıştır. Bu muameleler halen yürürlükte bulunan 4947 sayılı Ka-nunun 2 nci ve banka statüsünün 4 üncü maddelerinin B fıkralarına ta-mamen uygun bulunmaktadır.

2999 sayılı Bankalar Kanunu Türkiye'de Emlâk Kredi Bankası ile, Emniyet Sandığına "gayrimenkul alım ve satımı ile uğraşmak, gayrimen-kul üzerine ödünç para vermek" hakkını tanımış ve diğer kredi müesse-selerini bu muameleyi ifadan menetmiştir. Bu suretle, Türkiye Emlâk Kredi Bankasına memlekette gayrimenkul üzerinde hareket kabiliyetini kaybeden milli servete hareket ve tedavül kabiliyeti verme işi kanunları-mızla bir vazife olarak tevdi edilmiştir. Gayrimenkulünü karşılık göstere-rek para temin etmek zorunda kalan vatandaş, hangi partiye mensup olursa olsun hangi mevkide ve kimin yakını ve akrabası bulunursa bu-lunsun müracaat edebileceği tek banka Türkiye Emlâk Kredi Bankasıdır. Bankanın uzun vâdeli, ucuz faizli ipotekli kredilerinden noksan temin et-tiği geliri bu gibi kısa vâdeli kredilerden sağladığı faiz farklarıyla telâfi et-mesi de bir banka işletmesi için zaruri bir keyfiyettir. Ferid Melen, 27 se-neden beri Türkiye'de bankacılık yapan bu müessesenin her nevi tevdiat topladığını bilmektedir. Ve bir bankanın şayet tevdiat toplamazsa, kredi sahası için lüzumlu menabii bulamayacağını ve bir kredi müessesesi ol-mak vasfını kaybedeceğini öğrenmesi lazımdı. Ferid Melen izahlarında Türkiye Emlâk Kredi Bankası kurulurken yani 1947 yılında banka idare meclisinin ticarî kredi muamelesi yapmamak için karar verdiğini ve ban-kanın 1952 Şubatına kadar ticarî kredi muamelesi yapmadığını söyle-mektedir. Ferid Melen'in bu iddiası da hilâfı hakikattir. Türkiye Emlâk Kredi Bankası İdare meclislerinden hiçbirisi ticarî krediyi meneden bir karar almamıştır. Nitekim kendi iktidarları zamanında 1947 yılından sonra tütün, üzüm ve pamuk ipliği karşılığında verilen ticarî kredilerle açık kredi şeklinde küşat edilen ticari kredilerin yıl sonları itibariyle borç bakiyelerini okuyorum. Bu bakiyeler,

6 011 000 lira 1947 yılı sonunda

6 117 000 lira 1948 yılı sonunda

6 649 000 lira 1949 yılı sonunda

6 829 000 lira 1950 yılı sonunda

bulunmaktadır.

BASINDAKİ ALINTILAR

İktidarı devraldığımız tarihe kadar açılan krediler arasında bir tek şahsa veya bir tek müesseseye ticarî kredi olarak 1.5 milyon lira ikraz edilmiş olduğu banka kayıtlarında mevcuttur.

Kredi alıp vermede göz önünde bulundurulacak noktalar verilen kredinin bu krediyi alan kimsenin malî durumuyla mütenasip olup olmadığı, borçlunun tediye kudreti ve ticarî karakteridir.

Türkiye Emlâk Kredi Bankası, Kanunundaki sarîh kayıtlarına göre mücerret emlâk kredisi temin etmekle mükellef bir müessese değildir. Aynı zamanda Kuruluş Kanununun 2 nci maddesinin C fıkrası mucibince memleket dâhilinde bol ve ucuz inşaat malzemesi bulunmasını temin edecek müesseselerin kurulmasına yardımla da vazifelendirilmiştir.

Bu malî yardımlar bankacılıkta ya sermayeye iştirak veyahut kredi vermekle kabîl olabilir. Emlâk Bankası da inşaat şirketleri, çimento şirketleri kurmuş ve kurmaktadır. Ayrıca memleketimizin muhtelif yerlerinde kurulan tuğla kiremit fabrikalarına, kereste, elektrik malzemesi sılıklı malzeme şubelerine, inşaat müteahhitlerine ticarî kredi açmış ve açmaktadır.

Eski iktidar zamanında Emlâk Kredi Bankası, inşaat malzemesi ticareti ile katiyen alâkası olmıyan firmalara ticarî kredi açmakta olduğu halde, bugün bu banka ticarî krediyi, inşaat malzemesi yapanlara, satanlara, ithal edenlere ve inşaat müteahhitlerine açmaktadır. Bu suretle geçmişte kanunun maksadına ve ruhuna katiyen uymıyan şekilde cereyan eden ticarî kredi muameleleri bugün kanunun ruh ve maksadına tamamen uygun olarak cereyan etmektedir.

Bütün bu işler bankanın tasarruf tevdiatı ile ölçülü olarak cereyan etmektedir ve bankanın ticarî sahaya tahsis ettiği plâsmanların vâdesi de en çok bir sene bulunmaktadır.

Emlâk Kredi Bankasının iktidarımız devresinde saydığımız bu verimli faaliyetlerinin neticelerini müessesenin bilânçolarında görmek mümkündür.

Emlâk Kredi Bankasının 1949 senesinde gayrisâfi kârı (7 123 000) lira olmasına mukabil 1950 yılında (7 668 000) lira 1951 yılında (9 244 000) lira 1952 senesinde de (12 952 000) liraya yükselmiştir.

Müessesenin gayrisâfi ve sâfi kârları üç senelik iktidarımız zamanında eski iktidar zamanındaki son bilânçoya nazaran % 100 artmış durumdadır. İşte Van Mebusunun normal bir yolda bulunmadığını iddia ettiği bu millî müessesemizin malî durumu da budur.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İktidarımız zamanında bu müessesenin sermayesi, tevdiatı, varlığı artmış, kredilerini üç beş şehir ihtiyacına tahsis edecek yerde bütün memleketin emrine birkaç misli fazlasiyle yatırmış, kanunun kendisine verdiği vazifelerin başında olan ve iktidarımızdan önce hiç düşünülmemiş bulunan inşaat malzemesi sanayiini teşvik, koruma ve finanse etmek vazifesine başlamış ve bütün bu iyi çalışmaların neticesinde yukarıda arzettiğim müspet ve sağlam gelir durumunu da elde etmiştir. Bu müessese temiz ve her türlü tesirden münezzeh idarecilerin elinde ve tamamen emniyet ve huzur içindedir.

Emlâk Kredi Bankasından yakınlarıma nüfuzlu kredi temin ettirdiğim ve bu arada bâzı muamelelerden istisnai usuller tatbik olunduğu yolunda ileri sürülen yersiz ve mesnetsiz iddialara geçiyorum.

Ticarî kredi mevzuunda üç ayrı nokta vardır. Birincisi, banka tarafından ticarî kredilerle kullanılmak üzere ayrılan plâsman yekûnudur. 1952 sonu itibariyle Emlâk Kredi Bankasının ticarî krediler için ayırdığı plâsman limiti 6 100 000 liradır.

İkinci nokta, banka tarafından tüccarın malî durumu, iş kabiliyeti, tediye kudreti, ticarî ahlâkı göz önünde bulundurularak tespit olunan krediler. Bu miktar, o tüccarın bankadan alabileceği âzami kredi haddini, yani otorize kredisini gösterir. Bu kredi tespit edilmiş olmakla lehtar bu miktarın istenildiği zaman verilebileceğini ifade etmez. Bu kredinin kullanılabilmesi için evvelâ, birinci nokta olarak işaret edilen plâsman limitinin bu krediyi kullanmaya müsait olması icabeder. Ondan sonra da müşterinin kredi nevine göre kefalet, menkul ve gayrimenkul teminat bu-lararak bankaya vermesi lâzımdır. Bir vatandaşın bir bankada milyonlara varan kredisine olabilir. Ancak, bu kredinin usulüne göre kullanılması için sadece bir çek yaprağını doldurup bankaya tevdi etmesi kâfi değildir.

Nitekim 31.XII.1952 tarihinde Emlâk Kredi Bankasının, hakkında istihbarat yapıp kredi tespit ettiği 218 ticarî kredi müşterisi bulunmasına ve bu müşterilere tespit edilen otorize kredi yekûnunun da (28 012 300) liraya balığ olmasına rağmen banka ticarî kredi muameleleri için 6 100 000 lira ayırmış ve bunun da ancak 5 045 000 lirası müstakrizler tarafından kullanılmıştır. Ferid Melen, kredi mevzuundaki bu üç unsuru yani, plâsman limiti, otorize kredi ve fiilen kullanılan krediyi kasden birbirine karıştırmakta ve banka tarafından bir firmaya tespit olunan krediyi fiilen kullanılan kredi imiş gibi göstermek suretiyle fikirlerde teşevvüş yaratmaya çabalamaktadır.

BASINDAKİ ALINTILAR

Burada, ticarî ve iktisadî hayatımız, tüccarlarımız ve millî bankacılığımız için çok ehemmiyetli gördüğümüz bir noktaya da temas etmeden geçemiyeceğim.

Ferid Melen'in her şeyden önce, banka idarecilerinin, kredi, tevdiat ve umumi iş mevzularında, iş mahremiyeti ve meslek sırrı denilen ve dünyanın her yerinde üzerinde büyük bir titizlikle durulan bankacılık kaide-lerine riayete Bankalar Kanunu ile mecbur tutulduklarını bildiğinde şüphe yoktur.

Kredi denen itibar muamelesi banka ile krediyi alan şahıs arasında gizli tutulması icabeden bir husustur. Bugün cari olan mevzuatımız bu sırları ifşa eden banka memurlarını, yeminli banka murakıplarını hapis ve para cezasıyla müeyyidelendirmiş bulunmaktadır.

Ferid Melen, kendi ifadesiyle iğne ile kuyu kazmak suretiyle yalan ve yanlış malûmatı bulmaya çalışırken kendisiyle teşriki mesai etmek gâflerinde bulunan bazı banka memurlarını kanunen memnu bir işe, suç işlemeye sevkettiğini acaba bilmiyor mu idi?

Bankanın kapısından iş saatleri dışında gizlice girip salâhiyetsiz elemanlara alelacele temin ettirdiği noksan ve yanlış malûmatla Yüksek Mecliste ve Türk umumi eskârında büyük bir millî müessesemizin muameleleri ve itibarı hakkında vatandaşlar arasında yersiz tereddütler uyandıracak teşebbüslere ve usulsüz yollara baş vurması ne derece makbul bir hareket telâkki olunabilir.

Ferid Melen ticarî krediler için ayrılmış olan 6 milyon liralık plâsmanın üçte birinin, yani 2 milyon lirasının, yakınlarımıza tahsis edildiğini ileri sürmekte ve birtakım isimler saymaktadır; hemen şunu ifade edeyim ki, Ferid Melen bu mevzuda da bilerek veya bilmiyerek hilâfı hakikat konuşmuştur. Ferid Melen, kendilerine ticarî kredi verilen yakınlarım olarak Sait Kapan, Çift Kurt Şirketi, Mazhar Doğan, Muhtar Başkurt ve Murat Atılgan isimlerini saymaktadır. Bu isimlerden yalnız Sait Kapan ile sıhriyetim mevcuttur. Diğerleriyle ne akrabalık ne hısımlık ve ne de sair herhangi bir suretle yakınlığım yoktur. Bu zevattan herhangi birisiyle yakınlığım olduğuna dair bir bilgisi mevcut ise gelip bu kürsüden açıklamasını beklerim.

İsimleri sayılan bu firmalara açılmış olan ticarî krediler maalesef Ferid Melen tarafından tereddütler yaratacak şekilde yanlış olarak ifade edildiği için sayılan bu isimlere ve muamelelere munhasır olmak üzere malûmat arzedeceğim...

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Sırf bir tereddüdü izale maksadiyle şahısları ve ticarî muameleleri hakkında malûmat vermek mecburiyetinde bırakıldığım için isimleri geçecek olan bu vatandaşlardan önceden özür dilerim. Zira bunun vebali Ferid Melen'e ait olacaktır. Yerli ve yabancı müteaddit bankalarla kredi münasebetleri mevcut olan ve kendileriyle sıhriyetim bulunan Sait Kaplan ve Şirketi Çift Kurt firmasına Emlâk Kredi Bankası tarafından şimdiye kadar ticarî kredi olarak verilen bütün para 90 bin liradır. Ve bu hesabın 31.3.1953 tarihindeki bakiyesi de 72 928 liradan ibarettir.

Yarım asırdan beri ticarî faaliyette bulunan bu yakınımız aranızda bulunan birçok tanıyanlar, kendisinin malî durumunu ve ben vekil olmadıktan önceki kredi imkânlarının vüsatini de bilmektedirler.

Şimdi, isimlerinin sırf partizanlık gayretkeşliği ile sayılmış olduğuna hükmettiğim diğer vatandaşlara bu bankadan verilen ticarî kredilere geçiyorum:

Mazhar Doğan: Ferid Melen tarafından kendisine 350 bin lira verildiği ifade edilmiş ve yakınlarım arasında sayılmıştır. Bu zata banka tarafından ticarî kredi olarak verilen para 368 416 lira değerindeki gayrimenkullerinin ipotegi karşılığında banka tarafından ticarî kredi olarak verilen para 127 000 liradır. Kendisiyle herhangi bir yakınlığım mevcut değildir.

Muhtar Başkurt: Kendisi mebus olarak aramızda bulunmaktadır. Muamelelerinde açıklanması gereken bir nokta mevcut ise kendileri gelip buradan cevaplandırabilirler.

Murat Atılgan: Bu firmaya 22.8.1952 tarihinde 1 300 000 liralık kredi tespit edilmiş 6.11.1952 tarihinde 335 778 lirası nakit, 150 bin lirası kefalet, (2 010 355) lira değerindeki gayrimenkulün ipotegi mukabilinde 1 436 229 liralık teminat ve kefalet mektubu verilmiştir. Bu firmanın bugün bankaya olan borç bakiyesi 500 000 liradan ibarettir ve firmanın 2 010 355 liralık gayrimenkulleri de bankaya ipotekli bulunmaktadır. Kendisiyle herhangi bir yakınlığım veya akrabalığım yoktur.

İşte Ferid Melen'in yalnız Eskişehir'e ve yakınlarıma açıldığını bildirdiği 2 230 000 liralık ticarî kredinin hakikî durumu budur ve yakınım olan zatın kullanmış olduğu ticarî kredinin âzami miktarı 90 000 ve bugünkü borç bakiyesi de 72 928 liradan ibarettir.

Arzettiğim bütün bu rakamları da, bu takrir üzerine yapmış olduğum tetkikat neticesinde öğrenmiş bulunmaktayım. Sayılan bütün bu muameleler umumi bankacılık tekniğine ve Emlâk Bankasının ticarî kredi muamelelerinde tatbik etmekte olduğu prensip kararlarına tamamen uygun olup hepsi de birer sene vâdeli bulunmaktadır.

Ferid Melen bankanın ipotekli ikrazat işlerinde de fikirlerinde tereddütler yaratacak ve bankayı usulsüz muameleler yaparak, yeni bir şekil icat ederek normal ipotekli ikrazattan başka aynı şahsa kefaletle veya açık kredi suretiyle para vererek ve bu suretle de vâzı kanunun koymuş olduğu esaslardan ayrılarak emniyeti ve yüzde 50 ikraz nispetini bertaraf edecek muameleler yaptığını ileri sürmüştür.

Şu noktayı hemen işaret edeyim ki, Ferid Melen'in bu iddiası da hakikata ve cereyanı muameleye uymamaktadır. Ve ipotekli kredilerde tatbik edilen kefalet sistemi kendisinin zannettiği şekilde değil bambaşka esaslara ve sebeplere dayanmaktadır.

Banka karşılık aldığı gayrimenkullere kıymet takdir ettirir ve bu kıymeti de ikrazatına esas alırken ileride vukubulacak fiat ve kıymet tenezzüllerini ve binaların zamanla eskimelerinden doğacak diğer noksanlarını karşılamak üzere % 30-40 nispetinde kıymet indirmeleri de yapmakta ve daha ziyade yeni inşaat muamelelerinde, gerek binanın ikmalinin temini, gerekse mevki ve inşaa vasfı itibariyle fazlaca kıymet tenezzüllerine mâruz bulunmaması takdirinde mevzuubahis tenzillerden istihbaratı müspet bir tüccar kefaleti alınmak ve ikraz olunan para yekûnu gayrimenkul kıymetinin % 50 sini tecavüz etmemek üzere sarfinazar edebilmektedir. Yapılmakta olan bu muamele tarzı, Ferid Melen'in ifade ettiği gibi yeni icat bir muamele şekli olmayıp bankanın kendi iktidarları zamanından beri tatbik edegeldiği bir usulden ibarettir.

İkraz haddine ve nispetine gelince: bu kayıt ve şartla tespit edilen kıymetlerin meskenlerde arsa hariç inşa değerlerinin % 75'i ve diğer binalarda arsa ve bina inşa değerinin % 50'si ikraz olunmakta ve bu ikraz nispetleri daima muhafaza edilmektedir. Bankanın esas mevzuu olan ipotekli ikraz muamelelerinde ise açık kredi, şeklinde yani yalnız borçlunun imza ve şahsi taahhütlerine istinat etmek suretiyle yapılan bir tek muamelenin dahi bulunmadığını, bu hususta söylenilen sözlerin tamamen hayal mahsulü olduğunu açıkça tebarüz ettirmek isterim.

Yukarda bahsetmiş olduğum bu ipotekli ikraz muameleleri vatandaşlar arasında hiçbir parti farkı gözetilmeden tatbik edilmiş, Halk Partisinden olup da şimdi kendi aralarında oturmakta olan mebuslar veya geçmişte Halk Partisinin milletvekili olanlardan pek çokları aynı şekilde ve tarzda bankadan kredi almış bulunmaktadırlar.

Bu bahiste Ferid Melen, 1950 yılından 1952 sonuna kadar bankadan ipotek mukabili para almış olan 30 176 vatandaştan 4 tanesini benim yakınlarım olduğunu söyleyerek misal göstermiştir.

Derhal açıklıyayım ki, ileri sürmüş olduğu bu dört isimden Raika Pektimur ve Necmi İnanc ile ne akrabalık, ne hısımlık, ve ne de herhangi bir şekilde yakınlığım bulunmamaktadır.

Ticarî kredi mevzuunda verdiği misaller bahsinde ifade ettiğim gibi, bu şahıslarla da herhangi bir şekilde münasebetim ve yakınlığım bulunduğunu biliyorlarsa kendisini bu kürsüden açıklamaya davet ediyorum.

Burada da, sırf bir tereddüdü izale maksadıyla muameleleri hakkında malûmat vermek mecburiyetinde bırakıldığım için isimleri geçecek olan bu vatandaşlardan da özür dilerim. Kendilerine 276 milyon liralık ipotekli ikrazat yapılmış olan 42 646 vatandaş arasında bulunan birinci yakınım İbrahim Polatkan, tüccar ortağı Hüseyin Akar'la birlikte, müştereken mutasarrıf oldukları 225 260 lira inşa değerinde bulunan yakınım gayrimenkulün ipoteği mukabilinde 21.VI.1952 tarihinde 112 600 lira kredi almıştır verilen para binanın inşa kıymetinin % 50'si nispetinde olmasına rağmen kendilerinden ayrıca 22 000 liralık imza teminatı da alınmıştır. 112 600 liralık kredi içinde İbrahim Polatkan'ın borç hissesi ancak 56 300 liradan ibarettir. Diğeri Mutahhara Polatkan'a, 130 715 lira arsa ve inşa değeri bulunan gayrimenkulün ipoteği mukabilinde 65 000 lira ikraz olunmuş, binanın tamamı bankaya ipotek edildiği ve ikraz olunan miktar arsa ve inşa değerinin % 50'sini geçmediği halde ayrıca 13 000 lira için de imza teminatı alınmıştır. Bu hesabın 31.III.1953 sonu itibariyle borç bakiyesi 14 320 liradan ibarettir.

Şu hususu bir kere daha ifade edeyim ki, 2999 sayılı Bankalar Kanunu Türkiye Emlâk Kredi Bankasından gayri bilûmum bankaları, gayrimenkul ipoteği karşılığında ikrazatta bulunmaktan menetmiş olduğu için bir gayrimenkulünü karşılık göstermek suretiyle para temin etmek isteyen bir vatandaşın, hangi partiye mensup olursa olsun, hangi mevki-de ve kimin yakını ve akrabası bulunursa bulunsun müracaat edebileceği tek banka Emlâk Kredi Bankasıdır.

Şimdi Ferid Melen'in misalleri arasında olan ve kendileriyle hiçbir yakınlığım bulunmadığını yukarda ifade etmiş olduğum diğer iki vatandaşın muamelelerine geçiyorum.

Necmi İnanc: Bu vatandaşa 133 435 lira arsa ve inşa kıymeti bulunan gayrimenkulün ipoteği ve bankaca tespit olunan malî varlığı 900 000 lira olan bir tüccarın kefaletiyle kendisine 100 bin lira ikraz olunmuştur. Kendisiyle herhangi bir yakınlığım yoktur.

Raika Bektimur: Ferid Melen bu vatandaşa 98 000 lira verildiğini ifade etmektedir. Kendisiyle herhangi bir yakınlığım yoktur ve Raika Bektimur'a bugüne kadar bir tek lira dahi ikraz olunmamıştır.

BASINDAKİ ALINTILAR

Bütün bu izahlar Ferid Melen'in ne derece mesnetsiz ve yersiz iddialar ortaya attığını açıkça göstermektedir.

Ferid Melen bu idrîdialarını ileri sürer ve hakikata asla uygun olmadığını yukarda izah etmiş olduğum misalleri verirken bilhassa partimize mensup olan bazı zevatı seçmiş bulunmaktadır.

Bu tertip ve isnatlarla, eğer, verilmekte olan kredilerin parti farkı gözetilerek tevzi edilmekte olduğunu anlatmak istiyorsa, diğer iddialarında olduğu gibi bu mevzuda da tamamen haksız ve mesnetsiz olduğunu açıkça ifade ediyorum.

Halen Halk Partisine mensup olan ve kendilerinin de kimler olduğunu pekâlâ bilecekleri kimseler Demokrat Partiye mensup olanlarla kabili mukayese olmayacak miktarlarda büyük krediler almışlardır ve hâlen almaktadırlar. Partizan idare, partizan idare diye diye bütün memurlar üzerinde bir fobi yaratmış ve bundan istifade etmişlerdir.

O derece ki, meselâ Ankara'da bulunup en yüksek ipotekli krediyi almış ve kullanmış olan vatandaş da yine bir Halk Partisi mensubu bulunmaktadır. Bu zata Emlâk Bankası tarafından iktidarımız zamanında kullandırılmış olan ipotekli kredi miktarı 800 bin lira ve bugünkü borcu da 776 bin lira tutmaktadır ki; bu ipotekli kredi, Emlâk Kredi Bankası tarafından Türkiye ölçüsünde kullandırılmış en yüksek krediyi teşkil etmektedir. Bu kredi Ferid Melen'in nüfuzuyla mı verildi acaba?

Bu münasebetle şunu arzedeyim ki, yalnız Emlâk Kredi Bankasından değil, sermayesi Hazineye ait veya sermayesine Hazinesin iştiraki bulunan millî bankalardan ticarî kredi olarak en yüksek meblâğları alan vatandaşlar da yine Halk Partililer olmuştur.

Ferid Melen'e şunu söyleyeyim ki, Halk Partisinin Genel İdare Kurulunda vazife sahibi olan bir zatın en yakınına bir tek millî bankamızdan kullandırılmış olan ticarî kredi borç yekûnu 1952 yılı içinde muayyen bir tarihte 10 milyon liraya balığ olmakta idi. Yine aynı millî bankamızdan sadece sekiz Halk Partiliye ve kurdukları şirketlerine kullandırılan ticarî kredi borç yekûnu 1952 yılı içinde 50 milyon liraya balığ olmakta idi. Bu isimleri açıklayacağım.

Şimdiye kadar vermiş olduğum bütün bu izahatın Ferid Melen'in meçhulü olduğunu zannetmiyorum. Ferid Melen'in maksadı tenevvür etmek değildir, iftira etmektir. Zira Ferid Melen (iftira et iz bırakır) ata sözünü bilmektedir. Politika ihtiraslarına kapılarak şahsî şeref ve haysiyetlerle oynamak dürüst insanların yolu olamaz.

Eski Yunan mitolojisinde yalan; tezvîr, iftira şöylece tasvir olunur. Çirkin ve müstekreh bir insanın ağzından mütemadiyen altın zincirler dökülmektedir.

Etrafındakiler de onu mebhût ve hayran seyrederler. Ferid Melen'in ağzından altın zincir mi dökülüyor, yoksa paslı zincir mi dökülüyor, onu bilmiyorum ama, dürüst insanların ve umumî efkârın kendisini hayranlıkla dinlediğini zannetmiyorum. *(Soldan sürekli alkışlar).*

MUHTAR BAŞKURT (Eskişehir) – Muhterem arkadaşlar, geçen haftaki celsede Van Milletvekili Ferid Melen'in Maliye Vekiline tevcih buyurdukları sözlü soruda bulunamadım. Bu konuşmalara zabıtlardan ıtıla kesbetmiş bulunuyorum. Konuşmalarında şahsımı endahat sahası içerisine aldığı için bizzarur vaziyeti açıklamak mecburiyetindeyim:

Konuşmalarında 3 mâna istihdaf ediyorlar. Birincisi, milletvekili olarak şahsî nüfuzumdan istifade ederek veya Maliye Vekili hemşehrîm olmak sıfatıyla onun yardımıyla Emlâk Kredi Bankasından kredi edindiğim. Diğer hususlara Maliye Vekili cevap verdikleri için ben yalnız şahsıma ait olanlara cevap vereceğim.

Bunların dışında her iki noktadan sonra tek anladığım bir mânaya göre de, maaalesef Ferid Melen arkadaşımızın gayet fena bir zihniyet altında partizanlık yapmasından başka birşey görmüyorum.

Birinci kısım bilhassa şahsımı istihdaf ediyor. Bendeniz Maliye Vekilinin müzaheretini elde ederek veya milletvekilliği nüfuzumu şahsî menfaatlerim için kullanarak Emlâk Kredi Bankasından yüksek krediler temin etmişim. Kendilerinin hesabına göre bu, 200 bin lira ve matbuatın yazdığına göre de hadsiz hudutsuz imiş.

Doğru, arkadaşlar emlâk kredi Bankasının bana açtığı kredi 200 bin liradır. Ancak şunu heyeti âliyenize arzedeyim ki, biz şimdiye kadar Emlâk Kredi Bankasıyla çalışmaktan müstağni idik. Hiçbir zaman Emlâk Kredi Bankasının kapılarını çalmadık, çünkü hamdolsun, 35 senelik ticarî hayatımız bunun on mîslini diğer bankalardan rahatlıkla temin etmemizi mümkün kılmıştır.

Bir gün Emlâk Kredi Bankası bizleri dâvet etti ve dedi ki; sizleri de müşterilerimiz arasında görmek isteriz, sizler de malzeme inşaiye yapan kimselersiniz, inşaat malzemesi imal edenlere kredi açacağız, siz de bunlar arasında yer alınız dediler. Biz de "mademki öyledir, hakkımızda kredi tespit ediniz, bizim de sizin defterinizde yerimiz bulunsun" dedik. Bizim için 200 bin liralık bir kredi tespit etmişler, bunu da Ferid Melen ihtarından sonra öğrenmiş bulunuyorum. ["Ne kadarını kullandınız" sesleri] Vallahi tamamen bilmiyorum, müsaade buyurursanız arz edeyim.

Muhterem arkadaşlar; bu kredi Milletvekili Muhtar Başkurt'a açılmıştır, Muhtar Başkurt'un 35 senede alın teri ile çalışarak meydana ge-

BASINDAKİ ALINTILAR

tirdiği bir müesseseye açılmıştır. Bendeniz de bu müessesenin hissedarıyım, açılan kredi bir limited şirkettir, bana değildir. Onun içindir ki, detayına vâkıf değilim. Milletvekili seçildikten sonra bir gün müessesemle uğraşmamışım. Milletvekilliği zamanımda 3 defa bile fabrikaya gitmedim. Buna, bütün Eskişehir halkını huzurunuzda işhat edebilirim. (Soldan: "Gitmek bir suç mu?" sesleri) Suç değil, gitmedim, alınan kredinin detayı ile uğraşmadım.

Arkadaşlarım, asıl üzüldüğüm nokta, Ferid Melen arkadaşımızın burada benim ve birkaç tüccarın kredisini, alacağını, vereceğini, borcunu söyleyerek ticaret hayatına en büyük fenalığı yapmıştır. Bunu kanun menetmiştir. Tüccarlara vurduğu darbeyi bırakıyorum, yaptığı kötülüğü bırakıyorum; millî bankacılığımızı baltalıyarak ona en ağır darbeyi vurmuştur. Ve ona leke sürmüştür.

Bugün çok iyi bilirsiniz ki galip devletler İsviçre'den Nazi Almanya'sının esham miktarını değil, hakiki mevduatını bile öğrenememişlerdir. Nasıl oluyor da bizim bankalarımızın esrarını Ferid Melen açıyor. Kendileri Maliyenin yüksek kademelerinde bulunmuşlardır, bununla iftihar ediyorlar. Binaenaleyh devlet memurluklarında bulunmuş halen de Milletvekili olarak hizmet gören bu zat kanunen yasak olan bir şeyi pekâlâ bilirler, buna rağmen nasıl oluyor da burada bir çok tüccarların ticarî hayatlarına kıyıyorlar.

Arkadaşlar, henüz daha millî bankalarımıza halk, tüccar yeni ısınmıştır, bunu inkâr etmiyelim. Hâlâ ecnebi bankaları tercih edenler vardır. Bunun da sebebi gizlilik. Maalesef Ferid Melen hiç düşünmeden eline baltayı almış millî bankalarımızı tahrip ediyor. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

Sorayım; ey Ferid Melen, bu hakkı sana kim veriyor? Bu tecavüzü nasıl yapıyorsun? Eğer senin Maliye Vekili ile şahsî bir geçmişin varsa biz tüccarları burada afişe etmeye ne hakkın vardır? Bunu pekâlâ başka suretlerle yapabiliirdin.

Matbuata akseden bu meselede Vatan Gazetesi diyor ki: "Muhtar Başkurt geniş, hudutsuz kredi almıştır." Rica ederim, bu tepkiyi ben nasıl düzeltebilirim? Bu bir tüccar için büyük bir darbe değil midir? Başkalarının haysiyetini düşünmiyen nasıl haysiyet sahibi olabilir? (Soldan alkışlar, bravo sesleri)

Arkadaşlar, dilimizin altındaki baklayı çıkartmasınlar. Biz o baklayı çıkartacak olursak anlıyacaklardır ki, bir günde memleketi 100 İsviçre Franklık döviz giremezken bir şahsa iki milyon lira verilmiş, 1.5 milyon İsviçre Franklık döviz verilerek lüzumsuz makineler bu memleketi sokulmuştur. Bunlar daha unutulmamıştır. Siz hâlâ bu devri de öyle mi zannediyorsunuz?

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

İşte bir misal; mebusum, bir fabrikam var. Yeni bir tanesini himmetinizle kuruyorum. Makinalarını altı ay evvel sipariş verdim. işlemeye çok az bir zaman kalmıştır. Altı ay evvel sipariş ettiğim bir makinanın akreditifi için bugüne kadar hiç bir daireye baş vurmadım, hâlâ beklemekteyim. İşte bütün Vekil arkadaşlarımı işhat ediyorum, bu hususta hiç kimseyi rahatsız etmedim. İnsaf buyurun, herhalde takip etseydim pekâlâ şimdiye kadar koparabilirdim. Yahut zemini hazırlıyarak mis gibi koparmak birşey değildi. (Soldan: "Bravo Başkurt" sesleri) ("Kâfi sesleri, yeter artık yorulma" sesleri)

Arkadaşlar, hepinizi saygılarla selamlarım. (Soldan alkışlar)

REİS – Ferit Melen.

FERİD MELEN (Van) – İbretle seyre değer bir manzara karşısındayız. Bu memlekette bir milletvekilinin dahi vazife ifa etmesinin ne kadar müşkül olduğunu burada memleket de görmektedir. (Soldan "öyle şey yok" sesleri, gürültüler).

REİS – Ferid Bey, vazifenizi rahatça yapabileceğinizi ifade ediyorum.

FERİD MELEN (Devamla) – Başkan bu imkânı hazırlıyacakmış, kendisine teşekkür ederim.

Bereket versin bu işlere alışık bir insanım, uzun zaman... (Gürültüler). Uzun müddet Maliye Müfettişliği yaptığım, birçok suiistimallerle karşılaştığım, birçok suiistimleri takibettiğim ve birçoklarında da bu nevi hitaplara mâruz kaldığım için bunlara alışığım. Vazife dolayısıyla bu türlü tezahüratla karşılaştığım olmuştur, suiistimleri takibederken elbetteki hitap ettiğiniz, itham ettiğiniz insanlar size bu nevi çamurlar atarlar. Milletvekilliği vazifesi içinde bu fedakârlığa şerefle katlanıyorum ve katlanacağım! Bundan sonra muttali olduğum bu türlü meseleleri, bu gürültülerden korkmadan bu kürsüye getirip sonuna kadar vazifemi yapacağım. (Soldan gürültüler).

Peşinen arzedeyim ki, bu takrire imzamı korken ben böyle bir manzara ile karşılaşacağımı hesap etmiştim ve bunun güç bir vazife olduğunu da takdir ediyordum. Ancak vicdanımla karşı karşıya bulunuyordum. Dışarda vatandaş çeşitli dedikoduları nakletmekte ve bu arada kulağımıza kadar gelenler olmaktadır ve bize "Ey milletvekili bunlar oluyor, bu hâdiseler cereyan ediyor, siz neredesiniz?" diyorlar. Eğer bunu buraya getirmemiş olsam vicdanım muazzep olacaktı. (Soldan gürültüler).

REİS – Ferid Bey müsaade buyurun. Sual takririnizle 177 nci maddeye göre bir soruşturma açılmasını talep ediyorsunuz. Vekil bu bahse müteallik izahını yapmış bulunuyor. Binaenaleyh esasa girin, böyle bir mukaddemeye ihtiyaç yoktur. (Sağdan "öyle şey olur mu" sesleri).

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Müsaade buyurun, rica ederim, tebliğimi daha bitirmedim.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Bakan yalnız o mevzuda mı konuştu? (Soldan “devam etsin” sesleri).

REİS – Ferid Bey, devam edin.

FERİD MELEN (Devamla) – Efendim, Sayın Başkandan şunu rica etmekteyim; gerek bakan ve gerekse ilk defa Mecliste gördüğüm Muhtar Başkurt arkadaşımız, konuşmalarının mühim bir kısmını benim şahsımı itham etmek, iftiracılıkla ve saire ile itham etmekle bitirdiler. Bunlara cevap arzetmekte haksız mıyım, rica ederim? (Soldan “haksızın” sesleri). (Sağdan, “haklısın” sesleri).

REİS – Başvekil söz istedi.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) – Başbakan her zaman söz alabilir,

REİS – Söz istedi, işaret etti. Siz Riyaseti her zaman işgal ediyorsunuz.

FERİD MELEN (Devamla) – Şunu arzedeyim ki; bu meseleyi huzuru-nuza getirmekten büyük bir vicdan huzuru içindeyim. Memleketteki bir ıstırapı ifade ettim, bu ıstırapın tercümanı oldum. Bu da şununla sabittir ki, huzurunuzda konuşulan sözlü sorumdan sonra yüzlerce vatandaş, telgrafla, mektupla, telefonla benim hakikatların belki onda birini ifade ettiğimi, yerden göğe kadar haklı olduğumu bildirdiler. (Gürültüler). Buradan ne denirse densin ben vicdanıma düşen vazifeyi ifa ettim. Şimdi izin verirsiniz sadede gelelim. Yalnız çok rica ediyorum, mühim bir memleket mevzuu üzerindeyiz, kendi arkadaşlarınıza verdiğiniz imkânın, hiç olmazsa yarısını, bana da bahşediniz. (Soldan gürültüler). Fikrimi söylüyeyim ki beğenmezseniz karar yine sizlerindir. (Gürültüler).

Takririmde ortaya attığım mesele üç esasa dayanmaktadır.

Birincisi: bankanın faaliyet ve muameleleri ve ikrazatı kuruluş maksadına uygun değildir.

İkincisi: statü esaslarına uygun şekilde cereyan etmemektedir. Takip etmemiz icabeden mesken politikasına uygun değildir.

Üçüncüsü: banka bir nüfuz siyasetine sahne olmaktadır.

Bankanın kuruluş maksadı nedir? Bunu sözlü sorumda da arzetmiş-tim.

Bu banka bir kanunla kurulmuş olduğuna göre, vazifeleri o kanunla tespit edilmiştir: Bu vazife her şeyden önce meskeni olmıyan vatandaşlara ucuz ev yaptırmaktır. Banka bilhassa ve bilhassa bunun için kurulmuştur.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Bir defa bilhassa, iki defa değil.

FERİD MELEN (Devamla) – Sayın Başvekil lütfetsinler. Kendileri de bir şeyi iki defa değil, dört defa tekrar ederler, zevkle dinleriz.

Kanunun ikinci maddesi: banka statüsüne nazaran, buna müteferri sair hizmetleri vazife olarak bankaya vermiştir. Ben bu kanunu böyle anlıyorum. Genç Maliye Bakanımız da yakın bir tarihe kadar bu kanunun şu maddesini benim gibi anlamakta idi.

1951 Bütçesinin Bütçe Komisyonunda müzakeresi sırasında umum müdür banka faaliyeti hakkında geniş ve tatminkâr izahat vermişti. Umum müdürün bu izahatına nazaran memleketimizde, köyler hariç, yalnız şehir ve kasabalarda 164 bin meskene ihtiyaç olduğu tespit edilmişti.

Umum müdür, bankanın ihtiyaç sahiplerini dörde ayırmış ve şöyle sıralamıştı:

1. Büyük şehirlerde oturan ameleler.
2. Mütevazı ve sabit gelirli vatandaşlar yani memurlar.
3. Mütevazı sermaye ile çalışan esnaf.
4. Serbest gelirleriyle kendilerine ev temin edecek vatandaşlar.

Binaenaleyh banka, faaliyetlerini bu sıraya göre ayarlayacak ve bu sıraya göre ikrazda bulunacaktı. Banka Umum Müdürü komisyonda bu izahatı verirken genç Maliye Bakanımız müdahale etmiş ve demiştir ki, Emlâk ve Kredi Bankası milyonluk apartman yapacak vatandaşa kredi vermiyecektir. Maliye Bakanımızın bu beyanını Bütçe Komisyonu o zaman alkışlamıştı, ben de alkışlıyanlar arasında bulunuyordum. Hakikaten yurdumuzda bu bankanın tatbik edeceği mesken politikası da bu olmalıdır. Fakat ne yazık ki Bakanımız kısa bir müddet sonra bu kanaatini ya unuttu veya ihmal etmek zorunda kaldı. Onu tespit etmek kendilerine aittir.

Binlerce vatandaş birer mesken sahibi olmak için sıra beklerken, hatâ bunca kurulan kooperatifler sıra beklerken bilhassa apartmanlara açtığı kredi imkânlarını büsbütün genişlettiğini eselle müşahade ettik. Ben bir şahsın servetini apartmana tahsis etmesine muarız değilim, gayrimenkule yatırılacağına sanayie, ziraate yani iktisadî işlere yatırılması daha uygun olur şeklinde bir münakaşa da yapılabilirse de hukuki rejimimiz bakımından bir kimsenin, sermayesini apartmana tahsis etmesi mümkündür ve caizdir. Ancak bankanın ilk vazifesi yuvası olmyan va-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

tandaşları ev sahibi yapmak mıdır, yoksa mahdud sayıda vatandaş ırat sahibi etmek midir? Bankanın takip etmesi lâzımgelen birinci politika yuvası olmıyan vatandaşları ev sahibi yapmak olmalıdır. Tatbikat da böyle olmalı idi.

Tenkidimin birinci noktası bu idi, bu yolda tahkikat açılmasını istemişim. Buna ait rakamları da bundan evvelki, mâruzatımda arz etmiş bulunuyorum.

Bankanın, kredilerini genişletmek veya başka maksatlarla borç verdiği misalleri ile arzetmişim. Kanun yüzde elliden fazla kredi açılmasını menetmiş olmasına rağmen banka, sırf kredi açma imkânlarını elde etmek için, şahısların kefaleti ile birçok vatandaşlara borç para vermiş ve bâzı kimselere bir santim, bir kuruş dahi koymadan apartman yapma imkânını sağlamıştır. Tenkidimin bir hedefi de budur. Duymuşsunuzdur, hakikaten Ankara'da birçok vatandaş 5 kuruş para koymadan tamamen bankadan temin ettiği para ile kendilerine bir akaar temin etmek imkânını bulmuşlardır. Bu doğru ise ve siz tasvip ederseniz mesele yoktur. Banka bunu bir politika olarak bundan sonra da takip etmeye devam eder.

Nitekim bu tenkidler semere vermemiş değildir. Gerek bendenizin meseleyi bir yazılı soru ile ortaya atmam, gerekse "Millet" gazetesinin geniş neşriyatı bâzı mehafili ikaz etmiş ve bu sene başından itibaren banka kredisi Ankara'da kısılmıştır. Şu halde bir vazife yapılmıştır ve faydası olmuştur. Bundan memnun olmıyanlar varsa, olmamakta devam etsinler.

AGÂH EROZAN (Bursa) – Reis Bey, meteliksiz apartman yapan kimdir?

REİS – Siz devam buyurun efendim.

FERİD MELEN (Devamla) – Bakan, bankanın faaliyeti hakkında, geçmiş iktidar devresine ait zamanla bu devreye ait rakamlar verdiler, mukayeseler yaptılar. Ben bunlar üzerinde duracak değilim. Esasen bu rakamları tahlil etmek zamana mütevakıftır, kulaktan dinlemekle böyle bir tahlil yapmaya imkân olamaz.

Huzurunuzda yalnız şunu arzedeyim ki; geçmiş iktidar zamanında, 1946'da Emlâk ve Kredi Bankasına her sene bütçeden para verilmesi mecburiyeti konulmuştu. Binaenaleyh banka 1946'dan itibaren bu hüviyetini almış bulunmaktadır, ondan evvel eytam paralarını tenmiye eden bir banka idi. O tarihte ancak bütçeye konulan para iledir ki, bu faaliyet devresine girmiştir. Eğer söylemek icap ederse bu, eski iktidarın bir ese-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ri olmak lâzımdır. Fakat bunlar benim tavrımın dışındadır, tavrımın hedefi bir iktidar mukayesesini yapmak değildir. Bu banka bilâhara Emekli Sandığından temin ettiği paralarla kaynaklarını genişletmiş ve ikraz hacmi da artmıştır. Binaenaleyh böyle bir mukayese yapmakta fayda yoktur ve esasen mevzuumuza girmemektedir.

Ticari kredi bahsine geliyorum; Sayın Bakan bankanın ticari krediler yapmasını bir zaruret olarak ele aldılar. Sözlü sorumda da mevzuubahis etmiştim; bu bir zaruret değildir. Bu bankanın esas maksadı, kuruluş gayesi yuvası olmıyan vatandaşları mülk sahibi yapmak olduğuna göre bu faaliyetini bir istikamette temerküz ettirmeye mecburdur. Farzedin ki, birçok faaliyetler ve açtığı piyangolar sayesinde bütün memleketteki diğer bankaların aldığı tasarruf mevduatını bu banka alıyor. Ne yapacak; ticaret bankası haline mi gelecek? Benim tasvip etmediğim nokta budur. Bu bankanın bir ticaret bankası haline gelmemesi, bundan dolayı da ticari kredi yoluna gitmemesi lâzımdır. Bakan dediler ki, kadimden beri devam eder. *(Duylumuyor sesleri)*

REİS – Ferid Bey mikrofonun ortasından konuşun rica ederim.

FERİD MELEN (Devanla) – Bakan, eskiden beri bu kredilerin devam ettiğini söylediler, bu hilâfi hakikattir. Banka, Emlâk ve Eytam Bankası zamanında ticari kredi açmıştır. Şubat 1952’de tekrar bu ticari kredi açma yoluna girmiştir. Bâzı rakamlar varsa o da eskiden borçlu hesap bakiyesidir, emekli ve dul yetimler için açtığı ticari kredilerdir. Bakiyeler ve muamelesi geçen hesaplar bunlardır. Bizzat banka umum müdürü Bütçe Komisyonunda ticari kredilerin 1946’dan 1952’ye kadar yapıldığını söylediler. Benim sözlerim de banka umum müdürünün beyanına dayanmaktadır. Daha doğrusu istihbaratımı bu beyanla takviye etmiş bulunuyorum.

Benim edindiğim malûmat şudur: Banka ticari krediyi daha ziyade Maliye Vekilinin arzusu üzerine açmıştır ve buna Eskişehir kredileri âmil olmuştur. Üzerinde durmamın sebebi de budur ve bu olmuştur. Bankanın nüfuz ticaretine sahne olduğu hakkında bazı misaller verdim. Bakan bunu bir tefrikan tabii tuttular, dediler ki: “Açılan kredi ile kullanılan kredi aynı değildir. Binaenaleyh açılan kredi şu miktardadır, kullanılan kredi bu miktardadır, bunlar bir nüfuz ticaretine veya bir nüfuz yapıldığına delâlet etmez.” Ben kredi açılması ile kredi kullanılması arasında büyük bir fark görmüyorum. *(Soldan gülüşmeler) (Gürültüler).*

REİS – Müsaade buyurun, hatibin sesi işitilmiyor.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

FERİD MELEN (Devamla) – Mademki bankan bu krediyi vermeyi kabul etmiştir, karşı tarafın bilâhara müstağni davranması, başka imkânları ele geçirmiş olması meseleyi değiştirmez. Yani kredinin kullanılmamış olması, bir suç varsa o suçu ortadan kaldırmaz. Bütün idrâk sahipleri bunu böyle kabul ederler.

Sayın Bakan bu mevzuu küçültmek için dediler ki: kredi açılmış, fakat kullanılmamıştır. Kullanılan miktarları söylediler, ben not ettim. Meselâ Çiftkurt Firmasına 92 bin lira.

Muhtar Başkur arkadaşımız böyle bir kredi kullanmadığını beyan ettiler. Kendileri meşgul olmamışlar, ticaret işleriyle meşgul olamıyorum, dediler. 200 bin liradan 198 bin lirasını kullanmışlar. Hemşehrisi Murat Atılgan bir milyon 435 bin liralık kefalet almıştır ve banka bu parayı Hazineye defaten ödemiştir.

Hattâ bunun garip bir muamelesi de vardır: Bir gece içerisinde olmuştur. Gece yarısı noter, tapu memuru ve saire celbedilerek, bir gün evvelki tarih atılmak suretiyle, muamele yapılmıştır. Bunun bir sebebi vardır. Tabii bu bir tahkik mevzuu olursa bunlar meydana çıkar.

Mazhar Sadık'a 350 bin liradan açılan krediden 127 bin lirasını kullandıklarını Bakan beyan buyurdular. Bütün bunların yekûnu 1 852 000 lira yapıyor.

Sayın Bakanın biraderleri İbrahim Polatkan ve ortağı Hüseyin Akar'a 122 000 lira kredi açılmıştır. Polatkan'ın en yakınlarından birisine aldığı bir apartmandan dolayı 65 000 lira kredi açılmıştır. Bütün bunların yekûnu 2 milyon liraya balığ oluyor.

Bir şey daha ifade edeyim. Sayın Bakanın kayın pederlerinin Şişli'de yaptırdıkları ve halk dilinde (Selimiye Kışlası) diye anılan apartman için 455 695 liralık bir kredi kullanılmıştır. (*"Karşılığı var mı ona bak sen" sesleri*) Yüzlerce fakir fukara kredi beklerken, birkaç kooperatif kurulmuş kredi beklerken tek bir kimseye 460 000 liralık kredi açılıyor. Bunda da nüfuz ticareti yoktur diyoruz. Bunu vicdanlarımızın kabul edeceğine ihtimal vermiyorum.

Yine Şişli'de apartman yaptıran aynı zata ufak imkânı ile Ankara Sigorta Şirketi 100 000 liralık kredi açmıştır.

Sayın Bakan eski iktidarla bâzı mukayeseler yaptılar, rakamlar verdiler. Bunlar sadece Emlâk Kredi Bankasına ait kredilerdir. İş Bankası, Ziraat Bankası kredileri mevzuubahis değildir. Kendi verdikleri rakamların bir iki mislini on yerine yirmi milyon olarak huzurunuzda getirebilirdim. Başbakanın yakınlarına, bilhassa bacanağına İstanbul'da açılan krediler

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

dillere destan olmuştur. Bunları bendeniz getirmedim, sadece ve sadece Bakanın nüfuzu altında bulunan Emlâk Bankasına ait olan rakamı getirdim...

MAHMUT GÜÇBİLMEZ (Bolu) – Sayın Bakanın bacanağı kimdir?

FERİD MELEN (Devamla) – Yakup Soyügenç ismindeki zattır. Buna açılan krediyi lütfen tetkik buyurun. Sayın Bakan büyük rakamlar ileri sürdüler, ben de ona mukabil olanı arz ediyorum. (*"Soldan mevzu ile alâkası yok" sesleri*) Mevzu ile alâkası olmadığını ben de biliyorum. Bunları bir tarafa bırakalım, şunu öğrenmek hakkımız değil midir? Askerî Fabrikaların yanındaki meydanda bulunan büyük apartman kime aittir? Hepimiz memuriyetten geldik, bir iki senelik imkânla, neler yapıyor?

Sonra: Özveren Sokaktaki apartman kime aittir?

FİRUZ KESİM (Samsun) – Buralara girme Ferid Bey; sonu çıkmaza girer. (*Gürültüler*)

FERİD MELEN (Devamla) – İzin verin, neticeye geleceğim.

REİS – Rica ederim efendim; hatibin sözünü kesmeyin.

FERİD MELEN (Devamla) – Özveren sokaktaki apartman kime aittir ve ne zaman alınmıştır? Sonra; Maltepe'de...

REİS – Ferid Bey esastan ayrılıyorsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Deminki beyanınız sırasında Başvekilin bacanağı diye bir söz sarfettiniz. Bu, kimin bacanağıdır?

FERİD MELEN (Devamla) – Başbakanın bacanağı olup olmadığını bilmiyorum. Benim sözlerim Maliye Vekiline aittir. Bir sürçü lisan olmuştur.

Maltepe'de Orak apartmanı kime aittir? Özveren sokaktaki apartman kime aittir? Her vatandaş bir apartman sahibi olabilir. Gelmek istediğim nokta şudur: Bütün bunlar iki sene zarfında yüzde yüz emlâk bankasından temin edilen imkânlarla satın alınmıştır. Bunlar Maliye Bakanının kardeşleri veyahut da daha yakınları tarafından satın alınmıştır. Arzettiğim gibi bütün bunlar Emlâk Bankasından temin edilen kredilerle satın alınmıştır. Bunlar gayet sarihtir. Kanaatimce, maalesef tekrar edeceğim, bu banka istismar mevzuu olmaktadır. Arzettiğim gibi misâl olarak saydığım bu üç bina son iki sene içersinde Maliye Bakanının Emlâk Bankasından temin ettiği imkânlarla ailesi efradının uhdesine girmiş gayrimenkullerdir. Bütün bunları gördükten sonra bu bankada bir nüfuz var mı, yok mu, sizin ve memleketin takdirine bırakıyorum. Yapılan iş tetkik edin, bunda bir nüfuz olmadığı anlaşılırsa o vakit ben de bir malcubiyeğin ıstırabına seve seve katlanırım.

Şunu da arz edeyim: Memleket bu hususta lâzımgelen kanaati edinmiştir. Ve zaten biz buraya mevzuu getirmeden evvel çok vatandaşlar bu mesele üzerinde kanaati kâmile elde etmiş bulunuyorlardı. Şimdi vazife Yüksek Meclise düşmektedir, yetki ve vazife sizindir, ben vazifemi bitirmiş bulunuyorum.

REİS – Başvekil.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) – Muhterem arkadaşlarım; Ferid Melen arkadaşımızın bu defaki konuşmasından sonra iş Başvekil tarafından cevaplandırılmaya veya bahis mevzuu edilmeye değer ciddiyette görülmüş müdür, görülmemiş midir? Sualini haklı olarak bana sorabilirsiniz. Fakat, Ferid Melen arkadaşımızın getirdiği meselenin değil, söylediği sözlerin değil, bizatihi açılmasını istediği dâvanın ehemmiyeti aşıkârdır, sizleri, bu itibarla kısa bir zaman için tasdi etmek lüzumunu hissetmiş bulunuyorum.

Sevgili arkadaşlarım; evvelâ, Ferid Melen arkadaşımızı asla rencide etmemek için gayret sarfedeceğimden emin olabilirsiniz. Hele onun mensup olduğu partiye, burada yaptığı konuşmalardan dolayı bir söz sıçratmaktan tamamiyle tevakkî edeceğimden de yine emin olabilirsiniz. (*Bravo sesleri*) Meselâ Van'daki Halk Partisi Reisi veyahut Aydın'daki Halk Partisi İl İdare Kuruluna mensup herhangi bir vatandaşımız, hattâ burada Mecliste yer almış olan muhterem Halk Partili Milletvekili arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşımızın burada söyledikleri sözlerden dolayı niçin maddî ve mânevî bir vebal ve mesuliyet altında kendilerini hissetsinler? Bu itibarla ben, Halk Partisini, parti, ne şahsiyeti mâneviye olarak, tamamen tecrit ederek ne sözlerimi mevridine inhisar ettirerek konuşmaya çalışacağım. (*Bravo sesleri*)

Muhterem arkadaşlarım; memleketlerde ve milletlerarasında, topluluklar içinde zaman, zaman birtakım fobideler ve psikozlar yaratılmak suretiyle muayyen neticeler elde edilmesi sanatı, hele son asırda ve son senelerde, kesretle tatbik edilmiş ve bu, herkesin bildiği bir hakikat haline gelmiştir.

Muhterem arkadaşlarım; bir müddet evvelkine gelinceye kadar, bu memlekette asayiş yoktur, yoktur dene dene, bu psikoz altında memleket yıpratıla yıpratıla, hakikaten, bir anda asayişin ciddî surette bozulması neticesiyle karşılaşmak gibi bir ihtimal belirmişti. O günden bugüne kadar birşey olmadı. Asayiş vaziyetinde esaslı bir değişiklik yoktur. Biliyorsunuz ki, bugün hiçbir vatandaşın zihninde memlekette asayiş mevcut mudur, değil midir gibi bir endişe yaşamamaktadır. Fakat bir an için zi-

hinlerde bir asayiş istifhamının yaratılabilmiş olması, muayyen bir plân tahtında, muayyen bir fikrin mütemadi surette bir topluluğun bütün efradına yapılmak istenmesi neticesi olarak yaratılan bir psikozun, ne derecelere kadar bu topluluğun hayatına müessir olmak yetkisini haiz bulunduğunu göstermektedir. Bir zamandan beri de, dillerinin altında sanki bir bakla mevcutmuş gibi, kulaklara fısıldanmak suretiyle suiistimalerin mevcudiyetinden bahsedilmekte; bu memlekette sanki suiistimal düne nazaran büyük bir vüsat ve kesretle, sanki bir sistem halinde, tatbika konulmuş gibi bir hava yaratılmak istendiği aşikâr olarak hissedilmekteydi. Meseleler doğrudan doğruya ve açıkça ortaya konulmak suretiyle suçluların tecziyesi yoluna gidilmemiştir. Çünkü suç yok ve suçlu mevcut değildir. O halde ne yapmak lâzımdır?. Böyle bir vaziyet karşısında muayyen kimseleri çürütmek hedefi güdülebilir. Bu dil altındaki baklalar, kulaktan kulağa giden lâflar, şahıs mı, zümre mi, Hükümet mi, iktidar mı, olur. İşte o hedefe teveccüh etmiş, böyle muayyen bir mesele vücut bulmuştur. Hedef tutulana artık kendiliğinden tutulamaz hale getirmek gayreti güdülmektedir.

Arkadaşlar, işte ben, böyle bir mücadelenin içinde olduğumuzu epey bir zamandan beri hissetmekteyim. Bu kulaktan kulağa yayılan fısıldamaların Sayın Ferid Melen tarafından bu kürsüye getirilmiş olmasını, getirdiğini işittiğim zaman, hakiki bir sevinme ile karşıladım. Sevgili arkadaşlarım, bu suretle bugün bu suiistimal dedikoduları ile sizinle beraber ne derecelere kadar mücadele azmını taşıdığımızı, bu kürsüden sizlere ve umumi eskâra ifade etmek fırsatını bulduğumdan dolayı yine aynı suretle bahtıyırım.

Bana Ferid Melen arkadaşımızın iddialarını anlattılar. Vekiller Heyeti toplantısı vardı. Vekiller Heyeti toplantısına girince meseleyi derhal açtım ve bu toplantıda Polatkan'a dedim ki: "Polatkan bunlar olmuş mudur, olmamış mıdır?. Bilmiyorum. Aldığım malûmat senin bu işlerde asla dahlin ve tesirin olmadığı hakikatını göstermektedir. Ancak bu, bir taraflı malûmatdır. Yarın dâvamız bir yüksek hakemin, yani B.M.M. nin huzurunda bahis mevzuu olacaktır. Biz de orada mevcut olacağız ve iddiacı da karşımızda bulunacaktır. Şimdi burada bir tarafız, yarın dâvanın görüleceği yerde, hakemle beraber iki karşılıklı iddiacı, üç taraflı olacağız. Şayet, bu muhakeme esnasında, bu dediklerinin gayrizuhur eder ve kendini lâyıkiyle müdafaa edemezsen, idaresi sana mevdu müessesenin politikasını lâyıkiyle idare ettiğin kanaati Yüksek Mecliste, o yüksek hakemin vicdanında ve senin şeref ve haysiyetine iştirak eden vekil arkadaşlarımız ve benim vicdanımızda inandırıcı bir tesir yapmıyacak olursa, sevgili kar-

deşim Polatkan, kürsüden inmeden istifanı kürsüde vereceksin.” Kendisine böyle hitap ettim. (Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

Sevgili arkadaşlarım, işini doğru gören ve hulûsla çalışan bir iktidarın, bir Hükümetin, bir vatandaş veya herhangi bir zümrenin büyük mazhariyeti işte buradadır. Bakınız, ağır bir iddiaya mâruz kalmışızdır. Hattâ Ferid Melen arkadaşın geçen celsedeki konuşmasını yaptığı zaman, Hasan Polatkan'ın lâıyk olan cevapları vermemiş olmasından dolayı vicdanlarınız burkulmuştu, eza ve ıstırap duymuştunuz. (*Doğru sesleri*). Bunun neticesi ne olacaktı? Bunun neticesinde, Polatkan kendisini müdafaa edememiş, demek ki bunca murakabe gayretlerimize rağmen bizim iktidarımız zamanında da bu nevi işler olmakta devam etmiş endişesi ve ıstırabı vicdanlarınızı kaplamıştı. Fakat, hulûs ile hizmet etmenin bir mükâfatı da vardır. O da şudur ki, şayet Hasan Polatkan bugün bu kürsüden kendisini hakkiyle müdafaa etmemiş olsaydı ve murakabenizin kuvvet ve mehabeti karşısında yine bu kürsüden huzurunuzda istifa etmek vaziyetinde kalmış olsaydı, bu da iktidarımız için bir şeref ve zafer olurdu. Aynı suretle, bugün bizzat müşahade ettiğimiz gibi, kendisini inandıracak bir surette ve lâıykiyle müdafaa ettiği takdirde de yine bir zafer kazanmış olurduk. İşte, hulûs ile hizmet etmenin, her halü kârda, en tehlikeli zannolunan isnatlarla ve tecavüzler karşısında dahi, insanları, hükümetleri ve iktidarlara zafere erıştiren kerametini böylece müşahade etmek yerinde olur.

Muhterem arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşına teşekkür ederim. Bu dedikoduları buraya getirdi. Bu dedikodulara kayıtlara istinaden cevap verildi. Bu dedikoduların ilk defa konuşulduğu zamanki Ferid Melen arkadaşımızın, her halde tecrübesizliğinden gelen, bana nakledildiğine göre, muzafferane edası ile biraz evvelki edasını elbette müşahade etmişsinizdir. Bu iddiaları taşıyan ve memlekete hizmet endişesiyle hareket etmekte olan Ferid Melen arkadaşına daha ihtiyatlı ve daha tedbirli olmasını tavsiye ederim, temenni ederim. Yarın için bu memlekete hakikaten daha iyi hizmetler yapma imkânını bulur. Fakat, kucak kucak kahve dedikodularını, kulis dedikodularını buraya getirip önünüze sermesin. Delil ve ispat istiyen, vicdanlar karşısında, altından kolayca kalkamayacağı bu gibi hareketlere tevessül etmesin. Elbet bunu kendisi de takdir eder. Bir daha, daha ihtiyatlı hareket etse, daha basiretli bir iş yapmış olur.

Şimdi, arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşım, ben bunlara alışığım diyor. Neye alışıktır, bilmiyorum. Ayrıca, ben bu sulistimalleri takibe devam edeceğim, diyor.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sayın Ferid Melen arkadaşım, sevgili Ferid Melen arkadaşım, bu suiistimalleri, mevcut olmıyan suiistimalleri takipte devam etmiyecek olursanız, hakikaten hatırum kalır. Lûtfediniz.

Muhterem arkadaşlar, suiistimalleri takip, Ferid Melen'e munhasır bir imtiyaz değildir. Bu işle hepiniz vazifeli bulunmaktasınız. (Soldan bravo sesleri). Dünkü idarede bu kürsüden bunlar konuşulamazdı, bunları gazeteler yazamazdı. Banka kasalarından kıymetli evrak çalınır gibi banka esrarına nüfuz edilemezdi.

Bu suiistimallerle mücadele etmekte sen ne yapıyorsun diye bana sorulacak olursa, yeni girmiş olduğumuz açıklık devrinin, yeni açılmış olan demokrasi devrinin, suiistimali % 90 nispetinde kendiliğinden bertaraf etmek için kâfi teminat teşkil eylediğini ifade ederim. Her şey, matbuatın, Türk umumi efkârının ve bizzat sizlerin, millet iradesinin fermanını ceplerinde taşıyan sizlerin dikkatli ve itinalı gözleriniz önünde cereyan etmektedir. Eğer bahsedilen kucak kucak dedikodulardan, bu kürsüye getirilen şu dedikodulardan başka bir şey mevcut olsaydı, elbette şimdiye kadar buraya çoktan getirilmiş olurdu. Bunda şüphemiz yoktur. Hiçbir veçhile pervamız da mevcut değildir. Takip ettiğimiz dürüst politikada bize yardımcı olurlarsa, biz de kendilerine ancak ve ancak, yüzde yüz müteşekkîr oluruz.

Sevgili arkadaşlarım, bu kürsüde vefalı, âlicenap olmak lâzımgelir. Ferid Melen arkadaşımız bir takrir veriyor. Bu takrirdede sorduğu malûmdur. O takrirdede söylediğini sonradan genişletti. Sonradan söylediği isimler o takrirdede asla bahis mevzuu değildi. Evvelce söylenene burada cevap aldıktan sonra, birden bire Hasan, Hüseyin, birtakım yeni isimlerden, Maltepe'deki apartmanlardan bahsetti. Halbuki soru müessesesi, ihbarlı bir müessesesidir. Soru sorulacak, Bakana verilecek, Bakan tetkik etmek ve cevap vermek için hazırlanacak ve ondan sonra yüksek huzuru-nuza gelecektir. Mesuliyet hissinin, ciddi mesuliyet müessesesinin veka-rı, Devlet işlerinin yüksek seviyesi, bunun böyle olmasını icap ettirir. Fakat, öyle olmuyor. Bakan, âni olarak, kendisine sorulmıyan, kendisine sorulan sorunun içinde bulunmıyan bir yeni vaziyetle karşı karşıya bulunduruluyor. Bakan o zaman habtoluyor, cevap veremiyor. Ve sizlerin vicdanınızda, Bakan niçin, buna cevap veremiyor, acaba suçlu mudur ki, cevap veremiyor, istifhamı yaşamıya başlıyor. Bakan böyle bir hücumu mâruz kalınca, eğer böyle bir hücum kendisi için nagezzuhur ve name-mul olmasaydı, bugün huzurunuzda vermiş olduğu malûmatı, soru tak-riri münasebetiyle daha ilk günden derpiş eder, cevapları hazırlar, bu malûmatı nâgeh-zuhur hücumu mâruz kaldığı anda vermek suretiyle id-

diacıyı iskât edebilirdi. Böyle yapmamış olmasının, bu muamelelere nüfuz etmemiş bulunmasının ifade ettiği tek mâna, Bakanın yüzde yüz mâsum oluşudur. (*Soldan bravo sesleri*) Maalesef, Ferid Melen arkadaşım bugün de aynı baskın ve arkadan hançerleme taktiğini tekrar etmiş oldu. Biz burada kendi sual takrirlerine göre neler konuşacağımızı, hangi hesaplar ve hangi apartmanlar üzerinde konuşacağımızı kendisinin zabıtlardaki ifadelerinden çıkardık, ona göre hazırlandık ve buraya geldik. Bu sefer, söz kılığında asmalar budayayım, kabilinden, şu apartmanlar, bu apartmanlar, şu ikrazlar, bu ikrazlar bahis mevzuu edildi. Çok rica ederim; bunları da bize versin; gelecek defa da onları konuşalım. Arkadaşlar, çiğ yemedik ki, karnımız ağrısın. Hakikat ortaya çıkmalıdır. (*Soldan, bravo sesleri*) Bize, hakikatin ortaya çıkmasında yardım etsinler. Ortaya çıkacak olan hakikat, Demokrat Parti iktidarının temiz ve dürüst olmak hususunda tam bir azim ve karar sahibi bulunduğudur.

Muhterem arkadaşlar; sözlerinin hakikat olduğunu ispat etmek için, Ferid Melen arkadaşım şimdiye kadar kullanılmamış bir beyyine irat etti. Birçok telgraf, yüzlerce mektup aldım, dedi. Muhterem arkadaşlarım, yirmi iki milyon vatandaşın içinde türlü fikirlere, türlü kanaatlere sahip, hattâ zayıf düşünceli vatandaşların mevcut olmadığını iddia etmeye imkân var mı? Bir defa o telgrafların mevcut bulunmadığı, imzaların kimlerin imzaları olduğu sabit olmalıdır. İspat beyyinesinin kuvveti ancak o zaman nazarlarımızda taayyün edebilir. Ben zannediyorum ki, Ferid Melen arkadaşım bu derece naşinide bir beyyineyi ortaya atmakla, hakikaten bir dâvanın kazanılmasında şimdiye kadar hiçbir kimsenin kullanmamış olduğu bir usulü icat etmek şerefini kazanmış oluyor. (*Gülüşmeler*)

Arkadaşlarım; Banka Kanununun 2 nci maddesini okudular. Banka Kanununun 2 nci maddesinde, bankaya verilen vazifeler ehemmiyet derecesine göre sıralanmıştır. Fakat, (lâtakrebussalâte) fehvasınca, Ferid Melen arkadaşımız bankanın münhasır vazifesinin sadece mesken yapmak vazifesi olduğu mütalâasındadır. Ben kanundan böyle anlıyorum, diyor. Muhterem arkadaşlarım, bir milletvekili, bir kanunu kendince anlamak hakkına sahip değildir. Kanunlar objektif hükümlerdir. Onları âme ne suretle anlıyorsa, bunun ehemmiyeti vardır. Bu itibarla Ferid Melen'in, her hangi bir mânevi tazyik karşısında, ben kanunu böyle anlıyorum, demesi bir mâna ifade etmez. Bundan başka, yine bir milletvekili eğer kanunu böyle anlıyorsa, veyahut kanun öyle olması lüzumuna kani ise, bir takrirle, bir tadil teklifiyle huzurunuzda gelir, bu kanundan sonra eski kanundaki maddelerde yazılı vazifelerin bankaya verilmesi caiz değildir, der, burada kanundaki maddeyi okurken hazfettiği vazifeleri

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

ve ibareleri hakiki olarak hazif ve ilga ettirir ve kanun da ondan sonra öylesine tatbik olunur. Fakat metin orada başka suretle dururken, o metnin sarih mânasını ihmal etmek ve ben kanunu böyle anlıyorum, benim anladığıma göre, siz kanunun hükümlerinden inhiraf ettiniz demek, hiçbir hakikatın ifadesini teşkil etmez.

Ferid Melen arkadaşım müsaade buyursunlar ve tâbirimi mâzur görsünler. Kendisi, bana çamur attilar, binaenaleyh bu çamuru temizliyeceğim. diyor. Aziz arkadaşlar, çamur atılan acaba kimdir? Bir defa atılmakla da iktifa olunmadı, ondan sonra çamur kovasından avuç avuç serpiştirilmekte, hedefi tâyin edilmeden, kucak kucak çamur atmakta devam edildi. Bu bir taktiktir: İnsan, zalim olduğu halde mazlum görünmek suretiyle eskârı lehine celbetmek ister. Fakat dikkatli huzurunuz, bu gibi taktiklerin değer ifade etmiyeceği bir huzur teşkil etmektedir. Biliyorsunuz ki Ferid Melen arkadaşım, Maliye vekili arkadaşımızı, dolayısıyla hepimizi nüfuz ticareti yapmakla, nüfuz ticaretinin cari olduğu bir devri, bir idareyi ayakta tutmakla ve saire ile itham etti.

FERİD MELEN (Van) – Kasdım o değildir. Tamim etmeyin. Bütün insanlar öyle değildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Kasdım o değil, diyor. Şimdi mânen öyle olmasa bile, yalnız Maliye Vekili mevzuubahis olsa dahi, elbette ona müteveccih olmak üzere hücum ve kıyama geçen kendisidir. Vekil olmak, sabahtan akşama kadar mutlaka kendisine istenilen târiz ve taarruzlar yapılabilecek bir mevkie gelmek demek değildir. Yani, milletvekillerine hitap ediyorum, beni elbette mâzur görürsünüz, milletvekili mutlaka vekile istediğini söyler ve vekil de haysiyetinin müdafaasının icabettirdiği aksülâmeli gösteremez, böyle bir kaide olmaz. Vazife aldı diye mutlaka itham olunacak, mutlaka itiraza mâruz kalacak katiyen ağzını açmıyacak, böyle bir şey asla bahis mevzuu değildir.

Muhterem arkadaşlarım, Maliye Vekili, bankanın politikası hakkında sizleri tenvir etmiş bulunuyor. Tahmin ediyorum ki, şimdiye kadar bilmediğiniz bâzı hakikatları da bu vesile ile öğrenmiş bulunuyorsunuz. Bankanın içinde bulunduğu inkişaf seyri yüreklerimizi kabartacak ve memleket nam ve hesabına hapimizi bahtiyar edecek derecededir. Bunda en küçük şüphe ve tereddüt mevcut değildir.

Muhterem arkadaşlarım, vatan sathına bankanın faaliyetlerini yaymak, çok adedde vatandaş bankanın yardımlarından müstefit kılmak ve bankanın kaynaklarını akla hayale sığmıyacak derecelerde süratle genişletmek suretiyle yardım imkânlarını görülmedik bir genişliğe getirmek.

elbette banka politikasının iyi bir yolda yürütüldüğünün şaşmaz delillerini teşkil eder. 364 000 meskene ihtiyaç olduğunu ifade ettiler. 364 000 değil, daha çok meskene ihtiyaç vardır. Fakat uzun yılların ihmalleriyle teraküm etmiş olan bu ihtiyaçlar, asırların ve uzun yılların ihmalleriyle tahassul etmiş olan perişanlık manzarası, elbette iktidarımız tarafından bir mucizevi değnekle dokunularak bir senede ortadan kaldırılacak diye bir hayal, aklı başında hiçbir vatandaşın fikrine gelmez. Bu uzun yılların teraküm ettirdiği bütün bu ihmalleri ve ihtiyaçları, geceyi gündüze katarak, emekten ve günden zerre israf etmemeye çalışarak süratle telâfi etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlarım, nasıl ki, Ziraat Bankasının 300 milyon lirada bulduğumuz ikrazat yekûnunu bugün bir buçuk milyara yaklaştırmak yolundaysak, nasıl ki ziraat sahasında gayet cılız olan kredi politikasını, zirai krediyi süratle memleketin ihtiyaçlarına yetecek bir raddeye getirmişsek, vazife başında bulunduğum zamanlar için sizlere tebşir ve vadedirim ki, Emlâk Bankasının ihtiyaçlarını, memleketin mesken ihtiyaçlarını karşılayacak olan bu müessesemizin kaynaklarını aynı hızla yakın zamanda milyara yaklaştırmak suretiyle dünün ihmallerinin, şikâyetlerini dahi üzerimize sıçratmadan bunlardan kendimizi korumak mevkiinde olacağız. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar).*

Sevgili arkadaşlarım; dedektifvari malûmat temin etmek meselesi üzerinde de durmak lâzımdır. Bir mevzuu öğrenmek hususunda Ferid Melen arkadaşım bir yazılı soru verseydi ve banka ile benim aramda kalmak şartıyla şu hususları açıklayın, deseydi, biz, kasalarımızın en derin köşelerine inerek en mahrem telâkki edilecek malûmatı acaba kendisine vermekte tereddüd mü edecektik?

FERİD MELEN (Van) – Yazılı soru ile sordum. Cevap verilmedi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Katiyen ve katibeten, Müsaade buyurunuz. Arkadaşımız bunu yazılı soru ile sormuş ve cevap alamamışsa, kürsüye böyle bir şikâyetle gelirdi. Hiç bir Hükümetin, milletvekilinin sorduğu suale cevap vermemek haddi değildir. Bunu huzurunuzda kemali cesaretle bir defa değil bin defa ifade ederim. *(Bravo sesleri)* Hatâ olabilir, unutulmuş olabilir. Bu bir telefon darbesiyle hatırlatılabilirdi. Vermediğimiz, vermemekte ısrar ettiğimiz takdirde, vermemek için mucip sebep gösterip de bu mucip sebep kendilerince kabul edilmezse, bu şekilde huzurunuzda gelip hükümeti huzurlarınızda mahkûm edebilirdi.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Muhterem arkadaşlar, bu memlekette milli iradeye dayanılarak kurulmuş olan idare, açıklık ve dürüstlük idaresidir. Hepiniz, bu idarenin müfettişlerisiniz, murakıplarısınız. Hepiniz, millet işlerinin sahiplerisiniz. Milli murakabenin işlemediğinden şikâyet olunmaktadır. Muhterem arkadaşlar, Milli Murakabenin Türkiye kadar işlediği başka bir memleketin bugün mevcut olduğunu tasavvur etmiyorum.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – İngiltere...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – İcranın işlerinin daha iyi gitmesi için konulmuş olan murakabenin, yani gaye değil de vasitanın gaye haline getirilip, asıl gayenin bu mavzuda vasıta olarak kullanıldığı misal olarak alınırsa böyledir.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) – Öyle değil. Sayın Menderes, maalesef bugün öyle değil...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşım İngiltere dediler...

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Gensoru müessesesi işlemiyor Mecliste..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin suallere cevap vermek için tahsis ettiği sanat miktarı, bu celselere iştirak eden milletvekilleri adedi bu dünyada mevcut olan parlamentoların hiçbirisi ile kıyaslanamayacak derecededir. Bu vaziyet nereden geliyor? İstenen şudur ki işi gücü bırakalım, sabahdan akşama kadar bisut suallerin uzun labirentleri içinde milli ihtiyaçları, memleketin ihtiyaçlarını bir tarafa terkedelim, böylece çabucak yorulalım, çabucak yıpranalım ve başka esas maksatlara çabukça ulaşamayalım.

Muhterem arkadaşlarım, Pazartesi günü Meclis, Salı günü parti, Çarşamba günü Meclis, Perşembe günü Meclis, Cuma günü Meclis, encümenler, parti toplantıları. Bu arada iş yapmak için vakit? Yok. Hükümet her zaman, sabah akşam emre müheyya burada hazır bulunsun! Ya işlerimizi melekler mi görecektir?

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – İchtüzük değişsin kâfi (Soldan gürültüler)

REİS – Rica ederim, müsaade buyurun (reis vazifesini yapmıyor sesleri)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Ya işlerimizi melekler mi yapacak? Çamaşırlarımızı melekler mi yıkayacak?..

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlarım, murakabe namına bir kuşun kanadı kımıldamadığı şu memlekette, 5-10 sene zarfında vardığımız neticeleri göz önüne getirecek ve 3-5 senenin milletlerin hayatında gayet kısa bir müddet ifade ettiğini de dikkat nazarına alacak olursak, katettiğimiz yolun ne derecede mühim olduğunu derhal kabul etmek yerinde olacaktır.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Söz istiyorum. *(Sözlü soru verirsün sesleri)*

REİS – Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım, siz daima lûtuşkâr oldunuz. 5-10 dakika daha beni dinlemek lûtfunu esirgememenizi tekrar rica ederim. Söz alan arkadaşlar gelir konuşurlar. Bundan ancak fayda çıkar. Söylenecekler hakkında bir tahmine girmeye hacet yok. Dinleriz, kendilerine icabederse cevap vermekte gecikmeyiz. Ferid Melen arkadaşımın rica ediyorum: Bir santim koymadan, yapılan apartmanların hangileri olduğunu, isimlerle beraber, bana getirsin. Yine söylüyorum: Vermezlerse hatırım kalır. Kendilerini temin ederim, elimden gelen bütün gayreti sarfedeceğim. *(Bravo sesleri)*

Sevgili arkadaşlarım; murakabe bahsinde, Devlet işlerinin dürüst yürütülmesi hususunda hiçbir gayreti esirgememek azmindeyiz. Yapılacak ihbarlar için, arkadaşlarım ve dostlarım hakkında, arkadaşça ve dostça değil, bitaraf olarak da değil, vicdanlı bir hasım gibi tahkikat açacağım arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem arkadaşlarım; Ferid Melen arkadaşım burada yine ısrar etti: Murad'ı, Ahmet'i, vekil bunlarla benim hiçbir alâkam yok dediği halde, akrabası meyanına kaydetti ve bütün mesuliyeti onun omuzlarına yükliyerek bu şahısların bir milyon sekiz yüz bin lira para aldıklarını söyledi. Kaç kişi? Altı, yedi kişi mi? Bunlar kim? Her halde Vekille hiçbir alâkası yok. Şimdi Vekille hiçbir alâkası olmıyan bu sekiz kişinin vebalini Polatkan'a yüklerken, ben kendisine söylüyeyim: Burada, Ankara'da Halk Partili bir vatandaşın banka, en yüksek kredi parasını vermiştir.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Dostluk icabı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Dostluk yok.

Arkadaşlar; kredi, şahsın iş hacmi, ticarî kabiliyeti, borç ödeme, borcuna sadık kalma ve bu memlekete faydalı olma vasıfları neyse, ona göre verilir. Bizim burada elimizde birçok tahkik imkânları mevcuttur. Harekete geldiğiniz ve emrettiğiniz takdirde hepsini huzurunuzla dökmeye âmadeyiz. 10-12 milyon lirayı Milli bankalardan alan Halk Partili vatandaşlarımız vardır. Biz bunları kıskanmıyoruz, çok görmüyoruz. Bu kabil

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

vatandaşlarımızın çoğalmasını arzu ediyoruz. *(Alkışlar)* Bunların her birisi birçok işler yaratan unsurlardır. Biz bunları kıskanç gözle ve partizan zihniyetle ele alan insanlar değiliz. *(Bravo sesleri)*

Muhterem arkadaşlarım; Hâdiseleri kıskanç gözle bambaşka mahiyette ve mânada göstermeye kalkışmak, bilhassa o zümrenin, o cemiyetin içini tahrip ede ede onu değersiz bir ağaç haline getirir. Bu âfetten Allah cümlemizi korusun. *(Âmin sesleri)*

Geniş bir görüşle memleket meselelerini, memleketin yüksek menfaatlerini ele almamız icabetmektedir.

Muhterem arkadaşlarım; iddiaların delillere makrun olması lâzımdır. Ferid Melen arkadaşım, şu ve bu krediler diye soruyor ve arkasından da, bunlar Bakanın tazyikiyle verilmiştir diyor. Ben de diyorum ki, Bakanın tazyikiyle verilmemiştir. Muhterem arkadaşlarım; bu kürsünün kutsiyeti ve ciddiyeti daha delilli konuşmak, daha vekarlı konuşmak lüzumunu hepimize telkin eder zannederim. Ben huzurunuzdan ayrılırken delil ve vakalara istinad eden sözlerin, huzurunuzda iradedilmiş olsun veya şahsen bize getirilmiş bulunsun, aslâ tefrik etmeden, en büyük ciddiyetle ele alınıp tetkika tâbi tutulacağını ve bunların neticelerinin huzurunuzda apaçık konuşulacağını beyan ederim. Arkadaşım müsterih olsun. Fakat, bu memleketi bir psikoza kaptırmaktan masun bulundurmamak da lâzımgelir. Dikkat edeceğimiz nokta budur: Hiçbirimizin birbirimize ve nihayet milletimize böhlan etmek hakkı değildir arkadaşlar. *(Bravo sesleri.)* Bu memlekette sanki suüstimal, nüfuz ticareti, şusu, busu almış yürümüş!..

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) – Maalesef öyle.

REİS – Abdürrahman Bey, hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) – Asla! Bu yalandır. Kıskanç bir kalbin, râşelerini hakikat sayacak bir huzurda değiliz. Muhterem arkadaşlarım, bizleri birbirimizden şüphe etmeye götüren ve bir korkunç içtimai hastalık olan bu psikozdan, cemiyetimizi Allah korusun. Böyle bir psikoza düşmemek için ne yaparsanız yapınız, biz bütün şükukkanlılığımızla dımdık ayaktayız. Çünkü namus ve iffetimizden yüzde yüz eminiz, arkadaşlar. *(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar.)*

REİS – Raif Aybar.

RAİF AYBAR (Bursa) – Muhterem arkadaşlarım, uzun bir müzakere ve Başvekilin her zamanki sürükleyici ve kendine mahsus çeşnili hitabesinden sonra beni dinlemenin biraz sıkıcı olduğunu tahmin ederim. Ama mevzu üzerinde siyaset hareketlerimiz ve parlamento çalışmalarımız bakımından biraz enteresanca bulduğum bir cepheden işe mümas olduğum içindir ki kürsüye bu cesaretle çıkışı yaptım.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşımız sunduğu takrirle İç-tüzüğün 177 nci maddesinde bahsi geçen bir soruşturma komisyonu kurulmasını istemektedir.

Böyle bir talepte bulunmaya kendisini tahrik etmiş olan sebepleri de yine o takirde tadat etmiştir. Bu sebepleri, gerek Maliye Vekili ve gerek kendisi ifade ettikleri ve bu ifadeler zabıtlarda müseccel olduğu için tekrarından elbette içtinap ederim. Muhterem arkadaşımın da özür diliyerek arz etmek isterim ki, 177 nci maddenin kapısını açtırmak için tokmak olarak kullandıkları bu dört sebepten hiçbirisi bu kapının tokmağı olamaz. Çünkü 177 nci madde Meclisin bir iş hakkında doğrudan doğruya, yani bizzat kendi organları ile bilgilenmesine ihtiyaç görülecek ahvale mahsus bir maddedir. Bu sebeple de, bir mebusun, Meclisin böyle bir bilgilenme yoluna gitmesini teklif etmesi için teşhis ve tesbitine şahsen imkân bulamadığı ve herhangi bir tavsif ve hükmün altına alamadığı ve ancak Meclisin bizzat yapacağı tetkik ile meselenin aydınlanabileceği kanaat ve iddiasını taşıması icabeder. Nitekim saraylar meselesinde Meclisi bu maddeye meylettiren komisyon, hâdiseyi tamamen bu çerçevede içinde vaz'etmişti. Halbuki takrir sahibi arkadaşımız böyle bir durumda bulunmaktan çok uzaktır.

İleri sürdüğü meseleyi tetkik etmiş ve bu tetkikatının itnâmı için Vekile sual sormuş, aldığı cevaplar neticesinde de, teşhislere, tavsiflere, hüküm ve kanaatlere varmıştır. Bu teşhis ve kanaatleri takririndeki teklife de mucip sebep yapmıştır.

Bir mebus, icranın herhangi bir tasarrufunu sual müessesesi ile murakabeden sonra dahi, tatmîn edilmemiş bir durumda kalırsa ve bu tatminsizliğin ifadesi, Ferid Melen'de olduğu gibi, bir bakana vazife ve mesuliyet sahasına dâhil bir husus için takbih ve tecrim edici kanaatler şeklinde tecelli ve ifade olunursa o mebusun Büyük Meclise yapacağı teklif tecrimin ve takbihin istikamet ve mahiyetine göre; Meclis tahkikatı veya istizah mekanizmasına müracaat şeklinde tecelli etmek gerektir. Aksi takdirde 177 nci maddeyi Parlamento hayatında karanlığa birtakım itham tabancaları sıkıp daha ziyade boşlukta çıkaracağı sestten faydalanmak için vaz'edilmiş bir mekanizma zannetmek icabeder.

Muhterem arkadaşımın böyle bir zan atfedemiyeceğim içindir ki 177 nci maddeyi yanlış anlamış olduğum kanaatindeyim.

Ancak bu yanlış anlayışından husule gelen netice maalesef emsaline sebep olmaktan hepimizin itina ile kaçınmamızı gerektirecek bir bünyededir. Bu itibarla sadece kuru bir usul meselesi addedemediğim bu nok-

ta üzerinde bir parça duracağım. Ferid Melen arkadaşımızın gerek sözlü sorusunda ve gerekse bu takririnde tevcih ettiği hücumun hedefi doğru-
dan doğruya Maliye Vekili Polatkan'dır. Bankanın çalışma istikameti ve
ikraz şekillerinin kanuna, tüzüğe aykırılığı iddiası ise vekile tevcih edil-
miş ithamın ambalajından ibarettir.

Hal böyle olunca, yani 36 yaşında iken gösterdiği kabiliyet ve başarı-
nın karşılığı olarak kendisi Devlet Hazinesinin anahtarlarına vâziulyed
kılınmış bir insana nüfuz suiistimali ile yakınlarına menfaatler temin et-
tiği ithamı tevcih edilince meselenin siyasi portresi de azametlidir.

Böyle bir siyasi portreyi Meclis kürsüsünden memleket ve dünya ef-
kârına duyurmayı göze alan bir arkadaşımızın, tâbirimi mâzur görsünler,
hem kaçıp hem davul çalar bir halde kalmaktan çok büyük bir dikkatle
çekinmesi lâzımdır.

Bu tâbirimi kullanmaktan maksadımın ne olduğunu da hemen ilâve
ederek diyeceğim ki, Ferid Melen arkadaşımız meseleyi 177 nci maddeye
dayanarak kürsüye getirmiştir. Fakat ancak, umumî manzarası karanlık
ve bulanık görünen, şahıs ve hâdise bakımından henüz teşhis ve ithama
mesnet vermiyen bir mevzuda işletilmesi mevzuubahis olabilecek bir
maddeye müracaat ederken, yukarıda işaret ettiğim gibi, bir gensoru ve
ya Meclis tahkikatına mesnet yapılmak lâzımla gelecek neviden hâdise,
madde ve şahıs tespit ve teşhis etmiş ve itham mevzuunu açıkça zikret-
miş bulunmaktadır.

Bu yolda hareket edilmiş olması sebebiyle günlerden beri umumî ef-
kâr ve matbuatta sarıh ithamların davulu ses vermekte ve fakat muhte-
rem arkadaşımız için 177 nci maddeye müracaat edilmiş olmasının hu-
kukî bakımdan mahfuz tuttuğu kaçamak imkânı da elde bulunmaktadır.
Yani hem sarahaten itham etmiş ve hem de "Ben işi bir miktar bulanık
görüp Meclisin tetkikine arz ve teklif etmekten ileri bir talepte bulunma-
dım" demek yol ve imkânını mahfuz tutmuş gibi bir manzara vardır.

177 nci maddenin kapısını yanlış olarak çalmış bulunmaktan müte-
vellit olan, kendi arzu ve kasdını da aştığına inanmak istediği şu manza-
ranın tamaşasında kendisinin de bizim kadar üzüntü duyduğunu öğre-
nebilmek beni bahtiyar edecektir. Bu samimî hissimin membaı da şudur
ki; hangi partiden olursak olalım, memleket hizmetleri sahasında mühim
vazifeler deruhde edebilmek merhalesine henüz vâsıl olmuş bir neslin ço-
cuklarıyız. Bu sebeple siyaset hamuruna bizim ellerimizden gelecek kıva-
mı aynı şekilde mütalâa etmemiz için hiçbir sebep mevcut değildir.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Muhterem arkadaşımızın takrirlerinde mevzuubahsedilen hâdiselerin hukuk bakımından mahiyetlerine gelince; kanaatimizce takririn bu cepheden basit bir tahlili dahi talebin esas bakımından da çok yufka olduğunu anlamaya kâfidir. Şöyle ki:

Türkiye Emlâk Kredi Bankasının Kanununun ikinci maddesiyle banka hizmet yolunu daha evvel vekilce ifade edildiği gibi saymıştır. Çok sarıh olan bu çalışma sahası karşısında bankanın faaliyetinin ve ikraz şekillerinin bu kanunun emrine uygun düşmediğini iddiaya giden görüşe hukuk bakımından bir numara vermeye imkân yoktur. O kadar yoktur ki, bankanın, mali imkânları ve şehirlerimizin mesken ve bina bakımından haiz olduğu hususiyetleri ve ihtiyaçları adım adım takip ettiği ve bu maksada hizmet yolunda bulunduğu bütün memleketin gözü önündedir.

Banka vatandaşların ucuz mesken sahibi olmalarına hizmet etmektedir. Bunun yanında şehirlerin hususiyetlerine göre banka vatandaşların ucuz meskende oturabilmelerini sağlamak üzere apartmanlara para vermiş ise, meselâ bilhassa Ankara'da bunu yapmış ise, bugün Ankara'da mesken buhranı ve mesken bahası meselesini büyük çapta halletmiş olmağaki hissesi ile öğünebilecek bir durumdadır. Bina yapıp takistile satmak suretiyle çalışmak yolundaki vazife sahasını da İstanbul'da Koşuyolu ve Levent evleri sahasında sadakatle takip etmektedir.

Kanunun bankayı her türlü banka muamelesi yapmakta da serbest bırakması neticesi membaı tamamen uzun vâdeli ikrazlara müsait olmıyan bir miktar plâsmanla ticarî kredi üzerinde çalışması ve hele gayesi ile çok insicamlı olan bir prensip kararı ile ticarî kredi plâsmanını inşaat malzemesi ticareti ile meşgul olanların finansmanına tevcih etmesi inşaat şirketi ve çimento sanayii sahasında iştirakler ve finansmanlara girişmiş bulunması, bankanın muamelâtı ve ikrazat esası bakımından ve tüzüğünün yüzde yüz içinde bulunmasının en katı ve aşikâr delilleridir.

Binaenaleyh Melen arkadaşımızın bankanın kanun dışı istikametinde çalıştırıldığı iddiasına hukukî bir değer izafesiyle bir takbihe mevzu yapılabilmesi vârit dahi olamaz.

Kaldı ki, bu banka bu kadar kanun istikametindeki mesaisini geliştirmek hususunda iki-üç seneden beri takdire lâıyk hamlelerin içinde olduğu, ödenmiş sermayenin tezayüdü, bankadan müstefit vatandaşların adedinin artmakta bulunması, mevduat toplama başarısı yapı ve imar yolunda yurt sathının tamamına süratle yayılmakta bulunması gibi gayret ve hizmetlerini kısa bir zamana sığdıramamış yüksek ölçülerle çok değerli bir yolun üzerindedir. O kadar ki, memlekette yakın zamanda re-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

alize edilmesini iştıyakla beklediğimiz şâmil ve kâmil bir iskân ve imar politikasına amudufikarılık yapabilecek bir kabiliyet ve ehliyeti ihraz ettiğini söylemekte hata yoktur.

Bütün bu vaziyetin böyle olduğuna ve bankanın kanunsuz bir yol üzerinde olmadığına Melen arkadaşımızın bizim kadar inanmamasını imkânsız görmüyorum.

Bu sebeptendir ki, bankaya bu noktadan yaptığı hücumun Maliye Vekiline yapmak istediği hücum için kullanılmış bir ambalâjdan daha ileri bir mâna taşımadığına evvelce işaret etmiştim.

Takrirden vekili itham eden maddelere gelince: Ben esasî hâdis ve takririn mâna ve muhtevası üzerinde konuşmak ve onu tahlil etmek için söz almıştım. Biliyordum, bekliyordum ve emindim ki, bizim Maliye Vekilimiz ve bizim Hükümetimiz böyle, bilhassa şahsa tevcih edilmiş bir itham altında, gereken cevabı vermek için, benim herhangi bir sahada, mevzu üzerinde konuşmama lüzum bırakmıyacak kadar, tam tekmil kürsüye gelecektir. Nitekim beklediğim ve emin olduğum gibi de oldu. Vekil, bir ithamın en ufak şaibesini dahi taşımadan kürsüden inmiştir. Şimdi işin bu sahasına girmek büsbütün yersiz olacaktır.

Ancak şu kadarını söylemek lâzımgelir ki, bankanın istediği karşılıkları vermeden banka kredi açamaz. Açılmış olanların böyle açıldığı muhakkaktır. Böyle bir durum ise banka idaresi hususundaki kanun ve tüzük hükümleri muvacehesinde Vekilleri tecziye hukukan -yani ne Anayasa ve ne de diğer mevzuatımız muvacehesinde- imkân mevcut değildir.

Tahmin ederim ki, Ferid Melen arkadaşımızı meseleyi 177 nci maddede müracaatla bu kürsüye getirmek hatasına sevkeden âmil, yani istizah ve Meclis tahkikatı müesseselerine iltifat edemeyişinin asıl sebebi de, iddiaları sabit bulunsa dahi, Vekil hakkında ne siyasî, ne malî ve ne de cezai bir müeyyidenin işlemesine kendisinin de imkân görmemiş olmasıdır.

Binaenaleyh muhterem arkadaşlarım, şu mâruzatımla Meclis olarak Melen'in takririni huzuru kalble reddetmek için ilk nazarda dahi ayan beyan görünen bütün sebeplere malik olduğumuza kaniim ve bu kanaatle takririn reddini arz ve istirham ederim.

SAFFET GÜROL (Konya) – Muhterem arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşımız, Maliye Vekilinin izahından sonra tekrar kürsüye teşrif ettikleri zaman, şayet aldıkları malûmatın yanlışlığını itiraf etmiş ve takrirlerini geri almak istediklerini beyan etmiş olsalardı, söz almak lüzumunu hissetmiyecektim. Fakat arkadaşımız fikirlerinde ve isnatlarında ısrar et-

mekte ve hattâ benden evvel konuşan hatiplerin de işaret ettikleri gibi yeni bâzı iddiaları ortaya atmaktadırlar. Şu halde bu isnatlarının da neticesine razı olmaları iktiza eder. Her milletvekilinin bu kabîl meseleleri Meclise getirmeye hakkı vardır. Ferid Melen Bey haklı bir iddiayı kürsüye getirmiş olsalardı, iktidar ve muhalefet mebusu diye bir tefrik yapmadan kendileriyle beraber olur. Vekili siyasi mevta haline getirecek taktirî neticeleriyle kabule asla tereddüt etmezdik. Fakat netice öyle olmadı. Söz almaktan kasdım, nüfuz siyasetine ve nüfuz ticaretine bir misal vermek içindir. Misalimi de Emlâk Kredi Bankası mevzuunda ele alacağım. Hâdisi çok yakın bir tarihte cereyan etmiştir. O tarihte nüfuz ticaretinin nasıl tatbîk edildiğini yüksek Meclis ve eskârı umumîye öğrenecektir. Kimlerin nasıl bir nüfuz ticareti ve nüfuz siyaseti takip ettiklerini ve mevki sahiplerinin lâıyk olmadıkları halde nasıl krediler açtıklarını öğrenmiş bulunacaklardır.

Hâdisi şöyle cereyan eder: Ankara'da zamanın en az üç dört vekilini, bâzı mebuslarını ve yüksek dereceli memurlarını ihtiva eden bir kooperatif kurulmuştur. Biz de kurduk, Kalaba Yapı Kooperatifi diye bir kooperatifin ikinci başkanım ve mesken dâvamızı tahakkuk ettirmek yolunda çalışanlardanız, Emlâk Kredi Bankasının müşterilerindeniz.

Fakat bu arkadaşlar bu kooperatifi kurdukları tarihte nüfuz ve mevkillerinin salâhiyetinden istifade ederek yaptıkları muamelelerle evvelâ şehir imar plânında yeşil saha diye ayrılmış bir mahalli kendi inşaatlarına uygun bir mahal olarak seçerek belediye ve İmar Müdürlüğü üzerinde tesir ve nüfuz kullanarak iskân sahasına almak suretiyle birinci tesir ve nüfuzun misalini vermişlerdir. Halbuki Ankara Şhrinde, bilenleriniz çoktur, yeşil saha bir baş belasıdır, bir karışıklık inhırafını temin etmek mümkün olmıyan hususlardandır.

Bu kadarla da kalmıyorlar bu arkadaşlar. *(Kaç tarihinde? sesleri)*. 1948'de, *(Adı nedir böyle sesleri)* Başüstüne...

Bu arkadaşlar, yani içlerinde en az üç, dört zamanın vekili, bâzı mebusları ve yüksek dereceli memurları bulunan bu kooperatif âzaları, tesir ve nüfuz siyasetlerini, ticaretlerini bu kadarla da bırakmıyorlar. aynı tarihte bir bankanın daha geride, daha mevkisiz 8 liradan satın aldığı arsaların en şerefli yerini tesir ve nüfuz kullanarak metre karesini 6 liradan satın alıyorlar. İşte tesir ve nüfuz ticaretine ikinci bir misal.

Malûmu âliniz tatbikatı Emlâk ve Kredi bankasına tevdi edilmiş 5228 numaralı, bina inşaatını kolaylaştıran bir kanun vardır. Bu kanunun 11 inci maddesi gereğince vatandaşlara tek katlı mesken yaptırdıkları tak-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

dirde yüzde 5 ile kredi verilmektedir. O zamanın vekillerini, bâzı mebuslarını ve yüksek dereceli memurlarını ihtiva eden kooperatif âzalarının her halde sezilen kudreti ile 11 inci madde Büyük Millet Meclisinde taddil ediliyor ve iki katlı binalara da yüzde 5'ten ikraz yapılması keyfiyeti temin ediliyor. (Sağdan "suisistimal bunun neresinde?" sesleri).

Merak etmeyiniz arkadaşlar, eğer lüzum görülürse, şahıslarını ve hangi kooperatif olduğunu da anlatırım.

REİS – Saffet Bey, sadette konuşun, rica ederim.

SAFFET GÜROL (Devamla) – Emlâk Bankası yüzde 5 faizle para istikraz etmek isteyenlere yüzde 75 nispetinde ikrazda bulunmaktadır. Halbuki bu arkadaşlar, yüzde 75 miktarını daha yükseğe çıkarmayı temin kasıtle Emlâk Bankasına bu evleri yapmak vazifesini kabul ettiriyorlar. Banka hem müteahhit, hem de kontrolör oluyor, bu suretle binalarına % 90 nispetinde kredi temin ediyorlar. 151 ortaktan müteşekkil kooperatif üyeleri 475 bin lira ödemişlerdir, buna mukabil Emlâk Kredi Bankasından almış oldukları kredinin yekûnu 4.5 milyon liradır. Arkadaşlar ben-denizin belki sadet harici gibi görünen bu misali arzdan maksadım şudur: Ferid Melen Bey dediler ki, yüzde yüz hiç para vermeden apartman ve mesken sahibi olan yeni iktidar mensupları vardır. Yekûnu 4.5 milyon, beş milyonluk inşaata 435 bin lira verdikten sonra bunun pek cüzi bir kısmını kendileri öderlerse hiç para ödmeden mülk sahibi olmak neticesine varılmaz mı?

Meselenin bağlantı noktasına geliyorum:

Bugünkü iktidar istediği tarafa kredi tevcih ediyor diye isnatta bulunan bu zat ve eğer arkadaşları da iştirak ediyorlarsa parti mensuplarına, açıklayayım ki, o sene Hazine % 5 krediden bütün yurda şâmil 5 milyon lira bir kredi tahsis etmişti. Buna mukabil Ankara'da kurulan o kooperatife tahsis edilmiş kredi olan 4.5 milyon liradır. Böylece yirmi milyon vatandaşa yarım milyon lira bırakılmıştır. Arkadaşımız bu noktadan da haksızdır. Bu hususta Meclisi Âlinin de asla tereddüt etmiyeceği muhakkaktır. (Alkışlar)

REİS – Ahmet Hamdi Başar.

AHMET HAMDİ BAŞAR (İstanbul) – Pek muhterem arkadaşlar: bundan evvelki toplantımızda olduğu gibi, bugün de memleketimizin, Devletimizin ve iktidarımızın en mühim bir mevzuu burada konuşulmaktadır.

Ferid Melen arkadaşımız, hakikaten kahramanane bir eda ile, milletvekili olmanın kendisine yüklediği büyük vazifeleri tamamen müdrik olarak, canlı ve heyecanlı ifadelerle burada, iktidarımızın nüfuz ticareti pe-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

şinde koştüğünü, milletvekillerinin huzurunda, efkârı umumiyenin huzurunda, matbuatın huzurunda mesul bir Bakanın kendi akraba ve taallukatına hilâfı usul krediler temin etmek suretiyle efkârı umumiyenin ve memleketin ısrarla ve ehemmiyetle üzerinde duracağı mühim bir mevzuu ortaya attılar.

Arkadaşlar; bu alarm, bu kahramanane edanın ve fedakârane gayretin neticesinin, maksadının ne olduğunu burada izaha lüzum yoktur. Bunu Sayın Başbakan burada vuzuhla ifade ettiler. Uzun bir nüfuz ticareti devri yaşamış olan bu memlekette kendi hassasiyetleri hakikaten çok yerindedir. Fakat kendilerine şunu hatırlatmak isterim ki; burada bulunan bütün milletvekilleri, hiç olmazsa kendileri kadar, bu iktidarda nüfuz ticareti peşinde koşan insanları takip etmek vazifesiyle mükelleftir.

Arkadaşlar, bu hadise ortaya çıktıktan sonra, aşağı yukarı bir hafta müddetle, gerek bankada gerek Maliye Vekâleti, gerekse alâkahlar nezdinde bir milletvekili olarak tahkikat ve tetkikat yaptım. Hakikati size olduğu gibi ifade ve Ferid Melen arkadaşımızın ithamlarının bir incir çekirdeği doldurmayacak mevzualara taallük ettiğini ve havayı bulandırmaktan başka bir maksat takip etmediğini size açıkça beyan etmek istiyorum.

Şimdi arkadaşlar yalnız şunu söyleyeyim. Gelirler Umumî Müdürlüğü yapmış olan Ferid Melen gibi bir arkadaşımızın bir bankanın strüktürünün nasıl olması lâzımgeldiğini bilmiyeceğine ihtimal veremem. Ferid Melen arkadaşımız; Emlâk Kredi Bankası mesken inşası için ucuz kredi vermekle mükellef bir müessesedir" diyor. "Mesken inşasıyla mükellef olan bu banka nasıl oluyor da ticarî kredi açıyor, gayrimenkul karşılığı kredi veriyor" diyor. Dâva bu.

İkincisi, ticarî kredi açtı, açtı ama gayrimenkul karşılığı açılan bu kredide nüfuz kullanıldığını iddia ediyor.

Evvelâ meseleyi birinci zaviyeden ele alalım. Eğer Emlâk Bankası bir bankaysa ve Emlâk Bankası mesken politikasını takip etmek için ucuz kredi vermekle mükellef bir müessese ise bu müessesenin ucuz kredi yanında normal kredi ile işliyen gayrimenkul ipoteği yapması ve halen âzamî müddeti bir seneden ibaret ve faizi normal hadler dâhilinde bulunan ticarî kredilerle meşgul olması bir zarurettir. Şayet Emlâk Kredi Bankası yalnız ucuz kredi temini ile mükellef bir müessese olarak telâkki edilirse bu müessesenin Maliye Vekâletine bağlı bir kasadan ibaret olması ve zararının Hazinece ödenmesi icabeden bir müessese halinde kalır. Bu müessesenin yüzde beşten 20 sene vâde ikrazı suretiyle vazife yapması için iki şartı birden temin etmesi lâzımdır. Bunlardan birisi; geniş mevduat kaynaklarına malik olması, mevduat toplaması, ikincisi, Hazine dışında

hissedarlara hiç olmazsa normal derecede temettü temin edebilmesi için gerekli tedbirleri alması. Bunların başında ucuz mesken kredisi dışında normal kredi hadleri ile gayrimenkul ipoteki yapması gelir. Emlâk Kredi Bankasının vazifelerini hakkıyla yapmamış olduğunu şimdiki izahattan anlıyorum. Ferid Melen arkadaşımın Emlâk Kredi Bankasını daha ziyade "niçin ticarî işte teşkilâtını genişletmedin, 30-40 milyon mevduatı kabul etmişsin, bunun ne için yalnız 6 milyonunu ticarî sahaya kredi olarak verdin, niçin gayrimenkul ipotegini de % 7 faizli ipotek sahasına daha fazla plâsman yapmadın, paralarını kullanmadın?.." diye tenkid etmesi lâzımgelirdi.

Şimdiki beyanattan anladığıma göre, bankacılık tekniği bakımından Emlâk Bankasının biraz zayıf olan tarafı gayrimenkul ipoteklerine az plâsman yapmış olması ve hele ticarî kredilerde çok imsaklı davranmış bulunmasıdır. Verilen izahata göre, biz iktidara geldikten sonra, mevduat bu kadar fazlalaştığı halde ticarî kredilerde hiçbir genişlik olmadığını anlıyorum.

Arkadaşlar, böyle bir genişlik olmasında bizleri tereddüde sevkeden noktalar üzerinde durulmak lâzımgelir. O noktalardan biri de belki ticaret erbabının bu bankadan kredi almaktan çekinmesidir. Çünkü bir gün filân adam şu kadar kredi aldı, filân almadı diye bu kürsüden bir gün ifade edilmesinde korkuyorlar. *(Soldan bravo sesleri).*

Ve ben tahmin ediyorum ki, bu münakaşalardan sonra bizzat Emlâk Bankasının kendi bünyesi milyonlarca lira zarar kaydedecek, millî bankalarımızın bünyelerine, millî itibarımıza büyük darbeler vurulmuş olacaktır. Bunları nasıl telâfi edeceğiz? Bunların nasıl akisler tevhit edeceğini zaman ve hadisat gösterecektir.

Bir Çiftkurt'tan bahsettiler. Ben İstanbul'da ticaret âleminde bulunmuş ve İstanbul firmalarını tanıyan bir kimse sıfatıyla söyleyebilirim ki, bu bahsettikleri müessese Emlâk Bankasından kredi almaya muhtaç değildir. Bu, istediği müesseseden istediği kadar kredi temin etmek iktidarında bulunan bir firmadır.

Diğer kredilerden bahsettiler. Kıymetinin % 50'si kâfi gelmemiş de gayrimenkulünü ipotek ederek % 7 faizle para almış. Arkadaşlar, bu miktar faizi vermek dile kolaydır. Aynı zamanda muamele vergisini de ödeyecektir, bununla beraber % 8'i bulacaktır. Ve bu kredi karşılığında koskoca ve her gün artmakta bulunan bir kıymeti ipotek edecektir. Biliyorsunuz, gayrimenkul kıymetleri her gün yükselmektedir. Meselâ bugün bankaya 100 bin liralık bir gayrimenkulü ipotek etmişsem, bir sene sonra bunun kıymeti 120 bin lira, yedi sene sonra 200 bin liraya çıkmak-

tadır. Banka öyle güzel bir iş yapıyor, öyle güzel plâsmanlara parasını yatırıyor ki; bankaların daima ihtiyatla takdir ettikleri kıymetlerin ancak % 50'sini veriyor. Bu da kâfi gelmiyor, Maliye Bakanının akrabasından veya ahabplarından biri dahi olsa kâfi gelmiyor, banka ısrar ediyor, imza kefaleti verin diyor. Bundan sağlam bir iş olur mu arkadaşlar. Bu gibi işlerin muhakemesini, muhasebesini bu kürsüde yapacak olursak, bu memleketteki her türlü hareketlerin, her türlü muamelelerin hesabını burada görürsek efkârı umumiye bizim gayriciddi işlerle uğraştığımızı görecek ve bizi tenkid edecektir.

Farzımuhal olarak Maliye Vekili akrabalarına Bankadan % 7 faizle kredi açtırmak suretiyle onların istifadelerini sağlamıştır diyelim, bunu bir an için kabul edelim. Arkadaşlar, biz burada Milletvekili olarak her şeyi tenkid ediyoruz ve ederiz de. Meselâ bendeniz Vekil arkadaşların bâzılarının icraatını beğenmediğim için tenkid ettim, fakat bu tenkidleri yaparken elimi vicdanıma koyarak hareket ettim. Ve bugün bana şu kanaat geldi: Bizim iktidarın vekillerinden bir tekinin dahi nüfuz siyaseti ve suiistimal yaparak haram para kursaklarına girecek bir adam olmadıklarına yüzde yüz kaniim. (Soldan "Bravo sesleri" alkışlar). Eğer normal hâdiseleri ve normal münasebetleri, normal kredi faaliyetlerini birer suiistimal örneğiymiş gibi ortaya koyarak banka tekniğine vâkıf olmayan efkârı umumiyede bir şüphe uyandırmak için buraya getirmek yoluna gitmek muvaffak olamayacak olan bir politikadır. Bunu şimdiden olamayacak olan bir politikadır. Bunu şimdiden kendilerine bildirmek bizim vazifemizdir. (Soldan: Bravo sesleri)

Arkadaşlar, daha uzun konuşmaya mevzu müsait değildir. Hâdiseler çok basittir. Emlâk Kredi Bankasının muhakkak ve muhakkak % 5 faizle para verdiği emlâk sahası yanında % 7-7,5 faizli diğer sahaları da gözden kaçırmaması lâzımdır. Bu memleketin millî servetinin bir unsurunu teşkil eden gayrimenkule Emlâk Kredi Bankasından başka kredi veren banka yoktur. Emlâk Kredi Bankası gayrimenkul sahibinin muhtaç olacağı krediyi kısarsak biz gayrimenkul kıymetlerinde kanunun emri dâhilinde bir haksızlık, bir enflasyon, bir kıymet düşüşü yapmış oluruz.

Arkadaşlar, arzettiğim gibi mevzu çok basittir. Emlâk Bankası ticarî kredisini az kullanmış, gayrimenkul ipoteginde de krediyi kendi mevduatı, finansman kudretine göre az kullanmış denilebilir. Fakat Ferid Melen'in mevzuubahs ettiği şekil yüzde yüz vârit dahi olsa asla kabul edilemez. Ne tahkik mevzuudur, ne tetkik mevzuudur, hattâ ne de sual mevzuudur. (Soldan, "İftira mevzuudur," sesleri).

REİS – Şevki yazman. (Kâfi kâfi sesleri)

ŞEVKİ YAZMAN (Elâzığ) – Muhterem arkadaşlar, ben bankacılığı hat-tâ Ferid Melen arkadaşımız kadar bile bilmem. İşin doğrusu budur. Ama iş Emlâk Kredi Bankasına intikal edince yerimde duramadım. Çünkü geçen seneden beri kendisi ile alâkadarım. Dışarı gidişim, içeri gelişim ve bütün inşaat faaliyetimde istifade ettiğim, ümidim ve mesken dâvasında yegâne dayandığımız bu banka olduğuna kani olduğum için, huzurunuz-da bu noktayı açıklamayı zaruri gördüm.

Arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşımız diyor ki: "Gelen haberler bana ıstırap veriyor." ben o fikirde değilim; gelen haberler bana inşirah veriyor, rakam itibariyle, inşaat itibariyle, mesken inşaaşı dâvası itibariyle bana inşirah veriyor. O mu doğru söylüyor, ben mi doğru söylüyorum, bunun kıstasını rakamlarda göreceksiniz. İki senë içinde yurdumuzun inşaa ve imarı için açtığı krediyi 68 milyondan 170 milyona çıkaran bir banka, zannederim ki, benim gördüğüm gibi insana inşirah verici, ümit verici bir vaziyettedir. Bu işin portesi bakımından, Bir de memleket sathına dağıl-ması bakımından arzedeğim:

Emlâk Kredi Bankasının Ankara, İstanbul, İzmir ve bir de Malatya'da şubesi vardı. Bugün görüyoruz, bütün memleket sathına dağılmıştır. Hepimiz seve seve vilâyetlerimize çekip götürmek dâvasından başka bir şey gütmüyoruz. Diyarbakır'a gitmiştir, Elâzığ'a götürmek için gayret ediy-ruz. Basiretli arkadaşların hepsi bizimle beraber bu yoldadır. Bugün kre-di, mesken inşaaşı yolunda bankanın yanlış istikamette olduğuna dair ifade edilen beyanlar külliye vârit değildir.

Şimdi ticarî kredi meselesine geliyorum: Bu meselede bankacı arka-daşlar ifadede bulundular. Arzetmiştim, benim bankacılığım yoktur, fa-kat ticarî kredi bir taraftan inşaa malzemesini ucuza mal etmek, öte taraf-tan bizzat bankanın kârını çoğaltmak itibariyle çok yerinde ve mâkul bir tedbirdir. Banka buna gitmek mecburiyet ve zaruretindedir. Aksi takdîr-de ve daima % 5 faizle muamele görececek bankanın hiçbir hareket kabili-yeti, hiçbir siyaseti, inşaa imkânı ve sairesi olamaz. Bu itibarla eskî bir maliyecî olan Ferid Melen arkadaşımın bankadaki ticarî kredinin zarure-tine inanmadığını ve bunu ifade etmesini hayretlerle karşıladım.

Ancak burada bir şey hatıra geliyor; ben bunu, eskiden beri ve dola-yisiyle Maliye Vekilinin direkt olarak alâkadar bulunduğu bir müessesesi-yi şüphe ve tereddüt altında bırakmak suretiyle zaman zaman Maliye Ve-kilini zayıf düşürmekten ibaret bir taktik addediyorum. Bu taktik muvaf-fak olmamıştır, olmaz da. Başvekîl ve Maliye Vekili tarafından cevabı ve-rilmiştir. Bu itibarla verilen taktirin hiçbir mânası yoktur, reddini ıstir-ham ederim efendim.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

REİS – Efendim; birkaç tane kifayeti müzakere tavrı vardır.

Bunları oyunza arzetmeden evvel Hükümete ve son söz milletvekilinin olduğu için de, sırada bulunan bir mebus arkadaşla söz vereceğim.

Şimdi söz Maliye Vekilindir.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Müsaade buyurun da biz de konuşalım.

REİS – Efendim tüzüğümüzün âmir hükmünü arzettim. Kifayeti müzakere tavrını oya vaz'etmezden evvel Hükümete ve sırada bulunan bir mebus arkadaşla söz vermem lâzım.

HÂMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) – Ben Maliye Vekilinden rica ediyorum; hepimizden sonra konuşsunlar. (*Reye, reye sesleri*)

REİS – Müsaade buyurun. Buyurun Maliye Vekili.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Eskişehir) – Zaptı getirterek Ferid Melen'in konuşmasını gözden geçirdim. Israr ettiği fakat hakikatla hiçbir ilgisi olmıyan bankacılığa ait bâzı kısımlar var. Onun üzerinde fazla durmıyacağım. Hâlâ diyor ki; banka 1952 Şubatına kadar ticarî kredi muamelâtı yapmıyordu. Arkadaşlar, banka kayıtlarından çıkarılmış olarak, 1947 senesinin sonunda borç bakiyesi şu idi, 1949'da şu idi diye rakam veriyorum. Hâlâ diyor ki, bunlar emekli, dul ve yetimler için açılan ticarî kredilerdir. Madde veriyorum; incir, üzüm ve pamuk ipliği için açılmış olan ticarî kredilerdir. Eğer kendisinin düştüğü hatayı kabul etsem, bu kanuna riayet etmeyenlerin hapis cezasıyla tecziyesi yolunda kanun vaz'eden insanlar için bu çıkarılan kanuna riayet etmemek gibi bir hatayı fahişi kabul etsem, bunların, bu Halk Partisi mensubu olanların isimlerini sizlere verirdim. İsim vermiyorum. (*Bravo sesleri*)

Sonra diğer bir noktası var arkadaşlar, şunu açıkça ifade edeyim ki, insanın -muhalefette de olsa, muvafakatta da olsa- bir de insanlık tarafı vardır. İşte bu insanlık tarafımız kendi vicdanımıza karşı olan mesuliyetimizdir. Açıkça ifade edeyim ki, muhalefette Ferid Melen'in bu tarafı yoktur. Israr ediyor, hâdisede müphem bir taraf varmış gibi konuşuyor. Bakınız ne diyor: "Murat Atılkan'a bu Halk Partili vatandaşa açılmış olan bir milyon 435 bin liralık teminat ve kefalet mektubu bir gece çağırılan tapu memuru ve noter huzurunda bir gün evvelki tarih atılmak suretiyle muamele yapılmıştır."

Yeknazarda, bunda bir hâdisе var mı bunun gizli tarafı var mı, kanunsuz, nizamsız tarafı var mı, hususi muamele var mı diye bir şey hatıra gelir. Umum müdür burada oturuyor, muavini burada: sordum, nedir bu diye. Bu zat Eskişehirli, kendisini ben Eskişehirli bir vatandaş ola-

rak tanırım. Bir gün karşı karşıya gelip konuşmuş değilim. Bankaya, kendisine kredi açılması için emir vermiş değilim, teminat ve kefalet mektubu verilmesi için de emir vermiş değilim. Bu zatın alâkası ne o halde? Alâkası şu arkadaşlar:

1914 Harbinden, kalma ve o tarihten sonra şurada burada atılıp kalmış, toprak altında kalmış, birtakım eski kovan, eski top, toprağa gömülmüş tayyare enkazı, hurda demir mevcut idi. Bunlar 1914'te kaldığı gibi kalsaydı o halde muameleyle koymaktan korkmuş olsaydık, geçmişteki gibi Hazinesinin malına, bu hurdalara, göz yumsa idik, mesele yoktu. "Bunları çıkarıp satalım, harice satalım, bu suretle döviz temin ederiz, döviz gelir" dedik.

23 vilâyette ve bir kısmını toprak altında bulunan hurda bakır, kovan gibi şeyleri oralarda heyetler teşkil ederek ortaya çıkarttık ve geçen sene çıkartmış olduğumuz bir kanunla Milli Savunma hizmet dışı olmuş yirmi küsur parça eski harb gemisi ile birlikte satışa çıkardık ve parça parça ayırdık.

Heyetler bunların üzerinde mütemadiyen uğraştı. O sırada milli emlâkın başında bulunan ve şu anda ayrılmış olan arkadaşımız o kadar titizlik gösterdi ki, maalesef gösterilmiş olan bu titizlik ve hassasiyet yüzünden bir sene zaman kaybettik ve maddi kaybımız da büyük oldu. İttihaz edilen satış kararından satış ânına kadar fiyatlar yavaş yavaş düştü, o derece üstünde hassasiyet gösterdik.

Önce, 23 vilâyetteki hurdaları, gemileri ayırdık. İlân etmeye başladık. Ankara, İstanbul ve İzmir'de üç gazetede 26 defa ilân ettük arkadaşlar. Şartnamesini Fransızcaya tercüme ettirdim, elçiliklerimizdeki ticaret ataşeliklerine ve buradaki yabancı ataşeliklere tevdi ettim. Hiçbir tâlip çıkmadı. Tekrar fiyat tesbit ettirdik, İstanbul Ticaret Odasından tekrar fiyat aldık, hariçten hurdacıardan, bilhassa maden piyasasında ileri olan Londra gibi yerlerden tekrar fiyat getirttik, tekrar ilânlar yaptık, üzerinde muameleler oldu, hiçbir tâlip çıkmadı. Tekrar fiyat tespit ettik, baktık, maden, hurda fiyatları nedir? İkinci ihalede tâlip çıkmadığı için iş pazarlığı kaldı. Hiç mecburiyetimiz yok iken üç şehirde yine ilân ettük, ajansa verdik, kimse gelmedi. Bu arada bir zat bir tek vatandaş geldi: Eskişehir'li Murat Atılğan, beni görmek için arkadaşlar bu zat Bakanlığa geldi de, iki gün arka arkaya hususi kalemde oturmasına rağmen, onun Eskişehirli olması dolayısıyla, hiçbir sebep ve bahane yok iken kendisini kabul etmedim. Bunu kendisine çiğce ihdas ettirmekten ziyade "işim vardır. Umum Müdürü görsün" dedim. Kendisini Milli Emlâk Umum Müdürüne -ki bu zat yani Milli Emlâk Umum Müdürü Ferid Beyin yakın dos-

tudur - ona gönderdim. Onun için Ferid Melen elini vicdanına koymak suretiyle yakın ahbabı ve dostu olan Millî Emlâk Umum Müdüründen "nedir bu mesele, nedir bu malın satışı, nedir bu Murat Atılğan, nedir bu verilen teminat ve kefalet mektubu, bu para Hazineye nasıl ödendi..." diye sorabilir, malûmat alabilirdi. Fakat bunu yapmıyor diyor ki: "Efendim Bakan yakınlarına ticarî kredi açtırabilmek için Bankaya emir veriyor." Emlâk Kredi Bankası ticarî kredi muamelesine başlamıştır. Bu arada Murat Atılğan da ticarî kredi muamelesi ile teminat mektubu almıştır. Pazarlık müddeti 15 gündür. Bu on beş gün zarfında Bakanlığın tasdik mühleti vardır. Bu mühletin sonuncu gününde Bakanlık tasdik edebilir. Millî Emlâk Umum Müdürüne "Dosyayı koy, on beşinci günün sonuna kadar belki başka bir tâlip çıkabilir, dosya benim masamda kalsın, ancak unutabilirim, bana hatırlat" dedim. Bu suretle on beş gün bekledim. Bu zat sonuncu günü diyor ki "Eğer bana verecekseniz bankadan teminat ve kefalet mektubu alayım." Kendisine satışın yapılmasının tasdiki için bu işin teminatı da 1 milyon 400 küsur bin liradır. Millî Emlâk Umum Müdürü diyor ki: "dosya bankadadır, son kararı verecek kendisidir, kendisini göreyim." O gün beni sabahleyin Mecliste olduğum için görüyor. Geç vakit bana geldi, dedi ki: "Bugün sonuncu gündür, mühlet bitiyor, eğer bu satışı yapacaksak, banka teminat ve kefalet mektubunu alacaktır."

Onun üzerine tekrar dosyayı karıştırdım, tekrar müsteşarı, müsteşar muavinini çağırdım, bundan fazla bir fiyat bulmamız muhtemel midir dedim. Dediler ki: "gösterdiğiniz hassasiyet bu kadar olur, bunu tasdik etmemek satmamak demektir" Tekrar baktım, üzerinde durdum, satış için ne yapmak lâzımsa yapılmış.

Şunu arzedeyim ki, 20 küsur gemi de hâlâ elimizdedir, satamadık. Dosyayı tasdik ettim, verilsin dedim. 15 gün bitti ve verildi. Hoşuma gitmeyen tek tarafı maalesef tâlibin bir tanesi oluşuydu. Ama adam Eskişehir'liymiş; kusuru ne efendim? Maliye Vekili Eskişehir'lidir diye 350 bin küsur Eskişehirli vatandaş, Devlet daireleriyle temasını kesecek, banka ile temasını kesecek... Bunlar vatandaşlık hakkından ıskat mı edilecek? (Soldan: Bravo sesleri).

Onun için gece geç vakit bu tasdikten sonra adam bankaya koşuyor. Daha evvel telefon ediyor, bankanın önündedir diyor, bugün son gündür biraz gecikemez misiniz diyor, "Bakan tasdik etmezse başka, ama tasdik edildi, teminat mektubunu alacağız" diyor ve muamelesi yapılıyor.

Şimdi Ferid Melen diyor ki: "bir gece içinde, gece yarısı noter, tapu memuru ve saire celbedilerek bir gün evvelki tarih atılmak suretiyle..." Hiç mi vicdan yok sizde Ferid Melen? (Soldan alkışlar).

Arkadaşlar bakın, yine zabıttan okuyorum. Burada beyan etmiş, "burada Maltepe'deki Orak apartmanı kime aittir?" diye soruyor. Bana aittir değildir. Şimdi umum müdüre sordum, banka ile Orak apartmanının ticari ve ipotekli bir muamelesi yoktur. Hattâ ne de satışı için bir muamelesi vardır.

Soruyor: "Özveren sokağındaki apartman kimindir?" diyor, bir de Askerî Fabrikalar meydanına bakan apartman kime aittir?" diyor.

Özveren sokağındaki apartmanı şimdi sordum, arkadaşım biliyor-muş, söyleyiverdi. Ben de biliyorum ama bilmeme rağmen soruyorum, belki bilmediğim bir nokta vardır diye. Alâkalı umum müdüre nedir dedim. Bu apartmanın birisi Hüseyin Akar'la İbrahim Polatkan'ındır, müştereken 225 260 lira inşa değerindedir. 112 600 lira kredi almışlardır, ayrıca da 22 bin liralık imza teminatı alınmıştır. Bunun İbrahim Polatkan'a isabet eden kısmı 56 300 liradan ibarettir. İşte ilk defa kürsüde okumuş olduğum muamelenin istinat ettiği gayrimenkul budur. Özveren sokağındaki apartman da ikinci olarak okuduğum şeyin teminatıdır. 130 000 lira inşa değeri olup 65 000 lira kredi açılmış ve 14 320 lira bakiyesi bulunan hesap teminatı olan apartman... Bunları sayıyor, dinledik.

Tekrar kürsüye geliyor, diyor ki, "Nedir bu Maltepe'deki Orak apartmanı. Özveren sokaktaki, fabrikalar meydanındaki?" İnsaf Ferid Melen, (*"İnsaf onda ne gezer" sesleri*)

Arkadaşlar, mühim nokta şudur: Bu meselenin hepinizin vicdanlarında en ufak bir tereddüt kalmıyacak şekilde beyan edilmesi ve buna Yüksek Heyetçe kanaat getirilmesi lâzımdır. Biz şeref ve haysiyetimizi ayaklar altına sermek ve rencide olmayı göze almak suretiyle, Bakanlık sandalyesine yapışarak, oturacak insanlar değiliz. (*Soldan: Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

Orada sıhhatimizi vererek memlekete hizmet düşüncesi ile oturuyoruz. Arkadaşlar yoksa Bakanlık nedir? Affınızı rica ederim, hepiniz seçim bölgelerinden çeşitli mektuplar, müracaatlar alacaksınız, bütün onları getireceksiniz, canınızın sıkıldığı gün olur, vazifeden bunaldığınız gün olur, fakat bunlara karşı milletvekili arkadaşlar olsun, vatandaşlar olsun hepsine, içinizin sıkıntısını bastırarak, tebessümle karşılayarak hangi muamele sizi bunaltmıştır, bu işi halletmeye kalkacaksınız. Bu şahsî işleriniz mi, hayır, memleket işleridir. Geceniz yok, gündüzünüz yok. Ondan sonra yığınlarla tenkit ve şüphe. İnsaf buyurun. Burası yapışmak suretiyle oturulacak yer değildir, burası itimat ve emniyet yeridir, itimat ve emniyeti evvelâ kendi vicdanınızda duyacaksınız. Sual soracak, bu-

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

nun altından kalkmaya çalışacaksınız. Orası zorla oturulacak yer değildir. Şeref ve haysiyetimizden feragat etmek suretiyle o sandalyeye yapışamayız!

Siyasi şantajlara, iftiralara, tezvirlere, izam edilen hâdiselere rağmen orada oturmak; bu, arzu edilecek şey değildir.

Fakat şu nokta var: Biz bu memleketin insanlarıyız. Biz bu topraklar üzerinde yaşayan göçebe insanlar değiliz. Yüzlerce yıllık mazisi olan bu topraklar, bu vatan parçası yeni keşfedilmiş arazi parçaları değildir. Biz bu topraklar üzerinde doğduk ve bu topraklar üzerinde bulunan köylerimizin içme sularını temin ile uğraşıyoruz. Bu vatana, millete hizmet etmek emeliyle sandalyemizde oturuyoruz. Ferid Melen'in bunu bilmesi lâzımdır. (Soldan, "bilemez" sesleri)

Bir nokta hakkında hepimizin karar vermesi lâzımgelir; o da şudur: Bir insan Bakan olunca bütün akraba ve taallukatını red mi edecektir? Yahut da Devlet kendisine bir vazife tevcih ettiği zaman, affedersiniz, ben bu vatana hizmet etmek isterim, o sandalyede oturmayı arzu ederim ama ne yapayım dünyada tek dikili ağacı olmıyan bir insan değilim, akrabam var, onun için ben bu vazifeyi kabul edemem mi diyecek. Bu, siyasi şantajdır. Sabahdan akşama açarsınız gazeteyi, Halk Partili bir muharrir ve yahut da Halk Partili bir gazetenin neşriyatıdır. Efendim, Çemişkezek'teki filanı çiğniyen otomobil bilmem hangi milletvekilinin akrabasına aittir, falan milletvekilinin akrabası falanı döğdü... ilâh.

Arkadaşlar, partizanlık partizanlık diye bağrıyorlar. İşte asıl partizanlık budur.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) – Partizanlık değil, edepsizlik...

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) – Onlar öyle anlıyorlar.

Bir bakan akrabalarını ret mi etmelidir? Bir bakanın akrabaları kanuni ve nizami olarak Devlet dairelerine başvurdıkları zaman muameleleri kanuni ve nizami olarak yapılmıyacak mıdır? Siz bakanın akrabası-sınız, imkân yok yapamayız mı diyecekler? Bankaya müracaat etti, verdiği teminat kâfi ama, banka karşısına dikilecek, "iyi ama siz bakanın akrabası-sınız açamam" mı diyecek?..

Arkadaşlar, bu hâdise açılmış iken bunu adam akıllı tespit etmeliyiz. (Lüzum yok sesleri).

Muhterem arkadaşlar, emir mi vermişim acaba, Emlâk Kredi Bankası Umum Müdürü, Umum Müdür Muavini buradalar. Kendilerine, kredi açın mı demişim, teminatı kâfi gelmediği halde tazyik mi etmişim, idare meclisine baskı mı yapmışım?.. İnsanlar akrabam olabilir, verdikleri te-

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

minat kâfi ise 22 milyonun faydalandığı krediden bunlar istisna mı edilecektir? (*Kâfî, kâfî sesleri*). Hepinizi hürmetle selâmlarım. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*).

REİS – Feyzi Boztepe (*Vazgeçti sesleri*).

FERİD MELEN (Van) – Söz istiyorum.

REİS – Ferid Bey, siz konuştuktan sonra diğer milletvekillerinden söz isteyenleri sıraya koydum. (*Bırakın konuşsun sesleri*). Ve sırayla söz verdim. Şimdi kifayeti müzakere takririni yüksek oyunuzda arz etmeden evvel Hükûmete söz vereceğim, ondan sonra da bir milletvekiline söz vereceğim. (*Konuşsun sesleri*). Diğer milletvekili arkadaşımız sözlerinden vazgeçerlerse, o Yüksek Heyetinizin bileceği bir iştir. (*Gürültüler, Ferid Melen'e söz ver sesleri*).

REİS – Hâmid Şevket Bey, buyurun.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) – Reisbey usul hakkında söz istiyorum.

REİS – Buyurun.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) – Arkadaşlar, istirham edeceğim, tüzük müsait değilse bile rica edeceğim, lütfen kabul buyurun, Ferid Melen arkadaşımız konuşsun. Çünkü yarın, "söz vermediler, konuşturmadılar" diyecektir. Allah aşkına konuşsun. (*Gülüşmeler*).

REİS – Hâmid Şevket Bey, vazgeçtiniz mi? (*Vazgeçti sesleri*).

Hâmid Şevket Bey vazgeçmiştir.

Ferid Melen.

FERİD MELEN (Van) – İzin verirsiniz vaktimiz daraldı, sadece... (*Devam sesleri, gürültüler, sabaha kadar dinliyeceğiz sesleri*).

REİS – Müsaade buyurun efendim.

FERİD MELEN (Devamla) – Teşekkür ederim.

Sayın Başbakanın mütalâalarına birkaç cümle ile cevap arzedeceğini.

Başbakan, meseleleri doğrudan doğruya buraya getirmek lâzım, dediler. Benim yaptığım da bundan ibarettir, bunu neden kusur sayıyorsunuz? Meseleleri buraya getirelim, suçluları tespit edelim. Ben de bir mesele getirdim. Yalnız şunu istiyorsunuz ki, işte ona takatim yetmez; bütün mukaveleleri, tapu senetlerini ve saireyi, bunları hiçbiriniz getiremezsiniz. Sizin getiremediğiniz şeyi bir milletvekili olarak ben de getiremem.

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

Ben bir ihbar için lüzumlu sayılacak her şeyi getirmiş bulunuyorum. Ben sadece dedikodu getirmedim, meğer dedikodu getirmeyi âdet edinse idim bu takririn bin tanesini tekrar etmek icapedir. Ben bunların içerisinde bana kanaat veren ve az çok delilini bulduğum hâdiseleri getirmekteyim.

Bugüne kadar getirdiğim meselelerde aldanmamışımıdır. Getirdiğim birkaç meseleyi huzurunuzda konuştuk ve zannederim neticelerini de aldık.

Ben bugün burada bir meseleyi tespit etmiş oluyorum, bunu Türk milletinin huzurunda tekrar etmekte fayda vardır. Ben ortaya bâzı muameleler ve bunlara ait bazı misaller koydum. Sayın Başbakan bu muameleler ve misallerin normal muamele ve misaller olduğunu beyan buyurdular. Bunu Türk milletinin huzurunda arz etmek faydalı olmuştur. *(Anlaşılmadı sesleri, gürültüler.)* Bunun mânasını anlayan anlar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Ajansa vereceğim.

FERİD MELEN (Devamla) – Ajansa vereceğinden bahsettiler, teşekkür ederim. Benim kürsüden geçen gün muzafer bir eda ile ifadede bulunduğumdan bahsettiler. Ben bu kürsüye daima vazife yapmak için çıktım. Hitabet bir sanattır, Allah vergisidir, bende bu yok. Ben bu kürsüye hitabet yarışına çıkmak için değil, vazife yapmak için çıktım. Ve daima üzere rime ağır vazife aldım. Bundan dolayı yüksek Heyetiniz arasında bâzı kimselerin hoşuna gitmedim, mütemadiyen azar işitiyorum. Fakat bu millet vazifesidir, katlanacağız, katlanacağız.

Sayın Başbakan kürsüde âlicenap olmaktan bahsettiler. Bu hakıktan birçok vicdanlarda istifham uyandıracak bir meseledir. Ben bu soruyu getirirken soru dolayısıyla bâzı misaller arzettim. Akla şu gelir, bu arkadan vurmadır, doğrudur, benim de aklıma gelmedi değil, fakat soruyu sorarken açıkça bütün bu meseleleri sormak lâzımdı. Niçin sormadım, bunu da arzedeyim: Ben de bu meseleleri bilhassa sormak için getirdim. Çünkü verilen sual önergesine ancak iki veya üç ayda cevap veriliyor, fakat ben üç ay bu vatandaşları gazetelerde afişe edemezdim. Bu nihayet bir celsede konuşulur, geçer gider. *(“Nasıl olur” sesleri, gürültüler)* Haklı isem de, haksız isem de mesele bu suretle nihayet bulur.

Dediler ki, malûmat almak için yazılı soru verselerdi. Ben bunu da yaptım, fakat Bankalar Kanunu ileri sürülerek bu malûmat da verilmedi. O noktadan da haklı durumda olduğum aşikârdır. Bu soru ile de gayriahlâki bir şey yapmamaya dikkat ettim. Yani mümkün olan her şeyi yaptım. Bu hâdisede soruyu vermeden ve verdikten sonra Demokrat Partideki bâzı arkadaşlara, Başbakana götürüp keyfiyeti bizzat anlatabilecek olanlara söyledim. Bende listeleri vardır. Bu da benim için yapılacak ah-lâki bir vazife idi ve bunu yaptım. *(Kimdir, nedir sesleri)* Başbakan bilir.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Sayın Başbakan murakabeden bahsettiler ve buyurdular ki, onun kanaatinde değilim. Ben de kendi kanaatinde değilim. İki ayda bir soruların konuşulduğu ve hele gensorunun büsbütün unutulduğu bir yerde millî murakabeden bahsetmek biraz ileri olur zannederim. (*Soldan, gürültüler.*)

Nerede kaldı ki, Sayın Başbakan soruları dahi fuzuli telâkki ediyorlar, zait buluyorlar. Demek ki, intibak etmek için daha vakit vardır ve intibak etmesini bekliyoruz.

Diğer milletvekili arkadaşlarım bilhassa mevzu üzerinde bana târîzi edepnazî şeyler söylediler. Samimî kanaatleridir. Onlar üzerinde durmaya lüzum görmüyorum.

Hasan Polatkan arkadaşımızın, kendisini müdafaa ederken, hattâ kendisini müdafaa etmeden de daima ileri bir konuşma tarzları var. Namustan, vicdandan, vicdansızlıktan, insanlıktan falan sık sık bahsederler. Belki bu mevzuda biraz incinmiş olabilirler, böyle konuşmaları haklı ama bütçe konuşmalarında da kendisini daima buna kaptırmıştır. Bakanlık sandalyasında oturan bir arkadaşına bu şekilde konuşmayı yakıştıramam. Bu kürsüyü ben o hale getirmeyeceğim. Bu kelimeleri tekrar etmekten dahi içtinap edeceğim. Yalnız kendisine şunu söyleyeyim: Burada ortaya meseler koydum. Ben getireceğim nispette, tâkatımın yettiği nispette deliller getirdim. Bir taraftan Bankalar Kanunu, banka mahremiyeti var, esrarı Ferid Melen nasıl söyleyebilir; diğer taraftan bize delil versin diyorlar. İki zıddı telif etmek sanatı maalesef bende yoktur. Yalnız bir noktayı arzedeğim: Bankalar Kanunu fiilvaki burada banka hesaplarının çıkarılmasına mânidir. Ama mevzuubahsedilen müessese Devlet sermayesi ile, millet sermayesi ile kurulmuş bir müessesedir. Ve bunu murakabe etme bakımından bu müessese içindeki bâzı muamelelere muttali olursam, Banka Kanunu vardır diye bu muameleleri getirmiycek miyim? Elbette getireceğim, birkaç vatandaş ismi mevzuubahis olacaktır, ne yapalım ki, millet işidir, umumi menfaat meselesidir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) – Söyler misiniz, bu malûmatı kimden aldınız?

FERİD MELEN (Devamla) – Bu malûmatı verenler vatan hizmeti yapmışlardır, söylersem vaziyetleri korkunç olmaz mı Sayın Başbakan?

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) – Siz umum müdürlük yaptınız...

REİS – Devam buyurun, Abdullah Bey karşılıklı konuşmayın.

FERİD MELEN (Devamla) – Efendim, Maliye Vekili söyleyecek, ben söyleyeceğim, o şöyledir diyecek, ben böyledir diyeceğim. Böyle olursa

DOKUZUNCU DÖNEMİN SONA ERMESİ

münakaşa günlerce devam eder. Bir tek doğru şey söylediler, oturduğum yer itimat yeridir dediler. Hakikaten Maliye Vekâleti itimat yeridir. Maliye Vekâleti masasında oturan bir kimseden hiç kimsenin en ufak şüphesi olmamak lâzımdır. Şüpheyi yer veren bir hâdisenin ortada bulunmaması lâzımdır. Bunun da çaresi şudur; madem ki, ortada bazı iddialar var, bu iddiaları tetkik ve tahkik etmek lâzımgelir. Hükümet bu hâdiseleri yersiz bulmaktadır. Bu, kendilerini beraet ettirmez. Efkârı umumiyenin, milletin murakabesinden kaçınmamak lâzımdır.

Eğer bu iddialar tetkik ve tahkik edilirse ayıp bir şey mi yapmış oluruz?

Maliye Vekili demin beyan ettiler; Burası itimat yeridir. Evet burası bir itimat yeridir. O itimat arzettiğim usul ile olur. Aksi halde şüpheler devam edecektir. *(Soldan "bizim itimadımız var" sesleri)*

REİS – Kifayet takrirlerini okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Ferid Melen'in takriri üzerinde cereyan eden müzakereler kâfidir.

Keyfiyetin reye arzedilmesini teklif ederim.

Rize Mebusu
Osman Kavrak

REİS – Diğer takrirda aynı mahiyettedir.

Kâzım Arar arkadaşımız kifayeti müzakere takririnin aleyhinde konuşmak istiyorlar. Buyurun.

KÂZIM ARAR (Çankırı) – Muhterem arkadaşlar, bu mesele ne Hasan Polatkan dâvası, ne de Ferid Melen dâvasıdır. Bu mevzu bir siyasi nüfuzun -mevcut olsun, olmasın- sulistimali dâvasıdır. Her gün bir bakanın veya milletvekilinin nüfuzunu sulistimal ettiği şeklinde memleket efkârını ve şerefini zedeliyen hareketler hakikaten Türk Milletinin göz bebeği kadar sevdiği ve 14 Mayıs inkılâbının yarattığı Büyük Meclisin haysiyet ve şerefiyle oynamaya imkân verecek mahiyettedir. Bu nevi dedikoduların bir çukura konulması ve üstünün kapatılması için bu mevzuun daha enine boyuna müzakeresi lüzumuna kaaniim. Aksi takdirde bu ve buna benzer isnat ve iftiralar manzumesi, bunu kendisine siyasi rekabet sevkî ile meslek edinen menfur düşünceli insanların yine buralarda bu Meclis huzurunda ve efkârı umumiyede başka hâdiselere sebebiyet vermesi ihtimalini doğurabilir. Bunu göz önünde tutarak, hiç kimseyi kasdetmiyorum, bu meselenin genişletilmesini ve kifayet hakkındaki takririn reddini teklif ediyorum.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

REİS – Efendim, kifayeti müzakereyi kabul edenler lûtfen işaret buyursunlar... Etmeyenler... Kifayet kabul edilmiştir.

Bir takrir vardır okunacaktır.

T.B.M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Şifahen arz ve izah ettiğim sebeplerle Van Mebusu Ferid Melen'in tavrının reddini arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Bursa
R. Aybar

REİS – Efendim, bu takriri oyunuza arzedeceğim. Çünkü Ferid Melen'in tavrında iki husus mevzuubahistir.

Birincisi : 177 nci maddeye göre Meclis soruşturması açılması, diğeri de, bunun için yedi kişilik bir komisyon kurulmasıdır.

Şimdi, birinci kısmı oyunuza arzedeceğim, eğer bu cihet reddedilirse ikinci kısmı oyunuza arzedeceğim. Şayet birinci kısım kabul edilirse ikinci kısmı ayrıca oyunuza arz edeceğimi ifade etmiş bulunuyorum.

Şimdi, Ferid Melen'in, izah edilen meselelerin, tüzüğün 177 nci maddesine göre Meclis soruşturması yapılması lâzımdır teklifini oyunuza arz ediyorum.

Bu teklifi kabul edenler lûtfen elleriyle işaret versinler... Kabul etmeyenler... Teklif reddedilmiştir.

İkinci kısmı oya koymaya ihtiyaç kalmamıştır. (Alkışlar)

V. CİLDİN SONU

IX. DÖNEM
V. Cilt

DİZİN

DİZİN (*)

— A —

A. Conte : 6390
A. Süheyl Ünver : 6624
A. A. Vasiliev : 6607
Abana : 5770
Abbas Çetin (Kars) : 5607,5741,5742,5745,5746,
5749,5752-5754,5767,5820,5826,5880, 5895,
6199
Abbas Gigin (Çoruh) : 5607,5820,5825,5880,6351
Abbasiler : 6612
Abbasoğullarından Mansur : 6172
Abdi Çilingir : 6569
Abdullah Aytemiz (Maraş) : 5926,5931,5932,5949-
5953,5955,5960,6254,6256,6258,6261,6263-
6265,6345
Abdullah Cevdet : 5551
Abdullah Gedikoğlu (Ankara) : 5555,5560,5564,
6500,6887,6889
Abdullah Üner : 6408
Abdurrahman : 6001
Abdurrahman Boyacıgiller (Zonguldak) : 6345,6362,
6364,6366,6447,6448,6453,6527,6528,6574,
6691,6692,6707-6709,6711,6714,6718,6763,
6809,6869-6871
Abdurrahman Fahri Ağaoğlu (Konya) : 5931,5968,
6345,6645,6646
Abdurrahman Naci Demirağ : 5981,5982
Abdülhak Hamit : 5728,6614
Abdülhalik Renda : 5982,5985,5997-6002
Abdülhamit (İkinci Abdülhamit) : 5644,5646, 5768,
5770,5771,5774,5873,5904,5909,5914,6143,
6171,6735
Abdülkadir Medeni : 6118
Abdülkadir Özbay (Malatya) : 5932
Abdülmeccid : 5649,5874,6091
Abdürrahman Melek (Hatay) : 6228,6230
Abdürrahman Nafiz (Şuabatı Maliye Teftiş Memuru):
5870,5874
Abidin Daver : 6639
Abidin Özmen : 6337,6338,6340,6343,6344
Abidin Potuoğlu (Eskişehir) : 5540,5542,5543,
5987,6289,6333,6334
Abidin Tekön (İzmir) : 6280

Acem : 6583,6605,6611,6621
Acemistan : 6247
Acıçeşme Sokağı : 6056
Acton : 6641
Adalet Bakanı, Adliye Nazırı : 5841,5993,6031,6038,
6039,6222-6224,6233,6337,6439,6445,
6446,6497-6499,6502,6524,6551,6659,
6661,6755
Adalet Bakanlığı, Adliye Vekâleti : 5546,5553, 5567,
5796,5815,5881,6035,6094,6104,6143,6337,
6408,6412,6439,6647,6659,
Adalet Komisyonu, Adliye Encümeni : 5799,5843,
5973,6428
Adana : 5985,6006,6013,6017,6018,6022,6025,
6040,6097,6222,6329,6362,6363,6365,6366,
6552,6554,6555,6557,6559,6561,
Adnan Adıvar, Dr. : 6179,6592,6603,6609,
Adnan Menderes (Başbakan, D.P.Genel Bşk.) : 5517,
5521,5535,5536,5541,5545,5998,5999,6013,
6016,6097,6145,6147-6150,6152,6153,
6160,6180,6212,6219,6221-6223,6225,6233,
6234,6268,6290,6292-6297,6300,6301,6304,
6307,6308,6310,6312,6315,6317,6344,6461,
6464,6497,6522,6524,6525,6527,6528,6531,
6534,6543,6552,6553,6557,6559,6562-6564,
6566,6567,6572,6658,6673,6676,6679,6680,
6684-6686,6745,6758,6763,6764,6771,6791,
6797,6818,6821-6824,6857,6861,6862,6867-
6871,6888,6889
Adnan Menderes Kabinesi, Hükümeti : 5578-5580,
6010,6030,6181,6142,6495,6759
Adnan Tüfekçioglu (Giresun) : 5606,6815
Af Kanunu : 5747,5748,5780,5804,5806,5807, 5896,
6015,6016,6025,6083,6085,6101,6456,
6461,6463,6534,6539,6545,6546,6550,6815
Afet Uzman : 6031,6043,6045
Afrika : 5526,6160,6166,6173,6279
Afyon : 6157,6504,6656
Agâh Erozan (Bursa) : 5787,6858
Ağrı : 6489,6490,6497-6499,6501,6503-6506,6508,
6510-6512,6516-6518,6523,6524,6530,6551
Ahırkapı : 6590
Ahilya Moshos (İstanbul) : 5550
Ahimesgut (Etimesgut) : 6034,6488

(*) Aynı anlama gelen ve kitapta sıkça geçen bazı kelimeler -gönderme yapılmadan- sadece birinin başlığı altında toplanmıştır.

Ahmet Başıbüyük (Çorum) : 5778,5796,5804,5814, 5906,5916,5932
Ahmet Bedri : 5671
Ahmet Çay : 6480
Ahmet Demir (Emniyet Müdürü) : 6456,6457
Ahmet Deniz : 6460
Ahmet Doğruel : 5632
Ahmet Emin Yalman : 5538,6458,6476,6615,6626, 6632
Ahmet Gürkan (Tokat) : 5748,5757,5758,5773,5788, 5790,5795,5804,5806,5813,5821,5822,5836, 5841,5849,5894-5897,5911,5913,5920,5922, 5931,5932,5937-5940,5990-5993,6573
Ahmet Hamdi Aksekili : 6134,
Ahmet Hamdi Başar (İstanbul) : 6877
Ahmet Kadoğlu (Maraş) : 5797,5814
Ahmet Kavuncu : 6311
Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane) : 5514
Ahmet Kocabıyıköğlu : 6550
Ahmet Molla Gürani : 6587,6594,6598
Ahmet Morgil (Rize) : 5964
Ahmet Salih Korum (Başbakanlık Müsteşarı) : 5881, 5886,5889,5890,
Ahmet Tıcanı : 6118
Ahmet Vefik Paşa : 6605
Ahmet Veziroğlu (Afyonkarahisar) : 6291
Akdeniz : 6604,6623
Akın Gazetesi : 6804,6836,6837
Akif Sarıoğlu (Antalya) : 6486,6487,6489,6807,6821
Aksaray : 6598
Aksu : 6352
Akşam : 6021
Akşehir : 6475
Akşemsettin : 6593,6623
Alaçka : 5992
Alacddin Güneş : 6437
Alaşehir : 6271
Albert Gabriel : 6610,6611,6628
Aleşkirt : 6498,6509
Alevi : 6128
Ali Canip Yöntem : 6569
Ali Cemal Tekin (Cemal Tekin) : 5926-5929,5945
Ali Çobanoğlu (Denizli) : 5796,5814
Ali Fahri İşeri (Balıkesir) : 5931,5932,5942-5944, 5948,6318,6320,6433,6434,6437,6438
Ali Fuat Cebesoy : 5981,6331
Ali Haydar (İstanbul Valisi) : 5871,5872,5874
Ali İhsan Sabis (Gnl.) : 5852,6101,6321-6323,6460, 6652-6654,6657

Ali Naci Karacan : 6155,
Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak) : 5606
Ali Rıza Kamberoğlu : 6001
Ali Rıza Kaya : 6436
Ali Rıza Kılıçkale (Kayseri) : 5788
Ali Sait (Gnl.) : 5981
Alioğlu Mustafa : 5981
Alioğlu Salih Yaşar : 5982
Alioğlu Veli : 5983
Aliye : 5983
Alman İmparatorluğu : 5771
Alman Kayzeri : 5764,6165,
Alman, Almanlar : 5526,6266,6364,6454,6585
Almanca : 5605,5732,5734,5903,
Almanya : 5527,6055,6066,6168,6450,6451,6687
Amasya : 6504,6511
Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti : 6716,6717
Amerika Reiscumhuru : 6717
Amerika, Amerika Birleşik Devletleri : 5556,5854, 5938,5945,5948,6074,6076,6133,6168,6320, 6365,6388,6426,6449,6457,6513,6529,6588, 6626,6631,6641,6689,6707,6709,6710,6715, 6749
Amerikan : 6436
Amil Artus : 6408
Anadolu : 5526,5588,5596,5641,5642,5647,5650, 5673,5674,5677,5729,5730,5784,5791,5868, 5917,6131,6133,6442,6610,6615,6621,6623, 6624,6630,6641
Anadolu Ajansı : 6271,6554,6557
Anadolu Hisarı : 6578
Anadolu Kazaskerliği : 6210,6211
Anadolu Kulübü (Anadolu Diplomatlar Kulübü) : 5588,5753,5877,5878,5897
Anafartalar Caddesi : 6486
Anayasa Komisyonu : 5543,5562,5564,5569,5570, 5573,5574,5576-5578,5580-5587,5589,5820- 5824,5829,5833-5835,5837,5839,5844- 5847,5850,5853-5857,5859-5864,5960,5962, 5963,5969,6426,6827
Anayasa Mahkemesi : 6406,6407,6415
Anayasa, Türk Anayasası : 5507,5508,5518,5521, 5539,5545,5546,5550,5552,5561,5569-5571, 5573-5578,5580-5587,5707,5798,5806,5810, 5826-5828,5830-5835,5840,5842,5844,5845, 5847,5848,5851-5858,5882,5922,5969,5970, 6005,6010,6073,6098-6100,6123,6125,6143, 6175,6177,6220,6259,6260,6272,6274,6275, 6290,6328,6338,6339,6341,6352,6360,6363, 6364,6374,6375,6382,6383,6388,6394,6406,

6407,6413-6424,6427,6429,6430,6432,
6472,6533,6544,6679,6730,6732,6737,6738,
6760,6762,6790,6810,6819,6827,6835,6875
Anıtkabir : 5979,5982,5984,5987,6042,6201
Anıtlar Derneği : 6609
Ankara : 5502,5526,5527,5563,5564,5568,5590,
5591,5594,5599,5606,5607,5662,5663,5673,
5743,5751,5753,5755,5759,5778,5780,5781,
5784,5871,5873,5876,5877,5888-5894,5897,
5898,5904,5906,5907,5911,5916,5917,5954,
5987,5994,5997-5999,6002,6010,6028,6032,
6034-6036,6041,6044,6045,6054,6062,6081,
6101,6102,6105,6107-6109,6111,6112,6114,
6117,6118,5134,6140,6142,6154,6158,6159,
6161,6162,6198,6203,6242,6247,6268,6271,
6290,6301,6303,6309,6346,6359,6379,6426,
6440,6443,6457-6459,6484,6485,6487,6488,
6503,6505,6508,6572,6596,6611,6634,6707,
6711,6718,6725,6737,6738,6746,6771,6776,
6786,6788,6792-6794,6804,6823,6825,
6852,6858,6870,6874,6876,6877,6881,6883
Ankara Ajansı : 6055
Ankara Belediyesi : 5997
Ankara Cumhuriyet Savcılığı : 5546
Ankara Halkevi : 5594,5628,5632,5634
Ankara İlahiyat Fakültesi : 6258
Ankara İşçi Sendikaları Birliği : 6329,6332
Ankara Palas : 6666
Ankara Radyosu : 5517,5520,5522,6552
Ankara Sigorta Şirketi : 6860
Ankara Üniversitesi : 6162,6457
Ankara Valisi : 6303
Antakya : 6229-6231
Antalya : 6036,6041,6232,6345,6504,6505,6510,
6518,6519
Antalya Belediyesi : 6036
Antidemokratik : 5862,6134,6303,6373-6375,6378-
6380,6382,6390-6396,6403,6406,6407,6411,
6413,6416-6432,6517,6531,6532,6535,6748,
6749,6755,6756,6759,6781
Anzelha Gölü : 6697
Arabistan : 5946,6171,6172
Arap Yarımadası : 6610
Arap, Araplar : 5538,5893,5935,5941,5949,6170,
6172,6173,6250,6259,6583,6605,6611,6617
Arapça : 5935,5936,5955,6115,6169

Arif Başyazgan : 6021
Arif Demirel : 6408
Aristo : 6169,6390
Arnavut : 6496
Arnavutluk : 6621
Arslanköy : 6232
Artırma-Eksiltme ve İhale Kanunu : 6790-6792,
6800,6801,6806,6807,6810,6813,6821,6825
Asım Türeli : 6408
Asi Nehri : 6230,6231
Askerî Ceza Kanunu : 6423,6440
Askerî Memnu Mıntıkalar Kanunu : 6428
Askerî Memurlar Hakkındaki Kanun : 6400
Askerî Muhakeme Usulü Kanunu : 6401,6440
Askerî Yargıtay : 6094,6095
Askerlerin Zat İşlerine Taalluk Eden Davalarının Tet-
kik ve Muhakeme Usulü Hakkında Kanun : 6398
Askerlik Kanunu, Askerlik Mükellefiyeti Kanunu :
5928,5944,5932,5936,5954,5957,5967
Asuriler : 6604
Asya : 5854,6604,6610,6612,6625
Aşkale : 6019
Aşkî Memnu : 5728
Aşanasyas : 6627
Atatürk Anıtı : 5980,6720
Atatürk Bulvarı : 6037,6160
Atatürk İnkılabı : 5951,6147,6156,
Atatürk Kanunu : 6053,6216
Atatürk Orman Çiftliği : 6034,6069
Atatürk, (Ata, Mustafa Kemal) : 5684,5747,5756,
5761,5768,5770,5774,5775,5778,5785,5893,59
04-5911,5913,5914,5916,5918,5921,5922,
5984,6028-6044,6046,6048,6050,6054,6055,
6072,6114-6118,6123,6124,6127-6129,6135,
6136,6138-6145,6154,6155,6158-6163,6165,
6168,6174,6179-6181,6193,6389,6476,6558-
6561,6574,6634,6642,6811,6836
Athenagoras (Başpapaz) : 6571,6627
Atıf Topaloğlu (Ordu) : 6061,6282,6309,6316,6444,
6445,6477,6479,6481-6484,6552-6559,6562-
6564,6569,6826,6856
Atikalipaşa : 6597
Atina : 6631,6635
Atlantik : 6610
Atlantik Paktı : 5538,6512,6522,6523,6540,
Atlı (Başbakan) : 6829
Augusteon : 6606
Augusteon Meydanı : 6607

Avni Doğan (Yozgat) : 5505,5506,5751,5764,5767,
5769,5770,5773,5774,5778,5895,5897,5904-
5908,5910,5912-5916,5988,6077-6080,6082-
6086,6088,6089,6190,6345,6741
Avni Givda : 6408
Avni Yurdabayrak : 6569
Avrupa : 5674-5678,5682,5730,5771,5854,5855,
5938,5941,5945,5951,5952,6074,6123,6156,
6247,6356,6383,6387,6452,6454,6473,6593,
6596,6601,6604,6605,6618,6625,6626,6631,
6641,6642,6687,6689,6707,6710,6829
Avrupa Birliği : 6672,6687-6689
Avrupa İktisadi İşbirliği : 6453
Avrupa Konseyi : 6659,6660,6670,6672,6686,6688,
6689
Avrupa Tediye Birliği : 6449,6450
Avukatlık Kanunu : 6398
Avusturya : 6689
Ayasofya Camii : 6170,6624,6701
Ayasofya Mahallesi : 6700
Ayaspaşa : 6062
Ayastafanos Muahedesi : 5728
Ayazağa Camii : 6587
Aydın : 5502,5537,5852,6154,6504,6505,6510,6518,
6519,6862
Aydın Tarihi : 6323-6327,6329-6331,6333,6334
Aydın Köyü : 6340
Aynalıkavak Kasrı (Köşkü) : 5600,5661,5687
Ayşe Kumcu : 6001
Ayvalık : 6433,6434
Ayvazovski : 5685
Aziz Köksal : 6483
Aziz Oğan (Müzeler Müdürü) : 5891,6111,6589
Aziz Özbay : 6603
Aziz Uras (Mardin) : 6002,6087,6725,6726,6800

— B —

B.B.C. Radyosu : 6674
Babil : 6604
Babil Sokağı : 6020
Babililer : 6604
Bağdat : 5728,6172,6617
Bağdat Medresesi : 5940
Baha Akşit (Denizli) : 5514,5796,5814
Bahadır Dülger (Erzurum) : 5949,5955,5956,5959,
5962-5965,6658,6663-6665,6670,
Bahariye Mezarlığı : 6590

Bahçeliköy : 6321
Bahriye Nezareti : 6092
Bahriye Vekili : 6835
Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti, Heyeti Veki-
le,Vekiller Heyeti) : 5569-5572,5574,5575,5581,
5586,5596,5616,5622,5623,5627,5642,
5656,5779,5781,5795,5811,5814,5846,5847,
5849,5869,5871,5872,5876-5879,6017,6075,
6090-6092,6111,6256,6273,6333,6379,6384,
6386,6397,6400,6403,6413,6416,6647,6715,
6716,6761,6798,6810,6812,6840,6863
Bakırköy : 6435
Bakırköy Akıl Hastanesi : 6435
Baku : 5523.
Balaban Dere : 6034
Balgat : 6034
Balıkesir : 5502,6080,6267-6270,6273-6276,6278,
6279,6281,6292,6315,6317,6437,6438,6505,
6566,6567,6726-6728,6731,6733,6736,
6737,6739,6741-6743,6751-6753,6760,6843
Balıkesir Valisi : 6278
Bali Süleymanağa : 6577
Balkan : 6617,6825
Baltacı Çiftliği : 6034
Baltaoğlu Süleyman Bey : 6590,6634,6637
Bandırma : 6321,6433-6437
Bankalar Kanunu : 6839,6840,6845,6848,6851,6866,
6888,6889
Barbaros Türbesi : 6090
Barem Kanunu : 5576,5577
Bartelmi : 5854
Basın Kanunu : 5567,5568,6365,6403,6405,6429,
6440
Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü : 6326,
6333,6649,6657,6805
Basri Keskin : 5764
Başbakan : 5517,5528,5535,5540,5572,5574,5575,
5577,5579-5583,5587,5608,5744,5745,5779,
5782,5783,5786,5804,5906,5916,6002,6010,
6027,6030,6039,6056,6077,6079,6084,6087-
6089,6116,6117,6125,6145,6147,6149,6152,
6153,6164,6165,6192,6214,6220-6222,6238,
6256,6268-6271,6274,6275,6277-6280,6282,
6283,6285,6294,6295,6302-6304,6310,6311-
6313,6316,6324,6325,6328-6331,6333,6334,
6343,6362,6363,6373,6374,6426,6427,6429,
6434,6453-6457,6464,6484,6485,6497-6499,

6501.6520.6522-6525.6527.6529-6531.6535-
6538.6543.6550-6556.6559.6560.6563-6565,
6570.6572.6574.6575.6647.6672.6684.6708,
6711.6712.6714.6721-6725.6728.6731.6737,
6740.6757.6759-6766.6769.6771.6787,
6813.6819.6823.6824.6856.6857.6860.6871,
6878. 6881.6887-6889

Başbakan Yardımcısı : 6087.6090

Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü : 5644.5868

Başbakanlık. Başvekâlet : 5545.5546.5579.5588.
5644.5756.5768.5872.5878.5880.5890.5891.
6029.6050.6077.6079.6080.6089.6109-6111.
6116.6188.6217.6218.6220.6236.6254.6258.
6268.6277.6279.6323.6325.6329.6332.6336.
6338.6346.6362.6374.6375.6379.6646-
6648.6657.6701.6707.6708.6710.6778.6792.
6793.6798.6799.6806.6812.6813

Başkanlık Makamı. Riyaset Makamı : 5505.5953.
5964.5973.5974.5989.5997.6490.6520.6524

Batı Avrupa : 6141

Batı Roma : 6604

Battıaya Köyü : 6230.6231

Batum Konsolosluğu : 6103

Batum Konsolosu : 6103

Batum Radyosu : 5522.

Bayıldım Caddesi : 6056.6058

Bayındır : 6329

Bayındırlık Bakanı : 6011.6702.6720.6724

Bayındırlık Bakanlığı : 5943.5998.6059.6065.6067.
6091.6648

Bayındırlık Komisyonu : 5543

Bayramilik : 6173

Beden Terbiyesi Kanunu : 6399

Bediüzzaman : 6730

Behice Eren : 6001

Behiye Orkut : 6001

Bekir Oynaganlı (Afyonkarahisar) : 5747.5758.5776.
5794

Bekiriye : 6173

Bektaşılık : 6173

Belçika : 5830.5840.5841.5846.5850.5852.5859.
5860.5893.6114.6708

Belediye İstimlak Kanunu : 6399

Belediye Kanunu : 6397.6401.6404

Belen Nahiyesi : 6231

Beni İsrail : 6604

Bergama : 5998

Berlin : 5942.6584

Beşikdüzü Köy Enstitüsü : 6358

Beşiktaş : 6056.6092

Bevan : 6829

Beveridge : 6376

Beyaz Köşk : 5786.5918

Beyazıt : 5647.6577

Beykoz : 5643

Beylerbeyi : 5642.5643.5673.5679.5680

Beylerbeyi Sarayı : 5763.5764

Beyoğlu : 5777.5893.5905.5908.5915.6020.6021.
6113

Bezirci Köyü : 6321

Bezmiâlem Valde Sultan : 6089.6091

Bilecik : 5537.6504.6659

Bingöl : 6505

Birinci Ahmet : 5886.

Birinci Dünya Harbi. Birinci Genel Savaş : 5526.
6097.6165.6241.6383.6596.6641.6707

Birinci Fuat Üniversitesi : 5937

Birinci Hamit : 5886.

Birinci Selim : 6590

Birinci Sultan Mahmut : 6208

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi : 6642

Birleşmiş Milletler Anayasası : 6172

Birleşmiş Milletler Andlaşması : 6715.6716

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı (Birleşmiş Milletler) :
5521.6249.6253.6254.6326.6329.6331.6332.
6383-6387.6540.6542.6714-6717

Bismark : 5728

Bismil : 6341

Bitlis : 5502.6341

Bizans : 6583.6607.6608.6611.6617.6618.6621.
6628. 6629.6632.6636.6701.6728

Bizans İmparatorluğu : 6606.6626.6627.6632

Boğaziçi : 6072

Boğazkesen Kalesi. Boğazkesen Hisarı : 6593.6610.
6622

Bolşevik İhtilâli : 6642

Bomonti Fabrikası : 5997

Borçlandıırma Kanunu : 6311

Brezilya : 6453

Brüksel : 5558

Buandelmonte : 6608

Buhara : 5730

Bulgaristan : 5728.6457.6621

Bulgarlar.Bulgar : 6106.6133.6634

Bulgarya : 6457

Burdur : 6518

Burgaz : 6624

Burhan Çakır : 5983

Burhanettin Onat (Antalya) : 6193,6249,6250,6252
Bursa : 5522,5523,5914,6053,6309,6340,6437,6442,
6464,6505,6610,6616,6843
Bursa Belediyesi : 6036,
Bursa Muallim Mektebi : 5770
Bülent Nuri Esen : 5563
Bütçe Komisyonu, Bütçe Encümeni : 5543,5756,
5973,6130,6535,6725,6782,6799,6819-6821,
6824,6857,6859
Büyük Doğu Gazetesi : 6316,6764
Büyükdere : 5531

— C —

Cahit Zamangil (Trabzon) : 5767,6765,6766
Cami-ut-tevarih : 6605
Camiülezher : 5925,5927,5932,5934-5936,5939,
5940,5943-5945,5947,5948,5951,
5955,5966,6254-6257,6267
Camlı Köşk : 5868
Can Kırak : 6328
Canadası : 6037
Cavit Oral : 5537
Cavit Yurtman : 6223,6225,6227
Celal Bayar (Cumhurbaşkanı) : 5790,5975,6042,
6084,6481,6495
Celal Otman (Çankırı) : 5512
Celal Sait Siren (Hatay) : 5509,6282
Celal Türkgeldi (İstanbul) : 5511,6344
Celal Yardımcı (Ağrı) : 5504,5894,5906,5913,5922,
6089,6455-6457,6463,6464,6484,6488,6489,
6497-6507,6511,6512,6515,6517,6518,6523,
6528,6530,6551,6553-6555,6567,6570,6573,
6574,6579,6721,6724,6758,6777, 6781
Cemal Babaç : 6408
Cemal Gönenç (Erzincan) : 5983
Cemal Köprülü (Edirne) : 5968
Cemal Reşit Eyüboğlu (Trabzon) : 5583,6014,6042,
6288,6373-6377,6428,6429,6444,6446,
6695,6700-6707,6714-6716,6724,6725,6766
Cemal Sağlam (Ulus Gaz. Yazı İşleri Müdürü) : 5559,
5563
Cemal Sipahi : 6058,6060,6062
Cemaleddin Tebrizi : 6173
Cemil Bey : 5647,5667
Cemil Sait Barlas : 5537,6462,6816
Cemiyeti Akvam : 5729
Cemiyetler Kanunu : 6118,6290,6399,6401,6470,
6784
Ceneviz, Cenevizliler : 6621,6636

Cenubi Amerika : 6452
Cerrahiye : 6173
Cevat Özden : 6408
Cevat Paşa : 5647
Cevat Ülkü (Aydın) : 5513
Cevdet Baybura (Gümüşhane) : 5510,6334
Cevdet Soydan (Ankara) : 5572,5828,6025
Cevdet Topçu (Amasya) : 6116,6117
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ceza Yargılama
Usulü Kanunu : 5780,5819,5825,5861,6096,
6426
Cezmi Türk (Seyhan) : 5771,5772,5777,5778,5816,
5915,6212-6214,6218,6219,6221,6222,6345,
6531,6540,6664,6679,6768,6869
Chaos : 6608
Chlebowski (Lehli ressam) : 5872
Cihat Baban (İzmir) : 5523,5524,6345,6362-
6364,6366,6757
Clarence K. Streit : 6643
College de France : 6610
Creasy : 6635
Cumhurbaşkanı (Reisicumhur) : 5519,5572,5575,
5580-5584,5586,5587,5599,5603,5608,5662,
5705-5707,5709,5744,5745,5748,5749,5754,
5768,5780,5782,5786,5847,5858,5895,5897,
5901,6033,6035,6038,6039,6042,6066,6068,
6072,6077,6142,6149,6151,6152,6155,6164,
6165,6191,6224,6249,6252,6270,6373,6378,
6421,6429,6551,6782,6796,6810
Cumhurbaşkanlığı (Riyeseticumhur) : 5519,5572,
5574,5580,5581,5584,5588,5599,5663,5673,
5685,5722,5748,5756,5897,6038,6064-6067,
6081,6090,6155,6291,6332,6646
Cumhurbaşkanlığı Köşkü : 5749,5786,5918,6064,
6065,6067,6068
Cumhuriyet : 5520,5588,5589,5765,5777-5780,
5838,5843,5844,5881,5904,5913,5921,5925,
5975,5976,5979,6072,6089,6093,6115,6118,
6131,6132,6140,6152,6177,6193,6210,6211,
6225,6233,6254,6311,6339,6356,6361,6375,
6377,6389,6459,6480,6575,6584,6642,6652,
6655,6677,6678,6703,6729,6835,6838
Cumhuriyet Caddesi : 6020
Cumhuriyet Gazetesi : 6208,6589,6592,6597,6598,
6600,6601,6614,6634,6656
Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı : 5517,5519,
6477-6480,6483

Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti : 5509,5783, 6098,6828
Cumhuriyet Halk Partisi İktidarı : 5517,5526,5898, 6255,6346,6347,6360,6457
Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu : 5895,5897, 6429,6553,6554,6828
Cumhuriyet Halk Partisi, Halk Partisi, C.H.P. : 5503,5504,5506,5509,5513,5520,5522,5526, 5529,5534-5537,5549,5553,5554,5556,5560, 5565,5747,5751-5755,5758,5761,5767,5769, 5773,5774,5860,5878,5894,5895,5897,5905, 5910,5912,5915,5919,5920,6002,6010,6012, 6031-6033,6035,6037,6039,6041,6042, 6044,6046,6047,6054,6055,6062,6079,6080, 6082,6088,6098,6131,6132,6137,6138,6163, 6166,6191,6194,6195,6220,6223,6225,6226, 6230,6241,6245,6261,6267-6272,6274-6276, 6285,6288,6289,6295,6297,6300,6302, 6303, 6310,6311,6312,6314,6315,6331,6340,6342, 6347,6360,6419,6420,6423-6427,6444,6446, 6454,6458,6459,6471,6472,6506,6507,6511- 6513,6516,6517,6520,6521,6523,6526,6530, 6541,6556,6559,6560-6562,6564,6565,6567, 6674,6679,6686,6698,6704,6724,6726- 6730,6733-6738,6741,6744,6745,6750- 6752,6754,6755,6767,6778,6784,6785,6796, 6820,6827,6836, 6837,6850,6852,6862,6882

Cumhuriyet Hükümeti : 5773,6458

Cumhuriyet Türkiye : 5940

Cüneyd Bağdadi : 6173

Cüneyt Arcayürek : 5919

— Ç —

Çadır Köşkü : 5738

Çakırlar Çiftliği : 6034

Çalışma Bakanı : 6280

Çalışma Encümeni, Çalışma Komisyonu : 5543,5973

Çallı : 5757

Çanakkale : 5729,6078,6080,6510,6511,6843

Çandarlıoğlu Halil Paşa : 6593

Çankaya : 6031-6033,6035,6043

Çankaya Köşkü : 5911

Çankırı : 6074,6843

Çatalca : 6034

Çekirge Yolu : 6036

Çekmez : 6034

Çelik Palas : 6036

Çemişgezek : 6886

Çınar : 6341

Çırağan Sarayı : 5685

Çift Kurt Şirketi : 6848,6860

Çiftçi Topraklandırma Kanunu : 6401

Çin : 5944,6183-6185

Çocuk Esirgeme Kurumu : 5594,5628,5631,5634

Çorum : 6504,6505

Çorumlu İsmail : 6173

Çubuk : 6301

— D —

Daday : 5770

Dahiliye Komisyonu : 6259

Dahiliye Vekili, İçişleri Bakanı : 5507,6434

Damad Ferid : 5527

Danıştay Başkanı : 5886,6647

Danıştay Başkanlığı, Danıştay : 5840,5881,6400, 6647,6725,6810,6811

Daraflı Köyü : 6340

Davud : 6604

Davud Tai : 6173

Dayı Karacabey : 6623

Demirci : 6843

Demirperde : 5523,5527,5528,5994,5995,5997,5999, 6000,6164

Demokrasi : 5507,5520,5527,5528,5530,5531,5535, 5545,5797,5798,5948,6075,6076,6099,6100, 6123,6125,6126,6147,6159,6163,6167,6177, 6188,6190,6192,6222,6239-6241,6247,6248, 6268, 6273, 6295, 6296, 6305, 6308, 6314,6315,6317,6355,6373,6374,6378,6383, 6389,6394,6395,6406,6407,6411,6415,6417, 6421,6425,6429,6468,6474,6476,6496,6497, 6533,6534,6552,6554,6555,6557,6564,6566, 6609,6642,6658,6672,6673,6677,6679,6680, 6683,6685,6687,6728,6733,6735,6742,6744, 6747-6749,6755,6759,6762,6772,6773,6777- 6779,6783,6785,6786,6806,6834,6835,6865

Demokrat İktidar, D.P. İktidarı : 5517,5522,5532- 5534,5763,5773,6125,6127,6152,6246,6255, 6263,6272,6278,6281,6282,6285,6346,6362, 6365,6457,6464,6471,6514,6560,6661,6732, 6748, 6755,6827,6866

Demokrat Parti : 5503,5505-5510,5513,5519,5522, 5524-5526,5528,5529,5532,5534-5537,5547- 5549,5551,5552,5554,5556-5558,5560- 5564,5579,5748,5752,5755,5844,5845,5895, 5896,5905,5910-5914,5922,5986,5988,5993, 5998,5999,6042,6047,6053,6054,6063,6087, 6097,6125,6126,6130,6137,6144,6145,6148, 6153,6155,6159,6180,6186,6188,6189,6194, 6195,6228,6230,6238,6241,6259,6260,6261,

6263.6267.6269.6273.6275.6276.6280-
6283.6285.6288.6299.6305.6308.6312.6329.
6331-6333.6335.6342.6346.6362.6364.6365.
6373.6375.6378.6424.6425.6428-6430.
6436.6444.6447.6449.6454.6457.6461.6464.
6471.6472.6475.6480.6483.6504.6512.6523.
6524.6528.6532-6535.6538.6542.6545-
6548.6558.6560.6562.6563.6566.6665.6666.
6671.6678.6683.6698.6704.6733.6735.6737.
6747.6748.6751-6753.6755.6756.6761.6764.
6773.6774.6783.6803.6805.6810.6826.6843.
6852.6888
Demokrat Parti Hükümeti : 6081.6085.6131.6155.
6244.6332.6347.6359.6507.6544
Demokrat Parti Meclis Grubu : 6280.6289.6731.
6826.6828-6830
Demokratik : 5507.5510.5521.5530.5582.5816.5826.
5827.5846.5854.5948.6003.6070.6073.6075.
6076.6082.6135.6143.6147.6166.6168.6194.
6212.6215.6267.6274.6276.6278.6291.6295.
6302-6303.6305.6306.6311.6314.6315.6317.
6326.6354.6365.6387.6388.6393.
6395.6402.6405.6412.6414.6416.6421.6425.
6467.6469.6477.6482.6491.6492.6497.6518.
6530-6533.6538.6543.6544.6641.6642.6660.
6664.6684.6714.6720.6727.6737.6748-
6750.6756.6759.6760.6762.6763.6767.6777.
6785.6788.6843
Denizcilik Bankası : 6216.6703
Denizde Türkiye : 6635
Denizli : 5537.6518
Dersim Harekâtı : 6699
Devlet Demiryolları İstimlak Kanunu : 6400
Devlet Şurası Başkanlığı : 5872.5880.5882
Devlet Şurası. Şurayı Devlet : 5846.5871.5890.
5927.5958.5959.6109.6110.6357.6456.6464.
6818.6824
Devlet Osmanîye Tarihi : 6607
Devrekânî : 5770
Dırdıriye : 6173
Dışişleri Bakanı : 6219.6221.6241.6249.6252.6253.
6325.6330.6331.6539.6549.6659.6715.6718.
6766-6769
Dışişleri Bakanlığı. Hariciye Bakanlığı : 6038. 6102.
6104.6256.6328.6386.6647.6648.6708.6715.
6719.6766.6767
Dışişleri Komisyonu (Hariciye Encümeni) : 5543.
5973
Dil Tarih Coğrafya Fakültesi : 6200.6503

Dilekçe Komisyonu (Arzuhal Encümeni) : 5543.
5925-5927.5931.5932.5937.5939.5944-5950.
5951.5953.5956.5958-5960.5962.5963.5965.
5966.5968.5972.5978.5987.6008
Dimitri Oğlu Yani : 6057
Divanı Âli, (Yüce Divan) : 5803.5807.5810.5823.
5831.5838.5847.5923.5922.5981.6099.6343.
6495.6812.6818
Divanı Muhasebat : 5877.5878.5983.6080.6109
Divanı Muhasebat Encümeni : 5972
Divanı Muhasebat Reisi : 5889.6109
Divriği, (Divrik) : 5735.5738.5785.5918.6174
Diyadin : 6509
Diyanet İşleri Başkanlığı : 6130.6487.6488.6516
Diyarbakır : 5729.6025.6338.6341.6344.6504
Doğan Köymen (Giresun) : 5565.5579.5580
Doğu Bayazıt : 6498.6509
Doğu Bayazıt Camii : 6509
Doğu Karadeniz : 6703
Doğu Roma : 6604.6605
Dolmabahçe Camii : 6089-6091
Dolmabahçe İskelesi : 6090
Dolmabahçe Sarayı Kütüphanesi : 5649
Dolmabahçe Sarayı. Dolmabahçe : 5591.5596.5599.
5604.5608.5628.5641-5644.5647.5649-
5651.5653.5657.5659-5663.5665-5667.5669-
5671.5673.5674.5679.5680.5682.5684-
5687.5689.5690.5702.5709-5711.5715-
5717.5720.5722-5725.5727.5733.5744.
5746.5751.5752.5756.5780-5783.5785.5787.
5788.5790.5868.5870.5872.5873.5876.5880.
5892.5902.5906.5918.5919.5992.6028.6031.
6032.6059. 6069.6110.6112.6530.6635
Dörtöl : 6034.6035
Duguit (Dügi) : 5854.6418
Dumlupınar : 5527.6654-6657
Düğünlerde Men'i İsrifat Kanunu : 6397
Dünya Gazetesi : 6490
Dürrü Şehvar Hanım : 5729
Düveli İtilafîye : 5730
Düzce : 6511
Düzici : 6352
— E —
ECA Yardımı : 6709
Ebu Talib : 6171
Ecedoğan : 6036
Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun : 6397
Edimburg Dükü : 5906

Edirne : 6036.6173.6505.6617.6622.6623
Edirne Özel İdaresi : 6036
Edirnekapı : 6598.6599.6624
Edward Gibbon : 6607
Eftaleddin Tekiner : 5891.6111.6589
Eğirdir : 6035
Eğirdir Belediyesi : 6037
Eisenhower : 6749
Ekmekçibaş : 6577
Ekonomi Komisyonu : 5543
Ekonomi ve Ticaret Bakanı : 6083.6704.6828
Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı : 5959.6648.6705.
6707.6765.6806
Ekrem Baysal (Eskişehir) : 5514
Elazığ : 5976.6881
Elizabeth (İngiltere Velihtu) : 5754.5783
Elvan Kaman (Kırşehir) : 5514
Emekli Sandığı Kanunu : 5852.6399.6402.6405
Emeviler : 6612
Emin Kalafat : 6711.6712
Emine Azize Tınaz : 5982
Emine Özbek : 5983
Eminönü : 6435
Eminönü Mahallesi : 6018.6020
Emirber ve Seyis Neferleri Hakkında Kanun : 6402
Emlak ve Eytam Bankası : 6057.6058.6062.6844.
6845.6859
Emniyet Genel Müdürlüğü : 6319.6648
Emniyet Sandığı : 6845.6859
Emperyalizm : 6626
Emrullah Nutku (Erzurum) : 5506.5510.6738.6753
Ensarizade Hacı Celal : 6503
Enver Adakan : 6782
Enver Güreli (Ek. ve Tic. Bak.) : 6447.6451.6703.
6706
Enver Karan : 6101.6102.6105
Ercüment Damalı (Sivas) : 5512.5565.6741.6751
Ercüment Ekrem Talu : 5532
Ermeni : 6222-6224.6438
Ermenilik : 6227
Ernis : 6352
Erzincan : 5502.6073.6077.6078.6510
Erzurum : 6036.6237.6240.6247.6504.6505.6510.
6511.6843
Erzurum Özel İdaresi : 6036
Esad Kızı Fatma : 6171
Esat Budakoğlu (Balıkesir) : 5540
Esat Kerimol (Zonguldak) : 5514
Eshabı Kehf : 6735
Eski Roma : 6830

Eski Zamanlar : 6605
Eskişehir : 6652-6654.6849.6854.6859
Esman : 5854.5858
Et ve Balık Kurumu : 6706
Etem Menderes (Aydın) : 5579.6268.6269.6318.
6433.6434.6437.6440.6460.6490
Ethem Dalyanoğlu : 6021
Etibank : 6707
Export-Import Bank : 6709
Eyfel Kulesi : 6193
Eyüp : 6590.6592.
Eyüp Şahin (Denizli) : 5607.5797.5814.5861.6679
Ezanı Muhammediye : 6260
Ezher Camii : 5949
Ezher Üniversitesi, Ezher Medresesi : 5926-5928.
5930.5937.5938.5941.5942.5951.5953.5954.
5957.5959.5967.5968
Ezheriye : 6173

— F —

F.İ. Ouspenski : 6608
FAO Teşkilatı : 6705
Fahrettin Kerim (Vali) : 6435
Fahri Ağaoglu : 5954.5956.6784.6786
Fahri Belen (Bolu) : 5862.5980.5981.5984
Faik Ahmet Barutçu (Trabzon) : 5548.5557-5560.
5564.5572.5860.6220.6263.6305.6331.6374.
6376.6377.6426.6427.6541.6670.6672-6674.
6678.6683.6685.6686.6741.6756.6760.6766.
6767.6777.6785.6809
Faik Erbaş (Yozgat) : 5931
Faik Öke (İstanbul Defterdarı) : 6014.6018.6020.
6022-6026
Faik Reşit Unat (Neşriyat Müdürlüğü) : 6204
Fahri Rıfkı Atay : 5527.5529.6458.6490.6496
Fars : 5941.6605
Farsça : 6169
Faruk Erem, (Prof.Dr.) : 5563.6125.6408.6412
Fas : 6118
Faşist : 6412.6469
Faşistlik : 6475
Faşizm : 6131.6412.6467-6470
Fatih Camii : 6575-6577.6597.6609.6632
Fatih Külliyesi : 6592
Fatih Sultan Mehmet, (Fatih) : 6184.6461.6570.6571.
6574-6578.6583.6587-6590.6592.6593.6595.
6601.6602.6606-6609.6614.6615.6618.
6622.6624.6626-6630.6632.6634.6636-6638,
Fatih Tabhane Medresesi : 6592

Fatih Türbesi : 6576,6577
Fatihin Donanması ve Deniz Savaşları : 6635
Fatma Ağralı : 6057,6063,
Fatsa : 6477-6480,6482
Fatsa Kaymakamlığı : 6477
Fatsa Malmüdürlüğü : 6477
Fedaiyanı İslâm Cemiyeti : 6120,6467
Federal Rezerv Bankası : 6449
Fehmi Çobanoğlu (Erzurum) : 5559,5565
Felemenk : 5770,5830
Fener Patrikhanesi : 6572
Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl) : 5770,5797,5820-
5824,5837,5838,5843,5846,5850,5852,5855-
5857,5860,5914
Ferit Alpiskender (Diyarbakır) : 5547,5572,5581,
5583,5585,5586,5828,5845,5846,5862
Ferit Ayiter : 6408
Ferit Ecer (Niğde) : 5964
Ferit Kılıçlar (Muş) : 6087
Ferit Melen (Van) : 5522-5524,5564,6011,6032,
6300,6560,6680,6766,6770,6780,6789,6790,
6793-6795,6798,6799,6801,6804,6807,6809,
6810,6813-6815,6817,6826,6831,6838,6839,
6842,6844,6845,6847-6868,6870-6891
Ferit Tüzel (Samsun) : 5820,5880
Fethi Çelikbaş : 6373-6377,6379,6787
Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (Manisa) : 5528,5572,
5578,5580,5972,6153,6180
Fevzi Paşa : 6341
Fevzipaşa Mahallesi : 6035
Feyzi Boztepe (Ordu) : 5566,6083,6087,6186-6188,
6191-6193,6555,6556,6808,6887
Fikri Apaydın (Kayseri) : 5575,6097,6212,6213,
6218,6219,6527
Fikriye Erbul : 5983
Firuz Kesim (Samsun) : 5557,5558,6456,6861,
Florya Köşkü, (Florya Deniz Köşkü, Florya) : 5598-
5600,5603,5608,5654,5661,5663,5683,5684,
5703,5705-5707,5744,5781,5782,5786-5789,
5895,5902,5918,5919
Foster Dulles : 6715
Fransa : 5827,5838,5840,5846,5895,5889,5938,
5943,5948,6076,6133,6168,6365,6377,6385,
6444,6687,6708
Fransa Anayasası : 6385
Fransız : 6606,6611,6626
Fransız Devleti : 6253
Fransız Hükümeti : 6222,6223
Fransız İmparatorluğu : 5771

Fransız Parlamentosu (Fransız Meclisi) : 5854,5855,
5858
Fransız, Fransızlar : 5681,5746,5830,5841,5854,
5859,5860,6224,6231,6249,6322,6323,6449
Fransızca : 5605,5670,5730,5731,5733,5734,5856,
5903,6281,6883
Fredrick : 6585
Fuad Bey : 5647
Fuat Ağralı (Maliye Bakanı) : 5878,6010,6016,
Fuat Erciyeş : 6011
Fuat Güzaltan : 6101-6106
Fuat Hulusi Demirelli (İstanbul) : 5539
Fuat Köprülü : 6180,6209,6212,6217,6219,6249,
6497,6540,6541,6572,6658,6660,6661,6665,
6667,6671,6678,6684,6685,6707,6708,6714,
6716,6718,6719
Fuat Tuğcu : 5563
Fuzuli : 6795
Füruzan Tekil (İstanbul) : 5510

— G —

Gafur Soylu : 6408
Galata : 6623
Galata Mevlevihanesi : 6597
Galatasaray Lisesi : 6577
Gazali : 6171
Gazanferaga : 6577
Gazi Osman Paşa : 5730,6695
Gaziantep : 6426,6505,6510
Gaziosmanpaşa Türbesi : 6576
Gelibolu : 6321,6623,6635
Gelir Vergisi : 5518,6402,6805,6806,
Gelir Vergisi Kanunu : 6216,6402,6478
Gelirler Umum Müdürlüğü : 6878
Genç Türkler : 6473
Genel Katıplık Köşkü : 5786,5787,5918,5919
Genel Muhasebe Kanunu : 5602,5699,5707,5716,
5901
Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay : 6094,6095,
6102
Gentile Bellini : 6609
George C.Marshall (A.B.D. Dışişleri Bakanı) : 6707-
6709
Giresun : 6510
Göksu Deresi : 5632
Gönen : 6321
Gördes : 5675,6843
Gureba Hastahanesi : 6091,6095
Gülbahar Hatun : 6595

Gülbahar Sultan Türbesi : 6576
Gülşeniyeye : 6173
Gümrük Kanunu : 6404
Gümrük ve Tekel Bakanlığı : 5578,6648,6712,6713
Gümrük ve Tekel Komisyonu (Gümrük ve İhisarlar
Encümeni) : 5543,5973
Gümüşhane : 6505
Güneydoğu Anadolu : 6610
Gürcü Yusuf : 6652
Güvenlik Konseyi : 6249
Güzel Sanatlar Akademisi : 5690

— H —

H. Avni Göktürk : 6408
Habib Acemi : 6173
Hacıbayram (Kaftancıbaşı) : 6577
Hadi Hüsnü (İstanbul) : 5514
Hadi Uzer (Samsun) : 5862,6569
Hâkimiyeti Milliye : 5857
Hâkimiyeti Milliye Matbaası : 6035
Hakkı Saffet Tarı : 5982
Hakkı Tark Us : 6796
Hakkı Tonguç : 6347
Hakkı Ülgen : 6408
Hakkı Yemenciler (Çorum) : 5880
Haldun Tandoğan : 5992
Haliç : 6092,6592,6597,6618,6635,6641
Halide Edip Adıvar : 6179,6569
Halidiye : 6173
Halife : 5747,5780,5867-5870,5873
Halil Ayan (Bursa, Maliye Bakanı) : 5862,5890,6003,
6004,6006,6007,6012-6014,6110
Halil Nuri Yurdakul (Niğde) : 5840,6053,6054
Halil Özyörük (İzmir, Adalet Bakanı) : 5578,5994,
5999,6029,6030,6032,6093,6094,6116,6117
Halil Saruca : 6622
Halim Yağcıoğlu : 6441,6443,6698
Halis Tokdemir : 6505
Halit Zambun (Gümüşhane) : 5819,5825,5880
Halkevleri : 6054,6134,6268,6287,6313,6314,6446,
6729,6784,6820
Haluk Öğren (Av.) : 5998
Haluk Ökeren (Tokat) : 5550,5572,5828
Haluk Şehsuvaroğlu (Topkapı Müze Müdürü) : 6593,
6594
Halvetilik : 6173
Hamdi Bulgurlu (Ankara) : 5797,5814
Hamdi Orhon (Trabzon) : 6316,6725
Hamdi Sadı Özbek : 6460

Hamdullah Suphi Tanrıöver : 6278,6331
Hamit : 5983
Hamit Ali Yöney (Elazığ) : 5931,5932
Hamit Kalaya : 5981
Hamit Onat (Vali) : 6094
Hamit Sadı Selen : 6605
Hamit Şevket İnce (Ankara) : 5511,5550,5551,5554,
5555,5557,5559,5563,5564,5567,5802,5804,
5958,5969,5970,6307,6567,6733,6734,6757,
6758,6771,6809,6810,6818,6882,6887
Hammer : 6607
Hamza Bey : 6637
Hanardı Sokağı : 6036
Hanedanı Osmanî : 6057
Hanefiyye : 6173
Harbiye : 6576
Harbiye Bucacı : 6230
Haremi Şerif : 5729
Hasan Aktulga : 5740
Hasan Âli Vural (Çorum) : 5606,5740,5741,5750,
5759,5764,5775,5791-5793,5820,5826,5861,
5880,5894,5904,5907,5911
Hasan Âli Yücel : 6170,6347,6360,6456,6458,6459,
6461,6612
Hasan Basri Ebu Said İbni Cafer : 6172,6173
Hasan Cemal Sipahi : 6057
Hasan Hüsnü Erdem : 6258
Hasan Hüsnü Loster : 6258
Hasan Maksutoğlu (Edirne) : 5968
Hasan Osma : 6825
Hasan Polatkan (Maliye Bakanı) : 5855,5886,5888,
6017,6018,6043,6070,6071,6073,6076,6077,
6081,6097,6107,6108,6447,6448,6477,6481-
6484,6645-6647,6839,6863,6864,6870,6873,
6882,6886,6889,6890
Hasan Refik Ertuğ : 6428
Hasan Reşit Tankut (Hatay) : 6223-6227,6231-6235
Hasan Rıza Soyak (Cumhurbaşkanlığı Umumî Kati-
bi) : 6028,6032
Hasan Tahsin : 6001
Hasanoğlan : 6355
Hasanoğlan Köy Enstitüsü : 6355,6359
Haseki : 6577
Hasköy : 6092
Haşim Tathoğlu (Yozgat) : 5815
Hatay : 6008,6014,6016,6037,6223-6225,6228-6230,
6233-6235
Hava Kuvvetleri Komutanlığı : 5985
Haydar Alpagut : 6635

Haydarpaşa Lisesi : 6503
Hayıkoğlu Robert Murad : 5991
Hayrettin Türbesi : 6092
Hayriye Uysal : 6001
Hayvan Vergisi Tadilleri Kanunu : 6216
Hazer : 6513
Hazine : 5714,5737,5770,5888,5892,5982,5983,
5986,5999,6008,6009,6021,6032,6034-
6037,6044,6047,6057,6058,6108,6112,6295,
6297,6310,6450,6713,6751,6806,6807,6814,
6840,6841,6844,6852,6860,6873,6878,6883
Hazinei Hassa : 5604,5644,5647,5648,5670,5674,
5681,5715
Hazreti Adem : 6604
Hazreti Ali, İmam Ali : 6171-6173
Hazreti Cebrael : 6261
Hazreti İbrahim : 6158,6167
Hazreti Muhammed, (Hazreti Peygamber) : 6171,
6184,6618
Hemedan : 5677
Hereke : 5675,5676,5678,5681,5685,6843
Hereke Fabrikası : 5682
Herzeni Köyü : 6341
Hızır Bey (İstanbul Kadısı) : 6597
Hızırçavuş : 6577
Hicaz, Hicaz Yarımadası : 5526,5935,5946
Hidayet Aydınar (Konya) : 5548
Hikmet Bayur : 6128,6142,6158
Hikmet Geray : 6408
Hikmet Tanyu : 6456,6460
Hikmet-i Tarih : 6605
Hilafet : 5595,5596,5641,5761,5767,5868,5878,
5879,6057,6179,6642
Hilafetin Ilgasına ve Handedan Osmaninin T.C. Me-
maliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun :
5869
Hilkat-i Adem : 6605
Hilmi Uran : 6008,6010,6011,6014-6018,6022,6025
Himmet Ölçmen (Konya) : 5509,5788,5805,6087,
6290,6292,6295,6303,
Hindistan : 6040,6046,6054,6160,6453,6554
Hint Hilafet Cemiyeti : 6040
Hipodrom : 6036
Hiş : 6266
Histoire de l'Empire Byzatin : 6607
Hitler : 6297
Hitler Rejimi : 5524
Hizmet Gazetesi : 6794,6797
Hofer İlâncılık Şirketi : 6362,6363
Hollanda : 5846,6107,6708

Horasan : 5683,6237,6247
Hosta : 6102,6104,6105
Hrant Papazyan : 6014,6018,6019
Hristiyan Dini, Hristiyanlık : 6166,6172
Hristiyan, Hristiyanlar : 6024,6146,6165,6263,6593,
Hukuk Devleti : 6413-6415,6417,6419,6420,6468,
6738,6742,6759,6819
Hukuku Beşer Beyannamesi : 6253
Hulusi İbrahim Sadıkoğlu : 5981
Hulusi Köymen (Bursa) : 5511,5542,5543,5975-
5977,6101,6102,6652,6654,6655,6657
Hükümet Caddesi : 6036
Hürrem Sultan : 6070
Hürriyet Bucağı : 6329
Hürriyet Gazetesi : 5997,5998,6490,6503
Hürriyet İtilaf Fırkası : 6467
Hüsamettin Tuğaç (Kars) : 5554,6061,6068,6079,
6080,6497-6502,6504-6506,6511,6512,
6515,6517-6520
Hüseyin Akar : 6851,6860,6885
Hüseyin Balık (Zonguldak) : 6226,6333,6803,6804
Hüseyin Bulbudak : 6000
Hüseyin Cahit Yalçın (Kars) : 5531,5545-5564,5566-
5568,6147,6149,6151,6186-6194,6237-6245,
6248,6456,6461,6474,6506,6507,6687
Hüseyin Fırat (İçel) : 5512,5572,5932,6345
Hüseyin Hamit Benedam : 5982
Hüseyin Ortakçioğlu (Çorum) : 5547,5815,5932,
5968
Hüsnü Akyol (Ordu) : 6098-6100,6789,6807,6808,
6816,6817,6831,
Hüsnü Yaman (İstanbul) : 5501,5502,5512

— İ —

İhlamur Köşkü : 5686
İrak : 5526
İrak Devleti : 6251
İrkçılık : 6475,6476
İsparta : 6037,6474,6504,6518

— İ —

İbni Batuta : 5733
İbni Haldun : 6605
İbni Kemal : 6624
İbni Manisa (Mehmed Paşa) : 6587
İbrahim : 6001,6604
İbrahim Bey (Maliye Müfettişi) : 5870
İbrahim Boduroğlu : 6015
İbrahim Hakkı Konyalı : 6114,6115
İbrahim Halit Ulaş : 6001

İbrahim Kirazoğlu (Kayseri) : 5787,5788,5816
İbrahim Metinoğlu : 5740
İbrahim Muter : 5740
İbrahim Polatkan : 6860,6885
İbrahim Zahid Ceylani : 6173
İcra ve İflas Kanunu : 6009
İçel : 5502,6008,6014
İçişleri Bakanı : 5990-5993,6061-6063,6142,6237, 6274,6277,6318,6343,6401,6433,6438,6492, 6565,6725
İçişleri Bakanlığı, (Dahiliye Vekâleti) : 5570,5578- 5581,5878,5991,6090,6236,6379,6397,6400, 6403,6404,6457,6470,6567,6647
İçişleri Komisyonu (Dahiliye Encümeni) : 5543, 5973,6427,6428
İçtimaatı Umumiye Kanunu : 6270,6400
İçtüzük : 5546,5550,5561,5566,5608,5743,5744, 5751,5754,5757,5777,5779-5782,5784,5788, 5789,5794-5797,5799,5801,5805,5806,5809- 5821,5823-5825,5827-5836,5839,5841, 5843,5845,5849,5851,5852,5856,5858,5859, 5861-5864,5866,5867,5916,5917,5919,5922- 5924,5926,5929,5939,5944,5949,5950- 5953,5958,5960,5964,5967,5969-5973,5987- 5989,6002,6089,6094,6188,6213-6215,6217, 6219,6221,6262,6278,6299,6328,6344- 6346,6426,6438,6460,6497,6519,6527,6553, 6568,6569,6579,6580,6673,6720-6723,6740, 6741,6754,6760-6763,6777,6790,6798, 6807,6830, 6835,6838,6839,6869,6872,6887
İdareî Örfiye (Örfî İdare) : 6290,6458,6666,6678, 6777,6820
İdareî Umumiye Vilayet Kanunu : 6400,6403
İğrikapı : 6587
İhsan Arar : 6407
İhsan Köknel : 6408
İhsan Sungu : 6203
İhsan Şerif Özgen : 5878,6064-6067,6077,6078
İkdam Gazetesi : 5728
İkinci Dünya Harbi, (İkinci Cihan Harbi) : 5527, 5784,5791,5917,6077,6384,6390,6554
İkinci Halife Ömer : 6165
İkinci Mahmut : 6091
İkinci Selim : 6643
İkinci Sultan Bayazid : 6590,6624
İkinci Sultan Mehmet : 6612,6617
İkinci Wilhelm : 6585
İktisadî Devlet Teşekkülleri : 6217,6646,6647,6792, 6808,6815,6818

İktisat Encümeni : 5973
İlhami Sancar : 6420
İmam Gazali : 6173
İmamı Azam : 6172
İmparatorluk : 5855,6092,6367,6770
İncil : 6133
İngilizce : 5605,5732,5903,5938,5946,6281,6390
İngilizler, İngiliz : 5527,5730,5838,5846,6266,6376, 6387,6388,6390,6436,6449,6635,6689
İngiltere : 5938,5948,6031,6076,6133,6168,6324, 6364,6365,6383,6385,6444,6534,6609,6708, 6719,6829,6869
İngiltere Hükümeti : 6364
İngiltere Parlamentosu : 5827,6383,6756,6829,6834
İnönü Ansiklopedisi : 6202
İnönü Mahallesi : 6018,6020
İnönü Muharebeleri : 6653
İnönü Stadyumu : 6090
İnönü Şehitliği : 6652,6653
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi : 6123,6175, 6384-6386,6388,6390,6714-6716
İradei Milliye, (Millî İrade) : 5913,6177,6749
İran : 5730,5731,6165,6166,6239,6240,6467,6611
İranlılar : 6604
İrfan Aksu (Isparta) : 6463
İrfan Ferit Alpaya (Mardin) : 5689
İrtica : 6123-6125,6127-6129,6133-6138,6140, 6143,6145,6147-6157,6162-6164,6166-6168, 6174-6177,6181,6182,6272,6301,6398,6470- 6472,6507,6516
İrticai : 6267,6287,6291,6292,6525,6729
İrtikap ve İrtişa Kanunu : 5986
İsa : 6166,6604
İshak Paşa : 6623
İşkân Genel Müdürlüğü : 6502
İşkân Kanunu : 6237
İskandinavya : 6076
İskender : 6604
İskenderun : 6224,6231
İskolastik : 6173
İslahiye : 6234
İslâm : 5729,5730,5940-5942,6127,6128,6132,6140, 6153,6165,6170,6181,6258,6260,6265,6441, 6443,6467,6486,6573,6593,6594,6605,6617, 6618,6626,6627
İslâm Ansiklopedisi : 6209,6210
İslâm Demokrat Partisi : 6470

İslâm Dini, İslâmlık : 5925,5941,5950,5952,5956,
5962,6123,6163,6165,6172,6173,6185,6255,
6266,6362
İslâmiyet : 5940,5942,6146,6174,6184,6362,6642
İsmail Aşkın (Bilecik) : 5607,5790,5919,5931
İsmail Berkok (Kayseri) : 5965
İsmail Hakkı Çevik : 6097
İsmail Hakkı Uzunçarşılı : 6209
İsmail Kunter (Beyoğlu 6.Noteri) : 6028,6032
İsmail Rüşti Aksal : 5537
İsmail Sabuncu : 5981
İsmail Vehbi Berk : 6408
İsmailoğlu Ali : 5983
İsmet İnönü (İnönü, İsmet Paşa, Millî Şef) : 5519,
5520,5528,5778,5785,5906,5910,5918,6001,
6031,6032,6041,6042,6044,6046,6054,6055,
6057,6058,6062,6063,6069,6077-6081,6084,
6086,6087,6137,6142,6191,6193,6268,6270-
6274,6277,6283,6285-6291,6293-6297,6300-
6303,6305,6307,6310-6312,6314-6317,6340,
6458,6483,6512,6513,6520-6525,6527,
6528,6532,6534,6535,6538,6539,6541,6545,
6547,6550,6551,6560,6642,6721-6724,6726,
6728,6731-6736,6741-6743,6746,6747,6751-
6753,6758,6785
İsmet Olgaç (Amasya) : 5550,6344
İsmetpaşa Kız Enstitüsü : 5995
İspanya : 6708
İsrail, İsrail Devleti : 6362,6363,6461,6462
İstanbul : 5502,5523,5531,5534,5537,5588,5590,
5591,5595,5606,5607,5611,5641,5728,5733,
5743,5749,5751,5755-5757,5761,5767,5768,
5780,5781,5784,5787,5860,5868,5889,5894,
5898,5911,5913,5914,5917,5954,5990,5991,
6006,6010,6013,6015,6017,6018,6020-6023,
6037,6053,6056,6058,6062,6064,6069,6089-
6092,6095,6107,6109,6118,6131,6140,6150,
6158,6165,6179,6184,6195,6197,6198,6203,
6207,6210,6276,6277,6290,6305,6323,6328,
6332,6340,6362,6364,6379,6420,6435,6438,
6457-6461,6467,6496,6504,6505,6508,6510,
6530,6537,6564,6565,6568-6577,6583,
6586,6588,6589,6591-6598,6600,6601,6602,
6604-6608,6610,6611,6617,6618,6621,6623-
6631,6633-6636,6656,6734,6773,6774,
6786,6788,6791-6793,6804,6805,6820,
6822,6824-6826,6843,6860,6874,6879,
6881,6883

İstanbul Belediyesi : 5651,5683,6058,6090,6091,
6398,6549
İstanbul Boğazları : 6621
İstanbul Defterdarlığı : 5644,5688,5868,5875
İstanbul Deniz Müzesi : 5878
İstanbul İl Özel İdaresi : 6399
İstanbul Lisesi : 6503
İstanbul Müftülüğü : 5690
İstanbul Patrikliği : 6626
İstanbul Süleymaniye Medresesi : 5940
İstanbul Tarım Müzesi : 5878
İstanbul Ticaret Odası : 6883
İstanbul Üniversitesi : 6152,6426,6595,6600,6605,
6705
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi : 5649
İstanbul Valiliği : 6020,6059,6568,
İstanbul Valisi : 5870,5871,5879
İstibdat : 5992,6459
İstiklâl Caddesi : 6018,6021,
İstiklâl Gazetesi : 6439,6440,6695-6697,6699
İstiklâl Harbi : 5746,5780,6015,6040,6054,
İstiklâl Mahkemesi : 6560,6777
İstislâk Kanunu : 6002
İsveç : 6708
İsviçre : 5941,6011,6074,6143,6385,6631,6854,
İsviçre Medeni Kanunu : 6144,6262,6377
İş Bankası : 5983,6031-6033,6035,6043-6047,6054,
6860
İş Kanunu : 6216,6283,6401,
İşçi Partisi : 5846
İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hak-
kında Kanun : 6399,6402,
İşletmeler Bakanı : 6704
İşletmeler Bakanlığı : 5581,6648,6705,6713,6714,
İtalya : 5943,6055,6412,6444,6467,6708
İtalyan Ansiklopedisi : 6607
İtalyan Ceza Kanunu : 6412
İtalyanca : 5605,5732,5903,
İtibarı Millî Bankası : 6046
İttihat ve Terakki : 6473
İzaleî Şekavet Kanunu : 6397
İzmir : 5671,6006,6010,6013,6037,6038,6042,6085,
6272-6274,6281,6283,6285,6286,6288-6290,
6295,6296,6307-6309,6315,6329,6352,
6426,6438,6442,6505,6510,6538,6726,6727,
6731-6733,6735,6736,6738,6741,6743,
6744,6746,6753,6758,6788,6791-6793,6843,
6881,6883
İzmir Belediyesi : 6037
İzmit : 6179,6180,6510

İzmit Kâğıt Fabrikası : 6087
İznik : 6610
İzzet Akçal (Rize) : 5865
İzzet Akın (Van) : 6236,6237,6243
İzzet Akosman : 6591,6592,
İzzet Fuat Paşa : 5872

— J —

Jan Göttenberg : 6585
Jandarma Genel Komutanlığı : 6319
Japon : 5732
Japonya : 6074,6320,6453
John Bricker : 6715
Jüstinianüs : 6607

— K —

K. Mikeş : 5767
Kâbe : 5672,5886,6171
Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun : 6398
Kadırga Parkı : 6577
Kadirlik : 6173
Kadriye Yurtman : 6000
Kahire : 5926-5928,5935,5955,5967,5968,6077,
6078,6081, 6084,6086,6766,6767
Kalaba Köyü : 6488
Kalaba Yapı Kooperatifi : 6876
Kalde : 6442
Kalender Gazetesi : 6695-6699
Kâmil Boran (Mardin) : 5880,5906,5912,5915,5916
Kâmil Gündüş (Kayseri) : 5572,5776,5780,5786-
5789,5795,5798,5804,5807-5809,5813,5817,
5818,5878,5906,5912,5916,5919,5920,5923,
5924
Kâmuran Çuhruk : 6457
Kâmuran Kokay : 5983
Kamusu Osmanî : 5552,5729
Kaniye Savaşı : 6695
Kanunî Sultan Süleyman : 6643
Kanunu Esasi : 5881,6259,6473
Kanunu Medenî : 6265,6266
Kapitülasyonlar : 6385,6663
Karabaş Köyü : 6340
Karabaş Veli : 6173
Karacabey Harası : 5878
Karacapaşa : 6593
Karadeniz : 6217,6289,6477,6701,6702,6704,6707,
6735,6738
Karadeniz Ereğlisi : 6706
Karaköprü : 6338
Karaköse : 6497,6509

Karayolları Genel Müdürlüğü : 6319
Kardinal İzidar : 6617
Karl Marx : 6356
Karlıman Pasajı : 6018,6021
Karlo : 6010
Karpat : 6628
Kars : 5502,5554,5555,5564,6189,6191,6501,6503-
6505,6797
Karşılıklı Güvenlik Yardım Teşkilâtı : 6707-6709
Kasap İlyas : 6577
Kasım Gülek : 5537,6512,6658-6660,6663-6665,
6670,6672,6674-6678,6684,6686,6824
Kasım Küfrevî : 6734,6739,6741
Kasımpaşa : 6092,6594
Kastamonu : 5502,5768,5770,5778,5908,5910,5914,
6505
Kâtip Çelebi : 6602,6603
Kâtip Kasım : 6577
Katolik : 6041,6608
Katon : 6830
Kaymakam Naci Bey : 6166
Kayseri : 6174,6505,6843
Kayzer : 5526
Kazgani Sadi : 6577
Kâzım Arar (Çankırı) : 5796,5814,5947,5948,6769,
6890
Kâzım Karabekir Paşa : 5728,5876
Kâzım Kartal : 6478
Kâzım Özalp : 6045
Kemal Arar : 6407
Kemal Atakurt (Çankırı) : 6769
Kemal Ataman (Konya) : 5565
Kemal Çeliker : 5534,5536,
Kemal Demiralay (Isparta) : 6084
Kemal Gedelgeç : 6057,6058,6062,
Kemal Özçoban (Afyonkarahisar) : 5785,5804,5806,
5920,5922,6569,6811-6813,
Kemal Paşa : 6577
Kemal Pilavoğlu : 6117,6118,6158,6160,6161,6173
Kemal Şen : 5983
Kemal Türkoğlu (Mardin) : 5569-5571,5573,5575,
5579-5586,6222,6324,6325,6327,6330-
6335,6676,6724,6760-6762
Kemal Yörükoğlu (Gümüşhane) : 6236-6238,6246
Kemal Zeytinoğlu : 6702
Kemaliye : 6173
Kenan Öner : 6360,6456,6461
Kenan Yılmaz (Bursa) : 5513
Kerbelâ : 6823

Kerim Kisaer : 6034
Kesep Köyü : 6227
Keşan : 6321
Keşaf Mehmet Kurkut : 6569
Kıbrıs : 6718,6719
Kılıç Ali : 6113
Kırkağaç : 6269
Kırklareli : 6504
Kırmızı Köşk : 5786,5787,5918,5919
Kırşehir : 6138-6140,6510,6763,6764
Kışlak Köyü : 6228
Kızıl Rusya : 6131
Kızılay Kurumu (Hilâli Ahmer) : 5982,5985,6073, 6179
Kızılcahamam Belediyesi : 6036
Kızılçullu Köy Enstitüsü : 6352
Kilercibaşı Şükrü : 5869
Kocamustafapaşa : 6587
Koçarlı : 6510
Kolombiya Üniversitesi : 5957
Komünist Partisi : 6357,6360
Komünist, Komünistler : 5946,5948,6024,6134, 6136,6137,6139,6140,6156,6164,6165,6176, 6244,6280,6281,6309,6325-6327,6330, 6332,6335,6355,6457,6467,6526,6547
Komünistlik : 5951,6689,6690,6692
Komünizm : 6125,6126,6129,6131,6134-6137,6163, 6183,6326,6346,6357,6358,6361,6468,6470, 6514,6659
Konak Oteli : 5992
Konya : 5863,6037,6038,6157,6174,6437,6505, 6510,6511,6784
Konya Belediyesi : 6037
Konyalı Delibaşı : 6654
Kore : 5521,5526,5528,6138,6268,6299,6306,6320, 6325,6326,6328,6330,6331,6333-6335,6497, 6512,6533,6536,6537,6540,6541,6545,6550, 6571,6724,6750
Kore Harbi : 6303,6326,6329
Kostantaniye : 6617
Kostantin XI. : 6606-6608
Köse Hacı Bekir : 5985
Köy Enstitüleri : 6346-6348,6353,6354,6357-6360, 6690-6692
Köy Enstitüleri Dergisi : 6357
Köy Kanunu : 6400
Krallık Rejimi : 5855
Kremlin : 6134
Kritolovulos : 6636,6637

Kubilay : 6150
Kubilay Vakası : 6179
Kudret Gazetesi : 6077,6078,6729,6782
Kudüs : 6627
Kuleli Köşkü : 6069
Kumanlar : 6621
Kumrulumescid : 6597
Kur'anı Kerim : 5733,6126,6128,6131,6133,6146, 6165,6255,6261,6266
Kutbuttın Ebheri : 6173
Kuvayı Milliye : 6114,6128
Kuzat Mektebi : 6255
Kuzey Afrika : 6610
Küçüksu Kasrı, (Küçüksu Köşkü, Küçüksu) : 5643, 5763,5764,5780
Kürdistan : 6441,6491
Kürşat Mecmuası : 6461
Kürt, Kürtler : 6440-6442,6491,6495
Kürtçe : 6442,6443
Kütahya : 6438,6510,6511
— L —
Lâik : 6268
Lâiklik : 6123,6124,6131-6133,6149,6176,6177, 6179,6260,6261,6272,6470
Lala Paşa : 6232
Lâleli Cami : 5764
Langa : 6634,6635
Larousse Ansiklopedisi : 5856,6607
Latif Aktüzüm (Kars) : 5548
Latin : 6617
Latince : 6169
Laz İsmail : 6652
Leh : 5771
Lenin : 6356
Leonida Demegenegos : 6019,6020
Les Grandes Figüres : 6628
Levent : 6874
Liberal : 6447
Liberasyon : 6448,6452,6453
Locke (İngiliz Filozofu) : 6382
Londra : 5538,5942,5945,6074,6270,6271,6309, 6385,6609,6756,6824,6883
Londra Radyosu : 6658-6660,6686
Lozan : 6193
Lozan Konferansı : 5729
Lozan Sulhü, (Lozan Barışı) : 6179,6193
Lübnan : 5935,6250
Lübnan Hükümeti : 6250
Lütfi Çetinkaya : 6329
Lütfi Efendi : 6211

Lütfi Fikri Bey : 5851
Lütfi Kırdar : 6027.6060.6062.6601
Lütfi Tarihi : 6211
Lütfi Ülkümen (Aydın) : 5513

— M —

M. Osman Dostel : 6408
M. Remzi Bucak (Diyarbakır) : 6084.6438.6440.
6446
M. Tuncer : 6425.6432
M. Turhan Tan : 6197.6203.6208
M. Robert Linzler (Robert Linzler) : 5889.6109
MSA Yardımı : 6709.6710
Maaş Kanunu : 5576.5577.5582.5586
Macar : 5771.6617
Macuncu Çiftliği : 6034
Maçka : 6056.6059.6060
Mahmud Paşa : 6597
Mahmut : 6001
Mahmut Erbil (Kırklareli) : 5511
Mahmut Güçbilmez (Bolu) : 5800.5804.5815.5817.
5818.6202.6861
Mahmutlu : 6034
Makbule Atadan : 6053
Makbule Baysan : 6028.6031.6036.6037.6039.6043-
6045
Malatya : 5502.6308.6341.6366.6471.6843.6881
Maliye Bakanı (Maliye Vekili) : 5871.5878.5885.
5886.5889.5890.5893.6005.6006.6009-
6013.6015.6024-6026.6043.6047.6071.6081.
6084.6086.6109.6110.6114.6477.6481.6484.
6645.6838.6839.6853.6854.6857.6859.6861.
6872. 6875.6880-6882.6884.6889.6890
Maliye Bakanlığı (Maliye Vekâleti) : 5588.5590.
5595.5608.5640-5642.5644.5652.5700.5723.
5740.5754.5761.5780.5781.5847.5870.5871.
5875.5878.5885.5886.5888-5891.5997.6003.
6004.6007.6010.6013.6014.6018.6023.6025.
6047.6057.6070-6072.6076.6108-6111.6448.
6483.6648.6878.6890
Maliye Komisyonu : 5543.6840
Maltepe : 6861.6865.6885
Manifest : 6357
Manisa : 5502.6085.6269.6270.6273.6274.6281.
6285.6289.6315.6504.6505.6510.6726-
6728.6731.6733.6736.6737.6739.6744.6760
Maraş : 6505
Mardin : 5502.5730.6338.6341.6510.6725
Margiros Ohanyan : 6021
Marmara : 6435

Marshall yardımı : 6709
Marshall Plânı : 6709
Maruf Kerhi : 6173
Mason : 6362.6363
Masonluk Cemiyeti : 5952
Matbuat Kanunu : 6306.6331.6423
Mavi Köşk : 5786.5918
Mazhar Doğan : 6848.6849
Mazhar Özsoy : 6331
Mazhar Sadık : 6860
Mecdet Alkin (Kütahya) : 5573.6330.6434.6551.
Mecelle : 6183
Mecit Bumin (Çoruh) : 5797.5814.
Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu (Hesapları
İnceleme Komisyonu) : 5543.5588-5590.5595.
5596.5602.5607.5656.5688.5689.5697.5699-
5701.5704.5706.5710.5712.5713.5715.5718.
5738.5740.5751-5753.5755.5763-5765.6782.
5784.5788.5791.5793.5795.5796.5798.
5802.5805.5809.5813-5815.5820.5823.5824.
5826.5827.5835-5837.5861-5864.5866.5885.
5889.5894.5896.5898.5901.5904.5907.5910.
5916.5920-5922.5924.5972. 6067.6110
Meclis Kütüphane Encümeni : 5972
Meclisi Mebusan : 5611.5676.5838
Medeni Kanun. (Kanunu Medeni) : 6028.6032.6039.
6092.6135.6143-6145.6175.6177.6183.6260.
6262.6377.6818
Medineî Münevvere : 5728
Mehdi : 6152
Mehmet Akın : 6408
Mehmet Aldemir (İzmir) : 5981
Mehmet Ali Sebük : 6418
Mehmet Bin Murat Han : 6609
Mehmet Daim Süalp (Siirt) : 5565.5566.5810.5848.
5849.5851.5863
Mehmet Elik (Kordis Köyü Muhtarı) : 6725.6726
Mehmet Emin Bilgin : 6001
Mehmet Enginün (Edirne) : 5548.6344
Mehmet Ferit Renda : 6001
Mehmet Kâmil Boran (Mardin) : 5608.5741.5743.
5744.5746.5750.5752-5754.5766-5769.5771.
5773.5782.5783.5785-5794.5798.5820-5824.
5835.6199.6525.6565-6568.6570.6571.
6573.6575.6578-6580.6673. 6683.6684.6725
Mehmet Kartal (Malatya) : 5790.5919
Mehmet Külahlı : 6460
Mehmet Metin Örenalp : 6443
Mehmet Özbey : 5511
Mehmet Özdemir (Kayseri) : 5815.6277.6285.6671

Mehmet Rifat : 6057
Mehmet Sadık Eti : 6766,6802
Mehmet Süreyya : 6210
Mehmet Şevki Sirmen : 6001
Mehmet Varnalier : 6001
Mehmet Zeki Pakalın : 6196,6197,6199,6207,6208
Mehmet Zühtü : 6000
Mekki Hikmet : 6027
Mekki Said Esen : 6161
Melek Tekçe : 6034
Memur ve Hizmetlilerden Mal Beyannamesi Alınması Hakkında Kanun : 6402
Memurin Kanunu : 5576,5849,6397,6398,6405
Memurin Kanununa Ek Kanun : 6405
Men'i İsrifat Kanunu : 6427
Menemen Olayı : 6093,6129,6135
Meriç Köprüsü : 6072
Merkez Bankası (Cumhuriyet Merkez Bankası) : 5878,5885-5892,6070-6073,6076,6108-6112,6447-6451,6533,6539
Mersin : 6016,6552-6555,6557,6559,6561
Mersin Limanı : 6548
Meryem : 6166
Mesken Yapımını Teşvik Kanunu : 6840
Mesut Güney (Çoruh) : 5547
Meşrutiyet : 5565,5731,5838,6092,6259,6472,6473,6584
Metin Ergin : 6588,6590,6593,6595,6597,6600,
Mevlevilik : 6173
Mısır : 5526,5935-5947,5951,5966,6011,6253,6254,6256,6593,6767,6768
Mısır Hıdivi : 6053
Mısır Hükümeti : 5937,6253,6766-6768
Mısır Milleti : 5942
Mısri Hacı Baba : 6173
Mihran Ohanyan : 6020,6021,
Mihri : 5992
Millet Çiftliği : 6034
Millet Gazetesi : 6858
Millet Partisi : 5505,5506,5508,5509,5513,5537,5538,6126,6153,6157,6181,6363,6428,6472,6763-6765
Millet Partisi Meclis Grubu : 6818
Milletvekili Seçimi Kanunu, (Seçim Kanunu) : 5502,5503,5505-5510,5512,5518,5523,5525,6402
Millî Eğitim Bakanı (Maarif Vekili) : 5775,5785,5888,5905,5909,5918,5925,5927,5929,5932,5937,5939,5941,5947,5960,5962,5963,5967,

6069,6108,6196,6197,6202,6203,6207-6209,6256,6322,6323,6346,6347,6359,6361,6368-6371,6457,6575
Millî Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekâleti) : 5728,5757,5777,5928,5933,5937-5941,5954,5957,5958,5967,6066,6090,6198,6199,6211,6254,6258,6265,6322,6347,6357,6360,6361,6443,6590,6594,6595,6609,6648
Millî Eğitim Komisyonu (Maarif Komisyonu) : 5940,5947,5962,5963,5966,5973
Millî Eğitim Şurası : 6367,6368
Millî Emlâk Müdürlüğü : 6108
Millî Emniyet Teşkilâtı : 6027
Millî Hâkimiyet : 5530,5855
Millî İrade : 5536,5541,5975,5976,5979,6075,6274,6279,6285,6296,6361,6421,6508,6564,6869
Millî Korunma Kanunu : 5542
Millî Mücadele : 6054,6143,6193,6239
Millî Müdafaa İstimlâk Kanunu : 6428
Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu : 6701
Millî Saraylar : 5590,5593,5595,5596,5599-5603,5606,5611,5615-5618,5623,5626-5628,5632-5634,5641,5642,5652,5657,5680,5686,5689,5691,5693,5696-5701,5704-5707,5712-5716,5718,5720-5723,5725,5727,5734,5738-5740,5750,5752,5753,5755-5757,5762-5766,5776-5778,5784,5791,5794,5796,5814,5818,5824,5826,5829,5835,5853,5862-5866,5875,5877,5879,5888-5891,5894-5896,5898,5901,5904,5907,5908,5910,5916,5917,5920-5922,5924,6064,6067,6108,6110,6111
Millî Savunma Bakanı : 5528,6069,6102,6486,6653,6656
Millî Savunma Bakanlığı (Millî Müdafaa Vekâleti) : 5688,5927,5930,6090,6091,6094,6101,6105,6352,6370,6371,6404,6405,6440,6647,6648,6653-6657
Millî Savunma Komisyonu (Millî Müdafaa Encümeni) : 5543,5963,5973,6428
Milliyet Gazetesi : 5907,6804,6805,6822
Milliyetçiler Derneği : 6474-6476
Milliyetçilik : 6131,6467-6470,6472,6475
Mimar Gıyas Camii : 6598
Mimar Sinan : 6072
Miralay Sadık : 5522
Mirmiroğlu : 6635-6637
Mithat Benker (İstanbul) : 5548,5828
Mithat Paşa : 6158
Molla Ömer : 5747
Molla Süleyman Cami : 6498

Moloçkof (Sovyet Hariciye Nezareti Protokol Müdü-
rü) : 6103
Monte Karlo Radyosu : 6537,6542,6549,6550
Mora Şibihceziresi : 6627
Moskof : 6125,6134,6507,6556
Moskova : 5522,5526,5753,6102,6104,6105,6625,
6626,6631
Moskova Elçiliği. (Moskova Sefareti) : 5667,5897
Moskova İlim Akademisi : 6361
Moskova Radyosu : 6361
Moskova Üniversitesi : 6356
Muammer Alakant (Zonguldak) : 5828,5840,5850,
5853,5856,5860,5861,5863,5988,5989,6268-
6270,6276-6279,6282-6285,6288,6290,6291,
6325-6327,6331-6333,6362,6701,6826-6828
Muammer Obuz (Konya) : 5550,6345
Muharrem Tuncay (Balıkesir) : 5772,6814
Muhasebei Umumiye Kanunu : 5742,5759,5760,
6005
Muhittin Bey (Fen Memuru) : 5997,5998
Muhittin Denici : 6408
Muhittin Erener (İzmir) : 5572
Muhittin Özkefeli (Samsun) : 6815
Muhlis Bayramoğlu (Ankara) : 5880
Muhlis Tümay (Başkanvekili) : 6186,6187,6192,
6345
Muhtar Acar (Sinop) : 5514
Muhtar Başkurt : 6848,6849,6853,6854,6856,6860
Muhtar Ertan (Bitlis) : 6086
Murad Ali Ülgen (Konya) : 5559,5747,5752,5754,
6067,6295,6303,6489,6671,6672,6793,
6808,6809
Murad Paşa : 6597
Muradiye : 6509
Murat Atılğan : 6848,6849,6860,6882-6884
Murat İzzet : 6001
Murgul Bakır İşletmesi : 6707
Musevî : 5994,6146,
Musevilik : 6258
Mussolini 6467,6469
Mustafa : 5982,6001
Mustafa Abdülhalık Renda : 5871
Mustafa Ekinci (Diyarbakır) : 6023,6093,6094,6096,
6097,6336-6338,6344,6445,6495
Mustafa Gülcügil (Denizli) : 5796,5814
Mustafa Kâzım : 6000
Mustafa Maden : 6480
Mustafa Muğlalı : 6093-6095,6097
Mustafa Nazlı : 5998

Mustafa Nuri Okçuoğlu (Bingöl) : 5547
Mustafa Remzi Bucak : 6697-6699
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon) : 5940,5947,
5962,5965
Mustafa Sagır : 6041
Mustafa Seniğ Atayurt : 5981
Mustafa Sürmeli : 6018,6022,6025
Mustafa Tekkanat (Muamelât Memuru) : 6433,6434
Mustafa Zeren (Erzurum) : 5800,5811,5880,5920,
5923,6108
Muş : 5502,6433,6435,6438,6505,6510
Mutahhara Polatkan : 6851
Muvaffak İhsan Garan : 6134
Muzaffer Ali Mühto (Kastamonu) : 5931,5932
Muzaffer Kayalibay : 5990,5992,5993
Muzaffer Kurbanoğlu (Manisa) : 5572,5829
Muzaffer Önal (Tokat) : 5560,6741
Muzaffer Us : 6456
Müçteba İştin (Balıkesir) : 5513,5862
Müfit Erkuyumcu (Balıkesir) : 5823,5963,5965,5966
Mükerrem Sarol (İstanbul) : 5528,5952,6099,6105,
6226,6502,6560,6800,6801,6804-6807,6886
Mükrimin Halil Yinanç. (Prof.) : 6593
Mümtaz Faik Fenik : 5922,6130,6136,6140,6160,
6168,6179,6183,6185,6468,6470,6472,6630
Münakalât Encümeni : 5973
Münevver Ökte : 6019,6020
Münire Doğruer : 6001
Müslüman, Müslümanlar : 5941,5946,5956,5961,
6047,6120,6135,6141,6145,6146,6149,6153,
6156,6157,6158,6184,6249,6258,6261,6263,
6264,6266,6362,6396,6443,6473,6487,6489,
6579,6617,6618
Müslümanlık : 6128,6169,6265
Mütezile : 6172
Müzeyyen Gedelgeç : 6057

— N —

NATO : 6571
Naci Eldeniz, General (Seyhan) : 6166
Naci Kum (Adana Müzesi Müdürü) : 6174
Nadir Nadi : 6163
Nafia Encümeni : 5973
Nail Geveci (Aydın) : 5513
Nakşibendilik : 6173
Napolyon : 5729
Naşide Kalaycı : 5981
Naşit : 5717
Naşit Fırat (Ordu) : 5989,6031,6038-6041,6190,
6263,6285,6677-6679
Natık Poyrazoğlu (Muğla) : 5514

National Gallery : 6609
Nazım Hikmet : 6178
Nazım Önen (Diyarbakır) : 5857,6108
Nazi Almanyası : 6585,6854
Nazilli : 5518
Nazlı Tıbar : 6344
Nebile : 6031,6043,6045,
Necati Tacan (Korgeneral) : 6656
Necdet Açıkanal (Urfa) : 5966
Necdet Aras (Bingöl) : 5968
Necdet İncekara (İzmir) : 5804
Necdet Yılmaz (Bursa) : 5862
Necip Bilge (Niğde) : 5823,5829,5841,5843,5844,
5846,5849,5857,5862,6345
Necmi İnanç : 6851
Nedim (Şair) : 6208
Nedim Ökmen : 6578
Nemrud : 6442
Nerime Vefa : 6001
Nesibe Çavaş : 5983
Neşet Ömer İrdelp (İstanbul) : 6028,6032
Neşet Yurdakul : 5985
Nevzat Tandoğan : 5992
New-York Times : 6513,6514
Nezihe : 6001
Nezihe Araz : 6609
Nezihe Fazilet : 6000
Niğde : 6341,6504,6505
Nihal Adsız : 6457,6460
Nihal Ere : 5983
Nihat Erim : 5537,6145,6430,6511,6835
Nihat İyriboz (Çanakkale) : 6286,6671
Nikola Barbaro : 6636
Nişancı Mehmetpaşa : 6577
Nitoras (Amiral) : 6617
Niyazi Karakazan : 6408
Niyazi Ünal Alıcılı (Yozgat) : 5548
Nizamettin (Deniz Albayı) : 5869
Norveç : 6708
Noter Kanunu : 6398
Nuh : 6604
Nuhbet ül-Vekayi : 6210
Nurettin Arslan (Mülkiye Müfettişi) : 6338
Nurettin Barut (Bitlis) : 5513
Nurettin Ertürk (Sivas) : 5548
Nuri Özsan : 6579
Nurullah Esat Sümer : 5890,6110
Nurullah Kunter : 6177
Nuruosmaniye : 6576
Nusret Kirişcioğlu (Çanakkale) : 5514,5862
Nüfus Kanunu : 6396

— O —

Of Köyü : 6341
Oğuzlar : 6621
Okmeydanı : 6207
Olga : 5992
Orak Apartmanı : 6861,6885
Ordu : 5502,6137,6478,6479,6505
Ordu Gazetesi : 6479
Orhan Çapçı (Vakıflar Gen.Md.Yrd.) : 6089,6090
Orhan Fahri Köprülü (Dr.) : 6211
Orman Kanunu : 6432
Orta Şark. (Orta Doğu) : 5538,6172,6249-6253
Ortaçağ : 6134
Ortadoğu Pakı : 5538
Ortaköy : 5874,6564,6565
Ortodoks : 6608
Osman Bölükbaşı (Kırşehir) : 5504,5509,6153,
6512,6519,6525-6528,6578,6660,6661,
6663,6666,6676,6724,6762,6763,6765,6769,
6818,6821,6823,6824,6826,6829,6830
Osman Ergin : 6588,6590,6593,6595,6597,6600
Osman Gültan : 5983
Osman Kapanı (İzmir) : 5542,5543,6739,6741,6743
Osman Kavrakoglu (Rize) : 5964,6116-6119,6160,
6561,6822,6890
Osman Şevki Çiçekdağ (Ankara) : 6079,6083,6337,
6338,6439,6440,6445,6497,6499,6695,6699
Osman Talat İltekin (Ankara) : 6345
Osmanlı : 5672,5770,5775,5904,6142,6156,6158,
6165,6170,6200,6211,6473,6583,6601,6607,
6612,6617,6621,6632,6637
Osmanlı Bankası : 6436,6473
Osmanlı Hanedanı : 5755,5867,5869
Osmanlı İmparatorluğu, (Osmanlı Devleti) : 5765-
5767,5771,5772,5871,5885,5887,5915,6128,
6131,6141,6156,6210,6472,6473,6604,6612,
6615,6634,6663
Osmanlı Saltanatı : 5886,6472
Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü :
6200,6208-6210
Osmanlı Türkiyesi : 6608
Osmanlı Türkleri : 6602,6605,6617
Osmanlılık : 6474
Otuzbir Mart Vakası : 6129,6135,6150,6179,6243
Otuz yıl Harbi : 6631

— Ö —

Ömer Bilen (Ankara) : 5931,5932,5945
Ömer Ekmelüddin Haveti : 6173
Ömer Faruk Sanaç (Elazığ) : 6346,6348,6357,6359
Ömer İnönü : 5788,5790,5919,5993
Ömer Mart (Çanakkale) : 5512
Ömer Tekin (Müftü) : 5926,5928
Özalp İlçesi : 6093,6094,6097
Özmen Efendi : 6341
Özveren Sokak : 6861,6885

— P —

Pakistan : 6113,6454
Pakistan Sefareti : 5893
Pamukpınar Köy Enstitüsü : 6352
Panama Kanalı : 5859
Paris : 5753,5942,5945,5946,6074,6642
Paris Elçiliği : 5897
Park Otel (Park Otel Köşkü) : 5725,5726,5903
Parlamenteler Birliği : 6660
Pasaport Kanunu : 6400
Pasin : 5872,5873
Pasinler : 6611
Patnos : 6498,6509
Patrik Gennadius : 6617
Paul Garnier : 6322
Peçenekler : 6621
Pertev Arat (İzmir) : 5514,5580,5583,5587,6303, 6314,6345
Pertev Paşa : 5728
Philadelphian Public Ledger Gazetesi : 6642
Phranza : 6634
Pınarbaşı Köyü, Pınarbaşı : 6329,6333
Pierre Loti : 6612
Piyer : 5999-6001
Platon : 6390
Polibins : 6605
Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu : 6319,6398,6402, 6459,6666,6683
Polonya : 5728
Pozant Yeremyan : 6014,6018,6019
Prost (Şehircilik Uzmanı) : 6090
Pulur : 6352

— R —

Rafael : 5757
Rafet Paşa : 5767
Raif Aybar (Bursa) : 5862,5964,6871
Raika Pektimur : 6851

Raman : 5836
Ramiz Eren (Ankara) : 5550,5572
Rasih İhsan : 6065
Rasim Yurtman : 6000
Raşit (Defterdar) : 5870
Raşit Börekçi (Yüksek Mimar) : 6065
Raşit Taner : 6037
Recai Okan : 6408
Recep Peker Hükümeti : 6126
Recep Zühtü : 5983
Refahiye : 6234
Refet Tavaslıoğlu (Denizli) : 5796,5814
Refik Bey (Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü) : 5888, 6108
Refik Koraltan (TBMM Başkanı) : 5864,5885,5886, 5888,6108,6222-6228,6232-6234,6435,6568, 6734
Refik Şevket İnce (Manisa) : 5547,5560,5572,5578, 5794,5796,5797,5800,5813,5817,5828,5829, 5856,5862,5906,5919,5920,5926-5928,5932, 5953,5966,5967,6345
Refik Varlık : 5609,5640
Reha Oğuz : 6460
Remzi Bucak (Diyarbakır) : 6439,6444,6445
Remzi Oğuz Arık (Seyhan) : 5771,5905,5915,6768, 6769
Resmî Gazete : 5541,5852,6384,6386,6715
Resmî İlanlar Kollektif Şirketi : 6021,6793,6799
Reşad Güçlü : 5805,5808,5816,5817,5920,5922
Reşat : 5868
Reşat Şemsettin Sırer (Sivas) : 5514,5556,6267- 6270,6274,6276-6279,6281-6283,6285,6292, 6297,6310,6317,6371,6444,6675,6680,6741
Reşat Tesal : 6408
Reşit Kayalı : 6408
Reşit Kemal Timuroğlu (Mardin) : 5968
Reşit Saffet Atabinen : 6595,6596,
Reyhanlı : 6228
Rifat Alabay (Konya) : 5547,5828,5845,5852,5971, 6345
Rıfık Salim Burçak (Erzurum) : 5578,5932,5960, 6726,6728,6731,6733,6739,6741,6753,6757, 6758
Rifat Özdeş (Kırşehir) : 5809,5815,6225,6671
Rifat Sivişoğlu (Zonguldak) : 5931,5932
Riyaset Divanı (Başkanlık Divanı) : 5505,5506,5627, 5755,5783,5812,5876,5877,5879,6065,6187, 6188,6212,6218,6219,6336,6345,6346,6557
Roma : 6604,6605,6608

Roma Hukuku : 5584
Roma İmparatorluğu : 6605,6607
Romanof : 6364
Rukiye : 6031,6043,6045
Rum. Rumlar : 5951,6473,6607,6617,6621,6626,
6627,6634,6635,6637
Rumeli : 5526,5596,5641-5643,5650
Rumeli Hisarı : 6576,6578,6591-6593,6622
Rumeli Kazaskerliği : 6210,6211
Rumeli Türkleri : 6621
Rus Hükümeti : 6105
Rus. Ruslar : 5522,5526,5771,5992,6024,6106,6135,
6496,6550,6608
Rusuhi : 6053
Rusya, Rusya Devleti : 5730,6024,6102,6105,6106,
6280,6357,6461,6462,6606,6608,6642
Rüfailik : 6173
Rükneddin Sencası : 6173
Rüknettin Nasuhioğlu (Adalet Bakanı) : 5546,5568,
5855,5886,5990,5991,6056,6064,6223,6658

— S —

Sa'dilik : 6173
Saadet Sirmen : 6001
Sabahattin Ali : 6355,6361,6457
Sabiha Gökçen : 6031,6043-6045
Sabit Noyan (Örfi İdare Komutanı General) : 6460
Sabit Şaşıroğlu (Erzincan) : 5548
Sabit oğlu Numan : 6172
Sabri Erduman (Erzurum) : 6747
Sadettin Karacabey : 6344
Sadık Arda : 6000
Sadık Soydan : 5981
Sadi Ergüneş : 5609,5640
Sadrazam : 6142
Sadri Maksudi Arsal (Ankara) : 5960,5964,5965
Safeviler : 6621
Saffet Gürol (Konya) : 5741,5751,5752,5754,5781,
5783,5895,5897,5898,5916,6041,6278,6344,
6437,6875,6877
Sağlık Bakanı : 6096
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı : 6394,6397
Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu : 5543
Said Bilgiç : 6444
Saimekadın : 5995
Sait Azmi : 5852
Sait Bilgiç (Isparta) : 6455-6457,6459,6460,6463,
6464,6474,6475
Sait Kapan : 6848
Sait Koçak : 6456,6457

Sakarya : 5527
Salâhattin Âdil (Ankara) : 6736,6737,6748,6750
Salâhattin Baskan (Balıkesir) : 5862
Salâhattin Ulukan : 5640
Salahî Lügat : 5552
Salamon Adato (İstanbul) : 5508,5548,5557,5796,
5815,5822,5823
Salih Bozok : 5894,6115
Salih Esat Alperen (Trabzon) : 5931,6089-6091
Salih Fuat Keçeci (İstanbul) : 5606,5818,5819,5824,
5825,5880
Salih İnankur (İçel) : 5816
Salih Kalemcioglu : 6344
Salih Keçeci : 6049
Salih Nigar Keramet : 5874
Salihli : 6269
Salim Serçe (Seyhan) : 5931,5932,6344
Saltanat : 5588
Samandağ : 6222-6227,6229-6231,6234,6235
Samanemini Sinan Çelebi : 6577
Samanlı : 6034
Samet Ağaoğlu (Manisa) : 5570,5577,5885,6077,
6079,6085-6087,6090,6186,6190,6191,
6236,6237,6239,6241-6243,6246,6461,
6771,6779,6788,6789,6795,6797,6798,6800-
6810,6812,6814-6817,6819-6823, 6829,6830
Samih Nafiz Tansu : 6585
Samsun : 6035,6037,6038,6346,6706
Samsun Belediyesi : 6037
Sani Yaver : 6053,6054,6070,6071,6073
Sarayburnu : 5672,6634
Sarayı : 6036
Sarıyer : 6513
Savarona Yatı, Savarona Zırhlısı : 5785,5798
Saviyye : 6173,6390
Sayıştay Komisyonu : 5543
Schuman Planı : 6688
Sebilürreşat : 6137
Seçim Kanunu : 5852,5975,5976,6427,6661,6759,
6760
Sedat Çetintaş (Mimar) : 6611
Sedat Simavi : 6495
Sedat Zeki Örs (Sivas) : 5508,6113
Segbanbaşı Molla Muhammed : 6587
Selahattin Tokar (Elazığ) : 5968
Selçuk : 6583,6615
Selim Ragıp Emeç : 5526,5534
Selimi Salis : 5672,5729

Semaniyye : 6173
Senihi Yürüten (İstanbul) : 5769
Sepetçiler Köşkü : 6090
Server Somuncuoğlu (Sinop) : 6766
Sevr Muahedesi : 6634
Seyfi Kurtbek (Ulaştırma Bakanı) : 6098,6100
Seyfi Oran : 5514,5871
Seyhan : 5979,6008,6014,6016,6513
Seyit Bey : 6179
Seylan : 6074
Seyyar Esnaf Vergisi : 6479
Sezai Selek (Saraylar ve Müzeler Müdürlü) : 5874, 5877,5879,5890,6111
Sıddık : 6341
Sıddık Sami Onar : 6413,6417,6595,6600,6601
Sıddıkiye Camii : 6498,6503,6509
Sıdika Senger : 6000
Sıhhat ve İctimaî Muavenet Bakanlığı : 6094
Sıhhat ve İctimaî Muavenet Encümeni : 5973
Sırbistan : 6621
Sırrı Atalay (Kars) : 6241,6246,6540,6667,6789, 6795,6797,6800,6803-6805,6807
Sırrı Sakatî : 6173
Sıtkı Atanç (Tokat) : 5512,5932
Sıtkı Koraltan (Afyon) : 5968
Sıtkı Yırcalı (Balıkesir) : 5578,5804,5988,6703, 6706,6711,6714
Siberya : 5527
Sidney Veb : 6324
Siirt : 5923,6341
Silifke : 6034
Silivri Kapısı : 6624
Silvan : 6340,6341
Silvanlı Hacı Harisoğlu Abdürrahman : 6341
Sinan Tekelioğlu (Seyhan) : 5507,5741,5745-5747, 5766,5773,5777,5808,5844,5847,5853,5887, 5892,5894-5897,5911,5912,5980,5981,5983, 5984,5987-5989,5994,5996,5997,5999,6002- 6007,6009,6012-6015,6017,6018,6022-6026, 6028-6031,6038-6043,6046,6056,6060- 6062,6064-6068,6081,6107,6108,6112,6113, 6115,6304,6720,6721
Sinanağa (Pirinççibaşı) : 6577
Singer Han : 6021,6022
Sinop : 6706
Sivas : 5526,6174,6505,6746
Sivas Darüşşifası : 6611
Siyaset Mecmuası : 6806
Soçi : 6102-6105
Sofu Salihe Zine : 6341

Sofya : 6106
Soğuksu : 6036
Son Posta : 6021
Son Saat Gazetesi, Son Saat : 6316,6362
Sorbon : 5957
Sosyalizm : 6355,6357
Sovyet Anayasası : 6383
Sovyet, Sovyet Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyet- leri Birliği : 6102-6104,6125,6324,6356,6383, 6388,6389,6537,6625,6648
Sovyetizm : 6355
Spenser : 6390
Strazburg : 6670,6674,6686,6688,6689
Suadiye : 5531
Suat Başol (Zonguldak) : 5579,5850,6334,6500, 6566,6661
Suat Hayri Ürgüplü : 6023,6026
Sulhi Dönmezer : 6408
Sultan Abdülaziz : 5644,5672,5844,5872,5887,6057, 6058
Sultan Camii : 6171
Sultan Mahmut Türbesi : 6091
Sultan Murat : 5672,5729,6618
Sultan Osman : 6632
Sultanahmet Camii : 6072,6576,6597
Suphi Ergene : 6569
Suriye : 5526,5729,5935,6040,6165,6166,6227,6607
Suriye Devleti : 6251
Süheyy Derbil : 6407
Süleyman Nazif : 5551,6200,6201
Süleyman Sırrı : 5981
Süleyman Sururi Nasuhoğlu (Kütahya) : 5550
Süleymaniye Camii : 6595
Süleymaniye Umum Kütüphanesi : 6622
Sümerbank : 6714
Sünnî : 6128
Sünnilik : 6170
Süreyya Beceren : 5983
Süreyya Dellaloğlu : 6344
Süreyya Endik (Çanakkale) : 6048-6050,6053- 6055,6077-6082,6086-6089,6768
Süveydiye : 6229,6230,6234

— Ş —

Şabaniye : 6173
Şadi Üstün : 6021
Şah İsmail : 5771,5773,5777,5905,5907,5915,5916
Şah İsmail Tahtı : 6321,6322
Şahabeddin Şirazi : 6173
Şahap Güler : 5983

Şahap Tol (İçel) : 5548
Şale Kasrı : 5649,5661
Şam : 6617
Şapka Kanunu : 6124,6162,
Şarkî Karaağaç : 6474-6476
Şarkî Roma İmparatorluğu : 6608,6628
Şefik Bakay (Kırklareli) : 5511,6375,6569
Şefike Eren : 5983
Şehzadebaşı : 6587
Şekip Mustuoğlu : 5991
Şekspir : 6795
Şemi Ergin (Manisa) : 5550
Şemseddin kızı Halide : 5982
Şemsettin Günlaltay (Erzincan) : 5548,5828,5856,
6504,6518,6524,6540,6541,6778
Şemsettin Sami : 5552
Şeriat : 6150,6172,6183,6642
Şevket Adalan : 6011
Şevket Bilgin : 6629
Şevket Mocan (Tekirdağ) : 6463,6464
Şevki Gürkaya : 6437
Şevki Hasırcı (Aydın) : 6793,6794
Şevki Yazman : 6880,6881
Şeyh Ahmed Harzemî : 6173
Şeyh Mehmet Geylanî : 6577
Şeyh Muhiddin : 6173
Şeyh Mustafa : 6173
Şeyh Ömeril Fuadî : 6173
Şeyh Sait İsyânî : 6179
Şeyh Şaban : 6173
Şeyhülislâm : 6165,6166,
Şeyhülislâm Dürriyade : 6167
Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi : 6165
Şiilik : 6170,6621
Şimalî Afrika : 6118
Şişhane : 6602
Şişli : 6860
Şurayî Devlet Nizamnamesi : 5881
Şükri Kanatlı, (Org.) : 5868,5869
Şükri Kaya (İçişleri Bakanı) : 6338,6344,6346
Şükrü Kerimzade (Kastamonu) : 5979
Şükrü Saraçoğlu : 5890,5981,5985,6110,6454

— T —

Tabutluk : 6786
Tacettin Bey : 6434
Tahar Çiftliği : 6034
Tahsili Emval Kanunu : 6005,6007,6012,6016,6020,
6023,6396
Tahsin Akman : 5609,5640

Tahsin Öz (Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü) : 5888,
6108,6591
Tahtı Keykavus : 6322
Taksim Meydanı : 5990,5991,5993,6010
Takvimi Vekayı : 6771
Talat (Üsküdar Muhasebecisi) : 5870,6000,6001,
6591
Talat Vafı Öz (Ankara) : 6113,6115,6555
Tan Gazetesi : 6021,6197,6203
Tanin : 6248
Tanzimat : 6143,6368,6389,6584
Tanzimat Devri : 6771
Tapu Kanunu : 6401
Tarık Kozbek (Konya) : 5550,5572,5581,5586
Tarım Bakanlığı : 6399,6648
Tarım Komisyonu : 5543
Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü : 6196,6197
Tarih-i Feth-i Kostantaniye : 6622
Tarlabası : 6019
Tarsus : 5685,6034
Taşkasap : 6587
Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Koruma Ka-
nunu : 6404
Taşkılla : 6126
Taşlık Tarla : 6056
Tatar : 6208
Tavuk Ormanı : 6036
Tebriiz : 5683
Tecim Anonim Sosyetesı : 5981
Tediye Birliğı Anlaşması : 6453
Tefsirul Cevahir : 5733
Tekel Bakanı : 6835
Tekirdağ : 5502,6504
Tekke Sokağı : 6056
Teknik Ziraat ve Teknik Bahçivanlık Okulları Kanu-
nu : 6399
Temyiz Mahkemesi : 5846
Teologos Gülbaloğlu : 6627
Termal Oteli : 5786,5918
Teşkilât Kanunu : 6517
Teşkilâtı Esasiye Encümeni : 5960,5963-5966,5972
Teşkilâtı Esasiye, Teşkilatı Esasiye Kanunu : 5830,
5928-5930,5938,5939,5971,5975,5976,6430,
6431
Tevarihi Ali Osman : 6624
Tevfik Abut : 6040,6041
Tevfik Bıyıkoglu : 6053
Tevfik Çaydam : 6408

Tevfik İleri (Millî Eğitim Bakanı) : 5773.5774.5886.
5905.5907.5915.5942.5979.6196.6197.6202.
6204.6254.6256.6262.6263.6266.6321.6322.
6346-6348.6351.6367.6368.6371.6692
Tevrat : 6604
Thukydidesi : 6605
Ticani Tarikatı : 6115.6116.6118.6119.6124.6160.6164
Ticani. Ticaniler : 6119.6158.6159.6161.6166-6178.
6183-6185
Ticanilik : 6118.6120.6173.6177
Ticaret Kanunu : 6788.6793.6806
Ticaret Komisyonu : 5543.5973
Tiflis : 6105
Times : 5538
Tokat : 5502.6504
Topçular : 6598.6599
Topkapı Caddesi : 6598
Topkapı Sarayı, Topkapı Müzesi : 5644.5647.5672.
5690.5757.5771.5870.5874.5877.5886.5888-
5891.5893.5905.5907.5908.5915.6069.6107-
6111.6113.6321.6322.6598
Toprak Mahsulleri Ofisi : 6828
Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü : 6510
Tortum Şelalesi : 6512.6513
Trablus : 5527
Trabzon : 6038.6358.6505.6700.6701.6705-6707
Trabzon Limanı : 6701-6703
Trabzon Merkez Belediyesi : 6038
Trabzon Özel İdaresi : 6038
Trafik Kanunu : 5543
Trakya : 6289
Tuna : 6611
Tunçbilek : 6513
Tunus : 6249.6252-6254
Turancılık : 6461.6462.6475
Turgutlu : 6269
Turizm : Kanunu : 5542
Tutak : 6498.6509
Tülüce Mahallesi : 6034
Türk. (Türkler) : 5526.5527.5531.5534.5536.5549.
5658.5731.5740.5767.5771.5772.5774.5778.
5783.5784.5797.5904.5907.5910.5917.5927-
5930.5935.5938-5941.5943.5945.5946.
5949.5951.5952.5954.5956.5959.5961.
5962.5966-5968.5992.6003.6026-6028.6031.
6066.6092.6099.6117.6123.6125.6129-6131.
6134-6136.6138-6142.6144-6147.6159.6164.
6167.6169.6174.6179.6187.6192.6195.6203.

6207. 6232.6248-6250.6256.6264.6265.6273.
6277.6287.6290.6328.6331.6343.6348.6351.
6352.6355-6357.6361-6364.6366.6367.6369.
6370.6382.6388-6390.6397.6400.6405.
6412.6431.6426.6444.6451.6453.6457.6462.
6467.6469.6471.6473.6474.6476.6487-6489.
6491.6495.6496.6507-6509.6512-6514.6527.
6568.6570.6573.6576.6583.6586.6592.6593.
6596.6597.6601.6604-6606.6608-6610.
6614.6615.6617.6618.6621.6626-6632.6634-
6638.6641.6642.6654.6659.6672.6675.6689.
6695.6718.6719.6727.6730.6732.6749.6751.
6765. 6848.6865.6888
Türk Basın Birliği. (Türk Basın Birliği Teşkilâtı) :
6021. 6791.6792
Türk Ceza Kanunu. (Ceza Kanunu) : 5542.5546.
5547.5550.5552.5556.5567.5770.5780.5801.
5806.5807.5840.5841.6123.6124.6132.6136.
6175.6176.6188.6216.6225.6382.6397.6426.
6428.6440.6456.6470.6659.6764.6806.6810.
6830
Türk Devleti (Türkiye Devleti) : 5746.6388.6419.
6431.6448.6544.6718
Türk Devrimi, Türk İnkılabı : 5925.5949.6115.6117.
6128.6162.6174.6389.6390
Türk Dil Kurumu : 6045.6046.6049
Türk Hava Kurumu : 5995
Türk Hazinesi : 6027
Türk Hükümeti : 5538
Türk İhtilâli : 6642
Türk Milleti : 5504.5508-5511.5519.5524-5527.
5530.5531.5536.5547-5549.5554.5564.5566.
5742.5746.5747.5761.5769.5771.5773.5804.
5819.5825.5844.5893.5894.5896.5915.5941.
5942.5962.5978.5981.5986.5987.5999.6002.
6005.6010.6011.6015-6017.6022-6025.6030.
6038-6043.6046.6047.6055.6061.6063.6068.
6070.6073.6074.6085.6092.6097.6112-6115.
6123.6138.6140.6145.6155.6158.6160.6171.
6176.6179.6183.6186-6189.6191-6194.6222.
6229.6232.6256.6264.6268.6273.6296.6314.
6327.6328.6333.6347.6349.6350.6359.6361.
6389.6464.6467.6468.6470.6475.6495.6507-
6510.6513-6515.6517.6522.6531.6534.6545.
6560.6561.6567.6572.6573.6579.6583.6586.
6588.6595.6598.6610.6627.6629.6634.6653.
6654.6663.6680.6728.6732.6750.6755.6763.
6773.6774.6783.6800.6803.6808.6826.6890
Türk Milliyetçiler Derneği : 6467-6469
Türk Ocakları : 6474

Türk Ordusu : 6529
Türk Parası : 6075
Türk Vatandaşlığı Kanunu : 6397
Türk-Yunan Harbi : 6642
Türkçe : 5605,5670,5727,5733,5874,5903,5921,
5970,6103,6104,6133,6138,6226,6230,6231,
6260,6261,6390,6442,6443,6790
Türkçülük : 6474
Türkiyat Enstitüsü : 6209
Türkiyat Mecmuası : 6209
Türkiye : 5517,5523,5524,5527-5529,5538,5575,
5728,5730,5733,5747,5754,5769,5771,5933,
5935,5937,5939,5942,5945,5946,5961,5962,
6002,6022,6024,6053,6081,6083,6087,6092,
6105,6109,6126,6127,6139,6143,6146,6152,
6157,6160,6164,6167,6174,6177,6179,6181,
6222,6249,6250,6257,6258,6275-
6277,6288,6290,6363,6365,6380,6385,
6389,6419,6426,6444,6452-6455,6461,
6462,6467-6469,6495,6513,6514,6533,
6537,6546,6575,6584,6595,6631,6641,6642,
6660,6677,6678,6687,6706-6709,6718,6719,
6723,6728,6750,6763,6773,6778,6797,6822,
6843,6845,6852,6869
Türkiye Büyük Millet Meclisi (B.M.M.,T.B.M.M.,
Kamutay, Meclis, Meclisi Âli) : 5501-5511,
5521,5523-5525,5529,5535,5539-5542,5544-
5553,5556-5561,5563,5564,5566-5568,5570,
5572,5574,5575,5581,5583,5584,5586-5589,
5591-5596,5601,5606-5619,5621-5624,
5626,5627,5630-5632,5635-5639,5642,5652,
5655,5662,5682,5689,5692,5697,5705,5706,
5708,5713,5716,5740,5742-5744,5748-5751,
5753-5755,5759-5761,5765-5768,5772-5776,
5779-5781,5783-5788,5790,5791,5794-
5804,5812,5814-5828,5830-5851,5853-
5860,5862-5867,5873,5875,5877,5878, 5881,
5885,5887,5888,5894,5896-5900,5904,
5905,5907-5911,5913,5914,5916-5924,5926,
5927,5929,5930,5932,5939,5943, 5944,5946,
5948,5951,5953,5956-5963,5966,5969-5972,
5974-5980,5984-5989,5994,5997,6005,6007-
6013,6015-6017,6020,6022,6025,6026,6030,
6031,6038,6039,6046,6048,6056,6060,6064-
6073,6075-6078,6080-6090,6093,6098,6101,
6104,6115,6119,6153,6160,6177,6179,6186,

6188-6195,6201,6203,6208,6212-6219,6221,
6225,6235-6237,6243,6252,6256,6263,6270,
6272,6273,6278-6280,6282,6285-6290,6294,
6295,6298-6300,6303,6304,6306,6312,6313,
6316,6318-6320,6322,6323,6327-6331,6333,
6334,6336,6338,6342-6344,6346,6353,6355,
6358,6361,6363,6367,6368,6373,6374,6379,
6397,6411,6412,6414-6416,6419,6421-6423,
6426-6430,6432,6433,6439,6445,6448,6452-
6455,6458-6460,6462,6473,6477,6479,6480,
6488-6490,6495,6497,6498,6502,6506,6508,
6510,6511,6516,6521-6525,6528,6532,6534-
6537,6540-6544,6549-6552,6554-6557,6561-
6563,6565,6566,6568-6570,6573-6575,6578,
6602,6609,6641,6646,6654-6656,6663,6673,
6675,6679,6691,6700,6709-6712,6714,6718,
6720,6721,6723,6725,6727,6729,6731,6732,
6734,6736-6741,6743,6745,6748,6751,6756-
6767,6770,6771,6774,6777,6779,6781,6782,
6784,6788,6789,6795,6797-6799,6802,6803,
6807,6809-6813,6819,6823,6824,6826-6831,
6835,6836,6838,6839,6848,6856,6862,6863,
6869,6872,6873,6875-6877,6884,6890

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis Baş-
kanı, TBMM Başkanı : 5584,5572,5574,5608,
5744,5745,5761,5782,5784,5786,5787,5803,
5895,5917,5975,5978,5985,6065,6075,6214,
6225,6226

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Meclis
Riyaseti, Meclis Başkanlığı, Riyaset Makamı :
5596,5608,5610,5652,5746,5758,5791,5864,
5865,5949,5950,6054,6064,6078,6079,6160,
6186,6212,6213,6218,6219,6338,6379,6428

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesi
(Bkz. İktüzük)

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti : 5956

Türkiye Cumhuriyeti, Türk Cumhuriyeti : 5767,5769,
5885,6091,6117,6128,6149,6178,6279,6289,
6439,6445,6446,6486,6487

Türkiye Emlâk Kredi Bankası, (Emlâk Bankası) :
6019,6838-6847,6849,6851-6853,6857,
6858,6860,6861,6868,6874,6876-6881,6884,
6886

Türkiye Mektupları : 5767

Türkiye Millî Talebe Federasyonu : 6150

Türklük : 6128,6225,6226

— U —

Ulaştırma Bakanı : 5979,6098-6100
Ulaştırma Bakanlığı : 6159
Ulaştırma Komisyonu : 5543
Ulubatlı Hasan : 6590,6597,6598
Ulus Gazetesi : 5545,5546,5548,5564,5567,5568,
5792,6186-6189,6191,6236,6237,6240,
6246,6346,6347,6360,6427,6455,6456,6490,
6498,6499,6506,6541,6558,6559,6561,6562,
6564,6771,6776,6781,6795,6796,6799,6801-
6803,6805,6815,6823-6825

Ulus Matbaası : 6137

Ulus Meydanı : 6072

Umran Nazif Yiğiter (Konya) : 5812,5924,6804

Unadası : 6037

Ur : 6441,6442

Urfa : 5502,6338,6341,6440-6443,6505

Urfa Gazetesi : 6440,6443

Urgancıyan Andon : 5999

Uşak : 5683,6505,6519

Uşakılık : 6173

Uzunçayır : 6207

— Ü —

Ülkü : 6031,6034,6043,6045

Üniversiteler Kanunu : 6259,6264,6404

Ünye : 6477-6479

— V —

V. Özal (Danıştay Birinci Başkan Vekili) : 5882

Vacit Asena (Balıkesir) : 5547,6801

Vahdettin : 5767,5878,5913

Vakıflar Umum Müdürlüğü : 6485,6488,6501,6649,
6700,6701

Van : 5522,5555,5564,6246,6341,6469,6501,6846,
6862

Vardar Türkleri : 6621

Varlık Vergisi Kanunu : 6003,6004,6006-6023,6026

Varto : 6248

Vasfi Mahir Kocatürk (Gümüşhane) : 5962,6196-
6199,6200,6202,6203,6208,6367-6369,6371,
6372

Vasıf Kalaycı : 5981

Vasıl Bin Ata : 6172

Vatan Gazetesi : 6021,6366,6419,6822,6854

Vatan Sesi Gazetesi : 6469

Veda Hacı : 6171

Vedat Şehirlioğlu : 5740

Vefa : 6607

Vehbi Koç : 6022,6065

Veliyüddinoğlu Ahmet Paşa : 6623

Veraset ve İntikal Vergisi : 6043-6046

Vergi Usul Kanunu : 6477,6482

Vestefalya Sulh Muahedesi : 6631

Viktor Hugo : 6253

Vilhelm : 5768

Vişnezade : 6056

Viyana : 6610

Volter : 6253

— W —

Washington : 6709

— Y —

Yahudi Maşatlığı : 5997

Yahudi, Yahudiler : 5998,5999,6002,6263,6362

Yahudilik : 6172

Yahya Kemal : 6622

Yakup Soyugenci : 6861

Yalçın Uraz : 6054

Yalova Köşkü (Yalova) : 5605,5608,5654,5659,
5661,5666,5673,5679,5711,5720-5723,
5725,5726,5744,5781-5783,5786,5788,5789,
5903,5906,5918,6034,6037

Yanadiyus : 6627

Yapı ve Yollar Kanunu : 6058,6090

Yargıtay, Yargıtay Başkanlığı : 5840,6021,6032,
6260,6647

Yaşar Çıkla : 6408

Yaverlik Köşkü : 5786,5918

Yavuz Sultan Selim : 6643,6695

Yavuz Zırlısı : 6835

Yayladağ : 6228

Yedikule : 6592

Yemen : 5527

Yeni Camii : 5911

Yeni Han : 6018,6022

Yeni Harf Kanunu : 6124

Yeni İstanbul Gazetesi : 6822

Yeni Sabah Gazetesi : 6021,6366,6804-6806,6816,
6822

Yeni Urfa Gazetesi : 6697

Yeni Zamanlar : 6605

Yenicephe : 6316

Yeniçeri : 6208

Yenimahalle : 6488

Yenişehir : 5916,5997

Yenişehir Camii : 6488

Yer Sarsıntısından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler
Hakkında Kanun : 6404

Yıldırım Beyazıt : 6632

Yıldız Kütüphanesi : 5649,5873

Yıldız Sarayı (Yıldız) : 5600,5627,5642-5644,
5647,5649,5651,5653,5658-5660,5662,
5666,5667,5669-5672,5675,5678,5679,5682-
5685,5701-5703,5715,5764,5780,5911,6126

Yozgat : 5502,5998,6263

Yugoslavya : 6250,6708

Yunan Ordusu : 6641

Yunan,Yunanlılar : 5733,5746,6002,6019,6020,6133,
6250,6571,6573,6574,6578,6604,6605,6618,
6627,6635,6642,6718,6852

Yunanca : 6169

Yunanistan : 6249,6718,6719,6779

Yunus Muammer Alakant (Zonguldak) : (Bkz.Muam-
mer Alakant)

Yusuf Aysal (Kütahya) : 6088

Yusuf Azizoğlu (Diyarbakır) : 6490,6492

Yusuf İzzettin : 6001

Yusuf Ziya : 5995

Yusuf Ziya Eker (Seyhan) : 6768

Yusuf Ziya Ortaç (Ordu) : 6725

Yüce Divan : 6799-6801,6827,6828,6830,6834, 6835

Yümnü Üresin (Bilecik) : 5513

— Z —

Zafer Gazetesi : 5523,5748,5893,5897,5990,5991,
6114,6143 6559,6561,6562,6815,6823,6824

Zagnos Paşa : 6593

Zeki Akçalı : 6569

Zeki Erataman (Tekirdağ) : 5944,5945,5947

Zeki Şahin (Emniyet Amiri) : 6433,6434,6436,6437

Zeniyye : 6173

Zeyid İbni Sabit : 6172

Zeyrek, Zeyrek Yokuşu : 6597,6602

Zihni Betil (Tokat) : 5503,5548,5562,5563,6079,
6811

Zincirli Camii : 6486

Ziraat Bakanlığı : 6069

Ziraat Bankası : 6048,6050,6511,6860,6868

Ziraat Encümeni : 5973

Ziya Barlas (Konya) : 5502

Ziya Fikri : 5982

Ziya Karamuk : 5941

Ziya Termen (Kastamonu) : 5514,5765-5769,5771-
5773,5775,5777,5778,5904-5908,5910,5912-
5916,5921,6831

Ziya Yazgan : 6598,6599

Ziyaeddin'i Süherverdi : 6173

Zonguldak : 5502,6125,6280,6289,6505,6706

Zonguldak Maden Kömür İşleri T.A.Ş. : 6033

Zühtü Hilmi Velibeşe (İzmir) : 5572,5828,6077,6086,
6088

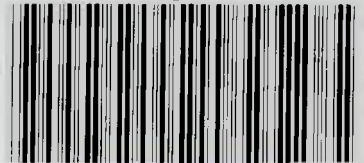
ISBN : 975 - 7291 - 18 - 8 (Tk. no)

ISBN : 975 - 7291 - 27 - 7 (5. cilt)

TBMM BASIMEVİ MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA - 2001

TBMM
Kütüphanesi

200205773